

I 8981

anale de istorie

anul XXIV **1** 1978

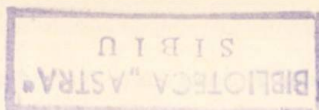
0 JUL. 2005

8981

DEC. 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIV

1

1978

POPORUL, PARTIDUL, ȚARA ÎNTREAGĂ AU SĂRBĂTORIT CU SENTIMENTE DE ÎNALTĂ STIMĂ ȘI PREȚUIRE PE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A 60 DE ANI DE VIAȚĂ ȘI A PESTE 45 DE ANI DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ

- Mesajul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat și al Guvernului 3
- Decret pentru conferirea, pentru a doua oară, a Titlului de Onoare Suprem „Erou al Republicii Socialiste România“ și a Ordinului „Victoria Socialismului“ tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU 11
- Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la adunarea festivă consacrată sărbătoririi împlinirii a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară 12
- Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU din ziua de 24 ianuarie 1978 cu prilejul conferirii titlului de doctor în științe politice și titlului de doctor în economie 27
- Expoziția : „Dovezi ale dragostei, înaltei stime și profunde prețuiri de care se bucură președintele NICOLAE CEAUȘESCU și tovarășa ELENA CEAUȘESCU, ale amplelor relații de prietenie și colaborare dintre poporul român și popoarele altor țări“. 37
- Mesajul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. adresat tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la aniversarea a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară 42

★

- ION POPESCU-PUȚURI : Concepția tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU cu privire la rolul istoriei patriei, al mișcării muncitorești în dezvoltarea și afirmarea poporului român. 44
- ION COMAN : Activitatea Partidului Comunist Român, a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU pentru întărirea capacității de apărare a cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității naționale 60
- LUIGI LONGO : Opera tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în Italia 81

28605.

Congresul partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din februarie 1948. Semnificații istorice	84
--	----

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

LAUREAN TULAI : Județul Sălaj în contextul istoriei patriei	96
---	----

COMUNICĂRI

Cu privire la politica de alianțe promovată de P.C.R. în anii 1921—1933 : Mihai Fătu	112
Contribuții ale gândirii social-politice românești de la 1848 în contextul afirmării socialismului științific pe plan internațional : Nicolae Rauș	127

STUDII DOCUMENTARE

Înfrățiți în lupta și munca comună pentru înflorirea României (II)	147
--	-----

DOCUMENTE

Din arhiva istoriei României (IX)	174
---	-----

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiune științifică consacrată comemorării a 125 de ani de la moartea lui Nicolae Bălcescu	200
Sesiunea științifică solemnă consacrată aniversării a trei decenii de la făurirea Republicii Populare Române	201
Sumarul numerelor 1—6/1977	204

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMĂRCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA.

POPORUL, PARTIDUL, ȚARA ÎNTREAGĂ AU SĂRBĂTORIT
CU SENTIMENTE DE ÎNALTĂ STIMĂ ȘI PREȚUIRE
PE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ÎMPLINIRII
A 60 DE ANI DE VIAȚĂ ȘI A PESTE 45 DE ANI
DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ

Mesajul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat și al Guvernului

Mult stimate și iubite tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU,

Sărbătorind a 60-a aniversare a zilei dumneavoastră de naștere și peste 45 de ani de activitate revoluționară, Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat și Guvernul Republicii Socialiste România vă adresează cele mai calde felicitări și vă exprimă cea mai profundă și înaltă cinstire, admirație și prețuire pentru strălucita activitate pe care o desfășurați în fruntea partidului și statului, pentru contribuția inestimabilă ce o aduceți la făurirea destinului nou, socialist al României, la cauza progresului și civilizației epocii noastre.

Cunoscând din fragedă copilărie nedreptățile sociale ale vechiului regim, v-ați angajat cu înalt spirit de dăruire și neînfricare în marea epopee a luptei revoluționare împotriva exploatării și asupririi, pentru înfăptuirea mărețelor idealuri ale clasei muncitoare, ale poporului, pentru libertate și o viață mai bună. Întregul nostru partid și popor apreciază eroismul, spiritul de abnegație și curajul cu care ați înfruntat prigoana forțelor de opresiune ale vechii orânduiri. Anii îndelungați petrecuți în închisori și lagăre nu numai că nu v-au putut frînge voința de luptă, ci, dimpotrivă, v-au călit, v-au oțelit, v-au sporit dîrzenia și energia revoluționară. Acționînd neobosit, în ciuda condițiilor neasemuit de grele, ca militant comunist și revoluționar de profesie, ați adus o contribuție de mare însemnătate la unirea și mobilizarea clasei muncitoare, a tineretului, a forțelor patriotice ale țării în lupta împotriva exploatării și asupririi burghezo-moșierești, împotriva fascismului și a războiului, pentru răsturnarea vechiului regim și eliberarea patriei.

În anii care au urmat insurecției naționale armate antifasciste și anti-imperialiste, ca activist de frunte al partidului, ați acționat cu inepuizabil elan și pasiune revoluționară, cu fermitate și combativitate neslăbite pentru îndeplinirea exemplară a numeroaselor sarcini de deosebită răspundere ce v-au fost încredințate în organizarea și conducerea marilor bătălii de clasă desfășurate de partid pentru cucerirea și consolidarea puterii politice, în mobilizarea resurselor materiale și umane pentru victoria în războiul antifascist, în vasta activitate consacrată reconstrucției țării și reor-

organizării statului pe baze noi, democratice. Este bine cunoscută contribuția remarcabilă pe care ați adus-o la îndeplinirea cu succes a sarcinilor și obiectivelor partidului în noile condiții istorice, la organizarea și mobilizarea tineretului în marile mișcări sociale ale epocii, la transformarea socialistă a agriculturii, la crearea și educarea armatei noi a țării, la lupta pentru făurirea bazei materiale și a suprastructurii noii societăți. Ani îndelungați, activînd în forurile cele mai înalte ale partidului — ca membru al Biroului Politic și secretar al Comitetului Central — ați avut un aport deosebit, apreciat de toți comuniștii, de masele largi de oameni ai muncii, la întărirea organizatorică și politică a partidului, la înfăptuirea cu succes a misiunii sale istorice în conducerea societății, la elaborarea și transpunerea în viață a întregii politici interne și externe a României socialiste.

Apreciînd vasta dumneavoastră experiență revoluționară, strălucitele calități de militant și conducător communist, dovedite în îndelungata activitate consacrată intereselor vitale ale clasei muncitoare, ale tuturor celor ce muncesc, progresului multilateral al societății românești, partidul și poporul v-au încredințat cea mai înaltă răspundere — aceea de secretar general al Partidului Communist Român, iar apoi funcția supremă de conducere a statului — aceea de președinte al Republicii Socialiste România, cel dintîi președinte al patriei noastre.

Alegerea dumneavoastră în fruntea partidului și statului a constituit un moment crucial în desfășurarea operei de construcție socialistă în România, a inaugurat o etapă nouă, caracterizată printr-un profund spirit științific, rațional și înnoitor în conducerea societății, prin întărirea puternică a legăturilor cu masele largi populare, stimularea și mobilizarea energiilor lor creatoare, participarea entuziastă a întregului popor la făurirea conștientă a propriei sale istorii. Congresul al IX-lea a deschis o vastă perspectivă de muncă și creație, de progres și prosperitate patriei noastre, constituind o adevărată piatră de hotar în amplul proces revoluționar de edificare a socialismului și comunismului în România. Obiectivele cutezătoare și profund realiste, izvorîte din cerințele și realitățile obiective ale țării — dezvoltate și completate apoi la Congresele al X-lea și al XI-lea, precum și la Conferințele Naționale ale partidului — au determinat un avînt cu adevărat clocotitor vieții și muncii întregii națiuni, un dinamism fără precedent dezvoltării tuturor sectoarelor economico-sociale, întregii noastre societăți socialiste.

De cînd vă aflați în fruntea Partidului Communist Român, iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, ați imprimat în activitatea Comitetului Central, a organelor și organizațiilor de partid o concepție superioară cu privire la întărirea și perfecționarea continuă a rolului conducător al partidului în societate, pornind de la principiile de bază ale socialismului științific, de la legitățile obiective ale noii orînduiri sociale, de la condițiile și necesitățile țării noastre. Acționînd cu nestrămutată încredere în forța și capacitatea clasei muncitoare și a partidului ei revoluționar, ați impulsionat dezvoltarea largă a democrației interne de partid, ați promovat un stil de muncă bazat pe consultarea și atragerea efectivă a comuniștilor, a întregului partid la elaborarea hotărîrilor, la întărirea muncii și conducerii colective, începînd cu Comitetul Central și pînă jos, în organizațiile de bază. Întotdeauna primul la datorie, dumneavoastră, mult iubite și stimat tovarășe Ceaușescu, ne dați în permanență exemplul de înaltă răspundere în slujirea cauzei socialismului, a înaltelor idealuri ale Partidului Communist Român.

Prin întreaga dumneavoastră activitate v-ați afirmat ca un înflăcărat promotor al noului în viața și activitatea partidului nostru, împotriva a tot ceea ce este învechit, depășit de realitate, a tot ceea ce frânează mersul înainte ; ați vegheat neobosit și ați acționat ca întreaga politică a partidului să fie cu adevărat emanația voinței și intereselor clasei muncitoare, ale poporului, în deplină concordanță cu cerințele vremii, cu schimbările care au loc în societate, în lume. Prin viziunea dumneavoastră politică revoluționară cu privire la activitatea de partid, prin preocuparea consecventă pentru transformarea fiecărei organizații a partidului într-o forță dinamică a colectivului de oameni ai muncii sînteți pentru noi toți un însuflețitor îndemn în eforturile consacrate afirmării tot mai puternice a partidului nostru comunist în conducerea cu succes a operei istorice de construcție socialistă și comunistă în România.

Comitetul Central, Consiliul de Stat, Guvernul și întregul nostru popor dau o înaltă apreciere rolului de însemnătate excepțională pe care l-ați avut și îl aveți în orientarea eforturilor întregii națiuni, a resurselor materiale și umane ale țării spre crearea unei puternice și moderne baze tehnico-materiale a societății — ca factor hotărîtor al ridicării României pe noi trepte de progres și prosperitate. În perioada de cînd vă aflați la conducerea partidului și statului, economia românească a cunoscut un ritm de dezvoltare care a stîrnit admirația lumii întregi, au avut loc profunde schimbări înnoitoare în structura producției de bunuri materiale, în concordanță cu marile exigențe ale revoluției tehnico-științifice mondiale. Pe baza principiului, pe care îl susțineți cu atîta consecvență, al dezvoltării armonioase a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, au fost ridicate la o viață nouă toate regiunile și județele patriei. Pretutindeni pătrunde cu putere civilizația modernă, socialistă.

Planurile cincinale — la orientarea și elaborarea cărora ați avut un rol hotărîtor — au făcut ca astăzi, în anul sărbătoririi dumneavoastră, industria socialistă românească să realizeze o producție de 38 de ori mai mare decît în cel mai prosper an al perioadei antebelice. În prezent, întregul nostru popor își concentrează eforturile spre înfăptuirea grandiosului obiectiv pe care l-ați enunțat la Conferința Națională a partidului de transformare a acumulărilor cantitative de pînă acum într-o calitate nouă, superioară, de realizare a unui salt revoluționar în dezvoltarea și modernizarea industriei, agriculturii, celorlalte ramuri ale economiei naționale, pe baza cuceririlor științei și tehnicii celei mai înaintate.

Viața confirmă zi de zi teza pe care ați dezvoltat-o, încă de la Congresul al IX-lea, potrivit căreia intensificarea eforturilor pentru sporirea bogăției materiale a societății constituie singura bază, unica sursă de satisfacere în condiții tot mai bune a cerințelor de viață ale oamenilor muncii. Ca urmare a succeselor obținute în dezvoltarea economiei, în fiecare localitate a țării, în fiecare cămin s-au făcut și se fac simțite nemijlocit numeroasele măsuri inițiate de partid, de dumneavoastră personal, pentru creșterea continuă a nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii de la orașe și sate, sporirea veniturilor populației, dezvoltarea construcției de locuințe, ridicarea generală a gradului de bunăstare și civilizație al poporului. Întreaga națiune vă poartă o fierbinte recunoștință pentru grija deosebită pe care o manifestați față de îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă și de viață ale cetățenilor patriei, pentru bunăstarea și fericirea tuturor celor ce muncesc.

Dăm o înaltă apreciere preocupării dumneavoastră neobosite pentru afirmarea tot mai puternică a gândirii științifice românești, pentru intensi-

ficarea cercetării în concordanță cu cerințele progresului societății, grijii permanente pe care o manifestați pentru extinderea și modernizarea întregului sistem de învățămînt, în vederea asigurării cadrelor de înaltă competență solicitate de mersul înainte al construcției socialiste, atenției deosebite pe care o acordați înfloririi literaturii și artelor, făuririi culturii noi, socialiste, îmbogățirii vieții spirituale a societății, lărgirii orizontului de cultură al întregului popor.

Ați desfășurat o vastă activitate pentru creșterea rolului și perfecționarea activității statului socialist, pentru așezarea conducerii tuturor domeniilor vieții economice și sociale pe temelia celor mai avansate cuceriri ale științei și tehnicii moderne, ale cunoașterii umane. Ați militat ferm pentru organizarea întregii vieți sociale pe baza legii, acționînd pentru crearea unui cadru legislativ de tip socialist, pentru întărirea legalității socialiste în toate sectoarele de activitate, pentru aplicarea principiilor eticii și echității socialiste în spiritul imbinării armonioase a intereselor fiecărui cetățean cu interesele generale ale societății.

În calitate de comandant suprem al Forțelor Armate, v-ați preocupat și vă preocupați cu înaltă răspundere de întărirea continuă a capacității de apărare a patriei, de pregătirea și dotarea modernă a armatei noastre, ați dezvoltat doctrina militară nouă, revoluționară a țării, pornind de la necesitatea pregătirii întregului popor pentru apărarea gliei strămoșești, a independenței, integrității teritoriale și suveranității naționale a României.

Pornind de la teza socialismului științific cu privire la făurirea de către poporul eliberat de exploatare a propriei sale istorii, ați manifestat și manifestați permanent o preocupare deosebită pentru crearea unui larg cadru organizatoric de participare nemijlocită a tuturor oamenilor muncii — fără deosebire de naționalitate — la conducerea activității economice și sociale, a statului socialist. Întregul nostru popor apreciază în mod deosebit preocuparea dumneavoastră neslăbită pentru întărirea democrației muncitorești, pentru adîncirea și perfecționarea continuă a democrației socialiste în toate compartimentele vieții sociale și de stat, pentru întărirea rolului organismelor de conducere colectivă la toate nivelurile societății, organizațiilor de masă și obștești, unite, sub conducerea partidului, în cadrul Frontului Unității Socialiste.

Un rol de cea mai mare importanță în dezvoltarea democrației socialiste a avut crearea — din inițiativa dumneavoastră — a consiliilor oamenilor muncii, la care participă un mare număr de muncitori ce lucrează nemijlocit în producție și care poartă răspunderea pentru buna gospodărire a unităților economico-sociale, ținerea congresului acestor organisme colective de conducere și crearea Consiliului Național al Oamenilor Muncii. Aceasta exprimă creșterea rolului conducător al clasei muncitoare în societatea noastră, condițiile create pentru ca cei ce muncesc să hotărască în mod liber asupra mersului înainte al țării, asupra propriului lor destin. Totodată, v-ați preocupat constant de dezvoltarea democrației cooperatiste, de asigurarea cadrului de participare directă a țărănimii la dezvoltarea și modernizarea agriculturii, ca și la conducerea întregii vieți sociale. Nu există astăzi în țara noastră domeniu de activitate în care să nu funcționeze organisme democratice, colective de conducere și de muncă, în care oamenii muncii să nu participe activ și efectiv la adoptarea deciziilor, la elaborarea și înfăptuirea politicii de construcție a socialismului.

Prezența dumneavoastră permanentă în mijlocul oamenilor muncii, întîlnirile și discutarea concretă a problemelor la fața locului cu muncitorii, țărani, specialiști, oamenii de știință și cultură, consultarea sistematică a

maselor largi populare au imprimat o atmosferă de puternică emulație, de înaltă răspundere și exigență în înfăptuirea marilor obiective și sarcini ale dezvoltării economico-sociale a țării. O importanță hotărâtoare a avut organizarea, din inițiativa dumneavoastră, a numeroase reuniuni și conferințe ale oamenilor muncii din diferite ramuri de activitate, în cadrul cărora s-au stabilit căile și mijloacele concrete de înfăptuire în viață a obiectivelor și sarcinilor politicii partidului și statului.

Este unanim apreciată grija cu care vegheați la perfecționarea raporturilor sociale și a relațiilor dintre oameni, la lărgirea continuă a drepturilor și libertăților tuturor cetățenilor patriei. Una din preocupările fundamentale pe care ați manifestat-o permanent este întărirea unității, frăției și solidarității între toți oamenii muncii — români, maghiari, germani, sârbi și de alte naționalități — asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea economico-socială a tuturor regiunilor și județelor, a tuturor localităților țării, pentru manifestarea plenară, pe baza deplinei egalități în drepturi, în întreaga viață economică și socială a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate. Aceasta a sporit și mai mult stima și dragostea pe care vi le poartă oamenii muncii, naționalitățile conlocuitoare din patria noastră, a contribuit la cimentarea și mai puternică a unității moral-politice a întregului popor, la dezvoltarea procesului de omogenizare a societății noastre.

Nu putem să nu subliniem cu acest prilej ecoul profund pe care îl au în masele populare concepția umanismului revoluționar, al cărui promotor consecvent sînteți, preocuparea dumneavoastră neslăbită pentru ca în centrul întregii opere de construcție socialistă să se afle neabătut omul, afirmarea sa plenară ca făuritor conștient al propriei istorii, dezvoltarea multilaterală a personalității umane, generalizarea în masă a trăsăturilor morale înaintate și ridicarea conștiinței socialiste a tuturor celor ce muncesc.

Atunci cînd poporul nostru a trecut prin momente grele, dumneavoastră, iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, ați fost cel dintîi care ați organizat și condus acțiunile ce se impuneau, ați găsit căile cele mai potrivite pentru a reda oamenilor noi elanuri și puteri, încredere și voință de luptă, le-ați deschis o perspectivă luminoasă, îmbărbătînd prin luciditatea, energia și profundul umanism ce vă caracterizează, prin pilda comunistului de mare omenie.

Pe bună dreptate, dumneavoastră situați pe primul plan, în cadrul răspunderii ce revin societății, educarea revoluționară a oamenilor muncii, cultivarea înaltelor virtuți care au caracterizat întotdeauna poporul nostru — simplitatea, modestia, spiritul de dreptate și de omenie — însușirea concepției științifice despre lume și viață, a modului de existență propriu orînduirii noi pe care o edificăm. Astăzi, ca dealtfel de-a lungul întregii dumneavoastră activități politice, revoluționare, puneți un accent major pe creșterea și formarea tinerelor generații în spiritul concepției umanismului revoluționar, al celor mai înaintate cuceriri ale cunoașterii umane, ca demne continuatoare ale glorioaselor tradiții revoluționare ale poporului, ale comuniștilor, ca luptătoare vajnice pentru înfăptuirea idealurilor comunismului, pentru libertatea, prosperitatea și viitorul fericit al patriei noastre, pentru triumful progresului social și al păcii în lume.

Este o realitate incontestabilă, un adevăr înscris pentru totdeauna în istoria României, faptul că anii de cînd vă aflați în fruntea partidului și statului reprezintă epoca cea mai fertilă, mai bogată în realizări și succese mărețe din întreaga existență milenară a poporului român. În această epocă au cunoscut o puternică cimentare alianța muncitorească-țărănească, unitatea de granit a întregului popor în jurul Partidului Comunist Român, care

s-a dovedit exponentul fidel al intereselor și aspirațiilor fundamentale ale națiunii noastre socialiste, forța capabilă să conducă România pe culmile grandioase ale comunismului.

Aplicînd adevărurile universal-valabile la condițiile social-istorice concrete din România, pornind de la cerințele mersului nostru înainte, ați adus o contribuție inestimabilă la fundamentarea și elaborarea a noi teze și concepte cu privire la numeroase probleme de bază ale conducerii țării, ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism, care și-au găsit concretizarea în vasta operă teoretică pe care ați creat-o, precum și în marea Cartă a națiunii noastre — Programul Partidului Comunist Român. Vasta activitate pe care ați desfășurat-o pe tărîmul gândirii social-politice, al generalizării teoretice a practicii revoluționare — și care fac din dumneavoastră un erudit om de știință, recunoscut nu numai în țară, ci și pe plan mondial — a îmbogățit cu noi idei, teze și concluzii tezaurul socialismului științific, patrimoniul cunoașterii și creației istorice a epocii noastre. Lucrările dumneavoastră teoretice au un rol uriaș în înarmarea partidului, a tuturor constructorilor socialismului din România cu orientări principale, clare, în elucidarea numeroaselor probleme și fenomene noi care apar în procesul transformării revoluționare a societății, deschid largi perspective și însuflețesc întreaga națiune la făurirea conștiință a propriului destin, a viitorului ei fericit.

Încercăm cu toții un sentiment de legitimă mîndrie știind că astăzi patria noastră — România socialistă — este larg apreciată, stimată și prețuită în întreaga lume pentru realizările dobîndite în construcția noii orînduiri, pentru politica sa dinamică de pace și colaborare, pentru rolul activ și contribuția constructivă pe care personal, dumneavoastră, tovarășe Nicolae Ceaușescu, o aduceți la soluționarea marilor și complexelor probleme ale lumii contemporane, ale vieții internaționale actuale.

Întregul partid și popor apreciază fermitatea și consecvența cu care militați pentru dezvoltarea continuă a prieteniei și solidarității cu toate țările socialiste, pentru întărirea unității și colaborării lor. Ați acordat și acordați, de asemenea, o mare atenție intensificării relațiilor României cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, întăriri conlucrării strînse cu acestea atît pe plan bilateral, cît și în cadrul luptei mondiale împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste. Totodată, ați promovat constant relațiile multilaterale ale țării noastre cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale renunțării la forță și la amenințarea cu folosirea forței — principii pentru a căror generalizare în viața internațională acționați cu fermitate neabătută.

Pornind de la interesele supreme ale poporului român, acționînd într-un spirit de înaltă răspundere pentru soarta întregii omeniri, v-ați afirmat ca militant ferm și perseverent pentru securitate și colaborare în Europa și în lume, ca înflăcărat promotor și apărător al dreptului fiecărei națiuni de a-și hotărî de-sine-stătător destinele, ca luptător consecvent împotriva politicii imperialiste de forță și dictat, pentru eliberarea tuturor popoarelor care se mai află sub dominația colonialismului și neocolonialismului, pentru stingerea focarelor de conflicte și încordare din lume și rezolvarea pe cale politică, pașnică a tuturor problemelor litigioase dintre state. Sînt bine cunoscute pasiunea și combativitatea cu care luptați pentru înfăptuirea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare, pentru lichidarea subdezvoltării și crearea unei noi ordini economice mondiale, pentru

creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite și al altor organisme în viața internațională, pentru participarea în condiții de deplină egalitate a tuturor statelor — îndeosebi a celor mijlocii și mici — la soluționarea problemelor contemporane, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Partidul și poporul nostru dau o apreciere deosebită activității dumneavoastră neobosite consacrate întăririi unității și coeziunii mișcării comuniste și muncitorești, depășirii divergențelor care mai există între unele partide, promovării normelor noi de relații — bazate pe deplină egalitate, pe respectul ferm al dreptului fiecăruia de a-și elabora în mod creator, de sine-stătător, strategia și tactica revoluționară, corespunzător condițiilor în care își desfășoară activitatea.

Este bine cunoscută, de asemenea, preocuparea dumneavoastră consecventă pentru lărgirea continuă a relațiilor cu celelalte detașamente ale clasei muncitoare, cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, precum și cu alte organizații democratice, progresiste, în scopul întăririi unității tuturor forțelor antiimperialiste care se pronunță pentru o politică nouă, pentru schimbări înnoitoare în viața societății, pentru libertatea, securitatea și pacea popoarelor.

Simțim o profundă satisfacție și mândrie pentru faptul că o serie de teze de bază ale politicii externe a partidului și statului nostru, numeroase idei și concepte formulate de dumneavoastră personal au găsit un ecou profund în opinia publică mondială, au fost preluate și însușite de diferite foruri internaționale, înscrise în documente importante care jalonează evoluția vieții politice contemporane. Concepțiile și ideile dumneavoastră cu privire la desfășurarea vieții internaționale sînt tot mai larg recunoscute și apreciate ca un punct înaintat al gândirii politice a epocii noastre, ca un aport original la soluționarea problemelor majore care preocupă omenirea contemporană. Prin tot ceea ce ați întreprins de-a lungul anilor v-ați afirmat ca o remarcabilă personalitate a vieții politice mondiale, ca un militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești, ca un înflăcărat promotor al cauzei păcii, destinderii și colaborării între popoare.

Acum, în această solemnă zi de sărbătoare, partidul nostru comunist se prezintă mai unit, mai puternic și mai strîns legat de popor ca oricînd, iar statul nostru socialist își îndeplinește tot mai bine rolul organizator în construcția societății socialiste. Sub strălucita dumneavoastră conducere, poporul nostru se bucură nu numai de realizări mărețe, ci și de o clară și minunată perspectivă de viitor. Programul partidului, care exprimă elocvent gândirea dumneavoastră profundă și înnoitoare, hotărîrile Congresului al XI-lea și ale recentei Conferințe Naționale jalonează drumul luminos pe care România socialistă va urca tot mai sus, pe trepte tot mai înalte de progres și civilizație, de bunăstare și fericire. Comitetul Central al partidului, Consiliul de Stat și Guvernul se angajează în acest moment solemn, împreună cu întregul popor, să acționeze cu toată energia și fermitatea pentru a da viață Programului Partidului Comunist Român, politicii sale interne și externe, proiectelor înaripate ale zilei noastre de mîine, al căror autor inspirat ați fost și sînteți neconținut. Pătrunși de înalta răspundere ce ne revine, ne angajăm ca, în frunte cu dumneavoastră, iubite tovarășe Ceaușescu, să nu precupețim nimic pentru a transforma în realitate mărețele visuri și aspirații de mai bine care animă întregul nostru popor.

Pentru tot ceea ce ați făcut și faceți întru slava și măreția acestui popor, pentru gloria și strălucirea partidului nostru comunist, pentru victoria idealurilor de progres și pace în lume, întreaga țară vă înconjoară, 9

La această mareă sărbătoare vă adresăm, mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, cele mai calde urări de sănătate, viață lungă și fericire. Vă dorim, din adâncul inimii, tinerețe veșnică, forță creatoare și multe, multe succese în fruntea partidului și statului, spre binele și fericirea întregului popor, spre strălucirea și măreția patriei noastre socialiste.

**COMITETUL CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN**

CONSILIUL DE STAT **GUVERNUL**

AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA **REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

D e c r e t
pentru conferirea, pentru a doua oară,
a Titlului de Onoare Suprem
„Erou al Republicii Socialiste România“
și a Ordinului „Victoria Socialismului“
tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

Pentru merite excepționale în activitatea revoluționară consacrată eliberării sociale și naționale a poporului român, instaurării și consolidării puterii politice a clasei muncitoare, dezvoltării patriei pe calea socialistă,

Pentru contribuția hotărâtoare adusă, în fruntea partidului și statului, la elaborarea și înfăptuirea Programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, pentru munca neobosită și înaltul spirit de dăruire, puse în slujba progresului și prosperității țării, bunăstării și fericirii întregului popor,

Pentru rolul esențial în elaborarea și înfăptuirea politicii externe a partidului și statului, consacrată apărării suveranității și independenței naționale, afirmării României în viața internațională, dezvoltării și întăririi relațiilor sale cu țările socialiste, cu celelalte state ale lumii, soluționării problemelor complexe ale vieții internaționale, întăririi unității mișcării comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor progresiste, triumfului cauzei păcii, prieteniei și colaborării între popoare,

Pentru întreaga activitate creatoare de inestimabilă valoare care a îmbogățit tezaurul socialismului științific, al teoriei și practicii revoluționare contemporane,

Exprimînd sentimentele de înaltă prețuire, stimă și recunoștință ale întregului popor,

Cu prilejul celei de-a 60-a aniversări a zilei de naștere și împlinirii a peste 45 de ani de activitate revoluționară,

Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România **d e c r e t e a z ă :**

Articol unic. — Se conferă, pentru a doua oară, Titlul de Onoare Suprem „Erou al Republicii Socialiste România“ și Ordinul „Victoria Socialismului“ tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

CONSILIUL DE STAT
AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

București, 25 ianuarie 1978

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU la adunarea festivă consacrată sărbătoririi împlinirii a 60 de ani de viaţă şi a peste 45 de ani de activitate revoluţionară

Dragi tovarăşi,

Permiteţi-mi să încep prin a exprima cele mai vii mulţumiri Comitetului Central al partidului, Consiliului de Stat şi guvernului ţării pentru mesajul adresat, pentru aprecierile şi sentimentele exprimate la adresa mea, a activităţii desfăşurate în înfăptuirea politicii partidului şi statului de făurire a socialismului şi ridicare a bunăstării materiale şi spirituale a întregului nostru popor. (Aplauze puternice).

Doresc, de asemenea, să exprim calde mulţumiri pentru acordarea, a doua oară, a titlului de „Erou al Republicii Socialiste România“, considerînd aceasta ca o înaltă apreciere dată activităţii desfăşurate timp de mai bine de 45 de ani în mişcarea revoluţionară, în înfăptuirea politicii partidului şi statului nostru, pentru măreţia şi fericirea poporului. (Vii şi puternice aplauze).

Totodată, exprim profunde mulţumiri delegaţiilor militanţilor din ilegalitate, ale organizaţiilor de masă şi obşteşti, comitetelor judeţene de partid, ministerelor şi celorlalte organisme de stat, uniunilor de creaţie, organizaţiilor şi instituţiilor ştiinţifice, consiliilor naţionalităţilor conlocuitoare, armatei, Uniunii Tineretului Comunist, pionierilor şi şoimilor patriei, delegaţiilor întreprinderilor şi cooperativelor agricole de producţie, care mi-au adresat cu acest prilej emoţionante mesaje de felicitări.

Folosesc acest prilej pentru a exprima, de asemenea, cele mai vii mulţumiri tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate, care mi-au adresat felicitări cu prilejul zilei de naştere şi împlinirii a peste 45 de ani de activitate revoluţionară. Doresc să exprim cea mai adîncă recunoştinţă întregului nostru popor pentru sentimentele vibrante manifestate cu acest prilej, în care văd o expresie a preţuirii şi încrederii pentru activitatea ce am închinat-o cauzei socialismului, bunăstării şi fericirii sale, o expresie a încrederii în politica Partidului Comunist Român — forţa politică conducătoare a societăţii noastre socialiste.

Sînt profund emoționat și îmi este foarte greu să găsesc, în aceste împrejurări, cuvintele cele mai potrivite pentru a exprima sentimentele pe care le simt față de manifestările de dragoste și încredere cu care sînt înconjurat de tovarășii de muncă, de comuniști, de întregul popor. Înțeleg bine că toate acestea sînt legate nu atît de prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani, ci mai cu seamă se referă la activitatea pe care am desfășurat-o în mișcarea revoluționară, în rîndurile tineretului și ale partidului comunist, pentru apărarea intereselor maselor populare, a libertăților democratice, pentru victoria revoluției socialiste și făurirea noii orînduirii sociale pe pămîntul patriei noastre. (Aplauze puternice).

În tot ce ați spus aici, dragi tovarăși, începînd cu Mesajul Comitetului Central, al Consiliului de Stat și guvernului, trebuie să vă declar deschis că văd, în primul rînd, o apreciere a politicii partidului nostru comunist. Tot ceea ce s-a înfăptuit în țara noastră datorăm faptului că clasa muncitoare, masele populare au avut în partid un conducător încercat, care a știut întotdeauna să țină sus steagul luptei revoluționare, să conducă neabătut poporul nostru pe calea revoluției socialiste, a socialismului, spre victorie, spre măreția României. (Aplauze puternice ; urale îndelungate).

Ați vorbit aici, dragi tovarăși, despre activitatea mea în diferite domenii, dar trebuie să declar, cu acest prilej, că tot ceea ce am realizat este rezultatul muncii colective, la care fiecare membru al Comitetului nostru Central, al Comitetului Politic Executiv, al Consiliului de Stat și guvernului, fiecare activist de partid, fiecare dintre voi, cei prezenți aici, și fiecare comunist, fiecare om al muncii a adus o contribuție importantă. Pentru că, fără unirea partidului și poporului, nimic nu poate fi înfăptuit ! Tot ceea ce am realizat datorăm partidului nostru, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, minunatului popor român, care urmează și înfăptuiește neabătut politica partidului, politică ce corespunde pe deplin intereselor vitale ale întregii națiuni. (Aplauze puternice, urale. Se scandează „Ceaușescu și poporul !“).

Îată de ce vă rog să-mi permiteți să aduc, de la început, un omagiu fierbinte militanților partidului, tuturor comuniștilor și revoluționarilor care au luptat pentru ca România să fie liberă și să pășească pe calea socialismului ; să aduc un omagiu fierbinte partidului nostru — conducătorul luptei pe calea socialismului —, un viu omagiu întregului nostru popor, exprimînd tuturor mulțumiri și urarea de noi și noi succese, de multă sănătate și fericire. (Urale puternice. Se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).

Dragi tovarăși,

Trebuie să vă mărturisesc că simt o deosebită plăcere că, la vîrsta de 60 de ani, privindu-mi retrospectiv viața, pot spune că am trăit-o așa cum trebuie trăită de un revoluționar. Aproape o jumătate de secol am luptat în rîndurile mișcării revoluționare, făcîndu-mi datoria de soldat credincios al partidului, de fiu devotat al poporului, făcînd totul pentru cauza bunăstării și fericirii națiunii noastre, pentru măreția, libertatea și independența patriei. (Urale puternice și aplauze îndelungate ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !“).

Ca fiu de țaran, am cunoscut asuprirea moșierilor, iar apoi, începînd de la 11 ani, exploatarea capitalistă. Încă în 1930, la vîrsta de 12 ani, participam de acum activ la viața și lupta tineretului sindical revoluționar. Erau anii de criză economică, de intensificare a exploatații burghezo-

moșierești, ani de fascizare rapidă a țării. În aceste împrejurări, mișcarea revoluționară cunoștea un puternic avânt. Partidul comunist, Uniunea Tineretului Comunist, alte organizații revoluționare și democratice se ridicau cu hotărîre la luptă pentru apărarea intereselor maselor de oameni ai muncii, împotriva reacțiunii și fascismului, pentru democrație și pace.

Aceste împrejurări în care am intrat în mișcarea revoluționară sindicală, iar apoi, în 1933, în Uniunea Tineretului Comunist — dată ce marchează și calitatea de membru al partidului — au pus o puternică amprentă asupra vieții și activității mele revoluționare și politice. Această perioadă de avânt revoluționar, caracterizată prin puternice mișcări de mase, demonstrații, greve, care au cuprins zeci de mii de oameni ai muncii și au atins nivelul cel mai înalt în 1933 prin marile mișcări revoluționare din Valea Prahovei, din București — printre care și la Grivița — și din alte centre importante ale României, a determinat contopirea, ca să spun așa, a vieții și activității mele cu mișcarea revoluționară. Toate acestea m-au făcut să înțeleg că pentru un revoluționar, pentru un fiu al țăranilor și muncitorilor nu există o altă cale decît calea luptei împotriva asuprașirii, pentru răsturnarea jugului burghezo-moșieresc, pentru o lume mai dreaptă și mai bună. (Aplauze puternice, îndelungate). Astfel, la vîrsta de 16 ani am devenit activist al Tineretului Comunist, al partidului, revoluționar de profesie — cum se spunea.

Deși eram încă tînăr, Uniunea Tineretului Comunist, partidul mi-au încredințat sarcini de răspundere atît în mișcarea antifascistă a tineretului, cît și în conducerea organizațiilor de tineret din Oltenia și Prahova. Cu toate că aceștia au fost anii grei de luptă și de înfruntare cu aparatul de represiune burghezo-moșieresc, trebuie să mărturisesc acum că-i consider printre cei mai frumoși ani din viața mea de activist revoluționar, din întreaga perioadă de apartenență la mișcarea revoluționară, la Partidul Comunist Român. (Aplauze puternice, îndelungate. Se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !“).

Au urmat apoi anii de închisoare, la Brașov și Doftana, reîntîlnirea cu unii militanți din activitatea trecută, cunoașterea a noi militanți ai partidului. Acești ani au constituit anii de puternică școală revoluționară, atît pentru mine, cît și pentru atîția alți militanți comuniști, revoluționari și democrați.

În 1939 și 1940, viața politică internațională se agrava. Forțele reacționare, dictatura regală au împins România spre o politică de izolare și de aruncare a țării în brațele Germaniei hitleriste. În acele împrejurări, partidul nostru a desfășurat o intensă activitate, folosind condițiile politice, toate posibilitățile legale de pe atunci pentru realizarea unui larg front al tuturor forțelor patriotice, democratice, pentru a apăra interesele naționale ale țării. Încă în acești ani s-au făcut pași însemnați spre întărirea Frontului Unic și a colaborării cu alte forțe democratice. În aceste împrejurări, partidul a stat în fruntea mișcărilor de masă, greve, demonstrațiilor împotriva acestei politici antinaționale, în fruntea puternicei manifestări din 1 Mai 1939, care a demonstrat voința poporului nostru de a spune nu politiciii reacționare, de a apăra integritatea și suveranitatea țării. (Aplauze puternice, prelungite).

În acești ani, după eliberarea din închisoare, partidul mi-a încredințat sarcina — împreună cu alți tovarăși — de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist, de unire a mișcării tineretului în lupta împotriva fascismului, pentru a asigura o dezvoltare nouă a patriei noastre. Nu doresc

să mă opresc acum asupra acelor ani. Este bine însă să reamintesc că, în aceste împrejurări, partidul nostru a reușit să realizeze, în 1940, un uriaș front împotriva Dictatului de la Viena. Este un merit al partidului nostru faptul că mișcările democratice, Uniunea Democratică Maghiară, organizațiile populației de naționalitate germană s-au ridicat, de asemenea, cu hotărâre împotriva Dictatului de la Viena, că partidul nostru a fost singurul care a luptat pentru apărarea demnității și integrității patriei, unind masele populare în această luptă. (Aplauze puternice).

Partidul nostru a jucat un rol hotărâtor în organizarea luptei contra războiului dus împotriva Uniunii Sovietice, pentru ieșirea României din acest război, pentru alăturarea ei coaliției antifasciste, armatelor sovietice și pentru participarea activă, după actul istoric de la 23 August, la zdrobirea definitivă a fascismului.

Partidului nostru comunist, militanților și activiștilor săi datorăm faptul că au știut, în cele mai grele împrejurări, să fie în fruntea luptei pentru apărarea demnității, a onoarei poporului nostru, pentru a demonstra că poporul nostru nu a avut niciodată nimic cu politica reacționară, cu războiul hitlerist, că poporul nostru a fost întotdeauna pentru o politică de pace, de prietenie cu Uniunea Sovietică, cu vecinii săi, cu toate statele lumii ! (Aplauze puternice, prelungite).

Nu voi vorbi acum de cei încă 4 ani de închisoare și lagăre, pînă în 1944, cînd, odată cu victoria insurecției armate antifasciste și antiimperialiste și trecerea la reorganizarea întregii activități politice pe baze legale, partidul mi-a încredințat — de asemenea, împreună cu alți tovarăși — sarcina reorganizării Uniunii Tineretului Comunist, a unirii forțelor tinerei generații în lupta pentru participarea la războiul antifascist, pentru democratizarea țării, pentru continuarea procesului început la 23 August, de transformare revoluționară a țării.

Privind acum toată perioada celor 14 ani de luptă revoluționară, din care o parte însemnată în închisoare și lagăre, perioadă în care am cunoscut și satisfacții, dar, ca atîția alți militanți revoluționari, a trebuit să înfrunt și multe greutăți, pot spune că mi-am îndeplinit cu cinste și fără preget sarcinile încredințate, că am servit întotdeauna cauza partidului, cauza revoluției, idealurile socialismului, interesele și aspirațiile de dreptate ale poporului meu. (Aplauze puternice, prelungite, se scandează „Ceaușescu și poporul !“).

Am cunoscut perioada romantismului revoluționar, cînd orice greutăți, orice jertfe se acceptau și se înfruntau cu mîndrie și neînfricare, cu spirit de dăruire. În acele împrejurări grele, comuniștii aveau deplină încredere în victoria cauzei revoluționare, acceptau orice sacrificiu, fiind gata să-și dea și viața, visînd în același timp și imaginîndu-și noua organizare socială, în care omul să fie pe deplin liber și stăpîn pe destinele sale. Cred că mulți dintre tovarășii care au activat în ilegalitate — între care unii se găsesc acum în sală — vor fi de acord cu mine că lupta revoluționară, viața în colectivele din închisori și lagăre au constituit o înaltă școală de pregătire politico-ideologică, de educare și formare în spiritul principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. Activiștii revoluționari, comuniștii puneau mai presus de orice interesele maselor populare, lupta împotriva asupritorilor ; ei renunțau la tot, împărțind de multe ori între ei ultima bucată de piine, dar ținînd sus steagul luptei revoluționare. În mod deosebit aș dori să menționez viața organizată în închisori în spiritul principiilor eticii comuniste, care au dat tărie și forță tuturor celor

închiși să reziste prigoanei, înfometării, mizeriei și să țină sus steagul luptei revoluționare, să nu se plece nici un moment în fața claselor exploataatoare.

Consider că este bine să reamintesc toate acestea acum, când partidul nostru pune un accent deosebit pe afirmarea în viața societății noastre a principiilor noi, revoluționare, ale eticii și echității socialiste, ca mod de gândire și de viață al tuturor oamenilor muncii. Și acum, comuniștii, îndeosebi uteciștii, au nevoie de un anumit romantism revoluționar ; ei trebuie să fie gata de orice sacrificiu, să gândească, să-și prefigureze și să-și făurească viitorul, gândind cum va arăta țara mâine, ca rezultat al îndeplinirii Programului elaborat de Congresul al XI-lea. Nu se poate să fii revoluționar, să fii comunist, fără a avea și imaginație, fără a-ți înfățișa cum va arăta ziua de mâine, fără a visa la fericirea poporului, a națiunii. Acestea sînt cerințele pe care trebuie să le cultivăm continuu în rîndurile partidului nostru, ale tinerei generații, făcîndu-i pe toți să privească cu mîndrie atît la trecut, cit și la prezent, dar să gândească și cum trebuie să arate viitorul țării, să privească cu deplină încredere viitorul luminos, comunist al națiunii noastre. (Aplauze puternice, urale ; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Deși în Mesajul Comitetului Central, al Consiliului de Stat și al guvernului, precum și în celelalte mesaje s-a vorbit mult despre perioada de după 23 August, nu doresc să mă opresc la activitatea desfășurată în perioada construcției socialiste. Aș menționa numai faptul că, în toate împrejurările, am acționat pentru îndeplinirea sarcinilor puse de partid, atît în conducerea Uniunii Tineretului Comunist, în activitatea de partid în București, în conducerea regionalelor de partid Constanța și Oltenia, la Ministerul Agriculturii, la Ministerul Apărării Naționale, iar apoi, din 1954, în activitatea de partid, ca membru al conducerii superioare a partidului, îndeplinindu-mi neabătut misiunile încredințate. Am considerat că am obligația față de partid și popor să fac totul pentru îndeplinirea neabătută a politicii partidului de edificare a societății socialiste. Începînd din 1965, cînd am fost ales secretar general al partidului, iar apoi ca președinte al Republicii Socialiste România, nu am precupețit nici un efort, am făcut tot ceea ce am fost în stare, ceea ce am crezut că este bine să fac pentru ca, împreună cu Comitetul Central, cu celelalte organe de conducere, cu partidul și întregul popor, să asigurăm un ritm mai rapid de dezvoltare a patriei, ridicarea bunăstării și fericirii națiunii noastre socialiste. Dacă am lucrat bine sau rău, vor judeca partidul și poporul. (Urale îndelungate, aplauze puternice ; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Iată de ce acum, la vîrsta încă tînără, de 60 de ani (animație, aplauze puternice), după mai bine de 45 de ani de activitate revoluționară, privind retrospectiv viața trăită, pot spune că idealurile, visele pentru care am intrat în mișcarea revoluționară, pentru care atîția comuniști și atîția revoluționari s-au jertfit și și-au dat chiar viața, s-au realizat, constituie o realitate a zilelor noastre pe care o trăiește întreaga noastră națiune. (Aplauze puternice, îndelungate).

Dacă, în vreun fel, aș fi pus în situația de a relua de la început activitatea de acum aproape 5 decenii, declar aici, în fața partidului și poporului, că aș merge fără șovăire pe aceeași cale, pe calea luptei revoluționare, a apărării demnității, libertății și fericirii națiunii mele. (Aplauze puternice, prelungite ; urale. Se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Dragi tovarăși,

Acum, la aniversarea a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară, simt o deosebită mândrie — ca întregul nostru partid și popor — pentru marile realizări obținute de națiunea noastră în făurirea noii orînduiri sociale, în transformarea revoluționară a patriei.

Sînt bine cunoscute amplul proces revoluționar, profundele transformări care, începînd din 1944, au avut loc în societatea noastră, sub conducerea partidului comunist. În această perioadă istorică scurtă au fost lichidate pentru totdeauna clasele exploatatoare, orînduirea capitalistă și moșierească, s-au creat economia socialistă unitară, societatea socialistă, s-au înfăptuit profunde transformări economice și sociale, care au dus la ridicarea continuă a bunăstării întregului nostru popor. Am asigurat consolidarea cuceririlor revoluționare, trecînd apoi la o nouă etapă, superioară, la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

Iată de ce se poate afirma, fără teama de a greși, că partidul nostru și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste misiunea de forță politică conducătoare în procesul revoluționar, în toate domeniile de activitate — proces ce continuă să se manifeste cu putere în întreaga noastră viață socială. (Aplauze puternice, îndelungate).

Este știut că atît în anii ilegalității, dar mai ales după ce a devenit forță conducătoare a societății, partidul nostru a acordat o atenție deosebită industrializării țării, dezvoltării și modernizării economiei naționale. Sînt cunoscute în această privință hotărîrile Conferinței Naționale din 1945, celelalte documente de bază ale partidului nostru. Este adevărat că în realizarea acestui obiectiv fundamental s-au produs și întîrzieri și denaturări, care au încetinit într-o anumită măsură dezvoltarea economico-socială a țării. Au existat multe manifestări de neîncredere în forțele maselor populare, în capacitatea creatoare a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a fost subapreciat rolul agriculturii în economia românească. Este cunoscut că, în această privință, Congresul al IX-lea a adus clarificări importante, imprimînd țării un curs ferm spre dezvoltarea în ritm înalt a industriei, și în același timp a agriculturii, considerînd că acestea sînt două laturi de bază, esențiale pentru progresul întregii economii naționale, pentru dezvoltarea continuă a societății socialiste românești. (Aplauze puternice).

Așa cum am menționat și în alte împrejurări, meritul istoric al Congreselor al IX-lea, al X-lea și îndeosebi al XI-lea constă în faptul că au rupt ferm cu manifestările de neîncredere în forța maselor populare, cu concepțiile dogmatice, rigide, elaborînd Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, în conformitate cu realitățile, cu condițiile concrete din țara noastră și năzuințele poporului nostru. (Aplauze puternice). Aceasta a descătușat uriașele energii creatoare ale clasei muncitoare, ale țărănimii și intelectualității, ale tuturor categoriilor sociale, ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, ducînd la mărețele realizări pe care le-a obținut poporul în dezvoltarea economico-socială, în ridicarea bunăstării sale materiale și spirituale. Dezvoltarea în ritm înalt a economiei naționale, amplasarea rațională a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării au schimbat radical înfățișarea patriei noastre. Astăzi, oricine poate constata direct — vizitînd orașele și satele patriei noastre, minunatele construcții industriale și agricole, sociale, de învățămînt, de știință, de cultură, de sănătate, locuințele — schimbarea chipului întregii noastre țări, viața nouă pe care o trăiește poporul ca urmare a în-

făptuirii neabătute a politicii Partidului Comunist Român. (Aplauze puternice, prelungite. Se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !“).

În același timp, a primit un puternic impuls activitatea de cercetare științifică, s-a organizat pe baze noi, moderne învățământul, legându-se strâns cu practica, cu producția, s-a intensificat munca politico-educativă de formare a omului nou. Toate acestea ne dau deplină dreptate să afirmăm că am parcurs un drum lung pe calea ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, a făuririi unei Românie socialiste moderne, înfloritoare. Hotărârile și obiectivele trasate de Congresul al XI-lea, realizarea lor în viață stau la baza minunatelor noastre înfăptuiri, a vieții noi pe care o trăiește națiunea noastră. (Aplauze puternice, prelungite, urale îndelungate).

Dragi tovarăși,

Programul partidului — Carta fundamentală de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — a deschis o vastă și luminoasă perspectivă țării noastre. Recenta Conferință Națională din decembrie anul trecut a trasat noi obiective, atît cu privire la realizarea într-un ritm mai rapid a dezvoltării economico-sociale în acest cincinal, cît și cu privire la orientările pentru cincinalul 1981—1985. S-a trasat ca obiectiv central realizarea unei creșteri și modernizări a economiei care să permită României să lichideze starea de țară în curs de dezvoltare și să treacă într-un stadiu nou, acela de țară mediu dezvoltată, realizîndu-se astfel o prevedere importantă a Programului elaborat de Congresul al XI-lea al partidului.

Nu aş putea să nu menționez programul de ridicare a nivelului de trai material și spiritual al poporului, care în acest cincinal prevede, după cum știți, o creștere de la 20 la 32 la sută a veniturilor tuturor oamenilor muncii. Aceste măsuri, adoptate de partid, de Conferința Națională, și care se realizează deja în viață, demonstrează cu putere de netăgăduit că numai pe baza politicii partidului de repartizare justă a venitului național între fondul de dezvoltare și fondul de consum, de alocare a unei părți însemnate, de circa o treime, pentru dezvoltare am putut obține marile realizări, putem să înfăptuim programul de ridicare mai rapidă a bunăstării poporului nostru.

Iată de ce, și în viitor, bazîndu-ne pe această experiență, a cărei justete este confirmată de fapte, de viață, vom continua procesul de dezvoltare în ritm înalt a întregii economii, de industrializare, de intensificare a modernizării agriculturii, a tuturor sectoarelor economice, alocînd în continuare pentru aceasta o parte însemnată din venitul național. Aceasta ne garantează înfăptuirea Programului elaborat de Congresul al XI-lea, înaintarea fermă pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, pe calea comunismului în România. (Aplauze puternice, prelungite). Se poate spune acum că viața, practica au demonstrat pe deplin justetea politicii marxist-leniniste a partidului nostru, izvorîtă din realitățile și condițiile concrete ale societății românești.

Bazîndu-se pe concepția revoluționară a materialismului dialectic și istoric, partidul nostru a înțeles că legitățile generale nu se pot aplica fără discernămint, indiferent de condiții, de etapa istorică dată. El a înțeles că unitatea dialectică dintre general și particular cere o abordare revoluționară a problemelor edificării noii orînduiri sociale. Noi pornim de la faptul

voltării forțelor de producție și a noilor relații sociale, ele se modifică, capătă noi caracteristici, iar altele dispar cu desăvîrșire. Rolul partidului revoluționar constă în a înțelege profund atît legitățile generale, cît și condițiile particulare în care acestea trebuie aplicate, realitățile sociale și economice din fiecare țară, din fiecare etapă istorică, pentru a acționa în concordanță cu acestea. Consider că cel mai mare pericol pentru un partid revoluționar este acela de a deveni prizonierul tezelor învechite, dogmatice, elaborate în anumite condiții și pe care le consideră valabile în orice împrejurări.

Este bine cunoscută teza materialist-dialectică după care nu poate fi cu adevărat revoluționar acela care nu se pronunță cu hotărîre împotriva a tot ceea ce este vechi și perimat, acela care nu susține și nu acționează cu toată fermitatea pentru promovarea noului, chiar dacă noul este în formare, în devenire. Putem spune că este o mare fericire pentru partidul nostru comunist că s-a descătușat de concepțiile dogmatice, călăuzindu-se neabătut în activitatea sa după concepția revoluționară a clasei muncitoare, după principiile socialismului științific. (Aplauze puternice, îndelungate).

Ținînd seama de rolul tot mai important pe care partidul nostru îl are de îndeplinit în desfășurarea procesului revoluționar de perfecționare a societății, de făurire a orînduirii socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism, consider necesar să facem totul pentru a păstra caracterul revoluționar, materialist-dialectic al politicii noastre, pentru ca partidul nostru să rămînă veșnic tînăr. Numai astfel partidul își va putea îndeplini în cele mai bune condiții misiunea istorică ce-i revine în societate. Succesele realizate în toate domeniile sînt nemijlocit legate de faptul că partidul nostru, Comitetul său Central, organele sale de conducere colectivă și-au îndeplinit și își îndeplinesc cu cinste misiunea de forță conducătoare, de stat major al întregii societăți.

Este bine cunoscut că cele mai importante probleme ale politicii statului nostru socialist sînt expresia gîndirii colective a partidului, a întregului popor. Tocmai în aceasta constau forța și capacitatea sa creatoare, garanția că partidul nostru va ști întotdeauna să-și înfăptuiască rolul său de conducător al națiunii pe calea societății comuniste. (Aplauze puternice, îndelungate).

Aș dori să menționez și cu acest prilej rolul important pe care-l are unitatea politică și organizatorică a partidului în îndeplinirea misiunii ce-i revine în societate. Am intrat în mișcarea revoluționară în perioada cînd partidul lupta pentru lichidarea urmărilor lipsei de unitate. Tovarășii care au activat în această perioadă — și unii dintre ei se găsesc în sală — știu bine ce daune a adus lipsa de unitate, ce importanță deosebită au avut lichidarea fărîmitării, a fracționismului, întărirea unității partidului, pentru desfășurarea luptelor revoluționare din patria noastră. Este bine cunoscut că și manifestările de lipsă de unitate din timpul războiului au exercitat o influență negativă, destul de importantă, asupra activității partidului. Deși ulterior s-a dovedit că s-au comis multe greșeli față de unele cadre ale partidului din perioada respectivă, trebuie să menționez că realizarea unei conduceri unitare a partidului — în fruntea căruia s-a aflat atunci tovarășul Constantin Pîrvulescu, ca secretar general al partidului — în perioada înfăptuirii actului de la 23 August, cît și realizarea Frontului Unic Muncitoresc de la 1 Mai 1944 între partidul comunist și partidul social-democrat, unirea cu celelalte forțe democratice antifasciste au grăbit

înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, au deschis calea mărețelor transformări revoluționare care s-au produs în patria noastră. Menționez toate acestea pentru a sublinia și mai mult necesitatea de a ne preocupa de creșterea continuă a unității rîndurilor partidului, de întărirea unității sale politico-organizatorice, de ridicarea nivelului politic și ideologic al comuniștilor — considerînd aceasta ca o condiție esențială pentru îndeplinirea de către partid, în cele mai bune condiții, a rolului său de forță politică conducătoare a societății socialiste. (Aplauze puternice).

Întotdeauna, partidul nostru a acordat atenție ridicării și formării — din rîndurile membrilor săi, ale clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității — a militanților și cadrelor pentru diferite domenii de activitate. Cu atît mai necesar este aceasta în împrejurările actuale, cînd în toate sectoarele se cer activiști cu înalt spirit de răspundere, cu înaltă principialitate, pătrunși de spiritul și patosul revoluționar, înarmați cu concepția revoluționară despre lume și viață. Trebuie să facem totul pentru a ridica noi și noi activiști și cadre pentru toate activitățile de partid și de stat, din rîndul clasei muncitoare, strîns legați de masele largi populare. Numai astfel, dispunînd de cadre capabile, hotărîte, gata să facă totul, să-și dea și viața pentru cauza socialismului și a patriei, partidul nostru își va putea îndeplini misiunea sa. (Aplauze puternice, îndelungate).

Realizarea Programului elaborat de Congresul al XI-lea impune perfecționarea continuă a întregii activități de planificare și conducere a societății, creșterea rolului statului în organizarea unitară a tuturor sectoarelor, îmbinarea armonioasă a conducerii centrale cu creșterea răspunderii organelor locale, județene, orășenești și comunale, a întreprinderilor și celorlalte unități economice și sociale. Se impun mai mult ca oricînd întărirea spiritului de răspundere, a disciplinei și ordinii în înfăptuirea sarcinilor trasate de Congresul al XI-lea, de Conferința Națională, realizarea unei calități noi în domeniul economiei, științei și culturii, calitate care presupune în primul rînd o concepție cu adevărat nouă, o nouă calitate a întregii activități de planificare și conducere. Nu trebuie să uităm nici un moment că avem datoria să facem totul pentru dezvoltarea continuă a democrației socialiste, pentru perfecționarea cadrului organizatoric care asigură participarea activă a maselor populare, a întregului popor la conducerea activității economico-sociale, la guvernarea statului socialist.

Așa cum am menționat și în alte împrejurări, pe primul plan trebuie să stea participarea activă a clasei muncitoare — clasa conducătoare a societății noastre — la conducerea tuturor sectoarelor de activitate ; trebuie să creăm, totodată, condițiile pentru participarea țărănimii, intelectualității, a maselor populare la întreaga activitate de conducere. Tăria partidului nostru, atît în anii ilegalității, cît și în anii construcției socialiste, a constat și constă în legătura strînsă cu masele largi populare. Tocmai de aceea trebuie să facem totul și în viitor pentru ca poporul nostru, care a devenit stăpîn pe destinele sale, să participe activ și nemijlocit la făurirea propriului său viitor — a viitorului comunist. În condițiile acestei unități indisolubile dintre partid și popor nu va exista nici o forță în lume în stare să împiedice mersul nostru victorios spre comunism, să pună în pericol vreodată independența și suveranitatea patriei socialiste. (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul !“ ; „Ceaușescu —

Mulțumind delegației armatei noastre pentru mesajul ce mi l-a adresat, doresc să subliniez preocuparea partidului și statului față de întărirea capacității de apărare a țării, hotărîrea de a face totul în vederea perfecționării continue a forțelor noastre armate, dotării lor cu mijloacele de luptă necesare, pentru a fi în stare să-și îndeplinească datoria față de patrie, față de popor, și dacă va fi nevoie, față de aliații săi — pentru a fi scut de nădejde al independenței și suveranității României socialiste. (Aplauze puternice ; se scandează „Ceașescu — România !“).

Este normal ca, preocupîndu-ne de dezvoltarea în ritm înalt a societății noastre, de accentuarea procesului revoluționar, să manifestăm toată atenția pentru apărarea vieții noi, a cuceririlor revoluționare ale poporului nostru. Acționînd în acest fel, avem în același timp obligația să facem totul pentru întărirea legalității socialiste, astfel ca nimeni să nu se poată sustrage răspunderii atunci cînd încalcă legile și normele de conviețuire socială, dar, în același timp, nimeni să nu poată fi pedepsit pe nedrept. Aceasta constituie o cerință esențială a umanismului societății noastre, a democrației, a orînduirii în care poporul este stăpîn pe destinele sale. (Aplauze puternice).

Ținînd seama de schimbările produse în structura societății, sînt necesare noi măsuri de perfecționare a raporturilor sociale, de accentuare a procesului de dispariție a deosebirilor dintre sat și oraș, dintre munca fizică și cea intelectuală, de apropiere continuă a acestora pe seama ridicării generale a gradului de dezvoltare economică, de cultură și civilizație. Acest vast proces revoluționar, ce are loc în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism, trebuie să se desfășoare sub conducerea nemijlocită a partidului și statului nostru. Programul partidului deschide calea făuririi unei societăți noi, a oamenilor muncii animați de aceleași idealuri, de aceleași năzuințe și care își organizează întreaga viață pe baza principiilor eticii și echității socialiste, care își făuresc viitorul în mod liber, așa cum îl doresc. (Aplauze puternice, îndelungate).

În acest context trebuie privită și concepția partidului nostru despre rolul națiunii în societatea socialistă și comunistă, care constituie un factor primordial al mersului înainte, al făuririi orînduirii noi, al asigurării conlucrării egale între națiunile socialiste, între celelalte națiuni ale lumii, al păcii și colaborării internaționale. (Aplauze puternice).

Am ascultat cu multă plăcere mesajele consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, în care au dat glas, și în acest mod, voinței și gîndurilor oamenilor muncii de aceste naționalități din patria noastră — manifestate și în cadrul tuturor organismelor noastre, și în primul rînd al partidului, în deplină unanimitate — al adeziunii și hotărîrii lor de a face totul pentru înfăptuirea politicii partidului și statului nostru. (Aplauze puternice, îndelungate).

Am vorbit nu o dată de problema națională. Este știut că partidul nostru a rezolvat-o într-un mod revoluționar, asigurînd deplina egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fapt care se oglindește în felul lor de viață și de muncă. Este adevărat că un loc important îl ocupă posibilitatea de a învăța în limba proprie, posibilitatea de a desfășura activitatea cultural-artistică în limba proprie. Școlile în limba naționalităților, teatrele, formațiile artistice și culturale, gazetele, revistele sînt atîtea și atîtea mărturii despre felul revoluționar în care partidul nostru a asigurat deplina egalitate în drepturi între toți oamenii muncii — români, maghiari,

germani, sirbi și de altă naționalitate. Pornim de la ideea că numai în deplină unitate — chiar în anii grei ai regimurilor burghezo-moșierești, chiar în anii prigoanei — oamenii muncii au putut să înfringă dușmanul, să obțină victoria în revoluția socialistă, în dezvoltarea nouă a patriei noastre. Dealtfel, trebuie să mărturisesc că din primele clipe ale activității mele în mișcarea revoluționară am lucrat cu mulți militanți revoluționari de naționalitate maghiară, germană și de alte naționalități, dar niciodată aceștia nu și-au pus întrebarea de ce naționalitate sint. Singura întrebare pe care și-au pus-o ei, pe care și-a pus-o partidul a fost cum își îndeplinesc misiunea, cum luptă împotriva asupririi, pentru eliberarea națională și socială. Acesta a fost singurul criteriu prin care s-a judecat poziția unuia sau altuia ! Și au fost minunați revoluționari — și români, și maghiari, și germani, și de alte naționalități — care și-au dat viața pentru eliberarea țării, pentru victoria socialismului în România. (Aplauze puternice, prelungite. Se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Pe drept cuvânt s-a menționat în mesajul Comitetului Central, precum și în mesajele celor două consilii ale naționalităților maghiară și germană, că adevărata egalitate în drepturi constă în primul rînd în asigurarea dezvoltării economico-sociale, a condițiilor de muncă, a posibilității de a munci în orice domeniu în raport de pregătirea și capacitatea fiecăruia. În partidul și statul nostru, în fabricile noastre, în institute, în cooperative nu se pune întrebarea de ce naționalitate ești, ci dacă ești bun muncitor, dacă ești bun inginer, dacă ești bun lucrător pe ogoare, dacă ești bun cercetător, bun profesor, dacă faci totul pentru victoria socialismului, pentru bunăstarea întregii națiuni. (Aplauze puternice).

Constituie un adevăr bine cunoscut, confirmat de viață, că fericirea și bunăstarea tuturor celor ce muncesc sînt rezultatul muncii comune. Succesul operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în România, înaintarea spre comunism, viitorul liber și bunăstarea întregului popor nu pot fi asigurate decît prin munca și lupta într-o deplină unitate, aici, pe pămîntul României. (Aplauze puternice, îndelungate).

În cadrul preocupării pentru dezvoltarea democrației socialiste, pentru asigurarea participării întregului popor la construcția socialistă, partidul și statul nostru acordă o importanță deosebită rolului și activității femeilor. Mi-a produs o deosebită impresie mesajul pe care l-am ascultat. Știu, ca și dumneavoastră, că numai orînduirea socialistă, partidul nostru au asigurat condițiile noi, egale, de muncă, pentru femei, le-au deschis calea afirmării nestîinjenite în toate domeniile de activitate. Avem obligația să facem totul pentru a asigura ca femeile, care reprezintă mai mult de jumătate din națiunea noastră și care au un rol de seamă în întreaga dezvoltare a națiunii, să participe activ nu numai la activitatea de producție și socială, ci și la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, a întregii noastre societăți, corespunzător capacității și forței lor. Sînt convinși că asigurînd aceste condiții creăm tot ce este necesar pentru ca, alături de bărbați, masele largi de femei să nu fie cu nimic mai prejos în lupta pentru înfăptuirea Programului elaborat de Congresul al XI-lea. (Aplauze puternice, îndelungate).

Permiteți-mi să mă refer la tineretul patriei noastre, la Uniunea Tineretului Comunist, la organizația de pionieri și a șoimilor patriei — ale căror mesaje și sentimente deosebit de călduroase m-au impresionat profund. Este știut că partidul și statul nostru au făcut și fac totul, dragi uteciști și tineri, dragi pionieri și șoimi ai patriei, dragi copii, pentru ca viața

voastră să fie tot mai luminoasă, mai fericită. Programul Partidului Comunist Român deschide minunate perspective pentru afirmarea capacităților creatoare ale tinerei generații. M-au impresionat mult versurile pionierilor și șoimilor patriei, în care afirmau voința lor ca, la timpul potrivit, să fie gata să-și dea și viața pentru independența și fericirea poporului. Înțeleg bine aceste sentimente; ele nu pot să nu fie sentimentele întregului popor, ale întregului tineret, ale tuturor copiilor patriei noastre. Dar doresc să declar aici că sîntem hotărîți să facem totul pentru a nu fi nevoie ca generațiile viitoare să mai ducă un război! Și avem convingerea că stă în puterea poporului nostru ca, în deplină unitate cu celelalte popoare socialiste, cu popoarele întregii lumi, să lupte pentru abolirea definitivă a războiului de pe planeta noastră. În aceasta constă, dealtfel, una din misiunile istorice ale socialismului — și trebuie să facem totul ca tineretul, copiii noștri, nepoții noștri, generațiile viitoare să nu mai fie nevoite să ducă un război! (Aplauze puternice, îndelungate).

Fiind înconjurați de dragostea și grija părintească a partidului și a poporului, învățați, dragi tineri și copii, învățați și iar învățați, pentru a deveni demni constructori ai socialismului, pentru a vă putea îndeplini în cele mai bune condiții misiunile ce vă vor fi încredințate în viitor, la locul de muncă, în orice sector de activitate, pentru a fi în stare să dezvoltați și să duceți mai departe cuceririle democratice și revoluționare ale înaintașilor voștri, ale poporului, pentru a asigura triumful comunismului pe pămîntul patriei noastre! (Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul!“).

Aș dori să mărturisesc, și în aceste împrejurări, că privesc cu deplină încredere tineretul patriei noastre, copiii de azi, noile generații. Știu că ei se pregătesc, învață și nu vor precupeți nimic pentru măreția României socialiste, pentru afirmarea ei puternică, ca națiune cu personalitate proprie, independentă și suverană în rîndul națiunilor socialiste, al tuturor națiunilor lumii.

Vă urez, dragi prieteni tineri și copii, multă și multă fericire, numai și numai bucurii! (Aplauze puternice, urale. Se scandează „Ceașescu și poporul!“, „Ceașescu — P.C.R.!“).

Este cunoscută preocuparea permanentă a partidului pentru desfășurarea activității politico-educative de formare a omului nou, pentru afirmarea literaturii, a artelor, a culturii noi revoluționare — factori importanți în educarea maselor, care au menirea de a reda, în limbajul lor specific, viața, preocupările, dorințele și visele poporului nostru. Dealtfel, este arhicunoscut că, întotdeauna, literatura și arta românească s-au inspirat din izvorul viu, nesecat al frumuseții sufletești și fizice a poporului nostru, care a fost nu numai beneficiarul, ci și făuritorul culturii românești. Dorim ca operele de artă și literare, ca activitatea cultural-artistică să se inspire continuu din viața tumultuoasă și minunată a poporului nostru, să-și aducă contribuția la ridicarea conștiinței maselor, a nivelului lor de înțelegere a tuturor fenomenelor ce au loc pe planeta noastră, să contribuie, totodată, la îmbogățirea tezaurului universal, să ducă și să afirme peste hotare capacitatea creatoare și geniul poporului nostru. (Aplauze puternice, prelungite).

Noi pornim permanent de la necesitatea realizării unui umanism nou, revoluționar, în care omul să se poată afirma plenar în strînsă legătură cu societatea, cu colectivitatea din care face parte. Numai așa, fiecare om, fiecare personalitate, își poate pune mai bine în valoare capacitatea,

talentul, energia și forța creatoare, se poate afirma în viața colectivității, a întregii noastre națiuni. (Aplauze puternice, prelungite).

Dragi tovarăși,

În Mesajul Comitetului Central, Consiliului de Stat și guvernului s-a vorbit despre activitatea internațională. Trebuie să declar că întotdeauna am acționat pentru dezvoltarea solidarității partidului și țării noastre cu toate forțele progresiste, antiimperialiste, cu toate statele lumii.

De aceea, și în activitatea de răspundere încredințată de partid și de stat, am militat neabătut pentru dezvoltarea continuă a relațiilor cu țările socialiste, pentru întărirea solidarității și unității acestora, ca factor de importanță deosebită pentru construcția cu succes a socialismului în fiecare țară, pentru afirmarea forței și prestigiului socialismului în lume. Întărim continuu legăturile cu țările în curs de dezvoltare, participăm activ la lupta pentru lichidarea subdezvoltării și făurirea noii ordini economice internaționale. În același timp, în concordanță cu realitățile vieții internaționale, extindem relațiile cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, considerînd că participarea la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale și spirituale constituie o necesitate pentru dezvoltarea patriei noastre, pentru promovarea unei politici de pace și colaborare.

Doresc să mărturisesc în această seară că în vizitele pe care le-am realizat în străinătate, în întreaga mea activitate internațională nu am făcut altceva decît să dau glas voinței poporului nostru de pace și colaborare, voinței națiunii noastre de a trăi liberă și independentă, de a-și hotărî dezvoltarea proprie așa cum dorește, fără nici un amestec din afară. (Aplauze puternice, prelungite).

Încerc o deosebită satisfacție pentru aprecierile ce s-au făcut aici în legătură cu felul în care am făcut să fie auzit glasul națiunii noastre, în care am făcut să se afirme poporul nostru în lupta pentru pace și colaborare internațională. (Aplauze puternice, prelungite).

Este de înțeles că acordăm o atenție deosebită înfăptuirii securității în Europa. Dorim ca Reuniunea de la Belgrad să marcheze noi pași și să constituie un imbold puternic în înfăptuirea documentelor semnate la Helsinki și, în primul rînd, să deschidă perspectiva trecerii la dezangajarea militară pe continentul european, fără de care nu se poate vorbi de securitate și pace.

Dorim să se înregistreze, de asemenea, noi pași în dezvoltarea colaborării între țările din Balcani, atît pe plan bilateral, cît și în relațiile multilaterale, în formele acceptate de toate țările interesate. Sintem interesați să se facă totul pentru depășirea anumitor stări de încordare existente între țările din această zonă, pentru întărirea colaborării dintre ele, pentru soluționarea problemelor pe calea tratativelor pașnice — inclusiv pentru rezolvarea problemei Ciprului pe cale pașnică, asigurîndu-se independența și suveranitatea acestui stat din zona noastră.

Trăind în imediata apropiere a Orientului Mijlociu, avînd relații tradiționale cu cele mai multe state din această zonă, sintem preocupați de instaurarea unei păci drepte și trainice în această regiune, care să ducă la retragerea Israelului din teritoriile ocupate în urma războiului din 1967, la soluționarea problemei palestinienilor în conformitate cu năzuințele naționale ale acestui popor, inclusiv prin constituirea unui stat palestinian independent. Ne pronunțăm pentru o pace trainică și justă, care să asigure

independența și integritatea tuturor statelor din zonă. În acest sens, considerăm că este în interesul tuturor statelor să susțină eforturile ce se fac în această direcție, să acționeze pentru a se ajunge la convocarea Conferinței de la Geneva, cu participarea tuturor țărilor interesate, inclusiv a Organizației pentru Eliberarea Palestinei.

Partidul nostru a acordat și acordă o atenție deosebită problemelor dezarmării. Am menționat deja că vom face totul pentru a contribui la eliminarea războiului din viața popoarelor. Așteptăm ca reuniunea Organizației Națiunilor Unite din prima parte a acestui an să deschidă perspective clare în realizarea acestui obiectiv, la care aspiră toate popoarele lumii.

Pe drept cuvânt, în Mesajul Comitetului Central, Consiliului de Stat și guvernului s-a subliniat că principiile pe care le-a susținut atât de activ partidul nostru — de deplină egalitate în drepturi, respect al independenței și suveranității naționale, neamestec în treburile interne, renunțare la forță și la amenințarea cu forță — se afirmă cu tot mai mare putere în viața internațională, sînt, dealtfel, recunoscute astăzi ca singurele pe baza cărora se pot asigura o colaborare internațională democratică, pacea în întreaga lume. Iată de ce și în continuare vom face totul pentru afirmarea cu putere în lume a acestor principii! (Aplauze puternice, îndelungate).

Este o mîndrie pentru partidul și poporul nostru de a constata că are prieteni pe toate meridianele globului! Niciodată poporul român nu s-a bucurat de atîția prieteni, de atîta simpatie ca astăzi. Aceasta o datorăm faptului că partidul și statul nostru duc o politică fermă de pace, de colaborare internațională. Iată de ce vom face totul și în viitor pentru triumful acestei politici. (Aplauze puternice, îndelungate).

Avem, într-adevăr, relații largi cu partidele comuniste și muncitorești. Sîntem un detașament activ al luptei pentru realizarea unei unități noi, bazată pe egalitate, pe respectarea dreptului fiecărui partid de a-și elabora independent linia politică, în concordanță cu realitățile în care-și desfășoară activitatea. Avem ferma convingere că, pe această cale, mișcarea revoluționară, muncitorească, va obține noi victorii, că noua unitate va fi incomparabil mai puternică și mai trainică, pentru că ea se va baza pe colaborarea liberă și egală între partide independente și egale. O asemenea solidaritate va fi de neînvins! Ea și numai ea va asigura triumful socialismului și păcii! (Aplauze puternice, îndelungate).

Dezvoltăm larg relațiile cu partidele socialiste și social-democrate. Știm din propria noastră experiență ce importanță are această colaborare pe plan național și înțelegem bine — în actualele împrejurări — rolul acestei colaborări pe plan internațional în soluționarea problemelor complexe ale lumii de astăzi.

Sprîjinim activ lupta de eliberare națională. Dezvoltăm relațiile cu mișcările de eliberare, cu alte partide și forțe progresiste din țările în curs de dezvoltare, cu partide democratice din toate statele, cu forțele anti-imperialiste de pretutindeni, considerînd că întărirea conlucrării și solidarității lor constituie o bază trainică în lupta pentru pace și progres social.

Dragi tovarăși,

Aș dori, în încheiere, să exprim încă o dată cele mai vii mulțumiri pentru tot ceea ce s-a spus aici la adresa mea, a activității revoluționare desfășurate atît în anii ilegalității, cît și în anii construcției socialiste, pen-

tru manifestările ce au avut loc în aceste zile privind persoana mea — manifestări pe care, așa cum am menționat, le consider adresate partidului nostru comunist, al cărui soldat credincios am fost, sînt și voi fi întotdeauna. (Urale și aplauze puternice. Se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“).

Doresc să vă asigur, dragi tovarăși, pe dumneavoastră, membrii Comitetului Central, ai Comitetului Politic Executiv, pe toți cei prezenți aici — activiști de bază ai partidului și statului nostru — să asigur partidul și întregul nostru popor că toate manifestările din aceste zile reprezintă pentru mine noi și noi obligații de a munci și mai bine, de a face totul pentru a exprima și a da glas voinței partidului și poporului nostru de a acționa neabătut pentru înfăptuirea Programului elaborat de Congresul al XI-lea, pentru fericirea și bunăstarea întregii națiuni. (Aplauze puternice, prelungite).

Vă asigur că nu există nimic mai presus pentru mine decît cauza socialismului și comunismului în patria noastră, cauza bunăstării și măreției națiunii noastre socialiste, a independenței și suveranității sale, pentru care voi face totul și îmi voi închina întreaga mea activitate și viață ! (Urale și aplauze îndelungate. Se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — La mulți ani !“).

Doresc să reafirm și în încheiere hotărîrea partidului și statului nostru de a dezvolta relațiile cu țările socialiste, cu toate statele lumii, de a face totul pentru a asigura o pace trainică pe planeta noastră, un loc demn, de egal între egali, României socialiste ! (Urale și aplauze puternice, îndelungate).

Am reținut din Mesajul Comitetului Central, Consiliului de Stat și guvernului faptul că membrii Comitetului Politic Executiv, ai Comitetului Central s-au angajat în fața partidului și poporului să acționeze mai bine, să facă și ei totul ca acest colectiv — stat major al partidului și națiunii noastre — să-și poată îndeplini în cele mai bune condiții misiunea încredințată.

Eu, la rîndul meu, vă asigur, dragi tovarăși, că voi face tot ceea ce sînt în stare pentru buna desfășurare a activității Comitetului Central, a Comitetului Politic Executiv, a celorlalte organe de partid, pentru întărirea muncii colective, a răspunderii fiecăruia în domeniul său de activitate, pentru creșterea răspunderii întregului nostru partid, astfel ca el să-și îndeplinească în cele mai bune condiții rolul de forță politică conducătoare a națiunii pe calea socialismului și comunismului (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“).

Mulțumind încă o dată pentru urările ce mi le-ați adresat, exprimînd aceleași vii mulțumiri tuturor oamenilor muncii, întregului popor, doresc la rîndul meu să vă adresez vouă, colaboratorilor cei mai apropiați, Comitetului Central, tuturor celor prezenți aici, întregului activ de partid și de stat, comuniștilor, întregului popor urarea de succese tot mai mari în întreaga activitate, multă sănătate și fericire ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează minute în șir „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — La mulți ani !“. Toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și ovaționează puternic, într-o atmosferă de vibrant entuziasm, pentru Partidul Comunist Român și Comitetul său Central, pentru cel mai iubit fiu al țării — secretarul general al partidului și președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceașescu.

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU

din ziua de 24 ianuarie 1978 cu prilejul

conferirii titlului de doctor în ştiinţe politice

şi titlului de doctor în economie

Dragi tovarăşi,

Doresc să încep prin a exprima mulţumiri conducerilor Academiei „Ştefan Gheorghiu” şi Academiei de studii economice, care au hotărît să-mi acorde titlul de doctor în ştiinţe politice şi, respectiv, de doctor în economie, titluri pe care le consider ca o apreciere deosebită a activităţii pe care am desfăşurat-o în îndeplinirea politicii partidului şi statului nostru de edificare cu succes a noii orînduiri sociale, de ridicare a bunăstării materiale şi spirituale a întregului popor. (Aplauze puternice, prelungite).

Într-adevăr, ştiinţele politice şi economice constituie factorul fundamental pentru conducerea, în general, a societăţii şi, îndeosebi, pentru conducerea ştiinţifică a edificării socialismului şi comunismului. Este, de altfel, un adevăr bine cunoscut că dezvoltarea forţelor de producţie a reprezentat şi reprezintă factorul cel mai revoluţionar în asigurarea progresului societăţii, în ridicarea gradului general de civilizaţie şi progres al omenirii, al fiecărei naţiuni.

Pornind de la aceasta, partidul nostru s-a preocupat întotdeauna, atît în anii ilegalităţii, dar mai cu seamă în anii cînd a devenit forţa politică conducătoare a societăţii, de crearea condiţiilor necesare dezvoltării economico-sociale a ţării, de îndeplinirea unui vast program de progres rapid al forţelor de producţie, punînd pe primul plan industrializarea socialistă a ţării.

În decursul activităţii de edificare a socialismului în ţara noastră, aceste orientări au fost, pe parcurs, precizate şi clarificate ; în mod deosebit aş sublinia rolul important al Congresului al XI-lea, care a definit cu deplină claritate necesitatea dezvoltării armonioase a întregii economii naţionale bazate atît pe o industrie modernă, cît şi pe o agricultură puternică, avansată — ca factor esenţial pentru progresul general al întregii ţări — care să satisfacă din plin necesităţile societăţii, să asigure ridicarea gradului de civilizaţie a naţiunii noastre, a bunăstării materiale şi spirituale a întregului popor.

Sînt cunoscute realizările obținute în dezvoltarea economico-socială a țării în anii socialismului. S-a realizat lichidarea cu desăvîrșire a exploataării omului de către om, s-a făurit o economie socialistă unitară. În mai puțin de trei decenii de economie planificată, România a parcurs mai multe etape istorice, trecînd la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Toate mărețele realizări obținute în anii socialismului sînt rezultatul politicii Partidului Comunist Român, care s-a călăuzit și se călăuzește în întreaga sa activitate după concepția revoluționară a clasei muncitoare — materialismul dialectic și istoric. Bazîndu-se pe această concepție revoluționară, pe studierea temeinică a realităților istorice, economico-sociale și naționale din țara noastră, aplicînd în mod creator legitățile generale la condițiile concrete din România, partidul a știut să stabilească orientările generale strategice și să elaboreze căile practice de înfăptuire în viață a acestor obiective.

Cu acest prilej, aș dori să menționez că succesele obținute de partidul nostru, îndeosebi începînd cu Congresul al IX-lea, sînt nemijlocit legate de faptul că el a rupt cu hotărîre cu concepțiile vechi, dogmatice, rigide, luînd atitudine fermă împotriva a tot ceea ce nu mai corespundea noilor condiții economico-sociale, promovînd cu curaj noul în toate domeniile de activitate. Viața a demonstrat și demonstrează continuu că lichidarea împărțirii lumii în clase antagoniste, în exploatați și exploataatori, în bogați și săraci și realizarea unei orînduiri noi, bazată pe egalitate în drepturi, pe echitate și dreptate socială, în care să nu mai existe clase exploataatoare, bogați și săraci, constituie problema fundamentală a socialismului. Dar, în același timp, realitatea dovedește zi de zi că realizarea în viață a principiilor socialiste are loc în mod diferit de la o țară la alta, de la o epocă la alta, iar rolul forțelor revoluționare, al partidului revoluționar constă tocmai în înțelegerea profundă a acestor realități și elaborarea căilor de transformare revoluționară pe calea socialismului a societății, în fiecare țară, în raport cu condițiile concrete, de către masele largi populare, în frunte cu clasa muncitoare. (Aplauze puternice, prelungite).

Orice altă abordare îngustă, dogmatică, orice încercare de a impune, sub orice formă, inclusiv teoretică, a unor anumite tipare rupte de realitățile economico-sociale din țara și epoca respectivă nu pot decît să dăuneze intereselor celor ce muncesc, să împiedice dezvoltarea cu succes a procesului revoluționar.

Consider că meritul partidului nostru comunist constă în aceea că a înțeles la timp aceste adevăruri fundamentale ale materialismului dialectic, ale marxism-leninismului și a acționat în concordanță cu ele. Pe această bază au fost elaborate planurile cincinale, precum și Programul partidului — carta fundamentală, esența marxism-leninismului creator în România. Pe această bază partidul nostru a trecut la soluționarea în practică a problemelor complexe privind industrializarea, dezvoltarea agriculturii, științei, culturii, concepîndu-le ca un tot unitar, ca factori ce se condiționează reciproc.

Am pornit și pornim de la faptul că numai dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor economico-sociale, așezarea la baza acestui proces a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii pot asigura progresul rapid al forțelor de producție, al întregii societăți.

Pornind de la necesitatea lichidării stării de înapoiere economică în care se găsea țara noastră și înscrierii ei ferme pe calea progresului și civi-

lizației moderne, partidul a acordat o atenție deosebită justei repartizări a venitului național în fond de consum și fond de dezvoltare, alocînd, în ultimii 10—12 ani, pentru fondul de dezvoltare circa o treime din venitul național. Viața a evidențiat cu putere că numai pe baza unui ritm înalt de acumulare s-a putut asigura atît creșterea impetuoasă a forțelor de producție, cît și ridicarea nivelului de trai material și spiritual al întregii națiuni.

Este un adevăr simplu și ușor de înțeles pentru orice om de bună credință, că dacă o țară dezvoltată alocă pentru acumulare 28 la sută, la o țară în curs de dezvoltare, cum este România, se impune o rată de acumulare mult mai mare pentru a putea depăși starea de înapoiere. Dacă țara noastră ar alocă pentru dezvoltare tot atît cît un stat avansat economic, atunci ar fi sortită să rămînă veșnic în urmă. Dealtfel, realitățile din viața internațională atestă cu putere că, în această perioadă, în care România a cunoscut un simțitor progres pe calea dezvoltării economico-sociale, țările slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare, care nu au avut mijloace și nu au alocat o parte însemnată în scopul dezvoltării, nu numai că nu au progresat, nu numai că nu au micșorat decalajul față de țările dezvoltate, dar, în ciuda „Deceniului dezvoltării“, acest decalaj s-a adîncit. Iată de ce putem afirma — atît pe baza experienței proprii, cît și pe baza practicii și experienței mondiale — că singura cale pentru lichidarea subdezvoltării, pentru progresul economic-social, pentru ridicarea fiecărei națiuni la un grad înalt de civilizație este efortul fiecărui popor ; fără aceasta nu se poate realiza nici un progres ! Nici o țară din lume, nici un popor nu s-a dezvoltat așteptînd ajutorul altora, nici o națiune nu se va putea dezvolta așteptînd ca alții să facă eforturi pentru ea. (Aplauze puternice).

Este, fără îndoială, adevărat că alocarea unei părți însemnate pentru dezvoltare necesită eforturi pentru fiecare națiune — așa cum a necesitat și pentru națiunea noastră — hotărîrea de a fi gata să consume la un moment dat mai puțin, gîndindu-se însă nu numai la ziua de azi, ci și la ziua de mîine, la viitorul său, la viitorul generațiilor tinere și al patriei.

Nu doresc să fac calcule, mai cu seamă că aici aproape toți sînteți economiști, activiști de partid și de stat și cunoașteți foarte bine aceste lucruri. Dar chiar dacă fiecare cetățean ar face o socoteală simplă, ar înțelege că, dacă la un moment dat, la 1 000 dolari venit pe locuitor, am consuma 80 la sută și am alocă pentru dezvoltare 20 la sută, nu am putea, de fapt, să asigurăm nici un fel de progres al forțelor de producție ; cel mult am putea menține situația dată, dar, după doi-trei ani, nu am mai avea la dispoziție mijloace pentru a asigura depășirea, în continuare, a consumului.

Creșterea accentuată a venitului național ne-a permis să alocăm, an de an, mijloace importante pentru sporirea veniturilor oamenilor muncii, iar în acest cincinal să realizăm o ridicare a veniturilor reale cu peste 32 la sută. Creșterea nivelului de trai nu se poate realiza decît tot ca urmare a unei rate înalte de acumulare — singura cale care asigură dezvoltarea bogăției naționale, creșterea venitului național și, pe această bază, ridicarea gradului de civilizație, a bunăstării materiale și spirituale a națiunii noastre. (Aplauze puternice).

Odată cu dezvoltarea forțelor de producție, cu așezarea lor armonioasă, rațională, pe întreg teritoriul țării, ținînd seama de schimbările ce s-au produs și se produc în structura socială, în relațiile de producție, partidul nostru a acționat pentru perfecționarea continuă a raporturilor

sociale, pentru găsirea celor mai potrivite forme de planificare și conducere unitară a întregii activități economico-sociale. Se poate spune — așa cum am menționat și la Conferința Națională — că a fost creat cadrul organizatoric corespunzător pentru participarea activă a maselor largi populare la conducerea tuturor domeniilor vieții societății noastre.

Pornind de la rolul conducător al clasei muncitoare, cît și de la necesitatea întăririi continue a alianței muncitorești-țărănești, a unității cu intelectualitatea și celelalte categorii sociale, partidul nostru a acționat neabătut pentru întărirea rolului clasei muncitoare în conducerea tuturor laturilor activității economico-sociale. Sînt cunoscute măsurile adoptate în această privință ; nu doresc să mă opresc acum la ele. Aș menționa numai faptul că viața, realitățile țării noastre confirmă cu putere faptul că clasa muncitoare își îndeplinește cu cinste și în mod minunat misiunea sa istorică, lichidînd asupra omului de către om, creînd o orînduire în care dispăre însăși noțiunea de proletariat, o societate nouă de oameni ai muncii, realizînd apropierea treptată a condițiilor de viață și de muncă între orașe și sate, între munca intelectuală și munca fizică.

Tocmai pe această bază societatea noastră, în care se realizează o economie modernă, bazată pe tot ceea ce este mai înaintat în știință astăzi, făurește și omul nou, constructor al socialismului și comunismului în România. (Aplauze puternice, prelungite).

Nu mi-am propus să vorbesc astăzi de problema națională. Aș menționa numai faptul că tocmai repartizarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării creează cele mai bune condiții pentru adevărată egalitate în drepturi, pentru manifestarea plenară, în toate domeniile, a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate. În aceasta constă, pînă la urmă, esența realizării deplinei egalități în drepturi între toți cei ce muncesc, fără deosebire de naționalitate. Orice altă abordare este nerealistă și nu poate decît să dăuneze intereselor maselor largi populare. Tocmai pornind de la aceasta, noi vom continua ferm dezvoltarea forțelor de producție, pe întreg teritoriul țării, ridicarea gradului de civilizație al tuturor regiunilor, al tuturor județelor. Creăm pe această bază condiții de manifestare plenară în toate celelalte domenii de activitate, posibilitatea de a învăța în limba proprie, de a participa la viața politică și culturală. Sînt unii, peste hotare, care se arată îngrijorați de faptul că odată cu industrializarea ar dispărea specificul național, că în fabrică, în oraș omul începe să-și piardă unele din vechile obiceiuri și tradiții. Unii din aceștia se întrebă dacă nu va fi alterată credința religioasă, de pildă, prin aceea că oamenii vor merge în orașe, în fabrici, vor avea alte preocupări, își vor ridica nivelul de civilizație și de înțelegere a fenomenelor. Pentru noi toate acestea nu constituie motiv de îngrijorare. Noi facem totul pentru a cultiva și dezvolta tradițiile înaintate, progresiste ale poporului. În același timp, așezăm la baza dezvoltării societății concepția revoluționară, științifică despre lume, respectînd, desigur, credința oamenilor pînă ei vor ajunge la înțelegerea științifică a realităților. Dar nu dorim în nici un fel să menținem starea de înapoiere în gîndire, în conștiință ; dimpotrivă, facem totul pentru lichidarea stării de înapoiere — or, numai dezvoltarea forțelor de producție poate determina aceasta, poate asigura progresul rapid al gîndirii, al capacității de înțelegere științifică a fenomenelor naturale și sociale. (Vii aplauze).

Înfăptuind deci neabătut politica revoluționară națională, de egalitate în drepturi, creînd toate condițiile ca oamenii muncii să se poată manifesta în limba pe care o înțeleg mai bine, să poată participa la condu-

cerea societății, fără nici un fel de restricție, noi vom face, în același timp, totul pentru a combate orice manifestare naționalistă, de orice fel. Știm din propria noastră experiență că șovinismul, naționalismul — fie el românesc, maghiar, german, evreu sau de altă natură — este dușmanul intereselor poporului, al socialismului și comunismului. (Vii aplauze).

Am acordat întotdeauna și acordăm o atenție deosebită întăririi continue a democrației socialiste, înțelegând aceasta ca un proces continuu, care se perfecționează pe măsura dezvoltării societății, a creșterii forțelor de producție, a ridicării conștiinței sociale. Creăm condiții de participare tot mai activă, conștientă, a întregului popor, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la făurirea propriului destin, a viitorului comunist. (Aplauze puternice, prelungite).

Dragi tovarăși și prieteni,

În centrul activității partidului și statului nostru se află înfăptuirea Programului elaborat de Congresul al XI-lea, a planului cincinal și a directivelor de dezvoltare economică-socială pînă în 1990.

Conferința Națională a partidului din decembrie anul trecut a trasat noi orientări cu privire atît la actualul plan cincinal, cît și la liniile direcționale ale planului cincinal 1981—1985.

În conformitate cu orientările Conferinței Naționale, în cincinalul următor va trebui să realizăm un obiectiv de importanță istorică, și anume depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare și trecerea în rîndul țărilor cu o dezvoltare economică medie. Aceasta nu constituie doar o simplă modificare de denumire, ci o schimbare care va determina profunde prefaceri atît în nivelul de dezvoltare a forțelor de producție ale României, cît și în structura socială, în relațiile de producție și sociale din țara noastră.

Este evident — așa cum am menționat și la Conferința Națională — că înfăptuirea acestui obiectiv pune răspunderi deosebit de mari în fața partidului, a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor.

Trebuie să trecem la o calitate nouă a activității noastre, atît în domeniul economic, cît și în domeniul conducerii politice a societății. Această nouă calitate trebuie să se exprime în afirmarea cu putere a revoluției tehnico-științifice, a cunoașterii umane în toate sectoarele de activitate. Ea trebuie să se manifeste prin ridicarea nivelului tehnic și a calității tuturor produselor, prin creșterea gradului de calificare și a orizontului de cunoștințe al maselor largi populare și, pe această bază, prin ridicarea substanțială a productivității muncii.

Noua calitate trebuie să se reflecte în creșterea eficienței întregii activități economico-sociale, în reducerea cheltuielilor materiale și de producție, în sporirea mai rapidă și substanțială a venitului net, a venitului național. Într-un cuvînt, este necesar ca în perioada pînă în 1985 economia românească să se ridice din toate punctele de vedere la nivelul economiei țărilor dezvoltate, avînd la bază cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane.

Crearea unei calități noi în domeniul conducerii politice presupune, de asemenea, îndeplinirea în mai bune condiții a rolului de forță politică conducătoare a partidului nostru, creșterea nivelului politic și ideologic al comuniștilor pentru a putea înțelege schimbările ce se produc în societate și a acționa în concordanță cu ele.

Noua calitate în conducerea societății presupune perfecționarea planificării și organizării tuturor sectoarelor de activitate, îmbinarea armonioasă a conducerii unitare centrale cu creșterea răspunderii unităților administrative și economice în realizarea Programului elaborat de Congresul al XI-lea.

Noua calitate în conducerea societății presupune creșterea și mai mult a rolului clasei muncitoare, prin participarea mai largă în toate organismele de stat a reprezentanților ei și prin participarea ei directă la buna gospodărire a unităților economice, a întregii țări. Trebuie să asigurăm, în fapt, exercitarea misiunii de forță politică conducătoare a clasei muncitoare prin crearea condițiilor ca acest concept al clasicilor marxismului să se materializeze nu numai în programe și hotărâri, ci în viața practică, în asumarea directă de către clasa muncitoare — prin participarea nemijlocită la conducere — a rolului său istoric în societatea noastră socialistă. (Aplauze puternice, îndelungate).

Fără îndoială, aceasta presupune, în același timp, participarea activă a țărănimii la conducerea nu numai a unităților agricole, dar și a localităților rurale, la conducerea întregii țări; presupune, de asemenea, participarea activă la conducere a intelectualității muncitoare, care practic își desfășoară activitatea în toate sectoarele, a celorlalte categorii sociale, a întregului nostru popor. Nu se poate vorbi de o politică realistă și eficientă, care să nu aibă asentimentul poporului, să nu fie elaborată cu participarea directă a maselor largi populare; nu se poate asigura realizarea unei politici dacă la înfăptuirea ei nu participă zi de zi întregul nostru popor. Tocmai în aceasta constă rolul partidului nostru comunist, al celorlalte organizații de masă și obștești, al organismelor de stat — de a uni într-un singur șuvoi forța uriașă a poporului, factorul determinant a tot ceea ce am realizat, garanția victoriei comunismului în România. Aceasta constituie esența democratismului nostru! (Aplauze puternice, prelungite).

Este evident că trecerea la o calitate superioară în dezvoltarea întregii vieți economico-sociale presupune, în același timp, un progres rapid în activitatea de cercetare, în învățămînt, în formarea cadrelor pentru toate domeniile societății, intensificarea activității cultural-educative de formare a omului nou, constructor al socialismului, afirmarea cu putere a principiilor umanismului revoluționar, care pune pe prim plan omul, manifestarea plenară a capacităților sale creatoare, a personalității sale.

Desigur, societatea pe care o edificăm este societatea oamenilor muncii, în care nu mai există și nu va mai exista loc pentru trîntori, pentru cei care doresc să trăiască fără să muncească. În noua fază a societății pe care o edificăm, fiecare își are locul său în raport cu cunoștințele și capacitatea de muncă creatoare. Fiecare are datoria să facă totul pentru a contribui la bunul mers al întregii societăți. Prin aceasta se creează condiții pentru afirmarea liberă, deplină, a fiecărei personalități umane. Noi pornim de la faptul că afirmarea personalității individuale nu se poate realiza decît în cadrul societății, al colectivului de muncă — nu în afara lui — în lupta pentru edificarea unei lumi a dreptății și echității sociale. (Aplauze puternice).

Fără îndoială că, preocupîndu-ne de înfăptuirea societății socialiste pe pămîntul patriei noastre, nu uităm nici un moment necesitatea întăririi colaborării și solidarității cu toate țările socialiste — ca una din condițiile

desfășurării cu succes a construcției socialismului în țara noastră, ca de altfel în toate țările, ale afirmării forței socialismului în întreaga lume.

Dezvoltăm larg relațiile de colaborare cu țările socialiste din C.A.E.R., văzînd în aceasta calea pentru progresul mai rapid al țărilor rămase în urmă, pentru egalizarea nivelului lor de dezvoltare, pentru ridicarea gradului de civilizație al fiecărei națiuni socialiste. Dezvoltăm, în același timp, relații strînse de colaborare economică cu toate țările socialiste. Extindem și intensificăm colaborarea cu țările în curs de dezvoltare, milităm neabătut pentru lichidarea împărțirii lumii în țări bogate și țări sărace ca urmare a politicii imperialiste și colonialiste, pentru afirmarea noii ordini economice internaționale. Totodată, întreținem relații de colaborare cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, participăm activ la diviziunea internațională a muncii.

Considerăm că problemele economice multiple și complexe existente în întreaga lume cer abordarea într-un mod nou a căilor de depășire a crizei, stabilirea unor relații de tip nou între diferite grupări de state și state cu orînduiri sociale și niveluri de dezvoltare diferite.

Pornim de la necesitatea așezării relațiilor internaționale pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, a respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, colaborării echitabile, care să asigure dezvoltarea fiecărei țări și, în primul rînd, desigur, a celor rămase în urmă. Sintem convinși că numai pe această cale se pot depăși gravele fenomene de criză, se poate asigura o dezvoltare mai armonioasă a vieții economice internaționale, se pot asigura colaborarea și pacea în întreaga lume. (Aplauze puternice).

Dragi tovarăși,

Ținînd seama atît de problemele noi care apar pe plan național, ca urmare a dezvoltării economico-sociale rapide, cît și de problemele complexe ale vieții internaționale, este necesar să ne preocupăm permanent de studierea temeinică a noilor fenomene și realități, pentru a stabili atît căile de dezvoltare a patriei noastre, de înfăptuire în cît mai bune condiții a Programului elaborat de Congresul al XI-lea, cît și direcțiile și acțiunile de activitate internațională ale României. Trebuie să ținem seama permanent de necesitatea asigurării unei concordanțe cît mai depline între forțele de producție și relațiile de producție, realizării unei conduceri științifice a societății, bazată pe participarea directă a maselor populare la adoptarea deciziilor în toate sectoarele de activitate.

O problemă importantă a construcției socialiste este găsirea de noi forme prin care veniturile oamenilor muncii — în calitatea lor de proprietari și producători, de beneficiari a tot ceea ce se produce în țara noastră — să fie și mai direct legate de roadele activității lor, păstrînd, desigur, principiile elaborate de Congresul al XI-lea, dar stabilînd, totodată, și alte modalități de ridicare a veniturilor ca rezultat al participării directe la beneficii. Am în vedere necesitatea ca partea din beneficii alocată astăzi oamenilor muncii sub formă de premii sau sub alte forme s-o legăm mai strîns, ca parte integrantă a veniturilor oamenilor muncii, de beneficii. Această parte să se alocă în raport cu contribuția fiecăruia la dezvoltarea unității respective, cu activitatea depusă și cu vechimea în întreprindere, cu aportul la progresul acesteia. Prin creșterea mai substanțială a beneficiilor, ca rezultat al activității economice, oamenii muncii vor putea primi o parte mai mare de venituri decît astăzi — fără a limita aceasta la trei

retribuții cum este astăzi. În același sens, va trebui să ne gândim și la legarea mai strînsă a științei de activitatea productivă, astfel ca o parte a veniturilor oamenilor de știință să fie legate direct de beneficiile realizate prin introducerea în producție a rezultatelor cercetării pe care au realizat-o. Vom da astfel posibilitatea obținerii unor venituri, ca rezultat al acestei activități, mai mari decît prevede actualmente legea.

Trebuie să perfecționăm permanent atît sistemul nostru de retribuție, cît și sistemul de participare a oamenilor muncii din diferite sectoare la beneficii, pornind de la principiul socialist potrivit căruia trebuie să pretindem de la fiecare după capacitatea sa și să retribuim pe fiecare după munca pe care a depus-o. (Aplauze puternice, prelungite).

Sînt și alte probleme importante ale economiei noastre care trebuie studiate mai temeinic și care necesită o abordare nouă, în raport cu noile condiții ce se creează în economia noastră. Sper că și Academia „Ștefan Gheorghiu” și Academia de studii economice — care desfășoară o activitate importantă și în domeniul cercetării — se vor angaja cu mai multă hotărîre în această direcție, împreună, desigur, cu celelalte instituții de științe sociale, cu Institutul central de științe economice.

Trebuie să înțelegem că nu este suficient să repetăm unele teze elaborate cîndva. Trebuie să ținem seama că în orice știință, cu atît mai mult în științele sociale, economice, este necesar să ținem pasul cu schimbările care au loc pe plan național și pe plan internațional. Numai așa vom putea elabora în mod corespunzător atît linia de dezvoltare economică-socială, cît și linia politică generală, în concordanță cu cerințele vieții, ale progresului.

Cunosc aceste două Academii care mi-au acordat astăzi cele două titluri — de doctor în științe politice și de doctor în economie. Aș face chiar o mărturisire : cu mulți ani în urmă, studiind și la una și la alta din aceste Academii, am fost un cursant nu prea comod (Animație în sală, aplauze). În multe probleme a trebuit să fiu în dezacord cu manualele și cursurile din acea vreme ale celor două instituții. Erau unele teze, chiar deosebit de importante, care, e adevărat, pe parcurs s-au clarificat, ce țineau în loc dezvoltarea științelor politice și sociale, a științelor economice din România. Dacă m-aș referi numai la teza arhicunoscută, dar greșită și foarte dăunătoare, potrivit căreia se aprecia că la sfîrșitul secolului al 19-lea și începutul secolului al 20-lea România era un stat imperialist, ar fi suficient să se înțeleagă ce fel de concepții își găseau, din păcate, locul în aceste cursuri și manuale, tocmai datorită poziției dogmatice, necritice în analizarea realităților din România.

Sper că acest fel de abordare a problemelor a fost lichidat odată pentru totdeauna, că profesorii, cadrele didactice, inclusiv cursanții, mai cu seamă cei de la Academia „Ștefan Gheorghiu”, care sînt cadre de conducere și activiști de partid, dar și studenții de la Academia de studii economice nu ar mai accepta astăzi și nu vor mai accepta niciodată să li se predea lucruri care să fie în contradicție cu realitățile, cu adevărul vieții, cu necesitățile progresului. (Aplauze puternice).

Cred că consiliile de conducere ale celor două instituții de prestigiu ale învățămîntului din țara noastră nu-mi vor lua în nume de rău că spun toate acestea folosind acum calitatea de doctor pe care mi-au acordat-o. (Animație, aplauze). Dar eu am de gînd ca și în viitor, în munca pe care partidul și poporul mi-o vor încredința, să fac totul pentru ca științele politice și sociale să joace în continuare un rol activ în întreaga dezvoltare a țării, așa cum întreaga știință, din toate domeniile, joacă un rol tot mai

important în societatea noastră. Fără a așeza la baza întregii dezvoltări tot ceea ce este mai nou în știință, în toate domeniile, nu putem construi nici societatea socialistă multilateral dezvoltată, nici comunismul. De aceea trebuie învățat și iar învățat, studiat și dat — ca să mă exprim într-un limbaj mai plastic — frîu liber gîndirii, creației, imaginației, bazîndu-ne însă pe realități, pe studierea cerințelor dezvoltării economico-sociale. (Aplauze puternice, prelungite).

După părerea mea, pericolul nu constă în faptul că în cursul unei cercetări se va ajunge de către unul sau altul la o concluzie eronată în științele sociale sau economice, sau la unele soluții nu prea bune în științele tehnice. Este inevitabil aceasta și nimeni în lume pînă acum — și cred că nici în viitor, inclusiv în societatea comunistă, nu va putea pretinde că tot ceea ce se întreprinde va avea numai rezultate bune. Știința nu se poate dezvolta decît numai printr-o confruntare liberă a părerilor, a ideilor. Desigur, mai cu seamă în domeniul științelor sociale, există și vor apărea inevitabil și teze și păreri discutabile, criticabile. Nu de aceasta trebuie să ne fie teamă; principala teamă și principalul pericol constau în a nu desfășura activitate de cercetare datorită fricii de a nu greși, copiind ceea ce fac alții. (Vii aplauze).

De exemplu, eu cînd am criticat teza despre existența imperialismului în România la începutul secolului știam că această teză era formulată și într-o hotărîre a partidului — mi se pare chiar a unui congres sau a unei conferințe, e adevărat din ilegalitate. Datorită faptului că oamenii n-au avut pe atunci posibilitatea să studieze și să cunoască realitățile, sau influențați poate și de factori din exterior, au elaborat o teză care era în contradicție cu realitățile României din epoca respectivă. Am criticat această teză public și, pînă la urmă, partidul nostru a ajuns la concluzia să o reconsidere — așa cum a făcut dealtfel și cu alte teze, în problema națională, spre exemplu. De ce menționez aceasta? Pentru a sublinia că în activitatea de cercetare trebuie să dăm un imbold revoluționar gîndirii în toate domeniile. Nu trebuie să ne mulțumim cu ceea ce s-a spus odată, ci să reconsiderăm unele teze dacă viața, realitățile, faptele demonstrează că ele nu mai corespund, chiar dacă la vremea lor au fost juste; teza privind caracterizarea României ca imperialistă nu a fost niciodată justă. (Vii aplauze). Sînt teze care la un moment dat pot fi juste, dar care, după un anumit timp, în altă perioadă, în alte condiții, nu mai corespund realității. Cei care se ocupă cu activitatea de cercetare, cei din învățămînt trebuie să acționeze în spirit revoluționar dacă vor să fie oameni de știință, dacă vor să contribuie la progresul general al țării noastre. Repet, în aceeași măsură este valabilă aceasta și pentru științele tehnice, pentru toate domeniile de activitate. Numai o astfel de abordare a problemelor științei, numai concentrarea pe această bază a forțelor uriașe de care dispunem vor asigura progresul rapid și sporirea contribuției științei noastre la dezvoltarea generală a României pe calea societății comuniste. (Aplauze puternice).

Este necesar să acordăm, de asemenea, atenția necesară studierii problemelor tot mai complexe ce apar pe plan internațional, atît în ce privește formele de colaborare în C.A.E.R. și între țările socialiste, care să afirme cu putere principiile egalității și întrajutorării tovarășești, să creeze condiții pentru progresul mai rapid al fiecărei țări și să ducă la afirmarea superiorității socialismului, ca formă de conducere a societății, cît și în ce privește fenomenele economice din întreaga lume. Astfel vom

putea participa activ la găsirea soluțiilor celor mai corespunzătoare, în interesul tuturor națiunilor, al cauzei generale a colaborării și păcii.

Trebuie să fie bine înțeles de către toți că avem obligația să ne aducem contribuția tot mai activă la studierea și dezvoltarea pe plan mondial a concepțiilor noi, revoluționare. Ceea ce facem în țara noastră este o parte integrantă a procesului general de afirmare a principiilor revoluționare materialist-dialectice, de transformare revoluționară a lumii. Numai așa partidul și poporul nostru își îndeplinesc rolul în societatea de astăzi, se vor afirma cu putere ca un detașament activ al luptei pentru progres, pentru pace și socialism. (Aplauze puternice, îndelungate).

În încheiere, aș dori să menționez încă o dată că acordarea titlului de doctor în științe politice și de doctor în economie constituie pentru mine o obligație în plus de a munci mai bine pentru înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XI-lea, de a contribui la dezvoltarea generală a patriei noastre socialiste. Și ați văzut că am început de astăzi. (Animație, aplauze puternice).

Vă asigur, dragi tovarăși, că voi face totul pentru a-mi îndeplini în cât mai bune condiții sarcinile încredințate de partid și popor, fiind convins, așa cum am fost în întreaga mea activitate din mișcarea revoluționară, că aceasta este misiunea fiecărui revoluționar, a fiecărui soldat al partidului. Sînt încredințat că Programul elaborat de Congresul al XI-lea al partidului asigură națiunii noastre perspective minunate de viață, un viitor tot mai demn, liber și independent. (Aplauze puternice, prelungite. Se scandează : „Ceașescu — P.C.R. !“. Toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și ovaționează îndelung pentru Partidul Comunist Român, pentru Comitetul Central, pentru secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceașescu).

Expoziția:

**„Dovezi ale dragostei, înaltei stime
și profunde prețuiri de care se bucură
președintele NICOLAE CEAUȘESCU
și tovarășa ELENA CEAUȘESCU,
ale amplelor relații de prietenie și colaborare
dintre poporul român și popoarele altor țări“**

În ziua de 23 ianuarie a fost inaugurată expoziția : „Dovezi ale dragostei, înaltei stime și profunde prețuiri de care se bucură președintele Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu, ale amplelor relații de prietenie și colaborare dintre poporul român și popoarele altor țări“, organizată cu prilejul împlinirii de către secretarul general al partidului, președintele țării, a 60 de ani de viață și peste 45 de ani de neîntreruptă activitate revoluționară.

Au luat parte tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu, precum și tovarășii Manea Mănescu, Emil Bobu, Cornel Burtică, Gheorghe Cioară, Lina Ciobanu, Emil Drăgănescu, Janos Fazekas, Ion Ioniță, Petre Lupu, Paul Niculescu, Gheorghe Oprea, Gheorghe Pană, Ion Pățan, Dumitru Popescu, Gheorghe Rădulescu, Leonte Răutu, Virgil Trofin, Iosif Uglar, Ilie Verdeț, Ștefan Voitec, Ștefan Andrei, Iosif Banc, Ion Coman, Teodor Coman, Mihai Dalea, Mihai Gere, Nicolae Giosan, Vasile Patilineț, Ion Ursu, Constantin Dăscălescu, Aurel Duma, Ion Stănescu, Mihai Marinescu și Angelo Miculescu, viceprim-miniștri ai guvernului, membri ai C.C. al P.C.R., ai Consiliului de Stat și ai guvernului, reprezentanți ai organizațiilor de masă și obștești, oameni de artă, știință și cultură.

La intrarea în Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, care găzduiește expoziția, tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu au fost salutați de tovarășii Ion Dincă, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului municipal București al P.C.R., și Miu Dobrescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste.

În fața impunătorului edificiu al muzeului se aflau mii de oameni ai muncii, veniți să aducă celui mai iubit fiu al națiunii noastre, către care se îndreaptă acum, mai mult ca oricând, gândurile întregului popor, un cald și profund omagiu. Un omagiu rostit simplu, dar cu forța și vibrația lăuntrică a simțămintelor celor mai alese : „Ceaușescu — La mulți ani !“. Este urarea pe care douăzeci și două de milioane de inimi o adresează, în aceste zile de adevărată sărbătoare a națiunii, omului care, înconjurat de stima, de dragostea și devotamentul tuturor, își consacră inepuizabilele sale resurse de gândire și de acțiune revoluționară binelui patriei, fe-

ricirii poporului din rîndurile căruia s-a ridicat ca eminentă personalitate politică, rămînînd mereu omul celei mai nobile omenii.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi tovarăşa Elena Ceauşescu sînt invitaţi să viziteze expoziţia care, printr-o mare diversitate de modalităţi, folosind memoria imaginii fotografice, forţa de convingere a hărţilor, diafilmelor, a documentelor, se constituie într-o autentică demonstraţie a vastei activităţi desfăşurate cu pasiune revoluţionară de secretarul general al partidului, preşedintele ţării, pentru ridicarea României pe noi trepte de progres şi civilizaţie, creşterea neîntreruptă a nivelului de trai al întregului popor, rolul său determinant în perfecţionarea şi dezvoltarea învăţămîntului, înflorirea ştiinţei, artei şi culturii, adîncirea democraţiei socialiste, formarea conştiinţei revoluţionare a omului nou şi afirmarea plenară a personalităţii sale. În acelaşi timp, ea reflectă activitatea multilaterală, teoretică şi practică, a secretarului general al partidului în elaborarea şi îndeplinirea obiectivelor politicii externe a partidului şi statului nostru, pentru participarea României socialiste la soluţionarea marilor probleme ale contemporaneităţii, pentru afirmarea puternică a prestigiului patriei noastre în lume.

I s-ar putea da acestei prime părţi a expoziţiei titlul generic „Dialogul viu cu ţara şi poporul, consultarea sistematică cu creatorii de bunuri materiale şi spirituale“, pentru că ea pune în evidenţă, cu o mare putere de convingere, una dintre trăsăturile definitorii ale stilului de muncă al secretarului general al partidului, legăturile sale indisolubile cu masele. Nicicînd un alt conducător n-a iubit atît de mult poporul, n-a avut atîta încredere în energiile lui creatoare, nu s-a sfătuit atît de îndelung cu el, n-a fost în mijlocul lui atît de mult. O singură cifră din expoziţie : în perioada iulie 1965—decembrie 1977, în agenda de lucru a secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, s-au înscris şi cele 412 vizite de lucru în toate judeţele ţării.

Pe o mare hartă a României sînt punctate localităţile, unităţile industriale şi agricole, cele social-culturale şi de învăţămînt, şantierele construcţiei socialiste, institutele de cercetare ştiinţifică în care conducătorul partidului şi statului nostru s-a aflat în vizită de lucru. Masa de lucru a secretarului general al partidului este însăşi suprafaţa ţării.

Prinosul de recunoştinţă, sentimentele de adîncă stimă şi dragoste pe care întreaga noastră naţiune le nutreşte faţă de partid şi secretarul său general, le regăsim şi în următoarele săli ale expoziţiei, care găzduiesc o mare diversitate de daruri oferite, din toate colţurile de ţară, de mari colective de muncitori, de ţărani, de organizaţii ale partidului, precum şi simpli cetăţeni, cu familiile lor, înfăţişează dezvoltarea armonioasă a tuturor judeţelor patriei, a tuturor localităţilor. Multe dintre ele, anonime altădată, au intrat acum în circuitul tot mai intens al economiei socialiste româneşti, în marile armonii arhitectonice, devenind înfloritoare colţuri de ţară, ale unei Românie înfloritoare.

Fiecare judeţ, fiecare localitate care i-au simţit prezenţa binefăcătoare, ajutorul neprecupeţit, au exprimat, de-a lungul anilor, atît în cursul vizitelor de lucru, cît şi al unor mari aniversări istorice, prin darurile oferite, sentimentele de profundă dragoste şi recunoştinţă pe care întregul nostru popor le nutreşte faţă de secretarul general al partidului.

Miniaturi şi machete ale unor mari împliniri industriale, dăruite primului bărbat al ţării ca o recunoaştere a marilor sale merite în transformările petrecute în viaţa tuturor judeţelor patriei, sugerează drumul de

muncă și victorii pe care întregul nostru popor l-a străbătut în perioada în care la cîrma țării se află tovarășul Nicolae Ceaușescu. În expoziție se află machetele tractoarelor românești, cunoscute astăzi pe multe meridiane ale globului, ale autocamionului Diesel, fabricat la Brașov, ale locomotivelor produse la Craiova, petrolierului de 150 000 tdw „Independența“, ale autoturismelor românești, strungurilor și vagoanelor realizate la Arad, ale excavatoarelor de la „Progresul“-Brăila, cunoscutele instalații de foraj fabricate la uzina „1 Mai“-Ploiești și a primei platforme de foraj marin „Gloria“, realizată la Galați, a altor unități bine cunoscute din București, Timișoara, Hunedoara și alte centre ale patriei. Sint, de asemenea, expuse machetele unor mari uzine și complexe industriale construite în județe în care altădată industria era inexistentă. Revedem, astfel, primele lingouri de aluminiu realizate la Slatina, macheta Fabricii de alumina de la Tulcea, placheta Complexului hidroenergetic Porțile de Fier, toate evocînd premiere industriale spectaculoase; Alba și Clujul — cu porțelanuri de mare valoare, Buzăul — cu cristaluri sau produse ale industriei grele, Alexandria — cu rulmenții, Gorjul, Doljul, Severinul, Sălajul sau Harghita cu alte zeci de produse oferite celui care a făcut totul pentru ca locuitorii patriei să simtă din plin binefacerile civilizației socialiste.

Grija față de om, față de dezvoltarea sa multilaterală, prețuirea muncii tuturor, care au călăuzit permanent gîndirea și acțiunea secretarului general al partidului sint reflectate în darurile oferite din inimă primului muncitor al țării: casca de miner de onoare, pikhamerul sau lampa dăruite de minerii din Valea Jiului, statuete înfățișînd pe oțelarul hunedorean sau pe tăietorul de lemne din Munții Harghitei, sint doar cîteva exemple ale sentimentelor de dragoste și devotament pe care clasa noastră muncitoare le nutrește față de tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Expoziția înfățișează, de asemenea, prin numeroase obiecte de valoare istorică, emoționante momente ale prezenței tovarășului Nicolae Ceaușescu la sărbătorirea unor mari evenimente din viața poporului nostru. Împreună cu secretarul general al partidului, locuitorii din Alba Iulia au cîstit memoria lui Mihai Viteazul, primul care a realizat visul secular de unire al tuturor românilor, ieșenii memoria lui Al. Ioan Cuza, Blajul pe mării revoluționari de la 1848, buzoiinii au aniversat 1600 ani de la atestarea documentară a orașului lor, iar locuitorii din Cluj-Napoca și Drobeta-Turnu Severin 1850 ani.

Emoționante evocări — o plachetă reprezentînd o mină salvatoare, precum și numeroase broderii — provenind de la locuitorii din Satu Mare, exprimă recunoștința acestora față de secretarul general al partidului care, în timpul grelelor încercări provocate de inundațiile din 1970, s-a aflat alături de ei, luptînd pentru salvarea vieților și bunurilor lor materiale. Aceeași prezență salvatoare este redată sugestiv de o fotografie înfățișînd pe tovarășul Nicolae Ceaușescu și pe tovarășa Elena Ceaușescu în zonele grav afectate de cutremur ale Capitalei, conducînd operațiunile de salvare a oamenilor, de diminuare a pagubelor, luptînd pentru reintrarea vieții pe făgașul normal.

Daruri din toate județele țării — covoare, carpete, țesături, sumane, cojoace, brîie, obiecte de îmbrăcăminte tradițională, piese de artă, lucrute de meșteri populari, ilustrează arta neasemuită a făuritorilor de frumos, geniul creator al poporului nostru, impulsionat de simțăminte profunde

de dragoste, stimă și prețuire, pe care o națiune întreagă le poartă celui care conduce cu atita clarviziune destinele țării.

Expoziția cuprinde, totodată, tablouri ale președintelui țării, busturi în bronz și marmură, portrete pe țesături și încrustate în porțelanuri, cu urarea izvorită din toată sinceritatea inimii de „La mulți ani !“, pentru binele și fericirea patriei noastre socialiste.

„Însemne ale înaltei prețuiri“ — sub acest generic, expoziția înfățișează pe larg în câteva săli, înalta stimă și considerație, aprecierea unanimă de care se bucură pe toate meridianele globului politica internațională a României socialiste, politică de pace, cooperare și înțelegere între popoare, contribuția de excepțională valoare teoretică și practică a președintelui României la soluționarea marilor probleme ale umanității, la împlinirea aspirațiilor de pace, libertate și progres ale omenirii.

Izvorită din interesele vitale ale poporului român, din necesitățile cele mai ardente ale umanității, politica internațională a României socialiste — al cărei arhitect clarvăzător și neobosit făuritor este președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a afirmat cu o forță de necontestat în ultimul deceniu, când numeroase solii de pace întreprinse de șeful statului român pe diferite meridianale ale globului au dus la statuarea în relațiile dintre țara noastră și statele vizitate a unor norme noi, bazate pe principiile respectului independenței și suveranității naționale, deplinei egalități în drepturi, avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forță, dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe propria sa soartă.

Prin aportul personal al președintelui Nicolae Ceaușescu aceste principii au fost statuate în aproape 100 de tratate, declarații și comunicate comune semnate în cursul numeroaselor contacte pe care șeful statului român le-a avut cu șefii de state și guverne de pe toate meridianele.

Pe harta lumii sînt marcate cele 140 de țări cu care România socialistă întreține relații diplomatice, consulare și economice, cele 64 de state în care președintele Nicolae Ceaușescu a efectuat vizite de prietenie.

O retrospectivă în imagini și date statistice relevă că, în perioada 1965—1977, secretarul general al partidului, președintele țării a avut întâlniri și contacte directe cu 99 șefi de state și guverne și convorbiri cu peste 3 000 de conducători, delegații sau reprezentanți ai diferitelor partide și organizații politice, membri ai guvernelor, personalități ale vieții politice, economice, științifice și culturale.

Recunoașterea acestei vaste activități de dezvoltare a raporturilor de colaborare, de stimă și prietenie cu toate popoarele lumii, în promovarea idealurilor de pace, progres și libertate a popoarelor este oglindită în numeroase distincții, decorații, ordine și medalii, titluri științifice și onorifice, în numeroasele obiecte de mare valoare artistică și semnificație istorică oferite tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarăsei Elena Ceaușescu de șefi de state și guverne, de conducători ai unor partide comuniste și muncitorești, de organizații internaționale, de numeroase personalități ale vieții politice din străinătate, cu prilejul numeroaselor vizite, al contactelor avute în străinătate, precum și în cursul vizitelor în țara noastră ale unor oaspeți străini.

În marea colecție de prestigioase distincții se remarcă, între altele, „Marele Cordon al Meritului Republicii Italiene“, „Legiunea de Onoare“ și „Marea Cruce a Legiunii de Onoare“ (Franța), Ordinul „Gheorghe Dimitrov“ (Bulgaria), „Marea Cruce a Trandafirului Alb“ (Finlanda), „Or-

dinul Marea Stea a Iugoslaviei“, oferite tovarășului Nicolae Ceaușescu, „Ordinul Steaua Iugoslaviei cu eșarfă“ conferit tovarășei Elena Ceaușescu.

Aceeași înaltă apreciere a prodigioasei activități puse în slujba prieteniei și colaborării între popoare este oglindită de ordinele „Kladeh Al Hussein Bin Ali“ (Iordania), „Drapelul Republicii cl. I“ (R.P.D. Coreeană), „Marele Colier al Nilului“ și „Ordinul El Kamal“ (Egipt), „Marele Colan al Ordinului Național de Merit“ (Ecuador), „Marele Colier al Ordinului Mexican al Vulturului aztec“ și „Marea cruce cu Cordon special al Ordinului Mexican Vulturul aztec“, conferite tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarășei Elena Ceaușescu, „Marea Cruce a Ordinului Național al Leului“ (Senegal), „Marele Cordon al Ordinului Suprem al Crizantemei“ (Japonia), „Ordinul Jose Marti“ (Cuba), „Medalia de aur pentru pace Frédéric Joliot-Curie“ (Consiliul Mondial al Păcii), conferite tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Printre titlurile științifice se remarcă cele de Doctor Honoris Causa acordate tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarășei Elena Ceaușescu din partea unor universități și instituții de învățământ de prestigiu din S.U.A., Franța, Grecia, Ecuador, Argentina, Filipine, Liban, Iran, Ghana și din alte țări. De asemenea, în vitrinele expoziției se află diplome și însemne de cetățean de onoare al unor capitale de pe toate meridianele globului — Atena, Lusaka, Ankara, Belgrad, Caracas, Lima, Ciudad de Mexico.

Întreaga parte a expoziției consacrată prestigiului de care se bucură România în lume demonstrează cu vigoare că nicicând țara noastră, poporul român nu au avut mai mulți prieteni decât astăzi, nu s-au bucurat de o prețuire mai mare din partea popoarelor și statelor lumii, confirmând și în acest mod justetea și realismul politicii României socialiste, a partidului ei, a tovarășului Nicolae Ceaușescu — personalitate marcantă a lumii contemporane, care a adus o contribuție substanțială la fundamentarea unei viziuni noi, profund revoluționare și umaniste, asupra relațiilor dintre popoare, dintre forțele care luptă pentru pace și progres social, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune.

La încheierea vizitei în expoziție și ieșirea din clădirea muzeului, sute de copii, pionieri și șoimi ai patriei, alcătuind un coridor multicolor, animat de voioșie sărbătorească, au ovaționat într-un unic gând, într-o unică simțire, pe conducătorul iubit, întâmpinându-l cu garoafe roșii, urîndu-i cu cea mai gingașă dragoste „La mulți ani !“.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu îi îmbrățișează cu căldură părintească pe copii, urîndu-le, la rîndul lor, „Fericire în comunism !“.

Glasurilor cristaline ale celor mici le răspund, viguros, glasurile miilor de oameni ai muncii aflați în fața muzeului. Un cîntec străbate zărilor : „Partidul, Ceaușescu, România !“. Sînt trei nume scumpe inimilor noastre, de-a pururi îngemănate, trei nume sub stema cărora națiunea noastră socialistă urcă, spre comunism, în zbor.

**Mesajul Institutului de studii istorice
și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.
adresat tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU
la aniversarea a 60 de ani de viață
și a peste 45 de ani de activitate revoluționară**

Iubite tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU,

Cu prilejul aniversării zilei Dumneavoastră de naștere și a peste 45 de ani de activitate în cadrul mișcării muncitorești revoluționare, a Partidului Comunist Român, colectivul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Vă adresează cele mai călduroase urări de sănătate, putere de muncă și viață îndelungată, pe care o dăruim cu abnegație și devotament slujirii intereselor poporului nostru, ridicării României pe treptele cele mai înalte ale progresului și civilizației.

Generația contemporană trăiește efectiv un puternic sentiment al Istoriei. Este, fără îndoială, un raport direct între dimensiunile evenimentelor din prezentul României și dorința constructorilor societății noastre de a cunoaște pe înaintașii lor, de a-i cinsti, de a le urma exemplele, de a folosi experiența lor. Dumneavoastră, tovarășe Nicolae Ceaușescu, ați înțeles această aspirație spirituală a poporului și ați încorporat în marea epopee națională pagini înălțătoare ale trecutului său istoric, ale clasei muncitoare din România.

Datorită ideilor călăuzitoare și îndrumărilor Dumneavoastră, după Congresul al IX-lea al partidului, atât cercetările istorice, cât mai ales gândirea istorică românească au cunoscut un avânt creator. Patriot și revoluționar înflăcărat, iubitor pasionat al istoriei multimilenare a poporului român, prin cuvântările Dumneavoastră, rostite în fața a sute și sute de mii de oameni, ne-ați redescoperit, cu viziune largă, gloria și demnitatea trecutului de luptă al poporului român și ați deschis larg orizonturile științifice ale cercetării istorice în spiritul materialismului dialectic și istoric.

Cultivînd și continuînd pe o treaptă superioară marile tradiții progresiste din trecut, dinamicul și novatorul nostru partid comunist, în frunte cu Dumneavoastră, însușește clasa muncitoare, clasa conducătoare a țării, întregul nostru popor pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, spre țelul minunat al erei comuniste. Prin glasul Dumneavoastră autorizat, România propune lumii contemporane principii noi în relațiile internaționale, soluții eficiente pentru salvarea păcii, civiliza-

ției, culturii și progresului general al omenirii, a făuririi unei lumi mai bune și mai drepte.

Ca activiști ai partidului, avînd sarcina a ne ocupa de cercetarea trecutului glorios al poporului nostru, al Partidului Comunist Român, al mișcării revoluționare și democratice, de epoca marilor și profundelor transformări revoluționare pe care le înfăptuiește minunatul nostru popor sub conducerea înțeleaptă și creatoare a Dumneavoastră, Vă asigurăm, iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, că noi, lucrătorii Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., am pus ferm la baza activității noastre prețioasele Dumneavoastră aprecieri și îndrumări, că vom depune în continuare eforturi pentru a reda în lucrările noastre adevărul istoric, în care clasa noastră muncitoare, poporul nostru, să se regăsească în toată frumusețea sa morală, dovedită din plin de-a lungul multimilenarei sale existențe.

Cu prilejul aniversării Dumneavoastră, Vă rugăm, iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, să primiți urarea noastră călduroasă de sănătate și viață îndelungată, spre binele patriei și al poporului.

La mulți ani !

ION POPESCU-PUȚURI

Directorul Institutului de studii
istorice și social-politice de pe lîngă
C.C. al P.C.R.

Concepția tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU cu privire la rolul istoriei patriei, al mișcării muncitorești în dezvoltarea și afirmarea poporului român

ION POPESCU-PUȚURI

S-a întipărit pe frontispiciul istoriei noastre multimilenare o virtute de relief, veritabilă chintesență a spiritualității poporului român, a țelurilor sale prin vremuri — grija pentru ființa și soarta pământului strămoșesc, odinioară vatra vechii Dacii, moștenit și lăsat legământ din tată în fiu. Românii au iubit cu patimă acest pământ, l-au cunoscut palmă cu palmă și i-au știut fructifica rodnicile prin iscusința hărniciei lor, s-au contopit cu el, l-au dezvoltat organic și unitar, au năzuit să-l propășească și să-l păstreze de-sine-stătător. Felul de a fi al poporului nostru a însemnat voința necurmată de libertate și națională, și socială, demnitate și vitejie, care au zădărnicit încercările vrăjmașe de a-l abate din rosturile sale constructive.

În cel mai înalt grad cunoscut de existența noastră națională se împlinește această virtute a istoriei românești prin acțiunea militantului revoluționar și patriot, a gânditorului de impresionantă profunzime și creație novatoare, a bărbatului de stat vajnic ctitor de istorie dreaptă și demnă — tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în care glasul acestui pământ se întruchipează în mod suprem. Crescut la înțelepciunea, vrerea și tăria neamului, împlinindu-și destinul de viață în rîndul dintii al luptei revoluționare înnoitoare, tovarășul Nicolae Ceaușescu, marele fiu al națiunii noastre socialiste, eminentă personalitate a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a vieții politice și științifice internaționale, simbolizează cele mai nobile trăsături ale poporului român, exprimate la altitudinile evului nou al patriei, mîndria noastră de a fi pe deplin liberi și stăpîni în propriul edificiu național și de a ne făuri noi înșine viitorul luminos.

Țara își înconjoară cu nețărmurită dragoste, prețuire și recunoștință înțeleptul conducător. Pe meridianele globului, numele său înseamnă prestigiu și admirație. Sub îndrumarea clarvăzătoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin avîntul pe care-l imprimă în realizarea politicii partidului de dezvoltare rapidă și multilaterală a societății românești, în marea ascendență a istoriei noastre, oamenii acestei țări cunosc satisfacția împlinirii umane, mîndria pentru ceea ce înseamnă astăzi România.

Cutezanța gândirii revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, spiritul său creator în pătrunderea celor mai complexe probleme, plecând de la legitățile generale, aplicate la realitățile României, au dat noi și repute contribuții la îmbogățirea patrimoniului politic și spiritual național și universal. Această gândire, nutrită de la istorie și generatoare de istorie, se proiectează atât de rodnic asupra a ceea ce am fost, sintem și vom fi ca popor, ca națiune. Cu strălucita sa viziune asupra cursului vremurilor, semnificând dezvoltarea creatoare a tezaurului materialismului dialectic, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aplecat asupra istoriei noastre, i-a deslușit permanențele, i-a detașat și i-a valorificat marile sensuri, conferind înalte dimensiuni relației dialectice de nedespărțit trecut-prezent-viitor. Secretarul general al partidului a înțeles minunat dragostea, simțămîntul oamenilor pentru istorie, datorită faptului că în această dintii carte a nației se regăsesc, prin ea își fundamentează drepturile, în ea își află temeiurile înțelegerii prezentului și ale prefigurării viitorului. Expresia elocventă a acestei cunoașteri profunde a uneia din dimensiunile majore, venite și păstrate din vremuri, a spiritualității poporului nostru o constituie însuși Programul Partidului Comunist Român, în a cărui inițiere și elaborare rolul hotărîtor l-a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu, și care prezintă, într-o sinteză științifică, istoria de milenii a poporului român, realizările și luptele sale eroice duse de-a lungul vremurilor, pînă în contemporaneitatea României socialiste. Lucrările magistrale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu definesc coordonatele dezvoltării poporului român, istoria noastră regăsindu-și autenticele resorturi și semnificații. Am ajuns astfel să ne cunoaștem temeinic trecutul, pe care-l cinșim prin fructificarea plenară a învățămintelor sale în opera grandioasă ce o întreprindem, strîns uniți în jurul partidului, al secretarului său general. Am ajuns să ne cunoaștem părinții, înaintașii, să fim noi înșine. Conceperea istoriei în spiritul profund creator conferă, de aceea, sensul cel mai deplin și mai rodnic direcționării științifice a prezentului și a viitorului, ținînd seama de antecedente istorice, de tradiție ca forță menită a sluji contemporaneității. „Nimic nu se poate construi ignorînd trecutul — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu. Esențial este să se ia ce este bun și să se asigure o dezvoltare pe baze noi, în raport cu nivelul de cunoaștere la care a ajuns societatea într-un moment sau altul“.

În această lumină, gîndirea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu se pătrunde în întreaga sa substanță de principiul interpretării și evaluării procesului istoric ca rezultată complexă, firească a evoluției societății românești în ansamblul său, în care se înglobează toate forțele sociale și politice în raport cu problemele vitale aflate în fața poporului. Este un principiu de inestimabilă valoare teoretică și metodologică pentru cunoașterea devenirii noastre, de la care se deslușesc cu limpezime impunătoare trăsături și momente ale istoriei românești și prin care această istorie își dezvăluie culmile de măreție, iar știința istorică se așază pe fundamentul adevărului.

De la spiritul gîndirii de amplă cuprindere a tovarășului Nicolae Ceaușescu, de la excepționalele sale analize asupra trecutului nostru, care ne-au călăuzit să ne căutăm istoria la noi acasă, pornind de la condițiile de fapt ale fiecărei epoci de evoluție a meleagurilor strămoșești, avem măsura clară și reprezentativă a vechimii acestei istorii. Este o istorie care își are începuturile cu mii de ani în urmă în istoria traco-geto-dacilor și care, de atunci și pînă astăzi, aparține unuia și aceluiași popor, ce a trăit în unul și același spațiu geografic carpato-danubian — pontic, a unui popor cu ilustru prestigiu în lumea antichității, a cărui civilizație s-a aflat în ra-

porturi de influențare reciprocă cu marile civilizații ale acelor vremuri – persană, greacă, romană și altele. În această viziune, ne aparține Dromichaïtes, expresia autentică a geto-dacului – așa cum îl înfățișau autorii antici –, în care omenia se împletea cu rațiunea și înțelepciunea, iar iscusința se îmbina cu istețimea în luptă. În frunte cu Dromichaïtes, vitejii daci au înfruntat cu succes trupele lui Lisimah, urmașul lui Alexandru cel Mare, care căuta să-și întindă imperiul și asupra malului stîng al Dunării. Ne aparține Burebista, sub conducerea căruia s-a creat, în urmă cu aproape 2050 de ani, statul dac centralizat și independent. Mărturiile timpului îl apreciază ca „cel dintii și cel mai mare dintre toți regii care au domnit vreodată asupra Traciei”, ridicîndu-și atît de mult neamul său, „încît în cîțiva ani a creat o mare împărăție..., și chiar de romani era temut”. Ne aparține Decebal, care – așa cum îl caracterizează tovarășul Nicolae Ceaușescu – reprezintă „eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru ca simbol al neînfricării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței”.

Statornicia de viață, de luptă și creație pe pămîntul strămoșesc, continuitatea și ascendența operei făptuite de înaintașii noștri, primesc prin gîndirea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu sensurile ei reale, corespunzătoare datelor istoriei. Cucerirea unei părți din Dacia de către armatele cotropitoare ale Romei nu a însemnat dispariția poporului dac, nici chiar pe teritoriul ocupat, care reprezenta doar o treime din vechea Dacie. Dealtfel, în perspectivă istorică, ocupația romană a fost efemeră și a constituit ținta unei continue împotriviri a strămoșilor față de aspirarea străină. Odată cu evacuarea provinciei de la nord de Dunăre de către administrația imperială, retrasă în Dacia aureliană de la sudul fluviului, dacii pînă atunci cotropiți, împreună cu numeroși daci care rămăseseră liberi, și-au reunit forțele, făcînd față singuri vitregiilor pe care furtunile timpului le-au interpus în cale. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „De la formarea de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dac centralizat, de la epoca înfloritoare a societății dacice a lui Decebal, și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele” pentru a-și apăra ființa proprie, entitatea națională.

Statornicia și continuitatea neabătută a poporului nostru își afirmă funcția activă, rolul istoric progresist, căci ele înseamnă triumf de viață și făptuiri, dobîndite în încheștarea cu valuri năvălitoare atrase de centre ale globului cu un nivel de viață materială și spirituală mai dezvoltat, cu forme de viață socială mai bine organizate. Un triumf care s-a fundat pe tăria și setea de libertate a unui popor de aceeași origine, de aceeași limbă și spiritualitate, de aceleași năzuințe. De aici a rezultat – subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu – caracterul concomitent al constituirii statelor feudale centralizate la sud și la răsărit de Carpați, similitudinea organizării lor politice intime, forma de stat, concepția de politică externă.

Cu o deosebită forță este reflectată în scrierile tovarășului Nicolae Ceaușescu ideea privind admirabila capacitate a poporului nostru de a se opune ferm și eficace năvălitorilor prădalnici și cotropitorilor, de a depăși momentele de vitregie și de cumpănă pe care istoria le-a iscat în această parte a Europei. Vicisitudinile, suferințele – remarca tovarășul Nicolae Ceaușescu – nu au îngenuncheat poporul român, dimpotrivă, l-au oțelit, i-au călit voința și dîrzenia, i-au sporit dragostea de țară, i-au întărit hotărîrea de a nu ceda în fața nici unei greutăți, de a nu pregeta în fața nici unei jertfe pentru apărarea gliei. Stau mărturie rezistența opusă de neînfrica-

ții Dromichaïtes, Burebista și Decebal în fața cotropitorilor, de viteji voievozi, precum Gelu, Glad, Menumorut, Litovoi în fața expansiunii unor puternice forțe ale timpului, marile bătălii prutate de renumiți domnitori, ca Basarab I, Bogdan I, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ion Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul, în timpul cărora țările române s-au apărat pe sine, constituind, în același timp, pavăza înaintată a continentului în fața puhoiului otoman și salvagardind astfel atît propria independență, cît și cuceririle civilizației europene grav amenințate.

În acest cadru își reliefează distincția uriașul cîștig științific, cu multiple resorturi lămuritoare, pe care îl reprezintă pentru istoriografia noastră ideea subliniată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia țările românești nu au putut fi supuse prin forță, că ele și-au păstrat autonomia statală. Tratatetele de alianțe politice, legăturile economice și culturale stabilite cu statele vecine sau mai îndepărtate, cu imperiile otoman, habsburgic și țarist au reconfirmat de-a lungul vremurilor puterea suverană a domnitorilor români, dreptul țărilor române de a se cîrmui după propriile legi și întocmiri. O expresie deosebit de elocventă a acestei realități o constituie și vechile tratate, denumite și Capitulații, încheiate cu Poarta, în al căror conținut glăsuiește tăria de acțiune a poporului român, luciditatea sa politică, evaluarea înțeleaptă a situației internaționale. „Spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean, care fuseseră integrate Imperiului otoman sau Imperiului habsburgic – arată tovarășul Nicolae Ceaușescu –, poporul român a reușit să-și păstreze autonomia statală. Ca urmare a hotărîrii cu care și-a apărat patria, poporul nostru a reușit să încheie cu Imperiul otoman, încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, tratate care prevedeau obligația Porții de a respecta organizarea țării și a nu se amesteca în treburile sale interne, și chiar angajamentul de a apăra țara împotriva atacurilor străine.” Este un înalt model de analiză pentru istorici detașarea de către secretarul general al partidului a semnificației vechilor tratate, a statutului de autonomie al țărilor românești. Acest statut – arată tovarășul Nicolae Ceaușescu – „a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și pentru întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran.” Aceasta a făcut ca țările române să poată duce cu succes lupta împotriva agresorilor și, în același timp, să ofere posibilitatea unor reprezentanți înaintați ai popoarelor vecine, subjugate de Imperiul otoman, să se refugieze pe teritoriul românesc și să organizeze lupta pentru eliberare, pentru afirmarea acestor popoare ca entități naționale distincte. În strînsă corelare cu această situație se desemează obiectivul statornicirii independenței absolute, promovat constant de poporul român, alături de acela al unității naționale, ca o necesitate imperioasă pe drumul propășirii patriei.

Puternice lumini se proiectează asupra cronicii continuității neștirbite a poporului român și a fondului sănătos, popular al istoriei noastre de la ideea de excepțională însemnătate reliefată de tovarășul Nicolae Ceaușescu privind rolul țărânimii în evoluția noastră pe treptele timpului. Într-o anume perioadă, după cum se cunoaște, masele țărănești erau etichetate, și nu întîmplător, drept un element fără forță istorică, chiar retrograd. Se ținea, prin aceasta, să se pună în cauză însăși ființa poporului român, continuitatea sa de viață pe pămîntul străbun, conținutul și sensul istoriei românești pe parcursul multor veacuri, să se rupă istoria noastră modernă și contemporană de întreg contextul ei anterior, de rădăcinile sale adînci și perene. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a restituit trecutului nostru

substanța sa reală, relevînd că țărănimea a reprezentat, timp de secole, seva istoriei românești, neconținut ascendent, istorie care s-a identificat cu însăși viața, făuririle, luptele și aspirațiile maselor țărănești, în acele vremuri expresia poporului român. Prin țărănime se continuă o viață străveche, a unuia și aceluiași neam pe propria glie, care-și poartă cu strălucire numele de lume românească. Muncitorii ogoarelor au reprezentat principala forță socială de împotrivire față de împilatorii din interior, brațul vajnic de apărare a țării în fața dominației străine, păstrătoare și purtătoare pe noi trepte de valoare a avuției materiale și spirituale a poporului. Țărănimea — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a jucat rolul esențial, atît în luptele pentru dreptate națională și socială, pentru independență, în producerea bunurilor materiale ale societății, cît și în conservarea limbii și îmbogățirea continuă a culturii românești.

Crezul de viață al poporului român s-a exprimat în muncă creatoare, gîndire originală și luptă eroică pentru propășirea sa, în împotrivirea cu toate forțele la asuprirea de orice fel. Aceste caracteristici de permanență, exprimate la un nivel continuu ascendent pe treptele vremurilor, au fost puse în relief și se degajă din întreaga gîndire istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Istoria poporului român — relevă secretarul general al partidului — este istoria dezvoltării forțelor de producție, a relațiilor de producție și sociale, a luptelor de eliberare socială și națională, împotriva cîmpirii și dominației străine, pentru libertate și neatințare. De aici, trecutul nostru își configurează mari reliefuri și, totodată, se tîlmăcește pe temeiul adevărului. Desigur, în diverse momente de luptă revoluționară a prevalat manifestarea țelurilor sociale, în altele primordiale au fost aspirațiile naționale, dar totdeauna un obiectiv l-a angrenat nemijlocit pe celălalt.

Această idee-forță exprimată de tovarășul Nicolae Ceaușescu pune la dispoziția istoricilor calea înțelegerii profunde, la adevăratele dimensiuni, a marilor momente ale luptei revoluționare a poporului român — de la răscoalele țărănești din evul mediu, revoluțiile de la 1821 și 1848, Unirea de la 1859 și făurirea statului național modern român, cucerirea independenței de stat depline a României, în 1877, și pînă la insurecția victorioasă din August 1944 —, oferă înțelegerea adîncă a măreției idealurilor sociale și naționale ale mișcării muncitorești, ale Partidului Comunist Român, promovate și încununate de nepieritoare izbîndă. Principiile dreptății sociale și libertății naționale glăsuiesc astfel în fundamentele istoricelor făuriri ale României socialiste, materializate în nivelul de viață și civilizație mereu mai ridicat al celor ce muncesc, în prestigiul țării libere și deplin independente.

În scrierile tovarășului Nicolae Ceaușescu sînt abordate și relevate într-o lumină vie, cu claritate și forță de convingere, trăsăturile de bază și învățămintele istoriei glorioase a partidului clasei muncitoare din România, continuitatea procesului de afirmare și modelare, prin eforturi și luptă perseverentă, a ceea ce constituie astăzi tezaurul de gîndire și experiență al Partidului Comunist Român, rod al mișcării noastre muncitorești înscrisă neconținut pe direcția dezvoltării ascendente, al confruntării acesteia cu problemele vitale care au stat în fața națiunii și cărora le-a dat răspuns în consens cu interesele fundamentale ale poporului. Întreaga existență a partidului politic al clasei muncitoare, însăși ființa sa își au obîrșia în realitățile generate de ansamblul contextului economic-social și politic al țării, sînt indestructibil legate de problemele fundamentale, de năzuințele și idealurile maselor. Niciodată n-a existat în România — arată tovarășul Nicolae

Ceaușescu — un partid politic cu o istorie atît de bogată și de glorioasă, care să fi luptat cu o asemenea abnegație și să fi realizat atîta pentru fericirea poporului, pentru măreția națiunii. Pentru știința istorică românească — în ale cărei înfăptuiri de vîrf se detașează analizele magistrale, ideile, aprecierile, generalizările teoretice și politice ale tovarășului Nicolae Ceaușescu —, adinca semnificație pe care i-o conferă atenția deosebită de care se bucură istoria din partea partidului și a întregului popor constituie un puternic imbold creator, o pregnantă subliniere a rolului și răspunderilor frontului istoric în progresul spiritualității românești, în formarea și educarea revoluționară și patriotică a maselor.

Indemnurile tovarășului Nicolae Ceaușescu, exemplul strălucit pe care-l oferă opera sa, de a concepe procesul istoric ca o rezultată complexă, firească a evoluției societății românești în ansamblul său, conferă adevăratele fundamente înțelegerii apariției clasei muncitoare, a partidului său, ca o expresie obiectivă a realităților și cerințelor evoluției ascendente a poporului nostru. Este forța înnoitoare, care, avîndu-și rădăcinile adînc ancorate în solul național, realizează în toate momentele esențiale ale istoriei moderne și contemporane a țării partea cea mai vie, cea mai dinamică și generatoare de sensuri a complexului divers și bogat al realității românești. Istoria mișcării muncitorești și a partidului comunist — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — este nemijlocit legată de stadiile dezvoltării economice, politice, științifice și culturale a țării, de progresul forțelor de producție, de acțiunea legilor sociale obiective, desemnîndu-se ca parte intrinsecă a istoriei naționale. Ţelurile de acțiune ale partidului revoluționar sînt astfel marile țeluri sociale și naționale ale întregului popor. Acesta este suportul teoretic trainic pe baza căruia putem aprecia în mod just drumul lung și greu străbătut de forțele revoluționare și progresiste ale poporului, evoluția clasei muncitoare de la naștere și pînă la transformarea ei în clasa conducătoare a societății, în principala forță a națiunii socialiste, glorioasa istorie a Partidului Comunist Român.

Vechea istoriografie a exclus aproape total mișcarea muncitorească din istoria patriei, iar într-o anume perioadă, din fericire depășită, cercetările noastre istorice au privit unilateral cadrul de manifestare și contribuția celorlalte forțe sociale și politice care s-au înscris pe linia progresului țării, înfățișîndu-se și interpretîndu-se faptele din istoria națională în afara contextului real, complex, al proceselor și fenomenelor care le-a generat. Analiza multilaterală de către tovarășul Nicolae Ceaușescu a ceea ce partidul clasei muncitoare a adus ca trăsături proprii, distincte în peisajul societății românești — gîndirea teoretică înaintemergătoare și activitatea revoluționară consecventă în slujba intereselor vitale ale poporului — a condus la o înțelegere cuprinzătoare a datelor mișcării muncitorești, ca și a totalității procesului istoric al societății românești.

Dezvoltarea și afirmarea clasei muncitoare în viața politică a țării au reprezentat unul dintre evenimentele cele mai importante, cu profunde rezonanțe pentru destinele României. Proletariatul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — devine forța cea mai înaintată a societății, purtătorul consecvent al idealurilor de progres, de eliberare socială și națională a poporului român. O trăsătură esențială a istoriei mișcării noastre muncitorești, relevată în scrierile tovarășului Nicolae Ceaușescu, constă în aceea că, pe măsura creșterii spiritului combativ, manifestat încă din perioada începuturilor și pe măsura însușirii ideilor socialismului științific, proletariatul și-a pus de timpuriu problema organizării ca clasă, a organizării sale politice la scară națională, înțelegînd aceasta ca o condiție hotărîtoare

pentru dezvoltarea cu succes a luptei împotriva exploatatorilor, pentru realizarea ţelurilor sale revoluţionare. Făurirea partidului politic al clasei muncitoare din România a constituit rezultatul obiectiv al dezvoltării economice-sociale a societăţii româneşti, al contradicţiilor acesteia, al existenţei obiective a clasei muncitoare. Ca atare, el a purtat pecetea realităţilor sociale şi naţionale în care s-a creat şi a acţionat. Ceea ce i-a conferit acestui partid posibilitatea de a se afirma, de a conduce clasa muncitoare la îndeplinirea misiunii sale istorice a fost tocmai capacitatea sa de înţelegere profundă, în lumina ideilor socialismului ştiinţific, a coordonatelor istoriei patriei, a realităţilor concrete, specifice, social-economice şi politice naţionale, de a sluji interesele, dezideratele şi idealurile poporului din sânul căruia s-a născut. Istoria partidului politic al muncitorimii române – arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu – demonstrează o dată în plus, că numai atunci când detaşamentul revoluţionar al proletariatului porneşte în activitatea sa de la realităţile concrete, social-istorice, ale poporului în mijlocul căruia activează şi ţine seama de cerinţele, interesele şi aspiraţiile acestuia poate juca un rol esenţial în lupta împotriva exploatarei şi asupririi, îşi poate îndeplini cu succes misiunea istorică în îndeplinirea revoluţiei proletare, în transformarea revoluţionară a societăţii pe calea socialismului şi comunismului.

Experienţa partidului nostru atestă ce pericole implică încercările de transpunere mecanică a unor principii generale, şi cu atât mai mult a unor concluzii elaborate prin ignorarea realităţilor concrete, şi, totodată, ce imensă forţă transformatoare rezidă într-o linie politică, strategică şi tactică proprie, elaborată pe baza condiţiilor reale din ţară, care dă răspunsuri adecvate problemelor majore ale progresului social, căilor de acţiune pentru mobilizarea clasei muncitoare, a maselor largi la soluţionarea lor.

Oprindu-se asupra marilor îndepliniri ale veacului trecut, ce vizau atât emanciparea socială, cât şi independenţa şi unitatea naţională, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a evidenţiat cu pregnanţă faptul că ele încorporează în sine şi contribuţia clasei muncitoare. În timpul revoluţiei din 1821, care a marcat intrarea ţării noastre în epoca modernă a dezvoltării sale istorice, lucrătorii, calfele, meseriaşii au susţinut programul social şi naţional formulat de Tudor Vladimirescu ; revoluţia română de la 1848, momentele eroice care au condus la făurirea statului naţional modern român, în 1859, au avut în muncitorime un sprijin de nădejde. În 1877, atunci când întreaga viaţă politică se concentra în jurul marelui eveniment pe care-l reprezenta proclamarea independenţei de stat depline a României, mişcarea muncitorească şi socialistă s-a manifestat ca susţinătoare activă a luptei pentru cucerirea neatinţării ţării, ca purtătoare a idealurilor patriotice ale întregului popor.

Scrierile secretarului general al partidului consacră o mare parte a analizei condiţiilor economice, sociale şi politice ale evoluţiei ţării în epoca modernă şi contemporană, reliefind o direcţie esenţială a acţiunii întregului popor român – îndeplinirea statului naţional unitar, şi apoi apărarea integrităţii teritoriale şi a suveranităţii României. În aceste împrejurări, re-marca tovarăşul Nicolae Ceauşescu, partidul clasei muncitoare a înscris ca unul din ţelurile importante ale programului său revoluţionar îndeplinirea unităţii de stat a poporului nostru. Ca urmare, s-a imprimat luptei proletariatului român un pregnant caracter patriotic, ceea ce a favorizat afirmarea partidului muncitoresc pe scena politică şi socială, a contribuit la crearea climatului politic şi spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale forţelor avansate ale societăţii pentru promovarea intereselor sociale şi naţionale. Tocmai de aceea vom găsi muncitorimea în primele rinduri ale

luptătorilor pentru făurirea statului național unitar român în memorabilul an 1918.

Afirmarea și adîncirea, de-a lungul deceniilor, a coordonatelor de evoluție a mișcării muncitorești și-au aflat o elocventă ilustrare în anii de luptă grea dusă de Partidul Comunist Român pentru dreptate socială și libertate națională, în bătălia pentru victoria revoluției, pentru construirea socialismului în patria noastră. Manifestîndu-se ca exponentul cel mai fidel al intereselor naționale supreme – relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu –, Partidul Comunist Român, acționînd în strînsă unire cu celelalte forțe muncitorești organizate, a reușit să concentreze în jurul clasei muncitoare un larg evantai de forțe sociale și politice, care, prin lupta lor, au orientat pe un nou făgaș dezvoltarea țării, au deschis calea înfăptuirii socialismului.

Rolul Partidului Comunist Român, de conducător politic al națiunii noastre, abnegația și capacitatea cu care slujește interesele întregului popor reprezintă dezvoltarea și ridicarea pe un plan superior a tradițiilor revoluționare și patriotice ale trecutului, o componentă verificată istoricește a legăturii sale cu masele. În politica promovată de partidul nostru, de secretarul său general, este concentrată o îndelungată experiență istorică de căutare a unor răspunsuri adecvate la realitățile și problemele țării, acumulată și verificată într-un proces laborios, neliniar, prin învingerea multor dificultăți și chiar erori sau confuzii.

Potențînd filonul prețios al raportării politicii sale la cerințele și realitățile naționale, mișcarea muncitorească din România a manifestat, totodată, receptivitatea față de ideile și experiența socială avansată din restul lumii, s-a afirmat ca un detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a dezvoltat ample și rodnice legături de solidaritate revoluționară internațională. Istoria – arată tovarășul Nicolae Ceaușescu – demonstrează că „partidul muncitoresc din România, organizînd și conducînd bătăliile proletariatului împotriva claselor exploatare, pentru realizarea intereselor și aspirațiilor poporului român, și-a manifestat tot timpul solidaritatea și a acordat sprijinul său neprecupețit luptei revoluționare a clasei muncitoare de pretutindeni, acționînd ca un detașament activ al mișcării revoluționare, democratice, progresiste mondiale. La rîndul său, proletariatul român, partidul său politic s-au bucurat în toate marile bătălii revoluționare pe care le-au desfășurat de sprijinul și solidaritatea forțelor de clasă din alte țări, ale celorlalte detașamente revoluționare ale clasei muncitoare”.

Studierea acestor aspecte importante ale istoriei mișcării muncitorești impune – secretarul general al partidului a arătat-o în repetate rînduri – considerarea raportului dialectic dintre național și internațional, dintre general și particular, dintre factorii interni și externi în procesul dezvoltării social-istorice. În acest sens, o înaltă valoare metodologică are aprecierea potrivit căreia reflectarea justă a acestui raport este de natură să asigure evitarea oricărei unilateralități, recunoașterea locului real al fiecăruia, înțelegerea faptului că izvorul transformărilor din societate se află în interiorul acesteia, în primul rînd. Tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că cercetarea istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale trebuie să se întemeieze pe analiza concret-istorică a desfășurării procesului revoluționar în diferite locuri și pe diferite coordonate ale timpului, pe aprecierea realistă și cu maximum de obiectivitate a faptelor, a evenimentelor. Aceasta necesită debarasarea de orice schematism teoretic, de șablonizare a proceselor revoluționare, de reducere a analizei la anume spații geografice și politice. În același timp, stabilirea momentelor nodale, a datelor care marchează

trepte ascendente în evoluția mișcării muncitorești internaționale trebuie să evite supradimensionarea acestor evenimente, subordonarea istoriei mișcării muncitorești internaționale, privită în ansamblul său, istoriei partidelor comuniste dintr-o țară sau alta. Experiența istorică câștigată de partidele clasei muncitoare din fiecare țară – subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu – a arătat justetea concluziilor la care au ajuns de mult partidele comuniste, că, date fiind deosebirile adânci în nivelul și căile istorice de dezvoltare a diferitelor țări și diversificarea crescândă a procesului revoluționar, care impun partidelor abordarea de-sine-stătătoare a sarcinilor concrete, nu este necesară existența nici unui centru conducător.

Dezvoltarea mișcării comuniste și muncitorești internaționale reliefează cadrul nou al relațiilor de solidaritate internațională. Ținând seama că edificarea socialismului în cadrul fiecărei țări este o operă națională în primul rînd, aceasta semnifică, în același timp, îndeplinirea principalei îndatoriri și răspunderi a clasei muncitoare, a poporului din țara respectivă pe plan internațional. Conținutul solidarității internaționale a devenit în zilele noastre mai bogat, mai complex ; forța lui reală rezidă într-o solidaritate și întrajutorare întemeiate pe spiritul creator și independența fiecărui partid în exercitarea rolului său național și internațional, pe succesele fiecărei țări în făurirea unei societăți avansate și prospere, pe puterea exemplului relațiilor de tip nou ce se clădesc între partidele comuniste și muncitorești, între țările socialiste. Aceste aprecieri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu circumscriu o direcție metodologică esențială, care trebuie să se materializeze în cercetarea istoriei mișcării noastre muncitorești, în conexiunea sa cu ansamblul factorilor definitorii ai dezvoltării societății românești și ținînd seama de împrejurările internaționale, de raporturile cu mișcarea muncitorească internațională. Din cercetarea acesteia, a făuririi orînduirii socialiste, se degajă atît trăsături și aspecte comune, cît și coordonate specifice, care atestă necesitatea aplicării creatoare de către fiecare partid, în contextul procesului istoric național în fruntea căruia se află, a principiilor și tezelor generale ale socialismului științific, corespunzător condițiilor concrete ale fiecărei țări și obiectivelor fiecărei perioade și etape istorice.

Concepția partidului, a tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra conținutului și imperativelor solidarității revoluționare internaționale se exprimă, de asemenea, în considerarea unitară a legăturilor care trebuie să adune laolaltă și să cimenteze toate forțele progresului social contemporan. În această viziune se înscrie politica activă a partidului și statului nostru de dezvoltare și adîncire a raporturilor de cooperare cu partidele și mișcările socialiste, cu forțele progresiste și democratice de pretutindeni, sprijinul acordat tinerelor state naționale, luptei de eliberare națională și socială.

Contemporaneitatea unei națiuni reprezintă sinteza majoră a trecutului său și, în același timp, temelia de granit în care se împlîntă rădăcinile puternice ale viitorului. De aici apare pregnant necesitatea cunoașterii aprofundate a contemporaneității, care presupune – așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu – explorare îndrăzneță a drumului nou pe care îl deschide omenirii socialismul și comunismul, cutezanță vizionară asupra zilei de mîine pornind de la realitățile și cerințele arzătoare ale zilei de azi.

Prin gîndirea social-politică și prin întreaga sa operă revoluționară, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus o magistrală contribuție la îmbogățirea de către partidul nostru a tezaurului teoretic al socialismului științific cu experiența revoluției și construcției socialiste din România, la configu-

rarea unei înalte viziuni istorice despre timpul nostru. Ideea de continuitate istorică ascendentă, de ancorare a contemporaneității românești într-o întreagă evoluție anterioară a acestei țări, de abordare a viitorului pe temeiul și în lumina datelor și cerințelor proprii solului național, idealurilor poporului nostru își capătă multiplele ei valori, dimensionînd istoria de la adevăratele ei izvoare. În acest fel, ne apare în întreaga sa întemeiere ideea că anii biruințelor noastre socialiste sînt istorie pe culmile ei cele mai ridicate, anii celui mai înalt dinamism al devenirii istorice, pe care i-am statornicit valoare de cunună a întregii existențe românești.

În gîndirea și acțiunea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu se transfigurează astfel conștiința de sine a poporului român, identitatea sa în actualitatea vremii, felul de a fi și de a se manifesta în istoria pe care o trăim. În fruntea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a desfășurat o bogată activitate de fundamentare a liniei politice generale, a tacticii și strategiei în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării treptate a patriei spre comunism, de elaborare teoretică, creativă, în lumina concepției materialist-dialectice și istorice, pe baza studierii profunde a realităților naționale și internaționale, a unor probleme principale, de cardinală însemnătate, care vădesc o pilduitoare clarviziune asupra istoriei zilelor noastre, cum sînt : conținutul și trăsăturile societății socialiste multilateral dezvoltate și căile înfăptuirii ei ; principiile fundamentale ale trecerii în viitor spre societatea comunistă ; procesul dialectic al creșterii rolului clasei muncitoare și al partidului ; lărgirea și perfecționarea neconținută a democrației socialiste ; căile de soluționare a contradicțiilor în socialism ; rolul națiunii și evoluția funcțiilor statului în socialism ; dialectica raportului național-internațional în construirea noii societăți ; principiile relațiilor dintre state, dintre partidele comuniste și muncitorești ; democratizarea relațiilor internaționale.

O pagină teoretică remarcabilă o reprezintă în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu caracterizarea rolului națiunilor în epoca noastră, pornind de la rolul lor în trecutul istoric, ceea ce a permis relevarea adevărului, așa cum istoria noastră întreagă îl arată, că întărirea națiunii reprezintă un factor primordial al făuririi cu succes a socialismului și comunismului.

O semnificație politică majoră are demersul politic întreprins de tovarășul Nicolae Ceaușescu în vederea definirii caracteristicilor de bază ale dezvoltării mondiale contemporane, a principalelor tendințe ale vieții internaționale, a concluziilor ce se desprind pentru lupta forțelor înaintate. Analiza magistrală consacrată de secretarul general al partidului evoluției istorice contemporane, făcută într-o viziune de excepțională luciditate, străină oricăror judecăți simplificatoare sau apriorice, se constituie într-un model de înaltă ținută științifică pentru întregul front istoric, care are la îndemină indicații ideatice și metodologice de o excepțională valoare.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că, după cel de-al doilea război mondial, lupta pentru o nouă reîmpărțire a lumii, a zonelor de influență, pentru cîștigarea de noi poziții dominante de către diferite state și grupări de state nu a încetat, dimpotrivă astăzi asistăm la intensificarea ei, la ascuțirea puternică a contradicțiilor, ceea ce duce la agravarea situației internaționale, creînd pericole pentru noi conflicte și războaie. În susținerea politicii de reîmpărțire a lumii se folosesc tot felul de mijloace – atît pașnice cît și nepașnice, atît economice, cît și militare, inclusiv amestecul în treburile interne ale popoarelor, învrăjbirea între state, stimularea directă sau indirectă a stării de tensiune și chiar a conflictelor militare dintre dife-

rite țări. Evoluția în această direcție a cursului evenimentelor a determinat o reacție puternică din partea forțelor progresiste, antiimperialiste, a popoarelor, care se pronunță cu hotărîre împotriva politicii de reîmpărțire a lumii, a zonelor de influență și dominație și își manifestă voința fermă de a-și apăra prin toate mijloacele independența și suveranitatea, dezvoltarea proprie, de-sine-stătătoare. Lupta dintre aceste două tendințe diametral opuse în viața mondială constituie — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — una din caracteristicile fundamentale ale dezvoltării sociale contemporane.

Pe baza studierii științifice, materialist-dialectice și istorice a contemporaneității, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază faptul că forțele sociale progresiste sînt în ascensiune, că ele obțin noi și importante poziții predominante, devenind tot mai puternice și mai influente. Stă în puterea forțelor progresiste, antiimperialiste, a popoarelor — care trebuie să învețe din evenimentele istorice nu prea îndepărtate ce au dus la conflagrații mondiale pustiitoare — posibilitatea de a opri cursul periculos al evenimentelor, de a orienta evoluția vieții internaționale într-o direcție nouă, de a-și asuma răspunderea istorică pentru asigurarea mersului înainte al omenirii pe calea progresului și civilizației, a păcii și securității tuturor națiunilor lumii.

Analizînd situația internațională existentă, fenomenele de criză economică ce se manifestă și care generează ample frămîntări politice și sociale în cadrul diferitelor țări, nesiguranță și instabilitate în raporturile internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat o adevărată doctrină cu privire la semnificația și la componentele esențiale ale unei noi ordini economice și politice internaționale. Acest concept, gîndit și formulat de secretarul general al partidului nostru și președintele României socialiste, semnifică nu numai soluționarea problemelor complexe ale vieții economice internaționale actuale, ci înseamnă întronarea unor principii larg democratice și echitabile, care să avantajeze toate părțile, eliminîndu-se pentru totdeauna aservirea statelor și națiunilor mai mici. Istoria însăși demonstrează — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — că tot ce s-a clădit prin forță, dictat și presiune de orice fel s-a prăbușit pînă la urmă sub loviturile luptei popoarelor. Noua ordine economică și politică internațională presupune principii noi, de egalitate, de respect al voinței și libertății fiecărei națiuni. Era „senatorilor de drept” în cîrmuirea politicii la nivel planetar este în declin și va apune cert, deși etapa pe care o traversează acum omenirea este încă tributară unor politici urmate și impuse timp de secole de mari puteri cu pretenții la hegemonia lumii. Înfăptuirea unei politici noi în viața internațională, de egalitate, de respect nu poate fi decît rezultatul acțiunii convergente a tuturor statelor, a tuturor popoarelor lumii.

Amplu argumentată și științific fundamentată, doctrina românească asupra instaurării unei noi ordini internaționale a intrat în circuitul mondial al valorilor politice ca o contribuție originală, teoretică și practică, de cea mai mare însemnătate la înfăptuirea unuia dintre cele mai arzătoare deziderate ale popoarelor, a unuia din obiectivele fundamentale ale contemporaneității, de care depinde însăși asigurarea progresului și păcii în lume.

Pentru știința noastră istorică reprezintă un model strălucit concluziile desprinse de tovarășul Nicolae Ceaușescu în ceea ce privește judecata critică și pătrunderea adevăratelor dimensiuni ale istoriei mișcării muncitorești revoluționare, democratice și a Partidului Comunist Român, ale istoriei patriei. N-au fost omise umbrele, eșecurile, limitele, dar, în același timp,

au fost înălțate la altitudinea lor reală trăsăturile caracteristice, momentele de culme, împlinirile care au dat substanță și temeinicie istoriei naționale, începînd cu vechimea poporului român, continuînd cu luptele înaintașilor pentru libertate, independență și unitate națională, cu bătăliile de clasă conduse de partidul comunistilor pentru înfăptuirea revoluției și construcției socialiste și culminînd cu opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Întreaga analiză și interpretare a istoriei are la bază concepția materialismului dialectic și istoric, care înregistrează prin gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu o contribuție de înalt prestigiu în direcția abordărilor științifice creatoare, novatoare.

Situîndu-se pe acest teren sigur și fertil, dezvoltarea gîndirii și cercetării în domeniul științelor istorice prezintă — cum a relevat în dese rînduri tovarășul Nicolae Ceaușescu — o importanță deosebită. „Acesta cu atît mai mult cu cît, în prezent, în lume se formulează tot felul de interpretări denaturate, falsificatoare ale unor procese și realități istorice, în scopul justificării unor stări de lucruri inechitabile atît din trecut, cît și din prezent. Astfel, pe plan mondial se fac frecvente încercări de a prezenta istoria dominației imperialiste, colonialiste, politica de asuprire și jefuire a altor popoare, promovată timp de secole, drept manifestări progresiste, care au venit în sprijinul dezvoltării popoarelor asuprite. Dezmembrarea unor state, divizarea unor popoare sînt prezentate, de asemenea, drept expresii ale unor necesități, iar rezultatele unor asemenea situații artificiale create sînt teoretizate și interpretate ca un proces firesc de formare a unor națiuni distincte”.

În aprecierea acestor denaturări, în întreaga analiză a dezvoltării istorice a popoarelor — ne îndrumă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, trebuie să pornim neabătut de la principiile fundamentale ale socialismului științific, de la Programul partidului nostru, care subliniază cu putere rolul hotărîtor al maselor populare în făurirea istoriei, în dezvoltarea ascendentă a societății omenești. Urmînd această cale cu adevărat științifică, vor putea fi înlăturate și combătute orice erori în evaluarea trecutului nostru, va putea fi concepută o istorie obiectivă. „Istoria — afirmă cu putere secretarul general al partidului nostru — trebuie să prezinte întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții... Valoarea unei istorii cu adevărat științifice constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor”.

Cerința obiectivității istorice — așa cum în chip magistral o ilustrează gîndirea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu — o presupune pe cea a partinității, care constituie seva istoriografiei, cheazăsia studierii profund științifice a trecutului. Fără partinitate obiectivitatea se transformă în obiectivism, într-o tratare de suprafață și neconcludentă a faptelor, fenomenelor și proceselor istorice, iar fără obiectivitate principiul partinității își pierde valabilitatea. Din observarea corelației strînsă dintre obiectivitate și partinitate decurge pentru noi sarcina esențială de a înfățișa, potrivit realității istorice, rolul forțelor revoluționare, progresiste și patriotice ale societății românești, de a evidenția rolul clasei muncitoare și al partidului ei de avangardă în făurirea conștientă a istoriei, în transfor-

marea revoluționară a societății românești. Corelat cu aceasta, tovarășul Nicolae Ceaușescu evidențiază cerința prezentării într-un mod obiectiv istoric a rolului personalităților, al numeroșilor militanți revoluționari. Partidul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu ne-au oferit și în acest sens criterii cu totul clare. „Aprecierea activității militanților revoluționari — arată secretarul general al partidului — trebuie făcută ținându-se seama de contribuția și de rolul pe care l-au jucat în fiecare perioadă a vieții lor, în fiecare etapă a mișcării muncitorești”.

Întreaga operă teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu dă expresie imperativului de a situa cercetarea și promovarea istoriei la nivelul măreției faptelor și adevărilor trecutului nostru de glorie, de a milita cu toată energia și forța împotriva curentelor reacționare, a tendințelor de falsificare și denaturare a adevărului obiectiv al realității vieții, de a nu tolera stagnarea, rutina, dogmatismul, de a renunța la ceea ce se dovedește perimat, pentru a face loc noului autentic, izvorit din cercetări aprofundate și din interpretări întemeiate științific. Spiritul creator propriu secretarului general al partidului a impulsionat și impulsionează permanent noi căutări, abordarea și rezolvarea unor probleme noi, îmbogățirea teoriei revoluționare în toate domeniile, inclusiv al istoriei. Mai ales în zilele noastre, cînd practica socială revoluționară a devenit deosebit de dinamică și greu de cuprins în expresii teoretice imediate, necesitatea unor cercetări consistente în domeniul istoriei este cu atît mai mare.

Este un adevăr bine cunoscut că socialismul și comunismul se construiesc cu poporul și pentru popor, că în edificarea noii orînduiri rolul hotărîtor îl au masele de oameni ai muncii — făuritorii tuturor bunurilor materiale și spirituale ale societății. Tocmai de aceea, partidul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu situează în centrul atenției făurirea omului nou, folosirea deplină a tuturor mijloacelor de care dispune societatea pentru ridicarea continuă a nivelului general de cultură al maselor, pentru înarmarea temeinică a constructorilor socialismului cu cele mai avansate cuceriri ale geniului uman, cu cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării sociale. Întrucît aceasta este una dintre cele mai complicate sarcini, activitatea ideologică-educativă, de dezvoltare a conștiinței socialiste reprezintă o muncă de cea mai înaltă răspundere.

În această direcție, secretarul general al partidului apreciază istoria ca un factor esențial de educare a tuturor oamenilor muncii și, în primul rînd, a tineretului, în spiritul dragostei față de țară, al patriotismului socialist, un instrument inestimabil de dezvoltare a sentimentului de răspundere față de destinele națiunii socialiste, a hotărîrii ferme a tuturor cetățenilor patriei de a-și consacra energia, elanul, puterea de muncă și chiar viața, dacă va fi necesar, înfloririi și apărării patriei, salvărdării libertății, suveranității și integrității teritoriale, a cuceririlor revoluționare, socialiste ale poporului.

Istoria nu informează numai, ci și educă, experiența trecutului constituind o călăuză vie atît pentru prezent, cit și pentru viitor. Astfel, istoria aruncă punți de legătură permanentă între ceea ce a fost și ceea ce va fi. Numai înțelegerea și asimilarea adevărilor trecutului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — poate asigura omului zilelor noastre definirea mai completă a menirii sale prezente, cunoașterea căilor și mijloacelor pentru realizarea operelor sale viitoare. Îmbinînd dragostea față de pămîntul străbun udat cu sîngele atîtor generații, cu prețuirea fierbinte față de lupta revoluționară a proletariatului, în frunte cu comuniștii, patriotismul socialist

acționează ca o forță motrice de prim ordin în direcția mobilizării tuturor forțelor la opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. Vor dăinui în conștiința de sine a poporului nostru judecățile de valoare exprimate de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la conținutul real al patriotismului în zilele noastre și în cele care vor veni : „A fi patriot, a-ți iubi țara înseamnă a face totul pentru a spori avuția națională, proprietatea socialistă, a nu precupeți nimic pentru înfăptuirea politicii partidului comunist, ce corespunde pe deplin intereselor vitale ale întregii națiuni.

A fi patriot înseamnă a fi oricînd gata să faci totul, mergînd pînă la supremul sacrificiu, pentru a apăra libertatea, independența și integritatea țării, pentru a salvarda mărețele cuceriri revoluționare ale poporului.

Patriotismul, dragostea și devotamentul față de țară sînt o expresie a conștiinței revoluționare, comuniste, expresia îndatoririi de onoare a fiecărui comunist, a fiecărui om al muncii față de glia strămoșească și față de noua societate.

A fi patriot înseamnă a milita permanent împotriva oricăror discriminații naționale, împotriva șovinismului, a concepțiilor și manifestărilor raseiste, pentru deplina egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru frăție în munca și lupta comună. A fi patriot înseamnă a milita activ pentru prietenie cu toate popoarele țărilor socialiste, cu popoarele statelor în curs de dezvoltare, cu toate popoarele lumii, pentru cauza păcii și colaborării.

A fi patriot înseamnă a respecta sentimentele naționale ale altor popoare, libertatea și independența lor. În acest înțeles patriotismul nu poate fi în nici un fel caracterizat drept naționalism îngust, nu poate fi opus solidarității și prieteniei între popoare“.

Prin întreaga gîndire științifică revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin indicațiile teoretice și metodologice de excepțională însemnătate, prin înaltul exemplu pe care îl oferă în prospectarea istoriei și în descifrarea experienței și mesajului acesteia, istoriografia noastră beneficiază de un teren sigur și luminat pentru a aborda în modul cel mai fructuos obiectivele care îi stau în față, pentru a-și materializa eforturile în lucrări de sinteză și monumentalitate. Dispunem cu prisosință de materialul istoric, de toate condițiile unei activități de ținută și calitate, orizonturile ne sînt deschise pentru a aborda în mod cutezant și novator istoria și a-i extrage înțelesurile care sînt, într-adevăr, elocvente și ne prezintă în lume potrivit cu realitatea măreață și demnă a trecutului nostru și pentru a da domeniului istoric o funcție pregnant activă și constructivă în cadrul activității politice-ideologice a partidului, al științelor sociale din țara noastră.

Abordînd problemele nemijlocite și stringente ale istoriei, secretarul general al partidului a formulat o serie de cerințe menite a da exegezelor și promovării istoriei înălțimea și valoarea pe care acest domeniu trebuie să le atingă. Departe de a constitui o investigație cu caracter strict documentar a trecutului – arată tovarășul Nicolae Ceaușescu –, istoria este și trebuie să fie, în bună măsură, așa cum confirmă viața, și o știință a prezentului. Ea oferă concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punînd în evidență atît ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății, cît și piedicile ridicate de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor națiuni. Rezultatele cercetărilor istorice – relevă secretarul general al partidului – sînt de natură să ajute omenirea contemporană să înțeleagă mai bine legile obiective care

guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului. De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile dintre state și națiuni, conlucrarea pașnică dintre toate popoarele planetei noastre.

De la aceste altitudini ale menirii istoriei, ne apare și mai imperioasă cerința de a pune accentul nu pe date și evenimente istorice oarecare, ci pe problemele fundamentale ale dezvoltării poporului român, pe marile lupte duse pentru împlinirea idealurilor sale de progres, dreptate socială și libertate națională, pe reliefaarea puternică a rolului forțelor înaintate în dezvoltarea istorică, a legităților generale care guvernează societatea. În acest cadru, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că este necesar să se acorde o mai mare atenție aprofundării perioadei moderne a dezvoltării țării noastre și, îndeosebi, istoriei contemporane a României. În centrul predării istoriei să fie puse problemele esențiale ale evoluției poporului nostru, cum sînt: realizarea unității naționale, cucerirea suveranității de stat, problemele rolului națiunii în dezvoltarea progresistă a societății. Este necesar — ne indică tovarășul Nicolae Ceaușescu — să fie relevate mai pregnant condițiile social-istorice specifice dezvoltării poporului nostru, efectele profund nefaste pentru progresul multilateral al țării ale îndelungatei dominații străine, apoi ale domniei monopolurilor imperialiste în economie și în viața politică a societății românești.

Istoria mișcării muncitorești și a partidului comunist — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie prezentată în contextul vieții economice și sociale generale a țării, în strînsă legătură cu activitatea celorlalte forțe revoluționare, democratice și progresiste care au contribuit la dezvoltarea societății. „Numai astfel putem avea o imagine reală, multilaterală a vieții sociale din România, putem înțelege în toată amplexarea sa lupta revoluționară a poporului român pentru democrație, pentru pace și progres social, rolul jucat de clasa muncitoare, de partidul său de avangardă, în desfășurarea vieții politice, în transformarea revoluționară a societății”. În centrul atenției cercetării istorice — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să stea, de asemenea, studierea rolului conducător al partidului nostru comunist în întreaga transformare revoluționară a societății, în unirea eforturilor poporului și conducerea conștientă a întregului proces de perfecționare a vieții sociale, de dezvoltare a democrației socialiste, de soluționare justă a problemelor noii etape de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, aplicînd în mod creator principiile materialismului dialectic și istoric la condițiile concrete ale României.

Pornind de la strînsa interdependență și unitate dialectică dintre politica internă și externă, dintre evenimentele internaționale și realitățile interne, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că cercetarea istorică trebuie să contribuie la înțelegerea profundă a intensei activități desfășurate pe plan extern de Partidul Comunist Român, de Republica Socialistă România. În acest sens — arată secretarul general al partidului nostru — o importanță deosebită are relevarea politicii de întărire a prieteniei și colaborării României cu toate țările socialiste, de dezvoltare a relațiilor pe tărîm politic, economic, tehnic-științific și cultural, în scopul propășirii fiecărei țări în parte, al sporirii forței și prestigiului socialismului în lume. De asemenea, trebuie pusă în evidență — ne îndeamnă tovarășul Nicolae Ceaușescu — solidaritatea activă a partidului nostru cu partidele comuniste și muncitorești, contribuția P.C.R. la eforturile pentru întărirea forței și coeziunii acestor partide, pentru realizarea unei unități noi în mișcarea comunistă și muncitorească

internațională. O importanță deosebită are, de asemenea — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, sublinierea relațiilor de strînsă colaborare și solidaritate ale partidului și poporului nostru cu forțele antiimperialiste, democratice și progresiste de pretutindeni, sprijinirea tuturor forțelor înaintate ale epocii noastre, în vederea îndeplinirii aspirațiilor popoarelor de libertate și independență națională, de progres și prosperitate, de prietenie și conlucrare pașnică, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Se sintetizează în aceste prețioase orientări și exigențe puse de tovarășul Nicolae Ceaușescu domeniului istoric un vast și precis program de activitate, menit să dea istoriografiei funcția și ținuta cele mai prestigioase. A sosit timpul ca știința istorică să se împlinească prin exegeze de fundament, pe probleme de fundament, fapt pe care secretarul general al partidului îl cere celor ce lucrează în acest domeniu. Tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a referit la elaborarea, în primul rînd, a Istoriei Partidului Comunist Român, lucrare menită să ofere o imagine obiectivă, cu adevărat științifică, a drumului complex parcurs de mișcarea muncitorească, revoluționară și democratică din patria noastră, precum și la întocmirea istoriei mișcărilor revoluționare de eliberare națională, antiimperialiste. Va trebui să se treacă — arată secretarul general al partidului — la definitivarea Tratatului de istorie a patriei, reflectînd toate etapele evoluției poporului român prin vremuri, luptele sale milenare pentru libertate, dreptate și ne-afîrnare, în lumina celor mai noi descoperiri arheologice, a izvoarelor și mărturiilor naționale și universale, interpretate în spiritul principiilor socialismului științific, ale adevărului obiectiv.

Științei noastre istorice i s-au deschis astfel perspective fără precedent, orizonturile îi sînt luminate, fiecare compartiment al acesteia beneficiînd de jalonări și clarificări de esență, cu rezultate fertile și palpabile. Cu o deosebită forță de pătrundere, opera tovarășului Nicolae Ceaușescu abordează problema sensului istoric, a legilor generale și a unității procesului istoric, problemele metodologice ale cunoașterii istorice și, în ultimă instanță, filozofia istoriei. Pe drept cuvînt, de la Bălcescu și Kogălniceanu, nici un alt om politic român n-a acordat teoriei și practicii științei istorice o însemnătate și un avînt atît de cuprinzător.

Mobilizați și îndrumați pe făgașul de certitudine și rodnicie al activității lor de investigare și de promovare a istoriei, lucrătorii din acest domeniu atît de minunat își amplifică eforturile, își dinamizează rîndurile pentru a răspunde în modul cel mai deplin și mai eficace sarcinilor puse în fața istoriografiei de tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru ca știința istorică să-și desfacă larg aripile și să se înalțe la nivelul orizonturilor pe care secretarul general al partidului ne învață să le abordăm în slujba aspirațiilor mărețe ale poporului român.

Activitatea Partidului Comunist Român, a tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU pentru întărirea capacităţii de apărare a cuceririlor revoluţionare, a independenţei şi suveranităţii naţionale

General-colonel ION COMAN,
membru supleant al
Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R.,
ministru apărării naţionale

Întregul nostru popor se află sub puternica înrîurire pe care au exercitat-o asupra sa lucrările Conferinţei Naţionale a Partidului Comunist Român, magistrala expunere a secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Prin întreaga desfăşurare, prin hotărârile şi programele adoptate, Conferinţa se înscrie ca un eveniment memorabil în viaţa partidului şi a patriei ; ea a demonstrat încă o dată capacitatea inegalabilă a partidului de a da răspunsuri viabile la problemele deosebit de complexe pe care le ridică edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate, de a imprima un curs mereu ascendent şi accelerat prefacerilor înnoitoare, de a valorifica la cote superioare resursele umane şi materiale ale ţării.

Pe fundalul luminos al marelui forum comunist s-a reliefat şi de această dată covârşitoarea personalitate a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, înţelepciunea şi excepţionala sa putere de a descifra numeroasele intercon-ditionări ale unui prezent încărcat cu semnificaţiile devenirii, grija neslăbită a secretarului general al partidului pentru viitorul tot mai fericit al patriei. De numele tovarăşului Nicolae Ceauşescu, eminent conducător revoluţio-nar, ilustră personalitate a timpurilor noastre, partidul şi poporul leagă suc-cecele remarcabile dobîndite în făurirea noii orînduiri, înălţătoarele idealuri ale zidirii comunismului în România. Personalitate proeminentă creată de popor şi chemată de însăşi legitatea istorică să conducă destinele ţării, to-varăşul Nicolae Ceauşescu reprezintă sinteza desăvîrşită a aleşelor virtuţi ce s-au făurit şi transmis din generaţie în generaţie timp de milenii. În aceste zile, întregul popor şi împreună cu el toţi militarii armatei noastre, de la sol-dat la general, îşi omagiază conducătorul, urmîndu-i cu hotărîre sfatul şi pilda, munceşte fără preget pentru a da viaţă măreţului program elaborat de Congresul al XI-lea şi completat strălucit în Raportul secretarului gene-la Conferinţa Naţională, în hotărârile acestui forum de însemnătate istorică.

Sub conducerea Partidului Comunist Român în frunte cu secretarul său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, poporul nostru munceşte cu abne-

gație și elan creator pentru înfăptuirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism, obține realizări de mare însemnătate în toate sectoarele activității economico-sociale – industrie, agricultură, investiții, ridicarea nivelului tehnic, calitativ al întregii producții materiale, valorificarea superioară a resurselor materiale și umane ale țării. Rezultatele remarcabile din primii doi ani ai cincinalului au dus la creșterea avuției naționale și, implicit, la ridicarea substanțială a nivelului de trai material și spiritual al întregului nostru popor. Viața confirmă justetea și realismul politicii partidului nostru întemeiată „pe concepția revoluționară a materialismului dialectic și istoric, pe aplicarea creatoare a adevărilor și legităților generale la condițiile și realitățile concrete din România”¹.

Mărețele victorii pe care poporul nostru le repurtează sint asigurate, în cadrul politicii generale de făurire a socialismului, printr-un ansamblu de măsuri consacrate întăririi capacității de apărare a țării, a independenței și suveranității naționale împotriva oricărui atentat imperialist.

Mentținerea la nivelul convenit a potențialului de apărare constituie o permanență a politicii interne și externe a României socialiste și ea a fost reliefată din nou, cu deosebită claritate, de către tovarășul Nicolae Ceaușescu în emoționanta cuvântare rostită la adunarea festivă consacrată celei de-a 60-a aniversări a zilei sale de naștere și peste 45 de ani de activitate revoluționară. „Mulțumind delegației armatei noastre pentru mesajul ce mi l-a adresat – spunea secretarul general al partidului – doresc să subliniez preocuparea partidului și statului față de întărirea capacității de apărare a țării, hotărîrea de a face totul în vederea perfecționării continue a forțelor noastre armate, dotării lor cu mijloacele de luptă necesare, pentru a fi în măsură să-și îndeplinească datoria față de patrie, față de popor, și dacă va fi nevoie, față de aliații săi – pentru a fi scut de nădejde al independenței și suveranității României socialiste”. Partidul Comunist Român ca demn continuator al tradițiilor înaintate făurite de masele populare în lupta lor pentru eliberarea națională și socială, preia și dezvoltă în noile condiții întreaga moștenire lăsată de generațiile înaintașe, de cei ce n-au precupețit nimic, nici singele și viața, pentru înălțarea și prosperitatea patriei.

Incorporarea tezaurului luptei revoluționare din trecut la constituirile prezentului se face ca un proces necesar, conștient și condus. Iată de ce, relevînd înalta responsabilitate cu care partidul și statul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu acționează pentru întărirea capacității de apărare, am considerat potrivit să ne oprim asupra eforturilor ce se depun în societatea noastră pe diverse planuri pentru cunoașterea trecutului de luptă al poporului, pentru prezentarea în lumina adevărului istoric a tuturor proceselor și evenimentelor așa cum au fost ele, pentru reliefaarea învățămintelor validate prin bătăliile purtate de masele populare în numele idealurilor libertății și neatinării. Pe această cale se realizează un act de justiție umană, social-istorică, se redă prezentului și viitorului ceea ce a fost cu adevărat valoros, se consolidează sentimentele patriotice ale oamenilor muncii, stima și respectul lor față de celelalte popoare, se pun mai bine în lumină dimensiunile profilului moral, rolul și locul clasei muncitoare și a partidului său comunist, ca cea mai revoluționară forță a societății, capabilă să conducă masele spre înfăptuirea celor mai înălțătoare idealuri de dreptate și libertate.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 7—9 decembrie 1977*, Editura politică, București, 1977, p. 13.

Apărarea gliei străbune, a valorilor fundamentale create prin munca și jertfa multor generații în succesiunea lor, are izvoare care se pierd în negura timpurilor îndepărtate și a constituit o preocupare de căpetenie pentru poporul nostru în istoria sa de peste două milenii. Ideea apărării și formele concrete pe care le-a îmbrăcat au răspuns nevoii de a stăvili invazii ale unor dușmani puternici și cruzi, cu oști numeroase, bine organizate și înzestrate pentru timpurile lor, experimentate în purtarea războaielor, a operațiunilor de coterpire. Organizarea și purtarea luptelor de apărare a condiționat hotărâtor supraviețuirea statală, păstrarea obiceiurilor și limbii strămoșești, ființarea poporului nostru în concertul popoarelor ca factor de progres și civilizație, cu viață economică și cultură proprie, cu împliniri și aspirații, totdeauna dornic de pace și înțelegere, sensibil la ideea cooperării, demn de respect și admirație pentru virtuțile care l-au caracterizat. Este un adevăr temeinic dovedit că nici loviturile aplicate cu forță brutală și nici învăluirile subtile și rafinate nu i-au putut schimba înfățișarea, nu i-au putut altera sau întina demnitatea și frumusețea morală a chipului său, a rămas el însuși, depășind greutatea și vitregii neasemuit de mari.

Stăruind în a-și apăra dreptul la o existență liberă, poporul român a devenit, ca rezultat al procesului istoric obiectiv și necesar în ceea ce a avut el esențial, purtător și creator al unor înălțătoare tradiții de luptă, componente structurale ale personalității sale cu semnificații definitorii. Exprimând sintetic acest adevăr fundamental, Programul adoptat la cel de al XI-lea congres al partidului, relevă că întreaga istorie a poporului nostru ni se „înfățișează ca istorie a unor neconținute lupte de clasă, a bătăliilor purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neatarnare, pentru progres și civilizație”².

Abordarea materialist-dialectică a istoriei pune în evidență existența unor elemente de continuitate în toate domeniile, unitatea, în procesul complex și contradictoriu al dezvoltării, a perioadelor de evoluție cu momentele nodale, de prefaceri radicale. De aceea, procedind la examinarea proceselor istoriei noastre naționale, inclusiv a celor care s-au consumat pe tărîmul luptelor de apărare, partidul nostru are în vedere atât acumularea a ceea ce a avut valoros și pozitiv acțiunea socială într-un domeniu sau altul, cit și momentele cheie, cînd forțele înaintate, revoluționare au sfărîmat împotrivirea forțelor, a claselor retrograde, au asigurat transformări radicale, deschiderea de noi orizonturi pentru progresul economic, social-politic, cultural-științific. Tradițiile înaintate s-au păstrat în mod activ, prin îmbogățirea lor continuă cu noi fapte și acțiuni pe măsura necesităților istorice.

Dacă ne-am referi doar la epoca modernă din istoria României constatăm cu ușurință prezența evenimentelor de răscruce, care au făcut să rodească bogat lupta de veacuri a maselor asuprite și exploatate, constituind sinteze de elemente originale, momente de ridicare deasupra cursului istoric anterior, de așezare a societății pe temelii înnoitoare. Avem în vedere asemenea mari evenimente cum au fost revoluția de la 1848, constituirea statului național român în 1859, războiul de la 1877, în care s-a cucerit independența „cu arma în mînă, prin mari sacrificii și jertfe de sînge”³, formarea statului național unitar român, ca rod al „luptei neobo-

² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 29.

³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul educației politice și al culturii socialiste, în România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 40.

site duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul legic al dezvoltării istorice, sociale și naționale a poporului român”⁴.

Făurirea Partidului Comunist Român — eveniment de însemnătate istorică în viața patriei și a poporului nostru, a imprimat un puternic avânt luptelor politice și sociale. Militînd neobosit pentru cauza eliberării sociale, pentru progres și o viață mai bună, partidul nostru a mobilizat la luptă revoluționară proletariatul, țărănimea, toate forțele înaintate ale națiunii; el a condus lupta generală antifascistă, a acționat cu fermitate, în condițiile deosebit de grele ale ilegalității, „pentru unirea tuturor forțelor patriotice naționale împotriva războiului dezlănțuit de Germania hitleristă, pentru ieșirea României din războiul hitlerist în care fusese tîrîtă împotriva voinței poporului, pentru alăturarea la coaliția antifascistă”⁵.

În anii războiului antihitlerist tradițiile luptei armate de masă ale poporului român au fost ridicate pe o treaptă superioară. Partidul Comunist Român a organizat și condus lupta pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, ieșirea României din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția antihitleristă. Înfăptuirea insurecției din august 1944 și angajarea țării noastre cu toate forțele sale, alături de armatele sovietice, la lupta împotriva Germaniei hitleriste, a deschis calea pentru scoaterea României de sub dominația imperialistă, a înfăptuirii năzuințelor poporului nostru de a fi stăpîn pe destinele sale. În cartea de aur a tradițiilor înaintate, insurecția armată constituie cel mai înălțător capitol care inaugurează epopeea eroică prin care poporul nostru a intrat pe calea unor profunde transformări revoluționare. Ca urmare a prefacerilor innoitoare petrecute în societate, „a realizării unității clasei muncitoare și a luptei unite cu țărănimea și cu alte forțe sociale s-a creat posibilitatea înfăptuirii revoluției socialiste, a instaurării puterii muncitorești-țărănești și a trecerii la construcția victorioasă a socialismului.”⁶

Examinarea luptelor purtate pentru eliberarea socială și națională pune în adevărata lui lumină și măreție trecutul poporului, elementele sale de rezistență și stabilitate, caracteristicile și dimensiunile progresului înregistrat și în domeniul apărării, domeniu de însemnătate vitală pentru salvagardarea intereselor naționale. Dacă în lupta cu dușmani deosebit de puternici poporul nostru a obținut victorii de răsunset, dacă nici o forță nu l-a putut îngenunchia, aceasta s-a datorat înainte de toate dragostei sale nețărmurite față de patrie, spiritului de abnegație și sacrificiu probate permanent în lupta dreaptă pentru apărarea gliei străbune. Dovedind un optimism robust, poporul nostru nu s-a lăsat în „voia soartei”, a crezut în puterea și dreptatea lui, s-a pregătit pentru întîmpinarea evenimentelor.

Cercetarea fiecărei perioade din istoria României, a numeroaselor laturi ale determinismului social, conduc în același timp la concluzia că românii au avut în toate timpurile forme de organizare și conducere militară, înzestrare tehnico-materială, concepții de luptă și metode de acțiune potrivite cu imperativele apărării, în concordanță cu nivelul de dezvoltare economică și socială, a producției materiale în momentul dat. În fiecare epocă istorică poporul a ridicat din rîndurile sale mari personalități militare și politice, conducători luminați, cu dragoste de țară, care, făcînd dovada unei

⁴ *Ibidem*, p. 42.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 899.

⁶ *Ibidem*, p. 47.

înțelegeri profunde a momentului și devenirii istorice și ca autentici păstrători ai virtuților patriotice ale neamului, au organizat puterea militară a țării bazându-se pe ridicarea la luptă a majorității populației. Nume cu adinci rezonanțe în lupta milenară pentru apărare și neatințare cum sînt cele ale lui Dromichaites, Burebista, Decebal, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Ioan Vodă, Mihai Viteazul, pot fi puse alături de cele mai ilustre personalități ale epocii în care au trăit.

Studiul istoriei patriei detașează astfel elementele definitorii ale progresului realizat și în soluționarea problemelor apărării, propulsat în ceea ce a avut el esențial tocmai de preluarea tradițiilor înaintate, de păstrarea și afirmarea elementelor specifice în directă legătură cu receptivitatea față de noile necesități și trebuințe, de valorile militare existente pe plan european. Trecutul constituie, prin valorile sale, izvor de înțelepciune și de forță, pentru generațiile de azi și de mâine, pildă și îndemn la slujirea devotată a patriei, argumentul cel mai puternic din care rezultă că nici o forță nu poate învinge un popor care își apără libertatea, dreptul de a fi stăpîn la el acasă, de a trăi așa cum dorește.

Analiza materialist-dialectică a istoriei patriei ne dă posibilitatea să surprindem, totodată, dimensiunile și semnificațiile pe care le are apărarea națională a României ca stat socialist, independent și suveran, să detașăm liniile de forță ale politicii științifice, clarvăzătoare, profund patriotice a Partidului Comunist Român, contribuția decisivă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, eminentă personalitate a epocii contemporane, de a cărui activitate neobosită în fruntea partidului și statului se leagă perioada cea mai bogată în împliniri din istoria poporului nostru, inclusiv în domeniul creării forțelor materiale și spirituale necesare apărării patriei, consolidării independenței și suveranității naționale, a prestigiului și respectului de care țara noastră se bucură astăzi pe toate meridianele globului.

Meritul Partidului Comunist Român, al secretarului său general constă în faptul că abordează și soluționează problemele apărării cu realismul și spiritul clarvăzător proprii întregii politici interne și internaționale a României socialiste. Conducător cu o vastă experiență în conducerea diferitelor domenii de activitate, inclusiv pe tărîm militar, iscusit strateg al edificării noii orînduiri, tovarășul Nicolae Ceaușescu are o contribuție hotărîtoare în elaborarea orientărilor fundamentale ale partidului și statului nostru în problemele apărării. Aceste orientări și măsuri se integrează organic în arhitectura edificiului politicii interne și externe a partidului, concordă cu interesele vitale ale poporului nostru, cu cele ale făuririi unei lumi mai bune și mai drepte.

În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, Comandantul Suprem al forțelor armate, în cuvîntările sale găsim idei de inestimabilă valoare teoretică și practică, tezele directoare ale doctrinei politico-militare a statului nostru, cum sînt cele referitoare la caracterul și particularitățile războaielor în epoca contemporană și căile preîntîmpinării lor ; caracterul obiectiv necesar al întăririi capacității de apărare atît în perioada luptei pentru construirea temeliiilor noii societăți cît și după aceea, în perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării spre comunism ; conținutul economic, politic, juridic și militar al apărării României socialiste ; rolul determinant al factorilor economici, materiali în crearea și întărirea potențialului de apărare ; evoluția raportului om-tehnică în condițiile actua-

lei revoluții în tehnica militară, implicațiile acesteia pe diverse planuri și creșterea fără precedent a rolului factorului subiectiv, conștient în lupta armată; principiile de organizare, rolul și misiunile sistemului național de forțe care concură la apărarea națională și conducerea acestuia de către forurile naționale de conducere, ca atribut fundamental, inalienabil și imprescriptibil al partidului comunist și al statului nostru socialist, ca expresie a independenței și suveranității, ca o condiție de bază a soluționării corespunzătoare, realiste a tuturor problemelor ce se ridică în acest domeniu.

Prin numeroase postulate, opera tovarășului Nicolae Ceaușescu reconsideră ideile de bază ale concepției despre apărarea patriei, conferă dimensiuni noi gândirii noastre politico-militare, îi asigură un caracter unitar, permanent deschis. Problemele esențiale ale luptei armate sînt examinate de către secretarul general al partidului nostru în lumina transformărilor ce au loc în prezent și de pe pozițiile unei gândiri revoluționare, materialist-dialectice și istorice, înscrind astfel o contribuție originală de valoare inestimabilă în dezvoltarea științei militare, în general a teoriei revoluționare despre apărarea patriei. Politica militară a partidului nostru, întemeiată pe analiza profundă a proceselor, constituie un răspuns la imperative actuale, o sinteză de nivel superior a gândirii politico-militare românești din toate timpurile, o dezvoltare a gândirii contemporane în problemele apărării, de importanță capitală pentru asigurarea independenței și suveranității naționale a unui stat angajat pe calea dezvoltării de sine stătătoare, suverane.

Coerența și profunzimea ansamblului de idei pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu l-a elaborat, în strînsă legătură cu activitatea practică pentru întărirea capacității de apărare, dau expresie puternicei sale personalități, înțelepciunii și spiritului său clarvăzător, puterii sale de a privi departe în timp, de a surprinde semnificațiile și caracteristicile devenirii istorice, proprie oamenilor mari, de excepție. Poporul nostru a avut și în trecut doctrinari, așa cum au fost N. Bălcescu, E. Murgu, A. Iancu, I. Ghica ș.a., dar numai în condițiile socialismului, în spiritul concepției materialist-dialectice s-a putut elabora o teorie armonioasă despre factorii care determină capacitatea de apărare a țării, s-a putut realiza unirea teoriei cu practica. Documentele Partidului Comunist Român, opera secretarului general conțin nu numai aprecierile de fond asupra apărării naționale ci și programul concret de acțiune pentru soluționarea celor mai diferite probleme ale acestui ansamblu deosebit de complex și ramificat.

Preocupările îndreptate spre elaborarea și fundamentarea științifică a tuturor problemelor potențialului de apărare a patriei a cunoscut o puternică afirmare îndeosebi după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a stimulat și canalizat energiile în direcția soluționării originale, creatoare a tuturor problemelor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Climatul de eferescență a activității ideologice și științifice, de afirmare a gândirii novatoare, critice s-a amplificat continuu sub înrîurirea hotărîrilor Congreselor al X-lea și al XI-lea, ale conferințelor naționale ale partidului favorizînd soluționarea problemelor legate de doctrina politico-militară, organizarea forțelor armate ș.a.

Abordarea de către tovarășul Nicolae Ceaușescu a vastei problematice a apărării naționale imbină în chip fericit cunoașterea nemijlocită a fenomenului militar — începînd cu anii cînd, din însărcinarea partidului, a făcut parte din conducerea armatei — cu spiritul novator, dinamic, revoluționar

ce-l caracterizează, și pe care l-a imprimat activității generale a partidului și poporului în etapa pe care o străbatem. Animat de o înaltă responsabilitate față de destinele poporului, de cauza socialismului și comunismului, partidul nostru, secretarul general, consideră că este o îndatorire fundamentală a sa să facă „totul pentru întărirea continuă a capacității de apărare a patriei.”⁷

Realizînd o amplă și profundă analiză științifică a condițiilor interne și internaționale deosebit de complexe în care țara noastră făurește societatea socialistă multilateral dezvoltată, Programul adoptat de Congresul al XI-lea relevă faptul că partidul „acordă și va acorda în continuare toată atenția întăririi capacității de apărare a patriei, participării active a întregului popor la apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității țării.”⁸ Am reprodus această prevedere programatică întrucît din ea decurge cu deosebită claritate grija neslăbită a partidului și statului, personal a Comandantului Suprem al forțelor armate, pentru a avea în permanență tot ce este necesar apărării, ca și înaltele răspunderi ce revin armatei și celorlalte componente ale sistemului național de apărare, tuturor organelor și organismelor societății care au competențe în acest domeniu de însemnătate cardinală.

Pentru a se ajunge la dimensiunile și însemnătatea activității consacrate apărării cuceririlor revoluționare trebuie să avem în vedere că în orientările strategice ale partidului nostru, opera constructivă și apărarea națională sînt două laturi inseparabile ale procesului unitar și unic de dezvoltare generală a patriei spre noi trepte ale civilizației socialiste și de asigurare a acestei dezvoltări. Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate conține măsuri care vizează creșterea și continua modernizare a bazei tehnico-materiale a societății, dezvoltarea armonioasă a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării, perfecționarea relațiilor de producție, a tuturor relațiilor sociale, adîncirea democrației socialiste, înflorirea științei și culturii, crearea condițiilor materiale și spirituale pentru îndeplinirea deplină a principiilor socialiste de repartitie, ale eticii și echității, afirmarea multilaterală a personalității umane. Îndeplinirea și depășirea programelor elaborate de partid consolidînd temeliile socialismului, vor avea o puternică înîrîurire și asupra capacității de apărare a patriei, a cărei creștere, la rîndul ei, consolidează securitatea muncii pașnice, creatoare a poporului român.

Întărirea continuă a capacității de apărare are un conținut complex și înglobează acțiuni de natură și amploare diferite, care însă se înscriu într-o concepție unitară și vizează două planuri convergente. Primul are ca obiectiv central preîntîmpinarea, prevenirea agresiunii, prin eforturile constante ale partidului și statului în direcția dezvoltării colaborării și cooperării, prin acțiuni menite să ducă la instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, întemeiată pe principiile egalității depline și reale în drepturi a statelor, indiferent de mărimea și nivelul lor de dezvoltare, ale independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, ale renunțării la forță și la amenințarea cu folosirea forței.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 924.

⁸ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 126.

Realizată prin mijloace politice, pătrunsă de realism și spirit constructiv, prestigioasa activitate internațională a partidului și statului nostru, avînd în tovarășul Nicolae Ceaușescu un promotor neobosit și consecvent, este constant îndreptată în direcția făuririi unei lumi a păcii și colaborării dintre popoare libere și suverane și, pe această cale, a preîntîmpinării agresiunii imperialiste, a excluderii războiului din viața societății. Această politică înțeleaptă și de largă perspectivă istorică, care refuză să privească războiul ca pe o fatalitate, se bucură de largă recunoaștere și apreciere în rîndul forțelor revoluționare, progresiste de pretutindeni; ea a adus României prieteni pe toate meridianele globului.

Cîteva cifre sînt edificatoare în privința eficienței politicii noastre externe, a marii sale însemnătăți pentru crearea unui climat favorabil desfășurării muncii pașnice a poporului român. În prezent România are relații diplomatice și consulare cu 130 de state și relații economice cu peste 140 de țări; țara noastră face parte din circa 80 organizații internaționale guvernamentale și participă la activitatea a 600 organizații neguvernamentale. Ca o expresie a înaltei cinstiri a rolului marcant pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu îl ocupă în viața internațională, ca o recunoaștere a contribuției substanțiale a României la promovarea idealurilor de pace, libertate și progres ale umanității, Consiliul Mondial al Păcii a conferit președintelui R.S. România medalia de aur „Frédéric Joliot-Curie”.

Caracterul constructiv al politicii externe românești se concretizează în numeroase inițiative și propuneri de rezolvare a problemelor care confruntă azi omenirea; ele au ca numitor comun preocuparea pentru deschiderea de noi perspective luptei pe care România, în colaborare cu toate forțele înaintate, o duce pentru preîntîmpinarea războiului, pentru soluționarea pe cale politică a tuturor conflictelor și stărilor de încordare între state, pentru dezarmare și în primul rînd pentru dezarmare nucleară, retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor țări, desființarea bazelor militare străine și a blocurilor militare opuse, ca „deziderate arzătoare ale zilelor noastre, de care depinde securitatea omenirii...” Făcînd o analiză științifică asupra proceselor lumii contemporane și a raporturilor de forțe, a însemnătății luptei forțelor progresiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea la recenta Conferință Națională a partidului: „Este cert că ele reprezintă forța în stare să lichideze cu desăvîrșire politica imperialistă, de reîmpărțire a lumii în zone de influență și dominație, să determine oprirea cursei înarmărilor și soluționarea unor anomalii economice, sociale și politice care întretin și adîncesc criza, să impună promovarea în lume a unei politici noi, democratice, bazată pe echitate și dreptate socială, să asigure pacea pe planeta noastră.”⁹

Al doilea plan cuprinde măsurile ce se iau de către statul nostru socialist pentru a menține la nivelul convenit potențialul de apărare, pentru a zădărnici orice agresiune în cazul cînd ea s-ar produce, existența forțelor materiale și umane necesare apărării, a cadrului instituțional-organizatoric care să facă posibilă angajarea întregului popor la lupta împotriva agresorului, sincronizarea tuturor voințelor și capacităților într-un efort comun, sub conducerea unică a partidului comunist și a statului socialist pentru salvagardarea independenței naționale, a integrității teritoriale a țării. Pornind de la legitățile generale ale făuririi noii orînduiri și de la condițiile concrete ale fiecărei etape istorice, de la cerințele acestora, partidul consideră că statul socialist, societatea noastră trebuie să aibă pregătite per-

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 7—9 decembrie 1977*, p. 66.

manent, încă din timp de pace, forțele necesare pentru a se apăra în cazul unei agresiuni imperialiste, să poată subordona și angaja toate resursele materiale și spirituale în lupta împotriva invadatorului.

Concepută în acest mod, capacitatea de apărare a țării se instituie ca o rezultantă a politicii interne și externe a partidului nostru de edificare a socialismului ; ea ne apare ca o sinteză al cărei conținut se află în relație directă cu puterea economică a țării, cu starea moral-politică a poporului, cu nivelul de pregătire, organizare și înzestrare a forțelor armate și a teritoriului, cu posibilitățile demografice. Capacitatea de apărare are laturi și prelungiri care conduc spre toate domeniile vieții materiale și spirituale ale societății noastre și cunoaște o evoluție care ține de etapele istorice pe care le parcurge țara, de determinările lor concrete. Măsurile luate de Congresul al XI-lea pentru perfecționarea tuturor laturilor activității economice, social-politice, dinamismul și mai accelerat imprimat proceselor înnoitoare de Conferința Națională a partidului, valorificarea superioară a resurselor de care țara dispune, toate acestea au consecințe însemnate asupra capacității de apărare, fac să crească viabilitatea și funcționalitatea atât a sistemului social-economic global, cât și a subsistemelor care-l compun.

Relevind caracterul unitar al procesului construcție-apărare, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „Nu trebuie să uităm nici un moment că însăși întărirea capacității de apărare a patriei este strâns și nemijlocit legată de dezvoltarea economico-socială a țării, de ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului, a întregului nostru popor. Cu cât vom obține rezultate mai bune în această privință, cu cât vom realiza mai multe succese în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate pe plan economic, social, cultural, politic, în dezvoltarea democrației — cu atât vor crește hotărîrea și fermitatea întregului nostru popor de a apăra ceea ce a înfăptuit, de a apăra patria, independența sa.”¹⁰

Călăuzitor pentru tot ce se întreprinde în țara noastră pe linia menținerii la nivelul convenit, în timp de pace, a forței necesare respingerii agresiunii imperialiste, în cazul cînd ea s-ar produce, se află ideea doctrinară fundamentală a tovarășului Nicolae Ceaușescu, subliniată în repetate rânduri, potrivit căreia apărarea patriei este cauza și opera întregului popor. În cazul luptei împotriva agresorului, armata și celelalte formațiuni populare, înzestrate cu armament și tehnică de luptă moderne, vor acționa în comun și independent pentru îndeplinirea misiunilor de luptă¹¹ pe teritoriul național, folosind, în raport de situație, orice formă de împotrivire, fățișă sau ascunsă, inclusiv lupta de rezistență. Ideea referitoare la diversitatea formelor de împotrivire are profunde rezonanțe politice, semnifică un lucru esențial : doctrina noastră politico-militară nu numai că nu recunoaște conceptul de capitulare și ocupație, dar afirmă categoric hotărîrea poporului de a continua lupta chiar și în cele mai vitrege condiții, pînă la determinarea invadatorului să renunțe la agresiune sau pînă la înfrîngerea acestuia. De aici decurge și o altă caracteristică a apărării naționale : ea ne apare ca un proces cu continuitate, a cărui evoluție va fi determinată de manifestarea capacităților proprii de apărare în continuă creștere, dar și a factorilor externi și nu poate înceta în urma acțiunii unui stat străin, a oricărei situații

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 454.

¹¹ *Ibid.*

care ar aduce vreo atingere suveranității, independenței și integrității teritoriale a României.

Această orientare directoare privește apărarea ca operă colectivă a întregului popor și are în vedere poziția radical deosebită a celor ce muncesc în societate, calitatea lor de producători și proprietari și de aici rolul lor hotărîtor în viața economică și social-politică, sensurile legitim umane, morale ale luptei lor pentru apărarea unei existențe libere, suverane. Schimbările ce au avut loc în structura socială a țării, făurirea unității de monolit în jurul partidului, a secretarului său general, fac posibilă participarea maselor în cele mai diferite forme la apărarea patriei. În același timp, politica militară a partidului nostru vădește realism profund, înțelegerea corectă atât a determinărilor calitative, dar și cantitative, agresorului superior numeric și ca înzestrare neputîndu-i-se opune decît forța organizată, lupta hotărîită, unită a întregului popor.

În lumina tezelor și a indicațiilor secretarului general al partidului, apărarea națională circumscrie componente organice ale operei de construire a socialismului și comunismului care în interacțiunea lor determină potențialul de apărare, posibilitatea de a mobiliza resursele naționale pentru a respinge în caz de nevoie orice agresiune armată. Relevînd bazele teoretice și ideologice ale doctrinei noastre militare, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că ea se află în deplină concordanță cu tezele fundamentale ale socialismului științific referitoare la apărarea patriei socialiste: „Este știut că nu o dată clasicii marxism-leninismului au insistat asupra necesității înarmării întregului popor, subliniind că numai în măsura în care va fi gata de luptă pentru a-și apăra cuceririle revoluționare, libertatea și independența, un popor poate fi sigur că nu va fi înfrînt, că va trăi liber și stăpîn pe soarta sa.”¹² Opțiunea partidului nostru pentru doctrina apărării populare nu reprezintă o situație de moment, ci se întemeiază pe înțelegerea adîncă a realităților și necesităților, a legităților revoluției și construcției socialiste; ea constituie în același timp manifestarea voinței nestrămutate a întregului popor român de a lupta cu cea mai mare hotărîre împotriva oricărui agresor care ar atenta la libertatea și cuceririle sale revoluționare.

Partidul și statul nostru au conceput și realizează apărarea națională a României în concordanță cu legalitatea internațională, cu cerințele statornicirii unor relații noi, de încredere între state, ca o contribuție efectivă la menținerea păcii. Ea constituie, prin obiective, conținut politico-militar, o materializare a dreptului la autoapărare. „România socialistă — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea sa la adunarea activului de comandă și de partid de bază din armată din 1976 — nu urmărește și nu va urmări niciodată țeluri agresive, împotriva vreunui stat”¹³, în orice împrejurări poporul român „va lupta numai și numai pentru apărarea independenței și suveranității sale, împotriva oricărei încercări de dominație și asupra, pentru a asigura națiunii noastre dreptul de a-și făuri societatea socialistă și comunistă în mod liber.”¹⁴ Acestei orientări fundamentale îi corespund prevederile legii apărării și ale altor acte normative referitoare la pregătirea populației, a economiei și a teritoriului pentru apărare, conținutul diferitelor activități destinate materializării lor, planurile strategice ale României.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 599.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 450.

¹⁴ *Ibid.*

„Obiectivul nostru strategic — preciza cu același prilej tovarășul Nicolae Ceaușescu — este apărarea patriei și nu ne propunem să ieșim în afara granițelor, deci nu avem altă strategie decât să asigurăm ca pământul românesc să nu fie victima vreunei agresiuni imperialiste, a politicii de forță.”¹⁵

Experiența istorică învederează că atîta vreme cît există imperialism, politică de forță și dictat, slăbiciunea nu favorizează nici într-un caz situarea pe poziții ferme, intransigente față de tentativele amestecului în treburile interne, nu ajută la sprijinirea elementelor pozitive în activitatea internațională. România socialistă, prin glasul cel mai autorizat al președintelui ei, promovează principiile păcii și colaborării, ale nerecurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței, nu pentru că ar fi slabă, ci pentru că aceste principii exprimă concepția ei fundamentală asupra relațiilor internaționale, interesele vitale ale națiunii noastre socialiste. Menținerea la nivelul cuvenit a capacității defensive a țării, întărirea continuă a forțelor armate și pregătirea militară a întregului popor sînt, în situația actuală, elemente de sprijin ale politicii de pace și destindere internațională condusă cu înțelepciune de tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Aplicînd consecvent principiile unei politici externe de pace, active, Partidul Comunist Român acordă o atenție deosebită colaborării și alianței militare cu toate țările socialiste, pornind de la ideea că în cazul unui atac imperialist popoarele și armatele țărilor socialiste trebuie să lupte împreună pentru zdrobirea agresiunii.

Ca membră a Tratatului de la Varșovia, țara noastră își îndeplinește îndatoririle asumate, dezvoltă relațiile de colaborare cu celelalte țări membre ale Tratatului, cu armatele acestor țări. Referindu-se la poziția partidului și statului român în problema alianțelor și a colaborării militare, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Ținînd seama de situația internațională contemporană, considerăm că trebuie dezvoltate relațiile de colaborare între țările socialiste participante la Tratatul de la Varșovia, între armatele statelor respective, pornindu-se de la necesitatea dezvoltării și întăririi fiecărei armate naționale, a capacității de apărare și de luptă a fiecărui popor. Totodată se impune intensificarea luptei pentru desființarea blocurilor militare, este necesar să fie întărită și mai mult latura politică a Tratatului de la Varșovia, în vederea accentuării cursului destinderii și colaborării în Europa și în întreaga lume.”¹⁶

Partidul nostru consideră că dezvoltarea colaborării în cadrul Tratatului de la Varșovia nu diminuează eforturile și răspunderea fiecărui partid comunist, a fiecărei țări față de propria sa apărare. „Numai în măsura în care vom asigura întărirea capacității de luptă a armatei naționale vom putea să ne îndeplinim cum trebuie obligațiile. Îi asigurăm deci pe prietenii noștri — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu la adunarea activului de partid din armată din 1975 — că ne vom face întotdeauna datoria privind întărirea armatei, și, dacă va fi nevoie, vom acționa în colaborare cu ei în îndeplinirea obligațiilor pe care ni le-am luat.”¹⁷

Întărind și diversificînd continuu colaborarea cu țările membre ale Tratatului de la Varșovia, România socialistă dezvoltă constant colaborarea în problemele militare cu toate țările socialiste, precum și cu armatele altor state prietene, care se pronunță pentru o politică de colaborare interna-

¹⁵ *Ibidem*, p. 452.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, 1974, p. 23.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea activului de partid din armată*, București, Editura politică, 1975, p. 17.

țională, sînt animate de idealurile păcii, se angajează la eforturile omenirii pentru instaurarea unei lumi mai bune și mai drepte.

O importanță deosebită pentru întărirea capacității de apărare are continua creștere a rolului de conducător în întreaga viață socială a Partidului Comunist Român, conducerea forțelor armate de către partid. În concepția Partidului Comunist Român, dreptul de a decide asupra problemelor apărării Republicii Socialiste România constituie un atribut suveran al statului nostru socialist. Pentru nimeni nu poate fi mai vitală apărarea ca și dezvoltarea națiunii decît pentru sine însăși ; nimeni nu poate fi mai competent în aceste probleme decît factorii naționali de conducere – partidul comunist și statul socialist – aleși prin voința poporului, cunoscători ai stărilor reale de lucruri și nevoilor de progres într-un domeniu sau altul, răspunzători în fața poporului și a istoriei pentru politica elaborată și activitatea practică de înfăptuire neabătută a acestei politici.

Exponent al intereselor supreme ale patriei, Partidul Comunist Român își exercită rolul de centru vital al națiunii noastre socialiste și prin conducerea efectivă a apărării naționale, prin stabilirea atribuțiilor și competențelor în sfera apărării a fiecărui element ce compune vastul angrenaj social. Conducerea de către partid a forțelor care contribuie la apărare constituie o cerință obiectivă ce decurge din natura orînduirii socialiste, din caracterul unitar al procesului de conducere a societății noastre, constituie un principiu fundamental al doctrinei noastre politico-militare. Înarmat cu concepția revoluționară a clasei muncitoare despre lume și viață, cu experiența luptei revoluționare, a activității constructive coordonate a întregii națiuni, investit fiind, prin voința unanimă a poporului, cu atributele supreme ale conducerii în societatea noastră, partidul se dovedește în practică forța socială capabilă să soluționeze toate problemele pe care le ridică apărarea națională.

Conducerea de către partid a forțelor armate se concretizează înainte de toate în faptul că toate problemele care privesc domeniul militar, al apărării se rezolvă pe baza hotărîrilor congreselor partidului, ale conferințelor naționale și plenarelor Comitetului Central, ale ordinelor și indicațiilor Comandantului Suprem. Faptul că secretarul general al partidului este în același timp președinte al Consiliului Apărării și Comandant Suprem al forțelor armate române, fermitatea și cutezanța în gîndire și acțiune a personalității investite cu aceste răspunderi, tovarășul Nicolae Ceaușescu, asigură autoritate, forță și eficiență deciziilor ce se iau pentru continua întărire a capacității de apărare a țării în concordanță cu cerințele actuale și de perspectivă.

Conducerea forțelor armate înglobează și numeroase contacte nemijlocite, întîlniri ale secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu cadrele de bază, participarea conducerii de partid și de stat la diferite activități ce se desfășoară în armată : active de partid, consfătuiri cu cadrele, aplicații tactice, expoziții de prezentare a tehnicii de luptă nou introduse în dotare și altele. Luînd de fiecare dată aspectul unor impresionante manifestări a dragostei și recunoștinței militarilor față de partid, de Comandantul Suprem al forțelor armate, asemenea activități au în același timp un pronunțat caracter de lucru ; Comandantul Suprem dă indicații care orientează activitatea militară spre direcțiile principale de efort, spre problemele majore de care depinde perfecționarea pregătirii de luptă a trupelor, întărirea potențialului de apărare, justa coordonare a eforturilor tuturor componentelor sistemului național de apărare – unități militare, gărzii patriotice, formațiuni de pregătire a tineretului ș.a. Așa, spre exemplu,

tovarăşul Nicolae Ceauşescu, însoţit de alţi tovarăşi din conducerea partidului au participat la adunările activului de partid pe Ministerul Apărării Naţionale din mai 1973, decembrie 1975 şi octombrie 1976, la adunarea festivă organizată în Capitală cu prilejul celei de a XXX-a aniversări a Zilei Armatei. Cuvintările de o înaltă ținută teoretică şi excepţională valoare practică rostite de secretarul general al partidului, Comandantul Suprem cu aceste prilejuri constituie programe de acţiune ştiinţific fundamentate pentru a căror îndeplinire toţi militarii, de la soldat la general, muncesc fără preget.

Participarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la activităţile importante ce au loc pe linia perfecţionării procesului instructiv-educativ integrează armata în dialogul permanent pe care conducerea partidului îl poartă cu poporul, constituie o cale de cunoaştere directă a stărilor de lucruri, de a soluţiona la faţa locului numeroase probleme. În felul acesta formele şi metodele de conducere a forţelor armate sînt supuse, pe cele mai diferite căi, procesului de perfecţionare continuă – proces caracteristic pentru întreaga construcţie socială şi de stat în ţara noastră.

Grija permanentă a partidului nostru, a tovarăşului Nicolae Ceauşescu pentru asigurarea din toate punctele de vedere a independenţei şi suveranităţii naţionale s-a concretizat şi în crearea cadrului instituţional necesar exercitării efective de către stat a funcţiei de apărare, cadru consfinţit în legea fundamentală şi în Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare spre comunism. Organul căruia îi revine sarcina de a examina, coordona şi soluţiona principalele probleme ale apărării ţării, atît în timp de pace cît şi de război, este Consiliul Apărării. El stabileşte, potrivit legii, concepţia fundamentală a sistemului de apărare al României, aprobă măsurile de organizare generală şi pregătire a forţelor armate şi a gărzilor patriotice, a celorlalte componente ale potenţialului de apărare – economia şi teritoriul. Totodată, Consiliul Apărării aprobă planurile de mobilizare a economiei naţionale şi planul de dispersare şi evacuare a populaţiei. Consiliul Apărării examinează şi propune Marii Adunări Naţionale, respectiv Consiliului de Stat, proclamarea stării de necesitate, mobilizarea parţială şi generală, precum şi declararea stării de război. În caz de atac armat contra ţării noastre efectuat prin surprindere, Consiliul Apărării ia de îndată măsurile ce se impun pentru zădărnicierea agresiunii, pentru apărarea naţională, conduce nemijlocit operaţiunile militare şi mobilizarea întregului potenţial uman şi material al României.¹⁸

Angajarea ţării în război se poate face numai în situaţiile prevăzute de Constituţia României şi anume: 1. dacă s-a produs o agresiune armată împotriva ţării noastre; 2. în cazul unei agresiuni armate comise împotriva unui alt stat faţă de care România are obligaţii de apărare mutuală asumate prin tratate internaţionale şi numai dacă s-a produs situaţia pentru care declararea stării de război este statornicită.¹⁹ Hotărârile în organele supreme naţionale se iau în urma unor dezbateri colective la care participă, sub conducerea secretarului general, cadre cu înalte responsabilităţi în partid şi stat; ele se întemeiază pe studiu complex şi cunoaştere temeinică a problemelor. Se asigură astfel competenţa necesară pentru conceperea şi conducerea unor acţiuni de importanţă excepţională cum sînt cele referitoare

¹⁸ *Legea nr. 14/1972, privind organizarea apărării Republicii Socialiste România*, art. 8.

¹⁹ *Constituţia Republicii Socialiste România*, art. 43.

la apărarea patriei. Iată, prevederi legislative de maximă importanță, care asigură cadrul juridic necesar și suficient pentru exercitarea în deplinătatea lor a atributelor deciziei în problemele apărării de către conducerea partidului și statului. Prevederile legislației, elaborate sub îndrumarea nemijlocită și pe baza indicațiilor secretarului general al partidului, au ca scop să asigure și sub acest raport îndeplinirea obiectivelor politicii de pace, de nerecurgere la forță și la amenințarea cu forță, de colaborare internațională promovată statornic de către România socialistă.

Modul original în care Partidul Comunist Român soluționează cele mai diferite probleme privind apărarea patriei socialiste reflectă înalta răspundere a partidului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru cuceririle socialiste și viitorul comunist al țării, pentru conducerea operei de edificare-apărare a noii orînduiri. Pe terenul constructiv, puternic fertilizat de gîndirea novatoare a secretarului general al Partidului Comunist Român, se valorifică acel învățămînt fundamental rezultat din experiența istorică potrivit căruia respingerea oricărei agresiuni imperialiste necesită grijă permanentă, neslăbită pentru pregătirea multilaterală și temeinică a populației, economiei și teritoriului.

Elemente definitorii pentru caracterizarea grijii neslăbite a partidului față de destinele socialismului, oferă sistemul de apărare creat și consolidat în decursul anilor, ca și modul în care se face pregătirea forțelor participante la apărarea națională. Componentele sistemului reflectă, la rîndul lor, trăsăturile de bază ale orînduirii noastre socialiste, precum și particularitățile istorice, geografice, psiho-morale, culturale ale poporului nostru și altele. Pornind de la cerințele principiului marxist al înarmării maselor de către revoluție, sistemul național de forțe cuprinde în proporții echilibrate elemente de natură diferită, imbinat însă într-un tot unitar și anume : structuri organizatorice de tip militar – armata, unitățile militare ale Ministerului de Interne ; structuri organizatorice ale populației – gărzi patriotice, formațiuni de apărare locală antiaeriană, detașamente de pregătire a tinerețului pentru apărarea patriei. Acest sistem original, conceput și realizat de către partidul nostru, asigură angajarea întregului potențial uman al țării, apt de efort militar, la lupta armată împotriva agresorului, pe toată durata războiului, ca și posibilitatea folosirii unei mari diversități de forme ale acțiunii armate, cu rezolvarea concomitentă și a celorlalte nevoi – producție, refaceri, construcții etc. ; în timp de pace, asigură în mod continuu, sub o formă sau alta, instruirea și pregătirea populației.

Partidul Comunist Român a conceput și realizat sistemul național de apărare ca un tot coerent, fiecărui element revenindu-i un loc și sarcini bine determinate în ansamblul de forțe. Sistemul este astfel structurat încît forțele să poată acționa atît în comun cît și, atunci cînd este nevoie, de sine stătător. Prin structură și funcționalitate, sistemul răspunde la cerința de bază pusă de secretarul general al partidului potrivit căreia apărarea națională trebuie să se afle în permanentă potențialitate, să poată interveni prompt, din primul moment și cu cea mai mare energie, într-o concepție unitară, evitîndu-se desfășurarea spontană a acțiunilor, sub presiunea evenimentelor. El creează, astfel, posibilitatea ca toate forțele componente să treacă repede și în mod organizat de la starea de pace la cea de război, corespunzător misiunilor stabilite. Datorită măsurilor judicioase elaborate de către conducerea partidului și statului, acțiunile de luptă în condițiile războiului întregului popor vor fi astfel expresia unei strategii minuțios

pregătite, sprijinită pe un cadru organizatoric adecvat, format din timp de pace pentru a face față oricărei situații.

Referindu-se la raporturile dintre componentele sistemului național de apărare, Comandantul Suprem al forțelor armate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat necesitatea intensificării preocupărilor pentru perfecționarea formelor de pregătire. Sînt necesare acțiuni comune, elaborarea unor planuri și programe comune, o instruire mai largă în comun, în diferite variante, pe baza răspunderilor care revin diferitelor detașamente și formațiuni în apărarea patriei noastre, pornindu-se de la rolul pe care întregul nostru popor trebuie să-l aibă în îndeplinirea acestei misiuni sacre în cazul unei agresiuni.²⁰ Aceste cerințe își găsesc materializarea în noile regulamente de luptă ce se elaborează, în procesul de pregătire a trupelor și cadrelor forțelor armate, a tuturor formațiunilor sistemului național de apărare.

Dînd expresie voinței ferme și unanime a întregii națiuni de a-și apăra marile cuceriri revoluționare, viitorul tot mai luminos al patriei, partidul și guvernul au manifestat în toți anii revoluției și construcției socialiste, o grijă deosebită pentru crearea noii armate, care, în cadrul ansamblului de forțe, îndeplinește sarcini de bază pentru viabilitatea și eficacitatea întregului sistem național de apărare. Și în construcția organismului militar, partidul nostru a aplicat creator legitățile generale, a ținut seama permanent de specificul și cerințele dezvoltării țării noastre.

Intrucît armata, în totalitatea ei a întors armele împotriva Germaniei hitleriste și a luptat pînă la victoria finală asupra acesteia, întrucît ea a constituit una din componentele procesului revoluționar, crearea noului organism militar s-a făcut treptat prin : îmbinarea experienței cadrelor care și-au dovedit devotamentul față de popor cu elanul revoluționar al noilor cadre formate în anii revoluției ; restructurarea pregătirii de luptă, așezarea la baza procesului de instruire a principiilor doctrinei politico-militare a partidului nostru ; educarea efectivelor în lumina ideologiei marxist-leniniste, a politicii interne și externe a partidului de făurire a noii orînduiri ; promovarea în relațiile dintre militari a principiilor eticii socialiste, ale umanismului revoluționar ; participarea armatei la viața economică și social-politică a țării ; generalizarea continuă a concluziilor rezultate din însuși procesul de transformare a armatei, în perfecționarea tuturor laturilor activității militare. Integrîndu-se în noua orînduire, armata a suferit transformări radicale, calitative. Ca urmare, ea întrunește astăzi trăsăturile unui organism militar de tip nou, socialist, care reflectă schimbările petrecute în viața societății românești. Astăzi, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „România dispune de forță armată bine dotată și temeinic instruită, provenind din sînul poporului și legată strîns de popor, cu un înalt nivel de conștiință politică, pe deplin conștientă de înalta răspundere ce-i revine în marea operă istorică pe care o înfăptuiește poporul nostru. Formată și dezvoltată sub conducerea nemijlocită a Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii noastre națiuni — armata este oricînd gata să servească patria, să apere orînduirea nouă, socialistă, libertatea și independența întregii națiuni.”²¹ Pasajul citat redă sintetic

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 452.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, p. 902.

transformările calitative ce s-au produs în armata noastră, esența acestui proces.

Armata Republicii Socialiste România are o organizare și înzestrare care îi conferă atributul de armată modernă. În anii construcției socialiste s-au produs însemnate mutații în structura armatei ca urmare a apariției de noi trupe și genuri de arme ; a crescut considerabil nivelul de înzestrare și mecanizare a armatei ; ponderea inginerilor, tehnicienilor și a maiștrilor în ansamblul cadrelor care lucrează în unități și comandamente a crescut continuu ; pregătirea generală și tehnică a tinerilor chemați sub drapel, conștiința lor cetățenească ca și spiritul de responsabilitate față de îndeplinirea acestei îndatoriri sacre sînt tot mai ridicate ; se modernizează procesele de conducere, mijloacele electronice de calcul se folosesc în măsură crescîndă pentru prelucrarea informațiilor și elaborarea hotărîrilor la marile eșaloane. Constituită și organizată ca instrument de luptă, armata are în înzestrare toate categoriile de tehnică și armament necesare îndeplinirii misiunilor ce-i revin, purtării acțiunilor pe uscat, în aer și pe apă, în condiții de relief foarte variate și pe orice timp.

O expresie strălucită a înaltei responsabilități a partidului pentru întărirea armatei constă în preocuparea permanentă a conducerii partidului, personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu, pentru formarea, călirea și continuă perfecționare a corpului de cadre militare, pornindu-se de la considerentul că compoziția și competența corpului de cadre sînt determinante.

Armata are ca temei funcțional principiul unității de comandă ; la conducerea unităților, marilor unități și instituțiilor militare se află ofițeri care poartă întreaga răspundere pentru pregătirea subordonaților, pentru capacitatea de luptă a eșalonului pe care-l comandă și, în consecință, au drept să dea ordine, obligatorii pentru întreg personalul subordonat. Ordinele trebuie să exprime cerințele partidului și guvernului, să oglindească interesele patriei, să fie în concordanță cu legile și cu regulamentele militare. De aceea, în decursul anilor partidul a promovat la comanda unităților, marilor unități și a instituțiilor militare cadre cu un larg orizont politic, cu o solidă pregătire militară, receptivă la nou, care acționează cu inițiativă și perseverență în îndeplinirea îndatoririlor, cu o conduită ireproșabilă, cadre care știu să integreze în procesul instructiv-educativ capacitatea ajutoarelor lor, puterea mobilizatoare a organizațiilor de partid și ale U.T.C. Existența unui corp de cadre provenite din rîndurile clasei muncitoare, ale țărănimii și intelectualității, bine pregătit profesional și politico-ideologic, experimentate în conducerea trupelor, permite armatei să-și pună în valoare potențialul său de luptă, să-și îndeplinească misiunile. Dînd o înaltă apreciere cadrelor armatei noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că „Îmbinînd dragostea de patrie, adîncul lor atașament față de cauza socialismului cu o temeinică pregătire militară, politică și de specialitate, cadrele de ofițeri, întregul corp de comandanți și activiști de partid, lucrători de stat major, ingineri și tehnicieni se dovedesc stăpîni pe arta și știința militară, pe tehnica modernă, buni organizatori și conducători ai procesului de instruire și educare a trupelor”.²² Edificator pentru felul în care partidul a știut să crească cadrele necesare armatei este faptul că astăzi peste 90% din ofițeri sînt membri ai Partidului Comunist Român, iar aproximativ un sfert au absolvit Academia militară sau alte instituții de învățămînt superior ; în școlile militare, cursurile de perfecționare și academie

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 363.

se pregătesc cadre pentru toate specialitățile și nivelele, se asigură nevoile de reactualizare a cunoștințelor, ca și procesul continuu de îmbogățire a unităților cu cadre tinere de ofițeri, maiștri militari și subofițeri.

Cadrele armatei răspund cu promptitudine sarcinii trasate de partid, de Comandantul Suprem, de a așeza procesul instructiv-educativ din armată pe baze științifice, de a-i imprima un asemenea conținut încât să corespundă pe deplin principiilor doctrinei noastre militare, pregătirii trupelor în vederea realizării misiunilor încredințate. Comandanții, activiștii de partid, lucrătorii în statele majore, inginerii militari încorporează în sistemul de pregătire noile procedee de ducere a luptei specifice războiului popular, participă pe baza experienței, la dezvoltarea gândirii militare, organizează și desfășoară procesul instructiv-educativ în lumina preceptelor științei conducerii. În întreaga lor activitate, cadrele militare promovează spiritul revoluționar, acțiunează ca activiști politici, promotori ai noului, sînt dușmani neîmpăcați ai rutinei și conservatorismului. Ridicarea calitativă a eficienței fiecărei activități, utilizarea cu randament maxim a fondurilor puse la dispoziție, mobilizarea forțelor din subordine pentru a îndeplini ordinul Comandantului Suprem ca toate unitățile și marile unități să obțină numai rezultate bune și foarte bune, constituie imperative cardinale prezente în întreaga activitate a comandanților, organelor și organizațiilor de partid și ale Uniunii Tineretului Comunist din unitățile și comandamentele militare.

O însemnătate de prim ordin pentru întărirea armatei o au măsurile conducerii partidului nostru destinate înzestrării unităților cu armament și tehnică de luptă moderne. Se înlăpătuiește cu succes programul de măsuri adoptat de Plenara Comitetului Central al partidului din aprilie 1968, plenară la care tovarășul Nicolae Ceaușescu a atras atenția asupra necesității și însemnătății pe care o are creșterea aportului economiei naționale, a industriei la producerea de tehnică necesară armatei, reducerea importului la unele categorii de tehnică și armament. Ca urmare, în actualul cincinal și în perspectivă aportul economiei la producția de mijloace de luptă cu caracteristici tehnico-tactice superioare crește. Se îmbogățește continuu baza materială a procesului de instruire a trupelor, a tuturor componentelor sistemului nostru de pregătire a populației.

Creșterea puterii economice a țării în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate pe coordonatele stabilite de Congresul al XI-lea și Conferința Națională a partidului, dezvoltarea în ritm înalt și diversificarea industriei, îmbunătățirea repartiției teritoriale a forțelor de producție, modernizarea agriculturii, introducerea pe scară largă a progresului tehnic în toate ramurile economiei, valorificarea superioară a resurselor naturale și a forței de muncă etc., creează posibilități sporite pentru îmbunătățirea continuă a condițiilor de viață ale poporului și, în același timp, pentru mărirea cantității și ridicarea calității mijloacelor care pot fi consacrate întăririi capacității de apărare a cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității patriei noastre.

În legătură cu eforturile pe care partidul și statul le depun statornic în vederea dezvoltării și modernizării bazei materiale a procesului de pregătire, a ridicării nivelului de înzestrare al unităților și marilor unități cu armament și tehnică de luptă, sarcini deosebite revin cadrelor militare pentru valorificarea corespunzătoare a tuturor condițiilor create, pentru punerea de acord a metodelor și procedeele de acțiune cu caracteristicile tehnico-tactice ale noilor mijloace de luptă. Pentru unități, pentru institutele de cercetare ale armatei, pentru toți inginerii militari are un caracter director

cerința formulată de Comandantul Suprem al forțelor armate la adunarea cu activul de partid din armată, în 1975, potrivit căreia avem datoria de a acorda „o mai mare atenție decât până acum activității de cercetare proprie, de perfecționare a mijloacelor din dotare, de creare a noi mijloace de luptă.”²³

Partidul a conceput și realizat armata noastră populară ca școală a poporului, o instituție de educație politică, patriotică, cetățenească. Principiile educației partinice, aplicate la condițiile prezente și viitoare ale României socialiste, așa cum sînt ele elaborate în Programul partidului, în cuvîntările secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în programul de măsuri aprobat de conducerea partidului pentru desfășurarea muncii ideologice, sau la baza activității politico-educative și cultural-artistice ce se desfășoară cu cadrele și militarii în termen. Întreaga muncă educativă din armată este îndreptată în direcția însușirii și aplicării în viață de către militari a politicii științifice a Partidului Comunist Român de făurire a socialismului și comunismului, înarmării lor cu concepția materialist-dialectică și istorică despre viață, a însușirii doctrinei sale cu privire la apărarea patriei ca operă și cauză a întregului popor. În acest scop se folosesc forme variate, locul central ocupîndu-l metodele dialogului, dezbaterile menite să ducă la adîncirea înțelegerii problemelor teoretice în strînsă legătură cu sarcinile concrete ce revin militarilor, subunităților, unităților și comandamentelor. Participarea armatei la Festivalul național „Cîntarea României” oferă nenumărate posibilități de a promova cîntecul și poezia patriotică, ostășească, jocul și dansul popular, creația artistică originală, izvorită din preocupări actuale și idealurile revoluționare. Prezența armatei la festival, ca și la „Daciadă” sînt căi ale îmbogățirii vieții ostășești, care completează semnificațiile sale de școală a poporului, sînt noi punți care întăresc legăturile armatei cu poporul, cu patria.

Activitatea educativă din unități și comandamente găsește un izvor de inspirație permanentă în tradițiile înaintate ale poporului. Epopeea bătrînilor purtate de străbuni, de oastea țării în numele dreptului și al demnității, al păstrării ființei naționale, lupta eroică a clasei muncitoare, a gloriosului Partid Comunist Român, contribuie la consolidarea sentimentelor de respect ale militarilor armatei noastre față de înaintași, la înțelegerea datoriei lor sfinte de apărători ai patriei. Prin întreaga înrînire educativă exercitată, armata creează convingeri comuniste de viață, îi formează pe tineri ca propagandiști înflăcărați ai ideologiei revoluționare, le dezvoltă hotărîrea nestrămutată de a munci fără preget pentru a înfăptui politica partidului.

Comandanții, organele și organizațiile de partid și ale U.T.C., cultivă la militari trăsăturile nobile ale patriotismului socialist, ale devotamentului față de patrie, partid și popor, față de Comandantul Suprem, le dezvoltă spiritul de responsabilitate pentru îndeplinirea misiunilor încredințate. Educația comunistă contribuie la formarea unui comportament în deplină concordanță cu cerințele eticii și echității, ale ordinii și disciplinei, ale cultului față de muncă, al cinstei și corectitudinii, al respectului față de adevăr, al integrității morale. Se îndeplinește astfel imperativul formulat de tovarășul Nicolae Ceaușescu care spunea că „armata trebuie să fie, prin excelență,

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, p. 259.

o înaltă școală de educație politică, patriotică, de formare a omului nou, constructor al societății socialiste multilateral dezvoltate." ²⁴

Armata noastră populară, parte inseparabilă a statului român, reprezintă o participantă activă la înfăptuirea politicii de edificare socialistă. Partidul a conceput armata ca o instituție care îndeplinește sarcini principale în pregătirea militară a populației, participă la viața economică, politică, cultural-științifică a patriei. Pe această cale se determină însăși funcționalitatea nouă a armatei în societatea noastră, se amplifică mereu legăturile sale cu poporul. „De fapt – arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu – nu există latură a activității economico-sociale din patria noastră în care armata să nu fie o participantă activă, să nu-și aducă contribuția sa de mare însemnătate." ²⁵

Caracterul de monolit al societății noastre se întruchipează în unitatea rîndurilor armatei, constituie un factor de cea mai mare însemnătate în sporirea capacității combative a unităților și marilor unități. Întreaga armată este unită prin interese și aspirații comune, identice. Cînd spunem armata noastră înțelegem poporul însuși într-o anumită ipostază a sa și nu un corp exterior acestuia. De această realitate fundamentală se leagă toate schimbările, toate celelalte caracteristici și determinări, de ea depind înseși coordonatele evoluției armatei ca participantă la procesul revoluționar de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Armata trăiește din plin procesele înnoitoare proprii etapei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, se bucură de sprijinul și îndrumarea, de grija permanentă a partidului, a secretarului său general. Relevînd constanța preocupărilor partidului nostru pentru întărirea armatei, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „Am făcut și facem totul pentru dotarea, pentru pregătirea politică și militară a armatei noastre, pavăza de nădejde a cuceririlor revoluționare, garanția că întotdeauna poporul va fi în stare să-și apere viața nouă, socialistă, patria, împotriva oricăror atacuri imperialiste." ²⁶

Între poporul înarmat și armata sa există puternice legături a căror continuă întărire constituie o garanție a creșterii puterii de luptă a armatei cît și a celorlalte formațiuni populare, a capacității de apărare în ansamblul său. Într-o cuvîntare ținută cu prilejul Zilei Armatei, cu un sfert de veac în urmă, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care pe atunci făcea parte din conducerea armatei, reliefa că „Izvorul principal al tăriei armatei noastre populare este legătura ei de nezduncinat cu poporul, credința ei nestrămutată față de popor." ²⁷

Pentru ca armata să-și poată îndeplini integral rolul ce-i revine în statul nostru socialist, Partidul Comunist Român a creat în cadrul comandamentelor, unităților și marilor unități militare organe și organizații de partid și ale U.T.C., care desfășoară o intensă activitate pentru a dezvolta conștiința tuturor militarilor, sentimentul răspunderii în înfăptuirea politicii partidului nostru, dragostea față de partid și popor, recunoștința fierbinte

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea activului de comandă și de partid de bază din armată, în România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 456—457.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 521.

²⁶ *Ibidem*, p. 605.

²⁷ „Apărarea patriei“, din 3 octombrie 1953.

față de conducătorul partidului pentru grija deosebită ce le-o poartă, pentru condițiile minunate de instruire și de viață existente în armată.

Pentru conducerea muncii politice în armată își desfășoară activitatea Consiliul politic superior, care se subordonează Secretariatului Comitetului Central al Partidului Comunist Român, consiliilor politice la armate, comandamente de armă și mari unități, comitete de partid în unități și instituții militare de învățămînt. În toate unitățile, formațiunile și comandamentele militare acționează puternice organizații de bază de partid. Din organele de partid fac parte comandanți și activiști de partid, ingineri și specialiști din diferite domenii, cadre capabile să asigure înfăptuirea politicii partidului în toate compartimentele organismului militar.

În acord cu prefacerile ce se produc în societatea noastră, conducerea partidului a aprobat în ultimii ani noi reglementări care largesc competențele și atribuțiile organelor de partid în viața unităților. S-a asigurat largirea cadrului organizatoric pentru aplicarea principiului muncii și conducerii colective, participării activului de partid și a consiliilor pe probleme la elaborarea hotărîrilor și înfăptuirea lor. Continua perfecționare a structurii organizațiilor de partid și ale U.T.C. din armată reliefează modul creator și original în care partidul nostru aplică socialismul științific în problemele construcției și perfecționării aparatului de stat. „Crearea consiliilor politice și a comitetelor de partid din armată — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — a contribuit la ridicarea nivelului întregii munci politice din unitățile militare, la întărirea spiritului partinic, comunist, exercitînd o puternică înrîurire asupra tuturor laturilor activității ostășești, în dezvoltarea conștiinței politice a militarilor, în pregătirea lor de luptă.”²⁸

Comandanții, organele și organizațiile de partid și ale U.T.C. acționează cu perseverență pentru valorificarea gândirii colective a cadrelor în îmbunătățirea procesului de instruire și educare, pentru întărirea răspunderii și a spiritului de ordine și disciplină, promovarea spiritului partinic, critic și autocritic în întreaga activitate, a combativității față de lipsuri și neajunsuri, pentru creșterea înrîuririi comuniștilor, a organizațiilor de partid în viața unităților și comandamentelor. Indreptar în această privință sînt cerințele puse de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a Partidului Comunist Român potrivit căreia „Creșterea rolului conducător al partidului în toate domeniile impune sporirea preocupării pentru îmbunătățirea continuă a stilului și metodelor de muncă ale organelor și organizațiilor de partid, întărirea spiritului lor revoluționar, dezvoltarea legăturii cu masele, accentuarea caracterului de forță dinamică, mobilizatoare în cadrul fiecărui colectiv de oameni ai muncii.”²⁹

*

Dezvoltarea impetuoasă a societății noastre, căreia Conferința Națională a Partidului Comunist Român i-a fixat noi alinamente de atins, constituie și pentru armată terenul fertil pentru noi înfăptuiri în domeniul întăririi continue și perfecționării procesului pregătirii de luptă și politice, a participării la ridicarea unor grandioase obiective social-economice, a sporirii contribuției ei la pregătirea generală a populației pentru apărare.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 346.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 7—9 decembrie 1977*, p. 56.

Exemplu și îndemn spre ceea ce trebuie să tindem, să fim noi în viață și activitate ne este cel mai iubit fiu al națiunii, conducătorul partidului și statului, Comandantul nostru Suprem, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Documentele Congresului al XI-lea și ale Conferinței Naționale elaborate sub conducerea și cu contribuția sa decisivă, poartă pregnant pecetea spiritului său novator, a gândirii sale cutezătoare, materialist-dialectice, reflectă capacitatea sa inegalabilă de a aplica creator adevărurile generale ale socialismului științific la condițiile istorice, sociale și naționale concrete ale României.

Întruchipînd cele mai alese virtuți ale poporului și partidului nostru, punînd în slujba patriei întreaga sa energie clocotitoare și pasiunea lui revoluționară, manifestînd un fierbinte patriotism, dovedind în fiecare împrejurare un internaționalism consecvent, tovarășul Nicolae Ceaușescu, conducător îndrăgit și stimat cu ardoare de întreaga noastră națiune, ne este și ne va fi modelul și inspiratorul vieții și activității noastre.

Exprimîndu-și recunoștința fierbinte pentru tot ce a făcut și face în scopul întăririi capacității de apărare a țării, militarii îl încredințează pe Comandantul lor Suprem, și prin el întreaga națiune, că armata română va răspunde în orice moment, cu nemărginită dragoste și totală dăruire, chemărilor partidului, poruncilor sacre ale patriei, Republica Socialistă România, pentru totdeauna liberă, independentă, suverană.

În acest moment jubiliar, armata revoluționară română, cu drapelele în sărbătoare, prezintă onorul ostășesc tovarășului Nicolae Ceaușescu, Comandantul ei Suprem, și îi adresează din adîncul inimii, împreună cu întreaga suflare românească, cel mai vibrant omagiu pentru tot ceea ce a făcut și face spre binele și fericirea poporului, pentru măreția României socialiste, pentru cauza progresului și păcii în lume.

Opera tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU în Italia

LUIGI LONGO

Preşedinte al
Partidului Comunist Italian

Editura „Il Calendario del Popolo” pune la dispoziţia publicului italian cel de-al optulea volum din seria de „Scrieri alese” ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România.

Publicarea acestui volum, care cuprinde – grupate pe capitole – scrieri, interviuri şi cuvântări, dedicate, în cursul anului 1977, unor aspecte de politică internă şi internaţională a partidului şi statului român, capătă un caracter deosebit, deoarece coincide cu cea de-a 60-a aniversare a zilei de naştere a tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi aduce un omagiu personalităţii şi operei conducătorului comunist, partidului în fruntea căruia se află, poporului român, cu care sîntem uniţi prin legături de profundă prietenie.

Cele opt volume publicate pînă acum, care abordează o tematică foarte vastă – politică, economică, socială, culturală – oferă o imagine clară şi totodată înălţătoare a drumului parcurs de România socialistă începînd din 1971, anul la care se referă primul volum din seria de „Scrieri alese”.

În această perioadă, muncitorii, ţăranii, intelectualii, întregul popor român au obţinut – sub conducerea partidului comunist – importante progrese pe calea edificării socialiste, în toate domeniile. În prezent, eforturile sînt îndreptate, potrivit formulării date de însuşi Nicolae Ceauşescu, către accelerarea înaintării spre construirea „societăţii socialiste multilaterale dezvoltate” şi „tregerii la societatea comunistă”.

Rezultatele acestei orientări sînt evidente, ele au făcut să crească, pe plan internaţional, prestigiul României şi al preşedintelui său.

Volumul pe care îl prezentăm se deschide cu Raportul prezentat de Nicolae Ceauşescu la Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român, ce a avut loc la începutul lunii decembrie anul trecut. Acesta constituie o sinteză a eforturilor şi rezultatelor obţinute în anii construcţiei socialiste şi, în acelaşi timp, un „ansamblu” de propuneri care, ţinînd seama de posibili-

tățile reale ale țării, trasează — cu un realism riguros — liniile dezvoltării actuale și perspectivele de progres general pentru viitorul deceniu.

Este, așadar, un cadru realizabil care dovedește valabilitatea politicii de planificare și cunoașterea profundă atât a necesităților, cât și a capacităților unui popor care a ales calea socialismului.

Ar fi greu să rezumăm, aici, bogatul conținut de idei, analiza profundă a situației interne și internaționale, contribuția adusă de România — în special de tovarășul Nicolae Ceaușescu — la afirmarea principiilor care trebuie să inspire raporturile dintre state, dintre partidele mișcării muncitorești : este vorba de contribuții care îmbogățesc elaborarea teoretică și practică ce derivă din experiența originală proprie a unui stat, a unui popor care construiește societatea socialistă.

Ni se pare just să subliniem unele aspecte ale operei care se impun prin actualitatea și prin importanța lor generală.

În anul 1977 poporul român a sărbătorit centenarul independenței sale. În cuvîntarea pronunțată cu această ocazie, Ceaușescu s-a referit, îndeosebi, la valorile și importanța absolută a independenței pentru țelurile dezvoltării fiecărei națiuni. O consecință firească a obținerii independenței acum o sută de ani și a integrării tuturor teritoriilor românești după primul război mondial a fost lupta clasei muncitoare pentru cucerirea drepturilor sociale și pentru progresul tuturor cetățenilor. În timpul celui de-al doilea război mondial, forțele progresiste românești au reușit să răstoarne regimul antonescian, contribuind — cu prețul a mari sacrificii umane și materiale — la înfrîngerea Germaniei naziste.

În aceste evenimente își are originea procesul profundelor transformări revoluționare și de edificare a societății socialiste, proces care a devenit posibil datorită unității oamenilor muncii și al conducerii ferme exercitate de partidul comunist. Astfel, poporul român s-a eliberat de moștenirile grele ale regimului burghezo-moșieresc supus imperialismului și a putut să deschidă — prin mobilizarea tuturor forțelor sociale — o fază importantă, hotărîtoare, în istoria sa, un proces susținut de o intensă activitate politică, nu scutită de dificultăți și de frămîntări — desfășurată de poporul român prin aderarea conștientă la analizele și programele elaborate de partidul comunist, ceea ce a permis transformarea României dintr-o țară agrară într-o țară industrial-agrară pe calea unei căi sigure de dezvoltare. Perspectiva indicată de Ceaușescu este de a transforma România, pînă în 1985, într-o țară cu o dezvoltare medie față de țările cele mai dezvoltate din punct de vedere economic, ceea ce înseamnă asigurarea unui venit pe cap de locuitor de circa 2 500 dolari anual.

Dezvoltarea economică a României și profundele transformări în structura socială a țării, au fost însoțite de mutații de fond și în alte domenii : în administrația de stat, în cultură, în cercetarea științifică, în învățămînt. De aici decurge o dezvoltare armonioasă a societății.

Prezintă un interes deosebit, în acest volum, amplele referiri la aplicarea de forme noi și originale ale democrației socialiste : rezultate importante au fost obținute în 1977 în participarea conștientă (cum dovedesc Congresele consiliilor oamenilor muncii și al țăranilor) a maselor la soluționarea problemelor țării, la toate nivelele — începînd de la partid, administrația locală, întreprinderi industriale și cooperative agricole.

Datorită acestor progrese interne, România a obținut un prestigiu crescînd pe plan internațional, dezvoltînd relațiile sale bilaterale și multilaterale, asigurînd o prezență activă în organisme internaționale.

În legătură cu aceasta s-a subliniat contribuția adusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu și prin intermediul vizitelor efectuate în străinătate precum și al întâlnirilor internaționale ce au avut loc în România. El a susținut în mod ferm aspirațiile fundamentale ale popoarelor din întreaga lume : dezarmarea generală — în primul rând cea nucleară — ; crearea unui climat de încredere reciprocă, în condiții de securitate în Europa și în lume ; instaurarea unei noi ordini politice și economice internaționale, prin instaurarea de raporturi între state inspirate din principiile deplinei egalități în drepturi, ale suveranității și independenței naționale, ale neamestecului în treburile interne, ale renunțării la folosirea sau la amenințarea cu folosirea forței, ale democratizării vieții internaționale.

Sînt principii care — potrivit Programului celui de-al XI-lea Congres al P.C.R. — trebuie să stea, în primul rând, la baza relațiilor dintre statele socialiste, astfel încît să constituie un model pentru relațiile cu celelalte state, în primul rând cu cele în curs de dezvoltare.

Este o necesitate imperioasă a timpurilor noastre în care — așa cum a subliniat Ceaușescu, nu fără îngrijorare — are loc o nouă reîmpărțire a lumii în zone de influență, „pentru ciștigarea de noi poziții dominante de către diferite state și grupări de state... prin tot felul de mijloace — atît pașnice cît și nepașnice, atît economice, cît și militare”.

În sfîrșit, scrierile acestui volum dovedesc contribuția adusă de președintele român la realizarea unității mișcării muncitorești pe baza relațiilor deplinei egalități a partidelor, a colaborării cu toate partidele socialiste, social-democrate și cu forțele progresiste, antiimperialiste și anticolonialiste. Ceaușescu s-a dovedit în diverse ocazii un ferm susținător al necesității ca fiecare partid comunist să-și stabilească singur, pe baza istoriei propriului popor și a condițiilor specifice ale țării — linia politică proprie, fără amestec străin.

Lectura acestui volum — pe lîngă interesul obiectiv pe care îl trezește — oferă motive de reflecție în legătură cu această țară care vrea să crească și să progreseze în continuare pe calea socialismului.

Congresul partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din februarie 1948. Semnificații istorice

Congresul din februarie 1948 se înscrie ca un eveniment de mare semnificație în cronica patriei, care a consacrat afirmarea viguroasă pe scena societății românești a partidului revoluționar unic al clasei muncitoare. Forumul istoric al unității muncitorești de acum trei decenii a marcat o însemnată victorie a forțelor revoluționare din țara noastră, împlinind o imperioasă necesitate obiectivă determinată de lupta pentru transformarea socialistă a societății românești. Prin existența viguroasă, prin acțiunea innoitoare a partidului unic al clasei muncitoare s-au asigurat condițiile pentru înfăptuirea cu succes a misiunii istorice a proletariatului de clasă conducătoare în opera grandioasă de edificare a noii orinduirii pe pământul României. „Viața a demonstrat — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — că una din condițiile succesului în construcția socialismului este crearea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare. Fără realizarea acestui obiectiv sînt imposibile închegarea coeziunii celorlalte forțe progresiste ale societății, unitatea de voință și de acțiune a poporului“.

Actul istoric înfăptuit în urmă cu 30 de ani își are rădăcinile împlinite în trecutul mișcării noastre muncitorești, în istoria de 85 de ani a partidului clasei muncitoare din România. O privire istorică retrospectivă permite constatarea că, încă de la începuturile mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, s-a afirmat cu tărie necesitatea unirii forțelor proletariatului, organizării partidului de clasă unic, care să conducă cu fermitate, pe baza unei concepții clare, luptele maselor împotriva exploataării și asupririi, pentru dreptate socială și libertate națională. Regăsim în această coordonată majoră a evoluției mișcării noastre muncitorești sensurile adînci ale devenirii însăși a poporului român, din sînul căreia ea s-a născut, popor care și-a făurit propriul destin strîngîndu-și într-un unic șuvoi forțele, în lupta necurmată cu vitregiile vremurilor și afirmîndu-și neconținut aspirațiile vitale de unitate și existență neatîrnată.

Într-adevăr, istoria mișcării noastre muncitorești, a partidului clasei muncitoare este legată indisolubil de întreaga dezvoltare economică, politică, științifică și culturală a țării, începînd cu evul său modern trasat de mărețele înfăptuiri naționale și revoluționare ale poporului român în veacul al XIX-lea. Avînd ca flamură de acțiune întronarea dreptății sociale, înfăptuirea unității și independenței naționale depline, efervescența înnoitoare dominată de actele istorice din vremea revoluției conduse de Tudor Vladimirescu la 1821, a revoluției române de la 1848, a Unirii de la 1859, a cuceririi neatîrnării absolute la 1877, încorporează în sine și contribuția tinerei clase muncitoare, aflată în plin proces de dezvoltare și afirmare. În focul acestor bătălii, muncitorimea română a înțeles tot mai mult, tot mai profund, necesitatea și semnificația unirii forțelor în vederea împlinirii idealurilor de emancipare socială, de libertate și unitate națională născute de întregul popor.

Aici se află un filon prețios de gîndire și acțiune creatoare, ce și-a pus pecetea pe o trăsătură definitorie a mișcării noastre muncitorești, care a constatat, pe măsura receptării și adîncirii proprii a ideilor socialismului științific, în efortul stăruitor și permanent de concentrare și centralizare a tuturor organizațiilor muncitorești existente într-un unic partid la nivel național, organism politic care să conducă poporul în lupta pentru apărarea intereselor economice și politice ale maselor, pentru echitate socială și progres, pentru apărarea și consolidarea independenței, integrității și suveranității țării.

Privit în timp, acest proces a fost foarte rapid și deosebit de bogat în sensuri. Atunci cînd, în urmă cu 85 de ani, a fost făurit partidul clasei muncitoare în țara noastră, el s-a constituit ca un partid *unic* al întregului proletariat din România. După ce, timp de mai mulți ani, în cercurile muncitorești și socialiste s-au dezbătut pe larg obiectivele, principiile de luptă și formele de organizare, după ce însuși proiectul programului a fost supus dezbaterii publice cîteva luni înaintea Congresului deschis la 31 martie 1893, s-a întemeiat un partid unic și puternic la scara întregii țări. Este demn de menționat faptul că, pornind de la raporturile sociale existente și ținînd seama de sarcinile care trebuiau îndeplinite, partidul clasei noastre muncitoare a concentrat, sub o conducere unitară, toate forțele organizate proletare, a cuprins și apoi a îndrumat întreaga mișcare sindicală, cea de tineret și de femei. Prin acest mod de constituire și acțiune, partidul muncitorilor din România se distinge în chip pozitiv în mișcarea muncitorească internațională.

Atenția predilectă conferită efortului intens de organizare unitară și centralizată a făcut ca la temelia mișcării noastre muncitorești — la toate nivelele sale — să fie așezate cu consecvență principiile luptei de clasă, unității de acțiune, ale patriotismului și solidarității internaționale proletare, ceea ce a permis depășirea cu succes a momentelor dificile intervenite în viața partidului, a făcut ca pe scena vieții politice a României pînă în 1921 să se manifeste existența permanentă, spre deosebire de alte țări, a unei singure forțe politice revoluționare. Pe aceste temeuri, partidul proletariatului român a fost capabil să evite fracționările, să respingă încercările de infiltrare a ideilor „sindicalismului revoluționar“, a celor anarhiste sau reformiste, ce au cuprins alte partide, ceea ce i-a permis să se afirme ca un detașament activ al mișcării muncitorești, în stare să facă

față complexelor chestiuni ale vremii. În timp ce în alte țări, mari partide muncitorești s-au frânt, confruntate cu furtunile declanșate de prima conflagrație mondială, partidul clasei noastre muncitoare a rămas unit în poziția sa principală de a considera războiul între marile puteri ca un război de jaf și cotropire și de a apăra existența statului român independent în fața pericolului imperialist.

Avînd în vedere manifestarea unui proces similar de afirmare a clasei muncitoare în teritoriile românești cotropite, reprezentanții partidului proletariatului, socialiștii români din aceste ținuturi s-au preocupat intens de dezvoltarea legăturilor pe multiple planuri ale muncitorimii de pe întreg cuprinsul țării, în direcția realizării, în fapt, a unității pe plan național a mișcării muncitorești. Acționînd cu fermitate în vederea zămislirii și închegării „marii României socialiste“, partidul clasei muncitoare a făcut dovada nu numai a unei gândiri mature, în consens cu sentimentele adînci și speranțele neslăbite care sălășluiau în conștiința tuturor românilor, ci și a acțiunii ferme pentru apropierea momentului cînd dezideratul unanim al națiunii : „Voim Dacia așa cum ea fu“ să se împlinească.

Constituirea partidului unic al clasei muncitoare a marcat apariția cadrului organizatoric și politic adecvat desfășurării activității muncitorimii, afirmării sale plenare ca forță social-politică revoluționară în societatea românească, avînd înscris pe steagul său de luptă obiectivul fundamental al făuririi societății socialiste pe pămîntul României.

Partidul nostru a apărut în viața politică a societății românești, a statului român ca o organizație care își anunța deschis scopurile privind progresul vieții clasei muncitoare, al întregului popor. Prin aceasta, el și-a cîștigat de la bun început o autoritate morală, un imens prestigiu în conștiința publică românească. Această trăsătură de a fi mereu în mijlocul clasei din care s-a născut, a ține neînterupt legătura cu masele poporului căruia aparținea, partidul nostru și-a păstrat-o și în condițiile grele ale anilor ilegalității.

Rezultat obiectiv al dezvoltării procesuale anterioare, partidul clasei muncitoare, ale cărui țeluri de acțiune s-au constituit în marile țeluri sociale și naționale ale poporului, s-a înscris organic în istoria patriei, realizînd partea cea mai vie, cea mai dinamică, mai generatoare de sensuri a complexului divers și bogat al realității sociale. Gîndirea teoretică înaintemergătoare, activitatea revoluționară consecventă în slujba intereselor vitale ale maselor, ale patriei, ce conturează trăsăturile proprii, distincte, pe care partidul proletariatului le-a adus în peisajul vieții politice românești, s-au datorat înțelegerii creatoare, în lumina principiilor materialismului dialectic și istoric, a împrejurărilor concrete, specifice, social-economice și politice naționale, ca și a imperativelor timpului. Atît prin studiul programatic „Ce vor socialiștii români“, elaborat și difuzat cu șapte ani mai înainte de data creării oficiale a partidului, cît și prin programul propriu-zis al acestuia, mișcarea muncitorească din România, călăuzită de principiile fundamentale ale socialismului științific, a încorporat în obiectivele sale problemele de bază ale societății românești, ale poporului și statului român. Ridicînd „steagul socialismului științific“, reprezentanții cei mai înaintați ai mișcării muncitorești veneau, după cum se exprimau ei, „în numele unui viitor frumos“, „al unei vieți mărețe“, la care invitau

să-și aducă contribuția „toți oamenii cinstiți și luminați ai țării“. Se vede limpede din aceste cuvinte — și istoria ne arată că faptele au corespuns afirmațiilor — cum partidul clasei muncitoare din România chema la lupta pentru propășirea societății alături de proletariat și alte elemente dornice să participe la rezolvarea marilor probleme care priveau întregul popor, nu numai clasa muncitoare, la realizarea unor transformări profunde în viața social-economică și politică a țării.

Punînd la temelia existenței sale principiul unității, partidul clasei muncitoare a putut deveni un polarizator al celor mai diferite categorii de oameni ai muncii supuși exploatării capitaliste, de la muncitorul de fabrică pînă la funcționarul comercial, de la țăranul fără pămînt pînă la intelectualul cel mai pregătît. Partidul nostru se mîndrește, pe bună dreptate, că oameni de seamă ai științei și culturii românești au fost adepți și sprijinitori ai mișcării socialiste, au găsit în mediul muncitoresc socialist climatul cel mai prielnic realizării aspirațiilor lor profesionale și cetățenești, patriotice și umaniste. În literatura noastră patriotică sînt numeroase mărturiile de încredere pe care oamenii „cinstiți și luminați“ le-au făcut partidului muncitorilor, văzînd în el forța socială și politică a viitorului poporului român.

Adept al luptei de clasă intransigente, în spiritul principiilor marxismului revoluționar, partidul muncitorilor din România, prin bogata sa literatură propagandistică, prin acțiunile sale practice, promova o concepție larg umanistă, pe care partidul comunist în zilele noastre o continuă pe treapta înaltă a marilor posibilități, în cadrul amplului proces de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Printr-o asemenea platformă programatică, partidul clasei muncitoare din România și-a creat o largă deschidere spre marile probleme ale societății românești de la sfîrșitul secolului trecut și începutul veacului nostru. Experiența unității, intrată în patrimoniul inestimabil al tradițiilor mișcării noastre muncitorești, s-a dovedit a fi deosebit de rodnică și pe planul strategiei și tacticii de acțiune a partidului clasei muncitoare în contextul social-politic românesc. Pornind de la înțelegerea profundă a dezideratelor vitale pe care epoca modernă le ridicase în fața poporului, partidul proletariatului român a acționat intens, în consens cu aspirațiile întregii națiuni, pentru consolidarea, progresul și propășirea de-sine-stătătoare a țării, pentru desăvîrșirea statului național unitar, pentru apărarea suveranității și integrității sale, în împrejurările complexe ale vieții internaționale, dominată de politica forței și a intervenției brutale a marilor puteri imperialiste. S-a conturat și îmbogățit o concepție proprie a partidului clasei noastre muncitoare, exprimată cu limpezime în documentele sale programatice, care a pus în lumină faptul că independența și unitatea, îngemănate organic, sînt imperios necesare și pentru întărirea și dezvoltarea luptei maselor muncitoare împotriva exploatării, pentru făurirea noii societăți, că pentru împlinirea acestor țeluri nobile se impune unirea tuturor forțelor vitale ale poporului, ale națiunii. Aceasta a imprimat luptei proletariatului român un pregnant caracter patriotic, ceea ce a favorizat afirmarea partidului său politic pe scena politică și socială, a contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale forțelor avansate ale societății pentru promovarea intereselor sociale și naționale.

Ciștigurile teoretice s-au concretizat în participarea eroică, conștientă în focul luptei a muncitorimii române, a partidului său de clasă, împreună cu celelalte forțe sociale și politice, atunci când a fost în joc salvarea intereselor supreme ale națiunii române. Stau mărturie atitudinea partidului de sprijinire hotărâtă a acțiunii armatei române declanșate în anul 1916 pentru cauza dreaptă a eliberării pământurilor străbune, eroismul și jertfele date de mișcarea muncitorească, în cadrul efortului susținut al maselor largi de la orașe și sate, în luptele duse în vara anului 1917, pentru apărarea gliei strămoșești invadate de trupele Puterilor Centrale, rolul important, înaintat, îndeplinit de clasa muncitoare, de partidul său politic, în cursul bătăliei, care a angrenat întregul popor, pentru desăvîrșirea statului național unitar în anul 1918.

Epoca ce a urmat, caracterizată prin importante mutații în viața social-politică a țării, a avut ca principal rezultat, în planul mișcării muncitorești, făurirea unității organizatorice, politice și ideologice a partidului clasei muncitoare pe întregul teritoriu al României întregite. Hotărîrea organizațiilor muncitorești din teritoriile românești unite cu Țara, afirmată la conferințele și congresele regionale, de a stabili programul de luptă la „marele congres” al tuturor organizațiilor ce urma să aibă loc în capitala țării, reflecta adîncă năzuință a maselor largi muncitorești de a-și afirma și pe această cale adeziunea lor la unirea poporului român de pe întreg cuprinsul pămîntului pe care se afla așezat statornic de peste două mii de ani.

Este demn de subliniat faptul că, în 1921, partidul clasei muncitoare era singurul partid cu organizații în întreaga țară, dovedindu-se și pe acest plan că forța cea mai înaintată a societății românești era clasa muncitoare, care, prin organizarea și activitatea sa politică, a adus o contribuție de seamă la procesul de făurire a statului național unitar român.

Congresul din mai 1921 a fost congresul unui partid unic. Partidul Comunist Român s-a afiliat la Comintern ca partid unic al clasei noastre muncitoare, fapt deosebit de important, deoarece a împiedicat scindări, după criteriul provinciilor istorice, pe care le încuraja Internaționala a III-a.

Tradițiile de unitate ale partidului clasei muncitoare, tezaurul său ideologic, organizatoric și tactic și-au pus amprenta pe întreaga acțiune revoluționară a partidului comunistilor români. După cum se știe, la începutul deceniului al 3-lea al secolului nostru s-a produs, datorită unor împrejurări specifice dezvoltării mișcării muncitorești pe plan internațional — inclusiv a presiunilor Cominternului —, care au influențat inevitabil și situația mișcării noastre muncitorești, scindarea organizațiilor politice și profesionale ale proletariatului român. Aceasta a fost un fenomen cu repercusiuni negative, fără o bază reală, nefiind în concordanță cu realitățile mișcării proletare din România, ci în spiritul sciziunii din mișcarea muncitorească internațională. Deși această scindare se va menține pe plan sindical pînă în 1935, iar pe plan politic pînă în aprilie 1944; cînd se va realiza Frontul Unic Muncitoresc, și pînă în februarie 1948, cînd s-a reconstituit partidul unic al clasei muncitoare din România, Partidul comunist, celelalte forțe politice ale muncitorimii au acționat pentru refacerea unității atît de specifică evoluției istorice a partidului proletariatului român, activitate complexă și multilaterală cu efecte notabile pe planul unirii tuturor forțelor interesate în lupta socială și națională.

Dealtfel, în toate marile acțiuni revoluționare, în momentele cînd s-au pus în discuție destinele țării, clasa muncitoare din România, folosind o multitudine de forme și mijloace, s-a manifestat unitar în vederea împlinirii revendicărilor sale specifice, a celor de interes național. Pagina glorioasă de luptă înscrisă în ianuarie-februarie 1933 de detașamentele feroviarilor și petroliștilor români prezintă o mare însemnătate pentru afirmarea unității muncitorimii române. În pregătirea și desfășurarea acestor bătălii de clasă a fost realizată unitatea de acțiune a muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică (comuniști, social-democrați, socialiști unitari, sindicalști), ceea ce a dat un impuls puternic spre realizarea de noi pași pe drumul făuririi frontului unic muncitoresc pe plan național.

Împrejurările specifice, legate de creșterea pericolului fascist și revizionist pentru pacea și securitatea generală, pentru integritatea și suveranitatea României au impus mai mult ca oricînd cerința unității de acțiune a clasei muncitoare, ca temelie a realizării unui front comun al tuturor forțelor democratice, progresiste și antifasciste. Pătruns de un fierbinte patriotism și bizuindu-se pe starea de spirit dominantă în rîndurile clasei muncitoare și ale poporului, profund ostil ideologiei și politicii fasciste, Partidul Comunist Român a desfășurat o bogată activitate antifascistă. Astfel, orientarea politică-tactică a comuniștilor, care valorifica în mod original o experiență cu rădăcini adînci în trecutul mișcării noastre muncitorești, a permis inițierea de acțiuni pe baza frontului unic și încheierea de acorduri de colaborare între organizațiile politice ale muncitorimii. De asemenea, folosind metode dintre cele mai diverse, îmbinînd cu pricepere activitatea ilegală cu formele de acțiune legale, Partidul comunist, eliminînd tot mai hotărît din concepția sa tezele eronate, cum era aprecierea nerealistă a unor forțe politice (inclusiv social-democrate), a găsit mijloacele pentru a-și extinde legăturile cu cele mai diferite partide, organizații, asociații politice, culturale, profesionale, patriotice, pretutindeni unde se aflau mase și personalități care puteau fi mobilizate în lupta pentru apărarea democrației și culturii împotriva fascismului, pentru salvagardarea integrității teritoriale, independenței și suveranității naționale.

S-au putut astfel iniția alianțe care prefigurau larga coaliție a forțelor politice realizată în cadrul pregătirii insurecției naționale din august 1944. La 6 decembrie 1935, de pildă, s-a realizat acordul de la Țebea, între mai multe formațiuni politice: Blocul pentru apărarea libertăților democratice — organizație de masă legală îndrumată de P.C.R., Frontul plugarilor — condus de dr. Petru Groza, Partidul socialist (Popovici) și Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madosz). Un moment concludent pe linia aplicării tacticii frontului popular antifascist l-au constituit alegerile parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara din anul 1936, cînd forțele democratice — formate din Partidul comunist, Partidul socialist, organizații social-democrate, syndicate, partidele național-țărănesc, radical-țărănesc și țărănesc al dr. N. Lupu — au înfruntat unite candidații reacționari, repurtînd o victorie concludentă pentru sentimentele autentice ale poporului român, potrivnice fascismului și hitlerismului. Valul luptelor populare pentru apărarea independenței și suveranității naționale a Româ-

niei împotriva tendințelor de expansiune hitleriste și revizioniste a cunoscut un punct culminant prin marile întruniri și demonstrații de la 1 mai 1939, care, desfășurate sub semnul unității de acțiune între comuniști și socialiști, au reprezentat un moment superior în lupta pentru unitatea clasei noastre muncitoare. Același caracter de unitate muncitorească, lărgită prin participarea și a celorlalte forțe progresiste și democratice, l-au avut demonstrațiile împotriva dictatului imperialist de la Viena, prilej de afirmare a hotărârii poporului român de a apăra independența și integritatea teritorială a țării, unitatea statului național.

În condițiile când Germania nazistă a trecut la agresiunea directă împotriva a numeroase state din Europa, dezlănțuind cel de-al doilea război mondial, România s-a găsit într-o situație de izolare internațională, care a dus la dezmembrarea sa teritorială, la instaurarea, sub presiunea baionetelor hitleriste, a dictaturii antonesciene. Având în vedere sarcinile esențiale ale epocii istorice — răsturnarea acestei dictaturi, instaurarea unui guvern democratic, alungarea trupelor naziste din țară, eliberarea părții de nord a Transilvaniei, alăturarea României la coaliția forțelor antihitleriste —, care, toate, erau subsumate obiectivului fundamental al recâștigării independenței naționale, pe primul plan al luptei s-au aflat interesele întregii țări. În aceste grele împrejurări, când erau puse în joc înseși destinele, ființa poporului nostru, Partidul Comunist Român a conferit unității clasei muncitoare dezideratul istoric de a constitui nucleul, forța motrice a întregii națiuni. „Fără unitatea clasei muncitoare — se preciza în circulara C.C. al P.C.R. din iulie 1941 — nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea națională a poporului român“.

Eforturile Partidului comunist — organizatorul rezistenței antifasciste și al luptei maselor pentru răsturnarea regimului antonescian —, ale Partidului social-democrat, pentru realizarea frontului unic au fost încununate de succes prin încheierea, la mijlocul lunii aprilie 1944, a acordului de colaborare dintre P.C.R. și P.S.D. Dând expresie acestei mari realizări, manifestul Frontului unic muncitoresc, lansat cu prilejul zilei de 1 Mai, expunea, totodată, programul său de acțiune: „În ziua de 1 Mai, ziua ei de *luptă* și de *speranță*, muncitorimea organizată, unită de la comuniști pînă la social-democrați, *cheamă întreaga clasă muncitoare*, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întreg *poporul român*, toate *clasele și păturile sociale*, toate *partidele și organizațiile*, indiferent de culoare politică, credință religioasă și apartenență socială, la *luptă hotărîtă* pentru: *Pace imediată! Răsturnarea guvernului Antonescu! Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste! Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane...*“.

Făurirea Frontului unic muncitoresc a sporit capacitatea de acțiune și forța de organizare a clasei muncitoare, a deschis perspectiva realizării unității sale politico-organizatorice, a exercitat o puternică influență asupra unirii tuturor forțelor democratice, patriotice, antihitleriste. Activitatea ulterioară în direcția realizării unității de acțiune în întreprinderi, fabrici și uzine, în condițiile creșterii valului luptei antifasciste, a avut o

mare însemnătate în pregătirea proletariatului pentru a acționa cu arma în mână în vederea răsturnării dictaturii și izgonirii din țară a trupelor Germaniei naziste.

Insurecția națională din august 1944 a confirmat pe deplin justetea strategiei și tacticii Partidului comunist, a modului creator de aplicare, la condițiile specifice ale României, a principiilor socialismului științific despre rolul clasei muncitoare și unitatea ei de acțiune, despre alianțele cu alte clase și forțe politice în vederea atingerii scopurilor propuse.

Perioada profundelor mutații social-politice și economice pe care le-a trăit țara noastră în anii care au urmat Eliberării a fost și perioada consolidării unității de acțiune între Partidul comunist și Partidul social-democrat. În desfășurarea revoluției democrat-populare, adoptarea unor poziții programatice comune în problemele esențiale la ordinea zilei și întărirea unității de acțiune au dat posibilitatea muncitorimii să grupeze în jurul său un larg evantai de forțe sociale și politice, interesate în lupta pentru dezvoltarea democratică a țării, în consolidarea independenței naționale.

Pe măsură ce se adânceau cuceririle revoluționare, iar clasa muncitoare își consolida rolul conducător, formele de colaborare dintre cele două partide muncitorești s-au lărgit. Marile răspunderi ce apăsau asupra P.C.R. și P.S.D., ca partide de guvernământ, obiectivul comun de a asigura victoria revoluției democrat-populare și trecerea la edificarea orînduirii socialiste au creat împrejurări favorabile dezvoltării pe toate planurile a politicii de unitate. În munca și lupta unită desfășurată de comuniști, social-democrați și alți oameni ai muncii s-au atenuat și au dispărut problemele care făcuseră posibilă și întreținuseră sciziunea, realizîndu-se tot mai mult climatul necesar plămădirii partidului unic muncitoresc, a făuririi unității depline, asupra necesității căreia P.C.R. și P.S.D. ajunseseră la un consens unanim. Se contura astfel o experiență pozitivă, care pune în lumină concluzii noi, realiste, asupra necesității și posibilității colaborării dintre comuniști și socialiști, și care demonstra că rolul de conducător în revoluție poate fi asigurat și în situația existenței mai multor partide muncitorești, cu condiția că acestea să acționeze în direcția satisfacerii intereselor maselor, pe linia progresului economic și social. Sub acest aspect, strădania celor două partide de a soluționa problemele politice pe baza unor hotărîri comune, prin măsuri și acțiuni corespunzătoare particularităților, specificului realităților românești de a participa și direcționa activ procesul revoluționar, reprezintă contribuții însemnate la teoria și practica internațională privind unitatea mișcării muncitorești.

Trecerea la înfăptuirea partidului unic a implicat desfășurarea unei munci politice și organizatorice de mari proporții, clarificarea tuturor problemelor ideologice care se ridicau atît în legătură cu actul unificării în-săși, cît mai ales în chestiunile ce priveau caracterul, principiile și sarcinile partidului unic în perspectiva dezvoltării societății românești. Pe baza progreselor înregistrate în procesul apropierii dintre cele două partide, C.C. al Frontului Unic Muncitoresc a hotărît, la sfîrșitul lunii septembrie 1947, să se constituie două comisii din reprezentanți ai conducerii P.C.R. și P.S.D., care au fost însărcinate cu elaborarea platformei și a statutului,

precum și a măsurilor politice și organizatorice necesare acțiunii de unificare. Lucrînd în comun și într-o atmosferă prietenească, cele două comisii au elaborat în scurt timp proiectul de platformă a partidului unic muncitoresc și măsurile organizatorice corespunzătoare, care au fost prezentate spre dezbateri și aprobare birourilor politice ale Partidului Comunist Român și Partidului Social-Democrat, reunite în ședință comună la 11 noiembrie 1947, iar a doua zi celor două comitete centrale.

Expresie a generalizării experienței celor două partide muncitorești și a preocupărilor acestora de a elabora o linie politică corespunzătoare realităților social-economice și politice ale țării, platforma partidului unic a constituit fundamentul pe care s-a realizat unitatea clasei muncitoare din România în cadrul unui singur partid. Prevederile programatice cuprinse în acest document demonstau că cele două partide muncitorești aveau un punct de vedere unitar în ceea ce privește dezvoltarea ulterioară a țării pe calea socialismului. În felul acesta se restabilea pe baze noi, superioare, partidul unic revoluționar al clasei muncitoare, creat în 1893, dorință arzătoare și permanentă a muncitorimii române.

Congresul din februarie 1948 a proclamat în mod public și solemn unificarea celor două partide într-un partid unic, revoluționar, căruia i-a revenit sarcina de a uni, organiza și conduce întreaga clasă muncitoare, întregul popor în opera de o uriașă complexitate a transformării revoluționare a societății românești pe calea socialismului. Unificarea înfăptuită de clasa muncitoare din România a constituit un eveniment important și în mișcarea muncitorească internațională. Țara noastră a fost una din primele în care s-a realizat unitatea organizatorică și politică a clasei muncitoare ca rezultat al unui proces istoric, obiectiv. Avînd profunde implicații asupra desfășurării luptei revoluționare din România și reprezentînd o condiție esențială în procesul de unire a întregului popor în lupta pentru democrație și progres social, rezultatele obținute de clasa muncitoare din țara noastră în acțiunea de făurire a unității depline, căile și metodele folosite în acest scop reprezintă o experiență valoroasă adusă tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești mondiale.

Unificarea partidelor muncitorești din România a reprezentat o încununare a procesului de maturizare a mișcării noastre muncitorești, deschizînd, în același timp, o nouă etapă în dezvoltarea pe mai departe a acesteia. Participarea comună a comunistilor și social-democraților la pregătirea congresului, alegerea în organele superioare ale partidului unic a unor cadre de bază ce proveneau din ambele partide, ca și întreaga activitate ulterioară demonstrează că s-a reușit unirea într-un singur șuvoi a tuturor forțelor revoluționare. Este o realitate faptul că în înfăptuirile ce au jalonat drumul înnoitor al României se încorporează contribuția, sacrificiile, strădaniile tuturor membrilor partidului nostru revoluționar.

Partidul unic al clasei muncitoare, partidul comunistilor, prin întreaga sa politică, a dat expresie cerințelor obiective ale dezvoltării țării pe calea progresului multilateral. Buzuindu-se pe studierea și cunoașterea legilor obiective ale evoluției sociale, pe analiza condițiilor concrete românești, Partidul Comunist Român a condus în mod conștient procesul complex de edificare a socialismului, a organizat participarea plenară a

maselor la construcția lumii noi. Prin precizarea clară a scopului acțiunii înnoitoare, partidul a trasat obiectivele și sarcinile de bază ale dezvoltării societății în fiecare etapă a construcției socialismului. Partidul revoluționar al clasei noastre muncitoare a soluționat în mod științific problemele de mare complexitate ridicate de construirea economiei socialiste, a statului socialist, de dezvoltarea culturii socialiste și de educația maselor, în spiritul concepției materialist-dialectice și istorice, reușind să depășească toate dificultățile și să asigure înaintarea continuă a edificării noii orînduiri, dezvoltarea țării pe o linie mereu ascendentă.

Bilanțul activității desfășurate de clasa muncitoare, de întregul popor, sub conducerea Partidului comunist, pentru făurirea socialismului în România este remarcabil. În societatea românească s-au produs cele mai profunde schimbări structurale de ordin economic, social și politic cunoscute de-a lungul întregii sale istorii. Dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înapoiată, România a devenit o țară cu o industrie în plină dezvoltare — organizată pe baza cuceririlor științei și tehnicii moderne, întemeiată pe proprietatea socialistă a întregului popor — și cu o agricultură socialistă de stat și cooperatistă în plin proces de modernizare. Pe măsura prefacerilor social-economice și a amplei activități ideologice desfășurate de P.C.R., de întreg sistemul instituțiilor cultural-educative, s-a dezvoltat cultura socialistă, s-au afirmat tot mai puternic concepția despre viață și principiile etice ale clasei muncitoare. În acest cadru, s-a asigurat perfecționarea continuă a învățămîntului, căruia i-a fost imprimat un conținut realist, științific, în strînsă legătură cu nevoile mereu crescînde ale operei de construcție socialistă. Marile transformări revoluționare produse în decursul edificării noii orînduiri evidențiază cu putere faptul că scopul suprem al politicii partidului comunistilor îl constituie ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, satisfacerea nevoilor celor ce muncesc, afirmarea plenară a personalității umane. Realizarea cu succes a obiectivelor stabilite de partid a creat temelia pentru trecerea la o nouă etapă de dezvoltare a țării — etapa construirii societății socialiste multilateral dezvoltate — obiectiv istoric înscris în Programul Partidului Comunist Român.

Ca urmare a dezvoltării în amploare și adîncime a operei de construire a socialismului s-a afirmat cu tot mai multă putere calitatea de forță conducătoare în societate a Partidului Comunist Român, au crescut și mai mult prestigiul și autoritatea lui în masele largi. Identificîndu-se cu idealurile maselor, cu interesele națiunii, acționînd ca un organism viu, partidul nostru a fost inițiatorul și organizatorul tuturor marilor acțiuni întreprinse în vederea dezvoltării forțelor de producție, ridicării nivelului de cultură și civilizație al societății românești. Realitatea obiectivă, întărită zi de zi de adeziunea deplină a maselor largi de oameni ai muncii, conducerea de către partid a tuturor domeniilor și sectoarelor de activitate, ridicarea continuă a nivelului calitativ al acestei conduceri reprezintă o necesitate imperioasă a mersului mereu ascendent al societății românești.

Însemnătatea istorică a prezenței Partidului Comunist Român în viața națiunii este atestată de îndeplinirea și întărirea rolului său. Acest rol conducător al partidului în societate a crescut și s-a perfecționat, exer-

citindu-se în forme noi, superioare. P.C.R. desfășoară o vastă muncă de elaborare științifică a măsurilor și soluțiilor necesare mersului înainte al țării, de organizare și mobilizare a forțelor poporului, de concentrare a eforturilor întregii națiuni spre o direcție unită — înflorirea patriei. Este o caracteristică a etapei actuale faptul că rolul conducător al partidului se manifestă cu putere crescândă în absolut toate sferele vieții sociale — în producția de bunuri materiale, în activitatea ideologică și politică, în perfecționarea relațiilor de producție, a raporturilor socialiste dintre oameni, în știință, în artă și cultură, în activitatea de formare a conștiinței socialiste a maselor.

Rolul de forță politică conducătoare se exprimă în activitatea intensă, multilaterală desfășurată de partidul nostru pentru promovarea spiritului novator în întreaga viață socială, pentru perfecționarea conducerii și planificării economiei, pentru punerea de acord a formelor organizatorice și a metodelor de muncă cu nevoile actuale ale societății, pentru asigurarea triumfului în țara noastră al echității socialiste, al principiilor egalității între oameni. Partidul întreprinde tot ce e necesar pentru a da curs liber de manifestare și afirmare a noului în vastul proces de transformare socialistă a patriei, militează cu fermitate împotriva tuturor tendințelor de închistare, de rutină, a oricăror manifestări ale vechiului, care frânează mersul nostru înainte. „Prin întreaga sa activitate — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — partidul nostru a demonstrat și demonstrează că nu are alt țel decât slujirea intereselor poporului, făurirea socialismului și comunismului în patria noastră, garantarea independenței și suveranității țării, victoria ideilor socialismului în țara noastră și în lume, dezvoltarea colaborării internaționale și instaurarea păcii pe planeta noastră“.

Cucerirea întregii puteri de către clasa muncitoare unită și dezvoltarea României pe calea socialismului au creat premisele pentru afirmarea suverană a țării în politica internațională, pentru participarea ei mereu mai activă la soluționarea — în interesul păcii și progresului social — a celor mai nodale probleme ale contemporaneității. Pornind de la unitatea dialectică și interdependența dintre sarcinile naționale și cele internaționale, Partidul Comunist Român a statornicit principiile fundamentale și liniile directoare ale politicii externe a țării noastre în perioada istorică a construcției și triumfului socialismului — prietenia și colaborarea cu țările socialiste, promovarea unei politici de pace și prietenie cu toate popoarele lumii, solidaritatea cu toate forțele antiimperialiste, în conformitate cu interesele fundamentale ale poporului român și cauza generală a păcii, democrației și socialismului.

Detasament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, Partidul Comunist Român acționează neabătut pentru întărirea unității țărilor socialiste, a partidelor comuniste, socialiste, a mișcărilor de eliberare națională, a tuturor forțelor antiimperialiste, a popoarelor care se pronunță pentru o politică de destindere și pace.

Preocupându-se intens de rezolvarea sarcinilor construcției socialiste, Partidul Comunist Român a dezvoltat continuu legăturile sale cu toate partidele comuniste și muncitorești. Contactul permanent, schimburile de experiență, întâlnirile tovarășului Nicolae Ceaușescu cu conducători

ai partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste și din țările capitaliste au contribuit la o mai bună cunoaștere reciprocă, la întărirea solidarității de luptă dintre partidul nostru și partidele frățești, în interesul consolidării unității mișcării comuniste internaționale. În munca și lupta sa pentru construirea socialismului, Partidul Comunist Român, poporul român s-au bucurat și se bucură de solidaritatea și simpatia clasei muncitoare internaționale, a partidelor frățești, acest sprijin constituind un factor însuflețitor în opera de făurire a noii orînduiri.

Dezvoltarea socială contemporană, evenimentele internaționale impun mai mult ca oricînd întărirea pe baze noi a unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor revoluționare progresiste. O importanță primordială au, în această direcție, colaborarea și unitatea dintre comuniști și socialiști. Și în acest domeniu este marele merit al Partidului Comunist Român, care, ținînd seama de experiența noastră istorică, a proclamat ca principiu necesitatea reconcilierii istorice între partidele comuniste și socialiste, ca bază pentru întărirea colaborării lor, a frontului antimonopolist și anti-imperialist, pentru creșterea unității forțelor păcii și colaborării internaționale.

Cei 30 de ani care s-au scurs de la Congresul partidului politic revoluționar unic al clasei muncitoare din România demonstrează din plin că, alături de lupta și munca eroică a poporului, un factor hotărîtor care a chezășuit victoria, forța și trăinicia orînduirii socialiste în țara noastră este conducerea politică a societății de Partidul Comunist Român, care a știut să îmbine fermitatea revoluționară cu o tactică elastică, cu o înaltă responsabilitate față de propriul popor, față de interesele generale ale păcii și socialismului pe plan mondial.

Sărbătorind împlinirea a trei decenii de la Congresul care a consfințit reconstituirea partidului unic al clasei muncitoare, putem afirma cu justificată mîndrie că poporul nostru, sub conducerea încercată a Partidului Comunist Român, a parcurs o etapă determinantă pe drumul de lupte și victorii, drumul luminos al libertății și bunăstării, al afirmării independenței și suveranității naționale, drumul glorios al socialismului. Recentele hotărîri adoptate de Conferința Națională a partidului privind perfecționarea întregii activități economice și sociale relevă, o dată mai mult, fermitatea, principialitatea, gîndirea cutezătoare cu care Partidul Comunist Român, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, își îndeplinește rolul de forță politică conducătoare a societății noastre, marcînd un nou moment de însemnătate istorică în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României.

Județul Sălaj în contextul istoriei patriei

LAUREAN TULAI
prim-secretar al Comitetului
județean Sălaj al P.C.R.

În configurația sa de astăzi, județul Sălaj are o suprafață de 3 880 km² și peste 264 000 de locuitori, fiind situat în partea nord-vestică a țării, pe cursurile văilor Almașului, Someșului, Sălajului, Crasnei și Barcăului, întretăiate de Munții Meseșului și Plopișului. Se învecinează cu patru județe : Satu-Mare și Maramureș la nord, Bihor la vest și sud-vest și Cluj la sud și est.

Datorită condițiilor naturale pe care le-au oferit dintotdeauna aceste locuri, omul a viețuit aici încă din timpuri preistorice. Urmele materiale descoperite pe raza comunei Buciumi atestă prezența omului epocii paleolitice ; neoliticul este confirmat de cercetările arheologice efectuate în numeroase localități ale județului, ca : Răstolțul Mare, Buciumi, Borla, Ratin, Zalău, Zăuan, Dragu ; epoca bronzului se ilustrează din abundență prin descoperirile din comunele Dersida, Mesesenii de Sus, Moigrad, Românași și altele. Din prima epocă a fierului au rămas urmele unei cetăți de pământ, date la iveală pe teritoriul comunei Bozna.

Cu o deosebită elocvență relevă mărturiile arheologice prezența geto-dacilor pe toată aria județului, la Moigrad și Șimleul Silvaniei, la Zalău și Sărmășag, la Marca, Stîrceiu, Tusa, Petrindu și în numeroase alte localități. Vestigiile materiale descoperite în perimetrul județului și, mai ales, la cetatea dacică de pe teritoriul comunei Marca adevăresc o dezvoltare unitară, în esență sa, a civilizației dacice. Este de mare însemnătate a se reliefa că, din Moldova, Muntenia și Banat pînă în părțile de nord-vest ale Daciei, se lucrau aceleași tipuri ceramice — ceașca, vasul-borcan, fructiere, chiupuri etc. —, ceea ce vine să ilustreze, la rîndul său, un mod de viață materială și spirituală dacic cu trăsături fundamentale comune pe întreg cuprinsul Daciei.

Recentele săpături arheologice de la Marca au scos la iveală una dintre cele mai impresionante cetăți dacice fortificate. Prin amplasarea în geografia locului, prin cele două șanțuri și valuri de fortificație, precum și prin terasele sale tăiate în șistul cristalin al muntelui Plopiș, cetatea de la Marca (secolele III î.e.n. — I e.n.) constituie un veritabil monument

istoric din vremea Daciei lui Burebista și Decebal. Această cetate — după cum apreciază arheologii — se înscrie în șirul cetăților și așezărilor dacice dispuse în arc de la Pecica pe Mureș spre est de așezarea de la Berindia, pe valea Crișului Alb, urmîndu-se cu cetatea dacică de la Clit, de sub vîrfurile Ples din masivul Moma Codru, Săcălășăul Nou, din județul Bihor, cu cetatea Șoimi de pe Crișul Negru și așezarea de la Tăsat, din sud-estul Oradiei, cu cetatea dacică de pe Măgura, Șimleul Silvaniei, din valea superioară a Crasnei. Ea închidea apărarea dacică în partea de nord-vest a arcului munților și dealurilor, păzind largul intrînd al depresiunii Șimleului. Cercetări mai recente au pus în valoare o cetate dacică și în zona din vestul Munților Meseș, în satul Stîrci (comuna Horoațel Crasnei), iar o alta la Tusa, în Munții Plopișului. Toate aceste cetăți au străjuit Apusenii în partea de vest, apărînd Dacia, regatul lui Decebal, dinspre vest, de atacurile armatelor romane, care puteau acționa din direcția Panoniei, ale iazigilor, de neam sarmatic, aduși ori pătrunși în coasta dacilor, sau ale unor neamuri germanice locuind în nord-vestul dacilor, ai căror reprezentanți se văd pe Columna lui Traian ducînd tratative cu împăratul roman și care au luptat alături de acesta împotriva dacilor¹.

Cetatea dacică de la Marca se dovedește a fi, astfel, cea mai impresionantă fortificație dacică descoperită pînă în prezent în zona premontană vestică și nord-vestică a Munților Plopișului². Fără îndoială, pentru vremurile antice, cine stăpînea cheia Barcăului domina riul și munții din spate și lunca riului pînă departe spre vest, la Marghita și Sălard.

Locuitorii daci ai așezărilor și cetăților întărite din această parte a Daciei cu certitudine au participat la războaiele de apărare conduse de regele Decebal împotriva cotropitorilor romani.

Așa cum se știe, dezvoltarea Daciei a fost afectată de cele două răboaie pornite de imperiul roman în anii 101—102 și 105—106, în urma cărora o parte din teritoriul acesteia a fost transformată în provincie romană. În județul Sălaj, granița vremelnică a imperiului traversa culmile munților Meseș, astfel că jumătatea de sud a teritoriului județului s-a aflat sub stăpînire romană, iar cealaltă jumătate a continuat să aparțină dacilor liberi.

Aprecierea profund științifică din *Programul Partidului Comunist Român* — potrivit căreia „Cucerirea Daciei și transformarea ei într-o provincie a imperiului roman — cu toate aspectele negative pe care le-au avut — au dus la împletirea celor două civilizații, au determinat o nouă înflorire economico-socială a acestor meleaguri, și-au pus amprenta asupra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din acest spațiu geografic”³ — se exemplifică în chip strălucit și prin descoperirile arheologice efectuate în ultima vreme în județul Sălaj. Peste tot în această parte sudică a județului, începînd cu vestitul oraș dacic Porolissum, așezările dacilor au urmat cursul unei impetuoase dezvoltări, devenind importante centre militare și economice.

Pe drumul imperial dintre Cluj-Napoca și Porolissum (prin localitățile Mihăești, Topa Mică, Lutoru), așezările atestă continuitatea vieții populației autohtone pe aceste meleaguri și după 271, anul evacuării administrației romane de pe pămînturile dacice.

¹ S. Dumitrescu, V. Lucăcel, *Cetatea dacică de la Marca*, Zalău, 1974, p. 31.

² *Ibid.*

³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*. Editura politică, București, 1975, p. 27—28.

Urmele arheologice dovedesc că toate aşezările romane de pe teritoriul Daciei ocupate s-au format pe vetrele localităţilor dacice mai vechi, reliefînd şi continuitatea directă a dacilor pe aceste meleaguri. Se vedeşte deosebit de clar, în partea de sud a judeţului, aflată sub dominaţie romană, cum peste puternicul trunchi dacic s-a altoit influenţa romană. În toate aşezările urbane şi rurale, convieţuirea daco-romană este reflectată prin toponimie, prin textele epigrafice, dar, mai cu seamă, prin materialul ceramic descoperit. Foarte sugestiv a subliniat acest proces de dezvoltare, de întărire a poporului român istoricul A. D. Xenopol, cînd scria : „în rădăcina fiziologică a neamului românesc se reafără vechiul prototip dac, păstrat cu o curăţenie tot atît de mare ca şi limpezeala minţii romane, încît astăzi poporul român apare ca un trunchi dac pe care s-a altoit o puternică şi frumoasă coroană de încrengături, frunză şi floare romană”⁴.

Cercetarea istorică nu s-a oprit îndeajuns asupra părţilor din Dacia lui Burebista şi Decebal rămase neocupate de trupele romane. În această situaţie s-au aflat Crişana, Maramureşul, întreaga Moldovă, ca şi jumătate din partea nordică a judeţului Sălaj. Aici, cercetări asidue au relevat continuitatea dezvoltării de către dacii liberi a culturii lor materiale şi spirituale. Au fost identificate, prin săpături, numeroase aşezări ale dacilor liberi, ca cele de la Nuşfalău, în Lunca riului Bărcău, de la Marca şi altele, în care s-a găsit, în primul rînd, o bogată ceramică dacică : ceştile neaoşe, neîntîlnite în alte culturi şi la alte neamuri contemporane acelei epoci, fructierele modelate cu mîna şi la roată, fragmente din nelipsitele chiupuri dacice, ornamentate cu benzi de linii în val⁵. Dacii liberi şi-au adus contribuţia la dezvoltarea civilizaţiei materiale şi spirituale, alături de fraţii lor de sub stăpînirea romană din zona Meseş, Porolissum.

După evacuarea de către romani a Daciei Porolissensis, locuitorii acestor meleaguri s-au regăsit liberi pe întreg teritoriul străbun. Ei au fost afectaţi, însă, de o seamă de populaţii migratoare, ca goţi, huni, gepizi, longobarzi, avari, slavi, unguri. Cu timpul, parte din migratori s-au contopit cu populaţia românească autohtonă, superioară din punctul de vedere al civilizaţiei materiale şi spirituale.

Primele menţiuni scrise despre românii din această parte a ţării noastre sînt conţinute în cronicile bizantine şi apoi în Cronica notarului anonim, în care se relatează despre pătrunderea şi cîmpirea pămînturilor româneşti de către unguri. Atrase, după cum notează aceeaşi Cronică, de „bunătatea ţării de dincolo de păduri, de rodnicia pămîntului“, pentru că „pămîntul acela e udat de cele mai bune rîuri, că din nisipul lor se culege aur, că aurul din acea ţară este cel mai bun aur, că de acolo se scoate sare şi materii sărate“, armatele regatului ungar, în acţiunea lor de cucerire în Transilvania, au întîmpinat o dîrză rezistenţă din partea voievodatelor româneşti, care şi-au apărat cu sacrificiul vieţii pămîntul şi libertatea. Pămîntul nostru — a spus voievodul român Menumorut soliei cîmpitorului — „nu îl vom ceda niciodată, cîtă vreme vom fi în viaţă, nici din dragoste, nici de frică, nu-i cedăm din pămînt nici cît un deget“.

Zona sălăjană dinspre nord-vest de Munţii Meseş, cu cetăţile Biharea, Sătmăr şi Zalău, făcea parte din voievodatul lui Menumorut, urmaşul unor vechi conducători români, iar cel de la sud-est din voievodatul

⁴ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II, Bucureşti, Editura „Cartea românească“, f.a., p. 35.

⁵ S. Dumitrescu, V. Lucăcel, *Op. cit.*, p. 32.

lui Gelu. În Cronica notarului anonim este amintit pentru prima dată Zalău, sub denumirea de Ziloc.

File de istorie nepieritoare au înscris la porțile Munților Meseș, pe râul Almaș (județul Sălaj) și apoi pe râul Căpuș (județul Cluj), oștenii români conduși de voievodul Gelu, în încercarea de a opri armata ungară condusă de Tuhutum spre cetatea sa de pe râul Someș. Rezistența patriotică a românilor, moartea eroică a voievodului Gelu au rămas gravate peste veacuri în istoria neamului, în inimile și conștiința poporului român.

În urma unor sângeroase lupte împotriva voievodatelor lui Menu-morut, Glad, Gelu și a urmașilor lor, lupte desfășurate pe parcursul a citorva sute de ani, statul ungar și-a instituit vremelnice dominația pe însemnate teritorii din această parte a Daciei și a recurs la felurite și dure mijloace pentru supunerea și deznaționalizarea românilor. Toate acestea au rămas, însă, fără rezultatul urmărit de opresori. Vitalitatea maselor de români, rezistența lor neîncetată și pe cele mai diverse planuri față de politica asupritorului străin au făcut ca ei să-și păstreze ființa etnică, individualitatea distinctă în toate expresiile sale.

Temelia înfruntării cotoptitorilor a fost țărănimea, care, pe parcursul multor veacuri, a fost forța revoluționară principală în lupta poporului nostru pentru libertate națională și progres social.

Pe cuprinsul județului Sălaj, răscoalele — menționăm aici pe cele din anii 1344 și 1376 —, la care, alături de țărani români, au participat, înfrățiți, țărani maghiari din Gîrbou, Crasna și Nușfalău, au fost, asemenea tuturor mișcărilor țărănești din epoca medievală, ca și din cea modernă, ridicări cu caracter deopotrivă social și național. Ele au culminat cu marea răscoală de la Bobilna din 1437—1438, care a cuprins numeroase sate sălăjene, avînd printre conducători pe Ilie cel Mare din Almaș, Pavel cel Mare din Voivodeni, Gal din Chendrea și Mihai din Cehu.

La începutul veacului al XVI-lea este prezent în involburata istorie a Sălajului marele voievod Mihai Viteazul, cel care a reunit într-un stat unitar toate provinciile vechii Dacii. În conștiința sălăjenilor se păstrează vie trecerea sa glorioasă prin aceste plaiuri românești. Mihai a luptat eroic, la 3 august 1601, la Guruslău (14 km apropiere de Zalău) pentru consolidarea unirii într-un singur stat centralizat a tuturor pămînturilor românești.

Stavrinov, vistiernic al Moldovei, poet și istoric în același timp, care s-a găsit mulți ani în apropierea voievodului unirii, descrie, în cartea sa : *Vitejiile prea cucernicului și prea viteazului Mihai Voievod* (1638), eroismul oștirii române, în care s-a distins conducătorul ei.

După biruința de importanță istorică națională și europeană de la Guruslău, animat de deviza *unitate, libertate, neatîrnare*, Mihai Viteazul, cu gânduri mărețe de viitor, a trecut în marș victorios cu oastea sa prin Zalău, primul dintre orașele eliberate ale Transilvaniei după izbînda de la Guruslău, și a înaintat pe drumul ce ducea prin Poarta Meseșeană, spre Cluj.

Drumul străbătut pe pămîntul Sălajului de către Mihai Viteazul dinspre Viena spre Guruslău, apoi locul istoricei bătălii de la 3 august 1601, tabăra de lîngă Zalău și marșul său victorios prin județ spre inima Transilvaniei au rămas neșterse în conștiința sălăjenilor, a întregului nostru popor. De remarcă că, prin scrisoarea deschisă din 4 februarie 1600, dată la Alba Iulia, Mihai a întărit libertățile locuitorilor Zalăului, scutindu-i de unele taxe, și asigurîndu-le drepturi de autonomie deplină în ceea ce privește viața internă a orașului și justiția. Este știut că Mihai

Viteazul și-a datat scrisorile cu caracter diplomatic către nunțul papal la Praga și către ambasadorul Spaniei la Praga atît din Alba Iulia, cît și „din tabăra de lingă Zalău“.

Prin toate mărețele sale înfăptuiri, personalitatea lui Mihai Viteazul i-a fascinat de-a dreptul pe sălăjeni. Așa se explică numeroasele toponimii din județ care-i păstrează amintirea pînă în zilele noastre : *Fintina Cornilor a lui Mihai*, în satul Borbota ; *Gorunul lui Mihai*, în satul Chieșd ; *Dealul lui Mihai*, în Guruslău ; *Podul lui Mihai*, la Zalău. Pe un tetraevangheliar dăruit în satul Piroșa pe Someș, donatorul a scris, la 9 mai 1601, însemnarea : „În zilele evlaviosului domn Mihai Voievod“.

Monumentul dezvelit în anul 1976 la Guruslău de către secretarul general al partidului și președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pe locul vechiului monument din 1926, distrus în 1940 de horthyști, este cel mai maiestuos simbol al amintirii lui Mihai și a bătăliei victorioase purtate de el pentru consolidarea unirii celor trei țări românești.

Marea mișcare națională și socială a românilor transilvăneni de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, a cuprins și Sălajul. Prezența în luptă a iobagilor români și maghiari din această zonă se datora aceluiași cauze și aspirații generale, economice, sociale și naționale ale maselor. Încă în lunile august-septembrie 1773, locuitorii din 22 de așezări rurale și urbane de pe cuprinsul Sălajului, într-un amplu memoriu, însumînd 46 de pagini, adresat coregentului Iosif al II-lea, au acuzat autoritățile și pe nobili de abuzuri, uzurpare a unor drepturi străvechi, datorită cărora, după cum sublinia memoriul, „am ajuns în cea mai neagră mizerie“⁶. În februarie 1775, așa cum consemnează documentele vremii, a avut loc o puternică mișcare a iobagilor din satele de la poalele Meseșului, pe văile Almașului și Agrijului, la Gîlgău, Gîrbou, Chendrea, îndreptată împotriva opresiunii sociale și naționale.

În pofida măsurilor drastice luate la 28 noiembrie 1784 de către autorități pentru a împiedica participarea iobagilor din zona Sălajului la lupta condusă de Horea, Cloșca și Crișan, numeroși locuitori s-au agitat, și-au manifestat nemulțumirea față de regimul asupritor instaurat de nobilime și de administrația străină, după cum rezultă dintr-un raport local din 15 decembrie 1784.

Starea de revoltă în județ a crescut în intensitate atunci cînd cetele de răsculați din Munții Apuseni s-au îndreptat spre localitatea sălăjeană Gîrbou. Cînd răsculații au ajuns la Călata, în apropierea județului, autoritățile feudale și stăpînii de pămînt din raza județelor Sălaj și Satu Mare și-au propus „colaborarea, fiind gata să meargă, sub conducerea comitelui suprem, în întîmpinarea răsculaților“⁷.

Unii locuitori ai Sălajului au participat la luptele care au avut loc în Munții Apuseni. Printre aceștia se numără Adam Petru din Almaș și Ioan Romitan din Santău, acesta din urmă, acuzat de ațîțare la răscoală, fiind întemnițat.

Comuna Cizer păstrează amintirea legendarului Horea, conducătorul marii lupte naționale și sociale de la 1784. În perioada șederii lui în căsuța de sub Măgura, mai sus de răscrucea drumului Ciucea—Cizer—Buciumi, Horea a construit, în anul 1773, împreună cu ortacii săi, frumoasa bisericuță din lemn din această localitate. Pe o grindă a peretelui de nord al

⁶ Paul Abrudan, *Ecouri ale răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan în Sălaj și Silvania*, Zalău, 1977, p. 3.

⁷ *Ibid.*

naosului este înscris : „Lucrat Ursu H.“ Azi, această bijuterie a artei noastre populare se află la Muzeul satului din Cluj-Napoca.

Programul și ideile mișcării naționale și sociale de la 1784 au pătruns adinc în conștiința maselor din Sălaj, fapt care se ilustrează, în primul rând, prin neconținutele agitației, frământări și acțiuni țărănești desfășurate în anii următori. În 1808, o seamă de documente amintesc despre o mare răscoală a iobagilor din comuna Năpradea.

Sălajul, aflat întotdeauna în efervescența frământărilor și evenimentelor social-politice și culturale, în care istoria noastră este atât de bogată, a fost vatra în care s-au născut vestiți tribuni ai luptei pentru libertate națională și socială, pentru unitatea politică a tuturor românilor. Aici își au obîrșia reputați militanți și gânditori ai revoluției române de la 1848, care, alături de ceilalți fruntași revoluționari de pe cuprinsul țării, au adus o contribuție de preț, înscrisă sub semnul perenității, la tezaurul cugetării avansate europene : Simion Bărnuțiu, născut în comuna Bocșa Română, Alexandru Papiu-Ilarian, născut la Bezded, precum și unul dintre cei mai viteji căpitani ai lui Avram Iancu, Iacob Deleu din Periceu.

Documentele descoperite mai recent dezvăluie că începuturile revoluției române se leagă de Sălaj. Cel dintîi glas de libertate, la 1848, s-a ridicat în comuna Giurtelec Șimleului, unde, la 19 martie 1848, locuitorii, pînă la unul, avînd în frunte pe Ioan Lobonțiu, au hotărît „să nu mai meargă la slujbă la domni, că-s mîntuiți de iobăgie“⁸. Vestea a sosit ca un trăznet la organele administrației de plasă și județene, provocînd o anchetă rapidă „la fața locului“. În corespondența sa, baronul Wessellényi Miklós, prefectul județului, se arăta alarmat de faptul că țăranii din Giurtelec și Măierește au refuzat de a mai „lucra la domni“. Amenințările și persecuțiile împotriva celor care s-au ridicat la acțiune și despre care același baron spunea că „trebuie să supuși la mare pedeapsă“ n-au întîrziat. Dar mișcarea satelor sălăjene nu a putut fi oprită. Ea s-a extins în părțile Jiboului, la Dragu și Tihău⁹. Spiritul revoluționar domnea în întreg județul. Judele-primar al Zalăului consemna, la 14 aprilie 1848, cu ocazia tîrgului, că „românii sînt mai veseli și nutresc nădejdi de a scăpa de iobăgie“¹⁰. Armata austriacă a intervenit la Buciumi, la Gîrbou, Șamșud și în alte părți ale Sălajului¹¹.

Numeroși sălăjeni au participat la Adunarea Națională de pe Cîmpia Libertății de la Blaj din 3/15 mai 1848, unde marele tribun al neamului Simion Bărnuțiu demonstra cu argumente irezistibile dreptul românilor de a-și hotărî destinele. A rămas memorabil discursul său, care degajă cu putere spiritul revoluționar, profundul democratism și omenia poporului român, trăsături care îl caracterizează de milenii : „Națiunea română — sublinia Bărnuțiu — dă de știre națiunilor conlocuitoare că vroind a se constitui și organiza pe temei național, n-are cuget dușman în contra altor națiuni, și recunoaște același drept pentru toate, voiește a-l respecta cu sinceritate, cerînd respect împrumutat după dreptate ; prin urmare națiunea română nici voiește a domni peste alte națiuni, nici nu va suferi a fi supusă altora, ci voiește drept egal pentru toate“¹².

⁸ Ioan Ardeleanu, Vasile Vetișanu, *Revoluția de la 1848 a început în Sălaj în Silvania*, 1977, p. 3

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

Reflectînd marea bucurie a Unirii Moldovei și Țării Românești, la 1859, și formării statului național modern român, revoluționarul și eruditul învățat Alexandru Papiu-Ilarian declara : „Românii din Transilvania în împrejurările de față numai la Principate privesc, numai de aici așteaptă semnul, numai de aici își văd scăparea. Cînd s-a ales Cuza Domn, entuziasmul la românii din Transilvania era poate mai mare decît în Principate“.

Războiul pentru cucerirea independenței de stat depline a României a amplificat mișcarea națională a sălăjenilor pentru libertate națională, ca, dealtfel, a tuturor românilor aflați sub stăpînire străină, care s-au simțit și au acționat într-un singur și mare consens național pentru dobîndirea izbîndei care să conducă apoi la reunirea întregului popor român în unul și același corp politic. La scurtă vreme după proclamarea independenței absolute de către Parlamentul țării, în Zalău a avut loc, la 25 mai 1877, o întrunire a fruntașilor sălăjeni, care, într-un Apel-manifest, arătau că evenimentele au silit România „să îmbrace față de război și să-și sacrifice viața și averea fiilor săi pentru apărarea vetrei strămoșești“. În numele „legăturii de sînge în care sîntem legați cu frații noștri cei de dincolo de Carpați“, același document chema la susținerea cu toate forțele a cauzei neatîrnării ¹³.

În urma acestui Apel-manifest, în pofida măsurilor ostile ale autorităților austro-ungare, sălăjenii, în masă, „s-au grăbit cu bucurie să dea dinarul lor la altarul națiunei“ ¹⁴. În Sălaj au funcționat centre de colectare la Zalău, Șimleul Silvaniei, Băsești etc., iar mulți sălăjeni au depus contribuțiile lor materiale în centrele din Dej, Cluj ș.a.

Sălajul a dat un poet al neatîrnării, pe Ioniță Scipione-Bădescu din Răstolțul-Mare (comuna Buciumi) — prieten intim cu marele nostru clasic Mihai Eminescu —, care și-a dăruit întreaga activitate dezvoltării culturii românești. Martor al cuceririi independenței de stat depline a României, Bădescu a cîntat în versurile sale vitejia și înaltele virtuți morale ale ostașilor noștri. Cea mai populară dintre aceste poezii, *Trompetele răsună*, a devenit, pe muzica lui G. Musicescu, imnul independenței. Cu forță de vibrație, ea exprimă voința de libertate și unire a poporului român : „*Un glas pe toți îi poartă / Să-și vadă iar moșia / Unită mare, mîndră, / Trăiască România !*“. Cînd, în 1878, la 20 octombrie, viteaza armată română defila în București, Bădescu o întîmpina cu oda *Armatei române*, în care glorifica pe bravii fii ai României, ce se întorceau victorioși, cu steagul țării în frunte, știind a-l păstra și a-l cinsti prin eroism legendar în luptă.

Mișcarea memorandistă de la 1892 s-a făcut simțită și pe aceste meleaguri. Printre cei 300 de delegați plecați la Viena pentru a preda Memorandul s-au aflat și înflăcărații patrioți din Sălajul de atunci : George Pop de Băsești, Andrei Cosma, Gheorghe Filip, Alexa Fedorca ¹⁵. De numele lor se leagă înființarea în Sălaj a unor societăți de cultură și instituții economice : *Reuniunea învățătorilor români sălăjeni* ; *Despărțămîntul local al Astrei* ; *Reuniunea femeilor românce sălăjene* ; institutele de credit și economice *Silvania*, la Șimleul Silvaniei, *Sălăjeana*, la Jibou, *Codreanca*, la Băsești etc.

¹³ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, sub redacția lui Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, ediția a II-a, București, 1972, p. 184.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Arhivele statului Sălaj, fond Prefectura jud. Sălaj, 1877. Prezidențiale.

În întreg Sălajul, numeroase au fost acțiunile de solidarizare cu frunțașii luptei naționale, cărora li s-a înscenat cunoscutul proces al memo-randiștilor. Subprefectul județului, printr-o adresă înaintată Ministerului de Interne ungar, la 17 martie 1893, înștiința că a interzis o adunare popu-lară proiectată a se ține în satul Bogdana, întrucât — informa el — românii voiau să trimită o telegramă în care să-și exprime deschis adversitatea față de regimul ocupației străine, „documentînd, în schimb, devotamentul lor de neclintit pentru națiunea română”¹⁶.

Românii din Ileanda înaintau redacției ziarului „Tribuna” urmă-torul mesaj pentru cei inculpați în proces : „Cu inima, cu sufletul, cu gîn-dul nostru sîntem alături de voi pe banca acuzaților, deoarece răbdați pentru noi, suferințele voastre sînt și ale noastre ; fiți curajoși”¹⁷.

Cu prilejul procesului de la Cluj, din 1894, al memorandiștilor au avut loc puternice agitații ale maselor de români și în județul Sălaj. Procesul-verbal încheiat la Pretura plășii Zalău la 24 mai 1894 menționa că o serie de manifeste au fost răspîndite prin satele județului și citite în fața poporului. În satul Treznea, de exemplu, învățătorul Ilie Gog a citit în fața mulțimii asemenea manifeste. El a fost ajutat în procurarea materialelor de preotul ortodox I. Mureșanu, din aceeași localitate, care asistase la procesul memorandiștilor de la Cluj.

Odată cu apariția și cu dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste lucrătorii români și maghiari din județul Sălaj, formați, mai ales, din calfe și din ucenici ai diferitelor ateliere patronale, au început organizarea de acțiuni revendicative pentru ameliorarea salariilor și, în general, pentru un regim mai omenesc de viață. Muncitorii sălăjeni își vor constitui orga-nizații proprii, acționînd în cadrul ansamblului mișcării noastre munci-torești. În 1890, la Zalău s-au pus bazele casei cercuale a lucrătorilor ciz-mari și a fost adoptat statutul acesteia¹⁸. În anul următor, lucrătorii din orașul de reședință a județului au votat statutul cercului cultural¹⁹.

Ulterior, în orașele Zalău, Șimleul Silvaniei și în alte localități au luat ființă organizații socialiste ale muncitorilor, care au militat pentru înfăptuirea dezideratelor revoluționare și patriotice ale proletariatului, ale maselor muncitoare.

Pe teritoriul județului au avut loc, încă din 1891, primele acțiuni de sărbătorire a zilei de 1 Mai. În acel an, la Șimleul Silvaniei, în pofida amenințărilor polițienești, s-au adunat numeroși muncitori — români și maghiari — pentru a manifesta sub stindardul idealurilor proletare, al solidarității revoluționare cu oamenii muncii din întreaga lume.

O serie de documente relatează despre adunările muncitorești ținute în primii ani ai secolului nostru la Zalău, cît și în alte localități ale jude-țului, cu care prilej au fost dezbătute probleme arzătoare ale organizării și mobilizării maselor muncitoare la lupta pentru revendicări economice și politice. În ianuarie 1905, organizațiile socialiste din orașul Zalău și Șimleul Silvaniei, prin apelurile lansate, chemau muncitorii la adunare publică de protest împotriva politicii de asuprire socială și națională duse de clasele exploatare și autorități, pentru impunerea de revendicări economice și politice²⁰.

¹⁶ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, p. 224.

¹⁷ *Ibidem*, p. 233.

¹⁸ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (A.I.S.I.S.P.), fondul nr. 70, dosarul nr. 217.

¹⁹ *Loc. cit.*, fondul nr. 172, dosarul nr. 218.

²⁰ *Loc. cit.*, fondul nr. 205, dosarul nr. 269, fila 4.

Numeroase au fost acțiunile țăranilor români și maghiari de pe cuprinsul județului împotriva grofilor și baronilor, pentru pământ și libertate națională. Nu odată, însă, așa cum s-a întâmplat la Nușfalău, în 1895, țăranilor li s-a răspuns cu gloanțe.

În satele sălăjene s-a făcut puternic simțit ecoul răscoalelor de la 1888, al mișcărilor țăărănești de peste Carpați de la începutul secolului al XX-lea, care au culminat cu vîlvătaia din primăvara lui 1907. Influența acesteia în rîndurile țăranimii sălăjene se ilustrează, între altele, și în conținutul manifestului adresat de comitetul lucrătorilor agricoli din Zalău maselor țăărănești și în care se spune : „Fraților ! Dacă v-ați săturat de mizerie și foamete, atunci, acum este timpul să ne ajutăm. Trebuie să ne convingem odată pentru totdeauna că nouă nu ne ajută nici popa, nici solgăbirăul, nici proprietarul. Dar nu ne ajută nici înaltul guvern, nici domnii deputați, ci numai solidaritatea noastră”²¹.

Dorința de veacuri a reunirii cu Țara a pămînturilor românești cîmpite s-a manifestat deosebit de viguros și în Sălaj. În întreg județul s-au constituit consilii și gărzi naționale, locale și județene, care au pregătit temeinic actul istoric de la 1 decembrie 1918. Printre cei 1 228 de delegați sosiți la Alba Iulia din toate colțurile Transilvaniei, cu dorința și hotărîrea fermă de a sfărîma granițele vitrege care i-au separat de frații lor de peste Carpați, de a fi liberi și uniți cu patria, s-au aflat și 100 de delegați aleși, împuterniciți de locuitorii Sălajului. Printre ei figurau și Iuliu Maniu, născut în Bădăcin (județul Sălaj), unul din mulții reprezentanți transilvăneni ai mișcării naționale de eliberare și unire cu Țara, Iuliu Domșa și Ion Talos. Exprimînd hotărîrea de unire cu patria-mamă, în discursul de deschidere a Marii Adunări Naționale din 1 decembrie 1918, George Pop de Băsești, în calitate de președinte ales al Adunării, sublinia : „Națiunea română la toate evenimentele mari istorice în trecut, și astfel și astăzi, s-a adunat pentru a decide asupra sorții sale. Așa onorată adunare, în anii 1848, cînd era cea mai grea sarcină asupra națiunii române... s-a adunat pe Cîmpia Libertății la Blaj, și acolo Adunarea Națională a luat hotărîrea care avea să înfrunte iobăgia în care gemea sărmana noastră națiune. După dezrobirea noastră din iobăgie a urmat o altă iobăgie și mai mare, iobăgia sufletelor noastre, și apoi a urmat iobăgia de clasă. Astfel, onorată adunare, la locul acesta sfințit de sîngele marilor noștri martiri v-ați adunat și d-voastră, ca să sfărîmați și cătușele robiei noastre spirituale, ale robiei noastre seculare și să decidem ca un popor liber asupra sorții noastre. Lanțurile acestei robii sîntem chemați, fraților, să le zdrobim astăzi, în această Mare Adunare a tuturor românilor din Ungaria și Transilvania, aici pe pămîntul stropit cu sîngele martirilor Horea și Cloșca. Vrem să zdrobim lanțurile robiei noastre sufletești prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul : Unirea tuturor celor de o limbă și de o lege într-un singur și nedespărțit stat românesc”²².

Operă a maselor largi, a întregului popor român, făurirea statului național unitar, necesitate obiectivă a însăși dezvoltării istorice, a creat condiții propice dezvoltării mai rapide a forțelor de producție, înmănușării energiilor și capacităților creatoare ale poporului, concentrării la scară națională a mișcării muncitorești, a tuturor forțelor înaintate ale patriei. Reunirea cu statul român a provinciilor istorice românești aflate

²¹ „Erdély Hirlap” (Cluj), nr. 29 din 1907.

²² V. Braniște, *George Pop de Băsești : Cuvîntare festivă*, Tipografia Națională S. A., Cluj, 1923, p. 2—4.

până în 1918 sub dominație străină a dus la creșterea numerică a proletariatului, a rolului său în viața țării. În contextul larg al schimbărilor profunde în evoluția economică și politică a țării, clasa muncitoare, clasa cea mai avansată a țării, s-a aflat în centrul efervescenței politice. Partidul proletariatului din țara noastră a militat cu abnegație în fruntea maselor muncitoare, hotărât „să ducă înaintea lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub exploatarea capitalistă. România nouă de astăzi — subliniau revoluționarii români — trebuie să devină România socialistă de miine”²³.

Congresul general al Partidului Socialist, din mai 1921, a statuat unificarea mișcării noastre muncitorești pe temelii comuniste, a înarmat partidul cu o strategie și o tactică nouă pentru a-și îndeplini misiunea istorică de transformare revoluționară a societății românești. Afirmarea Partidului Comunist Român a marcat o etapă nouă, superioară, atât pe plan politic, cât și organizatoric în mișcarea revoluționară, în istoria poporului nostru. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Partidul comunist, continuator direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională”²⁴.

După 1921, organizațiile de partid din Sălaj au trecut la punerea bazelor organizatorice comuniste. Totodată, au fost create noi organizații ale P.C.R. și ale U.T.C., s-a extins procesul organizării în sindicate. O seamă de rapoarte ale autorităților burgheze conțin date despre activitatea desfășurată în întreaga perioadă interbelică de comuniști, socialiști și alți militanți democrați, de diferite organizații de masă, legale sau ilegale, conduse de partidul comunist pe întreg teritoriul județului Sălaj. Astfel, un raport din 5 ianuarie 1933 informează că, în Șimleul Silvaniei, își desfășura activitatea o organizație a Partidului Comunist Român cu 50—60 de membri²⁵. Printre membrii acestei organizații erau menționați: Iosif Hosu, Ștefan Heghedius, Mauriciu Burcuș și alții. Numeroși comuniști activau în reședința județului, Zalău²⁶, precum și la Sărmășag și Cehul Silvaniei. Autoritățile au urmărit continuu activitatea depusă de comunistul Nicolae Goldberger, din Someș-Odorhei, județul Sălaj, atât pe plan local, cât și în calitate de membru al conducerii P.C.R.

Comisarul de poliție din Zalău, într-un raport către superiori, informa că activitatea organizațiilor P.C.R. din județ în rîndul maselor este susținută de o serie de elemente „care au îmbrățișat ideile comuniste în diferite centre mai mari industriale și care, din lipsă de muncă și datorită concedierilor, se găsesc din nou cu domiciliul în județ”²⁷. Astfel, pentru activitate comunistă au fost urmăriți studentul Ștefan Chelemen din Zalău²⁸, Carol Gherman, Grigore Băieș, muncitor croitor, născut în Giurtelecul Șimleului²⁹.

²³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 275.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 10, dosarul nr. 2 668, fila 145.

²⁶ *Loc. cit.*, dosarul nr. 2 673, fila 10. A se vedea și : dosarul nr. 2 675, fila 35.

²⁷ *Loc. cit.*, dosarul nr. 2 648.

²⁸ *Loc. cit.*, dosarul nr. 2 669, fila 16.

²⁹ *Loc. cit.*, dosarul nr. 2 668, fila 33.

Teama față de ideile comuniste a făcut, așa cum rezultă din unele rapoarte ale autorităților locale, ca revoluționarii de pe teritoriile județului să fie „în permanentă supraveghere”³⁰.

Numeroși muncitori au fost membri ai Sindicatelor unitare și ai altor organizații de masă, conduse nemijlocit de Partidul Comunist Român. De asemenea, în Sălaj, mai ales la Zalău și Șimleu, își desfășurau activitatea organizații ale partidelor social-democrat și socialist independent.

În întreaga perioadă interbelică, comuniștii sălăjeni s-au aflat în mijlocul maselor muncitoare, în pofida măsurilor represive la care recurgeau autoritățile, au organizat și au condus lupta lor, au răspândit numeroase materiale cu conținut revoluționar pentru a le înarma cu linia politică a P.C.R.

S-a intensificat, în aceeași perioadă, lupta maselor țărănești. Frământările care au definit satul românesc în perioada aplicării reformei agrare de la 1921 au cuprins și județul Sălaj. Mulți țărani au fost profund nemulțumiți de felul cum s-a concretizat în practică această reformă. Parchetul Tribunalului din Zalău trimitea în judecată, la 6 aprilie 1925, pe lucrătorul agricol Toader Balota din Dersida inculpat „pentru violență contra statului și propagandă contra legilor”, „pentru agitarea poporului”, întrucât el și alți lucrători agricoli sau țărani nevoiași au declarat că „întregul pământ li se cuvine celor ce muncesc”³¹.

Dealtfel, numeroase știri publicate în presa din epocă au relatat despre deseale răzmerițe care au avut loc în anii dintre cele două războaie mondiale în întreg județul Sălaj împotriva moșierilor și a autorităților locale. Printre puternicele acțiuni ale maselor muncitoare din Sălaj împotriva exploatării și asupririi se înscrie și greva minerilor din satul Cristolțel (comuna Surduc) din anul 1939.

Numeroase au fost acțiunile comuniștilor, ale tuturor patrioților din județul Sălaj împotriva politicii hitleriste de dezmembrare a României. Dictatul fascist de la Viena din 30 august 1940 a fost vehement condamnat de muncitorii, țăranii, intelectualii, români și maghiari, din județ.

În anii grei ai coterpirii fasciste-horthyste, Sălajul a înfruntat grele și tragice evenimente. În cursul ocupării județului de către trupele horthyste, acestea au maltratată și apoi au asasinat, în ziua de 9 septembrie 1940, 81 de bărbați, femei și copii din satul Treznea și au dat foc la 27 de case, iar o săptămână mai târziu au fost măcelăriți 154 de locuitori din comuna Ip. Concomitent, și în alte localități ale județului au fost comise crime și masacre : la 18 septembrie, în comuna Cuceu, au fost ucise 16 persoane ; la 15 septembrie, în Cauș — 4 persoane ; la 14 septembrie, în Șimleul Silvaniei — 7 persoane ; la 9 septembrie, în Zalău — 5 persoane, iar la Ciumărna — 12 persoane ; la 16 septembrie, în Cerișa — 11 persoane. Între comunele Zăuan și Nușfalău au fost uciși 13 rezerviști, care se îndreptau spre căminele lor.

Regimul fascist de ocupație a dus cu ferocitate o politică de umilire și înjosire, mulți patrioți români fiind întemnițați, trimiși la muncă forțată, cu unicul scop al exterminării lor.

Asemenea tuturor oamenilor acestui pământ, locuitorii Sălajului, pătrunși de o profundă adversitate și indignare față de coterpitorii fasciști, de actele sîngeroase ale acestora, de ciuntirea granițelor țării, s-au împotrivit permanent ocupanților. Muncitorii, țăranii, intelectualii, în frunte

³⁰ Loc. cit., fila 58.

³¹ Loc. cit., fondul nr. 10, dosarul nr. 2 666, fila 72.

cu comuniștii, au ripostat în variate forme ale rezistenței împotriva naziștilor și acoliților lor horthyști. În această luptă, mereu mai largă, alături de români s-au aflat oamenii muncii de naționalitate maghiară, care au înțeles că numai împreună cu poporul român își pot îndeplini profundele aspirații de dreptate socială și națională.

Vestea triumfului insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste din August 1944 a fost primită cu un nemărginit entuziasm de locuitorii Sălajului. Ei au participat în masă, alături de armata română eliberatoare, la acțiunile pentru zdrobirea forțelor fasciste, înscriind, împreună cu unitățile armate, pagini de eroism în bătăliile purtate pe raza localităților Cernuc, Gîrbou, Tihău, Creaca, Dragu, Românași, Zalău, Chilioara, Chiejd, Derșida, Bobota, unde stau mărturie mormintele eroilor căzuți la datorie în lupta pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub dominația străină, pentru victoria deplină asupra nazismului.

În anii socialismului, Sălajul, această vatră de pământ dacic, a parcurs, împreună cu întreaga țară, treptele de măreție ale noii sale istorii, clădită pe un trecut glorios, pe un prezent socialist înfloritor și îndreptată spre viitorul comunist al României.

Rod al politicii clarvăzătoare a Partidului Comunist Român — la a cărei înțeleaptă fundamentare un rol deosebit a avut și are tovarășul Nicolae Ceaușescu —, politică de dezvoltare armonioasă a tuturor județelor țării, de repartizare judicioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul României, căreia i-au dat viață pe aceste meleaguri priceperea și hărnicia sălăjenilor, în frunte cu comuniștii, fizionomia județului a cunoscut adânci transformări. Sălajul trăiește o adevărată renaștere socialistă, cu implicații deosebit de rodnice pentru viața materială și spirituală a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, din acest minunat colț de țară, care cunoaște astăzi *cea mai intensă dezvoltare din istoria sa*. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Făurirea socialismului presupune dezvoltarea puternică a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării, într-o concepție unitară și de largă perspectivă. Numai pe această cale se asigură ridicarea gradului de civilizație a tuturor localităților, lichidarea migrației populației spre orașele mari, transformarea armonioasă a întregii structuri și vieți sociale, făurirea deplinei egalități în ce privește condițiile de muncă și viață, exercitarea drepturilor și afirmarea în cîmpul vieții sociale a tuturor cetățenilor țării“.

Semnificativă pentru materializarea acestei orientări științifice și umaniste a partidului nostru este sarcina trasată de cel de al XI-lea Congres al P.C.R. ca, la sfîrșitul anului 1980, în fiecare județ al țării să se obțină o producție globală industrială de minimum 10 miliarde lei, iar în 1990 de circa 18—20 de miliarde lei, adică tot atît cît se producea în întreaga țară în 1938. În actualul cincinal va începe transformarea treptată în orașe agricole sau agro-industriale a 120 de centre comunale, iar pînă în 1990 a circa 300—400. Toate aceste procese se vor oglindi profund și în județul nostru, care se prezintă azi ca o unitate administrativ-teritorială înfloritoare, cu o personalitate economică, socială și culturală demnă de epoca socialismului victorios, dîndu-i noi valențe activitatea înfrățită a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, care își făuresc împreună prezentul și viitorul.

Dacă încercăm o sintetizare a rezultatelor obținute de la reînființarea județului, în 1968, putem evidenția două trăsături fundamentale, și

anume : *dinamismul* dezvoltării economice-sociale și *modernizarea* structurii industriei județului. Ca urmare a eforturilor financiare făcute de statul socialist, potențialul economic al județului a crescut considerabil, peisajul sălăjean integrându-și obiective de vitală însemnătate, care au marcat nașterea unor noi ramuri economice pe aceste locuri, cum sînt *industria constructoare de mașini* (Întreprinderea de armături industriale din fontă și oțel), *electrotehnică* (Întreprinderea de conductori electrici emailați), *a materialelor de construcții* (Întreprinderea de produse ceramice pentru construcții), *ușoară* (Filatura de bumbac) și altele, punîndu-se bazele unor platforme industriale în toate orașele județului.

Atare înfăptuiri au făcut ca, în ultimii ani, ponderea producției industriale să depășească 50 la sută din totalul producției globale a județului. Numai Întreprinderea de conductori electrici emailați produce într-un an cît producea întreaga economie a județului în 1970. Ne mîndrim astăzi că, în industrie, producem, în numai 15,5 zile, cît am produs în 1950 într-un an întreg. Exportăm azi 200 de tipuri de produse în 27 de țări ale lumii.

Datorită alocării unui însemnat volum de investiții și construirii unor noi și importante obiective industriale, în perioada 1969—1975 industria județului a înregistrat un ritm mediu anual de creștere de 18,9 la sută, față de 12,5 la sută pe țară, fiind, la sfîrșitul anului 1975, de 3,5 ori mai mare decît în 1968. În anul 1972, pentru prima dată în istoria județului Sălaj, producția globală industrială a fost mai mare decît cea agricolă. Întreaga producție globală industrială a județului din 1968 se realiza în anul 1975 în 108 zile, iar în 1976 în numai 79 de zile.

În perioada 1968—1975 au fost create noi locuri de muncă, ceea ce a atras după sine mutații în structura populației ocupate, dezvoltarea puternică a clasei muncitoare în această zonă a țării.

Tabloul realizărilor din industrie este întregit de succesele obținute de agricultura de stat și cooperatistă din județ, care cunoaște un larg proces de dezvoltare și modernizare. A crescut, an de an, numărul tractoarelor și al mașinilor agricole din județ. Astfel, de la 886 de tractoare în 1965, numărul acestora este în prezent de peste 1 400. De asemenea, cantitatea de îngrășăminte chimice a crescut, în medie, la hectar, în aceeași perioadă, de două ori și jumătate. Ca urmare, producția globală agricolă a sporit, în anii 1971—1975, cu circa 18 la sută, iar în 1976 s-au obținut cele mai mari producții din istoria județului.

O importantă dezvoltare au cunoscut ramurile tradiționale ale agriculturii sălăjene — creșterea animalelor, pomicultura și viticultura. De remarcat este faptul că, din totalul producției globale agricole, 53,9 la sută revine producției vegetale și 46,1 la sută zootehniei. Se acordă o atenție susținută sporirii, în continuare, a efectivelor de animale, productivității acestora, ameliorării taurinelor din rasa Bălțata românească, prin dezvoltarea activității de selecție și prin îmbunătățirea bazei furajere. Sălajul dispune, de asemenea, de un bogat patrimoniu pomicol și viticol, format din peste 15 100 ha livezi și peste 4 000 ha vie.

Dezvoltarea în ritm rapid a industriei și a agriculturii a determinat schimbări radicale în viața locuitorilor acestor meleaguri. Față de 1950, veniturile populației au crescut de 2,5 ori. S-a dublat volumul desfacerilor de mărfuri, sporind, mai ales, desfacerăa mărfurilor de folosință îndelungată : mobilă, receptoare radio, televizoare, mașini de uz casnic, auto-

turisme, care reflectă gradul tot mai ridicat de civilizație al locuitorilor județului nostru.

Au cunoscut o mare amploare construcția de locuințe și lucrările edilitar-gospodărești. Menționăm în acest sens că, între anii 1968 și 1977, au fost construite 8 098 de apartamente din fondurile statului și din fondurile populației și cu sprijinul statului și peste 9 660 de locuințe din fondurile proprii ale cetățenilor. Au fost ridicate numeroase edificii social-culturale (case de cultură, spitale, noi săli de clasă etc.) ; s-a extins rețeaua de canalizare în cele patru orașe ale județului, precum și rețeaua de alimentare cu apă. A crescut la 815 numărul unităților comerciale cu amănuntul, s-a lărgit gama prestărilor de servicii către populație ; s-a dublat numărul liniilor telefonice. Curentul electric a fost introdus în 265 de localități, încheindu-se astfel, încă în 1971, procesul de electrificare a județului. Toate acestea au schimbat și schimbă pe zi ce trece înfățișarea orașelor și a satelor județului nostru.

Sălajul dispune azi de o rețea școlară și de cultură fără precedent în istoria acestor locuri. În anul școlar 1977—1978 numărul grădinițelor a crescut, față de 1938—1939, de la 23 la 238, al copiilor din aceste unități de la 1 135 la 12 742, al educatoarelor de la 27 la 411 ; al elevilor de la 28 500 la 58 514, al cadrelor didactice de la 730 la 2 909. Activitatea cultural-artistică se desfășoară în cinci case orașenești de cultură și 260 de cămine culturale, în cadrul cărora activează 2 160 de formații artistice de amatori. Formațiile artistice din Buciumi, Sincraiul Almașului, Șimleul Silvaniei, Zalha, Giurtelec, Sighetul Silvaniei etc., cit și formația profesională de muzică populară „Meseșul“ sînt cunoscute dincolo de hotarele județului nostru.

Numărul cinematografelelor a crescut, față de 1938, de la trei unități la 144, al spectacolelor de la 1 163 la 30 273, al spectatorilor de la 224 000 la 1 700 000. În orașele și comunele județului funcționează 452 biblioteci cu 650 000 de volume și cu peste 126 900 de cititori. La Zalău, orașul de reședință al județului, s-au dat în folosință o modernă casă de cultură a sindicatelor și o casă de cultură a tineretului.

Sălăjenii, de la cei mai vîrstnici și pînă la copiii de școală, sînt pasionați culegători ai obiectelor care atestă prezența noastră multimilenară aici, cît și ai valorilor de artă populară. În județ există 125 de muzee și colțuri muzeistice școlare, iar Muzeul de istorie și artă din Zalău adăpostește peste 22 000 de exponate.

Realizări remarcabile s-au înregistrat în domeniul ocrotirii sănătății. Numărul circumscripțiilor medico-sanitare a crescut de la 46, în 1960, la 61, s-au creat 13 dispensare de întreprinderi, policlinici, iar numărul caselor de nașteri a ajuns la 38, al paturilor în unități de asistență sanitară de la 996 la 1 530, iar al personalului medico-sanitar de la 500 la peste 1 200.

Sălajul — cuvînt cu rezonanță în inima celor care trăiesc sau cunosc oamenii de aici — își cultivă tradițiile multimilenare în domeniul artei populare. Meșterii în lemn de pe Valea Almașului și Agrijului, olarii din multe localități ale județului, portul popular specific Sălajului evocă, prin iscusința și frumusețea lor, o artă de statornicie și trăinicie. De cînd ne știm, am trăit cu codrul, am îndrăgit natura. Iubim dintotdeauna meleagurile în care trăim și muncim. De aceea, sălăjenii își aleg în zilele de repaos frumoasele locuri din natura Țării Silvaniei. Au intrat în tradiție serbările cîmpenești de pe Gorgana — locul unde Simion Bărnuțiu a închis ochii pentru totdeauna, Pria — unde în fiecare primăvară are loc sărbătoarea populară „Măsurîșul“, Chieșd — locul unde se zice că a poposit Mihai Vi-

teazul, Strîmtorile Ticăului — unde Someşul îşi dă mina cu linia de cale ferată şi şoseaua ce duc în Țara Oaşului.

Faptele şi datele succint evocate mai sus stau mărturie că judeţul nostru a parcurs, de la constituirea sa, în 1968, şi pînă acum, o perioadă de profunde prefaceri înnoitoare. Ceea ce dorim să subliniem este faptul că cincinalul 1976—1980 va marca o deosebit de amplă dezvoltare economică-socială, făcînd ca Sălajul să urce noi şi importante trepte de viaţă nouă.

În acest cincinal vom realiza un volum de investiţii care se vor materializa în construirea a peste 50 de noi obiective economice şi social-culturale, din care 14 de o importanţă deosebită, amplasate în toate oraşele judeţului, cum sînt : Întreprinderea de anvelope şi Întreprinderea de ţevi Zalău, care va fi cea mai modernă linie de fabricare a ţevilor din oţel fără sudură din ţară şi, în final, cea mai mare întreprindere de acest fel din ţară ; Centrala electrică de termoficare de pe platforma industrială a oraşului Zalău. Se va extinde Întreprinderea de conductori electrici emailaţi prin construirea unor noi capacităţi şi a laminorului de cupru. Se va dezvolta capacitatea de producţie a Întreprinderii de armături industriale. De asemenea, sînt în construcţie sau urmează a se construi în acest cincinal şi alte obiective economice, cum sînt : o întreprindere de construcţii de maşini, o întreprindere de confecţii şi o întreprindere de ţesături tip in la Jibou ; o întreprindere de prelucrare a maselor plastice, o fabrică de tricotaje tip lînă şi o fabrică de mobilă la Cehu-Silvaniei ; o filatură de fire cardate tip bumbac, o fabrică de nutreturi combinate şi dezvoltarea fabricii de materiale izolatoare la Şimleul-Silvaniei. Se va da în folosinţă un lac de acumulare a apei, care va contribui la asigurarea cu apă industrială şi potabilă a oraşelor Zalău şi Şimleu.

Ca urmare a punerii în funcţiune a obiectivelor prevăzute pentru acest cincinal şi a extinderii unor capacităţi de producţie la unităţile economice existente, precum şi a sporirii productivităţii muncii, în anul 1980 vom realiza o producţie globală industrială de cel puţin 11 miliarde lei, ceea ce înseamnă o creştere de 5,5 ori faţă de 1975 şi de circa 18 ori faţă de 1968. În această perioadă, industria judeţului va înregistra unul dintre cele mai înalte ritmuri de creştere (circa 38 la sută ritm mediu anual), cu mult superior ritmului mediu pe ţară.

Ceea ce este deosebit de important şi constituie caracteristica principală a procesului viguros de industrializare a judeţului nostru în următorii ani este că eforturile făcute de stat pentru industrializare se vor reflecta nu numai în dezvoltarea cantitativă a industriei, ci se vor produce modificări în structura producţiei industriale, determinate de apariţia unor noi ramuri ale producţiei materiale : industria chimică şi industria metalurgică. Drept urmare, la sfîrşitul anului 1980, metalurgia, chimia şi construcţiile de maşini vor deţine aproape 73 la sută din producţia industrială a judeţului.

O susţinută dezvoltare şi modernizare va cunoaşte agricultura judeţului. Volumul producţiei agricole urmează să crească în această perioadă cu 31 la sută faţă de planul pe 1975. Sporuri însemnate se vor înregistra, îndeosebi, la cereale, culturi tehnice şi leguminoase, precum şi în zootehnie, atît ca efective, cît şi ca producţii medii pe animal.

În pomicultură vor fi modernizate şi transformate în livezi intensive noi suprafeţe ; se vor extinde plantaţiile de viţă de vie şi lucrările de modernizare în acest domeniu, ajungîndu-se ca, la sfîrşitul anului 1980, întreaga suprafaţă de podgorii să fie mecanizată.

Ramură principală a agriculturii județului, zootehnia se va dezvolta în mod prioritar ; vor fi construite noi unități specializate de tip industrial (complex pentru îngrășarea porcinelor, complex de creștere a găinilor).

În prezent întreaga producție de carne de bovine și ovine se realizează în complexe de tip industrial ; totodată, în acest an cooperativele agricole de producție vor realiza planul la efectivele de bovine matcă și la producția de carne, livrând statului cu peste 1 400 tone carne mai mult decât în anul trecut. La data de 26 octombrie 1977 agricultura cooperatistă și-a realizat integral sarcinile la fondul centralizat, la producția de lapte, urmînd ca pînă la finele anului să livreze suplimentar peste 27 000 hl lapte.

Dezvoltarea în ritm rapid a industriei și agriculturii, a celorlalte ramuri ale producției materiale va avea profunde consecințe pozitive pe plan social. Se vor da în folosință peste 12 000 noi apartamente, se vor moderniza spațiile comerciale, se va asigura o mai largă bază materială pentru dezvoltarea în continuare a învățămîntului, culturii, ocrotirii sănătății.

Pătrunși de un profund elan revoluționar și patriotic, oamenii muncii din județul nostru, în frunte cu comuniștii, s-au angajat cu hotărîre, încă de la începutul cincinalului, la o muncă intensă pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite. Subliniem că, în anul 1976, primul an al actualului cincinal, producția globală industrială a înregistrat un ritm de creștere de peste 37 la sută, peste 91 la sută din sporul respectiv fiind realizat pe seama creșterii productivității muncii.

La data de 19 noiembrie 1977, planul producției globale industriale pe primii doi ani ai cincinalului a fost realizat, creîndu-se condiții pentru obținerea unei importante producții industriale suplimentare, pentru realizarea pînă la sfîrșitul cincinalului a unei producții globale industriale peste plan în valoare de 1,3 miliarde lei. Exportul s-a dublat comparativ cu perioada corespunzătoare a anului trecut, productivitatea muncii a marcat importante depășiri.

Dezbaterile constructive asupra acestor probleme, care au devenit modul însuși de a fi al oamenilor muncii, mobilizați și îndrumați de comuniști, sînt caracterizate printr-o vie preocupare pentru găsirea de soluții concrete menite a conduce la noi îndepliniri, a înlătura neajunsurile, scoțînd în evidență hotărîrea tuturor locuitorilor județului, tineri și vîrstnici, bărbați și femei, fără deosebire de naționalitate, de a se angaja ferm în vasta muncă de îndeplinire a sarcinilor. Pe baza identificării și a valorificării rezervelor interne de care dispun colectivele întreprinderilor, în adunările oamenilor muncii au fost asumate noi angajamente, care vor asigura realizarea, pînă în 1980, a unei producții suplimentare de peste 1,3 miliarde lei.

Îndeplinirea vastului program de dezvoltare a Sălajului este strîns legată de creșterea rolului conducător al organelor și organizațiilor de partid, care asigură deplasarea hotărîră a centrului de greutate al activității în producție, în mijlocul oamenilor, în vederea soluționării rapide a problemelor care se ivesc și a îndeplinirii riguroase a tuturor sarcinilor. Înalta responsabilitate și maturitate a organizațiilor de partid, fermitatea cu care comuniștii, toți oamenii muncii de pe aceste meleaguri, români și maghiari, își afirmă hotărîrea de a acționa zi de zi pentru ca planurile anual, cincinal, precum și programul suplimentar să fie îndeplinite ireproșabil sînt marile temeuri de certitudine ale noii ascensiuni socialiste a județului nostru, în pas cu evoluția istorică a patriei noastre în lumea contemporană.

Cu privire la politica de alianțe promovată de P.C.R. în anii 1921 – 1933

Activitatea de peste opt decenii a partidului clasei muncitoare din România confirmă prin puterea exemplelor importanța deosebită pe care a avut-o promovarea unei tactici elastice, adecvată împrejurărilor social-politice ale fiecărei epoci istorice față de grupările și partidele politice fie avînd aceași bază socială și scopuri politice comune, fie deosebite prin natura lor de clasă, prin pozițiile ocupate în societate și prin interesele lor generale.

Realizarea unor acorduri sau înțelegeri de colaborare cu alte organizații sau partide politice în lupta pentru dezvoltarea țării pe calea democrației, pentru apărarea intereselor supreme ale poporului român, a ocupat un loc însemnat în strategia și tactica partidului clasei muncitoare din România, îndeosebi începînd din mai 1921.

Valorificînd bogata experiență a mișcării muncitorești din România în problema alianțelor și elaborînd o linie tactică proprie, Partidul comunist s-a afirmat ca o puternică forță politică națională, purtătoare a intereselor fundamentale ale maselor muncitoare, capabil să polarizeze toate forțele înaintate, progresiste ale națiunii pentru dezvoltarea necontenită a țării pe calea progresului multilateral.

Elaborarea și promovarea politicii de alianțe de către Partidul comunist a fost un proces complex asupra căruia au acționat numeroși factori interni și externi. Politica anticomunistă promovată de cercurile reacționare ale claselor exploatare, scoaterea P.C.R. în afara legilor, în 1924, au creat numeroase greutăți activității Partidului comunist în rîndurile maselor, răspîndirii și dezbaterii în opinia publică a programului său și a problemelor social-economice ale dezvoltării României. La acestea s-au adăugat numeroase indicații și teze nerealiste impuse Partidului Comunist Român de către Comintern, care au influențat negativ activitatea teoretică și practică a P.C.R.

Una din preocupările dominante ale Partidului Comunist Român, începînd cu perioada imediat următoare Congresului din mai 1921, a constituit-o definirea contururilor social-politice, a caracteristicilor și direcțiilor evoluției sistemului de partide politice din România de după primul război mondial și, în acest context, fixarea poziției, rolului și locului său

în acest sistem. Aceste preocupări, în mod obiectiv, nu puteau fi concretizate imediat prin fixarea unei orientări tactice adecvate față de fiecare partid politic care ființa la acea dată în România. În tradiția mișcării noastre muncitorești a existat practica analizării temeinice a fiecărui aspect al situației interne și, cu atât mai mult, a acelor care aveau tangență sau erau legate direct de activitatea partidului clasei muncitoare. Așa se explică de ce, la scurtă vreme după Congresul din mai 1921, în presa centrală și locală editată de către P.C.R. au avut loc dezbateri asupra sistemului de partide din România, a situației, caracterului și perspectivei evoluției fiecăruia din componentele sale, în viziunea descifrării potențialilor parteneri de coaliție ai Partidului comunist. Evident, în aceste circumstanțe, au fost emise o serie de păreri care au ajutat conducerea P.C.R. la adoptarea, nu după multă vreme, a unei poziții realiste față de formațiunile politice muncitorești și nemuncitorești și, ca o consecință, obținerea unor succese notabile în domeniul alianțelor sale politice. Trebuie subliniat, însă, că nu toate din tezele și aprecierile formulate atunci la adresa unor partide sau formațiuni politice s-au dovedit ulterior a fi justificate, dar, de reținut este faptul că dezbaterile ce au avut loc într-un cadru democratic au permis comuniștilor să-și definească poziția față de fiecare dintre aceste partide, inclusiv în legătură cu posibilitățile realizării unor acorduri de acțiuni comune în diferite domenii ale vieții social-politice a țării.

Sub semnătura lui Petre Constantinescu-Iași, ziarul „Socialismul“, organul central de presă al P.C.R. din acea perioadă, publica, în luna februarie 1922, un serial de articole sub genericul „Partidele politice și comunismul“ în care erau analizate metamorfozele survenite în primii ani postbelici, alianții și deosebirile de vederi care dominau ansamblul sistemului și, îndeosebi, modul în care Partidul comunist se raporta la acest context politic.

Acest sistem, situat dincolo de comuniști, era împărțit în două grupe distincte. În prima, erau incluse partidele liberal, conservator-progresist, conservator-democrat și poporului care reprezentau interesele fundamentale ale marii burghezii și ale resturilor moșierimii române, precum și ale acelor cercuri politice care gravitau în jurul lor. În concepția comuniștilor, aceste forțe social-politice, care erau privite numai prin prisma raporturilor directe cu P.C.R., alcătuiau frontul anticomunist, față de care trebuia să se adopte tactica luptei deschise și intransigente. Partidul liberal era apreciat ca situându-se în fruntea „dușmanilor mai puternici ai comunismului“, reprezentînd „organizația politică a capitaliștilor români“ pentru care „programul comunist reprezintă o primejdie imediată și puternică“¹. Partidele conservator-progresist și conservator-democrat erau considerate ca fiind descendente din partidul marilor proprietari funciari, în care își găsiseră loc și o pleiadă de avocați, din rîndul acestora distingîndu-se Take Ionescu, șeful conservatorilor-democrați².

Referitor la Partidul poporului se aprecia că „adunase mulți politicieni provenind din partidele conservator și conservator-democratic..., aflate într-un proces rapid de disoluție“, cărora „ideologismul și mai ales profiturile puterii le-au trezit pofte pe care le-au manifestat ca niște veritabili oligarhi“³.

¹ „Socialismul“, anul XVII, nr. 103 din 11 februarie 1922.

² *Ibid.*, nr. 107 din 16 februarie 1922.

³ *Ibid.*, nr. 109 din 18 februarie 1922.

Reflecând asupra opţiunii prin care erau privite aceste partide, rezultă că, în afară de conturarea profilului lor ca forţe politice reprezentând interesele claselor dominante, nu erau sesizate şi anumite fenomene noi care îşi făcuseră apariţia în rîndurile lor, ca expresie a desăvîrşirii unităţii naţional-statale şi, ca o rezultată a acestei situaţii, a procesului de diversificare a opţiunilor privitoare la evoluţia societăţii româneşti pe cale burghezo-democratică, fenomene care au creat noi posibilităţi de colaborare, în anumite direcţii, între comunişti şi aceste partide, în pofida deosebirilor nete de clasă care le despărteau. Faptul că rolul acestor forţe politice era privit doar prin atitudinea lor anticomunistă, fără a lua în calcul şi alte trăsături şi a le raporta la problemele mari ce se ridicau în faţa societăţii româneşti de atunci, a fost de natură să conducă la emiterea, apriori, a ipotezei imposibilităţii oricăror apropieri şi acţiuni comune ale partidelor respective cu comuniştii.

Desigur, această concluzie nu trebuie generalizată la ansamblul orientării P.C.R., ea fiind exprimată numai în serialul publicat de ziarul „Socialismul“.

În a doua grupare erau incluse acele forţe care aveau o atitudine mai nuanţată faţă de Partidul comunist. Din această grupare, după părerea „Socialismului“, făceau parte partidele ţărănesc, naţionalist-democrat (Iorga), naţional român şi Federaţia partidelor socialiste. În definirea caracterului acestor partide precum şi a raporturilor dintre ele şi Partidul comunist se remarcă încercarea de a le analiza mai diferenţiat, dar nu pînă la definirea unei linii tactice reclamate de realităţile epocii. Partidul ţărănesc era apreciat ca „cel mai puternic din opoziţia burgheză“⁴. Deşi cadrele sale de conducere proveneau tot din vechile partide ale burgheziei şi moşierimii — de la liberali C. Stere, N. Lupu, St. Popescu, iar de la conservatori S. Mehedinţi — baza socială era alcătuită din ţărani. Se aprecia că Partidul ţărănesc exprima „prin excelenţă mica proprietate ţărănească“ care „se hrăneşte hrînind la rîndul său instinctele de proprietate individuală ale ţăranului şi dorul de a pune mîna pe putere pentru a organiza statul conform intereselor sale“⁵. Din acest punct de vedere, autorul serialului, analizînd raporturile dintre cele două partide, observa, în primul rînd, elementele care le despărteau. Se aprecia că Partidul ţărănesc se deosebea de cel comunist prin concepţia politică şi baza sa socială, dar se formula greşit concluzia că acest partid şi ţărănimea, încadrată în el, aveau doi duşmani potenţiali de valoare egală şi anume „individualismul exploatator“ alături de care era situat „proletariatul exploatat şi comunist“⁶. Fără a eluda elementele de unitate dintre cele două partide, rezultate din baza lor socială, gazeta reducea unitatea la „interesul comun în lupta contra oligarhiei capitaliste“⁷, înţelegînd prin aceasta marea burghezie industrial-bancară care domina viaţa economică şi politică a ţării. Chiar dacă ulterior Partidul ţărănesc s-a situat pe poziţii potrivnice Partidului comunist, această apreciere a impietat, într-o măsură, asupra relaţiilor dintre cele două partide într-un moment cînd naţional-ţărăniştii se manifestau pe un teren burghezo-democrat, uneori cu tendinţe radicale şi cînd era posibilă constituirea unui front comun de luptă împotriva principalelor forţe politice burgheze, pentru prefaceri

⁴ „Socialismul“, anul XVII, nr. 112 din 22 februarie 1922.

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

democratice, favorabile maselor muncitoare. Cu toate acestea, este de reținut faptul că încă din această fază comuniștii au sesizat existența unor punți politice de natură să-i apropie de țăraniști în lupta împotriva marii burghezii bancar-industriale, fapt ce a facilitat numeroase strădanii ulterioare ale Partidului comunist de a realiza o apropiere de Partidul țărănesc și, apoi, de Partidul național-țărănesc, rezultat din contopirea acestuia, în 1926, cu Partidul național.

Partidul naționalist-democrat (Iorga), avînd o structură socială eterogenă, prevedea în programul său economic apărarea industriei casnice și proprietatea individuală, fapt pentru care — după aprecierea militanților comunist P. Constantinescu-Iași — nu putea înțelege țelurile politice ale mișcării comuniste. El constata totuși, că mulți dintre cei aflați sub influența acestui partid aveau „uneori o atitudine binevoitoare față de comuniști”, mai ales atunci cînd se găseau alături în lupta împotriva marului capital, „adevăratul dușman al amîndurora”⁸.

Relevarea unor apropieri dintre comuniști și unele categorii aflate sub influența partidului lui Iorga făcea dovada strădaniei comuniștilor de a găsi căi de acces și spre categoriile sociale mic-burgheze, chiar dacă scopurile și direcțiile activității grupărilor politice în care se aflau încadrate erau deosebite de cele ale P.C.R.

Partidul național român era considerat ca reprezentant al clasei sociale cu poziții dominante în viața economică și social-politică a țării, fără a se vedea că în rîndurile și sub influența acestuia se găseau mase mari ale țărănimii, intelectualității, micii burghezii românești care și-au adus o contribuție importantă la realizarea unirii Transilvaniei cu România, la apărarea drepturilor naționale ale românilor din această parte a țării.

Privindu-l numai din punctul de vedere al atitudinii anticomuniste a unor reprezentanți ai burgheziei române, comuniștii au emis, apriori, o orientare tactică față de P.N.R. care va domina relațiile dintre cele două formațiuni pînă la fuziunea din 1926 a Partidului național cu cel țărănesc. La aceasta se mai adaugă și plasarea P.N.R. pe același plan cu partidele naționalist-democrat și cele aparținînd grupurilor etnice minoritare⁹.

În cadrul dezbaterilor din presa comunistă au fost exprimate puncte de vedere și în legătură cu atitudinea pe care trebuia s-o adopte P.C.R. față de Federația partidelor socialiste din România (F.P.S.R.). S-a făcut aprecierea că „între social-democrați și comuniști pot fi unele apropieri”¹⁰, fapt ce releva dorința militanților revoluționari ca mișcarea muncitorească să-și redobîndească unitatea politică și organizatorică. Considerîndu-se, în mod just, că la temelia activității F.P.S.R. se afla ideologia marxistă, unele cadre ale Partidului comunist nu au surprins însă real compoziția socială a acestei organizații, considerată a fi alcătuită doar din „lideri sindicali și din unele grupuri de aderenți, îndeosebi din Transilvania și Bucovina”¹¹. În realitate, baza de masă a F.P.S.R. o constituia elementul muncitoresc, cu preponderență din industria grea și extractivă, căruia i se adăugau meseriași, funcționari, intelectuali.

Analizînd rolul și poziția conducerii mișcării socialiste și social-democrate, militanții comuniști descifrau existența unui grup de lideri cu tendințe reformiste (I. Flueraș, I. Jumanca, E. Gherman, I. Ciser ș.a.) și a

⁸ „Socialismul”, anul XVII, nr 113 din 23 februarie 1922.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*, nr. 114 din 24 februarie 1922.

¹¹ *Ibid.*

unui alt grup cu merite în răspîndirea marxismului (George și Tatiana Grigorovici, Litman Ghelerter etc.). Absolutizînd și generalizînd la nivelul întregii mișcări socialiste tendințele primului grup, ei apreciau eronat că aceștia reprezentau pe „cei mai puternici auxiliari ai burgheziei”, „care s-au pus în fruntea dușmanilor proletariatului”, avînd o „mentalitate burgheză”¹².

În împrejurările cînd în cadrul P.C.R. aveau loc aceste dezbateri pentru definirea poziției față de partidele și grupările politice existente în România la acea dată, în martie 1922 au avut loc alegeri parlamentare generale, prilej de verificare practică a orientărilor schițate pînă atunci.

În timpul campaniei electorale din februarie — martie 1922, care a premers alegerilor, s-au întreprins numeroase acțiuni pentru realizarea unității tuturor forțelor revoluționare, democratice vizînd înfrîngerea Partidului liberal și, implicit, înlocuirea acestuia de la guvernarea țării¹³. Atenția principală, din acest punct de vedere, a fost concentrată spre înfăptuirea unității de acțiune a comuniștilor, socialiștilor și social-democraților, precum și realizarea unei colaborări cu Partidul țărănesc. În acest sens, Partidul comunist a propus Federației partidelor socialiste participarea la alegeri pe liste unice. Deși la nivelul întregii țări această formulă tactică de colaborare electorală nu s-a realizat din cauza refuzului unor lideri socialiști și social-democrați, în unele localități, ca Ploiești, Iași, Galați, Constanța au fost depuse liste unice de către comuniști, socialiști și social-democrați¹⁴. O încercare similară au întreprins comuniștii și cu Partidul țărănesc, fără însă să se poată materializa în vreo acțiune electorală concretă¹⁵. Dealtfel, în această campanie electorală obiectivul fundamental al comuniștilor l-a constituit folosirea posibilităților de activitate politică legală pentru consolidarea rîndurilor Partidului comunist, pătrunderea lui în mase, propagarea ideilor programatice proprii. Raportul Comitetului Executiv al P.C.R. către Congresul al II-lea al partidului, din octombrie 1922, preciza că în tactica preconizată de comuniști pentru alegerile din 1922 „n-a intrat nici un moment intenția de a scoate deputați”. Tactica partidului — după cum se remarcă în documentul citat — a fost următoarea : „a profita de libertatea relativă ce ne-o dădeau la orașe alegerile pentru a ne afirma înaintea maselor, pentru a le explica necesitatea existenței legale a partidului nostru și pentru a începe primele organizații care trebuiau, în tot timpul campaniei, să procedeze la opera de centralizare” — de realizare a unei structuri organizatorice încheiate și unitare pe întreaga țară.

Participînd la campania electorală și la alegeri, Partidul comunist a organizat mari manifestații la care au luat parte mase importante din mediul urban. Acțiuni de anvergură pe linia realizării unor înțelegeri politice electorale care să aducă partidul printre grupările politice parlamentare nu s-au înregistrat. Dealtfel, în condițiile în care partidul se găsea în plină acțiune de organizare a propriilor rînduri, cînd avea loc procesul

¹² Ibid.

¹³ Cf. Nicolae Petreanu, *Partidul Comunist Român în viața politică a României în anii 1921—1933. Momente și semnificații*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 4/1972, p. 70—94 ; Florian Tănăsescu, *Partidul Comunist Român în alegerile parlamentare din 1922—1938*, în „Anale de istorie”, anul XIX, nr. 2/1973, p. 91—110 ; Mihai Rusenescu, *Relațiile Partidului Comunist Român cu alte partide în anii 1922—1928*, în „Studii. Revistă de istorie”, tomul 24/1975 (nr. 5), p. 985—1009.

¹⁴ N. Petreanu, *Op. cit.*, p. 71.

¹⁵ M. Rusenescu, *Op. cit.*, p. 897.

anticomunist din Dealul Spirii, cînd liberalii, la putere, în ciuda libertăților electorale prevăzute de lege, luau măsuri menite a împiedica activitatea legală a comuniștilor și cînd programul partidului și tactica sa față de problemele mari ale României se aflau într-o fază incipientă de conturare, era explicabil ca, în timpul alegerilor din 1922, să nu înregistreze rezultate de amploare pe linia politicii sale de alianțe. Cu toate acestea, participarea P.C.R. la alegerile parlamentare generale din martie 1922 a constituit o experiență utilă, de care se va ține cont în următoarele confruntări electorale și, ceea ce a fost și mai important, această participare a semnat, în fapt, recunoașterea activității sale legale de către autorități.

Experiența acestor prime acțiuni de penetrare în viața politică va furniza comuniștilor unele concluzii, îndeosebi pe linia posibilității apropiării de țărăniști și a necesității realizării frontului unic muncitoresc. La 25 noiembrie 1923, Comitetul Central al P.C.R. a adresat Partidului țărănesc o propunere de colaborare în cadrul unei coaliții de forțe politice intitulată „Bloc muncitoresc-țărănesc” pentru lupta împotriva guvernului liberal. În cursul acestui an s-au stabilit mai multe contacte de colaborare între comuniști și țărăniști în vederea îndeplinirii unor deziderate comune ambelor partide, ajungîndu-se ca membri ai Partidului comunist să fie invitați la adunări ale țărăniștilor pentru a-și formula și argumenta punctele de vedere în legătură cu necesitatea acțiunii conjugate împotriva liberarilor. Indiferent de faptul că liderii țărăniști, prin colaborarea lor cu comuniștii în lupta împotriva Partidului liberal, urmăreau anumite scopuri politicianiste, iar comuniștii aveau drept țel unificarea energiilor celor două partide pentru lupta împotriva burgheziei, în general, și a marii burghezii, în special, grupată îndeosebi în Partidul liberal, aceste prime contacte de acțiune comună între comuniști și țărăniști au oferit Partidului comunist un prețios îndreptar politic în deslușirea căilor de penetrație spre astfel de formațiuni politice.

La 12 martie 1924, Comitetul Central al Partidului comunist a adresat Comitetului Executiv al Partidului țărănesc o scrisoare prin care repeta propunerea de creare a unui Bloc muncitoresc-țărănesc, document care releva, încă odată, modul în care Partidul comunist concepea realizarea unor deschideri largi spre forțe politice neproletare, dar care, prin baza lor socială și programatică, se situau pe poziții apropiate clasei muncitoare și Partidului comunist. Scrisoarea pornea, principal, de la punctul de vedere că Partidul țărănesc „recunoaște atît în Partidul liberal cît și în celelalte partide burgheze pe reprezentanții unor clase cu care se află în luptă țărănimea și muncitorimea, pe care partidul dv. declară că se sprijină. Partidul dv. a declarat că recunoaște această luptă de clasă și că își dă seama că această luptă este singurul mijloc prin care o clasă oprimată își cîștigă drepturile ei” *. Cu toate că țărăniștii manifestau inconstanță în atitudinea față de alte forțe politice burgheze de opoziție, precum și rezerve față de o alianță cu comuniștii, P.C.R. considera că între Partidul comunist și Partidul țărănesc existau mai multe afinități

* Aceste aprecieri și convingeri ale comuniștilor la adresa țărăniștilor aveau loc în acea fază a procesului de creștere și afirmare a Partidului țărănesc în viața politică cînd încă teoriile țărăniștilor cu privire la clase și lupta de clasă nu fuseseră infirmate de realități, cînd Partidul țărănesc se găsea în faza anterioară fuziunii cu Partidul național, fuziune în urma căreia astfel de teze au fost abandonate atît în teorie cît mai ales în practica politică concretă.

decît între Partidul ţărănesc şi oricare alt partid. Pornind de la aceste premise şi de la preocuparea pentru realizarea alianţei muncitoreşti-ţărăneşti, Partidul comunist a propus Partidului ţărănesc „formarea unui front unic al partidelor muncitoreşti de la oraşe şi de la sate pentru răsturnarea guvernului mării burghezii şi pentru constituirea unui guvern muncitoresc-ţărănesc”¹⁶.

Aceste strădanii ale comuniştilor nu au fost materializate atunci, cauzele fiind multiple. Dintre ele, după părerea noastră, trei au fost determinante : în primul rînd, este vorba de creşterea, în cadrul Partidului ţărănesc, a influenţei liderilor adepţi ai creării unui „bloc al opoziţiei” alcătuit din partidele burgheze adversare liberalilor, fără comunişti şi care nu doreau să se adreseze maselor muncitoreşti-ţărăneşti şi forţelor politice care le reprezentau, pentru a nu perturba alcătuirea social-politică existentă ; în al doilea rînd, în primăvara anului 1924 s-a produs o deteriorare a raporturilor dintre ţărănişti şi comunişti, ca dealtfel dintre comunişti şi alte forţe politice naţionale în legătură cu poziţia diferenţiată adoptată faţă de obiectul tratativelor sovieto-române de la Viena ; în al treilea rînd, scoaterea în afara legilor a Partidului comunist, în anul 1924, a adîncit deosebiri de vederi dintre comunişti şi ţărănişti, punînd Partidul comunist într-o altă situaţie juridică şi politică faţă de Partidul ţărănesc ca şi faţă de alte forţe politice burghezo-democratice angajate în efortul de a „perfecta” sistemul social-politic existent, păstrîndu-i însă intacte bazele sale economice şi social-politice.

În privinţa tacticii Partidului comunist faţă de Partidul ţărănesc s-au produs anumite reorientări începînd cu vara anului 1924, care vor fi de natură să îngreueze, după această dată, apropierea dintre cele două formaţiuni politice.

Astfel, unele documente elaborate în această perioadă cereau comuniştilor să se orienteze spre „aripa stîngă” a acestui partid care trebuia „sprijinită ca să poată cuceri conducerea de partid”, conducerea existentă fiind calificată ca „trădătoare”, îndeosebi ca urmare a tratativelor în vederea fuziunii angajate cu Partidul naţional. În situaţia în care Partidul ţărănesc nu era divizat în grupări de „stînga” sau de „dreapta”, şi cînd se reclama acestei „stîngi” lansarea în cadrul propriului său partid a unor lozinci străine aspiraţiilor poporului român cum era autodeterminarea pînă la despărţirea de stat a aşă-ziselor „provincii alipite, cotropite”, lozinci impuse din afara ţării, această orientare limita posibilităţile Partidului comunist de a angaja tratative directe cu conducerea Partidului ţărănesc în scopul realizării unor acţiuni comune, de la partid la partid, de la organizaţie la organizaţie. O atare evoluţie a raporturilor dintre cele două partide nu s-a datorat numai orientării tactice a comuniştilor dar şi atitudinii refractare a unor conducători ţărănişti care nu au dat curs iniţiativelor comuniştilor în domeniul colaborării dintre cele două partide, la care se adaugă şi creşterea influenţei unor lideri ai aceleiaşi formaţiuni politice care se pronunţau pentru fuziunea cu Partidul naţional.

Tactica Partidului comunist faţă de partidele politice nu s-a redus numai la relaţiile cu Partidul ţărănesc. În acest context, ideea tactică a „fracţiunilor”, care şi-a făcut loc cu tot mai mare insistenţă în documentele P.C.R., avea în obiectiv sporirea influenţei partidului şi realizarea politicii sale în cadrul fiecăreia din aceste formaţiuni politice. Comuniştii

constituiți în „fracțiuni” aveau obligația de a susține, a lua „atitudine în chip colectiv și disciplinat și să voteze în bloc” în toate ședințele sau adunările organizațiilor respective.

Ideea organizării și conducerii activității politice a comuniștilor care activau în diferite organizații cu suport de masă, avînd ca obiectiv promovarea politicii Partidului comunist în rîndul acestora, rezulta din necesitatea găsirii unor forme organizatorice și politice pentru legarea mai strînsă a partidului de mase. Modul în care a fost însă concepută și s-a materializat „tactica fracțiunilor” nu a condus la rezultatele scontate. Dimpotrivă, ea a influențat negativ tocmai acest efort al comuniștilor de a se lega de mase și de a le conduce. Ideea de „fracțiune” a alimentat fenomenul de izolare, de sectarism în relațiile dintre comuniști și masa organizațiilor respective, situație determinată și de strădania acestora de a transplanta, în astfel de organisme, lozinci, metode, forme de acțiune specifice P.C.R. Tactica „fracțiunilor” a limitat și îngustat căile de acces ale comuniștilor spre mase, posibilitățile antrenării acestora la rezolvarea problemelor lor specifice și realizării unei apropieri a comuniștilor față de masele respective.

În afara teoriei și practicii „fracțiunilor” politica de alianțe a Partidului comunist va fi influențată negativ, o vreme, și ca urmare a altor orientări generale de ordin tactic, fixate de către documente elaborate în următorii ani, care reflectau pregnant concepțiile Internaționalei Comuniste. Partidului Comunist Român i-au fost impuse teze și aprecieri neconforme cu realitățile istorice românești, care au diminuat influența comuniștilor în rîndul unor însemnate categorii social-politice care, obiectiv, puteau constitui rezerve importante ale Partidului comunist, ale clasei muncitoare în lupta pentru progresul general al țării împotriva forțelor reacționare.

Astfel, s-a emis teza falsă potrivit căreia România, după desăvîrșirea formării statului național unitar în 1918, a devenit, chipurile, un stat „multinațional”. De aici sarcina impusă Partidului comunist de a sprijini „sforțările naționalităților asuprite” pentru așa-zisa rezolvare a problemei naționale „pe baza principiului dreptului la autodeterminare a națiunilor pînă la dezlipirea completă de statul existent”. De „rezolvarea” acestei așa-zise „probleme naționale” era artificial legată problema țărănească, îndeosebi în așa-numitele regiuni „alipite”¹⁷. P.C.R., în repetate rînduri, a fost aspru criticat pentru faptul că nu a militat pentru înfăptuirea în practică a lozincii Internaționalei Comuniste în această problemă¹⁸.

O atare soluționare a unor probleme complexe ale societății românești, care trebuia să devină „cheia de boltă a atitudinii partidului”, a influențat negativ asupra posibilităților sale reale de a pătrunde în mase. La aceasta se adaugă înăsprirea raporturilor dintre comuniști, socialiști și social-democrați datorită atît atitudinii sectare și aprecierii greșite a caracterului mișcării socialiste și social-democrate, formulate de comuniști, cît și unor atitudini oportuniste, manifestate în rîndul Federației partidelor socialiste.

În pofida greutăților și neajunsurilor semnalate, comuniștii au rămas credincioși ideii găsirii și folosirii tuturor posibilităților pentru atragerea maselor largi populare la lupta unită, pentru realizarea unor transformări

¹⁷ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare : Arhiva I.S.I.S.P.), cota A VIII-3, inv. nr. 126.

¹⁸ *Ibid.*

democratice, revoluționare. Aceste strădanii s-au materializat în crearea, pe baza hotărârilor Plenarei C.C. al P.C.R. din iulie 1925, a Blocului muncitoresc-tărănesc, conceput ca o organizație politică legală, de largă respirație, din care urmau să facă parte comuniști, socialiști, social-democrați, membri ai Partidului țărănesc și ai altor partide și grupări politice democratice. Primele măsuri organizatorice pe linia constituirii acestei organizații au început în toamna anului 1925 odată cu crearea, din inițiativa Partidului comunist, a unui Comitet de acțiune al Blocului democrației muncitorești-țărănești (B.D.M.Ț.), alcătuit din membri ai sindicatelor unitare precum și din reprezentanți ai maselor muncitoare neorganizate politic sau profesional¹⁹. La 18 aprilie 1926, Conferința comitetelor de acțiune ale B.D.M.Ț., de la Turnu Severin, a ales un Comitet Central al acestei organizații care va adopta, în continuare, titulatura de Blocul muncitoresc-țărănesc (B.M.Ț.)²⁰.

Deși se intitula „bloc“, B.M.Ț. nu constituia, în fond, un organism politic care să includă în rîndurile sale partide și organizații de sine stătătoare, cu programe proprii, care să se fi regăsit pe o platformă politică comună și în care fiecare să-și păstreze individualitatea. Din acest punct de vedere, B.M.Ț., chiar dacă *nu a fost o organizație politică*, a reprezentat un mod original de materializare a politicii de alianțe a Partidului comunist, pentru lărgirea legăturilor sale cu masele muncitoare, pentru organizarea și conducerea lor unită pe baza unui program comun de acțiune. B.M.Ț. a jucat un rol important în promovarea politicii de alianțe a P.C.R. într-o perioadă cînd, din cauza greutăților întîmpinate ca urmare a trecerii Partidului comunist în afara legii, posibilitățile comuniștilor de a se adresa deschis maselor erau mult îngustate. Acest rol a reieșit chiar în procesul organizării B.M.Ț., prin afirmarea lui în viața politică românească pe planuri largi cu prilejul alegerilor comunale și parlamentare generale din anul 1926. Astfel, comitetele de acțiune ale B.M.Ț. au încheiat, pentru alegerile comunale din februarie 1926, înțelegeri cu organizații locale ale Federației partidelor socialiste, Partidului național-țărănesc precum și cu organizații ale Partidului poporului, acestea din urmă grupate într-un organism politic cunoscut sub numele de „oposiția unită“. Importanța acestei experiențe nu se raportează la faptul că B.M.Ț. a reușit să obțină 27 mandate de consilieri comunali în București, Oradea, Timișoara, Arad etc., — număr care, de fapt, nu exprima real forța sa — cît mai ales la existența unor posibilități de a se realiza acțiuni comune între organizații politice neomogene sub raport social, chiar dacă mobilul acestei unități consta numai în înlăturarea guvernului liberal. Elementul pozitiv al acestei experiențe mai trebuie raportat și la posibilitatea care se crease comuniștilor, socialiștilor și altor reprezentanți ai maselor muncitoare de a folosi această campanie politică, sau orice alte prilejuri similare, pentru a ieși și populariza în mase, deschis, propriul program.

Semnificația acestor concluzii, însă, a fost sensibil estompată și în bună măsură anihilată, ca urmare a criticii formulate de Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste la adresa orientării tactice a B.M.Ț. în alegerile comunale de la începutul anului 1926. În *Rezoluția* Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste asupra activității P.C.R., publicată în „Lupta de clasă“ din iunie 1926, referitor la tactica B.M.Ț. promovată

¹⁹ Vezi : *Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1944*, vol. I, Editura politică, București, 1970, p. 260.

²⁰ *Ibidem*, p. 264.

în timpul alegerilor comunale, se spunea : „Partidul (comunist — *n.n.*) a făcut foarte bine cînd a salutat * formarea Blocului democrației muncitorești-tărănești. Însă a fost o greșeală cînd și-a întins tactica frontului unic la toate partidele care stăteau în opoziție față de guvernul liberal, pierzîndu-se din vedere caracterul lor pur burghez (...) *a fost cea mai gravă greșeală politică căreia i se cuvine cea mai severă condamnare*“ (s.n). În document sînt citate Partidul național și cel averescan ca exemple de forțe cu care nu trebuia realizat frontul comun. Pentru a „corecta“ această orientare tactică, apreciată ca fiind greșită, documentul citat cerea Partidului comunist, ca în viitor, tactica frontului unic să se aplice „în mod complet față de două partide : social-democrat și țărănesc, pe baza unei platforme absolut concrete care unește masele mari muncitoare. Faptul că după partidele burgheze merg și mase țărănești, nu înseamnă că cu dinsele se poate face front unic. În ce privește partidele minorităților naționale tactica frontului unic se poate aplica față de ele numai întrucît ele duc după sine în chip precumpănitor mase țărănești și mic-burgheze...”²¹.

Se impun, din textul citat, precum și din contextul general al acestui document, cîteva constatări care atestă nerealismul, caracterul greșit al criticilor precum și al recomandărilor Cominternului referitoare la problema aflată în discuție. În primul rînd, nu numai Partidul național și cel averescan aveau un caracter burghez, dar și cel țărănesc. Din acest punct de vedere, la acea dată, între cele trei partide : țărănesc, național și „al poporului“ nu exista o deosebire esențială din punctul de vedere al bazei lor sociale ; în fiecare dintre acestea se găseau, în general, reprezentanți ai acelorași categorii sociale : mica burghezie orășenească și sătenească, mase ale țărănimii, funcționari etc.

Aprecierea Partidului național și a celui averescan ca fiind „pur burghez“, iar a celui țărănesc ca neîntrunind această trăsătură a produs derută în rîndurile comuniștilor în legătură cu înțelegerea asemănărilor și a deosebirilor dintre partidele neproletare și cele burghezo-democratice unde se găseau și mase muncitoare, îndeosebi țărănime, precum și a deosebirilor dintre acestea în ce privește scopurile, programele și baza lor socială. În același număr al revistei „Lupta de clasă“ caracterul, baza de masă a Partidului național erau astfel apreciate : „Partidul național este un partid de-a dreptul burghez, capitalist (chiar dacă este urmat în Transilvania de mase țărănești)“ ; „Partidul național a intrat într-un proces de descompunere : grupurile capitaliste au început să se desprindă de el și să treacă pe față în frontul unic al oligarhiei, Partidul național devenind astfel tot mai mult partidul burgheziei mici și mijlocii în Transilvania. Cu un asemenea partid al burgheziei mici și mijlocii, cum ar deveni Partidul n[ațional] din Transilvania după curățirea sa completă și radicală de toate elementele capitaliste, muncitorimea și țărănimea s-ar putea întîlni în lupta sa contra oligarhiei dominante, feudo-bancare, pe o linie paralelă — lupta paralelă neînsemnînd însă deloc lupta în front unic“²². Dacă, în adevăr, în Partidul național se produceau astfel de metamorfoze, înseamnă că deosebirile dintre el și Partidul țărănesc se diluau mergînd spre contopire cum în realitate se petreceau lucrurile chiar în vara anului

* P.C.R. nu s-a rezumat la a „saluta“ crearea B.M.Ț., ci a fost inițiatorul și forța politică care a îndrumat întreaga sa activitate.

²¹ „Lupta de clasă“, nr. 1 din iunie 1926.

²² *Ibid.*

1926 —, de unde concluzia că tactica B.M.Ț. față de acest partid, care începea să nu mai fie „pur burghez“, a fost justă, în măsura în care a fost justă alianța cu Partidul țărănesc. Concluzia potrivit căreia colaborarea urma a fi realizabilă numai cu „acele partide de masă, care se înfățișează ca partide de clasă, care se dau drept partide de clasă ale muncitorimii sau ale țărănimii și care, ca atare, sînt urmate de mase muncitorești și țărănești“ — partidele comunist, social-democrat și țărănesc, — formulată în același context de către „Lupta de clasă“, a fost de natură să îngusteze căile de penetrație, deschiderile largi experimentate anterior și cu mult succes de către comuniști spre alte forțe sociale decît cele muncitorești și țărănești și spre alte formațiuni politice decît cele muncitorești.

Corelînd experiența tactică acumulată de P.C.R. anterior anului 1924 și, mai cu seamă cea acumulată în timpul alegerilor comunale din 1926, cu observațiile critice formulate de Comintern la adresa politicii Partidului comunist din timpul amintitelor alegeri și îndeosebi cu tactica care i-a fost indicată, se poate afirma că începînd cu alegerile pentru camera deputaților și senat din mai 1926 se înregistrează, în domeniul alianțelor politice, o diminuare a realizărilor practice.

Pentru noua consultare a corpului electoral, Partidul comunist indica următoarea soluție tactică : „organizațiile proletare trebuie să propună Partidului țărănesc de a intra împreună în aceste alegeri, într-un front unic muncitoresc și țărănesc care să nu cuprindă și Partidul național... Ele (organizațiile proletare — *n.n.*) trebuie să se adreseze membrilor Partidului țărănesc și să pătrundă în țărănime pentru a le dovedi cu fapte de ce *Partidul național trebuie izolat (s.n.)* și de ce Partidul țărănesc trebuie să se alinieze numai cu organizațiile muncitorilor de la orașe“. În această perspectivă Partidul comunist se angaja că „va sprijini hotărît toate elementele și organizațiile din Partidul țărănesc care în loc de a se uita mai departe cu jînd în sus vor privi în jos, se vor îndrepta spre mase, organizîndu-le și însuflețindu-le la lupta pentru cerințele poporului muncitor, pentru doborîrea liberalilor...“²³.

Așadar, forțele politice muncitorești urmau a-și îndrepta eforturile principale, pentru cucerirea maselor țărănești, spre Partidul țărănesc, izo-lînd Partidul național pentru înlăturarea de la putere a liberalilor. Pentru aceasta comuniștii trebuiau să sprijine orice organizații sau elemente din Partidul țărănesc, care, la rîndul lor, nu urmau conducerea partidului, ci se orientau îndeosebi spre masele de jos. Abstracție făcînd de faptul că se îngusta sfera forțelor politice, în care realmente existau mase țărănești, din textul citat rezultă o notă de sectarism, de încercare de a se realiza practica „fracțiunilor“, în viziunea sprijinirii aripii „de stînga“ din Partidul țărănesc.

Renunțarea de către comuniști la efortul de a atrage Partidul țărănesc, în întregimea lui, pentru participarea în comun la alegerile parlamentare, a diminuat și mai mult, după opinia noastră, șansele reale ale comuniștilor de a realiza acest front. În același timp, se remarcă totuși orientarea către realizarea unui acord politic între B.M.Ț. și Federația partidelor socialiste, precum și între B.M.Ț. și alte organizații politice sau profesionale care cuprindeau masele orășenești.

În final, însă, nici una din aceste lozinci tactice nu au fost materializate, B.M.Ț. nu a reușit să finalizeze vreun acord de colaborare nici cu

Partidul țărănesc * și nici cu Federația partidelor socialiste²⁴. Nerealizarea acestui important deziderat al comuniștilor nu poate fi explicată numai prin insuficiențele tacticii P.C.R. în problema alianțelor politice. Această evoluție a evenimentelor a fost determinată într-o mare măsură și de caracterul obstrucționist al politicii liderilor țărăniști și a unor social-democrați față de propunerile B.M.Ț.

Evident, momentul acestor alegeri, din punctul de vedere al efortului general întreprins de Partidul comunist pentru a realiza unitatea de acțiune a tuturor forțelor înaintate, progresiste, nu-l privim doar dintr-o optică negativă, de neîmpliniri. Adevărul este că acest efort general al comuniștilor a înregistrat încă un important plus în procesul general de creștere politică și călire ideologică a partidului, de acumulare a unei experiențe valoroase care va fi fructificată cu succes ulterior. Folosirea libertăților oferite de campania electorală pentru propagarea, prin mijloace reclamate de noua situație a partidului, ca partid ilegal, a constituit un important pas pe calea legării sale de mase precum și a cunoașterii, a descifrării mai realiste a posibilităților de a atrage diferite organisme și partide politice neproletare în acțiuni comune cu forțele muncitorești și țărănești pentru înfăptuirea unor transformări economice și social-politice, a determina cadrul programatic reclamat de realitățile epocii care să stea la baza acțiunilor comune. Acesta va fi însă un proces istoric care se va contura ulterior fără a fi scutit de unele neajunsuri care-și vor pune amprenta nu numai în politica de alianțe promovată de partid ci pe întreaga mișcare muncitorească și comunistă din România.

De remarcat însă că în domeniul analizat, Partidul comunist nu va mai promova, în anii 1927—1931 lozinci în domeniul alianțelor politice asemănătoare celor de până la — și din timpul alegerilor din 1926. În alegerile din 1928 și 1931 Partidul comunist s-a rezumat să folosească Blocul muncitoresc-țărănesc ca organism politic de afirmare a sa, prin mijloace legale, în viața politică, fiind abandonată ideea unor acțiuni comune cu Partidul național-țărănesc sau cu social-democrații.

O astfel de evoluție a evenimentelor a contribuit la adâncirea confuziilor și greșelilor de ordin tactic ce și-au făcut loc în viața Partidului Comunist Român ca urmare a impunerii de către Comintern a unor teze și aprecieri nerealiste privind evoluția unor procese social-politice din România. Documentele P.C.R. din această perioadă, elaborate în afara țării și impuse acestuia, au reflectat pregnant faptul că necunoașterea realităților românești a condus la adoptarea unor hotărâri, teze și orientări care își vor pune amprenta în mod negativ nu numai asupra politicii de alianțe a Partidului comunist dar și asupra activității sale de ansamblu, ca partid politic revoluționar.

În acest sens s-au făcut aprecieri nerealiste asupra unor partide și organizații politice muncitorești și burghezo-democratice. Astfel, conducerea P.N.Ț., în întregimea sa, era apreciată ca fiind trădătoare iar partidul, în totalitatea sa antrenat pe panta unei „inevitabile descompuneri”. În acest context era formulată sarcina ca P.C.R., în lupta pentru cucerirea maselor țărănești, să facă totul pentru a „rupe” aceste mase de „conduce-

* B.M.Ț. a făcut o propunere de colaborare în aceste alegeri și Partidului național, dar și acesta a refuzat-o. (Ioan Scurtu, *Din viața politică a României. 1918—1926*, Editura „Litera”, București, 1975, p. 168.)

²⁴ Cf. Nicolae Petreanu, *op. cit.*, p. 81; *Organizații de masă legale și ilegale...*, p. 267—268; M. Rusenescu, *op. cit.*, p. 1002—1003.

rea trădătoare, alcătuind o aripă de stînga care va fi capabilă să ducă pînă la capăt lupta în unire cu clasa muncitoare pentru revendicările lor contra moșierilor și capitaliștilor”²⁵. Realitatea era că P.N.Ț. se găsea, în anii 1927—1928, într-un evident proces de consolidare atît a propriilor rînduri cît și a influenței lui în mase și că nu putea fi vorba despre o iminentă „prăbușire” și nici despre o perspectivă reală de a crea în rîndurile lui o aripă de stînga în stare să rupă masele de conducători și să le ducă alături de proletariat la lupta revoluționară. Această viziune s-a adăugat altora similare care a privat Partidul comunist de posibilitatea de a judeca real situația din acest partid și a-și defini tactica față de el în conformitate cu această realitate. Partidul național-țărănesc găsindu-se într-o perioadă de ascensiune în viața politică și avînd sub influența sa politică importante mase, putea constitui un aliat, deși vremelnic și nestatornic, dar potențial, în lupta comuniștilor pentru atragerea maselor la acțiuni pentru prefaceri democratice.

Această tactică, coroborată cu denaturările la adresa social-democrațiilor calificați ca „agenți” ai burgheziei în mișcarea muncitorească, fără nici o încercare de a dezlipi elementele de dreapta, oportuniste, de cele care aveau o atitudine general pozitivă în luptele de clasă ale maselor muncitoare și se pronunțau pentru refacerea unității mișcării muncitorești, au constituit factori care au grevat asupra politicii de masă promovată de către Partidul comunist într-o perioadă cînd contradicțiile sociale se amplificau. În fine, reluarea într-o manieră mult mai accentuată a tezelor privind „characterul imperialist” al statului român constituit, chipurile, prin cotropirea de teritorii străine și conexarea cu lozinca autodeterminării au avut repercusiuni negative asupra politicii de alianțe a P.C.R.

Din acest moment, inițiativele de a ieși din astfel de coordonate rigide, au fost vehement criticate de către foruri ale Cominternului și apreciate ca grave încălcări ale liniei politice indicate partidului. „Lupta de clasă”, sub influența acestei orientări, critica faptul că „în Blocul muncitoresc-țărănesc s-au manifestat încercări de a încheia o coaliție cu social-democrații «stîngi» și chiar cu național-țărăniștii”²⁶. Formulînd sarcinile tactice ce rezultau din aceste „greșeli” ale comuniștilor, organul teoretic central al P.C.R. atrăgea atenția asupra necesității ca, în cazul național-țărăniștilor, atacul să fie îndreptat împotriva „liderilor de stînga” — Ion Mihalache și Constantin Stere — care deveniseră „o piedică” în drumul comuniștilor pentru cucerirea țărănimii „și pentru închegarea alianței între lucrători și țărani”²⁷. Așadar, aceeași „stîngă” care odinioară era în Partidul țărănesc iar acum se afla în Partidul național-țărănesc și care, în anii 1923—1926, constituia principala forță politică ce trebuia atrasă în coaliția forțelor muncitorești și țărănești, devenise peste trei ani, dușmanul principal împotriva căruia trebuia îndreptată lovitura pentru atragerea țărănimii în alianță cu proletariatul, sub conducerea Partidului comunist. Pornind de la asemenea puncte de vedere, care de altfel vor fi reluate, posibilitățile de apropiere și de colaborare cu P.N.Ț. se îndepărtaseră de obiectivul tactic al Partidului comunist. O poziție similară a fost adoptată și față de social-democrați și socialiști independenți. Rezultă că aceste partide, care înainte erau considerate de comuniști ca reprezentînd masele muncitoare, dispar de pe agenda prezumtivelor forțe aliate ale

²⁵ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XII-1, inv. nr. 240.

²⁶ „Lupta de clasă”, nr. 10—11/1929, p. 3.

²⁷ *Ibid.*, p. 8.

comuniștilor în acțiuni comune pentru anumite prefaceri, chiar burghezo-democratice.

Congresul al V-lea al P.C.R., reluând preocupări mai vechi existente în cadrul Partidului comunist, a definit etapa istorică în care se găsea România și dispoziția forțelor de clasă politice din cadrul societății românești, a subliniat rolul proletariatului ca forță socială hotărâtoare a luptei pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice, a alianței muncitorești, a indicat ca partidul să-și îndrepte atenția spre detașamentele de bază ale proletariatului ș.a.

Congresul a definit just faptul că sarcina strategică cea mai importantă a partidului era făurirea alianței de luptă a muncitorilor și țăranilor sub hegemonia proletariatului. Orientarea tactică preconizată pentru realizarea acestui obiectiv nu a fost însă de natură să slujească înfăptuirii sale. În acest sens, congresul a stabilit că în lupta pentru conducerea proletariatului lovitură principală să fie orientată împotriva așa-zisului „social-fascism” și, mai ales, „contra așa-zisei «aripi de stînga»” din cadrul P.N.Ț. Totodată, documentele votate de către congres subliniau că pentru cîștigarea și conducerea maselor țărănești, „atacul principal al partidului să fie îndreptat înainte de toate contra Partidului național-țărănesc, ca dușmanul cel mai puternic și periculos la țară și în special contra așa-zisei aripi de stînga (steriștii, lupiștii), precum și împotriva organizațiilor fasciste (cuziștii, gărzile de fier)...”. Respingerea colaborării cu organizațiile socialiste și social-democrate sau cu formațiuni politice burghezo-democratice, sub influența cărora se găseau importante mase de oameni ai muncii, au îngustat cadrul de manifestare al Partidului comunist, nepermițându-i valorificarea rezervelor reale ale națiunii române în vederea înfăptuirii sarcinilor reclamate de cerințele obiective ale procesului istoric, just definit de congres. Situarea pe același plan a social-democraților și național-țărăniștilor cu organizațiile fasciste — Garda de fier și cuziștii — a fost de natură să creeze confuzii în rîndul maselor în legătură cu esența fascismului și deosebirea dintre acesta și social-democrație, pe de o parte, și forțele politice burghezo-democratice, pe de altă parte. Respingînd colaborarea cu partidele muncitorești și burghezo-democratice, congresul indica, însă, ca militanții comuniști să acționeze pentru realizarea Frontului unic muncitoresc. Tactica preconizată era frontul unic „de jos”, fără angajarea unor tratative, cu conducerea organizațiilor social-democrate sau socialist-independente. Insuficiența unei astfel de orientări tactice privitoare la realizarea unității de luptă a maselor muncitorești rezulta atît din faptul că, după cum experiența a demonstrat, frontul unic cu organizații sau mase aflate sub influența politică a unor organizații ori partide nu era practic posibil fără acordul conducătorilor acelor organizații. Oricîte divergențe ar fi existat între acele mase sau o parte din ele și conducătorii lor, totuși existau elemente de unitate între acestea și conducători, ceea ce, de altminteri, constituia rațiunea de a exista a acestor formațiuni politice. Experiența demonstrase că „fracțiunile comuniste” și „opozițiile roșii” din diferite organizații politice și profesionale și, mai cu seamă, din sindicate nu reușiseră să ducă după ele masele aflate în acele organizații în măsură să determine o cotitură radicală a acestora spre stînga.

Este meritul istoric al partidului nostru comunist că, imediat după Congresul al V-lea, în procesul căutărilor pentru aplicarea în viață a indicațiilor, principial juste, ale congresului privind necesitatea legării mai

strînse a partidului de mase, a găsit, în propriile rînduri, forța, capacitatea politică și teoretică, energia creatoare care i-au permis să învingă astfel de neajunsuri, să formuleze concluziile ce rezultau din experiența anterioară și să așeze, pentru mai mulți ani, tactica partidului și în problema alianțelor politice pe baze noi, reclamate de realitățile concret istorice ale României.

Anul 1932 și îndeosebi începutul celui următor aveau să aducă o hotărîită cotitură în activitatea generală a partidului. Luptele revoluționare ale proletariatului român din 1933 și, îndeosebi, marile bătălii ale petroliștilor și ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933 aveau să constituie o puternică școală de educație pentru clasa muncitoare, pentru alte mase muncitoare neproletare, și, în primul rînd, pentru comuniști. Marile lupte sociale de la începutul anului 1933 au constituit primele mari ridicări la luptă ale proletariatului din Europa după instaurarea dictaturii hitleriste în Germania. În perioada ce a urmat, Partidul comunist a desfășurat o vastă activitate politică pentru definirea liniei sale politice, a formelor și metodelor de luptă necesare ralierei în jurul clasei muncitoare, pe o platformă comună, a tuturor forțelor patriotice, democratice interesate în apărarea țării împotriva pericolului fascist. Este un merit remarcabil al Partidului Comunist Român nu numai faptul că a sesizat încă de la început pericolul ce plana asupra României din partea Germaniei naziste ci și faptul că a înțeles adevărul că numai antrenînd în această acțiune toate forțele sociale și politice antifasciste și democratice și realizînd colaborarea cu diferite organizații politice și obștești, pe o platformă comună, ce privea apărarea independenței, integrității și ființei naționale a României, puteau fi înfăptuite comandamentele supreme ale poporului român împotriva fascismului.

Deschiderea largă spre cele mai diferite categorii sociale, politice, organizații obștești și realizarea unui larg front de luptă al tuturor forțelor naționale, antifasciste, și-a găsit expresia în nenumărate acțiuni politice desfășurate în comun de către comuniști, socialiști și social-democrați, național-țărăniști împotriva fascismului și războiului în anii următori. Linia politică generală promovată de Partidul Comunist Român privitoare la realizarea unui larg front care să antreneze toate forțele naționale, democratice, în apărarea intereselor supreme ale României împotriva primejdiei fasciste, a început să prindă viață încă de la primele manifestări ale luptei antifasciste din România. Experiența acumulată în această fază va fi valorificată pe planuri superioare în anii următori, în efortul pentru realizarea Frontului popular antifascist, a frontului unic național de luptă împotriva regimului antonescian, a ocupației și războiului hitlerist. O primă și hotărîitoare materializare a acestei politici de largă deschidere către toate forțele înaintate ale națiunii române a constituit-o însurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, moment de răscruce în milenara istorie a poporului român în lupta sa pentru emancipare socială și națională, pentru progres, pentru socialism și comunism.

MIHAI FĂTU

Contribuții ale gândirii social-politice românești de la 1848 în contextul afirmării socialismului științific pe plan internațional

A supra momentului de început al socialismului român există astăzi calificări istorice oportune și de substanță. A devenit, bunăoară, un reper de evidență, cu autentice implicații lămuritoare, că doctrina socialistă în țara noastră s-a plămădit nu în anii '70 ai veacului trecut sau în decenii de după aceea, ci într-o etapă *anterioară*, cu alte trăsături, circumscrisă fiind și determinându-și profilul de la direcțiile gândirii și acțiunii revoluțiilor de la 1821 și 1848. S-a evocat, prin exegeze de nuanță, că mulți cugetători de avangardă și, totodată, fruntași ai marii lupte naționale și sociale de la 1848 și-au format un univers ideologic-filozofic de largă deschidere și fecunditate în care idei ale socialismului incipient — socialismul utopic — au aparținut fondului concepției lor novatoare, transpunându-se în viziunea revoluției, în însăși creația regimului revoluționar victorios. I-a precedat, în procesul radicalizării poporului sub semnul țelurilor proclamate de revoluția de la 1821 a lui Tudor Vladimirescu, al căutărilor pentru depășirea stărilor închistate feudale și emanciparea națională, personalitatea de vizionar a lui Teodor Diamant. Teoretician de talie europeană al curentului socialist premergător momentului 1848, Diamant a fost experimentatorul uneia dintre cele dintii comunități agrar-manufacturieri din lume concepute după principii socialist-utopice, pe care a organizat-o într-o zonă cu o mai pronunțată dezvoltare economică-socială a țării, în apropierea a două centre cu un număr mai mare de lucrători.

Întru totul valabile sub raportul științific-istoric, acreditările de mai sus nu formează și punctul terminus al evaluării altitudinilor pînă la care s-a putut exercita mișcarea de idei din țara noastră în anii de la jumătatea veacului trecut. Materialul istoric pentru noi explorări în această privință este, desigur, generos, în condițiile corelării și interpretării lui cu aceleași măsuri valorice, ale tălmăcirii „spiritului epocii” de la datele economice-sociale care indicau sensul reprezentativ, de progres istoric, iar nu de la cele fără mesaj și forță de lucrare proprii unui sistem de multă vreme

agonizant și, în consecință, ale considerării prin această prismă a unei gândiri sociale și filozofice de mare întindere și acuitate, de rapidă auto-depășire, impulsionată și potențată de incandescența năzuințelor și acțiunii practice a maselor.

Cu ani în urmă — etapă din fericire depășită —, un anume grad de generalitate și discordanță teoretică-metodologică a însoțit, cel mai adesea, abordarea istorică a perioadei denumite generic *a revoluției române de la 1848*. Mai mult sau mai puțin vizibil, datele interne, materiale și spirituale, care detașează trăsăturile de fapt ale acestui moment istoric fundamental în țara noastră, rămăneau pe un plan secundar de interes, indiferent cum erau ele distribuite în structura scrierilor apărute, conferindu-se un rol de întâia mână unor factori exteriori societății românești, invocați în operațiunile de periodizare, devenite, dintr-un singur unghi, predilecție aproape exclusivă. Prin această optică au fost convertite atributele comparativismului și s-a recurs la confecționarea unui stadiu istoric „tipizat”, decretat general-valabil pentru anumite societăți de pe continent, fără a se avea în vedere stadiul real al dezvoltării lor, cum și dacă dinlăuntrul respectivelor societăți s-au născut sau nu revoluții și alte mari valori de progres în epoca premergătoare lui 1848 sau în cursul acesteia. Nuanțările, căci au fost și acestea, țineau și ele mai curînd de factorul extern decît de caracteristicile și antecedentele evoluției țărilor în lumea modernă. Cum periodizările relative la orînduiri nu pot fi contracarate prin argumente strict calendaristice, irecuzabile prin ele însele, unii au atribuit și societății românești de pînă la 1848 acel stadiu „tipizat” de societate net feudală — și economic-social, și spiritual —, cu neînsemnate începuturi capitaliste, insistîndu-se uimitor de mult asupra condiției de „înapoiere”, de „obscuritate medievală” a unei țări mici, care și-ar fi datorat progresul, cît a fost el considerat, nu atît sîeși, cît mai cu seamă contribuțiilor din afară. Mișcarea de idei din aceeași epocă trebuia să fie conformată și ea unui atare tratament, complexitățile noi pe care le-a deslușit și care stau la nivelul gândirii de pisc a Europei fiind traduse în mod egal ca mijiri de progres în raport cu o „feudalitate încuibată”.

Istoriografia din ultimii ani, într-un climat de fructificare științifică obiectivă a reperelor și datelor investigate, a desemnat printr-un complex de argumente locul acestei etape în ordinea istoriei românești. S-a ținut seama nu de stadiul altor țări sau de obiectivele pe care acestea aveau a le atinge în funcție de gradul dezvoltării lor, ci de *specificul* societății românești, restituindu-se factori de nemijlocită explicitare, cum sînt configurația și direcția proceselor ei economice-sociale, spiritualitatea pe care această evoluție o determină și o propulsează, țelurile istorice năzuite de poporul nostru în epoca modernă și rădăcina lor milenară, gradul în care anume circumstanțe externe s-au repercutat defavorabil asupra urgentării evoluției sociale, a restabilirii deplinei libertăți naționale.

Ne apare astfel în termeni științifici riguroși că elemente ale noului mod de producție, capitalist, sînt deja perceptibile în țările românești încă de la mijlocul și sfîrșitul veacului al XVIII-lea, expresia lor constituind-o și legiurile economice-sociale ale unor domnitori : reformele lui Constantin Mavrocordat (1746 și 1749) — primele de această natură în cuprinsul Europei —, ale lui Alexandru Ipsilanti (1780), Callimachi (1817), Caragea (1818). Nicolae Bălcescu a semnalat *mobilul deliberat antifeudal* urmărit de reformele lui Mavrocordat, reproducînd din hotărîrea Adunării Obștești a Țării Românești ideea-cheie că „robia n-a fost

de nici un folos, ci încă un obicei de mare pagubă“¹. Tot Bălcescu identifică stringența care a prezidat instituirea, chiar în condiții externe puțin priincioase, a acestor reforme, spunând că ele se făcură „numai de țară și de domn, fără nici o intervenție a Porții, atunci cînd drepturile, autonomia țării erau trecute în uitare, călcate“². Foarte reprezentative pentru procesul dat, aceste reforme au reținut interesul lui Karl Marx, care avea să scrie : „De aceea, Constantin Mavrocordat, prin actul din 5 august 1746, a hotărît desființarea șerbiei și, la 6 aprilie 1749, Adunarea Obștească a Moldovei a luat aceeași hotărîre“³.

Cu peste o jumătate de secol înaintea revoluției de la 1848 — se demonstrează în cercetarea de specialitate —, apar cele dintîi întreprinderi manufacturiere care apelează la munca salariată. Începutul veacului al XIX-lea ne relevă organizarea de manufacturi tipic capitaliste și în industria ușoară, și în metalurgie, extinderea muncii salariate în mai multe domenii. Alte procese și fenomene, inclusiv din agricultură, denotă mersul treptat al vieții economice-sociale pe făgaș capitalist. Procesul este, firește, lent — revoluțiile perioadei îl vor intensifica —, dar înținirea își are în primul rînd cauzele nu în interiorul societății românești.

Comportă un interes particular pentru explicarea rădăcinilor gîndirii doctrinarilor români de la 1848 realitatea că lupta socială și națională de veacuri, viguros manifestată, s-a răsfrînt asupra cugetării social-politice, care, treptat, a văzut tot mai clar necesitatea depășirii stărilor de lucruri feudale, reprezentări valoroase încorporîndu-se în universul ideologilor revoluționari. Se pot stabili filiații în toate planurile mișcării de idei, care dau contur acelei caracteristici a cugetării sociale și politice românești materializate în formularea timpurie a unor observații profunde asupra principalelor coordonate ale înaintării societății românești în istorie. Urmărite constant, ele se vor îmbogăți și vor cunoaște mereu noi valori și complexități, constituind osatura trainică a universului cugetării revoluționare românești.

Aplecarea spre talmăcirea realităților ei, a mersului vremurilor, elogiul virtuților populare — al demnității, hărniciei, înțelepciunii, spiritului de dreptate socială și națională, omeniei și curajului — formează expresia cea mai distinctivă a concepției cărturarilor și scriitorilor, a oamenilor politici înaintați din evul mediu. Este un proces-sinteză care a făcut posibile magistralele creații ale mișcării de idei de la 1848, situîndu-le în firescul istoriei unui popor ce a moștenit, a receptat și a înnobilat valori și experiențe nu de cîteva secole, ci de milenii. În fapt, marele specific al spiritualității românești, seva de radicalitate care o propulsează, pînă la timpuriile contribuții la tezaurul socialismului științific, vin din îndepărtarea unei istorii, din civilizația de statornicie și îndelungă tradiție, care a dat valori prestigioase în patrimoniul universal. Civilizația dacilor, precum se știe, era la nivelul marilor civilizații ale antichității, cum au fost cea greacă, romană, persană, influențîndu-se reciproc. Ea s-a păstrat în fondul de aur al culturii românești și s-a dezvoltat decantînd idei,

¹ Nicolae Bălcescu, *Reforma socială la români*, în Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Studii și articole*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, p. 256.

² *Ibid.*

³ Karl Marx, *Insemnări despre români (Manuscrise inedite)*. Publicate de A. Oțetea și S. Schwann, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 134.

cugetări, concepții despre lume și viață proprii poporului nostru. Caracterul ei unitar, factor de dăinuire a valorilor și de accelerare a creativității, este expresia istoriei unitare a unui și aceluiași popor, „nație născută democratică“⁴ cum spune Bălcescu. De pe acest teren s-a produs incorporarea în solul național a inovațiilor civilizației europene, care au fost re-create și re-proiectate în viziunea specifică românească. Transmisia și recepția culturală se dezvăluie ca o trăsătură a civilizațiilor de amplitudine și forță de rodire, a unor civilizații ale orizonturilor deschise. De pe temelia solidă a unei asemenea civilizații, a efervescențelor prodigioase, a explorării creative a noului și a înscrierii pe direcția lui s-a născut foarte devreme în țara noastră, deși menținută într-o stare economică-socială care contrasta total cu aspirațiile și viziunea poporului român, o mișcare muncitorească ce a abordat și a soluționat de timpuriu fundamentele socialismului științific în România, s-a creat un partid politic al proletariatului român care a depășit, prin orientarea gândirii și acțiunii sale, alte partide muncitorești de pe continent.

Încă acele coduri de legi numite pravile înregistrau inegalitatea socială între „boieri“, „bogați“ și „săraci“, „lucrători“, „plugari“. Neculce se întreabă de vremurile cînd „nici or fi boieri, nici or putea minca aceste două țări, cum le mănîncă“⁵, expresie în care transpare visul pieirii regimului feudal, iar Miron Costin face și el aluzie la inevitabila risipire a aceluiași regim în cuvintele : „că blăstămul săracilor, cum să zice, nu cade pe copaci, cît de tîrziu“⁶. Aceeași soartă prevestește Miron Costin pentru marile puteri acaparatoare, enunțînd judecata de sensibilă percepție că imperiile care și-au făcut din ținta politicii lor stăpînirea altor popoare s-au spulberat, pînă la urmă, din istorie. „Multe împărății în lume — scrie el —, vrînd să ia alte țări, s-au stîns pre sine“⁷. Și tot Miron Costin este acela care, într-o rostire de epocă, aparent defetistă, va intui adevărul, cu reflexe și istorice-filozofice, și economice, și sociale, potrivit căruia oamenii își construiesc propria istorie, dar în împrejurări pe care nu și le aleg singuri, căci acestea sînt independente de ei, date și moștenite din trecut. „Iară nu sînt vremile supt cirna omului — glăsuiește cronicarul —, ce bietul om supt vremi“⁸.

Treptat, are loc și implicarea în curente de idei europene. Este, dealtfel, elocvent că gîndirea politică-socială, cultura în genere din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și din secolul al XVIII-lea evoluează sub semnul unor profunde inovații, al tendinței de a accede a spiritualității românești la nivelul orizonturilor care încep să se proiecteze pe meridianele continentului. Opera lui Dimitrie Cantemir este o vastă pledoarie pentru împlinirea unor aspirații naționale de imediată strîngentă, poporul nostru găsind în scrisul său răspunsuri la cardinale probleme de ordin social-politic care erau atît de specific românești. Mesajul național și politic al cugetării marelui gînditor este revendicat de cărturarii Școlii Ardelene, de revoluționarii de la 1848, devenind punct de iradiere pentru gîndirea și acțiunea politică a poporului român pînă în vremuri contemporane.

⁴ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*. Ediție critică de G. Zane, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 210.

⁵ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, precedat de *O samă de cuvinte*, Editura pentru literatură, București, 1963, p. 100.

⁶ Miron Costin, *Opere*, E.S.P.L.A., București, 1958, p. 66.

⁷ *Ibidem*, p. 113.

⁸ *Ibidem*, p. 144.

La lumina acelorăși orizonturi moderne are loc marea ridicare a românilor transilvăneni de la 1784 care, prin țelurile proclamate, prin semnificația lor în epocă, prezintă, de fapt, trăsăturile unei revoluții. *Ultimatum-ul de la Deva* — document programatic — sintetizează clar obiectivul înlăturării rînduieilor devenite anacronice : „Nobili să nu mai fie... Nobilii stăpîni de moșii să-și părăsească odată pentru totdeauna moșiile“⁹. Mai mult, se cere împrumietărirea țăranilor prin trecerea în posesia lor a mării proprietăți funciare : „Pămînturile lor (nemeșești) să se împartă între poporul de rînd“¹⁰. Se preconizează astfel, fără echivoc, obiective sociale care sînt, esențialmente, ale revoluției de la 1848. Forțele sociale de bază sînt aceleași ca și la 1821 sau la 1848 — masele de țărani și lucrătorii acelei perioade, în cazul de față minerii. Așa cum remarcă istoricul, scriitorul și publicistul sas Josef Marlin, „Înainte de a se plămădi Republica franceză din singele tronului regal..., încă înainte de a fi răsunat în Franța : «Război palatelor, pace bordeielor», răsunase deja în văile Transilvaniei, de pe buzele mînioase : «Război palatelor, pace bordeielor»“.

Masele voiau să înlocuiască autoritatea imperială habsburgică cu o alta, a lor, *aleasă*. Ideea organizării unei „țări românești“ pe principii democratice vine din veacuri și este afirmată prin mari bătălii sociale și naționale anterioare. Deloc întîmplător, la 1848, în Munții Apuseni, masele revoluționare vor instaura o țară liberă românească, cu un regim popular. Mai mult, Horea a avut în vedere o eventuală unire a Transilvaniei cu celelalte țări românești, ceea ce conducea, practic, la gîndul făuririi statului național unitar român. Dealtfel, contemporani ai săi l-au denumit, fapt elocvent, „*rex Daciae*“. Caracterizînd țelurile naționale ale luptei românilor de la 1784, Karl Marx avea să releve că Horea „plănuiește eliberarea neamului său“, devenind „simbolul renașterii Daciei“¹¹. Identitatea de fond a idealurilor revoluționare de la 1784 și 1848 ne apare astfel reprezentativă, atît în planul economic-social, cît și național, revoluția de la 1848 nefiind început de drum, ci marea forță de accelerare a acestui drum. Bălcescu va spune, în *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, că Horea scrisese cu securea „drepturile nației române și programul politic și social al revoluției ei viitoare“¹².

Se încadrează în datele realităților de fapt observația că evoluția istorică a poporului român în evul modern își are debutul la 1784, că întîia perioadă a dezvoltării societății românești pe cale capitalistă este traversată de trei revoluții, unitare sub aspectul obiectivelor, al forțelor sociale participante, cît și al capacității lor de înrîurire și de lucrare pe cuprinsul țărilor românești.

Valori ideologice-politice de remarcabilă fertilizare se alimentează în universul mișcării de idei a momentului 1848 de la aspirațiile naționale ale poporului nostru, a căror înfăptuire era în fiecare ceas al istoriei de interes vital. Aceste aspirații formează un larg cîmp de manifestare a împotrivirii unui popor întreg față de nedreptate, de împilare, în cazul de față din afară. Condiții interne au existat dintotdeauna pentru unirea

⁹ Gh. Georgescu-Buzău, Constantin Șerban, *Răscoala de la 1784 din Transilvania de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan*, Editura politică, București, 1974, p. 195.

¹⁰ *Ibidem*, p. 196.

¹¹ Karl Marx, *Însemnări despre români*, p. 115.

¹² Nicolae Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a. *Scrieri istorice, politice și economice*. Ediție critică adnotată cu o introducere de G. Zane, Fundația pentru literatură și artă, București, 1940, p. 126.

și neatîrnarea poporului nostru, un popor unitar, de strălucită coeziune, dar nevoit să depășească mereu încercările străine de a-l subjuga, de a-l împiedica să ducă o viață de sine stătătoare deplină. George Barițiu scrie, în legătură cu aceasta, că poporul român din vechea Dacie este „atît de omogen și compact, încît, în această privință, foarte puține popoare europene se pot asemăna cu națiunea noastră”¹³.

Oamenii acestui pămînt au avut mereu de respins felurite impedimente, de apărat realități istorice vizibile prin ele însele în domeniul național, și toate acestea au constituit cadrul unei creativități revoluționare. A trebuit să fie dovedite statornicia în vatra de viață, caracterul unitar al unui și aceluiași neam, dreptul de existență în propriul edificiu național, a trebuit să fie apărată țara prin atîtea și atîtea războaie impuse, care au adus imense jertfe și distrugerii. Nimeni nu a încercat vreodată să pună în cauză, bunăoară, apartenența cutărui sau cutărui stat feudal italian ori german la respectivele state naționale și nici să susțină, de pildă, că Acropole ar fi nu opera poporului grec, ci a... Statului atenian, pe cînd poporul român a avut a fi pus și în fața unor inexistente probleme de acest gen.

Cît privește afirmarea națiunii române, unii au voit s-o plaseze la 1848, alții chiar la 1859... Poate că și de aici provenea efortul de „demonstrare” a caracterului exclusiv feudal al societății românești pînă tîrziu în epoca modernă. Or, după cum se știe, trăsăturile care alcătuiesc națiunea au existat, la nivelul dat al istoriei, și s-au păstrat dintotdeauna în cazul românilor — o viață economică complementară, specifică de fapt unei singure entități economice, aceeași limbă și spiritualitate, aceleași obiceiuri și, foarte important, conștiința identității de aspirații și năzuințe —, care au evoluat neconținut, etapă cu etapă, în cadrul aceleiași istorii românești. Faptul a fost astfel înțeles și relevat de militanții revoluției de la 1848, și nu numai de ei. În primul număr al publicației „Junimea română” se scria că „La noi, elementele care constituie o naționalitate (limba, suvenirile, obiceiurile etc.) s-au păstrat neatins”¹⁴. Încă în secolul al XVIII-lea, avem o mai mult decît grăitoare probă că poporul român se considera națiune și că acționa ca atare. Horea, în ultimele clipe ale vieții, declara : „Eu mor pentru națiune”, expresie care denotă — așa cum au remarcat deja cercetătorii — existența unei conștiințe naționale și, pe acest temel, înțelegerea necesității unirii românilor într-un stat național unitar și independent.

Gîndirea politică în domeniul național nu decurge, însă, numai din reacția de împotrivire la opresiunea străină. Fizionomia, conținutul, spiritul său își au, înainte de toate, seva în țelurile sociale, în dragostea de glie a forțelor de bază ale luptei pentru o viață de sine stătătoare a poporului român. Sigur că, în momentele de încordare a istoriei, toate clasele și păturile sociale realizau acel larg consens național de acțiune care devenea un zid de netrecut în fața cîmpitorilor, dar temelul și brațul de apărare, liantul luptei au fost totdeauna masele largi populare. În diverse momente de acțiune istorică, e adevărat, a precumpănit manifestarea în luptă a obiectivelor sociale, în altele pe întîiul plan s-au vădit obiectivele naționale, dar totdeauna un țel l-a angrenat nemijlocit pe celălalt. Idealurile sociale au situat pe un teren de profundă necesi-

¹³ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 562.

¹⁴ G. Crețeanu, D. Florescu, *Scopul nostru*, în „Junimea română”, anul I, nr. 1 din 1 mai 1851.

tate și îndreptățire istorică lupta pentru unire și independență, iar pe de altă parte obiectivele naționale s-au înscris ca cerință de nelipsit a țelurilor economice-sociale. Fără cadru național propriu, fără libertate națională, realizarea obiectivelor economice-sociale nu poate avea șanse de izbândă trainică. Friedrich Engels, într-o scrisoare adresată lui Karl Kautsky în 1882, arăta, cu referire, în cazul dat, la Polonia, că un popor „cărui îi lipsește suveranitatea nu are condiții pentru a discuta serios orice altă problemă internă. Fiecare țăran și muncitor polonez întâmpină, înainte de toate, în calea sa obstacolul subjugării naționale. Înlăturarea acestui obstacol este condiția fundamentală a oricărei dezvoltări sănătoase și libere... ; pentru a lupta trebuie să ai pământ sub picioare — aer, lumină și spațiu. Altfel, totul rămâne o vorbărie goală”¹⁵.

Întreaga evoluție a domeniului economic-social și a spiritualității poporului nostru, schițată în cele de mai sus, determină rapide mutații în societatea românească în perioada imediat premergătoare revoluției de la 1848, surprinse de contemporanii evenimentelor. Nicolae Crețulescu va aprecia că „Sînt epoce în viața națiunilor cari, prin metamorfozele ce se operează într-însele în ordinea politică, morală și materială, pun o linie de demarcație între trecutul și viitorul lor, astfel că nu se mai poate cunoaște dacă sînt aceleași națiuni”¹⁶.

Revoluția română de la 1848 își vedește individualitatea marcantă și prin cursul unitar al ascensiunii pe care o întreprinde mișcarea sa de idei, exprimată și în profilul ideologic-politic al gînditorilor săi reprezentativi. Încercarea de departajare a doctrinarilor revoluției în fel și fel de orientări și tendințe, de categorisire a lor în planuri ideologice structural diferite este nu numai neconformă cu spiritul gîndirii și viziunii lor, al temerității cu care au scrutat viitorul poporului român, ci transformă acest neprețuit univers de concepții revoluționare în frînturi ce-și pierd identitatea și, implicit, valoarea. Asemenea încercări, obturante, au existat în urmă și în istorie, și în filozofie. Radu Tomoiogă, de pildă, îl făcea pe Eliade „conservator”, pe ceilalți fruntași ai revoluției îi decretează de „orientare liberală radicală (de tip C. A. Rosetti), sau democrat-revoluționară (de tip N. Bălcescu)”, pe alții de „orientare democrat-burgeză”¹⁷. Nu puteau rezista clasificările acestea, și ele și-au autodenunțat inconsistența chiar la unul și același autor. Eliade, cel care ar fi traversat două perioade de „involuție conservatoare”¹⁸ — admite același autor — „a denunțat exploatarea crîncenă la care era supusă țărănimea clăcașă sub regimul Regulamentului organic, zugrăvind plastic ceea ce Marx avea să numească mai târziu, în *Capitalul*, «goana după supramuncă»”¹⁹. În același fel îl comentează autorul mai sus citat pe Alecu Russo. „Fără să fie un revoluționar în adevăratul înțeles al cuvîntului, în galeria pașoptiștilor” — începe el —, dar adaugă imediat : „Ca teoretician al rolului istoric al maselor populare, Russo a fost întrecut în profunzime numai de Băl-

¹⁵ Marks i Engels o Polsce. Zbiór dokumentów w dwóch tomach. [Marx și Engels despre Polonia. Culegere de documente în două volume], tom. II, Warszawa, 1960, p. 118. Reprodus după : „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 4/1975, p. 110.

¹⁶ Nicolae Crețulescu, *Amintiri istorice*, Editura ziarului „Universul”, București, 1940, p. 27.

¹⁷ Radu Tomoiogă, *Personalități și tendințe în perioada pașoptistă*, Editura Minerva, București, 1967, p. 7—8.

¹⁸ *Ibidem*, p. 7.

¹⁹ *Ibidem*, p. 6.

cescu...“²⁰. În una și aceeași lucrare, Radu Tomoioga admite alte merite deosebite ale lui Alecu Russo în planul prospectării economice-sociale : „Perspicacitatea lui Russo — scrie el — se vădește și în observația sa că exploatarea robilor țigani era cu atât mai intensă, cu cât proprietatea era mai mică sau numărul robilor unui proprietar era mai redus. Lenin, precum se știe, a susținut, după o jumătate de veac, în lucrarea sa *Dezvoltarea capitalismului în Rusia*, același punct de vedere cu privire la exploatarea proletarilor agricoli“²¹.

Natural că doctrinarii revoluției n-au atins, cuvînt cu cuvînt, același nivel în fiecare din enunțurile lor, după cum nu le-au fost generale aceleași limite. Efervescentă și dinamică, gîndirea lor este contradictorie, dar într-un proces de largă creativitate și deschidere spre orizonturile de progres în lumea modernă. Așa se face că lui Bălcescu, de pildă, îi sînt specifice elemente de gîndire și democrat-revoluționară, și socialist-utopică, și socialist-științifică. „Conservatorul“ Eliade este una dintre proeminentele figuri ale socialismului utopic român, iar în unele cazuri întuiește aprecieri ale gîndirii socialist-științifice. Mărturii istorice atestă perfectarea unei întîlniri a revoluționarului român cu Karl Marx. „Liberalul“ Kogălniceanu formulează o seamă de idei în spiritul socialismului științific și exemplele se pot multiplica. Este un fond ideologic elaborat în acțiune și neîncheiat, pentru că, la nivelul dat, el anunță, fără a desăvîrși, cea mai înaltă treaptă de viziune revoluționară a poporului român în evul modern și contemporan.

Concepțiile revoluționarilor de la 1848, prin direcția și conținutul lor, sînt, în aceeași vreme, antifeudale și, în măsură evidentă, ca mesagere ale năzuințelor maselor, anticapitaliste, mijlocind adevărul că, de la început, capitalismul a fost pus, în anumite privințe, sub semnul criticii de pe poziții revoluționare, că ideile potrivnice feudalismului nu erau neapărat favorabile rînduielilor burgheze. Se naște, de la sine, întrebarea, dacă o idee, un principiu nu sînt nici feudale, nici burgheze, într-o epocă modernă, dominată de spiritul revoluției, atunci cărei ideologii aparțin ? Răspunsul este unul singur, și el plasează pe o scară istorică reală începuturile socialismului român. Nicolae Deleanu, istoric al mișcării noastre muncitorești, conchidea cu îndreptățire că „Și la noi istoria socialistă trebuie să îmbrățișeze, ca și în Apus, toate manifestările sociale și individuale, oricît de îndepărtate, care au grăbit mersul obișnuitei evoluții. Nu e vorba de a se insista asupra răscoalei seimenilor din timpul lui Matei Basarab, așa cum fac istoricii socialiști germani cu răscoalele din timpul lui Luther, dar sînt în istoria poporului român o sumă de evenimente depărtate asupra cărora viitorul istorician al socialismului băstinaș va trebui să se oprească atent“²². Există în această privință relevante fapte istorice care întemeiază constatarea că momentele de culme ale mișcării ideologice-filozofice și politice ale revoluției de la mijlocul veacului trecut își au ancorarea într-o gîndire socialistă anterioară, în continuă evoluție, ele fiind incipiente numai pe terenul de creativitate al socialismului științific.

²⁰ *Ibidem*, p. 184.

²¹ *Ibidem*, p. 196.

²² Nicolae Deleanu, *Scrieri social-politice*. Studiu și antologie întocmite de Ion Felea, Editura politică, București, 1976, p. 34.

Într-un studiu anterior²³, am schițat date ale problematicei relative la existența procesului de creare sau receptare, în epoca dată, a unor elemente ale materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific — parte componentă a marxismului — ca expresie a sensului dezvoltării materiale și spirituale, a năzuințelor istorice ale maselor exploatate — țărani și lucrători —, ale poporului român. S-a subliniat că socialismul științific — sistem de gândire deschis, de continuă creativitate — este rodul întregului tezaur al culturii mondiale, este o știință vie, în neîntrerupt proces de îmbogățire și dezvoltare, de incorporare și generalizare a succeselor obținute pe întregul front al cunoașterii umane pe baza experienței, a practicii social-istorice din fiecare etapă a evoluției societăților omenești, opusă dogmatismului. S-a mai observat că problematica abordată de revoluționarii români era aceeași care forma dominantă preocupărilor teoretice ale gândirii avansate europene. În cadrul acestor preocupări de prim plan, ei au deslușit, într-o măsură, idei care se înscriu sau se apropie de spiritul gândirii socialismului științific și ele trebuie să fie privite la acest nivel. Reprezentativ pentru direcția cugetării lor este faptul că ea se include, prin realizările cele mai valoroase, în acel mare curs de gândire din lume căreia Marx și Engels i-au conferit cele mai strălucite împliniri, de numele lor legându-se întemeierea comunismului științific ca sistem de gândire, genialele și hotărâtoarele înnoiri în domeniul filozofiei și al științelor sociale.

O distincție fundamentală trebuie făcută, de asemenea, între procesul răspîndirii și însușirii socialismului științific ca ideologie a proletariatului — clasă istoricește chemată a înfăptui transformarea din temelii a societății capitaliste —, ce se va produce în etapa imediat următoare momentului 1848, și aportul, atît cît a fost el, al doctrinarilor revoluției române la acest patrimoniu, în faza *construirii bazelor sale*. Socialismul științific va fi apoi dezvoltat și perfecționat de către Marx și Engels timp de aproape o jumătate de veac. Acest aport mărturisește că pe meleagurile românești s-a gândit, și s-a gândit în profunzime, că, în pofida vicisitudinii epocii, poporul nostru a tins să scruteze cele mai înalte orizonturi ale viitorului și să acționeze sub razele lui generoase.

★

Potrivit cu idealurile fundamentale ale poporului român în respectiva epocă, contribuția revoluționarilor de la 1848 la tezaurul socialismului științific va îmbrățișa, în strînsă conexiune, atît domeniul *național*, cît și cel *social*. După opinia noastră, tot prin aceste două direcții se va produce răspîndirea și însușirea ideilor socialist-științifice în mișcarea noastră muncitorească, vor fi fundamentate elaborările teoretice originale — pornindu-se de la realitățile țării — ale gândirii marxiste a socialismului român.

Într-o vreme cînd popoarele care sufereau dramaticele consecințe ale politicii opresive a marilor imperii s-au ridicat să înlăture servitutea străină, mișcarea de idei a revoluției române de la 1848 a fost aceea care, împreună cu contribuțiile respectivelor popoare, a adus primele elemente teoretice în domeniul ideologiei naționale care se statuează ca valori ale socialismului științific.

Alecu Russo va exprima cu toată limpezimea corelația nedespărțită dintre obiectivele sociale și cele naționale. „Slobozenia — remarca el —

²³ Nicolae Rauș, *Gîndirea generației pașoptiste române în contextul gîndirii înaintate europene*, în „Anale de istorie“, anul XX, nr. 6/1974, p. 86—100.

e îndoită : cea dinlăuntru și cea din afară..., ele sînt surori, una fără alta nu pot trăi“²⁴. În întreaga lor adîncime, idealurile naționale promovate de revoluție — unirea, independența, dezrobirea românilor aflați sub stăpînire străină — sînt puse în legătură cu aspirațiile sociale, în configurația lor de atunci, la Nicolae Bălcescu. Revoluționarul român afirmă, prin în-suși sensul viziunii sale de ansamblu în domeniul național, principiul fundamental în teoria socialismului științific că descătușarea națională reprezintă o cerință legică, un cadru absolut necesar înfăptuirilor de dreptate socială pentru cei mulți. Libertatea dinlăuntru — constată Bălcescu — e peste putință a dobîndi fără libertatea din afară, libertatea de supt domnirea streină“²⁵. Gînditorul socialist Ștefan Petică a relevat deplina concordanță cu socialismul științific a acestei orientări a revoluției române : „În revoluția de acum cincizeci de ani, caracterul social nu putea fi înlăturat, deoarece era determinat de o întreagă sumă de cauze, dar caracterul dominant trebuia să fie, cum a și fost, cel naționalist [național]. Multora — continuă Petică — li se va părea că facem aici o abatere de la doctrina marxistă. Cu toate acestea nu e așa. Departe de a contrazice doctrina marxistă, revoluția de la 1848 privită din punctul de vedere naționalist [național] e o dovadă de lărgimea și profunzimea acestei doctrine în sensul ei cel mai științific“²⁶.

Același principiu al libertății naționale ca necesitate pentru abordarea obiectivelor sociale ale maselor împilate îl concretizează Bălcescu în legătură cu idealul unirii naționale a românilor. Într-o scrisoare din 8 martie 1849, el spune : „Gemînd supt aceeași crudă soartă, suferind aceleași chinuri, simțind aceleași trebuințe, românii din toate părțile României se sculară într-acest an strigînd înaintea lumii : «libertate vrem». Era însă o strigare care ar fi trebuit a o arunca mai nainte de orice alta ; aceasta era : «uniunea noastră națională vrem». Nu poate fi fericire fără libertate, nu poate fi libertate fără putere, și noi românii nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toții într-unul și același corp politic. Uniunea națională dar e singurul principiu de viață, singurul principiu de mîntuire pentru noi“²⁷. În același spirit, George Barițiu remarcă, încă înainte de revoluție : „Popoarele Europei pricep și cunosc cum că tăria și puterea unui popor, vaza sa, politica sa cumpănire, nădejile sale, prezentul și viitorul său zac în unirea națională“²⁸.

Reține atenția, în acest cadru, observația de profunzime că națiunile nu sînt o categorie deasupra claselor. George Barițiu sesizează, ca și Nicolae Bălcescu, că în interiorul acestora are loc și o luptă de clasă. El ilustrează, practic, fenomenul prin lupta de la 1848 a iobagilor din Ungaria pentru deposedarea nobililor. Revoluționarul român simte nevoia să generalizeze și, ca urmare, își extinde exemplificările și la Polonia. În Ungaria — arată Barițiu — „alodiaturile se vatămă în partea cea mai mare de către înșiși foștii iobagi maghiari... Deci, iată că încercarea de răpiri nu caută naționalitate. Iobagii poloni încă erau conaționali proprietarilor pe care îi deculară [de-

²⁴ A. Russo, *Scrieri alese*, București, 1959, p. 147.

²⁵ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 106.

²⁶ Ștefan Petică, *Teoria revoluției*, în „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1170 din 13 iunie 1898 (articol de fond).

²⁷ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 135.

²⁸ George Barițiu, *Naționalitate*, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, nr. 51 din 10 decembrie 1844.

șelără] la 1846”²⁹. Friedrich Engels, în articolul *Lupta din Ungaria*, scrie că, la 1848, în cadrul fiecăreia dintre națiunile supuse de Austria, „se ducea și o luptă între diferitele clase”³⁰.

Tot în lumina intercondiționării naționalului și socialului, doctrinarii români au pătruns teza că asuprirea socială în interior, delăsarea în planul dezvoltării economice-sociale a țării duc, în cele din urmă, la aservirea acesteia de către forțele reacțiunii externe. Remarcând rolul industriei, cu extensiune a înțelesului la întreg domeniul economic, în asigurarea apărării și consolidării independenței, Ion Ghica, în *Lecția de deschidere a cursului de Economie politică de la Academia din Iași*, intitulată *Despre importanța economiei politice* (23 noiembrie 1843), declară — în ideea largă, consecvent promovată, a determinării reciproce dintre datul național și social : „Industria, din firea ei, este înainte-alerghătorul neatrănării și a slobozeniei”³¹. Apărători fervenți ai independenței, socialiștii români vor accentua însemnătatea de fundament a industriei naționale pentru consolidarea vieții de sine stătătoare a țării, pentru dezvoltarea proletariatului, a mișcării muncitorești.

Nicolae Bălcescu, în *Despre starea soțială a muncitorilor plugari* (1846), conchide că independența națională nu poate avea suport fără soluționarea problemei economice-sociale centrale, a celei agrar-țărănești, respectiv fără ameliorarea soartei maselor de truditori ai ogoarelor. Boierii, care, veacuri în șir, au spoliat țărănimea — scrie Bălcescu — ar trebui să fie obligați, în numele „apărării și fericirii patriei”³², să consimtă la schimbarea condiției de viață a lumii satelor. Reluând ideea în studiul : *Despre împrăștierea țăranilor*, scris după revoluție, Bălcescu, care, așa cum îl caracteriza A. D. Xenopol, „întrevedea mersul treburilor omenesti”³³, declara categoric : „pentru a avea o patrie, spre a o putea apăra și a apăra naționalitatea noastră, este de neapărată trebuință a face pe țăran proprietar. Fără aceasta nu e viitor, nu e naționalitate”³⁴. Problema servajului — notează A. G. Golescu — „este, deci, marea problemă politică și socială a Principatelor”³⁵. În cadrul obiectivelor sociale, abolirea iobăgiei — observă el — „era cea dintâi, chiar le și rezuma pe toate, pentru că ea singură asigură viitorul politic al țării și pentru că, fără ea, toate celelalte eșuează de la sine”. Și mai departe, Golescu declară că regenerarea socială a țării este „singura cale care poate conduce la țelul dorit de fiecare adevărat român”³⁶, „principiul și garanția emancipării sale politice”³⁷. Este o teză de deosebită valoare, pe care, la nivelul unei înalte analize, o găsim formulată de Karl Marx și Friedrich Engels, care

²⁹ G. Barițiu, *Transilvania, Brașov, 18 mai / 6 iunie*, în „Gazeta de Transilvania”, anul XI, nr. 46/1848, p. 190.

³⁰ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 6, Editura politică, București, 1959, p. 184.

³¹ „Propășirea”, anul I, nr. 8 din 27 februarie 1844.

³² Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Scriseri istorice, politice și economice. 1844—1847*. Texte, note și materiale. Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974, p. 161.

³³ A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice din România*, vol. I, București, 1910, p. 277.

³⁴ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea I. *Scriseri istorice, politice și economice*. Ediție critică adnotată cu o introducere de G. Zane, Fundația pentru literatură și artă, București, 1940, p. 198.

³⁵ A. G. Golescu, *De l'abolition du servage dans les Principautés Danubiennes*, Librairie de A. Franck, Paris, 1856, p. 2.

³⁶ *Ibidem*, p. 16.

³⁷ *Ibidem*.

arată că țările agricole situate între Marea Baltică și Marea Neagră nu pot fi izbăvite de feudalism „decît cu ajutorul unei revoluții agrare care să-i transforme pe țărani iobagi sau clăcași (frohnpflichtigen) în proprietari de pămînt liberi, o revoluție cu totul asemănătoare celei care a avut loc în 1789 în satele franceze”³⁸. Referindu-se la Polonia momentului 1830, Karl Marx remarcă faptul că „Cei care se aflau în fruntea mișcării revoluționare din Cracovia erau ferm convinși că numai o Polonie democratică ar putea fi independentă și că o democrație poloneză nu era posibilă fără desființarea drepturilor feudale, fără mișcarea agrară care să transforme pe țărani iobagi în proprietari liberi, în proprietari moderni”³⁹.

De pe pozițiile maselor populare abordează revoluționarii de la 1848 ideea egalității între țări și popoare, indiferent de mărimea lor, expresie a ideilor de dreptate socială în interior. Concepțiile lor, în acest domeniu, cu toate reflexele pe care le mijlocesc, sînt de valabilitate istorică și se confirmă ca valori revoluționare care au prezidat raporturile internaționale. „Epoha noastră — se subliniază în programul revoluționar *Dorințele partidei naționale în Moldova* — are cel dintîi caracter triumful dritului asupra țării și se deosebește prin aceasta însuși de timpurile de mai înainte. Este statornic că înaintea unei bune dreptăți, dritul celui mai slab are tot aceeași putere ca și dritul celui mai tare”⁴⁰. În editorialul ziarului craiovean „Naționalul”, apărut la 1848, Axente Sever face cunoscut că publicația va vorbi „despre baza naționalității și drepturile ce le are o națiune, fie ea mică sau mare”⁴¹. Într-o formulare proprie, Vasile Mălinescu va surprinde teza de strălucită însemnătate potrivit căreia, așa cum arată Friedrich Engels în cuvintele devenite istorice : „Nu poate fi liber un popor care asuprește alte popoare”⁴² ; „O națiune nu poate deveni liberă atîta timp cît asuprește alte națiuni”⁴³. El va spune : „cel ce împrumută brațul spre împilarea vecinului, pierdut și împilat va fi”⁴⁴.

Revoluționarii români au văzut implacabila dispariție a imperiilor bazate pe exploatarea și aservirea altor națiuni, care își afirmau dreptul la existență proprie, spulberînd prin lupta lor aceste imperii. În *Mersul revoluției în istoria românilor*, Bălcescu dă relief adevărului continuu exprimat de istorie că „staturile întemeiate pe concuistă, pe călcarea drepturilor națiilor se vor zdrobi, națiile se vor reîntregi în libertatea lor”⁴⁵. În aceeași idee, articolul *Naționalitatea*, semnat de Ion C. Brătianu și publicat în nr. 2/1853 al „Republicii române” (Bruxelles), va scrie că națiunile asuprite tind a-și manifesta individualitatea, în timp ce pestrițele conglomerate rezultate din anexiuni nu pot supraviețui în istorie : „individualitățile cele mai colective [eterogene], precum statele formate prin cotropire, vor dispărea, ca să lase toate națiunile a se manifesta în propria lor individualitate”. Referindu-se la Imperiul otoman, Bălcescu vede o singură

³⁸ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 5, Editura politică, București, 1959, p. 370.

³⁹ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1963, p. 530.

⁴⁰ Mihail Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Editura politică, București, 1967, p. 154.

⁴¹ „Naționalul”, anul I, nr. 1/1848.

⁴² Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 18, Editura politică, București, 1964, p. 525.

⁴³ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 4, p. 415.

⁴⁴ Vasile Mălinescu, *Flamura (steagul) românilor*, în „România viitoare”, (Paris) din 15 septembrie 1850.

⁴⁵ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 106.

posibilitate de salvare — *transformarea naturii lui*. „Putredul imperiu turc — spune Bălcescu — nu mai poate subzista decât făcând mari concesii creștinilor [popoarelor subjugate din Balcani], adecă transformându-se mult“⁴⁶.

Statornic în convingerea că guvernele străine n-ar fi întreprins vreun gest de sprijinire și salvare a poporului român de tendințele asupritoare ale marilor imperii, Nicolae Bălcescu considera un act infam menținerea Imperiului otoman de „lașitate și corupție“. Scriindu-i lui A. G. Golescu, la 15 februarie 1849, el mărturisea că, la Constantinopol, „am simțit curat ticăloșia lor [a otomanilor] și ticăloșia Europei, care pretinde și crede în viitorul unui trup putred și gangrenat cu totul“. Poziția sa — remarcă G. Zane — „ne amintește de caracterizarea lui K. Marx, care, cu marea sa putere de plasticizare, spusese că «a menține statu quo în Turcia e ca și cum ai încerca să oprești într-un anumit stadiu putrezirea cadavrului unui cal și să împiedici descompunerea lui totală»“⁴⁷.

Întîlnim, în opera revoluționarilor români, o hotărîtă incriminare a politicii marilor imperii de coalizare împotriva drepturilor popoarelor. Cezar Bolliac denunță realitatea istorică a vremii, că puterile opresoare, fiind mîinate de anumite interese comune, potrivnice aspirațiilor popoarelor, pactizează între ele pentru a-și menține și a-și salva pozițiile, amenințate de cursul implacabil al istoriei, și, în același scop, recurg la tactica învrăjbirii popoarelor: „De la împărați nu se poate obține nimic, fiindcă împărățiile au interese comune, dar contrare popoarelor. Dinastiile își dau mîna din toate părțile spre a-și propti tronurile ce se surpă și toată speranța ce le-a mai rămas este neînțelegerea și învrăjbirea popoarelor între ele“⁴⁸. În același fel se exprimă Vasile Mălinescu în articolul mai înainte amintit: „toți împărații din toți timpii nu țintesc alt, decât a insufla egoismul, a aprinde patimile, a semăna dezbinarea, a ațîta om asupra om, frate asupra frate, plasă asupra plasă, neam asupra neam, pentru ca... ei să vie apoi ca nește mîntuitori, și, ferecîndu-i în obezile ce le numesc *legi de liniște*, să poată domni preste niște trunchiuri batjocurite cu sfînta numire de cetățeni și oameni“.

Libertatea națională a popoarelor oprimăte — atenționa Bălcescu — nu poate veni de la cabinetele marilor imperii, soluția unică fiind lupta hotărîtă a popoarelor. În *Mersul revoluției în istoria românilor*, el scrie: „În zadar veți ingenunchia și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pămîntului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele“⁴⁹.

Ideea înlăturării servituții străine prin ridicarea popoarelor Europei va fi relevată de Friedrich Engels în articolul: *Care va fi soarta Turciei europene?*, scris la începutul lunii aprilie 1853: „Nu, diplomația și guvernele, care acționează în maniera veche, nu vor rezolva niciodată această dificultate [asuprirea otomană]. Soluționarea problemei turce, ca și aceea a altor probleme mari, va reveni revoluției europene“⁵⁰.

Foarte grăitor este că revoluționarii români au reliefat într-un mod extrem de clar principiul, de continuă valabilitate și însemnătate, atunci

⁴⁶ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 127.

⁴⁷ G. Zane, *Prefață*, în Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 14.

⁴⁸ „Espatriatul“ din 25 martie 1849.

⁴⁹ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 107.

⁵⁰ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 9, Editura politică, București, 1959, p. 35.

și azi, că o conlucrare autentică, fertilă este posibilă pe plan internațional numai în condițiile când va fi respectată egalitatea dintre popoare, dintre națiuni, când legile moralei și echității vor deveni legi supreme în relațiile dintre state. În Manifestul din 11 septembrie 1851 al Comitetului național român de la Paris adresat Comitetului central democratic european se declara : „noi vrem libertate, egalitate, dreptate pentru toți ; ...Fără de libertate nu există asociație cu putință între popoare“⁵¹. Friedrich Engels, în *Prefață* la ediția poloneză a *Manifestului Partidului Comunist*, a relevat că „O colaborare internațională sinceră a națiunilor europene este cu putință numai cu condiția ca fiecare din aceste națiuni să fie pe deplin autonomă la ea acasă“⁵².

Am mai adăuga că Nicolae Bălcescu vede rolul colaborării economice în creșterea conlucrării dintre națiuni și, în acest cadru, amplificarea raporturilor culturale : „Noi credem că vremile concuistelor a trecut — spune Bălcescu în *Filosofie socială* —, că duhul concuistei doarme cu Napoleon în mormîntul său și că nimic nu-l va mai deștepta, că nădejdea civilizației popoarelor este în comunicația ideilor, care va veni din comunicația națiunilor ce înlesnirile și relațiile comerciale vor aduce“⁵³.

Doctrinarii revoluției și-au îndrumat preocupările și spre cercetarea evoluției istoriei omenești, a orînduirilor, a claselor și a luptei de clasă, în scopul de a extrage concluzii pentru prezentul luptei poporului român și pentru destinul său de viitor. Se întîlnesc în acest sens, în opera lor, într-o exprimare mai mult sau mai puțin proprie, accepțiuni ale categoriei de *formațiune socială*, de societate determinată istoricește, ca și ale unor concepte correlative alesteia, cum sînt : *relații sociale*, *forțe și relații de producție*, *clase sociale și luptă de clasă*, *revoluție* etc. Unele dintre aceste accepțiuni sînt aplicate societății sclavagiste, altele, mai larg, societății feudale, ținta centrală de luptă a revoluției române de la 1848, iar într-o măsură orînduirii burgheze, cu prefigurări ale viitoarei alcătuirii socialiste a societății.

S-a remarcat că Mihail Kogălniceanu discerne în viziunea materialismului istoric natura orînduirii sclavagiste⁵⁴, pe care o înfățișează succint, prin elemente ale raporturilor sociale și ale relațiilor de producție, chiar dacă nu folosește aceste categorii, semnalînd însăși apariția exploataării unei clase de către alta în istoria omenirii. El observă că „arta producției“, în care se implică, desigur, dezvoltarea uneltelor de muncă — elementul principal și cel mai dinamic al mijloacelor de producție — și a productivității muncii au condus la apariția plusprodusului, provenit din spolierea economică. Toate aceste elemente constatative își găsesc accepțiunea și întemeierea integrale în lucrările fondatorilor comunismului științific. În *Ochire istorică asupra sclăviei* (1853), Kogălniceanu afirmă : „Sclăvia este atît de veche cît și lumea, zic apărătorii ei ; o zic și mulți învățați povățuiți de o falsă erudiție. Dară, sclăvia este veche, însă nu atîta de veche cît și lumea ; ea a început numai cînd arta producției a luat îndestulă dezvoltare spre a da omului mai mult decît îi trebuia neapărat pentru viețuirea lui. Cînd acest prisos nu era încă,

⁵¹ Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878), Editura politică, București, 1971, p. 263.

⁵² Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1965, p. 276.

⁵³ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, ediția din 1974, p. 168.

⁵⁴ Virgil Ionescu, Mihail Kogălniceanu. *Contribuții la cunoașterea vieții, activității și concepțiilor sale*, Editura științifică, București, 1963, p. 153.

sclăvia n-a putut fi pentru că nimene nu avea interes de a avea sclavi. Oamenii care cei dintii au avut ideea de a pune mîna pe semenii săi și a-i șerbi spre a-și atribui o parte din produsul muncii lor au făcut dară o spoliație..."⁵⁵.

Caracterul ascendent, progresiv al succesiunii orînduirilor este abordat de Nicolae Bălcescu. Servajul, constată el, marchează o etapă calitativ nouă de evoluție istorică față de sclavaj, cu toate că această din urmă orînduire are tot un caracter exploatator, cum însuși o spune. El nu explică de ce o orînduire este superioară celei precedente, și în acest cadru, îi scapă nivelul și interesele dezvoltării forțelor de producție ale societății, dar face o altă remarcă, anume că productivitatea muncii crește, că feudalismul instituie acea nouă stare care-i îngăduia iobagului o altă condiție economică și o mișcare oarecum liberă în cadrul relațiilor sociale, ceea ce, în situația sclavului, era de neînchipuit.

„Această robie — notează Bălcescu în *Reforma socială la români* —, nouă transformare, mijlocită sau poate pe alocurea nemijlocită, a vechii robii romane, fu cu toate acestea un progres *dans le fond* [în adîncime], căci deși era tot o subjugare a omenirii, tot exploatare a omului, dar fu mai puțin crudă, mai puțin absolută..."⁵⁶. Servajul „fusesse o transformare mai ușure a robiei vechi"⁵⁷. Karl Marx a arătat la 1849, în *Muncă salariată și capital*, că societățile antică, feudală, burgheză, ca ansambluri de relații de producție, reprezintă „fiecare dintre ele... o treaptă deosebită de dezvoltare în istoria omenirii"⁵⁸. În *Anti-Dühring*, Engels relevă: „Și dacă vorbim de aceste lucruri trebuie să spunem, oricît ar părea de contradictoriu și de condamabil, că introducerea sclavajului a constituit în condițiile de atunci un mare progres"⁵⁹.

În fluxul istoriei, revoluționarii români au văzut perspectivele desființării exploatarei și a claselor, ale instaurării societății fără clase, în care se vor crea condițiile satisfacerii nevoilor sociale și angrenării tuturor membrilor societății în viața politică-socială a unei societăți armonioase. Clasele — se scrie în articolul *Naționalitatea* — „încep a se osebi atît de mult că se cred de naturi osebite, cum sînt castele Indiilor ; trecem apoi la robi și oameni liberi, la servi și domni și ajungem astfel la burghezie și proletariat, urmele cele de pe urmă ale privilegiului, care vor pieri în curînd, ca să lase locul unei societăți una și armonică. Una prin lipsa claselor și egalitatea tuturor în asociațiunea generală ; armonică, prin coordinațiunea tuturor funcțiunilor, prin iscusita întrebuintare a tuturor oamenilor și prin îndestularea ce va da tuturor trebuințelor legitime". Este o viziune care, la Marx și Engels, o găsim înfățișată în adevărata ei profunzime. În *Manifestul Partidului Comunist*, de pildă, se subliniază : „Locul vechii societăți burgheze, cu clasele și antagonismele ei de clasă, îl ia o asociație în cadrul căreia dezvoltarea liberă a fiecăruia este condiția pentru dezvoltarea liberă a tuturor"⁶⁰. Desigur, făuritorii socialismului științific au dezvoltat și au nuanțat aceste principii într-un cadru de magistrală corelare științifică.

⁵⁵ Mihail Kogălniceanu, *Op. cit.*, p. 161.

⁵⁶ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Studii și articole*, p. 253.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 257.

⁵⁸ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 6, p. 455.

⁵⁹ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 20, Editura politică, București, 1964, p. 176.

⁶⁰ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 4, p. 488.

În același sens, s-au făcut încercări de a se descifra locul individului în raporturile sociale care vor guverna societatea socialistă. Evocând viitoarea orînduire socială, articolul-program al publicației „Republica română” (1851) releva că omul nu se va supune orbește legilor sociale, ci, descoperindu-le și cunoscîndu-le funcția constructivă, va avea putința să acționeze liber, potrivit cu cerințele legilor sociale, pe care le transformă din abstractizări ale minții în manifestări concrete ale acțiunii sociale. Omul — se conchide în articol — „nu este supus orbește lor [legilor dezvoltării sociale] și fără voia lui; el numai are facultatea a descoperi singur și a înțelege acele legi și raporturi ce există și, cunoscîndu-le sublimitatea, eficacitatea și folosul, să se conforme lor liber și de bună voie ca la orice adevăr”. „A căuta dar, a descoperi, a înțelege și a se conforma legilor naturale [obiective] este îndeletnicirea cea mai sublimă și lucrarea cea mai sfîntă a omului, nu numai fiindcă printr-însa se simte liber și creator, ci, mai cu osebire, fiindcă de acolo de unde unele sînt numai o simplă abstracțiune și o virtualitate, el le reduce în stare concretă, în stare de realitate”⁶¹.

În gîndirea doctrinarilor români se cuprind constatări privitoare la caracterul istoric al claselor, la lupta de clasă ca legitate a tuturor orînduirilor bazate pe exploatare, la conținutul și specificul său determinat de natura orînduirii respective. Cu deosebire Bălcescu a conceput lupta de clasă ca un fenomen de constanță în viața omenirii — deci nu numai în trecut, ci și în prezent și viitor, pînă la dispariția împilării — și, totodată, ca important punct de plecare în interpretarea istoriei⁶². „Istoria omenirii — constată Bălcescu — nu ne înfățișează decît lupta neconținută a dreptului în contra tiraniei, a unei clase desmoștenite de dreptul său în contra uzurpatorilor ei, luptă arzătoare care adesea avu caracterul unei răzbunări, luptă fără sfîrșit, căci se urmează încă în timpurile de azi și se va urma pînă cînd nu va mai fi umbră de tiranie”⁶³. Această formulare evocă îndeaproape *Manifestul Partidului Comunist*, publicat la 1848: „Istoria tuturor societăților de pînă azi este istoria luptelor de clasă”⁶⁴; „Toate societățile de pînă acum s-au bazat, după cum am văzut, pe antagonismul dintre clasele exploatare și clasele asuprite”⁶⁵; „Istoria tuturor societăților de pînă acum s-a desfășurat în antagonisme de clasă, care, în diferite epoci, au luat forme diferite”⁶⁶.

G. Zane se întreabă dacă nu cumva surprinderea atît de clară de către Bălcescu a ideii luptei dintre clase și a încetării ei atunci cînd masele exploatare vor fi biruitoare s-ar datora faptului că gînditorul român ar fi cunoscut *Manifestul Partidului Comunist*, din care am reprodus mai multe pasaje spre ilustrarea configurărilor în spiritul socialismului științific făcute de Bălcescu în cazul dat. *Manifestul* — afirmă G. Zane — „A avut, nici nu poate fi vorba, ecou în cercurile socialiste și radicale. Era prima dată cînd rolul luptei de clasă era scos, cu o atît de puternică

⁶¹ *Articol-program* din „Republica română” (Paris), anul I, nr. 1 din 1 noiembrie 1851.

⁶² A se vedea: Aurel Răduțiu, *Incursiuni în istoriografia vieții sociale*, Editura Dacia, Cluj, 1973, p. 87.

⁶³ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. 1. *Studii și articole*, p. 324—325.

⁶⁴ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 4, p. 466.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 477.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 486.

forță, în evidență. Predecesorii, oricare ar fi fost, erau cu mult și definitiv depășiți. Bălcescu citea ca și alți tineri români literatura socialistă și radicală. Avea pasiunea cărților. O știm bine. A citit și *Manifestul*? Posibil, dar nu avem încă o dovadă documentară⁶⁷.

În tabloul social românesc, Bălcescu, dar și alți revoluționari de la 1848, distinge perpetuitatea și caracterul istoric al luptei de clasă prin cei doi poli opuși : masele truditoare și clasele avute (deci nu numai boierimea). Antagonismul de clasă în societatea românească — constată Bălcescu în *Reforma socială la români* — începe „de când egalitatea străbună pieri, de când fură săraci și bogați, robi și stăpîni, exploatați și exploatanți“⁶⁸. Referirea este făcută în cadrul analizei luptei țărănimii, al demonstrării marii ei legitimități. Concepția socialist științifică — spune A. Vasiliu⁶⁹ — o aplică Bălcescu la revendicările țărănimii. El constată că în trecut „Societatea întreagă se afla atunci alcătuită pe un șir de clase și individualități, fiecare cu privilegiul său. Mare și monstruoasă clădire de tiranii puse una asupra alteia și toate rezemate și apăsînd pe popor, pe țăranul muncitor“⁷⁰. S-a considerat, de asemenea, în literatura de specialitate, că atunci cînd Bălcescu spune : „dar vine vremea, curînd sau mai tîrziu, că împilații reclamă împotriva împilării, o luptă nouă se ridică, din care trebuie să iasă dezrobirea celor mai înainte biruiți“, el invocă principiul luptei de clasă, vădînd înțelegerea faptului că progresul nu poate fi realizat decît pe calea luptei de clasă⁷¹.

La rîndul său, Mihail Kogălniceanu — așa cum a subliniat Dumitru V. Mazilu — deslușește că societatea românească este rezultatul „unei lupte începută de la întemeierea societăților și urmîndu-se cu învăpăiere tot șirul veacurilor. În adevăr, omul a fost între doi potrivnici : 1) natura dinafară ; 2) omul cel asemenea cu el. Deci de cîte ori triumfă asupra naturii dinafară, el adaugă însuși a sa slobozenie; și pentru dînsul este emancipație sau dezrobire“. În aceste teze — conchide același cercetător — „găsim la Kogălniceanu concepția dezvoltată pe larg de către întemeietorii marxismului cu privire la rolul cunoașterii în înțelegerea și influențarea transformărilor sociale. Kogălniceanu înțelege că libertatea presupune cunoașterea necesității, acțiunea în cunoștință de cauză“⁷².

Unele din trăsăturile economice-sociale pe care Bălcescu le identifică la țărănimea exploatată sînt asemănătoare celor cu care Marx și Engels, în *Manifestul Partidului Comunist*, caracterizează condiția proletarului. În *Reforma socială la români*, Nicolae Bălcescu observă că singurul muncitor producător de bogăție — țăranul — „e despoiat necurmat de tot aceiași oameni cînd în numele Statului, cînd în numele proprietății“ ; el „n-are nimic, nici drepturi, nici stare, nici măcar proprietatea brațelor sale...“⁷³.

⁶⁷ G. Zane, N. Bălcescu. *Opera. Omul. Epoca*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 87.

⁶⁸ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Studii și articole*, p. 250.

⁶⁹ A. Vasiliu, *Bălcescu și poporul*, în *Studii despre N. Bălcescu*, București, 1969, p. 39.

⁷⁰ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Studii și articole*, p. 308.

⁷¹ Radu Demetrescu, *Aspecte din gîndirea social-economică a revoluționarilor de la 1848*, în *Studia et acta musei Nicolae Bălcescu. 1970—1971*, Bălcești pe Topolog, 1971, p. 166.

⁷² Dumitru V. Mazilu, *Mihail Kogălniceanu*, în *Din gîndirea politică-juridică din România. Figuri reprezentative*. Prefață de dr. docent Ioan Ceterchi, Editura științifică, București, 1974, p. 225.

⁷³ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Studii și articole*, p. 250.

Sau : „Aceasta ar fi a despoia pe țăran de toate drepturile sale, a-l declara proletar și cu dreptul d-a muri de foame unde va voi“⁷⁴. Caracterizarea din *Manifest* arată : „Dar munca salariată, munca proletarului, îi creează oare acestuia vreo proprietate ? Nicidecum“⁷⁵.

Chestiunea revoluției, cum era și firesc, a preocupat în măsură largă mișcarea de idei de la 1848. S-au emis, în legătură cu aceasta, idei diverse, toate convergind spre afirmarea revoluției ca formă de acțiune a poporului român pentru împlinirea năzuințelor sale. Nu puține s-au ridicat la înțelegerea reală a cauzelor revoluției, a esenței sale, a saltului pe care-l reprezintă în dezvoltarea societății, a caracterului ei legic, inevitabil. Ion Ionescu de la Brad a intuit revoluția ca expresie necesară a contradicțiilor sociale, a antagonismului de clasă. În *Cauzele revoluțiilor*, el spune „Eu de partea mea văd emancipația săteanului, lupta între proprietar și proletar, între boier și țăran, colo între bogați și săraci, dincolo între capitaliști și muncitori ; proprietarii, boierii, bogații, capitaliștii, avînd tot același interes, se coalizează pretutindeni spre a-și apăra privilegiurile și monopoliurile împotriva proletarilor, țăranilor, săracilor... Aceste contradicții sociale, existînd pretutindenea, ne arată pretutindenea nevoie de a se emancipa, de a se revolta. Elementul revoluției este în firea omenească, căci ea simte nevoia de a scăpa din robie, elementul revoluției este în oricare societate...“⁷⁶. Această justificare a revoluției amintește de lucrarea lui Karl Marx, *Mizeria filozofiei*, în care se subliniază „De altfel este oare de mirare că o societate bazată pe opoziția dintre clase ajunge la contradicția brutală al cărei ultim deznodămînt este o luptă corp la corp ?“⁷⁷.

Sînt numeroase considerările gînditorilor români privitoare la revoluție ca operă a maselor, a poporului, iar nu ca rezultat al acțiunii unui grup sau al unor persoane, indiferent de poziția lor în cadrul evenimentelor revoluționare. Ele trimit, de asemenea, la opera fondatorilor comunismului științific. În scrisoarea sa din 4 martie 1850 către A. G. Golescu, Nicolae Bălcescu declară că „Revoluția din iunie n-a fost inventată, nici fabricată, nici de mine, nici de voi, nici de d-l Eliad, nici de vreun alt revoluționar. Ea nu-i decît dezvoltarea acelui proces neîncetat și natural, început în societatea noastră, ca și în toate societățile de la originea lor“⁷⁸. Ideea este conținută și în „Pruncul român“ : „Cine a făcut revoluția noastră ? Un om sau zece sau nația românească ? Negreșit că nația, căci 10 și 20 și 100 rebeliști, cu toată activitatea lor, nu ar fi izbutit..., prin urmare dar revoluția a făcut-o toată nația“⁷⁹. Aceste observații concordă cu aprecierile lui Friedrich Engels din *Revoluție și contrarevoluție în Germania*, care, în legătură cu cauzele revoluțiilor anului 1848, atrage atenția că ele „nu trebuie căutate în întîmplătoarele eforturi, merite, lipsuri, greșeli sau acțiuni trădătoare ale citorva conducători, ci în situația socială generală și în condițiile de existență ale fiecărei națiuni care a trecut printr-o astfel de zguduire“⁸⁰. Revoluția „nu a fost opera unor indivizi

⁷⁴ *Ibidem*, p. 285.

⁷⁵ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 4, p. 479.

⁷⁶ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878)*, p. 214—215.

⁷⁷ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 4, p. 179.

⁷⁸ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 277.

⁷⁹ „Pruncul român“, anul I, nr. 20 din 29 iulie 1848.

⁸⁰ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 8, Editura politică, București,

izolați, ci expresia spontană, irezistibilă a cerințelor și necesităților po-
poarelor...”⁸¹.

Există la revoluționarii români configurări privitoare la esența revo-
luției ca salt calitativ în dezvoltarea societății. Articolul-program din
„Republica română” accentuează că revoluția nu înseamnă înlocuirea unor
persoane sau grupuri de la putere cu altele de aceeași apartenență de
clasă, ceea ce numim astăzi lovituri de stat, și nici o simplă modificare
a legilor. Ținta noastră, se scrie aici, „nici mai aproape, nici mai departe
nu este o învălmășeală, o prefacere de oarecare legi al cărora rezultat să
nu fie mai bun decât al acelor dintii, nici a dobîndi o simplă schimbare
de domni sau de oameni”. În articolul *Naționalitatea*, găsim constatarea
că revoluția, ca zguduire din temelii a societății, marchează trecerea la o
orînduire *superioară*: „De aș fi silit a defini revoluția, aș zice că este un
cataclism care înghite vechiul ordin al lucrurilor și, totodată, o creațiune
care naște un altul nou și mai presus celui dintii”.

Despre rolul revoluțiilor ca salt în viața societății face o interesantă
apreciere și Eliade, în *Echilibru între antiteze*: „Revoluțiunile se avîntă
prin mari bonduri [salturi], încît oamenii nu mai cunosc tărîmul social și
politic pe care sînt avîntați”. Această justificare filozofică a revoluțiilor,
care nu se află la Proudhon — comentează Radu Tomoioagă — „este deo-
sebit de prețioasă. Ea converge, în ultimă analiză, cu teza lui Marx potrivit
căreia «revoluțiile sînt locomotivele istoriei»”⁸².

Foarte elocvent este că s-a făcut și observația privind ducerea mai
departe a revoluției, *desăvîrșirea* ei, prin constanta urmărire a funcției
sale constructive, și aceasta e cheia succesului ei. Editorialul primului nu-
măr al „Junimii române” atrăgea atenția că „nu e așa anevoie de a face o
revoluție, pe cît e anevoie de a o ține, de a o înrădăcina, de a o face să
triumfe pentru totdeauna”⁸³. Observația comportă linii de mare adîncime
— care excelează, cu deosebire, la Bălcescu —, revoluția în condițiile spe-
cifice, sociale și naționale, ale societății românești nefiind socotită act *de*
moment, ci permanență a acțiunii istorice a maselor, a poporului.

Atît de prodigioasă și de diversă, mișcarea de idei a generației de la
1848 a deslușit, într-o măsură, și alte valori apropiate sau în spi-
ritul socialismului științific, fie în legătură cu problematica ilustrată
destul de succint în aceste rînduri, fie cu alte sfere ale vieții sociale,
ca și ale istoriei poporului nostru, acest din urmă domeniu devenind un
larg cadru de confirmare de către Karl Marx și Friedrich Engels a viziunii
istorice proprii revoluționarilor români⁸⁴. Între acestea, un loc aparte
ocupă cele derivînd din analiza problemei agrar-țărănești, în care au fost
formulate numeroase idei, unele dintre ele cunoscînd însăși acreditarea
lui Marx și devenind contribuție directă la elaborarea unor teze ale comu-
nismului științific. Dată fiind întinderea problemei, considerăm că ea va
putea fi reflectată corespunzător într-un studiu de sine stătător. Se va
configura, în cele din urmă, o imagine mai cuprinzătoare, care, obiectiv
constituită și interpretată, va proiecta într-o lumină nouă, și cu noi stră-

⁸¹ *Ibid.*

⁸² Radu Tomoioagă, *Op. cit.*, p. 17.

⁸³ G. Crețeanu, D. Florescu, *Op. cit.*

⁸⁴ A se vedea în acest sens o tratare mai largă în: Nicolae Copoiu, *Unele probleme ale istoriei României în lucrările lui K. Marx*, în „Anale de istorie”, anul IX, nr. 2/1963, p. 85—94.

luciri, gîndirea revoluționară românească de la mijlocul veacului trecut, vibrația poporului român la actualitatea vremii. Va căpăta noi dimensiuni și ideea de curs progresiv al istoriei noastre în perioada următoare revoluției, căci elementele de socialism științific din universul de idei al revoluției de la 1848, unele embrionare, altele mai dezvoltate, întind acele mari punți de radicalitate, sădesc în solul național vajnice rădăcini care vor naște arborele secular al spiritualității noastre materialist-dialectice și istorice. Într-o continuitate firească a evoluției mereu ascendente a gîndirii social-politice românești, reprezentanții partidului politic al clasei muncitoare, făurit în 1893, au preluat și au integrat într-o concepție unitară idealurile revoluționare exprimate în marile afirmări naționale și sociale ale poporului român, le-au ridicat pe un plan superior, în vederea înlăptuirii României noi, socialiste. „Luptătorilor de sub steagul roșu de azi — scria la 27 mai 1898 „Lumea nouă“, organul central al partidului — le cade datoria de a aduce la îndeplinire reformele făgăduite de idealistii [vizionarii] de odinioară..., pînă cînd cuvintele care străluceau în aureola roșie de acum cincizeci de ani vor deveni fapte“.

NICOLAE RAUȘ

Infrățiți în lupta și munca comună pentru înflorirea României (II)

Conviețuirea de-a lungul vremurilor dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, materializată în unitatea Țelurilor proprii oamenilor aceleiași patrii, cu același destin de viață, în acțiunea lor istorică, și-a încorporat neconținut resorturi comune — ideologice-politice, morale și culturale —, care dau trăinicie și forță unei opere de fundament adânc și de progres viabil. Aceste resorturi s-au alimentat de la valorile și mesajul civilizației de strălucită și îndelungă tradiție a meleagurilor carpato-danubiene-pontice, de la aspirațiile și simțămintele democratice ale poporului nostru, dintotdeauna omenos, dornic de dreptate la el acasă și în lume, de făurire constructivă și pașnică. De aici, ni se înfățișează cadrul și factorii care au făcut ca maghiarii, germanii, secuii și alte naționalități ce s-au așezat pe teritoriul patriei noastre în diverse momente ale epocii medievale să se înrădăcineze, să simtă și să acționeze ca și oamenii gliei. Istoria a reținut elocvente mărturii despre acest curs urmat de masele muncitoare aparținând naționalităților conlocuitoare, de oamenii politici lucizi, de personalități proeminente ale științei și culturii din rindurile acestora, care s-au exprimat de pe terenul spiritualității și năzuințelor acestui pământ.

Naționalitățile conlocuitoare — maghiari, germani, secui, sirbi ș.a. — au intrat astfel în noua epocă de dezvoltare a țării inaugurată de insurecția victorioasă din August 1944 cu un trecut bogat și luminos, făurit aici, parte componentă a contextului istoriei României, parcurgând, împreună cu poporul român, drumul împlinirilor socialiste, al edificării unei grandioase creații materiale și culturale, prin lupta și biruința familiei unite a țării, sub conducerea partidului comunist.

În acest proces de structurală transformare revoluționară a societății românești, de impetuoasă ascensiune istorică, valențele unității și frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, ale egalității economice, politice, juridice, sociale și culturale au devenit realitate în toate domeniile de activitate. Partidul Comunist Român a pornit de la principiul de o deosebită importanță, de un profund realism potrivit căruia soluționarea problemei naționale în cadrul fiecărui stat socialist reprezintă o sarcină esențială a partidului comunist din țara respectivă, aceasta fiind un element component al înseși edificării socialismului și comunismului. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „noua orînduire presupune lichidarea exploatării și asupririi, a inegalităților sociale și naționale, deplina egalitate în drepturi între toți cetățenii unei țări, între toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate. Numai realizînd aceste

principii fundamentale de egalitate și dreptate socială, creînd condiții ca oamenii muncii să se poată bucura deplin de cuceririle civilizației contemporane, de bunurile materiale și spirituale create de societate, asigurînd participarea lor activă la conducerea tuturor domeniilor de activitate, a întregii țări — numai astfel înfăptuim socialismul și comunismul“.

Documentele reproduse în cele ce urmează oglindesc cu putere că înfăptuirea revoluției popular-democratice, construirea societății socialiste, democratizarea consecventă a vieții publice și sociale, eliberarea tuturor oamenilor muncii de exploatare și asuprire, realizate prin lupta lor comună, fără deosebire de naționalitate, au însemnat, în același timp, rezolvarea consecvent democratică și socialistă a problemei naționale ca parte componentă a revoluției, a transformărilor revoluționare socialiste. Se ilustrează astfel larg realitatea că gîndirea și acțiunea partidului, toate măsurile întreprinse în oricare domeniu al vieții noastre noi cuprind în însăși fundamentele lor și într-un tot unic, armonios principiile asigurării deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor României socialiste, stat național unitar, al cărui teritoriu este inalienabil și indivizibil. Soluționarea acestei probleme reprezintă una dintre cele mai de seamă înfăptuiri ale revoluției și construcției socialiste în țara noastră, asigurînd întărirea unității și frăției oamenilor muncii și contribuind, într-o însemnată măsură, la realizarea și la consolidarea unității social-politice a întregului popor — forța motrice a dezvoltării societății socialiste pe calea spre comunism. Sînt redată, în același timp, prin glasul însuși al oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, al reprezentanților lor, mărturii vibrante despre preocupările și activitatea pe care o desfășoară cu abnegație și entuziasm, împreună cu toți cetățenii, neprecupețind nimic pentru a asigura mersul înainte al României socialiste, mamă iubită pentru toți fiii săi.

Ele dau expresie convingerii tuturor cetățenilor țării că numai aici, pe acest pămînt pe care s-au născut și a cărui înflorire o asigură, prin unitatea și frăția celor ce muncesc, fără deosebire de apartenență națională, se pot realiza obiectivele însușeștoare, îndrăznețe ce și-au găsit consacrarea în Programul partidului.

În acest fel, înflorirea națiunii noastre socialiste, în condițiile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și ale trecerii spre comunism — confirmare strălucită a politicii profund științifice, creatoare a Partidului Comunist Român — pune în evidență cu o mare vigoare rolul ei activ în continua ascensiune a societății românești, purtînd în lume mesajul conlucrării fructuoase între popoare.

L. GERGELY, R. NICOLAE

75

Din : DECRETUL-LEGE PENTRU STATUTUL NAȚIONALITĂȚILOR (Legea nr. 86 din 7 februarie 1945)

CAPITOLUL I

Dispozițiuni generale

Art. 1. — Toți cetățenii români sînt egali în fața legii și se bucură de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de rasă, naționalitate, limbă sau religie.

Art. 2. — Se interzice cercetarea originii etnice a cetățenilor români în vederea stabilirii situațiunii lor juridice.

Art. 3. — Deosebirea de limbă, de religie, de rasă sau de naționalitate nu poate constitui o piedică pentru nici un cetățean român, pentru dobîndirea sau folosirea drepturilor civile și politice sau pentru admiterea în funcțiunile publice sau pentru exercitarea oricărei profesii.

Art. 4. — Cetățenii români aparținînd unor naționalități de altă limbă, rasă sau religie decît cea română se vor bucura de același tratament și de aceleași garanții, în drept și în fapt, ca și ceilalți cetățeni români.

Orice îngrădire, directă sau indirectă, a drepturilor cetățenilor sau, invers, stabilirea de privilegii, directe sau indirecte, pentru cetățeni, pe temeiul rasei, religiei sau naționalității lor, precum și orice propovăduire a exclusivismului sau a urei și disprețului de rasă, religie sau naționalitate se pedepsesc de lege.

Art. 5. — Fiecare cetățean român este singur îndreptățit a-și stabili limba maternă sau naționalitatea sa. Orice amestec din partea oricărei autorități în această privință este interzisă, organele oficiale fiind obligate a accepta indicația cetățeanului respectiv.

CAPITOLUL II

Dispozițiuni speciale

SECȚIA I

Dispozițiuni privitoare la limbă

Art. 6. — Limba oficială a Statului român este limba română. Totuși, în acele teritorii administrative sau circumscripții judecătorești unde o mare parte a populației este de altă limbă decât cea română, se vor aplica cele arătate în art. 8 și următoarele.

Art. 7. — În relațiunile particulare, ca, de pildă, corespondență, convorbiri telefonice etc., în industrii și comerț, în materie de religie, presă, publicațiuni de orice natură sau în adunări publice, cetățenii români pot întrebuința în mod liber și fără nici o restricție orice limbă.

Art. 8. — Tribunalele și judecătoriile care au competența asupra unei circumscripții judecătorești în care, potrivit ultimului recensământ, cel puțin 30% din locuitori sînt de limba maternă comună a populației respective, dar alta decât cea română, sînt obligate :

a) — A accepta orice script prezentat de locuitorii circumscripțiilor respective care formează cota de 30% în limba lor, fără a se pretinde și o traducere în limba Statului ;

b) — A se pronunța asupra acestor scripte în aceeași limbă ;

c) — A asculta partea în limba sa maternă.

Art. 9. — Ministerul Justiției stabilește, în baza datelor statistice oficiale, care anume sînt tribunalele și judecătoriile prevăzute în art. 8.

Art. 10. — Autoritățile comunale și județene care au competența teritorială asupra unui district administrativ în care, potrivit ultimului recensământ, numărul cetățenilor de limbă maternă comună alta decât cea română este de cel puțin 30% din totalul locuitorilor aceluia district, sînt obligate :

a) — A accepta orice fel de scripte din partea locuitorilor ce formează cota de 30% în limba lor maternă, fără a pretinde ca aceștia să prezinte și o traducere în limba oficială a Statului ;

b) — A se pronunța asupra scriptelor înaintate în aceeași limbă ;

c) — A asculta partea în limba sa maternă ;

d) — În consiliile comunale și județene ale unor asemenea districte teritoriale, membrii aleși sau de drept ai naționalităților de 30% vor putea lua cuvîntul în limba lor maternă.

Art. 11. — Ministerul de Interne, în baza datelor statistice oficiale, stabilește care anume sînt comunele și județele prevăzute de articolul precedent.

Art. 12. — Magistrații și funcționarii instanțelor și autorităților administrative prevăzute de art. 9 și 11 vor trebui să cunoască și limba naționalităților respective.

Art. 14. — Numele de familie ale cetățenilor, în registrele și documentele de stare civilă, se vor scrie numai în forma și cu ortografia originală, dovedită cu actele personale ale cetățeanului respectiv.

Art. 17. — Legile intervenite de la 23 August 1944, precum și regulamentele lor de aplicare vor fi traduse în colecția oficială în limbile acelor naționalități conlocuitoare care reprezintă cel puțin 5% din populația totală a țării, conform ultimului recensământ.

Regulamentele, ordonanțele și comunicatele autorităților locale se vor publica în limba naționalității care constituie cel puțin 30% din populația județului respectiv sau localității respective.

SECȚIA II

Dispozițiuni privitoare la învățământ

Art. 18. — Statul român asigură învățământul în limba maternă prin școlile de stat primare, secundare și superioare pentru naționalitățile conlocuitoare care posedă un număr suficient de școlari solicitanți și cu excepția localităților unde școlile particulare confesionale corespund acestei necesități. Corpul didactic în școlile de stat sau secțiile lor de altă limbă decît cea română va fi recrutat de preferință din naționalitatea respectivă.

Art. 19. — Dispozițiunile ce se aplică școlilor particulare confesionale românești se aplică și școlilor particulare confesionale ale naționalităților.

Art. 20. — La examenele, inclusiv bacalaureatul, atît în școlile de stat, sau secțiile lor de altă limbă decît cea română, cit și în școlile particulare confesionale ale naționalităților respective, elevii vor fi examinați în limba în care li s-au predat materiile, în afară de cazul că însuși elevul dorește să fie examinat în limba română.

Art. 22. — Pe lingă Facultatea de Drept și cea de Litere și Filozofie de la Universitatea din Cluj, se vor înființa catedre cu limba de predare maghiară și germană, după necesități, avîndu-se în vedere numărul studenților respectivi.¹

76

Din : DECRETUL-LEGE PENTRU UNELE MODIFICĂRI DE TERMENI LA LEGILE NR. 7 ȘI 86 DIN 1945, PRECUM ȘI PENTRU COMPLETAREA UNOR DISPOZIȚIUNI DIN LEGEA NR. 86 DIN 1945

(Legea nr. 629 din 6 august 1945)

Art. 1 — Se suprimă cuvîntul „minoritare“ din titlatura legii nr. 7 din 5 ianuarie 1945 pentru organizarea Ministerului Naționalităților Minoritare și legii nr. 230 din 31 martie 1945 pentru modificarea și completarea legii nr. 7 din 5 ianuarie 1945, cit și legea nr. 86 din 7 februarie 1945 pentru Statutul Naționalităților Minoritare.

De asemenea, se suprimă acest cuvînt și din întreg cuprinsul legilor mai sus amintite.

Art. 2 — Legea nr. 86 din 1945 se completează după cum urmează :

a) Numai cetățenii români fac declarații de naționalitate.

Ele se fac individual, o singură dată, verbal sau scris, la primăria comunei unde declarantul domiciliază, în termen de un an de la data intrării în vigoare a prezentei legi. Declarațiile se vor înscrie în registrele stării civile.

Atunci cînd primăria comunei unde declarantul domiciliază în prezent este alta decît aceea a locului său de naștere din țară, primăria care a primit declarația o va comunica acelei primării în termen de 30 de zile de la data primirii ei.

Dacă primăria locului de naștere din țară al declarantului este alta decît aceea la care declarantul și-a îndeplinit formele de dobîndire a cetățeniei române, primăria locului unde cel interogată a făcut declarația de alegere de naționalitate, potrivit art. 5 din legea nr. 86 din 1945, va comunica declarația de naționalitate, atît primăriei din țară a locului de naștere al declarantului, cit și primăriei locului unde declarantul și-a îndeplinit formele de dobîndire a cetățeniei române ;

b) Declarațiile de naționalitate făcute cu prilejul recensămîntului din 1930 rămîn valabile, dacă cei interesați nu au făcut înlăuntrul termenului de un an prevăzut de prezenta lege o nouă alegere de naționalitate.

c) Copilul minor va fi declarat de părinți ca aparținînd naționalității lor.

Copilul natural va urma și va fi declarat de naționalitatea mamei ; copilul recunoscut sau legitimat prin căsătorie subsequentă dobîndește naționalitatea părinților, cu excepția prevăzută la alineatul următor.

Copilul rezultat dintr-o căsătorie mixtă urmează naționalitatea tatălui și va fi înscris pe baza declarațiunii acestuia potrivit normelor dreptului civil român.

În toate cazurile prevăzute mai sus, ei vor putea, în termen de un an de la împlinirea majoratului, să confirme naționalitatea sau să renunțe la naționalitatea avută până la majorat, făcând declarații în condițiunile art. 5 din legea nr. 86 din 1945.

Nedepunerea unei atari declarațiuni în termenul de la majorat fixată la alieneatul precedent va fi considerată ca o acceptare tacită a naționalității avută anterior majoratului.

d) Cu ocazia declarațiunii de alegere de naționalitate efectuate în cadrul prevederilor prezentului articol, cel care face declarația este obligat să arate, iar autoritatea competentă să ia act, să consemneze sau să comunice și naționalitatea avută potrivit recensământului din 1930.

Prin această declarație cei interesați confirmă vechea naționalitate sau își aleg una nouă.

Toți cetățenii români interesați în precizarea vechii lor naționalități vor putea sesiza din proprie inițiativă, în termen de un an de la data punerii în vigoare a prezentei legi, primăria ca autoritate competentă cu cercetarea și stabilirea situațiunii lor juridice, ori de câte ori din eroare sau greșită interpretare a unor dispozițiuni din trecut, pentru motive de orice natură, este necesară o asemenea operațiune ;

e) Se înființează în fiecare capitală de județ câte o comisiune compusă din :

1. Prefectul județului, ca președinte, prim-pretorul plășii centrale și un delegat al Subsecretariatului de Stat al Naționalităților, ca membri pentru comunele rurale.

2. Prefectul județului, ca președinte, primarul orașului și un delegat al Subsecretariatului de Stat al Naționalităților, ca membri pentru municipii și comunele urbane reședințe și nereședințe.

3. Primarul general al Capitalei, ca președinte, primarul sectorului respectiv și un delegat al Subsecretariatului de Stat al Naționalităților, ca membri pentru Capitală.

f) Cei ce se socot lezați prin operațiunile rezultate din declarațiunea de naționalitate vor putea aduce cazul spre soluționare în primă instanță în termen de 60 de zile de la data când au luat cunoștință, dar înăuntrul termenului prevăzut de prezentul articol, alineatul a, în fața comisiunii județene prevăzută la alineatul e.

Comisiunea de primă instanță este obligată să se pronunțe în termen de 30 de zile de la sesizarea ei.

Hotărîrea comisiunii de primă instanță va putea fi atacată în fața Subsecretariatului de Stat al Naționalităților în termen de 30 de zile de la pronunțarea ei.

g) Un regulament și instrucțiuni de aplicare vor dezvolta dispozițiunile prezentului articol.

Toate declarațiile de alegere de naționalitate făcute pînă în prezent în baza legii nr. 86 din 1945 vor trebui să fie puse în concordanță și cu dispozițiunile completatoare ale prezentei legi².

Din : CONSTITUȚIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE votată de Marea Adunare Națională în ședința din 13 aprilie 1948

Art. 1 — Republica Populară Română este un Stat popular, unitar, independent și suveran.

Art. 3. — În Republica Populară Română întreaga putere de Stat emană de la popor și aparține poporului.

Poporul își exercită puterea prin organe reprezentative, alese prin vot universal, egal, direct și secret.

² Ibidem, p. 8—10.

Art. 16. — Toți cetățenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie sau grad de cultură, sînt egali în fața legii.

Art. 17. — Orice propovăduire sau manifestare a urei de rasă sau de naționalitate se pedepsește de lege.

Art. 18. — Toți cetățenii, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie, grad de cultură, profesiune, inclusiv militarii, magistrații și funcționarii publici, au dreptul să aleagă și să fie aleși în toate organele Statului.

Dreptul de a alege îl au toți cetățenii care au împlinit vîrsta de 18 ani, iar dreptul de a fi aleși cei care au împlinit vîrsta de 23 ani.

Art. 24. — În Republica Populară Română, se asigură naționalităților conlocuitoare dreptul de folosire a limbii materne și organizarea învățămîntului de toate gradele în limba maternă. Administrația și justiția, în circumscripțiile locuite și de populații de altă naționalitate decît cea română, vor folosi oral și scris și limba naționalității respective și vor face numiri de funcționari din sinul naționalității respective sau din altă naționalitate care cunosc limba populației locale.

Predarea limbii și literaturii române este obligatorie în școlile de orice grad.³

78

Din : CONSTITUȚIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA adoptată de Marea Adunare Națională la 21 august 1965

Articolul 1. România este republică socialistă.

Republica Socialistă România este stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar. Teritoriul său este inalienabil și indivizibil.

Articolul 2. Întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa.

Puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească-țărmenească. În strînsă unire, clasa muncitoare — clasa conducătoare în societate, țărînimea, intelectualitatea, celelalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, construiesc orînduirea socialistă, creînd condițiile trecerii la comunism.

Articolul 4. Deținător suveran al puterii, poporul o exercită prin Marea Adunare Națională și prin sfaturile populare, organe alese prin vot universal, egal, direct și secret.

Marea Adunare Națională și sfaturile populare constituie baza întregului sistem de organe ale statului.

Articolul 17. Cetățenii Republicii Socialiste România, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie, sînt egali în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale.

Statul garantează egalitatea în drepturi a cetățenilor. Nici o îngrădire a acestor drepturi și nici o deosebire în exercitarea lor pe temeiul naționalității, rasei, sexului sau religiei nu sînt îngăduite.

Orice manifestare avînd ca scop stabilirea unor asemenea îngrădiri, propaganda naționalist-șovină, ațîțarea urii de rasă sau naționale sînt pedepsite prin lege.

Articolul 22. În Republica Socialistă România, naționalităților conlocuitoare li se asigură folosirea liberă a limbii materne, precum și cărți, ziare, reviste, teatre, învățămîntul de toate gradele, în limba proprie. În raioanele locuite și de populații de altă naționalitate decît cea română, toate organele și instituțiile folosesc oral și scris și limba naționalității respective și fac numiri de funcționari din rîndul acestora sau al altor cetățeni care cunosc limba și felul de trai al populației locale.

Articolul 102. În Republica Socialistă România, procedura judiciară se face în limba română, asigurîndu-se, în regiunile și raioanele locuite și de populație de altă naționalitate decît cea română, folosirea limbii materne a acelei populații.⁴

³ Constituția Republicii Populare Române, Editura de stat, București, 1948, p. 5, 8—10.

⁴ Constituția Republicii Socialiste România, Editura politică, București, 1965, p. 3, 4—5, 8, 28.

**Din : LEGEA NR. 2, DIN 17 FEBRUARIE 1968,
PRIVIND ORGANIZAREA ADMINISTRATIVĂ A TERITORIULUI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

Art. 1 Teritoriul Republicii Socialiste România este organizat în unități administrativ-teritoriale : județul, orașul și comuna.

Art. 3 Județul este alcătuit din orașe și comune — unități de bază ale organizării administrativ-teritoriale a țării — în funcție de condițiile geografice, economice și social-politice, etnice și de legăturile culturale și tradiționale ale populației.⁵

**Din : LEGEA PRIVIND ÎNVĂȚĂMÎNTUL
ÎN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA,
votată de Marea Adunare Națională la 13 mai 1968**

Art. 4 — Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul la învățătură, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie și fără vreo altă îngrădire ce ar putea constitui o discriminare.

Art. 6 — Cultura generală de bază este asigurată tuturor cetățenilor prin învățământul obligatoriu, cu durata de 10 ani.

Accesul la toate gradele de învățământ este asigurat fiecăruia potrivit dorinței și aptitudinilor dovedite, precum și cerințelor economiei și culturii socialiste.

Art. 7 — Învățământul de toate gradele este gratuit.

Art. 9 — Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română.

În conformitate cu prevederile Constituției, pentru naționalitățile conlocuitoare învățământul de toate gradele se desfășoară și în limba proprie.

Ministerul Învățământului asigură pregătirea personalului didactic necesar învățământului în limbile naționalităților conlocuitoare.

La concursurile de admitere prevăzute în prezenta lege, candidații au dreptul de a susține probele în limba maternă la disciplinele pe care le-au studiat în această limbă.

Art. 11 — În Republica Socialistă România, statul asigură locuri de muncă absolvenților învățământului liceal de specialitate, ai învățământului profesional, ai învățământului tehnic și ai învățământului superior.

Art. 12 — Învățământul în Republica Socialistă România se realizează unitar.

Conducerea, îndrumarea și controlul întregului învățământ se exercită de Ministerul Învățământului, care realizează politica partidului și statului în domeniul învățământului.⁶

**CONSTITUIREA CONSILIILOR OAMENILOR MUNCII
DE NAȚIONALITATE MAGHIARĂ ȘI GERMANĂ DIN ROMÂNIA
ȘI ADERAREA LOR LA FRONTUL UNITĂȚII SOCIALISTE**

În ziua de 15 noiembrie 1968, a avut loc la București ședința de constituire a Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară din Republica Socialistă România, la care au luat parte membri ai Comisiei de organizare, reprezentanți ai

⁵ Colecție de legi, decrete, hotărâri și alte acte normative. 1 noiembrie-31 decembrie 1968, VI, 2, Editura științifică, București, 1970, p. 523.

⁶ Legea privind învățământul în Republica Socialistă România, Editura politică, București, 1968, p. 4, 5.

oamenilor muncii de naționalitate maghiară din țara noastră desemnați de consiliile județene.

A fost ales Biroul Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară din Republica Socialistă România. Consiliul a adoptat apoi o hotărâre de aderare la Frontul Unității Socialiste. Au fost desemnați reprezentanții săi în Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste.

Din : TELEGRAMA ADRESATĂ DE CONSILIUL OAMENILOR MUNCII DE NAȚIONALITATE MAGHIARĂ DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU :

„Partidul Comunist Român, prin consecvența cu care militează pentru adâncirea democratismului socialist, a creat acel cadru politic, viabil, care permite valorificarea potențialului economic și uman, afirmarea liberă a tuturor valorilor spirituale, în slujba ridicării patriei comune, România socialistă, pe culmi tot mai înalte ale progresului și civilizației.

Noile măsuri privind constituirea Frontului Unității Socialiste și a Consiliilor oamenilor muncii ai naționalităților conlocuitoare, adoptate de recenta plenară a Comitetului Central [din 24—25 octombrie 1968], reflectă într-un mod elocvent preocuparea constantă a conducerii partidului nostru pentru perfecționarea continuă a vieții sociale, pentru întărirea unității moral-politice a poporului, în scopul asigurării unei participări și mai active a tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate la îndeplinirea obiectivelor politicii partidului, la întreaga operă de propășire a patriei.

Formarea Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară din Republica Socialistă România constituie o nouă mărturie a politicii naționale marxist-leniniste a Partidului Comunist Român.

Întreaga istorie a poporului nostru demonstrează convingător că unitatea și frăția oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități își au rădăcini adânci în lupta de veacuri dusă împreună pentru eliberarea socială.

Exprimând încă o dată recunoștința și profundul atașament față de politica înțeleaptă, consecventă, a Partidului Comunist Român, în numele oamenilor muncii de naționalitate maghiară din Republica Socialistă România asigurăm conducerea partidului, pe dumneavoastră personal, tovarășe Nicolae Ceaușescu, că, împreună cu întregul popor, și de aici înainte vom urma neabătut cuvântul partidului, vom depune toate eforturile, întreaga noastră energie și capacitate de muncă pentru a aduce o contribuție activă la mobilizarea oamenilor muncii de naționalitate maghiară în vederea îndeplinirii programului de desăvârșire a construcției socialiste, a realizării telurilor și năzuințelor comune de prosperitate și înflorire a patriei noastre socialiste”⁷.

În ziua de 15 noiembrie 1968, a avut loc la București ședința de constituire a Consiliului oamenilor muncii de naționalitate germană din Republica Socialistă România. Au luat parte muncitori, țărani cooperatori și intelectuali — reprezentanți ai celor 9 consilii județene ale oamenilor muncii de naționalitate germană.

În cadrul ședinței, a fost constituit Consiliul oamenilor muncii de naționalitate germană din Republica Socialistă România, care a aderat la Frontul Unității Socialiste. A fost, de asemenea, ales Biroul Consiliului și s-au desemnat reprezentanții Consiliului oamenilor muncii de naționalitate germană în Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste.

Din : TELEGRAMA ADRESATĂ DE CONSILIUL OAMENILOR MUNCII DE NAȚIONALITATE GERMANĂ DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU :

„Crearea Frontului Unității Socialiste consfințește de fapt și de drept un întreg proces istoric în care, pe baza victoriei depline a noilor relații sociale, a triumfului ideilor marxist-leniniste și a înrădăcinării profunde a principiilor socialismului în viața societății noastre, s-a făurit unitatea întregului popor în jurul partidului, Frontul Unității Socialiste, din care vor face parte integrantă și consiliile oamenilor muncii ai naționalităților conlocuitoare, va constitui un cadru op-

tim de afirmare a tuturor cetățenilor țării, indiferent de limba pe care o vorbesc, pentru promovarea intereselor lor comune, pentru mobilizarea lor în vederea realizării programului de înflorire multilaterală a României socialiste.

Noi, oameni ai muncii de naționalitate germană, sintem mândri că avem în fruntea poporului nostru, ca forță conducătoare, un asemenea partid cum este Partidul Comunist Român, care dovedește multă grijă și înțelegere față de problemele noastre specifice, militează pentru continua adâncire a frăției și prieteniei dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Declarăm în deplină răspundere politică și cetățenească că nu ne-am bucurat niciodată de condiții atât de minunate de afirmare, de asemenea perspective luminoase ale zilei de mâine, ca în prezent. De aceea ne identificăm întru totul cu politica Partidului Comunist Român, considerînd-o drept propria noastră politică.

Sintem conștienți de faptul că destinul nostru, al oamenilor muncii de naționalitate germană, este strîns legat de cel al poporului român, de acest pămînt strămoșesc, că viitorul nostru este acela al României socialiste — patria noastră comună.⁸

82

Din : LEGEA NR. 57 DE ORGANIZARE ȘI FUNCȚIONARE A CONSILIILOR POPULARE DIN 26 DECEMBRIE 1968

Art. 1 — Consiliile populare sînt organe locale ale puterii de stat, alese prin vot universal, egal, direct și secret, prin care poporul exercită puterea de stat în județe, municipiul București și sectoarele acestuia, celelalte municipii, orașe și comune.

În îndeplinirea prevederilor constituționale, potrivit cărora puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească-țărănească, consiliile populare asigură dezvoltarea și întărirea unității clasei muncitoare, țărânimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate.

Întreaga activitate a consiliilor populare are drept scop întărirea orînduirii socialiste, buna gospodărire a resurselor materiale și de muncă, dezvoltarea forțelor de producție și diversificarea economiei locale, creșterea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului, asigurarea libertății și demnității omului, afirmarea multilaterală a personalității umane.

Consiliile populare desfășoară o largă muncă de educare a maselor în spiritul devotamentului față de patrie și cauza socialismului, al internaționalismului socialist și al solidarității cu oamenii muncii de pretutindeni.

Art. 2 — În conformitate cu prevederile constituționale, în Republica Socialistă România forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român. Consiliile populare își desfășoară activitatea sub conducerea politică a Partidului Comunist Român.

Art. 3 — Consiliile populare își întemeiază activitatea pe principiile democrației socialiste, asigurînd participarea nemijlocită a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie, la dezbaterile pe plan local a treburilor de stat și obștești și la îndeplinirea hotărîrilor și măsurilor ce s-au luat. Consiliile populare întăresc legăturile cu organizațiile de masă și obștești și acordă acestora tot sprijinul în îndeplinirea sarcinilor ce le revin. Ele promovează în viața economică, socială și de stat, pe plan local, principiul muncii și conducerii colective.

Art. 4 — Consiliile populare îndeplinesc pe plan local politica națională marxist-leninistă a partidului și statului, asigurînd tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, deplină egalitate în drepturi, în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale.

În unitățile administrativ-teritoriale locuite și de populație de altă naționalitate decît cea română, în organele locale ale puterii de stat și în organele locale ale administrației de stat sînt aleși și oameni ai muncii din rîndul acestor naționalități. Organele locale folosesc oral și scris și limba naționalității respective și fac numiri de funcționari din rîndul acestora sau al altor cetățeni care cunosc limba și felul de trai al populației locale.⁹

⁸ Ibid.

⁹ Colecția de legi, decrete, hotărîri și alte acte normative. 1 noiembrie-31 decembrie 1968, VI, 1, Editura științifică, București, 1970, p. 285-286.

**Din : LEGEA NR. 58 DIN 27 DECEMBRIE 1968
PENTRU ORGANIZAREA JUDECĂTOREASCĂ**

Art. 7 — Justiția în Republica Socialistă România se desfășurează în mod egal pentru toate persoanele.

Art. 8 — În desfășurarea procesului se folosește limba română.

În unitățile administrativ-teritoriale locuite și de populație de altă naționalitate decât cea română se asigură folosirea limbii materne a acelei populații ¹⁰.

**Din : HOTĂRÎREA NR. 2215 DIN 8 DECEMBRIE 1969
A CONSILIULUI DE MINISTRI AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
PRIVIND ÎNFIINȚAREA EDITURII „KRITERION“**

Editura „KRITERION“, cu sediul în municipiul București *, „va avea ca obiect de activitate editarea de lucrări ale autorilor din rindul naționalităților conlocuitoare în domeniul literaturii beletristice contemporane și clasice originale, traduceri din alte limbi, inclusiv din și în limba română, precum și lucrări de cultură generală, știință, tehnică și artă“ ¹¹.

**Din : DECRETUL NR. 301 DN 15 SEPTEMBRIE 1971 AL
CONSILIULUI DE STAT AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
PRIVIND ÎNFIINȚAREA, ORGANIZAREA ȘI FUNCȚIONAREA
CONSILIULUI CULTURII ȘI EDUCAȚIEI SOCIALISTE**

Art. 1. — Se înființează Consiliul Culturii și Educației Socialiste, organ de partid și de stat, aflat sub conducerea nemijlocită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Consiliului de Miniștri, cu scopul de a asigura desfășurarea politicii partidului și statului în domeniul culturii și educației socialiste, de a conduce și îndruma întreaga activitate cultural-educativă ce se desfășoară în Republica Socialistă România.

Art. 2. — [...] Consiliul Culturii și Educației Socialiste acționează pentru promovarea principiilor eticii comuniste, pentru cultivarea unei înalte responsabilități sociale și morale a cetățenilor față de interesele generale ale societății socialiste, pentru educarea maselor în spiritul tradițiilor progresiste ale poporului, al tradițiilor revoluționare ale clasei muncitoare, în spiritul frăției dintre oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, pentru dezvoltarea sentimentelor patriotismului socialist în rindul celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, pentru cimentarea unității moral-politice a întregului popor în jurul Partidului Comunist Român.

Consiliul Culturii și Educației Socialiste folosește toate mijloacele cultural-educative de care dispune pentru afirmarea tot mai puternică în viața noastră socială a concepției revoluționare, materialist-dialectice și istorice, despre lume și viață, în vederea înțelegerii juste de către oamenii muncii a realităților noastre sociale, a profundelor procese social-politice care au loc în lumea contemporană; militează pentru combaterea concepțiilor retrograde, a mentalității înapoiate, moștenite din trecut, a influențelor ideologiei și moralei burgheze, a misticismului, naționalismului și șovinismului, a oricăror manifestări străine idealurilor societății noastre socialiste.

¹⁰ Ibidem, p. 317.

* Alte edituri, ca Editura politică „Mihai Eminescu“, „Ceres“, „Ion Creangă“, Editura didactică și pedagogică, „Albatros“, „Dacia“, „Meridiane“, „Facla“, Editura științifică și enciclopedică, publică, de asemenea, și lucrări în limbile naționalităților conlocuitoare din țara noastră.

¹¹ Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România, partea I, anul V, nr. 139 din 9 decembrie 1969, p. 3.

Art. 8. — În scopul îndeplinirii în bune condițiuni a sarcinilor și atribuțiilor stabilite mai sus, Consiliul Culturii și Educației Socialiste se sprijină pe o largă participare a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor români, maghiari, germani și de alte naționalități, a uniunilor de creație, a organizațiilor de stat, de masă și obștești care au atribuții în domeniul activității cultural-educative.¹²

86

Din : CODUL MUNCII AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA (Legea nr. 10 din 23 noiembrie 1972)

Art. 2 — Tuturor cetățenilor Republicii Socialiste România, fără nici o îngrădire sau deosebire de sex, naționalitate, rasă sau religie, le este garantat dreptul la muncă, având posibilitatea de a desfășura o activitate în domeniul economic, tehnico-științific, social sau cultural, potrivit aptitudinilor, pregătirii profesionale și aspirațiilor fiecăruia, în funcție de nevoile întregii societăți.

Art. 5 — (1) Munca, în condițiile societății socialiste, formează și dezvoltă între oameni relații noi, de colaborare, de înțajutorare și respect reciproc — potrivit principiului „toți pentru unul și unul pentru toți” —, contribuie activ la formarea și dezvoltarea multilaterală a personalității umane.

(2) Prin activitatea desfășurată în comun în industrie, construcții, agricultură și silvicultură, transporturi și telecomunicații, cercetarea științifică, instituțiile de învățământ, de artă, cultură și în celelalte domenii, pentru înflorirea patriei socialiste, se dezvoltă relații de înfrățire între oamenii muncii români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități, se întărește continuu coeziunea moral-politică a întregului popor în jurul Partidului Comunist Român¹³.

87

Din : LEGEA PRESEI DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA, NR. 3/1974 *

Art. 4 — În deplină concordanță cu politica partidului și statului de asigurare a unei reale egalități între toți cetățenii țării, oamenilor muncii din rindul naționalităților conlocuitoare le sînt create condiții de informare și exprimare a opiniilor și prin organe de presă în limba maternă.

Art. 9 — Presa are un important rol educativ în dezvoltarea conștiinței socialiste a cetățenilor, în formarea omului nou și afirmarea multilaterală a personalității umane.

Presă cultivă dragostea față de Partidul Comunist Român și patria socialistă, respectul față de tradițiile glorioase ale luptei clasei muncitoare, ale poporului român pentru dreptate socială, libertate națională și progres, sentimentul frăției, unității și coeziunii oamenilor muncii, români și de alte naționalități, a tuturor membrilor societății socialiste în jurul Partidului Comunist Român¹⁴.

88

Din : STATUTUL FRONTULUI UNITĂȚII SOCIALISTE DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Frontul Unității Socialiste din Republica Socialistă România este cel mai larg organism politic permanent, revoluționar, democratic, cu caracter reprezentativ, care constituie cadrul organizatoric de unire a forțelor politice și sociale ale națiunii noastre.

¹² Colecția de legi și decrete. 1 iulie—30 septembrie 1971, III, Consiliul de Stat, Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, București, 1971, p. 99, 100, 105.

¹³ Codul Muncii al Republicii Socialiste România (Legea nr. 10 din 23 noiembrie 1972), Consiliul de Stat, Secția redacțională a Buletinului Oficial și a altor publicații legislative, București, 1972, p. 6, 7.

* Republicare în temeiul art. II din Decretul Consiliului de Stat nr. 471 din 24 decembrie 1977, publicat în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România. Partea I, nr. 138 din 26 decembrie 1977, dîndu-se secțiunilor și articolelor o nouă numerotare.

¹⁴ Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România. Partea I, anul XIV, nr. 3 din 19 ianuarie 1978, p. 1, 2.

tre socialiste, pentru participarea acestora la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la conducerea tuturor domeniilor de activitate.

Frontul Unității Socialiste este constituit din Partidul Comunist Român, organizații de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consilii ale oamenilor muncii aparținând naționalităților conlocuitoare, uniuni ale creatorilor, asociații și societăți științifice, culturale și sportive, culte, precum și alte organizații.

În cadrul Frontului Unității Socialiste se afirmă și se dezvoltă alianța clasei muncitoare — clasa cea mai înaintată a societății noastre — cu țărâtimea și intelectualitatea, unitatea și prietenia frățească dintre oamenii muncii români și cei aparținând naționalităților conlocuitoare, coeziunea socialistă a tuturor claselor și categoriilor sociale din patria noastră în jurul Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare în Republica Socialistă România.

Art. 4 — Frontul Unității Socialiste militează pentru înfăptuirea politicii naționale a partidului și statului nostru, pentru întărirea continuă a prieteniei și frăției dintre oamenii muncii români și cei aparținând naționalităților conlocuitoare, pentru participarea lor activă la înflorirea continuă a României socialiste.

Art. 31 — Frontul Unității Socialiste are organe de presă proprii și desfășoară activitate editorială, atât în limba română cit și în limbile naționalităților conlocuitoare.¹⁵

89

Din : PROGRAMUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN DE FĂURIRE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ȘI ÎNĂNTARE A ROMÂNIEI SPRE COMUNISM

Problema naționalităților în socialism

Existența problemei naționalităților în diferite state este rezultatul dezvoltării istorice ; această problemă a apărut odată cu formarea statelor naționale independente și este determinată de existența în cadrul statelor naționale a unor populații, mai mult sau mai puțin numeroase, de altă naționalitate.

Ținând seama de această realitate istorică, partidul apreciază că preocuparea pentru asigurarea deplinei egalități în drepturi a naționalităților conlocuitoare, pentru soluționarea problemelor lor specifice, pentru cimentarea unității și frăției oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, își păstrează întreaga importanță în perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerii treptate la comunism. Naționalitățile vor continua să existe timp îndelungat, atât în perioada edificării socialiste, cit și în aceea a construcției comuniste, ceea ce va necesita o preocupare continuă pentru asigurarea deplinei egalități în drepturi și a condițiilor de afirmare nestingherită a fiecărei naționalități, fără nici o deosebire.

Partidul Comunist Român pornește de la realitățile istorice, de la faptul că, pe parcursul secolelor anterioare formării statului național, alături de români, pe teritoriul țării noastre s-au așezat maghiari și germani și, într-un număr mai mic, alte naționalități. De-a lungul veacurilor, între oamenii muncii români și cei de altă naționalitate s-au stabilit relații de strinsă colaborare ; ei au conviețuit și conlucrat atât în condiții normale, cit și în împrejurări grele. Dezvoltarea forțelor de producție, progresul general realizat pe teritoriile locuite în comun de români, maghiari, germani și de alte naționalități constituie rezultatul muncii și luptei lor comune. În decursul istoriei, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, au luptat împreună împotriva asupririi, pentru dreptate socială și națională. Frăția și solidaritatea dintre ei s-au afirmat cu putere în lupta împotriva fascismului și războiului, pentru răsturnarea dictaturii fasciste și eliberarea României de sub dominația hitleristă, ridicându-se pe trepte superioare în anii revoluției populare, democratice, ai revoluției socialiste și edificării noii orinduirii sociale în România. Succesele obținute în lupta pentru lichidarea claselor exploatare, mărețele realizări dobândite pe calea construcției socialiste — tot ce s-a înfăptuit în această perioadă de profunde transformări revoluționare — sînt rodul eforturilor comune ale oamenilor muncii români, maghiari, germani și de altă naționalitate.

Nu o dată clasele exploatoare, fără deosebire de naționalitate, au încercat să-i învrăjbească pe români și cei de altă naționalitate, ducând o politică de asuprire națională, de nerecunoaștere a egalității în drepturi între toți cetățenii patriei. Burghezia și moșierimea, clasele dominante, fără deosebire de naționalitate, urmăreau să-și întărească pozițiile și să-și apere interesele de clasă, unindu-se și acționând împreună împotriva maselor largi populare, atunci când acestea se ridicau la luptă pentru drepturi sociale și naționale.

Pornind de la realitățile țării noastre și de la concepția marxist-leninistă, revoluționară în problema națională, Partidul Comunist Român a luptat întotdeauna împotriva politicii de asuprire națională de orice fel, pentru apărarea intereselor tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. El s-a pronunțat în mod constant pentru deplina egalitate în drepturi între toți cetățenii patriei noastre. Imediat după 23 August 1944 Partidul Comunist Român a trecut la înfăptuirea unei politici noi, marxist-leniniste în problema națională. Aplicând neabătut principiile socialismului științific, partidul a asigurat lichidarea pentru totdeauna a asupririi și inegalității, realizarea deplinei egalități în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate sau rasă. Rezolvarea problemei naționale se materializează în asigurarea condițiilor pentru participarea activă a tuturor cetățenilor la viața economico-socială, la conducerea diferitelor sectoare de activitate, a întregii societăți, precum și în asigurarea învățământului în limba maternă și a dreptului de folosire liberă a acesteia.

Pornind de la adevărul că egalitatea în drepturi se reflectă în primul rînd în ridicarea gradului de dezvoltare economico-socială a întregii țări, partidul și statul socialist au urmărit amplasarea cit mai rațională a forțelor de producție pe teritoriul patriei. În etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerii spre comunism, odată cu dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării se vor crea condiții tot mai bune pentru manifestarea depline în viața socială a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, pentru participarea lor activă la conducerea societății. Se vor întări și mai mult frăția și unitatea oamenilor muncii în lupta și munca comună pentru făurirea conștientă a propriului lor viitor.

În lumina materialismului dialectic și istoric, corespunzător proceselor dezvoltării societății de miine, soluționarea problemei naționale în cadrul fiecărui stat reprezintă o sarcină esențială a fiecărui partid comunist, un element component al însăși edificării socialismului și comunismului.

Partidul nostru va veghea permanent la aplicarea fermă în viață a principiilor marxist-leniniste în problema națională, la respectarea deplinei egalități în drepturi și crearea condițiilor menite să asigure participarea activă a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, la conducerea destinului patriei noastre socialiste, politica justă națională constituind o parte inseparabilă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării spre comunism.

★

În abordarea problemei naționale nu uităm că în perspectiva istorică, în epoca comunismului, odată cu dispariția claselor și lichidarea treptată a deosebirilor dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre munca agricolă și cea industrială și apropierea condițiilor de viață de la sate de cele de la orașe, se va ridica pe o treaptă nouă unitatea oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate — care se vor integra tot mai mult în procesul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului, în poporul muncitor unic al societății comuniste. Totodată, și în perspectiva acestui viitor vor continua să existe anumite trăsături specifice, în primul rînd deosebiri între diferitele categorii de oameni ai muncii, în raport cu rolul lor în procesul de producție, în activitatea socială, dar acestea vor accentua și mai mult caracterul democratic al noii orînduiri, unitatea dialectică a poporului muncitor.

Concomitent cu soluționarea în spirit marxist-leninist a problemei naționale în cadrul fiecărui stat, a omogenizării tot mai profunde a societății comuniste, se va desfășura și procesul de apropiere între națiuni în perspectiva unor mari și adinci transformări revoluționare în societatea omenească pe plan internațional. Se va păstra însă specificul propriu fiecărui popor, societatea comunistă caracterizîndu-se nu prin negarea, ci prin recunoașterea acestui specific. Trăsăturile proprii fiecărei națiuni constituie un factor de colaborare egală între popoare, de realizare a adevăratei libertăți și egalități a oamenilor și popoarelor ¹⁶.

¹⁶ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 148—152.

**Din : LEGEA ELECTORALĂ A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA,
NR. 67 DIN 20 DECEMBRIE 1974**

Art. 1 — În Republica Socialistă România exercitarea drepturilor electorale prevăzute de Constituție constituie o expresie a manifestării puterii unice și suverane a poporului, în frunte cu clasa muncitoare, a participării nemijlocite a cetățenilor la conducerea statului.

Statul socialist român garantează cetățenilor exercitarea deplină a drepturilor electorale.

Art. 2 — Alegerea deputaților în Marea Adunare Națională și în consiliile populare se întemeiază pe deplina egalitate în drepturi a cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate, sex sau religie.¹⁷

Ștefan Péterfi,

**„HOTĂRÎREA NOASTRĂ, GÎNDURILE NOASTRE,
ALE OAMENILOR MUNCII DE NAȚIONALITATE MAGHIARĂ,
SÎNT IDENTICE CU CELE ALE ÎNTREGULUI POPOR,
EXPRESATE CU ATÎTA LIMPEZIME DE PREȘEDINTELE REPUBLICII“**

Întregul nostru popor, toți oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități trăiesc intens în aceste zile, cu conștiința lor angajată, ideile pătrunse de o înaltă forță constructivă cuprinse în istorica Expunere prezentată de secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Ședința comună a Comitetului Central al Partidului, Marii Adunări Naționale, Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și activului central de partid și de stat.

Sinteză larg cuprinzătoare a evenimentelor prin care a trecut România în ultimele săptămîni, program de muncă al întregului popor, Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu — prezentată la capătul unei prime etape de gigantic efort al partidului, al statului, al tuturor oamenilor muncii în bătălia pentru normalizare, pentru vindecarea cît mai grabnică a rănilor provocate de distrugătorul seism — constituie încă o mărturie a capacității partidului, a secretarului său general de a sintetiza, în spirit revoluționar, realitatea, de a decide direcțiile spre care se vor îndrepta principalele eforturi umane și materiale.

Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, ca și Cuvîntarea rostită la încheierea Ședinței comune mobilizează energia întregii țări pentru înfăptuirea neabătută a politicii partidului de înălțare a României socialiste pe noi culmi de progres și civilizație.

Noi, oamenii muncii de naționalitate maghiară, împreună cu întregul popor, dăm o înaltă apreciere activității și măsurilor Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. și exprimăm întreaga noastră stimă și admirație pentru exemplul de curaj și bărbăție comunistă al tovarășului Nicolae Ceaușescu, care, din primele momente, a condus acțiunile energice de salvare și refacere, fiind prezent în permanență în zonele cele mai greu lovite, inspirînd calm și siguranță, indicînd soluțiile cele mai eficiente. Hotărîrea noastră, gîndurile noastre, ale oamenilor muncii de naționalitate maghiară, sînt identice cu cele ale întregului popor, exprimate cu atîta limpezime de președintele Republicii.

Pătrunși de importanța marilor obiective economico-sociale care ne stau în față, în spiritul frăției și unității întregului popor, al afirmării politicii naționale marxiste a partidului, oamenii muncii de naționalitate maghiară din România își vor aduce deplina lor contribuție la realizarea tuturor sarcinilor concrete în toate ramurile economiei naționale, la toate locurile de muncă, atît la orașe, cît și la sate, pentru înfăptuirea năzuințelor și planurilor de neîntrerupt progres material și spiritual al poporului nostru.

Consiliul nostru va milita cu fermitate și în viitor pentru cimentarea unității și frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, pentru dezvoltarea la oameni muncii maghiari din țara noastră a sentimentului patriotismului socialist, a atașamentului față de partid și de popor, a hotărârii lor de a nu precupeți nici un efort în vasta activitate pe care o desfășurăm cu toții pentru înflorirea necontenită a patriei noastre dragi. Consiliul nostru respinge categoric diversiunea generată de cercuri ultrareacionare, neofasciste, imperialiste privind problema emigrării, prin care se urmărește, în fond, să se furnizeze forță de muncă ieftină marilor trusturi supranaționale. Respingem cu hotărâre orice încercare a elementelor revizioniste, iredentiste din unele țări occidentale de a leza integritatea patriei, orice tendință ori acțiune de învrăjpire îndreptată împotriva relațiilor de statornică frăție și unitate socialistă a tuturor categoriilor de oameni ai muncii din țara noastră. Respingem categoric orice încercare a hoților de suflete și destine, a celor care desconsideră cu dușmănie idealurile muncii pașnice, constructive, opera de edificare a unei lumi cinstitute și armonioase, în care fiecare om și fiecare colectivitate etnică își poate dezvolta și desăvârși plenitudinea personalității sale.

Afirmăm cu deplină responsabilitate că din partea noastră se pot aștepta la cea mai hotărâtă ripostă cei care încearcă să semene vrajbă între cetățeni aparținând diferitelor naționalități, dar aceiași patrii, acelorași sentimente și idealuri, aceiași viitor sigur și pasionant, ce se construiește conform Programului științific și monumental al Partidului Comunist Român, aprobat de Congresul al XI-lea al P.C.R.

Consiliul nostru își va aduce deplina sa contribuție la desfășurarea întregii munci politice și cultural-educative, la dezvoltarea conștiinței socialiste a cetățenilor, la promovarea principiilor de viață și muncă comunistă, la mobilizarea oamenilor muncii pentru înfăptuirea la timp și în bune condiții a tuturor sarcinilor economice, politice, sociale și culturale cuprinse în documentele programatice ale partidului.

Noi, fiii de naționalitate maghiară ai României libere, independente și socialiste, fiii acestei patrii comune care ne asigură demnitatea noastră de oameni, drepturile omului și drepturi egale ale tuturor fiilor țării, am fost mereu împreună la bine și la rău cu românii, germanii și cu toți fiii țării. Cum să nu fim împreună acum, cind binele se amplifică pe zi ce trece!

În acele înspăimântătoare ore și zile de la începutul lunii martie s-a manifestat încă odată, în chip elocvent și puternic, unitatea noastră totală în jurul partidului, în jurul secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Sintem uniți pentru totdeauna în această țară a umanismului activ, puternic și creator, pe acest pământ pe care primesc dimensiuni materiale cele mai frumoase vise sociale.

Conștiință de faptul că avem un trecut istoric comun, un prezent și un viitor cu idealuri și sarcini comune, înscrise în Programul luminos al partidului, emenate din realitatea noastră socialistă, expresie vie a voinței și năzuințelor tuturor fiilor țării, vom depune, în strinsă unitate cu națiunea română, toate eforturile, întreaga noastră capacitate creatoare în slujba triumfului politicii interne și internaționale a partidului, al societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism¹⁸.

„NE BUCURĂM CU TOȚII DE ACELEAȘI CONDIȚII, DE DEPLINĂ LIBERTATE ȘI EGALITATE, PE CARE NI LE-A CREAT PARTIDUL COMUNIST ROMÂN“

Ca om al muncii de naționalitate maghiară, pot să afirm cu tărie că toți ne bucurăm de aceleași condiții, de deplină libertate și egalitate, pe care Partidul Comunist Român ni le-a creat spre a putea să valorificăm talentele și priceperea în interesul nostru și al patriei noastre dragi. Cu prețul unei lupte grele am reușit, toți, împreună, să înfăptuim aceste năzuințe și să ne croim, sub conducerea înțe-

¹⁸ Din Raportul prezentat de prof. univ. dr. Ștefan Péterfi, președintele Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară din Republica Socialistă România, în cadrul Plenarei lărgite a Consiliului din 4 aprilie 1977 (Rapoartele și luările de cuvânt în cadrul plenarelor lărgite ale consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană din 4 aprilie 1977 sînt reproduse din „Scînteia”, anul XLVI, nr. 10 769 din 5 aprilie 1977).

leaptă a partidului, calea cuceririi adevăratei și deplinei libertăți. În această luptă și muncă comună, ne-am înfrățit pe veci într-o țară liberă, independentă și suverană, România socialistă¹⁹.

93

Kerekes Martin,

„PROBLEMA NAȚIONALĂ A FOST REZOLVATĂ ÎN MODUL CEL MAI DEMOCRATIC“

Alături de români, istoria a statornicit pe aceste meleaguri și grupări de altă origine etnică: maghiari, germani, sirbi și alții. De-a lungul veacurilor, aceștia au muncit și au conviețuit împreună cu românii, au înfruntat greutățile și necazurile care s-au abatut asupra lor, apărind și luptind pentru pământul care le-a devenit patrie comună. În ciuda învrăjbirii atîțate de clasele exploatare, oamenii muncii care au trăit pe pământul României, indiferent de naționalitatea lor, s-au simțit legați între ei și uniți de aceleași aspirații, visuri și idealuri de libertate și demnitate, de luptă pentru o viață mai bună. De la înființarea sa, Partidul Comunist Român și-a fixat printre sarcinile sale cele mai importante rezolvarea marxist-leninistă a problemei naționale din țara noastră. Știm cu toții, cunoaștem și recunoaștem că această problemă a fost rezolvată în modul cel mai democratic, asigurându-se în anii socialismului deplina egalitate în drepturi, posibilitatea de a participa nemijlocit la viața politică, economică și social-culturală a României socialiste²⁰.

94

Puskás György,

„AICI NE-AM NĂSCUT, AICI TRĂIM, AICI TREBUIE SĂ TRĂIM CU TOȚII“

Tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că acest pământ românesc, această patrie este a noastră, a tuturor, fără deosebire de naționalitate — români, maghiari, germani și de alte naționalități. Susțin din toată inima acest lucru. Aici ne-am născut, aici trăim, aici trebuie să trăim cu toții, cei care facem parte din naționalitățile conlocuitoare, ca împreună cu poporul român să punem umărul pentru înflorirea și prosperitatea patriei noastre dragi²¹.

95

Ács Alois,

„LEGĂTURA DE TRUP ȘI SUFLET DINTRE TOȚI LOCUITORII ȚĂRII, INDIFERENT DE NAȚIONALITATE“

O mărturie elocventă a frăției, a solidarității umane existente în rindurile poporului nostru a constituit-o tragicul cutremur. Atunci s-au demonstrat în fapte apropierea, legătura de trup și suflet dintre toți locuitorii țării, indiferent de naționalitate. Aceste zile grele de martie au dovedit trăinicia și forța societății noastre socialiste, tăria, omenia și eroismul constructorilor acestei societăți, dovedind încă odată puterea de mobilizare și organizare a Partidului Comunist Român, forță conducătoare fără seamăn în istoria patriei, unitatea, fermitatea și dinamismul conducerii de partid, rolul imens și exemplul strălucit al secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în depășirea momentelor grele ale încercării tragice²².

¹⁹ Din cuvîntul rostit la Plenară de Szűcs Iuliana, maistru la Întreprinderea textilă Arad.

²⁰ Din cuvîntul rostit la Plenară de Kerekes Martin, strungar la Uzina „Tehnofrig“ din Cluj-Napoca.

²¹ Din cuvîntul prof. dr. Puskás György în cadrul Plenarei.

²² Din cuvîntul rostit la Plenară de Ács Alois, directorul Teatrului de Nord — Satu Mare.

Bányai Ladislau,

**„ROMÂNIA SOCIALISTĂ ASIGURĂ PENTRU TOȚI FII SĂI
UN VIITOR FERICIT“**

În ultima vreme, pe plan internațional sintem martorii recrudescenței unor acțiuni inumane, a unor provocări sfruntate, cunoscute încă de pe vremea ororilor rasiste, șovine ale fascismului, împotriva căruia — sub orice formă s-ar fi deghizat — partidul nostru a dus o luptă eroică, susținută și îndelungată. Au apărut diversiuni folosite, ca și altă dată, ca arme otrăvite ale reacțiunii internaționale. Chiar și eforturile supraomenești pe care le depune poporul nostru muncitor în scopul înlăturării urmărilor catastrofale ale cutremurului sint deformate de unele cercuri pescuitoare în apă tulbure. Cei în cauză ar trebui să știe însă că, în asemenea împrejurări, unitatea de luptă a oamenilor muncii din patria noastră, fără deosebire de naționalitate, devine și mai strinsă, și mai oțelită. Încercările de dezbinare, de a ne pune piedici în mersul nostru înainte ne întăresc și mai mult în convingerea că România socialistă asigură pentru toți fiii săi un viitor fericit. De la această poziție nu ne poate abate nimeni — cu atât mai puțin cei care, de peste hotare, uneltesc împotriva politicii noastre de construire a socialismului, de independență, de prietenie între popoare, de pace²³.

Hajdú Győző,

**„FAMILIA NOASTRĂ FRUMOASĂ ȘI NUMEROASĂ,
UNITATEA NOASTRĂ FRĂȚEASCĂ NU MAI POT FI ZDRUNCINATE
DE NIMENI ȘI NIMIC“**

Așa cum omul are o singură mamă, nu poate să aibă decît o singură patrie, un singur pămînt natal. Părăsirea acestei patrii nu înseamnă mai puțin ca pierderea unei mame dragi. Nici noi, maghiarii din România, nu putem avea mai multe pămînturi natale, mai multe patrii. Numai îndatoririle noastre sint multe față de acest unic pămînt natal, această patrie comună, România socialistă, care ne-a crescut, ne apără și asigură o viață demnă, libertate, independență, egalitate în drepturi tuturor fiilor săi, indiferent de limba în care vorbim. Români, maghiari, germani și de alte naționalități de pe aceste meleaguri sintem fiii aceleiași mame, patria noastră socialistă. Este deci de la sine înțeles ca acești frați să iubească și să respecte la fel de mult mama lor și să-i fie la fel de devotați. Familia noastră frumoasă și numeroasă, unitatea noastră frățească nu mai pot fi zdruncinate de nimeni și nimic²⁴.

Eduard Eisenburger,

**„ÎNTREGUL POPOR, TOȚI OAMENII MUNCII, FĂRĂ DEOSEBIRE DE
NAȚIONALITATE, STRÎNS UNIȚI ÎN JURUL PARTIDULUI,
AL SECRETARULUI SĂU GENERAL“**

Expunerea magistrală prezentată de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Ședința comună a Comitetului Central al P.C.R., Marii Adunări Naționale, Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și activului central de partid și de stat reprezintă un document programatic de excepțională importanță teoretică și prac-

²³ Din cuvîntul prof. univ. dr. docent Bányai Ladislau, vicepreședinte al Academiei de Științe Sociale și Politice, în cadrul Plenarei.

²⁴ Din cuvîntul rostit în cadrul Plenarei de Hajdú Győző, președintele Consiliului județean Mureș al oamenilor muncii de naționalitate maghiară, redactor-șef al revistei „Igaz Szó“.

tică, care înfățișează cuprinzător imaginea patriei în împrejurările tragice prin care a trecut, o analiză profund științifică, într-o viziune unitară, a stadiului atins în dezvoltarea economico-socială a țării, stabilind orientările fundamentale ale activității viitoare a partidului și statului, a întregului popor.

Alături de toți cetățenii patriei, oamenii muncii de naționalitate germană își reafirmă și în aceste momente deosebite întreaga lor adevărată la politica partidului, hotărârea lor fermă de a contribui cu întreaga lor capacitate la transpunerea în viață a sarcinilor cuprinse în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Oamenii muncii de naționalitate germană își exprimă, împreună cu întregul popor, admirația și recunoștința față de Partidul Comunist Român, față de conducerea sa, personal față de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a condus masele în această uriașă luptă pentru salvarea vieților omenești, limitarea efectelor distrugătoare ale seismului, pentru regăsirea ritmului normal de viață, reintrarea ei pe făgașul obișnuit.

În aceste împrejurări deosebite, întregul popor, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, strâns uniți în jurul partidului, al secretarului său general, au oferit lumii întregi un mare exemplu de omenie, solidaritate, demnitate și curaj, înalte virtuți morale și patriotice, exprimate în efortul general, deseori chiar supraomnesc, în eroismul de care au dat dovadă.

Oamenii muncii de naționalitate germană sînt ferm hotărâți să depună în continuare toate eforturile, împreună cu întregul popor, pentru înfăptuirea Programului partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Există, în strălucite, cercuri reacționare care încearcă să interpreteze implicarea masivă a populației germane în viața social-politică a țării, conlucrarea ei, în spiritul celei mai desăvîrșite unități, cu poporul român, integrarea noastră din ce în ce mai puternică în efortul comun de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism, drept o formă de dezintegrare a propriei noastre fizionomii naționale, drept un fenomen de asimilare treptată. Adevărul este că tocmai datorită unui asemenea climat de democrație reală în plină acțiune, noi, germanii din România, nu numai că sîntem și mai aproape, mai uniți cu națiunea română, cu naționalitățile alături de care ne-a așezat istoria în urmă cu secole, dar ne putem păstra și dezvolta nestingherit și ființa noastră etnică, identitatea noastră națională. Partidul și statul au asigurat atît baza materială, cît și întregul sistem de instituții cultural-educative necesare dezvoltării naționalităților conlocuitoare. De exemplu, dispunem de aproape 700 de unități și secții școlare și preșcolare, frecventate de peste 60 000 copii, instruiți de circa 3 000 cadre didactice. La rețeaua de învățămînt în limba maternă se adaugă ziarele, programele de radio și televiziune, editurile, teatrele de stat, instituțiile științifice și de cultură, sistemul extrem de cuprinzător al activității cultural-educative de masă, care, toate, concurează la educația în limba maternă, la păstrarea și cultivarea tradițiilor naționale, în ultimă instanță la menținerea și înflorirea naționalității conlocuitoare germane.

Cu atît mai revoltătoare este practica tot mai manifestă a unor cercuri din Germania occidentală, printre care un loc de seamă îl ocupă conducerile și presa unor organizații de emigranți sași și șvabi, precum și elemente fasciste notorii, care încearcă să instige o parte a populației germane din România să-și părăsească patria. Multă vreme aceste cercuri au bătut monedă pe tema reîntregirii familiilor, problemă generată, după cum se știe, de războiul declanșat de Hitler, înrolarea în armata germană, de evacuarea forțată de către armatele hitleriste a zeci de mii de oameni din țara lor. Dat fiind că în România problema reîntregirii familiilor a fost practic rezolvată cu mult înainte de Conferința general-europeană, în spiritul cel mai umanitar posibil, trădătorii de patrie și de comunitate care se află în rîndul Landsmannschaft-urilor și al altor cercuri politice reacționare de extremă dreaptă și de tip fascist s-au văzut nevoiți să recurgă la alte tertipuri pentru activitatea lor murdară. Față de instigarea la emigrare a acestei populații, fiecare om de bună credință trebuie să recunoască: cercurile amintite mai sus urmaresc, în fond, desființarea unei comunități naționale de-sine-stătătoare. Totodată se urmărește racolarea unei forțe de muncă temeinic pregătite pe contul statului român și care cunoaște limba germană.

Consiliul oamenilor muncii de naționalitate germană din România, presa de limbă germană au primit în ultima vreme numeroase scrisori, în care muncitori, țărani, intelectuali cer cu hotărîre să se pună capăt emigrării din rîndul acestei populații.

Iată de ce salutăm cu toată căldura poziția secretarului general al partidului în această problemă. Ca cetățeni ai Republicii Socialiste România — singura noastră patrie — considerăm aceste practici drept un amestec nepermis în treburile interne ale statului nostru suveran, o încălcare grosolană a principiilor de drept internațional, o încercare de a lovi, de a perturba viața economică și social-politică a României socialiste. Puterea de stat, conform prevederilor constituționale, are obligația de a apăra și ocroti naționalitățile conlocuitoare, integritatea lor etnică, ceea ce implică și combaterea tendințelor de emigrare pe toate căile.

Constatăm cu satisfacție că cea mai mare parte a populației germane nu a dat ascultare încercărilor de instigare, văzându-și liniștit de munca sa pentru bunăstarea sa și a întregii țări.

Asigurăm conducerea partidului și statului, personal pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, că nu vom precupeți nici un efort pentru a ne aduce o contribuție și mai susținută la mobilizarea oamenilor muncii de naționalitate germană la îndeplinirea neabătută, împreună cu întregul popor, a hotărârilor adoptate de ședința comună a Comitetului Central al P.C.R., Marii Adunări Naționale și Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, că vom face totul pentru a contribui în mod activ și conștient ca patria noastră scumpă, Republica Socialistă România, să devină tot mai prosperă și înfloritoare ²⁵.

99

Josef Kraus,

„ÎNCERCĂM SENTIMENTUL DE NEȚĂRMURITĂ SATISFACȚIE DE A FI CETĂȚENI AI ACESTEI MINUNATE ȚĂRI SOCIALISTE, DE A FACE PARTE DIN ACEST STRĂVECHI POPOR“

Cu cât pătrundem mai adânc sensurile și semnificațiile Expunerii, cu atât mai mult ni se umplu inimile de legitimă mândrie, cu atât mai mult și noi, oamenii muncii de naționalitate germană, încercăm sentimentul de nețărmită satisfacție de a fi cetățeni ai acestei minunate țări socialiste, de a face parte din acest străvechi popor cu nobile virtuți eroice, dovedite încă o dată în împrejurările deosebit de grele prin care a trecut țara în urma cutremurului din 4 martie. Dînd glas acestor gânduri, acestor înalte simțăminte patriotice, ne exprimăm profunda recunoștință față de fermitatea revoluționară cu care P.C.R. militează pentru întărirea unității de monolit a poporului în jurul partidului, care ne conduce cu clarviziune științifică în marea operă a construcției socialiste ²⁶.

100

Josef Waninger,

„ROMÂNIA OCUPĂ UN LOC DEMN ÎN RÎNDUL NAȚIUNILOR LUMII“

Prestigiul internațional dobîndit de țara noastră, locul demn pe care România îl ocupă în rîndul națiunilor lumii se datorează realizărilor obținute pe drumul construirii societății socialiste, îndeplinirii mărețului Program elaborat de Congresul al XI-lea, de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, activității internaționale neobosite a tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie cu toate țările lumii, pentru instaurarea în viața internațională a unui nou climat, menit să ducă la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte ²⁷.

²⁵ Din raportul prezentat de *Eduard Eisenburger*, președintele Consiliului oamenilor muncii de naționalitate germană din Republica Socialistă România, în cadrul Plenarei largite a Consiliului din 4 aprilie 1977.

²⁶ Din cuvîntul rostit la Plenară de *Josef Kraus*, miner la exploatarea Petrila.

²⁷ Din cuvîntul rostit în cadrul Plenarei de *Josef Waninger*, șef de echipă la întreprinderea constructoare de mașini din Reșița.

Franz Storch,

**„AICI NE-AM NĂSCUT, NE-AM FORMAT ȘI NE-AM CREAT DRUM
SPRE CALITATEA DE OM“**

Urmăresc felul în care plaiurile mele natale se înscriu în spațiul României și în timpul socialist, deoarece țin la acest spațiu și la acest timp. Pentru că pentru mine cuvântul patrie nu se lasă redus la un „Lippenbekenntnis“, adică la o declarație făcută din vârful buzelor, așa după cum își închipuie unii care ne îndeamnă să părăsim meridianele geografice și sociale în care ne-am născut, ne-am format și ne-am croit drum spre calitatea de om. În cuvântul patrie se împletesc și lupta străbunilor pentru piine, și cea împotriva morții, așa cum reiese ea din limpezimea crudă a veacurilor, din paginile îngălbenite ale cronicii conviețuirii²⁸.

Josef Bartl,

**„DEFĂIMĂTORII NU AU NICI O ȘANSĂ DE A LOVI
ÎN DEMNITATEA ȘI ONOAREA NOASTRĂ“**

În lume se mai aud voci defăimătoare care încearcă să ne descurajeze, să ne întoarcă de pe drumul drept și bun pe care am pornit. Dar cine sînt defăimătorii? Sînt ratații ori criminalii notorii ai unui trecut de tristă amintire pentru noi toți, sînt marionetele unor cercuri fasciste, cărora le fac odiosul joc. Aceștia nu au nici o șansă de a lovi în demnitatea și onoarea noastră, fiindcă noi le opunem un uriaș scut pe care s-au gravat pentru totdeauna munca, cinstea, egalitatea — cuvinte devenite adevăruri la noi în România²⁹.

Ferdinand Hayer,

**„NOI, OAMENII MUNCII DE NAȚIONALITATE GERMANĂ,
REFUZĂM CATEGORIC ORICE ÎNCERCARE DE A NE ABATE
DE PE DRUMUL FĂURIRII SOCIALISTE“**

Nu poate exista o datorie mai înaltă față de propria conștiință decît slujirea cu abnegație a țării și poporului tău. Spunem deschis aceloră care și-au părăsit țara, s-au dezis de patria lor, în care s-au născut, că sînt trădători de țară. Dorim să se știe că noi, oamenii muncii de naționalitate germană, infierăm cu toată hotărîrea asemenea manifestări și refuzăm categoric orice încercare de a ne abate de pe drumul făuririi socialiste. La fel doresc să afirm, ca fiu al acestor meleaguri, că leagănul nostru este aici, în România, și nu în altă parte. Noi, oamenii muncii de naționalitate germană, sîntem conștienți de acest lucru. Cu poporul român am trăit împreună și la bine și la rău, ne-am încheșat într-o frăție trainică și statornică.

Ne reafirmăm angajamentul nostru solemn, al tuturor oamenilor muncii de naționalitate germană, de a fi la înălțimea comandamentelor epocii noastre, a societății noastre socialiste, a încrederii pe care partidul nostru ne-o acordă, de a milita cu tot ceea ce avem mai bun pentru a fi demni fii ai patriei comune, România socialistă³⁰.

²⁸ Din cuvîntul rostit în cadrul Plenarei de *Franz Storch*, membru în Biroul Uniunii scriitorilor din România, redactor-șef al revistei „Volk und Kultur“.

²⁹ Din cuvîntul rostit la Plenară de *Josef Bartl*, secretar al Consiliului județean Satu Mare al oamenilor muncii de naționalitate germană.

³⁰ Din cuvîntul rostit în cadrul Plenarei de *Ferdinand Hayer*, vicepreședinte al Consiliului județean Arad al oamenilor muncii de naționalitate germană, redactor la ziarul „Neue Banater Zeitung“.

**SALUTUL DELEGAȚIEI CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII
DE NAȚIONALITATE MAGHIARĂ
ADRESAT SESIUNII SOLEMNE COMUNE
A COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN,
MARII ADUNĂRI NAȚIONALE ȘI ACTIVULUI CENTRAL
DE PARTID ȘI DE STAT CONSACRATA
SĂRBĂTORIRII CENTENARULUI PROCLAMĂRII
INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI
9 mai 1977**

Mult stimată tovarășe Nicolae Ceaușescu,
Stimați tovarăși,

Asemeni tuturor cetățenilor României socialiste, oamenii muncii de naționalitate maghiară participă cu multă bucurie și satisfacție la marea sărbătoare prilejuită de centenarul cuceririi independenței de stat a României. Credincioși frăției revoluționare, cu adânci tradiții, dintre români și maghiari, fideli față de simbolurile pe care le-au lăsat pentru totdeauna istoriei Doja, Horea, Mihai Viteazul, sintem legați cu trup și suflet de aceste meleaguri, ale căror coordonate geografice sint totodată coordonate ale sentimentelor și ale istoriei, dobîndind noi și emoționante valențe în spațiul de azi al patriei socialiste.

Uniți pe veci în ctitorie și revoluție, fericiți că trăiesc și muncesc într-o țară liberă, independentă, oamenii muncii maghiari aduc patriei dragi prinosul lor de fapte constructive, întruchipate în beton, în fier, în grâu sau în poezie. Căci patria pe care o iubim și împarte bunurile frățești între toți fiii săi.

Iată de ce recunoștința pe care o exprimăm față de conducerea partidului, față de dumneavoastră, iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, este adîncă și autentică. Ea se întemeiază pe grija și atenția pe care le manifestați față de dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor țării, față de valorificarea deplină a energiei și calităților tuturor fiilor patriei, indiferent de naționalitatea căreia îi aparțin, pentru accesul larg al tuturor cetățenilor la muncă — suprema datorie a fiecăruia dintre noi —, la învățămîntul de toate gradele, la bunurile artei și culturii. În conștiința noastră succesele de amploare istorică ale poporului, programul care ne luminează viitorul sint unite organic cu numele și activitatea admirabilă, neobosită, profund umanistă, a dumneavoastră, mult stimată tovarășe Nicolae Ceaușescu.

Nouă ne este clară dimensiunea sarcinilor ce ne stau în față și vom face totul, umăr la umăr cu toți fiii țării, ca prevederile mobilizatoare ale cincinalului, obiectivele mărețe ale Congresului al XI-lea al partidului, să devină mărturii materiale și spirituale ale epocii eroice în care trăim.

Permiteți-ne ca, în această atmosferă înălțătoare, să ne exprimăm din toată inima atașamentul nostru fierbinte și fără margini la politica generală a României socialiste, la poziția activă, profund creatoare a partidului și statului nostru, de afirmare a principiilor independenței și suveranității, ale colaborării pașnice între popoare, în spiritul idealurilor păcii și socialismului.

Ne-am făurit, prin veacuri, împreună, un glorios trecut istoric. Trăim împreună un prezent de eroică muncă, în numele mărețelor țeluri socialiste. Avem în față un viitor comun de idealuri luminoase, expresie a voinței întregului popor, izvoare ale muncii noastre entuziaste, ale energiei noastre creatoare, pe care le vom consacra plener triumfului politicii interne și internaționale a partidului și statului nostru, victoriei depline a socialismului și comunismului în România.

Cu asemenea gânduri ne înfățișăm azi, la solemna aniversare centenară a independenței, convinși fiind că numai aici, în România socialistă, avem a ne împlini idealurile cele mai cutezătoare, că urmînd cu fidelitate Partidul Comunist Român, îndemmurile clarvăzătoare ale dumneavoastră, stimată tovarășe Nicolae Ceaușescu, cel mai ales fiu al poporului, ne vom îndeplini îndatoririle nobile ce ne revin față de patria socialistă, față de luminosul ei viitor comunist³¹.

³¹ „Scînteia“, anul XLVI, nr. 10 799 din 10 mai 1977.

**SALUTUL DELEGAȚIEI CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII
DE NAȚIONALITATE GERMANĂ
ADRESAT SESIUNII SOLEMNE COMUNE
A COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN,
MARII ADUNĂRI NAȚIONALE ȘI ACTIVULUI CENTRAL
DE PARTID ȘI DE STAT CONSACRATĂ SĂRBĂTORIRII
CENTENARULUI PROCLAMĂRII INDEPENDENȚEI DE STAT
A ROMÂNIEI
9 mai 1977**

Mult stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Este o aleasă mindrie și pentru noi, reprezentanții oamenilor muncii de naționalitate germană, de a participa la această însuflețitoare cinstire a centenarului independenței de stat a patriei noastre, de a aduce, de la înalta tribună a acestei sesiuni solemne, omagiul nostru măreței aniversări naționale.

Este un fericit prilej pentru a exprima gândurile și simțirea noastră față de istoricul eveniment, față de personalitatea care a dat cel mai pregnant relief în epoca contemporană idealurilor împlinite ale independenței, libertății, progresului României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii noastre.

În urmă cu un veac, la istorica ședință a Parlamentului român, care a proclamat independența țării, glasul nostru nu s-a putut afla din pricini de înstrăinare de patria mamă a pământurilor pe care, de peste opt secole, ne-am făurit aici o identitate etnică proprie alături de ceilalți fii ai poporului român, cu mult înainte ca poporul german să se fi constituit într-o națiune și formație statală distinctă. Dar, fapt infinit mai important, atunci, în 1877, ca și în alte mari momente ale istoriei românești, noi ne-am aflat împreună, și la bine și la rău. Împreună am luptat împotriva aspirării străine, împreună ne-am jertfit în bătălii împotriva invadatorilor, am înfăptuit marile izbini care fac tot mai mult cunoscută și prețuită patria noastră în lume. Întotdeauna când suprema întrebare a istoriei — a fi sau a nu fi — s-a pus locuitorilor acestei țări, noi am fost găsiți în strinsă unire cu ceilalți fii ai patriei comune. Simpatia și solidaritatea germanilor din teritoriile românești Transilvania, Banatul, Bucovina față de cauza independenței române s-a manifestat în felurite moduri, inclusiv în participarea la efortul războiului din 1877 — 1878. Cu deosebire voința noastră s-a exprimat, laolaltă cu cea a fraților noștri români, la desăvîrșirea statului național unitar român în 1918, atît în adunările reprezentanților sașilor și șvabilor cit și la Conferința de pace de la Paris.

Idealul independenței a căpătat o nouă strălucire în vremurile socialismului biruitor, care a asigurat o deplină egalitate între români, germani, maghiari și alte naționalități. Pentru acest ideal — niciodată perisabil — sîntem și rămînem fiii aceleiași patrii. Sîntem și rămînem uniți pentru a face să înflorească o societate nouă, a dreptății și libertății, a umanismului revoluționar. Aceasta este societatea visată, prin veacuri, de glorioși înaintași, societatea socialistă în care ne aflăm, angajați laolaltă într-un cutezător efort de construcție, animați de înălțătoare sentimente patriotice, de voința fermă de a ne făuri un viitor pe măsura năzuințelor inimilor noastre înfrățite.

Pentru toate acestea, pentru demnitatea de a ne ști fii devotați ai unei patrii, egală cu toți fiii ei, la această istorică aniversare aducem omagiul nostru partidului comunist, secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, al cărui exemplu comunist, revoluționar, ne însuflețește și mobilizează pe toți deopotrivă, întărindu-ne în convingerea noastră supremă că nimic nu poate fi mai presus decît slujirea patriei și a poporului căruia îi aparțin cu întreaga ființă.

Animați de asemenea nobile sentimente, noi, oamenii muncii de naționalitate germană, ne angajăm ca, împreună cu toți locuitorii patriei noastre socialiste, să muncim fără preget, cu toată hotărîrea, pentru înfăptuirea obiectivelor economico-sociale stabilite de istoricul Congres al XI-lea al partidului, conștienți fiind că în felul acesta ne sporim contribuția la consolidarea suveranității și independenței naționale, la înaintarea României socialiste pe drumul progresului și civilizației, al comunismului³².

MAREA LECȚIE A UNITĂȚII ȘI FRĂȚIEI CELOR CE MUNCESC ÎNVĂȚATĂ DE LA TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU

Szabó Albert *,

VASTE ȘI NELIMITATE POSIBILITĂȚI DE AFIRMARE A TUTUROR FIILOR ȚĂRII

„Români, maghiari, germani, de alte naționalități...”.

Sînt cuvintele care revin frecvent în documentele partidului nostru, în intervențiile secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al poporului, omul căruia poporul întreg, în deplină unitate, îi serbează în aceste zile 60 de ani de viață.

„Români, maghiari, germani, de alte naționalități...”.

Sînt cuvinte rostite apăsător, convingător de tovarășul Nicolae Ceaușescu, fie că s-a aflat la tribuna Congreselor ori a Conferințelor Naționale ale partidului, la tribuna marilor adunări populare, ca și în întreaga sa operă. Și, mai adaug: sînt cuvintele pe care președintele Republicii le-a rostit de fiecare dată cînd a fost la noi, în vizită de lucru. Ele izvorăsc din concepția partidului, a secretarului nostru general privind rezolvarea marxist-leninistă a problemei naționale, concepție care, aplicată în practica construcției socialiste din patria noastră, a dus la unirea traică a tuturor forțelor națiunii, animate de același nobil ideal comunist, la frăția și unitatea dintre oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități.

Este o realitate a acestor ani egalitatea deplină în drepturi a tuturor cetățenilor țării. Toți fiii patriei — Republica Socialistă România —, fără deosebire de naționalitate, au asigurate condiții largi pentru afirmarea nestînjinită a aptitudinilor, talentelor și energiilor creatoare. Aceasta nu este o vorbă de circumstanță, ci un adevăr al epocii pe care o parcurgem, un adevăr generat de politica partidului, de efortul neobosit al tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru frăția și unitatea poporului. În țara noastră sînt create și se dezvoltă condițiile materiale și economice care garantează exercitarea deplină a acestor drepturi. Pentru că, se știe, egalitatea deplină în drepturi se întemeiază pe dezvoltarea economico-socială armonioasă a tuturor zonelor țării, singura în stare să ofere asigurarea unei vieți mai bune, înflorirea personalității tuturor cetățenilor țării, indiferenț de naționalitate. În nenumărate împrejurări, tovarășul Nicolae Ceaușescu pune în evidență faptul că fiecare cetățean al României, indiferenț de naționalitate, se bucură azi din plin de cuceririle civilizației, participă activ la făurirea conștientă a propriului său viitor. Deplina egalitate a tuturor cetățenilor, garantată prin Constituție, este, de pildă, elocvent oglindită și în faptul că numeroși oameni ai muncii de naționalitate maghiară, germană etc. sînt aleși în Comitetul Central al partidului, în Marea Adunare Națională, în consiliile populare și diferite organizații obștești, ocupă funcții de conducere pe toate treptele puterii oamenilor muncii din patria noastră. Mai mult chiar, așa cum s-a relevat și cu prilejul ultimelor alegeri în organele locale ale puterii de stat, în unele localități unde majoritatea populației este de altă naționalitate, aceasta se reflectă corespunzător și deplin democratic în componența organelor locale de stat. Dacă adăugăm aici și o altă realitate pe care am enunțat-o, și anume că pentru cetățeanul României socialiste, indiferenț de naționalitate, nu există nici o opreliște în exercitarea drepturilor sale constituționale, avem imaginea globală, deosebit de tonică, a vastelor posibilități de afirmare a tuturor cetățenilor în viața politică și socială a țării.

Am avut cînsa să particip la o plenară a Consiliului național al oamenilor muncii de naționalitate maghiară, plenară la care a fost prezent secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai stimat fiu al poporului nostru. Am văzut și cu acest prilej cîtă grijă are tovarășul Nicolae Ceaușescu de toți oamenii muncii din patria noastră, cu cîtă atenție analizează problemele noastre, ale naționalităților conlocuitoare. Îmi sînt la fel de vii în memorie clipele fericite din timpul vizitei pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut-o anul trecut la Întreprinderea „Înfrățirea”, loc de muncă la fel ca atîtea altele din patria noastră, unde lucrează cot la cot, în deplină frăție, români, maghiari, de alte naționalități. Atunci, tovarășul Nicolae Ceaușescu ne-a felicitat pentru rezultatele bune, ne-a recomandat să modernizăm producția. Noi am acționat în strînsă unire pentru a îndeplini întocmai aceste

* Szabó Albert, strungar la Întreprinderea „Înfrățirea”-Oradea, membru al Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară.

recomandări prețioase și sintem azi în măsură să arătăm că produsele noastre sînt tot mai căutate pe piața internațională — în prezent peste 40 de țări cumpără mașini-unelte fabricate la „Infrățirea“-Oradea, întreprindere cu nume simbolic, unde oameni ai muncii români, maghiari, de alte naționalități lucrează cot la cot pentru a produce utilaje moderne, pentru a traduce în viață Programul devenirii noastre socialiste și comuniste.

Pentru politica justă care o promovează, în fruntea partidului și statului, de egalitate și frăție între toți fiii țării, noi mulțumim din inimă tovarășului Nicolae Ceaușescu, și rostim acum, la sărbătoarea aniversării sale, într-un singur glas, urarea de sănătate, de viață lungă și fericire pentru fericirea tuturor fiilor țării.³³

107

Füstös Mária *,

NE-A ÎNVĂȚAT ȘI NE-A AJUTAT SĂ CONSTRUIM TEMELIILE ADEVĂRATEI EGALITĂȚI. ÎI MULȚUMIM !

Printre marile merite, nepieritoare merite care se leagă de numele și personalitatea, de priceperea de a conduce și grija părintească față de popor ale tovarășului Nicolae Ceaușescu se înscriu, la loc de cinste, și clarviziunea și consecvența cu care, sub conducerea sa, partidul a elaborat și înfăptuit politica deplinei egalități între toți cetățenii patriei noastre socialiste. Nu este vorba numai de egalitatea constituțională a oamenilor muncii, indiferent de naționalitate ; nu este vorba numai de poziția lor egală în societate, de măsuri de garantare a libertăților prevăzute în legi, de condiții pentru liberă exprimare, pentru învățămînt, cultură și altele, realități temeinic statornicite în orinduirea noastră. În concepția asupra egalității tuturor oamenilor, stimulul secretar general al partidului și președinte al Republicii a inspirat un suflu nou, esențial și aducător de viață, ca ploaia de primăvară.

Am fost, după Congresul al IX-lea al partidului și Conferința Națională din 1967, martorii jalonării unei noi arhitecturi a teritoriului țării. Îmi amintesc — făceam parte dintr-un grup cu care tovarășul Ceaușescu s-a sfătuit îndeaproape, pentru a cunoaște, în spiritul adevăratei democrații, opiniile locuitorilor tinărului județ Harghita —, îmi amintesc, repet, de înțelegerea cu care lua cunoștință de părerile noastre, de siguranța cu care, ținînd seama și de ele, contura perspective, pe atunci greu de descifrat pentru meleagurile pe care trăim. Noua împărțire teritorial-administrativă a fost una din condițiile de aplicare a liniei politice de mare însemnătate și accelerat tradusă în viață prin hotărîrile Congreselor al X-lea și al XI-lea, privind dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor patriei, crearea bazei economice fertile, generoase, pe temeiul căreia să se realizeze ridicarea gradului de civilizație materială și spirituală a tuturor locuitorilor, indiferent de naționalitate. Pentru că adevărata egalitate între oameni se asigură pe baza creării condițiilor economice care să asigure tuturor surse de existență demnă, accesul larg și liber la calificare, la învățătură, să garanteze, să încurajeze dezvoltarea multilaterală a personalității omului. Acestea sînt temeliile adevăratei egalități.

Referindu-ne la noi, la secuime, oricine știe ce stare de înapoiere exista pe meleagurile din care izvorăsc Oltul, Mureșul și Tîrnavele. Ca și în alte zone rămase în urmă ale țării, ca și în Dobrogea, în Maramureș, în nordul Olteniei, la cotul Vrancei, și aici s-a investit neasemuit de mult, pentru viața noastră, pentru a ni se crea locuri de muncă, pentru a locui, a învăța, a ne îngriji sănătatea. Cu ce cuvinte să mulțumim secretarului general al partidului, acum în preajma sărbătorii aniversării, pentru un adevăr atît de cuprinzător : în județul Harghita s-a construit în ultimul deceniu mai mult decît în întreaga sa istorie ! Ce flori de gînd să-i oferim pentru faptul că, de atîtea ori, și-a făcut timp să vină în mijlocul nostru, să ne cunoască viața și să adopte măsuri la fața locului, simțindu-l cu cită inimă de aur se bucură alături de noi, de bucuria noastră !

În discuțiile purtate de secretarul general al partidului în legătură cu dezvoltarea județului s-a înscris și problema antrenării femeilor harghitene în viața economică. S-au creat mii și zeci de mii de locuri adecvate de muncă, întreprinderea la

³³ „Scînteia“, anul XLVII, nr. 10 018 din 23 ianuarie 1978.

* Füstös Mária, președinta Consiliului oamenilor muncii de la Întreprinderea de trikotaje din Miercurea-Ciuc.

care lucrez fiind doar un exemplu. Rezultatul este că, în prezent, ponderea femeilor în totalul personalului muncitor din județ a atins proporția de 32 la sută.

Toate aceste înfăptuiri reprezintă cu adevărat condițiile realei egalități între oameni, femei și bărbați, muncitori sau țărani, români, maghiari, germani ori de alte naționalități. Dacă se asigură aceste condiții, rezultatele decurg în mod firesc în viața fiecăruia și a tuturor. Pentru această grijă, pentru asigurarea temeliei adevăratei egalități, mulțumim din inimă tovarășului Nicolae Ceaușescu și îi făgăduim încă o dată, lui, partidului, că îi urmăm neabătut.³⁴

108

Erich Pfaff *,

VORBIM CU TOȚII LIMBA ÎNFLORIRII SOCIALISTE A PATRIEI COMUNE

În județul Timiș trăiesc, muncesc și învață, alături de români, maghiari, sirbi și alte naționalități, cetățeni de naționalitate germană, fii ai acestor străvechi meleaguri ale patriei noastre dragi — România socialistă. Îi întâlnești în întreprinderi, pe ogoare, în institute de cercetări și școli. Fac parte din organele de partid și de stat, din consiliile oamenilor muncii, contribuind cu puterea brațelor și minților la făurirea bunurilor materiale și spirituale ale societății noastre, muncind cot la cot cu toți cei care edifică socialismul în România, învățând cot la cot cu toți cei care se pregătesc acum să ducă mai departe împlinirile noastre, năzuind împreună cu poporul spre praguri mai înalte de împliniri către care ne îndeamnă partidul, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Este un merit istoric al Partidului Comunist Român, al secretarului său general, căruia poporul întreg îi cinstește în aceste zile sărbătorești aniversarea a 60 de ani de viață, de a fi dat un nou conținut, în spiritul celui mai înalt umanism, frăției, conviețuirii de veacuri dintre oamenii muncii de diferite naționalități din țara noastră, asigurând în fapt deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate. În aceasta rezidă unitatea de nezdruccinat, comunitatea de interese, respectul reciproc al tuturor oamenilor muncii — români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități —, participanți activi și conștienți la făurirea vieții noi, tot mai înfloritoare, din România de azi.

Îmi stăruie permanent în minte și în inimă cuvintele rostite de la înalta tribună a Conferinței Naționale a partidului de iubit și stimulat conducător al poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Numai acționînd într-o deplină unitate, înfăptuind neabătut Programul partidului, vom asigura un loc demn pentru toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, manifestarea plenară a personalității fiecăruia, posibilitatea afirmării în viață, în practică, a egalității depline, inclusiv în folosirea limbii proprii, în întreaga activitate socială și politică”.

Iată de ce, pentru fiecare om al muncii de naționalitate germană din patria noastră nu există datorie mai mare, satisfacție mai profundă decît aceea de a-și pune întreaga putere de muncă, priceperea și talentul în slujba înfăptuirii mărețelor obiective ale dezvoltării economico-sociale a țării. Căci, dincolo de particularitățile de specific național, cărora președintele Nicolae Ceaușescu știe să le acorde o înaltă prețuire, secretarul general al partidului nostru, prin modul superior în care concepe rezolvarea problemelor naționalităților conlocuitoare, ne îndeamnă cu patos revoluționar să învățăm să vorbim limba comună a socialismului, să trăim noi înșine în frăție, cum au trăit moșii și strămoșii noștri, care au luptat în comun împotriva exploatării, pentru înălțarea patriei iubite, România, pentru mai binele poporului din care facem parte cu egale drepturi. Din acest îndemn înflăcărat noi înțelegem că, așa cum ne suflecăm mincile în realizarea scopului unic — construirea societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului pe pămîntul României — așa să ne creștem și copiii, în spiritul frăției și al unității. Să avem cu toții conștiința intereselor comune, de oameni înrădăcinați în acest pămînt, a intereselor supreme de oameni ai unei societăți libere, să înțelegem imperativul că noi trebuie să ducem mai departe și să lăsăm generațiilor ce vor veni, ca operă realizată sub conducerea înțeleaptă și clarvăzătoare a președintelui Nicolae Ceaușescu, nu numai mărețele construcții industriale, nu numai o agricultură înfloritoare, nu numai cîștigurile cultu-

³⁴ „Scîntela”, anul XLVII, nr. 11 012 din 15 ianuarie 1978.

* Prof. Erich Pfaff, directorul Liceului „Nikolaus Lenau” — Timișoara.

rale demne de epoca de mari accelerări pe care o trăim, ci și un om superior. Un om educat în spiritul frăției, devotat patriei și poporului, cauzei nobile a partidului — construirea socialismului și comunismului. Un om cu un larg orizont profesional și de cultură, eliberat de orice rămășiță de naționalism și șovinism, un om care să militeze cu fervoare revoluționară — așa cum o face zi de zi secretarul general al partidului — pentru frăția și unitatea întregului popor. Iar noi, dascălii, sintem printre primii chemați să îndeplinim această datorie patriotică.

Acum, în preajma aniversării a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, stima, dragostea și recunoștința noastră, pornite din adâncul inimii, se îndreaptă către conducătorul iubit, de al cărui nume este legat tot ce s-a împlinit și se împlătește pentru fericirea tuturor fiilor patriei, indiferent de naționalitate.³⁵

109

O VIBRANTĂ MANIFESTARE A UNITĂȚII ÎNTREGULUI POPOR ÎN JURUL PARTIDULUI, AL TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

ÎN ZIUA DE 25 IANUARIE 1978, LA SALA PALATULUI REPUBLICII S-AU DESFAȘURAT FESTIVITĂȚILE PRILEJUITE DE SĂRBĂTORIREA ÎMPLINIRII A 60 DE ANI DE VIAȚĂ ȘI A PESTE 45 DE ANI DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, SECRETARUL GENERAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA.

INTR-O ATMOSFERĂ DE DEOSEBITĂ ÎNSUFLEȚIRE, REPREZENTANȚII ÎNTREGULUI POPOR, AI OAMENILOR MUNCII DE TOATE NAȚIONALITĂȚILE AU ADRESAT UN ÎNFLĂCĂRAT OMAGIU, DE STIMĂ, ÎNALTĂ PREȚUIRE ȘI VIE RECUNOȘTINȚĂ, TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU.

ÎN ACEASTĂ ZI DE MARE SĂRBĂTOARE PENTRU ÎNTREAGA ȚARĂ, OAMENII MUNCII APARTINÎND NAȚIONALITĂȚILOR CONLOCUITOARE, PĂȘIND ÎN PAS EGAL ȘI FERM ÎN GLORIOASA COLOANĂ DE PESTE 21 DE MILIOANE DE ZIDITORI AI ROMÂNIEI SOCIALISTE, AU ADRESAT TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU PRINOSUL DRAGOSTEI LOR NETĂRMURITE, URĂRI DE SĂNĂTATE ȘI VIAȚĂ LUNGĂ.

Este o mare cinste pentru noi — se spune în MESAJUL CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII DE NAȚIONALITATE MAGHIARĂ, citit de tovarășul Ștefan Péterfi, președintele Consiliului —, o mare bucurie de a vă face această urare, spre binele și gloria patriei, a întregului popor unit în muncă, în țeluri, în viață, în idealuri, slujind cu aceeași hotărâre fermă, același devotament fără margini patria comună, deopotrivă dragă și unică pentru noi toți și să mulțumim partidului, dumneavoastră, iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, pentru politica marxist-leninistă promovată cu consecvență revoluționară, de egalitate deplină în drepturi a tuturor fiilor țării, români, maghiari, germani și de altă naționalitate, de asigurare a posibilităților largi de afirmare plenară, în viața politică și socială a României, a fiecăruia, indiferent de naționalitate.

Se cer amintite aici asigurarea în România, în cadrul unei largi rețele, a învățămîntului în limba maghiară și a dreptului de folosire a acesteia în activitatea socială, existența ziarelor, revistelor, programelor de radio și televiziune, a editurilor, teatrelor, a instituțiilor de cultură, sistemul atît de cuprinzător al activității de cultură de masă, care, toate, concură la educația în limba maternă, la păstrarea și cultivarea tradițiilor naționale, la înflorirea naționalității maghiare din România și a culturii sale originale.

Oamenii muncii de naționalitate maghiară își exprimă hotărârea fermă de a urma și în viitor cu devotament nemărginit politica internă și externă a partidului și țării și afirmă cu mindrie că azi poporul nostru este cu totul unit și unul, constituind pavăza sigură în jurul celui mai iubit fiu al patriei, în jurul dumneavoastră, mult stimat și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, omul chemat dintre oameni de aceste vremuri istorice în fruntea partidului, în fruntea României !³⁶

³⁵ „Scînteia”, anul XLVII, nr. 11 018 din 22 ianuarie 1978.

³⁶ „Scînteia”, anul XLVII, nr. 11 021 din 26 ianuarie 1978.

Aceleași vibrante sentimente au fost exprimate în MESAJUL CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII DE NAȚIONALITATE GERMANĂ, prezentat de tovarășul Eduard Eisenburger, președintele Consiliului :

Noi cinstim cu acest prilej jubiliar pe revoluționarul și comunistul care și-a dăruit întreaga viață cauzei celor ce muncesc, libertății și dreptății sociale, biruinței socialismului. În același timp ne exprimăm întreaga admirație și recunoștință față de conducătorul de partid și de stat sub a cărui îndrumare înțeleaptă țara noastră pășește cu fermitate pe făgașul civilizației și al bunăstării, pe drumul edificării societății socialiste și comuniste pe pământul României, cîștigîndu-și stima și prețuirea lumii întregi. Sintem mindri că avem în fruntea partidului și patriei un asemenea conducător de nădejde.

La toate acestea se adaugă gratitudinea pe care ca cetățeni români de naționalitate germană o purtăm pentru politica atît de principială și generoasă a partidului și statului nostru în problema națională. Noi cunoaștem și știm să apreciem meritele, aportul dumneavoastră personal deosebit în fundamentarea teoretică și în realizarea practică a acestei politici, căreia îi datorăm faptul că pentru prima oară în decursul existenței noastre seculare pe aceste meleaguri ne bucurăm cu adevărat de drepturi egale împreună cu toți cetățenii țării.

Iată temeiul pentru care și cu această sărbătorească ocazie aducem omagiul nostru partidului, dumneavoastră, mult stimate tovarășe secretar general, asigurîndu-vă că populația de naționalitate germană din țara noastră va răspunde solicitudinii și încrederii acordate prin noi fapte de muncă, aducîndu-și, umăr la umăr, inimă lingă inimă cu frații lor români, maghiari și de alte naționalități, aportul la transpunerea în viață a programului partidului pentru propășirea patriei noastre comune — Republica Socialistă România.³⁷

³⁷ Ibid.

Din arhiva istoriei României (IX)

În istoria relațiilor internaționale, anul 1915 este marcat de finalizarea unor noi înțelegeri secrete, atât în tabăra Puterilor Antantei, cât și în cea a Puterilor Centrale, prin care Italia și, respectiv, Bulgaria intră în război în temeiul obținerii de compensații teritoriale substanțiale pe seama terților. Prin acordul secret de la Londra, semnat la 26 aprilie 1915 de Franța, Rusia, Marea Britanie și Italia, aceasta din urmă intră în război contra Germaniei și Austro-Ungariei, obținând promisiunea de a anexa, în final, aproape toată coasta iugoslavă a Adriaticii (art. 4, 5, 6), Dodecanezul (art. 8), controlul asupra Albaniei (art. 7), teritorii în Asia Mică și în Africa (vezi doc. nr. 170). În toamna aceluiași an, guvernul bulgar, preferând compensațiile teritoriale oferite de Puterile Centrale, rupe relațiile cu Rusia, Franța și Anglia, în urma ultimatumului ce-i fusese adresat de aceste puteri la 21 septembrie/4 octombrie (vezi doc. nr. 174, 175), și atacă Serbia, alături de Germania și Austro-Ungaria. În aceeași perioadă, se înregistrează și tentativele Germaniei de a obține o pace separată cu Rusia, bazată pe împărțiri de teritorii și zone de influență (vezi doc. nr. 171, 172, 173). La 30 noiembrie 1915, declarația comună de la Londra, prin care Franța, Rusia, Marea Britanie, Italia, Japonia se angajau să nu încheie pace separată în cursul războiului ce se desfășura, părea să consolideze, pentru o perioadă, blocul politic și militar al Antantei (vezi doc. nr. 176, 177).

În acest context, România, menținându-se pe aceeași poziție consemnată în declarația din 3 august 1914 și în schimbul de note Diamandy-Sazonov din septembrie același an (vezi „Anale de istorie”, nr. 6/1977, doc. nr. 162, p. 140), finalizează negocierile cu puterile Antantei. La 4/17 august 1916 se semnează, la București, tratatul de alianță și convenția militară ale României cu Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia (doc. nr. 188, 189). Cele patru mari puteri recunosc drepturile României asupra teritoriilor românești aflate sub dominația Austro-Ungariei (art. III, IV din Tratatul de alianță) și se obligă să specifice această apartenență în tratatul de pace cu Austro-Ungaria (art. 5); recunosc egalitatea în drepturi a României „în tot ce privește preliminarile, tratativele de pace, ca și discutarea chestiunilor care vor fi supuse hotărârii Conferinței de pace” (art. VI).

În virtutea dezideratului său unic — eliberarea teritoriilor românești stăpinite de Austro-Ungaria, ca etapă necesară în procesul de reîntregire a țării —, România a declarat război numai Austro-Ungariei, la 14/27 august 1916 (doc. nr. 190). Ca urmare, Bulgaria, la 16/29 august, Turcia, la 17/30 august, și Germania, la 19 august/1 septembrie 1916 au rupt relațiile cu România (doc. nr. 191, 192, 193).

VIORICA MOISUC

**1915, martie 4. MEMORANDUM
AL MINISTERULUI AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI
ADRESAT GUVERNELOR FRANȚEI ȘI MARII BRITANII ***

La 4 martie 1915, ministrul Afacerilor Străine a transmis ambasadorilor francez și englez un memoriu în care sînt expuse dorințele Rusiei privitoare la încorporarea următoarelor regiuni ca rezultat al actualului război : orașul Constantinopol, coasta de vest a Bosforului, a Mării de Marmara și a Dardanelelor, Tracia de sud pînă la linia Enos-Midia, coasta Asiei Mici între Bosfor, riul Sakaria și un punct ce urmează a fi determinat mai tîrziu în golful de la Ismid ; insulele Mării de Marmara și insulele Imbros și Tenedos. Drepturile speciale ale Franței și Angliei în limitele teritoriilor menționate ar rămîne neatîse.

Atît guvernul francez, cit și cel englez și-au exprimat acordul lor cu satisfacerea dorințelor noastre, cu condiția încheierii cu succes a războiului și a îndeplinirii unei întregi serii de dorințe ale Franței și Angliei, atît în ce privește Imperiul otoman, cit și alte locuri.

Aceste dorințe constau, în ce privește Turcia, în următoarele :

Recunoașterea Constantinopolului ca port liber pentru tranzitul mărfurilor ce nu provin din Rusia și nu merg în Rusia și a libertății trecerii vaselor comerciale prin Strimtori.

Recunoașterea drepturilor Angliei și Franței în Turcia asiatică, care mai trebuie să fie precis definite pe calea unui acord special între Franța, Anglia și Rusia.

Menținerea locurilor sfinte ale Islamului și Arabiei sub o domnie mahomedană independentă.

Includerea zonei neutre din Persia fixată prin acordul dintre Anglia și Rusia din anul 1907 în sfera de influențare engleză ¹.

Guvernul rus, recunoscînd că aceste pretenții trebuie, în general, îndeplinite, a făcut, totuși, cîteva rezerve :

Pentru ca să formulăm dorințele noastre privind locurile sfinte ale Islamului, este necesar să se convină, încă de acum, dacă aceste regiuni trebuie să rămînă prin menținerea Califatului de către sultanul turc sub suzeranitatea Turciei sau dacă se intenționează să se formeze noi state independente. După părerea noastră, este de dorit să se separe Califatul de Turcia. În orice caz, libertatea pelerinajelor trebuie să rămînă asigurată.

Guvernul rus, declarîndu-se de acord ca zona neutră a Persiei să fie inclusă în sfera de influență engleză, socoate justificat să exprime că teritoriile orașelor Ispahan și Jesd să revină Rusiei și ca partea zonei neutre, care pătrunde ca un ic între frontiera rusă și afgană și se apropie direct de frontiera rusă la Sulfagar, trebuie să fie inclusă în sfera de influență rusă.

Guvernul rus consideră de dorit soluționarea concomitentă a chestiunii privitoare la Afganistanul de nord limitrof cu Rusia, în sensul pretențiilor puse de Rusia în timpul tratativilor din anul 1914.

După intrarea Italiei în război, dorințele noastre au fost comunicate și guvernului italian, iar acesta din urmă s-a declarat de acord în ce-l privește, cu condiția ca războiul să se încheie victorios, să se realizeze pretențiile italiene în general și în special în Orient și, în sfîrșit, ca noi, pe teritoriul ce urmează să achiziționăm, să asigurăm Italiei aceleași drepturi ca și Angliei și Franței.

* Martens, *Nouveau Recueil Général de Traités*, III-ème série, tome X, fasc. 1—3, doc. nr. 113, p. 347—350 (traducere din limba germană).

¹ Vezi „Anale de istorie”, nr. 5/1977, doc. nr. 119 (Nota red.).

**1915, aprilie 26, Londra. ACORD ÎNCHEIAT
ÎNTRU FRANȚA, RUSIA, MAREA BRITANIE ȘI ITALIA
PRIVIND COOPERAREA ITALIEI
LA RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA PUTERILOR CENTRALE ***

Din ordinul guvernului său, marchizul Imperiali, ambasadorul Majestății Sale regele Italiei, are onoarea a comunica prea onorabilului Sir Edward Grey, principal secretar de stat al Majestății Sale britanice pentru Afacerile Străine, și Excelenței Sale, domnul Paul Cambon, ambasadorul Republicii Franceze, și domnului conte de Benckendorff, ambasadorul Majestății Sale împăratul tuturor Rusiilor, memorandum-ul următor:

MEMORANDUM

ART. 1

O convenție militară se va încheia imediat între statele majore generale ale Franței, Marii Britanii, Italiei și Rusiei, această convenție va fixa minimum-ul de forțe militare pe care Rusia va trebui să le utilizeze împotriva Austro-Ungariei, în scopul de a împiedica această putere să-și concentreze toate eforturile sale împotriva Italiei, în cazul când Rusia ar decide să-și îndrepte principalul său efort contra Germaniei.

Convenția militară va reglementa chestiunea armistițiilor, care ține în mod esențial de comandamentul suprem al armatelor.

ART. 2

Din partea sa, Italia se angajează să folosească totalitatea resurselor sale pentru a purta războiul în comun cu Franța, Marea Britanie și Rusia, împotriva tuturor inamicilor lor.

ART. 3

Flotele Franței și Marii Britanii vor da concursul lor activ și permanent Italiei, până la distrugerea flotei Austro-Ungariei sau până la încheierea păcii.

O convenție navală va fi imediat încheiată în acest scop între Franța, Marea Britanie și Italia.

ART. 4

În tratatul de pace, Italia va obține Trentino, Tirolul Cisalpin cu frontiera geografică și naturală (frontiera de la Brenner), precum și Triest, comitatele Gorizia și Gradisca, toată Istria, până la Quarnero și inclusiv Volosca și insulele Istriene Cherso, Lussin, precum și micile insule Plavnic, Unie, Canidole, Palazzuoli, San Pietro di Nembi, Asinello, Gruica și insulițele vecine.

Notă :

Frontiera necesară pentru a asigura executarea art. 4, va fi trasată după cum urmează :

De la Piz Umbrail până la nord de Stelvio, ea va urma coama Alpilor Retici până la izvoarele Adigelui și Eisach, trecând apoi pe munții Reschen și Brenner și pe înălțimile de la Oetz și Ziller. Frontiera se va îndrepta apoi spre sud, va traversa muntele Toblach și va întâlni actuala frontieră a Alpilor Carnici. Ea va urma această frontieră până la muntele Tarvis, iar după muntele Tarvis linia de cumpănă a apelor din Alpii Iulieni și trecătoarea Predil, muntele Mangart, Tricorno (Terglou) și linia de cumpănă a apelor a trecătoarelor Podberdo, Podlaniscam și Idria. De la acest punct frontiera va urma direcția sud-est spre Schneeberg, lăsând în afara teritoriului

italian tot bazinul Savei și a afluenților ei ; de la Schneeberg frontiera va cobori spre coastă în așa fel de a include Castua, Mattuglia și Volosca în teritoriul italian.

ART. 5

Italia va primi, de asemenea, provincia Dalmația în limitele sale administrative actuale, cuprinzând la nord Lisarica și Tribania, iar la sud pînă la o linie ce pleacă pe coastă de la Capul Planka și urmînd spre est virfurile înălțimilor ce formează linia de cumpănă a apelor în așa fel încît să lase în teritoriul italian toate văile și cursurile de apă ce coboară spre Sebenico, ca Cicola, Kerka, Butisnica și afluenții lor. Ea va primi, de asemenea, toate insulele situate la nord și la vest de Dalmația, de la Premuda, Selve, Ulbo, Scherda, Maon, Pago și Patadura la nord, pînă la Meleda la sud, cuprinzînd și Sant' Andrea, Busi, Lissa, Lesina, Tercola, Curzola, Cazza și Lagosta, precum și stîncile și insulițele învecinate, ca și Pelagosta, cu excepția numai a insulelor Grande și Mica Zirona, Bua, Solta și Brazza.

Vor fi neutralizate :

(1). Toată coasta de la Capul Planka la nord pînă la rădăcina meridională a Peninsulei Sabioncello la sud, în așa fel de a cuprinde toată această peninsulă ; (2). Partea litoralului începînd la nord într-un punct situat la 10 km spre sud de Capul de la Ragusa Vecchia, coborînd spre sud pînă la riul Voiussa, în așa fel de a cuprinde golful și porturile Cattaro, Antivari, Dulcigno, Saint-Jean de Medua, Durazzo, fără prejudiciu pentru drepturile Muntenegrului, rezultînd din declarațiile schimbate între Puteri în aprilie și mai 1909. Aceste drepturi neaplicîndu-se decît teritoriului actual Muntenegrin nu vor putea fi extinse la teritoriile sau porturile ce ar putea fi atribuite Muntenegrului. În consecință, nici o parte a coastelor aparținînd actualmente Muntenegrului nu va putea fi neutralizată. Vor rămîne în vigoare restricțiunile privind portul Antivari, la care a consimțit Muntenegrul însuși în 1909 ; (3). Și, în sfîrșit, toate insulele ce nu sînt atribuite Italiei.

Notă :

Teritoriile Adriaticii enumerate aici mai jos vor fi atribuite de către cele patru Puteri aliate Croației, Serbiei și Muntenegrului :

În Adriatica superioară, toată coasta de la Golful Volosca pe frontierele Istriei pînă la frontiera septentrională a Dalmației, cuprinzînd litoralul actualmente maghiar și toată coasta Croației, cu portul Fiume și micile porturi de la Novi și Carlopago, precum și insulele Veglia, Pervichio, Gregorio, Goli și Arbe. Iar, în Adriatica inferioară (în regiunea interesînd Serbia și Muntenegrul), toată coasta de la Capul Planka pînă la riul Drin, cu porturile importante de la Spalato, Ragusa, Cataro, Antivari, Dulcigno și Saint-Jean de Medua și insulele Zirona Grande, Zirona Piccola, Bua, Solta, Brazza, Jaclian și Calamotta. Portul Durazzo va rămîne atribuit statului independent musulman Albania.

ART. 6

Italia va primi întreaga suveranitate asupra Vallonei, a insulei Sasseno și a unui teritoriu suficient de întins pentru a asigura apărarea acestor puncte (de la Voiussa la nord și la est, aproximativ pînă la frontiera septentrională a districtului Chimarù la sud).

ART. 7

Dacă Italia obține Trentino și Istria, conform termenilor articolului 4, Dalmația și insulele Adriaticii în limitele indicate în articolul 5 și Golful de la Vallona (articolul 6), și dacă partea centrală a Albaniei este rezervată pentru constituirea unui mic stat autonom neutralizat, ea nu se va opune ca părțile septentrionale și meridionale ale Albaniei să fie — dacă așa este dorința Franței, Marii Britanii și Rusiei — împărțite între Muntenegrul, Serbia și Grecia. Coasta, începînd de la frontiera meridională a posesiunii italiene de la Vallona (vezi articolul 6) pînă la Capul Stylos, va fi neutralizată.

Italia va fi însărcinată să reprezinte statul Albania în relațiile sale cu străinătatea.

Italia acceptă, pe de altă parte, să lase în toate cazurile la est de Albania un teritoriu suficient pentru a asigura existența unei frontiere comune Greciei și Serbiei la vest de lacul Ohrida.

ART. 8

Italia va primi întreaga suveranitate asupra insulelor Dodecanezului pe care le ocupă actualmente.

ART. 9

Într-o manieră generală, Franța, Marea Britanie și Rusia recunosc că Italia este interesată la menținerea echilibrului de forțe în Mediterana și că ea va trebui, în caz de împărțire totală sau parțială a Turciei din Asia, să obțină o parte echitabilă în regiunea mediteraneană învecinată cu provincia Adalia unde Italia a cîștigat deja drepturi și interese ce au făcut obiectul unei convenții italo-britanice. Zona care va fi, eventual, atribuită Italiei va fi delimitată, cînd va veni momentul, ținînd seama de interesele existente ale Franței și Marii Britanii. Interesele Italiei vor fi de asemenea luate în considerație în cazul cînd ar fi menținută integritatea teritorială a Imperiului otoman și în care s-ar face modificări zonelor de interese ale Puterilor.

Dacă Franța, Marea Britanie și Rusia ocupă teritorii ale Turciei din Asia, în cursul duratei războiului, regiunea mediteraneană învecinată cu provincia Adalia în limitele indicate mai sus va fi rezervată Italiei, care va avea dreptul s-o ocupe.

ART. 10

Italia va fi substituită în Libia drepturilor și privilegiilor ce aparțin actualmente sultanului, în virtutea tratatului de la Lausanne.

ART. 11

Italia va primi o parte corespunzătoare eforturilor și sacrificiilor sale din eventuala despăgubire de război.

ART. 12

Italia declară că se asociază la declarația făcută de Franța, Marea Britanie și Rusia, cu scopul de a lăsa Arabia și locurile sfinte musulmane din Arabia sub autoritatea unei puteri musulmane independente.

ART. 13

În cazul cînd Franța și Marea Britanie și-ar spori domeniile lor coloniale din Africa pe seama Germaniei, aceste două puteri recunosc în principiu că Italia ar putea reclama unele compensații echitabile, îndeosebi prin reglementarea în favoarea sa a chestiunilor privind frontierele coloniilor italiene din Eritrea, Somalia și Libia și a coloniilor vecine ale Franței și Marii Britanii.

ART. 14

Marea Britanie se angajează să faciliteze încheierea imediată, în condiții echitabile, a unui împrumut de cel puțin 50 000 000 lire sterline ce urmează a se lansa pe piața Londrei.

ART. 15

Franța, Marea Britanie și Rusia vor sprijini opoziția ce va face Italia oricărei propuneri tinzînd a introduce un reprezentant al Sfîntului Scaun în toate negocierile pentru pace și pentru reglementarea chestiunilor ridicate de prezentul război.

ART. 16

Prezentul aranjament va fi menținut secret. Adeziunea Italiei la declarația din 5 septembrie 1914 va fi singură făcută public, îndată după declararea războiului de către sau împotriva Italiei.

După ce s-a luat act de memorandum-ul de mai sus, reprezentanții Franței, Marii Britanii și Rusiei, autorizați formal în acest scop, au încheiat cu reprezentantul Italiei, de asemenea autorizat de guvernul său, următorul acord:

Franța, Marea Britanie și Rusia își dau deplinul lor asentiment la memorandum-ul prezentat de către guvernul italian.

Referindu-se la articolele 1, 2 și 3 din memorandum, care prevăd cooperarea militară și navală a celor patru Puteri, Italia declară că ea va intra în război cel mai curînd posibil și într-un termen ce nu va putea depăși o lună începînd de la semnarea celor prezente.

Drept care subsemnații au semnat prezentul acord, aplicându-i însemnele lor.
Făcut la Londra, în patru originale, la 26 aprilie 1915.

(L.S.) E. Grey
(L.S.) Imperiali
(L.S.) Benckendorff
(L.S.) Paul Cambon

II DECLARAȚIA PRIN CARE FRANȚA, MAREA BRITANIE, ITALIA ȘI RUSIA SE ANGAJEAZĂ SĂ NU ÎNCHEIE PACE SEPARATĂ ÎN CURSUL PREZENTULUI RĂZBOI EUROPEAN

Guvernul italian hotărînd să participe la prezentul război împreună cu guvernele francez, britanic și rus și să adere la declarația făcută la Londra, la 15 septembrie 1914, de către cele trei guverne citate mai înainte,

Subsemnații, autorizați formal de către guvernele lor respective, fac următoarea declarație :

Guvernele francez, britanic, italian și rus se angajează mutual să nu încheie pace separată în cursul prezentului război.

Cele patru guverne convin ca, atunci cînd va urma să se discute despre termenii păcii, nici una dintre Puterile Aliate nu va putea să pună condiții de pace fără acordul prealabil cu fiecare dintre ceilalți aliați.

Drept care subsemnații au semnat prezenta declarație și i-au aplicat însemnele lor.

Făcută la Londra în patru originale, la 26 aprilie 1915.

(L.S.) E. Grey
(L.S.) Imperiali
(L.S.) Benckendorff
(L.S.) Paul Cambon

III DECLARAȚIE

Declarația din 26 aprilie 1915, prin care Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia se angajează să nu încheie pace separată în cursul prezentului război european, va rămîne secretă.

După declararea războiului de către sau împotriva Italiei, cele patru Puteri vor semna o nouă declarație identică, care va fi publicată în acel moment.

Drept care subsemnații au semnat prezenta declarație și i-au aplicat însemnele lor.

Făcută la Londra în patru originale, la 26 aprilie 1915.

(L.S.) E. Grey
(L.S.) Imperiali
(L.S.) Benckendorff
(L.S.) Paul Cambon

171

1915, iulie 7/20, Stockholm. TELEGRAMA MINISTRULUI
RUSIEI LA STOCKHOLM, A. V. NEKLIUDOV,
CĂTRE MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE, S. D. SAZONOV *

Nr. 234

7/20 iulie 1915

Directorul lui Deutsche Bank, Monckevitz, a sosit aici nu de mult, venind de la Berlin. Într-o convorbire pe care el a avut-o cu un rus căruia se pare că i se ce-

* La Documentation internationale, Constantinople et les Détroits. Documents secrets de l'ancien Ministère des Affaires Étrangères de Russie, Paris, Les Éditions Internationales, 1932, Livre seconde, doc. no. 333, p. 234 (traducere din limba franceză). În continuare : Constantinople et les Détroits.

ruse să-mi aducă la cunoștință cuvintele sale, directorul acestei Bănci a vorbit despre dorința vie pe care o nutreau cercurile guvernamentale de la Berlin de a se ajunge la o pace separată cu Rusia. Întreaga Germanie își dă seama de inutilitatea luptei cu Rusia, împotriva căreia nu se nutrește, pe cât se pare, nici o dușmănie. Germania ar fi dispusă — pentru a încheia pacea cu Rusia — a-i propune ceea ce, de multă vreme, este țelul nostru istoric, cu alte cuvinte Constantinopolul și Strimtorile, oferind Turciei, drept compensație, Egiptul. S-ar putea, în plus, să se traseze frontiere mai convenabile, dându-se Germaniei partea orientală (...) și Rusiei o parte din Galiția orientală. Comparând aceste propuneri ale lui Monckevitz, cu care Lucius este de asemenea la curent, cu aprecierile elogioase pe care Sven Hedin, influențat probabil de Marele Cartier General german, le-a făcut de curind cu privire la armata rusă, se poate conchide că, în pofida înaintării trupelor germane pe frontul oriental, Berlinul este foarte preocupat de mersul ulterior al războiului și de consecințele finale.

Nekliudov

172

1915, iulie 15/28, Stockholm. TELEGRAMA MINISTRULUI
RUSIEI LA STOCKHOLM, A. V. NEKLIUDOV,
CĂTRE MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE, S. D. SAZONOV *

Nr. 260

15/28 iulie 1915

Nr. 1. Mă refer la telegrama mea nr. 234. Aceeași persoană pe care Monckevitz a convocat-o la Malmö mi-a adus la cunoștință următoarea convorbire, care are deja caracterul unei propuneri directe. Monckevitz a început prin a spune că, în Germania, existau două partide favorabile unei păci separate. Unul dintre acestea este partizanul concesiilor ce s-ar face Angliei, celălalt al concesiilor față de Rusia. Primul este puternic mai ales la Hamburg. Acestui partid îi aparține Dernburg. El este sprijinit de americani și de Wilson însuși. Al doilea grupează majoritatea germană — care nu înțelege deloc motivele luptei înverșunate împotriva Rusiei — și guvernul, care înțelege că, în problemele care se referă la un război făcut de întregul popor, este obligat să ia în considerație sentimentele și simpatiile acestuia din urmă. Monckevitz continuă: 1) Războiul a început pentru că Rusia a luat apărarea Serbiei și Germania pe cea a Austriei: dacă cei doi clienți s-ar înțelege și ar face pace — ceea ce este foarte posibil — ce motiv ar avea patronii de a continua războiul? 2) Rusia are încredere în Anglia, ea o crede un aliat credincios; totuși, Anglia ne-a făcut, de curind, oferte de pace în următoarele condiții: eliberarea completă a Belgiei și, în schimb, restituirea coloniilor germane. Anglia își dă seama că ea va fi obligată să facă enorme sacrificii financiare pentru a susține pe aliați și începe să înțeleagă că rezultatele vor fi probabil departe de a acoperi cheltuielile. Partidul care, în Germania, este favorabil Angliei ar vrea să vadă Rusia împinsă cât mai departe cu putință spre Est; Polonia, Lituania și provinciile baltice ar forma statele tampoane. Ministerele (germane) obișnuite de multă vreme cu faptul că Rusia și Germania se completează din punct de vedere economic, nu sînt partizanele acestei soluții. 3) Germania înțelege că Rusia are nevoie de întreaga libertate și garanție a Strimtorilor. Este imposibil a le forța. Dar, chiar admitînd că anglo-francezii pun stăpînire pe ele, este îndoielnic că Anglia, Franța și Italia vor consimți a le remite într-o zi, în deplină proprietate, Rusiei. Rusia contează, cu toate acestea, cu fermitate pe cele de mai sus și tocmai pentru acest lucru este atît de atașată de aliații săi. Dar noi sîntem gata să rezolvăm problema în așa fel încît Strimtorile să devină un teritoriu ruso-turco-german și a se distruge complet fortificațiile. Turcia n-ar accepta decît împotriva voinței ei soluționarea (problemei) în sensul anglo-german, dar ea ar dori, dimpotrivă, arzător, o înțelegere cu Rusia prin intermediul Germaniei.

Nekliudov

**1915, iulie 15/28, Stockholm. TELEGRAMA MINISTRULUI
RUSIEI LA STOCKHOLM, A. V. NEKLIUDOV, CĂTRE MINISTRUL
AFACERILOR STRĂINE, S. SAZONOV ***

Nr. 260

15/28 iulie 1915

Nr. 2. 4) Se vor pune ca o condiție secundară citeva modificări și citeva îndreptări ale frontierei în Polonia și în Galiția. 5) S-a înțeles în Germania ce eroare s-a comis, în anii '80, refuzînd a participa la împrumuturile rusești și apărînd chiar, pentru un anumit timp, coteria lor la Berlin. Rusia a fost astfel aruncată în brațele Franței și apoi ale Angliei. Cu ocazia încheierii păcii separate, Germania va putea garanta Rusiei un împrumut de 5 pînă la 10 miliarde de mărci, știînd că ele vor fi folosite pentru dezvoltarea bogățiilor ruse. 6) Se așteaptă acum înaintarea trupelor germane și la cucerirea...¹ de orașe. Este foarte important ca tratativele secrete să înceapă și ca ele să ducă la un rezultat înainte de cucerirea lor. Armata noastră ar putea atunci să înceteze a mai înainta. Dar, dacă noi ocupăm Varșovia și Riga², înțelegerea în condițiile menționate mai sus va deveni mai dificilă, pentru că opinia publică germană, entuziasmată de victorie și de garanțiile luate, nu va înțelege că se fac Rusiei concesii mari. 7) Monckevitz a încheiat, propunînd ca o întrevedere absolut secretă să aibe loc, în cel mai scurt timp, la Malmö sau la Copenhaga: din partea Germaniei persoane ca Bedelson sau Warburg, din partea Rusiei...³ un financiar influent. Astfel, diplomația oficială a celor două țări nu va fi compromisă. Dincolo de temerile germane în legătură cu sfîrșitul războiului, aceste noi propuneri ale lui Monckevitz dovedesc eforturile pe care le fac germanii pentru a crea disensiuni între aliați. Sînt convinși că tot ce a fost expus mai sus a fost raportat englezilor drept o propunere rusă de pace separată cu Germania. Îndrăznesc să exprim opinia că astfel de manevre ale germanilor ar trebui imediat comunicate aliaților. Interlocutorul rus al lui Monckevitz, un bogat comerciant ruso-polonez, pe jumătate evreu, fost elev al Școlii politehnice de la Berlin...³ relații comerciale și prieteni la Berlin. Comportarea sa aici este ireproșabilă, el aduce un ajutor eficient și inteligent comerțului nostru de tranzit și de export. I-am răspuns, totuși, că este îndoielnic ca planurile lui Monckevitz să ducă la ceva.

Nekliudov

**1915, septembrie 8/21, Sofia. TELEGRAMA SECRETĂ
A MINISTRULUI RUS A. SAVINSKI CĂTRE S. SAZONOV,
MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI ****

Urgent

Nr. 657

Regele și-a ridicat masca. Ofensat, desigur, după discursurile celor din opoziție, el nu-și mai ascunde jocul și nici înțelegerea cu ducele de Mecklenburg⁴. Ca și în

* Constantinople et les Détroits, vol. II, doc. nr. 336, p. 369—370 (traducere din limba franceză).

¹ Conform cu originalul (*Nota red.*).

² Varșovia a fost evacuată de trupele rusești și ocupată de germani la 23 iulie/5 august 1915. Cît privește Riga, ea nu a fost ocupată decît în 1917 (*Nota red. ruse*).

³ Conform cu originalul (*Nota red.*).

** Documents diplomatiques secrets russes 1914—1917. D'après les archives du Ministère des Affaires Étrangères à Petrograd, Payot, Paris, 1928, p. 158—159 (traducere din limba franceză). În continuare : D.D.S.R.

⁴ Încă în mai 1914, împăratul Wilhelm al II-lea a trimis la Sofia pe ducele Jean-Albert de Mecklenburg-Schwerin, pentru a duce tratative cu guvernul bulgar în vederea stabilirii

1913, el acționează de unul singur, fiind decis la un «coup d'état». Ordinul de mobilizare a căilor ferate a fost dat de el personal prin intermediul lui Dobrovici și, la propunerile pe care i le-am făcut în ultimul timp¹, el a decis să răspundă, fără a consulta Consiliul de Miniștri, printr-un ordin de mobilizare îndreptat contra aliatei noastre². Este posibil ca trupele bulgare, chiar dacă își vor termina mobilizarea, să nu atace Serbia atâta vreme cât germanii nu se vor fi apropiat dinspre nord. Cu toate acestea, situația trebuie considerată ca fiind critică. După ce s-au reunit pentru debateri, ambasadorii au decis să propună guvernelor lor :

1. Să se declare guvernului bulgar că un atac contra Serbiei va fi considerat ca un casus belli.

2. Să se ocupe imediat Macedonia de trupele aliate care vor veni în ajutorul sîrbilor împotriva austrieilor.

3. Să se declare că în caz de atac al Dedeagaci-ului, Varna și Burgas vor fi ocupate.

După părerea noastră, numai folosind măsuri foarte energice și foarte rapide s-ar putea paraliza nesocotita hotărîre a regelui. Noi vom prefera să nu-i cerem explicații lui Radoslavov³ în legătură cu mobilizările, înainte de a fi primit instrucțiuni, deoarece înclinația [acestuia] către minciună sau precauția l-ar putea face să spună altceva.

Savinski

175

1915, septembrie 21/octombrie 4, Sofia. ULTIMATUMUL ADRESAT DE GUVERNUL RUS GUVERNULUI BULGAR *

Din ordinul guvernului meu, eu, ministrul imperial al Rusiei, am onoarea de a aduce la cunoștința Excelenței Sale președintele Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine cele ce urmează :

„Evenimentele care se desfășoară actualmente în Bulgaria dovedesc decizia definitivă a guvernului regelui Ferdinand de a preda soarta țării în mâinile Germaniei. Prezența ofițerilor germani și austriei la Ministerul de Război și în Statul Major al armatei, concentrarea trupelor în localitățile limitrofe cu Serbia, importantul ajutor financiar acceptat de cabinetul de la Sofia din partea inamicilor noștri nu lasă nici un semn de întrebare împotriva cui sînt îndreptate pregătirile militare actuale ale guvernului bulgar. Puterile Antantei, care au susținut din toată inima aspirațiile naționale ale poporului bulgar, au avertizat, de repetate ori, pe domnul Radoslavov că orice acțiune ostilă Serbiei va fi considerată ca fiind îndreptată împotriva lor. Faptele au contrazis asigurările date de șeful guvernului ca răspuns la aceste avertismente. Reprezentantul Rusiei, legat de Bulgaria prin amintirea de neșters a eliberării ei [Bulgariei] de sub jugul otoman, nu poate rămîne într-o țară care pregătește o agresiune fratricidă contra unui popor slav aliat. Ministrul imperial a primit ordinul să părăsească Bulgaria împreună cu tot personalul legației și al consulatelor, dacă într-un termen de 24 de ore guvernul bulgar nu va rupe în mod

termenilor colaborării acestuia cu Puterile Centrale. La mijlocul lui august 1915, ducele de Mecklenburg era din nou la Sofia cu scopul „de a convinge pe rege și guvernul său să se alăture alianței austro-germano-turce și să atace Serbia. Argumentația lui : căderea Rusiei a început. De la o zi la alta se așteaptă luarea Vilnei, ceea ce se va constitui un pericol pentru Petrograd. Planul unei înaintări spre Kiev este pe cale a se executa, ceea ce va face pe germani stăpîni asupra provinciilor ruse limitrofe cu România și o va separa pe aceasta din urmă de Rusia, forțînd-o să se alăture Germaniei”. Telegrama lui Savinski către Sazonov, de la mijlocul lui august 1914, în A. Savinski, *La déclaration de guerre de la Bulgarie aux Alliés*, în „Le monde slave”, nouvelle série, VII, tome I, nr. 1 (janvier) 1930, p. 34—35.

¹ Se referă la ofertele făcute de Anglia, Franța și Rusia Bulgariei de a intra în război împotriva Puterilor Centrale, în schimbul unor compensații teritoriale în Balcani (Nota red.).

² Serbia (Nota red.).

³ Președintele Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor străine al Bulgariei (Nota red.).

* „Le monde slave”, nouvelle série, VII, tome I, nr. 1 (janvier) 1930, p. 46—47 (traducere din limba franceză).

deschis cu inamicii slavismului și ai Rusiei și nu va lua măsurile necesare pentru a îndepărta imediat din armată pe ofițerii aparținând puterilor care sînt în război cu cele ale Antantei”¹.

176

1915, octombrie 19, Londra. SCHIMB DE NOTE ÎNTRE
GUVERNELE MARII BRITANII, FRANȚEI ȘI RUSIEI
PRIVIND ADEZIUNEA JAPONIEI LA DECLARAȚIA ANTANTEI DIN
4 SEPTEMBRIE 1914 *

Nr. 1

SIR E. GREY ȘI AMBASADORII FRANCEZ ȘI RUS CĂTRE AMBASADORUL
JAPONEZ

Londra, 19 octombrie 1915

Exelența Voastră,

Noi, subsemnații, autorizați în mod formal în acest scop de respectivele noastre guverne, avem onoarea a invita guvernul imperial japonez să comunice, prin Excelexlența Voastră, adeziunea sa la declarația dintre guvernele francez, rus și britanic, semnată la Londra la 5 septembrie 1914, al cărei text este următorul :

Subsemnații, autorizați formal în acest scop de respectivele guverne, declară, prin prezenta, după cum urmează :

Guvernele francez, rus și britanic se angajează mutual să nu încheie pace separată în cursul prezentului război.

Cele trei guverne convin că, atunci cînd va urma să se discute termenii păcii, nici unul dintre aliați nu va cere condiții de pace fără acordul prealabil al fiecăruia dintre ceilalți aliați.

Drept care subsemnații au semnat această declarație și i-au aplicat însemnele lor.

Făcută la Londra în triplu original, în ziua de 5 septembrie 1914.

Paul Cambon,

ambasador extraordinar și plenipotențiar al
Republicii Franceze

Benckendorff,

ambasador extraordinar și plenipotențiar al
Majestății Sale împăratului Rusiei

E. Grey,

secretarul de stat al Majestății Sale britanice
pentru Afacerile Străine.

Avem etc.

Paul Cambon, Benckendorff, E. Grey.

¹ În aceeași zi, 21 septembrie/4 octombrie 1915, au prezentat ultimatum-urile guvernelor lor și reprezentanții Angliei și Franței la Sofia. La 22 septembrie/5 octombrie 1915, în răspunsul său la ultimatumul rus, guvernul bulgar respinge toate acuzațiile aduse și conchide : „Continuînd linia de conduită urmată pînă în prezent, Bulgaria nu va aduce nici o schimbare în decizia sa, în sensul arătat de guvernul imperial. Nu-l rămîne decît să regrete sincer, cu inima strînsă, că eforturile depuse pînă astăzi de poporul și guvernul bulgar pentru a se realiza o unune strînsă cu Rusia nu s-au finalizat din cauza unor acțiuni la care ea în mod cert n-a avut nici o contribuție” (*Ibidem*, p. 47).

În aceeași zi, guvernul bulgar a adresat reprezentanților celor patru puteri la Sofia o notă antedatată — 21 septembrie/4 octombrie 1915 — în care precizează că „el este ferm hotărît să nu se îndepărteze de linia pe care a adoptat-o de la începutul crizei mondiale, vechind, în același timp, asupra intereselor primordiale ale națiunii, în așteptarea asigurărilor care, speră, nu-i vor fi refuzate de marile puteri aliate” (*Ibidem*, p. 50). La 24 septembrie/7 octombrie 1915, personalul legației și consulatelor Rusiei a părăsit Bulgaria (*nota red.*).

* Martens, *Op. cit.*, III-ème série, tome X, fasc. 1—3, doc. nr. 107, p. 326—327 (traducere din limba franceză).

**AMBASADORUL JAPONEZ CĂTRE SIR E. GREY ȘI CĂTRE
AMBASADORII FRANCEZ ȘI RUS**

Ambasada japoneză, Londra, 19 octombrie 1915

Excelențele Voastre,

Am onoare a confirma primirea notei dumneavoastră cu data de astăzi, în care, în numele și din împuternicirea respectivelor dumneavoastră guverne, invitați guvernul imperial japonez să-și facă cunoscută adeziunea sa la declarația dintre guvernele francez, rus și britanic, semnată la Londra, la 5 septembrie 1914, textul căreia sună după cum urmează :

Subsemnații, autorizați formal în acest scop de respectivele lor guverne, declară, prin prezenta, după cum urmează :

Guvernele francez, rus și britanic se angajează mutual să nu încheie pace separată în cursul prezentului război.

Cele trei guverne convin că, atunci când va urma să se discute termenii păcii, nici unul dintre aliați nu va cere condițiuni de pace fără acordul prealabil al fiecăruia dintre ceilalți aliați.

Drept care subsemnații au semnat această declarație și i-au aplicat însemnele lor.

Făcută la Londra, în triplu original, în ziua de 5 septembrie 1914.

Paul Cambon,

ambasador extraordinar și plenipotențiar al
Republicii Franceze

Benckendorff,

ambasador extraordinar și plenipotențiar al
Majestății Sale împăratul Rusiei

E. Grey,

secretarul de stat al Majestății Sale britanice
pentru Afacerile Străine

Ca răspuns, am onoarea să comunic Excelențelor Voastre că guvernul imperial japonez m-a autorizat să vă informez despre adeziunea sa deplină și completă la termenii acestei declarații.

K. Inouyé

177

**1915, noiembrie 30, Londra. ADEZIUNEA ITALIEI LA
DECLARAȚIA MARIİ BRITANII, FRANȚEI, JAPONIEI ȘI
RUSIEI DIN 4 SEPTEMBRIE 1914, PRIN CARE CELE CINCI
PUTERI SE ANGAJEAZĂ SĂ NU ÎNCHIEIE PACE SEPARATĂ
ÎN CURSUL RĂZBOIULUI ***

Guvernul italian, hotărînd să adere la declarația făcută la Londra, la 4 septembrie 1914, de către guvernele britanic, francez și rus, declarație la care a aderat, de asemenea, și guvernul japonez, cu data de 19 octombrie 1915, subsemnații, autorizați formal de către guvernele lor respective, fac următoarea declarație :

„Guvernele britanic, francez, italian, japonez și rus se angajează să nu încheie pace separată în cursul prezentului război. Cele cinci guverne convin ca atunci când va urma să se discute termenii păcii, nici una dintre Puterile Aliate nu va putea pune condiții de pace fără acordul prealabil cu fiecare dintre ceilalți aliați“.

Drept care subsemnații au semnat prezenta declarație și i-au aplicat însemnele lor.

Făcută la Londra, în cinci originale, la 30 noiembrie 1915.

**E. Grey
Paul Cambon
Imperiali
Inouyé
Benckendorff**

178

**1916, martie 1, Paris. TELEGRAMA PREȘEDINTELUI FRANȚEI,
R. POINCARÉ, ADRESATĂ ȚARULUI RUSIEI, NICOLAE AL II-LEA ***

Paris, 1 martie 1916

Cer scuze Majestății Voastre de a-i atrage atenția asupra importanței capitale ce guvernul Republicii [franceze] atribuie viitoarelor hotărâri ale României. Ar fi pentru aliați o mare primejdie dacă această țară ar ceda, mai curînd sau mai târziu, presiunilor Germaniei. Pentru ei ar fi un adevărat eșec moral și militar, chiar numai dacă România ar persista în neutralitate pînă la sfîrșitul ostilităților. Franța este dispusă să facă tot ce-i va fi cu putință pentru a determina România să intre în acțiune. Forțele pe care Franța le menține la Salonic, cu toată formidabila efortare ce germanii încearcă acum pe frontul francez, au, mai ales, drept obiectiv o cooperare cu Rusia, Anglia, Serbia și România.

Nu mă îndoiesc că însăși Majestatea Voastră apreciază foarte marea însemnătate a cooperării României. O probă strălucită a simțămintelor Majestății Voastre ați dat-o cînd a fost vorba să se examineze revendicările teritoriale ale României. Astăzi, cînd aceste chestiuni delicate au fost reglementate și nu a mai rămas decît să se fixeze planul și condițiunile militare, sînt sigur că în aceste noi negocieri Majestatea Voastră va întrebuința voința sa împăciuitoare în așa fel încît celor două armate, rusă și română, să li se fixeze o misiune și un teren de acțiune, în care fiecare să dea cel mai mare aport, pentru cel mai mare folos al cauzei comune. Nu trebuie să surprindă faptul ca România să dorească a îndrepta acțiunea sa principală în regiunile ce i-au fost rezervate prin acordurile diplomatice și este probabil că armata română, sprijinită de armata rusă, mai solidă și mai cu experiență, să se inflăcăreze de propriul său rol liberator, într-o regiune unde și-ar regăsi frații săi de singe. Desigur, Majestatea Voastră a cîntărit înaintea mea aceste considerațiuni și am credea fermă că grație înaltei și pătrunzătoarei sale autorități, se vor aplană greutățile care încă opresc încheierea acestui acord militar. Profit de această ocazie pentru a reinnoi sentimentele mele cele mai călduroase pentru Majestatea Voastră și pentru Rusia.

Poincaré

179

**1916, martie 3, Țarskoie-Selo. TELEGRAMA ȚARULUI RUSIEI,
NICOLAE AL II-LEA, ADRESATĂ PREȘEDINTELUI FRANȚEI,
R. POINCARÉ ****

Țarskoie-Selo, 3 martie 1916

De la începutul războiului, guvernul rus, acordînd o mare importanță cooperării României la cauza comună a aliaților, nu a încetat de a depune eforturi pentru a încheia un acord militar cu România.

* Maurice Paléologue, *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*, vol. II, Plon, Paris, 1922, p. 204—205 (traducere din limba franceză). În continuare: Maurice Paléologue, *La Russie des Tsars*.

** Maurice Paléologue, *La Russie des Tsars*, vol. II, p. 207—208 (traducere din limba franceză).

Guvernul Republicii [franceze] este în mod sigur deja informat despre trimiterea la București a colonelului de stat-major Tatarinov pentru a asigura România de sprijinul pe care Rusia este gata să i-l acorde și pentru a elabora, de comun acord cu Statul-major român, planul și condițiile operațiilor comune. Totuși, guvernul român nu pare, pentru moment, dispus să precizeze maniera în care vede o cooperare militară și și-a păstrat libertatea de decizie fără ca, totuși, să se angajeze în convorbiri pe această temă.

Vă pot asigura, domnule Președinte, că Rusia a făcut deja, și continuă să facă, tot ceea ce depinde de ea pentru a aplatiza dificultățile care stau în calea încheierii acordului militar cu România și nu este vina sa dacă guvernul [român] amină încă intrarea în acțiune.

Urmăresc cu admirație lupta eroică pe care Franța o susține în acest moment contra asaltului formidabil al dușmanului.

Dorind din toată inima ca acest asalt să se prăbușească de ferma barieră pe care i-o opune eroica armată franceză, profit de această ocazie, domnule Președinte, să vă asigur încă o dată de înalta mea stimă și constantă amicitie.

Nicolae

180

1916, aprilie 17, Petersburg. RAPORTUL MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI, S. SAZONOV, CĂTRE ÎMPĂRATUL NICOLAE AL II-LEA *

Foarte confidențial

În ultimul timp, am primit din diferite părți o serie de informații care m-au făcut să cred că astăzi a venit ora să se stabilească în mod definitiv bazele politicii ruse în ceea ce privește problema poloneză.

Aceste informații sînt de două feluri ; ele demonstrează, pe de-o parte, că Germania și Austro-Ungaria sînt pe cale să elaboreze anumite decizii relative la soarta viitoare a Poloniei. Iată ce a declarat dl. von Bethmann-Hollweg în recentul său discurs din Reichstag : „Nu era în intențiile noastre, nici în intențiile Austro-Ungariei să ridicăm problema poloneză. Ea a fost ridicată în urma rezultatului luptelor. Acum ea este la ordinea zilei, ea cere o soluție și Germania și Austro-Ungaria o vor rezolva. După evenimente de o amploare atît de impunătoare, istoria nu admite o reîntoarcere la statu-quo-ante“... Caracterul categoric al declarațiilor cancelarului Reichului, ca și o întreagă serie de alte indicații dovedesc că Germania este în căutare de noi căi politice în ceea ce privește problema poloneză, căi care, după cit se pare, ar fi diferite într-o anumită măsură de vechile tradiții prusiene.

Pe de altă parte, reprezentanții aspirațiilor poloneze, care, la începutul războiului, căutau punctele lor de sprijin alături de Rusia și alături de aliații săi, fac astăzi eforturi pentru a determina pe oamenii de stat francezi și englezi și opinia publică din Franța și din Anglia să fixeze poziția lor precisă în problema poloneză. Guvernele țărilor aliate au putut, pînă în prezent, să lupte împotriva tentativelor de acest fel și, în special, să exercite influența lor asupra presei. Dar guvernele aliate se lovesc aici de dificultăți considerabile, și aceasta pentru că la aliații occidentali ai Rusiei s-a înrădăcinat profund ideea că războiul este dus pentru „eliberarea popoarelor“ : numele de Polonia este mereu citat alături de cele ale Belgiei și Serbiei. Nu fără greutate a reușit, ambasadorul imperial în cursul ultimei conferințe a aliaților, la Paris, să împiedice depunerea rezoluției referitoare la scopurile liberatoare ale războiului, rezoluție concepută de către bătrînul șef al radicalilor, Leon Bourgeois, care făcea parte din guvern ; este drept că această rezoluție nu menționa explicit Polonia, dar ea ar putea să încurajeze pe acei care vor să pună problema poloneză pe plan internațional.

Circumstanțele pe care le-am expus aici sînt suficiente pentru a pune întrebarea : este oare justificabil, din punctul de vedere al intereselor de stat ale Rusiei, să se prelungească, pînă la reluarea teritoriului Poloniei, această atitudine pasivă în

problema poloneză, atitudine care a fost adoptată de guvern după retragerea trupelor noastre, cînd au părăsit granițele regatului în cursul verii trecute ? Trebuie să adaug că, cu toate frămîntările actuale, polonezii urmăresc evenimentele cu o vie emoție și pleacă cu aviditate urechea la tot ce se petrece în marile centre europene. Politica marilor puteri în problema poloneză nu poate să rămînă fără influență asupra mentalității polonezilor, atît în regatul polonez, cît și în afara frontierelor noastre de stat. Or, este cazul să se țină cont de această mentalitate din punctul de vedere politic și militar. De aceea, sînt de părere că guvernul s-ar sustrage de la obligațiile sale dacă nu ar defini clar pentru el însuși scopurile Rusiei în problema poloneză și dacă s-ar găsi astfel luat pe neașteptate la soluționarea uneia dintre problemele fundamentale pe care războiul le-a impus și le-a făcut urgente.

Fondul problemei poloneze — astfel cum se pune astăzi — depășește sfera problemei particulare și pur interioară a reformelor administrative, mai mult sau mai puțin mari, vizînd una din provinciile de frontieră ale Rusiei. Problema ar putea să rămînă astfel atît timp cît înțelegerea și pacea ar exista între puterile care au împărțit altă dată Polonia, atît timp cît fiecare dintre ele susținea cu bună știință pe celelalte în politica lor bazată pe nerecunoașterea existenței naționale a Poloniei.

Războiul a pus capăt acestei stări de lucruri. Trebuie să fim gata să vedem încă multe decenii în persoana Germaniei pe adversarul nostru politic constant. Problema poloneză, care a servit înainte drept gaj pentru pacea cu Germania, va deveni instrumentul și obiectul luptei ruso-germane. Polonia reprezintă regiunea de frontieră între Rusia și Germania. Efectuarea delimitării acestor două puteri pe teritoriul polonez nu înseamnă numai a trasa o frontieră strategică avantajoasă și topografic comodă ; este o întreagă problemă politică foarte complicată și care se confundă cu aceea de a ști ce soluție va adopta Rusia în problema poloneză.

Nu văd nici o dificultate în a ne înțelege cu aliații noștri referitor la delimitarea ruso-germană. Totuși, pentru a ajunge la rezultate favorabile trebuie, după părerea mea, să existe posibilitatea de a convinge pe aliații noștri că vom ști să trasăm frontiera noastră cu statele germane, punînd în aceasta justă cauză politică, că vom crea în persoana Poloniei un fel de bornă de hotar, grație căreia se va putea efectua cu succes apărarea Europei contra unor noi tentative ale Germaniei pentru realizarea hegemoniei sale politice. Situîndu-ne pe acest punct de vedere, nu mai este numai sarcina Rusiei singură, ci sarcina întregii coaliții să folosească în lupta contra Germaniei forțele morale și materiale ale țării care ocupă locul al doilea între toate popoarele slave. În acest sens, „concilierea“ ruso-poloneză se prezintă nu numai ca unul dintre scopurile morale ale războiului, dar și ca unul dintre elementele sale pur politice dintre cele mai importante.

A nega răsuneful internațional al problemei poloneze ar însemna să închizi ochii în fața realității. Aceasta nu înseamnă, totuși, că soluția acestei probleme poate fi transmisă Europei sau rezervată unui congres internațional. După părerea mea, se cade ca Rusia să nu admită ca problema poloneză să treacă în mod formal în planul internațional și este datorat, pentru trecutul și viitorul său, să rezolve această problemă prin propria sa autoritate. Tratatul nu va face decît să precizeze frontiera noastră occidentală pe teritoriul polonez, ținînd seama de interesele noastre înțelese rațional, care vor fi, fără îndoială, sprijinite de aliații noștri. Restul trebuie determinat de Rusia însăși. Or, tocmai pentru a se înlătura pericolul ca această problemă să fie oficial situată în domeniul internațional este indispensabil ca decizia noastră în această problemă să fie luată cel mai curînd posibil și să fie exprimată în modul cel mai complet, cel mai clar și cel mai explicit. Numai atunci ne va permite să luptăm cu succes contra intrigilor politice ale dușmanilor noștri, precum și contra pretențiilor nerezonabile ale polonezilor, izvorite din lipsa unei organizații de stat proprie.

Consider că, la ora actuală, numai următoarele trei decizii pot să fie examinate : 1) independența regatului polonez ; 2) organizarea sa liberă în unire liberă cu Rusia ; 3) autonomie regională mai mult sau mai puțin mare. Orice altă decizie ar fi perimată și s-ar întoarce contra noastră.

S-ar putea, eventual, crede, la prima vedere, că nu ar fi dezavantajos să se renunțe la Polonia, să se recunoască independența sa și să se termine astfel pentru totdeauna cu toate dificultățile de care este legată guvernarea destinului poporului polonez. De asemenea, în epoca primei răscoale poloneze, această idee a fost emisă cu precizie de împăratul Nicolae Pavlovici ; astăzi, ea are un mare număr de partizani în opinia rusă. În ceea ce mă privește, eu consider această idee ca greșită.

Regatul independent polonez, lăsat în seama propriilor sale forțe, nu ar fi capabil să reușească în lupta sa contra Germaniei. (Dată fiind instabilitatea situației internaționale, o garanție internațională, ca și o neutralitate stabilită printr-un tratat, nu ar însemna mare lucru). Deci, vom fi mereu determinați să apărăm acest regat

contra presiunii germane, dar, în acest caz, în condiții mai puțin avantajoase pentru noi și fără să existe posibilitatea de a pregăti dinainte apărarea politică, economică și militară în însuși interiorul regatului. Și, în plus, dacă am renunța la Polonia, aceasta ar fi interpretată, fără îndoială, ca un indiciu al slăbiciunii noastre, pentru că marele public nu ar putea înțelege o astfel de părăsire a politicii noastre seculare. În plus, dată fiind mentalitatea existentă, am părăsi în acest caz Polonia înaintea „concilierii” noastre definitive cu poporul polonez, care ar păstra în memorie ultimele decenii dinainte de război și ar considera Rusia ca o forță ostilă elementului național polonez. Și atunci, Germania, sprijinită de austrieci, ar putea să se apropie de Polonia independentă și să instituie la Varșovia un centru de intrigă dirijate contra noastră, tot astfel cum s-a întâmplat înainte de a doua împărțire a Poloniei.

Trebuie, deci, să menținem controlul general direct asupra destinului țării poloneze și nu trebuie să abdicăm de la tradiția istorică stabilită de Ecaterina a II-a și de Alexandru I și urmată, sub diferite forme, în tot cursul secolului trecut.

Pe de altă parte, sint, de asemenea, convins că ar fi dăunător intereselor statului rusesc să nu se acorde regatului decît o autonomie regională, deși mai largă decît regimul din zemstvele noastre și din orașele noastre. Oricare ar fi moderația cu care s-ar proceda în viitor la o astfel de reformă, nu este mai puțin adevărat că, după chemarea din 1 august 1914¹, după lucrările conferinței ruso-poloneze din 22 iunie — 1 iulie 1915², după discursul secretarului de stat Goremikin din 19 iulie 1915³, după toate acestea, nu se va putea evita convocarea dietei poloneze, nici suprimarea restricțiilor referitoare la limba, religia și școala poloneze. Ar fi, deci, toate condițiile esențiale pentru dezvoltarea ulterioară a mișcării naționale poloneze. Numai că poporul polonez ar fi lipsit, în același timp, de căile legale necesare pentru folosirea forțelor sale naționale acumulate în timp de mai multe decenii. Toată activitatea polonezilor s-ar concentra, deci, inevitabil asupra luptei pentru lărgirea limitelor reformei acordate, cu alte cuvinte asupra luptei contra Rusiei. Ar fi dăunător pentru polonezi, dar nu mai puțin dăunător, de asemenea, pentru Rusia. Am fi constrinși să cheltuim multe forțe în lupta contra mișcării naționale poloneze, atunci cînd ar trebui să folosim toate eforturile noastre pentru organizarea apărării frontierelor noastre politice viitoare și pentru dezvoltarea capacităților de producție ale Rusiei.

Se pot imagina două rezultate probabile ale luptei contra mișcării naționale poloneze tinzînd cîștigarea de noi drepturi politice în interiorul Rusiei. Sau, obosiți de această luptă, am intra fără voia noastră pe calea concesiilor tardive, care nu ar face decît să compromită politica noastră; sau, cheltuind forțele noastre cu minimum de folos, am implanta, cu propriile noastre mîini, sentimente de ostilitate și de neîncredere față de noi avanposturilor apărării noastre exteroare. Nu trebuie să se uite că o politică de luptă contra mișcării naționale poloneze s-ar realiza după război în condiții morale complet diferite de acelea care existau după răscoala din 1863. Poporul polonez ieșise abătut moralmente și epuizat din acest trist episod al istoriei sale. Nu ar fi același lucru acum. Populația regatului s-ar considera pe drept ca neavînd nici o vină față de Rusia și refuzul de a-i recunoaște exigențele sale naționale ar fi inevitabil interpretat de ea ca un act de injustiție istorică.

Numai calea de mijloc duce la scop. Trebuie să se creeze în Polonia o organizație politică permițînd Rusiei și suveranului său păstrarea conducerii destinelor poporului polonez și dînd, în același timp, o ieșire largă mișcării naționale, nu în sensul continuării litigiului istoric cu Rusia, ci în sensul organizării raționale a vieții interioare a țării. Această soluție de mijloc ar semnifica restaurarea tradițiilor politice ale împăratului Alexandru I și ale împăratului Nicolae I, care, chiar după răscoala din 1830, a continuat să guverneze țara după legile poloneze și cu ajutorul burocrației poloneze subordonate prințului de Varșovia.

Ideile pe care le-am expus aici sînt dezvoltate în proiectul anexat³, care a fost elaborat la ministerul meu și care conține dispozițiile fundamentale relative la organizarea politică a regatului polonez. Aceste dispoziții cred că vor corespunde adevăratelor interese ale patriei noastre. Ele sînt bazate pe principiul că se recunosc regatului drepturile la propria sa viață politică și că, în același timp, Rusia și monarhul său păstrează în țară puterea suverană.

Sazonov

Petersburg, 17 aprilie 1916.

¹ Apel adresat polonezilor de marele duce Nicolae Nicolaievici (*Nota red.*).

² În adunarea legislativă a Imperiului (*Nota red.*).

³ Nu se publică (*Nota red.*).

1916, iunie 12/25. NOTĂ PRIVIND CONVORBIREA AMBASADORULUI
FRANȚEI LA PETERSBURG, MAURICE PALÉOLOGUE,
CU BARONUL SCHILLING, DIRECTORUL CANCELARIEI
DIN MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI *

Ministrul Afacerilor Străine, neîntorcându-se de la Țarskoie-Selo din cauza duminicii, ambasadorul Franței [M. Paléologue] l-a vizitat pe baronul Schilling și încă de la primele cuvinte i-a declarat că guvernul Republicii [franceze] i-a cerut să insiste în modul cel mai puternic pe lângă guvernul rus pentru transportul materialului destinat României ce se găsește în Arhanghelsk și la Vladivostok. El a explicat că în Franța lumea dorește cu toată ardoarea intrarea în linie a României cât mai curând posibil și că, întrucît Brătianu, pentru a justifica noile întîrzieri, invocă neprimirea materialului de război indispensabil care trebuia să fie transportat prin Rusia, domnul Briand consideră necesar să ia președintelui Consiliului de Miniștri român posibilitatea invocării acestui pretext. Domnul Paléologue a exprimat dorința guvernului francez într-o scrisoare particulară adresată ministrului Afacerilor Străine; a cerut ca aceasta să-i fie predată chiar în ziua respectivă și și-a arătat speranța că ministrul, după raportul generalului Alexeev, va considera posibil să dea un răspuns în întregime favorabil. În caz contrar, ambasadorul are intenția să ceară o audiență Majestății Sale spre a-l ruga să intervină personal în această afacere căreia guvernul francez îi acordă o mare importanță.

Baronul Schilling a spus că scrisoarea către ministru va pleca în aceeași zi și că el nu se consideră autorizat la nimic în plus, în mod oficial, cu privire la această problemă. Totuși, el s-a declarat dispus, la cererea ambasadorului, să expună în mod absolut particular părerea sa personală. Fără a nega că transportul materialului român este, în parte, întîrziat ca urmare a sentimentelor de neîncredere față de România, incontestabile la autoritățile militare și civile rusești, baronul Schilling a amintit că această întîrziere se explică și prin dificultățile materiale cu care se știe că avem de luptat la căile noastre ferate. În consecință, dacă guvernul francez acordă o asemenea importanță transportului materialului român, ar trebui să-l înlesnească prin satisfacerea cererii ce îi adresasem privitor la o mie de puternice locomotive belgiene și să determine România să îndeplinească rugămințile noastre cu privire la materialul rulant austriac din Bucovina. În caz contrar, declarații făcute la București, ca acelea care au fost de curînd recomandate lui Blondel (telegrama din Paris, nr. 433), pot să aibă consecințe mai curînd negative, căci cu cît aliații vor îndemna România să atace, cu atît mai mult vor crede aceștia că noi avem nevoie extremă de aceasta și, prin urmare, că va fi mai avantajos românilor să tragă de timp, pretinzînd mereu un preț mai mare pentru cooperarea lor armată. Nimeni — a spus baronul Schilling — nu apreciază mai mult decît noi importanța intrării în linie a României. Armata sa ar sprijini imediat flancul stîng al nostru și, în consecință, lumea poate să fie convinsă că Rusia este mai dispusă decît oricine să facă ceea ce va fi necesar spre a o decide. Dar aceasta presupune o condiție indispensabilă, adică atacul român să fie făcut în timpul dorit. Dacă românii atacă acum sau cel puțin în săptămîinile ce vor urma, cooperarea lor va avea pentru noi o mare valoare. Dar dacă atacul lor nu urmează să aibă loc decît după ce zdrobirea Austriei va fi fost asigurată prin victoriile noastre și sacrificiile noastre, el va fi nu numai de prisos, ci chiar indezirabil, fiindcă va fi legat de achitarea unui cont fără obiect. Noi nu vrem decît o ofensivă românească utilă pentru noi, pe cînd în Franța dumneavoastră sinteți gata să favorizați orice intervenție din partea sa, oricare ar fi împrejurările și oricare ar fi perioada.

Domnul Paléologue nu a negat că există oarecare diferență între punctele de vedere rus și francez cu privire la ofensiva română, dar a motivat nervozitatea manifestată în legătură cu aceasta de către guvernul francez prin „oboseala inevitabilă care începe să fie observată la poporul francez“. Ambasadorul a explicat-o prin enormele pierderi suferite în ultimul timp. După părerea sa, apărarea Verdunului ar fi costat Franța, pînă în prezent, 310 000 oameni și, deși adversarul a pierdut

* Emile Laloy, *Les documents secrets des archives du Ministère des Affaires Étrangères de Russie, publiés par les Bolcheviks*, ed. IV, Editions Bossard, Paris, 1920, doc. nr. 36, p. 143—147 (traducere din limba franceză). În continuare: E. Laloy, *Les documents secrets*.

dinspre partea sa sub zidurile acestei fortărețe 450 000 oameni, pierderea armatei franceze se face deosebit de simțită din cauza slăbiciunii relative a populației franceze.

Către ora 5, ambasadorul Franței, chemându-l pe baronul Schilling la telefon, deoarece i-a spus că ar fi foarte dezirabilă urgentarea decernării orașului Verdun a crucii „Sfintul Gheorghe“, ce propunea să i se acorde, căci a primit informații care îl fac să considere căderea fortăreței ca posibilă în circumstanțele actuale. Domnul Paléologue a solicitat transmiterea acestei cereri către ministrul Afacerilor Străine.

182

1916, iunie 23/iulie 6, București. TELEGRAMA ATAȘATULUI MILITAR AL FRANȚEI, S. PICHON, ADRESATĂ MINISTERULUI AFACERILOR STRĂINE, PARIS *

Generalul Alexeev¹ a însărcinat pe colonelul Tatarinov să prezinte la Ministerul de Război al României punctul de vedere rus în ceea ce privește intervenția românească; iată rezumatul notei rusești: „Armata austriacă, dezorganizată, poate încă să reziste, dar este în imposibilitate de a mai duce o acțiune ofensivă. Germanii, atacați ei înșiși pe toate fronturile, nu pot, ca urmare a lipsei de resurse, decît să trimită cîteva divizii în ajutorul aliaților lor și au lăsat bulgarilor sarcina să reziste singuri armatei de la Salonic.

Situația militară generală nu va fi niciodată mai favorabilă decît este în prezent pentru intervenția românească.

Rusia se angajează, în cazul unei decizii definitive a României, să transporte deîndată și fără întîrziere materialul de război destinat acesteia.

Valoarea intervenției românești depinde, însă, de data cînd va avea loc intrarea sa în acțiune: de altfel, situația impune armatei române să intervină acum ori niciodată“.

Eu cred că ultimele ezitări ale lui Brătianu vor trebui să cadă, evenimentele dîndu-i certitudinea că pe toate fronturile sînt angajate ofensive generale victorioase și că Rusia, și-a luat angajamentul să transporte fără întîrziere material de război în cazul cînd România se va decide să intervină.

Comandantul-șef al armatelor franceze m-a însărcinat să exprim generalului Iliescu că el împărtășește în totul modul de a vedea al Înalțului Comandament Rus și consideră că România trebuie să intre în război „acum ori niciodată“.

Atașatul militar al Franței
Pichon

183

1916, iulie 15. TELEGRAMA MARELUI CARTIER GENERAL AL ARMATEI FRANCEZE ADRESATĂ GENERALULUI SARRAIL, COMANDANTUL CORPULUI EXPEDIȚIONAR DIN ORIENT **

MARELE CARTIER GENERAL FRANCEZ CĂTRE GENERALUL COMANDANT ȘEF AL ARMATEI DIN ORIENT

15 iulie 1916

Nr. 4977/M. Secret. Numai pentru generalul Sarrail și șeful statului său major.

1. În telegrama mea [nr.] 3215—3216/M din 25 iunie, v-am făcut cunoscut că, în cazul în care România va interveni alături de noi, trupe franceze și sirbe — chiar

* Mircea Djuvara, *La guerre roumaine 1916—1918*, Berger-Levrault, Paris, 1919, p. 329 (traducere din limba franceză).

¹ Șeful Marelui Stat Major al armatei Rusiei (*Nota red.*).

** Général Sarrail, *Mon commandement en Orient (1916—1918)*, Paris, Ernest Flammarion, Éditeur, 1920, doc. nr. 42, p. 361 (traducere din limba franceză). În continuare: Sarrail, *Mon commandement*.

fără concursul trupelor engleze — ar începe ofensiva, pentru a reține la frontiera greacă grosul forțelor bulgare.

2. Din acel moment negocierile cu România sînt în curs și guvernul britanic tocmai a luat hotărîrea de principiu ca, în cazul unei intervenții române, toate diviziile engleze pregătite în acest moment pentru războiul în munți să participe la atac.

Nr. 4979/M. Se depun, în acest moment, eforturi serioase pentru accelerarea organizării diviziilor și pentru a trimite artilerie grea.

Pe de altă parte, cer guvernului francez de a insista pe lângă guvernul britanic pentru ca toate diviziile engleze să participe la ofensivă, oricare ar fi data fixată pentru atac și gradul de pregătire a diviziilor.

3. Vă rog, în consecință, să-mi supuneți planurile operațiilor.

Joffre

184

1916, iulie 17. TELEGRAMA GENERALULUI JOFFRE,
ȘEFUL MARELUI CARTIER GENERAL AL ARMATEI FRANCEZE,
ADRESATĂ COMANDANTULUI CORPULUI EXPEDITIONAR
DIN ORIENT, GENERALUL SARRAIL *

Marele Cartier General către generalul comandant al armatei din Orient.

Nr. 5204/M. Foarte secret. Exclusiv pentru generalul Sarrail și șeful statului său major.

1. Proiectul convenției militare între România și puterile Antantei se află în prezent în stare de elaborare. După primul schimb de opinii, se pare că acordul ar putea interveni pe baza celor de mai jos :

A. — Armatele aliate de la Salonic vor începe ofensiva către 1 august cu toate forțele lor, în vederea acoperirii, la început, a operațiilor pentru mobilizarea și concentrarea armatei române, cit și a acțiunii sale împotriva Austro-Ungariei, în eventualitatea unei ofensive inamice pe frontul de Sud.

B. — De partea sa, România va porni, începînd din 8 august, operații active împotriva forțelor inamice în sudul Dunării cu o armată de 200 000 de oameni, dintre care două sau trei divizii ruse.

Nr. 5205/M. — C. Forțele aliate de la Salonic și forțele ruso-române de la Dunăre vor avea ca obiectiv să distrugă forțele inamice și să realizeze joncțiunea lor în cel mai scurt termen posibil.

2. Trei probleme prezintă caracter de urgență. Acestea sînt :

A. Evacuarea spitalelor voastre înaintea începerii ofensivei.

B. Cumpărarea a 4 000 de catiri de care sirbii au nevoie pentru a intra în luptă.

C. Recompletarea depozitelor voastre intermediare.

Nr. 5207/N. Problema evacuării spitalelor — măsuri sînt luate de urgență pentru a trimite vapoarele necesare evacuării complete înainte de sfîrșitul lunii.

Chestiunea celor 4 000 de catiri — guvernul telegrafiază d-lui Guillemain să ia împreună cu d-voastră toate măsurile pentru cumpărarea în Grecia a celor 4 000 de catiri necesari.

Chestiunea recompletării depozitelor intermediare — adresați cereri telegrafice pentru recompletarea acestor depozite cu efective reglementare.

general Joffre

* Sarrail, *Mon commandement*, doc. nr. 43, p. 362 (originalul în limba franceză).

**1916, iulie 23. TELEGRAMA ȘEFULUI MARELUI CARTIER GENERAL
AL ARMATEI FRANCEZE, GENERALUL JOFFRE, ADRESATĂ
GENERALULUI SARRAIL, COMANDANTUL CORPULUI
EXPEDIȚIONAR DIN ORIENT ***

Telegr. nr. 5655/M—5659/M.

23 iulie 1916

Secret. Numai pentru generalul Sarrail și șeful statului său major.

Înaltele comandamente francez și englez, după examinarea problemei comandamentului de la Salonic, a misiunii armatelor aliate și a planului de operații, au luat, de comun acord, următoarele hotărâri :

A) Chestiunea comandamentului este reglementată prin următoarea formulă : «instrucțiunile referitoare la ofensiva inițială precum și directivele generale necesare extinderii ulterioare a operațiilor vor fi stabilite de acord comun între înaltele comandamente francez și englez».

În executarea acestor instrucțiuni, comandantul forțelor engleze va da comandantului forțelor franceze sprijinul și va coopera proporțional cu efectivul și echipamentul trupelor aflate sub ordinele sale. El va fi, de altfel, răspunzător față de guvernul britanic pentru folosirea acestor forțe.

Comandantul forțelor franceze va lua avizul comandantului englez pentru folosirea forțelor britanice așa cum el propune ; cu această rezervă, el va avea, în calitate de comandant șef, latitudinea de a fixa misiunile, obiectivele ce vor trebui atinse, zonele de acțiune și datele începerii fiecărei operațiuni.

B) Misiunea armatelor aliate :

Inițial, misiunea pe care trebuie să o îndeplinească armatele aliate de la Salonic este următoarea: Pentru protejarea mobilizării și concentrării armatei române, precum și a acțiunii sale împotriva Austriei și Ungariei, în eventualitatea unei ofensive inamice pe frontul de Sud, armatele aliate de la Salonic vor începe operațiile lor ofensive la o dată care va fi precizată ulterior (probabil la 1 august), în vederea imobilizării unui maxim de forțe bulgare.

Ulterior, după ce România va fi început operațiile sale în sudul Dunării, armatele aliate de la Salonic, combinând acțiunile lor cu armata ruso-română, se vor strădui să realizeze distrugerea forțelor inamice.

C) Planul de operații.

Planul de operații pe care d-voastră mi l-ați prezentat prin telegrama nr. 1162/3 din 19 iulie și care răspunde misiunii inițiale este aprobat în liniile sale mari :

1. Armata sîrbă va ataca la vest de Vardar ;
2. Armata franceză va ataca în direcția pe care dv. o veți considera preferabilă, fie în valea Vardarului, fie în regiunea lacului Boiran ;
3. Armata engleză va ataca în zona pe care d-voastră i-o rezervați și nu se va limita la operații defensive sau demonstrative care nu vor obține rezultatele vizate prin misiunea inițială ;
4. Armatele aliate vor urmări dezvoltarea ulterioară a manevrei, ținînd cont de primele rezultate obținute și de misiunea generală. Raportați-mi asupra hotărîrii pe care o veți lua și aduceți-mi la cunoștință intențiile d-voastră.
5. Generalul Milne¹ primește instrucțiuni corespunzătoare din partea Statului-major imperial.

Joffre

* Sarrail, *Mon commandement*, doc. nr. 45, p. 363—365 (originalul în limba franceză).

¹ G. F. Milne, general, comandantul armatei britanice de pe frontul de la Salonic (Nota red.).

**1916, august 3. TELEGRAMA MARELUI CARTIER GENERAL
AL ARMATEI FRANCEZE ADRESATĂ GENERALULUI SARRAIL,
COMANDANTUL CORPULUI EXPEDIȚIONAR DIN ORIENT ***

**MARELE CARTIER GENERAL CĂTRE COMANDANTUL
ȘEF AL ARMATEI DIN ORIENT**

3 august 1916. — Telegramă secretă. Numai pentru generalul Sarrail și șeful statului său major.

1. Negocierile cu România sînt pe drumul cel bun, acordurile nu sînt încă semnate, dar se pare că vor trebui să fie în curînd.

Acordul nu este încă realizat asupra chestiunii ofensivei ruso-române în sudul Dunării. Guvernul român ar dori să nu declare război Bulgariei și să păstreze față de ea o atitudine defensivă. Guvernele aliate speră încă să ralieze România la opiniile lor, dar vor ceda în această chestiune dacă va fi necesar.

2. În orice caz, misiunea inițială a armatei din Orient va rămîne aceea de a ataca forțele bulgare la frontiera greacă, cu scopul de a împiedica libertatea lor de acțiune, dar data începerii operațiilor nu poate fi precizată. Vă voi anunța fără întîrziere despre semnarea acordului și a datei intrării voastre în operații.

Joffre

**1916, august 6. TELEGRAMA MARELUI CARTIER GENERAL AL
ARMATEI FRANCEZE ADRESATĂ COMANDANTULUI
CORPULUI EXPEDIȚIONAR DIN ORIENT, GENERALUL SARRAIL ****

**MARELE CARTIER GENERAL CĂTRE COMANDANTUL
ȘEF AL ARMATEI DIN ORIENT, 6 AUGUST 1916**

Nr. 6681/M. — Secret. — Numai pentru generalul Sarrail și șeful statului său major.

Urmare la telegrama mea nr. 6459/M¹ din 3 august 1916.

1. România cere, pentru a ataca Bulgaria, un concurs prea important pentru ca Rusia să i-l acorde. Ea invocă, pe de altă parte, dificultăți pentru a modifica planul său de concentrare, care prevede defensivă pe frontiera sa sudică și refuză, în consecință, să atace Bulgaria la sud de Dunăre. Puterile aliate sînt de acord să cedeze asupra acestei chestiuni în scopul de a nu întîrzia intrarea în luptă a armatei române împotriva Austriei, obiectiv capital în această situație.

Nr. 6682/m. — 2. Deși evenimentele ar putea antrena într-o zi România împotriva Bulgariei, nu este locul a prevedea pentru moment o acțiune combinată a forțelor d-voastră cu forțele ruso-române.

3. Nimic de schimbat în misiunea voastră, așa cum este ea definită în paragraful 2 al telegramei mele din 3 august : hărțuirea forțelor bulgare la frontiera greacă pentru a împiedica libertatea lor de acțiune.

Joffre

* Sarrail, *Mon commandement*, doc nr. 48, p. 366—367 (originalul în limba franceză).

** Sarrail, *Mon commandement*, doc. nr. 49, p. 367 (originalul în limba franceză).

¹ Vezi doc. nr. 186 (*Nota red.*).

**1916, august 4/17, București. TRATATUL DE ALIANȚĂ
DIN 4/17 AUGUST 1916 AL ROMÂNIEI CU RUSIA, FRANȚA,
ANGLIA ȘI ITALIA ***

Între subsemnații :

1. D. Stanislav Poklevsky-Koziel, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al M. S. Împăratul tuturor Rusiilor pe lângă M. S. regele României.

2. Conte de Saint-Aulaire, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Republicii franceze pe lângă M. S. regele României.

3. Sir George Barklay, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al M. S. regelui Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al pământurilor britanice de peste mări, Împărat al Indiilor, pe lângă M. S. regele României.

4. Baronul Fasciotti, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al M. S. regelui Italiei pe lângă M. S. regele României, anume însărcinați de guvernele lor respective, de o parte, și dl. Ioan I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri al regatului României, în numele guvernului român, de altă parte, s-a stabilit ceea ce urmează :

I. Rusia, Franța, Anglia și Italia garantează integritatea teritorială a regatului României în toată întinderea fruntariilor sale actuale.

II. România se obligă să declare război și să atace Austro-Ungaria în condițiile stabilite prin convenția militară ; România se obligă de asemeni să înceteze, de la declararea războiului, orice legături economice și orice schimb comercial cu toți dușmanii aliaților.

III. Rusia, Franța, Anglia și Italia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile monarhiei Austro-Ungariei prevăzute și hotărnicite în art. IV.

IV. Marginile teritoriilor despre care e vorba în articolul trecut sint hotărâte după cum urmează :

Linia de hotar va începe de la Prut de la un punct al frontierelor actuale între Rusia și România aproape de Novosulița și va urca riul până la granița Galiției, la întâlnirea Prutului cu Ceremușul. De aici va urma frontiera dintre Galiția și Ungaria până la punctul Steag, cota 1655. Mai departe va urma linia de despărțire dintre apele Tisei și Vizului ca să ajungă la Tisa, la satul Trebuza, mai sus de locul unde se unește cu Vizo. De la acest punct ea va cobori malul Tisei până la 4 km mai jos de locul unde se întâlnește cu Someșul lăsând satul Vasares-Nameni, României. Va continua, apoi, în direcția sud-sud-est până la un punct la 6 km est de orașul Debrețin. De la punctul acesta va atinge Crișul la 3 km mai jos de locul de întâlnire a celor doi afluenți ai săi, se va uni, apoi, cu Tisa la înălțimea satului Algyő, la nord de Seghedin, trecând la apus de satele Croshaza și Bekessamson, la 3 km de care va face o mică indoitură. De la Alg, linia va cobori malul Tisei până la vărsarea sa în Dunăre și, în sfârșit, va urma malul Dunării până la frontiera actuală a României.

România se obligă să nu ridice fortificații în fața Belgradului pe o zonă ce va fi stabilită ulterior și să nu țină în această zonă decît forțele necesare serviciului de poliție. Guvernul regal român se obligă să despăgubească pe sîrbii regiunii Banatului care părăsindu-și proprietățile vor voi să emigreze într-un termen de doi ani după încheierea păcii.

V. Rusia, Franța, Anglia și Italia, de o parte, și România, de altă parte, se obligă să nu încheie pace separată sau pacea generală decît în unire și în același timp.

Rusia, Franța, Anglia și Italia se obligă, de asemenea, ca în tratatul de pace teritoriile monarhiei Austro-Ungariei, prevăzute în art. 4, să fie anexate Coroanei României.

VI. România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliații săi în tot ce privește preliminarile, tratativele de pace, ca și discutarea chestiunilor care vor fi supuse hotărîrii Conferinței de pace.

VII. Puterile contractante se obligă să păstreze în secret prezenta convenție pînă la încheierea unei păci generale.

Făcut în 5 exemplare la București, în 4/17 august 1916.

**1916, august 4/17, București. CONVENȚIA MILITARĂ
ÎNCHEIATĂ ÎNTRE FRANȚA, MAREA BRITANIE, ITALIA,
RUSIA ȘI ROMÂNIA ***

Articolul 1. Pentru a da urmare tratatului de alianță încheiat la 4/17 august 1916 între Franța, Marea Britanie, Italia, Rusia și România, România se angajează, mobilizând toate forțele sale terestre și navale, să atace Austro-Ungaria cel mai târziu la 15/28 august 1916 (opt zile după ofensiva de la Salonic). Operațiile ofensive ale armatei române vor începe chiar în ziua declarației de război.

Articolul 2. Din momentul semnării prezentei convenții și în cursul duratei mobilizării și a concentrării armatei române, armata rusă se angajează să acționeze în scopul de a asigura operațiunile române mai sus menționate. Această acțiune va fi în mod special ofensivă și viguroasă în Bucovina, unde trupele ruse vor trebui cel puțin să-și păstreze pozițiile, precum și efectivele lor actuale.

Începând de la 12/25 august 1916, flota rusă va trebui să asigure securitatea portului Constanța, să împiedice orice debarcare a trupelor inamice pe coastele românești și orice incursiune pe Dunăre, în amonte de gurile acestui fluviu.

Din partea sa, România va recunoaște flotei ruse din Marea Neagră dreptul de a utiliza portul Constanța și de a lua măsurile necesare împotriva flotei de submarine inamice.

Vasele de război ruse care se vor servi de Dunăre, atât pentru a garanta malurile, cât și pentru a acorda concurs armatei și flotei române, vor fi sub ordinele comandantului-șef al armatelor române și vor coopera pe acest fluviu cu escadra de monitoare românești. Detaliile acestei cooperări vor fi stabilite conform articolelor din prezenta convenție.

Articolul 3. Rusia se angajează ca în momentul mobilizării armatei române să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie și o divizie de cavalerie, pentru a coopera cu armata română împotriva armatei bulgare.

Aliații se angajează să facă să preceadă cel puțin cu opt zile, prin afirmarea ofensivă a armatelor de la Salonic, intrarea în război a României, în scopul de a facilita mobilizarea și concentrarea tuturor forțelor militare române. Această ofensivă va începe la 7/20 august 1916.

Dacă în cursul operațiilor militare, puterile aliate, după înțelegerea între statele-majore respective, ar fi determinate să sporească ajutorul lor militar în cooperare cu armata română, această sporire de forțe nu va modifica cu nimic stipulațiile convențiilor încheiate.

Articolul 4. Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia se angajează să furnizeze României muniții și material de război care vor fi transportate de vapoare românești sau aliate și tranzitate prin Rusia.

Aceste livrări și transporturi vor trebui să fie efectuate în așa fel încât să asigure sosirea în România, într-un mod cât mai continuu posibil, a unui minim de 300 tone pe zi, calculat pe o lună de transporturi.

În cazul cînd aliații vor avea la dispoziția lor noi căi de acces, ușurînd tranzițul de muniții, România va putea să beneficieze de acestea.

Articolul 5. Aliații se angajează, de asemenea, să furnizeze României, în limita posibilului, cai, cauciucuri, medicamente, articole de subzistență și echipament pe care ea le-ar cere în cantități și categorii ce vor fi fixate de comun acord.

Articolul 6. Aliații vor pune la dispoziția României personalul tehnic necesar fabricării în țară a munițiilor și a materialelor de război.

Articolul 7. Din momentul încheierii prezentei convenții, statele-majore ale armatei ruso-române, precum și statul-major al armatelor de la Salonic se vor pune de acord pentru a stabili modalitățile de cooperare.

Acordul în cursul operațiilor militare ale armatelor româno-ruse sau orice schimbare, lămurire și suplimentare în vederea unei legături permanente se va stabili la cartierul general respectiv, așa cum se va arăta mai jos.

Articolul 8. Cooperarea armatelor aliate nu implică subordonarea uneia din părțile contractante față de cealaltă, ea nu implică decît libera acceptare a dispozi-

* Martens, Op. cit., III-ème série, tome X, fasc. 2, doc. nr. 112, p. 343—346 (traducere din limba franceză).

țiilor sau modificărilor datorate situației generale, necesităților cerute de scopul urmărit și de camaraderia de arme.

Articolul 9. În principiu, trupele regale române și trupele imperiale ruse își vor păstra propriul lor comandament, zona lor de operații distinctă și o completă independență în conducerea operațiilor. Linia de demarcație dintre cele două armate va trece de la Vatra Dornei prin Bistrița și văile riurilor Șieu și Someș până la Debrețin. Scopul principal al acțiunii române, atît cît o va permite situația militară la sud de Dunăre, va fi prin Transilvania în direcția Budapesta.

Trupele ruse, prevăzute la articolul 3, destinate a coopera cu armata română vor fi sub comandamentul de căpetenie al armatei române.

În cazul cînd contingentul rus, operînd la sud de Dunăre, va fi sporit considerabil pentru a fi de forță egală sau superioară trupelor române cu care va coopera, acest contingent va putea forma, la ieșirea de pe teritoriul român, o armată independentă ce va fi pusă sub Comandamentul Suprem rus. În acest caz, această armată, acționînd în afara teritoriului român, va trebui să aibă o zonă de operații distinctă și va fi condusă după directivele Comandamentului Suprem rus, continuînd să se conformeze în întregime planurilor celor două cartiere generale pe bazele stabilite aici mai sus.

Dacă, în vederea scopului urmărit, ar trebui să aibă loc operații militare cu forțe combinate româno-ruse, comandamentul acestor forțe va fi indicat de zona respectivă de operații. Toate ordinele și instrucțiunile relative la conducerea acestor operații vor fi redactate în limbile română și rusă.

Articolul 10. În principiu, pe teritoriul național, ca și pe teritoriul ocupat de armata uneia dintre părțile contractante, armatele celeilalte părți contractante nu vor putea să pătrundă acolo decît dacă interesul general și scopul comun ar reclama-o și cu consimțămîntul scris și prealabil pentru fiecare caz în parte.

Articolul 11. De fiecare dată cînd, în cursul operațiilor, armatele aliate se vor găsi în necesitatea să uzeze, pentru transportul trupelor, aprovizionărilor și furniturilor militare, de una sau mai multe căi ferate pe teritoriul statului aliat, utilizarea se va stabili pentru fiecare caz în parte de către delegații Marilor Cartiere Generale aliate.

Administrația, organizația transporturilor și aprovizionarea cu resurse locale incumbă în toate cazurile autorităților teritoriale.

Articolul 12. Prizonierii, prada de război și trofeele luate de către una din armate îi vor aparține acesteia.

Prada de război capturată în luptele în comun și pe același cîmp de bătălie va fi împărțită proporțional efectivelor care au luat parte acolo. Totuși, în scopul de a facilita aprovizionarea armatei române, Comandamentul Imperial rus va ceda acesteia materialul de război și munițiile cuprinse în această pradă mixtă de care ea ar avea nevoie urgentă.

Articolul 13. Pentru a coordona acțiunile armatelor române, ruse și aliate și pentru a atinge mai precis obiectivele militare, un reprezentant al armatei române, ajutat, dacă e necesar, de un anumit număr de ofițeri adjuncți, trebuie să se găsească la cartierele generale rus și aliate în momentul începerii operațiilor militare române. De asemenea, reprezentanții armatelor ruse și aliate și adjuncții lor trebuie să se găsească la cartierul general al armatei române.

Cartierele generale ale armatelor cooperante trebuie să se informeze reciproc și în timp util cu privire la conjuncturile militare, la repartizarea forțelor și la mersul operațiilor.

Articolul 14. Dacă în cursul operațiilor ar surveni situații ce ar pretinde luarea de măsuri noi și ridicînd chestiuni neprevăzute în prezenta convenție, toate chestiunile vor fi tratate la fiecare cartier general cu delegatul armatei aliate, dar nu vor deveni definitive decît după un acord al comandanților supremi.

Articolul 15. Pentru a putea lua din timp măsurile pregătitoare pentru începerea operațiilor, părțile contractante vor trebui să se înțeleagă cu privire la planul acțiunii militare înainte de deschiderea ostilităților de către armata română.

Articolul 16. Chestiunea armistițiilor se va decide de comun acord de către comandamentele supreme ale armatelor cooperante.

Articolul 17. Prezenta convenție va rămîne în vigoare din ziua semnării pînă la pacea generală.

Făcută în cinci exemplare la București, 4/17 august 1916.

A. Tatarinov

M. Desprez

S. B. Thomson

L. G. Ferigo¹

Ioan Brătianu

¹ Atașatii militari ai Rusiei, Franței, Marii Britanii și Italiei la București (Nota red.).

1916, august 14/27, Viena. DECLARAȚIA DE RĂZBOI A ROMÂNIEI ADRESATĂ AUSTRO-UNGARIEI *

Viena 14/27 august 1916¹

Din ordinul guvernului său, subsemnatul, ministru al României, are onoare de a remite Excelenței Sale ministrului Afacerilor Străine notificarea aici alăturată.

Edgar Mavrocordat

Alianța încheiată între Germania, Austro-Ungaria și Italia n-avea, după chiar declarațiile guvernelor, decît un caracter esențialmente conservator și defensiv. Obiectul său principal era de a garanta țările aliate în contra oricărui atac din afară și a consolida starea de lucruri creată prin tratatele anterioare. Numai în dorința de a-și pune politica sa în acord cu aceste tendințe pacifice, România se alipise la acea alianță.

Consacrată cu totul operei sale de reconstituire interioară și credincioasă ne-strămutatei sale hotărîri de a fi în regiunea Dunării de Jos un element de ordine și de echilibru, România nu a încetat de a contribui la menținerea păcii în Balcani. Ultimele războaie în Balcani, distrugînd statu-quo, i-au impus o nouă linie de conduită. Intervenția sa a grăbit pacea și a restabilit echilibrul; pentru ea însăși, România s-a mulțumit cu o modificare de frontieră care-i dă mai multă siguranță contra unei agresiuni și care repară, în același timp, nedreptatea înfăptuită în paguba sa la Congresul de la Berlin. Însă, în urmărirea acestui scop, România a avut decepțiunea de a constata că nu găsise pe lângă Cabinetul din Viena atitudinea la care era în drept să se aștepte.

Cînd a izbucnit războiul actual, România, astfel precum făcuse și Italia, a refuzat să se asocieze la declarația de război a Austro-Ungariei, de care nu fusese prevenită de către Cabinetul din Viena. În primăvara anului 1915, Italia declară război Austro-Ungariei; Tripla Alianță nu mai exista. Motivele care determinară alipirea României la acest sistem politic dispăreau în același timp. În locul unei grupări de state care să caute prin eforturi comune a lucra împreună pentru asigurarea păcii și păstrarea situațiilor de fapt și de drept create prin tratate, România se găsea în fața unor Puteri care luptau între ele tocmai în scopul de a ajunge să transforme cu totul vechile alcătuiri care serviseră de bază tratatului lor de alianță.

Aceste adinci schimbări erau pentru România o dovadă evidentă că scopul ce ea urmărise alipindu-se la Tripla Alianță nu mai putea fi atins și că trebuia să-și îndrepte vederile și eforturile sale spre noi căi. Cu atît mai mult cu cît opera întreprinsă de Austro-Ungaria lua un caracter amenințător pentru interesele esențiale ale României, ca și pentru aspirațiile sale naționale cele mai legitime.

În fața unei modificări atît de radicale a situației, creată între Monarhia austro-ungară și România, aceasta din urmă și-a reluat libertatea sa de acțiune.

Neutralitatea ce guvernul regal și-a impus, în urma unei declarații de război făcută în afară de voința sa și contrarie intereselor sale, fusese adoptată în prima linie pe baza asigurărilor date la început de guvernul Imperial și Regal, că Monarhia, declarînd război Serbiei, nu fusese inspirată de un spirit de cucerire și că nu urmărea în nici un fel acțiuni teritoriale. Aceste asigurări nu s-au îndeplinit.

Astăzi ne găsim înaintea unor situații de fapt, din care pot ieși mari transformări teritoriale și schimbări politice de natură a constitui o gravă amenințare pentru siguranța și viitorul României. Opera de pace pe care România, credincioasă spiritului Triplei Alianțe, încercase să o îndeplinească, a fost astfel izbită de sterilitate de către aceia chiar care erau chemați să o sprijine și să o apere.

Aderînd în 1883 la grupul Puterilor Centrale, România, departe de a uita legăturile de sînge ce aveau populațiile Regatului cu românii supuși Monarhiei austro-ungare, văzuse în raporturile de prietenie și de alianță ce se stabiliseră între cele trei Mari Puteri o cheazășie prețioasă pentru liniștea sa internă, ca și pentru îmbunătățirea soartei românilor din Austro-Ungaria. În adevăr, Germania și Italia,

* Documentele diplomatice privitoare la relațiile dintre Austro-Ungaria și România în perioada de la 22 iulie 1914 pînă la 27 august 1916, Ed. „Regele Carol”, București, 1917, p. 84—88.

¹ Remisă la 27 august 1916, ora 8.45 seara, la ministerul Imperiului Regal al Afacerilor Străine (Nota red.).

care își reconstituiseră statele lor pe baza principiului naționalităților, nu puteau să nu recunoască legitimitatea temeliei pe care era așezată însăși propria lor existență. Cît despre Austro-Ungaria, ea găsea în relațiile amicale ce se stabileau între dînsa și regatul României asigurări pentru liniștea sa, atît înăuntru cît și la fruntariile noastre comune, căci ea nu ignora pînă la ce grad nemulțumirea populației sale românești se repercuta la noi, amenințînd să tulbure în fiecă minut bunele raporturi între cele două state.

Speranța ce noi puseseăm, din acest punct de vedere, pe adeziunea noastră la Tripla Înțelegere a fost înșelată. În cursul unei perioade de mai bine de 30 de ani, românii din Monarhie nu numai că n-au văzut niciodată introducîndu-se vreo reformă de natură a le da măcar o aparență de satisfacție, dar, din contră, au fost tratați ca o rasă inferioară și condamnați să sufere apăsarea unui element străin, care nu constituie decît o minoritate în mijlocul naționalităților deosebite din care se compune Statul austro-ungar. Toate nedreptățile pe care frații noștri erau astfel siliți a le suporta au întreținut între țara noastră și Monarhie o stare continuă de animozitate pe care guvernele Regatului nu reușeau să o potolească decît cu prețul a mari greutăți și numeroase sacrificii.

Cînd a izbucnit războiul actual, se putea spera că guvernul Austro-Ungariei, cel puțin în ultimul moment, va sfîrși prin a se convinge de necesitatea grabnică de a face să înceteze această nedreptate, care pune în pericol nu numai relațiile noastre de prietenie, dar chiar raporturile normale ce trebuie să existe între statele vecine.

Doi ani de război, în cursul căroro România a păstrat neutralitatea, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă oricărei reforme interne putînd a face mai bună viața popoarelor ce guvernează, s-a arătat pe atît de gata a le sacrifica pe cît de neputincioasă a le apăra contra atacurilor din afară.

Războiul la care ia parte mai toată Europa, pune în discuție cele mai grave probleme atingătoare de dezvoltarea națională și de existența chiar a statelor. România, împinsă de dorința de a contribui să grăbească sfîrșitul conflictului și sub imperiul necesității de a-și salva interesele sale de rasă, se vede nevoită de a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale.

Pentru aceste motive, ea se consideră, încă din acest moment, în stare de război cu Austro-Ungaria.

191

1916, august 16/29, București. TELEGRAMA MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE AL ROMÂNIEI, EM. PORUMBARU, ADRESATĂ MINISTRULUI LA SOFIA, DERUSSI *

16/29 august 1916

Tel. nr. 23 155

Deși noi am declarat război numai Austro-Ungariei, miniștrii Germaniei, Bulgariei și Turciei, în calitatea lor de aliați, ne-au comunicat decizia lor de a părăsi România și ne-au cerut pașapoartele lor, precum și ale personalului legațiilor și consulatelor lor. În consecință, cereți, de asemenea, pașapoartele pentru dumneavoastră și personalul diplomatic și consular dependent de legația dumneavoastră, încredințînd provizoriu protecția subiecților români și interesele României ministrului Spaniei pînă la primirea autorizației guvernului său ¹.

Porumbaru

* Arhiva M.A.E., fondul 71/1914, E., vol. 45, filă 75 (traducere din limba franceză).

¹ Telegrama a fost transmisă și lui Em. Rosetti-Rosnovanu, însărcinatul cu afaceri al României la Istanbul (*Nota red.*).

La începutul lui noiembrie 1914, guvernul bulgar, prin șeful său, Radoslavov, a precizat puterilor Antantei că Bulgaria va păstra neutralitate în conflictul ce izbucnise și nu va ataca

1916, august 17/30, Istanbul. DECLARAȚIA DE RĂZBOI A TURCIEI
ADRESATĂ ROMÂNIEI *

Sublima Poartă

Miercuri, 30 august 1916

Nr. 86498/24

Domnule însărcinat cu afaceri

România declarînd război guvernului Imperial și Regal al Austro-Ungariei, aliată a Turciei, guvernul imperial otoman se consideră, începînd din această zi, 30 august, ora 8 seara, în stare de război cu guvernul regal român.

Vă rog să binevoiți a informa guvernul dumneavoastră de cele de mai sus și să-mi indicați numărul și calitatea persoanelor care compun misiunea regală pentru a putea să vă trimit pașapoartele necesare.

Vă rog să primiți, domnule însărcinat cu afaceri, expresia considerației mele cele mai distinse.

Domnului

Em. Rosetti — Rosnovanu, însărcinat cu afaceri al României

1916, august 19/septembrie 1, București. DECLARAȚIA DE RĂZBOI
A GERMANIEI ADRESATĂ ROMÂNIEI **

Legatia imperială a Germaniei în România

București, 19 august/1 septembrie 1916

Domnule ministru

Din ordinul înaltului meu Guvern, am onoare de a comunica Excelenței Voastre că Imperiul german se consideră, ca urmare a declarației de război făcute de România Austro-Ungariei, că se găsește de asemenea în stare de război cu România. Rog pe Excelența Voastră de a-mi remite pașapoartele mele, precum am făcut deja aceasta verbal.

Vă rog să primiți, domnule ministru, asigurarea înaltei mele considerații.

H. Bussche

Excelenței Sale

Domnului Porumbaru, ministru regal al Afacerilor Străine

România dacă ea se va alătura Antantei. La 5/18 noiembrie, guvernul rus își exprima satisfacția pentru această hotărîre a Bulgariei și propunea următoarele, prin intermediul ministrului rus la Sofia, A. Savinski: „Ar fi foarte util, după părerea mea, ca reprezentanții puterilor Antantei să exprime lui Radoslavov satisfacția lor pentru promisiunea dată, în sensul că Bulgaria, rămînînd neutră, nu va ataca România, dacă aceasta din urmă luptă alături de noi. O declarație identică pentru toți ar putea fi făcută în termenii următori: «Cele trei state aliate au primit cu satisfacție asigurările date de domnul Radoslavov, în sensul că Bulgaria a hotărît să păstreze o strictă neutralitate pe toată durata crizei și să nu atace România, dacă aceasta din urmă va participa la acțiuni împotriva Austriei; aceasta a fost transmisă României», Sazonov”. Textul de mai sus, cu unele modificări, a fost adoptat de cele trei puteri ale Antantei și transmis la 11/24 noiembrie 1914 de ambasadorii acestora la Sofia, guvernului bulgar (Telegrame secretă nr. 458 din 11/24 noiembrie 1914 a lui Savinski către Sazonov, în: D.D.S.R., p. 133).

* Arhiva M.A.E., fondul 71/1914, Es, vol. 45, fila 266 (traducere din limba franceză).

** Arhiva M.A.E., fondul 71/1914, Es, vol. 45, fila 103 (traducere din limba franceză).

Sesiune științifică consacrată comemorării a 125 de ani de la moartea lui Nicolae Bălcescu

Consacrată comemorării a 125 de ani de la moartea marelui patriot și revoluționar NICOLAE BĂLCESCU, Sesiunea de comunicări desfășurată la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, în ziua de 19 noiembrie 1977, a fost organizată sub egida Academiei de științe sociale și politice și a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

În deschidere a luat cuvîntul prof. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, președintele Secției de istorie și arheologie a Academiei de științe sociale și politice, directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga”. Reuniunea a continuat cu susținerea comunicărilor: „BĂLCESCU — om de cultură și istoric militant”, de dr. DAN BERINDEI, cercetător științific principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”; „Concepția lui N. BĂLCESCU despre libertate și egalitate ca dimensiuni esențiale ale progresului istoric”, de GHEORGHE EPURE, cercetător științific la Institutul de filozofie; „Revoluționarul N. BĂLCESCU și făurirea României moderne”, de dr. docent CORNELIA BODEA; „Problemele creșterii economiei românești în opera lui N. BĂLCESCU”, de dr. GHEORGHE DOBRE, cercetător științific principal la Institutul de economie socialistă; „N. BĂLCESCU despre tradițiile vieții statale unitare și independente a românilor”, de dr. NICOLAE COPOIU, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice; „Opera lui N. BĂLCESCU și rolul ei în cultura românească contemporană”, de dr. Pom-

piliu Marcea, conf. universitar, Facultatea de limbă și literatură română, București; „N. BĂLCESCU, istoric și teoretician militar”, de lt. colonel NICOLAE NICULAE de la Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară; „Aprecieri ale mișcării muncitorești revoluționare, ale Partidului Comunist Român despre personalitatea lui N. BĂLCESCU”, de dr. VASILE NICULAE, cercetător științific la Institutul de studii istorice și social-politice; „Programul Partidului Comunist Român despre independență și unitate — permanențe ale istoriei poporului”, de conf. universitar ION ARDELEANU, director adjunct la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România.

Comunicările prezentate s-au referit la personalitatea complexă a lui NICOLAE BĂLCESCU, conducător al revoluției române de la 1848, la bogata moștenire științifică și culturală pe care ne-a lăsat-o. O atenție deosebită a fost acordată rolului pe care NICOLAE BĂLCESCU l-a avut în asigurarea condițiilor de făurire a României moderne, în triumful aspirațiilor seculare ale poporului nostru către independență și unitate națională. Aspectele creșterii economiei românești, ale istoriei și teoriei militare din opera marelui revoluționar, concepția sa despre tradițiile vieții statale unitare și independente a românilor și despre libertate și egalitate ca dimensiuni esențiale ale progresului istoric au fost larg dezbătute, formulându-se aprecieri de valoare pe temele respective.

Totodată, sesiunea a constituit o nouă împrejurare de a evidenția prețuirea lui NICOLAE BĂLCESCU de către mișcarea muncitorească revoluționară, de către Partidul Comunist Român, ca și pentru sublinierea ideilor Programului P.C.R.

Sesiunea științifică solemnă consacrată aniversării a trei decenii de la făurirea Republicii Populare Române

La București s-au desfășurat, în ziua de 29 decembrie 1977, lucrările Sesiunii științifice solemne consacrate aniversării a trei decenii de la făurirea Republicii, eveniment care a marcat trecerea societății românești într-o etapă nouă, calitativ superioară — etapa revoluției socialiste. Sesiunea a fost organizată de Academia Republicii Socialiste România, Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu”, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Au luat parte activiști de partid și de stat, vechi militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră, muncitori, cadre didactice, cercetători, generali și ofițeri superiori, studenți.

Deschizând lucrările Sesiunii, *tovarășul ȘTEFAN VOITEC, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, a adresat tuturor participanților un cald salut din partea secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU. Vorbitorul a exprimat omagiul profund adus de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU clasei muncitoare, oamenilor muncii, comuniștilor, tuturor celor care, sub conducerea partidului comunist, au luptat pentru făurirea Republicii, pentru cucerirea puterii în stat de către proletariat în alianță cu țărănimea, pentru asigurarea victoriei revoluției socialiste și trecerea la edificarea orînduirii noi, eliberată de exploatare, pe pămîntul României.*

Vorbitorul a transmis, de asemenea, felicitări fierbinți din partea secretarului general al partidului tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor, pentru munca eroică desfășurată de-a lungul celor trei decenii în vederea transformării revoluționare a societății românești,

despre independență și unitate ca permanențe ale istoriei poporului român.

Cuvîntul de închidere a sesiunii a fost rostit de dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

înfloririi patriei, pentru mărețele succese obținute în opera istorică de zidire a celei mai drepte și mai umane societăți — societatea socialistă. În salutul transmis din partea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU se subliniază, totodată, cinstirea deosebită adusă aniversării Republicii de către Conferința Națională a partidului, care a glori-ficat în mod festiv pe cei care au făcut România nouă, socialistă, poporul român, constructor conștient al istoriei sale noi, al viitorului său fericit.

Sesiunea științifică solemnă a relevat însemnătatea istorică a proclamării Republicii, care, dînd un nou impuls procesului revoluționar inaugurat de victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din August 1944, a deschis poporului român calea spre grandioasele transformări ce au schimbat din temelie înfățișarea României și au creat condițiile înaintării noastre pe drumul luminos al construirii socialismului și comunismului.

Lucrările Sesiunii au evidențiat că, în cele trei decenii care au trecut de la proclamarea Republicii, harnicul nostru popor, în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român, a creat o puternică economie socialistă, a raportat succese de prestigiu în domeniile științei, învățămîntului, culturii și artei, asigurînd condiții de muncă și de viață tot mai bune de care se bucură toți oamenii muncii din patria noastră — români, maghiari, germani și de alte naționalități —, România socialistă afirmîndu-se cu putere pe arena internațională ca un factor activ al luptei pentru progres social, pace și colaborare între popoare. În acest cadru s-a arătat că înfăptuirile din anii Republicii sînt rodul politicii partidului nostru, al muncii pline de abnegație a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, care și-au pus

brațele și mintea în slujba măreței opere de înflorire a patriei, de bunăstare și fericire a întregii națiuni.

În cadrul Sesiunii au prezentat comunicări tovarășii : LEONTE RĂUTU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu” — *P.C.R., organizatorul și însușitorul revoluției și construcției socialiste*; ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. — *Semnificația istorică a proclamării Republicii*; PAVEL ȘTEFAN, secretar al Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România — *Clasa muncitoare, forță socială conducătoare a unității întregii națiuni socialiste*; ION TOTU, director general al Institutului central de cercetări economice — *Economia României după 30 de ani*; IOAN CETERCHI, președintele Consiliului Legislativ — *Dezvoltarea statului socialist și a democrației socialiste în România*; MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de științe sociale și politice — *Cultura românească astăzi*; GEORGE MACOVESCU, ministrul afacerilor externe — *România, factor activ al vieții internaționale contemporane*.

În comunicarea sa, tovarășul LEONTE RĂUTU, caracterizând importanța proclamării Republicii ca un eveniment crucial al istoriei contemporane a patriei noastre, a subliniat rolul decisiv al partidului în conceperea întregii strategii și tactici aplicate în procesul revoluției și construcției socialiste, corespunzător condițiilor istorice și naționale ale țării noastre, cerințelor pe care le pune dezvoltarea societății. În acest context, a fost evidențiată importanța deosebită a perioadei inaugurate de Congresul al IX-lea al P.C.R., cea mai fertilă din istoria edificării orînduirii socialiste în patria noastră, perioadă în care s-au abordat probleme de excepțională însemnătate principală în toate domeniile vieții sociale, s-au elaborat teze și concluzii originale, de mare profunzime teoretică. Comunicarea a relevat rolul determinant și meritele excepționale care revin în această operă creatoare secretarului general al partidului nostru, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, în elaborarea întregii politici interne și externe a partidului nostru, asupra căreia și-a pus amprenta puternica sa personalitate : cutezanță și spirit creator în gândire, o largă și lucidă viziune prospectivă, analiza teoretică pătrunzătoare a unor probleme complexe ale edificării socialismului, ale devenirii

social-politice a lumii contemporane, pasiune și fermitate revoluționară în realizarea obiectivelor fundamentale ale politicii interne și externe a partidului și statului nostru.

Tovarășul ION POPESCU-PUȚURI a relevat în comunicarea prezentată că proclamarea Republicii în România a constituit un eveniment de mare importanță istorică, ce a marcat o nouă etapă în dezvoltarea social-politică a țării, a semnificat trecerea la revoluția socialistă. Vorbitorul a subliniat că esența actului memorabil de la 30 Decembrie 1947 constă în instaurarea puterii de stat a clasei muncitoare și a aliaților săi. Constituind o verigă logică a procesului revoluționar neîntrerupt, declanșat odată cu insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, proclamarea Republicii a fost pregătită de puternicele bătălii social-politice în fruntea cărora s-a situat, de la nașterea sa, P.C.R. — demn continuator al luptei seculare a poporului nostru pentru libertate națională și socială.

Expresie a puterii clasei muncitoare, Republica a constituit cadrul statal pentru apărarea și dezvoltarea cuceririlor revoluționar-democratice ale oamenilor muncii, desfășurarea pe o linie continuu ascendentă a procesului de construire a socialismului.

În comunicarea sa, tovarășul PAVEL ȘTEFAN a arătat că clasa muncitoare, cea mai înaintată clasă a societății noastre, clasă consecvent revoluționară, și-a cucerit rolul de forță politică conducătoare în decursul multor ani de eroică luptă pe care a dus-o împotriva dominației claselor exploatare, pentru apărarea intereselor vitale ale întregului popor român. Odată cu proclamarea Republicii, clasa muncitoare și-a asumat misiunea de înaltă răspundere istorică de a conduce națiunea noastră pe calea făuririi noii orînduirii sociale, a socialismului și comunismului în România.

Cele trei decenii care au trecut de la proclamarea Republicii, a subliniat tovarășul ION TOTU, reprezintă o perioadă istorică în decursul căreia s-au desfășurat profunde transformări revoluționare. Vorbitorul a arătat că victoria deplină a relațiilor de producție socialiste și formarea economiei socialiste unitare, transformarea României dintr-o țară agrară, cu o industrie slab dezvoltată, într-o țară industrial-agrară, trecerea la construirea societății socialiste multilateral dezvoltate sînt procese cu semnificații istorice deosebite, care definesc nu numai pre-

zentul, dar și viitorul națiunii noastre românești.

Tovarășul IOAN CETERCHI, în comunicarea sa, a subliniat că, drept rezultat al activității creatoare a conducerii partidului, al contribuției nemijlocite a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, țara noastră dispune de un cadru organizatoric care asigură participarea eficientă a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea vieții sociale, a întregii societăți. Vorbitoarea arătată că, în concepția partidului nostru, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate presupune creșterea rolului statului și afirmarea permanentă a democrației socialiste, bazată pe participarea activă a tuturor oamenilor muncii la conducerea statului și societății.

În comunicarea sa, tovarășul MIHNEA GHEORGHIU a relevat că în cei 30 de ani de la proclamarea Republicii au fost realizate succese remarcabile și pe tărîmul științelor, învățămîntului, culturii și artei. Vorbitoarea arătată că, în toate domeniile de manifestare, intelectualitatea noastră muncitoare și creatoare, însuflețită de patriotism, este luminată și călăuzită de concepția pentru care a optat, concepția filozofică despre lume și istorie a clasei muncitoare, materialismul dialectic și istoric.

Tovarășul GEORGE MACOVESCU, în comunicarea prezentată, a subliniat că cele trei decenii care s-au scurs de la proclamarea Republicii, decenii în care poporul român a parcurs un impresiionant drum spre progres, și-au găsit expresia și în activitatea internațională a României, la rîndul ei parte integrantă a operei creatoare de dezvoltare multilaterală și construcție socialistă în țara noastră. Marele rezultat al acestor ani de muncă și luptă este dobîndirea reală a independenței și suveranității naționale a țării noastre, atribute fundamentale ale statului, exercitate în sensul promovării unei politici interne și externe conforme cu interesele și aspirațiile poporului român.

Vorbitorul a relevat că politica externă a României, al cărei promotor strălucit este președintele NICOLAE CEAUȘESCU, se distinge prin realism și clarviziune, printr-un profund caracter științific, ea răspunzînd imperativelor majore ale cauzei păcii și socialismului, colaborării și înțelegerii între popoare.

În încheierea lucrărilor Sesiunii, participanții au adresat o telegramă Comite-

tului Central al partidului, tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, în care se spune :

Acum, cînd facem bilanțul marilor realizări obținute de poporul român în anii Republicii, recunoștința fierbinte a întregului popor se îndreaptă spre Partidul Comunist Român, spre conducerea sa, către dumneavoastră, tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU, fiu iubit al patriei, neobosit revoluționar și patriot înflăcărat, întrunind cele mai nobile trăsături ale neamului românesc, pentru a cărui fericire și bunăstare vă dedicați întreaga putere de muncă, abnegație și devotamentul, virtuți care v-au adus prețuirea și stima neșărmurită a întregului nostru popor, un prestigiu binemeritat în întreaga lume.

Comunicările prezentate au reliefat contribuțiile pe care le-ați adus la dezvoltarea creatoare a socialismului științific, la soluționarea problemelor construcției socialiste, a marilor probleme cu care este confruntată lumea contemporană, au subliniat că magistralul Raport prezentat recent înaltului forum al comuniștilor români atestă, încă o dată, capacitatea partidului nostru, în frunte cu dumneavoastră, mult stimat tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU, de a da expresie științifică, realistă exigențelor accelerării progresului economico-social al patriei noastre pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului.

La încheierea acestui an, în care poporul român a sărbătorit 100 de ani de la cucerirea prin luptă a independenței naționale, în care Conferința Națională a partidului a dat un nou impuls Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, acum, cînd sărbătorim a XXX-a aniversare a proclamării Republicii, permiteți-ne, mult stimat și iubite tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU, în preajma aniversării a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară, să vă aducem fierbintele nostru omagiu, să vă dorim noi și tot mai mari succese în activitatea neobosită desfășurată în fruntea partidului și statului, închinată fericirii patriei noastre socialiste, cauzei comunismului și păcii în lume, să vă urăm multă sănătate și fericire, să vă asigurăm de hotărîrea noastră nestrămutată de a nu precepeți nici un efort pentru înfăptuirea mărețelor sarcini pe care le-ați definit cu atîta clarviziune.

SUMARUL NUMERELOR 1—6/1977

Expunerea prezentată de tovarăşul **NICOLAE CEAUŞESCU** la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al P.C.R., Marii Adunări Naţionale şi activului central de partid şi de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenţei de stat a României . . . II/3*

Proclamaţia Sesiunii solemne a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naţionale şi activului central de partid şi de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenţei de stat a României . . . II/26

Tovarăşului **NICOLAE CEAUŞESCU** i-a fost conferită cea mai înaltă distincţie a Consiliului Mondial al Păcii — medalia de aur „Frédéric Joliot-Curie“ . . . VI/3

EDITORIALE

70 de ani de la marea răscoală a ţăranilor din România . . . I/3

Ani de istorice înfăptuiri socialiste ale poporului nostru condus de Partidul Comunist Român . . . V/3

CENTENARUL INDEPENDENŢEI NAŢIONALE A ROMÂNIEI

ION POPESCU-PUTURI : Programul P.C.R. despre independenţa naţională a României ca permanenţă a istoriei poporului nostru . . . I/15

ION COMAN : Comandamentul Armatei române în războiul de independenţă din 1877—1878 . . . I/39

ILIE CEAUŞESCU : File din cronica luptei poporului român pentru independenţă . . . I/54

ION POPESCU-PUTURI, MIRCEA MUŞAT : Partidul Comunist Român, stegar al luptei pentru salvagardarea suveranităţii şi independenţei naţionale a României . . . II/30

GHEORGHE GOMOIU : Caracterul naţional şi popular al războiului României pentru independenţă . . . II/45

CONSTANTIN OLTEANU : Eroismul Armatei române în războiul pentru independenţa României . . . II/59

VIORICA MOISUC, GHEORGHE ZAHARIA : Politica externă a României de respectare a dreptului internaţional, a existenţei independente şi suverane a popoarelor . . . II/80

60 DE ANI DE LA MĂRETELE IZBÎNZI DE LA MĂRĂŞTI — MĂRĂŞEŞTI — OITUZ

GHEORGHE ZAHARIA : Mărăşti-Mărăşeşti-Oituz — marea epopee din vara anului 1917 . . . III/3

N. N. CONSTANTINESCU, I. CUPŞA : Efortul militar şi material al României în anii primului război mondial . . . III/13

CONSTANTIN CĂZĂNIŞTEANU : Caracterul popular al războiului de reîntregire naţională . . . III/23

STUDII

GHEORGHE SURPAT : Politica P.C.R. de dezvoltare multilaterală a omului, de ridicare a nivelului de trai, în procesul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate . . . IV/3

DUMITRU MAZILU : Solidaritatea militantă a poporului român cu lupta popoarelor eliberate de sub dominaţia imperialismului, pentru independenţă şi suveranitate deplină, pentru progres social . . . IV/23

VASILE BÎRZĂ : Fapte de eroism ale tineretului în insurecţie şi în războiul antihitlerist . . . IV/35

ION ENESCU : Politica externă a României în anii 1944—1947 . . . IV/58

ION POPESCU-PUTURI : Gîndirea şi activitatea revoluţionară creatoare a tovarăşului **NICOLAE CEAUŞESCU** în conducerea destinului poporului român . . . V/19

G-ral maior ILIE CEAUŞESCU, g-ral maior CONSTANTIN OLTEANU : Evoluţia forţelor armate române în procesul transformărilor revoluţionar-democratice . . . V/29

ELENA MUREŞAN : Dezvoltarea conştiinţei socialiste a maselor şi formarea omului nou în concepţia Partidului Comunist Român . . . V/43

ION POPESCU-PUTURI : Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916 . . . VI/7

DUMITRU V. FIROIU : Statul socialist — rezultat al luptei revoluţionare şi democratice a poporului . . . VI/24

ION ARDELEANU : Democraţia socialistă — încununare a luptei maselor populare pentru dreptate şi echitate socială . . . VI/41

ARTICOLE — COMUNICĂRI

GHEORGHE PRODEA : Programul P.C.R. despre imperativul istoric al colaborării dintre comunişti, socialiştii şi alte forţe democratice şi progresiste în etapa actuală . . . III/55

FLOREA DRAGNE : Afirmarea sindicatelor în viaţa politică a României (1918—1921) . . . III/71

ELENA VOICULESCU, MARIN VOICULESCU : Ideologia şi practica nealinierii . . . III/82

JUDEŢELE PATRIEI — TRADIŢIE ŞI CONTEMPORANEITATE

SIMION DOBROVICI : Vrancea — prezentă viguroasă în lupta poporului nostru pentru progres social, pentru independenţă şi unitate naţională . . . I/78

ILIE RĂDULESCU : Judeţul Hunedoara în contextul istoriei patriei . . . III/33

MIHAI TELESCU : Judeţul Timiş pe coordonatele istoriei poporului român . . . IV/77

IOAN FORIŞ : Judeţul Satu Mare în contextul istoriei patriei . . . V/82

GHEORGHE BLAJ : Județul Bihor în
contextul istoriei patriei . . . VI/88

2050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. priv-
vind aniversarea a 2050 de ani de
la crearea primului stat dac
centralizat și independent . . . VI/116

Cetatea Helis — capitala regelui dac
Dromichaetes. Contribuții privind
istoria de peste două milenii a ora-
șului București : Carmen Bogdan . VI/120

TRECUTUL DE LUPĂ AL POPORULUI ROMÂN — OBIECT DE STUDIU ȘI EVOCARE ÎN MIȘCAREA NOASTRĂ MUNCITOREASCĂ

Statutul politico-juridic al țărilor ro-
mâne de la formarea lor și pînă la
proclamarea independenței de stat
depline a României : Dumitru
V. Firoiu . . . III/106

Femeile române în lupta pentru in-
dependența națională a țării :
Maria Totu, Doina Smărcea . . . III/125

Din cronica luptei pentru unirea
Moldovei cu Muntenia : Mircea
Mușat . . . IV/106

Femeile — participante active la elabo-
rarea și aplicarea politicii P.C.R.
de dezvoltare multilaterală a Româ-
niei socialiste (II) : Doina Smărcea IV/123

ANIVERSĂRI

Iosip Broz Tito. Cu prilejul împlinirii
a 85 de ani de viață și a 40 de ani
în fruntea partidului comunistilor
iugoslavi . . . II/92

A 60-a aniversare a sărbătorii popoare-
lor Uniunii Sovietice, a statului so-
vietic — Marea Revoluției Socialiste
din Octombrie . . . V/102

CURS UNIVERSITAR : PROBLEME FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI PATRIEI, A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Cucerirea independenței, rod al luptei
poporului român, moment istoric
hotărîtor în evoluția României mo-
derne : prof. univ. dr. Nichita
Adăniloale . . . I/93

Mișcarea muncitorească din România
în perioada 1878—1916. Constituirea
partidului politic al clasei munci-
toare și semnificația sa istorică :
Ion Mamina, dr. Vasile Niculae . I/108

România în anii primului război mon-
dial : dr. Viorica Moisuc . . . I/129

Marea unire din 1918 și confirmarea ei
pe plan internațional : conf. univ.
dr. Mircea Mușat . . . I/144

Mișcarea muncitorească din România
în anii 1918—1921. Însemnătatea ma-
relii congres al partidului clasei
muncitoare din mai 1921 : dr.
Gheorghe Unc . . . I/160

Trăsăturile regimului social-politic din
România în perioada interbelică.
Lupta forțelor democratice în

frunte cu P.C.R. împotriva primej-
diei fasciste, pentru apărarea inde-
pendenței, suveranității și integri-
tății României : conf. univ.
Ion Ardeleanu . . . I/176

Lupta forțelor revoluționare, patrio-
tice, în frunte cu P.C.R., împotriva
dictaturii militare-fasciste și a răz-
boiului hitlerist. Pregătirea și în-
făptuirea insurecției naționale ar-
mate, antifasciste și antimperia-
liste, din august 1944. Participa-
rea României la războiul antihit-
lerist : dr. Gheorghe Zaharia . . . I/195

Revoluția democrat-populară în Româ-
nia (1944—1947) : conf. univ. dr.
Mihai Fătu . . . II/97

Desfășurarea opere de construire a
socialismului în România în anii
1948—1962 : conf. univ. dr. Ion Spă-
lățelu . . . II/123

Consolidarea societății socialiste în
România în anii 1962—1969. Congre-
sul al IX-lea al P.C.R. : conf.
dr. Gheorghe Surpat . . . II/144

Trecerea la edificarea societății socia-
liste multilateral dezvoltate. Pro-
gramul P.C.R. de făurire a societă-
ții socialiste multilateral dezvoltate
și înaintare a României spre co-
munism : conf. univ. dr. Gh. I.
Ioniță . . . II/158

Solidaritatea internațională a mișcării
muncitorești și socialiste, a Partid-
ului Comunist Român cu mișcarea
revoluționară de pretutindeni, cu
partidele comuniste și muncito-
rești : Virgil Smărcea . . . II/179

Locul și rolul poporului român în
istoria universală : dr. Nicolae
Copolu . . . II/194

DEZBATERE

Cu privire la căile de trecere la so-
cialism : Valter Roman . . . III/93

DOCUMENTE

Din arhiva istoriei României (V) . . . III/141

Din arhiva istoriei României (VI) . . . IV/133

Din arhiva istoriei României (VII) . . . V/112

Continuitatea istorică, unitatea și in-
dependența națională a românilor
în opera lui Nicolae Bălcescu . . . V/57

Din arhiva istoriei României (VIII) . . . VI/126

DOCUMENTAR

Înfrățiti în lupta și munca comună
pentru înflorirea României : László
Gergely, Nicolae Rauș . . . IV/172

ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI REVOLUȚIONARE, DEMOCRATICE ȘI PROGRESISTE INTERNAȚIONALE

Deposdarea de putere a burgheziei
monopoliste. Făurirea și rolul in-
dustriei socialiste în Republica De-
mocrată Germană : Friedler Helene,
Menzel Helmut . . . I/214

Coordonate ale istoriei africane contem-
porane : Elena Voiculescu . . . I/226

Internaționala Socialistă și unele pro-
bleme ale lumii contemporane :
Emilia Bălănică . . . V/153

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

- Din activitatea pe linia relațiilor internaționale a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în anul 1976 :
- Gheorghe Unc I/234
- Simpozion româno-mongol : Emilia Caraba I/236
- Paris : Simpozion al istoricilor români și francezi II/209
- 4—6 mai 1977. Sesiune științifică internațională prilejuită de aniversarea centenarului independenței naționale a României III/169
- Giurgiu — Inaugurarea Muzeului luptei pentru independența poporului român III/171
- Berlin. Simpozion româno-german : Florian Tănăsescu III/172
- Sesiune științifică cu tema : „Eroismul poporului român în lupta pentru apărarea țării“ IV/198
- Dezbateri privind periodizarea istoriei poporului român IV/199
- Simpozionul româno-iugoslav IV/202
- A doua sesiune a Comisiei mixte de istorie româno-polone : Milică Moldoveanu IV/203
- Simpozion dedicat împlinirii a 60 de ani de la glorioasele bătălii purtate de armata română la Mărăști, Mărășești, Oituz : Ioan Mitrea (Bacău) V/163
- Carei — Sesiune de comunicări științifice consacrată zilei Armatei Republicii Socialiste România V/164
- Sesiune științifică cu tema : „Însemnătatea internațională a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie ; România și Revoluția din Octombrie“ V/164

- Expoziția documentară : „Lenin-Octombrie-Contemporaneitatea“ V/165
- Expoziția documentară : „A 60 aniversare a sărbătorii popoarelor Uniunii Sovietice, a statului sovietic — Marea Revoluție Socialistă din Octombrie“ V/167
- Urbino (Italia) — „A treia săptămână internațională de studii marxiste“ : Cristian Popișteanu, Florian Tănăsescu V/168

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- Rezistența europeană. 1938—1945, vol. III, Editura militară, București, 1976, 374 p. : Ion Calafeteanu III/177
- Ion Ghica, Scrisori către Vasile Alecsandri, Editura „Minerva“, București, 1976, 454 p. : Nicolae Copoiu III/180
- La trecutu-ți mare, mare viitor. Album editat de C.C. al U.T.C., București, 1977 : Ion Tomescu III/184
- Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 574 p. : Gheorghe Unc V/172
- Al. Gh. Savu, Sistemul partidelor politice din România, 1919—1940, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, 260 p. : Ioan Scurtu V/174
- Barbara W. Tuchman, Trufașa citadelă, Editura politică, București, 1977, 608 p. : Nicolae Copoiu V/176
- Academician profesor
Petre Constantinescu-Iași VI/171

СОДЕРЖАНИЕ

НАРОД, ПАРТИЯ, ВСЯ СТРАНА — ВОДУШЕВЛЕННЫЕ ГЛУБОКИМИ ЧУВСТВАМИ УВАЖЕНИЯ И ДРУЖЕСТВА — ПРАЗДНОВАЛИ ТОВАРИЩА НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ ПО СЛУЧАЮ 60-ой ГОДОВЩИНЫ ЖИЗНИ И БОЛЕЕ 45-и ЛЕТ РЕВОЛЮЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

- Приветствие Центрального Комитета Румынской Коммунистической Партии, Государственного Совета и Правительства 3
- Постановление о повторном награждении товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ высшим почетным званием «Героя Социалистической Республики Румыния» и орденом «Победа социализма». 11
- Речь товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ на праздничном собрании, посвященное 60-ой годовщине жизни и более 45-и лет революционной деятельности. 12
- Речь товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ 24-го января 1978 года, по случаю присвоения титулов доктора экономических наук и доктора политических наук. 27
- Выставка: «Доказательства любви, глубокого уважения и высокой оценки оказанными председателю НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ и Елене Чаушеску, многочисленных дружеских и товарищеских связей между румынским народом и народами других стран». 37
- Приветствие Института исторических и общественно-политических исследований при Ц.К. РКП товарищу НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ по случаю 60-ой годовщины

жизни и более 45-и лет революционной деятельности 42

★

- ИОН ПОПЕСКУ ПУЦУРЬ: Концепция товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ о роли истории родины и рабочего движения в развитии и утверждении румынского народа. ИОН КОМАН: Деятельность РКП, товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ для укрепления обороноспособности, революционных достижений народа, независимости и национального суверенитета. 60
- ЛУИДЖИ ЛОНГО: Сочинения товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ опубликованные в Италии. 81
- Съезд единой революционной партии рабочего класса в феврале 1948 г. Историческое значение 84
- УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ
- ЛАУРЕАН ТУЛАЙ: Уезд Салаж в контексте истории отчизны. 96

СООБЩЕНИЯ

- О союзнической политике РКП в период 1921—1933 гг.: МИХАЙ ФЭТУ 112
- Вклады общественно-политического румынского мышления 1848 года в процессе утверждения научного социализма на международном плане: НИКОЛАЕ РАУШ. 127

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

- Братание в совместной борьбе и работе для расцвета Румынии (II): Л. ГЕРГЕЙ, Р. НИКОЛАЕ. 148

ДОКУМЕНТЫ

Из архива истории Румынии (IX). 174

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Содержание номеров журнала в 1977 году. 204

SUMMARY

THE PEOPLE, THE PARTY, THE WHOLE COUNTRY WITH A FEELING OF HIGH PRAISE AND FRIENDSHIP CELEBRATED THE 60th ANNIVERSARY OF COMRADE NICOLAE CEAUSESCU AND OVER 45 YEARS OF REVOLUTIONARY ACTIVITY

- Address of the Central Committee of the Romanian Communist Party, of the State Council and of the Government. 3
- Decree for a Second Time Award of the Supreme Honour Title „Hero of the Socialist Republic of Romania“ and the Order „Victory of Socialism“ to Comrade NICOLAE CEAUSESCU 11
- Comrade NICOLAE CEAUSESCU's Speech delivered at the Festive Meeting dedicated to His 60th Anniversary and over 45 years of revolutionary activity. 12
- Comrade NICOLAE CEAUSESCU's Speech on January 24th, 1978, delivered at the award of the titles of Master in Political Sciences and Master of Economics. 27
- Exhibition „Proofs of Love and High Esteem and Deep Praise enjoyed by Comrade NICOLAE CEAUSESCU and Comrade Elena Ceauescu the Broad Relations of Friendship and Collaboration between the Romanian People and the Peoples of Other Countries“ 37

- Address of the Institute of Historical and Social Political Studies by the CC of the RCP Addressed to Comrade NICOLAE CEAUSESCU on the 60th Anniversary and over 45 years of Revolutionary Activity 42

ION POPESCU PUTURI: Comrade NICOLAE CEAUSESCU'S Conception about the Role of the Homeland's History, of the Workers' Movement in the Development and Assertion of the Romanian People 44

ION COMAN: The Activity of the Romanian Communist Party, of Comrade NICOLAE CEAUSESCU aiming at strengthening the capacity to defend the revolutionary gains of the people, the national independence and sovereignty 60

LUIGI LONGO: Comrade NICOLAE CEAUSESCU's Work in Italy 81

The Congress of the revolutionary unique Party of the working class from February 1948. Historical significance 84

HOMELAND'S COUNTIES — TRADITION AND CONTEMPORANEITY

LAUREAN TULAI: Sălaj County in the Context of the Homeland's history 96

REPORTS

On the alliance policy promoted by the R.C.P. during the years 1921 — 1933: MIHAI FĂTU Contributions of the 1948 Romanian social-political thinking in the Context of asserting the scientific socialism throughout the world: NICOLAE RAUŞ 127

DOCUMENTARY STUDIES

Brotherhood in the joint struggle and work for the flourishing of Romania (II): L. GERGELY, R. NICOLAE. 147

DOCUMENTS

Excerpts of Archives of Romania's History (IX) 174

SCIENTIFIC LIFE

Summary of issues 1—6/1977 204

SOMMAIRE

LE PEUPLE, LE PARTI, LE PAYS TOUT ENTIER ONT FÊTÉ AVEC DES SENTIMENTS DE HAUTE ESTIME ET D'AMITIÉ LE CAMARADE NICOLAE CEAUSESCU A L'OCCASION DE LA CÉLÉBRATION DE SON 60ème ANNIVERSAIRE ET DES PLUS DE 45 ANNÉES D'ACTIVITÉ RÉVOLUTIONNAIRE

- Message du Comité Central du Parti Communiste Roumain, du Conseil de l'Etat et du Gouvernement 3
- Décret conférant pour la seconde fois au camarade NICOLAE CEAUSESCU le titre d'honneur suprême de „Héros de la République Socialiste de Roumanie“ et l'ordre „Victoire du socialisme“ 11
- Discours prononcé par le camarade NICOLAE CEAUSESCU à l'assemblée festive consacrée à la célébration de son 60ème anniversaire et des plus de 45 années de son activité révolutionnaire 12
- Discours prononcé par le camarade NICOLAE CEAUSESCU le 24 janvier 1978 à l'occasion de l'attribution des titres de docteur en sciences politiques et de docteur en économie 27
- Exposition intitulée: „Témoignages de l'attachement, de la haute estime et profonde appréciation dont bénéficient le président NICOLAE CEAUSESCU et la camarade Elena Ceauescu, des amples relations d'amitié et de collaboration entre le peuple roumain et les peuples d'autres pays“ 37
- Message adressé par l'Institut d'études historiques et sociales — politiques près du C.C. du P.C.R. au camarade NICOLAE CEAUSESCU lors du 60ème anniversaire de sa naissance et de la célébration des plus de 45 années d'activité révolutionnaire 42

ION POPESCU-PUTURI: La conception du camarade NICOLAE CEAUSESCU touchant le rôle de l'histoire de la patrie, du mouvement révolutionnaire pour le développement et l'affirmation du peuple roumain 44

ION COMAN: Activité du Parti Communiste Roumain, du camarade NICOLAE CEAUSESCU pour le renforcement de la capacité de défense, des conquêtes révolutionnaires du peuple, de l'indépendance et de la souveraineté nationales 60

LUIGI LONGO: L'œuvre du camarade NICOLAE CEAUSESCU en Italie 81

Le Congrès du parti révolutionnaire unique de la classe ouvrière du février 1948. Significations historiques 84

LES DÉPARTEMENTS DE LA PATRIE —

TRADITION ET CONTEMPORANEITÉ

LAUREAN TULAI: Le département de Sălaj dans le contexte de l'histoire de la patrie .. 96

COMMUNICATIONS

Sur la politique d'alliances promue par le P.C.R. au cours des années 1921 — 1933: MIHAI FĂTU 112

Contributions de la pensée socio-politique roumaine dans le contexte de l'affirmation du socialisme scientifique au plan international: NICOLAE RAUŞ 127

ETUDES — DOCUMENTAIRES

Fraternisant dans la lutte et le labeur communs pour l'épanouissement de la Roumanie (II): L. GERGELY, R. NICOLAE 147

DOCUMENTS

Extraits des archives de l'Histoire de la Roumanie (IX). 174

LA VIE SCIENTIFIQUE

Sommaire des numéros 1—6/1977 204

SUMARIO

EL PUEBLO, EL PARTIDO, TODO EL PAIS HAN FESTEJADO CON SENTIMIENTO DE ALTA ESTIMA Y AMISTAD AL CAMARADA NICOLAE CEAUȘESCU CON MOTIVO DE CUMPLIR 60 AÑOS DE VIDA Y MÁS DE 45 AÑOS DE ACTI- VIDAD REVOLUCIONARIA

- Mensaje del Comité Central del Partido Comu-
nista Rumano, del Consejo de Estado y del
Gobierno 3
- Decreto respecto a la condecoración por la
segunda vez del Título de Honor Supremo
„Héroe de la República Socialista de Ruma-
nia“ y del Orden „La victoria del Socialis-
mo“ al camarada NICOLAE CEAUȘESCU 11
- Discurso del camarada NICOLAE CEAU-
ȘESCU al asamblea solemne consagrada al
aniversario del cumplimiento 60 años de
vida y más de 45 años de actividad revolu-
cionaria. 12
- Discurso del camarada NICOLAE
CEAUȘESCU el día de 27 de enero de 1978
con la ocasión de conferir el título de „Doctor
en ciencias políticas y el título de „Doctor
en economía“. 27
- La Exposición: „Pruebas del cariño, de la
estima y profundo aprecio de que gozan el
presidente NICOLAE CEAUȘESCU y cama-
rada Elena Ceașescu de las amplias rela-
ciones de amistad y colaboración existentes
entre el pueblo rumano y los pueblos de
otros países 37
- Mensaje del Instituto de Estudios Históricos
y Social-Políticos adscrito al Comité Cen-
tral del Partido Comunista Rumano diri-
gido al camarada NICOLAE CEAUȘESCU

con motivo de aniversar 60 años de vida y
más de 45 años de actividad revolucionaria 42

★

ION POPESCU-PUTURI: La concepción
de NICOLAE CEAUȘESCU concerniente al pa-
pel de la historia del país, del movimiento
obrero en el desarrollo y la afirmación del pue-
blo rumano. 44

ION COMAN: La actividad del partido co-
munista del camarada NICOLAE CEAUȘESCU
por el fortalecimiento de la capacidad de de-
fensa, de las conquistas revolucionaria del
pueblo, de la independencia y soberanía na-
cional 60

LUIGI LONGO: La obra del camarada
NICOLAE CEAUȘESCU en Italia. 81

El Congreso del Partido revolucionario único
de clase obrero de febrero de 1948. Semni-
ficaciones históricas. 84

LOS DISTRITOS DE LA PATRIA—TRADI- CIÓN Y CONTEMPORANEIDAD

LAUREAN TULAI: El distrito Sălaj en el
contexto de la historia de la patria. 96

COMUNICACIONES

Con respecto a la política de alianza promovida
del Partido Comunista Rumano en los
años 1921—1933: MIHAI FĂTU: 112

Contribuciones del pensamiento social-político
rumano de 1848 en el contexto de la afirma-
ción del socialismo: NICOLAE RAUȘ 127

ESTUDIOS DOCUMENTALES

Fraternizados en lucha y trabajo comun por el
florecimiento de la Rumania Socialista (II):
L. GERGELY, R. NICOLAE. 144

DOCUMENTOS

Del archivo de la historia de Rumania (IX) 174

VIDA CIENTIFICA

El sumario de los numeros 1—6/1977 204

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între
orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60,
interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de
pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile
poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

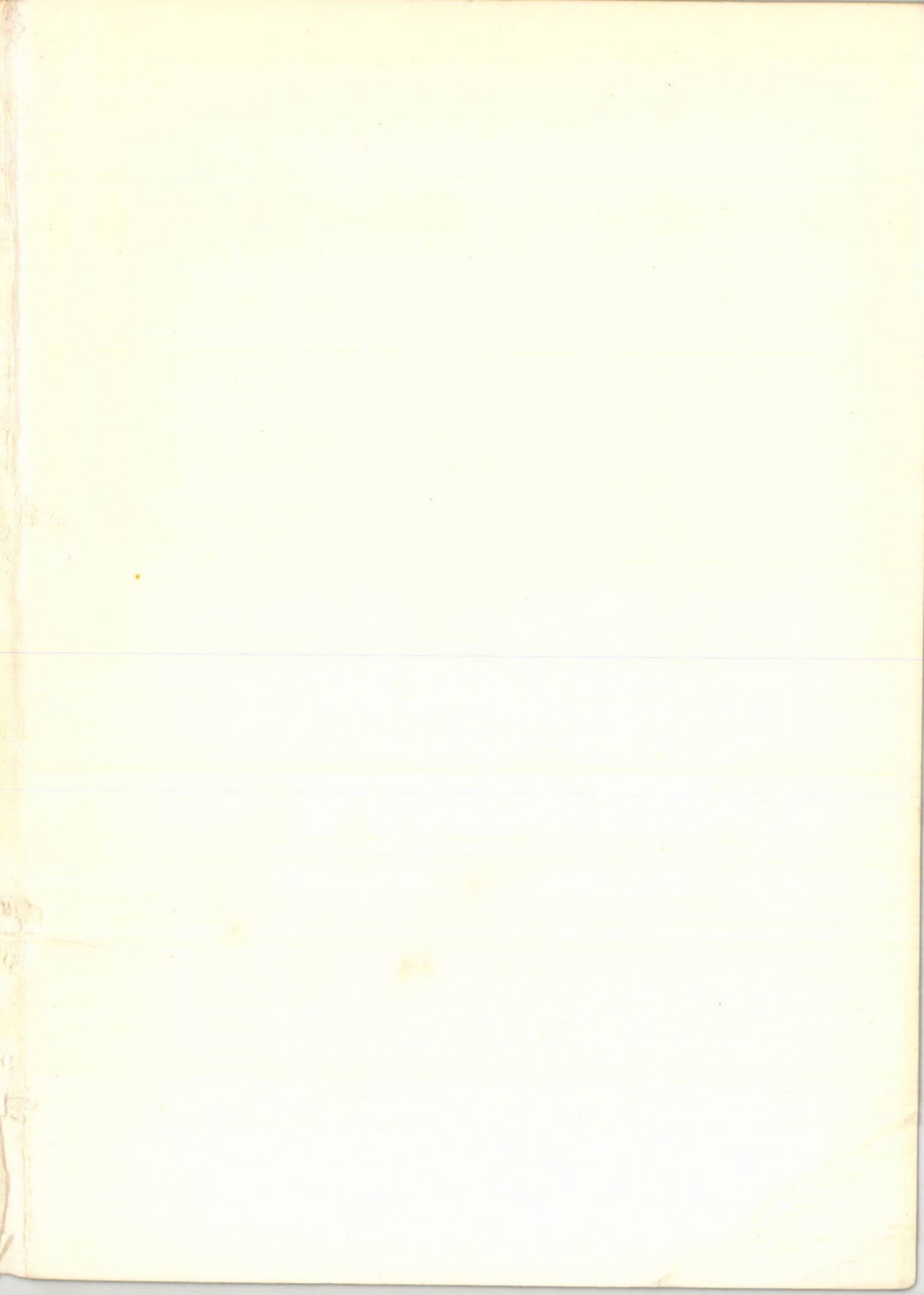
Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii
„ROMPRESFILATELIA“ — Serviciul Import-Export presă — București — Calea
Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei“

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

78982

anale de istorie

anul XXIV 2 1978

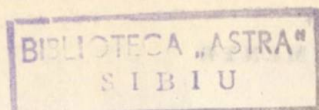
200

0 III 2005

78982

-- VLU. 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIV

2

1978

S U M A R

ION POPESCU-PUȚURI : Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916 (II)	3
GHEORGHE SURPAT : Contribuția Partidului Comunist Român la dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste	17
GHEORGHE UNC : Participarea naționalităților conlocuitoare, împreună cu poporul român, la înfăptuirea transformărilor revoluționare, democratice și la edificarea socialismului în România	40
VASILE NICULAE : Politica de alianțe a partidului clasei muncitoare din România la sfîrșitul secolului al XIX-lea	53

2 050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

GHEORGHE POP : Județul Maramureș în întîmpinarea aniversării a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent	71
DINU C. GIURESCU : Continuitatea statului la români	88

STUDII DOCUMENTARE

Partidul Comunist Român în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră	97
---	----

28606.

DOCUMENTE

Din arhiva istoriei României (X)	125
--	-----

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Simpozionul cu tema : „Făurirea partidului politic unic al clasei muncitoare — rezultat al unui proces istoric, obiectiv, contribuție la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale	164
Varșovia : Simpozion științific prilejuit de aniversarea a 20 de ani de activitate a revistei „Z Pola Walki“	176
Din activitatea pe plan internațional a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în anul 1977	177

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMÂRCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA.

Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916 (II)

ION POPESCU-PUTURI

Războiul României declarat în vara anului 1916, pentru eliberarea provinciilor istorice românești — Ardealul, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina — de sub cîmpul monarhiei dualiste austro-ungare, ca război just, național, a fost purtat de întregul popor român. Mobilizarea decretată în seara zilei de 14/27 august 1916, cînd s-a trimis la Viena *declarația de război* a României către Austro-Ungaria, a fost însoțită de un entuziasm de nedescris. Chiar în noaptea decretării mobilizării, conform planului de operațiuni, dinainte stabilit, trupele române de acoperire au trecut Munții Carpați, înaintînd pe toată întinderea zonei muntoase de la Dorna și pînă la Orșova.

În scurt timp de la intrarea României în război, armatele române au izgonit armatele austro-ungare din Brașov, Făgăraș, Sfîntul Gheorghe și din alte localități ajungînd pînă în apropierea Sibiului și Sighișoarei.

Planul de operațiuni, aprobat de conducătorii statului român, își fixa ca obiectiv strategic al forțelor armate române, zdrobirea forțelor de rezistență austro-ungare în Transilvania și înaintarea rapidă în Cîmpia ungară, ceea ce permitea o scurtare simțitoare a frontului românesc, inițial pe toți Carpații, o joncțiune cu armatele ruse, cu repercusiuni dintre cele mai grave pentru statul grofilor și baronilor unguri și pentru armatele Puterilor Centrale aflate în Peninsula Balcanică.

Declarația de război a României neașteptată de către Puterile Centrale, ca și înaintarea fulgerătoare a armatelor sale în Transilvania a constituit un ajutor de mare preț francezilor, unde la Verdun armatele germane erau într-o puternică ofensivă. Neputînd rezista singure împotriva trupelor române, unitățile austro-ungare pe frontul din Transilvania au fost întărite cu puternice divizii germane, aproape 40, scoase de pe frontul de vest.

Dar ofensiva victorioasă a armatelor române a fost oprită. Aceasta din cauza aliaților României — Marile Puteri Rusia, Franța, Anglia și Italia —, care nu și-au respectat obligațiile asumate cu ocazia încheierii, în august 1916, a convenției militare cu guvernul român. În primul rînd, în pofida obligațiilor semnate și de șeful Statului Major al armatelor impe-

riale ruse, Alexeev, ofensiva pe frontul rusesc a armatelor țariste conduse de generalul Brussilov nu a continuat cu vigoare, ceea ce a avut urmări dintre cele mai negative. Multe din unitățile militare ale Puterilor Centrale rămânând disponibile, de pe acest front, au fost aduse pe frontul român. O a doua cauză importantă a nereușitei intervenției române a fost pricinuită de aliații occidentali, care nu și-au respectat angajamentele asumate, la semnarea convenției militare, de a începe o puternică ofensivă a forțelor militare franco-engleze, conduse de generalul Sarrail, la Salonic în Balcani, *încă cu o săptămână înainte de intrarea României în război*, pentru a reține armatele Puterilor Centrale conduse de generalul Mackensen, trimis special în Bulgaria, și care pregătise o mare ofensivă în sud împotriva românilor. Armatele Puterilor Centrale și mai ales cele bulgărești, nefiind reținute în Balcani de nici o ofensivă a armatelor Antantei, s-au năpustit prin surprindere cu toată puterea de foc a celor peste 120 000 de soldați asupra României, care își avea grosul forțelor sale armate înregimentate în frontul din Transilvania. La aceasta a mai concurat și nerespectarea de către guvernul țarist a obligațiilor asumate tot cu ocazia semnării Convenției militare, de a trimite, *în momentul mobilizării României*, două divizii de infanterie și una de cavalerie, pentru a coopera cu Armata română pe frontul de sud al României împotriva eventualei ofensive dinspre sud a armatelor Puterilor Centrale. Venite cu întârziere, unitățile ruse de sub conducerea generalului Zaioncikovski nu s-au angajat hotărât în lupte, contribuind astfel la insuccesul de la Turtucaia al Armatei române. O a patra cauză, aceasta legată mai ales de puterea de rezistență a Armatei române, a constatat în faptul că guvernul țarist, alături de Franța, Anglia și Italia nu și-au respectat nici una din obligațiunile din Convenția militară încheiată cu România, privitoare la aprovizionarea *ritmică zilnic* în medie cu 300 tone munițiuni și material de război. Dacă în primele zile acest material a venit conform înțelegerii, pe urmă el s-a desfășurat cu totul nesatisfăcător, multe din aceste materiale de război, destinate de aliații occidentali României, au fost reținute pe teritoriul Rusiei țariste (singura cale de tranzit posibilă atunci), în gări, sau indicându-se de către administrația țaristă a căilor ferate cu totul altă destinație decât cea a României. La toate acestea mai trebuie adăugată încă o cauză, care deși nu rezulta direct din stipulațiile concrete ale Convenției militare încheiate între Marile Puteri ale Antantei și România se datorește vecinului din răsărit și care decurgea totuși direct din Tratatul politic general, prin care România era considerată *aliată* a puterilor Antantei : atunci când țara noastră s-a găsit într-o situație critică deosebit de gravă, când unitățile militare românești au fost nevoite, în pofida unui mare sacrificiu de sînge și a unor mari fapte de eroism, să cedeze pas cu pas importante teritorii din Transilvania, Oltenia, Muntenia, Dobrogea, inamicii ocupînd la 6 decembrie 1916 chiar Capitala țării — București. În această situație critică, cu toate intervențiile insistente ale Marelui Stat Major român și ale guvernului român pe lângă aliatul lor de la Petrograd de a veni în ajutor în vederea barării ofensivei armatelor Puterilor Centrale, aceste intervenții au rămas fără răspuns, ba uneori, sfidînd realitățile crude, Alexeev răspundea cinic că situația pe frontul român nu este așa de tragică după cum o prezentau românii. Atunci cînd frontul s-a stabilit pe linia Focșani-Nămoloasa, trupele țariste au trecut Prutul, ocupînd cea mai mare parte a frontului de pe Siret, consolidîndu-se puternic, ceea ce

larg zvonul că „acest front constituia pentru trupele țariste limita posibilă a unei Rusii mărite“¹.

Intrată în război la ultimatum-urile Marilor Puteri ale Antantei, pentru a le salva situația precară de pe fronturile de vest și de est, România este lovită, datorită planurilor imperialiste ale marilor puteri din ambele tabere, înțelegerilor intervenite între acestea încă înaintea intrării țării noastre în război. „Înfrângerea română — remarca generalul Iliescu — era prevăzută și planificată de d-l Stürmer, ministrul de externe al Rusiei — reprezentantul partidei germanofile în cabinetul de la Petrograd — care aștepta ca prin aceasta să se termine războiul“.

Marcel Cachin deputat în Parlamentul francez, în ședința secretă a acestuia ținută în 28 noiembrie 1916, a interpelat în această privință pe primul ministru francez, remarcând „Iată că ni se spune tot mereu, de douăzeci și opt de luni, că o fracțiune însemnată din guvernul rus este în mâinile birocrăției germane; vedem căzînd miniștri, vedem prefecți de poliție spinzurați, vedem puși sub acuzație miniștri de război ruși pentru că au pactizat cu inamicul... din punct de vedere al războiului însuși, am văzut mai multe ofensive rusești cînd s-au izbit de armatele austriace și au avut succes; ori de cîte ori s-au găsit în fața armatelor germane, sîntem obligați să recunoaștem că pînă acuma n-au putut împiedica invazia și că în ceasul de față sînt oprite de germani... iar în ceea ce privește politica internă a țării (a Rusiei — *n.n.*) sînt oameni la curte care conlucrează într-un chip permanent cu Germania și care se tem de victoria Aliaților (Antantei — *n.n.*), căci li-e frică ca ea să nu aducă în același timp desființarea absolutismului în Rusia“².

„Eșecul României — după cum remarca tocmai în această perioadă diplomatul rus Polivanov — nu e de natură a displăcea Rusiei“, căci România era în măsură să le taie calea spre Constantinopol, cu atît mai mult cu cît ar fi devenit mai puternică și ea, Rusia, își dădea seama că pretențiile române n-ar face decît să descrească cu insuccesul armatei regelui român, Ferdinand. „Dacă lucrurile s-ar fi desfășurat într-o astfel de manieră încît acordul politic și militar din 1916 cu România să fie complet realizat — remarca același diplomat —, ar fi fost creat în Balcani un stat foarte puternic, compus din Moldova — Valahia — Dobrogea (România actuală), din Transilvania, din Banat și din Bucovina (obținute în virtutea tratatului din 1916), cu o populație de aproape 13 milioane. În viitor acest stat cu greu ar fi nutrit sentimente prietenești față de Rusia și ar fi avut ca ambiție să-și realizeze visele sale naționale în Basarabia și în Balcani“.*

Înfrîngerea Armatei române era considerată de aliați ca o slăbiciune a României și nicidecum ca urmare directă a nerespectării obligațiilor asumate de marile puteri prin Tratatul și convenții cu țara noastră. Numai așa se explică de ce același Polivanov în urma dezastrelor provocat României lăsată descoperită de aliați propunea revizuirea Tratatului încheiat cu aceasta. „Politica rusească față de România — declara el — trebuie îndrumată în așa fel încît, pentru faptul că această țară nu și-a îndeplinit obligațiunile asumate prin tratatul de alianță, Rusia trebuie să-și modifice în folosul ei acest tratat“, adică să nu recunoască revendicările teritoriale ale României.

¹ Michel Prévost, *Românii și rușii*, București, 1925, p. 15.

² „Journal Officiel“, 10 noiembrie 1920.

* Charles Stiénon, *Le Mystère Roumain et la défection Russe*, Paris, Plon, 1918, p. 221—222.

În planurile ministrului de externe progerman Stürmer era definitivarea încheierii păcii separate cu Puterile Centrale, ca un rezultat direct al eșecului Armatei române și nu al unei înfrîngerii ruse, care să-i fi micșorat puterile sale sau ale țarului. Sacrificarea României era în fond o încununare a planului de mult stabilit între marile puteri. Vladimir Ilici Lenin însuși consemna în ianuarie 1917 că „despre planul de împărțire a României între Rusia și «Quadrupla alianță» (adică aliații Germaniei, Austro-Ungariei și Bulgariei), despre aceasta se vorbește pe față în presa imperialistă germană”³. Într-adevăr, în lucrarea sa „La Mystère roumaine et la défection russe”, apărută la Paris în 1918, Steinson Charles pomenește despre faptul că ministrul de externe al Rusiei, Stürmer, „ar fi încheiat o înțelegere cu [împăratul Germaniei] Wilhelm al II-lea pentru o împărțire a României : Valachia imperialilor [germani] și Moldova țarului, ceea ce explică — subliniază autorul francez — de ce inamicul s-a oprit în fața Siretului...” și adaugă „d. Stürmer a făcut să se repună planul său de pace separată asupra împărțirii României, împărțire convenită cu d. Jagow, începînd din primăvara anului 1916. Și după deputatul român [Basilescu] iată o dovadă : trecînd Siretul, baronul von dem Busche, ministrul Germaniei la București, a spus secretarului american d. Andrews care-l însoțea pînă la Iași : «Iată Siretul, frontieră a Rusiei»”⁴.

Sînt cunoscute planurile imperialiste cotropitoare ale Puterilor Centrale în timpul invadării cu trupele lor pămîntul României, ca și disputa puternică dintre guvernele de la Berlin, Viena, Budapesta și Sofia de a răpi fiecare cît mai mult pentru ele din trupul și bogățiile țării noastre⁴.

³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, București, Editura politică, 1965, p. 342.

⁴ În protocolul Consiliului de Coroană al monarhiei austro-ungare ținut la Viena la 22 ianuarie 1918 se menționează în această problemă : [...] Conte Czernin face la început o scurtă prezentare a tratativelor de la Brest-Litowsk și a situației actuale [...]

Mult mai importantă decît chestiunea unei păci separate cu maximaliștii este înțelegerea cu ucrainenii. La început, ucrainenii au pretins cedarea Galiției răsăritene, ceea ce li s-a refuzat categoric. Tot așa, referitor la ținuturile rutene ale Ungariei au primit răspunsul ferm : „Jos mîinile”. Acum ei cer împărțirea în două a Galiției și crearea unei provincii ucrainiene din Galiția răsăriteană și Bucovina [...]

La aceasta intervine în dezbateri primul ministru regal ungar care arată : Este vorba de două lucruri care trebuie net despărțite. 1 — De terminarea războiului cu acea parte a Rusiei care este reprezentată astăzi prin guvernul maximalist ; 2 — de constituirea unei provincii ucrainiene. Dacă primul punct este realizabil fără a provoca o ruptură cu Germania, atunci dr. Wekerle nu are nimic de obiectat, deoarece, înainte de îndeplinirea unui fapt accompli, îi apare nu numai deziderabilă, ci chiar necesară o discuție lămuritoare amănunțită cu guvernul german.

[...] Mai departe, dr. Wekerle trebuie să menționeze că reprezentanții ucrainieni la Brest-Litowsk îi inspiră prea puțină încredere — nu se știe de fapt de la cine provine mandatul acestora — și pe cine reprezintă ei. În afară de aceasta, ar fi trebuit să se stabilească în mod sigur, dacă într-adevăr în Ucraina stau la dispoziție suficiente cantități de cereale exportabile și dacă acestea pot fi și transportate. Ca drum de transport ar fi de luat în considerație exclusiv Dunărea. Spre a putea utiliza Dunărea ar fi trebuit să discutăm în prealabil cu România etc. etc. ! În legătură cu expunerea primului ministru regal ungar, contele Czernin declară că nu există alt apărător mai vajnic al alianței germane, dar totul are o limită : pacea nu ar trebui să eșueze din cauza unor veleități de anexiune germane, și la urma urmei despre aceasta este vorba [...]

La aceasta la cuvîntul șeful statului major general :

După părerea sa, încheierea păcii cu maximaliștii ruși — care nu se gîndesc decît la propagarea ideilor lor revoluționare, — ar fi de o importanță secundară și nu ar avea pentru noi nici o valoare practică, deoarece noi nu am avut staționate

Armata, guvernul și autoritățile române au fost nevoite să se retragă în Moldova. Numeroase întreprinderi industriale și tezaurul țării au fost transferate în Rusia, încheindu-se cu această ocazie o seamă de convenții *.

trupe pe frontul bolșevic. Ar fi totuna dacă reușim sau nu să facem o pace cu domnul Troțki, însă trebuie evitată ruptura cu Germania.

Altfel stau lucrurile cu frontul ucrainiano-român, unde avem staționate 40 de divizii. Aici, prin urmare, încheierea unei păci ar avea consecințe practice și de aceea trebuie să facem eforturi în vederea unei discuții. Factorul hotărâtor este pentru acest front numai și numai generalul Scerbacev; deci, pe cât posibil, tratativele trebuie să fie duse cu el, căci fără el se va ajunge cu greu la un rezultat concret [...]

După aceasta contele Czernin reflectează asupra problemei poloneze: soluția austro-poloneză este încă posibilă — chiar dacă țara Holmului s-ar ceda Ucrainei și dacă din Galiția răsăriteană s-ar constitui o provincie ucrainiană ereditară a coroanei — dacă germanii vor. Dar dacă Germania, sau mai bine zis generalul Ludendorff, insistă pentru cedarea minelor de cărbune de la Dabrovo și pentru rectificarea schilodită de graniță la nord, atunci, desigur, va trebui să renunțăm la soluția austro-poloneză. De aceea ministrul de externe este preocupat de ideea de a se înfățișa la conducerea superioară a forțelor armate germane și de a-i declara următoarele: Noi nu putem accepta soluția austro-poloneză decât dacă obținem o Polonie netrunchiată. Dacă Germania nu acceptă această propunere, atunci în locul Poloniei va trebui să se caute realizarea alianței României cu monarhia sub forma unei uniuni personale. Ultimul procedeu ar avea printre altele și avantajul că cererile de rectificare de frontieră, greu de reprezentat, ale Ungariei s-ar putea desfășura față de România. Contele Czernin are intenția că sarcina de a prezenta planul mai sus expus în fața conducerii superioare a forțelor armate germane să fie încredințată șefului de secție, dr. Gratz, care în acest scop va pleca la Cartierul general german cât se poate de repede.

Legat de aceasta, șeful de secție dr. Gratz raportează despre chestiunea poloneză și română, așa cum se prezintă ea astăzi, pe baza conversațiilor cu dr. von Kühlmann și cu alți funcționari germani. Din acest raport rezultă următorul tablou: chiar și fără incidentul ucrainian, soluția austro-poloneză — așa cum apare ea germanilor — pentru noi ar fi fost inacceptabilă. Germanii pretind, în afară de trunchierile teritoriale ale Poloniei, amintite de contele Czernin, menținerea la un nivel scăzut a industriei poloneze, dreptul de coproprietate față de căile ferate și domeniile de stat poloneze, precum și transferarea unei părți a datoriilor de război asupra Poloniei. În acest fel nu ar mai supraviețui decât o Polonie anemică, abia capabilă să trăiască, care nu ne-ar provoca decât dificultăți. Din cauza minelor de cărbune de la Dabrovo în Germania a izbucnit o criză generală: Hindenburg, Ludendorff și-ar fi prezentat din această cauză demisia lor și chiar și scaunul de cancelar a început să se clatine. Referitor la Dabrovo nu se poate, deci, scoate nimic. Renunțarea la Polonia și compensația românească — adică legarea mai strânsă a acestei țări imens de bogată de monarhie — prezintă mult interes, cu toate că și aici va merge greu înțelegerea cu Germania. Din punct de vedere politic, soluția românească ar oferi avantaje, situație în care irendentismul atunci își va putea cu greu menține pecetea oficială. Apoi noi vom stăpâni Dunărea de jos și în felul acesta vom realiza visul nutrit de veacuri de mulți patrioți austrieci și unguri.

Maiestatea Sa Apostolică I. și R. face un rezumat al rezultatului dezbaterii, după cum urmează: Ministrul de externe este împuternicit: 1. Eventual — și dacă nu se va putea proceda altfel — să încheie cu maximaliștii ruși o înțelegere separată în forma propusă de contele Czernin. 2. Dacă situația aprovizionării în monarhie ar arăta că este imposibilă continuarea războiului, și dacă ar exista un temei real, să intre în tratative cu Ucraina pe baza împărțirii în două a Galiției. Vina eșuării eventuale a acestor negocieri va trebui atribuită în mod ostentativ reprezentanților ucrainieni. 3. Soluția austro-poloneză — oricât ar fi de regretabil — va trebui să fie deocamdată pusă deoparte și în schimb să se aibă în vedere legarea de monarhie a unei Româнії pe cât posibil liberă de ipotecă. 4. Numai atunci se vor putea aborda celelalte concesi de acordat Germaniei (convenția militară, reglementări politice, comerciale și de circulație) după ce se vor fi rezolvat chestiunile teritoriale [...] (*Protokolle des gemeinsamen Ministerrates des Österreichisch-Ungarischen Monarchie. 1914—1918*, Budapest, Akademiai Kiadó, 1966, p. 627—633).

* Pe baza protocolului încheiat la 27 iulie/9 august 1917 între ministrul Rusiei Poklevsky Koziell și N. Titulescu, ministru de finanțe, și alți trei reprezentanți ai

Starea populației din teritoriul ocupat de către Puterile Centrale era deosebit de grea. Comandamentul german a organizat jefuirea sistematică a bogățiilor țării și a populației.

Autoritățile de ocupație au achiziționat întreaga producție de cereale, toate produsele alimentare și petrolifere. Numai pe căile ferate au fost scoase din țară 1 768 552 de tone produse petrolifere, 1 400 000 de capete de bovine, 4 600 000 de ovine etc. La toate acestea se adăugau produse textile, piei etc.

În întreprinderile industriale, care fuseseră militarizate, s-a introdus un adevărat regim de muncă forțată, iar țăranii erau jefuiți de cereale, vite, erau siliți să lucreze pe moșii în favoarea ocupanților; în timp ce populația primea, pe bază de cartelă, rații de hrană cu totul neîndeplutătoare, produsele jefuite erau transportate în Germania.

Împotriva populației au fost folosite metode teroriste: multe sate și orașe au fost incendiate și devastate, locuitorii au fost arestați și, după un simulacru de judecată, au fost deportați în Germania, unii fiind executați.

În vara anului 1917, în cadrul planului general de ofensivă a Antantei, armatele române, refăcute și înzestrate cu aportul tehnic și militar al Franței și Angliei, au pornit de pe frontul din Moldova, împreună cu armatele ruse, o contraofensivă puternică, menită să împiedice încercarea comandamentului armatei germane de a sparge frontul româno-rus, de a ocupa întreaga Moldovă și de a-și croi drum spre Ucraina.

Luptele din vara anului 1917 s-au încheiat cu înfrângerea trupelor Puterilor Centrale pe frontul din Moldova. Principalul factor în obținerea acestei victorii l-a constituit vitejia soldaților români, care au luptat cu eroism, animați de dorința de a împiedica ocuparea întregului teritoriu al țării, de a-și elibera căminele cotropite.

Au rămas înscrise în istorie faptele de vitejie ale ostașilor români de la Mărășești, Mărăști și Oituz. Victoriile asupra armatelor Puterilor Centrale au marcat un moment hotărâtor în lupta pentru apărarea ființei naționale și statale ale poporului român, în afirmarea luptei pentru unirea tuturor provinciilor românești într-un singur stat național unitar român. Au rămas testamentare cuvintele lui Mihail Kogălniceanu despre marile bătălii purtate de armatele române de-a lungul secolelor. Fără a nega importanța răsunătoarelor războaie duse de vestiți comandanți ai altor popoare în tot atâtea vestite locuri, el nu se sfia să grăiască: „Pentru mine, bătălia de la Războieni are mai mare interes decât lupta de la Termopile și bătăliile de la Rahova și Călugăreni îmi par mai strălucite decât cele de la Maraton și Salamina“. Asemenea acestor bătălii vor trăi peste veacuri luptele eroice de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Ele constituie un simbol viu al spiritului de jertfă al poporului român pentru apărarea ființei sale naționale, a patriei amenințate, a pământului strămoșesc. „Românii — se arăta într-un document al vremii — au înscris în istoria lumii Siretul alături de Marna, Izère și Isonzo“.

O influență deosebită asupra mersului operațiilor militare a avut victoria Revoluției Socialiste din Octombrie din Rusia. Ea a răsturnat situația din Europa de est și sud-est. Promulgarea la 7/21 noiembrie 1917

de către guvernul sovietic a *Decretului asupra păcii*, în care propunea încetarea imediată a ostilităților pe toate fronturile și încheierea păcii fără *anexiuni* și despăgubiri de război, ca și *Apelul* adresat mai târziu, la 17/30 decembrie 1917, popoarelor și guvernelor țărilor aliate, vizau recunoașterea dreptului la autodeterminare pentru popoarele a căror subjugare avusese loc cu secole în urmă între care se menționa expres și Transilvania. La 13/26 noiembrie 1917, Rusia sovietică a propus Puterilor Centrale tratative pentru încheierea armistițiului, care s-a și semnat la Brest-Litovsk, la 20 noiembrie/3 decembrie 1917.

Încheierea armistițiului Puterilor Centrale cu Rusia sovietică a permis Comandamentelor militare ale Germaniei și Austro-Ungariei să transfere importante unități pe frontul de vest împotriva armatelor franceze și engleze. Merită să reliefăm și faptul că în cadrul discuțiilor de la Brest-Litovsk pentru încheierea armistițiului cu Rusia, reprezentanții Puterilor Centrale s-au folosit de influența lor asupra părții ruse pentru ca aceasta să facă presiuni asupra românilor, a căror armată rămasă singură și izolată continua să lupte pe frontul româno-rus din România împotriva trupelor Puterilor Centrale, să încheie și ei un armistițiu, ceea ce le-ar fi permis Puterilor Centrale să transfere și unitățile militare ale Puterilor Centrale, de pe frontul din România, care nu erau de neglijat, pentru întărirea atacurilor lor în vest.

În această privință reprezentanții Puterilor Centrale au și indicat mijloacele prin care ar putea fi forțat comandamentul român, ca și guvernul de la Iași să accepte încheierea armistițiului cu Puterile Centrale. A Joffe, membru în comisiunea sovietică la tratativele de pace de la Brest-Litovsk comunica, mai târziu, la 31 decembrie 1917 „*Către comisarilor naționali*” indicația concretă dată ministrului de externe, L. Trotzky, în această privință. A. Joffe scria „Cînd camaradul Trotzky a declarat că la dispoziția Consiliului nu stau mijloace, pentru ca să influențeze asupra Statului Major Român, generalul Hoffmann (șeful delegației Puterilor Centrale la tratativele de la Brest-Litovsk) a pus în evidență necesitatea și posibilitatea pentru ca să fie trimiși agenți de încredere la armata română, misiunea română din Petrograd să fie arestată și de a lua măsuri pentru *suprimarea Regelui român și a posturilor de comandamente ale armatei române*”⁵.

În această situație, României i-a fost impus de către Puterile Centrale la 28 noiembrie / 9 decembrie 1917 un armistițiu provizoriu. Găsindu-se cu armatele sale singură în „triumghiul morții”, întrucît de jur împrejurul țării care mai rămăsese liberă, în Moldova, se aflau unități ale Puterilor Centrale, forțe armate deosebit de puternice și fiind părăsită de aliații Antantei, cu care încheiaseră Tratat, România a fost pusă în imposibilitate să facă altceva decît să trateze forțat cu inamicul și să semneze la 20 februarie / 8 martie 1918 la Buftea un Tratat preliminar de „pace”, care a stat la baza tratatului înrobitor de la Buftea—București din 24 aprilie / 7 mai 1918, tratat imperialist*, prin care nu numai că i se răpea importante teritorii și i se nega independența, dar

⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dos. nr. 477, filele 51—52.

* Pacea imperialistă de la București impusă de către Puterile Centrale impunea importante cedări teritoriale: Austro-Ungaria răpea creasta Carpaților precum și toate localitățile românești din această zonă însumînd 5 060 km pătrați. Sudul Dobrogei se reanexa de către Bulgaria, plus un teritoriu din Vechea Dobroge. Restul provinciei intra în stăpînirea celor patru puteri ale Puterilor Centrale ca un condomeniu, formal

Germania, mai ales, tindea să facă din România o colonie a sa. Se încerca să se anuleze toate drepturile poporului român incluse în tratatele internaționale de la 1393 și pînă la Congresul de la Berlin din 1878.

Pacea nedreaptă impusă României de Puterile Centrale a fost primită de toți românii cu ură și dispreț. „Germaniei și Austriei — sublinia ziarul *România nouă* — li se pare că e o mare vitejie să sfarmi un popor mic pe care o împrejurare neatîrnătoare de el l-a pus la o astfel de strîmtoare. Așa li se pare și țîlharilor, care pîndesc vreme îndelungată viața unui om cumsecade, pe care-l prind și-l schingiuesc“. Încrezător în forțele poporului român, ziarul adăuga: „Dar se înșeală amar Germania dacă crede că prin orice fel de măsuri ale ei ne va putea sfărîma. Nu, noi nu vom muri. Prea mult ne iubim noi limba și pămîntul, prea mult sînge am vărsat de veacuri pentru idealul nostru, prea e puternică conștiința națională în toți românii... încît să ne mai fie astăzi teamă că ne va nimici Germania. N-au pierit polonii, martirizați, în vremea cea mai scurtă și poporul nostru se va renaște întreg în libertate și neatîrnare... Mai este în noi destulă vlagă. Am dovedit-o înaintea lumii întregi pe cîmpul de luptă, au dovedit-o românii din Transilvania, cînd cu zecile de mii au alergat de bună voie sub steagurile României“. Avertizîndu-i pe cotropitori, ziarul *România nouă* își încheia astfel articolul: „Sînt tari tunurile nemțești, dar e mai tare sufletul nostru și credința noastră... Pacea nedreaptă de astăzi va fi începutul unui război nou, pe care-l va duce întreg neamul românesc pînă la învingerea deplină“.

Adîncirea tuturor contradicțiilor societății capitaliste în anii primului război mondial a determinat, mai ales în marile state imperialiste, ridicarea la luptă a maselor muncitoare împotriva războiului imperialist al marilor puteri pentru eliberarea socială și națională. Din acest punct de vedere revoluția burghezo-democratică din Rusia din februarie-martie 1917 a deschis porțile pentru toate naționalitățile asuprite, care locuiau marele Imperiu țarist, această mare închisoare a popoarelor, cum a denumit-o V. I. Lenin, dîndu-le posibilitatea să lupte pentru completa lor libertate națională și socială. Idealul eliberator de ordin național și social al popoarelor asuprite a fost încurajat de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie organizată și condusă de Partidul Comunist Bolșevic rus, sub conducerea lui Vladimir Ilici Lenin. Puterea Sovietică a publicat la scurtă vreme după instaurarea ei victorioasă *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia*, prin care se proclama egalitatea și suveranitatea popoarelor dezrobite din Rusia, dreptul lor la autodeterminare pînă la separarea și formarea de state independente, abrogarea tuturor privilegiilor și restricțiilor naționale și național-religioase, dreptul de liberă dezvoltare a tuturor popoarelor asuprite și exploatate și a minorităților naționale.

Cele două revoluții din Rusia au găsit și pe românii de pretutindenii, din toate provinciile lor strămoșești, aflați într-o încălețare cu cotropitorii țării, hotărîți, cu prețul oricăror sacrificii, să-și elibereze teritoriile naționale și să se unească cu toții într-un sigur și puternic stat național român. Această hotărîre se înscrie pe linia revoluționară indicată de V. I. Lenin, care încă în luna septembrie 1917 publicase broșura

asigurîndu-se țării o cale de ieșire la Mare prin Cernavodă și Constanța. Armata română se reducea la cîteva efective pentru menținerea securității interne.

Prin clauzele economice, despăgubiri de război și alte clauze anexe, România în fond se transforma într-o colonie a Germaniei, ținînd-o sub dominație militară și economică dintre cele mai absolute și mai complete.

intitulată *Sarcinile proletariatului în revoluția noastră*, în care indica „în chestia națională, partidul proletar trebuie să susțină mai întâi proclamarea și înfăptuirea imediată a libertății depline de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprite de țarism înglobate cu forța sau ținute cu forța în granițele statale, adică anexate”⁶.

Pe baza acestor drepturi proclamate de revoluție, popoarele asuprite au început să se miște și să se organizeze pentru a-și recăpăta libertățile și drepturile încălcate și încătușate de regimul despotism țarist vreme îndelungată. În condițiile victoriei revoluției în Rusia, ale intensificării luptelor revoluționare și de eliberare națională și socială, precum și sub impulsul înfringerilor militare ale Puterilor Centrale, în vara și toamna anului 1918, s-a adâncit și criza monarhiei dualiste austro-ungare. Procesul de dezagregare a anacronicului imperiu habsburgic era de nestăvilit. În primăvara anului 1918, congresul națiunilor oprite din Austro-Ungaria, ținut la Roma, proclamă dreptul fiecărui popor de a realiza unitatea statală sau de a desăvîrși această unitate, pentru a-și asigura deplina independență națională de stat.

Sub loviturile luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite la sfîrșitul anului 1917 și în întreg anul 1918, după prăbușirea imperiilor țarist și habsburgic, se reconstituiesc o seamă de state de sine-stătătoare, iar altele se desăvîrșesc cu o seamă de provincii aflate pînă atunci sub cînutul celor două imperii vecine. Astfel se declară state independente, Finlanda, Polonia, Ucraina; popoarele ceh și slovac hotărăsc crearea Republicii Cehoslovacia. Monarhia de la Viena prăbușindu-se, în părțile de vest ale fostei monarhii a luat naștere Republica Austria. În Ungaria se proclamă Republica Ungară independentă.

În aceste împrejurări interne și internaționale s-a intensificat și a triumfat în anul 1918 lupta poporului român din o seamă de provincii istorice locuite de el — unirea acestora într-un stat unitar, național și independent. Astfel, printre popoarele asuprite de țarism care s-au ridicat cu hotărîre la luptă pentru eliberarea lor națională și socială s-au numărat și românii din Moldova de dincolo de Prut. De remarcat că încă după revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, care a răsturnat puterea țaristă, românii moldoveni se organizează în comitete naționale, atît în Basarabia cît și în multe alte localități din Marea Rusie, unde se aflau ca urmare a războiului.

Lenin în planurile sale vedea coroborarea tuturor forțelor revoluționare din toate ținuturile cîmpite de țarism. Și ostașii moldoveni s-au achitat cu succes de indicația lui Lenin. Asaltul asupra guvernului provizoriu la Petersburg i-a găsit pe ostașii moldoveni în plin congres național, hotărînd, în spiritul ideilor leniniste, viitorul provinciei românești Basarabia.

La 20 octombrie / 2 noiembrie 1917, întemeindu-se pe „*Declarația drepturilor popoarelor din Rusia*”, reprezentanții provinciei românești dintre Prut și Nistru, care la 1812 intrase în componența Rusiei țariste, întruniți în Congres național ostășesc proclamă „autonomia teritorială și politică a Basarabiei și hotărâște alcătuirea unui «organ reprezentativ pentru ocîrmuirea Basarabiei»”.

La 2/15 decembrie 1917, organul reprezentativ al acestei țări proclamă „Republica Democratică Moldovenească”, ca membru cu drepturi

⁶ V. I. Lenin, *Despre problema națională și național-colonială*, București, E.P.L.P., 1958, p. 465.

egale în Republica Federativă Democratică Moldo-Rusă. La 24 ianuarie 1918, Republica Democratică Moldovenească se proclamă „în unire cu voința norodului, Republică Moldovenească slobodă, de sine stătătoare și națională“, avînd ea singură dreptul de a-și hotărî soarta în viitor.

La 27 martie / 9 aprilie 1918, organul reprezentativ Sfatul Țării, format din delegați ai întregii populații, indiferent de naționalitate și de orientare politică *, dînd glas opiniei exprimate de masele largi populare, a adoptat cu o majoritate covîrșitoare (86 pentru, 3 contra, 36 abțineri, 13 absenți) Hotărîrea de unire a Republicii Moldovenești cu țara mamă ⁷.

Odată cu intensificarea luptei popoarelor asuprite din monarhia dualistă austro-ungară și cei peste 3,5 milioane de români aflați sub dominația acestei monarhii se ridică hotărît la luptă revendicînd dreptul de liberă dispunere asupra sorții lor. În acest scop se desfășoară o largă acțiune conștientă de organizare a mișcării de eliberare națională, creîndu-se ca și în cazul Basarabiei organe locale și centrale, din care făceau parte toate clasele și categoriile sociale, organe special împuternicite pentru a coordona în mod democratic acțiunile românilor, în vederea

* Componenta Sfatului Țării pe partide și organizații politice și pe naționalități.

Partide, organizații, grupări	Total	Români	Ucrain.	Izraeliți	Ruși	Bulgari	Nemți	Poloni	Armeni	Greci	Găgăuți
Cong. Moldovenesc	44	44									
Sov. țaran. mold.	30	30									
Zemstve provincial	1	1									
Zemstve ținut	9	7	2								
Oraș Chișinău	3	1		1	1						
Orașele ținutale	8	5	1	1	1						
Sov. lucr. sol. țăr.	3	1		1	1						
Part. social revol.	1				1						
Part. soc. democrat	1			1							
Part. soc. popular	1				1						
Part. naț. moldov.	4	4									
Cooperativele	5	4									1
Org. căile ferate	2	1	1								
Juriștii	2	1			1						
P.T.T.	2	1	1								
Congresul	1	1									
Societ. intelect.	1	1									
Sind. institut	1				1						
Sind. instit. mold.	1	1									
Clerul	1	1									
Ucraineni	10		10								
Izraeliți	10			10							
Bulgari	2					2					
Germani	2						2				
Găgăuți	1										1
Polonezi	1							1			
Armeni	1								1		
Greci	1									1	
Liga femeilor	1	1									
	150	105	15	14	7	2	2	1	1	1	2

Vezi și P. Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru*, p. 233.

⁷ Decretul regal de promulgare a actului unirii Basarabiei cu România a fost dat la Iași la 9 aprilie 1918 (Vezi *Monitorul Oficial* nr. 8 din 10 aprilie 1918, Partea oficială).

unirii lor cu țara. De o importanță deosebită au fost alegerea Consiliilor Naționale românești, locale, care, reprezentând populația românească ce constituia marea majoritate a teritoriilor străvechi revendicate de români, au împinzit toate satele și orașele Transilvaniei și Bucovinei, afirmându-se ca adevărate autorități locale, care au preluat toate atribuțiile administrației acestor imperii prăbușite. În acele localități unde conviețuiau alături de români și minorități naționale, în nota timpului, și-au creat și ele consilii naționale care au colaborat cu cele românești în apărarea intereselor populației locale.

Un rol important în pregătirea și hotărîrea unirii provinciilor românești din fosta monarhie dualistă cu țara l-a jucat Consiliul Național teritorial român din Bucovina și din Transilvania cu sediul la Cernăuți și la Arad, compuse din reprezentanți ai clasei muncitoare și ai celorlalte clase și categorii sociale. Începînd cu luna noiembrie 1918 aceste forumuri reprezentative ale maselor, manifestîndu-se în fond ca guverne autonome, față de cele de la Viena și Budapesta, au condus treburile întregii Bucovine și ale Transilvaniei, iar la dorința unanimă a lor au organizat marele referendum de la Cernăuți și de la Alba Iulia, pentru a hotărî unirea tuturor provinciilor locuite de românii din fosta Austro-Ungarie cu țara mamă.

Astfel, după ce se proclamase la 14/27 octombrie 1918, într-o adunare ținută la Cernăuți, la care au participat români bucovineni din fostul parlament de la Viena precum și foști deputați în dieta Bucovinei și primarii din întreaga provincie a Adunării Constituante a Bucovinei care hotărîse unirea acestei vechi provincii cu țara, la 15/28 noiembrie 1918 a fost convocat la Cernăuți un congres al reprezentanților întregii populații din Bucovina, la care au participat membrii Consiliului Național Central Român, delegații Consiliului Național Polonez, ai Comitetului Național German și reprezentanți ai comunelor rutene din partea de nord a Bucovinei. Au fost prezenți mii de români, care formau marea majoritate a acestei provincii, precum și din rîndurile minorităților naționale, din toate clasele și categoriile sociale.

Lucrările Congresului au fost conduse de patriotul român Iancu Flondor, fost deputat român în parlamentul de la Viena. El a propus moțiunea prin care se hotăra: „Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare... cu regatul României“. Această moțiune a fost sprijinită de reprezentanții Consiliilor minorităților naționale din această provincie⁸. În *unanimitate* Congresul bucovinean hotărăște uni-

⁸ [...] Noi, polonii Bucovinei,... recunoaștem pe deplin drepturile bășinașe ale poporului român asupra țărilor din sudul Nistrului, în general, și în special asupra Bucovinei.

Polonii bucovineni, care aici în țară au dat dovadă de trăinicia lor națională, în momentul acesta istoric al unirii Bucovinei cu glorioasa țară mamă, dau expresie încrederii lor nestrămutate, că poporul român, ținînd seamă de declarațiile exprese ale guvernului actual, va acorda minorității polone în biserică și școală, libera așezare și exercitare a profesiunilor, în sfîrșit o măsurată participare constituțională în administrația țării“ (Arh. Statului București, Savel Rădulescu, dos. 187, f. 10—11). În numele Consiliului național al germanilor din Bucovina, dr. Alois Lebouton face următoarea declarațiune: „Așteptînd alipirea Transilvaniei și a Banatului la România și avînd toată încrederea în programul guvernului dezvoltat de guvernul provizoriu al țării în ședința Consiliului național român din 13 noiembrie 1918 și primit de acesta aproape cu unanimitate de voturi și în baza căruia urmează să se dea toată considerația necesităților culturale ale popoarelor neromâne ce locuiesc în țară, și să

rea acestei provincii românești cu țara⁹. În ultimele luni ale anului 1918 cei peste 3 milioane de români din părțile Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului, sub conducerea Consiliului Național Central Român de la Arad, hotărâsc a ține o mare adunare națională cu caracter plebiscitar, constituant, la Alba Iulia, pe ziua de 1 decembrie 1918.

Adunarea de la Alba Iulia, ca semn al marelui act de reunire a țărilor române, sub Mihai Viteazul, este bine pregătită. În toate localitățile Transilvaniei, românii se întrunesc și își aleg împuterniciți delegați pe care îi investesc cu acte semnate de obștea satelor, pentru a se face clar și hotărât cunoscută tuturor dorința lor nestrămutată de a se uni cu țara mamă.

În acest fel la Alba Iulia, în ziua de 1 decembrie 1918, la marea adunare națională constituantă sosesc 1 228 de delegați cu drept de vot deliberativ pe lângă o masă de peste 100 000 de români veniți din toate colțurile Transilvaniei pentru a întări actul de unire. De remarcat că din cei 1 228 de delegați, 150 erau reprezentanți de drept ai muncitorimii române, iar din cei 100 000 de participanți, peste 10 000 o formau muncitorii, care au venit cu pancarde și steaguri roșii însoțite de panglici tricolore, dovadă a înaltului patriotism de care a fost animată dintotdeauna clasa noastră muncitoare.

În cadrul Marii Adunări Constituante de la 1 decembrie 1918 s-a adoptat istorica „Declarație de la Alba Iulia”, document remarcabil al unirii românilor din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș cu țara¹⁰. Această declarație a fost subscrisă ulterior de reprezentanții minorităților naționale din aceste provincii istorice, sași, șvabi etc. care, întruniți în adunări naționale reprezentative, și-au dat totalul consimțământ la hotărârile istorice adoptate la Alba Iulia la 1 decembrie 1918.

În perioada care a urmat actului unirii, guvernul român și-a fixat ca o coordonată fundamentală consolidarea statului național unitar realizat de întregul popor prin recunoașterea lui internațională. De aceea el a depus eforturi susținute la Conferința de pace de la Paris, care și-a deschis lucrările la 18 ianuarie 1919, unde el aduce spre recunoașterea oficială de către acest for internațional hotărârile istorice ale poporului român proclamate solemn și definitiv în adunările reprezentanților maselor largi populare românești și ale minorităților naționale de pe aceste meleaguri de la Chișinău, Cernăuți, Alba Iulia.

Reflectînd concepția de forță și dictat, marile puteri ale Antantei — Franța, Anglia, S.U.A., Italia și Japonia — s-au constituit la Conferința de pace, după cum arăta primul ministru de atunci al României,

fie hotărîtor în toate privințele numai principiul dreptului și al dreptății, Consiliul național german în numele germanilor din Bucovina se pronunță pentru alipirea Bucovinei la regatul România”. (Arh. St. București, fond Casa Regală).

⁹ *Decretul-lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României a fost emis la 18/31 decembrie 1918 și publicat în Monitorul Oficial nr. 217 din 19 decembrie 1918. El a fost ratificat de Parlamentul și Senatul român la 29 decembrie 1919.*

¹⁰ Pe baza *Declarației de unire* a Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Sătmăruului și Maramureșului, cu vechiul Regat al României prezentată guvernului român la București de către o delegație de patrioți de peste munți, compusă din Miron Cristea, Iuliu Hossu, Vasile Goldiș și Alex. Vaida Voevod la 11/24 decembrie 1918 a fost publicat decretul-lege nr. 36 631, în Monitorul Oficial nr. 212 din 13/26 decembrie 1918 și ratificat în unanimitate de către Parlamentul și Senatul român la 29 decembrie 1919. (Vezi Dezbaterile Constituantei. Senatul. Ședința de la 29 decembrie 1919. Publicată la 27 ianuarie 1920, p. 157—160).

Ion I. C. Brătianu — într-un „tribunal pentru a hotărî soarta tuturor“, după modelul celor șapte mari puteri din secolul trecut.

Delegația română și de data aceasta a fost doar de câteva ori invitată să-și expună punctul de vedere în fața Consiliului marilor puteri „a celor 5“, apoi „a celor 4“, a Consiliului miniștrilor de externe al marilor puteri, sau a altor organe și organisme create de marile puteri, întocmai ca și la Congresul de la Berlin din 1878, în cadrul cărora dreptul de a decide îl aveau exclusiv reprezentanții marilor puteri.

Deși s-a creat o situație cu totul necorespunzătoare statelor mai mici, ca România, care a fost trecută în categoria așa-numitelor „state cu interese speciale“, Conferința păcii, prin tratatul semnat cu Austria la Saint Germain la 8 decembrie 1919, confirmă pentru prima dată în istoria dreptului internațional autodeterminarea popoarelor și formarea unor state independente și suverane pe ruinele vechii monarhii dualiste austro-ungare. Tratatul de pace cu Austria, semnat și de delegația română, recunoștea și unirea Bucovinei la statul român anulând tratatul de anexare din 1775¹¹.

La 13 iunie 1919 președintele Conferinței de pace, George Clemenceau, făcea cunoscut guvernului român în mod oficial, în urma concluziilor comisiilor de experți ai marilor puteri deplasați la fața locului, frontiera de vest pe care o recunosc statului român marile puteri, care era cea de astăzi.

În scrisoarea de răspuns adresată delegației ungare la 6 mai 1920, viitorul președinte francez al Conferinței de pace, A. Millerand, respingând argumentele delegației ungare prin care încerca să obțină modificarea frontierelor fixate de marile puteri, notifică: „Voința popoarelor s-a exprimat în zilele din octombrie și noiembrie 1918 când dubla monarhie se prăbușea... O stare de lucruri chiar milenară, nu are temeii să dăinuiască când s-a constatat că e contrară dreptății“.

Tratatul de pace cu Ungaria, iscălit la Trianon la 4 iunie 1920, recunoștea ca românești teritoriile vestice aflate astăzi în cadrul statului român¹².

La 28 octombrie 1920 s-a semnat la Paris de către reprezentanții marilor puteri — Anglia, Franța, Italia și Japonia —, pe de o parte și România pe de altă parte, tratatul prin care se recunoștea suveranitatea României asupra teritoriului dintre Prut, Nistru și Marea Neagră.

Unirea acestor provincii istorice românești, în aceste condiții interne și internaționale, într-un singur stat național unitar a fost rezultatul luptei poporului român, a maselor populare din toate colțurile țării.

Marea unire din istoricul an 1918 a constituit înfăptuirea firească a năzuințelor milenare de unitate și independență ale poporului român, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități a însăși dezvoltării istorice.

¹¹ Art. 59 al Tratatului de la Saint Germain specifică: „Austria renunță în ceea ce o privește în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra părții fostului ducat al Bucovinei cuprinsă dincoace de fruntariile României astfel cum vor fi fixate ulterior de principalele puteri aliate și asociate“ (N. Dașcovici, „Interesele și drepturile României“, Iași, 1936, p. 22—23).

¹² Art. 45 din Tratatul de la Trianon menționează: „Ungaria renunță în ceea ce o privește, în favoarea României la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare, aflate dincolo de fruntariile Ungariei așa cum sînt hotărîte în art. 27 partea a II-a (Fruntariile Ungariei) și recunoscute prin prezentul tratat sau prin orice alte tratate încheiate în acest scop de a regula afacerile actuale, ca făcînd parte din România“ (*Idem*, p. 23—25).

„Istoria — se arată în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — demonstrează că formarea statului național unitar român nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură, al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor. Tratatul de pace n-a făcut decât să consfințească o situație de fapt, creată de lupta maselor populare“.

Astfel, prin lupta hotărâtă a întregului nostru popor de pe ambele versante ale Carpaților ca și de peste Prut s-a înlăpăuit dorința cea mai arzătoare milenară, pe care patrioți înflăcărați și revoluționari socialiști, grupați în jurul revistei „Dacia Viitoare“ din anul 1883 au ținut-o mereu trează, aceea a refacerii Vechii Dacii așa cum ea fu, căci istoria și dreptul, țărina de douăzeci de ori seculară în care sînt îngropați strămoșii dau dreptul românilor de a aspira la o Dacie Română.

Subliniind importanța acestei realizări epocale și perspectivele luminoase, socialiste care se deschideau poporului român în Declarația Partidului Socialist și a Comisiei generale a sindicatelor din România, dată la 17 februarie 1919, se arăta : „Provinciile românești subjugate de alte națiuni nu puteau să rămînă în afară de aceste prefaceri. Locuite în marea lor majoritate de o populație românească, apăsate secole de dominațiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat, de sub aceste dominațiuni, devenind libere. Prin dreptul de autodeterminare a națiunilor, principiu recunoscut de întregul socialism internațional, românii din teritoriile subjugate și-au manifestat prin hotărârile adunărilor lor naționale voința de a se uni cu România pe baza rezoluțiilor votate în mod plebiscitar.

Ca socialiști români internaționali, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte de Basarabia, Bucovina și Transilvania. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“.

Contribuția Partidului Comunist Român la dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste

GHEORGHE SURPAT

În epoca nouă inaugurată de victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din August 1944, poporul român a parcurs mai multe etape de o covârșitoare însemnătate pentru prefacerea revoluționară, calitativă, economică, socială și suprastructurală a societății românești. Ca urmare a desfășurării cu succes a operei de edificare a economiei socialiste unitare, a abolirii exploatării omului de către om, a victoriei depline a socialismului în toate sectoarele de activitate, România a intrat într-o nouă etapă istorică — etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate —, pe care o parcurge în prezent.

Îndeplinindu-și rolul istoric de forță politică conducătoare a întregii națiuni, partidul nostru a pornit, în elaborarea strategiei și a căilor practice de înfăptuire a revoluției și construcției socialiste, de la legitățile obiective ale noii orînduiri sociale, de la condițiile și necesitățile țării noastre, de la adevărul fundamental al materialismului dialectic și istoric potrivit căruia edificarea noii orînduiri sociale reprezintă opera conștientă a poporului. Partidul a rezolvat de pe pozițiile clasei muncitoare, în mod științific, creator, problemele complexe economice, sociale și politice puse de construirea economiei socialiste, a statului socialist, de dezvoltarea culturii socialiste și de educarea maselor în spiritul concepției materialist-dialectice și istorice despre lume și societate. Elaborînd linia sa politică, P.C.R. a desfășurat o vastă muncă organizatorică, politică și ideologică, a dat întregului popor un țel clar, a organizat și a îndreptat forțele poporului spre înfăptuirea societății noi, socialiste. Fiecare victorie a sporit încrederea maselor în partid și le-a strîns tot mai puternic în jurul său.

Marile succese istorice obținute de poporul român în anii socialismului și, în mod deosebit, în perioada marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului — perioada cea mai fertilă în realizări din multimilenara sa istorie — ilustrează convingător strălucita capaci-

tate a Partidului Comunist Român de a organiza și de a conduce procesul complex de edificare a noii orînduiri. Noua perioadă istorică deschisă de Congresul al IX-lea, de hotărîrile Congreselor al X-lea și al XI-lea ale P.C.R., care au determinat afirmarea tot mai puternică a rolului conducător al partidului, propulsarea României pe orbita progresului multilateral și civilizației socialiste, se află sub puternica înfrîurire a contribuției teoretice și acțiunii practice a secretarului general al Partidului Comunist Român și președintelui țării — tovarășul Nicolae Ceaușescu —, care prin întreaga sa operă creativă în fruntea partidului și a statului reprezintă cel mai autentic exponent al năzuințelor de progres și prosperitate ale națiunii noastre. Definitoriu pentru modul în care secretarul general al partidului nostru abordează problemele complexe ale construcției socialismului este spiritul novator, capacitatea profundă de analiză multilaterală și de sintetizare a experienței revoluției și construcției socialiste din România, de prefigurare a drumului țării noastre spre comunism în contextul vastului proces revoluționar mondial, conceperea teoriei socialismului științific ca știință revoluționară vie și dinamică, a cărei viabilitate constă în permanenta adaptare la dezvoltarea societății, la marile cuceriri ale cunoașterii științifice. „Astăzi — în epoca celei mai profunde revoluții tehnico-științifice, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, cînd cunoașterea umană a căpătat dimensiuni fără precedent, cînd științele aduc noi și noi date cu privire la materialitatea lumii, la dezvoltarea dialectică a societății — se impune un efort constant pentru înnoirea continuă a concepției revoluționare a proletariatului”¹. O asemenea gîndire și orientare practică dobîndesc o importanță excepțională în zilele noastre, cînd imensa varietate a condițiilor specifice în care activează partidele comuniste, diversitatea căilor trecerii spre socialism, mutațiile fundamentale și rapide pe care le cunoaște lumea contemporană impun cu acuitate abordarea în spirit creator a problemelor și situațiilor, pe temeiul materialismului dialectic și istoric, al teoriei socialismului științific.

Prin vasta sa activitate teoretică și practică, Partidul Comunist Român, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, a adus, pe baza studierii profunde a realităților naționale și internaționale, o contribuție de excepțională valoare la elaborarea unor teze și concepte fundamentale ale construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, la elucidarea raportului dialectic dintre general și particular, național și internațional în dezvoltarea socială, dintre factorii interni și externi în revoluția și construcția socialistă, la formele noi de exercitare a rolului partidului ca forță politică conducătoare a întregii societăți, la rolul statului și evoluția funcțiilor sale, dezvoltarea și perfecționarea democrației socialiste, la analiza naturii și modului de rezolvare a contradicțiilor în societatea socialistă, la rolul națiunii, al statului național în epoca noastră, la evidențierea funcției active a conștiinței socialiste. Documentele Partidului Comunist Român, opera teoretică a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sintetizată în cele 14 volume apărute pînă la sfîrșitul anului 1977, conțin, totodată, teze de o deosebită valoare teoretică și practică privind conceptul noii ordini economice și politice internaționale, al democratizării pe toate planurile a raporturilor internaționale, princi-

18 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 381.

piile care trebuie să guverneze relațiile dintre state, dintre partidele comuniste și muncitorești.

Tezele teoretice de mare valoare practică elaborate de partidul nostru, de secretarul său general, și-au găsit o expresie concentrată în documentele elaborate de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale P.C.R., de Conferințele Naționale ale partidului și, îndeosebi, în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, adoptat la Congresul al XI-lea al partidului din noiembrie 1974. Expresie a maturității politice și ideologice a Partidului Comunist Român, Programul, elaborat din inițiativa și cu participarea determinantă a tovarășului Nicolae Ceaușescu și adoptat după o largă dezbateră în adunările de partid, în conferințele organizațiilor orășenești, municipale și județene, în presă, în adunări ale oamenilor muncii, constituie Carta teoretică, ideologică și politică a partidului, contribuția sa la creșterea prestigiului gândirii și acțiunii revoluționare în lumea contemporană. Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat și Guvernul Republicii Socialiste România, în Mesajul adresat secretarului general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu ocazia împlinirii a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de neîntreruptă activitate revoluționară, relevând contribuția inestimabilă adusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu la făurirea destinului nou, socialist al României, la cauza progresului și civilizației epocii noastre, sublinia: „Aplicînd adevărurile universal-valabile la condițiile social-istorice din România, pornind de la cerințele mersului nostru înainte, ați adus o contribuție inestimabilă la fundamentarea și elaborarea a noi teze și concepte cu privire la numeroase probleme de bază ale conducerii țării, ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism, care și-au găsit concretizarea în vasta operă teoretică pe care ați creat-o, precum și în marea Cartă a națiunii noastre — Programul Partidului Comunist Român. Vasta activitate pe care ați desfășurat-o pe tărîmul gândirii social-politice, al generalizării teoretice a practicii revoluționare — și care fac din dumneavoastră un erudit om de știință, recunoscut nu numai în țară, ci și pe plan mondial — a îmbogățit cu noi idei, teze și concluzii tezaurul socialismului științific, patrimoniul cunoașterii și creației istorice a epocii noastre. Lucrările dumneavoastră teoretice au un rol uriaș în înarmarea partidului, a tuturor constructorilor socialismului din România cu orientări principiale, clare, în elucidarea numeroaselor probleme și fenomene noi care apar în procesul transformării revoluționare a societății, deschid largi perspective și însuflețesc întreaga națiune la făurirea conștientă a propriului destin, a viitorului ei fericit“².

Manifestările omagiale consacrate aniversării a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii au demonstrat în mod elocvent înalta apreciere a tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate, față de contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la elaborarea politicii interne și externe a partidului și statului român, hotărîrea lor de a înfăptui idealurile socialismului și comunismu-

* „Scînteia“, nr. 11 021, din 26 ianuarie 1978.

lui pe pământul României, unitatea de nezduncinat a poporului în jurul partidului.

În revoluția și construcția socialistă în România, Partidul Comunist Român a pornit de la faptul că între general și particular există o unitate dialectică inseparabilă, că generalul se realizează prin particular, și pînă la urmă, practica, viața sînt acelea care verifică, confirmă sau infirmă valabilitatea adevărilor generale. Pornind de la realitatea obiectivă, partidul nostru s-a pronunțat împotriva aplicării rigide a unor legități generale, a abordat și abordează problemele edificării societății socialiste în România în lumina adevărului că socialismul, care exprimă o esență comună, există numai în diversitate, în multitudinea de manifestări concrete, așa cum și-l doresc popoarele care luptă pentru înfăptuirea lui și, ca atare, nu poate exista un model unic în construcția noii orînduiri sociale. „Bazîndu-se pe concepția revoluționară a materialismului dialectic și istoric, partidul nostru — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a înțeles că legitățile generale nu se pot aplica fără discernămint, indiferent de condiții, de etapa istorică dată. El a înțeles că unitatea dialectică dintre general și particular cere o abordare revoluționară a problemelor edificării noii orînduiri sociale. Noi pornim de la faptul că înseși legitățile generale nu sînt veșnice, imuabile ; ca rezultat al dezvoltării forțelor de producție și a noilor relații sociale, ele se modifică, capătă noi caracteristici, iar altele dispar cu desăvîrșire”³. Aceasta cere partidului revoluționar înțelegerea profundă atît a legităților generale, cît și a condițiilor particulare în care acestea trebuie aplicate, a realităților sociale și economice din fiecare țară, din fiecare etapă istorică, pentru a acționa în concordanță cu ele. De asemenea, este necesară abordarea creatoare a procesului complex de edificare a noii orînduiri, a noilor probleme pe care le ridică schimbările sociale ce au loc pe arena internațională ca rezultat al succeselor obținute de forțele socialismului, democrației și păcii, al intrării în lupta revoluționară a unor noi forțe sociale și politice, precum și al influențelor determinate de revoluția tehnică-științifică contemporană.

Partidul nostru subliniază că, în viitor, transformările revoluționare vor cunoaște o și mai mare diversificare, ceea ce va face ca raportul dintre general și particular în revoluția și construcția socialistă să se îmbogățească cu noi date, cu noi aspecte. „Fiecare popor, pornind de la principiile generale ale socialismului științific, relevă Programul P.C.R. —, va trece la socialism pe o cale proprie ; fiecare partid, fiecare popor vor îmbogăți prin experiența lor tezaurul universal al teoriei și practicii revoluției, al construcției socialiste. În legătură cu trecerea în viitor a noi popoare spre socialism trebuie pornit nu de la scheme și șabloane lipsite de viabilitate, ci de la cerințele imperioase ale vieții de la realitățile sociale noi din fiecare țară”⁴.

În înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, o mare însemnătate are înțelegerea corelației dialectice dintre factorii interni și externi. Rezultat al unui proces obiectiv, victoria revoluției socialiste și edificarea socialismului se pot asigura numai prin lupta clasei muncitoare, a forțelor revoluționare progresiste din fiecare țară. Întreaga istorie a României

³ Ibid.

⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 190.

demonstrează că poporul, forțele sale revoluționare, progresiste și patriotice au înfăptuit toate marile transformări revoluționare, au asigurat mersul înainte al societății românești pe calea progresului.

Contribuții teoretice remarcabile a adus partidul nostru, secretarul său general la definirea științifică într-o concepție unitară și de largă perspectivă a etapelor revoluției și construcției societății socialiste în România și a drumului ce urmează să fie străbătut în mersul spre comunism. Pornind de la analiza raportului dialectic dintre nivelul forțelor de producție și caracterul relațiilor de producție, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat teza că prin edificarea bazelor socialismului România a trecut de la stadiul de țară capitalistă, slab dezvoltată, la stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare, în accepțiunea contemporană a acestei noțiuni. Din această apreciere s-a desprins concluzia privind necesitatea accelerării dezvoltării economice și sociale a țării, concluzie concretizată în stabilirea drept obiectiv strategic al etapei actuale — edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Potrivit aprecierilor partidului nostru și a obiectivelor stabilite în documentele sale, România, prin îndeplinirea sarcinilor planului național de dezvoltare economică și socială pe 1981—1985, se va ridica în rândul țărilor cu nivelul mediu de dezvoltare și apoi, în cursul cincinalului 1986—1990, în cel al țărilor avansate din punct de vedere economic.

În concepția Partidului Comunist Român, construcția societății socialiste reprezintă un proces complex, de lungă durată, în cadrul căruia evoluția societății reprezintă o succesiune de transformări revoluționare și de perfecționări, din care nu lipsesc, desigur, neajunsurile, greutățile temporare și care obligă la eforturi în vederea depășirii acestora, găsirii unor soluții corespunzătoare fiecărei etape istorice și asigurarea progresului social-economic continuu.

După cum se cunoaște, Partidul Comunist Român, ancorat în realitățile sociale și naționale ale țării, a elaborat căile pentru înaintarea României spre socialism. Folosind bogata experiență de luptă dobândită de-a lungul întregii sale istorii, în care s-a afirmat ca exponent fidel al intereselor vitale ale clasei muncitoare, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea marilor bătălii de clasă și mișcării revoluționare de masă pentru răsturnarea puterii claselor exploatare, înfăptuirea revoluției socialiste și edificarea noii orînduiri sociale. P.C.R. a promovat o politică de largi alianțe, raliind în jurul clasei muncitoare forțele democratice și patriotice ale națiunii pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, instaurarea puterii revoluționar-democratice și orientarea României pe drumul construirii socialismului.

Victoria insurecției din August 1944 a marcat un moment hotărîtor în dezvoltarea României pe un drum nou. Desfășurînd o vastă activitate politică și organizatorică, Partidul Comunist Român, împreună cu Partidul Social Democrat și celelalte forțe revoluționare și democratice, a reunit în lupta antifascistă, democratică, principalele forțe ale națiunii — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe și sate și chiar anumite cercuri ale burgheziei. Aceasta a creat posibilitatea ca, într-o primă etapă — etapa revoluției popular-democratice (1944—1947) —, caracterizată prin mari lupte revoluționare, să se realizeze profunde transformări sociale, să se înfăptuiască un șir de reforme economice și sociale în favoarea maselor populare, să se instaureze puterea politică a clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte cate-

gorii de oameni ai muncii. Odată cu aceasta, România a intrat într-o nouă etapă — etapa construirii economiei socialiste unitare (1948—1965). În această etapă a fost creată baza tehnică-materială a societății socialiste în industrie și agricultură, a fost cooperativizată agricultura, lichidată exploatarea omului de către om, s-a dezvoltat învățământul, știința, cultura, a avut loc creșterea nivelului de trai al poporului — toate acestea pe baza aplicării consecvente a politicii de industrializare socialistă a țării — factorul fundamental al dezvoltării multilaterale a societății, asigurării independenței și suveranității naționale.

După victoria deplină a socialismului în toate sectoarele de activitate, Congresele al IX-lea (1965), al X-lea (1969) și al XI-lea (1974), Conferințele Naționale ale partidului din 1967, 1972 și 1977 au elaborat programul unitar al *consolidării și dezvoltării multilaterale a societății românești*, dînd astfel poporului o orientare clară în eforturile sale pentru ridicarea României pe noi trepte ale civilizației. Partidul Comunist Român, secretarul său general au apreciat că prin victoria socialismului în România nu a fost soluționat încă ansamblul problemelor sociale pe care le implică înfăptuirea pleneră a principiilor socialismului și comunismului, că mai erau multe de făcut pe calea dezvoltării industriale a țării, a făuririi unei agriculturi moderne, pentru ridicarea României la nivelul țărilor cu o economie avansată. „Dacă ne referim la realizarea societății în care să acționeze principiile elaborate de Marx pentru prima fază de dezvoltare a societății comuniste — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu —, am putea spune că în România socialismul a triumfat pe deplin, deoarece mijloacele de producție se găsesc acum în miinile oamenilor muncii — sub formă de proprietate de stat sau cooperatistă —, au fost lichidate pentru totdeauna clasele exploatare, poporului îi aparține astăzi întreaga avuție națională și întreg rodul muncii sale, repartitia în societate se face după principiul cantității și calității muncii depuse de fiecare cetățean. Dacă avem însă în vedere și realizarea unei largi dezvoltări a industriei și agriculturii, corespunzător cu nivelul atins de revoluția tehnică-științifică actuală, trebuie să spunem că mai avem încă de străbătut un drum spre a putea afirma că am realizat socialismul în plenitudinea sa, că noua orînduire și-a îndeplinit în întregime misiunea de a transforma țara într-un stat cu o industrie dezvoltată din toate punctele de vedere, cu o agricultură avansată, de a asigura din plin satisfacerea cerințelor oamenilor muncii — atît materiale cît și spirituale”⁵. Este meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi relevat, pe baza abordării dialectice, procesuale, a edificării noii orînduiri sociale, necesitatea stabilirii pentru România în drumul ei spre comunism a unei noi etape — *etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*. Originalitatea concepției secretarului general al partidului nostru despre făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate se exprimă, înainte de toate, în faptul că această operă este concepută ca un proces complex, multilateral, atotcuprinzător, care necesită dezvoltarea armonioasă și perfecționarea întregului sistem al forțelor de producție, realizarea unei puternice dezvoltări economice a țării, transformări revoluționare de importanță istorică în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința so-

cială a maselor, perfecționarea întregului sistem al suprastructurii, promovarea eticii și echității socialiste. Ea cuprinde toate laturile dezvoltării sociale, inclusiv afirmarea personalității umane, a umanismului nou, care pune pe primul plan omul cu necesitățile lui, stăpîn pe destinele sale, care își făurește liber viitorul. Reprezentînd o etapă superioară de evoluție a socialismului, de maturizarea sa ca organism social-economic unitar, și ducînd la afirmarea plenară a superiorității sale istorice, societatea socialistă multilateral dezvoltată înseamnă crearea condițiilor pentru edificarea comunismului în România.

Strategia și orientările tactice ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism și-au găsit o formulare amplă în *Programul Partidului Comunist Român* adoptat de Congresul al XI-lea. Pornind de la concepția materialismului dialectic și istoric, de la legitățile dezvoltării sociale, de la cerințele aplicării creatoare ale acestora la condițiile țării, Programul P.C.R. a fundamentat științific conținutul societății socialiste multilateral dezvoltate, a stabilit obiectivele fundamentale și direcțiile principale de acțiune pentru înfăptuirea ei ⁶.

Direcțiile principale de acțiune urmăresc realizarea simultană și unitară a obiectivelor privind creșterea puternică a forțelor de producție, pe baza cuceririlor revoluției tehnice-științifice, dezvoltarea în continuare, cu prioritate, a industriei și orientarea ei fermă spre ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate care valorifică în mod superior resursele de materii prime și munca socială; dezvoltarea intensivă a agriculturii în corelație armonioasă cu industria; dezvoltarea proporțională a tuturor ramurilor economiei naționale; amplasarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării și sistematizarea judicioasă a teritoriului, a orașelor și satelor; creșterea continuă a eficienței întregii activități economice pe baza sporirii rapide a productivității muncii, lărgirea bazei proprii de materii prime, utilizarea rațională și eficientă a resurselor energetice; creșterea bunăstării materiale și spirituale a poporului; perfecționarea relațiilor de producție, a formelor de educație, a formelor de participare la conducerea societății a tuturor oamenilor muncii, crearea condițiilor în vederea afirmării personalității fiecărui cetățean în toate sferele vieții social-politice etc.

Această viziune atotcuprinzătoare asupra obiectivelor edificării societății socialiste multilateral dezvoltate concepute în sensul satisfacerii cît mai depline a trebuințelor materiale și spirituale ale oamenilor muncii constituie o contribuție a partidului nostru la dezvoltarea socialismului științific.

Pornindu-se de la stadiul actual de dezvoltare a țării noastre, sarcina fundamentală a perioadei 1976—1980 o constituie concentrarea eforturilor asupra laturilor de ordin calitativ ale activității economice și sociale, creșterea eficienței economice în toate domeniile de activitate, încorporarea rapidă a cuceririlor revoluției științifico-tehnice. „Consider necesar — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977 — să trecem de la faza acumulării cantitative la o fază nouă, superioară, aceea a luptei pen-

⁶ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 65—70.

tru calitate. A venit timpul să transformăm cantitatea într-o nouă calitate. Aceasta este cerința primordială de care depinde viitorul industriei românești, viitorul întregii economii naționale. Numai realizând acest mare salt calitativ revoluționar putem transpune în viață obiectivul stabilit de Congresul al XI-lea cu privire la afirmarea plenară a revoluției tehnico-științifice în acest cincinal”⁷.

Potrivit *Orientărilor generale cu privire la întocmirea planului cincinal de dezvoltare economico-socială a României în perioada 1981—1985*, adoptate de Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977, se va continua ferm politica de industrializare, vor crește cu prioritate ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate, se va asigura introducerea celor mai noi cuceriri ale cunoașterii în toate domeniile vieții economice-sociale, realizându-se astfel o economie modernă. Producția pe locuitor la un șir de produse de bază — oțel, energie electrică, mașini și utilaje, ciment, îngrășăminte chimice, mase plastice, fibre și fire sintetice, cereale, legume, carne, ulei, zahăr, ouă, lapte și altele — va ajunge pînă în 1985 la nivelul țărilor avansate economic.

Profunzimea științifică a concepției partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind dezvoltarea economico-socială a țării în epoca noastră este exprimată de evaluarea reală a *rolului primordial al factorilor interni, al efortului propriu* al poporului pentru edificarea cu succes a socialismului și conjugarea acestui efort cu o largă cooperare economică internațională cu toate statele lumii, de realizarea unui *raport corespunzător, necesar între fondul de dezvoltare și fondul de consum*. Partidul și statul nostru văzînd în eforturile proprii ale națiunii, în opțiunea pentru o rată înaltă de acumulare factorul decisiv al progresului economic și social al țării, au acționat pentru a se asigura o astfel de utilizare a venitului național care, potrivit condițiilor existente în fiecare etapă istorică, să determine atît creșterea rapidă a forțelor de producție, a venitului național, cît și satisfacerea necesităților materiale și culturale crescînde ale poporului. Documentele Congreselor al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului, Programul Partidului Comunist Român fundamentează necesitatea imperioasă pentru România de a folosi o rată înaltă a acumulării care să asigure „atît creșterea și modernizarea continuă a forțelor de producție, înflorirea științei și tehnicii, crearea unei baze tehnico-științifice a societății în pas cu evoluția civilizației mondiale cît și satisfacerea într-o măsură sporită a nevoilor materiale și spirituale în continuă creștere și diversificare ale maselor largi populare”⁸.

În cazul României, alocarea din venitul național a unei cote înalte pentru fondul de dezvoltare economică și utilizarea ei cît mai eficientă au constituit și constituie un imperativ vital, de prim ordin, dacă ținem seama de nivelul de dezvoltare economică a țării noastre care se situează încă în rîndul statelor în curs de dezvoltare. Deși România a înregistrat în perioada 1951—1976 unul din cele mai înalte ritmuri ale creșterii economice dintre toate țările lumii (creșterea medie anuală a producției globale industriale de 12,9 și a venitului național de 9,8%)⁹, nu a lichidat total ră-

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 7—9 decembrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 16—17.

⁸ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 88.

⁹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1977, p. 81.

mînerea în urmă față de țările avansate în ceea ce privește nivelul de dezvoltare economică. De aceea, politica economică a partidului și statului are drept obiectiv modernizarea complexului economic național și apropierea ca nivel de dezvoltare economică de țările puternic industrializate, ridicarea nivelului de trai al poporului. În condițiile actuale ale revoluției tehnice-științifice mondiale, alocarea unor fonduri mari pentru investiții capătă o importanță sporită și datorită implicațiilor determinate de accelerarea procesului de înlocuire și modernizare a mijloacelor de muncă și a procedeeelor tehnologice. În același timp, o rată înaltă a fondului de dezvoltare asigură modificări înnoitoare și structurale în întreaga producție materială, fapt ce determină ocuparea completă și eficientă a tuturor cetățenilor apti de muncă, precum și posibilități mai ample de participare a României la circuitul economic mondial, la colaborarea economică internațională. Creșterea efortului național și menținerea unei rate ridicate a fondului de dezvoltare constituie factorul determinant al valorificării maxime a mijloacelor de producție și a resurselor proprii.

Potrivit *Orientărilor generale cu privire la întocmirea planului cincinal de dezvoltare economico-socială a României în perioada 1981—1985*, adoptate de Conferința Națională a partidului din decembrie 1977, dezvoltarea și modernizarea în continuare a bazei tehnice-materiale a societății vor fi asigurate de alocarea și în viitor a circa o treime — între 30 și 33 la sută — din venitul național pentru fondul de dezvoltare economică-socială. Relevînd necesitatea asigurării unui ritm înalt de acumulare, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Dacă o țară dezvoltată alocă pentru acumulare 28 la sută, la o țară în curs de dezvoltare, cum este România, se impune o rată de acumulare mult mai mare pentru a putea depăși starea de înapoiere. Dacă țara noastră ar alocă pentru dezvoltare tot atît cît un stat avansat economic, atunci ar fi sortită să rămînă veșnic în urmă. Dealtfel, realitățile din viața internațională atestă cu putere că, în această perioadă, în care România a cunoscut un simțitor progres pe calea dezvoltării economico-sociale, țările slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare, care nu au avut mijloace și nu au alocat o parte însemnată în scopul dezvoltării, nu numai că nu au progresat, nu numai că nu au micșorat decalajul față de țările dezvoltate, dar în ciuda «Deceniului dezvoltării», acest decalaj s-a adîncit. Iată de ce putem afirma — atît pe baza experienței proprii, cît și pe baza practicii și experienței mondiale — că singura cale pentru lichidarea subdezvoltării, pentru progresul economic-social, pentru ridicarea fiecărei națiuni la un grad înalt de civilizație este efortul fiecărui popor ; fără aceasta nu se poate realiza nici un progres ! Nici o țară din lume, nici un popor nu s-a dezvoltat așteptînd ajutorul altora, nici o națiune nu se va putea dezvolta așteptînd ca alții să facă eforturi pentru ea”¹⁰.

Experiența României, ca și a altor țări, a demonstrat că, pe măsura creșterii ratei fondului de dezvoltare, sporește și ritmul de creștere a venitului național, deci și posibilitățile ca societatea să dispună de un venit net mai mare, atît în scopul dezvoltării, cît și pentru ridicarea nivelului

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare cu prilejul conferirii titlului de doctor în științe politice și titlului de doctor în economie*. 24 ianuarie 1978, Editura politică, București, 1976, p. 8—9.

general de viață al poporului. Astfel, la o rată a fondului de acumulare de 17,1% în 1956—1960, ritmul mediu anual de creștere a venitului național a fost de 7%, iar în perioada 1971—1975 la o rată de acumulare de circa 34% ritmul mediu anual de creștere a venitului național a fost de 11,3%. Alocarea unei rate ridicate a fondului de acumulare a permis accelerarea, în ultimul deceniu, a progresului economic, dezvoltarea multilaterală a activității economice-sociale, creșterea venitului național pe locuitor de la 7 670 de lei în 1965 la 17 000 de lei în 1975. Concomitent, a sporit ritmul mediu anual de creștere a fondului de consum de la 4,5% în 1956—1960 la 7,5% în 1971—1975. Volumul fondului de consum pe locuitor s-a ridicat de la 1 785 de lei în 1950 la 11 800 de lei în 1975, fapt care se resimte din plin în viața fiecărei familii, a fiecărui cetățean al patriei noastre.

Pe baza succeselor obținute în dezvoltarea economică, în creșterea eficienței economice, Plenara C.C. al P.C.R. din 28—29 iunie 1977 a adoptat Programul privind creșterea retribuiției și a altor venituri, a nivelului de trai al populației pe perioada 1976—1980, care prevede sporirea, în această perioadă, a retribuiției medii reale cu 32%, față de 20% cât se prevăzuse în Directivele Congresului al XI-lea. De asemenea, veniturile reale ale țăranilor cooperatori vor spori, în aceeași perioadă, în medie, pe o persoană activă, cu circa 30%.

Pe măsura creșterii veniturilor bănești ale populației s-au produs și se produc deplasări în structura consumului acesteia spre produsele alimentare de calitate superioară, precum și spre bunuri de confort de o valoare mare și de lungă durată, spre cheltuieli de natura investițiilor (construcții de locuințe proprietate personală, cumpărări de autoturisme etc.). În etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate — se arată în Programul P.C.R. — producția bunurilor de consum va asigura satisfacerea tot mai deplină a necesităților oamenilor muncii stabilite în mod rațional, urmărindu-se, totodată, împiedicarea risipei de materii prime și materiale. Se vor crea condiții pentru realizarea unei alimentații în concordanță cu recomandările științei. Această orientare se oglindește în prevederile programelor speciale privind creșterea bunurilor de consum și dezvoltarea serviciilor, adoptate în 1976 : Programul privind creșterea producției și desfacerii către populație a bunurilor de consum pe perioada 1976—1980 ; Programul privind dezvoltarea creșterii animalelor pe perioada 1976—1980 ; Programul de dezvoltare a prestărilor de servicii către populație pe perioada 1976—1980. Măsurile prevăzute în aceste programe vizează satisfacerea la un nivel calitativ superior a nevoilor materiale și spirituale ale oamenilor muncii în concordanță cu dezvoltarea economico-socială a țării. În acest cadru se înscriu și măsurile privind trecerea, începând cu anul 1978, la reducerea treptată a săptămânii de lucru de la 48 la 44 de ore, precum și preocuparea partidului pentru crearea condițiilor necesare în vederea folosirii raționale a timpului liber. În acest context, se cuvine a se reliefa că bunăstarea omului, în societatea noastră socialistă nu se limitează la producerea unei abundențe de bunuri materiale ; partidul militează consecvent pentru realizarea acelui complex de factori de a căror adecvată îmbinare depinde calitatea reală a vieții omului : asigurarea tuturor condițiilor necesare împlinirii armonioase și afirmării multilaterale a personalității umane.

Trecerea României la o nouă etapă de dezvoltare solicită în mod obiectiv ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a întregului mecanism de conducere a operei de edificare socialistă, sporește răspunderea Partidului Comunist Român — partid de guvernământ, în conducerea societății. De aceea, problemele privind evoluția și rolul partidului în societatea românească contemporană, împletirea treptată a funcțiilor partidului cu funcțiile statului, au făcut obiectul unor profunde preocupări teoretice și practice, amplu dezvoltate în Programul partidului, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, al cărui rol decisiv în fundamentarea căilor de dezvoltare ale societății românești, în elucidarea unor fenomene și procese social-politice ale contemporaneității reprezintă un aport remarcabil la sintetizarea și generalizarea de către Partidul Comunist Român a experienței revoluției și construcției socialiste în țara noastră. Așa cum subliniază Programul P.C.R., „Experiența dobândită de Partidul Comunist Român, de poporul nostru în transformarea revoluționară a societății românești este o contribuție la îmbogățirea tezaurului general al teoriei și practicii revoluționare mondiale, la dezvoltarea socialismului științific”¹¹.

Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului au situat la loc de frunte problemele *ridicării nivelului de conducere științifică a societății* pe baza cunoașterii ample și profunde a realităților social-politice interne și internaționale, a adâncirii continue a democrației socialiste, a perfecționării formelor și metodelor de conducere. Definind locul partidului în etapa actuală a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că partidul comunist îndeplinește rolul de centru vital al întregului nostru sistem social, menit să asigure atât elaborarea științifică a căilor de dezvoltare a României, cât și conducerea activității politice-organizatorice în vederea îndeplinirii politicii sale. În organizarea conducerii științifice a țării, a tuturor verigilor organismului social, Partidul Comunist Român ține seama de complexitatea și interdependența diferitelor sectoare și domenii ale vieții economice-sociale, de necesitatea dezvoltării democrației socialiste, a asigurării participării la conducerea vieții economice-sociale a clasei muncitoare, a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, acordă o mare atenție fundamentării multiplelor probleme ale științei conducerii societății socialiste, subliniază necesitatea însușirii bazelor acestei științe de către cadrele de partid și de stat.

Pornind de la necesitatea creșterii rolului conducător al partidului, de la tendințele împletirii activității de partid, de stat și obștești în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, secretarul general al partidului nostru a formulat teza integrării organice a partidului nostru în viața societății. În acest scop a fost instituționalizat un ansamblu de forme organizatorice, menit să asigure întărirea rolului partidului de forță politică conducătoare, integrarea sa organică în societate, participarea membrilor de partid la întreaga activitate socială, în indisolubilă legătură cu masele largi de oameni ai muncii, cu întregul popor. Astfel primii secretari ai comitetelor județene și ai comitetelor municipale și orașenești ale P.C.R. cumulează și funcția de președinți ai consiliilor populare respective, iar secretarii comitetelor județene de partid, municipale și oră-

¹¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 63.

senești cumulează și funcția de vicepreședinți ai consiliilor populare. De asemenea, secretarii organizațiilor de partid din întreprinderi îndeplinesc și funcția de președinți ai consiliilor oamenilor muncii.

În lumina orientărilor Congresului al X-lea al partidului și ale Conferinței Naționale a partidului din iulie 1972 au luat ființă organe și organisme de conducere a unor importante domenii ale vieții social-politice, economice, cultural-educative, care au caracter de partid și de stat ; Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României ; Consiliul Central de Control Muncitoresc și al Activității Economice și Sociale, Consiliul Organizării Economico-Sociale, care își desfășoară activitatea sub îndrumarea directă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România ; Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, care își desfășoară activitatea sub conducerea nemijlocită a Comitetului Central al partidului și Consiliului de Miniștri ; Comitetul pentru problemele consiliilor populare, care funcționează pe lângă Consiliul de Miniștri, avînd un rol coordonator. Componenta acestor organisme de partid și de stat este democratică, larg reprezentativă. Organele cu natură dublă, de partid și de stat, realizînd împletirea activității de partid și de stat, au menirea să sprijine organele supreme ale puterii de stat — din al căror sistem fac parte — atît în activitatea de pregătire a deciziilor în domeniul dezvoltării și organizării vieții economice-sociale, cît și în activitatea de control. Înființarea acestor organisme răspunde evoluției în etapa actuală și în perspectivă a raportului dintre activitatea de partid și de stat, evoluție sintetizată în concepția Partidului Comunist Român prin teza potrivit căreia, în perspectivă, se va produce o împletire tot mai strînsă a activității partidului, statului și a celorlalte organisme sociale, aceasta constituind un proces logic al dezvoltării socialiste și comuniste.

Rîndurile Partidului Comunist Român au crescut în perioada 1955—1977 de peste 4,5 ori, de la 595 389 în 1955 la 2 747 000 de membri la 31 decembrie 1977. „Se poate spune — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea de lucru de la Comitetul Central al partidului din 23 septembrie 1977 — că avem un partid de masă, care cuprinde în rîndurile sale pe cei mai înaintați oameni ai muncii din toate sectoarele de activitate — muncitori peste 51 la sută, țărani aproape 19 la sută, intelectuali și funcționari peste 22 la sută, alte categorii circa 8 la sută”¹². În ceea ce privește compoziția națională, în 1977, peste 90,18 la sută din membrii P.C.R. erau români, 7,59 la sută maghiari, 1,08 la sută germani și 1,15 la sută de alte naționalități. Partidul nostru își îndeplinește cu succes rolul conducător în societate datorită faptului că este legat prin mii și mii de fire de masele cele mai largi ale poporului, că se identifică cu aspirațiile și interesele supreme ale națiunii. Peste 73% din numărul total al membrilor partidului lucrează în sfera producției materiale.

Experiența arată că numai pe baza unei conduceri științifice și democratice, a legăturii strînse cu masele și cu sprijinul efectiv al acestora se poate asigura desfășurarea normală a întregului proces de edificare a societății socialiste. „În condițiile actuale, o conducere bună — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu se mai poate realiza fără o comunicare tot

mai strînsă cu masele populare. Aceasta constituie, dealtfel, una din expresiile cele mai directe ale democrației înseși¹³.

Călăuzit de principiul că socialismul este și trebuie să fie rezultatul creației conștiente a maselor, Partidul Comunist Român a înfăptuit un ansamblu de măsuri pentru adîncirea democrației muncitorești, lărgirea și perfecționarea continuă a democrației în toate compartimentele vieții sociale, perfecționarea activității statului, a legislației socialiste etc. Măsuri importante au fost adoptate pe linia perfecționării structurii și îmbogățirii activității Marii Adunări Naționale, a consiliilor populare. Au fost introduse sesiuni deschise de mai lungă durată ale Marii Adunări Naționale, ceea ce permite o mai bună aprofundare a problemelor pe care le ridică adoptarea proiectelor de legi și hotărîri ; au crescut atribuțiile și rolul comisiilor permanente ale Marii Adunări Naționale în elaborarea proiectelor de legi și controlul aplicării legilor, asigurîndu-se participarea unui număr mai mare de deputați la analizele și controalele pe care acestea le efectuează. Forme noi, superioare de participare a deputaților consiliilor populare la conducerea tuturor domeniilor vieții sociale s-au materializat în instituționalizarea *Congresului deputaților consiliilor populare și a Conferințelor președinților consiliilor populare, a Camerei legislative*, organ permanent, deliberativ al consiliilor populare, alcătuit din deputați — membri ai comitetelor executive ale consiliilor populare județene și ai municipiului București, care analizează problemele de bază ale dezvoltării economice-sociale a județelor, municipiilor, orașelor și comunelor, dezbate și avizează, înainte de a fi supuse adoptării Marii Adunări Naționale, proiectele de legi referitoare la dezvoltarea unităților administrativ-teritoriale etc.

În lumina unității organice dintre socialism și democrație, partidul nostru, secretarul său general au abordat amplu pe plan teoretic problemele democrației muncitorești, ale necesității participării directe, nemijlocite a muncitorilor care lucrează în producția materială la conducerea vieții economice, social-politice și culturale, asigurării creșterii rolului clasei muncitoare în conducerea societății nu numai prin reprezentanții săi delegați în diferite foruri, ci în mod direct, nemijlocit în activitatea concretă din domeniile politice, economice și sociale. Un rol de cea mai mare importanță în dezvoltarea democrației socialiste a avut instituționalizarea, din inițiativa secretarului general al P.C.R., a principiului conducerii colective la toate nivelele de conducere a vieții economice și sociale. În unitățile economice au fost instituționalizate : *adunarea generală a oamenilor muncii* — formă superioară a conducerii colective, forul prin care oamenii muncii participă în mod organizat la conducerea activității economico-sociale ; *Consiliul oamenilor muncii*, ce se constituie din cadre cu funcții de răspundere, specialiști cu experiență, reprezentanți ai oamenilor muncii, ai organizațiilor de partid, sindicale și de tineret ; *Comisiile pe domenii* în întreprinderi etc. Adunările generale, consiliile oamenilor muncii constituie forme de dezvoltare a autoconducerii muncitorești, de manifestare a răspunderii colectivelor de oameni ai muncii pentru buna gospodărire a mijloacelor ce le sînt încredințate. La Congresul Consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi, ca și la prima

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 465.

ședință a Consiliului Național al Oamenilor Muncii, din 1977, precum și la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977 au fost adoptate noi măsuri, privind creșterea rolului și îmbunătățirea activității adunărilor generale, a consiliilor oamenilor muncii în conducerea întreprinderilor și a unităților economice. Astfel a crescut numărul muncitorilor și al altor oameni ai muncii în consiliile de conducere ; au sporit atribuțiile adunărilor generale în dezbaterile problemelor fundamentale ale activității unităților respective, în adoptarea măsurilor pentru îndeplinirea planului și îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață a personalului muncitor ; secretarul organizației de partid îndeplinește funcția de președinte al consiliului oamenilor muncii din unitățile industriale, de construcții și transporturi, iar directorul întreprinderii pe cea de președinte al biroului executiv, răspunzând nemijlocit de activitatea de producție.

Originalitatea concepției promovate de secretarul general al partidului nostru în largirea — pe multiple planuri — a democrației socialiste este ilustrată și de instituționalizarea *congreselor, conferințelor, a consfătuirilor*, la nivel național, organisme ce se întrunesc periodic spre a dezbate și a adopta decizii în problemele majore privind dezvoltarea economică, socială, culturală și activitatea internațională a țării. Au fost create, totodată, organisme democratice, la nivel național, cu caracter permanent — Consiliul Național al Oamenilor Muncii, Consiliul Național al Agriculturii, Camera Legislativă a consiliilor populare.

Au sporit atribuțiile *Frontului Unității Socialiste*, creat în 1968, organism politic larg, revoluționar, democratic și reprezentativ, cu activitate permanentă, expresie a coeziunii societății noastre socialiste, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, care unește, sub conducerea P.C.R., toate organizațiile obștești, toate categoriile sociale. Frontul Unității Socialiste are importante sarcini privind organizarea alegerii organelor reprezentative ; el coordonează acțiunile organizațiilor componente și îndrumă activitatea în domeniul controlului obștesc, al educației și răspîndirii cunoștințelor științifice, asigură cadrul organizatoric pentru participarea tot mai activă a tuturor cetățenilor la viața politică a țării, la dezbaterile și adoptarea deciziilor asupra problemelor de interes general, la înfăptuirea politicii partidului și statului.

În cadrul Frontului Unității Socialiste acționează consiliile oamenilor muncii ale naționalităților conlocuitoare, foruri democratice, ce oferă cadrul corespunzător pentru dezbaterile unor probleme specifice ale acestor naționalități, precum și a problemelor de ordin general cu privire la dezvoltarea societății noastre socialiste.

O caracteristică esențială a dezvoltării democrației în societatea socialistă românească constă în faptul că ea asigură și garantează material tuturor oamenilor muncii drepturi și libertăți cetățenești din cele mai largi — ca dreptul la muncă, la odihnă, la retribuție în funcție de aportul social, dreptul de a fi stăpîn pe munca depusă și pe roadele ei, dreptul la învățătură, la folosirea liberă a limbii materne, dreptul de a alege și de a fi ales în organele și organisme politice, sociale, de a participa activ la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, la conducerea întregii țări, de a se asocia în organizații sindicale, cooperatiste, de tineret, de femei, social-culturale, în uniuni de creație, asociații științifice, tehnice, sportive, precum și în alte organizații obștești. În cadrul acestor drepturi se înscrie pe primul plan egalitatea deplină a cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, sex

sau religie în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale. Baza egalității depline în drepturi a tuturor cetățenilor o constituie desființarea proprietății privat-capitaliste asupra mijloacelor de producție și făurirea economiei socialiste.

În România, condițiile istorice de dezvoltare a poporului român au făcut ca pe teritoriul țării să conviețuiască și populații aparținând unor naționalități conlocuitoare : maghiari, germani, sârbi și altele, reprezentând aproximativ 12% din întreaga populație. Încă de la crearea sa, Partidul Comunist Român a proclamat necesitatea asigurării egalității tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate. Astăzi, în societatea socialistă românească, problema națională a fost rezolvată definitiv, fiind înfăptuită deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de apartenența lor națională, participarea lor nestînjinită în toate domeniile vieții politice, economice, sociale, culturale, întărirea continuă a solidarității tuturor celor ce muncesc în lupta pentru viitorul socialist și comunist al patriei comune — Republica Socialistă România. Naționalităților conlocuitoare le este asigurată participarea la conducerea statului, folosirea liberă a limbii materne, învățămînt de toate gradele, teatre și alte instituții culturale, cărți, reviste în limba maternă. Din punct de vedere politic, oamenii muncii aparținând naționalităților conlocuitoare sînt reprezentați în toate organele, începînd de la cele comunale pînă la Marea Adunare Națională, Consiliul de Stat, guvernul țării, precum și în Comitetul Central al Partidului Comunist Român.

Dezbateră publică a celor mai importante proiecte de legi și hotărîri de partid, consultarea frecventă a specialiștilor, a celorlalți oameni ai muncii asupra problemelor de interes național, întîlnirile conducerii de partid și de stat cu oamenii muncii, vizitele de lucru ale secretarului general al partidului în întreprinderi, instituții, școli, universități etc. reprezintă modalități eficiente ale întăririi legăturilor partidului cu masele. Numai în perioada dintre Congresul al XI-lea al partidului (noiembrie 1974) și Conferința Națională a P.C.R. (decembrie 1977) secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu alți conducători de partid și de stat, a participat la 22 de congrese, conferințe, consfătuiri, întîlniri de lucru la nivel național, cu care prilej a rostit importante cuvîntări, a efectuat 52 de vizite de lucru în Capitală și 91 în județele țării, analizînd la fața locului, împreună cu cadrele de conducere, cu oamenii muncii, aspecte majore ale vieții economice-sociale din întreprinderi industriale, șantiere de construcții, unități agricole, social-culturale, de învățămînt și cercetare, cartiere de locuințe, piețe etc. Consultarea maselor în problemele care privesc munca și viața lor este considerată de tovarășul Nicolae Ceaușescu ca un factor esențial al conducerii juste.

Cadrul democratic instituționalizat, ca și principiile ce călăuzesc activitatea sa, ansamblul de măsuri adoptate întăresc rolul social conducător al clasei muncitoare în societatea socialistă românească, potențează contribuția maselor la elaborarea și la înfăptuirea programului edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. „În cadrul sistemului nostru democratic — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — avem o formă, unică în felul ei, de participare a maselor populare la conducerea societății. Avem organisme și pe plan local, și în unitățile economice și sociale,

și pe plan național, care permit participarea largă a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, a întregului popor la conducerea societății¹⁴.

Dezvoltarea continuă a democrației socialiste presupune creșterea nivelului politic-ideologic al tuturor comuniștilor, formarea unei înalte conștiințe socialiste a întregului popor. „Partidul — se arată în Programul P.C.R. — va acționa cu consecvență pentru participarea conștientă a tuturor oamenilor muncii la făurirea destinului colectiv al societății socialiste și comuniste. Înfăptuirea acestui principiu presupune o temeinică pregătire politico-ideologică, o cunoaștere și înțelegere aprofundată a legilor obiective ale dezvoltării sociale și, totodată, o înaltă răspundere din partea fiecăruia în exercitarea drepturilor democratice, cetățenești, în contribuția adusă la guvernarea țării¹⁵. Partidul Comunist Român pornește de la ideea că menirea istorică a socialismului este nu numai de a elibera omul de asuprire și exploatare, de a asigura bunăstarea lui materială, ci de a făuri o civilizație spirituală superioară, care nu se poate realiza decât prin formarea unui om cu o înaltă conștiință și pregătire culturală și profesională, cu un profil moral-politic înaintat.

Partidul nostru, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, considerînd conștiința socialistă o forță motrice a dezvoltării noii orînduiri, situează pe primul plan educarea revoluționară a oamenilor muncii, cultivarea înaltelor virtuți care au caracterizat întotdeauna poporul nostru, păstrarea și dezvoltarea valorilor naționale, însușirea concepției științifice despre lume și viață, a modului de existență propriu orînduirii ce se edifică în țara noastră, afirmarea principiilor umanismului socialist. Întreaga activitate de educație socialistă a maselor este orientată de către partid spre o strînsă legătură cu activitatea productivă, cu practica social-politică, ca principal teren de formare a conștiinței socialiste. În lumina acestei concepții, desfășurarea unei permanente activități politico-ideologice și de educație socialistă reprezintă un atribut esențial al exercitării rolului conducător al partidului, o necesitate obiectivă în întreaga perioadă de edificare a socialismului și comunismului.

În perfecționarea activității ideologice, politice și culturale-educative, un rol de cea mai mare importanță au avut orientările stabilite de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, care a elaborat un Program ideologic de largă perspectivă, avînd drept obiectiv fundamental ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. Elementele constitutive ale acestui program statuat de Plenară se regăsesc în documentele Conferinței Naționale a partidului din iulie 1972, ale Congresului al XI-lea, sînt sintetizate într-o concepție unitară și dezvoltate creator în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*. Congresul educației politice și al culturii socialiste din iunie 1976, dezvoltînd Programul ideologic al partidului, a stabilit sarcinile organelor și organizațiilor de partid, ale organizațiilor de masă și obștești, ale tuturor organismelor cu caracter educativ, în activitatea de ridicare a conștiinței socialiste, de formare a omului nou.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința de constituire a Consiliului Național al Oamenilor Muncii*, 13 octombrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 19.

¹⁵ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 112.

„Fără a nega căuși de puțin rolul esențial al forțelor de producție în dezvoltarea societății — sublinia secretarul general al partidului la Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 —, noi pornim de la teza, de asemenea marxistă, că la rîndul ei conștiința poate exercita o puternică înrîurire asupra mersului înainte al societății, că ideile înaintate, cucerind masele, devin o uriașă forță materială a progresului. Tocmai animați de această convingere dorim să intensificăm activitatea ideologică, politică și cultural-educativă, eforturile pentru ridicarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii”¹⁶. În lumina acestei concepții dialectice, Partidul Comunist Român a combătut viziunea fatalistă potrivit căreia conștiința este sortită să rămînă în urmă față de existența socială, a respins atitudinea defetistă de justificare a fenomenelor negative care apar în viața socială ori în comportamentul unor oameni prin teza despre rămînerea în urmă a conștiinței față de dezvoltarea vieții materiale. Așa cum relevă secretarul general al partidului nostru, educația socialistă, dezvoltarea culturii revoluționare constituie o problemă de cea mai mare importanță pentru întreaga societate, problemă care poate fi soluționată numai cu participarea activă a maselor populare, a întregului popor. Potrivit concepției partidului nostru, criteriul de apreciere a eficienței activității ideologice și politice-educative îl constituie gradul participării oamenilor muncii la opera constructivă, angajarea conștientă și contribuția activă a fiecăruia la progresul social-economic și cultural al națiunii noastre socialiste. În acest context, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că menirea activității politice-ideologice este nu numai de a explica, ci de a mobiliza la activitate practică, a-i ajuta pe oameni să înțeleagă ce au de făcut și cum să acționeze pentru a îndeplini în cele mai bune condiții sarcinile ce le revin.

Un permanent obiectiv central al activității ideologice și politico-educative îl constituie educarea comuniștilor, a întregului popor în spiritul patriotismului socialist al solidarității revoluționare cu popoarele tuturor țărilor socialiste, cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu oamenii muncii de pretutindeni cu mișcările de eliberare națională, cu toate forțele marelui front antiimperialist.

Rezultatele activității ideologice și de educare socialistă își găsesc expresia în participarea entuziastă a întregului popor la transpunerea în viață a programului partidului de dezvoltare puternică a economiei și pe această bază ridicarea continuă a nivelului de trai, în atitudinea înaintată manifestată în munca pentru slujirea intereselor generale ale societății, în spiritul și atitudinea hotărîtă cu care oamenii muncii acționează pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate.

În conducerea societății, P.C.R. acordă o importanță deosebită raportului obiectiv care există între dezvoltarea internă a țării și politica sa externă. Întreaga activitate internațională a Partidului Comunist Român și statului nostru este determinată de caracteristicile fundamentale ale noii orînduirii. Trăgîndu-și izvoarele din însăși structura socială a țării, această activitate reflectă preocuparea constantă și activă pentru realizarea unui climat internațional de pace și colaborare care să permită po-

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 664.

porului nostru, tuturor națiunilor lumii să-și dedice forțele și capacitățile lor creatoare cauzei progresului.

Partidul acționează consecvent pentru dezvoltarea și înflorirea națiunii noastre socialiste, pentru afirmarea deplină a forțelor sale creatoare. P.C.R. consideră că atât în perioada construcției socialiste, cât și în procesul făuririi societății comuniste, pentru multă vreme, națiunea are de jucat un rol activ în progresul societății omenеști. „În această perioadă istorică de dezvoltare a societății omenеști pe o treaptă superioară — se arată în Programul partidului — întărirea națiunii și a statelor naționale independente constituie o necesitate legică, obiectivă; aceasta este un factor primordial al făuririi cu succes a socialismului și comunismului”¹⁷. Între edificarea socialismului și dezvoltarea națiunii există, așa cum arată partidul nostru, o legătură organică, socialismul asigurând afirmarea tuturor valențelor creatoare ale națiunii. În condițiile de astăzi, — întărirea națiunilor, a statelor naționale independente constituie un factor al progresului social, al afirmării unor relații internaționale noi, bazate pe egalitate și respect, pe dreptul fiecărei națiuni de a se dezvolta liber, corespunzător năzuințelor sale de progres. De asemenea, are loc procesul legic și dialectic al apropierii între națiuni pe baza colaborării egale și liber consimțite, a respectării principiilor noi de relații dintre ele.

Pornind de la interesele supreme ale poporului, acționînd într-un spirit de înaltă răspundere pentru soarta întregii omeniri, Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, militază consecvent pentru dezvoltarea continuă a prieteniei și solidarității cu toate țările socialiste, pentru întărirea unității și colaborării lor, acționează pentru intensificarea relațiilor României cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, pentru dezvoltarea relațiilor cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale renunțării la forță și la amenințarea cu folosirea forței. „Noi considerăm că, într-un anumit sens — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, aceste principii sînt pentru societatea omenească de astăzi, pentru relațiile de colaborare în lume, așa cum sînt apa și aerul pentru existența omului. Cum am putea să renunțăm la apă și la aer? Ar însemna să renunțăm la viață. Nu, nu putem renunța la aceste principii, pentru că ele constituie condiția vieții noastre independente și libere, condiția vieții independente și libere a tuturor națiunilor lumii”¹⁸.

Relevînd necesitatea obiectivă a așezării relațiilor internaționale pe aceste principii și respectarea lor riguroasă, secretarul general al partidului nostru a evidențiat *caracterul lor unitar*, faptul că ele alcătuiesc un tot care nu poate fi dezmembrat și că fiecare principiu în parte trebuie aplicat integral. În același timp, aceste principii nu pot face obiectul nici unui fel de tranzacții; deosebirile de orînduiri sociale nu pot să pună în discuție aceste principii. Dimpotrivă, tocmai pentru afirmarea atât a unei

¹⁷ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 145.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 919.

colaborări rodnice între statele cu aceeași orînduire socială și ideologie sau între statele cu orînduiri sociale diferite este necesară aplicarea în viață a acestor principii.

Pe baza analizei științifice a vieții internaționale și a definirii principalelor ei tendințe, tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat o concepție larg cuprinzătoare cu privire la necesitatea și căile de edificare a unei noi ordini economice și politice în lume de care depinde lichidarea subdezvoltării și a relațiilor de dominație, asigurarea progresului tuturor popoarelor. Lupta pentru o nouă ordine internațională constituie în viziunea secretarului general al partidului nostru o expresie a înfruntării dintre asupritori și asupriți, dintre bogați și săraci pe arena mondială, în fond o oglindire a luptei de clasă pe plan internațional.

Premisele obiective ale reorganizării fundamentale ale relațiilor internaționale rezidă în realitățile noi ale tabloului mondial, în capacitatea crescîndă a forțelor progresului de a influența decisiv cursul evenimentelor, în faptul că prosperitatea lumii contemporane depinde de prosperitatea fiecărui stat. Documentele celui de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român înfățișează, pornind de la aceste premise, o platformă de acțiune care cuprinde obiectivele și direcțiile de instaurare a unei noi ordini internaționale, structurate în zece puncte : lichidarea subdezvoltării, afirmarea plenară a tuturor națiunilor ; asigurarea dreptului suveranității permanente a statelor asupra avuției naționale ; democratizarea relațiilor internaționale ; înlăturarea împărțirii lumii în state bogate și state sărace ; crearea unui cadru economic, politic și instituțional care să asigure în fapt dreptul statelor la dezvoltare, la asimilarea roadelor revoluției științifico-tehnice ; introducerea unor mecanisme economice echitabile în schimburile și cooperarea dintre state ; accesul fără obstacole și bariere la sursele financiare, la noua tehnologie, la resursele de materii prime și energetice, la piețele de desfacere ; statuarea în dreptul internațional a unor norme noi de conduită internațională a statelor ; crearea de noi instituții democratice și abolirea practicilor nedemocratice din instituțiile existente ; anularea tratatelor încheiate într-o altă epocă istorică, bazată pe dominație imperialistă ; crearea condițiilor pentru o evoluție echilibrată a diferitelor zone ale lumii, a întregii economii mondiale, pentru o stabilitate economică pe plan mondial.

Pornind de la repercusiunile profund dăunătoare și distrugătoare pe care cursa înarmărilor le are asupra vieții internaționale contemporane, partidul și statul nostru au acționat și acționează cu consecvență pentru găsirea unor soluții viabile care să aibă drept rezultat dezarmarea generală și completă, în primul rînd dezarmarea nucleară, și asigurarea, pe această bază, a păcii și securității tuturor statelor lumii. De asemenea, acționează pentru înfăptuirea securității și păcii în Europa, pentru aplicarea în viață a documentelor semnate la Helsinki, pentru crearea unui climat de încredere și colaborare neîngrădită între toate statele, pentru dezangajarea militară concretă a continentului, pentru transformarea Europei într-un factor de prim ordin al destinderii, colaborării și păcii în întreaga lume. Conform conceptului elaborat de președintele Nicolae Ceaușescu, formulat încă din 1970, „securitatea europeană reclamă, după convingerea noastră, un sistem de angajamente ferme din partea tuturor statelor, precum și de măsuri concrete de natură să ducă la excluderea forței și a amenințării cu folosirea forței în relațiile interstatuale, să ofere tuturor țărilor garanții depline că sînt la adăpost de orice act de agre-

siune ; un asemenea sistem va trebui să asigure dezvoltarea pașnică, nestingherită, a fiecărei națiuni, în conformitate cu propria voință, într-un climat de respect reciproc, al independenței și suveranității naționale, neamestec în treburile interne, deplină egalitate în drepturi a tuturor statelor și popoarelor¹⁹.

Ținând seama de rolul hotărîtor al maselor în dezvoltarea istoriei, Partidul Comunist Român consideră că rezolvarea problemelor majore ale vieții internaționale contemporane face necesară democratizarea relațiilor internaționale, intervenția energetică și fermă a maselor populare, creșterea rolului acestora în desfășurarea evenimentelor, participarea activă a tuturor statelor, indiferent de dimensiune, orînduire socială sau potențial la soluționarea problemelor majore care confruntă omenirea, un rol tot mai important revenind țărilor mici și mijlocii, țărilor în curs de dezvoltare, țărilor nealiniat, care alcătuiesc marea majoritate a omenirii. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Este tot mai evident că toate problemele care preocupă omenirea, atît pe plan mondial, cît și regional, nu se pot soluționa decît prin participarea directă la discuții și la tratative a tuturor țărilor interesate. Orice altă abordare indirectă, tendința de a lăsa un anumit număr de țări sau anumite organisme să rezolve aceste probleme nu ar fi în interesul popoarelor, ar putea să se soldeze cu daune mari pentru dezvoltarea viitoare a vieții internaționale și a păcii²⁰.

Partidul Comunist Român militează consecvent pentru întărirea unității și coeziunii mișcării comuniste și muncitorești, promovarea normelor noi de relații — bazate pe deplina egalitate, pe respectul ferm al dreptului fiecărui partid de a-și elabora creator, de-sine-stătător strategia și tactica revoluționară, corespunzător condițiilor în care își desfășoară activitatea ; acționează, de asemenea, pentru lărgirea continuă a relațiilor cu celelalte detașamente ale clasei muncitoare, cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, precum și cu alte organizații democratice, progresiste, în scopul întăririi unității tuturor forțelor antiimperialiste care se pronunță pentru o politică nouă, pentru schimbări înnoitoare în viața societății, pentru libertatea, securitatea și pacea popoarelor. P.C.R. consideră că este firesc și necesar ca, pornind de la diversitatea imensă a condițiilor în care acționează, partidele comuniste, în general forțele sociale înaintate, popoarele să caute căi și modalități proprii, potrivit condițiilor și necesităților fiecărei țări, de transformare progresistă a societății. Viața dovedește că elaborarea în mod autonom de către fiecare partid a liniei sale politice, a tacticii și strategiei, a obiectivelor și formelor concrete de activitate constituie o cale rodnică, menită să asigure întărirea continuă a partidelor comuniste, afirmarea lor ca forțe naționale de conducere, urmate cu încredere de propriile popoare. „Cauza luptei pentru transformarea înnoitoare a societății, pentru trecerea spre socialism — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — impune ca diversitatea tacticilor și strategiilor politice să nu ducă la contrapunerea unor partide altora, la negarea unor experiențe și căi verificate în practică și la absolutizarea unor concepte noi,

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 4, București, Editura politică, 1970, p. 933.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 7—9 decembrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 85.

elaborate în anumite condiții specifice. Nici unui partid nu i se pot impune anumite modele de urmat, dar, în același timp, nici un partid nu poate avea pretenția să impună altora calea sa proprie. Tocmai în aceasta constă spiritul nou, cu adevărat revoluționar, creator, al relațiilor de stimă și respect reciproc, pe care se pot întemeia solidaritatea dintre forțele revoluționare, unitatea de tip nou în mișcarea comunistă și muncitorească²¹.

Pronunțându-se pentru o cât mai largă colaborare între partide, P.C.R. acționează cu consecvență pentru multiplicarea și diversificarea schimburilor de opinii, de informații și de experiență, pentru dezbaterăa oricăror probleme care pot apărea în etapa contemporană a dezvoltării omenirii, în condițiile democrate, ale respectului deplin față de părerile fiecărui partid. Numeroasele întâlniri și convorbiri avute de secretarul general al partidului nostru cu conducători ai partidelor comuniste și muncitorești, partidelor socialiste și social-democrate, mișcărilor de eliberare națională, partidelor de guvernământ din țările în curs de dezvoltare, cu lideri ai altor partide, organizații revoluționare, progresiste, democratice, documentele semnate cu prilejul acestor contacte și întâlniri înscriu o contribuție de o însemnătate majoră la cauza unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, la afirmarea principiilor noi de relații între partide, la întărirea solidarității tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste. Numai în perioada 1965—1977, secretarul general al partidului nostru, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a avut întâlniri și contacte directe cu șefi de stat și guvern din 99 de țări ale lumii, a purtat convorbiri cu peste 3 300 de conducători, delegați sau reprezentanți ai diferitelor partide și organizații politice, membri ai guvernelor, personalități ale vieții politice, economice, științifice și culturale din întreaga lume. În cursul numeroaselor contacte pe care le-a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu cu șefi de stat și guvern de pe toate meridianele, principiile promovate în relațiile dintre state de partidul și țara noastră au fost statuate în aproape 100 de Tratatate de prietenie și cooperare, Declarații și Comunicate comune semnate, care au deschis noi perspective raporturilor de prietenie și colaborare bilaterală ale României.

Partidul Comunist Român întreține relații cu 90 de partide comuniste, cu 23 de partide socialiste sau social-democrate și 24 de alte partide și formațiuni politice din țările capitaliste dezvoltate, cu 53 de partide de guvernământ și cu 21 de alte partide și organizații progresiste din țările în curs de dezvoltare precum și cu șase mișcări de eliberare națională. Numai în cursul anului 1977 tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a întâlnit cu peste 70 de reprezentanți ai partidelor comuniste și muncitorești de pe toate meridianele, cu lideri ai altor partide ale clasei muncitoare, ai partidelor de guvernământ din țările în curs de dezvoltare, cu reprezentanți ai mișcărilor de eliberare. Se cuvine să arătăm, totodată, că, până la sfârșitul anului 1977, în numeroase țări ale lumii au apărut mai mult de 50 de volume, în 17 limbi diferite, dedicate vieții și operei secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România²². Aceste lucrări prezintă contribuția de excepțională valoare teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu la îmbogățirea patrimoniului gândirii social-politice

²¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 7—9 decembrie 1977, p. 87—88.

²² „Scînteia” din 26 ianuarie 1978.

revoluționare a epocii noastre, la afirmarea socialismului, democrației și progresului.

În anii socialismului, România a încheiat sau a devenit parte la un număr de aproape 5 000 de tratate, acorduri, convenții și alte înțelegeri cu caracter bilateral sau multilateral, unele cu vocație universală, altele cu aplicabilitate continentală sau regională, care îmbrățișează domenii din cele mai variate ale conlucrării internaționale. Practica a confirmat justetea tezei promovate de partidul nostru, de secretarul său general cu privire la necesitatea obiectivă a participării crescînde la colaborarea economică internațională, precum și cu privire la efectele acestei participări asupra întregii economii naționale. În martie 1978, România întreține relații diplomatice și consulare cu 130 de state și raporturi economice cu peste 140 de țări.

Subliniind rolul activ și contribuția teoretică și practică adusă de secretarul general al partidului nostru la soluționarea marilor și complexelor probleme ale lumii contemporane, Mesajul C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Guvernului Republicii Socialiste România adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul sărbătoririi a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară subliniază că „o serie de teze de bază ale politicii externe a partidului și statului nostru, numeroase idei și concepțe formulate de dumneavoastră personal au găsit un ecou profund în opinia publică mondială, au fost preluate și însușite de diferite foruri internaționale, înscrise în documentele importante care jalonează evoluția vieții politice contemporane. Concepțiile și ideile dumneavoastră cu privire la desfășurarea vieții internaționale sînt tot mai larg recunoscute și apreciate ca un punct înaintat al gândirii politice a epocii noastre, ca un aport original la soluționarea problemelor majore care preocupă omenirea contemporană. Prin tot ceea ce ați întreprins de-a lungul anilor v-ați afirmat ca o remarcabilă personalitate a vieții politice mondiale, ca un militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești, ca un înflăcărat promotor al cauzei păcii, destinderii și colaborării între popoare”²³.

Datorită politicii constructive promovate de Partidul Comunist Român, țara noastră este astăzi larg apreciată, stimată și prețuită în întreaga lume pentru realizările dobîndite în construcția noii orînduiri, pentru politica sa dinamică de pace și colaborare.

★

În procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, pe măsura dezvoltării în ritm înalt a forțelor de producție, a diversificării și amplificării industriei, agriculturii, științei și culturii, a adîncirii democrației socialiste, Partidul Comunist Român studiază cu atenție legile obiective ale dezvoltării sociale și a întregii evoluții a vieții internaționale, descifrează cerințele mereu noi ale accelerării progresului României și le dă expresie clară în elaborarea politicii sale, în perfecționarea permanentă a raporturilor sociale de producție, a întregului mecanism de funcționare a societății, asigurarea unei concordanțe cît mai depline între forțele de producție și relațiile de producție, întărirea rolului planului național unic de dezvoltare economico-socială, concomitent cu mărirea inițiativei și responsabilității unităților pe toate treptele organizatorice, condiție esențială a unei activități eficiente în raport cu nevoile de ansamblu ale societății

noastre. În acest sens, de mare importanță sînt noile măsuri adoptate de Plenara C.C. al P.C.R. din 22 și 23 martie 1978 pe baza hotărîrilor Congresului al XI-lea din 1974 și ale Conferinței Naționale a partidului din 1977. Astfel, au fost adoptate măsurile cu privire la perfecționarea conducerii științifice și planificării economico-financiare, cu privire la participarea la beneficii a oamenilor muncii, precum și cele privind îmbunătățirea activității de rezolvare a propunerilor, sesizărilor, reclamațiilor și cererilor oamenilor muncii.

Hotărîrile adoptate de plenară, pornind de la cerința trecerii la o nouă calitate a activității economice, vor asigura perfecționarea întregului mecanism economico-financiar, astfel încît acesta să corespundă mai bine cadrului organizatoric democratic foarte larg realizat în țara noastră, creează condiții unităților economice și organelor lor de conducere colectivă să dispună de instrumentele corespunzătoare pentru gospodărirea cu maximum de eficiență a părții din avuția națională ce li s-a încredințat spre administrare, pentru cointeresarea oamenilor muncii în valorificarea superioară a resurselor și obținerea unor rezultate cît mai bune în îndeplinirea programelor de dezvoltare, de creștere a venitului național, de ridicare a nivelului de trai.

În ridicarea pe o treaptă superioară a activității tuturor unităților economice o importanță deosebită are introducerea valorii producției nete ca indicator de bază al planului în industrie, agricultura de stat, construcții și transporturi, perfecționarea celorlalți indicatori economico-financiar, îmbunătățirea activității de contractare etc. Acest indicator exprimă mai bine rezultatele eforturilor proprii pentru sporirea volumului producției fizice în structura sortimentală necesară economiei, asigură comensurarea atît a dimensiunilor cantitative cît și a celor calitative ale activității fiecărei unități economice. În cadrul măsurilor de perfecționare un loc important ocupă și cele privind participarea oamenilor muncii la beneficiile realizate de întreprinderi și acordarea unor drepturi și avantaje sociale personalului muncitor în raport cu contribuția adusă și vechimea în unitatea economică în care își desfășoară activitatea.

Perfecționarea mecanismului economico-financiar reflectă preocuparea constantă a partidului pentru îmbinarea armonioasă a celor două laturi ale centralismului democratic — conducerea planificată unitară a întregii economii cu autogestionarea economico-financiară. „Măsurile de perfecționare a conducerii și planificării pornesc — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — de la principiul îmbinării, dirijării unitare, pe baza planului național unic, a activității de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate cu autonomia economico-financiară a unităților administrative și de producție, cu principiul autoconducerii muncitorești, cu autogestiunea întreprinderilor”²⁴.

Hotărîrile adoptate de Plenara C.C. al P.C.R. se înscriu în ampla activitate creatoare, politică și organizatorică, desfășurată de Partidul Comunist Român pentru perfecționarea continuă a vieții social-economice pe baze științifice, pentru întărirea rolului conducător al partidului, corespunzător noii etape istorice de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și asigurarea mersului înainte al României pe calea civilizației și progresului.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 23 martie 1978, Editura politică, București, 1978, p. 8.

Participarea naționalităților conlocuitoare, împreună cu poporul român, la înfăptuirea transformărilor revoluționare, democratice și la edificarea socialismului în România

GHEORGHE UNC

Triumful insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din August 1944, a inaugurat o epocă nouă în istoria României, epoca împlinirii năzuințelor de dreptate socială și națională, pentru care partidul clasei muncitoare din țara noastră a militat consecvent din momentul făuririi sale, în urmă cu 85 de ani. Programul realist de prefaceri înnoitoare social-economice, politice și culturale preconizat de Partidul Comunist Român după insurecție, corespunzând intereselor și aspirațiilor fundamentale ale celor mai largi categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de apartenență națională, a făcut ca în jurul clasei noastre muncitoare să se concentreze imensa majoritate a poporului român.

În programul general al P.C.R., un loc important s-a acordat soluționării democratice a problemei naționale, ca parte integrantă a transformărilor revoluționare din societatea românească. Astfel, Proiectul de platformă a Frontului Național Democratic, elaborat de C.C. al P.C.R. și propus tuturor forțelor progresiste în septembrie 1944, situa printre obiectivele generale de acțiune stabilirea unui regim de reală democrație, în care toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate, religie și sex, să se bucure de largi drepturi și libertăți. Documentul prevedea: „să fie înfăptuită completa egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, religie, sex. Să fie stabilit un regim de conviețuire și conlucrare amicală între toate naționalitățile țării. Persecuțiile naționale și religioase să fie urmărite și sancționate de lege”¹.

Ca și în multe alte momente anterioare ale istoriei, când oamenii muncii aparținând naționalităților conlocuitoare au acționat în unitate și frăție cu poporul român, marile izbînzi din anii revoluției popular-democratice din România au fost obținute prin lupta comună a celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate. O elocventă mărturie în acest sens o

constituie aderarea, de la început, a oamenilor muncii aparținând naționalităților conlocuitoare la Platforma Frontului Național Democratic, din care făceau parte P.C.R., P.S.D., Comisia de organizare a mișcării sindicale, Uniunea Tineretului Comunist, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților și alte organizații democratice. În manifestul de aderare la F.N.D. al Uniunii Oamenilor Muncii Maghiari din România (MADOSZ), din 6 octombrie 1944, se spunea : „Democrația română a ajuns la 23 August 1944 la o nouă perioadă a istoriei sale. Poporul român a pornit pe drumul de a-și lua soarta în mâinile sale proprii... Noi, maghiarii din România, nu putem despărți pentru nici un moment soarta noastră de soarta fraților noștri români”².

Întărirea continuă a forțelor democratice în guvernele care s-au succedat în intervalul august 1944 — februarie 1945, creșterea puternică a influenței clasei muncitoare în societatea românească au făcut posibilă, încă înainte de rezolvarea democratică a problemei puterii de stat, legiferarea unor importante obiective cu caracter democratic. Între acestea figurează Statutul naționalităților, adoptat la 7 februarie 1945³. Înscriind principiul egalității tuturor cetățenilor români în fața legii, Statutul a reprezentat baza juridică a asigurării drepturilor și libertăților democratice pentru naționalitățile conlocuitoare. „Toți cetățenii români sînt egali în fața legii — precizează Statutul — și se bucură de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de rasă, naționalitate, limbă sau religie”. Interzicînd „cercetarea originii etnice a cetățenilor români în vederea stabilirii situațiunii lor juridice” (articolul 2), Statutul a stabilit că cetățenii români de altă naționalitate „se vor bucura de același tratament și de aceleași garanții, în drept și în fapt, ca și ceilalți cetățeni români. Orice îngrădire, directă sau indirectă, a drepturilor lor sau, invers, stabilirea de privilegii, directe sau indirecte, pentru cetățeni pe temeiul rasei, religiei sau naționalității lor, precum și orice propovăduire a exclusivismului sau a urei și disprețului de rasă, religie sau naționalitate se pedepsesc de lege” (articolul 4). În articolul al 18-lea se preciza că „Statul român asigură învățămîntul în limba maternă prin școlile de stat primare, secundare și superioare pentru naționalitățile care posedă un număr suficient de școlari solicitanți”.

Acest act a avut o mare importanță politică pentru dezvoltarea luptei maselor populare, fără deosebire de naționalitate, pentru angajarea României pe făgașul unor profunde transformări democratice, revoluționare.

Instaurarea, la 6 Martie 1945, a puterii revoluționar-democratice a deschis noi perspective pentru dezvoltarea țării pe calea democrației și progresului social, pentru mobilizarea tuturor forțelor poporului la lupta pentru consolidarea și lărgirea cuceririlor democratice și pentru realizarea, în acest context, a deplinei egalități a naționalităților conlocuitoare în cadrul statului român. Momentul 6 Martie 1945 reprezintă garanția trecerii la soluționarea în spirit larg democratic a problemei naționale. Guvernul revoluționar-democratic, cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, rodul luptei revoluționare unite a oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, a situat la baza activității sale asemenea obiective principale cum sînt : accelerarea procesului de democratizare a aparatului de stat, legiferarea și definitivarea reformei agrare, refacerea

² L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 266.

³ Președinția Consiliului de Miniștri. Subsecretariatul de Stat al Naționalităților, *Statutul juridic al naționalităților din România*, București, 1945.

economiei naționale și îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă ale populației ș.a., de care au beneficiat, în egală măsură, toți oamenii muncii din patria noastră.

Puterea revoluționar-democratică a luat, de asemenea, o serie de măsuri pentru curmarea oricăror tendințe ale cercurilor reacțiunii de a crea o atmosferă de învrăjbire între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, a acționat pentru consolidarea frăției și coeziunii oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități. Înfierând campania revizionistă agitată de diverse grupări reacționare de peste hotare în legătură cu hotărârile Conferinței de pace de la Paris, care a declarat nul și neavenit Dictatul fascist de la Viena, Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1946 declara : „Comitetul Central a făcut cunoscut opiniei publice dinăuntrul și din afara țării punctul de vedere al partidului asupra Transilvaniei, susținând că nu poate fi vorba nici măcar de valabilitatea parțială a Dictatului de la Viena“⁴. În același timp, s-au indicat măsuri concrete menite să ducă la consolidarea frăției oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități și la combaterea oricăror manifestări șovine.

Adeziunea maselor largi populare, fără deosebire de naționalitate, la politica de transformare democratică, revoluționară a țării, promovată de partidul comunist, s-a reflectat deosebit de grăitor în rezultatul alegerilor parlamentare din noiembrie 1946, când forțele democratice au obținut o victorie categorică, întrunind aproape 80% din voturi. Oamenii muncii aparținând naționalităților conlocuitoare au fost nemijlocit reprezentați în Adunarea deputaților constituită după alegerile din 1946 ca, de altfel, și în guvernul revoluționar-democratic instaurat la 6 Martie 1945.

Marile bătălii de clasă și mișcări revoluționare de masă, în fruntea cărora s-a aflat Partidul Comunist Român, au dus la realizarea unor adânci transformări sociale, la înfăptuirea unei politici naționale de deplină egalitate în drepturi pentru naționalități, la un șir de reforme economice și sociale în favoarea maselor populare.

Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, a marcat trecerea la edificarea socialismului pe pământul României. Aceasta a imprimat un avânt nemaicunoscut operei constructive a maselor, făuri-toare ale istoriei. Într-o perioadă relativ scurtă, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, au obținut impresionante izbînzii în toate domeniile de activitate.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție, în iunie 1948, a constituit un moment de deosebită semnificație al revoluției socialiste, urmat de schimbări structurale în conținutul relațiilor de producție, de lichidarea exploatării omului de către om, de crearea unui cîmp larg de acțiune pentru planificarea economiei naționale. Stăpîină pe mijloacele de producție, clasa muncitoare a devenit clasa conducătoare și organizatoare a producției, îndeplinind cu înalt spirit revoluționar și patriotic rolul său de forță fundamentală în întreaga viață socială și politică a țării. Trecerea revoluționară a principalelor mijloace de producție în mîinile întregului popor a deschis astfel calea înfloririi depline a națiunii noastre, a creat condiții egale de muncă pentru toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate, pentru afirmarea independenței și suveranității statului român.

Pornind de la realitățile țării noastre și sprijinindu-se pe forțele poporului, partidul comunist a pus în centrul politicii sale industrializarea socialistă ca bază a progresului economiei și culturii, ridicării nivelului de viață al poporului, dezvoltării multilaterale a societății. Eforturile depuse de oamenii muncii s-au concretizat în realizări de importanță istorică. Industria a fost înzestrată la un nivel tehnic tot mai înalt, devenind capabilă să valorifice din ce în ce mai eficient bogatele resurse naturale ale țării. Dezvoltarea impetuoasă a industriei se reflectă deosebit de grăitor în creșterea producției globale de peste 31 de ori. Ritmurile cele mai înalte de dezvoltare s-au înregistrat în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, care a marcat un moment de cotitură în orientarea politicii de construcție economică-socială a țării, începutul unei perioade noi, de excepțională însemnătate în viața Partidului Comunist Român și a poporului, în dezvoltarea socialistă a României.

O importanță deosebită pentru făurirea noii societăți a avut transformarea socialistă a satului românesc, realizarea proprietății socialiste de stat și cooperatiste în agricultură, modernizarea și dezvoltarea intensivă a producției acestui important sector al economiei naționale.

Progresul multilateral al economiei naționale a fost însoțit de o profundă revoluție culturală, de dezvoltarea învățământului, culturii și științei, de îmbunătățirea sistematică a nivelului de trai al oamenilor muncii.

Ca rezultat al victoriei socialismului la orașe și sate, Congreșele al X-lea și al XI-lea ale partidului au elaborat obiectivele și programul trecerii României într-o etapă superioară, etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism.

Grandioasele înfăptuiri socialiste au fost posibile datorită faptului că partidul nostru a aplicat în mod creator teoria revoluționară la condițiile concrete din țara noastră, elaborându-și politica pe baza cerințelor și particularităților fiecărei etape a revoluției și construcției socialiste.

Evocând mărețele victorii obținute de poporul nostru în anii construcției socialiste, se cuvine a remarca faptul profund caracteristic că ele sînt rezultatul muncii creatoare, înfrățite a românilor, maghiarilor, germanilor, secuilor, sîrbilor și a celorlalte naționalități conlocuitoare, strîns unite în jurul Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare în România socialistă. În conștiința fiecărui cetățean al țării, fără deosebire de naționalitate, s-a format și s-a înrădăcinat convingerea că el este producător, proprietar și beneficiar al bunurilor materiale și spirituale create pe pămîntul patriei comune. În uzine și fabrici, pe ogoare, în instituții culturale, de învățămînt și de cercetare științifică muncesc laolaltă, în strînsă unitate, oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare, bucurîndu-se, deopotrivă, de binefacerile socialismului, în cadrul aceleiași economii unitare, organizate pe baze socialiste. „A spune că am obținut aceste realizări muncind umăr la umăr — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu este un simplu fel de a vorbi, ci reprezintă o realitate vie a societății noastre de astăzi”⁵.

Edificarea societății socialiste, eliberarea pentru totdeauna a tuturor oamenilor muncii de exploatare și asuprire, democratizarea consecventă a vieții politice și sociale au însemnat, în același timp, rezolvarea deplină și definitivă a problemei naționale ca parte componentă a politicii generale a partidului de înfăptuire a revoluției și construcției socialiste. Baza trai-

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 560.

nică a egalității în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, o constituie în țara noastră proprietatea socialistă, care asigură o poziție absolut egală pentru toți cetățenii țării față de mijloacele de producție, garantarea efectivă pentru toți a dreptului la muncă și la retribuție după cantitatea și calitatea muncii pe care o prestează. Relevând acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „Numai socialismul poate crea cu adevărat condiții pentru realizarea unei reale egalități în drepturi între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, deoarece el a lichidat exploatarea omului de către om, a trecut mijloacele de producție în mîna poporului și a asigurat ca oamenii muncii — stăpîni ai bunurilor materiale, ai produsului social — să se bucure din plin și în mod egal de toate binefacerile socialismului. Așa privim noi problema națională, de la aceste considerente am plecat cînd am trecut la rezolvarea ei !”⁶.

În abordarea problemei naționale, Partidul Comunist Român a pornit de la realitatea că, în decursul dezvoltării istorice, în unele regiuni ale teritoriului patriei noastre s-au așezat maghiari, germani, secui și alte naționalități. În același timp, în țările vecine conviețuiește populație de naționalitate română. Această situație a determinat specificul problemei naționale în România, stat național unitar, în care trăiesc și naționalități conlocuitoare. Pe teritoriul său de 237 500 km², împărțit din punct de vedere administrativ în 39 de județe, România numără, după datele recensămîntului din 1977, o populație de 21 559 416 locuitori, dintre care 19 001 721 români (88,137⁰/₀), 1 705 810 maghiari și secui (7,912⁰/₀), 348 444 germani (1,616⁰/₀), 145 269 alte naționalități (0,674⁰/₀).

Unitatea de țeluri, de voință și acțiune dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare din România socialistă are temelii adînci. Ea a generat bogate tradiții comune în crearea bunurilor materiale și spirituale, în lupta pentru libertate socială și națională, pentru neatîrnarea pămîntului natal, în care, împreună, și-au durat căminul și viața, căpătînd noi dimensiuni istorice și ridicîndu-se pe o treaptă superioară în anii construcției socialiste. Umăr la umăr, oamenii muncii români și de alte naționalități participă efectiv și plenar la înflorirea și progresul general al patriei comune. Numai aici, în România socialistă — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, împreună cu poporul român, își pot împlini oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare năzuințele lor de bunăstare, libertate și fericire⁷. Așa cum se arată în Salutul delegației Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară adresat Sesiunii solemne comune a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi Centenarului proclamării independenței de stat a României, „Credincioși frăției revoluționare, cu adînci tradiții, dintre români și maghiari, fideli față de simbolurile pe care le-au lăsat pentru totdeauna istoriei Doja, Horea, Mihai Viteazul, sîntem legați cu trup și suflet de aceste meleaguri, ale căror coordonate geografice sînt, totodată, coordonate ale sentimentelor și ale istoriei, dobîndind noi și emoționante valențe în spațiul de azi al patriei socialiste... Ne-am făurit prin veacuri, împreună, un glorios trecut istoric. Trăim împreună un prezent de eroică muncă, în numele mărețelor țeluri socialiste. Avem în față un viitor comun de idealuri luminoase, expresie a voinței întregului popor, izvoare ale muncii

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, p. 562—563.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, p. 567.

noastre entuziaste, ale energiei noastre creatoare, pe care le vom consacra plenar triumfului politicii interne și internaționale a partidului și statului nostru, victoriei depline a socialismului și comunismului în România”⁸. În marile momente ale istoriei românești — se spune în Salutul delegației Consiliului oamenilor muncii de naționalitate germană —, „noi ne-am aflat împreună, și la bine, și la rău. Împreună am luptat împotriva asupririi străine, împreună ne-am jertfit în bătălii împotriva invadatorilor, am înfăptuit marile izbânzi care fac tot mai mult cunoscută și prețuită patria noastră în lume. Întotdeauna când suprema întrebare a istoriei — a fi sau a nu fi — s-a pus locuitorilor acestei țări, noi am fost găsiți în strînsă unire cu ceilalți fii ai patriei comune”. Simpatia și solidaritatea naționalității germane față de cauza independenței României — se arată în continuare — „s-au manifestat în felurite moduri, inclusiv în participarea la efortul războiului din 1877—1878. Cu deosebire voința noastră s-a exprimat, laolaltă cu cea a fraților noștri români, la desăvîrșirea statului național unitar român în 1918, atît în adunările reprezentanților sașilor și șvabilor, cît și la Conferința de pace de la Paris. Idealul independenței a căpătat o nouă strălucire în vremurile socialismului biruitor, care a asigurat o deplină egalitate între români, germani, maghiari și alte naționalități. Pentru acest ideal — niciodată perisabil — sîntem și rămînem fiii aceleiași patrii”⁹.

Congresul al IX-lea al P.C.R., din iulie 1965, care a ales în fruntea partidului pe cel mai iubit fiu al poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a deschis o perioadă nouă în adîncirea și perfecționarea democratismului orînduirii noastre socialiste, în asigurarea cadrului corespunzător participării mai intense, efective a maselor de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea societății. La numai o lună după Congres, Marea Adunare Națională a adoptat, la 21 august 1965, Constituția Republicii Socialiste România, care asigură cadrul favorabil afirmării plene în viața socială a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate. Potrivit Constituției (articolul 2), „Întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa”¹⁰. Dînd consacrare realizării egalității în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, Constituția statuează, în articolul 17 : „Cetățenii Republicii Socialiste România, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie, sînt egali în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale. Statul garantează egalitatea în drepturi a cetățenilor. Nici o îngrădire a acestor drepturi și nici o deosebire în exercitarea lor pe temeiul naționalității, rasei, sexului sau religiei nu sînt îngăduite. Orice manifestare avînd ca scop stabilirea unor asemenea îngrădiri, propaganda naționalist-șovină, ațîțarea urii de rasă sau naționale sînt pedepsite prin lege”¹¹. Constituția (articolul 22) garantează naționalităților conlocuitoare dreptul de a folosi în deplină libertate limba maternă.

Prevederile constituționale, legile, decretele și actele normative reflectă perfecționarea în continuare a cadrului juridic, adîncirea democrației socialiste. Menționăm printre acestea : Legea de organizare și funcționare a consiliilor populare (1968), Legea electorală a României (1974), Legea

⁸ „Scinteia”, anul XLVI, nr. 10 799 din 10 mai 1977.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Constituția Republicii Socialiste România*, Editura politică, București, 1972,

¹¹ *Ibidem*, p. 7.

presei (1974), Decretul privind instituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Culturii și Educației Socialiste (1971) etc. În Legea de organizare și funcționare a consiliilor populare se specifică : „În unitățile administrativ-teritoriale locuite și de populație de altă naționalitate decât cea română, în organele locale ale puterii de stat și în organele locale ale administrației de stat sînt aleși și oameni ai muncii din rîndul acestor naționalități. Organele locale folosesc oral și scris și limba naționalității respective și fac numiri de funcționari din rîndul acestora sau al altor cetățeni care cunosc limba și felul de trai al populației locale”¹².

În întreaga sa activitate, Partidul Comunist Român a pornit și pornește de la adevărul că nu este suficient doar să proclami principiile depline egalități în drepturi, cum nu este suficient să proclami numai, la modul general, principiile de egalitate și echitate ale socialismului. Simpla recunoaștere și afirmare a acestor principii fără asigurarea condițiilor materiale pentru înfăptuirea lor duce, în ultimă instanță, la perpetuarea inegalității.

„Trebuie să ne fie clar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că, dacă nu am industrializa în mod armonios întreaga țară, dacă am menține vechea stare de înapoiere a unor zone, oricît am vorbi de egalitatea în drepturi, de faptul că în școală se învață mai mult sau mai puțin limba maghiară, germană sau română, inegalitatea, de fapt, tot ar rămîne !”¹³.

În lumina faptului că egalitatea în drepturi se oglindește, în primul rînd, în ridicarea gradului de dezvoltare economică a întregii țări, partidul și statul nostru socialist au urmărit amplasarea cît mai armonioasă a forțelor de producție pe teritoriul patriei, dezvoltarea industrială a tuturor județelor țării. Pornind de la realitățile concrete : existența a numeroase județe și localități în trecut menținute în înapoiere economică — printre ele fiind și unele în care, alături de români, locuiesc cetățeni de alte naționalități —, partidul și statul nostru au acordat o atenție deosebită ridicării lor din punct de vedere economic și social, asigurînd astfel baza obiectivă a realizării egalității depline a tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate, afirmarea lor nestingherită în toate domeniile vieții sociale, politice, economice și culturale. Oamenii muncii, indiferent de naționalitate, beneficiază în mod egal de roadele muncii lor.

Consecvența acestei orientări se reflectă cu putere în liniile directe ale planurilor cincinale, care asigură o distribuire armonioasă a forțelor de producție pe ansamblul țării, prin împletirea criteriilor de ordin social cu cele de eficiență economică, în așa fel încît toate județele să realizeze pînă în 1980 producții industriale de cel puțin 10 miliarde lei. Aceasta va favoriza apropierea diferențelor dintre condițiile de viață și civilizație ale populației aflate în diferite zone, va da posibilitate ca un număr tot mai mare de cetățeni să-și poată valorifica într-un mod cît mai eficient capacitățile creatoare și să beneficieze de avantajele civilizației socialiste.

Această politică generală de repartizare a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării — cerință primordială pentru edificarea socialismului și comunismului în patria noastră — a devenit o preocupare stăruitoare, tenace și consecventă a Partidului Comunist Român cu deosebire după Congresul al IX-lea al partidului. Așa cum se știe, în ultimii ani, mari fonduri

¹² *Colecția de legi, decrete, hotărîri și alte acte normative*. 1 noiembrie—31 decembrie 1968, VI, 1, Editura științifică, București, 1970, p. 286.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 5, p. 727—728.

de investiții, cu mult peste media pe țară, au fost orientate înspre zonele rămase în urmă, între care se găseau județe unde, alături de români, trăiesc oameni ai muncii de alte naționalități. Astfel, de exemplu, ritmul mediu anual de creștere a producției globale industriale a fost în anii 1971—1975 de 12,9 la sută ; în județul Harghita — de 15,8 la sută ; în județul Satu Mare — de 16,3 la sută ; în județul Sălaj — de 21,6 la sută.

În mod corespunzător, ritmurile de creștere a producției industriale au fost mult mai rapide în aceste județe, fiind cunoscut, de pildă, că în timp ce pe ansamblul economiei producția globală industrială a sporit în primii doi ani ai cincinalului cu 25,4%, județul Covasna a înregistrat un spor de 35,8 la sută, județul Harghita — 30,3 la sută, județul Sălaj — 54,5 la sută. Un alt exemplu, la fel de concludent, este cel al județului Bistrița-Năsăud, unde producția industrială va crește în actualul cincinal cu un ritm mediu anual de circa 40%, iar în anul 1980, față de 1975, producția industriei constructoare de mașini va fi aici de 20 de ori mai mare.

Dezvoltarea puternică și armonioasă, pe întreg cuprinsul țării, a industriei, agriculturii și celorlalte ramuri economice a însemnat și înseamnă practic asigurarea efectivă a dreptului la muncă pentru toți cetățenii patriei, fără a fi nevoiți să-și părăsească localitatea sau județul, accesul larg la cuceririle științei și tehnicii, posibilitatea de a se bucura de condiții tot mai bune de viață, de o civilizație superioară.

Aplicând cu consecvență o asemenea politică economică, Partidul Comunist Român se călăuzește după adevărul potrivit căruia soluționarea problemei naționale se materializează, totodată, în asigurarea condițiilor pentru participarea activă a tuturor locuitorilor țării la viața economică-socială, la conducerea întregii societăți. În virtutea principiilor înscrise în Constituție, toți cetățenii, indiferent de naționalitate, participă cu drepturi și obligații egale la întreaga viață politică, economică și socială a țării. Structura națională a partidului, a celorlalte organizații de masă și obștești, a conducerilor acestora la toate nivelurile, a organelor reprezentative și executive de stat și economice corespunde compoziției naționale a populației, asigurând participarea largă a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea propriei lor vieți sociale.

Reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare fac parte din cele mai înalte organisme de stat. În Marea Adunare Națională, forul suprem legislativ al țării, din cei 349 de deputați aleși în 1974, 40 provin din rîndul naționalităților conlocuitoare (29 maghiari, 8 germani și 3 de alte naționalități). De asemenea, naționalitățile conlocuitoare sînt reprezentate în Consiliul de Stat și în guvernul țării.

Alegerile de deputați în consiliile populare municipale, ale sectoarelor municipiului București, orașenești și comunale de la 20 noiembrie 1977 au ilustrat încă o dată cu pregnanță, prin profunda semnificație a votului cetățenesc, unitatea moral-politică a poporului nostru, încrederea de nezdruccinat a tuturor oamenilor muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități — în Partidul Comunist Român, hotărîrea lor de a urma neabătut politica lui internă și externă, de a înfăptui cu abnegație programul de dezvoltare economică-socială a României. Adîncirea democratismului orînduirii noastre rezultă și din faptul că, în 85 la sută din cele 56 800 de circumscripții electorale, au fost propuși cîte doi candidați, atît membri, cît și nemembri de partid, alegătorii avînd posibilitatea de opțiune.

Reflectînd fidel structura națională a populației pe ansamblul țării și pe fiecare localitate cu compoziție națională mixtă, din rîndul deputaților nou aleși 90,09% sînt români, 7,38% maghiari, 1,57% germani, iar 0,96% aparțin altor naționalități. Reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare dețin, în numeroase comune, funcția de primar și, de asemenea, în unele consilii populare municipale sau capitale de județ sînt aleși ca președinți sau vicepreședinți.

Cetățeni aparținînd naționalităților conlocuitoare sînt membri cu drepturi depline și activează în toate organizațiile și organisme din sistemul politic și social al României: Partidul Comunist Român, syndicate, Uniunea Tineretului Comunist, Asociația Studenților Comuniști, organizațiile de femei, Uniunea cooperativelor agricole de producție, Cooperația meșteșugărească și de consum, uniunile de creație, asociațiile oamenilor de știință, ale cadrelor didactice și cineaștilor etc. Aceste organizații colaborează în cadrul Frontului Unității Socialiste, creat în noiembrie 1968, organism cu caracter larg democratic, reunind toate forțele politice și sociale ale țării. Frontul Unității Socialiste constituie un adevărat forum național al tuturor claselor și categoriilor sociale, care exprimă întărirea unității sociale și politice a întregii societăți pe linia omogenizării ei treptate, adîncirea democratismului socialist, printr-o participare tot mai activă a tuturor oamenilor muncii la procesul decizional, la conducerea statului și societății.

Prin componența și atribuțiile sale, Frontul Unității Socialiste simbolizează — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „unitatea de voință și acțiune a întregului popor, reflectă procesul, ce se accentuează continuu, de transformare a societății noastre socialiste într-o societate tot mai unitară, de făurire a poporului muncitor unic al societății comuniste”¹⁴.

În vederea asigurării cadrului organizatoric corespunzător pentru consultarea tuturor categoriilor sociale, a tuturor cetățenilor asupra principalelor probleme ale politicii interne și externe a României, în același an au fost create organisme proprii, specifice naționalităților conlocuitoare — consiliile oamenilor muncii de naționalitate maghiară, germană ș.a. —, constituite atît la nivel central, cît și la nivel județean și local în județele și localitățile în care, alături de români, trăiesc și muncesc oameni ai muncii de altă naționalitate.

Consiliile naționalităților conlocuitoare, parte componentă a Frontului Unității Socialiste, participă la întreaga activitate a acestuia, militînd pentru continua întărire a frăției dintre oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare, pentru propășirea și înflorirea multilaterală a patriei comune. Locul și rolul deținut de aceste consilii în sistemul democrației socialiste sînt stabilite în Regulamentul lor de funcționare. În ceea ce privește atribuțiile Consiliilor, Regulamentul prevede participarea lor, în cadrul Frontului Unității Socialiste, la dezbaterile publice a principalelor documente de partid și de stat, a planurilor anuale și de perspectivă ale dezvoltării economiei naționale, învățămîntului, științei și culturii, a măsurilor privind progresul general al societății socialiste din România.

Consiliile ajută Comitetul Central al partidului, organele centrale de stat și obștești în examinarea problemelor specifice ale naționalității res-

pective, cu scopul de a se găsi cele mai bune soluții, în concordanță cu interesele generale ale societății socialiste și ale cetățenilor din rîndurile naționalității respective.

Consiliile contribuie la stimularea creației științifice, artistice, literare desfășurate în limba maternă, în strînsă unitate cu dezvoltarea creației poporului român, cu viața social-politică actuală și cu progresul spiritual socialist al întregii țări. Ele acordă atenție valorificării în lumina principiilor materialismului dialectic și istoric a moștenirii progresiste a trecutului și a tradițiilor înaintate în domeniul culturii și artei, cultivării respectului față de valorile spirituale create de înaintașii poporului român și ai naționalității respective.

Pornind de la adevărul că socialismul este rodul creației conștiente a maselor, că la baza întregii opere de făurire a noii orînduiri trebuie să stea cele mai noi realizări ale cunoașterii, partidul și statul nostru au acordat și acordă o atenție deosebită dezvoltării învățămîntului, științei și culturii. Dezvoltarea și perfecționarea rețelei de instrucție publică, generalizarea școlii obligatorii de 10 ani situează România și sub acest raport printre țările avansate ale lumii.

Un aspect esențial al rezolvării problemei naționale în România constă în asigurarea învățămîntului în limba maternă și a dreptului de folosire liberă a acesteia, drept consfințit prin Constituție, astfel încît oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare să-și poată desfășura activitatea socială în limba proprie. Concretizînd acest principiu constituțional, Legea privind învățămîntul în Republica Socialistă România, votată de Marea Adunare Națională la 13 mai 1968, prevede la articolul 4: „Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul la învățătură, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie și fără vreo altă îngrădire ce ar putea constitui o discriminare”¹⁵. Articolul 9 al legii stipulează, în conformitate cu prevederile Constituției, că „pentru naționalitățile conlocuitoare învățămîntul de toate gradele se desfășoară și în limba proprie”¹⁶.

Învățămîntul preșcolar, general și liceal în limbile naționalităților conlocuitoare cuprinde astăzi peste 400 000 de copii. În anul școlar 1977—1978 funcționează în țara noastră 2 481 de unități și secții cu predare în limba maghiară și 692 de unități și secții cu predare în limba germană. În efortul său pentru buna desfășurare a învățămîntului, statul nostru asigură gratuit manuale, inclusiv în limbile naționalităților conlocuitoare, tuturor elevilor din școlile elementare și medii. O parte din copiii oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare învață, potrivit dorinței părinților lor, în limba română.

În învățămîntul superior, din cei 120 000 de studenți la cursurile de zi, 9 741 proveneau, în anul universitar 1976/1977, din rîndurile naționalităților conlocuitoare și învățau fie în limba maternă, fie în limba română. Ilustrativ pentru naționalitatea maghiară este și faptul că, în 20 de facultăți din țară, se predau cursuri în limba maternă.

La o largă rețea de învățămînt în limbile naționalităților conlocuitoare se adaugă ziarele, programele de radio și televiziune, editurile, teatrele de stat, instituțiile de știință și cultură, sistemul vast al activității cul-

¹⁵ Colecția de legi, decrete, hotărîri și alte acte normative. 1 noiembrie—31 decembrie 1968, VI, 2, Editura științifică, București, 1970, p. 523.

¹⁶ Ibid.

tural-educative de masă, care, toate, contribuie la educația în limba maternă.

Festivalul național „Cîntarea României”, organizat din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, oferă un cadru propice afirmării talentelor autentice ale oamenilor muncii români și celor de alte naționalități, a căror creație formează o parte componentă a patrimoniului spiritual comun al României socialiste. În anul 1977, mișcarea artistică de amatori din țara noastră cuprindea circa 37 000 de formații artistice corale, de teatru, dans, recitări ș.a., avînd peste 560 000 de membri. Dintre aceste formații artistice, peste 3 700, cu 54 000 de membri, își desfășurau activitatea în limbile naționalităților conlocuitoare.

În anul trecut, în România se tipăreau 34 de cotidiane, totalizînd un tiraj, la o apariție, de 3 750 000 de exemplare, precum și 473 de gazete, reviste și alte publicații periodice, cu un tiraj, la o apariție, de aproape 7 594 000 de exemplare. Dintre acestea, în limbile naționalităților conlocuitoare se tipăresc 61 de publicații, centrale și locale, cu un tiraj la o singură apariție de 799 298 de exemplare ; 38 de ziare și reviste sînt în limba maghiară, 10 în limba germană și 13 publicații în alte limbi.

În România se tipăresc cărți în limbile naționalităților conlocuitoare la 12 edituri, dintre care una — „Kriterion” — este profilată exclusiv în acest scop ; în anul 1977 au fost editate 315 titluri de cărți în aceste limbi, într-un tiraj de 2 664 000 de exemplare.

În limbile naționalităților conlocuitoare funcționează 14 teatre și instituții muzicale : 6 teatre dramatice, trei teatre de păpuși și marionetă și o operă în limba maghiară, două teatre dramatice și unul de păpuși în limba germană, un teatru dramatic în limba idiș.

Programele de radio și televiziune transmit peste 6 000 de ore anual în limbile naționalităților conlocuitoare.

Asigurîndu-se cu rigurozitate folosirea liberă a limbii materne, accesul la învățămînt și cultură în propria lor limbă pentru oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, se creează, totodată, condițiile ca aceștia să-și poată însuși limba română, pe care o vorbește marea majoritate a populației. Cunoașterea limbii române oferă cetățenilor din rîndurile naționalităților conlocuitoare posibilitatea de a-și desfășura activitatea economică-socială în orice domeniu și în orice parte a țării, de a beneficia în întregime de egalitatea în drepturi cu toți ceilalți cetățeni ai țării.

În sfîrșit, se cuvine a menționa și libertatea exercitării cultelor religioase în țara noastră. Drepturile și libertățile în practicarea credinței sînt garantate de Constituție (articolul 20) și reglementate de Legea pentru regimul general al cultelor. Desfășurarea vieții religioase, în biserică, și catehizarea se fac în limba maternă. Conducătorii cultelor recunoscute de stat — ortodox, catolic, reformat, evanghelic, mozaic și altele — fac parte din Frontul Unității Socialiste.

Rezolvarea practică a problemei naționale în țara noastră a avut și are ca rezultat cimentarea și dezvoltarea continuă, în forme superioare, a unității frățești de nezdruccinat dintre oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare, ceea ce constituie una din temeliiile trăinicieii și forței orînduirii noastre socialiste, un factor de accelerare a progresului țării. Oamenii muncii maghiari, germani, secui, sîrbi și de alte naționalități consideră Republica Socialistă România drept patria lor comună, mamă iubitoare pentru toți fiii ei, neprecupețind nimic pentru ridicarea ei pe culmile cele mai înalte ale civilizației socialiste. În conști-

înța locuitorilor României socialiste s-a înrădăcinat adinc ideea că numai aici, pe acest pământ, pe care s-au născut și a cărui înflorire o asigură, prin unitatea și frăția celor ce muncesc, fără deosebire de apartenență națională, se pot realiza obiectivele însuflețitoare, îndrăznețe ale orînduirii noastre socialiste.

În România, coeziunea indestructibilă dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, soluționarea pe baze democratice și socialiste a problemei naționale reprezintă una dintre marile victorii politice ale orînduirii noastre socialiste. Aceasta este o realitate cu care se mîndresc toți fiii României socialiste și care nu poate fi negată de nimeni, oricît s-ar strădui să o facă unele cercuri reacționare de peste hotare. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „sîntem printre puținele țări din lume în care s-a asigurat în mod real deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate”¹⁷.

Mărețele izbînzii obținute de oamenii muncii din țara noastră, fără deosebire de naționalitate, în lupta pentru transformarea revoluționară a societății românești, pentru edificarea orînduirii noi, socialiste, sînt sintetizate în mod strălucit în Programul Partidului Comunist Român adoptat de Congresul al XI-lea al partidului, document de excepțională însemnătate, la inițierea și elaborarea căruia tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut rolul hotărîtor. Programul fundamentează în mod științific principiile de bază ale societății socialiste multilateral dezvoltate — ca fază superioară a socialismului —, precum și o serie de procese esențiale ale trecerii la comunism. În acest cadru, Programul înfățișează politica științifică a P.C.R. în problema națională, ca și în problemele rolului și importanței națiunii în epoca contemporană. Partidul Comunist Român pornește în abordarea problemei naționale de la premisa că națiunea, statul național sînt chemate să aibă și în continuare, pentru o lungă perioadă, un rol de mare însemnătate în dezvoltarea progresivă a societății.

În această perspectivă abordează Partidul Comunist Român și problema naționalităților conlocuitoare în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și în perspectiva trecerii treptate spre comunism. Referitor la acest aspect, în Programul partidului se arată că naționalitățile, ca și națiunile, vor continua să existe timp îndelungat, atît în perioada edificării socialiste, cît și în aceea a construcției comuniste. „În perspectiva istorică, în epoca comunismului — se subliniază în Programul P.C.R. —, odată cu dispariția claselor și lichidarea treptată a deosebirilor dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre munca agricolă și cea industrială și apropierea condițiilor de viață de la sate cu cele de la orașe, se va ridica pe o treaptă nouă unitatea oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate — care se vor integra tot mai mult în procesul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului, în poporul muncitor unic al societății comuniste”¹⁸. Evidențierea acestei realități și problematici în Carta ideologică, teoretică și politică a partidului constituie garanția trainică a aplicării ferme în viață a principiului revoluționar al respectării deplinei egalități a tuturor cetățenilor din patria noastră,

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 631.

¹⁸ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 151.

politica justă națională fiind o parte inseparabilă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării spre comunism.

Unitatea de nezdruccinat a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate, a fost reafirmată cu putere și la recente plenare ale consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, în cadrul cărora au fost constituite, în noua lor componență, consiliile respective (ai căror membri au fost desemnați de plenarele județene ale consiliilor) și au fost alese birourile consiliilor.

Cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană constituie un document de excepțională semnificație, un model al gândirii creatoare aplicate la rezolvarea, în condițiile specifice ale României socialiste, a unor probleme politice, ideologice și sociale cu caracter fundamental. Profunzimea analizei asupra rezultatelor istorice ale politicii partidului în problema națională, bogăția ideilor de valoare programatică, claritatea cu care au fost jalonate principalele direcții de acțiune în viitor pentru continua coeziune a unității frățesti a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, conferă acestei cuvîntări o înaltă valoare teoretică și practică, semnificația unui prețios îndreptar pentru activitatea practică a organelor și organizațiilor de partid, ca și a organelor de stat, a tuturor organismelor democratice din societatea noastră. Pe bună dreptate, secretarul general al partidului nostru sublinia că, numai „în cadrul colectivității, al dezvoltării generale a patriei, al ridicării gradului de civilizație a țării se pot asigura și condiții superioare de manifestare a naționalităților. Orice altă abordare a problemelor nu poate decît să semene neînțelegere și confuzii, să împiedice unirea eforturilor pentru înfăptuirea neabătută a programului de dezvoltare multilaterală a patriei noastre”¹⁹.

Liberi și înfrățiți, oamenii muncii, români, maghiari, germani și de alte naționalități făuresc prin eforturile lor comune societatea care le asigură bunăstarea și demnitatea. Trăind și muncind de veacuri laolaltă și-au soluționat întotdeauna ei înșiși problemele; ca atare, și acum resping cu hotărîre — așa cum s-a reflectat și în lucrările plenarelor — încercările de ingerințe din partea unor cercuri reacționare din afară, încercări ce nu au alt scop decît de a semăna dezbinare prin arma otrăvită a șovinismului, a disloca populații cu rădăcini seculare în acest pămînt, a lovi astfel în interesele întregului popor, în opera de construcție socialistă în România.

Oamenii muncii, toți cetățenii patriei nu cunosc țel mai înalt decît înflorirea patriei comune — România socialistă — pe pămîntul căreia s-au născut, unde au trăit părinții și strămoșii lor și unde, prin munca și lupta unită, edifică o societate nouă, bazată pe dreptate, echitate și bunăstare. Întărind în continuare această unitate, oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități își vor spori și mai mult forțele în lupta pentru realizarea exemplară a mobilizatoarelor prevederi ale planului cincinal, ale programului suplimentar adoptat de Conferința Națională, pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare rostită la Plenara comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană*, Editura politică, București, 1978, p. 10.

Politica de alianțe a partidului clasei muncitoare din România la sfârșitul secolului al XIX-lea

VASILE NICULAE

Făurirea, în anul 1893, a partidului politic al clasei muncitoare din România a intrat în istoria patriei — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „ca moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului și a maselor muncitoare, ca momentul ce marchează înfăptuirea organizării politice a clasei muncitoare pe scară națională”¹. Împlinirea a 85 de ani de la acest mare eveniment reprezintă un fericit prilej de reevaluare a uneia dintre coordonatele esențiale ale activității sale în perioada de la sfârșitul veacului trecut — politica desfășurată pentru unirea forțelor sociale înaintate din societatea românească, în vederea afirmării intereselor fundamentale ale poporului muncitor.

Asumându-și misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară de cucerire a puterii politice și de prefacere socialistă a societății, partidul proletariatului și-a creat o puternică bază de susținere în masele muncitoare, a dobândit o largă influență și adeziune în rindurile altor clase și categorii sociale. Ancorat puternic în realitățile naționale în care s-a plămădit și s-a dezvoltat, partidul clasei muncitoare s-a afirmat ca purtător consecvent al aspirațiilor și idealurilor proletariatului, ale întregului popor român, pe calea vieții noi, într-o patrie independentă, unitară și prosperă.

În cristalizarea și dezvoltarea conceptului de acțiune politică, în activitatea practică întreprinsă de partidul clasei muncitoare pe plan politic la sfârșitul veacului trecut, o deosebită însemnătate a avut-o definirea atitudinii sale față de partidele claselor dominante. Din acest punct de vedere este de reținut faptul că socialiștii au ajuns treptat la înțelegerea necesității adoptării unei poziții diferențiate atât față de partidele liberal și conservator, ce dețineau alternativ frâiele puterii executive, cât și de celelalte formațiuni politice, cu orientare burghezo-democratică, existente — Parti-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1975, p. 263.

dul democrat-radical, avînd ca lider pe G. Panu, Partida țărănească în frunte cu C. Dobrescu-Argeș și Gruparea democrată din jurul ziarului „Adevărul” condus de Al. V. Beldiman.

Militanții partidului proletariatului, avînd de hotărît o orientare politică independentă, determinată de aspirațiile forței sociale de pe pozițiile căreia se exprimau, orientare diferită de aceea a celorlalte partide ale timpului, și fiind puși în situația de a discerne în hățișul vieții politice atît elementele de apropiere cît și cele deosebitoare dintre partidele claselor dominante, au desfășurat o uriașă muncă de investigație și analiză asupra fiecărui partid, începînd cu programele enunțate și sfîrșind cu activitatea acestora, atît în perioadele de guvernare, cît și în cele de opoziție. Meritul mișcării noastre muncitorești, al conducătorilor săi a fost acela de a fi depășit, cu relativă ușurință, greutățile determinate de lipsa experienței politice și de a-și fi stabilit o linie de conduită clară, în concordanță cu realitățile social-economice și politice ale țării, cu aspirațiile de clasă ale proletariatului, ale întregului popor². Aceasta n-a exclus și, firește, nici nu putea exclude, în anumite momente ale confruntării politice, unele erori în aprecierea celorlalte partide politice, în abordarea și aplicarea politicii de alianțe.

Înainte de a proceda la analiza poziției partidului clasei muncitoare față de fiecare partid din România de la sfîrșitul veacului trecut, trebuie mai întîi să menționăm că socialiștii, în aprecierile pe care le-au făcut la adresa conservatorilor și liberalilor, aprecieri nuanțate și, de cele mai multe ori, realiste, au pornit de la constatarea justă că, dîncolo de deosebirile dintre ele, exprimate îndeosebi pe plan programatic, dar și al metodelor de guvernare, între acestea existau multiple asemănări, determinate de interesul comun pe care-l aveau în a consolida regimul existent, în a exploata masele de țărani și muncitori. De aceea, meritoriu a fost efortul militanților partidului proletariatului de a descifra mecanismul vieții politice a țării, cu împletirea de interese între clasele dominante și partidele lor politice.

Desigur, în linii generale, Partidul conservator reprezenta interesele marilor proprietari funciari, iar Partidul liberal pe acelea ale burgheziei. În practică însă, datorită persistenței în economie, pe fondul capitalist, a unor puternice rămășițe semifeudale, nu s-a ajuns la o delimitare strictă a partidelor pe principii de clasă. Din această cauză se întîlesc dese cazuri de apartenență a unor proprietari de moșii la liberali sau a unor elemente burgheze la conservatori. Faptul devine explicabil dacă avem în vedere că specificul dezvoltării noastre economice a permis accesul unei părți a moșierimii, ce-și cultiva pămîntul în forme capitaliste (arendare, folosirea muncii salariate), la ocupații burgheze și invers, dacă observăm tendința unei părți a burgheziei, îmbogățită în activități industriale și comerciale, de a cumpăra întinderi de pămînt, ceea ce presupunea schimbarea opticii sale cu privire la marea proprietate funciară. Aceasta determina și trecerea dintr-un partid în altul a unor oameni politici sau grupări dizidente, așa cum aprecia foarte bine cotidianul socialist „Lumea nouă” : „La noi clasele nu sînt bine deosebite, afară de împărțeala generală — bogați și săraci, care-ți sare în ochi la fiecare pas... marele industriaș are și moșii, marele moșier e și funcționar, funcționarul

² Vezi : Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „Anale de istorie”, anul XX, nr. 1/1974, p. 43 și urm.

e și patron. De aceea trecerile dintr-un partid într-altul se fac cu cea mai mare înlesnire”³.

Dar, oricât de multe asemănări ar fi fost între conservatori și liberali, socialiștii au sesizat și deosebirea fundamentală dintre acestea, faptul că Partidul liberal trebuia apreciat ca exponent al burgheziei, clasă în plină ascensiune și care avea un rol important în progresul țării, în timp ce Partidul conservator reprezenta o forță socială retrogradă, moșierimea, potrivnică oricăror reforme care ar fi venit în sprijinul maselor muncitoare. „Paralel cu dezvoltarea industriei — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — creștea tot mai mult rolul social și politic al burgheziei, care acționa pentru desfășurarea largă a activităților economice, comerciale și, implicit, pentru unele reforme democratice ce corespundeau cerințelor obiective ale dezvoltării societății noastre. Specificul desfășurării revoluției burghezo-democratice făcea totodată ca burghezia — ale cărei interese de clasă o determinau să intensifice exploatarea maselor — să pactizeze în bună măsură pe plan politic cu moșierimea”⁴. Și dacă socialiștii au înțeles că poziția lor de clasă le impune desfășurarea unei lupte intransigente împotriva tuturor exploatare, ei au văzut, în același timp, că cerința principală a momentului era aceea de a-și îndrepta cu prioritate acțiunile revoluționare contra forțelor retrograde, chiar dacă pentru aceasta ar fi trebuit, în unele momente, să se dea concurs liberalilor, și ei interesați în diminuarea influenței politice a conservatorilor.

Această atitudine avea să primească o consacrare oficială în 1893, la Congresul de constituire a partidului politic al clasei noastre muncitoare — denumit, prin statut — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România — într-o rezoluție în care, după ce se menționa că partidul este convins că toate formațiunile politice ale claselor dominante, „sub orice nume s-ar prezenta, sint potrivnice clasei muncitoare”, se aprecia că „în lupta și relațiunile lui cu ele va ști să facă deosebire între partidele reacționare și partidele mai mult sau mai puțin înaintate”⁵.

În ceea ce privește *Partidul conservator*, reprezentanții muncitorimii române au apreciat cu îndreptățire că întreaga politică desfășurată de acesta, la guvern sau în campaniile de opoziție, este subordonată intereselor marilor proprietari de pământ, aflate în contradicție cu aspirațiile maselor. Lipsa din programele conservatoare, ca și din practica politică a guvernelor eminate de la acest partid, a preocupărilor pentru marile probleme socio-economice ale timpului, tendințele sale deschise de a încetini mersul înainte al țării pe drumul capitalismului, indiferența față de situația păturilor exploatate din societate, lupta acerbă pentru păstrarea marii proprietăți și a privilegiilor de clasă, erau tot atâtea motive care făceau imposibilă orice conlucrare cu conservatorii și determinau o atitudine hotărât potrivnică din partea partidului muncitorilor, promovată în întreaga perioadă de la sfârșitul veacului trecut.

Manifestându-și totalul dezacord față de conservatori, socialiștii au relevat însă tendințele divergente din cadrul acestui partid, exprimate în deosebi prin desprinderea de la matca conservatoare a aripii junimiste. În analiza făcută taberei conservatoare referirile cele mai dese le vom în-

³ „Lumea nouă”, anul III, nr. 910 din 25 iulie 1897.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 256.

⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 64.

filni la adresa junimiștilor, a viziunii lor programatice (expusă încă din 1881 sub titulatura de *Era nouă* și reluată apoi în *Apelul către alegători* din 1888) și, mai ales, a atitudinii concrete adoptate în momentele cînd junimiștii, devenind guvernamentali, au încercat transpunerea ideilor lor în practică.

Situați pe aceeași platformă cu vechii conservatori, în ceea ce privește tendința de a întări marea proprietate, junimiștii se deosebeau de aceștia prin preocupările declarate de a reforma instituțiile statului, în spiritul intereselor lor de clasă, pornindu-se de sus și încercîndu-se astfel a se „armoniza“, pe această bază, aspirațiile claselor și păturilor sociale din societatea românească⁶. În programul lor, junimiștii se pronunțau pentru vînzarea către țărani a unor loturi din domeniile statului, acordarea de credite agricole, pentru un început de legislație a muncii⁷, evident toate acestea în scopul prevenirii unor lupte sociale care ar fi periclitat bazele regimului existent.

În privința drepturilor politice, a sistemului electoral, programul politic conservator, ca și cel junimist, considerau că aceste probleme au fost rezolvate prin Constituția din 1866, datorită căreia poporul a primit chiar mai mult decît nivelul său spiritual îi permitea să se manifeste în viața politică. Situatărea Partidului conservator pe poziția menținerii prevederilor constituționale așa cum erau ele formulate („nu admit a se atinge cineva, nici în sens restrictiv, nici în sens lărgitor“⁸ de Constituție — declara P. P. Carp), tendințele sale evidente de a ține țărănimea, clasa cea mai numeroasă a societății, departe de frămîntările politice („comuna rurală trebuie să fie ferită de agitățile politice“⁹ — susținea ideologul junimist), urmăreau, în fond, menținerea unui regim social-politic favorabil claselor privilegiate, perpetuarea intereselor lor economice și politice.

Socialiștii au sesizat substratul politicii junimiste și, fără a nega folosul pe care clasa muncitoare și țărănimea l-ar fi avut, cel puțin pentru moment, de pe urma aplicării unora dintre reformele preconizate de aceștia — legea vînzării moșiilor statului din 1889 sau capitolul privind asigurările muncitorești din legea minelor (1895) — au relevat caracterul utopic al preconizatei armonii sociale între bogați și săraci, între exploata-tori și exploațați.

Celălalt partid de guvernămînt al claselor dominante, *Partidul național liberal*, era, pentru epoca aflată în discuție, mai înaintat, adaptat sensurilor de dezvoltare pe linie capitalistă a țării. Descendent al „Partidei naționale“, care, la 1848 și mai înainte chiar, militase pentru transformarea rînduielilor social-economice și politice românești, pentru înlăturarea relațiilor de producție feudale învechite și instaurarea celor burghezo-capitaliste, Partidul liberal era obiectiv interesat în progresul economic al țării, în realizarea și susținerea în viața politică a unei democrații, care, deși ciuntită prin sistemul electoral cenzitar, însemna mai mult decît ceea ce ar fi fost de acord conservatorii să dea țării.

⁶ Traian Lungu, *Viața politică în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1888—1899)*, Editura științifică, București, 1967, p. 45—47; Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866—1900)*, Editura „Socec“, București, 1925, p. 184—188 ; 253—257.

⁷ C. Gane, P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării, vol. II, București, 1937, p. 9—11.

⁸ *Ibidem*, p. 258.

⁹ *Ibidem*, p. 263.

Partidul liberal își formulase, încă din 1875, un program de acțiune, în baza căruia a și preluat, un an mai târziu, puterea. În acest program, pe lângă obișnuitele fraze generale, folosite de regulă în documentele elaborate de partidele aflate în opoziție, precum necesitatea respectării libertăților și garanțiilor constituționale, apar unele precizări ale punctelor de vedere ale Partidului liberal, în probleme ca : improprietățile în surrățele și a locuitorilor mărginași ai orașelor, învățământul obligatoriu și gratuit, îmbunătățirea situației materiale a „claselor muncitoare“, reducerea cheltuielilor publice, descentralizarea administrativă etc ¹⁰. În lunga guvernare din anii 1876—1888, Partidul liberal a inițiat și realizat unele măsuri economice și politice favorabile dezvoltării țării ¹¹.

În alte documente, în manifeste electorale, liberalii se pronunțau pentru domnia legilor, pentru libertatea exprimării opiniei în alegeri, prin presă sau prin alte mijloace de propagandă, ca, de altfel, și conservatorii, dar în practică, în lungile perioade de guvernare liberală, s-au înregistrat abuzuri, ingerințe și încălcări ale libertăților individuale. De asemenea, liberalii susțineau, mai ales prin programul de la Iași din 1892, că votul universal „este idealul Partidului național-liberal“ ¹², dar un ideal îndepărtat, a cărui împlinire depindea de ridicarea nivelului intelectual al poporului.

Atitudinea P.S.D.M.R. față de Partidul național liberal a cunoscut un proces evolutiv, pe parcursul căruia apar ca trăsături dominante elementul critic la adresa politicii desfășurate de acesta, precum și tratarea nuanțată în raport cu Partidul conservator. Fără a estompa deci racilele vieții politice românești, de care liberalii erau și ei răspunzători, socialiștii au considerat că reprezentanții burgheziei au încă un cuvânt de spus pe planul politicii curente, că din partea acestui partid este încă de așteptat un plus de efort pe linia dezvoltării economice a țării, a democratizării regimului social-politic, potrivit cu cerințele procesului de desăvârșire a revoluției burghezo-democratice deschis în 1848.

În fond, fără a manifesta încredere deosebită în intențiile reformatoare ale liberalilor, luați în întregul lor, socialiștii au demonstrat că, virtual, Partidul liberal are toate posibilitățile de a asigura cel puțin respectarea legilor existente, de a nu pune piedici în calea dezvoltării mișcării muncitorești și de a acționa în vederea accelerării dezvoltării României pe drumul capitalismului, posibilități ce lipseau conservatorilor.

În dorința stabilirii unei cât mai juste poziții față de liberali, socialiștii au supus unei atente analize nu numai manifestările practice ale Partidului liberal din momentul istoric dat, ci și rădăcinile liberalismului, evoluția sa istorică, curente și tendințele ce se manifestau în interiorul

¹⁰ *Programa [Programul Partidului național liberal]*, București, 1875, p. 7—12.

¹¹ Renunțarea la reînnoirea convenției comerciale cu Austro-Ungaria, adoptarea tarifelor vamale protecționiste în 1886 și a legii de încurajare a industriei naționale din 1887, lărgirea într-o oarecare măsură a accesului la vot, prin modificarea, în 1884, a Constituției, au fost doar câteva dintre măsurile legislative adoptate în timpul acestei guvernări. (C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. II, *Legi uzuale*, p. 857—858 ; 859—862).

¹² *Programul Partidului național liberal*, Tip. „Voința națională“, București, 1892, p. 30.

său. Aplecându-se cu insistență asupra trecutului Partidului liberal, militanții socialiști, începînd cu Nicolae Codreanu, primul critic al liberalismului român de pe pozițiile mișcării socialiste, și continuînd cu alți teoreticieni — C. Dobrogeanu-Gherea, Raicu Ionescu-Rion, C. Mille, I. Nădejde, au sesizat cu justețe rolul important, patriotic și revoluționar jucat la 1848 de figurile proeminente ale unora dintre conducătorii partidului — C.A. Rosetti, M. Kogălniceanu, Ion Heliade-Rădulescu, I.C. Brătianu, Ion Ghica și mulți alții —, precum și contribuția acestora, în fruntea burgheziei române, la făurirea statului național român modern, la consolidarea acestuia, în întreaga operă transformatoare petrecută în deceniile de după revoluție. În același timp, ei au evidențiat caracterul de clasă al politicii susținute de Partidul liberal și de liderii acestuia, politică de promovare a intereselor burgheziei și, ca o consecință firească, de exploatare a maselor muncitoare.

Analizele întreprinse de socialiști au avut în vedere nu numai Partidul liberal în ansamblu, ci și unele grupări și elemente din sânul său, apte a reprezenta potențiali aliați în acțiunea de strîngere la un loc a tuturor forțelor sociale și politice din societatea românească ce se pronunțau, într-o etapă sau alta, pentru înfăptuirea unora dintre obiectivele strîngente ale țării, ale îmbunătățirii situației maselor muncitoare. Gruparea liberală, reprezentată de Vintilă C.A. Rosetti și Vasile M. Kogălniceanu, ca și aceea a liberalilor ieșeni condusă de George Scortescu, care militau, între altele, pentru lărgirea drepturilor democratice, pentru vot universal, au devenit aliați ai socialiștilor în multe acțiuni vizînd obținerea acestor reforme.

În ce privește atitudinea socialiștilor față de *Partidul democrat radical*, de *Partida țărănească* și de *Gruparea democrată din jurul ziarului „Adevărul”*, ea a evoluat în sensul descifrării treptate a locului și rolului acestora în viața politică a țării, al aprecierii importanței inițierii și desfășurării unor acțiuni comune, în scopul apărării intereselor economice și politice ale maselor muncitoare, pe o platformă de luptă conținînd obiective cu caracter general-democrat. Dar și în acest caz, socialiștii au susținut necesitatea apărării ființei politice a partidului clasei muncitoare, față de tendințele, exprimate îndeosebi de radicali, de contopire a elementului socialist și radical într-un partid de nuanță democrat-burgheză. Ei au arătat că ceea ce apropie aceste partide sînt unele revendicări practice prezente la socialiști în programul minimal de acțiune, dar care pentru ceilalți democrați reprezintă totalitatea obiectivelor spre care tind, în timp ce între ele există o deosebire fundamentală: socialiștii luptă pentru înlăturarea din temelii a societății capitaliste și înlocuirea ei cu societatea socialistă, iar grupările democrat-burgheze urmăresc doar realizarea unui ansamblu de măsuri, cu repercusiuni pozitive asupra situației maselor și progresului economic și politic al țării, fără a atinge însă bazele regimului social-politic existent. „Cînd vedem că apar grupări democratice, cu programe înaintate — subliniau socialiștii — asta ne bucură, dar ne dăm seama și pentru ce au trebuit să apară și de unde pleacă și unde merg. Mergem alături cu dînsule unde putem, dar nu ne extaziem în fața lor, nu ne uităm pe noi”¹³.

Constituit ca grupare politică în anii 1885—1886, continuator al curentului liberal-radical întruchipat de C.A. Rosetti, *Partidul democrat-ra-*

dical, în frunte cu G. Panu (și care avea o organizație puternică la Iași, condusă de Al. Bădărău), reprezenta, pe plan social, mai ales interesele micii burghezii de la orașe, aflată într-un conflict acut cu marea burghezie, deținătoare, alături de moșierime, a puterii politice, pe care o folosea în vederea satisfacerii propriilor interese.

Programul radical — definit în toamna anului 1888 — vedea rezolvarea problemei agrare prin împroprietărirea țăranilor cu loturi individuale, luate din moșiile statului sau din proprietățile particulare scoase la vânzare, asigurarea țăranilor cu necesarul de instrumente pentru exploatarea în bune condiții a pământului, revizuirea legilor de tocmeli agricole și fixarea unui maximum al arenzii, îmbunătățirea serviciului sanitar rural etc.; în vederea dezvoltării industriale a țării preconiza protecționismul vamal și măsuri de protejare a muncitorilor industriali, prin fixarea unui minimum de salariu; formarea unor case de asigurări sociale pentru cazuri de boală, accidente, lipsă de lucru; reglementarea muncii femeilor și a copiilor; ziua de lucru de 9 ore. Pe plan politic, radicalii se pronunțau pentru desființarea colegiilor cenzitare și introducerea votului universal, pentru garantarea drepturilor și a libertăților înscrise în Constituție; totodată, ei cereau gratuitatea și obligativitatea învățământului, sprijinirea de către stat a copiilor săraci pe timpul studiilor, inamovibilitatea corpului didactic etc.¹⁴.

Socialiștii au apreciat importanța acțiunilor comune cu radicalii, recunoscând asemănarea dintre punctele programatice ale celor două partide, sub raportul sarcinilor imediate ale democrației românești în ansamblul său¹⁵. În anii 1888—1891, Partida muncitorilor și Partidul radical au inițiat numeroase acțiuni comune, în special în Parlament, prin I. Nădejde și G. Panu, dar și prin intermediul presei, deși în această perioadă n-au lipsit disensiunile provocate mai ales de tendințele lui Panu de a minimaliza semnificația acțiunii politice socialiste, prezentând obiectivele din programul socialist drept cerințe cu caracter tipic burghez.

Cu toate acestea, mișcarea socialistă a considerat că Partidul radical „va fi multă vreme un auxiliar prețios (al socialiștilor — *n.n.*), va primi și apăra multe din cuceririle muncitorilor, mai cu seamă acelea care se potrivesc cu ale micilor industriași“¹⁶. În virtutea acestei linii tactice, socialiștii au militat pentru o apropiere de radicali, excluzând categoric orice încercare de contopire a celor două partide. Dar, în urma alegerilor parlamentare din 1891, G. Panu este ales senator, iar în ianuarie 1892 el se retrage de la conducerea ziarului „Lupta“. Cu aceasta, relațiile dintre radicali și socialiști se răcesc treptat, determinate fiind atât de imposibilitatea unor acțiuni comune în Adunarea deputaților, dar mai ales de începutul orientării preconseratoare a liderului radical, încheiată prin contopirea, în 1897, a radicalismului în conservatorism.

O altă grupare politică ce a ființat în ultimii ani ai veacului trecut a fost *Partida țărănească*. Legată nemijlocit de numele și activitatea învățătorului C. Dobrescu-Argeș, ideea constituirii unei formațiuni politice țărănești datează din perioada 1874—1880, fiind materializată în 1895 prin

¹⁴ Programul democrat-radical, Tip. ziarului „Lupta“, București, 1890, p. 18—38.

¹⁵ D. Hurezeanu, C. Dobrogeanu-Gherea. *Studiu social-istoric*, Editura politică, București, 1973, p. 161—163.

¹⁶ „Munca“, anul I, nr. 24 din 5 august 1890.

constituirea Partidei țărănești¹⁷. Programul său nu depășea cadrul revendicărilor burghezo-democrate ale radicalilor, dar se deosebea de aceștia prin modalitatea preconizată în direcția rezolvării problemei agrare și prin vederile exprimate în privința votului universal¹⁸.

Mișcarea socialistă, partidul politic al proletariatului, au supus analizei orientarea politică a Partidei țărănești și programul acesteia. Socialiștii apreciau pozitiv această formațiune politică, în măsura în care ea putea înrîuri, prin propaganda desfășurată, asupra nivelului material și cultural al țăranimii, asupra atragerii acesteia la viața politică. „Țăranii — scria Ion Nădejde — odată deprinși a vota nu cum poruncește subprefectul și guvernul și văzînd că bogătașul satului își caută de alte interese, ușor vor ajunge la ideea că ei trebuie să facă politică neatîrnată de aceștia”¹⁹. Pe de altă parte, ei au criticat modul în care a fost concepută noua partidă, prin înglobarea într-o singură organizație politică a tuturor locuitorilor satelor, încercîndu-se să se escamoteze tendințele divergente existente în mediul țăranesc și să se promoveze în prim plan interesele burgheziei satești, ale intelectualității satelor²⁰.

În opinia socialiștilor, o partidă țărănească viabilă, apărătoare a intereselor și năzuințelor maselor de țărani proletari sau pe cale de proletarizare, ar trebui să cuprindă doar astfel de elemente, iar lupta ei ar trebui dusă în strînsă alianță cu partidul muncitorilor. O astfel de partidă, „adevărat țărănească, nu va întîrzia a înțelege că are tot interesul să meargă mîna în mîna cu partida socialistă a muncitorilor din orașe și astfel social-democrația își va vedea concentrată toată armata sa”²¹. Trebuie spus, însă, că nici socialiștii n-au depus eforturi în măsură suficientă spre a-și apropia pe conducătorii Partidei țărănești, considerîndu-i exclusiv reprezentanți ai burgheziei satești. Slaba colaborare dintre cele două partide se datorește și deselor atacuri ale lui C. Dobrescu-Argeș la adresa socialiștilor și a rolului socialismului în România, exprimate în Parlament sau în presă. Preocupați de situația maselor muncitoare exploatate atît de la orașe cît și de la sate, socialiștii și-au asumat ei înșiși sarcina organizării, pe principii socialiste, a țăranimii, fapt ce și-a găsit o expresie elocventă în crearea și îndrumarea cluburilor socialiste la sate²².

Activitatea *Grupării democrate din jurul ziarului „Adevărul”* a fost, de asemenea, urmărită cu interes de mișcarea noastră muncitorească.

¹⁷ Vezi : I. Scurtu, *Mișcarea țărănistă din România pînă la 1907*, în „*Studii. Revistă de istorie*”, tom. 25, nr. 3/1972, p. 532 și urm.

¹⁸ Pe plan politic, programul său prevedea : garantarea drepturilor și a libertăților cetățenești, votul direct pentru știutorii de carte și prin delegați (1 la 10) pentru ceilalți alegători, pedepsirea abuzurilor și a ilegalităților comise de autorități etc. Partea cea mai largă din program era consacrată problemei agrare. Partida țărănească se angaja să militeze pentru „restatornicirea și reglementarea dreptului străvechi al sătenilor români la cele două treimi din pămîntul țării”, darea de izlazuri la țărani din pămînturile particulare și din moșiile statului, o nouă lege de tocmeli agricole, împroprietărirea țăranilor, a preoților și învățătorilor, posesori de loturi mai mici de 5 ha, pînă la completarea acestor loturi, impozit progresiv pe venituri, măsuri igienico-sanitare la sate, stîrpirea cametei, îmbunătățirea instrucțiunii publice rurale, reducerea stagiului militar (*Programul Partidei țărănești din România*, Editura „Gazetei țărănilor”, București, 1895, p. 5—9 ; 33—34).

¹⁹ „Lumea nouă”, anul I, nr. 156 din 20 aprilie 1895.

²⁰ *Ibidem*, nr. 62 din 10 ianuarie 1895 ; nr. 309 și 350 din 29 septembrie și din 12 noiembrie 1895.

²¹ *Ibidem*, nr. 156 din 20 aprilie 1895.

²² Vezi : Gh. Matei, *Cluburile socialiste la sate. 1898—1899*, Editura științifică, București, 1968.

Lupta pentru republică, pentru vot universal și pentru alte drepturi și libertăți democratice, înscrisă în programul acestei formațiuni politice, reprezenta garanția unor posibile înțelegeri între socialiști și aceste elemente democratice. Când, în 1892, s-a întemeiat la Iași, Clubul democrat-republican în frunte cu Al.V. Beldiman, directorul ziarului „Adevărul”, organizațiile politice muncitorești au salutat această inițiativă. „Noi, muncitorii — scria la 24 mai 1892 gazeta „Munca”, în numele Clubului muncitorilor din București — după cum am zis în atâtea dăți, nu putem vorbi decât cu simpatie de aceste lățiri a ideilor democratice și înființarea acestor noi grupări. Salutăm dar cu frăție înființarea Clubului democrat-republican din Iași”.

Analiza atentă, științifică, de pe pozițiile socialismului științific, a peisajului politic românesc a permis organizațiilor muncitorești, Partidei muncitorilor, Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România să-și elaboreze atât poziția față de partidele politice ale timpului, cât și tactica alianțelor politice, ambele în perspectiva luptei pentru apărarea intereselor poporului, a cuceririi de drepturi economice și politice pentru masele de oameni ai muncii.

O posibilitate reală de înfăptuire a alianțelor politice de către partidul proletariatului l-au reprezentat alegerile parlamentare și comunale ²³. În timpul campaniilor electorale care au avut loc în anii 1888—1899, reprezentanții muncitorimii au luat deseori contact cu personalități politice din Partidul național-liberal, din grupările liberale democratice, precum și cu radicalii, spre a-și uni eforturile mai ales pentru a contracara ascendența politică a conservatorilor. Susținând un astfel de punct de vedere, socialiștii au declarat însă că aceasta nu înseamnă pierderea individualității partidului politic proletar și, în plus, au condiționat alianțele de acceptarea de către aliați a unor condiții vizînd satisfacerea unor puncte din programul socialist, îndeosebi îmbunătățirea situației materiale a maselor muncitoare, care puteau constitui o platformă de acțiune comună. „Toate aceste uniuri — scria gazeta socialistă „Muncitorul” la 6 noiembrie 1888 — nu le vom face decât în anumite împrejurări și numai în acele chestii unde, prin unire, am putea să smulgem ceva îmbunătățiri ; îndată chestia cîștigată, noi iar vom urma drumul nostru, cu steagul nostru și cu urmărirea țintei noastre : dezrobirea desăvîrșită a claselor muncitoare”.

Un prim prilej l-a constituit scrutinul electoral parlamentar din aprilie 1891, cînd Comitetul executiv al Clubului muncitorilor din București a propus Comitetului clubului liberal o alianță, cerînd și oferind în același timp sprijin pentru propriii candidați, fără a se confrunța în județele unde alianța s-ar fi putut perfecta. Oferta socialiștilor a fost însă respinsă ²⁴. La noile alegeri parlamentare însă, din februarie 1892, Partidul liberal este acela care propune în Capitală un cartel electoral cu socialiștii. Era, în aceasta, o recunoaștere a creșterii influenței politice a mișcării socialiste, de care trebuia să se țină tot mai mult seama. Comitetul electoral socialist a acceptat invitația, cu condiția ca liberalii să soluționeze un diferend ivit la tipografia propriului organ de presă — „Voința națională”, între lucrători și conducere, prin reprimirea la lucru a unor munci-

²³ În acest sens, vezi : Nicolae Copoiu, *Activitatea electorală-parlamentară a P.S.D.M.R. în anii 1893—1899*, în *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 203—207.

²⁴ „Munca”, anul II, nr. 2 din 3 martie 1891.

tori concediați și stabilirea zilei de muncă din 9 ore pentru toți lucrătorii stabilimentului grafic, ceea ce liberalii n-au vrut să accepte ²⁵.

O dovadă a căutărilor socialiștilor, în vederea strîngerii tuturor forțelor politice potrivnice Partidului conservator, o reprezintă și încercarea de a acorda sprijin liberalilor în alegerea parțială de la Roman din decembrie 1893. Condiția pusă de Consiliul general al P.S.D.M.R. în tratativele cu Comitetul executiv al Partidului național-liberal, și care nu a fost primită, era aceea a unei declarații a candidatului liberal G. D. Palade — ce va fi refuzată —, că va susține principiul votului universal. În aceste împrejurări, Partidul socialist a dat sprijinul său unui liberal dizident — Ernest Virnav — care a fost de acord cu propunerea socialistă ²⁶. Este de remarcat că prezența în alegeri a doi candidați liberali a dus la dispersarea forțelor acestui partid, ceea ce a determinat succesul candidatului guvernamental conservator ²⁷.

O modificare în modalitatea de abordare concretă a politicii electorale de către partidul clasei muncitoare s-a produs cu prilejul scrutinului parțial din 14 ianuarie 1897 de la Colegiul II Covurlui. Alegerile de la Galați au constituit un prilej de manifestare practică a unei politici de alianțe subordonate în întregime dezideratului cuceririi votului universal, prin aliere socialiştilor cu elemente din Partidul liberal susținătoare ale acestei reforme. Candidatul socialist, I.C. Atanasiu, și-a desfășurat campania electorală insistînd aproape în exclusivitate asupra votului universal. Alegerile, în urma cărora I. C. Atanasiu a întrunit 44 voturi, n-a putut da cîștig de cauză nici unuia dintre cei 5 candidați, declarîndu-se balotaj. Consiliul general al P.S.D.M.R. și-a retras candidatura, cerînd alegătorilor să dea voturile liberalului P. Sechiari, spre a se opune cu orice preț alegerii contracandidatului acestuia, conservatorul N. Filipescu. Formal, Atanasiu obținuse de la candidatul liberal încredințarea că acceptă „a se modifica actuala lege electorală în sensul lărgirii dreptului de vot” ²⁸, dar aceasta nu însemna, în fond, adeziune la ideea votului universal, cum i-a fost interpretat angajamentul. Cu sprijinul socialiștilor, scaunul de deputat al Colegiului II Covurlui a fost cîștigat de candidatul liberal ²⁹.

Evenimentele declanșate în partid prin trecerea unor lideri la liberali au determinat o reevaluare a tacticii electorale socialiste — pusă în practică în alegerile parlamentare din mai 1899 —, în sensul respingerii oricăror alianțe cu partidele politice de guvernămînt și participării separate la alegeri a candidaților socialiști, concomitent cu preconizarea unor fronturi electorale comune cu gruparea de nuanță ruralistă „Comitetul pentru apărarea intereselor țărănești”, constituită în jurul revistei „România rurală”. În acest sens, au fost depuse candidaturile lui Al. Ionescu și I.T. Banghereanu la Colegiul II Ilfov, iar într-un număr de 16 județe au încheiat carteluri electorale cu gruparea țărănească amintită, pe listele de candidați figurînd și socialistul C.Z. Buzdugan, alături de C. Mille, C. Dobrescu-Argeș, D. Drăghicescu, învățătorul I. Tițu ș.a. ³⁰. În condițiile unor

²⁵ *Ibidem*, nr. 49 din 26 ianuarie 1892.

²⁶ *Ibidem*, anul IV, nr. 42 din 12 decembrie 1893.

²⁷ *Ibidem*, nr. 44 din 26 decembrie 1893.

²⁸ Vezi scrisoarea lui P. Sechiari către I. C. Atanasiu, în „Lumea nouă”, anul III, nr. 771 din 6 februarie 1897.

²⁹ *Dezbaterile Adunării deputaților* (în continuare *D.A.D.*), nr. 28 din 7 februarie 1897, p. 357.

³⁰ „Lumea nouă”, anul V, nr. 25 și 27 din 9 și 23 mai 1899; „Adevărul”, anul XII, nr. 3526 din 17 mai 1899.

ingerințe și presiuni fără precedent, conservatorii au câștigat alegerile. La Colegiul II Ilfov, Al. Ionescu a obținut 124 voturi, iar I. T. Banghereanu — 66 ; un mai mare număr de voturi (485) a întrunit C. Mille la Colegiul III Teleorman ; în Vlașca, C.Z. Buzdugan a obținut 45 voturi³¹, toate evident insuficiente pentru a putea fi aleși.

Confruntările electorale comunale au reprezentat, și ele, pentru partidul clasei muncitoare momente cînd a încercat să realizeze alianțe pentru a putea pătrunde în organele administrative locale spre a apăra interesele populației muncitoare.

În timpul scrutinului comunal din 1890, conducerea Clubului muncitor din Iași a încercat să încheie — fără succes însă — un cartel electoral cu opoziția liberală locală, pe baza unei platforme comunale în care figurau cerințe, ca : vinderea moșiilor comunei Iași către locuitorii mărghiași agricultori „cu condițiile cele mai priincioase”, pavarea și iluminarea străzilor din cartierele orașului, ieftinirea pîinii și a cîrnii³². Doi ani mai tîrziu, în aprilie 1892, în alegerile comunale de la Iași, socialiștii, participînd pe listă comună cu liberalii, în baza propunerilor formulate în 1890 (la Colegiul I a candidat C.D. Anghel, iar la Colegiul al II-lea Ioan Nădejde, Eugen Filipescu și muncitorul tipograf C. Paleologu), au ieșit învingători asupra conservatorilor și radicalilor.

În alegerile comunale generale din septembrie 1894, candidații socialiști s-au prezentat la București și Galați, cu liste separate, iar la Iași, în colaborare cu radicalii din localitate (în frunte cu Al. Bădărău) și cu gruparea liberal-democrată condusă de George Scortescu — pe o platformă comună cuprinzînd „sufragiul universal fără nici un fel de restricție”³³ —, constituind „alianța democratică”, cu păstrarea individualității politice a fiecărui partid. Au fost organizate mitinguri și întruniri electorale, cu care prilej a fost expus programul electoral comunal socialist : ziua de lucru de opt ore, serviciu medical gratuit pentru muncitori și populația nevoiașă a orașelor, îmbunătățirea situației sanitare a atelierelor, ajutoare materiale pentru copiii săraci pe timpul școlarizării, micșorarea prețurilor la alimente și alte bunuri de primă necesitate, impozit progresiv pe venituri și desființarea dărilor indirecte etc. Prin voturile obținute la Iași, „alianța democratică” a provocat balotaj în primul tur de scrutin de la Colegiul I (cu 248 voturi) și și-a asigurat 87 sufragii la Colegiul II³⁴ ; în balotaj, însă, radicalii s-au aliat cu conservatorii, ceea ce a determinat pe socialiști să se abțină de la vot.

La alegerile comunale generale din noiembrie 1898, linia de conduită a partidului a fost definită de Consiliul general al P.S.D.M.R. în documentul intitulat *Apel către cetățeni*. După ce arăta muncitorilor că dintre cele două partide de guvernămînt, unul, cel al conservatorilor, „s-a arătat totdeauna dușmanul cel mai înverșunat a reformelor cerute de voi”, iar celălalt, al liberalilor, are cel puțin un program, care, aplicat, ar putea aduce unele îmbunătățiri în situația economică și politică a maselor, apelul cerea membrilor partidului „să lupte din răspuțeri în contra tendinței conservatorilor de a pune mîna pe consiliile comunale. Și deoarece singur n-ar putea să înfrîngă pe reacționari, el (Consiliul general al P.S.D.M.R. —

³¹ „Lumea nouă”, anul V, nr. 29 din 5 iunie 1899 ; „Adevărul”, anul XII, nr. 3538 și 3539 din 30 și 31 mai 1899.

³² „Munca”, anul I, nr. 37 din 4 noiembrie 1890.

³³ *Ibidem*, anul V, nr. 28 din 11 septembrie 1894.

³⁴ Arh. st. București, fond Ministerul de Interne, dosarul nr. 1951/1894, f. 161.

n.n.) a hotărît să de-a sprijin liberalilor“³⁵. Deși, formal, alianța nu afecta independența de acțiune a partidului, în fapt utilizarea acestei soluții tactice, lipsa de inițiativă în determinarea partenerilor liberali de a include în programul electoral angajamente ferme ce interesau în cel mai înalt grad masele muncitoare, echivala cu periclitarea individualității partidului, deschizînd drumul unor cedări tot mai evidente. În urma scrutinului, cîștigat, previzibil, de liberalii aflați la guvern, C. Stere și C. Crupenski au fost aleși membri ai Consiliului comunal Iași, Al. G. Radovici la Ploiești, I. C. Atanasiu la Galați, Gr. Vasiliu la Bîrlad, iar la București, Craiova, Botoșani și Brăila au fost alese consilii comunale liberale cu sprijin socialist³⁶. Ulterior, Al. G. Radovici a fost ales primar al Ploieștiului³⁷, iar C. Stere și Gr. Vasiliu ajutoari de primar la Iași și, respectiv, Bîrlad³⁸.

Între problemele fundamentale ale dezvoltării României, democratizarea reală și continuă a regimului social-politic, prin garantarea în fapt a egalității în drepturi a tuturor claselor sociale și atragerea maselor muncitoare la viața politică activă, s-a impus ca o necesitate imperioasă a progresului și prosperității patriei. În această direcție, lupta pentru legiferarea dreptului de vot universal a constituit o permanență în mișcarea noastră muncitorească. Preluată de la revoluționarii de la 1848, revendicarea votului universal — cuprinsă în toate documentele programatice socialiste — a izvorît din analiza întreprinsă de militanții partidului clasei muncitoare asupra sistemului electoral existent în România la sfîrșitul veacului trecut, sistem anacronic, bazat pe avere, care înlătura practic din viața politică a țării marea majoritate a poporului și mai ales țărănimea. Totodată, acțiunea politică socialistă pentru dobîndirea sufragiului universal a fost subsumată sarcinilor permanente ale luptei clasei muncitoare. Pe cînd unele partide burgheze „*primesc votul universal ca scop* — sublinia C. Dobrogeanu-Gherea în 1891 —, *ca singura țintă la care pot să ajungă cei dezmoșteniți, întemeiați pe chestia de dreptate, voiesc votul universal pentru votul universal, noi, socialiștii, primim votul universal ca un mijloc, ca o unealtă bună pentru a ne servi cu el la ajungerea unui trai mai bun, la dezrobirea economică*“³⁹.

Angajîndu-se cu hotărîre în lupta pentru dobîndirea dreptului de vot universal, socialiștii români au subliniat, cu date incontestabile, extrase din statistici oficiale, faptul că votul cenșitar nu permitea formarea unui parlament care să fie cu adevărat o reprezentanță a națiunii. Ei au demonstrat nu numai necesitatea obiectivă a acestei reforme, dar și faptul că masele largi ale poporului, contrar celor susținute de ideologii claselor dominante, erau pregătite spre a se folosi în mod conștient de libera, egala și directă posibilitate de exprimare a sufragiului în alegerile pentru parlament, consiliile județene și comunale și a-și trimite, pe această bază, adevărații săi reprezentanți în forul legislativ suprem și în organele locale ale puterii de stat. Dar, sesizînd cu justețe faptul că, în condițiile concret

³⁵ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1283 din 20 octombrie 1898; I. C. Atanasiu, *Pagini din istoria contemporană a României. 1881—1916*, vol. I, *Mișcarea socialistă. 1881—1900*, Editura „Adevărul“, București, 1932, p. 341.

³⁶ Arh. st. București, fond Ministerul de Interne, dosarul nr. 1412/1898, f. 18, 27, 43, 44, 51, 98, 121, 124.

³⁷ *Ibidem*, dosarul nr. 1448/1898, f. 4.

³⁸ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1282 din 29 noiembrie 1898.

³⁹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Votul universal*, în *Opere complete*, vol. 2, Editura politică, București, 1976, p. 327.

istorice ale României acelei vremi, o acțiune socialistă solitară n-ar fi avut șanse de izbândă, ei au inițiat o campanie de concentrare a eforturilor tuturor elementelor și grupărilor politice democratice în vederea desfășurării luptei unite în favoarea votului universal.

Încă din anul 1890, presa socialistă s-a pronunțat pentru constituirea unei organizații largi de luptă în vederea impunerii reformării radicale a sistemului electoral din România⁴⁰. Evident, în viziunea partidului clasei noastre muncitoare, un asemenea organism nu putea să cuprindă, alături de socialiști, decât grupările democrate care aveau înscrise în programe o astfel de revendicare. La 9 ianuarie 1894, Consiliul general al P.S.D.M.R. a luat hotărârea ca partidul „să intre în tratative cu celelalte grupări democratice și liberale pentru a pune bazele unei ligi a votului universal, care să fie începutul agitațiunii pentru căpătarea acestei însemnate reforme”⁴¹. În aceeași zi, a avut loc în sala „Dacia” din Capitală o mare întrunire pentru vot universal, la care, alături de oratorii socialiști — I. Nădejde, C. Mille, Anton Bacalbașa și alții —, a luat cuvîntul și Al. V. Beldiman, directorul „Adevărului”. În moțiunea adoptată se sublinia că participanții la întrunire „aprobă alianța grupărilor democratice în scopul de a alcătui o ligă pentru votul obștesc. Consideră întrunirea de la 9 ianuarie 1894 ca întiul pas făcut de alianța democratică și hotărăsc să se înceapă în toată țara, prin grai sau prin scris, o propagandă energică pentru dobîndirea votului universal”⁴².

Trecînd la sondarea opiniilor virtualilor parteneri ai unei atare manifestări, partidul muncitorimii a primit azeziuni din partea Grupării democratice din jurul ziarului „Adevărul” și a radicalilor, respingînd însă oferta de colaborare a grupării liberale dizidente de la Iași, în frunte cu George Scortescu, directorul ziarului „Evenimentul”, care se pronunța pentru o soluție intermediară, colegiul unic pentru știutorii de carte.

Treptat, în cursul anului 1894 și în prima jumătate a anului 1895, socialiștii au reușit să-și apropie noi aderenți — Partida țărănească avînd în frunte pe C. Dobrescu-Argeș și ca organ de presă „Gazeta țăranilor”, precum și grupările liberal-democrate din jurul ziarelor „Românul” din București, „Evenimentul” (Iași) și „Vremea” (Craiova), care au declarat că susțin votul universal. În aceste împrejurări, conducerea partidului, prin I. Nădejde, trimite la 28 mai 1895 o scrisoare lui Vintilă C. A. Rosetti, directorul „Românului”, cu propunerea ca întrunirea reprezentanților grupărilor politice care au aderat la ideea constituirii ligii să aibă loc la sediul redacției pe care o conducea, în semn de omagiu și recunoștință față de lupta pentru drepturi politice pe care a dus-o, de-a lungul întregii sale vieții, C. A. Rosetti, întemeietorul ziarului⁴³.

Între timp însă, unii dintre adepții constituirii acestui organism de acțiune, cum erau radicalii, atît cei din București, cît și cei din Iași, ca și democrații din jurul ziarului „Adevărul”, și-au retras azeziunile, pe motiv că nu pot face parte dintr-o organizație care urma să cuprindă și gruparea

⁴⁰ „O luptă pentru cîștigarea sufragiului universal — scria la 5 octombrie 1890 gazeta „Reforma socială” — necondiționat se impune, și această luptă trebuie începută și purtată cu vigoare în toată țara, pentru ca să silim clasele dirigente a consimți la lărgirea drepturilor politice” (*Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, 1865—1900, partea a II-a, 1890—1900, Editura politică, București, 1964, p. 115).

⁴¹ „Munca”, anul IV, nr. 47 din 16 ianuarie 1894.

⁴² *Ibid.*

⁴³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 239, dosarul nr. 55/1895, f. 2.

politică în frunte cu C. Dobrescu-Argeș, asupra căruia plana, în acea perioadă, blamul unei escrocherii. Rezerva respectivă era, într-un fel, îndreptățită în ceea ce-l privește pe Al. V. Beldiman, aflat atunci în toiul unei campanii împotriva lui Dobrescu-Argeș, campanie pe care, dealtfel, o și inițiasse⁴⁴, dar pentru radicali ea nu reprezenta decât un pretext de a se eschiva de la acțiuni concrete în favoarea votului universal și de a ascunde opiniei publice orientarea proconservatoare a liderului G. Panu cu deosebire. Dealtfel, radicalii ieșeni, în frunte cu Al. Bădărău, și-au menținut adeziunea pînă în ultimul moment⁴⁵, fapt care l-a determinat pe G. Panu să vină personal la Iași spre a-și impune punctul de vedere. În diferent însă de motivele retragerii celor două grupări pe care socialiștii contau cel mai mult în acțiunea lor, atitudinea acestora venea să confirme faptul că între afirmațiile, deseori repetate, că sînt și rămîn adepți ai ideii necesității democratizării profunde a regimului social-politic al României și activitatea practică îndreptată spre împlinirea acestui deziderat, se profilează un gol uriaș, pe care încercau să-l umple cu atitudini declarative, ce nu aduceau servicii reale forțelor democratice; dimpotrivă, poziția celor două grupări politice a determinat și retragerea adeziunii Partidei țărănești.

Cu toate aceste dificultăți, în condițiile în care propunerea cuprinsă în scrisoarea lui I. Nădejde a fost acceptată de Vintilă C. A. Rosetti, la 25 iunie 1895 a avut loc la redacția „Românului” întrunirea de constituire a „Ligii votului universal”, la care, după cum relatează un ziar al vremii, „Partidul socialist e cel mai bine reprezentat”⁴⁶. Au participat delegați din partea ziarelor „Lumea nouă”, „Românul”, „Evenimentul” și „Vremea”, între care socialiștii I. Nădejde, Deodat Țăranu, Al. Ionescu, I. C. Atanasie, G. D. Pencioiu și liberalii democrați Vintilă C. A. Rosetti, Vasile M. Kogălniceanu, George Scortescu. În cadrul discuțiilor au luat cuvîntul numeroși delegați, care au susținut inițiativa socialistă. Participanții la întrunire au adoptat o rezoluție, în care erau definite scopul ligii — susținerea principiului votului universal — și mijloacele de realizare, angajîndu-se totodată să militeze pentru transpunerea în practică a hotărîrilor luate⁴⁷. Singurul delegat care a manifestat rezerve față de program a fost George Scortescu, sub pretext că apartenența la liberali și disciplina de partid nu-i vor permite să susțină în alegeri doar candidați ai votului universal, declarînd însă că „aceasta nu mă va împiedica de a susține înainte chestia sufragiului universal, pentru că acest principiu e tare înrădăcinat în convingerile mele”⁴⁸. În încheierea lucrărilor a fost ales un Comitet provizoriu de conducere a ligii, avînd în componență, între alții, pe I. Nădejde, C. D. Anghel, Vintilă C. A. Rosetti, Vasile M. Kogălniceanu.

⁴⁴ „Adevărul”, anul VIII, nr. 2234 din 21 iunie 1895.

⁴⁵ „Jurnalul” (Iași), anul I, nr. 186 din 23 iunie 1895.

⁴⁶ „Evenimentul” (Iași), anul III, nr. 692 din 27 iunie 1895.

⁴⁷ Rezoluția, adevărat program de acțiune, stabilea: „1. Prima îndatorire a tuturor membrilor din ligă este popularizarea și susținerea principiului votului universal, prin o luptă neîncetată, prin întruniri, ziare și broșuri; 2. Orice membru al ligii, oricare ar fi credințele sale politice, va fi dator a susține, oriunde și pretutindeni, chestia votului universal în întregimea ei; 3. Oricare membru al ligii va fi dator a susține în mișcarea electorală chestia votului universal, luînd angajamente formale în această privință. În lupta electorală, membrii se obligă a da sprijinul lor candidaților ligii în toate localitățile unde candidatura acestora va fi pusă de comitetul local, în înțelegere cu cel central, respingînd alianțele parțiale cu orice partid care ar combate pe candidații ligii” („Lumea nouă”, anul I, nr. 221 din 27 iunie 1895).

⁴⁸ „Evenimentul” (Iași), anul III, nr. 692 din 27 iunie 1895.

Imediat după formarea ligii, partidul muncitorilor a inițiat acțiuni concrete în spiritul angajamentelor asumate. La 26 iunie 1895, Consiliul general al partidului a hotărât a se mobiliza „toate organizațiile social-democrate din țară să dea tot concursul lor pentru propășirea ligii și să lucreze pentru înființarea de secții și cîștigarea de noi aderenți”⁴⁹. Ca urmare, au fost primite numeroase adeziuni din partea unui mare număr de muncitori, funcționari, mici meseriași și comercianți, studenți etc., ajungîndu-se, pînă la sfîrșitul anului 1896, să se strîngă „mai multe mii de iscălituri pentru această reformă”⁵⁰.

Manifestarea politică a ligii, cu toate eforturile socialiștilor, a confirmat doar în parte așteptările. Partenerii partidului clasei muncitoare în cadrul acestui organism — liberalii democrați — nu aveau nici forța, nici influența politică și nici baza de masă necesare realizării unor acțiuni cu aport decisiv în lupta pentru obținerea votului universal. Dar, cu toate că încercarea de impunere a reformei electorale nu s-a soldat atunci cu un succes, faptul în sine a avut urmări pozitive, în sensul că a reușit să formeze în întreaga țară un curent de opinie favorabil reformării radicale a sistemului electoral din România. Însemnătatea acțiunii este însă mai largă, dacă ținem seama că partidul politic al proletariatului a intuit posibilitatea realizării unui punct important din programul său de acțiune prin spargerea frontului partidelor claselor dominante, unite în fața tot mai numeroaselor acțiuni revoluționare ale proletariatului și țărănimii, și realizarea unui sistem de alianțe, care, fără să lezeze individualitatea organizației politice muncitorești, să-i creeze posibilități sporite de transpunere în practică a unui deziderat ce interesa marea masă de muncitori și țărani. O astfel de atitudine semnifica continua creștere a puterii de penetrație a ideilor socialiste în păături tot mai largi ale opiniei publice românești, afirmarea din ce în ce mai hotărîtă a proletariatului în viața social-politică a țării.

Reprezentanții partidului clasei muncitoare au desfășurat o amplă activitate și în Parlamentul român în vederea democratizării reale a vieții politice a țării, pentru elaborarea unei legislații ocrotitoare a muncii proletariatului și a țărănimii. Ei au reușit să-și apropie un mare număr de deputați democrați, cu ajutorul cărora au determinat vii dezbateri în forul legislativ asupra acestei vaste problematice.

Astfel, începînd din decembrie 1895, deputatul socialist V. G. Morțun, a prezentat în fața Adunării deputaților un amendament la Proiectul de Răspuns la Mesajul tronului, în cuprinsul căruia se cerea: „Introducerea sufragiului universal cu reprezentare proporțională”. An de an, în perioada 1895—1898, numărul aderenților la acest amendament a crescut, cu toate presiunile exercitate de liderii „partidelor istorice” asupra deputaților, în numele disciplinei de partid, de a nu susține reforma electorală *. În favoarea amendamentului au votat, alături de deputatul socialist, Vințilă C. A. Rosetti, Vasile M. Kogălniceanu, C. Dobrescu-Argeș, Const. I.

⁴⁹ „Lumea nouă”, anul I, nr. 223 din 29 iunie 1895.

⁵⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 486.

* În 1895, amendamentul a întrunit 10 semnături; în 1896, 27 semnături și, pus la vot, 30 voturi; în 1897, 32 semnături și 38 voturi; în 1898, 35 semnături și 29 voturi (numărul mai mic de sufragii se explică prin aceea că o parte a deputaților nu erau prezenți în sală în momentul votării), insuficiente însă pentru ca el să fie adoptat.

Nicolaescu, George Scorțescu, Al. Delimarcu, I. Lecca, I. Procopiu, Gr. Macri ș.a.

În baza acestor adeziuni, reprezentantul partidului clasei muncitoare în Parlament a inițiat constituirea, la sfârșitul anului 1896, a „Uniunii parlamentare a sufragiului universal“, care cuprindea pe toți deputații, care, indiferent de apartenența de partid, se pronunțau pentru votul universal. Sub auspiciile Uniunii s-au organizat în perioada următoare mari mitinguri și întruniri populare la București, Galați, Ploiești, Craiova, Roman, Piatra Neamț, Pitești etc. și s-a răspândit un mare număr de broșuri și manifeste de propagandă.

Toate aceste eforturi, chiar dacă nu au putut impune reforma votului universal, au avut urmări pozitive : pe de o parte, s-a atras atenția Parlamentului asupra stringenței acestei revendicări, iar, pe de altă parte, s-a format un larg curent de opinie în favoarea lărgirii drepturilor și libertăților democratice.

Deputații socialiști au izbutit, în același timp, să convingă despre necesitatea adoptării unor măsuri privind legislația muncii un important număr de deputați din rândurile partidelor burgheze. Încă din mai 1890, I. Nădejde interpela guvernul „ce are de gând să facă în chestiunea repausului de duminică al muncitorilor... Vine cu un proiect de lege, sau așteaptă inițiativă parlamentară ?“⁵¹. În fața lipsei de interes manifestată de guvern în această chestiune vitală pentru masele de muncitori și funcționari din industrie și comerț, deputatul socialist s-a asociat unei inițiative parlamentare în problema repausului duminical, depusă pe masa Adunării deputaților, la 4 februarie 1891, de I. G. Poenaru-Bordea în numele unui grup de 28 de deputați, între care se aflau : dr. Severeanu, M. N. Seulescu, G. Panu *.

Proiectul, nefiind acceptat de Cameră, este pus în discuție, în martie 1892, un alt proiect, identic în conținut cu primul, care va fi și acesta respins. În mai 1892, același grup de deputați aduce în discuție un proiect modificat, care prevedea o jumătate zi repaus de duminică. Deși mai limitat decât primele două, el a fost respins, la 5 decembrie 1892, de Comitetul delegaților, organism însărcinat de Parlament pentru a aviza asupra proiectului. „Singur d. V. G. Morțun — se sublinia în raportul Comitetului (din componența căruia făcea parte și deputatul socialist, ca unul dintre inițiatorii proiectului — *n.n.*) — a susținut dreptul statului de a face obligatorie prin lege observarea repausului duminical“⁵².

În tot acest timp, acțiunile reprezentantului partidului muncitorilor în Parlament și ale celorlalți deputați favorabili proiectului de lege au fost susținute cu energie de muncitori, mari mitinguri și demonstrații în favoarea legiferării repausului duminical fiind organizate în toate orașele țării.

La 4 aprilie 1896, deputatul Vintilă C. A. Rosetti a depus din nou pe biroul Camerii, din inițiativă parlamentară, un proiect de lege privind repausul duminical, iar la 25 noiembrie 1896 se votează, la insistențele

⁵¹ D.A.D., nr. 58 din 3 iunie 1890, p. 1894.

* Proiectul de lege cuprindea 11 articole, prin care se preconiza repausul de duminică în toate atelierele, magazinele și stabilimentele comerciale, precum și cuantumul amenzilor ce urmau să fie aplicate patronilor care ar contraveni față de litera legii.

⁵² D.A.D., nr. 17 din 17 decembrie 1892, p. 139.

lui V. G. Morțun, luarea în dezbatere de urgență a proiectului⁵³. Mai mult chiar, socialiștii au propus alcătuirea, în jurul nucleului format în Parlament de deputații care au subscris proiectul (V. G. Morțun, Vintilă C. A. Rosetti, V. M. Kogălniceanu și alții), a unei „Ligi a repausului de duminică”, în scopul unirii eforturilor muncitorilor și funcționarilor pentru susținerea acestei revendicări înscrise în programul socialist de acțiune. „Propagandiștii acestei legi — scria ziarul „Lumea nouă” la 9 mai 1896 —, căutînd să atragă în sînul ei cît mai mulți dintre funcționarii comerciali, trebuie să aibă în vedere și să nu uite marele număr de muncitori, care sînt constituiți în diferite societăți și care, împreună cu acele societăți, ar trebui să ducă lupta pentru căpătarea repausului de duminică... Numai uniți, funcționarii comerciali, împreună cu muncitorii de celelalte bresle, vor duce lupta la bun sfîrșit”.

Dezbaterile⁵⁴ încep la 27 ianuarie 1897, dar, de data aceasta, proiectul de lege se mărginea, ca și cel din mai 1892, la o jumătate zi repaus, începînd de la ora 12 în sus. Mai mult chiar, în proiect a fost introdus un articol (art. 9), care prevedea că dacă $\frac{3}{4}$ din numărul de patroni dintr-o localitate vor cere repaus complet de o zi (ceea ce era puțin probabil), sau vor cere să se renunțe la repaus (ceea ce era mai mult ca sigur), Camera de comerț locală urma să facă referat și să-l înainteze spre aprobare Consiliului de Miniștri. Era o porțiță de scăpare aflată la îndemîna patronilor pentru a eluda legea. În plus, prevederile legii erau aplicabile doar funcționarilor și lucrătorilor din stabilimentele comerciale, precum și muncitorilor din întreprinderile particulare, excluzîndu-se astfel importantul detașament al lucrătorilor din întreprinderile statului⁵⁵.

În timpul discuțiilor, proiectul a fost susținut de I. G. Poenaru-Bordea, P. S. Aurelian, Vintilă C. A. Rosetti și de alți deputați⁵⁶. V. G. Morțun și Vintilă C. A. Rosetti au depus și două importante amendamente. Deputatul socialist a cerut ca, în caz că se aprobă art. 9, împotriva căruia s-a declarat cu hotărîre de la bun început, atunci să se adauge că și trei pătrimi din numărul lucrătorilor dintr-o localitate se va putea pronunța cu privire la extinderea sau renunțarea la repaus⁵⁷, iar Vintilă C. A. Rosetti a cerut ca prevederile legii să se extindă și asupra ucenicilor⁵⁸. Art. 9 a fost în cele din urmă modificat în sensul că trei pătrimi din numărul patronilor dintr-o localitate puteau cere numai ca întreaga zi de duminică să fie zi de repaus. Se înlăturau, în acest fel, posibilitățile de neaplicare a legii, cel puțin din punctul de vedere al legiuitorului.

Militanții partidului clasei muncitoare au apreciat la justa ei valoare această lege, considerînd-o o izbîndă a luptei unite a muncitorilor, un pas înainte pe calea impunerii unei legislații muncitorești.

Împreună cu unii deputați radicali sau cu membri ai Partidei țărănești, deputații partidului muncitorilor au susținut și legiferarea unor măsuri pentru îmbunătățirea situației țărănimii. Deputatul socialist, protestînd împotriva represiunilor contra ridicării țărănimii în 1888, a schițat

⁵³ D.A.D., nr. 50 din 5 aprilie 1896, p. 759—760, nr. 6 din 27 noiembrie 1896, p. 17.

⁵⁴ Relevînd semnificația proiectului de lege, ziarul „Adevărul” scria: „Punerea acestui proiect de lege la ordinea zilei și, probabil, votarea lui, dovedește cît de puternice sînt curentele populare... Aceasta e o victorie a proletariatului și de aceea căutăm să o facem cît de semnificativă” („Adevărul”, anul X, nr. 2724 din 28 ianuarie 1897).

⁵⁵ D.A.D., nr. 26 din 1 februarie 1897, p. 318.

⁵⁶ Ibidem, p. 321—323.

⁵⁷ Ibidem, p. 326.

⁵⁸ Ibidem, p. 322.

în fața Camerii un program de măsuri, care, în viziunea mișcării muncitorești, urma să ducă la ameliorarea soartei țăranilor. Dintre acestea, cele mai importante erau : efectuarea unei anchete parlamentare privind rășcoala și acordarea amnistiei pentru cei arestați, respectarea legilor la sate de către cei puși să vegheze în acest sens (autoritățile administrative și polițienești locale) și, lucrul cel mai important, să se dea țăranilor „pământ și mijloace de a-l lucra”⁵⁹.

Ca urmare a respingerii acestor propuneri, deputatul socialist se alătură, la 1 martie 1890, unui amendament — respins de Cameră — al unui grup de deputați, între care se aflau G. Panu și C. Dobrescu-Argeș, prin care se cerea ca, atunci când nevoile de pământ ale țăranilor nu puteau fi îndestulate prin legea de vânzare a bunurilor statului din 1889, să se apeleze și la alte surse exceptate de lege, cum erau moșiile Eforiei spitalelor civile din București sau ale Epitropiei Sf. Spiridon din Iași, să se procedeze la cumpărarea de către stat a moșiilor scoase în vânzare de particulari⁶⁰. De asemenea, în asociere cu diverse grupuri de deputați, I. Nădejde a prezentat în fața Parlamentului propuneri de măsuri vizînd îmbunătățirea învățămîntului rural și a situației sanitare din lumea satului ; majorarea fondurilor bugetare alocate instrucțiunii publice de la sate⁶¹ ; asimilarea învățătorilor rurali cu institutorii⁶² ; constituirea unei Case pentru construcții de clădiri pentru școlile primare rurale, care să îlesnească, prin împrumuturi către comune, ridicarea unor astfel de edificii ; a se autoriza Ministerul agriculturii „a libera fără plată din pădurile statului lemnărie necesară pentru clădirea localurilor de școli primare rurale”⁶³ ș.a.

Larga paletă de inițiative și acțiuni ale partidului clasei muncitoare în direcția făuririi de alianțe politice, cu scopul realizării unora dintre obiectivele cu conținut general-democrat înscrise în programul său, desemnează, așadar, o importantă componentă a acțiunii politice socialiste de la sfîrșitul veacului trecut. Ea a devenit posibilă în condițiile în care însăși mișcarea noastră muncitorească s-a prezentat ca un tot unitar, pe scena politică românească, călăuzită de aceleași idei programatice, rezultate din aplicarea creatoare, la realitățile țării, a socialismului științific. Poziția principială și elastică a partidului în relațiile cu celelalte forțe politice din societate semnifica nu numai înțelegerea profundă a imperative-lor timpului, ci și procesul continuu, permanent ascendent de penetrație a ideilor socialiste în păături tot mai largi ale opiniei publice, fapt ce demonstrează afirmarea tot mai puternică a clasei muncitoare și a partidului său în viața social-politică a României.

⁵⁹ D.A.D., nr. 11 din 27 noiembrie 1888, p. 125.

⁶⁰ D.A.D., nr. 54 din 16 martie 1890, p. 1156.

⁶¹ D.A.D., nr. 67 din 31 martie 1890, p. 1168.

⁶² D.A.D., nr. 45 din 6 martie 1890, p. 1048.

⁶³ D.A.D., nr. 81 și 82 din 12 și 13 mai 1890, p. 1592, 1631.

2 050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

Județul Maramureș în întâmpinarea aniversării a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

GHEORGHE POP

Prim-secretar
al Comitetului județean
Maramureș al P.C.R.

Istoria multimilenară a poporului român este bogată în evenimente care au avut un rol determinant în dezvoltarea sa economico-socială, în lupta pentru afirmarea drepturilor sale la o liberă existență, pentru independența, suveranitatea și integritatea teritorială a patriei străbune. Un astfel de eveniment l-a constituit și crearea, în urmă cu peste două milenii, a statului dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista, „cel dintii și cel mai mare dintre toți regii care au domnit vreodată asupra Traciei” și care și-a ridicat atât de mult neamul său, „încît în cîțiva ani a creat o mare domnie” ce „și chiar de romani era temut”.

Partidul Comunist Român — moștenitorul și continuatorul celor mai înaintate tradiții de luptă ale poporului român pentru progres și civilizație, socialism și comunism — subliniază secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au acordat și acordă cea mai mare atenție valorificării moștenirii noastre istorice — factor important de educație patriotică, comunistă a generațiilor de astăzi și viitoare, care, libere și stăpîne pe propriul destin, își durează cu fermitate și abnegație revoluționară o viață nouă.

După Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, istoriografia românească a cunoscut un puternic avînt creator, rezultat nemijlocit al gîndirii și activității revoluționare înflăcărâte, a clarviziunii și patriotismului fierbinte ale celui mai iubit fiu și conducător al poporului român — tovarășul Nicolae Ceaușescu. Puternica personalitate a secretarului general al partidului nostru și președintele Republicii Socialiste România a determinat redescoperirea și redimensionarea trecutului glorios de luptă al poporului nostru, transformarea acestuia într-un puternic mijloc de educație patriotică, de noi energii creatoare ale tuturor oamenilor muncii din patria noastră, fără deosebire de naționalitate. O expresie elocventă a acestei orientări o constituie *Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 26—27 octombrie 1977, cu privire la aniversarea a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și inde-*

pendent. Purtînd pecetea gîndirii cutezătoare a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, a aprecierilor şi tezelor formulate în *Programul P.C.R.* adoptat de către Congresul al XI-lea al partidului, Hotărîrea a fost larg dezbătută în Plenara Comitetului Central, fiind o expresie a voinţei şi conştiinţei întregului partid, a întregului nostru popor.

Semnificaţia acestei Hotărîri o privim nu numai prin prisma aniversării din anul 1980, dar şi prin viziunea largă a evocării marilor procese istorice parcurse de către poporul român din cele mai îndepărtate vremuri şi pînă în prezent, care atestă originea sa multimilenară, lupta necontenită pentru propria sa dezvoltare pe noi trepte ale progresului material şi spiritual, pentru apărarea gliei strămoşeşti împotriva cotropitorilor străini, pentru asigurarea unei vieţi libere, independente şi prospere. Asemenea tuturor cetăţenilor României socialiste, comuniştii maramureşeni, locuitorii străvechiului Maramureş, văd în această acţiune un puternic îndemn pentru sporirea eforturilor în scopul valorificării moştenirii noastre istorice, îmbogăţirii continue a cunoaşterii trecutului de luptă al poporului român, intensificării activităţii politico-educative în rîndul maseilor muncitoare, pentru formarea şi dezvoltarea conştiinţei socialiste, patriotice, a tuturor categoriilor sociale şi profesionale ce trăiesc şi muncesc în acest legendar colţ de ţară, fără deosebire de naţionalitate. În acelaşi timp, ei văd în această acţiune şi o chemare la mobilizarea lor pentru a contribui, cu forţe mereu sporite, la înfăptuirea programului partidului de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism.

Organele şi organizaţiile de partid, organizaţiile de masă şi obşteşti, instituţiile cultural-educative, toţi factorii din judeţul nostru, angajaţi în vasta operă educativă iniţiată de partid, se călăuzesc neabătut după indicaţiile şi tezele tovarăşului Nicolae Ceauşescu referitoare la rolul istoriei ca factor de maximă importanţă în formarea omului nou, constructor al socialismului şi comunismului pe pămîntul României.

Maramureşul are o bogată istorie, făurită de-a lungul veacurilor de românii aflători în aceste locuri, pe care nu le-au părăsit niciodată, nici în clipele de restrişte. Acest pămînt străbun a fost înfrumuseţat şi înnobilit prin munca harnică a locuitorilor săi, oferind astăzi dovezi ale unui trecut încărcat cu numeroase valori materiale şi spirituale — izvor de mîndrie şi, totodată, de noi energii creatoare pentru oamenii muncii maramureşeni. Străvechea vatră maramureşană confirmă prin trecutul său şi prin continuitatea neîntreruptă a locuirii sale de către populaţia autohtonă, făurirea şi aici a unei civilizaţii materiale şi spirituale care a cunoscut o evoluţie ascendentă, culminînd cu cea de astăzi de pe pămîntul României socialiste.

Într-adevăr, după cum rezultă din cercetările arheologice efectuate de-a lungul mai multor ani, îndeosebi în ultimul deceniu, existenţa omului pe meleagurile Maramureşului este atestată încă din epoca paleoliticului superior (35 000—10 000 ani î.e.n.). Se constată un progres neconţinut al vieţii materiale, al forţelor de producţie, fapt ce a determinat ca odată cu neoliticul (6 000—2 700 î.e.n.), cînd au loc profunde transformări în viaţa comunităţilor umane, să se treacă la sedentarism, la practicarea agriculturii, confecţionarea uneltelor, creşterea animalelor etc. Dovezi în legătură cu aceste fenomene se găsesc în numeroase localităţi ale judeţului, mai cu seamă în Ilba, Coroieni, Săpînţa, Lăpuş ş.a. Aceste progrese au grăbit trecerea de la neolitic la cultura bronzului (2 700—1 900 î.e.n.), pe-

rioadă în care este deja conturată prezența comunităților tracice, care au dezvoltat o cultură materială și spirituală superioară, comparabilă cu civilizațiile avansate ale grecilor, perșilor, romanilor.

Cea mai elocventă dovadă a nivelului de dezvoltare atins de populația tracică de pe teritoriul actual al Maramureșului o constituie vastul material arheologic — unelte pentru cultivarea pământului, arme, poadoabe din bronz, precum și numeroase obiecte casnice și de cult din ceramică — aparținând culturii Suciului de Sus. Aria largă de răspândire a metalurgiei bronzului și a folosirii uneltelor din bronz a constituit un factor de mare importanță în accelerarea dezvoltării economico-sociale a acestei zone. A fost impulsionat procesul de descoperire și utilizare a noi zăcăminte metalifere. Alături de metalurgia bronzului o mare înflorire a cunoscut și metalurgia aurului. Aceste metalurgii, dezvoltate în zona actuală a județului Maramureș, îndeosebi în bazinul băimărean, s-au înscris printre cele mai vechi din Europa.

Metalurgia neferoaselor, exploatarea sării, în general mineritul, practicate pe scară largă în acest bazin, alături de vasta producție ceramică, au grăbit trecerea la o epocă superioară — cea a fierului. Spre sfîrșitul secolului al II-lea î.e.n. se înregistrează fenomenul de generalizare a metalurgiei fierului, de folosire a roții olarului, odată cu intensificarea relațiilor de schimb. Concomitent are loc accelerarea procesului organizării sociale a comunităților dacice, factor care a contribuit, alături de cei menționați anterior, la crearea condițiilor obiective ce făceau necesară și posibilă constituirea unui stat centralizat.

Societatea geto-dacică atinge o puternică înflorire la începutul secolului I î.e.n., cînd are loc unificarea politică a daco-geților și întemeierea statului condus de Burebista, în jurul anului 70 î.e.n., a cărui arie geografică cuprindea un vast teritoriu, mergînd în nord-vest pînă în Munții Slovaciei și Dunărea Mijlocie, spre sud pînă la Munții Balcani, spre sud-est pînă la Marea Neagră, iar spre est dincolo de Bug.

Cercetările arheologice efectuate pe teritoriul județului nostru constituie o puternică mărturie a caracterului unitar al vieții materiale a geto-dacilor de pe cuprinsul statului lui Burebista. În acest sens, cităm descoperirile de la Mireșu Mare — Tulgheș, Sighetu Marmației — Juncad, Rozavlea, Oarța de Sus și Oncești. O importanță deosebită o au materialele arheologice provenite din șantierul de la Oncești (rîșnițe de mină, ceramică cenușie lucrată la roată, cești dacice ș.a.), materiale care sînt similare celor descoperite în alte zone ale țării (Banat, Orăștie etc.). Totodată, cercetările arheologice întreprinse în Maramureș demonstrează pregnant apartenența sa la statul centralizat și independent condus de Burebista, precum și faptul că comunitățile dacice de aici au participat la acțiunile întreprinse de marele conducător dac pentru consolidarea statului său.

S-a acordat o mare atenție și elucidării proceselor istorice din cea de-a doua jumătate a secolului I î.e.n. (de la moartea lui Burebista, în anul 44 î.e.n., pînă la reorganizarea statului dac de către Decebal — 87 e.n.). Din aceste cercetări rezultă că comunitățile dacice din nord-estul țării și-au continuat viața lor potrivit vechilor tradiții, regroupîndu-se într-o formațiune de-sine-stătătoare. Acest fenomen a constituit un important factor care a asigurat ca, în perioada ocupării unei părți a Daciei de către romani (106—271), populația dacă de aici, ca și din celelalte zone ale dacilor liberi, să-și perpetueze existența, aflîndu-se totodată în strînsă legătură cu frații lor din provincia romană Dacia. Ceramica cenușie sau neagră, monezile ro-

mane, uneltele, armele etc. dovedesc continuitatea vieții economico-sociale și spirituale a populației de pe întreg teritoriul Daciei, care evoluează, în linii fundamentale, pe aceleași coordonate.

În timpul ocupației romane asupra unei părți din Dacia, dacii liberi din Maramureș au constituit o importantă forță de luptă a poporului dac împotriva cotropitorilor, unindu-și forțele cu cele ale populației din provincia romană, pentru obținerea libertății și independenței. Mărturii în legătură cu aceste realități ne stau descoperirile arheologice de la Călinești, Isud, Buzești, Giulești, Petrova, Sighetu Marmației ș.a.

Cu aceeași atenție s-a urmărit studierea și reconstituirea proceselor istorice din această parte a țării pentru frământata perioadă a migrațiilor, cuprinsă între secolele IV—XIII e.n. Rezultatele acestor cercetări atestă aprecierile formulate de documentele partidului nostru, și îndeosebi de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit cărora prezența migratorilor pe teritoriul nostru — populații aflate la un stadiu inferior de dezvoltare social-economică, purtătoare ale unor culturi mai puțin dezvoltate decât cea a poporului român — a constituit un factor negativ în dezvoltarea forțelor de producție, dar n-au schimbat trăsăturile fundamentale economico-sociale, etno-lingvistice și spirituale ale românilor.

Un element hotărâtor, care a asigurat continuitatea vieții materiale și spirituale a poporului român în această perioadă deosebit de frământată, l-a constituit păstrarea și dezvoltarea organizării social-economice tradiționale — obștea sătească —, atestată cu prisosință și pe teritoriul Maramureșului. Printre mărturiile ce dovedesc acest adevăr, un loc important îl ocupă descoperirile de la Serasău, Crăciunești, Tisa, Mesteacăn, Prislop, Boiu Mare și altele.

Analiza vastului material arheologic existent demonstrează că, în toată perioada cuprinsă între secolele IV—XIII, în această zonă, precum și în întreaga țară, obștea sătească, iar spre sfârșitul perioadei uniunile de obști au constituit puternice forțe social-economice prestatale, păstrătoare ale tradițiilor strămoșești care au asigurat dezvoltarea pe noi trepte a poporului român. Existența puternicului voievodat al Drăgoșeștilor și Bogdăneștilor, din perioada de început al celui de-al doilea mileniu al erei noastre, a constituit un rezultat legic al dezvoltării societății românești, inclusiv din acest teritoriu, contribuind la acumularea factorilor care au făcut necesară și posibilă trecerea la noua fază a organizării statale — statele feudale centralizate românești.

Desigur, cu toate rezultatele obținute până în prezent în domeniul cercetării trecutului istoric al acestei zone a patriei prin intermediul arheologiei, considerăm imperios necesară, așa cum cu temei subliniază Hotărîrea Plenarei Comitetului Central din octombrie 1977, continuarea eforturilor pentru adîncirea și diversificarea cercetărilor arheologice, un accent deosebit punîndu-se pe : studierea civilizației geto-dacilor de pe acest teritoriu, îndeosebi din perioada cuprinsă între secolele I î.e.n. și I e.n., iar zonal, orientarea cercetărilor spre zona Codru, care, potrivit primelor investigații, constituie o foarte importantă sursă de material științific pentru această epocă istorică ; adîncirea investigațiilor pe întreg cuprinsul județului în vederea elucidării, la dimensiuni superioare, a vieții economico-spirituale și organizării sociale a dacilor liberi din perioada ocupației romane, un accent deosebit punîndu-se pe analiza interferențelor multiple dintre comunitățile dacice de aici, cu cele aflate sub dominația romană ; continuarea cercetărilor aflate în curs de desfășurare privitoare

la procesele social-economice și spirituale care au avut loc în cadrul societății românești din această zonă în perioada migrațiilor, mai cu seamă cele referitoare la raporturile dintre populația autohtonă românească și cea aparținând migratorilor (sec. IV—XIII), fără a se omite procese similare ce au avut loc înaintea erei noastre (sec. IV—III).

Considerăm că va trebui acordată o atenție deosebită perioadei de la sfârșitul primului mileniu și primelor trei secole din cel de al doilea mileniu al erei noastre, urmărindu-se îndeosebi relevarea eroismului poporului român în lupta pentru păstrarea ființei sale, a tradițiilor milenare de organizare social-economică și statală, în fața tuturor acțiunilor expansioniste întreprinse, îndeosebi de feudalitatea maghiară, după sedentarizarea ungurilor în Cimpia Panonică. Sintem convinși că prin intensificarea preocupărilor pe linia prelucrării și interpretării materialului arheologic, în lumina materialismului dialectic și istoric, a tezelor fundamentale formulate de către tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la istoria poporului român, arheologii maramureșeni vor contribui și mai eficient la efortul general al științei istorice românești pentru elucidarea aspectelor la care ne-am referit. Evident, Comitetul județean de partid, Consiliul popular județean au deja în preocupare ca, pe lângă orientarea direcțiilor prioritare de investigație științifică, să asigure, așa cum cere și hotărîrea Plenarei Comitetului Central, baza materială necesară, fonduri financiare suplimentare, încadrarea instituțiilor de profil cu cadre corespunzătoare.

Materialele arheologice care se referă la originile milenare ale poporului român, inclusiv în zona ce alcătuiește astăzi județul Maramureș, și la evoluția sa din perioada de la sfârșitul erei anterioare și din primul mileniu al erei noastre, nu constituie unicele dovezi care ne permit să reconstituim tabloul istoric atât de complex al acestei zone. La acestea adăugăm concluziile desprinse din vastul material etnografic, folcloric, lingvistic, toponimic etc. Folclorul, obiceiurile și tradițiile populare, transmise din generație în generație pînă în zilele noastre, vin să întregască și să aducă noi argumente asupra vechimii și continuității poporului român pe aceste meleaguri.

Maramureșenii păstrează cu cea mai mare fidelitate moștenirea străveche a românilor de aici și în domeniul artei populare. Un fierbinte îndemn, de a duce mai departe aceste comori ale spiritualității maramureșenilor, ni l-a dat tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul vizitei de lucru efectuată în județul nostru în toamna anului 1974. În cuvîntarea rostită la adunarea populară din orașul Vișeu, secretarul general al partidului nostru, apreciind frumusețea portului moroșan, ca o adevărată operă de artă, ne recomanda să ne păstrăm „portul strămoșesc, obiceiurile strămoșești și de a merge într-o strînsă împletire cu ceea ce este nou, bazîndu-ne pe tradiții, pe ceea ce au făcut strămoșii noștri în trecut, pentru că numai așa vom construi o societate socialistă puternică. Păstrați deci — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — obiceiurile, porturile strămoșilor, strămoșilor strămoșilor noștri, care să rămînă întotdeauna în amintire. Vă doresc să nu uitați niciodată aceasta“.

În analiza elementelor de cultură populară care atestă vechimea și continuitatea românilor în Maramureș avem în vedere, cu deosebire, așezările (satele maramureșene), curtea și casa cu anexele gospodărești, portul popular, elemente de artă populară (motive decorative), olăritul etc. Așezările, de exemplu, prin condiționarea geografică și istorică, de-a lungul vremurilor au suferit modificări, s-au transformat, dar și-au păstrat și

continuă să-și păstreze caracteristicile lor tradiționale. Și astăzi așezări rurale cu puternice elemente de tradiție străveche, prezente încă din perioada anterioară erei noastre, ocupă o mare pondere în configurația sateilor maramureșene, prezente fiind în toate zonele etnografice din județ (zona Lăpușului, Chioarului, Codrului, Maramureșului). Caracteristica fundamentală a acestui tip de localități o constituie suprafața întinsă a vetrei satului, cu gospodării complexe, relativ izolate (împrăștiate, răsfricate) și așezate în zone cu configurație geografică prielnică atât vieții materiale și spirituale, cât și apărării împotriva atacurilor din afară. Printre astfel de localități sînt : Borșa, Preluca, Sișești, Boiu Mare, Costeni, Vișeu de Jos, Săliștea de Sus, Văleni și multe altele. Structura celor mai multe sate specifice Maramureșului dovedesc atât vechimea lor cât și continuitatea populației traco-daco-române din această zonă.

Curtea și casa sînt alte argumente etnografice care atestă vechimea și specificul vieții populației românești de pe aceste meleaguri. Pentru așezările maramureșene caracteristica generală a fost dezvoltarea lor liberă, fără instituirea unei ordini prestabilite, particularizate, care este demonstrată și de organizarea interioară a gospodăriei (curtea, cu elementul esențial casa, în funcție de care se așază celelalte anexe gospodărești). Gospodăria românească maramureșeană nu are o formă regulată. Elementele care o constituie sînt dispuse după nevoile și gustul gospodarului. Casa țaranului maramureșean, precum și celelalte anexe gospodărești sînt marcate de elemente de arhitectură și de decor cu adînci rădăcini în trecutul cel mai îndepărtat al istoriei poporului român. În urma cercetărilor întreprinse de Muzeul județean și Muzeul etnografic din Sighetu Marmației s-a desprins concluzia clară că, și pentru această parte a țării, specificul construcțiilor țărănești românești, în exclusivitate din lemn, este ridicarea pe verticală. Acoperișul foarte înalt și cu pante abrupte, uneori depășind de trei ori înălțimea pereților construcției, este specific local.

Pe lângă argumentul înălțimii și formei generale a construcției trebuie să avem în vedere și măiestria artistică cu care sînt împodobite diferitele componente exterioare și interioare ale gospodăriilor. Porțile maramureșene, diferite elemente de arhitectură din cadrul construcțiilor gospodărești și al caselor (ancadrame de uși și ferestre, grinzi, uși de la casă și șură etc.) poartă amprenta unei civilizații străvechi, transmisă din generație în generație. Embleme astrale (soarele, stelele, luna), antropomorfe și zoomorfe, fitomorfe și de altă natură, asociate și organizate în ansambluri decorative vin, de peste milenii, să ne transmită simboluri și mesaje al căror sens, prin mutațiile suferite pe parcursul epocilor, au evoluat în cel al artei, al frumosului.

Foarte frecvent în decorarea elementelor de arhitectură populară apare soarele, realizat în diverse modalități, simbolizînd izvorul de lumină, căldură și viață. Întrezărim în aceste reprezentări astrale supraviețuirea străvechiului cult solar, simbolul nădejdi în mai bine al traco-geților. Persistența acestor motive în arta noastră populară și transmiterea lor neîntreruptă de-a lungul unei foarte întinse perioade istorice, chiar din

chimii și continuității civilizației traco-geto-daco-românești de peste patru milenii în această zonă a țării.

Un alt element decorativ întâlnit frecvent, în diverse variante, în arhitectura tradițională din Maramureș, este pomul vieții, care simbolizează continuitatea vieții și rodnicia nesfârșită a pământului străbun. Specialiștii încadrează motivul maramureșean al pomului vieții în „tiparul traco-dacic“.

La acestea trebuie apoi adăugate construcțiile pentru practicarea diferitelor activități economice, uneltele de muncă, diverse ca funcționalitate, cum sînt : moara de apă, vîltoarea, piua, plugul și grapa, donița, bli-dele din lemn, lingurele, linguroaiele, bărbînțele, covata, solnița, fluierile, războiul de țesut, melița, fusul, urzoaia, vîrtelnița etc., care poartă amprenta unor elemente de civilizație cu adînci implicații într-un trecut îndepărtat.

Ceea ce caracterizează arta populară maramureșeană în general este geometrismul motivelor, dovadă de netăgăduit a legăturii cu arta străveche neolitică. La rîndul său, portul popular unitar, dar diferențiat prin elemente de detaliu pentru diferitele zone și subzone etnografice și folclorice, aduce și el argumente privind vechimea și continuitatea românilor în acest teritoriu. Căciula (cușma), cioarecii, sumanul (guba), cămașa deschisă la piept, cureaua lată, broderiile de pe îmbrăcăminte și țesăturile pentru uzul casnic etc. — toate cu un puternic substrat geto-dacic — au persistat pînă în zilele noastre.

Una din ocupațiile străvechi ale populației românești din această zonă, care aduce din cele mai îndepărtate vremuri ale istoriei noastre dovezile unei avansate vieți materiale și spirituale și care s-a perpetuat, ajungînd pînă în zilele noastre, este olăritul. La Săcel, de pildă, se produce și astăzi ceramica roșie nesmălțuită, cu elemente ornamentale păstrate încă de la ceramica neagră grafitată — lustruită cu piatra — de veche tradiție, o altă dovadă a autohtoniei și continuității unui străvechi meșteșug românesc. Săcelul este de fapt cel mai nordic centru de ceramică roșie al țării noastre. Lăpușul este o altă zonă care a păstrat tradițiile ceramicii de factură dacică de tipul celei de la Marginea — Suceava. Cercetările etnografice au stabilit și alte asemenea centre de olari în comunitățile maramureșene, cum este Băita de sub Codru. Dealtfel, considerăm necesară restabilizarea meșteșugului de veche tradiție, prelucrarea de către tinăra generație a bogatei experiențe a maramureșenilor, în acest domeniu un loc important revenind învățămîntului de toate gradele, școlilor populare de artă, cooperăției meșteșugărești, căminelor culturale ș.a.

Printre cele mai expresive obiceiuri și datini maramureșene, care slăvesc hărnicia oamenilor în confruntarea lor cu natura, sînt cele referitoare la practicarea agriculturii. Aceste obiceiuri și datini le găsim în Maramureș prezente în cele patru anotimpuri care marchează ciclul agrar. Anul nou, de pildă, este vestit prin o serie de manifestări care anunță bogăția de produse agricole. Primăvara, maramureșenii sărbătoresc primul om ieșit la arat („Tînjaua“ în zona Maramureș și „Udătorii“ în zona Lăpuș), vechi expresii ale încrederii și slăvirii fertilității pământului. Vara este marcată în obiceiuri la culesul grîului — „Cununa grîului“, iar toamna, culesul oferă prilejul reactualizării unor străvechi rituri ale strămoșilor noștri, ca de exemplu „Tîrgul cepelor“ din Asuaj. Și obiceiurile din ciclul familiei (cele legate de naștere, căsătorie și moarte) sînt argumente de nezdruccinat privind vechimea și continuitatea populației românești de aici. Secvențe de

rituri și practici specifice geto-dacilor ni s-au transmis din generație în generație, până în zilele noastre, suferind însă în chip normal o seamă de mutații de sens și conținut spiritual-filozofic, dar păstrându-și valoarea inițială.

Alături de argumentele la care ne-am referit, în sprijinul vechimii și continuității multimilenare a românilor pe aceste meleaguri, un loc de cea mai mare semnificație îl ocupă cele de ordin lingvistic. Este atestat științific faptul că, un important număr de cuvinte din fondul principal lexical, cu largă circulație și în Maramureș, provine din fondul lexical străvechi, traco-dacic, cum ar fi, de exemplu : colibă, gard, codru, măgură, vatră, baci (cioban), copil, fluier, păstrăv, moș, țarc, strungă, zimbru, ceafă, briu, căciulă, buză și multe altele.

Comuniștii maramureșeni, toți cei ce trăiesc și muncesc astăzi în acest județ — români, maghiari și de alte naționalități — participă și duc mai departe în condițiile actuale aceste minunate comori ale vieții spirituale ce amintesc despre istoria multimilenară a poporului român. În ultimii ani, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, valorificarea moștenirii culturale a fost ridicată la noi dimensiuni. Îmbinând armonios tot ceea ce am moștenit de la înaintași, cu noile creații spirituale ale epocii contemporane, maramureșenii pun în valoare, la cote superioare, geniul popular, creator, inepuizabil izvor dătător de noi energii pentru edificarea socialismului și comunismului pe pământul României.

Sub directa conducere a organelor și organizațiilor de partid, în lumina orientărilor și indicațiilor date de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul numeroaselor vizite de lucru efectuate în Maramureș, viața spirituală, culturală de masă, creația în toate sferele ei de manifestare a acumulat, în ultimul deceniu, noi valențe de ordin cantitativ și calitativ. La vechile obiceiuri și tradiții de afirmare a geniului creator al obștei — Hora la Prislop, Festivalul de datini și obiceiuri laice de iarnă de la Sighetu Marmăției, Festivalul de cîntece și dansuri populare de la Stoiceni, Izvoare etc., Simbra oilor de la Bogdan Vodă, tradiționala Toamnă baimăreană etc. — s-au adăugat, în ultimii ani, noi forme de valorificare a acestei laturi a spiritualității maramureșene, culminînd cu prima ediție a Festivalului „Cîntarea României“, largă acțiune inițiată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a pus în evidență într-un cadru deosebit de larg inepuizabila forță de creație a poporului român, a maramureșenilor inclusiv. Putem afirma cu mîndrie că Festivalul „Cîntarea României“ a constituit cea mai amplă manifestare cultural-artistică de masă din întreaga istorie a culturii românești, cu care prilej s-au evocat, într-o interdependență dialectică, tradițiile străvechi de muncă, luptă și trăire spirituală ale generațiilor trecute cu noile aspirații și idealuri ale generațiilor actuale, pentru triumful socialismului și comunismului pe pământul României.

Noua ediție a acestui festival, care are loc în preajma aniversării a 2 050 de ani de la întemeierea primului stat dac centralizat și independent, valorificînd experiența primei ediții, prilejuiește declanșarea a noi rezerve de afirmare a geniului creator al oamenilor ce trăiesc pe aceste străvechi plaiuri românești, fără deosebire de naționalitate, noi energii de muncă pentru îndeplinirea vastului program al partidului de dezvoltare multilaterală a țării pe coordonatele socialismului spre comunism.

Aplicînd în practică prevederile Hotărîrii Plenarei Comitetului Central, ca în actuala ediție a Festivalului național „Cîntarea României“ să se integreze toate manifestările cultural-artistice dedicate jubileului statu-

lui dac condus de Burebista, Comitetul județean de partid a luat deja o seamă de măsuri pentru stimularea creației și interpretării artistice, antrenarea în această vastă afirmare a geniului popular a unor tot mai mari mase de oameni ai muncii — români, maghiari și de alte naționalități; diversificarea genurilor de creație cultural-artistică și ridicarea calității artistice a tuturor manifestărilor, în toate fazele de concurs; stimularea cu mai mult curaj a genurilor de creație cu un sens politico-educativ sporit și cu un mesaj mai bine axat, atît pe învățămintele ce le desprindem din milenara noastră istorie, cît și pe marile sarcini care stau în fața noastră în lumina hotărîrilor Congresului al XI-lea și ale Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1977.

Sînt deja în fază de elaborare și confruntare cu publicul o seamă de opere dramatice izvorite, atît din unele procese sau momente istorice petrecute pe plaiurile Maramureșului, cît și din planul larg al istoriei întregii noastre națiuni. De pildă, sub directa îndrumare a școlii populare de artă din Baia Mare, s-a montat piesa dramatică „Bogdan Vodă”, care evocă figura legendarului voievod maramureșean, întemeietorul statului feudal centralizat Moldova, la 1359. Merită subliniat faptul că această piesă a și fost reprezentată public în fața locuitorilor comunei de origine a marelui voievod — Bogdan Vodă —, cît și în mai multe comune de pe Valea Izei, din județul nostru, iar în colaborare cu județul vecin Suceava, un spectacol în aer liber la mormîntul voievodului de la Rădăuți. De asemenea, lui Vasile Lucaciu, care timp de peste 35 de ani a locuit și militat pe aceste plaiuri, i se dedică o lucrare dramatică ce va fi prezentată publicului băimărean încă în toamna acestui an. Maramureșul este, într-un anumit fel, creatorul unei piese folclorice ce evocă figura luminoasă a lui Constantin Brîncoveanu, piesă care datează de aproape un secol, și care a fost transmisă din generație în generație pînă în zilele noastre. Purtătorii acestui mesaj istoric și spiritual românesc au fost și sînt minierii din bazinele Cavnic și Băiuț.

Pentru cea de-a doua fază a Festivalului „Cîntarea României” este în curs de pregătire, la Institutul de învățămînt superior din Baia Mare, spectacolul muzical-coregrafic „Flori de mină”, dedicat luptei milenare a lucrătorilor subterani de aici, măreției și dăruirii lor pentru progresul neconținut al acestei ramuri economice străvechi, maramureșene.

Maramureșul contemporan este de asemenea șantierul unei ample creații plastice profesioniste și de amatori — a cărei tematică se inspiră atît din filele istoriei noastre milenare, cît și din eroismul celor care dau astăzi viață politicii partidului și statului nostru, în toate domeniile de activitate economică și socială. Ansamblul statuar „Sfatul bătrînilor” din Baia Mare, realizat de artistul poporului Vida Gheza, immortalizează un străvechi obicei românesc, ca marile probleme ale obștei să fie supuse judecării și deciziei înțelepte a bătrînilor. Sub impulsul politicii partidului, a gîndirii și activității neobosite a tovarășului Nicolae Ceaușescu, de stimulare a forței creatoare a poporului, în Maramureș, artele plastice, ca și alte genuri de creație, au o aderență tot mai largă în mase, devenind treptat un bun spiritual creat, înțeles și admirat de acestea. Jubileul pe care ne pregătim să-l aniversăm va constitui, după cum se relevă în Hotărîrea Plenarei Comitetului Central, un nou prilej de evocare, prin intermediul picturii, sculpturii, graficii sau artei monumentale, a trecutului nostru istoric și a prezentului eroic.

Comitetul județean de partid, toți factorii chemați să dea glas, prin intermediul artei, cuceririlor materiale și spirituale milenare ale

maramureșenilor au în preocupare îmbinarea armonioasă a trecutului cu prezentul și deschideri largi spre viitor. Patriotismul, dragostea și mândria pentru trecutul nostru istoric se contopesc organic în întreaga activitate cultural-artistică, cu evocarea modului în care maramureșenii se dăruiesc înfăptuirii programului partidului de dezvoltare a României pe coordonatele societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism. În această vastă activitate, organele de partid din județ se străduiesc să elimine o seamă de neajunsuri care au impietat atât asupra conținutului de idei și mesajului unor manifestări, cât și asupra valorii lor artistice, a eficienței pe tărîmul luptei împotriva neajunsurilor ce se mai manifestă în unele domenii : festivismul, insuficienta angajare a tuturor forțelor existente și capabile de creație sau interpretare artistică la nivelul cerințelor și posibilităților actuale, ș.a.

Județul Maramureș este, în același timp, posesorul unor bogate tradiții de lupte și jertfe pentru apărarea gliei strămoșești împotriva tuturor forțelor din afară, a tendințelor și acțiunilor lor cotropitoare, pentru asigurarea dezvoltării libere, neatîrnate a acestui străvechi pămînt românesc. Expansiunea feudalității maghiare spre Transilvania, începînd cu secolul al X-lea, a fost întîmpinată aici, ca dealtfel în întreaga Transilvanie, cu o dîrză și eroică rezistență. Această luptă a cunoscut nemuritoare epopei, care fac parte din tezaurul istoriei naționale a românilor de pretutindeni, întru apărarea ființei lor, dreptului lor la existență liberă și independentă. Cu tot efortul regatului feudal maghiar de a supune pe românii de aici, de a-i integra în sistemul de organizare statală maghiară și de a lichida moștenirea lor străveche în toate domeniile, îndeosebi în cel al organizării social-economice și statale, românii maramureșeni și-au păstrat particularitățile și individualitatea organizării sociale, tradițiile strămoșești.

În această perioadă Maramureșul și-a păstrat vechea formă de organizare social-politică — voievodatul — constituit dintr-un număr de cnezate, cum ar fi : Cosău, Bîrsana, Cuhea, Ieud, Săcel, Moisei. Șeful suprem al cnezilor era voievodul din Cuhea, care prezida adunarea acestora, fiind singurul împuternicit să decidă în problemele generale ale voievodatului.

Conduși de legendarul voievod Bogdan din Cuhea, maramureșenii au respins nenumăratele acțiuni expansioniste ale regalității maghiare, precum și încercarea acesteia de a integra Maramureșul în statul feudal maghiar, a-l transforma într-o provincie a sa. De aceea, și astăzi, ca de altfel în toate timpurile ce s-au scurs de atunci, în conștiința maramureșenilor, a întregului popor român, această epopee a rămas și rămîne încrustată cu litere de aur în marea carte a istoriei națiunii noastre. În prezent, comuniștii maramureșeni, toți cei ce trăiesc și muncesc aici, ridică la noi cote valorice și educative această măreață pagină de istorie. În spiritul Hotărîrii Plenarei Comitetului Central cu privire la aniversarea statului dac, centralizat și independent, Comitetul județean de partid, Consiliul popular județean întreprind noi măsuri, pe lîngă cele anterioare, pentru conservarea, valorificarea sensului educațional al acestor momente și locuri istorice. Satul care poartă numele marelui voievod, unde, în ultimii ani, a fost descoperită curtea voievodală, va fi îmbogățit, în curînd, cu o nouă mărturie a prețuirii pe care generațiile actuale o dau sacrificiului de luptă al maramureșenilor conduși de Bogdan — o monumentală statuie ecvestră a marelui voievod, menită să mențină mereu

treaz spiritul de luptă pentru dreptate, demnitate și apărare a ființei neamului nostru.

Deși începînd din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, regalitatea maghiară reușește să impună în Maramureș structuri de organizare statală după modelul acesteia (Maramureșul fiind ultimul teritoriu românesc crotropit), totuși, datorită luptei populației maramureșene, aceasta nu a reușit să lichideze trăsăturile specifice ale vieții materiale și spirituale strămoșești. Faptul că după instituirea de către Poarta otomană, la 1541, a pašalicului în Ungaria centrală, cu capitala la Buda, Transilvania a rămas un principat autonom, suzeran Porții, la fel ca Moldova și Țara Românească, se explică și prin lupta dirză a românilor din nord-vestul țării pentru păstrarea drepturilor lor strămoșești. De asemenea, s-au respins încercările regalității de a impune catolicismul, ca mijloc de lichidare a profilului etnic-lingvistic și spiritual al românilor. Vor rămîne pentru totdeauna vii în amintirea poporului român momentele legate de afirmarea culturii tradiționale și ca urmare a primelor traduceri în limba română a unor texte și lucrări din limba slavonă. Acestea au fost apoi preluate în primele tipărituri românești realizate în secolul al XVI-lea de către Diaconul Coresi și de către alți mari cărturari români, punîndu-se astfel bazele limbii literare românești, factor hotărîtor în păstrarea individualității și a unității culturale a românilor de pretutindeni. Această pagină luminoasă din istoria neamului românesc, născută pe teritoriul de astăzi al Maramureșului, a fost transmisă ca o flacără mereu vie a conștiinței unității de neam, limbă și cultură a românilor.

Este necesar, însă, ca această moștenire de mare importanță să fie valorificată mai amplu, mai profund și cu caracter de permanență în activitatea cultural-educativă de masă pe care o desfășurăm. Comitetul județean de partid va întreprinde și în acest sens măsuri ca, prin intermediul tuturor factorilor educaționali — muzee, școli, cămine și case de cultură, cluburi, teatre, cinematografe, presă, biblioteci ș.a. —, aceste moșteniri spirituale să fie mereu aduse în conștiința generațiilor actuale și transmise celor viitoare.

Pe temeiul solid al acestor realități, actul unirii țărilor române, realizat de către Mihai Viteazul la 1600, a găsit în maramureșeni un solid suport de masă. Nu întîmplător, marele voievod Mihai și-a stabilit ca un punct de apărare și exercitare a puterii în această zonă a țării, vestita cetate a Chioarului, de lîngă Baia Mare. Acest monument istoric, care atestă participarea efectivă a maramureșenilor la marele act al reunirii de la 1600, se bucură astăzi de mare atenție atît în opinia publică din județ, cît și în rîndurile specialiștilor din țară și de peste hotare. Pentru ridicarea la noi cote a valorificării sale, Comitetul județean de partid, Consiliul popular județean, prin intermediul instituțiilor de profil, au întreprins numeroase măsuri pentru cercetarea, conservarea și includerea mai eficientă a acestuia în circuitul marilor valori istorice ale poporului român. Lacul de acumulare destinat unei hidrocentrale, așezat în imediata apropiere a zidurilor cetății, va permite crearea, pentru fiecare vizitator, a unei imagini vii asupra legăturilor indisolubile dintre trecutul și prezentul eroic al poporului nostru, dintre valorile materiale create de cei ce au trăit și luptat atunci pentru cauza unității și independenței noastre și ceea ce se construiește astăzi pe pămîntul țării, sub conducerea Partidului Comunist Român, pentru edificarea

noii orînduiri și împlinirea aceluiași idealuri de libertate, independență și suveranitate națională, pentru care au luptat și s-au jertfit generațiile din epoca voievodului Mihai Unificatorul.

Adevărul istoric subliniat pregnant în Programul partidului, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, cu privire la rolul hotărîtor al maselor în făurirea istoriei noastre, cu privire la faptul că țărănimea a constituit principalul factor în lupta pentru progres și apărarea țării împotriva oricăror cotropitori, în condițiile evului mediu, este pe deplin atestat și de realitățile istorice ale Maramureșului. Masele țărănești din Maramureș — români, iar după așezarea unor comunități de populații de altă naționalitate, maghiari și ruteni — au participat activ la marile frământări sociale ce au avut loc în decursul mai multor secole. Marea răscoală țărănească de la Bobilna, din 1437—1438, războiul țărănesc din 1514, condus de Gheorghe Doja, precum și alte ridicări revoluționare ale țărănimii transilvănene au avut printre participanți și numeroși maramureșeni. Pămîntul Maramureșului a fost leagănul unde s-au născut și desfășurat mari bătălii împotriva asupritorilor din afară și din interior, cum a fost, de pildă, cea condusă de legendarul Pinteza Viteazul, de la începutul secolului al XVIII-lea. Luptînd împotriva Imperiului habsburgic, a puternicelor presiuni întreprinse de acesta în preajma anilor 1700 pentru lichidarea spiritualității tradiționale românești prin intermediul catolicismului, ca și împotriva exploatării de către aristocrația austriaco-maghiară, Pinteza Viteazul reia și continuă tradiția de luptă a înaintașilor împotriva împăraților și asupritorilor de tot felul. Aceasta, dealtfel, a și asigurat o largă bază de masă a acțiunilor conduse de eroicul conducător maramureșean, el rămînînd, ca și alți predecesori, legendarul erou prezent în conștiința maselor de aici, precum și a întregului nostru popor. Așa se explică și faptul că în județul nostru există nenumărate locuri și monumente care evocă personalitatea lui Pinteza și eroismul de luptă al combatanților săi, precum și faptul că legendarul erou a fost și este imortalizat în conștiința și inima fiecărui maramureșean. Locuri ca : „Șatra Pintii“, „Izvorul Pintii“, „Fîntîna Pintii“, „Mormîntul lui Pinteza“, existente pe teritoriul județului, readuc în conștiința omului zilelor noastre epoca eroică și vitejia în luptă a maramureșenilor conduși de viteazul haiduc. Multor conducători revoluționari care s-au ridicat ulterior în fruntea maselor populare maramureșene le-a fost conferit, de către popor, numele onorific de „Pinteza Viteazul“, iar folclorul a imortalizat eroismul și sacrificiul suprem în lupta cu asupritorii.

În anii socialismului, îndeosebi în ultima perioadă, pentru cinstirea acestui mare bărbat au fost create numeroase opere de artă teatrală, cinematografică, literară, plastică etc. Muzeul județean a întreprins recent măsuri pentru restaurarea și conservarea, de pildă, a „Turnului de muniții“ din Baia Mare, monument legat de lupta eroică a lui Pinteza.

Socotim necesare, însă, noi eforturi din partea specialiștilor în domeniul istoriei pentru redarea mai amplă a epocii lui Pinteza pe baza unor cercetări științifice suplimentare, realizarea unor lucrări și studii care să zugrăvească epoca și pe eroul său în complexitatea fenomenelor social-politice ale vremii. Va trebui aprofundată contribuția acestei mișcări revoluționare de pe plaiurile Maramureșului la lupta generală a românilor transilvăneni împotriva asupririi naționale. Vom întreprinde măsuri suplimentare pentru sporirea rolului educativ, pe baza învățămintelor

Turismul va trebui, de asemenea, să-și sporească mijloacele pentru a surprinde întreaga gamă a mărturiilor materiale și spirituale legate de această secvență eroică din istoria Maramureșului. Un monument statuar la Baia Mare va întregi paleta mijloacelor destinate a menține mereu vie în conștiința poporului nostru figura luminoasă a haiducului Pintea și a rolului său în frământata istorie de la granița ce desparte secolele al XVII-lea și al XVIII-lea în această parte a țării.

Mișcările cu caracter național și social ce au avut loc în Maramureș în această perioadă au fost expresia unui proces amplu, ce avea loc peste tot în țările române — Moldova și Muntenia —, de creștere a conștiinței unității de neam.

Marile probleme ce s-au pus în fața poporului nostru în preajma și în timpul secolului al XIX-lea s-au referit la realizarea unității naționale, înlăturării dominației străine și obținerii independenței absolute, factori determinanți pentru realizarea progresului general al forțelor de producție în noua epocă modernă, înlăturarea relațiilor feudale și înfăptuirea altor mari deziderate sociale ale maselor muncitoare. Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, și mai cu seamă cea burghezo-democratică de la 1848, din toate cele trei țări române, au acumulat noi factori care au grăbit înfăptuirea acestor mari aspirații ale poporului nostru. Făurirea statului român modern în urma unirii Moldovei și Țării Românești, în ianuarie 1859, dobândirea independenței absolute de stat în 1877, au impulsionat întregul proces istoric românesc spre unitate națională deplină și progres social-economic.

Faptul că la aceste mari momente din istoria României maramureșenii au participat activ, îndeosebi la războiul din 1877—1878, ne obligă să adâncim investigația științifică pentru a scoate la lumină noi aspecte referitoare la unitatea indisolubilă dintre aspirațiile maramureșenilor și cele ale întregului nostru popor.

Înfăptuirea pînă la capăt a marilor idealuri ale națiunii române a fost frînată de perpetuarea dominației străine asupra unei părți a străvechiului pămînt românesc — Transilvania. Regimul dualist austro-ungar, proclamat în 1867, privarea Transilvaniei, pentru prima dată în istoria sa, de atributul unui principat autonom, prin integrarea în statul ungar, contrar voinței poporului român, a declanșat noi ridicări la luptă a transilvănenilor pentru apărarea drepturilor și libertăților lor naționale și reunirea în patria-mamă. În această ridicare revoluționară, care s-a dezvoltat neconținut timp de peste cinci decenii — pînă în 1918 —, și care a antrenat toate forțele sociale și politice românești, Maramureșul a ocupat, după cum istoria ne stă mărturie, un important loc. Continuînd tradițiile străvechi ale luptei maramureșenilor pentru libertate și demnitate, împotriva împilării și asupririi, gînditori și militanți de pe meleagurile noastre au devenit tribuni de răsunset mondial ai acestor aspirații ale românilor asupriți. Vasile Lucaciu, George Pop de Băsești ș.a., purtători ai flamurilor tricolore românești, au formulat și susținut, alături de alți militanți, nobilele idealuri ale românilor.

Pămîntul Maramureșului a cunoscut puternice frământări și ridicări la luptă ale românilor în perioada mișcării memorandiste (1892—1894), începînd cu primele sale manifestări. Verigă a unui proces istoric multiseclar al luptei maramureșenilor pentru emancipare națională și

socială, perioada memorandistă se integrează organic în fluxul istoric obiectiv al poporului român, ca și al altor popoare aflate sub dominația unor mari imperii multinaționale (otoman, habsburgic, țarist). Nu întîmplător, deci, această mișcare a Memorandumului își are adînci rădăcini în conștiința poporului român, a maramureșenilor. Și astăzi, în solul scump al patriei noastre, sînt numeroase dovezi de înaltă prețuire și stimă pentru lupta acestor înaintași. Maramureșenii l-au supranumit pe Vasile Lucaciu „Leul de la Sișești“, ce simbolizează neînfricarea, tenacitatea, dîrzenia și spiritul de jertfă al tuturor acelor care, în fruntea maselor asuprite, au luptat pentru idealul eliberării lor naționale și al progresului social.

Figurile lui Vasile Lucaciu și George Pop de Băsești au continuat multă vreme să lumineze calea luptei românilor din Maramureș, ca și din întreaga Transilvanie, regenerînd neconținut noi energii spre îndeplinirea idealului scump al unității național-statale depline, proces desăvîrșit la 1 decembrie 1918. Cinstirea memoriei acestor militanți figurează astăzi printre cele dintîi preocupări ale noastre în vederea transmiterii generațiilor actuale și viitoare a sensului istoric al luptei lor. Idealul suprem căruia și-a închinat întreaga viață Vasile Lucaciu, și care este sintetic formulat pe frontispiciul monumentului din Sișești, al cărui ctitor a fost: „Pentru unitatea tuturor românilor“, vibrează și astăzi în conștiința fiecărui maramureșean, a fiecărui cetățean al patriei noastre.

În vederea transpunerii în viață a Hotărîrii Plenarei Comitetului Central, Comitetul județean de partid Maramureș are în vedere sporirea și diversificarea formelor și mijloacelor menite a reevoca memoria și lupta tuturor acelor care s-au dăruit plenar idealului scump al îndeplinirii statului național unitar român, și transformarea acestor pilde de înalt patriotism într-o puternică forță educațională pentru actualele și viitoarele generații de constructori ai socialismului și comunismului pe pămîntul României și de apărători ai independenței și suveranității noastre naționale.

Casele și muzeele memoriale de la Băsești și Sișești, filmele documentare dedicate acestor personalități, valorificarea creației și gîndirii lor politice, filozofice și științifice, aprofundarea cercetărilor istorice asupra epocii în care au trăit și luptat, a contribuției lor la procesul dezvoltării noastre istorice, vor întregi gama mijloacelor educative cu privire la semnificația și învățămintele desprinse din această epopee maramureșeană de dimensiuni naționale.

Desăvîrșirea statului național unitar român, odată cu Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, la care maramureșenii au avut o participare activă, atît prin delegații maselor, cît și prin militanții lor, a constituit îndeplinirea firească a năzuințelor seculare de unitate ale poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a dezvoltării noastre istorice.

Evoluția ulterioară a societății românești, inclusiv din această zonă, a fost puternic stimulată de actul memorabil de la 1 decembrie 1918. Dezvoltarea forțelor de producție, amplificarea procesului de edificare a unei economii moderne, reforma agrară, introducerea votului universal și alte măsuri pe linia democratizării vieții publice au fost un rezultat nemijlocit al marilor transformări democratice, naționale îndeplinite de la 1918 încoace. Apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești și socialiste, principalul factor de progres al țării, a influențat hotărîtor întregul proces

istoric. Transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist la Congresul din mai 1921 a constituit un moment istoric, de răscruce în afirmarea clasei muncitoare, a comuniștilor ca principale forțe ale luptei pentru emanciparea socială și națională a poporului român, pentru democrație și progres. În toată perioada ce a urmat, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea luptei maselor largi populare, a celor mai înaintate forțe ale națiunii, pentru drepturi și libertăți democratice, împotriva fascismului, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării.

Pe acest fundal istoric a evoluat și viața economică și social-culturală a Maramureșului, masele populare de aici, forțele social-politice înaintate, progresiste, revoluționare, în frunte cu comuniștii, continuând tradițiile multiseculare de luptă pentru îndeplinirea idealurilor lor de progres social și spiritual. Dictatul fascist de la Viena din august 1940, care a smuls din trupul țării partea nord-estică a Transilvaniei, inclusiv Maramureșul, a întrerupt, temporar, dezvoltarea acestei zone pe coordonatele inaugurate de Marea Unire din 1918.

În noile împrejurări istorice, maramureșenii, toți cei oprimați de regimul horthyst din teritoriul cotoșit, continuând și valorificând tradițiile luptei lor seculare împotriva asupririi străine, au desfășurat vaste acțiuni de luptă împotriva ocupantului, pentru reunirea cu Țara a acestor străvechi meleaguri românești. Acestui ideal i-au închinat viața numeroși luptători patrioți antifasciști din Maramureș, ca și din celelalte zone ale Transilvaniei cotoșite. Nemuritoare vor rămâne pildele de înalt eroism ale acelor care au luptat cu arma în mână în munții Maramureșului, sau în mișcările de partizani din țările vecine, cotoșite de Germania nazistă și Ungaria horthystă, pentru realizarea marilor comandamente ale eliberării naționale. Jertfele de sânge date de maramureșeni, în anii acestei mari încleștări cu fascismul, au rămas și sînt viu prezente în conștiința generațiilor actuale, ca pilde de înalt patriotism pentru cauza libertății și demnității naționale a poporului român.

Epopoea eroilor de la Moisei, acțiunile de luptă ale maramureșenilor din părțile Gutâiului, Chioarului, Lăpușului, Sighetului, Vișeuului, Codrului, precum și ale tuturor maselor oprimite din întreaga zonă, sînt astăzi reevocate cu pietate, la dimensiunile semnificației lor, în cronică de luptă a poporului pentru înlăturarea jugului dominației fasciste, pentru dezangajarea țării din războiul hitlerist și schimbarea fundamentală a cursului istoriei sale naționale în interesul suprem al poporului român, al eliberării lui depline de orice asuprire socială, națională ori dominație străină, pentru edificarea unei noi orînduiri sociale pe pămîntul României.

Dacă principalele coordonate ale istoriei Maramureșului din perioada anterioară odiosului Dictat de la Viena sînt, în linii fundamentale, elucidate, perioada ocupației horthyste, regimul de cruntă teroare dezlănțuit de acestea împotriva populației românești, cît și ampla mișcare de rezistență antihorthystă impun noi investigații științifice pentru a face cunoscute generațiilor actuale grelele încercări prin care au trecut locuitorii acestor străvechi meleaguri românești.

Victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperiale, din august 1944, eliberarea țării de sub dominația fascistă, reinte-

grarea în frontierele firești ale patriei a teritoriului cotopt de Ungaria horthystă în 1940 au deschis orizonturi noi dezvoltării țării prin profunde transformări în structura economică-socială și politică a României înfăptuite în amplul proces revoluționar care a urmat.

Valorificînd la noile dimensiuni ale istoriei poporului român experiența lor multiseclară, masele muncitoare maramureșene au ridicat pe noi culmi creația lor materială și spirituală, constituind un detașament activ și dinamic al luptei întregului popor pentru edificarea noii orînduiri pe pămîntul României. Noua înfățișare economică, socială, cultural-științifică a Maramureșului, ca și a întregii țări, este rodul eroismului cu care urmașii străvechilor traco-geto-daci de pe aceste meleaguri duc mai departe, în noile condiții istorice, idealurile de progres, libertate, demnitate și independență a patriei. Ca urmare a aplicării în viață a politicii partidului de edificare a societății socialiste, de repartizare rațională a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării și dezvoltare armonioasă a tuturor ramurilor economice, de valorificare superioară a resurselor naturale, de ridicare neconținută a nivelului de trai, material și spiritual, al maselor, Maramureșul s-a transformat dintr-o zonă rămasă în urmă din punct de vedere economic și social, într-o parte a țării angajată pe coordonatele unei economii în plină dezvoltare, a unei vieți materiale și spirituale înfloritoare.

Aniversarea a 2 050 de ani de la întemeierea statului dac centralizat și independent găsește locuitorii străvechiului pămînt românesc al Maramureșului angajați în marea operă de făurire a civilizației socialiste și comuniste pe plaiurile unde, de peste patru milenii, strămoșii strămoșilor noștri și-au afirmat talentul, eroismul, dăruirea în procesul legic al dezvoltării societății omenești. Pe bolta uriașă a multimilenarei noastre istorii strălucesc, deopotrivă, bogatele tradiții ale maramureșenilor pentru apărarea gliei străbune, pentru progres, alături de marile transformări înfăptuite în anii socialismului, alcătuiind un tot organic, o uriașă punte de legătură între trecut și prezent, cu deschideri largi și limpezi spre viitor.

Congresul al XI-lea al partidului, Programul adoptat de congres, opera vastă — teoretică, politică și practică — a conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, jalonează cu deosebită claritate noile coordonate ale evoluției României pe calea înfăptuirii societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerii spre comunism. În această vastă operă, maramureșenii sînt fermi hotărîți să-și consacre întreaga lor energie creatoare înfăptuirii mărețelor obiective ale partidului aprobate de către al XI-lea Congres.

Apropiata aniversare a primului nostru stat centralizat și independent constituie un nou și fericit prilej de regenerare a energiilor creatoare ale oamenilor muncii de pe plaiurile maramureșene. În întîmpinarea acestui memorabil jubileu, Comitetul județean de partid, toate organele și organizațiile de partid, de masă și obștești, întreprinderi și instituții, sînt mobilizate în îndeplinirea prevederilor Hotărîrii Plenarei Comitetului Central al partidului din octombrie 1977.

86 O importantă acțiune întreprinsă în acest sens o constituie reorganizarea întregii rețele muzeale, începînd cu Muzeul județean, care va

oglinzi, în contextul istoriei naționale, drumul glorios de luptă al maramureșenilor, bogăția vieții lor materiale și spirituale acumulate de-a lungul mileniilor, ridicată la noi dimensiuni în epoca în care trăim. În același timp, pe șantierul creației plastice, literare, muzicale se găsesc, în diferite faze de elaborare, lucrări menite să evoce trecutul, prezentul și viitorul luminos al poporului român, al acestui străvechi pământ românesc. O dezvoltare amplă va cunoaște activitatea cultural-educativă, lărgirea bazei de masă a creației și interpretării artistice, valorificarea bogatului folclor maramureșean și a noilor creații rezultate din realitățile zilelor noastre, menite să contribuie la crearea, în conștiința generațiilor actuale, a unei imagini mai veridice asupra trecutului istoric al poporului nostru, precum și asupra viitorului său strălucit. Întreg potențialul editorial de care dispune județul, presa vor valorifica operativ rezultatele cercetărilor științifice, creația literar-artistică, vor fi angajate plener în vasta activitate politică și educativă dedicate acestui eveniment.

În cinstea marelui eveniment vom transforma teritoriul străvechiului Maramureș într-un vast muzeu, care să amintească generațiilor actuale, cu puterea adevărului istoric, întregul trecut de luptă al oamenilor de aici și să le creeze o imagine cât mai cuprinzătoare, mai reprezentativă a marilor realizări ale epocii socialismului și a perspectivelor viitorului comunist.

Continuitatea statului la români

DINU C. GIURESCU

Participarea poporului român la fazele semnificative ale istoriei și civilizației europene, reprezintă o tră-sătură definitorie a dezvoltării noastre. Ne aducem contribuția — prin recunoscute opere și fapte, prin legături multiple cu celelalte popoare — la construcția și înaintarea acestei civilizații. În fiecare etapă, din multitudinea evenimentelor, personalităților, a realizărilor materiale și spirituale, rămân realități care, în perspectiva Europei întregi, și-au păstrat, pînă astăzi, însemnătatea și înțelesurile. În antichitate, începînd îndeosebi cu sec. IV î.e.n. și în continuare timp de 400 de ani, geto-dacii își manifestă identitatea și pe plan politico-militar ; cu 2 050 de ani în urmă, au constituit, sub Burebista, unul din cele mai puternice state ale continentului, iar în secolul I e.n. regatul cîrmuit de Decebal se opune, două decenii, expansiunii Imperiului roman.

Construcția Europei, începută în secolul al V-lea, se încheie după aproximativ opt sute de ani. Către 1350, continentul nu mai are „pete albe” și harta sa cuprinde imperii, regate, principate, ducate, republici orășenești, voievodate. La edificarea Europei medievale își aduce contribuția și poporul român cu alcătuirii și state proprii și una din realitățile definitorii este *continuitatea existenței sale politice*.

Confruntate cu valurile periodice ale migratorilor, comunitățile românești avînd o cultură superioară și-au păstrat propria lor organizare social-teritorială, clădită pe o civilizație agrară și meșteșugărească tradițională, organizare ce dispunea și de forțe militare proprii.

La argumentele de ordin lingvistic, arheologic, etnografic adăugăm mărturia cronicilor maghiare despre formațiunile feudale ale românilor transilvăneni.

Gesta Hungarorum, datorată notarului regelui Bela (Anonymus), consemnează, la finele secolului al IX-lea, existența a trei ducate : unul în Crișana, între riurile Someș și Mureș, cu centrul în cetatea Biharea și condus de Menumorut ; al doilea în Banat, între Dunăre și Mureș, cîrmuit de Glad, cu un centru la Cuvin (Keve) ; al treilea ducat, în Transil-

vania, sub porțile Mezeșului, la izvoarele Someșurilor, condus de Gelu Românul (Gelou quidam Blacus), cu reședința în apropierea Clujului¹.

Anonymus ne lasă să înțelegem caracterul statornic, continuitatea formațiunilor amintite, precum și recunoașterea individualității lor în relațiile sud-est europene : lui Usubun și Veluc — trimișii lui Arpad — Menu-morut le amintește că țara sa de astăzi au stăpînit-o și strămoșii săi și că se bucură de sprijinul împăratului de la Constantinopol².

Realitățile politice românești amintite se înscriu într-o evoluție europeană, în aceeași perioadă. Organizarea statală a *Irlandei* începe mai ales după invazia normanzilor³ și se consolidează sub cîrmuirea lui Brian Boru (976—1014) și a succesorilor săi. La *cehi*, după încercarea de unire a triburilor sub Samo (623—658), primul cneaz al Moraviei Mari, amintit de documente, este Mojmir (830—846), a cărui stăpînire este continuată de Rastislav, Borivoj, Svatopluk. *Polonii* cunosc unele organizări în a doua jumătate a secolului IX, urmate de statul condus de Mieszko I (960—992). La *sîrbi* prima formațiune independentă, exercitîndu-și autoritatea și asupra unor orașe dalmate, este menționată pe la jumătatea secolului IX, cu cneazul Vlastimir, iar nuclee teritoriale ale *croaților*, existente în secolul VIII, se unesc, mai tîrziu, sub Tomislav (910—928). O primă reuniune a *norvegienilor* are loc sub Harald Haarfager (Păr Frumos, c. 872—930). *Suedezii* se desprind dintre popoarele nordice în timpul domniei lui Erik Victoriosul (975—995) și consolidarea merge încet, ca și la vecinii lor norvegieni. La *danezi*, o încercare de raliere a triburilor sub Harald „Colț Ascuțit” (secolul VIII) nu are durată ; un rege al lor, Göttrik (Gotfred), este contemporan cu Carol cel Mare și abia mai tîrziu, Gorm cel Bătrîn reface unitatea stăpînirii (c. 935—945). *Maghiarii* se așază pe Tisa și Dunărea mijlocie la 896—900, iar statul *Kievian* se constituie în secolul al X-lea, odată cu impactul vareg.

Recapitulînd, atestările documentare ale unor formațiuni statale la *irlandezi*, *cehi*, *sîrbi*, *croați*, *norvegieni*, *suedezi*, *danezi*, *maghiari* și *ruși* datează mai ales din secolele IX—X, adică în aceeași perioadă cu ducatele românești. Fără atacurile maghiare asupra Crișanei, Banatului și Transilvaniei ar fi urmat desigur reunirea acestor ducate într-un stat mai cuprinzător, într-un voievodat, așa cum vor evolua formațiunile politice de la sud și est de Carpați, așa cum se va păstra dealtfel tradiția românească și în Transilvania care s-a format ca voievodat în regatul feudal ungar.

Și ca mărime teritorială, cîrmuirile lui Menu-morut, Gelu și Glad își găsesc corespondențe în Europa. În Spania, în jurul anului 900, în nordul peninsulei necuprinse de arabi, ființau Portugalia, regatul Leon, Navara, Aragon, Sobrarbe, Ribagorza, Pallars și Marca Hispanică ; or, cu excepția Leonului, toate formațiunile sînt de foarte mici dimensiuni⁴. Fragmentarea este prezentă și în Anglia (fără Scoția), în deceniile primelor invazii daneze (secolul IX) : Wessex, Țara Galilor, Mercia engleză, Mercia daneză, Anglia răsăriteană, Northumbria daneză, Northumbria engleză.⁵

¹ *Faptele ungarilor de secretarul anonim al regelui Bela*, ed. Popa Lisseanu, București, 1934, p. 90—92, 94—98.

² *Ibidem*, p. 91.

³ Primele atacuri normande în Irlanda sînt consemnate la 795.

⁴ Carlos-Peregrin Otero, *Evolucion y revolucion en Romance*, Barcelona, 1971, harta 8.

⁵ G. M. Trevelyan, *Istoria ilustrată a Angliei*, București, 1975, harta VIII, p. 107.

Dar în Transilvania au existat și alte formațiuni românești : ele nu sînt amintite de Anonymus întrucît au rămas, la finele secolului al IX-lea și începutul celui următor, în afara expedițiilor de cucerire maghiare ; dar sînt, în schimb, trecute în documentele secolului XIII : Țara Bârsei, a Făgărașului — cu mențiunea precisă „terra Blacorum“ (1222) ; Țara Amlașului — unde se află pădurea românilor și a pecenegilor (sylva Blachorum et Bissenorum — la 1224), a Hațegului (la 1247).⁶ Atestări scrise ce confirmă implicit existența acestor țări românești înainte de amintitele date.

Pentru Maramureș, actele arată foarte precis realitățile politice românești cu cnezatele situate pe văile Marei, Cosăului, pe Taras, Tisa, Tala-bor, Vișeu, pe cursul superior al Izei și pe cel inferior, toate constituind un voievodat (secolele XIII și XIV), peste care s-a suprapus treptat cîrmuirea statului maghiar⁷.

Atacurile și cucerirea progresivă a maghiarilor în Transilvania și Banat, invaziile și stabilirea pecenegilor și a cumanilor, marele val tătăresc din 1241, explică de ce cnezatele și voievodatele românești nu s-au reunit în țări mari decît după 1300. În primele două decenii ale secolului al XIV-lea, statul feudal centralizat al Țării Românești era constituit între Carpații meridionali, Dunăre și Marea Neagră ; către 1360 și al doilea stat românesc era consolidat între Carpații răsăriteni, Nistru și aceeași Marea Neagră. Poporul român își aducea astfel contribuția proprie la construcția politică a Europei medievale.

Începînd cu această etapă, o realitate definitorie este *continuitatea statelor românești*, existența lor fără întrerupere într-o Europă în care, prin desfășurările de forță, o sumă de state cunosc întreruperi de sute de ani sau sînt definitiv desființate. În anume intervale, forța militară devine hotărîtoare ; de exemplu, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, cînd Imperiul otoman își extinde hotarele în Peninsula Balcanică. Pe la 1390, Europa de sud-est cuprinde Imperiul bizantin, Imperiul otoman, Achaia (cu conducător angevin), principatul Atenei, Albania, Macedonia de vest (condusă de Marco Kraliević), Macedonia orientală (principe Constantin Dejanović), țaratul Bulgariei cu capitala la Tîrnovo, Bulgaria cu capitala la Vidin, Muntenegru, Bosnia, Serbia, Ragusa, regatul Ungariei, Dobrogea (despot Dobrotici), Țara Românească, Moldova, în total 17 state.

Către 1500, deci 110 ani mai tîrziu, rămîn în ființă numai 6 : Imperiul otoman, cu hotar pe toată Dunărea (de la est de Belgrad pînă la Delta), Țara Românească și Moldova, regatul Ungariei, apoi Veneția și Ragusa. Între 1521 (cucerirea Belgradului) și 1541, o nouă schimbare însemnată a hărții, odată cu desfacerea Ungariei : în centrul fostului regat se organizează pașalicul de Buda ; părțile vestice și Slovacia sînt ocupate de trupe habsburgice ; o parte din Banat devine, de asemenea, pașalic, cu sediul la Timișoara ; Transilvania, cu cîteva comitate din vestul ei și o parte din Banat, se constituie principat autonom sub suzeranitatea Porții, cu un statut similar Moldovei și Munteniei. Aproximativ o sutășaiszeci de ani mai tîrziu, prin pacea de la Carlowitz (1699), Austria încorporează Ungaria, Transilvania — care își încetează existența ca stat — și, peste alte două decenii, Banatul (1718, Passarowitz). Țara Românească și Moldova, în hotar acum cu două împărțiri, continuă să existe ca state autonome.

⁶ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, ed. a 2-a, 1972, p. 146—147.

⁷ Radu Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, 1970, p. 143—167 și 90 193—214.

În secolul al XVIII-lea, expansiunea Austriei, a Imperiului țarist și a regelui Prusiei duce, în 23 de ani (1772—1795), la împărțirea completă a Poloniei, unul din cele mai întinse state ale Europei, constituit în urmă cu peste opt sute de ani. La 1783 dispăre și Hanatul de Crimeea, încorporat Rusiei, și cîrmuirea tătară încetează după aproape cinci secole și jumătate. Țara Românească și Moldova există în continuare — cu teritoriul lor, cu realitățile economice și alcătuirile sociale proprii, cu instituții administrative și patrimoniul lor de cultură. Continuitate marcată însă de succese și grele îngrădiri și apăsări, cum și de importante pierderi teritoriale : Dobrogea, Giurgiu, Turnu, Chilia și Cetatea Albă ocupate, în prima etapă (1417—1484), de otomani ; Tighina, Brăila și o parte din Banat și Crișana anexate tot de Poartă (1538, 1540, 1552) ; Transilvania, Banatul și parte din nordul Moldovei (Bucovina), anexate de Austria (1699, 1718, 1775), iar jumătatea de răsărit, între Prut și Nistru, a aceleiași Moldove, încorporată de Rusia țaristă (1812).

Recapitulînd, în patru faze deosebit de critice (a doua jumătate a secolului XIV, 1512—1541, 1683—1699, a doua jumătate a secolului XVIII și primele două decenii ale celui următor), cînd multe hotare au fost desființate și, odată cu ele, mai multe state din Europa de sud-est și de centru est, Țara Românească și Moldova rămîn în ființă. Dar fiecare fază aduce și îngrădiri în exercitarea unora din drepturile suverane, odată cu amintitele pierderi teritoriale, în beneficiul imperiilor vecine. *Continuitatea politică rămîne, cu toate acestea, o realitate de majoră însemnătate ; cele două țări au realizat în secolul al XIX-lea o restaurare progresivă a suveranității lor, încheiată prin proclamarea independenței depline de stat, recunoscută și de puterile europene (1877—1878). România modernă independentă s-a clădit pe cele două state a căror existență a fost fără întreruperi, din secolul al XIV-lea, fapt definitoriu pentru participarea poporului român la istoria continentului, în răstimp de aproape șase sute de ani.*

Cum se explică o atare continuitate, în timp ce alte țări, mai mari ca întindere, cu țeluri cunoscute de afirmare, nu au rezistat ? Printr-o folosire judicioasă, echilibrată, a mijloacelor politico-diplomatice în raporturile interstatale — inclusiv relațiile vasal-suzeran, larg aplicate în epocă (și faptele, cu atestările documentare, sînt concludente), iar în cazurile de criză maximă — cînd teritoriul era invadat și, pentru moment, o soluție negociată nu se arăta posibilă, prin rezistența armată, sprijinită pe o largă bază populară, toți stăpînii pămîntului, mici sau mari, ca și contingente ale orașelor, fiind chemați la arme. Țările române nu au dus o politică de cuceriri și anexiuni pe seama altor popoare, efortul lor a fost îndreptat spre apărarea pămînturilor proprii și a existenței ca state.

Cu atari modalități, Țara Românească și Moldova și-au echilibrat relațiile cu vecinii lor Ungaria și Polonia, au fost recunoscute de aceștia. Aceleași căi au fost urmate și față de Imperiul otoman, marea putere dominantă în sud-estul Europei.

Prima etapă, decisivă, a raporturilor româno-otomane, durează aproximativ o sută de ani, din ultimul deceniu al secolului al XIV-lea pînă către 1490, interval în care soluțiile negociate alternează cu luptele armate. La acest efort, de cea mai mare amplitudine, participă românii din toate provinciile — munteni, moldoveni, transilvăneni, bănățeni, maramureșeni sau dobrogeni ; alături de ei, în unele momente, secuii din Transilvania, ca și oști ungare. Dăinuirea uneia din țările române a fost premisă și temei pentru existența celorlalte ; îndelungata rezistență și recunoaș-

terea ca stat a Țării Românești întârzie și slăbește un timp presiunea și atacurile otomane asupra Moldovei și Transilvaniei și, pe un plan mai larg, asupra restului Europei de sud-est. Rezistența eroică a Moldovei lui Ștefan cel Mare îi îngăduie să ajungă la o reglementare bilaterală cu Poarta, asemănătoare aceleia anterior încheiată între Poartă și Muntenia; aceasta, la rîndul ei, beneficiază, deși indirect, de lupta românilor moldoveni și își păstrează autonomia față de puternicul său vecin. După cum, îndelungatul efort militar și diplomatic al Țării Românești și Moldovei postulează — fapt adevărat de mai multe ori în amintitul interval — cooperarea cu voievodatul Transilvaniei și cu Ungaria. În acești o sută de ani se proiectează cîrmuirile voievozilor Mircea cel Bătrîn, Dan al II-lea, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, care au obținut și multe victorii de prestigiu; biruințele — ca dealtfel întreaga luptă armată — au constituit premise, temeiuri ale negocierii, ale reglementărilor politice.

Cînd, după bătălia de la Mohács (1526), voievodatul Transilvaniei devine principat autonom, raporturile sale cu Poarta, ca și statutul său, urmează principiile de bază statornicite anterior între Imperiul otoman de o parte, Muntenia și Moldova de altă parte. Principatul Transilvaniei (incluînd unele comitate spre vest ca și Maramureșul și o parte din Banat) a acționat la rîndu-i spre accentuarea legăturilor cu celelalte țări române de la sud și est de Carpați: istoria celor trei state în secolul al XVI-lea poate fi înțeleasă numai dacă ținem seama de interdependența realităților politice, diplomatice și militare dintre ele, de continuitatea și extinderea relațiilor economice și culturale.

Atari forțe și factori de coeziune, ca și imperativul restaurării independenței față de otomani, și-au găsit însumarea în unirea țărilor românești (Valahia, Transilvania și Moldova) sub cîrmuirea lui Mihai Viteazul (1599—1600). Desfăcută, îndeosebi printr-o triplă intervenție externă — a trupelor polone, habsburgice și turcești —, această primă unire politică a rămas o idee forță în conștiința generațiilor, pînă la realizarea ei în 1918.

Care a fost conținutul reglementărilor cu Poarta? Țările române recunoșteau puterea suzerană, îi dădeau anual o sumă de bani — numită haraci — a cărui plată avea semnificația păstrării păcii. Acesta a fost sensul inițial al înțelegerii. Imperiul otoman a recunoscut, în schimb, individualitatea Țării Românești, a Moldovei și, ulterior (1541), a Transilvaniei, cu întreaga lor organizare de stat, cu hotare precis delimitate, cu propriile lor alcătuiți sociale și economice, cu instituțiile corespunzătoare, cu creația și viața lor culturală, cu interdicția pentru trupele otomane de a pătrunde pe teritoriul celor trei țări, iar pentru supușii musulmani de a se stabili definitiv în amintitele teritorii. Mărturiile păstrate definesc natura și conținutul raporturilor româno-otomane. Muntenia, Moldova și Transilvania au devenit, la date diferite, state tributare cu care Poarta a încheiat tratate (*adnamé* — termen care are chiar înțelesul de tratat; ulterior, în literatura istorică și juridică europeană, *adnamé*-ul a fost tradus prin „capitulație”). Mențiuni despre *adnamé*-ul din timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn aflăm din cronicile otomane, care consemnează că voievodul și-a asumat obligația de a plăti haraciul și că pe această bază sultanul Mehmed I a făcut pace și și-a retras trupele, fără alte condiții. Aceeași semnificație — păstrarea păcii — desprindem din scrisoarea lui Mehmed al II-lea către Petru Aron (la 9 iunie 1456): „Așadar să fie pace făcută și acesteia îi punem termen peste trei luni. Dacă haraciul va sosi în acest termen, atunci să fie pace făcută cu domnia mea (Mehmed al II-lea), iar

dacă nu va sosi, atunci și voi știți (ce vă așteaptă)". Și adname-ul eliberat de același sultan lui Ștefan cel Mare precizează (lăsînd de o parte frazele grandilocvente la adresa puterii otomane) : „...am înnoit legămîntul contractual... ; el (Ștefan) și averea și țara lui (Moldova) nu vor mai suferi nici un atac din partea mea (Mehmed al II-lea) și al beilor sangeacurilor și din partea celorlalți robi (supuși) ai mei". Formularea succintă din adname-uri implică și unele obligații adiacente — trimiterea de daruri (peskes), de ostateci, o aliniere în opțiunile de politică externă —, obligații care sînt similare, în genere, celor asumate și de alte state europene care au adoptat raporturile vasal-suzeran.

Caracterul contractual al raporturilor româno-otomane se menține în secolele XV, XVI și XVII. În fapt, prin acțiunea forței, haraciul a fost periodic urcat, au apărut felurite obligații noi, comerțul țărilor române a fost orientat cu precădere spre piața sud-dunăreană ; domnii, inițial aleși numai de boierimea munteană sau moldoveană, sînt, în secolul al XVI-lea, — dar numai ca o excepție — numiți la Istanbul ; practica devine frecventă după 1600, deși și în această perioadă voievozii și principii reprezentativi sînt aleși, în continuare, în țară, cu confirmarea ulterioară a Porții. Atari îngrădiri și apăsări — consecințe ale raporturilor politico-militare stabilite în favoarea Imperiului otoman, în sud-estul continentului — au fost socotite numai ca o necesitate ce nu putea fi, temporar, înlăturată.

Rămîne definitoriu că prin repetate negocieri, înțelegeri și alianțe cu statele „creștine”, voievozii români au urmărit să găsească o contrapondere față de puterea suzerană și să-i înlăture dominația, odată cu restaurarea integrității teritoriale a țărilor lor. Tratatete încheiate sînt cu totul explicate în acest sens⁸.

O relativă echilibrare a raporturilor cu Poarta este urmărită și prin accentuarea colaborării politico-militare între cele trei țări, îndeosebi în secolul al XVII-lea. În 1605—1608, tratate și legăminte de credință între cîrmuitorii munteni și transilvăneni ; în 1608, înțelegeri bilaterale între Transilvania, Țara Românească și Moldova („confederația perpetuă și inviolabilă”, „frumoasa confederație” — cum glăsuiesc măturile timpului), situație compromisă, după nici trei ani, de ambițiile lui Gabriel Báthory care se și intitulase : „Principe din mila lui Dumnezeu al Transilvaniei și al Valahiei Transalpine”. Succesorul său, Gabriel Béthlen, „a dat mîna cu cei doi voievozi” (Radu Mihnea al Munteniei și Ștefan Tomșa al Moldovei) și „s-au jurat că-și vor fi frați unul altuia și pînă la moarte nu se vor lăsa unul de altul”, după cum aflăm dintr-o însemnare contemporană, opțiune întărită și de înțelegeri scrise munteano-transilvane (1612 și 1619). Alianța dintre Țara Românească și Transilvania, înscrisă în șapte tratate încheiate de Matei Basarab de o parte, Gheorghe Rákoczy I și Gheorghe

⁸ Petru Rareș cu Ferdinand I de Habsburg, 1535 (2 tratate) ; Radu Paisie cu același, în 1536 ; Petru Rareș cu Ioachim, elector de Brandenburg, în 1542 (4 acte) ; Radu Paisie cu Ferdinand I de Habsburg, în 1543 ; Alexandru Lăpușneanu cu Sigismund al II-lea August, rege al Poloniei, în 1554 ; Aron Tiranul cu împăratul Germaniei Rudolf al II-lea, în 1594 ; Sigismund Báthory cu același, în 1595 ; Mihai Viteazul cu același, în 1598 și 1600 ; Șerban Cantacuzino cu Ioan și Petru, țari ai Rusiei, în 1688—1689 ; Constantin Brâncoveanu cu Leopold I de Habsburg, în 1689 ; Constantin Cantemir cu același, în 1690 ; Dimitrie Cantemir cu țarul Petru I, în 1711 ; pentru toate aceste tratate a se consulta : Ion Ionașcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghe, *Tratatetele internaționale ale României, 1354—1920*, București, 1975, sub datele respective.

Rákoczy II de altă parte, consolidează temporar situația celor două state, cu prevederea, semnificativă, că ajutorul armat reciproc poate opera față de turci și tătari, dacă aceștia nu ar respecta convențiile existente. Devenită tripartită în 1654—1658, prin sprijinul politic și militar ce-și dau reciproc Constantin Șerban Basarab, Gheorghe Rákoczy al II-lea și Gheorghe Ștefan — alianța este desfăcută prin prompta reacție militară otomană sprijinită și de o intervenție tătară. La cooperarea bi- și trilaterală amintită se adaugă și negocierile diplomatice cu alte state. Solii voievodului Matei Basarab stabilesc contacte confidentiale cu guvernul imperial de la Viena, cu ambasadorul Franței la Istanbul, cu Veneția, Polonia și comunitățile bulgare; voievodul Vasile Lupu are legături cu țarul Alexei Mihailovici și, în 1656, Gheorghe Ștefan propune aceluiași suveran un tratat întărind Moldovei independența în vechile hotare (inclusiv reluarea teritoriilor ocupate de Poartă). Principatul Transilvaniei caută să-și consolideze poziția și față de Habsburgi, negocierile diplomatice, tratatele⁹ alternând cu conflictele. Și tot Transilvania se aliază cu Suedia și Franța, în războiul de 30 de ani, împotriva acelorăși imperiali¹⁰. Recapitulând, și în secolul al XVII-lea, *Țara Românească, Moldova și Transilvania continuă să fie state separate de cel otoman*, ca teritoriu, organizare socială, instituții, administrație, cultură; ca și în trecut, în timp de pace, forțele turcești nu au dreptul să treacă hotarele existente și nici să staționeze pe teritoriile celor trei țări.

Odată cu redeschiderea „problemei orientale”, în 1683, și cu schimbarea raportului de forțe în favoarea Austriei, ulterior și a Rusiei, începe etapa cea mai dificilă în existența statelor române. Fiindcă Poarta, în continuă defensivă, își întărește controlul asupra lor, iar haraciul, cu tot șirul de obligații și contribuții, este în creștere, agravat de periodicele confruntări militare dintre cele trei imperii, pe teritoriile românești (circa 23 de ani de război, în intervalul 1711—1812). Pe de altă parte, prin eliberarea de sub stăpânirea otomană puterile „creștine” înțeleg, de fapt, încorporarea teritoriilor respective. Rezultatele se cunosc: Transilvania își încetează existența ca stat; stăpânirea habsburgică se întinde și asupra Crișanei, Maramureșului, Banatului și Bucovinei (temporar și asupra Olteniei, 1718—1739), în timp ce aceea țaristă se exercită asupra Moldovei dintre Prut și Nistru. Pentru locuitorii în cauză „eliberarea” însemna, cum notează istoricul ungur Mihai Cserey referitor la stăpânirea habsburgică, să schimbe „jugul de lemn otoman, cu un altul de fier”. Schimbările teritoriale sînt înscrise de Poartă în tratate¹¹, ceea ce determină pe Karl Marx să observe, cu îndreptățit temei, că „Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea; pentru că Poarta Otomană n-a fost niciodată suverană asupra țărilor române. Poarta însăși recunoscuse acest lucru, cînd, la Carlovitz, presată de poloni să le cedeze Moldo-Valahia, ea răspunse că nu se crede îndreptățită a face vreo cesiune teritorială, deoarece capitulațiile nu-i confereau decît un drept de suzeranitate”¹². Totuși, în favoarea principa-

⁹ Tirnavia (1615); Mikulov (1622); Viena (1624); Bratislava (1626); Linz (1645); din decembrie 1645.

¹⁰ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gh. Gheorghe, *Op. cit.*, p. 96—110.

¹¹ Carlovitz, 16/26 ianuarie 1699; Passarovitz, 10/21 iunie 1718; Constantinopol, 26 aprilie/7 mai 1775; București, 16/28 mai 1812.

¹² Karl Marx, *Însemnări despre români*, publicate de A. Oțetea și S. Schwann, București, 1964, p. 30 și 106.

telor au acționat opoziția constantă a Porții față de tendințele expansioniste ale puterilor „creștine“, cum și rivalitatea austro-rusă. Dar nu au lipsit nici o sumă de proiecte ale diplomaților europeni, care, în perspectiva unei împărțiri a Imperiului otoman, atribuiau și țările române feluritor viitori beneficiari ¹³.

Într-o primă fază (1683—1711), date fiind schimbările în balanța puterilor în sud-estul continentului, factorii de decizie din Țara Românească și Moldova încearcă restaurarea drepturilor suverane a celor două state, prin repetate negocieri cu Austria și Rusia. Tratatul încheiat de Constantin Brâncoveanu cu guvernul habsburgic (Viena, 20/30 ianuarie 1689) și de Dimitrie Cantemir cu țarul Petru I (Luțk, 13/24 aprilie 1711) aduc recunoașterea juridică a existenței, ca state, a Țării Românești și a Moldovei și consemnează perspectiva îndepărtării suzeranității otomane și implicit a restaurării independenței celor două țări. Tratatul, ca și alte înțelegeri semnate tot atunci, au rămas fără urmare practică ; *rămâne însă esențial faptul că individualitatea, integritatea teritorială și drepturile suverane ale principatelor au fost afirmate și consemnate în scris, în acte internaționale, iscălite de autoritățile superioare ale Imperiilor austriac și țarist* (indiferent de scopurile reale urmărite de acestea).

Și în secolul al XVIII-lea, sub domniile fanarioților, Muntenia și Moldova își păstrează instituțiile interne, sistemul vamal, structurile sociale și viața culturală, ele se mențin ca entități politice distincte de Imperiul otoman. Statutul special al Principatelor este consemnat și în tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774, articolul 16, paragraful 9) : „Poarta îngăduie domnitorilor acestor două state ¹⁴ să aibă pe lângă ea un însărcinat cu afaceri dintre creștinii comunității grecești, care vor veghea asupra treburilor privind numitele principate și... vor fi considerați ca persoane care se bucură de dreptul internațional, adică vor fi la adăpost de orice violență“ ¹⁵. Autonomia internă a Munteniei și Moldovei rezultă și din cuprinsul actelor solemne eliberate de sultani și reglementând raporturile cu Poarta ¹⁶.

În complicatele desfășurări ale secolului al XVIII-lea, inițiativele și posibilitățile de acțiune ale Principatelor pe plan extern devin tot mai rare. Ele sînt obligate să îndeplinească, în primul rînd, repetatele cereri ale puterii suverane și periodicele livrări pentru trupele — otomane, austriece și rusești — aflate în luptă.

Dar, cu toate aceste multiple îngrădiri și deteriorări, este semnificativ că și în acest răstimp, factorii de răspundere ai românilor moldoveni și munteni au afirmat și au cerut, în scris, restaurarea și respectarea drepturilor politice a țărilor lor. Repetate memorii adresate reprezentanților guvernului țarist, habsburgic sau otoman reiau toate, în felurite mo-

¹³ Leonid Boicu, *Geneza chestiunii române ca problemă internațională*, Iași, 1975, p. 19—75.

¹⁴ Țara Românească și Moldova.

¹⁵ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gh. Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României (1368—1900)*, București, 1971, p. 229.

¹⁶ Ca, de pildă, în Cartea de Lege (Kanunamé) din 1792. Vezi și hatiserifele din 1774, 1784, 1802 și 1806 ; senedul din 1783 ; firmanele din 1791 și 1792. Vezi și V. Mihordea, *Les lignes du développement de la diplomatie roumaine au XVIII-e siècle*, în „Revue Roumaine d'Histoire“ nr. 1, 1970, p. 43—62.

dalități, revendicarea esențială a restabilirii unor atari drepturi și invocă existența înțelegerilor scrise între Principate și puterea suzerană¹⁷.

La negocierile de pace de la Focșani dintre ruși și otomani (iulie-august 1772), delegații munteni reamintesc plenipotențiarului austriac Thugut (mijlocitor al tratatelor între beligeranți) că „Principatele moldo-române au statut totdeauna slobode supt domnii lor pămînteni” și că socot împrejurările deosebit de potrivite „pentru a cere din nou vechile noastre drepturi și a ne pune într-o stare de neatîrnare către care tind toți aceia ce au apucat a-i gusta odată dulceața”¹⁸. *Restabilirea independenței* este formulată direct, sau sugerată, în șase memorii, în intervalul 1772—1807; ca, de exemplu, în mai 1791, cînd divanul Țării Românești, cel dintîi for după domnitor, propune plenipotențiarilor ruși și austrieci, reuniți la preliminariile de pace de la Șistov: restabilirea graniței pe Dunăre și desființarea raialelor (așadar, restaurarea integrității teritoriale), alegerea domnului de către factorii de răspundere ai țării, independența și neutralitatea garantate de Austria și Rusia, plata unui tribut fix către Poartă. În aceeași perioadă se formulează, tot prin memorii — vezi acela din 24 iulie/4 august 1772 din Golești sau cel din Moldova adresat lui Napoleon I la 1807 —, *unirea celor două principate*.

Românii transilvăneni (ca și cei din Banat, Crișana, Maramureș sau Bucovina), deși nu aveau drepturi politice recunoscute în cadrul monarhiei habsburgice, au acționat tot în direcția *restaurării drepturilor fundamentale ale națiunii*: demersurile, inițiativele și memoriile episcopului Ioan Inochentie Micu Clain (1728—1751), ca și cererea solemnă Supplex Libellus Valachorum (martie 1791), pentru a nu aminti decît principalele manifestări, arată, pe temeiul vechimii, numărului și al realităților istoriei, că este legitim, firesc, ca națiunea română să aibă aceleași drepturi civile și politice ca și ungurii, secuii și sașii. Revendicări rămase fără urmare; esențial însă este faptul că în secolul al XVIII-lea începe o nouă etapă în istoria românilor transilvăneni, cu formularea acelor obiective care, în timp și în împrejurări favorabile, vor duce la hotărîrea, liber exprimată, de unire a acestor români cu frații lor, în hotarele unui stat național unitar.

Dacă îndeplinirea acestor legitime deziderate nu era posibilă în împrejurările timpului, rămîne definitiv pentru continuitatea politică a statelor românești faptul că *obiectivele majore, cu temeiurile lor, au fost formulate de reprezentanți ai românilor munteni, moldoveni și transilvăneni în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor și că aceste obiective vor fi reluate, ducînd la realizarea unirii din 1859, a marilor reforme ce i-au urmat, pînă la restaurarea independenței depline, în 1877, și Marea Unire din 1918*.

¹⁷ Vezi, de exemplu, memoriile (muntene sau moldovene) din 6/17 aug. 1772, 22 iulie/2 aug. 1774, 1/12 aug. 1774, 30 aug./10 sept. 1774 (2), mai 1775, 27 iulie/7 aug. 1775, 14/25 nov. 1789, mai 1790, 29 sept./10 oct. 1818, 1818—1820 etc.; Vlad Georgescu, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines 1769—1830*, Bucurest, 1970.

Dealtfel, puterile europene — Austria, Franța, Marea Britanie, Prusia, Rusia, Sardinia și Poarta — au recunoscut prin tratatul de pace de la Paris, din 30 martie 1856 (articolele 22 și 23) și prin Convenția de la Paris din 19 august 1858 (articolul 2), deplina autonomie a Principatelor și cîrmuirea lor separată („o administrație independentă și națională, ca și deplina libertate a culturii, a legislației, a comerțului și a navigației”, art. 23 citat); N. Copoiu, *Aceeași misiune de împlinit*, în „Magazin istoric”, IX, nr. 7/1975, p. 16—20 și N. Copoiu, Ioana Ursu, *Unirea românilor. O dorință unanim recunoscută*, în „Magazin istoric”, IX, nr. 10/1975, p. 8—12.

¹⁸ Nicolae Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor*, București, 1902, p. 487 și 489.

Partidul Comunist Român în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră

I. PROGRAMUL DE DEZVOLTARE A ROMÂNIEI PE NOI TREPTE ALE CIVILIZAȚIEI MATERIALE ȘI SPIRITUALE ÎN LUMINA DOCUMENTELOR ELABORATE DE CONGRESELE AL IX-LEA, AL X-LEA ȘI AL XI-LEA ALE P.C.R.

Triumful socialismului în România, materializat prin generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională și făurirea comunității de interese economice și sociale a tuturor claselor și păturilor sociale ale societății românești, a pus în fața Partidului Comunist Român, forța politică conducătoare în stat, a întregului popor sarcini noi, complexe, cerute de soluționarea, în continuare, a multiplelor probleme de natură economică, socială, politică, ideologică și culturală pe care le implică vasta operă de consolidare și dezvoltare multilaterală a socialismului, de înfăptuire plenară a principiilor socialismului și comunismului.

În perioada construirii bazelor socialismului (1948—1965), clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toți oamenii muncii din România, fără deosebire de naționalitate, depunând eforturi susținute, luptînd și învingînd greutățile, au obținut victorii istorice în dezvoltarea țării pe calea progresului economic și social.

Pornind de la legitățile edificării socialismului și comunismului și ținînd seama de condițiile concrete ale țării, Congresele al IX-lea (1965), al X-lea (1969) și al XI-lea (1974), conferințele naționale ale partidului au elaborat programul unitar al consolidării și dezvoltării multilaterale a societății românești, dînd astfel poporului o orientare clară în eforturile sale pentru ridicarea României pe noi trepte ale civilizației. Prin hotărîrile adoptate și orientările stabilite, ele au avut un rol istoric, generînd un puternic suflu înnoitor în toate sferele creației materiale și spirituale, în întreaga viață politică, economică, socială și culturală a societății noastre. În perioada marcată de aceste congrese, Partidul Comunist Român, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a desfășurat o bogată activitate de fundamentare a liniei sale politice generale, a tacticii și strategiei în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării treptate a patriei spre comunism, de reconsiderare critică a propriei sale activități, de elaborare teoretică, în lumina concepției materialist-dialectice și istorice, pe baza studierii profunde a realităților naționale și internaționale, a unor probleme de majoră însemnătate, cum sînt conținutul și trăsăturile societății socialiste multilateral dezvoltate și căile înfăptuirii

ei ; principiile fundamentale ale trecerii în viitor spre societatea comunistă ; procesul dialectic al creșterii rolului conducător al clasei muncitoare și al partidului ; lărgirea și perfecționarea democrației socialiste în perioada edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și în perspectiva înaintării spre comunism ; căile de soluționare a contradicțiilor în socialism ; rolul națiunii și evoluția funcțiilor statului în socialism ; dialectica raportului național-internațional în construirea noii societăți ; principiile relațiilor dintre state, dintre partidele comuniste și muncitorești ; democratizarea relațiilor internaționale ș.a. Definitiv pentru modul în care partidul abordează problemele teoretice și practice este spiritul creator, conceperea socialismului științific ca o știință revoluționară, vie și dinamică, a cărei viabilitate constă în permanenta adaptare la dezvoltarea societății, la marile cuceriri ale cunoașterii științifice. O asemenea concepție și orientare practică dobândește o importanță excepțională în zilele noastre, când imensa varietate a condițiilor specifice în care activează partidele comuniste, diversitatea căilor trecerii spre socialism, schimbările fundamentale și rapide pe care le cunoaște lumea contemporană impun cu acuitate abordarea creatoare a problemelor și situațiilor în spiritul materialismului dialectic și istoric.

În orientarea eforturilor poporului în direcția consolidării societății socialiste românești, a bazei sale tehnico-materiale, un rol de cea mai mare importanță a avut Congresul al IX-lea al partidului. Prin conținutul de idei, prin spiritul novator al liniei strategice adoptate, Congresul a inaugurat începutul unei etape noi în viața partidului și a poporului, deosebit de fertilă în rezultate, a dinamizat toate sferile activității sociale, accelerând ritmul general de dezvoltare social-economică și culturală a țării, procesul de perfecționare și de modernizare a tuturor laturilor vieții sociale, a structurilor organizatorice, a relațiilor de producție și sociale, a formelor și metodelor de conducere a societății.

Odată cu Congresul al IX-lea al P.C.R., cu adoptarea noii Constituții și proclamarea Republicii socialiste — precizează Programul partidului comunist „se deschide o nouă perioadă în dezvoltarea socialistă a țării, în activitatea partidului”¹. În perioada planului cincinal 1966—1970, care a avut rolul de a consolida baza tehnico-materială a societății românești, s-au făcut intense pregătiri, pe toate planurile, pentru trecerea la o etapă superioară în edificarea socialismului în România. Îndeplinirea cu succes a sarcinilor cincinalului a dus la dezvoltarea și întărirea economiei naționale, la cimentarea și mai puternică a unității moral-politice a tuturor claselor și categoriilor sociale.

Congresele al X-lea și al XI-lea ale Partidului Comunist Român au elaborat obiectivele și programul trecerii României într-o etapă istorică superioară. „Obiectivul fundamental al acestui program — arăta secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat la Congresul al X-lea al partidului — este lărgirea și perfecționarea continuă a bazei tehnico-materiale a țării, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Realizarea acestui țel major de perspectivă al partidului nostru presupune, în primul rînd, creșterea intensă a forțelor de producție, crearea unei economii avansate, a unei industrii și agriculturi moderne, în stare să satisfacă cerințele mereu sporite ale societății. În al doilea rînd, aceasta înseamnă dezvoltarea susținută a științei, învățămîntului și culturii — factori de bază ai progresului și civilizației. Aceasta cere, în al treilea rînd, crearea condițiilor în vederea ridicării bunăstării materiale și spirituale a tuturor oamenilor muncii, înfăptuirea repartiției bunurilor produse de societate în spiritul dreptății și echității socialiste. În al patrulea rînd, aceasta presupune perfecționarea continuă a relațiilor de producție, a organizării societății, crearea cadrului organizatoric care să permită manifestarea în sfera vieții sociale a fiecărui cetățean, participarea tot mai activă a celor ce muncesc la conducerea treburilor țării, lărgirea libertăților, dezvoltarea democrației socialiste”².

Edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate a început în România odată cu trecerea la realizarea cincinalului 1971—1975 și se va întinde, după cum s-a precizat la Congresul al X-lea al partidului, pe o perioadă de cîteva cincinale. Congresul al XI-lea al P.C.R. a adoptat Programul Partidului Comunist Român — cartea fundamentală ideologică, teoretică și politică, ce trasează linia strategică generală și orientările tactice pentru această etapă.

Pornind de la concepția materialismului dialectic și istoric, de la legitățile dezvoltării sociale, de la cerințele aplicării acestora la condițiile țării, Programul P.C.R. a fundamentat principiile de bază ale societății socialiste multilateral dezvoltate

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 59.

² Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1969, p. 25.

tate, a stabilit obiectivele și direcțiile făuririi acesteia, caracterizate prin : a) creșterea puternică a forțelor de producție, pe baza cuceririlor revoluției tehnico-științifice, dezvoltarea în continuare, cu prioritate, a industriei socialiste, orientarea sa fermă spre ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate care valorifică în mod superior resursele de materii prime și munca socială ; dezvoltarea intensivă a agriculturii în corolație armonioasă cu industria ; creșterea continuă a eficienței economice ; dezvoltarea proporțională a tuturor ramurilor economiei naționale ; amplasarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării ; b) realizarea unei concordanțe cât mai depline între forțele de producție și relațiile de producție, perfecționarea continuă a relațiilor de producție și sociale, a formelor de organizare și conducere, pe baza planului național unic, a întregii vieți economice și sociale ; adâncirea democrației socialiste ; c) dezvoltarea învățămîntului, a științei în concordanță cu cerințele generale ale progresului material și spiritual ; d) asigurarea unui raport corespunzător între fondul de consum și fondul de dezvoltare în vederea creșterii în ritm înalt a întregii economii și, în același timp, a sporirii continue a bunăstării materiale și spirituale a poporului, satisfacerii cerințelor de viață ale oamenilor muncii la nivelul civilizației moderne ; e) orientarea consumului individual și social potrivit unor criterii raționale și în concordanță cu sistemul de valori filozofice, etice, estetice proprii socialismului și comunismului ; f) intensificarea și perfecționarea activității politice, ideologice și educative, de formare a omului nou, înarmat cu cuceririle științei, tehnicii și culturii contemporane ; crearea condițiilor pentru dezvoltarea multilaterală și manifestarea plenară a personalității umane, pentru afirmarea în viață a principiilor eticii și echității socialiste ; g) întărirea continuă a coeziunii claselor și categoriilor sociale, a unității socialiste a întregului popor ; h) participarea crescîndă — pe baza dezvoltării economice complexe, în ritm susținut și în pas cu cuceririle epocii contemporane — la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale, la circuitul universal de informație științifică³. Obiectivele stabilite de Program relevă caracterul unitar, armonios al concepției P.C.R. despre societatea socialistă multilateral dezvoltată și crearea premiselor înaintării treptate a României spre comunism, capacitatea teoretică, ideologică și politică a partidului de a aborda ca pe un tot indestructibil toate laturile vieții sociale, de stabilire, pe baza unei profunde analize prospective, a direcțiilor și sarcinilor concrete pentru dezvoltarea lor.

Ca etapă superioară în dezvoltarea României, edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate constituie o necesitate obiectivă, generată de condiții istorice, sociale și naționale. Trăsătura caracteristică a edificării socialismului în actuala etapă o constituie multilateralitatea, cuprinderea în sfera unor profunde transformări calitative a tuturor laturilor și compartimentelor activității sociale⁴, a ansamblului relațiilor sociale, a existenței și conștiinței sociale a maselor.

Caracterul unitar al acestei multilateralități este asigurat de afirmarea logică a rolului P.C.R. de forță politică conducătoare a întregii societăți. „Considerăm că socialismul — subliniază în acest sens tovarășul Nicolae Ceaușescu — are menirea să asigure oamenilor condiții de viață dintre cele mai bune din toate punctele de vedere, să creeze condiții pentru o participare activă a întregului popor la conducerea țării, a tuturor sectoarelor de activitate. De aceea am și numit programul nostru Programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. El cuprinde toate laturile dezvoltării sociale, inclusiv afirmarea personalității umane, a umanismului nou, care pune pe primul plan omul cu necesitățile lui, omul superior, stăpîn pe destinele sale, care își făurește liber viitorul pe plan național și colaborează strîns cu alte popoare pentru făurirea unui viitor liber fiecărui popor“. Această viziune atotcuprinzătoare asupra obiectivelor edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, avînd ca țel suprem satisfacerea cât mai deplină a trebuințelor materiale și spirituale ale tuturor oamenilor muncii, se înscrie ca o contribuție a partidului nostru la îmbogățirea gândirii marxiste contemporane în domeniul social-politic.

³ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 65—70.

⁴ Societatea socialistă multilateral dezvoltată, Studii economice, Editura științifică, București, 1972, p. 27.

II. DEZVOLTAREA ȘI MODERNIZAREA BAZEI TEHNICE MATERIALE A SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI

1. CONTINUAREA POLITICII DE INDUSTRIALIZARE SOCIALISTĂ A ȚĂRII DEZVOLTAREA INDUSTRIEI PE O TREAPTĂ CALITATIV SUPERIOARĂ

În etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, modificându-se raportul dintre factorii intensivi și cei extensivi ai creșterii economice în favoarea celor intensivi, Congreșele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale Partidului

Comunist Român au stabilit ca obiectiv

principal continuarea fermă a politicii de industrializare la nivelul cerințelor revoluției tehnico-științifice contemporane în vederea modernizării structurii economiei naționale și obținerii pe această cale a unei înalte eficiențe a activității economice în toate ramurile și domeniile.

Documentele adoptate de Congresul al IX-lea al partidului — Directivele cu privire la planul de cinci ani (1966—1970) și planul de zece ani privind dezvoltarea energiei și electrificarea țării — au asigurat dezvoltarea cu prioritate a industriei, orientarea ei spre ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate⁵. Politica P.C.R. de industrializare în perioada deschisă de Congresul al IX-lea al partidului s-a caracterizat prin orientări novatoare, care au determinat accelerarea dezvoltării și valorificarea superioară a resurselor materiale și umane ale economiei românești.

Dezvoltarea industrială a țării, începând din anul 1968, a fost favorizată și de hotărârile adoptate de Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1967 privind perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale, corespunzător condițiilor noii etape de dezvoltare socialistă a României, precum și de alte hotărâri de partid ulterioare luate în acest domeniu. Îmbunătățirea structurii organizatorice a industriei a creat condiții pentru promovarea cuceririlor revoluției științifice-tehnice, folosirea mai judicioasă a resurselor, creșterea eficienței activității de producție etc.

Ca urmare a eforturilor depuse de clasa muncitoare, de ceilalți oameni ai muncii, prevederile planului pe 1966—1970 în domeniul industriei au fost realizate cu succes. S-a îmbunătățit structura industriei, locul central ocupându-l ramurile hotărâtoare pentru progresul general al economiei. Ponderea energiei electrice și termice, metalurgiei, chimiei și construcțiilor de mașini a sporit de la 42% în 1965 la 50,1% în 1970. În cadrul ramurilor ocupând locul central s-a urmărit dezvoltarea cu precădere a subramurilor ce realizează produse care înmagazinează o cantitate sporită de muncă complexă și care în etapa anterioară nu s-au dezvoltat corespunzător cerințelor și posibilităților: electronica, de 2,8 ori, mijloace de automatizare, de 6,6 ori, mecanica fină și optica, de 2 ori, producția fibrelor și firelor chimice, de 3,7 ori, mase plastice, îngrășăminte chimice, de 3 ori etc.

Ca urmare a orientării date de Congresul al IX-lea al P.C.R., cincinalul 1966—1970 a marcat o etapă superioară și în dezvoltarea cercetării științifice. Activitatea de cercetare științifică a fost organizată pe baze noi; s-au stabilit modalități noi de stimulare a creației științifice, de intensificare a cercetării științifice fundamentale și aplicative, de îmbunătățire a sistemului de organizare a acesteia. În acest scop, a fost înființat, în 1965, Consiliul Național al Cercetării Științifice, devenit în 1971 Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, care are menirea să înfăptuiască politica partidului în domeniul științei și să asigure conducerea unitară a cercetării științifice în toate domeniile, legarea tot mai strânsă a cercetării științifice de cerințele concrete ale dezvoltării economiei, culturii și vieții sociale.

Pe baza rezultatelor obținute, Congresul al X-lea al P.C.R. a stabilit noi obiective și sarcini menite să ducă la apropierea din ce în ce mai mult a țării noastre de statele cu o industrie avansată.

Trăsătura de bază a dezvoltării industriei în perioada planului cincinal 1971—1975 o constituie schimbările calitative exprimate în îmbunătățirea structurii sale, creșterea accentuată a ramurilor și subramurilor moderne, strâns legate de progresul tehnico-științific contemporan: electronica, electrotehnica, mecanica fină și optica, producția de mașini unelte, de utilaje tehnologice de mare complexitate tehnică, mijloace de automatizare, industria petrochimică cu virfurile sale — producția de fire și fibre sintetice, de mase plastice și de cauciuc sintetic etc., producția de aluminiu, oțeluri aliate, mijloace de transport și altele. O dezvoltare puternică a cunoscut,

de asemenea, industria ușoară, care și-a dublat producția, precum și industria alimentară, care a înregistrat o creștere de circa 47%.

În perioada cincinalului 1971—1975 investițiile pe întreaga economie națională au însumat peste 544 miliarde lei. Pe această bază au fost construite și date în funcțiune peste 2 250 de unități industriale și agrozootehnice, au fost dezvoltate și reutilitate un mare număr de întreprinderi existente.

Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român (1974) a pus în centrul preocupărilor întregului popor dezvoltarea rapidă pe baza rezultatelor obținute, a bazei tehnice materiale a economiei naționale, a întregii societăți. În scopul îndeplinirii acestui obiectiv, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat la Congresul al XI-lea al partidului, „se vor urmări creșterea în ritm înalt a forțelor de producție, precum și amplasarea lor rațională pe întregul teritoriu al țării. Va fi continuată cu fermitate politica de industrializare socialistă pe baza cuceririlor științei și tehnicii contemporane“.

Planul cincinal 1976—1980 — parte integrantă a Programului general al partidului adoptat la Congresul al XI-lea — asigură dezvoltarea și modernizarea în ritm susținut a bazei tehnice-materiale, progresul armonios și multilateral al tuturor ramurilor, accentuarea laturilor calitative ale întregii activități economice și sociale, aplicarea largă a cuceririlor științei și tehnicii contemporane, creșterea eficienței economice.

În concordanță cu orientarea stabilită de Congresul al XI-lea al partidului, de Programul P.C.R., precum și de Rezoluția adoptată de Consfătuirea națională a cercetării și proiectării din octombrie 1974, în cincinalul 1976—1980 se realizează un amplu program de modernizare tehnologică a producției, de asimilare de noi produse, de promovare largă a mecanizării și automatizării. Eforturile cercetării științifice și progresului tehnic sint orientate, în această perioadă, în principal, în direcția organizării cercetării științifice în strinsă concordanță cu cerințele producției materiale și activității sociale; identificării și valorificării superioare a tuturor resurselor naturale de care dispune țara noastră; perfecționării tehnologiilor existente și elaborării de noi tehnologii în vederea reducerii consumurilor specifice ș.a. Planul cincinal 1976—1980 prevede, totodată, formarea profesională a unui număr de aproape 2 000 000 de persoane, din care 200 000—300 000 tehnicieni, maeștri, ingineri și alte cadre de specialitate, precum și 1 550 000—1 700 000 de muncitori calificați. În acest scop s-a extins învățământul de toate gradele, a crescut ponderea liceelor de specialitate, îndeosebi a celor industriale și agricole, s-a extins sistemul de reciclare a cadrelor etc.

Caracteristica definitorie a prevederilor cincinalului 1976—1980 o reprezintă continuarea fermă a politicii de industrializare socialistă, asigurându-se întărirea necontestată a poziției conducătoare a industriei în economie, creșterea contribuției acesteia la crearea venitului național, la satisfacerea nevoilor de consum ale populației. Obiectivele cincinalului reflectă concepția partidului nostru cu privire la formarea unei economii de înaltă eficiență, bazată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, care să pună în valoare la un nivel calitativ superior potențialul material și uman al României.

2. DEZVOLTAREA INTENSIVĂ ȘI MULTILATERALĂ A AGRICULTURII

modernizării agriculturii, care reprezintă o ramură de bază a economiei naționale, ocupând locul al doilea în crearea produsului social și a venitului național.

În noile condiții, care au urmat cooperativizării agriculturii, Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului, Conferințele Naționale ale partidului din anii 1967 și 1977, Congresele Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție au abordat problemele dezvoltării agriculturii în noul context, acordând atenție atît dezvoltării proprietății de stat cit și celei cooperatiste din agricultură.

În consens cu orientările stabile de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale Partidului Comunist Român, planurile economice din perioada 1966—1975 au contribuit prin prevederile lor la dezvoltarea bazei tehnice-materiale a agriculturii, la îmbunătățirea organizării producției și a muncii, la generalizarea tehnologiilor înaintate în producția agricolă vegetală și animală și creșterea acesteia, la consolidarea economică și organizatorică a unităților socialiste.

Cercetarea științifică din acest domeniu a fost orientată în direcția satisfacerii cerințelor dezvoltării unei agriculturi moderne și eficiente.

Punînd accentul pe dezvoltarea industriei ca factor dinamizator al întregii economii naționale, partidul și statul român acordă concomitent o atenție sporită dezvoltării și

Rezultatele obținute în sporirea producției agricole, deși însemnate în raport cu situația de la care s-a pornit, sînt totuși inferioare față de posibilitățile existente în agricultura noastră și față de cerințele pe care le reclamă programul de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

În această direcție, Congresul al XI-lea al P.C.R. a trasat sarcini de importanță hotărîtoare pentru realizarea unei agriculturi moderne, de înaltă productivitate, menită să asigure din plin satisfacerea nevoilor de consum, aprovizionarea cu produse agroalimentare a întregului nostru popor. Corespunzător orientărilor politicii partidului, direcțiile fundamentale de modernizare a agriculturii în vederea creșterii continue a producției agricole vegetale și animale le reprezintă dezvoltarea complexă a mecanizării prin diversificarea amplă a tehnicii, extinderea chimizării producției și a lucrărilor de îmbunătățiri funciare, introducerea pe scară largă a metodelor și tehnologiilor de tip industrial, transformarea producției agricole într-o varietate a producției industriale.

Dezvoltarea economică a țării se realizează în condițiile repartizării raționale, armonioase a forțelor de producție pe întreg teritoriul național, potrivit planului național unic de dezvoltare economică și socială. Politica Partidului Comunist Român de repartizare teritorială a industriei se întemeiază pe o serie de criterii științifice, evidențiate prin generalizarea practicii construcției socialiste în țara noastră. Enunțate pentru prima dată la Congresul al VIII-lea al partidului, aceste criterii au fost ulterior dezvoltate și aprofundate. O contribuție hotărîtoare în această privință au adus-o Congreșele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului și Directivele Conferinței Naționale a partidului din 1972, pe baza cărora a fost elaborat Programul național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale.

Trăsătura de bază a măsurilor promovate de partidul nostru în acest domeniu, în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, o constituie faptul că repartizarea teritorială a forțelor de producție și sistematizarea localităților se desfășoară pe baza unei concepții unitare și de lungă perspectivă formulată în Programul P.C.R. și în celelalte documente ale Congresului al XI-lea al partidului.

Politica de repartizare armonioasă a forțelor de producție pe teritoriul țării, ținînd seama de particularitățile dezvoltării fiecărui județ, asigură dezvoltarea industriei ca ramură preponderentă în toate județele țării. În concepția P.C.R., dezvoltarea industriei în profil teritorial trebuie să răspundă concomitent la două criterii fundamentale: asigurarea unei eficiențe economice maxime și lichidarea rămînelor în urmă a unor județe sub aspect economic și social-cultural. Prin reorganizarea administrativă a țării pe județe, realizată în 1968, s-a creat un cadru mai favorabil pentru repartizarea rațională a forțelor de producție, a obiectivelor economice pe teritoriul țării, pentru ridicarea mai rapidă a unor zone insuficient dezvoltate.

Corespunzător Directivei Congresului al XI-lea al P.C.R., în anul 1980 producția globală industrială va fi în 16 județe de 10—15 miliarde lei, în 12 de 15—25 miliarde lei, în 8 județe de 25—50 miliarde lei și în 3 județe, plus Municipiul București, de peste 50 miliarde lei. În această direcție exercită o influență pozitivă faptul că, începînd din 1976, planurile cincinale și anuale sînt elaborate și în profil teritorial.

În agricultură, o componentă principală a politicii de repartizare rațională a forțelor de producție o constituie zonarea producției agricole pe diferite zone și județe. Amplasarea teritorială a producției vegetale și animaliere urmărește să armonizeze criteriul obținerii eficienței economice maxime cu asigurarea aprovizionării populației din fiecare județ pe seama resurselor proprii de produse agricole.

O etapă nouă, superioară în repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării o constituie integrarea acestui proces în cadrul Programului național de sistematizare a teritoriului, a localităților urbane și rurale, inițiat de Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972, care a devenit parte integrantă a Programului P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Unul din principiile Programului național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale îl constituie asigurarea unor condiții de viață egale pentru toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre oraș și sat, prin ridicarea satului la nivelul de dezvoltare a orașului.

În perioada planului cincinal pe 1976—1980 se realizează prima etapă a Programului național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale. În

această perioadă circa 100 comune, cite 2—4 în fiecare județ, vor fi transformate în centre urbane, devenind orașe agricole sau agroindustriale. Potrivit prevederilor Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, în perspectivă se vor crea 300—400 de noi centre orașenești, urmînd ca în jurul orașelor existente și al celor noi să graveze toate localitățile rurale.

Factorul determinant al dinamismului economic, al modernizării structurii economiei naționale și, în ultimă instanță, baza prosperității întregii societăți, a creșterii nivelului de trai al poporului îl constituie politica Partidului Comunist Român de formare și utilizare a fondului național de dezvoltare economico-socială, care exprimă totalitatea resurselor alocate de societatea noastră pentru creșterea forțelor de producție, pentru lărgirea bazei materiale a activităților social-culturale.

Partidul și statul nostru au acționat pentru a se asigura o astfel de utilizare a venitului național care, potrivit condițiilor existente în fiecare etapă a dezvoltării țării, să determine atît creșterea rapidă a forțelor de producție, a venitului național, cît și satisfacerea nevoilor materiale și spirituale crescînde ale poporului. Astfel, alocarea unei rate ridicate a fondului de acumulare a permis accelerarea, în ultimul deceniu, a progresului economic, creșterea venitului național pe locuitor de la 7 670 în 1965 la 17 000 lei în 1975. Concomitent a sporit și ritmul mediu anual de creștere a fondului de consum de la 4,5% în 1956—1960 la 7,5% în 1971—1975.

Destinarea din venitul național în următorul deceniu a unei cote înalte pentru fondul de dezvoltare economică reprezintă o necesitate obiectivă pentru țara noastră, ținînd seama de stadiul în care se află, de faptul că trebuie să ajungă din urmă statele socialiste mai dezvoltate economic, să se apropie de statele industriale avansate ale lumii. În condițiile revoluției tehnico-științifice mondiale, alocarea unor fonduri mari pentru investiții capătă o importanță sporită și datorită implicațiilor determinate de accelerarea procesului de înlocuire și modernizare a mijloacelor de muncă și a proceselor tehnologice.

În perspectiva dezvoltării țării noastre pînă în anul 1990, pentru fondul național de dezvoltare economico-socială va fi destinată o cotă medie de 30—33% din venitul național, iar pentru fondul de consum o cotă de 68—70%. Această proporție va asigura progresul continuu al forțelor de producție, dezvoltarea susținută și multilaterală a activității economico-sociale și, totodată, sporirea veniturilor oamenilor muncii, creșterea generală a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor.

III. PERFECȚIONAREA ORGANIZĂRII ȘI CONDUCERII VIEȚII SOCIALE ȘI DE STAT. ADÎNCIREA DEMOCRAȚIEI SOCIALISTE

Modificările rapide în baza tehnico-materială, în structura și suprastructura societății românești în procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate au impus lărgirea democrației socialiste, ridicarea continuă a muncii de conducere și organizare a economiei, a întregii activități sociale, la un nivel superior în vederea asigurării concordanței între dezvoltarea forțelor de producție și relațiilor de producție, între realitățile dinamice ale vieții materiale și spirituale și formele și metodele de organizare și conducere a societății. Pornind de la concepția că forța și superioritatea noii orînduiri se afirmă nu numai prin ritmul rapid al dezvoltării economice, ci și prin adîncirea continuă a democrației socialiste, Partidul Comunist Român a întreprins în lumina orientărilor și hotărîrilor adoptate de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea, de Conferințele Naționale ale partidului o amplă acțiune de perfecționare a structurilor organizatorice, a formelor și metodelor de conducere a vieții economice, sociale și de stat, care a îmbrățișat într-un tot unitar ansamblul mecanismelor de conducere la scara întregii societăți, cît și diferitele domenii și unități teritorial-administrative. Principiile și obiectivele care au stat la baza acțiunii și a măsurilor adoptate privind perfecționarea organizării și conducerii societății au fost: creșterea rolului conducător al P.C.R. în toate domeniile activității sociale, centralismul democratic, conducerea vieții economice și sociale pe baza planului național unic, întărirea caracterului unitar al conducerii, conducerea colectivă, adîncirea democrației socialiste, crearea tuturor condițiilor pentru acțiunea neîngrădită a legilor obiective care guvernează progresul multilateral al societății noastre, creșterea efi-

cienței activității sociale, ridicarea nivelului de viață al poporului, afirmarea plenară a personalității umane ș.a.

În viziunea partidului nostru, activitatea de perfecționare a conducerii, organizării și planificării vieții social-economice și politice este un proces continuu; ea constituie o preocupare permanentă a partidului și statului nostru, determinată de dialectica accelerată a economiei socialiste, de schimbările permanente în dezvoltarea forțelor de producție și în structura socială.

Fundamentînd menirea statului în procesul edificării socialismului și comunismului, Partidul Comunist Român — la Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea — a învederat faptul că, departe de a cunoaște o diminuare, atribuțiile și funcțiile statului socialist se dezvoltă concomitent cu amplexarea sarcinilor construcției socialiste. Evident, nu are loc o intensificare a caracterului administrativ sau represiv al statului, ci o sporire a prerogativelor sale privind organizarea și conducerea întregii vieți sociale. De asemenea, pe măsura înaintării țării noastre pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate se desprinde tot mai mult necesitatea continuei adînciri a democrației specifică metodelor și formelor de conducere statală.

Întărirea rolului și funcțiilor statului înseamnă în concepția P.C.R. treptata și organică sa integrare în societate, care reclamă însă o susținută activitate de perfecționare a structurilor organizatorice și a funcțiilor statului.

Congresul al IX-lea, Conferința Națională a partidului din decembrie 1967 au dezbătut și aprobat principiile fundamentale ale perfecționării continue a statului. Subliniind eficacitatea și justetea principiilor promovate în organizarea și conducerea societății noastre socialiste, Congresul al IX-lea și Conferința Națională a partidului din 1967 au reliefat existența în acel moment a unor rămîineri în urmă în diferite compartimente ale vieții economice din țara noastră, au criticat tendințele de centralism excesiv care stînghereau dezvoltarea inițiativei creatoare a maselor.

Pe baza orientărilor stabilite și a hotărîrilor adoptate privind perfecționarea conducerii vieții economice și de stat, metodele de organizare și conducere a vieții sociale, s-a trecut la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României, acțiune menită să creeze cadrul aplicării acestor măsuri în condiții optime.

Noua organizare administrativ-teritorială a căpătat apoi putere de lege prin adoptarea acestor propuneri de către Marea Adunare Națională în sesiunea din 16 februarie 1968. Potrivit hotărîrii organului suprem al puterii de stat, teritoriul României a fost împărțit, din februarie 1968, în 39 de județe (plus municipiul București). Perfecționarea organizării administrativ-teritoriale a înlăturat verigile intermediare care întîrziiau și îngreunau înfăptuirea directivelor centrale, a asigurat apropierea conducerii centrale de unitățile de bază — orașul și comuna. Ea a avut o mare însemnătate pentru înfăptuirea politicii partidului de dezvoltare armonioasă a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării, de ridicare a nivelului de civilizație și bunăstare al tuturor orașelor și satelor, a întregului nostru popor.

În etapa istorică pe care o parcurge România — edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, o preocupare majoră a Partidului Comunist Român a constituit-o realizarea unei permanente adaptări a construcției statale la mutațiile de ordin economic, social și politic ce au loc în societatea noastră, adîncirea continuă a democrației socialiste, atragerea tot mai puternică a maselor la exercitarea puterii de stat și obștești. În această preocupare se înscrie și creșterea rolului organelor supreme și locale ale puterii de stat. Astfel, ca urmare a măsurilor adoptate în acest sens de Congresele al IX-lea și al X-lea ale partidului, au fost îmbunătățite metodele de lucru ale Marii Adunări Naționale, în plen, cit și ale comisiilor sale, s-a instituit sistemul sesiunilor deschise, de mai lungă durată, ale Marii Adunări Naționale, care permite o mai bună aprofundare a problemelor pe care le ridică adoptarea proiectelor de legi și hotărîri, cunoașterea mai bună de către deputați a realității și adoptarea actelor normative în bună cunoaștere de cauză; de asemenea au crescut atribuțiile și rolul comisiilor permanente ale Marii Adunări Naționale în elaborarea proiectelor de legi și controlul aplicării legilor, a crescut numărul membrilor comisiilor permanente, asigurîndu-se participarea unui număr mai mare de deputați la analizele și controalele pe care acestea le efectuează; pe linia sporirii autorității și rolului Marii Adunări Naționale s-au creat noi posibilități privind exercitarea dreptului de interpelare, reglementîndu-se mai bine drepturile deputaților și obligațiile miniștrilor de a răspunde la chestiunile ce fac obiectul interpelărilor. S-a pus un accent deosebit pe dreptul M.A.N. de a asculta informări periodice din partea miniștrilor și a celorlalți conducători ai organelor centrale de stat, s-a întărit cerința situării legilor la baza întregii activități sociale, economice, politice. În acest mod, a crescut ponderea legilor în ansamblul actelor normative, s-a restrîns practica conducerii prin instrucțiuni. În scopul îmbunătățirii activității de legiferare a luat ființă, în 1971, Consiliul Legislativ, organ consultativ de specialitate avînd sarcina de a sprijini activitatea de pregă-

tire, coordonare și sistematizare a legislației, în vederea înlăptuirii politicii legislative a partidului și statului nostru.⁶

Parte integrantă în preocuparea pentru creșterea rolului, pentru perfecționarea activității Marii Adunări Naționale o constituie antrenarea maselor la activitatea legislativă; a devenit o practică curentă dezbaterile publice a celor mai importante acte normative, cetățenii formulând o serie de propuneri care își găsesc expresia în definitivarea proiectelor de legi. Cadrul atragerii maselor la procesul de elaborare a actelor normative a fost extins și prin acordarea dreptului de inițiativă legislativă Frontului Unității Socialiste. Totodată prin instituirea dreptului de inițiativă legislativă al Comitetului Central al partidului s-au statornicit noi modalități de afirmare a rolului conducător al partidului în reglementarea celor mai importante domenii ale vieții noastre sociale.

Un moment deosebit de important în perfecționarea conducerii supreme de stat l-a reprezentat instituirea funcției de președinte al Republicii Socialiste România în martie 1974 și alegerea în această funcție a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Instituția de Președinte al Republicii reliefează în mod pregnant democra-tismul în care se asigură în țara noastră realizarea funcției de șef al statului. Președintele Republicii este ales dintre deputații Marii Adunări Naționale pe o perioadă de 5 ani, care coincide cu legislatura Marii Adunări Naționale și este răspunzător față de acest organ pentru întreaga sa activitate. Președintele Republicii este, totodată, președintele Consiliului de Stat și comandantul suprem al forțelor armate.

În același context de perfecționare a activității organelor de stat, se înscrie și creșterea sferei de atribuții ale Consiliului de Stat. În conformitate cu Constituția țării, Consiliul de Stat este împuternicit să exercite un control mai intens și mai activ asupra aplicării legilor, asupra activității organelor centrale ale administrației de stat, a Procuraturii și a Tribunalului Suprem, asupra hotărârilor organelor locale de stat.

În vederea sporirii rolului Marii Adunări Naționale și a Consiliului de Stat în cele mai importante sectoare de activitate social-economică au luat ființă pe lângă organele supreme ale partidului și statului o serie de organe de specialitate, în vederea analizei, îndrumării, controlului și coordonării unitare în domenii de mare semnificație, unele dintre acestea având o dublă natură de partid și de stat. Astfel, a luat ființă Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României⁷, organ permanent de partid și de stat, cu caracter deliberativ, menit să asigure într-o concepție științifică unitară, prognozele privind evoluția generală a țării, să îndrume întocmirea proiectului planului național unic, să efectueze studii și să analizeze principalele orientări economico-sociale planificate. Acest organism democratic, larg reprezentativ, format din cadre de conducere de partid și de stat, din reprezentanți ai oamenilor muncii, care lucrează direct în producție, și din specialiști de înaltă calificare, își desfășoară activitatea sub directa îndrumare a Comitetului Central al P.C.R. De asemenea a luat ființă Consiliul Organizării Economico-Sociale⁸, în scopul realizării politicii partidului în domeniul organizării economico-sociale. El elaborează, într-o concepție unitară, directive — supuse apoi aprobării organelor de partid și de stat corespunzătoare pentru perfecționarea aparatului administrativ, a unităților economice și social-culturale, face propuneri în vederea îmbunătățirii activității organelor de partid și a organizațiilor obștești. Și acest organ se află sub conducerea directă a C.C. al P.C.R. și a Consiliului de Stat. Sub aceeași îndrumare nemijlocită își desfășoară activitatea: Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale⁹, având sarcina de a efectua un control unitar, pe ansamblul economiei, pe ramuri și în profil teritorial, în vederea înlăptuirii politicii economice și sociale a partidului și statului, a îndeplinirii hotărârilor de partid și a legilor țării. În scopul sporirii exercitării funcțiilor de control ale organelor supreme ale puterii a fost creată și Curtea Superioară de Control Financiar, ca organ al Consiliului de Stat, având sarcini de control pe linie financiară asupra organelor centrale de stat, organizațiilor cooperatiste centrale, celorlalte organizații obștești centrale; acestui organ i-au fost conferite sarcini de jurisdicție, privind răspunderea materială și administrativă a persoanelor, prevăzute în lege, care îndeplinesc funcții de conducere în organele centrale de stat și obștești, comitetele executive ale Consiliilor populare județene. De asemenea, unele organe centrale executive au căpătat o bază

⁶ Legea nr. 15 pentru organizarea și funcționarea Consiliului Legislativ, în „Buletinul oficial” nr. 10, partea a II-a, din 26 octombrie 1971.

⁷ Legea nr. 2/1973, publicată în „Buletinul Oficial” nr. 44 din 30 martie 1973.

⁸ Legea nr. 3/1973, publicată în „Buletinul Oficial” nr. 45 din 30 martie 1973.

⁹ Legea nr. 15/1972, publicată în „Buletinul Oficial” nr. 161 din 29 decembrie 1972.

politică mai largă, ca organe cu dublă natură, de partid și de stat : Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, ș.a.

Constituirea acestor organe de conducere și decizii cu dublă natură — de partid și de stat, care întrunesc prin conținutul și atribuțiile lor, caracterul de organe de partid și de stat, au dus la întărirea caracterului unitar al conducerii, la eliminarea paralelismelor și suprapunerilor dintre organele de partid, de stat și obștești.

Măsuri importante au fost adoptate pe linia perfecționării structurii și îmbogățirii activității consiliilor populare — organe locale ale puterii de stat, alese pe bază de vot universal, egal, direct și secret. Noua lege a consiliilor populare din 1968, cu modificările aduse în 1976, a asigurat creșterea atribuțiilor consiliilor populare de toate categoriile, sporirea rolului sesiunilor, a comisiilor permanente și de deputaților, o mai activă participare a cetățenilor la activitatea consiliilor populare și a comitetelor lor executive prin comisiile permanente și comitetele cetățenești. Consiliile populare județene, orașenești, comunale au căpătat o largă autonomie în soluționarea problemelor de interes local, avind, totodată, răspunderea față de întreaga activitate economică-socială din județele și localitățile respective. În vederea îmbunătățirii conducerii unitare și democratice a consiliilor populare a fost creat în 1973, pe baza indicațiilor Conferinței Naționale a P.C.R. din 1972, Comitetul pentru Problemele Consiliilor populare — organ de partid și de stat cu caracter deliberativ, care are sarcina de a analiza și dezbate problemele majore ale dezvoltării economico-sociale a județelor, municipiilor, orașelor și comunelor, de a îndruma, orienta și controla activitatea consiliilor populare.

Rolul consiliilor populare a fost ridicat la un nivel superior prin instituționalizarea, în 1973, a Congresului deputaților consiliilor populare județene, a Conferinței pe țară a președinților consiliilor populare comunale și orașenești, a conferințelor județene ale președinților consiliilor populare municipale, orașenești și comunale. Congresul se convoacă odată la 5 ani și dezbate principalele probleme ale dezvoltării țării, inclusiv planul de dezvoltare economică-socială ; conferința pe țară a președinților se întrunește din 4 în 4 ani, iar conferințele județene din 2 în 2 ani. Primele conferințe județene ale consiliilor populare s-au ținut la începutul anului 1976, fiind urmate de primul Congres al consiliilor populare, care, reunind pentru prima oară în istoria țării deputații consiliilor populare județene și al municipiului București, precum și președinții consiliilor populare municipale, orașenești și comunale din toată țara, a marcat un eveniment de însemnătate istorică în afirmarea democrației socialiste în activitatea organelor locale.

În 1976 a fost instituită Camera legislativă a consiliilor populare, organ permanent, deliberativ al consiliilor populare, alcătuit din deputați — membri ai comitetelor executive ale consiliilor populare județene și al municipiului București. Camera legislativă analizează problemele de bază ale dezvoltării economico-sociale a județelor, municipiilor, orașelor și comunelor, dezbate și votează, înainte de a fi supuse adoptării Marii Adunări Naționale, proiectele de legi referitoare la dezvoltarea unităților administrativ-teritoriale, face propuneri pe asemenea probleme Marii Adunări Naționale, Consiliului de Stat sau Președintelui Republicii Socialiste România.

Pe linia perfecționării organelor centrale și locale ale administrației de stat au fost adoptate măsuri prin care s-au stabilit norme unitare de structură ale organelor centrale și locale de stat, ale unităților economice, de învățământ, de cercetare științifică și din alte domenii. S-au adoptat măsuri de perfecționare a activității tribunalelor și procuraturii. Alegerea judecătorilor și procurorilor de către consiliile populare a dus la întărirea controlului organelor puterii asupra justiției, chemată să asigure realizarea și respectarea legalității socialiste. De asemenea, măsurile adoptate de partid și guvern pentru reabilitarea celor condamnați pe nedrept într-o anumită perioadă a edificării socialismului, pentru îmbunătățirea activității organelor de securitate ale Ministerului de Interne, pentru lichidarea cauzelor care au generat stările de lucruri din trecut — cînd acestea acționau pe deasupra partidului și statului —, precum și perfecționarea legislației, dezvoltarea democrației socialiste au asigurat condițiile îndeplinirii de către organele Ministerului de Interne, ale Ministerului Justiției a activităților în concordanță strictă cu prevederile legilor țării, ale legalității socialiste. În cadrul Ministerului de Interne a fost constituit Consiliul Securității Statului, organ colectiv care dezbate și adoptă hotărâri în problemele importante ale activității ministerului.

În ansamblul preocupărilor pentru perfecționarea vieții de stat, Partidul Comunist Român a acordat atenție conducerii și organizării forțelor noastre armate, chemate să servească interesele poporului, să apere independența și suveranitatea țării. În acest scop a fost creat Consiliul Apărării Republicii Socialiste România, organ deliberativ care are ca sarcină fundamentală examinarea, coordonarea și soluționa-

rea principalelor probleme în domeniul apărării țării și asigurării securității statului în timp de pace, cît și de război. El stabilește concepția fundamentală a sistemului de apărare a țării, aprobă măsurile privind organizarea, dotarea, pregătirea forțelor armate și a gărzilor patriotice, constituite în 1968, alcătuite din muncitori, țărani și intelectuali, asigură coordonarea forțelor și acțiunilor după un plan unic și îndreptarea lor spre apărarea păcii. Potrivit reglementărilor legale, Consiliul Apărării răspunde pentru întreaga sa activitate în fața Comitetului Central al P.C.R. și în fața Marii Adunări Naționale. Constituția Republicii Socialiste România și Legea privind organizarea apărării naționale admit numai un război de apărare¹⁰.

Acționînd consecvent în vederea adîncirii democrației socialiste în toate compartimentele vieții sociale, Partidul Comunist Român a elaborat la cel de-al IX-lea Congres și la Conferința Națională din 1967 un program unitar de măsuri cu privire la perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale fundamentată pe baza cerințelor legilor obiective, inclusiv a legii valorii. În acest sens, P.C.R. a respins, atît concepțiile care promovează centralismul excesiv, care nu ține seama de legile economice obiective, încorsetează inițiativa și răspunderea unităților economice, cît și concepțiile după care producția materială ar trebui să se regleze spontan, pe baza impulsurilor pieței, ignorînd rolul factorului conștient în conducerea activității economice și sociale. În elaborarea măsurilor pentru perfecționarea organizării, conducerii și planificării economice, Partidul Comunist Român a ținut seama totodată de faptul că „dezvoltarea planică este una dintre cele mai importante legități obiective ale economiei socialiste”.

Măsurile de perfecționare a planificării economiei naționale au urmărit asigurarea simultană a creșterii rolului planului în dirijarea proceselor economico-sociale și sporirea atribuțiilor și răspunderii unităților de bază. Păstrînd principiul conducerii unitare a societății noastre pe baza planului unic, ele au vizat extinderea autonomiei unităților economice de bază în toate domeniile de activitate, lărgirea atribuțiilor lor și mărirea răspunderilor în elaborarea și îndeplinirea planului, folosirea unor metode superioare de fundamentare a planurilor, creșterea rolului pirghiilor economico-financiare, apropierea conducerii centrale de producție etc.

Potrivit Directivelor cu privire la perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale, aprobate de Conferința Națională a partidului din 1967, accentul principal în munca de planificare s-a pus pe unitățile economice, pe activitatea de elaborare a propunerilor de plan de către întreprinderi și centrale — nucleele de bază ale economiei naționale —, intronîndu-se practic principiul elaborării planului de jos în sus, îmbinarea strînsă a studiilor și propunerilor unităților economice cu cele ale organelor centrale de conducere, care au viziunea de ansamblu a economiei. Planul cincinal pe 1966—1970 a fost defalcat pe ani, ramuri și unități economice, ceea ce a asigurat o mai mare elasticitate, operativitate și eficiență mecanismului de conducere planificată, creșterea rolului planului, o îmbinare mai strînsă între activitatea de planificare curentă și cea de perspectivă.

Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972 a stabilit ca planul de dezvoltare economico-socială să poarte denumirea de plan național unic de dezvoltare economico-socială a României, denumire ce reflectă sfera lui atotcuprinzătoare. Planul național unic are caracter de directivă, prevederile sale fiind obligatorii pentru toate compartimentele economiei naționale.

În vederea asigurării condițiilor realizării depline a rolului planului național unic — ca instrument principal în orientarea tuturor resurselor materiale și umane ale țării în direcțiile hotărîtoare pentru progresul rapid al forțelor de producție, pentru dezvoltarea armonioasă, echilibrată a economiei naționale — o deosebită importanță a avut hotărîrea adoptată de Congresul al XI-lea al partidului de a se elabora planul național unic în profil de ramură, în profil departamental și în profil teritorial.

Concomitent, ca urmare a măsurilor adoptate pe baza hotărîrilor Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1967, întreaga activitate de conducere a industriei republicane a fost organizată pe trei verigi fundamentale, cu atribuții și răspunderi bine determinate, și anume: întreprinderea, centrala industrială, ministerul economic de ramură. Procesul de constituire a centrelor industriale, mari unități autonome de producție, a început în 1969 și a fost determinat de necesitatea concentrării, specializării și cooperării în producție, a creării unor unități economice puternice, eficiente, complexe, care să corespundă exigențelor revoluției tehnico-stiințifice moderne. Prin crearea centrelor industriale s-a trecut de la o structură

¹⁰ Legea nr. 14/1972 privind organizarea apărării naționale a Republicii Socialiste România, în „Buletinul Oficial”, Partea I, nr. 160 din 29 decembrie 1972.

de natură esențialmente administrativă — direcțiile generale de ramură din ministerele economice, la o structură organizatorică, fundată pe criterii economice.

Pe baza concluziilor desprinse din aplicarea hotărârilor Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1967 și a propunerilor venite din partea producătorilor înșiși, Marea Adunare Națională a adoptat Legea cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat¹¹, potrivit căreia conducerea întreprinderilor se realizează pe baza principiului conducerii colective, prin participarea nemijlocită a muncitorilor și a celorlalți oameni ai muncii la dezbaterile și soluționarea problemelor activității economico-sociale a unității, la elaborarea și înfăptuirea măsurilor necesare pentru îndeplinirea sarcinilor de plan, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale întregului colectiv. Organele prin care se exercită conducerea colectivă din unitățile economice de stat sînt: consiliul oamenilor muncii și adunarea generală a oamenilor muncii, ca forme superioare de conducere colectivă. Organele de conducere colectivă au caracter deliberativ, de lucru, ele fiind îndrituite să ia hotărâri cu valabilitate legală în toate problemele esențiale ale activității pe care o conduc. „Privim organismele colective de muncă, consiliile oamenilor muncii, adunările generale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca forme de dezvoltare a autoconducerii muncitorești, de manifestare a răspunderii fiecărui colectiv pentru buna gospodărire a mijloacelor financiare și materiale ce îi sînt încredințate — ca parte a avuției generale a întregului nostru popor“¹².

În vederea adîncirii democrației economice, parte integrantă a democratismului societății socialiste românești, a creșterii rolului clasei muncitoare, al oamenilor muncii în conducerea nemijlocită a economiei, a fost instituționalizat, în 1977, Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi, for suprem de conducere a activității din aceste domenii, și s-a constituit Consiliul Național al Oamenilor Muncii — organisme larg reprezentative ale clasei muncitoare și ale celorlalți oameni ai muncii. Potrivit Legii privind Congresul consiliilor oamenilor muncii și Consiliul Național al Oamenilor Muncii din industrie, construcții și transporturi, Congresul dezbate problemele fundamentale ale dezvoltării economiei, căile și mijloacele de înfăptuire a sarcinilor cuprinse în Programul partidului, în planul național unic de dezvoltare economică și socială, problemele perfecționării autoconducerii muncitorești, ale dezvoltării continue a muncii și conducerii colective.

În lumina hotărârilor Conferinței Naționale a partidului din 1967, a Congresului al X-lea al partidului, agricultura a fost integrată, ca și celelalte ramuri ale producției materiale, în planul național unic, ceea ce permite dezvoltarea ei în ritmurile și proporțiile cerute de nevoile întregii economii. A fost perfecționată conducerea, planificarea și organizarea muncii în unitățile agricole de stat și cooperatiste, instituindu-se principiul muncii și conducerii colective.

În cadrul măsurilor luate de partid și de stat pentru îmbunătățirea conducerii agriculturii, îndeosebi a celei cooperatiste, un loc important îl ocupă constituirea, la Congresul cooperativelor agricole de producție din 7—9 martie 1966, a Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție și a uniunilor județene, organizații economice obștești reprezentative ale țăranimii, care desfășoară o activitate organizatorică și politică legată de realizarea planurilor de producție, de organizarea și îndrumarea activității consiliilor intercooperatiste, a consiliilor și adunărilor generale din cooperative; asigură funcționarea normală a organelor de conducere din consiliile intercooperatiste și din cooperative.

Pentru a răspunde nevoii resimțite de cooperativele agricole de producție de a-și reuni forțele în vederea utilizării mai raționale a fondurilor de investiții, a forței de muncă, a mijloacelor mecanice, a specialiștilor, a creșterii eficienței economice și consolidării fiecărei cooperative, au fost organizate, începînd cu anul 1970, consiliile intercooperatiste de cooperare și specializare, organisme de coordonare a activității cooperativelor. În aceleași timp, au fost concepute o seamă de forme de extindere și adîncire a cooperării dintre cooperativele agricole de producție și întreprinderile agricole de stat și alte unități economice de stat sau cu unități ale cooperatiei de consum și meșteșugărești.

Acționîndu-se pentru continuarea adîncirii a democrației socialiste, la Congresul consiliilor de conducere a unităților agricole socialiste, a întregii țăranimii, care și-a desfășurat lucrările între 18—20 aprilie 1977, s-a hotărît instituționalizarea Congresului consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țăranimii și Consiliului Național al Agriculturii, organisme reprezentative ale tuturor oamenilor

¹¹ Legea nr. 11/1971 cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, în „Buletinul Oficial“ nr. 130 din 21 octombrie 1971.

¹² Nicolae Ceaușescu, Cuvîntare la sesiunea de constituire a Consiliului Național al Oamenilor Muncii, 13 octombrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 7—8.

muncii din agricultură, menite să realizeze o cit mai bună coordonare a întregii activități din acest domeniu. Congresul se întrunește o dată la cinci ani. În cadrul Congresului își desfășoară lucrările Congresul Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție, conferințele consiliilor oamenilor muncii din întreprinderile agricole de stat, din stațiunile pentru mecanizarea agriculturii și consfătuirea producătorilor agricoli din localitățile necooperativizate.

Congresul consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărâni adoptă hotărâri obligatorii pentru toate organele de conducere colectivă ale unităților și organizațiilor de stat, cooperatiste și a celorlalte organizații obștești din domeniul agriculturii, pentru toți producătorii agricoli. Congresul are, ca organ de largă reprezentare cu activitate permanentă, Consiliul Național al Agriculturii.

O caracteristică a dezvoltării democrației socialiste în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate este strinsa imbinare a caracterului statal cu cel obștesc în îndeplinirea diverselor sarcini politice, economice, culturale. Sindicatele au reprezentanți în guvern, consiliile ministeriale, organele de conducere ale unităților economice; primul secretar al U.T.C. este membru al guvernului, iar reprezentanții Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România participă la activitatea senatelor și consiliilor universitare. În afară de larga participare a reprezentanților organizațiilor obștești în cadrul unor organe de stat, procesul de continuă împlinire a activității de stat și obștești se realizează și prin înființarea unor organe de stat cu caracter obștesc (cum este Consiliul Național pentru Educație Fizică și Sport), precum și prin activitatea de sprijinire a unor organe de stat de către organe obștești. În cadrul acestei ultime categorii se înscriu o serie de comitete de cetățeni (comitete de cetățeni pentru lucrări de interes obștesc executate prin contribuții bănești și în muncă, comitetele de gospodărire a pădurilor comunale, asociațiile de pășunat, comitetele de părinți din școli, comitetele asociațiilor de locatari etc.) care sprijină activitatea organelor locale ale administrației de stat. Alte forme organizatorice de activizare a maselor, cu o deosebită pondere în influențarea comportamentului cetățenilor în vederea apărării avutului obștesc, respectării legilor și a normelor de conviețuire socială, sint echipele de control obștesc, consiliile de control muncitoreasc al activității economico-sociale.

În viziunea Partidului Comunist Român esența democratică a organizării și funcționării statului socialist constă în participarea maselor la rezolvarea treburilor de stat. Pornim, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, de la principiul că „dezvoltarea democrației socialiste, făurirea conștientă de către popor a propriei sale istorii constituie o necesitate obiectivă a edificării noii orînduiri. Numai împreună cu întregul popor vom asigura victoria societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului pe pămîntul României”¹³. Un rol deosebit în asigurarea participării organizate a întregului popor la conducerea societății revine Frontului Unității Socialiste, creat în octombrie 1968. Frontul Unității Socialiste — care unește în rîndurile sale, sub conducerea partidului, organizații de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile naționalităților conlocuitoare, uniunile creatorilor, asociațiile și societățile științifice, cultural-artistice și sportive, culte etc. — este organizat și își desfășoară activitatea pe baza principiului teritorial, a principiilor centralismului democratic și al muncii și conducerii colective. Forul suprem al F.U.S. este Congresul, care are loc odată la 5 ani. Între Congrese activitatea este condusă de Consiliul Național, iar între plenarele Consiliului, de Biroul Executiv. Pe plan local, forul de conducere a activității Frontului Unității Socialiste este conferința județeană, municipală, orășenească, comună, respectiv adunarea generală satească; în intervalul dintre acestea, consiliile locale, iar între plenarele consiliilor, birourile executive.

La sate, forma de organizare a F.U.S. este organizația satească, din care practic fac parte toți locuitorii, acționînd, astfel, ca for al obștii din localitatea respectivă.

Dezvoltarea continuă a democrației socialiste, valorificarea plenară a energiei creatorilor ale naționalităților conlocuitoare, în cadrul efortului constructiv al întregii noastre societăți, a condus la constituirea unor organisme cu caracter reprezentativ ale acestora: Consiliile oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlo-

¹³ Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1975, p. 90.

cuitoare (maghiari, germani, sirbi, ucraineni) *. Ele asigură participarea mai intensă a naționalităților conlocuitoare, alături de poporul român, sub conducerea partidului, la întreaga viață economică, politică și culturală a patriei, contribuie la întărirea unității întregului popor în lupta pentru socialism.

Experiența arată că numai asigurând o conducere științifică și democratică, partidul poate cunoaște stările de fapt, contradicțiile și greutățile ce se ivesc, că numai printr-o legătură strinsă cu masele, cu sprijinul efectiv al oamenilor muncii există garanția desfășurării normale a întregului proces de edificare a societății socialiste. „În condițiile actuale, o conducere bună — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu se mai poate realiza fără o comunicare tot mai strinsă cu masele populare. Aceasta constituie, de altfel, una din expresiile cele mai directe ale democrației înseși“. În acest scop au fost instituționalizate congresele, conferințele, consfăturile la nivel național, care dezbate problemele fundamentale economice, sociale, ideologice, științifice, culturale, etc ; au fost create, totodată, organisme democratice la nivel național, cu caracter permanent — Consiliul Național al oamenilor muncii, Consiliul Național al Agriculturii, Camera Legislativă a Consiliilor populare. Au intrat în practica curentă a vieții societății socialiste românești forme democratice de activitate, ca dezbaterile publice a celor mai importante proiecte de legi și hotărâri de partid ; consultarea frecventă a specialiștilor, a celorlalți oameni ai muncii asupra problemelor de interes național ; întâlnirile conducerii de partid și de stat, cu oamenii muncii, vizitele de lucru în întreprinderi, instituții, școli, universități etc. Secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu alți tovarăși din conducerea de partid și de stat, efectuează periodic vizite de lucru în toate județele țării, în întreprinderi și instituții de la orașe și sate. Cu acest prilej conducerea partidului, în contact direct cu realitățile, analizează împreună cu cadre de partid și de stat, cu specialiști și cetățeni, numeroase aspecte de activități economico-sociale și cultural-educative, se consultă cu masele asupra căilor și metodelor celor mai bune de realizare a sarcinilor privind edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. În felul acesta democrația noastră socialistă a devenit cadru unitar permanent de afirmare a unității politice a întregului popor, pe baza comunității intereselor și năzuințelor tuturor oamenilor muncii, asigurând manifestarea plenară a personalității umane, a potențelor creatoare ale omului societății noastre.

IV. ÎNTĂRIREA ROLULUI CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI ÎN SOCIETATEA SOCIALISTĂ MULTILATERAL DEZVOLTATĂ

Procesul de trecere a României în noua etapă de edificare a socialismului a necesitat în mod obiectiv ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a întregului mecanism de conducere, a sporit răspunderea Partidului Comunist Român — partid de guvernământ, în conducerea societății. În acest sens Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului au situat la loc de frunte problemele ridicării nivelului de conducere științifică a societății, pe baza cunoașterii ample și profunde a realităților social-economice și politice interne și internaționale, a adîncirii continue a democrației socialiste, a perfecționării formelor și metodelor de conducere.

În dezvoltarea Partidului Comunist Român, a rolului său de forță politică conducătoare în viața politică și socială a țării, în întărirea legăturilor sale cu masele largi populare, anii 1965—1975 se înscriu ca o etapă distinctă, deosebit de bogată în realizări.

Deschiderea spre această etapă istorică, de excepțională însemnătate în viața întregii națiuni, a fost făcută de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

* În România au fost constituite și desfășoară o activitate permanentă următoarele consilii ale oamenilor muncii de alte naționalități : Consiliul oamenilor muncii de naționalitate maghiară din R. S. România ; Consiliul oamenilor muncii de naționalitate germană din R. S. România ; Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sîrbă din județul Timiș, Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sîrbă din județul Caraș-Severin ; Consiliul oamenilor muncii de naționalitate ucraineană din județul Suceava ; Consiliul oamenilor muncii de naționalitate ucraineană din județul Maramureș.

Linia trasată de Congresul al IX-lea a fost continuată pe un plan superior la Congresul X și la cel de-al XI-lea Congres al partidului, desfășurat în zilele de 25—28 noiembrie 1974.

Partidul Comunist Român, preocupându-se de asigurarea conducerii societății la un nivel calitativ superior, a acordat o atenție deosebită întăririi rindurilor sale cu cei mai buni oameni ai muncii din toate domeniile de activitate, perfecționării activității sale politice, organizatorice, ideologice și teoretice, dezvoltării democrației interne de partid, întăririi legăturilor sale cu masele. În acest sens o semnificație deosebită au avut măsurile adoptate de Congresul al IX-lea al partidului pentru întărirea și traducerea în viață a principiului conducerii și al muncii colective în toate verigile de partid — de la organizațiile de bază pînă la organele Comitetului Central —, cit și în activitatea organizațiilor obștești și în aparatul de stat.

Congresul a hotărît — la propunerea Comitetului Central — ca membrilor de partid care în anii regimului burghez au desfășurat activitate permanentă în mișcarea revoluționară, fără a fi fost atunci membri de partid și au avut o comportare demnă în fața dușmanului de clasă să li se acorde vechimea în partid din momentul intrării lor în mișcarea revoluționară. De asemenea, ținînd seama că Partidul Comunist Român este rezultatul unirii partidului comunist cu partidul social-democrat, Congresul a hotărît să acorde vechimea în partid tuturor membrilor de partid care au făcut parte din Partidul Social-Democrat și Partidul socialist, de la data înscrierii lor în aceste partide.

La Congresul al IX-lea al P.C.R., în funcția de secretar general al C.C. al Partidului a fost ales tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Una din preocupările esențiale ale Partidului Comunist Român după cel de al IX-lea Congres a fost înlăturarea completă a unor metode și practici negative, folosite în trecut, în activitatea partidului. Pe această linie C.C. al P.C.R. a examinat, în mai multe rinduri, o serie de greșeli, abuzuri și ilegalități săvîrșite într-o anumită perioadă a activității partidului și statului, care au costat viața unor activiști de seamă ai partidului. În urma unei temeinice analize, Plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1968 a adoptat hotărîrea de reabilitare a acestora, considerînd că acuzațiile ce li se aduseseră la timpul respectiv au fost neîntemeiate.

Congresul al X-lea al P.C.R., prin hotărîrile adoptate, a marcat o etapă nouă, calitativ superioară în activitatea partidului nostru. Statutul adoptat de Congres a cuprins o serie de prevederi menite să adîncească democrația internă de partid, disciplina de partid, să asigure stimularea inițiativei creatoare a tuturor organizațiilor și membrilor de partid. De asemenea, a prevăzut sporirea răspunderilor și atribuțiilor ce revin comitetelor județene, municipale, orașenești și comunale, obligativitatea ca organele de partid să supună în prealabil unei largi dezbateri în organizațiile de partid și cu oamenii muncii principalele măsuri privind activitatea economică și social-culturală ce urmează a fi adoptate, dreptul adunărilor și conferințelor de partid de a discuta și propune candidați pentru organele de partid imediat superioare, inclusiv pentru Comitetul Central¹⁴. În lumina acelorasi principii democratice, Statutul a prevăzut ca forumul suprem al partidului — Congresul — să aleagă pe secretarul general al partidului astfel încît decizia să reflecte voința întregului partid. Congresul a hotărît reînstituirea funcției de secretar general al partidului, reluînd astfel o tradiție mai veche a partidului nostru. În funcția de secretar general al Partidului Comunist Român a fost ales tovarășul Nicolae Ceaușescu.

După Congresul al X-lea, s-a aplicat cu mai multă consecvență principiul muncii colective, s-a dezvoltat democrația de partid. Problemele de bază ale politicii partidului au fost larg dezbătute cu activul și cu întregul partid, hotărîrile adoptate fiind expresia voinței colective a tuturor comunistilor. Formarea, pe lîngă organele locale și la Comitetul Central, a comisiilor pe probleme în diferite domenii a avut un rol însemnat în dezbaterile și elaborarea celor mai importante hotărîri, în participarea la activitatea de conducere a membrilor organelor de partid, a întregului activ.

Partidul a desfășurat o vastă activitate și pe un plan superior pentru pregătirea politică, ideologică, culturală și de specialitate a membrilor de partid, dezvoltarea spiritului partinic și a simțului lor de răspundere, pentru intensificarea educației comuniste. În acest context se înscriu hotărîrile plenarei C.C. al P.C.R. din februarie 1971 referitoare la pregătirea și reciclarea cadrelor, la creșterea exigențelor față de calitățile moral-politice și profesionale ale comunistilor.

Acționînd pentru întărirea legăturilor sale cu masele, Partidul Comunist Român s-a preocupat, în perioada analizată de creșterea rolului și extinderea atribuțiilor în viața socială a organizațiilor de masă și obștești — sindicatele, organizațiile

¹⁴ Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român. 6—12 august 1969, Editura politică, București, 1969, p. 717—736.

de tineret, uniunile cooperatiste, mișcarea de femei, uniunile de creație, asociațiile științifice și profesionale etc. În acest sens a avut loc o perfecționare a structurii și funcționalității organizațiilor obștești, urmărindu-se adâncirea bazelor democratice ale vieții lor interne, cit și creșterea eficienței muncii lor, înlăturarea paralelismelor dintre activitatea de stat și obștească.

Reprezentînd uniuni sau asocieri liber consimțite a milioane de oameni ai muncii, organizațiile de masă și obștești ce-și desfășoară activitatea pe baza liniei politice generale a partidului — au un rol important în antrenarea maselor la rezolvarea treburilor de stat și obștești. Astfel, Programul P.C.R. subliniază că acestea „sînt chemate să acționeze pentru unirea eforturilor tuturor oamenilor muncii în vederea traducerii în viață a programului partidului, să desfășoare o amplă activitate de educație socialistă și comunistă a maselor, să participe nemijlocit la rezolvarea multiplexelor probleme ale vieții și muncii oamenilor, ale dezvoltării generale a societății”¹⁵.

Militînd consecvent pentru accentuarea laturii democratice subsumate de centralismul democratic, partidul a învederat necesitatea întăririi autonomiei sindicale, în cadrul fiecărei întreprinderi și instituții. Sindicatelor le-au fost conferite sarcini importante privind organizarea adunărilor generale ale oamenilor muncii, înfăptuirea principiilor socialiste de retribuție a muncii, soluționarea problemelor legate de protecția muncii și ocrotirea sănătății, elaborarea legilor și măsurilor privind condițiile de muncă și de viață, organizarea controlului muncitoresc, apărarea intereselor oamenilor muncii.

Apreciînd rolul tot mai important pe care tineretul îl are în diferite domenii ale vieții sociale, Partidul Comunist Român a inițiat acțiuni în vederea creșterii atribuțiilor și perfecționării formelor și metodelor de muncă ale Uniunii Tineretului Comunist, care cuprindea, în anul 1976, peste 2,5 milioane de tineri. Astfel, reprezentanții U.T.C. fac parte, de drept, din diferite organe de stat, de la guvern pînă la unitățile economice și de învățămînt. S-au adus totodată, îmbunătățiri activității obștești a studențimii prin organizarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România — parte componentă a Uniunii Tineretului Comunist, formă specifică de organizare a U.T.C.-ului în învățămîntul superior.

În concordanță cu cerințele de perfecționare a relațiilor sociale și a formelor de participare a membrilor societății la activitatea economică, politică, socială, mișcarea de femei și-a diversificat și lărgit activitatea de atragere a maselor la conducerea societății. Structura organizatorică a mișcării de femei este astfel alcătuită încît să asigure reprezentarea intereselor femeilor la toate nivelurile organismului social: Consiliul Național al Femeilor din R.S. România, comitetele județene, municipale, orașenești și comunale. Președinta Consiliului Național al Femeilor este, de drept, membră a guvernului. Forma organizatorică de bază o reprezintă comisiile de femei din întreprinderi și instituții, organizate pe lîngă comitetele sindicatelor, comisiile de femei din cooperativele agricole de producție și din cele meșteșugărești, comisiile de femei din cartiere și, respectiv, din satele necooperativizate. Comisiile au sarcini specifice unităților în care funcționează.

Urmare firească a devotamentului și clarviziunii cu care P.C.R. conduce destinele poporului român spre culmile înalte ale civilizației socialiste, rîndurile sale au crescut continuu. Astfel, dacă în 1955 număra 595 389 membri, în 1960 — 834 600 membri, în 1965 — 1 450 000 membri, în 1974 — 2 480 000 membri, în anul 1977 numărul membrilor de partid a ajuns la 2 700 000. În perioada 1955—1977, rîndurile Partidului Comunist Român au crescut, deci, de peste 4,5 ori. Partidul comunist a acționat și acționează pentru ridicarea la un nivel tot mai înalt a calității de membru de partid. Sub acest aspect remarcăm hotărîrea Congresului al XI-lea al P.C.R. ca la primirea în rîndurile Partidului Comunist Român fiecare membru de partid să semneze „Angajamentul solemn”, ale cărui prevederi sînt cuprinse în mod organic în Statutul P.C.R. precum și adoptarea de același Congres, al XI-lea, a „Codului principiilor și normelor muncii și vieții comuniștilor, ale eticii și echității socialiste”.

Partidul Comunist Român dispune de o rețea densă de organizații de partid, care activează în toate uzinele, fabricile, șantierele, unitățile socialiste din agricultură, în instituțiile de învățămînt, știință, artă, în toate compartimentele vieții sociale.

Organizarea P.C.R. pe principiul teritorial și al locului de muncă creează partidului posibilitatea ca prin intermediul organizațiilor sale să realizeze legături permanente, nemijlocite cu clasa muncitoare, cu țărâimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii, asigură prezența comuniștilor acolo unde masele de oameni ai muncii făuresc bunurile materiale și valorile spirituale ale societății, conducându-le și mobilizându-le la înfăptuirea politicii partidului.

Realitate obiectivă, întărită zi de zi de adeziunea deplină a maselor largi de oameni ai muncii, conducerea de către partid a tuturor domeniilor și sectoarelor de activitate, ridicarea continuă a nivelului calitativ al acestei conduceri reprezintă în același timp o necesitate imperioasă a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

La baza activității sale, Partidul Comunist Român situează în mod consecvent principiile conducerii științifice, care „țin seama de caracterul noii orinduirii, de necesitatea asigurării participării la conducerea vieții economico-sociale a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, de imperativul dezvoltării și adâncirii democrației socialiste, de țelurile fundamentale ale socialismului și comunismului”. Partidul acordă o mare atenție fundamentării multiplelor probleme ale științei conducerii societății socialiste, relevă necesitatea însușirii bazelor acestei științe de către cadrele de partid și de stat.

În vederea realizării conducerii științifice a societății, partidul — așa cum prevede Programul P.C.R. — acționează în următoarele direcții : a) cunoașterea profundă a proceselor economice și sociale, a realităților concrete din țară, realizarea, pe această bază, a unor previziuni clare asupra dezvoltării în perspectivă a societății ; b) organizarea corespunzătoare și asigurarea funcționării ireproșabile a tuturor sectoarelor de activitate ; c) realizarea unei bune cunoașteri și repartizări a forțelor materiale și umane în toate sectoarele ; d) asigurarea unui raport just în repartizarea forțelor de muncă între diferitele sectoare de activitate economico-socială ; e) reducerea treptată, pe măsura introducerii metodelor moderne de conducere și de calcul, a personalului administrativ-funcționăresc, reinnoirea continuă a acestui personal, asigurarea, în special în domeniile planificării, concepției și sintezei economice, a unei rotații sistematice, a unui flux continuu al cadrelor din producție spre aceste sectoare și invers ; f) întărirea controlului obștesc al maselor populare și organizarea unui control sistematic și a unei bune evidențe în toate sectoarele vieții economico-sociale ; g) repartizarea corespunzătoare a cadrelor și aplicarea principiului concursului în promovarea acestora ; h) organizarea controlului sistematic și a evidenței în toate sectoarele vieții economico-sociale ; i) realizarea unei depline unități de concepție și acțiune la toate nivelurile activității sociale, astfel ca întregul organism al societății să funcționeze cu maximă precizie și operativitate ; j) cunoașterea permanentă a contradicțiilor ce acționează în societate și luarea la timp a măsurilor corespunzătoare pentru soluționarea lor ; k) consultarea largă a colectivelor de muncă din toate domeniile, perfecționarea continuă a cadrului de participare a maselor la elaborarea și adoptarea hotărârilor, adâncirea democrației socialiste ; l) promovarea largă în munca de organizare și conducere a societății a metodelor moderne de analiză, decizie și prelucrare automată a datelor. Toate aceste direcții de acțiune sînt integrate într-o concepție unitară, care are în vedere faptul că întregul organism al societății trebuie să funcționeze cu maximă precizie și operativitate.

V. ACTIVITATEA IDEOLOGICĂ PENTRU EDUCAREA OAMENILOR MUNCII ÎN SPIRITUL CONCEPȚIEI REVOLUȚIONARE DESPRE LUME ȘI VIAȚĂ A PARTIDULUI

În opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, Partidul Comunist Român îmbină indisolubil preocupările pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale cu activitatea ideologico-educativă pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor, pentru formarea omului nou. Atenția deosebită acordată de partid activității educative este determinată de concepția sa potrivit căreia aceasta reprezintă o componentă inseparabilă, un factor de prim ordin în transformarea revoluționară a societății, în edificarea noii orinduirii. Caracteristic pentru etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră este faptul că omul, necesitățile sale materiale și spirituale, afirmarea plenară a personalității umane se situează în

centrul preocupărilor partidului și statului. Documentele Congreselor al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului, Programul P.C.R., fundamentind obiectivele de dezvoltare multilaterală a societății noastre socialiste și ale înaintării spre comunism au reliefat cu putere rolul crescând al conștiinței socialiste, al formării omului nou, ca scop fundamental al întregii activități politico-ideologice, parte integrantă a operei de edificare a comunismului în România. Prin documentele sale programatice, în care a demonstrat capacitatea de a dezvolta și aplica în chip creator socialismul științific, de a soluționa într-un spirit științific problemele edificării societății socialiste, P.C.R. a elaborat o concepție teoretică și practică unitară în cadrul căreia a instituit orientări și în domeniul ideologic și cultural. Partidul Comunist Român a pornit de la ideea că menirea istorică a socialismului este nu numai de a elibera omul de asuprire și exploatare, de a asigura bunăstarea lui materială, ci de a făuri o civilizație spirituală superioară, care nu se poate realiza decât prin formarea unui om nou, cu o înaltă conștiință și pregătire culturală și profesională, cu un profil moral-politic înaintat.

În perfecționarea activității ideologice, politice și cultural-educative un rol de cea mai mare importanță au avut orientările stabilite de Plenara Comitetului Central al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 care a elaborat un Program ideologic de largă perspectivă, avînd drept obiectiv fundamental ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. Elementele constitutive ale acestui program statuat de Plenară se regăsesc în documentele Conferinței Naționale a partidului din iulie 1972, ale Congresului al XI-lea, sînt înmănunchate și sintetizate într-o concepție unitară și dezvoltate creator în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Programul înfățișează — în spiritul concepției revoluționare despre lume și viață, a materialismului dialectic și istoric — într-o formă încheiată, unitară, gîndirea teoretică, ideologică și politică a Partidului Comunist Român. El prefigurează procesele sociale ce vor avea loc în viitoarele decenii în societatea românească și aduce aprecieri, concluzii și criterii privitoare la atitudinea partidului nostru față de evoluția vieții internaționale, față de complexe probleme care frămîntă lumea contemporană. „Programul Partidului Comunist Român dă o perspectivă clară luptei pentru edificarea noii orînduirii sociale, pentru dezvoltarea societății omenеști. Acesta oferă o orientare limpede pentru fiecare comunist, pentru fiecare cetățean al patriei noastre...” afirma tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XI-lea al P.C.R.¹⁶

Congresul educației politice și al culturii socialiste, pe baza orientărilor Congresului al XI-lea al partidului, a elaborat programul de largă perspectivă al muncii politico-ideologice și cultural-educative pentru ridicarea conștiinței socialiste și formarea omului nou, pentru afirmarea culturii noastre în acțiunea de elevare spirituală a poporului în concertul culturii universale. În acest scop, P.C.R. consideră că desfășurarea unei permanente activități politico-ideologice și de educație socialistă reprezintă un atribut esențial al exercitării rolului conducător al partidului, o necesitate obiectivă în întreaga perioadă de edificare a socialismului și comunismului. „Partidul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să asigure conducerea și îndrumarea nemijlocită a întregii munci ideologice și teoretice, a întregii educații politice și culturale¹⁷.

Întreaga activitate ideologică și politică-educativă a Partidului Comunist Român se bazează pe concepția revoluționară despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric —, pe Programul P.C.R. adoptat la cel de al XI-lea Congres al Partidului.

Avînd caracter științific, concepția filozofică despre lume și viață a clasei muncitoare conferă unitate de conținut profilului spiritual al omului nou; ea constituie axul în jurul căruia se concentrează trăsăturile specifice constructorului noii orînduirii, elementul esențial al conștiinței socialiste. De aceea și în munca educativă a partidului, după cum se apreciază în Program, „activitatea de clarificare politico-ideologică a maselor, de formare a concepției lor filozofice materialist-dialectice și istorice, a unor convingeri științifice privind materialitatea lumii înconjurătoare” ocupă un loc important. Această activitate are în vedere că însușirea teoriei revo-

¹⁶ Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român. 22—28 noiembrie 1974, Editura politică, București, 1975, p. 80.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976.

luționare a clasei muncitoare nu reprezintă un simplu proces de cunoaștere, ci înarmează partidul și militanții săi, cu „cunoștințele necesare desfășurării acțiunii conștiente de transformare a societății”, pe baza interpretării și folosirii legilor obiective ce guvernează dezvoltarea socială în fiecare etapă dată.

Plecînd de la teza socialismului științific potrivit căreia, modul de viață socială determină modul de gîndire al oamenilor, raporturile dintre ei, nivelul conștiinței lor, partidul nostru vedește un interes permanent pentru perfecționarea cadrului social, de viață, a raporturilor socialiste de producție și a relațiilor dintre oameni, știut fiind faptul că victoria noii orînduiri a desființat numai inegalitatea economică și politică de clasă, fără a soluționa totalitatea problemelor sociale de care este legată înfăptuirea plenară a principiilor socialismului și comunismului.

Punînd la baza muncii politico-educative concepția revoluționară despre lume și viață a clasei muncitoare, Programul partidului trasează un amplu program de acțiune tuturor factorilor educaționali din societatea noastră, în rîndul cărora școala, învățămîntul ocupă un loc central. Educînd generațiile tinere, constructorii conștiinței de mîine ai viitorului comunist al patriei, școala reprezintă factorul principal în pregătirea tinerei generații. Pe temeiul unei analize profunde a etapei consolidării societății socialiste, a bazei sale tehnico-materiale, Congresul al IX-lea al P.C.R. a stabilit ca direcții principale de dezvoltare a învățămîntului: perfecționarea continuă a învățămîntului general obligatoriu care să asigure elevilor o bună pregătire, temeinice cunoștințe de cultură generală, științifice și tehnice; integrarea învățămîntului cu producția și cercetarea, extinderea învățămîntului mediu și sporirea în cadrul său, a ponderii liceelor de specialitate, lărgirea și îmbunătățirea învățămîntului profesional, seral și fără frecvență; perfecționarea programelor, manualelor și a metodelor de predare; întărirea activității de educație patriotică și cetățenească; o mai bună perfecționare, îndrumare și control a corpului didactic etc.

Ținîndu-se seama de faptul că progresul tehnic-științific contemporan, creșterea gradului de complexitate a tehnicilor moderne, cerințele conducerii și organizării științifice a producției și a muncii impun acumularea continuă de cunoștințe, improspătarea lor după terminarea cursurilor obligatorii de învățămînt, a fost creat un sistem național de perfecționare a pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii. De asemenea, a fost organizat un sistem unitar de perfecționare a tuturor cadrelor de partid, de stat și ale organizațiilor de masă. „Partidul — subliniază Programul P.C.R. — va acorda în continuare atenția necesară perfecționării cunoștințelor tuturor oamenilor muncii, organizînd reciclarea periodică în vederea înarmării lor cu cele mai noi cunoștințe. O atenție deosebită se va da ridicării nivelului de pregătire a cadrelor de conducere din toate domeniile de activitate”.

Partidul și statul român pornesc în mod constant de la considerentul că știința constituie factorul primordial al progresului contemporan, că „societatea socialistă multilateral dezvoltată și comunismul nu pot fi edificate decît pe baza celor mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii”, cum subliniază Programul partidului¹⁸.

Conferința pe țară a cercetării științifice și proiectării, desfășurată la București între 24—25 octombrie 1974, Programul partidului au stabilit obiective și sarcini importante pentru știința și cercetarea românească: dezvoltarea corespunzătoare atît a cercetării aplicative, cît și a cercetării fundamentale de perspectivă în strînsă concordanță cu cerințele producției materiale și activității sociale, orientarea cercetării cu prioritate spre cunoașterea și valorificarea imperioasă a tuturor resurselor naturale de care dispune țara; accentuarea cercetării și producerii pe cale sintetică a unor noi materiale necesare economiei naționale; perfecționarea tehnologiilor și descoperirea altora noi ș.a. În viziunea partidului nostru despre rolul social al științei, eficacitatea cercetărilor rămîne o problemă primordială, iar unitatea dintre cele două dimensiuni ale cercetării științifice — teoretică și aplicativă — trebuie concepută într-un sens creator și complex, ce implică în mod efectiv aportul științei la progresul social.

În formarea omului nou, cu o înaltă conștiință revoluționară, un rol deosebit revine creației literar-artistice. Adresîndu-se maselor largi populare, făuritorilor tuturor bunurilor materiale, această creație trebuie să-și aibă izvorul de inspirație în viața și munca acestor mase. În perioada marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale Partidului Comunist Român a fost stimulată preocuparea scriitorilor și a tuturor artiștilor pentru perfecționarea măiestriei, pentru îmbogățirea mijloacelor de exprimare, pentru o continuă inovare creatoare; s-au înlăturat pe deplin unele

¹⁸ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Editura politică, 1975.

metode greșite în îndrumarea literaturii, unele viziuni înguste și păreri rigide cu privire la caracterul artei.

Climatul favorabil, stimulator pe care partidul l-a creat în acest domeniu se afirmă și prin numărul mereu sporit al lucrărilor literare apărute. Scriitorii din toate generațiile, fără deosebire de naționalitate — români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități — au dat societății opere literare de valoare, în toate genurile creației și într-o mare diversitate de stiluri, care poartă amprenta spiritului nou, revoluționar ce animă societatea noastră, a preocupărilor și aspirațiilor poporului, a mărețelor sale succese în edificarea orinduirii socialiste pe pământul României.

Educația socialistă a maselor se află în strinsă relație cu valorificarea moștenirii culturale, cu tradițiile înaintate ale poporului. Cunoașterea trecutului țării noastre reprezintă o forță educativă deosebită, precum și o înaltă obligație de conștiință pentru toți cetățenii patriei noastre. „Numai dacă vom ști să imbinăm în mod armonios trecutul glorios cu prezentul — releva secretarul general al partidului nostru la Plenara C.C. al P.C.R. din noiembrie 1971 — vom reuși să trasăm căile făuririi cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate, să creăm premisele necesare făuririi comunismului în România“. Societatea socialistă multilateral dezvoltată impune, ca o condiție proprie afirmării și dezvoltării sale, cunoașterea creațiilor progresiste ale înaintașilor și răspindirea lor în rândurile maselor de oameni ai muncii. Conștiința socialistă se formează pe solul activităților materiale și spirituale contemporane, dar nu în afara conștiinței culturale istorice, pe care o relevă valorile trecutului. În acest scop au fost intensificate acțiunile de valorificare a gândirii științifice, filozofice, istoriografice, sociologice, a publicisticii, criticii literar-artistice din trecut care au îmbrățișat deopotrivă cultura poporului român și a naționalităților conlocuitoare. În această complexă muncă de valorificare se integrează și activitatea de investigare și cercetare, de pe pozițiile concepției materialist-dialectice și istorice, a istoriei patriei. S-au făcut cercetări aprofundate asupra originilor poporului nostru, a continuității sale pe vatra strămoșească, asupra istoriei mișcării muncitorești și a partidului clasei muncitoare din țara noastră, care au privit fenomenul studiat, cu distincțiile sale în cadrul larg al istoriei țării, circumscrise aceleiași realități istorice. Cunoașterea istoriei constituie în educarea socialistă a maselor un factor important al dezvoltării conștiinței de sine a poporului.

Un permanent obiectiv central al activității ideologice și politico-educative îl constituie educarea comunistilor, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în spiritul patriotismului socialist, al solidarității revoluționare cu popoarele tuturor țărilor socialiste, cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu oamenii muncii de pretutindeni, cu mișcările de eliberare națională, cu toate forțele marelui front antiimperialist. Împletirea strinsă a patriotismului socialist cu solidaritatea internațională militantă constituie o trăsătură neabătută a întregii vieți și activități a Partidului Comunist Român.

Rezultatele activității ideologice și de educare socialistă își găsesc expresia în participarea entuziastă a întregului popor la transpunerea în viață a programului partidului, în atitudinea înaintată manifestată în munca pentru slujirea intereselor generale ale societății, în spiritul și atitudinea hotărâtă cu care oamenii muncii acționează pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate.

VI. RIDICAREA NIVELULUI DE TRAI AL POPORULUI. ACCENTUAREA MUTAȚIILOR CALITATIVE ÎN STRUCTURA SOCIALĂ

Politica generală a Partidului Comunist Român de dezvoltare multilaterală a societății socialiste are drept scop suprem „ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, sporirea gradului de civilizație a vieții întregii societăți“¹⁹. Între dezvoltarea economiei naționale socialiste, complexe și echilibrate, creșterea producției materiale, a productivității muncii sociale, a venitului național și asigurarea unei înalte civilizații materiale și spirituale pentru întregul popor există o legătură indisolubilă.

Experiența construcției socialiste în țara noastră a înlesnit oamenilor muncii să-și formeze convingerea că ridicarea bunăstării poporului, îmbunătățirea condițiilor sale de muncă, de locuit, de sănătate, învățământ și cultură sînt condiționate de perfecționarea continuă a activității economice și sociale, de rezultatele eforturilor creatoare în vederea creșterii puterii economice a țării, a venitului național, destinat atît dezvoltării în ritm accelerat a forțelor de producție, cît și satisfacerii cît mai depline a cerințelor materiale și spirituale ale membrilor societății.

În perioada 1966—1975, ca urmare a alocării unei treimi din venitul național pentru dezvoltare s-a asigurat progresul accelerat al economiei naționale și, totodată, creșterea de circa 2,5 ori a venitului național. Pe această bază venitul național pe locuitor a sporit de la circa 7 670 lei în 1965 la peste 17 000 lei în 1975. Creșterea în ritm rapid a venitului național a creat noi posibilități de sporire și diversificare a mijloacelor și căilor de satisfacere, la un nivel superior, a cerințelor populației. Un rol hotărîtor în realizarea acestui obiectiv îl are sporirea continuă a veniturilor oamenilor muncii pe baza principiului repartitiei după cantitatea și calitatea muncii. Legea retribuiri după cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii, adoptată în 1974, proclamînd munca un drept și, în același timp, o necesitate obiectivă pentru creșterea avuției naționale, prevede pentru fiecare om al muncii, conform principiului, retribuție egală pentru muncă egală. Retribuția medie netă lunară a crescut de la 1028 lei în 1965 la 2 200 în 1976.

Programul privind creșterea retribuției și a altor venituri, a nivelului de trai al populației pe perioada 1976—1980, adoptat de Plenara C.C. al P.C.R. din 28—29 iunie 1977, prevede sporirea, în această perioadă, a retribuției medii nominale nete cu 38% iar a retribuției medii rurale cu 30,2% față de 18—20% cît se prevăzuse în Directivele Congresului al XI-lea. Potrivit prevederilor Programului cresc veniturile tuturor categoriilor sociale, asigurîndu-se totodată creșterea mai rapidă a veniturilor directe. În aceeași perioadă, potrivit prevederilor Programului privind creșterea veniturilor lucrătorilor din agricultura de stat, a țăranimii cooperatiste și ale țăranilor din zona necooperativizată, adoptat de Plenara C.C. al P.C.R. din 28—29 iunie 1977, veniturile reale ale țăranilor cooperatori vor spori, în medie pe o persoană activă, cu circa 30%. „Partidul — se arată în Programul P.C.R. — va urmări, ca pe măsura creșterii producției agricole și dezvoltării cooperativelor, să sporească continuu și veniturile cooperativelor. Veniturile garantate ale cooperativelor vor fi corelate în mod corespunzător cu creșterea retribuției minime în toate sectoarele de activitate. Și în agricultura cooperatistă se va stimula aplicarea veniturilor cooperativelor în strînsă legătură cu sporirea producției”²⁰.

Acționînd împotriva oricăror tendințe de egalitarism mic burghez, partidul și statul s-au preocupat, totodată, pentru asigurarea unor raporturi echitabile între veniturile diferitelor categorii sociale. Ca urmare a măsurilor adoptate, inclusiv noul sistem de retribuție, au așezat pe baze mai judicioase principiul repartitiei, au condus la o mai eficace cointerensare materială. Raportul dintre retribuția maximă și minimă s-a diminuat de la circa 12 ori în 1965 la 5,5 ori în 1975.

În ansamblul politicii partidului și statului de ridicare a nivelului de trai se încadrează și acordarea de credite de către stat pentru construcții și cumpărări de locuințe proprietate personală, cumpărări de mărfuri cu plata în rate, credite pe termen lung și scurt pentru producția agricolă etc.

În etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate — se arată în Programul P.C.R. — „producția bunurilor de consum va asigura satisfacerea tot mai deplină a necesităților oamenilor muncii, stabilite în mod rațional, urmărindu-se totodată, împiedicarea risipei de materii prime și materiale. Se vor crea condiții pentru realizarea unei alimentații în concordanță cu recomandările științei”²¹. Această orientare se oglindește în prevederile programelor speciale privind creșterea bunurilor de consum și dezvoltarea serviciilor adoptate în 1976: Programul privind creșterea producției și desfacerii către populație a bunurilor de consum pe perioada 1976—1980; Programul privind dezvoltarea creșterii animalelor pe perioada 1976—1980; Programul de dezvoltare a prestărilor de servicii către populație pe perioada 1976—1980.

Partidul și statul, preocupîndu-se de aplicarea consecventă a principiului repartitiei după cantitatea și calitatea muncii, au acordat atenție sporirii fondurilor sociale de consum destinate dezvoltării învățămîntului, ocrotirii sănătății, pensiilor, plătită tuturor persoanelor de la orașe și sate care au depus o muncă utilă etc.

Dezvoltarea continuă a potențialului economic al unităților agricole cooperatiste, sprijinul substanțial acordat acestora de către stat au creat condițiile organizării,

²⁰ Op. cit., p. 89.

²¹ Op. cit., p. 90.

în 1965, a sistemului de pensionare a țăranimii cooperatiste. Pe lângă Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție a fost organizată Casa de pensii, instituindu-se sistemul unitar de pensionare a membrilor cooperatori. În acest mod a fost rezolvată o problemă socială cu multiple implicații pentru agricultură și țăranime, ea exprimând un aspect esențial al politicii de îmbunătățire a condițiilor de viață și de trai la sate. De asemenea, au fost adoptate măsuri privind organizarea — pentru prima dată în România — a unui sistem de pensionare a agricultorilor din zonele necooperativizate ale țării.

Un obiectiv esențial al politicii sociale a partidului îl constituie reducerea duratei săptămânii de lucru. În extracția minereurilor, a cărbunelui și în alte locuri de muncă s-a introdus pentru un mare număr de persoane săptămâna de lucru redusă. În cursul cincinalului 1976—1980 se trece, treptat, la săptămâna de lucru de 44 de ore, în conformitate cu hotărârile Congresului al XI-lea al P.C.R., pe baza introducerii largi în producție a mecanizării și automatizării, a organizării științifice a activității tuturor unităților economice, a creșterii substanțiale a productivității muncii.

Partidul se preocupă îndeaproape de întărirea familiei, promovind cu consecvență o politică de larg sprijin material pentru încurajarea natalității, pentru creșterea și educarea copiilor.

Familia primește în societatea socialistă românească sprijin material prin sistemul alocațiilor de stat pentru copii, acordarea de ajutoare mamei cu mai mulți copii, de indemnizații de naștere prin asistență medicală și medicamente complet exceptate de plată, prin organizarea de creșe, cămine, grădinițe, colonii și tabere pentru copii. În cincinalul 1976—1980 se asigură satisfacerea completă a necesităților în domeniul creșelor.

În politica socială a partidului și statului un loc de prim rang l-au ocupat și-l ocupă construcția de locuințe. Statul alocă fondurile necesare pentru realizarea unui însemnat număr de locuințe proprietate de stat pe care le pune la dispoziția oamenilor muncii pentru a-și construi locuințe proprietate personală. Soluționarea problemei locuințelor pentru toți membrii societății reprezintă în România o problemă de stat și se desfășoară organizat, planificat și în strinsă concordanță cu dezvoltarea de ansamblu a economiei țării.

Politica partidului și statului nostru de industrializare, ca și cooperativizarea agriculturii, a contribuit în mod hotărâtor la ridicarea nivelului de urbanizare a țării. La recensământul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977 populația din mediul urban reprezenta 47,5% din totalul populației, față de 38,2% în 1966. Realizarea în perioada cincinalului 1976—1980 a primei etape a Programului național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale va contribui la ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre oraș și sat prin ridicarea satelor la nivelul orașelor.

Potrivit aprecierilor Programului P.C.R., se va produce în continuare deplasarea forței de muncă spre industrie și celelalte activități neagricole, care vor cuprinde, în 1990, aproape 9,5 milioane persoane; în agricultură, ponderea celor ocupați va reprezenta 10—15% din totalul populației ocupate, față de 30% în 1976.

Mutațiile în structura populației s-au repercutat pozitiv și în structura socială a țării.

În contextul transformărilor în structura socială, dezvoltarea rindurilor clasei muncitoare — forța socială conducătoare în societatea noastră, care aduce contribuția de bază la crearea produsului social și a venitului național — a ocupat un loc de frunte. Muncitorii constituie categoria socială cea mai numeroasă, reprezentând în 1975 peste 50% din totalul populației active a țării, față de circa 15% în 1950. În perioada 1950—1975, numărul muncitorilor a crescut de circa 4 ori pe ansamblul economiei, ajungând în 1975 la 4 800 000 și reprezentând 79% din totalul personalului. În cincinalul 1976—1980, după cum prevăd Directivele Congresului al XI-lea al P.C.R., numărul muncitorilor va crește cu 900 000—1 100 000, ajungând în 1980 la circa 6 000 000 și reprezentând 80% din personalul angajat în economia națională. Semnificativ este și faptul că în acest cadru cea mai importantă creștere numerică se înregistrează în ramurile de bază ale industriei moderne, în care se realizează o înaltă productivitate socială a muncii. În ansamblul structurii profesionale a muncitorilor, crește ponderea profesiilor care comportă un grad mai ridicat de instrucție și calificare tehnică, a celor legate de dirijarea, supravegherea și întreținerea utilajelor moderne, de un întreg sistem de servicii propriu fluxului producției industriale moderne.

Alături de clasa muncitoare și în strinsă alianță cu ea, țăranimea cooperatistă, clasă socială omogenă, constituie o importantă forță socială în țara noastră. Deși — ca urmare a proceselor de modernizare a forțelor de producție, a mecanizării și chimizării agriculturii, a creșterii productivității muncii în această ramură — țăranimea se

restringe din punct de vedere numeric, ea continuă să joace un rol important atât în producția de bunuri materiale, în sporirea avuției naționale, cât și în conducerea și înfăptuirea întregii opere de construire a noii societăți.

În procesul construirii societății socialiste au crescut continuu rindurile intelectualității, care participă activ la producția de bunuri materiale, la activitatea științifică, de învățămînt, la ridicarea nivelului de cultură al întregului popor, joacă un rol tot mai însemnat în întreaga viață socială. Din structura populației României contemporane fac parte și alte categorii sociale, cum sînt personalul din administrație și servicii (funcționarii instituțiilor de stat, personalul operativ din comerț și din unitățile de stat prestatoare de servicii către populație), oameni ai muncii care îndeplinesc o funcție socială importantă în buna desfășurare a vieții publice, a activității economice; mici meșteșugari, care, odată organizați în cadrul cooperatist, s-au transformat într-o categorie nouă, de proprietari în comun asupra mijloacelor de producție și producători de bunuri materiale; țărani cu gospodărie individuală (un număr restrîns de circa 4% din populația activă a țării, mai cu seamă în zonele de deal și munte) care desfășoară o activitate utilă în agricultură și silvicultură, în construcții și în alte sectoare economice; meseriași particulari și liber profesioniști, care își întemeiază existența pe munca proprie (ponderea lor în populația activă a țării s-a redus continuu). „Societatea socialistă românească — se arată în Programul P.C.R. — este alcătuită actualmente din clase și categorii sociale care participă activ la munca productivă — în sfera creației materiale sau spirituale —, acționează în strînsă colaborare și unitate, sînt vital interesate în creșterea și modernizarea continuă a forțelor de producție, în perfecționarea relațiilor socialiste, în făurirea comunismului în România”²².

Concomitent cu omogenizarea treptată a societății, o caracteristică a structurii de clasă și sociale a României socialiste în etapa actuală și în perspectivă este dinamismul acestei structuri, procesul intens de mobilitate socială, de modificare continuă a ponderii claselor, păturilor sociale în structura socială, de transformări calitative în interiorul acestora, generat de dezvoltarea puternică a forțelor de producție, de cerințele obiective ale procesului de făurire a noii orînduiri sociale.

Partidul Comunist Român stimulează procesul legic, de omogenizare socială care are loc în țara noastră, considerîndu-l ca o parte inseparabilă a luptei pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru crearea condițiilor în vederea trecerii spre comunism.

VII. ACTIVITATEA ȘI POLITICA INTERNAȚIONALĂ A PARTIDULUI ȘI STATULUI

Politica externă a Republicii Socialiste România, activitatea internațională a partidului nostru cunosc după anul 1965 o rodnică afirmare în lumea contemporană pe baza orientărilor decisive formulate de Congresele al IX-lea și al X-lea, de Conferințele Naționale din anii 1967 și 1972, de Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, de celelalte documente fundamentale ale celui de al XI-lea Congres al partidului. Deceniul scurs între Congresele al IX-lea și al XI-lea ale P.C.R. — perioada cea mai fertilă în realizări în toate domeniile — evidențiază o unitate dialectică indisolubilă între politica externă și cea internă a partidului și statului nostru, cele două laturi îmbinîndu-se în mod armonios și condiționîndu-se reciproc. În acest sens, paralel cu preocuparea pentru înfăptuirea în cele mai bune condiții și la cote superioare a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, de înflorire economică și socială a patriei, Partidul Comunist Român, Republica Socialistă România desfășoară o intensă activitate internațională, caracterizată prin realism și principialitate, dinamism și poziții constructive, umanism și devotament față de destinele păcii și cauza înțelegerii și colaborării între toate popoarele lumii, prin viuzne istorică și revoluționară.

Întemeiată pe cunoașterea profundă și pe înțelegerea complexă, științifică a fenomenelor și legilor obiective ale evoluției sociale, pe analiza multilaterală a modului în care acestea înfriuresc cursul evenimentelor internaționale, pe observarea atentă a mutațiilor produse în lumea contemporană, care atestă cu putere posibilitatea reală a soluționării pe cale pașnică chiar și a celor mai complicate probleme și situații,

²² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 104—105.

activitatea internațională a partidului și statului nostru are un profund caracter militant. Ea este orientată spre promovarea fermă în viața internațională a principiilor noi de relații între state, care derivă din necesitatea imperioasă de a se asigura tuturor statelor dreptul la existență, la suveranitate și independență, este vorba de principiile deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forța, a dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale. Acest ansamblu unitar de norme și principii, cărora Constituția Republicii Socialiste România le conferă, prin articolul 16, caracter de obligativitate pentru conduita statului nostru în totalitatea raporturilor sale cu celelalte state, reprezintă drumul fundamental de acțiune pentru toate activitățile internaționale ale statului român.

Pe linia acestor principii, activitatea internațională din această perioadă a partidului comunist și a statului nostru a urmărit promovarea consecventă a politicii de colaborare și pace internațională, de dezvoltare a relațiilor cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, sporirea contribuției României la inaugurarea cursului nou spre destindere. Justețea acestei politici, îndreptată spre instaurarea unei păci trainice între toate popoarele lumii, este confirmată de însăși evoluția vieții internaționale. „Schimbările în raportul de forțe pe plan mondial care au avut loc în această perioadă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, soluționarea unor probleme complexe pe calea tratatelor, începerea negocierilor și îmbunătățirea relațiilor între diferite state ale lumii cu orînduiri sociale diferite, organizarea și desfășurarea cu rezultate pozitive a Conferinței general-europene, precum și creșterea avîntului luptei maselor largi populare de pretutindeni au determinat trecerea de la politica «războiului rece» la o politică de colaborare; aceasta a dus la inaugurarea unui curs nou în relațiile internaționale, la un început de destindere»²³.

În activitatea internațională, Partidul Comunist Român, statul nostru au dezvoltat și dezvoltă larg colaborarea cu toate țările socialiste, în toate ramurile economiei. În cadrul relațiilor bi și multilaterale cu țările socialiste o atenție deosebită acordă colaborării economice și tehnico-științifice pe termen lung, cooperării în construirea unor obiective și în fabricarea unor produse de interes comun. În această perioadă au fost reînnoite tratatele de prietenie, colaborare și asistență mutuală cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, cu Republica Populară Bulgaria, Republica Populară Ungară, Republica Socialistă Cehoslovacă și Republica Populară Polonă; de asemenea, a fost încheiat primul Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală cu Republica Democrată Germană.

În ansamblul relațiilor economice, tehnice și științifice ale României, statele socialiste dețin o pondere însemnată, cărora le revin 47% din totalul comerțului exterior, potrivit directivelor cu privire la planul cincinal pe 1976—1980. Colaborarea României cu toate țările socialiste, cu țările din C.A.E.R. se bazează pe principiile respectării suveranității și independenței naționale, al egalității în drepturi, întrajutorării tovarășești și avantajului reciproc.

Dezvoltînd pe toate planurile relațiile de colaborare cu toate țările socialiste, România se pronunță și acționează pentru depășirea divergențelor dintre țările socialiste, pentru întărirea unității lor pe baza principiilor socialismului științific, pentru afirmarea noului tip de relații internaționale.

O latură importantă a activității internaționale a Partidului Comunist Român, a României în această perioadă o reprezintă intensificarea și extinderea colaborării multilaterale cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, cu toate statele care se pronunță pentru propășirea economico-socială independentă.

Evoluția pozitivă a relațiilor României cu țările în curs de dezvoltare din Asia și Africa, cu țările arabe, cu țările din America Latină își află o expresie concretă în cele peste 100 de acorduri comerciale și de cooperare încheiate, în extinderea continuă a contactelor politice la diferite niveluri, inclusiv la cel mai înalt nivel, în statornicirea unei tot mai largi colaborări reciproce avantajoase. Astfel, Președintele Republicii Socialiste România a vizitat numeroase țări din Africa, Asia și America Latină, iar un mare număr de șefi de state din cele trei continente au vizitat România. Documentele semnate cu aceste prilejuri — Declarații solemne, Tratat de prietenie și de cooperare, Declarații și Comunicate comune și alte acorduri protocolare și convenții — au deschis perspective vaste dezvoltării și diversificării relațiilor României cu țările care au pășit pe calea afirmării independente.

România a acționat și acționează constant — în cadrul O.N.U., U.N.C.T.A.D. și al altor organizații și organisme internaționale — pentru elaborarea de programe multilaterale de sprijinire a eforturilor statelor în curs de dezvoltare, pentru statuarea

unor relații internaționale echitabile, menite să faciliteze înscrierea tuturor țărilor lumii pe calea dezvoltării și a progresului, statornicirea unei diviziuni mondiale a muncii mai raționale, care să ofere tuturor țărilor în curs de dezvoltare posibilitatea de a-și pune cât mai deplin în valoare resursele naționale, de a-și diversifica economia, de a avea un acces mai larg pe piețele țărilor dezvoltate ș.a. Pe aceeași linie, România și-a exprimat interesul față de activitatea țărilor nealiniat, aderând la obiectivele și cerințele conținute în Declarațiile de al Lima și Manila elaborate de „Grupul celor 77”. Cu ocazia reuniunii de la Manila, România a devenit membră a „Grupului celor 77”. Totodată, ea a participat, în calitate de observator, la conferința ministerială a țărilor nealiniat de la Lima.

În spiritul principiilor coexistenței pașnice active, țara noastră acționează pentru extinderea raporturilor economice, culturale cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. În această perioadă s-a intensificat continuu participarea țărilor noastre la schimburile mondiale de valori materiale și spirituale, a sporit sensibil aportul ei la dezvoltarea dialogului și a colaborării în viața internațională, s-au extins relațiile sale cu țările capitaliste dezvoltate. Relațiile României cu aceste țări au fost stimulate și de vizitele Președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, efectuate în numeroase țări occidentale, unde a avut întîlniri cu conducătorii statelor respective și cu personalități politice, economice și culturale, precum și de vizitele în România a numeroși șefi de state și guverne din aceste țări.

Unul din aspectele politicii externe promovate de Partidul Comunist Român, de țara noastră în această perioadă l-a reprezentat exprimarea poziției în principalele probleme ale vieții internaționale contemporane. Astfel, ca țară europeană, România a acordat o atenție deosebită realizării pe continentul nostru o unor noi relații, menite să asigure fiecărei națiuni posibilitatea concentrării tuturor eforturilor în direcția progresului economico-social, să permită o largă colaborare între toate statele. De aceea, împreună cu țările socialiste, cu alte state europene, România a acționat cu toată fermitatea pentru înfăptuirea securității în Europa. În viziunea României, obiectivele securității și cooperării europene pot fi atinse printr-o acțiune conjugată a tuturor statelor pentru a transforma prevederile înscrise în Actul final de la Helsinki în realități ale lumii în care trăim.

Pentru traducerea în viață a celor convenite în documentele conferinței este necesară, apreciază R.S. România, întărirea colaborării și unității tuturor popoarelor, a tuturor forțelor progresiste iubitoare de pace, fără deosebire de convingeri politice, filozofice sau religioase, întărirea unității lor, atât pe scară națională, cât și pe plan european, pentru a se asigura astfel consolidarea procesului destinderii, lărgirea cooperării, adîncirea și întărirea securității pe continent și în întreaga lume.

Țara noastră atribuie o însemnătate de prim ordin înfăptuirii dezarmării generale și complete și, în primul rînd, a celei nucleare, ca o componentă necesară în edificarea oricărui sistem eficient de pace și securitate, în măsură să ofere fiecărui popor garanția materială că se află la adăpost de pericolul folosirii forței și a amenințării cu forța, că își poate dedica toate forțele materiale și umane muncii pașnice.

România a susținut constant ideea constituirii unor zone libere de arme nucleare și de alte arme de exterminare în masă, a sprijinit eforturile de creare a unor zone denuclearizate în America Latină, Africa și Oceanul Indian. De asemenea, a făcut în repetate rînduri propuneri privind transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, lipsită de arme nucleare.

Țara noastră, Partidul Comunist Român au militat și militează pentru stîngerea tuturor focarelor de încordare și conflict care se mai mențin în lume, pentru soluționarea pe cale politică, pașnică a tuturor litigiilor dintre state.

În rezolvarea problemelor vitale ale contemporaneității, Partidul Comunist Român, statul român acordă un interes major activității în cadrul organizațiilor și reuniunilor internaționale, care oferă cadrul potrivit pentru armonizarea eforturilor întreprinse de guverne în vederea înfăptuirii unor țeluri de interes comun. O importanță deosebită se acordă în politica externă românească Organizației Națiunilor Unite. România a participat și participă cu încredere și interes la activitatea O.N.U. și a organismelor sale specializate, fiind convinsă că acestora le revine un rol remarcabil în sprijinirea eforturilor de progres și prosperitate ale tuturor popoarelor, în opera de adîncire a cooperării între națiuni, de făurire a unei lumi a păcii și înțelegerii între state.

Importanța pe care România o acordă activităților O.N.U. și instituțiilor sale specializate este relevată și de participarea președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, la sesiunea a XXV-a, jubiliară, a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, de vizitele efectuate de șeful statului român la sediile UNESCO (iunie 1970) și la Agenția Internațională pentru Energia Atomică (septembrie 1970), de întâlnirile pe care le-a avut cu demnitari și înalți funcționari ai diferitelor organizații internaționale aflați în vizită la București.

Una din problemele de mare actualitate ale vieții contemporane, aflată în preocupările centrale ale activității internaționale a partidului și statului român, o reprezintă lichidarea decalajului între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare.

În Programul Partidului Comunist Român, adoptat la cel de-al XI-lea Congres al partidului, se evidențiază : „Disproporțiile economice, fenomenele de criză economică și monetară, indiferent în ce parte a lumii se ivesc, se vor reflecta, până la urmă, asupra tuturor statelor. De aceea, este necesar să se acționeze pentru înfăptuirea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe principii de egalitate și echitate, care să asigure dezvoltarea armonioasă a tuturor popoarelor. Este un imperativ major al viitorului lichidarea împărțirii lumii în țări bogate și țări sărace“. Instaurarea unei asemenea ordini impune înlocuirea vechilor relații de inechitate și exploatare a unor popoare cu relații noi, bazate pe respectul independenței și suveranității naționale, pe deplina egalitate în drepturi a tuturor statelor, pe neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc, pe dreptul imprescriptibil al fiecărui popor de a-și alege în mod liber orînduirea pe care o dorește, căile dezvoltării economice și sociale. Deosebit de importantă pentru afirmarea relațiilor economice de tip nou este respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe bogățiile țării sale, de a decide suveran și independent asupra folosirii acestora și asupra rezultatelor muncii sale, în conformitate cu propriile interese și aspirații, cu cerințele colaborării internaționale.

Premisele obiective ale unei asemenea reorganizări fundamentale a relațiilor internaționale rezidă în realitățile noi ale tabloului mondial, în capacitatea crescîndă a forțelor progresului și înnoirii de a influența decisiv cursul evenimentelor, în faptul că prosperitatea lumii contemporane depinde de prosperitatea fiecărui stat.

În înfăptuirea acestor obiective, P.C.R. și statul român consideră că, pe lângă activitatea multilaterală a diferitelor organisme internaționale, un rol important revine colaborării bilaterale, bazată pe principii de egalitate, aptă să contribuie la afirmarea noii ordini economice internaționale. În același timp, rezolvarea tuturor problemelor complexe — economice și politice — se poate înfăptui, potrivit concepției României, numai prin participarea activă a tuturor țărilor, cu drepturi egale, depline.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — DETAȘAMENT ACTIV AL MIȘCĂRII COMUNISTE ȘI MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

Perioada care a trecut de la cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român scoate pregnant în evidență amploarea și dinamismul fără precedent al relațiilor internaționale ale partidului nostru, legăturile largi și rolul său activ

în mișcarea comunistă, muncitorească și democratică internațională, acțiunea sa fără preget pe care o consacră realizării unei unități de tip nou a partidelor comuniste și muncitorești, întăririi unității tuturor forțelor care militează pentru dezvoltarea progresistă a societății, pentru determinarea unui curs nou, pozitiv al vieții internaționale.

Ampla activitate promovată de Partidul Comunist Român pe plan extern — desfășurată pe căi multiple și în forme diverse : întâlniri și convorbiri oficiale, schimburi de opinii și experiență, participare la reuniuni internaționale, dezvoltarea colaborării și intrajutorării reciproce, tovarășești —, exprimă înalta responsabilitate politică cu care partidul nostru își îndeplinește îndatoririle naționale și internaționale.

În promovarea acestei activități, în elaborarea și înfăptuirea politicii internaționale a partidului și statului nostru, în afirmarea Partidului Comunist Român ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești, al marelui front antiimperialist contemporan, un rol hotărîtor l-a avut și îl are secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, în crearea unui climat de colaborare, înțelegere și respect între toate popoarele. Numeroasele întâlniri și convorbiri avute de secretarul

general al partidului nostru — în România sau cu prilejul vizitelor în alte țări ale lumii — cu conducători ai partidelor comuniste și muncitorești, ai partidelor socialiste și social-democrate, mișcărilor de eliberare națională, partidelor de guvernământ din țările în curs de dezvoltare, cu lideri ai altor partide, organizații revoluționare, progresiste, democratice —, documentele semnate cu prilejul acestor contacte și întâlniri inscriu o contribuție de o însemnătate majoră la cauza unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, la afirmarea principiilor noi de relații între partide, la întărirea solidarității tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste.

În acest spirit, P.C.R. și-a adus o contribuție activă atât la pregătirea, cât și la desfășurarea lucrărilor Conferinței partidelor comuniste și muncitorești din Europa, desfășurată la Berlin în vara anului 1976, care a pus în lumină faptul că pacea și socialismul se află într-o legătură indisolubilă, subliniind totodată, răspunderile sporite ce revin partidelor comuniste și muncitorești în lupta pentru edificarea securității europene și dezvoltarea colaborării între toate statele continentului. P.C.R. apreciază că această reuniune „a reprezentat o contribuție importantă la promovarea principiilor noi de relații dintre partide — bazate pe deplină egalitate și respect reciproc, pe dreptul fiecărui partid de a-și elabora de-sine-stătător linia politică, pe neamestec în treburile interne — la întărirea unității solidarității și colaborării partidelor participante”.

În condițiile contemporane, o unitate nouă, cu adevărat reală și trainică, a mișcării comuniste — apreciază P.C.R. — poate fi înfăptuită numai plecând de la faptul că există, în mod obiectiv, o mare diversitate de situații și împrejurări istorice, social-economice, naționale în care activează partidele comuniste, de la existența unor țeluri, sarcini și preocupări concrete deosebite de la țară la țară, de la partid la partid.

În condițiile creșterii și diversificării activității partidelor comuniste și muncitorești în epoca contemporană nu mai este posibilă existența vreunui centru care să-și propună coordonarea activității partidelor comuniste și muncitorești. Trebuie realizată o colaborare bazată pe deplină egalitate, care să excludă orice amestec în treburile interne ale altor partide. Partidul Comunist Român a apreciat că una dintre cele mai bune căi pentru depășirea divergențelor, pentru apropierea punctelor de vedere o constituie, în primul rînd, discuțiile bilaterale, directe, purtate în spiritul sincerității și respectării normelor și principiilor de relații între partide.

Adoptarea în mod independent a căilor, metodelor și formelor de luptă și acțiune, abordarea autonomă a problemelor revoluției și construcției socialiste constituie atributul inalienabil al fiecărui partid comunist. Numai acționînd în concordanță cu imperativele situației concrete, particulare, din țara în care își desfășoară activitatea, dînd răspunsuri corespunzătoare cerințelor vieții, problemelor complexe și mereu noi pe care le ridică evoluția evenimentelor interne și internaționale într-o anumită etapă istorică, partidele comuniste își pot îndeplini rolul istoric ce le revine în societatea contemporană, își pot spori prestigiul și influența politică în rîndul maselor largi populare.

Pornind de la realitățile obiective ale contemporaneității, de la uriașa diversitate și amploare a forțelor sociale care acționează în prezent în lume — ceea ce determină îmbogățirea continuă a conținutului și cerințelor solidarității internaționaliste, lărgirea sferei sale de cuprindere și acțiune —, partidul nostru dezvoltă ample legături de colaborare cu toate detașamentele clasei muncitoare, cu partidele și mișcările progresiste, democratice de pretutindeni, acționează pentru unirea într-un singur șuvoi revoluționar a tuturor forțelor antiimperialiste.

Un loc important în activitatea internațională a partidului nostru îl ocupă extinderea legăturilor prietenești, de colaborare activă, cu partidele de guvernământ și organizațiile politice democratice, progresiste din țările care au pășit pe calea dezvoltării economice și sociale independente.

În dezvoltarea relațiilor sale internaționale, P.C.R. pleacă de la considerentul că, în condițiile actuale, lichidarea vechii politici, bazată pe inegalitate și asuprire, edificarea unei noi ordini economice și politice mondiale sînt indisolubil legate de unirea clasei muncitoare, a tuturor forțelor sociale avansate, de colaborarea lor strînsă, atît pe plan național cît și internațional. Întărirea acestei colaborări constituie în prezent o cerință de prim ordin a solidarității internaționaliste a luptei victorioase pentru transformarea revoluționară a societății omenești, pentru pace și colaborare între popoare.

Conducînd vasta operă de edificare a noii orînduiri în țara noastră, îndeplinindu-și îndatoririle supreme față de propriul popor, P.C.R. desfășoară, totodată, o activitate perseverentă pentru dezvoltarea și întărirea relațiilor de solidaritate internațională cu toate forțele revoluționare, democratice și antiimperialiste. În ultimul deceniu, marcat de hotărîrile congreselor al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului,

activitatea internațională a P.C.R. a căpătat noi dimensiuni printr-o puternică dinamizare și diversificare a formelor și căilor de colaborare, printr-o largă gamă de inițiative, menite să contribuie la întărirea unității mișcării comuniste, a tuturor forțelor revoluționare.

Ținând cont de raportul dialectic dintre factorii naționali și cei internaționali în elaborarea și conturarea țelurilor sale politice, P.C.R. pornește de la rolul hotărîtor al muncii și eforturilor poporului român în edificarea noii orînduiri sociale, de la necesitatea imbinării armonioase a factorului intern cu cel extern, care constituie una din premisele asigurării unei politici științifice, realiste. Această abordare realistă a raportului factorilor determinanți ai dezvoltării, interni și externi, explică temeiurile principale și statornice ale politicii promovate de P.C.R., care va „acționa și în viitor, cu toată fermitatea, precum și cu deplină încredere în triumful cauzei socialismului și progresului social, pentru întărirea continuă a colaborării și solidarității cu toate forțele revoluționare, comuniste, socialiste, progresiste, democratice, antiimperialiste de pretutindeni, inclusiv religioase, în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, pentru egalitate și libertate socială și națională, pentru dreptul fiecărui popor de a-și alege singur calea dezvoltării sociale, fără nici un amestec din afară, pentru o lume a egalității și respectului, pentru pace și colaborare între toate popoarele”²⁴, plecînd de la premisa că dezvoltarea solidarității și colaborării tuturor forțelor antiimperialiste constituie o necesitate obiectivă pentru unirea pe un plan mai larg a eforturilor tuturor popoarelor în lupta pentru asigurarea unei păcii trainice în lume.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea partidului și întregului popor pentru înlăturarea urmărilor cutremurului catastrofal din 4 martie, dezvoltarea economico-socială actuală a țării, activitatea internațională a partidului și statului și situația politică mondială*, 28 martie 1977, București Editura politică, 1977, p. 77—78.

Din arhiva istoriei României (X)

România a intrat în primul război mondial animată nu de țeluri imperialiste, cu totul străine spiritualității și istoriei noastre naționale, ci cu unicul deziderat al eliberării teritoriilor românești aflate sub stăpânirea Austro-Ungariei. Planul de operațiuni al armatei române pe anul 1916 (doc. nr. 194) definește clar aceasta în capitolul I: „Scopul general al războiului ce vom întreprinde este realizarea idealului nostru național, adică întregirea neamului. Cucerirea teritoriilor locuite de români, ce se găsesc astăzi înglobate în monarhia austro-ungară, trebuie să fie fructul războiului“. În ciuda eforturilor militare deosebit de mari și a vitejiei ostașilor români, bilanțul campaniei din 1916 a fost defavorabil armatei române, nevoită să se retragă în Moldova și să lase mai mult de jumătate din teritoriul țării în mâinile dușmanilor. Cauzele înfringerii au constituit tema unor dezbateri furtunoase care au urmat lor în Camera deputaților din Franța în zilele de 28—30 noiembrie 1916 (doc. nr. 195). Ele au evidențiat faptul că neîndeplinirea de către Aliți a angajamentelor asumate prin convenția militară din 4/17 august 1916 a constituit cauza fundamentală a înfringerii armatei române.

VIORICA MOISUC

194

PROIECTUL DE OPERAȚIUNE ÎN VEDEREA UNUI RĂZBOI CONTRA PUTERILOR CENTRALE ȘI A BULGARIEI *

România aliată cu Quadrupla Înțelegere

Aplicarea ipotezei Z

Capitolul I

SCOPUL RĂZBOIULUI ȘI MISIUNEA ARMATELOR ROMÂNE

Ipoteza Z prevede întreprinderea unui război pe 2 fronturi operative și anume :

- a) Pe frontul de Nord—Nord-Vest, contra Puterilor Centrale ;
- b) Pe frontul de Sud, contra Bulgariei.

* Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat-Major, Serviciul „Istoric“, România în războiul mondial 1916—1919, vol. I, documente-anexe, Imprimeria Națională, București, 1934, doc. nr. 43, p. 111—121. Încă din toamna anului 1913 Marele Stat-Major român a început să pre-

Scopul general al războiului ce vom întreprinde, este realizarea idealului nostru național, adică întregirea neamului. Cucerirea teritoriilor locuite de români, ce se găsesc astăzi înglobate în Monarhia austro-ungară, trebuie să fie fructul războiului.

Pentru atingerea acestui scop, majoritatea forțelor noastre, Armatele I, II și Nord, vor opera ofensiv în Transilvania, Banat și Ungaria, atacând în direcția generală Budapesta. Armata de sud (a III-a) va asigura libertatea de acțiune a grosului forțelor, apărând teritoriul național și respingând atacurile pe care le-ar întreprinde bulgarii dinspre Sud.

Capitolul II SITUAȚIUNEA INAMICULUI

1. Pe frontul de Nord—Nord-Vest. În Transilvania, și anume în zona cuprinsă între frontiera română și Mureș, se găsesc circa 70 000 oameni, dispuși pe la trecătorile Carpaților, având câteva rezerve mai înapoi.

Aceste trupe neconstituite încă în mari unități, aparțin în mare parte depozițelor diferitelor regimente și misiunea lor este de a face o primă rezistență lângă trecători. Este probabil că forțe mai numeroase se vor aduna în zona : Cluj—Dej—Bistrița, unde trupele române vor întâmpina rezistența cea mai serioasă. În nici un caz în situația actuală aceste trupe nu s-ar putea ridica la mai mult de 100 000 oameni.

În Banat se poate de asemenea conta pe un maximum de 30 000 oameni care se vor concentra cu majoritatea forțelor în zona : Caransebeș—Deva—Lugoj, unde trupele române ale Armatei I vor întâmpina o primă rezistență mai serioasă. Forțe mai puțin numeroase se vor găsi de asemenea spre Orșova și valea inferioară a Cernei.

2. Pe frontul de Sud. Trupele bulgare destinate a opera contra României, în urma ajutoarelor primite de la germani și austro-ungari, se găsesc dispuse în vecinătatea frontierei noastre de Sud, în 3 grupe.

a) Grupul de Vest dispus între Prahova (lângă vechea frontieră a Serbiei) și gura Oltului, este tare de circa 10—15 000 oameni ;

b) Grupul central dispus între gura Oltului și Rusciuc inclusiv, precum și la Sudul liniei de mai sus, este tare de circa 25—30 000 oameni ;

c) Grupul de Est dispus în zona : Rusciuc—Razgrad—Șumla—Varna și spre frontiera română, este tare de circa 70—75 000 oameni.

Din informațiile primite se poate deduce că, misiunea probabilă a acestor forțe este în primul rând de a atrage cât mai multe forțe române spre Sud, în scopul de a face imposibilă o operațiune ofensivă în mare stil, în Transilvania și Banat.

Pentru executarea acestei misiuni, trupele bulgare-aliate, dotate cu artilerie puternică de mare calibru, vor executa desigur, demonstrațiuni de-a lungul Dunării, însoțite de un puternic bombardament al localităților de pe malul român, în scopul de a fixa cât mai multe din trupele noastre, în zona dintre Olt și Argeș, sub amenințarea unei treceri a fluviului și a înaintării spre București.

Dacă încercările de trecere a fluviului precum și contarea stăpînirii momentane a unor porțiuni din malul român al Dunării ar putea eventual reuși inamicului, o înaintare mai adîncă în teritoriul țării spre București va fi imposibilă, căci bulgarii nu dispun de forțele necesare în acest scop.

gătească primele ipoteze de război împotriva Austro-Ungariei. După Consiliul de coroană din 21 iulie 1914, ca urmare a poziției de neutralitate luată de România, și, în special, după acordurile încheiate cu Rusia în septembrie 1914, Marele Stat-Major și-a axat toată activitatea numai în direcția stabilirii ipotezelor de război împotriva Austro-Ungariei. Ele au fost mereu modificate și completate în funcție de schimbările care aveau loc pe fronturile de luptă, în special pe cel oriental și balcanic și de mersul tratativelor dintre România și puterile Antantei.

Dintre diversele proiecte de operații elaborate în anii 1914—1916 împotriva Austro-Ungariei, pe baza unei analize multilaterale a situației politico-militare de la începutul verii 1916, Marele Stat-Major a hotărît aplicarea „ipotezei Z”. Acest plan de campanie care prevedea un atac cu grosul forțelor în Transilvania și o poziție de apărare la sud fusese adoptat, în linii generale încă din octombrie 1914, lui aducîndu-i-se în perioada următoare modificări nesemnificative, de detalii. La 13 iulie 1916 deja toate comandamentele și trupele române se aflau în posesia planului de operații al Armatei române pe anul 1916, ipoteza Z. (Nota red.)

Forțele bulgare din zona : Rusciuc—Razgrad—Șumla—Varna, vor avea desigur misiunea de a întreprinde o ofensivă bruscă în Dobrogea, în scopul de a răscula populația bulgară locală, a împiedica mobilizarea noastră și în ultima analiză a împiedica debarcăările trupelor aliate, ruse.

Pentru atingerea acestui din urmă scop, este probabil ca numeroasa cavalerie (20—25 escadroane) de care dispune grupul de est al forțelor bulgaro-aliate să încerce raiduri, spre linia : Cernavoda—Medgidia—Constanța.

Capitolul III

EXECUTAREA MISIUNII ARMATELOR ROMÂNE

1. Gruparea forțelor pe cele două fronturi operative.

Ținând seama de cele expuse mai înainte, cu privire la scopul războiului ce vom întreprinde și la importanța teritoriului de operațiuni transilvano-ungar, forțele noastre mobilizate s-au grupat, în vederea operațiunilor proiectate, astfel cum se arată mai jos :

A) Pentru operațiunile ofensive în Transilvania.

	Effective
Trei armate, și anume :	
Armata de Nord	107 948
Armata a II-a	126 808
Armata I	134 403
Corpul V Armată și Artileria Grea, la dispoziția	
Marelui Cartier General	51 165
Total	420 324

B) Pentru operațiunile contra Bulgariei.

Armata a III-a, grupată astfel :

	Effective
Grupul de Vest în Oltenia	19 864
Grupul central între Olt și Argeș	50 846
Grupul de Est în noul teritoriu (Capetele de pod :	
Turtucaia, Silistra și Detașamentul Dobrogea)	71 815
Total	142 525

Total general : 562 849¹ forțe de operațiuni, fără etape, trupe de cetate și părțile sedentare.

Din această grupare, vedem că 80% din forțele noastre vor opera pe teatrul principal de operațiuni și numai 20% pe teatrul de sud.

2. Executarea misiunii armatelor destinate a opera pe frontul de nord și nord-vest.

Pentru executarea misiunii lor, Armatele I, a II-a și cea de Nord vor înainta în Transilvania și Banat, cu scopul de a se concentra în vederea unei bătălii generale în zona : Ciucea (spre Nord) și Caransebeș (spre Sud).

Armatele noastre vor opera în strinsă legătură cu armatele imperiale ruse de sud. Linia de separațiune între zonele de operațiuni ale trupelor imperiale ruse și ale trupelor regale române, va fi formată de valea riului Someșul-Mare, ambele maluri ale riului căzînd în zona de operațiuni rusă.

Prima adunare a trupelor armatelor I, a II-a și de Nord, după debarcarea lor din trenurile de transport, se va face în vecinătatea frontierei muntoase a Carpaților.

¹ Adăugîndu-se trupele și serviciile de etape : 59 051, rezultă : Total general 621 900.

Alegerea zonei de adunare a fost condiționată, în primul rînd, de caracterele geografice-militare ale teatrului de operațiune româno-transilvan și de scopul operațiunilor ce vom întreprinde pe acest teatru.

Masivul muntos al Carpaților prezintă un obstacol foarte serios înaintării trupelor noastre în Transilvania. Cu cît trupele noastre vor traversa mai cu întîrziere masivul muntos, cu atît inamicul va cîștiga timp, pentru a aduna noi forțe, spre a se opune încercărilor noastre de trecere.

Condiția de căpetenie, pentru a micșora greutățile trecerii, este de a surprinde pe inamic, nedîndu-i timp de a-și concentra forțele pentru a rezista în punctele cele mai favorabile, în fața trecătorilor.

Pentru a surprinde pe inamic, se impune să executăm trecerea masivului muntos, cît mai repede după declarațiunea războiului și pe direcțiuni cît mai numeroase. În acest scop era nevoie să prevedem prin lucrările noastre următoarele :

a) Ca transporturile de concentrare să se execute cît mai repede ; pentru atîngerea acestui rezultat, s-a utilizat, simultan, toate liniile ferate ce conduc din interiorul țării spre diferitele puncte ale frontierei româno-ungare ;

b) Să adunăm astfel forțele noastre lingă frontieră, încît să utilizăm, pentru traversarea ei, toate comunicațiile ce conduc în Transilvania, dispunîndu-se pe fiecare din ele, cîte o mare unitate destul de puternică, fără însă de a aglomera prea multe trupe pe o aceeași comunicație.

Ținînd seama de aceste 2 deziderate în stabilirea zonei de concentrare și în gruparea forțelor, s-a obținut rezultatul destul de favorabil de a termina concentrarea forțelor noastre în a 12-a zi de mobilizare și de a putea deбуша în Transilvania simultan, cu 12 coloane de 3 arme, avînd aproape fiecare forța unei divizii.

Datorită formeî învăluitoare a frontierei noastre spre Transilvania, frontul de concentrare se prezintă în echer, formă foarte variabilă, deoarece imediat după trecerea frontierei, fiecă pas făcut înainte, va restrînge treptat frontul de operație, prin înaintarea concentrică a trupelor spre valea Mureșului.

Dacă am fi făcut prima adunare a forțelor noastre pe o zonă mai restrînsă în vecinătatea masivului muntos, transporturile de concentrare s-ar fi executat cu mare întîrziere, căci ar fi trebuit să supraincercăm cu nenumărate trenuri, numai cîteva linii ferate. În acest caz traversarea zonei muntoase s-ar fi făcut mult mai tîrziu și desigur în condiții mult mai grele, deoarece inamicul ar fi putut să-și concentreze rezistența pe un spațiu relativ restrîns, numai în fața celor cîteva trecători alese pentru deбушarea noastră.

Dacă am fi procedat astfel, toate avantajele formeî învăluitoare a frontierei noastre și ale unei reпеzi concentrări ar fi dispărut în detrimentul nostru și în folosul inamicilor.

Afară de aceasta, s-ar fi născut și alte greutăți din punctul de vedere al subzistenței trupelor pe timpul traversării zonei muntoase, căci ar fi trebuit să încolomăm mai multe divizii pe una și aceeași comunicație din masivul muntos.

★

Gruparea forțelor destinate operațiunilor ofensive în Transilvania, în 3 armate și un grup rezervat la dispoziția Marelui Cartier General, a fost impusă atît de condițiile geografice-militare ale teatrului de operațiune româno-transilvan, cît și de situațiunea inițială, probabilă, a forțelor inamice destinate a se opune ofensivei noastre.

Situațiunea generală militară a Puterilor Centrale devenind defavorabilă acestora, în urma ofensivei generale a aliaților pe fronturile de vest, sud-vest și est, comandamentul austro-ungar, după toate probabilitățile, va fi silit să adopte o atitudine defensivă pentru trupele destinate să opereze în Transilvania.

Din cauza formeî învăluitoare a frontierei noastre muntoase, intrîndul format de teritoriul transilvan între valea Oltului și frontieră fiind amenințat a fi repede întors pe la Nord și Vest, se poate prevedea cu multă probabilitate că rezistența principală a inamicului, în cazul cînd ar dispune de trupe suficiente, se va organiza pe Mureș și anume pe înălțimile ce mărginesc spre Nord și Nord-Vest valea riului.

Valea Mureșului este astfel îndreptată față de cele 2 laturi ale frontierei noastre de nord și vest, încât atît cursul superior al riului, între Marosvásárhely (Tg. Mureș — n.n.) — Gyergyószentmiklós (Gheorghieni — n.n.), cit și cursul său inferior, spre Deva, ambele pot fi repede atinse de trupele noastre concentrate în Moldova și Oltenia, care vor fi astfel în măsură să întoarcă apărarea pe care inamicul ar organiza-o pe înălțimile ce mărginesc cursul de mijloc al Mureșului între Alba Iulia și Marosvásárhely (Tg. Mureș — n.n.).

Forțele de mai sus vor mai avea și alte misiuni speciale și anume :

Forțele concentrate în Moldova, după debarșarea lor în valea superioară a Mureșului, vor fi în măsură să opereze de comun acord cu armata rusă din Bucovina, silind forțele inamice, ce se vor găsi spre Bucovina sau în Carpații Maramureșului, să se retragă spre Vest.

Forțele concentrate în Oltenia vor avea misiunea specială de a ataca și respinge trupele inamice care s-ar găsi în Banat și în valea inferioară a Mureșului, împiedicîndu-le de a înainta în Transilvania, pentru a amenința în flanc trupele noastre ce vor opera în această provincie.

Aceste 2 grupe de forțe, avînd anumite misiuni speciale, vor constitui 2 armate și anume : Armata de Nord în Moldova și Armata I în Oltenia.

Trupele concentrate pe frontiera de nord între Olt și Putna, vor constitui Armata a II-a, avînd misiunea de a înainta direct spre Mureș, pentru a opera de comun acord cu armatele de aripi (Armata I și de Nord), astfel cum va rezulta din situațiunea operativă a momentului.

Corpul V Armată rămas la dispoziția Marelui Cartier General, va fi destinat să întărească ulterior, una din cele 3 armate, după cum va rezulta din nevoile operative.

ACOPERIREA ȘI EXECUTAREA CONCENTRĂRII

Prima adunare a forțelor se va executa sub protecția trupelor de acoperire constituite în grupe de acoperămint, dispuse pe fiecare din direcțiile principale pe care coloanele noastre vor străbate frontiera muntoasă.

Executarea serviciului de acoperire se va face în baza directivelor Marelui Stat-Major, trimise din timp de pace comandamentelor și în baza instrucțiunilor detaliate ale acestuia.

Intrarea României în război contra Puterilor Centrale și Bulgariei, în epoca actuală, cînd armatele acestor state se găsesc de mult timp în război, se va face în condiții destul de grele.

Statele inamice de la Nord și Sud, de îndată ce vor simți că România începe mobilizarea, vor încerca cu forțele ce vor avea la îndemînă să execute incursiuni pe teritoriul nostru, în scopul de a ne împiedica operațiunile de mobilizare și concentrare.

Pe frontiera de Sud și în special spre noul teritoriu, bulgarii avînd deja concentrate forțe mai numeroase, vor fi în măsură să execute din prima zi a ostilităților, chiar operațiuni importante.

Pentru a împiedica incursiunile și operațiunile inamicului pe teritoriul nostru, toate grupele de acoperire cu întregul lor efectiv, se vor găsi la frontieră încă dinaintea mobilizării generale, astfel că în momentul începerii operațiunilor, ele vor fi în măsură să înceapă operațiile lor.

Cum majoritatea trupelor de acoperire se găsesc dislocate pe frontiera muntoasă, încă din luna august 1915, comandamentele și trupele respective cunosc în cele mai mici amănunte atît terenul pe care vor opera, cit și instrucțiunile în baza cărora își vor îndeplini misiunile lor.

Atitudinea grupelor de acoperire va depinde de situația generală de război în momentul începerii ostilităților.

Cum după toate probabilitățile inamicul va avea în Transilvania (și în Banat) forțe relativ puțin numeroase (ceea ce este probabil), grupele noastre de acoperire vor înainta pe teritoriul inamic în noaptea care va preceda prima zi de mobilizare și vor căuta să pună stăpînire pe anumite poziții dominante dincolo de frontieră, în scopul de a proteja și înlesni înaintarea ulterioară a grosului forțelor noastre.

Aceste operațiuni ofensive ale grupelor de acoperire, limitate numai în scopul arătat mai înainte, vor fi ordonate direct de Marele Cartier General, singurul în măsură să coordoneze acțiunea simultană a tuturor grupelor de acoperire, pe întreaga frontieră.

Operațiunile ofensive ale grupelor de acoperire se vor executa în baza directivelor Marelui Stat-Major și a lucrărilor detaliate stabilite în acest scop, chiar de comandanții grupelor de acoperire.

Situația generală permițind executarea operațiunilor ofensive ale grupelor de acoperire, vom fi în măsură să aruncăm pe teritoriul inamic, încă din noaptea care va preceda prima zi de mobilizare, circa 135 000 oameni.

Intrarea ulterioară a grupelor de acoperire pe teritoriul inamic va depinde de forțele pe care inamicul le va avea la frontieră și mai ales de acelea pe care le-ar putea aduce în Transilvania.

Atitudinea grupelor de acoperire trebuie să fie energică, însă prudentă. Grupele vor ocupa și întări pozițiile ce li se vor ordona de comandamente și se vor pune în legătură cu grupele vecine.

Dacă situațiunea va permite, va fi foarte avantajos, ca grupele de acoperire ale Armatei a II-a și de Nord să se întrunească după trecerea lor pe teritoriul inamic, pe fiecare din zonele indicate mai jos sub litera a și b, sub un comandament unic, să ocupe și să întărească zona de teren unde urmează a se aduna corpurile de armată respective, pe teritoriul inamic, după trecerea masivului muntos, în vederea începerii operațiunilor generale. Procedindu-se astfel, desfășurarea strategică a Armatei a II-a pe teritoriul inamic va fi sprijinită prin 2 puternice avangarde, formate prin înaintarea grupelor de acoperământ și anume :

a) În zona Făgăraș—Brașov (unde se va aduna Corpul II Armată) o avangardă tare de : 19 batalioane, 18 baterii și 24 escadroane, compusă din grupele Bran și Predeal, ale Corpului II Armată și din Divizia I Cavalerie, care va trece munții, după ce grupele de acoperire vor ocupa primele lor poziții dincolo de frontieră ;

b) În zona Prejmer—Covasna, o avangardă tare de : 24 batalioane și 15 baterii, compusă din grupele de acoperire ale Corpului III Armată.

Urmind același procedeu, desfășurarea Armatei de Nord va fi protejată pe teritoriul inamic, de asemenea, de 2 avangarde și anume :

a) În zona Kézedyvásárhely (Tg. Secuiesc — n.n.), Csikszarada (Miercurea Ciuc — n.n.), de o avangardă tare de 20 batalioane, 17 baterii și 24 escadroane, formată din grupele de acoperire : Ghimeș, Uz și Oituz și Divizia a 2-a cavalerie ; aceasta din urmă va trece frontiera, după ce grupele de acoperire vor fi ocupat primele lor poziții pe teritoriul inamic ;

b) În zona Belbör—Borszek (Borsec — n.n.) și spre Vest, de o a 2-a avangardă, tare de 12 batalioane, 6 baterii, formată din grupele de acoperire : Broșteni, Bistrițioara și Bicaz. Eventual această avangardă se poate mări cu încă 4 escadroane din Regimentul 4 Călărași, care va trece frontiera în urma grupelor de acoperire.

Grupele de acoperire: Jiul și Olt—Lotru ale Armatei I, după trecerea frontierei se vor opri și întări, primul, între Petroșani și pasul Merișor (valea Streiului), iar al doilea, pe înălțimile înconjurătoare ale Sibiului.

Grupul de acoperire Vârciorova are misiunea de a acoperi și proteja înaintarea Diviziei 1 spre valea Cernei.

★

Sub protecția acestor avangarde puternice, grosul forțelor Armatei I, a II-a și de Nord pe măsură ce vor sosi pe zona de concentrare, se vor mișca apoi treptat, peste frontieră, pe eșaloane de marș, compuse din 2—3 arme, înaintând pe zona de adunare hotărâtă pentru corpurile de armată respective.

Desfășurarea strategică a armatelor se va efectua chiar pe teritoriul inamic, și sub protecția grupelor de acoperământ.

Acest procedeu va prezenta următoarele avantaje :

a) Se vor putea întări treptat grupele de acoperire ;

b) Hrănirea trupelor, pe timpul trecerii munților, se va face mai ușor, înaintându-se pe eșaloane succesive, decât dacă se vor mișca deodată coloane foarte adânci.

Procedându-se astfel, în seara zilei a 17-a de mobilizare, Armatele I, a II-a și de Nord vor fi complet adunate, cu serviciile respective, în zonele următoare : Armata I : cu grosul forțelor (Diviziile a 2-a și a 11-a — C.I.A. și Divizia a 12-a), între Hațeg și Merișor și mai la Sud în bazinul Petroșanilor ; Detașamentul Olt—Lotru și Divizia a 12-a în zona : Sibiu—Talmacs (Tâlmaci — n.n.) — Boicza (Boița — n.n.) și eventual mai la Nord.

Armata a II-a : în zona Făgăraș—Feldioara—Prejmer și Brașov.

Armata de Nord cu grosul forțelor (Diviziile a 7-a, a 8-a, serviciile Corpului IV Armată și Divizia a 2-a Cavalerie) în zona : Csikszarada (Miercurea Ciuc — n.n.) — Bükszad (Bicsad — n.n.) pe Olt și Kézedyvásárhely (Tg. Secuiesc — n.n.) ; cu Divizia a 14-a întărită, în zona : Toplița—Borsec (Borsec — n.n.) — Gyergyó—Ditro (Ditrău — n.n.), Gyergyószentmiklós (Gheorghieni — n.n.).

INAINTAREA GENERALĂ A ARMATEI ÎN INTERIORUL TRANSILVANIEI

După ce toate trupele și serviciile armatelor noastre vor fi terminat debarșarea lor în Transilvania, vom fi în măsură să începem, spre ziua a 17-a de mobilizare, o nouă fază operativă și anume : înaintarea generală în interiorul Transilvaniei, cu scopul de a zdrobi definitiv ultimele rezistențe ale inamicului, a debarșa apoi în Cimpia ungară și a pune stăpînire pe zona de hrănire a armatelor austro-ungare, adică pe văile Tisei și Dunării. Pentru atingerea scopului de mai sus, forțele noastre vor înainta pe direcțiile care le vor permite să străbată cît mai repede Cimpia ungară și mai ales care le vor da putința să ajungă cît mai repede în contact cu forțele inamice, destinate a se opune înaintării noastre.

Studiind comunicațiunile din interiorul Transilvaniei, precum și acelea care din Cimpia ungară duc în Transilvania, se vede că majoritatea comunicațiilor ferate și ordinare, care vin dinspre frontierele noastre de vest și nord, cît și din interiorul Ungariei, conduc în Nord-Vestul Transilvaniei, în regiunea Cluj, Dej, dintre cele 2 Someșe.

Trupele austro-ungare retrase din Carpații Bucovinei și Galiției, în momentul intrării României în război precum și ajutoarele ce vor fi aduse din interiorul Monarhiei austro-ungare, se vor concentra pentru a rezista contra noastră în această regiune, avînd detașamente puternice în valea Mureșului.

Cea dintîi rezistență puternică o vom întîlni pe Mureș ; prin urmare, zona care trebuie atinsă cît mai repede de grosul trupelor noastre, va fi valea Mureșului.

Ținînd seama de rezistențele ce vom întîmpina din partea inamicului în Transilvania de nord-vest, precum și de o eventuală amenințare dinspre Banat, manevra ce s-ar putea adopta, pentru a pune stăpînire pe valea Mureșului, ar fi următoarea :

Armata de Nord : va înainta spre valea Mureșului superior, pentru a pune stăpînire pe zona : Deda—Szászregén (Reghin — n.n.), și apoi pe înălțimile de la Vest-Nord-Vest, cu misiunea de a ataca trupele inamice din această parte, luptînd de comun acord cu armata rusească de sud.

Armata I : va înainta cu grosul forțelor spre valea inferioară a Mureșului, pentru a pune stăpînire pe zona : Alba Iulia—Piski (Simeria — n.n.) — Porțile de Fier Transilvane (pe drumul Hațeg—Caransebeș), avînd misiunea de a se opune unor eventuale atacuri pe care trupele inamice din Banat și valea inferioară a Mureșului le-ar încerca spre Transilvania.

Divizia I a Armatei I va executa o operație locală în valea Dunării și Cernei, cu misiunea de a pune stăpînire pe Orșova, pe defileurile Cernei și la Nord de Mehadia și pe înălțimile care domină valea Cernei spre Vest ; în fine, se vor ocupa și înălțimile de la Sudul Dunării, în regiunea Tekia-Kladova.

Armata a II-a : va înainta în valea de mijloc a Mureșului, va pune stăpînire pe Aiud (Nagy-Enyed), Marosvásárhely (Tg. Mureș — n.n.), și apoi, va manevra, pentru a ataca în flanc și spate forțele inamice care s-ar opune fie Armatei de Nord, fie ajutînd cu o parte din forțele sale Armata I.

În cazul că armatele vor continua fără întrerupere marșul, de la frontieră pînă la Mureș, se va putea ajunge în valea riului, după 7 etape (regulîndu-se marșurile după Armata a II-a, cea mai depărtată de Mureș), adică către ziua a 25-a de mobilizare.

De pe Mureș, Armata a II-a și Armata de Nord, înaintînd spre Nord-Vest, vor atinge zona : Cluj—Gherla (Szamosújvár)—Dej, în circa 4 etape ; s-ar putea deci ajunge în această zonă, fără a ține seama de zilele de luptă, către ziua a 29-a de mobilizare. Dacă se vor mări unele dintre etapele zilnice pînă la 30 km, ceea ce va fi posibil, dacă vom întrebuița staționarea eșalonată în lungul direcțiilor de mișcare, atunci în ziua a 30-a de mobilizare Armatele a II-a și cea de Nord, vor putea ajunge în Munții Apuseni, la frontiera de vest a Transilvaniei și în zona Ciucea. Înaintarea din valea Mureșului spre zona Cluj—Dej și Munții Apuseni ai Transilvaniei, va constitui a doua fază operativă.

În timp ce Armata a II-a și cea de Nord vor înainta spre zona Cluj—Dej, Armata I continuînd a forma pivot spre Sud, va opera cu grosul forțelor în zona : Caransebeș (pe Timiș) —Dobra (în valea Mureșului). Cu un detașament de 3 armate dotat cu artilerie de munte, se va ocupa regiunea Abrudului (avînd centrul spre localitatea Abrudbanya — [Abrud — n.n.]) și comunicațiile care din această zonă conduc spre văile celor două Crișuri.

A treia fază operativă va fi străbaterea în Cimpia ungară.

Pentru intrarea în Cimpia Ungariei, avem la dispoziție două zone și anume : zona cuprinsă între cele două Someșe, de unde se poate debarșa direct spre Oradea Mare—Debrețin, iar mai la Sud, zona străbătută de cele două Crișuri (Alb și Negru) care conduce în Cimpia ungară, între Oradea Mare și Bekes-Csaba.

Este absolut necesar a debușa în Cimpia ungară simultan prin aceste două zone, pentru a putea ataca atât de front, cât și de flanc și spate, trupele inamice care se vor dispune pentru apărare, la Vest de ieșirile Munților Apuseni ai Transilvaniei.

Dacă am înainta numai prin zona de nord (dintre cele două Someșe), inamicul ar putea manevra la rîndul său prin văile Crișului, pentru a debușa apoi pe Mureș între Alba Iulia și spre Sud de Turda și a cădea pe liniile noastre de comunicații. Pentru debușarea în Cimpia ungară, vom grupa forțele noastre astfel :

a) Armatele a II-a și de Nord, constituind un singur grup operativ, vor înainta din zona Cluj—Dej pentru a debușa în Cimpia ungară spre Oradea Mare—Debrețin, menținînd spre Nord legătura cu armatele rusești.

Din zona Cluj—Dej, pornesc spre Vest și Nord-Vest, printre văile celor două Someșe, 3 căi ferate și 3 șosele bune, care conduc în Cimpia ungară spre localitățile de mai sus. Între aceste 3 șosele se găsesc mai multe comunicații ordinare, care vor putea fi de asemenea întrebuițate de coloane compuse din cele 3 arme.

Considerînd numai zilele de marș, Armatele a II-a și cea de Nord ar putea ajunge în zona Oradea Mare—Debrețin în 7 etape, adică în ziua a 39-a de mobilizare. Misiunea grupului operativ de mai sus, va fi de a ataca de front trupele inamice din zona Oradea Mare—Debrețin.

b) Un grup de forțe, compus din Corpul V Armată (care la început fusese în linia a 2-a), una divizie detașată de la Armata I (cum ar fi Divizia a 13-a), una brigadă mixtă de grăniceri (Regimentul 1 Grăniceri, întărit cu 1—2 batalioane de vinători și artilerie de munte) și Divizia I de cavalerie, va înainta prin zona străbătută de cele două Crișuri, pentru a debușa către aceeași dată ca mai sus, în zona : Oradea Mare—Bekes-Csaba. Misiunea acestui grup va fi de a ataca în flanc și spate trupele inamice din zona Oradea Mare—Debrețin.

Rămîne a vedea misiunea Armatei I, a 3-a fază operativă. Se pot prezenta 2 cazuri mai principale care vor determina misiunea acestei armate și anume :

Poate fi necesar ca Armata I să opereze în Banat, contra forțelor existente în această provincie, sau să fie chemată a-și combina operațiile cu acelea ale unei armate aliate, franco—engleză—sîrbă, care ar înainta de la Sud, din Serbia spre Dunăre și Banat.

În acest caz, Armata I se va dispune astfel pentru a-și îndrepta grosul forțelor spre Sud.

În cazul de mai sus, un detașament puternic de 3 arme (chiar o divizie) va rămîne să opereze în valea de jos a Mureșului, cu misiunea de a se opune unor trupe inamice care ar înainta dinspre Seghedin spre Est, și pentru a stabili și întreține legătura cu grosul ce va opera în zona : Bekes-Csaba—Oradea Mare.

Dacă în Banat și provinciile vecine (Croatia—Bosnia—Serbia) nu se vor mai găsi trupe inamice, deoarece cele existente s-ar fi retras la Nord de Mureș, în acest caz, Armata I va lăsa în Banat detașamente puternice pentru a ocupa provincia, iar cu grosul forțelor va înainta la nord de Mureș la aripa stîngă a grupului de mai sus ; în acest caz, se va ocupa cît mai puternic pe ambele maluri ale Tisei, Seghedinul și trecerile peste riul de la Sud de această localitate, pînă la confluența riului cu Dunărea.

★

Îndrumarea ulterioară a operațiunilor se va hotări în timpul oportun, în cursul operațiunilor și în raport cu situațiile operative ale momentului.

Capitolul IV Operațiunile pe frontul de sud

Scopul operațiunilor pe frontul de sud s-a arătat în capitolul I al proiectului de față.

Pentru apărarea teritoriului țării contra unor eventuale atacuri dinspre Sud, trupele Armatei a III-a se vor împărți în 3 grupe operative, și anume : a) Grupul de Vest, în Oltenia, tare de 19 000 oameni, aparținînd Diviziei a 20-a ;

b) Grupul central dintre Olt și Argeș, tare de 50 846 oameni, aparținînd Corpului VI Armată, compus din diviziile a 16-a și a 18-a, întărit în mod trecător și cu Brigada 2 Călărași ;

c) Grupul de Est, tare de 71 813 oameni, este compus din garnizoanele capetelor de pod Turtucaia (Divizia a 17-a), Silistra (Divizia a 9-a și Divizia a 19-a).

Această din urmă divizie va avea și misiunea de a acoperi debarcările trupelor rusești pe teritoriul nostru și adunarea lor după debarcare la Sudul liniei Cernavoda—Medgidia.

Operațiunile Armatei a III-a vor trece prin două faze și anume :

O primă fază defensivă și apoi o a 2-a fază, în care operațiunile ofensive vor constitui nota predominantă a activității Armatei a III-a.

În prima fază trupele Armatei a III-a concentrate pe malul stîng al Dunării, acele din Oltenia, precum și acele dintre Olt și Argeș, vor avea misiunea de a se opune încercărilor eventuale de trecere a Dunării, distrugînd trupele inamice care ar fi reușit să pună momentan piciorul pe teritoriul național.

În această fază trupele de pe malul drept al Dunării (Diviziile a 17-a, a 9-a și a 19-a) vor rezista atacurilor bulgare, acoperind în același timp și debarcarea și înaintarea trupelor ruse în Dobrogea, precum și adunarea lor după debarcare în zona de la Sudul liniei Cernavoda—Medgidia.

După intrarea în linie a trupelor imperiale ruse destinate a opera în Bulgaria, forțele aliate româno-ruse vor fi în măsură (spre ziua a 10-a de mobilizare) să înceapă operațiuni ofensive în Dobrogea de sud și apoi în Bulgaria răsăriteană.

Scopul acestor operațiuni va fi de a pune stăpînire pe zona : Rusciuc—Șumla—Varna, asigurînd această zonă spre Vest și Sud, contra unor atacuri inamice ulterioare, precum și de a ataca și distruge forțele inamice din Bulgaria de nord și răsărit. Succesul acestor operațiuni va da completă libertate de acțiune armatelor române care vor opera în Transilvania și Ungaria.

Pentru executarea operațiunilor ofensive de mai sus, trupele aliate destinate acestor operațiuni, se vor grupa astfel :

Corpul VI Armată român : Diviziile a 17-a și a 16-a.

Corpul VII Armată român : Diviziile a 9-a și a 19-a.

Corpul Armată rus.

Operațiunile de la Sudul Dunării vor fi secondate de trupele rămase pe malul stîng al Dunării înspre Giurgiu și la Nord (Divizia a 18-a întărită cu artilerie grea ; eventual și Divizia I cavalerie), care va avea misiunea de a menține cît mai multe trupe inamice în zona : Nicopoli—Șistov—Rusciuc.

La operațiunile ofensive de la Sudul Dunării, va concura și flota de Dunăre româno-rusă, care va avea misiunea de a bombarda Rusciucul și lucrările de fortificațiuni învecinate și a distruge flota inamică.

Flota imperială rusă din Marea Neagră va coopera cu armata de uscat, prin întreprinderi navale, executate asupra litoralului inamic între Varna și Burgas.

Șeful Stat-Majorului General,
General Zottu

Șeful Secției a III-a
Colonel Rășcanu

195

1916, noiembrie 28—30, Paris.

ȘEDINȚELE SECRETE ALE CAMEREI DEPUTAȚILOR FRANȚEI *

ARISTIDE BRIAND. PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Gîndesc că ceea ce face obiectul interpelărilor îndreptate împotriva guvernului sînt preocupările care se leagă de Corpul expediționar din Salonic, de conducerea operațiilor militare în această regiune, de condițiile în care România a fost chemată să vină alături de noi, de acelea în care ea a intrat în război și cauzele și rațiunea evenimentelor militare la care noi asistăm ; pe lîngă aceasta, care este starea acțiunii noastre în Grecia, cum a fost concepută, condusă, la ce rezultate a ajuns și ce noi rezultate se pot spera.

Domnilor, vin de îndată la afacerea cea mai gravă, dacă se privesc evenimentele din punctul de vedere al actualității lor, la chestiunea românească. Voi arăta

Camerei, printr-un scurt istoric, cum această țară cu aspirații nobile, generoase a intrat într-un chip cavaleresc în război, condițiile în care a intrat, în care au fost angajate negocierile Aliaților cu dînsa, ce operații militare au fost prevăzute.

Domnilor, în ceea ce privește România, încă de la început s-au angajat tratative cu ea pentru a o aduce alături de noi în război; aceste tratative priveau un program de aspirații naționale pe care le cunoașteți. Negocierile au fost lungi și grele în 1915 și nu au dus la nici un rezultat.

Brătianu, în capul statului, întâlnea greutatea de toate felurile; dînsul avea preocuparea — legitimă, așa cum o dovedesc evenimentele — să nu angajeze țara sa într-un chip periculos; el înmulțea precauțiunile și a fost un moment, în 1915, cînd negocierile, cu toate că ajunseseră foarte departe, n-au reușit.

Atunci, domnilor, au început să se înmulțească actele de presiune din partea Germaniei și Austro-Ungariei, acțiuni ce trebuiau să sfîrșească cu acel tratat de comerț¹, de pe urma căruia România s-a văzut obligată, de altfel prin înseși condițiile vieții sale economice, prin situația geografică în care se găsește, sub influența trupelor masate către fruntariile sale, să facă cesiuni asupra cerealelor sale, asupra petrolului și a diferitelor produse de consum pe care le deținea.

În acele clipe, ne-am temut că s-ar putea întîmpla și mai rău. Nu că s-ar fi pus la îndoială sentimentele poporului român — în toate momentele ele s-au afirmat atît de categoric că n-am fi putut, fără a fi nedrepti, să ne îndoim de ele —, nici pe cele ale guvernului: dl. Brătianu ne-a dovedit că loialismul său nu permitea cea mai mică bănuială. Dar știți că România fusese angajată de către fostul ei rege într-un pact care ar fi pus-o eventual alături de dușmanii noștri². S-ar fi putut întîmpla ca o presiune de ordin militar să fie așa de puternică, încît o modificare a compoziției guvernului să ne fi expus la cele mai mari pericole.

Cînd s-au făcut presiunile de care aminteam și care s-au sfîrșit cu un tratat de comerț, deja neliniștitor, cum a reușit dl. Brătianu să echilibreze situația?

Atunci am obținut de la Rusia ca ea să maseze 200 000 oameni în Basarabia și datorită prezenței acestora presiunile Germaniei și Austriei s-au limitat la obținerea tratatelor de comerț. Dar marea noastră aliată a trebuit să folosească în altă parte aceste forțe din Basarabia, deoarece România nu intrase în alianța noastră; ele au fost utilizate în acțiuni ofensive pe alte fronturi. Am încercat să reluăm negocierile în condiții mai bune și o foarte lungă conversație s-a angajat între guvernele aliate și cabinetul d-lui Brătianu.

Momentul în care negocierile s-au sfîrșit prin acceptarea [intrării în război] de către guvernul d-lui Brătianu nu mai corespundea celui precedent, în privința condițiilor favorabile [ofensiva lui Brusilov]. Armata austriacă fusese pusă sub controlul armatei germane.

De la început chiar, cînd succesele repurtate de armata rusă puteau să ducă la o altă concepție militară, guvernul francez se gîndise serios că România nu trebuia să se mulțumească a declara război Austriei, că dînsa trebuia să declare război Bulgariei și că, în Dobrogea, ar fi trebuit angajate operații militare decisive, în unire cu eforturile care ar fi fost făcute [de Aliați] prin Salonic, pentru a redeschide comunicațiile, a scoate din luptă Bulgaria și a ajunge la Sofia. Această părere nu era însă împărtășită de către toți aliații. Era mai întîi Rusia, principala interesată, puterea cea mai apropiată de zona operațiilor și principală parte la negocieri. Ea nu pierduse încă speranța că Bulgaria se va despărți de grupul inamicilor.

Acest limbaj [atacarea Bulgariei de către Rusia și România] a fost afirmat neîncetat, și cu tărie de către guvernul francez și trebuie să spun că, în urma negocierilor, guvernul englez a sfîrșit prin a se ralia acestei teze. Atunci cînd, în cursul unei conferințe ținute la Paris, dl. Lloyd George a venit să delibereze cu noi, s-a redactat un protocol — aș putea să-l citesc, în care noi arătam vederile noastre privitor la intervenția în Dobrogea și prin care solicitam rușilor să nu trimită numai 50 000 oameni cu scopul de a supraveghea pe bulgari, ci 200 000 oameni, spre a face cu armatele române eforturile prin Dobrogea.

Condiția limpede, formală a României de a intra în război fusese aceasta: război Austriei, operații contra Austriei, nimic contra bulgarilor.

Ni se cerea numai, pentru ca aceștia să fie ținute pe loc, ca armata noastră de la Salonic să aibă o oarecare activitate pentru a reține pe frontul său maximum de trupe bulgare și trebuie să spun încă de pe acum, domnilor, ridicîndu-mă împotriva unor critici pe care le-am întîlnit cu mirare la unii din ziarisții francezi, că din acest

¹ Este vorba, de fapt, despre convențiile comerciale încheiate de România cu Puterile Centrale în decembrie 1915 și martie 1916. (Nota red.)

² Se referă la tratatul de alianță încheiat în 1883 de România cu Austro-Ungaria și la care a aderat imediat și Germania. (Nota red.)

punct de vedere corpul expediționar din Salonic și-a îndeplinit datoria. Iată, deci, în fața căror fapte eram : România spunînd : „Da, declar război în momentul cutare, dar nu-l declar Bulgariei și operațiile mele se vor purta în Transilvania“, iar rușii zicînd : „Concesiile noastre pentru a obține concursul României au drept condiție ca România să constituie aripa stîngă a armatelor noastre în Transilvania, unde va intra, chiar de la începutul operațiilor“. E o stare de fapt.

Acestea sînt faptele. Le pun la dispoziția interpelatorilor care vor căuta în ele și în acțiunea guvernului partea de răspundere care-i poate fi imputată.

Dar de ce a mers România în Transilvania ? Domnilor, se pronunță sentințe grăbite ; nu se ține seamă de un fenomen ale cărui efecte le-am cunoscut și noi. Opinia publică nu poate să conceapă cumplita realitate a războiului, decît numai dacă acest război răspunde unor speranțe tainice și adînci. În România, spiritele și inimile erau întoarse către Transilvania. Aceasta exercita asupra românilor o atracție aproape irezistibilă, căreia i-au dat curs.

În fața evenimentelor ce se petreceau în România, care a fost datoria noastră, a francezilor ? Să mergem în ajutorul acestui popor ce se virise în luptă în condițiile pe care le știți și care au fost atît de criticate. Cîtă ironie nu s-a făcut pe seama românilor ! De cîte ori nu s-a spus : „Așteaptă victoria [Antantei] pentru a intra în luptă într-un moment cînd nu mai există nici o îndoială și pentru a obține avantaje fără nici un efort !“ Le datoram ajutor cu atît mai mult, cu cît ei se purtasera cavalereste prin felul cum intraseră în război !

Și ce-am făcut noi, francezii ? Se poate spune că, în privința atît a materialului de război, cît și a munițiilor, Franța a făcut totul spre a satisface cererile României. La un moment dat, chiar la început de tot, prin luna iunie, presimțind că unele informații privind armata română — care și-a dovedit virtuțile în alte epoei și care e formată din oameni valoroși — ar putea greși în anumite privințe, că brutalele și excepționalele condiții ale acestui război modern, atît de crîncen prin tehnica folosită, ar putea să influențeze nefavorabil operațiile unei armate proaspăt intrată în război, am oferit cu insistență d-lui Brătianu o misiune militară, în fruntea căreia propuneam pe generalul de Mondésir care, împreună cu colaboratorii săi, a făcut minuni în reconstituirea armatei sîrbești.

În acel moment, în România exista o asemenea stare de spirit, încît dl. Brătianu m-a rugat insistent, cu tot tactul și delicatețea ce se obișnuiește de la guvern la guvern, atunci cînd se refuză un dar, să nu se trimită o misiune atît de importantă, spunîndu-mi că-i recunoaște utilitatea, dar că simpla sa sosire în România ar putea deștepta suspiciuni de temut, punînd țara într-o gravă primejdie [din partea Puterilor Centrale].

Domnilor, ce-am făcut noi, atunci cînd armatele române au cedat sub lovituri ? Ne-am adresat imediat Rusiei, am implorat-o să alerge în ajutorul României, i-am spus : „Acolo e războiul ! Pe acolo trebuie atinsă Germania, acolo trebuie căutat un succes care poate ar atrage după sine o evoluție rapidă spre victorie“. Și, spre a obține un răspuns favorabil, ce-am făcut ? De îndată am făcut sacrificiile ce puteam face ; cu toate dificultățile de transport, cu toate necazurile pe care le aveam în unele momente, am trimis [piese de] artilerie, muniții, material aviativ, închiriînd vapoare ; prin toate mijloacele cu putință, am mers în ajutorul românilor.

Am făcut mai mult decît atît ! Pentru a convinge Rusia care, trebuie de altfel să spunem, era pregătită pentru o asemenea eventualitate, i-am spus : „Brigăzi rusești sînt pregătite să vină în Franța ; ele se află la Arhanghelsk sau în drum spre Arhanghelsk ; trimițîndu-le în ajutorul românilor, le scutiți de lungul drum pînă în Franța sau pînă la Salonic ; în acest moment nu există decît un front, frontul amenințat este cel românesc, trimiteți acolo pe oamenii ce ni-i destinați, dar trimiteți-i imediat, cît mai repede veți putea, în ajutorul aliaților noștri“.

Ni se spune : trec zilele, nenorocirile se înmulțesc, de ce aceste armate nu-și manifestă prezența și de ce prețiosul ajutor pe care-l așteaptă România nu se traduce prin fapte concrete ?

Domnilor, trebuie să ne dăm seama de greutatea de comunicație în aceste regiuni, vorbesc de comunicațiile de care dispun prietenii și aliații noștri, rușii. Mișcările de concentrare a trupelor sînt încete, greoaie. De la dorința plină de neliniște pe care o simți cînd citești știrile și pînă la realizarea planului, cînd ai harta sub ochi, între această dorință și realizare se află toate greutatea legate de căile de comunicație, de concentrare, de transport de material, și, din cauza acestor greutăți, se produc încetinirile pe care le regretăm cu toții. Dar, domnilor, veștile aflate zilele acestea ne anunță că forțele rusești s-au concentrat și vor intra în acțiune, dacă nu cumva au și făcut-o.

DI. ANDRÉ LEBEY : Vor ajunge așa cum ajung carabinieri ¹, după ocuparea Bucureștilor.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Scumpul meu coleg, dați-mi voie să vă spun că înțeleg pe un compatriot, pe o compatrioată de-a noastră, victime nefericite ale războiului, care au momente de teamă, mergînd pînă la pesimism. Acest lucru este scuizabil, dar noi n-avem dreptul să fim așa nici o clipă. (Aplauze).

DI. ANDRÉ LEBEY : Nu primesc lecția, d-le președinte al Consiliului. Nu sint pesimist. Dar am dreptul să vorbesc.

PREȘEDINTELE CAMEREI : Domnilor, vă rog să păstrați liniștea și calmul care se cer unei astfel de dezbateri.

DI. ANDRÉ LEBEY : Nu sint pesimist, dar doresc să se întreprindă ceva.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Atunci cînd constatați că o execuție, în privința căreia multe elemente își scapă, compromite sau periclitează o idee care ți-a cerut gîndire, efort, pe care ai crezut-o bună, cînd ești convins că, prin punerea ei în practică, războiul ar putea fi scurtat și victoria obținută mai curînd, devii mai nerăbdător decît alții și ai anumite motive de nemulțumire. Totuși, în ciuda evenimentelor dureroase, înregistrate în zilele din urmă, păstrez ferma speranță [...] (Întreruperi și proteste diverse)

DI. BRIZON : Peste o sută de ani !

PREȘEDINTELE CAMEREI : Nu e, cituși de puțin, momentul de a întrerupe.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : [...] că acțiunea aliaților noștri ruși va evita evenimentul penibil [...] (Întreruperi de pe unele bănci ale Partidului Socialist).

PREȘEDINTELE CAMEREI : Domnilor, binevoiți să nu tulburați Adunarea cu incidente lăturalnice.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : [...] evenimentul penibil și grav de care ne temem cu toții [ocuparea Bucureștilor].

Voi examina acum situația corpului nostru expediționar de la Salonic. În ce condiții a fost întreprinsă această expediție ? Nu e nevoie s-o amintesc : în ultima sedință secretă, am discutat pe larg acest punct.

Noi, guvernul francez, n-am încetat să depunem cele mai mari eforturi pe lîngă aliații noștri [britanici] pentru a-i determina ca, împreună cu noi, să trimită la Salonic forțele necesare, indispensabile unei operații strategice cu sorți de izbîndă. Dar chiar din luna iunie, în acest ținut unde bîntuie frigurile, corpul expediționar fusese contaminat de malarie. Înainte de a întări corpul expediționar, a trebuit să așteptăm ca medicii să ne spună că transporturile de trupe de întărire și înlocuire pot fi debarcate la Salonic fără pericol ; așa am și făcut.

S-a spus că guvernul exagerează peste măsură proporțiile acestui corp expediționar. Cei ce s-au dus la Salonic ne-au raportat că generalul comandant-șef [Sarraill] nu avea mijloacele, nu avea posibilitatea să întreprindă operații de natură a da rezultate strategice importante. Niciodată, cel puțin anul acesta, nu am avut intenția să întreprindem — mai ales prin Salonic, și la o epocă tîrzie, cînd acțiunea putea începe — o operație de natură să obțină mari rezultate strategice. Obiectivul strategic în chestiune putea fi realizat de către trupele ruso-române în număr îndestulător mergînd prin Dobrogea, în coordonare cu unele operații întreprinse de corpul expediționar din Salonic ; de altfel, în aceste condiții au fost prevăzute planurile și în aceste condiții a început executarea lor și, repet aci cu tărie, obiectivul principal al armatei Salonicului a fost realizat.

PREȘEDINTELE CAMEREI : DI. Meunier-Surcouf are cuvîntul, pentru a-și dezvolta interpelarea.

DI. MEUNIER-SURCOUF : Domnilor, la 2 decembrie 1915, guvernul a promulgat un decret prin care se acorda generalisimului Joffre comanda supremă a armatelor din Orient. Acest decret este aplicat de un an și, față de rezultatele obținute, ne putem întreba ce anume l-a determinat pe domnul președinte al Consiliului [de Miniștri] să ia o asemenea măsură ?

Cînd ne-am dus, împreună cu colegul și prietenul meu, dl. Chaumet, în noiembrie, la Salonic, n-am găsit decît o armată care venise acolo fără comandament, fără directive, cu o organizare ce nu corespundea necesităților de război în țara respectivă și dispunînd doar de mijloace mediocre pentru un obiectiv militar serios. Trupele noastre erau contaminate de dizenterie și paludism ; mijloacele de aprovizionare erau cu totul neîndestulătoare, într-o țară în care văile sint fără drumuri și munții fără nici o cale de acces.

Deoarece aceste greutăți nu fuseseră prevăzute și deoarece cei care luptau trebuiau aprovizionați, s-au luat soldați de pe front pentru a transporta hrana și munițiile; astfel, efectivele combatante au fost reduse la jumătate. Voi cita o singură divizie, 57, care, la Florina, nu avea decât 5 000 oameni pentru a acoperi un front cu o întindere de 40 kilometri.

În adevăr, în lunile de arșiță — iulie, august și septembrie — am trimis și debarcat la Salonic 27 000 oameni; dar am evacuat alți 19 000 și, tot în aceste luni, peste 10 000 se aflau în spitale.

Întreb: ce spera dl. președinte al Consiliului prin decretul din 2 decembrie 1915? Poate voia dînsul să realizeze unitatea de acțiune, în vederea unor rezultate fericite, așteptate după formula [...]

DL. JEAN BON: Dl. președinte al Consiliului a spus-o: pentru a intra în Dobrogea!

DL. MEUNIER-SURCOUF: [...] atunci cînd știa că generalissimul [Joffre] era categoric ostil acestui proiect. Ce s-a putut aștepta de la acest decret? Și, totuși, la vremea respectivă, vă amintiți cite speranțe făcuse să încolțească desfășurarea expediției de la Salonic? Cînd s-a pus problema militară a Orientului prin intervenția României, am fost asigurați că soluția era gata. Vă amintiți că, zi de zi, presa exalta geniul miniștrilor noștri; n-ați uitat-o: strategii noștri anunțau în Cameră, că miine-poimîne, vom face joncțiunea cu rușii, prin mijlocirea românilor, vom stăvili pe turci, vom pedepsi pe bulgari, vom lua Budapesta, vom ingenunchia Viena; aproape că ni se anunța — e purul adevăr — sfîrșitul războiului. Și totodată, vă amintiți, ziarele criticau cu înverșunare pe generalul Sarrail, acuzîndu-l că, deși dispunea la Salonic de 400 000 oameni, dintre care 300 000 combatanți, stătea cu miinile în sin.

DL. DE KERGUEZEC: Ceea ce-i mai rău, este că s-au spus toate acestea românilor.

DL. MEUNIER-SURCOUF: Or, nu încape nici o îndoială că, la acea epocă, generalul Sarrail dispunea de maximum 130 000 pînă la 140 000 soldați. Ministrul de Război știa cu siguranță acest lucru. Dar atunci, ce-a făcut în această problemă generalissimul? De el depindea armata Orientului — ce ordine a dat?

Știm bine că înaintarea pînă la Monastir e un succes, nu se poate contesta și nici nu-mi trece prin minte să-i contest valoarea; dar, dacă s-ar fi pregătit această expediție, probabil că am fi ajuns mai repede, am fi ajuns înainte de a veni germanii [în ajutorul bulgarilor]; am fi mers, poate, și mai departe. Dar armata nu era organizată și nici pregătită pentru acest gen de expediții. Astfel că intenția d-lui președinte de Consiliu cu privire la Salonic s-a limitat la o operație ale cărei urmări sînt dintre cele mai neliniștitoare. Pentru ce toate aceste greșeli? Repet, ce-a făcut în toate acestea generalul șef?

M-am întrebat dacă atunci cînd a dat decretul dl. președinte al Consiliului nu avea de gînd să realizeze marea idee de care ne vorbea adineauri: unitatea de conducere între Aliați. Fără îndoială că ideea unității de acțiune între Aliați este adevărata soluție, mijlocul de a învinge; fără îndoială că singurul răspuns ce-l putem da dușmanului este să-l punem în fața unei voințe unice. Aș accepta bucurosi chiar un consiliu interaliat permanent. Este evident că războiul a ieșit din cadrul său limitat și se întinde în lumea întreagă. Cu cît forțele angajate sînt mai numeroase, cu atît și teatrele de operații sînt mai multe, cu cît forțele aruncate în joc sînt mai prost folosite, cu atît avem mai mult nevoie de un acord între Aliați.

Cînd România a intervenit în conflict, voința puternică și unitară a dușmanului a trimis imediat contra ei o combinație de forțe căreia noi nu i-am putut răspunde. Am rămas, ca totdeauna, la improvizatii; ca totdeauna sosim cu întîrziere, în urma evenimentelor. Știu că, la 1 septembrie [1916], Franța era singurul stat beligerant [aliat] gata să acționeze în Balcani, dar ce a devenit armata franceză [din Balcani]? Unde-i sînt directivele? Ce mijloace de acțiune are? Mi s-a dat de înțeles că deși depindea de generalul șef [Joffre], armata Orientului nu fusesse tratată la fel ca celelalte armate. Mi s-a spus că generalul Sarrail nu avea un stat major competent. A cui este greșeala, de ce i s-a putut impune pe oricine? E o chestiune de persoană? Oamenii sînt în cauză? Personalitatea generalului Sarrail este în cauză? Pe ea o discută?

Întreb ce a făcut generalul șef? Întreb ce-a spus guvernul?

S-a făcut o campanie — o dezaprobați cu toții, ca și mine — împotriva generalului Sarrail, campanie de înțepături, campanie gazetărească, campanie de bîrfeli și de zvonuri.

DL. JEAN BON: Campania guvernului în ziarele guvernului.

DL. MEUNIER-SURCOUF: Un asemenea procedeu e periculos pentru autoritatea șefilor. Azi e Sarrail, miine poate va fi un altul. Pentru ce guvernul nu vrea să-și asume răspunderile?

PREȘEDINTELE CAMEREI : Dl. Augagneur are cuvîntul, spre a-și dezvolta interpellarea.

Dl. VICTOR AUGAGNEUR : Domnilor, în ziua cînd am aflat că România intră în război, alături de ceilalți aliați ai noștri, întreaga Franță a simțit o emoție plină de bucurie. Toată lumea înțelegea care puteau fi urmările intrării în scenă a acestui nou aliat ; entuziasmul cu care a fost întâmpinat acest eveniment era dictat nu numai de speranța nutrită de cei slab informați despre treburile războiului ; putem spune că toată lumea împărtășea, în acel moment, sentimentul de încredere ce domnea pretutindeni ; guvernul însuși a sperat, desigur, că războiul va fi scurtat sau că, cel puțin, concursul României va juca un rol important. Fie că guvernul a vrut-o sau nu, afirm că, în toată țara, s-a produs o explozie de speranțe atunci cînd România a intrat în război. Aceste speranțe n-au fost realizate ; departe de a fi realizate, ele au fost pe de-a-ntregul înșelate.

O țară neutră, o țară mică ce s-a bizuit pe sprijinul nostru, se vede amenințată cu zdrobirea, invadată, fără ca marile puteri, care ar fi trebuit s-o sprijine, să fi reușit, pînă acum, să-i dea vreun ajutor. E firesc ca țările mici să fie neliniștite, e firesc ca ele să nu se decidă a trece de partea noastră, atunci cînd văd Belgia copleșită pe de-a întregul, Serbia redusă la Monastir și România invadată azi.

E vorba să stabilim bine răspunderile în această afacere. Dl. președinte al Consiliului n-a voit să ia asupra-și planul de campanie care a fost urmat de România. Ne-a spus că România, sprijinită de Statul major rus, ceruse să atace Transilvania ; că, atrasă de dorința de a lua un gaj asupra teritoriilor din Austria și care-i revin prin aspirațiile sale etnice, nu voise să meargă împotriva Bulgariei. Ne-a spus că aceasta fusese o condiție sine qua non pentru intrarea României în război : sau se bătea la granița austriacă, sau nu se bătea.

Iau act de această declarație a d-lui președinte al Consiliului care, vai !, a dat o oarecare dezmințire la ceea ce am fi putut crede mai înainte. În acest caz, doctrina este sigur în pericol ; e cert că n-ați putut face ceea ce doreați și nu putem decît regreta că Aliații n-au fost mai mult la dispoziția dv.

Dar e, poate, altceva demn de văzut : să examinăm dacă de mai multă vreme raporturile guvernului și comandamentului n-au fost viciate și dacă mai cu seamă campania românească, așa cum a fost dusă, nu este rezultatul unui oarecare antagonism între cei doi factori, fără ca vreodată guvernul să fi voit și îndrăznit să-și impună voința. Ceea ce voi spune angajează tot atît de mult guvernul din care am făcut parte, cît și pe cel actual ; sînt aceleași idei, aceleași doctrine, aceeași lipsă de voință care ne-a adus odinioară. Nu mă voi lăsa distras de nici o considerație personală. Cînd voi sfîrși expunerea mea, cei ce vor dori să ridă mai departe, vor putea rîde. Niciodată, la nici o epocă, Marele cartier general francez n-a înțeles sau n-a voit să înțeleagă importanța unei expediții în Orient ; și pot spune că în cabinetul prezidat de dl. Viviani această încăpăținare a Marelui cartier general de a nu voi să înțeleagă nevoia unei intervenții în Orient a format obiectul unor lupte constante.

Din această rațiune, domnilor, astăzi, cînd e vorba de istoria trecutului, am dreptul să vă spun ceea ce s-a petrecut, de ce și cum m-am deosebit în păreri cu dl. președinte al Consiliului. Acestea trebuie cunoscute, cît și înșirarea faptelor ce decurg. Iată de ce, pentru foarte puțin timp, solicit atenția Camerei. Nu voi vorbi decît cu cifre și sprijinit pe fapte oficiale.

Domnilor, ideea că orice expediție în afară de frontul nostru era respinsă pe de-a-ntregul, o găsim încă din iulie 1915, în procesul-verbal al unei conferințe a statelor majore aliate. Generalul șef deschidea conferința și se exprima astfel : „Războiul contra imperiilor centrale se urmează în principal pe trei teatre de operații : pe frontul franco-belgian, pe frontul italo-sîrb, pe frontul rus. Pe de altă parte, operații accesorii sînt angajate împotriva Turciei, în Peninsula Gallipoli și în regiunea Caucazului“. Și mai departe : „Acțiunea secundară angajată în Dardanele nu prezintă un interes militar imediat. Totuși, reușita ei va aduce avantaje de ordin politic și economic. Ea e de natură să atragă în orbita noastră popoarele balcanice, scoțînd din cauză Turcia, ea ar ușura sarcina armatei rusești“.

Iată deci, domnilor, în ce termeni se exprima generalul șef cu ocazia întrunirii din iulie 1915 pe care acesta a și prezidat-o și care a reunit pe reprezentanții armatelor aliate : el le declara că, aceasta fiind doctrina oficială a statului major, cea care trebuia să reglementeze, în viitor, operațiile Aliaților, că tot ce se petrece în afară de frontul polonez și de cel francez este secundar și fără importanță.

Zic, deci, că la acea epocă, Marele cartier general nu dădea decît o însemnătate secundară operațiilor din Peninsula Gallipoli. Dar evenimentele s-au grăbit. Am ajuns la începutul lui august 1915. În acel moment trupele din Peninsula Gallipoli se găseau într-o stare rea. Înțelegînd situația dificilă creată pe Frontul de Vest, atît armatei engleze cît și celei franceze, înțelegînd, de altfel importanța capitală a ciști-

gării Constantinopolului, a ruperii Turciei și Bulgariei de imperiile centrale, a re-strîngerii cercului care strîngea pe dușmanii noștri în alte puncte, în vreme ce pe frontul nostru avea libertatea de acțiune; guvernul, zic, s-a gîndit să întărească trupele de la Gallipoli. În acel moment a fost numit generalul Sarrail, proaspăt ieșit de pe Frontul de Est, ca general șef al armatei Orientului. I s-a cerut un plan de campanie și la 11 august 1915, el a adresat Ministerului de Război un raport în care arăta diversele soluții ce se puteau pune din punct de vedere militar, punctele asupra cărora putea fi dusă, cu folos, o acțiune în Orient.

Nu citește decât ultima considerație, căci e aproape profetică și, în speță, are o importanță considerabilă: „Pentru a se ajunge la un succes în Orient, în loc de o operație în Asia, s-ar putea organiza o intervenție în Serbia, printr-o debarcare la Salonic”. Astfel, încă din luna august 1915, deși amenințările germanilor și austrieilor asupra Serbiei nu se profilaseră cu toată claritatea, generalul Sarrail preconiza intervenția pe la Salonic pentru a merge în Serbia.

În acel moment o parte din miniștri au fost surprinși de concluziile generalului Sarrail care concordau cu un întreg șir de informații ce dețineau asupra situației din Balcani și în ședințele guvernului s-a agitat chestiunea pentru a se ști cum s-ar putea ajunge la un rezultat. Eram în acel moment la 24 august. A fost întrebat generalul Sarrail dacă putea fi dezlănțuită o acțiune în alt punct și el ne-a spus că pentru ca să acționeze la Gallipoli sau pe coasta Asiei, i-ar trebui cel puțin șase divizii; s-ar putea lua, la nevoie, cele două divizii de la Gallipoli și să se trimită alte patru din Franța. La 28 august 1915 a avut loc, la Elysée, sub președinția d-lui președinte al Republicii, o conferință la care au asistat ministrul Marinei, președintele Consiliului și, cred, ministrul de război și generalul șef. Cu acest prilej am cerut generalului Joffre să ne dea patru divizii. Ne-a răspuns exact așa: „Aceste 4 divizii le am. Nu le voi putea da, însă, decât după ofensiva din Champagne. Nu le voi angaja; nu vor fi aruncate în virtute; vor sta în spatele liniilor, gata a fi îndreptate către un punct oarecare. Le păstrez pînă la sfîrșitul operației, pentru că s-ar putea ca, făcînd o spîrtură [în frontul inamic] destul de mare, să am nevoie de toate forțele pentru a extinde această ruptură și să merg dincolo de ea”.

Nimeni nu se gîndea să se ridice împotriva acestei teorii. L-am rugat pur și simplu să ne spună cînd ar putea să ne dea aceste divizii. Aceasta se petrecea la 28 august 1915, într-o sîmbătă, în Elysée; „Cele patru divizii, a spus generalul Joffre, vi le voi da după ofensiva din Champagne; nu vor fi angajate, vor fi pornite în drum spre Salonic sau spre Orient încă de la 24 septembrie”. În acel moment, amintiți-vă, nu se declanșase atacul împotriva Serbiei. Credeam că, în chipul acesta, problema fusese rezolvată. Dar încă a treia zi, la 1 septembrie, generalul șef a revenit asupra celor spuse, adresînd ministrului de război următoarea depeșă: „În scrisoarea mea din 29 iulie, am insistat pe lîngă dv. asupra necesității de a nu se acționa în Dardanele decât după un plan precis și minuțios pregătit, stabilit împreună cu aliații noștri. În cursul întrunirii de sîmbătă [28 august] am fost asigurat că acest plan există și atunci am ajuns la concluzia că, începînd cu 22 septembrie se pot lua cele patru divizii necesare executării operației”.

Apoi generalul șef a observat că planul nu era îndestulător; a pus să fie studiat, spune el: „În ceea ce mă privește, am dat propunerile generalului Sarrail cit și cele ale predecesorilor săi, pentru a fi examinate de către Secția de studii a Apărării Naționale”. Adaugă: „Dacă principiul reluării operațiilor numai cu patru divizii este menținut, am onoarea a vă cere în chipul cel mai formal, să țineți cont că punerea acestor patru divizii la dispoziția dv. va fi întîrziată pînă în primele zile ale lui octombrie”. La acea epocă, zicea el, ofensivele vor fi sfîrșite. Atrag atenția dv. asupra acestei scrisori. Așadar, reprezentanții guvernului s-au întrunit, au ținut o conferință cu generalul șef și i-au spus că au nevoie de patru divizii. Generalul șef a consimțit să le dea. Apoi, întors de la Marele cartier general, ce s-a întimplat? Considera el că angajamentul față de guvern era aidoma celui al unui subordonat către un superior? Deloc! Și-a consultat Secția Apărării Naționale (Exclamații). Acesta-i pericolul: constituirea unui organism militar superior guvernului. Acest viciu trebuie lecut.

Cînd generalului șef al armatelor din Nord-Est i se cer trupe, el poate zice: „Nu pot să le dau pînă la 24 septembrie, deoarece pînă la acea dată voi avea nevoie de ele”. Dar guvernul are căderea să examineze dacă cutare nevoie e cea mai grabnică și dacă trebuie să aibă o prioritate sau dacă, din contră, se poate amina. Tăgăduiesc generalului șef altă atribuție în afară de conducerea propriilor sale operații. Conducerea generală a războiului, chestiunea de a ști dacă sfortărea trebuie să fie ici sau colo, nu este nici o chestiune de tactică nici de artă militară. Iată starea în care ne găsim, și nu-i vorba aici de competență tehnică, nu-i va veni nici unuia dintre noi ideea ca, atunci cînd generalul șef al trupelor care se opun în Est germanilor ar primi ordin să respingă un atac al acestora, nu-i va veni nimănui ideea să-i spună: veți

ataca prin cutare sau cutare punct într-un fel sau într-altul ; aceasta-i o chestiune de ordin pur militar. Dar este o chestiune de bun simț, e firesc ca guvernul să-i ceară și nu-i admisibil ca un om-general, oricât de suspus ar fi el, să-i refuze trupele ce i s-au cerut și pe care le-a promis.

Evenimentele s-au îmbulzit. Sirbii ne-au cerut ajutor, armata germană și cea austriacă au invadat Serbia ; în acel moment guvernul a socotit că sforțările sale nu trebuie duse numai spre Gallipoli, că-n acea parte, pentru moment, operația era secundară, că totul trebuia făcut spre Salonic, spre a da mina sirbilor. Și cum era firesc, s-a adresat generalului Sarrail, întrebându-l ce trupe îi erau necesare. Printr-o notă din 2 octombrie 1915 generalul Sarrail zice : „Fie că sirbii merg singuri, fie că grecii se unesc cu ei și că România iese din izolarea sa, pentru noi și pentru Aliați, ținta imediată este să scoatem din cauză pe bulgari. Numai după aceasta s-ar putea analiza posibilitatea unei acțiuni combinate a Aliaților, fie asupra Constantinopolului, prin teritoriul bulgar, fie asupra Austro-Ungariei, pe la granița sirbo-română“.

Același general Sarrail care, atunci când nu se puneau încă chestiunea sirbească, arătase guvernului folosul unei acțiuni prin Salonic, el însuși, în momentul când sirbii erau amenințați de germani, indica : „Trebuie să dăm loviturile noastre spre Bulgaria“. Aceasta era la 2 octombrie : la 3 octombrie, generalul șef [...]

DI. P. RENAUEL : Imi dați voie să includ în dosarul dv. un alt document, pe care l-am adus deja la cunoștința Comitetului Secret. La 24 septembrie Marele cartier general a examinat condițiile în care ar fi putut să prevadă o operație în Orient ; grav, este însă modul în care el privea această operație. Iată ce spune : „Lordul Kitchener are în vedere ipoteza atacării Serbiei de către 450 000 austro-germani. Această cifră pare foarte exagerată. Disponibilitățile — ascultați, aceasta era scrisă la 24 septembrie 1915 — adversarilor noștri nu sînt îndestulătoare pentru a le permite o asemenea sforțare. Corpul de susținere anglo-francez va putea deci avea un efectiv cu mult sub 300 000 oameni și trebuie constituit cu mijloacele corpului expediționar din Dardanele“.

Disponibilitățile adversarilor noștri nu erau îndestulătoare ! De atunci, Serbia a fost cucerită și România este invadată !

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Documentul din care vă voi da citeva extrase poartă data de 3 octombrie 1915. E o scrisoare, un raport al generalului comandant șef către ministrul de război, a cărei primă parte nu privește subiectul de care ne ocupăm. Apoi abordează chestiunea intervenției în Orient : „Socotesc că trebuie să obținem decizia pe teatrul principal, adică în Franța. Toate sforțările noastre să tindă a realiza larga ruptură strategică care va avea ca prim corolar eliberarea teritoriului național. În fine, numai înaintarea asupra obiectivelor vitale ale inamicului ne va procura, la sfîrșitul războiului, cîștigurile corespunzătoare sacrificiilor făcute de națiune de mai bine de un an. E posibil, de altminteri, ca printr-o singură bătălie să nu putem obține ruptura frontului dușman și să nu reușim aceasta decît printr-un șir de sforțări prelungite și combinate, menite să producă o dezagregare progresivă a inamicului.“

Am stabilit că sforțarea armatelor franco-engleze trebuie continuată fără preget pe teatrul principal de operații. Trebuie să conchidem că este necesar să renunțăm la toate întreprinderile secundare ? Răspunsul la această întrebare nu e de resortul meu, trebuie dat de către guvern. Totuși, cred că trebuie să atrag atenția asupra modalităților pe care le-ar îmbrăca acțiunea noastră în Orient, căci hotărîrea luată în această privință poate să aibă o repercutare adîncă asupra conducerii operațiilor a căror răspundere o iau asupra mea. Este incontestabil că împătrita înțelegere [Antanta] are imperioasa datorie să nu lase Serbia să fie zdrobită. Spre a obține acest rezultat, după sprijinul său diplomatic, cel mai efectiv este acela al armelor sale.

După părerea mea, Marii Britanii îi revine misiunea de a sprijini acțiunea militară a țărilor balcanice ; ea are mijloacele necesare pentru acest lucru și trupele sale, mai puțin apte pentru ofensivă decît ale noastre, nu sînt așa de indispensabile pe teatrul de operații hotărîtoare.

La capătul operațiilor ofensive angajate în momentul de față în Franța, dar numai de la această dată, colaborarea noastră la formarea unui corp expediționar pentru Serbia sau Grecia va trebui să se mărginească, dacă dînsa ar deveni necesară, la trimiterea cîtorva divizii — una sau două, cel mult, peste cele îndreptate deja de la Capul Helles către Salonic — pentru ca drapelul francez să fie reprezentat în Peninsula Balcanilor cum este acum la Gallipoli. Numai menținînd în aceste limite înțelepte participarea noastră la o eventuală operație secundară, vom putea dejuca uneltirile dușmanului a cărui țintă evidentă, în ceasul de față, este să tîrască forțe franceze cît mai numeroase cu putință într-o întreprindere excentrică unde el se va feri să angajeze și să întrebuițeze disponibilități importante. Adversarii noștri soco-

tesc să-și mărească astfel proprii lor sorți de izbândă pe teatrul principal al războiului [...]”.

În rezumat, oricare ar fi sfârșitul operațiilor aflate în curs pe frontul nostru, sînt de părere că rezultatele obținute ne dau voie chiar de acum să privim viitorul cu o încredere liniștită.

„Pe frontul nostru vom obține victoria decisivă, consacrindu-i toate forțele și întrebunînd toate mijloacele noastre materiale, mărite și perfecționate neconținut. Orice operație într-o altă regiune este secundară și trebuie tratată cu cea mai strictă economie”.

Am citit acestea pentru a arăta că, doctrina Marelui cartier general a fost mereu aceeași : operația în Orient, secundară ! Aceasta are o importanță relativă pentru francezi ; englezii să tragă cei dinții.

DI. PAUL PONCET : Atunci de ce-ați făcut să intervină România ?

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Poate că documentul ce vă voi citi e și mai important. În urma acestei depeșe a generalului-șef, ce-a făcut guvernul ? Ceea ce putea să facă : a atras atenția Angliei asupra necesității de a trimite efective mai mari la Salonic. Însușindu-și intrucitva teza generalului șef, el arăta Angliei că ei îi revenea datoria de a ajuta Serbia. Lordul Kitchener a trimis Marelui cartier general o telegramă, considerînd că orice efortare folositoare la Salonic trebuia să cuprindă 400 000 oameni : era, în realitate, de aceeași părere ca și generalul Sarraill. Întreba Marele cartier general ce trebuia să facă.

La 3 octombrie, Marele cartier general a trimis guvernului o notă care, în spiritul său, era un răspuns la telegrama lordului Kitchener. Am găsit în ea lucruri destul de curioase : „Pentru motivele arătate în repetate rînduri, generalul șef se opune la o mutare importantă de forțe care ar putea duce la o slăbire periculoasă a armatelor noastre din Nord-Est (Franța). Disponibilitățile noastre de oameni sînt extrem de limitate ; a sosit momentul cînd trebuie să micșorăm numărul marilor noastre unități. Ar fi neindicată deschiderea unui nou teatru de operații de anvergură, căci ar spori greutățile noastre în această privință și ar putea să ne pericliteze victoria pe teatrul decisiv.

În aceste condiții, maximum de trupe ce pot fi preluate de pe frontul nostru se poate fixa la o divizie și jumătate infanterie și o divizie cavalerie de marș. Mijloacele noastre nu ne permit mai mult. Dar englezii pot s-o facă ; ei au încă în țară un mare număr de divizii pe care le pot folosi ; nimic nu-i împiedică să trimită aceste mijloace pentru a mări efectivul forțelor aliate la 150 000 de oameni. Dacă luptele încep, trupele aliate deja debarcate, împreună cu cele care vor fi trimise vor avea rolul de a întări armata sîrbă”.

Generalul Sarraill era numit comandant șef al acestor trupe, ce urmau a fi puse „sub ordinele generalisimului sîrb care le va da direct comandantului forțelor franceze”.

DI. JULES CELS : Recitiți această parte.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : „Dacă luptele încep, trupele aliate deja debarcate, împreună cu cele care vor fi trimise vor avea rolul de a întări armata sîrbă... i se vor trimite comandantului forțelor engleze instrucțiunile privitoare la întrebunîntarea lor”.

DI. SIMIAN : E extraordinar !

DI. PAUL PONCET : Generalisimul francez a semnat acestea ?

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Cit privește prevederile asupra eventualelor situații — ascultați, domnilor — lordul Kitchener avea în vedere nevoia de a trimite mai tîrziu numeroase întăriri care să ridice efectivul total la 300 000 sau 400 000 oameni. Aceasta era o ipoteză care s-ar fi realizat numai în cazul cînd austro-germanii ar fi trimis forțe importante în Balcani. De parcă aceștia n-ar fi fost în stare de acest lucru. Pînă acum au arătat cu ce măiestrie știu ei să se folosească de aliații lor pentru a nu retrace nimic din propriile lor forțe de pe teatrele de operații decisive.

Deci, la 3 octombrie, cînd Kitchener a solicitat informații, iar generalul Sarraill patru mari unități de armată, Marele cartier general a răspuns printr-un refuz. Nu voia să lase să plece decît două divizii de infanterie și una de cavalerie. Nu credea, de altfel, în eventualitatea unui atac împotriva sîrbilor. Ah ! domnilor, ce rău ne-a făcut acest optimism, optimism care n-a dispărut, optimism care, în 1915, se traducea prin scrisoarea pe care v-am citit-o, optimism care se manifesta acum cîteva săptămîni prin această frază a d-lui ministru de război, cînd îl întrebam dacă nu se temea că România va fi atacată : „Dar cu ce vreți să-i atace germanii ?”

Admit că ori de cîte ori guvernul un săi general, răspunzător de acte de război pe frontul nostru, să-și micșoreze forțele, acesta să răspundă negativ. E de la sine înțeles. Niciodată un general nu va avea o armată destul de numeroasă, niciodată un divizioner nu va avea o divizie destul de completă. Guvernul, însă, trebuie să-și impună voința. Nu trebuie să împrăștiem răspunderile.

Generalul șef s-a putut înșela ; dacă a avut o doctrină asupra diverselor teatre de război, aceasta a putut fi greșită, dar cel care trebuia să facă doctrina războiului nu era generalul șef, ci guvernul.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Erați contra. În fine, Domnule Augagneur.

D-le Augagneur, cred că, fără voie, ați făcut o confuzie de fapte. La începutul lui ianuarie 1915, a fost vorba de o expediție prin Salonic către Serbia. Făceam parte din guvern ca și dv. și vă aduceți aminte că cel ce-o propunea [...]

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Nu vorbesc de dv.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Nu-mi aduc, însă, aminte să-mi fi dat concursul dv.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Vă voi răspunde cu probe.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : După propunerea dv., făcută la începutul lui ianuarie și care n-a fost aprobată de generalul șef, acesta invocă rațiuni de efective și de transport, în ajunul unei mari sforțări pe care spunea c-o pregătise ; guvernul considera că nu-și putea lua răspunderea să insiste în acel moment, căci la acea epocă englezii n-aveau în Franța toate efectivele lor. O știți prea bine [...]

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Nu vorbesc de acea epocă.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : [...] marea majoritate a efectivelor engleze erau în pregătire în Anglia. Apoi, în urma decepțiilor crude furnizate de expediția din Dardanele, a neliniștii în care ne aflam cu privire la soarta corpului nostru expediționar, s-a acceptat ideea unei diversiuni prin Salonic, către luna august, cu un corp expediționar franco-englez. Această chestiune s-a pus în urma unei vizite a d-lui Lloyd George la Paris.

Ce spunea generalul șef în acel moment ? Era redus la propriile sale efective sau cam așa ceva : armata engleză era foarte puțin numeroasă. El zicea : „Dacă facem o expediție în depărtare, e foarte firesc ca, reduși aproape numai la efectivele noastre, avînd operații importante pregătite, avînd deja în Orient efective grav compromise, să cerem englezilor, care au grija Egiptului și interese particulare în acea regiune, să facă eforturile necesare, cu diviziile disponibile din Anglia“. Anglia — proporția nu era fixată arbitrar — trebuie să furnizeze 90 000 oameni și Franța 60 000 adică un total de 150 000 oameni. Franța a trimis imediat oamenii promiși ; apoi, cum în momentul în care primele elemente soseau la Salonic, dl. Venizelos se lovea de voința regelui și devenea evident că nu se putea conta pe concursul Greciei, Anglia, care-și condiționase concursul său de cel al Greciei, întorcîndu-se către noi, ne-a declarat : în asemenea condiții, nu se poate face nimic și vom sista trimiterile de oameni. Iată situația.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Aș vrea totuși să-mi continui expunerea.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Toate acestea, d-le Augagneur, au fost deliberate, erați de față și nu știu dacă atunci cînd generalul Joffre, în fața cererilor guvernului pentru a da efective necesare în cutare operație, ar fi spus : „Le refus“ ; rolul guvernului, cu răspunderea și grija ce poartă apărării naționale nu era să-i spună : „Mă ierțați, îmi dați date tehnice asupra situației, îmi spuneți de ce vă temeți ; dacă sînt de părerea dv., mă închin, dacă sînt de altă părere, vă impun pe a mea“. Această teză nu v-am auzit niciodată susținînd-o.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Domnilor, am ascultat cu o mare atenție explicațiile d-lui președinte al Consiliului. Sînt puncte asupra cărora sînt de acord cu dînsul. Recunosc că în ianuarie 1915, într-un Consiliu de Miniștri, a vorbit despre o expediție către Serbia. Dar nu e suficient să declari că ești partizanul unei expediții în Orient dacă n-ai mijloacele s-o faci și să-ți impui voința celui care deține efectivele.

Cînd am primit scrisoarea generalului șef spunîndu-ne că nu se mai putea bizui pe acele efective, Consiliul de Miniștri a decis să facă un demers grabnic pe lângă cabinetul englez. Dl. Viviani, președintele Consiliului și eu, ne-am dus la Londra ; aici vă rog să-mi acordați atenție două minute.

MAI MULȚI MEMBRI DIN STÎNGA : E foarte interesant !

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Acolo ne-am găsit în fața tuturor membrilor cabinetului englez, am expus cu toată insistența de care am fost în stare dorința Franței de a vedea pe englezi luînd parte serioasă la expediția Salonicului. Le-am spus englezilor : înțelegeți că eforturile principale trebuie să fie făcute de voi. Noi nu putem să luăm prea multe trupe de pe frontul nostru, căci ne apărăm pămîntul ; dar voi, englezii, nu sînteți reținuți de aceleași considerații. A trebuit să discutăm cu unii miniștri englezi despre importanța și folosul operației. Las aspectul diplomatic la o parte. Rețin, însă, declarația ce ne-a făcut lordul Kitchener și, dacă n-o reproduc fidel, rog pe dl. Viviani, care era martor, să mă îndrepteze. Lordul Kitchener ne-a răspuns : „Am trimis tot timpul în Franța, la datele fixate, diviziile promise. Generalul Joffre spune că am multe trupe în Anglia ; e exact, dar nu sînt trupe apte de luptă. Nu sînt încă antrenate, n-au material. Am făgăduit să trimit o divizie la data pe

care am indicat-o ; mi-am ținut întotdeauna promisiunile ; voi continua". I-am zis : „Dar trupele engleze care sînt în Franța ?". Mi-a răspuns : „Sînt la dispoziția generalului Joffre, trupele engleze și franceze sînt în aceeași situație în Franța ; dacă generalul Joffre dorește să le trimită în Orient, e liber". La aceasta i-am spus — și dl. președinte al Consiliului s-a unit cu mine : ați putea repeta această aserțiune generalului Joffre ? Lordul Kitchener a răspuns afirmativ. A trecut Canalul Minecii, cu noi, a venit la Chantilly, la Marele cartier general. N-am asistat la conversație. Ceea ce știu e că, din această conversație, a rezultat că generalul Joffre îl convertise, probabil, pe generalul Kitchener la felul său de a vedea chestiunea și știu bine că în Consiliile de Miniștri care au urmat a fost peste puțină să se ia o hotărîre.

La 22 octombrie 1915, am adresat următoarea scrisoare d-lui Viviani, președintele Consiliului. Nu există procese-verbale ale Consiliilor de Miniștri și țineam să rămînă ceva în legătură cu părerea mea și iată ce scriam ; aceasta reprezintă și răspunsul meu la ce a spus dl. Briand :

„22 octombrie 1915

Scumpul meu președinte,

Consiliul de Miniștri s-a terminat ieri fără a fi luat o hotărîre fermă în privința sporirii efectivelor destinate a fi trimise la Salonic. Vă rog cu insistență ca în ședința de miine, sîmbătă, această chestiune să fie pusă limpede și rezolvată. E inadmisibil ca guvernul să prelungească spectacolul neîndrăznelii sale de a hotări, al neputinței sale în execuție. Am întreprins o expediție în Balcani, trebuie s-o urmărim în asemenea fel, încît să-i asigurăm, dacă nu succesul, cel puțin siguranța trupelor care iau parte la ea. Or, acest lucru nu este posibil decît printr-o sporire considerabilă a efectivelor. Comandantul șef al corpului expediționar din Orient cere patru corpuri de armată ; trebuie să-i fie date. Șovăielile Angliei n-ar dezvinovăți în ochii opiniei noastre publice un dezastru al trupelor franceze și dispariția armatei sirbe. Nu-i nevoie să vă demonstrez că o înfringere sirbo-franceză ar trage după sine defecțiunea României și Greciei. Totul este, deci, a ști dacă putem trimite în Balcani corpurile de armată cerute de generalul Sarraïl. După aceea, se pune chestiunea răspunderilor noastre, adică problema raporturilor dintre guvern și comandamentul militar. În ce mă privește, nu stau la îndoială, îmi iau răspunderea de a lua din cadrul trupelor aflate în Franța efectivele necesare pentru Balcani, fiind convins că defensiva noastră pe front nu va fi compromisă prin lipsa a 100 pînă la 120 000 oameni. De altfel, dacă nu vom face acest lucru, lăsăm cîmp liber Germaniei spre Constantinopol ; mai curînd de două luni, 400 000 englezi vor părăsi pămîntul nostru pentru a fi trimiși în Egipt și Siria. Ce vom cîștiga dacă nu acceptăm la vreme un sacrificiu mai mic ?

Vă cer, deci, ca miine, la deschiderea ședinței, să puneți în discuție acest subiect. Oricare ar fi încheierea, mă voi supune. Convingerea mea este așa de puternică încît am ținut să v-o afirm prin scris, nevoind ca guvernul, din care fac parte, să treacă peste o problemă atît de gravă, fără ca să fi insistat prin toate mijloacele asupra consecințelor la care ne-am expune, temîndu-ne să ne asumăm răspunderile evidente și necesare".

A doua zi, Consiliul de Miniștri n-a discutat nimic : a fost ultimul Consiliu la care am luat parte. Aș putea invoca mărturia unora dintre colegii mei ; ei știu că, de săptămîni, susțineam cu energie ideea de a trimite trupe îndestulătoare la Salonic. Am făcut demersuri chiar în Anglia, am luat inițiative, deoarece aveam o convingere adîncă.

Ce s-a petrecut ? Ați spus că în ședințele guvernului prezidate de dl. Viviani ați insistat permanent cerînd supunerea comandamentului față de guvern. Trebuie să spun că, asupra acestui punct, n-am controversă cu dl. Briand. În ziua cînd a luat frînele guvernului, gîndeam că, desigur, va pune în execuție ceea ce dorișem amîndoi.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Da, negreșît.

DL. VICTOR AUGAGNEUR : Cîteva zile în urmă puneți frontul din Orient sub autoritatea generalului șef din Franța. Mi-e cu neputință să nu văd o contradicție între aceste două atitudini succesive.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Nu.

DL. VICTOR AUGAGNEUR : D-voastră, care ați fost unul dintre apărătorii tezei susținută de mine, în ziua cînd ați avut puterea, n-ați făcut nimic spre a o îndeplini.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Voiți un exemplu.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Nu, lăsați-mă să continui. Ceea ce știu, e că, până în ziua când ați venit la putere, generalul Sarrail comunica direct, ca comandant șef al Armatei Orientului, cu guvernul. Recunosc că acest guvern n-avea puterile necesare spre a impune generalisimului cedarea trupelor care trebuiau să meargă la Salonic ; dar, în tot cazul, generalul comandant al armatelor din Orient era sub ordinele guvernului. Din ziua în care ați luat puterea, generalul Sarrail și Armata Orientului au trecut sub ordinele Marelui cartier general. Nu puteți să nu știți că, de luni și luni, ori de câte ori era consultat Marele cartier general, acesta nu voia să facă nimic. În realitate, el era împotriva acestei intervenții și trebuie să știți bine că punind Armata Orientului sub ordinele Marelui cartier general, nu puteați obține ceea ce părea că doriți când nu erăți președinte al Consiliului. Prin aceasta, răspunderea dv. e mare, căci ceea ce unii dintre noi au deplins sub guvernul dinaintea dv., s-a continuat, s-a agravat sub al d-voastră. Acolo, în Orient, un comandant șef trebuie să aibă întreaga libertate, cu același titlu ca și comandantul șef de pe frontul francez, or dv. l-ați legat și l-ați supus.

DI. WALTER : Da, dar îl cheamă Sarrail.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Ați făcut ceea ce în orice epocă ar fi fost o imprudență, adică ați pus un comandant șef care-i la capătul celălalt al Mediteranei sub ordinele unui general care comandă în Franța. Și acest lucru devine de două ori inexplicabil, atunci când știți că generalul comandant din Franța era împotriva expediției în Orient.

Ne-ați spus că ne veți arăta toate documentele diplomatice prin care ați insistat pe lângă România pentru ca aceasta să urmeze planul de campanie preconizat de dv., adică atacarea Bulgariei. Fie ! Dar aducând aceste documente, ar trebui să le alăturați și procesele verbale ale întrunirilor Consiliului Superior al Apărării Naționale, când ați discutat natura intervenției României din punct de vedere tehnic și militar. Aceste documente ar trebui să le aduceți, pe acestea ar trebui să le avem sub ochi, aceasta și cerem, de fapt, pentru că, dat fiind ce s-a produs atunci când chestiunea nu era arzătoare, ne imaginăm ce s-a întâmplat acum, când România a intrat în joc.

Statul dv. major are atât de puțină influență asupra Statului major rus, încât acesta din urmă să treacă peste obiecții serioase, peste obiecții documentate și energice ce s-ar fi făcut asupra planului pe care rușii doreau să-l impună României ? Ne spuneți că Statul major rus a fost acela care a împins România în Transilvania. În această privință, s-ar mai putea discuta ; s-ar putea întreba dacă statul dv. major a fost informat despre rațiunile pentru care armata Brusilov avusese un succes nesperat, dar care a rămas fără urmă în clipa în care, ajunsă pe Carpați, s-a aflat în fața artileriei grele adusă din Trentin. S-ar putea spune că, pentru un stat major, pare ciudat de superficial să considere un „raid“, care a fost o întâmplare norocoasă, drept o operație serioasă.

Dar las la o parte acest punct care e prea tehnic.

DI. BINGUIER : Un „raid“ care se traduce prin 400 000 prizonieri nu e o simplă întâmplare.

DIVERȘI MEMBRI DE LA CENTRU : Cuvîntul „întâmplare“ e straniu.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Ceea ce aș voi să știu, sint termenii în care statul dv. major a trebuit să valorifice părerea dv. proprie. Ați spus că dv. personal, dv. guvernul voiați ca România să atace Bulgaria. Fost-ați susținut de statul dv. major în exprimarea acestei păreri față de guvernele și statele majore străine ? V-a dat statul dv. major unele din acele scrisori, de genul celor pe care le-am citit, în care să se spună că trebuie să insistați pe lângă guvernele străine pentru ca România să atace Bulgaria ?

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Este unul din elementele problemei. Vă repet că România pusese ca o condiție sine qua non a intrării sale în acțiune, să nu declare război Bulgariei, ci să meargă în Transilvania. Iată faptul, și statul major nu putea face nimic.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Nu mă îndoiesc că România a declarat finalmente — și voi explica acest „finalmente“ — că voia să meargă în Transilvania. Dar aceste hotărâri n-au fost luate de azi pe mâine. Mai înainte au fost purtate negocieri lungi și discuții de la guvern la guvern. Ați încercat să faceți să prevaleze părerea dv. ? Și atunci vă întreb, Statul major francez v-a sprijinit cu documente care să vă permită să vă susțineți părerea ?

Știu prea bine, ce se petrece acum în aproape întreaga Europă. Sint alături de guvernele oficiale, guvernele militare care au agenții lor de legătură. Nimic nu-i mai ușor pentru un stat major : A decît ca, prin agenții săi de legătură, să prevină

statul major ; B atunci cind guvernele vor să facă să prevaleze o părere, se lovesc de un „consensus“ de state majore care a prevenit propria lor deliberare și pe care nu îndrăznesc să o înlăture.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Am găsit contra mea părerea foarte limpede, solidă și tenace, a unui om care avea cel puțin voința dv., îl chema lord Kitchener. Am mers la Calais, și știți bine că Statul major englez a primit să-și schimbe avizul.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Nu aceasta-i chestiunea și revin pentru că nu mă las distras de diversuni indeminatice. Ceea ce doresc să știu, ceea ce Camera are dreptul să știe, este dacă d-voastră, care aveați ideea pe care ați afirmat-o aci, și anume, că România trebuia să atace Bulgaria, dacă dv., deci, ați fost sprijinit în formularea unei astfel de idei de procesele verbale, de actele statului major care pledau pentru aceeași cauză pe lângă celelalte state majore. Aceasta-i toată chestiunea.

Răul de care suferim nu provine numai din această expediție neîndestulătoare de la Salonic, din această conducere generală a războiului chiar pe frontul francez ; în viața noastră internă există două guverne și mai cu seamă există un guvern care înlocuiește voința sa cu cea a oamenilor foarte respectabili, dar care sînt nepregătiți în problemele pe care trebuie să le rezolve. Aveți un decret asupra serviciului în campanie ; prima măsură a unui guvern, îngrijorat de răspunderile sale, ar fi să-l anuleze. Nu-i posibil ca, după doi ani de război pe teritoriul francez, să fim supuși unui regim gîndit ca pentru o țară ocupată.

În loc să faceți acest lucru, ați agravat și mai mult situația, punînd frontul de la Salonic sub comandamentul generalului șef al armatelor de Nord-Est (Franța). Situația e gravă, deoarece în România am avut o mare deziluzie ; această deziluzie este un insucces moral considerabil.

DI. CLAUSSAT : Și material.

DI. VICTOR AUGAGNEUR : Dacă miine se va afla că capitala României a avut aceeași soartă ca și cea a Serbiei, în lumea întreagă va fi o reacție neplăcută pentru Franța și Aliați.

Mai mult, cartierul dv. general n-a voit să vadă niciodată însemnătatea frontului din Orient, n-a voit niciodată să înțeleagă că inamicul, față de insuccesul constant al atacurilor parțiale inițiate pe frontul francez, își va concentra efortul acolo ; n-a voit să vadă că aveam un mijloc de a accelera mersul războiului, de a încercui Puterile Centrale, de a restabili comunicațiile cu Rusia, de a face apel la aceasta, la mijloacele sale materiale și umane.

Acestea sînt rezultatele lipsei dv. de voință. Știu bine, se va spune că trebuie autoritate pentru a guverna. Nu mă îndoiesc, dar cel mai important lucru este voința executării și aceasta v-a lipsit. N-ați voit să vă impuneți voința, ați încercat proceduri diferite, dar totdeauna fără efect și putem afirma că nenorocirile ce lovesc România sînt urmarea fatală a subordonării guvernului față de Marele comandament care n-a voit niciodată să înțeleagă însemnătatea operațiilor din Orient.

PREȘEDINTELE CAMEREI : Dl. Emile Constant are cuvîntul, pentru a-și dezvolta interpellarea sa asupra lipsurilor evidente existente în acordurile strategice care au precedat loialul concurs al României.

DI. EMILE CONSTANT : Obiectul interpelării mele : România. Da, domnule președinte al Consiliului, ne-ați spus ieri, ați fost constrîns să ne mărturișiți : „N-am fost urmați în sfaturile noastre. Am arătat României și Rusiei că interesul comun era de-a merge la Sofia, dar trebuia ținut seama de simțămîntul național român. Erau, apoi, considerațiile rusești !“.

Dar nu erau oare și considerații franceze ?

Păi atunci era ceasul ca generalissimul, investit cu toate puterile ce i le-ați dat prin decretul din 2 decembrie să facă totul pentru a valorifica punctul de vedere francez.

Poate că el nu era în măsură să discute în mod serios și de aceea eu tocmai aici voi căuta răspunderile dv.

Ce ați făcut înainte de pregătirea intrării României în război ? Ați trimis la fața locului ofițeri calificați spre a face studiile necesare ? Ne-ați spus ieri că nu era cu putință să se trimită misiuni însemnate, căci ar fi atras atenția Germaniei și Austriei. De acord, dar cine v-a oprit să trimiteți niște ofițeri bine aleși, în curent cu războiul modern, cu nevoile armatelor moderne, avînd experiența marilor bătălii date pe fronturile noastre și care ar fi putut să ne spună : „Iată ce lipsește armatei române, n-are cantitatea de mitraliere trebuincioase, n-are avioane în număr îndestulător, n-are grenade, sîrmă ghimpată“. Iată ce-ar fi trebuit să cîntărească în deliberrările strategice ce-au avut loc. Toate acestea n-au fost făcute. Ați trimis o misiune. Ați trimis misiunea generalului Berthelot. Era perfect, dar era prea tîrziu. Bănuiesc

că ați citit, ca noi toți, în ziarele germane ce haz a făcut generalul Falkenhayn. Dînsul a spus : „Berthelot, foarte bine, dar dacă n-duce cu el și 500 tunuri grele, nu ne temem de el“. Și atunci războiul s-a angajat în condițiile pe care le știți. S-a urmat punctul de vedere românesc. Și ar fi fost bine, dar trebuia cel puțin să se procure mijloacele militare trebuincioase, cel puțin efectivele și artileria grea trebuitoare. Toate acestea nu ni le-ați spus.

Cu privire la concursul rusesc, ați pronunțat o cifră foarte tulburătoare ; ați vorbit de 50 000 oameni. Ce ?, cu 50 000 ruși pretindeați să țineți în loc un plan așa de întins, cu o organizare așa de formidabilă ca cea germană ? Cu privire la concursul nostru prin Salonic, ce indicații ați dat României ? Nu ne-ați spus-o ; s-a pronunțat cifra de 400 000 baionete. Sper că nu le-ați spus-o, pentru că nu era conformă cu realitatea.

În aceste condiții, mă întreb care putea fi situația acestor aliați, al căror curaj este mai presus de orice bănuială, care au meritat aprecierile germanilor înșiși, care declarau că românii se bat cu un curaj admirabil, dar n-au mijloacele materiale spre a le rezista.

Toate acestea îți strîng inima. Căci, dacă n-am fost autorizați să dăm concursul nostru din punct de vedere strategic în momentul cînd s-a angajat afacerea din România, sîntem totuși implicați în această afacere. Știu că obligațiile noastre le-am îndeplinit cum am putut mai bine, deși poate puțin cam tîrziu. Nu ne-ați spus nici pentru ce epocă era promis concursul armatei generalului Sarraill, ce misiune îi era desemnată. Toate acestea au rămas în penumbră.

Și atunci ne găsim în fața acestei situații, atît de deosebită de cea care era acum trei luni. Ah !, acum trei luni aplaudam cu toții și ne ridicam în picioare cînd președintele nostru, în termeni înflăcărați, saluta intrarea României, acest nobil popor, în concertul Aliaților. Patria noastră strivită punea drapele ca pentru o mare victorie ! Și trebuia să fie o mare victorie ; Germania însăși o proclamase. Dînsa spusese : România nu va intra în conflictul european decît în ceasul al unsprezecelea, pentru a merge în ajutorul victoriei. Ei nu cunoșteau această țară. România era prea nobilă, prea credincioasă originilor ei spre a merge în ajutorul victoriei, dînsa mergea în ajutorul dreptului.

Dar ce tulburare azi în spiritele noastre ! Ce regrete, ce griji ! Căci, dacă intrarea României în conflict trebuia să scurteze războiul, insuccesul ei nu a făcut-o — nu știu, sper că nu, dar îmi pun această teribilă întrebare — insuccesul ei nu îl va prelungi ? Căci Germania a pus mîna pe sondele de petrol, pe grinare, și-a înălțat moralul. Și apoi, pentru noi, ce ne așteaptă ! Sînteți sigur, domnule președinte al Consiliului — sper că ați examinat această ipoteză — că atunci cînd Germania va stabiliza frontul său în România, dînsa nu va duce întreaga sa efortare înspre noi, către Salonic, în așteptarea unei efortări încă mai serioase primăvara viitoare pe frontul Occidental ?

Atîtea probleme care-ți strîng inima de grijă ! D-voastră trebuie să le examinați și urmează să le examinați astăzi cu noi. Trebuie să ne spuneți — și acesta-i punctul foarte gîngas pe care-l veți stabili, sper, în fața acestei Camere — că Franța și-a ținut făgăduielile. Acesta-i punctul esențial.

Pentru a sfîrși și spre a rezuma observațiile mele, pentru a le formula într-un chip și mai precis decît am făcut-o, în chipul cel mai scurt cu putință, vă cer voie să citesc un șir de probleme, pentru ca fiecare dintre dv. să puteți da un răspuns deopotrivă de precis :

În rezumat, ce acorduri strategice au precedat intrarea României în război ? Statele majore aliate, instruite prin experiență, studiat-au ele nevoile armatei române ? Ce-ați făcut pentru a iniția această armată în războiul modern ? Datu-i-ați ceea ce-i era trebuincios ? De ce valoare era concursul militar promis de Rusia ? Ați vorbit de 50 000 oameni, aceasta era tot ? Ce importanță avea concursul făgăduit de noi ? Ce indicii s-au dat României asupra efectivelor de luptă ale Armatei Orientului, asupra scopului și datei ofensivei noastre ? În ce măsură făgăduielile făcute României n-au fost ținute și pentru ce ? În fine, ați studiat ce consecințe va avea stabilizarea frontului austro-german în România pentru armata noastră de la Salonic ?

DL. ANDRÉ TARDIEU : Intervenția mea va fi foarte scurtă. Ea are un singur obiectiv, va pune două chestiuni a căror oportunitate nădăjduiesc că va fi recunoscută de Cameră.

În dezbaterea de ieri, punctul discutat a fost acela de a ști din ce motive intervenția română a fost dusă în Transilvania și nu asupra Bulgariei, care apărea învedereat ca obiectivul principal. Interpelatorii au cerut precizări asupra condițiilor în care această greșală s-a produs.

Dl. președinte al Consiliului, în expunerea sa globală, i-a arătat origina. Îmi va fi permis, domnilor, să vă spun că, după părerea mea, această greșeală de direcțiune, oricât de regretabile i-ar fi putut fi urmările, nu este principala și că decurge din altă greșeală, aceea de prețuire și de informație, mai gravă și mult mai bogată în consecințe. Greșeala îmi pare că stă în necunoașterea cea mai desăvârșită a resurselor și mijloacelor dușmanului, care a fost judecat ca neputincios să facă o efortare pe care, chiar în minutul când era declarat neputincios, se pregătea să o îndeplinească.

Această greșeală pare a fi viciat operațiile românești în întregul lor și asupra acestui subiect cer învoirea de a pune aceste două chestiuni.

Este deopotrivă de greu să fixezi exact măsura în care guvernul francez, în luptă cu greutatea foarte reală, pe care sînt gata primul să le recunosc, ar fi putut ține în loc sau modifica impulsivitatea națională care îi ducea pe români către ținuturile Transilvaniei, încît cred că această greșeală a fost liber, spontan comisă de guvernul francez. Ne afirmați ieri, domnule președinte al Consiliului, că n-ați putut convinge pe aliații noștri asupra obiectivului intervenției române; nu discut în nici un fel spusele dv. și, cel mult, îmi voi permite să observ în treacăt că, dacă situația era aceea pe care ați arătat-o ieri, ați fost foarte rău inspirat, oprind pe deoparte, opinia franceză de a susține teza dv., pe de altă parte, lăsînd să se răspîndească în public iluzia unei unități de acțiune sub direcția Franței, punînd astfel pe umerii țării noastre răspunderi aparente cărora nu le corespundea în speță nici o autoritate reală.

Dar nu insist să ajung la punctul care mă aduce la tribună și asupra căruia voi reproduce două texte care, după părerea mea, vor scurta și suprima, la nevoie, discuțiunea.

La 8 septembrie trecut, prin urmare, la opt zile după intrarea în scenă a României¹, înainte de orice eșec și în momentul cînd Europa răsuna de laudele pe care presa le aducea diplomației d-lui președinte al Consiliului, Comisia Militară se întrunea spre a asculta explicațiile guvernului asupra problemelor orientale. În cursul acestei reuniuni, unul din membrii comisiei, onorabilul dl. Dalbiez, tălmăcitor în această ocazie al celor ce sînt judecați uneori în cercurile guvernamentale ca severi peste măsură, uitînd că, în împrejurările în care ne aflăm, pentru a-ți servi țara cît mai bine, cu conștiinciozitate și modestie, nu este strict neapărat nevoie să fii ministru sau ministerial; dl. Dalbiez exprima gînduri ce frămîntau deja multe spirite. „Tare mă tem, spunea el, ca austro-germanii și bulgarii, împreună, să nu facă o operație brutal sprijinită de artilerie grea și să pună România, în scurtă vreme, într-o poziție rea“.

Era cu neputință, veți spune, să fii în același timp mai prevăzător și mai moderat. Ce a răspuns guvernul, prin gura onorabilului ministru de Război? El a zis: „Raționamentul dv. ar fi mai cu temei dacă n-ar fi operații pe Somme, la Verdun, în Rusia, înaintarea rusească și înaintarea italiană“. Și dl. general Roques [ministrul de Război] a adăugat: „De unde voiți ca dușmanul să ia oameni spre a face, încă de acum, operațiile de care vă temeți?“

Șase zile mai tirziu, nu în comisie, ci la tribuna Camerei, cu ocazia reluării lucrărilor noastre, dl. președinte al Consiliului, citînd declarația guvernului, spunea: „Imperiile germanice să găsească reduse la defensivă, inițiativa operațiilor militare le-a scăpat“.

Aceasta se petrecea la 14 septembrie. În acel moment chiar concentrarea pe care guvernul o credea cu neputință era începută. Ofensiva austro-germană, care era judecată ca irealizabilă, urma să se dezlănțuie. În fine, inițiativa dușmanului, proclamată incapabil de acest lucru, urma să se execute concomitent în Dobrogea și Transilvania și cu succesul pe care-l știți.

Iată greșeala capitală, după părerea mea, dînsa a tras după ea pe toate celelalte; pentru că nu știți exact mijloacele dușmanului, ați refuzat concursul ce vă oferea o parte din opinia publică franceză, spre a susține teza ce ziceți că e a dv., dar mai cu seamă, fiindcă erați neinformați cu privire la mijloacele și resursele dușmanului, v-ați lipsit — aceasta mi se pare mai grav — de argumentele decisive pentru a-i convinge pe aliații noștri să susțină teza d-voastră.

Cunoașteți urmarea: încă din octombrie situația se schimba: Constanța era amenințată, apoi cădea; România era năvălită și de cine? De aceleași forțe pe care guvernul, la mijlocul lui septembrie, le declara peste puțină de concentrare, incapabile de a ataca.

¹ În realitate România a declarat război Austro-Ungariei la 14/27 august 1916 (Nota red.)

Am, deci, dreptul să spun că greșeala era gravă, deoarece ea viza nu o modalitate de execuție, nu o direcție de atac, ci chiar fondul problemei, condițiile bătăliei.

În ochii mei gravitatea acestei greșeli se definește ca o recidivă. De la începutul războiului s-a putut constata, în repetate rânduri, că noi apreciem cu îndărătnicie forțele dușmane sub ceea ce sînt ele în realitate. Oh, știu bine că optimismul e o datorie, dl. președinte al Consiliului ne-o amintea ieri și sîntem toți de aceeași părere; totuși, dacă optimismul este o datorie și o nevoie, cred, și veți fi de acord cu mine, că el nu trebuie să se transforme la cîrmuitori în orbire și într-o sforțare mai mică. Or, de la începutul războiului — nu vorbesc decît de fapte notorii — această greșeală s-a manifestat statornic.

În 1914, efectivele dușmanului, numărul tunurilor pe corp de armată, al rezervelor sale au fost subapreciate; în 1915 ne mîngîiam cu speranța că ofensiva din septembrie din Champagne și Artois va împiedica adversarul să-și îndeplinească planul de ofensivă în Serbia; cu toate acestea Serbia a fost năvălită și, iată că, în 1916 se petrece același lucru și atunci cînd noi tirăm România în luptă, o făceam fără să fi studiat, nici apreciat, nici cunoscut mijloacele de care dușmanul va putea dispune contra ei și, ca urmare, fără a grupa pe teritoriul român sau pe frontul Macedoniei mijloacele materiale și umane care ne-ar fi îngăduit, poate, să sfîrșimă planurile dușmanului.

Dintre toate subiectele de neliniste pe care dezbaterile de ieri și cele de azi le-au adus în fața Camerei, acesta este unul dintre cele care trebuie să vă rețină atenția: greșita orientare imprimată sforțării românești, insuficiența ajutoarelor concentrate în România sau la Salonic și nenorocirile ce-au urmat. Toate acestea cer — dealtfel, iată obiectul intervenției mele — explicații și angajamente. Iată cele două chestiuni, din care una privește trecutul, iar cealaltă viitorul. Pentru trecut, cer guvernului să binevoiască să ne spună cu precizie pe ce temei se formase părerea, învederat greșită, care a fost enunțată la 8 și 14 septembrie de dl. ministru de război și de dl. președinte al Consiliului. Pentru viitor, cer guvernului să ne spună la fel de precis ce măsuri a luat spre a împiedica repetarea acestei greșeli, pentru a avea de acum o cunoaștere exactă a mijloacelor și resurselor dușmanului.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Cer cuvîntul.

PREȘEDINTELE CAMEREI : Dl. președinte al Consiliului are cuvîntul.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Ieri, chiar la începutul ședinței, un număr dintre colegii noștri mi-au cerut, pentru a ușura discuția, să intervin imediat și să fac o prezentare a situației, zicîndu-mi : s-ar putea ca unele explicații pe care le veți da să determine retragerea unor interpelări ce au fost depuse în necunoștința faptelor. Am arătat colegilor respectivi că eram dispus să accept acest procedeu, dar că nu-mi făceam iluzii asupra urmărilor și că nu credeam că era în puterea unui ministru sau a unui președinte de Consiliu, oricare ar fi explicațiile lui, să determine pe interpelatori să renunțe la cuvînt.

Am dat, deci, acele explicații. Ele au fost urmate de intervenția mai multor oratori care au adus critici spuselor mele. În ceea ce mă privește, nu doresc decît să răspund acestui grup de interpelări.

Onorabilul dl. Augagneur și, după dînsul, onorabilii noștri colegi Constant și Tardieu au criticat guvernul pentru condițiile în care România a fost chemată să intre în război. Dîșii au spus : necazurile ce-au urmat, relele condiții în care se găsește noua noastră aliată vin din neprevvedere sau, dacă a existat prevedere, fiindcă n-ați știut să imprimați războiului în România acea unitate de direcție trebuincioasă succesului.

Domnilor, sîntem o coaliție care nu seamănă întru nimic cu aceea a Puterilor Centrale. Între acestea există vecinătate geografică, potrivire de interese și există ceva mai mult : o națiune care domină pe celelalte cu toată puterea ei și care le-a robît pe toate planurile. Între ele nu poate exista divergență de vederi ; între ele nu poate fi nehotărîre în execuție. În afara mijloacelor fizice și materiale de care dispune Germania pentru îndeplinirea voințelor sale, ea mai are și comanda popoarelor asupra cărora își exercită dominația.

De partea cealaltă, în afara greutăților geografice, a dificultăților pe care le ridică comunicațiile, sînt marile națiuni — Franța, Rusia, Anglia, Italia — totodată mari persoane morale, cu grijă deosebită pentru independența lor, care pot avea asupra unor puncte păreri divergente, tradiții diferite, vederi politice deosebite. E o onoare pentru aceste mari națiuni că nici una dintre ele, ori care ar fi grija tuturor pentru a realiza maximum de solidaritate, nu consimt a renunța la autoritatea și controlul în conducerea războiului.

Domnilor, dar aci chiar, la fiecare moment, s-a spus guvernului : „Păstrați-vă puterea de direcție, n-o lăsați să vă scape din mină“.

Ieri, cînd s-a citit o telegramă despre începutul expediției din Serbia și în care se vorbea despre posibilitatea ca generalissimul sirb să conducă operațiile, s-a manifestat mirare, au fost protestări. Cum ! trupe franceze să se găsească sub comanda sirbilor, chiar dacă ele sînt mai puțin numeroase ? ! Anglia are tradițiile ei, conform cărora trupele sale nu trebuie să lupte niciodată sub ordinele unui șef străin. Rusia, și ea, are tradițiile ei, amorul ei propriu. Rusia, ziceam, are și ea tradițiile ei, amorul său propriu, susceptibilitățile sale. Ținînd seama de această stare de lucruri, aceste patru țări mari au trebuit apropiate pentru direcții comune, spre a realiza între ele maximum de solidaritate. Știți că am depus tot efortul, tot ce am avut mai bun în mine pentru a face această apropiere și știți bine că eforturile noastre au reușit să realizeze ceea ce era omeneste cu puțință de realizat. Am continuat negocieri începute încă din 1915 spre a obține concursul unei țări [România] despre care ni se spusese și despre care știam că dispunea de 500 000 oameni ; am dus aceste negocieri cu dorința de a izbui, dorința cu atât mai mare cu cît puteam prevedea niște presiuni asupra acestei țări, de așa natură încît ar fi putut da rezultate la fel de dezastruoase ca și cele ce s-au produs în alte părți din Balcani.

România a acceptat să intre în război. Dar veți fi de acord că în clipa intrării în acțiune avea dreptul să-și formuleze condițiile. Or, condițiile sale erau să nu declare război Bulgariei și să nu întreprindă operații militare împotriva acesteia. Condiția ei formală, sine qua non, era să facă, constituind aripa stîngă a armatei rusești, o operație în Transilvania ; aceasta era de altfel și voința Rusiei [...]

DL. VICTOR DALBIER : Rusia trebuia să ajute România !

DL. J. LONGUET : Ce concesiuni făcea Rusia ? A oferit Basarabia ?

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Am zis-o ; concesiuni teritoriale. Acestea sînt faptele. Îmi veți putea spune : făcut-ați toate eforturile necesare pentru a determina Rusia să aducă România la o mai bună tălmăcire a intereselor generale ale coaliției ?

Domnilor, v-am spus că am intervenit neîncetat, fie pe lângă guvernul rus, fie pe lângă cabinetul român, pentru a-i determina să ia în considerație operația din Dobrogea, cu scopul de a atinge Sofia, de a redeschide comunicațiile cu Rusia și a închide pe acelea ale Puterilor Centrale cu Turcia. N-am reușit. Aș putea să vă citesc unele documente în acest sens. Mulți, și în Rusia, și în Anglia, și în Franța își făcuseră iluzii privitoare la Bulgaria.

Această stare de spirit exista. Ea se găsea aiurea și în Anglia și în Rusia și în România pînă în cel din urmă moment. Și, dacă îmi dați voie, adaug această precizare : cum fusese vorba de a încerca, prin anume făgăduieli, de a despărți Bulgaria de Puterile Centrale — ceea ce ar fi fost, recunosc prea bine, o operație ce ar fi ușurat mult lucrurile în Orient — am intervenit în termenii următori : „Sînt cu totul potrivnic ideii de a angaja noi înșine negocieri cu Bulgaria, căci nu vom obține nimic real de la aceasta, fără a o face mai întîi să simtă puterea noastră militară. Singura șansă de izbîndă în tratativele cu Bulgaria este de a o bate mai întîi. Dacă îngrămădind o armată indestulătoare în Dobrogea și atacînd energic la Salonic dăm semne sigure bulgarilor că sînt pierduți și că, părăsiți de Puterile Centrale, vor fi striviți între armatele care îi presează de la nord și sud, atunci probabil vor lua ei înșiși inițiativa convorbirilor ; aceasta s-ar produce în mod sigur numai cînd, după primele înfringeri, soldatul bulgar s-ar găsi în fața trupelor rusești. Atunci, și numai atunci, vom putea trata și obține de la dînsa accesul forțelor noastre pe teritoriul ei, ocuparea principalelor sale orașe și despărțirea ei de Puterile Centrale și toate acestea fără a-i face concesiuni în defavoarea aliaților noștri“.

Astfel se punea problema în august. Dar am făcut și mai mult. Cum guvernele rus și român persistau în dorința lor de a nu întreprinde campania în condițiile judecate de noi ca preferabile, cu prilejul unei întruniri ținută la Paris și la care au participat ministrul nostru de război, dl. Lloyd George — ca reprezentant al guvernului englez și generalul Joffre, a fost redactat un protocol, din care vă cer voie a citi această parte : „Regulile comandamentului în grupul armatelor din Orient rămîn așa cum au fost fixate de comun acord de generalul Joffre și generalul Sir William Robertson. Spre a înlesni acțiunea trupelor române, trupele aliate vor avea ca prim obiectiv să rețină forțele bulgare — aceasta e făgăduiala ce făcusem — fără a lăsa la o parte obiective noi care vor putea fi cercetate chiar în cursul operațiilor, singurul inconvenient fiind acela al mijloacelor materiale, al transporturilor etc.“

Făgăduisem României să exercită în Macedonia, pe frontul balcanic, o activitate indestulătoare, menită să rețină pe acel front toate forțele bulgare care se găseau acolo. Iată de ce ieri am fost puțin surprins cînd am auzit pe onorabilul dl. Augagneur spunîndu-ne că nu am făcut eforturile ce făgăduisem României, dar și mai surprins cînd l-am auzit spunînd în această cameră, că văzînd acest război, catastrofele pe care le-a produs, privind Belgia năvălită, Serbia năvălită, România

năvălită, sub privirile marilor puteri, lumea întreagă putea să fie îngrijorată la gîndul că Franța nu-i ajutase pe cei mici.

Cît privește România, făgăduiala făcută de Franța că armata sa de la Salonic, ajutată de cele ale aliaților, va arăta destulă activitate spre a reține pe bulgari, putem spune că a fost îndeplinită. Nici un bulgar n-a fost luat de pe frontul de la Salonic spre a fi trimis împotriva românilor. Și nu numai atît, dar cînd operațiile au început, noi forțe bulgare, turcești și germane au fost trimise împotriva armatelor de la Salonic. Nu este deci drept să se spună că Franța nu și-a ținut făgăduiala.

Iată, domnilor al doilea punct din protocolul amintit: „Ambele guverne francez și englez sînt de părere că de îndată ce convențiile militare și politice între România și Puterile Aliate vor fi semnate să înceapă convorbiri cu guvernul rus: ele îi vor propune să pună în luptă împotriva Bulgariei efective suficiente spre a asigura reușita unei ofensive române împotriva acestei puteri. Această operație ar avea ca obiect deschiderea comunicațiilor directe de cale ferată între Salonic și România. Dacă guvernul rus primește această propunere și dacă drumul de la Salonic la frontiera română va fi degajat, guvernul britanic își ia îndatorirea de a asigura Rusiei, la datele arătate, furniturile următoare“. (Voci. Atunci Anglia făgăduia Rusiei) Vedeți, dar, cum, cu tot refuzul persistent al românilor și rușilor, am insistat noi, încercînd să obținem o desfășurare de operații așa cum o vedeam noi. Generalul Joffre a telegrafiat generalului Alekseev și iată în ce condiții am telegrafiat eu însumi la Petrograd, Londra, Roma, rugînd ca guvernele aliate să fie invitate să insiste, ca și mine, pe lîngă guvernul rus: „Generalul Joffre a telegrafiat generalului Alekseev cu privire la refuzul acestuia din urmă față de cererea franco-engleză de a trimite 200 000 oameni în Dobrogea. Generalissimul a revenit asupra chestiunii și a reamintit generalului Alekseev avantajele unei păci separate încheiate cu o Bulgarie bătută și descurajată; aceasta ar fi dus la redobîndirea efectivelor aliate care operau în Bulgaria, la restabilirea comunicațiilor directe cu Rusia și România, la tăierea comunicațiilor imperiilor germanice cu Turcia care, la rîndul său, ar fi constrînsă să încheie pace, degajînd astfel trupele engleze și rusești care operează în Armenia, pe Euftrat, la granița Persiei și în Egipt; ar fi permis reîntoarcerea sîrbilor în posesia țării lor și ar fi avut efect moral asupra neutrilor și asupra dușmanului, ar fi provocat prăbușirea viselor germanice în Orient“. Transmitem telegrama generalului Joffre colegului său, generalul șef al Rusiei, rugîndu-l să se insiste din nou. Aceasta se petrecea la 2 septembrie și a fost un întreg șir de telegrame de acest gen.

Iată un răspuns primit de la ambasadorul nostru din Petrograd: „Am vorbit de mai multe ori cu colegul meu englez despre interesul major pe care l-ar reprezenta pentru Aliați legătura lor directă prin Balcani. Protocolul din 11 august corespunde întocmai acestei preocupări, dar tot ceea ce știu asupra stării militare a Rusiei și asupra intențiilor înaltului comandament rus, mă fac să mă îndoiesc că generalul Alekseev va primi să propună împăratului trimiterea a 200 000 oameni pe frontul bulgar“.

Vă citesc aceste documente pentru a vă arăta că guvernul francez a făcut tot ce era cu putință spre a obține ca Rusia și România să se unească punctului nostru de vedere. E normal, el are răspunderea pe care o are orice guvern cînd nu reușește; domnilor, această răspundere o primesc cu toată inima. În timp de război accept să i se impute unui guvern că n-a reușit și sînt gata să mă închin în fața unei asemenea imputări. Într-adevăr, n-am reușit în eforturile mele; admit să mi se impute acest lucru și îmi asum toată răspunderea, dar nu admit să se impute guvernului francez că a întors privirile de la adevăratul interes al Coaliției, că nu l-a înțeles sau că, înțelegîndu-l, nu a făcut tot ceea ce omeneste i-a stat cu putință spre a obține ca punctul său de vedere să fie acceptat. Aceasta n-o admit, și țin să vă arăt, citînd documente, că diplomația noastră a făcut toate eforturile spre a izbîti.

DI. Tardieu mi-a pus o întrebare precisă. Dînsul a spus: „Nu erai, oare, informat asupra stării forțelor României? Nu știați care-i erau mijloacele, ceea ce putea să facă?“ Știam un lucru: că guvernul rus, ca precauțiune, promisese, totuși, că va trimite 50 000 oameni în Dobrogea. Vedeți cît de tenace și persistentă era speranța d-lui Brătianu; pînă în cel din urmă minut, a dorit, de teama consecințelor pe care sosirea acestor trupe ar putea să le aducă asupra spiritului bulgar, ca aceste trupe să nu treacă în Dobrogea.

Care erau forțele germane, bulgare și turcești? Le-am cunoscut. Erau 70 000 oameni, cînd operația a început și în fața lor se aflau 50 000 ruși și 150 000 români. Da, domnilor, în acest război, teribil prin mijloacele ce le pune în lucrare și de-o brutalitate cu totul deosebită, unei armate, ori cît de vitează ar fi, îi trebuie o oarecare experiență pentru a fi stăpînă pe ea însăși.

Vedem deja că de la începutul campaniei soldații români, care sînt excelenți luptători, și-au îmbunătățit situația încetul cu încetul sub focul mitralierei, în așa chip încît, în multe puncte, au făcut față atacurilor îndreptate contra lor.

Care era situația României în interior, d-le Tardieu ? Românii dispuneau de 350 000 oameni ; armata generalului Falkenhayn era departe să atingă această cifră, și Rusia care era vecină, putea la nevoie să vină în ajutor. Nu cunosc guvern în timp de război, oricare ar fi concepțiile stabilite, oricare ar fi planurile militare întocmite și informațiile culese, care să poată garanta că nu va avea decepții și surprize dure-roase. Dar, repet, primesc ca toate acestea să fie imputate guvernului. Ceea ce nu admit, o spun încă odată, e să se lase să apese asupra lui răspunderea că într-un anume punct nu și-a îndeplinit datoria.

Făcut-am pentru România tot ceea ce putem face ? V-am spus ce promisiuni făcuse Franța. De la începutul războiului, dînsa, neconținut, a trimis material, tunuri, obuze, cartușe de pușcă — mai mult de 50 000 000, cred — avioane, tot materialul cerut Franței a fost pus la dispoziția României, a fost trimis. A făcut mai mult decît aceasta. Încă de la începutul operațiilor, cînd mi s-a spus că România se încovoia sub lovitură, am intervenit imediat și de atunci am făcut-o neîncetat, cerînd Rusiei să ia în mîini afacerea românească, și spre a marca, printr-un sacrificiu dorința noastră în acest sens, spre a exprima această dorință într-un chip mai pătrunzător, ce-am făcut noi ? Cinci brigăzi rusești se găseau la Arhanghelsk destinate frontului nostru. Am spus Rusiei : puneți-le la dispoziția și în serviciul României. Acest gest al Franței nu arată că dînsa și-a făcut toată datoria, că n-a rămas surdă la cererile de ajutor ale României ? N-a făcut tot ce i-a stat în putință ? Rusia a răspuns imediat cererii noastre, a început să concentreze divizii, corpuri de armată fie spre Dobrogea, fie pe un alt teatru și am încă încredere, cu toate înfringerile grave suferite de armata română, că situația se va restabili și că afacerea Orientului nu e sfîrșită. Operațiile în Orient sînt departe de a fi închise.

După veștile rele, se poate să ne vină altele care vor fi mai fericite.

DI. MISTRAL : Să sperăm.

DI. JEAN LONGUET : Sperăm cu toții, dar speranțele n-ajung.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : În ce mă privește, am convingerea adîncă.

DI. ARTHUR GROUSSIER : Care sînt rațiunile Dvs. de a spera ?

DI. P. RENAUEL : Nu puteți face ca această convingere să fie împărtășită de Cameră, decît dacă îi cunoașteți elementele. Aceasta vă cerem.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Vă voi arăta elementele acestei convingeri. Armata română a fost obligată să dea înapoi, dar nu e distrusă. Dacă citiți chiar comunicatele inamice — și nu le puteți bănuși că micșorează rezultatele — vă veți da bine seama că, după numărul celor căzuți prizonieri, aceasta nu e o armată care s-a lăsat dusă la dezastru, că retragerea sa nu înseamnă distrugerea ei. Ei bine !, de atunci n-am încetat să intervin pe lingă aliatul nostru rus, care e singurul în măsură să dea concursul potrivit. Am siguranța că, importante armate ruse sînt deja concentrate în două puncte, dintre care unul e Dobrogea. Acestea nu vor fi inactice. De ce să ne închipuim de pe acum că vor sfîrși printr-o înfringere ? Pentru ce să nu le considerăm ca fiind în stare de victorie ? Am încredere și o convingere adîncă și pot spune că pentru concentrarea acestor forțe, noi, guvernul francez, am făcut tot ce era posibil de făcut.

DI. RENAUEL : Chestiunea e, dacă sînt numeroase și bine înarmate. Dacă nu-i nici una nici alta, e clar că nu vor realiza nimic.

DI. J. LONGUET : Dacă ceea ce vor să facă seamănă cu ceea ce au făcut pînă acum...

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Dl. Tardieu mi-a cerut socoteală pentru cuvintele, după părerea sa, prea optimiste, pe care eu și dl. ministru de război le-am pronunțat în fața Comisiei Militare.

Domnilor, informațiile pe care le dețineam asupra stării forțelor inamice ne îndreptăteau să sperăm că bătlălia se va sfîrși mai bine și am spus în Cameră că aveam încredere în noi, bizuîndu-ne pe informațiile de care dispuneam și care nu erau inexacte. Dl. Tardieu a zis la un moment dat în declarația sa : „Ne-ați vestit — era în luna lui septembrie — că, datorită solidarității sforțurilor aliate pe toate fronturile, Germania pierduse inițiativa“. Domnilor, constatam în acel moment un fapt pe care nimeni nu-l putea discuta. În momentul în care făceam acea declarație, Franța reluase inițiativa operațiilor, Germania n-a mai reluat-o pe frontul nostru.

DI. MISTRAL : A rămas în defensivă.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Vă asigur că nu e un fapt neînsemnat să smulgi inițiativa operațiilor ofensive unei armate. Uitați, oare, ceasurile de chin prin care am trecut cînd Germania era în plină ofensivă pe frontul nostru, la Verdun, cînd Austria era în plină ofensivă pe frontul italian, cînd Germania și Austria aveau încă acțiuni ofensive pe frontul rusec ? În momentul în care făceam acea declarație, armatele rusești obțineau succesele pe care le știți și pe care onorabilul dl. Augagneur le-a numit „raid“ rusec.

Oh ! domnilor „raid“-ul rusec, care a distrus 900 000 soldați austrieci, care a făcut 450 000 prizonieri, care a luat orașe, și orașe importante, această ofensivă a devenit un „raid“, cînd e vorba să critici guvernul, succesele obținute nu mai există ; la Verdun, soldații noștri, aproape fără pierderi, în condiții admirabile de pregătire au reluat, în două ore, tot terenul pe care germanii, cu prețul unor efortări singeroase, putuseră să-l cucerească în opt luni. De aceasta nu se ține seamă.

Italianii la un moment dat, împinși din munți pînă aproape în cîmpie, ajutați de ofensiva lui Brusilov au putut relua inițiativa operațiilor ; au reluat Goritzia, au făcut 60 000 prizonieri austrieci și toate acestea sînt „raid“-uri, operații neînsemnate, despre care abia se vorbește cu dispreț ; se zicea : „Situația noastră s-a îmbunătățit puțin“.

Nu, domnule Augagneur [...]

DL. VICTOR AUGAGNEUR : Dacă mi-aș permite să vă întrerup cum mă întrerupeați dv. ieri, aș putea să vă explic ce-am spus. Iată ce voiam să zic : ați urmat planul rusec pentru intrarea în campanie a României. Planul rusec consta în a îndrepta toate eforturile împotriva Austriei, socotită pe punctul de a fi doborîită. Era o formidabilă greșeală. Și cînd am vorbit despre ceea ce numiți „raid“-ul Brusilov, aceasta voiam să spun. E o greșală militară formidabilă să poți crede că începuturile fericite ar fi putut să aibă și urmări fericite. Cauza succeselor lui Brusilov ? De ce a intrat el în campanie ? Aceasta s-a produs în urma solicitărilor făcute de italieni, forțați la retragere în Trentin.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Nu numai de italieni.

DL. VICTOR AUGAGNEUR : Nici o diversiune. Aceasta s-a întîmplat cînd italienii erau atacați formidabil în Trentin. Brusilov a găsit în fața lui — nimeni nu poate să afirme contrariul, — o armată austriacă foarte mult redusă.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Erau cel puțin 450 000 oameni (Mișcări diverse).

DL. VICTOR AUGAGNEUR : [...] O armată austriacă de mîna doua, rămasă în defensivă și care nu putea dispune de nici o piesă de artilerie grea, deoarece aceasta se găsea atunci pe Trentin.

Și cînd austriecii, inspăimîntați de această rapidă ofensivă, care a putut fi norocoasă mai multe zile, pentru că în lipsa artileriei grele inamice armata lui Brusilov a putut desfășura o vie mișcare, cînd austriecii, zic, au revenit cu materialul lor greu, Brusilov a fost oprit. Iată ce n-a fost prevăzut nici de ruși nici de Aliați. Și tocmai acest moment a fost ales pentru a-i face pe români să intre în Transilvania. Aceasta nu e doar părerea mea personală.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : E, deci, bineînțeles : cînd armata lui Brusilov a început „raid“-ul de care a vorbit dl. Augagneur, nu avea în fața ei decît o mizerabilă mică armată austriacă.

DL. VICTOR AUGAGNEUR : N-am spus aceasta.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Număra cel puțin 450 000 oameni.

DL. VICTOR AUGAGNEUR : [...] o armată căreia i se fac atîția prizonieri nu e faimoasă.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : [...] și importanța acestei operații nu trebuie nesocotită, deoarece, ați recunoscut chiar dv., ea a avut drept efect degajarea frontului italian.

DL. VICTOR AUGAGNEUR : Vă rog să vă păstrați părerile pentru dv. și să nu mi le atribuiți mie.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : D-le Augagneur [...]

DL. VICTOR AUGAGNEUR : Nu admit ca spusele mele să fie răstălmăcite ; acestea sînt procedee obișnuite, dar eu nu le accept.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Importanța nu era de nesocotit deoarece acest „raid“ a avut ca efect reduceri de efective și materiale, datorită cărora italienii au putut relua inițiativa operațiilor, și-au restabilit frontul, au obținut succese, au făcut 50 000 prizonieri și au ocupat Goritzia.

Ce se aștepta, anul acesta, de la solidaritatea Aliaților ? Și aici mă întorc spre dl. Tardieu : se putea spera, anul acesta, ca ofensiva armatelor aliate să fie de așa

natură încit să poată duce la un rezultat hotărîtor pe unul dintre marile fronturi¹. Ei bine !, sînt convins acum că războiul nu se poate sfîrși prin victorie, decît după o grea sforțare, dureroasă și crudă [...]

DI. L. LONGUET : Vai !

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : [...] care nu va mina pe dușman la pocăință decît atunci cînd va ajunge la sleire.

DI. ARISTIDE BRIAND : Domnilor, ieri [29 noiembrie], răspunzînd diversilor interpelatori, mai ales onorabililor noștri colegi dl. Augagneur, Constant și Tardieu, care aduseseră la tribună critici privitoare la chestiunea României, condițiile în care această țară fusese chemată să ni se alăture, cît și acelea în care fusese stabilit planul militar după care trebuia efectuată colaborarea ei, mi-am dat osteneala să probez Camerei că aceste critici nu erau îndreptățite și că în realitate ele izvorau din neștiința în care se găseau dinșii privitor la condițiile în care fuseseră duse negocierile de către guvernul francez.

Am stabilit, prin documentele prezentate de la tribună, că România pusese, ca condiție a intrării sale în acțiune, să nu declare război Bulgariei, să nu întreprindă o campanie în Dobrogea, ca trupele sale, formînd aripa stîngă a armatelor Brusilov și Licinsky, să pătrundă în Transilvania, aceasta fiind și condiția Rusiei. Prin urmare, siliți să ținem seamă de această stare de lucruri, s-a stabilit planul de operații : protocolul a fost iscălit de către dl. Lloyd George și de către mine în urma unei conferințe care a avut loc la Paris. V-am citit acest protocol, iar telegramele trimise, fie de către generalul Joffre, fie de către mine insumi la Petrograd, v-au arătat că, pînă-n cel din urmă minut, ne-am dat osteneala să facem ca aliații noștri să revină asupra hotărîrii lor și să întreprindă, prin Dobrogea, operații militare contra Sofiei. V-am mărturisit sincer că, în această împrejurare, n-am reușit să facem să prevaleze părerea noastră.

DI. PREȘEDINTE AL CAMEREI : Dl. George Leygues are cuvîntul.

DI. G. LEYGUES : Președintele Comisiei Afacerilor Externe : Oratorii ce m-au precedat au simplificat mult sarcina mea și aș fi renunțat la cuvînt, dacă nu mi s-ar fi părut că anumite precizări, anumite informații complementare sînt trebuincioase pentru luminarea dezbaterii.

Timp de două zile s-a vorbit mult despre România, dar mi se pare că nu s-a spus încă esențialul. Intervenția română a fost salutată cu entuziasm de către toți aliații, era o carte mareașă care intra în jocul lor și toată lumea credea că aportul celor 500 000 soldați noi, venind să se alăture armatelor aliate, trebuia să producă o ruptură de echilibru în favoarea lor.

O voce : Evident !

DI. GEORGES LEYGUES : Pînă acum, s-a întîmplat invers. Cum s-a produs acest eveniment extraordinar și neprevăzut ?

În ziua cînd România a declarat război Austriei, ea a pus pe picior de luptă 500 000 combatanți, a chemat în rezervă un număr de oameni aproape egal, era, deci, un contingent puternic ; dar România are 600 km de graniță carpatină, 500 km fluvială, 150 km de graniță de la Dunăre la Marea Neagră. Era evident că doar cu 500 000 oameni România nu putea dezlănțui o ofensivă într-un punct oarecare și să-și păzească în același timp fruntările — tot atît de lungi cît tot frontul rusesc.

DI. LEON PERRIER : E suficient să privești o hartă !

DI. GEORGES LEYGUES : Dl. președinte al Consiliului ne-a făcut cunoscute condițiile sine qua non pe care le pusese România spre a consimți să intre în luptă. Prima era aceasta : România nu va declara război Bulgariei. A doua : România va dezlănțui un atac pe frontul Transilvaniei. Nu e nevoie să fii strateg sau soldat spre a pricepe că, în condițiile în care s-a dezlănțuit atacul român, să fi fost el pe frontul Transilvaniei sau pe frontul Bulgariei, rezultatul ar fi fost, fatal, același. Pentru ce, domnilor ? E evident că dl. președinte al Consiliului avea dreptate cînd dădea României și la Petrograd sfaturile sale și pe care le aprob fără rezervă. Văzuse foarte limpede, și dacă Aliații s-ar fi pus de acord în privința unei acțiuni pe frontul bulgar, n-am fi avut să deplîngem evenimentele ce le deplîngem. Dar dacă, date fiind condițiile intervenției, România ar fi împins armatele sale asupra Bulgariei și nu era apărută pe frontul Alpilor transilvăneni [...]

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Nu se cerea aceasta.

VOCI NUMEROASE : Vorbiți ! Vorbiți !

¹ Iată, în mare, care era raportul de forțe în august 1916 : Antanta — 392 divizii (11 000 000 oameni) sub arme și alți 10 000 000 rezervă, 26 000 piese de artilerie (9 000 tunuri grele), iar Puterile Centrale — 271 divizii (7 000 000 oameni) sub arme și alți 4 000 000 în rezervă, 20 000 piese de artilerie (8 000 tunuri grele). În ciuda acestei superiorități, Antanta n-a fost în măsură să obțină rezultate hotărîtoare pe vreunul din fronturi. (Nota red.).

DL. GEORGES LEYGUES : Zic, domnilor, că dacă atacul ar fi fost dezlănțuit pe frontul bulgar și dacă n-ar fi fost pe Alpii transilvăneni 200 000 sau 300 000 ruși pentru a acoperi spatele armatei române, rezultatul ar fi fost același.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Vă cer iertare că vă întrerup, domnule Leygues, dar dacă ați fi înțeles destul de limpede documentul meu, sint sigur că nu mi-ați fi făcut această observație. Nu era vorba ca armata română care a intrat în Transilvania să fie întrebuințată în operații aiurea. Ea urma să fie lăsată spre Transilvania pentru paza granițelor, în timp ce o armată de 200 000 ruși și o alta de 150 000 români să vină prin Dobrogea, spre a acționa împotriva Bulgariei.

DL. CH. BENOIST : Aș voi, în această privință, să rog pe dl. președinte al Consiliului să ne dea o nouă citire a celor două documente : protocolul de la 11 august și depeșa d-lui Paléologue.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Voi face-o, răspunzînd d-lui Leygues.

DL. GEORGES LEYGUES : Domnilor, chiar din punctul de vedere al d-lui președinte al Consiliului, sprijinindu-se pe documente autentice pe care nu le contest de fel, dacă judec din același punct de vedere, ajung la aceeași concluzie. De ce armata română, a fost respinsă, pentru ce Bucureștii este amenințat ? Pentru că intervenția română n-a fost pregătită cum ar fi trebuit să fie. Vorbind astfel, nu doresc să învinuiesc deloc guvernul. Guvernul francez nu e singur în cauză, iar dacă înțeleg să păstrez o rezervă față de guvernele străine, înțeleg să-mi păstrez întreaga libertate de expunere pentru că reprezentanții Franței au dreptul să știe un anume număr de lucruri pe care nu le cunoșteau pînă acum. Dl. președinte al Consiliului a zis : „Cred în victoria finală a armatelor ruso-române”.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Sint sigur !

DL. GEORGES LEYGUES : Și eu cred, dar dacă voim să merităm această întoarcere a norocului, trebuie să ne gîdim, noi Aliații, și să lucrăm ca și cînd înfrîngerea română ar fi sigură. Numai prevăzînd răul vom ști să preîntîmpinăm toate eventualitățile. Ei bine, d-lor, să privim foarte sincer problema ce ni se pune. Să presupunem, pentru trebuințele discuției, că armata română va fi respinsă pînă la fruntariile Rusiei. Presupun că nu va fi nici distrusă, nici prinsă dar Bucureștii și Ploieștii vor fi luați : nu merg mai departe. Ei bine, să nu ne facem iluzii. În minutul cînd armatele austro-germane vor intra în București și Ploiești, Aliații vor suferi o înfrîngere politică, morală și militară a cărei repercutare va fi imensă. Și pentru ce ? Pentru că austro-germanii, punînd mina pe Ploiești și București, vor obține rezultate politice, economice și militare. Rezultate politice : vor demonstra lumii întregi, aliaților lor din Orient, că prevederile lor sint superioare acelorale ale adversarilor, organizarea lor mai tare, metodele lor mai bune. Vor fi închețat legăturile lor cu Turcia și Bulgaria, țări pe care o victorie românească le-ar fi despărțit de ei.

Rezultate economice : aruncați, d-lor, privirea pe o hartă ; imperiile centrale vor pune mina pe grînarul cel mai îmbelsugat din Europa, după Rusia. Vor pune mina pe izvoarele petrolifere bogate și prețioase pentru ei. Vor ține, mai ales, nodul căilor ferate cele mai ordonate și cele mai înzestrate din Balcani ; șase linii de drum de fier, una mergînd spre Rusia, trei spre Europa Centrală, două către Turcia. Din aceeași lovitură vor lărgi, consolida și întări mijloacele lor de comunicație cu Turcia și Asia Mică. Își vor întări mijloacele lor de comunicație.

Rezultate militare : imperiile centrale, menținîndu-și comunicațiile cu Turcia și Asia Mică, vor menține deschise rezervoarele lor de hrană și de oameni ce și le-au asigurat printr-o politică care datează de mult.

Domnilor, un mare număr de decepții și cîteva pagube simțitoare încercate sau suferite de către Înțelegere își au originea în necunoașterea de către diplomația aliată a importanței factorului oriental în război. Nu cred că guvernul francez s-a înșelat mai mult decît altele : cred, că unele au făcut, poate, greșeli mai mari.

Dacă sint bine informat, conform Convenției încheiate între aliați și România, generalul Sarrail trebuia să dezlănțuie o ofensivă pe frontul Salonicului la data de 20 august sau la o dată apropiată. N-a putut s-o facă la această dată și în acest fel concursul ce trebuia să aducă românilor nu s-a realizat.

Dar pentru ce n-a dezlănțuit generalul Sarrail această ofensivă ? Pentru că în momentul cînd se pregătea s-o facă, bulgarii i-au luat-o înainte și au făcut operația lor de la 18 august și atunci generalul Sarrail a fost obligat să procedeze la noi regroupări de forțe ; ofensiva sa a fost deci întîrziată cu patru sau cinci săptămîni, dacă nu mai mult.

Pentru că în momentul în care ai în fața ta manevrieri ca Falkenhayn și Mackensen înseamnă ceva. Mai adăugați că trebuia procedat la această regroupare de forțe în regiuni anevoioase, muntoase, aproape fără drumuri și că armata generalului Sarrail, despre care dl. președinte al Consiliului a rostit cuvinte de dreptate aducîndu-i omagiul care i se cuvine, era atînsă de friguri : cu toate acestea, ca a

făcut, cind a fost vorba de a relua Ostrovo și Florina, sforțări aproape supraomenești.

DI. P. RENAUEL : Domnilor, n-am venit la tribună decît spre a vă spune cîteva cuvinte, sau mai exact spre a pune cîteva întrebări, căci Camera are impresia că dezbaterile începe să se sfîrșească.

În ceea ce mă privește, n-am nici o plîngere de adus acțiunii diplomatice a d-lui președinte al Consiliului și cred că în multe privințe formula întrebîntată aci de către dl. G. Leygues este o formulă care mulțumește fără îndoială pe mulți dintre noi, ceea ce nu înseamnă că sîntem mulțumiți de întorsătura luată de evenimente.

Cred că în cuvintele rostite ieri de dl. președinte al Consiliului erau lucruri juste cînd invoca greutățile geografice ale coaliției, și ar fi putut insista mai mult asupra divergenței dintre guverne. Este prea evident că politica unei democrații ca Republica Franceză nu este, chiar din punct de vedere al politicii externe, asemănătoare cu aceea a unei autocrații ca cea rusească și știm prea bine — fiindcă sîntem în Comitet Secret trebuie să o spunem — știm prea bine că unul din lucrurile care au apăsător, de la început, cel mai greu asupra politicii noastre e tocmai ceea ce ați numit ambițiile rusești.

DI. BEDOUCE : Numai la început ?

DI. P. RENAUEL : Domnule Bedouce, nu mă faceți să spun decît ceea ce voiesc să spun. Vom avea desigur ocazia să revenim asupra acestor subiecte care sînt esențiale pentru politica și pentru mîntuirea țării. Voiesc să spun doar că chiar în chestiunile Orientului, considerațiile de care vorbesc au apăsător evident foarte greu; nu este indiferent de știut, spre a vedea cum s-a determinat Bulgaria, cum s-a determinat România de a intra în război, nu e indiferent de știut, zic, în ce condiții au putut să se arate, de pildă, ambițiile Rusiei asupra Constantinopolului.

Dar nu doresc, aici, în acest moment, să tratez această chestiune. Îmi pare că subiectul este epuizat și nu doresc să vorbesc decît pentru rezervele care vor fi, deci, înscrise în procesul nostru verbal stenografic.

DI. președinte al Consiliului a spus ieri, la tribună, că, chiar în starea actuală, își păstrează încrederea în desfășurarea evenimentelor din România. Acest lucru se contrazice în mod evident cu desfășurarea faptelor.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : N-am spus aceasta.

DI. P. RENAUEL : Domnule președinte, ați spus că păstrați încrederea, că păstrați toată credința în evenimentele din România.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : În întregul lor.

DI. P. RENAUEL : La o întrerupere a mea, ați răspuns : motivele mele sînt că armata română nu e distrusă, că două armate rusești sînt concentrate. Vă spun foarte sincer : această afirmație nu mi-e de ajuns. Nu e distrusă, dar dă îndărăt cu o grăbire așa de mare că avem dreptul să ne întrebăm dacă dezorganizarea care rezultă dintr-o retragere așa de repede nu este tot una cu un fel de distrugere, care nu se va putea repara decît într-un timp destul de lung. Pe de altă parte, cînd vorbiți de concentrarea a două armate rusești, doresc să știu care e valoarea numerică a acestor armate, și doresc s-o știu în chip precis.

Ah, domnule președinte, trebuie să ne dați aceste deslușiri precise spre a ne inspira încrederea, nu în persoana dv., care nu e în cauză, dar în evenimente, încredere de care Parlamentul are nevoie după aceste ședințe ale Comitetului Secret.

Un alt punct : la Salonic, de asemenea, doresc să știu unde ne găsim și ce vom deveni ?

În adevăr, dl. președinte al Consiliului ne spusese că obiectivele erau mărginite, cu mijloacele reale de care dispunea această expediție și care nu corespundeau, desigur, cu cele pe care zările le dădeau cu atîta ușurință pe hirtie. Astăzi, obiectivul limitat ce ni-l propuneați în acel moment este împlinit. Ce va deveni această expediție ?

Întreb, deci, care este, în ceasul de față — căci nu s-a răspuns limpede la aceasta — întreb care este starea exactă a armatei noastre de la Salonic ca efective ; vă rog să ne spuneți care e obiectivul sau cel puțin care sînt ipotezele ce se pot prezenta în ceasul de față pentru a o pune în măsură să lucreze cu mai multă forță în Balcani, în profitul României ?

Iată întrebările mele ; ele sînt simple ; cer să se răspundă la ele prin cifre și documente.

PREȘEDINTELE CAMEREI : DI. ministru de Război are cuvîntul.

DI. GENERAL ROQUES : Aș voi să aduc puțină destindere în această discuție prin povestirea călătoriei mele la Salonic. E de altminterea, o metodă bună, puțin cam uzată, poate, de a da un răspuns observațiilor d-lor Chaumet, Abrami și Renaudel. Cînd zic „răspuns”, nu zic „controversă”, căci vor fi deseori adevărate. Cred astfel că pasiunea care a fost adusă în această chestiune va slăbi. Am zis, a fost [...]

DI. LAUCHE : Pasiunea legitimă.

DI. MINISTRU DE RĂZBOI : Cea dintîi preocupare a mea, sosind la Salonic, a fost să știu în ce stare se găsește armata noastră din punct de vedere al materialului, al efectivelor și din punct de vedere moral. Recunosc că primele impresii pe care le-am cules m-au neliniștit. Aceste impresii erau date de oameni, de ziaristi ce veneau de pe front. Din fericire, mai pe urmă nu s-au confirmat ce mi se spusese. Am găsit o armată slăbită desigur de o epidemie de paludism foarte gravă, care începuse la 1 iunie și se sfîrșise către septembrie. Cel dintîi rezultat al acestei epidemii de paludism a fost scăderea efectivelor. Efectivele din Salonic trebuie sporite într-o oarecare măsură. M-am dus în diferite puncte ale frontului, am văzut trupele engleze, sirbe, italiene și franceze. Starea lor materială este perfectă și e sigur că printre toate aceste trupe ce se găsesc acolo, nu sînt altele mai bune ca trupele franceze.

Privitor la efective, este un punct demn de considerat și care e interesant. Cînd se socotește efectivul teoretic, trebuie știut de la ce bază pleci. Știți — aceasta poate fi spusă aici dar nu afară — în ceasul de față batalioanele noastre se compun din trei companii de oameni cu puști și o companie de mitraliere. Efectivul companiilor, mai ales la Salonic, trebuie ridicat la 250 oameni. E prea departe ca să primești întăriri, mai bine să pleci de la o cifră destul de ridicată pentru ca pierderile să nu ajungă să anemieze compania pînă la punctul de a-i împiedica acțiunea.

Privitor la efectivele armatelor aliate : avem 413 000 oameni, dintre care 313 000 combatanți. Efectivul de combatanți — vorbesc de cei care îndeplinesc un rol folositor în luptă — este de 313 000 oameni.

DI. MARCEL CACHIN : Afară de francezi ?

DI. MINISTRU DE RĂZBOI : Ba nu, cu francezii. Această cifră cuprinde totalul oamenilor și ofițerilor. Sînt 114 000 francezi, dintre care 22 000 combatanți ; 110 000 englezi, dintre care 87 000 combatanți ; 131 000 sirbi, dintre care 97 000 combatanți, 40 000 italieni, dintre care 30 000 combatanți și 18 000 de ruși, dintre care 17 000 combatanți. Trupele rusești, neavînd servicii de spate, au numai combatanți, sînt brigăzi care n-au „împedimente“. Totalul este deci de 413 000 oameni, dintre care 313 000 combatanți.

Veți vedea îndată cînd voi răspunde d-lui Renaudel dacă această cifră este îndestulătoare spre a face o operație serioasă la Salonic. Aș voi să vorbesc și despre o chestiune asupra căreia s-au oprit d-nii Chaumet și Abrami ; îmi vor da voie, sper, să atenuez puțin criticile lor și să le reduc la chestiuni de detaliu, care n-au putut, după părerea mea, să aibă o înrîurire asupra soartei operațiilor.

S-a zis că s-au refuzat multe lucruri generalului Sarraill și s-a citit o scrisoare cu privire la muniții. Să-mi dea voie d-nii Chaumet și Renaudel să le spun că această scrisoare n-are sensul pe care dinșii i l-au atribuit. E limpede că între ofițerii de staț major nu există totdeauna un acord deplin. Generalul Sarraill avea muniții, dar el mai cerea ca o măsură de prevedere. I se spunea : „N-aveți trebuință“. Era vorba, bineînțeles, de aceea ce se cheamă prevederi normale, cele ce se fac în afară de operații. Se spunea : „Aveți de ajuns pînă în luna lui iunie, dacă vă ocroțiți stocul“. Am zis în acel moment că de fapt armata nu ducea niciodată lipsă de muniții și cred, în adevăr, că n-au lipsit. Generalul Sarraill a avut totdeauna destule obuze și cartușe pentru a le trimite dușmanului.

Din acest punct de vedere e interesant de știut ce muniții are în acest moment. Iată tabela stocurilor aflătoare la 15 octombrie trecut : cartușe de infanterie — cite 626 de fiecare pușcă ; pentru tunurile de munte de 65 mm cite 3 640 lovituri de fiecare piesă ; pentru tunurile de 75 mm, cite 3 766 lovituri de fiecare piesă ; pentru cele de 75 mm cu focos special, cite 81 lovituri ; pentru tunurile de munte de 80 mm, cite 555 lovituri de fiecare ; pentru cele de munte de 75 mm, cite 968 lovituri ; pentru tunurile „Schneider“, de 120 mm, cite 458 lovituri de fiecare ; pentru cele T. R. de 100 mm, cite 865 lovituri de fiecare ; pentru cele de 105 mm, cite 2 325 lovituri de fiecare ; pentru cele cu bătaie lungă de 120 mm, cite 2 200 lovituri de fiecare ; pentru cele de 155 mm, cite 3 229 lovituri de fiecare.

Cifrele sînt cu totul liniștitoare.

O VOCE LA EXTREMA STÎNGĂ : Cîte tunuri ?

DI. MINISTRU DE RĂZBOI : Iată cifrele globale (fără a socoti piesele de tranșee) de tunuri aliate : armata franceză — 395 ; armata engleză — 408 ; armata sirbă — 272, furnizate de noi ; armata italiană — 32 ; armata rusă nici unul ; total : 1 106 tunuri. Trebuie să pun că, în diferitele telegrame ale generalului Sarraill către generalul Cordonnier acesta arăta că un element al succesului în timpul ofensivei asupra Monastirului a fost superioritatea noastră în artilerie : de fapt, am fost totdeauna superiori în artilerie dușmanilor noștri. Nu spun că această situație nu se poate răsturna, dar pentru moment [...]

Aș voi acum să mă refer la afirmația ce s-a făcut că nu s-au dat generalului Sarraill efectivele pe care le-a cerut.

Trebuie să ne înțelegem. Explicațiile mele vă vor face să simplificăm această problemă. La 7 martie 1916, generalul Sarraill a stabilit un proiect de operații în care, ținând seama de necesitatea obținerii unui rezultat serios, adică pătrunderea în Bulgaria, ținând seama de trupele inamice pe care socotea că le va întâlni în fața lui, cerea un total de 24 divizii. Or, el niciodată n-a avut la dispoziție decât vreo 15 divizii. Rezerva armatei sale e formată din cinci divizii engleze, patru franceze, șase sirbești, una și jumătate italiană și una rusească, adică 17 divizii și jumătate. Mai exact, în clipa în care a atacat, el dispunea de 16 divizii, pe câtă vreme ceruse 24.

În timp ce Sarraill era de acord cu comandantul șef în privința obiectivului, el nu era de acord în privința efectivelor necesare. Guvernul a intervenit, la 30 aprilie, spunind generalului Sarraill : trebuie să rețineți cât mai mulți bulgari cu putință în fața dv. ; nu vi se cere altceva decât ceea ce puteți face ; ne veți da un plan de atac în raport cu mijloacele. Și generalul Sarraill a înfățișat un plan de atac, care a fost aprobat. Cu aceste resurse a atacat și, trebuie să spun, că în nici un moment nu s-a plins de lipsă de mijloace, fiindcă avea libertatea, aprobată de noi, de a adapta obiectivele la mijloacele de care dispunea.

UN MEMBRU DE LA EXTREMA STINGĂ : Numai obiectivul său a fost redus.

DI. J. CELS : Cu voia d-lui ministru de război, asupra acestui punct capital al expunerii sale, Camera — aceasta este toată chestiunea — are dreptul să știe care a fost obiectivul propus de generalul Sarraill, obiectiv care a fost redus de Marele cartier general și apoi primit de guvern. Cer explicații asupra acestui punct care mi se pare esențial, în așa fel încât Camera să poată cunoaște conducerea generală a războiului.

DI. ALBERT GRODET : E o răsturnare a rolurilor !

DI. MINISTRU DE RĂZBOI : Generalul Sarraill cerea 24 divizii spre a trece trecătorile de la Ruppel, Struma și Vardarul, în așa chip încât să provoace o înfrângere bulgarilor, de îndată ce i-ar fi întâlnit pe teritoriul lor. Pentru aceasta, el cerea 24 divizii ; i s-a spus că cu cele cinci divizii engleze, cu cele patru franceze și cu cele șase divizii sirbești, care nu existau încă, dar care au fost duse apoi acolo, putea să obțină același rezultat. Atunci am intervenit, spunind : „Nu, nu veți putea obține acest rezultat cu nouă divizii mai puțin“ ; dar dată fiind legătura acțiunii sale cu operațiile românești, i s-a încredințat ca principală misiune să rețină pe bulgari pe frontul său, atacind cu forțele ce le avea și prelungindu-și acțiunea atât cât ar fi putut. Există un mijloc foarte simplu de a da generalului Sarraill cele nouă divizii care îi lipseau : luarea acestora din diviziile franceze ; pricepeți bine că nu ne-am oprit la această soluție.

UN MEMBRU DIN DREAPTA : La ce dată ?

DI. L. LEROILLE : În momentul Verdunului !

DI. MINISTRU DE RĂZBOI : Nu trebuie uitat că cea dintâi convenție cu aliații noștri asupra armatei Salonicului, prevedea 90 000 englezi și 60 000 francezi ; am ajuns la 120 000 francezi și aproape 120 000 englezi. Ați avea dreptul să ne criticați dacă am fi spus generalului Sarraill : „Iată cele nouă divizii franceze“, dar nu puteam face aceasta ; am intrat în legătură cu aliații noștri, am ajuns, puțin câte puțin, dar nu în momentul atacului, să înzestrăm diviziile engleze destul de bine ; în acel moment nu erau ; de atunci am obținut o sporire serioasă a contingentului englez și francez, englezii furnizind o divizie mai mult decât noi.

Am început să cerem o sporire și de la italieni ; n-am obținut-o încă. Am ajuns la un număr de divizii care, cind vor fi refăcute în întregime — căci mă grăbesc să spun că trupele aliate au fost și ele lovite de paludism ca și ale noastre — vom avea un total de divizii care îmi pare îndestulător. Cer încă o verificare mai detaliată deoarece dacă ar trebui să se reinceapă operațiile, cred — și sintem în discuții cu Aliații în acest sens — că trebuie destinat un număr ceva mai mare de trupe, căci oricare ar fi numărul oamenilor ce vom trimite la Salonic, această operație ofensivă n-are sorți de izbândă decât dacă e combinată cu o ofensivă venind de la nord și executată de ruși și de români.

DI. P. RENAUEDEL : Dar, d-le ministru, cum se va acționa în ipoteza în care armatele austro-germane, lichidind operațiile lor asupra României, s-ar reîntoarce împotriva trupelor noastre de la Monastir ? Nu vor fi de ajuns trupele trimise acolo, deja va trebui o întărire a lor, și îndrăznesc să spun că nu va fi suficientă numai divizia italiană despre care vorbiți. Va trebui altceva.

DI. CLAUSSAT : Veți ajunge iar prea târziu.

DI. MINISTRU DE RĂZBOI : Cind vom fi concentrat toate diviziile făgăduite acum și cind vom obține divizia italiană, va fi, atât cât pot să-l socotesc, un număr

de divizii îndestulător spre a permite manevra în caz de atac din partea austro-germanilor. E tot ceea ce pot să spun pentru moment.

DI. P. RENAUEDEL : Cite divizii ?

DI. DE KERGUEZEC : Țineți seamă de războiul submarin care va împiedica aprovizionarea ?

DI. P. RENAUEDEL : Doresc, fără prea multă vorbărie, să pun o chestiune de fond.

DI. LAGROSILIERE : Cîți dușmani sînt ?

DI. PREȘEDINTE AL CAMEREI : Ar fi mai bine, domnule, să așteptați sfîrșitul explicațiilor d-lui ministru. E o foarte rea metodă de discuție.

DIVERȘI MEMBRI DE LA EXTREMA STÎNGĂ : E singura bună.

DI. P. RENAUEDEL : Acestea nu sînt întreruperi pentru a împiedica pe orator, nici spre a tulbura Camera. Sînt precizări de care conștiința noastră de reprezentanți ai țării are nevoie. Sensul intervenției mele către dl. ministru de război este de a-i cere să ne spună cîți oameni, cite divizii vor fi la Monastir în momentul celei mai mari efortări căci această cifră trebuie să corespundă posibilei efortări germane. Unul dintre colegii noștri întreba : „Cite forțe germane veți avea împotriva ?” La această întrebare cred că nimeni nu va răspunde. Cînd s-au apreciat forțele ce se aflau în fața României, nu se aveau în vedere și cele ce au venit pe urmă. Dar ceea ce se știe este că efortarea germană a fost totdeauna imensă și capabilă să atingă obiectivul ce și-a propus. Socotind efortul nostru față de o posibilă ofensivă germană ce se va ridica la citeva sute de mii de oameni, ce le vom putea opune ? Iată ce vă cer, d-le ministru de război, și răspunsul dv. nu mi se pare destul de precis.

DI. SIMYAN : Aceasta-i chestiunea principală !

O voce : Sînt precizări periculoase.

DI. MINISTRU DE RĂZBOI : E greu de răspuns într-un chip absolut la întrebarea d-lui Renaudel. Spre a avea o situație bună pe frontul de la Monastir, nu trebuie să ne oprim acolo. Sînt obligat să dau explicații asupra adevăratelor proiecte de operații.

Voci numeroase : Nu ! Nu !

DI. MINISTRU DE RĂZBOI : Generalul Sarraill a fost anunțat că, în virtutea clauzelor din convenția cu România, trebuia să fie gata să atace, în așa chip, încît să rețină în fața armatei sale pe toți bulgarii ce se găseau dinaintea lui și a acoperi astfel mobilizarea română. Atacul era fixat. Generalul Sarraill începu imediat operațiile : a atacat în centrul dispozitivului. Trebuie să adaug că a făcut această desfășurare fără nici un fel de obiecții. Diviziile sale plecau în luptă în plină epidemie de paludism, pe călduri tropicale. Pentru mine, acesta e un gest frumos la activul său.

Spuneam, deci, că generalul Sarraill lua măsuri de atac. S-a amintit adineauri, și e exact, că bulgarii, luîndu-i înainte, au obținut succese serioase la ambele aripi, ceea ce făcu să micșoreze puțin efectul ofensivei generalului Sarraill. Totuși, el a susținut lupta destul de serios, pentru ca bulgarii să nu poată ridica nici o divizie de pe frontul său. În momentul de față, pe frontul Macedoniei se găsesc în plus o divizie germană, o divizie trucească ; nici un moment contingentele inamice n-au fost micșorate pe acest front.

La 18 august Sarraill a fost atacat și nu putea să se năpustească asupra bulgarilor. La 24 august a primit următoarea telegramă de la generalul Joffre : „1) Misiunea inițială încredințată Armatei din Orient de a acoperi mobilizarea și concentrarea armatei române, îngrădind libertatea de acțiune a bulgarilor la frontiera greacă se îndeplinește de la sine, deoarece bulgarii au luat ofensiva în forță, iar dv. manevrați spre a-i bate ;

2) De altă parte, Statul major român face cunoscut că armata sa de la sud-est e concentrată pe poziții și gata încă de acum să respingă atacul bruscat al bulgarilor ;

3) Această înmănunchere de condiții vă dă toată libertatea să adaptați utilizarea forțelor dv. la situația creată prin ofensiva bulgară, și în particular, spre a pregăti cu forțe importante o contraofensivă, de pildă, pe aripa dreaptă bulgară, dacă împrejurările, al căror singur judecător sînteți, vă indică această necesitate.”

Generalul Sarraill a luat imediat măsuri, a început concentrarea forțelor și, la 12 septembrie, a atacat și bătut pe bulgari.

Cu privire la România, dați-mi voie să răspund observațiilor făcute de d-nii Tardieu și Augagneur. Dinșii au menționat că, la 8 septembrie a-și fi spus că germanii nu erau în stare să atace în forță România, deoarece le lipseau efectivele. Atunci am dorit să arăt — n-am nimic de retras din ceea ce am spus — că, pentru moment, credeam că germanii și austriecii nu puteau ataca România, deoarece

atunci erau angajate operații pe fronturile rus, francez și italian, toate în curs de executare. De fapt, numai după o lună a început ofensiva împotriva României¹.

Pe lângă aceasta, speram — protocolul din 11 august citit de dl. președinte al Consiliului o indică — să creăm disponibilități care ar fi fost suficiente pentru a mănăvra. Erau două moduri de a ajuta România: în mod direct, și am făcut-o cu armata de la Salonic; indirect, de către ruși, și am făcut uz de toate mijloacele pentru a-l obține de la aceștia.

Deschid o paranteză. Se consideră planul inițial de operații al românilor ca un punct blamabil, fără nici un sort de izbândă. De fapt, el n-a reușit, și aceasta poate fi suficient să se concluzioneze că era rău. Dar, dată fiind limitarea ajutorului rusesc ce era apreciat la 50 000 oameni...

DL. J. CELS: Și dat fiind că ofensiva generalului Sarraill fusese refuzată de către Marele cartier general.

DL. MINISTRU DE RĂZBOI: D-le deputat, am zis fără rezervă, ceea ce gîndeam despre generalul Sarraill. Dar nu este drept să se spună că ofensiva fusese refuzată de Marele cartier general; dînsa fusese combinată cu el.

DL. RENAUEL: Ceea ce este scandalos, sînt amănuntele în care intra Marele cartier general în depeșele sale.

DL. MINISTRU DE RĂZBOI: E, deci, înțeles că, dată fiind limitarea ajutorului rusesc, românii propuseseră executarea unui plan de atac care conta pe 200 000 oameni dispuși în defensivă pe Dunăre și în Dobrogea, pe 50 000 oameni în rezervă la București, ceea ce însemna ceva. Cu restul armatei năvăleau în Transilvania. Puteau ei să facă operația inversă, să se apere pe granița transilvăneană și să atace Bulgaria? Dacă ar fi făcut-o, evenimentele actuale ar fi fost poate și mai grave. Ei aveau o rațiune foarte serioasă să pătrundă în Transilvania, în aces fel ei își scurtau întinderea frontului. Dl. Georges Leygues a evaluat lungimea granițelor lor în raport cu efectivele. E sigur că dacă românii reușeau să se stabilească solid pe Mureș, așa cum voiau, ar fi deținut ipotenuza triunghiului și reduceau considerabil întinderea frontului pe care îl aveau de apărut. Programul n-a reușit, dar nu cred că se poate spune că a fost illogic, date fiind forțele de care dispuneau.

DL. HENRI DE LA PORTE: Rușii au fost cei care au lipsit!

DL. DE KERGUEZEC: Dl. președinte al Consiliului a susținut ieri teza contrarie. Dl. ministru de război este cel care, de altfel, are dreptate.

DL. MINISTRU DE RĂZBOI: Ceea ce am spus nu e în contradicție cu ceea ce a spus dl. președinte al Consiliului; e un argument în plus pe care-l aduc chiar în sensul concluziilor d-lui Briand.

DL. E. CONSTANT: Reluînd întrebările mele, întreb pe dl. președinte al Consiliului ce acorduri strategice au precedat intrarea României în război? Ne-ați spus: „Am încercat să îndreptăm ofensiva română spre Sofia; deoarece n-am fost ascultați, evenimentele pe care le regretăm, se îndeplinesc astăzi“. Or, ieri seară, dl. Ministru de război ne spunea că dacă ofensiva ar fi fost îndreptată spre Sofia, situația ar fi poate și mai gravă. Trebuie deci să caut aiurea cauza insucceselor române, în altă ordine de idei, insuccese ale Aliaților.

Ajung la o a doua întrebare. Acordați-mi credit cîteva minute [...] Ceea ce spuneam e miezul problemei. N-am intenția să țin un discurs, n-ar fi la locul lui în acest moment. Consider Comitetul Secret ca pe un adevărat Comitet al Apărării Naționale, e un fel de Consiliu de Război și nu trebuie să fie decît așa.

DL. ARISTIDE BRIAND: Foarte bine!

DL. E. CONSTANT: Iată atunci cea de-a doua întrebare: statele majore aliate, instruite prin experiență, au studiat ele nevoile armatei române? Iată întrebarea la care cer un răspuns, dar nu un răspuns sub forma celor date în toate discursurile dv. care sînt făcute să farmece, dar nu să și instruiască. Ați pus în miinile României instrumentele necesare evitării celor întimplute azi, pentru a îndeplini scopul național către care s-a întors și pentru a ne scuti de surprizele, urmările însemnate pe care le știți?

Ne-ați răspuns: „Am în dosarul meu documente cu care pot să vă demonstrez că după ce România a intrat în război, a primit de la noi tot ceea ce ne-a cerut“.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI: Înainte [...]

DL. EMILE CONSTANT: Ați zis „după“.

¹ În ciuda optimismului manifestat de comandamentele aliate, evenimentele s-au desfășurat cu totul altfel: „Cinci divizii de infanterie germane și o divizie de cavalerie luate de pe fronturile de Vest și de Est, înzestrate cu puternice mijloace de luptă moderne: artilerie grea, aviație ș.a. primară ordinul să se imbarce în trenuri chiar în ziua de 29 august și să pornească spre noul front din Ardeal.“ (C. Kirilescu: *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916—1919*, ed. a II-a, vol. I, p. 211. (Nota red.).

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Nu, n-am zis „după”, am zis : „Înainte și după”.

DL. E. CONSTANT : Vedeți, d-le președinte al Consiliului, ce bine e să te explici ! Dacă l-ați dat „înainte”, spuneți-o acestei Camere, ea o va primi cu o bucurie adincă, o adevărată ușurare, căci atunci răspunderea dv. va fi mult slăbită față de evenimentele ce se produc [...]

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Răspunderea noastră nu există.

DL. E. CONSTANT : [...] și care apasă atât de greu asupra duratei și rezultatelor acestui război. Sper că veți răspunde la întrebarea mea, spunindu-mi ce-ați făcut înainte, pentru că, „după”, ar fi metoda obișnuită : ați fi încercat să reparați totul atunci când de fapt ar fi trebuit să prevedeați. Limitez aci întrebările, căci ele reprezintă esențialul interpelării mele.

DL. F. MERLIN : În această dezbatere importantă, doresc să cer guvernului deslușiri asupra informațiilor date de dl. președinte al Consiliului. Am rămas impresionat de ceea ce am auzit și doresc, în câteva cuvinte, să cer guvernului să binevoiască a mă liniști și să liniștească Camera întreagă. Mi se pare că subiectul merită această trudă.

Citesc frazele pronunțate de către dl. președinte al Consiliului și de către dl. ministru de Război privitoare la intervenția României. Vorbind de români, dl. Briand a zis : „Guvernul francez a încercat în zadar să determine atacarea Bulgariei prin Dobrogea. Statele majore puteau să lucreze la această sarcină”. Iar în prima ședință a Comitetului Secret, amintesc că dl. Briand spunea cu tărie : „Românii s-au înșelat, trebuiau să-și îndrepte armatele către Sofia și din prima zi i-am încurajat în această direcție”. Dacă nu reproduc textual, dl. președinte al Consiliului imi va da voie să-mi inchipui că cel puțin traduc părerea sa.

Apoi, iată ce spunea ieri la sfârșitul ședinței dl. ministru de Război : „Dacă atacul român s-ar fi produs împotriva Bulgariei, situația ar fi fost și mai gravă. Făcând ofensiva în Transilvania, românii își reduceau frontul lor”. Și spre a-și ilustra părerea, dl. ministru de Război, ca un matematician ce este, dădea această comparație pe care o reamintesc Camerei : Alpii transilvăneni reprezintă un triunghi drept, interesul armatei române era să pună mina pe ipotenuză și, prin urmare, să scurteze frontul ei.

Deci în ambele ipoteze, se arată că înaintarea armatei române era sortită la înfrângere dacă — n-ați spus-o și-mi permit să completez ideea dv. — n-avea materialul și efectivele trebuincioase ; adaog — rațiune cu mult mai gravă — dacă nu avea în spatele ei, spre a o ajuta și a o secunda, o armată rusă de 200 000 sau 300 000 oameni, fără de care, ofensiva română era o neprevădere, o nebunie. Și atunci mă întreb dacă acțiunea guvernului nu trebuia, înainte de toate, să se concentreze spre a lăsa România neutră, să n-o arunce într-o ofensivă care servește dușmanilor noștri.

Ajung la a doua întrebare a mea. Ea atinge partea diplomatică a acțiunii române. Aici nu interpretez, mă mulțumesc să citesc depeșa pe care dl. Briand o adresa, la 29 august, d-lui Brătianu, președintele guvernului român :

„Întreaga națiune franceză aplaudă hotărârea prin care România își ia cu curaj locul său printre apărătorii cauzei dreptului și al civilizației. Sint fericit de a fi interpretul său și al guvernului Republicii spre a vă adresa cele mai călduroase felicitări”.

Trei zile mai apoi, la 2 septembrie, dl. Brătianu trimitea d-lui președinte al Consiliului următoarea depeșă :

„Sint cu atât mai mișcat de cuvintele ce binevoiți a-mi adresa, cu cât ele vin de la acela care, prin prevederea sa limpede și încrederea sa în noi, a contribuit atîta spre a ușura sarcina noastră. Trecînd Carpații, armata română trimite salutarea sa vibrantă glorioasei armate franceze”.

Astfel este consemnată oficial [...]

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Da ! Da !

DL. FERNARD MERLIN : [...] partea precumpănitoare a guvernului francez la intrarea României în război.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Da !

Voci : Cu toate acestea n-ați fi voit ca România să fie cu Germania !

DL. FERNARD MERLIN : Îmi permit să întreb guvernul dacă a prevăzut această intervenție în altă parte. Întrebarea merită să fie pusă, căci va veni o zi, nu numai pentru trebuințele istoriei, dar și pentru acelea ale reglementării noastre interioare și internaționale, cînd se vor stabili toate răspunderile.

Or, recunosc, planul inițial, intrarea în scenă a României, era poate factorul hotărîtor al războiului ; și cîți dintre noi nu l-au sperat ! Dar speram că după doi ani, această intrare în război se făcea în condițiile cele mai bune, cele mai serioase,

că, mai ales, armata română era înzestrată cu tot materialul și munițiile, cu oamenii trebuincioși pentru a învinge, și că avea în spatele ei o armată rusă care s-o ajute. Această întrebare o pun, pentru ca, noi, reprezentanții Franței să putem să apărăm interesele țării noastre, dacă într-o zi această întrebare gravă ne-ar fi pusă. Ca și dv., domnule președinte al Consiliului, am încredere, dar dacă România ar fi învinsă, ar fi un dezastru pentru cauza Alianților. Chestiunea e foarte simplă. Vă cer numai să binevoiți să răspundeți la ea; Camera nu va avea să se plângă, căci, aici, împărțim răspunderile.

PREȘEDINTELE CAMEREI: Dl. președinte al Consiliului are cuvântul.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI: Domnilor, voi urma sfatul onorabilului domn Constant: nu discursuri, ci răspunsuri limpezi și precise. Dar cum este cu neputință să manevrezi cu întrebări și răspunsuri fără a le învălui în fraze, îmi voi da silința ca ele să fie cit mai puțin numeroase și pe cit se poate concise.

Dl. Constant spune că nu a fost mulțumit cu răspunsurile ce i-am dat mai înainte. Mi-a zis: „V-am pus două întrebări: 1) care a fost planul de război al statelor majore și ce concurs ați dat României? 2) ce informații ați avut asupra stării acestor forțe” Și, de acord cu onorabilul domn Merlin, dînsul spune: „nu există contradicție între cele ce ne-ați spus în privința ofensivei prin Dobrogea și între ceea ce a spus ieri, la sfîrșitul ședinței, dl. ministru de Război”; adică, „dacă România ar fi făcut atacul prin Dobrogea ar fi fost cu siguranță învinsă?”. Astfel a fost pusă întrebarea, nu-i așa?

Sînt de acord cu generalul Roques să spun că, date fiind aceste dispoziții, nu era cu puțință, chiar după ce Bulgaria declarase război României, să cerem acesteia din urmă să întreprindă și operații contra Bulgariei, prin Dobrogea. Spun, și repet, că atunci cînd guvernul a trebuit să ia în cercetare planul de război, se găsea în fața acestei condiții sine qua non pusă de România — să nu facă război împotriva Bulgariei — și, în fața dublei condiții, pusă de România și Rusia ca armata română să formeze aripa stîngă a celei ruse care, în momentul stabilirii acestui plan de război, triumfa prin ofensiva lui Brusilov; prin urmare, planurile de război nu puteau fi întocmite decît ținînd seamă de aceste condiții.

Așadar, ce spun documentele ce v-am citit? Ele spun că ne-am sforțat, în cadrul unei conferințe ținută la Paris cu miniștrii britanici — protocolul ce v-am citit este semnat Lloyd George și Aristide Briand — să obținem 200 000 oameni din partea rușilor spre a face, cu cei 150 000 români dispuși în apărarea Dunării în Dobrogea, operația ofensivă asupra Sofiei. Rusia n-a putut să facă această sforțare. Regretăm adînc.

Dl. EMILE CONSTANT: E o răspundere precisă.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI: Vedeți că dau răspunsuri pe cit pot de limpezi și precise.

Azi, cînd lucrurile nu s-au desfășurat bine, cel puțin pînă acum, dl. Merlin conchide din telegramele schimbate între dl. Brătianu și mine că eu am avut meritul de a fi determinat intervenția României. Trebuie să spun d-lui Merlin că nu există nici o răspundere a Camerei, nici a nimănui, nu este decît o singură răspundere, a mea, auziți, și mi-o iau întregă.

Alianții și noi am făcut sforțările necesare spre a obține ca România să intre în război alături de noi. Încă din 1915 încercasem, fără să reușim. Înainte evenimentelor, mi se pare că toți doreau ca România să intre în război și dacă aș îndrăzni, făcînd abstracție de evenimente, să mă pun în fața acestui fapt: România, oferînd concursul său contra Austriei și respinsă din prudență, apoi, înghesuită de către germani și austrieci, în urma unei răsturnări de minister, tîrită alături de germani; mă întreb dacă atunci dl. Merlin nu mi-ar pune altă întrebare și dacă nu m-ar pune în fața unei răspunderi cu mult mai de temut. Dînsul ar spune: „Aveați informații de la toate statele majore care vă făceau să știți că România avea o armată de 600 000 oameni, armată care avea un glorios trecut apropiat. Știați că la urma urmelor putea pune pe picior de luptă un milion de oameni. Dînsa v-a oferit concursul său contra Austriei și cu slăbiciunea dv. ordinară ați respins-o”. Aș fi putut eu răspunde: „Dar, domnilor, ne temeam că dacă intra în Transilvania, armata austriacă și armata germană [...]”

Dl. DUCLAUX-MONTEIL: Chestie de bun simț.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI: Ce probează aceasta? Aceasta probează că-n viață [...]

Dl. DUCLAUX-MONTEIL: Aceasta probează că în viață, cînd nu reușești, n-ai dreptate.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI: Dl. Constant mi-a pus o întrebare importantă. A spus: aveți informații asupra armatei române? Ați luat măsuri ca s-o ajutați? Știați dacă era înzestrată cu material?

Ei bine, în momentul în care angajam negocierile din 1916, prima mea grijă a fost aceasta. V-am spus-o, am propus imediat d-lui Brătianu să-i trimit o misiune importantă care să studieze condițiile reale ale armatei sale și să ia în mină anumite resorturi. Situația țării sale, care anul trecut suferise o presiune puternică din partea Austriei, Germaniei și Bulgariei, care predase cerealele și petrolul său numai să nu fie năvălită, care se temea de noi presiuni, era așa de neliniștitoare, încât dl. Brătianu, tulburat, m-a rugat prin reprezentantul său de la Paris să nu insist și mi-a comunicat că dacă s-ar vedea sosindu-i o misiune militară, România ar fi în mare primejdie. M-am mulțumit, deci, să mă pun în legătură cu reprezentantul său la Paris, care avea misiunea specială să ceară: dinsul a avut totdeauna din parte-mi o primire atât de binevoitoare și i-am înlesnit de atâtea ori rezultatele atât la Paris, în Franța, cât și în Anglia, încât am primit în mai multe rânduri mărturii de mulțumire. Toate informațiile statelor majore spuneau la fel: armata română este un sprijin foarte prețios; e compusă din oameni voinci, buni soldați și mulți din ofițerii ei au făcut studii militare serioase.

Care este situația cînd a început campania? Efectivele erau de trei ori mai mari ca ale inamicului: nu pierdeam nădejdea că mai tirziu vom reuși — am făcut eforturi și n-am încetat să le facem — ca Rusia să concentreze forțe pentru completarea operațiilor române printr-o operație în Dobrogea. Materialul era cel normal al armatei, dar n-am încetat să-l sporim, și noi și englezii, răspunzînd tuturor cererilor și trimițînd, timp de aproape un an, următoarele expediții, care se adăuga la materialul normal al armatei române. Dați-mi voie să le enumăr:

aeroplan — 172; baloane cu accesorii — 15; auto-mitraliere — 4; tunuri automobile — 59; trăsuri pentru transporturi ușoare — 59; tractoare — 57; măști anti-asfixiante — 500 000; mitraliere — 1 700; cartușe pentru mitraliere — 49 000 000; puști model 1907 — 120 000; cartușe D, cu încărcător — 79 000 000; cartușe de 6 mm — 43 000 000; cartușe pentru revolver — 5 000 000; mortiere de tranșee de 58 mm — 150; proiectile pentru mortierele de 58 mm — 60 000; grenade — 1 000 000; tunuri de 130 mm — 62; obuze încărcate pentru tunuri de munte de 75 mm — 10 000; încărcături pentru obuze explozive de 75 mm — 567 000; obuze explozive de 75 mm — 811 000; obuze de 75 mm cu șrapnel — 17 000; obuze de 105 mm — 138 000; obuze de 120 mm — 98 000; obuze de 150 mm — 20 000; obuze de 155 mm — 2 500; focoașe — 1 000 000.¹

DL. ALEX. VARENNE: La ce dată au început trimiterile?

PREȘEDINTELE CONSILIULUI: E un an, tot timpul am trimis. Înțeleg foarte bine că întrebarea dv. este pentru a vă ușura propria dv. conștiință. Încă de la început, am intervenit pe lângă Rusia, în modul cel mai stăruitor, ca să ia în miini cauza românească [...]

DL. MARCEL CACHIN: Cer cuvîntul.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI: [...] și să consimtă să facă eforturile ce i-o cerusem. Cum nu voiam să ne mulțumim a cere sacrificii de la alții, am făcut ceva mai mult; cele cinci brigăzi destinate nouă de către ruși, le-am cedat românilor din prima zi; astfel că, domnilor, din punct de vedere francez, am făcut ceea ce puteam.

PE BÂNCILE PARTIDULUI SOCIALIST: Dar Rusia?

PREȘEDINTELE CONSILIULUI: Înainte de a vă pronunța asupra Rusiei, dați-mi voie să spun că nu veți putea s-o judecați cu dreptate decît cînd veți cunoaște mărimea efortului pe care l-a pregătit și care începe să se manifeste.

PE BÂNCILE PARTIDULUI SOCIALIST: Prea tirziu [...]

PREȘEDINTELE CONSILIULUI: Nu, nu va fi prea tirziu.

DL. MARCEL CACHIN: Dați-mi voie să vă pun o întrebare foarte simplă și care, sînt convins, chinuie un mare număr dintre colegii noștri, ca și pe mine. Sînt cu desăvîrșire convins că era peste putință să rețineți România cînd a propus să intre alături de noi, în luptă. Sînt de asemenea convins că în sinea ei credea, după cum credeam și noi și întreaga lume, că va primi un sprijin important din partea Rusiei. Dați-mi voie — sîntem în Comitet Secret — să vă pun două întrebări. Sîntem tulburați de cele ce se petrec în Rusia din punct de vedere interior; iar din punct de vedere exterior, cred că avem dreptul la unele explicații cit mai clare cu putință din partea guvernului. Iată că de 28 luni ni se spune tot mereu că o fracțiune însemnată din guvernul rus este în miinile birocrăției germane; vedem miniștri căzînd, prefeți de poliție spînzurați, vedem miniștri de război ruși sub acuzație pentru că au pactizat cu inamicul; vedem un șir întreg de fapte extrem de grave în interiorul Rusiei și ne întrebăm azi dacă avem dreptul să ne bizuim cu totul pe această aliată.

¹ Este vorba de cantitățile expediate, via Rusia, nu de cele ajunse în România. (Nota red.).

Zic, domnilor, că între noi, între francezi, avem dreptul să știm ce va putea face cu noi, după noi, o țară pe care ne-am bizuit atîta și care ne dă în acest moment, s-o mărturisim, atîtea supărări. Din punct de vedere extern, din punct de vedere al războiului însuși, am văzut mai multe ofensive rusești ; cînd s-au izbit de armatele austriece au avut succes, dar de cîte ori s-au găsit în fața armatelor germane n-au putut împiedica înaintarea acestora, iar în clipa de față rușii sînt opriți de germani.

Ni se spune, domnule președinte al Consiliului, chiar de către ruși, că în privința politicii lor interne, la Curte sînt oameni care conlucrează într-un chip permanent cu Germania și care se tem de victoria Aliaților, căci le este frică că aceasta să nu aducă în același timp desființarea absolutismului în Rusia.

DI. LEON PERRIER : Ziarele rusești au scris-o.

DI. MARCEL CACHIN : În acest Comitet Secret nu este o altă chestiune mai gravă ca aceasta și care să angajeze mai mult răspunderile unora și altora. Trebuie să știm dacă din punct de vedere intern ne putem bizui într-un chip absolut pe cercurile guvernante ale Rusiei, căci sînt sigur că te poți bizui pe națiunea rusă.

În al doilea rînd, din punct de vedere al operațiilor militare, care vor avea loc atît în România, cît și în Rusia, care sînt efectivele, armamentele, care e puterea de atac rusească, pînă unde pot ei merge ? Noi facem un efort colosal ; voim să știm ce va putea face, alături de noi, aliata noastră de la răsărit.

DI. BEDOUCÉ : Aceasta-i totul !

PREȘEDINTELE CAMEREI : DI. Renaudel are cuvîntul.

DI. P. RENAUEL : Doresc să spun numai cîteva cuvinte, ca răspuns d-lui președinte al Consiliului. Nu voi reveni asupra cererilor precise pe care le-am formulat și la care, drept vorbind, n-am primit răspuns, dar mai ales ca urmare a explicațiilor date de colegul meu Cachin, care sînt cu totul în sensul explicațiilor pe care grupul nostru socialist a hotărît astăzi de dimineață să le ceară.

DI. PAUL DESCUDIER : Nu e vorba de Partidul Socialist, ci de Franța.

DI. P. RENAUEL : Noi pentru noi atacăm aici guvernul, o știți bine. Voim numai să împăcăm conștiința și răspunderea noastră.

Voiesc să vă spun că în ceasul de față Bucureștiul va fi, fără îndoială, luat și dacă nu e încă, va fi miine sau poimîine. Repet părerea mea de ieri : cînd Bucureștiul va fi luat, forțele germane se vor putea pune în defensivă ; din acel moment, o parte a lor va fi liberă să se întoarcă spre Salonic, spre Monastir. Ceea ce vă cer — dată fiind lipsa trupelor rusești, asupra cărora n-ați voit să vă explicați — e să-mi spuneți dacă, da sau nu, aveți în ceasul de față astfel de angajamente, încît nu numai ca trupele rusești să facă o sforțare spre a respinge pe germani din România, dar dacă, frontul bulgaro-german fiind fixat în România, Rusia, nu zic numai dacă va voi, dar dacă va putea să continue efortul care să interzică trupelor germane să arunce în mare pe cei 200 000 soldați ai noștri de la Salonic. Aceste elemente le solicitam ieri ca fundament al încrederii dv., dați-mi-le ! Nu cerem decît atît, căci nu vă vom da orbește încrederea noastră.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI : Dispozițiile noastre defensive la Salonic au fost luate ; sperăm să nu fie nevoie de defensivă ; trupele noastre au arătat pînă acum ambiția de a îndeplini și un alt obiectiv : e datoria noastră, împreună cu Aliații, să le dăm mijloacele necesare. Înțeleg însă prea bine că o asemenea liniștire sprijinită numai pe eforturile noastre — Anglia, Franța și Italia — ar lăsa să persiste în spiritul colegilor noștri de la extrema stîngă anumite forme de neliniște ; am obținut, însă, în același timp, ca Rusia să ia în mină cauza românească și concentrările armatelor respective să fie făcute. Ele sînt, în ceasul de față, îndeplinite în cea mai mare măsură și am primit, de unde se cădea să primim, făgăduiala formală că Rusia va face tot ce este posibil pentru ca situația din Orient să nu fie compromisă.

Simpozionul cu tema:

**„Făurirea Partidului politic unic al clasei muncitoare —
rezultat al unui proces istoric, obiectiv,
contribuție la îmbogățirea tezaurului teoretic și
practic al mișcării comuniste și
muncitorești internaționale”**

S-au împlinit, în luna februarie a acestui an, trei decenii de la Congresul de unificare a mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră, eveniment de mare însemnătate în cronica patriei, cu adânci semnificații și învățăminte, care a consacrat afirmarea viguroasă pe scena societății românești a partidului revoluționar unic al clasei muncitoare. În suita manifestărilor dedicate aniversării acestui act istoric făurit de forțele revoluționare din România, s-a înscris ca un moment deosebit Simpozionul desfășurat la București, în ziua de 22 februarie 1978, și intitulat: *Făurirea Partidului politic unic al clasei muncitoare — rezultat al unui proces istoric, obiectiv, contribuție la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale.*

Simpozionul a fost organizat de Academia de Științe Sociale și Politice, Academia „Ștefan Gheorghiu”, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Au participat vechi militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră, activiști de partid și de stat, personalități ale vieții științifice, cercetători, cadre didactice, reprezentanți ai oamenilor muncii din Capitală, studenți.

Lucrările Simpozionului au fost deschise de tovarășul MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, care a transmis tuturor participanților la această importantă manifestare un cordial salut din partea conducerii partidului nostru, personal

CEAUȘESCU, urări de deplin succes lucrărilor Simpozionului. „Secretarul general al partidului nostru este încredințat — a spus vorbitorul — că și manifestarea științifică de astăzi se va învedera ca o nouă și puternică afirmare a hotărârii oamenilor muncii din patria noastră de a acționa în strinsă unitate pentru înfăptuirea neabătută a politicii interne și externe a partidului și statului, pentru transpunerea în viață a istoricelor hotărâri ale Congresului al XI-lea, a luminosului Program de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Recunoscători secretarului general al partidului pentru atenția deosebită acordată Simpozionului nostru, pentru salutul și îndemnul său tovarășesc, vom remarca și aici, o dată mai mult, că, în cei peste 45 de ani de activitate revoluționară, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** a pus întotdeauna pe primul plan al năzuințelor și preocupărilor noastre unitatea partidului și coeziunea poporului, ca o cheazășie a înaintării neabătute spre comunism”.

În cadrul Simpozionului au expus comunicări tovarășii: ION POPESCU-PUTURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. — *Insemnătatea istorică a făuririi Partidului politic unic al clasei muncitoare din România, contribuție la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale*; ȘTEFAN VOITEC, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de

Stat — Importanța creării Frontului Unic Muncitoresc din România. Frontul Unic Muncitoresc — temelie a luptei clasei muncitoare pentru înfăptuirea sarcinilor revoluției democrat-populare; LEONTE RĂUTU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., rectorul Academiei „Ștefan Gheorghiu” — Concepția P.C.R. despre făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Rolul și contribuția tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** la elaborarea strategiei P.C.R. în etapa actuală; ILIE VERDEȚ, secretar al C.C. al P.C.R., membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. — Întărirea unității partidului, premisă esențială a creșterii rolului său conducător în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate; CONSTANTIN DĂSCĂLESCU, secretar al C.C. al P.C.R., președintele Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție — Însemnătatea istorică a transformării socialiste a agriculturii. Politica P.C.R. de dezvoltare și modernizare a agriculturii; CONSTANTIN PÎRVULESCU, membru al Comisiei Centrale de Revizie a P.C.R. — Experiența luptei clasei muncitoare, a celorlalte forțe democratice și patriotice împotriva fascismului — bază a realizării Frontului Unic Muncitoresc (aprilie 1944); NICOLAE GUINĂ, președintele Comitetului foștilor luptători antifasciști — P.C.R. în fruntea luptei pentru apărarea intereselor maselor muncitoare, a suveranității și integrității patriei, împotriva pericolului fascist și a războiului hitlerist contra Uniunii Sovietice; ȘTEFAN ANDREI, membru supleant al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R. — Concepția tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** privind colaborarea comuniștilor cu socialiștii, cu toate forțele progresiste și democratice; NEAGU ANDREI, activist de partid din ilegalitate — Demonstrația de la 1 Mai 1939, expresie a voinței poporului nostru pentru apărarea integrității și suveranității țării; GHEORGHE ZAHARIA, director-adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. — Politica P.C.R. de industrializare a țării. Clasa muncitoare — forță conducătoare a revoluției și construcției socialiste; MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice — Congresele IX, X, XI ale P.C.R. — momente hotărâtoare în accelerarea progresului multilateral al României; VASILE IONESCU, membru al Comisiei Centrale de Revizie a P.C.R. — Solidaritatea clasei muncitoare din România cu lupta proletariatului internațional, a forțelor democratice și progresiste; OFELIA MANOLE, activistă de partid din ilegalitate — Contribuția

luptei revoluționare a femeilor împotriva pericolului fascismului, pentru apărarea libertăților democratice; BĂNYAI LADISLAU, vicepreședinte al Academiei de Științe Sociale și Politice — Participarea MADOSZ la lupta antifascistă, împotriva regimului burghez-moșieresc; NICOLAE CIOROIU, directorul Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România — Lupta unită a tineretului muncitor împotriva pericolului fascist; EMERIC STOFFEL, redactor-șef al revistei „Neue Literatur” — Rezolvarea problemei naționale, expresie a politicii marxist-leniniste a Partidului Comunist Român; ION CETERCHI, președintele Consiliului Legislativ — Continua adâncire și largire a democrației noastre socialiste — expresie a politicii științifice a Partidului Comunist Român.

În comunicarea sa, tovarășul ION POPESCU-PUȚURI a relevat că partidul unic al clasei muncitoare, de a cărui existență și activitate creatoare sînt legate indisolubil marile transformări petrecute în societatea românească contemporană, este succesorul legitim al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, constituit la Congresul ținut în Capitala țării în 1893, ca partid unic al întregii clase muncitoare din țara noastră. Prin acest mod de constituire, partidul muncitorilor din România se distinge în chip pozitiv în mișcarea muncitorească internațională.

Născut ca rezultat al dezvoltării societății românești în condițiile făuririi statului național român modern, ale cuceririi independenței depline a României și ale progresului social-economic pe calea capitalismului — s-a arătat în comunicare —, partidul clasei muncitoare din țara noastră a fost, de la început, o formație politică adînc ancorată în realitățile concrete economice, sociale, politice și spirituale ale poporului român. Punînd la baza programului său principiile fundamentale ale învățăturii marxiste: transformarea socialistă a societății, prin cucerirea puterii politice și socializarea mijloacelor de producție, partidul revoluționar al clasei muncitoare și-a spus cuvîntul și în marile probleme cu caracter național, cum sînt necesitatea unirii tuturor provinciilor românești în cadrul unui stat unitar; dezvoltarea industrială a țării ca mijloc de asigurare a independenței naționale, ridicarea nivelului general, material și cultural, al maselor largi populare, accesul lor la conducerea țării ș.a.

Partidul clasei muncitoare a înțeles însemnătatea marelui eveniment înfăptuit prin voința maselor în 1918 — desăvîr-

șirea statului național unitar român —, pe care l-a sprijinit cu entuziasm. „Partidul — a relevat vorbitorul — a putut avea un rol de frunte, ca exponentul politic cel mai credincios aspirațiilor maseilor, datorită unității sale. În timp ce, în alte țări, mari partide muncitorești s-au frânt, confruntate cu marea problemă a războiului în 1914, Partidul Social-Democrat din România a rămas unit în poziția sa principială de a apăra existența statului român independent în fața pericolului imperialist“.

Din perspectivă istorică — a arătat tovarășul ION POPESCU-PUȚURI —, se poate spune că *principalul rezultat* al mișcării muncitorești, al avântului revoluționar din România anilor 1918—1921 a fost realizarea unității organizatorice, politice și ideologice a partidului clasei muncitoare pe întregul teritoriu al statului român unitar, făurită în cursul anului 1918. Hotărîrea organizațiilor muncitorești, afirmată la conferințele și congresele regionale, de a stabili programul de luptă la „marele congres“ al tuturor organizațiilor, ce urma să aibă loc în Capitala țării, reflecta adinca năzuință a maselor largi muncitorești de a-și afirma și pe această cale adeviziunea lor la unirea poporului român din toate provinciile sale, pe care se află așezat de peste două mii de ani. „Este demn de subliniat faptul că, în 1921, partidul clasei muncitoare era singurul partid cu organizații în întreaga țară, dovedindu-se și pe acest plan că forța cea mai înaintată a societății românești era clasa muncitoare, care prin organizarea sa politică a adus o contribuție de seamă la procesul de făurire a statului național unitar român.

Congresul din mai 1921 a fost congresul unui partid unic“.

Istoria celor 85 de ani de existență și luptă a partidului nostru — a subliniat tovarășul ION POPESCU-PUȚURI — pune în evidență concluzia că el are o bogată experiență, de peste 60 de ani, ca partid unitar și unic al proletariatului, al oamenilor muncii din România. Lupta sa împotriva exploatării, pentru cucerirea puterii a înregistrat succese deosebite în primul rînd datorită unității și, dimpotrivă, în perioada de sciziune, a cunoscut greutăți din toate punctele de vedere. În întreaga perioadă interbelică, cu excepția unor cazuri izolate, toate organizațiile muncitorești au militat pentru refacerea unității, ceea ce a determinat polarizarea tuturor forțelor progresiste, patriotice naționale la acțiuni comune, asigurînd succesul acestora. Așa au stat lucrurile cu bătăliile proletare din ianuarie-februarie 1933, al căror succes a fost realizat de unitatea de acțiune a muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică (comu-

niști, social-democrați, socialiști unitari, sindicaliști ș.a.) De asemenea, în momentul de grea încercare pentru poporul român, din vara anului 1940, cînd i s-au răpit părți importante din teritoriul său național, comuniștii, social-democrații, toate elementele patriotice și democratice s-au aflat alături de acțiunile de protest împotriva acestei nedreptăți istorice.

Remarcabilă sub aspectul unității de acțiune a întregii națiuni și, îndeosebi, al rolului de covîrșitoare însemnătate îndeplinit de unitatea clasei muncitoare — s-a reliefat în comunicare — este înfăptuirea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din August 1944. Marcînd un moment hotărîtor în dezvoltarea țării noastre pe un drum nou, insurecția a deschis calea eliberării de sub dominația Germaniei naziste și trecerii la realizarea unor profunde transformări sociale în România. „Experiența colaborării celor două partide muncitorești în perioada care a urmat — a spus tovarășul ION POPESCU-PUȚURI — desprinde concluzia centrală că în lupta pentru înfăptuirea obiectivelor revoluției au putut fi înlăturate cu succes elementele sciziunii, s-a putut merge spre forme tot mai dezvoltate de înțelegere. Însuși procesul revoluționar a adus corective pozițiilor ideologice și tactice deosebite, ceea ce a determinat continuu apropiere a acestor poziții, evoluția unității de acțiune spre unitate deplină, pe baza principiilor ideologice, politice și organizatorice ale socialismului științific“.

Refacerea deplină a unității organizatorice, politice și ideologice a clasei muncitoare, care se afla în plin proces de afirmare și îndeplinire a misiunii sale de clasă conducătoare în transformarea revoluționară a societății, a potențat enorm forțele clasei muncitoare și ale întregii societăți, a devenit un element de bază al dezvoltării națiunii noastre socialiste. Ea a asigurat un fundament solid democrației muncitorești, ceea ce avea să se răsfrîngă pozitiv asupra cursului general al democrației la nivelul întregii societăți.

„Mărețele realizări obținute de poporul român în opera de edificare a socialismului, în mod deosebit în ultimul deceniu, marcat de Congresele IX, X și XI ale partidului, adoptarea, de către cel de al XI-lea Congres a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — a relevat tovarășul ION POPESCU-PUȚURI — atestă cu tărie rolul partidului de exponent și promotor al intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale întregului popor, de făuritor și conducător al orînduirii sociale care întruchipează, într-o tot mai deplină și creatoare îngemănare, puterea poporului

și unitatea națională, egalitatea, libertatea, echitatea și dreptatea socială, prosperitatea patriei, independența și suveranitatea națiunii“.

După ce s-a referit la căutările și procesele ce se produc astăzi în mișcarea muncitorească internațională, vorbitorul a relevat valoarea deosebită a tezei partidului nostru, exprimată de secretarul său general, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, cu privire la importanța primordială pe care o are colaborarea dintre comuniști și socialiști, la necesitatea de a se porni de la ceea ce unește, de la experiența pozitivă de până acum și de a se acționa din ambele părți pentru depășirea oricăror greutăți, spre a se ajunge la o adevărată reconciliere istorică între partidele comuniste și socialiste, la întărirea colaborării lor.

Tovarășul **ION POPESCU-PUȚURI** a evidențiat larg faptul că, prin originalitatea procesului care a dus la realizarea unității organizatorice, politice și ideologice a clasei muncitoare și a formelor pe care le-a îmbrăcat procesul de unificare, prin învățămintele de ordin teoretic la care a dat naștere, experiența clasei muncitoare din România constituie o contribuție însemnată la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Tovarășul **ȘTEFAN VOITEC** a arătat, în comunicarea sa, că luptele și acțiunile purtate eroic de clasa noastră muncitoare s-au desfășurat — chiar în perioada sciziunii — sub semnul unității de acțiune. Numeroase au fost căutările, inițiativele, încercările de a se reface unitatea de acțiune, de a se încheia frontul unic muncitoresc, precum numeroase au fost și realizările, încununate de succes, expresia lor cea mai înaltă reprezentând-o înfăptuirea, în a doua jumătate a lunii aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc, înțelegerea pentru acțiune comună a Partidului Comunist Român și a Partidului Social-Democrat din România, în plin război hitlerist și în plină dictatură militară. „Necurmăte, stăruitoare, pătrunse de înaltă conștiință de clasă, au fost inițiativele, niciodată înfrinte, ale P.C.R. — a relevat tovarășul **ȘTEFAN VOITEC** —, pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc, susținute de voința și elanul maselor muncitoare și în a căror întîmpinare au venit, mereu, militanții clarvăzători și oamenii muncii din rândurile socialiste și social-democrate. Ca un fir roșu străbate efortul de constituire a unității de luptă muncitorești, de reînămănunchere a forțelor răsluite“.

Lipsa de unitate — a spus vorbitorul — a marcat un regres vădit, organizatoric

și combativ, deși, în condițiile creării statului național unitar român, după primul război mondial, forța numerică a proletariatului crescuse apreciabil.

În perioada 1922—1923 — s-a arătat în continuare — s-au depus eforturi susținute activ, consecvent, de P.C.R., de stînga socialistă și de muncitorii din sindicate, pentru salvagardarea unității sindicale, dar care n-a putut fi menținută din cauza acțiunii scizioniste persistente a aripii de dreapta a social-democrației. O activitate susținută de colaborare între comuniști și socialiști, în diferite organizații de masă inițiate de P.C.R., avînd o largă și variată apartenență, s-a desfășurat neîntrerupt, între anii 1923 și 1940, pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților democratice, pentru amnistierea deținuților politici.

Comunicarea a relevat importanța pe care au avut-o acțiunile în spirit unitar din luna februarie 1926, cînd comuniști și social-democrați, pe bază de înțelegeri de front unic, au candidat, în Capitală și în numeroase localități, pe liste de concentrare democratică în alegerile comunale, constituind motorul unor mari și viguroase acțiuni de masă împotriva reacțiunii liberale, fiind aleși numeroși consilieri comunali, comuniști și socialiști.

Tovarășul **ȘTEFAN VOITEC** a relevat că „Marile mișcări revendicative și greve ale muncitorilor forestieri, metalurgiști, tipografi din anii 1925—1927, ale minerilor din Valea Jiului din 1929, eroicele lupte ale petroliștilor și ceferiștilor din anii 1932—1933, uriașa demonstrație antifascistă și antirăzboinică, pentru apărarea libertății și independenței României, de la 1 Mai 1939 — demonstrație la a cărei organizare și reușită o contribuție de seamă, activă, în spiri unitar și revoluționar, a avut-o tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, dovedeau că numai unită clasa muncitoare, mișcarea muncitorească pot înfrînge exploatarea și oprimarea capitalistă, pot bara ascensiunea la putere a fascismului“.

Ca o mărturie concludentă a roadelor imediate ale luptei umăr la umăr a comuniștilor, social-democraților și socialiștilor, în cadrul aceleiași organizații, se înscrie participarea, începînd din anul 1936, în cadrul sindicatelor afiliate Confederației Generale a Muncii. Forța unității muncitorești a devenit evidentă și în perioada 1936—1943, cînd, în urma dizolvării de către dictatura regală a întregii mișcări sindicale, unitatea de acțiune s-a manifestat cu succes în cadrul breslelor, în care comuniștii, socialiștii și social-democrații au activat uniți pentru afirmarea și apărarea intereselor de clasă ale muncitorimii.

Unitatea de acțiune muncitorească, inițiată și temeinic organizată de P.C.R. — a evidențiat vorbitorul — s-a afirmat ca o forță mobilizatoare a maselor la alegerile parlamentare, parțiale, de la Hunedoara și Mehedinți, câștigate cu succes, în anul 1936.

Chiar vremelnice, acțiunile comune au întărit spiritul combativ împotriva exploataării și prigoanei, dovedind că unitatea de luptă a clasei muncitoare, a partidelor ei este posibilă, că poate deveni realitate.

„Dar, nu trebuie uitat — a spus tovarășul ȘTEFAN VOITEC — că dacă aproape un sfert de veac masele muncitorești, de la orașe și sate, au fost supuse unei intense exploatare, dacă forțele lor politice au fost supuse represiunii, dacă a fost frânată însăși dezvoltarea democratică a țării și a fost deschisă calea înaintării fascismului, toate acestea sînt consecințe ale lipsei de unitate în mișcarea muncitorească, cu urmările deosebit de grave pe care le-a generat și le-a întreținut permanent. Iată de ce întreaga noastră clasă muncitoare, toți revoluționarii și patrioții luminați, toate forțele antihitleriste au salutat, cu puternică însuflețire și fermă hotărîre de luptă, vestirea, la 1 Mai 1944, că Frontul Unic Muncitoresc s-a încheiat, că Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat acționează strîns unite în lupta pentru salvarea țării și a națiunii, pentru descătușarea definitivă a întregului popor. După două decenii de confruntări — ale căror daune au costat mult clasa muncitoare, poporul român —, comuniștii și socialiștii se regăseau laolaltă, într-un moment istoric determinant, hotărîți să acționeze astfel ca să salveze patria și națiunea, dar să și evite, prin eforturi comune, prin lupte comune, coordonate, repetarea situațiilor grele ivite după primul război mondial“.

Evocînd momentul de importanță deosebită din istoria patriei, al încheierii Frontului Unic Muncitoresc, tovarășul ȘTEFAN VOITEC a reliefat că el a fost pregătit, cu întreaga răspundere, învingîndu-se pe parcurs ezităriile unora din militanții din conducerea P.S.D., în final hotărîrea avînd adeviziunea unanimă a întregii conduceri socialiste, în conștiința tuturor făuritorilor acestui act istoric fiind sădită încrederea că, în noile condiții, unitatea muncitorească va sta la baza luptelor democratice și revoluționare din țara noastră, a întregii desfășurări a evenimentelor. „Realizată la nivelul conducerilor ambelor partide, unitatea de acțiune a comuniștilor și social-democraților era un act politic, de o importanță națională, un act revoluționar, care se va resimți în întreaga evo-

luție istorică a României, fiind, fără îndoială, în acea vreme, cea dintîi unitate de acțiune, de acest fel, realizată în mișcarea muncitorească din Europa“.

Vorbitorul a subliniat că, după realizarea Frontului unic între P.C.R. și P.S.D., toate evenimentele social-politice care au avut loc în România, în anii care au premers și au pregătit revoluția socialistă, poartă amprenta unității principiale și practice dintre comuniști și social-democrați, unitate care a cunoscut și ea o evoluție ascendentă, în strînsă legătură cu dezvoltarea revoluției democrat-populare. „Acest proces ascendent, care a fost încununat prin unificarea celor două partide, a cunoscut dezvoltarea pe multiple planuri a colaborării dintre P.C.R. și P.S.D., dezvoltare la a cărei temelie se afla poziția comună, principială și practică, a celor două partide față de comandamentele fundamentale ale țării“.

Anii care au trecut de la Congresul de unificare — a arătat tovarășul LEONTE RĂUTU, în comunicarea sa, — au fost pentru poporul nostru ani de mari victorii, de realizări și succese impunătoare. Pornind de la ideea că nu este vorba de simple creșteri de natură cantitativă, ci de o situație istorică bogată în elemente calitativ noi pe toate planurile, de o fază de maturizare a întregului nostru sistem, partidul a definit drept obiectiv strategic fundamental al actualei etape istorice *făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate* și crearea premiselor în vederea înaintării României spre comunism. „Paternitatea conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată — a subliniat vorbitorul — aparține secretarului general al partidului nostru, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**. Recentă sărbătorire a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară a tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** a prilejuit o amplă relevare a contribuției determinante, de excepțională valoare științifică pe care a adus-o și o aduce secretarul general al partidului la soluționarea tuturor problemelor majore teoretice și practice, interne și internaționale ce se pun în fața partidului și poporului nostru, la îmbogățirea gîndirii revoluționare într-un spirit de mare îndrăzneală novatoare, de clarviziune, de adversitate implacabilă față de orice viziune statică, imobilistă privind realitățile naționale sau internaționale. Toate aceste calități își găsesc expresia deplină în definirea strategiei partidului nostru, în fundamentarea conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată, care reprezintă unul din elementele cele mai de preț ale

patrimoniului teoretic al partidului nostru și, în același timp, o contribuție originală pe planul dezbaterilor și confruntărilor de opinii pe plan internațional privind caracteristicile și trăsăturile definitorii ale socialismului, etapele pe care le cunoaște în evoluția sa dialectică procesul revoluționar în socialism“.

Partidul nostru exclude orice viziune simplificatoare asupra orînduirii socialiste, orice tendință de a considera că instaurarea socialismului poate soluționa printr-un fel de automatism toate problemele noii orînduirii. În definirea obiectivelor etapei actuale de dezvoltare a societății noastre se dă expresie unei viziuni dialectice, care privește socialismul, orînduirea socialistă nu ca un act finit, ci ca un *proces revoluționar continuu*. O astfel de viziune autentic revoluționară a procesului de edificare a socialismului și comunismului — a relevat tovarășul LEONTE RĂUTU — fertilizează întreaga activitate a Partidului Comunist Român, generînd forme de organizare și de acțiune inedite. În acest context, vorbitorul a evidențiat modalitățile originale ale exercitării de către partidul nostru a rolului său de forță politică conducătoare și ale integrării sale organice în viața societății, crearea și continua perfecționare a cadrului organizatoric de participare a clasei muncitoare, a întregului popor la gestionarea societății, perfecționarea activității funcțiilor statului socialist în vederea întăririi rolului său în conducerea unitară a vieții economice-sociale, realizarea unor modificări radicale, cu caracter profund democratic, în legislația țării — domenii în care recenta Conferință Națională a partidului a adus noi contribuții de excepțională importanță.

Comunicarea a subliniat faptul că partidului nostru, tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** îi este proprie o abordare creatoare, într-o vastă și multilaterală cuprindere, a problemelor creșterii economice în socialism, determinarea pe baze științifice a maximei raționalități a acesteia, în legătură indisolubilă cu necesitatea obiectivă a lichidării în termene istoricește scurte a decalajului ce ne desparte de țări avansate din punctul de vedere economic. Sînt de relevat îndeosebi, în această sferă de preocupări, stabilirea macroproporțiilor economice optime și fundamentarea ritmurilor înalte de dezvoltare economică, pozițiile de principiu privind rolul planului național unic și aplicarea centralismului democratic în economie, îmbinarea planificării curente cu planuri prospective de lungă durată, cu o *strategie* a dezvoltării economice, concepția repartizării forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, teza

privind necesitatea unor transformări radicale, revoluționare în toate domeniile științei și tehnicii ca factor esențial de accelerare a progresului multilateral al patriei. În spiritul acestor orientări, Conferința Națională a pus în centrul preocupărilor partidului pe plan economic accentuarea caracterului intensiv al dezvoltării, acordînd prioritate aspectelor *calitative* ale creșterii economice.

Epoca actuală — a spus vorbitorul —, de profunde mutații în viața umanității, generatoare ale multor probleme inedite, pe care clasicii marxismului, cu toată forța geniului lor nu le-au putut prevedea, cer o abordare creatoare a teoriei socialismului științific, introducerea în circuitul gîndirii revoluționare a unei idei izvorite din realitățile istorice, naționale și internaționale ale epocii pe care o trăim. „Privim cu legitimă mîndrie rolul pe care partidul nostru, conducerea sa îl au în promovarea concepției după care fiecare partid comunist, fiecare țară socialistă are nu numai dreptul, dar și obligația de a-și aduce contribuția proprie originală la îmbogățirea patrimoniului teoretic și practic al marxismului revoluționar, dîndu-și aportul prin rezultatele activității sale la creșterea forțelor socialismului în lume, la sporirea puterii de atracție pe care o exercită în vremea noastră ideile socialismului. În această poziție își găsește o expresie desăvîrșită politica revoluționară, internaționalistă a partidului nostru, politică al cărei strălucit exponent și animator este conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**“.

În comunicarea sa, tovarășul **ILIE VERDEȚ** s-a referit pe larg la experiența partidului nostru în cimentarea unității de acțiune a clasei muncitoare, în întărirea coeziunii indestructibile a rîndurilor partidului, a întregului popor, subliniînd că numai un partid comunist ale cărui rînduri sînt strîns încheigate dispune de tăria și capacitatea de a putea întreprinde acțiuni practice, concrete privind transformările politice, economice și sociale, realizarea unei unități de tip nou în mișcarea comunistă internațională, afirmarea de la egal la egal ca detașament național cu o deplină autonomie în elaborarea liniei sale politice, a formelor și metodelor de acțiune practică.

Unității partidului — s-a relevat în continuare — i s-a imprimat o forță de neînfîrînt de către Congresul al IX-lea, care a dat un curs nou vieții interne de partid, marcînd o cotitură radicală în activitatea partidului, în viața politică și socială a țării. Sub impulsul hotărîrilor sale și mai cu seamă al climatului poli-

tic creat, munca de partid a cunoscut o puternică revitalizare, respectul față de normele fundamentale ale statutului ridicându-se la rangul de lege în toate organele și organizațiile de partid. Generalizarea principiului muncii și conducerii colective, care a devenit o metodă a acțiunii practice la toate eşaloanele, de sus și pînă jos, a avut un efect salutar asupra coeziunii de luptă, voință și acțiune a tuturor organelor și organizațiilor de partid, a partidului în ansamblu. Astăzi, partidul nostru, mai puternic decît oricînd, cei peste 2 700 000 de militanți revoluționari cuprinși în rîndurile sale acționează umăr la umăr, într-o unitate impresionantă, angajați cu toate forțele, capacitatea lor de muncă și creație, împreună cu toți oamenii muncii, în grandioasa operă de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

O însemnătate deosebită pentru asigurarea coeziunii organizatorice, politice și ideologice a partidului — a relevat tovarășul ILIE VERDET — o are preponderența muncitorilor în rîndurile sale. Actuala compoziție socială a partidului, în care muncitorii reprezintă peste 51%, atestă de la sine preocuparea consecventă a conducerii partidului pentru primirea în partid, cu precădere, a celor mai buni și de nădejde fii ai clasei muncitoare.

Vorbitorul a subliniat rolul excepțional al tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** în continua consolidare a unității partidului, în abordarea creațiilor a problemelor vitale ale revoluției și construcției socialiste, în fundamentarea științifică a politicii partidului, a programului său de luptă, la înfăptuirea căruia întregul popor este mobilizat cu întreaga sa energie.

Tovarășul **CONSTANTIN DĂSCĂLESCU** a relevat rolul determinant pe care l-a avut Partidul Comunist Român în organizarea și conducerea amplului proces al construcției socialiste la sate, în dezvoltarea și modernizarea agriculturii. Vorbitorul a subliniat importanța hotărîrilor Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949, privind organizarea sectorului de stat în agricultură și trecerea la cooperativizarea agriculturii. Transformarea socialistă a agriculturii s-a realizat treptat, printr-o vastă activitate politică, organizatorică și educativă, desfășurată de partid, pentru atragerea țărănimii, pe baza liberului consimțămînt, în noile forme de organizare socială a producției agricole, încheierea transformării socialiste a agriculturii marcînd victoria deplină a socialismului la sate, lichidarea exploatării omului de

către om, generalizarea relațiilor de producție socialiste, transformarea țărănimii într-o clasă nouă, omogenă, stăpînă pe mijloacele de producție și pe rodul muncii sale.

În continuare, vorbitorul a arătat că transformarea socialistă a satului n-a constituit un punct final. În adoptarea strategiei de dezvoltare a agriculturii, partidul nostru a pornit de la concepția că relațiile de producție constituie numai cadrul social pentru realizarea unei agriculturi moderne, că avantajele sistemului socialist de organizare a producției agricole pot fi deplin valorificate numai prin dezvoltarea continuă a bazei tehnice-materiale, prin mecanizare, chimizare și irigații, prin aplicarea pe scară largă a tehnologiilor înaintate.

În elaborarea acestei concepții — s-a subliniat în comunicare —, un rol determinant a avut Congresul al IX-lea al partidului, care — purtînd puternica amprentă a personalității tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** — a însemnat un moment crucial în toate domeniile esențiale ale vieții noastre economice, politice și sociale. Definind, cu clarviziunea care îi este proprie locul și rolul agriculturii în dezvoltarea economică-socială a țării, fundamentînd în mod științific direcțiile de intensificare și de perfecționare a organizării și conducerii acesteia, secretarul general al partidului arăta că, în țara noastră, agricultura reprezintă o ramură de bază a economiei socialiste, că fără o agricultură intensivă, de înaltă productivitate, organizată pe baza celor mai noi cuceriri ale științei, nu se poate asigura nici făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, nici edificarea comunismului în patria noastră. Această teză, de excepțională importanță teoretică și practică, și-a găsit o strălucită consfințire în Programul partidului, devenind astfel o pîrghie de acțiune a întregului partid în dezvoltarea și modernizarea acestei ramuri a producției materiale.

În stabilirea rolului și funcțiilor agriculturii în dezvoltarea social-economică a țării — a spus tovarășul **CONSTANTIN DĂSCĂLESCU** —, partidul pornește de la faptul că România dispune de condiții pentru a realiza aproape toate produsele necesare economiei. Potrivit acestei opțiuni, intensificarea cuprinde, ca o parte componentă esențială, dezvoltarea multilaterală a agriculturii. În acest fel, se valorifică mai eficient variatele condiții pedoclimatice, producția, pe ansamblu, este mai puțin influențată de oscilațiile factorilor naturali și de fluctuațiile conjuncturale ale pieții internaționale, ceea ce asigură o contribuție relativ stabilă

a agriculturii la dezvoltarea economiei naționale.

Concepția partidului nostru de dezvoltare și modernizare a agriculturii este o concepție unitară, atotcuprinzătoare, ea cuprinzând nu numai forțele de producție, ci și relațiile de producție, întregul proces de perfecționare a metodelor și formelor de organizare și conducere a agriculturii. Din inițiativa personală a tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** — a subliniat comunicarea — s-au pus bazele organizării consiliilor și asociațiilor inter-cooperatiste, a diverselor forme de cooperare între unitățile de stat și cele cooperatiste, s-au luat măsuri pentru înțărirea principiului muncii și conducerii colective la nivelul fiecărei unități de producție. Au fost create, totodată, organe de conducere reprezentative, larg democratice, cum sînt Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție și uniunile județene, Comisia centrală și comisiile județene, ale producătorilor agricoli din zonele necooperativizate, Consiliul Național al Agriculturii. Aceste organe profund democratice asigură participarea în mod organizat a țărănimii, a tuturor oamenilor muncii din agricultură, la elaborarea politicii noastre agrare, la conducerea treburilor statului, la făurirea conștiință a propriului viitor.

„Politica agrară a partidului, la elaborarea și înfăptuirea căreia un rol hotărîtor a avut tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** — a relevat vorbitorul —, asigură dezvoltarea agriculturii în concordanță cu dinamismul întregii noastre vieți economice și sociale, constituind, totodată, o contribuție originală la îmbogățirea teoriei și practicii mișcării comuniste și muncitorești internaționale în construcția noii orînduirii sociale“.

Apreciind că evenimentul aniversat însumează concluziile unei bogate experiențe acumulate începînd din deceniul al treilea și ale unei tradiții de unitate care coboară în timp pînă la începuturile mișcării muncitorești din România, tovarășul **CONSTANTIN PÎRVOLESCU** a arătat că la baza acestei cuceriri istorice a clasei noastre muncitoare a stat Frontul Unic Muncitoresc realizat în aprilie 1944 între P.C.R. și P.S.D., front care s-a dezvoltat continuu și s-a extins asupra mișcării sindicale, în acțiunile de masă pentru instaurarea și consolidarea puterii revoluționare-democratice, asupra activității comunistilor și social-democraților în parlament și în guvern.

Realizarea F.U.M. — s-a arătat în comunicare — a fost pregătită de întreaga luptă desfășurată de clasa muncitoare din România în deceniile care au urmat făuririi P.C.R. În acest cadru, a fost înfă-

țișată experiența și influența marilor lupte proletare din ianuarie-februarie 1933, care au dovedit justetea politicii P.C.R., de realizare a frontului unic în lupta pentru satisfacerea revendicărilor zilnice ale celor ce muncesc. În focul puternicelor mișcări de mase care au avut loc atunci, în demonstrații și greve, în acțiunile desfășurate în interiorul întreprinderilor, ca și în ampla solidaritate proletară, realizată în jurul luptătorilor petroliști și ceferiști, frontul unic muncitoresc s-a exprimat în cele mai diferite forme.

Această politică a fost verificată și în ample acțiuni desfășurate în anii 1934—1938. În acei ani, partidul comunist s-a orientat, îndeosebi, spre concentrarea într-un front comun, antifascist, a tuturor organizațiilor revoluționare, democratice, lăsînd, totodată, deschise porțile pentru toate acele partide, grupări și organizații de alte orientări politice dornice a colabora la o înfruntare fătîșă a fascismului. În acest sens, P.C.R. a și adresat, în mai multe rînduri, apeluri celor mai diverse partide și grupări politice și a obținut o serie de succese importante. Blocul democratic, de pildă, a fost cel care, la 26 noiembrie 1935, a încheiat, în București, un acord de colaborare democratică, antifascistă cu Partidul Socialist (Popovici). Justetea politicii alianțelor largi promovată de P.C.R. a fost cu tărie confirmată cu prilejul alegerilor parțiale și comunale din anii 1936—1937, cînd forțele reacționare au fost înfrînte. În județele Hunedoara și Mehedinți, ca și în consiliile județene de la Ploiești, Cluj, Iași și Bihor și în alte părți, au fost aleși reprezentanți ai forțelor democratice sau persoane susținute de către acestea.

Acțiunile ferme și variate ale forțelor democratice din România, din anii 1933—1937, la baza cărora au stat lupta și unitatea clasei muncitoare, au împiedicat pentru un timp ascensiunea fascismului la putere și au reprezentat o experiență care va fi folosită cu succes în perioada următoare, cînd frontul unic al clasei muncitoare se va dezvolta și se va întări, atît jos, la bază, cît și la nivelul forurilor conducătoare.

În condițiile evenimentelor grave din anii 1940—1941 — a arătat tovarășul **CONSTANTIN PÎRVOLESCU** —, Partidul Comunist Român a adoptat o poziție clară, chemînd toate forțele națiunii să se unească într-un singur front și să acționeze cu toate mijloacele pentru doborîrea dictaturii antonesciene și instaurarea unui regim democratic, organizînd și conducînd lărga rezistență antifascistă.

În ciuda măsurilor preventive luate de regimul antonescian și a represiunilor deosebit de drastice, în anii 1940—1943,

în toate zonele țării și, în special, în centrele muncitorești, au avut loc importante acțiuni revoluționare, la care au participat, alături de comuniști, și muncitori de alte convingeri politice, mai ales socialiști și social-democrați. Se acumula, astfel, o experiență valoroasă și eficientă, care conducea la concluzia că la temelia acțiunilor revendicative ale maselor, a luptei împotriva dominației Germaniei hitleriste, pentru eliberarea țării și încadrarea ei în coaliția antihitleristă, trebuia să stea unitatea de acțiune a clasei muncitoare. Pe baza acestei concluzii, C.C. al P.C.R., în rezoluția sa din ianuarie 1942, avea să sublinieze necesitatea realizării frontului unic între comuniști și social-democrați, „peste tot unde acest lucru este posibil“, pe scară locală, regională și națională.

În această situație — s-a reliefat în comunicare —, când viața demonstra zi de zi justetea politicii de unitate promovate de P.C.R., se constată importante deplasări de opinie în favoarea frontului unic și în rîndurile P.S.D. Așa se și explică de ce conducerea acestui partid adoptă, la începutul anului 1943 o rezoluție privind unitatea de acțiune a partidelor muncitorești și alta referitoare la unificarea mișcării sindicale, ambele prezentate de tovarășul Ștefan Voitec, militant activ pentru colaborarea dintre socialiști și comuniști.

În urma dezvoltării contactelor dintre reprezentanții Partidului Comunist Român și ai Partidului Social-Democrat, care au avut ca rezultat stabilirea acordului celor două conduceri asupra problemelor vitale ce le stăteau în față, în prima jumătate a lunii aprilie s-a ajuns la încheierea Frontului Unic Muncitoresc. „Făurirea Frontului Unic Muncitoresc în condițiile luptei împotriva dictaturii antonesciene și ale dominației hitleriste — a spus vorbitorul — a avut o însemnătate vitală pentru înfăptuirea planului de doborîre a lui Antonescu și a constituit o garanție a dezvoltării ulterioare a luptei antihitleriste într-o largă mișcare de eliberare socială și națională“.

După instaurarea hitlerismului la putere în Germania — a arătat în comunicarea sa tovarășul NICOLAE GUINĂ —, partidul comunist și celelalte partide muncitorești au considerat ca una din principalele lor îndatoriri mobilizarea maselor la luptă împotriva acestui grav pericol pentru soarta civilizației și a libertății popoarelor. P.C.R. a luat inițiativa unirii tuturor forțelor ce se opuneau fascismului într-un Front Popular Antifascist, al cărui pilon fundamental trebuia să fie Frontul Unic Muncitoresc.

Lupta antifascistă desfășurată de poporul român a cuprins, treptat, cercuri politice din ce în ce mai largi. În fruntea celor ce se opuneau dictaturii antonesciene și hitleriștilor, războiului hitlerist s-a situat cu consecvență partidul comunist, a cărui tactică reflecta preocuparea pentru acele obiective majore ce priveau soarta ființei naționale a poporului român.

Tovarășul ȘTEFAN ANDREI a subliniat, în comunicarea sa, larga recunoaștere și apreciere a contribuției de substanță a secretarului general al partidului nostru, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, atât în planul elaborării teoretice, cît și în cel al acțiunii practice, la afirmarea și la promovarea dialogului, înțelegerii, solidarității și colaborării pe baze noi a tuturor forțelor exponente și purtătoare ale progresului social, ca premisă esențială a succesului luptei revoluționare. În acest cadru, vorbitorul a relevat actualitatea tezelor din Programul partidului nostru privind realizarea unei veritabile reconcilierii istorice între comuniști și socialiști, menită să constituie baza raliei tuturor oamenilor muncii, a mării majorități a poporului pentru transformarea societății omenesti potrivit cerințelor inexorabile ale istoriei.

Dezvoltînd relațiile cu partidele socialiste și social-democrate, cu alte organizații progresiste — a arătat tovarășul ȘTEFAN ANDREI —, partidul nostru pleacă de la constatarea că în multe țări aceste partide exercită efectiv sau participă la exercitarea puterii politice în țările respective, de la convingerea că, acționînd astfel, aduce o contribuție concretă la cristalizarea tendințelor unitare în cadrul forțelor de stînga, la sprijinirea eforturilor depuse în acest sens de partidele comuniste. Partidul nostru subliniază de fiecare dată că, pe deasupra deosebirilor ideologice, esențialul este de a pune accentul pe acțiunea în comun în scopul afirmării și promovării intereselor și aspirațiilor clasei muncitoare, ale oamenilor muncii, lupta unită constituind cadrul cel mai fertil pentru clarificarea pozițiilor, pentru verificarea în cîmpul practicii sociale a postulatelor și preceptelor teoretice, a viabilității orientărilor politice și procedeele tactice.

Tovarășul ANDREI NEAGU a reliefat pe larg rolul Partidului Comunist Român în desfășurarea manifestațiilor revoluționare, antifasciste de la 1 Mai 1939 din București, moment deosebit al luptei împotriva dictaturii regale, a pericolului fascist, pentru apărarea independenței,

suveranității naționale și integrității teritoriale a patriei. Vorbitorul a relevat meritul P.C.R. de a realiza colaborarea cu socialiștii și social-democrații, care a stat la baza acțiunilor de masă de la 1 Mai 1939.

Una dintre primele măsuri luate de conducerea partidului în cadrul campaniei politice de la 1 Mai 1939 — s-a relevat în comunicare — a fost convocarea unei ședințe largite a Comitetului organizației locale din București a P.C.R. Cu acest prilej, a fost constituită o Comisie, care a primit sarcina să coordoneze transpunerea în fapt a programului partidului comunist. Din Comisie făcea parte tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, împreună cu alți militanți revoluționari.

În acest cadru, vorbitorul a subliniat că „întreg ansamblul de pregătiri și măsuri organizatorice care au determinat caracterul revoluționar, antifascist și patriotic atât de accentuat al întrunirilor și manifestațiilor din București de la 1 Mai 1939 este strâns legat de activitatea tineretului revoluționar din Capitală. Prezența în Comisia de organizare a zilei de 1 Mai a tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** poartă semnificația prețuirii pe care partidul o acorda meritelor sale, discernământului său politic, dirzeniei și intransigenței revoluționare pe care le probase în numeroase împrejurări”.

Tovarășul **GHEORGHE ZAHARIA** a subliniat, în comunicarea prezentată, orientarea consecventă a Partidului Comunist Român spre dezvoltarea industrială a României, amintind că, de la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, când s-au schițat jaloanele politicii de industrializare, s-a ajuns la etapa actuală de puternică dezvoltare industrială, marcată de Congreșele IX, X și XI, de Conferințele Naționale din 1967, 1972 și 1977 ale Partidului Comunist Român. În făptuirea în ritm înalt și susținut a politicii de industrializare reprezintă factorul primordial al dezvoltării forțelor de producție, al progresului economic și social al țării, al ridicării nivelului de cultură și civilizație al poporului român.

Vorbitorul a relevat aportul decisiv al tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** la fundamentarea teoretică și la promovarea practică a politicii generale a partidului și statului nostru, care corespunde aspirațiilor celor mai profunde ale națiunii noastre, înfloririi continue a României socialiste. „Întrunind, prin originea și apartenența sa socială, înțelepciunea, tenacitatea și spiritul revoluționar ale clasei muncitoare, ale țărânimii muncitoare, cu puterea de analiză și sinteză proprie intelectualului receptiv la tot ceea ce este nou și înaintat, minunatul

fiu al poporului român s-a identificat din fragedă tinerețe cu istoria adevărată a poporului său, cu izbînzile și suferințele lui, în care s-a călit precum oțelul cel mai bun. Încercător în capacitatea clasei muncitoare de a organiza și conduce lupta întregului popor pentru libertate socială și națională, conștient de capacitatea creatoare a poporului, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** slujește interesele acestora de peste patruzeci și cinci de ani, adunînd o experiență revoluționară bogată în activitatea de conducere a celor mai diverse domenii, a întregii vieți sociale. Lui îi revine meritul de a fi restaurat locul firesc, legitim, organic al vieții și luptei clasei noastre muncitoare și al partidului ei revoluționar în istoria poporului român. Scriind, de fapt, istoria clasei muncitoare, secretarul general al partidului a militat neabătut pentru afirmarea rolului ce revine muncitorimii ca forță socială conducătoare a societății, pentru continuă dezvoltare a spiritului revoluționar muncitoresc în toate sferele societății românești”.

„Dinamismul istoriei sociale a României postbelice pe linia *continuitate și progres* — a arătat tovarășul **MIHNEA GHEORGHIU** — furnizează unul dintre cele mai puternice argumente contemporane în favoarea unei dezvoltări progresive legice pe baza efortului național propriu, călăuzit de o teorie științifică, eliberată treptat de prejudecăți și superstiții politico-economice revolute și animată de o încredere optimistă în soarta și puterea poporului muncitor”.

Pornind de aici, vorbitorul a trecut în revistă principalele etape ale istoriei sociale a României în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, evidențiind că, prin amploarea realizărilor și transformărilor social-economice, politice și culturale petrecute de atunci în viața țării, această perioadă se definește azi prin a fi cea mai dinamică și mai fertilă din istoria poporului nostru. Momente hotărîtoare în accelerarea progresului multilateral al României, Congreșele IX, X și XI au fost progresiv solidare și au acționat astfel, atât în procesul economic al dezvoltării, cît și ca un proces exemplar de îmbogățire creatoare a gândirii marxiste revoluționare într-o țară socialistă.

Tovarășul **MIHNEA GHEORGHIU** a subliniat că acest salt calitativ din punct de vedere economic-social, politic și ideologic, urmat de amplul proces de angajare militantă a țării noastre în abordarea și soluționarea problemelor cardinale ale vieții internaționale, se datoresc gândirii politice și activității practice, în fruntea partidului și statu-

lui, a secretarului general al partidului nostru, exponent autentic al năzuințelor de progres și prosperitate ale națiunii noastre socialiste.

De la începuturile sale, mișcarea muncitorească din România — a arătat tovarășul VASILE IONESCULESCU în comunicarea expusă — a împletit organic patriotismul fierbinte, slujirea plină de abnegație a intereselor vitale ale poporului român, cu solidaritatea internațională, sprijinind cu consecvență lupta proletariatului, a forțelor democratice și progresiste din alte țări. Se poate spune că nu există moment mai important în istoria mișcării muncitorești internaționale în care românii să nu fi fost prezenți, să nu-și fi adus contribuția lor la lupta forțelor revoluționare pentru libertate, independență, progres, pace, pentru socialism. Forțele democratice și muncitorești din România, la rîndul lor, au simțit în permanență sprijinul mișcării muncitorești internaționale. Documentele vremii evidențiază poziția de solidaritate adoptată de clasa muncitoare din alte țări față de lupta proletariatului român pentru libertate și dreptate, independență și socialism. Solidaritatea internațională cu mișcarea muncitorească din țara noastră reflectă stima și prețuirea de care se bucura lupta maselor de oameni ai muncii pentru apărarea intereselor vitale sociale și naționale ale proletariatului și poporului român.

Privite în totalitatea lor — s-a reliefat în comunicare —, manifestările de solidaritate ale mișcării muncitorești din România cu mișcarea muncitorească din alte țări adaugă noi elemente și trăsături distinctive la tabloul general al solidarității internaționale a clasei muncitoare din întreaga lume.

Programul Partidului Comunist Român, adoptat la cel de-al XI-lea Congres — a relevat vorbitorul —, afirmă solidaritatea internațională cu toate forțele înaintate ale contemporaneității ca una din orientările fundamentale permanente ale politicii externe a partidului și statutului socialist român. Contribuția excepțională a tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** la dezvoltarea acestei politici de solidaritate internațională se înscrie ca o permanență în viața partidului nostru.

Tovarășa **OFELIA MANOLE** s-a referit la tradițiile de luptă ale organizațiilor femeilor revoluționare, arătînd că din momentul în care pericolul fascismului și al revizionismului amenința țara noastră, mișcarea feminină s-a înregimentat în marea luptă a forțelor democratice, patriotice, pentru salvagardarea interese-

lor poporului român, în lupta pentru drepturi sociale, în marele front al luptei poporului împotriva fascismului. În comunicare au fost relevate preocupările și acțiunile desfășurate de partidul comunist pentru lărgirea activității revoluționare și patriotice, pentru cuprinderea în rîndurile mișcării feminine democratice a noi pături și straturi sociale de femei.

Evocînd unele acțiuni de răsunet lansate de „Frontul feminin român”, pentru pace și apărarea independenței și suveranității patriei, organizație creată din inițiativa P.C.R., vorbitoarea a relevat importanța participării femeilor la manifestările revoluționare, antifasciste de la 1 Mai 1939, în cadrul cărora s-a afirmat, prin combativitatea sa revoluționară, tinăra luptătoare comunistă **ELENA PETRESCU-CEAUȘESCU**.

În comunicarea sa, tovarășul **BĂNYAI LADISLAU** a configurat pe larg lupta Partidului Comunist Român în anii interbelici pentru drepturi și libertăți democratice ale oamenilor muncii din țara noastră, fără deosebire de naționalitate, a evocat o seamă de momente ale mișcării muncitorești din România care au pus în evidență strînsa unitate și frăție a clasei muncitoare, a tuturor celor exploatați — români, maghiari, germani și de alte naționalități — pentru aceleași fundamentale aspirații sociale și naționale.

P.C.R. — a arătat vorbitorul — a militat pentru ralierea oamenilor muncii maghiari în lupta antifascistă, ceea ce a dus la crearea organizației de masă Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (MADOSZ). „În timpul dictaturii regale, în urma interzicerii partidelor politice, MADOSZ a găsit numeroase forme de manifestare, antrenînd mase largi la luptă pentru libertăți democratice, egalitatea în drepturi, împotriva agresiunilor hitleriste și horthyste. În propaganda sa, MADOSZ a folosit aniversarea luptelor comune ale oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, împotriva asupritorilor comuni, evocînd și învățămintele amare ale popoarelor mici din spațiul dunărean, care, divizate, nu o dată au fost subjugate de către imperiile mari înconjurătoare, care au periclitat chiar și ființa lor națională. MADOSZ a acționat împotriva Dictatului de la Viena, demascînd nelegiurile și atrocitățile comise de ocupația fascisto-horthystă. El a luptat strîns unit cu forțele democratice române împotriva războiului hitlerist antisovietic, fiind prezent în Frontul Patriotic Anti-hitlerist, încheiat în septembrie 1943”.

Năzuințele seculare comune ale maselor populare române, maghiare, germane

și de alte naționalități — a subliniat tovarășul **BÁNYAI LADISLAU** — și-au găsit în Republica Socialistă România împlinirea, statornicindu-se tot mai mult relații de prețuire reciprocă și de strînsă solidaritate, datorită promovării cauzei nobile a egalității și frăției de către Partidul Comunist Român, în frunte cu secretarul său general, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**.

Tovarășul **NICOLAE CIOROIU** a vorbit despre lupta unită a tineretului muncitor, care, îndrumat și condus de Partidul Comunist Român, înrolat în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist, ale altor organizații revoluționare și democratice, a acționat cu hotărîre pentru apărarea intereselor specifice, vitale ale tineretului, împotriva reacțiunii, a pericolului fascismului, pentru democrație și pace.

Vorbitorul a relevat că „Printre tinerii comuniști care se găseau în fruntea luptei pentru înfăptuirea năzuințelor clasei muncitoare, pentru realizarea visurilor de libertate și dreptate ale celor mai largi pături populare se afla neînfricatul revoluționar și antifascist, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, membru în conducerea Comitetului Național Antifascist. Participînd la ședințele Comitetului Național Antifascist, ale Comitetului Național Antifascist al Tineretului, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, așa cum scria presa vremii, «vorbea despre tineri și perioada fascist, aducea exemple luate din viața tineretului muncitor, care cîntăreau greu în aprecierea necesității luptei antifasciste». La ședințele restrînse ale Comitetului Național Antifascist al Tineretului participau reprezentanți comuniști, socialiști, muncitori, studenți, intelectuali“.

În anii 1938—1939 — a arătat tovarășul **NICOLAE CIOROIU** —, cînd situația internațională a României devenea din ce în ce mai complicată, „Tineretul revoluționar, democratic a participat activ la valul luptelor revoluționare din această perioadă, la marile demonstrații antifasciste prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai 1939, în pregătirea și organizarea căroră tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** a avut un rol de seamă.

Reorganizarea U.T.C., în octombrie 1939, în conducerea căreia a fost ales tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, a avut o semnificație deosebită pentru organizarea luptei unite a tineretului împotriva pericolului fascismului, pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a patriei noastre“.

Reliefind, în comunicarea sa, că soluționarea problemei naționale a constituit

și constituie una din cele mai de seamă realizări ale revoluției și construcției socialiste în România, tovarășul **EMERIC STOFFEL** s-a referit la lupta Partidului Comunist Român împotriva politicii de asuprire națională și discriminare a oamenilor muncii, pe baza naționalității lor, pentru apărarea intereselor tuturor oamenilor muncii, pentru apărarea unității naționale, a independenței și suveranității patriei.

Comunicarea a relevat însemnătatea promulgării Statutului naționalităților, care, ca și constituțiile ulterioare adoptate, au creat cadrul juridic pentru garantarea de jure și exercitarea de facto a completei egalități a tuturor cetățenilor țării, în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale. Oamenii muncii maghiari, secui, germani și de alte naționalități — a arătat vorbitorul — sînt hotărîți să contribuie cu toate forțele, împreună cu poporul român, la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Realizarea Programului adoptat la cel de al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român asigură tuturor cetățenilor un viitor luminos în patria noastră, Republica Socialistă România.

În vasta problematică a construcției noii orînduirii — a subliniat, în comunicarea sa, tovarășul **ION CETERCHI** —, un loc de mare însemnătate politică și teoretică îl are concepția partidului nostru cu privire la raportul dintre socialism și democrație, la căile și mijloacele de înfăptuire, dezvoltare și adîncire continuă a democratismului socialist în întreaga viață socială, în activitatea de partid, de stat și obștească, în conducerea societății.

Este meritul gîndirii creatoare și acțiunii politice a tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** faptul că, pornindu-se de la realitățile istorice și naționale ale României, de la cerințele etapei actuale de dezvoltare a țării, a fost creat cadrul organizatoric corespunzător și original pentru asigurarea adîncirii și lărgirii democrației socialiste, participării oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducere, pentru realizarea guvernării țării de către oamenii muncii, în interesul oamenilor muncii.

În încheierea lucrărilor Simpozionului, participanții au adresat o telegramă *Comitetului Central al partidului, tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU***, în care se spune :

Participanții la Simpozionul prilejuit de aniversarea a trei decenii de la istoricul forum muncitoresc din 21—23 februarie 1948, la care s-a statuat realizarea

unității depline a clasei muncitoare și făurirea partidului unic — moment de mare importanță în istoria de opt decenii și jumătate a partidului politic al clasei muncitoare — își îndreaptă gândurile pline de recunoștință către dumneavoastră, iubite tovarășe **NICOLAE CEAUȘESCU**, care timp de peste 45 de ani militați neobosit pentru unitatea forțelor muncitorești în lupta pentru triumful socialismului pe pământul României.

Evocând momente semnificative din lupta pentru făurirea partidului unic al clasei noastre muncitoare, în comunicările și dezbaterile ținute s-a relevat activitatea neobosită pe care ați desfășurat-o și o desfășurați, în fruntea partidului nostru, pentru construirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România. Participanții au reliefat politica înțeleaptă desfășurată de partidul nostru, sub conducerea dumneavoastră clarvăzătoare, pentru rezolvarea problemelor complexe ale edificării noii societăți, în care un loc central îl ocupă întărirea unității între-

gului popor, a tuturor oamenilor muncii, români, maghiari, germani și de alte naționalități, factor determinant al tuturor victoriilor noastre, al mersului înainte spre comunism.

Totodată, Simpozionul nostru a evidențiat că evenimentele internaționale contemporane — așa cum subliniați dumneavoastră — impun mai mult ca oricând întărirea pe baze noi a unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor progresiste, realizarea unei reconcilierii istorice între comuniști și socialiști.

Participanții la Simpozion, învățând din istoria luptei clasei muncitoare, a țărâniilor, a întregului popor, care în strânsă unitate, sub conducerea partidului, a dumneavoastră, iubite tovarășe secretar general, sint hotărâți să muncească cu toate forțele pentru înfăptuirea Programului de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și comunismului în România, se angajează să slujească fără preget cauza revoluționară a partidului, a independenței patriei noastre, cauza păcii și socialismului.

Varșovia — Simpozion științific prilejuit de aniversarea a 20 de ani de activitate a revistei „Z Pola Walki”

La 31 ianuarie 1978 s-a desfășurat, la Varșovia, simpozionul științific prilejuit de jubileul de 20 de ani al revistei „Z Pola Walki”, publicație trimestrială a Institutului mișcării muncitorești din cadrul Școlii superioare de științe sociale de pe lângă Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez. Au participat, pe lângă istorici din țara gazdă, invitați ai revistelor similare din Bulgaria, Cehoslovacia, R. D. G., România, Ungaria, U. R. S. S.

Simpozionul a fost deschis de *Władysław Zastawny*, rectorul Școlii superioare de științe sociale. *Zanna Kormanowa*, profesor la Institutul de istorie al Universității din Varșovia, a susținut referatul principal, în care a întreprins o analiză a activității revistei „Z Pola Walki”, punctând, cu precădere, evoluția problematicii și a conținutului său.

Ținând seama de cerințele fundamentale ale edificării societății socialiste dezvoltate în Polonia, atît referatul, cît și luările de cuvînt ale istoricilor polonezi, precum și concluziile desfășurării lucrărilor reuniunii, făcute de *Janusz W. Golebiowski*, directorul Institutului mișcării muncitorești, au subliniat că revistei îi revin sarcini deosebite pe tărîm publicistic, privind aprofundarea cercetării istoriei mișcării muncitorești

poloneze și a P. M. U. P., în vederea redării întregii sale semnificații în viața politică a țării, abordarea istoriei contemporane, studiarea luptei revoluționare din alte țări.

Invitații străini la această reuniune au făcut cunoscute preocupările și sarcinile de viitor ale propriilor publicații.

Reprezentantul revistei „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C. C. al P. C. R., *Ion Mamina*, a adresat colectivului redacțional al publicației „Z Pola Walki” un călduros salut tovarășesc și urări de noi succese în munca pe care o desfășoară, după care a prezentat o intervenție avînd ca obiectiv central reliefaarea felului cum revista încadrează organic istoria mișcării muncitorești din România în istoria patriei. S-a arătat că această viziune metodică a permis ca, în paginile „Analelor de istorie”, să se releve în mod plener faptul că partidul clasei muncitoare și-a îndeplinit cu succes misiunea istorică, pornind în acțiunea sa de la înțelegerea profundă, în lumina ideilor socialismului științific, a coordonatelor istoriei patriei, a realităților concrete, specifice, social-economice și politice românești și slujind interesele, dezideratele și idealurile poporului din sînul căruia s-a

născut. O asemenea direcționare a activității revistei a permis să se redea, în întreaga sa măreție, istoria de peste un secol a clasei muncitoare din România și de opt decenii și jumătate a partidului său, experiența câștigată în decursul marilor confruntări de clasă, în mersul impetuos al revoluției și construcției socialiste, sentimentele de patriotism profund și solidaritate internațională consecventă ale muncitorimii române, care au conferit caracter de legitate creșterii rolului conducător al clasei muncitoare, al partidului său comunist.

Din activitatea pe plan internațional a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în anul 1977

În anul 1977, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C. C. al P. C. R. a desfășurat o bogată gamă de activități științifice cu caracter internațional. La fel ca și activitatea științifică internă a Institutului, relațiile sale externe au fost marcate de marile evenimente istorice care au fost aniversarea centenarului cuceririi independenței absolute a României și Conferința națională a Partidului Comunist Român.

În cadrul manifestărilor prilejuite de aniversarea centenarului independenței naționale depline a României, se cuvine a fi menționată sesiunea științifică cu participare internațională consacrată acestui eveniment, avînd ca temă: *Lupta seculară a poporului român pentru independență națională*, organizată de o serie de instituții centrale din capitală, printre care și Institutul de studii istorice și social-politice. La sesiune, ale cărei lucrări s-au desfășurat în zilele de 4—6 mai 1977, la București, au participat, cu comunicări, oaspeți ai Institutului nostru de peste hotare, reprezentanți ai institutelor similare din R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacă, R. P. Chineză, R. D. Germană, Italia, R. P. Mongolă, R. P. Polonă, R. P. Ungară și U. R. S. S.*.

În vederea popularizării peste hotare a luptei seculare a poporului român pentru independență și suveranitate națională, cercetătorii din institut au publicat articole și studii în diferite reviste din străinătate. Atare articole au apărut în R.S.F. Iugoslavia, Italia, Spania, Venezuela ș.a.

* O relatare despre lucrările sesiunii a fost publicată în „Anale de istorie”, nr. 3/1977, p. 169—171.

Participanților la simpozion le-a fost oferită, în seara zilei de 31 ianuarie, o recepție, la care a luat parte *Andrej Werblan*, secretar al C. C. al P. M. U. P. La 1 februarie, istorici polonezi și invitații publicației poloneze au fost primiți de Președintele Consiliului de Stat al Poloniei, *Henryk Jablonski*.

În ansamblul său, această reuniune științifică a oferit posibilitatea unui rodnic și util schimb de experiență privind preocupările actuale, cît și de perspectivă ale revistelor „Z Pola Walki” și „Anale de istorie”.

ION MAMINA

Tot pe linia popularizării semnificației istorice a cuceririi independenței depline de stat a României, cercetătorii din cadrul Institutului au participat cu expuneri, în calitate de lectori ai Comitetului Central al Partidului Comunist Român, în R. P. Bulgară, R. D. Germană, R. P. Polonă și U. R. S. S.

La rîndul lor, cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice au luat parte, cu referate și comunicări, la sesiuni științifice jubiliare, cu participare internațională, organizate de institute similare din alte țări: *60 de ani de la Revoluția Socialistă din Octombrie din Rusia* (Moscova, 13—14 noiembrie 1977); *A XXX-a aniversare a revoluției din februarie 1948 din Cehoslovacia* (Praga, 6—8 decembrie 1977).

Și în anul care a trecut, în preocupările externe ale Institutului, un loc însemnat l-a ocupat dezvoltarea legăturilor de colaborare cu institutele similare din alte țări. Urmînd acest curs, în 1977 au fost prelungite și completate Acordurile de colaborare semnate cu alte institute pe timp de cinci ani, ale căror termene expirase. Astfel, în urma vizitei de lucru efectuată de tovarășul Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice în R. P. Ungară (16—26 iunie 1977), la invitația lui Heinrich Vass, directorul Institutului de istorie a partidului de pe lângă C. C. al P. M. S. U. s-a semnat, la 23 iunie, la Budapesta, *Procesul Verbal* de completare a planului de colaborare dintre cele două institute. În document se prevede că Planul de colaborare se prelungește pe o perioadă de șapte ani, precizîndu-se că, dacă una din cele două părți nu cere denunțarea convenției cu cel puțin un an înainte, ea rămîne valabilă pe o perioadă de încă șapte ani,

fără nici o formalitate. În același spirit s-a semnat la București, în ziua de 19 iulie 1977, completarea și prelungirea Acordului de colaborare dintre directorul Institutului de studii istorice și social-politice și Roberto Bonchio, directorul general al Casei editoriale italiene „Editori Riuniti” din Roma. În urma vizitei de lucru efectuată în R. D. G. (25 august — 3 septembrie 1977), tovarășul Ion Popescu-Puțuri a semnat la Berlin, la 1 septembrie 1977, împreună cu Günter Heyden, directorul Institutului de marxism-leninism de pe lângă C. C. al P. S. U. G., documentul privind completarea și prelungirea Acordului de colaborare dintre cele două institute. Pe lângă semnarea documentelor amintite întâlnirile dintre directorul Institutului de studii istorice și social-politice cu conducători ai institutelor menționate au constituit, totodată, un prilej util de schimb de experiență, trecându-se în revistă bunele relații statornicite între institute, pe baza acordurilor bilaterale încheiate între ele.

În cursul anului 1977, în temeiul acordurilor de colaborare existente între Institutul nostru și institutele similare de peste hotare, au avut loc o serie de manifestări cu caracter internațional. Astfel, în perioada 14—24 iulie, Victor Kazimirovici Skorupa, șef de secție la revista *Voprosi istorii K. P. S. S.* din U. R. S. S. a efectuat o vizită în schimb de experiență la revista *Anale de istorie*. Între 31 octombrie și 14 noiembrie Vasil Vasilev Savov, cercetător la Institutul de teorii sociale contemporane din Sofia a efectuat o vizită de documentare la Institut. În același timp numeroși specialiști străini, sosiți în țara noastră pe linia altor institute de cercetare și învățământ superior, au făcut vizite la Institut, pentru consultații și documentare.

Cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice au luat parte, cu referate, comunicări și intervenții, la o serie de conferințe științifice internaționale, organizate în alte țări. Printre acestea amintim participările noastre la reuniunile științifice organizate pe următoarele tematici: „Probleme de metodologie ale cercetării istoriei mișcării muncitorești și comuniste internaționale” (Varșovia, 26—27 aprilie 1977); „Creșterea rolului conducător al partidului marxist-leninist în condițiile construirii socialismului dezvoltat și comunismului” (Moscova, 7—9 iunie); „Internaționala a II-a și problema colonială” (Budapesta, 28—29 iunie); „Consfătuirea reprezentanților arhivelor de partid din unele țări socialiste” (Budapesta, 3—5 octombrie); „Cea de a III-a sesiune internațională de studii marxiste, organi-

zată de Fundația Lelio Basso” (Roma, 5—9 octombrie); „Consfătuirea conducătorilor unor institute de marxism-leninism și de istorie a partidelor” (Moscova, 13—14 noiembrie). Totodată, reprezentanți ai Institutului au făcut parte din delegații ale Academiei de științe sociale și politice a R. S. R., participând la diferite reuniuni internaționale care au avut loc la Berlin, Budapesta, Moscova, Ulan-Bator ș.a.

Privită în ansamblu, participarea cercetătorilor Institutului în anul 1977 la reuniunile științifice internaționale, precum și în calitate de lectori în străinătate, s-a materializat în circa 35 de expuneri și comunicări, apreciate în cercurile specialiștilor străini. Dealtfel, revistele de specialitate din țările respective au relatat despre contribuția istoricilor români la aceste reuniuni științifice.

O mărturie concludentă a intensificării legăturilor internaționale ale Institutului de studii istorice și social-politice o constituie faptul că, în cursul anului 1977, el a fost vizitat de peste 60 de oaspeți străini — militanți ai unor partide comuniste și muncitorești, dornici să cunoască mai îndeaproape activitatea Institutului, să se informeze asupra unor probleme din istoria Partidului Comunist Român, istorici, muzeografi, arhiviști, publiciști, editori, doctoranzi ș.a. Spațiul afectat unei informări nu permite a nominaliza pe toți oaspeții străini, care au vizitat Institutul în anul 1977. Exemplificăm, totuși, cu câteva nume: Toshio Sakaki, membru al Prezidiului Partidului Comunist Japonez, director al Institutului de științe sociale al C. C. al Partidului Comunist Japonez, prof. univ. Karl Erdman, din R. F. G., președintele Comitetului internațional de istorie, acad. Isaac Israelevici Minț din U. R. S. S., K. M. Smogorzewski, membru al corpusului redacțional al Enciclopediei Britanice, Li Sâng-song, director adjunct al Muzeului revoluționar din R. P. D. Coreeană, dr. Joseph S. Drew, profesor la Universitatea din New York, prof. dr. Iosif Mirnici, șeful catedrei de istorie a Universității din Novisad, Iugoslavia etc.

Oaspeții au fost primiți de tovarășul Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului, care a prezentat pe larg activitatea științifică a Institutului, prioritățile sale de cercetare în domeniul istoriei patriei și a Partidului Comunist Român.

Institutul de studii istorice și social-politice va milita și în continuare pentru adâncirea relațiilor de colaborare cu institute științifice de profil din celelalte țări.

GH. UNC

INDEPENDENȚA ROMÂNIEI

*Editura Academiei R. S. România, București, 1977,
526 p.*

Rod al cercetărilor unui colectiv de autori, reprezentanți ai vieții științifice, social-politice, specialiști în domeniul istoriei — sub coordonarea unui comitet de redacție alcătuit din academicienii Șt. Pascu (redactor responsabil) și Const. C. Giurescu, prof. univ. I. Ceterchi și Șt. Ștefănescu, generalul-maior C. Olteanu, lucrarea pe care o prezentăm constituie o amplă ilustrare a temei independenței*.

* Volumul este o culegere tematică având ca autori — în ordinea studiilor — pe: Șt. Pascu, C. Preda, P. Diaconu, Șt. Ștefănescu, P. Teodor, Cornelia Bodea, V. Maciu, Const. C. Giurescu, D. Berindei, N. Adăniloae, C. Olteanu, I. Ceaușescu, V. Anescu, C. Nuțu, C. Mureșan, G. Muntean, M. Toca, E. Borza, V. Axenciuc, N. Petreanu, N. Huscarlu, Gh. Ioniță, N. Copoiu, V. Moisuc, S. Rădulescu, C. Căzănișteanu, M. Mușat, I. Ardeleanu, Gh. Zaharia, E. Bantea, D. Mazilu, M. Voiculescu, V. Lipatti, I. Ceterchi, Al. Bolintineanu, G. Macovescu.

Ideile de „dreptate, libertate socială și națională, independență și unitate de stat — subliniază de la început acad. Ștefan Pascu — străbat ca un fir roșu istoria poporului român, constituind permanențele acestei istorii, una generînd-o pe cealaltă, una derivînd din alta, toate la un loc constituind coloana vertebrală a corpului național sintetizînd trecutul, prezentul și viitorul“ (p. 9). Acestea își găsesc temeiuri în legătura indistructibilă a oamenilor cu locurile străbune pe care le-au apărut cu paloșul și ascuțimea înțelepciunii, exprimînd ca o realitate puternică conștiința unității etnice, lingvistice, culturale, economice, profilul spiritual unitar al întregului popor român.

Luptele geto-dacilor împotriva oricărei încălcări a teritoriului lor, marea încheștare cu romanii care a impresionat lu-

mea antică prin durată și tenacitatea ei, aveau să afirme în această parte a lumii o putere politică demnă să-și facă un renume și îndeajuns pregătită să-și apere glia și libertatea. Opera lui Burebista de făurire a statului independent, centralizat și unitar dac, faptele de arme ale lui Decebal, neînduplecat în apărarea libertății neamului său sînt dovezi că acest popor a reușit să oprească expansiunea romană în Europa de sud-est, Dacia fiind ultima cucerire a Imperiului roman.

În perioada de trecere a populațiilor migratoare, istoria dramatică a românilor a constituit o demonstrație a superiorității lor ca nivel de civilizație materială și spirituală, poporul român reușind să-i alunge sau să-i asimileze pe migratori; rezistența românească la porțile Europei a reprezentat astfel un fapt de însemnătate majoră în istoria întregului continent.

Eforturile de a se opune tentativelor de extindere a unor mari puteri vecine asupra spațiului românesc

definesc actele prin care își înscriu apariția în geografia politică a Europei statele feudale românești, iar lupta pentru afirmarea lor de sine stătătoare condusă glorios de Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Radu de la Afumați, Ioan Vodă, Mihai Viteazul a condus la recunoașterea situației că „istoria și geografia au acordat românilor cinstea primejdioasă de a fi în această parte a Europei, Termopilele păcii și civilizației, așa cum afirmă un diplomat francez, cunosător al istoriei românești“ (p. 45).

Ideea de independență este urmărită apoi, în epoca Luminilor, prezentându-se formele de manifestare ale acesteia în contextul istoric al secolului al XVIII-lea, când lupta națională, cristalizarea programului politic românesc în timpul lui Inochentie Micu, acțiunile politice din Moldova și Țara Românească sînt de natură să evidențieze o nouă problematică pătrunsă de patriotism, de angajare pe drumul emancipării naționale. Seria memoriilor adresate Porții sau altor curți europene care învederează ideea de suveranitate și independență, Supplexul transilvan, important program politic, care „dezvoltă o adevărată doctrină națională, prin apelul stăruitor la dreptul istoric“ (p. 65), actualizarea tezilor croniciarilor români privitoare la problemele fundamentale ale istoriei românești marchează „o nouă etapă de dezvoltare a ideii naționale, de o tot mai evidentă precizare a conceptelor politice“ (p. 67).

Continuînd prezentarea și tratarea cronologică a problematicii independenței, în lucrare se arată că la începutul secolului al XIX-lea, pe măsura maturizării conștiinței naționale, proiectele de unitate politică și independență națională au evoluat de la concepții și acțiuni individuale la manifestări larg cuprinzătoare cu enunțări programatice, cum au fost revoluția de la 1821, mișcarea revoluționară din deceniul al patrulea, îmbrățișată pe tot teritoriul național; drumul istoric care a dus la afirmarea poporului român ca națiune constituită a fost luminat de dacoromânism, doctrină politică a unui popor asuprit și despărțit sub stăpîniri diferite, întrunind aspirațiile naționale ale românilor pentru constituirea lor într-un stat unitar și independent.

Năzuințe firești de libertate, unitate și independență au căpătat contururi precise în timpul revoluției române de la 1848. Generația pașoptistă fundamenta dreptul poporului român la independență, demonstrînd că prin nerespectarea vechilor capitulații Poarta și-a pierdut orice drept de suzeranitate asupra acestor principate, revoluționarii susținînd — așa cum afirma Nicolae Bălcescu — că „libertatea dinlăuntru... este peste puțină de dobîndit fără libertatea din afară, libertatea de sub domnirea străină“.

Unirea din 1859 și înfăptuirea unor reforme structurale cerute de modernizarea statului român, care au contribuit din plin la întărirea capacității politice, economice și militare a țării au con-

stituit pași importanți pe linia transformării vechiului ideal al deplinei independențe într-un obiectiv imediat. Stadiul de evoluție atins de statul național român pe plan economico-administrativ, conștiința națională și politică a locuitorilor săi, procesul însuși de unificare statală a națiunii impuneau realizarea neîntîrziată a independenței, înlăturarea legăturilor de subordonare față de Poartă. Multilaterală dezvoltare economică apărea în contrast cu stavile ce se cereau înlăturate și calea cea mai sigură pentru a le desființa era tocmai schimbarea statutului internațional al statului național ce fusese întemeiat în 1859.

Lupta României pentru obținerea independenței statale depline și-a găsit, astfel, un cadru european favorabil de manifestare și împlinire în timpul crizei orientale, provocată de intensificarea mișcării de eliberare națională a popoarelor din Balcani și de amestecul marilor puteri, cu interese divergente în această zonă.

Exprimîndu-și speranța că Poarta avea să recunoască faptul că românii reprezentau „un popor prietenos și sincer care dorește să aibă cu Turcia legături întemeiate pe cea mai desăvîrșită armonie și pe cea mai bună înțelegere“, Mihail Kogălniceanu cerea în memoriul înaintat la 16 iunie 1876 agenților diplomați ai României, recunoașterea denumirii de România și, fapt semnificativ pentru a marca un pas mai departe pe calea revendicării independenței, prețindea totodată ca Poarta să recunoască „individualitatea statului român“.

Încercările de a se obține independența pe calea indirectă a recunoașterii și garantării neutra-

lității României rămânând fără rezultat datorită atitudinii Porții, calificată pe drept cuvânt „absurdă” chiar de ministrul de externe al Austro-Ungariei, au clarificat însă calea pe care trebuia să se angajeze România spre a-și dobândi independența: participarea cu armele în mâini la evenimentele în curs de desfășurare.

Anul 1877 a însemnat continuarea la o treaptă și o intensitate superioară, în condiții mai propice, a strădaniilor anului precedent, încununarea aspirațiilor seculare ale întregului popor constituind-o proclamarea deplinei independențe naționale la 9 mai, moment culminant, reprezentând saltul calitativ al unei îndelungi și sistematice acumulări, în cursul căreia mărețul act istoric fusese pregătit cu minuțiozitate.

„Proclamarea independenței la 9 mai 1877 nu era însă decît prima etapă — foarte importantă — a luptei pentru cucerirea suveranității depline a statului. Ea trebuia consfințită, întărită și apărată pe cîmpul de bătaie spre a putea fi impusă Imperiului otoman și apoi recunoscută de puterile europene” (p. 156).

Într-un amplu capitol se realizează descrierea propriu-zisă a operațiunilor militare, relevarea contribuției aduse de armata română alături de trupele ruse și de voluntarii bulgari în războiul antiotoman.

De asemenea se evidențiază atitudinea cercurilor socialiste existente în România care au sprijinit cu entuziasm războiul de independență, considerîndu-l un război just, de eliberare națională;

în acest sens, organul lor de presă „Socialismul” scria în ajunul intrării armatei noastre în război: „Azi însă e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau armele pentru a-și apăra independența”.

În lucrare se subliniază încă o dată că eroismul și spiritul de sacrificiu pe fronturile de luptă, angajarea tuturor categoriilor sociale în ducerea și susținerea campaniei, au conferit războiului din 1877 caracterul de „revoluție pentru independență” așa cum prevăzuse și Nicolae Bălcescu.

Un spațiu însemnat este consacrat ilustrării faptului că independența a fost rodul luptei întregului popor român. Asemenea altor mari evenimente, independența „a fost opera tuturor românilor din România și deopotrivă din provinciile aflate sub dominație străină. Poporul a pregătit-o pas cu pas, cu răbdare și tenacitate. Poporul a apărut-o cu sîngele și viața celor mai buni fii ai săi. Poporul a suportat toate greutățile materiale și morale ale războiului, el a înțeles să facă sacrificii grele oferind din prisosul, din puținul și de multe ori din necesarul său de alimente și îmbrăcăminte, bani și vite... pentru ostășii ce-și jertfeau viața pe cîmpurile de bătaie” (p. 244).

Dovedindu-și cu prisosință patriotismul și umanitarismul națiunea română se înfățișa lumii matură, hotărîtă, conferind independenței de stat atributul trăinicieii. Războiul pentru neatinare a fost astfel, prin contribuțiile și jertfele tuturor românilor, o mărturie și o manifestare

națională categorică și a constituit un preludiu și totodată, un impuls în lupta pentru desăvîrșirea unității statale românești.

Independența României a prilejuit un larg ecou în opinia publică internațională. Presa europeană consemnează informații care atestă afirmarea politico-militară a poporului român, înregistrează cu surpriză, dar și cu respect și admirație starea de spirit a populației, gradul de pregătire a armatei române sub raportul instruirii, echipamentului, moralului și al valorii cadrelor. „Concluzia împărtășită de majoritatea presei europene a timpului — se precizează în carte — era aceea că actul politic al proclamării independenței, ca expresie a voinței naționale unanime, a fost consfințit și definitivat prin eroismul ostașilor români și că acest act nu va mai putea fi anulat de nici o combinație politică ulterioară, din orice parte ar veni ea și oricîte interese ar coaliza” (p. 250).

În abordarea sintetică a vastei problematice a independenței României, lucrarea realizează — în capitole distincte — o amplă analiză a modului în care s-au reflectat ideile de libertate și independență națională în literatură, arte plastice și în viața muzicală precum și a participării directe, pe cîmpul de luptă, a artiștilor epocii.

Consacrarea pe calea armelor a independenței de stat depline a României a fost continuată de o operă diplomatică la înălțimea năzuințelor și eroismului întregului popor.

Dar, deși dobîndirea independenței naționale reprezenta un drept legitim al poporului nostru, recunoașterea ei pe plan in-

ternațional a fost obținută numai prin înlăturarea dificultăților ridicate de unele puteri europene, care urmăreau să-și extindă sau să-și consolideze influența lor în această zonă și condiționau acest act de acceptarea unor clauze ce afectau drepturile suverane ale statului român. Recunoașterea independenței României, mai întâi prin tratatul de pace semnat de Rusia și Turcia la San Stefano, apoi la Congresul de la Berlin al marilor puteri europene, a conferit țării noastre un statut nou în cadrul relațiilor internaționale, ea devenind un stat suveran, egal sub raport juridic cu toate celelalte state.

Studiile următoare scot cu pregnanță în evidență însemnătatea și consecințele cuceririi independenței de stat — pe plan economic, social și politic, intern și extern.

Așa cum se afirmă în Programul Partidului Comunist Român, „dobândirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înfrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare”.

În viața internațională, afirmarea României independente s-a făcut sub imperativul unei opțiuni pe planul politicii externe care să ducă la evitarea izolării politice și în același timp să permită realizarea intereselor majore — consolidarea independenței și suveranității naționale. Alături de aceste obiective ca o coordonată de primă însemnătate a luptei poporului român în perioada 1878—1918 s-a înscris desăvîrșirea statului național

unitar, necesitate istorică inexorabilă reclamată de legile obiective ale evoluției societății românești.

În structura lucrării, o tratare substanțială se consacră participării României la primul război mondial, realizării unității naționale și confirmării ei pe plan internațional. Se reliefează faptul că intrarea României în primul război mondial a fost determinată de năzuința sa multiseclară de a-și realiza idealul național; unanimitatea de voință și acțiune a poporului român de a-și făuri un stat unitar și neatârnat pe teritoriile care îi aparțineau dintotdeauna au imprimat prezenței noastre în conflictul dintre anii 1916—1918 un caracter just, eliberator. România a participat la acest război fără ca țelurile ei să coincidă cu cele ale marilor puteri imperialiste; poporul român nu a intrat în război cu intenția de cotoșenie și anexiuni, ci din dorința realizării aspirațiilor sale profunde, de veacuri, spre unire.

Uriasele manifestații și demonstrații organizate în tot cursul războiului, miile de voluntari înrolați în lupta pentru cauza întregirii țării, sprijinul acordat de păturile cele mai largi ale poporului sînt fapte ce dădeau glas voinței de unire a întregii națiuni române, iar dramaticele evenimente din toamna anului 1916 și din primăvara anului 1917, cînd două treimi din teritoriul României au fost cotoșite de armatele Puterilor Centrale, nu au putut stăvilii dorința și voința neclintită de unire a tuturor românilor. Mișcarea de rezistență împotriva cotoșitorilor a cuprins cele mai largi clase și pături sociale, atingînd momentele de culme ale eroismului în bătăliile de

la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Sînt evocate momentele principale ale procesului de formare a statului național unitar român, în cununare victorioasă a luptei seculare, a voinței întregului popor român. Caracterul cvasiconcomitent al hotărîrilor de unire cu România de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia conținutul identic al mișcărilor revoluționare burghezo-democratice de eliberare națională a românilor, componența forțelor sociale participante la această luptă — subliniază Mircea Mușat — au dovedit unitatea de aspirații, comunitatea idealului național: desăvîrșirea statului român unitar, pentru care a acționat, în unanimitate, societatea românească.

De aceea coordonata fundamentală a politicii externe românești promovată după 1918 de toate guvernele și partidele politice, nu putea fi alta decît aceea de a impune spre confirmare și recunoaștere pe plan internațional energicele hotărîri pe care masele populare le înfăptuiseră prin lupta lor necurmată.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român, realizate în 1918, și confirmarea lor prin hotărîrile Conferinței de pace pun și mai mult în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoința învingătorilor sau a cîștigurilor aduse de hazardul biruinței într-un război; marea Unire a fost expresia vie, dinamică, a luptei națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a zămislit. Aceste coordonate de afirmare, de apărare a unității și inte-

grităţii ţării, de păstrare a independenţei şi suveranităţii naţionale, care se identificau cu idealurile poporului român, au jalonat direcţiile politicii externe româneşti din perioada interbelică. Între cele două războaie mondiale, se arată în studiul elaborat de Gh. Zaharia, România a dus o politică de apărare a integrităţii teritoriale, a suveranităţii şi independenţei naţionale, împotriva expansiunii imperialismului fascist şi a revizionismului, pentru securitate colectivă, pentru salvarea păcii. În fruntea luptei pentru apărarea intereselor naţionale, a independenţei ţării, pentru pace şi o viaţă mai bună, pentru transformarea revoluţionară a societăţii româneşti s-a situat clasa muncitoare, condusă de partidul său. Este meritul istoric al P.C.R. de a fi demascat de la început primejdia deosebit de gravă pentru independenţa patriei, pentru însuşi fiinţa naţională a poporului român, pe care a reprezentat-o fascismul şi de a fi îndeplinit cu cinste rolul de principal organizator al luptei antifasciste a celor mai largi mase populare.

În împrejurările complexe şi contradictorii dinainte şi după declanşarea celui de-al doilea război mondial, P.C.R. a dat glas frământărilor şi aspiraţiilor mării majorităţi a populaţiei ţării, a organizat — împreună cu alte forţe patriotice şi democratice — lupta pentru răsturnarea dictaturii antonesciene şi alăturarea ţării coaliţiei antifasciste, pentru restabilirea independenţei şi suveranităţii naţionale.

Desfăşurarea victorioasă a insurecţiei naţionale armate antifasciste şi antiimperialiste s-a datorat reunirii eforturilor tuturor forţelor politice şi

sociale interesate în salvarea ţării; unanimitatea populară a avut un rol decisiv, ca de atâtea ori în istoria naţională când au fost puse în cumpănă independenţa şi suveranitatea fiinţei noastre. Ridicarea la arme a poporului român din august 1944 a fost, în acelaşi timp, punctul culminant al mişcării de rezistenţă antifascistă dezvoltată în interiorul ţării şi momentul de început al războiului purtat de România împotriva fascismului european.

În partea finală a lucrării, un grup de studii pun în lumină coordonatele politicii României socialiste de afirmare şi dezvoltare a principiilor suveranităţii şi independenţei naţionale ca norme de bază în procesul democratizării relaţiilor internaţionale contemporane. Ţara noastră a pus în evidenţă întotdeauna valenţele suveranităţii şi independenţei naţionale şi totodată interdependenţa cu celelalte principii ale relaţiilor dintre state (deplina egalitate în drepturi, renunţarea la orice formă de agresiune sau imixtiune în treburile interne ale altora, abolirea forţei şi ameninţării cu forţa).

În epoca noastră, România socialistă îşi aduce, în continuare, o contribuţie importantă la promovarea unui nou tip de relaţii, noua ordine economică şi politică internaţională reprezentând cadrul de afirmare reală şi deplină a tuturor popoarelor. Pe drept cuvânt, se apreciază în lucrare că delimitarea exactă a notelor definitorii ale suveranităţii şi independenţei, descifrarea condiţiilor istorice, sociale, politice şi juridice în care şi **prin care** se manifestă ele, constituie tot atâtea aspecte, între multe altele, de analiză teoretică şi dis-

cernămintă ştiinţific, de diagnosticare atentă a trecutului şi prezentului, de pătrundere a evoluţiei suveranităţii şi independenţei naţiunii române în special ca şi a naţiunii în general, pe care le datorăm partidului, activităţii prodigioase şi perseverente a secretarului general al partidului nostru — tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Sînt reliefate în capitole aparte contribuţia României socialiste, în cadrul Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, concepţia românească cu privire la dezvoltarea liberă şi independenţă a popoarelor — cerinţă obiectivă a contemporaneităţii.

În structura lucrării, ultimul capitol este dedicat „Conceptului de independenţă naţională în politica externă românească”. Autorul studiului — George Macovescu, — precizează: „Conceptul de independenţă al partidului nostru, s-a format pe baza teoriei socialismului ştiinţific, a studierii legilor obiective de dezvoltare a societăţii, a tezelor materialismului dialectic şi istoric despre rolul naţiunii şi al statului naţional în dezvoltarea generală a omenirii” (p. 515).

Întreaga activitate a partidului şi statului nostru porneşte de la înţelegerea faptului că ideile independenţei şi suveranităţii naţionale constituie o forţă motrice de seamă a progresului contemporan. O ilustrează din plin istoria României postbelice. Niciodată în istoria sa, ca astăzi, la centenarul independenţei de stat, România nu a jucat un rol atât de activ în viaţa internaţională, nu a avut legături atât de largi cu popoarele de pe toate continentele, nu a participat atât de intens la circuitul mondial al valorilor ma-

teriale și spirituale. Or, tocmai în condițiile unei asemenea ample colaborări, pe baza principiilor noi ale raporturilor dintre state, România și-a întărit neconținut independența și suveranitatea sa națională.

Realizând o deplină concordanță între politica internă și internațională, între îndatoririle patriotice și crezul său internaționalist, România socialistă situează respectul independenței naționale printre principiile de bază ale activității sale externe,

atît în sensul asigurării independenței proprii, cît și în sensul respectării independenței tuturor statelor lumii.

Alcătuită după toate rigorile științifice, cartea se recomandă a fi o valoroasă sinteză a devenirii istorice a poporului român, o cronică evocatoare a marilor idealuri și momente de luptă pentru afirmarea sa plenară. Lucrarea se impune prin structura sa, bine organizată, ca și prin temeinicia documentării. Problemele abordate în studii

se întregesc reciproc, legîndu-se într-un tot unitar de un nivel valoric substanțial. Volumul conduce pe cititor la concluzia că războiul de independență n-a consfințit numai împlinirea unui ideal secular, el a marcat un mare pas în afirmarea rolului istoric al țării noastre în lume, așezînd temeliile prestigiului internațional fără precedent de care România independentă și suverană se bucură în zilele noastre.

E. VIȘTEANU

ROMÂNIA ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ. 1877—1878.

Editura militară, București, 1977, 476 p.

Realizată de un larg colectiv de autori* și coordonată de o prestigioasă comisie formată din: general-colonel Ion Coman (coordonator principal), acad. Constantin C. Giurescu, acad. Ștefan Pascu, general-maior dr. Constantin Olteanu, general-maior dr. Ilie Ceaușescu,

* Lucrarea a apărut sub egida Academiei Republicii Socialiste România, a Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară, Academiei de Științe Sociale și Politice și a fost elaborată de: general-colonel Ion Coman, acad. Constantin C. Giurescu, acad. Ștefan Pascu, general-maior dr. Ilie Ceaușescu, general-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Al. Gh. Savu, general-maior Constantin Antip, general-maior Eugen Bantea, colonel dr. Vasile Alexandrescu, general-maior Vasile Anescu, colonel dr. Victor Atanasiu, dr. Dan Berindei, locotenent-colonel Constantin Căzănișteanu, general-maior (r) dr. Ion Cupșa, colonel Gheorghe Niculescu, colonel Silvestru Porembachi, colonel Gheorghe Romanescu, colonel dr. Florian Tucă, colonel Gheorghe Tudor.

colonel dr. Al. Gh. Savu, general-maior Constantin Antip și general-maior Eugen Bantea, lucrarea răspunzînd integral exigențelor ce stau în fața frontului istoriografic din România, constituie o solidă monografie dedicată evenimentului crucial de acum un secol: proclamarea independenței depline, apărarea și impunerea ei pe calea armelor în războiul împotriva Imperiului otoman.

Vasta problematică a luptei de veacuri a poporului român pentru apărarea entității naționale, a integrității patriei, a dreptului său sacru de a trăi liber, dobîndirea independenței de stat reprezentînd un moment hotărîtor, este abordată în etapele sale istorice, elucidînd în cadrul fiecăreia dintre ele aspectele esențiale privind domeniile diplomatic, politic, stăruind — în mod firesc,

fiind o monografie a războiului — pe planul urmării fenomenului militar.

Pentru a înțelege și urmări cu ușurință desfășurarea evenimentelor, cititorului îi sînt de un real ajutor titlurile capitolelor — foarte judicios stabilite — și, mai ales, subtitlurile de paragrafe (concise, la obiect și extrem de sugestive) ilustrînd concepția științifică unitară ce a stat la baza elaborării monografiei.

Astfel sînt redată sugestiv momentele și personalitățile politice cele mai importante ale luptei pentru neatinare în perioada de la formarea statelor feudale românești și asigurarea independenței lor pe calea războiului cu caracter popular, pînă în ajunul evenimentelor din 1877.

Întregul ev mediu românesc s-a caracterizat prin efortul general al maselor, al oștirilor române pentru păstrarea neatinării și apoi pentru redobîndirea ei deplină.

Subliniind adevărata semnificație a recunoaște-

rii suzeranității otomane de către țările române — Muntenia, Moldova și Transilvania — acad. Const. C. Giurescu a adoptă, chiar pentru titlul subcapitolului, un citat din cronicăa lui Radu Popescu: „pentru ca să se odihnească țara cu pace”; menținându-se totală autonomie, plata haraciului însemna „garantarea păcii”, turcii neamestecându-se în treburile interne. De asemenea, se precizează că în plină epocă fanariotă, în urma războiului din 1768—1774, divanurile Moldovei și Munteniei apelează la „capitulații”, acte care conțineau drepturile țărilor române — recunoscute încă din primele secole ale ființei lor de stat — de a fi socotite „nesupuse”, adică „independente”. Pentru redobândirea acestor drepturi românii vor trece, în secolul al XIX-lea, la acțiuni viguroase: revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu și, mai ales, revoluția română de la 1848.

Lupta pentru înfăptuirea acestor idealuri în perioada următoare revoluției a atins un punct culminant odată cu realizarea Unirii Principatelor prin voința fermă a poporului român, Alexandru Ioan Cuza luând o serie de măsuri — instituirea sistemului monetar național și a unei decorații românești, dar și altele — care reprezentau acte de suveranitate, de independență națională.

În deceniul premergător războiului de independență este evidențiată îndeosebi politica externă a României orientată spre dobândirea unui nou statut internațional al țării. În contextul intensificării mișcării de eliberare națională a popoarelor din Balcani, memoriul trimis la 16 iunie 1876 agen-

ților diplomatici ai țării de către ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, „apare ca un act necesar pentru a demonstra că România încerca să epuizeze toate căile pacifice înainte de a se angaja într-o luptă armată” (p. 45).

Promulgarea, la 11 decembrie 1876, a noii constituții a Imperiului otoman care nega drepturile naționale ale popoarelor și considera statul român ca o „provincie privilegiată”, a produs indignarea generală în România și a clarificat poziția pe care trebuia să o adopte statul român în vederea cuceririi independenței depline. „Sosisse timpul ca ostirea susținută moral și material de întreaga națiune, să reînvie pe cîmpul de luptă gloria strămoșească, să se dovedească demnă continuatoare a tradițiilor milenare care au marcat unitatea de destin a poporului român și armatei lui” (p. 55).

Lucrarea urmărește evoluția armatei române moderne începînd cu ostirea revoluționară a pandurilor lui Tudor Vladimirescu și reconstituirea forțelor militare permanente: „straja pămîntească” sau „miliția națională”. Clar și sistematic sînt analizate atribuțiile, organizarea, dotarea, modul de recrutare și de instruire a trupelor în vederea îndeplinirii cu succes a misiunii pe care națiunea avea să le-o încredințeze: scuturarea dominației străine. Principiile de bază ale doctrinei militare naționale sintetizau ideile specifice ale programului pașoptist; ea avea ca fundament concepția înarmării întregului popor și a războiului popular care, așa cum

arătasese experiența luptei multiseculare împotriva agresiunii străine, putea să servească și în noile condiții cauzei unității și independenței românilor.

Pentru elucidarea condițiilor în care se produce declanșarea războiului se analizează pe rînd planurile de campanie și dispunerea forțelor militare ale celor două puteri, care stăteau gata să se arunce una împotriva celeilalte. În aceste „împrejurări dramatice... cînd tensiunea în cercurile politice și în opinia publică românească a devenit maximă” și „orice amîinare a unei decizii în privința poziției față de iminentul conflict putea să aibă urmări tragice” (p. 86), s-a semnat, la București, convenția româno-rusă din 4 aprilie 1877. Aceasta a marcat, după cum apreciază autorii, un moment important în evoluția relațiilor dintre cele două state pentru că, după 166 de ani de la tratatul încheiat între Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare, trupele ruse aveau să intre pe teritoriul românesc nu în postura unei armate de ocupație, ci cu consimțămîntul guvernului român și în condiții rigurose reglementate. Analiza atestă faptul că România și Rusia au contractat reciproc angajamente ca state libere și egale în drepturi, fără obișnuitele limitări sau știrbiri practicate în epocă de marile puteri în raporturile lor cu țările mici și mijlocii. Imperiul rus și-a asumat printr-un act cu valoare juridică internațională obligația de a respecta rînduielele politice interne și integritatea teritorială a României.

Într-o manieră convingătoare și atractivă, se face demonstrarea pas cu pas a momentelor și acțiunilor ce au condus la actul isto-

ric de la 9 mai. Proclamarea independenței absolute la 9 mai 1877, prin votul unanim al reprezentanței naționale — subliniază general-colonel Ion Coman — însemna cucerirea „unui nou pisc în ascensiunea românilor spre culmi mai înalte ale progresului, pentru afirmarea lor de-sine-stătătoare în concertul popoarelor lumii moderne“ (p. 122). Săvârșirea acesteia a prilejuit ample manifestații populare desfășurate pe întreg teritoriul statal de atunci al României, ca și în ținuturile românești aflate sub dominație străină, care „au avut semnificația unui original referendum național: proclamarea independenței a întrunit sufragiile tuturor claselor și categoriilor care alcătuiau societatea românească a vremii“ (p. 124).

Faptul fiind împlinit, actul de la 9 mai avea să fie apărât și impus prin participarea armatei române la război, alături de armata rusă, ceea ce asigura statului român noi temeuri pentru a-și susține interesele și aspirațiile în fața puterilor europene, bizuindu-se nu pe apelul la eventuala bunăvoință a acestora, ci pe meritele incontestabile ce aveau să fie obținute datorită tributului de sînge și jertfelor în războiul drept, de eliberare.

Volumul conține o profundă analiză a complexității desfășurării războiului. Sînt tratate, cu mare forță evocatoare, luptele armatei române în mai-iulie 1877 pentru asigurarea trecerii Dunării de către trupele ruse și în timpul primelor două bătălii de la Plevna, evidențiindu-se factorii și premisele cooperării de arme româno-ruse, precum și participarea la operațiuni a voluntarilor

bulgari. Ample spații sînt destinate descrierii operațiunilor militare, demonstrîndu-se că, pe toată durata războiului, armata română a dovedit înalte calități de luptă și morale: eroism, disciplină, adaptabilitate la condițiile specifice unui asediu de lungă durată, mobilitate, dîrzenie și abnegație pentru cauza independenței patriei.

În tratarea evenimentelor militare din 1877—1878 un loc însemnat îl ocupă prezentarea și urmărirea fazelor realizării, în condiții de egalitate și de respect reciproc, a alianței armatelor română și rusă, care și-au putut conjuga în perioada următoare întregul potențial în vederea îndeplinirii obiectivelor fixate în comun. Din momentul cînd armata rusă a început să se concentreze la nordul Dunării, România a propus cooperarea armatei sale dar guvernul de la Petersburg, adoptînd o atitudine de mare putere și mizînd pe o victorie facilă în Balcani, nedorind să-și asume angajamente politice relative la viitorul României, a respins această ofertă. În urma evoluției bătăliilor de la Plevna, comandamentul suprem al forțelor ruse în Balcani a solicitat domnitorului Carol I să dispună intrarea în acțiune urgentă a armatei române la sud de Dunăre: „Prințului Carol al României, în locul unde se află Cartierul General Român. Turcii, adunînd cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fusiune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești, între Jiu și Corabia. Demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele. Nicolae“ (telegrama din 19 iulie 1877 a marelui duce Ni-

colae, comandantul suprem al armatei ruse din Balcani).

Domnitorul, guvernul din București prezidat de Ion C. Brătianu, au răspuns favorabil și, drept urmare, forțele române (un efectiv de 38 000 de oameni, 7 000 cai și 108 tunuri) trec fluviul înaintînd pe mai multe coloane spre Plevna și ocupă poziții în fața redutelor otomane din localitățile Grivița, Oponez și Bucov.

Comandamentul trupelor ruso-române a decis să declanșeze la sfîrșitul lui august — începutul lui septembrie 1877, o nouă bătălie, a treia, împotriva grupării otomane de la Plevna, formată din aproximativ 50 000 de militari și aflată sub conducerea lui Osman Pașa, apreciat drept unul din cei mai energici și mai capabili generali otomani. Planul elaborat de domnitorul României — care avea comanda supremă a trupelor române și ruse ce luptau la Plevna — și statul său major a stabilit executarea a trei atacuri simultane convergente. După 4 zile de intensă pregătire de artilerie, la 30 august, trupele române și ruse au declanșat ofensiva asupra Plevnei. În timpul unui atac impetuos două batalioane românești au reușit să pătrundă în șanțurile redutei Grivița II, dar, acțiunea nefiînd suficient susținută de focul artileriei, au suferit grele pierderi și, cu tot eroismul soldaților, au fost obligate să se retragă; comandanții celor două batalioane, Gheorghe Șoșu și Valter Mărăceanu, au căzut pe cîmpul de luptă. Coloanele diviziei a IV-a române atacă de trei ori la rînd reduta Grivița I și, după 18 ore, rezistența îndîrjită a apărării otomane, care beneficia de

protecția unor puternice fortificații, a fost în sfârșit învinsă. Sacrificiile de sînge ale armatei române în această a treia bătălie pentru Plevna s-au ridicat la 2564 morți sau răniți.

Paralel cu asediul Plevnei, o parte a unităților române au angajat o dîrză luptă pentru cucerirea Rahovei; în urma pierderilor suferite, comandamentul otoman a hotărît să abandoneze Rahova și să-și retragă forțele către Vidin. La 9 noiembrie românii cuceresc Rahova, ceea ce a asigurat securitatea comunicațiilor trupelor aliate care asediau Plevna și a izolat complet gruparea otomană din Vidin. Osman Pașa, forțat de lipsa de provizii, a dispus la sfîrșitul lui noiembrie 1877 retragerea către Sofia. Confruntarea trupelor române și ruse cu cele otomane avea să-și afle deznodămîntul, în urma bătăliei a patra de la Plevna, în capitularea grupării otomane și predarea lui Osman Pașa în fața trupelor române, la 30 noiembrie.

Autorii reliefează ecoul intern și internațional al victoriei de la Plevna așa cum se consemnează în istoriografia și memorialistica războiului, în aprecierile conducătorilor politici și militari ai Rusiei, ale oamenilor politici, observatorilor militari, corespondenților de presă din alte țări, care au evidențiat rolul pozitiv avut de armata română în obținerea marii victorii.

Forțele române și ruse au reluat ofensiva: armata română spre nord-vest avînd ca obiectiv principal cucerirea cetăților Vidin și Belogradcic; cea rusă spre sud vizînd Sofia și Constantinopol. Unitățile române declanșează un atac general începînd din dimineața de

12 ianuarie 1878 care s-a soldat în final, cu cucerirea centurii exterioare de fortificații a Vidinului și cu ocuparea cetăților Vidin și Belogradcic, la 12 februarie 1878, ceea ce reprezenta ultimul episod al campaniei militare antiotomane și totodată încoronarea eroicei epopei a războiului dus de români pentru consacrarea independenței naționale.

În economia lucrării, un spațiu însemnat este acordat ilustrării elocvente a eforturilor tuturor românilor, a modului în care masele populare din partea liberă a României și din teritoriile ce erau despărțite prin frontiere nefirești de trupul țării au știut să se ridice la înțelegerea intereselor superioare ale neamului, răspunzînd fără ezitare și fără rezerve apelului de a contribui prin toate mijloacele la susținerea războiului. Independența României nu a fost opera unui singur om sau a unor oameni, oricîte merite au avut unii dintre aceștia; ea a fost opera întregului popor.

Pentru ca poporul român să se poată bucura, în sfîrșit, de binefacerile deplinei lui neafrînări, a fost necesară încă o grea și complicată „bătălie” pe plan diplomatic în special: recunoașterea internațională a independenței depline a României. Actele acestei ultime „bătălii” s-au jucat la Kazanlik și Adrianopol (5—19 ianuarie), San Stefano (18 februarie) și Berlin (1 iunie — 1 iulie 1878).

În pofida opozițiilor și mașinațiunilor diplomatice, care au făcut ca la Congresul de la Berlin delegații românilor să fie numai „ascultați” nu și „consultați”, „marile puteri” nu au putut să ignore complet interesele popoarelor din zona sud-est europeană și Balcanică angajate în lupta

pentru o dezvoltare de sine stătătoare. Art. 43 al tratatului a înscris recunoașterea independenței depline a României, ceea ce marca încheierea cu succes a eforturilor poporului nostru închinat consacrării pe plan internațional a actului său de voință din 9 mai 1877. Revenirea străvechiului pămînt românesc al Dobrogei la patria mamă a fost statuată în art. 46° (p. 384).

În mod firesc, lucrarea pune în evidență importanța dobîndirii independenței, considerată de toate forțele sociale românești ca o verigă importantă în procesul de împlinire a dreptului imprescriptibil al națiunii de a se organiza, întreagă, într-o singură entitate statală realizată în 1918, ca rezultat al voinței și luptei poporului român însuși.

România a dus o politică de apărare a independenței și suveranității patriei, în avangarda luptelor pentru apărarea intereselor naționale, pentru pace și o viață mai bună, pentru transformarea revoluționară a societății românești situîndu-se clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român.

Textul monografiei este completat de un bogat material ilustrativ, realizat în condiții grafice deosebite (fotografii mai puțin cunoscute, iar unele intrînd pentru prima dată în circulație, scheme privind organizarea armatei române în diferite etape, hărți originale cu dispozitivele de luptă și desfășurarea principalelor acțiuni militare). De asemenea, volumul cuprinde un glosar și indice general, care, alături de sursele documentare, rezumatul în limbile franceză, engleză și rusă, contribuie

la situarea volumului la un nivel științific corespunzător cerințelor actuale.

La o eventuală reeditare a lucrării, sugerăm autorilor întocmirea unei cronologii succinte a războiului de la izbucnire până la încheierea lui și, pe lângă indicele general existent, elaborarea a unui indice de nume conținând succinte date

biografice ale principalilor comandanți ai armatei române și ale eroilor războiului.

Deși realizată de mai mulți autori, comisia de coordonare a asigurat cărții o redactare unitară într-un stil sobru, concis, științific, dar agreabil și clar, astfel încît volumul se citește cu interes și plăcere, urmînd firul

logic călăuzitor pe întregul parcurs al demonstrației istorice.

Lucrarea, realizare valoroasă, reprezintă un omagiu adus sărbătoririi centenarului independenței de stat a României și totodată maselor populare care cu bărbăție și eroism au apărât glia strămoșească.

ELENA GHEORGHE

**ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI
PRIVIND MIȘCAREA REVOLUȚIONARĂ
ȘI DEMOCRATICĂ DE TINERET
DIN ROMÂNIA**

*Editura politică, București,
1977, 240 p.*

Editată sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., și avînd ca autori pe Florea Dragne, Constantin Petculescu și Nicolae Tue, lucrarea a fost elaborată — după cum se subliniază chiar în prefață — „sub puternicul impuls dat de hotărîrile Congresului al XI-lea al P.C.R. activității politico-ideologice și cultural-educative organizațiilor de partid, U.T.C., U.A.S.C.R. și Organizației Pionierilor, tuturor categoriilor de cetățeni, dar cu precădere tinerelor generații, care trebuie să fie educate în spiritul cultului muncii și al dragostei neîmurmurate față de patrie, popor și partid, față de mărețele înfăptuiri ale poporului român în cele trei decenii de cînd a pășit pe calea construirii socialismului”. Autorii au avut, de asemenea, în vedere documentele Congresului al X-lea al U.T.C., ale Conferinței a X-a a U.A.S.C.R. și a celei de a III-a Conferințe Naționale a Organi-

zației Pionierilor, care au stabilit sarcinile ce revin tinerei generații în opera de înfăptuire a istoricelor hotărîri ale Congresului al XI-lea al P.C.R.

Problematica pe care o **acoperă lucrarea oferă**, de la bun început, un cadru prielnic de a insera momentele cele mai semnificative din mișcarea revoluționară și democratică de tineret din România, ca parte integrată organic în mișcarea muncitorească din țara noastră, în neobosita activitate a P.C.R. Faptul că tineretul a constituit întotdeauna un factor activ, dinamic al progresului societății românești — adevăr afirmat în nenumărate rînduri de însuși secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a determinat colectivul de autori să scoată în evidență participarea tinerei generații, de-a lungul anilor, la toate transformările novatoare din viața social-politică a țării, la lupta pentru transpunerea în viață a ideilor progresiste, de

libertate și dreptate socială. De asemenea, cîstind bogatele tradiții de luptă ale înaintașilor, urmînd neabătut exemplul celui mai iubit fiu al poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tinerii de astăzi, angajați plenar în vasta operă de edificare socialistă, constituie tot atîtea exemple de dăruire revoluționară pusă în slujba ridicării pe culmi tot mai înalte a patriei noastre. Avînd ca punct de referință sublinierea făcută de secretarul general al partidului la ședința festivă de deschidere a Congresului al X-lea al U.T.C.: „Marile jertfe date de înaintași în această bătlie necurmată pentru a trăi în lume în mod demn, pentru a-și făuri o viață mai bună, pentru a fi stăpîn în propria sa țară constituie un element de profundă mîndrie națională, precum și o înaltă obligație de conștiință pentru toți cetățenii patriei noastre socialiste, pentru întregul nostru tineret” — lucrarea pune la îndemîna tuturor tinerilor, și nu numai a tinerilor, pagini de un real interes, prezentate într-o manieră adecvată, menită a facilita înțelegerea problematicii abordate de către largi categorii de cititori.

Cele 60 de întrebări — și tot atîtea răspun-

suri —, care formează cuprinsul volumului, acoperă perioada de la primele începuturi ale mișcării revoluționare și democratice de tineret din România pînă la prezentul tumultuos al construcției socialiste, în care tînăra generație se afirmă plenar. Distingem grupe de întrebări și răspunsuri care se referă la perioade precis conturate în mișcarea muncitoarească, revoluționară și democratică din țara noastră, în care se integrează organic și mișcarea de tineret. Astfel, începuturile mișcării, de la apariția celor dintii forme de organizare și pînă la încheierea procesului de clarificare politică și ideologică din mișcarea revoluționară de tineret constituie o delimitare istorică unde cititorul ia contact, grație și surselor documentare la care au apelat autorii, cu perioada frământată a secolului al XIX-lea și a primelor două decenii ale secolului al XX-lea. În societatea românească, care a cunoscut în acele decenii schimbări structurale, își face tot mai simțită prezența o nouă clasă socială — proletariatul. Pe fondul închegării organizatorice a clasei muncitoare, a cristalizării formelor și mijloacelor de luptă împotriva exploatării apar și primele forme de organizare a tineretului muncitor: „Obștea calfelor de șepcari” (București — 1855), „Cercul tinerimii din comerț” (Arad — 1868), „Cercul elevilor tipografi” din capitală (iunie — 1894) — prima organizație cu caracter de clasă a tineretului muncitor din țara noastră. Un loc distinct îl ocupă cercurile „Tineretului socialist” care luptau pentru răspindirea ideilor socialiste, organizau acțiuni

cu caracter revendicativ, mobilizau și antrenau tineretul la întrunirile și demonstrațiile cu caracter politic inițiate de organizațiile politice și profesionale ale clasei muncitoare. În condițiile avîntului revoluționar, care a culminat cu greva generală din 1920, organizațiile de tineret s-au aflat alături de întregul proletariat român, participînd activ la marile confruntări de clasă din acea perioadă. Semnificativă pentru perioada premergătoare creării Partidului Comunist Român este adeziunea organizației Tineretului socialist din capitală — constituind, de fapt, răspunsul mișcării socialiste de tineret la hotărîrea adoptată la conferința Consiliului general al Partidului Socialist și al sindicatelor din 31 ianuarie—3 februarie 1921 —, care, în adunarea din 27 februarie 1921 s-a pronunțat pentru transformarea Partidului Socialist în partid comunist (p. 46).

O perioadă nouă în activitatea revoluționară a tineretului este declanșată de memorabilul act de la 8 mai 1921. „Crearea partidului de tip nou, comunist — se arată în lucrare (p. 48) —, avea să reprezinte, în același timp, o cotitură radicală și în mișcarea revoluționară și democratică de tineret din România, cu multiple și profunde implicații asupra evoluției sale ulterioare”. Astfel, la mai puțin de un an, la 19 martie 1922, Conferința generală a tineretului socialist a pus bazele organizației unice, comuniste de tineret la scara întregii țări, organizație care din 1924 va adopta denumirea de Uniunea Tineretului Comunist. Lucrarea urmărește, în continuare, acți-

vitătea organizației unice a tineretului revoluționar. Întrebări distincte se referă la importanța Congresului al III-lea al U.T.C. și a plenarelor C.C. al U.T.C. din perioada crizei economice, la participarea tineretului la luptele muncitorilor petroliști și ceferiști din ianuarie—februarie 1933, la activitatea Comitetului Național Antifascist al tineretului. Sînt prezentate acțiunile organizate de U.T.C., care a antrenat largi mase de tineri la lupta împotriva exploatării, pericolului fascist extern. Din lectura acestor pagini iese în evidență activitatea neobosită pe care tînărul utecist Nicolae Ceaușescu o depunea, alături de ceilalți membri ai partidului, în slujba ideilor comuniste. Se reliefează cu putere rolul tovarășului Nicolae Ceaușescu în pregătirea și refacerea organizației comuniste a tineretului (p. 116—122).

În anii cînd România a fost împinsă în sfera intereselor Germaniei hitleriste, cînd dictatura militară accentuase măsurile represive împotriva mișcării revoluționare, singura forță politică care s-a ridicat ferm și a luptat împotriva acestor nedreptăți a fost Partidul Comunist Român. Uniunea Tineretului Comunist, urmînd linia generală a partidului, s-a ridicat cu hotărîre împotriva dictaturii antonesciene înfruntînd numeroase arestări și schingiuri operate de organele de represiune. Lucrarea scoate în evidență atît lupta pe care tineretul, condus și îndrumat de organizația lui revoluționară, a dus-o împotriva războiului nedrept în care a fost tîrîtă țara, cît și contribuția uteciștilor din partea de nord-est a Transilvaniei, ocupată

de trupele horthyste, la lupta comunistilor din această zonă pentru integrarea sa la patria mamă.

Folosind aceleași modalități de prezentare — întrebări și răspunsuri — autorii insistă pe perioada anilor 1944—1947, perioadă cu profunde semnificații în transformarea revoluționară a societății noastre. Sint evidențiate participarea tineretului la înfăptuirea insurecției armate naționale, antifasciste și antiimperialiste din august 1944, la lupta pentru eliberarea țării, la războiul antihitlerist, precum și la toate acțiunile care au avut drept scop cucerirea puterii politice de către proletariat. Contribuția tineretului la reconstrucția țării distrusă de război, marile acțiuni de muncă voluntar-patriotică sînt ample prezentate și însoțite de numeroase date care scot în evidență largul ecou pe care l-a stîrnit în inimile tinerilor chemarea partidului la reconstrucție,

pentru ștergerea urmelor războiului, pentru redresarea economiei naționale.

În ultima parte a lucrării autorii prezintă activitatea pe care întregul tineret din patria noastră, fără deosebire de naționalitate, a depus-o, sub conducerea partidului, pentru edificarea societății socialiste în țara noastră. Crearea organizației unice revoluționare a tineretului, la Congresul din 19—21 martie 1949, a constituit un moment important în viața tinerei generații care, continuînd pe o treaptă superioară luminoasele tradiții ale mișcării democratice și revoluționare, a fost prezentă în anii primelor planuri cincinale la efortul eroic al întregului nostru popor pentru dezvoltarea industriei, agriculturii, învățămîntului, științei, culturii, artei, pentru ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului (p. 158). Un spațiu proporțional cu importanța

evenimentelor este rezervat Congreselor al IX-lea și al X-lea ale U.T.C. care au stabilit sarcinile ce revin Uniunii Tineretului Comunist, întregului tineret al patriei, pentru înfăptuirea istoricelor hotărîri ale Congreselor al X-lea și al XI-lea ale P.C.R.

Destinată tuturor celor care studiază istoria Uniunii Tineretului Comunist, mișcării revoluționare și democratice de tineret din România, lucrarea constituie „un instrument de lucru adecvat cerințelor și exigențelor puse de partid frontului ideologic”. Din lectura lucrării se conturează cu claritate faptul că partidul nostru a acordat și acordă o atenție deosebită îndrumării tineretului — factor activ al societății noastre socialiste — care va prelua și conduce destinele națiunii noastre socialiste pe drumul edificării comunismului în România.

ION TOMESCU

MARX—ENGELS, Ediție completă
(*Marx-Engels, Gesamtausgabe*), Dietz Verlag,
Berlîn, 1975

Acțiunea laborioasă și de durată pe care o întreprinde Institutul de marxism-leninism de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și Institutul de marxism-leninism de pe lângă Comitetul Central al Partidului Socialist Unit din Germania de publicare a întregii opere lăsate de Marx și Engels, fără excepție, precum și modul în care a fost concepută această ediție — privind ordonarea, clasificarea și ex-

plicarea materialelor — reprezintă o inițiativă și o realizare de deosebită valoare științifică.

În complexitatea condițiilor politice, economice și sociale din epoca noastră, cînd înțelegerea esenței învățaturii marxiste, a spiritului viu și a dinamicii care îi este proprie devine atît de necesară pentru teoria și practica revoluționară, reeditarea operei lui Marx și Engels într-o ediție completată cu materiale mai puțin cunoscute sau

inedite oferă un îndrumar prețios pentru elaborarea de noi sinteze, de noi analize marxiste, pe baza generalizării proceselor economico-sociale cărora le sîntem contemporani. Această ediție („MEGA”) își propune să ne prezinte nu numai personalitatea multilaterală a lui Marx și Engels, de savanți și luptători, de conducători ai mișcării muncitorești internaționale, nu numai lucrările de căpătîi ale tezaurului marxist, ci, totodată, evoluția acestei gândiri revoluționare în strînsă legătură cu viața, cu nivelul dezvoltării întregii societăți din epoca lor, a metodei de cercetare, într-un cuvînt a tot ceea ce face din marxism

nu un conglomerat de formule rigide, ci o învățătură capabilă de continuă dezvoltare și îmbogățire, pe măsura evoluției practicii sociale și revoluționare, a lărgirii orizontului de cunoștințe științifice.

În cuvîntul introductiv la ediția generală ni se face cunoscut că „MEGA“ va număra circa 100 de volume care vor cuprinde, pe lângă lucrările, articolele și scrisorile ce sînt deja publicate, materiale nou descoperite. Această ediție va include toate manuscrisele, crochiurile, ciornele, conpectele, observațiile marginale din cărți, notele făcute pentru diferite cuvîntări, documente ale mișcării muncitorești și democratice, la elaborarea cărora Marx și Engels au participat, precum și alte materiale asemănătoare inedite. În paginile ediției vor figura, de asemenea, schimbările de text făcute de Marx și Engels în lucrările sau articolele altor autori, ecourile pe care opera clasicilor marxism-leninismului le-a avut în viața politică-științifică contemporană lor etc. În „MEGA“ se va publica toată corespondența — care a devenit accesibilă — purtată de Marx și Engels, scrisorile ce le-au fost adresate, precum și scrisori ce nu le aparțin, dar sînt utile pentru studiul vieții, operei și activității lor.

Întreaga operă a lui Marx și Engels este repartizată în patru mari diviziuni. Fiecare diviziune conține un șir de volume; împărțirea volumelor ia în considerare criteriul istoric, respectiv periodizarea generală a istoriei marxismului și a mișcării muncitorești internaționale, precum și cele mai importante etape din viața lui Marx și Engels.

Prima diviziune reunește toate lucrările lui Marx și Engels — în afară de **Capitalul** —, manuscrisele ce aparțin acestor lucrări, materialele pregătitoare și variantele existente.

A doua diviziune este dedicată operei principale a lui Karl Marx — **Capitalul** și cuprinde manuscrisele cu studii economice premergătoare **Capitalului** și edițiile autorizate ale celor trei volume. Această parte este edificatoare pentru urmărirea procesului elaborării — pe parcursul mai multor decenii — a operei de sinteză a întregii concepții marxiste, precum și pentru munca imensă depusă de Engels în vederea elaborării și editării celui de al doilea și al treilea volum al **Capitalului**.

Diviziunea a treia cuprinde corespondența și oglindește unele etape principale ale dezvoltării marxismului în strînsă legătură cu mișcarea muncitorească internațională.

În diviziunea a patra sînt incluse conpecte, note, marginalii, relevante pentru nașterea și dezvoltarea unor idei și teze importante. În volume separate urmează să fie publicate mărturii despre viața lui Marx și Engels, documente contemporane lor, între care fotografii ale autorilor, de familie, fotografii ale locurilor în care au trăit și activat, relații care-i priveau și acte judiciare, de poliție etc.

Textele sînt redată în limba originală în care au fost scrise — greacă, latină, limbi europene moderne; traducerea lor în limba germană este făcută în partea dedicată aparatului științific.

După cum este cunoscut, în unele lucrări mari care au fost tipărite în mai multe ediții și în diferite traduceri Marx și

Engels au efectuat intervenții, au făcut corecturi sau chiar au elaborat noi teze. Toate aceste forme autorizate de Marx și Engels sînt cuprinse în volume, în succesiunea lor. La acestea se adaugă traduceri făcute propriilor lucrări sau traduceri făcute de alții, dar autorizate de ei. Pentru formarea unei imagini complete despre nașterea și dezvoltarea marxismului, textele principale și variantele tipărite au, în fapt, o valoare egală, formează o unitate.

În anexa unor volume se găsesc și acele materiale, mai ales articole publicate anonim în ziare și reviste, ale căror autori se presupune a fi Marx și Engels. De aceea materialele respective sînt încadrate la capitolul intitulat „Dubiosă“.

Aparatul științific la volumele „MEGA“ constituie o parte deosebit de valoroasă pentru înțelegerea operei lui Marx și Engels. Fiecărui volum cu texte îi corespunde un alt volum, tipărit separat, conținînd un bogat aparat științific, astfel încît ambele volume pot fi consultate paralel.

La începutul fiecărui volum cu aparat științific se face o prezentare a materialelor publicate în volumul corespondent cu texte, arătîndu-se geneza și istoria materialelor, descrierea exactă a manuscriselor, particularitățile traducerilor autorizate ale unei lucrări în raport cu textul original, ecoul unei tipărituri etc. Sînt redată variantele, corecturile făcute pe materiale etc. Pentru o bună înțelegere a conținutului lucrărilor, la capitolul „Explicații“ se dau toate lămuririle necesare privind evenimente istorice, partide și organizații, orientări și școli filozofice, politice, religioase etc.

De asemenea, tomurile cu aparat științific conțin tabele de manuscrise și tipărituri care lipsesc în volume, dar despre care există informații, tabele cu indici de conținut, de nume, de lucrări, de periodice ș.a.

Primele patru volume din ediția completă a operelor lui Marx-Engels au apărut în Dietz Verlag, Berlin, în anii 1975—1976. Aceste volume sînt revelatoare pentru înalta ținută editorială — grafică, sistemul de clasificare, cuvîntul înainte explicativ al realizatorilor volumelor, îndrumările de folosire etc. —, pentru modul științific și totodată accesibil de prezentare a materialelor, caracteristici ale unei ediții de referință.

Volumele apărute nu aparțin unei singure diviziuni a ediției „MEGA”, ci se încadrează în primele trei. Astfel, volumul I/1 include materiale scrise de Marx pînă în martie 1843; volumul II/1 conține manuscrisele sale economice din anii 1857—1858, iar volumul II/3 manuscrisele din anii 1861—1863; volumul III/1 cuprinde corespondența dintre Marx și Engels pînă în aprilie 1846.

Materialele din volumul I/1 — intitulat **Karl Marx. Opere. Articole. Încercări literare pînă în martie 1843** — provin din perioada de tinerțe a lui Marx, cînd, după ce părăsește gimnaziul din Trier, pleacă la Bonn și Berlin pentru a studia la început dreptul, apoi filozofia.

Într-o primă parte a cărții ne este prezentată lucrarea de dizertație (**Deosebire între filozofia naturii la Democrit și Epicur**), cu care Marx și-a încheiat, în martie 1841, perioada de studii. Tot în această primă parte sînt reproduse articolele publicate de Marx în presă, pînă în martie

1843, cînd colaborează și apoi conduce „Gazeta Renană”. Articolele apărute în această perioadă constituie mărturia intrării lui Marx în viața politică, a confruntării sale directe cu politica statului prusac, cu instituțiile și legile acestuia, a formării și dezvoltării poziției sale revoluționar-democratice.

Declarația din 17 martie 1843, în care Marx face cunoscută retragerea sa din redacția „Gazetei Renane” (cu cîteva numere înainte de încetarea apariției ziarului), pe motivul cenzurii riguroase exercitate de autoritățile prusace, încheie un capitol important din dezvoltarea sa politică și filozofică. În **Anexă** volumul cuprinde texte aparținînd altor autori, modificate de Marx, o serie de articole la capitolul „Dubiosă”, precum și documente ale timpului.

În cea de a doua parte a volumului sînt publicate tezele susținute de Marx la examenele de absolvire a liceului, în anul 1835, și încercările sale literare, cu deosebire din perioada 1835—1837. Tezele tînărului Marx la examenele de absolvire a liceului oglindesc ideile timpului, ale iluminismului german, reprezentat de Immanuel Kant, precum și ale iluminismului francez, care a jucat în Renania un rol deosebit. (Ele se găsesc în bună măsură și în lucrările colegilor de școală ai lui Marx; în aparatul științific sînt consemnate însă ideile care-i sînt proprii numai lui Marx).

În ceea ce privește lucrările poetice, publicate în totalitatea lor pentru prima dată, ele sînt prezentate sub forma a șapte culegeri. Trei dintre acestea au fost dedicate de Marx, în toamna anului 1836, logodnicei sale

Jenny von Westphalen. O altă culegere este intitulată **Poezii pentru scumpul meu tată cu ocazia zilei sale de naștere — 1837**. Două culegeri de poezii au fost găsite, în copie, la sora lui Marx, Sofia, și sînt publicate sub titlurile: **Poezii din anii 1835 și 1836. Reunite de Sofia Marx și Poezii. Dintr-un caiet de însemnări ale Sofiei Marx**. În anexă găsim o culegere de liduri populare, pe care Marx a pregătit-o, pînă în 1839, pentru logodnica sa. Încercările literare ale lui Marx, care, neîndoindu-se, au exercitat o influență în formarea stilului său remarcabil din lucrările științifice și publicistice de mai tîrziu, prezintă un interes biografic, de cunoaștere a lumii de idei și sentimente ale autorului.

Manuscrisele economice din perioada 1857—1858 cuprinse în volumul II/1 reprezintă o generalizare și o sistematizare a studiilor întreprinse de Marx pe tărîm economic și, totodată, o verigă în lanțul acelor lucrări care-și vor găsi o magistrală întregire în **Capitalul**.

Primul manuscris, neterminat, intitulat **Bastiat și Carey**, conceput în iulie 1857, este o demascare a teoriilor acelor economiști care vedeau în producția capitalistă un ideal al dezvoltării sociale armonice.

Al doilea manuscris, tot neterminat, elaborat la sfîrșitul lunii august 1857, este o **Introducere**, în care Marx formulează în mod cuprinzător concepția sa privind obiectul și metoda economiei politice. În centrul cercetării sale se află producția capitalistă, pe care o analizează folosind metoda științifică a materialismului dialectic.

Al treilea manuscris — **Schiță a unei critici a economiei politice** — a

fost elaborat din octombrie 1857 pînă în mai 1858. Această lucrare, în care Marx expune pentru prima oară teoria valorii și plusvalorii — cele două mari descoperiri prin care, așa cum arată Engels, socialismul s-a transformat dintr-o utopie în știință —, constituie o primă formă, pregătitoare, a concepțiilor expuse în viitoarea sa operă monumentală — **Capitalul**.

Volumul II/3 conține cel mai voluminos manuscris (1500 pagini) — **Cu privire la critica economiei politice**, elaborat în perioada august 1861 — iulie 1863. Această lucrare reprezintă o etapă importantă în cercetarea și formularea legilor proprii economiei societății capitaliste.

Volumul III/1 este intitulat **Karl Marx — Friedrich Engels. Corespondență pînă în aprilie 1846**.

Prima parte a volumului grupează scrisorile lui Karl Marx pînă în august 1844, partea a doua scrisorile lui Friedrich Engels pînă la aceeași dată, iar ultima parte corespondența lui Marx și Engels, în ordine cronologică, din septembrie 1844 (data începerii lucrării lor) pînă în aprilie 1846. Printre cei cu care Marx și Engels au purtat corespondență se numără tinerii hegelieni Bruno Bauer, Karl Frie-

drich Köppen, Georg Jung, filozoful materialist Ludwig Feuerbach, comunistul utopic Wilhelm Weitling, poezii revoluționari Georg Herwegh, Heinrich Heine, Georg Werth, August Hermann Ewerbeck — unul din conducătorii Ligii Drepturilor, prima organizație politică a muncitorilor și meseriașilor germani —, prieteni și tovarăși de luptă, cum au fost Roland Daniels, Heinrich Bürgers și Joseph Weydemeyer ș.a. În anexa volumului sînt publicate scrisorile adresate lui Marx și Engels pînă în anul 1846.

În România, interesul pentru opera clasicilor marxismului are o îndelungată tradiție. Numeroase din lucrările de bază ale lui Marx și Engels au fost traduse și difuzate curînd după tipărirea lor, orientînd mișcarea noastră socialistă, ținînd-o la curent cu gîndirea cea mai avansată a epocii. Circulația idellor socialiste în România — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R. — a avut o puternică influență asupra dezvoltării mișcării muncitorești revoluționare și progresiste din țara noastră, legînd-o, totodată, de timpuriu de mișcarea muncitorească internațională, de înșiși

marii ei conducători. Aceasta a determinat închegarea, cu aproape 100 de ani în urmă, a organizației socialiste a proletariatului român, una dintre cele mai vechi din lume, călăuzită de principiile socialismului științific, fapt consemnat, de altfel, apreciativ, la timpul său, de înșiși Marx și Engels.

Prețuirea de care s-a bucurat învățătura lui Marx și Engels de-a lungul întregii istorii a mișcării noastre muncitorești se vedește și în publicarea și popularizarea, sub cele mai diferite forme, a operelor clasicilor marxismului, chiar în condițiile de ilegalitate a P.C.R. În perioada construcției socialismului, lucrările de bază ale lui Marx și Engels au fost publicate în nenumărate ediții.

Complexitudinea și nivelul de maximă autenticitate, puse plenar în lumină de volumele apărute pînă în prezent, în Dietz Verlag, precum și posibilitatea cunoașterii unor texte inedite, explică, în mod firesc, interesul cu care cercetătorul științific din țara noastră așteaptă apariția celorlalte volume proiectate în cadrul ediției „MEGA“.

EMILIA BALÂNICA

СОДЕРЖАНИЕ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: За справедливое дело. Вступление Румынии в войну в август 1916 г. (II).....	3	вого централизованного и независимого дакийского государства.....	71
ГЕОРГЕ СУРПАТ: Вклад Румынской коммунистической партии в развитии теории и практики революции и социалистического строительства	17	ДИНУ К. ДЖУРЕСКУ: Преемственность государственной организации румын.	88
ГЕОРГЕ УНК: Участие вместе проживающих национальностей, рядом с румынским народом в осуществление революционных демократических преобразований и в построение социализма в Румынии	40	ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ	
ВАСИЛЕ НИКУЛАЕ: Союзническая политика партии рабочего класса в конце XIX-ого века	53	Румынская коммунистическая партия в этапе строительства всесторонне развитого социалистического общества в нашей стране	97
2050-ЛЕТИЕ СОЗДАНИЯ ПЕРВОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО И НЕЗАВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА		ДОКУМЕНТЫ	
ГЕОРГЕ ПОП: Уезд Марамууреш навстречу празднования 2050-летия создания пер-		Из исторического архива Румынии (X)....	125
		НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ	
		КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ	

SUMMARY

ION POPESCU-PUTURI: For a Right Cause. Romania's Participation in the War in August 1916 (II).....	3	VASILE NICULAE: The Alliance Policy of the Working Class' Party at the End of the XIXth Century	53
GHEORGHE SURPAT: The Contribution of the Romanian Communist Party to the Development of the Theory and Practice of the Socialist Revolution and Construction.	17	2050 YEARS SINCE THE CREATION OF THE FIRST CENTRAL AND INDEPENDENT DACIAN STATE	
GHEORGHE UNC: The Participation of the National Minorities, Together with the Romanian People in the Carrying Out the Revolutionary and Democratic Transformations and in the Edification of Socialism in Romania.....	40	GHEORGHE POP: Maramures County Meeting the 2050th Anniversary of the Creation of the First Central and Independent Dacian State.	71
		DINU C. GIURESCU: The Continuity of the State Organization of the Romanians....	88

DOCUMENTARY STUDIES

- The Romanian Communist Party During the Stage of the Building-up the Multilateraly Developed Socialist Society in Our Country 97

DOCUMENTS

- From the Historic Arhives of Romania (X) 125

SCIÉNTIFIC LIFE

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

SOMMAIRE

- ION POPESCU-PUTURI: Pour une cause juste. L'entrée de la Roumanie dans la guerre en août 1916 (II)..... 3
- GHEORGHE SURPAT: La contribution du Parti Communiste Roumain au développement de la théorie et de la pratique de la révolution et de la construction socialistes 17
- GHEORGHE UNC: La participation des nationalités co-habitanes ensemble avec le peuple roumain à l'accomplissement des transformations révolutionnaires, démocratiques et à l'édification du socialisme en Roumanie 40
- VASILE NICULAE: La politique d'alliances du parti de la classe ouvrière de Roumanie à la fin de XIX-ème siècle. 53
- 2050 ANS DEPUIS LA CREATION DU PREMIER ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT
- GHEORGHE POP: Le district Maramureş à l'accueil de l'anniversaire des 2050 ans depuis la création du premier état dace centralisé et indépendant. 71
- DINU C. GIURESCU: La continuité de l'organisation statale des roumains. 88
- ETUDES DOCUMENTAIRES
- Le Parti Communiste Roumain dans l'étape de l'edification de la société socialiste multiplement développée dans notre pays. 97
- DOCUMENTS
- De l'archive de l'histoire de la Roumanie (X). 125
- LA VIE SCIENTIFIQUE
- CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

SUMARIO

- ION POPESCU-PUTURI: Por una causa justa. Entrada de Rumania en la guerra en el agosto de 1916 (II)..... 3
- GHEORGHE SURPAT: La contribución del Partido Comunista Rumano en el desarrollo de la teoría y practica de la revolución y de la construcción socialista. .. 17
- GHEORGHE UNC: La participación de las nacionalidades convivientes junto con pueblo rumano, por la realización de las transformaciones revolucionarias, democraticas y por la edificación del socialismo en Rumania. 40
- VASILE NICULAE: La política de alianzas del partido de la clase obrera en Roumania al fin del siglo XIX. 53
- 2050 ANOS DE LA CREACIÓN DEL PREMIER ESTADO DACIO CENTRALIZADO E INDEPENDENTE
- GHEORGHE POP: El distrito Maramureş al encuentro de la aniversación de 2050 anos de la creación del primer estado dacio centralizado e independiente 71
- DINU C. GIURESCU: La continuidad de la organización estatal de los rumanos.... 88
- ESTUDIOS DOCUMENTALES
- El Partido Comunista Rumano en la etapa de la edificación de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada en nuestro país 97
- DOCUMENTOS
- Del archivo de la historia de Rumania (X) 125
- VIDA CIENTIFICA
- CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

INHALT

ION POPESCU-PUTURI: Für eine gerechte Sache. Der Eintritt Rumäniens in den Krieg im Jahre 1916 (II).....	3
GHEORGHE SURPAT: Der Beitrag der Rumänischen Kommunistischen Partei zur Entwicklung der Theorie und Praxis der sozialistischen Revolution und des sozialistischen Aufbaus.....	17
GHEORGHE UNC: Die Teilnahme der mitwohnenden Nationalitäten zusammen mit dem rumänischen Volk bei der Durchführung der revolutionären und demokratischen Umwandlungen, zur Gestaltung des Sozialismus in Rumänien.	40
VASILE NICULAE: Die Bündnispolitik der Partei der Arbeiterklasse Rumäniens am Ende des XIX Jahrhundert.	53
2050 JAHRE STAG DER GRÜNDUNG DES ERSTEN ZENTRALISIERTEN UND UNABHÄNGIGEN DAKISCHEN STAATES	
GHEORGHE POP: Der Kreis Maramureş vor dem 2050 Jahrestag der Gründung des	

ersten zentralisierten und unabhängigen dakischen Staates.	71
DINU C. GIURESCU: Die Kontinuität der Staatlichen Organisierung der Rumänen	88

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Die Rumänische Kommunistische Partei in der Etappe der Gestaltung der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft im unseren Lande.....	97
--	----

DOKUMENTE

Aus dem Archiv der Geschichte Rumäniens (X)	125
---	-----

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

INHALT

1. Einleitung
2. Die Bedeutung der
3. Die Aufgaben der
4. Die Organisation der

1. Einleitung

Die Bedeutung der
Die Aufgaben der
Die Organisation der

2. Die Bedeutung der

Die Aufgaben der
Die Organisation der

Die Bedeutung der
Die Aufgaben der
Die Organisation der

Die Aufgaben der
Die Organisation der

Die Organisation der

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Raus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

58983

anale de istorie

anul XXIV 3 1978

1920

0 IIII 2005

26

8983

DEL 2014

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Proietari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIV

3

1978

S U M A R

ION POPESCU-PUȚURI : Semnificația istorică a revoluției române de la 1848 în opera tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU	3
MIRCEA MUȘAT : Românii în vîltoarea vitregiilor istoriei	16
AURICĂ SIMION : Creșterea rolului conducător al partidului în viața societății în perioada consolidării construcției socialiste	47

2 050 DE ANI DE LA CONSTITUIREA STATULUI DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

MATEI D. VLAD : Din lupta poporului român pentru unitate politică în evul mediu	63
--	----

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

ADALBERT CRIȘAN : Județul Bistrița-Năsăud în contextul istoriei patriei	80
---	----

COMUNICĂRI

PETRU IGNAT : Instaurarea guvernului prezidat de dr. Petru Groza și acțiunea sa pentru reunirea cu România a teritoriului răpit prin dictatul de la Viena	99
---	----

28607

LIVIA DANDARA : Apărarea unității, independenței și integrității patriei
noastre în dezbaterile parlamentare din anii 1929—1939 112

TEODOR PINTEAN : Aspecte ale activității de propagandă desfășurată de
mișcarea muncitorească din România în perioada 1890—1916 124

STUDII DOCUMENTARE

Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare în opera de construire
a socialismului (1948—1965) 133

160 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI KARL MARX

Simpozion : Dezvoltarea creatoare de către P.C.R. a teoriei marxiste cu privire
la construirea socialismului și comunismului 158

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMARCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZARARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA

Semnificația istorică a revoluției române de la 1848 în opera tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

ION POPESCU-PUTURI

Revoluția română de la 1848 a afirmat în fața lumii dorința multimilenară nestrămutată de libertate națională și socială, de independență deplină a poporului român. Demonstrând unitatea lui sub semnul unei înalte maturități politice, ea a dezvoltat și mai puternic conștiința de sine a națiunii române, a grăbit procesul făuririi statului național unitar modern român precum și a celorlalte mari acte ale edificării României moderne. Revoluția de la 1848 a înscris poporul român în direcția de acțiune a popoarelor înaintate ale lumii, în lupta pentru țelurile nobile ale dreptății sociale, progresului și civilizației.

Apreciind cu deosebită profunzime procesele istorice revoluționare care au definit anul 1848, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, caracterizează cu claritate locul acesteia în contextul luptei milenare a poporului român pentru îndeplinirea idealurilor de libertate și progres, evidențiind trăsăturile ei esențiale, a căror semnificație rămân de o permanentă actualitate prin conținutul mesajului lor, prin amplele rezonanțe în conștiința mult încercatului nostru popor.

Revoluția română de la 1848 a pus în evidență cu putere uriașul potențial revoluționar al poporului român. La 1848, ca de atâtea ori în istorie, poporul român s-a ridicat la luptă hotărâtă pentru a-și soluționa problemele cu care se confrunta. Niciodată în istorie el nu a așteptat cu brațele încrucișate ofrandele cabinetelor marilor puteri europene, nu a profitat de jocul avantajelor pe seama altora, ci a ales întotdeauna calea dreaptă și demnă a luptei deschise, a revoluției.

„Revendicările sociale și naționale înscrise pe steagul de luptă al revoluționarilor pașoptiști — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — idealurile pentru care s-au sacrificat aceștia, eroismul și abnegația cu care au înfruntat represiunea reacțiunii, dârzenia și spiritul de jertfă dovedite de masele largi populare în aceste bătălii, au stîrnit un viu interes în rîndurile opiniei publice europene, au promovat stima, aprecierea și admirația cercurilor progresiste înaintate de pe continent“.

Urmărind cu atenție evenimentele din Europa, Engels arăta că hotarele revoluției înaintează neîncetat. „Ultimele ei avanposturi au fost Varșovia, Debrețin și București”. „Într-adevăr — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, se poate spune că revoluția din Moldova, Muntenia și Transilvania de la 1848 a reprezentat, în răsăritul Europei, cel mai înaintat avanpost al marilor mișcări politice și schimbări sociale care cuprinseseră continentul nostru începînd de la marea revoluție franceză din 1789. Aceasta relevă gradul înalt de radicalizare a spiritului militant al maselor populare din provinciile românești, voința de luptă a poporului român, conștient de interesele sale vitale, hotărît să-și cucerească cu orice sacrificii libertatea socială și națională, dreptul de a trăi unit, liber și stăpîn în propria sa țară”.

În această lumină, gîndirea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu despre revoluția română de la 1848, se pătrunde în întreaga sa substanță de principiul interpretării și evaluării societății românești în ansamblul său, în care se înglobează toate forțele sociale și politice în raport cu problemele vitale aflate în fața poporului. De aici, trecutul nostru își configurează mari reliefuri și, totodată, se tălmăcește pe temeiul adevărului. Desigur, în diverse momente de acțiune revoluționară a precumpănit manifestarea în luptă a obiectivelor sociale, în altele pe întiiul plan s-au vădit obiectivele naționale, dar totdeauna un țel l-a angrenat nemijlocit pe celălalt. Idealurile sociale situează pe un teren de profundă necesitate și îndreptățire istorică lupta în domeniul național, iar obiectivele naționale se înscriu ca o cerință obiectivă a împlinirii țelurilor sociale, într-o corelare indestructibilă și într-o determinare strictă. Căci fără cadru național propriu, fără libertate națională, realizarea obiectivelor economice-sociale nu poate avea șanse de izbîndă trainică.

Această idee-forță exprimată de tovarășul Nicolae Ceaușescu pune la dispoziția istoricilor calea înțelegerii profunde, la adevăratele dimensiuni, a marilor momente ale luptei revoluționare a poporului român — de la răscoalele țărănești din evul mediu, revoluțiile de la 1821 și 1848, Unirea de la 1859 și făurirea statului național modern român, cucerirea independenței de stat depline a României, în 1877, și pînă la insurecția victorioasă din august 1944 —, oferă înțelegerea adîncă a măreției idealurilor sociale și naționale ale poporului român, promovate și încununate de nepieritoare izbînzii. Principiile dreptății sociale și libertății naționale glăsuiesc astfel în fundamentele istoricelor făuriri ale României socialiste, materializate în nivelul de viață și civilizație mereu mai ridicat al celor ce muncesc, în prestigiul țării libere și deplin independente.

Revoluția română a arătat cît de trainică, de vitală este dorința poporului nostru de a trăi în libertate, de a se ocîrmui pe sine, acasă după propria-i voință și cît de puternică este unirea și ridicarea forțelor lui în acest scop. Lumea a fost uimită văzînd cum un popor aflat parte sub suzeranitate otomană și sub „protectorat țarist”, altă parte sub stăpînire habsburgică, și amenințat de jur împrejur, a dus revoluția la izbîndă, fie chiar vremelnice, în unele părți ale teritoriului său. „Acum, cînd aniversăm memorabilele evenimente revoluționare de la 1848 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — putem afirma, pe bună dreptate, că nimic nu a putut opri poporul, clasa muncitoare — care se afirma în acei ani ca purtătoare a năzuințelor spre o viață mai bună, spre dreptate socială și națională — de a merge din victorie în victorie. Toate piedicile, represiunea, teroarea nu au putut împiedica dezvoltarea mișcării revoluționare, transformarea ideilor comuniste într-o mare forță a progresului și civilizației contemporane”.

Cutezanța gândirii revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, spiritul său creator în pătrunderea celor mai complexe probleme, plecând de la legitățile generale, aplicate la specificul concret-istoric al României, se evidențiază cu pregnanță în analiza *cauzelor* care au dus la declanșarea revoluției române de la 1848, cauze decurgînd din realitățile și necesitățile obiective ale dezvoltării societății noastre, caracterizate de necesitatea înlăturării rînduieiilor feudale și a dominației străine, din legăturile social-economice ale celor trei provincii românești proprii, de fapt, unei singure entități.

Înfățișînd marile frămîntări și mișcări revoluționare care cuprinseseră aproape întreaga Europă, tovarășul Nicolae Ceaușescu definește revoluția română ca o expresie a solului românesc, care a fost pregătită de o întreagă istorie. „În țările române — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — datorită condițiilor istorice specifice — și, în primul rînd menținerii dominației străine —, evoluția societății pe calea capitalistă a fost mult timp întîrziată. Imperiile otoman, țarist și habsburgic erau profund interesate în menținerea stăpînirii feudale în țările române, în împiedicarea oricăror schimbări cu caracter progresist și, în special, în înăbușirea aspirațiilor spre unire și dezvoltare de-sine-stătătoare a poporului român, spre înlăturarea dominației străine. Actul care legifera condițiile conservării și întăririi relațiilor feudale a fost Regulamentul Organic, impus țărilor românești de imperiul țarist, despre care Karl Marx scria în «Capitalul» că «sub pretextul că desființează iobăgia, îi dădu putere de lege. Codicele muncii de clacă, proclamat în 1831 de generalul rus Kiselev, a fost bineînțeles dictat de înșiși boierii. În acest fel Rusia a cucerit cu o singură lovitură și pe magnații Principatelor dunărene, și aplauzele cretinilor liberali din întreaga Europă»“.

Caracterul larg de masă pe care l-a avut revoluția română este ilustrat de hotărîrea cu care populația a intervenit pentru apărarea guvernului provizoriu împotriva manevrelor contrarevoluției interne și externe, pentru salvagardarea cuceririlor dobîndite prin luptă. Făcîndu-se ecoul stării de spirit generale, ziarul „Pruncul român“ scria la 12 iunie 1848 : „Am dobîndit libertatea, trebuie să ne arătăm și vrednici de dînsa“. „O expresie a acestei voințe a poporului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — o constituie impresionanta adunare de la 15 iunie de pe dealul Filaretului, unde peste 30 000 de bucureșteni, precum și un mare număr de țărani veniți din împrejurimile orașului au jurat solemn să apere programul revoluționar, pe care l-au recunoscut drept Constituția țării“.

Prin diferite mașinații, reacțiunea a reușit să înlătore de două ori guvernul revoluționar, dar tot de atîtea ori masele populare au acționat cu fermitate și l-au reinstaurat la cîrma țării. Aceste intervenții energice ilustrau gradul înalt de radicalizare a maselor, uriașa forță politică pe care o reprezentau, capacitatea lor de a-și impune voința și de a determina cursul evenimentelor istorice.

Tot masele au fost acelea care, prin rezistență armată, au apărut și au menținut revoluția în Transilvania pînă în august 1849. Aici masele de țărani — în frunte cu Avram Iancu —, împreună cu lucrătorii mineri au instaurat o „Țară Românească“ liberă, cu regim larg-democratic, fenomen unic în revoluția din Europa aceluși timp. Masele au demonstrat atunci că, în condiții externe cu totul nefavorabile, au reușit să răstoarne administrația străină, înlocuind-o cu organe alese și susținute de mase. Acest fapt, de o semnificație aparte, mereu actuală, este pus în valoare de către tovarășul Nicolae Ceaușescu ca o concluzie de permanență a istoriei noas-

tre cu privire la rolul hotărîtor al luptei maselor. „În Munții Apuseni, Avram Iancu instaurează o adevărată «republică românească». Așa cum consemnează Karl Marx «acest ținut al minelor deveni centrul adevăratului război național»“.

Subliniind rolul diferitelor clase sociale și al întregului popor în înfăptuirile epocale, la grandioasa adunare populară din Capitală, tovarășul Nicolae Ceaușescu remarcă : „Doresc să evoc, și la această mare adunare populară, rolul de seamă jucat timp de secole de țărănimea noastră, care a dus greul luptelor de eliberare socială și națională, pentru formarea statului național unitar.

Odată cu dezvoltarea forțelor de producție capitaliste, cu formarea clasei muncitoare și afirmarea ei ca forță socială și politică pe arena națională, proletariatului i-a revenit misiunea istorică de a duce mai departe năzuințele înaintașilor, de a înfăptui, în alianță cu țărănimea, idealurile de progres ale întregului popor. Putem spune acum că minunata noastră clasă muncitoare și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de conducător al întregii națiuni pe calea progresului, libertății, socialismului și comunismului.

Doresc, de asemenea, să evoc rolul important jucat de intelectualitatea patriei noastre, de celelalte forțe sociale înaintate care, în momente grele, s-au aflat alături de popor, au participat activ la luptele revoluționare sociale și naționale. Putem spune că intelectualitatea noastră a făcut totul pentru ca poporul român să aibă acces liber la cuceririle științei și culturii înaintate, iar astăzi, în condițiile socialismului, ea joacă un rol tot mai important în afirmarea revoluției tehnico-științifice în patria noastră.

Iată de ce putem spune acum, la cea de-a 130-a sărbătorire a revoluției din 1848, că însăși desfășurarea revoluției burghezo-democratice, luptele ulterioare de eliberare națională și socială, luptele de clasă care au determinat marile schimbări revoluționare din România sînt rezultatul participării unite a maselor populare, a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, exprimînd rolul hotărîtor pe care poporul l-a jucat în făurirea propriei sale istorii, confirmînd justetea tezei materialismului dialectic că adevăratul făuritor al istoriei este poporul și numai poporul.“

În condițiile în care imperiile feudale înconjurătoare se contrapuneau în fel și chip înfăptuirii aspirațiilor românilor spre neatîrnare și unire, iar în planul economic-social erau susținătorii rînduielilor feudale, scopul primordial al revoluției a fost cel de eliberare națională. Viziunea Daco-României nu a dispărut nici un moment din planurile revoluționarilor.

Principiul dezvoltării libere a națiunilor ca o necesitate obiectivă pentru asigurarea progresului și afirmarea individualității ei, străbate ca un fir roșu călăuzitor în întreaga operă a revoluționarilor români. „Nu poate fi fericire fără libertate, nu poate fi libertate fără putere — spunea Nicolae Bălcescu — și noi românii nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toții într-unul și același corp politic. Uniunea națională dar e singurul principiu de viață, singurul principiu de mîntuire pentru noi“. Și mai direct : „Libertatea dinlăuntru e peste putință a dobîndi fără libertatea din afară, libertatea de supt domnirea streină“. Aceeași corelație va fi surprinsă de Alecu Russo : „Slobozenia — observa el — e îndoită : cea dinlăuntru și cea din afară... ele sînt surori, una fără alta nu pot trăi“.

6 C. A. Rosetti, în aprilie 1849, sperînd că, în scurt timp, forțele invadatoare străine vor fi alungate de pe pămîntul țării, exclamă : „Vom pro-

clama Republica română independentă și socială". Subliniind strînsa corelare dintre necesitatea cuceririi independenței și libertății poporului și necesitatea înlăturării unor profunde transformări revoluționare în interior, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază : „Trăsătura caracteristică comună a revoluției în toate țările române a fost, pe de o parte, lupta pentru lichidarea relațiilor feudale și realizarea unor reforme economice și social-politice de natură să dea cîmp liber dezvoltării forțelor de producție și să ridice țara la nivelul de organizare al țărilor avansate din Europa, iar pe de altă parte, revendicarea cerinței vitale a constituirii statului național unitar, condiție a înseși emancipării națiunii române, a mersului înainte al societății românești pe calea progresului și civilizației“.

Pe de altă parte, doctrinarii revoluției române au argumentat realitatea că unirea și neatinerea nu pot avea suport fără soluționarea problemei economice-sociale nodale, cea agrar-țărănească. „Boierii — arată Nicolae Bălcescu — care, veacuri în șir, au spoliat țărănimea, ar trebui să fie obligați, în numele «apărării și fericirii patriei», să consimtă la schimbarea condiției de viață a lumii satelor“. Reluînd ideea în studiul : Despre împrumutarea țăranilor, el declara categoric : „pentru a avea o patrie, spre a o putea apăra naționalitatea noastră, este de neapărată trebuință a face pe țăran proprietar. Fără aceasta nu e viitor, nu e naționalitate“. Problema servajului — notează și A. G. Golescu — „este cea dintîi, chiar le și rezumă pe toate, pentru că ea singură asigură viitorul politic al țării și pentru că, fără ea, toate celelalte eșuează de la sine“.

Analiza programelor revoluției de pe ambele versante ale Carpaților evidențiază și în domeniul economic-social caracterul lor unitar, revendicările în acest plan fiind identice în substanța lor : desființarea iobăgiei sau șerbiei, împrumutarea țăranilor, desființarea dijmelor sau a altor obligații ale țăranilor față de stăpînii de pămînt, ștergerea privilegiilor și a rangurilor feudale (nobiliare și boierești) și purtarea sarcinilor publice deopotrivă de toți locuitorii după starea economică. Subliniind acest aspect al revoluției române de la 1848 tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Programul prevedea desființarea privilegiilor de clasă ale boierimii, emanciparea clăcașilor și împrumutarea lor, egalitatea în fața legii, drepturi politice pentru toți cetățenii, inclusiv pentru locuitorii de alte naționalități. În program se cerea constituirea unei adunări obștești în care să fie reprezentate toate stările sociale și care să aleagă domnitorul țării pe termen de cinci ani, crearea unei gărzi naționale care să apere cuceririle revoluției. O adunare constituantă trebuia să alcătuiască și să voteze constituția țării. La loc de frunte în program se aflau înscrise, de asemenea, eliberarea națională a poporului, cucerirea independenței administrative și legislative a țării, neamestecul străin în treburile interne“.

Cu deosebită forță este reflectat în scrierile tovarășului Nicolae Ceaușescu caracterul unitar al revoluției române de la 1848. Documentele programatice adoptate la București, Iași, Blaj, Izlaz, Lugoj, Cernăuți, opere colective ale revoluționarilor români — amplu analizate în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu — pun în lumină că țările române aveau aceleași năzuințe, aceleași aspirații liberatoare, în cadrul cărora țelul primordial era făurirea unui stat unitar, independent și democratic.

„Plămădită în condiții asemănătoare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești. Faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste trei provincii erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituților feudale

și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiasi popor, în pofida hotarelor despărțitoare, artificiale și vremelnice“.

Un principiu profund democratic subliniat în scrierile tovarășului Nicolae Ceaușescu, cel al egalității depline între țări și popoare, indiferent de mărimea lor — exprimat cu claritate de revoluționarii de la 1848 — este de o stringentă actualitate și însemnătate. O conlucrare fertilă este posibilă pe plan internațional numai în condițiile când este respectată egalitatea dintre popoare, dintre națiuni, când legile moralei și echității devin legi supreme în relațiile dintre state. În acest cadru, tovarășul Nicolae Ceaușescu releva că tocmai datorită ridicării hotărâte a românilor la luptă împotriva cotropitorilor și asupritorilor, țările românești nu au putut fi supuse prin forță, că ele și-au păstrat în întregime autonomia statală. Este un înalt model de analiză pentru istorici sublinierea de către secretarul general al partidului a semnificației vechilor tratate, a statutului de autonomie a țărilor românești. Acest statut — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran“. Aceasta a făcut ca țările române să poată duce cu succes lupta împotriva agresorilor și, în același timp, să ofere posibilitatea unor reprezentanți înaintați ai popoarelor vecine, subjugate de Imperiul otoman, să se refugieze pe teritoriul românesc și să organizeze lupta de eliberare, pentru afirmarea acestor popoare ca entități naționale distincte. În strînsă corelare cu această situație se desemnează obiectivul statornicirii independenței absolute, promovat constant de poporul român, alături de acela al unității naționale, ca o necesitate imperioasă pe drumul propășirii patriei.

Ca și în alte momente ale istoriei, în timpul revoluției de la 1848 s-a ridicat la luptă, împreună cu poporul român, și populația asuprită din rîndurile naționalităților conlocuitoare. În Transilvania, la luptele împotriva forțelor militare habsburgice au participat și revoluționari maghiari, secui, sași.

Realitatea istorică din Ardeal, relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu în recenta cuvîntare din Capitală, unde de multe secole locuiesc împreună români, maghiari, germani și alte naționalități, pune la ordinea zilei și necesitatea realizării deplinei egalități în drepturi între toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate.

Înțelegînd bine că înfăptuirea năzuințelor de libertate și dreptate socială, de unitate națională nu se putea realiza decît prin lupta comună a tuturor maselor populare, fără deosebire de naționalitate, fruntașii revoluției din 1848 — atît români, cît și maghiari și germani — s-au pronunțat pentru întărirea solidarității și unității lor în înfăptuirea idealurilor revoluției.

Nicolae Bălcescu, subliniind necesitatea unității naționale a românilor, arăta, totodată, importanța deosebită a colaborării între români și

același despotism ne copleșește pe toți românii împreună cu ungurii și toate popoarele Europei. Astăzi este învederat pentru tot românul cu minte și inimă că libertatea naționalităților nu poate veni de la curțile împărătești și din mila împilatorilor și a despoților, ci numai dintr-o uni-re strînsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu popoarele împilate". La rîndul său, revoluționarul român din Ardeal Avram Iancu se pronunța pentru întărirea solidarității românilor și maghiarilor, spunînd : „Firea ne-a așezat într-o patrie ca împreună să asudăm cultivînd-o, împreună să gustăm dulceața fructelor ei“.

În jurămîntul participanților la adunarea națională de la Blaj se arăta : „Ca român, voi susține totdeauna națiunea noastră română pe calea dreaptă și legiuită și o voi apăra cu toate puterile în contra oricărui atac și asupririi ; nu voi lucra niciodată în contra drepturilor și intereselor națiunii române, ci voi ține și voi apăra legea și limba noastră română, precum și libertatea, egalitatea și frățietatea ; pe aceste principii voi respecta toate naționalitățile ardelen, poftind egala respectare de la dînsele ; nu voi încerca să asupresc pe nimenea“.

În cuvinte pline de semnificație, cărturarul ardelean Simion Bărnuțiu spunea că națiunea română „dă de știre națiunilor conlocuitoare că voind a se constitui și organiza pe temei național, n-are cuget dușman în contra altor națiuni, ci cunoaște același drept pentru toate, voiește a-l respecta cu sinceritate, cerînd respect împrumutat după dreptate“. De asemenea în Proclamația redactată de Aron Pumnul se declara : „Spuneți ungurilor, secuilor și sașilor că noi îi iubim ca pe frații noștri, cu care locuim într-o țară. Spuneți-le cu cuvîntul și le arătați cu fapte că noi îi iubim ; însă e drept ca și ei să ne iubească și să corespundă iubirii noastre ce o avem către ei. Spuneți-le să urmeze și dînsele aceste principii care cheamă pe toți fiii țării să ne îmbrățișăm și să ne sărutăm frățește strigînd : Trăiască frățietatea ! Aceasta e frățietatea cea adevărată pe care e întemeiată fericirea țării“.

În același spirit s-au pronunțat și mulți revoluționari maghiari de seamă, înțelegînd că realizarea aspirațiilor de libertate și dreptate socială presupune o strînsă colaborare și unitate între români și maghiari. Astfel, revoluționarul Simonffi spunea : „Românii și maghiarii au neapărată trebuință de cea mai strînsă frăție. Numai astfel își vor asigura existența. Prin urmare, cine provoacă ură și produce vărsare de sînge între aceste două națiuni surori este trădător al propriei națiuni“. Iar cunoscutul militant Kossuth Lajos declara în toamna anului 1848 în parlamentul revoluționar maghiar : „În unirea maghiarului cu românul și a românului cu maghiarul stă viitorul fericit al amîndurora, iar dacă unul dintre ei s-ar lăsa amăgit de ideea asupririi celuilalt, ar însemna să se folosească de o armă periculoasă pentru el însuși“.

Subliniind tocmai această particularitate a revoluției române de la 1848, tovarășul Nicolae Ceaușescu concluziona : „Cei mai înaintați revoluționari de la 1848 au militat pentru întărirea prieteniei și frăției poporului român cu naționalitățile conlocuitoare, pentru unirea eforturilor tuturor locuitorilor acestor meleaguri, de orice naționalitate, în lupta pentru scuturarea jugului asupririi sociale și naționale“.

Trăgînd concluzii din experiența istorică a revoluției de la 1848, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază : „Din păcate, mințile luminate, clarvăzătoare ale revoluționarilor români și maghiari nu au putut determina unirea la timp a forțelor revoluționare în luptă, ceea ce a constituit, dealtfel, una din cauzele înfrîngerii revoluției de la 1848 în Ardeal.

Datorită lipsei de unitate și fermitate a conducătorilor revoluției, precum și neînfăptuirii la timp a cerințelor maselor largi populare, care constituiau forța principală a revoluției, marea mișcare socială de la 1848 a fost înfrîntă în toate cele trei țări române. Înăbușirea revoluției a fost, totodată, rezultatul direct al intervenției militare a imperiilor absolutiste — țarist, otoman și habsburgic — care, în fața valului revoluționar, și-au dat mîna, sprijinind forțele reacționare din cele trei principate românești și reprimînd cu forța armelor revoluția burghezo-democratică.“

Cursul desfășurării evenimentelor revoluționare de la 1848 din cele trei țări românești a pus în evidență o serie de concluzii și învățăminte deosebit de prețioase pentru lupta ulterioară a poporului nostru, învățăminte magistral sintetizate în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, concluzii profund actuale pentru popoarele care luptă în prezent pentru înfăptuirea programelor lor revoluționare.

Un învățămînt, s-ar putea spune cu caracter mai universal, este acela că forțele reacționare interne fac totul și se unesc cu tot ce este mai retrograd pentru a împiedica progresul societății. Ca să-și salveze privilegiile și dominația de clasă, ele sînt în stare să trădeze poporul, recurgînd la sprijin străin pentru înăbușirea luptei închinată libertății, progresului social, independenței naționale a poporului.

Un alt învățămînt, de asemenea de mare importanță, este acela că ridicarea la luptă a forțelor revoluționare, progresiste, impune un program clar, care să-și propună satisfacerea nevoilor și cerințelor maselor largi populare, care sînt forța principală a oricărei revoluții, a progresului social în întreaga lume.

Evenimentele de acum 130 de ani au demonstrat că pentru triumful revoluției este nevoie de unitate, că este nevoie de o organizare fermă, de un conducător politic încercat care să știe să unească și să conducă masele populare în luptă, este nevoie de crearea și întărirea forțelor armate proprii, care să asigure apărarea revoluției, a cuceririlor ei și a independenței naționale.

Revoluția românilor de la 1848 a continuat să-și exprime forța creatoare un veac întreg.

Dobîndirea neatîrnării depline a României a reprezentat un pas înainte și o premisă importantă a desăvîrșirii unirii național-statale, care se va înfăptui patru decenii mai tîrziu, în 1918. În împrejurările în care marile puteri imperialiste, aflate în două tabere opuse, aprinseseră în 1914, flăcările pustiitoare ale primului război mondial, poporul român, străin de orice intenție și scopuri acaparatoare și anexioniste, a purtat, în anii 1916—1918, un război just pentru apărarea pămîntului țării invadat de cotropitorii străini, pentru realizarea aspirațiilor sale profunde, de veacuri, spre desăvîrșirea unirii sale într-un singur corp politic. Uriașele

10 manifestații și demonstrații organizate în tot cursul războiului, miile de

voluntari înrolați în lupta pentru cauza națională, susținerea în forme de masă a ostirii luptătoare sînt dovada vie a vrerii de unire a întregii națiuni.

În complexul proces istoric de la sfîrșitul anului 1917 și din anul 1918, cînd s-au prăbușit imperiile absolutiste țarist și habsburgic, lupta românilor pentru reîntregirea națională a triumfat prin hotărîrile plebiscitare ale maselor de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, hotărîri care au pecețuit reunirea cu țara a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei, marcînd încheierea procesului de făurire a statului național unitar. Actul revoluționar al reîntregirii naționale este opera muncitorimii, țărănimii, cărturarilor, a întregului popor. El poartă pecetea acțiunii, voinței și adevărului ferme a mișcării socialiste din România, care, de la începuturile sale, a fost forța cea mai dinamică și promotoarea de pe cele mai înaintate poziții a unității și independenței.

Prin idealurile care le-au fundamentat, prin înfăptuirea lor de către mase, care le-au conferit sensul dezideratelor lor, momentele 1859, 1877, 1918 ni se înfățișează ca materializare, într-o strînsă continuitate, a programului revoluției de la 1848 în domeniul național. Sînt cunoscute luptele sociale și naționale — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — desfășurate de poporul nostru, după 1848, atît victoriile cît și înfrîngerile pe care le-a suferit. Ceea ce a caracterizat întreaga perioadă de după 1848 a fost mersul ascendent al poporului nostru, întărirea forțelor progresiste, revoluționare care au luat un nou avînt odată cu dezvoltarea clasei muncitoare, cu înființarea în 1893 a partidului politic al clasei muncitoare, care a ridicat pe o treaptă superioară întreaga luptă de clasă pentru progres social și libertate națională a întregului popor.

Sub conducerea comuniștilor, poporul român a cucerit victoria în lupta împotriva vechilor rînduieli bazate pe exploatare și asuprire, a edificat o societate nouă — societatea socialistă —, întemeiată pe dreptate și echitate socială, în care poporul este pe deplin stăpîn pe bogățiile țării și pe destinul său și își făurește în mod conștient propriul viitor, propria istorie. Aspirațiile revoluției de acum 130 de ani — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „nu numai că au fost îndeplinite, dar comuniștii, forțele revoluționare, poporul le-a ridicat pe o treaptă mult mai înaltă“.

Aniversarea revoluției române de la 1848 în acest an evidențiază și mai mult legătura sa cu prezentul nostru socialist, cu marile înfăptuiri ale poporului român, cu naționalizarea principalelor mijloace de producție — act cu profunde semnificații în trecerea la făurirea societății socialiste în România.

În cele trei decenii care au trecut de la naționalizare, forțele de producție au cunoscut o dezvoltare impetuoasă. România — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a transformat, dintr-o țară agrară slab dezvoltată, într-un stat industrial-agrar, cu o industrie și o agricultură moderne. Producția industrială este astăzi de 38 de ori mai mare decît în anii din preajma celui de-al doilea război mondial, iar producția agricolă a crescut de aproape 3 ori. Această dezvoltare se reflectă în creșterea bogăției naționale, a venitului național, care este de 12 ori mai mare decît în 1950, au cunoscut un puternic progres învățămîntul, știința, cultura și

arta. S-au produs puternice transformări sociale, a crescut numărul clasei muncitoare, s-a ridicat gradul de civilizație și cunoaștere ale întregului nostru popor.

Ca urmare a avântului forțelor de producție, a crescut continuu nivelul de trai material și spiritual al maselor largi populare. Veniturile din retribuție ale personalului muncitor au sporit din 1950 pînă în 1977 de mai bine de 15 ori, iar pînă în 1980 vor crește de circa 21 de ori. Veniturile obținute de populație din fondurile sociale s-au majorat în această perioadă de circa 18 ori, urmînd ca în 1980 creșterea să fie de peste 23 de ori. Cheltuielile pentru învățămînt au sporit de aproape 15 ori, pentru sănătate de aproape 18 ori, iar pentru pensii de peste 35 de ori. În mod corespunzător, valoarea desfacerii de mărfuri prin comerț a sporit de circa 14 ori. La toate acestea trebuie adăugată ampla acțiune de construcție de locuințe, spitale, școli, creșe, cămine și alte așezăminte culturale. Realitatea ilustrează convingător că țelul suprem al politicii partidului și statului nostru este ridicarea bunăstării poporului, îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă și de trai ale tuturor oamenilor muncii — aceasta constituind esența construcției socialismului și comunismului.

„Este adevărat, evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu, că toate aceste minunate realizări nu au venit de la sine — cum se spune, nu au căzut din cer. Ele au cerut eforturi susținute din partea întregului nostru popor. Au trebuit învinse multe lipsuri, multe greutăți, multe greșeli, au trebuit îndurate multe privațiuni ; dar eforturile făcute de poporul nostru au dat roade, România devenind un stat puternic, înfloritor“.

Patria noastră socialistă, comparativ cu România dinainte de război, este de aproape 40 de ori mai bogată din punct de vedere industrial, întregul nostru popor duce astăzi o viață demnă, liberă, își construiește în mod conștient propriul viitor socialist și comunist, acționînd, totodată, pentru asigurarea independenței și libertății, pentru pace și prietenie cu toate popoarele lumii.

Pe baza faptelor, a realizărilor obținute, se poate afirma cu deplin temei că politica Partidului Comunist Român de industrializare socialistă, de dezvoltare a agriculturii, științei, culturii, învățămîntului s-a dovedit pe deplin justă. Viața demonstrează că în edificarea noii orînduiri sociale partidul nostru comunist știe să aplice în mod creator adevărurile generale și legitățile revoluționare la condițiile concrete din România, călăuzindu-se neabătut, în întreaga sa activitate, de concepția materialismului dialectic și istoric, de socialismul științific, asigurînd înălțarea continuă a patriei pe noi trepte de progres și civilizație.

În procesul edificării socialismului P.C.R. a acționat cu hotărîre pentru perfecționarea organizării sociale, a planificării și conducerii societății. Pornind de la rolul de forță politică conducătoare al partidului în societate, de la necesitatea întăririi statului ca organizator și conducător al întregii activități economice și sociale, reliefează secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, „am acționat și acționăm cu toată fermitatea pentru perfecționarea și lărgirea continuă a democrației socialiste, creînd formele organizatorice necesare participării active a maselor

populare la conducerea tuturor sectoarelor de activitate". Partidul nostru pornește de la concepția că adevăratul creator al istoriei este poporul, că edificarea socialismului și comunismului nu se poate realiza cu succes decât în condițiile în care clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întregul popor participă activ la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a statului, la conducerea societății, la făurirea conștiinței a propriului său destin liber, comunist.

Unul din marile țeluri ale revoluției române de la 1848, egalitatea în drepturi a tuturor naționalităților, a fost înfăptuit în zilele noastre. După cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, una din marile realizări ale politicii partidului nostru o constituie rezolvarea revoluționară a problemei naționale, asigurarea deplinei egalități în drepturi pentru toți cetățenii patriei, de orice naționalitate.

Într-adevăr, visurile revoluționarilor din 1848, visurile luptătorilor comuniști s-au putut înfăptui numai odată cu înlăturarea claselor exploatatoare și asumarea conducerii de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, intelectualitatea și celelalte categorii sociale, în condițiile când poporul a devenit stăpîn pe soarta sa.

Partidul și statul nostru asigură condițiile materiale și spirituale pentru înfăptuirea în viață a drepturilor egale ale tuturor cetățenilor. Dezvoltarea și amplasarea forțelor de producție pe întreg teritoriul țării creează condiții de muncă și retribuție egale pentru toți oamenii muncii. Hotărârile Congresului al XI-lea, care prevăd ca pînă în 1980 să se realizeze în toate județele o producție industrială de cel puțin 10 miliarde lei, constituie o dovadă elocventă a asigurării acestor condiții materiale. În același timp, odată cu dezvoltarea generală a învățămîntului, științei și culturii, s-au asigurat învățămîntul în limba fiecărei naționalități, desfășurarea activității cultural-artistice, de presă și a creației literare în limba proprie. Toate acestea constituie realizări de seamă ale politicii partidului și statului nostru în problema națională, care s-au pronunțat întotdeauna pentru deplina egalitate în drepturi între toți oamenii muncii, între toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate.

„Noi am pornit și pornim de la faptul — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — că îndelungata conviețuire în diferite zone ale țării, a românilor, maghiarilor, germanilor, sîrbilor și altor naționalități este un rezultat al dezvoltării istorice, al vecinătății cu diferite popoare și națiuni, că tot ceea ce s-a realizat pe aceste meleaguri este rodul luptei și muncii comune, că numai într-o deplină unitate vom asigura victoria comunismului în România“.

Ținînd seama de această realitate, precum și de învățămintele istoriei, în România se face totul pentru a asigura manifestarea plenară a fiecărei naționalități, a fiecărui cetățean al patriei, în spiritul umanismului revoluționar, ce caracterizează societatea noastră socialistă.

Nu trebuie să uităm însă nici un moment că întotdeauna clasele exploatatoare dominante, fără deosebire de naționalitate, forțele reacționare străine au încercat să învrăjbească oamenii muncii de diferite naționalități pentru a-i putea asupri și domina mai ușor. Istoria revoluționară înscrie nenumărate lupte comune duse de oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități împotriva asupritorilor, pentru

dreptate națională și socială. Uriasele realizări pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate sînt rodul muncii unite a tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate. De aceea trebuie să păzim ca pe ochii din cap frăția și unitatea tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, în lupta pentru socialism și comunism în România.

În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu ideile marilor revoluționari români, maghiari, germani, privind importanța luptei unite a tuturor împotriva politicii de dezbinare a marilor imperii capătă noi valențe, se evidențiază ca judecăți de valoare istorică pentru prezentul nostru socialist. „Este necesar să respingem cu fermitate orice manifestare de șovinism și naționalism — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la adunarea din Capitală cu ocazia sărbătoririi a 130 de ani de la revoluția de la 1848 și a 30 de ani de la actul istoric al naționalizării — toate încercările cercurilor reacționare străine de a denigra politica națională a partidului și statului nostru, construcția socialismului în România.

Să avem permanent în vedere că asigurînd condiții ca fiecare să poată învăța și desfășura orice activitate în limba proprie, este necesar, în același timp, să vorbim cu toții aceeași limbă a muncii și luptei comune, limba revoluționară a materialismului dialectic și istoric, a socialismului științific, să facem totul pentru înălțarea pe noi culmi a patriei noastre — România socialistă.

Existența unei naționalități române în țările vecine, ca și existența naționalităților maghiară, germană, sîrbă și altele în țara noastră cere să acționăm pentru întărirea continuă a colaborării dintre popoarele și țările noastre. Aș dori să mă refer, în acest context, la dezvoltarea continuă a colaborării și prieteniei dintre România și Ungaria. Existența unei naționalități române în Ungaria și a unei naționalități maghiare în România trebuie să contribuie la cimentarea și mai puternică a prieteniei și frăției dintre cele două popoare vecine. Îndemnurile lansate încă de revoluționarii de la 1848, iar apoi de comuniști, trebuie să fie transformate în realitate de către partidele noastre comuniste, care au obligația, în fața popoarelor lor, a cauzei socialismului și comunismului, să facă totul pentru întărirea prieteniei și colaborării celor două popoare, mergînd în strînsă solidaritate, împreună cu celelalte state socialiste, pe calea victoriei socialismului și comunismului.

În același timp doresc să subliniez faptul că problemele naționalității române din Ungaria, Iugoslavia și alte țări nu se rezolvă la București, ci la Budapesta, la Belgrad și în celelalte capitale ale țărilor respective. De asemenea, problema naționalităților maghiară, germană, sîrbă și altele din România nu se rezolvă la Budapesta, la Berlin sau Bonn, la Belgrad sau în altă parte, ci aici, la București, de către partidul nostru. Declar cu acest prilej că, în ce ne privește, nu vom folosi niciodată existența de naționalități române pe teritoriul diferitelor țări pentru a ne amesteca în treburile altor state. Totodată, vreau să afirm cu toată fermitatea că nu vom admite nimănui să folosească problema naționalităților pentru a se amesteca în vreun fel în treburile interne ale României. Soluționarea tuturor

problemelor care privesc viața și munca cetățenilor din România, indiferent de naționalitate, privește numai partidul și statul nostru, poporul nostru — și ele sînt și vor fi soluționate și în viitor în spiritul politicii noastre generale de asigurare a condițiilor pentru manifestarea liberă a personalității umane, pentru ridicarea continuă a bunăstării și fericirii întregului nostru popor.

Evocînd revoluția de la 1848 și actul revoluționar al naționalizării mijloacelor de producție din 1948, luptele duse pentru transformarea revoluționară a societății și marile realizări obținute în edificarea socialismului în patria noastră, avem datoria să facem totul pentru a asigura împlinirea neabătută a Programului elaborat de Congresul al XI-lea, pentru triumful societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România“.

Prin întreaga gândire științifică revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin indicațiile teoretice și metodologice de excepțională însemnătate, prin înaltul exemplu pe care îl oferă în prospectarea istoriei și în descifrarea experienței și mesajului acesteia, expunerea la grandioasa adunare populară din Capitală pentru aniversarea a 130 de ani de la revoluția de la 1848 și a 30 ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție fiind un exemplu grăitor, cu profunde semnificații, istoriografia noastră beneficiază de un teren sigur și luminat pentru a aborda în modul cel mai fructuos obiectivele care îi stau în față, pentru a-și materializa eforturile în lucrări de sinteză și monumentalitate.

„În perioada dominației străine în România au fost luate poporului român — sub diferite forme — valori de aproape 14 000 tone aur“¹.

NICOLAE CEAUȘESCU

Românii în vîltoarea vitregiilor istoriei

MIRCEA MUȘAT

Poporul român, unul dintre cele mai vechi popoare europene, care în urmă cu 2 050 de ani și-a făurit statul centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista s-a dezvoltat unitar în spațiul carpato-danubiano-pontic, în străbuna vatră a Daciei unde a locuit neîntrerupt, a făurit și permanentizat pe aceste meleaguri o înfloritoare și originală cultură materială și spirituală afirmîndu-se prin forța și superioritatea felului său de viață și de gîndire.

Din cele mai vechi timpuri poporul român a trebuit să ducă lupte îndîrjite și necurmte pentru a-și păstra ființa, graiul și glia strămoșească, pentru a-și asigura continuitatea pe teritoriul unde s-a născut, în ciuda vicisitudinilor istoriei. El a avut de înfruntat, timp de aproape un mileniu, valurile succesive ale populațiilor migratoare care, de regulă, erau purtătoare ale unei civilizații inferioare. Prezența acestora și războaiele pustiitoare pe care le-au purtat pe teritoriul patriei noastre au avut, ca și războaiele purtate, în secolele anterioare, cu perșii, macedonenii sau cu Imperiul roman, urmări tragice pentru poporul nostru. Este greu să se estimeze valoarea bunurilor materiale, a distrugerilor și jafurilor pe care aceștia le-au provocat înaintașilor noștri în decurs de un mileniu și jumătate pînă în pragul orînduirii feudale.

Începînd din secolul al XIV-lea valorile luate poporului român de puterile străine pot fi, în parte, urmărite pe bază documentară. Astfel, în perioada de la încheierea primului tratat între Muntenia și Imperiul otoman și pînă la 1877, analiza evoluției *tributului* pune cu pregnanță în evidență marile cantități de aur și produse care au fost scoase din țară.

În total, tributul plătit de țările române (Muntenia, Moldova și Transilvania) Imperiul otoman s-a ridicat la suma de **1 066 305 780 lei aur**, ceea ce echivalează cu **341 021 kg aur***.

La acestea, trebuie adăugat și faptul că în 1417 străvechiul teritoriu românesc dintre Dunăre și Marea Neagră — Dobrogea — este ocupat de Imperiul otoman, ocupație care durează pînă în 1877, iar o serie de orașe importante de pe malul românesc al Dunării, ca Giurgiu, Turnu, Brăila, Chilia, Tighina, Cetatea Albă, au fost transformate de otomani în raiale și pašalicuri.

Imperiul habsburgic, ocupînd Transilvania (1687—1918), Banatul (1718—1918), Oltenia (1718—1739) și Bucovina (1775—1918), a scos din țară prin impozite, contribuții militare în bani, produse, lucrări de construcții militare peste **2 450 000 000 lei aur**, ceea ce reprezintă **857 500 kg aur**.

Numeroase bunuri materiale și obligații au fost însușite sau plătite și Imperiului țarist, în perioada 1769—1854, cînd Muntenia și Moldova au fost ocupate pe diferite perioade de armatele țariste. Obligațiile în bani și produse suportate de Moldova și Muntenia se ridică la suma de **200 000 000 lei aur**, adică **64 516 kg aur**. La aceasta se adaugă faptul că în 1812 Imperiul țarist a încorporat teritoriul românesc al Moldovei dintre Prut și Nistru, pe care l-a denumit Basarabia.

Mari distrugerii de valori materiale au produs poporului român nenumăratele războaie izbucnite între marile imperii. Țara noastră fiind așezată într-o zonă unde se ciocneau interesele rapace ale imperiilor otoman, țarist și habsburgic, a fost nevoită în decursul veacurilor să suporte desfășurarea unor mari bătălii în interiorul hotarelor țării sau să asigure întreținerea trupelor unuia sau altuia dintre imperiile care se confruntau și care ocupau fără condiții țările române. În această situație, au suportat obligații în bani și produse, au suferit jafuri, incendieri de orașe — pagube ce nu pot fi calculate.

În ciuda tuturor acestor vitregii ale istoriei, poporul român și-a păstrat ființa națională și autonomia de stat. Prin jertfele materiale și umane ale românilor, expansiunea imperiilor vecine spre centrul Europei a fost întîrziată cu cîteva secole, fapt ce a permis statelor din această parte a Europei să-și dezvolte în liniște instituțiile de stat, să facă pași importanți pe calea progresului. Învîgînd greutăți de tot felul, poporul român, păstrîndu-și continuu organizarea statală, a reușit, prin lupta necurmată a marilor comandanți de țară și de oști din evul mediu, să-și afirme individualitatea și să intre în epoca modernă ca unul din statele europene angajate plenar pe calea civilizației și progresului.

Dar nici în această epocă istorică, după ce a reușit să pună temeliiile statului modern în 1859 prin Unirea Principatelor și să-și cucerească independența absolută prin grele jertfe materiale și umane în 1877, poporul român nu a fost scutit de vitregiile istoriei.

* Transformarea unităților monetare în lei aur s-a efectuat luîndu-se ca bază următoarele echivalențe medii : 1 galben = 10 lei aur ; 1 ban roșu de țară = 1 ducat ; 1 ducat = 10 lei aur ; 1 florin = 10 lei aur ; 1 aspru = 1 leu aur. Transformarea în aur s-a realizat avînd ca bază 1 leu aur = 0,3225 grame.

România a suferit din plin dezaastrele celor două războaie mondiale, efectele negative ale crizei economice din anii 1929—1933 și, în general, de pe urma exploatării capitalului străin, infiltrat din plin în economia țării încă de la începutul secolului al XX-lea. Datele existente nu reflectă decât în parte aspectele transferului și distrugerilor de valori suferite de România în decursul a numai trei decenii. Ele se referă la unele daune provocate de inamic pe teritoriul României în cursul primului război mondial, la comisioane, la datoria de război a României față de marile puteri în timpul și după primul război mondial, profiturile realizate în România de capitalul străin în perioada 1922—1928 și transferate peste hotare, pierderile cauzate prin exploatarea economică a României de către Germania hitleristă în perioada 1940—1944. În total, sumele de mai sus reprezintă **336 300 000 000 lei aur**, ceea ce echivalează cu **12 564 217 kg aur**. La aceasta poate fi adăugată cea reprezentând valoarea tezaurului României evacuat în Rusia țaristă în timpul primului război mondial, incorporarea la U.R.S.S. a Basarabiei și Nordului Bucovinei, jaful regimului horthyst în partea răpită prin Dictatul de la Viena în anii 1940—1944, efortul material și uman făcut de România în susținerea frontului antihitlerist, ca și obligațiile materiale impuse României după cel de-al doilea război mondial prin Convenția de Armistițiu și Tratatul de pace.

Pentru a întregi, în parte, imaginea valorilor luate poporului român de puterile străine, redăm patru tabele care sintetizează evoluția creșterii sumelor de bani și celorlalte valori materiale însușite de puterile străine, referitoare la Imperiul otoman, Imperiul habsburgic, Imperiul țarist, ca și unele date privind daunele de război și profiturile obținute de capitalul străin în anii 1916—1944, împreună cu un centralizator general. În final am anexat lista documentelor care au stat la baza întocmirii prezentului studiu *.

Sinteza nr. 1

OBLIGAȚIILE ȚĂRILOR ROMÂNE FAȚĂ DE POARTA OTOMANĂ

I. MUNTENIA. De la primul tratat încheiat de Mircea cel Bătrîn cu Poarta pînă în 1858.

A fost cea dintîi dintre țările române care a fost nevoită să plătească tribut Imperiului otoman. Primul tribut a fost plătit în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, constînd în 3 000 bani roșii de țară, sau 3 000 ducați, sau **30 000 lei aur**.

În perioada 1415—1459 s-a plătit suma de 135 000 ducați, ceea ce reprezintă **1 350 000 lei aur**.

Din anul 1460 pînă în 1471 tributul a crescut la 10 000 galbeni anual, ceea ce reprezenta 110 000 galbeni, respectiv **1 100 000 lei aur**.

Între 1472—1512 tributul s-a plătit anual 14 000 florini, totalizînd 560 000 florini sau **5 600 000 lei aur**.

* În elaborarea materialului documentar și-au adus contribuția specialiști de la Academia de științe sociale și politice, Arhivele Statului, Universitatea București și Banca Națională a R.S.R.

După această dată, timp de 67 de ani (1513—1580) s-au plătit anual 700 000 aspri, totalizînd **46 000 000 aspri**, aproximativ tot atîția lei aur.

Între 1581—1590 tributul anual a crescut la 650 000 galbeni, însumînd aproximativ **58 500 000 lei aur**, iar între 1591—1594 a scăzut la 155 000 galbeni anual, respectiv **6 200 000 lei aur**.

După domnia lui Mihai Viteazul, în perioada 1601—1693, s-au plătit anual 100 000 galbeni, totalizînd 9 200 000 galbeni sau **92 000 000 lei aur**.

După condica vistieriei lui Constantin Brîncoveanu rezultă că între anii 1694—1703 s-a plătit suma totală de 2 187 140 galbeni, ceea ce reprezintă **21 871 400 lei aur**.

Între 1704—1773 tributul și alte obligații s-au ridicat anual la suma de 2 600 000 lei aur, ceea ce reprezintă pe întreaga perioadă **179 400 000 lei aur**.

După anul 1774 pînă la 1828 s-au plătit anual cca 2 000 000 lei, la care se adaugă 13 000 000 plătite în plus în 1821 și 2 702 649 lei cheltuieli pricinuite de ocupația otomană din 1821—1822. Totalul pe întreaga perioadă se ridică la suma de **123 762 649 lei aur**.

Între 1835—1858 s-au plătit anual cîte 2 000 000 piaștri, plus 736 904 lei și încă 4 949 919 lei, ocupația otomană dintre anii 1848—1849 și 1854 totalizînd **128 353 487 lei aur**.

În perioada de la primul tratat încheiat de Mircea cel Bătrîn cu Poarta otomană și pînă în 1858, Muntenia a plătit numai sub formă de tribut Porții otomane, după documentele de care dispunem, o sumă ce se ridică la **664 167 536 lei aur**.

Această sumă transformată în cantitate de aur la raportul 1 leu aur = 0,3225 grame înseamnă **214 194 kg aur**.

II. MOLDOVA. 1456—1858

Începe să plătească tribut mai tîrziu decît Muntenia. Din 1456 pînă în 1464 a plătit anual 2 000 ducați, ceea ce reprezintă pe întreaga perioadă : 18 000 ducați sau **180 000 lei aur**.

Din 1465 pînă în 1474 tributul a crescut la 3 000 ducați anual, plătind în total 30 000 ducați, respectiv **300 000 lei aur**.

Între anii 1479—1502 tributul s-a dublat, ajungînd la 6 000 galbeni anual ; în total 138 000 galbeni, adică **1 380 000 lei aur**.

După această dată, pentru 24 de ani (1503—1527) tributul scade la 4 000 galbeni anual, ceea ce înseamnă **960 000 lei aur**.

După 1527 tributul urcă la 10 000 galbeni anual, pînă în 1537, pentru ca după această dată, începînd cu 1538 să crească la 30 000 galbeni anual pînă la 1568. În total, pe această perioadă s-au plătit 1 030 000 galbeni sau **10 300 000 lei aur**.

Între 1569 și 1596 tributul urcă, mai întîi la 35 000 galbeni, iar din 1573 la 40 000 galbeni anual, totalizînd **10 600 000 lei aur**.

Urmează o perioadă cînd tributul este mai mic. Între 1597—1619 se plăteau anual 30 000 galbeni, iar între 1620—1633, 37 335 galbeni anual, totalizînd **11 753 550 lei aur**.

Între 1634—1711 s-au plătit anual 70 000 galbeni tribut, plus 95 000 galbeni alte dări, ceea ce a însemnat **127 050 000 lei aur**.

După 1712 pînă în 1774 sumele plătite ca tribut și alte dări se cifrează la 1 300 000 lei anual, adică **80 000 000 lei aur** pe întreaga perioadă.

De la 1775 pînă în 1858 s-au plătit anual 1 000 000 lei mai puțin în perioada 1829—1834, cînd a fost ocupație rusească. Suma totală plătită a fost de **60 000 000 lei**, sumă în care intra 2 000 000 cheltuieli cu ocupația otomană din 1821.

În perioada 1456—1858 Moldova a plătit numai sub formă de tribut Porții otomane o sumă ce se ridică la **322 523 000 lei aur**. Această sumă transformată în cantitate de aur la raportul 1 leu aur = 0,3225 grame, înseamnă o cantitate de **104 338 kg aur**.

III. După Unirea Moldovei cu Muntenia — 1859 și formarea statului național român modern și pînă la cucerirea Independenței de stat în 1877, România a plătit Imperiului otoman suma de **44 615 000 lei aur**, ceea ce echivalează cu **14 392 kg aur**.

Total general : Moldova și Muntenia au plătit Imperiului otoman, de la primul tribut și pînă la cucerirea independenței de stat în 1877, suma de **1 031 305 780 lei aur**. Transformată în cantitate de aur la raportul 1 leu aur = 0,3225 grame, înseamnă aproximativ o cantitate de **332 675 kg aur**.

IV. TRANSILVANIA

S-a aflat sub dominația otomană numai un veac și jumătate în perioada principatului autonom 1541—1690.

Între 1541—1547 Transilvania a plătit un tribut anual de 10 000 galbeni anual, adică **12 500 000 lei aur**.

În perioada dintre 1661—1683 s-au plătit 40 000 galbeni anual, suma totală ridicîndu-se la **9 200 000 lei aur**.

În întreaga perioadă de stăpînire otomană, Transilvania a plătit ca tribut Porții otomane suma de **25 108 000 lei aur**. Transformată în cantitate de aur, la raportul de 1 leu aur = 0,3225 grame aur, rezultă **8 097 kg aur**.

Total general al tributului plătit de țările române (Muntenia, Moldova, Transilvania) Imperiului otoman, calculat după documentele de care dispunem în prezent, se ridică la suma de **1 058 305 780 lei aur**, ceea ce echivalează cu **341 021 kg aur**.

Sinteza nr. 2

OBLIGAȚII IMPUSE DE CĂTRE STĂPÎNIREA HABSBURGICĂ TRANSILVANIEI, BANATULUI, OLTENIEI ȘI BUCOVINEI, ÎNTRE ANII : 1687—1918

După o perioadă de peste un secol și jumătate, cît s-a găsit sub suzeranitatea turcească, la sfîrșitul secolului al XVII-lea *Transilvania* a intrat sub dominația Imperiului habsburgic.

Provincie periferică a imperiului, slab dezvoltată din punct de vedere economic, Transilvania a constituit una din principalele baze de aprovizionare și de încartiruire a trupelor imperiale angajate în războaiele antioto-

mane, fiind impusă de la începutul stăpînirii habsburgice cu obligații față de stat (impozite diferite) și contribuții militare în bani, produse, cărauși, lucrări la construcțiile militare și drumuri etc.

Prin tratatul de la Blaj (28.10.1687) s-a stabilit o contribuție fixă în sumă de **700 000 florini** renani anual și primirea trupelor imperiale în 12 orașe, cu obligația de a asigura întreținerea lor. Deși suma stabilită a fost în majoritatea anilor depășită, contribuția a rămas la nivelul menționat pînă în anul 1750, cînd Dieta întrunită la Cluj a votat o contribuție anuală de **500 000 florini**. După 1761 obligațiile au crescut considerabil ajungînd la suma de **800 000 de florini** anual.

În secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea valoarea impozitelor, împrumuturilor, veniturilor din proprietățile de stat au înregistrat o creștere considerabilă, depășind în 1890 suma de **18 milioane florini**.

Documentația cunoscută în prezent, incompletă pentru unii ani și inexistentă pentru alții, indică pentru perioada 1687—1899 o valoare totală a contribuției bănești a Transilvaniei la veniturile vistieriei de peste **200 milioane florini aur**, reprezentînd circa 2 miliarde lei aur.

Oltenia s-a aflat sub stăpînirea habsburgică între anii 1716—1739. Valoarea contribuțiilor bănești încasate din această provincie în perioada amintită se cifrează la **3 257 000 florini aur** (echivalînd cu 32 570 000 lei aur), la care se adaugă obligațiile în natură și sub alte forme, al căror cuantum nu poate fi stabilit.

Banatul a intrat sub dominația Imperiului habsburgic după războiul austro-turc din anii 1716—1718. Încă în 1718 contribuția anuală a Banatului a fost stabilită la 450 000 florini, nivel la care s-a menținut pînă în 1782. Pentru această perioadă de 64 de ani totalul obligațiilor bănești se ridică la peste **29 milioane florini aur**, respectiv 290 milioane lei aur.

Partea de nord a Moldovei (Bucovina) ajunsă după 1774 sub stăpînirea habsburgică a fost supusă unui regim de exploatare asemănător cu cel din celelalte provincii românești. Datele, cunoscute doar pentru anii 1862—1881, indică o valoare a impozitelor încasate în Bucovina de **12 660 000 florini aur**, respectiv 126 600 000 lei aur.

Totalizînd cifrele care rezultă din informațiile certe, dar evident incomplete, se constată că din cele 4 provincii românești, care între anii 1687—1918 s-au găsit sub dominație habsburgică, a fost încasată sub diferite forme o sumă care depășește **245 milioane de florini aur**. Avînd în vedere că raportul florin aur — leu aur este de 1 : 10, iar greutatea unui florin de 3,5 gr, rezultă că valoarea acestei sume reprezintă peste **2 450 000 lei aur**, adică **857 500 kg aur**.

★

★

★

O importantă sursă de venituri pentru rapacea vistierie imperială și austro-ungară după 1867 a constituit-o exploatarea minelor de metale prețioase, valorificarea producției acestora constituind un monopol de stat.

În prezent nu se cunosc datele centralizate ale producției de metale prețioase, ci doar unele date parțiale. Dintre acestea se detașează următoarele : *producția de aur* a minelor din Baia Sprie s-a ridicat între anii 1823—1857 la cantitatea de **13 743 kg**, iar a minelor din căpitănatel Baia Mare și Zlatna în anii 1891—1912, la **10 999 kg**, reprezentînd o producție totală de **24 742 kg aur**.

Cantitatea de argint exploatată la Baia Sprie între anii 1792—1897 a fost de **4 388 660 kg**, iar cea exploatată la căpitănatel Baia Mare și Zlatna în perioada menționată, de **51 602 kg**. Totalul producției de argint s-a cifrat la **4 440 462 kg**.

Sinteza nr. 3

OBLIGAȚII IMPUSE ȚĂRILOR ROMÂNE DE CĂTRE IMPERIUL ȚARIST

În anul 1739 Rusia, aflată în război cu Turcia, a trimis o armată în Moldova, condusă de generalul Münnich. Acesta a intrat în Iași în septembrie 1739. El impune Moldovei următoarele : „să fie credincioasă împărăției Rusiei“ ; să organizeze o armată de 20 000 oșteni (care să fie la dispoziția Rusiei) ; să asigure „an de an 3 000 de salahori pentru repararea cetăților“ ; să deie „plocon“ lui Münnich de îndată 90 de pungi de bani și 100 de pungi în fiecare an (care reprezentau **95 000 galbeni = 950 000 lei aur**).

În octombrie 1768, Imperiul otoman a declarat război Rusiei. Oștirile turcești au suferit înfrîngeri și în septembrie 1769 armatele țariste au ocupat Moldova și apoi Muntenia. Oștile otomane în retragerea lor au dat foc orașului Iași și altor localități. Moldova și Muntenia au rămas ocupate de armatele țariste din septembrie 1769 pînă în august-septembrie 1774, adică timp de 5 ani, linia frontului stabilindu-se pe Dunăre. Comandamentul rus a înființat o administrație militară rusă condusă de guvernatori militari, care, folosind cîrmuirea boierească autohtonă, avea controlul deplin asupra Moldovei și Munteniei.

*Întreținerea completă a armatelor ruse (cca 80 000 ostași) a fost asigurată de către țările române și valoarea a ceea ce s-a scos în acei ani a fost calculată la suma de **25—26 000 000 lei aur**.*

În războiul ruso-austro-turc din 1787—1792, austriecii s-au înțeles cu Rusia țaristă ca Moldova din partea dreaptă a Siretului și Hotinul să fie sub administrația Comandamentului militar austriac, iar Moldova din partea stîngă a Siretului și pînă la Nistru, sub administrația comandamen-
tului militar rus.

Un an mai târziu, la 1 noiembrie 1769, Austria a ocupat și Muntenia. Ocupația austro-rusă s-a prelungit până în august 1791 de către austrieci (care au încheiat pacea de la Siștov) și până în ianuarie 1792 de către ruși (cu pacea de la Iași).

Din actele administrației austriece rezulta că s-au strâns dări în valoare de **7 125 000 lei aur**.

Rusia țaristă nu a înființat o administrație ordonată, ci s-a mulțumit cu diferite rechiziții, cu cereri de salahori și cărături.

Războiul ruso-turc izbucnit în septembrie 1806, prin intrarea armatei ruse în țările române, s-au prelungit până în mai 1812. Timp de șase ani Moldova și Muntenia au fost ocupate de armatele țariste, iar încheierea păcii a adus cu sine încorporarea părții de răsărit a Moldovei, Basarabia, la Imperiul rus. Exploatarea țării de către ocupanți a fost deosebit de grea.

După calcule bazate pe cifrele consemnate în socotelile obștești și în rapoartele consulare rezultă că în acei șase ani de ocupație rusească, Moldova și Muntenia au plătit în bani și produse (nemaisocotind jafurile) circa **90—100 000 000 lei**.

Războiul ruso-turc izbucnit în 1828 s-a soldat cu intrarea trupelor țariste și ocuparea ambelor țări românești până în ianuarie 1834. În această perioadă de șase ani, pentru întreținerea trupelor țariste s-au cheltuit din vistieria Moldovei și Munteniei 30 000 000 lei aur.

Înăbușirea revoluției de la 1848, din țările române, ca urmare a intervenției armate străine, a fost însoțită de ocuparea lor.

După înfrângerea revoluției de la 1848 în țările române Rusia țaristă a încheiat cu Imperiul otoman *convenția de la Balta Liman (1 mai 1849)*, prin care se prevedea că o armată ruso-turcă (10 000—30 000 de oameni) va ocupa în continuare Moldova și Muntenia până la „deplina lor liniștire”. Ocupația ruso-turcă a ținut până în 1850 și a costat Muntenia **19 066 000 lei aur**, fără a mai socoti jafurile și mai ales cărăturile din iarna lui 1848—1849, când trupele țariste, trecând și în Transilvania pentru înăbușirea revoluției, au impus aprovizionarea și cărăturile pentru oștirile lor. Ocupația ruso-turcă a costat Moldova circa **10 000 000 lei aur**, în total **29 066 000 lei aur**.

Rusia țaristă a declanșat în 1853 un nou război împotriva turcilor și în iunie 1853 armatele țariste au trecut Prutul. Ocupația țaristă s-a menținut în Moldova și Muntenia timp de 13 luni, până spre mijlocul lui iulie 1854, când rușii au fost siliți să se retragă din Principate. Puțin timp după aceasta, țările noastre au fost ocupate de Austria. Deși rușii au făgăduit că vor plăti toate proviziile, ei au emis bonuri pentru plata celor cumpărate, până la suma de **17 590 000 lei aur**, în Muntenia. *Moldova a avut de plătit 2 408 345 lei aur*.

În concluzie, între 1769—1854, adică în decurs de 85 de ani, Moldova și Muntenia au fost ocupate de armate străine — în primul rînd de armata

țaristă — timp de 25 de ani. Ele au suportat obligații în bani și produse în valoare de *circa 200 000 000 lei aur, în valuta anilor respectivi*, ceea ce echivalează cu **64 516 kg aur**; de asemenea, au suferit jafuri, incendieri de orașe — pagube ce nu pot fi calculate.

Sinteza nr. 4

DAUNE DE RĂZBOI ȘI PROFITURI, DOBÎNZI ETC. OBTINUTE DE CAPITALUL STRĂIN (1916—1945)

1. Daunele provocate de inamic pe teritoriul ocupat al României în cursul primului război mondial au fost evaluate la circa 31 miliarde lei aur care, în lei actuali, reprezintă **700 miliarde**.

2. Diferențele din dobânzi, comisioane etc. la datoria de război a României față de Anglia, S.U.A. și Franța în primul război mondial totalizează în lei actuali **13,8 miliarde**, din care : Anglia 7,4 miliarde, S.U.A. 5,3 miliarde și Franța 1,1 miliarde lei.

3. Profiturile etc. realizate în România de capitalul străin în perioada 1922—1928 și transferate în străinătate se ridică la circa 40 miliarde lei tip 1928, care transformați în lei actuali reprezintă **17,5 miliarde**.

4. Pierderile cauzate de foarfecele prețurilor agricole și industriale pe piața mondială în perioada 1930—1938 au fost evaluate la 159 miliarde lei ai timpului, adică la circa **111 miliarde lei actuali**.

5. Pierderile cauzate prin exploatarea economică a României de către Germania hitleristă în perioada 1939—1944 au fost evaluate după date incomplete la suma de 62,5 miliarde lei 1938, ceea ce revine la **35 miliarde lei actuali**.

6. Distrugerile, rechizițiile etc. efectuate de armata hitleristă în perioada 23 august — 25 octombrie 1944 au fost evaluate la circa 30 miliarde lei 1938, adică la **16,8 miliarde lei actuali**.

În total, sumele de mai sus reprezintă **336 300 000 000 lei aur**, adică **894 100 000 000 lei actuali**, ceea ce echivalează cu **12 564 217 kg aur**.

Deși transformarea valutelor străine și a leilor de diferite tipuri s-a făcut atât pe baza parității aur, cât și a unor indici reprezentând evoluția puterii de cumpărare a instrumentelor monetare, sînt de făcut rezerve cu privire la rezultatele obținute, din cauza materialului informativ insuficient.

De asemenea, trebuie făcute rezerve cu privire la modul în care au fost efectuate diferitele evaluări la timpul lor precum și la semnificația operațiunilor în sine. Astfel, este știut că România a încetat plata datoriei de război în anul 1932, astfel încît suma de la punctul 2 de mai sus nu a fost efectiv transferată decît în parte. Dealtfel, prin preschimbări, consolidări, reșezări, însuși capitalul a fost redus. În sfîrșit, prin tratatul de pace din 1947, plata dobînzilor la toate aceste împrumuturi a fost sistată.

CENTRALIZATOR GENERAL

**privind exploatarea otomană, habsburgică și țaristă asupra
țărilor române precum și profiturile obținute de capitalul străin
din economia românească între anii 1916—1944**

1) *Exploatarea otomană*

I. *Muntenia* a plătit în perioada cuprinsă de la primul tribut și pînă în 1858 o sumă ce se ridică la **664 167 536 lei aur**. Această sumă transformată în cantitate de aur echivalează cu **214 194 kg aur**.

II. *Moldova* a plătit în perioada 1456—1858 o sumă ce se ridică la **322 523 000 lei aur**. Această sumă transformată în cantitate de aur echivalează cu **104 338 kg aur**.

După Unirea Principatelor în 1859 și pînă la cucerirea independenței de stat, în 1877, România a plătit Imperiului otoman suma de **44 615 000 lei aur**, ceea ce echivalează cu **14 392 kg aur**.

III. *Transilvania* a plătit în perioada cuprinsă între 1541 și 1690 (cît s-a aflat sub dominație otomană) suma de **25 108 000 lei aur**. Această sumă transformată în cantitate de aur echivalează cu **8 097 kg aur**.

*
* *

În total, tributul plătit de țările române (*Muntenia*, *Moldova* și *Transilvania*) Imperiului otoman s-a ridicat la suma de **1 056 305 780 lei aur**, adică **24 294 900 000 lei actuali**, ceea ce echivalează cu **341 021 kg aur**.

2) *Exploatarea habsburgică*

În total, între anii 1687—1918, Imperiul habsburgic a încasat sub diferite forme din *Transilvania*, *Oltenia*, *Banat* și *Bucovina* suma de **2 450 000 000 lei aur** (reprezentînd **857 500 kg aur**), adică **56 350 000 000 lei actuali**.

3) *Exploatarea țaristă*

În perioada 1789—1854, *Moldova* și *Muntenia* au suportat obligații în bani și produse în valoare de **200 000 000 lei aur**, adică **4 600 000 000 lei actuali**, ceea ce echivalează cu **64 516 kg aur**.

4) *Daune de război și profiturile capitalului străin* în economia românească între anii 1916—1944 s-au ridicat la suma de **894 100 000 000 lei actuali**, ceea ce echivalează cu **12 564 217 kg aur**.

*
* *

În total, exploatarea străină asupra țării noastre pe baza documentelor istorice de care dispunem se cifrează la suma de **340 006 305 780 lei aur**, ceea ce echivalează cu **13 827 254 kg aur**, aproximativ 14 000 tone aur sau 1 400 de vagoane de aur.

LISTA UNOR DOCUMENTE

— 1416—1417. Fragmente din cronicile turcești scrise de Sükrüllah bin Sehabeddin Ahmed și Mehmed Neşri (sec. XV). În aceste cronici se arată că domnul Țării Românești, Mircea cel Bătrîn, a fost obligat, în urma războiului cu sultanul Mehmed I, să plătească anual Porții otomane tribut (haraci). Suma potrivit tratatului încheiat de Mircea cel Bătrîn cu Poarta, a fost de 3 000 bani roșii de țară (10,5 kg aur).

— 1460, Constantinopol. Extras din tratatul încheiat de către Vlad Tepeș, domnul Țării Românești, cu sultanul Mehmed II. Țara Românească va plăti anual un tribut de 10 000 galbeni (35 kg aur, 100 000 lei aur).

— 1456 octombrie 5. Firman al sultanului Mehmed II către domnul Moldovei Petru Aron. Prin aceasta, se confirmă că sultanul a primit angajamentul domnului, ca urmare a somației pe care i-o făcuse, de a trimite anual suma de 2 000 ducăți de aur (7 kg aur, 20 000 lei aur) ca tribut Porții „...am înțeles că vei trimite domniei mele haraci 2 000 de ducăți de aur, în fiecare an. Așadar să fie pace făcută și acesteia îi punem termen peste trei luni. Dacă haraciul va sosi la acest termen atunci să fie pace făcută cu domnia mea, iar dacă nu va sosi, atunci voi știți ce vă așteaptă”.

— (1479). Tratat de pace (sulhnâme) încheiat între sultanul Mehmed II și Ștefan cel Mare. Sultanul îl obliga pe domnul Moldovei să plătească anual un tribut de 6 000 galbeni (21 kg aur, 60 000 lei aur), ceea ce reprezenta de două ori mai mult decît se plătise în trecut.

— (1512—1514). Document privind evoluția tributului plătit anual de Țara Românească Porții otomane între 1471—1512. În 1472/1473, tributul a fost de 500 000 aspri (35 kg aur, 100 000 lei aur), crescînd în 1474/1475 la 600 000 aspri (42 kg aur, 120 000 lei aur). În 1480 Vlad Călugărul a fost obligat să plătească 14 000 florini ungurești (49 kg aur, 140 000 lei aur); ulterior, sultanul Baiazid II a ridicat tributul la suma de 700 000 aspri (49 kg aur, 140 000 lei aur).

— 1564 iunie 16. Act prin care Consiliul orașului Sibiu cere orașului Bistrița suma de 1 000 florini pentru a completa impozitul de 18 000 florini (63 kg aur, 180 000 lei aur), pe care principele Transilvaniei, Ioan Sigismund, trebuia să-l plătească turcilor.

— 1564 decembrie 10. Fragment din firmanul sultanului Soliman I către domnul Țării Românești, Petru cel Tânăr. Se confirmă primirea sumei de 5 000 florini (17,500 kg aur, 50 000 lei aur), în contul haraciului. Se poruncește domnului să trimită cei 10 000 de florini (35 kg aur, 100 000 lei aur), reprezentînd suma cu care fusese majorat haraciul țării.

— 1568 martie 24. Fragment dintr-un firman al sultanului Selim II către domnul Moldovei, Bogdan Lăpușeanu. Se arată că la acordarea domniei, voievozii Moldovei erau obligați să plătească unor înalți dregători ai Porții sume care ajungeau la un total de 600 ducăți venețieni (2,1 kg aur, 6 000 lei aur).

— 1569 iulie 18. Extras dintr-un registru al Visteriei otomane; domnul Moldovei, Bogdan Lăpușeanu, a fost obligat să trimită pentru necesitățile trupelor otomane angajate în campania de la Astrahan 800 de cai și o mare cantitate de orz și făină, produse a căror valoare, împreună cu cheltuielile de transport, se ridica la 588 250 aspri (akçe) — (41,178 kg aur, 117 650 lei aur).

— 1572 iulie. Fragment dintr-un firman al sultanului Selim II. Se arată că s-a primit la Visteria imperiului suma de 2 360 000 aspri (akçe), reprezentînd 40 000 ducăți (140 kg aur, 400 000 lei aur), în contul haraciului Moldovei pe anul financiar mai 1571 — mai 1572.

— 1574 septembrie 26. Fragment din firmanul sultanului Selim II către domnul Moldovei, Petru Șchiopul. Tributul impus de Poartă Moldovei este majorat la suma de 50 000 florini (175 kg aur, 500 000 lei aur).

— 1583—1585. Extras din memoriile lui Franco Sivori, fost secretar al lui Petru Cercel, arătîndu-se că acesta plătește sultanului un tribut de 150 000 de scuizi (350 kg aur, 1 000 000 lei aur) pe care îi trimite la Constantinopol în luna mai; el cheltuiește apoi alți 150 000 de scuizi în daruri pe care le trimite pașalelor, sultanilor și altor fețe de seamă, căci fără de acestea nu ar putea domni.

— 1586 septembrie 6. Fragment din firmanul sultanului Murad III prin care se acorda din nou domnia Țării Românești lui Mihnea Turcitul. I se impune domnului obligația de a plăti Porții anual suma de 7 000 000 aspri (245 kg aur, 700 000 lei aur).

— 1586 octombrie 20. Firman al sultanului Murad III către Beilerbeul Rumeliei. Se arată că Petru (Cercel), domnul Țării Românești, fiind mazilit, a rămas asupra sa un rest de 400 000 galbeni, echivalentul a 240 poveri de aspri. Domnia Țării Românești fiind acordată lui Mihnea (Turcitul), cu condiția ca să plătească cu bani peșini, 200 poveri de aspri (1169 kg aur, 3 340 000 lei aur) din suma de mai sus, acesta și-a îndeplinit obligația. Sultanul poruncește ca suma respectivă să fie încasată și trimisă de urgență la Visteria imperiului otoman.

— 1587. Extras dintr-o descriere anonimă a Moldovei. Se arată că domnul Moldovei, Petru Șchiopul, a fost silit să împrumute la Constantinopol suma de 200 000 țechini (467 kg aur, 1 333 000 lei aur), cu 60% dobândă, pentru a-i da sultanului și să se lege a plăti, în doi ani, alți 200 000 țechini, precum și suma de peste 60 000 țechini (140 kg aur, 400 000 lei aur), reprezentând datoriile predecesorului său, Iancu Sasu, la Poartă. De asemenea, pe lângă tributul oficial de 15 000 taleri (35 kg aur, 100 000 lei aur) pe an plătea sultanului și pașalelor un tribut secret de peste 100 000 țechini anual (234 kg aur, 670 000 lei aur).

— 1593 ianuarie 28. Firman al sultanului Murad III către domnul Țării Românești, Alexandru cel Rău. Se poruncește ca, potrivit obiceiului, să trimită la Istanbul, până la data de 21 martie, suma de 100 poveri de aspri (350 kg aur, 1 000 000 lei aur), reprezentând haraciul anual al Țării Românești.

— 1597 decembrie 1. Adeverință prin care judele orașului confirmă primirea sumei de 10 432 florini (36 kg aur, 104 320 lei aur) de la orașul Bistrița reprezentând partea la impozitul pus pe nobilimea săsească de către Poartă.

— 1620 septembrie. Fragment din berațul de numire a lui Alexandru Iliș ca domn al Moldovei. Se poruncește „să plătească an de an, în greutate exactă și în titlu legal, la termenul fixat și fără nici o lipsă, conform uzului străvechi, de cincizeci și șase de ori o sută de mii de ace“ (5 600 000 aspri = 98 kg aur, 280 000 000 lei aur) drept tribut către Poartă.

— 1634. Tratatul încheiat între domnul Moldovei, Vasile Lupu, cu sultanul Murad IV. Poarta recunoaște Moldovei o largă autonomie, în schimb principatul era obligat să plătească un tribut de 10 000 galbeni anual (35 kg aur, 100 000 lei aur).

— 1669 august 26. Adeverință prin care Gheorghe Szabo, judele primar al orașu-

lui Bistrița, confirmă primirea sumei de 3 700 florini (13 kg aur, 37 000 lei aur) de la Stefan Alvinczi pentru plata contribuției datorate Porții, obligându-se să restituie această sumă în anul 1670.

— 1669. Articol referitor la perceperea contribuției de 2 000 de taleri pentru înalta Poartă de la grecii, armenii și evreii din orașul Bistrița (4,7 kg aur, 12 000 lei aur).

— Secolul al XVII-lea. Fragment din cronica lui Mustafa Naima, cronicar oficial al Imperiului otoman. Se arată evoluția haraciului plătit de Transilvania Porții; inițial (mijlocul secolului al XVI-lea) fusese stabilit la 10 000 galbeni (35 kg aur, 100 000 lei aur) anual, dar mai târziu, „timp de câțiva ani, s-au plătit câte 15 000 galbeni (42,500 kg aur, 150 000 lei aur), ulterior s-a revenit la prima sumă.

— 1694—1703. Extrase din Condica de venituri și cheltuieli a Visteriei lui Constantin Brîncoveanu. În această perioadă, Țara Românească a plătit Porții suma de 3 079 628 taleri (7 186 kg aur, 20 530 860 lei aur), reprezentând haraciul, daruri trimise marilor dregători, diverse alte dări, zaherea, produse animale, cherestea etc. Cea mai ridicată sumă a fost plătită pe anul 1697 (627 800 taleri — 1 465 kg aur, 4 185 000 lei aur).

— 1697 decembrie 9. Fragment dintr-un firman al sultanului Mustafa II, în care se face un scurt istoric al tributului impus de Poartă Țării Românești. Se arată că, înainte de 1632, tributul a fost majorat de la 54 de poveri (1 povară = 100 000 aspri — 94,5 kg aur, 270 000 lei aur) la 84 de poveri anual (147 kg aur, 420 000 lei aur); Matei Basarab (1632—1654) a fost obligat să plătească 130 000 piaștri (guruși) pe an (303,45 kg aur, 867 000 lei aur).

— 1711. Fragment din cronica lui Radu Greceanu. Se arată că vizirul i-a poruncit lui Constantin Brîncoveanu să trimită, pentru trebuința Porții, 30 000 oboroace de fâină, 50 000 oboroace de orz, 250 de care cu câte 4 cai și 500 de oameni.

— 1717. Extras din Cronica Ghiculeștilor. După „războiul catanelor“ sultanul Ahmed III a scutit Moldova, pe timp de 3 ani, de jumătate din haraci și de o parte de peșcheș. După trei ani, țara trebuia să plătească însă haraciul obișnuit și un supliment de 24 000 lei, iar bairamlîcul (peșcheșul) să se dea întreg, urmînd ca, în termen de 6 ani, să se acopere toate sumele restante.

— 1763. Extras din sama Visteriei Moldovei pe 7 luni din vremea voievodului Grigore Ioan Callimachi; venituri

756 896 lei, cheltuieli pentru turci 756 898 lei (285 kg aur).

— 1763 martie 27 — 1764 ianuarie. Tabel de sumele trimise de Moldova la Constantinopol, în total 176 522 lei (57 kg aur, 176 522 lei aur) pentru bayram peşceş şi altele.

— 1783 iunie. Memoriul domnului Moldovei, Alexandru Mavrocordat, adresat lui I. Bulgakov, ambasadorul Rusiei la Constantinopol. Se arată obligaţiile grele impuse de Poartă Moldovei şi abuzurile săvârşite la perceperea lor. Principalele obligaţii erau următoarele : tributul (135 pungi — 157,5 kg aur, 450 000 lei aur) ; bayram peşceş sau daruri (160 pungi) — 181,6 kg aur, 534 000 lei aur ; rikiabiye 400 pungi (468 kg aur, 1 340 000 lei aur) la 3 ani, împărţite în rate ; se adaugă alte daruri în bani plătite cu prilejul schimbării dregătorilor otomani kismet, reprezentînd darurile în bani făcute dregătorilor trimişi de Poartă în principat ; havalerele, care constau în provizii şi lemn de construcţii pentru cetăţile turceşti şi pentru capitala imperiului.

— 1783 iulie 10. Fragment dintr-un raport consular rus de la Iaşi. Se arată că domnul Moldovei a fost obligat să furnizeze mari cantităţi de produse, mijloace de transport şi lucrători pentru repararea unor cetăţi turceşti : 3 000 kile de orz, 220 000 ocale de făină, materiale de construcţii, 100 de lucrători şi 25 de care cu cîte doi boi la Bender ; o mare cantitate de lemn de construcţii, 400 de lucrători şi meseriaşi şi 50 de care cu cîte doi boi la Oceacov (Vozia) ; 2 500 kile de orz, 3 000 kile de grîu, 130 000 ocale de făină, „o cantitate imensă“ de lemn de construcţii, 100 lucrători, 60 de meseriaşi şi 50 de care cu cîte doi boi la Hotin ; 5 000 kile de grîu şi 5 000 kile de orz la Isaccea ; „o mare cantitate de materiale de tot felul şi oamenii necesari pentru lucru“ la Ismail. La toate acestea se adaugă o sumă de bani, destinată de asemenea reparării unor cetăţi.

— 1784 ianuarie 9. Act (sened) prin care Poarta otomană se obligă faţă de Rusia să nu ceară ca tribut mai mult de 619 pungi (722,16 kg aur, 2 084 000 lei aur) de guruşi din Ţara Românească şi mai mult de 135 din Moldova (157,5 kg aur, 450 000 lei aur), iar pentru obligaţiile numite fi-dye şi rikiabye mai mult de 130 000 guruşi (303,450 kg aur, 867 000 lei aur) din Ţara Românească şi mai mult de 113 000 din Moldova (284 kg aur, 750 000 lei aur) (în bani şi lucrători).

— 1785 august 21/septembrie 1. Fragment dintr-un raport consular rus de la Bucureşti. Se arată că Poarta a impus dom-

nului Ţării Româneşti trimiterea a 150 pungi (175 kg aur, 500 000 lei aur) pentru plata ienicerilor din diferite cetăţi ale Imperiului otoman.

— 1785 octombrie 7. Fragment dintr-un raport consular rus de la Bucureşti. Se arată că Poarta a ordonat domnului Ţării Româneşti să construiască la Galaţi un vas de linie de 60 de tunuri, iar domnului Moldovei un vas de 50 de tunuri.

— 1785 decembrie — 1786 aprilie. Tabel centralizator de sumele \$ cheltuite de Moldova, între altele : 7 500 lei (2,42 kg aur, 7 500 lei aur) pentru bairam peşceş, 75 000 zarhane, 130 500 lei (41,3 kg aur) trimişi la Ţarigrad cu poliţă şi bani gata, 7 799 lei (2,65 kg aur) pentru daruri la turci.

— (1785—1786). Fragment dintr-un document turcesc. Se precizează că domnii Moldovei sînt obligaţi să dea la Poartă 60 de pungi de aspri (30 000 piaştri — 70 kg aur, 200 000 lei aur), cu prilejul reînnoirii domniei, din 3 în 3 ani.

— 1785—1786. Tabel de banii trimişi de Moldova la Ţarigrad, în total 80 250 lei (19,4 kg aur) pentru bairam peşceş.

— 1786. Bilanţul Visteriei lui Alex Ioan Mavrocordat, domnul Moldovei, în care veniturile figurează cu suma de 429.689 lei (137,6 kg aur, 429.689 lei aur), iar la cheltuieli sînt trecute numai cele făcute pentru turci, care reprezintă însă 75% din totalul încasărilor (309.796) — 108,430 kg aur, 309.800 lei aur).

— 1787 februarie 10. Fragment dintr-un firman al sultanului Abdul Hamid I pentru procurarea din Moldova a 84.525 kile de orz (9.320.000 kg) necesar cetăţii Ismail şi 49.166 kile (5.654.000 kg) de făină, necesară cetăţii Oceacov (Vozia).

— 1787 mai 1. Fragment dintr-un firman al sultanului Abdul Hamid I către domnul Moldovei, Alexandru Ipsilanti. Se porunceşte procurarea şi trimiterea la Ismail, pentru oştile otomane de acolo, a 10.000 kile de grîu rişnit (1.150.000 kg) şi 10.000 de oi.

— 1791 octombrie 8. Fragment dintr-un firman al sultanului Selim III pentru procurarea din Ţara Românească, prin mijlocirea domnului Mihail Suţu, a 80.000 kile (920.000 kg) de grîu şi 150.000 (17.250.000 kg) de orz pentru cetăţile turceşti din sudul Dunării.

— 1792. Carte de legi (kanunname) cuprinzînd reglementarea obligaţiilor Ţării Româneşti şi Moldovei faţă de Poartă. Ţara Românească urma să plătească anual 2.535 de pungi, reprezentînd 1.267.500 guruşi (2.958 kg aur, 8.450.000 lei

aur), iar Moldova 1.150 $\frac{1}{2}$ pungi, reprezentînd 570.750 guruși (1.332 kg aur, 3.809.000 lei aur). Se face împărțirea acestor sume pe obligații, indicîndu-se destinația lor. Se reglementează și modalitatea și eșalonarea plății acestor sume.

— 1801 februarie 5—14. Fragment dintr-un firman al sultanului Selim III, prin care se poruncește domnului Țării Românești, Alexandru Moruzi, să primească de la domnul Moldovei, Constantin Ipsilanti, suma de 100.000 piaștri (233,5 kg aur, 667.000 lei aur) pentru întreținerea oștilor otomane care luptau împotriva rebelului Osman Pazvantoglu. Se emisese o poruncă în acest sens și către domnul Moldovei.

— 1802 septembrie 29 — octombrie 8. Firman al sultanului Selim III către domnul Alexandru Moruzi. Se stabilește ca Țara Românească să plătească Porții 90.000 guruși (210 kg aur, 600.000 lei aur) ca iidy și 40.000 guruși (93,4 kg aur, 267.000 lei aur) ca rikibye, iar Moldova 90.000 și respectiv 25.000 guruși (59,2 kg aur, 167.000 lei aur).

— 1806 noiembrie 14. Fragment dintr-un act de înștiințare prin care neguțătorii turci din Giurgiu, asociați, comunică Porții că au procurat din Țara Românească în acel an, 98 cirezi, totalizînd 6 524 boi și 7 848 vaci.

— 1813—1819. Extras din listele Visteriei Moldovei conținînd cantitățile de cereale și alte produse trimise la Constantinopol. Rezultă că, în această perioadă, au fost luate din Moldova, în folosul Porții 3.352.574 kile de grîu (385.546.000 kg), 769.553 kile (88.496.000 kg) de orz, 1.257.599 ocale (1.613.000 kg) de brînză, 580.163 ocale (743.000 kg) de miere, 2.233.753 ocale (2.860.000 kg) de săpun și 95.891 ocale (123.000 kg) de unt. La acestea se adaugă un număr de 455.000 de oi (cîte 65.000 anual) trimise de asemenea la Constantinopol.

— 1814—1815. Extras din sama Visteriei Moldovei: venituri 1.445.368 guruși și 60 aspri (2 574 kg aur, 7.640.000 lei aur); cheltuieli pentru turci 684.362 guruși și 23 de aspri (1.602 kg aur, 456.000 lei aur).

— 1816—1817. Bilanțul Visteriei Moldovei pe anul financiar 1816—1817, din care reiese că din întreg venitul țării, de 1.105.568 guruși și 159 aspri (2 345 kg aur și 6.700.000 lei aur), se cheltuiau pentru turci 930.348 guruși și 159 aspri (2.170 kg aur, 6.201.920 lei aur), adică 90%, iar din această sumă numai 47.769 guruși (100 kg aur, 31.800 lei aur) reprezentau haraciul țării, restul fiind cheltuiți pentru daruri, pentru zaharea (cereale, hrană, nutreț,

trimise la Constantinopol), pentru transporturi etc.

— 1821 decembrie 13. Fragment dintr-o scrisoare a spătarului Bucșănescu către mitropolitul Moldovei, Veniamin Costachi, despre produsele cerute de turci din Moldova: 75.000 kile (8.625.000 kg) porumb, 40.000 care de lemne, 40.000 care de fin, 45.000 oi, 7.500 vaci, „iar grîu și orz și ovăz, tot cît vor afla, pînă la un fir”. Prețul acestor produse se ridică la 3.000.000 lei (967,5 kg aur), „afară de 120.000 kile (13.800.00 kg) grîu ce au luat pînă acum”.

— 1834 ianuarie 29. Fragment din tratatul încheiat între Rusia și Imperiul otoman referitor la granițele din Asia dintre cele două imperii și la Principatele române. Se stabilea ca cele două principate să plătească Porții, începînd de la 1 ianuarie 1835, suma de 3.000.000 piaștri (7 000 kg aur, 20.000.000 lei aur) ca tribut.

— 1834—1849. Extrase din condicile Visteriei Moldovei. Expresia bănească a obligațiilor Moldovei față de Poartă între anii 1834—1849 variază între 700.000—740.000 lei (225,8 kg aur — 238,7 kg aur), în procente ele reprezentînd 7% din cheltuielile principatului pentru anii 1834—1844 și circa 5% pentru anii 1845—1849. Din acest calcul sînt exceptate contribuția pentru susținerea cetății Silistra ca și banii și bunurile irosite cu ocazia ocupației militare din 1848.

— 1848 octombrie 13 — 1849 mai 1. Tabel centralizat pentru suma de 674.460 lei parale 3 (218,5 kg aur), cheltuită din casa Sfatului orășenesc a Bucureștilor pentru plata de jimblă, carne și franzelă pentru îndestularea oștirilor otomane.

— 1848—1859. Situație centralizatoare din care rezultă că între anii 1848—1859 obligațiile bănești ale Țării Românești față de Poartă, stabilite conform tratatelor internaționale, au fost de 1.250.000 lei (403 kg aur) anual. Suma reprezenta circa 5% din cheltuielile principatului. Se exceptează pierderile (în bani și materiale) prilejuite de ocupația militară (1848—1854).

— 1849. Raport al Visteriei Țării Românești către Sfatul administrativ asupra cheltuielilor făcute pentru întreținerea oștilor turcești de ocupație, în perioada 13 septembrie 1848 — sfîrșitul lui august 1849. Suma întregă totalizează 7.376.858 de lei (2 383 kg aur).

— 1854 *august*. Tabel centralizat pentru suma de 502.450 lei, parale 16 (1 620 *kg aur*), cheltuită din casa Sfatului orașenesec al orașului București, pentru întreținerea oștirilor turcești.

— 1854 *septembrie*. Tabel întocmit de Subcîrmuirea plășii Bălții, județul Brăila, de cerealele și finul ce au fost luate de la locuitorii plășii pentru oștirea otomană; se menționează un număr de 98 de locuitori, 54 de care cu fin, cca 20 chile orz (o chilă = 450 *kg*), 9.000 *kg orz*, 27 de oi și 59 oca sare (77 *kg*).

— 1854 *octombrie 1*. Raportul Subcîrmuirii plășii Bălții, județul Brăila, către Cîrmuirea județului Brăila, prin care cere a se trimite 70 chile (31.500 *kg*) orz și 80 care cu fin de la arendașii din plasă, pentru oștirea otomană.

— 1854 *noiembrie 27*. Tabel de locuitorii din plasa Vădeni, județul Brăila, care au fost întrebuințați pentru transporturile oștirii otomane — 91 de locuitori; se menționează numărul boilor (220) și numărul de zile întrebuințate (562).

— 1855 *februarie*. Tabel de sumele datorate de oștirea otomană locuitorilor din județul Brăila, cărora li s-au luat vitele de către această armată de ocupație și au fost trecute peste Dunăre; se menționează suma de 175.050 lei (56,45 *kg aur*)

și alte sume datorate pentru hrana viteilor (129.305 lei — 42,5 *kg aur*).

— 1855. Listă de numărul lucrătorilor și carelor întrebuințate din județul Brăila pentru transportul armatei otomane, lucrători cu brațele — 555, care cu doi boi — 363, care cu patru boi — 283, cu șase boi — 113, cu opt boi — 45 și cu doi cai — 52.

— 1858—1862. Tabel din care rezultă că tributul Țării Românești în anii 1856—1863 a fost de 2 milioane lei (645 *kg aur*) anual (în 1856—1857). După Tratatul de la Paris el a fost majorat, ajungînd, pentru anii 1858—1863, la 2,5 milioane (796 *kg aur*) anual. În total, Țara Românească a plătit între 1856—1863 Porții 16.698.590 lei (5 375 *kg aur*). Tributul Moldovei în anii 1856—1857 a fost de 1 milion de lei (323 *kg aur*). După Tratatul de la Paris a fost majorat ajungînd la 1.500.000 lei (490 *kg aur*) între 1858—1863. În total Moldova a plătit între 1856—1863 Porții 9.698.590 lei (3 128 *kg aur*). Între 1856—1863 Moldova și Țara Românească au plătit Porții otomane, sub formă de tribut, 26.397.180 lei (8 503 *kg aur*).

— 1877 *mai 11*. Extras din Legea votată de Adunarea Deputaților din România pentru suspendarea obligațiilor bănești față de Poartă care, începînd din 1866, erau de 914.000 lei (591 *kg aur*). Pe viitor, această sumă urma să fie afectată întreținerii armatei române.

Anexa nr. 2*

LISTA UNOR DOCUMENTE

— 1617 *decembrie 20*. Sibiu. Consiliul orașului Sibiu către consiliul orașului Bistrița. În urma Dietei ținută la Sibiu s-a stabilit impozitul general pe care scaunele și orașele să-l plătească. Suma se ridica la 4.214 *florini renani* respectiv 42.140 lei aur.

— 1663 *noiembrie 17*. Gherla. Adresa lui Gheorghe Giulielmus, comandantul orașului Gherla, către Gheorghe Resner, prin care cere să se dea germanilor aflați în Gherla, din partea satelor aparținătoare comitatului Dobîca, 50 cîble de grîu, 50 cîble de ovăz și cite o cîblă de mazăre și linte.

— 1663—1803. Tabele statistice referitoare la contribuțiile strînse de la cele trei națiuni privilegiate (maghiară, săsească, secuiești) din Transilvania, și anexele de

contribuții plătite în perioada anilor: 1663—1803. Datele statistice din aceste documente economice cuprind o centralizare financiară a încasărilor, rezultate din toate comitatele și scaunele săsești și secuiești din Transilvania. Din documente mai rezultă și nemulțumirea sașilor față de sistemul de contribuții stabilit.

Tabelele de contribuții se referă la:

	Comitate și scaune secuiești	scaune săsești
Fondul provincial	921.309	515.159,22
Fondul cameral	448.245,30	52.585
Fondul montanistic	600.000	50.000
	1.969.554,30	617.744,22

Total general: 2.587.298,52 *florini* reprezentînd 25.872.985,20 lei aur.

— 1689—1752. Situația centralizatoare pe ani a contribuției (impozitelor) și a livrărilor din orașul Brașov, și posesiunile sale iobăgești : 1689—1704 : 952.095 florini, 9.520.950 lei aur ; 1706—1752 : 2.076.163 florini (20.761.630 lei aur).

— 1691 decembrie 4. Extras din Diploma leopoldină în care se prevede că Transilvania ca provincie imperială este obligată să plătească o contribuție de 50.000 taleri, în timp de pace și 400.000 florini renani în timp de război (4.000.000 lei aur).

— 1701—1746. Tabel cuprinzând contribuțiile militare ordinare și extraordinare între anii 1701—1746 pentru Transilvania, 1716—1737 pentru Oltenia și 1718—1746 pentru Banatul Timișoarei. În perioadele menționate contribuția Transilvaniei s-a ridicat la 24.724.022 florini (247.240.220 lei aur), a Olteniei la 3.257.264 florini (32.572.640 lei aur) iar a Banatului Timișan la 10.397.162 florini (103.971.620 lei aur).

— 1706 — Plângerea orașului Cluj către Guberniu cu privire la pagubele suferite de oraș cu prilejul asediului orașului și la tributul de război, care se ridică la aproape 1 milion de florini (10 milioane lei aur).

— 1720—1730. Situația generală cu repartiția contribuțiilor din Transilvania pe anii 1720—1730, pe subdiviziuni de taxare.

— 1723 februarie 25. Tabel privind repartizarea pe comitate a contribuției militare în perioada noiembrie 1722 — octombrie 1723. Sint consemnate comitatele Satu Mare, Bihor, Maramureș, Chioar, Crasna, Solnocul Mijlociu, Zărand, Arad. Comitatul Bihor pentru cele 160 de porți impuse plătește suma de 62.329 fl. (623.290 lei aur).

— 1724—1729. Situație generală cu repartiția contribuțiilor din Transilvania, pe anii 1724—1729. În total se încasa suma de 2.852.992 florini (28.529.920 lei aur).

— 1724—1725. Stabilirea impozitului militar și provincial în bani și în natură pe întreaga Transilvanie. 1724 : 390.275 florini ; 1725 : 422.575 florini (4.225.750 lei aur).

— 1726 februarie 19. Oradea. Situație privind repartizarea pe localități a contribuției în bani pentru casa comitatului (Cassa Domestica). Localitățile sint grupate pe plasele Oradea, Beiuș, Eriu și Sarét, care plătesc 11.603 florini renani (116.030 lei aur).

— 1727. Situație preliminară privind cheltuielile și veniturile pe anul 1728 la

minele erariale de cupru, argint și fier din Banat precum și la huta de sticlă, prevăzându-se ca venitul realizat la Oravița să fie de 110.917 guldeni, la Dognecea de 5.474 guldeni, la Bocșa de 7.000 guldeni, iar la Galina de 1.118 guldeni în total de 124.509 guldeni (1.245.090 lei aur). Totalul general al venitului erarial se prelmina la 132.509 guldeni (1.325.090 lei aur).

— 1728 februarie 18. Viena. Ordinul Consiliului Aulic de Război către Administrația provincială militară a Banatului, prin care se face cunoscut că nu se intenționează impunerea populației din Banat peste suma de 300.000 florini (3.000.000 lei aur) stabiliți anual pentru întreținerea armatei, urmînd ca diferența pînă la necesarul de 618.610 florini (6.186.100 lei aur) să fie acoperită de Camera Aulică, eventual din contribuția provincială (impozitul obișnuit) sau din alte resurse ale provinciilor ereditare.

— 1728 decembrie 24. Timișoara. Raportul explicativ al Administrației provinciei militare al Banatului către Consiliul Aulic de Război și Camera Aulică privind stabilirea bugetului preliminar al Banatului pe 1729, care prevede încasări (venituri) în sumă de 1.122.923 florini (11.229.230 lei aur) inclusiv pentru întreținerea armatei în sumă de 991.762 florini (9.917.620 lei aur) deci un surplus de 131.160 florini (1.311.600 lei aur) la dispoziția Camerei Aulice.

— 1728 — „Specificație“ privind sumele achitate (din caseria provincială a Banatului) episcopului conte de Nadasdy, în contul gratificației anuale de 5.000 florini acordată de împărat în perioada 1725 mai — 1727 decembrie 31 ; 33.333 florini (333.330 lei aur).

— 1728 — Bilanț pe anul 1727 al Fabricii de aba (postav) din Timișoara, rezultînd că a adus Erariului un beneficiu de 688 florini (6.880 lei aur).

— 1728 septembrie 28. Cluj. Cota de 32.000 florini (320.000 lei aur) repartizați comitatului Turda din contribuția Transilvaniei pentru întreținerea armatei imperiale.

— 1731. Raport și tabel privind repartizarea pe districte a contribuției (impozitului) fixate pe anul 1732 pentru Banatul Timișoarei, în sumă totală de 519.138 florini (5.191.380 lei aur).

— 1732 decembrie 18, Timișoara. Tabel cu privire la cheltuielile pentru întreținerea unităților militare din Banat, în perioada 1 noiembrie 1732 — 30 aprilie 1733, pe regimente și batalioane, suma totală fiind de 58.068 guldeni (580.680 lei aur).

— 1732. Referat (de şedinţa Administraţiei provinciale militare a Banatului), în care se consemnează că în conformitate cu bilanţul pe 1731 al Stabilimentelor montanistice din Banat cota de contribuţie pe anul 1731 din veniturile miniere destinate Casieriei militare, în sumă de 38.030 florini (380.300 lei aur) a fost achitată.

— 1733 august 26, *Timişoara*. Buget preliminar de venituri şi cheltuieli a Banatului Timişoarei pe perioada 1 noiembrie 1732 — 31 octombrie 1733 şi 1 ianuarie 1733 — 31 decembrie 1733. La venituri sursele sînt: contribuţii pentru armată, încasări camerale şi provinciale ca taxe pentru sare, taxe vamale, taxe de morărit, taxe pentru manufacturi, arendarea drepturilor regaliene, stabilimente montanistice, suma totală a veniturilor fiind de 1.150.913 guldeni (11.509.130 lei aur); cheltuielile sînt destinate pentru nevoile armatei şi pentru interese camerale şi provinciale ca salarizarea aparatului administrativ, întreţinerea clădirilor publice, creşterea vitelor, întreţinerea spitalelor, amenajarea râului Bega, lucrări de canalizare ş.a. Suma totală a cheltuielilor fiind de 1.068.133 guldeni (10.681.330 lei aur) rămîne un beneficiu de 82.780 guldeni (827.800 lei aur).

— 1733, *Timişoara*. Tabel privind contribuţia bănească a fiecărui district din Banat pentru întreţinerea unităţilor de panduri şi husari provinciali. Suma se ridică la 14.772 florini (147.720 lei aur).

— 1733 februarie 28, *Viena*. Tabel privind repartizarea pe beneficiari, comandanţi militari, ofiţeri, întreţinerea trupeii — a contribuţiei pe 1733, impusă Banatului pentru întreţinerea armatei. Suma totală a contribuţiei se ridică la 300.000 florini (3 milioane lei aur).

— 1733, *Timişoara*. Tabel privind veniturile preliminare pe anul 1733 din arenda pentru drepturi regaliene de la topitoriile de sticlă din taxa de toleranţă a grecilor, din haraciul ţigănesc, din dijmele în produse, din dijma familiilor germane, din circiumărit, taxe vamale în Banat. Veniturile erau de 168.507 florini (1.685.070 lei aur).

— 1735—1740. Contribuţie în bani, cereale şi alte produse cu care oraşul şi scaunul Sibiu au fost impuse în anii 1735—1740 pentru întreţinerea armatei austriece. Contribuţia bănească era de 569.976 florini ungureşti (5.699.760 lei aur), cea de grâu de 20.680 cible, de ovăz 15.400 cible, de fîn 16.800 care, de paie 1.100 care, ş.a.

— 1736 ianuarie 19, *Oradea Olosig*. Situaţie privind contribuţiile în natură (carne, cereale, furaje) prestate de localităţile co-

mitatului Bihor în lunile de vară ale anului 1735 pentru unităţile militare. Valoarea acestor contribuţii se ridică la suma de 5.827 florini renani (58.270 lei aur).

— 1736 noiembrie 1. Consemnarea cărauşilor efectuate de locuitorii din plasa Eriu pentru unităţile militare (Tîrgul Săcuieni, Roşiori, Sintimreu, Leta Mare — R.P.U., Ciocaia, Valea lui Mihai, Vaida, Tarcea, Tîrguşor, Diosig, Bagamer — R.P.U.). Aceste cărauşii s-au efectuat cu 795 care, 935 cai şi 1.503 boi.

— 1736. Impozitul plătit de oraşul Cluj pentru nunta arhiducelui Stefan Francisc de Lotharingia cu Maria Tereza s-a ridicat la 2.122,44 florini (21.224,40 lei aur).

— 1751 ianuarie 26, *Sibiu*. Propunerile împărătesei Maria Tereza, prezentate dietei din Făgăraş la 11 ianuarie 1751 de generalul comandant al Transilvaniei şi comisarul regal, comitele Braun, prin care se cere Transilvaniei o contribuţie anuală ordinară şi extraordinară de 750.000 florini renani (7.500.000 lei aur).

— 1751 decembrie 16, *Viena*. Rescript al Colegiului Aulic pentru contribuţia (Hofs-Quot) de 75.000 guldeni (750.000 lei aur) impusă Transilvaniei pe 1752, care urmează să fie plătită la casieria generală minieră din Viena.

— 1753 noiembrie 12, *Şimleu*. Repartizarea pe plăşile comitatului Crasna a sumei de 11.310 florini renani (113.100 lei aur), reprezentînd contribuţia militară pe anii 1753—1754.

— 1754. Impozitele militare provinciale şi locale în bani şi natură pentru districtul Braşov şi posesiunile iobăgeşti ale oraşului Braşov erau de 94.764 florini (947.640 lei aur).

— 1755 februarie 5, *Sibiu*. Ordinul Guberniului transilvan către magistratul oraşului Cluj, din care reiese că Transilvania plătea o contribuţie de 400.000 florini anual (4.000.000 lei aur).

— 1759 octombrie 23, *Sibiu*. Ordinul Guberniului Transilvaniei către magistratul oraşului Cluj, prin care aduce la cunoştinţă că în urma hotărîrii dietei s-a fixat cu titlu de impozit nou suma de 77.684 florini (776.840 lei aur) pentru completarea sumei de 160.000 florini (1.600.000 lei aur) repartizată Transilvaniei pentru răscumpărarea întreţinerii armatei. Din noul impozit, oraşului Cluj îi revin 578 florini (5.780 lei aur), urmînd să fie percepuţi potrivit indicaţiilor date în ordin.

— 1760 septembrie 23, *Sibiu*. Ordinul Guberniului Transilvaniei către magistratul oraşului Cluj, prin care dispune vîrşarea sumei de 164 florini ce-i revine

oraşului prin defalcarea celor 20.000 florini (200.000 lei aur) impuşi Transilvaniei pentru susţinerea gărzii nobiliare de la curtea imperială.

— 1761 octombrie 24, Sibiu. Ordinul Guvernului transilvan, adresat comitatului Crasna. Se cerea comitatului să trimită la casieria provincială o parte din suma totală de 220.800 florini (2.208.000 lei aur) pe care trebuia să o plătească, reprezentând contribuţia militară pe anul în curs.

— 1767. Statistică care cuprinde veniturile din sare pe anul 1767 ce se ridicau la valoarea de 247.177 florini (2.471.770 lei aur).

— 1768 martie 28, Viena. Camera aulică din Viena către Tezaurariatul din Sibiu. Din rapoartele sosite s-a constatat că moneta din Alba Iulia dispune de suma de 31.218 florini (312.180 lei aur). Acest venit va fi vărsat la casieria principală din Viena a administraţiei miniere.

— 1770 martie 10, Cluj. Raportul magistratului oraşului Cluj privind cheltuielile oraşului pentru întreţinerea armatei pe perioadele : 1754—1768, 1738—1750 şi anul 1769, prin care cere bonificarea sumei de 45.236 florini (452.360 lei aur) rămasă nebonificată.

— 1770 decembrie 5, Alba Iulia. Oficiul monetar din Alba Iulia raportează Direcţiei monetare şi miniere din Sibiu că dispune de un venit suplimentar de 11.934 florini (119.340 lei aur), şi propune o modalitate de a fi trimis la Casieria principală minieră din Viena.

— 1771—1790. Situaţie generală privind valoarea în bani a aurului şi argintului extras din minele din Transilvania în anii : 1779—1790 sumele excedentare trimise la Viena şi cele puse în circulaţie. Valoarea totală a aurului şi argintului extras a fost de 10.139.827 florini renani, iar suma trimisă la Viena de 1.789.715 florini renani (17.897.150 lei aur). Situaţia asupra veniturilor din extracţia de aur şi argint pe anii 1771—1790 din Transilvania. Suma totală a fost de 16.214.191 florini renani (162.141.910 lei aur).

— 1780 iunie 19, Viena. Notă a Consiliului Aulic de Război către Comisia Aulică Regală Ungară de încorporare din care rezultă că trei comitate din Banat trebuiau să plătească pentru întreţinerea armatei suma de 455.000 florini (4.550.000 lei aur).

— 1782 noiembrie 29, Timişoara. Raport şi situaţie a Comandamentului General Bănăţean către Consiliul Aulic de Război din Viena din care reiese că autorităţile camerale din Banatul Timişan au încasat

şi vărsat casieriilor militare pînă la încorporarea provinciei la Ungaria anual contribuţia de 455.000 florini (4.550.000 lei aur), iar după încorporare în 1782, comitatul Timiş a fost supus la plata sumei de 157.998,49 guldeni (681.982 lei aur), oraşul Timişoara la 12.000 guldeni (48.000 lei aur), comitatul Torontal la 129.320,54 guldeni (517.280 lei aur), iar comitatul Caraş la 72.680,16 guldeni (290.720 lei aur), în total suma de 372.000 guldeni (1.188.000 lei aur), diferenţa de 83.000 (332.000 lei aur) pînă la suma de 455.000 (1.820.000 lei aur) urmînd a fi plătită de autorităţile provinciale celor militare în rate trimestriale.

— 1786—1788 — Lista pagubelor suferite de mănăstirea Tismana, ca urmare a invaziilor austriece din anii 1786—1788, în Oltenia. Suma totală a pagubelor este de 4.370 taleri (reprezentînd 26.220 lei aur).

— 1792—1857 — Tabel privind producţia minelor din Baia Sprie pe perioada 1792—1857 care se ridică la cantitatea de 13.743 kg aur şi 4.388.860 kg argint.

— 1794 august 28, Cluj. Guvernul transilvan porunceşte Scaunului Arieş să perceapă şi să achite ajutorul de război de 1.000 florini (10.000 lei aur).

— 1797 martie 26, Cluj — aprilie 13, Zlatna. Ordin al tezaurarului Transilvaniei contele Iosif Bethlen către consilierul gubernial Müller de Reichenstein. Se reduce la 2.000 de florini şi 300 măji de fier contribuţia militară benevolă a domeniului Hunedoara.

— 1800 — Sibiu — Tabel general care cuprinde contribuţiile pe anul militar 1800 din Transilvania în sumă totală de : 1.468.934.

— 1800 septembrie 2, Panciovo, Jugoslavia. Raportul Cantonului de graniţă româno-ilir nr. 13 către Comandamentul general Bănăţean din Timişoara, privind impozitele, arenzile şi pauşalele pe anul militar 1800, repartizate celor 112 localităţi aparţinătoare cantonului la : pămînt, livezi, păşuni, morărit, comerţ, meşteşuguri, vînătoare, licenţă pentru băuturi spirtoase, pescuit etc. în sumă totală de 100.148 florini, faţă de 99.612 florini din 1799.

— 1808—1809, Sibiu. Tabele privind contribuţiile militare din Transilvania pe anul militar 1808/1809. Se ridică la suma totală de 1.756.460 florini renani (17.564.600 lei aur).

— 1813 decembrie 22, Oradea. Registrul de impunere a subsidiilor în comitatul Bihor în conformitate cu hotărîrea Dietei din 18 octombrie 1813. Registrul întocmit pe cele 5 plase : Oradea, Sarét, Eriu,

Salonta și Beiuș arată că subsidiile se ridică la valoarea de 484.683 florini renani (4.846.830 lei aur) din care 1/3 se achita în bani 80.780 florini renani (807.800 lei aur) iar 2/3 se prestau în natură (grâu, secară și ovăz). Prestațiile în natură puteau fi răscumpărate în bani cu 161.561 florini renani (1.615.610 lei aur).

— 1813 iulie 19. Registru de impunere în natură (ovăz) pentru nevoile armatei susținute pe teritoriul comitatului Bihor. Restul este alcătuit pe plase. În plasa Oradea valoarea cerealelor se cifra la 40.971 florini renani (409.710 lei aur) în plasa Salonta la 8.315 florini (83.150 lei aur) în plasa Beiuș 3.096 florini renani (30.960 lei aur), în plasa Sarét la 28.112 (281.120 lei aur) în plasa Eriu la 20.365 florini renani (203.650 lei aur). Valoarea ovăzului pe întreg comitatul se ridică la 100.860 florini renani (1.008.600 lei aur). Menționăm că plasa Sarét se află în R.P.U.

— 1822 — Sibiu — Tabel general cuprinzând repartizarea contribuțiilor și a taxelor sîdoxiale din Transilvania pe anul 1822 care se ridicau la suma de 1.596.760,7 florini renani (15.967.607 lei aur).

— 1830 iulie 13. Aiud. Adresa comitatului Alba de Jos către scaunul Arieș, prin care cere să-i comunice pînă la ce dată trebuie trimise contribuțiile pe seama regimentului de husari al arhiducelui Iosif, ce urmează să se concentreze în comitatul Turda, arătînd că comitatul Alba de Jos trebuie să contribuie cu 9.000 de pîini și tot atîtea porții de ovăz și fin.

— 1838—1857. Articol privind situația fiscală a Transilvaniei între anii 1838—1897. Față de anul 1838, cînd totalul impozitelor directe și indirecte se ridică la suma de 2.840.540 florini (28.405.400 lei aur), reprezentînd 1,8‰ din impozitele încasate în întregul imperiu, în 1857 acesta se ridicase la 10.315.000 florini (103.150.000 lei aur), iar raportul față de totalul impozitelor din imperiu a ajuns de 3,3‰.

— 1841 — Sibiu — Situație generală privind contribuțiile pe anul militar 1841 din comitate și districte, domeniile fiscale și domeniile regimentelor de graniță. Total : 1.437.315 florini renani (14.373.150 lei aur).

— 1842 — Sibiu — Situație privind contribuțiile locurilor taxale din Transilvania pe anul 1842. Suma totală : 689.357,47 florini (6.893.570 lei aur).

— 1847 august 28. Buda. Scrisoarea Camerei Aulice către conducerea Inspectoratului superior din Baia Mare cu privire la depunerea în depozitul de la Banská

Stiavnica (Schemnitz, azi R.S.C.) și la Baia Mare, în părți egale a monedelor de cupru de 1 creițar. Valoarea totală a depunerilor era de 50.000 florini (500.000 lei aur).

— 1848 iulie 21. Oradea. Socoteli privind încasările și cheltuielile Casei de război a comitatului Bihor pe anul militar : 1845/1846. Încasările au fost de 312.896 florini renani (3.128.960 lei aur), iar cheltuielile de 312.093 florini renani (3.120.930 lei aur).

— 1851—1860 — Statistica impunerii totale a Transilvaniei (impozite directe, indirecte și adausuri), cu excepția impozitelor plătite autorităților locale. În 1851 totalul se ridică la 5.457.031 galbeni (54.570.310 lei aur), iar în 1860 la 13.049.388 galbeni (130.493.880 lei aur). Pe întreaga perioadă s-au plătit 97.064.472 galbeni (970.644.720 lei aur).

— 1851, 1855, 1860. Extras din articolul „Contribuțiunile Transilvaniei” publicat în Gazeta Transilvaniei, nr. 117/1863 referitor la sumele vărsate de Transilvania vistieriei imperiale din impozite :

1851 — 3.980.601 florini 39.806.010 lei aur
1855 — 4.519.658 florini 45.196.500 lei aur
1860 — 5.900.839 florini 59.008.390 lei aur.

— 1853 — Situația livrărilor de aur și argint către Monetăria statului de către minele din Transilvania (Zlatna, Certești, Baia de Arieș, Baia de Aramă, Tirgu Lăpuș).

Preliminat pe 1853

— aur —	1.361	mărci
— argint —	9.827	mărci
realizat în trim. I și II		
— aur —	394 3/4	mărci
— argint —	2.061 1/2	mărci

Producția de metale prețioase constituie venitul exclusiv al vistieriei imperiale.

— 1854—1855 — Liste de banii strînși de Sfatul orașenesc Bacău de la populația orașului pentru întreținerea spitalului austriac. Rezulta strîngerea și plata sumei de 38.457 lei.

— 1854 septembrie 12. Tabel întocmit de magistratul orașului Brăila privind casele, magazile și grajdurile folosite de armata austriacă.

— 1854 octombrie — Tabel întocmit de Subcîrmuirea Plășii Bălți, județul Brăila — de numele locuitorilor (425) întrebuințați la transportul oștirii austriece.

— 1854 octombrie — Tabel întocmit de Subcîrmuirea Plășii Vădeni, județul Brăila, în care se menționează numele locuitorilor întrebuințați la transportul oștirii austriece în octombrie 1854 : 120 de locuitori.

— 1855 *mai* 13. Jalba lui Dimitriu Ioan, locuitor din Bacău, din care rezultă că avea de încasat 1.200 galbeni (12.000 lei aur) pentru plata chiriei caselor sale din Bacău puse la dispoziția armatelor austriece pentru spital.

— 1855 — Listă cu mobile și obiecte cumpărate de către Magistratul orașului Craiova în folosul armatei austriece. Valoarea totală a acestora era de 98.771 lei.

— 1855 — Listă cu sumele plătite de autoritățile locale din județul Dolj pentru reparațiile făcute caselor în care au fost încartiruite în 1855 armatele austriece. Suma se ridică la 3.530 lei.

— 1855 — Devize cu cheltuielile făcute de autoritățile locale pentru construcții edilitare necesare armatei austriece în anul 1855. Suma totală a cheltuielilor necesare era de 7.001 lei.

— 1855 — Listă cu sumele plătite de sfatul orășenesc Craiova pentru întreținerea armatelor cezaro-craiești austriece în anul 1855 de la intrarea lor în țară pînă la 31 martie 1855. Suma totală a cheltuielilor era de 118.876,20 lei.

— 1855 — Tabel cu cele 894 care și sumele suportate de către autoritățile locale în luna martie 1855 pentru transportul oștirilor austriece. Suma plătită cărușilor este de 7.200 lei.

— 1855 *martie* — Liste privind valoarea unor produse ca, uleiuri, seu și altele date de populația județului Dolj pentru întreținerea armatelor austriece în timpul ocupației din perioada septembrie 1854—martie 1855. Valoarea se ridică la 7.965 lei.

— 1855 *mai* 18. *Bacău*. Listă de banii plătiți de locuitorii țirgului Bacău pentru achitarea sumei de 8.880 lei, ce urma să primească Gheorghe Nicolau pentru ocuparea dughenei sale de către armatele austriece.

— 1855 *iulie* — Listă privind valoarea lemnelor consumate de armata austriacă în județul Dolj între 20 august 1854 și 30 iulie 1855. Suma se ridică la 243.884 lei.

— 1855 *octombrie* — Listă de banii datorati de armata austriacă locuitorilor din satele plășii Vădeni, județul Brăila, care au transportat orz ; se menționează suma de 1.191 lei, numărul carelor cu patru boi — 126, cu doi boi — 21.

— 1855 *octombrie* — Listă de banii datorati de armata austriacă locuitorilor din satele plășii Bălți, județul Brăila, care au transportat orz ; se menționează numărul carelor cu patru boi — 378 și cu doi

boi — 211 precum și suma datorată — 2.263 lei.

— 1860. Date statistice privind veniturile și cheltuielile administrației Transilvaniei și sumele vărsate vistieriei imperiale :
venituri

11.272.100 florini 112.721.000 lei aur

cheltuieli

4.359.900 florini 43.599.000 lei aur

pentru vistieria imperială

6.912.200 florini 69.122.000 lei aur.

— 1861 — Tabel privind unele țări ale Imperiului habsburgic : suprafața, populația, suma impozitelor directe și indirecte în anul 1857, impozitul pe cap de locuitor. În *Transilvania* se plăteau 4 florini și 48 creițari pe cap de locuitor, iar în *Bucovina* 4,45.

— 1861—1862 — Situația impozitelor pe case și pămînt plătite în Transilvania pe anul financiar 1861/1862 :

bogați (2.547 persoane)

— 253.491 florini 2.534.910 lei aur

restul populației

— 778.256 florini 7.782.560 lei aur.

— 1862—1881 — Statistica impozitelor directe plătite de Transilvania în anii 1862—1867 și Bucovina între anii : 1862—1881

Transilvania :

14.979.930 guldeni 59.897.720 lei aur

Bucovina :

12.660.109 guldeni 50.640.436 lei aur.

— 1864 — Extras din „Gazeta Transilvaniei” nr. 1/1864 cuprinzînd contribuțiile Transilvaniei pe anul 1864 (contribuții directe, indirecte, venituri fiscale) care se ridicau la suma de 13.249.630 florini (132.496.300 lei aur).

— 1865 — Extras din „Gazeta Transilvaniei” nr. 102/1865 cuprinzînd cifrele preliminare ale contribuțiilor Transilvaniei pe anul 1865. Situația se prezintă astfel : contribuții directe (pe cap de locuitor, pe case, pe pămînt, pe venituri personale, majorări extraordinare) în valoare de 3.578.105 florini (35.781.050 lei aur). Contribuții indirecte (taxe pe băuturi, pe carne și vite, amenzi) în valoare de 1.665.600 florini (16.656.000 lei aur). Alte venituri (vămile țării, monopolul sării, tutunului, taxe de timbru, judecătorești) în valoare de 6.943.340 florini (69.433.400 lei aur). Venituri fiscale (domeniile administrației de stat, monopolul montanistic, edificii publice, minele de fier, monetăria de la Alba Iulia) în valoare de 3.587.343 florini (35.873.430 lei aur). Total general : 15.774.388 florini (157.743.880 lei aur).

— 1866 — Extras dintr-un articol publicat în „Gazeta Transilvaniei“ nr. 43/1867. Datoriile de stat ale Transilvaniei la 31 decembrie 1866 erau de : 3.733.689 florini (37.336.890 lei aur), constând din datoriile urbariale sau ale dezrobirii iobagilor, datoriile din perioada foametei și altele la care se adaugă 150.208 florini (1.502.080 lei aur) reprezentând dobinzile la aceste datorii. Este semnificativă mențiunea : „la datoriile de stat vor avea de plătit copiii copiilor noștri“.

— 1867, 1876, 1882, 1895, 1896. Situații privind producția de cărbuni, lignit (în quintale) din centrele : Petroșani, Chepeș, Mehadia, Aghireș, Borsec. În 1867 producția de cărbuni se ridică la 5.040 q ; 1876: 1.465.140 q ; 1882: 1.791.005 q ; 1895: 6.025.840 q ; 1896 : 7.359.151 q. La Caras producția anului 1885 era de 80.000 quintale ; 1896 : 82.000 q. Veniturile provenite din aceste producții intrau în vistieria Imperiului austriac.

— 1867 — Tabel centralizator cuprinzând totalul impozitelor directe plătite de provinciile Transilvaniei și Bucovina către Imperiul austriac în perioada : 1866—1867. Transilvania plătea în perioada 1860—1861 o sumă de 6.233.301 guldeni (24.933.204 lei aur), iar Bucovina 1.274.972 (5.119.888 lei aur).

— 1868 — Lista cu numele celor 41 acționari ai minei regale maghiare și asociate din Săcărâmb cu cota de proprietate (128 acțiuni și valoarea dividendelor încasate pe primul semestru al anului 1868, care se ridică la 58.400 florini (584.000 lei aur).

— 1868 — Extras din ziarul „Federațiunea“ privind propunerile lui Gavril Manu, membru al comitetului comitatului Solnoc de reducere a contribuției personale care apasă și îngreunează pe nedrept pe locuitorii Transilvaniei față de locuitorii Ungariei. În anul 1864 locuitorii Transilvaniei au plătit darea pământului cu 855.845 florini (8.558.450 lei aur) mai mult decât locuitorii Ungariei.

— 1876 ianuarie—februarie. *Körmöcbanya*. Corespondență și notă de plată înțocmită de conducerea Oficiului regal al monetăriei din Kremnic (*Körmöcbanya*, azi R.S.C.) cu privire la achitarea prețului aurului și argintului trimis de către Oficiul regal minier și topitoria din Rodna. Prețul se ridică la 6.533 florini (65.330 lei aur).

— 1877 aprilie 14. *Baia Mare*. Serviciul financiar din cadrul Direcției minelor *Baia Mare* comunică Oficiului regal minier și topitoriei din Rodna valoarea aurului și argintului preschimbat în lunile

ianuarie și februarie 1876 în cadrul Monetăriei din Kremnic (*Körmöcbanya*, azi R.S.C.). Valoarea lor era de 13.723 florini (137.230 lei aur).

— 1881 — Tabel centralizator cuprinzând totalul impozitelor directe plătite de Bucovina Imperiului austro-ungar în perioada : 1860—1888, care se ridică la suma de 12.910.969 guldeni (51.643.876 lei aur).

— 1882, 1895, 1896. Situația producției de fier brut în quintale din centrele : Hunedoara, Călan, Nădrag, Raschita, Sebiș, Odorhei, Bihor, Remetea, care se prezintă astfel : în 1882 : 157.766 q ; 1895 : 805.545 q ; 1896 : 1.069.514 q. Veniturile provenite din aceste producții intrau în vistieria Imperiului austriac.

— 1891 — Tabel cuprinzând impozitele directe pe locuitor în circumscripțiile fiscale din Transilvania, sumele limită fiind 7 florini și 73 creițari (*Timișoara*) și 2 florini și 75 creițari (*Maramureș*).

— 1891—1898. Situații centralizatoare întocmite pe bază de documente originale privind aurul brut preschimbat în Abrud și transportat la monetăria din Kremnitz în anii 1891—1892, 1894—1898 în greutate de 3.331 kg, înainte de turnare și 2.702 kg, după turnare.

— 1893. Tabel privind impozitul direct în florini la care erau impuse comitatele din Transilvania în anul 1890 și sumele încasate de fisc în anul 1891. Totalul sumelor încasate în anul 1891 se ridică la 18.372.278 florini (183.722.780 lei aur).

— 1895. Date privind producția de aur în anul 1895 în cantitate de 2.145.095 kg + 30,85 aur și argint în județele Alba de Jos și Bistrița și comitatele Hunedoara, Turda, Solnoc Dobîca și Satu Mare.

— 1895—1899. Tabel privind producția de aur și argint a minelor din Căpitănia *Baia Mare* și *Zlatna* pe perioada 1895—1899 care se ridică la cantitatea de 2.565,3 kg. aur și 29.145,5 kg argint.

— 1899. Tabel cuprinzând producția minelor și a turnătoriilor din Transilvania și valoarea ei pe anii : 1881—1896 și 1898—1899 pe căpitănatate miniere : *Zlatna*, *Oravița*, *Baia Mare*. Valoarea în florini la produsele finite aur în anul 1899 s-a ridicat la suma de 26.908.385 florini (269.083.850 lei aur) și a argintului la 3.442.490 florini (34.424.900 lei aur).

— 1901 februarie 22, *Kremnica*. Situația statistică privind cantitățile de aur și ar-

gint de șteamp și de topitorie preschim-
bate de către minele și topitoriile erariale
și particulare din bazinul minier băimă-
rean în anul 1900 la oficiul monetăriei din
Kremnica.

Cantitatea de aur era de : 637 kg :
= 2.092.454 coroane
(20.924.540 lei aur) iar
cantitatea de argint 6.039 kg
= 688.481 coroane
(6.884.810 lei aur).

— 1902 martie 12. *Baia Mare*. Situația
statistică privind cantitățile de aur și
argint produse de minele și topitoriile
erariale și particulare din județul Satu
Mare, Maramureș, Ugocea și Bihor în
anul 1901, cu specificarea valorii aceș-
tora în coroane, întocmite de Căpităna-
tul minier din Baia Mare.

Cantitatea de aur era de : 736 kg.
= 2.412.368 coroane
(24.123.680 lei aur)
iar de argint de : 5.507 kg
= 638.750 coroane
(6.387.500 lei aur).

— 1904 martie 22. *Baia Mare*. Situația
statistică privind cantitățile de aur și ar-
gint produse de minele erariale și de aso-
ciațiile miniere particulare din județul
Satu Mare, Maramureș și Bihor în anul
1903.

Cantitatea de aur era de : 625 kg.
= 2.050.227 coroane
(20.502.270 lei aur)
iar de argint de : 4 875 kg.
= 907.783 coroane
(9.077.830 lei aur).

— 1909 decembrie 7. *Körmöcbanya*. Notă
de plată întocmită de conducerea Oficiu-
lui regal al monetăriei din Kremnic
(Körmöcbanya, azi R.S.C.) cu privire la
achitarea prețului aurului și argintului
trimis pentru preschimbare de către Ofi-
ciul minier regal maghiar „Dealul Cru-
cii” din Baia Mare. Prețul era de 605 co-
roane (6.050 lei aur.)

— 1912 februarie 15. *Körmöcbanya*. Situa-
ția statistică privind cantitatea produc-
ției de aur și argint preschimbate în anul
1911, de minele și topitoriile erariale din
Baia Mare, Baia Sprie, satul Strimbu
Băiuț, comitatul Solnoc-Dobica, loca-
litatea Cavnic, satul Ferneziu, ambele
în comitatul Satu Mare, în monetăria din
Kremnic, azi R.S.C., cu specificarea valo-
rii acestora.

Cantitatea de aur era de : 960 kg.
= 3.148.905 coroane
(31.489.050 lei aur)
iar de argint de : 6.036 kg.
= 543.306 coroane
(5.433.060 lei aur).

Anexa nr. 3*

LISTA UNOR DOCUMENTE

— 1738—1739. Extras din „Istoria româ-
nilor” de A. D. Xenopol referitor la obli-
gațiile grele pe care le-a impus genera-
lul rus Münnich Moldovei ; să înarmeze
și să hrănească o oaste de 20.000 de oa-
meni, să aibă pregătiți pentru diferite lu-
crări necesare armatei 3.000 de salahori,
să asigure ofițerilor cele de trebuință,
să-i dea lui plocon 90 de pungi de bani
la început și apoi anual 100 pungi de bani
pentru masă. Aceste pungi însumau
12.000 de galbeni de aur ungurești, *adică*
48.000 lei.

— 1772 februarie 4. Ordinul comanda-
mentului militar rus către cavalerul Me-
der, șeful administrativ al Munteniei, de
a trimite 1.029 de oameni la Giurgiu,
pentru repararea cetății de acolo ; plata
acestora, în sumă totală de 1.871 de ruble,
se va face din visteria Țării Românești.

— 1772 februarie 20. Raport al ispravni-
cului jud. Buzău referitor la bunurile ce

a dat din județ, pentru trebuința armatei
ruse : 1.250 chile grâu, 1.000 chile orz,
300 chile mei, 1.730 care cu fin și bani
12.258 taleri (1 chilă muntenească = 400
ocale).

— 1773 — Raport al ispravnicului jude-
țului Argeș referitor la cele 19.000 care
cu fin și 2.586 care cu lemne date în
cursul anului pentru nevoile armatelor
rusești.

— 1774 iulie 10. Extras din tratatul de
pace de la Kuciuk Kainargi încheiat în-
tre Rusia și Turcia : „Pînă în ultima zi
a retragerii lor din aceste ținuturi (țările
române) trupele rusești vor fi aprovizio-
nate cu toate cele trebuincioase, atît cu
alimente cît și cu alte produse, întocmai
așa cum au fost aprovizionate pînă în
prezent”.

— 1806—1808 — Extras din Arhiva se-
natorilor din Chișinău, din care reiese că
în perioada aprilie 1806—30 septembrie
1808 Moldova a dat, pentru nevoile oști-

rilor rusești, produse în valoare de 9.108.325 lei.

— 1808 februarie 18. Vidin. Extras din raportul lui Mériage către Champagny, ministrul de externe al Franței, referitor la noul impozit pus asupra locuitorilor Olteniei în timpul cantonării armatelor ruse în Mica Valahie, impozit ce se ridică la 30 de piaștri de casă, ceea ce însemna de cinci ori mai mult decât impozitul plătit obișnuit.

— 1808 iulie 29. Raportul Divanului Țării Românești către generalul Kușnicov, împuternicitul armatei ruse, arătând numărul carelor cu fin strînse pentru oștile rusești din toate județele — 143.200 de care — și locurile unde se va depozita finul în fiecare județ.

— 1808 august 9. Adresa Divanului Săvirșitor către șeful aprovizionării armatelor rusești din Țara Românească, cu arătarea cantităților de grâu și de orz strînse de prin județe pentru oștile rusești și a localităților unde s-au depozitat. Din adresă reiese că s-au depozitat 73.881 chile grâu și 96.509 chile orz (o chilă muntenească era echivalentă cu 400 ocale).

— 1808 octombrie — Tabel centralizator de cantitățile de orz, făină, care cu lemne, de podvezi și de bani, dați „din vară și pînă acum” pentru nevoile armatei rusești :

6.500.000 puduri de fin,

230.000 cetverturi de făină și ovăz

mii de care cu lemne pentru construcții de poduri și corăbii, mii de care pentru transporturi, 184.000 lei pentru nevoile spitalelor militare și carnea ostașilor.

— 1808 octombrie — Divanul Moldovei către generalul Kușnicov, arătînd că nu se pot procura mai mult de 70 de stînjeni lemne de foc pe lună pentru spitale și locuințele ostașilor armatei rusești, întrucît nu mai sînt păduri.

— 1808 octombrie — Divanul Moldovei raportează generalului Kușnicov că s-a dat Comisiei pentru nevoile spitalelor armatelor rusești cîte 62.145 lei pe lună, adică 559.295 lei pe lunile : ianuarie — septembrie 1808, la Comisia de aprovizionare a dat cîte 29.520 lei pe lună, în total 305.321 lei din decembrie 1807 pînă la 30 septembrie 1803 (864.616 lei aur).

— 1808 octombrie — Divanul Moldovei către generalul Kușnicov, arătînd greutățile pe care le întîmpină pentru procurarea celor 120.000 cetverturi de provizii și furaje necesare armatelor rusești.

— 1808 — Extras din Arhiva senatorilor din Chișinău, din care reiese că în anul

1808 veniturile Țării Românești erau de 3.650.415 lei iar cheltuielile pentru întreținerea armatelor rusești se ridicau la 2.781.517 lei aur.

— 1812 ianuarie — iunie. Extras din Arhiva senatorilor din Chișinău, din care reiese că venitul Țării Românești pe primele 6 luni ale anului 1812 era de 3.150.002 taleri iar cheltuielile pentru nevoile armatelor rusești, pe aceeași perioadă, de 2.159.256 taleri (4.318.512 lei aur).

— 1812 iunie 17. Iași. Extras din raportul lui Fornetty, consul francez, către Otto, ministrul afacerilor externe al Franței, referitor la sarcinile impuse de Rusia țaristă asupra Moldovei care se ridică la 4.000.000 lei.

— 1812 iulie 4. Iași. Extras din raportul consulului francez Fornetty, către Otto, ministrul afacerilor externe al Franței, referitor la sarcinile impuse de ruși asupra țărilor române, pentru care s-au cerut 2.000.000 piaștri, reduși la 200.000 de piaștri ce trebuiau plătiți în 20 de zile.

— 1828 octombrie 12. Tabel de cantitățile de fin repartizate a fi date de către fiecare județ din Moldova — în total 5.653.047 puduri de fin — pentru nevoile armatelor rusești, precum și localitățile unde trebuie depuse, în etape.

— 1828 — Tabel de cantitățile de făină, ovăz, orz și crupe, strînse din 15 județe ale Moldovei și depuse în magazinele din cinci orașe, pentru armatele rusești ; 21.512 cetverte de făină, 53.674 cetverte de ovăz și orz, 2.567 cetverte de crupe (un cetvert era egal cu aproximativ 150 kg).

— 1828 — Document din care reiese că în anul 1828 cheltuielile pentru nevoile interne ale Moldovei se ridicau la suma de 579.021 lei iar pentru nevoile administrației și armatelor rusești la 643.629 lei aur.

— 1828 — Tabel întocmit de senatorul Abacumoff și trimis Comisiei de aprovizionare din Iași, cuprinde cantitățile de provizii necesare armatelor rusești pe timp de 4 luni și care trebuiau achiziționate și depozitate în 5 orașe din Moldova :

— 2.784.000 kg făină

— 672.000 kg carne

— 268.000 kg crupe

— 21.000 kg vedre rachiu

— 7.718.500 kg ovăz.

— 1828 — Tabel din care rezultă că s-au rechiziționat din județele Moldovei prin diverși însărcinați, pentru nevoile arma-

tei rusești 9.955.900 kg de cereale (grâu, secară, orz, ovăz, făină).

— 1828 și 1829. Tablou centralizat al întregii cantități de fin — 123.765.696 kg adunat în această perioadă în Moldova pentru necesitățile oștilor rusești.

— 1829 — Tabel de numărul locuitorilor din județele Moldovei, folosiți la transporturile finului pentru armata rusă, care însumează un total de 84.968 de oameni.

— 1832 martie 1 — Raportul Comisiei rusești de control către generalul Kisselev asupra rezultatelor verificărilor veniturilor și cheltuielilor Țării Românești și Moldovei în perioada : 1 mai 1828 până în decembrie 1831. Din document reiese că în decursul celor 4 ani veniturile țărilor române au fost de 59.308.780 lei iar cheltuielile pentru întreținerea armatei rusești, a aparatului administrativ rus și altele „pentru nevoile guvernului nostru” se ridicau la 29.525.192 lei aur.

— 1832 — Tabel de banii plătiți de Visteria Țării Românești locuitorilor județelor, pentru produsele date de aceștia în trebuința oștilor rusești. Este totalizată, pe județe, suma de 1.582.257 lei aur.

— 1832—1836 — Tabel de cantitățile de produse și bani ce trebuiau predate de Țara Românească pentru oștirile rusești. Sînt prevăzute următoarele cantități pentru fiecare an :

făină	— 15.542 cetverturi de făină (cca 150 kg)
carne	— 22.298 puduri (pud = 16 kg)
rachiu	— 14.138 vedre
sare	— 3.107 puduri
orz sau ovăz	— 18.663 cetverte
luminări	— 860 puduri
cheltuieli diverse	— 305.260 lei aur.

— 1848 septembrie 9. Tabel rezumativ al Departamentului din Lăuntru al Moldovei de proviziile date oștilor rusești, din iulie pînă la 8 septembrie 1848 : făină de secară sau grâu : 13.544 cetverturi, 1.263 cetverturi crupe de grâu.

10.891 puduri pae
291.547 puduri fin
19.998 cetverturi orz și ovăz
1.165 vaci
7.318 vedre rachiu și spirt și altele.

— 1848 — Raport întocmit de Departamentul din Lăuntru al Moldovei de cantitățile de produse necesare pentru oștile rusești. Sînt prevăzute :

4.985 — puduri carne de vită
330 — vedre rachiu
4.336 — vedre vin
4.119 — vedre spirt
391 — stînji lemne
24.199 — puduri fin
6.648 — cetverturi făină de secară

615 — cetverturi crupe de orz, hrișcă sau păsat

8.728 — cetverturi orz și ovăz

1.091 — puduri sare

— 1848 — Liste cu sumele cheltuite în anul 1848 de către Cîrmuirea județului Dolj în vederea aprovizionării armatei rusești. Suma se ridică la 275.762 lei.

— 1848 — Liste cu sumele cheltuite de autoritățile locale în 1848 pentru cumpărarea a diferite produse alimentare și altele (făină, rachiu, carne, cartofi, etc.) în vederea aprovizionării armatei rusești. Suma totală este de 16.905 lei.

— 1848 — Tabel centralizat pentru suma de 34.836 lei plătiți din casieria Sfatului orășenesc București, pentru reparațiile clădirilor ce sînt ocupate de trupe rusești, cumpărarea unor lucruri necesare spitalei oștirii ruse etc.

— 1848 — Extras din „Istoria Românilor” de A.D. Xenopol referitor la suma de 300.000 de ruble pe lună cu care Rusia scotea debitoare Valahia pentru întreținerea trupelor rusești de ocupație în acest principat (aproximativ 3.000.000 lei aur).

— 1849 — Bilanț general pentru toate produsele primite și predate la oștirea rusească, adică făină și cartofi. Cantitatea totală de cartofi era de 148.150 ocale, iar de făină de 287.323 oca.

— 1849 — Tabel centralizat pentru suma de 15.000 lei plătiți de către casieria Sfatului orășenesc București, pentru reparațiile făcute încăperilor hanului Manuc, Sf. Sava, a lui Eliad și grajdurilor din mahalaua Silvestru ce au fost ocupate de oștirile ruse.

— 1849 — Raportul Visteriei Țării Românești asupra sumei de 6.638.953 de lei, dată de Visterie pentru întreținerea armatelor rusești de ocupație, în perioada 13 septembrie 1848 — august 1849 (6.638.953 lei aur).

— 1849 octombrie 15. Tabel cu suma totală a produselor luate din Moldova pentru nevoile armatelor rusești :

25.062 cetverturi de grâu, făină și secară
24.391 cetverturi de orz și ovăz
4.864 cetverturi de păpușoi
469.756 puduri de fin
și altele.

— 1850 noiembrie — septembrie 1851. Tabel centralizat pentru suma de 15.782 cheltuită din casa Sfatului orășenesc a Bucureștiului pentru întreținerea oștirilor rusești.

— 1850 — 1851. Bacău. Lista de banii cheltuiți de Sfatul orășenesc Bacău pen-

tru întreținerea spitalului rusesc de la Bacău în anii 1850—1851 din care rezultă că suma se ridică la 59.034 lei.

— 1853 iunie 18/30. Iași. Scrisoarea domnului Moldovei, Grigore Ghica, către Resid Pașa referitoare la comunicarea ce a primit de la prințul Gorceacov, comandant șef al armatei ruse, prin care-i cere să pregătească proviziile necesare întreținerii trupelor ruse — corpul 4 de armată și o parte a corpului 5 de armată, comandate de generalii Danenberg și Lüders — ce urmau să intre în Moldova.

— 1853 iulie — Listă întocmită de Subcîrmuirea plășii Vădeni, județul Brăila, în care se precizează cantitățile de lemne și fin — 31 de stînjini lemne și 1.691 puduri paie — luate de la locuitorii din plasă pentru oștirea rusă.

— 1853 august 21. Tabel de carele întrebuințate pentru transportul armatei ruse de la locuitorii județului Brăila, în perioada : 10 iulie — 15 august 1853, care cu 4 boi — 253, care cu 2 boi — 63.

— 1853 august 30. Raportul și tabelul Subcîrmuirii plășii Bălți către Cîrmuirea județului Brăila, cu privire la suma banilor cheltuiți (1.332,21 lei) pentru aprovizionarea armatei de cazaci cantonați în punctele Cioara—Doicești și Bertești.

— 1853 septembrie 1. Raportul Subcîrmuirii plășii Vădeni către Cîrmuirea județului Brăila, cuprinzînd reclamația Sfatului satului Pîrlita cu privire la neprimirea banilor sau a chitanțelor pentru carele și boii dați cazacilor cantonați în satul Silistraru, ca să transporte finul cumpărat.

— 1853 decembrie — Liste cu diferite materiale care s-au întrebuințat la construirea beciurilor magaziiilor de la punctele Dobreni și Prisiceni (Plasa Săbar) în vederea depozitării produselor predate armatelor rusești : lemne, nuiele, manoperă, transport, în valoare de 16.494 lei.

— 1853 — Referatul șefului Departamentului de Finanțe al Moldovei către Sfatul Administrativ, prin care atrage atenția asupra necesității de a se lua măsurile din vreme pentru plata primei rate a datoriilor către Rusia. Este vorba de suma de 10.187.000 de lei (aur) pe care o pretindea Rusia drept despăgubire pentru cheltuielile făcute cu oștile sale în timpul ocupației Moldovei, pe anii : 1848—1849.

— 1853 iunie — mai 1854. Plasa Snagov. Tabel cu totalul produselor cu care au fost aprovizionate oștirile rusești, în plasa Snagov, pe perioada iunie 1853 —

mai 1854, în valoare totală de 152.461,37 lei.

— 1853 iunie — iunie 1854. Plasa Oltenița. Bilanț general al cheltuielilor făcute de plasa Oltenița pentru întreținerea oștirii rusești în perioada iunie 1853 — iulie 1854, sumă care se cifrează la 125.908,15 lei.

— 1853—1854. Plasa Mostiștea. Bilanțul cheltuielilor făcute (de plasa Mostiștea) cu aprovizionarea oștirilor rusești de la intrarea lor în țară și pînă la a lor plecare, suma plătită fiind de 623.995 lei.

— 1854 ianuarie — februarie. Plasa Dimbovița. Listă cu cantitățile produselor : făină, grîu, fin, paie, lemn, furnizate armatelor rusești în plasa Dimbovița, în lunile ianuarie — februarie 1854, în valoare de 31.332,51 lei.

— 1854 ianuarie — martie. Plasa Negoiești. Tabele cu cantitățile de produse : făină, grîu, orz, fin, paie, lemn, predate oștirilor rusești, în plasa Negoiești, în perioada : 1 ianuarie — 1 aprilie 1854, în valoare totală de 45.698,78 lei.

— 1854 ianuarie — mai. Ocîrmuirea Ilfovului comunică Departamentului Visteriei lista cheltuielilor făcute, de la 1 ianuarie la 1 iunie 1854, pentru nevoile oștirii rusești, totalizînd suma de 2.548.945,7 lei.

— 1854 aprilie 16. Referatul Departamentului de Finanțe al Moldovei, către Sfatul Administrativ, prin care propune unele dări ca să se poată plăti datorita către Rusia, de 943.241 ruble, sumă pretinsă de aceasta pentru cheltuielile făcute cu armatele sale la ocuparea Moldovei.

— 1854 mai — iunie — iulie. Plasa Mostiștea. Tabele cu produsele : făină, grîu, orz, fin, paie, lemn, care au fost furnizate „împărăteștilor oștiri rusești” în plasa Mostiștea pe lunile : mai, iunie, iulie 1854, în valoare de 177.070,89 lei aur.

— 1854 iulie — Listă cu produsele aprovizionate de subocîrmuirea Negoiești, cît și altele luate de-a dreptul de oștiri în luna iulie 1854, în valoare de 36.983,11 lei aur.

— 1854 — Liste privind banii încasați de Sfatul orașului Bacău de la populația tîrgului Bacău pentru întreținerea spitalului rusesc din aceste localități. Rezultă că s-au încasat și plătit 1.833 galbeni echivalenți a 50.299 lei aur.

— 1855 iulie 26. Bacău. Listă privind cheltuielile făcute în anul 1855 de Sfatul orașenesc Bacău pentru întreținerea spitalului rusesc de acolo. S-a cheltuit suma de 1.114,12 lei.

— 1856 februarie 25. Constantinopol. Raport al lui Thouvenel, ambasadorul Franței la Poartă, către contele Walewski, ministrul francez al afacerilor externe, referitor la cererea adresată de Știrbei Porții de a se anula datoria de 12.313.943 piaștri pe care Rusia o pretinde Valahiei pentru bonurile emise de Cabinetul de la St. Petersburg în 1853 pentru întreținerea armatelor rusești de ocupație în Valahia. (12.313.943 lei aur.)

— 1862 martie 3. Expunere a Comisiei lichidării din Ministerul Controlului din Principatele Unite asupra sumei de 17.461.365 lei aur ce o datora guvernul Rusiei guvernului român pentru cheltuielile făcute de acesta cu aprovizionarea armatelor rusești în timpul ocupației din 1853—1854, sumă pe care reprezentantul Rusiei, contele Nesselrode, o reduce la 7.028.209 lei, pretinzând că restul trebuie să fie suportat de către Principatele românești.

Anexa nr. 4*

LISTA DE DOCUMENTE

— 1905 — Bilanțul general al Băncii Marmorosch Blank et Co S.A., și tabelul acționarilor. Capitalul social al băncii era de 8.000.000 lei. Din această sumă 5.972.500 erau în proprietatea Băncii comerciale ungare din Pesta, a Băncii comerciale și a Băncii pentru comerț și industrie din Berlin, care dispuneau împreună și de un număr de 9.845 acțiuni din totalul de 16.000 acțiuni, având controlul asupra întregii activități a băncii. În anul 1905 banca a realizat un beneficiu net de 1.386.236 lei, din care aproape 2/3, adică circa 924.000 lei aur, sau 21 mil. lei actuali au revenit celor 3 bănci străine.

— 1907 — Tabel extras din „Monitorul petrolului român” nr. 24/1907, privind capitalurile angajate în industria română de petrol până la sfârșitul anului 1906. Din totalul de 185.000.000 franci, capitalul român de 16.000.000 franci se situează pe locul cinci, după capitalul german de 74.000.000 franci, capitalul francez de 74.000.000 franci, capitalul francez de 31.000.000 franci și capitalul olandez de 22.000.000 franci.

— 1908 — Tabel cu societățile petroliere din România, anul de fondare, capitalul fiecăreia și beneficiul realizat în 1908. Steaua Română de exemplu declară în bilanț un beneficiu brut pe cca 11.000.000 lei la un capital inițial de 50.000.000 lei, fără a fi specificate și conturile din bilanț care camuflau restul beneficiului (amortizări, rezerve, cheltuieli etc.).

— 1908 — Tabel extras din lucrarea „Industria petrolului în România în 1908” publicată de Ministerul Industriei și Comerțului în 1909 privind cota parte de participare a capitalului străin din industria petrolului. Astfel din totalul de

222.202.957 lei în anul 1908, capitalul românesc reprezenta doar 31.259.107 lei, cel mai mare capital străin fiind cel german : 87.506.350 lei.

— 1910—1937 — Situația capitalului, rezervelor, beneficiilor nete și dividendului la societatea Astra Română pe anii 1910—1937, întocmită pe baza dărilor de seamă și a bilanțurilor anuale ale acestei societăți. În anul 1910 la un capital de 29.400.000 lei societatea a obținut un beneficiu net de 3.341.000 lei și ca dividend a alocat suma de 2.940.000 lei (adică 10%); unul din anii cei mai buni fiind anul 1937, cînd la un capital de 2.034.000.000 lei societatea a obținut un beneficiu net de 864.374.000 lei și a alocat în dividende suma de 203.400.000 lei (10%).

— 1913 — Dare de seamă a Societății Anonime pentru industria petrolului din care rezultă o creștere a capitalului social de la 10.000.000 lei în 1902/3 la 50.000.000 lei în 1912/3. În perioada : 1902—1912 s-a obținut un venit net total de lei 30.000.000 (690 mil. lei actuali) și s-au împărțit dividende în sumă de 25.000.000 lei (575 mil. lei actuali). Societatea se afla sub controlul direct al Deutsche Bank din anul 1903. La societate mai erau interesați Wiener Bank—Vesein din Viena, Schweizerische Kredit-Austalt, Zürich, Societatea germană de petrol din Berlin, care au intrat și în consiliul de administrație. Președinte al consiliului de administrație era un director de la Deutsche Bank.

— 1914 aprilie 1. Concluziile lui Gh. M. Dobrovici pe baza actelor oficiale asupra creditului extern al țării noastre și datoria sa publică la 1 aprilie 1914. Autorul remarcă faptul că de la 1 ianuarie 1864 până la 1 aprilie 1914, România a impru-

* Baza documentară la *Sinteza nr. 4.*

mutat un capital nominal de 4.010.281.423 lei (92,2 miliarde lei actuali) din care datoria externă ce a trebuit amortizată, era la 1 aprilie 1914 de 1.652.114.940 lei (37,9 miliarde lei actuali).

— 1914 — Extras din lucrarea lui Gh. M. Dobrovici „Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate 1823—1933“, cu privire la capitalurile investite în industria petrolului. Datele stabilesc că „din cele 20.000 hectare teren petrolifer numai 2.500 ha sînt exploatate“, iar din capitalul total de 519.522.000 lei subscris la cele 96 societăți cca 403.646.949 lei, se repartiza astfel după naționalitatea lui: capital german lei 110.353.575 — 27,34%; capital olandez lei 97.901.246 — 24,25%; capital englez lei 95.421.188 — 23,64%; capital român lei 32.725.490 — 8,10%; capital american lei 25.000.000 — 6,19%; capital francez lei 20.350.000 — 5,7%; capital belgian lei 14.395.000 — 3,56%; capital italian 7.500.000 — 1,85%. „La finele anului 1914 activitatea desfășurată pe terenul economic de către capitalul și forțele particulare se poate deduce din cifrele de mai jos: băncile și societățile comerciale, industriale, de asigurare și imobiliare românești aveau 823.174.846 lei, societățile străine aveau 244.438.055 lei“.

— 1915 — Extras din lucrarea lui V. Slăvescu, „Marile bănci comerciale din România“ privind situația capitalului străin în băncile din țară în anii 1911 și 1914. Astfel în anul 1914 cele 5 mari bănci cu capital străin: Banca Generală Română, Banca de Credit Român, Banca Marmorosch Blank, Bank of Romania, Banca Comercială Română dispuneau în țară de un fond de rezervă de 106.800.000 lei și de mijloace financiare străine în valoare de 348.400.000 lei în timp ce băncile cu capital românesc dispuneau în țară doar de suma de 65.500.000 lei, iar în străinătate de 228.800.000 lei.

— 1916 august 15. Situația datoriei publice, calculată de Gh. M. Dobrovici pe baza actelor oficiale, la data intrării în război a României cu Puterile Centrale, era în ceea ce privește împrumuturile externe consolidate și flotante de 1.884.472.631 lei, adică de 70%. Restul de 30% constituia împrumutul intern.

— 1916 decembrie — 1918 octombrie 31. Tabel privind cerealele, furajele și alte alimente scoase de ocupanți din țară între aceste date. Rezultă că Germania a luat 971.110 tone, Austro-Ungaria 1.006.538 tone, Turcia 167.509 tone, Bulgaria 16.748 tone.

— 1916—1918 — Tabel privind produsele petrolifere exportate în timpul ocupației inamice din România în perioada

1 decembrie 1916—31 octombrie 1918. Totalul produselor petrolifere scoase din țară în Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria s-a ridicat la cantitatea de 1.140.809 tone.

— 1917 ianuarie — 1918 septembrie 30. Tabel privind cantitățile de cărbuni, antracit și sare luate din țara noastră de ocupanți, în perioada ianuarie 1917 — septembrie 1918. Totalul acestor cantități s-a ridicat la 361.278 tone lignit, 1.088,7 tone antracit, 168.687 tone sare.

— 1917—1918 — Tabel privind cantitatea de alimente și furaje consumate pentru întreținerea trupelor de ocupație germană. Lunar, totalul acestora se ridică la 19.290 tone fîn, 4.280 tone grîu, 4.448 tone făină, 259 tone grîș, 35 tone paste făinoase, 3.146 tone țărițe, 10.175 tone orz, ovăz, porumb, 940 tone făină de porumb; 550 tone orz și surogat de cafea, 1.623 tone leguminoase, adică 44.740 tone.

— 1917—1918 — Tabel privind numărul animalelor și păsărilor scoase din România de ocupanți pînă la 31 octombrie 1918; 25.870 păsări, 86.292 vite cornoate, 97.563 oi și capre, 106.351 porci.

— 1918—martie — Situație statistică publicată în „Analele statistice și economice“ privind capitalul străin în industria României pînă la primul război mondial. Din totalul de 636.500.000 lei aur (14,6 miliarde lei actuali), reprezentînd capitalul societăților anonime cu caracter industrial în ajunul primului război mondial, 511.000.000 lei reprezenta capital străin (adică 80%). Din acesta 120.820.175 lei (adică 23,5%) era capital german, 977.901.246 lei (adică 19,5%) capital olandez, 96.922.938 lei (adică 18,9%) capital englez, 65.539.525 lei (adică 12,8%) capital austro-ungar etc.

— 1919—1921 — Tabel, extras din lucrarea „Contribuții la istoria capitalului străin în România“, cuprinzînd fondurile a 21 mari bănci cu capital străin și românesc din România în perioada: 1919—1921. Din tabel rezultă că în 1921 capitalul social al băncilor cu capital românesc era de 995.000.000 lei, iar al băncilor cu capital străin era de 370.000.000 lei. Din rubrica „Angajamente“ a tabelului, unde se află fondurile străine pe care le folosesc băncile în operațiunile lor, rezultă că marile bănci cu capital străin reușeau să folosească mijloace de lucru împrumutate, mai mari decît băncile mari cu capital românesc — astfel angajamentele băncilor cu capital românesc în 1921 erau în valoare de 4 578 000 000 lei, pe cînd angajamentele băncilor cu capital străin erau de 5 441 000 000 lei.

— 1919—1922 — Tabel extras din lucrarea „Contribuții la istoria capitalului străin în România“ cuprinzând dobânzile în procente pe care le plătea Banca de credit român capitalului străin, în comparație cu dobânzile de pe piața externă și cu cele din România. Din tabel reiese disproporția evidentă dintre nivelul dobânzilor pe care băncile din Occident le obțineau pe piețele din Zürich, Paris și Londra și nivelul dobânzilor pe care aceleași bănci le obțineau de la banca de credit român.

— 1920 — Prezentarea succintă a zonei industriale din județul Hunedoara. Se menționează că minele de aur din jurul Bradului au fost exploatate din anul 1885 pînă în anul 1920 sub denumirea „Rudaer 12 Apostol — Cewerkschaft“ de firma „Harkotsche Dergweke und Chemische Fabriken zu Harkoten und Schwehn A. G.“ din Gotha — Germania.

— 1921 martie 1. Tabel privind împrumuturile contractate de la 4 august 1914 — 1 martie 1921. Calculul împrumuturilor externe arată că datoria făcută înainte de război, la 1 aprilie 1914 (rămasă de amortizat) și cea contractată în timpul neutralității, a războiului și de după război pînă la 1 martie 1921 se ridică la suma de 2.875.931 lei care trebuia plătită Băncii Italiei, Băncii Angliei, băncilor din Bruxelles și guvernului francez.

— 1924 iulie—august — Extras din memoriul lui Nicolae Titulescu depus Conferinței de la Londra referitor la despăgubirile achitate de România în 1922 Angliei și Franței pentru pămîntul expropriat de la supușii englezi și francezi din Basarabia. Angliei i s-a plătit 6.890.615 lei reprezentînd 277.184 lire sterline; Franței i s-a plătit 31.904.401 lei reprezentînd 638.087 lire sterline; dobânzile au fost de 171.610 lire sterline; total 1.086.879 lire sterline.

— 1924—1925 — Extras din memoriul prezentat de România lui Ramsay MacDonald, președintele Conferinței de la Londra privind:

1. Pagubele de război — 31.099.853.761 lei aur,
2. datoriile externe către aliați:
 - pentru Franța 1.106.072.899 franci;
 - pentru Anglia 23.000.000 lire sterline;
 - pentru Statele Unite 38.000.000 dolari;
 - pentru Italia 151.000.000 lire sterline;
 - pentru Belgia 24.000.000 franci belgieni;

3. Obligațiile impuse României prin tratatul de la Trianon și St. Germain 235.000.000 franci aur ș.a.

— 1925 — Raportul ministrului de finanțe către Consiliul de Miniștri asupra situației României creată prin politica reparațiilor și datoriilor interaliatate. Totalul pagubelor numai pentru vechiul regat se ridică la 43.122.189.076 lei aur sau 1.709.697.536,5 lire sterline (991 miliarde lei actuali).

— 1925 — Raportul prezentat de Savel Rădulescu Ministrului de Finanțe, în legătură cu discuțiile purtate în Comisia de reparații, asupra datoriei de război a României față de Anglia. La 15 noiembrie 1925, datoria României față de Anglia era de 29.079.400 lire sterline.

— 1925 ianuarie 10. Extras din dezbaterile Adunării Deputaților privitoare la sumele în valută străină (franci francezi și belgieni, coroane norvegiene și cehoslovace, lire italiene) care trebuiau plătite în cursul anilor 1922—1934. Totalul pe ani convertit în lei se ridică în anul 1922 la 117.763.999,50 lei, iar în 1934 la 862.528.358,50 lei. Cifra cea mai mare a fost în anul 1927 = 1.295.199.428,50 lei.

— 1925 decembrie 4. Lege pentru ratificarea Convenției încheiate cu Statele Unite ale Americii privitoare la datoriile României. La 5 iunie 1925 România datora Statelor Unite un capital de 36.128.194,94 dolari plus dobânzile neplătite și întârziate. Tabel cu sumele și scadențele eșalonate pe perioada: 1926—1928 care reprezentau un total de 66.560.560,43 dolari.

— 1928 iulie 23. Expunere de motive făcută de Vintilă Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, la proiectul de lege pentru ratificarea Convenției încheiate la Londra la 4 iulie 1928 între Guvernul Român și J. Henry Schroder & Co, bancheri englezi, privitor la reglementarea serviciului titlurilor de rentă. În anul 1913, România a contractat un împrumut în valoare nominală de 250 milioane lei, denumit „Rentă 4 și 1/2%“, capitalul și dobânzile urmînd să fie achitate în aur.

Bursa din Londra condiționează înscrisura oricărui împrumut viitor al României de reglementarea serviciului titlurilor de rentă din 1913.

— 1928 decembrie 31. Tabel extras din lucrarea „Contribuții la istoria capitalului străin în România“, care reflectă situația principalelor bănci cu capital

străin: Banca comercială italiană și română, Banca de credit român, Banca Marmorosch Blank, Banca Chrissoveloni ș.a. la 31 decembrie 1929. Din situație reiese că totalul capitalului acestor bănci în anul 1928 era de 10.000.176 mii lei (circa 4 miliarde lei actuali), iar totalul beneficiului net pe anii 1923—1928 era de 8.827.773 mii lei (circa 3,5 miliarde lei actuali). De asemenea conturile de rezerve ale acestor bănci se ridicau la sume foarte mari, rivalizând cu capitalurile. Astfel totalul acestor „rezerve” (care aveau menirea de a masca profiturile reale) era de 2.569.116 mii lei (1,04 miliarde lei actuali).

— 1929 — Tablou statistic al societăților cu capital străin interesate în industria română de petrol. În timp ce 92 de societăți anonime din țară care au activat în industria de petrol în 1928 aveau un capital de 11.409.028.000 lei, un număr de numai 7 societăți cu capital exclusiv străin aveau un capital efectiv de 67.700.000 fr. francezi și 490.000 lire sterline.

— 1929 — Extras din Buletinul de informare și documentare al Băncii Naționale a României referitor la situația datoriei publice pe perioada 1924—1928. În anul 1924 datoria externă se ridică la suma de 3.564.740 lei aur (circa 82 miliarde lei actuali), pentru ca în 1928 să ajungă la 5.225.451.295 lei aur.

— 1929 — Tabel statistic reprezentând evoluția comparativă a producției de petrol din întreprinderile cu capital străin și românesc pe anii 1913—1914, 1919, 1924—1928. Dacă în anul 1913 producția realizată de întreprinderile cu capital străin reprezenta 99%, în 1928 aceasta scade pînă la 40%.

— 1931 februarie 16. Extras din raportul inspectorului general I. Nestorescu privind situația financiară a Băncii generale a Țării Românești. Raportul menționează că această bancă a luat ființă în 1897 cu un capital social inițial de 10.000.000 lei. La acoperirea capitalului social au contribuit: Bisconto Gesellschaft cu 3 000 000 mărci = 3 750 000 lei; Banca Solomon Bleichroder cu 2 000 000 mărci = 2.500.000 lei, iar restul de 3.750.000 lei a fost acoperit de un grup de capitaliști români.

— 1931 septembrie 24. Articolul lui Th. Deleanu, publicat în ziarul „Îndreptarea” privind Societatea „Steaua Română”. Din articol rezultă diversele mașinațiuni de camuflare a acțiunilor

Steaua Română, aflate în proprietate germană și devenite în urma războiului bunuri inamice ce trebuiau să intre în proprietatea statului român. Prin aceste mașinațiuni toate acțiunile în proprietate germană au fost transferate la alți deținători străini și astfel statul român nu a putut recupera aproximativ 49% din acțiunile societății „Steaua Română”.

— 1932 mai 4. Extras din raportul inspectorului general I. Manoilescu privind activitatea S. A. Uzinele de fier și Domeniile din Reșița. Din raport, rezultă că S. A. a fost fondată în 1920 de Societatea privilegiată Austro-Ungară de căi ferate din Budapesta. Pentru acest aport social, Societatea privilegiată Austro-Ungară a primit suma de 74.200.000 lei în acțiuni din totalul de 75.000.000 lei al capitalului social inițial.

— 1933 aprilie 6 — Discursul deputatului I. Modreanu în ședința Adunării Deputaților din 6 aprilie 1933 privind activitatea Societății petrolifere „Româno-Americană” al cărei capital este în cea mai mare parte străin. Autorul discursului arată că din 1924 pînă în 1929, Societatea „Româno-Americană” a încasat 6.320.649.059 lei (circa 2,5 miliarde lei actuali), făcînd precizarea „cifrele sînt riguros exacte”. De asemenea, menționează că pentru perioada 1929—1932, societatea a comis o fraudă fiscală, păgubind statul român de 148.300.000 lei (circa 59 miliarde lei actuali).

— 1933 octombrie 2. Referat întocmit de Banca Națională a României înaintat Ministerului de Finanțe privind balanța de plăți comerciale a României pentru anii 1929—1933. Se arată că B.N.R. a plătit în 1933 pentru serviciul datoriei externe a statului peste 1.400.000.000 lei în devize străine, deși întreg plusul de export al României în acel semestru nu a fost decît de 498.000.000 lei.

— 1933 octombrie 24. Extras din raportul inspectorului general I. Nițulescu referitor la situația societății „Uzinele Chimice Române” în perioada 1921—1933. Se arată în raport că în 1924 capitalul societății a fost sporit la 38.625.000 lei prin contribuția de 13.625.000 lei a Societății Ungare de Cauciucuri din Budapesta, din care s-a depus numai 50%, restul de 50% fiind considerat aport tehnic. Autorul raportului arată că „aportul adus și conducerea tehnică străină avea de scop a împiedica bunul mers și propășirea Uzinelor Chimice”. Bilanțul anului 1924 s-a încheiat cu o pagubă de 23.525.654,15 lei.

— 1938 *ianuarie 15*. Situația de repartizare pe țări a titlurilor de rentă română externă rămase în circulație la 15 ianuarie 1938. Datele situației arată sumele considerabile din venitul național în circulație, în lei aur, pe care România trebuia să le plătească pe țări: Angliei, Franței, Belgiei, Olandei, Elveției, Italiei, Germaniei, Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei, etc. ca urmare a diferitelor acorduri de împrumuturi și consolidare sau pentru răscumpărare de bunuri pe

teritoriul patriei, în special de căi ferate, contractate începînd din 1913. Suma totală numai pentru aceste rente se ridica la 1.160.300.277 lei aur (circa 26,7 miliarde lei actuali).

— 1940 *octombrie 12*. Extras din referatul „Industria hîrtiei și artelor grafice înainte și după cedarea teritoriilor”. Situația industriei hîrtiei și artelor grafice scoate în evidență pierderile suferite de România în urma Dictatului de la Viena în numere absolute și procente :

Total	Situația	Nr. întrep.	Capital investit mii lei	Forța motrice	Perso-nalul	Producția mii lei
înainte		157	3 835 515	52 066	15 173	3 224 386
după		112	3 699 787	49 613	13 540	3 009 618
pierderi	45 = 28,7%		135 728 = 3,5%	2 435 = 4,7%	1 633 = 10,7%	214 768 = 6,7%

— 1941 *septembrie 6*. Contractul încheiat între statul român și Uzinele „Hermann Göring” pentru constituirea Societății „Rogifer”, societate româno-germană pentru industria și comerțul fierului. Capitalul social fiind de 150.000.000 lei, subscris în părți egale de cei doi parteneri.

— 1942 *martie 23*. Extras din tabelul întocmit de Banca Națională a României, Serviciul scontului, asupra societăților comerciale și firmelor industriale cu capital german înființate înainte de 1 septembrie 1940, și care activau în anul 1942 în România. Numărul societăților și firmelor comerciale era de 79 unități, cu capital social total de 597.822.000 lei. Numărul unităților industriale era de 44, cu capital social total de 1.302.437.000 lei.

— 1942 *aprilie 14*, *Petroșani*. Tabelul acționarilor Societății Anonime Române pentru exploatarea minelor de cărbuni „Petroșani” la 31 decembrie 1941. Rezultă că din numărul total de 2.820.000 de acțiuni, 2.138.644 aparțineau a trei societăți străine (2 maghiare și 1 engleză). Ca valoare totală a acestora din 1.410.000.000 lei, 1.069.322.000 lei era capital străin.

— 1942 *decembrie 30*. Tablou de pierderile suferite de statul român prin neplata taxelor creditate și diferențe de preț. Aceste pierderi sînt în valoare de 2.506.979.044 lei (1941) și 3.751.505.386 lei (1942).

— 1942 — Notă asupra exportului de petrol în Germania în raport cu importul de armament din Germania. Scăzînd din valoarea de 104.362.120 mărci plătite, va-

loarea reală de 77.112.010 mărci a armamentului importat, rezultă o pierdere de 27.250.110 mărci suportată de statul român.

— 1943 *martie 22*. Notă transmisă de Legația germană din București guvernului român în legătură cu punctele de vedere ale guvernului german asupra aplicării prevederilor protocolului economic din 11 ianuarie 1943. Guvernul german contestă faptul că România ar fi suferit pierderi în valoare de 35 miliarde lei.

— 1943 — Tabel cu capitalul întreprinderilor petrolifere din România în anii 1939 și 1943. Sînt enumerate cele 77 de societăți, capitalurile lor în anii 1939 și 1943 din care rezultă creșterile sau scăderile de capital și cotele de participare în procente pe societăți străine și naționalitățile acționarilor. Spre exemplu la societatea Astra Română care avea cel mai mare capital de 2.034.000.000 în 1939 și 2.555.833.500 în 1943 participa cu 72% capital Royal Dutch Shell Company, iar restul de 28% aparținea acționarilor din România, Franța, Belgia etc.

— 1944 *iunie 18*. Situația întocmită de Subsecretariatul de stat al aprovizionării, Serviciul de aprovizionare a trupelor aliate, privind materialele predate armatei germane. Valoarea totală a acestor materiale era de 10.772.395.133 lei.

— 1944 — Situație privind valoarea pagubelor suferite de societățile petrolifere din cauza bombardamentelor aeriene în perioada : 1941—1944. Pagubele suferite

ca urmare a distrugerilor de ateliere, conducte, depozite, stațiuni de export, instalații și produse se ridicau la cifra totală de 26.987.747.348 lei.

— 1945 — Sinteza privind datoria publică pe anii : 1938—1944. Din analiza Ministerului Finanțelor rezultă că datoria externă a României era la : 1 aprilie 1938 de 78.398.100.000 lei, poziția față de datoria internă fiind de 2,33 la 1 ; la 1 aprilie 1939 era de 59.860.100.000 lei ; la 1 aprilie 1940 era de 63.330.710.766 lei ; la 1 aprilie 1941 scade numai cu 273.214.265 lei ; la 1 aprilie 1942 se apreciază fără cifre exacte că are un plus de mică importanță (rezultat din preschimbarea unor certificate fracționare în rentă Funding 4½ 1934 Stat) ; la 1 aprilie 1943 se cifra la 45.633.607.405 lei ; la 1 aprilie 1944 însuma 45.315.302.164 lei.

— 1945—1946. Situația întocmită de Ministerul Finanțelor, Casa de finanțare și amortizare, Serviciul operațiuni speciale S.B. privind plățile legate de finanțarea Misiunii militare germane din România pînă la 23 august 1944. Valoarea totală a acestor plăți fiind de 64.169.699.027 lei.

— 1945—1946. Tabel general recapitulativ cuprinzînd sporurile de preț plătite în plus pentru totalul materialelor (diverse și de război) procurate din Germania (inclusiv fostul Protectorat al Boemiei și Moraviei), în intervalul de timp cuprins între 1 octombrie 1940 și 23 August 1944. Aceste sporuri reprezentînd : 1.157.593.662 mărci = 57.879.683.100 lei.

— 1945 martie 7. Extrase din comunicarea lui Gh. N. Staicu „Penetrația capitalului străin în economia românească“, ținută în cadrul „Institutului de Cercetări Economice V. Madgearu“. În comunicare se arată că la 1 aprilie 1914, datoria publică era de 1.866.522.976,90 lei, din care capitalul străin deținea 94%, ceea ce echivala cu 1.752.114.940,30 lei. Totodată, în 1915, din totalul capitalului investit

în industrie care era de 636.000.000 lei aur, 514.000.000 era capital străin și numai 122.000.000 era capital românesc. Sînt prezentate, de asemenea, date centralizate, care ilustrează raportul dintre capitalul străin și cel național la data de 14 martie 1942 pe ramuri industriale — exemplu : în industria textilă capitalul străin era de 58%, iar în industria alimentară de 42% etc.

— 1945 septembrie 18. Situația întocmită de Asociația Industriei de Petrol, asupra capitalului principalelor societăți petroliere la 1 ianuarie 1939 și apartenența capitalului. Din situație rezultă că din 23 societăți numai 6 aveau capital românesc, trei capital mixt, iar restul de 14 erau controlate în exclusivitate de capitaluri engleze, olandeze, franceze, americane, belgiene, italiene, germane. Totalul capitalurilor străine se cifra la cca 6.327.479.000 lei.

— 1946 — Tablou recapitulativ de daune atît cele militare cît și cele economice cauzate de Germania țării noastre. Valoarea lor totală este egală cu 660.573.569 dolari sau 92.490.299.757 lei.

— 1946 — Daune cauzate particularilor și patrimoniului public al României în timpul ocupației nordului Transilvaniei de către Ungaria. Valoarea totală a acestora era de 630.732.298 dolari sau 88.309.732.478 lei.

— Fără dată. — Notă a Ministerului de Finanțe asupra situației economice și financiare a țării creată prin pierderile teritoriale — Basarabia, Bucovina de Nord, Transilvania de Nord. Rezumînd și totalizînd pierderile, Ministerul Finanțelor ajunge la concluzia că acestea sînt în 1940 :

pentru industrie cca 500.000.000 lei ;
pentru încasări de impozite și alte taxe 4.391.000.000 ;
pentru agricultură :

grîu :	14 449 000	chintale = 32,7%	din producția țării
porumb :	14 441 000	„ = 27,1%	„
orz :	3 899 000	„ = 45,3%	„
ovăz :	1 597 000	„ = 32,7%	„
secară :	3 122 000	„ = 67,1%	„
fasole :	404 000	„ = 20,4%	„
cartofi :	10 532 000	„ = 56,7%	„
floarea			
soarelui :	1 237 000	„ = 83,4%	„
rapiță :	175 000	„ = 38,1%	„
sfeclă :	2 589 000	„ = 38,9%	„
soia :	564 000	„ = 82,9%	„
tutun :	47 000	„ = 38,8%	„

Creșterea rolului conducător al partidului în viața societății în perioada consolidării construcției socialiste

AURICĂ SIMION

Afirmarea rolului conducător al Partidului Comunist este un proces legic, obiectiv, cerut de însăși dialectica istoriei, de specificul edificării societății socialiste. Odată cu orînduirea socialistă, în cadrul căreia mijloacele de producție devin proprietate socialistă și întreaga economie națională se transformă într-un organism unitar apare pentru prima dată în istoria societății posibilitatea cunoașterii și utilizării conștiente a legităților sociale, organizării raționale a activității economice în conformitate cu interesele generale ale întregului popor. Așa cum sublinia Engels „Viața socială a oamenilor, care pînă acum li se opunea ca ceva impus de natură și istorie, devine acum un cîmp liber al lor. Forțele obiective străine care dominau pînă acum istoria trec sub controlul oamenilor înșiși. Abia din acest moment oamenii își vor făuri, pe deplin conștienți, propria lor istorie, abia din acest moment cauzele sociale puse în mișcare de ei vor avea în chip precumpănitor și în măsură tot mai mare efectele voite de ei”¹.

Valorificarea deplină a avantajelor orînduirii socialiste prin dirijarea conștientă a progresului economic și social și aplicarea legilor sociale — atît a celor generale, cit și a celor specifice orînduirii socialiste — nu se realizează de la sine, în mod spontan ; ea depinde într-o măsură hotărîtoare de promovarea unei politici juste, științific fundamentate, corespunzătoare condițiilor și particularităților fiecărei etape de dezvoltare a societății socialiste. Aceasta presupune aprofundarea realităților sociale în toată complexitatea și dinamismul lor și studierea temeinică a legilor obiective ale dezvoltării sociale, cu scopul de a elabora soluții și măsuri care să corespundă acestor legi obiective, să permită concentrarea întregului potențial material și uman al țării potrivit imperativelor progresului social. *Singura forță socială capabilă să elaboreze o asemenea politică de largă perspectivă, care să înfrunghieze țelurile și interesele fundamentale ale întregului popor și să desfășoare o largă activitate educativă și organi-*

¹ K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 280.

zatorică de mobilizare a maselor pentru transpunerea ei în practică este partidul nostru, detașamentul de avangardă al societății ce reunește în rîndurile sale elementele cele mai înaintate ale clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității.

Partidul Comunist Român și-a cucerit rolul de forță politică conducătoare în patria noastră prin grele lupte revoluționare desfășurate de-a lungul întregii sale existențe împotriva claselor reacționare, pentru eliberarea celor ce muncesc de exploatare și asuprire, pentru progresul și suveranitatea României. Realizarea programului de industrializare a țării, de transformare pe baze socialiste a agriculturii, de ridicare a nivelului de trai, prefacerile radicale petrecute în structura societății românești, încununate prin victoria deplină și definitivă a socialismului și înscrierea consecventă a României pe calea progresului economic, succesele obținute în dezvoltarea învățămîntului, științei și culturii, crearea condițiilor pentru afirmarea liberă, nestînjinită în societate a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate au fost rezultatul înfăptuirii consecvente a politicii științifice, realiste a Partidului Comunist Român, a vastei sale activități în toate domeniile vieții materiale și spirituale. Poporul s-a convins prin propria sa experiență că partidul comunist este exponentul vital al intereselor sale, unicul conducător al națiunii române socialiste.

Intrarea României în perioada consolidării construcției socialiste, vastitatea și complexitatea sarcinilor în această nouă etapă, determinate de dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție, pe baza celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice, de perfecționarea relațiilor de producție socialiste, de extinderea continuă a democrației, de schimbările cantitative și calitative permanente din structura socială și de clasă a societății românești, de importanța deosebită pe care a căpătat-o în etapa respectivă activitatea ideologică și educativă au atras, în mod obiectiv, sporirea rolului conducător al partidului comunist, a răspunderilor și atribuțiilor lui de organizator conștient al grandioasei opere de transformare a societății.

Manifestîndu-se plenar în toate sferele vieții sociale, creșterea rolului conducător al partidului în societate se exprimă în primul rînd în stabilirea liniilor directoare ale dezvoltării țării, în elaborarea programelor economice și politice, în alegerea căilor de rezolvare a problemelor construcției socialiste potrivit condițiilor concrete ale țării. Înalta responsabilitate cu care partidul și-a îndeplinit această funcție a fost ilustrată cum nu se poate mai bine de documentele *Congresului al IX-lea* al partidului și ale *Conferinței Naționale* din decembrie 1967, ale *plenarelor Comitetului Central*, care au dat o imagine clară a dezvoltării în toate domeniile de activitate, de la producția materială și pînă la relațiile sociale, construcția de stat, activitatea ideologică și politică, învățămînt, creație științifică și artistică. Sarcinile și obiectivele fundamentale ale dezvoltării industriei și agriculturii, preocupările pentru perfecționarea orînduirii sociale și de stat au fost izvorîte din cerințele noii etape în care intrase societatea românească. Astfel, *Congresul al IX-lea* al partidului (19—24 iulie 1965), făcînd o analiză științifică multilaterală a schimbărilor petrecute în România în perioada edificării socialismului, a adoptat un vast program menit să consolideze construcția socialistă, baza tehnică-materială a noii societăți, să perfecționeze conducerea economiei și a vieții sociale. A fost hotărîtă continuarea politicii de industrializare a țării — singura cale care duce spre progres și civilizație, spre ridicarea standardului de viață, asigură, în fapt, independența și suveranitatea națională — stabilindu-se în acest scop un

ritm înalt — 10,5% — de creștere a producției industriale ; pentru ramurile de bază — energetica, metalurgia, construcția de mașini, chimia — s-au prevăzut ritmuri superioare celui fixat pe economia națională ². Semnificativ pentru a ilustra atenția acordată de partid în continuarea creșterii cu precădere a producției mijloacelor de producție este faptul că din cele 144 de miliarde de lei prevăzuți a fi investiți pentru dezvoltarea industriei nu mai puțin de trei pătrimi reveneau energiei, metalurgiei, construcțiilor de mașini și chimiei ³.

La baza continuării ritmurilor înalte de dezvoltare Congresul a pus mobilizarea maximă a resurselor de care dispunea România, valorificarea lor superioară și rațională în funcție de necesitățile imediate și de perspectivă. În acest sens, un obiectiv important al planului pe anii 1966—1970 a fost descoperirea și introducerea în circuitul economic a noi rezerve de materii prime (țitei, gaz metan, minereuri feroase și neferoase, minerale nemetalifere), precum și realizarea unui înalt grad de prelucrare a lor.

Continuând ritmul înalt de industrializare socialistă a patriei, Directivele adoptate de Congresul al IX-lea au prevăzut, totodată, o serie de măsuri menite să dea industriei bunurilor de consum posibilitatea de a satisface și mai bine nevoile crescânde ale populației. Astfel, s-a prevăzut ca în perioada 1966—1970 producția industriei ușoare să sporească cu 50—55%, iar a industriei alimentare cu 50%, ambele realizând un ritm mediu anual de creștere de 8,5—9%.

Un element definitoriu pentru dezvoltarea industriei, ca de altfel pentru întreaga economie, a fost faptul că s-a avut în vedere nu numai o creștere *cantitativă*, cât mai ales una *calitativă*, exprimată cel mai pregnant în înfăptuirea unor îmbunătățiri structurale, în sensul creșterii cu precădere, în cadrul fiecărei ramuri, a domeniilor strâns legate de progresul tehnico-științific, de extinderea mecanizării și automatizării, de înzestrarea industriei cu instalații la nivelul tehnicii avansate.

Asigurând mersul continuu ascendent al industriei, Congresul al IX-lea a acordat o atenție sporită și dezvoltării intensive și multilaterale a agriculturii, ramură principală a economiei naționale, în care își desfășura activitatea peste jumătate din populația activă a țării. Eforturile principale au fost îndreptate spre asigurarea unei puternice baze tehnico-materiale, care să permită dezvoltarea multilaterală a producției agricole vegetale și animale, să sporească participarea agriculturii la venitul național, la progresul țării. Investițiile, cifrate la peste 44 miliarde lei, au fost îndreptate cu precădere spre : extinderea și diversificarea mecanizării lucrărilor agricole prin dotarea unităților socialiste din agricultură cu o gamă mai variată de tractoare și alte mașini agricole ; dezvoltarea producției de îngrășăminte chimice, insectofungicide și a altor substanțe chimice ; realizarea unor importante lucrări de îmbunătățiri funciare și de extindere a irigațiilor ; dezvoltarea zootehniei ; extinderea suprafețelor plantate cu vii și cu pomi fructiferi, prin valorificarea terenurilor erodate și a solurilor nisipoase, impropriei altor culturi ⁴.

² Directivele Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economiei naționale în perioada 1966—1970, în volumul „Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român”, Editura politică, 1966, p. 756—762.

³ Nicolae Ceaușescu, Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea partidului în perioada dintre Congresul al VIII-lea și Congresul al IX-lea al P.C.R., în volumul „Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român”, Editura politică, 1966, p. 54.

⁴ Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, p. 767—770.

O trăsătură caracteristică a politicii partidului în noua etapă inaugurată de Congresul al IX-lea este abordarea problemelor economice într-o strânsă legătură cu dezvoltarea științei. Pornind de la considerentul că amplificarea introducerii tehnicii noi, moderne în întreaga economie este strâns legată de progresul științei, că strînsa condiționare reciprocă a producției și științei este un imperativ al epocii, al marilor cuceriri tehnice și științifice ce oferă mari perspective de sporire a avuției materiale, de lărgire a orizontului cunoașterii și de îmbogățire a vieții spirituale a popoarelor, Congresul al IX-lea a trasat ca sarcină tuturor ministerelor, organelor economice și întreprinderilor să se preocupe de valorificarea deplină a rezultatelor cercetării științifice, să acorde o mai mare atenție participării oamenilor de știință la întocmirea studiilor privind dezvoltarea economiei, la elaborarea diferitelor soluții tehnice-științifice cerute de producție. Congresul a relevat necesitatea îmbinării armonioase a cercetării fundamentale cu cea aplicativă, ca o condiție importantă a sporirii eficienței muncii științifice. Prin aceasta știința a fost chemată să dea răspuns problemelor producției și totodată să creeze o bază trainică propriei sale dezvoltări în perspectivă.

Avînd în vedere faptul că introducerea pe scară din ce în ce mai largă a tehnicii moderne nu se poate realiza fără cadre cu bogate cunoștințe de cultură generală și de tehnică, Congresul al IX-lea a stabilit ca unul dintre obiectivele importante ale politicii partidului dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului de toate gradele, corespunzător sarcinilor noi și de perspectivă ale economiei naționale. În acest sens s-a indicat să se înființeze licee de specialitate (industriale, agricole, economice și pedagogice) care pe lângă pregătirea de cultură generală oferă și cunoștințe profesionale. O largă dezvoltare s-a prevăzut și pentru învățămîntul profesional, căruia îi revenea misiunea să pregătească viitorii muncitori și maiștri capabili să minuiască instalațiile, mașinile și utilajele perfecționate ale întreprinderilor. În ceea ce privește învățămîntul superior Congresul a formulat indicația de a se pune accentul pe cel tehnic și economic, chemat să pregătească specialiști de înaltă competență pentru nevoile complexe ale organizării și conducerii întregii activități de producție.

De mare valoare științifică este analiza făcută în Raportul Comitetului Central prezentat Congresului de tovarășul Nicolae Ceaușescu problemelor privind orînduirea socialistă, înflorirea națiunii și rolul statului în noua etapă istorică pe care o străbătea țara. S-a relevat că lichidarea claselor exploatatoare, triumful relațiilor economice socialiste în toate sectoarele producției sociale, modificările profunde intervenite în structura și rolul clasei muncitoare și țărănimii, făurirea și dezvoltarea intelectualității socialiste au determinat schimbarea calitativă a raporturilor dintre clase și păturile sociale ce alcătuiesc națiunea. Spre deosebire de capitalism, unde comunitatea națională era scindată în clase antagoniste, era dezbinată și măcinată de conflicte sociale, națiunea socialistă se caracterizează printr-o structură socială nouă, fiind alcătuită din clase și păături sociale prietene, legate prin relații de producție socialiste, unite prin aceleași obiective și ideal — făurirea socialismului și comunismului. În procesul construcției socialismului și-au schimbat fundamental fizionomia, căpătînd trăsături social-politice noi și naționalitățile conlocuitoare, care s-au înfrățit cu poporul român, alcătuind împreună marea familie a României socialiste. În condițiile făuririi complexului economiei naționale socia-

liste unitare s-au realizat aspirațiile de dreptate socială, libertate și egalitate națională atât ale românilor, cât și ale naționalităților conlocuitoare.

La Congres s-a relevat că dezvoltarea și înflorirea fiecărei națiuni socialiste, a fiecărui stat socialist egal în drepturi, suveran și independent corespund deplin solidarității internaționale a oamenilor muncii, cauzei socialismului și păcii. Prin asigurarea progresului și prosperității rapide și multilaterale a fiecărei națiuni, țările socialiste își aduc contribuția principală — fiecare în parte — la întărirea unității dintre ele și a sistemului mondial socialist, la demonstrarea superiorității acestui sistem asupra celui capitalist și creșterea, în consecință, a forței de atracție pe care socialismul și comunismul o exercită asupra popoarelor lumii.

Abordînd în mod realist, pe baza aplicării createore a socialismului științific, problema atât de complexă a perspectivelor națiunii și statului în socialism, Raportul Comitetului Central prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al IX-lea sublinia că națiunea ca formațiune istorică, precum și statul, departe de a fi depășite, vor dăinui încă multă vreme și în socialism și vor juca un rol important în evoluția societății, în asigurarea progresului material și spiritual al popoarelor în lupta pentru victoria comunismului.

Congresul al IX-lea a relevat că în condițiile încheierii făuririi economiei socialiste unitare și ale intrării în noua etapă a consolidării construcției socialiste se impunea, în mod obiectiv, creșterea rolului statului în conducerea întregii activități economice, în dezvoltarea bazei tehnico-materiale a societății socialiste și în exercitarea funcției sale economico-organizatorice. Organelor de stat le reveneau sarcini sporite în asigurarea permanentei dezvoltări atât a forțelor de producție, cât și a relațiilor de producție, astfel încît să se evite nepotriviri între ele, precum și în dezvoltarea justă, proporțională, a diferitelor ramuri economice, corespunzător intereselor propășirii țării și bunăstării întregului popor. Totodată, căpăta o mai mare amploare activitatea desfășurată de stat în domeniul învățămîntului, științei și culturii, al educării în spirit socialist a maselor largi ale populației precum și pe linia promovării intereselor oamenilor muncii, ale întregului popor, pe plan extern. Statului îi revenea misiunea de a dezvolta relațiile multilaterale (economice, culturale, politice) ale României cu alte state, după cum tot el era chemat să apere independența și suveranitatea patriei, teritoriul național, împotriva oricărui ar fi încercat să le submineze.

Complexitatea problemelor ridicate de economie, știință, cultură, de întreaga edificare a noii societăți impunea ca o necesitate obiectivă, *îmbunătățirea continuă a formelor organizatorice și a metodelor de conducere*. În acest sens Congresul a relevat necesitatea ca organele de conducere și planificare a economiei să țină permanent seama în activitatea lor de cerințele legilor obiective care acționează în societatea socialistă, ignorarea sau neglijarea acestora atrăgînd după sine greșeli grave, dăunînd dezvoltării armonioase a economiei și întregii societăți. „Studierea temeinică a vieții, a fenomenelor noi constituie principala cerință, absolut obligatorie, a unei juste conduceri și planificări a economiei“⁵ — se sublinia în Raportul Comitetului Central prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu.

⁵ Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, p. 64.

Atît în Raportul Comitetului Central, cît și în Rezoluția adoptată de Congres se preciza că „principiul călăuzitor după care trebuie să-și desfășoare activitatea organele economice și de planificare — obligatoriu în toate domeniile construcției socialiste — este conducerea colectivă”⁶. Congresul a apreciat că trebuie găsite formele organizatorice cele mai potrivite și metodele de muncă corespunzătoare pentru îmbinarea răspunderii personale cu conducerea colectivă, atît la organele centrale economice, cît și în întreprinderi, astfel încît elaborarea planurilor, a principalelor măsuri economice să fie rodul gîndirii și muncii colective a cadrelor de conducere, a celor mai buni activiști și specialiști din fiecare domeniu de activitate.

Un loc însemnat au ocupat în dezbaterile Congresului al IX-lea problemele privind locul și rolul partidului în perioada consolidării construcției socialiste, fiind relevată creșterea considerabilă a rolului său conducător în viața economică, socială și culturală. Raportul Comitetului Central sublinia, în acest sens, că nu exista domeniu al construcției socialiste în care organele și organizațiile de partid să nu acționeze ca adevărate forțe motrice, conducînd și îndrumînd întreaga activitate, mobilizînd masele la îndeplinirea politicii partidului.

Expresie grăitoare a forței sale, a prestigiului și încrederii nestrămutate de care se bucura el în rîndurile oamenilor muncii, ale întregului popor, partidul comunist unea în rîndurile sale, la data tînerii Congresului al IX-lea, în iulie 1965, peste 1 450 000 de membri. Fiecare al zecelea cetățean major al țării era membru al partidului comunist. Ponderea principală în partid o dețineau muncitorii, al căror număr se ridica la peste 630 000, adică 44%, ceea ce exprima caracterul P.C.R. de avangardă a clasei muncitoare, clasa cea mai dinamică și înaintată a societății românești. Numărul țăranilor se ridica la aproape 500 000 (34%) în timp ce al intelectualilor era de 145 000 (10%)⁷.

O importanță deosebită pentru realizarea în practica construcției socialiste a rolului conducător al partidului o prezenta faptul că circa 80% dintre membrii de partid își desfășurau activitatea în întreprinderile industriale, șantierelor de construcții, în unitățile socialiste din agricultură, cu alte cuvinte în sectoarele hotărîtoare ale producției bunurilor materiale. Este semnificativ în acest sens faptul că partidul avea organizații în toate uzinele, fabricile, șantierelor, în toate cooperativele agricole de producție, gospodăriile de stat (I.A.S.) și stațiunile de mașini și tractoare, precum și în instituțiile de învățămînt, știință, artă și cultură. *În condițiile cînd toate organismele și instituțiile economice și sociale ale statului se aflau sub conducerea politică a partidului, care îndeplinea rolul de centru vital al întregului sistem social, exercitarea rolului conducător al partidului se realiza nu în mod declarativ, prin metode administrative, de comandă, ci prin participarea directă și contribuția concretă a organelor de partid, a fiecărei organizații la îndeplinirea sarcinilor și hotărîrilor stabilite, prin înrîurirea pe care fiecare comunist o avea la locul de muncă.*

Avînd în vedere răspunderile sporite ale membrilor de partid în noua etapă în care intra țara, sporirea rolului conducător al partidului în toate compartimentele vieții sociale, Congresul al IX-lea a formu-

⁶ Ibidem, p. 64, 834.

⁷ Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, p. 71—72.

lat exigența ca și în viitor să fie primiți în partid cei mai buni muncitori, țărani, intelectuali, care prin munca, poziția și întreaga lor comportare dovedeau că meritau înaltul titlu de membru al Partidului Comunist Român. Statutul adoptat de Congres a introdus practica primirii direct în rândurile partidului, renunțându-se la stagiul de candidat.

Documentele Congresului al IX-lea au relevat că marile sarcini ce stăteau în fața partidului cereau îmbunătățirea în continuare a muncii de selecționare și promovare a cadrelor, ridicarea de noi activiști de partid și de stat, de lucrători în domeniul economiei, științei și culturii. „Trebuie înlăturată orice tendință de subiectivism în aprecierea cadrelor — se sublinia în Raportul Comitetului Central prezentat Congresului de tovarășul Nicolae Ceaușescu. Singurul criteriu de judecată a valorii oamenilor, care trebuie să stea la baza politicii de promovare în funcții de răspundere, este capacitatea de a rezolva cu competență sarcinile, verificată în procesul activității practice, aportul adus la aplicarea politicii partidului”⁸.

Un element esențial al dinamicii rolului conducător al partidului — rol ce-și găsește neconținut forme din ce în ce mai perfecționate, capabile să exprime transformările politice și sociale înnoitoare proprii socialismului ca orînduire făurită în mod conștient, apropierea conducerii politice de mase — îl constituie adîncirea democrației interne. Pe baza experienței acumulate în decursul activității de construcție a socialismului, Congresul al IX-lea a subliniat că în noile condiții conducerea uni-personală se dovedea necorespunzătoare, că devenise o cerință fundamentală introducerea, în toate domeniile de activitate și la toate nivelurile, a principiului muncii și conducerii colective, care potențează energiile creatoare ale întregului partid, asigură folosirea rațională a experienței și ideilor novatoare ale tuturor cadrelor de conducere, a celor mai buni activiști și specialiști din fiecare domeniu de activitate. În același timp, conducerea colectivă reprezintă o cheazășie pe linia înlăturării subiectivismului și voluntarismului, împiedică abuzurile, încălcarea legalității socialiste. Statutul și Rezoluția adoptate de Congresul al IX-lea subliniau necesitatea ca întreaga activitate a organelor de partid să se desfășoare pe baza principiului conducerii și al muncii colective, principiu suprem al conducerii de partid, care asigură funcționarea democratică a partidului, a organelor și organizațiilor sale. „Organele de partid trebuie să pună la baza întregii lor activități principiul conducerii și al muncii colective — principiu suprem al conducerii de partid — subliniază Rezoluția Congresului al IX-lea. Hotărârile adoptate trebuie să fie rodul muncii colective, al dezbaterii largi, principiale, în cadrul organelor de partid. Orice încălcare sau știrbire a acestui principiu duce la izolarea activiștilor de colectivul din care fac parte, la tendințe de subapreciere și substituie a organelor de partid, purtînd în sine surse de greșeli și de hotărâri arbitrare”⁹.

Statutul adoptat de Congresul al IX-lea a precizat mai bine atribuțiile organelor superioare ale partidului pe linia întăririi muncii și conducerii colective. Astfel, în Statut s-a consfințit o atribuție pe care Congresul — organul suprem al Partidului Comunist Român — a îndeplinit-o întotdeauna: stabilirea liniei generale a partidului în problemele fundamentale ale politicii interne și externe. Pornind de la faptul că

⁸ Ibidem, p. 80.

⁹ Rezoluția Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, în volumul „Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român”, p. 840.

practica muncii de partid dovedise utilitatea și rodnicia consultării organizate a activului de partid, a tuturor comuniștilor în legătură cu problemele majore ridicate de construcția socialistă, de relațiile din cadrul mișcării comuniste și muncitorești internaționale, de situația politică pe arena mondială în Statut s-a introdus prevederea ca în perioada dintre Congrese Comitetul Central să poată convoca Conferința Națională a partidului. Un capitol special al noului Statut preciza că modificarea Statutului Partidului Comunist Român este o atribuție exclusivă a Congresului sau a Conferinței Naționale, înlăturându-se practica de pînă atunci cînd Comitetul Central hotăra diferite modificări sau adăugiri la Statutul partidului.

O nouă redactare s-a dat și capitolului privind sarcinile Comitetului Central, precizîndu-se atribuțiile sale ca organ conducător al partidului între Congrese. În același timp Comitetului Central îi revenea misiunea de a alege Comitetul Executiv, Prezidiul Permanent, Secretarul general și Secretariatul. Potrivit Statutului, Comitetul Executiv asigură conducerea activității partidului între plenarele Comitetului Central, Prezidiul Permanent rezolvă problemele politice curente ale partidului, iar Secretariatului îi revenea sarcina de a organiza și conduce îndeplinirea hotărîrilor partidului și selecționarea cadrelor.

O prevedere importantă a Statutului este aceea care stabilește că Comitetul Executiv, Prezidiul Permanent și Secretariatul raportează Comitetului Central despre activitatea depusă, iar Comitetul Central informează în mod sistematic organizațiile de partid asupra activității sale și le consultă asupra principalelor probleme ale politicii partidului ¹⁰.

Prin conținutul de idei și spiritul novator al documentelor dezbătute, prin dimensiunile și implicațiile programului adoptat, Congresul al IX-lea al partidului a marcat un moment de cotitură în orientarea politicii de construcție economică-socială a țării, începutul unei perioade noi, de excepțională însemnătate, în viața Partidului Comunist Român și a poporului, în dezvoltarea socialistă a României.

Rolul Partidului Comunist Român de forță politică conducătoare în societate s-a exprimat pregnant în activitatea intensă, multilaterală pe care a desfășurat-o pentru promovarea spiritului novator în întreaga viață socială, pentru perfecționarea conducerii și planificării economiei, pentru punerea de acord a formelor organizatorice și a metodelor de muncă cu nevoile societății, pentru asigurarea triumfului echității socialiste în România. Exponent al concepției celei mai avansate despre lume și viață, forța socială cea mai revoluționară, Partidul Comunist a militat cu fermitate împotriva tendințelor de închistare, de rutină, a acționat cu hotărîre pentru a da noului curs liber de manifestare și afirmare în vastul proces de transformare socialistă a patriei.

Atît Congresul al IX-lea, cît și plenarele ulterioare au reliefat existența unor rămîneri în urmă în diferite compartimente ale vieții economice, au criticat tendințele de centralism excesiv, manifestările de subiectivism și voluntarism, formele birocratice din activitatea unor orga-

nisme și instituții economice centrale. Pornind de la principiul că formele și metodele de conducere și organizare socială nu sînt imuabile, stabilite odată pentru totdeauna, că ele trebuie continuu perfecționate în pas cu schimbările ce se produc în viață, cu sarcinile pe care le impune procesul obiectiv al dezvoltării materiale și spirituale, partidul nostru a acționat pentru îmbunătățirea continuă a metodelor de conducere și a organizării diferitelor sectoare de activitate.

Pornind de la indicațiile Congresului al IX-lea privind creșterea rolului organizator al statului în dezvoltarea întregii economii naționale, inclusiv în domeniul agriculturii, Plenara C.C. al P.C.R. din 11—12 noiembrie 1965 a adoptat un complex de măsuri pentru îmbunătățirea conducerii și planificării agriculturii, organizarea unui sistem de sprijinire și îndrumare unitară și competență a tuturor unităților socialiste, a întregii agriculturi ¹¹. În lumina hotărîrilor Plenarei, în ianuarie 1966 s-a procedat la reorganizarea activității Consiliului Superior al Agriculturii și a Consiliilor regionale și raionale, care au fost investite cu atribuții mai largi în conducerea agriculturii ¹². În același timp s-a trecut la crearea uniunilor raionale și regionale ale cooperativelor agricole de producție. În zilele de 7—9 martie 1966 a avut loc Congresul cooperativelor agricole de producție cu prilejul căruia a fost constituită Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție, organizație reprezentativă a țărănimii cooperatiste, cu importante atribuții organizatorice, economice, politice și sociale. Congresul cooperativelor agricole de producție a adoptat noul Statut, care consacra adunarea generală a cooperativelor ca for suprem de conducere a cooperativelor agricole de producție. Totodată, Congresul a hotărît constituirea Casei de pensii și stabilirea unui sistem unitar pe întreaga țară de pensionare de bătrînețe sau în caz de boală ¹³.

Conferința Națională a Partidului Comunist Român din decembrie 1967 a adoptat un complex de măsuri de perfecționare a conducerii și planificării economiei, ce aveau în vedere sporirea rolului factorilor economico-financiari în întreaga economie, creșterea atribuțiilor și competențelor unităților de producție în planificarea, organizarea și conducerea activității economice, mai buna organizare a resurselor interne ale întreprinderilor, dezvoltarea inițiativei creatoare a colectivelor de oameni ai muncii ¹⁴. Inițiind măsurile respective în condițiile cînd economia românească se afla în plin avînt, cînd forțele de producție ale țării, productivitatea muncii și volumul producției industriale se dezvoltau în ritmuri ce se inscriau printre cele mai înalte din lume partidul a avut posibilitatea experimentării și aplicării lor fără grabă, fără presiunea unor dificultăți economice, în mod treptat și numai după verificarea lor în practică.

O acțiune de o deosebită importanță pentru perfecționarea conducerii vieții economice și sociale, pentru dezvoltarea multilaterală a patriei

¹¹ „Scînteia”, nr. 6800 din 13 noiembrie și nr. 6801 din 14 noiembrie 1965.

¹² „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, nr. 3 din 28 ianuarie 1966. Decretul nr. 20 pentru organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Agriculturii și a consiliilor agricole regionale, raionale și orașenești.

¹³ „Scînteia”, nr. 6913 din 8 martie ; nr. 6914 din 9 martie și nr. 6915 din 10 martie 1966.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste. Rapoarte, cuvîntări, articole. Septembrie 1966—decembrie 1967*, Editura politică, 1968, p. 504—611. Raportul cu privire la măsurile de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale și la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României, prezentat la Conferința Națională a P.C.R., 6 decembrie 1967.

a constituit-o reorganizarea administrativ-teritorială. Izvorită din necesitatea punerii de acord a organizării administrativ-teritoriale cu schimbările calitative intervenite în evoluția forțelor de producție și în repar-tizarea lor geografică, cu perfecționarea relațiilor de producție, cu modificările intervenite în structura populației, în profilul, dimensiunile și condițiile de viață ale orașelor și comunelor de pe întreg cuprinsul țării, reorganizarea administrativ-teritorială — desființarea regiunilor și raioanelor și crearea județelor ca unică treaptă administrativ-teritorială între organele centrale și unitățile de bază, orașul și comuna — a atras după sine o amplă operațiune de schimbare a structurii organizatorice a întregului partid. Prin lichidarea verigilor intermediare și crearea comitetelor comunale, orașenești și județene de partid s-a realizat un cadru organizatoric mai adecvat îndeplinirii operative și la un nivel calitativ superior a sarcinilor curente și de perspectivă.

Organele și organizațiile de partid au fost investite cu răspunderi sporite în conducerea întregii activități economice, sociale și culturale de pe teritoriul respectiv. Dreptul acordat organizațiilor de partid de a participa și de a-și spune părerea, prin reprezentanții lor, la dezbaterile noilor organe de conducere economică (comitete de direcție în întreprinderi și consilii de administrație, în centrale industriale) a asigurat o mai bună cunoaștere a realităților, a mărit răspunderea față de problemele producției materiale, a ridicat rolul organizațiilor de partid în viața unităților economice în care activau. În același timp crearea comunelor ca unități administrative puternice, cu sarcini politice, economice și social-culturale sporite și constituirea în fiecare comună a unei organizații de partid, condusă de un comitet comunal a dus la întărirea vieții politice în lumea rurală, la întărirea controlului de partid în toate domeniile de activitate.

Concomitent au fost adoptate măsuri de îmbunătățire a metodelor de conducere și îndrumare de către partid a activității economice, politice, sociale, de stat și obștești, începînd de la Comitetul Central și organele sale colective, pînă la organizațiile de bază ale partidului.

Constatîndu-se că existau suprapuneri în activitatea aparatului de partid și de stat care duceau pe de o parte la risipă de forțe în utilizarea cadrelor, iar pe de altă parte divizau și slăbeau răspunderea pentru rezolvarea sarcinilor, Conferința Națională a partidului din decembrie 1967 a adoptat hotărîrea ca de același domeniu de activitate să se ocupe un singur cadru de conducere, atît pe linie de partid, cît și pe linie de stat. Cu același prilej s-a hotărît desființarea secțiilor economice de la Comitetul Central, care dublau activitatea ministerelor, diminuînd rolul și răspunderile ministrilor și trecerea lor în subordinea Consiliului de Miniștri — organul suprem al administrației de stat — ale cărui atribuții în rezolvarea problemelor economice au fost lărgite.

Pe plan local, preocupările pentru îmbunătățirea muncii de conducere, de înlăturare a paralelismelor și suprapunerilor din activitatea organelor teritoriale de partid și a sfaturilor populare au fost concretizate în alegerea primului secretar al Comitetului de partid județean sau orașenesc și în funcția de președinte al Consiliului popular județean sau orașenesc. Totodată, pe linia aplicării măsurilor de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale au fost înființate, la nivel județean, *comisii economice*, conduse și îndrumate nemijlocit de comitetele județene de partid, avînd misiunea de a asigura coordonarea întregii activități economice de pe teritoriul județului, de a contribui la elaborarea

planurilor de dezvoltare economică, de a exercita controlul asupra întreprinderilor și instituțiilor economice, atât republicane, cât și locale.

Avînd în vedere ponderea tot mai mare a activității politico-ideologice în întreaga activitate de conducere a vieții sociale, Conferința Națională a hotărît ca în viitor Comitetul Central să se ocupe de îndrumarea directă a tuturor instituțiilor ideologice, științifice și culturale. Pentru îmbunătățirea îndrumării unitare a întregii activități ideologice din țară, pentru atragerea în această muncă a activiștilor de partid și de stat ce lucrau în frontul ideologic, a oamenilor de știință și artă, pentru asigurarea unei dezbateri profunde a problemelor teoretice, filozofice, culturale și artistice, în vederea înfloririi continue a culturii României socialiste s-a hotărît crearea la Comitetul Central a unei *Comisii ideologice*. Pe plan local conducerea și îndrumarea muncii ideologice, a activității culturale revenea organelor teritoriale de partid.

Pe aceeași linie a creșterii rolului conducător al partidului se înscriu și hotărârile adoptate de Conferința Națională de sporire a atribuțiilor Comitetului Central și a Prezidiului Permanent în aplicarea politicii externe a partidului și statului și în dezbateră și soluționarea problemelor de ordin militar. În acest sens s-a hotărît ca toate problemele principale ale politicii externe să fie rezolvate de către Prezidiul Permanent al Comitetului Central. De asemenea s-a hotărît menținerea practicii îndrumării forțelor armate și securității statului de către Comitetul Central, prin intermediul *Consiliului Apărării*, alcătuit din membrii Prezidiului Permanent și miniștrii de resort ¹⁵.

Pe baza indicațiilor Congresului al IX-lea, Comitetul Central a acționat pentru promovarea spiritului democratic în întreaga activitate de partid, pentru respectarea riguroasă a principiilor statutare și a normelor vieții de partid. În decembrie 1967, după o întrerupere de 22 de ani, Comitetul Central a convocat *Conferința Națională a Partidului*. Totodată, Comitetul Central — organul de conducere a partidului între două congrese — s-a întrunit cu regularitate în ședințe plenare, adoptînd hotărârile necesare pentru transpunerea în practică a directivelor Congresului al IX-lea al partidului. Între problemele de o deosebită importanță ce au făcut obiectul dezbaterilor plenarelor Comitetului Central în perioada dintre Congresele IX și X menționăm : măsurile organizatorice elaborate de Comitetul Executiv cu privire la îmbunătățirea conducerii și planificării agriculturii (Plenara C.C. al P.C.R. din 11—12 noiembrie 1965) ¹⁶ ; planul cincinal pe anii 1966—1970 (Plenara C.C. al P.C.R. din 27—28 iunie 1966) ¹⁷ ; perfecționarea învățămîntului de toate gradele (Plenara C.C. al P.C.R. din 22—25 aprilie 1968) ¹⁸ ; perfecționarea sistemului de salarizare (Plenara C.C. al P.C.R. din 19 iunie 1968) ¹⁹ ; măsuri organizatorice pentru întărirea continuă a unității moral-politice a poporului muncitor, a frăției dintre oamenii muncii români și ai naționalităților con-

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ „Scînteia”, nr. 6800 din 13 noiembrie și nr. 6801 din 14 noiembrie 1965.

¹⁷ „Scînteia”, nr. 7025 din 29 iunie 1966.

¹⁸ „Scînteia”, nr. 7683 din 24 aprilie și 7684 din 25 aprilie 1968.

¹⁹ „Scînteia”, nr. 7739 din 20 iunie 1968.

locuitoare, a coeziunii națiunii române socialiste (Plenara C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie 1968)²⁰; perfecționarea asistenței sanitare (Plenara C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie 1968)²¹; măsuri menite să ducă la dezvoltarea activității Marii Adunări Naționale, la îndeplinirea la un înalt nivel a atribuțiilor Consiliului de Stat și la îmbunătățirea muncii Consiliului de Miniștri (Plenara C.C. al P.C.R. din 11 martie 1969)²².

Comitetul Executiv, Prezidiul Permanent, Secretariatul, organe colective ale Comitetului Central, au desfășurat o intensă activitate pentru realizarea hotărîrilor, au elaborat și înlăptuit măsuri pentru îmbunătățirea muncii în diferite sectoare. Principiul muncii colective a fost aplicat cu consecvență, problemele activității de conducere fiind supuse, în mod sistematic, examinării organelor colective de conducere ale partidului.

Au fost luate măsuri pentru a asigura în toate organele și organizațiile de partid climatul prielnic dezbaterilor creatoare, posibilitatea ca fiecare comunist să-și expună liber și deschis opinia asupra problemelor puse în discuție, să aducă o contribuție efectivă la elaborarea și înlăptuirea politicii partidului. Dezvăluirea de către Plenara C.C. al P.C.R. din 22—25 aprilie 1968 a abuzurilor și ilegalităților comise împotriva lui Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Foriș²³ și a altor activiști ai partidului, condamnarea practicilor negative din trecut, care alimentaseră subiectivismul și arbitrariul au fost măsuri care nu numai că au restabilit adevăruri ale istoriei, dar au demonstrat gradul înalt de responsabilitate și principialitate al partidului și au statornicit asemenea norme încît să nu se mai repete niciodată metode de genul celor incriminate, să fie respectate cu strictețe principiile statutare în viața de partid, legalitatea socialistă. Hotărîrile Plenarei din aprilie 1968, care dovedeau că partidul este ferm hotărît să pună capăt la tot ceea ce fusese negativ în trecut, că este capabil să ia măsuri ca nimeni să nu mai poată fi arestat și condamnat pe nedrept au contribuit la sporirea încrederii oamenilor muncii în partid.

Conducerea partidului s-a preocupat permanent de a pune în valoare posibilitățile democratice ale orînduirii socialiste, a cărei superioritate constă tocmai în faptul că oferă temelii obiective ca întregul popor să poată participa la exercitarea puterii, să se bucure de cele mai largi drepturi și libertăți politice. Conducînd nemijlocit procesul de dezvoltare a democrației socialiste partidul a asigurat intensificarea participării tuturor categoriilor de oameni ai muncii la dezbaterile și elaborarea politicii interne și externe, la adoptarea celor mai importante decizii și măsuri privind evoluția societății. Au fost larg dezvoltate formele obștești de dezbateri a principalelor probleme politice și sociale, a proiectelor de legi și hotărîri, schimburile de opinii, consfăturile, acordîndu-se toată atenția sporirii rolului opiniei publice în conducerea vieții economico-sociale. Dialogul cu oamenii muncii, real și în formele cele mai variate, angajat de partid la scara întregii societăți, ca și în fiecare dintre unitățile sale componente, atît în procesul de elaborare a deciziilor, cît și în cursul înlăp-

²⁰ „Scînteia“, nr. 7866 din 25 octombrie 1968.

²¹ „Scînteia“, nr. 7868 din 27 octombrie 1968.

²² „Scînteia“, nr. 8002 din 12 martie 1969.

²³ A se vedea în acest sens *Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la reabilitarea unor activiști de partid*, în „Scînteia“, nr. 7685 din aprilie 1968.

tuirii lor a constituit un instrument esențial al conducerii de către partid a întregii vieți economico-sociale.

Între formele prin care Partidul Comunist Român a promovat dialogul cu masele se remarcă în primul rînd vizitele de lucru pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu alți conducători de partid și de stat le-au efectuat în regiunile și județele țării. Numai în perioada dintre Congresul al IX-lea și Conferința Națională din decembrie 1967, secretarul general al partidului a efectuat vizite de lucru în 15 dintre cele 16 regiuni ale țării. În perioada ce a urmat reorganizării administrativ-teritoriale, pînă la Congresul al X-lea din august 1969 au fost efectuate 22 de vizite în județele țării. Cu aceste prilejuri au fost examinate, împreună cu muncitorii, țăranii, intelectualii principalele aspecte privind producția, condițiile de muncă și de trai, elaborîndu-se soluțiile cele mai indicate în diferitele domenii ale construcției socialiste. Abordînd o problemă majoră, care a depășit, de regulă, aspectele particulare, locale, vizitele de lucru au slujit, totodată, la desprinderea unor concluzii și recomandări cu valabilitate generală, la extinderea pe plan național a experienței valoroase.

În sistemul de lucru al conducerii partidului nostru s-a încetățenit practica consultării oamenilor muncii prin publicarea principalelor proiecte de legi și supunerea lor dezbaterilor înainte de a fi prezentate spre adoptare forului legislativ. Numai la adunările de partid și la adunările cetățenești organizate de Frontul Unității Socialiste pentru dezbaterile documentelor pregătitoare ale Congresului al X-lea au participat 3 328 000 de cetățeni, dintre care au luat cuvîntul peste 261 500, făcînd 43 850 de propuneri și observații. Devenită curentă, această practică determină confruntarea punctului de vedere al colectivelor de specialiști care au elaborat proiectele cu opinia maselor, înainte de adoptarea deciziei finale.

O altă formă a dialogului între partid și popor larg utilizată în anii respectivi a constituit-o organizarea consfătuirilor periodice pe ramuri și domenii de activitate cu participarea cadrelor de conducere și a specialiștilor. Dintre numeroasele acțiuni de acest gen menționăm Consfătuirea pe țară a lucrătorilor din construcții (24—26 februarie 1966)²⁴, Consfătuirea pe țară a lucrătorilor din industria construcțiilor de mașini (30 mai—1 iunie 1966)²⁵, Consfătuirea consacrată activității de proiectare în domeniul construcțiilor (25—27 ianuarie 1967)²⁶, Ședința de lucru privind activitatea de transport feroviar (9—10 februarie 1967)²⁷, Consfătuirea privind activitatea în domeniul comerțului exterior (22—23 februarie 1967)²⁸, Consfătuirea pe țară a lucrătorilor din industria chimică (3—5 iulie 1967)²⁹, Întîlnirea conducerii de partid cu președinți

²⁴ „Scînteia“, nr. 6902 din 25 februarie ; nr. 6903 din 26 februarie și nr. 6904 din 27 februarie 1966.

²⁵ „Scînteia“, nr. 6996 din 31 mai ; nr. 6997 din 1 iunie și nr. 6998 din 2 iunie 1966.

²⁶ „Scînteia“, nr. 7233 din 26 ianuarie ; nr. 7234 din 27 ianuarie și nr. 7235 din 28 ianuarie 1967.

²⁷ „Scînteia“, nr. 7249 din 11 februarie 1967.

²⁸ „Scînteia“, nr. 7263 din 25 februarie 1967.

²⁹ „Scînteia“, nr. 7391 din 4 iulie ; nr. 7392 din 5 iulie și nr. 7393 din 6 iulie 1967.

ai cooperativelor agricole de producție și ai uniunilor cooperatiste județene (23 decembrie 1968)³⁰ și altele. Aceste consfătuiri au permis analiza în comun a activităților, efectuarea unui larg schimb de experiență și definirea — cu participarea conducerii de partid și de stat — orientărilor fundamentale menite să contribuie la îmbunătățirea muncii în domeniile respective, să ridice nivelul de participare al oamenilor muncii la progresul social-economic al țării. Pe aceleași coordonate s-au înscris și organizarea celei de a treia consfătuiri pe țară a Uniunii artiștilor plastici (17—19 aprilie 1968)³¹, a adunării generale a scriitorilor (14—16 noiembrie 1968)³², a adunării generale a compozitorilor și muzicologilor (11—13 decembrie 1968)³³ și a Conferinței naționale a cadrelor didactice (5—7 februarie 1969)³⁴.

Discutarea cu întregul popor a principalelor probleme economice, politice, culturale a sudat tot mai puternic legătura dintre partid și mase, a contribuit la maturizarea politică și ideologică a oamenilor muncii, la asigurarea perfecționării activității de stat și obștești. Totodată, aceasta a chezurit conducerii partidului și statului adoptarea unor hotărâri conforme necesităților țării.

Congresul al X-lea, analizând măsurile aplicate în perioada 1965—1969, a hotărât să se acționeze în continuare pentru perfecționarea cadrului instituțional în vederea participării tot mai active a cetățenilor la conducere, perfecționarea principiului muncii și conducerii colective, apropierea organelor de conducere de unitățile de producție etc. În felul acesta, îmbunătățirea conducerii a rămas în continuare un obiectiv principal al activității Partidului Comunist Român.

O influență directă asupra creșterii rolului conducător al partidului, asupra înfăptuirii cu succes a misiunii sale în societatea socialistă o are calitatea muncii fiecărui comunist, activitatea fiecărei organizații de partid. Tocmai de aceea documentele partidului au accentuat necesitatea ridicării continue a nivelului de pregătire ideologică, științifică și culturală a cadrelor de conducere, a tuturor comuniștilor. În acest sens tovarășul Nicolae Ceaușescu releva că „ceea ce trebuie să caracterizeze în primul rând un om cu funcție de conducere este o concepție înaintată asupra activității în domeniul unde lucrează, o maximă receptivitate față de tot ceea ce este nou în domeniul respectiv, atât în țară, cât și pe plan mondial”³⁵.

Măsurile luate de conducerea partidului privind formarea și promovarea cadrelor au vizat pe de o parte creșterea numerică a rîndurilor partidului, întărirea forței organizațiilor de partid, a birourilor și comitetelor de partid, iar pe de altă parte ridicarea calității membrilor de partid. În decurs de 4 ani, între Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea, efectivul partidului a crescut cu peste 460 000 de membri, astfel încît la data ținerii Congresului al X-lea (6—12 august 1969) numărul total al comu-

³⁰ „Scînteia”, nr. 7926 din 24 decembrie 1968.

³¹ „Scînteia”, nr. 7677 din 18 aprilie ; nr. 7678 din 19 aprilie și nr. 7699 din 20 aprilie 1968.

³² „Scînteia”, nr. 7887 din 15 noiembrie și nr. 7889 din 17 noiembrie 1968.

³³ „Scînteia”, nr. 7914 din 12 decembrie și 7916 din 14 decembrie 1968.

³⁴ „Scînteia”, nr. 7968 din 6 februarie ; 7969 din 7 februarie și nr. 7970 din 8 februarie 1969.

³⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste. Rapoarte, cuvîntări, articole*, vol. 2, septembrie 1966—decembrie 1967, Editura politică, 1968, p. 265.

niștilor se ridica la 1 924 500. Compoziția socială a partidului, în care 42,6% din membri erau muncitori, 28% țărani și 23% intelectuali și funcționari, reflecta modificările petrecute în societatea românească și în structura populației³⁶. Compoziția națională a partidului corespundea structurii naționale a populației din țara noastră.

A crescut, totodată, nivelul general de pregătire profesională și politică al membrilor de partid și cu precădere al cadrelor de conducere. În mai 1967 aproximativ 44% dintre membrii comitetelor regionale de partid aveau studii superioare și peste 22% studii medii în timp ce membrii comitetelor raionale și orașenești posedau pregătire de stat medie și superioară în proporție de aproape 50%. O activitate intensă s-a desfășurat pentru pregătirea politică și ideologică a activiștilor de partid și de stat, pentru îmbogățirea cunoștințelor lor teoretice, pentru studierea și însușirea concepției materialismului dialectic și istoric și aprofundarea principiilor de bază ale politicii Partidului Comunist Român. Este ilustrativ în acest sens faptul că în mai 1967 peste 85% dintre lucrătorii activului de partid absolviseră școli superioare și alte școli de partid de lungă durată³⁷.

Relevând creșterea pregnantă, după Congresul al IX-lea, a rolului de forță politică conducătoare în societatea socialistă a Partidului Comunist Român, Raportul Comitetului Central prezentat la Congresul al X-lea de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, sublinia : „Partidul reprezintă nucleul în jurul căruia gravitează întreaga societate și de la care radiază energia și lumina ce pun în mișcare și asigură funcționarea întregului angrenaj al orînduirii socialiste. Putem spune că partidul comunist îndeplinește rolul de centru vital al întregului nostru sistem social“³⁸.

Congresul al X-lea al partidului a adus unele modificări și completări Statutului partidului care convergeau spre creșterea în continuare a rolului conducător al partidului în societate, spre întărirea sa politică și organizatorică, spre lărgirea atribuțiilor organelor și organizațiilor de partid, spre dezvoltarea democrației interne și întărirea disciplinei de partid, spre stimularea participării mai active a comuniștilor la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului. Avînd în vedere rolul pe care îl are Congresul în stabilirea liniei politice generale interne și externe a partidului, în adoptarea programului de dezvoltare multilaterală a societății s-a hotărît convocarea lui la 5 ani, pentru a se corela ținerea congreselor cu planurile cincinale, ale căror directive trebuie dezbătute și adoptate de forul suprem al partidului.

Au fost precizate cu mai multă claritate și completate prevederile din statut referitoare la căile și mijloacele prin care partidul își îndeplinea rolul conducător în societate. Pornind de la faptul că în noua etapă partidul comunist, integrat organic în viața socială, concepea și își exercita în practică rolul de forță conducătoare nu în mod declarativ sau prin măsuri administrative, ci prin linia sa politico-ideologică care jalonează activitatea curentă și de perspectivă a tuturor compartimentelor operei de edificare a socialismului, prin ampla activitate politico-ideologică și orga-

³⁶ *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român*, Editura politică, 1969, p. 128.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, p. 263—264.

³⁸ *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român*, p. 64—65.

nizatorică pentru cunoașterea, însușirea și aplicarea de către comuniști și masele largi a politicii sale interne și externe, în Statut au fost precizate mai bine obligațiile organizațiilor de partid de a asigura înarmarea politico-ideologică a tuturor comuniștilor, însușirea aprofundată de către aceștia a politicii partidului, ridicarea calificării profesionale și lărgirea orizontului lor de cultură generală. Se consacră datoria comuniștilor de a fi întotdeauna exemplu în îndeplinirea sarcinilor economice, politice și sociale în domeniul și la locul lor de muncă, de a desfășura o intensă activitate de convingere și mobilizare a celorlalți oameni ai muncii la îndeplinirea programului partidului de dezvoltare multilaterală a orânduirii socialiste. Evidențiind rolul activ al partidului în promovarea noului și în înlăturarea a tot ceea ce este perimat, însemnătatea criticii și autocriticii ca forță motrice a dezvoltării societății, Statutul adoptat de Congresul al X-lea cerea comuniștilor să manifeste receptivitate față de tot ceea ce este înaintat, să combată cu hotărâre lipsurile, tendințele de acoperire a neajunsurilor și să contribuie la lichidarea acestora, să lupte împotriva rutinei și a conservatorismului, a mulțumirii de sine, contra oricăror manifestări de înăbușire a criticii.

Mergînd pe linia întăririi și dezvoltării democrației interne de partid, pentru a asigura alegerea în organele de conducere ale partidului a celor mai buni comuniști, cu prestigiu și autoritate în fața maselor, în Statut s-a introdus o prevedere prin care s-a dat dreptul organizațiilor de partid de a discuta și propune candidaturi pentru organele de partid imediat superioare. Pe aceeași linie se înscrie și lărgirea atribuțiilor Congresului, căruia i s-a acordat dreptul de a alege pe secretarul general al partidului³⁹.

Măsurile adoptate au contribuit la îmbunătățirea calitativă a muncii de partid, la întărirea legăturilor sale cu masele, la ridicarea pe o treaptă mai înaltă a rolului conducător al partidului în societate.

Realizările de însemnătate istorică obținute de poporul român în anii ce au urmat Congresului al IX-lea al partidului, practica socială, care verifică cel mai bine activitatea unui partid, au confirmat pe deplin justetea liniei politice a Partidului Comunist Român, eficacitatea muncii sale politico-organizatorice pentru mobilizarea întregului popor în vederea transpunerii în viață a programului elaborat. Anii 1965—1970 rămîn înscrise în istorie prin vastă și stăruitoare activitate desfășurată de întregul popor pentru dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale, pentru perfecționarea organizării societății, pentru adîncirea democrației socialiste, pentru ridicarea nivelului general de bunăstare, activitate al cărei inspirator și organizator a fost partidul comunist.

Rezultatele obținute în sfera producției materiale s-au reflectat sintetic în sporirea de o dată și jumătate a venitului național, corespunzînd unui ritm mediu anual de 7,7%. Aceasta a permis adoptarea unor noi măsuri de ridicare a nivelului de trai prin majorarea salariilor tuturor categoriilor de oameni ai muncii și a pensilor.

Succesele obținute în opera de consolidare a construcției socialiste s-au datorat conducerii de către partid, intensei munci politice și organizatorice desfășurate de organele și organizațiile de partid, de toți comuniștii, care a dat posibilitatea mobilizării și canalizării tuturor forțelor și resurselor spre obiectivele majore, fără căutări sterile și pulverizarea eforturilor.

62 ³⁹ Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, p. 717—735. Statutul Partidului Comunist Român.

Din lupta poporului român pentru unitate politică în evul mediu

MATEI D. VLAD

Marea Unire din 1918 a constituit — se arată în Programul partidului — „înfăptuirea firească a năzuinței seculare de unitate a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice”¹. Făurirea statului național unitar român a fost pregătită de bătăliile necurmăte pe care poporul nostru a trebuit să le ducă de-a lungul secolelor pentru refacerea vechii unități a Daciei lui Burebista. Oricât de îndelungată și complexă a fost această luptă, ea s-a bazat întotdeauna pe comunitatea de origine, de neam și limbă, pe permanența viețuirii românilor în granițele teritoriului vechii Dacii, pe legăturile multilaterale dintre statele feudale românești create în perioada feudalismului timpuriu. În această privință, N. Iorga scria că, în toate timpurile, românii nu au făcut vreo deosebire în privința ținuturilor pe care le locuiau „pentru dinșii tot pământul locuit de români se chema Țara Românească (subl. n.s.), întemeiată pe limbă, conștiință, obiceiuri, port”².

Vicisitudinile istoriei, cu precădere așezarea noastră la întretăierea cimpurilor de forță a puterilor vecine, au împiedicat poporul nostru în veacul al XIV-lea să realizeze un stat unitar, care să cuprindă în granițele sale întreaga societate românească. Deși s-au constituit statele feudale Țara Românească, Moldova, Transilvania, în tot cursul evului mediu au existat multiple și permanente încercări, pe diverse planuri, de realizare a unității românești. Poate, din acest punct de vedere, nici un alt popor n-a reușit să păstreze și să transmită conștiința unității sale de neam și de limbă ca poporul român. Dealtfel, tocmai în momentele dramatice ale istoriei lor, românii au găsit totdeauna tăria și vigoarea necesară pentru a-și afirma tot mai puternic hotărârea de a se reuni în cadrul vechilor hotare care formaseră cu 2 050 de ani în urmă teritoriul primului stat dac centralizat și independent.

Cercetările istorice din anii socialismului, îndeosebi din ultimul deceniu și jumătate, au scos la iveală suficiente dovezi și mărturii care atestă faptul că românii, în ciuda divizării statale, s-au întâlnit de nenumărate ori pe același cîmp de luptă, împinși fiind de aceleași sentimente și năzuințe de unitate și independență deplină.

La unitatea noastră etnică, culturală și politică a contribuit și faptul că „destinul” istoric a făcut ca românii, în ciuda așezării lor „în calea răutăților” — cum se exprimă cronicarul Miron Costin — să trăiască dintotdeauna pe un pământ unitar ca structură, relief, vegetație și bogății, care, de-a lungul vremurilor, i-a făcut să rămână mereu uniți.

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 37—38.

² Apud: Barbu Theodorescu, Nicolae Iorga (1871—1940), Biobibliografie, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 322.

Orice istoric care cercetează trecutul mai îndepărtat al patriei, în cazul de față perioada feudală, va constata că mediul geografic a avut atunci o mai mare înrui-
rire asupra istoriei noastre, în raport, să spunem, cu perioadele mai noi, modernă
sau contemporană. Pământul românesc, despre care vorbesc cu accente de adevărată
mândrie patriotică unii dintre vechii noștri cronicari³, a adăpostit poporul nostru,
scutindu-l de prea multe amestecuri cu elemente străine, și a contribuit în mod
considerabil la unitatea sa etnică și culturală⁴. Pe bună dreptate s-a spus că poporul
care a locuit acest pământ a fost și va fi totdeauna un popor unitar⁵. Marele istoric
și patriot revoluționar Nicolae Bălcescu, vorbind de arhitectonica de ansamblu a
pământului românesc o asemăna în mod sugestiv, dar cu justificat temel, cu o uriașă
cetate naturală, podișul central al Transilvaniei reprezentând „inima” cetății, încon-
jurată de „zidurile” Carpaților, de „contraforturile” dealurilor subcarpatice și de
șesurile întinse, apărate și ele de cursurile mari de apă, asemenea șanțurilor de
apărare ale cetăților medievale⁶.

Într-adevăr, unitatea teritoriului românesc, a cărei osie o formează Carpații și
colinele din preajma lor, ni se înfățișează nu numai prin configurația proporțională,
simetrică și armonioasă a reliefului, dar și prin bogăția, diversitatea și repartizarea
aproape uniformă a resurselor solului și subsolului⁷. Munții noștri n-au constituit
niciodată un zid despărțitor între ramurile poporului român care au trăit de-o parte
și alta a lor. „Carpații au fost — cum s-a spus — elementul polarizator al româ-
nilor”⁸, făcând parte, prin trăsăturile lor fizico-geografice, din categoria acelor munți
„care cheamă și rețin la ei pe om”⁹. Din această cauză, așezările rurale, îndeosebi
cele moșnenești și răzeșești, au preferat regiunile subcarpatice și cele de pădure și
s-au ferit de acele de cîmpie și de stepă deschisă. Explicația este lesne de dat. În
epoca cînd se înființau aceste sate, prădăciunile și jafurile popoarelor încă nomade
(ne referim la tătari), sau a celor așezate, dar în veșnice lupte, cerea pentru orice
așezare omenească, ca o primă necesitate, adăpostul¹⁰. Acesta îl ofereau pădurile
de pe teritoriul patriei noastre, în perioada medievală mult mai întinse decît astăzi¹¹,
după cum tot atît de bine îl ofereau regiunile subcarpatice și pericarpatice ale mun-
ților. De aceea, nu întîmplător, în regiunea munților s-au putut păstra în goana
veacurilor cele mai curate tradiții și obiceiuri populare, toate acestea contribuind
la unitatea etnică și culturală a poporului român.

Într-adevăr — cum s-a afirmat într-o frumoasă lucrare —, „muntele a con-
servat specificul local, în timp ce marea cîmpie și fluviul au înlesnit sintezele”¹². Din
acest punct de vedere nu greșim dacă afirmăm că relieful și vegetația pământului
românesc au constituit două elemente principale care au ținut pe români uniți într-un
grup compact, teritoriul fiind un aliat prețios în lupta pentru independență și unitate
politică. Chiar atunci cînd legăturile oficiale cu teritoriile românești aflate sub ocu-
pație străină erau îngreunate prin măsuri restrictive, locul acestora a fost luat de
cele neoficiale, pe acele drumuri frecvent umblate ale munților și codrilor, feno-
menul „transhumanței” fiind unul dintre cele mai statornice în istoria noastră me-
dievală.

Un rol important l-a jucat în evul mediu conștiința unității de neam și limbă,
o realitate vie și neîntreruptă la poporul nostru, chiar dacă manifestarea ei n-a fost
surprinsă în scris decît rareori. Încă înaintea apariției umanismului, românii
de pretutindeni s-au simțit legați, întii de toate, prin limba lor, prin interesele lor
economice și printr-o permanentă strădanie de unire în lupta dusă împotriva coto-
pitorilor. Cercetări erudite și competente au ajuns la concluzia că mărturiile dato-

³ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei R.S.R., București, 1973, p. 51—121.

⁴ Eugen Stănescu, *Unitatea teritoriului românesc în lumina mențiunilor externe. Valahia și sensurile ei*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 21, nr. 6/1968, p. 1105—1125.

⁵ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, Editura științifică, București, 1974, p. 16.

⁶ Nicolae Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, în *Opere*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 207—208.

⁷ A. Răduțu, P. Teodor, *Ideea de unitate politică la români*, Editura științifică, București, 1968, p. 13.

⁸ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Op. cit.*, p. 16.

⁹ Tiberiu Morariu, *Locul Transilvaniei în cadrul unitar al teritoriului României*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968, p. 25.

¹⁰ Matei D. Vlad, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (secolele XV—XVIII)*, Editura Academiei R.S.R., București, 1973, p. 57.

¹¹ Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Editura „Ceres”, București, 1975, p. 29—47, 100—111.

¹² Iosif Constantin Drăgan, *Idealuri și destine*, Editura „Cartea românească”, București, 1977, p. 217.

rate împăratului bizantin Constantin al VII-lea Porfirogenetul (945—959) reprezintă prima manifestare scrisă a conștiinței poporului român¹³.

Conștiința originii comune, a unității de neam și limbă a fost exprimată de poporul român în felurite moduri. Investigațiile întreprinse au stabilit trei sensuri sub care se înfățișează noțiunea de „român” în izvoarele interne: sensul etnic-general; sensul etnic-particular; sensul de clasă socială¹⁴. Cu acest prilej s-a subliniat un fapt extrem de important și anume că noțiunea de „român”, sub aspectul ei etnic-general, apare în prima atestare documentară internă pe care o cunoaștem. Este vorba de un act din 13 martie 1489, emis de cancelaria lui Ștefan cel Mare, prin care un hotar de moșie se fixează în raport cu un oarecare „Bodea Rumânul” și „Bodea Sirbul”¹⁵. Interpretarea care s-a dat acestui act este foarte exactă și totodată foarte prețioasă pentru că ea reflectă o stare de spirit contemporană, adică conștiința existenței unității de neam la români, simțindu-se nevoia să se precizeze că unul era Bodea „Românul”, iar al doilea Bodea „Sirbul”¹⁶. Comentarea și a altor nenumărate izvoare și texte a condus la concluzia că aceasta era o stare de spirit populară, care s-a transformat treptat și paralel în stare de spirit cărturărească¹⁷. Procesul de manifestare a conștiinței unității neamului și limbii, de obirșie populară, a avut deci un rol considerabil în menținerea solidarității dintre românii din Transilvania, Țara Românească și Moldova.

Deși poporul nostru a îndurat multe urgii în trecut, cunoscînd tot felul de cîmpiri străine și de ambiții de a ne lua locul sau de a ne schimba în altceva, pentru a uita ființa sa, totuși a biruit, prin forță, lupta și statornicia de care a dat dovadă. Ar trebui, poate, să ne amintim că nu se consolidaseră încă relațiile feudale pe pămîntul românesc și poporul nostru, aflat abia la începutul organizării sale statale, a cunoscut una dintre cele mai subtile încercări ce s-a abătut asupra sa. Este vorba de impunerea, din afară, a limbii slavone în cancelariile domnești și în biserică, prin care unele puteri vecine au încercat să lovească atunci în unitatea noastră spirituală pentru a ne desființa ca neam și popor.

Este îndeobște cunoscut că, pînă în secolul al XVI-lea, limba slavonă căpătase forță și calitate de limbă sacră în cancelarii și în biserici, așa cum era latina în Occident și greaca în Orient. Poporul român a știut însă să depășească această stare de lucruri. În secolul al XVI-lea, cînd a început procesul eliminării limbii slavone, s-a produs o adevărată revoluție culturală și succesul ei s-a datorat, în primul rînd, maselor populare, care n-au învățat, n-au vorbit și n-au scris în limba slavonă pentru că n-au socotit-o niciodată limba lor. Țăranii și țirgoveții au vorbit întotdeauna românește, în ciuda faptului că se dădeau acte oficiale și se făceau slujbe în biserici în limba slavonă. Concludente sînt unele mărturii de la începutul secolului al XVI-lea. Astfel, un preot sas din Bistrița, Adalbert Wurmloch, seria unui prieten al său din Breslau că, preoții români „explicau” Evanghelia în limba română, după ce le-o citeau în slavonă, „pe care mirenii nu o înțelegeau”¹⁸. Printr-o asemenea practică, preoții cultivau ei înșiși limba românească în rîndul celor mulți. Dealtfel, N. Iorga consideră că „atunci cînd s-a trecut la noi de la slavonă la limba românească”, aceasta s-a datorat faptului că „nu se mai înțelegea limba slavonă” (subl. ns.)¹⁹.

Un rol important la dezvoltarea simțului unității de neam și de limbă l-au avut, desigur, traducerea și primele texte românești din secolul al XVI-lea. Aceasta nu înseamnă însă că traducerea din acest veac au inventat limba română. Este astăzi o certitudine că textele românești au existat înaintea celor slavone, dar ele nu s-au păstrat. Ar fi greu de admis că înainte de folosirea scrierii slavone, poporul nostru să nu fi fost în stare să-și exprime în scris, în limba proprie, sentimentele și gîndurile de iubire, de ură, de răzbunare. A. D. Xenopol scrie, în sinteza sa, că „limba română a fost întrebuințată încă din timpuri foarte adînci la scrierea unor acte private”²⁰. Constatări și concluzii similare întîlnim și în cercetările din ultimii ani. Astfel, Alexandru Rosetti susține că „trebuie să se fi scris românește întotdeauna,

¹³ Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Editura Academiei R.S.R., București, 1972, p. 18.

¹⁴ Eugen Stănescu, *Premisele medievale ale conștiinței naționale românești. Românii românesesc în textele românești din veacurile XV—XVII*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 17, nr. 5/1964, p. 967—1000.

¹⁵ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I (1457—1492), București, 1913, p. 374.

¹⁶ Eugen Stănescu, *Op. cit.*, p. 974.

¹⁷ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, încunarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj, 1968, p. 15.

¹⁸ Ștefan Meteș, *Istoria bisericii românești din Transilvania*, vol. I, Sibiu, 1935, p. 112—113.

¹⁹ N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, Editura „Minerva”, București, 1977, p. 39.

²⁰ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. V, Iași, 1896, p. 190.

sporadic și pentru nevoi particulare”²¹. În sfârșit, o cercetare recentă demonstrează că majoritatea dieilor, grămăticilor și pisarilor din mănăstirile și cancelariile noastre domnești aveau obișnuința gândirii în românește, deoarece foloseau slavona ca pe o limbă străină²².

Cărțile tipărite de diaconul Coresi și de urmașii lui, răspindite în toate ținuturile românești, au contribuit la adincirea conștiinței de neam și la întărirea unității spirituale a tuturor românilor. În lumina cercetărilor mai vechi și mai noi s-a ajuns astăzi la concluzia că primele texte tipărite în limba română s-au datorat nu atât unor influențe venite dinafară, ci, mai ales, dezvoltării conștiinței de neam și impulsului interior al românilor de a se exprima în limba lor, aruncind haina străină a slavonismului²³. Era, dealtfel, cu totul firesc ca poporul român să dorească și să lupte pentru a se exprima și în scris în limba pe care o vorbea în mod curent. De aceea subliniem, încă o dată, că apariția primelor texte românești se datorește unor cauze și necesități interne, ele reflectând dezvoltarea conștiinței unității de neam și de limbă la români. Marele merit al cărților tipărite de Coresi este că, trecind peste barierele artificiale ale celor trei state feudale, au adunat, din punct de vedere cultural, pe toți românii laolaltă, ceea ce a avut un rol extrem de important în lupta pentru unitate politică.

În secolul al XVII-lea, într-o simbolică atestare a unității de gândire și aspirații, marii noștri cronicari vor da un nou imbold puternic culturii române, care se va impune dincolo de impiedimentele divizării politice²⁴. În această privință, nu înțiplător, de pildă, cunoscuta Cazanie din 1643 a mitropolitului Varlaam se intitulază, nu Carte moldovenească, ci, deosebit de semnificativ, Carte românească de învățătură. La rindul său, Vasile Lupu, în prefața acestei cărți se adresează „cătri toați semenția romenească”, înfățișând-o drept un „dar limbii românești”²⁵. Aceasta ne îndreptățește să considerăm că „limba”, în mentalitatea și accepțiunea cărturarilor din această vreme, acoperea atât noțiunea de neam cât și pe cea de patrie. Pentru aceeași cauză militează în Transilvania mitropolitul Simion Ștefan. Tipărind Noul Testament în 1648, el era convins că va reuși să impună limba unică, limba națională, care trebuia să-i definească pe românii de pretutindeni, fără deosebire de clasă și de ținut.

Cărturarii munteni, moldoveni și transilvăneni au pregătit cu secole înainte Unirea din 1918. Conservarea unității de creație spirituală, de aspirații naționale ale românilor în cursul întregului ev mediu, dincolo de vremelnica lor despărțire statală, a fost unul din factorii importanți ai afirmării unității politice.

La menținerea și la întărirea blocului etnic românesc, a unității organice a poporului nostru, o mare însemnătate au avut-o legăturile economice dintre cele trei țări române, și cu deosebire mișcările de populație. În evul mediu românesc au existat mișcări interne de populație, a căror intensitate a variat de la regiune la regiune și de la o epocă la alta. N. Iorga scria, în acest sens, că noi „sintem un popor de circulație neîntreruptă, de unde vine și unitatea noastră națională” (subl. ns.)²⁶. Păstrarea conștiinței comune, a unității de neam și de limbă, ca și existența multor elemente comune în organizarea vieții rurale, a înlesnit contactul permanent, legăturile continue între provinciile locuite de români²⁷.

Dintre deplasările sezoniere o mare intensitate și importanță a avut păstoritul transhumant, cu implicații adinci în consolidarea unității etnice a românilor. Mulți din acești oieri s-au statornicit în Țara Românească sau Moldova, unde exploatarea nu era atât de intensă ca în Transilvania. Pe lângă păstori, aci își vor mai afla adăpost și numeroși țărani transilvăneni. Așezările rurale întemeiate de păstori și bejenarii ardeleni în Țara Românească și Moldova reprezintă un număr destul de mare, de-a

²¹ Alexandru Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968, p. 468.

²² Gheorghe Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfîrșitul sec. X — începutul sec. XV)*, Editura enciclopedică română, București, 1974.

²³ Virgil Căndea, *Popor, cultură, aspirații seculare*, în „Magazin istoric”, anul II, nr. 10 (19), 1968, p. 2-4.

²⁴ Al. Hanță, *Ideea de patrie în literatura română*, Editura „Minerva”, București, 1976, p. 5-76; Alexandru Duțu, *Sinteză și originalitate în cultura română (1650-1848)*, Editura enciclopedică română, București, 1972; Adela Becleanu Iancu, *Geneza culturologiei românești*, Editura „Junimea”, Iași, 1974.

²⁵ Eugen Stănescu, *Op. cit.*, p. 973-974.

²⁶ N. Iorga, *Ce a primit și ce a dat Ardealul, în Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș (1918-1924)*, p. 4.

²⁷ Ștefan Ștefănescu, *Mișcări demografice în țările române pînă în secolul al XVII-lea și rolul lor în unitatea poporului român*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, p. 187-207.

lungul întregii borduri subcarpatice, din Bucovina până în Oltenia²⁸. Elementele din Transilvania au dus nu numai la sporirea potențialului uman productiv din Moldova și Țara Românească, dar au avut și o însemnătate politică și culturală. Avînd aceeași limbă, credință și obiceiuri au contribuit la închegarea și dezvoltarea unității și conștiinței de neam.

Schimburi de populație au existat și între Țara Românească și Moldova. Așa, de pildă, existența oltenilor în Moldova este atestată încă din secolul al XV-lea. Astfel, în actul din 1 septembrie 1435, Iliș voievod dăruia fratelui său Ștefan voievod mai multe posesiuni, între care și „Oltenii”²⁹. Fenomenul acesta de așezare a românilor din Țara Românească în sudul Moldovei este vechi și s-a înfăptuit, se pare, încă din veacul al XIV-lea, în timpul stăpînirii primilor Basarabi. Procesul a continuat și în vremile următoare, existînd numeroase știri documentare care indică denumiri de sate ce atestă existența elementelor muntene în Moldova. Mișcări de populație rurală au avut loc însă și în sens invers, din Moldova spre Țara Românească. Țărani moldoveni stabiliți la sud de Carpați au întemeiat aici mai multe sate, mai ales în fostele județe Ialomița, Teleorman și Romanați. Că numărul lor era destul de mare rezultă și din aceea că ei plăteau un bir special, numit „birul moldovenesc”³⁰.

Curentul cel mai puternic și cu consecințe însemnate pentru unitatea de neam a românilor a fost, în toată perioada medievală, curentul imigrărilor dinspre Transilvania³¹. În secolul al XVIII-lea, el a luat proporții cu totul neliniștitoare pentru curtea imperială din Viena. La un moment dat, numărul românilor transilvăneni care veneau în Principate era așa de mare, încît prin 1773 a dezlănțuit strigătul: „Toată Transilvania vine la noi!”³². Urmele acestui fenomen s-au concretizat și în multitudinea satelor cu numirea „Ungureni” de pe versantul sudic și răsăritean al Carpaților, precum și în atîtea alte localități — mai ales de cîmpie — din Țara Românească.

Mișcările de populație țărănească între cele trei țări române au contribuit la întărirea unității limbii, la păstrarea obiceiurilor și a datinilor strămoșești pe întreg teritoriul patriei, într-un cuvînt, la menținerea unității etnice a poporului român. Acest continuu du-te vino al locuitorilor, în special țărani, dar și oameni cu stare, din mediul românesc, a vehiculat, a transmis valori spirituale, care, cu timpul, și în mod paralel, au generat solidaritatea de neam, pregătind terenul pentru apropierea momentului unității politice firești.

Legăturile multiple dintre țările române, pe plan economic, social și cultural, dezvoltarea conștiinței de neam și de limbă, mișcările de populație dintr-o țară în alta, toți acești factori au generat încercări de realizare a unității politice a românilor în tot cursul evului mediu. Granițele politice dintre cele trei state feudale românești n-au fost niciodată obstacole de netrecut în calea tendințelor firești de apropiere între ele. În momentele cruciale ale existenței lor, țările române au reacționat de fiecare dată prin atitudini politice identice. Acestea s-au concretizat deseori prin acțiuni militare comune purtate în vederea apărării independenței. Solidaritatea de neam și de limbă a pătruns pînă în sferele conducătoare ale societății și a înfrîurit gîndirea politică a multor voievozi români. Cercetările din ultimii ani au arătat că, încă din vremea lui Basarab I „Întemeietorul”, în luptele duse contra tătarilor s-a manifestat pentru prima oară, în fața primejdiei străine, un efort militar comun care — începînd cu anul 1345 — a concentrat forțe nu numai din Moldova, dar și din Țara Românească și Transilvania³³.

De asemenea, acțiunea voievodului Bogdan I din 1359 se înscrie și ea pe linia unei colaborări militare între românii din Maramureș și cei din Moldova. În nici un caz Bogdan I n-ar fi reușit să aibă succes și să se mențină în Moldova, dacă nu s-ar fi bucurat de sprijinul populației locale. Aceasta înseamnă că rezistența militară a voievodului Bogdan în Maramureș, împotriva regelui ungur Ludovic I, era cunoscută românilor de la est de Carpați, care, ajutîndu-l, luptau în acest fel pentru obținerea independenței și înlăturarea suzeranității străine³⁴.

²⁸ Petru Rîmneanțu, *Problema iradierii românilor din Transilvania în Principatele Române*, Cluj, 1946, p. 10—11, 145—147.

²⁹ Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1932, p. 681—683.

³⁰ Matei D. Vlad, *Op. cit.*, p. 60—62, 70—71.

³¹ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 71—179.

³² A. Bunea, *Episcopi Petre Paul Aron și Dionisie Novacovici*, Blaj, 1902, p. 259.

³³ Ștefan Ștefănescu, *Țara Românească de la Basarab I „Întemeietorul” pînă la Mihai Viteazul*, Editura Academiei R.S.R., București, 1970, p. 35.

³⁴ Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, Editura „Albatros”, București, 1976, p. 25—26.

Gestul lui Bogdan din 1359 nu ar constitui poate dovada unei solidarități etnice și militare în rindul poporului român dacă ar reprezenta un caz izolat în cursul veacului al XIV-lea. Asemenea reacții și atitudini le întâlnim și la alți cnezi sau voievozi din Transilvania și Banat. Astfel, izvoarele amintesc, de pildă, de un act de infidelitate al lui Ladislau, fiul lui Lehach, căruia regele Ludovic I îi confiscă la 19 iunie 1376 satul Bolvașnița din districtul Mehadii, pentru că „a fugit în Țara Românească, întru nesocotirea maiestății noastre, și s-a alăturat dușmanului nostru”³⁵. Este vorba aici de o acțiune de solidaritate militară a voievodului bănățean cu domnitorul Vlaicu Vodă, acțiune care are loc tocmai în momentul cînd acesta din urmă își recupără, în 1376, cetatea Severinului de la regele ungar. Pentru a scăpa de răzbușnarea regelui, voievodul bănățean s-a stabilit în Țara Românească.

În timp ce aceste evenimente se petreceau în Banat, izvoarele ne dezvăluie faptul că țărani de pe versantul sudic al Carpaților își manifestă solidaritatea cu cei răzvrătiți din părțile Sibiului. Un document din 13 ianuarie 1383 vorbește de participarea unor „femei și bărbați din Țara Românească”³⁶. Dealtfel, s-a arătat că Radu I domnitor al Țării Românești (1377—1383) n-a fost străin de răscoala sibiienilor, o dovadă în această privință fiind reconstrucția bisericii din Rășinari³⁷.

Desfășurarea evenimentelor politice și militare din a doua jumătate a veacului al XIV-lea și mai ales din cel următor ne oferă, de asemenea, posibilitatea să constatăm că în conștiința domnitorilor români se cristalizează convingerea că o existență de sine stătătoare nu poate fi asigurată cu eficacitate decît prin alcătuirea unui front comun de luptă.

Din acest punct de vedere, domnia lui Mircea cel Bătrîn marchează un moment de seamă în stringerea relațiilor dintre cele trei țări române. Apreciind bine situația politică și militară din sud-estul Europei, el a înțeles că lupta pentru stăvilirea expansiunii statului otoman nu poate fi încununată de succes decît în condițiile realizării unui puternic front militar românesc. Această convingere explică, cel puțin în parte, intervențiile sale energice pentru înscăunarea lui Alexandru cel Bun în Moldova, precum și stăpînirea peste Carpați a unui foarte întins teritoriu³⁸. „Numirea unui domn moldovean de vecinul său muntean era — scria N. Iorga — un lucru nou și unul de cea mai mare însemnătate. De acum înainte, pentru mai multă vreme, o influență a lui Mircea se poate exercita asupra celeilalte domnii românești”³⁹. S-a inaugurat astfel o politică nouă, aceea de a face din conducătorii țării surori, în fața primejdiei străine, niște aliați credincioși în lupta pentru apărarea independenței și integrității teritoriale. Într-adevăr, Mircea cel Bătrîn a jalonat citva timp, prin personalitatea sa, viața politică a celor trei țări române, fiind un precursor de seamă al ideii de unitate militară în fața dușmanilor externi.

În anii care au urmat, Alexandru cel Bun, atent la toate schimbările politice și militare intervenite la sud de Dunăre, cu calm și abilitate diplomatică, s-a antrenat tot așa de direct în frământările politice din Țara Românească, după cum procedase și Mircea cel Bătrîn în Moldova, reușind să înscăuneze aici pe Alexandru Aldea (1431—1436). Acesta, la rîndul său, a depus eforturi pentru a cîștiga sprijinul transilvănenilor în confruntarea militară ce se anunța cu Imperiul otoman. Într-o scrisoare din mai 1432, Alexandru Aldea îi anunța pe brașoveni că, în ajutorul său „au venit și moldovenii, 4 steaguri, și nu a plecat nici unul din ei”⁴⁰. În luna următoare, domnitorul Țării Românești îl anunța pe Razgon Istvan, comitele Timișoarei, despre iminenta pătrundere a turcilor în Transilvania, precizîndu-i, totodată, că dacă va fi forțat de împrejurări să-l însoțească pe sultanul Murad al II-lea în campanie, în momentul „cînd va sosi oastea voastră (adică a comitelui — n.n.), în acel ceas eu cu oastea mea mă voi da la o parte. De multe ori m-au înșelat turcii, ca să le fac și eu acum așa, pe dumnezeul meu, ca să nu rămînă nici rădăcină de ei”⁴¹.

Raporturile de colaborare politică și militară între țările române cunosc o fază nouă, ascendentă, în vremea voievodului Iancu de Hunedoara, care — după spusele lui Enea Silvio Piccolomini — „a sporit gloria românilor din mijlocul cărora se nascuse”⁴² (subl. ns.). Într-adevăr, date fiind însușirile cu totul excepționale ale acestui

³⁵ *Documenta Romaniae Historica. Relații între țările române*, D, vol. I (1222—1456), Editura Academiei R.S.R., București, 1977, p. 109.

³⁶ *Ibidem*, p. 116.

³⁷ Ștefan Pascu, *Răscoale țărănești în Transilvania medievală*, Cluj, 1947, p. 67.

³⁸ Șt. Ștefănescu, *Mîșcări demografice în țările române pînă în secolul al XVII-lea și rolul lor în unitatea poporului român, în Unitate și continuitate în istoria poporului român*, p. 205.

³⁹ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. III, București, 1937, p. 311.

⁴⁰ *Documenta Romaniae Historica. Relațiile între țările române*, D, vol. I, p. 294.

⁴¹ *Ibidem*, p. 292.

⁴² *Căldători străini despre țările române*, vol. I, Editura științifică, București, 1968, p. 472.

mare comandant de oști, vitejia și prestigiul său, apoi slujbele mari pe care le-a avut, toate acestea l-au ajutat să exercite o influență puternică și asupra celor două țări române de la sud și est de Carpați, într-un moment cînd presiunea otomană se intensifica tot mai mult la Dunăre. Se poate spune că, în intervalul 1441—1456, Țara Românească și Moldova au stat sub directa lui înrîurire, ajungîndu-se — cum s-a spus — la unirea lor într-un bloc mai mult sau mai puțin durabil, prefigurînd, împreună cu Transilvania, unitatea teritorială a fostei Dacii⁴³. Cronicarul burgund Walerand de Wavrin afirmă și el că „românii s-au adunat în număr mare și au ales drept căpitan al lor pe Iancu de Hunedoara”.⁴⁴ În cadrul confruntării cu otomanii, el s-a sprijinit pe forțe militare recrutate din toate cele trei țări românești⁴⁵.

La rîndul lor, domnitorii înscăunați la Tirgoviște sau Suceava erau convinși de necesitatea unor acțiuni militare și politice comune cu voievodul Transilvaniei. Astfel, Bogdan al II-lea, într-o carte domnească din 5 iulie 1450, scria : „făgăduim și am făgăduit iubitului nostru părinte și domn Ianăș, voievod de Hunedoara... noi să stăm pe lingă domnia sa și cu căpeteniile noastre... și asemenea țara domniei mele și cu țara domniei sale să fie ca una”⁴⁶ (subl. ns.).

În ceea ce privește Țara Românească, intențiile lui Iancu de Hunedoara au mers mai departe. Aceasta explică și faptul de ce călugării mănăstirilor Vodița și Tismana găseau motive suficiente pentru a cere voievodului transilvănean să le confirme, prin cartea din 20 septembrie 1444, niște privilegii și danii anterioare⁴⁷, ceea ce reflectă o realitate politică, și anume extinderea dreptului de stăpînire a lui Iancu și asupra Țării Românești. Dealtfel, trei ani mai tîrziu, într-un act de danie, emis în Tirgoviște la 4 decembrie 1447, în favoarea unui cneaz român din Transilvania, pe lingă titlurile sale obișnuite, Iancu îl poartă și pe acela de „voievod al Țării Românești”⁴⁸. De aceea, privind în ansamblu toate acțiunile politice și militare anti-otomane ale lui Iancu de Hunedoara, ele ne duc spre concluzia că voievodul transilvănean a acționat în numele tuturor celor trei țări române.

Moartea sa a lăsat un gol în peisajul politic și militar al țărilor române de la mijlocul secolului al XV-lea. În aceste împrejurări, necesitățile istorice au scos la iveală un alt voievod de prim rang al istoriei poporului român, pe Ștefan cel Mare, care va face din Moldova centrul polarizator al energiilor românești pentru a le opune forței brutale a Imperiului otoman.

Ca un scurt interludiu al marelui epopei românești din a doua jumătate a secolului al XV-lea s-a consumat și acțiunea antiotomană al cărei promotor a fost temerarul Vlad Țepeș. Acesta, ca demn urmaș al programului politic al lui Iancu de Hunedoara, considera Țara Românească și Transilvania „o singură țară”⁴⁹. Într-o scrisoare trimisă brașovenilor la 10 septembrie 1456, Vlad Țepeș se arată adînc pătruns de necesitatea unei colaborări cu Transilvania, asigurîndu-i pe brașoveni : „voința noastră desăvîrșită este de a nu face nimic rău împotriva voastră, ba chiar voim să nu ne despărțim niciodată de voi, după cum am spus și am jurat, voind să vă fim frate și prieten credincios”⁵⁰ (subl. ns.). De aici se vede clar că Vlad Țepeș nutrea planuri mari, care însă nu s-au putut realiza, căzînd victimă uneltirilor boierești și săsești care l-au înlăturat de la putere.

Refacerea frontului antiotoman al țărilor române va reveni lui Ștefan cel Mare. Intervențiile sale în Țara Românească au pornit din rațiuni politice înalte și ca atare ele nu pot fi considerate ca simple expediții de pradă sau ca niște acțiuni personale în favoarea unui candidat sau altul. Prin înscăunarea în Țara Românească a unor domnitori a căror politică să fie coordonată din Suceava, ca și prezența de garnizoane militare și pîrcălăbi moldoveni în cetățile muntene ori în cetățile din centrul și nordul Transilvaniei, se realiza o unitate politică și militară românească. Dealtfel, campaniile antiotomane strălucite ale lui Ștefan cel Mare au fost întotdeauna precedate de asigurarea unui ajutor militar din Țara Românească și Transilvania⁵¹.

⁴³ Ștefan Ștefănescu, *Visarea tubită a voievozilor celor mari ai românilor*, în „Magazin istoric”, anul V, nr. 12 (57), 1971, p. 16.

⁴⁴ N. Iorga, *Cronica lui Wavrin și români*, în „Buletinul Comisiei istorice a României”, 1927, p. 63.

⁴⁵ Vezi : Camil Mureșan, *Ioan de Hunedoara și vremea sa*, Editura tineretului, București, 1957 ; Mihai P. Dan, *Un stegar al luptei antiotomane : Iancu de Hunedoara*, Editura militară, București, 1974.

⁴⁶ *Documenta Romaniae Historica. Relațiile între țările române*, D, vol. I, p. 414—415.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 385—387.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 395.

⁴⁹ Ion Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească din sec. XV și XVI*, vol. I, București, 1905, p. 97.

⁵⁰ *Documenta Romaniae Historica. Relațiile între țările române*, D, vol. I, p. 459.

⁵¹ Virgil Cîndea, *Redescoperirea Daciei*, în „Magazin istoric”, anul I, nr. 9, 1967, p. 23.

Marele domnitor a mers mult mai departe în gindirea sa politică. Căsătorindu-se cu Maria-Voichița, fiica lui Radu cel Frumos, el se înrudea în felul acesta cu familia domnitoare munteană și înscăunarea unui fiu al său în Țara Românească devenea astfel posibilă. Se pare că nu întâmplător fiului născut din căsătoria cu Maria-Voichița i s-a dat un nume dublu: Bogdan-Vlad, adică un nume dinastic moldovenesc (Bogdan) și unul muntenesc (Vlad). Bogdan trebuia, după gindurile marelui voievod, să confere putere și continuitate legăturilor dintre Moldova și Țara Românească⁵². Încuscrirea lui Ștefan cel Mare cu voievodul ardelean Bartolomeu Dragfi se înscrie și ea pe linia întăririi blocului politic și militar românesc. Stăpinirea unor întinse domenii în Transilvania, zidirea de către el a unor biserici pentru românii de aici, precum și legăturile de rudenie, toate acestea constituiau suficiente motive pentru brașoveni de a-l considera pe Ștefan cel Mare, într-o scrisoare a lor din 26 aprilie 1479, ca fiind „ales și trimis de dumnezeu pentru cîrmuirea și apărarea Transilvaniei“⁵³.

Ideea unității politice a țărilor române va fi și mai clar exprimată în cursul secolului al XVI-lea, fiind susținută atît prin argumente de ordin istoric cit și de natură politică. Așa, de pildă, atunci cînd Radu cel Mare, domnitorul Țării Românești și Bogdan al III-lea, domnitorul Moldovei, se găseau, în anul 1507, în pragul unei confruntări, mitropolitul sîrb Maxim Brancovici a mediat o înțelegere, sfătuindu-i să nu se lupte „pentru că sîntu creștini și o semînție“⁵⁴ (subl. ns.). Neogoe Basarab, autorul celebrilor învătățuri, avea și el în vedere originea comună, unitatea de neam și de limbă a românilor, atunci cînd incuraja ortodoxismul în toate provinciile românești și cînd, în anul 1519, în deplină înțelegere cu Ștefăniță cel Tânăr al Moldovei trimitea la Roma, ca să trateze cu papa Leon al X-lea, pe Anton Paicalas, ca reprezentant unic al celor doi domnitori români⁵⁵. Nu este exclus, de asemenea, ca în mintea lui Neogoe Basarab să fi incolțit ideea unei apropieri și mai strînse între cele două țări, atunci cînd a făgăduit lui Ștefăniță că îi va da în căsătorie, așa cum s-a și întîmplat, pe una din fiicele sale. Poate acest gînd îl nutrea și domnitorul moldovean, în anul 1526, cînd pretindea lui Radu de la Afumați ca acesta să poarte titlul de „voievodul cel mic al Valahiei“, iar el (Ștefăniță) pe cel de „mare voievod al Valahiei“⁵⁶.

În perioada următoare, ideea unității politice capătă noi dimensiuni, mai ales în timpul domniei lui Petru Rareș. Acesta, rămas fidel luptei antiotomane a tatălui său, va ridica pe un plan superior concepția politică de realizare a unui front antiotoman al țărilor române. El este cel dintîi voievod care nu se mai amestecă în treburile transilvane „incidental“ și „marginal“, ci stăpînește Ardealul, ca arbitru absolut, aproape doi ani, și dă semne clare că voia să-l păstreze pentru sine⁵⁷. Petru Rareș a înțeles și a simțit, ca nici un alt voievod de pînă la el, că puterea românilor stă în unirea lor și că acest ideal era de neconceput fără Transilvania. De aceea, după victoria de la Feldioara asupra lui Ferdinand de Habsburg (22 iunie 1529), plin de mîndrie el scria brașovenilor: „pentru țara Ardealului, voi știți că am dobîndit-o cu sabia, și n-am de gînd s-o dau nimănui, nici unui rege“⁵⁸. Într-adevăr, sub o formă sau alta, Transilvania se afla practic sub controlul domnului Moldovei, de care ascultau nobilimea maghiară, patriciatul săsesc și secuii, care i se alăturaseră încă din timpul luptei.

Toate aceste acțiuni lasă să se întrevadă faptul că Petru Rareș a intuit mai clar decît predecesorii săi necesitatea unirii românilor într-un singur bloc politic și militar, vîdîndu-se ca un autentic precursor al lui Mihai Viteazul. Aceste realități l-au făcut pe cronicarul maghiar Anton Verancsics să exprime teama sultanului Soliman Magnificul că „Transilvania, Țara Românească și Moldova, toate aceste țări să se unească împreună“⁵⁹ (subl. ns). Aceasta era posibil, deoarece spre deosebire de Ștefan cel Mare, Petru Rareș a adoptat față de Țara Românească calea legăturilor matrimoniale, căsătorindu-și pe una din fiice (Ana) cu Vlad Înecatul, iar pe cea de a doua (Chiajna) cu Mircea Ciobanul. Sînt semnificative în acest sens tratativele purtate, în vederea organizării unei cruciade antiotomane, cu Ferdinand de Habsburg și cu Carol Quintul,

⁵² P. P. Panaitescu, *Problema unificării politice a țărilor române în epoca feudală, în* „Studii privind Unirea Principatelor“, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 61.

⁵³ N. Iorga, *Îndreptări și întregiri la istoria românilor*, București, 1905, p. 118.

⁵⁴ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, E.S.P.L.A., București, [f.a.], p. 128.

⁵⁵ Horia I. Ursu, *Moldova în contextul politic european (1517—1527)*, Editura Academiei R.S.R., București, 1972, p. 35—36; Manole Neogoe, *Neogoe Basarab*, Editura științifică, București, 1971, p. 83—84.

⁵⁶ Horia I. Ursu, *Op. cit.*, p. 103—104; Ștefan S. Gorovei, *Op. cit.*, p. 81.

⁵⁷ Dan Zamfirescu, *Independență și cultură*, Editura militară, București, 1977, p. 66.

⁵⁸ Ștefan S. Gorovei, *Op. cit.*, p. 86.

⁵⁹ *Căldători străini despre țările române*, vol. I, p. 418.

în cadrul cărora Petru Rareș se angaja, după mărturiile lui Marc Pemfflinger și Balthazar Bánffy din 31 iulie 1536, astfel : „voi adăuga din țara mea 45 000 de oameni aleși, 20 000 ai Transilvaniei și 25 000 ai Țării Românești“⁶⁰.

Tendențele de făurire a unui organism politic unitar și-au găsit o puternică expresie în domnia și faptele de arme ale lui Mihai Viteazul. Personalitate istorică proeminentă, el a cutezat să viseze și să realizeze unirea tuturor românilor în fruntariile vechii Dacii, înfăptuind astfel o operă de mare importanță politică, cu profunde și permanente semnificații în istoria patriei. Unirea înfăptuită de Mihai Viteazul a avut loc într-un moment deosebit de greu al istoriei românilor, cînd perspectiva transformării țărilor lor în pašalicuri era tot mai amenințătoare. În această situație deosebit de gravă, unirea țărilor române și salvarea independenței capătă caracterul unor condiții inseparabile, îngemănîndu-se perfect în acțiunea politică și militară a lui Mihai Viteazul. Dealtfel, unitatea și independența era pentru poporul român, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, cerințe și efecte ale unei legități istorice, un mesaj al strămoșilor către urmași, erau, în ultimă instanță, condițiile lor principale de existență. De aceea, atunci cînd cercetăm actul înfăptuit sub conducerea lui Mihai Viteazul trebuie să observăm, înii de toate, caracterul său legic, care „nu este deloc inedit ca idee, ci numai ca reușită“⁶¹.

În deceniile care au premers urcarea în domnie a lui Mihai Viteazul s-au produs importante schimbări și mutații în raporturile interne și externe ale țărilor române. Aceste elemente noi au dus la întărirea gradului de conștiință politică a oamenilor vremii, care au fost obligați să ia atitudine și să răspundă la multe întrebări rezultate din conjunctura politică și militară europeană⁶². În acest context, personalitatea istorică a lui Mihai Viteazul, răsărită din însuși pămîntul românesc, capătă dimensiuni remarcabile, el întruchipînd o sinteză genială de mai multe secole de istorie românească. În momentul cînd el se ridica în tronul Țării Românești, ideea unirii, izvorită din conștiința comunității de neam, de origine, limbă și religie, era prezentă în sufletul și conștiința tuturor românilor. Era nevoie numai de o personalitate cu totul remarcabilă, cu însușiri deosebite, care să întuiască realitatea și să asocieze într-o concepție nouă ideea conștiinței comune a românilor cu aceea a luptei pentru independență și unitate politică.

Că ideea unirii politice era prezentă în conștiința multor oameni rezultă și din faptul că Sigismund Bathory⁶³, principele Transilvaniei, el însuși se intitula „rex Daciae“, nutrinđ gînduri ascunse față de țările române⁶⁴.

O primejdie asemănătoare pîdea pe Mihai Viteazul și dinspre Moldova, deoarece cancelarul polon Jan Zamoyski, care reușise să instaleze aici pe Ieremia Movilă, urmărea să-și extindă influența și asupra Țării Românești, prin punerea în scaunul domnesc de la București a lui Simion Movilă. Nu este deloc lipsit de importanță faptul că, în aceste momente critice pentru Mihai Viteazul, unii boieri munteni, care unelteau împotriva lui, pentru a determina o intervenție energică a cancelarului polon, într-o scrisoare trimisă acestuia după anul 1595, foloseau drept argument, ideea dominantă a vremii, aceea care stăpînea conștiința întregii societăți românești, adică ideea unității de neam și de limbă. Se invoca cu acest prilej faptul că „toți boierii Țării Românești și toată țara-l cer și-l iubesc pentru că vreau să fie la un loc și în unire cu țara Moldovei. Căci sîntem toți de o limbă și de o lege“⁶⁵ (subl. ns.). Ideea revine cu insistență și într-o altă scrisoare, din 5 februarie 1599, de data aceasta adresată de boierii munteni din țară către cei ce se aflau pribegi în Moldova. Din nou sînt invocate argumentele de unitate românească : „Pentru că sîntem toți de o singură credință și de o singură limbă cu moldovenii“⁶⁶ (subl. ns.).

⁶⁰ Ibidem, p. 378.

⁶¹ Dan Zamfirescu, *Op. cit.*, p. 62.

⁶² Eugen Stănescu, *Țările române la sfîrșitul veacului al XVI-lea și prima lor unificare politică. Despre necesitate și posibilitate în istorie*, în „File din istoria militară a poporului român“, vol. 3, Editura militară, București, 1975, p. 94.

⁶³ Ștefan Pascu, *Marea Adunare națională de la Alba Iulia încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, p. 21.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ștefan Ștefănescu, *Știri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul*, în „Studii și materiale de istorie medie“, vol. V, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 184 ; 188.

⁶⁶ P. P. Panaitescu, *Op. cit.*, p. 72.

În condițiile cînd amestecul Imperiului otoman și al altor puteri vecine în treburile interne ale țărilor române devenea tot mai periculos, Mihai Viteazul, bazîndu-se pe conștiința unității de neam și de limbă a tuturor românilor, și-a dat seama că singura soluție salvatoare este unirea Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei într-un singur stat. În felul acesta, el a reușit cel dintîi să împlinească stringerea într-un singur stat, firesc și legitim a ținuturilor românești, dînd expresie conștiinței unității de neam și de limbă a românilor. Concludente în această privință sînt mărturiile unor contemporani foarte bine informați, în care se precizează că țărani ardeleni l-au întîmpinat pe Mihai Viteazul cu deosebită bucurie. Astfel, cronicarul maghiar Ștefan Szamosközi a putut observa personal, că, la vestea luptei de la Șelimbăr (18 octombrie 1599), românii de aici s-au unit cu cei veniți din Țara Românească și s-au răscolat peste tot, „încurajați și de încrederea că au un domn din neamul lor”⁶⁷. La rîndul său, cronicarul sîghîșorean Georg Kraus știa că „românii s-au răscolat deoarece tiranul (după el — n.n.), era din neamul lor”⁶⁸, adică român. Aceste realități explică și faptul că Mihai Viteazul, dînd expresie unor sentimente și idei ce dăinuiau de secole în conștiința românilor, a reușit într-o perioadă relativ scurtă, de numai cîteva luni, să reunească sub conducerea sa cele trei țări române și să se intituleze la 27 mai 1600 „voievod și domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei”⁶⁹.

Referindu-se la acest eveniment, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că Mihai Viteazul nu a dus o politică de cucerire, cum caută să-i înfățișeze acțiunea unui istoric străin, ci „realizarea unirii pentru prima dată a tuturor țărilor române într-un singur stat” a reprezentat „o necesitate legică, obiectivă a istoriei”⁷⁰.

Temeiurile Unirii de la 1600 au fost năruite cu sabia de forțe externe, care nu vedeau cu ochi buni crearea unui stat românesc în spațiul carpato-danubian-pontic, acesta constituind un obstacol în politica de expansiune și dominație a marilor puteri ale vremii.

Cu toate acestea, Unirea înfăptuită de Mihai Viteazul se ridică pe cea mai înaltă culme de voință și luptă a poporului român, pentru unitate și independență, în cadrul evului mediu. Ea a rămas adînc săpată în conștiința contemporanilor și în curgerea istoriei, deschizînd drumul irevocabil al năzuințelor românești din secolele următoare.

În veacul al XVII-lea, lupta românilor pentru unitate politică a pus și mai mult la temelie ei comunitatea de origine, de neam și de limbă. Se sprijină cu mai mult teamei pe permanența viețuirii românilor pe teritoriul vechii Dacii și pe legăturile multilaterale dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania. Întreg veacul este plin de încercări de reeditare, se înțelege la o altă scară și în alte condiții, a marelui act unificator. Inițiativele au pornit cînd din Țara Românească și Moldova, cînd din Transilvania. Astfel, domnitorul muntean Radu Șerban, în vara anului 1603, cînd Țara Românească era înconjurată din toate părțile de forțe ostile, a trecut munții în Transilvania și, la 17 iulie 1603, lîngă „moara de hirtie” a Brașovului, a înfrînt armata lui Moise Secuul. În felul acesta, Radu Șerban a devenit stăpînul Transilvaniei. Spre deosebire de Mihai Viteazul, care încercase să realizeze o forță ofensivă antiotomană a celor trei țări române, Radu Șerban, prin stăpînirea Transilvaniei, a urmărit să opună ofensivei turcești forța de apărare a Țării Românești și a Transilvaniei, la care va fi atrasă mai tîrziu și Moldova lui Constantin Movilă.

Profitînd de rivalitatea otomano-habsburgică, tot mai accentuată în secolul al XVII-lea, și dîndu-și seama de unitatea de limbă dintre populația celor trei țări, de legăturile economice firești dintre ele, domnitorii Moldovei și Țării Românești și principii Transilvaniei se conving tot mai mult de necesitatea colaborării pe plan militar și politic, mergînd pînă la realizarea unor planuri de unitate a românilor. Un moment important în evoluția acestor idei îl constituie domnia lui Gabriel Bethlen în Transilvania, ajutat să ocupe scaunul princiar atît de Radu Mihnea, domnitor al Țării Românești, cit și de Ștefan Tomșa al Moldovei. Dealtfel, între cei trei s-a realizat o alianță, prin care se angajau „să fie ca frații și să nu se lase unul de altul pînă la moarte”⁷¹. Conștiința comunității de neam, de interese comune, de credință comună cerea și comunitatea de viață politică, inclusiv prin unirea celor

⁶⁷ Ștefan Pascu, *Mihai Viteazul. Unirea și centralizarea țărilor române*, Editura politică, București, 1973, p. 56.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 56—57.

⁶⁹ *Documenta Romaniae Historica*, B, vol. XI (1593—1600), Editura Academiei R.S.R., București, 1975, p. 529.

⁷⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 692.

⁷¹ I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, București, 1937, p. 157.

trei țări române. La o astfel de unitate, dar din altă perspectivă, s-a gândit și principele Gabriel Bethlen, în mintea cărui s-a născut proiectul creării unui „regat al Daciei”, însă de confesiune protestantă. În vederea realizării acestui proiect, Bethlen a cerut sprijinul patriarhului Chiril Lucaris din Constantinopol pentru convertirea românilor la religia protestantă. Conștient de fondul etnic comun al locuitorilor celor trei țări române, Lucaris îl asigura pe Bethlen de atitudinea sa binevoitoare, vorbindu-i totodată de „legătura de sînge și de simțiri care trăiește, deși în mod tainic, dar cu atît mai puternic, între românii din Țara Transilvaniei și între locuitorii Țării Românești și ai Moldovei”⁷². Desigur, crearea unui stat puternic care să cuprindă în granițele sale pe toți românii nu convenea nici Imperiului otoman și nici celui habsburgic, acestea zădărnîcind în final realizarea acestui proiect îndrăzneț, care și-a prelungit însă ecourile în perioada următoare.

În ultimele două decenii din prima jumătate a veacului al XVII-lea se ajunge la încheierea unui sistem politic, sub forma înțelegerilor bilaterale, creat din Țara Românească, Transilvania și vrmelnic din Moldova, în timpul domniilor lui Matei Basarab, Gheorghe Rákóczy I și Vasile Lupu. Tratatetele încheiate au servit domnitorilor români în raporturile lor cu Poarta. Așa, de pildă, în anul 1636, cînd sultanul Murad IV hotărîse schimbarea lui Rákóczy I cu Ștefan Bethlen, Matei Basarab a asigurat pe aliatul său de întreg sprijinul Țării Românești. Semnificativ în această privință este răspunsul pe care Matei Basarab l-a dat lui Gheorghe Rákóczy I — consemnat de Ioan Kemény în memoriul său din 1637 —, răspuns care dovedește loialitatea sa: „noi fiind aliați, cauza pentru care luptăm este comună și astfel se cuvine să purtăm împreună toate greutățile”⁷³.

Deși în cadrul sistemului de alianțe dintre țările române, Gheorghe Rákóczy I încerca să cîștige o poziție dominantă, Matei Basarab se bucura de mai multă autoritate, contemporanii socotindu-l drept „prea luminatul stăpin și voievod al acestor țări dacice”⁷⁴. Autoritatea sa în cadrul acestui sistem de alianță venea din faptul că Matei Basarab era hotărît să continue politica lui Mihai Viteazul. Rezidentul împăratului habsburgic Ferdinand al III-lea la Constantinopol, Rudolf Schmidt, într-un raport din 1643, vorbea de domnitorul Țării Românești ca despre „un principe așa de viteaz”, încît turcii se temeau de el „și-l considerau aproape ca pe un al doilea Mihai Vodă”⁷⁵. Aceleași rațiuni politice îl îndemnau, desigur, pe Matei Basarab ca, în prefața Molitvelnicului tipărit în 1635, să se adreseze tuturor românilor „fie moldovlahi și ungrovlahi”⁷⁶. Ne aflăm în perioada cînd fenomenul cărturăresc românesc, prin eforturile unite ale lui Udriște Năsturel, Grigore Ureche, Simion Ștefan și alții alții de după ei, dezmorțea mințile și influența gîndirea politică a domnitorilor români, mulți dintre aceștia căutîndu-și exemple demne de urmat nu numai în actul lui Mihai Viteazul din anul 1600, dar mai ales în ideile contemporane lor, între care cele privitoare la unitatea etnică și politică a poporului român ocupau un loc primordial.

La rîndul său, ambițiosul domn moldovean Vasile Lupu a nutrit și el speranța de a-și extinde stăpînirea nu numai asupra Țării Românești, dar și asupra Transilvaniei. Sînt semnificative în această privință argumentele pe care le invoca în 1642 pentru a obține aprobarea Porții în vederea realizării acestui scop. Între altele, el menționa faptul că, în Ardeal majoritatea populației este alcătuită din români, „cărora făgăduindu-le slobozenie, îndată-i vom așifa asupra nobililor unguri”⁷⁷. În același timp, în citeva din actele sale, Vasile Lupu s-a intitulat „domn al Moldovei și al Țării Românești”⁷⁸, ceea ce reflectă tendința sa la domnia ambelor țări române.

Anii următori înseriu noi eforturi pentru refacerea blocului antiotoman al celor trei țări române, de data aceasta inițiativa revenind domnului muntean Mihnea al III-lea, care se erijează în campion al luptei pentru independența românilor, împrumutînd, în acest scop, numele lui Mihai Viteazul, ale cărui fapte dorea să le revîvie. Astfel, după mărturiile lui Paul de Alep, în iunie 1658 el a fost încoronat de patriarhul Macarie după obiceiul bizantin, și-a schimbat numele în Mihai și a început

⁷² I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I, Cluj, 1940, p. 178.

⁷³ *Căldători străini despre țările române*, vol. V, Editura științifică, București, 1973, p. 132.

⁷⁴ Cf. Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. I (1508—1716), București, 1903, p. 133—134.

⁷⁵ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. IV, Supliment I (1600—1649), București, 1882, p. 671.

⁷⁶ Dan Simonescu, Damian P. Bogdan, *Inceputurile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, București, 1939, p. 13—15.

⁷⁷ N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. a II-a, Vălenii de Munte, 1925, p. 272.

⁷⁸ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. IV (1691—1699), București, 1902, p. CXCVIII.

să semneze actele sale sub numele de Mihai Radu⁷⁹. De asemenea, inscripțiile de de pe sigiliul domnesc și de pe steagul lui Mihnea al III-lea vin să completeze simbolul cuprins de titlul domnitorului, dovedind astfel ambiții politice antiotomane, puse în slujba celor trei țări române⁸⁰.

Tentativele de emancipare a țărilor române de sub suzeranitatea otomană la mijlocul secolului al XVII-lea n-au avut succesul dorit. Voievozii români au înțeles, atunci, că numai prin forța armelor nu vor putea înlătura stăpînirea otomană, și unii dintre ei vor căuta, pe cărările deseori întortocheate ale diplomației, să se încadreze în marile alianțe antiotomane, să se apropie de Habsburgi sau de noua forță care apărea pe scena Europei, Rusia țaristă. Locul luptei militare va fi luat tot mai mult de lupta diplomatică și ideologică, care va purta ideea de unitate a românilor prin tot mai numeroasele scrieri și curente generatoare de unitate, ce se dezvoltă cu tot mai multă forță.

Șerban Cantacuzino a dus o politică externă căreia i-a imprimat un caracter românesc, apărînd interesele tuturor românilor, pe care a încercat să-i reunească. De aceea, întreaga lui domnie se caracterizează prin acțiuni menite să ducă la eliberarea tuturor românilor de sub jugul otoman și la includerea lor într-un unic stat sub conducerea sa. Cu un instinct politic deosebit, Șerban Cantacuzino a urmărit asigurarea domniei ereditare a familiei sale atît în Țara Românească, cit și în Moldova, țintind chiar să ajungă la o stăpînire și asupra Transilvaniei.

Moștenirea tronului muntean și moldovean urma să ducă la unirea celor două țări sub familia Cantacuzinilor, ca urmași ai Basarabilor. Cronica vorbește despre Șerban Vodă că „întîi pohtiea pururea să fie domnii în Țara Românească din neamul Cantacuzinilor. Al doilea cerea și Țara Moldovei să fie în seama lor și domn cantacozin să fie... A patra cerea să le dea o parte de loc a Ardealului unde sint cetățile aceste Logoșul, Cavarani Sebeșu, Mehedia, Lipova cu ținutul Amlașului ca să fie de moșie cu privilegiu de la împăratul date neamului cantacozinescu... să aibă acele olate ale Ardealului să șază la dinsele pentru hrana lor”⁸¹.

Ceea ce susține autorul anonim al cronicii este confirmat de ansamblul celorlalte izvoare. Astfel, în scrisoarea împăratului Leopold I, din 16 februarie 1688, către domnitorul Șerban Cantacuzino, se face precizarea, nu lipsită de importanță pentru problema pe care o discutăm, că „urmarea domniei Țării Moldovei și a Țării Românești, casei cantacuzinești va fi, pînă oricine dîintr-înșii va trăi”⁸², ceea ce arată că ideea unității țărilor române nu l-a părăsit pe voievodul muntean pînă în ultima clipă a vieții.

Un exemplu foarte elocvent este oferit de asediul Vienei din 1683, unde, după cum se știe, au participat și domnitorii români. Aici, sub zidurile Vienei, s-a realizat o acțiune antiotomană românească — e drept, mascată —, care izvoră dintr-un imbold de solidaritate etnică și creștinească. Într-o corespondență trimisă rezidentului imperial Georg Kunitz, aflat în tabăra otomană, Șerban Cantacuzino îl asigură pe acesta că, în orice cîocnire, trupele lui vor ceda biruința trupelor imperiale și arăta că „moldovenii și ardelenii sint înțeleși și ei în acest sens”⁸³.

Înfrîngerea turcilor în fața Vienei a trezit și mai mult energiile și a stimulat lupta românilor pentru independență și unitate politică. Aceasta s-a reflectat imediat și în discuțiile cancelariilor diplomatice ale Europei, unde se vehicula părerea că, în condițiile decăderii Imperiului otoman, se va ajunge la formarea, sub conducerea domnitorului Șerban Cantacuzino, a unui bloc politic și militar al celor trei țări române, care ar putea acționa contra otomanilor împreună cu împăratul Leopold I⁸⁴. Ambasadorul Franței la Constantinopol, Sebeville, scria într-un raport diplomatic expediat regelui Ludovic al XIV-lea, la 28 septembrie 1683, următoarele: „este sigur că moldovenii, valahii și transilvănenii cer protecția împăratului și a regelui Poloniei pentru scuturarea jugului tiranic al turcilor”⁸⁵. Dealtfel, asemenea proiecte nutrea și domnul moldovean Gheorghe Duca, care, după asediul Vienei, cum afirmă

⁷⁹ Călători străini despre țările române, vol. VI, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 262—265.

⁸⁰ Lia Lehr, *Mihnea al III-lea (Mihail III Radu) (1658—1659)*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 26, nr. 6/1973, p. 1164—1165.

⁸¹ *Istoria Țării Românești (de la octombrie 1688 pînă la martie 1717)*, ed. Constantin Grecescu, Editura științifică, București, 1959, p. 14.

⁸² Banul Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. N. Iorga, București, 1902, p. 219.

⁸³ Virgil Zaborovschi, *Politica externă a celor trei țări române, Țara Românească, Transilvania și Moldova de la asediul Vienei (1683) pînă la moartea lui Șerban Cantacuzino și venirea pe tron a lui Constantin Brîncoveanu (1688)*, București, 1925, p. 36.

⁸⁴ Vasile Mihordea, *Știri privitoare la războiul turco-german din 1686*, în „Revista istorică română”, nr. XXII (1936), p. 141.

⁸⁵ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XVI (1603—1824), București, 1912, p. 51.

Neculce, „să ispita să fie craiu în Țara Ungurească, și un ficior al lui în Țara Moldovei domn, și altul în Țara Muntenească”⁸⁶.

În vederea realizării unui bloc politic și militar al celor trei țări române, pe care să-l opună Porții, Șerban Cantacuzino a întreprins toate demersurile necesare pentru a ajunge, mai întâi, la o alianță cu Transilvania. În ciuda scopurilor urmărite de curtea imperială, Șerban Cantacuzino a reușit să încheie la 1 iunie 1685, la Făgăraș, un tratat cu principele Mihail Apafi al Transilvaniei, „în numele tradiției de prietenie și apropiere a celor două țări”⁸⁷. Cei doi principii se angajau să se apere și să se ajute reciproc de orice lovitură pregătită fie de otomani, fie de statele creștine împotriva lor.

Încă mai înainte, Șerban Cantacuzino se amestecase în treburile religioase ale Transilvaniei, alăturându-se mitropolitului Sava Brancovici în lupta pe care acesta o ducea împotriva politicii de catolicizare forțată, preconizată de imperiali. Îl și sprijinise pe Sava, persecutat de calvini, să-și reocupe scaunul mitropolitan din care fusese îndepărtat, considerându-l mitropolitul său pentru Ardeal⁸⁸. Prin aceasta, voievodul muntean a obținut un succes diplomatic deosebit, impunând Habsburgilor respectarea tradiției ce dănuia de la Mihai Viteazul, și anume ca alegerea mitropolitului de la Alba Iulia să fie făcută de Sinodul Țării Românești, întărind astfel conștiința de unitate a românilor de pe ambele versante ale Carpaților.

Șerban Cantacuzino a dovedit o preocupare deosebită și față de Moldova, asupra căreia emitea drepturi de stăpânire în virtutea înrudirii sale cu Dumitrașco Cantacuzino, aflat acum la a treia domnie (1684—1685) în această țară. În anul 1686, Șerban Vodă a primit la București o delegație de boieri moldoveni trimisă de noul domn Constantin Cantemir, în vederea aderării Moldovei la alianța perpetuă dintre Țara Românească și Transilvania, încheiată cu un an înainte.

Formarea blocului antiotoman al celor trei țări române, pe baza înțelegerilor bilaterale inițiate de Șerban Cantacuzino, în anii 1685 și 1686, a avut o mare importanță în lupta poporului nostru pentru unitate și independență. Conștiința unității de neam, limbă și teritoriu, ca urmare a ideilor răspândite de marii croniciari ai acestui veac, viața economică și spirituală — toți acești factori legau pe românii de pretutindeni, ducându-i, deseori, pe același cimp de luptă împotriva dușmanilor, iar pe domnitorii lor la inițierea unor acțiuni diplomatice și militare comune.

E semnificativ, în acest sens, faptul că articolul 18 din tratatul secret semnat, la 28 iunie 1686, între Mihail Apafi și Leopold I, prevedea că, dacă împăratul va încheia pacea cu turcii, ea să cuprindă și Transilvania, și Moldova, și Țara Românească, ceea ce confirmă participarea lui Șerban Cantacuzino și Constantin Cantemir la dezbateri și tratative⁸⁹. De asemenea, este important de amintit faptul că, domnitorul muntean, în negocierile sale cu împăratul Austriei, vorbea în numele ambelor țări române de la sud și est de Carpați. În răspunsul dat lui Leopold I, la scrisoarea acestuia din 16 februarie 1688, Șerban Cantacuzino pune, între altele, condiția ca în viitor „de s-ar face vreodată pace, țările acestea, adică Moldova și Țara Românească într-aceia nu se vor mai închide ca să mai rămie în stăpânirea și biruința turcească, ci desbinate de către aceea vor fi și vor rămâne”⁹⁰.

Constantin Brîncoveanu, ca și predecesorul său, s-a străduit în contextul unei politici de mare anvergură, să creeze o unitate de acțiune între Țara Românească și Moldova în fața pretențiilor otomane. Căsătorindu-și o fiică (Maria) cu Constantin Duca, care a domnit în două rânduri în Moldova, el a reușit astfel să-și impună voința nu numai la București, dar și la Iași, realizând o adevărată simbioză moldo-munteană.

Lui Constantin Brîncoveanu i s-a părut tot așa de firesc să-și exercite influența și asupra desfășurării evenimentelor din Transilvania. Între altele, el a acordat un sprijin deosebit românilor de aici împotriva politicii de catolicizare forțată promovată de Curtea imperială de la Viena⁹¹. S-a afirmat chiar că domnitorul muntean ar fi dorit să întărească și mai mult relațiile sale cu Transilvania, prin căsătoria unei alte fiice cu succesorul lui Mihail Apafi, mort în anul 1690. Este, într-adevăr, posibil ca Brîncoveanu să-și fi dat seama că, în împrejurările politice de la sfârșitul

⁸⁶ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Iorgu Iordan, București, 1955, p. 162.

⁸⁷ Ioan Moga, *Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a țărilor române la sfârșitul secolului XVII*, Cluj, 1933, p. 125.

⁸⁸ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. VI, București, 1938, p. 341.

⁸⁹ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatul internațional ale României (1354—1920)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975, p. 115.

⁹⁰ Banul Mihail Cantacuzino, *Op. cit.*, p. 224—225.

⁹¹ N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 29—36.

veacului al XVII-lea, el nu putea să ajungă la conducerea Transilvaniei și Moldovei decât pe calea unor legături economice, culturale și chiar dinastice⁹².

În Moldova, Dimitrie Cantemir, după ce a ajuns domn, a urmărit și el realizarea unei uniri, cel puțin dinastice, cu Țara Românească, în baza căsătoriei sale cu domnița Casandra, fiica lui Șerban Cantacuzino. O asemenea intenție rezultă și dintr-un însemn heraldic, pus în lumină de existența a două documente emise de Dimitrie Cantemir, unul la 10 mai, iar celălalt la 4 iunie 1711, documente ce poartă pecetea personală a voievodului. Pe sigiliul inelar există o asociere a stemelor Moldovei și Țării Românești și acest fapt a fost interpretat, cu deplină temei, ca o dovadă grăitoare a aspirațiilor lui Dimitrie Cantemir și la domnia Țării Românești, cel puțin ca o reclamare a moștenirii lui Șerban Cantacuzino⁹³. Asocierea celor două steme nu poate fi în nici un caz întâmplătoare dacă ne gândim la ideile fundamentale care au animat pe cel care a scris *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor*.

În perioada domniilor fanariote, lupta românilor pentru independență și unitate politică s-a afirmat cu deosebită vigoare mai ales în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului următor, odată cu destrămarea orânduirii feudale, cu apariția relațiilor de producție capitaliste și cu afirmarea națiunii române⁹⁴. Este și epoca istorică cînd, desfășurarea „Chestiunii orientale” a făcut să se vorbească deseori despre Moldova și Țara Românească. Ideea „eliberării” lor, pentru a fi anexate de Austria ori de Rusia țaristă, a fost emisă în repetate rînduri⁹⁵. În aceeași vreme s-au elaborat însă și proiecte de unire a țărilor române într-un stat independent sub numele de Dacia. Dealtfel, începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, oamenii politici români pun deschis problema creării unor forțe militare pămîntene puternice. În stare să lupte pentru obținerea independenței și unității politice a Principatelor.

În timp ce Principatele dunărene suportau o eroism intensificarea presiunii otomane, în Transilvania, odată cu trecerea sub stăpînirea habsburgică, a început o nouă perioadă a luptei românilor, care au resimțit cu o îndoită putere efectele schimbărilor social-economice și politice intervenite în urma înlocuirii jugului „de lemn” turcesc, cu cel „de fier” austriac, mai ales ca urmare a aplicării Diplomei leopoldine din 4 decembrie 1691. La aceasta s-a adăugat și promovarea insistentă, de multe ori lipsită de tact, a Unirii religioase în contextul politicii de catolicizare a Habsburgilor, ceea ce a contribuit la ostilitatea crescîndă a maselor românești față de noua stăpînire⁹⁶.

În aceste condiții, nemulțumirile economice, sociale și politice ale românilor transilvăneni s-au canalizat spre lupta confesională — la mijlocul secolului al XVIII-lea, mișcările ortodoxe reprezentînd una dintre formele principale de manifestare a tendințelor de emancipare a maselor populare românești de sub dominația habsburgică. Trebuie subliniat că încercările de convertire cu sila la biserica unită au avut darul să sporească și mai mult legăturile spirituale dintre românii de pe cele două versante ale Carpaților, să întărească și mai mult comunitatea de neam. Astfel, preoții ardeleni ortodocși se hirotonisesc în Țara Românească și în Moldova. Mitropolia Țării Românești și domnii Principatelor se interesau îndeaproape de soarta românilor ortodocși din Transilvania, ajutînd cu îndemnuri și cu bani rezistența acestora în întreg veacul al XVIII-lea.

Pe de altă parte, înființarea de școli și mai buna lor organizare a dat posibilitatea unor tineri talentați de a studia la Viena și mai ales la Roma, tineri care, înțorși în țară, au contribuit într-un grad superior la potențarea conștiinței de neam, de „neam românesc”, de „seminție românească”, diferențiată de celelalte comunități etnice. În această privință, D. Prodan a remarcat faptul că în Transilvania „noțiunea de națiune română s-a format treptat, încă în secolele XVI—XVII, în opoziție cu națiunile politice” și că aici națiunea „s-a clădit pe temeiuri adînci etnice, populare”, avînd „de la început conținut etnic, religios cu totul deosebit, care o separă categoric de celelalte națiuni, în schimb o unește cu marele tot al poporului român”⁹⁷ (subl. ns). Într-adevăr, la istoriografii români din secolul al XVIII-lea și mai ales la învățații

⁹² I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, p. 187.

⁹³ Andrei Pippidi, *Politică și istorie în proclamația lui Dimitrie Cantemir din 1711*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 26, nr. 5/1973, p. 929—930.

⁹⁴ Matei D. Vlad, *Lupta românilor pentru independență și unitate națională în perioada 1711—1821*, în „Studii și articole de istorie”, vol. XXVII—XXVIII, București, 1974, p. 217—234.

⁹⁵ Vezi: Leonid Boicu, *Geneza chestiunii române ca problemă internațională*, Editura „Junimea”, Iași, 1975.

⁹⁶ Ladislau Gyémánt, *Aspecte militare ale luptei sociale și naționale a românilor din Transilvania în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Oastea cea mare*, Editura militară, București, 1972, p. 55—56.

⁹⁷ Acad. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, Editura științifică, București, 1967, p. 443.

Școlii ardeleni, noțiunea de neam este investită și cu un sens politic, de afirmare a unității poporului român peste granițele politice ale vremii.

Potențarea conștiinței de neam, pe baza mai bune cunoașteri a originii, unității și continuității poporului român, va duce la apariția acelei figuri impunătoare a istoriei noastre care a fost episcopul Ioan Inocențiu Micu (1692—1768). El va înțelege însemnătatea politică a acestor realități și va încerca să le folosească drept argumente în susținerea revendicărilor sociale și politice ale românilor din Ardeal. În 1737, Ioan Inocențiu Micu s-a mutat la Blaj, fiind adevăratul întemeietor al acestui oraș. Sub el, Blajul a devenit centrul politic și cultural al românilor, locul de unde s-a pornit lupta împotriva asupririi naționale, pentru apărarea drepturilor românilor subjugăți, peste deosebire de confesiune⁹⁸.

Ioan Inocențiu Micu este cel care a fixat programul acestei lupte, dându-i totodată argumentarea istorică și politică. În 1744, el și-a sintetizat cererile și argumentele într-un *Supplex libellus* înmănat Mariei Tereza, precedind cu aproape o jumătate de veac pe cel al „națiunii române” din 1791. Formulele simple așezate de el la temelia programului său: sintem cei mai vechi, cei mai numeroși, purtăm sarcinile cele mai multe, avem cel puțin același drept ca și alții, au pătruns ușor în conștiința celor mulți și au contribuit, în ultimă instanță, la ridicarea economică, socială, culturală și la unitatea politică a întregului popor român⁹⁹.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în secolul următor, învățații Școlii ardeleni vor dezvolta și vor demonstra cu noi argumente istorice și filologice ceea ce Micu enunțase și susținuse. Mișcarea românilor va atinge un moment fierbinte în marea ridicare a țărânimii române de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, care a urmărit, pe lângă emanciparea țărânimii din servitutea apăsătoare, și emanciparea națională a românilor, iar unii conducători ai ei, îndeosebi Horea, s-au gândit chiar la unirea Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova. Cercetări competente au emis părerea că atunci când unii contemporani ai lui Horea i-au atribuit titlul de „Rex Daciae” pe medalii sau stampe, ori atunci când i-au pus în seamă, în ultimele clipe ale vieții, cuvintele: „Mor pentru națiune”, nu este exclus ca ei să fi avut în vedere existența unei conștiințe naționale și, pe acest temel, necesitatea unității politice a tuturor românilor într-un stat independent¹⁰⁰.

Românii transilvăneni s-au afirmat puternic nu numai prin răscoala lui Horea, dar mai ales prin cunoscutul memoriu din 1791. Acest *Supplex Libellus Valachorum* a marcat o etapă însemnată a luptei de emancipare a românilor din Transilvania, constituind programul de luptă al multor generații, până la realizarea unității politice a întregului neam.

Dându-și seama, în special după respingerea *Supplexului* din 1791, că românii transilvăneni nu vor putea avea un stat propriu numai prin eforturile lor, istoricii și filologii Școlii ardeleni simt nevoia unui sprijin din partea fraților lor din Țara Românească și Moldova, recunoscând în acestea un pivot al viitorului stat unitar român¹⁰¹.

În timp ce în Transilvania, perioada amintită marchează pentru poporul român una din culmile luptei sale de emancipare națională și socială, și în Principatele dunărene, această luptă cunoaște forme tot mai concrete. Astfel, în memoriul din 24 iulie 1772, adresat delegatului Austriei la Congresul de la Focșani. Mihail Cantacuzino emite, pentru prima dată, ideea unirii celor două Principate, care — după opinia sa — trebuiau să fie guvernate de un bun domnitor, constituindu-se astfel un stat capabil să reprezinte o barieră împotriva torentului ce a amenințat adesea lumea creștină¹⁰². Tot acum, în cimpul diplomației europene, își fac apariția așa-numitele proiecte ale „regatului dacic”. În ciuda scopurilor cotropitoare urmărite de unele mari puteri, subliniem totuși faptul că în multe din aceste proiecte se vorbește de daci, recte de români, dovadă că și speculațiile diplomatice ale timpului se întemeiau pe ideile privind comunitatea de neam și de limbă și pe existența unitară a poporului român. Aceste idei

⁹⁸ Radu Brateș, *Oameni din Ardeal*, Editura „Minerva”, București, 1973, p. 15—16.

⁹⁹ Ion Lungu, *Școala ardelenă. Mișcare ideologică națională iluministă*, Editura „Minerva”, București, 1978, p. 78—93.

¹⁰⁰ Ștefan Pascu, *Desăvârșirea unificării statutului național român*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968, p. 25.

¹⁰¹ A. Răduțiu, P. Teodor, *Op. cit.*, p. 63—76.

¹⁰² *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines (1769—1830)*, Bucarest, 1970, p. 37—38.

il îndemneau, poate, în anul 1788, pe domnul muntean Nicolae Mavrogheni să se proclame și domn al Moldovei¹⁰³. Fără îndoială, proiectele de „regat al Daciei“, venite din afară, ca rezultat al combinațiilor politice ale puterilor vecine, nu au servit intereselor poporului român, deoarece în spatele lor stăteau încercările de cotopire a marilor puteri. Asemenea proiecte se reeditau ori de câte ori se făureau planuri cu privire la sud-estul Europei. În ciuda acestor încercări, semnificativ este totuși faptul că unele dintre aceste proiecte, spre exemplu cel al „regatului dacilor“ din 1790, reînnoit și în anul următor, cuprindea și Transilvania, potrivit unor rapoarte ale consulului prusian¹⁰⁴. Aceasta nu ca o reînviere, firește, a Daciei antice, ci a o realitate politică și etnică a vremii.

În timpul războiului ruso-turc din 1806—1812 întâlnim un alt proiect politic de unire a Țării Românești și Moldovei, proiect de inspirație internă, care reflectă opiniile boierimii și, desigur, nu numai ale ei. El datează din anul 1807, când secretarul lui Constantin Ipsilanti, Saint Aulaire, a cerut unirea celor două țări române într-un singur stat. Deși memoriul nu cuprinde motivarea națională a unirii, el are totuși o mare importanță, fiind a doua inițiativă internă de acest fel, care a pornit din cercurile domniei și ale boierilor din jurul lui. De notat că, în același an, după cum rezultă din raportul din 3 noiembrie 1807, al lui Senft, ambasadorul prusian la Constantinopol, consulul rus din București, Kiriko, răspundea zvonului în Transilvania (cu prilejul unei călătorii la Brașov), că și această provincie va fi unită cu Principatele dunărene într-un „regat al dacilor“ (Royaume de Daces). Subliniind importanța datei și a faptului în sine, N. Iorga scria că trebuie să însemnăm această dată, deoarece este pentru prima oară cînd „s-a rostit ideea că, din cauza existenței unui element românesc preponderent în Ardeal, se poate ca Transilvania să fie... unită cu Moldova și Țara Românească sub numele de regat al dacilor“¹⁰⁵. Interesant este și faptul că în două acte, din 13 aprilie și 1 august 1807, Constantin Ipsilanti se intitulează „domn al Moldovei și Valahiei“¹⁰⁶.

În același an (1807) a fost redactat la Iași un memoriu, trimis lui Napoleon I, în care se cerea, între altele, unirea Moldovei cu Țara Românească într-un stat independent, sub numele de Dacia sau Valahia Mare. În acest scop se invoca identitatea de legi, de limbă, conformitatea caracterelor și uniformitatea topografiei, toate acestea fiind motive temeinice pentru realizarea unirii („l'égalité des lois, l'identité de la langue, la conformité des caractères et l'uniformité de la topographie, tout contribue à nous lier ensemble“)¹⁰⁷. Dealtfel, Dacia, despre care vorbeau cu un patos formidabil marii cărturari și slujitori ai neamului din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și din primele decenii ale celui următor, va fi numită, în anul 1816, România, în lucrarea Istoria României a lui Daniil Philippide: „Am numit țara aceasta România, denumind-o după numărul poporului românilor și de la vechimea predominantă, lepădînd orice numire, ca neasemenea și nepotrivită și ca producătoare de confuzie“¹⁰⁸. Un semn revelator de trezire a conștiinței naționale îl constituie și întemeierea învățămîntului gimnazial și liceal în limba română la Iași, în 1813, de către Gh. Asachi, și la București, în 1818, de Gh. Lazăr.

Un moment important al ridicării poporului împotriva asupririi naționale și feudale — cînd s-a pus și problema unității politice a românilor — l-a constituit revoluția din 1821 de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, care „marchează începutul istoriei moderne a României“ și un moment de cotitură pentru „afirmarea drepturilor naționale ale poporului român“¹⁰⁹. Într-adevăr, din cîte se știe pînă în prezent, cel dintîi care a manifestat ideea națională românească, a solidarității politice între români bazată pe existența unui popor român, același peste granițele politice, a fost Tudor Vladimirescu. El a reprezentat spiritul unității morale a tuturor românilor,

¹⁰³ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XIX, Supliment I (1782—1797), București, 1922, p. 457.

¹⁰⁴ N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, vol. II, București, 1895, p. 433, 436—438.

¹⁰⁵ N. Iorga, *Dezvoltarea ideii unității politice a românilor*, București, 1915, p. 39.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 38.

¹⁰⁷ Emil Virtosu, *Napoleon Bonaparte și dorințele moldovenilor la 1807*, în „Studii“, nr. 2/1965, p. 403—411 ; 415.

¹⁰⁸ Cf. A. Răduțiu, P. Teodor, *Op. cit.*, p. 74.

¹⁰⁹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 31.

voind să realizeze acea „unire a neamului“, la care se referă documentele și în primul rând Cererile norodului românesc elaborate de el¹¹⁰. La 5 aprilie 1821, Tudor Vladimirescu scria mitropolitului și marelui vistier, Alexandru Filipescu Vulpe la București: „Mai cu dinadins trebuința urmează să aveți corespondență cu dumnealor boierii moldoveni, ca unii ce sîntem de un neam, de o lege și sub aceeași stăpînire“, pentru ca, „fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor prințipaturi, ajutîndu-ne unii pe alții“¹¹¹ (subl. ns.). Este vorba de „un gînd și un glas“ cu Moldova, o acțiune politică bazată pe faptul că „sîntem de un neam“. Anticipa, evident, ideea Unirii Principatelor, ideea unității naționale în sensul propriu al cuvîntului.

Revoluția din 1821, deși a fost înfrîntă, a contribuit într-o măsură însemnată la intensificarea luptei pentru independență și unitate națională a tuturor românilor. Dealtfel, țărani români din Transilvania îl așteptau pe „Todorăș“ sau „Todoruț“ să treacă munții să-i scape de nemeșimea maghiară și să statornicească „legea națiunii române“.

Ideile lui Tudor Vladimirescu enunțate în Cererile norodului românesc sau în alte documente elaborate în timpul revoluției, ca și concepția sa despre „patrie“ și „unire“ vor alcătui importante premise ale dezvoltării ideologiei și culturii naționale. De la 1821 înainte, lupta românilor pentru unitate și independență națională va deveni o permanență istorică consfințită prin trei evenimente majore din istoria modernă a românilor. Este vorba de Unirea Principatelor din 1859, de cucerirea independenței de stat depline a României în anul 1877 și de Marea Unire din 1918.

¹¹⁰ N. Isar, *Un moment ideologic important în lupta poporului român pentru dreptate socială și libertate națională* (150 de ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu), în „Revista de filozofie“, nr. 5/1971, p. 649—659.

¹¹¹ Documente privind istoria României din 1821, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1959, p. 33.

Județul Bistrița-Năsăud în contextul istoriei patriei

ADALBERT CRIȘAN

prim-secretar al Comitetului județean
Bistrița-Năsăud al P.C.R.

Pretutindeni pe meleagurile sale, poporul nostru a avut, dintotdeauna, o istorie unică în substanța sa, pătrunsă de valorile statorniciei de viață, de creație și luptă în propria vatră strămoșească, ale unei strălucite coeziuni de neam, ale mersului continuu ascendent pe aceleași fundamentale coordonate. Fiecare palmă de loc de pe cele două versante ale Carpaților și „pină la Marea cea mare” poartă identitatea civilizației materiale și spirituale unitare făurite prin înțelepciunea, hărnicia și vrerea de mai bine a unui popor omogen, în evoluția sa pe treptele vremurilor. Oriunde în Transilvania și Banat, în Moldova și Muntenia, în Oltenia și Dobrogea avem aceleași rădăcini și același trunchi multimilenare, oriunde aceleași năzuințe și aspirații, fiecare colț de țară este parte organică și reprezentativă a unei singure entități specific românești.

În această istorie de îndelungă existență, de mari asprimi și glorioase lupte, de nădejdi și biruințe ale românilor se integrează și zona care alcătuiește astăzi județul Bistrița-Năsăud. Veac după veac, oamenii acestor locuri, alături de întregul popor, și-au adus contribuția la apărarea ființei pământului strămoșesc, la dezvoltarea societății românești pe direcțiile progresului, și-au vărsat singele în bătăliile pentru dreptate socială, pentru libertate și independență națională. Astăzi, ei sînt participanți activi și entuziaști la opera istorică de dezvoltare multilaterală a patriei socialiste, se bucură de o viață nouă, înfloritoare, într-o Românie deplin liberă și independentă. Și în județul Bistrița-Năsăud, înscris pe orbita industrializării socialiste, „se văd de acum — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — roadele politicii partidului nostru de amplasare rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării. Se demonstrează justetea hotărîrilor privind reorganizarea teritorial-administrativă a țării, care au permis o mai bună amplasare a forțelor de producție și o conducere mai rațională a dezvoltării tuturor județelor și zonelor țării”¹. În frunte cu comuniștii, muncitorii, țărani, intelectualii din județ, fără deosebire de naționalitate, unindu-și forțele creatoare, gîndurile și simțămintele, muncesc cu abnegație revoluționară și patriotică, depun eforturi susținute pentru a transpune în viață sarcinile de cinste și mare răspundere care le stau în față în etapa actuală, înscrind astfel un aport mereu mai înalt la ridicarea patriei noastre socialiste pe noi culmi de civilizație și progres.

★

Județul Bistrița-Năsăud, cu o suprafață de 5 305 km² și peste 286 000 de locuitori, este situat în bazinul superior al Someșului Mare și se învecinează cu județele

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la marea Adunare populară din orașul Bistrița cu prilejul vizitei de lucru în județul Bistrița-Năsăud — 17 octombrie 1974* —, în : *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974. p. 886.

Maramureș, Suceava, Mureș și Cluj. Este o zonă care, asemenea tuturor meleagurilor țării, a oferit dintotdeauna condiții dintre cele mai priincioase vieții și activității umane. Aproape că nu există așezare pe raza căreia să nu fi fost date la iveală urme ale unei vechi și străvechi istorii. Vestigiile materiale de la Cepari, Mintiu și Chiochiș atestă că omul a viețuit în aceste locuri încă în urmă cu 50 000 de ani. Prețioase descoperiri referitoare la epoca neolitică au fost făcute în localitățile Slătinița, Archiud, Chiochiș, Șintereag, Dipșa și altele.

Perioada de tranziție de la neolitic la bronzul tracic aduce în lumină un fapt de o excepțională însemnătate, și anume că teritoriul județului, ca, dealtfel, întreg spațiul carpato-danubian-pontic, a fost intens locuit. O dovedesc cele peste 50 de așezări și puncte fortificate identificate aici în ultimii ani. O și mai intensă locuire tracică a zonei este documentată pentru epocile imediat următoare. Din epoca bronzului tracic datează numeroase așezări, mai importante fiind cele de la Ciceu-Corabia, Viile Tecii, Lechința, Livezile, Bretea, Tonciu etc.; puncte fortificate (Șieu-Măgheruș, Coldău), depozite de obiecte de bronz (Agrieș, Uriu, Rebrîșoara, Ghinda etc.) sau cimitire (Bistrița, Dumbrăvița). Este profund elocvent că încă din acea perioadă — ca o prefigurare a viitoarelor legături politice, economice și culturale — se face simțit fenomenul de interferență culturală a populațiilor tracice care locuiau în Maramureș, Moldova și teritoriul actualului județ Bistrița-Năsăud.

Din prima vîrstă a epocii fierului traco-dacic ni s-au transmis valoroase mărturii ale continuității de viețuire pe teritoriul județului a vechilor populații tracice ale epocii bronzului, la care s-au adăugat altele, tot tracice, venite din vest. Se înscruie, în rîndul acestor mărturii, așezările de la Herina, Beudiu, Vermeș, Teaca, marile depozite de obiecte de bronz de la Dipșa, Visuia, puternicele fortificații de la Ciceu-Corabia, Sărețel, Feleac.

Spre sfîrșitul acestei perioade, s-au făcut simțite unele influențe scitice și illirice, bine surprinse de cercetările arheologice întreprinse de Muzeul de istorie din Bistrița la Budești-Finațe și Mărișelu, care au adăugat relevante dovezi ale stabilității și continuității elementului tracic în contactul cu noii veniți, pe care i-a asimilat și i-a contopit în masa sa mult mai numeroasă.

Mărturiile bogatei culturi materiale și spirituale pe care geto-dacii — ramură nordică a marii familii a tracilor — au dezvoltat-o unitar pe cuprinsul țării se dezvăluie arheologic la tot pasul și pe cuprinsul județului Bistrița-Năsăud, fie sub forma unor întinse și intens populate așezări (Ocnița, Târpiu, Sălcuța, Ciceu-Corabia, Galații-Bistriței, Vermeș, Șopteriu etc.), fie sub forma unor puternice fortificații, ca cele de la Dumitrița, Ardan, Sărețel, Arcalia, Viile Tecii, Șieu-Măgheruș, Feleac etc.

În decursul secolelor IV—II î.e.n., se constată și pe aria județului prezența populației celtice, ajunse aici prin acțiuni războinice. Săpăturile arheologice efectuate la necropolele de la Archiud, Galații-Bistriței, Cepari, Dipșa și, îndeosebi, cele de la Fintinele au furnizat noi și grăitoare dovezi nu numai în legătură cu statornicia populației dacice în teritoriile în care s-a exercitat așa-zisa „stăpînire” celtică, ci și cu fenomenul asimilării celților, în masa dacilor.

Maxima înflorire culturală, politică și militară a dacilor în vremea marelui rege Burebista, întemeietorul primului stat dac centralizat și independent, și a eroului luptei antiromane, Decebal, este larg reprezentată arheologic și în județul Bistrița-Năsăud. Vestigiile date la iveală atestă sporirea numărului de așezări — fapt ce denotă creșterea populației, dezvoltarea economică, stabilitatea și siguranța politică etc. —, ca și ridicarea sau reamenajarea unor fortificații puternice, plasate în locuri strategice și care se încadrau, desigur, în marele efort militar al dacilor pentru apărarea neatîrnării. În acest context, cercetarea arheologică a stabilit că împunătoarele cetăți de la Sărețel, Arcalia, Viile Tecii au fost ridicate în perioada circumscrisă de statul dac centralizat și independent condus de Burebista și regatul dac de sub conducerea lui Decebal.

După cum se știe, în urma celor două războaie de cîtopire declanșate de romani în anii 101—102 și, respectiv, 105—106, o parte a Daciei a fost ocupată, vremea, de legiunile imperiale. În județul nostru, după cum arată ultimele cercetări, granița Imperiului roman era fixată pe linia Cășei (județul Cluj) — Spermezeu-Tirlișua-Zagra-Năsăud-Livezile-Oreheiul Bistriței-Domnești-Monor-Brincovenesti (județul Mureș), astfel că o bună parte din teritoriul județului a rămas în afara acestei granițe, continuînd să aparțină dacilor liberi.

Înfrîngerea rezistenței Daciei n-a fost urmată, cum au încercat să susțină diverși răsălmăcitori de istorie de peste hotare, de „nîmicirea în masă a dacilor”. Prezența masivă și permanentă a dacilor în așezări nou înființate (Bistrița, Fintinița, Sînmihaiu de Cîmpie, Șieu-Odorhei, Bungard, Fintinele, Silivașu de Cîmpie, Visuia, Delureni etc.), existența ceramicii dacice chiar în castelele romane de la

Orheiul Bistriței, Ilișua și Livezile, precum și prezența coloniștilor romani în așezări dacice, care au continuat să existe ca atare, pe aceleași vetre, și după anul 106 (Ocnița) sînt astăzi argumente sigure ale continuității dacice în timpul efemerei stăpîniri romane. Săpăturile arheologice întreprinse de către Muzeul din Bistrița în marea așezare din zona nord-estică a orașului Bistrița au dus la depistarea a zeci de locuințe în care materialul ceramic dacic este preponderent, fapt cu atît mai remarcabil cu cît această așezare se afla la o distanță de numai 7—8 km de castrul roman de la Orheiul Bistriței și de cel de la Livezile. Avîndu-se în vedere, de asemenea, că așezarea și-a început existența imediat după anul 106, se poate conchide că descoperirile de la Bistrița se înscriu printre cele mai remarcabile probe arheologice ale continuității dacilor în timpul stăpînirii romane. Dealtfel, în perioada de după evacuarea de către romani a părții ocupate din Dacia, această continuitate în vechile așezări, dar și în altele nou create își pune în evidență vigoarea și prin alte valoroase descoperiri făcute în ultimii ani pe aria județului Bistrița-Năsăud (Archiud, Bistrița, Ocnița, Fintinele, Nușeni, Șieu-Odorhei ș.a.).

Profitînd de evacuarea administrației imperiale, firese, dacii liberi au pătruns pe teritoriul provinciei ce devenise, la rîndul ei, liberă. Pînă de curînd, acest fapt era mai mult bănuît decît constatat sigur arheologic. Cercetările recente întreprinse în zona satului Șopteriu (comuna Urmeniș) au dus la descoperirea cimitirului unei colectivități dacice (carpice) venite din Moldova în a doua jumătate a secolului al III-lea. La această descoperire trebuie adăugată și cea de la Archiud „Hinsuri“, unde, de asemenea, a fost identificată o prezență carpică în secolele III—IV. Cele două descoperiri sînt, deocamdată, primele probe certe ale prezenței carpilor în părțile Transilvaniei, reprezentînd, în același timp, un excepțional argument al continuității dacice în Transilvania după evacuarea administrației romane. Marea importanță a celor două descoperiri constă și în faptul că, pe baza dovezilor masive și indubitabile puse în valoare, pot conduce la reevaluarea a numeroase alte vestigii de acest tip făcute în tot cuprinsul Transilvaniei și atribuite pînă acum, greșit, altor epoci sau altor populații (goților, în special).

Adînc înrădăcinat pe pămîntul strămoșesc, pe care l-a iubit dintotdeauna cu ardoare, poporul român a ținut piept cu succes valurilor pustiitoare de migratori, atrași de puncte ale globului cu o viață materială și culturală mai avansată, cu forme mai temeinice de organizare socială. El și-a apărut libertatea, și-a menținut și întărit caracteristicile spirituale și morale, cultura sa în fața populațiilor migratoare, de regulă cu o civilizație mai puțin dezvoltată. „În ciuda migrațiilor desfășurate pe o epocă destul de îndelungată — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, poporul român și-a păstrat ființa, specificul, afirmîndu-se prin forța și superioritatea felului său de viață și de gîndire“². Descoperirile arheologice tot mai numeroase făcute și în județul nostru (Cepari, Ocnița, Galații-Bistriței, Fintinele etc.) pun în evidență unitatea și continuitatea de civilizație a poporului nostru în acele vitrege condiții, caracterul larg și profund al influențării spirituale a diverselor grupuri de migratori, ceea ce a dus la asimilarea acestora după alungarea puterii lor militare.

Cu deosebită forță relevă și mărturiile arheologice de pe teritoriul județului nostru dezvoltarea culturii materiale și spirituale a poporului român după șirul marilor migrații, fapt ilustrat prin numărul mare al așezărilor și prin nivelul civilizației acestora (Bistrița, Rebrîșoara, Archiud, Ocnița, Șieu etc.), ca și al fortificațiilor (Arcalia, Ciceu-Corabia, Ardan, Satu-Nou, Vile Tecii, Șieu-Măgheruș și, mai ales, Șirioara).

În noile condiții, evoluția societății românești, care a cunoscut prefaceri structurale economice, sociale și spirituale, a condus pe tărîmul politic la organizarea statală feudală denumită voievodat. În această parte a Transilvaniei, cronica notarului regelui ungar Bela al IV-lea evidențiază existența voievodatului lui Gelu, din care a făcut parte, foarte probabil, și o întinsă porțiune din teritoriul actualului județ Bistrița-Năsăud. Alte formațiuni politice românești vor fi consemnate în documentele secolelor XIV—XV, în care sînt nominalizați o serie de cneji și voievozi locali (Luca la Feldru, Toma la Salva, Buzaș la Mocod, Ilie și Codrea în Maieru, Bothivan și Petru la Telciu, Costea la Zagra, Mareș și Pașcu la Rebra³), după cum va fi consemnată persistența unor „țări“ românești (Țara Năsăudului, alături de Țara Hațegului ș.a.).

² Interviu acordat de președintele Nicolae Ceaușescu cotidianului mexican „El Naciona!“, în „Scintila“, anul XLVII, nr. 11 109 din 10 mai 1978.

³ „Studia Universitatis Babeș-Bolyai“, Series Historia, fasciculus 1, 1960, p. 65.

Așa cum este cunoscut, din secolul al X-lea, regii unguri din dinastia arpadiană și nobilimea din jurul lor au început cotoropirea Transilvaniei și, pe parcursul a câtorva sute de ani, și-au întins dominația asupra acesteia. Noii cotoropitori au încercat, fără succes, să înlocuiască rânduilele social-economice și politice specifice românești. Dar, în pofida marilor vitregii ale stăpînirii străine, românii din Transilvania și-au păstrat, în continuare, formele de organizare proprii. Mai mult, a fost influențată organizarea potrivit specificului tradițional românesc a coloniștilor germani care s-au așezat în zona Bistriței în jurul anului 1200.

Rezistența acerbă împotriva cotoropitorilor, care, prin mijloace represive de o mare cruzime, încercau să uzurpe vechile libertăți caracteristice organizării tradiționale românești, să-i despoie de pămînt, s-a manifestat viguros și pe cuprinsul județului Bistrița-Năsăud. Istoria a înregistrat în această parte a țării noastre răscoale deosebit de violente, cum au fost cea de la Budacu de Sus, din 1371, cea de la Stupini⁴ și Soimuș, din 1398⁵, unde locuitorii satelor, în frunte cu cnezii lor, s-au ridicat în masă împotriva marilor nedreptăți săvîrșite de nobili.

Asemenea ridicări vor prefigura marea răscoală a țăranilor români și maghiari din Transilvania de la 1437—1438, care a cuprins și părți însemnate din județul Bistrița-Năsăud: Valea Someșului și zona denumită „Cîmpie“. Cetele de țărani care au participat la lupta de la Apatiu (comuna Chiochiș) din octombrie 1437 au avut în frunte conducători din partea locului: Mihai Românul din Florești (comuna Nimieș de Jos), Valentin fierarul din Corvînești (comuna Matei), Ștefan Hencz din Jimbor⁶.

Oricît de sălbatică și de singeroasă a fost reprimarea răscoalelor, flacăra luptei maselor țăranesti nu a putut fi înăbușită. Ea va crește neîncetat în cursul secolelor, țăranimea fiind, vreme îndelungată, forța revoluționară principală a poporului nostru, factorul fundamental al transformărilor sociale, al înaintării pe calea progresului economic-social, al apărării ființei pămîntului strămoșesc și a ființei de neam.

O nouă ridicare de amploare a țăranimii române și maghiare împotriva asupririi sociale și naționale a avut loc în 1514 sub conducerea lui Gheorghe Doja. Războiul țăranesc de la 1514, care s-a extins în toată Transilvania, a antrenat în luptă și un mare număr de țărani din părțile Bistriței, cărora li s-au alăturat lucrătorii de la minele de argint din Rodna, precum și păturile sărace ale orașului Bistrița. În rîndul conducătorilor acestei ample mișcări țăranesti, documentele menționează și un lucrător cizmar din satul Vița (comuna Nușeni)⁷, aflat pe teritoriul județului.

Cu toate furtunile istoriei, legăturile dintre meleagurile românești au fost vii și permanente de-a lungul veacurilor, atît pe plan economic și politic, cît și pe plan spiritual, menținînd trează conștiința unității de neam, a identității de aspirații și năzuințe, a unuiu și aceluiuși viitor. În acest cadru, ținutul Bistriței și Năsăudului a jucat, prin poziția sa geografică, un rol deosebit în menținerea și amplificarea continuă a acestor legături, proprii uneia și aceleiași entități românești. Intense și continue, relațiile economice și de schimb dintre această zonă și Moldova și, îndeosebi, dintre Bistrița și Baia, Suceava, Cîmpulung au fost însoțite de strînse legături politice. O expresie profund elocventă a sensului adînc al acestor relații o constituie faptul că, în timpul lui Ștefan cel Mare și al urmașilor săi, o mare parte din cuprinderea actualului județ Bistrița-Năsăud, o parte din districtul Rodnei, domeniile Cetății Ciceului și Cetății Ungurașului au făcut parte din fruntariile Moldovei. Este, tot astfel, semnificativ că, în 1473, Matei Corvin acordă negustorilor moldoveni garanții pentru activitatea lor comercială în Transilvania și că printre orașele frecventate de aceștia se afla și Bistrița, alături de Brașov, Sibiu și Cluj.

Circulația de oameni, de bunuri materiale și spirituale, animarea aceluiași gândiri și năzuințe de o parte și de alta a Carpaților au dat noi resorturi caracterului unitar al vieții economice, politice și culturale românești. Acest complex de factori ai unității au generat în mod obiectiv și au făcut posibilă reunirea de către Mihai Viteazul sub o conducere politică unică a tuturor provinciilor românești de pe întinsul vechii Dacie, în anul 1600. Este foarte grăitor că Bistrița a jucat un rol important în realizarea politicii voievodului unirii, dovadă mulțimea scrisorilor adre-

⁴ Ștefan Pascu, *Bobîlna*, Editura științifică, București, 1963, p. 45.

⁵ *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 255.

⁶ Ștefan Pascu, *Op. cit.*, p. 120.

⁷ *Istoria României*, vol. II, p. 603.

sate bistrițenilor de către Mihai prin care le solicita meșteri, provizii și muniții⁸. Bistrița a rămas, pe mai departe, credincioasă domnitorului⁹.

În Transilvania, apăsătoarea exploatare economică-socială a fost dublată, după cum se știe, de o singeroasă asuprire națională a românilor, mai întâi din partea nobilimii maghiare, iar apoi a habsburgilor, precum și de o opresiune religioasă. La aceasta se adăugau încercările insistente ale patriatului săsesc din Bistrița de a răpi libertățile moștenite din strămoși de masa românilor liberi din împrejurimi. De aici va decurge, de asemenea, amplificarea luptei oamenilor din aceste locuri împotriva asupririi sociale și naționale, luptă care va purta și anume particularități generate de această situație. În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, împotrivirea față de opresori va cunoaște forme variate — bejenia, haiducia, răscoala etc. — și se va întei. În părțile Bistriței și ale Năsăudului, haiducia și bejenia erau în floare. Foarte direct se relatează fenomenul bejeniei, de pildă, în scrisoarea din 1 iulie 1635 a lui Ștefan Apor către bistrițeni, în care acesta semnalează că din cauza persecuțiilor mai mulți țărani își căutau scăpare în Moldova¹⁰, cărora li se adăugau oștenii de sub arme.

La mijlocul veacului al XVIII-lea, lupta satelor a luat proporții, mai ales pe Valea Rodnei, datorită agravării exploatarei țărănimii libere de către magistratul bistrițean*, care încerca să-i reducă la starea de iobăgie. Mișcarea cunoscută sub denumirea de „Tumulțus 23 pagorum Districtus Valachicii Bistriciensis” a durat de la 1755 și pînă la 1762. Țăranii se plingeau de sarcinile din ce în ce mai împovăritoare la care erau supuși, își manifestau nemulțumirile prin deputații și jalbe trimise magistratului bistrițean, autorităților superioare ale Transilvaniei și Curții de la Viena. Ei se opunau prin forță armată execuțiilor silite, refuzau să participe la prestări de lucrări publice în Bistrița și nu recunoșteau instituțiile administrative și judecătorești ale orașului. Puternice răscoale au avut loc la Mocod, Năsăud, Rebrisoara și în alte părți ale teritoriului județului, locuitorii punind în imposibilitate pe slujbașii orașului de a acționa¹¹. Unul dintre conducătorii de răscoală, Ștefan Cute Nimigeanul, riposta astfel magistratului bistrițean: „Nu mai există vidicul Bistriței, ci pentru noi numai apa Rodnei... și nu-mi poruncește nici magistratul, și nici guvernul”¹².

În aceeași perioadă, s-a pus și problema militarizării ținutului năsăudean. În condițiile în care satele din Valea Rodnei și unele sate de pe Valea Șieului se găseau în luptă cu municipalitatea săsească a Bistriței, care căuta să-i aducă la condiția de iobăgie, militarizarea a fost acceptată. Ca urmare, în anul 1762 a luat ființă „Regimentul al doilea românesc de graniță numărul 17” de la Năsăud. Obligațiile militare mari, precum și nerespectarea promisiunilor făcute de către autoritățile militare habsburgice au dus, însă, la cunoscuta răscoală de la Salva din mai 1763. Aici, cu ocazia depunerii jurământului, unitățile s-au ridicat la luptă, sub conducerea bătrînului, se zice de peste 100 de ani, Tănase Todoran din Bichigiu. Generalul Buccow și episcopul Petru Pavel Aron, însoțiți de o numeroasă suită civilă și militară, în fața cărora urma să se depună jurământul, s-au salvat numai prin fugă.

Odată cu reluarea lucrărilor de organizare a regimentului de către generalul Siskowich, grănicerilor români li s-a asigurat, prin patentă din 16 martie 1764 a Curții de la Viena, o serie de drepturi și privilegii și au fost declarați „liberi”.

Regimentul grăniceresc a jucat un rol important în cultivarea virtuților strămoșești, în animarea pe cuprinsul Transilvaniei a conștiinței de sine a poporului român, în promovarea ideii unirii naționale. Miliția românească de graniță a avut o remarcabilă contribuție în pregătirea Supplexului din 1791. Dealtfel, în rîndul stărilor națiunii care vor semna Supplex Libellus Valachorum va apărea și o stare militară¹³. Ion Para, vicarul regimentului de graniță din Năsăud, una din figurile de seamă ale mișcării Supplexului, își trăgea seva energiei și stăruinței în

⁸ A se vedea: Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria României*, vol. XV, partea I, p. 764—769.

⁹ Nicolae Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*, vol. I, București, 1899, p. LXXXVII.

¹⁰ *Istoria României*, vol. III, Editura Academiei, București, 1964, p. 114.

¹¹ Magistratul orășenesc reprezenta patriatul, pătură care deținea puterea economică și care și-a asigurat o poziție conducătoare în viața socială și politică a centrelor urbane, avînd o influență hotărîtoare asupra finanțelor, jurisdicției și administrației orașelor prin participarea exclusivă la conducerea acestora.

¹² *Istoria României*, vol. III, p. 419.

¹³ Virgil Șotropa, *Revolta Districtului năsăudean, 1755—1762*, în „Arhiva someșană” (Năsăud), nr. 23/1938, p. 342.

¹⁴ Zenovie Pclîșeanu, *Luptele politice ale românilor ardeleni din 1790—1792*, în „Memoriile Secțiunii istorice”, Academia Română, seria a III-a, tomul 1, București, 1923, p. 42; D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, ediție nouă, refăcută, Editura științifică, București, 1967, p. 36—39.

acțiune din vigoarea și tăria idealurilor naționale și sociale ale oamenilor în mijlocul cărora trăia. Ofițerimea română, școlile create în graniță, cu reputați dascăli, contingentele militare ale regimentului, cu mari fapte de arme în Europa, care au luat contact cu ideile înaintate ale epocii, toate acestea au făcut să se adauge noi resorturi climatului înflăcărat al dezvoltării conștiinței naționale.

Marea mișcare națională și socială a românilor transilvăneni de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, prefăcută de multe mișcări țărănești cu caracter local, între care și răscoala de la Salva, a îngrijorat și a înspăimântat magistratul bistrițean. În oraș s-au refugiat o mulțime de mari proprietari maghiari, care își părăsiseră moșiile pentru a-și căuta adăpost între zidurile acestuia. S-au luat măsuri de confiscare a armelor de la românii din suburbii, mai ales că, în unele comune nu prea îndepărtate de Bistrița, ca Șopteriu, Urmeniș, Pintic, Șieu-Sfintu, iobagii români și cei de naționalitate maghiară aprinseseră flacăra luptei¹⁴.

Aceeași îngrijorare avea să le producă feudalilor din ținut evenimentele legate de revoluția națională și socială de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu¹⁵, căci idealurile promovate de aceasta erau ale întregului popor român și exercitau o puternică înruiere pe întreg pământul patriei.

Revoluția română de la 1848 înscrisă în filele sale glorioase și prezența în tumultul luptei a masei populației din teritoriul județului Bistrița-Năsăud, pătrunsă de aceleași fundamentale idealuri caracteristice poporului român în ansamblul său. La istorica Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, la care au venit zeci de mii de mesageri ai națiunii române, hotărâtă să înlăture cumplita împilare națională și socială, au participat și delegați din comunele județului nostru, precum și ai regimentului românesc de graniță. Așa cum relatează gânditorul și luptătorul revoluționar sas Stefan Ludwig Roth, devisa regimentului grăniceresc figura la loc de cinste la Adunarea de la Blaj, scrisă fiind „cu litere de aur pe un steag mare, pus înaintea ușii catedralei“¹⁶.

La Blaj a fost prezent Constantin Romanu-Vivu, fruntaș al revoluției române, originar din satul Pintic, comuna Teaca din județul nostru, care a fost ales în Comitetul Național Român de la Sibiu. El a jucat un însemnat rol în revoluție și în Țara Românească, iar în octombrie 1848 a fost numit prefect al Legiunii a XII-a românești, cu sediul la Reghin. În prefectura sa, împreună cu masele de români, s-au ridicat la luptă și țărani de naționalitate maghiară și germană, cu aceeași hotărâre de a pune capăt regimului insuportabil al asupririi sociale și naționale.

În timpul revoluției, Năsăudul a devenit unul din centrele polarizatoare ale luptei. Aici se adunau românii care doreau să se înroleze în bătălia revoluționară pentru libertate. „Veneau românii cu zilele întregi din depărtări, cu merindele lor, la Năsăud, și aici puneau jurământul pe steag, înaintea cvartirului gărzii..., iar după primirea unei confirmări, plecau îndărăt acasă. Ca la 1100 dintre aceștia, însă, tineri și voinici, la rugămintea lor, au fost înrolați și înecvartirați prin Năsăud, Salva și Rebrisoara, unde, fără de a lua solda și trăind cu merinde proprii de-acasă, au primit instrucția militară de la subofițeri bătrâni“¹⁷. Spune mult faptul că, la un moment dat, conducători ai revoluției au luat în considerare posibilitatea utilizării regimentelor grăniceresti pentru apărarea revoluției în Țara Românească în cazul unei intervenții străine¹⁸.

Unirea Moldovei și Țării Românești și formarea statului național modern român, pas fundamental spre făurirea „republicii românești a Daciei“, a fost primită cu entuziasm și mari nădejdi și de populația din județ, alături de toți fiii poporului nostru. Documentele vremii oglindesc larg marea bucurie și susținerea înflăcărată de către locuitorii județului a istoricei înfăptuiri naționale. O scrisoare omagială colectivă a studenților români de la Viena, la elaborarea căreia au participat și studenți din părțile Bistriței și Năsăudului, dădea glas admirației și recunoștinței pentru săvârșirea mărețului eveniment al Unirii. Este vorba de „Cartea omagială a junimii moldo-române din Viena“, adresată „înălțatului Domnitoriu al Principatelor Române unite Alesandru Ioan înțiliul și membrilor adunărilor alegătoare, 1859, luna lui faur“. Documentul elogia eforturile pentru înfăptuirea idealului unirii și

¹⁴ Gh. Georgescu-Buzău, *Răscoala de la 1784 a iobagilor din Transilvania de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan*, Editura politică, București, 1962 (hartă răspîndirii răscoalei); Virgil Șotropa, *Contribuții la istoria revoluției lui Horea*, în „Anuarul Institutului de istorie națională Cluj“, 1928/29, p. 57—65.

¹⁵ Virgil Șotropa, *Zavera din 1821 și regimentul năsăudean*, în „Anuarul Institutului de istorie națională Cluj“, 1927, p. 45—48.

¹⁶ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1961, p. 41.

¹⁷ „Transilvania“, nr. 1/1876.

¹⁸ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834—1849*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 146.

declara că „între cei mai mari genii ce se luptară în fruntea omenimei pentru această idee, aflăm strălucind un Ștefan cel Mare și un Mihai eroul”. Cu o deosebită forță exprimă scrisoarea sentimentul apartenenței tuturor românilor la același neam, la una și aceeași patrie, prevestind mult visată reunire în cadrul statului național unitar român, liber și independent. Este, în acest document, una dintre acele vibrante mărturii că „Unirea Națiunea a făcut-o”: „primiți devoțiunea acestor fii și frați ai voștri depărtați în străinătate spre a culege fructele minții omenestii pentru a le pune pe altariul dulcii noastre patrii comune. Un suflet, un cuget, o inimă, un simbol îi leagă de voi; unul și același singe curge prin vinele tuturor”¹⁹.

După reprimarea revoluției de la 1848—1849 și după desființarea regimului de graniță năsăudean, au urmat vitregiile regimului absolutist instaurat în Transilvania, care s-a caracterizat printr-o politică de mari represalii, de suprimare brutală a libertăților. În aceste condiții, cele 44 de comune componente ale regimentului de graniță, invocând faptul că aveau proveniență de la acesta a rămas în proprietatea colectivă, au cerut înființarea unui district românesc cu jurisdicție proprie, în care limba de administrație să fie cea română. Acest deziderat a fost obținut la 24 martie 1861. S-a format astfel districtul românesc, care cuprindea cele 44 comune, împărțite în șase cercuri administrative: Năsăud, Zagra, Singeorz Băi, Rodna, Prundu Birgăului și Monor. La constituirea lui, noul căpitan al acestui ținut a fost primit cu entuziasm, în acordurile Horei Unirii, pe întreg drumul de la Cluj la Năsăud. Limba română a devenit aici limbă de administrație, iar această organizare politică-administrativă, identică unui județ de astăzi, a fost privită de românii din întreaga Transilvanie drept un avanpost al luptei pentru emancipare politică și socială²⁰.

În perioada cît a ființat districtul (1861—1876), s-a întemeiat liceul românesc din Năsăud și s-au constituit fondurile grănicerești năsăudene, instituții care, alături de celelalte școli și de asociațiile culturale, vor conlucra la cultivarea sentimentului național, la dezvoltarea culturii românești. În școala Năsăudului, frecventată de fiii grănicerilor, ai țăranilor de pe Văile Someșului și Sălăuței, din satele munților Rodnei, ca și de elevi din alte părți mai apropiate sau mai îndepărtate, s-au format atîția și atîția mari oameni ai patriei. Absolvenții liceului năsăudean se îndreptau spre învățămîntul superior, pentru a se reîntoarce, îndeobște, în ținutul de obirșie și a răspîndi făclia culturii în rîndul fiilor unei mase de țărani care ori de cîte ori aflau despre reuniunile culturale de la Năsăud îmbrăcau haină de sărbătoare și veneau, călare sau pe jos, să asiste cu venerație la desfășurarea lor. Este interesant a se menționa că, între anii 1856 și 1885, au studiat la Viena, numai ca bursieri ai fondurilor grănicerești, cel puțin 39 de fii ai plaiurilor năsăudene.²¹

În ținuturile Bistriței și Năsăudului, cu tradiții puternice în lupta pentru libertate națională și socială, ilustrate prin atîtea fapte eroice și mari acte de cultură, proclamarea independenței de stat depline a României, la 9 mai 1877, și războiul național și popular pentru apărarea ei au fost primite, asemenea întregii suflări românești, cu un entuziasm nemărginit. În Năsăud — așa cum relatează un contemporan al evenimentelor — „întreaga populație românească era mîndră de bravura oștilor românești dovedită în luptele cu turcii și de elanul cu care plecaseră și intrară în război «curcanii». La sosirea fiecărei știri despre vreo învingere (victorie — n.n.) a românilor — Grivița, Rahova, asaltată de ei, predarea Plevnei și amănuntele capitulării etc. — întregul public, cu mic cu mare: funcționari, țărani, elevi etc. plecau în siruri, în frunte cu muzica pompierilor, ori pe atunci încă veteranii bîndași rămași din timpul regimentului grăniceresc parcurgeau străzile în strigăte, chiote de bucurie și cîntece naționale”²².

Cu deosebită însuflețire au susținut românii din acest colț de țară războiul neahtîrării, care le întărea speranța în grăbirea momentului reunirii cu Țara. Comitetele organizate în acest sens au colectat importante sume bănești, alimente, îmbrăcăminte și alte obiecte în sprijinul luptătorilor de pe front. O expresivă sprijinire a cauzei naționale românești s-a concretizat în apariția, încă în cursul anului 1878, a unui impunător volum, de 724 de pagini, însoțit de fotografii, hărți și alte anexe, intitulat: *Rezelulu orientale ilustratu*, scris de doi profesori năsăudeni — A. P. Alessi și Masimu Popu — și tipărit la Graz, în editura lui Paul Cieslar.

Alături de toți românii din Transilvania, locuitorii județului au participat larg la mișcarea națională și socială memorandistă, trei din fruntașii lor — Gavril

¹⁹ Arhivele statului, Bistrița, fondul *Ioachim Mureșan*, pachetul XII/83.

²⁰ „Revista arhivelor”, anul XI, nr. 2/1968, p. 79—84.

²¹ *Sub semnul lui Clîo. Omagiu acad. prof. Ștefan Pascu*, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 1974, p. 533—539.

²² Iuliu Moisiu, *Conștiința națională și eroismul grănicerilor năsăudeni*, în „Arhiva someșană”, nr. 24/1938, p. 171.

Tripon, Gavril Manu, Gherasim Domide — fiind aleși în comitetul pentru redactarea Memorandului. Alți opt intelectuali năsăudeni, precum și numeroși țărani au însoțit delegația care a plecat la Viena pentru a înainta Memorandul și au acționat cu înflăcărare pentru difuzarea acestuia în mase. La procesul intentat fruntașilor mișcării memorandiste, protopopul Gherasim Domide din Rodna a fost condamnat pentru activitatea sa patriotică, alături de Ioan Rațiu și Vasile Lucaci. Multe din comunele județului au trimis declarații și mesaje de solidarizare cu cei condamnați, exprimându-și protestul vehement față de practicile opresive ale stăpînirii străine.

Pleiada de intelectuali bistrițeni și năsăudeni, din care nu puțini s-au ridicat pînă la înalta demnitate de membri ai Academiei Române, au participat, alături de masele largi, la mișcarea națională continuă și viguroasă pentru înlăturarea dominației străine și reunirea cu Țara, ideal incunutat în anul 1918. Din rîndul celor care și-au înscris numele cu litere de aur în panteonul culturii naționale și s-au născut pe plaiurile bistrițene și năsăudene menționăm pe Andrei Mureșanu, poet al revoluției române de la 1848, „preot deșteptării noastre, semnelor vremii poet“, cum îl numea Eminescu, autorul marșului revoluționar *Deșteaptă-te române*, care a adus servicii de neprețuit mobilizării sufletesti a tuturor românilor într-o perioadă de feroce asuprire națională și socială ; pe George Coșbuc, protestatarul, aleasă conștiință poetică, luptătoare, care, prin scrisul său, a slujit poporul, cîntîndu-i și bucuriile, și durerile, și aspirațiile ; pe Liviu Rebreanu, a cărui operă, asemenea celei a lui Coșbuc, a intrat cu glorie în patrimoniul literaturii universale. Ea a fost tradusă în numeroase limbi și răspîndită pe toate meridianele globului.

Alte figuri de seamă din domeniul științific sau politic — ca Florian Porcius, botanist de renume și, în același timp, cu activitate remarcabilă pe tărîm public ; Vasile Petri, clasic al pedagogiei noastre ; Iacob Mureșan, fruntaș al luptei pentru unire, în primele rînduri pe frontul presei românești din Transilvania ; Arteniș Publiș Alessi, gînditor materialist, cu activitate științifică prodigioasă, în corespondență permanentă cu personalități proeminente ale culturii naționale și colaborator la multe publicații de peste munți ; Grigore Silași, Iuliu Moisil, Virgil Șotropa, Nicolae Drăgan, Albert Berger, Iulian Marțian, ca să amintim numai cîțiva — au lucrat cu toții, în viața publică și prin scris, pentru animarea conștiinței naționale și pentru emanciparea națională a românilor din Transilvania.

Mișcarea culturală s-a bucurat de un sprijin eficace din partea tipografiilor întemeiate în orașul Bistrița de A. Baciș, I. Chendi, C. Csallner, I. J. Filtsch, Gh. Matheiu. Din aceste tipografii ieșeau la lumină periodice literare, culturale, artistice, pedagogice etc., precum și scrieri științifice și de popularizare, anuare și manuale școlare, calendare populare etc.

Prestigiul cultural al Bistriței s-a afirmat și prin bogatele sale arhive istorice, importante, îndeosebi, pentru istoria evului mediu și pentru legăturile strînse dintre Transilvania și celelalte provincii românești.

În consens cu ansamblul mișcării muncitorești din țară, cu țelurile revoluționare pe care ea le promova, lucrătorii români și de alte naționalități din județul Bistrița-Năsăud au acționat în strînsă unitate pentru aspirațiile sociale ale maselor, pentru idealurile naționale ale poporului nostru, și-au afirmat prin luptă revendicările. Ca expresie a spiritului de clasă al muncitorilor de aici, a orientării lor revoluționare, în anul 1903 a luat ființă la Bistrița organizația locală a Partidului social-democrat român din Transilvania, care a avut un număr însemnat de membri și aderenți din rîndurile oamenilor muncii români, sași și maghiari. Organizația s-a aflat permanent în fruntea luptei muncitorilor din această parte a țării împotriva exploatarei, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru libertate națională și reunirea cu Țara. La 1 Mai 1906, peste 300 de muncitori, purtînd cocarde roșii, au demonstrat pe străzile Bistriței²³.

Procesul cuprinderii muncitorilor și țăranilor în mișcarea muncitorească s-a extins în perioada următoare, cunoscînd o intensificare deosebită în primăvara anului 1918, cînd au luat ființă organizații socialiste la Șanț (Rodna-Nouă), Viile Tecii (Ida Mare), Rodna și Năsăud²⁴. Socialiștii din județul Bistrița-Năsăud, ancoreți în viața mișcării noastre muncitorești, atașați cu întreaga lor ființă idealurilor poporului, s-au situat în primele rînduri ale luptei desfășurate în această parte a țării pentru alungarea stăpînirii străine și reunirea cu patria, luptă care a angrenat muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice din județ și care se integra organic în mișcarea generală a poporului nostru pentru

²³ „Adevărul“ („Glasul poporului“), anul IV, nr. 9 din 27 mai 1906.

²⁴ Bistrița-Năsăud. Studii și cercetări etnografice, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Bistrița-Năsăud, p. 60.

scuturarea dominației străine și reunirea tuturor românilor în cadrul aceluiași corp politic național. În condițiile de la sfârșitul primului război mondial, această mișcare a intrat în faza încununării sale, ceea ce s-a reflectat pe toată cuprinderea țării. În prima parte a lunii noiembrie 1918, în toate localitățile de aici s-au constituit consilii și gărzii naționale. La 4 noiembrie, în cadrul unei impunătoare adunări ținute la Bistrița, a fost înființat Consiliul național român al județului și, totodată, garda națională română. Ziarul „Glasul vremii”, apărut la Bistrița cu acest prilej, exprima astfel gândurile și bucuria constituirii Consiliului, expresie a acțiunii libere a maselor de români: „Iubiți frați! Sintem liberi! Cînd vă rostim această solie fericită, lacrimile ni se pornesc!”

Știm noi ce înseamnă a fi liberi? Nu, sufletul nostru nu e în stare să cuprindă, numai lacrimile de bucurie și entuziasm ce ni se pornesc spun că o știm, dar cuprinde nu o putem.

Da, sintem liberi, sintem slobozi, sintem stăpîni pe glia noastră, stăpîni pe soarta noastră.

Ceea ce au visat și pentru ce au pătimit de o mie de ani moșii și strămoșii noștri — azi nu mai e vis, nu mai e himeră, azi e aieva.

E o zi mare aceasta, o zi de sărbătoare, cum n-a mai văzut neamul românesc.

O zi la o mie de ani.

Ferice de cine i-a fost dat s-o ajungă, dar să fim și vrednici de ea, să fim la înălțimea acestor zile mari!²⁵

Tot atunci a avut loc adunarea de constituire a Consiliului și gărzii naționale române din Năsăud. Președintele adunării, Iulian Marțian, a declarat „voința poporului de îndeplinit și numitele organe [autoritățile regimului austro-ungar] destituite”, puterea trecînd „în minile poporului”²⁶.

La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, care a pecesluit desăvîrșirea statului național unitar român, au participat, alături de delegații aleși, uriașe mulțimi de oameni, dornice să întărească această înfăptuire istorică cu prezența lor. Drumul pînă la Alba Iulia a luat aspectul unui magnific marș al națiunii biruitoare. Octogenarul Silviu Chicoș evocă imaginea pentru totdeauna vie a acelor zile incandescente: „Sînt născădune de origine, am pornit spre Alba Iulia chiar de aici, din orașul tineretii mele, împreună cu toți delegații comunelor grănicerești, care, toate, în unanimitate, s-au pronunțat pentru Unire. Pe atunci, căile ferate născădune și someșene erau particulare, dar ele funcționau destul de bine prin grija comitetelor naționale, sub protecția gărzilor noastre armate, prin zelul și dăruirea de sine a Sfaturilor de muncitori de la calea ferată, care și-au făcut admirabil datoria. Ce să vă spun? Vagoanele arătau ca niște mirese, s-au pus peste tot, la ferestre, crengi de brad, drapele, ștergare născădune, pancarte pe care scria: Trăiască România Unită. Prin stații, trenul era luat cu asalt, ca pe front. Năvăleau născădenii cu mic cu mare; n-am mai văzut o asemenea mulțime decît în nordul Italiei, cînd s-a spart frontul la Piave, cînd mulțimea de soldați de toate neamurile dădea buzna să scape unde vedea cu ochii. Pe aceștia de acum îi mina, însă, nu spaima, ci un ideal sfînt, dorința de a fi părtaș la marea sărbătoare a Unirii. Ce momente emoționante... Am făcut cu rîndul la steag; care mai de care voia să-l fluture și am cîntat pînă am răgușit, fiindcă fiecare grup nou care năvălea în vagon ne îndemna la cîntec”²⁷.

Adunarea Națională de la 1 Decembrie 1918, scrie istoricul Silviu Dragomir, unul dintre notarii acestui forum național, a fost măreață prin simplitatea organizării ei, prin ordinea care a domnit, prin căldura care se comunica de la om la om. „Cărturari și țărani în haine de sărbătoare își prezintă imputernicirile dis-de-dimineată. Cetatea veche a lui Mihai Viteazul e un furnicar de oameni. Pe deasupra zidului de miază-noapte se înșiră poporul în jurul tribunelor improvizate, în rînduri dese, sub steaguri tricolore ce parcă au crescut din pămînt. Și lumea adunată așteaptă în liniște clipa cea mare. Citeodată se pornește un zvon de glasuri care trece peste mulțime ca un ecou prelung: Trăiască România Mare!”²⁸

Vestea votării Unirii, transmisă din om în om, s-a răspindit cu iuțeala fulgerului în întreaga Transilvanie, stîrnind revărsarea unei bucurii fără margini. „A fost un singur chiot de bucurie din Sighet pînă la Deva și Timișoara, din Bihor pînă la Ghimeș-Palanca, din Valea Jiului pînă la Oaș, din marginea sibiiană pînă la satele grănicerești dinspre Bistrița și Năsăud, fiindcă toate aceste ținuturi erau reprezentate aici, pe Cîmpul lui Horea, și toate aceste ținuturi românești au strigat într-un glas, prin cei 100 000: «Trăiască România»”²⁹.

²⁵ „Glasul vremii”, organ național ocazional (Bistrița), din 7 noiembrie 1918.

²⁶ Arhivele statului, București, fondul *Consiliul național român Năsăud*, colecția I. Marțian, pachetul II/6, dosarul nr. 2, doc. 1, fila 1.

²⁷ Reprodus după: „Scînteia”, supliment, noiembrie 1968, p. 6.

²⁸ Silviu Dragomir, *Un sfert de veac de la unirea Transilvaniei*, Sibiu, 1943, p. 28.

²⁹ Reprodus după: „Scînteia”, supliment, noiembrie 1968, p. 6.

Desăvîrșirea statului național unitar român a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, pentru unirea la scară națională a mișcării muncitorești și amplificarea bătăliilor revoluționare ale clasei muncitoare care a jucat un rol tot mai important în cadrul efervescentei politice din țară. Lupta muncitorimii din județ, ca și a maselor țărănești s-a intensificat, și-a extins direcțiile de acțiune corespunzător cu evoluția de ansamblu a mișcării noastre muncitorești în noul stadiu de evoluție a societății românești postbelice. Se detașează, în acest cadru, acțiunile greviste, impletite cu demonstrații și mitinguri, din octombrie 1920, ale minerilor din Rodna, Anieș și Cobășel³⁰, mișcarea țărănească din mai 1920 de la Bistrița, cuprinzând peste 2 000 de țărani, români și de alte naționalități din satele din jurul Bistriței, care au cerut să intre în posesia pământului promis în timpul războiului³¹.

Prin întreaga lor luptă, muncitorii din această parte a țării s-au aflat ancorați în procesul de pregătire politică și ideologică a marelui Congres socialist din mai 1921, care a statuat unificarea mișcării noastre muncitorești pe temelii comuniste, expresia gândirii și voinței ferme a muncitorimii conștiente din toate colțurile țării spre realizarea misiunii istorice a clasei muncitoare de cucerire a puterii politice și de înfăptuire a noii societăți, socialiste. Relevind semnificația istorică a Congresului, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „Partidul comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională”³².

Sub conducerea comuniștilor, muncitorii din județul nostru, alături de întreaga clasă muncitoare, de toți oamenii muncii din țară, s-au ridicat la acțiuni viguroase împotriva exploatării, pentru drepturi și libertăți democratice. Și în județul Bistrița-Năsăud, anii crizei economice 1929—1933 au fost marcați de numeroase bătălii de clasă ale maselor muncitoare împotriva ofensivei capitalului și a monopolurilor străine. Documentele vremii glăsuiesc despre șirul de greve ale muncitorilor forestieri din Valea Someșului și a Ilvelor, care lucrau în cadrul societății de exploatare și industrializare a lemnului „Regna”, ale muncitorilor mineri din Rodna, ale zidarilor din Bistrița, ale forestierilor de pe Valea Birgăului³³.

Comuniștii bistrițeni au desfășurat o activitate susținută în rindurile lucrătorilor și meseriașilor din întreprinderile orașului, ale minerilor și forestierilor din Rodna și de pe Valea Birgăului și Ilvelor pentru ridicarea conștiinței de clasă și pentru organizarea luptei lor de zi cu zi. O activitate fructuoasă a depus la Bistrița, în grelele condiții ale ilegalității, luptătorul comunist Traian Bănciu, care s-a aflat în fruntea organizației de partid de aici.

În amplul proces de legare tot mai strinsă a P.C.R. de mase, de intensificare a activității Uniunii Tineretului Comunist în rindurile școlarilor și studenților, în toamna anului 1933 a luat ființă la Școala normală din Năsăud, sub îndrumarea partidului comunist, o celulă U.T.C. Tinerii uteciști năsăudeni au desfășurat, ani în șir, o largă activitate revoluționară, nu numai în rindul colegilor lor, ci și al tinerilor muncitori din împrejurimi. Celula a fost descoperită în anul 1936, cînd membrii ei au fost arestați³⁴.

Numeroase și variate au fost acțiunile comuniștilor, ale maselor largi din județul Bistrița-Năsăud prin care și-au ridicat glasul, împreună cu întreaga țară, împotriva primejdiei fascismului, a planurilor agresive, cotochitoare ale Germaniei naziste și aliaților ei, a politicii cercurilor guvernante dintr-o serie de state de cedare și compromis în fața pretențiilor celui de-al III-lea Reich. În condițiile în care asupra României planau grave pericole, cînd teritoriul său era amenințat cu mari amputări, cuvîntul de ordine al comuniștilor, al tuturor patrioților a fost lupta pentru salvarea unității, independenței și integrității teritoriale a României, pentru apărarea cu arma în mînă a fiecărei palme din pămîntul strămoșesc. O profundă neliniște și indignare au stîrnit intervențiile insistente ale căpeteniilor regimului horthyst pe lingă protectorii lor de la Berlin pentru cotochirea Transilvaniei, provocările fasciștilor unguri la frontieră și în interiorul acestei părți a teritoriului românesc. Starea de îngrijorare în rindurile fiecărui locuitor din județ — muncitori, țărani, intelectuali, funcționari — români, germani și maghiari a crescut odată cu începerea tratativelor de la Turnu-Severin. Într-un document se raporta că românii din județul Năsăud „sînt foarte îngrijorați de faptul că se vor ceda Ungariei teritorii din Ardeal,

³⁰ Arhivele statului, Bistrița, fondul Prefectura județului, cota 2099, 2114/1920.

³¹ „Revista arhivelor”, anul II, nr. 2/1959, p. 8, 28—30 ; „Patria”, anul I, nr. 115 din 30 mai 1920, p. 2.

³² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 275.

³³ „Săptămîna”, anul II, nr. 20 din 11 mai 1929 ; nr. 26 din 22 iulie 1929.

³⁴ „Revista de pedagogie”, anul IV, nr. 10/1957, p. 47.

afirmind că dacă guvernul ar ceda ceva din acest pământ românesc, ei nu se vor su-pune dominației străine și că vor lupta cu mic cu mare, cu tot ce le stă la dispoziție, voind mai bine să moară toți pînă la ultimul decit să mai ajungă iobagi³⁵.

O mare îngrijorare și teamă manifesta și populația de naționalitate maghiară din județ. În acest sens, relatarea din Buletinul informativ pe august 1940 al sectorului de pază al județului Năsăud este mai mult decit edificatoare: „Majoritatea ungurilor sint foarte îngrijorați de o eventuală stăpînire maghiară..., afirmă că marii proprietari unguri le ridică pămînturile din proprietatea lor, care au fost date de statul român prin improprietări, rămînînd astfel iobagi³⁶. O situație asemănătoare se constata și în rîndul locuitorilor de naționalitate germană. Buletinul informativ din 9 mai 1940, relatează că „Sașii au făcut demersuri pe lingă Guvernul român pentru a fi primiți în gărzile naționale, cerînd a fi și ei înarmați pentru apărarea teritoriului³⁷. Iar în august 1940, în Buletinul contrainformativ al Armatei a III-a, se nota: „Germanii se arată tot mai potrivnici revendicărilor maghiare. Manifestă preferință pentru stăpînirea românească³⁸.

Dictatul fascist de la Viena, prin care o mare parte a Transilvaniei, inclusiv teritoriul județului Bistrița-Năsăud, a fost smulsă din trupul țării și predată Ungariei horthyste, a fost vehement condamnat de întreaga populație de aici, care, în mari adunări populare, și-a ridicat cu tărie glasul de minie și protest, împreună cu țara întreagă. La Prundu-Birgăului, Telciu, Monor, Miceștii de Cimpie, Năsăud, Singeorz-Băi ș.a., miile de oameni, bărbați și femei, tineri și vîrstnici, s-au adunat în fața primăriilor, manifestîndu-și durerea și revolta față de această fărădelege. Ca și la Reteag, Ciceu-Giurgești, Cristeștii Ciceului, Tîrlișua, ei cereau să se lupte³⁹.

În ziua de 8 septembrie 1940, la Bistrița a avut loc o mare manifestație de protest, la care, alături de populația orașului, au participat delegați ai tuturor comunelor din județ. Manifestația a fost inițiată și pregătită de organizația județeană a Partidului Comunist Român, în fruntea căreia se afla înflăcăratul luptător comunist Traian Banciu, și de cea a Partidului social-democrat, condusă de socialistul Enea Grapini, care au constituit un comitet de inițiativă reprezentînd largi categorii sociale. Din toate piepturile au răsunat cuvintele de foc ale marșurilor patriotice și revoluționare Deșteaptă-te române, Pe-al nostru steag, Trei culori; din toate piepturile a fost incriminat și condamnat, în termenii cei mai categorici, actul imperialist de la Viena. În cuvîntul lor, vorbitorii au chemat la luptă pentru apărarea unității, independenței și integrității teritoriului național. Sub faldurile drapelelor tricolore, împodobite cu panglici roșii, miile de participanți, români, maghiari, germani, au manifestat pe străzile orașului, în fața prefecturii, scandînd: „Jos cu Dictatul de la Viena!“; „Nu cedăm Ardealul!“; „Nici o palmă de pămînt fasciștilor horthysti!“⁴⁰

Ocupația hitleristă-horthystă a avut consecințe tragice asupra locuitorilor din județ, ca, dealtminteri, din întreg teritoriul național răpit prin Dictat. „Ordinea horthystă“ instaurată a adus, odată cu baionetele și cu legile de ocupație, o teroare de o rară sălbăticie. Populația românească majoritară (din totalul locuitorilor județului 208 336, adică 75,5%, erau români, 9,7% maghiari și 10,6% germani) a fost supusă la un regim insuportabil, în care persecuțiile sîngeroase erau sistematic folosite în scopul exterminării ei, alături de mijloacele de constrîngere economică, juridică, politică și culturală. În comuna Iad (Livezile), teroriștii horthysti au maltratată 20 de țărani, iar la Nepos maltratările se făceau pe bază de tabele ținute la zi de către postul de cîșdări (jandarmi) din localitate. „Zilnic — se subliniază într-un document din acei ani negri — se vîd pe străzile Bistriței grupuri de țărani aduși legați de către jandarmi⁴¹. În fabricile de cherestea de la Ilva-Mică, Fiad, Bistrița-Birgăului, Prundu-Birgăului, în minele de la Rodna, Șanț, Anieș, românilor „li se lua orice posibilitate de existență..., nefiînd primiți la lucru⁴². În întreprinderi și fabrici s-a introdus starea de război, iar ziua de muncă a fost prelungită pînă la 12—14 ore. Împotriva muncitorilor care refuzau să execute dispozițiile militare se foloseau metode represive de o extremă duritate.

³⁵ Traian Bunesco, *Lupta poporului român împotriva Dictatului fascist de la Viena* (august 1940), Editura politică, București, 1971, p. 83.

³⁶ Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 222/79, fila 1 068.

³⁷ Loc. cit., fondul nr. 352, dosarul nr. 4, fila 603.

³⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 50, dosarul nr. 1704, fila 191.

³⁹ Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 222/79, fila 1069.

⁴⁰ Aurică Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj, 1973, p. 208.

⁴¹ Arhivele statului, București, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 9/1945, fila 245.

⁴² Bistrița-Năsăud. Studii și cercetări etnografice, Bistrița, 1977, p. 65.

Mari suferințe s-au abătut asupra țărănimii. În conformitate cu ordinul guvernului horthyst nr. 1440/1941 ME, au fost expropriati numeroși țărani improprietăriți în cursul reformei agrare de după desăvîrșirea statului național unitar român. Ducînd o politică șovină, autoritățile de ocupație au expropriat „Gura Silhoasa” de la Ilva Mică, în întindere de 370 de jugăre, proprietatea celor 44 de comune grănicerești, construind pe acest teren case tip, cu scopul de a întemeia un sat cu coloniști aduși din Ungaria⁴³.

Expropriările silite, menite a slăbi pozițiile economice ale țăranilor români, au fost agravate prin sarcinile de război care apăsau asupra maselor, prin abuzurile și metodele teroriste, prin politica fiscală vădit dezavantajoasă, prin sistemul cotelor obligatorii și al rechizițiilor, prin munca forțată sub amenințarea trimeriei pe front sau în lagăre.

Măsuri de constrîngere au fost luate și împotriva micilor meseriași și comercianți români, cărora li s-au retras autorizațiile de exercitare a profesiei.

Teroarea horthystă a urmărit să împiedice, de asemenea, orice activitate a intelectualilor români din județ, care erau concediați, iar apoi excluși și din organele administrative comunale, de plasă sau județene. Sugestivă în această direcție este, de pildă, componența consiliului județean Năsăud, instalat la 26 aprilie 1941, din care făceau parte 90 de maghiari, 23 de germani și numai 35 de români⁴⁴, ceea ce arată cît de oprimați erau românii, populația covîrșitor majoritară și în acest județ.

Prin ororile săvîrșite, prin ansamblul mijloacelor de constrîngere în domeniile economic, politic, cultural și religios, autoritățile regimului horthyst de ocupație au urmărit scopul iluzoriu al deznaționalizării românilor. Măsuri exprese au fost luate împotriva învățămîntului. Toate școlile românești au fost desființate. Printr-o ordonanță au fost desființate Școala normală din Năsăud, Gimnaziul industrial de fete, Liceul „Alexandru Odobescu” din Bistrița. În baza ordinului nr. 388/1940 al comandamentului militar din județ, Liceul „George Coșbuc” din Năsăud urma să funcționeze ca liceu ungurese de stat⁴⁵. La 31 martie 1941, directorul român al acestui liceu a fost înlocuit cu unul ungar, iar profesorii români obligați să părăsească de urgență județul, fiind expulzați. De asemenea, au fost scoși din învățămînt numeroși dascăli din alte localități, ca : Rodna, Singeorz-Băi, Bistrița, Beclean, Salva, Prundu-Birgăului ș.a. Învățătoarea din Monor și învățătorul din Domnești au fost destituiți pe motivul că, „la o inspecție făcută, la mai mulți elevi s-au găsit, în trîstulele lor, abecedare românești”⁴⁶. Pentru deznaționalizarea populației românești, s-au luat măsuri ca, în actele de stare civilă, numele de familie al românilor să fie ortografiat în ungurește, prenumele să fie înlocuit cu corespondentul onomastic ungar, iar denumirile localităților să fie astfel modificate încît, în timp, să nu mai poată fi recunoscut toponimicul românesc (Florești = Virág ; Nimigea de Jos = Magyar Nemegye ; Moșeni = Magasmarc etc).

Încă de la începutul ocupației, mișcarea de rezistență împotriva cîmpitorilor hitleristo-horthysti, desfășurată sub conducerea Comitetului județean și local Bistrița-Năsăud al P.C.R., a cuprins mase tot mai largi, cercuri politice diverse, personalități cu concepții politice și filozofice diferite. În această mișcare, s-a întărit colaborarea dintre comuniști și social-democrați. Împotrivirea față de ocupația nazistă-horthystă s-a intensificat continuu, îmbrăcînd atît forme conspirative, cît și forme deschise. Astfel, pentru organizarea luptei populației au fost constituite, în numeroase localități, — Bistrița, Năsăud, Beclean, Singeorz-Băi, Feldru, Prundu-Birgăului, Șieu, Monor, Telciu — brigăzi artistice, coruri, echipe de teatru, echipe culturale școlare, s-au reorganizat cooperative și instituții de credit. Numai în anul 1942 au fost organizate 11 concerte la Bistrița și Năsăud, 14 conferințe la Năsăud, 14 serbări culturale la Năsăud și Bistrița, 30 de alte manifestări și serbări, precum și expoziții la Bistrița⁴⁷.

Studentii din centrul universitar Cluj, printre care și cei originari din județul Bistrița-Năsăud, au constituit Reuniunea „Mariana”, care urmărea mobilizarea membrilor ei la lupta comună împotriva ocupanților⁴⁸.

Mișcarea de rezistență s-a manifestat viu și prin conflicte de muncă și greve. În aprilie 1942, au intrat în grevă muncitorii de la linia ferată Bistrița-Beclean ; la

⁴³ Arhiva Consiliului popular al județului Bistrița-Năsăud, dosarul nr. 5/1947 (Procesul-verbal încheiat la Ilva Mică de pretorul plășii Rodna la 26 ianuarie 1947).

⁴⁴ Silviu Dragomir, *Transilvania înainte și după arbitrajul de la Viena*, Sibiu, 1943, p. 42 ; „Săptămîna” din 11 mai 1941.

⁴⁵ „Plaiuri năsăudene” (Năsăud), anul II, nr. 27—28 din 15 octombrie—1 noiembrie 1941.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei* (septembrie 1940—octombrie 1944), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, p. 156.

⁴⁸ Gh. I. Bodea, L. Fodor, L. Vajda, *Cluj. Pagini de istorie revoluționară. 1848—1971*, Cluj, 1971, p. 309.

25 iunie, muncitorii de la Fabrica de sobe și ceramică din Bistrița⁴⁹; în iunie 1943, muncitorii forestieri din Tiha-Birgăului, Ilva Mare, Poiana Stampei și cei din Colibița⁵⁰.

Asemenea muncitorilor, țăranimea din județ și-a intensificat lupta împotriva ocupanților. În număr tot mai mare, sătenii refuzau să răspundă ordinelor care îi obligau la munci forțate, precum și ordinelor de incorporare, retrăgându-se în păduri și în munți. Mulți au fost și soldații, subofițerii și ofițerii din județ, români sau de naționalitate maghiară, din armata horthystă, care, împotrivindu-se ordinelor, au fost deportați.

Cu fiecare zi, regimul horthyst înteeța măsurile represive împotriva populației. Muncitori, țărani, intelectuali, alte categorii sociale, tineri și vîrstnici, erau ridicați de la domiciliu și duși în taberele de muncă forțată de la Ilva Mare și Monor⁵¹. În 1943, trimiterile la muncă forțată s-au extins și mai mult împotriva țăranilor români din Valea Someșului, Sălăuței, Birgăului, Șieului, Tirlisua. În fiecare semestru, erau supuși la acest regim peste 600 de oameni. La începutul lunii august 1942, peste 600 de români din județ au fost ridicați, transportați în Germania și obligați la munci forțate în Würtemberg, Sigmaringen, Ulm, Elingen, Iailfingen-Balingen, Leonberg-Stuttgart, Ravensburg, Treiburg, Schöndorf etc.⁵².

Totodată, autoritățile horthyste au arestat și trimis în lagăre de exterminare naziste mii și mii de evrei și din județ.

În cruzimea lor, ocupanții hitleristo-horthysti s-au datat la practica crimei împotriva patrioților, a mișcării de rezistență. Au fost împușcați mișelește învățătorul Ion Groze din Rodna și economistul Anton Popovici din Bistrița, iar în octombrie 1944, membrii formațiunii de rezistență de pe Valea Birgăului — Gheorghe Popandron, Pavel Costea, Vasile Rațiu, Simion Rogină, Leon Vlad, Lucreția Tanca din Prundu-Birgăului și Grigore Hămgănuț din Ciosa. Cel care va relata despre acest masacru din noaptea de 10 octombrie 1944 va fi preotul din Mijlocenii Birgăului, Augustin Pop, care împușcat, dar nu mortal, a reușit să se salveze din groapa comună.

În condițiile creșterii luptei antifasciste a maselor, ale adincirii revoltei și urii poporului român împotriva hitleriștilor și horthystilor și în împrejurările internaționale favorabile din vara anului 1944, cînd trupele Germaniei naziste primeau puternice lovituri din partea armatelor coaliției antihitleriste pe toate fronturile și, mai ales, pe frontul de răsărit, principalul teatru de operațiuni, Partidul Comunist Român și celelalte forțe politice cu care colabora, avînd efectuate toate pregătirile, au considerat că a sosit timpul să treacă la declanșarea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din August 1944.

Victoria insurecției și continuarea luptei armatei române, cot la cot cu armata sovietică, pentru eliberarea părții de nord-vest a României au dat un puternic avînt luptei maselor din județ. În timpul bătăliilor pentru eliberarea Transilvaniei, populația din comunele Urmeniș, Șopteriu, Visuia, Coșbuc și multe altele au dat un eficace sprijin armatelor române și sovietice, au asigurat alimente pentru soldați, au acționat ca cercetași sau au luptat direct, cu arma în mînă, împotriva cotropitorilor străini. Sătenii din Salva, aflînd că unitățile inamice, în retragere spre vest, intenționau să distrugă podul de peste Sălăuța, situat în interiorul comunei, au acționat cu promptitudine, zădărnîcînd planul dușman. Prin surprindere, un grup de locuitori a capturat o mașină militară inamică, a luat armele aflate în interiorul acesteia, iar apoi patru dintre ei au plecat în plină noapte spre pod, pentru a ataca santinelele. Între timp, însă, podul fusese incendiat. Profund indignați, sătenii au organizat dezarmarea și capturarea trupelor staționate la Salva. Cu armamentul capturat — puști, două mitraliere, aruncătoare de mine și un tun antitanc — ei s-au organizat pe poziție de luptă la marginea comunei, de unde au deschis foc asupra coloanei germane care se apropia de localitate. Hitleriștii, surprinși, au intrat în panică și au încercat să se salveze prin fugă. La ora 11, cînd trupele sovietice au sosit la Salva, aceasta era eliberată. Sătenii le-au predat prizonierii și armamentul capturat.

La luptele pentru eliberarea Transilvaniei și, în continuare, a Ungariei, Austriei și Cehoslovaciei au luat parte peste 1 400 de ostași și 170 de ofițeri din județ, mulți dintre ei jertfindu-și viața.

Fii ai județului nostru aflați pe teritoriile altor state s-au încadrat în formațiunile de partizani și au luptat cu arma în mînă împotriva hitleriștilor. Așa, de exemplu, în jurul orașului Ploven, alături de partizanii cehoslovaci au luptat și locuitori ai comunelor Domnești, Rebrîșoara, Telciu din județul nostru.

⁴⁹ Párttörténeti Intézet Archivuma (Arhiva Institutului de istorie a partidului), Budapesta, nr. 651, dosarul *Rapoarte despre mișcarea de stînga*.

⁵⁰ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, p. 159.

⁵¹ Arhivele statului, Bistrița, colecția de fotografii, pachetul XV, nr. 554.

⁵² Arhiva Comitetului județean Cluj-Napoca al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 620, fila 1.

Triumful insurecției din August 1944 a deschis în istoria poporului nostru epoca unor profunde și ample transformări democratice, revoluționare în structura economică, socială și politică a societății românești. Comunitatea țărilor fundamentale ale maselor populare de pe întreg cuprinsul țării, obiectivele de luptă de o deosebită importanță pentru destinul țării puse de Partidul Comunist Român în fața poporului au reprezentat puternice elemente de unire a tuturor celor ce muncesc într-un vast șuvoi revoluționar.

Pentru mobilizarea și conducerea cu succes a maselor în procesul neîntrerupt al revoluției, partidul și-a reorganizat întreaga activitate pe baze noi, legale, cores-punzător sarcinilor ce-i stăteau în față ca principala forță a coaliției democratice. A fost reorganizat aparatul central, comitetele de partid regionale și județene, s-au constituit organizații puternice în întreprinderi și instituții, la orașe și sate, în toate județele. În acest cadru, la începutul lunii noiembrie 1944 a avut loc și reor-ganizarea Comitetului județean Bistrița-Năsăud al P.C.R.⁵³. Reorganizarea și întă-rirea rindurilor partidului au fost impletite cu o largă activitate politică de masă, cu puternice acțiuni desfășurate la Bistrița, Năsăud, Beclean, Rodna ș.a., la care au participat muncitori și țărani, tineret și femei, membri ai organizațiilor de masă conduse de partidul comunist.

În noile condiții Comitetul județean Bistrița-Năsăud al P.C.R. și-a elaborat, la începutul lunii noiembrie 1944, programul de mobilizare a maselor la refacerea economică și la democratizarea vieții politice. Sub conducerea comunistilor, oamenii muncii au depus eforturi considerabile pentru lichidarea consecințelor războiului, pentru refacerea potențialului de producție al întreprinderilor, combaterea și lichi-darea actelor de sabotaj, sprijinirea frontului prin creșterea producției. Într-un timp relativ scurt, au fost reparate și date în folosință peste 37 de poduri, ca cele de la Bistrița, Năsăud, Josenii Birgăului, Ilva-Mică, Feldru, Beclean, au fost refăcute instalațiile de la fabricile de cherestea de la Ilva-Mică, Fiad, Prundu-Birgăului și Bistrița Birgăului. „La Uzina Bistricioara — scria „Adevărul Ardealului“ — încă din primele momente ale eliberării s-a înjghebat o acțiune, din inițiativa celei de partid, pentru repararea mașinilor distruse de incendiul provocat de armatele hitleriste. Prin munca și abnegația tovarășilor, această uzină forestieră a fost reclădită și pusă în stare de funcționare într-un interval de mai puțin de o lună“. Prin efortul colectiv al muncitorilor mai virstnici și al celor tineri, au fost puse în funcțiune, la cele șapte fabrici de cherestea ale Societății „Regna“, un număr de 19 gateri distruse în timpul războiului, asigurându-se astfel producția normală de circa 24 mc. cherestea de fiecare gater pe zi⁵⁴.

Comitetul județean de partid a acordat o deosebită atenție sectorului agricol, mobilizând masele de țărani la stringerea operativă a recoltei și grăbirea însămînță-rilor de toamnă, pentru aprovizionarea luptătorilor din războiul antihitlerist și creșterea contribuției județului la îndeplinirea obligațiilor ce decurgeau pentru țara noastră prin Convenția de armistițiu.

În apelul prefecturii democratice a județului Năsăud din 27 ianuarie 1945 se spunea : „Războiul continuă, frontul a fost împins pe teritoriul german și, deci, se apropie de sfârșit. Dar pentru ca el să poată fi terminat în cât mai scurt timp, trebuie ca noi, cei care sintem în dosul frontului, să-l sprijinim cu tot ce avem și cu tot ce e nevoie, ca : alimente, îmbrăcăminte și altele... Soldații își sacrifică viața și singele lor pe front, pentru zdrobirea dușmanului comun, iar noi să dovedim prin muncă, disciplină și înțelegerea noastră că sintem alături de ei în această luptă“⁵⁵.

Manifestînd un înalt eroism, strîns corelat cu cel al ostașilor de pe front, muncind zi și noapte, privindu-se în mod conștient de o serie de produse de strictă necesitate cerute de front, înfruntînd și înfrîngînd uneltirile reacțiunii, oamenii mun-cii de pe aceste meleaguri, alături de întregul nostru popor, au sprijinit activ frontul, au dat ceea ce au avut mai bun pentru cauza războiului antihitlerist, în care națiunea română a văzut propria ei cauză. Răspunzînd cu elan și devotament chemării partidului comunist, ei au trimis pe front 142 de vagoane cu produse alimentare, 86 de vagoane cereale, o jumătate de vagon de plante oleaginoase, 45 de vagoane de furaje, 7,4 vagoane de zarzavaturi și 3 570 de vite mari⁵⁶.

Prin lupta lor, masele muncitoare din județ au adus o prețioasă contribuție la adîncirea procesului revoluționar, la continua izolare și la înlăturarea reacțiunii din

⁵³ O pagină de istorie..., Bistrița, 1944, p. 7.

⁵⁴ Arhiva Consiliului popular județean Cluj-Napoca, dosarul Inspectoratul general admini-strativ, Circumscripția a III-a, Prefectura județului Năsăud, nr. 14 749 din 28 octombrie 1945, filele 1-2.

⁵⁵ „Adevărul Ardealului“ din 13-18 iulie 1945.

⁵⁶ „Lupta Ardealului“, anul III, nr. 161 din 26 februarie 1947.

viața politică și de stat a țării, la instaurarea guvernului revoluționar-democratic, cu pronunțat caracter muncitoresc-țăranesc, condus de dr. Petru Groza.

Înfăptuirea reformei agrare în județul Bistrița-Năsăud a fost primită cu multă însuflețire de masele țărănești, care, de fapt, au trecut la ocuparea marilor proprietăți funciare imediat după eliberarea de sub ocupația hitleristă-horthystă. În județul nostru, au fost împroprietăriți 9 493 de țărani, care au primit, în total, 57 442 de jugăre⁵⁷.

Sintetizând experiența acumulată de partidul comunist în conducerea luptelor revoluționare și analizând specificul realităților economice și social-politice din România, Conferința Națională a partidului din octombrie 1945, etapă importantă în dezvoltarea P.C.R., în consolidarea regimului revoluționar-democratic, a stabilit principalele direcții de dezvoltare a țării. În județul Bistrița-Năsăud, imediat după Conferință, au avut loc largi adunări la Rodna, Năsăud, Bistrița, Prundu-Bîrgăului, Teaca, Lechința, Beclean, Reteag ș.a., care au dezbătut sarcinile concrete ce se desprindeau pentru comunistii de aici în vederea transpunerii în viață a obiectivelor trasate de Conferință.

O preocupare deosebită a organizației județene de partid a fost pregătirea campaniei pentru alegerile parlamentare din noiembrie 1946. La Bistrița, la Năsăud și în alte localități au avut loc ședințe comune ale reprezentanților P.C.R. și P.S.D., cu care prilej s-a subliniat necesitatea întăririi unității de acțiune a clasei muncitoare, a Frontului Unic Muncitoresc, a unității dintre comunisti și social-democrați în alegeri, ca factor hotărâtor pentru prezentarea unită a tuturor forțelor democratice în aceste alegeri. Rezultatul consultării corpului electoral a marcat o categorică victorie a Blocului Partidelor Democratice, în care se încorporează și votul revoluționar al oamenilor muncii din județul Bistrița-Năsăud, iar pe de altă parte o zdrobitoare înfrângere a partidelor reacționare.

Anul 1947 înscrie în istoria noastră națională încheierea etapei strategice a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă. La 30 decembrie 1947, monarhia a fost abolită, România fiind proclamată Republică populară. Acest moment, care corespunde cu asumarea de către clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, a misiunii de înaltă răspundere istorică de a conduce națiunea noastră pe calea făuririi noii orinduirii sociale, a socialismului și comunismului în România, a fost primit cu un puternic entuziasm și susținut ferm de oamenii muncii din județul Bistrița-Năsăud. Într-un mare număr de localități — Bistrița, Năsăud, Teaca, Prundu-Bîrgăului, Beclean ș.a. — au avut loc adunări și mitinguri, s-au adoptat moțiuni de adeziune la acest act de importanță primordială, expresia cerinței firești a cursului revoluționar de așezare a României pe temelilele socialismului.

Odată cu instaurarea puterii oamenilor muncii și trecerea la construcția societății socialiste, s-au creat condițiile pentru dezvoltarea în ritm înalt a forțelor de producție — a industriei și agriculturii —, precum și a științei și culturii, pentru ridicarea nivelului de trai al poporului.

Pe drumul transformării socialiste a societății românești, o însemnătate deosebită a avut refacerea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din țara noastră, consacrată la Congresul din februarie 1948. Prin întreaga sa politică, partidul unic al clasei muncitoare, partidul comunistilor, a dat expresie cerințelor obiective ale dezvoltării țării pe calea progresului multilateral, a condus cu înțelepciune și fermitate procesul complex de edificare a socialismului, a organizat participarea plenară a maselor la construcția vieții noi.

Congresul partidului revoluționar unic al clasei noastre muncitoare din februarie 1948, la care cei 19 delegați din județul Bistrița-Năsăud au acționat în spiritul mandatului încredințat, alegerile pentru Marea Adunare Națională din luna martie a aceluiași an, adoptarea noii Constituții, în aprilie 1948, au dat un puternic impuls și luptei oamenilor muncii din județul nostru, fără deosebire de naționalitate, pentru consolidarea și amplificarea cuceririlor revoluționare, pentru înfăptuirea politicii partidului de construire a socialismului, prin industrializarea țării, transformarea socialistă a agriculturii, realizarea sarcinilor revoluției socialiste în domeniul vieții spirituale.

Mutațiile profunde petrecute în viața politică și de stat a României, ca și cerințele obiective ale progresului social au impus trecerea revoluționară a principalelor mijloace de producție în miinile întregului popor. Înăptuită la 11 iunie 1948,

naționalizarea principalelor mijloace de producție a reprezentat un act fundamental și a avut un rol hotărâtor în transformarea revoluționară a societății românești. Ea a deschis o etapă nouă în istoria relațiilor de producție din țara noastră, a dus la lichidarea marii burghezii industriale și financiare, la crearea unui puternic sector socialist în economie, a permis trecerea la conducerea planificată a economiei naționale.

Prin uriașa energie creatoare a maselor muncitoare, conduse de comuniști, s-a asigurat înflorirea fără precedent, în anii care au urmat, a tuturor sectoarelor economice din județ, ca dealtfel din întreaga țară. Muncind cu abnegație și dăruire, oamenii muncii din județ au realizat importante obiective industriale, precum și de interes social și cultural.

Acțiunile de muncă voluntar-patriotică începute în primii ani de după eliberare, în care organizația tineretului revoluționar, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, a avut un rol determinant, s-au extins și s-au ridicat pe o treaptă superioară prin organizarea marilor șantiere naționale. La construirea liniei ferate Salva-Vișeu, începută în luna martie 1948, alături de numeroși oameni ai muncii, o contribuție de seamă au adus tinerii muncitori, elevi și studenți din județul nostru, în primul rând cei din comunele Salva, Telciu și Romuli. Împreună cu tinerii uteciști din celelalte părți ale țării, într-un efort comun, cu cîntecul pe buze, ei au străpuns munții, au construit zeci de tuneluri, au înălțat peste văile prăpăstioase viaducte îndrăznețe.

Concomitent cu îndeplinirea sarcinilor economice ale procesului de edificare a noii orînduiri, organele de partid și de stat din județ au acționat pentru realizarea obiectivelor complexe ale revoluției culturale, desfășurînd o vastă activitate pentru ridicarea nivelului de cultură al tuturor oamenilor muncii, pentru formarea și dezvoltarea conștiinței lor socialiste. În județul Bistrița-Năsăud, revoluția culturală a urmărit, în prima sa fază, îndeplinirea, cu precădere, a următoarelor obiective: organizarea pe baze noi, științifice și larg democratice a învățămîntului; formarea unei intelectualități noi, legate puternic de interesele și aspirațiile poporului, precum și integrarea vechii intelectualități progresiste și umaniste în noile coordonate spirituale; organizarea unei vaste și complexe rețele de instituții cultural-educative, menite să antreneze masele la o bogată activitate culturală, să le mobilizeze a participa cu maximă eficiență la procesul dezvoltării social-politice și economice a țării pe făgașul socialismului; valorificarea, în lumina concepției materialismului dialectic și istoric, a tradițiilor culturale progresiste, desfășurarea unei largi activități de promovare a ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, de dezvoltare a conștiinței socialiste a maselor.

Perioada nouă inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului din iulie 1965, care, prin conținutul de idei și prin spiritul novator al documentelor sale, a marcat un moment de cotitură în dezvoltarea socialistă de ansamblu a României, și-a arătat cu strălucire roadele și în județul nostru, care a cunoscut, la rîndul său, cele mai prodigioase și mai impunătoare îndepliniri din întreaga sa istorie. Partidul nostru, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu au acordat și acordă o însemnată de prim ordin asigurării dezvoltării forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, pentru a se crea condiții de ridicare a gradului de civilizație al întregii populații. Ca urmare a orientărilor și îndrumărilor de o inestimabilă valoare pentru comuniști, pentru toți oamenii muncii din județ date de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a grijii apropiate ce o poartă și județului nostru, care a primit permanent un sprijin substanțial economic, financiar, precum și în cadre de specialitate, dezvoltarea economică a acestor meleaguri a cunoscut ritmuri impresionante. Este vorba, în fapt, de transformare radicală în întreaga dezvoltare economică a acestor plaiuri, în structura socială, în ridicarea nivelului de civilizație al oamenilor de aici. Bunăoară, în perioada 1966—1970, județul Bistrița-Năsăud a beneficiat de investiții care au însumat 1,1 miliarde lei, ele constituind temeiul material al unui progres evident în toate domeniile de activitate și oferind noi și vaste posibilități de afirmare a personalității creatoare a muncitorilor, tehnicienilor, inginerilor și a celorlalte cadre din economie. În același timp, o trăsătură importantă a activității Comitetului județean de partid se materializează în canalizarea eforturilor pentru explorarea și punerea în valoare a bogatelor resurse ale județului.

Toate acestea se sintetizează în creșterea puterii economice a județului, a capacității acestuia de a participa activ la circuitul general de valori materiale și spirituale. Harta județului nostru s-a îmbogățit cu noi obiective. La Bistrița, au fost construite Fabrica de produse lactate, Complexul de legume și fructe, Autobaza de transporturi, Stația de transformare de 110 kW; s-au dat în folosință cite un uscător de legume-fructe la Năsăud și Beclean, o nouă linie pentru hirtie la fabrica din

Prundu-Birgăului, cariera de piatră de la Măgura Ilvei și o uzină electrică de mare capacitate, la Rodna. Tot în această perioadă, au fost puse în evidență însemnate zăcămintele de minereuri.

În concepția partidului nostru, îmbunătățirea repartizării teritoriale a forțelor de producție constituie o importantă problemă economică-socială, întrucât pe această cale se creează condiții pentru valorificarea tot mai eficientă a resurselor naturale și a forței de muncă din fiecare localitate, pentru accentuarea rolului clasei muncitoare în toate județele, pentru crearea de noi centre orășenești și organizarea pe baze științifice a vieții comunelor și orașelor patriei. O astfel de viziune asupra repartizării teritoriale a forțelor de producție, în care se îmbină optim criteriile economice cu cele sociale, are un profund caracter umanist, democratic, căci așa cum arată secretarul general al partidului nostru „dacă nu am industrializa în mod armonios întreaga țară, dacă am menține vechea stare de inapoiere a unor zone, oricât am vorbi de egalitate în drepturi... inegalitatea de fapt ar rămâne”⁵⁸.

Această viziune științifică, revoluționară se leagă nemijlocit de numele, gândirea și activitatea, de spiritul de omenie și dreptate ce-l caracterizează pilduitor pe cel mai de seamă dintre bărbații acestei țări — tovarășul Nicolae Ceaușescu —, ctitor de istorie prodigioasă în împliniri.

Punându-se bazele marii și moderne industrii în cincinalul precedent, dezvoltarea industrială a acestor meleaguri, altădată patriarhale, a intrat într-o etapă nouă după Congresul al XI-lea, cînd, la inițiativa secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, marele forum al comunistilor din țara noastră a înscris ca obiectiv major sarcina ca la sfîrșitul anului 1980 fiecare județ să realizeze un volum de producție industrială de cel puțin 10 miliarde lei.

Ca urmare, județului nostru i-au fost alocate importante fonduri destinate ridicării în actualul cincinal a peste 50 de obiective industriale noi, precum și îmbunătățirii dotării tehnice a agriculturii, construirii a mii și mii de apartamente, dezvoltării prestărilor de servicii către populație, a rețelei de ocrotire a sănătății, a învățămîntului etc. Este greu să se redea în deplinătatea lor dimensiunile amplei dezvoltări pe care au cunoscut-o plaiurile Bistriței și Năsăudului în cei zece ani de la constituirea județului Bistrița-Năsăud. Vom sublinia faptul de excepțională semnificație pentru istoria județului că, în acest interval, și-a făcut apariția, pentru prima oară, aici industria modernă, reprezentată prin unități cum sînt: Combinatul industrial pentru construcții de mașini, Complexul de prelucrare a lemnului, Întreprinderea de textile neșesute și extralate, sticlărie pentru menaj, prefabricate din beton, mobilier solicitat atît în țară, cît și peste hotare. În perioada anilor 1968—1977, au fost puse în funcțiune 75 de obiective economice, iar producția industrială a sporit cu 346 la sută, înregistrîndu-se unul din cele mai înalte ritmuri anuale de dezvoltare a județelor țării. Producția industrială a anului 1938 a fost realizată în anul 1977 în numai 11 zile și se preconizează ca în 1980 să fie realizată în patru zile. În 1977, producția globală industrială a fost de aproape 3,5 ori mai mare față de 1968, de aproximativ 1,5 ori mai mare decît în anul 1975, iar în 1980 va fi de peste 15 ori mai mare față de 1968. Măsurile luate pentru dezvoltarea economică-socială a județului, pentru creșterea productivității muncii sociale au făcut ca volumul producției ramurii constructoare de mașini să crească de peste 20 de ori în 1977, față de 1968, al ramurii textile de peste 48 ori. Productivitatea muncii a sporit mereu și va fi de peste trei ori mai mare decît cea înregistrată în 1975.

Atenția acordată dezvoltării sectoarelor de perspectivă ale economiei județului reiese și din faptul că mai mult de jumătate din numărul oamenilor muncii nou angajați în cincinalul trecut lucrează în industrie, construcții, transporturi. A crescut simțitor numărul personalului muncitor la 1 000 de locuitori, îmbunătățindu-se, concomitent, gradul de calificare și de utilizare a forței de muncă în toate compartimentele.

Urmînd neabătut politica științifică a partidului nostru, indicațiile prețioase date de tovarășul Nicolae Ceaușescu, oamenii muncii de pe frumoasele meleaguri ale Bistriței și Năsăudului — români, maghiari, germani —, în frunte cu comunistii, înscriu succese de seamă în efortul general de înlăptuire a sarcinilor ce le revin în actualul cincinal, pe bună dreptate denumit cincinalul afirmării plene a revoluției tehnice-științifice în toate sectoarele economiei naționale.

Un puternic impuls cunoaște dezvoltarea economică a județului prin recente măsuri de o însemnătate deosebită, inițiate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind îmbunătățirea sistemului economic-financiar, în sensul lărgirii drepturilor și atribuțiilor întreprinderilor, accentuării autoconducerii muncitorești, a autogestunii

unităților economice. Aceste măsuri au în vedere ca fiecare întreprindere să-și elaboreze planul propriu de activitate, să aibă buget propriu de venituri și cheltuieli, să poarte întreaga răspundere pentru buna desfășurare a activității economice și sociale. În același timp, se va crea o formă nouă de participare a oamenilor muncii la beneficii, ceea ce va cointeresa mai strâns oamenii muncii din fiecare unitate în buna desfășurare a activității economice — în calitatea lor de proprietari comuni ai mijloacelor de producție, de producători și, în același timp, de beneficiari direcți a tot ce se realizează.

Concomitent cu vertiginoasa propulsare a industriei, s-a dezvoltat pe baze noi, socialiste, agricultura județului, eforturile principale fiind îndreptate spre întărirea bazei tehnice-materiale și spre creșterea producției vegetale și animale.

Primele cooperative agricole de producție de pe cuprinsul județului Bistrița-Năsăud, printre care cele din Jeica, Uriu, Crainimăt, Livezile, au fost înființate în anul 1950. În decurs de zece ani, suprafața agricolă cooperativizată a crescut continuu ajungând, în 1960, la 50 200 ha teren agricol, pentru ca, în 1962, procesul cooperativizării să fie și aici încheiat cu succes.

Ca rezultat al măsurilor luate de Comitetul județean de partid, al sprijinului primit din partea statului pentru dezvoltarea și modernizarea agriculturii, pentru transformarea muncii din agricultură într-o variantă a muncii industriale, au fost obținute, într-o perioadă relativ scurtă, rezultate bune în dotarea tehnică-materială, în asigurarea chimizării agriculturii, în creșterea producției agricole.

În pas cu modernizarea întregii agriculturi a țării se înscriu și succesele de seamă din județul nostru, unde lucrătorii ogoarelor au la îndemână o gamă largă de mașini și utilaje agricole: tractoare, semănători și cultivateoare mecanice, combine și autocombine pentru păioase, combine pentru siloz etc.

Disponind de o bună bază materială, prin efortul susținut al mecanizatorilor, al lucrătorilor din întreprinderile agricole de stat, agricultura județului a înregistrat producții mereu sporite. Astfel, producția de grâu a crescut de peste 2,5 ori în 1977, față de 1975, cea de porumb cu peste 52%, cea de sfeclă de zahăr de aproape două ori, cea de cartofi de peste două ori și jumătate.

În perioada 1968—1977, au fost înființate asociații intercooperatiste la Sărata, Chiuza, Șintereag, Teaca, unități economice care se înscriu, an de an, cu rezultate bune în creșterea și îngrășarea taurinelor și ovinelor. În 1977, a fost livrată la fondul de stat o cantitate mai mare de carne, efectivele de bovine au sporit cu 22 la sută, de porcine cu 38 la sută, de ovine cu 13 la sută.

Succese remarcabile se înregistrează și în pomicultură, a doua ramură de bază a județului. Comparativ cu anul 1968, suprafața livezilor intensive a înregistrat o creștere de 258%⁵⁹. De asemenea, dispunem de o bază proprie pentru producerea materialului săditor pomicol, pepiniera de la Ciceu-Mihăiești, care numai în acest an a livrat beneficiarilor peste 450 000 de puieți, urmînd ca în anul viitor numărul acestora să fie de peste un milion. La intrarea pe rod a livezilor intensive și super-intensive de pomi fructiferi, care se vor planta pînă în 1981 și în condițiile normale de climă, se va putea oferi anual pe masa fiecărei familii din țara noastră o cantitate de circa 5 kg din vestitele mere de Bistrița⁶⁰.

Firește, întreaga dezvoltare economică a județului determină și va determina, în continuare, profunde mutații de ordin social și cultural. Numai în actualul cîcinal vor fi atrași în meseriile de laboranți, operatori chimiști, constructori de mașini textile, de utilaj chimic și tehnologic, textiliști, frezori, sticlari etc. peste 33 000 de oameni, ceea ce reprezintă mai bine de 10% din totalul populației actuale a județului. Se dezvoltă, pe aceste plaiuri, un mare și viguros detașament al clasei noastre muncitoare, chemat să asigure valorificarea superioară a resurselor materiale ale județului și să minuiască utilajele de înaltă tehnicitate. „Firele de tort“ ale poetului au început să se toarcă astăzi în chip nou, modern, în întreprinderile textile din Bistrița și Năsăud — ambele unicate în acest domeniu.

În acești ani, a fost înfăptuit un amplu program de construcții de locuințe și obiective social-culturale, care, redat în cifre, înseamnă 8 657 de apartamente construite din fondurile statului, mai bine de 1 600 de locuri în căminele pentru nefamiliști, mii de case în mediul rural, un modern spital cu 700 de locuri în orașul Bistrița, zeci de lăcașuri de cultură, numeroase săli de clasă, laboratoare și ateliere. Practic, în ultimii 10 ani, fiecare a cincea familie s-a mutat în casă nouă.

În anul 1977, peste 10 000 de oameni din județ au beneficiat de un venit suplimentar însumînd peste 15 milioane lei, iar ca urmare a sporirii veniturilor popu-

⁵⁹ „Ecoul“ (Bistrița), anul XI, nr. 1 264 din 25 februarie 1978.

⁶⁰ *Ibid.*

lației s-a înregistrat o creștere de 209⁰/₀, față de 1968, a volumului desfacerii de mărfuri pe cap de locuitor.

În anii socialismului, învățământul din județul nostru, cu mari și frumoase tradiții istorice, având școli de vîrstă centenară și chiar bicentenară, a marcat o dezvoltare continuă și viguroasă. Din anul 1968, numărul grădinițelor de copii a crescut cu peste 100, fiind frecventate de aproape 13 000 de preșcolari, iar al liceelor de specialitate a ajuns, în 1978, la 16. Numărul elevilor cuprinși în școlile județului a crescut cu 27 300 și, corespunzător, al cadrelor didactice. În prezent, învață în școli peste 59 000 de elevi, îndrumați de peste 3 700 de cadre didactice.

Pentru pregătirea cadrelor necesare unităților industriale ale județului, precum și altor întreprinderi și instituții, liceele existente oferă absolvenților clasei a VIII-a o largă diversitate de profile și meserii : mecanică, electrotehnică, prelucrarea lemnului, construcții, metalurgie, chimie, agro-industrial, sanitar, silvic, pedagogie etc. De asemenea, a luat ființă o secție de învățămînt superior, prima de acest fel din Bistrița, care pregătește viitori subingineri ai Combinatului industrial pentru construcții de mașini.

O însemnată dezvoltare a cunoscut în această perioadă activitatea culturală. În județ există peste 200 de cămine culturale, 4 case de cultură, 230 de biblioteci, 5 muzee, 139 de cinematografe, prin care cultura devine un mijloc la îndemîna fiecăruia.

Oameni ai muncii de cele mai diverse profesii, tineri și vîrstnici, fără deosebire de naționalitate, încadrați în 1 191 de formații artistice (cu un număr de 25 000 de membri) evoluează la parametrii valorilor celor mai prestigioase ale concursurilor naționale de creație și interpretare. Ne gîndim la minunații oameni din „munții noștri buni și ocrotitori“ (teatrul nescris din comuna Șanț), la trișcașii, chiuitoarele și la lelea Maria Precup din Leșu — deținători ai titlurilor de laureați la diferite concursuri republicane ale artiștilor amatori, ne vin în minte apoi numele creatorilor de cerși și costume de pe Valea Zăgrii ori de pe Sălăuța — Varvara Zinveliu, Niculina Neamțu, Aurica Brîndușă, pinzele lui Florian Gușa și Ioan Florian de la Rodna, cancelele și blidele ieșite din mina de aur a meșterului Ștefan Gănău din Birgău, neîntrecuții dansatori din Șieuț, Monor, Silivașu de Cimpie, Bistrița, Sîngeorz-Băi. Toți acești făurari de impresionante valori sînt laureați ai primului festival al muncii și creației „Cîntarea României“ inițiat de secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Festivalul național „Cîntarea României“ a devenit și în județul nostru o mișcare de masă, cu multiple și viguroase valențe educative-instructive, care dinamizează și fertilizează la noi parametri resorturile de creație ale oamenilor locului, opera de făurire și promovare a culturii noastre noi.

Cu satisfacția pe care ne-o dau succesele și împlinirile de pînă acum, gîndurile și acțiunile noastre se îndreaptă spre ceea ce avem de făcut în viitor, pentru a îndeplini cerințele cu atîta claritate exprimate de recenta Conferință Națională a partidului, de tovarășul Nicolae Ceaușescu „de a transforma cantitatea într-o nouă calitate“, care pentru noi înseamnă realizarea unei producții de 11,9 miliarde lei în 1980, creșterea cantitativă și calitativă a producției agricole, îmbunătățirea activității în construcții, gospodărirea mai rațională a materiilor prime, a energiei și combustibililor, ridicarea pe un plan superior a întregii activități economice-sociale.

Experiența rezultatelor de pînă acum ne confirmă că dispunem de toate mijloacele materiale și umane pentru a ne îndeplini exemplar sarcinile, pentru a face și în acest colț de țară să înflorească acea „gură de rai“ pe care au doinit-o cu atîta talent și patos strămoșii noștri, pentru a fi la modul cel mai înalt, împreună cu întregul nostru popor, făurari ai societății socialiste multilateral dezvoltate, ai înaintării patriei noastre spre comunism.

Instaurarea guvernului prezidat de dr. Petru Groza și acțiunea sa pentru reunirea cu România a teritoriului răpit prin dictatul de la Viena

Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944, organizată și condusă de Partidul Comunist Român, a reprezentat chintesența valorilor politice și spirituale ale națiunii, materializate în acțiunea concertată a tuturor forțelor patriotice, înaintate, împotriva unui regim dezavuat de popor, străin de interesele sale, pentru libertate, independență națională și progres social. Act de covârșitoare importanță în istoria României, victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste a marcat o cotitură fundamentală în destinele poporului român, a inaugurat o nouă etapă revoluționară în viața țării.

În contextul politic românesc se va naște un ghem de contradicții social-politice și militare care explică detașarea unor forțe politice burgheze din făgașul inițial, și deplasarea lor spre perimetrul înțelegerii și coalizării cu forțele cele mai înaintate ale societății românești, în primul rînd cu Partidul Comunist Român. Trebuie remarcat, în ceea ce privește partidele Național-Tărănesc și Liberal, că opoziția lor a avut forma memoriilor și protestelor, fără o implicare mai directă, mai decisă. Facem această remarcă pentru a preveni asupra unor aserțiuni formulate de o anume presă și literatură din occident privind rolul partidelor istorice în făurirea actului de la 23 august. Realizarea unei largi colaborări cu armata, cu toate forțele ce se pronunțau într-o formă sau alta pentru ieșirea României din război, inclusiv cu generali și ofițeri din comandamentele superioare și cu Palatul regal, contura un consens în ceea ce privește trecerea țării alături de Uniunea Sovietică și de celelalte state ale coaliției antihitleriste și întoarcerea hotărîtă a armelor împotriva Germaniei hitleriste.

Fondul intern hotărîtor, propice unei acțiuni revoluționare, a întregii națiuni, înfăptuirii insurecției, acceptată și așteptată de întregul popor român, este completat de factorul extern favorabil, exprimat prin marile succese obținute pe front de armatele sovietice, care au dus greul celui de-al doilea război mondial, și de victoriile armatelor celorlalte țări aliate, ce contribuiau prin lupta lor la grăbirea prăbușirii Germaniei. Din conjugarea factorilor interni și externi, Partidul Comunist Român a clădit tactica și strategia, specific românești, care au avut ca finalitate istorică imediată răsturnarea dictaturii antonesciene și eliberarea țării noastre de sub dominația Germaniei hitleriste, deschizîndu-se României orizonturi noi, pentru transformarea democratică, revoluționară a societății, pentru realizarea deplinei independențe și suveranității naționale, pentru făurirea unei vieți noi.

În legătură cu importanța militaro-strategică și politică, cu ecoul internațional al insurecției din august 1944, au fost relevate de către istoricii români mărturii incontestabile, nu numai din țările ce făceau parte din coaliția antihitleristă dar și din multe alte state ale planetei.

Este relevantă maniera și spiritul obiectiv cu care opinia publică, presa internațională au evidențiat dorința și promptitudinea României în lupta începută imediat și fără nici o întârziere contra Germaniei hitleriste, pentru eliberarea părții de nord-vest a țării, pentru înfringerea definitivă a hitlerismului și horthismului. „România luptă acum — sublinia ziarul „Izvestia” — pentru a recupera Transilvania care este a ei. Trupele sovietice îi dau și îi vor da ajutorul lor sub acest raport”¹; în continuare, același ziar scria că România „luptând împotriva Germaniei și Ungariei luptă pentru restabilirea independenței și suveranității sale”. Descriind vitejia de arme româno-sovietică, într-un număr al său din 18 septembrie 1944, „Pravda” consemna: „Pământul Transilvaniei arde sub picioarele ocupanților germani și unguri”. Într-un comentariu al postului de radio Moscova, preluat și publicat în „Scinteia” din 24 august 1946, se arăta că „Trupele românești (imediat după 23 august 1944, n.n.), ocupând trecătorile din Carpați, luptau împotriva nemților care se retrăgeau spre vest. România a început un nou război, dar de data aceasta un război just, pentru scopuri naționale, pentru eliberarea țării de sub jugul fascist german, pentru recăpătarea independenței, pentru Transilvania...” În comentariul său, agenția de presă londoneză „Associated Press”, din 24 august 1944 arată că trupele române au început ieri noapte „marșul în Transilvania. Transilvania este provincia muntoasă, din care jumătate a luat-o Hitler de la România și transmis-o Ungariei, prin dictatul de la Viena din 1940”... La rîndul său „The Evening Star”, din 24 august 1944, relatează că „guvernele aliate au garantat independența României, au promis neamestecul în afacerile interne și au recunoscut nedreptatea verdictului Germaniei prin care Transilvania (partea de nord, n.n.) a fost acordată Ungariei la conferința de arbitraj de la Viena, în 1940”. „De fapt, românii — scria „Le Figaro” din 30 august 1944 — nu au acceptat niciodată amputarea Transilvaniei, impusă în august 1940. De acum încolo tot efortul românilor... consta de a lua înapoi de la unguri teritoriile pe care aceștia și le-au însușit”.

Correspondentul lui „Christian Science Monitor”, J. Emlyn Williams, scria la 24 august 1944: „Luîndu-și soarta în propriile sale mâini România a denunțat acordul de la Viena și se pregătește să lupte pentru recăpătarea Transilvaniei de la Ungaria...”, iar ziarul „The Washington Post” din 24 august 1944, comentind Proclamația din seara zilei de 23 august 1944 cita pasajul referitor la sentința fascistă din august 1940: „Națiunile Unite au recunoscut nedreptatea dictatului de la Viena prin care Transilvania a fost smulsă de la noi...” Același ziar, în numărul său din 26 august 1944, surprinzînd degringolada și deruta Germaniei hitleriste și implicațiile politico-militare ale actului de la 23 august, scria „Germania a format la repezeală în Ungaria * guvernul marionetă în frunte cu primul ministru Döme Sztójay pentru a face față noilor primejdii dinspre sud-vest — în legătură cu întoarcerea armelor de către România și cu pericolul în care se află Ungaria, fiind amenințată atît de trupele rusești, cît și de soldații români nerăbdători să recapete Transilvania. Se relatează că între unguri și români au loc lupte deschise în Transilvania cedată Ungariei de România prin dictatul hitlerist din 1940”. Comentariul din ziarul londonez „The Times”, din 25 august 1944, insistă asupra efectelor întoarcerii armelor de către România împotriva Germaniei hitleriste, pentru eliberarea Transilvaniei. Faptul „va provoca în mod inevitabil ura oligarhiei maghiare, care a beneficiat cel mai mult de trecerea sub dominația ungară a teritoriilor locuite în majoritate de români. Această cedare forțată impusă unei României neputincioase de către Ribbentrop și Ciano, un dictat în toată puterea cuvîntului, a înșingurat de atunci fiecare inimă românească”. Este interesant de relatat și conținutul unui comentariu apărut în ziarul „Franc Tireur”, din 7 septembrie 1944, în care se spune: „Se anunță că Ungaria a declarat în mod oficial că se află în stare de război cu România... Astfel, guvernul ungar cedează la presiunea lui Hitler. El nu numai că nu caută să iasă din război, dar încearcă să păstreze în Transilvania teritorii care nu au nimic specific unguresc. Poporul ungar riscă să plătească scump încăpăținarea funestă a conducătorilor săi”.

Ziarul suedez „Morgentidnigen” publică, la 4 septembrie 1944, o corespondență din Ankara în care se arată că opinia publică românească este dornică să audă că Transilvania a fost eliberată. „Un factor care joacă un rol tot atît de important — subliniază autorul este acela că Ungaria actuală, așa cum a fost totdeauna, este un regim feudal cu tendințe extremiste. Majoritatea populației românești din Transil-

¹ Rador, Fond unic Agerpres, dosar 1/sept. 1944, fila 24, doc. din 15 sept., ora 7.

* Este important, credem, să adăugăm că potrivit unei știri transmise de radio Londra la 26 VIII 1944, „Radio Budapesta, în comentariu politic al zilei, a declarat astăzi: „Cercurile conducătoare nu ascund că pasul României (de la 23 VIII 1944, n.n.) va produce o situație serioasă pentru Ungaria”.

vania a manifestat aversiune pentru un asemenea sistem. Ceea ce o atrage spre patria mamă, în afară de legăturile de sînge, este regimul ei democrat și sufletul poporului român este sincer în această privință. Desigur, i s-a putut impune pentru cîtăva vreme dictatura, dar națiunea română a căutat totdeauna să scape de ea. De aceea, bucuria de a-și fi găsit locul în mijlocul națiunilor democrate este imensă în toate paturile societății românești”².

Referitor la discuțiile purtate în jurul problemei Transilvaniei, răspunzînd unor aserțiuni maghiare publicate în ziarul „Svenska Dagbladet”, la 27 august 1944, sub titlul „Nu, Nu, Niciodată”, care puneau la îndoială apartenența acestei provincii la România, același ziar, în numărul său din 29 august 1944, revine pe larg sub semnătura unui reputat profesor asupra articolului precedent. „Profesorul Bolinder — scria ziarul suedez — a răspuns punînd la punct erorile voluntare sau involuntare ale articolului susmenționat, demonstrînd că Transilvania trebuie să facă parte din statul român” (subl. aut., n.n.). În același timp, referindu-se la dictatul de la Viena, autorul „demonstrează că el a avut drept scop să separe și mai mult România și Ungaria, pentru ca aceste țări să fie dominate mai bine, ca și pentru a recompensa Ungaria pentru buna ei atitudine față de Axă și a pedepsi România pentru sancțiunile aplicate Italiei în cursul campaniei din Abisinia”³.

Participarea României la eliberarea întregului teritoriu al țării, la zdrobirea Germaniei, alături de țările coaliției antihitleriste, la victoria definitivă asupra celui mai mare dușman al omenirii, fascismul, s-a bucurat de remarcabile elogii în presa internațională. Istoriografia românească a reliefat modul în care ziare, reviste, posturi de radio* au evidențiat valoarea eroismului, capacitatea și dăruirea poporului român pentru o cauză justă, care coincidea cu voința și năzuința sa de libertate, de independență.

Dimensiunea politică, pe lingă cea militară, a fost, în egală măsură, subiect de presă. Trebuie remarcat, de asemenea, modul în care presa externă a reacționat la încercările Germaniei hitleriste de a diminua proporțiile actului din august — atît pe plan strategic cît și politic — acreditînd ideea unei soluții, prin similitudine cu Italia, de formare a unui guvern în țară fidel lui Hitler. Posturile de radio germane, presa, au aruncat în eter și au pus pe hirtie o serie de afirmații, pe cit de îndoelnice pe atît de prost truate⁴. Referindu-se la această echilibristică propagandistică germană, care ascundea în fond derută, ziarul „New York Times” din 24 August 1944, arăta: „Astăzi devreme, radioul german, transmițînd în limba română pentru România... a chemat poporul român să se supună numai ordinelor „guvernului național al României”, marionetă a naziștilor. Emisiunea germană difuzată prin posturi de transmisie ale propagandei naziste în Balcani... nu a dat nici un fel de indicații cu privire la locul unde a fost format așa-zisul guvern progerman, și nici cu privire la numele persoanelor care-l alcătuiesc”. În legătură cu această problemă, ziarul suedez „NYA Dagligt Allehanda”, din 30 august 1944, scria pe un ton ironic, în legătură cu guvernul fantomă anunțat de Germania hitleristă și „al cărui șef este foarte probabil Horia Sima”, că „activitatea acestuia trebuie totuși să se situeze exclusiv la ministerul german al propagandei”. Reliefînd totală inaderență a unui asemenea guvern, complet în afara oricărei logici sănătoase, în contrast flagrant cu acțiunea totală, fără nici o fisură a poporului român, ziarul „Svenska Dagbladet” publică, la 31 august 1944, articolul „Horia Sima și contraguvernul său nu produc îngrijorări României” în care se spunea: „Dacă quislingul ar reuși să treacă în România, el nu ar găsi mai mult de 500 adepți fanatici. Cînd comunicatele germane declară că trupele românești continuă să lupte alături de germani,

² Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă: Ministerul Afacerilor Externe, Serviciul de presă din Stockholm, comunicare telegrafică, dosar 2/1944, p. 10.

³ *Ibidem*, p. 4.

* Reținem, ca semnificative, titlul articolului din ziarul „Svenska Morgenbladet” — 10 II 1945, „14 divizi românești pe frontul de sud-est” și declarația de la Radio Moscova — 24 VIII 1945 — „popoarele iubitoare de libertate recunosc aportul adus de noua Românie democrată cauzei comune a Națiunilor Unite”; radioul nord-american releva, la 9 II 1945, că insurecția României și participarea ei la război „a scurtat timpul ostilităților și a adus o contribuție de preț la victoria militară împotriva Germaniei hitleriste”, iar Radio Paris spunea, la 13 I 1946, că „România a adus prin contribuția sa o scurtare a războiului cu cel puțin 6 luni...”

⁴ Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die Deutsch — Rumänischen Beziehungen, 1938—1944*, Wiesbaden, 1954, p. 227.

aceasta este o pură lăudăroșenie. Fiecare soldat român știe acum cit de important este să urmeze ordinea guvernului și să elibereze țara de germani”⁵.

Presa externă remarcă, în spirit obiectiv, continuitatea procesului revoluționar, început odată cu insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august, care este de natură să demonstreze clar că, departe de a fi un „accident conjunctural”, fenomenul românesc reprezintă un act gândit, programatic, reflexul unor acumulări politice în care masele populare, armata, forțele patriotice ale națiunii au fost mobilizate, conduse și organizate de Partidul Comunist Român, care a avut un rol decisiv.

Victoria insurecției, se apreciază în Programul P.C.R., „a inaugurat epoca unor profunde transformări revoluționare, democratice în societatea românească, a cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și masele largi populare”⁶.

Din acest unghi de vedere, ziarul francez „Le Figaro”, din 30 august 1944, caracteriza evenimentele din România ca „o revoluție militară și politică”, iar ziarul „Liberation”, din 25 august 1944, scria că „Programul noului guvern (Sănătescu, n.n.), în care a intrat și un reprezentant al Partidului Comunist Român, a făcut obiectul unei declarații prin care s-a anunțat introducerea unui regim democratic de natură să asigure libertăți pentru toți. Lagărele de concentrare au și fost desființate iar toți deținuții politici amnistiați”. Remarcind autoritatea politică a guvernului nou care „cuprinde pe șefii partidelor politice ce au în spatele lor majoritatea zdrobitoare a opiniei publice”, ziarul „Stockholms Tidningen”, din 31 august 1944, apreciază că în România se reîntronează „condiții normale și naturale”, guvernul fiind hotărât să împlinească „dezideratele democratice ale poporului”⁷.

Ziarul „Pravda”, din 27 august, relatează că în București „a avut loc o demonstrație puternică care aclama cu entuziasm noul guvern”; acesta, continua ziarul citat, „a și început curățirea teritoriului țării sale de nemți. El a declarat război Germaniei”. În continuarea comentariilor sale privind noua situație politică creată în România ca urmare a insurecției din august 1944, „Pravda”, la 28 august 1944, sublinia că „guvernul generalului Sănătescu este stăpîn pe situație în întreaga țară. Cea mai mare parte a unităților germane au fost dezarmate și internate. Ultimele focare de rezistență ale nemților sînt în curs de lichidare. Bucureștiul este eliberat complet de inamic și este gata să respingă orice atac. Guvernul a ținut o serie de ședințe sub președinția primului ministru, general Constantin Sănătescu. La ședințe au luat parte miniștri fără portofoliu, reprezentanții Blocului Național Democratic, s-au dezbătut problemele curente și s-au luat măsurile necesare pentru a asigura normalizarea vieții în capitală și în alte centre ale țării”. Subliniind aspectele politice ale evenimentelor din România și urmările lor pentru viitorul țării, ziarul londonez „The Evening Star”, din 24 august 1944, relatea în legătură cu formula și obiectivele noului guvern român că „Sănătescu și-a luat obligația să creeze un regim democratic în care vor fi garantate și respectate libertățile publice și drepturile cetățenești. Prin primele sale decrete el a închis lagărele de concentrare și în fapt, a eliberat pe toți prizonierii politici”. Aceeași idee era transmisă și de corespondentul ziarului american „New York Times” la Berna — 24 august 1944 — cînd sublinia că noul guvern, condus de generalul Sănătescu, care „include reprezentanți ai partidelor național-liberal, național-țărănist, comunist și social-democrat, a trecut deja la constituirea unui cadru democratic de manifestare a libertăților cetățenești”⁸. Știrea anunțată de radio Londra la 24 august și preluată după Columbia Broadcasting System, specifica că noul guvern al României „a și transmis la radio primele sale două decrete: amnistia pentru delictе politice, cu începere din 1918, cu excepția anumitor cazuri, cum ar fi asasinatе; închiderea tuturor lagărelor de concentrare și restabilirea libertății depline a persoanelor internate”. Ziarul indian „People's War”,

⁵ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă: Ministerul Afacerilor Externe — Serviciul de presă din Stockholm, dosar 2/1944, p. 1; vezi și „Pravda” și „Izvestia”, numerele din 25 VIII 1944. În același sens, corespondentul Agenției TASS transmitea din Geneva „După informările primite, germanii au pus în fruntea „guvernului” fabricat de ei pe Horia Sima, șeful organizației fasciste „Garda de Fier”. Pînă acum ei nu îndrăznesc să anunțe aceasta deoarece știu că populația românească urăște pe Horia Sima”. Arhiva Agerpres, rezervate, Rador I, septembrie 1944, 4 IX 1944, ora 19.

⁶ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 52.

⁷ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă; Ministerul Afacerilor Externe, Serviciul de presă din Stockholm, dosar 2/1944, p. 1.

⁸ „New York Times”, 24 VIII 1944; vezi și „Daily Worker”, nr. 4042/1944, în care se spune: „Prima măsură luată de guvern, și anume deschiderea porților lagărelor de concentrare, este un început bun. Ea va reduce în viața publică pe eroicii luptători care nu au încetat lupta nici o clipă”. Și „L'Humanité” — 25 VIII 1944 — remarcă faptul că noul guvern se angajase „să introducă un regim democratic”.

Calcutta, publica la 27 august 1944 articolul „Un nou guvern român“ în care remarcă, referitor la caracterul noului guvern al României, că acesta cuprinde o arie mare de partide politice din care nu lipsesc „cel comunist și cel socialist“, ceea ce este de natură să însemne o „schimbare hotărâtoare“ în destinele României.

În perioada imediat următoare insurecției și a încheierii armistițiului cu puterile aliate, 12 septembrie 1944, pe planul politicii interne românești se remarcă evenimente importante pentru democratizarea vieții publice, pentru participarea maseilor — făuritoare ale revoluției populare, forțele determinante ale ducerii mai departe a războiului pînă la victoria finală contra fascismului — la actele fundamentale revoluționare ale societății românești.

Noua problematică românească, originalitatea organizării actului istoric din august, accentuarea fără precedent a vieții politice, entuziasmul și hotărîrea cu care poporul român a trecut la lupta contra Germaniei hitleriste și pentru refacerea țării, au atras în mod inherent atenția opiniei publice internaționale.

Relatarea de către presa externă, de posturile de radio, de agențiile de presă a unor declarații făcute de oamenii politici români reprezentînd partidele politice din arcu forțelor componente ale B.N.D., reportajele, comentariile privind evenimentele din România, derularea vieții politice intrate pe un făgaș nou, se va înscrie în sfera de interes a unor importante și numeroase ziare sau agenții de presă*.

Definind problematica internă a perioadei imediat următoare ca extrem de dificilă pentru o țară ca România, care trebuie să facă față unor eforturi extraordinare în lupta contra hitlerismului, corespondentul special al agenției Reuter la Moscova, Duncan Hooper, reținea ca importantă declarația făcută pentru agenția sa de către Lucrețiu Pătrășcanu. „Sarcina principală — spunea ministrul român — este acum de a termina războiul și noi vom din toate forțele să-l ducem pînă la capăt“⁹.

Aceeași idee, necesitatea concentrării forțelor națiunii pentru susținerea frontului, se remarcă și în răspunsurile primite de trimișii speciali ai agențiilor „Associated Press“ și „North American Newspaper“, la 28 septembrie, în cadrul unei conferințe de presă susținută de regele Mihai: „Necesitatea imediată a României se referă în primul rînd la continuarea efortului de război. Guvernul actual (Sănătescu, n.n.) este sprijinit pe patru partide politice și cred că acordul lor constituie o garanție pentru dezvoltarea normală a instituțiilor democratice“.

Consensul intervenit imediat după 23 august între partidele politice din Blocul Partidelor Democratice asupra unor probleme fundamentale ale momentului istoric cum ar fi continuarea războiului alături de coaliția antihitleristă, precum și asupra faptului că guvernul Sănătescu este un guvern de tranziție spre formule proprii sentimentului general democratic specific poporului român, sînt remarcate în moduliți diferite de presa internațională. Agenția „Britanova“ transmite un interviu acordat de președintele P.N.T., Iuliu Maniu, care afirmă: „guvernul Sănătescu este un guvern de tranziție“¹⁰. Ideea unității forțelor națiunii pentru înfăptuirea obiectivelor majore, ca o necesitate esențială pentru transformarea pe cale democratică a României, este surprinsă de săptămînalul parizian „Tribune des Nations“¹¹, într-un interviu luat lui C. Titel Petrescu, în care fruntașul social-democrat afirma: „în ce privește colaborarea cu partidul comunist, noi am stabilit deja unitatea sindicală: nu vor exista sindicate comuniste și sindicate socialiste distincte. Pe plan politic noi sperăm să ajungem, după pace, la unitate politică prin fuziunea celor două partide“.

Lărgirea evantaiului de forțe politice participante la viața politică a țării, ieșirea masivă la lumină a unor formațiuni progresiste, democratice, în primul rînd a Partidului Comunist Român, vreme îndelungată prigoniit, fac obiectul unor substanțiale comentarii în presa externă. Sînt larg prezentate prevederile proiectului de Platformă Program propus de C.C. al P.C.R., la 26 septembrie 1944, tuturor forțelor politice ale națiunii, luările de poziție în legătură cu obiectivele acestuia, cu modul lor de abordare. Ziarul „Izvestia“ — 5 octombrie 1944 — face sublinierea că „Proiectul de platformă prezentat de către partidul comunist a stîrniit un larg ecou în masele poporului român“. „Izvestia“ relatează despre „marile manifestații muncitorești care au

* În luna septembrie 1944, următoarele ziare și agenții aveau corespondenți acreditați pe lîngă Ministerul Propagandei Naționale: „Daily Express“, „Sunday Express“, „Evening Standard“, „Daily Mail“, „Observateur“, „Christian Science Monitor“, „Daily Telegraph“, „Chicago Tribune“, „Daily Skotch“, „Journale de Genève“, agențiile TASS, Havas, Associated Press of America, Arab New Agency, Exchange Telegraph. Arhivele Statului, Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 1/1944, p. 15.

⁹ Declarația a fost reproducă în ziarul „L'Indépendance Roumaine“, 15 IX 1944; vezi și „Universul“ din 15 IX 1944.

¹⁰ Interviu este reproduc de „L'Indépendance Roumaine“, 8 IX 1944.

¹¹ Ibid.

avut loc în toate sectoarele capitalei" și care „au cerut imediată demisie a guvernului Sănătescu și crearea unui guvern al Frontului Național-Democrat". Presa sovietică, „Pravda”¹² și „Izvestia”¹³ în mod deosebit, subliniază cerința poporului român, a maselor largi populare de a se trece neîntârziat „la epurarea aparatului de stat”, la democratizarea reală și rapidă a vieții publice. Tema „epurației” și încercările de tergiversare a acesteia de către partidele istorice sînt abordate și de Archie Gibson, corespondentul ziarului „Daily-Skotch” la București, care scria „Despre evenimintele interne (din România, n.n.) regret să văd polemici neconvingătoare cu totul deplasate... în loc de o campanie organizată de toate partidele pentru a găsi și pedepsi pe cei într-adevăr vinovați de a fi condus România pe marginea dezastrului și de a fi pătat frumosul ei nume”¹⁴. Reluînd problema democratizării vieții publice și a unității de acțiune, a unei poziții mai flexibile și mai înțelegătoare a partidelor burgheze, Agenția Franceză de Informații (A.F.I.) arată: „Totodată situația politică din România nu este încă limpezită complet. O epurație completă va necesita o efortare energetică din partea autorităților și o unitate de vederi mai mare decît cea existentă. Elementele care sabotează acțiunea de epurație par a fi numeroase și provoacă complicații destul de mari”. Aceeași agenție reda și declarația lui Lucrețiu Pătrășcanu, care sublinia faptul că el și partidul ce-l reprezenta sînt hotărîți „de a continua energic opera de epurație imediată a aparatului guvernamental”.

Pornind de la imperativele momentului politic românesc partidele democratice și în special Partidul Comunist Român, reprezentantul acestuia în guvernul Sănătescu, au acționat „de la început — remarcă într-un comentariu Agenția Press-Langford Reuters Zürich — pentru un guvern de coaliție, specificînd că pentru situația actuală din România și pentru dificilele probleme pe care le are de rezolvat este singura formulă necesară și posibilă”¹⁵.

Timpu istoric al marilor hotărîri și al transformărilor revoluționare, pentru transpunerea în viață a prevederilor Platformei Frontului Național Democrat impunea lărgirea bazei de guvernare, înlocuirea guvernului Sănătescu cu un cabinet în măsură să răspundă noilor comandamente. Într-un comentariu intitulat „Clarificarea situației din Balcani”, Radio Londra spunea că a sosit momentul ca guvernul de la conducerea României (este vorba de primul guvern Sănătescu, format în mare majoritate din militari, n.n.) să cedeze locul unei administrații civile. „Este foarte posibil să asistăm la o schimbare în acest sens, fapt care va conduce la clarificări”¹⁶.

Formarea unui nou guvern Sănătescu, la 4 noiembrie 1944, în care vicepreședinția cabinetului o avea dr. Petru Groza, conducerea Ministerului de Justiție — Lucrețiu Pătrășcanu, iar la Departamentul comunicațiilor se găsea Gheorghe Gheorghiu-Dej, la conducerea altor ministere fiind reprezentanți ai Partidului Social-Democrat și ai celorlalte partide componente ale B.N.D., deși reprezenta un pas înainte, o formulă politică impusă de forța maselor, diferită de cea precedentă, totuși politica partidelor burgheze va împiedica înfăptuirea procesului de transformare revoluționară a societății, de completă democratizare a vieții publice, de înfăptuire a unor reforme sociale cerute de mase, a reformei agrare în special¹⁷, de asanare a compartimentelor sociale, economice, politice ale statului. Presa internațională a reținut și a subliniat cu pregnanță eforturile Partidului Comunist Român, a celorlalte formațiuni politice din Frontul Național Democrat pentru traducerea în viață a unui program minimal menit să impulsioneze procesul revoluționar inaugurat de insurecție, să asigure cele mai bune condiții pentru aplicarea prevederilor armistițiului. „Firește — declara Lucrețiu Pătrășcanu comentatorului Agenției Press Langdorf Reuters Zürich — nici compoziția, nici repartizarea actualelor portofolii nu este satisfăcătoare (în guvernul instalat la 4 noiembrie 1944, n.n.). Cred, totuși, că, cabinetul actual, rezultat al tuturor

¹² Pravda, 28 IX 1944.

¹³ Izvestia, 5 X 1944.

¹⁴ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 5/1944, p. 170.

¹⁵ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă Externă, dosar 5/1944, p. 170.

¹⁶ Arhivele Statului, Fond Ministerul Regal al Afacerilor Externe, Buletinul Evenimentele din România, 23 VIII 1944 — 15 IV 1945, luna octombrie, p. 138.

¹⁷ În această privință este revelatorie declarația lui C.I.C. Brătianu, apărută în „Gazete de Lausanne” și redată de „Viitorul” din 17 X 1944. Fruntașul liberal, după ce arată că partidul său a făcut reforma agrară din 1921, spune: „Dat fiind că problemele ce se vor pune vor trebui studiate cu toată seriozitatea, socotim că oportunitatea și serioasa lor soluționare, așa cum de altfel problema se privește și în Anglia și în America nu vor fi luate în considerație decît după sfîrșitul războiului”; redăm în același timp și din ziarul indian „People's War” din februarie 1945, nr. 32, care scria, într-o corespondență datată din 15 XI 1944, că C.I.C. Brătianu și Iuliu Maniu „s-au dovedit a fi o frînă pentru acțiunea... de aplicare a reformelor necesare”.

forțelor democratice, va face o muncă utilă pentru ca problemele esențiale să fie soluționate rapid. Miniștrii care reprezintă F.N.D. sînt animați de idei hotărîte de colaborare în guvern pe baza unui program minimal publicat (la 26 septembrie 1944, n.n.) sub denumirea de Platforma Democratice¹⁸. Reluînd aceleași idei, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Dr. Petru Groza, își exprima convingerea declarînd în „Gazette de Lausanne” — 24 noiembrie 1944 — că noul cabinet „va face tot ce-i posibil pentru menținerea coaliției”. Într-un comentariu al Agenției Y.Z.Y., din 7 noiembrie 1944, se fac referiri la sarcinile noului cabinet Sănătescu recunoscîndu-se că „noul cabinet este format pe baze mai largi decît cel vechi și se speră că el va realiza cea mai mare unitate națională”¹⁹.

Remarcînd maniera obstrucționistă de acțiune a liderilor P.N.Ț. și P.N.L., în contrast cu poziția justă, răspunzînd năzuințelor maselor promovată de partidul comunist, de celelalte forțe democratice și progresiste din țară, ziarul indian „People's War”, datat 15 XI 1944, în articolul „Schimbarea de guvern din România. Din cine este alcătuit”, sublinia: „conducătorii tradiționali ai celor două mari partide de dreapta — Brătianu la liberali și Maniu la Partidul Național-Tărănesc, legați de marii moșieri, s-au dovedit a fi o frînă. Ei au jucat un rol dubios, vizînd intrigi cu exponenții marilor interese” (ale burgheziei, n.n.). Rezultatul a fost că blocul democratic, alcătuit din Partidul Național-Tărănesc, Partidul Național-Liberal, Partidul Social-Democrat și Partidul Comunist s-a destrămat. „Din inițiativa comuniștilor — continua ziarul — a fost format un Front Național Democrat care include forțele înaintate și progresiste ale României și al cărui «Program» conține revendicări radicale privind o cît mai strînsă colaborare cu Uniunea Sovietică și cu aliații, precum și epurarea completă în armată, guvern și administrație”. Se remarcă, de altfel, înclinația „tradițională” a partidelor istorice, a conducătorilor acestora pentru perpetuarea unor metode politicianiste, deși pozau în „democrați convinși”, dar „manevrele și intrigile ulterioare împotriva partidelor democratice din România, însoțite de încercările de a introduce vechile obiceiuri rele care au existat în politică înainte de război, i-au arătat curînd în adevărata lor lumină”²⁰. Aceeași idee revine și în comentariul postului de radio Moscova care spunea că „Aceste partide (P.N.Ț. și P.N.L., n.n.) își închipuie că sînt pe vremea luptelor politice dintre partide; lupte pentru interese meschine, certuri pentru acapărarea puterii”²¹.

În presa externă au apărut, la 8 noiembrie 1944, declarațiile ministrului de interne, Nicolae Penescu, făcute agenției Press Langford Reuters Zürich care cuprindeau asigurări că s-au dat dispozițiile necesare „pentru ca toți legionarii și toți membrii grupărilor de extremă dreapta, sprijinitori ai Germaniei hitleriste, să fie arestați în cel mai scurt timp” și că vor fi, de asemenea, „epurați și funcționarii poliției și siguranței care au fost instrumente ale dictaturii. Această epurație va fi făcută în cîteva zile pentru ca aparatul de stat să fie dezafectat de inamicii democrației”²². Declarațiile lui Nicolae Penescu nu au fost acoperite de fapte, mai mult, ministrul de interne, cu asentimentul și cu sprijinul partidelor „istorice”, va încerca stăvilirea procesului obiectiv, reclamat de istorie și impus de mase, pentru transformarea revoluționară a societății românești, pentru democratizarea vieții publice. În România se va declanșa o nouă criză politică ale cărei cauze sînt subliniate de comentatorul Agenției Press Langford Reuters Zürich ca fiind determinate de faptul că „epurația completă a cadrelor administrative, a elementelor îndoelnice sau pronaziste n-a mers deloc pînă la capăt”²³. În același sens, comentatorul agenției citate continuă: „Divergențele

¹⁸ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 5/1944, p. 170.

¹⁹ Arhivele Statului, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul militar Sănătescu-Rădescu, dosar 64, p. 20.

²⁰ *Rumania To-Day*, ediția Portenos Ltd, London, 1945, p. 4.

²¹ Arhivele Statului, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul militar Sănătescu-Rădescu, dosar 64, p. 21; vezi și „Franc Tireur”, 25 VIII 1944, în care se arată că „Brătianu nu exercită puterea decît în interesul feudalismului agrar sau industrial” iar în „ceea ce-l privește pe Maniu... el a fost de mai multe ori la putere, însă pare că o ciudată nehotărîre îl face să uite problema centrală a economiei democrate române, anume reforma agrară, baza renașterii populare a acestei țări”.

²² Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 5/1944, p. 22.

* La sfîrșitul lunii noiembrie, în 20 din cele 58 de județe ale țării, conducerea administrativă o exercită prefectii și primarii instalați pe cale revoluționară de masele populare. *România în anii revoluției democrat-populare, 1944—1947*, București, Editura politică, 1971, p. 421.

²³ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 5/1944, p. 30.

dintre partidele care formează actualul guvern se accentuează. Partidele de stînga sînt nemulțumite de faptul că reprezentanții P.N.Ț. nu procedează, în ciuda declarațiilor lor de intenții, la epurări în departamentele ce le conduc, mai ales la Ministerul de Interne. Ceea ce face să se ceară schimbarea actualului titular²⁴. La rîndul său, radio Moscova remarcă că Nicolae Penescu „s-a mulțumit să aresteze cîțiva legionari și să împiedice realizarea reformelor cerute de popor”²⁵. Agențiile de presă fac, în același timp, sublinierea că în planul politicii românești „are loc o deplasare spre stînga ceea ce face chiar ca P.N.Ț. să fie foarte slăbit de lupte interne”²⁶.

Necesitatea unui program unitar, cu obiective precise — cel prezentat de F.N.D. fiind o bază generoasă — se impunea imperios ca o condiție a menținerii formulei de guvernămînt. Dar acesta lipsea, știut fiind că reprezentanții partidelor istorice au respins cu obstinație orice încercare de găsire a unei platforme comune. Remarcînd necesitatea unei acțiuni politice conjugate, într-un interviu transmis pentru presa elvețiană — 30 noiembrie 1944 — generalul Sănătescu recunoștea că un astfel de guvern (fără un program comun, n.n.) „va deveni în curînd impopular”, întrucît „colaborarea între factorii componenți ai actualului cabinet este dificilă ca toate colaborările între reprezentanții unor partide avînd doctrine diferite și ale căror programe sînt diferite”²⁷.

Formarea unui nou guvern, la 6 decembrie 1944, al treilea în 3 luni, condus de generalul Nicolae Rădescu, în care Frontul Național Democrat își menținea pozițiile, precum și obiectivele propuse de acesta, au fost pe larg comentate de presa externă, din unghiuri și de pe poziții diferite. Radio Moscova, în comentariul său, — 15 decembrie 1944, după ce arată că guvernul Sănătescu a trebuit să demisioneze, sublinia că „Viitorul va arăta dacă acest nou guvern va putea rezolva sarcinile ce i se impun”²⁸. Radio „Glasul Americii” arăta că noul prim ministru, Rădescu, „a declarat în mod categoric că va înlătura elementele fasciste din aparatul de stat și din viața publică și va conduce țara spre o reală și sinceră democrație”²⁹. Același post de radio aprecia declarația lui Rădescu de a democratiza România ca fiind „singurul mijloc de salvare a națiunii române”³⁰. Comentînd primele măsuri, pe baza declarațiilor făcute de Nicolae Rădescu, agenția Press Langford Reuters Zürich subliniază faptul că pe plan intern s-a creat „climatul constructiv de colaborare” și că în lupta dintre partide „a intervenit un armistițiu”³¹. Postul de radio „Glasul Americii”, în emisiunea sa din seara zilei de 13 decembrie 1944, arăta : „Judecînd după fapte, (guvernul Rădescu, n.n.) a și început să pună în aplicare hotărîrile luate (referirea era la Jurnalul Consiliului de Miniștri din 12 decembrie privind arestarea unor criminali de război, n.n.). Operația va fi grea, dar va trebui dusă pînă la capăt”.

„Armistițiul dintre partide” pe care presa externă îl remarcase în cursul lunii decembrie 1944, bazat în special pe promisiunile „în cascadă” făcute de generalul Rădescu privind democratizarea vieții publice, aplicarea unor reforme sociale, în mod special rezolvarea problemei agrare, nu mai era la ordinea zilei. Promisiunile făcute de generalul Rădescu au rămas doar declarații de intenții neconferite de fapte. Încă la începutul lunii ianuarie 1945, Frontul Național Democrat își va anunța intenția de a preciza exact ce trebuie făcut, pe baza unei platforme program, pentru reconstrucția țării, pentru sprijinirea eforturilor de război, pentru democratizarea reală a României. În același timp, în tabăra partidelor istorice se accentuează procesul de destrămare, de pierdere a influenței acestora *. Vor stîrni un ecou deosebit măsurile privind organizarea sindicatelor, Congresul general al sindicatelor unice din

²⁴ Ibid.

²⁵ Arhivele Statului, Fond Ministerul Regal al Afacerilor Externe, Buletinul Evenimentele din România, 23 VIII 1944—15 IV 1945, decembrie 1944, p. 191; vezi și „Gazette de Lausanne” din 2 XII 1944, în care se spune „Criza politică trebuie să se sfîrșească pentru că poporul nu mai poate suporta”.

²⁶ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă Externă, dosar 5/1944, p. 30.

²⁷ Arhivele Statului, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul militar Sănătescu-Rădescu, dosar 20/1944, p. 8.

²⁸ Arhivele Statului, Fond Ministerul Regal al Afacerilor Externe, Buletinul Evenimentele din România, 23 VIII 1944—15 IV 1945, luna decembrie 1944, p. 191.

²⁹ Arhivele statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale, radio-ascultare, dosar 4, p. 67.

³⁰ Ibidem, p. 68.

³¹ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale, Presă externă, dosar 5/1944, p. 41.

* Vezi în acest sens o telegramă din București, semnată de Yves Franck, publicată în „Journal de Genève” — 8 I 1945 — în care se spune „Președintele Iuliu Maniu, în vîrstă de 72 de ani, probabil se va retrage de la președinția Partidului Național-Tărănesc din cauza divergențelor din interiorul partidului și al tendințelor centrifuge, dar nu va părăsi viața politică”.

România, ce se va desfășura între 26—30 ianuarie 1945, conținutul cuvintărilor rostite, precum și prevederile Programului de guvernare al F.N.D. dat publicității la 29 ianuarie 1945, suplețea ideilor, forța lor mobilizatoare³².

„Cercurile turcești — remarcă Press Agentolie Ankara — comentează foarte favorabil unele precizări aduse de liderii comuniști în discursurile pronunțate la Congresul sindicatelor. S-a subliniat, într-un spirit realist, că nu trebuie îndepărtați capitaliștii care vor să lupte pentru înlăturarea fascismului și reconstrucția țării. În România există destui proprietari care ar dori să colaboreze cu capitalurile lor la înlăturarea fascismului și redresarea economiei“. De asemenea, consemna agenția turcă, s-a pus problema „mobilizării tuturor forțelor națiunii: muncitori, țărani, intelectuali, mica burghezie și partidul reprezentând burghezia liberală (P.N.L. — Tătărescu, n.n.), pentru refacerea și democratizarea țării”³³. Aceași idee o susține și ziarul grec „Athinaika Nea” care, la 2 martie 1945 scria că „Frontul Național Democratic se bazează pe sprijinul maselor“. La 2 februarie 1944, Ihsan Cemal, corespondentul la București al Agenției Press Agentolie Ankara, transmitea pentru presa din țara sa un comentariu amplu în care spunea că „Noua formulă de reformă agrară lansată de Programul de guvernare al F.N.D. suscita un viu interes“. Referindu-se la politica obstrucționistă a partidelor istorice, ziaristul turc arăta că „șeful partidului liberal care prezintă concepția burgheză combatte noua formulă care se bazează pe confiscarea proprietății de la 50 ha în sus atribuind (F.N.D.-ului, n.n.) intenția introducerii proprietății colective în România și a răsturnării sistemului social actual. Brătianu nu aduce în schimbul acuzațiilor sale nici o alternativă”, în timp ce forțele democratice grupate în F.N.D. „caută soluție la toate problemele sociale, politice și economice în cadrul sistemului actual, respectind proprietatea privată, instituțiile actuale și declară că reforma agrară este destinată să îplinească un mare act de dreptate prin distribuirea pământului țăranilor pentru creșterea producției agricole”³⁴. În planul politicii interne românești luna februarie a anului 1945 va concentra atenția presei externe datorită controverselor cu privire la problemele fundamentale ale transformării revoluționare a țării, pe calea unei democrații viabile pentru mase, prin înfăptuirea reformei agrare. În acest context al istoriei românești, prevederile juste ale Programului de guvernare F.N.D. au dezlănțuit din partea partidelor istorice o reacție violentă. Politicianismul și tactica tergiversărilor au făcut ca nici cabinetul Rădescu să nu fi putut rezolva problemele la care se angajase cu emfază primul ministru încă din luna decembrie. Expresia acestei violențe pe plan politic o reprezintă modul în care generalul Rădescu va exprima poziția reacționară, retrogradă, ce contravenea flagrant evoluției obiective a României. „Din nou criză politică — scria „Journal de Genève“, cauzată de sciziunea partidelor politice pe motivul dezacordului privind aplicarea Programului de guvernământ al partidelor de stînga reunite în Frontul Național Democratic. F.N.D. reproșează P.N.T. că se opune reformei agrare, întîrzie epurarea și judecarea criminalilor de război”³⁵. Relatînd despre aceeași temă Press Agentolie Ankara arată: „Cabinetele celelalte au căzut tocmai datorită faptului că nu au rezolvat problema epurărilor în aparatul de stat, a elementelor fasciste”³⁶.

Discursul rostit de Nicolae Rădescu în sala cinematografului „Aro” (inițial anunțase că va vorbi la cinematograful „Scala”) *, părerile și pozițiile exprimate în

³² Press Agentolie Ankara redă atitudinea fixată de F.N.D. față de factorul constituțional: „Ea va fi aceeași ca și pînă acum și în acest sens să se vadă colaborarea loială cu majestatea sa la 23 august” și, mai departe, „F.N.D. este hotărît să coopereze cu majestatea sa la opera de democratizare a țării, de redresare economică a României pe baza programului de guvernare a F.N.D.”. Arhivele Statului, Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 12/1945, p. 18.

³³ Arhivele Statului, Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, Radio-ascultare, 1 II 1945, orele 12 și 15, dosar 12/1945.

³⁴ Arhivele Statului, Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 12/1945, p. 18.

³⁵ Arhivele Statului, Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 9/1945, p. 3.

³⁶ Arhivele Statului, Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 12/1945, p. 10.

* La 11 II 1945 primul ministru Rădescu, în discursul său s-a ridicat deschis împotriva democrației, a participării muncitorilor la viața politică și a încercat să denigreze activitatea forțelor democratice. De fapt discursul a constituit un apel adresat forțelor reacționare de a-și stringe rîndurile și a organiza rezistența împotriva luptei impetuoase a maselor. Asemănător prin conținut și ton a vorbit Rădescu în seara aceluiași zile la radio. Vezi *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Editura politică, 1971, p. 120; în legătură cu aserțiunile formulate recent de Nicolette Frank în lucrarea *La Roumanie dans l'engrenage*: „Presă și radio nu transmit mesaje guvernului adresate poporului”, redăm din corespondența comentatorului agenției „Press Langford Reuters-Zürich”: „Libertatea politică este absolută. Fiecare partid putînd să-și facă politica și propaganda sa... Atmosfera față de mijloacele de expresie publică este foarte liberă în România”. Arhivele Statului, Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 5/1944, p. 52.

această luare de atitudine a șefului guvernului, vor fi amplu abordate de presa și posturile de radio din străinătate. „Nemulțumirea crescândă a poporului român — scria „Pravda“ din 22 februarie 1945 — l-a făcut pe primul ministru Rădescu să țină o cuvîntare program în ziua de 11 februarie. Această cuvîntare prin împrejurările în care a fost ținută, prin conținutul și tonul ei a ascuțit și mai mult situația“. Ziarul conchidea: „Politica guvernului (Rădescu, n.n.) este o politică nehotărîtă, plină de șovăieli, iar adeseori chiar antidemocratică“.

Forța concentrată a maselor avea să determine, în mod obiectiv, înlăturarea guvernului Rădescu. După discuții sterile cu fruntașii partidelor istorice și după o încercare nereușită de a găsi un „paleativ politic“ pentru o guvernare sub conducerea lui Barbu Știrbei, regele Mihai va decide, sub presiunea maselor, formarea unui guvern condus de Dr. Petru Groza, un guvern cu adevărat democrat, un guvern revoluționar-democratic cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc — primul de acest fel în istoria țării³⁷.

Puternicul ecou internațional al instaurării unui guvern de sorginte populară, de largă concentrare democratică, este exprimat în termeni elocvenți pentru dimensiunea istorică a evenimentului. Radio Moscova declara că „în România s-a format un guvern democrat care a purces să rezolve problemele vitale ale poporului român...“³⁸. La rîndul său, „Journal de Genève“, sublinia că „Noul guvern constituit pe bază de largă concentrare democratică beneficiază de o încredere excepțională prin compoziția și acțiunea sa dinamică față de precedentele guverne“³⁹.

„6 Martie — scria agenția Press Bund redaction din Berna — va rămîne în istoria nouă a României la fel ca actul de la 23 august 1944, căderea dictaturii... Schimbarea guvernului la 6 martie reprezintă punctul de plecare pentru o nouă evoluție a poporului și statului român“⁴⁰. Este revelator și comentariul postului de radio Londra, reprodus după Reuter, care la 9 martie 1945 afirma: „Activitatea noului guvern român condus de fruntașul organizației Frontului Național Democratice (Dr. Petru Groza era președintele Frontului Plugarilor, n.n.), Dr. Petru Groza, este privită cu cel mai mare interes de cercurile politice londoneze“. După ce face aprecieri asupra ideii că România va duce mai departe politica sa tradițională externă, alături de Franța și Anglia, dar și de U.R.S.S., comentatorul londonez precizează că „aceste măsuri arată clar că n-a existat vreo presiune din afară“ (subl. ns., P.I.) *. În sprijinul acestei afirmații, comentariul aduce argumentul că „Dl. Petru Groza a invitat cele două partide de dreapta, Partidul Național Țărănesc al d-lui Maniu și Partidul Național Liberal al d-lui Brătianu, să intre în guvern“. „Sarcina acestui guvern — continuă postul de radio — după cum se crede la Londra, va consta în primul rînd în a avea condițiile care să permită dezvoltarea democrației în România“⁴¹.

Arătînd consistența și viabilitatea noului guvern, presa elvețiană subliniază că „de la 23 august 1944 ziua cînd România și-a schimbat complet structura sa politică și pînă astăzi patru guverne s-au succedat. Ultimul, prezidat de Dr. Petru Groza, format pe o bază de largă concentrare democratică, este cel care răspunde cel mai bine nu numai nevoilor țării, dar care în plus dă încă odată garanții aliaților în ce privește democratizarea sinceră a națiunii și executarea cu conștiinciozitate a clauzelor armistițiului“⁴². Ziarul „America“**, oficios al Uniunii românilor din Statele Unite și Canada, vedea „în guvernul dr. Petru Groza instrumentul practic de a așeza România pe făgașul intereselor ei vitale, pe făgașul democrației adevărate“⁴³.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXX-a aniversări a eliberării României de sub dominația fascistă*, Editura politică, 1974, p. 18.

³⁸ Arhivele Statului, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul informații, Secția Presă, dosar 4/1945, p. 507.

³⁹ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale, Presă externă, dosar 9/1945, p. 11.

⁴⁰ Arhivele Statului, Ministerul Propagandei Naționale, Presă externă, dosar 9/1945, p. 22.
* Comentariul corespondentului postului de radio Londra din acele zile înfirmă părerea tendențioasă, a unor ziare, care, mai tîrziu, în toamna anului 1945, vor prezenta guvernul Groza ca impus de forțe din afara țării, vezi „New York Times“, 11 IX 1945.

⁴¹ Arhivele Statului, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul informații, Secția Presă, dosar 4/1945, p. 393. Vezi și „Pravda“, 22 III, articolul „România pe un drum nou“ în care se spune „Națiunea a adus la putere un guvern al domnului Petru Groza care se sprijină pe majoritatea covârșitoare a poporului“.

⁴² *Ibidem*, p. 6.

** Ziarul „America“ apărea la Cleveland, statul Ohio, în limbile română și engleză și se autodeclara ca fiind „un aprig apărător al cauzei democrației. El a slujit, în același timp, cu un avînt înflăcărat și permanent interesele naționale, combătînd în chipul cel mai energic politica pro-fascistă și dictatorială existente odinioară în România“.

⁴³ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale, Presă externă, dosar 28/1945.

Acțiunea dinamică, rapidă, cu efecte benefice pentru democratizarea țării, pentru antrenarea tuturor forțelor națiunii la reconstrucția țării, la continuarea războiului antihitlerist și înfăptuirea unor reforme sociale, așteptate și dorite de masele largi populare, este remarcată pe larg în presă. „Prima impresie a unui călător care intră în România — seria „Journal de Genève“ — este că se găsește în fața unui vast șantier de construcție. Toată țara animată de un spirit nou, a trecut cu toate forțele la lucru pentru a șterge rapid urmările unui război pe care nu l-a dorit contra unei puteri — Rusia — care se dovedește a fi astăzi cel mai bun aliat al său“. Referindu-se, în continuare, la măsurile și hotărârile noului guvern, ziarul elvețian scria: „Principalele baze ale programului Groza sînt epurarea tuturor cadrelor de stat și a țării de elementele reacționare, acțiune pe care precedentele guverne nu erau în măsură să o facă avînd legături strînse cu unii dintre aceștia; exproprierea marilor proprietăți rurale și împărțirea pămîntului țăranilor“⁴⁴. O radiogramă de presă pentru „Journal de Genève“ informa, de asemenea, că „Noul guvern începe activitatea anunțînd un program foarte activ în ce privește o rapidă reformă agrară, eforturi pentru repatrierea prizonierilor români din Rusia, revenirea apropiată a Transilvaniei de Nord“⁴⁵. Articole din presa sovietică arătau că „Guvernul Groza a făcut țării o mare bucurie dîndu-i o reformă care înseamnă un pas înainte pe calea progresului, această reformă agrară, alături de celelalte măsuri de democratizare a țării luate de guvernul Groza, va contribui ca în aceste zile, în ultima fază a războiului, România să-și poată concentra armata ei pe front spre a grăbi ceasul morții dihoniei fasciste“.

Pe aceeași temă a marilor reforme inițiate și aplicate de un nou guvern alcătuit pe baza Frontului Național Democratic ziarul „Magyar Jövő“ din decembrie 1945, arată că „Democrația românească a pus bazele unor importante reforme. Odată cu înfăptuirea reformei agrare au fost improprietățiți 600.000 de țărani lipsiți de pămînt * zădărnîcind vechea alcătuire socială a clasei boierești exploataoare“.

Acțiunea energetică și imediată a guvernului Dr. Petru Groza pentru trecerea decisivă și fără întîrziere la aplicarea reformelor prevăzute în Programul de guvernămînt al Frontului Național Democratic, pentru democratizarea vieții publice, la instaurarea unui climat politic propice dezvoltării democratice a tuturor categoriilor sociale și naționale, pentru participarea oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate la edificarea noii României, a avut un puternic ecou reflectat și în presa externă, în alte mijloace de informare în masă. Agenția Română de informații pentru presă (A.R.I.P.) informează, la 17 martie 1944, despre răspunsurile pe care președintele Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, le-a dat corespondenților străini, americani și englez, acreditați la Moscova, precum și ziaristilor sovietici, care s-au interesat și au transmis ziarelor și agențiilor respective cum au decurs festivitățile de la Cluj marcînd reunirea definitivă a nord-vestului Transilvaniei cu România. Ei au subliniat actul de justiție istorică și de dreptate ce a fost îndeplinit⁴⁶.

Comentînd răspunsurile doctorului Petru Groza, date la întrebările corespondenților englezi și americani privind politica față de naționalitățile conlocuitoare, radio Londra sublinia că „în legătură cu conflictele dintre români și unguri, Petru Groza spunea că a existat (de-a lungul istoriei, n.n.) totdeauna un al treilea care-i învrăjbea... Habsburgii de la Viena au fost aceia care au menținut învrăjbierea prin dictonul divide et impera“. În condițiile noii democrații, comenta — la 24 martie — postul de radio „Vocea Americii“ răspunsurile primului ministru român, „numai strînsa colaborare a tuturor elementelor populației ardelenice este cheazăia unei soluții definitive a problemei Transilvaniei“. Aceeași idee o va dezvolta ziarul „Magyar Jövő“ **, organul de presă al emigrației maghiare din Statele Unite ale Americii ce apărea la New York, într-un interviu comentat pe care un ziarist l-a luat, în luna decembrie 1945, dr. Petru Groza: „Marea operă de zidire a democrației românești este abia la începutul ei, dar dezvoltarea este pe drumul progresului“.

⁴⁴ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale, Presă externă, dosar 9/1945, p. 6.

⁴⁵ Ibidem, p. 11.

* La 23 martie 1945 a fost legiferată reforma agrară. Prin această măsură, începută de masele populare încă înainte, au fost expropriate 1.468.000 ha și au fost improprietărite circa 900.000 de familii țărănești (din care 400.000 de familii fără pămînt). *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Editura politică, 1971, p. 423.

⁴⁶ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale, Agenția Română de Informații pentru Presă (A.R.I.P.), dosar 25, p. 18.

** Comentariul și interviul apărut în „Magyar Jövő“, ca și alte documente, pun puternic în relief personalitatea de valoare internațională a dr. Petru Groza.

„S-au făcut (din partea guvernului democrat condus de dr. Petru Groza, n.n.) curajoase încercări — scria „Magyar Jövő“ — ca să se îndrepte pe drumul înțelegerii comune cele două popoare, cel român și cel maghiar, care odinioară erau inversunate de ură reciprocă și rezultatele acestei încercări se pot observa de pe acum, în ciuda multor obstacole, a prejudecăților, a neîncrederii și a unei propagande infiltrată în suflute de zeci de ani. E o acțiune care mobilizează în făgașul ei o răbdare nemaivăzută, multă, infinită conciliere și o energie extraordinară. Faptul este în sfârșit recunoscut și de democrațiile apusene apreciind că acest proces se cuvine să fie urmărit cu atenție obiectivă și nicidecum stingherit sau tulburat“⁴⁷. Comentatorul ziarului evidențiază că „populația maghiară din România se bucură astăzi de deplină egalitate în drepturi“⁴⁸ — (subl. ns., P.I.). La aceasta se adaugă, remarcă ziarul, „un efort neîntrerupt pe tărîmul asanării sufetelor de veninul fascist. Lupta aceasta este desfășurată de acțiunea de iluminare a noii organizațiuni democratice. Democrația românească a pus bazele unor importante reforme... Dreptul de organizare liberă acordat muncitorimii a primit importante sprijiniri, Confederația Generală a Muncii numărînd astăzi peste 1.500.000 de muncitori manuali și intelectuali“.

Ziarul face un portret cuprinzător al personalității politice a dr. Petru Groza, a acțiunilor guvernului condus de el pe calea democrației noi, acțiuni validate de istorie, recunoscute pe plan internațional, arătînd că „Opinia publică americană a fost dispusă să privească, pînă în vremea din urmă*, prin optica deformatoare a reacțiunii, pe omul eminent, democrat, politicianul de factură Washingtoniană, Lincolniană și Rooseveltiană. Acum, cînd ceața minciunilor măiestrit provocată în jurul ființei lui s-a risipit, în România se ia ca sigur faptul că așa-zisele „partide istorice“ ale lui Maniu și Brătianu nu vor mai primi sprijinul politicii externe care ar putea să le întindă o mină de ajutor în acțiunea lor de subminare a evoluției democratice“.

Sprijinul activ de care se bucura guvernul dr. Petru Groza din partea muncitorilor, a întregului popor, deplina aprobare a actelor și acțiunilor sale revoluționare, pe măsura așteptării și luptei eroice a maselor largi populare, este surprins de ziarul „Magyar Jövő“ într-un comentariu cu o mare încălcare umană. „Pe biroul Domnului dr. Petru Groza se găsește o mică statueta de bronz, darul minerilor din Valea Jiului. De curînd domnia sa a fost vizitat de o delegație de mineri care au declarat că muncitorii din localitate dăruiesc guvernului un vagon de cărbuni pentru uzul spitalelor din București, în criză de combustibil. Din leaful mic ei au cumpărat acești cărbuni, mărturisind prin gestul lor încrederea și credința în guvernul Groza. În urma acestui dar, muncitorii de la sondele de petrol din Ploiești le-au imitat gestul“. Declarațiile apărute în ziar au avut un puternic ecou, ele subliniind cu putere coordonatele politicii guvernului în ceea ce privește rezolvarea problemei naționale în România, resorturile politice, optica nouă, democratică care trebuie să guverneze raporturile dintre naționalitățile conlocuitoare și poporul român, optică foarte clar exprimată de dr. Petru Groza. „Maghiarii și românii — declară președintele guvernului — care trăiesc în America au simțit pe propriul lor trup loviturile de cînt ale oligarhiei... lovituri care i-au constrîns să-și părăsească pămîntul natal și căminurile lor...“ În continuare, remarcînd faptul că istoria a adus popoarele română și maghiară, fără voia lor, în vîltoarea unor evenimente ale istoriei contemporane potrivit vîrrii lor, dr. Petru Groza spunea : „Invidiez pe ungurii din America căci le-a fost dat să înlăture marea tragedie pe care noi, cei de aici, am trăit-o, pe care poporul maghiar și poporul meu a îndurat-o, asuprirea hitleristă cu toate ororile ei. Maghiarilor din America perspectiva le îngăduie să aprecieze în mod just acele nenorociri pe care le-a atras asupra noastră hitlerismul, fascismul și ura șovinistă. Va fi o muncă grea curățirea ruinelor materiale și spirituale provocate de aceste singeroase pustiiri și clădirea unei lumi noi în care să se întîlnească popoarele în muncă pacificatoare“. Această nouă așezare a raporturilor dintre popoare „trebuie să fie o componentă fundamentală a democrației, o condiție a progresului, o condiție care necesită o concentrare a înțelegerii și voinței“, declara dr. Petru Groza. „Noi, democrații ai Europei de răsărit, trebuie să o îngrijim cu temătoare dragoste, cu îngrijorare vigilentă, neostenit, zi de zi, pentru ca (democrația, n.n.) să se dezvolte măreață ca un copac...“ Invocînd istoria cu învățămintele sale, cu greșelile și involuțiile ei, cu distorsiunile create de politica dăunătoare a claselor exploatare, cu argumente pe

⁴⁷ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presa externă, dosar 23/1945, p. 1.

⁴⁸ *Ibid.*

* „Magyar Jövő“ răspunde unui ciclu de articole tendențioase ale agenției „United Press“ apărute în „New York Times“, 11 și 18 IX 1945, în care se scria „după informațiile partidelor politice române (partidele istorice, n.n.) se afirmă că Guvernul Groza n-are sprijinul decît a 5% din populația țării“ sau că „Guvernul Groza paralizază România“.

care vremea le-a confirmat pe deplin, dr. Petru Groza, declara că, „în interpretarea modernă toate acestea nu sînt altceva decît cele preconizate de revoluționarii de la 1848 încă de acum o sută de ani.“ „E cert că pînă la transpunerea ei (a democrației, n.n.) în fapt, popoarele noastre au avut nevoie de experiențele singeroase ale unui secol și de multe lupte eroice pentru ca să suplinim acum aminările unei sute de ani și, paralel cu aceasta, să recuperăm cea mai îndoliată epocă a istoriei, socotind și urmările catastrofale ale celui de-al doilea război mondial. Democrația — conchidea președinte guvernului român — este un izvor de energie capabil de miracole. Eu cred nezdruincinat în vitalitatea prietenosului popor maghiar care, de pe acum, a cucerit rezultate demne de admirat în opera de reconstrucție“.

În evantaiul de măsuri preconizate și aplicate de guvernul dr. Petru Groza, definitivarea epurației și pedepsirea celor care au dus România pe marginea prăpastiei, erau înscrise ca obiective prioritare pe care comentatorii presei le-au surprins. „Este fără îndoială — scria „Journal de Genève“ — un mare merit al guvernului de largă concentrare democratică al doctorului Petru Groza de a fi grăbit procedura și judecarea criminalilor de război care, nu cu mult timp în urmă, încă beneficiau de protecții misterioase ocupînd funcții publice“⁴⁹.

Remarcînd recesiunea partidelor istorice, Radio Moscova spunea: „Maniu și Brătianu sînt fără îndoială și în mod hotărît într-un punct mort“. „Pentru prima dată se poate vorbi de o veritabilă destindere politică în Europa de Sud-Est“, sublinia „Journal de Genève“, la 11 noiembrie 1945. În acest cadru, continua ziarul, dr. Petru Groza „niciodată nu omite să spună public cît este de important să fie apropiere între statele din zonă“ și mai ales cît de important este să se recunoască dreptul fiecărei țări de a decide singure asupra hotărîrilor sale. Același organ de presă aprecia că „unele cercuri au privit reforma agrară cu multă îndoială mergînd pînă a afirma că țăranii refuză pămîntul“ dar, conchide ziarul, „exproprierea marilor proprietăți rurale și împărțirea pămîntului țăranilor este o realitate acceptată cu entuziasm de popor. Știri tendențioase afirmă — spune comentatorul — că în România proprietatea nu ar fi respectată. Cea mai puternică dezmințire se impune la această afirmație bazată pe propaganda germană. Cert, s-a suprimat marea proprietate, dar sînt încurajați micii proprietari. În România domnește cea mai perfectă ordine“⁵⁰.

România intra într-o nouă și importantă fază de existență, confirmînd prin actele sale că are imense resurse morale care să o ducă spre progres pe calea aleasă de către poporul român, făurită prin acțiunea întreprinzătoare și inteligența tactică și strategică a Partidului Comunist Român. Evenimentele istorice ce vor urma actului de istorică însemnătate a instaurării la cîrma țării a unui guvern revoluționar democrat cu un pronunțat caracter muncitoresc-țăranesc, vor arăta cu claritate că drumul ales a fost cel drept, drumul făuririi unei noi societăți, societatea socialistă, pe măsura dorințelor și aspirațiilor poporului român.

Întreaga perioadă de după 23 august pînă la sfîrșitul anului 1947 se caracterizează prin mari lupte revoluționare care au dus la realizarea unor profunde transformări sociale, la înfăptuirea unei politici naționale de deplină egalitate în drepturi pentru naționalități, la un șir de reforme economice și sociale în favoarea maselor populare. Această etapă a marcat înfăptuirea revoluției popular-democratice, trecerea poporului nostru pe calea făuririi libere a viitorului său.

PETRU IGNAT

⁴⁹ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale — Presă externă, dosar 9/1945, p. 12; vezi, în același ziar, ciclul de articole „Scrisori din România“, un istoric al acțiunii Partidului Comunist Român pentru democratizarea vieții publice, a pedepsirii criminalilor de război care a fost obstrucționată de partidele istorice. „Într-adevăr — scria „Journal de Genève“ — unele elemente politice reacționare nu s-au dat înlături de la încercarea de a împiedica aplicarea proiectului inițial al legislatorului. Numai sub noul guvern Petru Groza organele de anchetă au putut lucra în plin“. *Ibidem*, p. 4.

⁵⁰ Arhivele Statului, Fond Ministerul Propagandei Naționale, Presa externă, dosar 9/1945, p. 6.

Apărarea unității, independenței și integrității patriei noastre în debaterile parlamentare din anii 1929 — 1939

Desăvârșirea unității naționale de stat, reformele cu caracter burghezo-democrat care i-au urmat, în mod special introducerea votului universal, au dat o nouă înfățișare adunărilor legislative ale României după 1918. Verigă instituțională importantă în mecanismul politic de guvernare, menită să dezbată și să adopte eșafodajul legislativ al statului, parlamentul a oglindit conținutul și direcțiile fundamentale în care a evoluat societatea românească postbelică.

În cele două decenii interbelice (1919—1939), dacă directivele care vizau fixarea programului intern de guvernare, reflectând spiritul doctrinar al partidelor ajunse la putere, cuprindeau de la o legislatură la alta, prevederi dintre cele mai variate, schimbătoare, chiar contradictorii, în ce privește politica externă promovată de toate guvernele perioadei se detașează cu evidentă o atitudine constantă, avind drept țel permanent întărirea și apărarea unității de stat, suveranității și integrității teritoriale a țării, asigurarea păcii. Stau mărturie acestei conduite, pe lângă numeroase alte documente de epocă, spațiile consacrate politicii externe în Mesajele rostite succesiv în deschiderea lucrărilor Parlamentului român*.

20 noiembrie 1919, în primul parlament al României întregite rezultat din alegerile făcute sub guvernul de concentrare națională A. Văitoianu (ministru de externe N. Mișu) : „Am intrat în războiul mondial, cel mai mare și cel mai aprig care s-a pomenit în istoria lumii, pentru că așa cerea onoarea noastră, datoria noastră și dreptatea cauzei noastre... Hotărîrea noastră nestrămutată este de a sta nedespărțiți de aliații noștri, cu care împreună am sîngerat pentru triumful dreptății în lume“.

28 noiembrie 1920, guvernul format de Partidul poporului, condus de Al. Averescu (ministru de externe Take Ionescu) : „Situația internațională a României este definitiv așezată prin tratatele care au pus capăt războiului mondial“.

27 martie 1922, guvernul format de Partidul Național Liberal, condus de I. I. C. Brătianu (ministru de externe I. Gh. Duca) : „România, dornică de muncă și de pace, va sprijini în viitoarea conferință de la Geneva, soluțiunile ce pot, fără să atingă suveranitatea statelor, să contribuie la reclădirea economică a Europei pe temeiul tratatelor existente. Sperăm ca înțelegerea, pe care în acest scop am încheiat-o cu Polonia, Cehoslovacia și Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor, va înlesni opera de solidaritate prin care această conferință poate ușura și întări situațiunea internațională“.

14 noiembrie 1926, al doilea guvern Al. Averescu (ministru de externe I. M. Mitileneu) : „România păstrează neschimbată linia sa de conduită în politica externă,

* Prin regulamentul de funcționare a parlamentului burghez al României, activitatea corpurilor legiuitoare debuta cu rostirea *Mesajului regal*, emanație programatică guvernamentală purtînd contrasemnătura președintelui Consiliului de Miniștri.

călăuzită fiind de ideea păcii, cu respectul tratatelor și cu menținerea neștirbită a ordinei internaționale”.

15 octombrie 1927, noul guvern I. I. C. Brătianu (ministru de externe Nicolae Titulescu): „Indisolubil legată de aliații ei, colaborând cu toate țările care urmăresc același scop, România nu pregetă să ajungă la raporturi dintre cele mai bune și mai amicale cu toate statele, fără deosebire, în cadrul tratatelor existente”.

22 decembrie 1928, guvern format de Partidul Național Țărănesc, condus de Iuliu Maniu (ministru de externe G. G. Mironescu): „Politica externă a României este dominată de dragostea poporului nostru pentru pace. Ea rămâne întemeiată pe alianțele și amicitțiile încheiate în vremuri de suferință și victorie comună și este călăuzită de dorința de a lega bune raporturi cu toate statele, uitînd ce ne-a putut despărți în trecut. România, soldat însuflețit al păcii, va da totdeauna concursul ei întreg nobililor străduinți ale Societății Națiunilor, precum a fost fericită de a adera la Pactul Kellogg”.

În deceniul premergător războiului mondial (1929—1939), Parlamentul — rezultat din șase consultări electorale* — s-a întrunit în paisprezece sesiuni (zece ordinare și patru extraordinare), desfășurîndu-și activitatea sub tutela politică a mai multor guverne.

Problemele care au confruntat factorii responsabili ai eșafodajului politic și de stat al României în deceniul antebelic au fost multe, complexe, contradictorii și cu numeroase dificultăți. Istoriografia marxistă beneficiază de o serie de lucrări avînd ca subiect de analiză aspectele majore ale perioadei¹. Un legitim interes istoriografic s-a manifestat pentru problemele politicii externe ale României acestui deceniu, confruntată cu ascensiunea și amenințarea pericolului hitlerist și revizionist agresiv, care au tirat omenirea în cel de-al doilea război mondial. Desigur că, în circumstanțele internaționale care au dominat și au imprimat un anume curs evenimentelor, România nu a putut să se sustragă angrenajului mondial, european, sud-estic și balcanic. Explicarea politicii externe românești interbelice, în general, și a deceniului antebelic, în special, a fost și continuă să fie obiect de investigație, studiu și interpretare științifică pentru istoricii români².

Dezbaterile parlamentare, verigă specifică în lanțul formelor de exprimare a opiniei publice românești, pot contribui la reconstituirea poziției și conduitei guvernelor românești — demers pe care și l-au propus și l-au rezolvat numeroși cercetători din frontul românesc istoric — dar, mai ales, relevă felul cum erau ele receptate de exponenții opiniei publice, măsura și formele în care, la rîndul său, această opinie a influențat acțiunea factorilor de decizie.

Schimbarea guvernelor nu a constituit, pe planul politicii externe, un element de discontinuitate, care ar fi putut avea consecințe grave sau imprevizibile în conducerea treburilor externe ale României; dimpotrivă, se remarcă fenomenul unei anumite stabilități în deținerea portofoliului afacerilor străine, la schimbarea ministrului de externe, fără să lipsească și cauze de ordin intern, concurînd de obicei o serie de circumstanțe speciale, printre care, nu în ultimul rînd, se situau cele de ordin diplomatic internațional. Este astfel semnificativ de remarcat că, deseori schimbări și remanieri guvernamentale care s-au succedat în cursul deceniului patru au avut o mai mare stabilitate în ceea ce privește desemnarea miniștrilor de la departamentul politicii externe. Dintre aceștia, unii au deținut provizoriu departamentul, în perioadele de tranziție guvernamentală sau ministerială, urmînd în linii mari politica predecesorilor, numai numele unora putînd fi asociate de ideea unui anumit curs dat politicii externe românești, corespunzător conjuncturii interne și internaționale: G. G. Mironescu și Al. Vaida-Voevod (pentru guvernările P.N.Ț.), D. I. Ghica (pen-

* Dintre acestea, cinci s-au bazat pe legea electorală din 1926 — respectiv decembrie 1928, iunie 1931, iulie 1932, decembrie 1933, decembrie 1937 — și una pe decretul-lege din mai 1939, respectiv iunie 1939.

¹ *Probleme fundamentale ale istoriei patriei și Partidului Comunist Român, Prelegeri*, Editura didactică și pedagogică, București, 1977; *P.C.R. în viața social-politică a României. 1921—1944*, Editura militară, București, 1971; *Ilie Ceaușescu, P.C.R. — stegarul luptelor revoluționare din anii 1921—1933*, Editura științifică, București, 1971; *Gh. I. Ioniță, P.C.R. și masele populare (1934—1938)*, Editura științifică, București, 1971; *Fl. Nedelcu, Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale*, Editura „Dacia”, Cluj, 1973; *Al. Gh. Savu, Dictatura regală (1938—1940)*, Editura politică, București, 1970.

² *Studii privind politica externă a României, 1919—1939*, Editura militară, București, 1969; *Gheorghe Matei, Dezarmarea în contextul problemelor internaționale și atitudinea României (1919—1934)*, Editura Academiei R.S.R., București, 1971; *Cristian Popișteanu, România și Antanta Balcanică*, Editura politică, București, 1971; *Eliza Campus, Mica Înțelegeră*, Editura științifică, București, 1968 și *Înțelegerea Balcanică*, Editura Academiei R.S.R., București, 1972; *Viorica Moisuc, Diplomafia României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938—mai 1940*, Editura Academiei R.S.R., București, 1971; *A. Simion, Dictatul de la Viena*, Editura „Dacia”, Cluj, 1972; *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial*, Editura politică, București, 1971.

tru guvernarea Iorga-Argetoianu), N. Titulescu (pentru o perioadă îndelungată din guvernările P.N.T. și P.N.L.), Victor Antonescu (pentru ultima guvernare P.N.L.), N. Petrescu-Comnen, Gr. Gafencu, M. Manoilescu (pentru guvernele din timpul dictaturii carliste).

Factorii politici răspunzători de destinele României, indiferent de apartenența lor la un partid sau altul, au depus eforturi pentru a conferi politicii externe tăria stabilității și virtuțile continuității, deși au existat și momente de slăbiciune, de compromis și, în ultimă instanță, de eșecuri. La toate acestea, viața parlamentară, ca un sensibil seismograf, a reacționat prompt, declanșând ample expuneri, polemici și discuții revelatoare. Din acest punct de vedere, activitatea Parlamentului român în domeniul politicii externe relevă câteva preocupări constante: cultivarea și respectarea unor elemente de tradiție, a căror justete a fost verificată în trecutul istoric zbuciumat al poporului român; dorința de a contribui și asigura relații de bună vecinătate cu statele înconjurătoare, într-un amplu context regional, european și mondial; tendința de a cultiva soluționarea divergențelor interstatuale pe calea tratativelor, evitându-se amenințările cu forța și recurgerea la război; demascarea și contracararea acțiunilor revizioniste, care urmăreau subminarea și distrugerea statului teritorial postbelic, în menținerea căruia România era vital interesată; efortul de a depăși marile dificultăți, datorate presiunilor și ingerințelor din partea marilor puteri, situație care a dus, treptat, spre izolarea pe plan extern a României.

În ce măsură și, mai ales, în ce manieră s-au găsit reflectate aceste coordonate ale politicii externe românești în dezbaterile parlamentare din deceniul antebelic?

Tradiția diplomatică modernă, inclusiv cea românească, limita (uneori justificat, alteori abuziv) discutarea problemelor de politică externă în parlament, tribună care avea statuat principiul ședințelor publice și al difuzării dezbaterilor în „Monitorul Oficial” și presă^{*}. Pentru a se evita însă răspîndirea unor informații greșite sau fanteziste — care puteau dezorienta opinia publică — se considera absolut necesară informarea directă și vitală a parlamentului, cu condiția ca prin aceasta să nu fie prejudiciate acțiunile diplomatice în curs de perfectare.

Un frecvent prilej de a sublinia elementele tradiționale ale politicii externe românești a fost comemorarea, sau evocarea cu alte prilejuri, a zilei de 1 decembrie 1918, eveniment pentru care parlamentarii — de obicei în plină activitate legislativă, deseori polemică și furtunoasă — lăsau deoparte pasiunile politice, discordiile dintre partide, lupta opoziției cu guvernul, pentru a-și reafirma adeziunea și hotărîrea de a apăra și consolida unitatea națională de stat a României în granițele ei istorice firești. Grijă de capetenie a poporului nostru — declara Nicolae Iorga — este „să-și păstreze ființa țării”, pe care „trebuie să o păstrăm cu orice preț”³. Considerînd Marea Adunare Națională de la Alba Iulia drept „încheierea unui capitol al evoluției istorice” românești, „piatra fundamentală a Unirii” — proces istoric comparabil, pe plan istoric universal, cu realizarea unității naționale din Germania și Italia, săvîrșită cu jumătate de secol înainte —, deputatul social-democrat Iosif Jumanca sublinia cu tărie necesitatea și justetea sa istorică⁴. La 1 decembrie 1918, reamărcă deputatul național-tărănist Voicu Nițescu, „poporul român însuși, prin cei peste o sută de mii de reprezentanți ai săi, a proclamat Unirea Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu țara mamă”⁵.

Istoria a consemnat faptul că, în pofida vicisitudinilor vremurilor, granițele artificiale nu au putut niciodată despărți spiritul și conștiința de sine a românilor, ca popor unitar, al acestui trunchi milenar⁶. Confirmări sugestive ale acestei realități au fost rostite adesea la tribuna Parlamentului** de către deputații, care, fie

* „Asupra chestiunilor de politică externă este de tradiție să se vorbească puțin. Această tradițiune este foarte bună” — declara ministrul de externe G.G. Mironescu, ca preambul la o asemenea explicație cerută de un deputat („Monitorul oficial”) — în continuare M. O. —, partea a III-a, Dezbaterile Adunării deputaților, nr. 9, ședința din 14 ianuarie 1929, p. 357).

³ M. O., nr. 5, ședința din 29 decembrie 1928, p. 126.

⁴ M. O., nr. 11, ședința din 11 decembrie 1929, p. 237.

⁵ M. O., nr. 16, ședința din 17 decembrie 1929, p. 367.

⁶ Vezi: Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 6/1977, p. 7—23; Mircea Mușat, 1918 — eveniment epocal în afirmarea și dezvoltarea istorică a poporului român, în *Loc. cit.*, p. 61—87.

** Deputatul național-liberal Leonte Moldoveanu (originar din Ardeal, cu o activitate remarcabilă, înainte de 1918, în cadrul Ligii Culturale și a societății „Carpați”) declara: „pentru noi [ardelenii] niciodată nu exista cuvîntul de «regat»; niciodată nu ziceam că venim în «regat»... În vremea noastră lumea venea în «țară». Întrebai pe cineva: unde te duci? Mă duc în «țară» — De unde vii? — Vin din «țară». Spunînd că între români de pe cele două plaiuri ale Carpaților, de cînd sînt, au existat comunicații permanente, legături politice, economice, comerciale, de păstorit și agricultură, ba chiar de rudenie familială, el trăgea concluzia că „așa se explică aceasta unitate a limbii românești de la Nistru pînă la Tisa, așa se explică de ce noi nu avem dialecte, ci o singură limbă românească, integrală pe tot întinsul teritoriului românesc” (M. O., nr. 4, ședința din 3 august 1932, p. 33).

că trăiseră sau activaseră înainte de 1918 în teritoriile românești ce s-au unit cu Țara, fie că au fost în patrie sau în străinătate purtătorii de cuvânt ai idealului național suprem al românilor: desăvîrșirea unității naționale de stat. În cadrul unei interpelări parlamentare, provocată de discursul periculos al lui Mussolini (martie 1934) și de reacțiile revizionismului maghiar încurajate de Berlin și Roma — liderul P.N.Ț., Iuliu Maniu, a rostit la tribuna Parlamentului un amplu recurs istoric. Remarcînd că, în pofida cîmpurilor, a politiciilor lor de maghiarizare forțată — în cazul Transilvaniei —, care a urmărit deliberat întreruperea continuității etno-geografice românești, el conchidea că „Națiunea română, care a suferit mai multe secole de cîmpire străină, care și-a menținut, cu toate persecuțiile la care a fost supusă, simțămîntul unității naționale și limba ei neschimbată, care a avut fericirea să vadă că jertfele ei sînt răsplătite prin înfăptuirea unității neamului, nu poate admite nici un moment ca această unitate să fie pusă în discuție”⁷.

Cu același prilej, răspunzînd interpelării, ministrul de externe Nicolae Titulescu a evocat dezbaterea care au precedat încheierea tratatului de la Trianon, ca martor și semnatar al documentului care a consfințit, pe plan diplomatic, unirea Transilvaniei cu România⁸. Arătînd că, la Conferința păcii, Ungaria s-a prezentat cu un material documentar imens; că nu a lipsit nici un argument care să nu fi fost inclus în documentarul prezentat; că acest material a fost susținut de o strălucită delegație; că timp de două luni marile puteri (Franța, Anglia, Italia și S.U.A.) au studiat aceste documente prin comisiile și experții lor, Nicolae Titulescu a dat citire unor fragmente din scrisoarea de trimitere — semnată de președintele Millerand —, care a însoțit răspunsul Conferinței la toate notele Ungariei și textul definitiv al Tratatului de Pace:

„Puterile aliate și asociate au decis de a nu modifica pe nici un punct clauzele teritoriale conținute în condițiile de pace” — cita N. Titulescu —, cauza fiind că „s-au convins că orice modificare a granițelor fixate de ele ar aduce inconveniente și mai grave decît acelea pe care le denunță Delegația ungară”, în acest proces istoric fiind hotărîtoare voința popoarelor exprimată în toamna anului 1918, cînd Austro-Ungaria s-a nărui, iar naționalitățile oprite s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi sau cehoslovaci. Exprimînd opinia guvernului român la declarațiile mussoliniene, ministrul de externe al României conchidea: „Frontierele actuale ale Europei Centrale sînt rezultatul evoluției de secole a unei idei de justiție. Chestiunea frontierelor Europei Centrale constituie un proces sfîrșit, iar nu un proces care trebuie să înceapă. La orice tentativă de actualizare a lui, noi vom răspunde: lucru judecat”⁹.

În sesiunea din anul 1935, cînd cerul politic al Europei se înnoua, pacea fiind în primejdie, Parlamentul român a transformat sărbătorirea Marii Uniri într-o autentică manifestare a hotărîrii poporului român de a-și apăra granițele și ființa națională. Prin discursul comemorativ rostit de președintele Adunării deputaților, deputatul național-liberal N. N. Săveanu, s-au readus în memoria opiniei publice paginile glorioase de luptă ale poporului român pentru realizarea idealului său național — marea ridicare la luptă de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, revoluția română de la 1848, Memorandum-ul, Unirea din 1859, actele care au consfințit hotărîrea teritoriilor românești cîmpite de a se uni cu Țara — stăruind asupra semnificației fiecărui moment și apreciînd că, „pe actul de unire de la București, din 1859, ca și pe actele similare de la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia, din 1918, se reazimă temelia României Mari și moderne”¹⁰. De asemenea, ziua de 1 decembrie 1936 s-a transformat într-o vibrantă manifestare evocatoare și, în același timp, într-un răspuns prompt și răspicat dat acelor forțe revizioniste externe care puneau, în vreun fel, în discuție hotărîrea țării*.

Diplomația românească beneficia în perioada interbelică de o doctrină istoricească constituită dintr-o serie de elemente tradiționale și originale, la care, treptat, s-au adăugat noi elemente determinate de evoluția conjuncturii internaționale. Dacă în momentele comemorativ-festive, preocupările vitale ale țării se dezvoltă, în parte, ca ecouri ale năzuințelor poporului român, dezbaterile privind politica externă

⁷ M. O., nr. 38, ședința din 4 aprilie 1934, p. 1610.

⁸ Vezi: Viorica Moisuc, *Acte fundamentale ale statutului politico-juridic al României în perioada 1918—1940*, în *Probleme de politică externă a României. 1918—1940*, Editura militară, București, 1977, p. 13—95.

⁹ M.O., nr. 38, ședința din 4 aprilie 1934, p. 1614.

¹⁰ M.O., nr. 6, ședința din 30 noiembrie 1935, p. 61.

* La această sărbătorire, în ședința comună a Adunării deputaților și Senatului, au participat și delegațiile parlamentare din Cehoslovacia și Iugoslavia, în cadrul multiprelor contacte inițiate de Mica Ințelegere.

promovată de guverne — determinate de ivirea unor complicații diplomatice, de desfișurarea unor negocieri, de încheierea unor tratate sau înțelegeri, în care interesele României erau în joc — constituiau un prilej de frecventă confruntare a diverselor opțiuni, critici sau negări, referitoare la căile și metodele ce fuseseră folosite sau urmau să fie adoptate de factorii de răspundere ai diplomației românești.

Una din constanțele tuturor opiniilor era sinceritatea țărilor pacifice ale României. În ceea ce privește politica externă, izvorită din nevoia adânci și permanente ale țării — declara în 1928 deputatul opoziției național-liberale I. Gh. Duca —, „ea nu poate să se schimbe de la un guvern la altul. Credincioasă alianțelor ei, hotărâtă să întrețină raporturi prietenești cu toate statele, însuflețită sincer de spiritul Societății Națiunilor, România trebuie, oricari ar fi divergențele noastre interne, să urmărească în afară o politică de pace, de respectare a tratatelor existente și de concordie internațională”¹¹. Aceași idee, izvorită din competența istoricului cunosător al trecutului patriei sale o sublinia și deputatul (pe atunci în opoziție), președinte al Partidului Național-Democrat, Nicolae Iorga. Apreciind ca fiind corespunzătoare realității formularea care consacra politica de pace a României ca o „politică tradițională”, „conformă cu firea poporului nostru și cu interesele lui permanente”, el conchidea că „aceasta este o politică permanentă : pacea cu toată lumea, fiecăruia cum este față de noi”¹². Răspunzând, în ianuarie 1929, unei interpelări având ca subiect aderarea României la pactul Briand-Kellog (august 1928), ministrul de externe G. G. Mironescu remarcă, în același spirit, că atitudinea consecventă a României este profund pacifică ; că toate alianțele pe care le-a încheiat sint defensive și au drept scop menținerea păcii ; că „pe baza respectării tratatelor internaționale existente, ea este gata să încheie pacte de neagresiune cu toate statele dimprejur, cu care nu are alianțe” și că, hotărâtă de a nu declanșa niciodată o agresiune, „România nu așteaptă nimic de la un război, ea așteaptă totul de la pace”¹³.

Așa se explică marea satisfacție cu care Parlamentul român a salutat semnarea, de către România, a „Protocolului de la Moscova” (februarie 1929), menit să întărească aplicarea pactului Kellog în Europa răsăriteană. De la ampla expunere făcută de ministrul G. G. Mironescu, la realiste intervenții ale lui N. Iorga, I. G. Duca, dr. N. Lupu și L. Rădăceanu, pină la adeziunea deputaților reprezentând grupurile parlamentare ale partidelor minoritare — H. O. Roth, I. Willer, M. Landau —, a fost exprimată unanima apreciere pozitivă privind normalizarea relațiilor în această parte a Europei, în general, și a relațiilor dintre România și Uniunea Sovietică, în special¹⁴. Astfel, Nicolae Iorga a declarat : „Doresc din toată inima ca Rusia... să poată intra din nou în legătură cu noi, însă pentru aceasta fiecare să înțeleagă că orice națiune are dreptul să se cirmuiască așa cum vrea ea” ; iar I. Gh. Duca a spus : „Noi am fost printre cele dintâi state care am declarat încă de acum 7—8 ani că nu facem obiecțiuni teoretice contra recunoașterii Rusiei sovietice, fiindcă noi ne-am pus totdeauna pe terenul că fiecare țară este liberă să-și aleagă forma de guvernământ care îi convine. Prin urmare, nu pentru că Rusia sovietică are o formă de guvernământ care nu se potrivește cu concepțiile noastre sociale, nu pentru acest cuvânt noi nu reluăm relațiile cu dînsa”. În același cadru, Lothar Rădăceanu a afirmat : „Partidul social-democrat constată că s-a făcut un prim și foarte important pas în direcțiunea normalizării relațiilor româno-ruse, prin faptul că s-a recunoscut oficial pacea existentă între cele două țări și s-a renunțat în mod solemn la orice mijloace războinice în soluționarea litigiilor existente sau care s-ar mai putea ivi pe viitor”.

Desigur că simpla exprimare a dezideratelor de pace nu putea asigura României existența sa ca stat unitar, independent și suveran, în condițiile în care Europa era martora degradării și nesocotirii tratatelor de pace, a unei iresponsabile competiții în cursa înarmărilor și, în ultimă instanță, a acțiunilor agresive de cotoșire și anexiune la care recurgeau statele fasciste și revizioniste. Este de aceea interesant de urmărit felul cum în Parlamentul român s-au oglindit îngrijorările, eforturile și contribuția României în direcția garantării păcii și eliminării războiului ca mijloc de soluționare a diferendelor dintre state. Încă în toamna anului 1929, în cadrul discuțiilor la Răspunsul la Mesajul regal, deputatul național-țărănist V. V. Tilea făcea amara apreciere că deși Liga Națiunilor a fost creată cu principalul scop de a împiedica războaiele viitoare, conferințele internaționale n-au putut ajunge la un acord

¹¹ M.O., nr. 4, ședința din 28 decembrie 1928, p. 89.

¹² M. O., nr. 5, ședința din 29 decembrie 1928, p. 122.

¹³ M.O., nr. 9, ședința din 14 ianuarie 1929, p. 359.

¹⁴ M.O., nr. 32, ședința din 14 februarie 1929, p. 1025—1029.

pentru dezarmarea totală și reciprocă¹⁵. În aceste condiții — au opinat mulți deputați în parlament —, pînă la crearea unui mecanism internațional complex, capabil să împiedice recurgerea la forța războiului în soluționarea conflictelor dintre popoare, România trebuia să se preocupe de înzestrarea armatei sale, păstrîndu-i, cu consecvență, caracterul defensiv, în concordanță cu însăși caracterul pașnic al politicii sale externe¹⁶.

Dorința de a elabobra într-un sistem științific încheșat și argumentat, direcțiile și mijloacele de manifestare ale politicii externe românești — fără a fi tendința unui singur partid, a unor singulare personalități sau a unor instituții sau științe „specializate” — poate fi semnalată ca o preocupare predilectă a unor doctrinari ai epocii. Sub semnul unor asemenea preocupări a participat la dezbaterile parlamentare din decembrie 1930 Grigore Gafencu, pe atunci subsecretar de stat la externe, rostind un discurs care poate fi considerat reprezentativ pentru diplomația românească la începutul deceniului care a precedat declanșarea războiului mondial¹⁷. Pornind de la necesitatea unor bilanțuri care să evalueze progresele realizate și greutățile ivite, iar din schimbul de opinii prilejuit să se desprindă, dacă nu o doctrină (în acest domeniu, unde în fiecare zi trebuie să se facă față „unor realități schimbătoare”), măcar marile direcții de politică externă, el critica prejudecata conform căreia aceste probleme trebuiau dezlegate „aiurea și în afară de puțină și voința noastră”, considerînd, cu optimism, că România nu mai este „simplu obiect de politică externă, de care să hotărască, ca pe vremea Triplei Alianțe, d-nii : Bismarck sau Bülow”. De aceea, considera el, acțiunea „grija și interesul constant pot înriuri evenimentele în bine, iar lipsa lor poate agrava situația și primejdiiile” care amenințau țara.

În acest context, el sublinia că unul din principiile imuabile ale politicii externe românești, parte fixă și constantă a ei, era sistemul de alianțe defensive, întărit și respectat de toate guvernele, constituind scutul și garanția ființei de stat a României. Tocmai de aceea, România a participat la toate acțiunile europene de înțelegere între popoare, la toate inițiativele și conciliațiunile Genevei, a semnat pactul Kellog și protocolul de la Moscova, întărindu-și prestigiul internațional, un merit deosebit revenindu-i strălucitului diplomat Nicolae Titulescu. Aceasta dădea sens unei politici externe active, dinamice, menită să cunoască și să prevină primejdiiile care amenințau pacea lumii, independența, integritatea și suveranitatea României.

Revenind la problemele cheie ale diplomației românești pe care le desprindea dintr-o lungă evoluție istorică, atrag atenția referirile lui Gr. Gafencu privind raporturile României cu țările învecinate. Remarcînd patima cu care revizionismul maghiar agita anacronicul deziderat al reconstituirii „Ungariei milenare”, el aprecia că îndemnul pentru politica de revizuire a tratatelor nu venea de la Budapesta, ci din multe alte direcții, singura atitudine realistă a statului român fiind „de a nu lăsa nici o umbră de îndoială asupra hotărîrii de a apăra, cu toate puterile, un hotăr pe care îl considerăm și drept și definitiv”. Față de Uniunea Sovietică, diplomatul român susținea politica realităților arătînd că „statul român nu are nici o intenție agresivă împotriva Rusiei”, că nimeni din România nu sprijină acțiuni naționale sau internaționale împotriva statului sovietic ; că aceste declarații „nu sînt numai afirmațiuni oficiale, ci corespund sentimentului adevărat al poporului român”. În ce privește Bulgaria, erau recomandate eforturi pentru ca negocierile frecvente să ducă la relațiile cele mai bune și mai sincere cu vecinul din sudul Dunării.

După trecerea în revistă a direcțiilor-cheie ale diplomației românești, el conchidea : „Nu este problemă europeană care să nu ne privească și pe noi și, mai cu seamă, nu este primejdie europeană care să nu se îndrepte împotriva noastră”. De aceea era necesar să se știe pretutindeni că, dincolo de neînțelegerile interne, „stă voința hotărîită a întregului popor român să-și apere chemarea, hotarele și ființa”. Aceste deziderate erau caracterizate prin succinta formulă : „Pace desăvîrșită, pace vie, creatoare de legături statornice și rodnice colaborări ; relațiuni de bună vecinătate cu toată lumea ; lealitate desăvîrșită față de aliați ; situațiuni clare cu toată lumea ; colaborare hotărîită la ideea de comunitate europeană ; apărare hotărîită a

¹⁵ M.O., nr. 5, ședința din 28 noiembrie 1929, p. 61—64.

¹⁶ Vezi : Ilie Ceaușescu, *Măsurî organizatorice întreprinse de statul român pentru întărirea capacității de apărare a țării împotriva expansiunii hitleriste, pentru apărarea independenței naționale*, în „File din istoria militară a poporului român”, Editura militară, București, 1977, p. 171—203 ; D. Tuțu, *Alianțe militare ale României (1921—1939)*, în *Probleme de politică externă a României. 1918—1940*, p. 108—149.

¹⁷ M.O., nr. 12, ședința din 3 decembrie 1930, p. 152—158.

tratatelor de pace; credință plină de avînt în chemarea neamului nostru și, mai presus de toate, multă băgare de seamă la tot ce ne înconjoară”¹⁸.

Acest discurs parlamentar a declanșat luarea de poziție a celor mai avizați exponenți ai vieții politice, de la deputații majoritari național-tărăniști, pînă la cei mai înverșunați opozanți ai lor. Exceptînd atitudinea iresponsabilă și discordantă a deputatului A. C. Cuza*, președintele LANC-ului, deputații și-au afirmat, în esență, adeziunea la linia imprimată de guvernul politicii externe românești. Aceasta a fost, de altfel, o trăsătură caracteristică a vieții parlamentare românești, constînd în manifestarea coeziunii și solidarității în marile probleme privind apărarea unității și integrității patriei. Referitor la liniile directoare ale politicii externe românești sînt edificatoare declarațiile președintelui Consiliului de Miniștri, Nicolae Iorga, la 3 decembrie 1931: „politica României sub mine, este tot politica României dinainte, cu o deosebire: cu deosebirea că este făcută sub președinția omului care a luptat și a suferit pentru dînsa”¹⁹. Răspunzînd la o interpelare făcută de un deputat național-liberal cu privire la necesitatea unor măsuri de contracarare a propagandei revizioniste horthyste, el considera drepturile României atît de juste și evidente, încît numai reaua voință le putea ignora. De aceea spunea cu oarecare amărăciune: „să ne trebuiesc în fiecare moment să tragem de minecă Europa, Asia, Africa, America și Oceania, ca să se știe că aici este un pămînt, pe care neam de neamul nostru a stat, pe care neam de neamul nostru l-a creat, ca pămînt de hrană; pe care neam de neamul nostru l-a apărut; pe care l-am cîștigat cu sînge, și avem destul sînge în vinele noastre pentru a-l apăra oricînd și oricum?”²⁰.

Optimism nereal? Ignorarea unor pericole? Subestimarea eficacității propagandei revizioniste externe? Istoria și-a spus ulterior cuvîntul. Atitudinea trebuie luată în considerare pentru momentul în care se exprima, cu atît mai mult cu cît ea reprezenta crezul întregului popor român.

Pe măsură ce orizontul internațional va fi tot mai frecvent tulburat de discursurile și acțiunile revanșard-revizioniste vizînd subminarea edificiului tratatelor postbelice, iar Societatea Națiunilor va da semne de subminată lipsă de autoritate morală pentru a le contracara, aprecierile privind situația externă a României vor reflecta tendințele unor căutări înfrigate, uneori contradictorii, dar avînd totdeauna drept scop evitarea pericolelor cu care era amenințată țara²¹. Istoriografia românească din ultimii ani s-a preocupat în mod deosebit de cauzele și consecințele care au determinat procesul de izolare a României pe plan extern, cu consecințe grave pentru securitatea, integritatea și independența sa în ajunul celui de al doilea război mondial²².

Este interesant de remarcat faptul că, în epocă, contemporanii semnalau această situație precară și neliniștitoare cu mult înainte. Și dacă în iarna 1930/31 o poziție, un discurs, care puneau sub semnul îndoielii țaria și perfecțiunea sistemului de securitate europeană sub secul careia România își vedea asigurată integritatea, stîrnea unanime proteste, anii 1932, 1933 și următorii aveau să aducă cu insistență la ordinea zilei spectrul acestui pericol de izolare. Gh. Tătărescu, deputat național-liberal opozant, spunea în 1932: „Atîta vreme cît textele alianțelor noastre nu trec din cancelariile ministerelor în conștiința maselor, atîta vreme aceste texte nu rămîn decît texte moarte și alianțele rămîn formale — o iluzie mai mult în vreme de pace și o tragică decepție în vreme de criză și de primejdie”²³. El făcea această apreciere în legătură cu faptul că, în opinia publică începuse să încolțească teama că unele alianțe (recte cu Polonia) ale României se clatină și, prin această năruire, „va începe izolarea noastră”, fiind vorba, după părerea lui, nu despre criza de alianțe, ci despre criza de încredere în puterea alianțelor, părere împărtășită, într-un fel sau altul, de personalități făcînd parte dintr-o paletă politică foarte diversă: Gh. Brătianu, O. Goga, Gh. Tătărescu, N. Lupu, Iuliu Maniu, Lothar Rădăceanu ș.a.²⁴.

Subordonate idealului de întărire a bunelor relații cu statele vecine, au fost și deslușirile date de ministrul de externe N. Titulescu la o interpelare din noiem-

¹⁸ Ibidem, p. 158.

* Vezi: L. Dandara, 1930: *Dezbateri în Parlamentul României*, „Magazin istoric” nr. 10/1976, p. 29—31.

¹⁹ M.O., nr. 14, ședința din 3 decembrie 1931, p. 319.

²⁰ M.O., nr. 22, ședința din 12 decembrie 1931, p. 677.

²¹ Vezi: Eliza Campus, *Poziția României față de politica de revanșă și agresiune a marilor puteri fasciste din Europa, în Probleme de politică externă a României. 1918—1940*, II, p. 163—229.

²² Vezi: Gh. Zaharia, *România în preajma și la începutul celui de-al doilea război mondial, în Probleme de politică externă a României. 1918—1940*, II, p. 388—426.

²³ M.O., nr. 5, ședința din 22 noiembrie 1932, p. 36.

²⁴ Vezi M.O., nr. 6, ședința din 23 noiembrie 1932; nr. 30, ședința din 31 ianuarie 1933.

brie 1932, care avea ca subiect stadiul tratativelor în vederea semnării unui pact de neagresiune între România și U.R.S.S.²⁵. Negocierile respective suscitaseră vii și controversate interpretări declanșând, la un moment dat, chiar un episod de criză guvernamentală (Vaida-Titulescu) cu ecouri în opinia publică și politică românească. Infirmand interpretările nefondate, care calificaseră acțiunea ministrului de externe român ca fiind inspirată de un sentiment de ostilitate față de eventualitatea încheierii unui nou acord cu U.R.S.S., Titulescu — trecind în revistă diversele faze ale negocierilor directe cu guvernul sovietic și analizând textele diplomatice care au intrat în discuție, — sublinia necesitatea unor bune raporturi de vecinătate cu statul sovietic, a reluării relațiilor diplomatice „spre propășirea și beneficiul ambelor noastre state”, declarând că „România este oricând gata să respecte obligațiunile asumate prin pactul Briand-Kellog, pentru că este un stat profund pacific”. „Principalul punct de reazim al României și al aliaților ei trebuie să fie — remarcă ministrul român — menținerea scrupuloasă a tratatelor”, orice ofensivă împotriva lor devenind periculoasă²⁶.

Relativului pesimism manifestat de parlamentari și de opinia publică românească în sesiunea ordinară 1932/1933, îi va urma, în sesiunea următoare, 1933—1934, o ameliorare a atmosferei, un optimism derivat, în cea mai mare măsură, de importante construcții diplomatice la care România contribuise substanțial — consolidarea Micii Înțelegeri, crearea Antantei Balcanice și reluarea legăturilor diplomatice cu U.R.S.S.²⁷. Iată de altfel, într-o formă lapidară, consemnarea acestei realități în Răspunsul guvernului la Mesajul regal citit în Parlamentul român în ziua de 17 februarie 1934: „Politica noastră externă, avind ca ideal pacea și intangibilitatea pe veci a granițelor țării, nu poate cunoaște nici schimbări, nici șovăiri. Lozincile ei rămân aceleași: respectul tratatelor, respectul alianțelor și stabilirea de legături amicale cu toate națiunile, fără deosebire. Ultimele tratate semnate de România, cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, cu statele balcanice și noul statut de organizare a Micii Înțelegeri, au însemnat etape importante parcurse pe drumul păcii”²⁸.

Este revelatoare solidarizarea manifestată de toți liderii politici față de aceste succese în politica externă. Pentru exemplificare, redăm poziția deputatului național-tărănist Virgil Madgearu, aflat, în problemele privind chestiunile de natură internă, într-o evidentă opoziție față de guvern: „Partidul Național-Tărănesc ia act cu satisfacție de partea referitoare la politica noastră externă... politică de pace, de bună vecinătate, de siguranță garantată prin bunele relații ce întreținem cu toate statele, prin strinsa noastră colaborare cu Societatea Națiunilor și prin credința și lealitatea care întărește alianțele noastre firești, (ea) este astăzi politica noastră națională”²⁹.

Spre evocarea atmosferei de solidaritate, specifică dezbaterilor parlamentare pe problemele politicii externe, prezentăm o secvență revelatoare³⁰. La 4 aprilie 1934, Iuliu Maniu a adresat în Cameră o interpelare ministrului de externe N. Titulescu, prin care dădea glas îngrijorării opiniei publice românești față de manifestările periculoase din unele țări ce agitau revizuirea tratatelor de pace și, determinate de aceste amenințări, necesitatea luării unor măsuri de către guvernul român pentru a apăra tratatele și hotarele țării. Asociindu-se la interpelarea lui Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu (liderul P.N.L., partid majoritar în parlament, din rindul căruia era format guvernul Gh. Tătărescu) a confirmat adeziunea partidului la opera guvernului în direcția apărării unității și integrității patriei, arătând că națiunea română „nu poate admite nici un moment ca această unitate să fie pusă în discuție. În întreaga Românie nu pot fi diferențe de simțăminte, nici de vederi din acest punct de vedere. Sintem o nație integrită și vom lupta, până la ultima picătură de singe, ca să nu fim din nou despărțiți, sub regimuri străine”.

Interpelarea (la care s-a asociat și liderul Partidului național liberal georgist — Gh. Brătianu) a prilejuit lui Nicolae Titulescu expunerea unuia dintre cele mai substanțiale discursuri privind rădăcinile, conținutul și direcțiile de manifestare ale diplomației românești³¹. Relevind bazele acțiunii internaționale ale României, el atrăgea atenția asupra faptului că, pentru români, tratatele de pace reprezintă o consfințire a unei ordini de drept, a legitimității istorice. Pornind de la atare realități interne, politica externă a României „nu este o creație artificială, ea este o simplă funcție organică”, izvorind din „poruncile unității noastre naționale”, avind

²⁵ M.O., nr. 6, ședința din 23 noiembrie 1932, p. 42—56.

²⁶ *Ibidem*, p. 48, 55, 56.

²⁷ Vezi: I. M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Editura științifică, București, 1966.

²⁸ M.O., nr. 10, ședința din 17 februarie 1934, p. 407.

²⁹ M.O., nr. 11, ședința din 24 februarie 1934, p. 429.

³⁰ M.O., nr. 33, ședința din 4 aprilie 1934, p. 1610—1617.

³¹ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 406—424.

ca scop principal păstrarea ei, iar ca metodă constantă de lucru „coordonarea progresivă a acțiunii noastre cu aceea a statelor cu interes comun”. Explicînd cu argumente istorice și de drept internațional complexul eșafodaj pe care România se bizuia în asigurarea respectării drepturilor sale — de natură etnică, economică, politică și diplomatică — prin cuvintele lui Titulescu se exprima voința fermă a națiunii de a-și păstra neștirbite unitatea și hotarele țării. Discursul s-a bucurat de sufragiile întregii Adunări, însăși autorul interpelării recunoscînd că, dacă în treburile interne „ne desparte, unii pe alții, o lume întreagă”, în chestiunile externe „să ne unim cu toții în gînd și hotărîre, de a păstra ceea ce este al nostru, de a nu ataca pe nimeni, dar a nu lăsa pe nimeni să ne atace patrimoniul național”.

Solidaritatea și unanimitatea hotărîre de a apăra patrimoniul strămoșesc vor fi reafirmate la 21 iunie 1934, cu ocazia vizitei și acordării titlului de „cetățean de onoare al României” ministrului de externe francez, Louis Barthou³². Faptul că în ședința solemnă a Parlamentului au ținut să-și exprime această solidaritate, atît membrii guvernului cit și liderii tuturor formațiunilor politice, constituie o mărturie grăitoare a acestei unanimități. Această impresie, însușită concludiv, a fost rostită de chiar solul francez căruia i s-au adresat: „Voi spune (Franței — n.n.) sentimentele dv. unanime: ...De aici a plecat cuvîntul de ordine, care afirma idealul, voința, datoritiile și drepturile seculare ale României. Pacea aceasta v-a restituit granițele care erau ale voastre, aceste granițe au fost ale voastre, sînt ale voastre și vor rămîne ale voastre”.

Parlamentul României a contribuit cu o serie de manifestări specifice la stabilirea și consolidarea unor relații de înțelegere și cordialitate între state, a inițiat întîlniri și schimburi de opinii cu parlamentarii din alte țări, a participat activ la manifestările periodice ale Uniunii Interparlamentare. Astfel, în octombrie 1934, o impunătoare delegație românească a participat la Conferința Uniunii Interparlamentare organizată la Istanbul. Parlamentul român a luat cunoștință cu legitimă satisfacție de rezoluțiile adoptate de Conferință, exprimîndu-și încrederea și adeziunea față de inițiativele și spiritul care au animat-o, față de activitatea delegației române prin vocea căreia au putut fi cunoscute, de fapt și de drept, năzuințele opiniei publice, a maselor de alegători³³.

Cele trei rezoluții adoptate — siguranță și dezarmare; chestiunea socială; tehnica regimului reprezentativ — exprimau hotărîrea popoarelor de a rezista la atacurile forțelor reacționare care vizau, pe plan intern, subminarea regimului democratic parlamentar pluripartidist și înlocuirea lui cu un regim totalitar, iar pe plan extern, constituiau un grav pericol pentru securitatea și pacea popoarelor. Rezoluția privind Siguranța și dezarmarea își propusese ca scop primordial „solidaritatea tuturor țărilor pentru menținerea păcii prin dreptate”, reafirmînd necesitatea adoptării unui „sistem universal de siguranță bazat pe interzicerea întrebuițării forței și violenței”. Pentru a da posibilitatea comunității internaționale de a sări în ajutorul unui stat atacat, rezoluția recomanda clarificarea conceptului de agresiune — sesizînd pericolul că, în viitorul apropiat, fiecare beligerant va susține că el a fost cel atacat —, aderarea tuturor statelor la Conferința de la Londra (1933) care elaborase definiția agresorului, și aplicarea cu consecvență a sancțiunilor contra celor ce încălcău securitatea națiunilor. Definind conținutul unui pact universal de siguranță, rezoluția de la Istanbul recomanda perfectarea unor pacte continentale care să faciliteze crearea unui sistem de tratate regionale, multilaterale sau bilaterale. „Se pare — remarcă deputatul Sebastian Serbescu, care a prezentat în Parlament informarea delegației românești — că actualmente aceste tratate regionale sînt preferate de diplomație. Ne reamintim încheierea Pactului Balcanic și străduințele depuse pentru încheierea unui pact oriental de neagresiune”. Anii care au urmat au confirmat cu prisosință cit de necesare ar fi fost reglementările internaționale cerute cu insistență de toate popoarele iubitoare de pace.

În linii mari, ogîndind cu acuitate amplificarea neliiniștilor pentru securitatea și independența țării, discutarea coordonatelor politicii externe românești în Parlament s-a menținut în limitele aceleași conduite și în următorii ani. Stau mărturie acestei aprecieri, atît paragrafele speciale din Mesajul regal și Răspunsurile la Mesaj din sesiuni, dezbaterile prilejuite de comentarea lor, cit și interpelările și comunicările cu conținut îndreptat exclusiv în această direcție. Cităm un fragment din ultimul Răspuns la Mesaj expus în cadrul parlamentului pluripartidist, burghezo-democratic: „Politica externă a României este politica tradițională de menținere a păcii dar și de apărare cu hotărîre a fruntariilor noastre trase pentru vecie. Mai mult ca oricînd se impune continuarea politicii de pînă astăzi, prin sprijinirea oricărei acți-

³² M.O., nr. 3, ședința din 21 iunie 1934, p. 61—69.

³³ M.O., nr. 32, ședința din 8 februarie 1935, p. 776—778.

uni menite să sporească autoritatea și puterea așezămîntului de pace de la Geneva, prin respectarea tratatelor de pace, dezvoltarea și adîncirea alianțelor actuale, prietenie cu toate statele și consolidarea raporturilor de bună vecinătate³⁴.

Menținerea politicii externe românești pe coordonatele sale tradiționale, afirmarea aceluiași comandament vital pentru apărarea unității și integrității teritoriale a fost exprimată și susținută și de către Parlamentul reieșit din legislația regimului de dictatură a lui Carol al II-lea.

Istoriografia românească a analizat, după cum am mai specificat, întregul complex de factori politici interni și externi care au contribuit la împingerea României pe un drum ce a periclitat interesele sale naționale, la cumpăna dintre deceniile 4 și 5 a secolului nostru³⁵.

Din unghiul de analiză propus — acela al oglindirii poziției opiniei publice, prin intermediul dezbaterilor parlamentare — nu trebuie ignorat faptul că, la fel ca și alte compartimente ale vieții politice (regim constituțional, sistemul de partide, compoziția guvernamentală), organizarea parlamentară în timpul dictaturii carliste a suferit modificări radicale în ceea ce privește criteriul reprezentării, fiind o emanație totalitară a Frontului Renașterii Naționale. Îngustarea manifestării libertății de opinie și înlăturarea reprezentării pluripartidiste; procesul de deteriorare a sistemului de securitate și de alianțe pe care se rezema acțiunea internațională a României, consecință a presiunilor și cîmpirilor imperialiste ale statelor fasciste, pe de o parte, și a politicii de concesi și cedări din partea marilor puteri occidentale pe de altă parte, care vor culmina prin declanșarea și generalizarea celui de-al doilea război mondial; reala stare gravă determinată de desăvîrșirea izolării României pe plan internațional după august 1939 — fac din scena politică românească parlamentară o tribună străbătută de neliniști și căutări.

Degajă dezbaterile parlamentare din scurtele și precipitatele sesiuni convocate — iunie-iulie și decembrie 1939; martie-aprilie 1940 — aceste neliniști și preocupări? Mesajul regal de deschidere a sesiunii noului Parlament (7 iunie 1939), invocînd momentele grave prin care a trecut poporul nostru în primăvara aceluiași an, cînd țara s-a găsit în fața unor „grele probleme pe care le ridicau frîmintările și prefațările internaționale care aveau o firească atingere cu interesele noastre”, reafirma politica de pace a României, dar „Nu o pace cu orice preț, ci numai cu respectul libertății, al independenței și al demnității naționale”, acestei hotărîri datorîndu-se atît „chemarea sub arme” cît și răspunsul patriotic al poporului la chemarea guvernului, țara văzîndu-și „prestigiul ei sporit de pe urma acestei atitudini cumpănită dar demnă”³⁶.

Considerăm revelator amplul expozeu³⁷ dezvoltat în cadrul discuțiilor de Răspuns la mesaj de către ministrul afacerilor străine, Grigore Gafencu, reintors din lungă și cunoscută sa călătorie diplomatică în Germania, Belgia, Anglia, Franța, Italia și Iugoslavia³⁸. Este adevărat că desfășurarea ulterioară a evenimentelor cu care a fost confruntată România, mai ales în vara anului 1940, va infirma optimismul ce s-a degajat din respectivul discurs. Atunci, în vara anului 1939, popoarele nu-și pireduseră cu totul speranța în posibilitatea evitării unei noi conflagrații mondiale. Iar în speranța aceasta generală, aspirațiile poporului român au avut temeieri incontestabile³⁹.

Ministrul de externe al României arăta, în iunie 1939, că s-a convins cît de apreciată este România, a cărei politică externă este „cumpănită nu pe temei de temeri sau de dibăcii deșarte, ci potrivită cu interesele ei reale și cu îndreptățitele ei năzuințe”; că unitatea, puterea și neatinerea României sînt „priveite pretutindeni drept un principiu de ordine și pace”; că, în vremurile prin care trec popoarele lumii, gîndul de a rezolva neînțelegerile „prin forță” impulsionează înarmările, delimitază fronturi de luptă, putînd duce la o „dezlegare războinică”; că această atmosferă a dus la raporturi anormale între popoare, imaginea Europei divizate în axe și alianțe contribuind la înțepenirea bunelor raporturi internaționale; că România

³⁴ M.O., nr. 3, ședința din 23 noiembrie 1936, p. 17.

³⁵ Vezi Ion Popescu-Puțuri, *Lupta multiseclară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională. P.C.R. continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența națională a poporului român*, „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 3/1975; Gh. Zaharia, *România în preajma și la începutul celui de-al doilea război mondial*, „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 3/1976, p. 58-77; Colectiv, coordonator V. Moisuc, *Probleme de politică externă a României, 1918-1940*, Culegere de studii, Editura militară, 1977.

³⁶ M.O., nr. 1, ședința din 7 iunie 1939, p. 3.

³⁷ M.O., nr. 2, ședința din 9 iunie 1939, p. 9-12.

³⁸ Vezi Viorica Moisuc, *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938-mai 1940*.

³⁹ Vezi *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial*, Editura politică, București, 1971; Gh. Zaharia, *Premisele istorice ale mișcării de rezistență în România*, „Anale de istorie”, nr. 1/1974.

este hotărâtă și dornică „să lupte, cu vorba și cu fapta, pentru pace“, dar și să apere cu armele hotarele și neatrănarea țării, deoarece, neînduind la „nimic din ce nu este al nostru“, apără cu îndrăzneală „tot ce ne aparține“. Trecind în revistă relațiile României cu diverse state europene, acordurile economice încheiate cu țări, situația în cadrul Înțelegerii și a zonei Balcanice, problema minoritară în lumina pretențiilor revizioniste sau ale „spațiului vital“ — discursul denota cu prisosință neliniștile țării, prudența în exprimarea unor aprecieri la adresa Germaniei și Italiei (pornite, la acea dată, pe panta expansiunilor agresive), satisfacție față de asigurările Angliei și Franței că vor da întregul lor sprijin dacă România va fi nevoită să-și îndeplinească voința de apărare.

La anunțarea vacanței parlamentare (iulie 1939), primul ministru Armand Călinescu, dând o înaltă apreciere felului cum a răspuns poporul la concentrările din primăvară, își încheia discursul cu remarcă : „Românul, odată încheiat în România Mare, nu dă înapoi în fața oricărei primejdii, ci știe să-și apere patria în orice împrejurare“⁴⁰. Sînt ultimele cuvinte rostite de el în Parlament, reluarea sesiunii (în 25 noiembrie 1939) deschizîndu-se cu cernita omagiere a celui care plătiase cu viața dirigența cu care își îndeplinise datoria⁴¹. De altfel, sesiunea a fost în exclusivitate consumată pentru ratificarea decretelor-legi promulgate în intervalul vacanței parlamentare, încheindu-se, la 19 decembrie, fără a mai lua în dezbatere situația în care știm că s-a aflat România în momentul izbucnirii războiului mondial.

Ecouri și, mai ales, consecințe și preocupări pentru rezolvarea acestei situații, sînt dezvăluite — în forme care vădesc prudența și responsabilitatea în fața unor vremuri tulburi și periculoase pentru soarta țării — în sesiunea din primăvara anului 1940. Iată-le consemnate în Mesajul regal : „Conflictul care a tulburat iarăși pacea lumii și normala conlucrare a popoarelor, a ridicat și pentru țara noastră probleme grave, privind interesele ei vitale“. Continuînd politica sa de pace, România a declarat că „va observa cu strictețe regulile neutralității stabilite prin convențiile internaționale“⁴².

Adunarea deputaților, conștientă de gravitatea împrejurărilor prin care trecea țara, și-a exprimat, prin Răspunsul la Mesaj, hotărîrea de a apăra „patrimoniul național dobîndit prin sacrificiile eroice ale generațiilor trecute“, văzînd în armată și în înzestrarea ei corespunzătoare „garanția păstrării ființei noastre naționale“⁴³.

Este incontestabil faptul că dezbaterile din această sesiune (în jurul întocmirii bugetului, a legii pentru contribuția națională excepțională s.a.m.d.) au purtat amprenta eforturilor pentru întărirea capacității de apărare a țării.

În Senat, cuvîntarea lui Nicolae Iorga a reînviat atmosfera trecutelor dezbateri parlamentare. „cu grija de acea demnitate a țării, care, fără îndoială, trebuie păstrată în rîndul întii, pe lângă tot ce poate sfătui înțelepciunea“⁴⁴. Făcînd largi și semnificative recursuri în trecutul istoric, pentru a stabili analogii și permanente ale experienței românești ; îndemnînd, după exemplul înaintașilor, la concordie națională în vremuri de restriște ; amintînd aluziv discutarea situației grele a țării în cadrul restrîns al Consiliului de Coroană — marele savant, omul politic și redutabilul debater și-a rostit, în acea zi de 18 martie 1940, ultimul său discurs parlamentar.

Cîteva din gîndurile și îngrijorările pe care a ținut să le transmită țării, au avut o crudă dezlegare în vara celui an. Spunînd despre patria sa că este o țară onestă prin tradiție, că poporul român nu uită nimic din amintirile sale scrise pe paginile istoriei, din care „se vede că aceștia ni-au voit binele și că aceștia ni-au voit moartea noastră“, el formula patetic : „Cum, pentru anumite avantaje, pentru știu eu ce formulă de asigurare a hotarelor — toată lumea știe ce înseamnă a asigura un hotar în momentul de față — pentru astfel de împlînziri, și de neteziri și de ispitiri, pentru acesta să ne desfacem noi din ce este adînc înscris în inimile noastre ?“ Vorbînd despre fazele prin care a trecut construcția de stat a României, din cele mai vechi timpuri, în forma unor plebiscite nescrise, izvorînd dintr-o „mare manifestare de unitate și de independență“, arătînd că „nu există nici un tratat la baza vechilor noastre hotare“, ele fiind ale noastre din timpuri străvechi, dar că, pentru a ne fi garantate, am dat, odinioară, statului otoman orice ne-a cerut, el arăta : „Cînd s-a rupt cu adevărat legătura noastră cu Imperiul otoman și a rămas numai forma ? Atunci cînd sultanul Mahmud a cedat Basarabia. Înainte se cedase, e adevărat, Bucovina, dar pierderea nu era așa de întinsă. Dar, în momentul cînd statul otoman a consimțit să dea o bucată din pămîntul nostru, din momentul acela

⁴⁰ M.O., nr. 11, ședința din 11 iulie 1939, p. 247.

⁴¹ M.O., nr. 12, ședința din 25 noiembrie 1939, p. 250.

⁴² M.O., nr. 1, ședința din 7 martie 1940, p. 1.

⁴³ M.O., nr. 3, ședința din 12 martie 1940, p. 12.

⁴⁴ M.O., nr. 6 (Senatul), ședința din 18 martie 1940, p. 96—101.

tot ce era legătură adevărată, strinsă, trainică, între dinșii și între noi a dispărut“.

Subliniind și exemplificând realitatea care atestă că istoria României, de la un capăt la altul, a fost străbătută de năzuința unității naționale de stat, că poporul nu va uita, nici pe cei ce i-au voit binele, nici pe cei ce i-au voit moartea; că România n-a jignit pe nimeni dincolo de marginea îndatoririlor ei; că „n-am aplaudat la distrugerea niciunui popor, cu atât mai puțin a unui popor prieten care s-a luptat în lunga sa agonie pînă la capătul puterilor sale“ — patriotul Nicolae Iorga declara: „poporul acesta are o simțire, poporul acesta are un simț de onoare. ...Dar dincolo de această apărare, în contra celui mai bun prieten ca și în contra celui mai bun dușman, este orientarea pe care, dacă o vor îngădui vremile, vom căuta-o în amintirile noastre și în inima poporului român“.

Pentru situația critică prin care trecea România în acea perioadă el arăta cu amărăciune că a venit momentul „în care ni se cere cit mai repede tot ce este necesar pentru a învedera aceste drepturi“. Istoricul și patriotul Iorga și-a încheiat acest ultim discurs parlamentar angajindu-se că, în ciuda timpului scurt, a virstei și sănătății sale precare, va contribui la elaborarea acestui documentar pentru ca, prin el, toată lumea să cunoască dreptatea noastră de netăgăduit. Era perioada în care presiunile revizioniste la adresa integrității hotarelor țării, luaseră un curs periculos, acțiuni care, încurajate și sprijinite direct de statele fasciste, vor culmina cu cesiunile teritoriale impuse poporului român chiar peste cîteva luni.

În primăvara anului 1940, poporul român mai credea în puterea adevărului, dreptății și justiției popoarelor. Ministrul de externe Grigore Gafencu declara: „Politica noastră externă e o politică de conservare — de conservare a moștenirii noastre teritoriale și suferitești. Avem de păstrat o țară întregită, de sine stătătoare, neatîrnată, dorind deci să fie salvată o lume în care este loc pentru ființa și libertatea României“⁴⁵.

Parlamentul românesc a intrat la 19 aprilie 1940 într-o surtă vacanță. După cum se știe, în lunile aprilie-iunie 1940, pe teatrul de război s-au succedat cu repeziune evenimente ce au zdruncinat și schimbat radical configurația politică și echilibrul de forțe în Europa. Pentru România, perioada a semnat, practic, încheierea izolării sale totale pe plan extern. Corpurile Legiuitoare nu vor mai desfășura o activitate normală, datorită gravelor pericole ce vor amenința și răslui integritatea teritorială a României.

După vacanța parlamentară, o convocare a Comisiilor de Afaceri străine a Senatului și Camerei, desfășurată în 2 iulie 1940, va însemna, de fapt, ultima ședință de lucru a Parlamentului românesc antebelic⁴⁶. Ea a fost consacrată audierii informațiilor prezentate de C. Argetoianu, noul ministru de externe, care a explicat poziția și hotărârile guvernului român față de notele ultimative ale guvernului sovietic privind cedarea Basarabiei și Bucovinei de nord, evoluția evenimentelor între 26 iunie — 2 iulie 1940. Expunerea sa a fost completată de Gh. Tătărescu, președintele Consiliului de Miniștri, care după ce a prezentat un scurt istoric al desăvîrșirii unității naționale de stat a României, a explicat tăria și dăinuirea acestei realizări, atît prin voința națiunii, cit și prin sistemul de pace și securitate la a cărui organizare și întărire au contribuit toate guvernele României.

Arătînd că „războiul în curs a creat, însă, o situație nouă“, cu toate eforturile României de a evita antrenarea sa în conflict, „efectele prăbușirii echilibrului european s-au întins pînă la hotarele noastre“, inițiativele fiindu-i paralizate „de cursul rapid al evenimentelor“, lipsind-o de posibilitatea de a fi ajutată, conform angajamentelor asumate de foștii ei aliați, România găsindu-se singură în fața unor grave amenințări și presiuni.

În august 1940, României îi va fi impus odiosul Dictat de la Viena, prin care îi va fi răpită partea de nord a Transilvaniei. Vacanța parlamentară se va transforma în absență parlamentară. Odată cu abdicarea, Carol al II-lea a decretat și dizolvarea Parlamentului, regimul politic instaurat în toamna anului 1940 lipsind viața politică românească de această importantă instituție reprezentativă.

LIVIA DANDARA

⁴⁵ M.O., nr. 6 (Senatul), ședința din 18 martie 1940, p. 104.

⁴⁶ Ședința Comisiunilor de Afaceri străine ale Senatului și Camerei, în „România“ din 4 iulie 1940, p. 1, 3.

Aspecte ale activității de propagandă desfășurată de mișcarea muncitorească din România în perioada 1890 — 1916

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cînd procesul de organizare politică și profesională a proletariatului căpăta noi dimensiuni, mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră a desfășurat o amplă activitate propagandistică în vederea răspîndirii ideilor socialiste în cele mai diverse medii sociale și atragerea maselor la lupta organizată împotriva rînduielilor social-politice existente.

Ca urmare, au fost folosite multiple forme și mijloace de propagandă socialistă, fiind editate și difuzate numeroase publicații muncitorești centrale și locale ca: manifeste, broșuri, ziare și reviste, unde militanții socialiști au publicat ample scrieri teoretice, diferite traduceri din operele lui K. Marx și F. Engels.

În același timp, un rol însemnat în răspîndirea ideilor socialiste l-a avut marele număr de expuneri și conferințe cu o tematică largă, prezentate la diferite întruniri, adunări și ședințe ale muncitorilor precum și activitatea propagandistică desfășurată de cercurile de studii sociale, de cercuri ale femeilor, tineretului muncitor și studențesc, de școlile de propagandă, unde s-au discutat și dezbătut condițiile și însemnătatea făuririi partidului politic marxist al proletariatului român.

În acest cadru de desfășurare a unei intense activități de propagandă a mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, în care ideile socialiste aflate într-o acerbă confruntare cu diferite teorii și concepții idealiste cunoșteau o extindere tot mai amplă, demonstrînd înțelegerea și receptivitatea lor de către masele muncitoare, adeviziunea acestora la ideea făuririi partidului politic al clasei proletare, se dezvoltă noi forme și mijloace de propagare a ideilor socialiste concretizate în acțiunile cultural-artistice și educative organizate de cluburile muncitorilor cu prilejul unor evenimente însemnate ca aniversarea Comunei din Paris, 1 Mai, Anul Nou și pentru stringerea de fonduri de propagandă destinate susținerii presei socialiste, înzestrării bibliotecilor muncitorești etc.

Printre aceste acțiuni cu caracter cultural-educativ, menționăm hotărîrea Comitetului Clubului muncitorilor din București* de a organiza, prima reprezentare teatrală muncitorească din Capitală, în sala „Orfeu” în ziua de 1 ianuarie 1891 cu prilejul Anului Nou, urmată de alte acțiuni artistice cuprinse în program. Organizarea serbării urmărea, printre altele, sporirea fondurilor bănești necesare Clubului muncitorilor pentru plata chiriei localului, completarea mobilierului, achitarea abonamentelor la presă, întemeierea unei mici biblioteci socialiste și susținerea materială a ziarului „Munca”. Spectacolul propriu-zis consta în reprezentarea „pen-

tru întâia dată în București a unei mici piese de teatru în versuri, cu subiect din viața și lupta clasei muncitoare, intitulată **LA CLUBUL MUNCITORILOR**¹.

Programul a fost pe larg popularizat prin afișe și în presa socialistă. În acest sens, un apel al Comitetului de organizare sublinia că se dă „întîlnire celor 600 de membri ai clubului pentru ziua de 1 ianuarie în sala „Orfeu”².

Textul piesei, apărut puțin mai târziu în paginile ziarului „Munca”, ne introduce, prin cele două personaje, în atmosfera de viață și de luptă a proletariatului român din perioada premergătoare fărîririi partidului politic al clasei muncitoare din România în 1893. În tablouri sugestive este redată discrepanța dintre viața îmbelșugată a celor avuți și starea mizeră a sărăcimii de la periferia Bucureștiului. Începînd cu primele versuri, se creionează în contururi aspre tragedia din familia muncitorului Radu Tudor al cărui copil îmbolnăvinduse grav a murit din cauza imposibilității asigurării asistenței medicale. Patronul refuză sprijinul de înmormintare sub pretextul că Radu Tudor era membru al Clubului muncitorilor. Tinerei sale soții, care încerca la rîndu-i să-l înduplece pe patron, i se oferă ajutor, dar în condiții oneroase. Ea găsește sprijin material la Clubul muncitorilor, fapt ce o determină să pășească alături de soțul ei, devenind membră a Clubului.

După piesa **LA CLUBUL MUNCITORILOR**, programul artistic a continuat cu un monolog, în care erau înfățișate condițiile de muncă și situația lucrătorilor dintr-un mare atelier de cizmărie, evidențiindu-se, în același timp, lupta și perspectivele organizării muncitorilor din această ramură, la sfîrșitul secolului trecut³.

Interpreții piesei și ai monologului au fost elevi ai Conservatorului din București, simpatizanți ai mișcării muncitorești*.

Referindu-se la spectacol, ziarul „Munca” sublinia: „Și de data aceasta muncitorii și-au făcut datoria. La apelul Comitetului Clubului ei au răspuns peste așteptările tuturor. De la orele 8, sala cea mare a Orfeului gema de lume”⁴. După unele aprecieri la spectacol și la balul care i-a urmat au participat cel puțin 1 000 de persoane, muncitori, studenți, ziarști, funcționari, cetățeni din diferite cartiere ale orașului.

Inițierea unor astfel de acțiuni cultural-artistice și de educație muncitorească în perioada care a urmat, a luat extindere, fiind tot mai bogate și mai variate în conținut. Alături de scenete, de piese de teatru cu subiecte din viața muncitorilor, în programul cultural-artistic și educativ al clubului** sînt incluse creații ale lui Mihai Eminescu (Scrisoarea III), Vasile Alecsandri (Piatra din casă) etc.

Din program mai făceau parte cîntece socialiste și poezii muncitorești, interpretate de lucrători.

Poezia și cîntecul muncitoresc, cu accente de revoltă, inspirate din primele acțiuni de luptă ale proletariatului român, reflectau și demascuau cu multă convingere starea de mizerie a celor mulți și obidiți. Pe măsura dezvoltării mișcării muncitorești, anumite texte au depășit faza incipientă de critică sugerînd necesitatea unei opoziții organizate, condiție esențială pentru curmarea împilării și nedreptății sociale. Apare tot mai clar exprimată ideea discrepanței dintre săraci și bogați, iar imaginea conflictului, a revoltei, a perspectivei organizării și întemeierii partidului politic al muncitorilor, a eliberării clasei muncitoare de sub povara asupririi și exploatarei capitaliste, însoțesc cele mai multe poezii și cîntece compuse și publicate la începutul ultimului deceniu al veacului trecut. Unele creații poetice ale militanților socialiști Gh. A. Teodoru, C. Z. Buzdugan ș.a., transpuse pe note, au făcut parte, începînd cu anul 1892, aproape cu regularitate din repertoriul corului Clubului muncitorilor. Referindu-se la acest aspect al activității Clubului muncitorilor, ziarul „Munca” consemna: „Pe la miezul nopții cortina se ridică și ochii tuturor fură ațîniți spre scenă... prietenul Nestor, lucrător cizmar, cîntă acompaniat de o vioară și un clarinet, de după culise, noul cîntec socialist Frate proletar, datorat penei tovarășului nostru Buzdugan. Publicul a aplaudat și rechemat pe talentatul cîntător și pe autorul poeziei”⁵. Textul apăruse în presa socialistă încă din anul 1891, fiind retipărit sub formă de cîntec în „Glasul dezmoșteniților”, publicație editată de Cercul coral de

¹ „Munca”, nr. 39 din 18 noiembrie 1890.

² „Munca”, nr. 42 din 9 decembrie 1890.

³ „Munca”, nr. 47 din 13 ianuarie 1891.

* Comitetul de organizare hotărîse ca reprezentația teatrală muncitorească să fie susținută de artiști ai Teatrului Național. Solicitați, aceștia au răspuns afirmativ, dar direcțiunea teatrului nu le-a aprobat să joace pentru Clubul muncitorilor.

⁴ „Munca”, nr. 46 din 6 ianuarie 1891.

** În ianuarie 1891 sediul Clubului muncitorilor s-a mutat din str. Bibescu Vodă la SOTIR, în Piața Amzei nr. 26, cunoscută casă a mișcării muncitorești bucureștene încă din anul 1887, cînd era sediul Cercului muncitorilor.

⁵ „Munca”, nr. 46 din 5 ianuarie 1892.

propagandă socialistă din București⁶. Steagul roșu era o altă poezie semnată de Gh. A. Teodoru, transpusă pe note de Ath. Alexandrescu și recitată sau interpretată de ansambluri corale la seratele socialiste. Textul exprima năzuința celor mai înaintate elemente ale proletariatului român pentru crearea unui partid politic al muncitorilor : / „Vă uitați cum picuri-picuri se ridică și s-adună / Muncitori sub steagul roșu, cum voioși cu toții vin / Spre-a intra-n partidul lor / În partidul muncitorilor...”⁷.

Repertoriul corului Clubului muncitorilor a cuprins numeroase alte poezii și cintece muncitorești între care *Suferință și luptă*⁸, *Sus cauza femeii** ș.a.

Referindu-se la aceste creații și, în general, la literatura și arta militantă muncitorească, unele articole apărute în presa socialistă a vremii, subliniau faptul că acestea reprezintă cuceriri ale clasei muncitoare care trebuiau apărute și dezvoltate, combătându-se, în același timp, teoriile și concepțiile idealiste, burgheze. În acest sens, gazeta „Democrația socială” din Ploiești, în articolul „Socialismul în artă”, sublinia : „A serie numai pentru a produce lucrări dragălașe, dulceturi literare, în zilele noastre este o crimă”⁹. Un alt articol apărut în publicația amintită, relua această idee apreciind că „rolul artei e mare, e uriaș, dar noi trebuie să-l confundăm cu rolul nostru. Da, să facem artă, dar să facem artă tendențioasă ; în loc să cioplăm diamante burghezilor să facem uși de lemn bordelelor sârmane. Cu atât mai bine dacă lucrarea noastră va avea și o mare valoare artistică, în cazul acesta, importanța ei va fi cu atât mai imensă”¹⁰.

Afirmarea acestei orientări este relevantă și de conținutul noilor acțiuni cultural-artistice cu tematică socialistă la care, de multe ori, au luat parte cunoscuți oameni de cultură, între aceștia numărându-se și ilustrul nostru dramaturg I. L. Caragiale.

Prezența acestuia, pentru prima dată, se pare, la astfel de acțiuni ale Clubului muncitorilor din București, este semnalată cu prilejul reprezentației teatrale ce a avut loc în cadrul serbării muncitorești de la începutul anului 1893 care a întrecut în succes și în frumuseți, după cum aprecia presa vremii, toate serbările populare și seratele literare de până atunci. „Ceea ce a contribuit, însă, cel mai mult la mărirea acestei serbări, a fost desigur corul, teatrul și tabloul vibrant”¹¹.

Sala „Orfeu” era în acea seară neîncăpătoare. La miezul nopții, cortina s-a ridicat, iar deschiderea programului, ca de obicei, a făcut-o corul Clubului, format în exclusivitate din muncitori, care a executat cu însuflețire un cîntec muncitoresc. A urmat reprezentația teatrală *Moș Ion Zurbă*, care ne introduce în atmosfera caracteristică alegerilor electorale din acei ani.

În timpul desfășurării spectacolului, corul clubului a interpretat cu multă măiestrie cîntecul popular „Noi țărani de la țară”, apărut după răscoalele țărănești din anul 1888**.

Rolul lui *Moș Ion Zurbă* a fost interpretat cu talent de lucrătorul sitar Gh. Ionescu, pe care I. L. Caragiale, prezent la spectacol, l-a felicitat călduros.

În continuare, muncitorii deveniți pentru o seară artiști au interpretat tabloul *Alegoria muncii*. Era o scenă simbolică, care reprezenta sintetic situația social-economică a diferitelor grupuri și păături sociale.

Reprezentarea este deschisă de corul Clubului care intonează *Marsilieza****. O piramidă scaldată de o intensă lumină roșie alcătuită simbolic din oameni de diferite categorii sociale, de diferite bresle și profesii domina scena. În virful piramidei, învelită pe jumătate într-o eșarfă roșie, se afla zeița libertății, ținînd în mina dreaptă „Făclia dezrobirii”. Mai jos sînt inserate numeroase texte cu revendicări ale clasei muncitoare, îndemnuri adresate poezilor, scriitorilor, pictorilor pentru a servi cauza

⁶ „Glasul dezmoșteniților”, București, 1893.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

* Poezie scrisă în anul 1893 cu prilejul fondării societății „Ajutorul” a femeilor muncitoare din București, prin care se adresa urarea izbîndei depline în lupta pentru emancipare (Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota M.M., 1897, doc. 2, inv. 2094 ; „Glasul dezmoșteniților”, București, 1893).

⁹ „Democrația socială”, nr. 48 din 29 noiembrie 1892.

¹⁰ „Democrația socială”, nr. 50 din 13 decembrie 1892.

¹¹ „Munca”, nr. 47 din 10 ianuarie 1893.

** Cîntecul a fost creat, după toate probabilitățile, în mediul muncitoresc, de membrii cercurilor muncitorești. În anii care au urmat, cîntecul *Noi țărani* a fost inclus în majoritatea manifestărilor cultural-artistice ale mișcării noastre muncitorești (E. Cernea, N. Rădulescu, T. Pintean. *Spre lumină. Culegere de cîntece revoluționare*, București, 1964, p. 27).

*** În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, în mediul muncitoresc, textul original al *Marsiliezei* este înlocuit cu texte noi socialiste. După unele informații *Marsilieza* a fost interpretată în România pentru prima dată la 21 iulie 1891, în București, cu ocazia unei serbări organizate de Clubul muncitorilor la grădina Schiesstadt situată pe locul unde se află astăzi ștrandul Izvor.

proletariatului. „O ! poeți, smulgeți de pe coardele lirei voastre note pe care să le înțelegem și noi. Cîntați aspirațiunile noastre și fiți-ne nouă încurajatori. Turnați undelele în candelă entuziasmului și luminați-ne calea către victorie”¹².

Baza piramidei era constituită din proletari, cărora li se adresează chemarea ce prefigura viitorul „Iar, voi muncitori de toate breslele, voi, care formați temelia societății viitoare, uniți-vă și plini de entuziasm salutați vestea cea bună : Socialismul”¹³.

Alături de cele două reprezentații teatrale Moș Ion Zurbă și Alegoria muncii, programul seratei literare a mai cuprins: Hora muncitoare, cîntată și jucată de membrii corului, piesa în versuri cu subiect socialist La Clubul muncitorilor, Piatra din casă de Vasile Alecsandri și recitarea unei poezii de George Coșbuc.

La sfîrșit, cunoscuții publiciști și scriitori socialiști A. Bacalbașa, C. Mille, V. Gh. Morțun, la cererea muncitorilor au făcut scurte expuneri cu privire la perspectivele unirii și luptei organizate a proletariatului român, la însemnătatea întemeierii unui partid politic al clasei muncitoare.

Făurirea partidului clasei muncitoare, care a marcat o nouă etapă în evoluția luptelor revoluționare din țara noastră, a dat un nou impuls activității cultural-artistice și educative muncitorești. Creatorii de artă și literatură socialistă erau solicitați tot mai insistent ca în lucrările lor să oglindească, cu mijloacele specifice artei, realitatea, eroii să fie oameni din popor, să abordeze frontal fenomenele sociale și să exprime dezideratele socialiștilor. „Noi acei dintre socialiști care nu avem talent literar, nu sintem artiști — scria Ion Nădejde într-un articol din „Evenimentul literar” — am cerut și cerem de la socialiștii artiști să ne facă artă din care să iasă la iveală ideile și simțurile lor socialiste. N-am cerut și nu cerem de la artiștii burghezi să aibă idei și sentimente socialiste, ar fi absurd”. Articolul se încheia cu următorul îndemn : „Nu ne mințiți niciodată ! Grija zilei de mâine nu vă facă să aveți ochi și să nu vedeți, să aveți urechi și să nu auziți”¹⁴.

Activitatea partidului, pe această linie, a dus la creșterea influenței și a succesului acestor forme incipiente de artă și literatură militantă și ca o consecință, la sporirea prestigiului organizațiilor socialiste. Ca urmare, o întreagă pleiadă de intelectuali, oameni de artă, știință și cultură, între care criticul literar Garabet Ibrăileanu, poeții publiciști Traian Demetrescu, C. Z. Buzdugan, scriitorul și dramaturgul Ion Luca Caragiale, savanții Constantin I. Parhon, Ion Cantacuzino ș.a. au luat parte la activitățile cu caracter științific și cultural-educativ inițiate de organizațiile muncitorești, aducînd o neprețuită contribuție la amplul proces de luminare a maselor de muncitori. Numele lor sînt legate atît de activitatea cultural-artistică-educativă desfășurată în sălile Sotir, Băile Eforiei cît și de noul sediu al partidului și al Clubului muncitorilor din București de pe strada Doamnei nr. 7¹⁵. Aici funcționa și un Cerc de propagandă al studenților socialiști de la Universitatea din București, constituit la 17 noiembrie 1896, unde în timpul orelor de lectură se citea din operele lui Ion Creangă, Mihai Eminescu, Heinrich Heine ș.a.¹⁶.

Organizarea unor acțiuni cultural-artistice muncitorești urmărea totodată și colectarea de fonduri bănești pentru sprijinirea editării literaturii socialiste, a tipăririi gazetei zilnice a partidului „Lumea nouă” etc. Toate acestea nu ar fi fost posibile fără efortul material al muncitorilor. Ca urmare, în sălile organizațiilor muncitorești, în grădini și parcuri s-au organizat cu prilejul unor evenimente însemnate, mari serbări populare, serate literare, baluri cu donații în obiecte pentru tombole și liste de subscripții etc.

Presa și documentele vremii se referă pe larg la marile serbări socialiste cu programe cultural-artistice și educative organizate după anul 1893 în diferite săli și grădini ale Bucureștiului cum au fost : Sala Constructorilor, Sala Pomul-verde, Sala Oppler, grădina Oteteleșeanu, grădina Băicoianu, grădina Puțul cu apă rece, grădina Blanduziei, grădina Bordei, parcul Cîșmigiu, pădurea Mogoșoaia, etc. împodobite frumos cu steaguri roșii, pancarte și lozinci revendicative ale clasei muncitoare. Pentru oratori se improvizaau tribune, iar pentru formațiile teatrale, echipele artistice și corurile muncitorești se construiau estrade¹⁷.

¹² „Munca”, nr. 47 din 10 ianuarie 1893.

¹³ *Idem*.

¹⁴ „Evenimentul literar” din 21 martie 1894.

¹⁵ Arhiva I.S.I.S.P., cota M.M., 1897, doc. 2, inv. 2094.

¹⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 451—452 ; *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 146.

¹⁷ Arhiva I.S.I.S.P., cota M.M., 1894, doc. 3, inv. 2092 (Dare de seamă despre dezbaterile Congresului al II-lea al Social-democrației române, București, 20, 21 și 22 aprilie 1894) ; „Munca” din 11 aprilie 1893 ; „Lumea nouă” din 18 aprilie 1895 ; *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 129, 133.

Ca forme și mijloace de educare socialistă, serbările, seratele literare, balurile cu program literar-artistic, au stat tot timpul în atenția partidului, a organizațiilor muncitorești, fapt rezultat și din Ordinea de zi a Congresului partidului din aprilie 1897, care cuprindea un punct intitulat „... serate și serbări socialiste”¹⁸.

Dintre acțiunile de acest gen, un succes deosebit l-a avut serbarea muncitorească cu program artistic de la 1 ianuarie 1900, organizată de Clubul muncitorilor din capitală în sala Băilor Eforiei. În prima parte a spectacolului s-a jucat sceneta în versuri Dezrobirea muncitorilor având ca eroi muncitori și muncitoare de toate meseriile, țărani săraci și personaje din alte categorii sociale exploatate.

A doua parte a spectacolului a cuprins o scenetă * a cărei acțiune se desfășura în mediul sătesc. Tema era de mare actualitate pentru acea vreme: întemeierea cluburilor socialiste la sate. Eroul piesei era un țăran care, luind cunoștință de organizarea sătenilor în cluburi socialiste, a inițiat crearea unui astfel de club în satul lui, fapt pentru care a fost persecutat de autoritățile locale și apoi întemnițat la Văcărești. Contactul cu muncitorii, cu militanții socialiști deținuți acolo îl ajută să înțeleagă cum trebuie să lupte pentru drepturile sale: „Am învățat să-mi câștig drepturile mele — spune el după ce a fost eliberat — ... să nu fie cu supărare la boieri [dar] am de gând ... să-nvăț și pe alții meșteșugul ăsta că tare-i bun, tare-i pe gustul țăranului veșnic asuprit și nedreptățit... Și tare-i lesne de învățat. Așa de lesne că puțină vreme o să treacă până l-o ști toată obștea din țara noastră... hei! ... atunci ... atunci, vorba cîntecului „O veni vremea d-apoi să mai răsufliăm și noi”¹⁹.

★

Din datele și informațiile culese din arhive și din presa socialistă cu privire la dările de seamă și anunțurile asupra serbărilor muncitorești, rezultă că, și în alte localități, în perioada la care ne referim, organizațiile socialiste au inițiat acțiuni cultural-artistice cu caracter social-politic, în al căror program figurau scurte piese de teatru, cîntece executate de corurile organizațiilor, poezii revoluționare etc. Revelatoare, în acest sens, este activitatea cultural-artistică revoluționară desfășurată la Galați în sediul Clubului muncitorilor, acel mic templu al luminii cum îl numeau localnicii, la balconul căruia totdeauna filfiau steaguri roșii, fiind căutat cu dragoste și încredere de lucrători. Aici, și în alte părți ale orașului, de 1 Mai 1900, după o demonstrație cu steaguri roșii purtate de veterani ai războiului de independență pe străzile principale pînă la grădina Paradis, a avut loc o impresionantă serbare cu program artistic, muncitorească²⁰.

Tot la început de veac, în Transilvania se remarcă mișcarea teatrală a meseriașilor din Orăștie, unde după 1900 s-au organizat 51 de serate teatrale cu piese avînd denumiri semnificative ca: Turtă seacă, Casă veche etc. Intensa activitate a formațiilor teatrale ale meseriașilor din Orăștie s-a făcut repede cunoscută atrăgînd atenția lui Octavian Goga și a altor intelectuali transilvăneni²¹.

Între alte centre cu o activitate cultural-artistică muncitorească se numără și orașul Ploiești. Activînd sub directa îndrumare a Cereului cultural „România muncitoare”, în anul 1905, socialiștii din localitate au pregătît în casa din Calea Rudului, nr. 157 o mică piesă de teatru, intitulată Pușcărișul, după care au urmat cîntece despre Comuna din Paris, Internaționala etc. executate de corul cereului. La spectacol au luat parte peste 800 de muncitori și muncitoare, cetățeni din diferite cartiere ale orașului. Din fondurile realizate s-au procurat cărți pentru biblioteca socialistă și mobilier pentru sediul organizației²².

De remarcat este, de asemenea, faptul că în acest timp muncitorii au început într-o mai mare măsură să interpreteze lucrări ale marilor scriitori și poeți români, fapt care reclama soluționarea unor dificile probleme de ordin tehnic, regizoral. Astfel, la Cluj, în cartierul Mănăstur, un grup numeros de muncitori, meseriași și plugari au organizat o reușită serbare cîmpenească cu declamări de texte literare, cîntece, cor și două scurte piese de Vasile Alecsandri²³.

Alte acțiuni cultural-artistice erau nemijlocit legate de unele ridicări la luptă ale clasei muncitoare, în vederea stringerii de fonduri bănești pentru sprijinirea ma-

¹⁸ Arhiva I.S.I.S.P., cota M.M., 1897, doc. 2, inv. 2094.

* Inițial, textele celor două scene s-au publicat separat în ziarul „Lumea nouă”, pentru ca puțin mai târziu ele să apară împreună în broșura intitulată: *Pușcărișul — Dezrobirea muncii. Teatru*, care se va reedita cu unele modificări neesențiale pînă în anul 1920, în cadrul Bibliotecii socialiste.

¹⁹ „Lumea nouă”, nr. 27 și nr. 28 din 9 și 23 ianuarie 1900.

²⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 785—787.

²¹ Ion Iliescu, Tiberiu Istrate, *Orăștie — 750 de ani*, Deva, 1974, p. 153—154.

²² Arhiva I.S.I.S.P., fond XII, dosar nr. 147, f. 12—13.

²³ Cluj. Pagini de istorie revoluționară (Oameni, fapte, locuri), 1848—1971, Cluj, 1971, p. 122.

terială a greviștilor. Semnificativă în această direcție este acțiunea cultural-artistică de la Craiova din 3 iunie 1906, organizată în scopul colectării de fonduri pentru sprijinirea grevei generale a muncitorilor tipografi din localitate. Suma de bani obținută în urma reprezentației artistice-muncitorești s-a împărțit între lucrătorii greviști potrivit cu greutatea materiale ale fiecăruia ²⁴.

★

Unele evenimente mai însemnate din lupta clasei muncitoare și a țărănimii, prilejuiau odată cu organizarea diferitelor acțiuni cultural-artistice muncitorești și o intensă campanie în presa socialistă și în alte publicații, pentru propagarea ideilor socialiste prin intermediul literaturii militante. Astfel, cu prilejul mării ridicări la luptă a țărănimii, în anul 1907, au fost publicate în timpul evenimentelor și după acestea, numeroase schițe, povestiri, nuvele, poezii, cîntece, fabule, satire, scenete, piese de teatru scrise de muncitori și muncitoare, intelectuali, membri sau simpatizanți ai mișcării socialiste, care apucind până au creionat multe icoane din viața satului românesc, descriind momente reale de un teribil dramatism. La acest impresionant și înălțător gest de solidaritate umană au aderat spontan scriitorii, poeții și publiciști consacrați, oameni de artă și cultură, care au scris pagini realiste despre tragedia țărănimii, despre adevărații vinovați, clasele stăpînitoare, partidele și guvernele burghezo-moșierești.

Între scrierile literar-artistice despre involburatul an 1907, publicate în presa socialistă, un loc important îl dețin versurile, care pe lângă conținutul lor protestatar, demascator reflectînd implicațiile economice și social-politice ale regimului de silnicie impus milioanelor de țărani, îndeplineau și o funcție agitatorică, chemînd direct la revoltă. În acest cadru amintim cîteva poezii create în mediul sătesc de autori necunoscuți care sub o formă sau alta au luat parte sau au fost martori la răscoală. Astfel, în comuna Seaca de Cîmp, ținutul Calafat, a circulat poezia Anul 1907, care se referă la evenimentele singeroase din acel an : „Foaie verde trei grănate / Anul nouă sute șapte / Țara începu să se revolte / Cu săcuri și cu topoare / Ciocoi să mi-i omoare / Puneau focu la hambare / Ca omul la supărare. / Bate-i Doamne pe ciocoi / c-a venit vremea d-apoi / Ca să ne scăpăm de ei... / Să muncim pămîntu-n tihnă / Fără milă, fără vină / S-avem acasă de toate / Rodul holdelor bogate” ²⁵.

O altă poezie creată de geniul popular care a circulat în mediul sătesc, se intitula 1907 — Baladă din comuna Scașești. Textul, care ulterior, se pare că, a fost cîntat de localnici și de muzicanții din ținut, reprezintă un tablou autentic al răscoalelor transmițînd cu precizia unui seismograf freamătul acelor zile de neuitat.

Dintre poeziile create în mediul orășenesc de către muncitori și alte categorii sociale exploatate, în semn de solidaritate cu țărani răsculați, ne-a reținut atenția o poezie scrisă la Focșani în anul 1907 care, în versuri emoționante, evoca momentul culminant al răscoalei ²⁶. Impresionant este și conținutul poeziei Pămînt ați cerut, scrisă în anul 1907, care, evocînd răscoala și represiunea ce i-a urmat, sugera continuitatea și perspectiva unei lupte victorioase. „Ați vrut cîștigarea dreptului sfînt / De muncă să avem fiecare / Pămînt ați cerut / Căptat-ați mormînt și / Temniți chinuitoare. / Noi mergem acum, / Să jurăm într-un glas / Pe glia plină de sînge / Odihnă avea-vom, dar / Numai atunci / Cînd dreptatea va învinge !...” ²⁷.

Tema răscoalei țărănești de la 1907 a fost, de asemenea, prezentă în povestiri, nuvele, schițe și piese de teatru. În acest cadru se înscrie și textul Furtună veteranul (1907) în care se creionează tablouri pline de dramatism despre desfășurarea răscoalei și represiunea ce i-a urmat. Redăm un fragment din acest text : „Din cînd în cînd, șiruri lungi de țărani legați cot la cot și unul de altul, minăți sub izbitorile paturilor de armă ce sunau a sec în șoldurile uscate, se tîrîiau în urlete dureroase de-a lungul satului, înspre curtea boierească, unde se dădea osînda cea fără de cruțare” ²⁸.

Din aceeași categorie fac parte scrierile : Popa Preda [din Goldana], Cuvîntul din urmă, Cînd s-a întors acasă cu subtitlul Icoană din viața poporului, Lupii — piesă de teatru în patru acte de I.C. Vissarion etc. apărute în presa socialistă și în alte publicații de după 1907, în cadrul acțiunii de propagandă inițiată de organizațiile muncitorești pentru sprijinirea țărănimii sărace, a luptei ei pentru pămînt și o viață mai bună.

²⁴ „Țara” nr. 1040 din 3 iunie 1906.

²⁵ Arhiva Comitetului județean Dolj al P.C.R. (Dosar neprelucrat).

²⁶ Arhiva I.S.I.S.P., fondul III, dosarul nr. 958, vol. VI.

²⁷ Arhiva I.S.I.S.P., fondul XV, dosarul nr. 1389, f. 2—3.

²⁸ „Viața românească”, nr. 3 din martie 1908.

În același timp, în programele cultural-artistice ale unor serate literare, șezători și serbări muncitorești, desfășurate în această perioadă figurau și unele texte, poezii sau cîntece socialiste cu titluri semnificative privind răscoala din 1907. Astfel, la serbarea muncitorească din 10 martie 1907 organizată în sala „Eforiei” de Comisia locală a sindicatelor din București, în repertoriul corului, alături de Internaționala, Sus luptători, se afla și un cîntec adresat soldaților, numit Gornistul foarte răspîdit în timpul și după evenimentele din 1907, avînd următorul refren : „Fraților soldați, nu ne împușcați / Căci noi vă sintem frați îndurerați !...”²⁹.

În partea a doua a programului a urmat piesa de teatru Domnul lucrează ?, comedie într-un act jucată de muncitori, membri ai sindicatului local³⁰.

Tot la București, cu prilejul împlinirii unui an de la răscoalele țărănești, sindicatul lucrătorilor cizmari a organizat o reușită serată literară, care a început cu o conferință expusă de Alecu Constantinescu despre „Literatura muncitorilor”, urmînd prezentarea poeziei Țărării răsculați de M. Cugler-Poni³¹.

O acțiune asemănătoare, la împlinirea unui an de la răscoalele țărănești, a avut loc la Tr. Severin, unde capul de afiș al serbării muncitorești a fost declamarea poeziei lui Vlahuță 1907, urmată de intonarea unor cîntece muncitorești-revoluționare. În continuare, în fața spectatorilor au fost prezentate două scurte piese de teatru : Muncitorul și burghezul și Dezrobirea muncii³².

★

La începutul veacului al XX-lea, acțiunile propagandiste cu caracter cultural-artistic, educativ organizate de cercurile socialiste „România muncitoare”, de diferite sindicate și uniuni sindicale, de cluburile social-democrate, de Cercul „Tineretul Muncitor” etc. au devenit tot mai numeroase.

Deși în presa socialistă a vremii apăreau anunțuri că aceste acțiuni se organizau pentru fondul de propagandă al organizațiilor socialiste și al Caselor poporului, pentru fondul bibliotecilor socialiste și subvenționarea presei muncitorești, în foliosul Comisiei generale și al comisiilor locale ale sindicatelor, pentru sprijinirea materială a șomerilor etc., scopul și obiectivul principal al organizării lor rămînea, paralel cu crearea unor momente de destindere în clipele de răgaz, educarea muncitorilor și a altor categorii de salariați în spiritul unei noi morale și concepții despre lume și societate, luminarea și culturalizarea maselor muncitorești. Ca urmare, programele acțiunilor cultural-artistice erau alcătuite cu mare grijă cuprinzînd și diferite conferințe cu tematica adecvată. În acest sens, poate fi menționată și conferința, cu tema „Educația poporului prin artă”, ținută în anul 1908 de B. Cecropide la o serată a muncitorilor tîmplari din București. Referindu-se la accesul maselor populare la artă și cultură, conferențiarul arăta că : „Masa poporului de azi nu gustă farmecul poeziei, nu ascultă cîrîpîitul șăgalnic al acordurilor muzicale, nu vede valul de frumuseți colorate încremenite pe pinze, ci doar învață din distracții (de ce nu le-aș zice) searbede. Masa de lucrători soarbe ca distracție literară romanul foileton plin de furturi, războaie...”³³. Aceste idei sînt reluate cu prilejul altei conferințe ținută tot la o serată a muncitorilor tîmplari, unde subliniind din nou însemnătatea artei pentru muncitori, a artei adevărate, realiste, B. Cecropide arăta : „Omul obosit, încat de munca neînteruptă și înstrăinat de frumusețile naturii, prin fumul orașelor industriale, închis într-o cameră strîmtă, nenorocită e departe de binefacerile frumosului, e departe de artă... Arta prin înfățișarea frumosului are un rol însemnat. Frumosul trezește în suflet emoții, emoțiile izvorăsc gînduri, gîndurile principii, iar principiile trebuie insuflite prin fapte”³⁴.

Intensa activitate organizatorică și de propagandă desfășurată de organizațiile socialiste împotriva artei decadente, obscene și pentru promovarea unei arte realiste legate de poporul muncitor, a găsit ecou și în rîndurile artiștilor profesioniști. Ca urmare, în anul 1908, un grup de artiști dramaticei din Capitală au creat un sindicat de breaslă, care a luat inițiativa de a solicita prefectului interzicerea reprezentării pieselor obscene în grădinile și cartierele mărginașe ale orașului. Sindicatul și-a propus, totodată, ca să creeze o trupă liberă ce avea să pună în scenă, în primul rînd, piese cu tendință care să deschidă muncitorilor gustul pentru teatru. „Numai așa —

²⁹ „România muncitoare”, nr. 1 din 4—11 martie 1907. (Textul era cunoscut din anii 1904—1905, fiind publicat integral în broșura *Pușcăriașul, Dezrobirea muncii, Cîntece socialiste*, editură de Cercul de editură socialistă, București, 1903.)

³⁰ „România muncitoare”, nr. 1 din 4—11 martie 1907.

³¹ „România muncitoare”, nr. 2 din 9—16 martie 1908.

³² „România muncitoare”, nr. 52 din 24 februarie 1908.

³³ „România muncitoare”, nr. 59 din 7 decembrie 1908.

³⁴ *Ibidem*, nr. 61 din 14 decembrie 1908.

sublinia ziarul „România muncitoare” în articolul „Sindicatul artiștilor teatrali” — ei [artiștii] vor lucra pentru răspîndirea educației, prin teatru, în popor, de care vor fi răsplătiți cu cel mai sincer entuziasm și prietenie...”³⁵. Sindicatul artiștilor teatrali a exercitat o influență nemijlocită asupra orientării activității cultural-artistice, educative din cadrul serbărilor muncitorești în ceea ce privește formele și mijloacele de regie și alcătuirea programelor. Ca urmare, apar tot mai multe piese jucate de muncitori, cu conținut socialist. Între acestea consemnăm acțiunea de la 28 ianuarie 1908 a Sindicatului muncitorilor ceferiști, care organiza în sala Băilor Eforiei o reprezentare cu piesa *Minerii* jucată în exclusivitate de muncitorii ceferiști³⁶, iar la 6 decembrie, în aceeași sală, s-a pus în scenă o mică piesă de teatru reprezentînd „România muncitoare”, pentru a ilustra cu mijloacele specifice artei activitatea organizațiilor socialiste și a ziarului cu aceeași denumire.

Acțiuni asemănătoare au inițiat și organizațiile conduse de către Cercul „Tineretul muncitor” din București, caracterizate printr-o participare activă. Astfel, la 9 mai 1910, în vechea sală a mișcării muncitorești din Piața Amzei nr. 26, avea loc o frumoasă serată literar-artistică, care a început cu o conferință privind „Rolul social al tineretului”, urmînd apoi piesa în 3 acte „Ucenicii”, jucată de membrii Cercului³⁷. Puțin mai tirziu „Foaia tînarului” publica un fragment din această piesă cu titlul și subtitlul „Ucenicii — schiță pentru teatru popular în 3 părți”, care se referea la condițiile de muncă și de viață ale ucenicilor și lucrătorilor, relațiile acestora cu patronii, împotrivirea patronilor la organizarea în sindicate a lucrătorilor și ucenicilor³⁸. În aceeași sală din Piața Amzei, care din 1910 devenise sediul Clubului social-democrat, cit și la sediul unor organizații sindicale, în octombrie 1912, s-au organizat două serate literar-artistice în vederea strîngerii de fonduri pentru campania electorală care preceda alegerile parlamentare din noiembrie același an. În program figurau conferințe cu caracter social-politic, poezii muncitorești și diferite producții muzicale etc.³⁹.

Tot pentru o astfel de serată muncitorească a fost scrisă, în anul [1912], sce-neta literară intitulată *Scenă de club*, al cărei text depistat într-un dosar de arhivă⁴⁰, ridiculizează organele represive și ia poziție împotriva măsurilor polițienești adoptate împotriva organizațiilor muncitorești.

Remarcabilă este și piesa într-un act scrisă pentru muncitorii tipografi, intitulată: *Discipolii lui Gutenberg*, jucată la 9 martie 1914 pe scena teatrului „Amiciții” din București. Textul piesei, care a apărut în același an sub formă de broșură, ne introduce în atmosfera unui atelier tipografic, redînd situația lucrătorilor și lucrătoarelor, conflictele lor de muncă cu patronul⁴¹. În același an, ziarul „România muncitoare” publică integral piesa socială în patru acte *Lupii de I. C. Vissarion* care este o ilustrare vie a dramaticilor evenimente din timpul răscoalelor țărănești⁴².

Pentru îmbogățirea cunoștințelor și instruirea muncitorilor, în acțiunile cu caracter cultural-artistice și educativ sînt incluse prezentări și lecturi din creații literare al autorilor clasici români și străini, audiții muzicale ale unor piese de mare popularitate. Muncitorii aveau astfel posibilitatea să cunoască o parte din marile valori și creații ale literaturii, artei și muzicii românești și universale. Între aceste acțiuni a reținut atenția șezătoarea literar-artistică organizată în luna iunie 1915, în noul sediu al mișcării muncitorești din București (str. Sf. Ionică, nr. 12). Programul s-a deschis cu o conferință de I. C. Vissarion, după care cîțiva artiști de la Teatrul Național au declamat în fața muncitorilor din creația lor artistică, iar un violoncelist a executat compoziții ale muzicianului german Richard Wagner și, în final, povestirile lui Hoffmann⁴³.

În aceeași sală muncitorească, syndicatele lucrătorilor tapițeri și lucrătorilor în lemn și mobilă din București au organizat în octombrie și respectiv în noiembrie 1915 alte două serbări literar-artistice, unde Cristian Racovski a vorbit despre evoluția evenimentelor internaționale, fiind urmat de Tudor Arghezi și Gala Galaction care au citit fragmente din lucrările lor. În partea a doua a programului s-au audiat compoziții muzicale de Puccini, Gounod, Mascagni⁴⁴.

³⁵ „România muncitoare”, nr. 13 din 20 iulie 1908.

³⁶ „România muncitoare”, nr. 47 și nr. 49 din 20—27 ianuarie și 3—10 februarie 1908.

³⁷ „România muncitoare”, nr. 22 din 23 mai 1910.

³⁸ „Foaia tînarului”, nr. 4 din noiembrie 1913 și nr. 2 din iunie 1914.

³⁹ „România muncitoare”, nr. 83 din 25 octombrie 1912.

⁴⁰ Arhiva I.S.I.S.P., fond XV, dosar nr. 84, vol. I, f. 223—226.

⁴¹ P. P. Ionescu și B. Meluş. *Discipolii lui Gutenberg — piesă într-un act și tablou feeric*, București, [tipografie] „Avîntul”, 1914.

⁴² „România muncitoare”, nr. 76—93 din iulie-august 1914.

⁴³ „Lupta zilnică”, nr. 147 din 26 iunie 1915.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 243 și 254 din 17 și 31 octombrie 1915.

*

Acțiuni propagandistice cu caracter cultural-artistic și educativ au avut loc și în alte centre muncitorești din țară dintre care semnalăm unele mai semnificative. Astfel, la 24 februarie 1907, în sala Casei sindicatelor din Cimpina a avut loc o mare serbare muncitorească în al cărei program artistic a fost inclusă și cunoscuta piesă *Dezrobirea muncii*⁴⁵. Acțiuni de acest gen au avut loc și la Lugoj, în Casa organizațiilor socialiste și sindicale, ridicată prin contribuție muncitorească, care a găzduit multe serbări cu caracter cultural-artistic⁴⁶, la Constanța, în cunoscuta sală „Elpis”⁴⁷, la Ploiești unde, între altele, presa socialistă semnală și ceaiul literar din 16 martie 1908 organizat de Comisiunea locală a sindicatelor la care au participat 300 de muncitori și ucenici*, la Arad, în sala Căminului muncitoresc construit din donații ale lucrătorilor, unde s-au organizat, începând cu 1 Mai 1913, numeroase întruniri, adunări și serbări muncitorești cu un bogat program artistic, educativ și patriotic⁴⁸, la Iași, în diferite case ale mișcării muncitorești între care și sala Tur-Verein, unde în ziua de 22 martie 1914 a avut loc o importantă acțiune cultural-artistică cu conținut socialist organizată de Clubul social-democrat și de sindicatul mixt** ; la Brăila, acțiunile de acest gen, desfășurate în perioada octombrie 1913 — aprilie 1916 erau organizate de Societatea de ajutor „Umanitatea”, de Comisia locală a sindicatelor și de Cercul „Tineretului muncitor”. Era o tradiție ca serbările cu program literar-artistic să înceapă cu conferințe legate de diferite evenimente interne și internaționale la ordinea zilei, expuse de cunoscute personalități și de militanți ai mișcării muncitorești cum erau dr. L. Ghelester, dr. O. Călin, Alecu Constantinescu, dr. E. Arbore, B. Eftimiu ș.a.

*

Având un anumit specific de popularizare, toate aceste acțiuni cultural-artistice, educative, prin conținutul lor propagandistic, agitatoric, au îndeplinit un rol important în activitatea organizațiilor socialiste și muncitorești, a partidului clasei muncitoare din România de mobilizare la luptă revoluționară a proletariatului, a maselor populare, pentru educarea lor în spiritul unei noi viziuni despre lume și societate în care să triumfe libertatea, rațiunea, dreptatea și echitatea socială.

TEODOR PINTEAN

⁴⁵ „România muncitoare”, nr. 2 din 11—18 martie 1907.

⁴⁶ Arhiva I.S.I.S.P., Fototecă, doc. nr. 19466.

⁴⁷ Arhiva I.S.I.S.P., Fototecă, doc. nr. 26434.

* Programul acestei manifestări a cuprins o conferință prezentată de M. Nicolescu despre deosebirea dintre petrecerile muncitorești și petrecerile burgheze, recitarea poeziei *O zi de iarnă*, cîntece executate la vioară și lecturi din povestirile *Moș Miron Sindicalistru* și *Discursul unui agitator* („România muncitoare”, nr. 4 din 23—30 martie 1908).

⁴⁸ Mihail Toacsen, Eugen Glück, Simion Palcu, *Meleaguri arădene*, 1972, p. 68.

** Programul a cuprins : cîntece revoluționare interpretate de corul muncitorilor, declamarea poemului eminescian *Împărat și proletar*, audierea unor compoziții muzicale aparținînd lui Haydn și Popper („România muncitoare”, nr. 38 din [5] aprilie 1914).

Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare în opera de construire a socialismului (1948 — 1965)

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN ÎN FAȚA NOILOR SARCINI ALE TRECERII LA CONSTRUIREA SOCIALISMULUI

Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii și instaurarea regimului de democrație populară au deschis în viața

poporului român o epocă istorică nouă, de profunde și radicale transformări revoluționare în toate sferele vieții economice, sociale, politice și spirituale. Odată cu proclamarea Republicii, la 30 decembrie 1947, România a intrat într-o etapă nouă a dezvoltării sale, aceea a îndeplinirii sarcinilor revoluției socialiste.

Îndeplinirea acestei mărețe opere impunea ridicarea pe o treaptă superioară a rolului conducător al Partidului Comunist Român, căruia îi revenea sarcina de mare responsabilitate de a elabora — pe baza cunoașterii legilor obiective ale dezvoltării sociale și a condițiilor concrete ale României — o politică unitară, menită să jaloneze direcțiile de înaintare a țării pe calea noii orânduiri, să dea răspuns problemelor fundamentale — economice, sociale, politice, culturale — cu care se confrunta poporul român.

La începutul anului 1948, partidul de avangardă al clasei muncitoare se prezenta ca un partid puternic, numărând aproape un milion de membri, cu o bogată experiență în lupta revoluționară. Asigurând clasei muncitoare — forța socială care constituia garanția dezvoltării în direcția socialismului a cuceririlor revoluționare — condițiile politice și organizatorice necesare pentru a-și îndeplini înalta sa misiune istorică, prin făurirea partidului revoluționar unic, Congresul al VI-lea al partidului din februarie 1948 a trasat, în același timp, linia strategică și tactică în noua etapă istorică, formulând liniile directoare ale programului construcției socialiste, sarcinile economice, politice și sociale imediate și de perspectivă.

Ținând seama de rămânerea în urmă a economiei naționale, de necesitățile dezvoltării multilaterale și rapide a României, Congresul a subliniat necesitatea industrializării socialiste a țării concentrând toate resursele materiale și umane în vederea refacerii și dezvoltării ei. Pentru aceasta trebuia soluționată principala contradicție a epocii, aceea dintre socialismul care abia începea să se manifeste și capitalismul înlăturat de la putere, dar încă nelichidat. Indicația dată de Congresul al VI-lea privind crearea condițiilor pentru „organizarea planificată a economiei noastre”¹ semnifica tocmai hotărârea partidului comunist, ca forță politică conducătoare a societății, de a proceda la instaurarea relațiilor de producție socialiste în economia românească și de a lichida contradicția ce se manifesta între conținutul socialist al puterii politice și menținerea în miinile claselor exploatare a principalelor mijloace de producție. Se anunța, de fapt, îndeplinirea unui act de mare importanță pentru evoluția

¹ Rezoluții și hotărâri ale C.C. al P.M.R., 1948—1950, Editura P.M.R., București, 1951, p. 6.

ulterioară a României — trecerea în proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor, a întreprinderilor industriale, miniere, de transport, bancare și de asigurări — măsură ce avea să fie realizată prin adoptarea, la 11 iunie 1948, a legii naționalizării. În domeniul agriculturii, Congresul a stabilit sarcina asigurării unei bune organizări a fermelor de stat, intensificării eforturilor pentru a întâri din punctul de vedere economic pe micul agricultor, sprijinirii cooperăției sătești, care „va trebui să-l apere pe țăranul muncitor împotriva exploatării, să contribuie la modernizarea agriculturii, la sporirea productivității solului, la ridicarea nivelului de trai al țăranimii muncitoare”².

Fundamentându-și politica în domeniul revoluției culturale, Partidul Comunist Român a avut în vedere faptul că menirea istorică a socialismului este nu numai de a elibera omul de asuprire și exploatare, de a asigura bunăstarea lui materială, ci, în același timp, de a făuri o civilizație spirituală superioară. Urmărind făurirea unei culturi noi, socialiste, a unei conștiințe noi a maselor în procesul luptei cu influențele și rămășițele vechii educații și ideologii burgheze, partidul a pornit de la realitățile românești, de la faptul că avea de rezolvat o serie de sarcini, care, istoricește, ar fi trebuit soluționate de regimul burghez. Tocmai de aceea documentele P.C.R. subliniau necesitatea răspinderii cu precădere a cunoștințelor culturale în lumea satelor, pentru atragerea la o viață spirituală activă a tuturor categoriilor sociale ale populației. Congresul din februarie 1948 a hotărât înfăptuirea unei reforme a învățământului, menită să deschidă larg porțile școlii de toate gradele pentru fiii și fiicele oamenilor muncii. De asemenea, s-a acordat atenție creării condițiilor prielnice dezvoltării artei și culturii, afirmării slujitorilor artei și științei.

În domeniul construcției de stat, printre sarcinile puse de Congres figurau: adoptarea unei noi constituții a țării, care să înscrie cuceririle democratice ale maselor populare; o reformă administrativă democratică, menită să înlocuiască vechile organe ale administrației locale prin organe locale ale puterii populare alese de popor; reforma justiției, care să ducă la o profundă democratizare a instanțelor judecătorești; reorganizarea pe baze socialiste a tuturor celorlalte organe centrale de stat.

Ca forță politică conducătoare a societății, Partidului Comunist Român îi revine misiunea de a elabora sub toate aspectele politica statului, inclusiv de a stabili liniile directe în domeniul politicii externe. Congresul al VI-lea a dat o înaltă apreciere politicii externe de pace și înțelegere între popoare promovată de guvernul român, relevind, în acest sens, bunele relații stabilite între România și vecinii săi, evidențiate de tratatele de prietenie și asistență mutuală încheiate cu Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria și Uniunea Sovietică. Totodată, a fost subliniată dorința României de a avea legături de strinsă prietenie cu toate statele dornice de pace și de a acționa în vederea prevenirii unui nou război. Pronunțându-se pentru o politică de pace și bună înțelegere între popoare, Congresul a atras atenția asupra necesității întăririi armatei, pentru a fi capabilă, la nevoie, să apere cuceririle democratice ale poporului, independența și suveranitatea patriei.

POLITICA DE INDUSTRIALIZARE A ȚĂRII

Liniile directoare ale P.C.R. pentru dezvoltarea economiei naționale, îndeosebi a industriei, trasate de Conferința Națională din 1945 și Congresul al VI-lea din 1948, au

inceput a fi traduse în viață prin mobilizarea tuturor organizațiilor de partid, prin antrenarea întregii clase muncitoare în vederea trecerii principalelor pirghii ale economiei în miinile clasei conducătoare în societate, ca bunuri ale întregului popor.

Transformările profunde în viața politică a României, încununate de cucerirea întregii puteri de clasa muncitoare în alianță cu ceilalți oameni ai muncii, cerințele de perspectivă au impus trecerea revoluționară a principalelor pirghii ale economiei țării în miinile celor ce muncesc.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție a fost un act de o deosebită însemnătate, pregătit de întreaga activitate economică, politică și organizatorică desfășurată de forțele revoluționare și guvernul democratic până în 1948.

Înainte de înfăptuirea naționalizării, statul democrat-popular deținea un sector restrâns în economia țării, provenit din fostele proprietăți ale statului burghez, compus din: 20% din industria siderurgică, 30% din industria metalurgică, transporturile feroviare, Banca Națională și aproape 20% din suprafața agricolă a țării. Toate aces-

tea reprezentau prea puțin pentru a putea influența în mod hotărîtor dezvoltarea accelerată a producției bunurilor materiale, a progresului economic și social. P.C.R. a pregătit atent și minuțios naționalizarea, stabilind criteriile după care să se efectueze, pentru coordonarea și desfășurarea acțiunii fiind create o comisie centrală de partid și o comisie tehnică; au fost inventariate din timp toate întreprinderile particulare și au fost pregătite cadrele care urmau să fie puse la conducerea celor naționalizate.

Prin legea votată de Marea Adunare Națională, la 11 iunie 1948, bogățiile solului și subsolului, principalele întreprinderi, societăți, asociații particulare industriale, bancare, de asigurări, miniere, de transporturi și telecomunicații au trecut în posesia statului oamenilor muncii, act primit, pretutindeni în țară, de oamenii muncii cu entuziasm, cu combativitate și vigilență revoluționară în gospodărirea întreprinderilor și sporirea producției. Ducînd la lichidarea proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție, naționalizarea a însemnat — se subliniază în Programul Partidului Comunist Român — „crearea în economie a proprietății socialiste a întregului popor, marcînd de fapt începutul făuririi societății socialiste în România”³.

Cel mai puternic sector al vieții economice a României a devenit din pirghie a forței burgheziei, temelia economică a puterii clasei muncitoare în construirea noii orînduiri. Naționalizarea a constituit o cotitură în viața țării, contribuind la schimbarea naturii relațiilor de producție, la lichidarea exploatarei omului de către om, deschizînd cîmp larg de acțiune legilor economice ale socialismului, înfloririi depline a națiunii noastre române; ea a creat condiții egale de muncă și viață pentru toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate. Planificarea socialistă, atribut al construirii cu succes a noii orînduiri, a început să fie, astfel, pentru prima dată aplicată în economia României. Pe plan social, actul revoluționar al naționalizării a avut drept urmare desființarea ca clasă socială a marii burghezii industriale, financiare și comerciale. Au fost lichidate, totodată, pozițiile economice ale capitalului străin. Stăpînă pe mijloacele de producție, clasa muncitoare a devenit clasa conducătoare și organizatoare a producției.

Pe aceste baze au fost create premisele dezvoltării rapide a forțelor de producție, ale creării bazei tehnice-materiale pe calea industrializării socialiste a țării. Aceasta reprezintă condiția esențială a făuririi economiei socialiste unitare, a ridicării nivelului de bunăstare a întregului popor, a consolidării independenței naționale. Evident, în condițiile de atunci, existau numeroase dificultăți determinate de insuficiența fondurilor, a mijloacelor tehnice necesare, a cadrelor cerute de o operă de uriașă complexitate.

Bazîndu-se pe analiza realităților românești — definite printr-o economie insuficient dezvoltată, moștenire de la vechiul regim, ocupînd în cadrul diviziunii internaționale a muncii un loc subordonat, furnizoare de produse agrare și de materii prime ieftine — și ținînd seama de nivelul și de structura forțelor de producție, de necesitățile creșterii rapide și multilaterale a economiei naționale, de tendințele fundamentale ale progresului și de experiența acumulată pe plan mondial, Partidul Comunist Român a situat industrializarea socialistă a țării în centrul politicii sale economice. În această concepție, industrializarea reprezenta veriga hotărîtoare a progresului economiei și culturii, a ridicării nivelului de viață al poporului, dezvoltării multilaterale a societății. Prin aceasta se asigura înflorirea multilaterală și afirmarea liberă a națiunii române, consolidarea independenței și suveranității naționale, lichidarea decalajului față de țările dezvoltate din punctul de vedere industrial, creșterea rolului României în economia mondială, sporirea contribuției ei la circuitul internațional de valori materiale și spirituale. Relevînd necesitatea dezvoltării industriei, Partidul Comunist Român nu a opus-o celorlalte componente ale economiei, ci, dimpotrivă, a evidențiat cu claritate că numai pe calea industrializării se pot făuri condițiile materiale necesare pentru avîntul tuturor ramurilor economiei, inclusiv al agriculturii. Totodată, ea asigură creșterea efectivelor clasei muncitoare și afirmarea decisivă a acesteia ca forță socială conducătoare, dezvoltarea alianței muncitorești-tărânești, succesul transformărilor revoluționare înnoitoare în toate domeniile vieții social-politice, economice și cultural științifice⁴.

Orientînd eforturile clasei muncitoare, ale întregului popor spre refacerea economică ca un obiectiv prioritar au fost elaborate mai întîi planuri anuale (pe 1949 și 1950), pentru trecerea treptată la dezvoltarea dirijată proporțională și echilibrată a economiei naționale. Eforturile principale s-au concentrat asupra industriei grele, în-

³ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 55.

⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 57.

deosebi asupra ramurilor energetică, extractivă și metalurgică. O mare atenție s-a acordat producției de mașini agricole, în vederea pregătirii condițiilor materiale necesare transformării socialiste a agriculturii. S-au depus strădanii mari pentru refacerea sistemului de căi ferate, puternic afectate de război.

La sfârșitul primilor doi ani de economie planificată, producția industrială globală întrecea cu 73% nivelul anului 1948, precum și nivelul anului de vîrf al vechiului regim — 1938. Era evident procesul de îmbunătățire a structurii industriei: producției mijloacelor de producție îi reveneau 53 la sută din totalul producției industriale în 1950, față de 45,5 la sută în 1938. Progresele industriei românești erau exprimate și de faptul că în acești ani au fost fabricate mai mult de 100 de tipuri noi de produse, care mai înainte erau importate. Rezultatele sînt cu atît mai semnificative cu cît au fost obținute în condițiile unei economii cu un nivel scăzut de dezvoltare, cu o tehnică apropiată anilor antebelici. La acestea se adăugau lipsa de experiență a noilor cadre de conducere din economie, numărul redus de specialiști, insuficiența unor materii prime de bază și, în ansamblu, greutățile generate de desfășurarea unei opere economice de amploare.

În aceste împrejurări, clasa muncitoare s-a afirmat ca forța socială cea mai dinamică, profund devotată operei de industrializare, de dezvoltare a economiei socialiste, s-a dovedit a fi la înălțimea misiunii sale istorice. Înfruntînd mari privațiuni, luptînd pentru înfringerea rezistenței elementelor ce aparținuseră burgheziei, reclădind sute de întreprinderi, clasa muncitoare a dat dovadă de o înaltă conștiință revoluționară și patriotică.

După încheierea procesului de refacere a economiei țării au fost adoptate, la plenarele Comitetului Central al P.C.R. din 26 octombrie și din 12—13 decembrie 1950, planul decenal de electrificare a țării pe anii 1951—1960 și planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1951—1955.

Ca urmare a înlăturării planului de electrificare au fost construite un sir de termocentrale și hidrocentrale de mare importanță pentru economia națională; în 1960 producția de energie electrică s-a ridicat la 7 650 000 kWh. De asemenea, înlăturarea primului plan cincinal a prilejuit învățăminte utile, importante concluzii pentru dezvoltarea de perspectivă a economiei socialiste.

Dezbaterea lor, la Congresul al VII-lea al P.C.R. (1955), a pus în lumină succesele dobîndite, precum și lipsurile manifestate, cum au fost insuficiența creștere a productivității muncii, creșterea prețului de cost în unele ramuri, slaba preocupare pentru introducerea tehnicii avansate ș.a. În ansamblu, cu toate aceste deficiențe, procesul de industrializare s-a repercutat pozitiv în celelalte domenii ale vieții economice și sociale. Volumul producției industriale globale a crescut de peste 2 ori. S-au pus bazele industriei chimice. Cele două mari centre industriale, Hunedoara și Reșița, prin capacitatea lor crescută simțitor și prin procesul de modernizare introdus aici dețineau un rol principal în cadrul industriei. Industria gazelor naturale și-a făcut debutul cu succes în acești ani, depășind, împreună cu industria petrolieră din zona Văii Prahovei, prevederile planului. Sectorul socialist, și în primul rînd industria, asigurau la finele anului 1955 cea mai mare parte a venitului național. S-a îmbunătățit repartizarea teritorială a forțelor de producție, a început ridicarea economică a regiunilor slab dezvoltate. A crescut nu numai numeric clasa muncitoare, cu peste 745 000 persoane, ci și rolul său într-o societate în care industria a trecut pe prim plan, în jurul ei gravitînd mereu mai intens nu numai orașul, dar și satul, viața obștească, învățămîntul și viața culturală. Au început a se resimți efectele pozitive ale dezvoltării industriei asupra sporirii veniturilor oamenilor muncii și prin bunurile produse pentru creșterea nivelului de trai al poporului.

În centrul programului construcției socialiste în cincinalul 1956—1960 a fost pusă sarcina făuririi economiei socialiste unitare. Dezvoltarea cu prioritate a industriei mijloacelor de producție; dezvoltarea industriei bunurilor de consum, pe baza folosirii materiilor prime, a fibrelor sintetice și a maselor plastice fabricate în țară; dezvoltarea și întărirea continuă a sectorului socialist în agricultură și sporirea producției agricole; dezvoltarea comerțului de stat și cooperatist, intensificarea schimburilor de mărfuri între sectorul socialist și stat și sectorul miciei producții de mărfuri; lărgirea și consolidarea bazei materiale a culturii, învățămîntului, ocrotirii sănătății se inscriau, alături de alte prevederi, printre obiectivele celui de al doilea plan cincinal, care deschideau, astfel, perspectiva realizării unei ascensiuni permanente a forțelor de producție, a înlăturării cadrului favorabil lărgirii și întăririi continue a relațiilor de producție socialiste.

Pentru îndeplinirea acestor sarcini, partidul a desfășurat o intensă activitate, folosind variate forme și metode de stimulare, de mobilizare a maselor de oameni ai muncii, în vederea sporirii producției, creșterii acumulării necesare investițiilor, utilizării mai bune a capacităților existente, calificării și specializării muncitorilor. Ri-

dicarea continuă a calificării muncitorilor s-a resimțit pozitiv în procesul de producție ; a crescut treptat numărul muncitorilor calificați, de asemenea, al inginerilor și tehnicienilor.

Pe linia preocupărilor dezvoltării continue a economiei naționale se înscrie și încetarea — în perioada 1954—1956, potrivit acordului intervenit între guvernul român și guvernul sovietic — a activității societăților mixte sovieto-române „Sovrom” în diferite ramuri industriale și sectoare economice, care, îndepărtînd de sub controlul statului român și din sfera de cuprindere a economiei planificate importante domenii ale economiei naționale, constituiau canale prin care era scoasă din țară, fără echivalent o parte din avuția națională. Clădite pe asemenea baze, ele contraveneau principiilor relațiilor dintre statele socialiste, fapt subliniat și în Declarația guvernului U.R.S.S. cu privire la bazele dezvoltării prieteniei și colaborării între U.R.S.S. și celelalte țări socialiste, din 30 octombrie 1956, care arăta : „În procesul instaurării noii orînduiri și al profundelor transformări revoluționare ale relațiilor sociale au existat numeroase dificultăți, sarcini nerezolvate și greșeli fățișe, printre care și greșeli care au făcut să diminueze valoarea principiului egalității în drepturi, în relațiile dintre statele socialiste”⁵. Documentul sublinia, pe bună dreptate, că țările socialiste, fiind unite prin idealurile comune ale construirii societății socialiste și solidarității internaționale își pot întemeia relațiile numai pe principiile deplinei egalități în drepturi, a neamestecului în treburile interne, respectării integrității teritoriale, independenței și suveranității de stat.

În anii 1957—1958, partidul a organizat, cu participarea sindicatelor și a organizațiilor de tineret, acțiunea pentru consultarea muncitorilor, tehnicienilor și inginerilor și experimentarea în întreprinderi a sistemului îmbunătățit de retribuție și normare a muncii. Această acțiune democratică a stimulat inițiative creatoare în creșterea productivității muncii, îmbunătățirea calității produselor, perfecționarea procesului tehnologic, a contribuit la generalizarea experienței pozitive în organizarea și dezvoltarea producției, a ridicat la un nivel mai înalt preocuparea pentru problemele economice.

Bilanțul realizărilor consemna, în 1960, creșterea producției globale a industriei, prin depășirea sarcinilor trasate, sporul fiind mai accentuat în producția mijloacelor de producție. În ritm susținut s-au dezvoltat construcțiile de mașini și industria chimică, prin construirea de întreprinderi noi, dotate cu utilaje moderne, prin creșterea producției de îngrășăminte chimice, fire și fibre sintetice, mase plastice, medicamente. Apar pe harta industrială a țării mari centre ale industriei chimice : Săvinești, Onești, Govora, ș.a. S-a lărgit baza energetică a țării, au fost depistate și puse în valoare importante rezerve de cărbune. La 31 iulie 1957 a intrat în funcțiune primul reactor atomic montat în România și un accelerator de particule de tip ciclotron-fazotron. S-a dezvoltat industria de mașini agricole, industria de tractoare și s-au pus bazele fabricilor de autocamioane. A crescut producția industriei petrolului și a gazelor. Industria bunurilor de consum a înregistrat o serie de realizări, cu suficiente rezerve de mai intensă dezvoltare. Ponderea muncitorilor calificați în totalul muncitorilor a crescut de peste două ori ; de asemenea a sporit numărul inginerilor de la 9 000 în 1938 la 59 000 în 1960.

Relevînd succesele obținute în construcția socialistă, Congresul al VIII-lea al P.C.R. (1960) a aprobat Directivele pentru dezvoltarea economiei naționale pe următorii șase ani (1960—1965), a cărei caracteristică era dată de continuarea într-un ritm susținut a industrializării socialiste și corelarea mai organică a celorlalte domenii ale economiei cu industria.

Prin munca plină de abnegație a oamenilor muncii, economia națională a înregistrat în anii șesenalului noi succese. Industria — cu un ritm mediu anual de 14,5% — a devenit ramura conducătoare a economiei naționale, ponderea ei în venitul național crescînd de la 40,9% în 1959, la 48,9% în 1965. În 1965, România realiza o producție industrială de 10 ori mai mare decît în 1938⁶.

Numeroase mărturii atestă realizările remarcabile ale industriei românești. Instalația de foraj 3 DH 200, tractorul „U 650” au fost distinse cu medalii de aur la diferite tîrguri internaționale, iar cargoul „București” a întreprins prima călătorie făcută de o navă românească în jurul pămîntului. Au fost construite și date în funcțiune 502 întreprinderi și secții noi ; s-a produs, pentru prima dată în țară, aluminiu, noi oțeluri aliate superior, cauciuc sintetic, coloranți bazici, speciali, celuloză din paie și stuf ș.a. În 1965, producția de energie electrică a atins 17,2 miliarde kWh.

⁵ „Scîntela”, nr. 3740 din 31 octombrie 1956.

⁶ Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1966, p. 23.

La rîndul ei, industria constructoare de mașini a realizat circa 2 000 tipuri de mașini, utilaje și instalații, printre care locomotive Diesel electrice de 2 100 C.P., instalații de foraj de 315 tone, tractoare pe șenile de 130 C.P. Industria chimică, care a realizat în perioada șesenalului cel mai înalt ritm de dezvoltare din întreaga industrie, și-a sporit producția de 3,6 ori.

Un rezultat de seamă al politicii științifice de industrializare s-a concretizat în îmbunătățirea repartizării judicioase a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, acordindu-se cote mai mari de investiții zonelor rămase în trecut în urmă. Astfel, într-o serie de județe, ca Argeș, Bistrița-Năsăud, Dolj, Gorj, Iași, Maramureș, Olt, Mureș sau construit importante obiective industriale, prin care au fost atrase în circuitul economic însemnate resurse materiale și de muncă.

Cu toate succesele obținute, România continua să se afle în urma țărilor avansate. Într-o serie de subramuri ale industriei construcțiilor de mașini se producea încă, în bună măsură, partea brută a utilajelor, ceea ce determina procurarea din import a părții de mecanică fină, instalații electrice, mașini-unelte, aparatură de automatizare. Industria electronică, electrotehnică și alte subramuri moderne nu s-au dezvoltat corespunzător cerințelor.

Orientînd eforturile poporului spre dezvoltarea continuă a industriei, partidul, spre sfîrșitul perioadei analizate, a examinat critic metodele folosite, s-a preocupat de a găsi soluții pentru depășirea greutăților; a luat treptat poziții tot mai ferme de combatere a teoriilor unor ideologii din alte țări cu privire la esența și metoda industrializării socialiste, potrivit cărora prioritatea ramurilor industriale producătoare de mijloace de producție și, în primul rînd, a industriei constructoare de mașini n-ar trebui realizată în fiecare țară socialistă în parte, ci numai în unele țări, care să le aprovizioneze și pe celelalte cu mijloace mecanice de muncă, asigurînd precăderea industriei grele pe ansamblul țărilor socialiste. Au fost respinse treptat, mai ales după 1960, și acele păreri care vizau „specializarea” internațională a țărilor socialiste: unele — în industrie, altele — în agricultură.

Asemenea teorii — care împărțeau țările socialiste în industriale și agrare și susțineau, de fapt, menținerea diviziunii internaționale a muncii create de capitalism — au fost apreciate de P.C.R. ca profund dăunătoare construcției socialiste. „Succesele obținute de România ca și de celelalte țări socialiste — sublinia Declarația Partidului Comunist Român adoptată de Plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1964 — arată că soluționarea cu succes a sarcinilor dezvoltării economiei depinde în primul rînd de folosirea tuturor posibilităților interne ale fiecărei țări, prin mobilizarea intensă a propriilor forțe și maxima valorificare a resurselor ei naturale. Hotărîtoare pentru dezvoltarea țărilor care au moștenit de la capitalism o stare de înapoiere economică este industrializarea socialistă, singura cale prin care se asigură creșterea armonioasă, echilibrată, pe o linie mereu ascendentă și în ritm rapid a întregii economii naționale, sporirea continuă a productivității muncii sociale, dezvoltarea intensivă și complexă a agriculturii, ridicarea sistematică a nivelului de trai al poporului”⁷.

Partidul nostru s-a pronunțat, totodată, împotriva unor propuneri care tindeau la elaborarea unui plan unic pentru toate țările și formarea unui organ unic de planificare, suprastatal, la organizarea unor uniuni interstatale tehnice-productive de ramură, la formarea unor complexe economice interstatale etc. „Conducerea planificată a economiei naționale — se sublinia în Declarația partidului adoptată de Plenara lărgită a Comitetului Central din aprilie 1964 este unul din atributele fundamentale, esențiale și inalienabile ale suveranității statului socialist — planul de stat fiind principalul instrument prin care acesta își realizează obiectivele sale politice și social-economice, stabilește direcțiile și ritmul de dezvoltare a economiei naționale, proporțiile ei fundamentale, acumulările, măsurile pentru ridicarea nivelului de trai material și cultural al poporului. Suveranitatea statului socialist presupune ca el să dispună efectiv și integral de mijloacele îndeplinirii practice a acestor atribuții, deținînd în mîinile sale totalitatea pîrghiilor de conducere a vieții economice și sociale. Trecerea unor asemenea pîrghii în componența unor organe suprastatale sau extrastatale ar transforma suveranitatea într-o noțiune lipsită de conținut”⁸.

Confruntările continue cu viața în procesul construcției socialiste au determinat căutări și soluții proprii, au evidențiat greșelile săvîrșite și au permis îmbunătățirea activității de conducere de către partid a vieții economice și social-politice. Partidul Comunist Român a înaintat pas cu pas în rezolvarea multitudinii sarcinilor

⁷ Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964, Editura politică, București, 1964, p. 32—33.

⁸ Ibidem, p. 33.

de decisivă răspundere față de destinele poporului, s-a maturizat ca o forță conducătoare în construirea noii societăți, renunțând pe parcursul anilor la preluarea mecanică, fără discernămint, a unor experiențe, metode și practici care erau improprii României, condițiilor istorice, tradițiilor, intereselor sale majore. Pornind de la aceste considerente majore, Partidul Comunist Român a continuat să pună în centrul activității sale industrializarea țării, văzând în aceasta calea sigură de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

COOPERATIVIZAREA AGRICULTURII

Concomitent cu desfășurarea procesului de industrializare socialistă, Partidul Comunist Român s-a preocupat îndeaproape de transformarea socialistă a agriculturii,

condiție indispensabilă a făuririi unei economii socialiste unitare. Existența micilor gospodării țărănești, fărâmițate (circa 20 000 000 de parcele aparținând unui număr de aproape 3 100 000 de gospodării țărănești, în 1948) făcea aproape imposibilă folosirea tehnicii moderne, mecanizarea și organizarea pe baze științifice a producției agricole.

Programul de transformare socialistă a agriculturii a fost definitivat și adoptat de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949. Liniile directoare ale programului prevedeau: conducerea procesului de transformare socialistă a agriculturii de către clasa muncitoare în frunte cu P.C.R., întărirea și consolidarea continuă a alianței muncitorești-țărănești, făurirea bazei tehnice-materiale a agriculturii, unirea de bună voie a țăranilor în cooperative agricole de producție, pe baza respectării liberului lor consimțământ și a cointeresei materiale, sprijinirea de către stat a cooperativelor agricole de producție cu credite, semințe, cadre de specialiști etc.

Pornind de la particularitățile țării noastre, Partidul Comunist Român a conceput transformarea socialistă a agriculturii ca un proces treptat și continuu, pe parcursul căruia, pe măsura acumulării experienței și a înlăturării unor dificultăți inerente începutului, ca și a unor greșeli s-au împletit formele simple de asociere în muncă a țăranimii, unele tradiționale satelor noastre, cu forma intermediară, a întovăririi agricole, și cu forma superioară a cooperativei de producție. Generalizarea acestui proces a fost condiționată de dezvoltarea unei industrii capabile să asigure baza tehnică-materială necesară modernizării agriculturii, de pregătirea cadrelor de agronomi și tehnicieni care să asigure organizarea și conducerea ei științifică, de convingerea țăranimii muncitoare asupra superiorității și avantajelor marii gospodării socialiste, printr-o sistematică muncă politică-educativă și de ridicare a nivelului de cultură la sate.

În această direcție, partidul a promovat o politică activă și eficientă, de „atrageră pe făgașul socialismului a tuturor păturilor țăranimii”⁹, luând în considerare diferitele categorii sociale existente la sate, natura și poziția acestora. Țărănimea muncitoare a fost sprijinită activ — politic, economic, organizatoric — pentru a păși în propriul ei interes și din liberă azeziune, la forme de economie socialistă. Față de țăărănimea instărită, s-a promovat ferm o politică de îngrădire a posibilităților ei de a exploata muncă străină. Statul a sporit numărul stațiilor de mașini și tractoare, a înființat școli speciale de pregătire a tractoriștilor și mecanicilor agricoli.

Din iulie 1949, când s-au creat primele cinci cooperative agricole de producție, pînă la sfîrșitul anului 1950, ca rezultat al muncii de convingere și atragere pe calea agriculturii socialiste, au fost constituite 1 027 de cooperative agricole de producție, din care făceau parte 67 719 familii, cu o suprafață agricolă de 288 900 ha.

Procesul istoric de transformare socialistă a agriculturii, strins legat de dezvoltarea industriei, de consolidarea puterii muncitorești-țărănești a constituit un prilej de educare, de formare a unei noi conștiințe, de transformare a mentalității a două treimi din populația țării. Partidul comunist a fost, prin organizațiile sale, factorul conducător și motorul operei de covîrșitoare importanță pentru agricultura țării, al acelei transformări, care, schimbînd din temelii viața satului românesc, deschidea calea generalizării relațiilor socialiste, progresului social și economic al țării. Zeci de mii de comuniști — din aparatul Comitetului Central, activiști din regiuni și raioane, muncitori membri de partid din fabrici și din transporturi, țărani, activul sfaturilor populare, al Frontului plugarilor, Uniunii Populare Maghiare, Uniunii Tineretului Muncitor, Uniunii Femeilor Democrate, sindicatelor de salariați agricoli, un impresionant număr de cadre didactice de la sate — au creat un numeros

⁹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 58.

și puternic detașament care s-a angajat, împreună cu milioanele de țărani, într-o muncă de mare răspundere și dintre cele mai grele, pentru a face să triumfe socialismul în sectorul cel mai neomogen al societății, cu un nivel economic scăzut. Această vastă și multilaterală activitate politică a constituit factorul determinant care a asigurat în țara noastră înfăptuirea cooperativizării agriculturii.

În perioada 1951—1955, au fost organizate 16 întreprinderi industriale specializate în construcția tractoarelor și a mașinilor agricole. Au fost puse în fabricație peste 30 de tipuri de mașini agricole, paralel cu importarea unor mașini speciale, îndeosebi combine și mașini de recoltat. Prin stațiunile de mașini și tractoare (S.M.T.), înființate în 1948, statul a pus la dispoziția țărănimii mijloace tehnice de producție, creind astfel condițiile pentru organizarea mai bună a producției. Problema cadrelor a preocupat partidul în mod deosebit, mărturie fiind numeroasele căutări, formule de a realiza conducerea treburilor obștești, precum și conducerea cooperativelor agricole. Învățământul agricol — superior și mediu — a fost reorganizat, mărindu-se numărul facultăților și al școlilor tehnice cu profil agricol. Pînă la încheierea procesului de cooperativizare, învățământul agricol a pregătit pentru nevoile agriculturii un număr de 14 000 de cadre cu studii superioare, 25 000 de cadre cu pregătire medie, peste 100 000 de mecanizatori, precum și alți muncitori calificați în școli profesionale și la cursurile de calificare.

Congresul al VII-lea al P.C.R. constata că sectorul socialist la sate cuprindea 34,7% din suprafața agricolă a țării. În anul 1955, producția totală de cereale a fost de aproape 10 milioane de tone, față de 7,8 milioane în 1951. Sporirea, deși încă lentă, a cantităților de cereale, carne, grăsimi, lapte, ouă etc., pune la dispoziția consumatorilor, a permis trecerea, la sfîrșitul anului 1954, la desființarea sistemului de aprovizionare a populației pe bază de cartelă.

Partidul și statul, a urmărit asigurarea unui fond central de produse agricole cu ajutorul căruia să poată influența mișcarea mărfurilor și a prețurilor, aprovizionarea populației. Dar sistemul cotelor obligatorii, introdus în 1945, nu a răspuns acestei necesități, cu toate că a jucat un anumit rol în îngrădirea și eliminarea elementelor capitaliste; el nu răspundea cerințelor majore ale întăririi alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare. Datorită prețurilor practicate prin sistemul cotelor, care nu acopereau decît o mică parte din cheltuielile de producție, se frîna interesul țărănimii muncitoare pentru sporirea producției agricole. La sfîrșitul anului 1953 s-a trecut la introducerea treptată a sistemului de contractări și achiziții, care an de an a fost perfecționat și generalizat la majoritatea produselor agricole. Pe măsura dezvoltării sectorului socialist-cooperatist din agricultură, s-a renunțat treptat la sistemul cotelor obligatorii (desființate în decembrie 1956), instituindu-se alte forme de raporturi între statul socialist și masele țărănimii, prin lărgirea relațiilor de schimb dintre sat și oraș pe baze comerciale. Aceasta a constituit o contribuție efectivă la întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare și la consolidarea regimului democrat-popular.

Pe baza măsurilor stabilite de Congresul al VII-lea al P.C.R. procesul cooperativizării agriculturii a cunoscut un ritm ascendent de desfășurare. Începînd din anul 1957, agricultura a început să fie înzestrată în mai mare măsură cu tractoare, combine și alte mașini agricole, cit și cu cadrele necesare de specialiști. An de an a sporit considerabil numărul unităților cooperatiste și al familiilor cuprinse în aceste unități, s-a extins rapid suprafața agricolă a sectorului cooperatist. În anul următor, jumătate din totalul gospodăriilor țărănești și din suprafața agricolă a țării aparține sectorului socialist.

Aplicarea consecventă a politicii de îngrădire și eliminare treptată a burgheziei satelor a avut ca urmare îngustarea tot mai accentuată a posibilităților ei de exploatare, scăderea continuă a puterii ei economice. Astfel, sistemul de îngrădire prin mijloace fiscale, interzicerea acaparării de bunuri în dauna țărănimii muncitoare au reprezentat măsuri care au diminuat treptat și simțitor ponderea elementelor capitaliste la sate. Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale din 28 martie 1959 a consfințit lichidarea rămășițelor relațiilor capitaliste la sate, marcînd momentul istoric al desființării ultimelor forme ale exploatarei omului de către om în România. Proprietățile agrare care depășeau puterea de muncă a posesorilor lor au fost trecute în folosința cooperativelor agricole de producție sau a altor unități agricole socialiste, lăsîndu-li-se posesorilor pămîntul pe care îl puteau munci singuri. În același timp, li s-a dat deplina posibilitate de a se încadra, alături de ceilalți oameni ai muncii, în cooperativele agricole de producție.

Lichidarea rămășițelor relațiilor de exploatare la sate încă în procesul transformării socialiste a agriculturii a deschis posibilități mai mari dezvoltării forțelor de producție și a dat un impuls nou mișcării cooperatiste, trecerii în masă a țărănimii de la întovărășirile agricole spre cooperativele agricole de producție. Începînd cu vara

anului 1960 procesul cooperativizării agriculturii s-a desfășurat într-un ritm deosebit de rapid, în primul rând ca urmare a succeselor obținute în industrializarea socialistă a țării, care făcea posibilă extinderea acțiunii de înzestrare modernă a agriculturii, dar, de asemenea, și ca o consecință a întăririi convingerii țărănimii muncitoare asupra avantajelor cooperativizării. Concomitent s-a întărit continuu sectorul de stat din agricultură. La începutul anului 1962, cooperativizarea agriculturii, a fost practic terminată. Luna aprilie 1962 reprezintă momentul istoric al încheierii cooperativizării agriculturii, eveniment marcat de lucrările Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 23—25 aprilie și de Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 27—30 aprilie. Sectorul socialist din agricultură deținea 96% din suprafața arabilă și 93,4% din suprafața agricolă a țării; gospodăriile agricole de producție cuprindeau 3.201.000 de familii, aproape totalitatea familiilor țărănești.

Cooperativizarea agriculturii a însemnat o profundă revoluție în viața satului, a eliberat țărănimea de povara exploatării, care a devenit stăpînă pe soarta și roadele muncii sale. Proces revoluționar deosebit de complex, cu vaste implicații economice și sociale, transformarea socialistă a agriculturii nu a fost lipsită de greutate, de lipsuri și greșeli, dintre care unele puteau fi evitate.

Astfel, în primii ani, construcția socialistă la sate a rămas în urmă față de posibilitățile existente, și datorită faptului că nu au folosit formele intermediare de asociere și intrajutorare în muncă, începînd cu formele cele mai simple și mai accesibile maselor largi ale țărănimii.

Au trebuit, totodată, învinse neajunsurile provocate de reținerea unora dintre țărani de a intra în cooperativele agricole de producție, datorită neînțelegerii superiorității agriculturii socialiste, datorită insuficientei experiențe în conducerea și organizarea muncii în marea gospodărie, ca și lipsei cadrelor de specialiști. De multe ori, fie sub presiunea greutăților ce se întîmpinau, fie din dorința de a accelera procesul, s-au comis și greșeli, unele grave, apelîndu-se la presiuni și măsuri de constrîngere pentru a grăbi încheierea procesului de cooperativizare. P.C.R. a atras permanent atenția asupra prejudiciilor pe care le aduce cooperativizării agriculturii încălcarea liberului consimțămînt, a luat permanent măsuri de prevenire a acestui pericol și a acționat ferm, de fiecare dată, pentru lichidarea oricăror manifestări de constrîngere în munca de cooperativizare.

Punîndu-se în mod justificat accentul pe industrializarea socialistă a țării, nu s-a înțeles suficient necesitatea de a asigura, concomitent, progresul rapid și multilateral al agriculturii. Ca urmare a acestei subaprecieri, agriculturii nu i-au fost acordate suficiente mijloace pentru modernizarea procesului de producție iar pe parcursul înlăptuirii unor planuri cincinale, o serie de prevederi referitoare la înzestrarea agriculturii au fost anulate. La aceasta a contribuit și faptul că, în aceeași perioadă, au circulat unele opinii după care statul nu trebuie să facă investiții pentru întreaga agricultură, ci numai pentru agricultura proprietate de stat, precum și teorii despre o așa-zisă nepricepere a țărănimii de a folosi îngrășămintele și celelalte substanțe chimice.

În pofida dificultăților vremelnice, încheierea cooperativizării agriculturii în primăvara anului 1962 a marcat organizarea întregii agriculturi românești pe baze socialiste, de stat și cooperatiste, deschizînd, totodată, calea asigurării unui progres rapid al producției agricole, al ridicării nivelului de trai al țărănimii.

EVOLUȚIA STATULUI ÎN ANII 1948—1965

al construirii noii orînduirii. Această operă s-a realizat în condițiile în care principalele organe ale vechiului stat (parlamentul, guvernul, prefecurile și primăriile) aveau, ca urmare a transformărilor revoluționare înlăptuite în anii 1944—1948, un conținut preponderent muncitoresc-țărănesc. Sarcinile ce se puneau constau în organizarea vieții de stat pe principii socialiste și crearea noilor organe ale puterii și administrației, în măsură să îndeplinească funcțiile economică-organizatorică, cultural-educativă, de reprimare a forțelor ostile socialismului și de apărare a țării. Ca organizație politică a puterii clasei muncitoare și a tuturor celor ce muncesc, statul a fost organizat potrivit principiilor centralismului democratic, care asigură conducerea unitară și rezolvarea în conformitate cu interesele întregii societăți a problemelor fundamentale ale politicii interne și externe, concomitent cu antrenarea maselor muncitoare la conducerea societății.

În ziua de 30 decembrie 1947, după abolirea monarhiei, Adunarea deputaților a abrogat prevederile constituționale în vigoare la acea dată, a proclamat Republica Populară și a precizat modul de exercitare a puterii de stat în noile condiții. Pe

Partidul Comunist Român a inițiat și condus acțiunea de reorganizare pe baze noi a statului socialist, instrumentul principal

baza acestor precizări, pînă la formarea unei noi adunări legislative și adoptarea unei noi Constituții, puterea legislativă a fost exercitată în continuare de Adunarea deputaților rezultată din alegerile din noiembrie 1946.

Sub îndrumarea P.C.R. s-a trecut la făurirea noilor organe ale puterii și pregătirea elaborării proiectului Constituției. Pentru lărgirea democratismului sistemului electoral, la 23 ianuarie 1948, Adunarea deputaților a modificat o serie de prevederi ale legii electorale din iulie 1946. Dreptul de a alege și de a fi ales a fost extins în 1948, prin coborîrea limitei de vîrstă pentru alegători de la 21 la 20 de ani, iar pentru a fi ales de la 25 la 23 de ani și prin înlăturarea restricțiilor privitoare la dreptul de a fi ales al militarilor și corpului judecătoresc.

La 24 februarie 1948, Adunarea deputaților s-a autodizolvat, iar la 28 martie au avut loc alegerile de deputați pentru noul organ suprem al puterii — Marea Adunare Națională. Campania electorală s-a desfășurat în condițiile existenței mai multor partide politice. Partidul Muncitoresc Român, Frontul Plugarilor, Partidul Național Popular și Uniunea Populară Maghiară, continuînd vechea lor colaborare, s-au grupat în februarie 1948 în Frontul Democrației Populare, prezentînd liste unice în alegeri. F.D.P. exprima alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, cu intelectualitatea și cu celelalte categorii de oameni ai muncii — forțe sociale interesate în lupta pentru lichidarea oricărui fel de exploatare și asuprire, pentru construirea socialismului. Pe liste separate au participat la alegeri Partidul Național Liberal (P. Bejan) — continuator al grupării Tătărescu — și Partidul Țărănesc-Democrat (dr. N. Lupu), care se desprinsese din P.N.T. în ianuarie 1946.

Exprimîndu-și adevărată față de calea socialistă de dezvoltare a țării, masele de alegători și-au dat votul într-o majoritate impresionantă candidaților Frontului Democrației Populare. Din numărul participanților, 93% au votat candidații F.D.P., căruia i-au revenit astfel 405 mandate din totalul de 414; P.N.L. (P. Bejan) a obținut 7 mandate, iar P.T.D. (N. Lupu) — 2 mandate. Numărul infim de voturi obținute de aceste două partide burgheze era consecința firească a procesului de destrămare a rîndurilor lor, început încă la sfîrșitul anului 1947. De altfel, după naționalizarea principalelor mijloace de producție (11 iunie 1948), cele două partide și-au încetat existența.

Marea Adunare Națională aleasă în martie 1948 a devenit organul suprem al puterii de stat, toate celelalte organe ale statului fiindu-i subordonate. Din rîndurile sale a fost ales un prezidiu cu activitate permanentă, în frunte cu prof. dr. C. I. Parhon.

La 13 aprilie 1948 a fost adoptată Constituția Republicii Populare Române, prima Constituție de tip socialist a României. Aceasta a consacrat din punct de vedere legislativ instaurarea puterii politice a oamenilor muncii, în frunte cu clasa muncitoare, drepturile cetățenești fundamentale și garantarea lor materială, a fixat principiile socialiste de organizare a statului și a statornicit noile organe ale puterii de stat.

Reflectînd perioada de început a procesului de construire a socialismului, Constituția a stabilit cadrul juridic pentru înfăptuirea unor profunde transformări structurale cu caracter socialist, pentru lichidarea proprietății capitaliste asupra principalelor mijloace de producție și transformarea acestora în proprietate a întregului popor. În Constituție a fost înscrisă existența a trei forme de proprietate: socialistă de stat, cooperatistă și particulară.

Ca măsură tranzitorie spre crearea noilor organe locale ale puterii de stat, în aprilie 1949, în locul primăriilor, preturilor și prefecturilor — organe locale ale administrației de stat, cu conduceri unipersonale, numite de centru — au fost înstituite comitete provizorii. Acestea și-au desfășurat activitatea pînă la 3 decembrie 1950, cînd au avut loc primele alegeri de deputați în sfaturile populare regionale, raionale, orașenești și comunale. Sfaturile populare — organe locale ale puterii de stat, cu un profund caracter democratic — au fost alese de cetățeni prin vot egal, direct și secret. În sfaturile populare au fost aleși peste 100 000 de deputați — muncitori, țărani muncitori, intelectuali, femei și bărbați, tineri și vîrstnici, români, maghiari, germani și de alte naționalități.

Concomitent au fost create și unele organisme noi ale administrației de stat, menite să contribuie la conducerea unitară a economiei și culturii socialiste. Pe lângă Consiliul de Miniștri au fost înființate Comitetul de Stat al Planificării, Comisia

Controlului de Stat ; de asemenea, o serie de ministere economice au fost organizate pe ramuri de producție. Începînd de la 1 martie 1948 a intrat în vigoare o nouă lege de organizare judecătorească, care a introdus în viață principiul participării la instanțele de judecată a asesoriilor populari, aleși de oamenii muncii. În scopul apărării ordinii publice, a avutului obștesc, a drepturilor și libertăților cetățenești împotriva dușmanilor construcției socialiste, în august 1948 au fost înființate, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, organele de securitate, iar în ianuarie 1949, în locul poliției și jandarmeriei, a fost creată Miliția. În iunie 1952 a fost înființată Procuratura Republicii, cu misiunea de a asigura supravegherea superioară a respectării legilor. Totodată, s-a încheiat procesul de făurire a armatei populare, prin asigurarea ei cu cadre noi, provenite din rîndul oamenilor muncii, și prin adoptarea unei concepții militare științifice de pregătire și conducere a trupelor.

Schimbările profunde de ordin social, economic și politic, intervenite în primii patru ani ai revoluției socialiste au făcut necesară elaborarea unei noi legi fundamentale a statului. După o largă dezbateră publică la 24 septembrie 1952 a fost adoptată cea de a doua Constituție a Republicii Populare Române. Aceasta a consfințit trăsăturile fundamentale ale orînduirii sociale și de stat a țării noastre, aflată în plin proces de trecere de la capitalism la socialism, a statornicit sistemul organelor statului în conformitate cu noua organizare administrativă a teritoriului în regiuni, raioane, orașe și comune, realizată în 1950, și a dat o reglementare îmbunătățită drepturilor și libertăților cetățenești, în special celor cu caracter social-economic.

Partidul a acordat o mare atenție constituirii, pe baza Constituției, a sistemului de drept socialist, chemat să asigure mijloacele juridice de făurire, dezvoltare și consolidare a relațiilor socialiste în toate domeniile vieții sociale. Au fost menținute o serie de acte legislative anterioare (codul civil, penal), cărora, prin unele modificări, li s-a imprimat o nouă finalitate ; în același timp au fost elaborate noi acte normative. A fost creat, astfel, cadrul juridic general în limitele căruia s-a produs, în fiecare perioadă, transformarea socialistă a societății românești, asigurîndu-se, chiar dacă nu printr-o evoluție netedă, o lărgire treptată a statutului juridic democratic al cetățenilor.

În iunie 1952, prof. dr. C. I. Parhon a fost eliberat, la cererea sa, din funcția de Președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale și în locul său a fost ales dr. Petru Groza. Totodată, la propunerea C.C. al P.C.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost numit președinte al Consiliului de Miniștri, post pe care l-a deținut pînă în octombrie 1955. La 7 ianuarie 1958 a încetat din viață dr. Petru Groza, eminent om de stat și înflăcărat patriot, luptător neobosit pentru democrație și progres social, pentru propășirea țării. Sesiunea Marii Adunări Naționale din 11 ianuarie a ales ca președinte al Prezidiului M.A.N. pe Ion Gheorghe Maurer.

Extinderea treptată a relațiilor de producție socialiste în domeniul economic și transformările ce au avut loc în structura de clasă a societății au determinat lărgirea continuă a bazei sociale a statului, evoluția activității sale și a formelor de organizare. Au sporit continuu atribuțiile statului în dezvoltarea industriei, agriculturii, științei și culturii, au crescut rolul și importanța funcțiilor sale de organizare și conducere a economiei, activității social-culturale, de îndrumare a învățămîntului și cercetării științifice.

P.C.R. s-a preocupat cu consecvență de perfecționarea construcției de stat, a formelor și metodelor de conducere a economiei și culturii, a stilului de muncă al organelor de stat. S-au luat măsuri pentru eliminarea unora din manifestările de centralism excesiv din activitatea economică a statului și pentru lărgirea atribuțiilor sfaturilor populare, în subordinea cărora au fost trecute întreprinderile de importanță locală (de bunuri de consum, de construcții și de servicii populației), organizațiile de proiectare și construcții, instituțiile culturale locale (teatre, muzee, cinematografe, biblioteci) și unitățile de transporturi, comerciale. Sfaturilor populare orașenești și comunale li s-a acordat dreptul de a înființa mici întreprinderi de interes local.

Congresul al VIII-lea al P.C.R. (iunie 1960) a dat noi directive menite să asigure perfecționarea structurală și funcțională a statului, înfăptuirea în condiții mai bune a rolului său crescînd. În anul 1961, în locul Prezidiului M.A.N. a fost creat Consiliul de Stat al Republicii Populare Române, organ suprem al puterii de stat, cu activitate permanentă, subordonat Marii Adunări Naționale, chemat să asigure exercitarea supremă a puterii de stat între sesiunile M. A. N. și, prin președin-

tele său, să reprezinte țara în relațiile internaționale. Sesiunea Marii Adunări Naționale din 21 martie 1961 a ales ca președinte al Consiliului de Stat pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, care era atunci prim-secretar al C.C. al P.C.R. În aceeași zi, Ion Gheorghe Maurer a fost numit Președinte al Consiliului de Miniștri.

Deținerea puterii politice de către oamenii muncii și extinderea relațiilor de producție socialiste au creat temelia obiectivă a dezvoltării democrației socialiste, a participării, în măsură crescândă, a cetățenilor la conducerea treburilor de stat și obștești. Oamenilor muncii le-au fost asigurate drepturi și libertăți politice, precum și drepturi sociale. A fost statornicită egalitatea deplină a cetățenilor în fața legii.

Aplicarea politicii naționale marxist-leniniste a partidului comunist, dezvoltarea potențialului economic al întregii țări și îmbunătățirea repartizării teritoriale a forțelor de producție, lichidarea claselor exploatatoare au creat condiții pentru asigurarea în fapt a deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor. Aceasta se reflectă în participarea reprezentanților oamenilor muncii de toate naționalitățile în organele centrale și locale ale puterii de stat, în întreaga activitate economică, politică și socială a țării. Naționalităților conlocuitoare le este asigurat învățământul în limba maternă, ele dispun de numeroase instituții de cultură și artă, ziare și reviste, pot folosi limba maternă în raporturile cu organele de stat. Rezultatul politicii naționale a partidului se concretizează în unitatea și prietenia frățească dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare — unul din pilonii socialismului în România.

Pe măsura înfăptuirii procesului de cooperativizare a agriculturii, organele de stat s-au preocupat de perfecționarea organizării și activității cooperativelor agricole de producție — devenite cele mai largi organizații de masă ale țărănimii. De asemenea, a sprijinit activitatea uniunilor de creație, a asociațiilor culturale, tehnicoștiințifice și sportive. În strinsă cooperare cu organele puterii de stat, organizațiile și organele de masă și obștești au adus o contribuție mereu sporită la efortul general de educare și antrenare a milioane de cetățeni la îndeplinirea uriașelor obiective economice și social-culturale ale construcției socialiste. Pe măsură ce societatea se apropia de victoria relațiilor socialiste în întreaga economie, a sporit rolul maselor în combaterea unor manifestări cu caracter antisocial. S-au înmulțit formele de manifestare și intervenție a opiniei publice și a controlului obștesc în combaterea unor atitudini contrare moralei și legalității socialiste.

În eforturile depuse pentru organizarea și perfecționarea vieții de stat, în condițiile înfăptuirii unei prefaceri atât de radicale a societății, nu o dată și-a spus cuvântul lipsa de experiență. Unele deficiențe, în special în primii ani ai acestei perioade, s-au datorat nejustei armonizării, în aplicarea principiului centralismului democratic, între centralism și democratism. Existența unui centralism mai accentuat în perioada de început, explicabil prin lipsa unui precedent de conducere planificată, numărul insuficient de cadre calificate, rezistența dușmanului de clasă care avea încă unele poziții economice, a dus în scurt timp la un centralism excesiv, generator de formalism și birocratism, care a înăbușit în mare măsură inițiativa de jos. Organele centrale de stat, în special Consiliul de Miniștri și ministerele, au concentrat în minile lor multe probleme de însemnătate secundară, care puteau fi lăsate pe seama organelor locale și a conducătorilor întreprinderilor. A crescut peste măsură aparatul administrativ la toate nivelele, pe verticală și orizontală. Prin aplicarea măsurilor preconizate de plenara C.C. din decembrie 1956 nu s-a reușit decât parțial să se înlăture fenomenele de centralism excesiv, în aplicarea centralismului democratic în viața economică și de stat balanța continuând să oscileze de partea centralismului.

Între deficiențele muncii statale în perioada 1948—1965 se numără și cele care privesc activitatea Marii Adunări Naționale. Deși Constituția statornicea supremația Marii Adunări Naționale în cadrul sistemului organelor statului și calitatea ei de unic organ legiuitor de stat, de fapt aceasta desfășura o activitate redusă. Comisiile permanente ale M.A.N. erau insuficient de active. Legătura deputaților cu cetățenii, atât la nivelul organului suprem cât și local, era slabă și sporadică, deși prin lege aceștia erau obligați să facă sistematic dări de seamă în fața alegătorilor cu privire la activitatea lor și a organului de stat din care făceau parte. Nu s-a făcut o distincție clară între activitatea de legiferare și cea de executare a legilor, ceea ce a dus la situația în care Consiliul de Miniștri adopta uneori hotărâri de competența legii sau chiar derogatorii față de legile existente. Controlul organelor supreme ale puterii de stat — a Marii Adunări Naționale și a Prezidiului său — asupra organelor executive (guvernul și ministerele), Tribunalului suprem și Procuraturii era de o eficiență redusă, împrejurare ce s-a repercutat negativ asupra activității organelor administrative, ca și a instanțelor judecătorești și organelor

procuraturii, chemate să aibă un rol hotărîtor în asigurarea legalităţii şi respectarea drepturilor cetăţeneşti.

În activitatea organelor de securitate, miliţie, justiţie şi ale procuraturii — care au acţionat pentru apărarea cuceririlor revoluţionare ale poporului, împotriva elementelor duşmănoase, s-au comis, mai ales în perioada de început, abuzuri şi încălcări ale legalităţii. Organele de securitate nu au reuşit întotdeauna să facă distincţie între activitatea duşmănoasă îndreptată împotriva ordinii publice şi construcţiei socialiste şi unele manifestări legate de procesul firesc de transformare a conştiinţei şi a modului de a gândi al oamenilor. Ca urmare, au fost luate măsuri administrative, corective împotriva unor cetăţeni, printre care chiar activişti de partid şi de stat, care şi-au exprimat păreri critice cu privire la unele aspecte ale liniei politice a P.C.R. sau au comis anumite greşeli în activitatea lor¹⁰. În septembrie-octombrie 1952 şi în octombrie 1954, pe baza indicaţiilor conducerii superioare de partid, au fost condamnaţi la pedepse privative de libertate numeroşi funcţionari superiori de stat şi cadre din conducerea partidului comunist, sub învinuirea falsă de subminare a economiei naţionale şi activitate antimuncitorească *.

Teza antiştiinţifică a ascuţirii luptei de clasă pe măsură ce avansează construcţia socialistă, precum şi atmosfera generală de suspiciune şi neîncredere existentă atunci şi în rîndurile conducerii superioare a partidului, au constituit suportul pentru măsuri arbitrare şi abuzive. Biroul Politic al partidului comunist a analizat, în aprilie 1956, activitatea organelor securităţii, cu care prilej s-au adus o serie de critici activităţii acestor organe şi conducerii ministerului, dezvăluindu-se şi unele abuzuri. După această analiză s-au luat măsuri pentru întărirea controlului de partid asupra activităţii organelor de securitate, miliţie, procuratură şi justiţie, pentru reabilitarea unor persoane condamnate pe nedrept, pentru întărirea legalităţii în viaţa social-politică a ţării. Din păcate însă analiza făcută a fost incompletă, iar măsurile preconizate au fost aplicate doar în parte şi aceasta mai ales la nivelul organelor locale.

În pofida greşelilor săvîrşite, statul socialist român şi-a îndeplinit cu succes, în întreaga perioadă de trecere de la capitalism la socialism, sarcina sa fundamentală de a fi arma principală în mîna proletariatului şi aliaţilor săi în lupta pentru făurirea bazelor socialismului; el a avut un rol de cea mai mare importanţă în conducerea unitară a tuturor domeniilor vieţii economico-sociale.

POLITICA P.C.R. ÎN DOMENIUL ÎNVĂŢĂMÎNTULUI ŞI CULTURII

Propagarea teoriei socialismului ştiinţific, a politicii partidului şi însuşirea lor de către mase, au asigurat victoria ideologiei socialiste în ţara noastră.

Concomitent cu politica de dezvoltare a forţelor de producţie şi de construire a bazei economice a socialismului, Partidul Comunist Român s-a preocupat de dezvoltarea învăţămîntului, ştiinţei, artei şi culturii, de formarea conştiinţei sociale a maselor, de ridicarea nivelului de cultură a poporului. Pe măsura prefacerilor socioeconomice şi a amplei activităţi politice desfăşurate de partid, de întreg sistemul instituţiilor cultural-educative, s-a afirmat tot mai puternic concepţia clasei muncitoare în lupta dusă împotriva ideologiei burgheze.

Considerînd şcoala ca principalul factor de instruire şi educare a tinerei generaţii, în îmbogăţirea cunoştinţelor culturale, ştiinţifice ale întregului popor şi pregătirea cadrelor necesare economiei naţionale, partidul şi statul s-au preocupat de dezvoltarea continuă a învăţămîntului, imprimîndu-i un conţinut realist-ştiinţific, pe baza concepţiei materialismului dialectic şi istoric, de legarea lui de nevoile mereu crescînde ale construcţiei socialiste. Un rol important în opera de culturalizare a maselor a avut politica partidului de lichidare a analfabetismului, de ridicare a nivelului de cunoştinţe a întregului popor.

Ca urmare a măsurilor adoptate, întregul învăţămînt a devenit de stat, cu structură unitară şi caracter laic, accesibil tuturor copiilor şi tinerilor de la oraşe şi sate, fără deosebire de naţionalitate, sex sau religie şi fără vreo altă îngrădire care ar fi putut constitui o discriminare. Prin lege s-a prelungit obligativitatea învăţămîntului general de la 4 la 7 ani şi s-a statornicit gratuitatea lui. Reforma a

¹⁰ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 2, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 399—450.

* Pe baza hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din aprilie 1968 cu privire la reabilitarea unor activişti de partid şi de stat, Tribunalul Suprem al Republicii Socialiste România, constatînd nevinovăţia celor condamnaţi, nelegalitatea şi netemeinicia sentinţelor respective le-a clasat, achitînd persoanele condamnate de orice penalitate.

asezat și învățământul superior pe baze democratice, a extins și diversificat rețeaua instituțiilor lui. În anii care au urmat s-a realizat un proces continuu de perfecționare a învățământului. În anul 1956 s-a hotărât prelungirea duratei școlii de cultură generală de la 10 la 11 ani, iar în 1965 a fost extinsă de la 11 la 12 ani. Grijă partidului și guvernului s-a materializat în puternica dezvoltare a rețelei școlare; din anul 1960 s-a introdus gratuitatea manualelor școlare pentru elevii claselor I—VIII. Numărul elevilor a crescut de la circa 1.900.000 în anul școlar 1948/1949 la peste 3.500.000 în anul școlar 1964/1965. În conformitate cu prevederile Constituției, pentru naționalitățile conlocuitoare s-a asigurat învățământul de toate gradele și în limba proprie.

În perioada construirii socialismului, școlii superioare i-a revenit rolul important de a pregăti specialiști de înaltă calificare pentru toate domeniile vieții sociale și, totodată, de a contribui la progresul științei, tehnicii și culturii. Rețeaua instituțiilor de învățământ superior s-a extins potrivit cerințelor societății noastre, numărul facultăților și al studenților fiind în 1965 de aproximativ cinci ori mai mare decât în 1938. Fiecărui absolvent al învățământului superior i s-a asigurat un loc de muncă potrivit calificării și specialității sale.

S-au organizat forme de învățământ post-universitare pentru unele categorii de specialiști, s-a reglementat sistemul de acordare a titlurilor științifice, s-au creat condiții activității cadrelor didactice în vederea participării la cercetarea științifică. În scopul perfecționării învățământului au fost luate măsuri pentru întărirea ponderii disciplinelor moderne, valorificarea tradițiilor progresiste ale științei românești, eliminarea paralelismelor. Dezvoltarea centrelor universitare existente și crearea altora noi, construirea de noi spații de învățământ, înzestrarea laboratoarelor cu aparatură și utilaj modern au asigurat condiții tot mai bune desfășurării procesului de învățământ.

Intelectualitatea patriei, înmănunchind savanți, artiști, specialiști aparținând celor mai diferite generații, a urmat cu încredere linia politică a partidului, a participat cot la cot cu ceilalți oameni ai muncii la întreaga viață socială și politică a țării, aducând prin munca sa o contribuție de seamă la ridicarea edificiului socialist.

Știința a ocupat treptat un loc principal în procesul îndeplinirii sarcinilor construcției economice. Oamenii de știință, cercetătorii, preluând ceea ce s-a creat valoros pe tărîmul specialității lor, au dus mai departe cercetarea științifică, obținând realizări importante, care au contribuit la progresul economic și cultural al țării și la creșterea prestigiului științei românești peste hotare. Au fost dobândite rezultate valoroase în matematică, studiul mecanismelor automate, aplicațiile radioizotopilor, în îmbunătățirea indicilor tehnico-economici ai agregatelor siderurgice, instalațiilor metalurgice, în studiul chimiei, fizicii, medicinei etc. Realizări meritorii au fost obținute și în domeniul științelor sociale. Progresele științei naționale au fost posibile datorită sprijinului de care s-au bucurat oamenii de știință din partea statului. S-au constituit și dotat cu aparatură modernă Institutul de fizică atomică, Institutul de fizică București, Institutele de chimie ale Academiei din Iași și Cluj, Institutul de endocrinologie, Institutul de inframicrobiologie și altele.

Una dintre importantele înfăptuiri ale politicii partidului în construcția socialismului este făurirea noii culturi, continuare a celor mai bune tradiții progresiste ale culturii naționale. S-au obținut rezultate deosebite în literatură, teatru, artă plastică, muzică, cinematografie și alte domenii ale creației. Scriitorii și artiștii au făurit opere ce se înscriu la loc de cinste în istoria culturală a României socialiste, opere cu o puternică vibrație patriotică și un profund mesaj social, puse în slujba înfăptuirii idealurilor socialiste în patria noastră.

A fost lărgită baza materială necesară creației artistice prin construirea unor importante edificii culturale (Combinatul poligrafic „Casa Scintei”, Teatrul de operă și balet din București, Centrul de producție de filme de la Buftea, Sala Palatului Republicii), precum și a unei vaste rețele de instituții de cultură de masă (case de cultură, cluburi, biblioteci, teatre, instituții muzicale, muzee). Au fost create condiții pentru dezvoltarea culturii naționalităților conlocuitoare, o largă răspindire căpătînd literatura, arta creatorilor naționalităților conlocuitoare. Mișcarea artistică de amatori a cunoscut o mare amploare.

Uniunile de creație ale scriitorilor, artiștilor plastici, muzicienilor, arhitecților, congresele și conferințele pe țară ale acestora au contribuit la dezvoltarea creației originale, la apropierea activității literar-artistice de cerințele construcției societății noi.

O contribuție de preț la dezvoltarea științei, tehnicii, literaturii și artei, la formarea conștiinței socialiste a maselor a adus activitatea editorială și publicistică. În tiraje de masă au fost editate lucrări ale clasicilor materialismului dialectic și istoric, documente ale partidului și statului nostru. În 1965, tirajul anual al ziarelor

era de peste 1 miliard exemplare. Operele clasicilor literaturii române și universale au fost puse la îndemina publicului larg.

În creația literar-artistică, cu toate rezultatele bune obținute, nu s-au evidențiat prea multe lucrări de valoare remarcabilă, atât sub raportul profunzimii conținutului, cât și al calității artistice. Nu s-a acordat totdeauna atenția cuvenită abordării temelor majore ale trecutului și prezentului nostru revoluționar, încurajându-se lucrări cu caracter facil, care tratau realitatea în mod superficial.

O lungă perioadă de timp, în propaganda de partid, în activitatea de educație politică și culturală s-au comis multe greșeli, prezentându-se în mod dogmatic, rupte de realități, diferite principii ale socialismului științific, neluându-se întotdeauna în considerare realitățile țării noastre, schimbările profunde produse în situația mondială. Greșeli serioase s-au produs în interpretarea istoriei țării noastre, a limbii și a însăși dezvoltării națiunii române. În activitatea de propagandă și educație politică au fost subapreciate momente importante ale luptei de eliberare națională și socială, ale istoriei mișcării revoluționare, muncitorești din țara noastră, ale activității Partidului Comunist Român, precum și rolul clasei muncitoare, al țărănimii, al maselor largi populare. Nu s-a evidențiat în suficientă măsură lupta comună a poporului român și a naționalităților conlocuitoare.

În organizarea învățămîntului nu s-a ținut suficient seama de experiența și tradițiile înaintate ale țării noastre, copiindu-se în mod mecanic forme și metode din alte țări, care n-au corespuns specificului dezvoltării istorice a poporului, cerințelor sale spirituale. Greșeli s-au făcut în orientarea instrucției publice, neglijându-se domenii moderne ale învățămîntului și necesitatea integrării școlii cu știința și producția. Unele neajunsuri își aveau punctul de plecare în reforma învățămîntului din 1948, care a micșorat durată școlii de cultură generală de la 12 ani la 11 ani, iar ulterior, în 1951, la 10 ani, în desființarea liceelor industriale, agricole și comerciale și crearea liceului unic de cultură generală, în diminuarea volumului de cunoștințe predate elevilor, o serie de obiecte cu pondere importantă în cultura generală a omului contemporan fiind eliminate din planurile de învățămînt, iar studiul altora restrîns.

În orientarea și organizarea muncii de cercetare s-a manifestat o lungă perioadă o atitudine de subapreciere a capacității gândirii creatoare românești, a dezvoltării cercetării noastre științifice, adoptîndu-se o atitudine de ploconire față de tot ceea ce aparținea străinătății și atitudinii rigide și dogmatice față de anumite ramuri ale științei contemporane. Drept consecință, unele sectoare importante ale științei, precum energetică, construcțiile de mașini, electronica, automatica, fizica energiilor înalte, genetica, cibernetica au rămas în urmă, iar în domeniul științelor sociale — sociologia și altele —, nu s-au dezvoltat corespunzător cerințelor progresului țării și tendințelor tehnicii și științei contemporane.

Înfrîngîndu-se tendințele de a folosi metode administrative în raporturile cu creatorii, de a uniformiza stilul și mijloacele de expresie în artă, s-au cristalizat pe parcurs — consfințindu-se în hotărîrile Congresului al IX-lea al P.C.R. — metodele și formele de îndrumare de către partid a creației literar-artistice, caracterizate prin înfriurirea ideologică, înțelegerea față de specificul creației, stimularea schimbului de opinii, libertatea artistului de a-și alege modalitățile de exprimare a năzuințelor poporului, a realităților zilelor noastre.

Ca urmare a transformărilor care au avut loc în viața materială a societății, precum și a muncii ideologice și cultural-educative desfășurate de partid, în perioada analizată s-a săvîrșit o profundă înnoire morală a societății, s-au produs mari schimbări în profilul spiritual al oamenilor muncii. Filozofia materialist-dialectică a cîștigat teren și s-a afirmat tot mai viguros în lupta împotriva ideologiei burgheze, a filozofiei idealiste, a teoriilor retrograde, devenind ideologia dominantă a societății. Efectele activității educative desfășurate de partid, ale cultivării înaltelor sale idealuri etice s-au reflectat în devotamentul oamenilor muncii față de cauza socialismului, de politica partidului, în dezvoltarea noii atitudini față de muncă și de proprietatea socialistă, în spiritul de răspundere manifestat în îndeplinirea îndatoririlor sociale, în nivelul politic și de cultură generală în continuă creștere.

ÎNTĂRIREA RÎNDURILOR P.C.R. ȘI A ROLULUI SĂU CONDUCĂTOR ÎN PROCESUL EDIFICĂRII SOCIALISMULUI

Rolul de forță politică conducătoare a Partidului Comunist Român s-a afirmat cu tot mai multă putere, pe măsura dezvoltării în amploare și adîncime a operei de construire a noii orînduirii. Acest rol

s-a exprimat prin linia sa ideologică și politică, prin munca practică, prin activitatea organizatorică, politică a organelor și organizațiilor de partid, în toate domeniile,

prin poziția înaintată și exemplul personal al comuniștilor în eforturile consacrate înfăptuirii socialismului în România.

În activitatea sa, partidul s-a călăuzit după concepția potrivit căreia premisa hotăritoare a succesului în opera de construire a noii orindui este continua sa întărire politică și organizatorică, creșterea rolului său conducător în toate compartimentele vieții sociale, cimentarea unității rîndurilor sale, stringerea legăturilor cu masele.

Organele și organizațiile de partid au desfășurat o activitate multilaterală pentru înfăptuirea vastului program de dezvoltare a forțelor de producție, făurire și perfecționare a relațiilor socialiste de producție și ridicare a nivelului de cultură și civilizație al societății românești. Această activitate și rezultatele obținute au demonstrat cu elocvență capacitatea organizațiilor partidului de a se orienta din ce în ce mai bine în condiții deosebit de complexe, sutele de mii de comuniști dînd dovadă de înalt devotament și spirit de sacrificiu pentru cauza socialismului.

Transformarea radicală a societății românești era condiționată de întărirea partidului, de adoptarea unor forme organizatorice și metode de activitate în stare să contribuie la educarea, unirea și organizarea clasei muncitoare, a întregii mase de oameni ai muncii în direcția participării cit mai active în procesul făuririi noii orindui. Noua etapă în care a intrat revoluția a cerut imperios ca în comitetele de conducere ale organizațiilor locale de partid și în aparatul lor să fie atras un număr mai mare de activiști cu temeinice cunoștințe economice și cu pregătire în domeniul vieții cultural-artistice și științifice. Ca urmare, s-a pus cu deosebită acuitate problema pregătirii teoretice-politice a cadrelor, călîite în lupta revoluționară, care activau în comitetele județene, orașenești, de sector și de plasă, cit și a tuturor membrilor de partid, pentru a putea răspunde noilor sarcini de conducere și îndrumare ce decurgeau din calitatea partidului clasei muncitoare de partid de guvernămint într-un stat ce pășise pe calea construirii socialismului. Totodată, partidul s-a preocupat de perfecționarea formelor organizatorice, îmbunătățirea stilului de lucru și a metodelor de conducere ale organelor și organizațiilor de partid, îmbogățirea mijloacelor și procedeele de iniuriere a maselor.

Analizînd structura organizatorică, stilul și metodele muncii de partid, plenara Comitetului Central din ianuarie 1950 a trasat o serie de sarcini privind activitatea Biroului Politic, Secretariatului și Biroului organizatoric (înființat cu acel prilej, dar care nu și-a justificat ulterior rolul), a hotărît crearea unor secții la Comitetul Central ca aparat al acestuia, potrivit cu necesitățile muncii; s-a statornicit principiul teritorial de organizare pentru organele locale de conducere ale partidului, investite cu atribuții noi în conducerea activității economice și social-culturale din raza lor teritorială. Au fost stabilite sarcinile organizațiilor de bază, acordîndu-li-se celor din întreprinderile de stat, stațiuni de mașini și tractoare, gospodării de stat și cooperative agricole de producție drept de control asupra activității conducerii administrative.

Problemele complexe pe care le ridica desfășurarea muncii de partid în rîndurile maselor și stabilirea unor raporturi corespunzătoare cu principalele organizații obștești ale oamenilor muncii — sindicatele și organizațiile de tineret — au format obiectul unei analize în plenara Comitetului Central din 22—24 decembrie 1948, care a adoptat rezoluții corespunzătoare. Plenara, apreciînd că mișcarea tineretului nu crescuse pe măsura dezvoltării generale a democrației populare, aceasta și datorită organizării separate a tineretului (muncitoresc, sătesc, studențesc, școlar, pe naționalități), a hotărît crearea organizației unice revoluționare de masă a tineretului muncitor, fără deosebire de naționalitate, din fabrici, de la sate, din școli, universități și din armată, călăuzită de teoria socialismului științific. A luat, astfel, ființă Uniunea Tineretului Muncitor (din 1965 și-a schimbat denumirea în Uniunea Tineretului Comunist), care a jucat un rol important în educarea și mobilizarea tineretului în lupta întregului popor pentru construirea noii orindui, pentru progresul și înflorirea patriei. Sub îndrumarea partidului, U.T.C.-ul a devenit ajutor de nădejde și rezervă de cadre a partidului, o puternică organizație revoluționară. În 1949 a luat ființă organizația de pionieri, care cuprinde copii între 9—14 ani, de a căror îndrumare s-a îngrijit Uniunea Tineretului Comunist.

Potrivit hotărîrii Congresului al VI-lea al P.C.R., în anii 1948—1950 a avut loc verificarea membrilor de partid, acțiune politică de mare însemnătate, menită să înlăture din partid elementele necorespunzătoare, străine, care reușiseră să se infil-treze în rîndurile sale datorită practicilor existente în perioada anterioară, de organizare a primirii în partid în grup și pe bază de liste. Acțiunea de verificare a membrilor de partid a contribuit la întărirea rîndurilor partidului, la îmbunătățirea compoziției lui sociale, la creșterea nivelului întregii vieți de partid și a combativității revoluționare a organizațiilor sale.

În fața partidului s-au ridicat sarcini extrem de complexe, a căror soluționare cerea existența unor organizații puternice în toate compartimentele vieții sociale. Transformarea socialistă a agriculturii a impus ca în fiecare comună să existe forțe politice capabile să convingă țărănimea a pași pe făgașul vieții noi și să participe la procesul de reorganizare socialistă a satelor. În 1953 și 1954 — după o întrerupere de cinci ani — a reînceput primirea de noi membri, cu respectarea strictă a regulii primirii individuale, din rândurile celor mai merituosi oameni ai muncii. Măsurile adoptate au asigurat preponderența elementului muncitoresc, o compoziție socială corespunzătoare cerințelor perioadei pe care o străbătea partidul.

Partidul s-a îngrijit de lărgirea legăturilor sale cu masele, de învingerea unor tendințe de închistare care împiedicau organele și organizațiile de partid să statornicească contacte sistematice cu oamenii muncii fără de partid. Plenara Comitetului Central din 19—20 august 1953 a consacrat un punct al ordinii de zi problemelor îmbunătățirii muncii de partid și întăririi legăturilor partidului cu masele. Hotărârile adoptate au avut în vedere participarea nemijlocită a cadrelor, a activului la acțiunile de masă, organizarea unei munci diferențiate în funcție de categoriile de oameni ai muncii, combaterea unor manifestări de birocratism și de izolare de mase din stilul de muncă al organelor de partid și de stat.

În zilele de 23—28 decembrie 1955 a avut loc Congresul al VII-lea al partidului, la care au fost prezenți 567 de delegați cu drept de vot deliberativ și 31 de delegați cu drept de vot consultativ, reprezentând 538 851 comuniști; la lucrările sale au participat, în calitate de invitați, reprezentanți a 35 de partide comuniste și muncitorești. Congresul, după ce a făcut o analiză a drumului străbătut de poporul nostru pe calea construcției socialismului, a stabilit obiectivele dezvoltării economiei naționale în anii 1956—1960 și a aprobat modificarea statutului partidului, schimbările aduse având drept scop îmbunătățirea formelor și mijloacelor de activitate, precum și a normelor vieții interne, pentru ca partidul să-și poată îndeplini în mod corespunzător sarcinile ce decurgeau din rolul crescând pe care îl deținea în societate. Congresul a ales Biroul Politic, Secretariatul și Comisia Controlului de Partid. Prim-secretar al Comitetului Central al P.C.R. a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej.

După Congresul al VII-lea, normele vieții de partid nu au fost respectate cu rigurozitate, încălcându-se principiile democrației interne de partid, conducerii și muncii colective, cit și prevederile statutare privind primirea în partid, componența și activitatea diferitelor organe de partid etc. Ca urmare a încălcării normelor democratice ale vieții interne de partid, o perioadă îndelungată nu s-au mai convocat congresele partidului, între congresele VI și VII trecând aproape opt ani. În problemele de importanță hotărâtoare, care ar fi trebuit să fie supuse spre dezbateră și soluționare instanței supreme a partidului — congresul, decidea un grup restrâns de persoane. Plenarele Comitetului Central nu se țineau cu regularitate. Politica externă, munca ideologică, activitatea unor organe economice sau instituții centrale, ca Ministerul Afacerilor Interne, Securitatea, Procuratura, nu au fost examinate, înainte de Congresul al IX-lea, în plenarele Comitetului Central. În Comitetul Central, în celelalte organe de conducere, a existat, vreme îndelungată, o situație anormală, viața de partid și relațiile de lucru fiind grav deformate. Divergențele de păreri asupra liniei politice sau activității partidului, în loc să fie dezbătute și soluționate în cadrul organelor și organizațiilor statutare ale partidului, erau transformate în motive pentru anchetarea penală a cadrelor de partid.

Într-o asemenea atmosferă s-a creat o situație la adăpostul căreia au devenit posibile arbitrarul și abuzurile. Numeroși activiști au fost suspecți, puși sub urmărire și în cele din urmă excluși din partid pentru învinuiri nefondate, trimiși în fața organelor judiciare și condamnați la pedepse grele. Astfel, în aprilie 1948, a fost arestat în mod abuziv Lucrețiu Pătrășcanu, unul dintre activiștii de seamă ai partidului. După o anchetă care a durat șase ani, Biroul Politic al Comitetului Central a hotărât, fără să se fi asigurat de temeinicia învinuirilor aduse de organele de anchetă, să „se treacă la judecarea grupului de spioni în frunte cu Pătrășcanu”. Procesul — de fapt înscenarea judiciară — a avut loc în zilele de 6—13 aprilie 1954, încălcându-se pe parcursul lui cele mai elementare garanții procedurale. La 14 aprilie s-a pronunțat sentința de condamnare la moarte a lui Lucrețiu Pătrășcanu, care a fost executat.

În același context se înscriu și animozitățile și fricțiunile din conducerea partidului, în urma cărora plenara Comitetului Central al partidului din 26—27 mai 1952, care a ales un nou birou politic, a hotărât excluderea din Comitetul Central a lui Vasile Luca și Teohari Georgescu, învinuiți de introducerea unei linii oportuniste de dreapta, și scoaterea Anei Pauker din Biroul Politic, iar mai târziu și din Comitetul Central. Calificat că a desfășurat activitate contra clasei muncitoare și de subminare a economiei naționale, Vasile Luca a fost deferit justiției și condamnat.

Între 20—25 iunie 1960 s-a desfășurat Congresul al VIII-lea al Partidului Comunist Român, la care au participat 941 delegați cu drept de vot deliberativ și 207 delegați cu drept de vot consultativ, reprezentând 662 017 membri de partid și 145 123 de candidați de partid. Au luat parte, ca invitați, delegați ai 46 de partide comuniste și muncitorești.

În Raportul Comitetului Central s-a făcut un bilanț al realizărilor în domeniul edificării societății socialiste, al construcției de stat și vieții de partid. Analizând trăsăturile specifice ale acestei perioade în evoluția societății, sarcinile care decurgeau din noua etapă, Congresul a aprobat Directivele cu privire la planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1960—1965 și schița planului economic de perspectivă pe 15 ani. Obiectivul principal stabilit de Congres a fost făurirea bazei tehnice-materiale a socialismului, continuarea neabătută, într-un ritm susținut, a industrializării țării, acordându-se prioritate industriei grele, încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie.

Examinând activitatea pentru creșterea numerică și calitativă a partidului, Congresul, după ce a relevat succesele obținute în întărirea rindurilor lui (în perioada 1955—1960 efectivul partidului a sporit cu 239 200 de comuniști, dintre care aproape 200 000 de muncitori), a subliniat că și în viitor va trebui să se pună accentul principal pe calitățile politice-morale și profesionale ale celor ce solicită primirea în partid, să se acorde calitatea de membru de partid numai celor mai buni dintre cei mai buni oameni ai muncii. În scopul îmbunătățirii formelor organizatorice ale partidului, precizării unor sarcini ale organizațiilor de bază și al ridicării calității de membru de partid, congresul a modificat și completat unele prevederi ale Statutului partidului. Congresul a ales Comitetul Central al partidului și Comisia Centrală de Revizie. Prima ședință plenară a Comitetului Central al partidului a ales în unanimitate Biroul Politic, Secretariatul și Comisia Controlului de Partid. Prim-secretar al Comitetului Central a fost reales Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Preocupându-se de întărirea continuă a rindurilor sale, de perfecționarea rolului său conducător, Partidul Comunist Român a continuat să acorde atenție problemelor formării și dezvoltării conștiinței socialiste a maselor, înarmării membrilor săi cu metoda materialist-dialectică și istorică. În acest scop a fost desfășurată o largă și multilaterală muncă politică-educativă. S-a dezvoltat continuu învățămîntul de partid — factor important de răspundere a cunoștințelor politice și ideologice. În școli și universități s-a introdus predarea științelor sociale. A fost reorganizată Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu”, au fost înființate școli de partid pe lângă comitetele regionale de partid. S-a creat un sistem de cursuri și cercuri de învățămînt pentru cursuri de partid, au fost editate manuale, lecții și broșuri în tiraje de masă. S-a perfecționat sistemul de instruire și pregătire a lectorilor și propagandiștilor. Pentru studierea trecutului de luptă a mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră, a istoriei P.C.R. s-a creat, în 1951, Institutul de istorie a partidului.

O contribuție de seamă în dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor a adus vasta activitate editorială. Între anii 1949 și 1965 au fost tipărite peste 45 000 titluri de cărți. Operele lui K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin au fost tipărite în aproape 3 000 000 de exemplare. Tirajul total al ziarelor și revistelor tipărite în anul 1965 se ridică la peste 1 090 000 exemplare.

Problemele propagandei de partid, ale învățămîntului ideologic și ale muncii politice de masă au fost examinate în câteva rinduri de conducerea partidului, care a elaborat măsuri în vederea mai bune desfășurări a acestei activități. În domeniul muncii ideologice s-a resimțit puternic în acei ani dogmatismul și bucherismul, iar măsurile luate nu vizau înlăturarea fenomenelor care împiedicau analiza creatoare, dezvoltarea capacității comuniștilor de a se orienta de sine stătător în aprecierea fenomenelor politice și sociale.

Victoria socialismului la sate și orașe, profundele prefaceri calitative în domeniul structurii și relațiilor de clasă din societatea noastră pe linia întăririi unității social-politice a poporului, întărirea alianței muncitorești-țărănești au ridicat noi sarcini în fața partidului. Plenara C.C. al P.C.R. din 23—25 aprilie 1962 a indicat organelor de partid să analizeze cu spirit de răspundere compoziția organizațiilor de bază din fiecare cooperativă agricolă de producție, din fiecare sat în parte și să stabilească măsuri corespunzătoare pentru ca peste tot să existe organizații de partid puternice din punct de vedere numeric și calitativ, în stare să mobilizeze țărănimea la îndeplinirea hotărârilor partidului și guvernului. Plenara a apreciat că este posibilă primirea în partid a unui număr mai mare de țărani, astfel încît, muncitorii și țăranii cooperatori să reprezinte circa 75% din efectivul partidului. Totodată, s-au stabilit măsuri pentru a se îmbunătăți primirea în partid a intelectualiilor, inclusiv din mediul sătesc. Corespunzător măsurilor adoptate pentru îmbună-

tăţirea primirii în partid, s-au modificat unele prevederi ale Statutului, simplificându-se modalităţile de primire în partid a muncitorilor, ţăranilor cooperatori şi inginerilor care lucrau nemijlocit în producţie.

La 19 martie 1965 a încetat din viaţă Gheorghe Gheorghiu-Dej, primul secretar al Comitetului Central al partidului, preşedintele Consiliului de Stat. Aflat în fruntea Partidului Comunist Român timp de două decenii, una din perioadele cele mai frământate şi strălucitoare din istoria poporului nostru, în care a triumfat revoluţia populară şi au fost construite bazele societăţii socialiste, Gh. Gheorghiu-Dej, în pofida greşelilor grave săvârşite, a lipsurilor şi neajunsurilor din viaţa de partid, rămâne un militant de frunte şi mare patriot, o personalitate remarcabilă a mişcării muncitoreşti.

Plenara din 22 martie 1965 a Comitetului Central al partidului a ales în funcţia de prim-secretar al Comitetului Central pe Nicolae Ceauşescu, eminent militant, patriot înflăcărat şi revoluţionar, a cărui gândire înnoitoare şi activitate creatoare reprezintă o contribuţie deosebită la lupta pentru eliberarea naţională şi socială a poporului român, la construirea socialismului, pentru promovarea intereselor fundamentale de progres şi prosperitate a naţiunii noastre.

O privire retrospectivă asupra acestei etape de edificare a noii orinduirii pune pregnant în lumină vasta activitate desfăşurată de partid, în fruntea tuturor oamenilor muncii, pentru soluţionarea complexelor probleme ridicate de această operă. „În ciuda diferitelor neajunsuri — se apreciază în Programul Partidului Comunist Român — caracteristica generală a activităţii partidului a fost slujirea devotată a intereselor fundamentale ale poporului, aplicarea creatoare a principiilor generale ale socialismului ştiinţific la condiţiile concrete ale ţării noastre, unirea şi organizarea cu succes a maselor muncitoare în edificarea noii orinduirii sociale pe pământul României”¹¹.

VICTORIA SOCIALISMULUI ÎN ROMÂNIA

În cursul etapei istorice cuprinse de anii 1948—1965, s-au statornicit în întreaga economie naţională relaţiile de producţie so-

cialiste; a fost creată şi s-a dezvoltat continuu proprietatea socialistă sub cele două forme ale sale — proprietatea de stat şi proprietatea cooperatistă, baza economică şi tehnică-materială a socialismului, noua structură socială socialistă.

Edificarea socialismului a determinat schimbări radicale în baza economică şi în structura socială a ţării. Relaţiile de producţie fondate pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie au devenit atotcuprinzătoare, asigurând o temelie trainică naţiunii române. În anul 1965, ponderea unităţilor socialiste în producţia globală industrială reprezenta 99,7%, în populaţia ocupată 93,7%, în venitul naţional 95,5%. Imprimarea unor ritmuri înalte ramurilor principale ale industriei, direct legate de progresul tehnic în întreaga economie, a creat condiţiile transformării industriei în ramură conducătoare a economiei. Ponderea industriei în venitul naţional reprezenta 48,9% în 1965 faţă de 30,8% în 1938; ponderea agriculturii şi silviculturii reprezenta 26,3% în 1965, faţă de 38,5% în 1938, deşi în această perioadă ele au cunoscut creşteri importante. Scăderea ponderii agriculturii în realizarea venitului naţional — în condiţiile creşterii absolute a venitului naţional creat în această ramură — a constituit un proces pozitiv, imprimind treptat economiei româneşti trăsăturile unei ţări industrial-agrară în continuă dezvoltare. Este semnificativ faptul că, faţă de 1950, în anul 1965 s-au realizat o producţie industrială de peste 6 ori mai mare, o producţie agricolă de aproape 2 ori mai mare şi un venit naţional de aproape 4 ori mai ridicat. Numărul personalului din economia naţională s-a dublat, iar volumul investiţiilor de stat a crescut de peste 7 ori; retribuţia reală a sporit, în aceeaşi perioadă, de peste 2 ori. În etapa făuririi economiei socialiste unitare, perioada de dublare a producţiei industriale a fost de aproximativ 5 ani, adică de 2—2,5 ori mai scurtă decât în majoritatea ţărilor lumii. Existenţa încă a unui decalaj important a impus ca şi în viitor ritmurile dezvoltării industriei româneşti să fie superioare celor din ţările mai dezvoltate.

Dezvoltarea economică a României s-a realizat, în primul rînd prin eforturile proprii ale clasei muncitoare, ale poporului, prin mobilizarea la maximum a tuturor resurselor materiale şi umane. Clasa muncitoare şi ceilalţi oameni ai muncii au trebuit să învingă multe greutăţi, obiective şi subiective, datorită faptului că forţele materiale de producţie din România în momentul trecerii la socialism erau la un nivel mult mai scăzut în comparaţie cu forţele de producţie ale ţărilor dezvoltate. În

¹¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism, p. 59.

intervalul 1950—1965 au fost investite în industrie mai bine de jumătate din totalul investițiilor efectuate. În cursul etapei istorice analizate, România a depășit stadiul de țară slab dezvoltată din punct de vedere economic, dar nu lichidase încă decalajul ce o despărțea față de țările dezvoltate din punct de vedere economic.

Transformările radicale petrecute în relațiile de proprietate, în structura economică a României, avântul forțelor de producție au constituit baza obiectivă a mutațiilor de esență survenite în structura socială și de clasă a societății românești.

Prin generalizarea relațiilor de producție socialiste la orașe și sate, societatea românească a căpătat o structură socială unitară, alcătuită din clase și categorii sociale prietene, strâns unite prin interese și aspirații comune, prin muncă creatoare: clasa muncitoare, țărănimea cooperatistă, intelectualitatea și celelalte păături sociale. Generalizarea proprietății socialiste în industrie și agricultură a determinat ridicarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime pe un plan superior.

Dacă muncitorii reprezentau în 1950 circa 15% din totalul populației ocupate, în 1966 ei au ajuns categoria socială cea mai numeroasă, reprezentând aproape 40% din totalul populației țării. Muncitorii din industrie și construcții dețineau, în 1965, o pondere de 50,8% din totalul muncitorilor din economia națională, cei din agricultură — 9,9%, din transporturi — 6,7%, din circulația mărfurilor — 8,9% etc. În componența clasei muncitoare a sporit continuu numărul muncitorilor cu profesii legate de noile cuceriri ale revoluției tehnice-științifice. Ritmurile cele mai înalte de creștere a numărului de muncitori au fost înregistrate de ramurile de bază ale industriei — energia electrică și termică, industria chimică și a construcțiilor de mașini. Politica de dezvoltare armonioasă a tuturor zonelor țării a dus la îmbunătățirea continuă a repartizării forțelor clasei muncitoare, prin apariția unor importante contingente de muncitori în zone în trecut mai slab dezvoltate din punct de vedere industrial. În același timp, a sporit în mod vizibil numărul muncitorilor din mediul rural, luind naștere și dezvoltându-se noi detașamente ale clasei muncitoare, reprezentate de miile de tractoriști și mecanizatori din stațiunile de mașini și tractoare, de muncitorii din întreprinderile agricole de stat.

În ordinea ponderii în totalul populației, pe locul doi se situează țărănimea cooperatistă, care a devenit o clasă nouă, omogenă, unită prin interese comune, prin proprietate obștească asupra pământului și a celorlalte mijloace de producție, prin relații de colaborare și întrajutorare reciprocă. S-au produs modificări însemnate în caracterul muncii prestate de țărănime, în fizionomia ei profesională și spirituală. O parte din populația satelor a trecut și trece în rîndul clasei muncitoare sau al altor categorii sociale, micșorându-se astfel procentul populației ocupate în agricultură. Țărănimea cooperatistă, îndeplinind un rol tot mai important în viața întregii noastre societăți, a adus o contribuție tot mai mare la activitatea politică a țării, la creșterea bogățiilor națiunii.

Schimbări înnoitoare au avut loc în rîndurile intelectualității. Marea majoritate a vechilor intelectuali a acționat, de la început, de partea clasei muncitoare și a socialismului. În opera de construire a socialismului, intelectualitatea aparținînd tuturor generațiilor s-a încheat ca un detașament nou, omogen, aducînd o contribuție tot mai importantă la dezvoltarea economică, științifică și culturală a țării.

Alături de clasa muncitoare, țărănimea cooperatistă și intelectualitate existau și alte categorii sociale: personalul din administrație și servicii; meseriașii cooperatori și individuali; țărani cu gospodării individuale (un număr restrîns de circa 5% din totalul populației), situate în zonele submontane, a căror existență era legată de activitatea productivă pe pământul pe care îl dețineau și din alte activități neagricole.

Construirea socialismului, procesul de consolidare a omogenizării social-politice și ideologice a societății au ridicat la un nivel superior dezvoltarea națiunii, au creat condiții pentru afirmarea deplină a vieții naționale a poporului.

Transformările profunde în structura socială a României, cit și aplicarea politicii naționale a Partidului Comunist Român au produs schimbări importante în relațiile dintre oamenii muncii români și de alte naționalități. Egalitatea în drepturi a naționalităților conlocuitoare cu poporul român, devenită politică de stat încă în anii 1945—1947, a dobîndit un fundament trainic în procesul construcției socialiste. Instaurarea și dezvoltarea proprietății socialiste, creșterea potențialului economic al țării și îmbunătățirea repartizării teritoriale a forțelor de producție au creat baza puternică pentru asigurarea în fapt a egalității depline în drepturi a tuturor cetățenilor României. Unitatea și prietenia frățască dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare s-a întărit și se dezvoltă neconținut, în munca unită pentru făurirea societății socialiste în patria comună.

În anii edificării bazelor socialismului, ca urmare a creșterii venitului național de peste 4 ori, în perioada 1950—1965, s-au înregistrat îmbunătățiri substanțiale în condițiile de viață și de muncă ale celor ce muncesc. Retribuția reală, în aceeași

perioadă a crescut de 2,2 ori, iar cheltuielile pentru acțiuni social-culturale, gospodărie comunală și locuințe etc. de la bugetul statului de 6 ori. Vinzările de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist au sporit de 4,7 ori. Consumul alimentară al populației a cunoscut creșteri cantitative și calitative. Fondul de consum — parte din venitul național destinată direct sau indirect satisfacerii necesităților populației — a fost în 1965 de 2,2 ori mai mare decât în 1950.

Pornind de la considerentul că socialismul a învins definitiv în țara noastră, că a fost făurită economia socialistă unitară, Congresul al IX-lea al P.C.R. din 1965 a supus Marii Adunări Naționale propunerea ca patria noastră să poarte denumirea de Republica Socialistă România, denumire care corespundea pe deplin stadiului de dezvoltare a societății românești. Propunerea a fost aprobată de Marea Adunare Națională în sesiunea din august 1965, care a votat Constituția Republicii Socialiste România. În Constituție și-au găsit consacrară trăsăturile fundamentale ale orinduirii sociale și de stat din România: caracterul unitar al statului; deținerea suverană a întregii puteri de către popor; proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție; rolul Partidului Comunist Român de forță politică conducătoare a întregii societăți; rolul conducător al clasei muncitoare în viața socială; alianța clasei muncitoare cu țărănimea, intelectualitatea și celelalte categorii de oameni ai muncii; egalitatea deplină a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate. Ceea ce caracterizează Constituția țării noastre este profundul său umanism, preocuparea deosebită față de om, grija de a asigura afirmarea multilaterală a personalității umane. „Întreaga activitate de stat — se subliniază în prevederile Constituției — are drept scop dezvoltarea orinduirii și înflorirea națiunii socialiste, creșterea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului, asigurarea libertății și demnității omului”¹².

Succesul operei de construcție socialistă pune în relief justetea întregii politici a Partidului Comunist Român, învederează rolul uriaș pe care partidul l-a jucat și îl joacă în conducerea destinului națiunii pe calea civilizației socialiste. Politica partidului s-a identificat cu cele mai avansate năzuințe ale maselor, a dat expresie însăși cerințelor obiective ale dezvoltării noastre sociale, ale progresului material și spiritual al României.

Drumul străbătut de Partidul Comunist Român, de poporul român în anii făuririi bazelor socialismului nu a fost ușor. Clasa muncitoare, întregul popor au avut de făcut față unor greutăți determinate de unele lipsuri și greșeli apărute în procesul operei de edificare a noii orinduirii, de faptul că pentru problemele complexe ale construcției economice, de stat, sociale, culturale și umane nu existau soluții prestabilite, ci ele se cereau elaborate. De asemenea, în anumite perioade s-au produs și o serie de abuzuri, de denaturări și încălcări ale legalității socialiste, ale principiilor eticii și echității proprii noii orinduirii. „În munca noastră au fost, desigur, neajunsuri — aprecia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — dar ceea ce trebuie să reținem — și merită subliniat — este faptul că partidul nostru a știut să sesizeze la timp aceste neajunsuri, să ia măsurile necesare pentru înlăturarea lor, asigurând astfel mersul înainte al societății noastre socialiste. Ceea ce caracterizează întreaga noastră activitate desfășurată în anii construcției socialiste este faptul că, învingând greutățile și neajunsurile ivite în cale, noi am asigurat mersul ascendent al întregii țări, am asigurat victoria definitivă a socialismului în patria noastră”¹³. Prin aceasta s-a deschis o nouă etapă în progresul țării noastre, aceea a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

ACTIVITATEA INTERNAȚIONALĂ A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ȘI A STATULUI ROMÂN

Pornind de la unitatea dialectică și interdependența dintre sarcinile naționale și cele internaționale, Partidul Comunist Român a statornicit principiile fundamentale și liniile directoare ale politicii externe a țării în perioada istorică a edificării socialismului — prietenia și colaborarea cu țările socialiste, promovarea unei politici de pace și prietenie cu toate popoarele lumii, solidaritatea cu toate forțele antiimperialiste — potrivit cu interesele fundamentale ale poporului român și cauza generală a păcii, democrației și socialismului, pentru participarea ei mereu mai activă la soluționarea problemelor nodale ale contemporaneității.

Dezvoltarea relațiilor internaționale ale României după încheierea Tratatului de Pace urmărea să restabilească, pe o bază nouă, potrivit esenței socialiste a puterii, poziția țării noastre în configurația internațională a statelor în urma celui de-al

¹² Constituția Republicii Socialiste România, 1965, p. 3.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 596.

doilea război mondial. Partidul comunist și guvernul român au militat pentru realizarea și extinderea colaborării frățești cu țările socialiste în toate domeniile vieții politice, economice, sociale, cultural-științifice, pe baza respectării principiilor egalității în drepturi, respectului suveranității, neamestecului în treburile interne, întrajutorării tovarășești, solidarității internaționale. În anii 1947—1949 au fost încheiate tratate de prietenie, colaborare și asistență mutuală, pe timp de 20 de ani, cu R. S. F. Iugoslavia, R. P. Bulgaria, U.R.S.S., R. P. Polonă, R. P. Ungară, R. S. Cehoslovacă, R. P. Albania. În anii '50, România a stabilit relații diplomatice și economice cu R. P. Chineză, R. P. D. Coreeană, Cuba, R. D. Germană, R. P. Mongolă, R. S. Vietnam, dezvoltând cu acestea strânse legături de prietenie și colaborare.

România s-a numărat printre membrii fondatori ai Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.), înființat în ianuarie 1949, în statutul căruia se preciza că acesta este creat pe baza egalității suverane a tuturor țărilor membre, spirit în care se dezvoltă între ele colaborarea economică și tehnico-științifică. În mai 1955, România a încheiat, împreună cu alte țări socialiste din Europa, Tratatul de securitate colectivă și asistență mutuală de la Varșovia, organizație defensivă, ca răspuns la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (N.A.T.O.), înființat în 1949. Cooperarea militară a țărilor socialiste este îndreptată împotriva primejdiei agresiunii imperia-liste în Europa, pentru apărarea suveranității teritoriale a statelor socialiste de pe continent.

În anii socialismului, colaborarea României cu toate țările socialiste s-a dezvoltat pe multiple planuri, un rol pozitiv revenind comisiorilor mixte guvernamentale de colaborare economică încheiate de România cu alte țări socialiste (cu R. P. Ungară, R. P. Polonă și R. S. Cehoslovacă în 1958 ; cu R. P. Bulgaria în 1959 ; cu R. D. Germană, U.R.S.S. și R. P. Chineză în 1965). În vederea cooperării în domeniul transporturilor feroviare, România a semnat, alături de celelalte țări socialiste membre ale C.A.E.R., în decembrie 1963, convenția pentru constituirea „parcului comun de vagoane” ; de asemenea, potrivit convenției din același an, a fost înființată Banca internațională de colaborare economică.

Odată cu dezvoltarea relațiilor cu țările socialiste, partidul comunist și statul român au infăptuit o politică externă activă, de dezvoltare a relațiilor de colaborare cu toate statele, indiferent de orinduirea social-politică, pe baza principiilor respectului independenței și suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne, a egalității în drepturi și avantajului reciproc. Relațiile internaționale ale României au cunoscut în acești ani o dezvoltare impetuoasă, marcată și prin creșterea prestigiului țării noastre în lume, a numărului statelor cu care întrețineam relații diplomatice și consulare, de la 23 — în ianuarie 1948 la 67 — în 1965.

Acționând pentru stabilirea și dezvoltarea unor relații economice normale, fără condiții politice, fără restricții și discriminări, România a întreprins acțiuni pentru soluționarea, pe baza respectării intereselor reciproce și a egalității în drepturi, a problemelor care nu erau încă rezolvate, în domeniul economic și financiar, cu Anglia, Franța, Elveția, S.U.A., Austria, Grecia, Turcia ș.a. În condițiile unor îmbunătățiri intervenite în relațiile dintre statele cu sisteme sociale deosebite, România a încheiat cu unele țări capitaliste dezvoltate (Franța, Anglia, Italia, Austria etc.) acorduri bilaterale pe termen lung.

România a militat pentru dezvoltarea, în spiritul echității și avantajului reciproc, a relațiilor economice internaționale, pronunțându-se pentru desființarea oricăror bariere și practici discriminatorii ; de asemenea, a acționat continuu în sensul unei participări active la circuitul mondial de valori materiale și spirituale considerind că acesta reprezintă o condiție fundamentală a progresului fiecărei țări și al omenirii în ansamblu, o premisă majoră pentru asigurarea păcii și prieteniei între popoare.

În spiritul cooperării internaționale, România s-a pronunțat pentru dezvoltarea tradiționalelor legături de bună vecinătate între statele balcanice, acționând pentru îmbunătățirea relațiilor dintre toate țările din această zonă, indiferent de orinduirea lor socială, pentru transformarea Balcanilor și a regiunii Mării Adriatice într-o regiune a colaborării pașnice. În anul 1955, România a restabilit relațiile diplomatice cu Grecia. În septembrie 1957, guvernul român a propus convocarea unei conferințe a șefilor guvernelor statelor balcanice, în vederea adoptării unor măsuri menite să asigure dezvoltarea relațiilor și întărirea păcii în Balcani, iar în iunie 1959 a propus încheierea unui tratat de înțelegere și securitate colectivă între țările balcanice.

O contribuție importantă la statornicirea unor bune relații cu alte state și la afirmarea României pe plan internațional a adus-o primirea țării noastre, în 1955, în rindurile Organizației Națiunilor Unite. În această calitate, România a militat neabătut pentru dezvoltarea colaborării pașnice între popoare, apărarea și consolidarea păcii și securității, pentru apărarea drepturilor și intereselor statelor care și-au

cîştigat sau erau pe cale de a-şi cîştiga independenţa, pentru înfăptuirea dezarmării, interzicerea folosirii armelor atomice şi lichidarea stocurilor de arme nucleare, rezolvarea problemelor litigioase pe cale paşnică. Delegaţiile României la adunările generale ale O.N.U. au făcut propuneri cu privire la elaborarea unor principii care să stea la baza relaţiilor economice internaţionale, la iniţierea unor acţiuni pe plan regional pentru îmbunătăţirea relaţiilor de bună vecinătate între ţări europene cu sisteme social-politice diferite, la adoptarea unor măsuri pentru promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc şi înţelegere între popoare. România s-a pronunţat pentru restabilirea drepturilor legitime ale Republicii Populare Chineze la O.N.U., pentru o reprezentare largă a noilor state independente în organele acestui forum internaţional.

În 1958, reprezentanţii ţării noastre au luat parte la Conferinţa experţilor atomişti privind mijloacele de detectare a experienţelor cu arme nucleare şi la Conferinţa Est-Vest privind mijloacele de preîntîmpinare a unui atac prin surprindere. Participînd la lucrările Comitetului celor 10 state de la Geneva, apoi din anul 1960 la lucrările Comitetului celor 18 state pentru dezarmare, cît şi cu alte prilejuri, România şi-a adus contribuţia la lupta dusă de popoarele lumii pentru destindere internaţională. Ea a susţinut proiectele pentru crearea de zone denuclearizate în Europa Centrală şi de Nord, America Latină, Africa, zona Pacificului şi în alte regiuni ale lumii.

În acest spirit, în vara anului 1958, în conformitate cu hotărîrea luată de comun acord de guvernul român şi guvernul sovietic, trupele sovietice care staţionau pe teritoriul României s-au întors în Uniunea Sovietică.

O trăsătură constantă a politicii externe româneşti a constituit-o solidaritatea cu mişcarea de eliberare naţională, extinderea relaţiilor prieteneşti cu tinerele state care şi-au cucerit independenţa în anii postbelici. Guvernul român a condamnat acţiunile forţelor agresive ale imperialismului, care au atentat la independenţa şi suveranitatea popoarelor. Pe aceste poziţii s-a situat poporul român faţă de agresiunea împotriva Egiptului în 1956 şi faţă de intervenţia imperialistă în Indochina.

Solidaritatea României cu ţările în curs de dezvoltare şi-a găsit expresia în amplificarea continuă a relaţiilor cu statele din Asia, Africa, America Latină. Reprezentanţii ai României au înfăţişat la reuniuni internaţionale propuneri în sensul sprijinirii eforturilor de dezvoltare independentă a ţărilor eliberate de sub dominaţia colonială. În cadrul celei de-a XII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. din 1957, România a propus elaborarea, sub egida O.N.U., a unei Declaraţii universale privind cooperarea economică internaţională, care să proclame o serie de principii fundamentale ale relaţiilor dintre state, cum sînt: respectul reciproc al independenţei economice a fiecărui stat şi al dreptului suveran al fiecărei ţări de a dispune de bogăţiile şi resursele sale naturale, egalitatea în drepturi şi avantajul reciproc, acordarea de ajutor economic şi tehnic ţărilor în curs de dezvoltare, fără condiţii de natură să afecteze independenţa lor politică şi economică ş.a. Reţinută ca una din preocupările importante ale Adunării Generale, propunerea României a fost reluată la sesiunile XIII (1958) şi XVIII (1962) ale Adunării Generale, înscrisă pe agenda Consiliului Economic şi Social (ECOSOC), care a constituit un grup de experţi însărcinaţi să elaboreze proiectul de Declaraţie, şi discutată în cadrul primei Conferinţe a Naţiunilor unite pentru comerţ şi dezvoltare (Geneva, 1964). Multe din principiile româneşti au fost incluse în Actul adoptat de Conferinţă.

Preocupîndu-se intens de rezolvarea sarcinilor construcţiei socialiste, Partidul Comunist Român a dezvoltat continuu legăturile sale cu toate partidele comuniste şi muncitoreşti, a acţionat pentru stringerea relaţiilor cu mişcările şi forţele progresiste.

Dezvoltarea şi întărirea mişcării comuniste internaţionale, marea diversitate de condiţii economice, sociale şi politice în care acţionează partidele comuniste şi muncitoreşti — care, în 1964, cuprindeau 46 milioane de membri faţă de 4,5 milioane cît aveau imediat după cel de-al doilea război mondial —, maturizarea acestora, au demonstrat că unitatea partidelor comuniste este incompatibilă cu existenţa unui centru conducător internaţional. În cadrul procesului general de dezvoltare a mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, Partidul Comunist Român, pe baza învăţămintelor generale acumulate şi a propriei experienţe, şi-a afirmat tot mai activ poziţia sa cu privire la principiile relaţiilor dintre partidele comuniste, dintre statele socialiste, la căile întăririi unităţii mişcării comuniste internaţionale, desfăşurînd, îndeosebi cu începere din primii ani ai deceniului al şaptelea, o activitate susţinută

pentru realizarea coeziunii mișcării comuniste și muncitorești internaționale pe baze noi, în spiritul principiilor independenței și egalității în drepturi în relațiile dintre partide, ale încrederii și respectului reciproc.

În anii postbelici, în mișcarea comunistă internațională s-au manifestat unele greșeli și practici necorespunzătoare. Astfel, unele practici nedemocratice, contrare normelor relațiilor dintre partidele comuniste, folosite în cadrul Cominternului (autodizolvat în 1943) s-au făcut simțite și în activitatea Biroului Informativ, creat în 1947, cu grave repercusiuni pentru relațiile dintre partidele și statele socialiste. Erijindu-se într-un nou centru al mișcării comuniste internaționale, Biroul Informativ a continuat metodele vechi de imixtiune în treburile interne ale partidelor, în elaborarea tacticii și strategiei lor, a menținut relații de inegalitate, o atmosferă de suspiciuni și învinuiri, ajungându-se până la supunerea judecății și pronunțarea de excomunicări împotriva unor partide frățesti. Rezoluția Biroului Informativ — „Despre situația din Partidul Comunist Iugoslav“, adoptată la Consfătuirea Biroului Informativ al partidelor comuniste din iunie 1948 de la București, încălcând principiile relațiilor dintre partidele frățesti, a condamnat și exclus din rândul țărilor socialiste Partidul Comunist din Iugoslavia și Iugoslavia, țară care construia socialismul. Rezoluția adoptată a fost o dovadă că Biroul Informativ își asumase un drept pe care nimeni nu-l poate avea în mișcarea comunistă, comițând o încălcare, cu grele urmări, a principiilor care trebuie să călăuzească relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești, dintre țările socialiste.

Ulterior, Partidul Comunist Român a condamnat Rezoluția Biroului Informativ, metodele sale, politica nejustă adoptată un șir de ani față de Iugoslavia. În 1955 a început un proces de normalizare a relațiilor dintre România și Iugoslavia, lichidându-se astfel una din consecințele negative ale practicilor Biroului Informativ, care și-a încetat activitatea în 1956.

În deceniul al șaptelea, unitatea mișcării comuniste și muncitorești a fost profund lezată de divergențele apărute în cadrul ei, care au continuat să se adâncească. Partidul Comunist Român, precum și alte partide, au apreciat că ascuțirea divergențelor aduce prejudicii dintre cele mai grave cauzei socialismului și păcii. Considerind grija pentru unitate ca o supremă îndatorire internaționalistă, Partidul Comunist Român a luat poziție fermă în apărarea coeziunii partidelor frățesti, s-a pronunțat pentru abținerea de la orice acțiuni și practici de natură să-i dăuneze, a depus eforturi multiple și stăruitoare pentru a preveni agravarea divergențelor, pentru dezbaterea problemelor controversate în spirit tovarășesc, constructiv, pentru dezvoltarea relațiilor de încredere, stimă și respect reciproc între partide. Acest punct de vedere al partidului nostru asupra principalelor probleme ale vieții sociale contemporane, ale dezvoltării mișcării comuniste și muncitorești internaționale, precum și părerile și propunerile sale privind înlăturarea dificultăților apărute în mișcarea comunistă și-au găsit, în această perioadă, expresia în Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, adoptată de Plenara largită a C.C. al P.C.R. din 15—22 aprilie 1964, fiind dezvoltate în documentele ulterioare ale partidului.

Ocupându-se de problema relațiilor reciproce dintre țările socialiste, Declarația partidului nostru a subliniat principiile care trebuie să stea la baza acestor relații: respectarea independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, respectarea integrității teritoriale, egalitatea în drepturi, avantajul reciproc, întrajutorarea tovarășească, solidaritatea internaționalistă. Aplicate ca un tot, aceste principii oferă cadrul dezvoltării unei asemenea colaborări între statele socialiste, care să nu permită afectarea intereselor naționale și, în același timp, să nu stingherească cu nimic solidaritatea internațională.

Relevind diversitatea de condiții, determinată de nivelul dezvoltării social-economice, de particularitățile istorice și naționale ale țărilor în care-și desfășoară activitatea partidele comuniste, Declarația arăta că în aceste împrejurări este posibil să apară deosebiri de vederi în legătură cu problemele căilor cuceririi puterii politice, cu formele și metodele de aplicare a adevărilor generale ale teoriei socialismului științific în vederea rezolvării sarcinilor concrete din fiecare țară. Dar dezbaterile acestor probleme trebuie să se desfășoare în mod principal, fără calificative și etichetări, pornindu-se de la concepția comună despre lume și viață a proletariatului, respectându-se normele de bază ale relațiilor dintre partidele frățesti și dreptul fiecărui partid de a hotărî singur asupra liniei sale politice și activității pe care o desfășoară. Deosebirile de păreri, se sublinia în Declarație, nu trebuie să împietzeze asupra relațiilor dintre statele socialiste. Pentru discutarea problemelor de interes comun, pentru schimburile de păreri, inclusiv în problemele în care există deosebiri de opinii, există o singură cale justă și eficace: aceea a contactului direct, de la partid la partid, de la conducere la conducere, discutarea principală, în spirit tovarășesc con-

structiv, manifestându-se receptivitate față de părerile exprimate de fiecare parte, reliefându-se ceea ce este comun în pozițiile exprimate și lăsându-se ca asupra problemelor în care nu s-a ajuns la un acord să se pronunțe timpul, iar raporturile tovarășești între partide să nu fie afectate. „În natura sistemului socialist — se relevă în Declarația partidului nostru — nu există cauze obiective pentru contradicții între sarcinile naționale ale țărilor socialiste și sarcinile lor internaționale, între interesele fiecărei țări și interesele comunității socialiste în ansamblu. Totodată, nici interese proprii, particulare, nu pot fi prezentate ca interese generale, ca cerințe obiective ale dezvoltării sistemului socialist”¹⁴. Dată fiind diversitatea condițiilor construcției socialiste — arată documentul în continuare — „nu există și nu pot exista tipare sau rețete unice, nimeni nu poate hotări ce este just și ce nu pentru alte țări sau partide. Elaborarea, alegerea sau schimbarea formelor și metodelor construcției socialiste constituie un atribut al fiecărui partid comunist, un drept necesar al fiecărui stat socialist”¹⁵.

În același timp, condițiile deosebite în care activează partidele comuniste, problemele care stau în fața fiecărui partid exclud posibilitatea rezolvării lor de către un alt organ suprem de conducere a întregii mișcări comuniste. Un asemenea organ, prin însuși faptul existenței sale, ar impune partidelor comuniste și muncitorești forme și metode de activitate care ar aduce mari daune partidelor și luptei revoluționare din diferite țări, cu atât mai mult astăzi, cînd numărul partidelor comuniste și muncitorești a crescut, ele dovedindu-și în lupte revoluționare capacitatea de a gândi și acționa în mod independent.

Experiența istorică demonstrează că cel mai bine cunoaște realitățile economice, raportul și dispozitivul forțelor de clasă dintr-o țară sau alta, partidul comunist, forțele patriotice din țara respectivă. Numai elaborîndu-și linia strategică și tactică corespunzător condițiilor și particularităților țării respective, clasa muncitoare și partidul său pot asigura succesul revoluției și construcției socialiste. Complexitatea proceselor revoluționare cere partidelor comuniste să stăpînească în orice moment toate formele de luptă, precum și capacitatea de a le înlocui rapid, potrivit schimbărilor ce intervin în desfășurarea evenimentelor. De aceea, elaborarea strategiei și tacticii, a liniei politice, alegerea sau schimbarea formelor și metodelor construcției socialiste, care să corespundă cel mai bine condițiilor și particularităților concrete, cerințelor fiecărei țări, constituie un atribut al fiecărui partid comunist, un drept suveran al fiecărui stat socialist, ele neputînd constitui obiectul vreunei dispute; fiecare partid este răspunzător în fața clasei muncitoare căreia îi aparține, a propriului popor.

Situîndu-se ferm pe pozițiile respectării riguroase a principiilor care trebuie să călăuzească relațiile dintre țările socialiste, Partidul Comunist Român, în Declarația adoptată în aprilie 1964, a respins o serie de teze și propuneri, potrivit cărora adîncirea colaborării economice dintre statele membre ale C.A.E.R. ar fi trebuit „să depășească barierele naționale”, să ducă la transformarea acestuia într-un organism suprastatal. Partidul a subliniat că, ignorarea cerințelor realității istorice concrete dăunează relațiilor reciproce dintre țările socialiste și se răsfrînge negativ asupra forței de atracție și influenței socialismului în lume. Conducerea fiecărei țări socialiste este atributul esențial al partidului și guvernului din țara respectivă în realizarea obiectivelor politice și economice-sociale; răspunderea pentru rezultatele acelor politici face imposibilă cedarea sau înstrăinarea acestor prerogative. Partidul nostru — subliniază Declarația — „se pronunță statornic pentru întărirea și lărgirea colaborării cu toate țările socialiste”. Totodată, „diviziunea internațională a muncii nu poate însemna izolarea țărilor socialiste de ansamblul relațiilor economice mondiale”, țara noastră militînd pentru promovarea unor relații economice normale, reciproc avantajoase, fără condiții politice, discriminări și restricții, cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială¹⁶.

Partidul Comunist Român a acționat pentru salvagardarea și întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, considerînd că respectarea principiilor fundamentale ale relațiilor dintre partidele frățești constituie calea sigură pentru dezvoltarea colaborării lor rodnice, că ceea ce unește partidele comuniste și muncitorești este mai puternic și mai trainic decît deosebirile de păreri. Partidul Comunist Român și-a manifestat hotărîrea de a-și aduce pe mai departe întreaga contribuție la întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, la victoria cauzei socialismului și păcii în lume.

¹⁴ Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată la plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964, Editura politică, București, 1964, p. 39—40.

¹⁵ Ibidem, p. 40—41.

¹⁶ Ibidem, p. 35—36.

Simpozion:

**Dezvoltarea creatoare de către P.C.R.
a teoriei marxiste cu privire la construirea
socialismului și comunismului**

Poporul român a aniversat cu sentimente de adîncă prețuire, împreună cu muncitorimea de pe toate meridianele, cu întreaga omenire progresistă, împlinirea a 160 de ani de la nașterea lui *Karl Marx*, gînditor genial și conducător revoluționar eminent, care prin întreaga sa operă teoretică și activitate practică a adus o contribuție esențială la desfășurarea victorioasă a luptei de eliberare socială și națională a proletariatului, a tuturor celor ce muncesc.

De peste un secol „ideile socialismului și comunismului au pătruns tot mai larg în conștiința popoarelor — se subliniază în Programul P.C.R. —, au devenit o forță materială transformatoare, asigurînd înfăptuirea aspirațiilor omenirii spre o societate mai echitabilă și mai rațională, spre progres și civilizație“.

Marxismul a săvîrșit o revoluție în dezvoltarea gîndirii filozofice și sociale, fundamentînd necesitatea schimbării radicale a lumii, a introdus, în teoria cunoașterii, rolul determinant al practicii în stabilirea adevărului absolut, forța motrică reală a progresului uman.

Genialele gîndiri marxiste i se datorează descoperirii epocale cum sînt descifrarea legilor obiective ale dezvoltării societății; rolul istoric al proletariatului, clasa avînd capacitatea de a se elibera pe sine și, odată cu ea, întreaga societate din asuprirea și exploatarea capitalistă; necesitatea organizării muncitorimii într-un partid propriu care să o călăuzească la victorie în revoluția și construcția socialistă; necesitatea organizării puterii de stat a clasei muncitoare și a desfiin-

țării proprietății capitaliste ca premise esențiale ale făuririi noii orînduiri. Teza lui Marx, conform căreia teoria devine o forță materială cînd cuprinde masele, a evoluat într-o axiomă a întregii practici social-politice revoluționare.

Niciodată, nici un sistem filozofic, nici o ideologie nu au fost atît de actuale, nu au cunoscut o aderență așa de adîncă în mase ca socialismul științific. Durabilitatea în timp a ideilor elaborate de Marx, spiritul prospectiv care le ilustrează conținutul, își află temeiul în faptul că ele sînt rodul sintetizării a tot ceea ce a creat mai valoros omenirea în știință și cultură, surprinzînd sensul dinamicii sociale, respectiv pieirea inevitabilă a capitalismului și necesitatea trecerii la edificarea societății socialiste. Forța creatoare a ideologiei marxiste, viabilitatea ei, aptitudinea de a oferi răspunsuri adecvate la problemele ridicate de dezvoltarea social-istorică a umanității, puterea de a fi un îndreptar practic în lupta clasei muncitoare pentru dreptate și progres, libertate și demnitate a omului se bazează pe respingerea fermă a oricărei forme de dogmatism, de speculație și închistare, pe promovarea deschisă a spiritului critic, a legăturii permanente și nemijlocite cu practica, cu problemele concrete care se ridică în fiecare etapă istorică.

Cu prilejul împlinirii a 160 de ani de la nașterea lui Karl Marx, s-au desfășurat în București, la 5 mai a.c., lucrările simpozionului cu tema „Dezvoltarea creatoare de către P.C.R. a teoriei marxiste cu privire la construirea socialismului și

comunismului", organizat de Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Institutul de studii istorice și social-politice, la care au luat parte membri ai C.C. al P.C.R., vechi militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră, membri de partid cu stagiu din ilegalitate, activiști de partid și de stat, cadre didactice și cercetători științifici din domeniul științelor sociale și politice, studenți.

În condițiile în care concepția revoluționară marxistă a devenit realitate istorică, identificându-se cu conștiința socialistă a clasei muncitoare și a intelectualității din multe țări — inclusiv țara noastră — cînd întreaga știință universală despre societate nu mai poate face abstracție de aportul covârșitor al materialismului dialectic și istoric, al socialismului științific, la progresul omenirii, „viața și opera fondatorului socialismului științific fac parte din însăși biografia și bibliografia științelor sociale și politice moderne”, a subliniat tovarășul MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de științe sociale și politice, în *Cuvîntul de deschidere* a simpozionului. Ținînd seama de modificările fundamentale, ca un proces continuu, operate în realitățile politico-sociale din toate țările, mai ales în statele tinere, apare evident că „marxismul epocii contemporane, prin excelență creator, a ajuns filozofia dominantă a zilelor noastre, cea care conferă un sens și o certitudine desfășurării evenimentelor contemporane și constituie sistemul de referință pentru toate celelalte concepții ideologice care se confruntă în prezent.

În acest cadru vast se cuprinde dezvoltarea creatoare de către Partidul Comunist Român a teoriei marxiste cu privire la construirea socialismului și comunismului în România, a cărei cartă fundamentală este *Programul* adoptat de Congresul al XI-lea al partidului nostru, program la elaborarea căruia contribuția tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, secretar general al P.C.R., a fost esențială.

În continuarea alocuțiunii sale președintele Academiei de științe sociale și politice, a relevat că „importanța operei lui Marx și Engels a fost determinantă pentru clarificarea și organizarea mișcării socialiste și muncitorești din țara noastră, încă de la jumătatea veacului trecut, avînd în vedere și legăturile directe ale mișcării muncitorești din România cu întemeietorii socialismului științific care, la rîndul lor, avuseseră prilejul să studieze, din opera înaintașilor noștri pașoptiști, date despre istoria poporului român și lupta sa pentru eliberare națională și socială”.

În comunicarea „*KARL MARX despre istoria poporului român și lupta sa pentru eliberare socială, suveranitate și independență*”, tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a evidențiat: „Vasta operă a lui Marx oglindește într-un mod viu întreaga istorie a societății contemporane lui. În spiritul concepției materialismului istoric, pentru explicarea fenomenelor prezente, Marx a realizat cercetări profunde privind trecutul mai îndepărtat al popoarelor europene. Împrejurările specifice relațiilor internaționale de la mijlocul veacului trecut, cînd poporul român era adînc implicat în aceste relații au atras atenția și interesul lui Marx pentru istoria românilor”.

Numeroasele referiri în lucrările publicate încă din timpul vieții lui și existența a zeci de pagini despre istoria poporului român în manuscrisele lui Marx, atestă via simpatie cu care a urmărit lupta românilor pentru progres social, unitate și independență națională și, îndeosebi, lupta lor împotriva cîmpitorilor străini, a marilor puteri. Evoluția fenomenului istoric care se petrecea în răsăritul Europei — slăbirea continuă a imperiului otoman și expansiunea Rusiei țariste — a preocupat pe Marx care a remarcat rolul important jucat de Principatele române în definirea unei noi hărți politice a Europei. „În calea acestei mari rivalități ruso-otomane se afla rezistența poporului român, setea lui de realizare a unității și de afirmare a independenței sale absolute. În al doilea rînd, dar nu mai puțin important, pe teritoriul locuit de români au avut loc în acest timp o serie de evenimente cu răsărit în toată Europa. Pentru o explicare justă a acestor evenimente un om de știință cum era Marx, avea nevoie de o cercetare profundă a istoriei țărilor române”, de informații exacte despre poporul român. Marx a conspectat, a prelucrat zeci și zeci de pagini de istorie referitoare la români, comentînd, asociînd și adăugînd idei proprii, acolo unde textele la care a recurs nu erau suficient de explicite.

El a avut la îndemînă, prin *Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes*, de Elias Regnault, pe care a studiat-o, opinia revoluționarilor și cărturarilor români Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Eliade Rădulescu, A. Papiu-Ilarian, D. Brătianu ș.a., asupra realităților economice, sociale și politice din Țările Române, a avut posibilitatea să interpreteze un bogat material istoric referitor la români de pe pozițiile materialismului dialectic.

Interesul manifestat pentru istoria românilor este reflectat de modul în care

Marx a prelucrat materialul istoriografic pe care l-a deținut. Dintre problemele majore, fundamentale ale istoriei noastre, care au captat interesul marelui teoretician, comunicarea consemnează: „originea românilor și aria geografică a răspîndirii lor, legăturile speciale existente timp de citeva veacuri între țările române și imperiul otoman, dezvoltarea spiritului revoluționar și de independență la poporul român în prima jumătate a secolului al XIX-lea (îndeosebi momentele 1821 și 1848), neîncetatele manevre diplomatice, politice și militare ale Rusiei țariste pentru ocuparea țărilor române și încercarea de înăbușire a spiritului revoluționar de aici și sistemul de exploatare practicat de boierii români, mai ales în epoca Regulamentului organic“.

Sesizînd originea străveche și particularitățile poporului român, Marx relevă faptul că românii vorbesc o „limbă de origine latină, în multe privințe asemănătoare cu italiana“. Colaboratorul și prietenul său Engels nuanțează mai mult caracterul limbii române, cînd afirmă că „pentru o limbă de origină latină, aceasta este o limbă destul de grea, deoarece ea se comportă cu aceeași mînnunată nonșalanță atît față de latină, cît și față de slavă...“; modul de a se îmbrăca al țăranilor români îi permite lui Marx sublinierea: „Costumul țăranului de la Dunăre e același ca pe timpul lui Traian“, referire directă la păstrarea caracterului dacic în portul valahilor din secolul al XIX-lea.

Comparînd situația românilor din Transilvania — valahi care se aflau „sub apăsarea jugului feudal al marilor proprietari funciari maghiari“, după cum notează Marx — cu a celor din Moldova și Țara Românească, comunicarea relevă: „Marx observă că în acestea din urmă românii aveau, *instituții politice proprii*. Întemeietorul socialismului științific insistă mult și asupra însușirilor țăranului român“ „*Rasă puternică, primitivă, în special în munți și în Banatul Craiovei. La fel țăranii din Transilvania. Ironici. Fizionomie meridională. Zeflemişti. Mare putere de asimilare*“ „Țăranul român — menționează el în alt loc — nu s-a lăsat degradat de mizerie“.

„După cum se vede, se subliniază cu tărie în comunicare, Marx sesiza continuitatea poporului daco-român, fără să se lase înșelat de falsele teorii care circulau atunci, ca și acum, cu privire la așa-zisa formare a poporului român din amestecul mai multor populații sau prin colonizări străine“. Marx, la mijlocul veacului trecut, evidențiază că „limba română era vorbită pe un spațiu geografic

larg, de 11 milioane de oameni care cuprindeau teritorii ce se aflau încă sub stăpînirea Turciei, Austriei și Rusiei“ *.

Țăranul a fost elementul principal în mișcările revoluționare, începute încă din 1784, cînd „un țăran, Horea, plînuiește eliberarea neamului său“. După înfrîngerea mișcării lui Horea, acesta „a devenit eroul povestirilor populare și simbolul renașterii Daciei“, arăta Marx.

În tratarea revoluției de la 1821, „Marx insistă asupra faptului că suzeranitatea turcească era un dușman mai mic pentru țăranul român în raport cu aspirarea boierească. De aceea Tudor Vladimirescu care „era patriot român“, „nu s-a adresat boierilor, ci țăranilor“. „Adversitatea lui Vladimirescu pentru Ipsilanti, este explicată prin teama de a nu renaște în Țara Românească și Moldova „domnia Fanarului și supremația Rușilor“; el scria că Ipsilanti, la inspirația țarului, a trădat cauza grecească și „l-a omorît în mod perfid pe Vladimirescu, conducătorul răsculaților români“.

Marx salutase, în vara anului 1848 revoluția română cu următoarele cuvinte: „Valahii doboară vechiul guvern și-l înlocuiesc cu un nou guvern provizoriu. Ei vor să schimbe întregul lor sistem și să se conducă după modelul popoarelor civilizate“. El prezintă cîteva date despre evenimentele din Țara Românească, scotînd în evidență că „constituția introdusă (Marx are în vedere proclamația de la Islaz — n.n.) desființa iobăgia și dădea în proprietate țăranilor o parte din pă-

* Într-un „Memoriu privind Principatele Valahia și Moldova“ păstrat în Arhivele Ministerului de Externe al Franței, datat 2 august 1851 (deci, cu 6 ani înainte de apariția articolului lui Karl Marx), referitor la numărul românilor, se menționează:

„În prezent românii în număr de 12 milioane, urmași ai colonilor stabiliți de Traian între Nistru, Carpați, Tisa, Dunăre și Marea Neagră, vorbind una și aceeași limbă derivată din limba latină, profesînd aceeași religie — de rit greco-catolică — se găsesc distribuiți în felul următor:

Românii			
din Austria	3.871.000	în Transilvania	1 486 000
		în Bucovina	300 000
		în Banat	2 085 000
Românii			
din Rusia	896.000	în Basarabia	896 000
Românii			
din Turcia	4.000.000	în Valahia	2 500 000
		în Moldova	1 500 000
			8.767.000

Aproximativ alte trei milioane sînt răspîndiți în grupuri mai mult sau mai puțin compacte de 50 la 60 mii de suflete în diferite părți ale Podoliei, Ungariei și Macedoniei (a se vedea harta etnografică a lui Schaffarik)“. *Mémoire concernant les Principautés de Valachie et de Moldavie*, Ministerul Afacerilor Externe al Franței, Arhiva diplomatică, documente referitoare la România, vol. 2, p. 62.

mîntul ocupat de ei, în timp ce moşierii urmau să primească de la stat o compensaţie pentru pămîntul ce le fusese luat şi prin pierderea dreptului asupra muncii ţăranilor lor“.

Citind acuzaţia adusă de ţar poporului român — şi folosită de el ca pretext pentru intervenţie — că acesta „a instaurat republica şi a proclamat comunismul“, Marx aducea direct un elogiul poporului nostru, a cărui revoluţie, deşi purta un caracter burghezodemocratic, era considerată de reacţiunea europeană ca un simbol al „republicii, al comunismului şi al tuturor inovaţiilor anului 1848“. Marx concluzionează că „ideea politică fundamentală a revoluţiei de la 1848, de la Bucureşti a fost o mişcare împotriva protectoratului rus“.

Autorul comunicării arată că Marx a deţinut o serie de date cu privire la situaţia românilor din Transilvania, înainte de 1848, „care îl puteau ajuta să înţeleagă contradicţiile din timpul revoluţiei. „După legea ungară — pînă în 1848 — românii din Transilvania... erau consideraţi pe propriul lor pămînt «naţiune tolerată»... Ei erau numiţi «plebea vagabondă» deşi formau 2/3 din populaţie, în timp ce ungurii, saşii, secuţii, grecii, armenii, formează numai cealaltă treime“. Şi mai departe, menţionînd lupta românilor din Transilvania împotriva asupririi naţionale, Marx arată că „Românii din Transilvania, Banat şi Bucovina numesc Moldo-Valahia şi ţară, adică patrie. Kossuth a făcut greşala să creadă că prin revoluţia din 1848 va putea întemeia pe ruinele celorlalte naţionalităţi marea patrie ungară“. De aceea în timpul revoluţiei, scrie Marx „Ungurii s-au încăpăşinat (să lupte împotriva românilor — n.a.) deşi tot atunci primeau propuneri de alianţă din partea Ţării Româneşti, prin Nicolae Bălcescu, trimis la Kossuth din partea emigraţiei române“.

Marx îşi exprima părerea că spiritul revoluţionar va creşte după 1848, în condiţiile ocupaţiilor străine, ceea ce va face, opina el, ca „naţionalitatea valahă să joace un rol important în rezolvarea definitivă a problemei acestor teritorii“.

Previţiunea lui Marx s-a dovedit exactă „în sensul că românii şi-au orientat acţiunea revoluţionară spre realizarea unirii, înfăptuită în ianuarie 1859, ca rezultat al voinţei maselor populare“.

Marx a elogiat în mod deosebit dragostea de libertate a românilor, lupta lor multiseculară pentru a-şi apăra neatrîrnarea. Astfel, în 1854, „Marx preciza cu claritate — la fel ca istoricii români ai timpului în frunte cu Nicolae Bălcescu — faptul că Moldova şi Valahia, spre deosebire de alte teritorii din sud-estul Europei, n-au fost niciodată sub ocupaţia tur-

cească propriu-zisă“. Despre tratatele încheiate de domnitorii români cu sultanii turci, sublinia că „Din aceste capitulaţii — care continuă să fie azi în vigoare, întrucît n-au fost anulate prin nici un tratat ulterior, reiese că Principatele dunărene sînt două state suverane, sub suzeranitatea Porţii, căreia îi plătesc tribut, însă cu condiţia ca Poarta să le apere de toţi duşmanii din afară, oricare ar fi ei, şi totodată să nu se amestece sub nici o formă în treburile lor interne“.

Partea finală a comunicării pune în lumină activitatea socialiştilor români care şi-au asumat „nobilă sarcină de a transpune în limba română opere ale întemeietorilor socialismului ştiinţific acordînd prioritate lucrărilor care serveau în modul cel mai direct cititorului din România“; ei au selectat partea referitoare la poporul român din articolele publicate de Marx în aprilie 1853 pe care au tradus-o şi tipărit-o în ziarul socialist „Lumea nouă“ din 11 iulie 1897.

În încheierea lucrării prezentate în cadrul simpozionului, tovarăşul I. POPESCU-PUȚURI a subliniat: „După cum se ştie, documentele partidului nostru, cuvîntările tovarăşului **NICOLAE CEAUŞESCU** au produs în ultimii ani o amplă efervescenţă în dezbaterile marilor probleme din trecutul poporului nostru. Problema vechimii sale pe acest pămînt, a continuităţii de viaţă în pofida cotozirilor străine temporare, experienţa de viaţă statală şi de relaţii cu alte popoare, contribuţia creatoare a românilor la cultura şi civilizaţia lumii în toate timpurile se află în deplină concordanţă cu viziunea lui Marx despre naţiunea română, căreia îi prevedea un rol important în viitorul Europei“.

Tovarăşul **ŞTEFAN VOICU**, vicepreşedinte al Academiei de ştiinţe sociale şi politice, a susţinut comunicarea cu tema „Legăturile mişcării muncitoreşti din România cu întemeietorii socialismului ştiinţific. Dezvoltarea de către P.C.R. a concepţiei cu privire la întărirea solidarităţii muncitoreşti în epoca contemporană“. Pornind de la aserţiunea că dezvoltarea capitalismului în ţara noastră a determinat, odată cu importante transformări în structura economică, afirmarea unor factori şi a unor elemente noi în viaţa social-politică şi ideologică, autorul comunicării a evidenţiat că „numai pe fondul intern al acestor factori social-economici şi spiritali cu caracter naţional“ au putut avea un atît de puternic ecou acţiunile revoluţionare desfăşurate pe plan internaţional.

Căutările înfrigurate de a afla răspunsuri la problemele fundamentale privind

evoluția societății românești, de a afla cauzele situației sociale și economice a maselor populare, ale neîmplinirii unor obiective ale revoluției române de la 1848, i-au îndemnat pe socialiștii români „spre cunoașterea și însușirea teoriei marxiste. Numai socialismul științific a deschis celor mai avansate personalități din acea vreme, calea spre înțelegerea fenomenelor sociale românești și spre rezolvarea obiectivelor sociale fundamentale ale epocii“. Tovarășul ȘTEFAN VOICU scoate în relief faptul că „apropierea de concepțiile marxiste... avea loc în spiritul a ceea ce numim astăzi «aplicarea creatoare a marxismului la condițiile țării noastre». Căci preocuparea firească a adeptilor de atunci ai marxismului era de a descifra în lumina materialismului istoric, propriile particularități și căi ale progresului social în țara noastră“.

Această trăsătură se afirma mai puternic pe măsură ce se accentua procesul de dezvoltare a muncitorimii ca clasă și se intensifica pătrunderea și cunoașterea mai bună a ideilor marxiste la noi în țară.

„Constituie un strălucit exemplu de profundă înțelegere marxistă a cerințelor esențiale ale epocii, a reliefat autorul, primul program al mișcării noastre socialiste elaborat în 1886“. Are o puternică semnificație faptul că „acest program realist a creat partidului socialist, la sfârșitul secolului trecut, o puternică autoritate morală, a contribuit să rializeze în jurul partidului clasei muncitoare... imensa majoritate a personalităților politice și culturale progresiste, și a situat mișcarea socialistă în fruntea luptei pentru democratizarea țării“. Relevând că meritul principal pe plan teoretic în această direcție îi revine lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, comunicarea îi apreciază lucrările teoretice social-politice, filozofice, de critică literară ca „cele mai valoroase studii din epocă, a realităților și perspectivelor de dezvoltare a societății românești“.

Partea a doua a comunicării accentuează că „sînt foarte bine cunoscute și apreciate, pe drept cuvînt, pe scară națională și internațională, meritele partidului nostru în dezvoltarea conceptului de întărire a solidarității muncitorești în epoca contemporană“. Faptele demonstrează că „solidaritatea internațio-

nală trece ca un fir roșu prin întreaga istorie a mișcării noastre muncitorești revoluționare, de la primele ei începuturi pînă astăzi.

Practica și concepția care au dăinuit zeci de ani în mișcarea comunistă internațională, precum că este posibilă și obligatorie conducerea tuturor partidelor comuniste din lume dintr-un centru internațional constituit ca diriguiitor și stat major al revoluției mondiale, a fost profund dăunătoare. La acestea, autorul adaugă că, după opinia sa, „împărtășită de unii și neîmpărtășită de alții, ea [practica n.n.] a fost profund dăunătoare chiar de la început, deși se fac multe încercări de a se scoate la suprafață unele aspecte așa-zise pozitive, într-o perioadă sau alta, în activitatea Cominternului. Este un merit al partidului nostru că a fost unul dintre primele partide comuniste care s-au ridicat cu fermitate — iar în condițiile specifice geografice și politice internaționale ale țării noastre, a dovedit curaj și încredere în forțele poporului român, și ale solidarității internaționale — pentru promovarea, respectarea pe arena mondială, în raporturile interpartinice și interstatale, a unui sistem de relații calitativ noi, fără precedent în istorie“.

Arătînd că P.C.R. desfășoară o vastă și rodnică activitate de întărire a colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste, cu partidele socialiste și democratice, cu toate forțele progresiste revoluționare, antiimperialiste, comunicarea a scos în relief că : „Pornind de la cerința întăririi pe baze noi a unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor revoluționare, progresiste, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** a subliniat la Congresul al XI-lea al partidului, ca de atîtea ori înainte, necesitatea colaborării între partidele comuniste și socialiste. Dar de astă dată a mers mult mai departe, a trasat un obiectiv de largă respirație și perspectivă revoluționară, și anume ca în această colaborare să se depășească orice greutate pentru a se ajunge, în cele din urmă, la o adevărată reconciliere istorică între partidele muncitorești“, fază imperios necesară pentru evoluția pozitivă a procesului revoluționar mondial, fapt demonstrat de multe evenimente din actualitatea vieții internaționale.

„Respectarea neabătută a egalității în drepturi, a independenței suverane a fie-

cărui partid comunist, neamestecul în treburile interne, libertatea de a alege căi diferite în lupta pentru transformări sociale progresiste, pentru socialism, concluzionează autorul, este cheia unității și solidarității internaționale“.

Comunicarea „*Dezvoltarea creatoare a învățăturii marxiste despre partidul clasei muncitoare în activitatea Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU*“, elaborată de tovarășii BRATU PĂUN, prorector al Academiei „Ștefan Gheorghiu“ și VASILE NICHITA, director al Institutului de științe politice și de studiere a problemei naționale, accentuează că, mai ales, „în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, pe baza generalizării experienței proprii și a celei acumulate pe plan internațional, a valorificării cuceririlor noi ale cunoașterii și a concluziilor desprinse din dezvoltarea socială contemporană, a fost desfășurată o activitate intensă și cuprinzătoare pentru analiza științifică, dezbateră de fond și soluționarea creatoare a multiplelor probleme ce se referă la fizionomia partidului și exercitarea rolului său conducător în opera de construcție socialistă. Au fost regândite, reevaluate și aprofundate numeroase teze și aprecieri, elaborate importante concepte noi, concomitent cu promovarea în viață a unor forme și modalități originale menite să răspundă în modul cel mai adecvat etapelor și condițiilor concrete ale dezvoltării societății noastre socialiste, imperativului unirii efortului întregului popor și concentrării tuturor resurselor în direcțiile hotărâtoare pentru accelerarea progresului material și spiritual al patriei“.

Manifestînd încredere nelimitată în capacitatea intelectuală, de acțiune revoluționară a clasei muncitoare, Marx a argumentat multilateral și a militat neobosit pentru înarmarea clasei muncitoare cu o conștiință înaintată, pentru organizarea ei într-un partid propriu. „În opera sa, se evidențiază în comunicare, Marx ne înfățișează partidul clasei muncitoare — partidul comunist — ca chintesență a unirii socialismului științific cu mișcarea muncitorească; Partidul reprezintă, în această concepție *«viitorul mișcării în mișcarea prezentă»*. Această viziune este străină oricărui sectarism. În repetate rînduri, atât Marx cît și Engels, au vorbit despre partidul clasei muncitoare ca des-

pre *«un mare partid de acțiune»* cu un program care să cuprindă interesele maselor celor mai largi“.

Viziunea asupra dezvoltării partidului comunist își găsește o amplă întru-chipare în politica P.C.R. de afirmare largă a rolului clasei muncitoare în societatea noastră, de făurire a cadrului autoconducerii muncitorești, de dezvoltare a autogestiuunii, de perfecționare continuă a modalităților de participare a clasei muncitoare la conducerea tuturor sectoarelor vieții sociale, în atenția pe care partidul nostru o acordă compoziției muncitorești a rîndurilor sale, în politica de promovare a cadrelor din rîndurile clasei muncitoare, în ampla activitate de ridicare a nivelului de cultură și conștiință a tuturor celor ce muncesc.

După cum subliniază autorii, transformările care „au plasat România pe traiectoriile înaintate de progres și civilizație ale lumii contemporane dezvăluie amplele valențe revoluționare, constructive și umaniste ale P.C.R. în dezvoltarea sa proprie, în jobindirea, exercitarea și continua perfecționare a rolului său de forță politică conducătoare în societate“. Expresia concentrată a acestui demers continuu „o constituie Programul P.C.R., Carta fundamentală, ideologică, teoretică și politică a partidului, a întregului nostru popor. Programul Partidului Comunist Român traversează într-o viziune cuprinzătoare și integratoare liniile fundamentale de manifestare a rolului și răspunderilor ce revin partidului în condițiile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism. El subliniază faptul că sarcina partidului de a organiza și conduce amplul proces social de înaintare neîntrerupt spre comunism se realizează în condițiile dezvoltării continue a formelor democratice de conlucrare a partidului cu masele largi ale poporului, de dezbateră publică a liniei sale politice, a programului său... În viziunea Programului, partidul constituie centrul vital al națiunii noastre socialiste; el asigură atît elaborarea științifică a căilor de dezvoltare a României, cît și conducerea întregii activități în vederea înfăptuirii acestei politici“.

O trăsătură esențială a întregii activități desfășurate de partid o constituie promovarea în profunzime a spiritului revoluționar în toate domeniile vieții so-

ciale, în întreaga activitate a partidului. „A fi comunist — subliniază tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** — înseamnă a fi revoluționar nu numai în vorbe, ci și în fapte, înseamnă a face totul pentru a contribui fiecare, la locul său de muncă, la traducerea în viață a Programului partidului, la înfăptuirea năzuințelor poporului nostru. Aceasta înseamnă a face totul pentru însușirea celor mai înalte cunoștințe din toate domeniile, pentru a fi stăpîn pe concepția revoluționară materialist-dialectică despre lume și viață, a acționa în toate împrejurările ca revoluționar, împotriva a tot ce este vechi, a ceea ce și-a trăit traiul și nu mai corespunde noilor realități și schimbări din societatea noastră și din lume, a promova cu curaj noul în toate domeniile de activitate“. Spiritul revoluționar, ca trăsătură esențială a întregii activități a partidului nostru, reprezintă un izvor nesecat de prospețime și tinerețe pentru partid. „Numai așa vom rămîne un partid revoluționar — și sînt convins că partidul nostru va fi permanent tînăr, revoluționar, prin concepția, prin activitatea sa în slujba poporului, a socialismului, a comunismului și păcii“ — remarcă cu deosebită claritate tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** în cuvîntul de închidere la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977.

În epoca noastră de profunde prefaceri revoluționare, sociale și naționale, cînd se afirmă tot mai puternic voința popoarelor de a-și organiza viața corespunzător propriilor interese și aspirații, iar edificarea noii orînduiri se realizează într-o pronunțată diversitate de situații, „o mare însemnătate capătă ideile lui Marx cu privire la dependența strategiei și tacticii, a dezvoltării generale a partidului clasei muncitoare în funcție de realitățile și cerințele istorice concrete“, evidențiază tovarășii **BRATU PĂUN** și **VASILE NICHITA**. „În fiecare parte a lumii, scria Marx, misiunea noastră prezintă aspecte speciale, iar muncitorii de acolo țin seama de acest lucru și pășesc pe propria lor cale la înfăptuirea ei... Alegerea unei căi sau alteia este treaba clasei muncitoare din țara respectivă“. În împrejurările actuale este necesară întărirea și creșterea influenței tuturor partidelor pe plan național — premisă hotărîtoare a îndeplinirii în bune condiții a misiunii lor istorice. Se cere, totodată, subliniază Programul P.C.R.,

întărirea colaborării și solidarității între toate partidele comuniste și muncitorești pe baza principiilor marxist-leniniste și internaționalismului proletar, care presupun deplina egalitate, respectarea dreptului fiecărui partid de a-și elabora autonom linia politică generală, strategia și tactica luptei revoluționare“.

„În dezvoltarea științelor politice contemporane, contribuțiile Partidului Comunist Român, ale tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** cu privire la fizionomia partidului politic al clasei muncitoare în general, la locul și rolul acestuia în sistemul politic al țării noastre în special — contribuții verificate în practica construcției noastre socialiste — se înscriu, totodată, ca un aport de mare însemnătate la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare internaționale“, concludionează autorii comunicării.

În comunicarea cu titlul „Dezvoltarea teoriei marxiste despre stat și democrație în procesul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în România“, tovarășul **IOAN CETERCHI**, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, a arătat : „Încă în «Manifestul Comunist» este formulată, fără echivoc, teza necesității cuceririi puterii politice și a transformării proletariatului în clasă dominantă, a instaurării unei noi democrații și folosirii statului proletar pentru desființarea vechilor relații de producție bazate pe exploatare, ca o condiție sine qua non a construirii comunismului, a societății fără clase și fără stat, în cadrul căreia „dezvoltarea liberă a fiecăruia este condiția pentru dezvoltarea liberă a tuturor“.

Însemnătatea excepțională a învățăturii marxiste cu privire la stat și democrație „constă, în primul rînd, în faptul că ea a formulat jaloanele teoretice de bază ale necesității înlocuirii statului și democrației burgheze cu statul socialist și democrația socialistă, în vederea construirii, sub conducerea clasei muncitoare, a noii orînduiri sociale socialiste și comuniste“.

Autorul subliniază ideea că Partidul Comunist Român, „pe baza analizei realităților dezvoltării istorice a țării noastre, a particularităților social-economice și naționale ale societății românești din diferite etape ale construcției socialiste, a știut să orienteze lupta revoluționară, să conducă clasa muncitoare și întregul popor la victoria orînduirii socialiste, să ridice și să afirme ca niciodată în trecut prestigiul internațional al României“.

În continuare sînt evidențiate problemele construcției socialiste, în ansamblul căreia „un loc de seamă l-a avut preocuparea partidului pentru făurirea statului socialist, pentru orientarea activității interne și externe a acestuia, pentru perfecționarea continuă a organizării și metodelor sale de conducere, în conformitate cu principiile democrației socialiste, pe baza unei concepții proprii, originale, izvorite din aplicarea teoriei marxiste la realitatea românească.

Este meritul incontestabil al tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, al contribuției sale remarcabile la dezvoltarea creației a teoriei marxiste, că partidul nostru are o concepție clară, științific fundamentată și verificată de viață, cu privire la natura, locul, rolul și menirea istorică a statului în condițiile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și ale trecerii la comunism, cu privire la căile dezvoltării și adîncirii democrației socialiste, ca expresie a unității organice, indisolubile dintre socialism și democrație“. După răsturnarea dominației claselor exploatare, statul este necesar atît pentru desăvîrșirea procesului de lichidare definitivă din societate a exploataării și oprimării sociale și naționale, cît și pentru asigurarea construcției, pe toate planurile — economic, social-politic, cultural-ideologic — a orînduirii socialiste și comuniste, pentru realizarea plenară a puterii suverane a națiunii, a întregului popor. „În dezvoltarea sa istorică, statul socialist român a reprezentat nu numai un puternic factor de influențare și stimulare a transformărilor revoluționare ale societății, dar, la rîndul său, ca o parte componentă a sistemului societal, a suferit adînci prefaceri în conținutul, activitatea și formele sale de organizare. Ca urmare a dezvoltării impetuoase a forțelor de producție, și, în concordanță cu aceasta, a mutațiilor revoluționare din cadrul relațiilor sociale, precum și a schimbărilor profunde în structura și fizionomia societății românești, statul nostru socialist este astăzi organizația politică a puterii poporului, a națiunii socialiste a tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate, avînd la baza sa unitatea și alianța de nezdruccinat a clasei muncitoare și țărănimii cooperatiste, a tuturor claselor și categoriilor sociale, rolul conducător avîndu-l clasa muncitoare“.

Pe viitor, odată cu progresul societății, cu amplificarea și diversificarea sarcinilor construcției noii orînduirii, crește tot mai mult rolul statului, se afirmă tot mai puternic, în primul rînd, funcțiile sale economice, cultural-educative și sociale, care au dobîndit o deosebită pondere în întreaga sa activitate. „Lucru firesc,

afirmă autorul comunicării, deoarece făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate impune forme superioare de conducere conștientă, unitară, a tuturor domeniilor și proceselor economico-sociale, de organizare a participării maselor largi populare la viața publică“.

Evoluția funcției de apărare a cuceririlor revoluționare ale poporului și a ordinii juridice socialiste cunoaște mutații profunde, mai ales cu privire la metodele folosite în realizarea ei, datorită, în special, creșterii mijloacelor de influențare obștească și de reeducare prin muncă, cu ajutorul colectivelor de oameni ai muncii, a persoanelor care au încălcat ordinea de drept „În acest context, subliniază tovarășul **IOAN CETERCHI**, o importanță cu adevărat istorică o au măsurile adoptate de Conferința Națională a partidului cu privire la perfecționarea legislației, a activității organelor de justiție și ale Ministerului de Interne și la creșterea rolului unităților socialiste, al organizațiilor obștești, al maselor populare în respectarea legalității, sancționarea și reeducarea prin muncă a persoanelor care comit abateri și încălcări ale normelor de conviețuire socială, ale legilor țării“. Aceste documente profund revoluționare și umaniste stabilesc necesitatea adoptării unor modificări radicale în legislație, în modul de sancționare a celor ce comit încălcări ale legilor, precum și în felul de executare a pedepselor. Pornind de la necesitatea respectării neabătute a Constituției și legilor țării, a prevenirii și combaterii ferme a oricăror încălcări ale ordinii de drept, măsurile adoptate „răspund unor cerințe obiective de așezare pe baze noi a raporturilor dintre om și societate, dintre cetățean și stat și reflectă preocuparea partidului și statului nostru pentru continua adîncire a democrației socialiste prin trecerea unor activități pe seama maselor populare“.

Realizarea în cele mai bune condiții a rolului și funcțiilor statului face necesară îmbunătățirea formei și structurii sale organizatorice, perfecționarea sistemului organelor statului, a întregului sistem al democrației socialiste.

Din inițiativa secretarului general al partidului, pe baza hotărîrilor congreselor și conferințelor naționale ale partidului, se reliefează în comunicare, „au fost luate măsuri hotărîte pentru îmbunătățirea activității organelor supreme și locale ale puterii de stat. A sporit continuu rolul Marii Adunări Naționale, ca unic organ legiuitor în stat, care dezbate și adoptă cele mai importante acte normative de conducere; au fost activate comisii permanente ale acesteia...; activitatea guvernului și a ministerelor a de-

venit mai operativă, strîns legată de aplicarea nemijlocită a legilor, decretelor și altor acte ale organelor supreme ale puterii de stat, precum și a hotărîrilor de partid. Măsuri importante au fost adoptate în vederea perfecționării structurii și îmbunătățirii activității consiliilor populare, au crescut atribuțiile organelor locale de toate categoriile, se asigură o mai activă și largă participare a cetățenilor în gospodărirea și conducerea directă a localităților țării“.

Partidul nostru a subliniat, în repetate rînduri, că statul socialist nu trebuie conceput ca un mecanism rupt de popor, ca un aparat de conducere izolat de mase, suprapus lor, deasupra societății, ceea ce ar echivala cu o deformare birocratică, contrară naturii socialiste, muncitorești, a puterii. Autorul comunicării accentuează că „tocmai în vederea prevenirii acestui pericol tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** atrăgea atenția asupra necesității de a veghea „ca statul să nu se transforme într-un organism deasupra claselor, a societății, ci să se integreze organic, dacă se poate spune astfel, în societatea socialistă. Aceasta presupune ca toate organele de conducere ale statului să fie emanația maselor, să-și desfășoare activitatea în strînsă unitate cu poporul“.

Participarea maselor la întregul proces de conducere, dreptul acestora de a-și alege reprezentanți în organele puterii, de a-i controla și revoca, precum și dreptul de a participa direct la dezbateri, adoptarea și aplicarea deciziilor, la statornicirea priorităților și opțiunilor politicii interne și internaționale, constituie esența democratică a organizării statului și exercitării puterii.

Un loc însemnat îl au, în contextul împlinirii activității de partid, de stat și obștești, organele cu dublă natură de partid și de stat, instituționalizarea noilor forumuri naționale cu caracter permanent (Congresul consiliilor populare și Camera legislativă a consiliilor populare, Congresul educației politice și al culturii socialiste, Congresul consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărâni și Consiliul Național al Agriculturii, Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi și Consiliul Național al Oamenilor muncii), măsurile luate pentru sporirea rolului adunărilor generale în conducerea unităților economice (creșterea participării muncitorilor, a oamenilor muncii din producție în organele de conducere ale unităților, ale minsterelor și altor organe centrale și locale) ca o expresie a afirmării tot mai puternice a rolului conducător al clasei muncitoare. „Crearea tuturor acestor or-

ganisme de autoconducere, se conchide, reprezintă o nouă manifestare a originalității sistemului social-politic și a democrației socialiste din țara noastră“.

Subliniind însemnătatea istorică a Hotărîrii Comitetului Central al partidului din 22—23 martie 1978 cu privire la perfecționarea conducerii și planificării economico-financiare, adoptată din inițiativa tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, a măsurilor care au în vedere punerea de acord a mecanismului economico-financiar cu cadrul organizatoric democratic creat, asigurînd unităților economice și organelor colective de conducere pîrghii și mijloace economico-financiare de exercitare efectivă a atribuțiilor și răspunderilor ce le revin, comunicarea afirmă: „participarea oamenilor muncii la conducere, administrarea de către ei a tuturor unităților nu este un scop în sine. Autogestiunea și autofinanțarea trebuie să asigure sporirea eficienței unităților economice, pe baza creșterii drepturilor și răspunderilor oamenilor muncii în dubla lor calitate de proprietari și producători, pentru gospodărirea judicioasă, cu maximum de eficiență, a mijloacelor de producție încredințate de societate, ridicarea pe un plan superior a autoconducerii muncitorești“.

Perspectiva dezvoltării viitoare a societății românești, se spune în încheiere, „este dată de asigurarea continuă a adîncirii democratismului socialist ca un proces obiectiv prin care se realizează o adevărată osmoză între organele de conducere și masele celor ce muncesc, între partid, stat și societate. Perfecționarea continuă a statului, democrației socialiste și a autoconducerii oamenilor muncii, făurirea de către poporul însuși în mod conștient a propriului său destin constituie o cerință legică a înaintării societății noastre pe calea socialismului multilateral dezvoltat și a comunismului“.

Comunicarea „*Gîndirea economică a președintelui* **NICOLAE CEAUȘESCU** — dezvoltare creatoare a teoriei economice marxiste“, a fost elaborată de tovarășii ION TOTU, director general al Institutului central de cercetări economice și MARIN POPESCU, șeful catedrei de economie politică la Academia „Ștefan Gheorghiu“.

După cum este cunoscut, Marx, de la a cărui naștere se împlinesc 160 de ani, a săvîrșit o profundă revoluție în gîndirea economică, înainte de toate, prin faptul că a conceput și a realizat în mod consecvent unitatea dintre teorie și practica revoluționară. Esența revoluției săvîrșită de Marx în gîndirea economică — teoria economică a fost transformată într-o armă pentru modificarea socie-

tății — remarcă autorii — „stă la baza gândirii economice a P.C.R. materializată în documentele de partid, în lucrările secretarului general, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, în care fidelitatea față de teoria economică elaborată de Marx nu îmbracă forma sterilă, străină marxismului — de limitare la litera lui — ci aceea a contribuției originale la dezvoltarea acestei concepții, „iar elementul de revoluție marcat de Marx — rolul transformator al teoriei economice — „este ridicat pe o treaptă superioară prin înnoirea teoriei cu funcția de optimizare a dezvoltării economice, funcție ce decurge din sarcinile noi pe care partidul comunist trebuie să le rezolve în condițiile socialismului“.

În al doilea rând, revoluția săvârșită de Marx în gândirea economică se referă la partinitatea acesteia, la „așezarea consecventă a teoriei economice în slujba intereselor celor ce muncesc“. Acest act „găsește ridicare pe un plan superior în condițiile noastre socialiste, prin faptul că masele largi de oameni ai muncii sînt chemate nu numai să pună în aplicare planurile de dezvoltare economico-socială a țării, ci să participe efectiv la elaborarea acestora, la actul de conducere, să soluționeze problemele complexe ale economiei socialiste“.

Deși n-a avut posibilitatea să cunoască noua orînduire, Marx, prin tratarea concret-istorică a economiei, a dovedit „o mare putere de previziune în încercările de a-i schița esența și trăsăturile definitorii, fazele principale pe care urmează să le parcurgă și legile economice specifice. Pornind de la teza că noua societate va fi rezultatul acțiunii creatoare a maselor populare, că viața va ridica mereu noi probleme, iar teoria revoluționară va trebui permanent dezvoltată, în indisolubilă legătură cu practica revoluționară a maselor, relevă comunicarea, Marx nu a dat și nici nu și-a propus să dea „rețete“ și soluții cu privire la căile și formele concrete ale construirii noii societăți. Principiile și adevărurile generale ale socialismului științific se cer aplicate în funcție de condițiile economice și sociale concrete, particulare din fiecare țară, de către partidele comuniste și muncitorești din țările respective“.

O serie de probleme economice care nu puteau fi prevăzute de Marx s-au ridicat în fața partidului nostru în procesul construcției socialiste, cerînd o rezolvare în spiritul marxismului, dar în raport de condițiile concret istorice ale unei țări care pornea de la stadiul de subdezvoltare să cucerească culmile socialismului și comunismului.

Abordarea dialectică, procesuală a construcției socialiste în țara noastră,

contribuția de gîndire originală a secretarului general al P.C.R., „au condus la concluzia că instaurarea noii orînduiri și făurirea economiei socialiste unitare au determinat mutații radicale în baza materială a societății, au creat condiții pentru creșterea puternică a forțelor de producție, au înlăturat inegalitatea economică și politică de clasă, dar — așa cum sublinia tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** — nu au soluționat ansamblul problemelor sociale pe care le implică înfăptuirea plenară a principiilor socialismului și comunismului. S-a impus așadar, stabilirea unei strategii de dezvoltare economică-socială pe termen lung în vederea realizării integrale a trăsăturilor proprii socialismului, a unei noi etape — etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate“, depășindu-se astfel „concepția simplistă despre socialism și comunism ca două orînduiri social-economice total separate, precum și concepția potrivit căreia socialismul ar fi un simplu culoar de tranziție spre comunism. Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate este o etapă obiectiv necesară, de maturizare a socialismului, de manifestare plenară a virtuților și superiorității sale asupra capitalismului din toate punctele de vedere“.

Teza marxistă fundamentală privind rolul decisiv al forțelor de producție și-a găsit o aplicare creatoare în întreaga politică de construire a noii societăți pe pămîntul României. Prioritatea acordată permanent dezvoltării economiei, pe baza industrializării socialiste a țării, creșterii în ritm înalt a forțelor de producție, făuririi unei puternice și moderne baze tehnico-materiale stă la temelia marilor realizări obținute în construirea noii orînduiri. Autorii comunicării subliniază, în continuare: „Tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** a contribuit substanțial la rezolvarea unor importante probleme teoretice și practice privind asigurarea concomitentă a dinamismului susținut și echilibrului economic; profilul, structura și nivelul tehnic al industriei; relațiile dintre ramurile producătoare de mijloace de producție și cele producătoare de bunuri de consum, dintre ramurile clasice și ramurile noi ale industriei; conceperea și desfășurarea industrializării socialiste în condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane și ale diviziunii internaționale a muncii“.

Pe baza adevărului marxist potrivit căruia știința se transformă tot mai mult într-o forță nemijlocită de producție, teză confirmată cu prisosință de realizările lumii contemporane, partidul nostru, secretarul său general, condiționează făurirea unei economii moderne, de înalt

nivel tehnic, de mare productivitate și eficiență, la nivelul țărilor celor mai avansate din lume, de progresul științei și aplicării rezultatelor ei în producție. „Ridicându-se ferm împotriva atitudinii rigide, dogmatice care s-a manifestat în tratarea unor probleme ale dezvoltării științei în țara noastră, în organizarea și îndrumarea acestei activități, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** a determinat o schimbare radicală a poziției față de cercetarea științifică, care a condus la formarea unei noi concepții unitare cu privire la orientarea și organizarea activității de cercetare, la o politică a științei corespunzătoare cerințelor socialismului și comunismului care trebuie să reprezinte chintesența cunoașterii, rezultatul acumulării și sintetizării a tot ce a creat mai de preț mintea omului“.

Pornind de la concepția lui Marx, de la corelațiile și legitățile formulate de el, dar ținând seama de condițiile făuririi economiei socialiste într-o țară ca România, evidențiază tovarășii ION TOTU și MARIN POPESCU „partidul nostru, cu contribuția tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, a stabilit drept caracteristici fundamentale ale creșterii economice în țara noastră rata înaltă a acumulării și eficiența economică ridicată. Secretarului general al partidului nostru îi revine un rol hotărâtor în fundamentarea necesității unei rate înalte a acumulării pentru țara noastră. În concepția partidului nostru, a secretarului său general, rata înaltă a acumulării este impusă de necesitatea asigurării unui ritm înalt de dezvoltare a forțelor de producție, industrializării țării pe baza celor mai noi realizări ale tehnicii, dezvoltării și modernizării agriculturii și celorlalte ramuri ale producției materiale, repartizării raționale a forțelor de producție pe teritoriu, valorificării superioare a bogățiilor naturale și folosirii eficiente a fondului național de timp de muncă — fără de care nu se pot îndeplini socialismul și comunismul în patria noastră“.

Abordarea problemelor eficienței de către tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** dezvoltă principiile liniei de forță ale gândirii economice fundamentate de partidul nostru, cu contribuția sa determinantă, generalizarea teoretică și configurarea științifică a economiei noastre naționale. Eficiența poartă pregnant pecetea dimensiunii de multilateralitate, „în primul rând, în sensul îmbinării criteriilor tehnico-economice cu cele sociale, ceea ce a condus la lărgirea considerabilă a sferei de cuprindere a eficienței, vizând nu numai economicul propriu-zis, ci și toate celelalte subsisteme ale ansamblului social; în al doilea rând, în sensul

îmbinării și urmăririi concomitente a realizării eficienței la nivelul unității economice sau teritoriale, al economiei naționale și la nivel internațional; în al treilea rând, în sensul factorilor ei, începând cu efortul de investiții și sfârșind cu endogenizarea cercetării științifice“.

În concluziile comunicării, autorii au scos în evidență că gândirea economică a Partidului Comunist Român, dezvoltată îndeosebi după al IX-lea Congres, „vizează problemele fundamentale cu care este confruntată teoria și practica economică în epoca noastră, iar tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, alături de marile prestigii de om politic și de stat al contemporaneității, se bucură de o largă recunoaștere ca figură proeminentă a gândirii economice internaționale“.

Tovarășul ILIE RĂDULESCU, ministru secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe, în comunicarea „*Contribuția Partidului Comunist Român la definirea conținutului epocii contemporane, la rezolvarea marilor probleme ale vieții internaționale*“, a remarcat: „Sensibilă dintotdeauna la ideile noi, revoluționare, preocupată de a da substanță teoretică propriei sale lupte revoluționare, mișcarea muncitorească din România a manifestat de la origini o permanentă preocupare, pe de o parte, pentru dezvoltarea propriei creații teoretice, ca o necesitate pentru luminarea ideologică a căilor luptei de emancipare de sub exploatarea capitalistă, iar pe de altă parte, însușirii idelilor înaintate apărute în mișcarea revoluționară din alte țări“, găsim în opera lui Marx, în gândirea sa teoretică, suportul principal al explicării și înțelegerii propriilor țeluri revoluționare.

În istoria partidului nostru, perioada „jalonată de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului nostru, de activitatea prodigioasă desfășurată în fruntea partidului și statului pe plan teoretic, politic și de conducere de către tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** a marcat și în domeniul gândirii social-politice progrese incommensurabile, aportul partidului nostru, al secretarului său general la îmbogățirea patrimoniului și practicii teoriei revoluționare, al socialismului științific, fiind larg recunoscut și apreciat în lume. Meritul partidului, al secretarului său general constă în faptul că, definind căile edificării noii orînduirii în România, elaborînd bazele principiale ale acestei opere complexe și de durată, iau în considerație atît factorii interni decisiivi ai dezvoltării cît și factorii externi, internaționali, a căror acțiune influențează profund procesele sociale, specifice dezvoltării socialiste a patriei“. Autorul comunicării precizează că „definirea cu

rigurozitate științifică a conținutului epocii în care se desfășoară creația istorică actuală și în perspectivă a poporului nostru, devine o condiție sine qua non a elaborării strategiei și tacticii revoluționare, o garanție a succesului în opera de construire a socialismului și comunismului.“

Potrivit orientării programatice a partidului nostru, forțele motrice decisive ale actualei epoci istorice sînt multiple, se află în strînsă interrelație dialectică, fiecare influențînd într-un mod specific și, toate la un loc în condițiile conjugării luptei și ale unității de acțiune, evoluția evenimentelor în lume“. Între acestea, evidențiază tovarășul ILIE RĂDULESCU, partidul nostru subliniază rolul pe care-l au țările socialiste, mișcarea muncitorească și comunistă mondială, mișcările de eliberare națională, țările în curs de dezvoltare, mișcările revoluționare, democratice și antiimperialiste ale tărânimii, femeilor, tineretului, studenților, mișcarea pentru o nouă ordine economică în lume, inclusiv lupta țărilor din grupul celor 77 de state, mișcările pentru pace, pentru dezarmare, pentru noi relații între state, în cadrul cărora un rol activ joacă mișcarea țărilor nealiniate ș.a.m.d.“

Concepția științifică a partidului nostru, potrivit căreia o trăsătură a epocii actuale este accentuarea universalității procesului revoluționar mondial, care cuprinde atît lupta revoluționară a clasei muncitoare — forță socială de bază a epocii actuale, cît și luptele claselor și grupurilor sociale neproletare, lupta antiimperialistă, anticolonialistă, pentru emancipare socială și națională în multiple ei forme, se reflectă direct în linia politică externă a partidului și țării noastre „de dezvoltare a relațiilor cu toate țările socialiste, de întărire a unității acestora, de largă solidaritate internaționalistă cu partidele comuniste și muncitorești, de întărire a unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, de solidaritate, colaborare și cooperare cu mișcările de eliberare națională, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniate, de participare la activitatea grupului celor 77, de largă sprijinire și solidaritate cu mișcările revoluționare, democratice, progresiste, antiimperialiste de pretutindeni“. Tot aici își are izvorul conceptul pe care îl promovează cu atîta consecvență partidul nostru, în spiritul ideilor socialismului științific, privind diversitatea luptei revoluționare pentru socialism, pentru progres economic și social, dreptul inalienabil al partidelor comuniste și muncitorești de a-și elabora de sine stătător atît politica internă cît și cea externă, de a-și defini

căile concrete de luptă, de a-și dezvolta în forme pe care le găsește ca fiind cele mai indicate, relațiile de solidaritate internaționalistă cu celelalte partide.

În Programul adoptat de Congresul al XI-lea al P.C.R., în opera secretarului general al partidului, se definește epoca actuală ca fiind epoca revoluției socialiste, a trecerii de la societatea capitalistă la societatea comunistă, epoca lichidării dominației imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, a așezării relațiilor dintre state și națiuni pe principii noi, epoca unei impetuoase revoluții tehnico-științifice mondiale, reliefează autorul comunicării. Desigur, elementul esențial este trecerea de la capitalism la socialism și comunism, dar acest proces istoricește necesar nu se poate derula, nu se poate finaliza fără desăvîrșirea celorlalte, deoarece nu se poate ajunge la socialism fără a lichida dominațiile imperialiste de orice fel ; cursul ascendent al omenirii spre socialism și comunism este frînat, deformat, cunoaște distorsiuni dacă relațiile dintre state și națiuni nu sînt așezate pe principii noi, de echitate, egalitate, deplină independență și suveranitate ; omenirea ar bate pasul pe loc dacă nu se dă cîmp liber de manifestare revoluției tehnico-științifice, care creează condiții optime pentru dezvoltarea forțelor de producție, creșterea producției de bunuri materiale în vederea satisfacerii necesităților de trai ale tuturor popoarelor.

Comunicarea relevă semnificația deosebită a „concepției partidului nostru, potrivit căreia procesul de trecere a omenirii de la capitalism la socialism nu este liniar, uniform, ci contradictoriu, cunoscînd fluxuri și refluxuri, îmbrăcînd aspecte particulare, avînd de înlăturat piedici într-o parte sau alta a lumii. Desigur o caracteristică a epocii actuale este accentuarea progresului istoric, schimbarea mai rapidă decît în trecut a structurilor politice, economice și sociale pe diferite continente în favoarea forțelor democrației și socialismului. Dar toate acestea nu pot fi interpretate în sens unilateral, triumfalist. În realitate, așa cum remarcă tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, viața internațională actuală continuă să fie deosebit de complexă și contradictorie, au loc fenomene grave care pun în primejdie nu numai pacea și securitatea popoarelor, ci însuși viitorul omenirii“.

Evaluînd realitatea existentă, partidul nostru acționează pentru depășirea stărilor de lucruri negative, pentru realizarea unei noi ordini economice și politice în lume și așezarea relațiilor dintre state pe principiile noi ale echității și dreptății internaționale, în vederea eliminării

barierelor artificial create din calea cooperării economice, științifice și tehnologice dintre state, pentru înlăturarea subdezvoltării — una dintre cele mai acute probleme ale lumii contemporane și realizarea dezarmării generale și complete, în primul rând a celei nucleare, pentru instaurarea unui climat de înțelegere și cooperare între state care să dea caracter durabil, ireversibil cursului încă fragil al destinderii internaționale.

În concluzie, autorul scoate în evidență că „partidul nostru, România socialistă au inițiat numeroase programe și acțiuni la Națiunile Unite și în alte organisme internaționale pentru triumful unei asemenea noi politici, afirmarea mai puternică a forțelor socialismului și progresului, înlăturarea unor tare ale omenirii — subdezvoltarea, criza de energie și materii prime, criza ecologică, cursa înarmărilor, precum și pentru dezvoltarea largă a cooperării internaționale. Și toate acestea au adus partidului nostru, țării noastre, conducătorului nostru, tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** o largă recunoaștere internațională, laurii prestigiului și respectului mondial“.

În încheierea lucrărilor simpozionului a luat cuvîntul tovarășul **LEONTE RĂUTU**, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președinte al Consiliului de conducere al Academiei „Ștefan Gheorghiu“, care între altele, a spus : „Socialismul, ca nouă orînduire socială, a învins într-un număr însemnat de țări ale globului. Puternica efervescență socială determinată în lumea contemporană de victoria mișcărilor de eliberare națională și apariția noilor state independente a generat, în condiții și forme de mare diversitate, opțiuni a noi țări și popoare pentru o cale socialistă de dezvoltare. Într-un număr de țări capitaliste dezvoltate forțe politice și sociale viguroase caută activ căi și forme adecvate condițiilor istorice și naționale concrete din aceste țări, pentru trecerea de la orînduirea capitalistă istoricește perimată, la organizarea societății pe temelii noi, socialiste“.

Analizînd cu luciditate contradicțiile și confruntările proprii lumii contemporane, evaluînd în spirit științific dinamica raporturilor de forțe, „noi ca marxiști revoluționari nutrim convingerea că tendința istorică fundamentală a epocii pe care o trăim este trecerea de la capitalism la socialism pe plan mondial că, așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român, și în continuare în ultimul sfert al secolului al XX-lea se vor petrece, fără îndoială mari transformări și schimbări în raportul de forțe mondial în favoarea forțelor progresului, al socialismului și că noi po-

poare vor trece pe calea socialistă restringîndu-se aria mondială a capitalismului“.

Caracteristic pentru viața spirituală contemporană, s-a subliniat în continuare este faptul că „ea este impregnată de substanța gândirii marxiste, de problematica ei, de soluțiile pe care le formulează. Nici o lucrare de relativă anvergură în domeniul teoriei sociale, științific-umane, al istoriei sau teoriei economice, nici o „școală“ filosofică mai veche sau mai nouă nu-și poate îngădui azi să treacă cu ușurință, și, cu atât mai puțin, să ignore concepțiile lui Marx. Admirate sau controversate, interpretate în maniere diferite, aceste concepții constituie azi mai mult ca oricînd un puternic ferment al gândirii sociale și al culturii contemporane, în pofida tuturor celor ce se grăbesc — pentru a cita oară în istoria marxismului! — să-i proclame moartea“.

Procesul de dezvoltare și îmbogățire a gândirii marxiste nu se desfășoară în zilele noastre în mod uniform linear, iar partidele revoluționare își desfășoară activitatea într-o mare diversitate a condițiilor concrete și au de găsit răspunsuri la probleme de extremă complexitate. „Se știe că dezvoltarea gândirii marxiste a fost și nu arareori mai este și azi frînată de tendințe de înțepenire, de fetișizare a unor teze, de abordare a lor dogmatică, sectară ; pentru partidul nostru forța și vitalitatea teoriei marxiste, a concepției materialismului dialectic și istoric este indisolubil legată de caracterul ei fundamental antidogmatic. Teoria marxist-leninistă nu reprezintă doar un sistem filosofic, social, economic, printre altele, ci o nouă metodă de gîndire, întemeiată pe refuzul total al oricărei catehizări, al oricărei stagnări. Nimic nu era mai străin lui Marx decît construcțiile speculative, supraistorice, încercările de a include realitatea în scheme și șabloane artificiale“.

Legea dezvoltării socialismului științific a fost și rămîne împropătarea neîncetată a esenței sale din izvorul gândirii și cunoașterii universale, din cuceririle tuturor științelor, din experiența socială inepuizabilă și în continuă amplificare a societății omenești.

Modul creator, novator, dialectic de abordare a problemelor strategice și tactice ale definirii socialismului și comunismului în România, cit și a problemelor actuale și de perspectivă ale vieții internaționale, „caracterizează în chip strălucit activitatea teoretică, atît de profundă și de multilaterală a partidului nostru, a secretarului general al partidului, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**. Partidul nostru a considerat și consideră

ca o obligație primordială, națională și internațională, a evidențiat vorbitorul, aplicarea creatoare a fundamentelor teoriei marxiste la condițiile istorice concrete sociale și naționale ale României, aceasta constituind aportul original al partidului nostru la îmbogățirea gândirii și practicii revoluționare. Ridicându-se împotriva tendințelor de a considera drept general-obligatorii legități care au acționat într-o altă perioadă și în alte condiții istorice, de a le prezenta drept adevăruri absolute elaborate odată pentru totdeauna, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** sublinia: „Cu adevărat obligatoriu este ceea ce, în condițiile concret-istorice de astăzi, din fiecare țară, contribuie la progres, la mersul înainte al societății socialiste, al socialismului în general“.

În acest spirit a fost elaborat Programul P.C.R., Carta marxism-leninismului creator în România, expresia încheată, unitară a gândirii teoretice, ideologice și politice a Partidului Comunist Român. În acest spirit au fost dezvoltate teze de mare actualitate și profunzime teoretică privind conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată, rolul conducător al clasei muncitoare în edificarea socialismului și comunismului, sarcinile partidului în actuala etapă și modalitatea exercitării rolului său conducător, rolul istoric al națiunii, evoluția funcțiilor statului și căile de dezvoltare a democrației socialiste, unitatea dintre național și internațional, caracteristicile epocii contemporane și principiile unei noi ordini economice internaționale, problemele fundamentale ale luptei pentru pacea și securitatea internațională“.

Viziunea autentic revoluționară, „Critic-practică“ fertilizează întreaga activitate a Partidului Comunist Român. Ea își găsește expresia în „ideea formulată frecvent de tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** privind caracterul neîntrerupt al transformărilor revoluționare ca lege a dezvoltării istorice în socialism, faptul că procesul revoluționar continuă și va continua în vederea realizării obiectivelor strategice trasate de Programul partidu-

lui, în vederea soluționării contradicțiilor ce iau naștere pe parcursul dezvoltării societății, reconsiderării critice, curajoase a ceea ce s-a perimat, continuei perfecționări a sistemului social în toate componentele sale. În această viziune se integrează și ansamblul de măsuri recente privind promovarea principiilor autoconducerii în unitățile socialiste, ca și celelalte măsuri adoptate de partid sub semnul ideii exprimate de tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** privind necesitatea trecerii de la cantitate la o nouă calitate, atît în economie cît și în toate celelalte compartimente ale vieții sociale.

Activități teoretice a partidului nostru, a secretarului său general, îi este profund caracteristică tratarea procesului revoluționar din România ca parte a procesului revoluționar mondial, ca factor activ de seamă al acestuia. Lucrările și cuvîntările tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, documentele noastre de partid aduc contribuții importante la elucidarea unor laturi fundamentale ale acestui proces privind diversitatea căilor de trecere a diferitelor popoare pe calea socialismului, definirea unității de tip nou între țările socialiste, între partidele comuniste și muncitorești, caracterizarea conținutului nou pe care-l capătă internaționalismul în epoca noastră. Aceste contribuții găsesc un puternic ecou, o recunoaștere din ce în ce mai largă în rîndurile celor care luptă pentru idealurile comuniste, pentru dreptate și echitate socială“.

Omagiul profund al comuniștilor români față de marele gînditor revoluționar, a spus în încheiere tovarășul **LEONTE RĂUTU**, „rezidă în adevăratele lor fermă la politica internă și internațională a P.C.R., în hotărîrea lor de a milita pentru realizarea mărețelor ei obiective în perspectiva idealului marxist de realizare multilaterală a omului, de ridicare a societății umane pe culmi nebănuite ale civilizației, de înfăptuire a celei mai drepte orînduiri din lume — orînduirea comunistă“.

ION OPREA

RAZBOIUL INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI IN DOCUMENTE *

Știința istorică este de neconceput fără documente, fără izvoare care să-i ofere informațiile și datele necesare reconstituirii evenimentelor și proceselor istorice din trecutul societății. Pentru acest motiv se caută și se publică neîncetat documente în mari colecții privind problemele fundamentale și momentele cruciale din istoria poporului.

O asemenea problemă a constituit-o lupta poporului român pentru cucerirea independenței de-

pline a statului său după Unirea Principatelor din 1859 și un asemenea moment crucial a fost războiul din 1877—1878. Pentru reconstituirea cât mai apropiată de adevărul istoric și pentru înțelegerea lor este nevoie să se cunoască mărturiile timpului, atât cele care au fost publicate, articolele din presă, de exemplu, cât mai ales cele secrete, corespondențele diplomatice. Iată de ce inițiativa de a publica pentru cititorul contemporan o nouă serie de documente, după criteriile riguroase ale adevărului istoric, este salutară.

Printre multele manifestări științifice care au avut loc în anul jubiliar, prilejuite de centenarul independenței de stat a României moderne, se cuvine să fie relevat acest eveniment editorial — apariția colecției celor patru tomuri de docu-

mente, publicate de Direcția Generală a Arhivelor Statului, împreună cu Academia de Științe Sociale și Politice. Volumele I și III cuprind documente diplomatice românești și din presa internă și străină, iar volumul II, tipărit în două părți, cuprinde corespondență diplomatică străină. Documentele străine sînt reproduse atît în limba în care au fost elaborate, cît și în traducere românească, ceea ce conferă lucrării o largă accesibilitate spre publicul cititor.

În raport cu seria precedentă, care cuprindea nouă volume de *Documente privind Istoria României. Războiul pentru independență*, publicate de Editura Academiei între anii 1952 și 1955, noua serie, după cum se arată și în prefața semnată de Ionel Gal, coordonatorul colecției, „nu reiau, ci amplifică informația din cele două volume” și „adîncesc unele din aspectele luptei pentru independență” (I, p. VII).

Ceea ce se cuvine a fi remarcat cu deosebire în

* *Independența României. Documente*, Editura Academiei R.S.R., București, 1977, vol. I: *Documente și presă internă*, 420 p.; vol. II: *Correspondență diplomatică străină*, partea I, 1853—1877 mai, 428 p., partea a II-a, 1877 mai—1878 decembrie, 382 p.; vol. III: *Presă străină*, 338 p. Coordonator Ionel Gal; redactori responsabili: Ștefan Hurmuzache (vol. I și III), Vasile Arimia (vol. II).

acest corpus de documente este *calitatea* selecției. Se știe că, dacă pentru epoca veche și medievală documentele se *adună*, pentru că sînt puține, în ce privește epoca modernă și contemporană, documentele istorice se *selectează* dintr-un depozit, practic, inepuizabil. În cazul culegerii de față, datorită bunei selecții, cu ajutorul unui număr relativ restrîns de documente, cititorul dobîndește o imagine de ansamblu bogată, și, ceea ce merită subliniat, *exactă*, asupra istoriei patriei noastre din urmă cu o sută de ani și, uneori, chiar rectificată față de lucrările istoriografice anterioare. Pe lîngă faptul că multe dintre documente sînt pentru prima oară publicate în întregime, ele pun în evidență marea bătaie politică și diplomatică pe care au dat-o poporul nostru și toți factorii săi de conducere împotriva tendințelor cotropitoare ale marilor puteri vecine, pentru cucerirea independenței depline a României. Războiul din 1877—1878 a fost, de fapt, dincolo de însemnătatea militară a victoriilor antiotomane de la Plevna și Rahova, o demonstrație de forță a poporului nostru în fața marilor puteri.

Volumele la care ne referim cuprind documente de însemnătate excepțională pentru ilustrarea veridică a locului poporului român și a statului său pe continent, loc recunoscut și apreciat ca atare de oameni din afara României. Moldova și Țara Românească, scria un profesor universitar belgian în primăvara anului 1877, referindu-se la trecutul glorios al românilor, au fost „capete de pod ale civilizației europene, ele au zăgăzuit timp de secole invazia turcilor, recepționînd primele șocuri ale acesteia” (III, p. 44).

Documentele ilustrează sensul și conținutul „garanției” celor șapte puteri. Termenul, în înțelesul juridic al dreptului internațional, nu acoperă însă întreaga realitate a poziției internaționale a statului român. Puterile „garante”, atît prin Tratatul de la Paris din 1856, cît mai ales prin Convenția din 7/19 august 1858, *garantau* cele ce erau prevăzute în acele reglementări, adică mai exact spus, supravegheau îndeplinirea și respectarea prevederilor Convenției. Formal se recunoștea suzeranitatea Porții, dar aceasta apărea mai mult un intermediar, cum s-a dovedit în realitate, între grupul puterilor și autoritățile românești. Acest intermediar era, de asemenea, formal, deoarece în toate problemele survenite, guvernul român trata, negocia și, în orice caz, avea legături directe cu *fiecare* dintre aceste puteri. Practic, de la 1858 pînă la 9 mai 1877, cele șapte puteri garante n-au făcut, *pentru că n-au putut face*, nici un act de autoritate asupra statului român, nici o putere străină n-a intervenit pe teritoriul României (pînă la 12/24 aprilie 1877, cînd, pe baza Convenției din 4/16 aprilie, au pătruns trupele rusești, în drum spre Turcia).

Ceea ce făceau, ceea ce au făcut puterile garante, erau proteste pe lîngă guvernul român, presiuni diplomatice pentru a-l împiedica de la o acțiune sau alta, dar, de regulă, în momentele importante — în 1859—1861 (recunoașterea Unirii sub domnitorul Al. I. Cuza), în 1866 (recunoașterea lui Carol de Hohenzollern), în 1876—1877 (convenția cu Rusia), grupul puterilor garante s-a dovedit neputincios și s-a mulțumit, după „conferințele” corespunzătoare, să recunoască stările de fapt, rezultate din inițiativele românilor.

Guvernele românești nu s-au hotărît să proclame independența țării, adică să înlăture „garanția” puterilor, din două motive principale. Unul — era amenințarea din partea *tuturor* puterilor, că ele nu vor permite proclamarea independenței și că vor interveni cu forța armată. Amenințarea era reală, deoarece cele trei imperii vecine *așteptau* un asemenea pretext. Dacă nu au intervenit în împrejurările menționate mai înainte, faptul se datoră contradicțiilor dintre ele, poziției Franței (pînă în 1870, de sprijinire a *statului român unit*, contra puterilor vecine). Dar în problema proclamării independenței, care s-a pus în 1870, după începearea războiului franco-prusian și mai ales în 1873 — Franța înfrîntă nemaijucînd un rol important în grupul celor șapte —, intervenția militară devenise nu numai posibilă, ci și probabilă.

Un al doilea motiv, pentru care România a continuat să accepte „garanția” celor șapte, îl constituia *starea de fapt* a țării, ca stat independent. Guvernul român, în afara unor șicane pe care i le făcea Turcia — ceea ce se întîmplă și între guvernele independente — era guvernul unui stat independent, pe teritoriul căruia nu se afla nici un soldat străin și nu intra nici un cetățean străin fără pașaport, iar pe planul relațiilor externe încheia acorduri, întreținea reprezentanțe diplomatice, ca oricare stat independent. Singurul lucru care amintea suzeranitatea turcească din trecut era plata anuală a „tributului”, relicvă bizară, acceptată de puterile garante, probabil din stimă pentru obiceiurile orientale, otomane. De asemenea, personalul diplomatic românesc din

capitalele puterilor garante nu se bucura de toate drepturile protocolare, deși în practică își exercita atribuțiile în chip asemănător cu ceilalți diplomați. Pe bună dreptate, Vasile Boerescu, unul dintre principalii luptători pentru unirea și independența românilor în perioada 1856—1878, spunea în Parlament cu prilejul cuceririi Plevnei: „Cînd noi proclamăram astăvară, independența, cînd, adică, noi cerurăm ca să se recunoască și în dreptul public european, ceea ce exista, după noi, în dreptul nostru public rezultînd din *capitulățiuni*, nu am făcut nici act de rebeli, nici act de tulburători. Nu puteam face prin acesta act de rebeli, căci nu aveam contra cui ne revolta. Se revoltă numai supușii și se revoltă contra suveranului lor. Apoi, după tratat, nici noi nu eram supușii sultanului, nici sultanul suveranul nostru. Ba nici ca vasali către suzeran nu am făcut act de rebeli; căci astăzi este cunoscut și probat că termenii de vasali și suzerani nu se potrivească deloc cu relațiile ce existau între noi și Poartă. Mi-a părut rău de a vedea că în Mesajul tronului s-a trecut, din greșeală, sau nebagare de seamă negreșit, cuvîntul de vasalitate. Nu noi, după tratat, am fost vasalii Porții, nici sultanul a fost suveranul nostru. De ce dar într-un act oficial ca Mesaj s-a strecurat un termen atît de impropriu?” (*Monitorul oficial al României* din 1(13) decembrie 1877, p. 7035).

Observația lui Vasile Boerescu era întrutotul justă și documente numeroase din colecția la care ne referim o confirmă. O confirmă în primul rînd documentul — devenit atît de cunoscut în ultimul timp — discursul lui Mihail Kogălniceanu din Adunarea de-

putaților la 9 mai 1877: „Fost-am noi vasali ai Turciei? Avut-am noi pe sultanul ca suzeran? Străinii au zis aceasta; noi nu am zis-o niciodată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Însă, era ceva: erau niște legături sui generis, niște legături care erau slabe cînd românii erau tari; niște legături care erau tari cînd românii erau slabi” (I, p. 86).

Din pasajul citat merită să ne oprim asupra propozițiunii: „străinii au zis aceasta”. Kogălniceanu, în focul argumentației, nu a explicat această idee, care trebuie înțeleasă astfel: *unele* guverne străine interesate susțineau teza suzeranității Porții pentru a justifica pretenția lor de a pune în discuție, odată cu „moștenirea” Imperiului otoman, și teritoriile românilor. În ce privește opinia publică din străinătate, îndeosebi din Franța, Belgia, Italia, ea era convinsă de realitatea istorică a relațiilor româno-turcești. La 29 decembrie 1855/10 ianuarie 1856, deci în ajunul Conferinței de pace de la Paris, consulul Franței la București, L. Béclard, raporta ministrului său de externe, că „situația Principatelor nu trebuie asimilată celei a provinciilor turcești, că potrivit *capitulațiilor* moldo-valahe (*subl. ns.*), în vigoare și azi, musulmanii nu pot nici măcar să stea un timp în Principate și cu atît mai puțin să construască acolo moschee sau fortărețe; că în timpul șederii lor pe teritoriul românesc ei sînt sub jurisdicția autorităților și tribunalelor creștine ale țării; că, în sfîrșit, turcii nu guvernează și n-au dreptul să guverneze Principatele” (II/1, p. 10).

De aceea considerăm bine concepută tematica volumului II (partea I), care cuprinde corespondență diplomatică străină, începînd de la 1853 pînă la 8 mai 1877, adică pînă în ajunul proclamării oficiale de către statul român a independenței sale absolute, în raport cu toate puterile. Aceste documente, în cea mai mare parte inedite, merită toată atenția din partea istoricului, deoarece tot ceea ce s-a petrecut în viața poporului român în această perioadă a avut o legătură directă cu statutul lui internațional. Convocarea Divanurilor ad-hoc și dezbaterile acestora din anul 1857, Convenția din 7/19 august 1858, act constituțional impus de cele șapte puteri poporului român, convocarea adunărilor electivă și alegerea domnului unic în persoana lui Alexandru Ioan Cuza, poziția internațională a statului român unit pînă în 1866, abdicarea lui Cuza, proclamarea prințului Filip de Flandra ca domn al Principatelor Unite-Române la 11 februarie 1866 și aducerea prințului străin Carol de Hohenzollern, trei luni mai tîrziu — toate aceste evenimente s-au desfășurat pe un fundal politic internațional.

Deși din grupul celor 178 de documente lipsesc unele piese de bază cu caracter internațional legate de istoria românilor în perioada 1856—1877 (ele fiind în general publicate și cunoscute), chiar documentele cuprinse în acest volum vin să completeze, și mai ales să illustreze poziția reală a fiecăreia dintre marile puteri față de cauza unirii și independenței poporului român. De fapt, o singură putere, *Franța*, a susținut cauza întăririi statului ro-

mânilor, dar într-o legătură cu Turcia, așa cum se exprima ambasadorul Franței la Constantinopol, marchizul Moustier, la sfârșitul lunii mai 1864: „Franța vrea să întărească Imperiul otoman printr-o Românie autonomă, vasală fidelă a Porții; ea dorește un dig împotriva Rusiei, ale cărei tendințe sînt sistematic ostile Porții și contra tendințelor Austriei care ar putea, eventual, să devină ostile...; pe de altă parte, Franța nu are nici cea mai mică teamă de visurile de independență pe care unele puteri le atribuie Principatelor“ (II/1, p. 36).

Un document revelator pentru înțelegerea atitudinii guvernului francez față de Al. I. Cuza, după 1863, îl reprezintă raportul consulului general Henri Tillos, din 10/22 octombrie 1863, în care diplomatul francez, spre deosebire de predecesorii săi, lăsându-se înșelat de intrigile colegilor săi rus și austriac, îl denunță pur și simplu pe Cuza că s-ar afla în strînsă relații cu Rusia, tocmai în momentul cînd domnitorul român propunea împăratului Franței sprijinul românilor în cazul unui război contra Imperiului țarist. Diplomatul francez, neinformați asupra problemelor poporului român, raporta cu ostilitate că domnitorul „vorbește întotdeauna de luarea Transilvaniei și Bucovinei de la Austria“ (II/1, p. 29). Pe baza unor asemenea rapoarte, nu a fost de mirare scăderea încrederii lui Napoleon al III-lea față de Cuza, pînă la refuzul de a-i primi mesajul la sfârșitul anului 1865, cauza principală a abdicării sale.

În timp ce reprezentantul Franței — puterea, singura, care sprijinea deschis pe Cuza și cauza

Unirii — se lăsa prins în campania de denigrare a domnitorului, experimentatul ambasador turc de la Londra, Musurus Bey, știa, în 1864, că „din nenorocire (pentru Turcia — n.n.), Franța și nu Rusia este aceea care protejează astăzi pe principele Cuza“. În continuare, el menționa o idee, care revine frecvent și în alte rapoarte, anume că, în cazul în care Rusia va împinge trupe peste frontiera românească, „Turcia va trebui să intre acolo în același timp, la fel și Austria“, această intervenție militară în teritoriul românesc, fiind socotită „o chestiune între vecini“ (II/1, p. 31—32). Un raport, din 21 mai/2 iunie 1864, al aceluiași pătimăș dușman al poporului român, vorbește despre eventualitatea unei intervenții militare turcești în cazul cînd Cuza „va ajunge să se proclame independent și să exploateze și această aspirație a neamului românesc“. Musurus aprecia lucid că, în acest caz, Turcia intervenind singură, se va afla, în condiții „mai puțin avantajoase“, deoarece „va avea de combătut un popor exaltat și unanim în păreri“ (II/1, p. 34). Făcînd aceste considerații, sub impresia loviturii de stat de la 2 mai 1864, ambasadorul turc propunea ca puterile vecine, ostile românilor, să intervină imediat cu forța, deoarece ar fi putut conta pe simpatia acelor forțe interne nemulțumite de reforma agrară inițiată de Cuza-Kogălniceanu.

Unul dintre evenimentele care au marcat încă un pas important al României spre afirmarea suveranității și independenței ei depline înainte de 1877 l-a reprezentat negocierea și încheierea Convenției comerciale cu Austro-Ungaria în anii 1874—1875. În istorio-

grafia noastră s-a subliniat numai o latură a acestei convenții, aceea economică, a consecințelor rele pentru dezvoltarea industrială a țării, fapt real, incontestabil. S-a insistat mai puțin însă asupra semnificației politice a Convenției comerciale, ca eveniment important pentru lupta României în scopul afirmării independenței sale depline.

Un diplomat englez scria, în termenii proprii ironiei anglo-saxone, referindu-se la modul de acțiune al guvernului român, că s-au mai „văzut note identice de la consuli generali la București (ai puterilor garante — n.n.) în care se protestează împotriva unei măsuri proiectate, la care s-a răspuns în mod disprețuitor prin imediata ei promulgare oficială“ (II/1, p. 79). Consulul englez din București raporta cu amărăciune ministrului său de externe, „că este imposibil să negi... că cele două Principate au înregistrat un mare progres în ultimul timp...; că ele s-au dovedit competente să-și administreze propriile afaceri; că există aici suficiente semne de stabilitate pentru a garanta presupunerea că progresul și dezvoltarea țării vor continua și că, oricare ar fi revendicarea teoretică de către Turcia a suveranității aici, practic aceasta este o pură ficțiune“ (subl. ns., II/1, p. 84).

Am subliniat cuvintele care exprimă adevărul istoric privind statul român în perioada 1859—1877: era un stat independent în mod practic, care însă, în schimbul „garanției“, trebuia să accepte de formă principii suveranității otomane. Anglia era una dintre puterile cele mai ostile românilor, fiind favorabilă menține-

rii poziției internaționale a Turciei. Tocmai de aceea diplomații săi în-tocmeau adevărate rapoarte-esuri cu privire la situația de fapt a României, a statului român unit, care, în concepția engleză, continua să fie o soluție pentru sprijinirea Turciei, guvernul de la Londra rămânând în urma unor puteri, ca Rusia și Austro-Ungaria, în înțelegerea și acceptarea ideii viabilității și realității statului român independent.

Poziția Franței față de problema luptei românilor pentru cucerirea independenței depline în anii premergători proclamării acesteia a fost tot atât de reticentă ca și a Angliei. Rapoartele consulului Franței se deosebesc fundamental de cele ale colegilor săi care îl precedaseră în epoca Divanurilor ad-hoc și a Unirii din 1859. Acum, în anii 1874—1875, consulul Franței se alătură celui englez pentru a „tempera” cursul politicii României de a acționa ca un stat independent. Anglia și Franța au fost singurele care au sugerat ca Turcia să emită un firman, pe baza căruia România să poată încheia convenții comerciale.

Reacția guvernului român față de o asemenea propunere a fost negativă. Comentariul baronului Des Michels, consulul Franței, deși încărcat de reproșuri, este pătrunzător prin observațiile sale. Miniștrii români, scria el la 25 decembrie 1874/6 ianuarie 1875, „profită de scîndările și resentimentele dintre puteri pentru a se elibera, puțin cite puțin, de toate obligațiile lor, pentru a lua cu forța drepturile pe care le pretind, pentru a ajunge, de fapt, la situația pe care și-au propus-o ca obiectiv și care, dacă nu este inde-

pendența declarată, seamănă cel puțin foarte mult cu acesta” (subl. ns., II/1, p. 101).

Semnarea convenției comerciale româno-austriacă în 1875 a constituit un act important al diplomației românești pe calea înlăturării pretențiilor unor puteri garante de a dirija actele internaționale ale statului român. Rămase izolate, Anglia și Franța au trebuit să se grăbească a urma exemplul celorlalte puteri în negocierea directă a relațiilor comerciale cu România. Unul dintre obiectivele guvernului român în această problemă era de a împinge aceste negocieri pe un teren de egalitate. În negocierile cu Rusia, românii cereau ca acordul comercial să fie semnat de cancelarul Gorceakov, nu de consulul rus la București (II/1, p. 108). În anul 1876, guvernul francez reclama o convenție comercială franco-română, asemănătoare cu cea româno-austriacă (II/1, p. 153).

Un grup important de documente din același volum, aparținând mai multor diplomați străini, reflectă ecoul demersului politic al guvernului român, prin vizita făcută de primul ministru țarului Rusiei la Livadia, în septembrie 1876. În genere, faptele cunoscute din alte surse sînt confirmate de aceste noi documente, care adaugă, firește, culoarea și accentul poziției fiecărei puteri. Este interesant că schimbul de replici dintre cancelarul Gorceakov și I. C. Brătianu (— „Dacă nu mergeți alături cu noi, cu siguranță veți fi distruși”; — „Ne puteți distruge, dar ne veți stima”) apare și într-o relatare a consulului englez din București (II/1, p. 230).

Agreabile la lectură prin bogăția nuanțelor și

finețea observațiilor, co-respondența diplomaților străini din București trădează totuși *incapacitatea* țărilor lor, adică a puterilor garante, de a influența în chip decisiv evenimentele, în centrul cărora, cel puțin geografic — din perspectiva viitorului război, se află România.

Anul 1876 a fost un an de intensă activitate diplomatică determinată de redeclanșarea așa-numitei crize orientale, prin izbucnirea războiului sirbo-turc. Guvernul român s-a văzut obligat să inițieze demersuri pe lângă puterile garante pentru a-și apăra teritoriul și a-și clarifica unele aspecte ale relațiilor sale cu Turcia. Între acestea, un loc însemnat l-a ocupat memoriul ministrului de externe al României, Mihail Kogălniceanu, din 16/28 iunie 1876, un fel de sinteză a problemelor ne-rezolvate între România și Turcia după 1859. Aceste cereri, pe care ministrul de externe român le aprecia „pe cît de moderate, pe atît de drepte”, exprima de fapt protestul guvernului român împotriva șicanelor pe care i le făcea Turcia. Memoriul românesc nu a fost bine primit la Constantinopol și documentele produse arată că puterile garante, inclusiv Rusia, s-au arătat puțin dispuse să-l sprijine la Constantinopol (II/1, p. 155, 162, 172).

Proclamarea independenței complete a României, la 9 mai 1877, a fost un act politic al statului român, cu reacții puternice pe plan internațional. Volumul II, partea a II-a, cuprinde documente revelatoare privind poziția reală a marilor puteri față de statul român deplin independent și în legătură cu rolul armatei române în războiul ruso-turc. De pildă,

în iunie 1877, consulul francez îl sfătuia pe domnitorul Carol să ia în considerare că și *după război* „va putea fi apoi încheiat un regulament între Turcia și România“, deoarece „este îndoelnic că Europa va renunța la dreptul său de a-l examina și de a-i hotări condițiile“ (II/2, p. 53). În același timp, cancelarul Bismarck considera necesar să profite de situația României, propunând guvernului țarist să rețină din sumele datorate statului român pentru a despăgubi societatea germană care construise căile ferate (II/2, p. 58).

Colecția ilustrează pe larg și problema relațiilor militare româno-ruse. Se știe că guvernul rus nu a cerut României să participe la război și Convenția din 4/16 aprilie 1877 se referea numai la acordarea dreptului pentru armatele ruse de a trece pe teritoriul românesc pentru a ataca Turcia. Guvernul român a refuzat mult timp acordarea acestui drept, așteptând ca celelalte puteri să intervină pentru a garanta neutralitatea teritoriului românesc. Cum nu s-a ajuns la nici o înțelegere între puteri, România nu a avut altă alternativă în primăvara anului 1877, decât de a semna convenția cu Rusia, în ultimul moment, cu câteva zile înainte de declararea războiului ruso-turc, când armatele țariste erau concentrate pe linia Prutului. Pătrunderea trupelor rusești pe teritoriul românesc s-a produs *după* semnarea Convenției, dar *înainte* de ratificarea acesteia de către corpurile legiuitoare ale țării.

Câteva documente (I, p. 56—63) sînt deosebit de elocvente pentru situația creată: Directiva guvernului de la București către prefecții din județele Moldovei, prin care

le cerea să nu se angajeze în legături cu trupele ruse ca reprezentanți ai puterii centrale; Proclamația marelui duce Nicolae către poporul român (ceea ce a provocat protestul lui Carol); Mesajul țarului Alexandru II către principele Carol, prin care justifică declararea de război Turciei și intrarea trupelor rusești pe teritoriul României, înainte de ratificarea Convenției de către Parlamentul român; Scrisoarea marelui duce Nicolae către Carol cu același conținut; și, în fine, Mesajul domnitorului României către Senat și Adunarea deputaților, prin care se motiva atitudinea României: „Intrarea armatelor imperiale ruse în România este un eveniment european, în contra căruia nu știm ca puterile garante să fi protestat“ (I, p. 62).

Proclamarea independenței absolute a României s-a produs la o lună de zile după ce armatele rusești intraseră în țară, motiv pentru care garnizoanele turcești de pe malul drept al Dunării au început să bombardeze, drept represalii, porturile românești. La 9 mai 1877, guvernul român a declarat război Turciei, fără să aibă o alianță militară cu Rusia.

Problema încheierii unui acord militar nu s-a putut rezolva nici înainte, nici după intrarea armatei române în acțiune. Cauza principală a nerealizării acestui tratat militar a constat în lipsa dorinței guvernului rus de a încheia o alianță militară cu un stat mic, față de care ar fi trebuit să-și ia anumite angajamente. În concepția de mare putere a guvernanților țariști, armata română ar fi putut participa la război, încadrată în armata rusă, fără comandament propriu, ceea ce

guvernul României independente a refuzat categoric. Marele duce Nicolae, care, spre deosebire de țar și de cancelarul Gorceakov, dorea cooperarea armatei române, la 22 aprilie/4 mai 1877, îl ruga pe Carol „să-și reunească trupele în Valahia de Jos și să apere malurile Dunării de Vest de Olt, protejind astfel flancul meu drept“ (I, p. 66).

M. Kogălniceanu spunea consulului Franței la București, Fréd Debains, că „tratatul nostru cu Rusia, ba chiar și declarația noastră de independență, cu modestul nostru apel către puteri, au fost pentru noi necesități“ (II/2, p. 16—17). Din această cauză, armata română, deși mobilizată, deși aflată în stare de război cu Turcia și-a limitat inițial sarcinile la apărarea teritoriului național, fără să atace dușmanul pe propriile lui baze, adică la sud de Dunăre.

Atitudinea țaristă, de desconsiderare a statului pe teritoriul căruia își trimisese armata, se vede și din aprecierile mai sus menționatului diplomat francez (de altfel cel mai bogat reprezentat în volum), cu privire la modul neprotocolar în care a fost primit prima oară la Ploiești principele Carol de către țar (II/2, p. 32—33).

Consulul italian la București, Saverio Fava, remarcă în rapoartele sale ambiguitatea relațiilor militare româno-ruse, nereglementate în nici un fel. „Rămînînd să-și păzească propriile frontiere, trupele princiare (românești — n.n.) vor contribui, în ultimă instanță, încă o dată la siguranța armatei ruse, iar în cazul unei retrageri, la rezolvarea aprovizionării, care în Bulgaria suferă extrem de mult“. În același timp, ca și colegul

său francez, el sublinia în continuare, că românii „preferă să dobîndească pe cîmpul de luptă marile drept la independență și la mărirea viitoare a teritoriului țării“ (II/2, p. 73).

Desfășurarea războiului ruso-turc la sud de Dunăre în lunile mai-iulie 1877 a fost însă nefavorabilă armatelor rusești și marele duce Nicolae a fost nevoit să ceară românilor să treacă Dunărea. „Rușii, suferind o înfrîngere foarte serioasă la Plevna — comunica telegrafic la Paris, la 12/24 iulie, consulul Debains —, marele duce Nicolae a cerut generalului Krüdner să înainteze cu corpul al noulea de armată cantonat în împrejurimile *Nicopolului*. În același timp i s-a cerut generalului Manu, care comandă o divizie românească la Turnu Măgurele, să ocupe *Nicopol*, pentru a apăra flancul drept al armatei ruse“ (II/2, p. 96). Din relatarea diplomatului belgian aflăm: „Generalul Manu a răspuns că regretă că nu poate executa acest ordin înainte de a rapora la Cartierul General al principelui Carol... Altefa Sa principele Carol a obiectat că armata sa nu-și putea limita rolul la un simplu serviciu de garnizoană și la a servi ca temnicer turcilor, adăugînd că românii trebuie să-și păstreze libertatea de acțiune“ (II/2, p. 100). Așadar, documentele diplomatice reflectă și ele starea de *neînțelegere* între guvernul rus și român în legătură cu participarea românească la război, la sud de Dunăre. Intrucît, în acel moment, pe frontul de operații se afla și țarul, s-a putut ajunge repede la o înțelegere (nescrisă) între cele două părți, ca armata română să participe,

sub comandament național, la războiul din sudul Dunării (II/2, p. 231).

În legătură cu problema participării României la război la sud de Dunăre, alături de tratativele româno-ruse, trebuie luată în considerare poziția Austro-Ungariei. Din acest punct de vedere, corespondența diplomatică dintre primul ministru și ministrul de externe al României, pe de o parte, și agentul diplomatic român de la Viena, cuprinde elemente revelatorii și, după părerea noastră, demne de a fi reținute de istoriografia războiului neafrînării. Această corespondență este cu atît mai demnă de încredere, cu cît o parte din ea se desfășoară într-un cadru confidențial.

Viena devenise, după începerea războiului ruso-româno-turc, capitala cea mai activă în problemele poziției internaționale a României. Ion Bălăceanu, diplomatul român din Viena, avertiza guvernul său să nu treacă armata română peste Dunăre, deoarece „dacă suveranul nostru n-ar rămîne el însuși acolo, coroana lui ar rămîne, în caz de înfrîngere“ (I, p. 126). M. Kogălniceanu comunica la Viena poziția guvernului român, la 20 iunie/2 iulie 1877, în termenii cei mai exacți: „Fiți liniștit, nu vom precipita nimic..., totuși o bătălie cu turcii, fie dincoace, fie dincolo de Dunăre, este o chestiune de viață și de moarte pentru armata noastră. Îi trebuiește absolut botzul de sînge, dacă îl refuzăm, afacerea ar putea deveni o chestiune dinastică...“ Ceea ce urmează este, de asemenea, chintesența poziției României în acel moment: „Nu înțelegem deloc nici să mergem cu armata rusă, nici să trecem Balcanii. Am fi făcut poate

mai bine să alegem gurile Dunărei și Dobrogea pentru cîmpul nostru de luptă. Din nenorocire ne-am gîndit prea tîrziu“ (I, p. 138—139). În scrisoarea trimisă principelui Carol în aceeași zi, Kogălniceanu, informat despre planurile teritoriale ale Rusiei, propunea domnitorului „a nu promite nimic, a nu hotărî nimic, înainte de a cunoaște chipul de vedere al Austro-Ungariei“ (I, p. 141).

Deși nu este transmisă în mod direct, poziția Austro-Ungariei față de eventuala trecere a armatei române în sudul Dunării se reflectă în comunicarea consulului Bălăceanu de la Viena din 20 iunie/2 iulie 1877: „Împărțatul cere...: 1) de a nu călca cu nici un batalion hotarele Serbiei; 2) de a nu urmări o cucerire de teritorii în Bulgaria. În schimb guvernul imperial este cu totul dispus a face să se cedeze Alteței Voastre prin viitorul tratat de pace o oarecare parte din Dobrogea“ (I, p. 139). Guvernul român nu știa, desigur, că neutralitatea Austro-Ungariei fusese stabilită prin tratatul de la Budapesta din ianuarie 1877 dintre Rusia și Austro-Ungaria.

Deși problema este bine cunoscută și din alte surse, culegerea pe care o prezentăm cuprinde documente semnificative referitoare la fierbînta adeviziune a românilor din teritoriile aflate în cadrul Austro-Ungariei la marea bătălie a poporului român din 1877—1878. Revista „Familia“ publica la 22 mai/3 iunie 1877 o relatare despre „săvîrșirea unui fapt dorit de secole: «Independența absolută a României!»... care va fi înscris cu litere de aur în analele române“ (I, p. 88—89).

O serie de rapoarte ale autorităților locale ungurești semnalau mișcarea românilor, atât pentru sprijinirea războiului în care se angajase țara, cât și pentru eliberarea națională și unirea cu România. „Propagatorii uneltirilor daco-române — glăsuia un asemenea raport — au introdus prin contrabandă în Ungaria hărți privitoare la teritoriul Principatelor Unite, Țara Românească și Moldova, și care cuprind și o parte din teritoriul Ungariei“ (I, p. 99). Referindu-se la „activitatea însuflătită“ a românilor și la „speranțele mărețe de a anexa Transilvania la România“, un raport emanat de la pretorul plășii Aluniș, se lamenta că „nu vom afla niciodată nimic de la români, cu atât mai mult cu cât în această plasă, în afară de trei comune, toate sînt pur românești...“ (I, p. 120). Un alt raport adresat, la 8/20 septembrie 1877, Comitetului suprem al comitatului Solnoc-Dobica, vorbea despre faptul că frunțașii românilor stabiliseră „modul insurecției românilor din Transilvania“ (I, p. 207).

Un raport al agentului român din Viena către principele Carol explica atitudinea binevoitoare a cabinetului austro-ungar, de teama intensificării luptei de eliberare națională din Transilvania. „Noi am acceptat, pînă azi, tot ce ați făcut; ...noi vom face tot ce depinde de noi pentru a vi se da, la pacea viitoare, o parte a Dobrogei“ — i-ar fi spus diplomatului român, contele Andrassy. „Dar vă veți socoti satisfăcuți?... nu veți proclama cumva regat?“ (I, p. 163). În continuare, ministrul de externe al Austro-Ungariei a motivat temerea statului său în fața aces-

tei perspective, care era de natură să mărească puterea de atracție a României independente pentru conaționalii ei de peste Carpați: „Împăratul are ca rege supuși români care, înșelați de asemănarea titlului, ar putea crede că suveranul lor nu mai este la Viena, ci la București. Dealtfel, dacă n-ar crede aceasta din prima clipă, ziarele și tribunii dvs. le-ar striga o peste Carpați“ (I, p. 163).

Presă românească din Transilvania a reflectat cu un înalt simț patriotic luptele și victoriile antiotomane ale armatei române la sudul Dunării. Sub titlul *Cine a ocupat Grivița?*, revista „Familia“ protesta împotriva falsificării realității de cancelarul Gorceakov cu privire la cucerirea Griviței, atribuind-o trupelor rusești, cînd adevărul era, după cum arătase și corespondentul ziarelor din Augsburg și Berna, „că trupele care au luat reduta Grivița erau opt batalioane române și numai trei batalioane rusești“; Gorceakov anunțase ambasadei din Paris că asaltul de la Grivița a fost susținut de cinci batalioane rusești și unul român (I, p. 242). La numai două zile după căderea Plevnei, redacția „Gazetei Transilvaniei“ din Brașov, „participînd din tot sufletul nostru la bucuria generală a fraților noștri din România“, scria: „Descendenții acestor eroi români, care, cînd toată lumea creștină tremura înaintea Semilunei, erau singurul zid apărătoriu al creștinătății în Orient, strănepoții lui Ștefan cel Mare și Mihai Bravul au fost chemați de providență a lua parte la execuțiunea aceasta gigantică, care a dat lovitura de moarte domina-

țiunei turcești în Europa“ (I, p. 274).

Un articol publicat în „Der Osten“ (Viena), la 20 mai 1877, remarca: „Milioane de români austrieci (sub dominația Austro-Ungariei — n.n.) în Transilvania, în Banat, în Bucovina urmăresc cu cel mai arzător simțămînt de frățeescă solidaritate lupta glorioasă a fraților lor... Niciodată n-a văzut lumea o luptă mai dreaptă și niciodată o cauză mai dreaptă n-a atras de partea ei simpatia popoarelor...“ (III, p. 102). Cîteva zile mai tîrziu, aceeași gazetă anunța: „Toate inimile românești sînt pline de bucurie și de înflăcărare, în Transilvania, în Banat și în Bucovina domnește o stare de spirit înălțătoare“ și că s-a primit „spre publicare, din partea a 300 de notabilități române din Bucovina“ o declarație prin care se saluta „România liberă și independentă“. Urma comentariul subtil al redacției: „Independenței României îi va urma independența Serbiei și pe ruinele putregaiului și neputinței se vor înălța state sănătoase noi. Turcii și maghiarii nu vor întîrzia acest proces firesc“ (III, p. 108).

Culegerea cuprinde o serie de documente fundamentale cu privire la participarea armatei române la bătăliile de la Plevna, Vidin și Rahova. Este vorba despre telegramele adresate de țarul Rusiei Alexandru II, de marele duce Nicolae și de generalul aghiotant baronul Meyendorff domnitorului Carol, prin care aceștia recunosc marea contribuție adusă de armata română la cucerirea Plevnei și Rahovei. „După o rezistență de cinci luni — scria țarul Alexandru II domnitorului Carol —, eforturile unite ale tru-

pelor noastre aliate au fost încununate de deplin succes. Armata lui Osman-paşa a depus armele şi Plevna a căzut“ (I, p. 279). „Plevna, unde armata Alteţei Voastre... s-a acoperit de glorie, a căzut“ — adresa felicitări domnitorului Carol prinţul Nicolae al Muntenegrului (I, p. 279). Alte mesaje schimbate între comandanţii militari ilustrează eroismul armatei române, recunoscut unanim de corespondenţii de presă străini, martori oculari ai evenimentelor. Pînă şi reticentul cancelar Groceakov recunoştea că „Românii se luptă perfect“ (III, p. 162).

Volumul al III-lea conţine o categorie de materiale mai puţin puse în valoare de istoriografie pînă acum. Este vorba despre presa străină (198 de piese din 37 periodice, apărute în 9 ţări: Anglia, Austro-Ungaria, Belgia, Franţa, Germania, Grecia, Italia, Rusia, Turcia). Autorii precizează că 18 din cele 37 periodice nu au fost folosite niciodată de istoriografia românească pînă astăzi. Problema nu constă însă în aducerea în actualitatea istoriografiei a unor surse nefolosite, ci în lărgirea şi îmbogăţirea opticii internaţionale cu privire la evenimentele din 1877—1878 şi la locul României în cadrul lor.

Fără să socotim că volumul încorporează tot ceea ce ar putea interesa pe istoricul român (de pildă, problema românilor din Balcani este absentă), considerăm că ne oferă o serie de materiale deosebit de preţioase, cel puţin din două puncte de vedere: al informaţiei în sine şi al opiniei exprimate. Presa, în fond, nu este numai o oglindă a societăţii şi a evenimentelor ei, ci şi un mijloc redutabil de in-

fluenţare, de orientare a conştiinţei publice. Vedem, aşadar, în cazul selecţiei din presa timpului prezente în culegerea de faţă, aproape tot ceea ce s-a gîndit, s-a ştiut şi s-a dorit în opinia publică europeană în legătură cu situaţia României şi a poporului român.

Materialul cel mai substanţial, fără îndoială, este studiul *Despre situaţia României din punctul de vedere al dreptului internaţional*, publicat de profesorul belgian E.R.N. Arntz, în „Revue de droit internaţional et de législation comparée“, nr. 9, 1877 (III, p. 41—62).

Studiul evocă, pe baza datelor istorice, locul românilor, a statelor româneşti în cadrul relaţiilor internaţionale din perioada modernă, bătălia dintre Turcia otomană, Rusia ţaristă şi Austria habsburgică pentru dominaţie asupra teritoriilor româneşti. Privind ca un tot existenţa statelor româneşti înainte de Unirea din 1859, autorul constată: „Istoria acestei ţări prezintă un fenomen uimitor şi consolator în acelaşi timp pentru umanitate... După mai multe secole de lupte şi tulburări, de ravagii şi devastări, de ocupaţie şi opresiuni din partea duşmanilor săi..., populaţia românească şi-a păstrat intactă naţionalitatea ei... Aceasta este o probă că acest popor posedă o vitalitate de nebiruit, o mare coeziune şi o incomparabilă elasticitate spirituală“ (III, p. 44—45). Autorul continuă elogiul său la adresa poporului român, care, în împrejurările politice internaţionale de la mijlocul veacului trecut, a mers „pas cu pas, aproape metodic, spre unitate naţională, în ciuda dificultăţilor şi oscilaţiilor interne“ (III, p. 52). Profesorul belgian,

care citise probabil pe D. Cantemir, remarcă un fapt esenţial privind relaţiile româno-turceşti şi anume că investitura domnului de către sultan era „o simplă formalitate...“, cel mult un drept onorific al sultanului, care poate fi asimilat unei reguli de ceremonial, dar care nu diminuează suveranitatea ţării“ (III, p. 57).

Foarte interesant ne apare şi articolul din „Allgemeine Zeitung“, publicat la 7 ianuarie 1877, care, pe baza analizei relaţiilor istorice româno-turceşti, considera „atît de întemeiat“, „protestul formulat de România împotriva includerii ei în această Constituţie“ (otomană — n.n.) (III, p. 78). Un articol publicat în „Blackwood's Edinburgh Magazine“ din februarie 1877 evoca pericolul de război înainte de conferinţa internaţională de la Constantinopol din decembrie 1876 (III, p. 88—90). Este interesant de observat că presa internaţională a subliniat, în legătură cu semnificaţia evenimentului de la 9 mai 1877, formula „independenţa absolută“ a României (III, p. 99 ş.a.).

Numeroase corespondenţe publicate în diferite ţări europene relevau eroismul armatei române. „Spre uimirea lumii întregi — scria „Neue Freie Presse“ (Viena) din 22 septembrie 1877 —, mult ironizaţii soldaţi români, aşa cum relatează martori oculari englezi, s-au luptat peste aşteptări. Ajutorul pe care ei îl acordă ruşilor atîrnă destul de greu în balanţă (III, p. 171). Un ziar din Turcia sublinia rolul armatei române la Plevna: „Fără români, poate că ruşii n-ar fi luat Plevna!“ (III, p. 237).

Meritele armatei române în dobîndirea victoriei

antiotomane erau relevante și în legătură cu atitudinea guvernului țarist față de aliatul său militar. „Trupele românești au luat parte în mod strălucit la această operație capitală și la ultima luptă care a precedat capitularea lui Osman-pașa și a armatei sale” — scria o revistă belgiană (III, p. 241). O publicație din Atena semnală faptul că „locuitorii Dobrogei au făcut o primire entuziastă trupelor române...” (III, p. 300).

Dar adevăratele intenții ale guvernului țarist față de aliatul său au început să iasă la lumină, când s-a angajat și a încheiat armistițiul cu turcii la San Stefano, în februarie 1878. Atitudinea guvernului român în această împrejurare se desprinde din nota lui Friedrich Wilhelm, vărul lui Carol, după convorbirea avută cu ministrul de finanțe român, Ion Cîmpineanu. „La menționatele negocieri România n-a fost amintită (subl. ns.) — relatează prințul german —, ci a rămas mai curînd exclusă de la armistițiu, astfel că, în caz că turcii ar cuteza un atac, ar putea ușor intra în România și continua războiul cu ea, în timp ce Rusia nu are voie să mai trimită ajutor” (II/2, p. 263).

Această atitudine, este caracteristică și perioadei de după semnarea armistițiului ruso-turc la San Stefano. Documentele, în special rapoartele diplomaților străini din capitala României independente, scot la iveală intențiile neamicale ale guvernului țarist față de aliatul român. Amenințarea transmisă reprezentantului României la Petersburg de prințul Gorceakov că, „dacă România protestează contra preliminarilor..., împăra-

tul își va pierde răbdarea”, că „în acest caz armata română va fi dezarmată” este dezvăluită cu claritate (II/2, p. 293; vezi și p. 296). Aceleași documente fac lumină în legătură cu modificările teritoriului României, în sensul că „România trebuia să se lase în grija Europei”, după cum declara Bismarck (II/2, p. 298).

Se știe că în lunile aprilie-mai 1878, între guvernul rus și guvernul român au intervenit neînțelegeri, autoritățile țariste inițiind o serie de mișcări de trupe, fără nici o justificare, în jurul Capitalei României. Ideea începerii unor ostilități din partea armatei țariste pe teritoriul aliatului de ieri este confirmată de mărturiile vremii și cu explicațiile corespunzătoare. „Rusia — raporta consulul Angliei la 12/24 mai 1878 — se pare că pregătește în Valahia o linie de apărare de la Galiția pînă la Ploiești, ținînd seama de posibilitatea unei acțiuni a Austriei... Principele Carol în această situație nesigură stă departe de București inspectîndu-și armata; miniștrii lui continuă să ducă tratative neoficiale pentru ajutor britanic sub formă de arme...” (II/2, p. 324—325). Un document, de proveniență austriacă, semnală că autoritățile rusești reținu-seră lăzile cu muniție comandate de România în țările occidentale și care erau transportate prin Rusia (II/2, p. 328). Atitudinea curajoasă a guvernului român, gata să apere independența țării, pe care o proclamase cu un an mai înainte, era apreciată de

reprezentantul Belgiei la 26 mai/7 iunie 1878, că „stînjenește foarte mult Rusia, care încearcă să evite, înaintea Congresului (de la Berlin — n.n.), tot ceea ce ar putea provoca un conflict” (II/2, p. 330).

O problemă importantă, remarcată de altfel în istoriografia noastră și recunoscută ca atare de istoriografia bulgară, o constituie sprijinul pe care statul român l-a acordat luptei de eliberare națională a poporului bulgar. Deși împiedicat de tratatele internaționale care îi impuneau neutralitatea, statul român a permis miilor de luptători bulgari să se organizeze pe teritoriul său, să editeze gazete în limba lor. Un document schimbat între conducătorii mișcării de eliberare bulgare consemna, în iunie 1876: „Bulgarii trebuie neîntîrziat să trimită guvernului român o adresă, semnată de un mare număr de bulgari, prin care doar să mulțumească guvernului pentru marile binefaceri pe care acesta le-a făcut bulgarilor în decursul timpului și să afirme că bulgarii sînt foarte îndatorați românilor pentru renașterea lor” (II/1, p. 126). Consulul Rusiei, baronul Stuart, scria cancelarului Gorceakov la 11/23 octombrie 1876, că guvernul român „nu caută să pună nici o piedică trecerii voluntarilor noștri care continuă să curgă puhoi în grupe de 200—300 de persoane și să se îndrepte cu arme și bagaje spre Turnu-Severin” (II/1, p. 201).

Semnalăm în aceeași ordine de idei, un raport al consulului Franței, Fréd Debains, trimis la 23 februarie/7 martie 1878, după vizita sa în zona Vidinului, în care rela-

tează despre comportarea armatei române pe teritoriul de la sudul Dunării. „Ceea ce m-a frapat de la început — scrie diplomatul francez — a fost cordialitatea care există între Statul Major român, pe de o parte și autoritățile și trupele turcești pe de alta. Acestea păstrează cele mai bune amintiri adversarilor lor din ajun. Există o bunăvoință și o delicatețe în procedee care fac mare cinste ofițerilor români și

conduitei bune a trupelor lor, de aceea nu mă mir că 35 de comune din sandgeacul Vidin au semnat petiții pentru a obține garnizoane românești și a evita, fie administrația rusă, fie, mai ales, ocupația sîrbă... Aceștia (românii — *n.n.*), în ciuda bunei primiri pe care au găsit-o la Vidin, sînt foarte nerăbdători să părăsească pămîntul bulgăresc... Desigur, nu românii vor fi aceia care se vor oferi să reorganizeze

administrația bulgară fie chiar și în județele vecine cu Vidinul unde româna este limba cea mai răspîndită...“ (II/2, p. 281—282).

Cititorul rîndurilor de mai sus, prin care ne-am străduit să sugerăm valoarea istorică a documentelor, realizează însemnătatea globală a acestui nou corpus de documente.

NICOLAE COPOIU

O LUCRARE MEMORIALISTICĂ CONSACRATĂ LUPTEI EROICE A TINERILOR COMUNIȘTI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ *

Activitatea desfășurată în cadrul mișcării muncitorești din România în perioada interbelică de către militanții revoluționari este reflectată în studii, articole sau lucrări de specialitate, cit și în lucrări cu caracter memorialistic. Ea este evocată și de către participanții direcți la mișcarea revoluționară, sub formă de amintiri, memorii sau mărturii, încredințate spre tipărire editurilor bucureștene sau celor din alte localități ale țării. Fiecare dintre aceste lucrări, prin conținutul său bogat în date, fapte și aprecieri asupra activității unor organizații revoluționare și a unor militanți, îmbogățesc considerabil orizontul informațional, de cele mai multe ori cu aspecte inedite, conferind o imagine mai largă asupra luptei proletariatului român.

Dumitru Ivanovici este unul dintre aceștia, iar lucrarea sa *Căminul*

ucenicilor, editată în colecția „Mărturii“ a editurii bucureștene „Eminescu“, prezintă aspecte din viața și activitatea sa de militant revoluționar, începînd cu primii ani ai deceniului al treilea și sfîrșind cu victoria insurtecției din august 1944. Este perioada în care fiul de țaran din Ostrovul Corbului, frumosul sat mehedințean scăldat de apele bătrînului Danubiu, pornit în căutarea unui rost în viață, străbate calea de la ucenicia revoluționară la activitatea plină de răspundere a militantului comunist, angajat plenar în opera de schimbare din temelii a vechilor rînduiri din țară și edificarea unei lumi noi, corespunzătoare aspirațiilor maselor muncitoare. Acest drum reprezintă însăși creșterea și maturizarea tînărului, în confruntarea cu viața, cu lipsurile și privațiunile hărăzite muncitorimii de către clasele dominante.

Începutul a fost făcut la școala de ucenici de pe lîngă Atelierele C.F.R. Turnu-Severin. Există aici un nucleu de uteciști

care, curînd l-a atras la acțiunile inițiate. Prima dintre acestea a avut drept obiectiv îmbunătățirea condițiilor de viață ale elevilor-ucenici și s-a soldat cu succes, fapt ce a contribuit la creșterea prestigiului și influenței uteciștilor în rîndul ucenicilor școlii. Îi urmează apoi și alte acțiuni care au vizat înlăturarea unor abuzuri ale administrației școlii și Atelierele C.F.R.

În contextul creșterii rîndurilor organizației U.T.C. din școală și din Ateliere, se ia inițiativa constituirii unui „Cerc cultural“ a cărui primă manifestare, în anul 1934, a constat în aniversarea împlinirii unui veac și jumătate de la răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784.

La scurtă vreme după înființarea Cercului, o delegație de uteciști obține din partea inspectorului Atelierele satisfacerea unor noi revendicări cit și recunoașterea activității sale legale. „Cercul cultural“ a ființat mai mult de un deceniu în cadrul școlii de ucenici a Atelierele C.F.R. din Turnu-Severin și, după afirmațiile autorului, care a fost unul din inițiatorii săi, „a avut un rol covîrșitor în educarea în spirit muncitoresc și progresist a tineretului din internat, din atelierele

* Dumitru Ivanovici: *Căminul ucenicilor*, Editura Eminescu, București, 1976, 248 p. În continuare trimitere vor fi date în text.

C.F.R. și chiar din oraș. Prin el, partidul și U.T.C.-ul din adîncă ilegalitate îndrumau tinereții și-l educa în spiritul solidarității muncitorești, a luptei împotriva fascismului, pentru libertate și revendicări economice, împotriva războiului imperialist" (p. 56).

Autorul apreciază că înființarea „Cercului cultural” și activitatea acestuia a constituit o aplicare în practică a orientării tactice a partidului comunist, de împletire a activității legale cu cea ilegală.

După terminarea școlii de ucenici, activitatea revoluționară a muncitorului-lăcătuș de la atelierele C.F.R. din Turnu-Severin cunoaște noi dimensiuni. În calitate de membru în Comitetul județean de partid și secretar al Comitetului județean U.T.C. are posibilitatea să facă dovada energiei și devotamentului său pentru cauza proletariatului român.

Bogat ilustrată în date este prezentarea campaniei electorale și a alegerilor parlamentare parțiale din județ, din februarie 1936, evenimente în care organizațiile revoluționare, prin vasta activitate organizatorică și propagandistică, au contribuit în mod hotărîtor la victoria candidatului forțelor democrate, doctorul Nicolae Lupu. Cîțitorilor le este înfățișat amplul tablou al frămîntărilor politice din acea vreme: tratativele dintre organizațiile P.C.R. și cele ale P.N.Ț. pentru încheierea unui acord de colaborare în alegeri, adunările, mitingurile și alte manifestări desfășurate în cadrul campaniei electorale, colaborarea dintre organizațiile muncitorești și cele național-tărăniste etc. Referindu-se la rezultatul alegerilor din 18 februarie, autorul remarcă: „Ac-

tivitatea desfășurată atunci și ulterior de comuniști, în fruntea tuturor forțelor revoluționare, radicale, democratice, într-un astfel de climat, a frînat pentru un timp ofensiva organizațiilor fasciste spre acapararea puterii. Aceasta este, poate, numai o parte a tabloului luptei politice a aceluși timp, pentru cîștigarea acelei mari bătălii electorale din Mehedinți” (p. 92).

În paginile care urmează, autorul evocă activitatea organizațiilor de partid și U.T.C. din județul Mehedinți în contextul creșterii pericolului fascist extern și intern. Sînt prezentate pe larg inițiativele organizațiilor județene de partid și U.T.C. pentru mobilizarea la acțiuni a maselor populare, sărbătorirea zilei de 1 Mai la Turnu Severin, activitatea Casei poporului ș.a. Între succesele repurtate în acea vreme de către organizațiile de partid s-a înscris și hotărîrea muncitorilor de la Atelierele C.F.R. Turnu Severin de autodizolvare a Asociației absolvenților școlilor C.F.R. și înscrierea lor în sindicatul profesional care flința în aceeași întreprindere. „A fost o mare victorie a organizației de partid, a comunistilor și uteciștilor din atelier. Ecoul acestei acțiuni s-a răspîndit în oraș și apoi în toate atelierele C.F.R. din țară” (p. 111).

Activitatea intensă a sindicatului după încadrarea acestui important contingent de muncitori atrage însă cîrînd unele măsuri din partea administrației Atelierele C.F.R., care mută „disciplinar” în alte localități întreaga conducere a acestei organizații. După un an de zile se obține revenirea la Turnu Severin a celor mutați cu serviciul în alte centre ferroviare din țară.

Evenimentele se precipitau însă. După alegerile

parlamentare generale din decembrie 1937, cînd niciun partid politic burghez nu a întrunit numărul necesar de voturi pentru a prelua guvernarea, regele Carol al II-lea și camera sa, care urmăreau de mult instituirea unui regim dictatorial, pun în aplicare acest plan la începutul următorului an. Organizațiile politice și profesionale sînt dizolvate, în locul lor fiind constituite breslele și Frontul renașterii naționale ca unice organizații profesionale și politice admise de autorități.

În lucrare sînt rediate aspecte ale activității comunistilor și uteciștilor în cadrul breslelor, acțiunile cu caracter economic și politic desfășurate de către muncitori în această vreme cît și în anii dictaturii antonesciene, instaurată în septembrie 1940.

Pentru comuniștii mehedințeni, ca pentru întreg partidul comunist, se impunea, în aceste împrejurări, sporirea eforturilor pentru mobilizarea întregului popor la lupta antifascistă pentru înlăturarea dictaturii antonesciene, ieșirea țării din războiul purtat alături de Germania hitleristă și alăturarea țării Națiunilor Unite.

Cu deosebită forță evocatoare autorul descrie pe larg vasta și neobosită activitate a comunistilor din această parte a țării pentru a transpune în viață orientarea dată de conducerea P.C.R. privind constituirea Frontului național patriotic care trebuia să cuprindă forțele antifasciste, democratice și patriotice din întreaga țară. În vederea înlăturării acestui obiectiv major, de care depindea soarta țării și a poporului român, Comitetul județean P.C.R. Mehedinți, la indicația conducerii superioare de partid, inițiază tratative

cu organizațiile locale ale P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L.

Împreună cu un alt militant comunist, autorul poartă discuții cu șefii organizațiilor locale ale P.N.Ț. și P.N.L., încercând a-i determina să accepte propunerile partidului comunist de colaborare pe planul luptei antifasciste. Paginile consacrate acestor întâlniri prezintă aspecte relevante ale activității comuniștilor, conținutul discuțiilor dezvăluind înțelegerea matură a imperativelor vremii de către militanții revoluționari. Paralel cu aceste inițiative, autorul lucrării, căruiă între timp i se încredințase sarcina de secretar al Comitetului județean Mehedinți al P.C.R., stabilește legătura cu partizanii iugoslavi pentru organizarea unor acțiuni comune de luptă. Întîlnirea cu Milici, comandantul grupelor de partizani din împrejurimile Cladovei are loc pe malul iugoslav al Dunării, în cetatea de lângă Cladova. Întîlnirea se soldează cu stabilirea unor măsuri concrete de sprijinire reciprocă în lupta împotriva ocupanților hitleriști. Referitor la acest aspect autorul apreciază: „Dar ce este mai important, este ajutorul ce s-a dat românilor de dincolo de Dunăre, și nu numai lor, ci tuturor cetățenilor iugoslavi, fie ei sîrbi sau de alte naționalități. În cursul războiului, datorită represiei armatei cotropitorilor hitleriști, sute și mii de cetățeni iugoslavi și-au găsit scăpare și apărare în satele românești de pe malul Dunării. Dunărea n-a constituit niciodată un obstacol între popoarele român și iugoslav. De veacuri au trăit în bună înțelegere împreună, s-au ajutat reciproc și au luptat în multe momente cot la cot pentru libertate și independență națională. I-a

unit nu numai vecinătatea, nu numai necesitățile economice, dar și legăturile de rudenie, de alianță care s-au încheiat de-a lungul veacurilor și a căror amintire a fost păstrată de toate generațiile. De aceea, românii au socotit ca ceva firesc ajutorarea și ocrotirea acestor oameni în timpul greului lor război de eliberare.

Noaptea, în acel timp, zeci de bărci treceau Dunărea, cînd într-o parte, cînd în alta, încărcate cu oameni ce trebuiau ascunși, de asemenea, cu mărfuri care duceau lipsă și mai ales sare și petrol. Erau trecute cu barca produse de manufactură; boi, oi, porci tăiați, grîu și porumb. Fără acest ajutor, clandestin de multe ori, sub protecția grănicerilor, care înțelegeau și ei sensul acestor legături între cei de dincoace și cei de dincolo de Dunăre, mulți, foarte mulți, poate zeci de mii de cetățeni iugoslavi și-ar fi găsit moartea sub cruda baionetă hitleristă“ (p. 189—190).

În cadrul mișcării de rezistență antifascistă din România, un loc însemnat l-au deținut actele de sabotaj organizate în ramurile principale ale economiei naționale. Comuniștii din Mehedinți, după cum se arată în lucrare, au organizat zeci de asemenea acțiuni, cea mai importantă fiind ciocnirea a două trenuri mixte la Valea Albă, soldată cu pierderi considerabile de bunuri materiale fufuite de către hitleriști din unele țări cotropite.

La scurtă vreme după această acțiune, urmează internarea autorului lucrării în lagărul de la Tîrgu-Jiu. Viața din lagăr, activitatea comuniștilor, sprijinul acordat acestora de către tovarășii aflați în libertate sînt prezentate în paralel cu acțiunile organizate de către P.C.R. pen-

tru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul hitlerist și alăturarea României coaliției antifasciste. Rezultatul direct, de însemnătate istorică al activității multilaterale desfășurată de către Partidul Comunist Român în anii grei ai dictaturii antonesciene și ai războiului hitlerist, al realismului liniei sale politice generale și a prestigiului și influenței de care se bucura în rîndurile maselor largi populare a fost victoria insurecției naționale armate antifasciste din august 1944, pe care autorul, împreună cu toți tovarășii săi de luptă o trăiește cu intensitate.

La școala de ucenici, în Atelierele C.F.R. Turnu-Severin, în activitatea desfășurată în cadrul organizațiilor de partid, U.T.C., sindicale, Ajutorul muncitoresc, în lagărul de la Tîrgu-Jiu, autorul s-a aflat înconjurat de tovarășii de luptă cu care a împărtășit atît necazurile cît și bucuriile. Unii dintre ei, încadrați de timpuriu în mișcare și cu o vastă experiență revoluționară, se numărau printre cadrele de bază ale P.C.R., care au adus o contribuție hotărîtoare la înfăptuirea actului istoric din august 1944 și la edificarea societății socialiste pe pămîntul României. Autorul are pentru fiecare dintre aceștia cuvinte de caldă apreciere, mărturiile sale dezvăluind unghere tainice ale universului lor uman.

Lucrarea place și emoționează deopotrivă. Place prin tonalitatea sa calmă, prin frumusețea stilului și sentimentul de încredere în forțele și capacitatea oamenilor care se degajă din fiecare pagină a sa. Emoționează prin sinceritatea ei cuceritoare, prin trăirile intense ale eroilor săi, prin claritatea gîndurilor și faptelor lor.

IULIAN POSTELNICU

**„LISHI YANJIU“ (Studii de istorie) —
R. P. Chineză (1976—1978)**

Revista *Lishi Yanjiu* (Studii de istorie) — principala publicație de istorie din Republica Populară Chineză — reflectă în paginile sale preocupările prioritare ale istoriografiei actuale chineze. De-a lungul anilor, revista a informat specialiștii și publicul larg de cititori despre rezultatele cercetării izvoarelor și documentelor, despre noi descoperiri arheologice; a promovat o ținută științifică și a manifestat constant preocuparea pentru respectarea adevărului istoric. Printre colaboratorii revistei se numără istorici de seamă, cu o bogată activitate științifică, colective de muncă din instituturile de cercetări istorice din diferite provincii și orașe ale Chinei, tineri cercetători, cadre didactice precum și iubitori ai istoriei din uzine și sate.

După întreruperea temporară a editării sale, revista și-a reluat apariția regulată la sfârșitul anului 1976. Ea a apărut bilingv până la 1 ianuarie 1978, urmînd ca după această dată să aibă apariții lunare.

Din lectura numerelor publicate în intervalul 1976—1978 (în total 8 numere) rezultă că revista și-a propus să abordeze probleme legate de istoria Chinei antice și moderne, colonizarea Chinei de către puterile imperiale, desfășurarea revoluției chineze, procesul construcției socialiste precum și aspecte ale istoriei universale. Rubrici speciale sînt consacrate atît publicării documentelor inedite din istoria modernă a Chinei și contribuțiilor cititorilor cît și reflectării dezbaterilor în domeniul

științei istorice din China și din străinătate.

O pondere însemnată o dețin articolele și studiile referitoare la istoria antică a Chinei, din care se degajă preocuparea pentru analizarea în spirit marxist a proceselor social-politice cu implicații majore în evoluția Chinei și pentru relevarea cuceririlor cultural-artistice ale poporului chinez de-a lungul istoriei sale multimilenare.

Revista acordă atenție reflectării în paginile sale a dezbaterii care are loc de decenii în rîndul istoricilor chinezi cu privire la problema evoluției societății sclavagiste pe teritoriul Chinei, duratei sale, cît și interferenței relațiilor feudale cu cele sclavagiste de la începutul orînduirii feudale. Apreciînd că într-o asemenea problemă fundamentală a istoriei Chinei se poate ajunge la o concluzie, conformă adevărului istoric, numai pe calea unor ample dezbateri, revista a publicat numeroase articole care au reflectat punctele de vedere formulate de către diverși specialiști. Astfel, în articolul *O analiză a contradicției principale din timpul dinastiei Qin** privită prin culegerea de legi a dinastiei descoperite la Yün Meng (nr. 5/1977) autorul, Tang Zang-gong, își exprimă dezacordul cu alți cercetători care susțin că în timpul dinastiei Qin contradicția principală ar fi existat între tendințele restauraționiste ale proprietarilor de sclavi și curentul anti-restauraționist al moșierimii feu-

dale. Supunînd unei analize minuțioase amintita culegere de legi, el demonstrează că în această epocă contradicția principală era între moșieri și țărani. Legile cuprinse în culegere, susține autorul, apărau proprietatea moșierului asupra pămîntului, specificau obligațiile țăranilor de a plăti impozite, de a presta corvezi și de a îndeplini sarcini militare. Totodată erau prevăzute pedepsele aspre pentru țăranii care nu-și respectau aceste obligații. După părerea autorului, această culegere de legi dovedește că în timpul dinastiei Qin orînduirea feudală se statornicise, menținîndu-se doar unele rămășițe ale orînduirii sclavagiste.

Numeroase articole reflectă preocuparea istoricilor chinezi de a înțelege apariția și rolul istoric al confucianismului și legismului. Jin Qing-fang, în studiul *Cu privire la confucianism și legism* (nr. 5/1977), spre deosebire de alți autori care au căutat să dea un caracter permanent luptei dintre aceste două școli de gîndire și să califice pe legiști drept reprezentanți ai progresului iar pe confucianiști, ai reacțiunii, pornește investigarea sa de la surprinderea și explicarea originii celor două școli. Termenul „Ru“, care în prezent este folosit pentru școala de gîndire creată de Confucius, în antichitate a însemnat dascăl, profesor care se ocupa de predarea celor șase arte (ceremonia, muzica, tragerea cu arcul, conducerea carului, calligrafia și matematica). Deoarece Confucius, iar mai tîrziu discipolii săi, s-au ocupat de această problemă erau numiți „Ru“. Treptat termenul „Ru“ a dobîndit înțelesul de școală de gîndire a lui Confucius. Referindu-se la legiști, autorul arată că în

antichitate legea și pedeapsa aveau aceeași înțelegere, treptat însă noțiunea de legiști, ca școală de gândire, s-a desprins de cea care se referea la persoanele ce elaborau legi și stabileau pedepse. În acest sens, el consideră anul 537 î.e.n., când se dă publicității codul penal Zheng Shan, punctul de cotitură a trecerii de la noțiunea antică la noțiunea de legism. Autorul delimitează lupta dintre cele două școli la epoca „statelor războinice” (403-221 î.e.n.) când, după părerea lui, s-a consumat lupta hotărâtoare dintre stăpînii de sclavi și noua clasă a moșierimii feudale, a cărei reflectare pe plan ideologic a fost lupta dintre confucianisti și legiști. Nici înainte de această epocă, nici după ea nu a avut loc o asemenea luptă, deoarece au lipsit condițiile istorice pentru manifestarea sa — concluze autorul.

Cercetarea apariției germenilor producției capitaliste în China constituie o altă direcție a preocupărilor istoricilor chinezi, care și-a găsit reflectarea în paginile revistei. Pe linia valorificării documentelor care contribuie la demonstrarea tezei că în China apăruseră deja germenii producției capitaliste în momentul în care puterile capitaliste străine au declanșat acțiunile lor de colonizare se înscrie articolul: *Unele contribuții la studierea problemei începuturilor relațiilor capitaliste în agricultură în timpul dinastiei Qing* de Ren Yi-ling (nr. 5/1977). Autorul prezintă un document mai puțin cunoscut din anul 1805, referitor la interzicerea cultivării tutunului în județul Xin Cheng din provincia Jiang Xi. Analizînd argumentele cuprinse în documentul redactat de către autoritățile lo-

cale în sprijinul justificării interzicerii cultivării tutunului, autorul deduce apariția germenilor societății capitaliste, care îngrijorau reprezentanții puterii feudale. El constată că, de fapt, fenomenele sesizate în acest document se înscriu în contextul general al apariției, la sfîrșitul dinastiei Ming (1368—1644) și începutul dinastiei Qing (1644—1911), a germenilor producției capitaliste mai întîi în atelierele meșteșugărești, iar mai tîrziu, după marile răscoale țărănești ale epocii, și în mediul rural. Ren Yi-ling supune analizei efectele sociale ale cultivării tutunului cu metode intensive, cu ajutorul brațelor de muncă salariată, pe terenuri arendate pentru care se plătea arendă în bani — factori care au dus la eliberarea țăranilor din starea de iobăgie și la subminarea relațiilor feudale de dependență personală a iobagilor față de moșieri, la slăbirea economiei naturale în cadrul căreia „bărbatul lucra pămîntul și femeia țesea”.

Pe linia prezentării unor personalități de seamă ale poporului chinez se înscriu articolul semnat de Li Ze-hou despre Yen Fu (nr. 2/1977), gînditor iluminist care a influențat mișcarea de reforme din anul 1898 și generația de gînditori progresiști și revoluționari din China, preocupați de găsirea unor căi adecvate pentru eliberarea Chinei de dominația străină și dezvoltarea sa pe coordonatele progresului și studiul lui Guo Hua-ro consacrat prezentării personalității și operei lui Sun Wu (sec. VI—V î.e.n.), autorul lucrării „Arta războiului” *, primul tratat militar al antichității, cunoscut și

apreciat în lumea întreagă.

În paginile revistei epoca modernă și contemporană a Chinei găsește o reflectare pe măsura atenției și interesului de care se bucură atît din partea specialiștilor cît și a publicului cititor. În numerele prezentate s-au publicat numeroase articole semnate de participanți la revoluție, materiale consacrate analizei principalelor etape ale procesului revoluționar cît și articole și studii care aduc noi contribuții la cunoașterea acestei epoci istorice.

Activitatea teoretică a lui Mao Tse-tung este bogat ilustrată în paginile revistei. Se acordă atenție îndeosebi preocupării sale pentru problema fundamentală a revoluției naționale chineze — problema țărănească —, de rezolvarea căreia depindea însăși soarta revoluției și condiționa victoria sa. Dintre materialele care se referă la activitatea multilaterală a lui Mao Tse-tung, amintim pe cel cu caracter memorialistic semnat de Wang Shan-tao, unul dintre participanții la cursul din anul 1926 al „Școlii de pregătire a cadrelor pentru mișcarea țărănească” din Canton, curs organizat și condus de Mao Tse-tung, avînd titlul „*Leagănul revoluției*” (nr. 4/1977). Autorul descrie modul de funcționare a școlii, scopul urmărit de cursuri și evocă personalitatea lui Mao Tse-tung, conducător dinamic, hotărît și dîr al activității revoluționare din acea vreme, și a altor comuniști și revoluționari, ca Chou En-lai, Xiao Chu-nü, Beng Bai, Yün Dai-ying și alții care au predat cursuri la această școală.

Un alt articol, semnat de conducerea Casei memoriale a școlii de pregătire a cadrelor din Wuchang și Facultatea de istorie a Universității Uhan, intitulat *Școala centrală de pregătire a cadrelor pentru mișcarea țărăneasă organizată de Mao Tse-tung* (nr. 5/1977), reliefează activitatea depusă de Mao Tse-tung în vederea organizării între 7 martie — 18 iunie 1927 a unui curs cu peste 800 de activiști, care urmau să organizeze activitatea revoluționară la sate. Autorii expun în mod documentat programul cursului și urmăresc cum s-a manifestat activitatea numeroșilor cursanți după absolvirea acestuia.

În articolul semnat de Biroul de administrare a vestigiilor revoluției din orașul Uhan și Facultatea de istorie a Institutului Pedagogic din China centrală, intitulat *Activitatea președintelui Mao la Uhan în timpul Marii Revoluții* (nr. 5/1977), se derulează filmul activității desfășurate de Mao Tse-tung, începând din 17 decembrie 1926, la Uhan pentru crearea Uniunilor țărănești, pentru elaborarea documentelor referitoare la politica agrară a P. C. Chinez, prezentându-l ca pe un organizator dinamic al mișcării țărănești, care-și avea centrul în provincia Hunan. Autorii relevă pe larg lupta dusă de Mao Tse-tung în timpul primului război revoluționar civil pentru imprimarea unui caracter revoluționar radical mișcării țărănești, forță determinantă a revoluției naționale, iar, după înfrângerea acesteia, pentru

salvarea ei și organizarea detașamentelor revoluției, înființarea bazelor revoluționare la sate. Autorii, în concluzie, subliniază că poporul chinez, urmînd calea indicată de Mao Tse-tung a obținut victoria în lupta pentru edificarea unei noi societăți pe pămîntul Chinei.

În articolul intitulat *Marea joncțiune*, He Chang-gong evocă, cu multe detalii, bătăliile care au precedat joncțiunea armatelor revoluționare conduse de Mao Tse-tung, care își avea bazele în Munții Jing Gang, și armata condusă de Chu De. Amintirile autorului despre eroicele lupte duse după înfrîngerea primului război revoluționar civil pentru crearea primelor baze revoluționare la sate reușesc să redea atmosfera acelor zile de cumpănă și atmosfera de sărbătoare și încredere în viitor care a domnit în momentul joncțiunii, conferind articolului o valoare de autentică trăire.

În paginile revistei sînt publicate și memoriile unor participanți la revoluție care prezintă personalitatea conducătorilor revoluției chineze. Astfel, într-un articol semnat de șeful gărzii personale a lui Chou En-lai, Yen Tai-ling, care l-a însoțit în perioada decembrie 1936-august 1945, se reflectă activitatea fostului premier al Chinei în calitate de reprezentant al Partidului Comunist Chinez în cadrul frontului unit anti-japonez și punctează momentele cruciale și de criză care i-au solicitat capacitatea diplomatică, abilitatea și intransigența

sa revoluționară pentru a putea apăra pozițiile P. C. Chinez.

În articolul *În amintirea comandantului suprem Chu* (nr. 3/1977) de He Qi-fang, secretarul lui Chu De în timpul războiului de eliberare națională (1946—1949), este evocată activitatea acestuia desfășurată în noiembrie-decembrie 1947, cînd eliberarea Chinei de nord-est era deja în curs de desfășurare. Scris în forma unui jurnal de zi, autorul dezvăluie activitatea zilnică a comandantului suprem al Armatei de eliberare, din care rezultă calitățile de revoluționar și conducător de oști ale lui Chu De cît și cele de om, apropiat de mase, de problemele lor, modest și devotat cauzei revoluționare.

Economistul Xu Di-Xin semnează articolul intitulat *În memoria dascălului Dung Bi-wu* (nr. 3/1977) în care relevă prodigioasa activitate revoluționară desfășurată de acest veteran al revoluției chineze în timpul războiului anti-japonez alături de Chou En-lai, ca reprezentant al P. C. Chinez în conducerea frontului unit anti-japonez. Autorul subliniază intransigența sa față de dușmanul de clasă și atitudinea plină de solicitare față de tovarășii de luptă.

Yang Shang-gui aduce elemente inedite din activitatea desfășurată de Chen Yi în regiunea de graniță dintre provinciile Jiangxi și Guangdong, după ce corpul central al Armatei Roșii Chineze a efectuat Marșul cel lung, schimbîndu-și bazele în nord-vestul Chinei. Auto-

rul apreciază că importanța acestor baze create de Chen Yi, în condițiile refluxului revoluției, rezidă din faptul că aici s-au păstrat cadrele de bază ale partidului și că prin angajarea în luptă a peste 10 regimente ale inamicului a slăbit presiunea exercitată asupra principalelor forțe ale Armatei Roșii Chineze în timpul marșului. Se relatează detaliat activitatea desfășurată de Chen Yi în vederea organizării vieții de zi cu zi în baze, concepția lui strategică și tactică în organizarea apărării și lărgirii bazelor cât și acțiunile sale întreprinse pentru crearea unui front unit antijaponez pe plan local.

Noi elemente pentru cunoașterea luptei tinerețului chinez de la începutul secolului XX, îndreptată spre înlăturarea dominației coloniale asupra Chinei și a asupririi feudale, în cadrul căreia Chou En-lai a jucat un însemnat rol, sînt aduse de către articolul *Începuturile activității revoluționare a tovarășului Chou En-lai* semnat de Ding Jiang-hai, Liu Xien-yuan și Liao Yung-wu (nr. 1/1977). Folosind articolele publicate de Chou En-lai în revistele „Conștiința”, „Ziarul Uniunii studenților din Tienchin”, „Lumea tineretului”, „Tineretul Chinei”, „Tineretul” și altele, cât și corespondența din vremea cînd a fost student în Japonia și Franța, autorii refac aspectele esențiale ale activității sale desfășurate între anii 1913—1924. Articolul prezintă pe larg activitatea lui Chou En-lai de organizator al tîne-

retului studios și al mișcării patriotice și antiimperialiste din 4 mai 1919 din orașul Tienchin, cât și ca fondator al „Ligii conștiința”, care s-a evidențiat între alte organizații similare de tineret existente în mai multe orașe și provincii din China prin nivelul său organizatoric și combativitate revoluționară. Articolul prezintă evoluția tînărului Chou En-lai de la concepțiile democrat-revoluționare la teoria marxistă. Autorii conchid că „începînd cu mișcarea din 4 mai el (Chou En-lai — n.a.) a propagat în mod activ marxismul și în procesul luptei și-a format o concepție fermă comunistă proletară despre lume, devenind un militant comunist și marxist eminent”.

Gua Hua-ro, cunosător al istoriei militare a Chinei, participant direct la luptele revoluționare, semnează un ciclu de articole, dintre care au apărut două (*Amintiri despre marea practică revoluționară a președintelui Mao* — nr. 5/1977 și nr. 1/1978) în care analizează principalele etape ale elaborării și aplicării strategiei și tacticii Armatei Roșii Chineze, condițiile care au determinat schimbarea strategiei (de la războiul de partizani la războiul mobil) și urmările pe care le-a avut pentru anihilarea campaniilor de încercuire și nimicire, organizate, începînd din 1930, de forțele reacționare în scopul distrugerii bazelor revoluționare din sudul Chinei. Autorul evidențiază rolul lui Mao Tse-tung în organizarea Armatei Roșii

Chineze și în elaborarea strategiei și tacticii acesteia în perioada de mare importanță a revoluției agrare (1927—1937). Sînt date detalii prețioase în legătură cu modul cum s-a elaborat noua strategie și s-au desfășurat numeroasele bătălii duse de Armata Roșie Chineză pentru lărgirea bazelor revoluționare, ruperea blocadei impuse de guvernul de la Nanking, cât și despre oscilațiile ce au intervenit în aplicarea strategiei războiului mobil și efectele dăunătoare pe care le-a avut în aplicarea strategiei războiului de poziții pentru armata și bazele revoluționare.

Preocuparea pentru clarificarea principalelor momente ale istoriei revoluției chineze, a locului pe care marile personalități ale revoluției chineze l-au jucat în elaborarea liniei strategice a revoluției se reflectă în articolul semnat de Feng Jien-huei și Sun-Xiang-chu, scris cu ocazia celei de a 50-a aniversări a răscoalei de la Nanchang, care a marcat momentul preluării de către P. C. Chinez, în mod independent, a marilor sarcini ale conducerii revoluției chineze.

Ma Yen analizează resorturile economico-financiare a trădării contrarevoluționare de la 12 aprilie 1927 (*Trădarea contrarevoluționară de la 12 aprilie și burghezia* — nr. 2/1977), prezentînd evoluția capitalului financiar chinez, alianța acestuia cu militaristii din nordul Chinei și legăturile stabilite cu Chiang Kai-shek, căruia i s-a asigurat baza economică și financiară pentru dominația sa dictatorială. Ar-

ticolul analizează și procesul de naștere a burgheziei birocratice chineze, în frunte cu „cele patru familii” (Chiang, Sung, Kung, Chen), care au ținut în mână puterea politică a țării și toate verigile hotărâtoare ale vieții economice.

Problemele legate de procesul construcției socialiste ocupă un loc important în economia revistei. Între acestea se înscrie și articolul: *Numai socialismul poate salva China* (nr. 2/1977) în care Su Xing analizează principalele etape ale cooperativizării agriculturii în China, lupta dintre diferite concepții cu privire la ritmul și modalitățile de realizare a acesteia reflectate în lucrările cuprinse în volumul V al „Operelor alese” ale lui Mao Tse-tung. Autorul constată că, după aplicarea reformei agrare în China, au existat două tendințe de dezvoltare: una spre o economie particulară și alta spre o economie cooperatistă de întraajutorare. În aceste condiții, P. C. Chinez trebuia să decidă care alternativă trebuia s-o adopte. Autorul prezintă linia P. C. Chinez, care a constatat în sprijinirea pe țăranii săraci și mijlocași săraci*, realizarea treptată, în etape, prin convingere, înaintea mecanizării agriculturii, a cooperativizării, canalizând activitatea creatoare a țăranilor în direcția producției colective. Pe această bază

în decurs de 25 de ani, începând din anul 1955, s-a prevăzut realizarea în linii generale a mecanizării agriculturii. Su Xing conchide că istoria acestor ani a dovedit că numai pe această bază nouă s-a putut consolida alianța muncitorească și țărănească.

În articolul intitulat „Transformarea socialistă a industriei și a comerțului capitalist din țara noastră” (nr. 3/1977), Chu Guang-xi analizează experiența Chinei în acest domeniu, așa cum se găsește reflectată în volumul V al „Operelor alese” ale lui Mao Tse-tung. Politica transformării socialiste a industriei și comerțului capitalist, arată autorul, s-a bazat pe o analiză temeinică a realităților Chinei, care avea o economie semicolonială și semifeudală. În preajma eliberării țării, capitalul birocratic, puternic întărit în urma naționalizării proprietăților japoneze, germane și italiene, a reprezentat 2/3 din totalul capitalului industrial și deținea 80% din capitalul fix din industrie și transporturi. În aceste condiții s-a pus problema adoptării unei politici diferențiate față de capitalul birocratic și burghezia națională, exproprierea radicală față de primul și transformarea treptată a celui de al doilea. Autorul analizează greutatea specifică a burgheziei naționale (în 1950 producția întreprinderilor particulare reprezenta 51,8% din producția globală a industriei, iar comerțul particular deținea 76% din comerțul en-gros și 85% din comerțul cu

amănuntul), rolul activ jucat de aceasta în refacerea și dezvoltarea economiei naționale imediat după eliberare și politica adoptată de către P. C. Chinez față de aceasta, care se poate sintetiza astfel: folosire, îngrădire și transformare. În continuare, autorul face aprecieri cu privire la importanța acestei experiențe a P. C. Chinez.

În privința istoriei universale revista și-a concentrat atenția cu precădere asupra istoriei cuceririlor colonialiste din America Latină, Africa și America de Nord.

Revista promovează, de asemenea, ideea integrării istoriografiei chineze din cele mai vechi timpuri în istoriografia universală, în scopul elucidării unor probleme controversate ale istoriei.

În cursul anilor 1976—1977 revista a publicat ample articole și relatări cu privire la istoria României și activitatea desfășurată de istoricii români. În nr. 4 din 1976, a fost publicat articolul *Expansiunea agresivă a Rusiei țariste pe seama României și problema Basarabiei* semnat de Lu Xiang-gan, cercetător la Institutul de istorie universală, specialist în istoria României, în care se face o incursiune în trecutul istoric al românilor și al raporturilor, de-a lungul vremii, dintre România și marile puteri europene.

În nr. 2 din 1977 a apărut articolul intitulat: *O pagină de luptă glorioasă. Centenarul independenței României* semnat de asemenea de Lu Xiang-gan.

Activitatea științifică a istoricilor români a fost reflectată în paginile re-

* În analiza țăranimii, P.C. Chinez, face distincție între țăranii mijlocași înstăriți și mijlocași săraci, față de care aplică o politică diferențiată și le conferă un rol diferit în procesul construcției socialiste.

vistei în două relatări publicate în rubrica intitulată *Științele istorice de peste graniță* (nr. 2 și 4/1977). Revista a informat cititorii despre activitatea istoricilor români în preajma centenarului cuceririi independenței absolute a României, concretizată în articole, studii, culegeri tematice și de documente despre aspectele social-politice, economice, militare și diplomatice ale luptei poporului român pentru dobândirea independenței și despre desfășurarea sesiunii științifice cu participare in-

ternațională, organizată cu ocazia centenarului la București în mai 1977. În relație se prezintă contribuția istoricilor români și a celor 50 de delegați străini veniți din 19 țări la relevarea aspectelor istorice, politice, economice, diplomatice, militare și artistice ale importanței cuceririi independenței României în 1877 și la sublinierea „importanței actuale a respectării principiului independenței și suveranității, a strălucitelor tradiții de luptă ale poporului român și ale clasei muncitoare din Ro-

mânia și a contribuției de seamă a armatei române la războiul din 1877—1878”. Sînt redade, de asemenea, extrase din cuvîntul delegatului chinez, Li Shu, redactor responsabil al revistei „Lishi Yangiu” („Studii de istorie”), în care s-a exprimat „înalta stimă a poporului chinez pentru lupta eroică purtată de poporul român pentru cucerirea independenței de stat” și s-a afirmat că poporul chinez va fi mereu alături de poporul român și va sprijini cu hotărîre cauza sa dreaptă.

ANA BUDURA

СОДЕРЖАНИЕ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Историческое значение румынской революции 1848 года в творчестве товарища НИКОЛАЕ ЦЕАУШЕСКУ 3. ● МИРЧА МУШАТ: Румынский народ в буре истории 16. ● АУРИКЭ СИМИОН: Развитие руководящей роли партии в жизни общества в период консолидации социалистического строительства 47

2050-АЯ ГОЛОВИШНА СОЗДАНИЯ ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗАВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА

МАТЕЙ Д. ВЛАД: Страницы борьбы румынского народа для политического единства в средние века 63

УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

АДАЛЬБЕРТ КРИШАН: Уезд Бистрица-Нэсэуд в контексте истории отечества 80

ДОКЛАДЫ

ПЕТРУ ИГНАТ: Установление правительства др. Петру Гроза и его действие для воссоединения с Румынией территории оторванной Венским диктатом 90. ● ЛИВИЯ ДАНДАРА: Защита единства, независимости и неприкосновенности нашей родины в парламентских дебатах 1929—1939 годов 112. ● ТЕОДОР ПИНТЕАН: Визы пропагандистской деятельности румынского рабочего движения в период 1890—1916 годов 124

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Румынская Коммунистическая Партия — руководящая политическая сила в деле созидания социализма (1948—1965 гг.) 133

160-АЯ ГОДОВЩИНА КАРЛА МАРКСА

СИМПОЗИУМ: Творческое развитие Румынской Коммунистической Партией теории построения социализма и коммунизма 158

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

SUMMARY

ION POPESCU-PUTURI: Historical significance of the 1848 Romanian Revolution in NICOLAE CEAUSESCU'S Work 3. ● MIRCEA MUŞAT: The Romanians and the Vicissitudes of History 16. ● AURICA SIMION: Increasing the leading Role of the Party in the life of Society in the Period of Consolidating socialist construction 47

2050 YEARS SINCE THE CREATION OF THE FIRST CENTRALIZED AND INDEPENDENT DACIAN STATE

MATEI D. VLAD: Pages from the Romanian People's Struggle for Political Unity in the Middle Ages 63

THE COUNTIES OF THE HOMELAND-TRADITION AND CONTEMPORANEITY

ADALBERT CRIŞAN: Bistriţa-Năsăud County against the Background of the Homeland's History 80

COMMUNICATIONS

PETRU IGNAT: Setting up the Government Presided over by Dr. Petru Groza and its Action for Uniting with Romania the Territory Taken away by the Vienna Diktat 90. ● LIVIA DANDARA: Defence of Unity, Independence and Integrity of the Homeland in the Parliamentary Debates in the 1929—1939 Period 112. ● TEODOR PINTEAN: Aspects of Propaganda Activity Unfolded by the Working Class Movement in Romania in the 1890—1916 Period 124

DOCUMENTARY STUDIES

The Romanian Communist Party — the Leading Political Force in the Work of Building Socialism. (1948—1965) 133

KARL MARX — 160-TH BIRTH-ANNIVERSARY

SYMPOSIUM: Creative Development by the R.C.P. of the Marxist Theory concerning the Building of Socialism and Communism 158

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

SOMMAIRE

ION POPESCU-PUTURI: La signification historique de la révolution roumaine de 1848 dans les travaux du président NICOLAE CEAUSESCU 3. ●

MIRCEA MUSAT: Les roumains dans la tempête de l'histoire 16. ● AURICA SIMION: Développement du rôle dirigeant du parti dans la vie sociale pendant la période de la consolidation de l'édification socialiste 47

2050 ANS DE LA CRÉATION DU PREMIÈRE ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT

VLAD D. MATEI: De la lutte du peuple roumain pour l'unité politique dans le moyenne âge 63

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — LA TRADITION ET L'ACTUALITÉ

ADALBERT CRIŞAN: Le district Bistriţa-Năsăud dans le context de l'histoire de la patrie 80

COMMUNICATION

PETRU IGNAT: L'instauration du gouvernement présidé par Dr. Petru Groza et son action pour la réunion avec Roumanie du territoire occupé par le Dictat du Vienne. 90. ● LIVIA DANDARA: La sauvegarde de l'unité de l'indépendance et de l'intégrité de la notre patrie dans les débats parlementaires pendant les années 1929—1939. 112. ● TEODOR PINTEAN: Les aspects de l'activité de propagande du mouvement ouvrier pendant la période 1890—1916 124

ÉTUDES DOCUMENTAIRES

Le Parti Communiste Roumain — la force politique dirigeant dans l'oeuvre de l'édification du socialisme (1948—1965) 133

160-ÈME ANNIVERSAIRE DE KARL MARX

SYMPOSIUM: Le développement créateur par le P.C.R. de la théorie marxiste concernant l'édification du socialisme et du communisme 158

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

SUMARIO

ION POPESCU-PUTURI: La significación histórica de la revolución rumana de 1848 en la obra del camarada NICOLAE CEAUSESCU 3. ● MIRCEA MUSAT: Los rumanos en la tormenta de la historia 16. ● AURICA SIMION: El crecimiento del papel dirigente del partido en la vida de la sociedad en el periodo de la consolidación de la construcción socialista. 47

2050 AÑOS DE LA CONSTITUCIÓN DEL ESTADO DACIO CENTRALIZADO Y INDEPENDENTE

MATEI D. VLAD: De la lucha del pueblo rumano por la unidad política en la edad media 63

LOS DISTRICTOS DE LA PATRIA — TRADICIÓN Y CONTEMPORANEIDAD

ADALBERT CRIŞAN: El distrito Bistriţa-Năsăud en el contexto de la historia de la patria 80

COMUNICACIONES

PETRU IGNAT: La instauración del gobierno presidido por dr. Petru Groza y su acción por la reunión con Rumania del territorio robado por el dictado de Viena 90. ● LIVIA DANDARA: La defensa de la unidad, de la independencia y de la integridad de la nuestra patria en los debates parlamentarios 112. ● TEODOR PINTEAN: Aspectos de la actividad propagandista desarrollada por el movimiento obrero de Rumania en el periodo 1890—1916 124

ESTUDIOS DOCUMENTALES

El Partido Comunista Rumano — fuerza política dirigente en la obra del edificación del socialismo. (1948—1965) 133

160 AÑOS DESDE EL NACIMIENTO DE KARL MARX

SIMPOSIUM: El desarrollo creador por P.C.R. de la teoría marxista concerniente a la edificación del socialismo y del comunismo 158

CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

INHALT

ION POPESCU-PUTURI: Die historische Bedeutung der rumänischen Revolution von 1848 in dem Werk von Genosse NICOLAE CEAUȘESCU. 3

● MIRCEA MUȘAT Die Rumänen in dem ungünstigen Wirbel der Geschichte. 16 ● AURICA SIMION: Die wachsende führende Rolle der Partei im gesellschaftlichen Leben in der Zeitspanne der Festigung des sozialistischen Aufbaus. 47

2050 JAHRE SEIT DER ENTSTEHUNG DES ZENTRALISIERTEN UNABHÄNGIGEN DAKISCHEN STAATES

MATEI D. VLAD: Aus den Kämpfen des rumänischen Volkes für politische Einheit im Mittelalter. 63

DIE KREISE DES VATERLANDES — TRADITION UND GEGENWART

ADALBERT CRISAN: Der Kreis Bistrița-Năsăud im Zusammenhang mit der Geschichte des Vaterlandes 80

MITTEILUNGEN

PETRU IGNAT: Die Einsetzung des von Dr. Petru Groza presidierten Regimes und seine Aktion für die Wiedervereinigung mit dem durch das Wiener Diktat geraubten Gebiet. 90 ● LIVIA DANDARA: Die Verteidigung der Einheit, der Unabhängigkeit und der Integrität unseres Vaterlandes in der Parlamentsdebatte während den Jahren 1929—1939. 112 — TEODOR PINTEAN: Die Aspekte der Werbungstätigkeit der Arbeiterbewegung aus Rumänien in der Zeitspanne von 1890 bis 1969 124

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Die Rumänische Kommunistische Partei — die politische führende Kraft in dem Aufbauwerk des Sozialismus (1948—1965) 133

160 JAHRE SEIT DER GEBURT VON KARL MARX

SYMPOSIUM: Die von der RKP schöpferische Entwicklung der marxistischen Theorie betreffend den Aufbau des Sozialismus und Kommunismus 158

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

BIBLIOTECĂ „ASTRA”
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Rașu

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Științei”

58984

anale de istorie

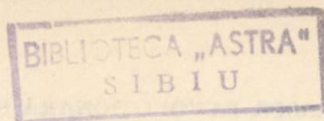
anul XXIV **4** 1978

1990

0 IIII 2005

97

7 8984

-- ULC. 2014

Proietari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIV

4

1978

S U M A R

ION POPESCU-PUȚURI : 2 050 de ani de la făurirea statului dac centralizat și independent — eveniment fundamental pentru istoriografia noastră	3
GHEORGHE CREȚOIU : Evoluția României spre stadiul de țară cu dezvoltare economică medie	20
VASILE MACIU : România și Congresul de la Berlin (1878)	37
AUGUSTIN DEAC : Sprijinul moral și material acordat de românii aflați sub dominație străină războiului pentru independența deplină a României	51

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

NICOLAE VEREȘ : Județul Mureș în contextul istoriei patriei	85
---	----

STUDII DOCUMENTARE

Lupta P.C.R. în fruntea forțelor patriotice, împotriva dominației Germaniei naziste și a dictaturii antonesciene. Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din august 1944	112
--	-----

28608

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ REVOLUȚIONARĂ ȘI DEMOCRATICĂ INTERNAȚIONALĂ

Ideologie națională și decolonizare spirituală în Africa : **Elena Voiculescu** 138

DOCUMENTAR

Condițiile și consecințele nefaste ale instaurării nazismului în Germania :
Marin Badea, Gheorghe Unc 151

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiune științifică prilejuită de aniversarea a 130 de ani de la revoluția română
de la 1848 179

Sesiune științifică : „30 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace
de producție“ 181

Lucrările celei de-a treia sesiuni a Comisiei mixte de istorie româno-polone . 185

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMĂRCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA

2050 de ani de la făurirea statului dac centralizat și independent — eveniment fundamental pentru istoriografia noastră

ION POPESCU-PUȚURI

Purtăm în adîncul fizionomiei noastre spirituale ca neam, ca națiune conștiința dătătoare de mîndrie și demnitate că aparținem meleagurilor carpato-danubiene-pontice prin toți înaintașii pe care istoria i-a înregistrat. Sintem, cum s-a rostit, pe drept cuvînt, Nicolae Bălcescu în urmă cu un veac și mai bine, una dintre cele mai vechi națiuni ale Europei. Acesta nu este un simplu fapt de cronologie, ci o înaltă distincție de conținut a istoriei românești. Pentru că vechimea noastră pe unul și același pămînt nu a însemnat latență sau încovoiere la discreția evenimentelor, ci constanță a unei viețuiri robuste, orientate cu fața înainte. Am stat neclintit aici, în vatra părintească, ne-am apărat și ne-am dezvoltat valorile proprii, totdeauna cu ferestrele larg deschise spre umanitate, ne-am călăuzit aspirațiile sub semnul celor mai cutezante altitudini ale veacurilor, iar la nevoie am fost cu toții braț de apărare a gliei străbune care este țara. Oricare au fost împrejurările, piedicile, adversitățile am scrutat departe prin timp, am năzuit să atingem mari altitudini. Am fost și sintem astfel pentru că moștenim experiențele și făuririle proprii unei civilizații a statorniciei și tradiției îndelungi, a orizonturilor neîngrădite, care au generat idei, cugețări, concepții despre lume și viață păstrate în fondul de aur al devenirii românești, dîndu-ne resorturi de a rezista și a merge înainte. Am lucrat asupra-ne pivoții omogenității și coeziunii de neam, care, pe fundalul stabilității în edificiul național, au făcut din continuitatea istorică o operă de progres, de vigoare și ținută morală. Dinlăuntrul acestei civilizații, al efervescențelor rodnice ca mod de a fi în fața istoriei, al explorării viitorului ca vlăstar al prezentului s-au născut de timpuriu și s-au dezvoltat pe solul românesc fundamentale valori de progres, care au fost afirmate, apărute și duse mai departe prin luptă aspră și temerară, făcînd să se vadă departe prin vremuri.

Nimic din ceea ce a distilat civilizația materială și spirituală a acestui pămînt nu s-a pierdut pe drum, totul s-a păstrat și s-a vitalizat chiar în împrejurări dintre cele mai puțin priincioase. Potrivit cu fiecare treaptă **3**

a istoriei, am urmărit să transpunem în înfăptuiri concepțiile și idealurile noastre revoluționare despre libertatea națională și socială, înfruntând atâtea mari potrivnicii. Cartea existenței multimilenare a poporului român e densă în ridicări de anvergură spre atingerea năzuințelor de reunire și neatîrnare, de dreptate socială pentru masele de creatori și apărători ai gliei strămoșești. Sensul nostru de evoluție în istorie a fost pe făgașul drept și demn al spiritului revoluționar, al revoluției, de supremă viabilitate totdeauna.

Acestea sînt liniile viețuirii noastre în timp, care au fost de rezistență și au rămas astfel prin vremuri, stînd în inșeși temeliile înfăptuirilor noastre de azi, ale societății socialiste instaurate pe pămîntul țării, într-un unic și ascendent mers. De aceea, ne aparțin toate momentele revoluționare și patriotice ale trecutului nostru, pe care le evocăm de la înălțimea epocii socialiste, care încununează simbolurile de frontispiciu ale istoriei noastre.

Aniversarea, în 1980, a 2 050 de ani de la întemeierea de către strămoșii noștri daci a statului centralizat și independent se înscrie astfel ca o manifestare a conștiinței noastre de făurari ai propriei istorii, a tălmăcirii identității noastre în marea relație dialectică trecut-prezent-viitor, care dă adevăratele dimensiuni ale corolarului socialist ce strălucește pe piscurile acestui drum.

Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la aniversarea a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent dă expresie de la acest nivel valorificării istoriei în contemporaneitatea socialistă, rolului științei istorice în cadrul spiritualității noastre revoluționare, militante. Document de excepțională însemnătate politică-ideologică, *Hotărîrea* pune în lumină spiritul revoluționar al partidului nostru în evaluarea și interpretarea istoriei patriei, a istoriei în general, strălucita viziune științifică, creatoare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care, cu o neasemuită forță de pătrundere, a deslușit marile valori și permanente ale existenței noastre de peste două milenii, punîndu-le temei înțelegerii lucrării prezentului și prefigurării viitorului.

Cercetătorii din domeniul istoriei au astfel la îndemînă un minunat îndrumar pentru investigarea și relevarea istoriei noastre în ansamblul coordonatelor sale de fundament pornind de la rădăcini și urmînd seva ei, deci pentru conceperea unitară a acestei istorii și pentru explicarea ei totdeauna de la datele și procesele lăuntrice specifice, de la filonul său autentic, în spiritul obiectivității științifice.

Hotărîrea reprezintă o chemare, un îndemn la profunzimea eficace, generatoare de concluzii care să formeze un tot de la același tot istoric, pentru a-și amplifica funcția educativ-militantă, forța și prestigiul său, spiritul său combatant.

*

„Constituirea statului centralizat de sub conducerea lui Burebista, în jurul anului 70 î.e.n. — se subliniază în *Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. cu privire la aniversarea a 2 050 de ani de la crearea primului stat*

dac centralizat și independent — a fost rezultatul dezvoltării vieții materiale și spirituale pe teritoriile locuite de geto-daci, care făceau parte din numeroasa populație a tracilor, cu adânci rădăcini în întreg spațiul carpato-danubian-pontic“.

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, toate orînduirile sociale cunoscute în istoria umanității, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală. Numeroasele vestigii arheologice și mărturii scrise ale antichității atestă existența omului pe teritoriul patriei noastre, cu sute de mii de ani î.e.n. Ele atestă existența dacilor, care făceau parte din numeroasa populație a tracilor și despre care marele istoric al antichității, Herodot, scria că sînt „cei mai viteji și mai drepți dintre traci“.

Cu istoria dacilor începe de fapt istoria românilor, unul dintre cele mai vechi popoare din Europa. „Este vorba de un popor — scrie Nicolae Iorga — care prin strămoșii săi își are rădăcini de patru ori milenare : aceasta este mîndria și aceasta este puterea noastră“. Ei au fost predecesorii și contemporani cu marile civilizații ale antichității, cu asiro-caldeenii, cu egiptenii, cu grecii, cu persii, cu romanii. Deși asupra lor s-au revărsat luminile antichității, ei înșiși au înfrîurit pe alții și au contribuit la formarea culturii și civilizației europene. Întreaga lor istorie trebuie rescrisă ; reluîndu-se părțile corespunzătoare din istoriile celorlalte popoare și civilizații și recompunîndu-se lumea lor vom putea să constatăm măreția moștenirii lor. „Constituie un adevăr istoric de necontestat — se subliniază în mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu adresat participanților la cel de-al II-lea Congres internațional de tracologie — faptul că toate națiunile care trăiesc astăzi în această zonă geografică au suferit, în trecutul lor îndepărtat, într-o măsură mai mare sau mai mică, influența tracilor, care și-au pus pecetea pe însăși felul de a fi al acestor popoare, a favorizat dezvoltarea contactelor și legăturilor dintre ele. Vechile populații migratoare, care au venit și s-au stabilit în această parte a Europei au găsit aici o organizare și civilizație constituită — cea a tracilor, respectiv a geto-dacilor — în spațiul căreia s-au format apoi și s-au afirmat ca unități distincte, de sine stătătoare, popoarele care trăiesc astăzi în această parte a continentului“.

Dacii avînd nucleul în Carpați și la Dunăre ajungeau în sud pînă la Munții Haemus, la răsărit treceau Nistrul, înaintînd pînă spre Bug, iar la apus pînă la Dunărea de mijloc. Ei sînt descendenții direcți și autentici ai tracilor și ei s-au dezvoltat pe milenara vatră etno-culturală a tracilor din epoca bronzului și prima epocă a fierului.

Contactul dacilor cu civilizațiile antice nu a înecat puterea lor de creație originală, potrivit gustului lor pentru frumos, nevoilor și tradițiilor ce veneau din adîncurile tracice milenare.

Subliniînd bogata istorie a dacilor, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în interviul acordat la 7 mai 1978 cotidianului mexican „El Nacional“, arăta că „cu mult înainte populația geto-dacă — o parte a marelui neam al tracilor — a avut o organizare înaintată, lucru demonstrat de altfel și în cursul războaielor cu persii conduși de Darius și cu macedonenii de atunci“.

Primele evenimente istorice menționate de autorii antici, pe lângă cele amintite și de noi, se referă la formațiuni politice ale dacilor din zona istro-pontică. Avem în vedere expediția lui Alexandru cel Mare contra tribalilor și dacilor de la nord de Dunăre, în 335 î.e.n., când și izvoarele scrise surprind pe daci în cîmpia de la nordul acestui fluviu, cu bogatele lor holde de grâu, dar unde ei se găseau, prin strămoșii lor traci, din imemoriale vremuri. Întîlnim în vremea marelui rege macedonean și așezări întărite, pe care arheologii le-au descoperit în toată zona extracarpatică, majoritatea fortificate cu valuri de pămînt și șanțuri de apă-rare, altele avînd ziduri în interiorul valului de pămînt, ca cetatea de la Cotnari (Iasi). Pe la sfîrșitul secolului IV — începutul secolului III î.e.n., puterea dacilor se manifesta de data aceasta în cadrul unei formațiuni politice mai vaste și mai bine încheiate în fruntea căreia se găsea Dromihetes, un rege-basileu.

Începînd cu el se poate vorbi de afirmarea unei noi puteri politice și de crearea unui nou centru și în nordul Dunării, în leagănul însuși al tracismului. El a pus temelia unei tradiții de afirmare a dacilor pe care se vor ridica marele Burebista și eroicul Decebal.

Dromihetes a avut de înfruntat pe Lisimah, urmașul lui Alexandru cel Mare, care căuta a-și întinde imperiul și asupra malului stîng al Dunării. Conflictul izbucnește în anul 300 î.e.n. Trupele lui Lisimah erau conduse de fiul său Agatocles. Luptele au fost grele, regele macedonean suferind multe înfrîngeri.

Lisimah nu renunță la planul său de a cuceri malul stîng al Dunării. În anul 292 î.e.n., în fruntea unei armate numeroase, trece Dunărea. Și de data aceasta luptele sînt grele. Lisimah este făcut prizonier. Și acum Dromihetes dă dovadă de multă înțelepciune și omenie.

Politica lui Dromihetes a fost apreciată de scriitorii antici care vedeau în el chipul autentic al dacului, la care omenia se împletea cu rațiunea și înțelepciunea, iar iscusința se îmbina cu istețimea în luptă. După moartea sa, a cărei dată este necunoscută, dacii vor continua să joace un important rol politic și militar în această parte a lumii.

Un secol după epoca acestei proeminente personalități istorice a dacilor, aceștia creaseră o civilizație unitară pe întreaga arie de răspîndire a lor, în conținutul căreia au fost integrate, după ce fuseseră asimilate în mod creator, elementele împrumutate din civilizațiile antichității. În secolul II î.e.n. — secolul I e.n. se dezvoltă civilizația geto-dacă în perioada care, cu drept cuvînt, a fost numită clasică. Referindu-se la aceasta, Vasile Pârvan scria : „Geto-dacii, stăpînitorii marelui drum de civilizație al Dunării, de la început deși urmăreau o politică a lor și alcătuiau un stat bine încheiat, care, cu toate invaziile străine și disensiunile interne, se menținea pe același întins teritoriu, la Dunărea de jos, primea puternice înrîuriri grecești pe Dunăre în sus — și apoi romane pe Dunăre în jos — dar în aceeași vreme oferea la rîndul lui și grecilor și romanilor o consistență spirituală superioară și foarte caracteristică, pe care literatura antică a însemnat-o cu mirare și admirație făcînd din geți aproape un popor fabulos, prin vitejie, înțelepciunea și spiritul lui de dreptate“.

Începînd din a doua jumătate a secolului al II-lea î.e.n. bogata moș-
6 tenire de cultură spirituală și materială a tracilor și dacilor a cunoscut o

mare înflorire care a dus la dezvoltarea elementelor de organizare statală. Așa cum se apreciază în Programul Partidului Comunist Român, „o importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista“.

Burebista își face apariția pe scena istoriei antice ca un dinast a cărei putere își are originea pe plan economic-social în dezvoltarea din secolele anterioare, iar pe plan politic în aceea a creșterii puterii dacilor.

Contemporanii au asemuit adesea pe Burebista cu Alexandru cel Mare, văzînd prin el continuitatea marilor tradiții tracice.

Marea personalitate a lui Burebista se conturează pe fundalul acestei vaste și multilaterale unități de pe toate teritoriile locuite de daci, de pe pantele de nord ale Munților Haemus pînă în Carpații păduroși, de la Dunărea de mijloc pînă dincolo de Nistru, la Tyras, cu revărsări etno-culturale dacice și dincolo de aceste limite. În decurs de aproximativ trei decenii, în fruntea organizației statale centralizate traco-dacice s-a aflat Burebista. Opera de unificare s-a realizat printr-un proces grefat pe unitatea etnică, lingvistică, de cultură și economică a lumii geto-dace.

Care au fost factorii care au contribuit la succesul operei de centralizare a dacilor în vremea lui Burebista? Lucrul de căpetenie în întreaga acțiune l-a constituit faptul că Burebista a reușit să se impună ca exponent al unei societăți avansate și al unei aristocrații ce juca atunci un rol important în societate. Un alt element pe care s-a bazat în întreaga-i activitate Burebista a fost preoțimea, în frunte cu marele preot, Deceneu. Acestuia i-a acordat „o putere aproape regală“, după expresia lui Iordanes.

Preoțimea, în frunte cu marele ei preot, a jucat un rol însemnat în organizarea statală, dar și în reglementarea aspectului moral și religios al poporului dac, una dintre acțiunile principale întreprinse pe plan intern de Burebista fiind acțiunea pentru întărirea cu ajutorul religiei a unității politice a statului său.

În vremea lui Burebista, peste tot în Dacia, se desfășoară o intensă, o clocotitoare activitate. Înțeleapta sa politică internă s-a materializat într-o vie activitate meșteșugărească, de schimb și edilitară. Producția de mărfuri se intensifică și schimburile, pe plan intern ori cu lumea din afară, vor cunoaște o deosebită dezvoltare. Pentru toate acestea era nevoie de un instrument de schimb, de monedă. Activitatea edilitară cunoaște și ea o înflorire deosebită. Cetăți noi vin să se adauge celor mai vechi. Valurile de pămînt sînt înlocuite cu ziduri de piatră. În vremea lui Burebista se începe sistemul de fortificații din Munții Orăștiei. De la Dunăre pînă sus în Moldova se vor ridica noi cetăți, iar așezările mai importante, devae-le, vor fi întărite cu șanțuri și valuri de apărare.

Pentru a apăra statul, Burebista și-a organizat o oaste puternică, care, așa după cum scrie Strabo, crescuse neînchipuit de mult, încît putea să trimită la luptă pînă la „două sute de mii de oameni“. În același timp, Burebista a inițiat organizarea internă a aparatului de stat.

În apogeul puterii, Burebista se dovedește a fi un clarvăzător diplomat în politica sa față de romani, el ajungînd la convingerea că celălalt mare centru de putere al vremii, situat în Italia, la Roma, trebuie cîștigat printr-o eventuală înțelegere de la egal la egal, spre a nu se ajunge

la singeroase conflicte cu aceasta. Romanii nu vedeau cu ochi buni dezvoltarea statului dac. Senatul roman era serios preocupat de puterea dacică, realizată de marele rege înzestrat cu calități excepționale.

Burebista rămîne în istoria românilor ca una dintre cele mai fecunde și luminoase personalități. El a depășit limitele epocii sale înscriindu-și numele între marile personalități ale antichității. Românii l-au dat Europei antice pe Burebista, unul dintre oamenii politici cei mai de seamă.

Marea operă realizată de Burebista va fi „ridică — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — la un grad foarte înalt în timpul lui Decebal — eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru ca simbol al neînfricării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței“.

Statul dac condus de Decebal, continuator al celui din vremea lui Burebista și Deceneu, aproape pe aceeași întindere, se înfățișa mai puternic decît în timpul lui Burebista. În această perioadă se realizează progrese în organizarea internă. Izvoarele antice amintesc de scrisori trimise de Decebal lui Domițian și soli la curtea regelui parților. Există un încheiat aparat de stat. În domeniul dotării și instruirii oastei se introduseră reglementări noi, cită vreme chiar în tratatul dintre Decebal și Domițian se prevedea trimiterea de instructori romani. Sistemul apărării se sprijinea pe un plan unitar și original, așa cum se oglindește el în distribuția și tehnica fortificațiilor. Potrivit informațiilor transmise de Criton, medicul împăratului Traian, regele dac repartiza anumiți reprezentanți ai aristocrației cu paza cetăților și pe alții cu îngrijirea ogoarelor. Nobilii aveau, potrivit unor norme, anumite obligații față de rege, printre care și aceea de a veni cu ceata lor de oșteni în caz de război, așa cum ne apar, de altfel, nobilii și oamenii liberi daci grupați în general în jurul celor dintii, ca pe Columna Traiană.

În Munții Orăștiei, încă înainte de domnia lui Decebal, cit și în timpul acestuia, dacii ridicaseră unul dintre cele mai mari și mai complexe sisteme de fortificații, pe care îl cunoaște antichitatea. Drumurile care duceau spre Sarmizegetusa — vechea capitală a dacilor — erau străjuite de cetăți cu puternice garnizoane militare, încît, pentru a pătrunde în cetatea de scaun era nevoie să fie cucerite toate cetățile și turnurile care o apărau.

Pe plan extern Decebal a acționat ca un iscusit diplomat. Trimiterea și primea solii, încerca ca prin acțiuni îndrăznețe să amîne cit mai mult conflictul decisiv cu romanii.

„Ca urmare a politicii de expansiune duse de împărații de la Roma — se subliniază în Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. — între statul dac și imperiul roman au apărut conflicte, au izbucnit războaie. După cucerirea Daciei de către romani — care ca orice cucerire a avut și urmări tragice pentru poporul dac — pe baza împletirii strînse a celor două civilizații ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou și puternic progres. Moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași, poporul român avea să împlinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și națiunilor lumii“.

8 În decursul acestor crîncene încleștări armate s-a manifestat cu putere voința fermă a poporului dac de a-și păstra neatîrnarea și integri-

tatea teritorială, de a ține piept celei mai puternice forțe militare pe care a cunoscut-o antichitatea. „Sînt cunoscute versurile puse de poeți pe seama lui Decebal, — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — care, adresîndu-se poporului pentru a-l îmbărbăta, spunea : «Ei sînt romani, și ce mai sînt ? / Nu ei, ci de-ar veni Cel-sfînt / Zamolxe, c-un întreg popor / De zei, i-am întreba : Ce vor ? / Și nu le-am da nici lor pămînt / Căci ei au cerul lor !»“.

Lupta eroică a dacilor a stîrnit aprecierile cele mai elogioase ale istoricilor lumii vechi.

Cele două războaie din 101—102 și 105—106 au fost grele pentru ambele forțe care se confruntau. Romanii au pregătit cu multă atenție lupta cu vitejii daci. S-a construit podul peste Dunăre, la Drobeta-Turnu Severin.

În primul război 101—102, poporul dac se apără eroic sub o conducere pricepută și vitează. Luptele nu consemnează o înfrîngere hotărîtoare a dacilor. Ambele forțe aflate în conflict au pierderi mari. În 102 se încheie un armistițiu pe care Decebal îl acceptă cu demnitate și calcul. Condițiile păcii nu sînt ușoare. În perioada următoare Decebal adresează un hotărît apel popoarelor vecine amenințate de romani reușind pe unele să le mobilizeze într-un front comun.

Ultima înfruntare între daci și romani începe în anul 105 și se termină în vara anului 106, cu ocuparea Sarmizegetusei.

Înaintarea trupelor romane către capitala dacilor a fost foarte grea, întregul popor dac luptînd cu înverșunare pentru fiecare palmă de pămînt. Subliniind eroismul dacilor în lupta pentru apărarea vetrei strămoșești, istoricul A. D. Xenopol scrie : „Dacii arătaseră că știu să moară, și dacă este ceva înălțător în acest popor, este lupta sa pînă în ultimul moment ; păstrarea armelor în mîini, cît timp mai aveau, nu vreo umbră de speranță într-un rezultat fericit, dar cel puțin puțința de a le vedea roșind de sîngele dușmanilor“.

După multe greutăți, romanii ajung în fața Sarmizegetusei din partea răsăriteană, precum cu trei ani mai înainte se apropiaseră de ea prin cea apuseană. Scopul lui Traian nu mai era acela de a scăpa poporul roman de un tratat înjositor, ci de a supune statul și poporul dac. După două atacuri Sarmizegetusa este ocupată.

Capitala căzuse, nu însă și poporul dac. După luarea capitalei, Traian urmărește în munți pe Decebal unde acesta se retrăsese cu o parte din armata sa. Cu forțe mult superioare Traian reușește să înfrîngă ultima rezistență a dacilor. „Decebal — scrie C. C. Giurescu — văzînd că totul este pierdut și știînd ce-l așteaptă, se sinucide, folosind sabia sa, așa cum făcuse cu aproape un secol și jumătate în urmă, regele Dapyx, în Dobrogea“.

Prada pe care o iau romanii după cucerirea Sarmizegetusei este enormă. Cu bogățiile smulse de la poporul dac, romanii reușesc să înlăture puternica criză financiară prin care trecea imperiul. După război se constată o situație financiară înfloritoare. Se fac construcții însemnate, teatre, apeducte, fortificații în diferite părți ale imperiului și, ceea ce „e într-adevăr extraordinar — scrie C. C. Giurescu — se suprimă impozitele pe anul 106, contribuabilii primind dimpotrivă, de la împărat, cîte 650 de dinari fiecare“.

Serbările date de Roma pentru a celebra această victorie au fost din cele mai strălucite : „O sută douăzeci și trei de zile — scrie Dio Cassius — ținură jocurile publice“. În același timp ca un moment nepieritor, Traian făcu să se înalțe, în forul său din Roma, vestita Columnă ce poartă numele lui și pe care orîndui să se sape în piatră cele mai însemnate scene din luptele sale cu dacii. Totodată în Dacia pe locul unde s-a dat cea mai hotărîtoare bătălie în întiiul război dacic s-a înălțat un alt impunător monument, Tropaeum Traiani. Toate aceste mari monumente sînt în același timp expresia grelelor pierderi pe care romanii le-au avut în luptele cu viteazul neînfocat popor dac.

Bogățiile aduse din Dacia vor constitui factorul hotărîtor al redresării economice a Romei. Pentru un secol și jumătate roadele strălucitoare a culturii a poporului dac se vor îndrepta spre Roma. Cultura romană aflată în declin va primi o sevă sănătoasă care o va face să-și mențină strălucirea. La rîndul său aceasta va influența prin coloniștii aduși în Dacia străvechea cultură dacică care va cunoaște o epocă dintre cele mai înfloritoare. Referindu-se la aceasta, A. D. Xenopol scria : „E drept însă că această viață care tocmai pe cînd se împlința în Dacia, ajunsese pe povîrnișul decăderii, nu ar fi putut da o odraslă atît de roditoare, dacă nu s-ar fi altoit pe vița cea plină de vînjă a rasei tracice din poalele Carpaților“.

În urma transformării unei părți a Daciei în provincie romană — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în interviul din 6 mai 1978 — „a început un lung proces de contopire a celor două civilizații“.

Intrarea Imperiului roman în perioada declinului său politic și militar — ca urmare a puternicelor contradicții interne ce-l măcinau și a loviturilor date de popoarele ce se ridicau la luptă pentru eliberarea de sub dominația acestuia — a făcut ca legiunile romane să părăsească Dacia. În aceste împrejurări, poporul român a rămas să facă față singur, prin propriile-i forțe, valurilor migratoare ce aveau să treacă peste teritoriile sale. Aceste revărsări nu au putut clinti din vatra vechii Dacii *poporul român* care se dezvoltă aici de *peste două milenii*. Este cunoscut că aceste populații migratoare *n-au adus o civilizație superioară, ci, dimpotrivă, au găsit aici o civilizație avansată, pe care și-au însușit-o, aceasta constituind un factor primordial în dezvoltarea lor, în ridicarea lor pe o treaptă socială mai înaltă*.

Odată cu încheierea epocii migrațiilor, locuitorii țării au trecut la organizarea administrativă superioară pe baza noilor relații de producție feudale, a vieții economice, politice și sociale, au început să se organizeze în diferite formațiuni statale, în voievodate, ai căror conducători, Gelu, Glad, Menumorut, au dus lupte grele pentru apărarea și consolidarea entității politice distincte. Centralizarea acestor formațiuni în state feudale puternice a asigurat atît dezvoltarea continuă a forțelor de producție, cît și conservarea ființei poporului, apărarea autonomiei țărilor române în fața marilor imperii ale vremii. Între statele feudale românești s-au dezvoltat strînse legături, întemeiate pe similitudinile structurii economice, sociale și culturale, pe comunitatea de origine și limbă.

În această perioadă deosebit de frămîntată, unele populații, cum sînt maghiarii (secolul X) ; germanii (secolul XII) și alții, s-au aflat pe teritorii

locuite de români, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru, muncind și trăind împreună, făurind laolaltă progresul și independența, pentru dreptate socială și o viață mai bună. În același timp, populații de naționalitate română s-au așezat pe teritorii vecine, rămînînd să conviețuiască cu popoarele vecine.

În decursul veacurilor, luptele maselor populare împotriva exploatarei feudale au fost strîns împletite cu luptele împotriva dominației străine. O trăsătură dominantă a istoriei poporului nostru, care și-a pus amprenta asupra felului său de a fi și a gîndi, o constituie lupta hotărîtă, plină de sacrificii pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară. Totodată, pentru realizarea acestor idealuri, poporul nostru a promovat întotdeauna legături de bună înțelegere și conviețuire pașnică cu alte țări și popoare, a contribuit prin propriile sale jertfe materiale și umane la apărarea civilizației europene, a înaltelor deziderate ale progresului.

„Timp de secole, poporul român a trebuit să ducă o luptă îndîrjită și necurmată pentru a-și păstra ființa ; mereu înainte pe calea progresului și civilizației — se subliniază în Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. — poporul român a rezistat valului populațiilor migratoare, iar mai tîrziu cîmpitorilor și agresorilor de tot felul, dominației străine. Lupta necurmată pentru dezvoltare de sine stătătoare, pentru afirmarea ființei sale naționale constituie o trăsătură caracteristică a întregii istorii a poporului român.

Această luptă s-a îmbinat strîns cu bătăliile de clasă purtate de masele populare pentru dreptate socială și națională, împotriva exploatarei și asupririi feudale și capitaliste. Marile mișcări sociale ce jalonează ca un fir roșu întreaga istorie a patriei au constituit o expresie a cerințelor obiective ale evoluției societății românești, a necesității realizării unor schimbări care să deschidă drum liber dezvoltării forțelor de producție, progresului general economico-social al țării, să asigure condiții de viață mai bune pentru masele largi populare.

În aceste bătălii, alături de români s-au aflat maghiari, secui, germani, sîrbi și alte populații, așezate în decursul ultimului mileniu pe teritoriul țării noastre. În munca și lupta comună s-au făurit legăturile de frăție și solidaritate dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare“.

Aceasta este și epoca în care pe întreg teritoriul locuit de poporul nostru au luat ființă organizații politice românești independente de tip feudal, *voievodatele*, care, datorită creației materiale și spirituale a poporului român, au cunoscut o înflorire tot mai mare. Centralizarea acestor organizații politice locale a fost împiedicată în vestul țării de regatul feudal ungar, constituit în Cîmpia Panoniei, care, în expansiunea lui spre răsărit, în pofida rezistenței eroice a românilor, sub conducerea unor renumiți voievozi, ca Menumorut, Gelu, Glad, a reușit să anexeze Transilvania. Individualitatea politică a românilor, lupta lor eroică au silit pe regii ungari să recunoască Transilvaniei o largă autonomie economică, politică și instituțională. Însăși instituția *voievodatului* este de origine autohtonă, care, în momentele de criză a regatului feudal ungar, și-a cucerit o largă autonomie, cu tendințe de a se transforma într-o țară (*regnum*) cu totul autonomă. După înfrîngerea regatului feudal ungar de către armatele sultanului la Mohács, în 1526, Transilvania și-a dobîndit autonomia deplină, devenind Principat, iar mai apoi Mare Principat autonom transilvan.

Împrejurări mai prielnice au îngăduit voievodatelor încheiate în teritoriile de la sud și est de Carpați să se unifice (în secolele XII—XIV) în două state românești: Țara Românească și Moldova, state feudale centralizate. O perioadă destul de îndelungată, Țara Românească și Moldova au cunoscut o dezvoltare remarcabilă sub toate aspectele: economic, social, politic, militar, cultural etc., ceea ce a permis ca, în timpul domnitorilor Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, acestea să poată lupta cu succes împotriva regatelor feudale vecine și, îndeosebi, împotriva Imperiului otoman, pentru apărarea independenței lor.

Rezistența celor trei țări românești față de pericolul otoman, opusă de cele mai multe ori prin eforturi comune, numeroasele victorii realizate sub conducerea unor mari strategii, ca Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, ca și a altor domnitori români, au determinat Poarta să țină seama de puterea statelor românești, acceptând statornicirea unor înțelegeri sau *Tratate* (Capitulații) prin care țările românești — Țara Românească la 1393, Moldova la 1511, iar Transilvania la 1541 — își păstrau autonomia politică-administrativă, se conduceau după legile și obiceiurile lor, iar domnul ales de adunarea țării era pe deplin stăpîn, avînd toate prerogativele monarhilor europeni ai vremii. În schimbul unei sume de bani, *tribut*, pe care cele trei țări române îl plăteau sultanului, Poarta se obliga să respecte autonomia țărilor românești, integritatea lor teritorială și să le ajute cu armată în cazul unui atac al altor puteri, așa cum se obișnuia în epocă.

Deși despărțit din punctul de vedere politic datorită vitregiei vremurilor, poporul român și-a păstrat, totuși, neștirbită conștiința unității sale, a limbii și ființei sale, a tradițiilor de cultură și civilizație prin care s-a afirmat în curgerea vremii ca individualitate istorică distinctă. Pe acest fir istoric, poporul nostru a acționat unitar pe frontul creației materiale, dezvoltînd economia și civilizația celor trei provincii printr-un unic flux al muncii, al schimburilor. El s-a recunoscut a fi *unul*, atît în lupta împotriva asupritorilor, cît și în marile războaie de clasă, s-a simțit *unul* sub sceptrul lui Mihai Viteazul, marele voievod care a realizat, pentru întîia oară de la Dacia lui Burebista și a lui Decebal, unitatea politică a celor trei provincii — Țara Românească, Moldova și Transilvania. O unitate care s-a răsfrînt ca atare pe planul conștiinței poporului român ca un măreț exemplu și un nestins imbold al marilor bătălii din veacurile ce au urmat.

Supus unor presiuni externe îndelungate, poporul român, puternic frînat în cursul dezvoltării sale istorice, i s-au pus noi stavile în calea înfăptuirii idealurilor sale de unire și independență absolută. Imperiile habsburgic și țarist, în plină ascensiune, au silit Imperiul otoman, aflat în declin, să le recunoască cîmpotirea unor provincii românești. După ce, la 1699, Principatul transilvan este încorporat în Imperiul habsburgic, la 1775 este anexată și partea de nord a Moldovei — numită Bucovina —, iar în urma războiului victorios al Rusiei țariste de la 1806—1812, purtat contra Imperiului otoman și încheiat cu pacea de la București, Rusia a anexat partea de răsărit a Moldovei cuprinsă între Prut și Nistru. Astfel, poporul român a fost nevoit, din zorii epocii sale moderne, să suporte consecințele dominației imperiilor înconjurătoare, fără ca voința sa de a trăi în libertate să poată fi înfrîntă. Dimpotrivă, ea a căpătat noi valențe în condițiile create de dezvoltarea noului mod de producție, capitalist, pe fondul schimbărilor structurale survenite în planul dezvoltării economice

și sociale și care au evidențiat tot mai mult criza de sistem a orînduirii feudale, intervenită în perioada de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. În acest context, al destrămării orînduirii feudale și al încheșării relațiilor de producție capitaliste, un proces îndelungat și complex, generat și influențat de o serie de factori interni și externi, în care cerințele dezvoltării societății românești puneau cu acuitate la ordinea zilei înfăptuirea unor reforme profunde, care să permită desfășurarea liberă și largă a activităților economice, industriale și comerciale, necesitatea lărgirii pieții interne, a desființării granițelor artificiale dintre provinciile românești, aflate sub diferite dominații străine și reunirea lor într-un singur stat național unitar, liber și independent, confereau idealului unirii naționale o determinare istorică obiectivă, iar luptei poporului român pentru atingerea lui un suport cu adevărat legic.

„Animat de conștiința originii comune și a unității de neam — se subliniază în Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. — poporul român a purtat de-a lungul veacurilor lupte grele, pline de sacrificii, pentru unitate națională și neatîrnare, pentru a fi liber și stăpîn în propria-i țară. Unirea Moldovei și Munteniei, cucerirea independenței de stat a României și făurirea în 1918 a statului național unitar român au exercitat o profundă înrîurire asupra evoluției țării pe drumul progresului social, au permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare“.

Pentru împlinirea acestui ideal, căruia i se opuneau cu înverșunare marile imperii interesate în exercitarea dominației lor asupra diferitelor teritorii locuite de români, s-a angajat întregul nostru popor, în frunte cu tînăra partidă națională, care va fi portdrapelul luptei hotărîte pentru unire și totală independență, împotriva orînduirii feudale.

O deosebită semnificație în lupta pentru libertate socială și națională a poporului român a avut marea răscoală a țăranilor români din Transilvania de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan. Această răscoală a fost caracterizată de Karl Marx ca o „sîngeroasă jacherie“, prin care „Horea plănuia eliberarea neamului său“, el devenind „simbolul renașterii Daciei“. De altfel, așa cum se cunoaște, lui Horea i s-a dat, pe efigii, titlul de „*rex Daciae*“. Ecoul acestei răscoale, declanșată cu cinci ani înaintea revoluției burgheze din Franța, s-a resimțit puternic în Moldova și Țara Românească, înscriindu-se ca un eveniment de rezonanță europeană.

Revoluția de la 1821 a purtat din plin pecetea revendicărilor și naționale și sociale, care au făcut din acest moment eroic, așa cum se relevă în *Programul Partidului Comunist Român*, începutul epocii moderne a istoriei României. Ea a marcat o adevărată cotitură pe firul ascendent al luptei pentru libertate și dreptate socială, pentru înlăturarea dominației străine și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român.

Eveniment de însemnătate fundamentală în istoria țării, revoluția română de la 1848 a reliefat în toată plenitudinea aspirațiile seculare ale poporului nostru spre dreptate socială și libertate națională, spre progres. Aceste aspirații au avut un suport profund obiectiv în hotărîrea românilor de a îndepărta rînduielile feudale perimate și de a se descătușa de sub dominația celor trei imperii asupritoare vecine — obiective strîns corelate —, ceea ce ilustrează gradul înalt de radicalizare, forță revoluționară înnoitoare, capacitatea poporului român de a-și impune voința și de a determina cursul evenimentelor istorice.

Desfășurându-se în condițiile revoluțiilor europene, revoluția română s-a înscris în acest curs înnoitor, constituind avanpostul cel mai înaintat al revoluției burghezo-democratice în această parte a continentului.

Revoluția de la 1848 în țara noastră se înfățișează ca o necesitate istorică obiectivă, determinată de cerința dezvoltării pe noi trepte a forțelor de producție, a asigurării progresului economic-social, a înfăptuirii unirii național-statale și a independenței absolute. Constatînd, cu deplină justete, caracterul istoric necesar al revoluției, cauzalitatea și legitimitatea ei, ca urmare a condițiilor vitrege ale opresiunii sociale și naționale îndurate de poporul nostru veacuri de-a rîndul, Nicolae Bălcescu scria : „Cauza ei [a revoluției] se pierde în negura veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrarea poporului român asupra lui însuși“. În aceste cuvinte de o mare pătrundere, Bălcescu surprinde caracteristicile esențiale ale revoluției române de la 1848, unul din elementele hotărîtoare în dezvoltarea istorică a țării, care a dat noi dimensiuni conștiinței naționale și politice a poporului român.

Îmbinarea țelurilor vizînd înlăturarea orînduirii feudale și a asupririi străine explică antrenarea în luptă a celor mai diverse categorii sociale — țărănimea, lucrătorii, meseriașii, tîrgoveții, mica boierime, interesate în noile relații de producție, capitaliste, intelectualii, animați de ideile progresiste ale epocii și atașați năzuințelor poporului. Din toate aceste motive, revoluția de la 1848 a jucat un rol hotărîtor în evoluția ulterioară a societății românești.

Organică și unitară în cauzele care au determinat-o, revoluția română de la 1848, pregătită de reprezentanții cei mai înaintați ai națiunii, a urmărit, în întreaga sa desfășurare, programul de constituire a statului național modern român, unitar și independent.

În perioada care a urmat revoluției, lupta pentru unire s-a amplificat, a căpătat noi dimensiuni. În exil, revoluționarii români au început o vastă acțiune pentru deșteptarea interesului opiniei europene în favoarea unirii Principatelor.

Aceste acțiuni au căpătat caracter de masă, unitatea națională înscriindu-se ca cea mai fierbinte dorință a întregului popor, care a mobilizat toate energiile și a cuprins toate provinciile locuite de români.

Idealul unirii a devenit o forță materială, a fost îmbrățișat de popor, deoarece era corelat, în conștiința maselor, cu aspirațiile lor sociale și politice. El era înțeles și afirmat în strînsă legătură cu necesitățile stringente ale dezvoltării societății, care impuneau transformarea, modernizarea și eliberarea acesteia de constrîngerile feudale, organizarea ei în consens cu cerințele progresului istoric.

Unirea Moldovei și Țării Românești, realizată în 1859 prin îndoita alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, dovadă elocventă a dorinței românilor de a-și constitui statul național unitar, liber și independent, „una din cele mai frumoase pagini ale istoriei noastre“, după expresia contemporanilor evenimentului, a fost salutăată cu entuziasm de opinia progresistă a continentului, fiind apreciată drept dovadă de maturitate politică, „o manifestare izbitoare a voinței naționale“, cum o aprecia contele Walewski, ministru de externe al Franței.

Unirea a produs o bucurie de nedescris în provinciile românești aflate sub stăpînire străină. „Românii din Transilvania — nota, în acest sens, Al. Papiu-Ilarian, în 1860 —, numai la Principate privesc ; numai de

aici așteaptă semnul, numai de aici își văd scăparea". Această bucurie era generată de încrederea că Unirea Principatelor reprezenta o premisă și o cheazășie a unirii integrale.

Încununare a unei lupte îndelungate, Unirea Moldovei și Țării Românești într-un singur stat a constituit — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „un moment crucial în destinele poporului nostru, marcând intrarea României într-o etapă nouă a evoluției sale istorice". Ea a creat un cadru corespunzător pentru dezvoltarea modernă, pe plan economic, social, politic și cultural, pentru afirmarea națiunii, a reprezentat o nouă treaptă spre independența desăvârșită.

Un nou pas hotărîtor în lupta pentru unirea tuturor provinciilor românești l-a constituit cucerirea independenței de stat, depline, în 1877, care a reprezentat, totodată, o impresionantă pagină de solidaritate națională. Cucerirea independenței depline a României și redobîndirea Dobrogei, străvechi teritoriu românesc, au oferit posibilitatea întăririi poziției internaționale a țării, afirmării ei pe bază de deplină egalitate în cadrul relațiilor externe cu celelalte state suverane.

În același timp, dobîndirea independenței de stat depline a creat condiții favorabile luptei de eliberare națională, conturîndu-se acum mult mai pronunțat posibilitatea intensificării eforturilor întregului popor în vederea împlinirii marii sale năzuințe : unirea în cadrul aceluiași stat național a tuturor provinciilor românești. Statul național modern român a constituit, astfel, forța de susținere a luptei de eliberare națională, în jurul căruia avea să se realizeze idealul național al poporului nostru.

Într-o asemenea viziune era îmbrățișat acest ideal de către toate clasele și păturile sociale, vitalizînd gîndurile și voința maselor largi populare — țărănimea, muncitorimea, intelectualitatea, meseriașii, tîrgoveții și inspirînd programele de acțiune ale partidelor politice. Este ilustrativ răsunsetul în întreaga țară, ca și peste hotare, al mișcării memorandiste, puternică acțiune pentru afirmarea revendicărilor politice, naționale, culturale și economice ale românilor transilvăneni. Mai mult chiar decît celelalte documente elaborate anterior, cum a fost memoriul din 1882 și replica studenților din 1891, larg răspîndite în rîndul populației de pe ambele versante ale Carpaților, ca și pe planul internațional, acțiunea memorandistă a contribuit la intensificarea luptei de eliberare a tuturor provinciilor românești aflate sub stăpînire străină. După exemplul românilor din Transilvania, românii din Bucovina, care se aflau sub aceeași dominație, s-au organizat și mai puternic, și-au adîncit programul luptei pentru dreptate socială și politică, pentru unire națională.

Privite sub raportul semnificațiilor, înfăptuirilor și forței lor de înrîurire, marile mișcări pentru eliberarea socială și națională din veacul al XIX-lea — revoluția din 1821, revoluția burghezo-democrată din 1848, Unirea Principatelor, cucerirea independenței de stat depline — pot fi considerate tot atîtea coloane puternice de susținere a edificiului național al poporului român. Ele au marcat, totodată, intrarea țării pe făgașul dezvoltării moderne, precum și apariția pe scena istoriei, o dată cu burghezia, a clasei muncitoare, forța cea mai avansată, mai revoluționară a societății românești, portdrapelul marilor idealuri ale celor ce muncesc, al luptei pentru eliberare socială și națională, pentru consolidarea națiunii române, pentru înfăptuirea societății lipsite de exploatare. „Idealurile de unitate națională și dreptate socială ale înaintașilor — se subliniază în Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. — au găsit în clasa noastră muncitoare, în partidul ei politic, creat în urmă cu peste opt decenii, cel mai demn,

consecvent și lucid apărător și promotor al progresului. Preluând și ducând mai departe cele mai bune tradiții ale poporului român“.

În această luptă, mișcarea muncitorească, militanții socialiști au acționat însuflețiți de principiul profund democratic al dreptului popoarelor la autodeterminare, al dreptului lor de constituire în state naționale de sine stătătoare. Mișcarea muncitorească și socialistă a privit problema realizării idealului unirii tuturor provinciilor românești în cadrul aceleiași stat național ca pe o necesitate istorică, reclamată imperios de înseși legile obiective ale dezvoltării sociale. Susținând dreptul imprescriptibil al poporului român, ca, de altfel, al tuturor popoarelor aflate în aceeași situație, de a-și desăvîrși statul național, socialiștii români s-au angajat viguros în bătălia pentru dezrobirea românilor aflați sub stăpînire străină. „Voim doar... ca dominarea unei națiuni asupra alteia să înceteze — releva revista socialistă „Dacia viitoare“ în 1883 —, ca românii să fie totuși liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub dominațiuni străine și vitrege“.

Realizarea statului național unitar devenise în preajma primului război mondial o cerință imediată, o condiție primordială a mersului înainte al țării noastre pe plan economic și social. Izbucnirea, în 1914, a conflagrației mondiale pregătite de marile puteri pentru împărțirea sferelor de influență, pentru înrobirea popoarelor și care crea pericolul transformării țării noastre în teatru militar pentru forțele beligerante și chiar al desființării statului român, a provocat o vie reacție de protest și împotrivire în rîndul maselor muncitoare.

După doi ani de neutralitate, în condițiile în care asupra țării noastre se exercitau presiuni tot mai puternice din partea celor două tabere beligerante și cînd, practic, era amenințată însăși ființa poporului nostru, România s-a alăturat coaliției Antantei, care promitea satisfacerea dezideratului unirii cu patria teritoriilor românești aflate sub dominația austro-ungară. Este deosebit de importantă relevarea adevărului că în vreme ce primul război mondial în general a avut un caracter imperialist, lupta poporului nostru, străină de orice intenții de cîmpire și de anexiune teritorială, a fost o luptă dreaptă, de eliberare și de unire națională. Aspirațiile profunde ale românilor spre desăvîrșirea statului național au fost cuprinse în declarațiile politice ale vremii, în presă, în puterile manifestări publice care au avut loc cu acest prilej pe întreg cuprinsul țării, cu alte cuvinte în forța maselor populare. „Problema făuririi statului național unitar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, care preocupa profund masele populare, în acea perioadă constituia un deziderat vital al poporului român, al proletariatului, al socialiștilor“. Astfel, participarea țării noastre la război, alături de Antantă, a coincis cu dorința arzătoare a maselor largi de a realiza idealul desăvîrșirii statului național.

Intrarea României în război, în vara anului 1916, a fost întâmpinată cu bucurie de populația românească din teritoriile de sub stăpînire străină. Ele simțeau că a sosit momentul mult așteptat al unirii cu țara. Pătrunși de un puternic entuziasm patriotic, mii și mii de tineri transilvăneni și bucovineni s-au înrolat în unitățile de luptă ale armatei române.

Dar nerespectarea obligațiilor asumate față de România de către puterile Antantei a permis trupelor Puterilor Centrale să treacă la o contraofensivă puternică, silind unitățile române să se retragă pe crestele Carpaților și, în cele din urmă, în Moldova.

Refăcută și înzestrată, cu aportul tehnic și militar al Franței și Angliei, în vara anului 1917 Armata română a rezistat în fața ofensivei puternice a trupelor Puterilor Centrale, a căror încercare de a sparge frontul și de a ocupa întreaga Moldovă a eșuat.

Luptele din vara anului 1917, care înscriu în istorie marile izbînzii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, s-au încheiat cu înfrîngerea armatelor Puterilor Centrale pe frontul din Moldova. Principalul factor în obținerea acestei victorii l-a constituit vitejia soldaților români, care au luptat cu o neasemuită dirzenie, animați de dorința de a împiedica ocuparea întregului teritoriu al țării, de a-și elibera căminele cotropite.

Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au reprezentat o contribuție importantă și un eveniment decisiv în lupta pentru eliberarea patriei de sub dominația vremelnică a cotropitorilor străini și pentru unirea într-un singur stat a tuturor românilor.

Dacă timp îndelungat o seamă de condiții externe nefavorabile au întârziat unirea țărilor românești, noile împrejurări externe de la sfîrșitul celui de al doilea deceniu al secolului nostru nu numai că au favorizat, dar au stimulat lupta poporului român pentru eliberarea națională a teritoriilor aflate sub dominație străină și într-un șuvoi unic, ce avea să înroleze toate forțele de care dispunea, să acționeze hotărît pentru desăvîrșirea statului național unitar.

La apariția acestor împrejurări noi au concurat prin rezultatele lor atît mari mișcări sociale și naționale care au cuprins omenirea datorită adîncirii crizei generale a capitalismului, ascuțirii contradicțiilor sociale și naționale ca urmare a desfășurării primului război mondial, cît și revoluțiile din Rusia din februarie și octombrie 1917, care au răsturnat țarismul.

Privită în contextul evenimentelor care au avut loc pe plan european, unirea din 1918 apare nu ca un act singular, ci ca parte integrantă a luptelor de eliberare națională și socială desfășurate în acea perioadă istorică în centrul și răsăritul Europei, ca un moment în procesul de formare sau desăvîrșire a statelor naționale unitare moderne.

Hotărîrile plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, care au consfințit unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu țara-mamă, au constituit un eveniment de o covîrșitoare importanță în viața poporului român. Realizarea unirii a marcat împlinirea unei cerințe fundamentale a procesului istoric obiectiv de dezvoltare a societății noastre.

Misiunea de a elibera pe deplin poporul nostru de exploatare i-a revenit clasei muncitoare, forța cea mai înaintată a societății românești, condusă de partidul comunist. În noile condiții istorice P.C.R. a organizat și a condus masele muncitoare în lupta pentru drepturi și libertăți democratice, împotriva pericolului fascist, pentru independența și suveranitatea țării, pentru așezarea României pe temelia de granit a socialismului.

„Partidul Comunist Român — se subliniază în Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. — a organizat și condus lupta maselor largi populare pentru înlăturarea exploatarei și asupririi sociale, împotriva fascismului și războiului. Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944, act energetic de voință al întregii națiuni române, realizat sub conducerea partidului comunist, a deschis calea unei dezvoltări noi, democratice și progresiste a societății românești, precum și a lichidării definitive a oricărei dependențe a poporului nostru față de monopolurile străine, de cercurile imperialiste internaționale“.

Victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste din August 1944 a deschis poporului nostru calea cuceririi libertății sociale, a realizării celor mai înalte aspirații ale oamenilor muncii, a victoriei revoluției socialiste și trecerii la edificarea noii orînduiri. Avînd în frunte partidul comunist, stegar neînfricat al intereselor naționale, poporul român, luîndu-și destinele în propriile mîini, își făurește liber și independent o viață nouă, așa cum dorește — viața socialistă.

Odată cu răsturnarea claselor exploatoare și cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și cu ceilalți oameni ai muncii, s-a pus pentru totdeauna capăt inegalității sociale și naționale, oricărei asupriri, s-a înfăptuit pentru prima oară principiul egalității depline în drepturi.

În cele peste trei decenii care au trecut de la eliberarea țării, poporul nostru a parcurs mai multe etape ale dezvoltării sale istorice. A fost instaurată puterea revoluționar-democratică a muncitorimii și țărănimii și înlăturate clasele exploatoare ; a triumfat revoluția socialistă, s-a trecut la construirea cu succes a orînduirii socialiste ; în prezent ne aflăm într-o etapă istorică nouă — etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Politica partidului de dezvoltare a forțelor de producție a dus la sporirea potențialului economic al țării, a asigurat consolidarea tot mai puternică a independenței și suveranității României. O puternică înflorire au cunoscut învățămîntul, știința, cultura, s-au obținut progrese de seamă în ridicarea nivelului de trai material și spiritual al întregului nostru popor.

Au avut loc profunde schimbări în structura socială a țării. Societatea noastră este astăzi alcătuită din clase și categorii sociale prietene, stăpîne pe mijloace de producție și pe munca lor, care produc valorile materiale și spirituale și care asigură înaintarea accelerată a patriei spre culmi tot mai înalte de progres și bunăstare. Societatea socialistă asigură înflorirea multilaterală a personalității umane, afirmarea plenară a tuturor energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor.

Bucurîndu-se de independență și suveranitate deplină, România se afirmă ca o prezență tot mai activă în viața internațională. Partidul și statul nostru acționează consecvent pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, indiferent de orînduirea socială, participă activ la rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității, militează cu fermitate pentru afirmarea principiilor noi de relații între state, pentru edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale.

În vederea aniversării a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent, Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român a hotărît organizarea unor ample acțiuni și manifestări consacrate evenimentului.

Organizate în strînsă legătură cu vasta activitate creatoare desfășurată pe întreg cuprinsul patriei, aceste manifestări și acțiuni vor trebui să contribuie la o mai puternică mobilizare a tuturor oamenilor muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități — la îndeplinirea hotărîrilor istorice ale Congresului al XI-lea, la dezvoltarea în ritm înalt a economiei naționale și înfăptuirea revoluției tehnico-științifice, la creșterea continuă a bogăției naționale și a venitului național, la ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

Totodată, aceste acțiuni trebuie să ducă la întărirea hotărîrii mase-
18 lor largi populare din țara noastră de a înfăptui neabătut politica externă

promovată de partidul și statul nostru pentru dezvoltarea colaborării internaționale, asigurarea securității și păcii în lume, pentru aplicarea neabătută în raporturile dintre state a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței.

„Sărbătorirea împlinirii a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent, se subliniază în Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R., va fi un nou prilej de subliniere, în lumina materialismului dialectic și istoric, a rolului determinant al maselor în făurirea istoriei și civilizației materiale și spirituale a popoarelor, în transformarea revoluționară a societății omenești. Vor fi puse în lumină influența tot mai puternică pe care o exercită masele largi populare asupra evoluției lumii contemporane, rolul lor hotărîtor în lupta împotriva vechii politici imperialiste de dominație, inechitate, forță și dictat, pentru instaurarea în viața internațională a unei politici noi de egalitate, colaborare și pace“.

În lumina sarcinilor cuprinse în Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. și pornind de la învățămintele pe care le oferă atît istoria poporului nostru, cît și întreaga istorie universală va fi relevat rolul de însemnătate istorică al formării națiunii și a statului național pentru progresul general al societății. Se va arăta că națiunea, statul național vor continua să joace, o lungă perioadă de timp, un rol de mare importanță, în societate, în lupta împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, că întărirea națiunii și a statelor naționale independente constituie o necesitate logică, obiectivă, un factor primordial al făuririi cu succes a socialismului și comunismului.

În spiritul orientărilor date de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la valorificarea trecutului istoric, Hotărîrea Plenarei trasează frontului istoric sarcina de a pune în evidență coordonatele fundamentale ale istoriei patriei, continuitatea de milenii a poporului român pe teritoriul vechii Dacii — factorii care au accelerat evoluția societății românești, ca și cei care au constituit o piedică în calea progresului.

În același timp, în lumina Hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. vor fi înfățișate succesele de însemnătate istorică obținute în opera de edificare socialistă a țării, munca plină de abnegație pe care întregul nostru popor o desfășoară sub conducerea partidului, a secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru înflorirea continuă a patriei, pentru afirmarea ei tot mai puternică în viața economică și politică a lumii.

Vor fi continuate cercetările arheologice și etnografice în vederea obținerii de noi mărturii cu privire la geneza, evoluția, organizarea și dezvoltarea primului stat centralizat dac : unitatea culturii materiale și spirituale a locuitorilor pe întreg teritoriul patriei ; dezvoltarea poporului român și continuitatea sa neîntreruptă pe aceste meleaguri.

Aniversarea a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent reprezintă un nou prilej de intensificare a educației patriotice, revoluționare a tineretului, a tuturor cetățenilor. Cinstind marile evenimente ale istoriei neamului nostru, pe marii noștri înaintași și faptele lor de glorie, oamenii muncii din întreaga țară, fără deosebire de naționalitate, strîns uniți în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vor acționa cu toată energia și capacitatea lor de creație pentru a face din România o țară puternică și înfloritoare, pentru făurirea unei istorii noi a patriei, a istoriei sale socialiste și comuniste.

Evoluția României spre stadiul de țară cu dezvoltare economică medie

GHEORGHE CREȚOIU

Analizînd modul în care se înfăptuiesc hotărîrile Congresului al XI-lea și se transpun în viață prevederile Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977 a trasat, totodată, noi orientări cu privire atât la actualul plan cincinal, cît și la liniile directoare ale planului cincinal 1981—1985. În conformitate cu aceste orientări, pe baza unei dezvoltări susținute a întregii economii naționale, urmează să se asigure o creștere mai accentuată a venitului național, acesta urmînd să ajungă în 1985 la 2 400—2 500 dolari pe locuitor. Dînd o apreciere sintetică acestei noi etape de progres pe care o va parcurge economia românească, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat : „*Aceasta ne dă temei să apreciem că viitorul cincinal va marca un nou salt calitativ pe toate planurile vieții economice și sociale. România va depăși starea de țară în curs de dezvoltare, în accepțiunea contemporană a acestei noțiuni, trecînd la stadiul de țară cu o dezvoltare medie*“.¹

Formulînd această teză de mare valoare teoretică, secretarul general al partidului nostru a dat în același timp o caracterizare cu sferă largă de cuprindere unui obiectiv de importanță istorică al programului de dezvoltare economico-socială, a cărui realizare concentrează eforturile națiunii noastre socialiste și va asigura ridicarea României pe noi trepte ale progresului și civilizației, schimbarea locului pe care ea îl ocupă în raport cu celelalte țări ale lumii contemporane. Această teză a polarizat și polarizează neconținut atenția opiniei științifice din țara noastră și pe plan internațional, ceea ce este pe deplin firesc dacă avem în vedere atât valoarea programatică națională, cît și semnificațiile mai largi ale conținutului, factorilor și căilor de depășire a stadiului de țară în curs de dezvoltare și trecerii la un nivel mediu de dezvoltare.

20 ¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 7—9 decembrie 1977*, București, Editura politică, 1977, p. 35.

I. Definirea stadiilor de dezvoltare — componentă și premisă a strategiei și tacticii progresului economico-social

Pentru a releva aceste semnificații, trebuie subliniat mai întâi că în concepția partidului nostru definirea stadiilor de dezvoltare economico-socială a țării — atribut suveran al partidului și statului — este o componentă organică a activității teoretice de elaborare a strategiei și tacticii de edificare a noii orînduiri sociale, de ridicare a acesteia pe noi trepte de maturizare și dezvoltare. Întrucît edificarea și dezvoltarea noii orînduiri sociale reprezintă obiectivarea unei proiecții elaborată mai întâi în mod teoretic, orientarea corespunzătoare a activității practice de transformare revoluționară are drept premisă de bază delimitarea exactă a conținutului, trăsăturilor și direcțiilor de dezvoltare a etapelor pe care trebuie să le parcurgă construcția socialistă, iar aceasta implică și o apreciere realistă și lucidă a nivelului atins de fiecare dată, în dezvoltarea economică, pornind de la rolul hotărîtor al forțelor de producție în dezvoltarea socială, de la cunoașterea legilor sociale obiective ale vieții economico-sociale, a contradicțiilor ce trebuie rezolvate în cursul parcurgerii etapelor respective de dezvoltare. În acest context, un loc central l-a ocupat formularea conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată și caracterizarea României ca țară socialistă în curs de dezvoltare, care dau expresie științifică, etapei actuale pe care o parcurge construcția socialistă și locului pe care aceasta îl ocupă în raport cu cele anterioare și cu perspectiva evoluției viitoare și, respectiv, nivelului sau stadiului dezvoltării economice, raportului în care se află țara noastră față de celelalte țări ale lumii contemporane. Dacă definirea societății socialiste multilateral dezvoltate, ca etapă obiectivă și de sine stătătoare în evoluția societății noastre spre comunism are la bază totalitatea componentelor orînduirii socialiste — baza materială, relațiile economice și sociale, relațiile politice și organizarea socială, conștiința socială, etc — luate în unitatea și interdependența lor, caracterizarea României ca țară în curs de dezvoltare și respectiv formularea obiectivului trecerii în rîndul țărilor cu dezvoltare medie se sprijină pe disocierea, profund științifică, a criteriului social-politic — exprimînd natura relațiilor de producție și sociale — de criteriul economic, care exprimă, în esență, nivelul forțelor de producție și face comparabile între ele țări cu structuri social-economice diferite. Această ultimă teză se sprijină pe o triplă raportare: la nivelul de la care a pornit țara noastră în momentul trecerii la edificarea noii orînduiri, la nivelul atins pe plan mondial, precum și la obiectivele pe care le implică opțiunea pentru socialism și pentru comunism.

Încă la Congresul al IX-lea al partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat: „Măsurînd drumul străbătut în opera de construcție socialistă nu putem să nu încercăm un sentiment de adîncă satisfacție pentru tot ceea ce am înfăptuit. Dar noi, comuniștii, considerăm că mai avem încă mult de făcut pe calea dezvoltării industriale a țării, a făuririi unei agriculturi moderne, pentru ridicarea patriei la nivelul țărilor cu economie avansată, la acel stadiu care să asigure poporului român o viață îmbelșugată, o înaltă civilizație materială și spirituală”.² Această analiză realistă și lucidă a fost ridicată pe o treaptă superioară la Conferința

² *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, București, Editura politică, 1965, p. 32.

Națională din iulie 1972, în contextul formulării orientărilor și liniilor directe care aveau să călăuzească elaborarea prognozelor privind dezvoltarea economico-socială până în 1990. Determinînd coordonatele care caracterizează România ca țară socialistă în curs de dezvoltare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a precizat : „Ca urmare a succeselor obținute în toate domeniile de activitate, am lichidat starea de înapoiere de la care am pornit, ne-am ridicat la un nou nivel de dezvoltare. Dacă ne comparăm cu statele dezvoltate din punct de vedere economic, constatăm că în multe domenii ne desparte încă de acestea un decalaj important. A considera suficient faptul că am lichidat clasele exploatatoare, că am făurit o economie socialistă unitară și relații socialiste de producție, fără a ne ocupa de nivelul dezvoltării forțelor de producție ale industriei, agriculturii, științei, culturii ar fi o greșeală de neiertat ; aceasta ar putea să determine încetinirea ritmului dezvoltării noastre, ceea ce, așa cum am mai spus, ar condamna România pentru o lungă perioadă de timp la stagnare și, implicit, la rămînere în urmă”.³

În aceste aprecieri găsim nu o opțiune politică, ci recunoașterea deschisă a unei realități a economiei românești. Expresie a rigurozității științifice și, totodată, a lucidității, a detașării nete de orice tendință de idealizare a realizărilor dobîndite o asemenea raportare la stadiul real al dezvoltării economice, în momentul în care partidul nostru definea strategia progresului economico-social pentru o întreagă etapă istorică, constituia o premisă fundamentală a dimensionării științifice a eforturilor ce urmau a fi făcute, a elaborării unor programe realiste și mobilizatoare care să asigure accelerarea dezvoltării țării, pentru trecerea României în rîndul țărilor dezvoltate din punct de vedere economic.

Totodată, prin aceasta au fost definite mai bine trăsăturile actualei etape de dezvoltare a țării, particularitățile construcției socialiste și ale activității internaționale a statului, decurgînd din faptul că în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate trebuie realizată și sarcina depășirii stadiului de țară în curs de dezvoltare.

Anii care au trecut au confirmat pe deplin însemnătatea teoretică și mai ales valoarea practică a acestui demers teoretic. Dintr-o asemenea abordare a rezultat mai convingător necesitatea unei rate înalte a acumulării și a continuării ferme a politicii de industrializare socialistă a țării noastre — opțiuni politice de durată și premise hotărîtoare ale formării unui complex economic național cu o structură modernă, dinamică și eficientă. Ca urmare a acestei orientări, a măsurilor de punere mai largă în valoare a resurselor și posibilităților de care dispune economia noastră s-au asigurat ritmuri înalte de creștere la producția industrială și venitul național (13⁰/₀ și, respectiv, 11,3⁰/₀ în cincinalul 1971—1975 și 12⁰/₀ și respectiv 10,3⁰/₀ în primii doi ani ai actualului cincinal) și s-a amplificat vigurozitatea creșterii noastre economice. Este edificator în această privință faptul că venitul național creat s-a ridicat de la 35 miliarde lei în 1950 la peste 431 miliarde lei în 1977 ; producția industrială a crescut de la 27,5 miliarde lei în 1950 la 753,8 miliarde lei anul trecut, iar valoarea sporului absolut în cincinalul trecut, față de cel anterior a reprezentat 279,7 miliarde lei la producția industrială și 150 miliarde lei la venitul național, față de 134,4 miliarde și, respectiv, 66 miliarde, cît s-a realizat în cincinalul anterior ; în actualul cincinal valoarea sporului absolut față de

perioada cincinală trecută urmează să reprezinte circa 448 miliarde la producția industrială și 250 miliarde la venitul național.

Formularea tezei cu privire la depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare și trecerea României în rîndul țărilor cu o dezvoltare economică medie se înscrie, și ea, în logica marilor obiective formulate de Programul partidului nostru cu privire la apropierea României de țările dezvoltate ale lumii. Ea pornește de la premisa că atingerea acestui obiectiv are loc în cadrul unui proces de puternică dezvoltare a economiei naționale, dar se realizează gradual prin acumulări cantitative succesive și prin schimbări calitative vizînd nivelul bazei tehnice-materiale, structura economiei naționale, locul țării în diviziunea internațională a muncii, asigurarea unor condiții superioare de viață materială și spirituală pentru toți oamenii muncii.

Dînd expresivitate mai concretă stadiului de progres economico-social pe care-l va atinge țara noastră pînă la jumătatea deceniului viitor în făurirea unei economii moderne, aprecierea cu privire la trecerea României în rîndul țărilor cu dezvoltare economică medie pune în fața clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii răspunderi deosebit de mari, dar, în același timp, deschide în fața națiunii noastre o perspectivă mobilizatoare, antrenează mai intens voința de valorificare plenară a tuturor posibilităților de progres, ca bază a trecerii pe trepte mai înalte ale civilizației socialiste.

Semnificația acestei teze depășește însă limitele problematicii legate de dezvoltarea economiei românești. Pe de o parte, definind intensitatea transformărilor înnoitoare care au avut și vor avea loc în deceniul actual și în viitorul cincinal, ea conferă acoperire reală și certitudine tezei că socialismul creează posibilitatea accelerării progresului economico-social și a lichidării subdezvoltării în termene istorice scurte. Este și aceasta o confirmare a cunoscutei teze formulate de Marx, care sublinia că și în cazul în care o societate „...a descoperit legea naturală a dezvoltării sociale... ea nu poate nici să sară peste fazele naturale ale dezvoltării, nici să le desființeze prin decrete. Dar ea poate să scurteze și să atenueze durerile facerii”.⁴

Pe de altă parte, experiența țării noastre arată că transformarea posibilității depășirii stării de țară în curs de dezvoltare — pe care, așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu, o au, practic, toate popoarele — este legată în mod hotărîtor de formularea unei politici ferme și consecutive, bazate pe mobilizarea maximă a resurselor naționale, de alocarea unei părți însemnate din venitul național pentru dezvoltare și de utilizarea eficientă a acesteia, prin orientarea prioritară a fondurilor spre dezvoltarea economiei naționale. Pe o asemenea bază se poate realiza mai larg și efectul de potențare al colaborării economice internaționale.

Teza cu privire la depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare și trecerea României în rîndul țărilor cu dezvoltare economică medie nu exprimă o simplă dorință subiectivă, ci are un caracter profund realist, fiind fundamentată pe analiza multilaterală a realităților și posibilităților economiei românești. Ea are acoperire, *în primul rînd*, în nivelul la care a ajuns economia noastră națională care realizează astăzi o producție industrială de peste 38 ori mai mare, o producție agricolă de aproape 3 ori și un venit național de peste 12 ori mai mare în comparație cu anul 1938. Pe această bază, venitul național pe locuitor a crescut de la 2,3 mii lei

⁴ Marx-Engels, *Opere*, vol. 23, Editura politică, 1966, p. 16.

în 1938 la 7,7 mii lei în 1965, la peste 17 mii lei în 1975 și la 19,7 mii lei în 1977.

Realismul acestui obiectiv programatic se sprijină, *în al doilea rînd*, pe amploarea obiectivelor și sarcinilor de dezvoltare formulate de Conferința Națională a partidului pentru viitorul plan cincinal, precum și pentru realizarea la un nivel superior a prevederilor Congresului al XI-lea pentru actualul plan cincinal. Prin măsurile cuprinse în Programul suplimentar privitor la creșterea mai accentuată a producției industriale, prin accentuarea laturilor calitative ale dezvoltării economico-sociale pe întreaga perioadă 1976—1980 se va realiza un produs social de aproape 6 000 miliarde lei, din care venitul național creat va fi de circa 2 500 miliarde lei, ceea ce reprezintă niveluri superioare prevederilor inițiale ale actualului plan cincinal și deci o bază mai trainică pentru viitorul plan cincinal. Ca urmare a acestor creșteri, venitul național pe locuitor al țării noastre se va ridica în 1980 la peste 27 mii lei. În perioada 1981—1985, venitul național urmează să crească cu 51—58%, producția industrială cu 55—60%, iar cea agricolă (medie pe 5 ani) cu 23—25%.

În concepția partidului nostru depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare și trecerea în rîndul țărilor cu dezvoltare economică medie nu se limitează la simple creșteri cantitative ale indicatorilor de dezvoltare și nu reprezintă o simplă modificare de denumire. Ea implică prefaceri profunde atît în nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, cît și în structura socială, în modul de organizare și conducere a vieții economico-sociale, în condițiile de muncă și de viață ale populației, în locul țării în economia mondială și în diviziunea internațională a muncii.

Care vor fi aceste modificări? Ce va însemna, în fond, trecerea României în rîndul țărilor cu nivel mediu de dezvoltare?

II. Premise ale comparabilității indicatorilor dezvoltării economico-sociale

Nivelul de dezvoltare economică reprezintă o categorie complexă, care caracterizează starea forțelor de producție într-un spațiu național dat, atît prin gradul de dezvoltare, cît și prin structura calitativă a acestora. El dă expresie acestor trăsături atît în dinamică, prin evoluția în timp a forțelor de producție, de la o perioadă la alta, cît și în spațiu, prin comparație cu alte țări. Independent de aceasta însă nivelul dezvoltării economice exprimă gradul de dezvoltare a aparatului de producție, capacitatea tehnică și tehnologică a țării, gradul de utilizare și pregătire a forței de muncă, structura pe ramuri a economiei naționale, caracterizată atît prin proporția dintre principalele ramuri — industrie, agricultură, transporturi etc. —, cît și prin componența producției acestor ramuri. În strînsă legătură cu acestea, nivelul dezvoltării economice include și gradul de combinare socială a forțelor de producție, stadiul și formele de specializare și cooperare în producție, precum și eficiența cu care se cheltuiește munca socială în procesul de producere a bunurilor materiale și serviciilor — productivitatea muncii sociale. În același timp, caracterizarea nivelului de dezvoltare economico-socială implică și nivelul consumului, condițiile de muncă și de viață ce se creează pentru membrii societății.

Într-o asemenea determinare, nivelul de dezvoltare economică al
24 unei țări caracterizează într-o formă sintetică potențialul productiv al

acesteia, capacitatea ei de a produce bunuri materiale și valoare nouă. De aceea, deși este vorba de o categorie complexă, pentru caracterizarea nivelului de dezvoltare economică în teoria și practica economică, în statistica internațională cel mai adesea se utilizează un indicator care caracterizează sintetic rezultatele activității economice la scara întregii economii naționale, considerându-se că acesta reflectă, în formă concentrată, nivelul și evoluția celorlalți indicatori care caracterizează dezvoltarea forțelor de producție. În țările socialiste se folosește, după cum se știe, venitul național pe locuitor, iar în celelalte țări și, în general, în statistica multor organizații internaționale — produsul național brut pe locuitor.

Din punct de vedere al acestui ultim indicator, nivelurile de dezvoltare se întind pe o scară foarte largă — expresie a gravelor decalaje care caracterizează economia mondială contemporană — ce se întinde, potrivit datelor publicate de Atlasul Băncii Mondiale pentru 1975, de la peste 15 mii dolari produs național brut pe locuitor la 90 dolari, după cum urmează ⁵:

Tabelul nr. 1

Grupe de venituri	Număr de țări	Populație (milioane)	P.N.B. (miliar-de dol.)	P.N.B. mediu pe locuitor
— până la 200 dolari	28	959	131	140
— 200—499	40	1295	457	350
— 500—1999	59	576	590	1020
— 2000—4999	30	654	2034	3110
— 5000 și peste	25	422	2876	6820

Pornind de la aceste date, prin raportarea produsului național brut la populația lumii, rezultă un nivel mediu pe plan mondial al produsului național brut pe locuitor de circa 1 560 dolari. Dar nu se poate spune că țările care au un produs național brut pe locuitor în jurul mediei mondiale reprezintă și nivelul mediu al dezvoltării, pentru care, de altfel, nu există o definiție bine precizată în literatura de specialitate. Dimpotrivă, întrucât țările care au un P.N.B. pe locuitor de până la 500 dolari reprezintă peste 57% din populația lumii, iar nivelul lor este foarte scăzut, se poate spune că media mondială a P.N.B. de 1 560 dolari se află cu mult în interiorul țărilor în curs de dezvoltare. Se poate conchide că până la 500 dolari P.N.B. pe locuitor se cuprind țările cele mai slab dezvoltate, între 500 și 2 000 dolari — țările în curs de dezvoltare, între 2 000 și 3 000—3 500 dolari — țările cu nivel mediu de dezvoltare, iar peste 3 500 — țările dezvoltate din punct de vedere economic.

În acest fel, țările cu o dezvoltare medie formează un grup intermediar între țările dezvoltate din punct de vedere economic și cele în curs de dezvoltare și se caracterizează printr-o economie în care industria ocupă o pondere majoritară în producția venitului național, structura producției industriale se caracterizează prin preponderența ramurilor prelucrătoare, iar aparatul de producție le permite să realizeze o productivitate a muncii peste nivelul mediei mondiale. ⁶

⁵ World Bank Atlas. Population, Per capita product, and growth rates, published by the World Bank/1977, p. 4.

⁶ Vezi în această privință și *Era socialistă* nr. 3/1977, p. 9—10.

Produsul național brut pe locuitor, ca indicator sintetic al dezvoltării economice, nu este ferit de anumite imperfecțiuni. Nu este vorba numai de anumite paradoxuri sau chiar anomalii pe care le poate crea, așa cum se întâmplă în cazul unor țări mari producătoare de petrol care apar în statisticile internaționale cu un P.N.B. ridicat pe locuitor (unele dintre ele fiind chiar în vârful ierarhiei mondiale cu 13—15 000 dolari), deși prin toate celelalte caracteristici, mai ales prin structura economiei, ele sînt țări în curs de dezvoltare. Așa cum s-a mai subliniat în literatura noastră economică⁷, acest indicator deformează într-o anumită măsură realitatea întrucît, pe de o parte, el este greu de obținut în forme perfect comparabile pornind de la statisticile existente și de la calculul lor în monede naționale iar pe de altă parte, în cazul țărilor slab dezvoltate, el măsoară doar parțial produsul social și anume acea parte care trece prin canalele pieții. Mai trebuie menționat că modificări importante decurg și din perturbările existente pe piața valutar-financiară occidentală.

Întrucît nu de puține ori din neînțelegerea acestor limite ale indicatorului P.N.B. exprimat în dolari S.U.A. se fac aprecieri eronate, sau se formulează concluzii nefondate pretinzînd că este imposibil să se ajungă la nivelul țărilor care înregistrează 7—8 000 dolari și al căror produs crește anual cu cîteva sute de dolari pe locuitor, înainte de a trece mai departe în analiza noastră, vom stăruî puțin asupra cîtorva rezerve cu care se impun a fi judecate datele statisticii internaționale referitoare la nivelurile de dezvoltare economică exprimate prin produsul național brut.

În primul rînd, trebuie menționat că din punct de vedere al conținutului și metodologiei de calcul produsul național brut se deosebește de venitul național care, în concepția noastră, reprezintă, după cum se știe, valoarea nou creată de o națiune într-o perioadă dată întrucît primul indicator cuprinde și amortizarea capitalului fix, care concretizează munca trecută și atinge proporții importante. De aceea, pentru caracterizarea creșterii economice și în literatura occidentală unii economiști — de altfel renumiți pentru studiile lor de creștere economică — optează pentru utilizarea nu a produsului național brut, ci pentru venitul național, care nu cuprinde amortizarea.⁸ Cunoscutul economist american F. Denison subliniază chiar că pentru analiza creșterii economice și a evoluției în acest domeniu sînt necesare trei opțiuni : pentru produsul național net (venitul național) nu pentru produsul brut, pentru produsul național nu pentru cel intern brut, pentru ca evaluarea să se facă la costul factorilor de producție și nu în prețurile pieții, menționînd că dacă pentru analiza ritmurilor de creștere diferențele existente între venitul național și produsul național brut au o mică importanță, pentru relevarea izvoarelor creșterii economice alegerea între acești doi indicatori în favoarea venitului național este hotărîtoare. Același lucru se poate spune, după părerea noastră, și despre rolul acestuia în analiza nivelurilor de dezvoltare economică.

Mai trebuie menționat și faptul că produsul național brut include toate serviciile de consum, ale societăților bancare și de asigurări, administrației de stat, etc. Pentru comparabilitatea datelor furnizate prin statisticile naționale care în țările occidentale folosesc mai ales P.N.B., iar în țările socialiste venitul național s-au încercat diferite metode. Sînt de

⁷ Vezi *Tipologia economiilor naționale*, Editura politică, 1977, p. 27.

⁸ L. W. Kendrick, *Studies in the National Income Accounts, Contribution to Economic Knowledge through Research. Annual Report 47 N.B.E.R. 1967*, p. 29 ; Edward F. Denison, *Why Growth Rates Differ*. The Brookings Institution, Washington, 1967.

menționat în acest sens estimațiile pe care le face Banca Mondială pentru țările care publică venitul național, precum și încercările făcute la CEE/ONU pentru Europa care pornind de la venitul național și de la amortizarea fondurilor fixe au făcut aproximații referitoare la nivelul de dezvoltare a țărilor europene. (Metoda s-a bazat pe trecerea de la produsul material net, la produsul material brut, prin adăugarea unei cote de amortizare variind de la țară la țară, între 5 și 11%, precum și prin adăugarea la acest rezultat a unei cote de servicii nemateriale, variind între 12 și 20%⁹. Mai trebuie menționate și studiile din unele țări socialiste care încearcă o evaluare a indicatorilor dezvoltării economice a țărilor capitaliste dezvoltate prin prisma concepției și metodologiei utilizate în statistica țărilor socialiste. După aceste evaluări raportul între produsul național brut pe locuitor publicat de statistica occidentală și cel astfel determinat este de 1,4—1,5.

În al doilea rând, este problema prețurilor în care se exprimă produsul național brut. În Atlasul Băncii Mondiale acesta se exprimă în prețurile pieții (prețuri curente). Ca urmare, produsul național brut (precum și produsul intern brut) publicat în statistica occidentală pentru țările capitaliste dezvoltate reflectă atât creșterea volumului fizic al acestuia, ca urmare a sporirii reale a valorilor de întrebuințare, cât și modificarea prețurilor, aflate sub influența puternicelor fenomene inflaționiste, mai ales în deceniul actual. De exemplu, produsul intern brut, în prețuri și rate de schimb curente în 1972 era de 5 643 dolari în S.U.A., 2 778 dolari în Japonia, 3 792 în Franța, 4 177 în R.F.G. și 2 165 în Italia. Exprimat însă în prețurile și ratele de schimb ale anului 1963, acest indicator nu se ridica decât la 4 143 dolari în S.U.A., 1 569 în Japonia, 2 656 dolari în Franța, 2 342 în R.F.G. și 1 365 în Italia.¹⁰ Decalajul care rezultă între P.N.B. în prețuri curente și cel în prețuri comparabile variază de la o țară la alta, în funcție de proporțiile inflației, el fiind de exemplu de 1,36 în S.U.A. și 1,58 în Italia. În actualul deceniu, când în cele mai multe țări occidentale prețurile au crescut în ritmuri medii anuale de peste 10%, pentru unele cu 20%¹¹, acest decalaj este mai mare.

Pentru a sublinia deformările pe care le generează prețurile curente mai menționăm, de exemplu, faptul că potrivit statisticilor occidentale în 1975, produsul național brut al unor țări ca S.U.A., Anglia, Franța, R.F.G. și Italia a scăzut față de anul precedent cu 1,8%, 1,3%, 2,7%, 3,4% și, respectiv, 3,7%. În Atlasul Băncii Mondiale însă, produsul național brut pe locuitor a crescut față de anul 1974, cu sume absolute ce variază de la 120 dolari în cazul Italiei și 250 dolari în cel al Angliei, până la 390 dolari în cazul R.F.G., 430 dolari în cazul Franței și 440 dolari în cel al S.U.A.

Principală diferență este situația prețurilor la bunurile de consum și servicii în țara noastră, unde, potrivit unui principiu de bază al politicii economice în acest domeniu, evoluția prețurilor este planificată și strict controlată. Astfel, indicele general al prețurilor cu amănuntul și tarifulor a fost în 1975 de 102,6% față de 1970, ceea ce înseamnă o modificare medie anuală de 0,5%, iar pentru cincinalul 1976—1980 s-a prevăzut o

⁹ *Etude sur la situation économique de l'Europe en 1969*. M.E./GER/70/D.10.

¹⁰ *Comptes Nationaux des pays de l'OCDE, 1961—1962*, p. 11.

¹¹ Astfel, în ultimii trei ani (1975—1977) nivelul prețurilor de detaliu a crescut cu 17%, 16,5% și 18,9% în Italia, cu 24,2%, 16,5% și respectiv 14,4% în Marea Britanie, 11,7%, 9,6% și 9,4% în Franța, cu 11,8%, 9,3% și 8,6% în Japonia etc. (Vezi: Dosarul „Le Monde”, 1977. „La Langueur”, ianuarie 1978).

creștere a indicelui general de numai 6%, adică circa 1% în medie pe an. În primii doi ani ai actualului plan cincinal nivelul acestui indice a fost de 100,9% și respectiv de 100,5%, situându-se sub limitele prevăzute în plan.

În aceste condiții este de la sine înțeles că evoluția și mai ales nivelul produsului național brut pe locuitor, exprimat în prețuri curente, conțin și o cotă importantă de supraevaluare în comparație cu venitul nostru național exprimat în prețuri comparabile și chiar cu cel exprimat în prețurile curente. Prin urmare, pentru a compara aceste date și mai ales pentru a aprecia dimensiunile mai reale ale decalajului ce urmează a fi recuperat, produsul național brut ar trebui transformat în prețuri comparabile, ceea ce se poate realiza prin raportarea acestuia, în prețuri curente, la indicele de creștere a prețurilor în anul respectiv. O asemenea operație ne poate arăta, de exemplu, că în 1975 produsul național brut al Italiei, în termeni reali, a fost cu circa 14% mai mic, în cazul Franței, cu circa 11% mai mic, iar în cazul S.U.A., cu circa 7% mai mic decât cel care apare în prețuri curente în statisticile internaționale. De unde rezultă că proporțiile decalajului între produsul național brut exprimat în prețuri curente și cel exprimat în prețuri comparabile sînt în strînsă legătură cu nivelul proceselor inflaționiste.

În fine, în *al treilea rînd*, se impune a menționa că nivelul de dezvoltare economică este o noțiune cu un conținut istoric, în continuă mișcare, aflat sub incidența schimbărilor care au loc în nivelul și structura forțelor de producție, a modificărilor care au loc în economia mondială, în ierarhia țărilor care compun diferite grupe din punct de vedere al nivelului de dezvoltare, precum și a celorlalți factori care influențează volumul produsului brut pe locuitor. În acest fel, nivelurile de demarcație între țările în curs de dezvoltare și cele dezvoltate nu sînt date odată pentru totdeauna, ci se schimbă și trebuie să se schimbe în raport cu evoluția economică generală. Este demn de menționat în această privință însăși faptul că dacă în 1960 media mondială a acestui indicator se situa în jurul a 650 dolari pe locuitor, iar țările dezvoltate se situau după unele calcule între 1 300 și 2 800 dolari pe locuitor (după alte calcule între 1 300 și 3 700 dolari pe locuitor), în 1975 media mondială era de 1 560, iar limita de demarcație a țărilor în curs de dezvoltare trebuie plasată la 2 000 dolari pe locuitor. Ținînd seama de acestea, de devalorizarea dolarului și a altor monede, de procesele inflaționiste, după părerea noastră apare mai rațional ca limita țărilor cu dezvoltare economică medie să se situeze între 2 000 și 3 500 dolari produs național brut pe locuitor.

În anii construcției socialiste țara noastră a cunoscut, odată cu restructurarea pe baze noi a economiei naționale, o dezvoltare susținută a tuturor sectoarelor de activitate, puternic antrenate și impulsionate de procesul de industrializare socialistă a țării. Dacă în 1938, România realiza un venit național pe locuitor de 80—90 dolari ¹², în anii socialismului ea s-a ridicat la un nou nivel de dezvoltare, ajungînd la un venit național de 500—600 dolari la începutul actualului deceniu și la circa 1 000 dolari pe locuitor în 1975.

¹² O lucrare recent apărută în Anglia, menționează România între țările europene care realizau în 1937 un venit național, în dolari constanți, de 79 dolari pe locuitor : V. Derek H. Aldcroft, *The European Economy 1914—1970* ; Croam Helm London, 1978, p. 118.

Dacă ținem seama de considerentele menționate mai sus, care iau în seamă deosebirea de conținut și în metodologia de determinare a celor doi indicatori, se poate spune că România realiza un produs național brut pe locuitor de circa 1 250 dolari, ceea ce situează țara noastră în grupul superior al țărilor în curs de dezvoltare. Acest indicator se situa cu circa 20% sub media mondială și cu circa 22% peste nivelul mediu al grupei țărilor în curs de dezvoltare cu un produs național brut pe locuitor între 500 și 1 999 dolari. Dacă vom lua în calcul cele 20 de țări care realizează un produs național brut pe locuitor de peste 3 500 dolari pe locuitor, a căror medie la acest indicator era în 1975 de circa 5 900 dolari (în prețuri curente), atunci se vede că România, fiind încă o țară în curs de dezvoltare, are de făcut eforturi în continuare pentru a reduce decalajul care o mai separă de aceste țări.

Așa cum s-a arătat la Conferința Națională a P.C.R., pe baza dezvoltării accelerate a economiei naționale în anii actualului cincinal și în viitorul cincinal, România urmează să ajungă la un venit național de 2 400—2 500 dolari pe locuitor, sau la un produs național brut pe locuitor de circa 3 000 dolari. În acest sens se vor crea condiții ca România să depășească stadiul de țară în curs de dezvoltare — în accepțiunea contemporană a acestei noțiuni — devenind o țară cu nivel mediu de dezvoltare. Desigur că în această perioadă va crește și producția țărilor dezvoltate din punct de vedere economic, dar ritmurile înregistrate vor fi sensibil mai mici. Dacă presupunem că cele 20 de țări dezvoltate care au avut în 1975 un P.N.B. pe locuitor de peste 3 500 dolari (în prețuri curente) vor înregistra în acest deceniu, pînă în 1985, un ritm mediu anual de creștere la acest indicator de 2,5%, raportul între nivelul produsului național brut al României față de media acestor țări se va reduce de la 4,7 ori, cît era în 1975, la 1,5—2 ori.

Trebuie subliniat în finalul acestor comparații și deosebiri existente între țara noastră, ca țară socialistă, și țările capitaliste dezvoltate în domeniul repartiției venitului național, întrucît în aceste din urmă țări, în spatele unui produs național brut pe locuitor ridicat, se ascund mari inegalități sociale, decurgînd din structurarea relațiilor de proprietate și sociale, în timp ce în țara noastră venitul național se distribuie ținînd seama de munca fiecăruia și de criteriile echității socialiste.

III. Dezvoltarea armonioasă, în ritmuri susținute, a tuturor sectoarelor de activitate — baza întregului progres social

În concepția P.C.R. venitul național este un indicator sintetic important, dar nu singurul criteriu după care se apreciază nivelul dezvoltării economice. De aceea, așa cum a subliniat secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare avem în vedere nu numai nivelul venitului național pe locuitor, ci un sistem mai larg de criterii și indicatori care caracterizează nivelul dezvoltării economico-sociale. „Avem în vedere — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca în cincinalul viitor... să creăm o puternică bază materială pentru întreaga societate. Dar numai aceasta nu ar fi suficient. Avem, de asemenea, în vedere ca, pe baza dezvoltării forțelor

de producție, să dăm un avînt mai puternic cercetării științifice și tehnologice, învățămîntului, formării cadrelor, activității culturale, ridicării generale a conștiinței întregului popor. Vom acționa, totodată, pentru perfecționarea activității de conducere și a cadrului de participare democratică a poporului la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, a întregii societăți“¹³.

O asemenea orientare decurge din concepția de ansamblu, unitară și armonioasă, cu privire la progresul economico-social, concepție amplu fundamentată în Programul partidului, și implică trecerea la o nouă calitate a activității, în toate domeniile de activitate, atît în cel economic, cît și în cel al conducerii societății.

Programul dezvoltării economico-sociale a României în perioada 1981—1985, prefigurat în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, precum și în Orientările generale adoptate de Conferința Națională — Program ce va fi dezbătut la Congresul al XII-lea al partidului și va călăuzi activitatea întregului nostru popor în prima jumătate a deceniului următor — dă răspuns problemelor majore pe care le ridică înaintarea țării spre o treaptă superioară a dezvoltării, în conformitate cu cerințele făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism, cu particularitățile țării noastre și cu tendințele ce se manifestă în lumea contemporană, conducînd la creșterea mai departe a potențialului economic al țării.

În centrul noului cincinal, ca de altfel și în actualul plan cincinal, vor sta ridicarea nivelului tehnic și calitativ al întregii producții materiale, afirmarea cu și mai mare intensitate a revoluției tehnico-științifice, *realizarea unei economii moderne, de mare productivitate și eficiență*.

În acest scop va continua ferm politica de industrializare a țării, care așa cum arată experiența de pînă acum reprezintă factorul hotărîtor al creșterii produsului social și a venitului național, al stabilității economiei. Ar fi unilateral dacă am privi necesitatea continuării politicii de industrializare numai prin prisma cerințelor lichidării decalajului care ne mai separă de țările dezvoltate din punct de vedere economic, sau numai prin prisma substituirii sau reducerii importurilor.

În formularea politicii de continuare a industrializării partidul nostru pornește de la premisa, confirmată de viață, că revoluția tehnico-științifică contemporană amplifică rolul și funcțiile industriei în dezvoltarea economico-socială, în valorificarea superioară a resurselor naturale și utilizarea deplină și eficientă a forței de muncă, în creșterea eficienței schimburilor economice externe.

Ținînd seama de toate acestea, pentru viitorul cincinal se prevede ca industria să dețină ponderea principală în totalul investițiilor, iar în cadrul industriei o pondere prioritară va reveni metalurgiei, construcțiilor de mașini și chimiei. Pe baza creșterii susținute a producției industriale se va afirma mai pregnant rolul conducător al industriei prin : a. mărirea contribuției la producerea venitului național, de la 57% cît a fost în 1976 la circa 70% în 1985 ; b. ridicarea rolului industriei în satisfacerea ne-

voilor în continuă creștere și diversificare ale economiei naționale ; c. creșterea aportului acestei ramuri la dezvoltarea comerțului exterior și a cooperării economice cu alte state.

O asemenea transformare în structura producției sociale este legată de realizarea, în continuare, a unor ritmuri susținute de creștere a producției industriale, ca de altfel și în celelalte ramuri ale economiei naționale. Ea reprezintă o cerință vitală pentru trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare, pentru apropierea ei de nivelul țărilor dezvoltate din punct de vedere economic, știut fiind că în lumea contemporană intensitatea și trănicia creșterii economice — exprimate de ritmul de dezvoltare — determină într-o măsură hotărâtoare locul unei țări în diviziunea internațională a muncii și, în general, în economia mondială.

Pentru a sublinia mai bine adevărata semnificație a ritmurilor de creștere prevăzute la diferiți indicatori — de exemplu, ritmul mediu se prevede a fi de 8,6—9,6% la venitul național, 9,0—9,8% la producția globală industrială, 4,2—4,5% la cea agricolă și 9,6%—10,3% la comerțul exterior — și, prin urmare, pentru a pune în evidență faptul că și în viitorul cincinal economia românească se va caracteriza printr-un dinamism marcant, trebuie avut în vedere faptul că toate aceste creșteri se raportează la o bază de comparație (nivelurile anului 1980) mult superioară, astfel că fiecare procent de creștere reprezintă o valoare absolută mult mai mare. Astfel, după unele calcule, la producția industrială și la venitul național valoarea absolută a unui procent de creștere în 1985 față de 1980 va fi de 1,6 ori mai mare în comparație cu cel ce se va obține la sfârșitul actualului plan cincinal față de 1975.

Trebuie subliniat, de asemenea, că ritmurile prevăzute pentru cel de-al șaptelea cincinal al României depășesc sensibil pe cele înregistrate în prezent în țările dezvoltate din punct de vedere economic, și ele rămân sensibil superioare chiar și celor mai optimiste previziuni cu privire la creșterea economică în țările capitaliste dezvoltate în anii următori.

Ca urmare a acestor ritmuri de creștere și a transformărilor ce vor avea loc în economia noastră națională, în primul rînd a dezvoltării puternice a industriei și agriculturii la o serie de produse de bază ale economiei — oțel, energie electrică, mașini și utilaje, ciment, îngrășăminte chimice, mase plastice, fibre și fire sintetice, cereale, legume, carne, ulei, zahăr, ouă, lapte și altele — producția pe locuitor va ajunge pînă în 1985 la nivelul țărilor avansate din punct de vedere economic.

De altfel, așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu, la unele produse de bază, precum și la unii indicatori ai condițiilor de viață țara noastră se va afla încă în acest cincinal la nivelul multor țări dezvoltate economic. Datele din tabelul nr. 2, care arată reducerea decalajului care a separat țara noastră de țările dezvoltate la producția unor produse, precum și nivelul planificat pentru 1980, comparativ cu nivelurile atinse de multe țări dezvoltate în anul 1975, sînt relevante pentru nivelul actual al industriei noastre și pentru realismul prevederilor Conferinței Naționale a partidului potrivit cărora la un șir de produse de bază producția va ajunge pînă la mijlocul deceniului viitor la nivelul unor țări dezvoltate economic.

*Evoluția producției pe locuitor
la unele produse industriale*

Țara	Anii	Energie electrică	Oțel	Acid sulfuric	Ci-ment	Zahăr
		kWh	kg	kg	kg	kg
România	1950	130	34	3,2	63	5,9
	1975	2529	449	68	542	24,3
	1980	3517	770	...	890	45
Anglia	1950	1251	327	36,2	196	14
	1975	4864	359	57	302	12,9
Austria	1950	916	137	1,3	186	22,9
	1975	4682	598	...	755	66,5
Cehoslovacia	1950	749	252	20,3	161	68,4
	1975	4005	968	84	629	56,8
Franța	1950	791	207	29,1	178	31,9
	1975	3362	408	71	556	61,2
R.D.G.	1950	1059	69	16,3	76	36,6
	1975	5015	384	59	632	43,3
R.F.G.	1950	929	253	30,2	227	21,7
	1975	4881	654	67	542	40,6
Italia	1950	528	50	27,3	110	15,2
	1975	2594	391	54	613	26,0
Japonia	1950	541	58	24,5	53	0,4
	1975	4303	925	54	593	4,2
S.U.A.	1950	2553	577	77,6	254	17,8
	1975	9370	496	120	289	28,4
Suedia	1950	2592	208	47,5	276	46,1
	1975	9825	640	115	380	33,8
Ungaria	1950	321	112	7,2	85	21,3
	1975	1941	348	61	357	29,2
U.R.S.S.	1950	507	152	11,8	56	18,1
	1975	4083	556	73	480	40,8

În concordanță cu hotărârile Conferinței Naționale, din 1977, de a accentua laturile calitative ale creșterii economice *va fi ridicat pe o nouă treaptă procesul de modernizare a structurii economiei naționale* atât la nivelul ramurilor, cât și în interiorul acestora. Astfel, în cadrul industriei se va urmări creșterea cu prioritate a ramurilor și subramurilor de înaltă tehnicitate în domeniul metalurgiei, construcției de mașini și chimiei, care asigură dezvoltarea pe o treaptă superioară a bazei tehnice-materiale a societății și valorificarea cu maximă eficiență a resurselor materiale și a potențialului uman. Construcțiile de mașini vor ajunge să furnizeze circa 36% din întreaga producție industrială, iar împreună cu chimia vor asigura în 1985 circa 50% din producția industrială.

În industria construcțiilor de mașini vor cunoaște o creștere prioritară subramurile și produsele cu parametri tehnico-economici superiori; electronica — mai ales producția echipamentelor de electronică industrială, mijloacele de automatizare și ale tehnicii de calcul; în domeniul *mașinilor unelte* se va dezvolta fabricația mașinilor grele de performanță, a mașinilor unelte de prelucrat metale prin electroeroziune, electrochimie etc. Se va dezvolta producția de *mecanică fină, optică, elemente și echipamente hidraulice* și pneumatice; producția de utilaje tehnologice, petroliere, energetice și de construcții va asigura îndeplinirea programelor de investiții și dezvoltarea acțiunilor de cooperare economică externă; va crește și se va diversifica producția de *tractoare*, punându-se accent pe

tipurile de mare capacitate ; se va dezvolta fabricația de mașini agricole pentru realizarea unor complexe de mașini de înaltă productivitate pentru toate culturile agricole și pentru zootehnie ; se va dezvolta producția mijloacelor de transport cu capacități sporite și parametri tehnico-funcționali superiori.

Industria chimică se va situa în continuare printre ramurile industriale cele mai dinamice. În acest cadru va avea loc adîncirea procesului de prelucrare a țîțeiului, va crește producția maselor plastice înlocuitoare de metal, lemn, piei naturale, materiale de construcții, hîrtie, se va extinde industria de produse prelucrate din materiale plastice și cauciuc.

Va spori producția de fire și fibre sintetice și artificiale, de îngrășăminte chimice, se vor dezvolta chimia de sinteză fină și de mic tonaj, chimia anorganică. Orientarea concretizată spre dezvoltarea puternică a subramurilor de înaltă tehnicitate din cadrul construcțiilor de mașini și al chimiei ține seama înainte de toate de faptul că acestea joacă rolul hotărîtor pentru promovarea progresului tehnic în economia noastră, iar pe de altă parte, ține seama și de faptul că pe piața mondială produsele acestor ramuri se bucură de cerere mare chiar și în condițiile unei conjuncturi economice mai puțin favorabile. Astfel, potrivit unor prognoze, făcute chiar în condițiile influențelor exercitate de criza economică din țările occidentale, cererea mondială pentru bunuri de echipament în următorii ani, pînă în 1985—1990, va rămîne intensă, ritmul de creștere anuală situîndu-se între 6 și 10%. Pentru chimie, unele prognoze preconizează o creștere anuală, pînă în 1985, de 6,7% pentru chimia minerală de bază și de 11,4% pentru chimia organică, 9% pentru produsele farmaceutice, 7% pentru îngrășăminte și 12% pentru materialele plastice ¹⁴.

Simultan cu aceasta se va urmări creșterea și diversificarea producției industriale a bunurilor de consum, prin creșterea ponderii produselor cu valoare de întrebuințare ridicată și grad superior de prelucrare, mai ales în industria textilă, în cea a tricotajelor și producția de confecții ; în industria alimentară va fi intensificată valorificarea superioară a resurselor agricole vegetale și animale, va fi extinsă gama sortimentală a produselor din carne, lapte, a conservelor de fructe și legume, se va majora producția internă de pește.

Dezvoltarea susținută a industriei și, în general, a economiei implică în mod necesar dezvoltarea mai intensă a bazei proprii de materii prime, simultan cu preocuparea sporită pentru gospodărirea rațională și valorificarea superioară a resurselor naturale. Descoperirea și valorificarea de noi resurse energetice, continuarea extracției de minereuri feroase, creșterea ponderii utilizării combustibililor solizi, în principal a lignitului și șisturilor bituminoase (cărării și șisturile bituminoase vor deține în 1985 peste 50% din balanța resurselor primare pentru producerea energiei electrice), extinderea construcției de hidrocentrale, într-o concepție care să asigure amenajarea complexă a potențialului hidroenergetic (acestea urmînd să asigure peste 20% din producția energiei electrice), accelerarea realizării programului de construire a centralelor nucleare, restrîngerea și eliminarea treptată a utilizării hidrocarburilor în procesele de ardere, intensificarea procesului de recuperare a produselor secundare și a valorificării deșeurilor de toate categoriile sînt direcțiile principale care caracterizează politica partidului nostru pentru viitorul cincinal în domeniul resurselor de materii prime.

¹⁴ „L'Expansion“, nr. 110, septembrie 1977, p. 251 și 255.

În spiritul Programului P.C.R., care prevede că pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate este necesară dezvoltarea proporțională, armonioasă a tuturor ramurilor economiei naționale, în perioada 1981—1985 se va urmări dezvoltarea unei agriculturi de mare productivitate — atât în sectorul vegetal, cât și în cel animal — la nivelul rezultatelor celor mai avansate din lume. În acest scop se va urmări, în continuare, conservarea și utilizarea rațională a fondului funciar, înfăptuirea unui program amplu de irigații, alte amenajări funciare (suprafața irigată va ajunge la peste 4 milioane ha), generalizarea mecanizării complexe a tuturor sectoarelor de producție, asigurarea la nivel optim a îngrășămintelor și celorlalte substanțe chimice necesare. Pentru aceasta, agriculturii i se va aloca investiții din fondurile statului și ale cooperativelor de producție, un volum de investiții cu circa 40% mai mare în comparație cu cincinalul actual.

Odată cu aceasta se creează condiții pentru obținerea unor recolte superioare și stabile în domeniul cerealelor, plantelor tehnice, legumiculturii, viticulturii și pomiculturii, pentru creșterea continuă a randamentelor la hectar. Așa cum se poate observa, din tabelul nr. 3, țara noastră a obținut, mai ales în cincinalul trecut, creșteri importante în acest domeniu, iar realizarea prevederilor pentru actualul cincinal va crea posibilitatea unei apropieri importante de țările cu o agricultură intensivă, de mare randament. Măsurile suplimentare adoptate de Conferința Națională vizează dezvoltarea mai intensă a agriculturii în anii actualului cincinal, realizarea unor recolte medii sporite, astfel că pînă în 1980 să se obțină o producție de cereale de 1 000 kg pe locuitor, iar pînă în 1985 de circa 1 200 kg pe locuitor. Se va intensifica dezvoltarea zootehniei, ponderea producției animaliere urmînd să ajungă în 1985 la 44—45% din totalul producției agricole.

Tabelul nr. 3

*Evoluția randamentelor la hectar
(chintale)*

	ANII	GRÎU	PORUMB
România	1970	14,4	21,2
	1975	20,6	27,8
	1980*	30—31,5	35—38
Austria	1970	29,4	49,3
	1975	35,0	68,2
Canada	1970	17,9	53,0
	1975	18,0	57,3
Cehoslovacia	1970	29,3	40,9
	1975	35,5	54,9
Franța	1970	35,6	27,5
	1975	38,9	41,0
R. D. Germană	1970	35,6	27,5
	1975	39,7	15,3
R. F. Germania	1970	37,9	50,9
	1975	44,7	55,3
Italia	1970	23,4	46,3
	1975	27,1	59,3
S.U.A.	1970	20,9	45,4
	1975	20,6	54,1

Se vor dezvolta, de asemenea, celelalte ramuri ale economiei naționale, construcțiile, transporturile și telecomunicațiile, comerțul și presările de servicii, în concordanță cu cerințele sporite ale dezvoltării economico-sociale.

Realizarea acestor obiective de importanță istorică pentru viitorul națiunii noastre implică eforturi materiale, mobilizarea plenară a energiei creatoare a întregului popor. De aceea, pentru dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale a societății se va aloca și în viitorul cincinal circa o treime — între 30 și 33% — din venitul național pentru fondul național de dezvoltare economico-socială. Experiența dezvoltării țării noastre, mai ales cea din ultimul deceniu, pune în evidență relația de multiplicare reciprocă dintre rata acumulării și dinamica venitului național pe de o parte și creșterea fondului de consum și îmbunătățirea condițiilor de viață, pe de altă parte. Sint relevante, în această privință, și concluziile unor studii recente întreprinse sub egida Organizației Națiunilor Unite, potrivit cărora pentru a obține ritmuri medii de creștere a produsului brut de 4—6% este necesară o rată de investiții de 20%, pentru ritmuri medii de 7—8% — o cotă de 30%, iar pentru ritmuri susținute de 9—10% sau mai mari — o rată de 35—40%¹⁵.

Pe baza unui program amplu de investiții, țara noastră și-a creat o puternică bază tehnică materială, aflată în plin proces de modernizare. O expresie grăitoare a caracterului modern al aparatului de producție o constituie faptul că din totalul fondurilor fixe aflate în funcțiune în prezent peste 68% au fost puse în funcțiune în ultimul deceniu. Se poate menționa, pentru comparație, că după unele date, ponderea utilajelor cu un termen de funcționare pînă la 10 ani reprezintă în totalul utilajelor 33% în S.U.A., 38% în Canada, 50% în Italia, 41% în Marea Britanie și 63% în R.F.G.¹⁶.

În același timp, în concepția partidului nostru depășirea stării de țară în curs de dezvoltare necesită mobilizarea mai intensă a factorilor intensivi de creștere economică, realizarea unui nou stadiu calitativ în întreaga activitate. În acest sens, o atenție prioritară este acordată în actuala etapă următorilor factori: ridicarea nivelului tehnic și a calității tuturor produselor, înnoirea și modernizarea continuă a nomenclatorului produselor industriale; ridicarea nivelului de calificare și utilizarea rațională a întregului potențial uman, creșterea mai intensă a productivității muncii, ridicarea gradului de utilizare a fondurilor fixe, reducerea cheltuielilor materiale și în general a tuturor costurilor de producție; ridicarea gradului de valorificare a materiilor prime și energetice.

Un rol important este chemată să-l joace perfecționarea, în continuare, a conducerii și planificării economico-financiare, adîncirea democrației socialiste. Un rol hotărîtor în această privință îl au măsurile hotărîte de Plenara C.C. al P.C.R. din martie a.c.

Pe baza hotărîrilor Conferinței Naționale vor avea loc, în continuare, mutații importante în structura socială a țării, în relațiile de producție și sociale. Se va accentua procesul de apropiere dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre condițiile de muncă și de viață de la sat și cele de la oraș.

¹⁵ Anne P. Carter, Wassily Leontief, Peter Petru, *Viitorul economiei mondiale*, Editura științifică și enciclopedică, 1977, p. 36.

¹⁶ „American Machinist”, 1978, nr. 2, p. 117.

În acest sens, în actualul cincinal se va realiza o creștere a retribuției reale cu 32⁰/₀, vor spori veniturile țărănimii cooperatiste, ale întregii populații, se va realiza o creștere și diversificare continuă a producției de bunuri desfăcute către populație. Consumul mediu anual de bunuri alimentare și industriale, precum și gradul de dotare a populației cu obiecte de folosință îndelungată vor înregistra creșteri substanțiale, apropiindu-se mult de nivelul țărilor dezvoltate. Astfel, calculate pe locuitor, consumurile de carne și produse de carne vor crește de la 45,7 kg în 1975 la 57 kg în 1980 ; la lapte și produse lactate, creșterile vor fi de la 132,6 kg la 200, la zahăr și produse zaharoase de la 20,3 kg la 30 kg, la legume și produse din legume de la 112,6 kg la 140 kg, iar la țesături, inclusiv confecții, de la 24,19 m.p. la 30,50. De asemenea, calculate la 1 000 de locuitori, numărul de aparate de radio va spori de la 206,6 în 1975 la 254 în 1980 ; la televizoare creșterea va fi de la 144,9 buc. la 195, la mașini de spălat rufe de la 67,9 la 87, la aspiratoare de praf, de la 34,2 la 50,2, iar la autoturisme de la 13,7 în 1975 la 25 în 1980.

Viitorul cincinal va marca o etapă superioară în ridicarea nivelului de trai al populației — țelul suprem al politicii partidului. Veniturile totale reale ale populației vor crește cu 25—28⁰/₀, volumul desface-rilor de mărfuri cu amănuntul — cu 30—38⁰/₀ iar prestările de servicii pentru populație — cu 50—55⁰/₀. O însemnătate principală în acest sens are prevederea Conferinței Naționale potrivit căreia în dezvoltarea producției și desfacerii bunurilor de consum și a serviciilor se va urmări apropierea de normele de consum optime, fundamentate științific. Se vor accentua procesul construcției de locuințe, urbanizarea țării, se va acționa cu fermitate pentru înfăptuirea programului de protecția mediului înconjurător, asigurând condiții tot mai bune de viață întregii societăți.

Aceste realizări se împletesc cu o vastă activitate politică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor al socialismului, pentru afirmarea cu putere a principiilor umanismului revoluționar, a relațiilor de egalitate și echitate socialistă, pentru manifestarea plenară a capacităților creatoare ale membrilor societății.

Toate acestea fac din trecerea României în rîndul țărilor cu un nivel mediu de dezvoltare un obiectiv mobilizator, care antrenează energiile întregii națiuni române.

România și Congresul de la Berlin (1878)

VASILE MACIU

Congresul de la Berlin din 1878 prezintă un deosebit interes pentru istoria poporului român, întrucât, prin el, marile puteri au recunoscut independența României, proclamată cu un an înainte, și pentru că acest for politic european a redat țării noastre Dobrogea, străvechi teritoriu românesc, smulsă în al doilea deceniu al secolului al XV-lea Țării Românești de Imperiul otoman. El comportă și o latură negativă, creată de spiritul de dominație al principalelor mari puteri, constînd dintr-o amputare dureroasă a teritoriului național, precum și din impunerea unei modificări a Constituției țării, operă ce s-ar fi cuvenit să fie lăsată în seama forțelor social-politice ale acesteia.

Deși de o importanță deosebită, poziția României față de acțiunea de convocare și de lucrările Congresului de la Berlin privind situația ce se crea țării noastre în urma unui război la care participase cu multe jertfe de sînge și materiale n-a fost studiată, în mod special, ca o problemă a istoriei poporului român, ci numai în lucrări și studii cu un caracter mai larg. Titu Maiorescu¹ a privit-o mai ales polemic, din punctul de vedere al grupării conservatoare junimiste, cum a făcut și Frédéric Damé², influențat de orientarea conservatoare. Aparținînd unei noi generații, N. Iorga a prezentat-o, în lucrările sale *Politica externă a regelui Carol* (București, 1916), *Războiul pentru independența României — Acțiuni diplomatice și stări de spirit* (București, 1927) și *Istoria românilor*³, ca pe o chestiune penibilă, fără să o cerceteze însă cuprinzător într-o lucrare deosebită. Răspunzînd unei necesități a politicii externe românești a timpului său, G. I. Brătianu a scris în 1928 broșura *Le problème des frontières*

¹ Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, vol. II (1876—1881), Editura „Socec”, București, 1897.

² Frédéric Damé, *Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours* (1822—1900), Paris, 1900.

³ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939.

russo-roumaines pendant la guerre de 1877—1878 et au Congrès de Berlin. Dintr-un punct de vedere obiectiv, poziția României față de Congresul de la Berlin a fost prezentată de istoricul englez R. W. Seton-Watson⁴ într-o lucrare apărută în 1937, iar o interpretare dialectică s-a străduit să dea, în 1965, autorul acestui articol⁵.

★

În ajunul războiului din 1877—1878, România era un stat cu o autonomie deplină, garantată de cele șapte puteri semnatare ale tratatului de la Paris din 1856, dar aflându-se sub suzeranitatea Imperiului otoman, căruia îi plătea tribut. Încercările făcute de ea în vara anului 1876 de a obține cu consimțământul majorității marilor puteri europene independența politică absolută n-au reușit, împotrivindu-se atît Anglia, apărătoare a integrității Imperiului otoman, cît și Rusia țaristă, care intenționa să ia de la România sud-vestul Basarabiei, realipit Moldovei, în 1856, prin hotărârile Congresului de la Paris. Cererea României făcută Conferinței de la Constantinopol din decembrie 1876 — ianuarie 1877 a celor șapte puteri europene de a i se consacra statutul politic „printr-o garanție specială a neutralității sale perpetui” și, în cazul unui război al uneia din marile puteri cu Poarta, de a i se acorda „o garanție specială pentru respectarea drepturilor sale, a neutralității și integrității ei”, n-a fost acceptată spre a fi dezbătută de Conferință⁶.

Revendicările ei nefiind luate în considerație de marile puteri, România a încheiat cu Rusia, la 4/16 aprilie 1877, o convenție prin care își asigura existența politică și integritatea teritorială⁷; se acorda, totodată, liberă trecere armatelor ruse prin țară împotriva Imperiului otoman. Turcii atacînd orașele românești de la Dunăre, românii au bombardat și ei cetatea turcească Vidin, iar la 29 aprilie, Adunarea deputaților a votat o moțiune care constata starea de război dintre România și Imperiul otoman și cerea guvernului „să pună toată stăruința și să ia toate măsurile spre a apăra și a asigura existența statului român, astfel ca la viitoarea pace România să iasă cu o pozițiune bine definită și națiunea de sine stătătoare să poată împlini misiunea sa istorică”⁸. Garanția independenței, declara Ion C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, trebuie „să o căutăm mai întîi în noi înșine”⁹. Ca urmare a moțiunii votate la 9/21 mai 1877 Corpurile legiuitoare au votat o nouă moțiune prin care au proclamat independența absolută a României¹⁰.

La 2/14 mai, M. Kogălniceanu, ministrul Afacerilor Străine, a semnalat puterilor garante necesitatea în care se afla România de a se apăra

⁴ R. W. Seton-Watson, *Histoire des Roumains. De l'époque roumaine à l'achèvement de l'unité*, Les presses universitaires de France, Paris, 1937.

⁵ Vasile Maciu, *Comment la Roumanie a conquis son indépendance*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, IV (1965), nr. 3, p. 523—545 și în volumul *Mouvements nationaux et sociaux roumains au XIX-e siècle*, Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, 1971.

⁶ Vasile Maciu, *La Roumanie et la Conférence de Constantinople de décembre 1876—janvier 1877*, în *Idem, Mouvements nationaux et sociaux au XIX-e siècle*, Bucarest, 1971, p. 242.

⁷ Documente privind istoria României. Războiul pentru independență (în continuare *Doc. Răzb. Ind.*), vol. II, Editura Academiei R.P.R. [București], 1952, p. 112.

⁸ „Monitorul oficial al României” nr. 110 din 15/27 mai 1877, p. 3264.

⁹ *Ibidem*, nr. din 19/31 mai 1877, p. 3322.

¹⁰ *Doc. Răzb. Ind.*, vol. II, p. 669.

contra agresiunii otomane, afirmînd că românii contau pe înțelegerea acestora fa  de situa ia creată ¹¹. Peste douăzeci de zile, el a trimis agenților diplomatici ai României pe l ng  puterile garante o notă, ar t nd împrejurările în care România  i-a proclamat independen a deplină ¹². Nici una dintre puterile garante nu s-a grăbit să aprobe hot r irea României de a deveni un stat independent. Rusia recuno tea independen a României ca o stare de fapt, dar nu de drept, cum a declarat la 19/31 mai cancelarul Gorceakow lordului Loftus, ambasadorul britanic la St. Petersburg. „E o chestiune — preciza cancelarul rus — care nu trebuie tratată dec t mai t rziu, de ansamblul puterilor europene. Alte a Sa, a adăugat, atrage atenția ambasadorului britanic, că guvernul austriac a exprimat aceeași opinie ca el” ¹³.  n felul acesta, încă din mai 1877, Gorceakow punea în perspectivă convocarea unui congres al celor șapte puteri semnatare ale tratatului de la Paris, ceea ce arată că nu era convins că războiul putea fi încheiat printr-o pace bilaterală ruso-turcă.

C nd războiul, la care întregul popor român  i-a adus din plin contribu ia, s-a apropiat de sf r it, Consiliul de Miniștri al României a hot r it, la 2/14 ianuarie 1878, să trimite pe colonelul Eraclie Arion la Kazanlik spre a trata cu delegații Porții „condi iunile armistițiului  i preliminarile păcii între România  i Imperiul otoman”.  n finalul referatului lui M. Kogălniceanu, acceptat de Consiliul de Miniștri, se punea în vedere delegatului român că „ n caz că de a nu se admite participarea României la negocierile armistițiului  i la acele ale păcei, delegatul român va declara că se va considera ca nul  i neavenit orice act care ne-ar privi  i la care nu am participa” ¹⁴. Delegatul român n-a fost însă primit de Comandamentul armatei ruse la tratativele de armistițiu  i de pace. Al. I. Nelidow, directorul Cancelariei diplomatice a Marelui Cartier General al Armatei Imperiale, i-a notificat telegrafic primului ministru român să comunice la St. Petersburg vederile sale privind bazele păcii ¹⁵.

Peste pu in timp, la 14/26 ianuarie 1878, generalul Ghica, agentul diplomatic român la Petersburg, raporta că  arul  i cancelarul i-au adus la cunoștința formal „intenția lor de a relua partea Basarabiei p n  la Chilia”. Argumentele invocate, continua generalul Ghica, se refereau la faptul că această parte a Basarabiei a fost reunită Moldovei  i nu României, prin hot r irile unui tratat „din care nu mai r m ne nimic...” ¹⁶ Generalul Ghica a răspuns că teritoriul cerut „este o bucată din corpul nostru”  i actul de la 1856 a fost făcut necondi ionat, dar  arul  i cancelarul au rămas pe poziția lor.  ntreba i dacă această chestiune va fi rezolvată

¹¹ Ministerul Afacerilor Străine, *Documente oficiale*, Situa iunea românilor în Turcia. Constitu iunea otomană. Garanția neutralității României. Retrocesiunea gurilor Dunării. *Independen a României*. Resbelul cu Turcia. Violarea Crucii Ro ii de armatele otomane. Prezentate Corpurilor legiuitoare. București, 1878, p. 110.

¹² *Ibidem*, p. 122—124.

¹³ D m tre A. Sturdza, *Charles I-er Roi de Roumanie. Chronique-Actes*. Documents publiés par... tom. II, 1876—1877, Bucarest, 1904, p. 794.

¹⁴ *Documente oficiale din corespondența diplomatică de la 5/17 octombrie 1877 p n  la 15/27 septembrie 1878*. Prezentate Corpurilor legiuitoare în sesiunea 1880—1881, București, 1880, p. 10 ( n continuare Doc. of. 1880).

¹⁵ *Ibidem*, p. 17. ¹⁶ *Ibidem*, p. 22.

„printr-un Congres sau printr-o înțelegere directă cu România“ ei au răspuns că sînt pentru „înțelegerea cu țara“, în care scop generalul Ignatiew va veni la București ¹⁷.

La Viena, ambasada țaristă afirma că această chestiune a fost aranjată între guvernul român și cel rus ¹⁸, dar M. Kogălniceanu încunoștința pe I. Bălăceanu, agentul diplomatic al României la Viena, că încă din iulie 1877 el a știut „*ce se petrecuse la Reichstadt*“; și că el n-avea „nevoie să întrebe pe prințul Gorceakow dacă Austro-Ungaria consimțise sau nu la retrocedarea Basarabiei...“. M. Kogălniceanu îi atrăgea atenția lui I. Bălăceanu că „înțelegerea e făcută între Viena și St. Petersburg și nu între acest din urmă cabinet și cel din București“. Spunîndu-i lui I. Bălăceanu că nici un rînd nu iese din ministerul său „care să nu fi fost discutat și aprobat de Președintele Consiliului“, M. Kogălniceanu afirma categoric: „noi nu ne vom tîrgui cu pămîntul patriei noastre“ ¹⁹.

La 19/31 ianuarie generalul Ignatiew, sosit cu o zi înainte la București, avea o întrevedere cu I. C. Brătianu și cu M. Kogălniceanu ²⁰. El a revendicat deschis sud-vestul Basarabiei. „Prințul [Carol I] și guvernul — înștiința M. Kogălniceanu pe generalul Ghica — i-au răspuns că acest ținut fiindu-ne redat de Europa și integritatea teritoriului nostru fiind garantată de Convenția din 4 aprilie 1877, noi n-am putea consimți la cererea de retrocedare și că marile puteri sînt în drept să se pronunțe asupra acestei chestiuni“ ²¹. Încrederea în „Europa“ se baza pe părerea că Anglia și Austro-Ungaria se vor opune pînă la sfîrșit cererilor ruse. Pornind de la o convingere similară, cancelarul Gorceakow a declarat ulterior că nu accepta teza română că „Europa“ singură, adică un Congres al marilor puteri, avea dreptul să rezolve problema, și, ca urmare, i-a declarat generalului Ghica că aceasta „nu e de competența marilor puteri ale Europei, ca și multe altele pe care Anglia le înfățișează“ ²².

Cunoașterea pretențiilor guvernului țarist a provocat o vie nelineiște în România. În ședința din 26 ianuarie /7 februarie 1878 a Adunării deputaților, istoricul V. A. Urechia, profesor la Universitatea din București, a făcut o interpelare, rugînd guvernul „să binevoiască a ne spune care e credința ce trebuie să dăm sgomotelor amenințătoare ce se răspîndesc cu înțetire în jurnalele din țară și din străinătate“ ²³. Răspunzînd, I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, a declarat că Rusia n-a înștiințat guvernul român „într-un mod formal“, „în privința cesiunii Basarabiei“, dar i-a spus categoric, „însă numai în mod oficios“, intenția ei „de a relua partea noastră din Basarabia“, la care „răspunsul nostru a fost că niciodată națiunea română nu va consimți, nu la cesiunea, dar nici chiar la schimbul unei părți din teritoriul său, fie măcar cu despăgubirile cele mai avantajoase (aplauze)“ ²⁴. Deputatul G. Vernescu a propus apoi o moțiune, care, amintind garanția marilor puteri și art. 2 al Convenției româno-ruse din 4/16 aprilie 1877, sublinia marile sacrificii materiale și de sînge făcute de țară în război „pentru păstrarea integrității și pentru consolidarea independenței sale“ și se încheia cu declarația că Adunarea „este hotărîită a mîntîne integritatea teritoriului țării, și a nu

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Acte și documente din corespondența diplomatică a lui M. Kogălniceanu relative la războiul independenței României 1877—1878 publicate de Vasile Kogălniceanu, vol. I, fascicola I, București, 1893, p. 22 (în continuare Acte M. Kogălniceanu).

¹⁹ Ibidem, p. 23. ²⁰ Doc. of. 1880, p. 29. ²¹ Ibidem, p. 30. ²² Ibidem, p. 32. ²³ „Monitorul oficial al României“, nr. din 27 ianuarie/8 februarie 1878, p. 450. ²⁴ Ibidem, p. 451.

admite o înstrăinare din pământul ei, sub nici o denumire și pentru nici o compensațiune teritorială sau desdăunare". Pusă la vot, moțiunea a fost aprobată de toți deputații prezenți²⁵. Senatul a votat o moțiune similară. Votul Corpurilor legiuitoare a fost comunicat printr-o telegramă circulară agenților diplomatici români din străinătate²⁶.

Între timp, Austro-Ungaria, convingându-se că Rusia țaristă nu va consimți să-i cedeze Bosnia și Herțegovina, cum se angajase prin Convenția de la Budapesta din ianuarie-martie 1877, a invitat puterile europene la o Conferință la Viena pentru reglementarea situației create prin înfrângerea militară a Imperiului otoman. Pentru cazul întrunirii unei asemenea conferințe, M. Kogălniceanu cerea agentului diplomatic român la Viena să insiste pe lângă contele Andrassy, „ca România să aibă în cadrul conferinței un reprezentant special, fără care nimic n-ar putea fi decis în privința ei. Ar fi drept — adăuga el —, ca și Conferința să ne considere, încă de la prima ei reuniune, ca formînd un stat absolut independent“²⁷.

Pentru a împiedica un conflict armat, în care ar fi fost nevoită să intervină alături de Austro-Ungaria, Germania a canalizat disputele în așa fel încît conferința a fost tergiversată și apoi transformată în Congresul de la Berlin. Pentru a se ajunge la acest rezultat, Bismarck, cancelarul Germaniei, a apărut în postura de interpelat în Reichstag, la 7/19 februarie 1878, „asupra situației politice în Orient și a atitudinii luate și care va fi luată de guvernul Imperiului german?“²⁸. Răspunzînd interpelatorului, Bismarck a declarat că Germania nu trebuie să aibă „rolul de judecător de pace“, ci că el însuși vrea să aibă un rol mai modest, „mai curînd, zic, ca rolul unui cîstit samsar care vrea în mod real să ducă afacerea la un bun sfîrșit“²⁹.

Între timp, manevrele pentru convocarea conferinței continuau, în fruntea lor fiind ministrul de Externe austro-ungar, Andrassy. Pentru a folosi România împotriva Rusiei, acesta i-a făcut cunoscut lui M. Kogălniceanu, prin intermediul lui I. Bălăceanu, că „nu e nici un cuvînt adevărat în pretinsa promisiune dată de Austro-Ungaria la Reichstadt relativ la retrocedarea Basarabiei“³⁰. M. Kogălniceanu căuta însă ca România să fie reprezentată la conferință cu sprijinul Rusiei însăși, dacă nu se putea altfel. În acest scop la 3/15 februarie el notifica generalului Ghica că România ar dori ca Rusia să inițieze o propunere, „care ar tinde să declare echitabilă și oportună admiterea în cadrul apropiatei conferințe a unui reprezentant român“³¹. Admiterea României în conferință ca stat independent cu vot deliberativ putea să împiedice pretențiile Rusiei, din care cauză, la 14/26 februarie, Girs, adjunctul lui Gorceakow, i-a adus la cunoștință că independența României „va fi consacrată de Conferință; prințul cancelar n-are de obiectat ca România să trimită la Conferință o delegație cu titlu consultativ; în ceea ce privește admiterea țării noastre, raporta generalul Ghica, cu vot deliberativ, prințul nu poate nici să ia inițiativa, nici să ne sprijine, avînd în vedere că o asemenea propunere n-are nici o șansă de a fi agreată de puteri...“³².

²⁵ *Ibidem*, p. 451. ²⁶ *Doc. of. 1880*, p. 38. ²⁷ *Ibidem*, p. 33.

²⁸ Démètre A. Sturdza, *Charles I-er Roi de Roumanie...*, tom. II (Suite), p. 566.

²⁹ *Ibidem*, p. 566. ³⁰ *Doc. of. 1880*, p. 42. ³¹ *Ibidem*, p. 55.

³² *Correspondența generalului Iancu Ghica, 2 aprilie 1877—8 aprilie 1878*. Publicată cu o introducere și note de generalul Rosetti, București, 1930, p. 150 (în continuare *Cor. Iancu Ghica*).

Peste 5 zile, la 19 februarie/3 martie 1878, au fost semnate la San Stefano preliminariile de pace dintre Rusia și Imperiul otoman. *Preliminariile*, la art. 5, prevedeau că Poarta „recunoaște independența României”³³, iar la art. 18 că Rusia consimțea să înlocuiască „plata a mare parte din sumele enumerate în paragraf prin cesiunea următoarelor teritorii: a) Sandgeacul Tulcea, adică districtele (cazalele) Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hirșova, Küstendge (Constanța) și Medgidia împreună cu insulele din Deltă și Insula Șerpilor”, teritorii pe care „Rusia își rezervă facultatea de a le schimba cu partea Basarabiei detașată la 1856 și mărginită la sud cu talwegul brațului Chilia și cu Gura Stari-Stambul”³⁴. Art. 8, referindu-se indirect la România, prevedea că „trupele de ocupație ruse în Bulgaria își vor conserva comunicațiile prin România, dar și prin porturile Mării Negre...”³⁵.

Cunoașterea prevederilor *Preliminariilor* de pace de la San Stefano a provocat în România nemulțumire, căci ele îi impuneau cedarea unei părți a teritoriului ei în schimbul tot a unui teritoriu străvechi românesc smuls Țării Românești în al doilea deceniu al secolului al XV-lea de Imperiul otoman. Guvernul român a căutat, în această împrejurare, să obțină în apărarea vederilor sale sprijinul Germaniei, dar, la 26 februarie/10 martie, agentul diplomatic român la Berlin a raportat că Bülow, secretarul german la Externe, i-a declarat că „el crede c-ar fi greu Germaniei să se opună dorinței unui mare stat ca Rusia, mai ales dacă celelalte puteri erau de acord asupra retrocedării Basarabiei, ceea ce lui i se pare aproape sigur”³⁶. Intervențiile României împotriva clauzei teritoriale a *Preliminariilor* de la San Stefano au supărat mult pe Gorceakow, pentru că „tind a tirî pe împărat la bara Europei...”. El a spus că nu va prezenta această chestiune Congresului și, la nevoie, va ocupa teritoriul cerut cu armele³⁷.

Pentru a obține rezultatele ce urmărea, Gorceakow a susținut convocarea unui congres compus din miniștrii de externe ai celor șapte puteri, nu o conferință cum propusese înainte Austro-Ungaria. Spre a reuși, el a renunțat chiar la pretenția de a prezida congresul³⁸. La 23 februarie/7 martie, agentul diplomatic român la St. Petersburg raporta că în locul conferinței proiectate va avea loc un congres, care se va reuni la Berlin sub președinția lui Bismarck, cum i-a cerut în ajun acestuia Andrásy³⁹.

În legătură cu zvonul că Grecia va fi admisă în congres, I. Bălăceanu telegrafia la 1/13 martie din Viena, arătînd că are asigurarea că, dacă Anglia va face o asemenea propunere, „Austro-Ungaria va cere ca și România să fie admisă...”⁴⁰. Pentru a avea în aceasta un eventual aliat, Andrásy declara lui I. Bălăceanu că nu acceptă părerea lui Gorceakow în chestiunea Basarabiei, deși consimțise, încă din 1876, la Reichstadt, ca acest teritoriu românesc să fie luat de Rusia. El spunea că această chestiune era una „din cele asupra cărora Europa e chemată a se pronunța” și se arăta „în mod deschis” favorabil admiterii României în congres și credea „că celelalte puteri nu vor face nici o opoziție”. Totuși era de părere că România nu va fi admisă „cu același titlu ca semnatarii Tratatului de la Paris” dar că ușile congresului i se vor deschide de îndată ce independența ei va fi recunoscută „ceea ce n-ar putea suferi nici o întârziere”.

³³ Doc. Răzb. Ind., vol. IX, Editura Academiei R.P.R. [București], 1955, p. 363.

42 ³⁴ Ibidem, p. 367. ³⁵ Ibidem, p. 365. ³⁶ Doc. of. 1880, p. 79. ³⁷ Cor. Iancu Ghica, p. 160. ³⁸ Doc. of. 1880, p. 67. ³⁹ Cor. Iancu Ghica, p. 156. ⁴⁰ Doc. of. 1880, p. 88.

Andrássy, raporta în continuare I. Bălăceanu, „privește independența noastră ca o chestiune de prim ordin pentru Austria, care o va apăra cu orice ocazie, dar el vrea ca să fie o adevărată independență”⁴¹, adică fără neutralitate garantată de marile puteri.

Combătînd părerea lui Andrássy că România putea fi admisă în congres numai după recunoașterea independenței sale, M. Kogălniceanu a telegrafiat la 13/25 martie agentului diplomatic român la Berlin să nu accepte cu ușurință „teoria că nu s-ar putea să fim admiși la Congres înaintea recunoașterii independenței noastre”. Vechile capitulații, „recunoscute de Tratatul de la Paris” (1856) ne dădeau dreptul de a face război și pace, și de a încheia tratate. Dacă Convenția de la Paris (1858) nu ne-a recunoscut aceste drepturi „nu rezultă de aici că se poate dispune de noi fără noi. Nu cerem — continua M. Kogălniceanu — să fim admiși în congres ca mare putere semnatară a Tratatului de la Paris, ci ca stat, pe socoteala căruia nu s-ar putea trata fără participarea lui. Argumentînd în acest fel susținem că Tratatul de la San Stefano — sublinia diplomatul român — este fără valoare pentru noi, ca fiind făcut fără noi, și că pentru a demonstra că cea mai mare parte a articolelor acestui act se raportează direct sau indirect la România și ating interesele noastre, noi cerem să fim admiși în congres, încă din prima zi a întrunirii lui”⁴². Peste trei zile, M. Kogălniceanu a trimis o notă circulară agenților diplomatici români în străinătate cu un conținut similar, dar mai dezvoltat⁴³. Printre noile sale argumente era participarea țării la război. „România a luat parte la războiul din 1877—1878 — scrie el —, o parte din cele mai active și mai onorabile; ea a adus servicii remarcabile la opera militară urmărită în comun. În toată perioada de război, ea a avut în mod notoriu și oficial rolul unui stat aliat, pentru care ea n-a cruțat nimic spre a-l îndeplini cu lealitate”⁴⁴.

Interpelat în Adunarea deputaților la 15/27 martie asupra atitudinii guvernului față de tratatul de la San Stefano, ministrul Afacerilor Străine a răspuns că acest tratat „atinge drepturile și interesele țării noastre”, „clauza relativă la despăgubirea de război este iluzorie și fără nici o sancțiune și că ne-ar fi imposibil de a admite trecerea armatei ruse prin România în timpul ocupării Bulgariei, care-și are porturile la mare și la Dunăre”⁴⁵.

Atitudinea fermă a guvernului român era întemeiată pe părerea că Austro-Ungaria și Anglia se vor opune cu hotărîre acceptării de congres a preliminarilor de la San Stefano; părere susținută și de poziția potrivnică acestora pe care se situa guvernul britanic, al cărui ministru de Externe „a adresat cabinetelor — raporta la 31 martie/12 aprilie 1878 I. Bălăceanu — o circulară în care explică motivele pentru care Anglia nu poate accepta Tratatul de la San Stefano”. Printre stipulațiile care vor impune „voința Rusiei suverane asupra Mării Negre și a țărilor învecinate, el [Salisbury] citează articolul care se referă la Basarabia”⁴⁶.

În a treia decadă a lunii martie st. v., I. C. Brătianu a mers la Viena și la Berlin pentru a se informa în ce măsură putea România să se sprijine pe Austro-Ungaria și pe Germania. La 23 martie/4 aprilie el a fost primit de împăratul Francisc Iosif⁴⁷ și a avut, firește, întrevederi și cu

⁴¹ *Ibidem*, p. 116. ⁴² *Ibidem*. ⁴³ *Ibidem*, p. 117—121. ⁴⁴ *Ibidem*, p. 118.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 121. ⁴⁶ *Ibidem*, p. 122. ⁴⁷ *Ibidem*, p. 124.

Andrássy, care-l „îndemna hotărît la rezistență“⁴⁸. La 27 martie/8 aprilie, el a fost primit la Berlin de cancelarul Bismarck. Guvernul german însă „se arăta foarte rezervat în chestiunea Basarabiei“. Bismarck îl îndemna pe I. C. Brătianu să se arate binevoitor față de propunerile Rusiei, căci în felul acesta „ar putea să ceară mult și să capete mult de la ea, o sută de milioane și chiar compensații teritoriale mai mari“⁴⁹. La 3/15 aprilie, președintele Consiliului de Miniștri a revenit la București de la Berlin⁵⁰, într-un moment când relațiile cu Rusia se înrăutățiseră și exista o puternică presiune armată din partea guvernului țarist. Relativ la acțiunile militare ruse, la 5/17 aprilie s-a și făcut o interpelare în Adunarea deputaților, la care I. C. Brătianu a trebuit să răspundă⁵¹. Corpurile legiuitoare voiau mutarea guvernului la Craiova⁵², președintele Consiliului de Miniștri, temându-se de o agresiune, s-a pronunțat și el pentru retragerea guvernului în Oltenia, dar Carol I și M. Kogălniceanu s-au opus⁵³. Totuși, la 20 aprilie/2 mai, Consiliul de Miniștri a hotărît ca armata „să ia pozițiune de apărare la Carpați, între Pitești, Cîmpulung și Tîrgoviște“⁵⁴. La 29 aprilie/11 mai, însuși Carol I a plecat în Oltenia⁵⁵, revenind la București în a doua parte a lunii mai.

Mersul evenimentelor provocat de Preliminariile de pace de la San Stefano s-a schimbat însă curînd în urma tratatelor secrete mijlocite de Bismarck între Anglia și Rusia și Austro-Ungaria și Rusia, aceasta din urmă făcîndu-le concesii importante celorlalte. Primejdia unui nou război a fost înlăturată și congresul putea fi convocat la Berlin. La 22 mai/3 iunie, prințul Hohenlohe, ambasadorul Germaniei la Paris, a adus la cunoștința Ministerului Afacerilor Străine al Franței că, la inițiativa Austro-Ungariei, guvernul Germaniei propune puterilor semnatare ale tratatelor din 1856 și 1871 „să binevoiască a se întruni în Congres la Berlin, spre a discuta stipulațiile tratatului preliminar de la San Stefano încheiat între Rusia și Turcia“, data deschiderii congresului fiind 1/13 iunie 1878⁵⁶. Privitor la convocarea acestuia, încă de la 15/27 mai, M. Kogălniceanu înștiința pe agentul diplomatic român la Paris (în misiune la Londra) că i s-a comunicat de agentul din Berlin probabila întrunire a Congresului. „Oricare ar fi rezultatul său — adăuga ministrul român —, pace sau război, noi trebuie, noi românii, să apărăm pînă la cap interesele țării noastre“. El dădea amănuntul că Austro-Ungaria se arăta foarte rezervată față de România și cîteva regimente austro-ungare s-au apropiat de frontierele românești, în timp ce Rusia, din partea ei, „ia dispoziții strategice“⁵⁷.

Totuși, îngrijorarea provocată de aceste mișcări militare a început să slăbească pe măsură ce se apropia întrunirea congresului și, odată cu ea, speranța că și participarea României la congres va fi admisă. Deschiderea acestei căi a făcut-o guvernul britanic, cum raporta la 26 mai/7 iunie agentul diplomatic român la Paris (în misiune la Londra), arătînd că Salisbury, ministrul de externe britanic, i-a adresat o scrisoare în care-l

⁴⁸ Gh. I. Brătianu, *Bismarck și Ion C. Brătianu*, în „Revista istorică română“, vol. V—VI din MCMXXXV—VI, p. 91.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Memoriile regelui Carol I (de un martor ocular)*, vol. XIII, p. 89.

⁵¹ Ion C. Brătianu, *Acte și cuvîntări*, vol. III, București, 1930, p. 282.

⁵² *Memoriile regelui Carol I (de un martor ocular)*, vol. XIII, p. 88.

⁵³ *Ibidem*, p. 93. ⁵⁴ *Ibidem*, vol. XIV, p. 7. ⁵⁵ *Ibidem*, p. 9.

⁵⁶ *Affaires étrangères. Documents diplomatiques. Affaires d'Orient. Congrès de Berlin 1878*. Paris, p. 53 (în continuare *Congrès 1878*).

⁵⁷ *Doc. of. 1880*, p. 158.

înștiința că guvernul său nu se opune „trimiterii la Berlin a unor mandaturi sau delegații care să explice Congresului, cu titlu consultativ, vederile și dorințele României...”, adăugînd însă că în privința Basarabiei (se înțelesese despre ea cu Șuvalow, ambasadorul rus la Londra) „îi e imposibil să indice politica pe care o va urma, pînă cînd va cunoaște cu precizie ceea ce au de gînd să facă celelalte puteri”⁵⁸.

În vederea participării României la lucrările Congresului, M. Kogălniceanu a trimis, la 22 mai/3 iunie, agenților diplomatici români în străinătate instrucțiunile sale, cerîndu-le să facă „demersuri urgente pentru admiterea noastră în cadrul acestei Adunări” și să stăruiască totodată ca independența României să fie recunoscută chiar în prima ședință⁵⁹. Peste patru zile, Virnav-Liteanu, agentul diplomatic român la Berlin, telegrafia la București că a fost asigurat de ministrul de externe al Germaniei și de ambasadori, că delegații români vor fi audiați în Congres⁶⁰, dar nu spunea dacă și independența României va fi recunoscută din prima zi a acestuia, așa cum cerea guvernul român⁶¹. Consiliul de Miniștri, prin Jurnalul său din 26 mai/7 iunie, a împuternicit pe Ion C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, și pe M. Kogălniceanu, ministrul Afacerilor Străine, să reprezinte România „înaintea Congresului, spre apărarea drepturilor și intereselor Națiunii, în conformitate cu voturile Corpurilor legiuitoare”⁶². Ajunși la Berlin, plenipotențiarilor români — cum se intitulau ei — au cerut la 1/13 iunie, ziua deschiderii Congresului, plenipotențiarilor marilor puteri să fie „admiși în cadrul Congresului pentru a expune și apăra drepturile țării lor”⁶³. Congresul nu s-a grăbit să-i convoace, nici să satisfacă de îndată revendicările României.

Cunoaștem în parte activitatea celor doi plenipotențieri în timpul șederii lor la Berlin din rapoartele adresate de M. Kogălniceanu Ministerului Afacerilor Străine din București, așa cum conveniseră la plecare. „Primele zile — scrie el la 9/21 iunie — au fost consacrate vizitelor obișnuite”⁶⁴. S-au întreținut succesiv cu Bülow, von Radowitz, unul din cei doi secretari ai congresului, cu Gorceakow, Jomini (secretarul cancelarului rus), Andrassy, Corti (ministrul de externe al Italiei), Waddington (ministru de externe al Franței), cu Nothomb (ministrul Belgiei la Berlin) și cu plenipotențiarilor otomani. Primul ministru britanic, lordul Beaconsfield, și ministrul de externe al Angliei, Salisbury, raportează M. Kogălniceanu, „par a fi evitat pînă acum de a ne primi”, deși supraîncărcarea loc cu ocupații „nu-i de ajuns să explice o rezervă așa de persistentă”⁶⁵. Rezerva plenipotențiarilor britanici putea fi explicată, ceea ce M. Kogălniceanu n-a voit să o facă, prin jena lor de a sta de vorbă cu delegații români, după demascarea de ziarul „The Globe” a aranjamentelor făcute de Anglia mai înainte cu Rusia. Peste tot, remarca M. Kogălniceanu, am primit asigurări de simpatie, dar ele sînt pur academice și „nu arată decît o bunăvoință platonice, adică sterilă”. Numai Waddington s-a situat „pe un teren practic”, însă ca să-i angajeze să nu spere prea mult. „Basarabia trebuie să fie privită ca pierdută...” le-a spus el⁶⁶. Congresul, continuă M. Kogălniceanu, a ținut trei ședințe, dar n-a răspuns încă la cererea plenipotențiarilor români ca România să fie admisă la lucrările lui. A decis însă „ca Grecia să fie auzită, dar nu ascultată în

⁵⁸ *Ibidem*, p. 161. ⁵⁹ *Ibidem*, p. 160. ⁶⁰ *Ibidem*, p. 161

⁶¹ *Ibidem*, p. 160.

⁶² *Ibidem*, p. 162. ⁶³ *Ibidem*, p. 164. ⁶⁴ *Ibidem*. ⁶⁵ *Ibidem*, p. 165. ⁶⁶ *Ibidem*.

chestiunile care o privesc⁶⁷. Diferențele dintre Anglia și Rusia persistă, cu toate aranjamentele publicate de „The Globe”⁶⁸. Se dă și informația că Bismarck, „credincios rolului și calificării, pe care el însuși și le-a dat, de *samsar cinstit*, se interpune peste tot, dar fără a fi ajuns (ceea ce nu corespundea realității — *n.n.*) la o soluție precisă”⁶⁹. Totuși, Congresul nu va eșua, căci toate puterile doresc pacea și „Germania o *vrea*, căci are nevoie spre a combate și diminua socialismul”, cum lăsa să se creadă, adăugăm noi, abilul diplomat. În felul acesta, pacea se va face „dar în detrimentul statelor slabe și mai ales al României...”. Raportul se încheia prin mențiunea că cei doi împuterniciți români pregătesc un *Memoriu* pentru a-l prezenta, când va fi timpul, Congresului⁷⁰.

Peste câteva zile, la 12/24 iunie, *Memoriul* fiind redactat, plenipotențiarilor români îl adresează lui Bismarck, președintele Congresului, formulând iarăși „speranța că nu va fi luată o decizie în privința României” înainte ca ei să fi fost ascultați⁷¹. Semnatarii *Memoriului* arătau că în acesta „sînt rezumate punctele pe care România le solicită”⁷² să fie adoptate de Europa. Cinci cereri erau formulate în *Memoriu* : „1 — Nici o parte a teritoriului actual să nu fie desprinsă de România ; 2 — Pămîntul românesc să nu fie supus unui drept de trecere în profitul armatelor ruse ; 3 — Principatul, în virtutea titlurilor sale seculare, să reintre în posesia insulelor și gurilor Dunării, inclusiv Insula Șerpilor ; 4 — Ea să primească, proporțional cu forțele militare pe care le-a trimis în luptă, o despăgubire, într-o formă apreciată ca mai folositoare ; 5 — Independența sa să primească consacrarea definitivă și teritoriul ei [al României] să fie declarat neutru”⁷³.

Așteptînd să fie invitați să-și susțină cauza țării lor, plenipotențiarilor români au adus, la 18/30 iunie, la cunoștința ministrului Afacerilor Străine ad-interim știrea că membrii Congresului vizitați de ei pînă atunci le-au spus „limpede” că Basarabia era sacrificată. În cele din urmă, Andrassy i-a chemat succesiv de două ori, confirmînd această știre, și le-a cerut să se supună hotărîrilor Congresului. În acest caz, spunea el, Congresul va asigura României „avantaje teritoriale și politice mai mari decît cele stipulate în Tratatul de la San Stefano”, dar pentru recunoașterea independenței i se va impune României, ca și Serbiei, înlăturarea inegalității politice și civile pe motiv religios⁷⁴. În aceeași zi, plenipotențiarilor români anunțau că, printr-o *notă* verbală din partea lui Bismarck, Congresul hotărîse în ajun să-i audieze în ședința de luni 19 iunie/1 iulie ora 2 (p.m.)⁷⁵.

Congresul a dezbătut problema românească în două ședințe, în prima la 17/29 iunie, după ce au fost audiați delegații Greciei, lordul Salisbury a propus să se decidă dacă reprezentanții României vor fi audiați de Congres. După părerea lui, înalta Adunare, „după ce a ascultat delegații unei națiuni care reclamă provincii străine, ar acționa echitabil să audă pe reprezentanții unei țări care cere să păstreze ținuturi care-i aparțin”. Reprezentantul italian Corti s-a asociat de îndată opiniei colegului său englez. Înclinînd mai mult împotriva primirii delegaților români, ale căror reclamații „nu par a fi de natură să ușureze buna înțelegere”, Bismarck admite totuși, întrucît chestiunea a fost pusă, să o supună votului colegilor săi⁷⁶. Pusă la vot, propunerea lui Salisbury a fost acceptată de Andrassy, de Waddington — voturile reprezentantului englez și

⁶⁷ Ibidem. ⁶⁸ Ibidem. ⁶⁹ Ibidem, p. 166. ⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Ibidem, p. 167. ⁷² Ibidem. ⁷³ Ibidem, p. 169—170. ⁷⁴ Ibidem, p. 170. ⁷⁵ Ibidem, p. 171. ⁷⁶ Congrès 1878, p. 155.

al lui Corti fiind date dinainte —, Gorceakow a declarat că „prezența reprezentanților români e de natură să provoace vii discuții“, dar el nu votează contra admiterii lor. Bismarck, cerînd un vot precis al plenipotențiarilor ruși, contele Șuvalow a spus că „observațiile delegaților români nu pot decît să mărească dificultățile discuției, căci de bună seamă Rusia nu se va lăsa acuzată de ei fără a se apăra“. Totuși, a adăugat el, întrucît majoritatea Congresului s-a pronunțat pentru admitere, plenipotențiarilor ruși n-ar putea singuri să vrea îndepărtarea contradictoriilor și nu se opun propunerii lordului Salisbury. Andrásy, cu acordul întregii Adunări, a propus apoi ca delegații români „să fie auziți în aceleași condițiuni ca miniștrii Greciei“. Președintele Congresului anunță că va invita pe reprezentanții români pentru următoarea ședință ⁷⁷.

În continuare s-a trecut la discutarea articolelor Tratatului de la San Stefano privitoare la România. Bismarck a început prin a întreba dacă se menține fără condiții independența sau aceasta să fie subordonată : „acceptării de România a remanierii teritoriale pe care se pare că o respinge“ ⁷⁸. Corti s-a pronunțat împotriva condiționării independenței României „de aderarea ei la stipulațiile care o privesc“. Șuvalow a pretins că, deși România s-a proclamat independentă, independența ei „nu poate fi efectivă fără consimțămîntul Europei...“ Lordul Beaconsfield a declarat că „a văzut cu cel mai mare regret stipulațiile articolului XIX al Tratatului de la San Stefano relativ la Basarabia“, ca fiind contrare Tratatului de la Paris din 1856 ⁷⁹. A adăugat însă că, întrucît ceilalți semnatari ai Tratatului de la Paris n-au intervenit în această afacere, el „n-ar putea consilia guvernului Reginei să întrebuițeze forța ca să mențină stipulațiile Tratatului [de la Paris], dar protestează contra acestui schimb“ ⁸⁰. Gorceakow a susținut stipulațiile Tratatului de la San Stefano privitoare la schimbul teritorial ce era impus României, declarînd că în 1856 Basarabia a fost dată numai Moldovei, cînd Principatele erau separate. Speră, a continuat el, că lordul Beaconsfield „nu va persista în obiecțiile sale cînd Excelența Sa va recunoaște că libertatea Dunării nu va avea nimic de suferit prin retrocedarea Basarabiei“ ⁸¹. Șuvalow, găsind slab argumentul Cancelarului, l-a completat, spunînd că problema Basarabiei se reducea pentru Rusia la o „chestiune de onoare“. Luînd cuvîntul din nou, Gorceakow a insistat asupra „avantajelor“ ce va obține România în schimbul teritoriului cedat ⁸². Intervenind în discuție, Bismarck a spus că, în privința asigurării libertății navigației pe Dunăre, „el e de acord cu reprezentanții Angliei, dar nu găsește nici o legătură între libertatea Dunării și retrocedarea Basarabiei“. A propus apoi „să se amîne continuarea discuției pînă cînd reprezentanții români vor fi audiați în ședința de luna viitoare“ ⁸³.

În dimineața zilei primirii delegaților români în Congres, M. Kogălniceanu a fost invitat de Bülow, cu care a avut „o lungă întrevedere“. De bună seamă, ministrul german s-a străduit să-l convingă pe colegul său român de necesitatea acceptării hotărîrilor eventuale ale Congresului. Apoi, ambii delegați români au fost primiți de lordul Beaconsfield, care s-a mărginit, urmînd relatării delegaților români, să-i asculte cu atenție, după care le-a spus „că în politică ingratitudea este adesea prețul ce-

⁷⁷ Ibidem, p. 156. ⁷⁸ Ibidem, p. 157. ⁷⁹ Ibidem, ⁸⁰ Ibidem, p. 158. ⁸¹ Ibidem. ⁸² Ibidem, p. 159—160. ⁸³ Ibidem, p. 160.

lor mai bune servicii”⁸⁴. O versiune mai cuprinzătoare spuselor lordului Beaconsfield a dat istoricul englez R. W. Seton-Watson. Beaconsfield, scrie acesta, a primit pe cei doi delegați, „i-a ascultat curtenitor fără să exprime nici o opinie și i-a avertizat că «în politică ingratitudea este adesea recompensa celor mai mari servicii»”⁸⁵.

În ziua de 19 iunie/1 iulie 1878, ora 2,30 (p.m.), delegații români au fost primiți în ședința Congresului, în același fel ca și reprezentanții Greciei⁸⁶. Președintele i-a invitat să expună „comunicările cu care sînt însărcinați”⁸⁷. Primul a luat cuvîntul M. Kogălniceanu, atrăgînd atenția că „periodul tractărilor ne-a fost mai puțin priincios decît norocul armelor”⁸⁸. Rezumînd apoi *Memoriul* prezentat Congresului la 12/24 iunie, a menționat prevederile Convenției româno-ruse din 4/16 aprilie 1877, prin care Rusia garanta integritatea teritorială a României, a cerut ca România să nu fie supusă „la un drept de trecere, pe cît timp va ține ocupațiunea armatelor ruse în Bulgaria”⁸⁹; România „să reintre în posesiunea insulelor și a gurilor Dunării, inclusiv Insula Șerpilor”⁹⁰; să i se dea o despăgubire de război în proporția contingentului ei militar; să i se recunoască independența și să i se acorde „garanția reală a neutralității sale...”⁹¹. A urmat o scurtă cuvîntare a lui Ion C. Brătianu, care a ținut să declare că „despuierea noastră de o porțiune din patrimoniul nostru nu ar fi numai o durere adîncă pentru națiunea română ci ea ar dărîma în sînul ei orice încredere în tăria tractatelor și în sînta pază, atît a principiilor de dreptate absolută, cît și a drepturilor scrise”⁹². După ce președintele a declarat că „Congresul va examina conștiincios observațiile prezentate de delegația României”⁹³, acesta s-a retras.

Întemeindu-se pe teoria că „Europa singură are dreptul de a sancționa independența” României, Bismarck a întrebat apoi Congresul sub ce condiții se va lua „această importantă decizie”⁹⁴, la care întrebare Waddington, vădit înțeles cu Bismarck și cu alți plenipotențieri, a propus ca independența României să fie supusă aceleiași condiții puse independenței Serbiei⁹⁵, adică prevederii ca drepturile politice și civile să nu fie condiționate de cultul religios. Bismarck, Beaconsfield și Corti s-au asociat îndată propunerii franceze. Șuvalow a cerut însă și condiționarea independenței de împlinirea cererilor teritoriale ale guvernului rus⁹⁶. Consimțînd la satisfacerea acestor pretenții, Waddington a afirmat că delegații francezi consideră că „românii au fost puțin cam aspru tratați...”⁹⁷. Waddington, Andrassy, Corti s-au declarat de acord cu reunirea Dobrogei la România⁹⁸, ceea ce a făcut ca, în cele din urmă, Șuvalow să accepte o linie de frontieră pornind de la Rasova în direcția Silistra, punctul de graniță la Marea Neagră să nu depășească Mangalia⁹⁹; propunere pe care Congresul a acceptat-o. Salisbury a adăugat, cu acordul plenipotențiarilor Rusiei, și Insula Șerpilor. Alte chestiuni de amănunt au fost lăsate în seama Comisiei de redactare¹⁰⁰.

⁸⁴ Doc. of. 1880, p. 171. ⁸⁵ R. W. Seton-Watson, *Histoire des Roumains de l'époque romaine à l'achèvement de l'unité*, p. 383.

⁸⁶ Doc. of. 1880, p. 171. ⁸⁷ Congrès 1878, p. 162. ⁸⁸ Congresul din Berlin. Acte și discursuri ale plenipotențiarilor înălțimei sale Carol I domnul României, București, 1878, p. 9. ⁸⁹ Ibidem, p. 10. ⁹⁰ Ibidem, p. 11. ⁹¹ Ibidem. ⁹² Ibidem, p. 12. ⁹³ Congrès 1878, p. 166. ⁹⁴ Ibidem. ⁹⁵ Ibidem. ⁹⁶ Ibidem., p. 167.

⁹⁷ Ibidem, p. 168. ⁹⁸ Ibidem, p. 168—169. ⁹⁹ Ibidem, p. 170. ¹⁰⁰ Ibidem.

Peste trei zile de la primirea în Congres, M. Kogălniceanu scria la București, că s-a cerut delegaților români să declare că se supun verdictului Congresului, dar ei au refuzat. N-au luat „nici un angajament, și țara are întreaga libertate de a se pronunța”. Li s-a spus că termenul „schimb sau compensație este cu grijă înlăturat din text”¹⁰¹

★

Lucrările Congresului s-au încheiat la 1/13 iulie 1878, prin semnarea Tratatului de la Berlin, act de importanță deosebită pentru poporul român. Prin art. XLIII se recunoaște independența României condiționată de art. XLIV, care prevede că în România „deosebirea condițiilor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca motiv de excludere sau incapacitate în ceea ce privește bucurarea de drepturi civile și politice...”¹⁰². Prin art. XLV al tratatului, Rusia încorporează pe seama României partea de sud-vest a Basarabiei, teritoriu limitat „la vest prin talvegul Prutului, la sud prin talvegul brațului Chilia și gura Stry-Stambul”¹⁰³. Prin același articol, sînt reunite României insulele Deltei Dunării și Insula Șerpilor, sandgeacul Tulcei cu districtele (cazale) Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hirșova, Constanța (Küsten-dge), Medgidia, cărora li se adaugă „teritoriul situat în sudul Dobrogei pînă la o linie avînd ca punct de pornire la est de Silistra și ajungînd la Marea Neagră la sud de Mangalia”. S-a stabilit ca frontiera să fie fixată la fața locului de „Comisia europeană instituită pentru delimitarea Bulgariei”¹⁰⁴. E de remarcat că, în chestiunea teritorială, tratatul nu prevede nici un schimb, teritoriile care alcătuiesc Dobrogea —, parte a străvechii Dacii, au fost reunite cu patria mamă.

Mai sînt și alte articole care privesc România direct sau indirect. Art. XLVII arată că împărțirea apelor și a pescuitului se va supune „arbitrajului Comisiei europene a Dunării”¹⁰⁵; art. XLVIII prevede că România nu va lua drepturi de tranzit pentru mărfurile care o traversează; art. XLIX prevede că pentru reglementarea privilegiilor și atribuțiilor Consulatelor în România vor putea fi încheiate convenții, drepturile dobîndite putînd „rămîne în vigoare cît timp nu vor fi modificate printr-un comun acord”; art. L arată că, pînă la încheierea unui trat, „supușii români călătorind sau locuind în Imperiul otoman și supușii otomani călătorind sau locuind în România se vor bucura de drepturile garantate supușilor altor puteri europene”, iar art. LI, că România se va substitui Porții, în privința întreprinderilor de lucrări publice, în teritoriul eliberat de sub dominația otomană; art. LII : nu vor putea naviga pe Dunăre bastimente de război, ci numai „vase ușoare destinate poliției fluviale și serviciilor vamale”, staționarele puterilor la gurile Dunării putînd „urca pînă la Galați”¹⁰⁶; art. LIII : România va face parte din Comisia europeană a Dunării, atribuțiile Comisiei întinzîndu-se pînă la Galați, „într-o completă independență de autoritatea teritorială”; art. LIV : Comisia europeană va putea să-și prelungească mandatul; art. LV : pentru Dunărea de la Porțile de Fier pînă la Galați¹⁰⁷, reglementarea navigației, a poliției fluviale și a supravegherii se va face „de Comisia europeană a Dunării, asistată de delegații statelor riverane”; art. LVI : Comisia europeană se va îngriji „de întreținerea farului de pe Insula Șerpilor”¹⁰⁸. Deși operă a celor șapte mari puteri europene, care au negociat pe seama micilor state

¹⁰¹ Doc. of. 1880, p. 176. ¹⁰² Congrès 1878, p. 290—291. ¹⁰³ Ibidem, p. 291. ¹⁰⁴ Ibidem. ¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem, p. 292. ¹⁰⁷ Ibidem, p. 292. ¹⁰⁸ Ibidem, p. 293.

și a României, Tratatul de la Berlin a consemnat totuși o viață independentă statului român. Unul dintre cele trei imperii care presau în feluri diferite asupra României fiind înfrînt, România liberă putea să-și croiască un drum mai larg pentru făurirea viitorului ei.

★

Fără să aștepte terminarea lucrărilor Congresului, I. C. Brătianu și M. Kogălniceanu au revenit la București, aducînd, deși condiționată de pierderea unui important teritoriu și de impunerea unei modificări a Constituției, independența României și revenirea Dobrogei în vechile hotare ale țării. În apărarea integrității teritoriului național, sprijinită de întregul popor român, ei s-au situat pe o poziție fermă, principială, la care n-au renunțat cu toate presiunile exercitate asupra lor. Au respins acceptiunea schimbului teritorial ce le era cerut, considerînd reunirea Dobrogei la patria-mamă, hotărîtă de Congres, ca justă, legitimă.

★

Deplina independență a țării, obținută prin grele sacrificii, a dat posibilitatea României să-și dezvolte într-un ritm mai viu economia și cultura, a creat condiții pentru desăvîrșirea unității național-statale, pentru înaintarea pe calea progresului.

Sprijinul moral și material acordat de românii aflați sub dominație străină războiului pentru independența deplină a României

AUGUSTIN DEAC

Dintotdeauna românii de pretutindeni s-au simțit uniți în cuget și în faptă, pentru a înfrunța vicisitudinile istoriei, pentru a-și apăra ființa lor, nu rareori pusă în pericol de cotropitori, iar cu tactul moștenit de la strămoșii acestui pământ — dacii, au acționat pentru a reuni toate provinciile locuite de ei în vechea și frumoasa lor patrie, spre a se dezvolta uniți, cum e firesc dealtfel să se dezvolte un popor, capabil — după cum au dovedit veacurile — să-și pună toate energiile, străduințele și aptitudinile în balanță pentru a asigura progresul continuu pe meleagurile locuite de el și a contribui la îmbogățirea culturii materiale și spirituale universale.

De aceea, toți românii din Muntenia, Dobrogea, Oltenia, Moldova, Bucovina, Transilvania și Banat, fiind într-o permanentă și multilaterală legătură economică, politică și culturală, în pofida hotarelor vremelnice despărțitoare, s-au bucurat ca frații de succesele dobândite în dezvoltarea social-economică, s-au sprijinit în asigurarea propășirii lor și nu de puține ori s-au ajutat reciproc cu grele sacrificii materiale și umane în apărarea autonomiei pământului străbun, a înfăptuirii unității și independenței depline a acestei țări.

Ținînd seama de situația mai privilegiată a Țării Românești, aceasta, împreună cu capitala ei, București, s-a afirmat ca o adevărată *țară mamă*, care, tocmai datorită progreselor ei evidente înregistrate în toate domeniile, a constituit centrul de atracție a tuturor românilor. În acest sens, aprecierea lui Ioan Slavici că „soarele românilor la București răsare”, exprima o realitate : românii de pretutindeni, dar mai ales cei din provinciile subjugate încă de marile imperii vecine, cotropitoare, vedeau în statul modern român, realizat sub înțeleapta domnie a lui Alexandru Ioan Cuza, factorul politic hotărîtor, care avea menirea de a juca *el*, de acum înainte, rolul de vioară primă în înfăptuirea visului milenar : desăvîșirea statului național român prin reunirea la el a tuturor provinciilor românești, aflate încă sub jugul străin.

De aceea, încă de la unirea Moldovei și a Țării Românești, nu numai că se intensifică și mai evident toate legăturile dintre statul român și provinciile istorice românești rămase în afara lui, dar acesta constituia de acum un reazem de nădejde și se afirma ca un sprijin activ, adînc simțit de marile puteri cotropitoare, al luptei de eliberare națională a românilor din aceste provincii. Este bine știut faptul că încă domnul Cuza a intervenit *direct* atît pentru a ameliora situația grea a românilor transilvăneni, dar a și inițiat importanți pași pe arena vieții internaționale, spre a demonstra interesul profund ce-l poartă România, ca țară mamă, pentru soarta provinciilor românești aflate sub dominație străină.

Desigur, în fața statului român modern se găseau multe și spinoase probleme, mai ales externe, de rezolvat. Oamenii politici din Capitala României, în frunte cu Al. I. Cuza, s-au orientat foarte bine, după Unirea Moldovei și a Țării Românești într-un singur stat, acționînd puternic mai întîi pentru consolidarea, internă și internațională, a acestuia. Din acest punct de vedere, marile reforme, înfăptuite de domnitorul Cuza, ne apar ca deosebit de însemnate, iar afirmarea României în relațiile internaționale, prin promovarea de către aceasta a unei politici de neutralitate, corespunzătoare atît intereselor ei, cît și tuturor românilor aflați sub jug străin, a avut ca rezultat direct o creștere evidentă a luptei românilor subjugăți pentru emanciparea lor națională.

În condițiile internaționale create de criza orientală din anii 1875—1877, de războiul ruso-otoman 1877—1878, statul român, după cum se știe, s-a decis pentru declararea războiului, nemaiavînd alt mijloc politic de întrebunîțat, pentru obținerea independenței depline față de Poarta otomană. Această hotărîre, care semnifica un nou și însemnat pas spre afirmarea pe plan internațional a statului român, a fost, în mod firesc, apreciată de românii din provinciile istorice subjugate ca un moment deosebit de important în afirmarea statului român, în întărirea pozițiilor lui internaționale, de fapt, ale tuturor românilor, prilej care permitea *intervenirea* mai hotărîtă de către acesta în apărarea problemelor lor fundamentale, mergîndu-se pînă la a-l considera factor *hotărîtor* în eliberarea lor de sub jugul străin. De aceea, războiul pentru dobîndirea independenței depline de stat a României din 1877—1878 a avut un puternic ecou în toate provinciile românești cotropite, aprobîndu-se din inimă această hotărîre luată de București, el bucurîndu-se de un sprijin însemnat — moral, material și uman — din partea românilor de toate vîrstele și din toate straturile sociale din aceste provincii.

REZONANȚA DECLARĂRII ÎN PARLAMENTUL DE LA BUCUREȘTI A INDEPENDENȚEI ABSOLUTE A ROMÂNIEI ÎN PROVINCILE ROMÂNEȘTI COTROPITE

Trecuse un deceniu de la constituirea monarhiei dualiste austro-ungare, cu care prilej clasele dominante austro-ungare și-au împărțit dominația în monarhie : austriei la vest de riul Laitha, clasele dominante ungare la est de acest rîu. Totodată, cu consimțămîntul habsburgilor, reacțiunea ungară a anexat forțat Transilvania la Ungaria, ceea ce a dus la încetarea oricărei urme de autonomie a acestui vechi Principat transilvănean, reprezentînd un vădit pericol pentru însăși soarta și ființa româ-

nilor de aici. În acest răstimp care trecuse de la acest act samavolnic, statul reacționar ungar a promovat o politică deschisă de deznaționalizare forțată a românilor de aici, care formau marea majoritate. S-a accentuat exploatarea lor socială și națională, politica de colonizări, cu elemente ungare, s-a intensificat, s-a instituit o sălbatică teroare și aspre pedepse pentru cei care revendicau drepturi democratice și naționale. Cu toate acestea românii de aici, simțindu-se sprijiniți de cei de dincoace de Carpați, au fost mai hotărâți să înfrunte politica infamă a guvernelor reacționare de la Budapesta. Ei se organizează politicește, iar cele două culte românești — ortodox și greco-catolic — promovează o politică unitară de rezistență hotărâtă. În timp ce această înclăștare dintre reacțiunea ungară — hotărâtă, prin foc și sabie, după cum indicase ideologul ei, Ludovic Kossuth, să realizeze „marea națiune ungară” prin deznaționalizarea forțată a tuturor popoarelor nemaghiare din așa-zisul regat al sfîntului Ștefan, înfăptuit vremelnice la începutul mileniului nostru prin cotropiri — și românii, aflați într-o luptă de apărare a ființei lor naționale și a cuceririi drepturilor lor legitime, se accentua, vestea izbucnirii războiului pentru dobîndirea independenței depline de stat a României a fost primită în Transilvania cu ură și dușmănie de către potențații unguri și cu chiote de veselie de către români, chiote care au răzbătut cu iuțea tunetului de la Brașov și pînă la Carei, de la Orșova pînă în Sihghetul Marmației.

Și de această dată clasele dominante ungare și-au arătat pe față poziția lor profund reacționară. Obișnuite de secole să cotopească și să asuprească alte popoare, ele nu puteau vedea cu ochi buni ridicarea la luptă a popoarelor asuprite pentru drepturile lor. De aceea, ele au dezațuat, încă de la început, lupta românilor pentru dobîndirea independenței lor, văzînd, cu deplină justete, în războiul de independență al României, un real pericol pentru însăși soarta monarhiei dualiste, acest conglomerat pestriț de popoare, realizat prin dominație și furtișaguri — după aprecierea lui Engels. Cu toate că formal Austro-Ungaria se angajase, prin acordurile de la Reichstadt (noiembrie 1876) și Budapesta (ianuarie 1877) cu Rusia țaristă, să promoveze o politică de strictă neutralitate, totuși clasele dominante ungare, care s-au afirmat ca componenta cea mai reacționară a monarhiei dualiste, au susținut o politică deschisă de sprijinire a Porții otomane în acest război și de înăbușire, în aceste părți ale monarhiei unde ele dominau, a oricăror acțiuni contrare acestei politici. „Peste o sută de ziare ungare — aprecia Barițiu — făceau un singur cor în combaterea unanimă a independenței statului românesc”¹. Ziarele „Hon”, „Magyar Futár”, „Magyar Polgár”, „Kelet” și altele calificau războiul drept al României ca un „act de rebeliune”. „Magyar Futár”, ce apărea la Budapesta, cerea ca monarhia noastră să sugrume independența românească”².

Decretarea mobilizării de către România a fost comentată de „Neue Freie Presse”, strîns legat de cercurile reacționare de la Budapesta, cu ironie, în sensul că această concentrare a trupelor române „nu va împiedica pe turci de a trece Dunărea și de a alunga pe dorobanții și călărașii români pînă în Transilvania”. „Gazeta Transilvaniei” a replicat la aceste defăimări, remarcînd hotărîrea de luptă și eroismul armatei române. „Noi

¹ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. III, Sibiu, 1891, p. 490.

² „Magyar Futár”, nr. 109, din 13 mai 1877.

nu contestăm că așa ceva nu s-ar putea întâmpla — sublinia gazeta —, ba credem că tot între marginile posibilității rămânem și atunci când admitem că dorobanții și călărașii români pot porni către Transilvania și fără să fie alungați de turci”³.

Reacțiunea ungară a mers pînă acolo cu sprijinul ei în folosul otomanilor, încît nu numai că a trimis ajutoare în bani, materiale și detașamente armate în sprijinul armatei otomane*, dar a organizat în secret, în Transilvania, și unități mercenare, finanțate de unele cercuri reacționare europene, menite să străbată Carpații și să atace trupele rusoromâne din spate.⁴

În aceste condiții, cu atît mai însemnată și de mare ajutor a fost acțiunea românilor din monarhia dualistă austro-ungară de solidarizare frățească, multilaterală cu românii de dincoace de Carpați, aflați în luptă, și de contracarare a propagandei și acțiunilor potrivnice românilor, organizate de reacțiunea din monarhia dualistă asutro-ungară.

Românii din provinciile asuprite s-au integrat întru totul în acțiunea de susținere a mării cauze a tuturor românilor. Acest lucru era recunoscut și de cabinetele de la Budapesta și Viena. Într-o adresă a ministrului de interne ungar din 20 octombrie/1 noiembrie 1876, adresată comitatelor din Transilvania, se arăta îngrijorarea față de această realitate: „Potrivit experiențelor de pînă acum, este neîndoielnică preferința românilor din Ungaria față de neamurile lor din Principatul Moldovei—Țara Românească, cît și faptul că agitatorii români din Ungaria vor activa, respectiv vor încerca să activeze în direcția pe care guvernul din Principate o va adopta”⁵.

Peste cinci zile, adică la 25 octombrie/6 noiembrie 1876, același ministru de interne ungar înștiința comitatele din Transilvania că Dimitrie Petrino din Bucovina „se străduiește să difuzeze o *Chemare* către locuitorii români din țară pentru ca să se elibereze din sclavie și să se alăture Principatului Moldova—Țara Românească.”⁶ Ministrul cerea autorităților locale arestarea distribuitorilor și confiscarea *Chemării*.

³ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 28 din 14/26 aprilie 1877.

^{*} Vezi adresa Ministerului Afacerilor Externe austro-ungar, nr. 3239 din 11 septembrie 1877, trimisă din Viena către președintele Consiliului de Miniștri ungar, Tisza Kálmán (Arhiva Muzeului de istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, fondul Problema națională).

⁴ Arhiva Muzeului de istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, fondul Problema națională, documentul nr. 3414. Ministrul de externe imperial către primul ministru ungar Tisza. Această acțiune se făcea cunoscută Vienei printr-o notă secretă. În septembrie 1877, ministrul afacerilor externe al Austro-Ungariei atrăgea atenția asupra acesteia primului ministru ungar, arătînd că: „Șeful expediției care se pune în scenă, acum tocmai a plecat la Brașov”. În același timp, se subliniază că „pericolul pentru armatele rusești și românești este foarte mare. Mîine dimineată pleacă alți patru ofițeri, seara alți cîțiva la Brașov. Totul se ține foarte secret. Abia la Brașov se vor primi ordine mai amănunțite. Acțiunea va fi dusă la îndeplinire cu peste 2 000 de oameni și are ca scop să distrugă căile ferate și podurile de cale ferată cu cartușe de dinamită, astfel ca răniții să nu poată fi transportați în sus, nici aprovizionările să nu poată merge în jos. Participanții la acțiune sînt în majoritate unguri”. Nota mai cuprindea și informația că „Mai la nord, aceeași acțiune este executată și dinspre Polonia, în una și aceeași zi. Cai, oameni, arme, muniție, dinamită, rachete incendiare stau de acum pregătite la graniță” (Arhiva Muzeului de istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, fondul Problema națională, documentul nr. 3414).

⁵ Arhivele Statului Tirgu Mureș, fondul Prefectura județului Mureș, Comitele suprem, documentul nr. 307/1976.

⁶ Loc. cit.

Proclamarea în Parlamentul român de la București a deplinei independențe a statului la 9/21 mai 1877 a fost trăită de întregul popor român ca un moment istoric grandios și a dat ocazia unor înălțătoare manifestări a sentimentului național, a entuziasmului patriotic, asemănătoare cu cele din 5 și 24 iunie 1859⁷. Momentul acesta de supremă bucurie a fost împărtășit de românii din provinciile subjugate de imperiile vecine. „Toate inimile românești — constata „Telegraful român“ — sînt pline de bucurie și entuziasm ; în Transilvania, în Banat și Bucovina domnește entuziasmul și numeroase adrese, a căror publicare ar umple un tom întreg, ne dovedesc clar ce dispozițiune entuziastică domnește între românii austrieci [din monarhia dualistă austro-ungară]“⁸.

Românii din provinciile aflate sub dominație străină au fost încunoștințați prin numeroase știri și relatări, provenite din București și publicate în toate ziarele și revistele de dincolo de Carpați, despre decizia guvernului român : „Independența absolută a României este oficial consacrată și proclamată atît în Camera deputaților cît și de Senat la 9/21 mai (florar). Totodată, starea de război a României cu Imperiul otoman e oficial proclamată ! Toți românii strigă : Să trăiască România absolut independentă !!!“⁹.

Făcîndu-se ecoul întregii populații românești asupra, redacția „Gazetei Transilvaniei“, de sub conducerea eminentului publicist George Barițiu, în articolul de fond, scria : „O salutăm cu inima plină de bucurie căci ea se grăbi a ne spune că de azi încolo România începe o viață nouă, o viață nouă de libertate și independență... Să trăiască România liberă și independentă !!!“¹⁰. Prestigioasa revistă „Familia“, condusă de Iosif Vulcan, la vestea istorică consemna lapidar : „Noutatea cea mai importantă pentru noi se rezumă în cuvintele : *România și-a proclamat independența* și totodată a declarat război Turciei. Faptul acesta s-a petrecut la 9/21 mai a.c. în București. Votîndu-l, atît Camera, cît și Senatul, în unanimitate“¹¹. În numărul următor, redacția relatează pe larg hotărîrile Parlamentului român, ca și sprijinul activ al populației Bucureștiului : „Luni 9/21 mai 1877..., pe la 12 ore, sute de oameni aleargă cu inimile palpitînd spre Dealul Mitropoliei, ca să fie [de] față la săvîrșirea unui fapt dorit de secol... «Independența absolută a României» Nu sunase ora 1, tribunele și galeriile gemeau de mulțimea nerăbdătoare, chiar și curtea Mitropoliei nu era mai puțin împoporată. Ședința se deschide... La suirea pe tribună a d-lui Flea o tăcere profundă domnea în întreaga sală, privirile tuturor erau ațintite asupra oratorului, se putea citi pe fețele tuturor o neliniște, dar totodată și o bucurie. «Sînt momente solemne, zice d. Flea la început, în viața popoarelor, cînd orice ură și desbinare trebuie să tacă, să se exprime, și toți să se gîndească la soarta mamei tuturor, a țării, la mărirea și asigurarea ei». După ce înfățișează raporturile României cu Poarta, care o atacase, oratorul conchidea : «În fața acestora nu putem sta în hesitațiune ; eu, ca român și reprezentant al națiunii, nu pot decît să mă pronunț, sus și tare, că această țară e liberă și independentă și Domnul României este Domnul unei țări libere și absolut independente...» (subl. ns.) La auzirea aces-

⁷ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 140.

⁸ „Telegraful român“, nr. 39 din 19/31 mai 1877.

⁹ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 36 din 12/24 mai 1877.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ „Familia“, nr. 20 din 15/27 mai 1877.

tora — relatează revista „Familia” — întreaga sală erupse în aplauze frenetice ce durară câteva minute, pe fețele multora se vedeau chiar lacrimi. Sublim moment !”¹².

Revista „Familia” redă apoi primirea entuziastă făcută de Parlament și de mulțimea prezentă ministrului de externe, Mihail Kogălniceanu, „marele diplomat” cum îl numește ea, care, „în mijlocul aplauzelor, se scoală și cu inimă liniștită declară cu vocea sa puternică că România e în stare de război cu Turcia, că legăturile dintre România și Turcia sînt rupte, și că guvernul va face totul, pentru ca, la viitoarea pace, România să fie recunoscută ca țară cu desăvîrșire liberă și independentă...”¹³. Aplauze prelungite și entuziaste — consemnează „Familia”. Apoi continuă, relevînd hotărîrea Parlamentului român, prin care „*Independența absolută a României* (subl. ns.) a primit consacrarea oficială”¹⁴. Revista „Familia” făcea referiri și la hotărîrea Senatului, din aceeași zi, unde senatorul Dimitrie Gr. Ghica „cu acel instinct patriotic ce-l caracterizează, formulă o moțiune în sensul celei din Cameră, ce fu primită — în aplauze — cu unanimitate”¹⁵.

Moțiunea — declarație a Camerei și Senatului român de la București, din 9/21 mai 1877, privind *independența absolută* a țării, a provocat un entuziasm nemărginit printre românii din provinciile asuprite. „Luni 9/21 mai, dară — consemna aceeași revistă — s-a petrecut în Capitala României un fapt dorit de secol și care va fi înscris cu litere de aur în analele române. Ideea pentru care au luptat atîția domni iluștri, atîția mari patrioți și atîtea generațiuni, s-a îndeplinit”¹⁶.

Și alte ziare românești din Transilvania au publicat materiale despre lucrările Parlamentului român, discursul ministrului de externe M. Kogălniceanu, proclamația de independență a guvernului român. Referindu-se cu emoție la acel act istoric din 9/21 mai 1877, „Telegraful român” făcea următoarea declarație : „Salutînd noi România liberă și independentă cu inimă frățească... Trăiască România. Trăiască armata română”¹⁷.

Presa românească de dincolo de Carpați și din Bucovina a publicat sistematic hotărîri și comunicate ale guvernului român și ale comandamentului armatei, scrisori și știri de pe front, numeroase discursuri oficiale și ale unor personalități, făcînd ample comentarii privind justetea acțiunii române. Ziarele „Telegraful român”, „Gazeta Transilvaniei”, „Familia” și altele au deschis rubrici permanente prin care opinia publică din provinciile aflate sub dominația marilor imperii vecine era informată despre luptele fraților de peste Carpați pentru înlăturarea suzeranității otomane, abnegația și spiritul de sacrificiu al ostașilor. Totodată, ea a publicat apeluri și chemări, ale comitetelor românești, formate pe întreg cuprinsul patriei, sau a persoanelor particulare, procese verbale cuprinzînd ofrandele românilor dăruite cu toată inima pentru a se susține războiul drept, numele voluntarilor, precum și alte numeroase acțiuni care, toate, au contribuit la ducerea mai hotărîtă a războiului pentru cucerirea deplinei independențe a României. Prin

¹² „Familia”, nr. 21 din 16/28 mai 1877.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ „Telegraful român”, nr. 39 din 19/31 mai 1877.

toate acestea, presa din această parte a țării a contribuit la informarea promptă și veridică a locuitorilor acestor provincii românești despre desfășurarea evenimentelor militare și politice din țară și de peste hotare, popularizând, pe larg, toate acțiunile de solidaritate frățască cu cei aflați în luptă.

În câteva comentarii, gazetele românești de peste munți au subliniat condițiile internaționale care au determinat pe români să recurgă la calea armelor pentru a-și asigura independența absolută de stat. Prezentînd relațiile României cu Poarta, ziarele transilvane remarcău că numai după ce România a făcut tot ce a fost posibil pe cale politică pentru recunoașterea acestei independențe depline, și la atacul direct al otomanilor, ea a declarat război. În argumentarea acestei realități, „Gazeta Transilvaniei” publica discursul lui M. Kogălniceanu, „celebru diplomat român și actual ministru al afacerilor externe”, care a declarat, între altele : „Cînd am văzut bombardarea turcească, mi-am zis și am fost datori a zice «trebuie să ne apărăm» și fiindcă Turcia se declara cu noi în stare de apărare, în stare de rezel. Am ocupat Calafatul ; tunul Vidinului a bubuit și tunul Calafatului a răspuns. Am trimis trupe la Oltenița ; acestea, fiind atacate din Turtucaia, am bombardat și noi la rîndul nostru și am ars o parte din Turtucaia”¹⁸. „Astfel s-a împlinit ceea ce era de prevăzut — aprecia „Gazeta Transilvaniei” într-un alt comentariu —, românii provocați fiind au început pe față răzbelul contra Turciei și se luptă cu curaj și rezoluțiune. Începutul e bun, însă finitul are să fie strălucit. Înainte dar”¹⁹.

Într-un alt comentariu, „Gazeta Transilvaniei”, după ce prezenta politica marilor puteri față de Orientul Europei, conchidea că „fără de luptă... nu se va putea frînge tirania și barbaria, ce de secol de ani s-a încuibat în Orientul Europei, și nu se va putea elupta libertatea popoarelor...”²⁰. George Barițiu, în articolul „Rusia și România”, analizînd caracterul războiului ruso-turc, izbucnit în primăvara anului 1877, motivele care au determinat România să declare și ea război, aprecia că politica României „era dictată exclusiv, formulată și impusă de propriile interese ale patriei și ale națiunii”²¹. Reluînd aceași idee, Andrei Mureșanu, în articolul *Acțiunea armatei române*, scris în preajma intrării oștirii române în luptă, constata : „Ora intrării în acțiune a armatei române a sunat. Românii trebuie să intre în acțiune pentru ca să accelereze un rezel care le-a impus și le impune neconținut cele mai mari jertfe, trebuie să se bată în fine pentru onorarea stindardului românesc care de două sute de ani, plin de umilire și de jaf, nu a mai filfiit victorios pe malurile dunărene”²². Încrezător în forța armatei române, patriotul transilvănean conchidea : „Înainte cu D-zeu ! bravi români ! Dorințele cele mai bune și fierbinți ale fraților voștri de dincolo de Carpați vă acompaniază. Dea cerul să se îplinească profeția bardului național... Să cînte libertatea pe maluri dunărene”²³.

Ziarelor de dincolo de Carpați nu le-a scăpat nici acel fapt deosebit și anume că armata română a trecut Dunărea la cererea marelui duce

¹⁸ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 34 din 4/16 mai 1877.

¹⁹ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 27 din 10/22 aprilie 1877.

²⁰ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 42 din 2/14 iunie 1877.

²¹ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 51 din 3/15 iulie 1877.

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*

Nicolae, comandantul suprem al armatelor ruse. „Trupele române — scria „Gazeta Transilvaniei“ — au trecut în adevăr Dunărea. Știrea aceasta de o importanță mare politică și militară se adevărește pe deplin din toate părțile... Românii au trecut Dunărea pentru a da ajutor oștilor ruse“²⁴.

Faptul că la insistențele domnitorului român, armata țării nu a fost subordonată marilor comandamente țariste, ci și-a menținut deplina autonomie, a fost un prilej de aprecieri deosebite : „Principele Carol a luat comanda peste armatele întrunite româno-ruse din giurul Plevnei. Faptul acesta este din punctul de vedere militar și politic de cea mai mare greutate“ — sublinia cu deosebită hotărâre „Gazeta Transilvaniei“.

Românii din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina și Basarabia, cu toate asupririle și necazurile lor de acasă, au contribuit, în măsura modestelor lor puteri, la sprijinirea războiului pentru redobândirea independenței absolute a țării. „Am merita ca să fim înfierăți cu stigma infamiei — mărturisise „Gazeta Transilvaniei“, făcându-se ecoul opiniei publice românești de peste munți — dacă nu ne vom interesa cu toată duioșia și durerea sufletească de soarta României, de singele nostru, de locuitorii acelei țări trecute prin probleme și calamități fără nume și număr“²⁵.

ROLUL COMITETELOR DE INIȚIATIVĂ ÎN SPRIJINIREA RĂZBOIULUI DE REDOBÂNDIRE A INDEPENDENȚEI ABSOLUTE A ROMÂNIEI

În numeroase localități de pe întinsul provinciilor aflate sub dominația monarhiei dualiste austro-ungare, din inițiativa unor înflăcărați patrioți și patriote, s-au constituit comitete pentru strângerea fondurilor bănești și a ofrandelor datorite de populație armatei române. Astfel, a doua zi după declararea independenței depline, sub președinția lui Diamandi Manole, s-a format la Brașov un comitet de sprijinire a ostașilor format din 15 membri²⁶. La 17/29 mai 1877 s-a înființat, la Sibiu, Comitetul pentru sprijinirea războiului de independență, sub egida Societății femeilor române. Președintă a fost aleasă Iudita Măcelariu²⁷. „Damele române din Clusiu — consemna „Familia“ — au format încă înaintea acelorora din Sibiu un comitet pentru zisul scop național. Președinta acestui comitet a fost d-na Maria Ilișiu“²⁸. La Făgăraș se formează un comitet compus din 12 membri, sub președinția Anastasiei Popescu²⁹. La Năsăud, Comitetul Central din întreg ținutul de sprijinire a răniților români era condus de Elisabeta Pop-Păcurariu și s-a format în adunarea din 3/15 iunie 1877. Comitetul de la Oradea era prezidat de Veturia Roman, cel de la Timișoara de Iulia Rotariu, la Suceava era prezidat de Elena Popovici, la Cernăuți de Natalia Hurmuzachi și Elena Petrino.

²⁴ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 56 din 21 iulie/2 august 1877.

²⁵ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 37 și 66 din 15/27 august și 25 august/6 septembrie 1877.

²⁶ Arhivele Statului Brașov, Acte prezidențiale, 1877, cota 232, fila 5.

²⁷ „Telegraful român“, nr. 36 din 8/20 mai 1877 ; vezi și „Românul“, anul XXI din 15 mai 1877.

²⁸ „Familia“, nr. 22 din 17/29 mai 1877.

²⁹ „Familia“, nr. 24 din 19/31 mai 1877.

Asemenea comitete s-au constituit și în alte centre, ca Abrud, Orăștie, Deva, Curtici, Oravița, Alba Iulia, Șimleu Silvaniei, Hațeg³⁰, Storojineț și în multe, multe alte localități.

S-au format și comitete ale studenților români din Viena³¹ și Budapesta³². În total s-au format peste 350 de comitete.

Emoționante sînt diferitele *Apeluri-manifest* adresate de aceste comitete populației românești din provinciile asuprite. Ele exprimă puternica conștiință națională a românilor de aici, care se simțeau în același front comun de luptă cu armata română împotriva dușmanilor. În Apelul Comitetului românilor din Brașov pentru ajutorarea ostașilor români, de exemplu, dat a doua zi după declarația istorică, deci la 10/22 mai 1877, chemarea la sprijinirea războiului României era astfel argumentată: „Frații noștri de dincolo, puși în dura necesitate de a-și apăra cu arma averea și existența, vocea carității vine și reclamă de la umanitate ajutor și alinare. Cu cît mai virtos va reclama această sacră voce de la noi, unde ea este totodată vocea singelui, pentru că ei sînt frații noștri... Și dacă luminile civilizației au ajuns a face un adevărat cult din îngrijirea și alinarea durerilor celor căzuți în război, vom putea rămînea noi nepăsători față de cei mai d-aproape ai noștri, cari și-au expus viața pentru legea, onoarea și existența neamului românesc? Martoră istoria, martori vii, mulți chiar dintre noi, că frații de dincolo în timpuri nefaste ne-au primit și ne-au adăpostit în căminul lor fără osebite de naționalitate, ne-au ajutat lipsele și ne-au alinat durerile“³³.

„În fața conflagrațiunii din orientul Europei — se remarcă în Apelul Societății femeilor române din Sibiu —, conflagrațiune ce are să atingă și a atins deja pe frații și surorile noastre din România, noi, conduse de simțul inimii noastre și inspirate totdeauna de instinctul sublim al umanității, nu putem sta indiferente la ceea ce frații și surorile noastre, ei, singele nostru, vor avea de a îndura în această mare dramă ce se prepară și s-a început deja pe frumoasele, istoricele și de vechi sînge fumegîndele țărmuri ale Danubiului. Pentru aceea românele din Sibiu s-au întrunit astăzi cu scopul de a veni și ele, cu mijloacele lor posibile, în ajutorul ostașilor români răniți și în ușurarea suferințelor familiilor acelor ostași care au căzut sau vor cădea în luptă și spre acest scop și-au format un comitet executiv... Invităm dar, cu iubire, pe toate românele surori ale noastre, care consimt cu scopul ce ne-am propus, ca să binevoiască a-și aduce fiecare obolul său“³⁴.

În *Epistolă respectuoasă către femeile noastre*, G. Barițiu, publicînd Apelul Comitetului de doamne Sibiene, aprecia caracterul just, progresist, național al războiului României, ca ripostă la atacul otoman, ceea ce explică și acțiunea de sprijinire a lui de către toate clasele sociale: „...Astăzi, în aceste zile de probă și criză supremă, se văzu și femeile noastre... de a spăla și lega rănile acelor ostași români, frați ai noștri care, provocați și trași în luptă de către otomani, se bat și-și varsă sîngele nu din vreo vanitate și trufie, ci în sensul cel mai strîns al cuvîntului pentru existența patriei și a națiunii, pentru libertate, contra vechii tiranii sălbatice, care prefăcuse patria lor de atîtea ori într-un mormînt uni-

³⁰ „Familia“, nr. 31 din 31 iulie/12 august 1877.

³¹ Elisabeta Ioniță, *Aportul femeilor la sprijinirea războiului pentru cucerirea independenței de stat a României*, în „Revista de istorie“, nr. 4/1976, p. 971.

³² „Românul“, anul XXI din 14 iulie 1877.

³³ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 37 din 15/27 mai 1877.

³⁴ Arhivele Statului Năsăud, fondul dr. A. P. Alessi.

versal. Toate actele publice mai recente ieșite de la legislativă și de la guvernul României, cum și evenimentele zilelor din urmă, ne pot convinge pe toți că România este decisă a-și apăra existența și drepturile sale pînă la marginile extreme. Dacă n-am mai avea altă probă despre ferma decizie a locuitorilor țării de a se apăra pe viață, pe moarte, ne-ar fi de ajuns acele liste lungi de ofrande extraordinare, în cai frumoși (pînă acum peste două mii), în grîu de pîine, în bani... în orz, ovăz, vin și vinars, care curg neîncetat din toate regiunile țării de bunăvoie, astfel că legea rechizițiilor, uzitată în toate statele, votată și în România, se aplică mult mai puțin decît se temeau unii... Scurt, națiunea întreagă, bărbați și femei, juni și june, s-au decis a sacrifica tot — avere, sănătate, viață — pentru salvarea celor mai sublime bunuri din lume“³⁵.

Felicitînd inițiativa femeilor române din Sibiu, marele patriot declara : „Onoarea inițiativei este a femeilor din Sibiu... care luă asupra-și primirea și înaintarea ofrandelor destinate pentru cei răniți. Nu ne îndoim un moment că femeile noastre din alte comune, mai ales urbane, opidane și chiar rurale din cele mari, vor forma mici comitete de cîte trei sau cinci inse, spre a se consulta, de exemplu, despre calitatea scamelor, forma bandajelor și altele ca acestea, cum și de modul înaintării pachetelor la locul destinației lor“³⁶.

Prestigiosul ziar „Românul“, motivînd puternica solidaritate frățească cu armata română, declara : „Sfințenia obligațiunii ce o are fiecare suflet român de a sări întru ajutorul fraților de un sînge care se află în suferință și cu atît mai vîrtos întru ajutorul eroilor români care sîngează orișunde în luptă pentru apărarea existenței naționale române“³⁷.

În memoriul unui grup de intelectuali sălăjeni, adresat din Zalău la 25 mai / 6 iunie 1877 vicarului Alimpiu Barbuloviciu, privind necesitatea organizării acțiunii pentru sprijinirea ostașilor români, se menționa : „Evenimentele din Orientul Europei, care siliră pe România să îmbrace fața de război și să-și sacrifice viața și averea fiilor săi pentru apărarea vetrei strămoșești, ne impun atît din punct de vedere al romanității cît și al legăturii de sînge, în care sîntem cu frații noștri cei de dincolo de Carpați, imperios, ca să facem și noi ceva pentru alinarea durerilor fraților noștri răniți...“³⁸. De asemenea, în *Apelul către doamnele române din cîmpie* *, semnat de Anulia Crișianu (născută Maior) și Carolina Pop (născută Papiu), se menționa : „Surorile noastre din toate ținuturile unde răsună limba românească au înțeles de mult această dorință ; din toate părțile curg ajutoare pentru românul căzut în lupta contra semilunei. Cîmpia s-a distins totdeauna prin caracterul său curat românesc ; ar fi așadar un atentat direct chiar asupra noastră, cînd noi românele din «grînarul Transilvănean» am sta cu mîinile în sîn, ne-am uita cu indiferență la țipetele de durere ale răniților români și la sacrificiile ce alte surori ale noastre le fac pe altarul națiunii române...“³⁹.

La apelurile emoționante a răspuns întreaga populație românească din provinciile românești aflate sub dominația marilor imperii vecine. Din primul moment al constituirii comitetelor de ajutorare a soldaților

³⁵ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 35 din 8/20 mai 1877.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ „Românul“, anul XXI din 12 mai 1877.

³⁸ *Marmația II*, Baia Mare, 1970, p. 183—184 ; vezi și „*Oameni din Sălaj*“, Zalău, 1937.

* Este vorba de Crișana.

³⁹ „Familia“, nr. 31 din 31 iulie/12 august 1877.

români s-au adunat importante sume bănești și mari cantități de ofrande necesare purtării războiului. În orașe și sate, învățătoare, preotese sau simple țărance au mers uneori din casă în casă, adunînd bani și provizii pentru ostașii români.

De remarcat că Comitetul din Brașov, încă la 13/25 mai 1877, a trimis Crucii Roșii române la București ajutoare bănești însumînd 7 125 florini aur. La 17/29 mai, Comitetul Național al Crucii Roșii din România răspundea ajutorului venit din partea românilor brașoveni, mulțumind „nu numai pentru suma însemnată a donațiunii”, ci, în special, pentru „iuteala faptului”, ceea ce arată „dovada clară a simpatiei și dragostei”⁴⁰.

Dovedind profundul patriotism și hotărîrea de a contribui la victoriile românilor, sute și mii de țărani, muncitori și intelectuali din provinciile cotoșilor au răspuns apelurilor fruntașilor mișcării naționale românești. Din Brașov, de exemplu, la 7/19 mai 1877, Sevastiana I. Mureșanu răspundea prompt: „Subscrisa, invitată de sințenia obligațiunii ce o are fiecare suflet român de a sări întru ajutorul fraților de un sînge care se află în suferință, și cu atît mai vîrtos întru ajutorul eroilor români, care sîngeră orișunde în luptă pentru apărarea existenței naționale române, ofer pe seama bravilor ostași răniți din România 30 kilograme de scamă și bandaje, invitînd pe toate surorile române la asemenea oferiri cu care datorăm consîngenilor noștri ostași răniți în bătălie”⁴¹.

Acțiunea de strîngere a fondurilor materiale și bănești, acțiune în fruntea căreia s-au situat soțiile unor fruntași ai luptei maselor românești: Iudita Măcelariu, Emilia Rațiu, Maria Barițiu, Maria Cosma, Elisabeta și Elena Pop, soția și fiica lui George Pop de Băsești, Natalia Hurmuzachi, n-a fost pe placul autorităților austro-ungare și în general al claselor dominante reacționare. Ziarele reacționare din monarhie, în timp ce lansau liste de subscripții pentru sprijinirea armatei otomane, au dezlănțuit o vehementă campanie de presă împotriva comitetelor românești, cerînd desființarea lor. Gazeta reacționară „Kelet” s-a ridicat împotriva comitetelor române de sprijinire a soldaților răniți, scriind, la începutul lunii iunie 1877, că „nu se poate tolera ajutorarea unei armate care poate aduce în primejdie chiar existența Ungariei, a unor soldați care, vindecați, ar putea să ridice arma împotriva ei”⁴². Autoritățile ungare locale, în rapoartele lor către guvernul ungar de la Budapesta, erau înspăimîntate de amploarea acțiunii românilor, cerînd și ele desființarea comitetelor românești de ajutorare. Toate acestea demonstau teama regimului dualist că completa neatîrnare a României va da o și mai mare amploare mișcării de eliberare națională a românilor din dubla monarhie. De aceea, autoritățile ungare centrale și locale au urmărit cu strășnicie activitatea comitetelor românești, formate în vederea sprijinirii războiului de independență al României, cît și a persoanelor particulare care acționau în acest sens⁴³.

Venind în întîmpinarea reacțiunii ungare, guvernul Tisza, și el reacționar, a dispus dizolvarea comitetelor înființate, pe motiv că acestea desfășoară o activitate cu caracter agitaric.

⁴⁰ V. L. Bologa, *Ajutorul românilor ardeleni pentru răniții războiului independenței*, în „Transilvania”, nr. 5—6 din iulie-august 1941, p. 46.

⁴¹ „Românul”, anul XXI din 12/24 mai 1877.

⁴² „Gazeta Transilvaniei”, nr. 43 din 3/15 iunie 1877.

⁴³ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul Manuscrise românești, tom. 989, fila 243. Prefectul județului Brașov, de exemplu, la 14/26 mai 1877, informa Ministerul de Interne ungar că a angajat doi agenți, cu 150 forinți lunar, pentru a supraveghea îndeaproape activitatea românilor.

Intr-un ordin circular, adresat la 12/24 mai 1877 prefectilor de județe, ministrul de interne ungar, Tisza Kálman, le aducea la cunoștință că „alcătuirea de comitete de ajutor nu se îngăduie, particularii însă pot colecta, pentru răniții oricăreia din părțile beligerante, ajutoare în scame, rufe, ba chiar și în bani, însă borderourile originale ale ajutoarelor adunate vor fi prezentate de fiecare dată, înainte de expediere, autorității — și aceasta va dobîndi siguranța deplină că ajutoarele colectate se trimit realmente răniților. Mi se va raporta despre fiecare astfel de expediție, odată cu înaintarea copiei borderoului”⁴⁴.

Românilor aflați la studii la Viena li s-a respins cererea de către autoritățile centrale ca „Comitetul Central român din Viena pentru sprijinirea românilor din armata română”, format din 10 persoane *, să-și înceapă activitatea. Nu s-a aprobat să se facă colecte, deoarece — după cum motiva ministrul de interne ungar — „activitatea de ajutor public prin colecte este suprasolicitată pentru scopuri interne de tot felul”.

În lumina acestui ordin, primăria orașului Brașov trăgea la răspundere pe M. Diamandi pentru apelul lansat, iar comitele suprem al județului Sibiu comunica lui Măcelariu, la 30 mai / 11 iunie 1877, că pentru a proba necesitatea statutului de neutralitate nu se poate admite constituirea comitetelor, ci numai activități individuale ale persoanelor particulare.

„Kelet” din 23 mai / 4 iunie 1877 nota cu satisfacție că această măsură s-a luat pretutindeni în Ardeal, unde începuseră să se constituie comitete românești.

Aceste măsuri erau menite așadar să împiedice mai ales activitatea comitetelor românești, iar prin dispozițiile lor se urmărea intimidarea și a persoanelor particulare române care inițiau o asemenea acțiune.

Contra măsurilor luate de către autoritățile ungare împotriva comitetelor de ajutorare a armatei române și a campaniei reacționare de presă și-au ridicat glasul, cu curaj, protestînd energic, frunțași ai mișcării de eliberare națională a românilor printre care, la loc de frunte, se numără George Barițiu. În articolul *Spre folosul românilor răniți*, de exemplu, publicat în „Gazeta Transilvaniei”, G. Barițiu înfiera măsurile luate împotriva comitetelor românești transilvănene de sprijinire a armatei române: „Judecata imparțială și dreaptă a Europei creștine și civilizate ne-ar înfiera pe noi românii din acest imperiu cu stigma de trădători ai singelui nostru dacă nu am sări în ajutorul fraților noștri de aceeași origine, națiune, limbă, religie, nici măcar cu cîte trei coți de pînză care se pun pe fața morților cînd îi așează în sicriu”. Conștient că opreliștile și presiunile nu vor avea efectul scontat, Barițiu scria: „Femeile române vor merge înainte pe calea ce le arată inima lor, voința națională și exemplul Europei luminate, disprețuind orice metehne ale tiraniei și egoismului ucigător de patrie”⁴⁵. În același articol, susținînd cauza dreaptă pentru care lupta armată română, Barițiu stigmatiza pe ziariștii puși în slujba cercurilor guvernante austro-ungare, arătînd că în timp ce aceștia „acuză pe bărbații de stat [ai României] de felonie și trădare fiindcă

⁴⁴ Arhivele Statului Sălaj, fondul Prefectura județului Sălaj, anul 1877.

* Din Comitet făceau parte Octavian Blăjan, Mihail Lascăr, Șt. Ciurcu, I. Popescu, C. Pop, Ion Cornea ș.a. Ziarul „Românul” își exprima reprobarea față de guvernul austriac care a încercat să împiedice pe românii de acolo „de a-și îndeplini în deplină libertate acea dulce datorie de sînge: ajutorarea ostașului care a căzut pentru cauza neamului românesc” („Românul”, anul XXI din 14 iulie 1877).

⁴⁵ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 39 din 22 mai/4 iunie 1877.

luptă pentru libertatea țării lor“, ziariștii români i-ar fi „acuzat de trădare și poltronerie dacă ar fi stat cu mâinile în sân, iar astăzi îi gratulăm și îi îmbărbătăm pentru patriotismul lor“⁴⁶. Articolul lui G. Barițiu a stîrnit un viu ecou în rîndul opiniei publice din Transilvania. Curajul autorului n-a trecut însă neobservat de autoritățile claselor dominante ungare care i-au deschis lui Barițiu un răsunător proces de presă*.

În același timp și alți patrioți au protestat împotriva hotărîrilor guvernului de la Budapesta : N.F. Negruțiu la Gherla, Francisc Hossu-Longin la Deva, Iuliu Poruțiu și Clemente Aiudeanu la Cîmpeni și mulți alții.

La 1/13 iunie 1877, Iudita Măcelariu protestează într-o adresă către Prefectura județului Sibiu : „Oare aceste comitete nu pot fi lăsate să lucreze în voie fiindcă ele activează pentru românii în suferință ? Statul nostru are raporturi prietenești atît cu Rusia cît și cu Turcia ; dacă nu este o crimă să ai simpatii pentru turci, nu poate fi o crimă cînd femeile române își arată... simpatia lor pentru cei în care curge același sînge ! Dimpotrivă, aprecierea activității Comitetelor românești este o violare a neutralității“⁴⁷.

Demascînd hotărîrea de desființare a comitetelor, fapt ce lovea pe români⁴⁸, Diamandi Manole, în scrisoarea de protest din 18/30 iunie 1877, adresată primarului orașului Brașov, puneă întrebarea : „aș fi dorit să mi se spună ce deosebire ar putea exista între colectele ce le face un Comitet și între care le face particularii ? Pentru ce colectele făcute de comitete ar vătămă stricta neutralitate și cele făcute prin particulari, nu ? În fața acestor motive nu sînt românii oare în drept a zice că această măsură polițiană în fond n-are alt scop decît a înăbuși la români expresiunea sentimentelor de umanitate, a împiedica adunarea de ofrande ? Pentru că un Comitet, avînd mai mult prestigiu și încredere și putînd dezvolta mai mare activitate, poate să opereze mai cu succes, pe cînd un particular n-ar putea să obțină decît niște rezultate foarte palide, sau nici un rezultat... Această mă cred în drept a o susține cu atît mai vîrtos că Comitetele maghiare, înființate încă de mai înainte pentru colecte în favorul turcilor, pentru primirea softalelor, nici pînă în ziua de astăzi nu sînt dizolvate, pe cînd Comitetul român de aici s-a dizolvat cu repereziciunea electricității“⁴⁹.

Dizolvarea de către guvernul ungar a comitetelor românești de ajutorarea răniților a constituit un nou prilej de manifestare a solidarității naționale între toți „aceia în al căror piept bate o înfierbîntată inimă de român“, între toți „cei ce luptă pentru gloria și viitorul neamului românesc“, între toți cei legați „prin nație și legături de sînge“, legături ce „nu se vor dizolva decît odată cu moartea“⁵⁰.

⁴⁶ Ibid.

* După trei ani de amînări, curtea cu juri din Sibiu a respins acuzațiile aduse bătrînului luptător, dînd un verdict de achitare, care a fost primit cu satisfacție de opinia publică.

⁴⁷ „Siebenbürger Deutsche Tageblatt“ din 1 iunie 1877.

⁴⁸ Arhivele Statului Brașov, fondul Primăria, 1877.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ „Românul“, anul XXI din 27 și 29 mai/8 și 10 iunie 1877 ; „Gazeta Transilvaniei“, nr. 42 din 2/14 iunie 1877, nr. 46 din 16/28 iunie, nr. 70 din 8/20 septembrie 1877 ; „Telegraful român“, nr. 43 din 2/14 iunie și nr. 47 din 6/18 august 1877, nr. 48 din 19 iunie/1 iulie 1877 ; „Familia“, nr. 25 din 19 iunie/1 iulie 1877.

Fiind interzisă în Transilvania de către autoritățile ungare formarea de comitete pentru ajutorarea armatei române, persoane private și-au luat asupra-le sarcina de a colecta ofrande pentru ostașii români răniți și de a le trimite la prezidiul „Crucii roșii” în București. „Guvernul maghiar — se menționa în *Apelul la Români* din 7/19 iunie 1877, semnat de o seamă de patrioți brașoveni —, prin organul său, a dizolvat comitetul înființat aici pentru primirea ofrandelor în favoarea fraților noștri din România, răniți în război. Însă simțămintele umanității, iubirea și legătura de sînge nu se dizolvă decît o dată cu viața ! În numele acestor înalte și sfinte simțăminte, noi, ca particulari, venim a apela pentru ajutorarea fraților noștri răniți în război la toți aceia în al căror piept bate o fierbinte inimă de român, la toți aceia în al căror nobil sîn arde focul sacru al umanității, în fine la toți aceia care pentru onoarea secolului în care trăim doresc triumful civilizațiunii asupra barbarismului. Dacă iubirea frățească ne face să implorăm de la cel de sus, ca frații noștri din România să se întoarcă de pe cîmpul de onoare încărcăți de isbîndă și glorie, aceeași iubire ne impune a veni în ajutorul acelor care au căzut pentru gloria și viitorul neamului românesc. Români ! nu numai îndatorirea singelui, nu numai vocea carității cere de la noi acest ajutor ; aceasta o pretinde încă înaltul obligament ce ni-l impune civilizațiunea. Secole întregi au luptat frații noștri din România pentru lumină și lege contra barbarismului ! Un Mircea, un Ștefan, un Mihai au trăit și au murit cu arma în mină la porțile Europei, înfrîngînd potopul barbariei și al întunericului. Martoră este istoria că toate popoarele luminate ale Europei au admirat și au binecuvîntat în acești eroi ai românilor totodată și pe cavalerii eroi ai creștinismului”⁵¹.

În *Apel către române*, publicat la 10/22 iunie 1877, Haretia Stănescu din Brașov apela la toate femeile române, din orice parte de loc, „ca să grăbească a contribui pe întrecute la alinarea durerilor acelor bravi frați ai noștri, care s-au dus să-și verse sîngele pentru apărarea civilizațiunii și pentru înălțarea națiunei noastre românești”⁵². „Frații noștri din România — se remarcă în acel Apel — încă au apucat armele spre a lua parte la acest război. Ei sînt rezoluți a elupta cu prețul singelui deplina libertate a națiunei, deplina independență a țării lor”⁵³.

Despre acest apel, adresat românilor din Transilvania pentru ajutorul ostașilor noștri, ziarul bucureștean „România liberă” relatează că „dintr-însul reiese cu tărie vocea singelui și a umanității”. De aceea ziarul adresa „Onoare și recunoștință surorii noastre de peste Carpați”⁵⁴.

În pofida tuturor îngrădirilor impuse de autoritățile ungare, așa după cum rezultă dintr-o corespondență particulară a „Românului” din Brașov din 26 iunie/8 iulie 1877, se făcea constatarea că „Cu cît încercăm mai aspre și mai arbitrar opresiuni, cu atît inimile noastre ne îndeamnă mai mult de a participa, după puterea noastră materială, la alinarea durerilor ostașilor, care pun drepturile neamului românesc mai presus de viața lor”⁵⁵. Și ziarul adăuga : „Adevăr au grăit brașovenii cînd au zis în apelul lor de deunăzi că «guvernul unguresc poate să dizolve comite-

⁵¹ „România liberă”, nr. 34 din 23 iunie 1877 ; vezi și „Telegraful român”, nr. 47 din 16/28 iunie 1877.

⁵² „România liberă”, nr. 43 din 5 iulie 1877.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ „Românul”, anul XXI din 29 iunie/11 iulie 1877.

tele, deși simțămîntul de umanitate, iubirea și legătura de sînge nu se dizolvă decît odată cu viața».

Acest adevăr, rostit din adîncul inimilor acelora care cu abnegarea lor au înființat în orașul comerțului român din Transilvania cel mai solid leagăn de cultură și educație națională, care cu sudoarea feței lor întrețin peste 34 profesori și profesoare spre a sădi în inimile tinerilor mlădițe simțămîntul despre ce poate să fie românul dacă se va lumina și va voi, n-a rămas fără răsunset în munții și cîmpiile Transilvaniei, încît astăzi orășeanul și săteanul, săracul și bogatul deopotrivă, depun obolul lor pe altarul sfintei cauze românești.

Pretutindeni stăruiește cite un colectant, care, îndată ce adună oarecari sume sau obiecte, le trimite imediat sau d-lui Diamandi Manole sau doamnelor Iudita Măcelariu în Sibiu și Haretia Stănescu în Brașov, spre a le expedia la locul destinației lor.

E obositoare sarcina colectanților, căci la fiecare expediție trebuie să se înfățișeze, după toate formele constituționale ungurești, la prefectura poliției locale și să prezinte în original liste de subscriere, recipisa poștală și în urmă despre natura și scopul ofrandelor. Cu toate aceste alergături, colectele urmează necurmat, astfel încît alaltăieri locuitorii români din Lăpușul Unguresc, una dintre cele mai sărace comune din nordul Transilvaniei, încă a trimis 200 lei d-lui Diamandi Manole spre a-i expedia la București⁵⁶.

Restricțiile polițienești au dat naștere la felurite și interesante episoade. Astfel, un colectant prezentîndu-se într-una din zile la prefectura poliției locale spre a-și supune hîrtille, polițaiul începu a-i face morală de patriotism, zicîndu-i, între altele, că „transilvănenii mai bine și-ar căta de sărăcia lor decît să trimită nimica toată la București”⁵⁷. Colectantul îi răspunse : „Ai dreptate, însă, deși ne-ați sărăcit d-voastră, totuși am rămas bogați în simțăminte românești”⁵⁸.

La Baia Mare, a luat ființă un centru de colectare pentru ajutorarea răniților români. Listele de subscripție lansate în acest scop au găsit un puternic ecou în rîndurile locuitorilor din Baia Mare, Baia Sprie, Șomcuta Mare, Chiuzbaia, Șişești, Ilba, Groși, Chechiș, Bușag, Săcălești, Remetea și în alte localități. Centre asemănătoare au mai funcționat la Băsești, Tîrgu Lăpuș și în alte orașe și comune din județul Maramureș. Într-un document datat 27 iunie/9 iulie 1877, întocmit la Tîrgu Lăpuș, relevîndu-se rezultatul colectei efectuate în zona Lăpușului pentru ostașii „români răniți în lupta pentru independența României”, se menționa totodată bucuria care se poate citi pe fața fiecărui român „cînd se aude despre brava oștire română și spiritul ce o animează”. Reuniunea Femeilor Române din Șimleu Silvaniei (județul Sălaj), la îndemnul și sub conducerea Clarei Maniu, a acționat intens și cu rezultate strălucite în adunarea de ofrande și bani⁵⁹. În revista „Cărțile Săteanului Român”, ce apărea la Gherla, Ludovica Borgovan se adresa populației de pe Someș pentru a veni în sprijinul soldaților români⁶⁰. Într-un *Apel* al lui Terentiu Pucea, din 19 iunie/1 iulie 1877, se înștiințau românii din Comitatul Bichiș în vede-

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Valeriu L. Bologa, *Op. cit.*, p. 46.

⁶⁰ *Ibidem.*, p. 405.

rea strîngerii ofrandelor pentru ostaşii din România. În apel se menţiona „că vor da mulţumirile cuvenite”⁶¹.

Ersilia Sturza, soţia preotului din Şepreuş, în Apelul adresat la 24 mai/5 iunie 1877, specifica : „...Lupta o ţin românii şi noi sîntem române. Aceste legături ne duc inimile la fraţii noştri în luptă dincolo de Carpaţi şi ele ne provoacă de a îmbrăca doliu pentru cei ce vor cade victime duşmanului şi a împleti cununi de flori pentru cei ce se vor întoarce cu victorie. Aceste legături impun fiecărei române adevărate a face sacrificii şi oferte după putinţă pentru ajutorarea bravilor ostaşi din România”⁶². În timpul marilor bătălii, Iudita Măcelariu, într-un apel, scria : „Mii de viteji români se află deja răniţi în spitalele României şi transilvănenii români care se află în prezent dincolo de Carpaţi ne spun că ajutoarele adunate pînă acum nici pe departe nu pot acoperi lipsurile neprevăzute. Matroane române, soţii tineri, fiice plătînde şi tu public român, o, nu pregetaţi a contribui cu bani, scame, pinzuri, ştergare, leghători, jgheaburi, într-un cuvînt, orice”⁶³.

Din Şomcuta Mare, învăţătorul Ilie Pop, într-o scrisoare deschisă, publicată în „Gazeta Transilvaniei”, îşi îndemna colegii de breaslă la colectarea de ofrande pentru soldaţii români ce luptau pentru libertate. „Numele de român — remarca învăţătorul — ce-l port cu fală şi care astăzi atrage asupra-şi atenţiunea Europei întregi, datorinţa ce-mi e impusă prin legătura de sînge, simţul uman şi filantropic, împregiurarea că rarul eroism al bravilor descendenţi ai lui Traian, Ştefan şi Mihai au reîmprospătat la Griviţa gloria străbună, toate acestea m-au obligat la împlinirea unei din cele mai sante datorinţe, de a contribui, după putinţă, la alinarea durerilor scumpilor noştri confrăţi din România liberă, cari singerează în lupta contra despotismului asupritoriu, în contra semilunei. Eu sum înveţietoriu şi ca atare trebuie să o spun sus şi tare că noi înveţietorii de dincoace de Carpaţi trăim între astfel de împregiurări încît cei mai mulţi nici cu «denariul văduvei» nu putem concurge, nici în cazul cel mai de lipsă. Dar altă cale ne e deschisă pentru a întinde astăzi ajutoriu confrăţilor de dincolo : a cîştiga scame. Şi aceasta o poate face ori care din colegii mei înveţietori. Eu am făcut aşa : după ce am cîştigat cirpele, am numit un loc unde adunînd junimea — fie seara spre sîrbătoare, ori chiar duminica după vecernie — după ce le-am aretat cum se fac scamele, să te fi uitat îţi era drag să-i vezi cum le făceau. Aşa mi-a succedat că am făcut 9 chile 80 deka scame, cari le-am şi trimis doamnei Iudita Măcelariu spre a le înainta societăţii «Crucea roşie». Încheind, recomand cu tot dinadinsul colegilor înveţietori acest mod de a întinde ajutoriu celor ce luptă, căci Oastea e creştină, devisa-i libertate şi scopul e «prea sant»”⁶⁴.

Trimiţînd suma colectată, parohul Ioan Georgiu scria la Braşov lui Manole Diamandi : „Am plăcuta fericire de a vă trimite 101 florini v.a., una sută unu florini v. austr., destinaţi ostaşilor români răniţi în lupta pentru independenţa României. Această sumuliţă s-a colectat în cercul Lăpuşului, comit. Solnoc-Dobica. Românii din acest cerc şi-au ţinut de santa datorie a sucurge fraţilor de un sange de peste Carpaţi, încît le-au conces giurstările. Iubim, ca adevăraţi fraţi, pre fraţii noştri [de] dincolo de

⁶¹ „Biserica şi Şcoala”, anul I, nr. 19 din 12/24 iunie 1877.

⁶² „Biserica şi Şcoala”, anul I, nr. 18 din 5/17 iunie 1877.

⁶³ „Familia”, nr. 39 din 25 septembrie/7 octombrie 1877.

⁶⁴ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 101 din 25 decembrie 1877/6 ianuarie 1878.

Carpați, bucuria se poate ceti în fața fiecăruia român cînd aude despre brava oștire română și spiritul ce o animează. O iubesc fiecare și-i dorește succesul cel mai favoritoriu și o strălucită isbîndă contra inamicului seculariu ; și, totodată, cu dorere de inimă trebuie să audă calomniile contra fraților săi, carea cu atît o simte mai tare cu cît ea provine de la aceia cari împreună cu noi ar trebui să le sară întru ajutor, cari, dacă ar fi compănit lucrul bine, ar trebui să lase pe turc să peară în barbaria lui și să se facă aliații națiunei române, lingă care și cu care au de a împărți binele și reul pre venitoriu”⁶⁵. La Oradea, avocatul Roman, fratele deputatului Alex Roman, a făcut o colectă de 152 florini pentru sprijinirea soldaților români⁶⁶.

Numeroase documente vorbesc despre donațiile importante în bani ale românilor din diferite orașe : din Brașov⁶⁷, Sibiu⁶⁸, Abrud⁶⁹ și din Caransebeș⁷⁰ ; la Cehul Silvaniei⁷¹, o colectă aparținînd Elenei Pop, fiica lui Gheorghe Pop de Băsești⁷².

Judele suprem al plășii Tășnad raporta, la 9/21 octombrie 1877, rezultatul colectărilor efectuate pe teritoriul plășii pentru ajutorarea răniților de pe frontul independenței. La rîndul său, raportul judeului suprem din plasa Jibou, din 13/25 octombrie 1877, era însoțit de lista materialelor colectate pentru ajutorarea răniților de pe frontul independenței⁷³.

Într-un raport anual al Comitetului Reuniunii române de gimnastică și cîntări din Brașov, din 17/29 martie 1878, se menționa contribuția asociației cu suma de 240 florini, trimisă Societății Crucea Roșie din București pentru ajutorarea ostașilor români răniți în războiul pentru independență de stat a României. Năsăudenii au trimis ajutorul lor în bani și ofrande ambulanței române de la Iași⁷⁴.

De la românii din provinciile asuprite de Austro-Ungaria s-a adunat însemnata sumă de 124 700 de franci aur, ceea ce echivalează astăzi cu cîteva zeci de milioane lei, sumă sporită substanțial prin celelalte feluri de donații. Pentru a avea o imagine mai pregnantă a avalanșei de donații și contribuții este suficient să ne referim la nota redacției „Gazeta Transilvaniei”, în care donatorii care au trimis liste spre publicare erau rugați să aibă răbdare, căci pe încetul se vor publica. Numărul acestor liste — spune redacția — este atît de mare, încît „am putea umple mai multe coale de tipar numai cu acestea”.

De remarcat că din primul convoi format din trăsurile ambulanței Societății Crucea Roșie din București, care a plecat la 10/22 iunie 1877 spre cîmpul de luptă, făcea parte și una care purta inscripțiunea : „Doam-

⁶⁵ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 50 din 30 iunie/12 iulie 1877.

⁶⁶ „Magyar Polgár”, anul XI, nr. 129 din 8 noiembrie 1877.

⁶⁷ „Monitorul Oficial”, nr. 183 din 14/26 august 1877, p. 5060—5061 și nr. 219 din 29 septembrie/11 octombrie 1877, p. 5684.

⁶⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 210 din 10/30 septembrie 1877, p. 78—80, p. 5539—5541, ianuarie 1878, p. 103—104.

⁶⁹ „Monitorul Oficial”, nr. 5 din 5/17 ianuarie 1878, p. 78—80 și nr. 6 din 6/18 ianuarie 1878, p. 103—104.

⁷⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 18 din 24 ianuarie/5 februarie 1878, p. 379—380.

⁷¹ „Monitorul Oficial”, nr. 21 din 27 ianuarie/8 februarie 1878, p. 461.

⁷² *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. III, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 370.

⁷³ Arhivele Statului Sălaj, Zalău, fondul Prefectura Sălaj, Comitele suprem, Pachetul 4, dosarele nr. 323, 325 și 332/1877.

⁷⁴ Arhivele Statului Brașov, fondul Reuniunea română de gimnastică și cîntări Brașov, dosarul nr. 80, fila 8.

nele române din Transilvania“. „Inimile românilor băteau de bucurie — relata Teofil Frîncu cu această ocazie în „Gazeta Transilvaniei“ — văzînd că în fața neumanelor obstacole ce întîmpină ai noștri, ei totuși n-au încetat de a alerga cu obolul lor, de a se alipi cu inima și sufletul lor lîngă surorile lor, lîngă frații lor din România independentă, spre a alina durerile ostașilor români răniți“⁷⁵. „Românii din Transilvania — remarcă el — mai preferă persecuțiunile decît să fie înșirați în secolul luminelor între popoarele întunericului, care nu trăiesc decît numai pentru burta lor“⁷⁶.

Ajutorul material colectat din toate straturile populației românești a fost apreciat așa cum se cuvine dincoace de Carpați. Numeroase au fost scrisorile și mesajele de mulțumire în acest sens. Într-o scrisoare, datată 28 octombrie/9 noiembrie 1877, din București, se releva: „mulțumim fraților noștri transcarpațini pentru generoasele lor oferte, prin care arată, că inima lor caldă palpită de dorințe identice cu cele ale inimelor noastre. Puținul lor are valoare înzecită pentru noi, știind împrejurările în care se află și dificultățile ce întîmpină în manifestarea sentimentelor lor către noi“⁷⁷.

Pentru zelul extraordinar depus cu ocazia colectării de bani și obiecte pe seama războiului pentru dobîndirea independenței depline de stat, numeroase patriote române din provinciile asuprite au fost decorate cu ordinul „Elisabeta Doamna“. Printre acestea figurează Iudita Măcelariu, Maria Cosma, Maria Hanea, Ana Moga, Ioana Bădilă — Sibiu, Maria Iliescu — Cluj, Carolina Balint — Roșia Montană, Elena Țăranu — Lipova (Banat), Aurelia Jurcă — Sighetu Marmăției, Sevastia Mureșan, Victoria Iuga — Brașov, Emilia Rațiu — Turda, Elena Pop — Băsești (Sălaj)⁷⁸.

De relevat este faptul că 300 de notabilități române din Bucovina, cu centrul la Cernăuți, printre care — după cum apreciază gazeta „Der Osten“ — fruntași ai provinciei, au dat spre publicare, la 24 mai/5 iunie 1877, ziarelor centrale și locale o importantă Declarație, prin care își afirmău hotărît adeziunea la acțiunea politică a guvernului român: „Deoarece noi salutăm România liberă și independentă cu dragoste frățească și dorim armatei sale glorie și izbîndă, ne rugăm în toate bisericile provinciei noastre ca binecuvîntarea lui D-zeu să coboare asupra scumpei noastre țări. Nădăjdum, de asemenea, că se vor forma societăți pentru ajutorarea răniților români. Trăiască România! Trăiască armata română! Cernăuți, 24 mai 1877“⁷⁹.

Comitetele de sprijinire, ca și alte societăți românești, printre care la loc de frunte se situează societatea „Arboroasa“, înființată în 1875, au organizat colecte pentru strîngerea de fonduri și alte materiale. S-a strîns o sumă importantă de bani, la care au contribuit studenți, profesori, oameni politici români, printre care arhimandritul Silvestru Morariu-Andrievici, George Flondor, Nicolae Hurmuzachi, Iancu Zotta, I. Cîntea și alții. Cu sumele colectate s-a înarmat grupul de studenți bucovineni ce urmau să se înroleze în armata română și s-au sprijinit studenții români

⁷⁵ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 46 din 16/28 iunie 1877.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ „România liberă“, nr. 136 din 28 octombrie 1877.

⁷⁸ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul Manuscrise românești, nr. 276, fila 424.

⁷⁹ „Der Osten“, nr. 21 din 27 mai 1877.

din Valea Timocului și Banat, ce se refugiaseră la București, pentru a se înrola în armata română, cu care studenții bucovineni aveau strânse legături.

Societatea studențească română „Arboroasa”, care desfășura o intensă propagandă cultural-națională, a trimis, în toamna anului 1877, primăriei din Iași, cu ocazia comemorării asasinării, în 1774, a domnitorului moldovean Grigore Ghica, o telegramă în numele Bucovinei detrunchiate cu următorul text : „„Arboroasa», societatea junimii române, din partea detrunchiată a vechii Moldove, aduce condoleanțele membrilor săi pentru tutorul decapitat”⁸⁰. Membrii comitetului de conducere, în persoana lui Ciprian Porumbescu, Z. Voronca, C. Moraru, O. Popescu și E. Sireteanu, sînt arestați și trimiși în judecată pentru înaltă trădare. Procesul care s-a desfășurat în anul 1878 a dus la desființarea societății⁸¹. De remarcat că acest proces nu a fost unicul în această perioadă. Pentru apărarea și sprijinirea cauzei românești au fost traduși la bara judecătii George Barițiu la Brașov, N. F. Negruțiu la Gherla, Fr. Hossu-Longin la Deva și mulți alți români, conducători ai mișcării de eliberare națională⁸².

Un aport în acțiunea de sprijinire a războiului României l-au adus românii transilvăneni și bucovineni aflați în țară, care în mare parte s-au înrolat în armată, iar alții s-au constituit la București, Iași, Brăila etc. în Comitete pentru primirea ofrandelor de peste Carpați în favoarea fraților răniți⁸³.

VOLUNTARI TRANSILVĂNENI ȘI BUCOVINENI ÎNROLAȚI ÎN ARMATA ROMÂNĂ

Proclamarea deplinei independențe de stat și intrarea României în război împotriva otomanilor au determinat pe numeroși tineri din provinciile românești asuprite să treacă granița vremelnică, „pe cărări de munte”, înrolîndu-se ca voluntari în armata din țara mamă. Printre voluntarii români participanți la războiul de independență deplină a României se numără foști militari în armata austro-ungară, muncitori, țărani și intelectuali. Ofițerul Moise Grozea, ginerele lui Iacob Mureșianu, care părăsise mai înainte armata austro-ungară, se înrolează voluntar, dînd dovadă de multă bărbăție și inițiativă în conducerea unor unități la asaltul Griviței, în ziua de 30 august/11 septembrie 1877. Dar grosul contingentelor de voluntari l-au dat tineri neînrolați încă în armata austro-ungară. Unele documente pomenesc chiar despre înființarea unui Comitet secret al românilor la Cluj, care avea sarcina de a recruta ostași pentru războiul României⁸⁴.

La 1/13 iunie 1877, comandantul cercului de recrutare al Regimentului 31 infanterie din Sibiu informa autoritățile superioare că „unele per-

⁸⁰ R. Cîndea, *Arborosenii. Trădători austrieci și naționaliști români*, Cernăuți, 1937, p. 22—48.

⁸¹ *Ibid.* Acuzații au fost achitați datorită, în bună măsură, agitației din rîndurile românilor din Bucovina, dar și poziției pe care România liberă o obținuse prin războiul de independență.

⁸² Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 142.

⁸³ „Telegraful”, anul VII, nr. 1521 din 7 mai 1877; vezi și „Românul”, anul XXI din 25 și 26 iunie 1877.

⁸⁴ „România liberă” din 24 iunie 1877.

soane la serviciul militar au trecut granița în mod nepermis”⁸⁵. El preciza că pînă la sfîrșitul anului 1877 numai din această regiune au trecut 1657 oameni⁸⁶.

Aceeași situație este constatată de către autoritățile monarhiei dualiste și la Brașov, Făgăraș, Tg. Mureș⁸⁷ etc. Consulatul general austro-ungar din Ploiești constata, la 31 mai/12 iunie 1877, că „mulți tineri români, în cea mai mare parte studenți, venind din Transilvania prin Timișul de Sus, vin aici, în București, să se înroleze în armata română”⁸⁸.

Primul ministru al Ungariei, Tisza Kálmán, în telegrama adresată prefectilor de județe, pe lîngă faptul că atrăgea atenția că „tineri de vîrstă obligatorie militară din Făgăraș și Sibiu au fugit fără pașaport spre Valahia, pentru a se înrola acolo planificat în armata română”, mai adăuga: „ei au fost primiți la Ploiești cu demonstrații de bucurie”⁸⁹.

Viceconsulul cezaro-crăiesc din Ploiești revenea, la 5/17 iunie 1877, cu sesizările la Ministerul Afacerilor Externe austro-ungar, relevînd că: „în ultimul timp trec clandestin granița fete tinere în mare număr și mulți bărbați tineri vin în România neautorizați. Ar fi foarte folositor ca înaltul guvern maghiar... să îndrume autoritățile de supraveghere să acorde o atenție deosebită”⁹⁰.

Puternicul aflux de voluntari spre țara mamă a provocat chiar un dur schimb de note între guvernul austro-ungar și cel român. Andrassy, ministrul de externe al Austro-Ungariei, a cerut guvernului român retrimiteră tinerilor din Făgăraș și Sibiu care au trecut fără pașapoarte frontieră, pentru a se înrola în armata română, și care au „constituit obiectul unei manifestații la Ploiești”⁹¹. Andrassy vedea în aceasta „un act de bună vecinătate”. La rîndul lui, guvernul ungar de la Budapesta ținea ca „noi să descurajăm prin retrimiteră acestor primi voluntari pe toți aceia care ar avea dorința de a-i urma” — menționa reprezentantul diplomatic al României la Viena⁹².

La 13/25 iunie 1877 Kogălniceanu, în calitate de ministru de externe, referindu-se la tinerii voluntari de peste Carpați, comunica formal guvernului austro-ungar că „s-au dat de multă vreme ordine autorităților competente ca să refuze pe toți ce li s-ar înfățișa cu asemenea cerere”, aceasta „din respect pentru puterea vecină, cu care ținem și păstrăm relațiile cele mai cordiale”. În același timp, guvernul român atrăgea atenția că „cu cea mai mare părere de rău am aflat rigorile de neînțeles la care sînt supuși românii din Transilvania din partea autorităților Ungariei”⁹³. Mihail Kogălniceanu, refuzînd extrădarea voluntarilor, a declarat că n-a procedat astfel nici cu 17 ani înainte: „cînd așa zișii inculpați

⁸⁵ Paul Cernovodeanu, *Aspecte ale sprijinului acordat de românii din Transilvania războiului pentru cucerirea independenței de stat a României*, în „Revista de istorie” nr. 4/1976, p. 588.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Arhivele Statului București, Microfilm Austria, clișeu nr. 175.

⁸⁹ *Loc. cit.*, clișeu nr. 260.

⁹⁰ *Loc. cit.*, clișeele nr. 266—267. De menționat că Tisza Kálmán, primul ministru al Ungariei, anunța pe ministrul de externe la Viena că înainte chiar de izbucnirea războiului ruso-turc, autoritățile de graniță din părțile transilvănene „au fost îndrumate să vegheze cu strictețe ca trecerea neautorizată spre Principatele Unite să fie împiedicată”.

⁹¹ *D.R.I.*, vol. III, p. 427—430.

⁹² *D.R.I.*, vol. II, p. 276.

⁹³ *D.R.I.*, vol. III, p. 709—710.

nu erau niște români tineri din Transilvania, ci de-a dreptul cete nume-
roase de maghiari de diferite vârste și condiții sociale. În 1860, cu prile-
jul războiului dintre Austria și Piemont, guvernul din Viena, foarte bă-
nuitor atunci în privința ungarilor, ceruse de la noi ca să-i predăm câteva
sute de emigranți maghiari care veniseră să formeze în Moldova un con-
tingent destinat armatelor piemonteze „...N-am făcut aceasta — remarca
M. Kogălniceanu. Domnul Conte Andrassy va judeca și va înțelege că
ceea ce n-am făcut în 1860, când a fost vorba de maghiari persecutați,
n-am să fac mai ales astăzi, când e vorba de români”⁹⁴.

În pofida tuturor opreliștilor, mii și mii de voluntari soseau în țară
din provinciile cotate de Austro-Ungaria. Printre aceștia erau elevi din
Blaj — N. Căluțiu și Astimon Pop ; Baia de Criș, Orăștie — N. Ciureanu ;
din Săliște tineri refuzau recrutarea ungară și treceau munții. La fel cei
din Siria și Curtici. Din Năsăud au sosit Nichita Ignat și Petre Catul.

Vincentiu Grama, împreună cu alți 5 tineri din Rîșnov, Făgăraș,
trec Carpații încă în luna mai 1877⁹⁵. Ion Popovici, Alexandru Blaiu,
funcționari din Făgăraș, au sosit în Cîmpulung „pentru a intra în armata
română” — informa prefectul român Fărcășan din Cîmpulung la
26 mai 1877⁹⁶.

Într-o scrisoare din 18/30 iunie 1877 a președintelui Crucii Roșii din
România, adresată din București lui George Barițiu, solicita personal me-
dical din Transilvania pentru a face față nevoilor create de campania din
1877 : „Știți însă, domnul meu, că într-o luptă serioasă numărul răniților
poate fi așa de mare încît personalul nostru medical să fie cu totul insu-
ficient pentru a da cele dintîi îngrijiri. Astfel fiind, cred că-mi îndepli-
nesc o datorie sfîntă de a mă adresa către Domnia-Voastră, a cărui re-
nume de bun român ne este și nouă bine cunoscut și a ruga ca să faceți
apel către medicii chirurghi români pe care îi cunoașteți spre a veni să ne
dea patrioticul lor concurs în această împrejurare”⁹⁷.

În serviciul sanitar pe front s-au înrolat un număr de 15 medici ro-
mâni ardeleni, stabiliți de mai înainte în țară. S-a mai înrolat ca voluntar
Gh. Diamandi din Brașov. El a luat parte la campania din fața Plevnei.
Nicolae Gancea din Făgăraș, student la medicină în București, a însoțit
vestitul Batalion 2 vinători pînă în tranșeele redutei. A fost decorat cu
„Virtutea Militară” și „Steaua României”.

Tinerii din Cîrțișoara și Blaj, la fel ca mulți alții, se hotărăsc să parti-
cipe în armata română⁹⁸. Badea Gheorghe Cîrțan, împreună cu Ion Cetigă,
la izbucnirea războiului se aflau cu turma de oi la Ciulnița. El donează
cele 1 200 oi și furajele strînse pentru armata română și se înscrie voluntar
la Roșiorii de Vede.

Numeroși voluntari sosesc din Bucovina. Elevii Partenie Sireteanu,
George Levescu și Ilie Gherghel, de la liceul din Cernăuți, trec granița în
România, la 7/19 mai 1877, prin pădurea Cozmin ; un alt grup, format din
Alec Guirgiuveanu și Emilian Huidei, trece granița pe la Burdujeni la
8/20 mai. Cele două grupuri se reunesc în gara Verești, pornind apoi spre

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ Sextil Pușcariu, *Răsunetul războiului pentru independență în Ardeal*, în
Războiul neatîrnării, București, 1927, p. 201.

⁹⁶ *D.R.I.*, vol. III, p. 313.

⁹⁷ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul Manuscrise ro-
mânești, nr. 989, fila 247.

⁹⁸ Paul Cernovodeanu, *Aspecte ale sprijinului acordat de românii din Transil-
vania războiului pentru cucerirea independenței de stat a României*, în „*Revista de
istorie*”, nr. 4/1976, p. 590—591.

București. La Pașcani și la Roman autoritățile românești și populația i-au întâmpinat cu aclamații de simpatie, considerându-i adevărați eroi. Ajunși la București, participă la o manifestație patriotică, organizată în cinstea lor la Universitate. Sînt înrolați apoi în Regimentul 2 artilerie, Gherghel și Giurgiuveanu la bateria I, Huidei, Levescu și Sireteanu la bateria a II-a. În regiment mai era și tînărul voluntar bucovinean Apostoliuc din orașul Rădăuți. Și alți tineri bucovineni s-au înrolat sub flamura luptei pentru independență, printre aceștia numărîndu-se Ion Fongaci, elev la Școala normală, funcționarii Bodnărescu și Emilian Săvescu, medicul veterinar Dionisie Bucevschi etc.⁹⁹.

Gheorghe Sion, în *Notițe despre Bucovina*, scria, în legătură cu hotărîrea românilor bucovineni de a se înrola voluntari în armata română, „La sunetul trîmbițelor de la Plevna mulți flăcăi din meleagurile bucovinene au alergat a uni sîngele cu al vitejilor noștri căzuți pe cîmpul de bătălie. Dar să nu uităm nici de sentimentele de afecțiune și compătimire ce ne-au arătat femeile românce de acolo, trimițînd atîtea ofrande pentru alinarea și consolarea răniților“.

SPRIJINUL ACORDAT RĂZBOIULUI ROMÂNIEI DE CĂTRE NAȚIONALITĂȚILE CONLOCUITOARE

Numeroși locuitori de altă naționalitate — maghiari, sași, sîrbi, secui, evrei din teritoriile românești cوتropite, care se aflau în strînse legături cu românii și cu statul român, și-au ridicat glasul împotriva politicii reacționare a claselor dominante austro-ungare față de români, contribuind și ei cu anumite sume pe listele de subscripție românești.

Demn de reținut este faptul, constatat de altfel într-un raport al Comandamentului militar imperial din Sibiu, înaintat Ministerului de Război la Viena, și anume că atunci cînd reacțiunea, în frunte cu moșierul Ugron Gábor, încerca să organizeze legiuni de mercenari pe teritoriul transilvan, cu scopul de a pătrunde în Moldova pentru a arunca în aer căile ferate de aici și de a împiedica acțiunile comune ale armatelor ruse și române, aceste uneltiri „au găsit doar la inteligență și la clasa moșierilor [unguri] simpatie generală“, „populația de la țară [secuiască și săsească] n-a avut nici o simpatie pentru această întreprindere“¹⁰⁰ (subl. ns.).

Această acțiune reacționară, descoperită la timp de către foștii tribuni români de la 1848, cu ajutorul unor locuitori devotați cauzei române din rîndul naționalităților, a fost adusă la cunoștința Bucureștiului care, prin intermediul lui C.A. Rosetti, a informat Petersburgul, de unde cancelarul Gorceakow a trimis un protest împăratului la Viena¹⁰¹, obligîndu-l, în baza tratatelor secrete, să ia măsuri de înăbușire a acestei acțiuni protomane a reacțiunii ungare.

Observatorii obiectivi ai timpului din rîndul celorlalte naționalități au apreciat așa cum se cuvine locul războiului României pentru independența sa absolută și repercusiunile deosebit de favorabile ale victoriei armatei române asupra soartei fraților lor încă subjugați. „Milioane de ro-

⁹⁹ *Almanahul „Tribuna“ pe anul 1976*, Cluj-Napoca, p. 84.

¹⁰⁰ Kriegsarchiv Wien, K. M. 1877, Práz; vezi și Arhiva Muzeului de istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, fondul Problema națională. Adresa nr. 115 a Comandamentului militar imperial din Brașov către ministrul de interne ungar.

¹⁰¹ „Cercetări istorice“, Iași, anul IV (1928), nr. 2, p. 115—116.

mâni austrieci în Transilvania, în Banat, în Bucovina — apreciază ziarul austriac „Der Osten“ — urmăresc cu cel mai arzător simțămînt de frățască solidaritate lupta glorioasă a fraților lor și chiar populațiile slave din Austria, atît de strîns legate de românii din Austria prin suferințele și luptele lor comune, se roagă din adîncul sufletului Domnului Dumnezeu să ducă la victorie și triumf armatele române care luptă de partea Rusiei împotriva barbarilor semilunei. Niciodată n-a văzut lumea o luptă mai dreaptă și niciodată o cauză mai dreaptă n-a atras de partea ei simpatia popoarelor și atotputernicul sprijin ceresc. N-au decît să-și rîdă de România organele dualismului, n-au decît să-i amenințe pe români nepu-tincioși maghiarii — totul e zadarnic. România va învinge și ca un Phoenix va renaște la o viață nouă și strălucitoare. În toate regiunile românești din Austria se vor înălța rugi fierbinți către cer ca el să binecuvinteze armele române iar el, Dumnezeu popoarelor, nu va putea să nu plece urechea la ruga milioanelor“.

În articolul intitulat *Tur de orizont politic*, ziarul austriac „Der Osten“, reflectînd poziția grupării înaintate din rîndul naționalităților germane, care trăia alături de români în provinciile asuprite de monarhie, prezenta o imagine reală a însemnătății victoriei românilor prin declararea în Parlamentul de la București a totalei independențe a țării și a cimentării acestei declarații prin luptă : „România este liberă și independentă. Ea și-a eliberat picioarele din cătușele sclaviei și, cu arma în mînă, s-a ridicat să dovedească lumii că are dreptul la un viitor demn. Toate inimile românești sînt pline de bucurie și de înflăcărare ; în Transilvania, în Banat și Bucovina domnește o stare de spirit înălțătoare și un mare număr de scrisori, a căror publicare ar umple un tom voluminos, oferă o dovadă clară și evidentă a entuziasmului care domnește printre românii austrieci“ ¹⁰².

După ce face loc în paginile sale importantei *Declarații* a reprezentanților populației Bucovinei, redacția, cu deosebită simpatie pentru cauza românilor, adaugă : „Românii austrieci, care vor să se alătore declarației celor 300 de români din Bucovina, pot să ne comunice acest lucru. Cerem, de asemenea, să ne dea de veste despre orice ajutor pentru răniții români, precum și despre orice slujbă făcută pentru armata română“ ¹⁰³. Revenind asupra importanței europene a acțiunii de consolidare a neatîrnării României, aceeași redacție conchidea : „Fie ca aceste cuvinte de simpatie, adînc simțită, să găsească un răsunet puternic oriunde trăiesc români. Pentru Europa de est și pentru toate popoarele est-europene, ca și pentru biserica orientală, a sosit ziua renașterii. *Independenței României îi va urma independența Serbiei și pe urmele putregaiului și neputinței se vor înălța state sănătoase noi*. Turcii și maghiarii nu vor putea întîrzia acest proces“ ¹⁰⁴.

László Sami, publicist și profesor de istorie maghiar din Cluj, care s-a remarcat prin ideile democratice susținute cu multă asiduitate, aprecia pozitiv, într-o adunare populară din august 1878, năzuințele României pentru totala independență : „Cuvintele și acțiunile noastre trebuie să fie conduse de crezul și convingerile noastre politice, iar crezul și convingerile noastre politice sînt : libertatea e puternică și sigură numai atunci cînd este la îndemîna fiecăruia, iar la realizarea acestui țel trebuie să conlucreze fiecare. Deci noi dorim, și în interesul nostru și pentru libertatea noastră,

¹⁰² „Der Osten“, nr. 21 din 27 mai 1877.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ *Ibid.*

ca România, Serbia și celelalte țări din sud-estul Europei să fie libere și puternice“.

Aprecieri realiste în ce privește necesitatea întăririi prieteniei româno-ungare întâlnim și la unii parlamentari unguri. Într-un memoriu inițiat de deputați dintr-o seamă de județe, printre care figura și Aradul, și înaintat la 10/22 aprilie 1877 Camerei Deputaților la Budapesta, referitor la această problemă se aprecia : „Este timpul ca, învățând din paguba lor proprie, cele două națiuni frățești, maghiară și română, care... sînt obligate la solidaritatea cea mai strînsă, să se unească în sfîrșit în respect și iubire reciprocă. O pretinde aceasta în mod imperativ comunitatea de interes de a nu se părăsi una pe alta și ca în orele grele de cumpănă să se ajute una pe alta“¹⁰⁵. În același Memoriu se menționează necesitatea ca, împreună cu alte puteri, să se întreprindă „tot posibilul ca independența poporului României... să fie menținută, pentru ca împreună cu noi... [cu Ungaria] să oprească expansiunea în răsărit a panrusismului și, în legătură cu aceasta, a absolutismului“¹⁰⁶.

Memoriul trimis mai multor personalități oficiale din orașele Transilvaniei, pentru „a-l părtini și a-l sprijini“, a fost apreciat ca favorabil. Municipality orașului Tîrgu Mureș, de exemplu, la 7/19 mai 1877, de acord cu toate ideile din memoriu, înainta și ea unul asemănător Camerei Deputaților la Budapesta¹⁰⁷.

Ziarul „Kelet“ din Pesta publica, la 4/16 august 1877, o notiță prin care făcea cunoscut că meseriașii maghiari din Banat au adunat 500 de franci pentru soldații români. La rîndul lor „Telegraful român“, „Gazeta Transilvaniei“ etc. inserau știri despre obolul dat de maghiarii din Alba Iulia¹⁰⁸, Lugoj¹⁰⁹, Baia Mare¹¹⁰, precum și din alte localități din vestul Transilvaniei.

De remarcat că în serviciul sanitar de pe front s-au înrolat, pe lîngă medici transilvăneni români, și unii aparținînd naționalităților conlocuitoare. Astfel, Johann Altstadler, plecat la București la 9/21 septembrie 1877, a fost medic șef al spitalelor de ambulanță¹¹¹. I-au urmat medicii Eduard Copony și Karol Beldi¹¹². Alți medici sași din Transilvania, stabiliți mai de mult în România, au participat, de asemenea, la război ; așa a fost cazul lui Wilhelm Fabricius, care a fost medic șef al spitalelor din Craiova.

Numeroși secui au participat, alături de armata română, prestînd diferite servicii — cărăuși, lăcătuși, fierari, dulgheri etc.

Lajos Fialla, de origine maghiară, stabilit mai înainte în București, participant la războiul României, declara : „Sînt mîndru pentru tot ce am putut face, că am putut contribui cu trup și suflet la cucerirea independenței României“¹¹³.

¹⁰⁵ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, fondul Prefectura județului Mureș, Vicecomite, dosarul nr. 4147, iulie 2—4.

¹⁰⁶ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, fond 1 Prefectura Județului Mureș, Vicecomite, nr. 4147.

¹⁰⁷ „Telegraful român“, nr. 52 din 3/15 iulie 1877 și nr. 23 din 25 februarie 1878.

¹⁰⁸ „Telegraful român“, nr. 69 din 1/13 septembrie 1877.

¹⁰⁹ „Telegraful român“, nr. 16 din 9 februarie 1878.

¹¹⁰ La Baia Mare, printre listele de donatori pentru armata română figurează și Koszka Arpad, Takacs Károly, Toth Rosa și alții (vezi „Gazeta Transilvaniei“, nr. 95 din 4/16 decembrie 1877).

¹¹¹ „Kronstadter Zeitung“, nr. 142 din 7 septembrie 1877.

¹¹² „Gazeta Transilvaniei“, nr. 75 din 15/27 septembrie 1877.

¹¹³ La Fialla Lajos, *Reminiscențe din războiul româno-ruso-turc*.

Participarea a numeroși voluntari transilvăneni și bucovineni „înrolați sub drapelul românesc la războiul pentru cucerirea independenței — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit o pagină impresionantă de solidaritate națională în realizarea uneia din cele mai de seamă năzuinți ale întregului nostru popor”¹¹⁴.

VICTORIILE DE LA GRIVIȚA, RAHOVA, PLEVNA, SMÎRDAN, VIDIN — PRILEJ DE BUCURIE ȘI DE INTENSIFICARE A LUPTEI DE ELIBERARE NAȚIONALĂ ÎN TERITORIILE ROMÂNEȘTI COTROPITE

Ample comentarii găsim în presa de peste munți privind moralul deosebit de ridicat al armatei române, formată în cea mai mare parte din țărani și muncitori, care erau hotărâți, cu prețul celor mai grele sacrificii, să apere, pe cîmpul de luptă, cucerirea independenței absolute a României.

Asemenea strămoșilor săi, întregul popor român era gata de sacrificiul suprem pentru completa neatîrnare a țării. „Fiecare zi care trece în neacțiune ne mărește nerăbdarea — scria la 13/25 iunie 1877 căpitanul transilvănean Moise Grozea, către Aurel Mureșianu. Voinicii românași, plini de abnegațiune, oftează pe malul Dunării, dorindu-și momentul în care să realizeze speranțele națiunii, să documenteze încrederea ei, punînd cununi înverzite pe vechile edificii ale strămoșilor Mihai și Ștefan, a căror mărețe umbre le insuflă curagiu, iar memoria lor le indică modul și calea pe care, conduși de «STEUA României», să ajungă la ținta dorită : salvarea patriei”. Relevînd că, participarea la război a bravilor români va deștepta toată Europa, și „mai mult pe acei care de veacuri n-au vrut sau nu le-a convenit a ne vedea liberi și independenți și ne-au provocat a deveni aceasta prin arme”, Grozea exclama : „să dăm tot ce avem pentru bravii noștri soldați” — este deviza fiecărui cetățean român, și conchidea : „Așadar, cu asemenea sacrificii voluntare de sînge și materiale, izbînda nu poate fi departe. În tabăra română nu auzi decît sunete de veselie și cîntece de război și nu vezi decît hore întinse și jocuri entuziasmate, astfel că ți se pare că nu este în ajunul unui rezel, ci în sărbătorile paștelor. Asemenea nu-ți vine a crede că în această tabără sînt acei pe care o parte din lumea pretinsă mare pînă ieri îi batjocorea și insulta. Asemenea, ca român, privind tabăra, nu-ți pare a fi realitate, ci mai mult că, răsfoind istoria străbunilor, ai dat peste paginile care descriu spiritul oștirilor de la Călugăreni, Neamțu etc.”.

În același sens, revista „Familia” publica o corespondență specială din Oltenia, în care, printre altele, se remarcă : „Capitala Olteniei de la un timp încoace înfățișează o priveliște superbă. O mișcare febrilă, un impuls de viață extraordinară, o veselie agitată cum n-a circulat poate de secole în piepturile oltenilor... Simțim că trăim, sîntem mîndri de a ne fi născut români, sîntem orgolioși de oștirea noastră... Infanteria și cavaleria, dorobanți și superbi roșiori, toți sînt animați de cel mai sfînt patriotism, toți pleacă la frontarii, încununăți cu flori și cîntînd. Curajul străbun a reînviat, spiritul lui Mihai și Ștefan cel Mare însufleștește juna și brava noastră oștire”¹¹⁵.

¹¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 710—711.

¹¹⁵ „Familia”, nr. 20 din 15/27 mai 1877.

Și voluntarii transilvăneni și bucovineni erau bucuroși că pot participa cu arma în mână la dobândirea independenței absolute a țării. La 25 iunie/7 iulie 1877, înainte de a trece Dunărea, Moise Grozea scria cumnatului său : „Astăzi este o zi însemnată din viața mea... Sînt 11 ani de la bătălia de la Custozza, unde mi-am făcut datoria fără a ști pentru ce... Acuma știu pentru ce o să mă bat“ ¹¹⁶.

Dintr-o corespondență din Munții Apuseni, „Gazeta Transilvaniei“ insera : „Chiar și în coliba bietului țaran auzi oftări și rugățiuni fierbinți pentru victoria armatelor române. În Munții Apuseni poporul se poartă cu interes nespus de mare față de soarta bravilor României și este entuziasmat de cîte ori aude de vreo faptă eroică executată de soldații români“ ¹¹⁷.

Victoriile românești, înregistrate împotriva armatelor otomane, au constituit pentru publicațiile românești din Transilvania prilejul unor ample comentarii și manifestarea unor explozive sentimente de satisfacție și bucurie. „Reduta cea mai mare de la Grivița a căzut, după un întreit asalt, în mîinile trupelor româno-ruse. Luarea redutei celei mari «Grivița» și păstrarea acestei poziții tari — relate „Gazeta Transilvaniei“ — este a se mulțumi mai cu seamă eroismului admirabil al bravilor oșteni români, care, disprețuind moartea, s-au repezit asupra formidabilului fort, de repetate ori, și, urcînd cu scările șanțurilor inamicului, l-au respins din cuibul acela întărit. Victoria de la Grivița a făcut să lucească paloșul strămoșesc iarăși în vechea-i splendoare“ ¹¹⁸. Distincțiile cu totul extraordinare pe care le-au primit comandanții și oștenii români de la țarul tuturor rusilor sînt — după aprecierea gazetei — „de natură de a face senzație în toată lumea, căci nu s-a așteptat nimeni ca o armată tînără ca cea română să dovedească atîta virtute militară și atîta eroism în luptă“ ¹¹⁹. Pierderile enorme ce le-au suferit bravele batalioane române pentru succesele strălucite ale stindardului român, care primul a fost plantat pe șanțurile inamice de la Grivița, determinau gazeta să facă un nou apel la sprijinirea cu toate forțele, pe mai departe, a armatei române : „Ajutor pentru frații noștri ! Săriți în ajutorul bravilor de la Grivița care și-au vărsat sîngele pentru patrie ! Aceste exclamări se aud astăzi în toate părțile României, ele străbat pînă la noi“ ¹²⁰.

Cucerirea Plevnei a constituit, în provinciile românești de peste munți, punctul culminant al admirației pentru eroismul și spiritul de sacrificiu al armatei române. „Toată presa europeană admiră astăzi eroica atitudine a trupelor române în singeroasa luptă de la Plevna“ — scria „Gazeta Transilvaniei“. Remarcînd cu satisfacție contribuția decisivă a armatei române în luptele de la Plevna, revista „Familia“ nota că „armata română a făcut la Plevna onoare națiunii noastre“ ¹²¹.

Sub titlul *Laurii armatei române*, aceeași revistă aprecia marile victorii cîștigate pe cîmpul de luptă de români : „Armata română și-a cîștigat în războiul actual un nume nemuritor și astfel a făcut națiunii onoarea nepieritoare“. „Românii — adăuga „Gazeta Transilvaniei“ — s-au bătut,

¹¹⁶ Sextil Pușcariu, *Douăzeci de scrisori ale lui Moise Grozea din războiul de la 1877*, în „Anuarul Institutului de istorie națională“, anul IV, 1926—1927, București, p. 229—246.

¹¹⁷ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 79 din 20 octombrie/1 noiembrie 1877.

¹¹⁸ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 69 din 4/16 septembrie 1877.

¹¹⁹ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 70 din 8/20 septembrie 1877.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ „Familia“, nr. 38 din 18/30 septembrie 1877.

după însuși testimoniul corespondenților englezi, peste așteptări de bine. Ajutorul ce-l dau românii rușilor e dar însemnat și cade greu în cumpănă“.

Referindu-se la aceste lupte ale „fraților“ care „sînt tot atîtea documente de devotamentul și curajul și eroismul neamului românesc“¹²², „Gazeta Transilvaniei“ descria luptele cele mai crîncene care s-au înscris în jurul Plevnei. „Plevna — aprecia „Gazeta Transilvaniei“ — era comparată cu un al doilea Sevastopol, pentru care s-au dat lupte crîncene. Nimenea nu s-a așteptat la atîta eroism de o parte și atîta rezistență de alta“¹²³.

Revenind cu aprecierile asupra marilor bravuri ale ostașilor noștri, „Gazeta Transilvaniei“ scria : „Soldații români s-au luptat... ca adevărați eroi. Martore sînt cele 40 de decorațiuni ale celei mai mari cruci a Sf. George, care au fost atribuite bravilor armatei române de către împăratul Alexandru. Acesta a avut ocaziunea a se convinge în persoană despre bravura exemplară a soldatului român.“¹²⁴.

Știrea despre victoria românilor la Plevna a produs, după cum scria într-un alt număr „Gazeta Transilvaniei“, „cea mai mare bucurie între poporațiunea română... și a fost primită cu entuziasm“¹²⁵. „Peste tot roto-golul pămîntului, pe unde ajung sîrmele telegrafice, s-a răspîndit marea veste că «Plevna a căzut». Ea va merge din gură în gură și va străbate chiar pînă în cea mai neînsemnată colibă a țaranului... În tot locul, unde bate o inimă românească, va duce numai bucurie și veselie, căci Plevna a căzut prin concursul valoroaselor brațe ale oștirii române, care... a bravat toate pericolele și a purtat stindardul român pe cîmpiile udate de sînge ale nefericitei Bulgarii“¹²⁶. „La București — releva aceeași gazetă —, în toată România, entuziasmul e la culme. S-ar fi putut altfel după o victorie măreață ca aceasta ? Și ar fi fost cu putință ca para puternică a entuziasmului să nu cuprindă și inimile noastre ale românilor din Austro-Ungaria ? Participînd din tot sufletul nostru la bucuria generală a fraților noștri din România, le întindem frățeștile și călduroasele noastre felicitări și dorim ca să se împlinească speranța... și din mîinile singeroase ale Plevnei să răsară mult iubită pace, să se'nalțe independența României, recunoscută de întreaga Europă“¹²⁷.

„Ce se aștepta de mult, s-a întîmplat — conchidea, la rîndul său, „Telegraful român“. Plevna, acel colos care a înghițit viața multor mii și mii de oameni, a căzut luni în 28 nov. [10 dec.] în mîinile armatei aliate“¹²⁸, iar la 4/16 decembrie ziarul preciza că „Românii au intrat primii în Plevna“.

Despre victoriile românilor în bătălia de la Rahova, ziarele consemnau : „Stindardul român filfiie pe zidurile citadelei turcești la Rahova“¹²⁹; „Drapelul român filfiie pentru a doua oară de la Mihai Viteazul deasupra zidurilor Rahovei“¹³⁰.

Răspunzînd acelor gazete străine reacționare, care defăimaseră eroismul poporului nostru, Barițiu, în cîteva epistole, populariza marile calități ale ostașilor români : „Astăzi, după victoriile de la Grivița, Rahova și de

¹²² „Gazeta Transilvaniei“, nr. 71 din 11/23 septembrie 1877.

¹²³ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 70 din 8/20 septembrie 1877.

¹²⁴ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 68 din 1/13 septembrie 1877.

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ „Familia“, nr. 28 din 18/30 septembrie 1877.

¹²⁷ „Familia“, nr. 31 din 14/26 mai 1877.

¹²⁸ „Telegraful român“ din 4/16 decembrie 1877.

¹²⁹ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 89 din 13/25 noiembrie 1877.

¹³⁰ „Familia“, nr. 47 din 20 noiembrie/2 decembrie 1877.

la Plevna, — remarca Barițiu — simț o deosebită și orgolioasă satisfacere a-ți putea spune, domnul meu, că toate acele preziceri sinistre și puțin măgulitoare ale lui «Neue Freie Presse» au fost desmințite în modul cel mai strălucit din partea armatei române. Armata română a fost consiliată să-și lase armele acasă. Ea nu urmă acestui consiliu, ci luptă pînă la victorii strălucite și glorioase și captură de la inamici un număr astfel de mare de arme, încît ea astăzi este în stare să înarmeze cu ele regimente întregi și chiar a vinde din ele dacă va simți necesitatea¹³¹. În încheierea unei alte epistole Barițiu aducea un adevărat imn armatei române : „Să trăiască ! brava și eroica armată română. Să trăiască ! mult batjocoritul și defăimatul dorobanț, care, deși poartă încă anticele opinci, totuși a fost capabil să demonstreze lumii întregi, și în particular juraților inamici ai națiunii române, că el încă n-a uitat a se lupta cu bravură și a muri cu eroism pentru libertatea și independența mult iubitei sale Patrie !“¹³²

În timp ce ziarele românești înregistrau cu satisfacție contribuția armatei române la obținerea victoriei finale împotriva otomanilor, numeroase cercuri ale populației române din Transilvania sărbătoreau cu entuziasm evenimentul. La Brașov, Blaj, Sibiu, Arad, Năsăud și în alte localități au fost organizate și au izbucnit manifestații spontane de simpatie.

Prefectul județului Turda raporta ministrului cultelor și instrucțiunii la Budapesta că în zilele de 2/14 și 3/15 decembrie 1877 la Baia de Arieș și Cîmpeni „au avut loc manifestații antipatriotice cu ocazia căderii Plevnei“, în cadrul cărora participanții au toastat pentru România și victoria ei armată, pentru anul 1878. Prin același raport, prefectul de Turda cerea să se ia măsuri împotriva învățătorului și a preotului comunal, organizatorii acestor „manifestări împotriva protectorului lor, statul maghiar“¹³³. În legătură cu manifestația sărbătorească de la Cîmpeni, primarul localității informa pe prefectul județului că „sătenii din localitate au sărbătorit evenimentul cu entuziasm... în așa fel încît începînd de cu seară și peste noapte pînă în jurul orei 9 dimineața, au umblat pe străzi, cu muzică, lumînări, cu salve de tun și cu strigăte de bucurie“¹³⁴. Manifestația locuitorilor din Baia de Arieș, ca și aceea a celor din Cîmpeni, a fost considerată, după cum se exprima același prefect de Turda, „ca o manifestație anti-statală“ și, în consecință, au fost luate măsuri împotriva participanților de o asemenea natură, încît „funcționarilor, negustorilor și gestionarilor români de la otomaniile vistieriei le-a trecut pofta pentru o bună bucată de timp de la orice fel de manifestație politică“¹³⁵.

La Năsăud victoria de la Plevna a prilejuit o largă manifestație sărbătorească. În scopul sărbătoririi evenimentului, în localitate s-a constituit un comitet organizatoric care, la 17/29 decembrie 1877, în apelul lansat către populație, menționa cu satisfacție că „victoria armatelor române, culminată la Plevna, se va sărbători aici în Năsăud, joi în 20 a lunii cu-

¹³¹ „România liberă“, nr. 177 din 6/18 decembrie 1877.

¹³² *Ibid.*

¹³³ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul Problema națională, dosarul nr. 3, fila 272. Prefectul remarca că, la aceste manifestări, un rol principal l-a jucat preotul român Ajudan Clementin și învățătorul Palade Ion (*Loc. cit.*).

¹³⁴ *Loc. cit.*, fila 75.

¹³⁵ *Loc. cit.*, fila 77 ; vezi și „Gazeta Transilvaniei“, nr. 82 din 13/25 noiembrie 1877.

rente“¹³⁶. Marea festivitate a fost urmată seara de un banchet împreună cu petrecere muzicală¹³⁷.

Entuziasmați de marile victorii ale armatei române la Rahova, românii nășăudenii, în semn de o deosebită stimă, au dat localului unde-și ținea serbările publice Societatea românilor „Virtus Romana Redivivus“ numele de *Rahova*, iar la știrile despre victoriile armatei române la Grivița, nășăudenii au atribuit numele acestei redute unei clădiri și unei străzi.

Îngrijorat de proporțiile ce prevedea că o să ia această manifestație, directorul liceului din localitate interzicea participarea profesorilor la „demonstrațiunea proiectată care se întâmplă fără știrea și concesiunea autorităților componente“. Directorul liceului își exprima îngrijorarea în legătură cu „entuziasmul general ce l-ar provoca această demonstrație organizată cu „treascuri, iluminațiuni, parade pe stradă, cu muzică, transparente etc., avînd un caracter de demonstrație publică la care ar lua parte și profesorii, deoarece atitudinea lor ar prilejui, fără îndoială, și participarea elevilor“¹³⁸.

La Brașov, noaptea de marți spre miercuri, adică 14/26 spre 15/27 decembrie, a constituit o adevărată sărbătoare pentru românii brașoveni. Studențimea universitară s-a adunat în fața hărților cu stegulețe, unde erau însemnate victoriile cele mari de la Grivița și Plevna. Elevii de liceu, fiecare copil și cu toții cîntau *Colo'n Plevna la redută* și alte cîntări și poezii vitejești. Întreg cartierul Schei a fost în picioare. Odată cu înserarea s-au luminat dealurile dimprejurul orașului. Multime de rachete au fost slobozite din vîrfurile Tîmpei.

Într-o corespondență din Blaj, de la 14/26 decembrie 1877, referitor la entuziasmul și bucuria generală, se aprecia „Precum nu este iertat nici măcar a spune că suflă vreo inimă românească care să nu tresalte la auzul strălucitorului succes a vechei bravure române, așa n-au putut rămîne nici piepturile blăjienilor nemișcate. Parola zilei era numai și numai căderea Plevnei. Obiect de discurs numai bravura militară a fraților noștri și înțelegerea conducătorilor lor“¹³⁹.

Din Cluj, Maria Iliescu scria, cu ocazia marilor victorii armate ale românilor : „Bravura junei armate române, este recunoscută de toată lumea..., umplea pieptul nostru de cea mai justă fală națională și suscită din nou cele mai vii simpatii către bravii noștri frați români de peste Carpați“¹⁴⁰.

La Academia teologică din Gherla, consemna un contemporan, „bucuria... era așa de mare, încît pana omenească nu o poate descrie“, toți aveau credința că „visul nostru se va realiza, că viitor de aur România are“¹⁴¹.

De victoria românilor asupra trupelor otomane s-au bucurat și o seamă de personalități din rîndul naționalităților conlocuitoare. În cartea *Amintiri despre Turcia, 1875, 1876, 1877—78*, apărută în 1895, autorul maghiar, originar din Oradea, Lajos Lakós, scria : „Am fi nedrepti dacă n-am ține seama că România a fost parte beligerantă și că, mai cu seamă, vitejia armatei sale a contribuit la victoria armatelor rusești în momentul

¹³⁶ Arhivele Statului Nășăud, vol. dr. Titus Pap, inventar nr. II/11/17.

¹³⁷ „Românul“, anul XXI din 10/22 decembrie 1877.

¹³⁸ Arhivele Statului Nășăud, fondul Liceul „George Coșbuc“, inventar nr. IV/II—5.

¹³⁹ Sextil Pușcariu, *Op. cit.*, p. 27.

¹⁴⁰ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 89 din 13/25 noiembrie 1877.

¹⁴¹ Arhivele Statului Nășăud, fondul Problema națională.

cînd s-a hotărît rezultatul final al războiului“. Ziarul „Alföld“ din Arad, relatînd despre calitățile morale și de luptă ale armatei române, sublinia că „Trupele române au cea mai bună stare de spirit și o ținută militară corespunzătoare. Sînt bine întreținute și înzestrate cu armament. Ordinea și curățenia sînt pilduitoare“. „Ziarul „Kelet“, din Cluj, care deși în general nu era favorabil participării României la război, scria totuși despre aportul armatei române : „Nu se poate nega faptul că, fără colaborarea celor 30 000 de români, nu s-ar fi putut porni atacul asupra Plevnei“.

Manifestații populare au avut loc și în alte numeroase localități ca Turda, Deva, Hațeg, Lugoj, Zalău, Șimleu, Beiuș, Arad etc.¹⁴²

Victoriile românilor au prilejuit trimiterea unor telegrame și scrisori autorităților și personalităților politice proeminente de dincoace de Carpați, în care românii de peste munți își dezvăluiau profunde sentimente pe care le nutreau față de frații lor.

În telegrama de felicitare a studenților români din Pesta, adresată guvernului român la 4/16 decembrie 1877, aceștia, „mîndri de triumful național pe cîmpul de luptă“ al fraților de dincoace de munți, transmiteau omagiile și felicitările lor pentru „glorioasele succese ale armatei române... Răsără din toată independența patriei române și mărirea neamului nostru. «Trăiască România independentă»“¹⁴³.

La 14/26 decembrie 1877 Emilia Rațiu din Turda trimitea lui C.A. Rosetti următoarea telegramă : „Femeile române din Turda și jur salută din inimă legiunile române pentru admirabila lor vitejie“¹⁴⁴.

Învățătorul Eliseu Bărbosu din Gelu trimitea, la 27 decembrie 1877/8 ianuarie 1878, redacției „Gazetei Transilvaniei“ o scrisoare în care, după ce făcea aprecierea că „brava armată română și-a cîștigat... admirațiunea popoarelor, dovedind în faptă că românul știe folosi arma...“, își exprima „marea bucurie a noastră pentru bravurile repurtate de români“¹⁴⁵. Într-o scrisoare a învățătorului Pop Ilie din Șomcuta Mare, adresată colegilor săi și publicată în „Gazeta Transilvaniei“ din 25 decembrie 1877/6 ianuarie 1878, se sublinia că rarul eroism al bravilor descendenți ai lui Ștefan și Mihai „a reîmprospătat la Grivița gloria străbună, toate acestea m-au obligat la împlinirea uneia din cele mai sfinte datorii de a contribui, după putință, la alinarea durerilor scumpilor noștri confrați din România liberă, care sîngerează în luptă...“.

Ziarele de peste munți, remarcînd eroismul și hotărîrea de dăruire totală a ostașilor români, au relevat și vitejia soldaților ruși care „se luptau nu mai puțin eroic ca românii...“¹⁴⁶.

Strălucitele victorii ale armatei române împotriva otomanilor au fost un fericit prilej pentru gazetele de peste munți în a reliefa că aceste izbînzii vor contribui la afirmarea prestigiului statului național român pe arena internațională, ele fiind și un factor hotărîtor în împiedicarea marilor puteri de a promova pe mai departe o politică de forță și dictat față de popoarele mai mici.

Dacă în luna aprilie 1877 gazeta brașoveană scria că „Viitorul poporului român, consolidarea lui la Dunărea de jos și în Carpați încă va depinde mult de rezultatul focului oriental. Să fim deci sobri și pregătiți a

¹⁴² Sextil Pușcariu, *Op. cit.*, p. 27.

¹⁴³ Biblioteca Universității Cluj, fondul Francisc H. Loghin, vol. I, fila 193.

¹⁴⁴ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 96 din 8/20 decembrie 1877.

¹⁴⁵ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 99 din 12/24 ianuarie 1878

¹⁴⁶ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 74 din 22 septembrie/4 octombrie 1877.

întîmpina cu rezoluțiune și tărie în conștiința noastră română orice evenimente”¹⁴⁷, apoi, la sfîrșitul anului 1877, conchidea, avînd în vedere bineînțeles victoriile de răsunet ale armatei române : „Pe fruntea anului 1877 a fost scrisă regenerarea Orientului, reînvierea vechii glorii române. Oricît de mari și ascunse să fie planurile împărațiilor aliate, oricare ar fi ținta finală a Rusiei, rezelul de față va aduce roadele sale binefăcătoare și salvatoare. Niciodată sîngele care s-a vărsat pe cîmpiile nefericitei Bulgarii nu va putea înainta cauza despotismului, ci, din acest sînge nobil de viteji, va răsări numai libertatea și independența popoarelor Orientului”¹⁴⁸.

La rîndul său, „Telegraful român”, comentînd importanța succeselor armatei române pentru afirmarea României în relațiile internaționale, scria : „Atitudinea cea bărbătească a României pe cîmpul de război a schimbat dintr-odată toată situația. Puterea și vitalitatea elementului român s-a constatat înaintea Europei. De aici încolo politica europeană trebuie să facă socoteala cu România și cu poporul român, ca cu un element ponderos și însemnat al orientului european”¹⁴⁹.

Cu prilejul noului an 1878, Nicolae Cristea făcea o cuprinzătoare frescă a locului și rolului războiului de independență în lupta purtată de poporul român, de-a lungul veacurilor, pentru libertate și unitate națională. „Anul 1877 se încheie — remarca patriotul român. A fost acesta un an mare în viața popoarelor europene, un an hotărîtor în viața popoarelor din Orient și a fost unul care desparte viața poporului român în două. Au trecut aproape trei sute de ani de cînd vestea despre faptele bărbătești ale românilor străbătea prin toate țările Europei și lumea sta cuprinsă de uimire față cu Mihai, viteazul Domn, care știa să stea drept și îndrăzneț între două împărății puternice. Mihai a căzut și cu încetul românii au pierdut nădejdea în izbîndă... Lumea încă-i lua pe români drept un popor care a renunțat la viață, și, după ce i-a văzut stînd veacuri întregi în nepăsare, nu se mai îndoia că ei au uitat mărirea și au pierdut vrednicia trecutului. Abia au trecut cîteva scurte luni de zile de cînd nimeni nu se sfia a lua în rîs intrarea în acțiune a armatei române... Au trecut însă cele cîteva luni de zile și numele „Curcan” a ajuns să fie popular în Europa : la Plevna, la Rahova, la Palanca, românii au dovedit că sînt adevărați urmași ai străbunilor lor, că știu să apere o cauză, că sînt un popor de bărbați. Și astăzi nimeni nu mai cutează a deosebi pe români de români ; fie oriunde, în Moldova, în Muntenia, în Ardeal, în Banat, în Bucovina, în Basarabia, românul, cînd e vorba de faptă bărbătească, e român ca toți românii. Asta ne leagă, ne împreună și ne încheagă, asta silește lumea să recunoască în noi un popor compus din oameni de același fel binecuvîntat... Și în curînd acest popor va dovedi că, afară de aceea că știe să apere o graniță, afară de aceea că știe să mențină ordinea, mai știe să primească roadele muncii veacurilor și să comunice cultura societăților cu care se atinge, va arăta că poartă comori bogate în sufletul său... Suntem tari în credință că Europa, chiar în interesul ei, va ocroti pe acest popor și-i va crea o pozițiune încît să poată împlini funcțiunile ce i se cuvin în organismul societății europene. Îndeosebi însă bărbații de stat ai Austro-Ungariei vor înțelege acum că românii, fie dincoace, fie dincolo de Carpați, sunt... granița ordinei, vor înțelege și nu vor mai căuta să jignească dezvoltarea lor firească. Dacă însă

¹⁴⁷ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 27 din 10/22 aprilie 1877.

¹⁴⁸ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 105 din 18/30 decembrie 1877.

¹⁴⁹ „Telegraful român”, nr. 82 din 16/28 septembrie 1877.

tot nu ar voi să înțeleagă, atunci vom mai fi răbdători și ne vom mîngîia cu speranța că tot are să vină ce odată neapărat va trebui să vină”¹⁵⁰.

Așadar, victoriile de la Plevna, Grivița, Smîrdan, Rahova și de pe alte cîmpuri de bătălie întăreau credința tuturor românilor oprimați și despărțiți prin granițe politice nedrepte, vremelnice, în zorii mult visați ai marii sărbători a unității naționale, a cărei apropiere a fost grăbită de războiul neatîrnării de acum aproape o sută de ani.

Războiul pentru dobîndirea independenței depline a României a dat un avînt deosebit luptei naționale a românilor din provinciile cotopte. La aceasta se refereau și observațiile deputaților maghiari care declarau că mulți români din Transilvania au trecut granița și s-au înrolat în armata română, că România independentă a hotărît unirea Transilvaniei cu România, că se face o agitație de acest gen în rîndurile populației române din Transilvania¹⁵¹. Într-adevăr, în Transilvania, Banat și Bucovina, în aceste luni ale războiului, a existat o însuflețire generală față de luptele eroice de independență ale soldaților români, întărindu-se, totodată, speranța în reușita luptei de eliberare de sub asuprirea austro-ungară¹⁵². În aceste luni în Transilvania, Banat și Bucovina s-au semnalat mișcări naționale, nesupunerea la ordinele date de autoritățile austro-ungare. Rapoartele confidențiale ale organelor austro-ungare, locale și centrale, recunoșteau manifestarea deschisă a simpatiei românilor din monarhia dualistă față de România independentă precum și intensificarea mișcării de rezistență a românilor față de puterea dualistă¹⁵³. „În general — raporta prefectul județului Brașov ministrului de interne ungar —, românii manifestă o mare simpatie față de evenimentele din România și în rîndul populației s-a răspîndit zvonul că Ardealul va fi anexat României și asemenea păreri pot fi auzite și în public și în cercurile clasei mai culte”¹⁵⁴.

Această situație a determinat înăsprirea măsurilor reacționare, naționalist-șovine, adoptate de guvernul burghezo-moșieresc ungar. La 9 mai 1877, în chiar ziua proclamării în Parlamentul român a deplinei independențe a României față de Poartă, Ministerul regal ungar de interne cerea Ministerului de Război imperial să-i pună la dispoziție „asistența militară”, pe lîngă jandarmeria transilvană, „care nu are forță suficientă pentru a-și îndeplini pe deplin sarcinile în împrejurările excepționale ivite”¹⁵⁵. La 21 mai/2 iunie 1877 Ministerul de Interne ungar a dat un ordin circular cu privire la agitația românilor și la îngrijorarea autorităților ungare din cauza poziției Principatelor Române Unite față de războiul ruso-turc. Se ordona supravegherea străinilor (!) veniți sau refugiați în țară și, totodată, și a stării de spirit a populației¹⁵⁶.

Pentru a asigura „liniștea” claselor dominante austro-ungare, ministrul de interne al Ungariei, Tisza Kálmán, la 27 mai / 8 iunie 1877, într-un raport către împăratul Franz Iosef, după ce informa că „Evenimentele sur-

¹⁵⁰ „Telegraful român”, nr. 103 din 29 decembrie 1877/10 ianuarie 1878.

¹⁵¹ *Din istoria Transilvaniei*, ediția a II-a, vol. II, p. 283; vezi și S. Pușcariu, *Răsunetul războiului pentru independență în Ardeal*, în „Democrația”, anul XV (1927), nr. 6, p. 26.

¹⁵² *Din istoria Transilvaniei*, ediția a II-a, vol. II, p. 283.

¹⁵³ Arhiva istorică a Filialei din Cluj a Academiei Republicii Socialiste România, fondul Problema națională, dosarul nr. 99, fila 723 din 1877.

¹⁵⁴ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., fondul Problema națională, documentul nr. 359/1977.

¹⁵⁵ *Loc. cit.*, documentul nr. 31.08.1877.

¹⁵⁶ Arhivele Statului Sălaj, fondul Comitele suprem, dosarul nr. 141/1877, fila 2.

venite în urma războiului ruso-turc — au produs oarecare tulburări printre locuitorii de limbă română ai Ungariei“, cerea, „Pentru păstrarea ordinii și suprimarea unor eventuale tulburări, ...să fie detașate în ținuturile transilvănene, în special la Aiud, Bistrița, Deva, Năsăud, Făgăraș și în Valea Jiului din Comitatul Hunedoara, detașamente militare mai mici, constând din două companii“ ¹⁵⁷.

Ministrul ungar de interne atrăgea atenția, la 22 mai/3 iunie 1877, prefectilor județelor Arad, Bistrița-Năsăud, Bihor, Brașov, Hunedoara, Sibiu, Caraș-Severin despre problema răspîndirii unor hărți „orientate spre rotunjirea României“ cu părțile cotoșite de Austro-Ungaria. „În ultimul timp — remarcă ministrul ungar — difuzorii uneltirilor daco-române au introdus prin contrabandă... hărți care au ca obiect rotunjirea principalelor Munteniei și Moldovei *, cuprinzînd și o parte a Ungariei“. Ca urmare a acestui fapt, ministrul cerea ca să se urmărească „cu cea mai vigilentă atenție introducerea și difuzarea a asemenea hărți“ și, în caz de descoperire a lor, să fie confiscate, „trimițîndu-ne un exemplar model“, iar împotriva contrabandiștilor și a difuzorilor „să fie luate măsurile reglementare de cercetare și de represiune și să mă informați despre cele constatate...“ ¹⁵⁸.

Intensificarea mișcărilor de eliberare națională a populației românești, ca urmare a proclamării independenței depline a României, se consemna deosebit de răspicat într-un raport din 7 / 19 iunie 1877 al comitelui suprem al comitatului Turda—Arieș, Gh. Kemény, către ministrul de interne Tisza Kálmán. „1. De cînd România și-a dobîndit independența față de Imperiul otoman, românii din comitatul Turda—Arieș jubilează, dar încă nu amenință. Poporul român speră și crede că, în viitorul apropiat, Regatul Român va fi întemeiat. Poporul român consideră că unirea Transilvaniei (...) cu Regatul Român este numai chestiune de timp (...) 4. De la cîștigarea independenței României, în satul Bărboși, din comitatul Turda—Arieș, s-au desfășurat mai multe demonstrații de către românii de acolo, iar la propunerea protopopului Bazil Crișan sătenii au refuzat să aleagă, din partea satului, pe deputații propuși pentru alegerea deputaților“ ¹⁵⁹.

Ținînd seama de amploarea luată de mișcarea națională a românilor de aici, comitele suprem considera că „liniștea românilor din Transilvania se poate obține cu foarte mare ușurință (sic !) în caz că ar fi stabilite cîteva regimente“ ¹⁶⁰ (subl. ns.).

La 5 / 17 august 1877, ministrul de interne ungar interzicea apariția publicației „Albina Daciei“, pe motiv că „în titlul frazei cuvîntul *Daciei* nu se poate concepe, că această vorbă, în general, *nu are nici un fel de înțeles îndreptățit* (subl. ns.), și că mai departe această expresiune se ține și de acele cuvinte care sînt scoase din lexiconul agitațiunilor ostile statului ungar“ ¹⁶¹.

¹⁵⁷ Arhivele Statului București, Microfilm Austria, Fond Militarkanzlei Seiner Majestät, 1877.

* De reținut că autoritățile ungare nici nu foloseau termenul de România pentru principatele care se uniseră în 1859.

¹⁵⁸ Arhivele Statului Sibiu, fondul Comitatul Sibiu, Partea Structurală, Vice-comitele, dosarul nr. 15/1877.

¹⁵⁹ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fondul Prefectura județului Turda—Arieș, Prezențiale, dosarul nr. 144/1877.

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 63 din 24/26 august 1877; vezi și „România liberă“, nr. 78 din 17 august 1877.

La 12 / 24 martie 1878 Ministerul Regal Ungar al Afacerilor Interne dădea prefectilor instrucțiuni categorice pentru înăbușirea drastică a luptei de eliberare națională. „După războiul ce poate fi considerat acum încheiat — aprecia Tisza —, conform informațiilor sosite din mai multe regiuni, uneltirile antipatriotice pe scara naționalităților *continuă cu o intensitate și mai mare decât pînă acum, iar în unele locuri s-a ajuns chiar la manifestatii deschise* (subl. ns). Instigatorii naționaliști țin întruniri, făuresc planuri în vederea unei mișcări antipatriotice pe care urmează s-o organizeze ei și în vederea inducerii în eroare a poporului credul, insuficient informat.

Față de toate aceste uneltiri și planuri, îndatorirea patriotică imperioasă este în primul rînd supravegherea cea mai vigilentă a mișcărilor, uneltirilor naționale și a conducătorilor acestora, precum și pedepsirea exemplară neîntîrziată a organizatorilor uneltirilor antipatriotice descoperite și a celor care participă la ele, prevenindu-se în felul acesta ațițările și instigările de proporții mai mari; în virtutea celor de mai sus, rog pe Domnia Voastră ca, ținînd seama de importanța excepțională a acestei probleme și de gravitatea situației, să binevoiască a lua măsuri ca, în interesul patriei, în cele două direcții menționate mai sus — supravegherea și sancționarea —, să se acționeze de fiecare dată cu cea mai mare severitate și strictețe, iar asupra celor constatate și a măsurilor întreprinse să mi se raporteze de la caz la caz“¹⁶².

Autoritățile habsburgice din Bucovina urmăreau și ele cu deosebită atenție starea de spirit a populației românești care-și manifesta deschis năzuința de unire cu țara. În toamna anului 1877 prigonirile împotriva românilor se țineau lanț. Rapoartele organelor de represiune informau autoritățile superioare că „țărani spun pe față că s-au înțeles cu preoții și boierii români ca să smulgă Bucovina de la Austria și să o alipească la România“. Mulți preoți și țărani români au fost arestați și apoi expulzați din Bucovina, sub acuzația de a fi agitatori ostili statului austriac. Printre ei se număra Ion Vasiliu din Verpolea, Vasile Paznic din Volciveț, N. Cozmei din Serbăuți.

În pofida tuturor măsurilor luate de către autoritățile austro-ungare, mișcarea națională a românilor aflați sub dominația dublei monarhii s-a intensificat, iar împreună cu mișcările naționale ale celorlalte popoare asuprite va contribui la adîncirea crizei regimului dualist, regim care peste cîteva decenii va cădea sub loviturile puternice ale acestor popoare, ceea ce va determina destrămarea Austro-Ungariei.

¹⁶² Arhivele Statului Sibiu, fondul Comitatul Sibiu, Comitatele, dosarul nr. 50/1878.

Județul Mureș în contextul istoriei patriei

NICOLAE VEREȘ
Prim-secretar
al Comitetului Județean
Mureș al P.C.R.

Teritoriul județului Mureș, situat la adăpostul natural al arcului carpatic, beneficiind de arhitectura unui relief armonios străbătut de apele anticului Maris — ce i-a conferit și denumirea —, cu bogate resurse naturale, constituie o străveche vatră românească, care se integrează organic, prin întreaga sa istorie multimilenară, coordonatelor economice, social-politice, culturale și naționale ale devenirii și progresului patriei. Locuitorii săi, români, maghiari și germani, care și-au făurit istoria în lupte necurmate pentru dreptate socială, libertate și unitate națională, și-au adus și își aduc contribuția la construcția mărețului edificiu al României socialiste. „Pe meleagurile acestea — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la adunarea populară de la Tîrgu Mureș din 13 octombrie 1973 — muncesc și trăiesc de veacuri laolaltă români, maghiari, germani și alte naționalități. Ei au construit împreună tot ceea ce s-a realizat pe aceste pămînturi, au îndurat împreună asupra și exploatarea, au dus lupte comune împotriva asupritorilor. Tot împreună, în anii de la eliberarea patriei, oamenii muncii de pe aceste meleaguri, fără deosebire de naționalitate, activînd în strînsă unitate, sub conducerea comuniștilor, au înfăptuit tot ceea ce s-a realizat în industrie, agricultură, știință și cultură, în ridicarea orașelor și satelor. Se poate spune că această frăție și unitate în lupta și munca pentru socialism și comunism constituie o uriașă forță creatoare, care asigură mersul înainte...”¹

Cercetările arheologice întreprinse, mai ales cele din ultimile trei decenii, atestă prezența din vremuri străvechi a comunităților omenești pe meleagurile noastre. Remarcabile în acest sens sînt dovezile materiale neolitice descoperite la Tîrgu Mureș, Morești, Cipău, Iernut, Batoș.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 9, Editura politică, București, 1974, p. 410.

De-a lungul Văii Mureșului, de la Reghin pînă la Luduș, vestigiile epocii bronzului demonstrează o locuire intensă a acestor pămînturi, existența unei vieți statornice, cu un nivel de civilizație ridicat, exprimat printr-o ceramică frumos lucrată, prin intensificarea prelucrării metalelor avînd drept urmare apariția unor unelte, arme, podoabe ².

Vechimea și continuitatea neîntreruptă a strămoșilor traco-geto-daci sînt atestate prin numeroase mărturii arheologice și pe meleagurile județului nostru, care au fost parte intrinsecă a statului independent și centralizat de sub conducerea marelui Burebista. Astfel, în cadrul șantierului de la Morești, într-o așezare rurală bine precizată, au fost dezvăluite locuințe de suprafață și bordeie, ceramică lucrată cu mîna, fibule de argint, toate specifice societății geto-dace din secolele III—II î.e.n. ³. La Sighișoara, Cipău, Iernut, Lechința, Papiu-Ilarian s-au descoperit unelte agricole dacice : rîșnițe rotative, fiare de plug, seceri ș.a., care dovedesc legătura cu glia din vremuri imemorabile, statornicia și permanența strămoșilor noștri pe Valea Mureșului și a Tîrnavelor.

Cursul dezvoltării istorice a statului dac s-a schimbat în mod radical în urma războaielor îndelungate cu Imperiul roman. La sfîrșitul lor, Valea Mureșului a fost încadrată în partea din Dacia transformată în provincie a imperiului. În perioada dominației romane viața din această zonă a țării a avut mai mult un caracter rural, strămoșii noștri continuînd să practice agricultura și lucrul la pădure ⁴. Armata și administrația romană vor dezvolta în aceste părți unele centre, dar care nu au atins nivelul unor așezări urbane, preocuparea lor fiind axată spre asigurarea teritoriului cucerit prin dislocări de trupe și construirea de fortificații. Pentru a stăvilii atacurile dacilor liberi pe Valea Mureșului, romanii ridică castrul de la Brîncovenеști în care așază „*ala numeri Illiricorum*“ iar la sud, pe Niraj, în castrul de la Călugăreni „*cohors I Alpinorum*“ și o unitate a legiunii a XIII-a Gemina de la Apulum. Pînă în zilele noastre s-au păstrat urmele drumului roman construit pe Valea Mureșului, care, trecînd prin Cristești se îndrepta spre castrele de la frontieră. Așezarea de la Cristești va dăinui ca așezare militară pînă în secolul al III-lea, continuînd ca așezare civilă să existe și în veacurile următoare. Descoperirile făcute aici, nenumărate figurine, obiecte de metal, tipare de lut, fragmente de inscripții, cuptoare de olar și urme de construcții ne dau imaginea a ceea ce a fost traiul acestei așezări, tipică pentru împletirea armonioasă a civilizației autohtone a dacilor cu cea a romanilor ⁵. De asemenea, trebuie spus că limesul din partea nord-estică a județului nu a constituit o barieră de netrecut, o stavilă între dacii din provincie și dacii liberi, fapt pe deplin dovedit de puternica amprentă dacică imprimată în valorile culturii materiale și spirituale ale vremii.

După retragerea autorităților romane în anul 271, cercetările arheologice demonstrează în mod clar și categoric, că viața și-a continuat neabătut cursul său în această zonă. Așezarea și necropola identificată la Lechința de Mureș — cu ceramica de factură dacică și romană prove-

² I. Pîrvan, *L'age du dépôt de bronzes de Suseni*, în „Dacia“, I, p. 359.

³ Șantierul arheologic Morești, în „S.C.I.V.“, V, 1954, p. 206—207, 214.

⁴ A. Popa, *Academia română și descoperirile arheologice de pe valea superioară a Mureșului*, în „Marisia“, V, 1975, p. 21.

⁵ D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, 1966, p. 32.

nită de la Cristești, unde cuptoarele olarilor nu-și încetează activitatea nici după părăsirea Daciei —, descoperirile monetare de la Cipău, Iernut, Ideciu de Sus și Reghin, vestigiile materiale găsite la Sintana de Mureș, fac dovada convingătoare despre continuitatea locuirii neîntrerupte a acestor ținuturi de către populația autohtonă. În 54 de localități din județ s-au făcut descoperiri arheologice privind secolele IV—XIV, cuprinzând un bogat inventar specific populației locale, valoroase argumente în favoarea permanenței și continuității românilor.

În mileniul I se constată și pe Valea Mureșului trecerea unor valuri de migratori, care au stîmjenit dezvoltarea firească a societății. Incursiunile lor nu au putut însă opri dezvoltarea poporului nostru din drumul său istoric obiectiv. Treptat, se trece la organizare pe baze noi a vieții economice, politice și sociale, voievodatele constituindu-se din vechile uniuni de obști săteti. Teritoriul județului nostru a fost cuprins, în secolul al X-lea și la începutul secolului al XI-lea, în formațiunea politică statală condusă de Gelu, care este menționat de cronicarul Anonymus ca luptător împotriva politicii de expansiune în Transilvania a regatului feudal maghiar. Cetatea de la Morești a fost unul din centrele importante ale voievodatului lui Gelu, iar la Chinari s-a scos la iveală o cetate de pămînt care făcea parte dintr-un sistem de fortificații mai ample. După lupte și împotriviri îndîrjite ale românilor, în a doua jumătate a secolului al XI-lea și în secolul al XII-lea, regatul feudal maghiar își întinde dominația și pe teritoriul actual al județului, căutînd să-și impună organul specific de administrare, comitatul.

Nevoia consolidării stăpînirii regilor arpadieni și mai ales paza graniței de răsărit, la care se adaugă alte motive de ordin economic, respectiv exploatarea mai intensă a bogățiilor naturale și a populației românești, au determinat regalitatea ungară să colonizeze în Transilvania pe secui și pe sași, care, în schimbul unor obligații militare, au obținut privilegiul recunoașterii și asigurării modului lor de organizare. Așezîndu-se și în unele părți ale județului Mureș, ei au găsit aici populația românească de agricultori și păstori, cu care vor conviețui împreună, privilegiile primite asigurîndu-le, totodată, unele avantaje politice și economice. În aceste condiții, noii veniți au prosperat mai ușor, reușind să obțină pămînturile fertile de pe văile Mureșului, Tîrnavelor, Nirajului, determinînd dislocarea populației românești autohtone spre obîrșia rîurilor, unde terenurile erau desigur împădurite și mai puțin fertile. Înlăsnirile fiscale obținute de coloniștii sași și de secui, cît și sistemul folosirii și moștenirii pămîntului au dus la distanțarea sensibilă, la început sub aspect material, față de populația românească, care decade între timp tot mai mult în stare de iobăgie, apăsată fiind de multiplele și grelele sarcini feudale. Numeroasele danii de moșii făcute de către regalitate feudalilor din averea obștilor de țărani români din Valea Mureșului, din împrejurimile Reghinului și ale Ludușului ca și de pe Tîrnave accelerează aservirea țărănimii.

Deposdarea de pămînt și aservirea treptată a țărănimii în favoarea nobililor unguri, obligațiile multiple pe care trebuia să le îndeplinească față de feudali, de stat și de biserică au declanșat împotrivirea ei fermă. Sînt numeroase și pe meleagurile mureșene momentele de ridicare la luptă, în care au fost antrenati nu numai țărani români, ci și maghiari, secui. Astfel, iobagii români și maghiari din Sărmaș, Sărmașel, Socol și Ercea se alătură, în 1437—1438, marii răs-

coale de la Bobilna⁶. Nu peste multă vreme, la 1514, răscoala condusă de Gheorghe Doja are un puternic răsunet și în părțile mureșene. Adîncirea diferențierilor din sinul populației săsești face ca și aceasta să se ridice la luptă, răzvrătirea împotriva patriciatului sighişorean înscriindu-se în lungul șir de lupte împotriva exploatării. Frământatul secol al XVI-lea înregistrează și răscoala secuilor de la 1562 împotriva accentuării aservirii la care erau supuși, una dintre lupte purtîndu-se aproape de Acățari.

Prezentă încă din cele mai vechi timpuri, tendința spre unitate politică a românilor din spațiul carpato-dunărean-pontic reprezintă o manifestare pregnantă în cadrul măreței epopei a luptei românilor pentru păstrarea ființei naționale, pentru unitate națională.

Neîntreruptele și variatele legături de natură economică existente între cele trei țări române — Moldova, Țara Românească, Transilvania — au fost consolidate și lărgite de raporturi politice foarte strînse, permanente istorice ilustrate și de cronică județului nostru. La Sighișoara, între 1431—1435, Vlad Dracul își pregătește înscăunarea pe tronul Țării Românești, bătînd aici monedă cu însemnele sale. Iancu de Hunedoara are, de asemenea, strînse legături cu Țirgu Mureșul, Sighișoara și mai ales cu cetatea Gurghiului, care i-a aparținut din 1453. Către sfîrșitul secolului al XV-lea, localitățile Sărmaș, Laslăul Mare, Laslăul Mic, Seleuș, Viișoara, Adămuș, Băgaciu, Boziaș, Ceuaș, Daia, Cuștelnic, Cund, Zagăr, Ormeniș, Sintioana, Tîrnăveni, care făceau parte din domeniul Cetății de Baltă, au aparținut lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, și apoi lui Petru Rareș, care, în 1538, este primit cu ospitalitate la Țirgu Mureș, ceea ce face ca în 1541 locuitorii orașului să fie luați sub protecția domnitorului moldovean.

Momentul cel mai înălțător al acțiunii pentru unitatea politică a țărilor române l-a reprezentat Unirea celor trei țări române realizată de Mihai Viteazul, a cărui domnie are implicații importante și asupra ținuturilor mureșene. Continuînd o tradiție mai veche de a lupta sub flamurile domnilor români, conștienți că astfel își apără propriile interese, secuii se alătură lui Mihai Viteazul atît în luptele antiotomane cît și în acțiunea măreață de unire a țărilor române într-un stat unitar. Pentru serviciile aduse, Mihai Viteazul i-a favorizat pe secui scutindu-i de dări și restabilindu-le libertățile răpite de către Sigismund Báthory. Țirgu Mureș, care în 1595 dăduse 200 de pedestri și 100 de călăreți, s-a bucurat din partea lui Mihai Viteazul de o deosebită atenție. La vestea unirii Moldovei sub sceptru-i victorios, sighişorenii trag salve de bucurie din toate tunurile și arcebuzele cetății. Cetatea Gurghiului și castelul din Brîncovenești, încadrate în sistemul său defensiv, adăpostesc garnizoane și căpitani din oștirea română⁷.

Moștenirea marelui domn unificator, preluată de urmași, va fi perpetuată de Radu Șerban, Vasile Lupu, Constantin Șerban, idei de acest gen nutrinde și principii Gabriel Bethlen și Gh. Rákóczi al II-lea.

Continuînd lupta împotriva dominației străine cît și împotriva exploatării feudale, numeroși țărani români și maghiari din ținuturile mureșene, conduși de căpitanul Cîmpean Bucur, vor fi prezenți sub flamurile răscoalei antihabsburgice din 1703—1711 condusă de Francisc Rákóczi al II-lea. Cea mai puternică ridicare la luptă din întreg secolul al

⁶ Ștefan Pascu, *Bobilna*, 1963, p. 136.

⁷ *Istoria medie a României. Secolele X—XVI* (sub redacția lui Șt. Pascu), 1966, p. 141.

XVIII-lea, răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan de la 1784 are o puternică înfrîurire asupra populației ținuturilor mureșene. Cadar Iosif, căpitanul lui Horea, este trimis în Moldova cu solie, motiv pentru care instanța penală țîrgumureșană îl condamnă la moarte prin frîngerea pe roată⁸. Apropierea cetelor de răsculați de satele mureșene înflăcărează speranțele maselor asuprite, țărani români exprimîndu-se deschis că „în curînd va fi din această țară, Țara Românească“, așa cum dovedește un protocol din fondul arhivistic local. Ideea este prezentă și în opera lui Benkő Karoly, care, în 1862, se referea la faptul că românii „au plănuir să stîrpească pe toți nobilii și să unească Transilvania cu Țara Românească“. Este plină de semnificație afirmația țaranului Lazăr Ioan din Sîntioana, că „ar fi timpul ca românii să se încerce (în luptă) cu nemeșii și care ies înfrînți să plece (de aici) că și odinioară au locuit românii pe acest pămînt“.

Vatră de zămislire a unor idei ce aveau să dea o lovitură hotărîtoare regimului feudal, ținuturile mureșene se pot mîndri pe bună dreptate cu privilegiul de a fi dat neamului românesc figuri reprezentative de talia lui Gheorghe Șincai, Petru Maior, Sebestyen Borsos, Georg Kraus și alții. Reprezentanții de frunte ai „Școlii ardelen“, Gh. Șincai și P. Maior înființează școli săt_ești și difuzează în mase ideile avansate ale vremii, ambii fiind acuzați de autorități că propagă ideile răzvrătitoare ale lui Horea. Însuși Petru Maior scria, la 1788, din Reghin : „Acum s-a împrăștiat zvon că eu nu am intenționat nimic altceva decît să reînviez acea periculoasă revoltă... a lui Horea“⁹. Atitudinea antinobiliară manifestată de Petru Maior, aprecierea sa că „niște oameni lipsiți de judecată nu se îmblînzesc cu virtutea umilinții și cu ascultarea“, urmează de fapt linia politică a lui Horea, care cerea ca nobilii să nu mai fie, și precede cu o jumătate de secol faimoasa sentință a lui Avram Iancu de la 1847 că : „Nu cu argumente filozofice și umanitare se pot convinge tiranii, ci cu lancea ca Horea“.

Revoluția de eliberare socială și națională din anul 1821 condusă de Tudor Vladimirescu a avut ecou și în județul Mureș, cu toate măsurile luate de autorități, care voiau să-și asigure liniștea și să stăvilească pătrunderea principiilor „periculoase“. Încă și azi creațiile populare aduc în actualitate, prin puterea lor evocatoare, speranța sosirii domnului Tudor, zis Toderăș, pentru a izbăvi poporul.

Prefacerile economice izvorîte din afirmarea tot mai accentuată a relațiilor capitaliste, creșterea numărului întreprinderilor manufacturiere, care subminează vechiul sistem al breslelor devenit anacronic, generalizarea sistemului trienal în agricultură și a rentei în bani determină schimbări structurale care vor duce în final la modificarea raportului de forțe în favoarea noii orînduiri capitaliste.

Ținuturile mureșene se pot mîndri pe bună dreptate cu faptul că și aici s-au zămislit și s-au difuzat marile idei de libertate socială și națională ale revoluției române de la 1848. Țîrgu Mureș, orașul de reședință al județului, a găzduit ani de zile o pleiadă de tineri inimoși, canceliștii, practicanții la Tabla Regească, în fruntea cărora evenimentele l-au ridicat pe Avram Iancu. Dacă animatorul și sufletul activității cultural-

⁸ I. Ranca, L. Moldovan, *Contribuții privind răspîndirea răscoalei lui Horea în partea centrală și răsăriteană a Transilvaniei*, în „Studii. Revistă de istorie“, tom. 21, nr. 2/1968, p. 280.

⁹ N. Albu, *Petru Maior. Scrisori și documente inedite*, 1968, p. 28.

naționale a canceliștilor din Tîrgu Mureș în anii 1845—1846 a fost Iacob Bologa, în anul imediat premergător revoluției rolul lui este preluat de Avram Iancu și de Al. Papiu-Ilarian. Coterpanii unguri, între care Csernaton Zsigmond, îi atribuie lui Iancu cele mai alese calități. Locuința lui, din strada Spitalului Vechi devine „Casina” română. „Locul nostru de întîlnire, conversare și citirea ziarelor românești în Tîrgul Mureșului înainte de 1848, sub timpul cît am fost la Tabla Regească, a fost la cortelul lui Avram Iancu” — scrie Ioan Oros din Vidrasău.

Așa i-a găsit pe canceliști sosirea știrilor despre izbucnirea revoluției în Europa. O mare însuflețire s-a produs peste tot. În mijlocul entuziasmului general se intensifică și pregătirile românilor. Știrea despre izbucnirea revoluției la Pesta sosește la Tîrgu Mureș în ziua de 21 martie 1848. La adunarea din 24 martie, organizată de canceliștii unguri și secui, spre a dezbate și semna o petiție de reforme către împărat, participă și revoluționari români. Aici se petrece însă regretabila dezbinare de interese și idealuri, fiindcă reformele incluse în petiție nu reprezentau cîtuși de puțin și interesele unui milion și mai bine de țărani români. Se cerea în schimb uniunea cu Ungaria, desființarea cenzurii, convocarea dietei etc. Semnarea condiționată a petiției de către grupul român a produs mare agitație, iar cererea justificată ca obiecțiile românilor să fie incluse în protocolul adunării a fost de natură să incite în cel mai înalt grad pe organizatori.

În iureșul discuțiilor iscate de semnarea petiției, cînd se considera că ștergerea iobăgiei și emanciparea națiunii române era prematură, Avram Iancu a intervenit în mod energic. El „a sărit drept în sus, și a strigat nădușit de mînie : Resping în numele neamului românesc, mărinozitatea voastră ! Dreptul istoric are să se spulbere înaintea dreptului omului. Am suferit spre rușinea veacului al XIX-lea robia îndelungată. Pretindem ștergerea sclaviei și egalitatea perfectă sau moarte” ¹⁰.

La 26 martie, se desfășoară adunarea românilor, la care participă și Nicolae Birlea, trimisul blăjenilor, care aduce știrea că s-a hotărît convocarea unei adunări naționale la Blaj. La aflarea acestei vești, într-un singur glas, participanții au strigat : „*Ne jurăm fraților că pe duminică Tomii (30 aprilie), prin foc și prin apă și prin toate pericolele vieții, vom conveni la Blaj, nu numai noi, ci sperăm că și alții care vrem, salutea națiunii noastre*”. Au hotărît apoi ca fiecare să meargă în ținuturile natale „și din toate să chemăm poporul la adunarea proiectată” ¹¹.

Peste două zile, la 28 martie, ajunge la Tîrgu Mureș, trimisă de la Cluj, Proclamația lui Simion Bărnuțiu către români. Exemplarele cunoscute ale acestui valoros document s-au găsit în marea lor majoritate în cuprinsul județului Mureș, unul la Band, unul la Sîngeorgiu de Pădure, apoi la Grindeni și în satul lui Al. Papiu-Ilarian, la Budiul de Cîmpie. Faptul trebuie pus în nemijlocită legătură cu febrila activitate desfășurată în sate de pleiada de canceliști români în frunte cu Avram Iancu.

¹⁰ I. Sterca-Suluțiu, *Istoria Horiei...*, Sibiu, 1896.

¹¹ Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, tom. II, Viena, 1852, p. 102.

Gradul de radicalizare al maselor de pe aceste meleaguri este reflectat și de mișcările țărănești de la Budiul de Cîmpie, Dileul Român, Pogăceaua, Ațintiș, Bogata, Luduș, care culminează cu adunarea din 8 mai 1848 de la Reghin, în care toate revendicările națiunii române au fost public dezbătute cu largă participare a poporului din peste 100 de sate, constituindu-se ca o adevărată repetiție mureșană a Adunării Naționale de la 3/15 mai 1848 de la Blaj¹². Îndelungata asuprire socială și națională exercitată cu deosebire asupra populației românești a făcut ca aceasta să se exprime deschis afirmîndu-și în fața stăpînirii „dorința lor de unire cu Țara Românească și Moldova“, cum s-a întîmplat în iunie 1848 în plasa Bogata. Aceeași dorință de unitate cu țările române surori este prezentă și în localitățile din mijlocul Cîmpiei unde în august 1848 este difuzată ideea că „de acum Ardealul nu mai e Ardeal ci România“¹³.

Evenimentele din toamna anului 1848 au impus luarea unor măsuri de conservare a ființei naționale a poporului român prin înființarea prefecturilor și tribunalelor, ca expresie a organizării administrației românești. Pe cuprinsul județului s-au organizat prefectura Tirnavei — condusă de Vasile Moldovan și Ioan Oros, prefectura Cîmpiei — de Alexandru Bătrîneanu și Nicolae Vlăduțiu, prefectura Reghinului — în frunte cu Constantin Romanu-Vivu, personalități marcante ale revoluției. În istoria județului Mureș se înscrie și jertfa poetului revoluționar maghiar Petöfi Sándor și a publicistului Anton Kurz, care își pierd viața în înțeleștarea cu trupele țariste pe cîmpul de la Albești de lîngă Sighișoara.

Împotriva regimului absolutist instaurat în Transilvania după revoluție se ridică numeroși luptători, între care autorii conspirației anti-habsburgice Makk-Gáll, ce și-au găsit sfîrșitul la Tîrgu Mureș, unde un obelisc le păstrează și astăzi amintirea.

Abolirea sistemului absolutist în anul 1861 a prilejuit populației românești în frunte cu intelectualitatea progresistă să-și impună din nou, potrivit Programului de la Blaj, egala îndreptățire a națiunii române cu celelalte națiuni din Transilvania. Adunările de la Reghin, Tîrgu Mureș și Tirnăveni¹⁴, care, prin voința maselor, impun recunoașterea ca egală în drepturi a națiunii române, deși fără rezultat, întîrzie în schimb realizarea pactului dualist de la 1867 dintre burghezo-moșierimea maghiară și Curtea Vienei. Pronunciamentul de la Blaj din 1868, vehement protest împotriva dualismului, este susținut cu căldură și de populația din Tîrgu Mureș, Luduș și Tirnăveni.

Un moment important al solidarității națiunii române l-a constituit războiul pentru cucerirea independenței depline a României din 1877. Locuitorii acestor meleaguri, asemenea tuturor românilor din teritoriile cotate, au susținut cu ardent patriotism bătălia neatîrnării, cu înțelegerea profundă a faptului că unitatea națională nu poate fi decît rodul eforturilor statornice ale națiunii întregi. Ei au răspuns prin fapte la apelele unor femei ca Ioana Moldovan (Sighișoara), Amalia Crișan și Carolina Pop (Budiul de Cîmpie)¹⁵. De la Sighișoara, Reghin, Tîrgu Mureș, Luduș, Pogăceaua, Valea Largă, Petrila și alte localități pornesc spre

¹² I. Ranca, *Petițiunea națiunii române în discuția Adunării din 8 mai 1848 din Reghin*, în „Revista arhivelor“, supliment, 1972.

¹³ Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—1849*, vol. V, Sibiu, 1944, p. 204.

¹⁴ Arhivele statului Tîrgu Mureș, fond I. Oros-Rusu, *Memorii*, mss. nr. 91.

¹⁵ Liviu Maior, *Transilvania și războiul pentru independență (1877—1878)*, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1977, p. 48.

ostașii români răniți ofrande în bani și obiecte, simbolizînd participarea la cîștigarea independenței a țăranilor, muncitorilor și intelectualilor de pe aceste meleaguri.

Cucerirea independenței absolute a statului român a stimulat acțiunile pentru unitate și emancipare națională a mureșenilor. Locuitorii acestor ținuturi au fost prezenți în focul luptei pentru drepturi naționale, cum au făcut-o și în timpul mișcării memorandiste. În județul nostru, centrul acestei mișcări a fost la Reghin, unde fruntași ai mișcării naționale, ca Patriciu Barbu și Ioan Duma, sînt urmăriți de autorități și trimiși în justiție pentru participarea lor la acțiunea de propagare în mase a ideilor naționale. Acțiunea a fost susținută masiv de lumea satelor. Numeroase adrese de adeziune la cauza memorandistă au pornit din Gurghiu, Hodac, Solovăstru, Aluniș, Saschiz, Apold, Șăulia, Săcal ș.a.

Idealurile luptei pentru dreptate socială și libertate națională, strîns îngemănate, au fost înscrise pe steagul revoluționar al clasei muncitoare. De la mijlocul veacului al XIX-lea, odată cu răspîndirea ideilor socialiste, pe măsura creșterii conștiinței de clasă a proletariatului, mișcarea muncitorească și socialistă se dezvoltă rapid și în județul nostru. Asociațiile de întrajutorare — cum a fost aceea a calfelor de meseriași din Tîrgu Mureș (1868), asociațiile de autoeducare — ca aceea de la Reghin (1883) și Asociația generală muncitorească de autoeducare (1897), prin întreaga lor activitate de organizare și educare socialistă a maselor muncitoare, au pregătît terenul pentru crearea și acțiunea organizațiilor social-democrate, care au determinat progrese reale pe calea organizării politice și profesionale a unor cercuri tot mai largi de oameni ai muncii de la orașe și sate. Astfel că, în 1898, constatăm prezența unei organizații comitatense la Tîrgu Mureș, căreia îi aparțineau organizațiile județene Mureș-Turda, Turda-Arieș, Alba de Jos, Tîrnava Mică și Tîrnava Mare, Odorhei ¹⁶. Pe această bază se vor crea, la începutul secolului al XX-lea, secții locale ale Partidului social-democrat, cum a fost aceea de la Tîrgu Mureș (1903).

Activitatea revoluționară proletară se desfășura în condiții grele, fiind mereu în atenția autorităților burghezo-moșierești ungare, care reprimau brutal mișcările greviste, interziceau propaganda socialistă, nu vroiau să aprobe statutele organizațiilor muncitorești. De pildă, în 1898, un fruntaș al mișcării muncitorești de la Tîrgu Mureș a fost condamnat la două luni închisoare din cauză că la locuința lui s-au găsit cărți și broșuri socialiste ¹⁷.

La începutul veacului nostru, organizațiile revoluționare se străduiesc să orienteze lupta maselor spre obținerea, alături de revendicări economice, a unor drepturi și libertăți politice autentice. Sînt elocvente în acest sens acțiunile muncitorilor constructori din Tîrgu Mureș (1905), demonstrațiile muncitorimii din Reghin pentru vot universal și libertăți democratice (1909), manifestațiile potrivnice pregătirilor de război făcute de cercurile reacționare austro-ungare de la Sighișoara (1911), Tîrgu Mureș (1913) ¹⁸.

¹⁶ *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900* (redactor responsabil Ion Popescu-Puțuri), Editura politică, București, 1965, p. 315, 320.

¹⁷ *Ibidem*, p. 336.

¹⁸ I. Cicală, *Mișcarea muncitorească și socialistă din Transilvania. 1901—1902*, Editura politică, București, 1976, p. 101, 190, 193.

În același timp, mișcări ale țărănimii mureșene împotriva comasării forțate a pământurilor de către moșieri și a executărilor silite a dărilor au loc la Idecu de Jos (1902), Orșova și Băla (1903), Dumbrăvioara (1905).

Ampla acțiune de emancipare de sub dominația străină a românilor a fost impulsionată, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, de „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român” (ASTRA), care își organizează filialele și pe teritoriul județului Mureș. Astfel, la 14 aprilie 1874, ia ființă Despărțământul Reghin al ASTREI, care a sporit moștenirea spirituală lăsată de Petru Maior, având ca sens acțiunea hotărâtă pentru desăvârșirea procesului de făurire a statului național unitar român.

Speranțele neslăbite ale locuitorilor acestor meleaguri în împlinirea visului scump al unirii cu patria mamă au izbucnit năvalnic în vara lui 1916, atunci când armata română a pornit acțiunea pentru eliberarea teritoriilor românești aflate sub stăpânire străină. La sfârșitul lunii septembrie 1916, trupele Regimentului 77 erau întâmpinate cu un mare entuziasm de locuitorii din Ibănești, Hodac, Cașva, Orșova și Gurghiu. După ce, armata română a fost nevoită să se retargă în fața armatelor austro-ungare și germane, drept represalii pentru manifestațiile de simpatie ale populației față de trupele românești, autoritățile austro-ungare organizează o largă acțiune de internare a fruntașilor politici români în lagărele constituite în nord-vestul Ungariei. De ordinul miilor, cei internați au suferit grele privațiuni pînă în toamna anului 1918. Dascălul sătesc din Solovăstru, Vasile Berbecar-Muntenescu, proeminent animator cultural local și poet cu vădite valențe de exprimare artistică, a imortalizat tragicul destin rezervat fruntașilor vieții politice românești în poezia „Temniță din Tîrgu Mureș”, care se încheie cu sugestivă năzuință de unitate a tuturor românilor, imaginîndu-și o horă măreață a tuturor celor înfrățiți în piața orașului Tîrgu Mureș.

În timpul primului război mondial, mulți locuitori ai satelor mureșene au fost luați la oaste în armata austro-ungară și duși, împotriva voinței lor, să-și verse sîngele în apărarea acelor granițe, care — așa cum spunea Nicolae Titulescu —, „de veacuri ne sufocă, a acelor granițe care sînt ca niște tăieturi adînci și dureroase în corpul viu al națiunii”¹⁹. Dar, Haneș Chirilă, țaran din Săcalul de Pădure, Florea Bogdan din Reghin, și ca ei mulți alții, se vor înrola ca voluntari în armata română, dovedind eroism în luptele de apărare a patriei duse pe cîmpiile eroismului și bărbăției ale Mărășeștilor. Între luptătorii pentru Unirea cea Mare, deosebit de activ, încă din timpul războiului, a fost și fiul satului Rîpa de Jos, energicul luptător și vizionar Simion Mindrescu, care a adus o însemnată contribuție la pregătirea unirii în străinătate.

Intensificarea mișcării național-revoluționare din teritoriile românești crotopite, pe fundalul prăbușirii imperiilor austro-ungar și țarist sub loviturile maselor au apropiat momentul înfăptuirii unirii mult visate. În aceste împrejurări, masele populare din județul nostru s-au ridicat cu hotărîre la luptă, înlătură autoritățile vechiului regim austro-ungar, ocupă conacele moșierești, creînd condițiile unirii acestui ținut cu România.

„Ordinea publică, viața și securitatea averii a fost destrămată cu desăvîrșire”, se scria într-o telegramă a prefectului județului Mureș-Turda. La 7 noiembrie 1918, populația satelor Beica de Jos, Hodac și Ibănești au atacat și alungat pe notarii comunali. La fel s-a întîmplat la Bandul de

¹⁹ N. Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 141.

Cîmpie, unde s-au dat lupte deschise între gărzile pretorilor și populația răsculată, căzînd trei morți, 20 de răniți, peste 200 țărani fiind arestați ²⁰. La Suseni ca și la Ercea, Poarta, Toldal, și în foarte multe localități, țăranii români și maghiari, deopotrivă asupriți, înlătură vechea stăpînire a grofilor.

În focul luptelor se constituie consilii naționale, comunale și sătești, iar în primele zile ale lunii noiembrie 1918 Consiliul Național județean cu sediul la Reghin. Bazîndu-și puterea politică pe lumea satelor, pe masele largi populare, atenția Consiliului Național a fost îndreptată de la început spre țăranime și spre viitorul ei. Trimișii Consiliului cuvîntau astfel sătenilor : „În numele sfînt al libertății, am venit să vă vestim, cu glasul neamului nostru, că ori ce sclavie trupească și suflească, pe care sute de ani a trebuit s-o îndurăm, s-a sfărîmat ca un vis urît“. Ei au dat glas ideii de a trăi „în pace și bună înțelegere unul cu altul, români, maghiari, sași și de orice altă națiune“ ²¹.

Îndeplinind cu răspundere atribuțiile unor autentice organe conducătoare, consiliile naționale au trecut și în județul Mureș la pregătirea marelui act al Unirii. Cercurile electorale, la care s-a exprimat liber, pentru prima dată, voința maselor largi populare, au ales cei aproape 100 de delegați pentru Adunarea Națională de la Alba Iulia. Ei au fost însoțiți de mii de locuitori de pe Mureș și Tîrnave, care, cu drapelele desfășurate, într-un marș triumfal, s-au îndreptat spre orașul care va consfinți, la 1 decembrie 1918, Marea Unire. Județul Mureș a fost reprezentat la Alba Iulia de toate categoriile și clasele sociale. Au fost prezenți muncitori, țărani, meseriași, intelectuali, comercianți, oameni de diferite nuanțe politice, socialiști și membri ai Partidului Național Român. Se adaugă la această amplă acțiune, simpatia și adeziunea populației săsești și spiritul realist și vizionar al unor personalități progresiste din rîndul naționalității maghiare.

Desăvîrșirea statului național unitar român a realizat cadrul necesar dezvoltării mai rapide a forțelor de producție, creînd, totodată, condiții pentru intensificarea activității forțelor progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare. Județul cunoaște, mai ales în centrele urbane, o dezvoltare economică, exprimată în numărul sporit de întreprinderi industriale, bancare și comerciale. Industriei alimentare, textile și a lemnului i se adaugă noi uzine metalurgice, chimice și extractive. Preponderentă rămîne însă agricultura, în care era ocupată 80% din populație. Reforma agrară din 1921, împrăștiată pe Valea Mureșului și pe Cîmpie mii de țărani români și maghiari, dînd o puternică lovitură moșierimii, ale cărei temelii le subminează. Însemnate realizări înregistrează cultura și învățămîntul, domeniul edilitar, asistența sanitară etc. Marile idei afirmate în Rezoluția Adunării de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 în privința egalității în drepturi a naționalităților conlocuitoare vor fi incluse în textul Constituției din anul 1923.

În noul cadru al României întregite, mișcarea muncitorească mureșeană cunoaște un proces intens de maturizare, de călire politică și ideologică. Într-o atmosferă de puternică efervescență revoluționară, muncitorimea județului nostru a răspuns la apelul lansat de conducerea Partidului socialist și a mișcării sindicale pentru declararea, în octombrie 1920, a

²⁰ Arhivele statului Tîrgu Mureș, fond Prefectura, dosarul nr. 5901/1918.

²¹ *Ibidem*, colecția D. Antal, *Acte privind constituirea C.N.R. în fostul județ Mureș-Turda*.

grevei generale. Timp de mai bine de o săptămână județul Mureș a fost în fierbere, la grevă fiind antrenată întreaga muncitorime din industrie, transporturi și comerț.

În toată această perioadă a avântului revoluționar, în organizațiile socialiste existente în județ au avut loc dezbateri profunde asupra obiectivelor programatice ale partidului clasei muncitoare din România. Astfel că, la Marele Congres din mai 1921, care a consfințit unificarea organizațiilor socialiste la scara României întregite, muncitorimea de pe aceste meleaguri și-a trimis reprezentanții, cei patru delegați ai săi numărându-se printre cei arestați și implicați în procesul din Dealul Spirii. Ca urmare, în iulie 1922, la Tîrgu Mureș se pun bazele secțiunilor Partidului comunist, prin voința exprimată de 1 500 de membri ai partidului și de 40 de delegați ai secțiilor.

Ținut cu bogate tradiții revoluționare, Valea Mureșului devine centrul mișcării muncitorești, la Tîrgu Mureș avîndu-și sediul puternice organizații ale clasei muncitoare, politice și profesionale, precum și de tineret. În anul 1925, aici are loc Plenara C.C. al partidului, la care se hotărăște crearea Blocului Muncitoresc Țărănesc, largă organizație de masă condusă de partid, care a obținut răsunătoare succese în alegerile municipale din 1928, soldate cu victoria a 9 candidați, între care : Simo Geza, B. I. Rațiu, I. Moldovan, Soos Iosif. Menționăm că Lucrețiu Pătrășcanu, activist de frunte al partidului, a candidat la Tîrgu Mureș în alegerile parlamentare din 1931. Și tot aici au desfășurat o activitate fructuoasă Comitetul pentru amnistie (1929), Ajutorul Roșu (1931), Liga Muncii (1933) și alte organizații de masă îndrumate de P.C.R.

Criza economică din anii 1929—1933 a avut repercusiuni dureroase asupra maselor muncitoare din județul nostru, cea mai pregnantă fiind șomajul. Ca prim efect al acestui fenomen este demonstrația șomerilor din 1929, urmată de protestele împotriva aplicării curbei de sacrificiu (1931), grevele parțiale ale muncitorilor lemnari din Tîrgu Mureș (1932). Ziarul „Glasul șomerilor“ — editat la Reghin, în 1933, de avocatul democrat Ioan Șulariu, fiu al satului Rîpa de Jos — avea să dea expresie în acele grele timpuri idealurilor și năzuințelor muncitorilor rămași fără lucru. Este momentul cînd se aude cu putere glasul de frăție și solidaritate al muncitorimii din Tîrgu Mureș și Reghin cu luptele eroice de la Atelierele „Grivița“ din 1933. În 1934, acțiunea muncitorilor de la Fabrica de mobilă Székely și Reti declanșează greva generală a tuturor muncitorilor din Tîrgu Mureș.

În anii cînd pe plan mondial se agrava pericolul războiului din partea statelor ce promovau revizionismul teritorial, care viza direct și țara noastră, cînd se intensifica activitatea forțelor reacționare ale organizațiilor fasciste, Partidul Comunist Român s-a situat, din primele momente, în fruntea luptei pentru apărarea țării împotriva primejdiei fasciste, pentru salvagardarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României. La Tîrgu Mureș, în vara anului 1934, ia ființă „Uniunea oamenilor muncii maghiari din România“ — Madosz, care a acționat pentru unitatea de luptă a maselor, indiferent de naționalitate, împotriva demagogiei revizionismului horthyst, pentru apărarea integrității statului român. Se remarcă activitatea militantului comunist Józsa Béla, care a îndrumat cu multă competență colectivul de redacție al săptămînalului „Uj Szó“, organ legal al Madosz-ului — editat tot în capitala județului nostru —, contribuind la transformarea acestui organ de presă într-o adevărată tribună antifascistă.

Organizațiile muncitorești mureșene și-au afirmat adeziunea la acordul de colaborare semnat la Băcia, la 24 septembrie 1935, între reprezentanții Frontului plugarilor și cei ai Madosz-ului. În momentele cînd toate forțele revizioniste externe propagau cu ură noua împărțire a Europei, la Tîrgu Mureș are loc întîlnirea din 2—4 octombrie 1937 a elementelor înaintate a tineretului intelectual maghiar, care a afirmat necesitatea împăcării și conviețuirii frățești cu poporul român pe fundalul luptei comune împotriva fascismului și revizionismului. Dînd expresie acestei atitudini, populația județului, români și maghiari, este prezentă în număr de peste 20 000 la adunarea de protest din mai 1938 de la Tîrgu Mureș împotriva mașinațiilor revizioniste externe, la acțiunile muncitorești cu caracter antifascist din Reghin în anii 1939—1940. Ziarele „România mare“, „Glasul Mureșului“ și „Gazeta Mureșului“ au fost transformate în tribune de apărare a integrității statului unitar român.

Nu lipsesc în tot acest timp admirabilele acțiuni culturale comune, româno-maghiare, ca : cicluri de conferințe, Festivalul muzical româno-maghiar din Tîrgu Mureș din 1932, editarea antologiei literare bilingve „Cot la cot“. Același spirit de înțelegere și înfrățire a dominat adunarea de la Sighișoara din 1939 ocazionată de cea de-a 90-a comemorare a morții lui Petöfi Sándor.

Ca în întreaga țară, populația județului Mureș a protestat împotriva odiosului dictat de la Viena din 30 august 1940, prin care nordul Transilvaniei a fost anexat Ungariei horthyste. La Sighișoara, în localitățile de pe valea Mureșului, la Tirimia și Ungheni au loc în zilele de 1 și 6 septembrie 1940 puternice demonstrații împotriva revizionismului horthyst, împotriva hitlerismului, sub auspiciile căruia s-a regizat dictatul. În același timp, locuitorii de naționalitate germană din împrejurimile Reghinului semnează un memoriu de protest împotriva dictatului.

În perioada care a urmat ocupației, autoritățile horthyste au instaurat în nordul Transilvaniei un regim de teroare și de intimidare, urmărind să anihileze, prin toate mijloacele, orice formă de manifestare a spiritualității românești, ceea ce a dus la un adevărat exod al populației românești, impus prin expulzări și refugiu silit, care a atins cifra de 22 195 persoane, reprezentînd aproape 20% din totalul populației. Din toate serviciile au fost demiși muncitorii și funcționarii români, iar meseriașii au putut să-și exercite profesia numai dacă au renunțat la numele românesc.

În teritoriul anexat se creează o situație grea pentru masele muncitoare, indiferent de naționalitate. Însăși documentele oficiale sînt nevoite să recunoască că, imediat după ocupație, condițiile de trai s-au înrăutățit, scumpetea a luat proporții, specula a ajuns la apogeu. Aceste fenomene sînt reflectate în cele peste 600 de procese penale pe motiv de „lezare a naționalității“ judecate de Tribunalul din Tîrgu Mureș în cei 4 ani de ocupație, din care mai bine de $\frac{2}{3}$ au fost intentate locuitorilor maghiari și secu. Pentru afirmația că, „ungurii cînd au venit în Ardeal n-au adus cu ei decît sărăcia și bonuri de făină“, lui Antal Emeric, țărăn maghiar din Rîciu, autoritățile horthyste i-au intentat proces, fiind chiar condamnat²². Cele mai vehemente proteste ale locuitorilor maghiari s-au ridicat împotriva rechizițiilor forțate de cereale impuse țărănimii, împo-

triva impozitelor și taxelor exagerate față de ceea ce fusese cu numai câțiva ani înainte.

Comuniștii mureșeni, cu organizații deosebit de active în Tirgu Mureș, Reghin, Deda, Lunca Bradului, adaptându-și mijloacele de luptă la noile și grelele împrejurări, împreună cu organizațiile revoluționare de tineret, cu organizațiile Uniunii naționale revoluționare a românilor din partea de nord a Transilvaniei, au ridicat masele la luptă împotriva ocupației străine. Autoritățile represive ale regimului horthyst au încercat în van, prin legi și măsuri excepționale, să stăvilească o mișcare de rezistență care devenea tot mai puternică. Astfel, în anii 1941—1943 se produc arestări masive în rândurile comuniștilor. În aprilie 1943, Tribunalul din Tirgu Mureș judecă procesul a 186 de comuniști din județele Mureș-Turda, Ciuc, Trei Scaune și Odorhei. Totodată, numeroși comuniști și democrați români, maghiari, evrei au fost internați în lagărul de tortură de la Acățari. În 1944 se organizează deportarea în masă a evreilor, care sînt trimiși în lagăre de exterminare din Germania. Mulți români din părțile mureșene au fost duși cu forța în detașamente de muncă și siliți să lucreze în condiții deosebit de aspre. După luni întregi de grele suplicii, la Moisei, în 1944, au fost asasinați mișelește țărani români din Fărăgău, Milășel, Voivodeni și Bărdești²³.

Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a deschis calea eliberării întregii țări — și, implicit, a județului Mureș — de sub dominația fascistă. Pe aceste meleaguri s-au dus în septembrie 1944 cele mai însemnate lupte pentru eliberarea Transilvaniei. Este de remarcat participarea populației civile, care, imediat după insurecție, cu sprijinul unor formațiuni ale armatei române, lichidează cuiburi de rezistență hitleristă, aducîndu-și astfel contribuția la marea epopee a Eliberării. Acțiuni de acest gen au avut loc la Sighișoara și la Sărmaș. După lupte cu caracter local, la 22 septembrie începe una dintre cele mai crîncene bătălii consemnate în jurnalele de operațiuni, cunoscută sub numele de lupta de la Oarba de Mureș. Aici participă și își aduc suprema jertfă ostașii diviziilor 9 și 21, corpul moto-mecanizat, regimentele 34, 36 și 3 Dorobanți, care, în hotărîrea fermă de a elibera întregul pămînt românesc, lasă pe cîmpul de luptă nepieritorul exemplu al celor 7 000 de eroi. Concomitent, vînătorii Corpului I de Munte român pătrund dinspre Brașov în Valea Nirajului și la 28 septembrie, după lupte înverșunate, eliberează orașul Tirgu Mureș. Grelele bătălii, soldate cu înfrîngerea inamicului, au loc și în zona Reghin, la Chiheru, Urisiu și Nadășa.

În toamna anului 1944 și în județul Mureș s-au refăcut și creat puternice organizații de partid, sub îndrumarea cărora au fost reorganizate syndicatele, Frontul plugarilor, Uniunea Populară Maghiară și alte organizații cu caracter progresist, asigurîndu-se realizarea cu succes a transformărilor democratice, sprijinirea frontului antihitlerist, înlăturarea elementelor fasciste și reacționare, înfăptuirea politicii naționale de deplină egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor.

Cu bucurie și entuziasm au primit masele populare din județul nostru vestea instaurării, la 6 martie 1945, a guvernului revoluționar-democratic condus de dr. Petru Groza. În condițiile intensificării luptei forțelor democratice pentru aplicarea în viață a programului general de refacere a țării și consolidare a regimului democrat, sub conducerea co-

²³ Loc. cit., dosarul reconstituirii masacrului de la Moisei.

muniștilor s-a trecut apoi cu hotărîre și în Mureș la înfăptuirea reformei agrare, act de mare dreptate socială, care a cimentat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, a consolidat unitatea de luptă a oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate. Încă la 3 octombrie 1944, organizația județeană P.C.R. a chemat pe toți oamenii muncii la înlăturarea urmărilor războiului elaborîndu-se și un plan de reconstrucție. Mobilizați de partid, sindicate și alte organizații democratice, oamenii muncii din orașele și satele județului Mureș, români, maghiari și germani, au reușit să repună în funcțiune în scurt timp numeroase întreprinderi distruse sau avariate, căi ferate, drumuri, poduri. Însuflețiți de hotărîrile Conferinței Naționale a partidului, muncitorii mureșeni au reușit ca, pînă în prima jumătate a anului 1948, să refacă întreaga capacitate de producție și în unele cazuri chiar să depășească nivelul atins înainte de război. Adeziunea maselor la politica Partidului Comunist Român s-a exprimat în mod hotărît în alegerile generale din 19 noiembrie 1946, cînd, în fostul județ Mureș-Turda partidele istorice nu au reușit să obțină nici un mandat.

Vestea proclamării Republicii la 30 decembrie 1947 a avut un larg și puternic ecou pe meleagurile noastre, fiind primită cu entuziasm de locuitorii săi. În noua etapă istorică a dezvoltării societății românești, pe calea făuririi celei mai drepte societăți cunoscute pe pămîntul României, a orînduirii socialiste, oamenii muncii din județul Mureș, fără deosebire de naționalitate, s-au angajat activ în marile transformări structurale economico-sociale, politice și culturale, pe care le impunea procesul revoluționar din acele momente pline de eroismul primelor zile ale zorilor socialismului.

Înfăptuirea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare a prilejuit o puternică efervescență politică și ideologică în rîndurile comuniștilor, a social-democraților, ale tuturor oamenilor muncii. Dezbaterea Platformei-program a partidului unic muncitoresc, alegerea organelor de conducere unice ale organizațiilor clasei muncitoare, încă de la sfîrșitul anului 1947 și continuată în anul 1948, a însemnat, și în județul Mureș, o treaptă hotărîtoare pe calea împlinirii năzuințelor de unitate nutrite de întreaga noastră clasă muncitoare.

Evenimentele legate de ținerea Congresului de unificare din februarie, de alegerile pentru Marea Adunare Națională la 28 martie, de adoptarea noii Constituții în 13 aprilie 1948 au fost, de asemenea, ocazii la care reprezentanții organizației județene de partid Mureș, ai oamenilor muncii din județul nostru și-au adus din plin contribuția la succesul acestor mari înfăptuiri, care au jalonat primii pași ai întregului nostru popor pe calea socialismului, reprezentînd, totodată, imbolduri și exemple vii pentru activitatea revoluționară de viitor, din care n-au lipsit nici dificultățile sau grelele încercări, nici inerentele lipsuri, toate însă depășite prin imensa energie a muncii înfrățite, a dăruirii patriotice și abnegației oamenilor muncii de pe aceste meleaguri. Încă din acele zile hotărîtoare, la chemarea partidului, a U.T.C.-ului, tinerii mureșeni au participat cu nestăvilit entuziasm la marile șantiere ale tineretului de la Salva-Vișeu sau Agnita-Botorca. Sute de muncitori din Tîrgu Mureș, Tîrnăveni, ca și din alte orașe și sate ale județului au contribuit la edificarea acestor prime magistrale ale socialismului, acționînd cu eroism, eroismul care caracterizează întreaga noastră națiune, pentru refacerea vieții economico-sociale a patriei noastre.

Actul revoluționar al naționalizării, prin care poporul român a devenit stăpîn deplin al bogățiilor sale naționale, prin care s-au creat premisele aplicării politicii de industrializare socialistă, condiție a lichidării într-un termen scurt a înapoierii moștenite din trecut, a antrenat și în județul nostru pe toți oamenii muncii, hotărîți să acționeze cu bărbăție și înaltă responsabilitate pentru asigurarea acestei cuceriri revoluționare. În baza legii nr. 119 din 11 iunie 1948, în fostul județ Mureș s-a trecut, avîndu-se pregătit un plan amănunțit, bine pus la punct de organizația județeană de partid, la înfăptuirea naționalizării celor 44 de uzine existente la acea dată în funcțiune. Vechile administrații ale întreprinderilor au fost înlăturate în condițiile unei atmosfere entuziaste, revoluționare a întregii muncitorimi, care și-a instalat în fruntea întreprinderilor și uzinelor, ce le vor aparține de atunci încolo, noi directori, propuși de organizația județeană de partid și confirmați de Tribunalul județean, primind astfel împuternicirile date de legile făurite de poporul nostru liber pe destinele sale.

Moștenirea pe care oamenii muncii au smuls-o burgheziei n-a fost prea bogată, cu toate că acest teritoriu avea un anumit avans de industrializare în comparație cu alte regiuni ale țării. Multe din întreprinderi erau înzestrate cu o tehnică scăzută, apropiindu-se prin întreaga lor înfățișare de atelierele sau micile întreprinderi ce nu depășeau, decît în rare cazuri, o sută de lucrători. În aceste condiții, în fața organizației județene de partid, a tuturor oamenilor muncii s-au ridicat numeroase probleme, care-și cereau rezolvarea în mod urgent, multe dintre ele impunînd numeroase sacrificii, multă abnegație revoluționară.

Organizațiile de partid, toți comuniștii au desfășurat o vie activitate pentru apărarea și dezvoltarea proprietății socialiste, care devenise temelia economică a țării; s-a acționat susținut pentru formarea unei atitudini înaintate a maselor de muncitori față de mijloacele de producție. De asemenea, au trebuit rezolvate probleme deosebit de dificile în acele condiții, de pregătire a cadrelor necesare, de reorganizare și reutilare a întreprinderilor, de calificare a muncitorilor, măsuri care s-au reflectat, la scurtă vreme, în sporirea continuă a producției, în încheierea procesului de refacere economică a țării, în obținerea primelor succese pe baza planurilor anuale din anii 1949 și 1950.

Politica P.C.R. de industrializare socialistă, devenită cheia de boltă a victoriei noii orînduirii sociale în România, a fost pusă pregnant în evidență de cele trei planuri cincinale din perioada anilor 1951—1965, epocă în care s-au făurit liniile fundamentale ale dezvoltării socialismului în țara noastră, baza tehnico-materială a orînduirii noi, au avut loc schimbări structurale în relațiile sociale, fapt ce a contribuit la consolidarea societății noastre socialiste, la încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialistă în întreaga economie.

În acești ani bogați în realizări epocale pentru destinele națiunii noastre socialiste, județul Mureș a înregistrat succese deosebite. S-au ridicat, în locul micilor ateliere, întreprinderi puternice, obiective industriale înzestrate cu o tehnică de înalt randament, precum: întreprinderile de prelucrarea lemnului din Tîrgu Mureș și Reghin, întreprinderea de utilaje și piese de schimb Reghin, fabricile de confecții mătase, bumbac și lînă din Sighișoara, Combinatul chimic din Tîrnăveni etc. De asemenea, au luat ființă întreprinderi noi, care au pus bazele unor ramuri industriale necunoscute pînă atunci, valorificînd astfel bogatele resurse de materii prime și potențialul uman ale județului. Amintim, printre

acestea : marile termocentrale de la Iernut și Fintinele, Întreprinderea „Metalotehnica“, Întreprinderea de sticlărie și faianță Sighișoara, Fabrica de confecții textile din Sighișoara, întreprinderea „Electromureș“, fabrica de zahăr din Luduș, Întreprinderea pentru mașini textile din Tirgu Mureș. Aportul județului Mureș la dezvoltarea economiei naționale a sporit substanțial, remarcându-se prin pozițiile fruntașe într-o serie de ramuri, subramuri sau categorii de produse, precum producția de carbid, gaz metan, energie electrică, materiale de construcții ceramice, zahăr, confecții, textile, mobilă etc.

Dezvoltarea impetuoasă a producției industriale a județului în timpul primelor trei planuri cincinale este elocvent oglindită de ritmul mediu anual, care a fost de peste 14%. Concomitent cu această dezvoltare a sporit continuu volumul forței de muncă ocupată în industrie, gradul ei de calificare profesională, numărul mediu al personalului muncitor ajungând, în 1965, la 64.251 persoane.

În condițiile dezvoltării într-un ritm susținut a industriei județului, transformări profunde și innoitoare au avut loc și la sate. Viața satului contemporan românesc în epoca noii orînduiri socialiste este strîns legată de politica partidului de organizare pe baze socialiste a agriculturii. Documentele Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949, care a elaborat programul de reorganizare pe baze socialiste a întregii agriculturi din patria noastră, au stat la baza întregii activități a organizației de partid Mureș, care a desfășurat o vastă activitate în rîndurile țărănimii, depășind multe greutăți, acționînd cu mult discernămint și responsabilitate pentru convingerea maselor țărănimii de avantajele transformării socialiste a agriculturii în creșterea nivelului lor de trai, în dezvoltarea unitară, socialistă a patriei noastre.

De altfel, condițiile naturale din județul Mureș oferă posibilități mari pentru realizarea unei producții agricole mari, diversificate, capabile să satisfacă nu numai necesitățile consumului intern al județului, ci să și contribuie în mod substanțial la creșterea economiei naționale. Acest deziderat, așa cum o vor dovedi faptele, nu putea să fie realizat decît de marea proprietate socialistă, de munca înfrățită a țărănimii cooperatiste.

Prima cooperativă agricolă de producție pe teritoriul județului a luat ființă, la 1 martie 1950, în comuna Acățari. I s-au adăugat în același an cooperativele din comunele Grebeniș, Pogăceaua, Batoș, Crăiești, Cucerdea, Iernut, Luduș, Miercurea-Nirajului, Sintana, Sinpaul, Zagăr, apoi an de an alte zeci și zeci de unități, pînă în anul 1962, cînd numărul lor a ajuns la 169, moment prin care a fost încheiată în linii generale cooperativizarea agriculturii în zona de deal și de șes a județului. Alături de aceste unități cooperatiste își desfășurau activitatea cele 12 întreprinderi agricole de stat, care posedau o puternică bază tehnico-materială, avînd un ridicat nivel de mecanizare și chimizare a procesului de producție, un înalt grad de concentrare și specializare a producției.

În fruntea procesului de transformări innoitoare din satele județului nostru s-au situat țărani comuniști români, maghiari, germani, înfrățiți, ca pretutindeni, în muncă și idealuri, acționînd uniți pentru traducerea în viață a politicii partidului pentru înflorirea localităților în care trăiesc și muncesc împreună.

Odată cu activitatea pentru transformarea socialistă a localităților rurale din județul nostru, organele și organizațiile de partid au avut în vedere consolidarea și întărirea economico-organizatorică a cooperati-

velor de producție nou întemeiate. În același timp s-a manifestat o preocupare sporită în sprijinirea eforturilor țărănimii de creștere a producției vegetale și animale, acordându-se din partea statului ajutoare sub forma creditelor, a semințelor de soi, a raselor de vite, a mașinilor agricole etc., demonstrându-se și prin aceste măsuri perspectivele deosebite pe care le poate oferi marea agricultură socialistă, înzestrată cu o bază tehnico-materială corespunzătoare.

Cooperativizarea socialistă a agriculturii și-a dovedit din plin superioritatea și roadele încă din primii ani, prin asigurarea unor largi posibilități de folosire rațională a fondului funciar, a potențialului uman și mai ales a științei și tehnicii moderne. Rezultatele concrete ale transformării socialiste a agriculturii în județul nostru s-au manifestat prin sporirea continuă a producției globale agricole. Încă din acea perioadă, o serie de unități agricole de stat, ca : Gornești, Iernut, Seuca, sau cooperative agricole, ca cele din Șăulia, Nazna, Cuci, Chețani, au devenit, prin rezultatele activității lor, modele ale gospodăririi socialiste înaintate, ale aplicării cuceririlor științei agrozootehnice în raport cu condițiile pedoclimatice locale. Numeroase unități agricole au obținut încă din anii 1961—62 recolte între 2 500—3 500 kg grâu și peste 3 500 kg porumb boabe la hectar.

Realizările obținute de agricultura județului nostru în perioada anilor 1950—1965 au fost posibile și datorită investițiilor acordate de către stat, a căror valoare s-a ridicat la 1,7 miliarde lei, caracterizându-se în sporirea parcului de tractoare și mașini agricole de diferite tipuri și destinații, ca și în cantitățile tot mai mari de îngrășăminte chimice, în lucrările de hidroameliorații, în sporirea soiurilor de plante și rase de animale de înaltă productivitate. Agricultura județului a beneficiat și de sprijinul direct al unor unități de cercetare științifică și de producție, cum sînt : Centrul de stat pentru încercarea soiurilor înființat la Luduș în 1963, unitate specializată în culturile de cîmp, Stațiunea experimentală zootehnică de la Tîrgu Mureș, profilată pe selecția și ameliorarea taurinelor, Stațiunea experimentală pentru cultivarea sfeclei de zahăr din Tîrgu Mureș, Complexul porcin de selecție și testare de la Gornești (înființat în 1968, fiind primul de acest fel din țară și unul din cele mai mari și mai moderne din Europa), Stațiunea de cercetare și producție pomicolă din Tîrgu Mureș, toate funcționînd astăzi cu un puternic și competent personal de specialitate, obținînd succese însemnate în crearea unor noi soiuri vegetale și rase de animale în întreaga zonă.

În același timp cu construirea bazei economice a socialismului au avut loc profunde mutații în domeniile vieții cultural-artistice și învățămîntului, care au dus la ridicarea nivelului general de cultură a oamenilor muncii, la formarea conștiinței lor socialiste. Organele de partid și de stat județene, ca pretutindeni în țara noastră, au acționat pentru înfăptuirea obiectivelor majore ale revoluției socialiste în domeniul vieții spirituale, în cadrul căreia un loc central l-a ocupat lichidarea neștiinței de carte, răspîndirea largă a valorilor culturii și ideologiei socialiste în rîndul maselor. Prin reforma învățămîntului, inițiată și înfăptuită sub conducerea partidului, s-au pus bazele noului sistem de instruire și educare a tinerei generații pe temeliile concepției revoluționare despre lume și viață a partidului comunist, școlile deschizîndu-și porțile, fără nici un fel de opreliști, pentru toți fiii acestei patrii, români, maghiari, germani sau de alte naționalități.

Într-un timp extrem de scurt, rețeaua școlară a județului s-a dezvoltat și s-a diversificat în strînsă concordanță cu necesitățile pregătirii și formării cadrelor, ale tuturor sectoarelor vieții social-economice. A fost generalizat învățămîntul de 7 ani, iar din cincinalul 1960—65, învățămîntul de 8 ani, asigurîndu-se tuturor unităților școlare o bază materială tot mai bună, precum și cadrele didactice necesare desfășurării în condiții optime a procesului de învățămînt. Județul nostru a beneficiat în era socialismului de o dezvoltare puternică a învățămîntului superior. Astfel, în 1945 au fost puse bazele Institutului de medicină și farmacie sub egida Universității din Cluj, devenit din anul 1948 instituție de sine stătătoare, cu trei facultăți, de medicină și pediatrie, de farmacie și stomatologie. În anul 1954 a fost transferat de la Cluj-Napoca, Institutul de teatru „Szentgyörgyi István“, iar în anul 1960 a fost înființat Institutul pedagogic de 3 ani, cu facultăți și secții cu profil pedagogic, la care s-au adăugat în ultimii ani secții tehnice de subingineri.

Concomitent s-a dezvoltat activitatea de cercetare științifică la care și-au adus contribuția institutele de învățămînt superior, Baza de cercetări științifice a Academiei R. S. România din Tîrgu Mureș, laboratoarele de cercetare uzinale, stațiunile experimentale agricole.

Viața cultural-artistică s-a îmbogățit cu înființarea Teatrului de stat din Tîrgu Mureș, avînd două secții, română și maghiară, a Filarmonicii de stat, a Ansamblului artistic „Mureșul“, a Muzeului județean, a Muzeelor de istorie din Sighișoara și Tîrnăveni, a Muzeului etnografic din Reghin, ca și prin reorganizarea și dezvoltarea rețelei de biblioteci, în primul rînd a celei județene și documentare „Teleki-Bolyai“. S-au construit numeroase sedii pentru căminele culturale, care desfășoară bogate activități cultural-artistice, stimulînd creația populară, participarea miilor de artiști amatori. Sub conducerea organelor și organizațiilor de partid s-a asigurat un înalt conținut politico-ideologic și educativ manifestărilor și creațiilor cultural-artistice, s-a reușit să se formeze o înaltă conștiință a oamenilor muncii, să se asigure unitatea frățească a tuturor cetățenilor județului, fără deosebire de naționalitate, să fie înlăturate efectele politiciii naționaliste și retrograde promovată de cercurile politice conservatoare din trecut.

După victoria deplină a socialismului în toate sectoarele de activitate, Congresul al IX-lea al P.C.R. a marcat prin programul său de acțiune un moment de cotitură în definirea politicii de construcție socialistă a țării, deschizînd astfel o perioadă nouă în viața partidului și popoului nostru pe calea socialismului. Congresele al IX-lea (1965), al X-lea (1969), al XI-lea (1974), Conferințele Naționale ale partidului din 1967, 1972 și 1977 au fost foruri de dezbateră creatoare, care au elaborat programul unitar al consolidării și dezvoltării socialiste multilaterale a societății românești, au dat întregii noastre națiuni o orientare clară a eforturilor pentru dezvoltarea României pe noi trepte de progres și civilizație.

Acest însemnat și hotoăritor capitol al istoriei naționale s-a deschis în condițiile în care partidul nostru îl are în frunte pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, patriot înflăcărat, revoluționar consecvent, personalitate prominentă a vieții politice internaționale, care și-a adus și își aduce o contribuție esențială în fundamentarea întregii noastre politici interne și externe, la edificarea României ca un stat tot mai prosper, suveran și independent. De personalitatea secretarului general al P.C.R., președinte al României socialiste sînt indisolubil legate elaborarea obiectivelor dezvoltării

tării noastre economico-sociale, întărirea și perfecționarea rolului conducător al partidului, complexul de măsuri vizînd perfecționarea planificării și conducerii economiei naționale, adîncirea continuă a democrației socialiste, organizarea conducerii științifice a întregii activități de aplicare în viață a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Comuniștii, toți oamenii muncii de pe meleagurile noastre, sub conducerea organizației județene de partid, s-au implicat în mod direct în amplul proces de transformare a societății socialiste, dimensionat de către partid în noua etapă istorică de după anul 1965, obținînd an de an succese tot mai însemnate, contribuind prin aceasta la mersul înainte al patriei lor comune pe calea bunăstării și civilizației. Caracterizînd în mod succint această rapidă evoluție social-economică a meleagurilor mureșene, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat, cu ocazia marii adunări populare de la Tîrgu Mureș din ziua de 20 iunie 1978 : „Deși județul Mureș avea o industrie mai dezvoltată față de altele, el a cunoscut în ultimii 10 ani un progres foarte puternic pe calea industrializării socialiste. În acest județ s-au construit cîteva întreprinderi moderne de înaltă tehnicitate. S-a ridicat în general nivelul tehnic al industriei județului și, pe această bază, nivelul de calificare al muncitorilor, inginerilor și tehnicienilor, a sporit numărul detașamentului activ al clasei muncitoare”²⁴.

Un moment deosebit, care a contribuit la crearea unor condiții propice dezvoltării multilaterale a județului nostru, a înfăptuirii directivelor economico-sociale, politico-ideologice și cultural-artistice stabilite de partid l-a constituit reorganizarea administrativ-teritorială a țării din anul 1968, care a stabilit actuala înfățișare a județului Mureș pe harta țării, cu o amplasare mai armonioasă și mai eficientă a forțelor de producție. Cuprinzînd pe harta sa municipiile Tîrgu Mureș, Sighișoara, centre cu vechi tradiții industriale, cu un potențial economic avansat, precum și orașele Tîrnăveni, Reghin, Luduș și Sovata, în care zorii socialismului au ridicat însemnate obiective economico-sociale, precum și cele 91 de comune, județul nostru se înscrie în viața social-economică a României socialiste ca o unitate administrativ-teritorială cu un profil armonios, bine conturat, cu o activitate plină de dinamism, demonstrînd astfel în practică justetea și originalitatea politicii partidului de repartizare judicioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării noastre.

Perioada cincinalelor 1966—70, 1971—75 a consemnat în activitatea oamenilor muncii din Mureș obținerea unor succese fără precedent, care au stimulat dezvoltarea ascendentă a industriei, agriculturii, științei, învățămîntului și culturii, acest deceniu fiind perioada celor mai de seamă împliniri din întreaga istorie a județului. Activitatea social-economică a fost puternic stimulată de grija deosebită pe care i-a acordat-o conducerea de partid și de stat, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, care, cu prilejul vizitelor de lucru întreprinse, a dat indicații prețioase, de o mare însemnătate pentru impulsianarea evoluției întregii activități de pe meleagurile mureșene. Această preocupare permanentă și susținută de dezvoltare și lărgire a forțelor de producție ale județului s-a manifestat, în primul rînd, prin alocarea unor importante fonduri de investiții, care în perioada anilor 1966—70 s-a ridicat la 7,5 miliarde lei, iar în anii 1971—75 la 11,3 miliarde lei, față de 9,3 miliarde lei în întreaga perioadă a anilor 1950—1965. Este semnificativ faptul că, din totalul de 18,853

²⁴ „Scînteia“, anul XLVII, nr. 11.145 din 21 iunie 1978.

miliarde lei investiții realizate în perioada 1966—1975, pentru dezvoltarea industriei au fost alocate 11,6 miliarde lei, adică 53,6%, iar agriculturii 2,8 miliarde lei, care au contribuit la dezvoltarea bazei tehnico-materiale.

Pe acest fundament, s-a acționat pe scară largă pentru introducerea în procesul de producție a celor mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii. Astfel, fabrica de sticlă din Sighișoara a fost proiectată și realizată la nivelul tehnicii mondiale, în procesul de fabricație utilizându-se comenzile electronice și izotopii radioactivi. De asemenea, la Termocentrala din Iernut s-a introdus un sistem modern de programare electronică a producției. Printre principalele capacități realizate în anii 1971—75 enumerăm: dezvoltarea Combinatului de îngrășăminte chimice din Tirgu Mureș cu unitatea de îngrășăminte N.P.K., cu o producție de 100 000 tone pe an; Unitatea de îngrășăminte cu fosfor, cu o capacitate de 35 000 tone pe an, instalațiile de argon, de îngrășăminte cu calium; dezvoltarea Combinatului Chimic Tîrnăveni, cu instalații pentru producerea carbidului, polisulfurii de bariu, sulfului măcinat și pulberii de sulf muiabil; fabricile de pâine din Tirgu Mureș și Sighișoara și cele de bere, malț și lapte praf din Reghin, fabrica de brînzeturi Sovata.

Ca urmare a investițiilor masive, a ritmului mediu de dezvoltare de 11,2% în cincinalul 1966—70 și de 10,2% în cincinalul 1971—75, producția globală industrială a județului s-a ridicat, în anul 1975, la peste 17 miliarde lei. Succesele obținute au fost condiționate de creșterea continuă a productivității muncii — factor de seamă al sporirii producției și al eficienței economice. În raport cu nivelul anului 1965, productivitatea muncii pe lucrător în industrie a crescut cu 62% în 1975; exprimată valoric ea a ajuns pe lucrător la 222 493 lei.

Datorită abnegației și înaltei conștiințe patriotice a oamenilor muncii de pe meleagurile mureșene, au fost realizate sarcinile ce le reveleau din cincinalul 1971—75 cu 93 de zile mai devreme, adică la data de 29 septembrie 1975, obținându-se pînă la finele anului o producție suplimentară de peste 4 miliarde lei. Industria județului Mureș a putut contribui la dezvoltarea economiei naționale cu însemnate cantități de energie electrică, produse chimice, electrotehnice, mobilă, confecții, produse agro-alimentare. În acest sens, o însemnată realizare a constituit-o realizarea planului de export pe întregul cincinal încă de la data de 21 ianuarie 1975, creîndu-se astfel posibilitatea unor livrări suplimentare de produse la export, stimulînd și prin această contribuție dezvoltarea relațiilor comerciale ale țării noastre pe piața mondială. Pentru rezultatele obținute în marea întrecere socialistă din cincinalul trecut, județului Mureș i-a fost conferit ordinul „Steaua Republicii” clasa a III-a, iar unui număr de 25 întreprinderi le-au fost acordate drapele, diplome și mențiuni pentru locurile fruntașe obținute pe ramurile și subramurile economice respective.

Transformările pe care le-a resimțit din plin industria județului în perioada 1965—75 se reflectă în dezvoltarea a noi ramuri industriale, în schimbarea structurii activității industriale, prin creșterea ponderii acestor ramuri și subramuri care contribuie la impulsionearea progresului tehnic, care valorifică superior potențialul uman și resursele de materii prime existente. În această privință s-a acordat o atenție mai mare ramurilor energiei electrice, construcțiilor de mașini și chimiei, ponderea acestora în cadrul producției industriale fiind de 48,8 în anul 1975, față de 36,8 în anul 1965.

Un alt element caracteristic pentru dezvoltarea întregii economii naționale, prezent și în viața industrială a județului nostru, îl constituie concentrarea producției pe platforme industriale puternice, cu ramuri și subramuri economice complementare și cu un mare număr de muncitori. Este elocventă existența a 34 de întreprinderi industriale, din cele 58 existente în județul nostru, cu un personal muncitor de peste 1 000. A sporit în consecință continuu volumul forței de muncă ocupată în industrie, ajungându-se, în 1975, la un număr mediu al personalului muncitor de 89 000 persoane (din care 82 000 muncitori).

În toți acești ani, industria județului Mureș a cunoscut o largă diversificare prin asimilarea a numeroase produse noi, o bună parte dintre ele având o importanță deosebită pentru economia națională. Amintim în această privință îngrășămintele chimice azotoase și complexe N.P.K., războaiele automate de țesut, mașinile de tricatat de diverse tipuri, de cusut textile și pielărie, plăcile aglomerate de fibre lemnoase, o gamă variată de aparate electro-mecanice de calcul, aparate electrice de uz casnic, mașinile de bobinat, o serie de mașini și utilaje necesare exploatarea forestiere (precum tractorul automat forestier T.A.F. 650), o gamă deosebit de variată de produse textile, de confecții și pielărie. Pe lângă aportul industriei mureșene la satisfacerea nevoilor consumului local și al țării, trebuie relevată participarea, cu un înalt grad de competitivitate, a produselor sale pe piața internațională, fapt care a contribuit la creșterea continuă a nivelului de mărfuri livrate beneficiarilor de peste hotare, din mai bine de 50 de țări. Din volumul total al producției industriale, județul Mureș exportă produse în proporție de peste 20%, într-un ritm anual superior creșterii producției industriale, ceea ce a făcut ca volumul exportului în anul 1976 să fie de 2 ori mai mare decât cel din 1971. Totodată, s-a înmulțit an de an gama produselor exportate, printre ele aflându-se mașinile de cusut și tricatat, articole electrocasnice.

În lumina sarcinilor Congresului al XI-lea al P.C.R., al indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu date cu ocazia vizitelor de lucru în județul nostru din anii 1975 și 1977, precum și pe baza rezultatelor obținute în cincinalul 1971—1975, au fost realizate și depășite obiectivele propuse în primii doi ani ai acestui cincinal în industrie. Întreaga activitate a întreprinderilor industriale a fost orientată în mai mare măsură pe folosirea cuceririlor științei și tehnicii, pe organizarea riguroasă a producției și a muncii, pe creșterea mai accentuată a productivității muncii vizînd reducerea consumurilor de materii prime, materiale, combustibili și energie.

Ramură de bază a economiei județului, agricultura a înregistrat progrese remarcabile în perioada cuprinsă între anii 1965—1977, sub raportul sporirii gradului de mecanizare și chimizare, al profilării pe ramuri și subramuri, al extinderii și ameliorării suprafețelor productive, al creșterii productivității și a volumului producției.

Deși, în ansamblul producției economice a județului, agricultura participă cu o pondere valorică mai mică decât industria, volumul considerabil al produselor vegetale și animale furnizate economiei naționale îi conferă rolul de ramură principală în economia județului. Ținînd cont de această situație au fost acordate investiții de 2,8 miliarde lei în perioada 1966—1975, prin care s-a îmbunătățit și modernizat baza sa tehnico-materială. Ca urmare a acestui sprijin, numărul tractoarelor la sfîrșitul anului 1977 era de peste 3 800, revenindu-i fiecărui tractor 64,3 ha teren

arabil. De asemenea, unitățile agricole au la dispoziția lor 1 166 combine de diferite tipuri pentru păioase, porumb, siloz, 1 153 semănători mecanice, 870 cultivatoare mecanice, 523 de mașini de stropit și prăfuit cu tracțiune mecanică. Din 1965 a sporit continuu cantitatea de îngrășăminte chimice aplicate în agricultura județului, ajungându-se în anul 1977 la peste 38 000 de tone substanță activă, revenind unui hectar de teren agricol 94 kg. În sectorul de stat au fost folosite până la 220 kg de îngrășăminte chimice la un hectar de teren arabil, fapt ce se oglindește și în producțiile mai ridicate obținute de întreprinderile agricole de stat. Pe măsura accelerării progreselor înregistrate în mecanizarea lucrărilor agricole și în strînsă legătură cu industrializarea județului a scăzut treptat ponderea populației active ocupată în agricultură, de la 51,2⁰/₀ în 1965 la 40,7⁰/₀ în 1976, prevăzîndu-se o reducere pînă la 30⁰/₀ în 1980 și pînă la 15⁰/₀ în 1990.

Urmărindu-se îndeplinirea sarcinilor Congresului al XI-lea, a indicațiilor conducerii de partid și de stat în privința gospodăririi raționale a fondului funciar, a extinderii suprafețelor agricole prin desecări sau prin lucrări antierozionale, a îmbunătățirii condițiilor de producție prin amenajarea unui sistem adecvat de irigații, organizația județeană de partid, organele de stat au mobilizat oamenii muncii de pe pămînturile mureșene la acțiunea de redare sau reintegrare în circuitul agricol a unor însemnate suprafețe de teren. Astfel, s-au amenajat prin desecări, irigații și regularizări de albie, începînd cu anul 1967, numai în bazinul Comlodului circa 53 000 de ha. În perioada anilor 1971—1975, suprafețele agricole ameliorate prin desecare au însumat peste 27 000 ha, lor adăugîndu-se alte 82 000 ha de pe care s-a eliminat excesul de umiditate temporară. Totodată, au fost amenajate pentru irigații, în perioada 1971—1975, o suprafață de peste 7 700 ha, în luncile rîurilor Mureș, Niraj, Tîrnava Mare și Tîrnava Mică.

Ca urmare a extinderii procesului de mecanizare și chimizare, a lucrărilor de îmbunătățiri funciare, a optimizării repartiției teritoriale a ramurilor de producție a sporit an de an volumul producției vegetale și animale. Au fost obținute în mod frecvent, în numeroase unități agricole, producții între 4 500—5 000 kg grîu la ha, de 6 500 kg porumb boabe la ha, de peste 50 000 kg sfeclă de zahăr la hectar și de aproape 30 000 kg cartofi la ha. Pentru producțiile deosebite obținute în anul 1976, 10 cooperative agricole de producție din județul nostru au fost decorate cu ordine ale R. S. România, cooperativele agricole de producție din Șăulia și Reghin primind „Ordinul Muncii” clasa I și titlul de „Erou al muncii socialiste”. Deși a crescut într-un ritm mai puțin rapid ca în industrie, valoarea producției agricole a depășit, în anul 1977, 3 miliarde lei, ceea ce înseamnă aproape o dublare față de anul 1970. În ultimii cinci ani, la unele produse agricole, volumul producției a sporit chiar de 3—4 ori.

Concomitent a crescut producția de carne, de lapte, și de ouă, împreună cu creșterea efectivelor de bovine, porcine și păsări. De altfel, începînd cu anul 1966, în producția agricolă s-a evidențiat, ca orientare principală, dezvoltarea într-un ritm mai susținut a sectorului zootehnic, producția animalieră fiind de 51,1⁰/₀ în economia agricolă, Mureșul numărîndu-se printre primele județe ale țării în ceea ce privește efectivul de taurine. Pentru sporirea producției în sectorul zootehnic, au fost create puternice complexe agro-zootehnice moderne, ca cele de la Gornești, Iernut, Ungheni; Complexul de îngrășare a porcinelor din Gheja-Luduș, cu o capacitate de 30 000 capete anual; Complexul de în-

grăşare a tineretului taurin din Cuci ; complexe pentru creşterea vacilor de lapte din Găleşti şi Ghindari ; Complexul pentru îngrăşarea mieilor din Mociar-Reghin ; Fabrica de nutreţuri combinate din Sînpaul.

Creşterea impetuoasă a economiei judeţului Mureş a determinat profunde mutaţii în structura şi dinamica populaţiei, a forţei de muncă, în ridicarea gradului de pregătire profesională a acesteia. Din populaţia activă a judeţului, în anul 1976, marea sa majoritate, 78,5%, era ocupată în mod direct în sfera producţiei materiale, ponderea muncitorilor industriali din totalul personalului ocupat fiind din ce în ce mai mare, ajungînd în 1976 la 80,5%. Între schimbările calitative petrecute în structura forţei de muncă, se remarcă apariţia unor profesii şi meserii noi, creşterea ponderii muncitorilor calificaţi în toate ramurile economiei judeţului.

De asemenea, s-au făcut paşi însemnaţi, ca de altfel în întreaga ţară, în direcţia ridicării nivelului de trai al tuturor oamenilor muncii — scopul suprem al întregii politici a partidului nostru. Veniturile populaţiei au sporit an de an, ca urmare a măririi retribuţiei celor ce muncesc, cît şi a sporirii numărului personalului muncitor. Recentele măsuri luate de conducerea partidului şi statului nostru, de creştere a retribuţiei întregului personal muncitor în medie cu 32%, cu mult mai mare decît prevedeau Directivele Congresului al XI-lea, îşi fac deja resimţite consecinţele, oglindesc şi la nivelul judeţului nostru grija permanentă pentru bunăstarea omului, pentru asigurarea dezvoltării multilaterale a personalităţii sale în condiţiile societăţii socialiste.

Creşterea nivelului de trai al oamenilor muncii este oglindită şi prin crearea unor condiţii de locuit tot mai bune şi mai confortabile. În ultimii 15 ani au fost date în folosinţă în municipiile, oraşele şi într-o serie de comune ale judeţului peste 28 500 de apartamente, construite din fondurile statului şi din fondurile populaţiei cu ajutorul statului ; totodată, din fondurile proprii ale populaţiei s-au construit 35 200 locuinţe noi. Numai în cei doi ani ai actualului cincinal au fost date în folosinţă peste 5 200 de apartamente, lor adăugîndu-li-se peste 2 400 de locuri în căminele de nefamilişti. Merită a fi subliniate şi prevederile de a se da în folosinţă pe anul în curs 5 548 de apartamente.

În acelaşi timp, la nivelul judeţului s-au făcut progrese simţitoare în sistematizarea şi urbanizarea multora din localităţi, acordîndu-se o atenţie deosebită viitoarelor oraşe ale cincinalului, Iernut, Sărmaş şi Gurghiu, ca şi unor comune cu o viaţă social-economică mai însemnată, cum sînt : Band, Sîngeorgiu de Pădure, Miercurea Nirajului, Deda, Riciu şi altele, care au perspective de a deveni, într-un viitor nu prea îndepărtat, centre urbane agro-industriale.

Tot ca o expresie a creşterii veniturilor oamenilor muncii din judeţul nostru este şi volumul mereu sporit al desfacerii de mărfuri cu amănuntul către populaţie prin reţeaua în creştere a comerţului socialist, cu unităţi tot mai moderne, care a atins în anul 1977 nivelul de 4,6 miliarde lei, prevăzîndu-se o creştere de pînă la 5,8 miliarde lei în 1980.

Minunatele succese înscrise în viaţa social-economică a patriei şi a judeţului se reflectă şi în domeniul îmbunătăţirii stării sănătăţii populaţiei de la oraşe şi sate, în primul rînd în eradicarea unor boli epidemice, care, în trecut, făceau numeroase victime, în scăderea mortalităţii, în primul rînd a celei infantile, în dezvoltarea şi înzestrarea an de an a unităţilor sanitare cu mijloace medicale moderne. În anul 1977, judeţul nostru dispunea de 6 mari unităţi spitaliceşti cu 5 416 paturi,

față de 1 394 paturi existente în anul 1948. De asemenea, funcționează 18 policlinici, 173 dispensare comunale, 27 creșe. Față de 1938, când numărul medicilor era de 255, în 1977 el a ajuns la 1 120, lor adăugându-li-se 203 farmaciști și peste 3 800 cadre medicale medii. În 1977, la un medic revenea un număr de 541 de locuitori, în comparație cu cei peste 2 000, câți îi reveneau în 1938.

În ultimul deceniu, învățământul de toate gradele a cunoscut o puternică înflorire și diversificare pe profile și specialități, în funcție de nevoile social-economice ale țării și ale județului. În larga rețea școlară, care cuprinde 944 de unități de învățământ, se instruiesc aproape 160 000 de elevi români, maghiari și germani, fiecare învățând în limba maternă. Astfel, în deplină concordanță cu politica națională a partidului nostru, au fost create în județul Mureș condiții optime tineretului studios din școli și facultăți de a se instrui în limba pentru care și-au exprimat opțiunea, pentru a deveni făurari cu o înaltă pregătire a viitorului României socialiste.

Urmărind generalizarea învățământului de 10 ani, organele județene de partid și de stat au acționat pentru înfăptuirea hotărârilor conducerii de partid privind legătura tot mai trainică a procesului instructiv-educativ cu știința, cu producția, cu viața. În această privință au fost făcute eforturi financiare însemnate pentru înființarea și înzestrarea celor 515 ateliere școlare și a celor 350 laboratoare. Numai în anul 1977, prin munca elevilor s-a realizat un volum de producție de peste 45 milioane de lei.

În ultima perioadă a sporit tot mai mult aportul cadrelor didactice din învățământul superior, a cercetătorilor, inginerilor și tehnicienilor la dezvoltarea științei românești în diferite domenii. Cadrele medicale de la Institutul de medicină și farmacie, Centrul de științe medicale și de la clinicile medicale din Tîrgu Mureș au făcut numeroase descoperiri științifice de valoare națională și internațională. S-au impus, totodată, prin cercetările științifice și tehnice, laboratoarele uzinale și stațiunile de cercetări agricole existente în județ. Un rol de seamă îl are în dezvoltarea științelor sociale, în răspîndirea și cunoașterea politicii partidului nostru, Centrul de științe sociale din Tîrgu Mureș, cadrele didactice de specialitate din institutele de învățământ superior.

Noile dimensiuni ale vieții spirituale ale oamenilor muncii mureșeni se reflectă în bogata activitate cultural-artistică desfășurată, atât de instituțiile de artă, de filialele uniunilor de creație artistică, cât și de artiștii amatori care își desfășoară activitatea în cele 373 de case de cultură și cămine culturale. În județul Mureș apar într-un tiraj de peste 50 000 de exemplare două ziare cotidiene — „Steaua Roșie“ și „Vörös Zászló“, trei reviste — „Vatra“, „Igáz Szó“, „Új élet“, își desfășoară activitatea în limbile română și maghiară Studioul teritorial de radio Tîrgu Mureș, care deservește județele Mureș, Harghita și Covasna, toate contribuind la cunoașterea și înțelegerea de către oamenii muncii a politicii partidului și statului nostru, la răspîndirea și valorificarea creației culturale și științifice, la stringerea legăturilor frățesti dintre locuitorii meleagurilor mureșene. Activitatea cultural-artistică se manifestă și prin organizarea sărbătorilor tradiționale, precum „Dansul călușilor“ de la Saschiz, „Tîrgul fetelor“ de la Gurghiu, „Tîrgul cireselor“ de la Brîncovenești, „Udatul nevestelor“ de la Hodac, „Tîrgul por-

tului popular" de la Rușii Munți, „Festivalul dansului bătrânesc" — minunate prilejuri de a pune în valoare tezaurul folcloric al românilor, maghiarilor și germanilor din diferite zone ale județului.

Ca urmare a hotărârilor Congresului educației politice și al culturii socialiste, mișcarea cultural-artistică de amatori, cu vechi tradiții în județul nostru, a cunoscut un puternic impuls cu prilejul organizării primei ediții a Festivalului Național „Cântarea României", care a antrenat peste 2 100 de formații artistice și numeroase cercuri de creație, ce au cuprins circa 40 000 de artiști amatori. Roadele activității lor în faza finală a Festivalului au fost de 64 de premii și diplome, care au situat mișcarea cultural-artistică mureșeană la loc de frunte în rândul celorlalte zone ale țării. În actuala ediție a Festivalului Național „Cântarea României" remarcăm o puternică efervescență a vieții cultural-artistice, prin sporirea numărului de formații la 2 457, iar al artiștilor amatori la peste 48 000. Dintre acestea, 682 de formații, cu un număr de aproape 12 000 de artiști amatori sînt ale naționalităților conlocuitoare, desfășurîndu-și activitatea în limbile materne, valorificînd creația artistică a naționalității maghiare și germane, contribuind prin activitatea lor la strîngerea legăturilor comune frățești.

Marile succese obținute în dezvoltarea social-economică și culturală a județului, ca de altfel pe întreg cuprinsul patriei, sînt nemijlocit legate de creșterea rolului conducător și a forței mobilizatoare a organelor și organizațiilor de partid, a capacității lor mobilizatoare de unire a eforturilor comunistilor, a tuturor oamenilor muncii pentru înfăptuirea în viață a politicii partidului și statului nostru. Fiind un puternic detașament al P.C.R., organizația județeană de partid Mureș cuprindea la sfîrșitul anului 1977 peste 81 000 de comuniști, dintre cei mai buni fii ai acestor plaiuri de pe Mureș și Tîrnave. Oglîndînd în mod veridic componența socială și națională a județului, remarcăm că peste 76% din efectivul comunistilor lucrează direct în sfera producției materiale; proporția muncitorilor fiind de 52,7%. Din totalul membrilor de partid peste 27,53% sînt femei, iar aproape 42% oameni ai muncii din rîndul naționalităților conlocuitoare. În prezent nu există domeniu de activitate politică, economică, social-culturală în care comunistii să nu exercite o influență determinantă asupra direcțiilor dezvoltării acestora. Organele și organizațiile noastre de partid, înfăptuind cu consecvență politica de cadre a partidului, promovează în funcțiile de conducere comuniști români, maghiari și germani care dovedesc o înaltă conștiință politică, moral-cetățenească, calități profesionale deosebite.

Avînd în vedere înfăptuirea politicii generale a partidului, a hotărîrilor Congresului al XI-lea, de perfecționare și adîncire a democrației socialiste, organele și organizațiile de partid din județul nostru se preocupă permanent de îndrumarea activității organizațiilor de tineret și femei, a celorlalte organizații de masă și obștești componente ale F.U.S., în vederea asigurării cadrului organizatoric de participare tot mai activă, nemijlocită a tuturor oamenilor muncii la elaborarea, adoptarea și înfăptuirea hotărîrilor care privesc fiecare unitate economico-socială. În procesul de adîncire a democrației muncitorești o pondere deosebită se acordă adunărilor generale și consiliilor oamenilor muncii, organisme care au un rol tot mai mare în procesul autoconducerii și autogestiunii muncitorești, fundamentat în mod teoretic și practic de Plenara C.C. al P.C.R. din martie 1978.

În ultimii ani, prin măsurile organizatorice luate la nivelul țării și pe plan județean, a sporit și s-a amplificat rolul consiliilor populare în înfăptuirea politicii partidului și statului, în asigurarea dezvoltării, gospodăririi tuturor localităților mureșene. A crescut aportul celor 1618 deputați din județul Mureș, muncitori, țărani și intelectuali, din care 761 maghiari și 65 germani, la rezolvarea problemelor de interes obștesc, la mobilizarea tuturor oamenilor muncii în opera de edificare a socialismului.

Tot în direcția largirii democrației socialiste este îndreptată activitatea consiliilor județene ale oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, create în anul 1968, ca expresie a înfăptuirii politicii partidului nostru în problema națională, ca foruri ale democrației socialiste prin care se asigură întărirea continuă a frăției de nezdruccinat dintre oamenii muncii din județul nostru, în activitatea lor comună pentru înfăptuirea civilizației socialiste și comuniste în România.

Mersul înainte al mureșenilor fie ei români, maghiari, germani și de alte naționalități este asigurat de unitatea lor de acțiune în jurul partidului. În acest sens — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „indiferent în ce limbă vorbim, trebuie să nu uităm niciodată că avem o singură limbă — limba revoluționară, a materialismului dialectic, a socialismului științific, a umanismului revoluționar. În orice grai am rosti, trebuie să rostim întotdeauna chemarea la lupta pentru socialism, pentru comunism, pentru adevărata frăție și egalitate între toți oamenii muncii, între toate naționalitățile”²⁵.

Dezvoltarea economică-socială, politică și culturală a județului Mureș, sub toate aspectele menționate, din cele mai vechi timpuri și îndeosebi în zilele noastre, demonstrează fără tăgadă, că această străveche vatră strămoșească de civilizație și cultură românească se ridică în rînd cu țara, pulsează în aceleași ritmuri înalte cu organismul viguros al întregii noastre societăți socialiste, că în viitorul apropiat, meleagurile mureșene vor cunoaște perspective luminoase, împliniri mărețe, care vor amplifica realizările prezentului.

Istoricile hotărîri ale Congresului al XI-lea, ale Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1977 cu privire la Programul suplimentar de dezvoltare economică-socială a țării în cincinalul actual 1976—1980, la perfecționarea continuă a conducerii societății socialiste, a cadrului organizatoric de mobilizare a maselor, introducerea și adîncirea autoconducerii și autogestiunii muncitorești deschid și pentru județul Mureș noi căi de afirmare și dezvoltare, oferă baza trainică a succeselor de viitor, un ritm tot mai accelerat al producției industriale și agricole. În cincinalul revoluției tehnico-științifice, producția globală industrială va ajunge la peste 23 miliarde lei, activitatea industrială fiind orientată și mai ferm spre ramurile purtătoare de progres tehnic. Astfel, ponderea energetică, a construcțiilor de mașini și chimiei în ansamblul producției industriale de la sfîrșitul anului 1980, va fi de peste 50%, acestora revenindu-le circa 40% din volumul total al investițiilor alocate industriei. Totodată, în 1980 se va produce față de 1975 cu 78% mai multe îngrășăminte azotoase, cu peste 40% mai multe produse electrotehnice etc. ; va spori producția de carne cu peste 46%, de lapte cu peste 50%.

Perspective minunate se deschid și agriculturii județului, care în actualul cincinal va crește cu 23 la sută, beneficiind pentru dezvoltarea și consolidarea bazei tehnico-materiale de investiții în valoare de peste 2,8 miliarde lei.

Progresul general al Mureșului în cincinalul 1976—1980 va fi asigurat de investițiile în valoare de 15,6 miliarde lei, prin care se vor pune în funcțiune 17 noi obiective industriale, alte 45 urmînd a fi modernizate și reutilate. Aceștia li se vor adăuga cele 15 complexe zootehnice noi, care vor contribui la dezvoltarea șeptelului, vor determina o mai substanțială participare a județului la fondul centralizat de stat.

O caracteristică de bază a prevederilor acestui cincinal atît în industrie, cît și în celelalte ramuri ale economiei județului, în toate domeniile de activitate, o va constitui, așa cum se subliniază și în hotărîrile recentei Conferințe Naționale a partidului, accentuarea laturilor calitative, creșterea mai rapidă a eficienței economice și a productivității muncii. De altfel, peste 80% din sporul de producție industrială din cincinalul actual, se prevede să se obțină tocmai pe seama creșterii productivității muncii.

În aceeași măsură cu evoluția impetuoasă a sectoarelor economiei județului sînt prevăzute importante prefaceri în domeniul social-cultural, al sporirii bunăstării tuturor oamenilor muncii. Vor fi construite un număr de peste 21 000 de apartamente, grădinițe cu peste 2 000 locuri, un modern spital cu peste 1 200 de paturi, hoteluri noi în Tîrgu Mureș, Sovata și Reghin. Totodată se va extinde rețeaua de apă și canalizare în orașe și într-o serie de comune, se vor moderniza cîteva sute de km de drumuri, se vor extinde sfera și unitățile prestatoare de servicii către populație.

Ca urmare a împlinirii acestor mărețe obiective ale cincinalului actual, județul Mureș va străluci cu și mai mare putere pe harta României socialiste, se va înscrie organic, așa cum a făcut-o de-a lungul milenarei istorii a țării noastre, pe coordonatele eforturilor susținute ale întregului nostru popor pentru progres și civilizație.

Tradiția muncii pașnice a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, de pe aceste meleaguri strămoșești va fi garanția traianică a înfăptuirii acestor idealuri, a înfloririi continue, în pas cu întreaga țară, a județului Mureș.

Lupta P.C.R. în fruntea forțelor patriotice, împotriva dominației Germaniei naziste și a dictaturii antonesciene. Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din august 1944

În vara anului 1940 România se afla complet izolată, fără posibilitatea de a primi un sprijin eficient din partea vreunei puteri europene. Alianțele regionale făurite în cadrul poliției de securitate colectivă — Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică — încetaseră încă din 1938—1939 să mai joace vreun rol în frinarea acțiunilor agresive ale statelor revizioniste. În urma dezmembrării Cehoslovaciei și a desființării ei ca stat, Mica Înțelegere fusese, practic, lichidată; Antanta Balcanică, deși formal își continua existența, își dovedise totala ineficiență în timpul evenimentelor din iunie 1940. Anglia și Franța, care în aprilie 1939 garantaseră frontierele României, dovediseră că nu-și puteau respecta obligațiile asumate. Învingă și pe jumătate ocupată de diviziile germane în 1940, Franța fusese silită să încheie armistițiu cu învingătorii. Marea Britanie continua lupta, dar era nevoită să-și concentreze forțele pentru apărarea propriului său teritoriu.

Noua situație a României pe plan intern și internațional, creată ca urmare a cesiunilor teritoriale produse sub imperiul dictatului și forței și împingerii ei în orbita Germaniei naziste, a ridicat, în condițiile existenței tratatelor politice sovieto-germane, mari dificultăți Partidului Comunist Român. Supus unor noi lovituri din partea organelor represive, cu rindurile împrăștiate din cauza cedărilor teritoriale, el a reușit să se reorganizeze, să găsească resursele necesare învingerii greutăților proprii și unor confuzii izvorite din răsturnarea raportului de forțe pe plan internațional, produse în intervalul august 1939—iunie 1941, să elaboreze o strategie și o tactică adecvate, care să asigure, în perioada septembrie 1940—august 1944, unirea unor largi forțe sociale și politice într-un front patriotic antihitlerist pentru o Românie liberă și independentă.

INSTAURAREA DOMINAȚIEI GERMANIEI HITLERISTE ASUPRA ROMÂNIEI. DICTATURA ANTONESCIANĂ

La un an de la dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial, raportul de forțe între puterile beligerante era net favorabil puterilor Axei. În nord-vest, după ocuparea Danemarcei, Norvegiei, Olandei, Belgiei, Luxemburgului și a unei zone întinse din Franța, Reichul hitlerist deținea o importantă bază strategică terestră, aeriană și maritimă, de unde exercita bombardamente intense asupra Angliei — singurul stat care continua lupta armată împotriva Axei; în est, în urma ocupării Poloniei și a decretării desființării ei ca stat, Germania a devenit vecină cu U.R.S.S., avind o frontieră comună în lungime de aproape 1 400 km, consfințită prin „Tratatul de frontieră și prietenie” sovieto-german (28 septembrie 1939). În sud-est, biziindu-se pe sprijinul Ungariei horthyste și al Bulgariei monarho-fasciste, Reichul făcea pregătiri febrile

în vederea ocupării militare a Balcanilor, pentru a împiedica Anglia să-și creeze baze de acțiune în zona respectivă ; în același timp, guvernul sovietic urmărea prin metode politice și economice, să opună aici influenței Germaniei, influența Uniunii Sovietice.

Pe teatrul de război african, forțele engleze se aflau în defensivă în fața atacurilor trupelor italiene. În zona Pacificului și pe continentul asiatic, Japonia — cel de-al treilea partener al Axei — dispunea de potențe militare considerabile, deși o parte a armatelor ei erau continuu hărțuite și sufereau pierderi pe teatrul de operații din China.

Condițiile militar-strategice favorabile, de care beneficiau puterile Axei, erau completate de o creștere substanțială a potențialului lor economic, datorită cotozirii unor state industriale dezvoltate ca Austria, Cehoslovacia, Belgia, Franța și altele. În același timp, Reichul german desfășura o vie activitate comercială cu alte țări europene și extraeuropene.

Datorită bogățiilor sale naturale, mai ales a petrolului, cit și a poziției strategice cheie pe care o ocupa în sud-estul Europei, România constituia un obiectiv important în planurile expansioniste ale Germaniei. Dorind să acapareze resursele ei materiale și umane, ținând seama totodată și de o serie de alți factori de ordin politic și strategic, guvernul german nu era interesat într-un conflict armat în această parte a continentului ; el prefera să-și subordoneze România și celelalte state din zonă nu pe calea războiului — deși avea în vedere și această eventualitate — ci prin instaurarea la cîrma lor a unor guverne fasciste sau progermane, care să satisfacă cerințele Germaniei. Realizarea planurilor Berlinului privind România a devenit posibilă în condițiile internaționale din toamna anului 1940 și ca urmare a împrejurărilor în care i-au fost impuse cedările teritoriale din vara aceluiași an.

La începutul lunii septembrie 1940 grupările și cercurile politice cele mai reacționare, fasciste și prohitleriste din România, aduse la suprafața vieții politice de schimbările intervenite în raportul de forțe pe plan internațional și de sprijinul Germaniei, au trecut la acțiuni brutale pentru acapărarea puterii. Compromis în fața poporului și izolat, supus unor puternice presiuni atât pe plan intern, cit și pe plan extern, Carol al II-lea a trecut cea mai mare parte a prerogativelor regale în miinile generalului Ion Antonescu, numit, prin decret regal, „conducător al statului“, cu puteri dictatoriale ; la 6 septembrie Carol a abdicat în favoarea fiului său Mihai și a părăsit țara.

Fost șef al Marelui Stat Major și ministru de război, generalul Antonescu se angajase, în tratativele purtate cu reprezentanți ai Legației germane de la București ca, odată ajuns la conducerea statului, să orienteze politica României spre Reich. Șeful secției de politică externă a partidului nazist Alfred Rosenberg, avea să aprecieze, în 1943 : „Cu aceasta, în România a devenit posibilă o cotitură în sensul Germaniei“.

Noul regim politic era totodată expresia acelei orientări a burgheziei, care pornea de la ideea că, în noua configurație internațională, Germania era factorul extern pe care trebuia să se sprijine pentru a evita lichidarea statului român, iar în perspectivă, pentru a reface frontierele lui antebelice. Orientarea spre o asemenea soluție a prevalat în acel moment în rîndurile cercurilor politice conducătoare, în condițiile în care România, izolată, singură, fără nici un sprijin din afară, părăsită de toate puterile Europei, „a fost lăsată la cheremul Germaniei, a fost aruncată de fapt în brațele forțelor hitleriste“¹. Șefii partidelor național-țărănesc și național-liberal, I. Măniuș, C.I.C. Brătianu și alții, deși erau adepți ai sistemului constituțional parlamentar, pe care îl considerau forma cea mai potrivită pentru asigurarea dominației de clasă a burgheziei, iar pe plan extern continuau a se orienta spre puterile occidentale — Anglia și Statele Unite ale Americii — fiind conștienți de pericolul grav ce plana asupra României, au considerat drept inevitabilă înțelegerea vremelnică cu Germania ; în consecință, ei au fost de acord cu aducerea la putere a unui guvern care să se bucure de încrederea celui de-al III-lea Reich. Consimțind la o colaborare vremelnică cu Germania, liderii celor două partide burgheze și-au menținut, totodată, rezervele necesare pentru ca la momentul pe care ei l-ar fi considerat oportun să se poată distanța de Reichul hitlerist și să procedeze la o reorientare a politicii țării.

După îndelungi conciliabule, desfășurate sub patronajul direct al Legației germane din București, în noaptea de 14/15 septembrie a fost alcătuit noul guvern în care reprezentanții partidului fascist Garda de fier — agentură a partidului nazist și a Gestapoului în România — dețineau majoritatea portofoliilor, inclusiv vicepreședinția Consiliului de Miniștri. Antonescu a preluat personal, în afara Președinției

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste. Rapoarte, cuvîntări, articole*, vol. 1, iulie 1965 — septembrie 1966, Editura politică, 1969, p. 374.

Consiliului de Miniștri și Ministerul Apărării Naționale, iar departamentele economice le-a încredințat, cu acordul germanilor, unor tehnicieni civili legați de marea finanță liberală.

Concomitent cu constituirea guvernului legionar-antonescian România a fost proclamată „stat național-legionar”. Garda de fier și partidul nazist al germanilor din România erau singurele partide politice cărora li se permitea să activeze în mod legal, constituind de altfel, baza politică a noului regim. Ultimele forme constituționale și resturi de drepturi cetățenești au fost suprimate, regimul politic îmbrăcând forma dictaturii teroriste a grupărilor fasciste, prohitleriste. Legionarii au dezlănțuit o cruntă teroare împotriva comuniștilor, a tuturor personalităților politice patriotice antifasciste, a intelectualilor și ofițerilor care luaseră atitudine contra organizațiilor fasciste și se situau pe poziții potrivnice subordonării țării Germaniei hitleriste, se pronunțau pentru apărarea suveranității României. Metodele lor teroriste erau utilizate, de fapt, împotriva tuturor adversarilor lor politici, indiferent de orientarea politică a acestora.

În octombrie 1940, pe baza unei înțelegeri dintre guvernul hitlerist și guvernul legionar-antonescian, în țară au intrat trupele germane. La 23 noiembrie 1940, cu ocazia unei vizite oficiale la Berlin, generalul Antonescu a semnat documentele de aderare la Pactul Tripartit.

Deși își menținea ființa de stat, având legi și administrație proprie, reprezentanțe diplomatice în diferite țări ale lumii, în fapt independența și suveranitatea statului român erau grav știrbite de dominația exercitată de Reichul hitlerist prin numeroșii consilieri germani introduși în mai toate departamentele, prin prezența pe teritoriul românesc a unor mari unități și comandamente ale Wehrmachtului, ale serviciilor poliției politice, Gestapo-ul, și ale Abwehr-ului (serviciul de informații al armatei germane), dislocate în Capitală și în apropierea ei, în zona petrolieră a Văii Prahovei și în alte centre vitale ale țării. Hitleriștii se foloseau, totodată, de secția din România a partidului nazist și de Grupul etnic german organizat pe baze naziste, având formații paramilitare. Serviciile de spionaj germane urmăreau atât activitatea mișcării comuniste și muncitorești, starea de spirit din armată față de război și de hitleriști, de regimul antonescian, atitudinea partidelor burgheze, cât și activitatea membrilor guvernului și a aparatului represiv de care acesta dispunea.

Dominarea politică și militară a României de către cel de-al treilea Reich a creat condiții favorabile monopolurilor germane pentru a-și extinde tentaculele asupra economiei românești, încercând chiar să acapareze unele sectoare ale industriei. Aceasta a constituit, de altfel, sursa unor ascuțite contradicții între guvernul Antonescu, ca reprezentant și apărător al intereselor burgheziei române, și guvernul german.

Crimele și samavolnicile legionarilor au provocat indignarea și ura maselor; ele i-au compromis pînă și în fața acelor care se lăsaseră la un moment dat amăgiți de lozincile lor demagogice fluturate înaintea aducerii la guvern. În același timp, se dezvoltă un conflict ascuțit între I. Antonescu și căpeteniile legionare, care a luat forma unei lupte singeroase. I. Antonescu și cercurile burgheze nefasciste care îl sprijineau, doreau organizarea unui regim totalitar, bazat pe o legislație adecvată, pe ordine, pe guvernarea și administrarea treburilor publice și a economiei prin legi, cu menținerea funcțiilor corespunzătoare ale aparatului de stat, organelor de justiție etc. Pe plan extern, urmăreau să păstreze, în cadrul general al politicii alături de Germania, anumite rezerve și să-și asigure o anumită independență, posibilități de a acționa în scopuri proprii prin aparatul diplomatic românesc. Această concepție era contrară de legionari, care urmăreau atotputernicia Gărzii de fier, promovau o teroare nelimitată de legi, luau măsuri anarhice peste capul aparatului de stat; pe plan extern, împingeau spre o subordonare totală și fanatică față de Germania hitleristă.

În zilele de 21—23 ianuarie 1941 s-a produs rebeliunea Gărzii de fier în cursul căreia acțiunile teroriste ale legionarilor au atins punctul culminant, sute de persoane fiind asasinat în mod bestial. Împotriva legionarilor au acționat, însă, verigi importante ale aparatului de stat, îndeosebi președinția Consiliului de Miniștri și armata. În rindurile masei de soldați și ofițeri, Garda de fier era repudiată pentru spiritul ei de dezordine, anarhie și crimă; marea majoritate a ofițerilor o detestau pentru rolul ei de agentură directă a hitleriștilor, iar cercurile superioare ale armatei, conștiente de faptul că o victorie a legionarilor le va submina cu totul pozițiile și le va subordona Gărzii, s-au situat de partea lui I. Antonescu.

Considerentele economice și militare, dorința de a asigura ordinea și liniștea necesare realizării planurilor lui strategice în sud-estul Europei și de a dispune de armata română în îndeplinirea respectivelor planuri au determinat guvernul hitlerist să ia atitudine în favoarea generalului I. Antonescu. În aceste condiții, rebeliunea

legionarilor a fost repede zdrobită. Partidul nazist a considerat însă mai departe Garda de fier ca un sprijin important al lui, ca o rezervă pentru situația când Antonescu ar adopta o poziție neconformă cu interesele celui de-al III-lea Reich. De aceea, guvernul german a acordat azil politic în Germania unui mare număr de legionari, în frunte cu căpeteniile lor.

În ianuarie 1941 Garda de fier a fost înlăturată de la conducerea statului și activitatea ei interzisă; „statul național-legionar“ a fost abrogat. S-a constituit un guvern format numai din militari și tehnicieni. Citeva mii de legionari au fost arestați și condamnați la închisoare pe diferite termene sau au fost internați în lagăre. Cu toate insistențele ulterioare ale naziștilor, I. Antonescu s-a opus refacerii Gărzii de fier. Zdrobirea rebeliunii legionarilor și eliminarea Gărzii de fier de la conducerea statului, lichidarea anarhiei și dezarmarea legionarilor, arestarea și judecarea celor ce comiseseră crime și jafuri au fost salutate de imensa majoritate a populației țării.

După evenimentele din ianuarie 1941 Antonescu a guvernat sprijinindu-se pe organele represive ale statului — jandarmerie, poliție, Serviciul special de Informații și pe armată. Cadrul în care Antonescu și-a exercitat dictatura în perioada ianuarie 1941 — august 1944 era stabilit de legislația excepțională adoptată, care interzicea orice activitate politică, suprima dreptul de organizare profesională, militariza industria, trecind-o sub controlul direct al armatei. Ca și în alte state aflate în conflict, au fost adoptate măsuri de adaptare a regimului muncii la situația de război: au fost „suspendate“ unele cuceriri fundamentale ale oamenilor muncii, ca ziua de muncă de 8 ore, concediile anuale de odihnă, repaosul duminical și altele. Grevele au fost interzise sub pedepse extrem de aspre.

Deși partidele politice erau interzise, Antonescu nu a distrus totuși rezerva politică, lăsând principalilor lideri ai partidelor național-țărănesc și național-liberal de la centru și din județe o anumită libertate de acțiune. Autoritățile antonesciene au menținut ascuțișul principal al represiunilor îndreptat contra partidului comunist; un număr de comuniști și uteciști implicați în acțiuni de sabotaj, au fost executați; numeroși au fost condamnați la ani grei de închisoare pentru activitatea lor politică potrivnică regimului, iar alții au fost izolați de societate, prin internarea lor în lagărul de la Tirgu Jiu.

După eliminarea Gărzii de fier din guvern, mijloacele oficiale de influențare politico-ideologică au încetat campania de difuzare a concepțiilor fasciste ale legionarilor cu privire la organizarea internă politică, socială și economică a țării, acordând principala atenție susținerii regimului antonescian, politicii interne și externe promovate de acesta. Concomitent, a continuat însă și difuzarea presei și filmelor germane, hitleriștii având posibilitatea de a organiza în continuare manifestări cu caracter divers pe teritoriul României. Este însă de remarcat faptul că propaganda și ideile promovate de naziști nu au găsit teren prielnic în masa poporului român, rămas fidel tradițiilor sale umanitare. Este semnificativ în acest sens faptul că naziștii nu au putut să aplice în România, cum au procedat în țările ocupate sau subjugate, „soluția finală“ asupra populației evreiești. La sfârșitul lunii iunie 1941, hitleriștii, împreună cu unele elemente legionare, au săvârșit la Iași un sângeros masacru în rândurile evreilor, în care și-au pierdut viața aproape trei mii de persoane. Totodată, din ordinul autorităților antonesciene circa 20 000 de evrei au fost internați în lagăre constituite pe teritoriul sovietic la Grosulovo, Ribnița, Vapniarka, Berezovka și în alte localități.

În partea de nord-vest a țării, aflată sub ocupația Ungariei horthyste, teroarea fascistă s-a exercitat deosebit de puternic. Regimul horthyst și-a îndreptat represiunile împotriva comuniștilor și antifasciștilor fără deosebire de naționalitate, împotriva tuturor luptătorilor pentru eliberarea acestei părți a teritoriului național și revenirea ei la patria mamă, împotriva populației românești în general. Scopul evident urmărit de horthyști era de a lichida, prin orice mijloace, marea majoritate românească din teritoriile respective. O dată cu înscăunarea administrației horthyste, autoritățile și trupele de ocupație, grupe de fasciști înarmați au maltratată și schingiuit mii și mii de oameni, au organizat masacre (în comunele Trăzneu, Ip și altele) asasinând sute de oameni; au dat foc caselor celor uciși. Locuitorii români din numeroase comune au fost expulzați în masă peste linia de demarcație vremelnică, jefuindu-li-se întregul avut; pînă la 1 septembrie 1944 au fost izgozniți sau au fost nevoiți să se refugieze circa 218 000 oameni, avînd ca bunuri numai

imbrăcămintea de pe ei. La acestea s-au adăugat depozedarea de pământ a mii și mii de țărani, terorizarea și maltratarea intelectualilor români, alungarea muncitorilor și funcționarilor români din întreprinderi și numeroase alte forme de asuprire națională și de deznăționalizare forțată. Zeci de mii de persoane — români, evrei și de alte naționalități nemaghiare și negermane — au fost arestate și internate în lagăre și tabere de muncă forțată, dintre care o mare parte a fost exterminată. Peste 20 000 de români, între 17—65 de ani, au fost trimiși la muncă forțată în Germania unde, de asemenea, mulți dintre ei au murit din cauza mizeriei și inaniției.

În primăvara și vara anului 1944, hitleriștii, în colaborare cu fasciștii unguri, au trimis în lagărele de exterminare peste 142 000 de evrei, dintre care — după o statistică din 1945 — au rămas în viață cca zece la sută.

La 22 iunie 1941, Germania nazistă a dezlănțuit războiul împotriva Uniunii Sovietice, propunându-și să distrugă primul stat socialist din lume, să-i acapareze bogățiile și să-i asigure dominația asupra întregii lumi. Împreună cu Italia, Ungaria, Slovacia și Finlanda, în războiul împotriva U.R.S.S. a fost antrenată și România. Punerea țării în stare de război cu Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și celelalte state ale Coaliției Națiunilor Unite, pierderile grele umane, cifrate la 71 585 de morți, aproape 244 000 de răniți și circa 310 000 dispăruți, au provocat nemulțumiri profunde în toate straturile societății românești. Ele erau amplificate de starea de dominare a României de către Reich, de prezența Wehrmachtului pe teritoriul românesc, care costa pe contribuabilul român sume imense, de schimburile comerciale neechivalente cu Reichul, prin care România era jefuită de o parte importantă a avuției sale naționale, de lipsa tot mai pronunțată de pe piață a unor mărfuri de primă necesitate, îndeosebi alimente, imbrăcămintă și încălțăminte.

Consecințele situației economice grele create ca urmare a dominației Reichului și a condițiilor de război au fost resimțite acut în primul rind de masele muncitoare, dar s-au repercutat sub diverse forme și asupra burgheziei, care văzuse în Antonescu pe apărătorul propriilor ei interese, acordându-i sprijinul pentru a guverna. Vorbind la 14 februarie 1941 în fața cadrelor Partidului Național-Liberal, C.I.C. Brătianu îl considera pe Antonescu drept „...singurul care poate guverna țara în condițiile externe și interne de astăzi”, apreciind că guvernul instituit era „cea mai bună soluție ce se putea da crizei actuale... Îi dăm tot concursul ce îi putem da, îndeplinindu-ne o datorie patriotică”. La rîndul său, Iuliu Maniu aprecia consolidarea regimului Antonescu ca „o necesitate” și-i promitea acestuia tot sprijinul Partidului Național-Tărănesc.

Venind în întîmpinarea eforturilor lui Antonescu de a consolida regimul prin atragerea în guvern a unor personalități civile, partidele burgheze, în special Partidul Național-Liberal, au permis unor cadre ale lor să intre în guvern sau în administrația centrală și locală de stat. De asemenea, Antonescu s-a bucurat de sprijinul nemijlocit al marii finanțe, în primul rînd al Băncii Naționale a României. Toate actele importante de guvernămînt, cu caracter economic, inclusiv protocoalele româno-germane, erau discutate de Antonescu cu conducerea Băncii Naționale a României, primind girul sau refuzul acesteia. De asemenea, fixarea poziției față de diversele cereri ale Reichului de natură economică, aprobarea sau respingerea lor, compensațiile solicitate Berlinului erau stabilite de Antonescu de comun acord cu Banca Națională a României.

Sprijinindu-l pe Antonescu, pe care-l considerau în măsură să reprezinte interesele României, cu precădere — desigur — pe cele ale burgheziei române în condițiile dificile prin care trecea țara, conducătorii principalelor partide burgheze și-au manifestat, totodată, dezacordul față de anumite acte de guvernămînt ale sale. În memorii adresate acestuia ei s-au declarat împotriva continuării operațiilor militare la răsărit de Nistru, au luat atitudine împotriva punerii României în stare de război cu Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Ei au conlucrat însă cu Antonescu pînă în ultimul moment. La rîndul său, Antonescu le-a înlesnit stabilirea unor legături cu guvernele puterilor occidentale în vederea scoaterii țării din alianță cu cel de-al treilea Reich și din războiul cu Națiunile Unite.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN ÎN FRUNTEA MIȘCĂRII DE REZISTENȚĂ ANTIHITLERISTĂ A POPORULUI ROMÂN

Partidul Comunist Român s-a ridicat de la început cu hotărîre împotriva dominației Germaniei naziste. El a demască caracterul fascist al regimului politic instaurat în România în prima jumătate a lunii septembrie 1940, pericolul pe care respectivul regim îl reprezenta pentru independența țării. Devotați cauzei clasei muncitoare și poporului, comuniștii au înfruntat cu eroism teroarea fascistă, riscându-și viața la fiecare pas, au acționat cu hotărîre și consecvență pentru mobilizarea maselor la lupta împotriva asupririi și fascismului.

În documentele elaborate, îndeosebi în platformele Comitetului Central din decembrie 1940 și ianuarie 1941, precum și în manifeste și broșuri editate de comitetele regionale, P.C.R. s-a ridicat împotriva prezenței trupelor germane în țară, arătînd că aceasta submina independența și suveranitatea țării, a condamnat aderearea la Pactul Tripartit, ca pe un act cu grave implicații asupra viitorului României.

Activitatea P.C.R., capacitatea sa de antrenare la luptă a altor forțe politice se resimțeau însă de pe urma orientărilor greșite primite în toamna anului 1939 și în 1940 din partea organelor de conducere ale Cominternului. Apreciînd în mod eronat caracterul conflagrației mondiale ce începuse și scopurile urmărite de puterile fasciste în Balcani, Cominternul a criticat, în Directivele din mai 1940, chemarea la luptă împotriva expansiunii germane și lozincă patriotică a apărării integrității teritoriale a României lansată de comuniștii români, calificîndu-le drept „o continuare a politicii de apropiere de Anglia și Franța și a războiului împotriva Germaniei și U.R.S.S.". Aceste directive, care veneau în contradicție cu linia politică a partidului, cu necesitățile luptei antihitleriste, au provocat confuzie și dezordine, acționînd pentru un timp ca o frînă în activitatea partidului, au creat pericolul îndepărtării de partid a unor largi categorii sociale. Este meritul P.C.R. că, deși criticat, a considerat în continuare Germania nazistă și coloana sa a V-a drept pericolul principal care amenința nu numai România, ci și existența altor popoare.

Faptul care a provocat cele mai mari dificultăți Partidului Comunist Român, determinînd vii frămîntări în rîndurile membrilor săi, a fost indicația dată de organele de conducere ale Cominternului ca organizațiile de partid din partea de nord-vest a țării să se subordoneze, după verdictul fascist de la Viena, din 30 august 1940, Comitetului Central al Partidului Comunist din Ungaria. Prin aceasta, Partidul Comunist Român nu mai avea posibilitatea de a organiza lupta maselor din teritoriile respective împotriva ocupanților horthyști. Odată cu aceasta comuniștii români au fost puși în situația de a constata că, în fapt, se urmărea destrămarea definitivă a statului național român.

Tot o expresie a confuziilor provocate în rîndurile P.C.R. de Directivele greșite ale Cominternului din mai 1940 și de indicațiile primite în vara și toamna anului 1940 de Ștefan Foriș și alți doi membri ai Secretariatului P.C.R., o reprezintă și condamnarea, în unele documente de partid, a demonstrației din 3 noiembrie 1940 din București, desfășurată sub lozincă „Afară cu armata germană de ocupație“, demonstrație apreciată în respectivele documente drept „o provocare directă“. La toate acestea se adăuga lipsa, în documentele elaborate mai ales în toamna anului 1940, a unor precizări clare în ceea ce privea căile, formele și metodele de luptă, unele aprecieri eronate și etichetări jignitoare la adresa cercurilor conducătoare ale P.N.Ț., P.N.L. și P.S.D. Asemenea erori în aprecierea altor grupări politice produceau confuzii în rîndurile partidului în problema tacticii sale, îngustau posibilitățile de influență în mase, duceau la o insuficientă înțelegere a căilor de realizare a frontului unic național antihitlerist.

Pornînd, însă, pe baza analizelor proprii, pe calea depășirii consecințelor orientărilor greșite primite, Partidul Comunist Român are meritul de a fi fost singurul partid politic din țară care a avut încă din ianuarie 1941 o platformă de luptă în care concentra atenția asupra sarcinilor de însemnătate vitală pentru poporul român. P.C.R. a chemat masele la acțiune „împotriva prefacerii României într-o anexă a imperialismului german, pentru independența națională a poporului român, pentru drep-

turi și libertăți democratice“ ; el declara că este gata să colaboreze cu alte forțe politice pentru oricare revendicare parțială, și că „pune singura condiție oricărei colaborări, atitudinea față de independența națională a poporului român“, pronunțându-se, totodată, cu hotărîre, împotriva regimului dictatorial antonescian.

Intrarea României în sfera de dominație a Reichului hitlerist și antrenarea ei în războiul acestuia, au determinat o ascuțire considerabilă a contradicțiilor social-economice și politice din țară. Contradicția principală — de a cărei rezolvare depindea însăși existența de-sine-stătătoare a națiunii române și posibilitățile dezvoltării luptei forțelor ei avansate pentru progres social — a devenit în această perioadă contradicția dintre poporul român, pe de o parte, și imperialismul german hitlerist și dictatura antonesciană, pe de altă parte. Pornind de la aprecierea justă că sarcina primordială ce stătea în fața întregului popor consta în organizarea luptei pentru salvagardarea ființei sale naționale, partidul comunist a chemat la unire toate forțele patriotice, naționale, antihitleriste, indiferent de apartenența de clasă, concepțiile ideologice și politice.

Militînd neobosit sub steagul intereselor naționale fundamentale ale poporului și în spiritul solidarității cu lupta altor popoare, partidul comunist a subliniat caracterul național și internațional al mișcării antifasciste, necesitatea luptei hotărîte împotriva războiului hitlerist, pentru ieșirea României din acest război și întoarcerea armelor contra celui de-al treilea Reich. În circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941, în Platforma-program din 6 septembrie 1941, intitulată „Lupta poporului român pentru libertate și independență națională“, P.C.R. a apreciat în mod just că creșterea împotrivirii poporului român față de continuarea războiului alături de Reichul hitlerist, evoluția situației pe front, iminenta realizare a alianței dintre U.R.S.S., Anglia și S.U.A., și celelalte țări, perspectiva adincirii disensiunilor între guvernul antonescian și principalele grupări burgheze vor duce la polarizarea forțelor, creîndu-se condiții favorabile formării frontului unic național al întregului popor român împotriva Germaniei naziste și a regimului antonescian.

Pornind de la faptul că interesele fundamentale ale poporului, în etapa istorică respectivă, impuneau pe prim plan sarcinile luptei de eliberare națională, făurirea unei largi alianțe antifasciste, partidul comunist a inclus în platforma sa de luptă numai obiective care să asigure colaborarea, în cadrul unui program minimal comun, a tuturor forțelor politice interesate, dintr-un motiv sau altul, în înlăturarea dominației hitleriste. Platforma-program din septembrie 1941 prevedea în esență : răsturnarea regimului antonescian ; încetarea războiului contra Uniunii Sovietice și participarea alături de U.R.S.S. și de toate popoarele iubitoare de pace la lupta împotriva Germaniei hitleriste ; alungarea trupelor germane din țară ; restabilirea libertății și independenței naționale depline ; formarea unui guvern al independenței naționale, cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice ; eliberarea părții de nord-vest a țării ; arestarea și pedepsirea criminalilor de război, a trădătorilor de țară și altele. În fața comuniștilor stătea sarcina de a desfășura o largă muncă politică de lămurire privind situația internă și internațională a României, de a demasca scopurile prădalnice ale agresiunii hitleriste și de a susține dezideratele naționale ale poporului român.

Prevederile platformei corespundeau cerințelor istorice, constituiau baza politică pentru unirea tuturor forțelor patriotice, antihitleriste. În acest sens, o sarcină fundamentală era realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare.

În pofida măsurilor represive luate de autoritățile antonesciene, a internării în închisori și lagăr a numeroși comuniști, partidul comunist și-a menținut structura organizatorică, de la organele superioare de conducere pînă la organizații de bază, a avut forțe să-și refacă de fiecare dată verigile lovite și să-și continue activitatea. În această perioadă partidul comunist avea organizații ale sale în majoritatea centrelor industriale și îndeosebi în marile întreprinderi ; el și-a creat legături la sate și cu unele unități militare din București, Craiova, Timișoara, Caransebeș, Constanța, din apropierea orașelor Roșiorii de Vede, Sibiu și altele, unități în care activau comuniști, uteciști și alți patrioți grupați în jurul lor.

Infruntînd riscuri de tot felul, Partidul Comunist Român a editat timp de aproape patru ani, spre a sluji cauzei luptei poporului român, peste 20 de ziare

centrale și regionale, unele din ele avind apariție aproape neîntreruptă. Un rol important, îndeosebi în popularizarea în rîndul maselor a liniei politice a P.C.R. de făurire a unui front unic național, l-a avut ziarul central „România liberă”, care a apărut începînd din 28 ianuarie 1943. Concomitent, comuniștii și alți democrați și patrioți români emigrați în U.R.S.S. dispuneau de postul de radio „România liberă” și de gazeta „Graiul liber” (destinată, îndeosebi, prizonierilor de război); emigrația din Franța edita, la Paris, gazeta „La Roumanie libre”, organ al comitetelor Frontului Național Român.

Partidul comunist — organizatorul și însușitorul mișcării de rezistență — a mobilizat la luptă mii de militanți revoluționari și patrioți, muncitori, țărani, militari, intelectuali indiferent de naționalitate, oameni aparținînd diferitelor clase și păături sociale, animați de sentimente patriotice, antihitleriste.

În organizarea și desfășurarea mișcării de rezistență, o contribuție prețioasă au adus organizațiile de masă care-și desfășurau activitatea sub îndrumarea P.C.R. Uniunea Tineretului Comunist a activat în rîndurile tineretului muncitor, ale studenților, elevilor, ale tinerilor țărani și soldați. Educați de partid în spiritul înaltelor tradiții ale apărării intereselor poporului, uteciștii au militat pentru unirea în lupta patriotică a tinerilor de diferite convingeri politice și ideologice. O activitate rodnică a desfășurat Uniunea Patrioților, înființată în 1942. În manifestul său programatic, organizația preciza că luptă pentru realizarea unui front larg național patriotic, pentru alungarea trupelor germane din țară, doborîrea guvernului antonescian și formarea unui guvern cu adevărat național, încetarea războiului și încheierea păcii cu Uniunea Sovietică și celelalte puteri ale Coaliției antihitleriste, pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei de sub ocupația Ungariei horthyste. În rîndurile țărânimii o activitate rodnică a desfășurat Frontul Plugarilor, care avea strînse legături cu Partidul Comunist Român. Încercînd să stăvilească creșterea influenței Uniunii Patrioților și a Frontului Plugarilor în mase, organele de represiune antonesciene au intentat conducătorilor acestora, la începutul anului 1944, un proces, în care au fost judecați 50 de patrioți.

În această perioadă, Apărarea Patriotică și-a intensificat acțiunea de stringere a ajutoarelor pentru deținutii politici, pentru familiile acestora lipsite de mijloace de existență. Ea a organizat apărarea celor arestați și aduși în fața curților marțiale.

În pofida situației grele, partidul comunist a știut să mențină și să întărească legăturile cu masele muncitoare, cu păturile mijlocii și să stabilească contacte cu reprezentanții ai altor grupări sociale care se opuneau într-o măsură mai mare sau mai mică alianței cu Germania și războiului contra Națiunilor Unite. Direcția generală a poliției era nevoită să recunoască, într-o notă din 17 decembrie 1943, că nici chiar „internarea în lagăr a comuniștilor nu constituie o izolare a lor de restul societății”. În asigurarea legăturilor comuniștilor din lagăr și închisori cu activiștii de partid din afară au fost folosite și unele elemente din jandarmerie și din aparatul polițienesc cu stare de spirit antihitleristă.

Călit în mari bătălii de clasă, Partidul Comunist Român a găsit — ca și în trecut — în rîndurile sale și ale clasei care l-a născut, forțe capabile să asigure continuarea luptei în mod unitar, hotărît și cu mai multă vigoare, pentru realizarea practică a obiectivelor sale, care erau obiective ale întregului popor.

Sub influența înrăutățirii situației economice și militare, a activității forțelor politice ale țării, ampla mișcare antifascistă din perioada interbelică s-a transformat într-o luptă de rezistență ce a cuprins clasa muncitoare, care desfășura cu fermitate lupta împotriva hitleriștilor și dictaturii antonesciene, țărâtimea muncitoare, meseriași, comercianți, intelectuali, ofițeri, cercuri ale partidelor burgheze și palatul regal, care își manifestau adversitatea față de Germania, protestau împotriva jefuirii țării de către hitleriști. Masele populare nu se puteau împăca cu faptul că li se răpiseră și ultimele libertăți democratice. Marea majoritate a poporului vedea în al III-lea Reich continuatorul militarismului german din urmă cu peste două decenii, cînd cotorpise peste două treimi din teritoriul României, pe promotorul principal al ciuntirii frontierelor României în perioada celui de-al doilea război mondial. Cînd, în toamna anului 1940, trupele germane au intrat în România, ele au fost primite cu osti-

litate de popor, care vedea în prezența lor nu numai baionetele de sprijin ale dictaturii legionaro-antonesciene, ci și instrumentul principal de forță pentru asigurarea dominației Germaniei naziste asupra țării.

Pe un asemenea fond general al stării de spirit antihitleriste a poporului român, mișcarea de rezistență s-a extins continuu, în strinsă legătură cu evoluția războiului în ansamblul său. Au avut loc acțiuni de sabotaj în întreprinderile metalurgice, petroliere și de transport care lucrau pentru Reich, au fost aruncate în aer depozite de armament, carburanți și lubrifianți. Semnalind înmulțirea actelor de sabotaj împotriva unor obiective importante, în noiembrie 1943 organele militare arătau: „În ultimul timp incendiile de la depozitele militare și stabilimentele militarizate au luat proporții care nu mai pot fi puse în seama întâmplării. Aceste incendii au fără îndoială altă cauză, care în majoritatea cazurilor trebuie căutată în actele de sabotaj organizate...”

Deseori a fost perturbată rețeaua de transmisiuni a aviației și unităților de artilerie antiaeriană germane, prin tăierea firelor telefonice și a cablurilor electrice de la bateriile de reflectoare în zonele Constanța, Ploiești, Cimpina, Brașov și altele. „S-au săvârșit acte de sabotaj asupra legăturilor telefonice care sînt extrem de importante pentru apărarea regiunii petrolifere — afirma generalul de aviație Alfred Gerstemberg, șeful Misiunii militare germane a aerului, într-o scrisoare adresată lui I. Antonescu, la 26 august 1943. Suspiciunea sabotajului vast este foarte verosimilă deoarece, în nenumărate cazuri, legăturile paralele românești din imediata apropiere nu au fost deteriorate”.

Alături de muncitori, în lupta împotriva fascismului s-au ridicat și mase ale țărănimii. Jaful hitlerist, repartizarea nedreaptă a pămîntului, exploatarea care apăsa pe umerii țărănimii, fiscalitatea excesivă și rechizițiile forțate, consecințele războiului, în care cele mai grele pierderi umane erau suportate de locuitorii satelor, au fost tot atîtea cauze care au făcut ca țărani să se împotrivescă sub diferite forme politicii dictaturii antonesciene de continuare a războiului hitlerist. În diferite localități au avut loc proteste energice pentru împiedicarea exproprierii silite a unor terenuri destinate nevoilor militare germane; deseori s-au produs incidente — uneori mortale — între trupele germane și țărani.

Numeroși oameni de știință cu renume, profesori și studenți de la Facultățile din București, Iași, Sibiu (aici era evacuată universitatea din Cluj) și Timișoara, scriitori, poeți și ziariști s-au opus ofensivei ideologiei naziste, apărînd tradițiile progresiste ale culturii românești. Ei au refuzat să-și pună condeiele în slujba politicii de agresiuni a hitleriștilor, au luat atitudine, în presă, împotriva „noului ordin” preconizat de naziști, au afirmat voința poporului român de a-și reface statul național în frontierele sale etnice.

Alături de poporul român, pe calea rezistenței antihitleriste au pășit și oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare. În activitatea desfășurată de partidul comunist în rîndul naționalității conlocuitoare maghiare o contribuție activă a adus-o Uniunea oamenilor muncii maghiari — Madosz (prescurtarea denumirii în limba maghiară). Pe baza directivelor P.C.R. din 1943, a avut loc reorganizarea Madosz-ului, lărgirea continuă a activității sale politice. Un rol însemnat l-a avut ziarul „Népszabadság” (Timișoara și Brașov), care milita pentru unitatea de acțiune a maselor populare, indiferent de naționalitate în lupta împotriva fascismului, pentru eliberarea patriei.

De asemenea, numeroși muncitori de naționalitate germană din Reșița, Timișoara, Sibiu și Brașov s-au opus măsurilor partidului nazist și conducerii Grupului etnic german, încadrîndu-se în lupta de eliberare de sub dominația Reichului hitlerist.

Sentimentele național-patriotice ale celei mai mari părți a corpului ofițeresc, faptul că marea majoritate a ofițerilor superiori și a generalilor activi participase la luptă împotriva germanilor în primul război mondial, pierderile suferite pe front, nemulțumirile determinate de subordonarea armatei române comandamentelor germane, de atitudinea trufașă, brutală și plină de dispreț a hitleriștilor față de ostașii și ofițerii români, dorința de a lupta pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei au fost cauze care au determinat creșterea continuă a stării de spirit anti-

hitleriste în rindul soldaților și al cadrelor de comandă. Sporea numărul ostașilor care nu se prezentau la unități sau părăseau frontul, precum și al celor care-și manifestau dezacordul față de continuarea războiului alături de Germania. Aveau loc tot mai des ciocniri între ostașii români și cei germani, ciocniri care adeseori se soldau cu morți și răniți.

Ca o expresie a stării de spirit larg răspândită în rindurile corpului de comandă, generalul Iosif Iacobici, șeful Marelui Stat Major, a înaintat lui I. Antonescu, în primăvara anului 1942, un memoriu prin care se opunea trimeriei pe front a unor noi divizii române cerute de Hitler, insista asupra faptului că masa militarilor români este potrivnică participării în continuare la operațiile militare și asupra necesității de a reface și păstra armata în vederea luptei pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei. Succesorul lui, generalul Ilie Șteflea, sprijinit de subalternii apropiați, a reușit, în 1942, să sustragă frontului și să rețină în țară efective militare însemnate, pretextând slaba pregătire a trupe, lipsa armamentului și a altor materiale necesare dotării unităților.

Așa cum s-a mai arătat, participarea României la războiul hitlerist s-a bucurat de adeziunea necondiționată doar a unor cercuri relativ restrinse, care considerau că victoria Germaniei va aduce nimicirea statului sovietic, a comunismului. Principalele reprezentante ale burgheziei române, partidele național-țărănesc și național-liberal, departe de a considera în interesul României sprijinirea Germaniei în atingerea scopurilor ei generale de dominare a lumii, vedeau în participarea României la război doar mijlocul de a redobândi Basarabia și partea de nord a Bucovinei, iar ulterior, folosind pozițiile câștigate, de a reuni partea de nord-est a Transilvaniei. Marea majoritate a burgheziei nu credea în victoria Germaniei și nu o dorea, sperând în succesul final al puterilor occidentale. Începând din luna iulie 1941 conducătorii P.N.Ț. și P.N.L. au atras atenția în repetate rânduri lui I. Antonescu asupra consecințelor continuării operațiilor la est de Nistru, cerându-i să aducă trupele în țară, să ia măsuri de reorganizare și întărire a lor, intrucât va fi nevoie de ele — după cum se pronunța I. Maniu — pentru eliberarea părții nord-estice a Transilvaniei și pentru a fi în măsură să reprime acțiunile revoluționare ale maselor, pe care le considera inevitabile, în întreaga Europă, la sfârșitul războiului.

Evoluția situației pe fronturile celui de-al doilea război mondial, situația generală politică și economică în care se găsea țara, acapararea de către monopolurile germane a unor întreprinderi românești și perspectiva sumbră de hinterland agrar rezervată României de către cel de-al treilea Reich, în așa-zisa „nouă ordine europeană”, au determinat deplasări în rindurile claselor dominante, o anumită activizare a reprezentanților politici ai burgheziei, a cercurilor conducătoare ale P.N.Ț. și P.N.L. În acest sens, ei au întreprins unele acțiuni menite să contribuie la menținerea și dezvoltarea, în rindurile adeptilor lor, a stării de spirit potrivnice imperialismului german, a voinței de a elibera teritoriul răpit al Transilvaniei. Cu sprijinul lor au fost create o serie de organizații național-patriotice ca „Pro-Transilvania”, „Vulturii Ardealului”, „Asociația refugiaților și expulzaților din nordul Transilvaniei”, „Asociația Ardealului de nord” și altele; au fost editate și răspândite manifeste, s-au organizat serbări și șezători în diferite localități transilvănene — toate acestea pentru a menține și dezvolta spiritul de rezistență al poporului român, voința lui de luptă pentru refacerea fruntariilor patriei.

Reprezentanții Germaniei în România constatau că la Banca Națională și în cercuri ale burgheziei care aveau capitaluri importante în industria petrolieră, minieră și metalurgică se dezvoltă rezistența antigermană. În octombrie 1943, Karl Clodius, șeful delegației germane care negocia cu guvernul român încheierea unor acorduri economice, comunica guvernului de la Berlin, referitor la cererea ca România să sporească livrările către Germania: „Încercările mele repetate de a îndemna guvernul român să-și schimbe atitudinea n-au dus la nici un rezultat... Guvernatorul Băncii Naționale a rămas pe poziția sa de respingere și a declarat, solidar cu întreaga conducere a Băncii, că el va trebui să demisioneze dacă s-ar rezolva chiar numai în parte cererile germane”.

Cu acordul lui I. Antonescu, liderii P.N.Ț. și P.N.L. au continuat să mențină legături cu diferiți reprezentanți ai puterilor occidentale din coaliția antihitleristă,

informându-i despre evoluția situației politice și militare din țară și pregătindu-și terenul pentru viitor, cînd — așa cum scontau — vor succeda pe Antonescu la putere și vor reorienta politica țării spre aceste puteri.

Poziția liderilor partidelor politice burgheze nefasciste se caracteriza însă prin dorința de a evita dezvoltarea formelor active de rezistență, care ar fi implicat acțiuni energice din partea maselor, de a căror ridicare se temeau. Ei sperau și preferau ca Ion Antonescu să găsească o soluționare a problemei fără zguduiri interne de natură politică și socială.

În partea de nord-est a Transilvaniei, mișcarea de rezistență era îndreptată împotriva ocupanților horthyști și a hitleriștilor. Mobilizînd masele la luptă în această direcție, comuniștii și alți patrioți acționau pentru eliberarea națională, pentru revendicări economice și sociale. O contribuție meritorie la lupta de eliberare națională a adus-o Comitetul Național-Revoluționar al Românilor, înființat la Cluj, în toamna anului 1940, din inițiativa comuniștilor. Îmbinînd formele muncii ilegale, cu cele semi-legale și legale de luptă, Comitetul Național-Revoluționar milita pentru apărarea drepturilor și libertăților naționale, politice și economice ale populației românești terorizată de ocupații unguri. Un mare merit în întreținerea spiritului de luptă și afirmare a demnității naționale l-au avut intelectualii transilvăneni, învățătorii și profesorii, cercuri ale burgheziei naționale, clerul românesc.

Ca o reflectare a stării de spirit antifasciste a maselor populare din țară și a armatei, în rîndurile prizonierilor români din Uniunea Sovietică a luat naștere de la început o intensă mișcare antifascistă. Comuniștii români și alți patrioți emigranți politici în U.R.S.S. au desfășurat o susținută muncă politică în rîndul prizonierilor în scopul de a contribui la lupta maselor populare din România pentru eliberarea țării. În toamna anului 1943, la cererea unui număr mare de prizonieri români, cu sprijinul guvernului sovietic, a fost înființată marea unitate militară de voluntari români — divizia Tudor Vladimirescu.

În această perioadă, în unele detașamente de partizani sovietici din Ucraina și Crimeea au acționat și ostași români, care au trecut de partea partizanilor. Mulți dintre aceștia au săvîrșit acte de vitejie pentru care au fost decorați de către Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S.

În anii războiului, peste 300 de patrioți români, aflați în Franța, s-au înrolat, în frunte cu comuniștii emigranți politici — în mare parte foști luptători din brigăzile internaționale din timpul războiului civil din Spania — în detașamentele de partizani organizate de Partidul Comunist Francez, luptînd cu vitejie împotriva ocupanților. În toamna anului 1943 s-a constituit Frontul Național Român sub președinția savantului de renume mondial, Traian Vuia, în casa căruia funcționa și redacția gazetei „La Roumanie libre”.

Mai mult de o mie de cetățeni români au participat la lupta împotriva hitleriștilor în cadrul unor detașamente de partizani din Iugoslavia, alții în Belgia și Cehoslovacia.

ALIANȚA TUTUROR FORTELOR ANTIHITLERISTE — BAZA POLITICĂ A IEȘIRII ROMÂNIEI DE SUB DOMINAȚIA CELUI DE-AL TREILEA REICH

Contradicțiile interne și externe ale regimului antonescian au cunoscut o agravare crescîndă în funcție de înrăutățirea considerabilă a situației economice și financiare a țării, de creșterea nemulțumirii maselor și a înțelegerii de către cercuri politice tot mai largi a necesității căutării unor soluții corespunzătoare realităților țării. Înțelegerea contradicției dintre interesele României și cele ale Germaniei, căutarea unor soluții devin — indiferent de opțiunile tactice diferite, grad de consecvență și de divergențele interne — un punct de convergență al cvasi-totalității forțelor politice românești, incluzînd monarhia și cercuri guvernamentale și fac să se acumuleze elemente puternice ale unei crize a relațiilor dintre guvernul antonescian și conducerea hitleristă.

În ansamblul factorilor care au impulsionat evoluția într-o asemenea direcție, un rol important l-a avut situația militară de pe fronturi și, îndeosebi, de pe cel sovieto-german. Victoriile armatelor sovietice la Stalingrad și ale trupelor engleze pe frontul african, succesele mișcării de rezistență au stimulat lupta maselor populare, au adâncit ura lor față de Germania nazistă, au sporit hotărîrea acestora de a pune capăt războiului.

Loviturile puternice primite de mașina de război hitleristă, pierderile însemnate suferite de unitățile române pe front, au semănat îngrijorare în rîndurile claselor dominante și teamă în cercurile lor conducătoare de consecințele care aveau să urmeze. Asupra acestora, îndeosebi asupra regelui Mihai și anturajului său, o anumită influență au avut evenimentele din Italia, din iulie 1943, cînd — în urma unei acțiuni a cercurilor monarhiste — Mussolini a fost demis și înlocuit cu un guvern condus de mareșalul Badoglio, ulterior Italia ieșind din Axă.

În aceste condiții, devin tot mai acute fricțiunile și deosebirile de vederi dintre guvernul român și Reichul german. Absorbirea sistematică a bogățiilor românești, conjugată cu cea neorganizată, cerințele mereu crescînde ale guvernului și comandamentului german au sporit îngrijorarea guvernului român, care a atras atenția guvernului german că „înțelege să facă sacrificiile cerute de starea de război. Dorește însă ca aceste sacrificii să fie făcute în ordine și nu amenințînd însăși ordinea socială română, care interesează și Germania“. Se cerea totodată micșorarea numărului trupelor germane staționate în România, plata în aur a mărfurilor livrate Germaniei.

Pe plan extern, guvernul antonescian a întreprins o serie de acțiuni diplomatice în scopul găsirii unei posibilități de a ieși din situația în care se afla. La sfîrșitul anului 1942 — începutul lui 1943, reprezentanții diplomați ai României în Portugalia, Elveția, Spania, Turcia, Suedia și Finlanda au întreprins sondaje în vederea încheierii unei păci separate cu puterile occidentale, văzînd în aceasta o cale de ieșire din război. Însuși Mihai Antonescu, locțiitorul mareșalului Antonescu, a încercat să-l convingă pe Benito Mussolini la o acțiune comună în acest sens. Șefii guvernului, ca dealtfel și alți lideri politici burghezi, nutreau speranța că vor putea realiza o pace separată și că vor primi un eventual sprijin direct din partea puterilor occidentale pentru ruperea de Germania și crearea unei poziții favorabile pentru negocieri cu U.R.S.S. Deși speranțele într-o pace separată în acel moment, eventual într-o breșă în rîndurile coaliției antihitleriste în ce privește relațiile cu România, s-au dovedit a fi nerealiste, sondajele respective au fost utile pe planul cunoașterii poziției aliaților din coaliția antihitleristă și al cunoașterii de către aceștia a faptului că România nu era dispusă să rămînă pînă la capăt legată de alianța cu Germania nazistă, ceea ce va impulsiona reluarea unor tratative pentru încheierea armistițiului în primăvara anului 1944.

Pe fondul general caracterizat de sporirea gradului de împotrivire a poporului român în ansamblul său față de Reichul hitlerist s-a desfășurat activitatea Partidului Comunist Român de coalizare într-un front comun de luptă a tuturor forțelor patriotice naționale. Făurirea Frontului Național Antihitlerist nu a fost însă de loc ușoară, deoarece, deși exista un consens național asupra necesității eliberării României de sub dominația Reichului hitlerist, aceasta nu semnifica și identitate de scopuri urmărite, grad egal de consecvență și fermitate în luptă și nici unitate de vederi în privința soluțiilor preconizate pentru a rezolva desprinderea din Axă. Liderii politici burghezi au tergiversat mult timp colaborarea cu P.C.R. și cu alte forțe democratice de stînga. La apelul adresat de C.C. al P.C.R. la 26 ianuarie 1942, cu propunerea de creare a frontului unic național, I. Maniu a răspuns că este în principiu de acord cu punctele din platforma P.C.R. din 6 septembrie 1941, dar condiționa acceptarea unei colaborări de anumite chestiuni teritoriale, care au grevat continuu asupra tratativelor duse în anii respectivi și au constituit unul din motivele invocate de liderii P.N.Ț. ce au împiedicat trecerea lor la o acțiune comună imediată pentru scoaterea României din război și eliberarea ei de sub dominația Germaniei naziste. În ianuarie 1943 într-o nouă scrisoare, P.C.R. îi atrage atenția lui I. Maniu asupra gravității situației și a faptului că „nu prin pasivitate, ci numai prin lupta hotărîtă a întregului popor unit într-un mare front patriotic poate fi salvată țara din ghearele cîtropitorilor nemți și ale slugilor lor...“ P.C.R. se declara de acord cu prevederile cuprinse în „Charta Atlantică“, care constituiau baza comună a pozi-

ției S.U.A., Angliei și U.R.S.S. în problemele organizării postbelice a lumii și își exprima convingerea că ea poate constitui și o bază pentru colaborarea tuturor forțelor patriotice românești. Partidul comunist sublinia că este gata să sprijine orice acțiune pentru retragerea armatei române de pe front. „Cea mai grabnică cerință națională — se arăta în scrisoare — este retragerea restului armatei române în țară sau chiar numai pînă la Nistru și pacea separată cu U.R.S.S., Anglia și Statele Unite”. Maniu a respins însă din nou propunerile P.C.R. Continuînd tergiversările, eschivîndu-se de la o acțiune hotărîită și eficientă el se pronunța pentru acțiuni întreprinse în mod paralel.

Partidul comunist a continuat cu perseverență politica sa de unire a forțelor patriotice, antihitleriste. Această linie era facilitată din primăvara anului 1943 și de autodizolvarea Internaționalei Comuniste, a cărei hotărîre a fost adoptată de reprezentanții partidelor comuniste, din rîndul cărora au făcut parte și reprezentantul P.C.R. La baza acestui act de o covîrșitoare importanță, a stat recunoașterea realistă a faptului că, „încă cu mult înainte de război, devenea tot mai clar că pe măsura complicării situației atît interne cît și internaționale a diferitelor țări, rezolvarea problemelor mișcării muncitorești din fiecare țară separată, prin forțele unui centru internațional, oricare ar fi el, va întîmpina piedici de netrecut”. Explicînd necesitatea autodizolvării, în continuare hotărîrea recunoștea „Deosebirea adîncă dintre căile istorice de dezvoltare ale diferitelor țări, de asemenea caracterul deosebit și chiar contradictoriu al ordinii lor sociale, ritmul și nivelul diferit al dezvoltării lor politice, sociale și economice, gradul deosebit de dezvoltare, de conștiință și de organizare al clasei muncitoare au determinat deosebirea adîncă a problemelor ce se pun în fața clasei muncitoare din diferite țări”, precum și „creșterea și maturitatea politică a partidelor comuniste și a cadrelor lor conducătoare în diferite țări”.

Hotărîrea privind autodizolvarea Cominternului a reprezentat un eveniment de mare importanță, cu urmări pozitive atît pentru cimentarea legăturilor partidelor comuniste cu propriile lor popoare, cît și pentru amplificarea mișcării de rezistență din toate țările și coalizarea, în fronturi naționale de luptă, a forțelor ce se opuneau fascismului.

Partidul Comunist Român a recunoscut justetea respectivei hotărîri, adoptînd-o în întregime. Concomitent, C.C. al P.C.R. a elaborat o nouă platformă de acțiune comună a tuturor forțelor patriotice. Pe baza acestei platforme a fost constituit, în toamna anului 1943, Frontul Patriotic Antihitlerist, care reunea Partidul Comunist Român, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Madosz-ul, Partidul socialist-țărănesc și temporar Partidul social-democrat.

La sfîrșitul lunii august, începutul lunii septembrie 1943, P.C.R. a stabilit contacte cu regele și apropiații săi civili și militari în vederea atragerii lor la o acțiune comună pentru înlăturarea dictaturii și eliberarea patriei de sub dominația nazistă. Totodată au fost intensificate demersurile pe lîngă liderii partidelor burgheze pentru crearea frontului unic național, precum și activitatea în masa adeptilor acestora.

În vara anului 1943 forțele Axei au suferit noi și grave înfrîngerii din partea Coaliției Națiunilor Unite. Prin victoria sovietică de la Kursk, Wehrmachtul a pierdut definitiv inițiativa strategică pe frontul de răsărit, fiind nevoit să recurgă la o neconținută retragere în fața succesivelor atacuri ale trupelor sovietice. Pe frontul mediteranean, forțele italo-germane au fost alungate din Africa de nord, după care, în iulie 1943, trupele aliate au debarcat în Italia. Prin aceasta, teritoriul României a intrat în raza de acțiune a aviației anglo-americane.

În noile condiții, conducerile partidelor burgheze național-țărănesc și național-liberal și gruparea liberală condusă de Gheorghe Tătărescu au întreprins noi demersuri pe lîngă Ion Antonescu, cerîndu-i să înceapă tratative pentru scoaterea țării din război. Totodată, prin intermediul lui Eduard Beneș și al unor diplomați din țările neutre, s-au adresat și guvernelor Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii și Uniunii Sovietice, aducîndu-le la cunoștință dorința de a încheia pace cu Națiunile Unite.

În ianuarie 1944 au fost stabilite la Stockholm contacte directe între reprezentanții României și ai Uniunii Sovietice, tratativele prelungîndu-se — cu unele între-

ruperi — pînă la 23 August 1944. De asemenea, în martie 1944, cu aprobarea lui Ion Antonescu, Barbu Știrbei a început tratative la Cairo, în numele lui Iuliu Maniu, cu reprezentanții guvernelor Statelor Unite, Marii Britanii și U.R.S.S.

Supunînd unei ample analize atît situația internă a țării, cît și situația internațională, conducătorii de frunte ai comuniștilor, aflați în lagărul de la Tirgu Jiu, în închisori sau în ilegalitate, au ajuns la concluzia că ar fi binevenită orice acțiune de scoatere a țării din alianța cu Germania și de alăturare a ei la coaliția antihitleristă. Ținînd însă seama de faptul că România era strîns implicată în angrenajul german și de oscilările liderilor politici burghezi, P.C.R. era convins că salvarea țării nu putea veni decît ca urmare a antrenării forțelor politice antihitleriste spre organizarea unei acțiuni energice a maselor populare și a armatei. Exprîmînd acest punct de vedere, ziarul „România liberă” scria la 22 martie 1944 : „Ieșirea din război se poate face numai împotriva lui Antonescu, prin răsturnarea cu forța. Acesta este pasul decisiv, premisa pentru ruperea cîrdășiei cu naziștii și pentru salvarea țării. Aceasta nu se poate face prin încercarea de pertractare la Cairo, ci prin acțiune grabnică în țară”. Subliniînd pericolul deosebit al oricăror tergiversări și însemnătatea vitală a determinării principalelor forțe politice de a alege calea acțiunii cu forțe proprii, ziarul avertiza : „De o parte e salvarea țării de la pustiire, salvarea armatei, cheazăia viitorului țării libere și independente ; de cealaltă e prăbușirea alături de Germania hitleristă...”

În lumina liniei politice generale preconizate de P.C.R., încă în a doua jumătate a anului 1943 a început să se contureze un plan de acțiune menit să ducă la reorganizarea activității partidului comunist în vederea răsturnării dictaturii antonesciene și scoaterii României din războiul hitlerist. Principalele măsuri politice în acest sens se refereau la întărirea capacității politice și organizatorice a P.C.R., prin reorganizarea conducerii sale, îmbunătățirea contactelor și tratativelor cu reprezentanții P.S.D. în vederea perfectării acordului de Front Unic Muncitoresc, crearea unui aparat militar propriu al clasei muncitoare și atragerea unor importante cadre militare, folosirea oricăror posibilități, cît de limitate, de a realiza în jurul Frontului Patriotic Antihitlerist o largă alianță de forțe politice nefasciste, antihitleriste, inclusiv cu reprezentanți ai marii burghezii, cu cercurile palatului regal ș.a.

Evoluția evenimentelor în primăvara anului 1944 a maturizat condițiile în vederea trecerii la o etapă hotărîtoare, de pregătire nemijlocită a unei insurecții naționale. În rîndul maselor largi ale poporului, al tuturor forțelor patriotice antihitleriste se manifesta cu putere crescîndă voința de a lichida dominația Germaniei naziste.

După intrarea Armatei Roșii pe teritoriul de nord-est al țării noastre, într-o declarație dată publicității la 2 aprilie 1944, guvernul sovietic a arătat că scopul operațiilor militare sovietice pe teritoriul României este zdrobirea forțelor germaniei hitleriste. Totodată, guvernul sovietic s-a arătat dispus să încheie un armistițiu cu guvernul lui I. Antonescu.

Condițiile de armistițiu, formulate de guvernul sovietic și puse de acord cu guvernele Marii Britanii și S.U.A., au fost prezentate la 12 aprilie 1944 ministrului României la Stockholm și lui Barbu Știrbei, la Cairo, pentru a fi înminate lui Ion Antonescu și lui Iuliu Maniu. Ele prevedeau : 1. Ruptura cu germanii și lupta comună a trupelor române și trupelor aliate, inclusiv cele sovietice, împotriva hitleriștilor, pentru restabilirea independenței și suveranității României. În acest scop, trupele române din Crimeea, regiunea Odesei și din Basarabia să capituleze în fața forțelor sovietice sau să treacă, în cooperare cu acestea, la atacarea germanilor. Guvernul sovietic se obliga să completeze armamentul diviziilor române ce ar fi capitulat și să le pună imediat la dispoziția mareșalului Antonescu și a lui Maniu. 2. Restabilirea frontierei româno-sovietice existentă la sfîrșitul lunii iunie 1940. 3. Repararea pagubelor provocate Uniunii Sovietice ca urmare a operațiilor militare și a ocupării de către România a unor teritorii sovietice. 4. Eliberarea și repatrierea tuturor prizonierilor de război sovietici și aliați. 5. Guvernul sovietic nu cerea, în cazul cînd era posibil, ocuparea României de către Armata Sovietică pe timpul armistițiului, dar trupele sovietice sau alte trupe aliate trebuiau să aibă, pentru necesități de ordin militar, deplină libertate de mișcare pe teritoriul român, în toate direcțiile, guvernului român revenindu-i obligația de a acorda tot sprijinul său în acest sens, prin punerea la dispoziție a mijloacelor sale de comunicație pe pămînt,

în aer și pe apă 6. Considerind nejust Dictatul de la Viena din 30 august 1940, guvernul sovietic se declara gata să întreprindă, împreună cu România, o acțiune comună împotriva Germaniei și Ungariei, cu scopul de a restitui țării noastre întreaga Transilvania sau cea mai mare parte a ei, act ce trebuia să fie supus, în final, aprobării Conferinței de pace².

Atât Antonescu, cât și Iuliu Maniu au considerat că aceste condiții erau nesatisfăcătoare; ei au continuat tratativele la Stockholm și Cairo, încercând să obțină o îmbunătățire a lor. În același timp, împreună cu comandamentul german, I. Antonescu a luat măsuri pentru întărirea liniei existente a frontului din Moldova și pentru completarea zonei fortificate Cașin—Focșani—Brăila.

Odată cu mutarea operațiilor militare pe teritoriul țării și cu concentrarea aici a unor forțe numeroase ale armatei germane, asupra României plana pericolul instaurării unui regim german de ocupație militară. Comandamentul german a elaborat planuri de organizare a teritoriului țării în zone militare ale Wehrmachtului. În zona de operații, trupele hitleriste se comportau ca într-o țară ocupată, terorizau și evacau populația pașnică. În acest sens, într-o notă informativă a cabinetului Ministerului de Interne, adresată Marelui Stat Major la începutul primăverii anului 1944, se arăta: „În cuprinsul județelor: Iași, Fălciu, Tecuci, Roman și Tutova, trupele germane în trecere devastează și jefuiesc populația, luându-i cu forța alimentele, vitele, furajele, lucrurile casnice, distrugându-i locuințele, amenințând locuitorii cu armele, batjocoresc femeile etc.“

Trăsătura principală a stării de spirit a maselor în această perioadă devine exprimarea tot mai deschisă a sentimentelor antihitleriste și a opțiunii lor pentru o schimbare de regim. Organele de poliție semnalau că „o bună parte a muncitorilor, chiar și aceia care nu au avut niciodată contact cu ideologia comunistă, a lăsat permanent impresia... că ar privi cu ochi buni o răsturnare a actualei ordini sociale“, că „în rindurile muncitorilor din întreprinderile industriale din Ploiești se constată o permanentă atmosferă de dușmănie împotriva actualului regim...“ În întreprinderile industriale din București, Ploiești, Brașov, Turda, Reșița, Cugir, Simeria, Sibiu și din alte numeroase localități, muncitorii își exprimau deschis revolta împotriva războiului hitlerist și a dictaturii antonesciene, dorința de a lupta pentru eliberarea patriei de sub dominația nazistă. De asemenea, țărănimea, greu lovită de pierderile suferite pe front și de sacrificiile materiale care i se impuneau, își manifesta dorința ca țara să fie scoasă cât mai grabnic din război.

Un puternic curent de opinie cuprinsese toate categoriile de intelectuali, oameni de știință, scriitori, artiști, profesori, învățători, avocați, precum și clerul de diferite confesiuni. Creștea numărul protestelor și scrisorilor adresate guvernului prin care se cerea imediată încetare a participării României la războiul hitlerist. Se preconiza convocarea senatului universitar, care urma să ia în dezbateră situația internațională a României. În aprilie 1944, un număr de 66 de oameni de știință, membri ai Academiei Române, profesori universitari și alți intelectuali din București, Iași și Cluj au adresat lui I. Antonescu un memoriu comun, prin care cereau ieșirea României din războiul hitlerist.

În armată deveneau tot mai dese cazurile când subunități și unități militare se împotriveau cu armele trupelor hitleriste. Anchetele efectuate pe front în iulie 1944 de către Marele Stat Major înregistrau afirmația majorității comandanților de regimente că nu se mai poate conta pe unitățile lor.

Trăsătura esențială a situației social-politice a țării din primăvara și vara anului 1944 era puternica ascuțire a contradicției dintre poporul român și imperialismul german hitlerist, politica de continuare a alianței cu acesta determinând izolarea tot mai pronunțată a guvernului antonescian. În rindul forțelor politice aveau loc noi deplasări și regroupări, favorabile realizării alianțelor largi preconizate de partidul comunist.

Conducerea partidelor burgheze și-a intensificat activitatea protestatară, cerându-i lui I. Antonescu să întreprindă demersuri pentru semnarea armistițiului, cu obținerea unor garanții din partea puterilor occidentale ale coaliției antihitleriste. Se intensificau căutările și în rindul cercurilor Palatului, unde se grupaseră consilieri politici și militari din rindurile unor demnitari, generali și ofițeri superiori, apropiați de monarhie, care își dădeau seama de gravele consecințe spre care aceasta era împinsă. Cercurile palatului vedeau în participarea regelui la o acțiune de scoatere a țării din războiul hitlerist calea de a salva monarhia de grelele răspunderi ce îi reveneau în legătură cu situația dezastruoasă a țării. Într-un document întocmit de apropiați ai regelui, intitulat „Consiliul de coroană“ și datat 3 mai 1944, se afirmă că,

în cazul continuării colaborării cu Antonescu, „poporul român va fi inclinat în mod natural să-și îndrepte privirile către noi forme de organizare politică și socială... Cine își poate imagina — se întrebau autorii documentului — că monarhia și o formă de stat ce și-au manifestat în acest fel solidaritatea cu cauza germană ar putea supraviețui”.

În împrejurările specifice în care se afla România în vara anului 1944, impuse de prezența în țară a unui mare număr de trupe germane, de măsurile militare ale guvernului antonescian de a concentra noi forțe militare pe frontul din Moldova pentru a continua războiul alături de Germania hitleristă, partidul comunist și-a întărit și mai mult convingerea că singura cale pentru ieșirea țării de sub dominația Germaniei naziste era răsturnarea dictaturii antonesciene prin forța armelor, cu participarea maselor populare și a armatei.

Această orientare a fost hotărâtoare pentru întregul curs al luptei de eliberare a patriei. Linia P.C.R. spre o mobilizare largă a forțelor naționale în vederea unei acțiuni proprii de eliberare, combaterea tendinței de a aștepta soluția doar de la tratativele întreprinse pe plan extern — în ultimă instanță, deci, de la o acțiune a puterilor antihitleriste — reflecta caracterul profund patriotic al politicii partidului comunist, care întruca aspirațiile din acel moment ale întregii națiuni și promova soluția în măsură să asigure în gradul cel mai înalt posibil, în condițiile date, interesele ei.

Evoluția situației politice și militare crea condiții favorabile pentru unirea tuturor forțelor antihitleriste, indiferent de interesele de clasă, de concepțiile politice, ideologice sau religioase, de motivele care le determinau să acționeze pentru înlăturarea dictaturii militare și alungarea hitleriștilor din țară.

În aceste condiții sporea rolul clasei muncitoare, ca cea mai înaintată și hotărâtă forță a luptei antifasciste. În situația în care se manifesta tot mai puternic năzuința clasei muncitoare spre unitate și se contura tot mai clar rolul P.C.R. de factor politic ce polariza în jurul său cele mai hotărâte forțe patriotice antifasciste, se produc modificări și în poziția conducerii P.S.D. Se intensifică contactele reprezentanților P.C.R. cu frunții socialiști.

În luna aprilie 1944, în urma tratativelor dintre cele două partide, a fost realizat acordul cu privire la încheierea Frontului Unic Muncitoresc, pe baza unei platforme antifasciste și antiimperialiste, care exprima linia luptei pentru realizarea unui front unic național antifascist, promovată cu consecvență de partidul comunist.

Făurirea F.U.M. a întărit rolul conducător al proletariatului în lupta de eliberare națională, a însemnat un prim pas important pe drumul lichidării dezbinării clasei muncitoare din România. Totodată, a exercitat o puternică influență asupra celorlalte clase sociale și grupări politice, grăbind procesul de unire a tuturor forțelor antihitleriste.

În principalele întreprinderi din Capitală, cum erau: „Malaxa”, „Grivița”, „Lemaitre”, S.E.T., „Mociornița”, S.T.B. — precum și în numeroase întreprinderi din țară s-au format comitete patriotice de front unic, care au desfășurat activitate organizatorică și de propagandă, potrivit sarcinilor ridicate de F.U.M.

Tot în primăvara anului 1944, în întreprinderi din Capitală și unele regiuni ale țării (Valea Prahovei, Oltenia, Banat) au fost create Formațiuni de luptă patriotice. Secretarii comitetelor regionale ale P.C.R. erau totodată și șefi ai comandamentelor regionale ale formațiunilor de luptă patriotice. Au fost, de asemenea, create puncte de sprijin, depozite de armament și muniții în mai multe localități din țară.

Bizuiindu-se pe consolidarea clasei muncitoare și concentrarea în jurul ei a altor forțe patriotice și democratice, P.C.R. și-a intensificat eforturile pentru a obține o coaliție cuprinzând toți factorii care, deși din motive și cu scopuri finale uneori foarte diferite, urmăreau eliberarea țării de sub dominația hitleristă. Aceasta constituia baza obiectivă a înfăptuirii politicii realiste a partidului comunist. În mai 1944 liderii P.N.Ț. și P.N.L. au acceptat propunerile P.C.R. și P.S.D. de a forma un organism de acțiune comună. S-au constituit în acest scop un comitet central de acțiune (din care făceau parte Lucrețiu Pătrășcanu, imputernicit al P.C.R. și președinții celorlalte trei partide, adică Constantin-Titel Petrescu, Iuliu Maniu și Constantin I. C. Brătianu) și un birou tehnic (format din Petre Constantinescu-Iași și Vasile Bigu, de la P.C.R., Ștefan Voitec și Iosif Jumanca din partea P.S.D., Bebe Brătianu și Gh. Zamfirescu din partea P.N.L., Nicolae Hudiță și Ghiță Pop de la P.N.Ț.).

Totodată, P.C.R. a încheiat o înțelegere de luptă comună și cu gruparea liberală tătăresciană. Om politic realist, Gheorghe Tătărescu își dădea seama de perspectiva apropiată a evoluției evenimentelor, precum și de rolul de factor politic primordial în viața țării pe care îl va avea P.C.R., în condițiile ridicării la luptă a maselor populare. La 26 mai 1944, „după tratative destul de active și rapide”, a fost consti-

tuită, pe o platformă de luptă antifascistă, Coaliția național-democratică în care erau reprezentate Partidul Comunist Român și celelalte organizații din Frontul patriotic antihitlerist, Partidul Social-Democrat, gruparea liberală condusă de Gheorghe Tădărescu și Partidul Național Democrat, care avea în frunte pe Petre Topa.

În același timp, discuțiile purtate de reprezentanții P.C.R. cu sfetnici apropiați ai regelui privind o acțiune comună, bine pregătită, au dus la apropierea punctelor de vedere. În noaptea de 13/14 iunie 1944, în cadrul ședinței la care au participat doi reprezentanți ai P.C.R. — Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnaraș — iar din partea palatului șase militari și civili, dintre care unul reprezenta și Partidul Național-Țărănesc, după vii discuții, cei prezenți au acceptat măsurile preconizate de comuniști de răsturnare prin forță a regimului antonescian. În cadrul aceleiași ședințe s-a stabilit ca un grup de generali și ofițeri superiori să se ocupe de pregătirea măsurilor de ordin tehnico-militar ce se impuneau pentru organizarea acțiunii. La scurt timp imputernicitul principal al palatului, generalul Constantin Sănătescu, a comunicat reprezentanților P.C.R. acordul regelui cu privire la măsurile adoptate.

Creșterea puternică a stării de spirit antihitleriste în toate categoriile populației, realizarea acordului între P.C.R. și P.S.D., contactele stabilite de partidul comunist cu generali și ofițeri superiori și cu cercurile palatului, evoluția situației politice și militare internaționale au făcut ca discuțiile purtate în cadrul Comitetului Central de acțiune și a biroului tehnic — constituite în luna mai ca organisme de legătură și coordonare între principalele partide politice — să se soldeze cu acceptarea, la 10 iunie 1944, de către conducătorii partidelor național-țărănesc și național-liberal a încheierii unui acord cu Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat. Platforma antihitleristă general-democratică, pusă la baza acțiunii celor patru partide constituite în Blocul Național Democrat (B.N.D.), semnată la 20 iunie 1944, prevedea:

„1. Încheierea fără întârziere, în baza ofertei făcute de Aliți, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiile posibile cele mai bune pentru interesele țării.

2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale.

3. În acest scop: înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional, democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civile, tuturor cetățenilor țării.

4. Menținerea unei ordine democratice și realizarea păcii conform cu interesele statului și poporului român”.

Declarația adoptată menționa că acordul realizat „obligă partidele contractante la organizarea și ducerea în comun, fără nici o întârziere, a acțiunii pentru realizarea punctelor mai sus stabilite” și că „formațiunile politice care alcătuiesc Blocul Național Democrat își păstrează întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivind decît punctele mai sus fixate”.

Realizînd o coaliție largă, compusă din forțe reunite pe baza obiectivului comun al scoaterii țării din războiul hitlerist, dar opuse ca interese de clasă și concepții asupra dezvoltării ulterioare a țării, conducerea P.C.R. era conștientă de problemele complexe și greutățile pe care le implica o asemenea alianță, de faptul că forțele burgheze vor căuta să imprime acțiunii linia lor proprie. Primordială, însă, în acel moment, era grăbirea pe această cale a unei acțiuni a forțelor interne în vederea salvării intereselor naționale ale țării. Totodată, comuniștii știau că acțiunea maselor ridicate la luptă va limita și îngusta din ce în ce mai mult posibilitățile de manevră ale liderilor burgheziei.

Crearea coaliției largi de forțe, de la comuniști pînă la cercurile palatului, a constituit factorul hotărîtor în asigurarea succesului deplin, fără complicații și sacrificii inutile, în organizarea și înlăturarea insurecției, subliniind justetea liniei politice a P.C.R.

PREGĂTIREA ȘI ÎNFĂPTUIREA INSURECȚIEI

Între 20 iunie și 23 august au avut loc numeroase discuții ale reprezentanților partidelor din B.N.D. și ai cercurilor palatului, privind îndeosebi problemele de ordin politic, structura noului guvern, întocmirea proclamației regale, a decretelor ce urmau să fie adoptate imediat după răsturnarea dictaturii militare și alte probleme cu caracter general. În tot cursul acestor pregătiri, în centrul cărora se afla, P.C.R. a continuat să fie factorul dinamizator al coaliției largi de forțe creată, să promoveze cu fermitate linia acțiunii practice și hotărîte, contracarînd șovăielile liderilor parti-

delor burgheze, dispuși în continuare să tergiverseze în așteptarea unei acțiuni a guvernului. Oglindind concepția P.C.R. asupra misiunii ce revenea Blocului Național Democratic, ziarul „România liberă” publica la 10 august 1944 un articol redacțional, în care se sublinia că „Partidele de opoziție — reprezentând poporul român în întregul lui — au căzut de acord asupra politicii externe, pe care țara trebuie s-o urmeze” și se releva că „atita nu e de ajuns”, că „un program politic nu este nimic, dacă nu este program de luptă și dacă nu se traduce imediat în fapt”. Articolul era explicit în ce privește obiectivul central al acțiunii preconizate — desprinderea țării din angrenajul de război al Germaniei și eliberarea de sub dominația acesteia. „Blocul partidelor — se sublinia în editorial — nu-și poate pierde vremea așteptând ca guvernul Antonescu să fie cîștigat cauzei naționale... Blocul partidelor trebuie deci să lupte peste capul guvernului, împotriva guvernului, adresîndu-se direct nației și chemînd-o la rezistență și la luptă.”

Prin atitudinea sa fermă și consecventă, P.C.R. a activizat forțele politice cu care colabora, a polarizat în jurul său un număr de reprezentanți ai armatei, trecînd la pregătirea minuțioasă a acțiunii armate. Aceste pregătiri aveau o importanță deosebită, date fiind măsurile luate de guvernul antonescian, în vederea mobilizării totale pentru continuarea războiului, dar mai ales datorită prezenței în țară a unui mare număr de trupe hitleriste, care se ridica, în vara anului 1944, la 574 340 de militari. La această cifră mai trebuie adăugate și formațiunile înarmate paramilitare ale Grupului etnic german — cca 60 000 — destinate a completa unitățile S.S.

Deși se sconta pe o acțiune ofensivă a armatelor sovietice pe frontul din Moldova, care urma să angajeze în luptă grosul trupelor hitleriste, rezulta că forțele insurecționale aveau de înfruntat un inamic numeros și bine înarmat, amplasat în puncte strategice cheie din Capitală și din țară, pînă în zona operativă a frontului.

Pentru buna pregătire a armatei române în vederea acțiunilor la care urma să ia parte, partidul comunist și-a intensificat activitatea în rîndul maselor de militari, a întărit și lărgit legăturile sale cu generali și ofițeri superiori. Personalități politice din conducerea unor organizații care colaborau strîns cu partidul comunist, ca Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Partidul socialist țărănesc și altele, precum și liderii partidelor burgheze, aveau la rîndul lor legături cu mulți generali și ofițeri superiori activi și de rezervă. Esențială pentru orientarea întregii acestei munci în armată, pentru pregătirea insurecției naționale și desfășurarea ulterioară a evenimentelor, a fost concepția generală a P.C.R. cu privire la atragerea armatei, locul și rolul pe care i-l acorda în strategia sa. La baza ridicării armatei antihitleriste a poporului român urma, conform acestei concepții, să stea nu acțiunea unor unități izolate — oricît de multe ar fi fost — în care forțele antifasciste și-au creat legături organizatorice directe, nu crearea unei noi forțe de luptă, prin destrămarea armatei, ci întoarcerea armelor de către întreaga armată, ca organism, cu menținerea structurilor ei și conducerii centralizate a acțiunii. Această concepție a determinat și trăsăturile caracteristice ale planului insurecțional elaborat, locul acordat în acesta colaborării cu armata și acțiunii regelui în calitatea sa de cap al oștirii, aria cuprinzătoare a insurecției preconizate etc.

O problemă importantă în pregătirea insurecției a constituit-o elaborarea planului acțiunilor militare, precum și stabilirea măsurilor pentru traducerea lor în viață. În acest domeniu, P.C.R. a lucrat, în problemele de ansamblu, cu generalul Constantin Sănătescu, pentru acțiunile din București, cu colonelul Dumitru Dămăceanu, pentru pregătirile din Valea Prahovei, restul județului Prahova și județul Dîmbovița, cu generalul Constantin Vasiliu-Rășcanu, iar pentru folosirea jandarmilor cu generalul Constantin Anton.

Concepția care a stat la baza planului militar întocmit pornea de la necesitatea cuceririi de la început a celor mai importante puncte strategice, care să asigure succesul acțiunilor pe țară, să paralizaze orice posibilitate de reacție din partea trupelor hitleriste. Planul lua în considerare drept arie de desfășurare a insurecției întregul teritoriu al țării din spatele frontului sovieto-german, în care trupele germane urmau să fie dezarmate sau lichidate. El includea, de asemenea, o acțiune de desprindere a unităților române de pe front și de concentrare a lor în vederea luptei împotriva Wehrmachtului, precum și o vastă acțiune de acoperire a granițelor pentru a împiedica intervenția din afară a unor forțe germano-ungare. În cadrul acestei concepții generale, s-a făcut analiza raportului de forțe pe zone și s-au adoptat măsurile adecvate situației concrete. Concluzia desprinsă din analiza acestei situații a fost aceea că lovitura principală trebuia dată în București, concomitent cu o altă acțiune la Ploiești și în Valea Prahovei.

În aceste două centre se aflau unități și comandamente române gata să intre în acțiune din chiar primele ore ale insurecției, precum și o numeroasă populație muncitorească, cu vechi și glorioase tradiții revoluționare, gata să le sprijine. Tot aici se găseau concentrate cele mai multe forțe hitleriste din zona interioară a țării. Victoria insurecției în București, cel mai important centru politic, administrativ și economic al țării, unde se aflau organele centrale ale aparatului de stat și comandamentele principale ale trupelor hitleriste din interior, urma să aibă o influență hotărâtoare asupra desfășurării întregii acțiuni insurecționale. De asemenea, victoria ei la Ploiești și în Valea Prahovei asigura salvarea principalului bazin petrolier al țării în acel timp, precum și căile de comunicații feroviare, rutiere, telefonice și telegrafice cu partea nordică a țării, de o deosebită însemnătate strategică și pentru concentrarea forțelor în Podișul Transilvaniei în vederea eliberării părții de nord a acestei provincii.

În Capitală au fost precizate obiectivele guvernamentale care trebuiau ocupate și cele hitleriste care urmau să fie blocate, iar apoi atacate. Au fost stabilite forțele necesare pe misiuni și obiective, s-au luat măsuri de instruire a unităților militare în acest scop, și altele. Măsuri similare au fost luate și în Valea Prahovei.

În ceea ce privește modalitatea înlăturării căpeteniilor dictaturii antonesciene, s-a ajuns la concluzia că cea mai bună soluție era arestarea lor la palatul regal de către o formație de luptă patriotică, sau — într-un caz neprevăzut — de o echipă formată din ofițeri și subofițeri din garda palatului.

În privința datei începerii acțiunii, partidul comunist și ceilalți participanți la organizarea insurecției au pornit de la necesitatea asigurării unui raport favorabil forțelor insurecționale față de trupele hitleriste, avându-se în vedere iminenta ofensivă a armatei roșii la aripa de sud a frontului sovieto-german. De aceea, în principiu s-a stabilit ca înlăturarea guvernului antonescian să se producă după începerea acestei acțiuni ofensive.

Evenimentele militare din vara anului 1944 pe fronturile celui de al doilea război mondial au creat împrejurări favorabile pentru declanșarea insurecției. Pe această linie se înscriu victoriile repurtate de armatele sovietice în primăvara și vara anului 1944, precum și debarcarea trupelor anglo-americane în Franța, ca și succesele obținute împotriva imperialiștilor japonezi de forțele din Pacific ale Aliaților și de forțele de eliberare ale Chinei. Luase o mare amploare mișcarea de rezistență din Europa, în fruntea căreia, în mai multe țări, se situau comuniștii. În Iugoslavia, armata populară de eliberare, ce număra circa 300 000 de luptători, alungase inamicul de pe un vast teritoriu și continua cu succes luptele. Armatele de eliberare națională din Grecia și Albania dădeau numeroase atacuri împotriva cotropitorilor fasciști, lărgindu-și spațiul teritorial eliberat. Obțineau succese importante forțele de eliberare din Italia, în rindul cărora Corpul voluntarilor libertății număra în primăvara anului 1944, peste 100 000 de partizani. În Polonia, Armia Ludowa (armata populară) și celelalte forțe de rezistență întreprindeau acțiuni care provocau zilnic pierderi inamicului și subminau spatele frontului acestuia. Se intensificau luptele de partizani în Cehoslovacia, îndeosebi în Slovacia, unde se pregătea răscoala antifascistă. În Franța, forțele franceze din interior continuau să dea lovituri puternice ocupanților, să elibereze orașe și chiar departamente întregi; la 19 august 1944 a fost dezlănțuită insurecția din Paris. Creștea lupta de eliberare a popoarelor în Bulgaria, Ungaria, Belgia, Norvegia, Olanda, Austria, Danemarca ș.a.

La 20 august, pe frontul de la Iași—Chișinău, armata sovietică a început o puternică ofensivă. Încă din prima zi a operației, forțele sovietice au pătruns în dispozitivul inamic pe direcțiile principale de ofensivă, pe o adâncime de 12—16 km. Înaintind pe două direcții convergente, Fronturile 2 și 3 ucrainene au străpuns pînă în seara zilei de 23 august apărarea inamicului pe o adâncime de 100 km, față de pozițiile inițiale de plecare la ofensivă. Astfel, grosul forțelor hitleriste din acest sector al frontului era strîns înleștat în luptă și suferea mari pierderi.

În interiorul țării, măsurile politice și militare stabilite de partidul comunist în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste fuseseră în ansamblu îndeplinite, erau create toate condițiile necesare trecerii la acțiunea hotărâtoare.

Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă a poporului român s-a declanșat la 23 august 1944. Desfășurându-se pe baza planului general elaborat în prealabil de P.C.R. în colaborare cu celelalte forțe participante la acțiune, ea a început prin arestarea la palat a principalilor membri ai guvernului antonescian. Imediat au fost înștiințați reprezentanții P.C.R. și ai celorlalte partide din B.N.D. Dintre aceștia, au sosit îndată la palat, luând măsuri pentru formarea de urgență a noului guvern, emiterea Proclamației regale etc., Lucrețiu Pătrășcanu și C. Titel Petrescu. În aceeași seară a venit și Emil Bodnaraș, împreună cu o formație de luptă patriotică, care a preluat paza membrilor guvernului antonescian arestați, transportându-i în aceeași noapte, la o casă conspirativă a partidului comunist, din cartierul Vatra Luminoasă, unde au fost deținuți în cel mai strict secret. Preluarea celor arestați de către comuniști era nu numai o recunoaștere a rolului de frunte pe care îl avea partidul comunist, a faptului că el reprezenta forța cea mai experimentată și mai hotărâtă în ducerea acțiunii pînă la capăt, dar a avut și o mare importanță pentru asigurarea succesului insurecției.

A fost format un guvern din militari și tehnicieni sub președinția generalului C. Sănătescu, avînd ca miniștri fără portofoliu pe reprezentanții partidelor care alcătuiau Blocul Național Democratic (Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin-Titel Petrescu, Iuliu Maniu și C. I. C. Brătianu), P.C.R. avînd și interimatul la Ministerul Justiției.

Arătînd obiectivele ce stăteau la temelia programului guvernului — obiective pe baza cărora, cu două luni înainte, se constituise Blocul Național Democratic — P.C.R. declara : „Încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice, acestea sînt unele din obiectivele pe care Comitetul Central al Partidului Comunist din România le-a fixat încă din septembrie 1941.

Aceste obiective, care formează programul actualului guvern, constituie temeiul participării P.C.R. în cadrul politicii de bloc național, în actuala formațiune guvernamentală“.

Succesul mai departe al desfășurării acțiunilor depindea îndeosebi de aplicarea măsurilor dinainte stabilite, de exploatarea surprinderii, de poziția armatei, de fermitatea forțelor politice antihitleriste.

După arestarea principalilor membri ai guvernului, unitățile militare și formațiunile patriotice au fost alarmate și pregătite să intre în dispozitivul de luptă.

La ora 22 s-a difuzat la radio proclamația regelui, prin care se anunța înlăturarea regimului de dictatură, ieșirea României din războiul hitlerist, încetarea ostilităților cu armata sovietică, hotărîrea de a lupta pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei și înfringerea celui de-al treilea Reich. Proclamația, al cărei conținut fusese discutat și aprobat într-o ședință comună a reprezentanților partidelor din B.N.D. și ai palatului, consemna că „Oricine s-ar împotrivi hotărîrii noastre liber luate, și care nu atinge drepturile nimănui, este un dușman al neamului nostru. Ordon armatei și chem poporul să lupte prin orice mijloace și cu orice sacrificii împotriva lui... Alături de armatele aliaților și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupație străină. De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mină independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotări singuri soarta depinde viitorul țării noastre“. Făcînd cunoscută lumii întregi noua poziție a țării, trecerea ei de partea coaliției antihitleriste, proclamația puneă de fapt România în stare de război cu Germania hitleristă, ceea ce a avut o influență deosebită asupra întregii armate române pentru întoarcerea imediată a armelor împotriva ocupanților fasciști.

Printre primele acte de guvernămînt din seara zilei de 23 august 1944, a fost decretul pentru amnistierea infracțiunilor politice, precum și decretul de desființare a lagărelor de concentrare. Această măsură fusese propusă de partidul comunist și inclusă în planul insurecției încă din perioada de pregătire a acesteia.

Eliberarea comuniștilor și a celorlalți luptători antifasciști întărea rîndurile partidului comunist aflat în luptă contra dușmanilor de moarte ai poporului român, sporea capacitatea sa organizatorică.

În acest timp, unitățile militare și formațiunile patriotice au trecut la blocarea obiectivelor germane în ordinea importanței, măsuri care au creat condiții favorabile pentru trecerea la lichidarea lor, au paralizat de la început posibilitatea comandamentelor și unităților hitleriste de a se regropa și de a-și coordona contraacțiunile.

La Ploiești, ostașii români și echipe de muncitori au organizat și întărit paza întreprinderilor petroliere, apărîndu-le împotriva încercărilor trupelor germane de a le cuceri și distruge. În nordul Moldovei (în zona Mălini—Valcea Seacă), Regimentul 3

grăniceri și Batalionul 1 din Regimentul 6 grăniceri, aflate sub comanda colonelului Nistor Teodorescu, au atacat prin surprindere unități din Divizia 3 munte germană, provocându-le pierderi grele. Armata română întorsese armele ; practic România se afla în război cu Germania nazistă.

Vestea marelui eveniment de la 23 august a stîrnit bucurie și un entuziasm deosebit în rîndurile întregului popor. În București și în alte localități ale țării au avut loc manifestații spontane ale populației și militarilor, prin care și-au exprimat adevărata hotărîtă la actul înfăptuit și dorința de a lupta pentru realizarea stringențelor deziderate naționale.

În jurul orei 23, noul șef al Marelui Stat Major, generalul Gheorghe Mihail, împuternicit totodată de rege cu comanda supremă a armatei române, a dat o directivă operativă ce a fost transmisă imediat comandamentelor în subordine, prin care se stabileau misiunile armatei. O parte a trupelor române din interior trebuiau să zdrobească unitățile hitleriste de pe teritoriul țării, iar o altă parte să asigure acoperirea frontierei. Forțele române aflate pe frontul din Moldova și Basarabia urmau să înceteze imediat lupta împotriva armatei sovietice, să se retragă în Muntenia și să se regrupeze în vederea operațiilor pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei. Pentru toată armata se prevedea că acțiunea militară trebuie să fie fulgerătoare în scopul de a exploata surprinderea inițială.

Însurecția poporului român a constituit o adevărată lovitură de trăsnet asupra guvernului de la Berlin și a reprezentanților lui din România. Informat, la ora 23,25, despre schimbarea de atitudine a României, Hitler a ordonat Comandamentului Grupului german de armate „Ucraina de sud“ să înăbușe insurecția și să numească un nou guvern prezidat de un general filo-german.

Înainte de sosirea acestui ordin, reprezentanții ai Legației germane la București au avut întrevederi cu regele și cercurile palatului. Acestea au sperat în acel moment să realizeze desprinderea de Germania pe baza unei înțelegeri cu comandamentul german ca unitățile lui să se retragă din România fără a se deda la acțiuni contra trupelor române ; în caz de nerespectare a acestui angajament armata română avea să riposteze.

Înțelegerea intervenită a produs pentru un timp o anumită confuzie în rîndurile unor comandamente române, dar nu a oprit în loc acțiunea începută. În București, obiectivele germane au continuat să rămînă blocate de trupele române și formațiunile patriotice, desfășurîndu-se fără întrerupere activitatea în vederea începerii asaltului. S-a continuat operația de acoperire a frontierelor, de ocupare a oficiilor telefonice și telegrafice, de întrerupere a legăturilor de transmisiuni cu fir ale germanilor.

Pentru asigurarea securității sale pe timpul desfășurării operațiunilor militare, la 24 august, în jurul orei 1 noaptea, regele a plecat spre localitatea Dobrița (județul Gorj), unde a rămas pînă la 15 septembrie 1944. P.C.R. a considerat că pentru continuarea energică și fără defecțiuni a luptei începute, în acele împrejurări era absolut necesară punerea regelui la adăpost de orice surpriză.

În miezul tuturor problemelor vitale au rămas conducerea P.C.R., guvernul și Marele Stat Major al armatei.

Către ora 2, președintele Consiliului de Miniștri, primind informații că hitle-riștii din împrejurimile Bucureștiului și din Valea Prahovei se regrupează în vederea unei contraacțiuni, a dat dispoziții Comandamentului militar al Capitalei (comandant general de corp de armată Iosif Teodorescu) să treacă urgent la asaltarea și lichidarea obiectivelor germane.

În zori, în jurul orei 4, unitățile militare au dezlănțuit atacul general asupra obiectivelor germane din București. După două ore, gruparea germană din zona comunei și pădurii Băneasa a încercat — fără succes — un atac asupra Capitalei ; la ora 10, aviația germană a început să efectueze bombardamente teroriste asupra orașului.

Adresînd un vibrant apel către țară, Comitetul Central al Partidului Comunist Român spunea în declarația sa, publicată în dimineața zilei de 24 august : „Partidul Comunist din România, partid al clasei muncitoare, reprezintă interesele întregii colectivități românești, deopotrivă ale muncitorimii și țărănimii, ale intelectualității și ale tuturor păturilor orașenești, ale întregului popor român, în lupta sa de eliberare națională, în lupta sa pentru cîștigarea drepturilor cetățenești și democratice... În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român. pentru asigurarea viitorului său.“

În aceeași zi și în ziua următoare, luptele forțelor noastre s-au generalizat în întreaga țară. Preocuparea de căpetenie era zdrobirea cât mai grabnică a forțelor hitleriste. Folosind cu iscusință tactica manevrării și încercuirii forțelor inamice, comandamentele și unitățile militare române au lichidat pînă la 26 august toate rezistențele germane din București, iar pînă în dimineața zilei de 28 august și pe cele din împrejurimile lui.

Zdrobind forțele dușmane din București și împrejurimi, eroicele unități și formațiuni patriotice române au făcut prizonieri peste 6 700 militari germani, printre care 7 generali și 358 de ofițeri; pierderile proprii s-au cifrat la aproape 1 400 de ostași morți și răniți. Muncitorii din întreprinderile de importanță militară și de strictă utilitate publică (din sectoarele gaz și electricitate, apă, panificație, transport în comun etc.), animați de un fierbinte patriotism, au asigurat paza acestor întreprinderi, au lucrat chiar în timpul luptelor de stradă și bombardamentelor, armata și populația fiind asigurate cu muniție, armament și cu cele necesare traiului. Lucrătorii de la transporturile comunale au asigurat deplasarea rapidă a unor unități în diferite puncte ale orașului; personalul radiodifuziunii din București și de la alte stații, cel de la centrale și posturile telefonice și telegrafice, a fost la datorie, transmițînd dispozițiile, ordinele și comunicatele noului guvern. Lucrînd deseori sub bombardamentul aviației germane, unii dintre funcționarii și tehnicienii ce le deserveau au fost uciși sau răniți.

Victoria obținută de forțele insurecționale la București a dat peste cap planul lui Hitler cu privire la înăbușirea insurecției, a înșuflețit și mai mult poporul în luptă, a făcut disponibil un număr mare de unități române care au mers în sprijinul trupelor din zona Ploiești și pe frontul din Transilvania.

Acțiuni singeroase și de amploare s-au dus la Ploiești și în întreaga zonă a Văii Prahovei. Unitățile române și muncitorii înarmați au reușit să mențină ferm în miinile lor orașul Ploiești; după 5 zile de lupte, la 29 august, forțele hitleriste din Valea Prahovei și de pe întreg cuprinsul județelor Prahova și Dimbovița fuseseră zdrobite, cu excepția celor care mai rezistau la principalele intrări în orașul Ploiești și în cîteva localități. În aceeași zi, Divizia 18 infanterie română și Brigada 6 moto-mecanizată sovietică, sosite din Moldova, au zdrobit, în cooperare, punctele de rezistență hitleristă; la Tirgșor, Păulești, Moreni, Mărgineanca, Scăieni, muncitorii și țărani, colaborînd strîns cu armata, au acționat cu arma în mînă, au împiedicat transporturile germane pe calea ferată, au contribuit la asigurarea pazei depozitelor de carburanți, a sondelor și a celorlalte instalații petroliere. La 31 august întreaga zonă era curățată de trupele germane; unitățile române, muncitorii înarmați își îndeplîniseră cu cîinste misiunea primită, capturînd peste 9 000 militari germani, printre care 147 ofițeri și 1 131 subofițeri. Naziștii au avut peste 1 500 morți în lupte și 2 300 răniți. Pierderile noastre s-au cifrat la 800 morți și răniți. Prin lupta lor ostașii și muncitorii petroliști au păstrat și ferit de distrugeri o puternică zonă economică a țării, o largă rețea de comunicații și cea mai importantă trecătoare din Carpați pentru ducerea cu succes a operațiilor ce se desfășurau pentru eliberarea nord-vestului României.

În Dobrogea, pînă în ziua de 26 august 1944, întregul litoral maritim românesc, cu orașele Tulcea, Sulina, Constanța, Eforie și Mangalia, a fost eliberat. O parte din flota și trupele hitleriste a reușit să se retragă în Bulgaria.

Lupte îndrîjite s-au dat pe porțiunea dobrogeană a Dunării. În zona orașului Cernavodă, prin eroismul unităților noastre, prin jertfa a peste 100 de ostași și ofițeri, a fost apărât podul de peste Dunăre împotriva aviației și navelor dușmane, fiind făcuți prizonieri peste 4 590 de militari germani, printre care și un general. De asemenea, între Hirșova și Cernavodă forțele fluviale române au capturat 76 de nave diferite.

La 29 august, prin acțiunile duse de forțele române terestre, navale și aeriene, întreaga regiune a Dobrogei a fost eliberată. În total au fost luați prizonieri peste 10 000 de ostași și ofițeri germani.

În noaptea de 29—30 august, nave române au ieșit în largul mării și au condus, în zorii zilei, în portul Constanța, printre barajele de mine, nave ale flotei sovietice din Marea Neagră, care au fost primite cu onorurile cuvenite de către marinarii români.

Acțiuni importante au desfășurat forțele insurecționale române și în alte localități din Muntenia, ca: Oltenița, Călărași, Urziceni, Fetești, Găești, Gura Ocnitei, Alexandria, Slobozia, Tândărei, Giurgiu și altele. Cu sprijinul populației, trupele române au zdrobit sau dezarmat garnizoanele inamice și coloane în retragere, făcînd un mare număr de prizonieri. Cu multă energie au atacat trupele române ale Armatei 1 uni-

tațiile hitleriste din Oltenia, sudul Transilvaniei, Banat și Crișana. La Turnu Severin, Corabia, Arad, Orșova, Lugoj, Alba Iulia, Sighișoara, Aiud, Brașov, Bod și alte localități, forțele insurecționale române au făcut mii de prizonieri și au capturat o mare cantitate de armament și tehnică de luptă.

Cu multă dirzenie și patriotism și-au făcut datoria trupele române care s-au apărat pe frontiere. Cu toate că aveau de apărat un front de peste 1 400 km, ele au reușit să împiedice orice încercare a inamicului de a pătrunde spre interiorul țării, zădărniciind și majoritatea încercărilor trupelor hitleriste de a trece din România în țările vecine, pe uscat sau pe Dunăre.

Și-au îndeplinit misiunea și trupele române de pe frontul din Moldova și Basarabia, care s-au desprins din dispozitivul german. Ele s-au îndreptat spre Ploiești și București, atacând în drumul lor forțe germane în diferite localități. Unele mari unități române, aflate în condiții favorabile, au luat legătura cu comandamentele sovietice, participând împreună cu trupele acestora la luptele din Carpații Orientali. Folosirea integrală a efectivelor românești din Moldova împotriva hitleriștilor a fost însă îngreunată de faptul că o serie de comandamente sovietice au continuat, în mod nejustificat să dispună dezarmarea și trimiterea în prizonierat a numeroase unități române, până în luna octombrie 1944.

La 31 august 1944 forțele insurecționale române eliberaseră întreaga parte centrală, de sud-est, sud și sud-vest a țării. Ele au provocat inamicului pierderi care se cifrează la peste 56 000 de militari germani luați prizonieri (între care 14 generali și 1 431 ofițeri) și circa 5 000 de morți. În același timp au capturat 222 de avioane, 438 de nave fluviale și maritime, tractoare, vagoane de cale ferată și locomotive etc. Trupele române au avut pierderi care însumează aproximativ 8 500 de soldați și ofițeri (morți și răniți). Întorcând în întregime armele, armata română a acționat ca un tot organizat, sub comandament propriu, utilizând nemijlocit în operații peste 460 000 de soldați, subofițeri, ofițeri și generali.

Practica a dovedit caracterul realist al planului politico-militar al forțelor interne coalizate. Pregătirile efectuate în secret, alegerea judicioasă a momentului declanșării insurecției, pornirea impetuoasă a acțiunii și ducerea ei cu intensitate și rapiditate au surprins aproape complet pe hitleriști, care n-au mai avut posibilitatea să-și coordoneze acțiunile pe plan general împotriva forțelor insurecționale și n-au fost în măsură să riposteze decât după un timp relativ îndelungat. Momentul declanșării insurecției a fost ales cu mult discernămint. În această privință P.C.R., în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, a ținut seama, în primul rând, de condițiile interne care se maturizează și a folosit cu pricepere împrejurările externe favorabile. Deși comandamentul sovietic nu a avut cunoștință despre pregătirea insurecției și nu a existat o coordonare a acțiunilor militare desfășurate, ofensiva sovietică pe frontul de la Iași—Chișinău și insurecția română s-au influențat reciproc. Lovit cu putere pe front de armata roșie, iar în spatele frontului de către forțele insurecționale române, comandamentul hitlerist a suferit o înfringere catastrofală.

Forțele române au avut de la început inițiativa în lupte și au menținut-o pe tot timpul desfășurării lor. Caracterul ofensiv a fost trăsătura esențială a insurecției. Planurile militare pentru București și Valea Prahovei, directiva Marelui Stat-Major din seara zilei de 23 august 1944 și majoritatea ordinelor din zilele următoare au fost concepute în acest spirit.

În timpul insurecției, în afară de preocuparea ca desfășurarea operațiilor militare să fie încununată de succes, P.C.R. a dus o susținută activitate în cadrul guvernului, pentru rezolvarea sarcinilor de importanță deosebită pentru țară. Pe prim plan în activitatea guvernului s-au situat probleme ca : urmărirea desfășurării operațiilor militare, trecerea la ofensivă în sud-estul Transilvaniei, arestarea spionilor și agenților hitleriști, problema prizonierilor de război, luarea legăturii cu armata sovietică — în care scop au fost trimiși reprezentanți ai guvernului la comandamentul Frontului III ucrainean și la cel al flotei de Dunăre la Ismail, dezvoltarea producției industriale pentru susținerea noului front.

În centrul preocupărilor guvernului au stat, de asemenea, o serie de probleme de ordin extern. Astfel, în zorii zilei de 24 august 1944, guvernul român a trimis la Ankara, cu un avion special, un ofițer superior din Marele Stat-Major al Armatei pentru a informa puterile aliate asupra noii situații politice și militare a României. În aceeași zi, starea de război cu Germania a fost confirmată printr-o declarație oficială de război a guvernului român, difuzată prin radio în după-amiaza zilei și publicată în presa din 25 august. În dimineața zilei de 29 august, a plecat spre Moscova cu avionul delegația română pentru încheierea armistițiului cu Națiunile Unite*.

Continuind ofensiva, principalele forțe ale Frontului 2 și 3 ucrainene au închis, la 25 august, la Leova, pe Prut, cercul în jurul grosului trupelor Grupului de armate german „Ucraina de sud“. La 29 august, trupele sovietice au lichidat rezistența grupării inamice încercuite, nimicind sau capturând circa 18 divizii și luând ca trofee o mare cantitate de armament și tehnică de luptă.

La aceeași dată, celelalte forțe sovietice, care continuaseră afluirea spre sud-vestul României, au ieșit pe căile de acces către București. În zilele de 30 și 31 august, coloane de mari unități sovietice au trecut prin Capitala țării. Ele au fost primite de populația orașului, în frunte cu comuniștii, ca o armată aliată. O delegație din partea guvernului, formată din Constantin-Titel Petrescu, ministru de stat, general Victor Dombrovski, primarul general al Capitalei și general Iosif Teodorescu, comandantul trupelor din București, a transmis un călduros salut armatei sovietice. La marile manifestații și mitinguri ce au avut loc cu acest prilej, reprezentantul P.C.R. a salutat unitățile sovietice, relevând totodată că „...prin forțele noastre proprii, ale armatei și patrioților înarmați am lichidat cuiburile de rezistență hitleriste...“ La rândul său reprezentantul U.T.C., Nicolae Ceaușescu, a subliniat că „Tineretul român vă primește frățeste și va duce lupta alături de voi până la nimicirea definitivă a fiarei fasciste.“ La mitingul care a avut loc apoi în fața sediului Comitetului Central al P.C.R. Gheorghe Gheorghiu-Dej a spus : „Comitetul Central al Partidului Comunist din România salută în manifestația de azi avântul clasei muncitoare și poporului român, unit pentru libertatea și independența sa“ și a subliniat că succesul dobândit „se datorește faptului că ați ascultat în tot timpul luptei voastre glasul partidului comunist ; că toți v-ați unit forțele în Blocul Național Democratic și ați lovit cu dirigenie dușmanul“.

Primiri entuziaste le-au fost organizate unităților sovietice și în alte localități eliberate de forțele insurecționale române, pe itinerarul lor spre granița României cu Bulgaria, Iugoslavia și Ungaria.

ÎNSEMNĂTATEA INSURECȚIEI

Actul de la 23 august a avut o însemnătate hotărâtoare pentru destinele țării, a deschis o eră nouă în istoria multiseclară a poporului român.

Prin țelurile propuse și forțele care le-au realizat, insurecția a avut un caracter național-popular, antifascist și antiimperialist ; în contextul unei largi alianțe politice și sociale, în care masele populare au constituit forța motrice a insurecției, a fost doborâtă dictatura antonesciană, România s-a alăturat coaliției antihitleriste și a pornit războiul împotriva Germaniei. La zdrobirea forțelor hitleriste din interior au luat parte, sub diferite forme, întreaga armată a țării, oameni din toate straturile societății, indiferent de naționalitate, eliberarea patriei de sub dominația fascismului fiind elementul de bază comun, care a strins într-un șuvoi unice toate forțele antihitleriste. Rolul de inițiator și organizator al P.C.R. și larga adeviziune a maselor populare muncitorești-țărănești a asigurat atît dinamismul acțiunii, cit și elementul hotărîtor în transformarea luptei de eliberare națională într-o largă acțiune revoluționară pentru transformări democratice și sociale.

Prin consecințele ei imediate și de perspectivă asupra situației politice interne și externe a României, prin repercusiunile ei asupra desfășurării ulterioare politice și militare în sud-estul și centrul Europei, insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din august 1944 a reprezentat un eveniment deosebit de important din această perioadă a celui de-al doilea război mondial.

Victoria istorică din august 1944 a avut o deosebită importanță din punct de vedere militar. Ieșirea României din războiul hitlerist și trecerea ei de partea coaliției antifasciste au constituit o grea lovitură pentru Germania nazistă. Potențialul militar al frontului german s-a micșorat, iar cel economic a fost lipsit de resursele românești, petroliere, alimentare și de altă natură. Totodată, forța coaliției antihitleriste a crescut, pe un sector greu al frontului, cu întregul potențial militar și economic al României.

Forțele insurecționale au salvat de la distrugerile plănuite de comandamentul nazist, căile ferate române, rețeaua de transmisiuni, podurile, tunelurile, porturile maritime și fluviale, instalațiile petroliere din bazinul Văii Prahovei și din județul Dîmbovița, întreprinderile industriale și alte obiective care au servit în totalitatea lor pentru ducerea cu succes a războiului împotriva Germaniei naziste. Au fost zădărnice planurile comandamentului german de a rezista pe Carpații Orientali și zona fortificată Focșani—Nămoloasa—Brăila, pe întregul lanț carpatic și în cele din urmă

pe Munții Apuseni. S-a evitat transformarea României într-un teatru de război pustiitor, numeroase vieți de ostași români și sovietici au fost salvate de la moarte, sate și orașe românești de la distrugere și ruină.

Arcul Carpatic n-a mai constituit o fortăreață; prin trecătorile rămase libere, asigurate de diviziile române, care rezistau presiunilor adversarului pe poziții situate între 50 și 350 km la nord de aceste trecători și la cca 200—600 km de București, forțele sovietice și române, de la sud de Carpații Meridionali, s-au putut concentra în Podișul Transilvaniei în vederea unor operații noi, spre Cimpia Tisei.

Prin zdrobirea trupelor germane din zona interioară, prin menținerea unui vast cap de pod strategic de cca 50 000 km pătrați la nord și vest de Carpații Meridionali și Occidentali, au fost deschise trecătorile din acești munți, direcția strategică a Văii Dunării, lăsând liberă trecerea armatei roșii spre Sofia, Belgrad și Budapesta.

Prin acțiunea sa, intervenită, așa cum preciza Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. de decorare cu ordinul „Victoria” a regelui Mihai I al României*, „în clipa cind încă nu se precizase clar înfringerea Germaniei”, România a contribuit la prăbușirea întregului sistem de apărare german din Balcani și, aruncindu-și toate forțele în balanța luptei, a adus un aport însemnat la înclinarea acesteia de partea coaliției antihitleriste, la modificarea situației strategice din întregul sud-est european și la scutirea războiului în Europa, în ansamblul său.

Insurecția din august 1944, urmată de participarea României la războiul antihitlerist pînă la victoria finală, a reprezentat punctul culminant al rezistenței antihitleriste a poporului român. Continuînd tradițiile antebelice ale luptei forțelor democratice ale țării împotriva pericolului hitlerist, lupta poporului român s-a dezvoltat în toată perioada dictaturii antonesciene. Ea a luat aspectul unei rezistențe naționale generale avînd ca forme principale acțiunea politică și ideologică de respingere a fascismului și de mobilizare a tuturor forțelor țării pentru reorientarea politicii statului român împotriva dominației imperialismului german, spre întoarcerea armelor și alăturarea la coaliția antihitleristă. În august 1944, rezistența antihitleristă s-a ridicat pe un plan superior, luînd forma insurecției și a luptei armate a României împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthyste.

Participînd cu toate forțele sale la lupta pentru înfringerea Germaniei naziste, poporul român și-a reafirmat demnitatea și onoarea de națiune cu tradiții multiseculare de luptă necurmată pentru independență și suveranitate, înscriind una din cele mai glorioase pagini din istoria sa.

Personalități politice, presa și radioul din țările coaliției antihitleriste și din țări neutre au apreciat însemnătatea politică și militară, internă și internațională a acțiunii din august. Ele au relevat consecințele ce au decurs din acest act pentru Germania și pentru desfășurarea războiului, influența pe care a avut-o asupra fixării atitudinii politice și militare a țărilor care se mai aflau încă aliate sau partenere ale Reichului german, bucuria și entuziasmul pe care l-au stîrnit în rîndurile luptătorilor din mișcarea de rezistență de pretutindeni, în rîndurile tuturor oamenilor iubitori de libertate și pace.

Evenimentele din august 1944 au confirmat justetea strategiei și tacticii P.C.R., politica sa de alianțe cu alte clase și grupări sociale, modul în care a corelat condițiile obiective și factorii subiectivi în insurecție și a folosit toate contradicțiile din tabăra dușmană. Ele au constituit o puternică expresie a voinței poporului de a-și determina singur soarta, unul din acele momente în dezvoltarea unei țări cînd se manifestă deosebit de pregnant rolul maselor populare de făuritoare ale istoriei. La 23 august 1944, P.C.R., organizatorul și unificatorul mișcării de rezistență, inițiatorul insurecției și principala forță conducătoare a acesteia, a ieșit cu un prestigiu puternic din adînc sa ilegalitate de peste 20 de ani, devenind participant la guvernarea țării. Masele populare se bucurau de drepturi și libertăți publice cum nu avuseseră niciodată pînă atunci. Toate acestea au avut o importanță deosebită în desfășurarea ulterioară a evenimentelor politice din țara noastră.

Prin victoria sa, insurecția națională antifascistă din august 1944 a marcat începutul revoluției populare în România.

* * *

Lupta împotriva dominației Germaniei naziste, pentru alăturarea României la coaliția antihitleristă, a constituit un moment deosebit de important în istoria P.C.R., în dezvoltarea și maturizarea partidului, în procesul de devenire a lui ca

* Cu această înaltă decorație au mai fost distinși, în străinătate, mareșalul Iosip Broz Tito, mareșalul polonez Michal Zymerski-Rola, generalul nord-american Dwight Eisenhower și feldmareșalul britanic Bernard Law Montgomery.

forță principală politică a societății românești, care și-a identificat întreaga sa ființă cu interesele maselor muncitoare, cu năzuințele poporului spre dreptate, independență, libertate națională și socială. Succesele obținute au constituit izvorul unor prețioase învățăminte pentru partid, pentru capacitatea sa de a aborda creator, pornind de la condițiile concrete, rezolvarea unor probleme dintre cele mai complexe, corespunzător cerințelor legităților obiective ale dezvoltării sociale.

Viața a demonstrat, că numai elaborindu-și linia politică de sine stătător, în anii războiului, ancorindu-se puternic în realitățile propriei țări, acționind ca factor dinamizator al unei largi coaliții de forțe patriotice, naționale, antihitleriste și afirmindu-se ca exponent autentic al intereselor propriei clase muncitoare și ale întregii națiuni, Partidul Comunist Român s-a ridicat definitiv la rangul de forță politică cu mare influență pe plan național, înaintind decisiv pe calea transformării sale în forța conducătoare a societății românești.

Ridicându-se la nivelul misiunii sale istorice de exponent autentic al intereselor naționale vitale ale întregului popor, P.C.R. a depus eforturi stăruitoare în orientarea ansamblului forțelor politice angajate în acțiunea împotriva dominației imperialismului hitlerist german, spre lupta de eliberare cu forțe proprii, încununată prin insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944 și apoi cu aportul important al României la războiul antihitlerist, până la victoria asupra Germaniei naziste. S-a creat, prin aceasta, una din condițiile principale ale apărării intereselor poporului român în anii postbelici, ale afirmării cu prestigiu a României independente și suverane în lumea contemporană.

Totodată, actul istoric din august 1944 a marcat un moment hotărîtor în dezvoltarea României pe un drum nou. Rolul pe care l-a avut clasa muncitoare, în frunte cu P.C.R., în organizarea rezistenței antihitleriste și a insurecției naționale, participarea activă a maselor populare la înlăturarea acestora și hotărîrea lor de a nu lăsa ca roadele victoriei să fie folosite de clasele dominante pentru revenirea la regimul dintre cele două războaie mondiale, existența premiselor obiective și subiective pentru profunde transformări revoluționare, care să deschidă țării calea progresului economic și social, precum și împrejurările externe favorabile, au creat condițiile necesare ca lupta forțelor democratice patriotice să nu se oprească la rezolvarea sarcinilor antifasciste, antihitleriste, de eliberare națională; lupta antihitleristă a întregului popor s-a dezvoltat într-o largă acțiune de masă pentru cucerirea puterii politice, desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea neîntreruptă la făurirea socialismului.

În felul acesta, răsturnarea dictaturii antonesciene și eliberarea de sub dominația imperialistă „...a inaugurat epoca unor profunde transformări revoluționare, democratice în societatea românească, a cuceririi puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărăimea și masele largi populare”³.

³ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 52.

Ideologie națională și decolonizare spirituală în Africa

ELENA VOICULESCU

Dobindirea independenței de stat — în ultimii cinci-sprezece ani — de către majoritatea popoarelor continentului african, proces istoric cu profunde rezonanțe politice, sociale, economice, culturale pentru întreaga umanitate și, firește, cu consecințe adânci pentru transformarea destinelor acestor popoare, constituie, în concepția progresistă a oamenilor politici autohtoni, doar începutul unui ev istoric nou. Popoarele Africii contemporane, angajate în procesul complex și pluristructurat al *construirii* propriei lor istorii, hotărâte să realizeze saltul de la statutul de „obiect” la cel de „subiect” creator al istoriei, parcurg în lupta lor, desigur, perioade de căutări, de experiențe inedite, de schimbări și opțiuni.

Revoluția modernă a tinerelor națiuni ale continentului „negru” se manifestă ca un proces istoric continuu, orientat, dirijat *de și prin* activitatea partidelor și guvernelor progresiste africane și, firesc, presupune diverse etape, faze de realizare. În acest sens, cucerirea independenței politice este apreciată în documentele programatice ale partidelor de guvernământ, în gândirea doctrinarilor politici africani, drept premisă obiectivă, necesară, primul pas în deschiderea unor noi perspective de transformare revoluționară a vechilor structuri economice, politice, culturale, atât a celor „tradiționale” cât și a celor moștenite de la colonialism.

Autoguvernarea, premisă istorică obligatorie pentru evoluția progresistă a tinerelor state africane, nu reprezintă decît începutul procesului istoric al decolonizării, al lichidării subdezvoltării și decalajelor generate de starea lor anterioară. Firește, factorul principal al acestei deveniri, așa cum remarcă secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, îl constituie „înseși popoarele din țările în curs de dezvoltare,

care trebuie să-și mobilizeze forțele și să asigure punerea în valoare a tuturor mijloacelor și resurselor materiale și umane de care dispun“¹.

Dimensiunile sociale, economice, politice, culturale ale procesului complex și de durată al decolonizării, efectele sale asupra modului de existență și gândire al popoarelor africane, nu pot fi înțelese și apreciate — afirmă teoreticienii africani și străini — fără o corelare cu cealaltă latură intrinsecă a procesului : colonizarea. Colonialismul „a transformat Africa“ creînd adevărate structuri de dependență *, configurînd un adevărat tip de legături și interdependențe între dominarea politică, dependența economică, alienarea morală, dezrădăcinarea culturală etc. Revoluționînd instrumentele și condițiile de producție în propriul său interes, colonialismul „a revoluționat indirect, apreciază profesorul congolez Th. Kanza, toate celelalte relații sociale tradiționale dintre africani, distrugînd structurile lor economice și dezorientînd chiar personalitatea și ideile lor“².

Modificînd și denaturînd structurile economice autohtone, transformînd instituțiile politice, ignorînd modul tradițional de organizare socială, colonialismul a creat o situație alienantă, după aprecierea exegetului kenyan Tom Mboya, prin care popoarele băștinașe au fost „dezrădăcinate și azvîrlite în afara vechilor valori și credințe pe care comunitatea le-a plămădit de secole“³. Înstrăinarea de propria spiritualitate, de propriile moduri de gândire și comportament, de activitățile și relațiile în care el era și se simțea om, „amenințat în afectivitatea lui socială, în apartenența lui la comunitate“⁴, africanul s-a găsit într-o situație limită, generată nemijlocit de exploatarea colonială. Sindromul unei frământări sociale de care a suferit băștinașul în Africa colonială, relevat dintr-o viziune psihologistă de către cunoscutul sociopsiholog african Frantz Fanon, nu izvora, firește, din psihicul localnicului, ci era rezultatul unor conexiuni între structurile interne de dependență economică, spirituală, culturală impuse de către colonialism. Autohtonul s-a simțit singur în propria țară, scos în afara relațiilor interumane din grupul său, alienat în raport cu valorile morale, religioase, artistice ale satului și familiei sale, într-un cuvînt s-a trezit transformat într-un obiect în mîna ocupanților. Datorită complexului care i-a fost impus prin situația creată de dominația colonială, africanul a ajuns să gîndească și să fie convins — cum remarcă Sékou-Touré — „că nu a avut nici civilizație și nici cultură“.

Deși privită la scara întregii istorii perioada colonială este relativ scurtă, doar un episod, „pentru africani, acei 50 sau 60 de ani de dominație străină au fost înspăimîntători și traumatizanți. Impactul acelor ani a fost masiv și teribil de distructiv“⁵.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la ședința comună a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naționale, Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și a activului central de partid și de stat — 28 martie 1977*, Editura politică, București, 1977, p. 65.

* Cf. Philipp Lucas, *Sociologie de Frantz Fanon, contribution à une anthropologie de la libération, Etudes et documents, SNED*, 1971.

² Thomas Kanza, *Evolution and Revolution in Africa*, Rex Collings, London, 1971, p. 86.

³ Tom Mboya, *The Challenge of Nationhood*, Heinemann Education Book, 1972, p. 25.

⁴ Frantz Fanon, *Toward the African Revolution*, Penguin Books, 1970, p. 13.

⁵ Basil Davidson, *Which Way Africa ? — The Search for a New Society*, Penguin African Library, ed. 1971, p. 16.

Consecințele acestei perioade pentru existența socială a africanului ca și pentru subiectivitatea sa au fost deosebit de profunde. Colonialismul a tins să modifice, să altereze nu o latură sau alta, nu un domeniu sau altul al existenței popoarelor africane, ci întregul lor sistem politic, economic, social și cultural. Exploatând pînă și gîndurile și aspirațiile acestora, politica de „educație” colonială a urmărit să șteargă sau să nu permită apariția nici măcar a ideii că aceste popoare ar fi avut o istorie pînă la venirea lor, că ar fi fost independente, libere. Situațiile limită de dependență economică, politică, socială create, după cum este binecunoscut, de către puterile coloniale, printr-o politică sistematică de acaparare și dominare nu numai a unor suprafețe geografice dar și a unor domenii și spații culturale autentice și a istoriei acestora, a ajutat la născocirea, de către cei interesați, a mitului „sălbaticului”, „inadaptabilului”, „aculturalului”.

Politica de dominație colonială a vizat în cele din urmă alienarea africanului de propria limbă maternă, impunînd ca limbă oficială, în majoritatea fostelor colonii, limba metropolei colonialiste.

Alienarea de graiul străbun, al tribului și satului, al familiei și poporului, apreciată de către africanologi „ca cea mai gravă alienare culturală”⁶, a fost necesară colonialiștilor deoarece „pentru a asimila un popor trebuia să-l domine în intimitatea sa, adică în graiul său”⁷.

Programele politice și culturale ale popoarelor recent eliberate situează, ca una din direcțiile axiale ale procesului de decolonizare, instrucția și educația în limba maternă. Dobîndirea și ființarea într-o limbă națională semnifică atît „înrădăcinarea originară și originală”, cît și deschiderea propriei identități și conștiința de sine a popoarelor africane, independența și suveranitatea.

În acest sens orientarea ideologiilor naționale africane spre cunoașterea, interpretarea și evaluarea „autenticității africane”, a „personalității culturale” proprii își are justificarea fie și numai din punctul de vedere al redobîndirii independenței de creație valorică.

Raționamentul unor gînditori și ideologi progresiști africani în legătură cu situația creată de colonialism este următorul : dacă starea de dependență a depășit granițele economicului și politicului, cuprinzînd spiritualitatea în toată complexitatea sa ; dacă exploatarea colonială a mers pînă la a nega și depersonaliza autenticitatea unei civilizații, a existenței unor valori negro-africane ; dacă scopul declarat sau nu al acestora a fost de a „asimila” cultura și civilizația acestor popoare, de a ignora și contesta existența istorică a lor, pasul următor dobîndirii independenței politice trebuie să fie recucerirea autonomiei spirituale, decolonizarea intelectuală, dobîndirea independenței de a gîndi, a alege și acționa.

În acest sens, autoguvernarea obținută în urma cuceririi independenței politice deschide calea realizării decolonizării totale, „o adevărată revoluție copernicană” (Aimé Césaire) a dobîndirii firești a unor „noi modele, noi obiceiuri sociale, noi atitudini față de viață”⁸.

Interpretarea realităților naționale dintr-o perspectivă africană de către africanii înșiși a condus, cel mai adesea, la concluzia că revoluția spirituală, culturală trebuie să preceadă și să înlesnească realizarea unei revo-

⁶ Jacques Howlett : *L'identité culturelle en question et les langues maternelles au la parole volée*, „Presence Africaine”, nr. 99/100, 1976, p. 227.

⁷ *Ibid.*

⁸ Kwame Nkrumah, *Speech at the Opening of the Institute of African Studies*, Accra, 25 oct. 1963.

luții sociale profunde, care să vizeze nu schimbarea doar a unei structuri economice sau politice, ci a sistemului social în ansamblul său. „Africa independentă nu este încă liberă — aprecia un cercetător al fenomenului african. Cucerirea independenței politice nu a însemnat implicit și eliberarea minții și a psihologiei africane”⁹.

Doctrinari și politicieni africani apreciază că în acest proces transformator rolul prioritar și focalizator ar reveni fie culturalului, fie ideologicului, fie politicului. Astfel, pentru cel ce a pus bazele politice și filozofice ale doctrinei personalității africane, Kwame Nkrumah, „Evoluția socială trebuie să fie precedată de o revoluție intelectuală... în care gândirea și filozofia să fie orientate spre reînnoirea societății”¹⁰, iar pentru teoreticianul revoluției culturale, Ahmed Sékou Touré, „progresul societății, perfecționarea umană... dezvoltarea gândirii, orientarea acțiunii... fericirea poporului, vor fi opera revoluției culturale”¹¹; aceasta va trebui să devanseze și să pregătească revoluția politică, economică și socială. După opinia lui Julius Nyerere, care apreciază socialismul și democrația ca „atitudini de gândire” proprii africanului tradițional, „revoluția modernă trebuie să fie o revoluție a minții pentru a le reda africanilor fosta atitudine de gândire”¹².

Teza socio-politică, quasiunanim acceptată de teoreticienii africani, privind prioritatea revoluției spirituale, în contextul procesului general de eliberare și consolidare a independenței naționale, este, totodată, una din premisele teoretice ale principalelor filozofii sociale conturate pînă în prezent: „negritudinea” (Leopold Sédar Senghor), „conștientismul” (Kwame Nkrumah), „socialismul” (Julius Nyerere), „umanismul” (dr. Kenneth Kaunda), „africanismul”, „naționalismul” etc.

În acest sens, pentru fondatorul etnofilozofiei, al specificității civilizației negro-africane, L.S. Senghor, „orice revoluție demnă de numele ei este o dezvoltare a conștiinței... de sine și de alții”, iar pentru țările subdezvoltate „independența spiritului, independența culturală este condiția necesară a celorlalte independențe: politică, economică, socială”¹³. Reluînd aceste idei, enunțate cu aproximativ trei decenii în urmă, filozoful culturii și omul de stat L.S. Senghor ierarhizează valoric prioritățile dinamicii sociale — cultura (supraprioritate), agricultura (prioritate), industria¹⁴.

Dintr-o perspectivă umanistă, dr. Kenneth Kaunda apreciază drept postulatul politic al ideologiei sale naționale ideea că „drumul spre independența economică a popoarelor africane poate fi realizat numai prin educarea întregului popor”¹⁵. Edificatoare și sintetice în acest sens ne apar și opiniile unuia dintre cunoscuții exegeți africani, congolezul Thomas Kanza, care menționează că „pentru Africa, revoluția trebuie să fie o revoluție a

⁹ Thomas Kanza, *Op. cit.*, p. 11.

¹⁰ Kwame Nkrumah, *Consciencism-Philosophy and Ideology for De-Colonisation*, Panaf, London, 1970, p. 78.

¹¹ Ahmed Sékou Touré, *La Révolution Culturelle*, Tome XVII, 3e Édition, oct. 1972, p. 83.

¹² Julius Nyerere, *Ujamaa: Essays on Socialism*, Dar Es Salaam, Oxford University Press, Nairobi, 1971, p. 12.

¹³ Leopold Sédar Senghor, *On African Socialism*, Pall Mall Press, traducere în limba franceză, 1962, p. 69.

¹⁴ L. S. Senghor, *Interviu acordat „României literare”, anul IX, nr. 17, din 22 aprilie 1976.*

¹⁵ *Zambian roads to Humanism*, African Ways Book, nr. 1, p. 52.

minții, recucerirea dreptului de a gândi, a alege și acționa într-o adevărată libertate“¹⁶.

Delimitarea locului și rolului decolonizării spirituale ca momentul imediat următor cuceririi independenței politice, ca obiectiv strategic fundamental în cadrul unor programe politice africane are, firește — din perspectiva acestora — multiple rațiuni, mai mult, este expresia unei necesități istorice.

Aceasta ar constitui în primul rînd calea de redobîndire a autenticității spirituale, în cadrul unui proces de negare dialectică, atît de preluare selectivă a „spiritului de creativitate“, a modurilor tradiționale de ființare și gândire, a valorilor etice umaniste, a democratismului relațiilor sociale cît și de depășire, înfăptuindu-se noi sinteze spirituale, culturale, produs al unei raportări active, constructive la valorile culturii universale.

De asemenea, decolonizarea spirituală — susțin doctrinarii respectivi — ar înlesni evidențierea unei continuități în evoluția istorică a popoarelor africane, manifestată prin forța de rezistență dar și de adaptare, de vitalitatea valorilor culturale tradiționale. „Terenul pe care se construiește o nouă națiune, scria un teoretician zambian, este spiritul poporului său“¹⁷, asigurată și confirmată prin perenitatea valorilor culturii tradiționale.

Totodată, decolonizarea spirituală ar deschide perspective largi pentru afirmarea identității culturale a Africii, a originalității și specificității creativității sale în raport cu propriul trecut și cu celelalte culturi ale umanității.

Pentru africanologi, identitatea culturală semnifică atît o dimensiune istorică cît și un proiect, „o recunoaștere a specificității unui popor ca și a autorității acestuia“, proiect al devenirii sociale prin descoperirea și promovarea „experienței, inițiativei, responsabilității proprii fiecărei etnii, națiuni sau civilizații“¹⁸. Ea mai înseamnă dobîndirea unei dezvoltări libere pentru Africa „prin exercitarea dreptului său sacru, al inițiativei istorice și al utilizării propriului patrimoniu de experiențe sociale, culturale, spirituale, economice sau politice“¹⁹.

În acest sens, decolonizarea intelectuală ar crea — afirmă ei — condițiile spirituale pentru ridicarea tinerelor națiuni și s-ar finaliza, implicit, în dobîndirea conștiinței naționale, a conștiinței de sine a popoarelor, a ceea ce sînt și a ceea ce trebuie să devină.

Cunoașterea, înțelegerea și aprecierea adecvată a unei astfel de concepții presupune, firește, o anumită metodologie, reclamă o abordare a acestora din interior, o surprindere a logicii lor interne. Aceasta incumbă, desigur, o apreciere nuanțată, dialectică, luînd în considerație determinările și supradeterminările, condițiile și condiționările, situațiile socio-politice cu totul inedite, dificultățile reale, experiențele originale ale popoarelor africane, punctele de pornire și idealurile de înfăptuit. Bogăția determinărilor vieții sociale îndeamnă, cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „să se pornească de la realitățile vii și nu de la teze abstracte,

¹⁶ Thomas Kanza, *Evolution and Revolution in Africa*, Rex Collings, London, 1971, p. 80.

¹⁷ Henry S. Mebeelo, *Main Curensts of Zambian Humanist Thought*, Lusaka, Oxford University Press, 1973, p. 19.

¹⁸ *Identité culturelle et développement, Liminaire*, „Présence Africaine“, nr. 98, 1976, p. I.

¹⁹ *Ibid.*

de la încercarea de a le aplica la condiții și situații istorice corespunzătoare”²⁰.

De asemenea, aprecierea concepțiilor și teoriilor, a măsurii în care acestea sînt o reflectare activă, constructivă a realului și, cu deosebire, dacă sînt sau nu expresia sintetică a intereselor popoarelor respective se impune, deoarece „formele și metodele de luptă acceptate de popor sînt juste și corespund realităților”²¹.

Ierarhizarea valorică ce se operează în cadrul unor ideologii naționale africane privind prioritatea decolonizării spirituale, în contextul procesului revoluționar african, nu denotă oare un fel de utopism și mistificare *, iluminism sau romantism revoluționar ? Putem oare ca, rămînînd consecvenți principiilor metodologice fundamentale ale marxismului, să găsim „cheia” decodificării sensurilor multiple ale rolului deosebit atribuit ideologicului în viața socială africană ? Determinismul social este compatibil cu teza priorității ideologicului asupra economicului ? Interogările, desigur, pot continua surprinzînd și pe această cale profunzimea și originalitatea proceselor sociale reale ca și a conceptualizării și interpretării lor teoretice. Firește, răspunsul la o situație și structură dublă, contradictorie este cel dialectic și da și nu.

Da, dacă avem în vedere nivelurile inegale și eterogene de dezvoltare economică, politică, culturală, ale popoarelor africane, existența înseși a unor stadii tribale, feudalo-gentile sau capitaliste, a unor structuri sociale și de grup atît de diverse, existența sau absența unui proletariat african, rolul predominant al țărănimii, afirmarea intelectualității. Dependența țărilor africane atît de „zestrea” lor tradițională cît și de diversitatea gradului de exploatare colonială, determină existența unor contradicții extrem de acute, iar stadiul de subdezvoltare economică se cere a fi depășit printr-o transformare radicală a structurilor economice, prin utilizarea proprie a bogățiilor naturale. Totodată, necesitatea unui volum crescînd de capitaluri și investiții productive și sociale, cerința folosirii cuceririlor științifico-tehnice contemporane, lipsa de cadre naționale calificate și de capital etc. sînt realități cărora statele africane trebuie să le găsească rezolvarea, în vederea trecerii lor la o nouă condiție, radical deosebită de cea moștenită din perioada colonială.

Desigur, starea de dependență a popoarelor africane creată de exploatarea și dominația colonialistă și, în forme noi, de către neocolonialism, simbioza colonialism-rasism etc. nu este nouă și nu a apărut numai în raport cu Africa. Referindu-se pe larg la această situație, Julius Nyerere opina că „Africa nu este unică în problemele sale”²², ci ea este și trebuie să fie originală în folosirea soluțiilor cele mai adecvate ei. Ineditul experiențelor sociale africane rezultă, firește, dintr-un complex de factori în care un loc aparte îl are elementul personalitate culturală, identitate spirituală, specificitate negro-africană. Dar nici acesta nu poate fi înțeles în structura și interpretat în dinamica sa independent de sistemul social

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consfătuirea cadrelor didactice din domeniul științelor sociale și învățămîntului politic*, 1976, Editura politică, București, 1976, p. 25.

²¹ *Ibid.*

* Boris Erasov, *Utopiile și mistificările socialismului african*, „Voprosi filozofii”, nr. 10, 1970.

²² Julius Nyerere : *Some Aspects of Liberation*, „Africa”, nr 53, ianuarie 1976, p. 14.

global, de celelalte instanțe ale socialului și în primul rînd al structurilor economice.

Dacă sîntem consecvenți principiului, formulat chiar de un gînditor african — Leopold Sédar Senghor — conform căruia „nu poate exista independență în stare de dependență”, independența de gîndire, independența spirituală integrală și complexă nu poate fi dobîndită, totuși, în afara restructurării vieții economice și instituțiilor politice, a creării unor noi situații economice de independență. Realitatea arată — remarca secretarul general al partidului nostru — că „sînt popoare care și-au dobîndit independența politică, dar care continuă să se zbată în crîncenă sărăcie ca urmare a faptului că economia lor se află încă în mîinile marilor monopoluri, ale societăților supranaționale”²³. În acest sens lichidarea politicii imperialiste și colonialiste se poate înfăptui numai „asigurînd o dezvoltare economică independentă a acestor țări”²⁴.

Preocupările constante ale guvernelor și partidelor africane, în vederea înfăptuirii acestor cerințe, depășesc cadrul interpretativ de clarificare conceptuală și se înscriu ca obiective politice, ca strategii ale procesului complex de decolonizare. Totodată, dacă abordăm acest fenomen în spiritul dialecticii marxiste, al concepției materialiste asupra socialului, din perspectiva valorii teoretico-metodologice a conceptului de formațiune socială, putem analiza, motiva și interpreta particularitățile dinamicii sociale ale popoarelor africane. Deci, putem spune *nu*, dacă analizăm teza suprapriorității culturalului, susținută de unii doctrinari africani, a ideologicului, în contextul realităților social-politice africane, trecute și prezente, al condițiilor istorice complexe din perioada dependenței față de puterile coloniale cît și a atitudinii de rezistență și supraviețuire spirituală, a luptei de apărare și păstrare a ființei culturale în anii dominației.

În fața politicii de dominare (exercitată direct sau indirect, sub formă de protectorat sau patternship) atitudinea de păstrare și mai ales de afirmare a personalității proprii, dubla mișcare „de identificare și de promovare, îndreptată spre trecut, dar și spre viitor”²⁵, nu apare ca fenomen nou, născut după independență ci, dimpotrivă, ca precedînd și într-un anumit sens — pregătind-o.

Necesitatea acută a unei revoluții în vederea „reconstrucției naționale”, cum o apreciază Samora Machel, prefigurează, printre altele, ca obiectiv major educația, instrucția poporului, a maselor de oameni ai muncii; aceasta înseamnă decolonizarea gîndirii lor, dobîndirea și cunoașterea istoriei lor, a modurilor lor de gîndire, a criteriilor de valorizare morală, a atitudinilor civice, sociale proprii, autentic africane.

Aspirația legitimă a popoarelor recent eliberate ca în evoluția lor „să devină moderni dar să rămînă africani” denotă, între altele, pășirea pe calea transformării și restructurării existenței lor sociale, apelul la revoluția științei și tehnicii contemporane, la experiența mondială dar și convingerea că „structurile de care au nevoie le vor descoperi în propriul lor sol” (material și spiritual, am explicita noi), „structuri hrănite de vigoarea

²³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la ședința comună a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naționale, Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și a activului central de partid și de stat* — 28 martie 1977, p. 66.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Allocution de L. Sédar Senghor — président du Senegal, Precolloque Civilisation noire et éducation*, „Présence Africaine”, nr. 92, 1974, p. 25.

și profunzimea inovatoare care au ocrotit aceste popoare și în anii expansiunii coloniale“²⁶.

Ar fi o eroare, așa cum observa Nkrumah să presupunem că Africa trăiește într-o prelungire lineară a comunității primitive ; este necesar în permanență să ne raportăm la Africa secolului XX, după cum ar fi simplist să credem că nu este posibilă o evoluție diferențiată a multiplelor componente ale socialului, o autonomie complexă a acestora. Cu tot nivelul scăzut al forțelor de producție caracteristic infrastructurilor africane, nu se poate nega rolul acestora în dinamica vieții sociale ci, cel mult, este confirmată din nou teza marxistă „că economicul nu este singurul factor activ al istoriei“. Rolul deosebit al suprastructurilor ideologice „care apar, sub un anumit aspect în avans față de forțele productive și nu în urma lor ca în Europa secolului XIX“²⁷, poate fi explicat în multe privințe ca fiind și el condiționat social-istoric. Fără a se neglija rolul factorilor economici în transformarea structurilor sociale, „postulatul primordialității sale trebuie confruntat cu jocul concurent al politicii“²⁸, care explică și ea evoluția istorică a popoarelor Africii contemporane.

Pentru a deveni comprehensibilă atât sub raportul structurii cât și al funcțiilor în cadrul dinamicii sociale a popoarelor Africii independente, decolonizarea spirituală impune o analiză a sensurilor ei politice, culturale și sociale.

★

Există în viziunea ideologică africană o opinie unanimă asupra sensului constructiv al procesului decolonizării spirituale. El presupune în structura sa acel moment al negării dialectice, selective, necesar continuității procesului dezvoltării. Opțiunile politice, deciziile în problemele fundamentale ale făuririi noilor rânduiri social-economice, culturale, formulate și conturate de către tinerele ideologii naționale africane, nu au doar caracter explicit, de delimitare de capitalism, colonialism și neocolonialism prin consolidarea independenței politice ci, cu deosebire, și unul implicit ; folosirea acestui mijloc — autoguvernarea politică — în vederea edificării unei societăți independente social, economic și cultural.

Dacă, într-adevăr, modelul cultural actual conturat de doctrinarii și oamenii politici africani este cu precădere un model politic, cum îl apreciază Claude Rivière, aceasta exprimându-se „prin suveranitatea de stat în toate domeniile“, luptele sociale fiind mai ales politice, esența acestuia nu se reduce doar la „dorința de a menține independența în raport cu capitalismul“²⁹. El vizează un model social complex în vederea făuririi unei noi civilizații și a unei noi culturi. Dinamica Africii contemporane, constructivă și de perspectivă, în conformitate cu cerințele legice ale progresului social, este astăzi o realitate. După cum sublinia sugestiv președintele Camerunului — „important este că Africa a demarat“³⁰.

²⁶ Basil Davidson, *The Africans, An Entry to Cultural History*, Longmans, 1969, p. 317.

²⁷ Claude Rivière, *Sur l'objectivité des classes sociales dans l'Afrique noire*, „Cahiers Internationaux de Sociologie“, vol. XLVII, 1969, p. 138.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Claude Rivière, *Classes et stratifications sociale en Afrique noire*, „Cahiers Internationaux de Sociologie“, LIX, 1975, p. 296.

³⁰ Interviu acordat de președintele Ahidjo (Camerun), „Le Figaro“, 19 februarie 1976.

„Dacă Africa a trebuit să-și modifice propriile instituții pentru a le face corespunzătoare cu noile aspirații ale poporului“, și dacă și poporul „trebuie să-și modifice atitudinea și practicile sale în raport cu obiectivele“³¹ este necesară, după opinia lui J. Nyerere, „o schimbare pozitivă... inițiată și modelată numai pentru Africa și nu ca o simplă reacție față de evenimentele care o afectează“³². Explicitînd această teză, cercetătorii africani sînt cvasiunanimi în a aprecia și preciza necesitatea explicării și motivării teoretice a opțiunilor politice, economice, spirituale ca generînd din necesitățile lăuntrice, din spațiile politice, economice, culturale proprii și nu ca o simplă raportare exterioară la colonialism. Uneori, surprinderea și reliefaarea identității și personalității tinerilor națiuni africane, unitatea culturilor lor s-a făcut doar prin relevarea determinărilor specifice în raport cu sistemul colonial, luat ca sistem dominant, și nu printr-o raportare și evidențiere a acestor determinări, ca rod al modurilor de viață specific africane, produs al cunoașterii de sine.

Dar, observă și problematizează deosebit de profund profesorul de filozofie Fabien Eboussi Boulaga din Camerun, „Unitatea culturilor africane nu apare numai din faptul că ele se opun «marilor civilizații»“³³, nu se definesc numai prin determinările ce le separă de acestea ci, și cu precădere, prin personalitatea lor de bază, o adevărată Cartă a drepturilor și datorilor, în care sînt sintetizate „modul de a trăi în lume a Negro-Africanului, de a se prezenta pe sine în cultură, în muncă, în relațiile cu sine și cu alții“³⁴. Multiple rațiuni sociale și economice, filozofice și politice întemeiază poziția gînditorilor africani de abordare dialectică, istorică a identității culturale, a personalității proprii. Astfel, opțiunea pentru o schimbare și transformare independentă, alegerea căilor și mijloacelor în vederea schimbării „propriilor moduri de viață, orientate de propriile direcții obiective“³⁵ implică totodată cerința conștientizării poporului, a realizării bazei de masă a ideologiilor naționale. Că aceasta este un proces de durată, de căutări și autoclarificări, o confirmă istoria luptei popoarelor, experiența socială mondială. Saltul de la angajarea față de organizarea familială, tribală, rurală, spre „angajarea față de o ideologie națională“ nu este nici simplu, nici linear și nici nu secondează automat cucerirea independenței politice. Ridicarea și mobilizarea maselor în vederea creației proprii istorii, a apărării și consolidării independenței, a edificării unei noi existențe sociale, reclamă desigur dobîndirea unei conștiințe de sine, a conștiinței locului și rolului fiecărei tinere națiuni africane.

Decolonizarea politică, socială, economică, spirituală a popoarelor africane, concepută în structura și dinamica sa de perspectivă, reclamă, după opinia doctrinarilor și gînditorilor politici africani, o ideologie. Conferindu-i în unanimitate un sens pozitiv și apreciînd-o ca fiind o necesitate istorică, dezbaterea începe, firește, atunci cînd este vorba de a se defini și alege o anumită ideologie care să convină, să corespundă intereselor națiunilor africane. Totodată, ideologia africană, ca realitate și ca proiect, ca fiind constituită și cu precădere constituantă, impune reflexiei

³¹ Julius Nyerere, *On Socialism*, Oxford University Press, Dar Es Salaam, 1969, p. 23.

³² *Ibidem*, p. 24.

³³ Fabien Eboussi Boulaga, *L'identité Negro-Africaine*, „Présence Africaine“, nr. 99/100, 1976, p. 3.

³⁴ *Ibidem*, p. 17.

³⁵ Julius Nyerere, *Op. cit.*, p. 24.

filozofice și gândirii social-politice o multitudine de aspecte, relații și relații inedite.

Ideologia africană specifică și originală prin structură și funcții prezintă particularități cu deosebire și prin geneză. În acest sens discuțiile în legătură cu baza socială a acestor ideologii sînt oportune. Există oare în Africa clase interesate în promovarea unei ideologii ? ; dacă există, stadiul lor nu este prea la început pentru a putea reclama și promova o ideologie ? ; există vreo conexiune între clase * și ideologie ? ; sau ideologia africană se constituie și funcționează mai întîi ca ideologie națională ? Acestea sînt numai unele din problemele controversate și controversabile ale ideologiei Africii Negre **.

În gândirea socio-politică africană, ideologia este tratată cu predicție prin funcția sa socială ca îndreptar al acțiunii politice, ca factor mobilizator și conștientizator al poporului și uneori ca fundament valoric al opțiunilor politice. Apreciind „Pregătirea ideologică ca prima necesitate pentru orice popor care dorește să se întemeieze și să se dezvolte“, Sékou Touré, dintr-o perspectivă specific africană, formulează teza cu valoare de postulat politic și cultural : „Poporul, motor al istoriei... singura valoare care determină celelalte valori“. Cu aproximativ două decenii în urmă K. Nkrumah sublinia : „Poporul, trupul și sufletul națiunii, sancțiunea finală a deciziei politice, moștenitorul suveranității... nu poate fi prostit la infinit“ ³⁶, idee care surprindea, în nuce, relația organică dintre popor și ideologie, acțiunea formatoare, modelatoare a ideologiei și rolul determinant al poporului. Este mai mult decît persistentă în literatura și gândirea socio-politică africană ideea primatului individului asupra ideologiei și instituțiilor, conform căreia nu individul trebuie să slujească o ideologie ci invers, individul trebuie să fie și să rămînă întotdeauna scop și celelalte, ideologie, instituții politice, stat, partide, să fie mijloace.

Dintr-o viziune interpretativă proprie, K. Nkrumah abordează și motivează locul și rolul ideologiei ca factor necesar al coeziunii sociale, și, totodată, surprinde corelația complexă a ideologiei cu societatea în genere, cu clasa socială în speță. Concepția sa asupra ideologiei, simplificînd conștient corelațiile, se poate sintetiza : „Fiecare societate are o ideologie și în fiecare societate există un segment militant care este și segmentul dominant al societății“ ³⁷ ; în societatea comunistă acest segment coincide cu întreaga societate ; ideologia cuprinde principii fundamentale, credințe în legătură cu natura umană, tipul de societate care trebuie să fie creat pentru om ; în societatea bazată pe clase „ideologia reflectă interesele de clasă și conștiința de clasă“ ³⁸, iar, pe de altă parte, în societățile cu ideologii diferite una este dominantă și anume aceea a grupului conducător ; ideologia reclamă o filozofie ; ideologia revoluționară „nu poate fi o simplă expresie a dorințelor că o ordine socială prezentă ar trebui abolită. Ea

* Opiniile sînt eterogene, unele care admit nu numai o structură socială de clasă, dar chiar existența antagonicului și luptei de clasă (K. Nkrumah, S. Touré, S. Machel ș.a.), altele care neagă existența acestora (J. Nyerere, K. Kaunda ș.a.) sau admit prezența structurilor sociale neomogene dar neantagoniste (L. S. Senghor ș.a.).

** Yves Bénot, *Ideologies, nation et structures sociales en Afrique Noire*, „Revue Tièrs Monde“, nr. 57, 1974, p. 135.

³⁶ Kwame Nkrumah : *Consciencism-Philosophy and Ideology for De-Colonisation*, p. 101.

³⁷ *Ibidem*, p. 57.

³⁸ K. Nkrumah, *Class Struggle in Africa*, Panaf, London, 1970, p. 23.

caută, de asemenea, a opera și menține noua ordine socială care a fost introdusă”³⁹.

Necesitatea unei ideologii proprii Africii secolului XX este legitimă și posibilă și, în acest sens, răspunzând respectivelor cerințe K. Nkrumah a elaborat lucrarea sa *Consciencism-Philosophy and Ideology for De-colonisation*, apreciată în mod deosebit în literatura social-politică africană * ca o lucrare ce „introduce pentru prima oară problemele noastre vitale — cum observă filozoful camerunez Marcien Towa, în sfera cea mai înaltă a conștiinței umane” **.

Rolul social integrator al ideologiei, impactul său asupra întregii vieți a poporului, în istorie și politică, literatură și artă, religie și filozofie, forța sa de mobilizare socială a milioane de oameni „spre scopuri definite”, etalarea sa „în teorie politică, teorie socială și morală”, sînt analizate și interpretate de Nkrumah, în principal, din perspectiva rolului ideologiei în lupta împotriva colonialismului și neocolonialismului, pentru înfăptuirea procesului decolonizării.

Ideologia africană, înțeleasă ca ideologie de masă (din punctul de vedere al bazei sociale), sau ca o ideologie națională (din unghiul de vedere al funcției acesteia de a fi instrumentul de edificare a națiunii), presupune desigur și alte determinări specifice.

Cunoscînd o diversitate de forme de manifestare, ideologiile africane se interferează în esențialitatea lor, ceea ce le unește dovedindu-se a fi infinit mai profund și mai bogat decît ceea ce le separă. Ineditul acestora se remarcă cel puțin prin geneza și funcția lor socială. În principal, acestea au apărut, în faza de început, ca reacție contestatară și protestatară față de politica de asimilare, dezrădăcinare și depersonalizare culturală și spirituală dusă de puterile coloniale și, ulterior, ca atitudine intrinsec anti-imperialistă, anticapitalistă, anticolonialistă, antineocolonialistă, antirasială ca ideologii politice de masă, atît în perspectiva elaborării lor în concordanță cu filoanele umaniste, democratice, socialiste tradiționale, cît și a intereselor istorice contemporane ale popoarelor, vizînd nu numai continuitatea cu trecutul dar și ființarea liberă și independentă a acestora în prezent și viitor. Elaborate de conducători, ele tind să devină ideologii de masă în vederea realizării funcției acestora de instrument de edificare a națiunii, de construire a unor noi structuri economice, politice, spirituale. Apărute ca modele sociale, idealuri politice și morale de făurire a unor noi alcătuiuri sociale, ca ideologii cu o structură duală, între tradițional și modern, general și particular, național și internațional, ele reprezintă căutarea legitimă de a realiza o sinteză sui-generis care să permită atît o *înrădăcinare*, repersonalizare, identitate culturală și politică cît și o *deschidere* spre valorile culturii universale, spre cuceririle științei și tehnicii, spre experiența socială pozitivă mondială, sînt ideologii ce își caută o fundamentare teoretică. Oricît de diverse ar fi filozofiile și sistemele teoretice ce le stau la bază (conștiientism, etnofilozofie, umanism etc.), scopurile teoretico-explicative ca și etico-educative sînt în mare aceleași, redobîndirea încrederii pierdute, înrădăcinarea în sistemele axiologice umaniste, democate, socialiste tradiționale. Ele au fost și sînt elaborate de

³⁹ Kwane Nkrumah : *Consciencism-Philosophy and Ideology for De-Colonisation*, p. 59.

* Vezi P. A. Okambo : *Filozofia și ideologia la Nkrumah*, „Présence Africaine”, nr. 85/1973, p. 148—177 ; *Somme Esential Features of Nkrumaism*, by Editors of Spark (Accra), Panaf, London, 1970, p. 102—127.

** Cf. Yves Bénot, *Op. cit.*

intelectuali educați în cea mai mare parte în școlile europene, intelectuali progresiști care au devenit apoi conducători politici ai mișcărilor de eliberare națională și conducători ai partidelor și guvernelor independente. Căutînd identitatea de sine, conștiința și sensul propriei valori, intelectualitatea africană a parcurs firește mai multe trepte. Una din acestea o constituie faza „căutărilor“, a delimitărilor, a relevării specificității, fie pe plan literar artistic (mișcarea în jurul conceptului de „negritudine“ în cadrul revistei „Présence Africaine“), fie pe plan politic (Personalitatea africană).

Reclamîndu-se a îndeplini rolul social de întemeiere doctrinară a opțiunilor politice, de criteriu axiologic în conturarea și luarea deciziilor politice, ideologiile naționale se prezintă în calitate de teorie politică, teorie socială și morală⁴⁰, folosindu-le pe toate ca instrumente în modelarea conștiințelor și în mobilizarea maselor la acțiunea socială. Este prezentă în gîndirea socială și politică africană poziția fermă de respingere a oricărui import de ideologie.

Aceasta nu înseamnă o izolare de sistemele de valori politice autentice ale forțelor progresiste ale contemporaneității și nici de teoria politică a socialismului științific. Raportarea la socialismul științific a constituit și constituie pentru ideologiile africane progresiste, pentru acele ideologii care au ca obiectiv fundamental descătușarea politică, socială, dar și economică, un apreciat sistem de referință. Ideologi africani de prestigiu, doctrinari politici și totodată conducători de partide sau guverne propun insistent raportarea la socialism științific dintr-o perspectivă negro-africană, din perspectiva realităților și necesităților lor istorice. Modalitățile sînt multiple în acest sens : formularea expresă privind făurirea unui stat socialist (Samora Machel, Agostinho Neto), a însușirii socialismului științific ca pe o călăuză în acțiune (Partidul Congolez al Muncii), reclamarea necesității regîndirii socialismului științific din perspectiva negro-africană (L. S. Senghor), cerința raportării la concepția teoretică a socialismului științific asupra istoriei (J. Nyerere) etc.

Conținutul politic al decolonizării spirituale, cerință și obiectiv fundamental al ideologiilor naționale, se exprimă, în primul rînd, în opțiunile politice privind calea de evoluție în viitor a popoarelor africane, în alegerea de către acestea a căii necapitaliste și, de către o bună parte a lor, a modelului socialist. Socialismul african, concept și doctrină, parcurge o evoluție în timp, înregistrînd momente de căutări și tatonări — inerente epocilor de autoclarificare ideologică, perioadelor de romantism de după independență — ajungînd în cele din urmă la sinteze viabile, inedite, specifice Africii.

Există, firește, mari deosebiri în ce privește concepția despre socialism, deosebiri mergînd de la recunoașterea principiilor socialismului științific, pînă la poziții difuze și contradictorii din punct de vedere politic și ideologic⁴¹. Dar, cu toate deosebirile existente, care nu pot fi și nici nu trebuie să fie ignorate, se cristalizează conștiința că trecerea la socialism — așa cum se subliniază și în Programul P.C.R. — este și se impune ca o necesitate obiectivă, ca singura cale de lichidare într-un timp istoric scurt a stării de subdezvoltare a tinerelor state independente africane.

⁴⁰ K. Nkrumah, *Op. cit.*, p. 59.

⁴¹ Leonte Răutu, *Procesul revoluționar mondial — esența progresului istoric*, în *Progresul istoric și contemporaneitatea*, Editura politică, București, 1976, p. 179.

Semnificînd nu numai respingere dar și preluare, nu numai negare dar și afirmare, nu numai distrugere dar și construcție, decolonizarea spirituală este faza plămădirii unor noi sisteme de valori politice, morale, estetice, dar și a unor structuri economice corespunzătoare. Desigur una din rațiunile înfăptuirii decolonizării spirituale este aceea de a se obiectiva în și prin elaborarea liniei politico-sociale, a scopurilor și mijloacelor corespunzătoare, a realizării și asimilării valorilor perene ale umanității și ale spiritualității africane de echitate socială, democrație, demnitate umană, pace etc.

Gînditorii africani, cel mai adesea, concep decolonizarea spirituală într-un sens larg, de redobîndire a independenței de a gîndi dar și de a acționa, de a cunoaște dar și de a înțelege și formula o concepție proprie africană, de a interpreta dar și de a evalua conform criteriilor sociale, politice, morale, pe care popoarele le prefigurează în lupta lor pentru progres, de a interpreta realitățile specifice africane, dar, cu deosebire de a le transforma.

Emiterea unor judecăți de valoare pertinente asupra doctrinei decolonizării spirituale, atît a genezei cît și a finalității istorice cu un predominant caracter politic, este desigur posibilă numai pe baza unor criterii axiologice ferme pe care ni le poate oferi filozofia materialist-dialectică. Analizată ca parte componentă a unui proces unitar și continuu al decolonizării, apreciată ca un mijloc doar și nu ca un scop în sine, înțeleasă nu ca singura cale de dobîndire și consolidare a independenței, ci ca una din modalități care, în anumite momente, în procesualitatea realizării sale poate dobîndi un caracter prioritar, cunoscută și înțeleasă în structura sa contradictorie de oscilare între tradițional și modern, între autenticitate și modernizare, între național și internațional, decolonizarea spirituală se autodefiniște cu precădere ca un proces complex social, politic, economic și ca o sinteză superioară a acestora.

În esențialitatea sa și, cu precădere, în și prin mesajul său uman, politic, doctrina decolonizării spirituale invită la reflecție, la sulețe dialectică și interpretare nuanțată dezvăluind ineditul prin rodul unor experiențe originale, al unor soluții proprii africane. Ideea rolului dinamic al culturii, de instrument principal în realizarea obiectivelor economice, tehnice, industriale, prezentă și fundamentată în cadrul politicii culturale a statelor socialiste, se bucură de o deosebită apreciere în rîndul ideologilor africani. Se confirmă în mod strălucit punctul de vedere al partidului nostru, conform căruia „ideile, nivelul de cunoaștere și cultură, gradul de dezvoltare al conștiinței se manifestă astfel ca o puternică forță materială în transformarea revoluționară a societății, în asigurarea progresului general al umanității”⁴². Experiența socialistă a țării noastre în care rolul culturii este conceput ca o pîrghie esențială a dezvoltării, angajînd și modelînd conștiința oamenilor, sporind și amplificînd potențialitățile lor creatoare în toate domeniile, cunoaște o amplă rezonanță în elaborarea strategiilor culturale africane, ceea ce constituie încă o recunoaștere a contribuției românești la tezaurul mondial de valori teoretice și practice.

Condițiile și consecințele nefaste ale instaurării nazismului în Germania

MARIN BADEA, GHEORGHE UNC

Elaborarea unui studiu de sinteză, restrins ca întindere, despre regimul național-socialist ar putea fi considerată o încercare temerară, dacă avem în vedere că fenomenul în sine se prezintă ca o structură social-politică foarte complexă, comportând numeroase probleme ce se cer a fi analizate atât în interdependența lor, cât și în dinamica istorică ce au cunoscut-o, iar pe planul istoriografiei, și nu numai al acesteia, s-a putut înregistra, de-a lungul anilor, o literatură greu de cuprins, într-o gamă de interpretări extrem de diversificată. Riscul în această situație are, însă, doza sa de justificare. Nazismul ca fenomen istoric și, în general, problema fascismului au afectat mult prea profund conștiința umană pentru a nu trezi și amplifica interesul științific, pentru a nu împinge omul zilelor noastre pe calea realizării unei cunoașteri cât mai profunde posibil. În plus, fenomenele grave de recrudescență a cercurilor de extremă dreaptă în viața politică a unor țări capitaliste au făcut, imediat după terminarea războiului, și continuă să facă și astăzi din problema fascismului o problemă ce confruntă nu numai popoarele respective, ci, într-un fel sau altul, însăși comunitatea umană. Această realitate solicită, prin ea însăși, o retrospectivă analitică menită a formula răspunsuri la o serie întreagă de întrebări, între care cele mai acute atât pentru conștiința politică a generației care a cunoscut ororile fascismului, cât și pentru a celei postbelice, se referă la originile social-istorice ale nazismului și baza lui socială, la structurile puterii și jocul forțelor politice din perioada premergătoare instalării partidului nazist la cirna destinului poporului german, la natura și dimensiunile loialității față de regim din partea celei mai mari părți a poporului german etc. Și dacă acesta este adevăratul izvor ce alimentează reluarea și aprofundarea continuă, cât mai nuanțată a studiului consacrat fascismului, atunci apare cu totul întemeiat acordul exprimat de foarte mulți istorici, filozofi, sociologi, publiciști ș.a.m.d. că această acțiune „trebuie să servească strategiilor antifasciste pentru a recunoaște și a preveni reinvierea lui”¹.

Precizând faptul că un colectiv larg de cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice este în prezent angajat în elaborarea unei lucrări mai mari despre regimurile fasciste și totalitare din Europa și că în cadrul acesteia un spațiu larg va fi rezervat prezentării nazismului, ne vom limita la consemnarea, în cele ce urmează, doar a elementelor de structură specifice regimului hitlerist, a trăsăturilor caracteristice puse în evidență de politica internă și externă, a principalelor consecințe la care a condus acesta atât pentru națiunea germană, cât și pentru celelalte națiuni ale lumii angrenate în ultima mare conflagrație mondială.

¹ Wolfgang Ippermann, *The Post-war german left and fascism*, în „Journal of contemporary history”, anul 11, nr. 4/1976, p. 185.

În această ordine de idei, am dori, mai întâi, să menționăm că numirea lui Hitler în postul de cancelar, la 30 ianuarie 1933, a fost interpretată, și în epocă, și în istoriografie, până nu demult, ca un *Machtergreifung* sau *Machtübernahme*, adică o „luare a puterii”, deși poate ar fi mai corectă folosirea termenului *Machtübergabe*, o „transmitere a puterii” de către dreapta clasică a societății germane fasciștilor hitleriști, ceea ce împinge la concluzia, mai consistentă credem noi, că un rol important în apariția și dezvoltarea ulterioară a noului regim a avut nu numai evoluția contradicțiilor dintre marea burghezie și masele populare (clasa muncitoare îndeosebi), ci și a celor din interiorul marelui capital, statul nazist asumându-și sarcina de a le subordona și pe unele și pe altele. S-ar explica astfel de ce marea majoritate a grupărilor economice au primit cu satisfacție hotărîrea marșalului Hindenburg de a-l numi pe Hitler cancelar, ceea ce corespundea ziarului „Le Temps” sesiza cu ușurință, consemnând, într-o corespondență datată 31 ianuarie 1933, că: „Numirea lui Adolf Hitler în funcția de cancelar al Reich-ului n-a provocat nici o surpriză în cercurile economice germane. Se așteaptă ca cercurile industriei grele să primească chiar cu satisfacție această soluție a crizei ministeriale și cred că pot prezice o lungă durată cabinetului Hitler—von Papen”².

Ar fi apoi de reținut că, pe moment, investirea lui Hitler în funcția de cancelar n-a fost considerată un eveniment prea incitant. O bună parte a opiniei publice din Germania și din alte țări a fost tentată să creadă că în exercițiul puterii hitleriste vor ajunge și ei să se uzeze politicește, nesesizându-se un fapt semnificativ prin el însuși că, în guvernul format, Hitler impusese numirea în posturi-cheie a unora dintre colaboratorii politici apropiați: Frick — ministru de interne, Göring — ministru fără portofoliu și comisar al Ministerului de Interne al Prusiei, Franz Gürtner — la Justiție, pentru ca în martie să li se adauge Goebbels ca șef al propagandei. Acesta a fost doar primul pas, pentru că, în scurt timp, aveau să fie eliminați toți cei care l-au adus la putere, inclusiv Franz von Papen.

În instituirea dictaturii, Hitler a procedat relativ metodic. A dat mai întâi asigurări printr-un discurs rostit la posturile de radio, chiar a doua zi după numirea sa în funcția de cancelar, că va fi atașat principiilor tradiționale ale vieții politice germane; că misiunea sa și a guvernului pe care-l va conduce era „să restabilească unitatea de spirit și de voință” a națiunii; că nu va fi afectată credința, iar familia ca celulă constitutivă a poporului și a statului își va afla adevărata protecție. Cu alte cuvinte, valori burgheze fundamentale urmau să-și găsească obləduirea și în persoana fűhrerului nazist. Numai că toate aceste asigurări erau, chiar în intenția lui Hitler, un simplu văl de fum, mult prea subțire pentru a ascunde adevăratele intenții.

Riposta față de cabinetul condus de Hitler n-a venit decît din partea clasei muncitoare, mai puțin acea parte care fusese deja contaminată de ideologia nazistă³. Din rîndurile ei au căzut primele victime, numărul lor ridicîndu-se în mai puțin de o lună la 62, între care 29 de comuniști și 8 social-democrați. Animatorii luptelor de stradă împotriva trupelor SA și SS au fost, cu precădere, comuniștii. „Singuri comuniștii rezistă — scria la 2 martie „Gazette de Lausanne” — „Evident, lupta nu este egală. Ei au contra lor toate forțele statului. Dar, în ciuda numărului, ei au ardoarea, fanatismul, ei au luptat pentru stradă”⁴. Comuniștii au reușit ca, dincolo de greșelile comise în aprecierea forței reale a NSDAP (Der Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) a influenței largi pe care național-socialismul o exercita deja⁵, să întrevadă adevărata esență a guvernului condus de Hitler și să cheme, printr-un apel lansat chiar în ziua de 30 ianuarie 1933, clasa muncitoare, membrii Partidului social-democrat, sindicatele creștine, toate forțele progresiste ale Germaniei la grevă generală pentru răsturnarea guvernului fascist. „Acest nou cabinet al dictaturii deschise, fasciste — consemna între altele apelul menționat — este cea mai brutală, cea mai fățișă chemare la război a celor ce muncesc, a clasei muncitoare germane... Regimul teroarei singuroase, barbare a fascismului se va ridica deasupra Germaniei”⁶. Împotriva lui trebuia să se acționeze din primul moment, pentru a-l răsturna, pentru a asigura o cale democratică evoluției pe mai departe a vieții politice în Germania și a evita realizarea planurilor irresponsible preconizate de nazism. Apelul comuniștilor a rămas, însă, fără ecoul scontat în rîndurile majorității conducătorilor P.S.D., astfel că unitatea preconizată nu s-a putut realiza. Dealtfel, termenii în care a fost formulată această

² „Le Temps” din 1 februarie 1933.

³ Georges Castellan, *Forces d'opposition à l'avènement du III-e Reich*, în „Revue d'Histoire de la deuxième guerre mondiale”, nr. 36/1959, p. 3—22.

⁴ Reprodus după: Gilbert Badia, *Histoire de l'Allemagne contemporaine. 1917—1962*, vol. II, Paris, 1962, p. 14.

⁵ Ernst Thälmann, *Einige Fehler in unserer theoretischen und praktischen Arbeit und der Weg zu ihrer Überwindung*, în „Die Internationale”, noiembrie-decembrie 1931, p. 481—509.

⁶ Reprodus după: Klaus Mammach, *Die deutsche antifaschistische Widerstandsbewegung. 1933—1939*, Dietz Verlag, Berlin, 1974, p. 9—10.

inițiativă lăsa ușor să se înțeleagă că unitatea trebuia să se realizeze sub conducerea comuniștilor, ceea ce era de natură a provoca în tabăra social-democraților susceptibilități binecunoscute. Era o situație grea, paralizantă, care nu putea scăpa nici observatorilor străini, ca în cazul ministrului român la Berlin, M. Petrescu-Comnen, care, într-un raport din 21 februarie 1933, consemna: „Dacă acestea din urmă [partidele clasei muncitoare — n.n.] dispun de o armă extrem de serioasă, greva generală, trecutul apropiat ne învață, însă, că lipsește acestor partide atât unitatea de vederi, cât și energia necesară pentru a reacționa”⁷.

Neputându-se realiza un front unit al opoziției antifasciste față de guvernul prezidat de Hitler, procesul de consolidare a noii situații politice a putut evolua relativ rapid, intrucît, abia înscăunat, guvernul național-socialist și-a creat rapid o serie de pirghii de susținere, între care un vast aparat de represiune, pentru a-i servi în lupta cu forțele de opoziție. A fost reorganizată poliția, dotînd-o cu ofițeri recrutați din SA și SS. A fost creată poliția secretă Geheime Staatspolizei (Gestapo). A fost inițiată acțiunea de creare a lagărelor de concentrare. „Nu era ceva mai necesar — scria Hermann Göring după un an de la instaurarea regimului nazist — decît a interveni contra amăgitorilor, contra agitatorilor și șefilor lor înșiși. În acest scop au fost create lagărele de concentrare. Au fost trimiși acolo în primul rînd mii de activiști ai partidelor comunist și socialist”⁸.

O ofensivă puternică a fost îndreptată împotriva organizațiilor și partidelor politice adversare noului regim și, îndeosebi, împotriva P.C.G., P.S.D. și a sindicatelor muncitorești. La 4 și 6 februarie 1933, s-au limitat, prin decrete, dreptul de întrunire și libertatea presei. Actele de violență și acțiunile de urmărire, confiscare și distrugere a presei, îndeosebi a celei muncitorești, s-au derulat fără nici o limită, astfel că, la sfîrșitul lunii februarie, P.C.G. era, practic, pus în imposibilitatea de a acționa legal.

O ordonanță a președintelui Reich-ului din 28 februarie 1933 conferea caracter „legal” dictaturii, consfințind limitarea libertății personale, a libertății cuvîntului, a presei, a dreptului de întrunire și asociere, violarea secretului corespondenței, a domiciliului și chiar a dreptului de proprietate. S-a reintrodus pedeapsa cu moartea, a fost știrbită masiv suveranitatea Lănderelor. Iar prin proiectul de lege asupra deplinelor puteri, așa-numitul Ermächtigungsgesetz (Decret asupra deplinelor puteri), aprobat de Reichstag după excluderea cu forță a deputaților comuniști, din 24 martie 1933, s-au conferit lui Hitler și partidului nazist drepturi nelimitate în toate domeniile: politic, legislativ, constituțional etc. Împotriva acestui proiect a votat numai grupul deputaților social-democrați condus de Otto Wels, intrucît se aducea o violare flagrantă Constituției, dar, în același timp, acesta a aprobat partea din declarația lui Hitler referitoare la politica externă.

Adepți fermi ai legalismului cu orice preț, unii din liderii social-democrați au continuat să creadă că ar putea să se exercite încă o opoziție pe tîmeiuri constituționale. În această atitudine conducerea organizației social-democrate berlineze a persistat chiar și după lichidarea treptată a presei sale, pentru ca să se convingă de duritatea excesivă a noului regim abia către începutul lunii mai, cînd i-au fost sechestrate toate cele peste 100 de tipografii, făcînd astfel practic imposibilă orice acțiune de propagandă prin cuvîntul scris. A urmat interzicerea formală a P.S.D., la 22 iunie 1933, după ce, la 3 mai, fusese dezlănțuit un atac furibund împotriva sindicatelor, determinînd, în același timp, și capitularea sindicatelor creștine.

La sfîrșitul lunii iunie — începutul lui iulie, unul după altul au dispărut de pe scena politică și partidele burgheze prin autodizolvare, fie în baza „acordului cu domnul cancelar al Reichului — Hitler” (Partidul Catolic al Centrului), fie în baza unei aprecieri, desigur formale, după care „statul întemeiat pe partide este depășit” (Partidul german-național condus de Hugenberg).

La 7 iulie, au fost date publicității nu mai puțin de 19 legi, între care una era cea mai grăitoare pentru soarta fostelor partide politice: „Partidul național-socialist... este singurul partid politic din Germania. Oricine va căuta să mențină structura unui alt partid politic sau va încerca să constituie un nou partid politic va fi pasibil de o condamnare la muncă silnică pînă la 3 ani sau de o condamnare de la 6 luni pînă la 3 ani închisoare fără a exclude sancțiunile mai severe prevăzute de alte legi”. Era o împlinire în fapt a ceea ce avertizase Hitler: „Acolo unde sintem noi, nu mai e loc pentru nimeni”⁹.

Ca unul care urmărea cu atenție desfășurarea evenimentelor interne din Germania, Petrescu-Comnen sesiza cu multă justețe, la 23 iunie, hotărîrea lui Hitler și a

⁷ Arh. M.A.E., fondul 71/Germania, vol. 35/1933, filele 106—107.

⁸ Hermann Göring, *Aufbau einer Nation*, Berlin, 1934, p. 89.

⁹ A se vedea: Jacques Delarue, *Istoria Gestapoului*, Editura politică, București, 1964, p. 38—39.

partidului său „de a proceda într-un tempo accelerat la lichidarea resturilor de partide politice ce au mai rămas în Germania“, subliniind și cu acel prilej „lipsa de orice rezistență și ușurința cu care d-l Hitler și partizanii săi își pot aplica programul politic de instăpânire desăvârșită a Germaniei. Reuși-va acest proces istoric? — se întreba diplomatul român —. Este greu de spus. Evenimentele la care asistăm însă de un an încoace par a da dreptate celor ce cred că Hitler nu va întâmpina nici o rezistență serioasă în ascensiunea sa vertiginoasă“¹⁰.

Încă din martie-aprilie, avusese loc declanșarea unei intense campanii anti-semite și antireligioase, s-a ajuns la promulgarea legii cu privire la retragerea dreptului de cetățenie pentru germanii care porniseră pe calea emigrației, s-au aprins flăcările în vîltoarea cărora au fost aruncate valorile reprezentative ale creației culturale progresiste făurite de intelectualitatea poporului german, s-au operat arestări masive, în urma cărora peste 10 000 de persoane aveau să populeze deja cele peste 100 de lagăre de concentrare create în 1933. La 20 ianuarie 1934, s-a legiferat munca forțată. Savanți de renume mondial, artiști și scriitori cu vederi democratice au luat drumul exilului, astfel că, pînă la sfîrșitul anului 1934, 140/100 din intelectualitatea de marcă a națiunii germane s-a refugiat pe meleaguri străine. O propagandă deosebit de intensă, nu lipsită de abilitate, condusă de Joseph Goebbels, a dat naștere unei puternice presiuni ideologice, manevrînd, din nefericire, marea majoritate a poporului german în funcție de scopurile și strategia politicii naziste.

Spre sfîrșitul verii anului 1933, regimul se poate spune că era deja stabil. Oricum, pentru fîhrer „revoluția“ național-socialistă era încheiată încă la începutul lunii iulie și era nevoie să fie canalizată pe un făgaș nonturbulent, pentru ca în sferele înalte ale partidului și statului să se poată croi deja proiectele cursului ce trebuia urmat atît în politica internă, cît, mai ales, în cea externă. În acest sens vorbea Hitler în fața Reichsstathalter-ilor, la 6 iulie 1933, cînd se exprima că „revoluția nu este o stare permanentă, ea nu trebuie să se dezvolte într-o stare de durată. Puhoiul revoluției trebuie canalizat în albia sigură a evoluției“¹¹.

Un an mai tirziu, după moartea lui Hindenburg, Hitler își va asuma și prerogativele prezidențiale, ceea ce va determina apariția, în coloanele marelui cotidian elvețian „Gazette de Lausanne“, a următoarelor reflecții: „Cu aceasta regimul rămîne puternic. Ca regicizii convenționali de altă dată șefii nazisti se vor crampona de putere; ei vor avea de rezolvat conturi foarte grele pînă în ziua în care vor fi răpuși. Ei n-o vor abanadona vii. Da, dar ce vor face înainte de a muri?“¹².

Dacă acestea au fost, pe scurt, faptele istorice care au dat conturul concret al procesului de consolidare a regimului nazist, ce s-ar mai putea spune pentru a întregi răspunsul la întrebarea: de ce o consolidare atît de rapidă a acestuia?

O primă explicație are în vedere sfîrșimarea rapidă și completă a vechiului tip de raporturi politice care au facilitat însăși venirea fascismului la putere cu al ei epilog, menționat deja, autodizolvarea partidelor burgheze și confesionale care, de-a lungul epocii weimariene, au reprezentat burghezia mică și mijlocie. Fenomenul ca atare a fost posibil în condițiile în care național-socialismul reușise să speculeze cu abilitate consecințele grave ale crizei economice, să transforme partidul hitlerist într-un partid de masă, cu aderențe largi nu numai în rîndurile micii burghezii, ci și în acelea ale muncitorilor, dar, mai ales, în lumea satelor, unde conservatorismul rural tradițional, cu reacția sa față de situația grea și persistentă în care se zbătea agricultura, a putut să dea naștere unui mediu deosebit de receptiv la lozincile demagogice tipice propagandei naziste.

În al doilea rînd, trebuie să subliniem că propaganda hitleristă n-a căzut pe un loc gol. Multe din elementele componente ale programului național-socialist erau „deziderate“ inoculate deja în conștiința politică a multor germani încă în anii Republicii de la Weimar. În universitățile germane, și nu numai acolo, die Dolchstoßlegende (legenda loviturii de pumnal), mit acreditat de cercurile conservatoare și legitimiste, era împărtășită de pături sociale relativ largi, vehiculată permanent de oamenii Reichswehrului și, mai ales, de oamenii politici cu funcții de răspundere în stat. Visul cu privire la o Germanie care să dicteze Europei propria-i lege era nutrit din plin. Duminică, mulți comercianți, funcționari și alte categorii sociale ieșeau la stradă și aplaudau frenetic interminabilele defilări în uniformă ale „căștilor de oțel“ (liga foștilor ofițeri, șefi ai corpurilor libere), care-și propuseseră să întretîină și să dezvolte „virtuțile militare“ ale poporului german.

¹⁰ Arhiva M.A.E., fondul 71/ Germania, vol. 37/1933, filele 67—68.

¹¹ *Documents on Nazism. 1919—1945*, editate de Jeremy Noakes și Geoffrey Pridham, Londra, 1974, p. 204.

¹² „Gazette de Lausanne“ din 6 august 1934.

În al treilea rând, se impune a menționa că tineretul studios, aproape în totalitate sa, a aderat la politica nazistă, iar o mare parte a culturii germane, cu precădere cea academică, avea să se pună în slujba regimului totalitar hitlerist. Universitatea germană va fi o școală a conformismului și o tribună ascultată a propagandei naziste. De la înălțimea ei și cu autoritatea de focar al științei se vor aduce argumente pseudoștiințifice, ca și grosolane falsificări de ordin istoric pentru a se susține persecuțiile rasiale sau jefuirea operelor de artă, a patrimoniului cultural aparținând diferitelor popoare din Europa; se va teoretiza conceptul de „nouă ordine”, se va alimenta instigația belicoasă, cadre universitare vor ajunge a pune descoperirile lor științifice în serviciul fabricilor morții.

În sfârșit, acel complex fenomen al loialității prohitleriste, alimentat în creșterea și dezvoltarea sa de multiple izvoare, a fost un liant foarte puternic care a început să dea roade. Întreg arsenalul de mijloace ale propagandei naziste n-a conținut să-l prezinte pe Hitler ca singurul capabil să conducă Germania pe calea prosperității economice, să diminueze contrastele dintre clase, să rezolve unele cerințe justificate ale poporului german în planul politicii externe, în special stingerea datoriilor de război, care apăsau greu asupra maselor populare. Führerul, la rîndul său, a știut cu o abilitate diabolică nu numai să speculeze gîndurile care frămîntau poporul german, ci să și compenseze un element respingător al politicii sale printr-unul atrăgător, ori printr-un succes indiscutabil obținut fie pe plan economic-social, fie pe cel politic și, îndeosebi, în domeniul politicii externe¹³.

Succesului hitlerist în preluarea puterii și în consolidarea regimului politic instaurat nu i s-au putut opune eficient nici forțele de stînga și, îndeosebi, clasa muncitoare, partidele ei politice. Lipsa unității de acțiune, profunzimea divergențelor ideologice dintre cele două aripi politice ale proletariatului au fost de nesurmontat chiar și atunci cînd ceasurile grele ale istoriei poporului german reclamau imperios o depășire a acestora, o situație grea la care își aduseseră contribuția, în proporții diferite, și social-democrații și comuniștii.

Care sînt elementele de structură și funcționalitate ale regimului nazist, ca regim fascist, totalitar?

Să menționăm, de la început, că întreaga construcție politică-administrativă a fost concepută în spiritul führerprinzip-ului, tradus în realitate printr-o subordonare necondiționată a tuturor compartimentelor societății germane ideologiei și politicii naziste, o aliniere (Gleichschaltung) completă a poporului german la ideea statului total (Totalstaat), a unui stat în care partidul național-socialist exercita o supremăție absolută. Pe această linie, una din primele direcții de acțiune ale guvernului condus de Hitler a fost reorganizarea completă a structurilor statului german, atît pe verticală, cît și pe orizontală. Scopul urmărit era obținerea unei centralizări administrative mult accentuate în comparație cu ceea ce fusese în anii Republicii de la Weimar, concomitent cu îndepărtarea din cadrele aparatului de stat a tuturor celor care ar fi fost cit de cit în dezacord cu inițiativele noului regim. Operația a fost începută printr-un atac masiv asupra autonomiei Lănderelor. La 31 martie 1933, printr-o „lege provizorie”, parlamentele locale au fost suprimate, în timp ce guvernele locale au fost obligate a legifera orientîndu-se după legile Reichului și ignorînd complet constituțiile provinciale. Legea din 7 aprilie asupra reorganizării administrației de stat a suprimat, practic, guvernele provinciale, în fruntea fiecărui Land, la propunerea cancelarului, președintele Reichului a numit cite un locțiitor al său (Reichsstatthalter), de obicei fruntași ai partidului nazist. Oameni atotputernici, Statthalterii numeau pe miniștrii și funcționarii principali, șefii armatei și justiției, primeau jurămîntul episcopilor. La rîndul lor, orașele au fost private de libertățile anterioare, alegerile periodice fiind desființate, iar primarii numiți de către puterea centrală.

La nivelul puterii centrale, prin Ermächtigungsgesetz, cancelarul a fost investit pentru patru ani cu puteri depline, inclusiv în ceea ce privește legislația, puteri reinnoite la 30 ianuarie 1938, ceea ce-i permitea să declare că, în calitatea sa de „conducător al națiunii, comandant suprem al armatei, șef al guvernului, deținătorul puterii executive și judecător suprem” nu va ține cont nici de legea scrisă, nici de drepturile cîștigate, putînd să decreteze pedepsele pe care le va găsi de cuviință și să revoce judecățile după același „criteriu”. Chiar și Consiliul de Miniștri n-a fost reunit decît în mod excepțional (ultima dată la 4 februarie 1938). Într-un asemenea regim, așa cum s-a observat, singurele „inițiative” nu mai puteau izvorî decît din rivalitățile de clan sau intrigile personale¹⁴.

¹³ A se vedea: Gert Buchheit, *Le complot des généraux contre Hitler*, Arthaud, Paris, 1967, p. 105.

¹⁴ Claude David, *L'Allemagne de Hitler*, ed. IV, Paris, 1963, p. 70-71.

Administrația propriu-zisă a fost dublată de una politică, care exercita controlul asupra primei chiar dacă structura organizatorică administrativă a NSDAP nu coincidea exact cu cea teritorială. Partidul era divizat în unități denumite Gaue, în număr de 32, comandate de câte un Gauleiter. Subdiviziunea următoare erau cercurile (Kreise), iar în cadrul acestora pentru fiecare localitate era prevăzută o „grupă“ (Ortsgruppe) împărțită, la rândul ei, în „celule“ (Zellen) și acestea din urmă în „blocuri“ (Blocks). Partidul național-socialist reunea, în rândurile sale, elita politică, spiritele cele mai fanatice și mai averse după carieră, chiar dacă în funcții importante, inclusiv cea de ministru, au fost numiți și oameni care n-au fost efectiv înrolați în NSDAP.

Dar, în condițiile în care NSDAP rămânea, totuși, o organizație politică restrinsă în comparație cu marea masă a poporului german, pentru angrenarea întregii națiuni la carul politicii promovate de Hitler au fost create numeroase organizații de aceeași factură, național-socialistă, fie pe grupe de vîrstă, fie pe profesii. Așa erau, de exemplu, tineretul hitlerist (Hitlerjugend), organizațiile de copii (Jungvolk) sau organizațiile profesionale, care îi înrolau pe medici, profesori, juriști etc.

Sindicatele au fost înlocuite cu o organizație unică, Frontul muncii, avîndu-l în frunte pe Robert Ley, țărănimea a fost organizată în Frontul Țărănesc, condus de Walter Darré ș.a.m.d. Practic, individul nu putea scăpa acțiunii de înregimentare, nu putea avea o existență cit de cit liniștită dacă nu făcea parte cel puțin dintr-un asemenea organism, pentru că, altfel, oricînd risca să fie victima invinuirii de dușman al regimului, ceea ce echivala cel puțin cu privarea de libertate. În asemenea condiții, intriga și delațiunea au putut înflori nestingherite, iar nesiguranța a devenit un adevărat coșmar, care a pus stăpînire pe conștiința multor germani. Efectele nocive ale acestui tip de organizare, dublat de o propagandă persistentă și nu de puține ori „convingătoare“, s-au resimțit în special asupra conștiinței tineretului, din rîndurile căruia s-au și recrutat instrumentele vii cu care au fost săvîrșite nenumăratele fărâdelegi, crime și asasinat. Asemenea efecte au fost o împlinire a intențiilor proclamate de Hitler printr-un discurs rostit încă în noiembrie 1933 cu privire la politica sa față de tineret. „Cînd un adversar declară : nu vreau să intru în rîndurile voastre și n-o să mă determinați niciodată să ajung acolo, eu îi răspund liniștit : copilul tău îmi aparține de pe acum. Un popor trăiește veșnic. Cine ești tu ? Tu ești trecător, dar urmașii tăi se află de pe acum în tabăra nouă. În scurt timp, ei nu vor mai cunoaște nimic altceva în afară de această nouă comunitate“¹⁵.

Regimul hitlerist n-ar putea fi, însă, înțeles fără o prezentare a laturii sale polițiste, a instrumentelor create pentru concretizarea faptică a filozofiei politice promovate de național-socialism. Între acestea, cu siguranță că SS-ul este instituția definitorie pentru sistemul nazist, un element fundamental în angrenajul funcțional al acestuia, instrument de bază al acțiunii menite, în concepția național-socialistă, să conducă la edificarea „Reichului milenar“ întemeiat pe fűhrerprinzip, pe existența partidului unic, supremație rasială, anticomunism și neopăgînism.

La origine, SS-ul (Schutzstaffeln-trupe de protecție) n-a fost decît o gardă personală a lui Hitler, care, în 1929, cînd conducerea ei a fost încredințată lui Himmler, cuprindea circa 250 de oameni. În 1931, avea 10 000 de membri, iar în ianuarie 1933 număra 30 000. Cu toate serviciile aduse persoanei nr. 1 a partidului, trupele SS n-au căpătat o importanță deosebită pînă în vara anului 1934. Momentul de răscruce al istoriei SS l-au constituit evenimentele din 30 iunie 1934. Atunci, în conflictul dintre trupele SA și Reichswehr, Hitler a optat pentru Reichswehr, eliminîndu-l pe Rűhm și creația sa, pentru ca întreaga putere să fie transferată trupelor SS. Iar Himmler, din subordonat al lui Rűhm, a devenit șef al poliției politice pe întreaga Germanie, cu excepția celei din Prusia, care a continuat să rămînă sub comanda lui Gűring. În istoriografia consacrată Germaniei hitleriste se apreciază unanim că evenimentele din 30 iunie 1934 au marcat punctul de plecare pentru edificarea puterii SS și a statului fascist german sub egida SS. În sprijinul acestei idei o dovadă concludentă este decizia lui Hitler din 20 iulie 1934 prin care SS-ul a fost proclamat ca organizație independentă în cadrul NSDAP. „Ținînd seama de remarcabilele servicii aduse de SS, îndeosebi în urma evenimentelor din 28 iunie 1934, ridic SS-ul la rangul de organizație independentă în sinul NSDAP. De azi înainte, Reichsfűhrerul SS se află, ca și șeful statului-major, sub ordinele directe ale comandantului suprem al SA-ului“¹⁶, acesta din urmă nefiind altul decît Hitler însuși.

Investit cu puteri deosebite și, în special, cu independență în organizarea securității interne, Himmler a transformat foarte repede SS-ul într-o organizație de-a dreptul gigantică, cu îndeletniciri dintre cele mai diverse. El a creat imediat, alături

de așa-numitele Allgemeine SS, două grupuri de elită : Verfügungstruppen (trupe de marș și de alertă), însărcinate cu securitatea personală a lui Hitler, și regimentele SS Totenkopfverbände (trupele SS cap de mort), însărcinate inițial cu paza lagărelor de concentrare.

Concomitent, mai ales după 20 iulie 1934, s-a trecut la o extindere considerabilă a serviciului intitulat Sicherheitsdienst, o poliție proprie a SS-ului cu sarcini de informare, de spionaj legalizat, care exista începând din 1931 sub conducerea lui Reinhold Heydrich și care avea sarcina executării unei supravegheri severe a tuturor celor care ar fi putut deveni oponenți ai regimului. O colaborare strinsă va fi realizată între SD și Gestapo, acesta din urmă, creația lui Hermann Göring, avînd o funcție executivă. De remarcat că SD-ul ca instituție NSDAP era un organism privat, în timp ce Gestapo-ul era o instituție de stat, care trebuia să suporte controlul SD. Această situație n-a fost reglementată decît în 1936, cînd Gestapo-ul a fost investit cu puteri nelimitate, activitatea sa nemaiputînd fi atacată în instanța juridică, iar Himmler a fost numit cu același prilej în fruntea tuturor polițiilor statului, deci, inclusiv a Gestapo-ului, devenind astfel un fel de ministru al poliției. În aceeași împrejurare a fost reorganizat ansamblul serviciilor sub forma a două ramuri mari : Ordnungspolizei (poliția de ordine), care îngloba : jandarmeria, poliția municipală, de circulație și apărare pasivă, în genere fără importanță politică, și Sicherheitspolizei (poliția de siguranță), încredințată lui Heydrich, cu două servicii : Gestapo-ul, condus de Heinrich Müller, și Kriminalpolizei, sub conducerea lui Arthur Nebe.

Lagărele de concentrare au rămas în istorie ca unul din cele mai odioase aspecte ale chipului, și așa extrem de hidos, sub care a ființat regimul nazist. Ele au apărut, așa cum am menționat deja, încă din primele luni ale existenței celui de-al treilea Reich, cu menirea, deschis mărturisită de către cel care a inspirat o asemenea creație, respectiv Hermann Göring, după o idee preluată, pare-se, de la Friedrich al II-lea, de a făuri și a extinde psihoza fricii în fața regimului, de a izola de mase pe toți cetățenii Reichului oricît de puțin ostili ar fi fost ei politicii hitleriste. Sub pretextul unei dețineri menite a proteja statul contra acțiunilor periculoase ale marxștilor, încă la 28 februarie 1933 a fost semnat decretul de instituire a protecției prin izolare (die Schützhaft), iar cei arestați imediat sub această învinuire au fost comuniștii, urmați îndeaproape de social-democrați și membri ai sindicatelor. Recunoștea acest fapt chiar organul de presă al NSDAP, „Völkischer Beobachter“, care scria că „vechii comuniști și alți responsabili marxști care, așa cum arată experiențe anterioare, ar relua imediat lupta lor după o eventuală eliberare, constituie majoritatea internaților din lagărele de concentrare“¹⁷.

Scurt timp după aceea, primilor internați în lagărele de concentrare li s-au adăugat militanți creștini (catolici, protestanți, aderenți ai sectei „Tainele lui Iehova“), iar mai tirziu, bineînțeles, evrei. Numai în anii 1933—1938, circa 435 000 de germani au fost internați în aceste lagăre, încît cuvintele lui Friedrich Meinecke după care „Germania a fost prima victimă a nazismului. Ea a fost prima țară ocupată“ reflectă, indiscutabil, o realitate dată.

În prima fază, lagărele de concentrare, în majoritatea lor, au fost administrate de trupe SA. Ele funcționau fără să se fi transformat încă într-un adevărat sistem. „Viața în primele lagăre de concentrare — notează în acest sens unul din cei care au reușit să supraviețuiască acestui odios sistem de tortură — depășește tot ceea ce se poate imagina. Mărturiile citorva foști internați care au supraviețuit acestor ani erau de acord între ele afirmînd că nu există probabil formă de sadism pervers care să nu fi fost practică de oameni ai SA. Cu toate acestea, era vorba totdeauna de acte de bestialitate individuale. Nu exista încă un sistem organizat la rece și care să fi înglobat mase de oameni. Această performanță a fost atinsă numai de SS-iști“¹⁸.

În a doua jumătate a anului 1933, ca urmare a unei reacții potrivnice metodelor de arestare arbitrară a oamenilor, unele lagăre de concentrare aflate în supraveghearea SA au fost închise, iar cei internați au fost regrupați în patru lagăre guvernamentale situate în împrejurimile Berlinului. Printr-o circulară a ministrului de interne, Frick, din 12 aprilie 1934, nu se admitea internarea în lagăre decît a persoanelor care erau dovedite că amenință în mod sigur ordinea publică. Lagărele aflate, însă, în subordinea SS, ca cel de la Dachau, n-au fost desființate, iar din 1935, odată cu intensificarea politicii antisemite și de persecutare a bisericii, concomitent cu men-

¹⁷ Procès des grands criminels de guerre devant le Tribunal Militaire International. Nuremberg 14 Novembre 1945—1er Octobre 1946. Nürnberg, 1947, vol. XXIX, p. 26, doc. nr. 1956.

¹⁸ Eugen Kogon, *Der SS-Staat. Das System der deutschen Konzentrationslager*, Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt am Main, 1959 ; reproduș după : M. Droz, *Le national-socialisme*, Paris, f.a., p. 103.

ținerea aceleiași atitudini hotărît antimarxiste, sistemul concentraționar a cunoscut o evoluție rapidă.

A intervenit, astfel, o modificare de ritm, care-și găsește explicația în punerea la punct a planului economic de patru ani, prin care se anunța deja crearea unei economii de război, ceea ce implica înlăturarea oricăror elemente de opoziție internă. Hitler subliniase, dealtfel, la congresul NSDAP de la Nürnberg, din vara anului 1935, că tăria regimului depinde de forța măsurilor represive. „Doar principiile cele mai dure și o fermitate de fier sînt în măsură a reuni într-un corp rezistent o națiune care oricum suferă din cauza compoziției sale nu totalmente omogene, și a o conduce astfel cu succes din punct de vedere politic... Lupta contra dușmanilor regimului trebuie să fie dusă de organizațiile care sînt cele mai adaptate acestei sarcini“, prin acestea el înțelegînd desigur SS-ul¹⁹.

Urînd această linie, organele represive ale regimului, în special Gestapo-ul, au sporit sensibil acțiunile de arestare și de trimitere în lagăr, victimele terorii fiind recrutate nu numai dintre cei dovediți că au comis acte ostile regimului, ci și dintre cei bănuîți că ar putea nutri asemenea tendințe. Pentru a-i putea cuprinde pe cei arestați, nu numai politici, ci și deținuți de drept comun, a fost sensibil mărită capacitatea unor lagăre binecunoscute, ca cele de la Dachau, Buchenwald și Sachsenhausen, au fost create altele, cum ar fi cele de la Neuengamme (îngă Hamburg), Bergen — Belsen, Ravensbrück (pentru femei), Stutthof sau, după ocuparea Austriei, lagărele de la Mauthausen, Flossenbürg etc. La sfîrșitul anului 1938, se găseau la Buchenwald 11 028 de deținuți, la Dachau — 18 000, la Flossenbürg — 1 800, Mauthausen — 1 010, Sachsenhausen — 8 309 ș.a.m.d. În aprilie 1939, Gestapo-ul înregistra în lagăre cifra de 162 734 de deținuți²⁰. Au fost apoi aduse modificări substanțiale regimului rezervat celor care „pentru protecție“ au ajuns în lagăre, modificări survenite în strînsă legătură cu evoluția procesului de înarmare. Pentru că, încă din 1936, așa cum declara Gruppenführerul — SS Eicke, pe atunci inspector al lagărelor de concentrare. „O instituție de acest gen nu se instituie numai pentru timp de pace, ci ea trebuie să țină cont, într-o măsură mai mare, de necesitățile războiului“²¹. Și prima mare modificare a fost introducerea, din 1937, a muncii obligatorii, lagărele transformîndu-se treptat într-o instituție economică foarte rentabilă, în special în perioada războiului. A intervenit apoi o accentuare sensibilă a regimului de tortură cu efect dublu: dezvoltarea la membrii SS a sentimentelor de superioritate, de înrăire pînă la limita extremă a dezumanizării, care să nu facă loc milei sau oricărei alte slăbiciuni, iar la cei internați anihilarea oricăror resorturi apte a le menține forța de rezistență, exercitarea instinctelor primare, a tot ceea ce putea fi josnic și inuman. Peste toate acestea s-a suprapus intensificarea măsurilor de supraveghere, ceea ce implica, în concepția lui Himmler, exercitarea pedepselor celor mai aspre împotriva deținuților care ar încerca săvîrșirea chiar și a celei mai mici abateri de la instrucțiunile în vigoare. În cadrul unei acțiuni de instruire a ofițerilor Wehrmachtului, Reichsführerul SS, care inventase noțiunea de „cîmp interior de bătaie“, declara că, „în mod natural, cel care pătrunde într-o zonă interzisă va fi împușcat; cel care, la locul de muncă, în mlaștină sau pe șantierul de construire a unui drum, încearcă sau face un gest ori un pas care poate lăsa să se înțeleagă că vrea să evadeze, va fi împușcat; cel care va fi insolent sau recalcitrant... va fi sau închis de unul singur în obscuritate cu piine și apă, sau tot așa de bine... poate să primească douăzeci și cinci de lovituri; în fiecare lagăr avem două sau trei turnuri ocupate ziua și noaptea de gardieni înarmați cu mitraliere încărcate pentru ca orice încercare de insurecție — la care, cu asemenea oameni, trebuie totdeauna să te aștepti — să poată fi imediat înăbușită. Întreg lagărul poate fi lovit de sus din aceste trei turnuri“²².

În sfîrșit, odată cu izbucnirea războiului și afluirea în lagăre a prizonierilor austrieci, cehoslovaci, polonezi, iugoslavi, francezi, belgieni, sovietici etc., între ei foarte mulți evrei, lagărele de concentrare au fost dotate cu specialiști în exterminarea ființelor umane, comandouri de lichidare, cuptoare de gaze și laboratoare de experimentări criminale, fiind astfel transformate în adevărate fabrici ale morții, o realitate dramatică căreia i-au căzut victime circa 11 000 000 din totalul de 55 000 000, cîte au fost înregistrate în anii celui de-al doilea război mondial, au pierit trecînd prin acest univers halucinant, neverosimil dar real și absurd. Imperiul morții, cum adesea au fost numite lagărele de concentrare, a constituit efigia cea mai expresivă a unui regim întemeiat pe ideea de dominație, aservirea cu orice pret și superioritate de rasă.

¹⁹ Reprodus după: M. Droz, *Op. cit.*, p. 104.

²⁰ *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, vol. V, Dietz Verlag, Berlin, 1966, p. 186.

²¹ Heinz Schumann, Heinz Kühnrich, *Le rôle et la signification des camps de concentration nazis*, în „Cahiers Internationaux de la Résistance“, an II, nr. 3, iulie 1960, p. 6—7.

²² *Procès des grands criminels...* vol. XXIX, p. 189 și urm.

Justiția a servit și ea, în același spirit al național-socialismului, cauza regimului, după ce a fost transformată într-un simplu instrument de împlinire a voinței NSDAP și, în ultimă instanță, a voinței führerului. Alinierea ei la principiile național-socialiste, ceea ce a însemnat renunțarea la ideea de *Rechtstaat*, adică de stat întemeiat pe drept, pe lege, o noțiune fundamentală a filozofiei politice germane de la Kant încoace, și adoptarea unor principii simpliste și ambigue de genul: „dreptul poporului”, „voința poporului” etc. s-a realizat foarte repede. Și dacă o reformă a dreptului german, a codului în sensul doctrinei naziste n-a avut loc, cu excepția celui de criminalistică, revizuit de Hans Frank în 1935 prin „legea cu privire la transformarea dreptului criminal”, în schimb o practică juridică tipică unui regim totalitar s-a realizat în condițiile eliminării oricărui element de autonomie a justiției și de existență a ei ca simplu accesoriu, întrucât practica „defecției preventive” prin care erau înlăturați „inamicii” Reichului nu mai lăsa loc pentru dovedirea culpei în instanță. Comentînd, în decembrie 1935, noile „principii” juridice — unele legiferate, altele strecurate în noul drept german pe cale de jurisprudență —, M. Petrescu-Comnen, în calitate sa de jurist, le aprecia dintru început „absurde ca concepție, dezastruoase ca urmări”. Pentru diplomatul român era lesne „de închipuit ce nedreptăți și contradicțiuni va crea, ce repercusiuni va avea... din punct de vedere juridic, economic, politic și social. Aceași faptă va fi considerată licită la München și reprimabilă la Berlin. Același act va fi condamnat la Königsberg și absolvit la Colonia după concepția de clasă, formațiunea psihologică, nivelul intelectual, gradul de ortodoxie național-socialistă sau poate chiar numai... soliditatea nervilor judecătorului.

Față de criterii atât de nebuloase și elastice și de contradicțiunile proprii actualului regim, nu e greu de prevăzut că magistratul — de teama reprimandei și nădejdea avansării — se va îndrepta în direcțiunea severității excesive pedepsind à tort et à travers pe viitorii săi «clienți» de teama bănuielii de a nu fi destul de ortodox.

Un asemenea sistem juridic — nota în încheierea însemnărilor sale N. Petrescu-Comnen — constituie o flagrantă negațiune a dreptului²³.

Pentru aplicarea practică a justiției naziste, regimul hitlerist a fost prevăzut cu instanțe juridice, cu tribunale, dar procesele politice, acuzațiile de înaltă trădare au fost, de regulă, încredințate unei instanțe speciale, nou create, intitulată demagogic „Tribunalul poporului” (*Volksgerichtshof*) și așa-numitelor „tribunale speciale” (*Sondergerichte*) pentru a judeca „atacurile insidioase contra guvernului”. Atît tribunalele speciale, care funcționau fără juriu și doar cu trei judecători ce aparțineau în mod obligatoriu partidului nazist, cît și „Tribunalul poporului”, care a avut ca președinte pe Roland Freisler, un personaj de tristă memorie, au fost tot așa de nemiloase și de sanguinare ca multe alte instituții ale Reichului nazist, menirea lor nefiind aceea de a sluji ideea de dreptate, ci, așa cum preciza Hans Frank la 14 iunie 1936, „hotărîrile führerului investite sub formă de lege sau de ordonanță”.

În sistemul politic al nazismului, propaganda, atît înainte de preluarea puterii, cît, mai ales, după aceea, a fost unul din principalele instrumente ale acțiunii de „modelare” a conștiințelor în sensul țelurilor politice urmărite de NSDAP, de dezvoltare a aceea ce s-a numit loialitatea poporului față de regim și de manevrare a opiniei publice în funcție de evoluția concretă a politicii interne și externe promovate de Hitler. Și prin conținut, și prin formă, dar mai ales prin tehnica desfășurării întregii activități propagandistice, nazismul, printr-unul din liderii de frunte ai NSDAP, Josef Goebbels, a dovedit o bună cunoaștere a structurii și dinamicii relațiilor istorice concrete dintre individ și grupul social căruia îi aparținea, dintre diversele grupuri sociale și comunitatea luată în ansamblul ei. La acestea s-a adăugat folosirea rapidă și eficientă a forței în înlăturarea mijloacelor de propagandă ostile politicii naziste, iar mai apoi supunerea altora unui regim de funcționare condiționat de slujirea țelurilor politicii hitleriste sau, în cîteva cazuri, de păstrarea unei neutralități politice echivalente practic cu sinuciderea (cazul marilor cotidiane „*Berliner Tagblatt*” și „*Frankfurter Zeitung*”). Dealtfel, întregului sistem al mijloacelor de realizare a propagandei i s-a conferit o organizare de tip totalitar, care s-a tradus printr-un control excesiv asupra presei, radioului, cinematografiei, literaturii ș.a.m.d.; au fost create în același scop organisme specializate de îndrumare și supraveghere a presei (Camera ziariștilor), a radioului (Societatea națională a radiodifuziunii), a literaturii (Camera scriitorilor) etc., toate fiind subordonate unui Minister al propagandei; a fost instituită o legislație restrictivă, cu prevederi aspre de pedepsire a celor ce ar fi încălcat exigențele formulate de conducerea partidului nazist.

²³ Arhiva M.A.E., fondul 71/Germania, vol. 40/1935—1936, filele 173—174.

În sfârșit, e de menționat preocuparea diriguitoarelor propagandei de a face din aceasta o artă sau, cum se exprima Josef Goebbels, „o adevărată artilerie psihologică”, atît prin variația continuă a temelor abordate, cit, mai ales, prin modalitățile de a se adresa, cu precădere, zonelor psihologice și inconștiente ale auditoriului, pasiunilor, sentimentelor și atitudinilor, mai puțin sau chiar deloc elementului rațional. O asemenea preocupare concorda întru totul cu ideea că masele nu trebuie să gîndească, ele trebuie doar conduse, privilegiul gîndirii aparținînd în exclusivitate elitei și, îndeosebi, fîhrerului. În plus, ca o trăsătură caracteristică pentru propaganda nazistă, sînt de menționat insistența și forța cu care s-a exercitat aceasta în toată perioada existenței regimului nazist cu scopul, atîns în ceea ce privește marea majoritate a poporului german, de a împiedica pe individ să gîndească, determinîndu-l, în schimb, să acționeze orbește în sensul indicat de fîhrer.

✱ Politica economică a regimului nazist a fost unul din domeniile cele mai nebuloase sub raportul elementelor de concepție. Hitler însuși, dar nu numai el, s-a referit vag și incoerent la necesitatea însănătoșirii economiei germane, la resorbirea șomajului și, singurul element programatic mai clar, la crearea posibilităților necesare pentru susținerea acțiunii de fîurire a Deutschtum-ului și de eliberare a Germaniei din chingile restrictive ale Versailles-ului. Practic, la baza politicii economice a stat alianța strînsă dintre regim și capitalul monopolist, o îngemănare de interese din care pentru început s-a conturat victoria NSDAP din ianuarie 1933, opțiunea marelui capital pentru Hitler fiind, din anumite puncte de vedere, hotărîtoare. Krupp, dealtfel, nu se sîia să declare la procesul de la Nûrnberg că: „Economia are nevoie de o dezvoltare sănătoasă și progresivă. Numeroase partide politice luptau între ele în dezordine... Noi ceilalți, oamenii lui Krupp, nu sîntem idealisti, ci realisti. Noi aveam impresia că Hitler ne va da posibilitatea unei dezvoltări sănatoase. A rămas s-o facă... În această luptă implacabilă (pentru a se menține în viață, pentru pîine și pentru putere) noi aveam nevoie să fim conduși de o mină forte și dură. Aceasta era a lui Hitler. După anii petrecuți sub conducerea sa cu toții ne simțim mai degrabă bine decît rău. Noi vrem un sistem care să funcționeze bine și care să ne dea ocazia de a munci în liniște. Aș spune că am ignorat totul cu privire la exterminarea evreilor și aș adăuga: «Dacă se cumpără un cal bun, nu se privește la orice defecte»”²⁴.

La rîndul său, partidul nazist, pentru a pregăti terenul necesar politicii sale economice, s-a grăbit ca prin acțiuni energice să realizeze sfărîmarea treptată, deși nu definitivă, a normelor sociale și economice folosind forța administrativă și politică. Un fapt care s-a impus regimului nazist cu atît mai mult cu cit lunile de după distrugerea sindicatelor au fost marcate de haos și confuzie atît în viața economică și socială a Germaniei, cit și în gîndirea grupurilor conducătoare (industriași, lideri politici etc.) și al cărei izvor era marea incertitudine cu privire la proiectele politice ale lui Hitler. Treptat, însă, pe fondul terorii susținute și al disputelor aspre dintre grupurile conducătoare, anumite linii privind sensul dezvoltării economice s-au conturat, opțiunea regimului pentru susținerea intereselor marelui capital constituind esența viitoareii politici economice. În acest sens este, de pildă, semnificativă hotărîrea din 15 iulie 1933 prin care a fost creat Consiliul general al economiei germane într-o compoziție din care nu lipseau magnați binecunoscuți ai monopolurilor germane ca: Fritz Thyssen, Albert Vögler, Kurt Bosch, Karl-Friedrich von Siemens, baronul von Schröder și alții. Iar sistemul economic corporativ care avea să ia naștere în cursul anului 1934, lăsînd deplină libertate inițiativei private și angajînd îndeosebi industria grea la realizarea planurilor de reînarmare, n-a făcut altceva decît să asigure înflorirea aproape nestîngherită a afacerilor pe seama, evident, a clasei muncitoare.

Pe de altă parte, regimul nazist a trebuit să ia în considerație și situația maselor populare, în primul rînd a clasei muncitoare, și aceasta cu atît mai mult cu cit condiția de existență a muncitorilor germani, în special a celor din întreprinderile mici, a cunoscut o înrăutățire sensibilă după depozdarea lor de protecția ce le-o asigurau syndicatele și consiliile de întreprinderi. Situația era atît de grea încît Hitler însuși a fost nevoit să declare nu odată că după ce i-a eliberat pe muncitori din tirania „Bonzen”-ilor marxisti el va restabili și demnitatea muncii manuale, emanînd-o de priverile disprețuitoare ale muncii intelectuale. Tradusă în termeni concreți, această politică s-a materializat prin încercări de stopare a procesului de creștere a șomajului, care, după unele date, depășise cifra de 6 000 000 de oameni (legea din 19 mai 1931 intitulată Gesetz über die Treuhänder der Arbeit — lege cu privire la curatorii muncii — urmată, la 20 ianuarie 1934, de legea pentru organizarea muncii

naționale)²⁵. Concomitent, atât marea industrie, cât și guvernul nazist, prin finanțarea unor lucrări publice mari ca rețeaua de drumuri și autostrăzi sau fortificațiile militare, au făcut să se diminueze, treptat, șomajul de la 6 013 612 în ianuarie 1933, la 38 400 în 1939²⁶ și să dea mării majorități a clasei muncitoare iluzia că național-socialismul era de o eficacitate superioară, în plan imediat, atât democrației parlamentare, cât și față de propriile sale organizații politice sau sindicale. A fost o iluzie care a apăsât asupra conștiinței clasei muncitoare și explică, în bună măsură, aderența sa la politica național-socialistă.

Dar, cum este lesne de înțeles, pe linia atenuării conștiinței de clasă a oamenilor muncii și a angajării lor la efortul greu al făuririi unei economii de război a acționat eficient și propaganda, demagogia fascistă fiind adesea însoțită de unele preocupări concrete pentru ameliorarea condiției de existență a producătorilor de bunuri materiale. Sigur că acestea nu vizau fondul problemei, că de cele mai multe ori se aveau în vedere aspecte de suprafață, așa cum a fost cazul, de pildă, cu preocuparea pentru înfrumusețarea locurilor de muncă, încercându-se astfel să se estompeze efectele neplăcute generate de subordonarea politică a muncii cu o imagine culturală, însoțită, evident, de proclamarea ideii de „eliberare a muncii fizice de nenorocirea ce o apasă și sentimentele de inferioritate care au dominat-o de sute de ani”²⁷.

Pe aceeași linie a eforturilor susținute de a sădi convingerea cu privire la identitatea de interese cu patronii, și pe un plan mai larg, cu comunitatea națională, au acționat și mai eficient noile structuri ale relațiilor dintre patroni și muncitori, în care contractele de muncă n-au mai existat, sindicatele n-au mai putut interveni în favoarea muncitorilor, instituindu-se, în schimb, principiul autorității riguroase a patronului, de fapt o proiecție și pe acest plan a fűhrerprinzip-ului. În acest sens, prin articolul 1 al Legii „pentru reglementarea muncii naționale”, din 20 ianuarie 1934, patronii erau considerați „conducătorii unităților de producție” respective, iar funcționarii și muncitorii cei ce trebuiau să-i urmeze pe primii într-o colaborare al cărei scop nu putea fi altul decât acela de „a promova scopurile întreprinderii și folosul comun al poporului și statului”²⁸.

În continuarea acțiunilor menite a conduce la „reglementarea” relațiilor de muncă în Reich, a fost creat Deutsche Arbeitsfront (Frontul german al muncii), conceput ca element component al NSDAP și ca principal instrument cu ajutorul căruia să fie transmisă influența regimului până în cele mai adânci straturi ale societății germane²⁹. În el erau grupați, pe bază de întreprindere, atât patronii, cât și salariații de la care se percepeau cotizații benevole, devenite mai apoi obligatorii. Adăugate la uriașul patrimoniu economic al fostelor organizații sindicale confiscat în primăvara anului 1933, aceste contribuții n-aveau să revină donatorilor lor, ci se vor scurge, pe diverse canale, spre fondurile destinate înfăptuirii politicii de înarmare.

Cu începutul anului 1934, s-a trecut la unele măsuri concrete menite a așeza economia germană pe baze corporatiste. Au fost create și statuate apoi prin lege (27 noiembrie 1934) cele șase grupe economice naționale (industrie, artizanat, comerț, credit, asigurări, energie), toate fiind coordonate de Camera economiei Reichului, pusă sub președinția unui cunoscut magnat al industriei electro-chimice, Herbert Pietsch. În fruntea fiecărei grupe a fost numit câte un mare patron. La industrie a fost inițial Gustav Krupp, apoi directorul concernului Flick, Tengelmann, înlocuit și el, ulterior, cu directorul general al firmei Mannesmann, Wilhelm Zangen. În fruntea băncilor a figurat Hjalmar Schacht, apoi bancherul Otto Christian Fischer, la comerț Karl Schroeder, urmat de Franz Hayler, un mare comerciant de dulciuri în Bavaria ș.a.m.d. Aceeași distribuție de „cadre” poate fi întâlnită la nivelul celor 18 camere economice regionale, totul punând în evidență împletirea de interese dintre regim și marile monopoluri, și unele și celelalte realizându-se pe seama exploataării dure la care au fost supuși nu numai oamenii muncii din Germania, ci și uriașa cantitate de mină de lucru importată în Reich ca urmare a capturii de război. Această armonie a fost posibilă întrucât marile monopoluri n-au fost stingherite de regimul corporatist instituit, atât grupele economice, cât și camerele create nefiind investite cu puteri menite a conduce către o intervenție de conținut în viața economică. Chiar și după legea din 12 noiembrie 1936, care preciza ca sarcini pentru grupele economice analiza piețelor, standardizarea producției, fixarea unei contabilități-tip, economia materiilor

²⁵ Documents on Nazism. 1919—1945, p. 380—381 ; 425—426.

²⁶ Ibidem, p. 383.

²⁷ Reprodus după : Anson G. Rabinbach, *The Aesthetics of production in the Third Reich*, în „Journal of contemporary history”, anul XI, nr. 4/1976, p. 44.

²⁸ Enzo Collotti, *Germania nazistă*, Editura politică, București, 1966, p. 106—107.

²⁹ T. W. Mason, *Labor in the Third Reich 1933—1939*, în „Past and present”, nr. 33, aprilie 1966, p. 112—141.

prime și altele, atotputernicia Konzern-elor n-a fost afectată, ele continuând să-și desfășoare activitatea ghidindu-se în mod exclusiv după legea de fier a profitului. Această concluzie este temeinic probată, între altele, și de legea din 7 martie 1939, prin care erau suprimate toate întreprinderile ce nu atingeau o anumită cifră de afaceri și constrîngea pe proprietari să se înregistreze în marea industrie. Legea, de fapt, reflecta desfășurarea unor procese obiectiv determinate, tipice orînduirii capitaliste, dar sensibil accelerate în condițiile regimului politic nazist, de concentrare a producției și a capitalului și care făcuse ca numai în perioada anilor 1933—1937 numărul întreprinderilor să scadă cu 9%, în timp ce capitalul mediu al societăților anonime să crească de la 2,3 milioane în 1933 la 3,8 milioane mărci în 1939 și la 5,5 milioane în 1943³⁰.

Un element distinct în politica economică a celui de al treilea Reich, de fapt expresia concentrată a scopurilor urmărite și a mijloacelor de care s-a servit nazismul pentru orientarea economiei către pregătirea sistematică a războiului, l-a constituit planul de patru ani elaborat la congresul de la Nürnberg al NSDAP din 1936. Țelul principal, obiectivul central al așa-zisului cel de-al doilea plan cvadrienal era să aducă economia germană în situația de a se susține ea însăși în principalele sectoare pentru a evita consecințele unei eventuale stări de blocadă, cum se întîmplase în timpul primului război mondial. Acesta a fost sensul declarat al autarhiei economice proclamate oficial de regimul hitlerist sau, după expresia fîhrerului însuși, Germania să fie, economic, „complet independentă față de străinătate“. Țelul nedeclarat, dar fixat riguros într-un memoriu secret era următorul : „1. În patru ani armata germană trebuie să fie gata a angaja operații militare. 2. În patru ani economia germană trebuie să fie aptă a înfrunta războiul“³¹.

Trecîndu-se la realizarea acestor obiective e de consemnat, întîi de toate, numirea lui Hermann Göring în funcția de director al planului de patru ani, pentru ca în iulie 1937 să se constituie marele concern Hermann Göring — Werke, format, cu precădere, din întreprinderi de stat ce acționau în două ramuri de bază ale economiei : extractivă și metalurgică, ambele cu un rol hotărîtor în dezvoltarea industriei de armament.

Este adevărat că, în ansamblul ei, economia Germaniei și, îndeosebi, industria a cunoscut un ritm de dezvoltare ridicat, ajungînd ca în preajma războiului producția să fie mai mare cu 33% față de cea a anului 1928 și să reprezinte 11% din producția mondială, ceea ce făcea ca al treilea Reich să se situeze din acest punct de vedere pe locul al doilea după S.U.A. În schimb, producția bunurilor de consum a fost sensibil afectată prin orientarea generală imprimată politicii economice de către nazism, astfel că în 1939 depășea cu numai 45% nivelul producției similare a anului 1932, ceea ce înseamnă aproape o stagnare completă dacă se are în vedere că din Reich făceau deja parte Austria și zona sudetă a Cehoslovaciei³².

La această situație s-a ajuns și prin minuirea în același sens a altor pîrghii economice, cum ar fi orientarea comerțului. În timp ce importurile de materii prime (minereu de fier, cupru, plumb, cauciuc) au sporit necontenit, cele de produse alimentare s-au micșorat, așa încît cunoscuta expresie a lui Göring — „trebuie să alegem între unt și tunuri“ — exprimă foarte plastic consecințele politicii economice a nazismului, repercutedarea ei negativă asupra condițiilor de existență a maselor. Acestea îndreptățeau și pe un politolog burghez precum Karl J. Newman să aprecieze că „Sistemul economic fascist și mai tîrziu național-socialist este, de fapt, o economie «capitalistă» cu posibilități nelimitate de intervenție din partea statului“³³.

La aceasta trebuie să se adauge forța teribilă cu care ansamblul economiei germane era afectată ca urmare a orientării ferme spre o economie de război, ceea ce a fost de natură să agraveze și mai mult nivelul de trai al maselor populare. Zgîrîvind această situație, la puțin timp după congresul de la Nürnberg, ministrul României la Berlin, N. Petrescu-Comnen, nota într-un raport al său, datat 3 octombrie 1935 : „Germania trăiește mai mult ca oricînd sub semnul lui «Mein Kampf»... Ceea ce trebuie, însă, subliniat mai mult ca oricînd de astă dată este... agravarea reală a situațiunii economice. Lipsa materiilor prime necesare industriei durează de mai multă vreme. Ea a fost însă oarecum tînuită prin buna funcționare a aparatului de stat, prin cea mai severă cenzură și printr-un permanent control al pieței și al prețurilor. Realitățile sînt însă acum mai puternice decît acțiunea guvernului și în ultimele zile chiar produse alimentare de prima necesitate au dispărut din comerț. Untul a devenit un obiect extrem de prețios pe care fiecare locuitor al capitalei îl capătă ca adevărate «porțiuni de război». De asemenea, lipsește aproape complet carnea de

³⁰ Gilbert Badia, *Op. cit.*, p. 46.

³¹ *Documents on Nazism. 1919—1945*, p. 408.

³² A se vedea : Claude David, *Op. cit.*, p. 89—90.

³³ Karl J. Newman, *European Democracy between the Wars*, Londra, 1970, p. 203.

porc care formează alimentul cel mai important al familiei germane. Berlinul înfățișează astfel, din nou, aspectul anilor de sărăcie de la sfârșitul conflictului mondial”³⁴.

Biserica în anii regimului nazist. Între constantele politicii naziste figurează și atitudinea ostilă bisericii în general, celei catolice, în special, care și-a lăsat vizibil amprenta pe cursul concret al inițiativelor de politică internă promovată de partidul nazist imediat după preluarea puterii. Din acest punct de vedere biserica a intrat relativ repede în prim-planul victimelor opresiunii politice-ideologice și administrative. Doar din rațiuni de ordin tactic Hitler s-a grăbit, atît la 1 februarie 1933, cît și la 23 martie a aceluiași an, să promită poporului german o pace religioasă, să afirme intenția guvernului său de a apăra „principiile fundamentale pe care a fost edificată națiunea”, în acest context angajindu-se „să ia sub protecția sa creștinismul ca temelie a moralei noastre naționale”³⁵.

Din partea bisericii, îndeosebi a ierarhiei sale superioare, în anumite momente n-au lipsit declarațiile de loialitate chiar fără rezerve, așa cum s-a întîmplat la 2 aprilie 1933, cînd mișcarea muncitorească catolică se oferea să participe la crearea „unei ordini populare conforme cu natura creștină și germană”, avînd accente puternice de condamnare a „forțelor distructive ale materialismului, liberalismului și bolșevismului”³⁶. Pe un asemenea teren o parte a clerului a fost de acord cu cuvintele de ordine ale propagandei în favoarea „păcii între popoare”, a „onoarei”, a „egalității în drepturi” pe terenul înarmărilor între Germania, pe de o parte, Anglia și Franța pe de altă parte. Iar plebiscitul din noiembrie 1933 pentru aprobarea ieșirii Germaniei din Societatea Națiunilor și chiar cel din ianuarie 1935 cu privire la regiunea Saar au smuls și ierarhiei bisericești aprobări „patriotice”³⁷. Într-un cuvînt, atît aprobarea concordatului dintre Hitler și Scaunul papal, cît și a politicii naziste de către ierarhia bisericească în 1933 a fost rezultatul iluziei că în felul acesta va putea realiza un „modus vivendi” cu regimul.

Anul 1934 a fost marcat, însă, de preocuparea insistentă a regimului pentru a-și aservi biserica lovind în presa acesteia, în școala pe care o patrona, în organizațiile ei de tineret și profesionale. Măsuri dintre cele mai aspre ca : arestări de preoți, confiscări de bunuri, dizolvări de organizații, îndeosebi ale catolicilor, impunerea de norme restrictive inițiativelor bisericii au fost ordonate direct de către Hitler și înlăptuite scrupulos de organele represive. „Pacea aparentă”, de după Concordatul cu Scaunul papal, avea să ia sfîrșit în mod definitiv odată cu intensificarea polemicii în jurul „mitului” inventat de Alfred Rosenberg și al noului păgînism, un sfîrșit enunțat, de altfel, de către Hitler însuși la 27 august 1933, cînd a declarat la Godesberg că : „Unitatea germanilor trebuie să fie asigurată de o nouă concepție despre lume intrucît creștinismul, în forma sa actuală, nu mai satisface exigențele puse de necesitatea unității populare”³⁸.

Presiunea ideologică din partea național-socialismului s-a exercitat cu puterea-i cunoscută căutînd să inoculeze în conștiința poporului „cultul persoanei lui Hitler” prezentat ca un adevărat Mesia pentru națiunea germană. Îndeosebi cartea lui Alfred Rosenberg *Der Mythus des 20. Jahrhunderts*, care abunda în teze antireligioase, îl prezenta pe Hitler într-o asemenea lumină, pentru ca la elogiile înscrise pe filele ei și ale altor publicații naziste să se adauge aserțiunile unor înalte personalități politice ale regimului ca Hans Frank, care scria la 25 aprilie 1934 că : „Hitler e unic. E ca și Dumnezeu” sau Hans Kerl, președintele Landtag-ului prusian, care afirma că „Adolf Hitler e adevăratul spirit sfînt, adevărata lumină care strălucește”³⁹. În sfîrșit, pe același fir al presiunilor ideologice cărora a trebuit să le facă față biserica s-au înscris și încercările de a transforma protestantismul german într-un fel de creștinism nazist — tendință acceptată de o parte a acestei biserici prin mișcarea pronazistă „Deutsche Christen”, dar respinsă de cealaltă parte, în frunte cu Martin Niemöller. Acesta din urmă a dat naștere încă în septembrie 1933 „Ligii preoților amenințați” („Der Pfarrernotbund”), transformată mai tîrziu, către mijlocul anului 1934, în asociația denumită „Biserica mărturisitoare” („Die Bekennende Kirche”), avînd menirea să apere principiile credinței evanghelice⁴⁰.

³⁴ Arhiva M.A.E., fondul 71/Germania, vol. 40/1935—1936, filele 112—113.

³⁵ *Documents on Nazism*. 1919—1945, p. 190.

³⁶ Hans Müller, *Katholische Kirche und Nationalsozialismus*. *Documente von 1930—1935*, München, 1963, p. 91—93.

³⁷ Giovanni Miccoli, *Santa Sede e Terzo Reich*, în *L'altra Europa. Momenti e problemi*. 1922—1945, p. 102—103.

³⁸ Stefano Canzio, *Il nazismo e le chiese cristiane*, în „Il Calendario del Popolo”, nr. 356 din iunie 1974, p. 4102.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Vatikan und Nationalsozialismus*, în „Der deutsche Weg”, anul I, nr. 20 din 23 decembrie 1934 (A se vedea : Hans Müller, *Katholische Kirche und Nationalsozialismus*. *Dokumente von 1930—1935*, München, 1963, p. 318—321).

Valurile persecuției antireligioase au continuat să se reverse în 1935, cînd numai pe parcursul lunii martie au fost arestați 715 preoți protestanți, dar, mai ales, în 1937, cînd conducătorul însuși al opoziției protestante, Martin Niemöller, a fost arestat și trimis în lagăr.

De altfel, anul 1937 a fost marcat de o sensibilă înăsprire a persecuțiilor naziste la adresa bisericii catolice, pretextul fiind furnizat de o enciclică papală, care, introdusă clandestin în Germania, sub titlul Mit Brennender Sorge, a provocat furia conducătorilor celui de al treilea Reich, căci, deși pe un ton relativ moderat, ea condamna doctrina nazistă în ceea ce era : panteism, justificare a persecuțiilor rasiale, negare a moralei universale ș.a.m.d. Ei au declarat biserica drept dușman al poporului și, cunoscîndu-i influența asupra maselor, au ordonat organelor represive să întreprindă de urgență următoarele măsuri : „În jurul fiecărei episcopii trebuie creată o rețea de agenți de legătură siguri... Trebuie obținute, dacă e posibil, rapoartele enciclice ale episcopilor germani către Vatican în special acelea de după 1933... Trebuie făcut totul pentru a cunoaște cîmpul de activitate al fiecărui episcop așa cum a fost stabilit la Conferința de la Fulda... În fiecare episcopie, din punctul de vedere al informațiilor ce trebuie culese, prezintă cea mai mare importanță cancelaria... Trebuie atrasă atenția, în special posturilor de poliție detașate, asupra importanței preoților decani, care sînt ochii și urechile episcopului... În ce privește clerul inferior, o vastă rețea de informații trebuie să-l supravegheze în permanență...”

Dată fiind importanța acestui adversar, inspectorii poliției de siguranță și ai serviciului siguranței vor acorda o atenție specială acestui domeniu și problemelor abordate aici⁴¹.

Cînd a izbucnit războiul controversalele religioase au trecut pe un plan secundar, dar asupra bisericii a continuat să se exercite persecuția nazistă pentru că vocea opoziției sale n-a încetat să se facă auzită fie sub forma unor apeluri curajoase către Hitler ca cele ale episcopului protestant Wurm prin care-i cerea să înceteze atît masacrele singeroase din țările ocupate de trupele germane, cit și politica de exterminare a evreilor, fie prin intervențiile publice de denunțare a acestor atrocități și de învinuire deschisă a regimului ca în cazul episcopului de Münster, Clemens August von Galen⁴².

Și dacă față de faptele episcopului de Münster, ale altor cîtorva înalți prelați conducători Germaniei naziste au dovedit clemență, mulțumindu-se cu izolarea lor de popor, în schimb față de preoții care s-au pronunțat împotriva politicii naziste liderii regimului hitlerist au fost intransigenți, iar Gestapo-ul nemilos. În 1943, Martin Bormann, adresîndu-se gauleiterilor, reafirma teza că național-socialismul este incompatibil cu gîndirea creștină, iar Heinrich Himmler făcea precizarea după care „adevărații creștini figurează automaț printre adversarii noștri ; inamicul îi socotește pe toți în rîndurile sale”⁴³. Nici Hitler n-a rămas mai prejos cu amenințările la adresa preoților. Fiind la Rastenburg, în august 1942, el declara lui Bormann : „Preoții își vor aminti de mine. Îi voi face să simtă în maniera mea forța statului. Dacă vor deveni periculoși voi face să fie împușcați în bloc”⁴⁴. Și în bună măsură s-a ținut de cuvînt. Sub învinuirea că acordau ajutor evreilor, că îi ascundeau pe polonezii evadați din lagăre și închisori, că organizau cultul religios pentru lucrătorii din est sau difuzau scrierile episcopului von Galen, că propovăduiau defetismul și demoralizau armata, că ascultau posturi străine de radio și refuzau salutul german sute de preoți au fost arestați, închiși în lagăre ori condamnați la moarte.

Făcînd un inventar mai scrupulos al victimelor recrutate din rîndurile slujitorilor bisericii, istoricul vest-german Hans Rothfels apreciază că numai în lagărul de concentrare de la Dachau au murit, între anii 1941 și 1945, 800 de preoți catolici și 350 de pastori protestanți proveniți fiind din sinul mai multor națiuni, iar între ei 40—50% au fost germani⁴⁵.

În aceeași ordine de idei trebuie să menționăm și secta religioasă Tainele lui Iehova din rîndurile căreia mulți aderenți au refuzat să presteze jurămint de credință față de Hitler și să poarte arme, dar s-au organizat în grupe clandestine care au rîspîndit manifeste antinaziste. 10 000 de membri ai acestei secte au fost arestați și circa 2 000 dintre ei executați sau morți în lagăre și închisori⁴⁶.

⁴¹ Canonicele Kampeneers, *La Résistance catholique en Allemagne*, p. 24, 25 ; Apud Paul Berben, *Istoria lagărului de concentrare de la Dachau. 1933—1945*, Editura politică, București, 1973, p. 225.

⁴² Allain Desroches, *Operation Walkyrie. Les patriotes allemands contre Hitler*, Paris, 1966, p. 82.

⁴³ R. Collenot, *L'Opposition contre Hitler (de 1939 à 1945)*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale”, anul IX, nr. 36, octombrie 1959, p. 34.

⁴⁴ Allain Desroches, *Op. cit.*, p. 85.

⁴⁵ Hans Rothfels, *Die deutsche Opposition gegen Hitler*, Frankfurt am Main, 1958, p. 230.

⁴⁶ R. Collenot, *Op. cit.*, p. 36.

Politica antisemită. Antisemitismul a fost una din trăsăturile caracteristice permanente ale regimului nazist, care, ca și alte componente politice, are antecedentele ei în istoria modernă a Germaniei⁴⁷. În ce-i privește, Hitler și NSDAP, încă înainte de preluarea puterii, n-au lăsat nici un dubiu asupra faptului că în Germania nu va fi loc pentru evreu; că odată ajunși la cîrma statului ei vor reglementa confuziile cu evreii, pe care n-au încetat să-i învinuiască de conspirație contra națiunii, de alterare a purității singelui german, de cauză a tuturor greutăților pe care le avea de împlinit poporul german. Antisemitismul a fost, de la început, pentru Hitler și colaboratorii săi, „explicația universală a răului”⁴⁸. Între altele, cum bine se știe, Mein Kampf a fost o amplă pledoarie antirasială, atît prin ceea ce era apologie mitică la adresa virtuților primitive „tipice” arienilor, oameni blonzi, cu ochi albaștri, creatori unici de cultură și civilizație, cit și prin anatimizarea în primul rînd a evreilor, al căror așa-zis păcat originar îi condamnă la un blestem etern, la o soartă de conspiratori incurabili, de profanatori ai neamurilor „pure”⁴⁹.

În concordanță cu asemenea „postulate” teoretice, încă înainte de ianuarie 1933 partidul național-socialist, prin bandele SA și SS, a făcut adesea să răsune pe străzile orașelor germane „cîntecul cuțitelor lungi” iar diverșii slujitori ai propagandei naziste, în frunte cu Alfred Rosenberg, să scoată săptămîină de săptămîină diverse publicații de factură antisemită ori să elaboreze pe aceeași temă opere pseudofilozofice cu ajutorul cărora au tîns nu numai să întunece conștiința politică a unui popor, dar, totodată, așa cum nota un istoric marxist italian, „să stringă și să abată asupra «rasei evreiești» toate nemulțumirile unui orgoliu național prost înțeles și să facă din ea țapul ispășitor al tuturor neajunsurilor din țară. Antisemitismul a devenit cu adevărat o obsesie colectivă, condimentată dealtfel cu o bună doză de aiureli maniaco-sexuale”⁵⁰.

În desfășurarea ei concretă, politica antisemită a celui de-al treilea Reich, deși cu caracter de permanență, a cunoscut, totuși, anumite faze sau valuri succesive începînd cu actele de boicotare economică, continuînd cu izolarea fizică sau deportarea prin expatriere forțată pentru a culmina, în final, cu exterminarea fizică, îndeosebi după ce expansiunea militară a făcut să intre sub dominația hitleristă o populație evreiască mult mai numeroasă decît cea existentă în Germania odată cu cîmpul ispășitor al tuturor neajunsurilor din țară. Antisemitismul a devenit cu adevărat o obsesie colectivă, condimentată dealtfel cu o bună doză de aiureli maniaco-sexuale”⁵⁰.

Să consemnăm faptul că actele de ostilitate la adresa evreilor, unele extrem de brutale, și-au făcut apariția încă de la instalarea lui Hitler în funcția de cancelar fără ca poliția, ca organ de ordine, să intervină în vreun fel pentru a le reprima. Frecvența și intensitatea acestora au cunoscut o amplificare continuă în așa măsură încît și un observator străin ca șeful legăției române la Berlin, M. Petrescu-Comnen, simțea nevoia să-și informeze guvernul, la 27 martie 1933, cu o zi înainte de a se lua hotărîrea privind organizarea cunoscutului boicot antievreiesc din aprilie: „Este necontestat că în momentul de față domnește în Germania un sentiment naționalist cu caracter antisemit excesiv și primejdios... Acest naționalism intolerant provoacă... incidente neplăcute ce creează zilnic dificultăți guvernului german. Eu însumi — nota mai departe diplomatul român — m-am văzut nevoit să semnez la Auswärtiges Amt o serie de cazuri de evrei români, stabiliți de ani de zile în Germania — mici artizani, mici comercianți sau modești artiști — care au fost fie licențiați de patronii lor (terorizați de «Nazi»), fie arestați fără motiv, fie amenințați cu bătaia sau expulzarea dacă nu părăsesc Germania”⁵¹.

În derularea lor, aceste acte de brutalitate au condus la boicotul general contra magazinelor deținute de proprietari evrei din zilele de 1—4 aprilie, pregătît de Goebbels printr-o susținută campanie de presă și anunțat oficial la conferința ministerială din 28 martie 1933. Acesta a fost doar prologul a ceea ce avea să urmeze, căci, la 7 aprilie, prin lege, evreii erau excluși din funcțiile publice, cu excepția celor care luptaseră în războiul din 1914—1918 sau ai căror copii căzuseră pe cîmpul de luptă al aceleiași conflagrații militare, o excepție acceptată ca urmare a intervenției mareșalului Hindenburg. La 30 iunie, printr-o altă lege, erau interzise pentru funcționarii statului căsătoriile cu parteneri de naționalitate evreiască. Tot prin lege se limita pătrunderea în învățămîntul superior a fiilor de evrei pentru ca, în septembrie, la congresul NSDAP de la Nürnberg, Alfred Rosenberg să definească astfel locul evrei-

⁴⁷ A se vedea: H. Bley, *Kolonialherrschaft und Sozialstruktur an Deutsch-Südwestafrika, 1894—1914*, Hamburg, 1968.

⁴⁸ Ernst Nolte, *Les mouvements fascistes. L'Europe de 1919 à 1945*, Paris, 1969, p. 119.

⁴⁹ Adolf Hitler, *Mein Kampf*, vol. I, München, 1933, p. 357.

⁵⁰ Enzo Collotti, *Op. cit.*, p. 49.

⁵¹ Arhiva M.A.E., fondul 71/Germania, vol. 36/1933, filele 169—170.

lor în cadrele celui de al treilea Reich : „Aceștia sînt musafiri străini, care-s tolerați, și care trebuie să trăiască aparte de restul națiunii”.

Cel de al doilea val al politicii antisemite promovate de regimul nazist s-a produs în 1935, cînd, pe plan legislativ, a fost făcută distincția dintre compatriot și evreu, cînd, individul, pentru a putea fi în posesia calității de cetățean german, trebuia să facă dovada singelui de arian, ceea ce s-a statuat prin binecunoscutele „legi de la Nürnberg pentru protejarea singelui german”. Întrunit în 15 septembrie, la Nürnberg, sub președinția lui Göring, Reichstagul a votat legea cu privire la cetățenia Reichului (Reichsbürgergesetz) și legea protejării singelui german și a onoarei germane (Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der Deutschen Ehre). Prima lege, stabilind calitatea de cetățean german, excludea din Reich pe evrei care deveneau „străini”, îi înlătura din „comunitatea populară rasială”, un termen prin care Hitler desemna naționalitatea. Conform unuia din articole, această lege stipula : „Cetățean al Reichului este numai acel supus de singe german sau descendent care dovedește, prin atitudinea sa, că este și doritor și capabil să servească cu credință poporul și Reich-ul german”⁵². Cea de a doua lege interzicea căsătoria între evreu și cetățenii germani și prevedea sancțiuni foarte severe pentru cei care (evrei și nonevrei) ar fi practicat relații sexuale în afara mariajului. Aceasta era considerată crimă de siluire a rasei. Vinovații pentru încălcarea prevederilor de mai sus urmau să fie condamnați la muncă grea sau privare de libertate⁵³.

Excluderea evreilor din viața politică și socială a celui de-al treilea Reich prin „legile de la Nürnberg” în cursul anilor 1935—1937 n-a însemnat și eliminarea lor din viața economică. „Atîta timp cît am condus Ministerul Economiei — va spune dr. Schacht, unul din adversarii măsurilor violente îndreptate împotriva evreilor — nu li s-a întîmplat nimic evreilor în plan economic”. Era aceasta o atitudine dictată de considerente pragmatice, între care insuficiența însănoșire a economiei germane trebuie considerată ca determinantă, ceea ce făcea ca alături de dr. Schacht să fie o bună parte a administrației Reich-ului, îndeosebi sferile sale înalte.

Aceasta nu însemna, însă, nici pe departe, o atenuare cît de cît a ascutișului politicii antisemite promovate cu obstinație de către regimul hitlerist. Era suficientă, pentru diriguitorii celui de-al treilea Reich, apariția celui mai neînsemnat pretext pentru ca ei să poată justifica, prin hiperbolizare, măsurile cele mai aspre contra evreilor din țară, așa cum s-a întîmplat, de pildă, la începutul anului 1936. Atunci a fost asasinat în Elveția șeful local al partidului național-socialist — Gustloff —, ceea ce a constituit, așa cum nota M. Petrescu-Comnen într-un raport către guvernul român, din 2 martie, un prilej binevenit pentru „reluarea unei acțiuni care, în Germania de astăzi, poate încă galvaniza toate energiile și toate bunăvoințele. Faptul că un evreu a ucis pe un fruntaș al partidului a dăruit național-socialismului în același timp un martir, un simbol și un pretext. Martirul a fost trecut în galeria eroilor neamului cu onoruri care nu s-au acordat nici marilor generali ai războiului. Simbolul a fost cristalizat într-o intensă și științifică operă de propagandă, executată prin toate mijloacele de sugestiune și de cucerire a tehnicii moderne germane, pentru a înrădăcina și mai adînc în sufletele unui popor de 65 milioane de oameni convingerea că el este înconjurat numai de vrăjmași și că trebuie și mai departe să ducă o luptă îndărătnică pentru dreptate și pentru libertatea sa. Iar pretextul, căzut din cer la momentul cel mai oportun, are rostul să justifice o cruciadă antisemită”⁵⁴.

Încercînd să rețină unele concluzii cu caracter mai general în ceea ce privește conținutul și sensul politicii naziste față de evrei, diplomatul român se dovedește o dată mai mult a fi fost un fin cunoscător al realităților germane, întrucît el aprecia mai departe, în același raport, că „gloanțele asasinului de la Davos au readus pe planul actualității o problemă care de acum merge spre soluțiuni pe care cu greu le putem întrevădea. Discursul fîhrerului cancelar rostit în fața mormîntului de la Schwerin a fost de fapt un strigăt de luptă împotriva evreimii internaționale. Aceasta e vinovată de toate păcatele care se abat asupra poporului german, așa că împotriva ei trebuiește reacționat fără milă și fără cruțare. Cuvîntul de ordine care a pornit în acea zi din Macklenburg a avut un înțeles precis : «das Judentum es ist an allem schuld». Cu toate legile de la Nürnberg, situaținea evreilor în Germania pare astăzi mai puțin sigură ca oricînd. Dacă totuși am putea întrevăde o certitudine pentru ea, este aceea că vom fi de acum spectatorii adevăratului început al sfîrșitului. Peste toate formulele juridice care au creat un Ghetto de rasă va trece curînd

⁵² Documents on Nazism. 1919—1945, p. 464—465.

⁵³ Ibidem, p. 463—464.

⁵⁴ Arhiva M.A.E., fondul 71/Germania, vol. 40/1935—1936, filele 206—207.

valul inexorabil al realităților care nu mai îngăduie nici un fel de compromis între Germania național-socialistă și evreimea ce trăiește încă pe teritoriul ei”⁵⁵.

Această „prognoză” politică a diplomatului român avea să se dovedească a fi întru totul reală, deoarece, odată cu anul 1938, poziția adoptată de regim, după 1935, în problema evreilor a început treptat să se dezintegreze. Și în această chestiune, ca și în altele, dealtfel, a survenit o tendință de radicalizare a soluțiilor, semnul cel mai elocvent al acestui proces putînd fi sesizat în primul rînd pe planul activităților economice, unde s-a recurs pe o scară tot mai largă la practicile „arianizării” întreprinderilor, la boicotarea magazinelor, de fapt o jefuire fățișă a bunurilor evreiești. Decretul din 26 aprilie 1938 prin care se instituia obligativitatea înregistrării tuturor bunurilor aparținînd evreilor a fost din acest punct de vedere nu numai o expresie a hotărîrii regimului de a elimina pe evrei din viața economică ca urmare a cursului accelerat ce se imprimase deja pregătirilor de război, dar și preludiul ultimei faze a politicii antisemite care viza nici mai mult nici mai puțin decît exterminarea fizică a acestora. De aceea trebuie să considerăm că asasinarea la Paris, în 7 noiembrie 1938, a consilierului ambasadei germane, Ernst von Rath, de către un tînăr evreu polonez, Herschel Grünsplan, al cărui părinți erau victime ale legilor rasiale, n-a fost decît un pretext pentru declanșarea celui de al treilea val al persecuțiilor.

„O crimă contra păcii în Europa”, „Un perfid atentat evreiesc la Paris”, „Un membru al ambasadei germane grav rănit”, „Un evreu de 17 ani este asasinul”, cu asemenea titluri mari agita „Völkischer Beobachter” noul val al campaniei antisemite, în timp ce asaltul împotriva sinagogilor a fost declanșat și desfășurat sub conducerea directă a lui Reinhard Heydrich cu dispoziția expresă de limitare a exceselor la obiective ce urmau să afecteze în exclusivitate pe evrei. Așa cum reiese dintr-o circulară secretă a șefului SS adresată serviciilor în subordine, acestea urmau să supravegheze întregul curs al acțiunilor antisemite în strînsă legătură cu direcțiile politice ale unităților administrative (Gau). Împreună cu acestea urmau a „conveni... în deliberarea asupra desfășurării manifestațiilor” în conformitate cu următoarele instrucțiuni: „a) Să se ia numai acele măsuri care nu aduc nici un pericol pentru vieți și bunuri germane; de exemplu, o sinagogă nu trebuie incendiată decît dacă nu decurge nici un pericol de incendiu pentru împrejurimile ei; b) magazinele și apartamentele evreilor trebuie să fie doar distruse dar nu jefuite. Poliția are ordin a supraveghea executarea acestor instrucțiuni și a-i aresta pe jefuitori”⁵⁶.

Executarea acestui ordin în acea celebră „noapte a cristalurilor” (Kristallnacht) — 9 spre 10 noiembrie — s-a soldat, după cum avea să se dezvăluie în cursul procesului de la Nürnberg, cu 7500 de prăvălii devastate, 101 sinagogi incendiate și 76 distruse⁵⁷, plus nenumărate apartamente devastate. Și pentru toate acestea vinovați erau tot evreii, cărora li s-a impus plata colectivă de un miliard de mărci „ca pedeapsă pentru odioasele crime”. Acesta a fost primul mare pogrom antisemit desfășurat în întreaga țară, inclusiv în Austria, pagubele materiale ridicîndu-se la circa 25 de milioane mărci, ceea ce a fost de natură să afecteze ansamblul economiei germane în așa măsură, încît l-a determinat pe Göring să se plîngă lui Hitler de Goebbels, pe care l-a învinuit de instigator spiritual al actelor de teroare conduse de Heydrich. Și aceasta evident nu din compasiune pentru victimele „noptii cristalurilor”, ci pentru că, așa cum declara în fața Tribunalului de la Nürnberg, „un om care nu este responsabil pentru aceste lucruri jenează sarcina mea economică deja dificilă”⁵⁸.

În scurt timp, au fost luate și alte măsuri menite a exclude complet pe evrei din viața social-economică a Germaniei. La 14 noiembrie, ministrul educației ordona „excluderea imediată a tuturor elevilor evrei din instituțiile germane de învățămînt”, intrucît, „după crima scelerată de la Paris nu se poate cere nici unui profesor, nici unui institutor german ca să-și răspundească cunoștințele pentru elevi evrei. Este de la sine înțeles că le este imposibil elevilor germani să se așeze cu evreii în aceeași sală de clasă. Separarea raselor în învățămînt s-a făcut în general în ultimii ani, dar mai sînt elevi evrei în școlile germane a căror frecvență școlară în comun cu băieții și fetele germane nu mai poate fi mult timp autorizată”⁵⁹. La 6 decembrie, printr-o ordonanță a șefului poliției berlineze, evreilor li se interzicea „să pătrundă pe anumite străzi, piețe, parcuri sau clădiri”, ca și accesul în sălile de teatru, cinematografe, cabarete, muzee, expoziții, pe terenurile de sport ș.a.m.d.⁶⁰

⁵⁵ Ibidem, fila 208.

⁵⁶ Michel Mazor, *Le phénomène nazi. Documents nazis commentés*, Paris, 1957, p. 40.

⁵⁷ *Procès*, vol. XXVIII, p. 449 și urm.

⁵⁸ Ibid. A se vedea și: Michel Mazor, *Op. cit.*, p. 40.

⁵⁹ Michel Mazor, *Op. cit.*, p. 43.

⁶⁰ *Documents on Nazism. 1919—1945*, p. 482—483.

Cu toate acestea, două luni mai târziu, la 30 ianuarie 1939, Hitler își exprima deschis nemulțumirea față de cum decurgeau, practic, represaliile antisemite, așa încît, după ce își prezenta retrospectiv, în fața Reichstagului, succesele politice obținute, prevăzute ca într-un oracol, ținea să mai fie odată în plus profet, angajîndu-se să folosească toată capacitatea de constrîngere a Reich-ului pentru a distruge evreii din întreaga Europă. „Astăzi voi fi încă o dată profet: dacă finanța evreiască internațională din Europa și din afara ei va reuși să arunce națiunile încă o dată într-un război mondial, atunci rezultatul nu va fi bolșevizarea pămîntului și, ca atare, victoria evreimii, ci anihilarea rasei evreiești în Europa”⁶¹.

Ceea ce a urmat sînt fapte în general cunoscute. Sub conducerea lui Heydrich și Adolf Eichmann s-a pus în mișcare o imensă mașinărie pentru exterminarea, prin muncă sau cu ajutorul focului mistuitor al cuptoarelor crematoare din lagărele de concentrare, a milioane de vieți omenești. S-a creat un adevărat imperiu al morții, care a numărat printre slujitorii săi nu numai membri ai detașamentelor SS — figuri sinistre de ființe dezumanizate, de conștiințe profund pervertite, dar și savanți, în primul rînd medici, care au făcut din nobila profesie a lui Esculap sau din valoroase invenții științifice mijloace mai rafinate de ucidere a oamenilor. Se apreciază că numai din rîndurile evreilor au pierit în camerele de gaze peste trei milioane, în timp ce alte milioane au fost exterminate metodic în cunoscutele ghetouri special amenajate nu înainte ca cei amenințați să încerce a se confrunta, în luptă inegală, cu forțele SS care-i supravegheau, cum a fost cazul răscoalei de la Varșovia, din aprilie 1943, în cursul căreia s-a făurit unul din cele mai impresionante acte de eroism din cîte a cunoscut istoria celui de-al doilea război mondial.

Politica expansionistă a nazismului și etapele ei. Preluarea de către nazism a puterii în Germania a fost plină de consecințe negative asupra evoluției situației internaționale. Și aceasta pentru că național-socialismul promova, pe plan extern, expansiunea economică și militară, agresivitatea, încălcarea brutală a suveranității și independenței altor popoare. Chiar în primele declarații făcute din postura de cancelar, Adolf Hitler a ținut să jaloneze obiectivele agresive și expansioniste ale celui de-al treilea Reich. Așa, de pildă, în discursul din 3 februarie 1933, rostit în fața comandanților armatei și flotei germane, dictatorul nazist susținea că trebuie dusă lupta „împotriva Versailles-ului și pentru crearea unui nou spațiu vital”. Se viza, astfel, lichidarea în primul rînd a statelor din centrul și sud-estul Europei care se constituiseră sau își desăvîrșiseră unitatea națională în 1918, un obiectiv înfățișat cu insistență încă în anii anteriori preluării puterii, așa cum o făcea, de pildă, în 1928 în manuscrisul consacrat cu precădere politicii externe editat de istoricii americani în 1961 sub titlul *A doua carte a lui Hitler* în care se consemna: „Nu este cazul a cerceta obiectivele politicii externe germane decît acolo unde pot fi găsite: în cucerirea teritoriilor din est”⁶².

Ajuns la putere, Hitler a început să treacă la înfăptuirea programului de politică externă, sintetizat în „*Mein Kampf*”, prin cuvintele: „Germania ori va deveni o putere mondială, ori nu va exista deloc”. Iar pentru ca Germania să devină o mare putere, fîhrerul prevăzuse realizarea unei expansiuni politice-militare pe etape. Într-o primă etapă preconizase constituirea unui „nucleu de 80—100 de milioane de germani”, cu care să asigure „o preponderență decisivă asupra națiunilor europene”. A doua etapă se referea la cucerirea „spațiului vital” în folosul „rasei superioare germane”, instaurarea hegemoniei sale în Europa și în lume. În „*Mein Kampf*”, Hitler scria: „Dacă teritoriul Reichului, cînd va îngloba pe toți germanii, se va dovedi înapt a-i hrăni, necesitatea va face ca să se nască pentru acest popor dreptul moral de a cucerii teritorii străine... Plugul va face atunci loc sabiei și lacrimile războiului vor pregăti viitoarele secerișuri”⁶³.

Acest plan era susținut printr-o intensă și deșăntată campanie psihologică, menită a otrăvi conștiința poporului german cu ideologia naționalistă, rasistă și militaristă. Un torent de literatură geopolitică încerca să justifice politica agresivă nazistă, prin teoria „neconcordanței granițelor Germaniei cu spațiul care-i era necesar”, a luptei pentru „noua ordine europeană și mondială” vizată de nazism. Principalul promotor al acestui curent a fost Karl Haushofer, care agita în lucrările sale sloganul *Lebensraum*-ului, realizabil în cuprinsul unei Germanii Mari, care urma să devină, grație sfîșierii tratatului de la Versailles, o gigantică putere continentală (Eurasia) întregită cu un imperiu colonial adecvat (Eurafrica)⁶⁴.

⁶¹ Ibidem, p. 485—486.

⁶² *The Testament of Adolf Hitler*, Londra, 1961, p. 64.

⁶³ Pentru o prezentare detaliată a planurilor de politică externă preconizate de Hitler încă din perioada ascensiunii NSDAP a se vedea: Günther Schubert, *Anfänge nationalsozialistischer Aussenpolitik*, Köln, 1963.

⁶⁴ A se vedea: Enzo Collotti, *Op. cit.*, p. 194.

Soluția pentru rezolvarea „spațiului vital” era — după naziști — războiul și exterminarea popoarelor considerate „inferioare”: evrei, slavi ș.a. Odată realizată „Marea Germanie”, „rasa superioară”, cea germanică, singură autorizată să poarte arme, urma să devină poporul stăpînitor al imensului „spațiu vital”. În cadrul acestui imperiu, o parte din regiuni erau destinate să joace rolul de anexe agrare, iar popoarele care le locuiau să furnizeze forța de muncă auxiliară. Alte popoare, slavii în primul rînd, urmau să fie reduse la nivelul sclaviei, lipsite fiind de orice formă de organizare statală și de educație — în afara celei elementare, strict necesare îndeplinirii unor munci brute — și sistematic diminuate din punct de vedere numeric ca rezultat al represiei și al mizeriei fiziologice. Sau, cum se exprima încă din primele zile de după preluarea puterii, viitorul ministru al agriculturii, Walter Darré, într-un plan privind scopurile politicii germane în estul Europei: „Țara locuită de o rasă străină trebuie să devină o țară de sclavi, de muncitori agricoli sau industriali”⁶⁵.

Exaltarea „omului arian” și pretenția instaurării hegemoniei germane în Europa erau impletite cu invocarea necesității luptei împotriva „pericolului marxist”. În mod deosebit era vizată Uniunea Sovietică, în epoca respectivă singura țară socialistă.

Poziția conciliatoare a cercurilor politice conservatoare, în primul rînd britanice, a stimulat primii pași ai Germaniei naziste de violare a Tratatului de la Versailles. Astfel, guvernul englez a susținut, în martie 1933, planurile lui Mussolini privind încheierea unui acord între Italia, Anglia, Franța și Germania de revizuire a tratatelor în cadrul Societății Națiunilor. Un atare proiect de acord, care în mod obiectiv încuraja politica revanșardă a Germaniei naziste, politică expusă din nou la 7 aprilie 1933 de ministrul de externe german von Neurath⁶⁶, a stîrnit o vie neliniște în România, în celelalte țări nerevizioniste din Europa centrală și de sud-est, precum și în rîndul anumitor cercuri politice din Franța. Datorită protestului acestor țări, „Pactul celor patru”, semnat la 7 iunie 1933, a renunțat la articolul 2 din acord, care prevedea revizuirea tratatelor, menținîndu-se însă articolul 3, care recunoștea Germaniei egalitatea de drepturi la înarmare⁶⁷.

De fapt, egalitatea în drepturi în materie de înarmare, des solicitată de Germania, a fost aprobată și de Conferința dezarmării de la Geneva în ședința din 14 decembrie 1932. Această egalitate era, însă, condiționată în cadrul unui sistem de securitate colectivă, care să cuprindă și un anumit control al înarmărilor sub egida Societății Națiunilor. Hitler, care urmărea accelerarea înarmării Germaniei fără nici o îngrădire de ordin juridic sau moral, a anunțat, la 14 octombrie 1933, printr-un apel către poporul german, părăsirea conferinței de dezarmare și ieșirea Reichului din Liga Națiunilor.

Gestul diplomației naziste avea implicații multiple. Văzut în planul relațiilor externe acesta era de natură să conducă la accelerarea procesului de restructurare a raportului de forțe în Europa, la abandonarea deschisă a politicii de securitate generală și colectivă pentru a se promova, în schimb, calea tratatelor bilaterale, o tactică ce permitea Germaniei să aibă o inițiativă autonomă în dezvoltarea contactelor diplomatice subminînd treptat hegemonia franceză. În planul vieții politice interne, același act aducea Germaniei libertatea de înarmare, de pregătire treptată a revanșei militare. În asemenea condiții era evident că dacă pînă la 14 octombrie 1933 înarmarea Germaniei se făcuse mai mult clandestin, după această dată potențialul militar al Reichului nazist avea să sporească vertiginos, ajungîndu-se după mai puțin de un an ca efectivele armatei germane să se tripleze (de la 100 000 la 300 000)⁶⁸.

În cadrul politicii de înarmare, regimul nazist a acordat o atenție deosebită aviației, sesizîndu-se rolul ei în viitorul război pe care hitleriștii îl pregăteau. Pe această linie, la 10 martie 1934, se anunța înființarea „Luftwaffe-i”, a cărei conducere a fost încredințată lui Göring. În numai doi ani, flota aeriană nazistă avea să crească de la 36 de aparate, în 1932, la 5 000 în 1936⁶⁹.

Opțiunea fermă a lui Hitler pentru înarmarea țării și pregătirea ei în vederea refacerii „prestigiului” de mare putere i-a atras inevitabil simpatia corpului ofițeresc, un fapt ușor de sesizat chiar și de un observator străin cum era atașatul militar al Franței la Paris, care, la 23 ianuarie 1934, scria: „Partidul (nazist — n.n.) e pe

⁶⁵ Hermann Rauschning, *Hitler m'a dit*, Paris, 1939, p. 37—38.

⁶⁶ *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1974, p. 23.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Georges Castellan, *Le réarmement clandestin du Reich (1930—1935). Vu par le deuxième bureau de l'état major français*, Paris, 1955.

⁶⁹ William L. Shirer, *Le Troisième Reich, des origines à la chute*, Paris, Stock, 1965, vol. I, p. 307 și urm.

punctul de a pune mina pe Reichswehr ; el îl cucerește de la virf către bază. Armata își pierde neutralitatea”⁷⁰.

În acest răstimp, comandamentul forțelor armate germane se afla în miinile a trei oameni : generalul von Blomberg, ministru de război, generalul von Fritsch, comandantul șef al armatei, și generalul Ludwig von Beck, șeful statului major general. Dintre ei, primul care manifestase simpatie pentru naziști fusese von Blomberg. După ce, la 30 iunie 1934, dictatorul nazist se răfuise singeros cu Röhm și partizanii lui, ministrul de război declara în fața șefilor forțelor armate : „Hitler a acționat în interesul Wehrmachtului care trebuie, deci, să-i arate recunoștința sa printr-o fidelitate și un devotament mai mare ca niciodată”⁷¹.

Paralel cu crearea în țară a unei puternice armate, Germania hitleristă a depus un zel fără precedent pentru subordonarea de către naziști a organizațiilor similare din străinătate, pentru transformarea lor în „coloana a V-a” a Reichului german. Ascensiunea grupărilor fasciste din diverse țări se datorește tocmai sprijinului substanțial, material și moral, primit din partea Berlinului. De pildă, bugetul Reichului nazist pe anul 1934 prevedea suma de 262 000 000 de mărci pentru activitatea național-socialistă în străinătate⁷².

Dr. Rosenberg, șeful biroului de politică externă a partidului nazist, s-a ocupat nemijlocit cu sprijinirea organizațiilor fasciste din alte țări. Direcțiile spre care se orienta biroul au vizat : Anglia și Extremul Orient, Peninsula Scandinavică, bazinul dunărean, Orientul Apropiat și Orientul Mijlociu⁷³. Secția de sud-est (bazinul dunărean) era condusă de P. Shickedanz, avind ca adjunct pentru România pe Duckwitz⁷⁴.

Acționind în solda nazismului german, organizațiile fasciste din diferite țări practicau, după modelul hitlerist, dezmățul, terorismul și asasinatele. Ele aveau ca misiune să intimideze și să elimine din viața politică oamenii de stat care se opuneau politicii revizioniste promovate de Germania nazistă. La 30 decembrie 1933 a fost asasinat de către legionari I. G. Duca, prim-ministru român, care luase hotărîrea de dizolvare a organizației fasciste din România — Garda de fier. Au urmat asasinarea, la 25 iulie 1934, a cancelarului Austriei, Engelbert Dollfuss, iar la 9 octombrie a aceluiași an, a regelui Alexandru al Iugoslaviei și a ministrului de externe al Franței, Louis Barthou.

În ceea ce privește uciderea cancelarului austriac Dollfuss, ea se încadra în campania anexionistă și de presiuni politice și propagandistice exercitate de naziști din momentul înscăunării lor la putere în Germania. De fapt, ideea anexării Austriei la Germania nu era nouă. Ea era înscrisă chiar în primele pagini din „Mein Kampf”, unde Hitler afirma că „Austria germană trebuie să revină în sinul patriei mamă”. Sămînța Anschlussului aruncată de național-socialiștii germani în Austria a făcut roade în rîndul naziștilor austrieci. După ce cancelarul Dollfuss a reprimat, în februarie 1934, demonstrațiile de stradă ale muncitorilor austrieci, pe cuprinsul Austriei s-a declanșat un val de atentate și sabotaje puse la cale de către naziștii austrieci, stimulați de stăpînii lor din Germania. La 25 iulie 1934, un grup de naziști austrieci a ocupat edificiul Cancelariei Austriei, rănind mortal pe Dollfuss. Trupele austriece și poliția au sprijinit pe noul cancelar austriac Schuschnigg în acțiunea de înăbușire a puciului.

Pericolul înglobării Austriei în Reichul german a îngrijorat numeroase state, printre care și România. La protestele lor s-a alăturat și Italia fascistă, care a acționat cu o energie neabătută, recurgînd chiar la concentrări de forțe către granița cu Austria. Energica reacție a Italiei izvora din „necesitatea” de a-și apăra pozițiile în Tirolul de sud și de a-și menține influența în spațiul dunărean.

Eșuarea primei tentative de lichidare a Austriei n-a împiedicat Reichul să-și intensifice acțiunile de violare a Tratatului de pace de la Versailles. Un nou succes în această direcție l-a constituit revenirea Saarului la Germania, în urma plebiscitului organizat în acest teritoriu bogat în cărbune, la 13 ianuarie 1935. Succesul repurtat de Hitler în această chestiune l-a stimulat în organizarea unor noi acțiuni care periclitau pacea și securitatea internațională. Astfel, la 16 martie 1935, guvernul nazist a decretat reintroducerea în Germania a serviciului militar obligatoriu. Concomitent cu acest decret s-a fixat și componența armatei germane în timp de pace, alcătuită din 12 corpuri și 36 de divizii, adică 500 000 de oameni⁷⁵. Această măsură a

⁷⁰ Reprodus după : Gert Buchheit, *Op. cit.*, p. 12.

⁷¹ *Ibidem*, p. 34.

⁷² Jacques Delarue, *Op. cit.*, p. 200.

⁷³ Jacques de Launay, *Istoria secretă*, Editura științifică, București, 1970, p. 114—115.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 115.

⁷⁵ William L. Shirer, *Op. cit.*, p. 310.

marcat sfârșitul restricțiilor militare impuse Germaniei de către Conferința de pace de la Paris. Presa nazistă aprecia acest eveniment „ca cel mai important care s-a produs după 1919”. „Rușinea înfringerii a fost ștearsă — scriau ziarele —. Aceasta este prima măsură importantă pentru lichidarea Versaillesului”.

Presă nazistă sesiza exact că instituirea în Germania a serviciului militar obligatoriu reprezenta „cea mai importantă”, dar și cea mai gravă violare a Tratatului de pace de la Versailles. Puterile democratice, respectiv Anglia și Franța, și de data aceasta s-au mulțumit cu simple proteste, recurgând la mijloacele diplomatice tradiționale. Mai mult, Marea Britanie, prin acordul naval semnat cu Germania la 18 iunie 1935, a permis Reichului să-și construiască o flotă de război într-un raport de 3/5 față de flota britanică, inclusiv submarine, interzise acestei țări prin Tratatul de la Versailles⁷⁶.

Reconstituirea de către Germania nazistă a unei amenințătoare forțe militare a îngrijorat popoarele din țările mici și mijlocii europene nerevizioniste. Organul central de presă al Partidului Comunist Român — „Scinteia” — dezvăluia în fața opiniei publice pericolul reinarmării Germaniei pentru independența popoarelor: „Germania, înarmându-se, a devenit centrul de atragere a tuturor elementelor fasciste și planurilor războinice militaro-aventuriste din întreaga lume”. Ascușul planurilor Germaniei naziste — se spunea în articol — este îndreptat contra tuturor statelor care se pronunță „împotriva revizuirii tratatelor de pace, pentru menținerea sistemului stabilit de pacea de la Versailles”⁷⁷.

Spre deosebire de cercurile conservatoare britanice, conducători cu vederi realiste ai Franței, îngrijorați de refacerea spectaculoasă a potențialului militar nazist, au venit cu unele formule de întărire a securității colective în Europa. Turneul diplomatic al ministrului de externe Louis Barthou prin unele țări est-europene, în anul 1934, invitarea în același an a regelui Alexandru al Iugoslaviei la Paris, pentru tratative (asasinați, după cum s-a menționat, ambii la Marsilia); discuțiile cu Uniunea Sovietică privind încheierea unui sistem de alianțe sub denumirea de „Pactul Oriental”; susținerea politicii generale a Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice; semnarea, în anul 1935, a tratatelor de asistență mutuală cu U.R.S.S. și Cehoslovacia au constituit acte de politică externă care merită consemnate în aprecierea poziției Franței, în acel timp.

Așa se și explică eforturile susținute ale lui Hitler de a crea breșe în sistemul de alianțe promovat de Franța, de a izola această putere, care reprezenta atunci pilonul securității colective în Europa. Un prim succes în această direcție l-a constituit încheierea tratatului decenal de neagresiune cu Polonia, din 26 ianuarie 1934. Se realizase, astfel, o primă breșă în sistemul de alianțe promovat de Franța, din care Polonia era parte integrantă în virtutea tratatului franco-polonez din februarie 1921.

Până ce regimul hitlerist să poată recurge nemijlocit la forța armată pentru a-și realiza intențiile expansioniste, altfel pe larg popularizate printr-o propagandă deșănțată pentru adormirea conștiinței poporului german, Italia fascistă și-a intensificat pregătirile sale militare și, la 30 octombrie 1935, a declanșat războiul agresiv împotriva Etiopiei. A fost o acțiune virulent condamnată de opinia publică internațională, ceea ce i-a determinat pe conducătorii fasciști de la Roma să se apropie de Hitler⁷⁸. Pentru Germania alianța cu Italia a avut ca rezultat sporirea ponderii sale în politica europeană, stimularea capacității ei de îndrăzneală în realizarea unor noi acțiuni agresive.

Încurajat pe de altă parte de imobilismul și ambiguitatea puterilor europene, atât față de războiul din Etiopia, cât și de sprijinul masiv pe care îl oferea Italiei în realizarea planurilor ei agresive pe continentul african, Hitler n-a ezitat la începutul anului 1936 să facă noi pași pe calea consolidării sale militare și strategice. La 7 martie, Wehrmachtul a ocupat zona demilitarizată a Renaniei, iar diplomația germană a denunțat pactele de la Locarno⁷⁹. Ca și în alte situații similare anterioare, propaganda nazistă a justificat noul act unilateral nu de pe poziții de apărare, ci de acuzare, în special a Franței, care prin tratatul franco-sovietic din 2 mai 1935 ar fi încălcat pactul de la Locarno, periclitând astfel securitatea Germaniei. În realitate, însă, invazia militară din zona renană nu era decît un act menit a consolida fruntariile apusene ale Reichului și a pregăti intervențiile ulterioare asupra Austriei și Cehoslovaciei. Era o perspectivă cu atât mai îngrijorătoare cu cît la realizarea ei își aduceau contribuția indirectă și restul marilor puteri. Este ceea ce sesiza cu multă perspicacitate ministrul român al afacerilor străine, Nicolae Titulescu, cînd spunea :

⁷⁶ Charles Bloch, *La Grande-Bretagne face o réarmement allemand et l'accord naval de 1935*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale”, 1966, nr. 63, p. 41—68.

⁷⁷ „Scinteia”, anul V, nr. 16—17 din 12 iunie 1935.

⁷⁸ Ettore Ancieri, *Les rapports italo-allemands pendant l'ère nazifasciste*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale”, nr. 26 din 1957, p. 1—23.

⁷⁹ William L. Shirer, *Op. cit.*, p. 322.

„Cred că datoria noastră este să vedem limpede situația cind Franța și Anglia au înghițit faptele împlinite ale Germaniei; este riscant a ne aștepta din partea lor la ceva mai mult decît condamnarea morală a repudierii militare a tratatelor și inițiativa la negocieri”⁸⁰.

Programul anticomunist și antidemocratic lansat de naziști din momentul preluării puterii în Germania avea să fie pus în practică și pe plan extern. Rebeliunea militarilor spanioli conduși de Franco, declanșată la 18 iulie 1936 împotriva guvernului Frontului popular instaurat pe baza alegerilor din februarie, s-a bucurat de sprijinul total al Germaniei naziste și Italiei fasciste. Forțele de intervenție germane au fost organizate sub denumirea de „legiunea Condor”, avioane și nave germane au fost puse la dispoziția lui Franco.

Intervenția celor două puteri fasciste în Spania a dus la consolidarea definitivă a alianței germano-italiene. La 21 octombrie 1936, în capitala Reichului, miniștrii de externe Ciano și von Neurath semnează înțelegerea italo-germană prin care s-au pus bazele Axei Roma-Berlin.

Afinitățile dintre politica internă și cea externă a Germaniei naziste și a Japoniei militariste au contribuit la apropierea celor două puteri agresive⁸¹. Un alt considerent de apropiere îl reprezenta politica violent anticomunistă afișată și promovată de către cele două țări. Acești factori au facilitat încheierea „pactului anti-comintern” între Germania și Japonia, a cărui semnare a avut loc la 25 noiembrie 1936.

Avînd sprijinul puterilor menționate, Hitler, cu orgoliul care-l caracteriza, declara, la 30 ianuarie 1937, în fața Reichstagului, că „Germania anulează semnătura pe care a pus-o pe Tratatul de la Versailles”⁸². Era, desigur, o simplă afirmație demagogică, deoarece timp de patru ani, prin toate acțiunile sale brutale, unilaterale, Hitler violase și anulasese deja semnătura părții germane pe tratatele de pace.

Anul 1937 reprezintă o nouă verigă importantă pe calea pregătirii războiului pentru „spațiu vital”. Era anul cînd se înfăptuia în forță planul evadrial adoptat în august 1936, pentru accelerarea trecerii pe picior de război a economiei germane. Tot atunci s-a instituit prelungirea stagiului militar de la un an la doi. Instruirea și exersarea Wehrmachtului se efectuau nu numai în poligoanele din țară, ci și pe cîmpurile de luptă din Spania împotriva republicanilor spanioli.

În aceste împrejurări, la 5 noiembrie 1937, Hitler a mărturisit pentru prima dată colaboratorilor săi direcțiile planurilor cîmpuitoare, fiind prezenți ministrul de externe von Neurath și șefii militari: Blomberg, Fritsch, Raeder, Göring. Din raportul colonelului Hossbach, prezent la consfătuire, rezultă că la întrebarea „cu ce putea începe, de unde se putea obține maximum de profituri cu minimum de riscuri”, Hitler a răspuns fără nici o rezervă că obiectivul imediat al expansiunii germane constă în cucerirea Austriei și Cehoslovaciei⁸³. Obiectivul inițial al expansionismului hitlerist se înscria pe linia politicii imperialiste tradiționale a militarismului prusac Drang nach Osten.

La consfătuirea menționată, Hitler a reafirmat că „inamicii jurați” ai Germaniei erau Franța și Anglia⁸⁴. Pentru a neutraliza Franța, diplomația nazistă, speculînd unele resentimente ale cercurilor conservatoare britanice față de afirmarea hegemoniei franceze în Europa, făcea Marii Britanii avansuri de apropiere. La rîndul său, guvernul englez, prezidat de Chamberlain, se arăta favorabil unor compromisuri cu naziștii. De pildă, la 19 noiembrie 1937, Hitler a primit vizita ministrului britanic Halifax, care a rostit cuvinte laudative la adresa fîhrerului pentru „reconstrucția” Germaniei și pentru că „a știut să împiedice pătrunderea comunismului în țara lui, să-i bazeze drumul Occidentului”⁸⁵. Într-o convorbire cu I. M. Maiski, ambasadorul sovietic la Londra, demnitarul britanic, W. Churchill, care a atras de nenumărate ori atenția asupra consecințelor politicii conciliatoare față de Germania hitleristă, spunea: „Acești oameni raționează astfel: oricum ar fi Germania trebuie să se bată undeva ca să-și lărgească posesiunile într-o direcție sau alta... și dacă-i așa atunci mai bine să-și croiască imperiul pe seama statelor situate în estul și sud-estul Europei. Facă ce-o vrea cu Balcanii sau Ucraina numai să lase Anglia și Franța în pace”⁸⁶.

Chiar la începutul anului 1938, evenimentele au luat cursul anticipat în cadrul consfătuirii avute de Hitler cu șefii militari. Potrivit mărturiei colonelului Hossbach, la consfătuirea din 5 noiembrie 1937, generalii Blomberg și Fritsch, deși colaboraseră

⁸⁰ Marea conflagrație a secolului XX, p. 27.

⁸¹ E. L. Presseisen, *Le racisme et les Japonais (un dilemme nazi)*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale”, nr. 51 din 1963, p. 1—14.

⁸² William L. Shirer, *Op. cit.*, p. 327.

⁸³ Gert Buchheit, *Op. cit.*, p. 59—60.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Enzo Collotti, *Op. cit.*, p. 199.

⁸⁶ I.M. Maiski, *Cine l-a ajutat pe Hitler*, Editura politică, București, 1963, p. 56.

activ la punerea în funcțiune a mașinii de război germane, au ridicat obiecții de ordin tehnic la planul expansionist expus de fűhrer⁸⁷. Dar chiar și rezervele care nu se refereau la conținut deveniseră suficiente ca să-l convingă pe Hitler „că vremurile noi cereau oameni noi, adică oameni hotărűți la orice, pe care regimul nazist să se poată bizui integral, fără a avea să se aștepte din partea lor la defecțiuni sau rezerve critice“⁸⁸. Această concluzie l-a determinat pe Hitler să opereze schimbări la vűrurile armatei germane, pentru a subordona total armata regimului nazist. Măsurile luate de Hitler în această direcție vizau pe feldmareșalul von Blomberg și pe generalul von Fritsch, doi dintre cei mai de seamă conducători ai armatei germane. În discursul radiodifuzat la data de 4 februarie 1938, Hitler făcea cunoscută destituirea lui Blomberg și Fritsch din funcțiile de ministru de război și, respectiv, comandant-șef al armatei de uscat. Hitler anunța că luase hotărűirea să desființeze Ministerul de război și să preia el însuși conducerea armatei. Von Fritsch a fost înlocuit cu von Brauchitsch, pină atunci comandantul regiunii militare a Prusiei Orientale. Se crea, totodată, un nou organ superior — Înaltul comandament al forțelor armate —, în fruntea căruia a fost numit generalul Keitel. De asemenea, au fost înlăturați de la conducerea unităților lor 13 generali, iar 44 mutați sau trecuți în rezervă.

Tot atunci au fost înlăturați și unii demnitari politici, considerați ca elemente conservatoare, crescute la vechea școală diplomatică, sau persoane legate de numele lui Hindenburg. Cea mai spectaculoasă schimbare a fost înlăturarea baronului von Neurath, ministru al afacerilor externe, înlocuit cu un nazist notoriu — Joachim von Ribbentrop⁸⁹.

Despre divorțul lui Hitler de înalții săi demnitari militari s-au scris foarte multe lucrări după cel de-al doilea război mondial. Dezvăluind cauzele care l-au determinat pe fűhrer să recurgă la această operație de cadre, John Wheeler-Bennet scrie că armata continuase — și după ce Hitler cucerise puterea — să fie un fel de castă, bucurându-se de privilegiul independenței relative față de nazism. După ce dictatorul nazist a preluat nemijlocit conducerea armatei în műinile sale, aceasta a devenit al treilea element în tripticul puterii — partid, guvern, armată. După februarie 1938, armata devenea pentru Hitler „un instrument necesar al politicii în realizarea visurilor sale ambițioase“⁹⁰.

Numeroși autori încearcă să explice cauzele pasivității cu care corpul ofițeresc a primit umiliința din partea lui Hitler, în ziua de 4 februarie 1938. Referindu-se la poziția generalilor de atunci, von Blomberg declara în fața Tribunalului internațional de la Nűrnberg: „Înainte de 1938—1939, generalii germani nu erau ostili față de Hitler. N-aveau nici un motiv să i se opună pentru că le aducea succesele pe care le doreau. După această dată cűțiva generali începură a lua în deridere metodele sale și a se îndoi de judecata sa. În general, acum, ei nu luără atitudine hotărűită contra lui deși cűțiva dintre ei încercară s-o facă, tentativă care urma s-o plătească cu viața sau cu situația lor“⁹¹. Tot în această chestiune, Ulrich von Hassel avea să noteze în jurnalul său: „Majoritatea (corpului ofițeresc — n.n.) e avidă să facă carieră în sensul cel mai larg al cuvűntului. Cadourile și bastoanele de mareșal sűnt mai importante pentru ei decűt interesul față de o cauză istorică mare și de valorile morale“⁹².

După preluarea comenzii supreme a armatei, prima grijă a lui Hitler a fost să anexeze Austria. În acest scop, la 11 februarie 1938, dictatorul nazist a convocat la Berchtesgaden pe cancelarul austriac Schuschnigg, căruia, în termeni ultimativi, i-a impus acceptarea unor condiții de natură a submina independența Austriei: intrarea în guvern a căpeteniei naziștilor austrieci, Seyss-Inquart, în calitate de ministru de interne, eliberarea naziștilor din această țară, condamnați pentru crime ș.a. Întors la Viena, Schuschnigg face o ultimă încercare de a rezista presiunilor germane: el anunță pentru 13 martie organizarea unui referendum, prin care urmărea să dovedească opiniei publice internaționale că populația Austriei dorea să răműnă independentă. Sesizűnd pericolul acestei manifestări, Hitler, la 12 martie 1938, aplicűnd „Planul Otto“, a intrat personal cu trupe în Austria. În ziua următoare, șeful nazist austriac Seyss-Inquart proclama unirea Austriei cu Reichul. Se realiza astfel Anschluss-ul, dorința veche a imperialismului german⁹³.

⁸⁷ Gert Buchheit, *Op. cit.*, p. 60.

⁸⁸ Enzo Collotti, *Op. cit.*, p. 199.

⁸⁹ Felix Debyser, *Sur la diplomatie italienne (1937—1939)*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale“, nr. 34 din aprilie 1959, p. 28.

⁹⁰ J. Wheeler-Bennet, *The Nemesis of Power*, ediția a II-a, Londra, New York, 1967, p. 390.

⁹¹ Reprodus după: Gert Buchheit, *Op. cit.*, p. 12.

⁹² Ulrich von Hassel, *Vom anderen Deutschland*, Zűrich, 1947, p. 309.

⁹³ A se vedea capitolul Austria, întocmit de Constantin Nufu, în *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I, Editura militară, București, 1973, p. 37—40.

Prin ocuparea Austriei, Germania nazistă a încălcat fără scrupule prevederile tratatului de la Saint-Germain, iar marile puteri ale vremii s-au rezumat la un protest formal.

Anexarea Austriei i-a creat Germaniei posibilitatea de a aplica și „Planul verde” împotriva Cehoslovaciei. Intențiile de invadare a acestei țări au ieșit la iveală în discursul lui Hitler rostit la 20 februarie 1938 în Reichstag, în care declara că „germanii nu mai erau dispuși să tolereze ca cei 10 000 000 de confrați ai lor... să fie asupriți”⁹⁴. În afara celor șapte milioane de austrieci, aluzia se referea la cele trei milioane de germani din regiunea sudetă. Consemnând situația creată după anexarea Austriei, organul central de presă al Partidului Comunist Român, „Scinteia”, nota: „Ocuparea Austriei dă lui Hitler cheia pentru sugrumarea Cehoslovaciei și pentru subjugarea economică a tuturor țărilor din bazinul dunărean și din Balcani. O primejdie de moarte pindește toate aceste popoare”⁹⁵.

Ca și în cazul Austriei, în anexarea Cehoslovaciei Germania hitleristă s-a folosit de coloana a V-a, reprezentată aici de către formațiunea nazistă din regiunea sudetă, condusă de Konrad Henlein. La congresul din aprilie 1938, această organizație nazistă, finanțată și încurajată de la Berlin, a formulat cererea de a se acorda autonomie deplină sudeților. În vara anului 1938, s-a produs o recrudescență a activității organizațiilor henleiniene, asemănătoare celei pe care o cunoscuse Austria înainte de Anschluss. Ca ripostă, autoritățile cehoslovace au arestat un număr de naziști din Sudeți. Acest fapt a constituit pretextul pentru invadarea Cehoslovaciei. La 12 septembrie 1938, la congresul partidului nazist de la Nürnberg, Hitler a rostit un discurs violent, în care îl acuza pe președintele Beneș că îi torturează pe germanii din Sudeți și că vrea să-i extermine.

Cercurile conducătoare din Anglia și Franța, în numele „menținerii păcii”, au adoptat o poziție de cedare în fața Germaniei naziste. La 30 septembrie 1938, fără consultarea guvernului cehoslovac, Hitler, Mussolini, Chamberlain și Daladier au semnat la München acordul cu privire la cedarea de către Cehoslovacia a regiunii sudete Germaniei hitleriste.

Curind după anexarea regiunii sudete, Înaltul comandament german a trecut la pregătirea ocupării întregii Cehoslovacii. Pretextul l-au oferit tendințele separatiste ale extremiștilor slovaci, la fel cum înainte Germania hitleristă a folosit irendentismul sudet. La 13 martie 1939, Hitler a convocat la Berlin pe fostul șef al guvernului slovac, monseniorul Tiso, căruia i s-a adus la cunoștință sprijinul Germaniei în proclamarea „independenței” Slovaciei; a doua zi, Tiso a îndeplinit ordinul lui Hitler, cerind, totodată, protecția Germaniei. La 15 martie, președintele republicii Ceha, Hacha (succesorul lui Beneș), sosit la Berlin, a fost somat să semneze un protocol pregătit de naziști prin care se declara că „pentru a obține o pacificare definitivă, în numele său personal și al guvernului, pe deplin conștient, încredința soarta poporului și a țării în mâinile fűhrerului și Reichului german”. În acest mod, Germania impunea Cehoslovaciei un nou dictat. Cîteva ore mai tîrziu, Cehia și Moravia au fost invadate din toate părțile de trupele Wehrmachtului, iar apoi dezmembrată: s-a constituit o Slovacie redusă la situația de stat vasal naziștilor și „protectoratul” Boemiei și Moraviei.

Continuînd punerea în practică a programului său politic de penetrație și expansiune teritorială, Germania hitleristă a trecut la pregătirea acțiunii de invadare a Poloniei. Garanțiile anglo-franceze date Poloniei la 31 martie și României, Greciei și Turciei la 13 aprilie 1939 nu au frînat acțiunile agresive ale naziștilor⁹⁶. La 3 aprilie, Hitler a dat ordinul strict secret de a se întocmi planul de ocupare a Poloniei. „Planul alb” urma să fie pus în aplicare cu începere de la 1 septembrie 1939⁹⁷.

În această situație explozivă, tratativele sovieto-franco-engleze de la Moscova din vara anului 1939 renășteau speranțe în făurirea alianței celor trei mari puteri și, deci, în stăviliră agresivității și împiedicarea conflagrației mondiale. Tratativele au intrat, însă, în impas pe chestiunea lipsei unor angajamente militare precise din partea anglo-franceză. La aceasta a contribuit și atmosfera de suspiciune generată de ciocnirile de interese contradictorii ale principalelor puteri europene, fiecare tinzînd să abată agresiunea germană decisivă în direcție opusă⁹⁸. În astfel de împrejurări, la 23 august 1939 s-a semnat la Moscova tratatul de neagresiune sovieto-german. Este de remarcat că în întreaga perioadă de ascensiune și de agresiune a

⁹⁴ Jacques Delarue, *Op. cit.*, p. 230.

⁹⁵ „Scinteia” din septembrie 1938.

⁹⁶ *Marea conflagrație a secolului XX*, p. 67.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 67—68.

⁹⁸ *Ibid.*

fascismului, marile puteri au nesocotit posibilitățile statelor europene mici și mijlocii, care se pronunțau hotărât împotriva politicii de revizuire a frontierelor; s-a ignorat rolul lor în crearea unui larg front antifascist, pentru menținerea și consolidarea statu-quo-ului după primul război mondial.

Invasia Poloniei fiind pregătită, Hitler a înscenat un „atac polonez” asupra postului de radio de la Gleiwitz din apropierea frontierei germano-poloneze, atac executat de SS-iști, care au lăsat pe teren cadavrele citorva deținuți de drept comun îmbrăcați în uniforme poloneze. În dimineața zilei de 1 septembrie 1939, armata germană a invadat Polonia, dată care a marcat începutul celui de-al doilea război mondial. Declarând război Germaniei invadatoare la 3 septembrie 1939, Marea Britanie și Franța s-au plasat pe o poziție comună cu Polonia și cu celelalte victime ale agresiunii fasciste, în lupta împotriva puterilor Axei.

Al doilea război mondial a avut, de la început, un caracter just, progresist, de apărare din partea popoarelor și statelor care au ridicat armele contra agresorilor fasciști, dușmanul principal al libertății și ființei lor naționale. Poporul român, care a dat tot sprijinul și ajutorul său refugiaților civili și militari polonezi pe pământul țării noastre, a condamnat invazia Germaniei naziste, relevând, concomitent, justetea războiului purtat de Polonia și aliații săi. „Comuniștii din România — se arăta într-un articol apărut în ziarul „Scinteia” — înfierează agresiunea ucigătoare a lui Hitler în contra poporului polonez și vor lupta... contra Germaniei fasciste și imperialiste”⁹⁹.

După cucerirea Poloniei, mașina de război nazistă și-a îndreptat ofensiva spre vest. Până la 9 aprilie 1940, cînd trupele germane au invadat Danemarca, deci timp de aproape o jumătate de an, „pe frontul terestru din vestul Europei a fost o liniște relativă, operațiile militare reducîndu-se la acțiuni de patrulare”¹⁰⁰. Acțiunile pe mare au căpătat, însă, o amploare crescîndă¹⁰¹. Era perioada intrată în istorie sub denumirea „războiul ciudat”.

Pentru a înfringe Anglia și Franța, la 9 aprilie 1940 Germania nazistă a invadat Danemarca și Norvegia, iar o lună mai târziu Olanda, Belgia și Luxemburg, încălcînd în mod samavolnic neutralitatea tuturor acestor țări mici. Atacată și de către Italia fascistă, la 22 iunie 1940, Franța, prin reprezentanții guvernului său, a capitulat. Prăbușirea militară a Franței și retragerea armatelor engleze de pe continent în vara anului 1940 au constituit o lovitură mortală pentru popoarele europene neacaparate încă de Germania nazistă și aliații ei, aflîndu-se izolate și constituind o pradă ușoară în calea agresorilor.

Și, într-adevăr, atît timp cit Germania nazistă era angajată în războiul din vestul Europei, ea avea tot interesul ca zona de sud-est a continentului să rămînă în afara conflictului pentru a nu-și risipi forțele pe două fronturi. „Odată cu lichidarea războiului terestru în apus — arăta Lucrețiu Pătrășcanu — România și întreg sud-estul Europei ocupară un loc central în planurile militare ale Germaniei”¹⁰².

În concepția Germaniei hitleriste, România trebuia să plătească pentru întreaga sa politică proanglo-franceză și antinazistă promovată de cercurile conducătoare lucide românești. Cînd capitularea Franței era deja evidentă — moment care a desăvîrșit izolarea României —, cercurile guvernante din țară, făcîndu-și iluzii că ar putea cîștiga bunăvoința Reichului, au hotărît, la 28 mai, să renunțe la politica de neutralitate și să treacă la una de apropiere față de Germania. Concesiile făcute Germaniei naziste n-au atras simpatia acesteia față de dictatura regală. Dimpotrivă, la 2 iunie 1940, ministrul german la București, Fabricius, a înmînat o notă verbală lui Tătărescu din partea guvernului german, prin care condiționa stringerea relațiilor cu România de măsura în care guvernul român acceptă să revizuiască granițele țării în favoarea unor state vecine¹⁰³. În aceste împrejurări, în vara anului 1940 România i-au fost impuse grele cesiuni teritoriale.

Cercurile fasciste din România, cu sprijinul direct al Germaniei naziste, au instaurat, la 6 septembrie 1940, dictatura militară-fascistă, în frunte cu Ion Antonescu. Începînd cu luna octombrie, în România au fost aduse, sub diferite pretexte, unități militare germane, care erau, de fapt, trupe de ocupație. La 23 noiembrie, Ion Antonescu a semnat documentele de aderare a țării la pactul tripartit.

Concomitent cu subordonarea României, Germania nazistă pregătea ocuparea celorlalte state din Balcani. După ce Bulgaria a aderat, la 1 martie 1941, la pactul tripartit, de pe teritoriul acestei țări Germania nazistă a atacat, la 6 aprilie, Iugo-

⁹⁹ „Scinteia” din 8 septembrie 1939.

¹⁰⁰ Marea conflagrație a secolului XX, p. 88.

¹⁰¹ Ibidem, p. 90.

¹⁰² L. Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, București, 1973, p. 193.

¹⁰³ Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938—1940)*, Editura politică, București, 1970, p. 354.

slavia și a trimis trupe împotriva Greciei, pentru a sprijini războiul purtat de Italia. Coplesite de superioritatea numerică a inamicului, cele două țări au trebuit să capituleze.

Germania nazistă era în culmea puterii sale. Dispunând de resursele economice ale aproape întregii Europe, Hitler se pregătea să atace Uniunea Sovietică. Această pregătire începuse încă din vara anului 1940¹⁰⁴. Planul de campanie, denumit „Barbarossa”, a căpătat formă definitivă la 18 decembrie 1940, când Hitler a dat „directiva nr. 21”, care prevedea, în esență, ca forțele armate germane să zdrobească inițial armatele sovietice din „Rusia occidentală”, apoi să înainteze rapid pînă la aliniamentul Volga-Arhanghelsk.

Amețită de succesele de pînă atunci și încălcînd Tratatul de neagresiune încheiat cu Uniunea Sovietică, Germania hitleristă a dezlănțuit, la 22 iunie 1941, războiul împotriva U.R.S.S. Din acel moment, situația războiului pe plan general a luat o întorsătură radicală, căci planul hitlerist de a distruge țara sovietelor printr-un război fulger a eșuat în fața rezistenței eroice a armatei sale încă în prima fază, deși trupele naziste au cucerit teritorii însemnate, ajungînd pînă la Leningrad și în apropiere de Moscova. „Odată cu declanșarea agresiunii armate împotriva Uniunii Sovietice — se arată în Programul P.C.R. —, cursul evenimentelor internaționale, desfășurarea războiului se schimbă în mod radical. Se înfăptuiește și se dezvoltă coaliția antihitleristă, se intensifică lupta popoarelor împotriva hitlismului”¹⁰⁵.

„Noua ordine europeană”. Fiind stăpîni pe cea mai mare parte a continentului, nazisții, avînd și concursul elementelor colaboraționiste, au transformat Europa într-o colonie germană. Ei au impus învinșilor o „nouă ordine” într-un dispreț total față de dreptul popoarelor negermane la existență.

„Noua ordine” europeană n-a fost o improvizație rapidă la care au recurs hitlerisții în urma unor succese militare. Ea a însemnat un ansamblu de măsuri fundamentate în cartea de căpetenie a naziștilor, „Mein Kampf”, și dezvoltate într-o suită de lucrări geopolitice, rasiste și antiumane, scrise de colaboratorii lui Hitler. Potrivit acestora, „noua ordine” implica crearea unei „Germanii mari”, cu o populație de 250—300 de milioane de locuitori, din care urmau să facă parte atît germanii propriu-ziși, cit și austrieii, olandezii, popoarele scandinave, popoarele republicilor sovietice baltice, anglo-saxonii, precum și acele elemente din rîndul altor popoare europene care ar prezenta anumite caracteristici ale „rasei nordice” și ar putea fi, deci, asimilate de aceasta.

Aceste concepții rasiste au început să fie puse în practică, pe scară largă, începînd din anul 1941. Cu întocmirea planului de germanizare s-a ocupat Heinrich Himmler, în calitatea sa de Reichskomissar pentru întărirea rasei germane. El a elaborat un minuțios program de asimilare a teritoriilor ocupate, așa-numitul plan general răsăritean (Generalplan — Ost), al cărui scop era germanizarea în decurs de 20 de ani a teritoriilor răsăritene ale Europei¹⁰⁶.

Planul răsăritean prevedea strămutarea de populații autohtone în răsărit, în Siberia apuseană — și anume, polonezi (în proporție de 80 la sută), ucraineni (65 la sută), bieloruși (75 la sută), cehoslovaci — și, în locul celor deportați cu forța, implantarea de colonii pentru repopularea cu germani¹⁰⁷. Dealtfel, încă în ajunul invadării Poloniei de către naziști, Hitler declara fără echivoc: „Polonia va fi depopulată și colonizată cu germani”. Politica de germanizare avea drept scop de a lichida existența unui șir de popoare.

Pentru a submina baza materială de existență a națiunilor și a menține popoarele subjugate și dependente în stare de inapoiere, după concepțiile hitlerisților numai „Germania mare” avea dreptul la industrie. Potrivit schemei clasice a colonialismului, țările ocupate și dependente urmau a fi transformate în surse de materii prime ieftine pentru industria germană. În ceea ce privește România, Hitler a declarat următoarele: „România ar face bine să renunțe în limita posibilului de a avea o industrie proprie. În acest fel și-ar dirija spre piața germană bogățiile solului și în special grîul. În schimb ar primi de la noi produsele manufacturate de care are nevoie... Astfel ar dispărea acel proletariat român care este molipsit de bolșevism”¹⁰⁸.

Hărăzînd popoarelor cucerite rolul de appendice agricol pentru aprovizionarea rasei germane, naziștii au demontat instalațiile industriale din Europa supusă, tri-

¹⁰⁴ Marea conflagrație a secolului XX, p. 156.

¹⁰⁵ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 46.

¹⁰⁶ Enzo Collotti, Op. cit., p. 244—245.

¹⁰⁷ Ibidem, p. 245.

¹⁰⁸ Enzo Collotti, Op. cit., p. 239.

mișându-le în Germania. A început o adevărată ofensivă de penetrare a capitalului german în economia olandeză și în cea belgiană, în economia norvegiană, daneză și franceză. Profitând, printre altele, de confiscarea generală a bunurilor evreiești din țările ocupate, monopolurile germane au preluat numeroase firme străine, lărgindu-și participarea la industriile respective.

„Noua ordine” implica jefuirea sistematică a tuturor țărilor ocupate pentru „victoria finală a marelui Reich”. Pentru întreținerea mașinii de război naziste, șefii autorităților germane din teritoriile ocupate aveau ca primă sarcină de a livra Germaniei totul : alimente, materii prime și forță de muncă. Jefuirea acestor întinse teritorii era incredintată unor grupe speciale denumite Wirtschaftskommandos, formate din „experți” în materie de exploatare. Pe măsură ce războiul se prelungea, sistemul rechizițiilor și jafului de alimente și materii prime era tot mai prădalnic. La 6 august 1942, în cadrul unei convocări a șefilor autorităților germane din teritoriile ocupate, Göring a lansat cuvîntul de ordine al exploatării integrale și cit mai neîndurătoare a ținuturilor respective : „Puțin îmi pasă că spuneți că oamenii din teritoriile voastre mor de foame. Să moară, înainte de a muri de foame măcar un singur german”¹⁰⁹. Pentru a-și dovedi zelul față de Berlin, guvernatorii naziști înscăunați în țările ocupate au jefuit în așa măsură aceste popoare încît o mare parte a populației subalimentate a fost răpusă.

Exploatarea brutală a mîinii de lucru a fost una din trăsăturile cele mai caracteristice ale nazismului în timpul celui de-al doilea război mondial. În martie 1942, Hitler l-a numit pe Sauckel împuternicit general pentru folosirea mîinii de lucru, fixîndu-i sarcina să asigure Reichului contingentele de brațe de muncă necesare economiei de război. Această căpetenie nazistă s-a achitat orbește de sarcina primită din partea fîhrerului. La sfîrșitul lunii septembrie 1944, se estima la 7 500 000 numărul acelor aduși în Germania la munca forțată¹¹⁰. Se aflau peste un milion de francezi, 250 000 de muncitori din Belgia și Olanda, sute de mii din Polonia, Cehoslovacia, din teritoriile sovietice ocupate etc. Folosiți la muncile cele mai grele și mai istovitoare din mine, la construcții militare și civile, în agricultură, privați de drepturile cele mai elementare și reduși la rolul de simpli sclavi, erau umiliți, bătuți, schingiuiți, infomețați și foarte adesea lăsați să moară din lipsă de hrană, adăpost și asistență medicală.

Pentru a suplini forța de muncă a muncitorului german trimis pe front, naziștii au folosit, în afara mîinii de lucru a personalului civil deportat în Germania, și forța de muncă a prizonierilor de război. În februarie 1944, cifra lor se estima la două milioane. Tocmai penuria forței de muncă a împiedicat pe Hitler de a extermina în masă prizonierii de război. Mina de lucru a prizonierilor era și mai ieftină decît a civililor, iar exploatarea lor atît de intensă încît, expuși epidemiilor și foametei, au pierit cu sutele de mii.

„Noua ordine”, în concepția hitleriștilor, se referea și la distrugerea bazelor spirituale ale națiunilor. În toate teritoriile ocupate, naziștii au dezlănțuit o ofensivă în stil mare împotriva culturii și a reprezentanților ei. Sintetizînd politica Germaniei naziste în teritoriile ocupate din răsăritul Europei în domeniul cultural, Hitler declara la 11 aprilie 1942 că pentru a se perpetua dominația lor trebuie menținute „la nivelul cultural cel mai coborît cu putință”. Cu cît oamenii sînt mai primitivi, susținea el în continuare, cu atît vor putea fi mai ușor dominați¹¹¹. Cîteva luni mai tîrziu, Hitler adăuga : „Este esențial să nu facem nimic din ce ar putea trezi la elementele negermane ale populației chiar cea mai mică mîndrie națională... Deci e inutil să mai spun că în nici un caz populația în cauză nu trebuie să beneficieze de o educație care să depășească un nivel cît se poate de elementar”¹¹².

În numele acestor „principii”, hitleriștii au închis în țările ocupate universități, licee, instituții de cultură și artă, au jefuit și nimicit muzee, opere literare și artistice de mare valoare din fiecare țară. Rigorile cenzurii acționau cu deosebită severitate în fiecare din aceste țări.

În concepția nazistă, „noua ordine” putea triumfa numai prin utilizarea măsurilor celor mai teroriste împotriva popoarelor negermanice. Caracteristic pentru sadismul guvernatorilor naziști din țările ocupate este interviul acordat corespondentului ziarului „Völkischer Beobachter”, în ziua de 6 februarie 1940, de către Hans Frank, guvernator general al Poloniei : „La Praga, de exemplu — susținea el cinic —, au fost lipite mari placarde roșii cu înștiințarea că azi au fost împușcați 7 cehi. Atunci mi-am zis : dacă eu aș vrea să afișez placarde despre fiecare 7 polo-

¹⁰⁹ Enzo Collotti, *Op. cit.*, p. 255.

¹¹⁰ William L. Shirer, *Op. cit.*, vol. II, p. 974.

¹¹¹ Enzo Collotti, *Op. cit.*, p. 240.

¹¹² *Ibidem*, p. 242.

nezi împușcați, în acest caz nu mi-ar ajunge pădurile poloneze pentru producerea hirtiei necesare”¹¹³.

La 7 decembrie 1941, în fața mișcării de rezistență crescînde peste tot în Europa, Himmler a elaborat decretul intitulat „Nacht und Nebel Erlass” (Decretul nopții și al negurii), ce prevedea că în teritoriile ocupate vor fi pedepsiți cu moartea toți negermanii care vor fi comis acțiuni îndreptate contra Reichului și forțelor de ocupație¹¹⁴. Represaliile și masacrele s-au intensificat în toată Europa ocupată. Pentru un german omorît erau executați de la 50 pînă la 100 de patrioți. Aceasta era, în viziunea ocupanților, adevărata scară valorică umană dintre „Herrenvolk” și popoarele căzute sub stăpînirea lui¹¹⁵. La procesul de la Nürnberg, reprezentanții fiecărei țări ocupate au prezentat un bilanț provizoriu al victimelor terorii naziste. După datele prezentate de Franța rezultă că naștii, în primii trei ani de ocupație, au împușcat 47 000 de patrioți implicați în acțiuni de rezistență și 29 000 de ostatici. Bilanțul era și mai trist în Iugoslavia, Polonia, teritoriile sovietice cotoprite etc. Publicistica mișcării de rezistență din România a dezvăluit cu multă vigoare ororile naziste. „Fasciștii germani — scria ziarul patriotic românesc „Presa liberă” din 24 septembrie 1941 — își rezervă dreptul de rasă superioară ce trebuie să domine lumea. Ei aplică în țările subjugate procedeele cele mai barbare și mai neomenești”.

În acei ani de grea încercare, cînd acțiunile celui mai agresiv și mai reacționar imperialism puneau în primejdie însăși existența și ființa națională a multor popoare, forțe uriașe din întreaga lume s-au unit pentru a nimici pe cotoptorii. Astfel, civilizația omenirii a fost salvată prin colosale sacrificii ale popoarelor care au format coaliția antihitleristă, ale mișcării de rezistență împotriva cotoptorilor din toate țările ocupate sau tutelate de nazism. Niciînd în trecut nu s-a adevărit cu atîta pregnanță legitatea obiectivă cu privire la rolul maselor populare de făuritoare ale propriului lor destin, contribuția lor activă în derularea procesului istoric mondial. Relevînd acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Victoria epocală asupra fascismului în cel de-al doilea război mondial a demonstrat încă o dată, la scara celei mai ample încleștări din cîte a cunoscut istoria, forța cu care popoarele se ridică în apărarea unei cauze drepte, adevărul incontestabil că rolul hotărîtor în făurirea istoriei, în apărarea libertății și independenței naționale îl au masele populare, milioanele și milioanele de oameni ai muncii de pretutindeni. Războiul antifascist a relevat că, oricît de mare ar fi potențialul aruncat în luptă de forțele reacțiunii, oricît de puternice ar fi armatele imperialiste invadatoare, ele nu pot înfrînge voința de libertate a popoarelor, dorința acestora de a-și hotări singure soarta”¹¹⁶.

¹¹³ A se vedea capitolul Polonia, întocmit de M. Moldoveanu, în „Rezistența europeană”, p. 158.

¹¹⁴ Enzo Collotti, *Op. cit.*, p. 237.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 249.

¹¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 377.

Sesiune științifică prilejuită de aniversarea a 130 de ani de la revoluția română de la 1848

Sesiunea, prilejuită de aniversarea a 130 de ani de la revoluția română din 1848, și-a desfășurat lucrările în ziua de 7 iunie a.c., la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, fiind organizată de Academia de Științe Sociale și Politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Universitatea București.

Subliniind importanța istorică a acestui moment de referință în cronica multimilenară a poporului nostru, prof. dr. docent MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, a arătat, în cuvîntul rostit la deschiderea reuniunii, că revoluția a dat un puternic impuls conștiinței de sine a poporului român, a exprimat hotărîrea tuturor românilor de a sfărîma vechile relații feudale, de a deschide calea noii orînduiri, a afirmat viguros năzuința de unitate națională, de propășire a națiunii române pe trepte noi ale civilizației, în concertul popoarelor europene.

Au fost prezentate apoi comunicările : *Lupta pentru dreptate socială, unitate și independență națională — permanență a istoriei poporului român*, de acad. ȘTEFAN PASCU, președinte al Comitetului Național al Istoricilor din R.S. România ; *Locul revoluției române de la 1848 în contextul revoluției europene*, de prof. univ. DUMITRU ALMAȘ de la Universitatea București ; *Revoluția de la 1848 — expresie a dezvoltării economice, social-politice și culturale unitare a țărilor române*, de prof. univ. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, membru corespondent al Academiei R.S. România ; *Masele largi populare — principala forță social-politică a revo-*

luției române de la 1848, de prof. univ. dr. GHEORGHE PLATON de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași ; *Constituirea statului național român și cucerirea depelinei independențe de stat — momente fundamentale în dezvoltarea României moderne*, de dr. DAN BERINDEI, cercetător științific principal la Institutul de istorie „N. Iorga” ; *Momente ale luptei comune a românilor, maghiarilor și germanilor în revoluția de la 1848 din Transilvania, pentru libertate socială și națională*, de prof. univ. dr. IOSIF KOVÁCS, prorector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca ; *Ideile programatice ale revoluției de la 1848 reflectate în activitatea teoretică și practică a mișcării socialiste din România*, de prof. dr. DAMIAN HUREZEANU de la Academia „Ștefan Gheorghiu” ; *Marea Unire din 1918 — încununare a luptei poporului român pentru făurirea statului național unitar*, de conf. ION ARDELEANU, director adjunct al Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, și conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT de la Academia de Studii Economice ; *Partidul Comunist Român — continuatorul tradițiilor revoluției române din 1848*, de prof. dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice ; *România socialistă, împlinire a celor mai înalte idealuri ale înaintașilor*, de prof. univ. dr. docent TITU GEORGESCU, prorector al Universității București, și conf. univ. dr. GHEORGHE I. IONIȚĂ de la Universitatea București ; *Idealuri de luptă comune*

ale românilor și naționalităților conlocuitoare în evenimentele de la 1848, de dr. docent CAROL GÖLLNER, membru al Consiliului Oamenilor Muncii de naționalitate germană din R.S. România, de la Centrul de științe sociale — Sibiu; Semnificația istorică a revoluției din 1848 în opera tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, de ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice.

Comunicările au evidențiat că, în glorioasă și zbuciumată istorie a poporului român — pe ale cărei traiecte de ascendență se înscrie la loc de cinste revoluția română de la 1848 —, lupta pentru apărarea dreptului sacru de dreptate și libertate, pentru unitate și neahtare constituie o constantă definitorie e existenței și devenirii sale. În acest cadru larg, revoluția de la '48, izbucnită la confluența de vremuri feudale revolute și la începutul de ev modern, a fost rezultanta propriei evoluții istorice a societății din spațiul carpato-danubian-pontic și a răspuns comandamentelor stringente ale acestei dezvoltări. Din acest unghi de vedere, ea a continuat și dezvoltat un proces neîntrerupt revoluționar și național, exprimat pregnant de ridicarea țărânimii sub conducerea lui Horea la 1784, de revoluția ce a avut în frunte pe Tudor Vladimirescu la 1821. Izvorul revoluției de la 1848 s-a aflat în realitățile românești, trăsăturile și particularitățile sale conferindu-i un loc distinct în contextul revoluției europene.

Apreciind cu deosebită profunzime procesele istorice revoluționare care au definit anul 1848, secretarul general al partidului, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** — s-a relevat în cadrul sesiunii — caracterizează cu claritate locul acesteia în contextul luptei neîncetate a poporului român pentru înfăptuirea idealurilor de progres, evidențiind trăsăturile ei esențiale, a căror semnificație rămân de o permanentă actualitate prin conținutul mesajului lor, prin ample rezonanțe în conștiința contemporanilor.

Gîndirea istorică a tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** despre revoluția română de la 1848 se pătrunde în întreaga sa substanță de principiul interpretării și evaluării societății românești în ansamblul său, în care se înglobează toate forțele sociale și politice în raport cu problemele vitale aflate în fața poporului. De aici, trecutul nostru își configurează mari reliefuri și, totodată, se talmăcește pe temeiul adevărului. Această idee-forță exprimată de tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** pune la dispoziția istoricilor calea înțelegerii profunde, la adevăratele dimensiuni, a marilor momente ale luptei revoluțio-

nare, oferă înțelegerea adîncă a măreției idealurilor sociale și naționale ale poporului român, promovate și încununate de nepieritoare izbîndă. Principiile dreptății sociale și libertății naționale glăsuiesc astfel în fundamentele istoricelor făuriri ale României socialiste, materializate în nivelul de viață și civilizație mereu mai ridicat al celor ce muncesc, în prestigiul țării libere și deplin independente.

Desfășurată în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune — înlăturarea rînduieilor feudale, crearea unui stat modern unitar, democrat și neatîrnat — revoluția de la 1848, din toate cele trei țări române, ramuri ale aceluiași trunchi comun, a avut un profund caracter unitar, evidențiind comunitatea de interese și năzuințe ce-i unea pe români, în pofida frontierelor artificiale și vremelnice. S-au citat cu acest prilej cuvintele lui Nicolae Bălcescu, cel care, dînd glas năzuințelor și aspirațiilor de mai bine ale fiilor aceluiași popor de pe întreg pămîntul țării, spunea: „Vrem să fim o nație una, puternică și liberă prin dreptul și datorita noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire... Aceste condiții de putere, de care avem nevoie, nu le putem găsi decît în solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor într-o singură nație, unire la care sînt menți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, sentimente, prin poziție geografică, prin trecutul lor și în sfîrșit prin nevoia de-a se păstra și de-a se mîntui“.

Participanții au subliniat rolul masei largi populare, al țărânimii și tinerii clase proletare, în marile adunări populare de la Iași, Islaz, Blaj, afirmarea din rîndul revoluționarilor a unor conducători animați de idealuri sociale și naționale, de puternice sentimente patriotice, eroismul popular în luptele contra trupelor intervenționiste străine. Prin eforturile acestor mase, alături de români aflîndu-se maghiari și germani, ideea unității forțelor democrat-progresiste, a colaborării și solidarității în fața dușmanului comun, în respingerea agresorilor a devenit o realitate palpabilă.

Dezideratele revoluției — au arătat vorbitorii — au fost o permanență vie nu numai în cugete, ci și înfăptuirile de după evenimentele incandescentului '48. Marile sale idealuri au rodit în Unirea de la 1859 — hotărîită prin „actul energetic al națiunii române“; în proclamarea și cucerirea cu arma în mînă a independenței absolute a României la 1877 — rezultat al luptei și jertfei tuturor românilor, din patria liberă ca și din teritoriile aflate sub dominație străină; în Marea

Unire din 1918 — încununare a luptei poporului român pentru făurirea statului național unitar.

Comunicările au relevat că tinăra noastră clasă muncitoare, care și-a făcut simțită prezența activă în tumultul evenimentelor de acum 130 de ani, pe măsura maturizării sale politice și organizatorice, s-a dovedit a fi forța socială, care, prin partidul său politic, creat în anul 1893, s-a identificat la modul cel mai înalt, cu ceea ce a avut mai cutezant, mai înaintat programul revoluției române. Preluând și ducând mai departe idealurile revoluționarilor de la 1848, animat de fierbinte patriotism, partidul comuniștilor români s-a situat în fruntea luptei clasei muncitoare, a maselor, pentru înlăturarea exploatarei și asupririi, pentru apărarea unității, integrității și independenței patriei, a condus poporul nostru spre făurirea unei noi societăți, drepte, fericite și prospere.

Retrospectiva drumului parcurs, făcută prin intermediul materialelor sesiunii consacrate momentului crucial al istoriei naționale de acum 130 de ani, prilejuiește exprimarea mândriei pentru prestigiul de care se bucură astăzi țara noastră în întreaga lume, prin faptele și cuvintele sale, prin înțeleapta sa politică internă și externă inițiată și înfăptuită

de partid, de secretarul său general și președintele țării, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**.

Cuvîntul de închidere al lucrărilor sesiunii a fost rostit de prof. univ. dr. **GEORGE CIUCU**, rectorul Universității București.

Într-o atmosferă însuflețitoare, participanții la reuniunea științifică au adoptat textul unei telegrame adresată secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, în care se spune :

*„Vă transmitem, iubite tovarășe **NICOLAE CEAUȘESCU** omagiul, stima și adîncă noastră dragoste, asigurîndu-vă că vom milita cu forțe sporite pentru înfăptuirea programului Partidului Comunist Român, de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea patriei pe culmile civilizației socialiste, spre comunism“.*

Prin întreaga sa desfășurare, sesiunea s-a constituit într-o elocventă expresie a modului cum Partidul Comunist Român, întregul nostru popor cinstește trecutul istoric al patriei și partidului, marile evenimente și luptătorii de frunte pentru unitate, independență, suveranitate, pe înfăptuitorii celor mai nobile idealuri ale poporului român.

Sesiune științifică :

„30 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție“

La 11 iunie 1948 clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român săvîrșea actul istoric al naționalizării principalelor mijloace de producție, care marca o etapă importantă în amplul proces revoluționar de transformare înnoitoare a societății românești desfășurat după victoria insurecției din august 1944.

Prin înfăptuirea naționalizării, poporul român a devenit, pentru prima dată în multimilenara sa istorie, stăpînul bogățiilor naționale, al propriului său destin, deschizînd calea progresului multilateral al patriei. Oamenii muncii s-au transformat din exploatați, în proprietari ai mijloacelor de producție, producători și deopotrivă beneficiari ai activității lor creatoare, interesați în dezvoltarea și apărarea proprietății socialiste, în înaintarea rapidă, echilibrată și eficientă a economiei naționale, în creșterea avuției întregului popor.

În cei 30 de ani care au trecut de la evenimentul revoluționar al smulgerii principalelor mijloace de producție din mîinile claselor exploatare, România a străbătut calea de la țara cu slabul nivel de dezvoltare economică, moștenită de la regimul burghez, la statul socialist înfloritor de astăzi, în plin proces de modernizare, cu ritmuri înalte de dezvoltare. Aceste istorice izbînzii evidențiază cu deosebită forță capacitatea creatoare a poporului nostru, rolul hotărîtor al Partidului Comunist Român în conducerea destinului națiunii noastre care a aplicat creator adevărurile generale ale teoriei marxist-leniniste la condițiile concrete ale țării și a valorificat din plin propria sa experiență, dobîndită în aspre și îndelungi confruntări de clasă.

Politica științifică a Partidului Comunist Român și-a găsit în chip strălucit expresia în strategia industrializării, materializată în dezvoltarea impetuoasă a

industriei, cu precădere a ramurilor de bază, care au creat fundamentul solid al avansurilor rapide înregistrate de către întreaga noastră economie, al modificărilor profunde, structurale, a configurației întregii țări, a vieții întregului nostru popor.

Industrializarea socialistă s-a desfășurat pe coordonate precise, științifice, având la temelie o riguroasă planificare — componentă esențială a dezvoltării armonioase a întregii noastre economii. Formarea proprietății socialiste a deschis, astfel, un larg orizont de acțiune legilor economice obiective specifice socialismului, creîndu-se premisele pentru conducerea planificată a economiei naționale, înfăptuirea unor ample măsuri menite să asigure dezvoltarea calitativă a forțelor de producție, armonios structurate și rațional repartizate pe întregul teritoriu al țării, lichidarea stării de înapoiere economică a României și pășirea fermă pe drumul dezvoltării impetuoaase și multilaterale.

Experiența României dobîndită în cele trei decenii de la naționalizarea socialistă a principalelor mijloace de producție evocă cu putere însemnătatea covârșitoare a industrializării socialiste, care a constituit coordonata întregii politici economice a partidului și statului nostru, în toate etapele construcției socialiste. În fundamentarea concepției științifice de industrializare socialistă un rol hotărîtor l-a avut secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**. Odată cu alegerea sa la conducerea partidului și statului, conceptul de industrializare socialistă a dobîndit noi valențe, noi trăsături, situînd pe prim plan laturile calitative ale dezvoltării economice.

Orientările stabilite de Congresul al IX-lea al partidului au avut menirea de a înlătura unele concepții limitative privind direcțiile și conținutul industrializării socialiste și de a imprima o nouă viziune, revoluționară, strategiei industrializării. Aceste noi orientări de politică industrială au avut drept scop esențial stabilirea unor raporturi corespunzătoare între ramurile producătoare de mijloace de producție și cele producătoare de bunuri de consum; promovarea progresului tehnic în consens cu revoluția tehnico-științifică mondială; creșterea rolului gândirii și cercetării științifice proprii; dezvoltarea prioritară a ramurilor moderne, de vîrf; utilizarea maximă a resurselor naturale, extinderea industriei pe întreg teritoriul țării și dezvoltarea industrială a tuturor județelor și localităților.

O însemnătate deosebită pentru elaborarea conceptului românesc de industria-

lizare socialistă prezintă tezele tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** privind corelația dintre acumulare și consum, așezarea la temelie acestuia a științei și tehnicii celei mai înaintate. Datorită profunzimii, clarviziunii și perspicacității secretarului general al partidului, România dispune în prezent de un concept modern de industrializare socialistă a țării, de o experiență originală și valoroasă în organizarea eforturilor creatoare ale poporului. În cadrul ansamblului de măsuri adoptate, un loc deosebit de important a ocupat și ocupă în continuare perfecționarea continuă a structurilor organizatorice și a activității de planificare, pentru ca acestea să permită — pe baza concepției de conducere unitară a societății — stimularea inițiativei și răspunderii unităților socialiste, întărirea autonomiei lor în procesul de elaborare și realizare în condiții de eficiență maximă a planului național unic.

S-a acționat și se acționează cu hotărîre pentru instituționalizarea în întreaga economie națională a principiului muncii și a conducerii colective. Partidul nostru consideră organismele colective de conducere, consiliile oamenilor muncii, adunările generale ca forme dezvoltate ale autoconducerii muncitorești, de manifestare a răspunderii fiecărui colectiv pentru buna gospodărire a mijloacelor materiale și financiare ce le sînt încredințate. Permanentul simț al noului, ce caracterizează conducerea partidului, a fost pus în evidență și de Plenara Comitetului Central din martie a.c., care a adoptat un ansamblu de măsuri privind perfecționarea conducerii și planificării economico-financiare. Stabilite în concordanță cu cerințele etapei actuale de dezvoltare a economiei, noile măsuri adoptate de plenară, la inițiativa și corespunzător orientărilor tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, urmăresc să pună de acord mecanismul economico-financiar existent, prea rigid și complicat, cu cadrul organizatoric democratic creat după Congresul al IX-lea, astfel încît organismele de conducere colectivă să dispună de mijloacele necesare îndeplinirii în cele mai bune condiții a sarcinilor ce le revin.

Apare astfel în toată plinătatea sa însemnătatea excepțională a profundeii viziuni creatoare a secretarului general al P.C.R. asupra conducerii științifice și democratice a societății noastre, asupra formelor concrete organizatorice, prin care clasa muncitoare trebuie să-și exercite efectiv rolul de forță socială conducătoare.

Adîncirea democrației economice, afirmarea oamenilor muncii în calitatea lor de producători și, în același timp, de stă-

pîni ai mijloacelor de producție se realizează în principal prin organele de conducere colectivă din întreprinderi, centrale, ministere, în componența cărora, pe lângă cadre ale administrației de stat, intră reprezentanți aleși ai oamenilor muncii, precum și ai organelor de partid, de sindicat, de tineret, de femei și prin adunările generale ale oamenilor muncii, formă supremă democratică de conducere a unităților, în structura noastră economică și socială.

Experiența istorică a deceniilor construcției socialiste evidențiază totodată consecvența, grija deosebită cu care a fost transpus în fapt ansamblul de măsuri elaborat de partid pentru soluționarea problemelor complexe ale edificării societății noi și, în cadrul ei, a problemei naționale. Factorul de bază al realizării deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate, al dezvoltării rapide a forțelor de producție, repartizarea lor rațională pe întregul teritoriu al țării creează drumul pentru dezvoltarea vieții materiale și spirituale noi, pentru satisfacerea nevoilor personale ale tuturor cetățenilor țării, pentru creșterea fără precedent a culturii și civilizației.

Principialitatea și modul creator în care Partidul Comunist Român a rezolvat problema națională își găsesc explicația în rolul și contribuția de o mare valoare teoretică și practică a secretarului general al partidului, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, în elaborarea și înfăptuirea politicii naționale a partidului, politică care în profunzime asigură egalitatea în drepturi a oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități.

În perspectiva celor trei decenii care au trecut, naționalizarea socialistă a principalelor mijloace de producție apare ca un act esențial al revoluției socialiste, pe care s-au fundamentat marile mutații ale societății românești. În tot acest timp forțele de producție au înregistrat o impetuoasă dezvoltare, avînd drept rezultat transformarea României dintr-o țară agrară slab dezvoltată, într-un stat industrial agrar, cu o industrie și agricultură moderne. Producția industrială este astăzi de 38 de ori mai mare decît în anii din preajma celui de-al doilea război mondial, iar producția agricolă a crescut de aproape 3 ori. Această dezvoltare se reflectă în creșterea bogăției naționale, a venitului național, care este de 12 ori mai mare decît în 1950. Un puternic progres au cunoscut învățămîntul, știința, cultura și arta. S-au produs mari transformări sociale, a crescut numărul clasei muncitoare, s-a ridicat gradul de civilizație și cunoaștere ale întregului nostru popor.

A crescut continuu nivelul de trai material și spiritual al maselor largi populare. Veniturile din retribuții ale personalului muncitor au sporit din 1950 pînă în 1977 de mai bine de 15 ori, iar pînă în 1980 vor crește de circa 21 de ori. Veniturile obținute de populație din fondurile sociale s-au majorat în această perioadă de circa 18 ori, urmînd ca în 1980 creșterea să fie de peste 23 de ori. Cheltuielile pentru învățămînt au sporit de aproape 15 ori, pentru sănătate de aproape 18 ori, iar pentru pensii de peste 35 de ori. În mod corespunzător, valoarea desfacerii de mărfuri prin comerț s-a ridicat de circa 14 ori. La toate acestea trebuie adăugată ampla acțiune de construcție de locuințe, spitale, școli, creșe, cămine și alte așezăminte culturale. Toate acestea ilustrează convingător că țelul suprem al politicii partidului și statului nostru este ridicarea bunăstării poporului, îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă și de trai ale tuturor oamenilor muncii.

Consecința firească a dezvoltării impetuoase a României, a transformării sale într-un stat modern a atras după sine și participarea sa activă la circuitul economic mondial, la extinderea și diversificarea colaborării internaționale.

Doctrina și practica românească despre diviziunea internațională a muncii și participarea României la această diviziune are în vedere un sistem mondial bazat pe lichidarea subdezvoltării, a împărțirii lumii în țări bogate și țări sărace, în țări creatoare și țări consumatoare de tehnologii, pe articularea durabilă, rezonabilă și echitabilă a unor economii naționale independente reprezentînd cadrul de bază al progresului economic și social.

Proprietatea socialistă, instaurată în urmă cu trei decenii prin actul revoluționar al naționalizării a constituit astfel, alături de cucerirea puterii, un moment cu implicații majore al luptei desfășurate de proletariat și aliații săi fi-rești, sub conducerea partidului comunistilor. Ea s-a afirmat ca bază a avîntului economic al României, care înregistrează unul din cele mai înalte ritmuri de dezvoltare din lume; a contribuit la consolidarea independenței și suveranității naționale, coeziunii de nezdruccinat a întregului popor în jurul partidului, unității frățești a tuturor fiilor patriei, fără deosebire de naționalitate.

Aniversarea acestui eveniment de mare însemnătate în istoria României în condițiile dezvoltării impetuoase și multilaterale a societății românești ilustrează inepuizabilele resurse ale poporului nostru de accelerare a ritmului progresului prin valorificarea plenară a avantajelor

proprietății socialiste. Transpunerea în viață a măsurilor inițiate de partid pentru creșterea eficienței economice și adâncirea democrației muncitorești reprezintă fundamentul înaintării tot mai accelerate spre viitorul luminos, prefigurat de Programul partidului, de hotărârile Congresului al XI-lea și ale Conferinței naționale, a scurtării distanței care desparte România de țările avansate economic.

*

În cadrul amplelor manifestări prilejuate de aniversarea a trei decenii de la naționalizarea socialistă a principalelor mijloace de producție s-a înscris și sesiunea științifică cu tema *Rolul industrializării în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate*, desfășurată la 9 iunie și organizată de Academia Republicii Socialiste România, Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu”, Academia de studii economice și Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

La lucrările sesiunii au participat membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., membri ai C.C. al P.C.R. și ai guvernului, reprezentanți ai unor instituții centrale și organizații de masă, directori ai unor mari întreprinderi industriale din țară, muncitori, academicieni, profesori, cercetători, studenți, activiști de partid, participanți direcți la înfăptuirea memorabilului eveniment.

Lucrările sesiunii au fost deschise de prof. dr. docent MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de științe sociale și politice.

În cadrul sesiunii au fost prezentate următoarele comunicări: *Contribuția creatoare a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la elaborarea și înfăptuirea politicii Partidului Comunist Român de industrializare socialistă a țării* de GHEORGHE OPREA, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului; *Importanța și rolul istoric al naționalizării principalelor mijloace de producție pentru construcția noii orânduiri sociale în România* de ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Îmbunătățirea conducerii, organizării și planificării economiei naționale* de ILIE VERDEȚ, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, președintele Comitetului de Stat al Planificării; *Mărturii despre înfăptuirea actului naționalizării la Șantierul naval din Oltenița* de IOAN V. CRISTEA,

director al șantierului; *Rolul clasei muncitoare în dezvoltarea forțelor de producție și înfăptuirea sub conducerea P.C.R. a marilor transformări revoluționare din țara noastră* de GHEORGHE PANĂ, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Central al U.G.S.R.; *Uzina noastră, creație a politicii de industrializare socialistă* de NICOLAE LAZĂR, muncitor la Întreprinderea de mașini grele din București, vicepreședinte al Consiliului Național al Oamenilor Muncii; *Revoluția tehnico-științifică — baza dezvoltării în ritmuri susținute a economiei naționale* de IOAN URȘU, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie; *Dezvoltarea economică și socială a județelor în trecut rămase în urmă* de PETRE PREOTEASA, prim-secretar al Comitetului județean Dolj al P.C.R.; *Industrializarea socialistă și viața oamenilor muncii din orașul nostru* de LITSCHEL IOAN, muncitor la întreprinderea „Automatica” din Mediaș; *Industrializarea, dezvoltarea în ritm rapid a economiei socialiste — baza ridicării necontenite a nivelului de trai material și cultural al poporului* de EMILIAN DOBRESCU, ministru secretar de stat, prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării, și COSTIN MURGESCU, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România; *Repartiția rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării — temelie trainică a rezolvării marxist-leniniste a problemei naționale în România* de FERDINAND NAGHY, prim-secretar al Comitetului județean Covasna al P.C.R.; *Industrializarea și participarea României la diviziunea internațională a muncii* de GHEORGHE DOLGU, rectorul Academiei de studii economice.

Cuvîntul de închidere a lucrărilor sesiunii științifice a fost rostit de tovarășul LEONTE RĂUTU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de conducere al Academiei „Ștefan Gheorghiu”.

La sfîrșitul lucrărilor sesiunii, participanții au adresat o telegramă tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, în care se exprimă neprețuita stimă și considerație față de secretarul general al partidului, militant revoluționar remarcabil al clasei muncitoare, prominentă personalitate politică a lumii contemporane, de numele și activitatea căruia sînt indisolubil legate marile izbînzii ale edificării socialiste a patriei, prosperitatea și propășirea întregii noastre națiuni.

Reafirmăm și cu acest prilej, se subliniază în telegramă, deplina noastră ade-

ziune la politica partidului și statului la a cărei elaborare aveți un rol determinant și sprijinim cu toate forțele preocuparea dumneavoastră pentru dezvoltarea armonioasă a forțelor de producție pe tot cuprinsul patriei — bază trainică a creșterii nivelului de trai material și cultural al poporului, a realizării adevăratei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate.

În continuare, în telegramă se spune: Cele trei decenii care au trecut de la naționalizare au arătat întregii lumi măsura capacităților creatoare ale unui popor liber și independent, deplin stăpîn pe averea și destinul său, care și-a atras simpa-

tia, respectul și aprecierea oamenilor de bună-credință de pretutindeni.

Animați de puternicele sentimente de prețuire față de tradițiile de luptă ale poporului nostru pentru libertate socială și națională și de nețărmurită dragoste față de patrie, noi, participanții la sesiune, ne angajăm în fața dumneavoastră, mult stimate tovarășe **NICOLAE CEAUȘESCU**, să ne înzecim eforturile pentru a contribui împreună cu întregul popor la progresul multilateral al economiei, științei și culturii, făcînd totul pentru a înălța România pe culmile civilizației comuniste.

Lucrările celei de-a treia sesiuni a Comisiei mixte de istorie româno-polone

În zilele de 28 mai — 1 iunie 1978 s-au desfășurat la Toruń — R. P. Polonă, lucrările celei de-a treia sesiuni a Comisiei mixte de istorie româno-polone. Din țara noastră au participat: prof. univ. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga”, conducătorul părții române, dr. ȘERBAN PAPACOSTEA, dr. ILIE CORFUS, dr. FLORIN CONSTANTINIU, cercetători științifici principali la același institut, dr. LEONID BOICU, șef de sector la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, dr. MILICĂ MOLDOVEANU, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., prof. univ. dr. VASILE IONESCU, rectorul Institutului pedagogic din Suceava — membri ai părții române a Comisiei mixte, și LIDIA SIMION, referent la Oficiul relațiilor externe al Academiei de Științe Sociale și Politice, secretar al Comisiei. Istoricii polonezi au fost reprezentați de prof. dr. TADEUSZ JEDRUSZCZAK, redactor șef al revistei „Kwartalnik Historyczny”, conducătorul părții polone, prof. dr. MARIAN WOJCIECHOWSKI, secretar adjunct al secției I a Academiei Polone de Științe, dr. docent WIESLAW BALCERAK, director adjunct al Institutului de istorie a țărilor socialiste din

cadrul Academiei Polone de Științe — membri ai Comisiei. Au mai luat parte, ca experți: dr. KRZYSZTOF DACH — Universitatea Cracovia; prof. dr. JERZY DANIELEWICZ, prof. KAROL GÓRSKI, prof. dr. MARIA JACZYNOWKA, dr. docent habilitat SLAWOMIR KALEMBKA, dr. docent habilitat JANUSZ MALLEK, dr. docent habilitat JERZY SERCZYK, prof. dr. JACEK STASZEWSKI și prof. dr. ANDZEJ TOMCZAK — de la Universitatea „N. Copernic” din Toruń, dr. ANDZEJ ZAKRZEWSKI — Institutul de istorie al Academiei Polone de Științe, dr. docent habilitat ADZEJ SKRZYPEK — Institutul de istorie a țărilor socialiste al Academiei Polone de Științe, prof. dr. JULIUSZ DEMEL — Universitatea din Wrocław.

În cadrul sesiunii au fost prezentate următoarele referate: *Transformări sociale în România după cel de-al doilea război mondial*, de prof. univ. dr. VASILE IONESCU; *Probleme actuale ale învățămîntului superior în România*, de prof. univ. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU; *Noutăți editoriale din domeniul istoriei apărute în România în perioada mai 1977—mai 1978*, de dr. MILICĂ MOLDOVEANU și dr. ȘERBAN PAPACOSTEA; *Transformări sociale și politice în Polonia*

populară după cel de-al doilea război mondial, de dr. docent habilitat ANDZEJ SKRZYPEK ; *Probleme actuale ale învățământului superior în Polonia*, de dr. docent habilitat JERZY SERCZYK ; *Noutăți editoriale din domeniul istoriei apărute în Polonia în perioada mai 1977—mai 1978*, de dr. docent habilitat SLAWOMIR KALEMBKA.

În continuare, au avut loc dezbateri fructuoase în jurul problemelor puse în discuție, care s-au desfășurat într-o atmosferă de sinceritate și prietenie și au subliniat necesitatea continuării în viitor a acestor schimburi de păreri și informații. S-a căzut de acord ca cea de-a patra sesiune a Comisiei mixte de istorie româno-polone să aibă loc la sfârșitul lunii mai 1979, în R. S. România, la Iași. Cele două părți au stabilit următoarea problemă: „Septembrie 1939 în România și Polonia“; „Iluminismul în secolul al XVIII-lea în România și Polonia“; „Noutăți editoriale în domeniul istoriei apărute în România și Polonia în perioada dintre sesiunea a treia și a patra“.

Cele două părți au convenit ca sesiunea a cincea a Comisiei mixte de istorie româno-polone, care va avea loc în R. P. Polonă în anul 1980, să abordeze următoarele teme: „România și Polonia și țările din Europa centrală și de sud-est în secolul al XX-lea“; „Evul mediu în istoriografia contemporană din cele două țări“; „Noutăți editoriale în domeniul istoriei apărute în România și Polonia în perioada dintre sesiunea a patra și a cincea“.

Ambele părți au constatat cu satisfacție caracterul fructuos al colaborării de până acum, și care va fi continuată și dezvoltată în viitor.

În timpul lucrărilor Comisiei mixte, partea română a informat partea polonă despre stadiul pregătirilor pentru cel de-al XV-lea Congres mondial de științe istorice care va avea loc la București în anul 1980. Cele două părți au hotărât ca în această problemă să mențină un contact continuu.

MILICĂ MOLDOVEANU

СОДЕРЖАНИЕ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: 2050-летие создания первого центрального дакийского государства — основное событие румынской историографии.	3
--	---

ГЕОРГЕ КРЕЦОЮ: Переход Румынии от стадии развивающейся страны к числу стран со средним экономическим развитием — объектив исторического значения	20
--	----

ВАСИЛЕ МАЧУ: Румыния и Берлинский съезд 1878 года.	37
---	----

АУГУСТИН ДЕАК: Моральная и материальная поддержка румынами находящиеся под иностранным господством, для преобретения полной независимости Родины.	51
--	----

УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

НИКОЛАЕ ВЕРЕШ: Уезд Муреш в контексте истории Родины.	65
--	----

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Борьба Р.К.П., во главе патриотических сил, против господства нацистской Германии и диктатуры Антонеску. Национальное антифашистское и антиимпериалистическое восстание Августа 1944 года.....	112
--	-----

МЕЖДУНАРОДНОЕ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЕ И РЕВОЛЮЦИОННОЕ РАБОЧЕЕ ДВИЖЕНИЕ

Национальная идеология и духовная деколлонизация в Африке: Елена Войкулеску	138
---	-----

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ ОЧЕРК

Условия учреждения нацизма в Германии и последствия его роковой политики: Марин Бадя, Георге Унк	151
--	-----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

SUMARRY

ION POPESCU-PUTURI: 2050 Years Since the Creatoin of the Centralized Dacian State — Basic Event for Our Historiography	3
GHEORGHE CREȚOIU: Co-ordinates of the Development of Romania for Reaching the Stage of the Countries with Medium Level of Develop- ment.	20
VASILE MACIU: Romania and the Berlin Conference (1878).....	37
AUGUSTIN DEAC: Moral and Material Support Given by the Romanians Living under Foreign Domination to the war waged for the Total Independence of Romania.	51
 MOTHELAND'S COUNTIES — TRADITION AND CONTEMPORANEITY	
NICOLAE VEREȘ: Mures County in the Context of the Motherland's History	65

ESSAIES DOCUMENTS

The Struggle of the R.C.P. Leading the Patriotic Forces, Against the Domi- nation of Nazi Germany and Antonescu's Dictatorship. The Anti- fascist and Antiimperialist National Insurrection of August 1944.....	112
---	-----

INTERNATIONAL REVOLUTIONARY AND DEMOCRATIC WORKER'S MOVEMENT

National Idiology and Spiritual Decolonization of Africa: Elena Voicu- Ilescu	138
--	-----

DOCUMENTARY

The Conditions of the Rise of Nazism in Germany and the Aftermath of Its Evil Policy. Marin Badea, Gheorghe Unc	151
---	-----

SCIENTIFIC LIFE

SOMMAIRE

ION POPESCU-PUȚURI: 2050 ans depuis la création de l'état dace centralisé — événement fondamentale pour notre historiographie.....	3
GHEORGHE CREȚOIU: Le passage de la Roumanie de l'étape de pays en voie de développement dans les rangs des pays avec un développement économique moyenobjectif d'importance historique.....	20
VASILE MACIU: La Roumanie et le Congrès de Berlin (1878).....	37
AUGUSTIN DEAC: La contribution des roumains soumis aux domination étrangère à la cause de la guerre pour l'indépendance de Roumanie..	51

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — LA TRADITION ET L'ACTUALITÉ

NICOLAE VEREȘ: Le district Mureș dans le context de l'histoire de la patrie	65
---	----

ÉTUDES DOCUMENTAIRES

La lutte du P.C.R. dans la tête des forces patriotiques contre la domination de l'Allemagne naziste et contre la dictature d'Antonescu. L'insurrection nationale antifasciste et antiimpérialiste d'août 1944.	112
---	-----

LE MOUVEMENT OUVRIER RÉVOLUTIONNAIRE ET DÉMOCRATIQUE INTERNATIONAL

Idéologie nationale et décolonisation spirituelle en Afrique: Elena Voiculescu	138
--	-----

DOCUMENTAIRE

Les conditions de l'instauration du nazisme en Allemagne et les conséquences de sa politique néfaste: Marin Badea, Gheorghe Unc	151
---	-----

LA VIESCIENTIFIQUE

SUMARIO

ION POPESCU-PUȚURI: 2050 anos de la fundación del estado dacio centralizado — evento fundamental por la nuestra historiografía.	3
GHEORGHE CREȚOIU: El paso de Rumania del estado de país en vía de desarrollo, a la hila de los países con desarrollo economía media — objetivo de importancia histórica.	20
VASILE MACIU: Rumania y el Congreso de Berlín (1878.	37
AUGUSTIN DEAC: El ayuda moral y material acordado por los rumanos obedientes a la dominación extranjera por la independencia total de Rumania.	51

LOS DISTRICTOS DE LA PATRIA — LAS TRADICIONES Y CONTEMPORANEIDAD

NICOLAE VEREȘ: El distrito Mureș en el contexto de la historia de la patria.	68
---	----

ESTUDIOS DOCUMENTALES

El Partido Comunista Rumano y la lucha de las fuerzas patrióticas, en contra de la dominación de Alemania nazi y de la dictadura de Antonescu. La insurrección nacional antifascista y antiimperialista de agosto de 1944.	112
---	-----

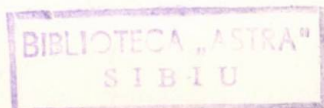
EL MOVIMIENTO OBRERO REVOLUCIONARIO Y DEMOCRATICO INTERNACIONAL

Ideología nacional y decolonización espiritual en Africa: Elena Voiculescu ..	138
---	-----

DOCUMENTAL

Las condiciones de la instrauración del nazismo en Alemania y las consecuencias de su política nefasta: Marin Badea, Gheorghe Ure ..	151
--	-----

VIDA CIENTIFICA

INHALT

ION POPESCU-PUTURI: 2050 Jahre seit der Schaffung des zentralisierten Dakerstaates — grundlegendes Ereignis unserer Historie.	3
GHEORGHE CREȚOIU: Die Überwindung der Lage eines Entwicklungslandes und die Tretung Rumäniens ins Stadium der mittleren ökonomischen Entwicklung — eine Zielsetzung von historischer Bedeutung	20
VASILE MACIU: Rumänien und der Berliner Kongress (1878).	37
AUGUSTIN DEAC: Die moralische und materielle Hilfe für den Krieg der vollen Unabhängigkeit Rumäniens die die unter Fremdherrschaft befindlichen Rumänen gewährten.	51

DIE VATERLANDSKREISEN — TRADITION UND GEGENWART

NICOLAE VEREȘ: Der Kreis Mureș im Zusammenhang mit der Geschichte des Vaterlandes.	65
---	----

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Der Kampf der R.K.P. an der Spitze der patriotischen Kräfte gegen Nazi-deutschland Herrschaft, gegen die Antonescu Diktatur.	112
---	-----

INTERNATIONALE REVOLUTIONARE UND DEMOKRATISCHE ARBEITERBEWEGUNG

Nationale Ideologie und geistige Dekolonisation Afrikas: Elena Voiculescu	138
---	-----

DOKUMENTARMATERIAL

Die Umstände unter denen in Deutschland der Nazismus errichtet wurde und seine politische verhängnisvolle Folgen. Marin Badea, Gheorghe Unc	151
---	-----

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Redactori : **Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Raș, Florian Tănăsescu**

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

I 8985

anale de istorie

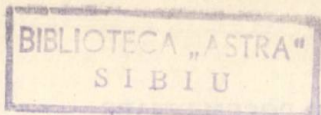
anul XXIV **5** 1978

1980

97

0 JUL. 2005

58985

-- U.L. 2014

Proietari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIV

5

1978

S U M A R

ION POPESCU-PUȚURI : Lupta poporului român pentru unitate, independență și suveranitate în opera tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU .	3
MIRCEA MUȘAT, GHEORGHE ZAHARIA : De la Dacia lui Burebista, la Marea Unire din 1918	20
MARIN VOICULESCU : Contribuția P.C.R., a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la dezvoltarea doctrinei socialismului științific . . .	48
GHEORGHE SURPAT : Politica științifică a P.C.R. în opera de transformare a României într-o țară industrializată	60
ELENA MUREȘAN : Locul Frontului Unității Socialiste în politica P.C.R. de dezvoltare a democrației socialiste	78

2 050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

Concluziile formulate în 1869 de Cezar Boliac, ca președinte al Comitetului Arheologic, privind însemnătatea cercetărilor arheologice românești .	88
---	----

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

TRAIAN GÎRBA : Județul Suceava în contextul istoriei României . . .	109
---	-----

28609.

STUDII DOCUMENTARE

P.C.R. în fruntea luptei maselor pentru transformări revoluționare fundamentale în societatea românească (1944—1947)	130
--	-----

DOCUMENTAR

Aspecte ale mișcării socialiste, social-democrate din România. 1921—1927. Florian Tănăsescu	152
--	-----

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1926 — Portugalia	167
-----------------------------	-----

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMĂRCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA

Lupta poporului român pentru unitate, independență și suveranitate în opera tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

ION POPESCU-PUȚURI

De peste două milenii, pe frontispiciul istoriei noastre strălucește adevărul întreg și demn că am fost și ne-am exprimat prin vremuri ca popor compact și unitar. Este aceasta o trăsătură de proeminență a poporului român, un resort mereu generator de făuriri în linia progresului, prin forța lucrătoare și luptătoare a obștei celor mulți, a maselor largi, care și-au contopit ființa cu destinul gliei. Masele sînt acelea care au dat individualitate istorică acestui pămînt, au făcut din constanța în vatra străbună un proces unic de creație și ascendență, înfruntînd potrivnicia împilatorilor interni și a celor din afară. Lor le aparține marea dovadă că a dăinui în istorie ca popor distinct și unitar, a zămisli și a dezvolta o operă materială și spirituală înscrisă în datele unității sînt lucrare a mersului înainte. Și tot astfel, prin masele populare — purtătoarele progresului —, procesul propășirii gliei străbune glăsuiește că unitatea este în fiecare ceas al istoriei un dat obiectiv-necesar, adevărindu-se ca factor de ascensiune și civilizație. A trăi și a lupta unit, în numele țărilor novatoare și transformatoare, înseamnă, prin urmare, a fi în concordanță cu imperativele, cu firescul dezvoltării, a te înscrie pe traiectorii revoluționare.

Avem un trecut care probează grăitor că fiecare act pe calea unirii, fiecare bătălie a libertății s-au constituit în autentice fundamente pentru evoluții sociale pe noi trepte, pentru deschiderea către noi orizonturi. Numai în și prin valorile unității s-a putut năzui la abordarea cu succes a datelor progresului de către forțele înaintate ale societății, după cum unitatea social-politică a poporului s-a putut înfăptui și poate înflori plenar numai prin izbînda revoluției și construcției socialiste. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Socialismul a realizat idealurile de libertate socială și națională pentru care au luptat înaintașii cei mai luminați, a înfăptuit pentru prima oară unitatea social-politică a poporului. Națiunea română socialistă — unită prin comunitatea țărilor și intereselor tuturor păturilor populației, fără deosebire de naționalitate — înflorește și se

afirmă tot mai viguros, asigurînd făurirea unei vieți libere și fericite pentru toți cei ce muncesc în patria noastră“.

Conștiința unității în aceasta se identifică la poporul român în zilele noastre, de aici își afirmă capacitatea de proiecție istorică, dinamizînd lăuntric toți factorii care conferă caracter unitar poporului, națiunii socialiste și care vin din interiorul aceleiași istorii a noastre.

Înrădăcinată adînc în mase și devenită o puternică forță materială, conștiința unității, libertății și dreptății sociale a străbătut veacurile, așezîndu-se ca trainic pivot de susținere a edificiului național. Seva ei s-a îmbogățit, a primit întemeieri noi prin gîndirea și acțiunea celei mai revoluționare, mai patriotice forțe a societății românești — clasa muncitoare —, înaintemergătorul și liantul poporului în lupta împotriva claselor exploatatoare, pentru rînduiri noi, socialiste, de libertate socială și națională. *Născut din realitățile intime și din cerințele obiective ale dezvoltării sociale, partidul politic al proletariatului român s-a afirmat drept centrul dezvoltării și propulsării valorilor unității și libertății ca temei și cadru de înfăptuiri pe fîgașul progresului.*

Această constantă, încorporată în fundamentele partidului, atinge culmile supreme astăzi, cînd în fruntea lui se află militantul revoluționar, gînditorul de impresionantă adîncime și creație novatoare — tovarășul Nicolae Ceaușescu —, personalitate proeminentă a timpurilor noastre. Secretarul general al partidului ne-a dat o operă care întruchipează cea mai profundă, mai reprezentativă considerare și semnificare — în lumea materialismului dialectic și istoric — a valențelor unității și conștiinței unității, în multiplele sale exprimări : unitatea de neam ; unitatea civilizației materiale și spirituale a poporului român ; unitatea forțelor înaintate, a maselor largi — în frunte cu clasa muncitoare — ca factorul polarizării și dinamicii poporului în apărarea ființei și libertății sale naționale, ca promotorul dezvoltării sociale, al idealurilor de dreptate socială a celor mulți, pînă la cutezantele împliniri socialiste de astăzi ; unitatea și coeziunea moral-politică a tuturor fiilor patriei — fără deosebire de naționalitate — în jurul Partidului Comunist Român, baza de nezdruccinat a orînduirii socialiste, a mersului nostru treptat spre comunism. Aceste laturi, momente și trăsături ale unității se află într-o legătură indisolubilă, alcătuiesc un tot indestructibil, presupunîndu-se firesc și fortificîndu-se unele pe altele în devenirea vremurilor. *Avem, prin toate acestea, sinteza distinctivă a modului de a fi al poporului român, care ne pune în adevărata lumină, dîndu-ne largi temeuri ale continuității istorice vajnice, semnificînd astăzi ascensiunea noastră pe fîgașul socialist și comunist.*

Cu pătrunzătoarea sa viziune asupra resorturilor acestei istorii, cu atașamentul său neîțarmurit pentru cauza revoluționară a poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu simbolizează, astfel, forța titanică a cugetului și conștiinței unității, manifestate la altitudinile evului nou, socialist, al patriei. *Este conștiința cunoașterii de sine ca popor pentru a ne propulsa lucid în viitor, a existenței unor viguroase antecedente și permanențe — cum este cea a unității — în care ne recunoaștem și de la care se revendică impunătoarele făuriri de azi, ca și proiecția lucrării noastre de mîine.*

Documentele de partid, lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu care abordează problemele istoriei reprezintă, în același timp, o aprofundare de substanță a elementelor unității, începînd cu istoria noastră veche și pînă la prezentul socialist. Ca într-o oglindă se înfățișează

în opera secretarului general al partidului nostru evoluția unitară a poporului român de la geto-daci și pe parcursul întregii sale dezvoltări ulterioare. Tocmai pe temelia unității de civilizație, a unității etnice și lingvistice a geto-dacilor s-a clădit, în urmă cu 2 050 de ani, statul dac centralizat și independent, creat sub conducerea lui Burebista — unul din marile edificii statale ale lumii antice —, ceea ce a asigurat cadrul politic unitar al dezvoltării tuturor geto-dacilor. Cucerirea romană, care — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „ca orice cucerire, a avut și urmări tragice pentru poporul dac“, nu a însemnat sfârșitul acestei unități, dispariția poporului dac, nici chiar pe teritoriul ocupat. După cum se știe, acest teritoriu reprezenta doar o treime din vechea Dacie.

Odată cu evacuarea provinciei de la nord de Dunăre de către administrația imperială, retrasă în Dacia aureliană de la sudul fluviului, dacii pînă atunci cotropiți, împreună cu numeroșii daci care rămăseseră liberi, și-au reunit forțele, făcînd față singuri vitregiilor pe care furtunile timpului le-au interpus în cale. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „De la formarea de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dac centralizat, de la epoca înfloritoarei societăți dacice a lui Decebal, și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele“ pentru a-și apăra ființa proprie, entitatea națională.

Unitatea și continuitatea neabătută a poporului nostru își afirmă funcția activă, rolul istoric progresist, căci ele înseamnă, dintr-un început, triumf de viață și făptuiri, dobîndite, mai întîi, în încheștarea cu valurile populațiilor migratoare. Un triumf care s-a fundat pe tărie și setea de libertate a unui popor de aceeași origine, de aceeași limbă și spiritualitate, de aceleași năzuințe. „În ciuda migrațiilor desfășurate pe o epocă destul de îndelungată — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — poporul român și-a păstrat ființa, specificul, afirmîndu-se prin forța și superioritatea felului său de viață și de gîndire“.

Factorii unității, conștiința mereu trează a acestei unități au condus, după perioada migrațiilor, la organizare administrativă superioară, specifică timpului, la dezvoltarea formațiunilor statale — voievodatele —, „ai căror conducători, cum sînt Gelu, Glad, Menumorut, au dus lupte grele pentru apărarea și consolidarea entității politice distincte“. Prin aceasta, legăturile dintre poporul român de pe cuprinderea voievodatelor au devenit și mai puternice, punînd în lumină mereu mai viguros potențele unității. Păstrarea acestor legături și comunități — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu ar fi fost posibilă dacă „între populația care a locuit de milenii aici nu ar fi existat o strînsă unitate din toate punctele de vedere“. Pe această bază au fost organizate statele feudale mari, centralizate — Țara Românească, Moldova și Transilvania —, care au deschis calea spre dezvoltarea forțelor de producție, au asigurat conservarea obiceiurilor, a tradițiilor, a limbii proprii, evoluția istorică unitară a poporului român.

Datorită omogenității structurii economice, sociale și culturale, limbii unitare, precum și puternicei conștiințe a unității de origine, între cele trei state s-a dezvoltat permanent contacte și legături multilaterale intense, specifice aceleiași entități. Tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Neconținut au avut loc schimburi de bunuri materiale, o puternică circulație de idei, de opere de cultură și artă și, mai presus de orice, s-a încheștat conștiința necesității luptei unite împotriva cotropitorilor, a dușmanilor comuni“. Sub conducerea unor iluștri conducători de țară și de

oști, a Basarabilor și Mușatinilor, poporul român a înscris pagini de adevărată epopee în lupta împotriva opresiunii străine, pentru apărarea unității. *Fiecare bătălie a libertății a constituit, în același timp, o pavăză pentru dezvoltarea vieții unite a poporului, pentru continuarea și creșterea operei de propășire a țării.*

În acest cadru își desemnează distincția uriașul câștig științific, cu multiple resorturi lămuritoare, pe care îl reprezintă pentru istoriografia noastră ideea subliniată de tovarășul Nicolae Ceaușescu potrivit căreia *țările române nu au putut fi supuse prin forță, că ele și-au păstrat autonomia statală.* Tratatetele de alianțe politice, legăturile economice și culturale stabilite cu statele vecine sau mai îndepărtate au reconfirmat de-a lungul vremurilor puterea suverană a domnitorilor români, dreptul țărilor române de a se cîrmui după propriile legi și întocmiri, caracteristice unuia și aceluiași popor. O expresie deosebit de elocventă a acestei realități o constituie și vechile tratate (Capitulații), încheiate cu Poarta, în al căror conținut glăsuiește tăria de acțiune unită a poporului român, luciditatea sa politică. „Spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean, care fuseseră integrate Imperiului otoman sau Imperiului habsburgic — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, poporul român a reușit să-și păstreze autonomia statală. Ca urmare a hotărîrii cu care și-a apărât patria, poporul nostru a reușit să încheie cu Imperiul otoman, încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, tratate care prevedeau obligația Porții de a respecta organizarea țării și a nu se amesteca în treburile sale interne, și chiar angajamentul de a apăra țara împotriva atacurilor străine“. Este un înalt model de analiză pentru istorici detașarea de către secretarul general al partidului nostru a semnificației vechilor tratate, a statutului de autonomie al țărilor române. Acest statut — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și pentru întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran“.

Puternice lumini se proiectează asupra cronicii unității și a fondului ei sănătos de la ideea de excepțională însemnătate reliefată de tovarășul Nicolae Ceaușescu privind rolul maselor populare și, în acest cadru, al țărănimii în evoluția noastră unitară pe treptele timpului. Vreme de secole, țărănimea a reprezentat resortul istoriei românești, neconținut ascendente, istorie care s-a identificat cu însăși viața, făuririle, luptele și aspirațiile maselor țărănești. Prin țărănime se continuă o viață străveche a unuia și aceluiași neam pe propria glie, care-și poartă cu strălucire numele de lume românească. Muncitorii pămîntului au reprezentat principala forță socială de împotrivire față de împilatorii din interior, brațul vajnic de apărare a țării, păstrătoare și purtătoare pe noi trepte de valoare a avuției materiale și spirituale a poporului. „Țărănimea — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a jucat rolul esențial, atît în luptele pentru dreptate națională și socială, pentru independență, în producerea bunurilor materiale ale societății, cît și în conservarea limbii și îmbogățirea continuă a culturii românești“.

Masele țărănești sînt depozitarul și animatorul virtuților, tradițiilor și obiceiurilor populare, înaintate, un rol de întia mină în dezvoltarea unitară neîntreruptă a poporului român. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „În ciuda atîtor furtuni ale istoriei, țărănimea a asigurat permanența neclintită a poporului nostru pe aceste meleaguri, păstrînd totodată

comoara limbii și culturii naționale și înaltele virtuți ale spiritului popular. Ea a fost mult timp principala făuritoare a bunurilor materiale și spirituale, clasa care prin munca ei îndirjită a făcut să renască de atâtea ori, din cenușă și ruină, țara distrusă și prădată de cotropitori. Sensibilitatea și înțelepciunea țărănimii noastre și-au găsit expresie nu numai în bogăția artei populare, de o mare frumusețe, profunzime și originalitate, ci și într-un cod moral superior în care sînt înscrise, la loc de frunte, cinstea și omenia, dragostea de muncă și de natură, dîrzenia și neînfricarea în fața greutăților, vitejia și eroismul“.

Expresia cea mai înaltă a tendințelor de unitate politică a poporului român a întrupat-o unirea realizată de Mihai Viteazul la cumpăna dintre veacurile XVI—XVII, cînd, pentru o scurtă vreme, vulturul muntean, zimbrul moldovean și leii transilvani s-au aflat simbolic uniți pe una și aceeași stemă. *S-a înfăptuit, atunci, la 1600, un act care confirmă, prin totalitatea factorilor — obiectivi și subiectivi — ce l-au generat și l-au dus la izbîndă, că unirea politică a fost, pe oricare treaptă a istoriei noastre, un fapt deopotrivă legitim, firesc și stringent, anunțînd iminența cursului spre pecetluirea unirii.* „Istoria însăși — reliefează tovarășul Nicolae Ceaușescu — a confirmat justetea și necesitatea obiectivă a actului săvîrșit de Mihai Viteazul prin realizarea ulterioară a idealului său — ideal al tuturor românilor — prin înfăptuirea în epoca modernă a statului național român unitar. Iată de ce Mihai Viteazul rămîne o figură luminoasă, progresistă în cartea de aur a poporului român“.

În toate bătăliile purtate împotriva cotropitorilor străini, pentru unirea și libertatea țărilor române, au luptat, umăr la umăr cu românii, și naționalitățile conlocuitoare. În decursul conviețuirii, al muncii și luptei comune, au făurit împreună tot ceea ce există pe aceste meleaguri. Au muncit împreună, au luptat împreună împotriva asupririi, înțelegînd că trebuie să se unească și să lupte unul lingă altul pentru a-și putea făuri o viață liberă, pentru a fi pe deplin stăpîni pe destinele lor. Secuii, cum se știe, au participat activ la multe bătălii purtate de Mihai Viteazul, așa cum au mers cu voievodul român și în lupta pentru unirea tuturor țărilor românești. Tot astfel, secuii au luptat alături de Ștefan cel Mare, de Petru Rareș, de alți domnitori din Transilvania, ai Țării Românești și ai Moldovei, așa cum, alături de români, au luptat și alți locuitori aparținînd naționalităților conlocuitoare. „Nu demonstrează oare acest fapt — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — adevărul că lupta împotriva cotropitorilor străini, pentru unitatea țărilor românești și formarea unui stat centralizat puternic, care să asigure condiții de viață, de dezvoltare a forțelor de producție, de bunăstare și fericire, a fost o realitate istorică? Aceasta era, într-adevăr, o cerință legică, o năzuință a tuturor locuitorilor acestor meleaguri, fără deosebire de naționalitate. Această solidaritate și luptă comună s-au manifestat cu putere și în răscoalele țărănești de la Bobîlna, în războiul țărănesc din 1514, condus de Gheorghe Doja, precum și mai tîrziu în marea răscoală condusă de Horea, Cloșca și Crișan și altele“.

Din secolul al XVIII-lea, pe baza transformărilor social-economice produse în societatea românească, se petrec profunde evoluții structurale, reflectate, în primul rînd, în afirmarea conștiinței naționale, în dezvoltarea ideologiei naționale. Acest curs își află în revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, o viguroasă subliniere. Pentru „domnul Tudor“, realizarea obiectivelor fundamentale ale ridicării sale — dobîndirea independenței țării și începutul unei renovări a structurilor sociale ale

Țării Românești — nu era de conceput decît prin colaborarea strînsă a țărilor române. El cerea stabilirea de legături cu moldovenii, „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege“ și „fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor Principaturi, ajutîndu-ne unii pe alții“. În Transilvania, evenimentele din Țara Românească au avut un puternic ecou. Autorităților habsburgice, alarmate, le apărea iminentă primejdia unei „contaminări“ revoluționare, întrucît „o mare parte a locuitorilor era alcătuită din oameni care prin origină, nume, datini și limbă sînt atît de înrudiți cu locuitorii Țării Românești“.

Definind marile direcții ale revoluției de la 1821, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că ea „marchează un moment de cotitură în istoria luptelor poporului nostru împotriva dominației Imperiului otoman, pentru cucerirea independenței naționale, pentru dreptate socială“. Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu a reușit să zdruncine puternic vechea orînduire, „vestind marile transformări revoluționare care au culminat cu revoluția burghezo-democrată din 1848 și cu unirea Principatelor Române din 1859, cu formarea statului nostru unitar — moment epocal în istoria poporului român, care s-a afirmat în lume ca un popor dornic să contribuie la cauza civilizației, dornic să trăiască liber și independent“.

Deosebit de puternic s-a afirmat spiritul unității naționale în timpul revoluției de la 1848, *acesta fiind unul din factorii de bază care au asigurat caracterul unitar al revoluției în cele trei țări române*. Nimic nu exprimă mai limpede conștiința unității și libertății naționale a maselor largi ale poporului ridicate la revoluție decît strigătul mulțimii adunate la Blaj la 3/15 mai 1848 : „*Noi vrem să ne unim cu țara !*“.

Nu este, prin urmare, unirea un obiectiv între altele, ci *sinteza însăși a revoluției, condiția emancipării națiunii române, marele reazem al poporului în lupta pentru țelurile nobile ale dreptății sociale, progresului și civilizației*. Realitățile istorice legitimau și situau în planul de stringență această direcție, în care se încorpora intim și lucra fructuos corelația dintre obiectivele naționale și sociale. Revoluția de la 1848 — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „a exprimat programul unitar al întregului popor, în centrul căruia obiectivul cel mai imperios era unirea tuturor românilor în granițele aceluiași stat național, democratic, modern și independent“.

Unitatea programatică a revoluției se ilustrează cu aceeași elocvență în domeniul economic-social, revendicările în acest plan fiind identice în substanța lor pe ambele versante ale Carpaților : desființarea iobăgiei sau șerbiei, împrăștierea țăranilor, desființarea dijmelor sau a altor obligații ale țăranilor față de stăpînii de pămînt, ștergerea privilegiilor și rangurilor feudale (nobiliare și boierești) și purtarea sarcinilor publice deopotrivă de către toți locuitorii, potrivit cu starea lor economică. Subliniind acest aspect al revoluției, conceput în strînsă legătură cu năzuințele naționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Programul prevedea desființarea privilegiilor de clasă ale boierimii, emanciparea clăcașilor și împrăștierea lor, egalitatea în fața legii, drepturi politice pentru toți cetățenii, inclusiv pentru locuitorii de alte naționalități. În program se cerea constituirea unei adunări obștești în care să fie reprezentate toate stările sociale și care să aleagă domnitorul țării pe termen de cinci ani, crearea unei gărzi naționale care să apere cuceririle revoluției. O adunare constituantă trebuia să alcătuiască și să voteze constituția țării. La loc de frunte în program se aflau înscrise, de asemenea, eliberarea națională a poporului, cucerirea independenței administrative și legislative a țării, neamestecul străin în treburile interne“.

Ampla analiză, în lucrările tovarăşului Nicolae Ceauşescu, a caracterului unitar propriu atît documentelor programatice ale revoluţiei adoptate la Bucureşti, Iaşi, Blaj, Islaz, Lugoj, cît şi desfăşurării acesteia pune în lumină ideea că ţările române aveau aceleaşi năzuinţe, aceleaşi aspiraţii liberatoare, în cadrul cărora primordială era făurirea unui stat unitar, independent şi democratic : „Plămădită în condiţii asemănătoare, desfăşurîndu-se în aceeaşi perioadă, proclamînd ţeluri comune, revoluţia de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei ţări româneşti. Faptul că pe steagul revoluţionar din toate aceste trei provincii erau scrise aceleaşi idealuri supreme — desfiinţarea servitutiilor feudale şi eliberarea ţărănimii iobage, cucerirea de libertăţi democratice, scuturarea dominaţiei străine şi realizarea unităţii şi independenţei naţionale — ilustrează comunitatea de interese şi aspiraţii ce-i unea pe fiii aceluiasi popor, în pofida hotarelor despărţitoare, artificiale şi vremelnice“.

Această unitate de voinţă şi năzuinţe poartă în ea însăşi legătura indestructibilă şi determinarea strictă dintre obiectivele naţionale şi sociale ale poporului în revoluţie, cărora tovarăşul Nicolae Ceauşescu le relevă mare strălucire şi capacitate de lucrare istorică. Idealurile sociale fac profund necesară lupta în domeniul naţional, după cum fără cadrul naţional propriu, fără libertate naţională înfăptuirea dezideratelor economice-sociale nu poate avea şanse de izbîndă trainică. Prin evidenţierea acestei idei de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu, istoricii au la îndemînă calea înţelegerii, la adevăratele dimensiuni, a marilor momente ale luptei revoluţionare a poporului român, de la răscoalele ţărăneşti din evul mediu şi pînă la insurecţia victorioasă din August 1944, care, în această dublă expresie — socială şi naţională —, se află încorporate în fundamentele României socialiste.

Luptele sociale şi naţionale desfăşurate după 1848 sînt caracterizate de mersul ascendent al procesului revoluţionar unitar, de întărirea forţelor progresiste ; dezvoltarea accelerată a României moderne, cursul devenirii noastre istorice, asigurate prin unitatea poporului, au cunoscut timpuri de înaltă fierbere revoluţionară, ca şi momente de adunare a forţelor, au fost marcate de reacţia marilor imperii înconjurătoare şi au influenţat lupta de eliberare a popoarelor vecine, s-au integrat sensului progresului general european. Crezul de viaţă al poporului român s-a exprimat în muncă creatoare, gîndire originală şi luptă eroică pentru propăşirea sa, în împotrivirea cu toate forţele la asuprirea de orice fel.

Analiza condiţiilor economice, sociale şi politice ale evoluţiei ţării în epoca modernă reliefează că *direcţia esenţială a acţiunii întregului nostru popor a fost înfăptuirea statului naţional unitar pe deplin independent, apărarea integrităţii sale teritoriale.* Oprindu-se asupra marilor înfăptuiri ce vizau atît emanciparea socială, cît şi independenţa şi unitatea naţională, tovarăşul Nicolae Ceauşescu evidenţiază cu pregnanţă că „eliberarea naţională a poporului român, înfăptuirea unităţii sale statale s-au impus, în special începînd din secolul trecut, ca o problemă la ordinea zilei, ca o necesitate imperioasă ridicată de însăşi dezvoltarea societăţii, ca o condiţie indispensabilă de care depindea înscrierea poporului român pe orbita progresului, alături de ţările avansate ale Europei“.

Un moment de o deosebită importanţă istorică l-a constituit înfăptuirea statului naţional modern prin unirea Principatelor române Moldova şi Muntenia, în 1859, sub domnia luminoasă a lui Alexandru Ioan Cuza. A revenit lui Cuza şi Kogălniceanu, tuturor revoluţionarilor de la 1848, misiunea istorică de a pune pentru totdeauna bazele statului na-

țional român. Realizarea acestui act a fost rodul luptei maselor largi populare, a țărănimii, lucrătorilor, intelectualilor, a tuturor claselor și păturilor societății, opera întregului popor. Unirea din 1859 a avut un puternic ecou în toate provinciile românești, întărind conștiința unității naționale a maselor populare, stimulând lupta lor pentru unire cu țara.

Unirea Principatelor, reformele cu caracter burghezo-democratic care i-au urmat au creat condițiile pentru accelerarea dezvoltării țării pe drumul capitalismului. Etapa nouă în care intrase societatea românească, nevoia de lărgire a pieței și de extindere a relațiilor de producție capitaliste impuneau cu și mai mare stringență unirea într-un singur stat a urmașilor lui Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și cucerirea independenței de stat depline a întregului popor român.

Lupta pentru unitate, libertate și independență națională se ridică pe o treaptă superioară, astfel că la mai puțin de două decenii după unire, în 1877, este cucerită, cu arma în mână, alături de ostașii ruși și voluntarii bulgari, prin mari sacrificii și jertfe, suveranitatea de stat deplină a patriei noastre. „Cauza ostașului român e o cauză generală română, victoria lui e a întregii națiuni“, scria „Gazeta Transilvaniei“. Lupta eroică dusă de tînăra dar curajoasa armată română, înrolarea voluntară sub drapelul țării a numeroși transilvăneni, sprijinul material și moral acordat de întregul popor războiului pentru neahtare au constituit o pagină impresionantă de solidaritate națională în realizarea unuia din cele mai de seamă năzuințe ale locuitorilor vechii vetre a Daciei.

„Dînd curs voinței arzătoare a întregului popor, aspirațiilor și idealurilor sale fundamentale — apreciază secretarul general al P.C.R. — Parlamentul român a hotărît să rupă total și definitiv raporturile de dependență față de Poarta otomană. În memorabila zi de 9 mai 1877, sfatul țării a proclamat, prin vot unanim, deplina independență de stat a României. Vor rămîne adînc întipărite în memoria tuturor generațiilor cuvintele moțiunii votate cu acest prilej: «Ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială». Masele populare dovediseră prin luptă că românii sînt o națiune vie, că au conștiința misiunii lor, că sînt în stare să facă sacrificii pentru a păstra țara și drepturile ei pentru generațiile viitoare.

Locuitori maghiari și germani din Transilvania și-au manifestat simpatia față de cauza poporului român și au acordat sprijin luptei pentru independență, unii oferindu-se chiar să se înroleze în unitățile românești și în serviciile lor de Cruce Roșie. Dealtfel, *în decursul istoriei nu odată mulți maghiari, secui, sași, șvabi au luptat alături de oștile române și au pecetluit cu sîngele lor frăția, solidaritatea în lupta comună pentru un viitor liber pe aceste meleaguri.*

Dobîndirea independenței depline a statului român „este rodul luptelor purtate timp de veacuri de înaintași, lupte care au culminat cu *mărețea victorie obținută în 1877 pe cîmpul de bătălie împotriva Imperiului otoman — ce a deschis o eră nouă în dezvoltarea liberă și independentă a patriei noastre*“, se reliefează în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Îmbinînd viziunea materialist-dialectică și istorică asupra marilor evenimente ale trecutului nostru, gîndirea critică, revoluționară, spiritul creator tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat adevărul de necontestat că „Întreaga istorie a țării demonstrează că poporul muncitor, forțele sale revoluționare, progresiste și patriotice au înfăptuit toate marile transformări revoluționare, au asigurat mersul înainte al societății noastre. Toate

momentele importante din viața patriei noastre sînt legate de lupta maselor, a întregului popor — motorul progresului social, adevăratul făuritor al istoriei României“.

Încă de la apariție, mișcarea muncitorească a fost prezentă în momentele hotărîtoare ale istoriei poporului român, partidul clasei muncitoare a înscris ca unul din țelurile importante ale programului său revoluționar îndeplinirea unității noastre de stat. Ca urmare, a imprimat luptei proletariatului român un pronunțat caracter patriotic, ceea ce a contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale tuturor forțelor avansate pentru promovarea intereselor sociale și naționale. Tocmai de aceea muncitorimea va fi în primele rînduri ale luptătorilor pentru făurirea statului național român unitar, în memorabilul an 1918.

Realizată în împrejurări internaționale favorabile, unitatea noastră națională a fost rezultatul luptei maselor populare din toată țara, opera întregului popor român. Marea Adunare populară de la Alba Iulia, care a hotărît unirea Transilvaniei cu patria mamă, marcînd astfel încheierea procesului de desăvîrșire a statului național unitar român, uriașele manifestări organizate de masele populare din toate provinciile românești au consfințit voința de unire a întregii noastre națiuni. „Unirea — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, a activității desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspirațiilor și voinței întregului popor român“.

Îndeplinirea unității naționale a avut o înfrîurire profundă, pozitivă asupra întregii evoluții economice, politice și sociale a țării, a creat condiții pentru dezvoltarea forțelor progresiste ale societății, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a stimulat puternic lupta împotriva exploatării și asupririi. Formarea statului național unitar, năzuință seculară a poporului român, rezultat al luptei hotărîte a maselor populare, a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne.

„Acest moment epocal din istoria poporului nostru — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a deschis noi perspective, atît dezvoltării forțelor de producție, științei și culturii, cît și afirmării poporului nostru, a aspirațiilor sale de progres, a voinței sale de pace, a hotărîrii de a-și făuri o viață demnă, de a trăi în prietenie și colaborare cu vecinii săi, cu toate popoarele lumii“.

Misiunea de a asigura realizarea deplină a marilor aspirații ale poporului a revenit clasei muncitoare, forța cea mai înaintată a societății, sub conducerea Partidului Comunist Român. Încă de la făurirea sa, în 1921, asumîndu-și răspunderea pentru împlinirea năzuințelor de dreptate și libertate ale maselor muncitoare, pentru dezvoltarea progresistă a societății românești, pentru interesele vitale ale poporului, P.C.R. a desfășurat o intensă activitate revoluționară, conducînd clasa muncitoare la mari lupte politice și sociale. Realizarea unității proletariatului, crearea unui partid puternic care să conducă lupta tuturor celor ce muncesc împotriva exploatării, pentru libertate și dreptate socială și națională a fost un vechi deziderat al militanților revoluționari, al luptătorilor pentru progres social din România.

„Aspirația spre unitate — remarcă tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a afirmat cu deosebită tărie în special în momentele grele ale luptei re-

voluționare, în perioadele de confruntare deschisă cu clasele exploatare, pentru salvagardarea libertăților și drepturilor vitale ale celor ce muncesc, pentru interesele supreme ale națiunii“.

Epoca de la 1918 pînă la 23 august 1944 a fost jalonată de nenumărate bătălii de clasă purtate de oamenii muncii împotriva exploatării, a dominației capitalului străin, pentru dreptate socială și independență națională. *Scena politică a țării a fost puternic dominată de mișcarea revoluționară a proletariatului, care, în frunte cu partidul său comunist, a luptat neînfricat împotriva regimului politic nedrept al burgheziei, pentru realizarea aspirațiilor celor ce muncesc.* Unul dintre obiectivele de cea mai mare importanță al activității politice a comuniștilor români în perioada dintre cele două războaie mondiale a fost organizarea luptei forțelor democratice împotriva pericolului grav pe care îl reprezenta fascismul pentru destinele poporului român.

Anii crizei economice, ai intensificării exploatării poporului muncitor au marcat un puternic avînt al mișcării revoluționare ce se ridică cu hotărîre la luptă pentru apărarea intereselor maselor de oameni ai muncii, împotriva reacțiunii și fascismului, pentru democrație și pace. În aceste împrejurări, tovarășul Nicolae Ceaușescu a intrat în mișcarea revoluționară devenind, de la vîrsta de 15 ani, activist al U.T.C., al partidului comunist, îndeplinind sarcini de răspundere în mișcarea antifascistă a tineretului și în conducerea organizațiilor U.T.C. din Oltenia și Prahova. Închisorile de la Brașov și Doftana nu au putut schimba hotărîrea revoluționarului comunist, care, împreună cu alți militanți, a primit din partea partidului sarcina de a reorganiza Uniunea Tineretului Comunist, de a uni mișcarea de tineret în lupta împotriva fascismului, pentru a asigura o dezvoltare nouă patriei noastre. „Încă în acești ani (1939—1940 — n.n.) s-au făcut pași însemnați spre întărirea Frontului Unic și a colaborării cu alte forțe democratice. În aceste împrejurări — evidențiază secretarul general al P.C.R., președintele Republicii Socialiste România — partidul a stat în fruntea mișcărilor de masă, greve, a demonstrațiilor împotriva acestei politici antinaționale, în fruntea puternicei manifestări din 1 Mai 1939, care a demonstrat voința poporului nostru de a spune nu politiciii reacționare, de a apăra integritatea și suveranitatea țării“. *Partidul Comunist Român a reușit să realizeze, în 1940, un uriaș front împotriva Dictatului de la Viena.* Este meritul P.C.R. că mișcările democratice, Uniunea Democratică Maghiară, organizații ale populației de naționalitate germană s-au ridicat, de asemenea, cu hotărîre împotriva dictatului fascist, că partidul nostru a luptat cu hotărîre pentru apărarea demnității și integrității patriei, unind masele populare în această luptă.

În anii grei ai dictaturii antonesciene și războiului hitlerist, răs-punzînd voinței și sentimentelor poporului, manifestîndu-se ca cel mai consecvent și activ apărător al intereselor patriei, P.C.R. a unit în jurul său cele mai largi forțe democratice și patriotice, organizînd rezistența antifascistă și lupta maselor împotriva imperialismului nazist înrobitor, pentru scoaterea României din războiul hitlerist și alăturarea ei la bătălia dreaptă a forțelor coaliției antifasciste.

„Ca rezultat al realizării unității clasei muncitoare, al creării Frontului Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat și apoi a Blocului Democratic, al colaborării largi cu toate forțele democratice, patriotice, precum și cu armata și Palatul — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — în împrejurările internaționale favorabile, în condițiile marilor succese obținute de armata sovietică împotriva ar-

matei hitleriste, ale victoriilor întregii coaliții antifasciste, partidul a organizat și înfăptuit insurecția armată națională, antifascistă și anti-imperialistă“.

Experiența unității, intrată în patrimoniul inestimabil al tradițiilor mișcării noastre muncitorești, s-a dovedit a fi deosebit de rodnică și pe planul strategiei și tacticii de acțiune a partidului clasei muncitoare în contextul social-politic românesc. Partidul comunist, celelalte forțe politice ale muncitorimii au acționat pentru unitatea atât de specifică evoluției istorice a proletariatului român, activitate complexă și multilaterală cu efecte notabile pe planul unirii tuturor forțelor interesate în lupta socială și națională.

Dealtfel, în toate marile acțiuni revoluționare, în momentele când s-au pus în discuție destinele țării, clasa muncitoare din România, folosind o multitudine de forme și mijloace, s-a manifestat unitar în vederea împlinirii revendicărilor sale specifice și a celor de interes național. Folosind metode dintre cele mai diverse, partidul comunist a găsit mijloacele pentru a-și extinde legăturile cu cele mai diferite partide, organizații patriotice, pretutindeni unde se aflau mase și personalități care puteau fi mobilizate în lupta împotriva fascismului, pentru salvagardarea independenței și suveranității naționale.

Insurecția națională din august 1944 a confirmat pe deplin justetea strategiei și tacticii partidului comunist, a modului creator de aplicare, la condițiile specifice ale României, a principiilor socialismului științific despre rolul clasei muncitoare și unitatea ei de acțiune, despre alianțele cu alte clase și forțe politice în vederea atingerii scopurilor propuse.

În perioada de după insurecție, P.C.R. a pus pe primul plan mobilizarea eforturilor poporului pentru susținerea frontului, pentru asigurarea victoriei în lupta împotriva fascismului, a eliberării patriei de sub dominația străină. În același timp, comuniștii și-au asumat rolul istoric de a conduce masele la lichidarea vechii orînduiri sociale, la democratizarea întregii noastre țări. În acest scop, partidul „a desfășurat o vastă activitate organizatorică și politică — se reliefează în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu —, a organizat clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, a unit toate forțele democratice, patriotice, în procesul dezvoltării și înfăptuirii revoluției democrat-populare, realizării reformelor sociale și trecerii la cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și apoi la construcția socialismului în România“.

Perioada profundelor mutații social-politice și economice pe care le-a trăit țara noastră în anii care au urmat Eliberării a fost și perioada consolidării unității de acțiune între partidul comunist și partidul social-democrat. Unificarea partidelor muncitorești din România a reprezentat o încununare a procesului de maturizare a mișcării noastre muncitorești, deschizînd, în același timp, o nouă etapă în dezvoltarea pe mai departe a acesteia. Participarea comună a comuniștilor și social-democraților la pregătirea congresului, alegerea în organele superioare ale partidului unic a unor cadre de bază ce proveneau din ambele partide, ca și întreaga activitate ulterioară demonstrează că s-a reușit unirea într-un singur șuvoi a tuturor forțelor revoluționare. Este o realitate faptul că în înfăptuirile ce au jalonat drumul înnoitor al României se încorporează contribuția, sacrificiile, strădaniile tuturor membrilor partidului nostru revoluționar. În desfășurarea revoluției și construcției socialiste, adoptarea pozițiilor programatice în problemele esențiale la ordinea zilei și întărirea unității de acțiune au dat posibilitatea muncitorimii, P.C.R. să grupeze în

jurul lor largi forțe sociale și politice, întregul popor interesat vital în lupta pentru construirea socialismului în România și consolidarea independenței naționale.

Activitatea care se desfășoară pentru construirea societății socialiste multilateral dezvoltate, obiectivele și sarcinile ce prefigurează viitorul României cer întărirea continuă a rolului conducător al partidului, a unității sale de voință și de acțiune. „Noi trebuie să avem permanent în vedere și nu trebuie să uităm nici un moment că întărirea unității partidului — accentuează secretarul general al P.C.R. —, a voinței sale unice în lupta pentru înfăptuirea hotărârilor Congresului al XI-lea și a Programului partidului constituie factorul determinant al tuturor victoriilor noastre, al mersului înainte spre comunism“.

În dezvoltarea societății noastre socialiste, sporirea rolului conducător al partidului comunist este premisa hotărâtoare a închegării tot mai strânse a alianței și colaborării dintre muncitori și țărani, intelectuali și alte categorii sociale, a coeziunii întregului popor în opera de guvernare a societății.

Întărirea unității politice și organizatorice a partidului, îmbinarea tot mai strinsă a conducerii centrale cu experiența organelor și organizațiilor locale, fortificarea disciplinei și a democrației sînt factori de prim ordin în creșterea capacității de luptă și acțiune a P.C.R. Pornind de la țelul suprem al luptei lor — servirea devotată a intereselor poporului, ale patriei, construirea socialismului și comunismului — comuniștii își asumă răspunderea unirii tuturor forțelor în vederea progresului economico-social al României. „Iată de ce — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — putem spune cu mîndrie că toate realizările remarcabile din anii socialismului confirmă încă o dată forța revoluționară, transformatoare a clasei noastre muncitoare, clasă conducătoare a societății, forța întregului nostru popor, care, sub conducerea partidului comunist, a schimbat radical înfațișarea patriei, a ridicat România pe trepte tot mai înalte de prosperitate, i-a deschis perspectiva înaintării accelerate pe calea progresului și civilizației, a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului“.

În marile bătălii de clasă s-a cimentat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, s-a întărit unitatea cu intelectualitatea și cu alte categorii sociale, s-a consolidat frăția oamenilor muncii români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități. Această unitate de luptă a fost forța hotărâtoare care, sub conducerea partidului, a asigurat victoria luptei revoluționare și făurirea cu succes a societății socialiste în România.

Caracterul orînduirii, generalizarea proprietății socialiste determină o strînsă comunitate a intereselor fundamentale ale tuturor claselor și categoriilor sociale. Întreaga noastră societate este astăzi alcătuită din clase și categorii sociale prietene, stăpîne pe mijloacele de producție și pe munca lor, care produc valorile materiale și spirituale și care asigură înaintarea accelerată a patriei spre culmi tot mai înalte de progres și bunăstare. „În procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate — arată secretarul general al partidului nostru — se accentuează apropierea acestor clase, a tuturor categoriilor sociale, conlucrarea lor armonioasă, se realizează ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre munca agricolă și cea industrială, apropierea continuă a condițiilor de muncă și viață ale oamenilor muncii de la sate de cele de la orașe, omogenizarea tot mai pronunțată a nivelului general de civilizație al societății noastre socialiste“.

Toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, au ca interes suprem consolidarea statului național unitar, întărirea continuă a independenței și suveranității naționale, libertatea patriei fiind condiția libertății fiecăruia. Ei sînt interesați în cel mai înalt grad în dezvoltarea construcției socialiste, în realizarea planurilor de dezvoltare economică-socială a țării — calea făuririi bunăstării.

Telul înalt ce unește indestructibil energiile întregului popor îl constituie realizarea Programului partidului, care prevede făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, creșterea puternică a forțelor de producție, apropierea României de nivelul țărilor industriale avansate ale lumii.

Forța creatoare a clasei muncitoare, vitalitatea alianței muncitorești-țărănești își au suprema dovadă în marile realizări ale edificării socialismului în țara noastră. „Ele relevă forța unită a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, capacitatea creatoare a poporului nostru, care, stăpîn pe destinele sale, își făurește viața în mod liber, corespunzător voinței și năzuințelor lui“.

O contribuție de excepțională valoare la îmbogățirea socialismului științific aduce tovarășul Nicolae Ceaușescu prin tezele și aprecierile de o pilduitoare pătrundere și forță novatoare privind rolul națiunilor în epoca noastră, pornind de la rolul lor în trecutul istoric. *Pe baza evaluării multiplelor și incontestabilelor fapte ale realității, secretarul general al partidului nostru relevă că națiunea a fost și continuă să se afirme nu numai ca rezultat necesar, legic al dezvoltării societății în epoca modernă, dar ea reprezintă, totodată, una dintre cele mai puternice forțe motrice ale progresului și civilizației, cadrul de valorificare a disponibilităților de creație materială și spirituală ale popoarelor.* Prin ansamblul transformărilor radicale, de esență, pe care le realizează în societate, în conținutul puterii politice, în structura economică-socială, în raporturile de clasă, în totalitatea instituțiilor și relațiilor sociale, *socialismul inaugurează o nouă epocă în dezvoltarea națiunii.* El îi conferă calitatea unui tip superior de comunitate social-umană, incomparabil mai puternică și mai omogenă decît națiunea burgheză, care poartă amprenta împărțirii societății în clase antagoniste, are un profund caracter contradictoriu și este sfișiată de lupte și conflicte sociale. Decurge că, *în întreaga perioadă a construcției socialiste și a trecerii spre comunism, națiunea, statul național vor avea de jucat un rol, o misiune de cea mai mare însemnătate.* „Experiența țării noastre, ca și a celorlalte țări ce făuresc noua orînduire — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează că socialismul ridică pe un plan superior procesul de dezvoltare a națiunii, sporește potențele sale creatoare“.

Documentele partidului nostru, opera secretarului său general pun în lumină faptul că grija pentru dezvoltarea națiunii, a trăsăturilor ei noi, care apar în socialism, constituie o parte integrantă a însăși edificării noii orînduiri.

Clasa muncitoare, eliberîndu-se de sub asuprirea și exploatarea capitalistă, ajungînd clasa conducătoare a societății, devine exponentul întregii națiuni, își asumă răspunderea pentru dezvoltarea pe baze noi a unității naționale, a poporului, pentru înflorirea multilaterală a întregii națiuni. *Formarea și întărirea națiunii socialiste în perioada construirii socialismului și comunismului reprezintă o cerință obiectivă a înfloririi economiei și culturii, a dezvoltării naționale libere și independente.* Noua orînduire deschide cîmp liber manifestării în toată plenitudinea lor a co-

munității reale de interese economice, a culturii socialiste comune a tuturor cerințelor, asigurându-se unirea întregului popor în lupta și munca pentru împlinirea aspirațiilor sale de bunăstare și fericire. „Întemeietă pe lichidarea exploatării și asupririi, pe instaurarea dreptății și egalității sociale — reliefează secretarul general al partidului —, națiunea socialistă asigură pentru prima oară unitatea de interese a tuturor celor ce muncesc“.

Pornind de la principiile materialismului dialectic și istoric cu privire la rolul și însemnătatea națiunii în asigurarea progresului societății, „partidul — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — se va preocupa și în viitor de dezvoltarea și înflorirea continuă a națiunii noastre socialiste, de valorificarea plenară a tuturor energiilor și forțelor sale creatoare, urmărind accentuarea trăsăturilor și caracteristicilor ei noi, determinate de unitatea de interese și idealuri ale poporului, de ideologia și concepția revoluționară unitară ce stau la baza întregii societăți“.

În condițiile specifice României, partidul nostru abordează problema națiunii în strînsă legătură cu existența de secole pe teritoriul țării, alături de români, a populației maghiare, germane, sîrbe și de alte naționalități. În lumina teoriei socialismului științific despre națiune, a convingerii că națiunea are o perspectivă îndelungată de existență, partidul privește și problema naționalităților, pornind de la considerentul că acestea își vor păstra multă vreme o identitate proprie, vor continua să aibă în sinul societății un loc și un rol bine definite. „Pornim, de asemenea — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, de la înțelegerea procesului legic al dezvoltării și înfloririi continue a națiunii socialiste, fiind convinși că aceasta va asigura unirea tot mai strînsă în munca și lupta pentru prosperitatea patriei comune a tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate“.

Unitatea de țeluri, de voință și acțiune dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare din România socialistă are temelii adînci. Ea a generat bogate tradiții comune în crearea bunurilor materiale și spirituale, în lupta pentru libertate socială și națională, pentru neatîrnarea pămîntului natal, în care, împreună, și-au durat căminul și viața, căpătînd noi dimensiuni istorice și ridicîndu-se pe o treaptă superioară în anii construcției socialiste. Sînt anii în care a fost soluționată, în spirit revoluționar, problema națională, a fost lichidată pentru totdeauna asuprirea și inegalitatea, s-a realizat deplina egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Aceasta este o realizare de importanță fundamentală a partidului nostru.

Ca rezultat al soluționării principale a problemei naționale, s-au dezvoltat relațiile de strînsă solidaritate și frăție între toți oamenii muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități. Toți cetățenii sînt pe deplin egali în drepturi pe plan politic, economic, social.

Baza trainică a egalității în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, o constituie în țara noastră proprietatea socialistă, care asigură o poziție absolut egală pentru toți cetățenii țării față de mijloacele de producție, garantarea efectivă pentru toți a dreptului la muncă și la retribuție după cantitatea și calitatea muncii pe care o prestează. Relevînd acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „Numai socialismul poate crea cu adevărat condiții pentru realizarea unei reale egalități în drepturi între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, deoarece el a lichidat exploatarea omului de către om, a trecut mijloacele de producție în mîna poporului și a asigurat ca oamenii muncii — stăpîni ai bunurilor materiale, ai produsului social — să se

bucure din plin și în mod egal de toate binefacerile socialismului. Așa privim noi problema națională, de la aceste considerente am plecat când am trecut la rezolvarea ei !“

În lumina faptului că *egalitatea în drepturi se oglindește, în primul rînd, în ridicarea gradului de dezvoltare economică a întregii țări, partidul și statul nostru socialist au urmărit amplasarea cît mai armonioasă a forțelor de producție pe teritoriul patriei, dezvoltarea industrială a tuturor județelor țării*. Pornind de la realitățile concrete : existența a numeroase județe și localități în trecut menținute în înapoiere economică — printre ele fiind și unele în care, alături de români, locuiesc cetățeni de alte naționalități —, partidul și statul nostru au acordat o atenție deosebită ridicării lor din punctul de vedere economic și social, asigurînd astfel baza obiectivă a realizării egalității depline a tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate, afirmarea lor nestingherită în toate domeniile vieții sociale, politice, economice și culturale. Oamenii muncii, indiferent de naționalitate, beneficiază în mod egal de roadele muncii lor.

Aplicînd cu consecvență o asemenea politică economică, Partidul Comunist Român se călăuzește după adevărul potrivit căruia *soluționarea problemei naționale se materializează, totodată, în asigurarea condițiilor pentru participarea activă a tuturor locuitorilor țării la viața economică-socială, la conducerea întregii societăți*. În virtutea principiilor înscrise în Constituție, toți cetățenii, indiferent de naționalitate, participă cu drepturi și obligații egale la întreaga viață politică, economică și socială a țării. Structura națională a partidului, a celorlalte organizații de masă și obștești, a conducerilor acestora la toate nivelurile, a organelor reprezentative și executive de stat și economice corespunde compoziției naționale a populației, asigurînd participarea largă a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea propriei lor vieți sociale.

Aceste organizații colaborează în cadrul Frontului Unității Socialiste, creat în noiembrie 1968, organism cu caracter larg democratic, reunind toate forțele politice și sociale ale țării. *Frontul Unității Socialiste constituie un adevărat forum național al tuturor claselor și categoriilor sociale, care exprimă întărirea unității sociale și politice a întregii societăți pe linia omogenizării ei treptate, adîncirea democratismului socialist, printr-o participare tot mai activă a tuturor oamenilor muncii la procesul decizional, la conducerea statului și societății*. Prin componența și atribuțiile sale, Frontul Unității Socialiste simbolizează — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „unitatea de voință și acțiune a întregului popor, reflectă procesul, ce se accentuează continuu, de transformare a societății noastre socialiste într-o societate tot mai unitară, de făurire a poporului muncitor unic al societății comuniste“.

În vederea asigurării cadrului organizatoric corespunzător pentru consultarea tuturor categoriilor sociale, a tuturor cetățenilor asupra principalelor probleme ale politicii interne și externe a României, în același an au fost create organisme proprii, specifice naționalităților conlocuitoare — consiliile oamenilor muncii de naționalitate maghiară, germană ș.a. —, constituite atît la nivel central, cît și la nivel județean și local în județele și localitățile în care, alături de români, trăiesc și muncesc oameni ai muncii de altă naționalitate. Consiliile naționalităților conlocuitoare, parte componentă a Frontului Unității Socialiste, participă la întreaga activitate a acestuia, militînd pentru continua întărire a frăției dintre oamenii

muncii români și cei aparținând naționalităților conlocuitoare, pentru propășirea și înflorirea multilaterală a patriei comune.

Rezolvarea practică a problemei naționale în țara noastră a avut și are ca rezultat cimentarea și dezvoltarea continuă, în forme superioare, a unității frățești de nezdruccinat dintre oamenii muncii români și cei aparținând naționalităților conlocuitoare, ceea ce constituie una din temeliile trăinicieii și forței orînduirii noastre socialiste, un factor de accelerare a progresului țării. Oamenii muncii maghiari, germani, secui, sîrbi și de alte naționalități consideră Republica Socialistă România drept patria lor comună, mamă iubitoare pentru toți fiii ei, neprecupețind nimic pentru ridicarea ei pe culmile cele mai înalte ale civilizației socialiste. *În conștiința locuitorilor României socialiste s-a înrădăcinat adînc ideea că numai aici, pe acest pămînt, pe care s-au născut și a cărui înflorire o asigură, prin unitatea și frăția celor ce muncesc, fără deosebire de apartenență națională, se pot realiza obiectivele însuflețitoare, îndrăznețe ale orînduirii noastre socialiste.*

★

Sensibilă dintotdeauna la ideile noi, revoluționare, preocupată de a da conținut teoretic luptei sale, mișcarea muncitorească din România a manifestat de la origini permanentă preocupare, pe de o parte, pentru dezvoltarea propriei creații doctrinare ca necesitate în fundamentarea ideologică a efortului de emancipare de sub exploatarea capitalistă, iar, pe de altă parte, însușirii ideilor înaintate apărute în activitatea revoluționară din alte țări.

Perioada jalonată de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale P.C.R., de activitatea prodigioasă desfășurată în fruntea partidului și statului pe plan teoretic, politic și de conducere de către tovarășul Nicolae Ceaușescu a marcat și în domeniul gîndirii social-politice progrese incommensurabile, aportul partidului nostru, al secretarului său general la îmbogățirea patrimoniului teoriei și practicii revoluționare, al socialismului științific, fiind larg recunoscut și apreciat în lume. *Încorporînd experiența istorică milenară a poporului nostru și, în acest cadru, a mișcării revoluționare, a partidului clasei muncitoare din România — creat în urmă cu aproape nouă decenii —, opera secretarului general, documentele Partidului Comunist Român aduc contribuții importante la tezaurul gîndirii revoluționare universale, la fundamentarea și elucidarea unor concepte de bază.*

Este meritul incontestabil al tovarășului Nicolae Ceaușescu, al contribuției sale remarcabile la dezvoltarea creatoare a socialismului științific, că au fost regîndite, reevaluate, elaborate și aprofundate numeroase teze și aprecieri, concomitent cu promovarea în viață a unor forme și modalități originale menite să răspundă cît mai adecvat etapelor și condițiilor concrete ale dezvoltării societății.

Avînd în vedere marile sarcini ce revin în viitor partidelor comuniste și muncitorești, P.C.R. consideră că trebuie făcut totul pentru realizarea unității de tip nou, bazată pe egalitate și respectul independenței fiecărui partid, pe principiile socialismului științific. Partidul nostru, dovedindu-și încrederea în forțele poporului român și ale solidarității internaționale, s-a ridicat cu fermitate pentru promovarea și respectarea pe arena mondială, în relațiile interpartinice și interstatale, a unui sistem de relații noi, fără precedent. *După cum remarca secretarul general al P.C.R., „numai pe o bază principială se pot asigura solidaritatea partidelor comuniste și muncitorești, făurirea unității de tip nou în lupta consacrată*

idealurilor de pace, progres și bunăstare, pentru independența și solidaritatea tuturor popoarelor“.

Pornind de la concepția științifică potrivit căreia o trăsătură esențială a epocii actuale este accentuarea universalității procesului revoluționar mondial, care cuprinde atât lupta revoluționară a clasei muncitoare cât și luptele claselor și grupurilor neproletare, lupta antiimperialistă, anticolonialistă, pentru emanciparea socială și națională în multiplele ei forme, și de la necesitatea unirii acestor forțe într-un singur șuvoi, a întăririi pe baze noi a unității, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că „*unirea și conlucrarea strînsă a tuturor forțelor înaintate reprezintă un factor determinant pentru accelerarea schimbărilor înnoitoare în societatea contemporană, pentru instaurarea unei politici noi, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră“.*

Obiectiv de largă respirație și perspectivă revoluționară, depășirea oricărei greutăți în vederea ajungerii, în cele din urmă, la o adevărată reconciliere istorică între partidele muncitorești constituie o fază imperios necesară pentru evoluția pozitivă a procesului revoluționar mondial, pentru realizarea unității și solidarității internaționale. *Afirmînd imperativul unității, Programul Partidului Comunist Român scoate în relief cerința, demonstrată de multe evenimente din lumea contemporană, că, „în vederea realizării acestui țel, este necesar să se pornească de la ceea ce unește, de la experiența pozitivă de pînă acum și să se acționeze din ambele părți pentru depășirea oricăror greutăți“.*

Militînd cu fermitate pentru întărirea unității partidelor comuniste și muncitorești, a partidelor socialiste, social-democrate, a partidelor progresiste, democratice, între toate forțele antiimperialiste, P.C.R. consideră că de această unitate depinde ca ultimul sfert al secolului nostru să intre în istorie ca o perioadă de mari transformări revoluționare, de creare a unei ordini noi, democratice în relațiile internaționale.

În condițiile în care unitatea de gîndire și acțiune a asigurat triumful orînduirii noi, socialiste, *experiența și conștiința luptei poporului român pentru unitate, profund fortificată de veacurile de bătălii purtate pentru realizarea unirii politice, este astăzi o puternică sursă de încredere și de tărie.* Ea reprezintă un viguros factor de coeziune a tuturor fiilor acestui pămînt în jurul Partidului Comunist Român, legămînt de luptă și muncă neprecupețită pentru a înălța pe noi culmi de progres și civilizație România socialistă, într-o lume a egalității, dreptății și echității.

De la Dacia lui Burebista, la Marea Unire din 1918

MIRCEA MUȘAT,
GHEORGHE ZAHARIA

Făurirea statului național român unitar în memorabilul an 1918, constituie un eveniment epocal, moment crucial în afirmarea și dezvoltarea unitară a națiunii noastre. Sărbătorirea, anul acesta, a șase decenii de la Marea Unire din 1918, ne oferă prilejul să evocăm momente semnificative ale glorioasei istorii a poporului român, continuitatea sa în spațiul geografic și istoric carpato-danubiano-pontic, al vetrei strămoșești, luptele purtate împotriva marilor imperii invadatoare din diferite epoci, pentru menținerea ființei sale naționale și statale, pentru unitate și neatîrnare, pentru progres și civilizație.

Evocăm cu acest prilej o istorie „eroică, de secole a poporului român, în decursul căreia — așa cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a ars mereu vie flacăra luptei pentru unitate, libertate și neatîrnare, pentru scuturarea jugului exploatării și asupririi, pentru afirmarea deplină și neîngrădită a geniului său creator, pentru asigurarea progresului și civilizației patriei noastre“.

★

Istoria românilor este istoria unui popor statornic, plămădit unitar în vatra vechii Dacii, care și-a urmat făgașul propriu de acțiune și manifestare, de cultură materială și spirituală sedentară, a zămislit valori de originalitate și trăinicie intrate de mult în patrimoniul culturii universale.

Numeroasele vestigii arheologice și mărturii scrise ale antichității demonstrează neîntrerupta continuitate de viață, de civilizație și cultură, de comunitate etnico-lingvistică, ale căror începuturi se confundă cu însuși procesul de antropogeneză. Civilizația traco-geto-dacă, dezvoltându-se în forme specifice și cu trăsături unitare pe această străveche vatră de viață și cultură s-a impus tot mai mult în centrul și sud-estul Europei, integrându-se activ în schimbul de valori materiale și spirituale ale antichității. „Cei mai viteji și mai dreپți dintre traci“, cum îi numea Herodot pe geto-daci, au cunoscut o maximă afirmare politică, economică, culturală în secolul I î.e.n. Într-o societate geto-dacică stratificată cu mult înainte

de sfârșitul secolului II î.e.n., în *tarabostes (pilleati)*, din rîndul cărora se alegeau regii și preoții, ce constituiau clasa dominantă, căreia îi era aservită masa producătorilor, a „oamenilor de rînd“ (capilati, comati), Burebista trece la unificarea Daciei, în jurul anilor 70 î.e.n., într-un stat centralizat și independent, bazat pe democrația militară, a cărei suveranitate se exercita în limitele relativ stabile, cuprinzînd regiunile de la patrulaterul Boemiei pînă la munții Haemus și țărmul nord-vestic al Mării Negre. Către mijlocul secolului, regatul dac cuprindea și toate cetățile colonii grecești de la Olbia, la Apollonia — întemeiate cu mult timp în urmă în ținuturile dacilor de pe țărmul apusean al Mării Negre. Clocotitoarea activitate agricolă, meșteșugărească, comercială, edilitară și spirituală ce se desfășura în interior, a asigurat mijloacele necesare unor intense schimburi cu lumea din afară.

Unificarea politică, săvîrșită de Burebista, pe care contemporanii, cu dreptate, îl numeau „cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Thracia, și stăpînitor al tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre“¹, a fost însoțită de o întărire considerabilă a puterii statului dac în conjunctura politică din a doua jumătate a secolului I î.e.n., cînd pericolul invaziei romane devenea tot mai evident.

Acest pericol a constituit o preocupare permanentă în politica și diplomația lui Burebista. Organizator desăvîrșit pentru timpul său, militar și diplomat iscusit, Burebista a reușit, printr-o politică înțeleaptă, să ridice Dacia pe o treaptă de dezvoltare superioară, să o impună ca principala forță politică și militară a timpului în zona central—sud-estică a Europei. Pentru a-și apăra statul, Burebista și-a organizat o armată puternică; după cum scria istoricul și geograful Strabo, ea crescuse neînchipuit de mult, încît putea să trimită la luptă pînă la „două sute de mii de oameni“, ceea ce permite a se deduce că populația Daciei depășea două milioane de locuitori sedentari în așezări rurale și în peste 60 de *dave*, după cum rezultă și din unele izvoare.

Burebista rămîne în istoria patriei și a poporului nostru ca una dintre cele mai fecunde și luminoase personalități. El a depășit limitele epocii sale, înscriindu-și numele între marile personalități ale antichității.

Epoca lui Burebista a pregătit epoca lui Decebal, regele erou al dacilor, care va avea de înfruntat una din cele mai mari forțe ale antichității — Imperiul roman. Astfel, primul secol al erei noastre consemnează începutul luptelor strămoșilor noștri pentru neatîrnare și de apărare a unui teritoriu definit, care va deveni „suma vieții noastre istorice“ — cum numea Mihai Eminescu lupta pentru independență la români.

Bun conducător militar, Decebal s-a impus în vremea sa și ca un iscusit diplomat și înțelept om politic. Raporturile sale cu Imperiul roman, tributul pe care Roma i-l plătea, în urma tratatului de pace încheiat cu Domițian, în anul 89 e.n., alianțele stabilite de marele rege cu popoarele din regiunile limitrofe Daciei, organizarea la Dunăre și în Carpați a unei întinse zone de rezistență — toate acestea, precum și amintirea numeroaselor înfrîngeri suferite în urma confruntărilor cu dacii, au făcut ca războaiele pe care Imperiul le pregătea împotriva Daciei să fie considerate ca cel mai greu examen militar al romanilor. Traian, spunea Dio Cassius, „era copleșit cînd se gîndea la sumele de bani pe care romanii trebuie să le plătească în fiecare an“².

¹ Vasile Părvan, *Getica*, București, 1926, p. 78—80.

² *Fontes historiae daco-romanae*, vol. II, p. 672.

După cucerirea unei părți a Daciei de către romani, în urma războaielor din 101—102 și 105—106, cucerire ce a avut și urmări tragice pentru poporul dac, pe baza împletirii celor două civilizații și culturi viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou progres. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că invazia romană nu a putut duce la destrămarea unității poporului dac; pe drept cuvânt afirma S. Mehedinți în lucrarea sa *Coordonate etnografice* (București, Cultura națională, 1930, p. 94): „Un popor de dimensiunile celui dac, răspândit pe o arie geografică atât de întinsă și ocrotită de un relief atât de variat (atât din punct de vedere orografic, cât și din punct de vedere al hainei vegetale) nu putea fi desființat. Concepția această catastrofală e în contradicție cu tot ce cunoaștem din istoria altor popoare“. Atât în interiorul provinciei romane, cât și între dacii liberi și cei din provincia romană au continuat să existe permanente legături de viață materială, spirituală și politică, dezvoltându-se astfel unitatea de limbă, credință, obiceiuri. Simțămîntul de unitate, în cadrul aceluiași spațiu carpato-danubiano-pontic, la baza căruia se aflau o civilizație și cultură create în decursul a cîtorva milenii de viață sedentară, s-a întărit în noi condiții de organizare politico-administrativă.

Intrarea Imperiului roman în perioada declinului său politic și militar — ca urmare a puternicelor contradicții interne ce-l măcinau, a loviturilor date de popoarele subjugate ce se ridicau la luptă pentru eliberarea lor de sub dominația acestuia, ale populațiilor migratoare, a făcut ca administrația și legiunile romane să părăsească Dacia, începînd din anul 271 e.n.

Năvălirea populațiilor migratoare, începînd cu secolul al III-lea al e.n., aflate într-un stadiu inferior de dezvoltare economico-socială și politică față de autohtoni, au provocat, în trecerea lor pe meleagurile românești, grave distrugerii și pustiiri, care au frînat mult timp dezvoltarea forțelor de producție, dar n-au putut schimba comunitatea de viață, limbă și cultură a poporului nostru, n-au putut opri cursul său istoric de unitate spre forme superioare de organizare politică și social-economică. Spre sfîrșitul primului mileniu al erei noastre, locuitorii țării, dezvoltînd tradițiile organizării dacice a obștilor, au reușit să se organizeze în formațiuni statale proprii, menționate și în „Gesta Hungarorum“, cum sînt statele feudale românești conduse de Gelu, Glad și Menumorut, voievozi care au luptat cu vitejie împotriva regelui ungar Arpad, a politicii acestuia de jaf și cuceriri. Afirmîndu-și hotărîrea de a-și apăra independența și de a-și păstra integritatea voievodatului său, cronică menționează că Menumorut a răspuns cu demnitate trimișilor regelui ungar: „Spuneți lui Arpad, ducele Ungariei, stăpînul vostru, că-i sîntem datori, ca prieten unui prieten, cu toate ce-i sînt de trebuință, fiind el om străin și ducînd lipsă de multe. Iar pămîntul pe care l-a cerut bunăvoinței noastre nu i-l vom da niciodată... nici din dragoste, nici de frică... Și nu ne tulbură cu vorbe ca acele trimise, că e coborîtor din neamul regelui Attila, cel ce era numit «biciul lui Dumnezeu». Chiar dacă acela a răpit cu sila pămîntul acesta de la strămoșul meu, acum însă... nimeni nu poate să-l mai smulgă din mîinile mele“³.

În spațiul românesc dintre Carpați și Nistru, cronicile vechi amintesc o serie de voievodate românești, cum sînt cele ale Birlădenilor în centrul Moldovei, ale Brodniciilor între curbura Carpaților și Dunăre ș.a., ca

și cele ale lui Litovoi, Seneslau, Ioan, Farcaș, jupan Dimitrie, Balica, Dobroțiță și atâtea altele pe teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră.

Procesul istoric obiectiv de constituire a statului feudal român centralizat, ca rezultat al dezvoltării și unificării voievodatelor de pe întreg teritoriul patriei noastre, a fost îngreunat atât de tendințele centrifuge interne, datorate fărâmițării specifice feudalismului, caracteristică întregii Europe din acea vreme, cât și de vitregiile permanentului pericol extern. Așa se face că, începînd din secolul al X-lea, după sedentarizarea lor în Cîmpia Panonică, în pofida unei puternice rezistențe a românilor, în frunte cu voievozii lor, cetele regilor unguri încep expansiunea asupra Transilvaniei, reușind să-și instaureze dominația asupra acestui teritoriu românesc către sfîrșitul secolului al XIII-lea.

Chiar și după această dată, românii din Transilvania și-au păstrat vechea organizare în „țări”, rezistînd și perpetuînd românitatea pe acest teritoriu, deși, în epoca respectivă, s-au așezat aici, alături de români, și alte populații, cum sînt sașii și secuii, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul român. Documentele regilor unguri, datînd din acest timp, pomenesc destul de des de „Terra Blacorum” (Țara românilor). Țările Oașului, Lăpușului, Sălajului, Țara Hațegului, unde se întindea stăpînirea voievodatului lui Litovoi, reunind români de la nord și sud de Carpați, Țara Maramureșului, unde existau voievodatele românești ale Drăgoeștilor și Bogdăneștilor, toate acestea atestă că la începutul secolului al XV-lea se manifestau încă larg libertățile și individualitatea politică a românilor în întreaga Transilvanie. În aceste condiții, organizarea administrativă a Transilvaniei a trebuit să aibă o structură deosebită de restul statului feudal ungar, păstrîndu-se pentru ea forma autohtonă de organizare: voievodatul, comun și celorlalte țări române. În această privință, umanistul ungar István Losontzy scria, în manualul său „Harmas kis tükör” (Tripla oglindă mică), publicat în 1781, că Țara Ardealului, cu care Ungaria se învecina la răsărit, „se numea cîndva Dacia de mijloc”; referindu-se la venirea în acest spațiu a ungurilor, el arăta că „regii unguri l-au stăpînit prin... voievozi ai Ardealului”. În aceeași problemă, Nicolae Iorga scria: „Dintre toate provinciile pe care le-a stăpînit coroana Ungariei, singura care supt unguri a păstrat ca șef al ei un voievod, este Ardealul”⁴.

În ceea ce privește zona de la sud și est de Carpați, în secolele XIII—XIV, voievodatele s-au unificat în state independente, centralizate. Este de subliniat că Țara Românească (Țara Valahiei, Țara Munteniei) și Moldova s-au afirmat ca state românești centralizate, independente și suverane, sub dinastiile Basarabilor și Mușatinilor ca urmare a victoriilor strălucite repurtate asupra oștirilor invadatoare ale regatului ungar și regatului polon, care încercau să-și extindă stăpînirea și asupra celorlalte ținuturi locuite de români. Cunoscutul document „Cronica pictată de la Viena” mărturisește că, în 1330, cînd regele ungar Carol Robert a pătruns cu armata pe teritoriul de margini al Țării Românești, domnitorul român Basarab I l-a avertizat cu următoarele cuvinte: „să vă întoarceți îndărăt cu pace și să înconju-rați primejdia persoanelor voastre, pentru că dacă veniți mai mult înlăuntru țării, nu veți putea nicidecum să înconju-rați primejdia”⁵.

⁴ Nicolae Iorga, *Români și Slavi, Români și Unguri*, două conferințe ale Institutului pentru studiul Europei sud-orientale, București, Editura Institutului sud-est-european, 1922, p. 48.

⁵ *File din cronici — Crestomație*, București, Editura militară, 1973, p. 18.

Sentimentul de demnitate într-o țară liberă și independentă, de cîrmuitor stăpîn în patria sa și l-a manifestat cu pregnanță Mircea cel Bătrîn (1386—1418). Păstrînd cu strășnicie libertatea țării, prin aprigă luptă și printr-o înțeleaptă politică externă, el se intitula : „Io Mircea, mare Voievod și Domn cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpînind și domnind toată țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătărești și Amlașului și Făgărașului herțeg și Banatului de la Severin domn, și de amîndouă părțile de peste toată Dunărea pînă la Marea cea mare și cetății Dîrstorului stăpînitor“. La rîndul lui, Roman Mușat se intitula : „Voievod al Țării Moldovei de la Munți și pînă la țărmul Mării Negre“⁶.

În sudul Dunării, statele feudale românești — „valahiile“ — de care vorbesc cronicile bizantine nu au atins faza de centralizare politico-administrativă ; condițiile politico-militare în care s-a desfășurat istoria lor — așezarea masivă a slavilor, supremația imperiului bizantin etc. — au determinat o dezvoltare specifică. Relațiile românilor din sudul Dunării și Peninsula Balcanică cu cei din nordul Dunării au fost însă permanente și trainice. Țara Munteniei, Moldova și Transilvania au constituit factorii cu influență determinantă asupra culturii materiale și spirituale a românilor din sud.

Deși Țările române au existat timp îndelungat ca state feudale separate, aceasta n-a afectat unitatea etnică a poporului român, exprimată în comunitatea limbii și culturii, în similitudinile structurii economice, sociale și culturale ale întregului teritoriu locuit de români. Între ele s-au păstrat în permanență legături strînse politice, economice, spirituale, organizarea internă (domnia, dregătoriile, justiția, armata, alte instituții feudale) în linii mari identice sau asemănătoare. Poporul și-a păstrat în continuare numele generic și străvechi pentru toți locuitorii patriei noastre, acela de român, chiar dacă, pe lîngă acest nume, a mai avut și altele, luate după denumiri politice, zone geografice, denumiri de ape, munți. Numele de munteni, moldoveni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, dobrogeni sau — în cuprinsul acestora și mai particularizate — moți (în Munții Apuseni), vrînceni (în Vrancea), bîrseni (în Țara Bîrsei) etc., — sînt subsumate categoriei istorice de popor român.

Concomitent cu procesul de organizare și consolidare a statelor feudale românești, Imperiul otoman cucerește și transformă în pašalicuri statele din Peninsula Balcanică, ajungînd, la sfîrșitul sec. XIV, pe linia Dunării ; în vecinătatea Țărilor române s-au creat ori s-au dezvoltat și alte state puternice sau imperii, cum au fost regatul polonez, imperiile habsburgic și țarist, ceea ce reprezenta un grav pericol pentru independența și unitatea poporului nostru. În aceste condiții, Țările române au trebuit să facă front comun (politic, militar, diplomatic, economic) împotriva agresiunilor și acțiunilor expansioniste ale marilor puteri, care își disputau interesele pe seama poporului nostru, ca și a altor popoare vecine.

Tocmai de aceea, lupta pentru unitate, libertate și neațîrnare constituie trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determinînd însuși modul lui de existență, concepțiile și idealurile sale.

Nenumăratele bătălii pe care poporul român a fost nevoit să le poarte de-a lungul timpului, ca și jafurile și agresiunile distrugătoare la care a

fost supus, eforturile de refacere, tributurile pe care a trebuit să le plătească (aproximativ 14 000 tone aur)⁷, au avut repercusiuni negative asupra dezvoltării sale, au îngreunat și încetinit evoluția sa economică și socială. În același timp, toate aceste suferințe și lupte l-au oțelit, i-au călit voința și dîrzenia, i-au sporit dragostea de țară, i-au întărit hotărîrea de a nu ceda în fața nici unei greutăți, de a nu pregeta în fața nici unei jertfe pentru apărarea patriei. Din rîndul poporului s-au ridicat mari conducători de țară și de oști, figuri luminoase de eroi și apărători ai năzuințelor sale de unitate, libertate și independență, de propășire și afirmare națională. În cronica acestor glorioase lupte au rămas adînc înscrise numele Basarabilor și Mușatinilor, ale lui Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Cumplit, Mihai Viteazul, Constantin Brîncoveanu, care s-au situat în fruntea luptei poporului împotriva cîmpitorilor pentru apărarea libertății patriei. În lupta pentru libertatea patriei, pentru dezvoltarea de-sine-stătătoare a poporului român, domnitorii patrioți au ridicat la arme masele largi populare, în special țărînimea; ei au recurs la un mod specific de purtare a războaielor de apărare, care s-a caracterizat prin crearea unui adevărat vid demografic și economic în calea inamicului și distrugerea forțelor acestuia în urma unor atacuri executate prin surprindere, cu ample acțiuni ofensive, atunci cînd împrejurările erau favorabile. Acest gen de înfruntare armată este, în esența lui, ceea ce denumim astăzi război popular.

Din Suceava — vechea cetate de scaun a Moldovei — a răsunit de atîtea ori glasul de luptă al lui Ștefan cel Mare — ca să ne referim doar la exemplul pe care l-a furnizat el istoriei. Sub brațul său oțelit s-au adunat de fiecare dată — în cursul celor aproape 50 de bătălii purtate pentru apărarea independenței țării — zeci de mii de luptători, bravi apărători ai pămîntului românesc.

Domnia lui Ștefan cel Mare este însemnată nu numai prin felul în care a știut să-și gospodărească țara, prin faptele vitejești săvîrșite, prin strălucitele biruințe cîștigate asupra dușmanilor, dar și prin înțelepciunea cu care și-a consolidat relațiile diplomatice, începînd cu regatul Poloniei, regatul Ungariei, Rusia, Veneția, papalitatea, ajungînd pînă în Persia. El a ridicat curți domnești nu numai la Suceava, în orașul său de scaun, ci și la Iași, Vaslui, Hîrlău, Piatra Neamț, Huși, Bacău. O atenție deosebită a acordat el cetăților țării — Suceava, Cetatea Albă, Cetatea Neamțului; a ridicat cetăți noi la Chilia, Roman, Tighina și în alte locuri. Dinspre Munții Carpați spre cîmpie, Ștefan cel Mare a construit peste 30 de mănăstiri și alte lăcașuri de cult, vestigii de o mare valoare și frumusețe artistică.

Victoriile repurtate de oștile române în timpul domniei acestor voievozi au permis Țărilor române să încheie înțelegeri și tratate cu Poarta, încă de la sfîrșitul sec. al XIV-lea, prin care se recunoștea puterea suverană a domnitorilor, iar în schimbul unui tribut, Poarta se obliga să respecte și să asigure autonomia și integritatea teritorială a țărilor române. Legămîntul din 1393 dintre Baiazid și Mircea cel Bătrîn, numit în izvoarele otomane „ahidname” — de fapt un tratat politic — precizează că Principatul Valahiei „să se guverneze ca și domnul său după propriile sale legi, și ca domnul Valahiei să aibă dreptul de a face război și pace cu vecinii săi și să încheie tratate de prietenie cu ei”. În ceea ce o privea, Turcia

⁷ Vezi „Anale de istorie” nr. 3/1978, p. 16—46.

se angaja să respecte toate aceste drepturi și să acorde protecția sa, în schimbul sumei de 3 000 de galbeni pe care acesta din urmă se obliga s-o plătească anual⁸. Pe aceeași cale își asigură pacea și libertatea și țara românească a Moldovei; tratatul încheiat cu Poarta în vara anului 1456 este întărit de Ștefan cel Mare și Mehmed al II-lea în 1481⁹. Domnitorii celor două Principate române au reînnoit tratatele cu Poarta de repetate ori de-a lungul secolelor, subliniindu-le statutul de țări „slobode și neatîrnate“.

În legătură cu cele de mai sus sînt de precizat două aspecte principale ale raporturilor româno-otomane. Menținerea vechilor privilegii politice ale Principatelor române, așa cum ele au fost înscrise în primele *ahidname*, respectarea acestor drepturi de Poartă, într-o perioadă cînd puterea militară și politică a imperiului era la apogeu, cînd statele vecine românilor cădeau, rînd pe rînd, sub sabia sultanilor și erau incluse în imperiu, cînd în inima Europei, regatul ungar era desființat și Buda proclamată „pașalic“ la 1541, iar mai tîrziu Viena era asediată, se explică înainte de toate prin faptul că puterea otomană nu a putut înfrînge rezistența românilor. Tratatele amintite au fost încheiate de domnitorii români nu de pe poziții de învinși, ci de învingători, asigurîndu-și astfel pacea și liniștea internă pentru dezvoltarea țării. În același timp, domnitorii români au întreținut relații active cu alte state europene, încheind tratate și acorduri de alianță în ideea consolidării neatîrnării țărilor lor. Pe plan internațional, existența Principatelor române libere în zona Carpaților, a Dunării și Mării Negre a constituit un punct de sprijin al luptei de eliberare a popoarelor subjugate.

La mijlocul secolului al XVI-lea, cînd Poarta își instalează dominația asupra Ungariei pentru un secol și jumătate, creîndu-se *beilerbeylic-ul* cu reședința la Buda, Principatul românesc Transilvania iese de sub jurisdicția Ungariei și stabilește cu Poarta raporturi de vasalitate — suzeranitate prin genul de tratate *ahidname* (capitulații), avînd deci un statut juridic ca cel al celorlalte două Principate române. O astfel de situație a fost de natură a determina strîngerea legăturilor între românii de pe ambele versante ale Carpaților, a stimula dezvoltarea colaborării pe multiple planuri între cele trei state românești libere. Se dezvoltă, în secolul al XVI-lea, negocîul între Moldova, Transilvania și Țara Românească și, concomitent, se intensifică schimburile cu Polonia, Grecia, Venetia și cu alte republici italiene, cu statele germane, cu Austria și Ungaria¹⁰.

Contradicțiile turco-austriace, pentru dominație și influență în Europa Centrală, s-au accentuat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. În acest context, situația Țărilor române s-a înrăutățit, ingerințelor otomane răspunzîndu-li-se cu o rezistență înverșunată, pentru apărarea fruntariilor și libertății; tot atunci, conștiința unității de neam, de limbă, cultură și teritoriu ale românilor determină acțiuni concrete în direcția refacerii unității vechii Dacii. Dezvoltînd concepțiile politice ale lui Mircea

⁸ Gh. Petrescu, D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. I, București, 1888, p. 1—2.

⁹ Vezi A. Decei, *Tratatul de pace — Sulhname — indirect între Sultanul Mehmed II și Ștefan cel Mare*, în „Revista istorică română“, București, 1945, vol. XV, fasc. IV, p. 465. Mustafa A. Mehmet, *Din raporturile Moldovei cu imperiul otoman în a doua jumătate a veacului al XV-lea*, în „Studii. Revistă de istorie“, nr. 5/1960, p. 166.

¹⁰ Nicolae Iorga, *Istoria comerțului românesc*, București, Tipografia „Tiparul Românesc“, 1925, vol. I, p. 169.

cel Bătrîn și Alexandru cel Bun, ale lui Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab se elaborează soluția diplomatică pentru păstrarea ființei statale românești, pentru menținerea păcii¹¹. În acest spirit, Neagoe Basarab promovează o politică de dezvoltare a relațiilor cu românii transilvăneni, sprijinind totodată biserica ortodoxă ca element de sudare a conștiinței de neam. Pe aceleași coordonate, Petru Rareș contribuie, prin gândirea și activitatea sa politică și diplomatică¹², la întărirea unității lumii românești; Despot Vodă inițiasă planul refacerii vechii Dacii prin eliberarea și unirea celor trei Principate române, iar Ioan-Vodă avea să afirme în fața întregii Europe hotărîrea românilor de a-și păstra ființa națională, statul și libertatea.

Înfăptuirea unirii, ca rezultat al dezvoltării istorice obiective a Țărilor române, al luptei maselor largi, al întregului popor, apărea ca o necesitate imperioasă. Momentul politic a impus astfel apariția unei personalități de talia lui Mihai Viteazul, capabilă să valorifice și să dea viață acestor realități, să împlinească un ideal pentru care militaseră la vremea lor și alți iluștri înaintași.

Înțelegerea lucidă a necesităților firești de dezvoltare și progres a Țărilor române, înțelegere care a depășit concepțiile închistării feudale, întuirea sensului evoluției istorice la scară europeană, care deschidea perspectiva unor prefaceri moderne, l-au făcut pe Mihai Viteazul să acționeze energic pentru fructificarea integrală a tuturor posibilităților politice interne și internaționale ale momentului, înfăptuind tot ceea ce era posibil în condițiile acelei etape istorice.

Atunci cînd tendințele expansioniste ale celor trei mari puteri vecine: otoman, habsburgic și polonez, cînd intențiile Porții de a-și extinde dominația spre centrul Europei vizau în mod direct Țările române, cînd obligațiile economice, financiare și de altă natură deveniseră deosebit de apăsătoare, cînd se făureau planuri de lichidare a autonomiei Țărilor române și de transformare a lor în pašalicuri, așa cum se-ntîmplase cu provinciile românești Dobrogea (1417), Banatul și Crișana (1552), cu o serie de țări balcanice, cu o mare parte din Ungaria, Mihai Viteazul a dat semnalul luptei antiotomane.

Ca un simbol al dreptului istoric de a trăi liber și independent în vatra strămoșească, poporul român a reușit să înfăptuiască actul cel mai strălucit al evului mediu românesc, realizînd, acum aproape patru secole, sub domnia lui Mihai Vodă Viteazul, prima unire politică a Țărilor române în hotarele ce cuprindeau cea mai mare parte a teritoriului vechii Dacii. După realizarea acestui act politic, Mihai Viteazul se intitula în hrisoavele sale cu îndreptățită demnitate: „...domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei“. Pe bună dreptate, istoricul Gaspar Bojtinus vedea în unirea Țărilor românești „inevitabilis factorum lex“ (Împlinirea unei legi a destinului inevitabil).

Pentru independența, libertatea și unitatea Țărilor române Mihai Viteazul și-a închinat toată viața. El n-a precupețit nimic pentru acest țel: nici avere, nici familie și nici singele său. Într-o scrisoare către Ferdinand I de Medici, mare duce toscan, el spunea: „Am cîrmuit trei țări românești :

¹¹ Vezi Ștefan Ștefănescu, *Lupta pentru afirmarea de-sine-stătătoare a poporului român, constantă a istoriei medievale românești*, în „I.R.“, p. 53—54. Vezi și *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu, București, Editura Minerva, 1970).

¹² Vezi Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, Ediția a III-a, Vălenii de Munte, 1932, p. 201.

Țara Românească, Transilvania și Moldova. În vremea aceasta oricine poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sînge, nici propria-mi viață”¹³.

Deși realizarea unirii Țărilor române sub domnia lui Mihai Viteazul a fost de scurtă durată, ea a rămas o prezență vie în cugetarea și simțirea atît a contemporanilor, cît și a urmașilor săi. „...ideea unirii țărilor române — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlintate în însuși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor“.

Idealul unirii, înfăptuită în 1600 sub Mihai Viteazul, s-a transmis de la epocă la epocă, de la generație la generație, fiind o dominantă a gîndirii și acțiunii politice, diplomatice, militare și culturale ale marilor voievozi munteni și moldoveni ce i-au urmat : Matei Basarab, Vasile Lupu, Mihnea al III-lea, Șerban Cantacuzino, Gheorghe Duca, Constantin Brîncoveanu, ca și ale principilor Transilvaniei : Gabriel Bethlen, Gheorghe Rákóczi I și II și alții.

Cele mai înaintate personalități ale culturii românești din întregul ev mediu — și continuu după aceea, în epoca modernă — scrierile tipărite dincoace sau dincolo de Carpați, dincolo sau dincoace de Milcov, au evocat cu venerație epoca și personalitatea lui Mihai Viteazul, unirea, înflăcărînd aspirația seculară de unitate a tuturor românilor în frontierele lor firești. „Mihai — sublinia pe bună dreptate istoricul Grigore Tocilescu — a rămas pururea eroul național al tuturor românilor, simbolul de unire al fraților despărțiți de vitrega soartă și de vecinii cotropitori”¹⁴. La rîndul său, Nicolae Iorga scria : „A-l uita pe Mihai Viteazul, acum și întotdeauna ar fi să ne uităm pe noi înșine, să părăsim menirea noastră”¹⁵.

Faptele istorice dovedesc că, începînd din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea, cînd puterea Imperiului otoman era în declin, în timp ce puterea Austriei și Rusiei creștea, Țările române au fost la interferența intereselor militare și politice ale celor trei mari imperii. În această situație, Poarta, căutînd să facă față permanentelor presiuni ale celorlalte imperii, a încercat, nu de puține ori să-și rezolve greutățile militare și politice pe seama Țărilor române. Pentru a se apăra de consecințele unei asemenea stări de lucruri, acestea au încercat să dejoace planurile de dominație din partea Imperiului otoman, încheind o serie de tratate, pe picior de egalitate, prin care se asigura, fie și pentru perioade scurte, respectarea păcii și liberei lor dezvoltări. În acest context se înscriu tratatele încheiate cu Rusia care, vizînd îndeaproape o serie de provincii aflate sub dominația otomană, își aroga în același timp rolul de protectoare a popoarelor ortodoxe împotriva asupririi otomane. În anul 1656, în timpul domniei lui Gheorghe Ștefan și a țarului Alexei Mihailovici, se încheie primul tratat politic, cunoscut pînă acum, între Moldova și Rusia¹⁶. În primul articol al acestui tratat Rusia se obliga să respecte rînduielile Moldovei, așa cum au fost înainte, adică fără nici un amestec în politică și administrație. Cu alte cuvinte, Rusia se obliga să apere Moldova împotriva Imperiului otoman. De asemenea, prevederile

¹³ După I. Lupaș, *Lecturi din izvoarele patriei*, București, 1928, p. 145—146.

¹⁴ Gr. Tocilescu, *Doamna Stanca, soția lui Mihai Viteazul*, București, 1877, p. 3.

¹⁵ Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul român*, București,

1901, p. 16.

¹⁶ „Revista istorică română”, anul III/1933, p. 241—246.

tratatului încheiat de Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, cu Petru cel Mare, țarul Rusiei, la 13 aprilie 1711, aveau la bază aceleași principii¹⁷. Cei doi conducători au tratat ca între suveranii a două state independente și nu prin intermediul Porții.

Declinul tot mai vădit al Imperiului otoman, începînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a agravat situația Țărilor române, asupra cărora se interferau mult mai presant interesele contradictorii și cotropitoare ale celor trei imperii vecine. În aceste împrejurări, după ce Austria reușește, în 1688 să-și impună dominația asupra Transilvaniei, Poarta este pusă în situația de a consimți — deși nu avea dreptul să o facă — cesiuni teritoriale pe seama Moldovei, prin tratatele încheiate în 1775 și 1812¹⁸. Referindu-se la caracterul nejust al acestor modificări teritoriale, Karl Marx aprecia că „Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea, pentru că Poarta n-a fost niciodată suverană asupra Țărilor române. Poarta însăși recunoscuse acest lucru, cînd, la Carlowitz, presată de poloni să le cedeze Moldo-Valahia, ea răspunse că nu are dreptul de a face vreo cesiune teritorială, deoarece capitulațiile nu-i confereau decît un drept de suzeranitate”¹⁹.

Lupta pentru unitatea națională și independența de stat s-a îmbinat strîns cu lupta pentru dreptate socială. Marile mișcări sociale, cum au fost răscoala de la Bobilna, războiul țărănesc în frunte cu Gheorghe Doja, marea răscoală de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan — prima mare răscoală națională antifeudală pe continentul european — sînt pilde ale hotărîrii cu care masele asuprite — români, maghiari, secui, sași — s-au ridicat împotriva exploatării feudale, pentru recunoașterea drepturilor lor sociale și politice, pentru o viață liberă. Karl Marx scria despre Horea că a devenit „eroul povestirilor populare și simbolul renașterii Daciei”.

Atunci cînd, în procesul destrămării orînduirii feudale, al apariției și dezvoltării relațiilor capitaliste, începînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, elementelor de unitate materială și spirituală, de limbă și cultură, de unitate etnică și a conștiinței de neam, aspirațiilor și idealurilor comune, li s-au adăugat impulsul dinamic al progresului economic, nevoia lărgirii și asigurării unei piețe unitare, conștiința unității de neam s-a dezvoltat în conștiința națională, iar năzuința de unitate a devenit țel politic, țelul unirii tuturor forțelor românești într-un stat național unitar.

Un rol important în afirmarea conștiinței naționale, ca fenomen istoric, l-a avut pleiada de renumiți cronicari, ca și reprezentanții de seamă ai culturii românești care au contribuit la dezvoltarea conștiinței unității poporului român, a originii lui comune, prin sublinierea luptelor seculare duse împotriva cotropitorilor, a momentelor de strălucire ale istoriei sale. Acestea toate îl îndreptăteau pe cărturarul român de renume european, Dimitrie Cantemir, să afirme : „Neamul moldovenilor, muntenilor, ardelenilor, cu toții cu un nume de Români se chiamă”. La rîndul lui, stolnicul Constantin Cantacuzino spunea că „rumânii înțeleg nu numai ceștia de aici (din Muntenia — *n.n.*) ce și din Ardeal, carii încă și mai neaoși sînt,

¹⁷ *Colecțiune de tratate și convențiunile României cu puterile străine de la anul 1368 pînă în zilele noastre*, București, 1874, p. 76.

¹⁸ *Vezi pe larg „Anale de istorie”, nr. 6/1977, p. 61—87 ; vezi și Vostocinii vopros vo vneșnei politiki Rossii — koneț XVIII—XX*, redactor responsabil N. S. Kiniapina, Moskva, Izd. Nauka, 1978, p. 67.

¹⁹ Karl Marx, *Însemnări despre români*, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 106.

și moldovenii și toți cît și într-altă parte se află și au această limbă... Pe aceștia, cum zic, tot români îi ținem, că toți aceștia dintr-o fîntînă au izvorit și cură“.

În profunde transformări ce se petrec pe plan general european în secolul al XVIII-lea, în mișcarea socială și de idei înnoitoare care se dezvoltă și se afirmă neconținut, Principatele române aduc o contribuție originală, susținută de propriile realități, de experiența multiseculară de luptă pentru menținerea ființei etnice, a teritoriului strămoșesc și a instituțiilor. În această perioadă, în opinia românească sentimentul istoriei naționale era predominant. Programul politic românesc este concretizat în documentul de profundă analiză și sinteză a intereselor națiunii române în ansamblul ei, cunoscut sub numele de *Supplex Libellus Valachorum* (1791). Deși elaborat și adaptat realităților din Transilvania, unde românii — oamenii pămîntului — nu erau recunoscuți ca *națiune* cu drepturi egale, alături de unguri, sași, secui (naționalități minoritare), acest program-document deschide o etapă nouă în mișcarea națională românească; ideea de națiune română cu drepturi imprescriptibile asupra teritoriului său strămoșesc, cu dreptul de a-și organiza viața în mod liber și nestîngherit, este exprimată clar și devine suportul acțiunilor politice și sociale în etapa următoare. În 1804, noul *Supplex Libellus* românesc spune limpede că românii sînt „moșteni în Dacia (Dachia), care să cuprindă din Ardeal, Valahia, Moldo-Vlahia și Bănatul“, adăugînd apoi: „Neamul acesta s-au despărțit cu stăpînirea, fieștecă țară cu voievodul său, precum Țara Românească și Moldova astăzi se stăpînește“²⁰.

În acest cadru, mișcarea pentru emancipare și unitate națională capătă dimensiuni noi prin Școala ardeleană, ca și prin mișcările și asociațiile culturale și politice din Muntenia și Moldova. Cuvintele *Dacia*, *Daco-România*, deveniseră un manifest în publicațiile istorice și literare ale epocii.

Desfășurată în aceste condiții, revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, a marcat începutul istoriei moderne a României, a pus în evidență marile resurse revoluționare ale maselor populare, idealurile lor de unitate politică și neatrînare. În documentul din 5 aprilie 1821, Tudor formulează ideea solidarității și luptei comune a românilor pentru scopul național comun: „Ca fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga, deopotrivă, dreptățile acestor Prințipaturi, ajutorîndu-ne unii pe alții“²¹.

În Transilvania, mișcările și agitațiile românilor care așteptau venirea lui Tudor („crăiuțul Todoruț“) au însoțit mișcarea revoluționară de dincoace de Carpați²².

În ajunul marii revoluții de la 1848, umanistul transilvănean de origine germană, Stephan Ludwig Roth, recunoscînd faptul că românii formau populația majoritară a Transilvaniei și pledînd pentru folosirea limbii române ca limbă oficială, scria, în 1842, în articolul *De unde și încotro*: „Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a țării. Căci noi avem o limbă a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci este *limba română*! Oricît ne-am suci și ne-am învîrți noi, națiunile reprezentate în dietă, nu putem schimba nimic. Asta este realitatea“.

²⁰ David Prodan, *Încă un Supplex Libellus românesc*, Cluj, 1970, p. 41—42.

²¹ E. Virtosu, *Tudor Vladimirescu, glose, fapte și documente noi*, București, 1927, p. 108.

²² Vezi Cornelia Bodea, *Independență și unitate națională înainte de 1848*, în „I.R.“, p. 73—75.

Unirea, emanciparea națională a românilor aflați sub stăpîniri străine, egalitatea, independența deplină față de orice formă de dominație și amestec străin, reforme burghezo-democratice, au fost elementele fundamentale comune ale revoluției românilor, ce vor fi dezvoltate și precizate în programele de la 1848. Acestea au subliniat și au revendicat hotărît : dreptul inalienabil al națiunii române de a hotărî în mod liber, fără nici un amestec din afară, asupra tuturor problemelor interne și externe, de a-și organiza viața conform propriilor sale dorințe și interese naționale ; independența deplină politică pentru țară, înlăturarea dominației străine, fie că se manifesta sub forma „uniunii cu Ungaria“, în ceea ce privea Transilvania, fie că era vorba de așa-zisul „protectorat“ țarist, în ceea ce privea Moldova și Muntenia. Ideea-forță care domina revoluția, era refacerea vechii Dacii, „Daco-România“, „Dacia Nouă“ etc. Exprimînd acest crez politic, care însuflețea pe toți revoluționarii români de la 1848, ziarul „Constituționalul“ scria : „toate țările locuite de români trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sînt patria românilor și pentru că toți patrioții români, locuitori pe dinsele, formează națiunea românească care să fie una și nedespărțită“.

Este de subliniat că în toată perioada de pregătire a Revoluției, de desfășurare a ei, cît și ulterior, a existat o permanentă și strînsă colaborare între revoluționarii din cele trei Principate.

Forța principală a revoluției române de la 1848 au fost masele populare, hotărîte să lupte pentru o viață mai bună, liberă și independentă, să asigure dezvoltarea țării pe calea progresului economic și social. Marile întruniri politice și acțiunile de masă din Moldova, cucerirea, pentru un timp, de către revoluționari, în Muntenia, a puterii de stat și apărarea de către masele populare a Guvernului revoluționar împotriva reacțiunii, luptele armate desfășurate de către revoluționarii din Transilvania ilustrau gradul înalt de radicalizare a maselor, uriașa forță politică pe care o reprezentau acestea, capacitatea lor de a-și impune voința și de a determina cursul evenimentelor istorice.

Cerințele obiective și aspirațiile vitale ale poporului nostru n-au putut fi îndeplinite în 1848, datorită atît împotrivirii elementelor conservatoare interne, cît mai ales intervenției brutale a reacțiunii feudale internaționale. Imperiile vecine — țarist, otoman și habsburgic — profund ostile tendinței de emancipare a popoarelor, eliberării lor naționale și sociale, creării de state naționale unitare — și-au dat mîna și au reprimat cu forța armelor și revoluția burghezo-democratică din Țările române. Pe drept cuvînt apreciază istoricul sovietic, profesor doctor V. N. Vinogradov, într-o comunicare recentă : „Țarismul s-a sprijinit nu numai în interiorul țării, ci și în afara ei, pe forțele conservatoare și a urmărit să instaurareze o ordine înapoiată. Această tendință s-a manifestat, nu o dată, în acțiunile pe care Rusia le-a întreprins în Balcani : un exemplu îl constituie participarea ei la înăbușirea mișcării revoluționare din Moldova și Țara Românească din anul 1848“.²³

Convenția ruso-turcă de la Balta-Liman, din mai 1849, stabilea ca sultanul, de comun acord cu țarul, să numească domnii în cele două principate. În astfel de condiții, contradicțiile ruso-turco-austriace se adîncesc, „problema orientală“ evoluînd în mod evident către un nou conflict armat de mari proporții. Războiul Crimeii a început, după cum se știe,

²³ V. N. Vinogradov, *Un stat independent, pe deplin suveran*, în „Magazin istoric“ anul XII, nr. 10 (139)/1978, p. 23.

prin intrarea trupelor țariste în Moldova și Muntenia, în iunie 1853.

Pământul românesc a devenit, ca de atâtea ori, teatru de război. Porțile dunărene Calafat, Oltenița, Turnu, Călărași, Brăila și altele sînt pustiite în urma luptelor ruso-turce; un an mai târziu, ocupația țaristă este înlocuită de ocupația otomană-habsburgică, iar Principatele române ajung la masa tratativelor de la Paris, din 1856, disputate iarăși între cei mari. Ocupația turco-austriacă este înlocuită cu protectoratul colectiv a șapte puteri europene.

În astfel de împrejurări, lupta poporului român pentru realizarea idealului său național — *Unirea* — s-a intensificat. În fața ascuțirii contradicțiilor dintre marile imperii vecine, în fața planurilor de dominație nutrite de acestea, a luptelor acerbe pentru expansiune politică și teritorială în zona carpato-danubiano-pontică, *Unirea* românilor și constituirea unui stat românesc unitar este singura posibilitate de menținere a ființei lor naționale, a teritoriului strămoșesc, a culturii și civilizației lor multimilenare.

Marile idealuri ale revoluției de la 1848, pentru care au luptat masele largi ale poporului român, aveau să rodească la numai un deceniu, cînd, la 24 ianuarie 1859, prin „actul energetic al națiunii române” s-au pus bazele statului național român modern, prin unirea Moldovei cu Muntenia. Bogata moștenire ideologică și culturală a revoluționarilor pașoptiști, puternicele tradiții democratice, idealurile de unitate și libertate națională au fost preluate, amplificate și ridicate pe noi trepte, de forțele progresiste ale poporului român. Se verifica, în practică, adevărul cuvintelor lui Mihail Kogălniceanu care aprecia, în august 1848, în „Dorințele Partidei naționale în Moldova”, că unirea Moldovei cu Muntenia reprezintă „cheia bolții”, fără de care „s-ar prăbuși tot edificiul național”. „Dorința cea mai mare, cea mai generală, — sublinia el — aceea hrănită de toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare, este Unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legitimă și neapărată, pentru că în Moldova și Muntenia sîntem același popor omogen, identic, ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfîrșit, aceeași misie de împlinit”.

Procesul firesc al unirii țărilor române a continuat să fie stînjinit de împotrivirea înverșunată a boierimii conservatoare și a reacțiunii externe, de politica marilor imperii europene. În aceste condiții, lupta pentru unire a intrat într-o fază nouă, antrenînd activ largi pături sociale, toate spiritele înaintate ale societății românești, care înțelegeau să acționeze energic, atît pe plan intern, cît și pe plan extern, pentru fructificarea integrală a posibilităților create de hotărîrea adoptată de Congresul de la Paris, din 1856, în legătură cu consultarea dorinței locuitorilor Moldovei și Munteniei în privința viitorului lor. Idealul poporului român, cauza nobilă a Unirii Principatelor, a găsit un larg ecou și un sprijin activ din partea unor eminente personalități științifice și culturale, precum Jules Michelet, Edgar Quinet, J. Ubicini, Saint Marc, Girardin, Thibault, Lefevre, J. A. Vaillant, Paul Bataillard, Léon Plée, Cernîșevski, Marc Antonio, Careini, Vegezgi Russcalla, ca și din partea unor influente ziare franceze, belgiene, britanice ș.a.

Adunările ad-hoc — organisme a căror creare a fost prevăzută în hotărârile Congresului de la Paris, în scopul de a se pronunța asupra viitoare organizări a Țărilor române — au exprimat dorința de unire a moldovenilor și muntenilor. În pofida voinței poporului român, Convenția de la Paris, din 1858, a hotărât ca fiecare țară să aibă domnul ei, guvernul ei, adunarea sa legislativă, administrația sa separată. Cîtă dreptate avea Nicolae Bălcescu cînd scria : „În zadar veți îngenunchia și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pămîntului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele“.

Dejucînd planurile potrivnice unirii, Adunarea electivă de la Iași proclamă în unanimitate, la 5 ianuarie 1859, ca domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, unul din fruntașii revoluției de la 1848; ca urmare a activității intense desfășurată de partizanii unirii, sub presiunea maselor populare, a zecilor de mii de meseriași, lucrători, comercianți, țărani, adunați pe dealul Mitropoliei din Capitală, în zilele de 22—24 ianuarie 1859, Adunarea electivă de la București proclamă domn al Munteniei tot pe colonelul Alexandru Ioan Cuza.

Unirea Principatelor — înfăptuită ca expresie a voinței poporului român de unitate și libertate națională — a pus în evidență, încă o dată, în modul cel mai convingător, rolul maselor ca făuritoare ale istoriei, precum și rolul major pe care îl pot juca acele personalități ce se identifică cu aspirațiile maselor largi populare și înțeleg sensul devenirii istorice.

Unirea Principatelor s-a bucurat de un deosebit ecou și în celelalte provincii românești, aflate încă sub stăpînire străină, care dobîndeau noi temeuri pentru speranța lor permanentă de a se uni într-un corp comun. Alexandru Papiu Ilarian scria în 1860 : „...Românii din Transilvania, în împrejurările de față, numai la principate privesc, numai de aici așteaptă semnul, numai de aici își văd scăparea. Cînd s-a ales Cuza domn, entuziasmul la românii din Transilvania era poate mai mare decît în Principate...“.

Eveniment cu adevărat epocal al Istoriei României, unirea din 1859, a pus bazele statului național român modern, a permis angajarea țării noastre pe drumul progresului și civilizației pe multiple planuri, a creat condiții favorabile pentru o nouă organizare economică, socială și politică, cît și pentru cucerirea independenței absolute și încheierea procesului de formare a statului național unitar. Pe bună dreptate remarcă revoluționarul democrat rus Dobroliubov : „Conferința de la Paris a făcut doar un pas spre unirea principatelor. Dar unirea lor definitivă într-un stat independent a rămas — ca și în trecut — o dorință a poporului, dorință de atîtea ori zadarnic exprimată în întreaga lor istorie și acum încă odată manifestată prin alegerea unui singur domnitor pentru ambele principate. Acest din urmă fapt, neprevăzut la conferința de la Paris, a alcătuit o problemă nouă pentru cabinetele europene, încă nerezolvată pînă în prezent...“²⁴.

Intensificarea luptei naționale în cele trei mari imperii autocrate multinaționale, luptă căreia nici legiurile și măsurile adoptate de cabinetele respective nu-i puteau pune capăt, în pofida durtății și violenței lor, contura, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, perspectiva destrămării marilor imperii în favoarea constituirii statelor naționale. În acest context se explică și poziția acestor imperii față de România în mijlocul

²⁴ N. A. Dobroliubov, *Sobranie socinenii*, tom IV, Stati i rețenzii, Ianvariun, 1859, Moskva—Leningrad, 1962, p. 258.

deceniului șase, cînd pun la ordinea zilei împărțirea din nou a statului român modern. În această situație gravă, Domnul Unirii, Alexandru Ioan Cuza abdică, iar locotenența domnească constituită aduce la tron pe prințul Carol de Hohenzollern, avînd asentimentul Franței și Prusiei. În fața faptului împlinit, cancelarul țarist, prințul Gorceakov, constata cu indignare că „Europa, constituită în areopag, pare a urma impulsivitatea unui mic stat de categoria a treia”²⁵, reprezentantul Angliei, lordul Clarendon, considera că forum-ul de la Paris al celor mari avea datoria „de a dovedi moldo-valahilor că nu-și puteau bate joc nepedepsiți de voința marilor puteri”²⁶, în timp ce sultanul se străduia să organizeze intervenția militară contra României.

Procesul obiectiv al dezvoltării societății românești a dus la sporirea puterii economice, culturale și militare a României moderne, la organizarea instituțiilor ei politice, ceea ce impunea ca o condiție sine-qua-non, realizarea unității politico-naționale a românilor.

Secole de jertfe și de neîntrerupte eforturi închinat libertății și progresului patriei au condus, astfel, în mod obiectiv la actul istoric din 9 mai 1877. Dînd expresie voinței și aspirațiilor întregului popor român, Parlamentul a proclamat în acea zi, prin vot unanim, independența absolută a României. Proclamarea independenței depline a prilejuit ample manifestații populare pe întregul cuprins al țării, s-a bucurat de un puternic ecou în rîndurile tuturor românilor din teritoriile aflate în vremea aceea sub stăpînire străină. „De la o margine a țării la alta — nota în memoriile sale T. C. Văcărescu — toate inimile sînt cuprinse de un nespus entuziasm. Autoritățile și Corpurile constituite, orașele, satele, cătunele, toți într-un cuvînt, de la mic pînă la mare, se rostesc gata la orice jertfe pentru a susține cu toate bunurile națiunii, cu aurul și sîngele ei, libertatea și neatîrnarea patriei”²⁷.

Victoria poporului român de la 9 mai 1877 a fost întîmpinată cu satisfacție de forțele progresiste internaționale, de popoarele care se aflau angajate, la rîndul lor, în lupta de eliberare națională. Ea a avut o rezonanță deosebită în spațiul sud-est european și balcanic, în care sirbii, muntenegrenii, croații, bulgarii și alte popoare desfășurau în acea perioadă grele bătălii pentru scuturarea dominației străine. Independența României a constituit o componentă de seamă a procesului obiectiv de eliberare și de unificare a națiunilor subjgate, în cuprinsul unor state proprii neatîrnate, proces care se dezvoltă tumultuos în cea de-a doua jumătate a secolului trecut pe continentul european.

Prin actul solemn al corpurilor legiuitoare, care au proclamat „Ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României”, ziua de 9 mai a intrat în istoria poporului nostru ca una din cele mai mari sărbători naționale. Proclamarea independenței absolute a pus capăt dependenței politice față de puterile străine, a afirmat în mod răspicat caracterul de-sine-stătător al națiunii noastre, deschizînd o eră nouă în existența poporului român, în dezvoltarea României moderne pe calea progresului și civilizației. Congresul de la Berlin, din vara anului 1878, a recunoscut noul statut internațional al României, în pofida unor puternice opoziții, a unor planuri de știrbire a suveranității și integrității

²⁵ După Paul Henry, *L'abdication du prince Couza et l'avènement de la dynastie de Hohenzollern au trône en Roumanie*, Paris, 1930, p. 291—292.

²⁶ *Ibidem*, p. 349.

²⁷ Vezi detalii în „Anale de istorie”, nr. 1/1975, p. 63—68.

teritoriale a României²⁸ ; Dobrogea, străvechi teritoriu românesc, răpit de Poartă în 1417, se reunește cu Țara.

Mișcarea muncitorească, adînc împlîntată în solul și realitățile țării, a militat de la începuturile ei pentru înfăptuirea năzuințelor întregului popor de eliberare și unitate națională, legînd, totodată, de aceasta crearea condițiilor favorabile dezvoltării luptei pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o viață mai bună a celor ce muncesc. În acest sens, revista socialistă „Dacia viitoare“, scria, în numărul său din 16 februarie 1883 : „Voim Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebis-citul, trecutul și prezentul ne dau dreptul a aspira la o Dacie Română“. Iar, în continuare arăta : „Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate de al nostru va geme în lanțurile sclaviei și vom lupta ne-curmat așteptînd cu nerăbdare și credință în viitor fericita zi cînd, mină în mină, vom putea striga liber și împreună „Trăiască România !“²⁹.

Situîndu-se de la început pe pozițiile socialismului științific, partidul clasei muncitoare din România, creat în martie 1893, și-a propus ca obiective fundamentale soluționarea problemelor arzătoare izvorite din realitățile concrete ale țării, din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului. La Congresul de constituire, delegații au inclus în documentele programatice faptul că „în Transilvania, trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic“, că ei „sînt supuși la neconținute vexațiuni din partea unor administrațiuni fără scrupule“.

Ideile exprimate de socialiști au fost reluate în 1889 de gazeta sibiană de limbă germană „Siebenbürger Deutsche Tageblatt“. Vorbînd despre afinitatea de interese a românilor de pe cele două versante ale Carpaților, gazeta scria, la 27 octombrie : „Între românii din Transilvania și frații lor din regatul învecinat există legături intense, directe, seculare, încît aceste două unități etnice, separate prin frontieră, se simt ca o entitate strîns legată. Ceea ce folosește sau prejudiciază unei părți, o bucură sau o întristează, aceasta o simte și cealaltă în egală măsură. Trebuie deci privit ca o realitate faptul că în Ungaria în ceea ce privește problema națională, trebuie să se țină seama nu numai de cele 3 milioane și jumătate de români indigeni ci de toți românii de dincolo și dincoace de Carpați de aproape 8 milioane suflete“. [...]

Contactul permanent dintre socialiștii români din toate provinciile românești, acțiunile lor comune au căpătat dimensiuni noi în primele decenii ale secolului nostru. Militînd pentru victoria revoluției proletare, socialiștii români nu negau existența patriei libere, independente și unitare în dezvoltarea societății. Astfel, ei arătau : „Patriile sînt cadre naționale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale. În acest înțeles, patriile sînt necesare, căci în regimul actual, numai înlăuntrul acestor cadre popoarele și-ar putea dezvolta în voie și pe deplin toată originalitatea și toată puterea lor de creațiune“.

La începutul secolului al XX-lea, dezvoltarea social-economică și politică pe ambele versante ale Carpaților, creșterea forțelor de producție și

²⁸ V. I. Lenin, *Polnoe sobranie socinenii*. Izd. peatoe, tom. 28 Tetradi po imperializmu. Moskva, Izd. politiceskoi literaturî, 1969, p. 489. Tablița kolonialnih zahvatov i voini.

²⁹ „Dacia viitoare“, anul I, nr. 2, 16 februarie 1883, articolul *România față de principiul naționalităților*, p. 17—22.

consolidarea relațiilor capitaliste, lărgirea schimburilor comerciale cu alte țări, progresul societății românești, au ridicat în fața națiunii române necesitatea inexorabilă a desăvîrșirii unității statale și făuririi statului național român unitar. Această problemă se ridica nu numai în fața poporului român, ci și a celorlalte popoare balcanice, în care — așa cum remarcase și V. I. Lenin — construcția de stat în direcția burghezo-națională nu se terminase, un mare număr de români trăind încă în afara frontierelor statului lor ³⁰.

Asupra desfășurării luptei de eliberare națională a poporului român, ca și a altor popoare aflate sub asuprire străină, și-a pus o puternică amprentă războiul mondial din anii 1914—1918. Avînd la origine lupta statelor imperialiste pentru împărțirea lumii, pentru acapararea unor noi sfere de influență, acest război a fost condamnat de forțele revoluționare, înaintate din România, ca și din alte țări.

Participarea României la acest război n-a fost însă determinată de intenții de cotopire și anexiune teritorială, ci de dorința de eliberare a teritoriilor locuite de românii aflați sub stăpînire străină. Subliniind acest fapt, V. I. Lenin scria, în iulie 1916 : „...Nu se poate considera că războaiele naționale sînt imposibile în epoca imperialismului nici chiar în Europa (...) această „epocă“ nu exclude cîtuși de puțin războaiele naționale, de pildă cele pornite de state mici (să zicem anexate sau asuprite din punct de vedere național) împotriva puterilor imperialiste, după cum nu exclude nici mișcărilor naționale pe scară largă în Răsăritul Europei“ ³¹.

Evoluția ulterioară a evenimentelor a creat condiții noi, favorabile, în contextul cărora idealul unității naționale a fost îndeplinit pe deplin. La aceasta a contribuit bogata și îndelungată activitate culturală desfășurată în cadrul unor renumite asociații, ca „Astra“, „România jună“, „Junimea“, „Dacia“, „Arboroasa“, „Liga culturală“, precum și o serie de reviste și gazete ca „Epoca“, „Tribuna“, „Ardealul“, „Neamul românesc“, „Adevărul“, „Viitorul social“ ș.a. La această nobilă activitate patriotică s-au remarcat numeroase personalități de frunte ale științei și culturii și vieții politice românești.

Declanșarea primului război mondial, în vara anului 1914, a ridicat în fața românilor ca și a altor națiuni care nu-și realizaseră încă unitatea politică și națională, problema poziției față de evenimentele ce se desfășurau. Avînd în vedere poziția strategică a României în sud-estul Europei, cît și interesul pentru acapararea bogățiilor ei naturale, atît Puterile Centrale cît și Antanta doreau intrarea cît mai rapidă a României în război.

Consiliul de coroană din 3 august 1914 a clarificat poziția României față de război. S-a hotărît adoptarea unei politici de neutralitate armată.

Consecvent ideii fundamentale a desăvîrșirii statului național unitar, C. Dobrogeanu-Gherea, exprimînd poziția principală a socialiștilor români, nu pierdea din vedere condițiile istorice concrete în care urma să se înfăptuiască acest deziderat secular. Tocmai de aceea, socialiștii români au militat pentru neutralitatea țării și s-au pronunțat împotriva războiului imperialist. În acest sens, C. Dobrogeanu-Gherea scria : „Ca o țară mică între țări mari și rapace, politica externă ce trebuie să urmeze țara se impune a fi o politică de defensivă, de pace, de neutralitate. Prin pace și

³⁰ V. I. Lenin, *Opere complete*, în vol. 30, București, Editura politică, 1964, ed. a II-a, p. 355.

³¹ *Ibidem*, p. 7—8.

absolută neutralitate, cată o țară mică să se strecoare printre cei mari, puternici și hrăpăreți, pînă la vremuri mai bune, care vor veni cu siguranță și vor permite dezvoltarea pașnică și neîmpiedicată a fiecărei națiuni în marginile sale etnice”³².

Războiul adusese totuși pe primul plan dezideratul unității naționale care anima masele cele mai largi și care a fost exprimat cu putere în presă, ca și în nenumărate întruniri și manifestații populare. La București, Craiova, Turnu Severin, Ploiești, Brăila, Caracal, Iași și în alte orașe, au avut loc mari întruniri organizate de „Liga culturală”, „Societatea Carpați”, „Acțiunea patriotică” și alte asociații similare, în cadrul cărora au luat cuvîntul personalități politice și culturale ca Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Constantin Mille, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Vasile Lucaciu, Octavian Goga și mulți alții. La 18 septembrie 1915 s-a creat la București „Federațiunea Unionistă”, care își punea ca scop înfăptuirea idealului național.

În pofida opreliștilor și persecuțiilor din partea autorităților austro-ungare, românii din Transilvania — inclusiv socialiștii — și-au exprimat în nenumărate forme voința de a se uni cu frații de peste munți. În ziua de 10 mai 1914, elevii de la Școala normală din Blaj au arborat pe turnul catedralei din oraș tricolorul românesc. Soldații transilvăneni din armata austro-ungară, răniți în luptele de la Lemberg (Lvov) și aduși la Brașov, au trecut Carpații în România. Același drum l-au urmat numeroși reprezentanți ai românilor transilvăneni, cărturari și preoți care au venit în țară cu scopul de a influența decizia cercurilor guvernante. Vorbind, la 16 februarie 1915, la o întrunire a Ligii culturale, Vasile Lucaciu, fruntaș al Partidului Național Român din Transilvania, spunea, transmițînd mesajul românilor ardeleni : „...toți românii din cele patru unghiuri, una sîntem și hotărîți pînă la moarte a ne lupta pentru înfăptuirea marelui ideal național”. Tot el arăta într-o întrunire de la Turnu Severin : „Noi nu voim subjugare, ci voim libertatea ; nu voim asuprirea altor țări și altor popoare, voim dezrobirea neamului românesc. Noi nu voim încălcarea altor teritorii, ce nu ne aparțin, voim numai asigurarea drepturilor noastre naționale, de veacuri răpite cu nedreptul”. La 15 martie 1915, s-a ținut la București Congresul românilor de peste hotare, care a exprimat limpede voința acestora de a se uni cu Țara, odată cu convingerea că „condiții prielnice de dezvoltare pentru neamul românesc numai de la români vor veni”.

La jumătatea lunii august 1916, marile operații desfășurate pînă atunci de cele două coaliții, se consumaseră fără ca nici una dintre părți să-și fi atins scopurile propuse. În aceste împrejurări, puterile Antantei au cerut ultimativ României să intre în război, cu scopul — nemărturisit — de a atrage forțe adverse și a ușura situația de pe propriile lor fronturi.

Guvernul român nu s-a grăbit a-și da consimțămîntul fără stabilirea mai exactă a termenilor colaborării cu Antanta. În această privință, guvernul român a cerut : asigurarea ritmică de către Franța a aprovizionării cu muniții pe toată durata războiului (circa 300 tone zilnic trimise prin porturile rusești Arhanghelsk și Vladivostok) ; ofensiva română împotriva Austro-Ungariei să fie susținută de una generală aliată ; armata rusă să asigure spatele frontului român din Bucovina și Dobrogea.

³² C. Dobrogeanu-Gherea, *Război sau neutralitate*, București, 1914, p. 68—69.

Odată acceptate aceste condiții, se semnează la București la 4/17 august 1916, tratatul de alianță între România, Rusia, Franța, Anglia și Italia, precum și Convenția militară, prin care părțile semnatare își asumau, printre altele, următoarele obligații : România se angaja să mobilizeze toate forțele sale, cel mai târziu la 15/28 august 1916, să intre în război împotriva Austro-Ungariei, acționând în direcția generală Budapesta. Comandamentul rus trebuia să acționeze pe întreg Frontul Oriental și mai ales în partea nordică a Moldovei și în Galiția, în scopul de a acoperi mobilizarea și concentrarea Armatei române. Ceilalți aliați se angajau să preceadă cu opt zile intrarea României în război printr-o „ofensivă fermă” a armatelor lor de pe Frontul Sudic (Salonic), pentru a ușura mobilizarea și concentrarea Armatei române. Rusia mai avea datoria să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie și una de cavalerie „pentru a coopera cu Armata română contra armatei bulgare”. Aliații se mai obligau să procure României muniție, alte materiale de război, echipament, medicamente și subzistențe în cantitățile cerute de guvernul român.

În noaptea de 14 spre 15 august 1916, forțele române au trecut la ofensivă pe toată lungimea arcului carpatic, silind trupele austro-ungare să se retragă pe întregul front. În numai câteva zile Armata română a pătruns adânc în Transilvania, fiind primită cu entuziasm de masele populare, dornice să se elibereze de sub opresiunea străină. Ele au ieșit în întâmpinarea ostașilor români potrivit tradiționalului obicei al ospetiei, cu pine și sare, întocmai cum, cu trei secole în urmă, locuitorii acestor ținuturi primiseră pe oștenii eliberatori ai lui Mihai Viteazul. „Stăm încă uluiți, nu găsim cuvinte să dăm glas bucuriei înăbușite de suferințele seculare [...] Bine ați venit !” — scria în acele zile „Gazeta Transilvaniei”.

Salutînd, la rîndul său, populația Transilvaniei și explicînd misiunea Armatei române, comandantul Armatei 2 române, generalul Alexandru Averescu, spunea : „Armata românească, pășind pe pămîntul sfînt, pe care răsună de veacuri graiul neamului nostru obijduit, nu a venit cu gînd de dușmănie împotriva oamenilor de orice lege și orice neam, rămași pe la vetrele lor, ci, dimpotrivă, însuflețită de cele mai frățești sentimente pentru tot norodul pașnic”.

Pentru a face față situației, comandamentele Puterilor Centrale au mutat centrul de greutate al acțiunilor militare pe frontul român, urmărind cîmpirea teritoriului nostru bogat în resurse petroliere și agroalimentare. Neangajate pe nici unul din fronturile principale, în ciuda celor stipulate în Convenția militară, Puterile Centrale au realizat o superioritate de forțe zdrobitoare pe frontul român, Armata română a luptat cu dîrzenie și dăruire, scoțînd din luptă circa 200 000 soldați și ofițeri ai Puterilor Centrale. Covîrșită însă de forțele adverse, a trebuit să se retragă, apărînd pas cu pas pămîntul patriei. Capitala și aproape două treimi din teritoriul țării au căzut sub ocupația Puterilor Centrale, care totuși nu și-au putut atinge scopul, de a zdrobi rezistența românească. Cu toate eforturile făcute, trupele lor au fost oprite de forțele româno-ruse spre sfîrșitul anului 1916, pe linia Carpaților Răsăriteni, cursurile inferioare ale Putnei, Siretului și Dunării. Recunoscînd eșecul, generalul Erich Ludendorff, șeful Marelui Cartier General german, avea să scrie în amintirile sale : „Noi am respins Armata română dar n-am putut s-o nimicim. A trebuit să lăsăm în Dobrogea și Muntenia forțe pe care înainte de intrarea României în război le-am folosit pe Frontul Oriental, pe Frontul Ocidental sau în Macedonia”.

Marile puteri ale Antantei își atinseseră însă scopul urmărit : ușurându-li-se situația pe propriile fronturi, comandamentul Puterilor Centrale transferase pe frontul român 40 divizii. Dar lipsa lor de loialitate față de România, al cărui dezastru produsese o schimbare a raportului de forțe în favoarea lor, s-a vădit nu numai în neîndeplinirea angajamentelor asumate, ci și în intenția de a nu-i mai recunoaște ceea ce îi promisese — și chiar mai rău — de a se înțelege cu adversarii pe seama împărțirii teritoriului românesc. În această privință, V. I. Lenin scria, în ianuarie 1917 : „Încă acum câteva luni s-a conturat o tendință accentuată a cercurilor imperialiste dominante din Germania spre o alianță cu Rusia împotriva Angliei. Baza alianței o va constitui, pe cât se vede, împărțirea Galiției [...], a Armeniei și poate și a României ! Într-un ziar german s-a și strecurat o «aluzie» la faptul că România ar putea fi împărțită între Austria, Bulgaria și Rusia”³³.

Pe toată durata ocupației Puterilor Centrale, România a suferit pagube în valoare de aproximativ 31 miliarde lei aur, plus emisiunile de bani de război, pe care ulterior guvernul român a trebuit să-i retragă.

În cursul iernii și primăverii anului 1917, cu prețul unor uriașe sacrificii ale populației, guvernul și comandamentul român au procedat la refacerea armatei în condiții neasemuit de grele, din cauza lipsei de hrană, de îmbrăcăminte, de combustibil și mai ales, din cauza epidemiei de tifos exantematic, care a făcut ravagii în rândurile populației civile și ale unităților militare. Au fost organizate 15 divizii de infanterie, 2 divizii de cavalerie și alte câteva brigăzi și unități independente.

Interesate ca România să rămână în război, guvernele Franței și Marii Britanii au furnizat materialele tehnice cerute de guvernul român. O contribuție la refacerea armatei au adus unitățile industriale românești subordonate producției de război și puse în stare de funcționare în teritoriul liber. La această acțiune patriotică de mare răspundere, au contribuit peste 30 000 lucrători de toate specialitățile, tehnicieni și ingineri.

La jumătatea lunii iunie 1917, trupele române reorganizate, constituite în Armata 1, s-au reîntors pe front, ocupînd un sector pe cursul inferior al Siretului. După cum este cunoscut, în lunile iulie și august același an, în spațiul Mărăști, Mărășești, Oituz, ele au susținut cu succes unele dintre cele mai mari și importante bătălii din primul război mondial. Succesele obținute de trupele române în bătăliile din vara anului 1917 au avut un răsunet deosebit în cadrul Antantei, fiind unele din cele mai importante victorii ale acestei coaliții împotriva Puterilor Centrale. Aceasta evidențiază semnificația și importanța lor în desfășurarea generală a primului război mondial. Prin ridicarea la luptă, prin sacrificiile și eforturile pe care le-a făcut, ca și prin eroismul ostașilor săi, poporul român a adus o contribuție însemnată la înfrîngerea Puterilor Centrale³⁴.

Este de subliniat că războiul a zguduit puternic rînduielile vechi, ascuțind la maximum contradicțiile sociale și naționale, determinînd intensificarea fără precedent a luptei popoarelor oprite de marile imperii multinaționale pentru eliberarea socială și națională. Prăbușirea țarismului, în februarie 1917, și victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie au răsunat ca un îndemn înflăcărat la lupta pentru realizarea aspirațiilor de libertate și autodeterminare ale tuturor popoarelor lumii.

³³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, București, Editura politică, 1964, p. 245 ; vezi și „Magazin istoric”, anul XII, nr. 5 (134), 1978, p. 21—22.

³⁴ Vezi pe larg „Anale de istorie”, nr. 3/1977, p. 3—12.

Înfringerile militare suferite de Puterile Centrale, intensificarea luptelor de eliberare națională au reprezentat un puternic factor de accelerare a destrămării Imperiului austro-ungar, adeverind prezicerea pe care F. Engels o făcuse socialistului român Ioan Nădejde încă din ianuarie 1888 : „Căderea țarismului, nimicirea acestui coșmar care apasă peste Europa întreagă, iată, după noi, cea dintâi condiție pentru dezvoltarea națiilor din mijlocul și din răsăritul Europei. Țarismul căzînd, puterea nelegiuită reprezentată acum prin Bismarck, lipsită de sprijinul său cel mai puternic, va cădea și ea ; Austria se va desface în bucăți...”³⁵. Iar V. I. Lenin califica, în 1916, monarhia austro-ungară drept „O uniune șubredă a citorva clici de paraziți sociali“, subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare“³⁶.

În anul 1918 se intensifică mișcarea popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine. Un rol important în lupta de emancipare a popoarelor l-au avut și cele 14 puncte expuse de președintele S.U.A., Woodrow Wilson, în fața Senatului, la 8 ianuarie 1918, printre care principiul de dreptate pentru toate popoarele și națiunile și dreptul acestora de a trăi în condiții egale de libertate și siguranță, indiferent că erau puternice sau slabe, mici sau mari, ceea ce însemna confirmarea implicită a dreptului națiunilor la autodeterminare.

Pe aceste principii, iau ființă statele naționale suverane și independente ale popoarelor din centrul și sud-estul Europei ; în octombrie s-a creat statul cehilor și slovacilor, iar ținuturile sudice ale Iugoslaviei s-au despărțit de Austro-Ungaria ; în noiembrie, Polonia și-a dobîndit independența de stat ; au fost înlăturate monarhiile în Germania și Austria, proclamîndu-se republici, iar Ungaria s-a declarat, de asemenea, republică independentă.

În această mișcare a popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine se încadrează și lupta poporului român. Ea a avut un caracter larg, burghezo-democratic, antrenînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice.

Principiile de egalitate și autodeterminare a popoarelor proclamate și de tînărul stat sovietic au constituit un imbold în lupta pentru realizarea de state naționale. Încă în septembrie 1917, V. I. Lenin, în lucrarea *Sarcinile proletariatului în revoluția noastră*, arăta : „În chestuinea națională, partidul proletar trebuie să susțină mai întîi proclamarea și înfăptuirea imediată a libertății depline de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprite de țarism, înglobate cu forța sau ținute cu forța în granițele statului, adică anexate“³⁷. Saluțînd scopurile nobile ale revoluționarilor ruși, socialiștii români din Transilvania se pronunțau astfel în paginile ziarului „Adevărul“ : „Voi cereți ca nici o națiune să nu țină în asuprire pe alta, nici un neam să nu fie subjugat și fiecare popor singur să aibă dreptul de a se conduce. Nici o țară să nu răpească pămînt străin și nici o țară să nu ceară haraciu — despăgubire de război — de la alta... Scopurile astea toate ale voastre, care sînt și ale tuturor socialiștilor din lume, sînt atît de mărețe și atît de sfinte, încît vor trebui să ducă

³⁵ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 188—190.

³⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 8.

³⁷ V. I. Lenin, *Despre problema națională și național-colonială*, E.P.L.P., București, 1958, p. 465.

la izbîndă“³⁸. În același spirit — de îmbinare a țelurilor sociale cu cele de eliberare națională — se exprima și ziarul „Mișcarea“ din Iași, care scria, la 6 decembrie 1917 : „revoluția rusă nu trebuie privită numai prin efectele ei imediate asupra noastră, ci și prin influența ce poate ea să aibă asupra intereselor mari și permanente ale neamului și statului nostru, interese pentru care am pornit la luptă“. La rîndul lui, scriitorul George Ranetti scria, în editorialul ziarului „România“, la 4 ianuarie 1918, referindu-se la perspectiva desăvîrșirii unității naționale a poporului român, ca urmare a afirmării principiului autodeterminării de către revoluția victorioasă din octombrie : „Evenimentele ce se desfășoară în Rusia ar trebui să convingă și pe cei mai pesimiști dintre noi că niciodată izbîndirea idealului național românesc n-a fost mai aproape“.

Triumful Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a dat popoarelor de la periferiile Rusiei posibilitatea să-și aleagă singure calea de urmat³⁹. Vestea victoriei revoluției din Rusia a trezit speranțe și a impulsionat lupta pentru eliberarea națională și în Austro-Ungaria. Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918 în teritoriile românești, participarea de masă la acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale din aceste teritorii exprimau elocvent aspirațiile de libertate.

În octombrie 1918, în Transilvania s-a constituit Consiliul Național Român Central format din șase membri ai Partidului Național Român și șase reprezentanți ai Partidului Social-Democrat. Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii naționale regionale, locale și gărzi naționale.

Constituirea Consiliului Național, imediat după dezlănțuirea revoluției burghezo-democratice, cu larg caracter popular, a dat un nou impuls luptei pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu țara. Socialiștii transilvăneni arătau în ziarul „Adevărul“ că „Revoluția a creat pentru toate națiunile din țară puțința ca singure să-și hotărască soarta, singure să decidă asupra viitorului lor și singure să-și croiască cadrele de stat în care vor dori să trăiască în viitor... Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întregat prin referendum, printr-o votare obștească, în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor“.

La 12 octombrie a avut loc la Oradea o nouă ședință a Comitetului Executiv al P.N.R., în cadrul căreia s-a elaborat textul unei Declarații de principii, afirmîndu-se hotărîrea poporului român de a se autodetermina. Declarația de autodeterminare a Transilvaniei, citită de Al. Vaida Voevod în Parlamentul de la Budapesta, a reprezentat un nou act istoric fundamental pentru națiunea română, pentru desăvîrșirea unității sale politice și de stat. Pe baza ei și în numele principiilor cuprinse în ea s-au desfășurat toate acțiunile națiunii române din Austro-Ungaria, în perioada următoare⁴⁰.

Cei mai de seamă reprezentanți ai vieții culturale și obștești ungare, printre care Ady Endre, Bartok Béla, Bölöny György, Kodály Zoltan, Varga Jenő, declarau într-un manifest difuzat la 3 noiembrie 1918 : „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată, ca și acei frați care se ridică feri-

³⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*. Editura politică, București, 1966, p. 70.

³⁹ Vezi „Anale de istorie“, nr. 6/1977, p. 48—50.

⁴⁰ *Desăvîrșirea unificării statului național român*, București, 1968, p. 368.

ciți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace, ca națiuni libere cu alte națiuni libere“. La rîndul său, prefectul maghiar al județului Arad, doctor Varjassy Lajos recunoștea : „Eu găsesc cît se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia — cum nici noi (ungurii — *n.n.*) nu am tolerat-o față de Austria“ ⁴¹.

Către sfîrșitul anului 1918, lupta pentru formarea statului național român unitar intra în etapa finală ; destrămarea Monarhiei austro-ungare a accelerat lupta pentru unirea Țării de sus a Moldovei (Bucovina) cu România. Atît mișcarea revoluționar-democratică cît și mișcarea pentru unitate națională au acționat în același sens ⁴².

Pentru ziua de 15/28 noiembrie 1918 a fost convocat un Congres, care a dezbătut hotărîrea de unire cu România, fiind adoptată în unanimitate de voturi. Actul unirii acestor plaiuri cu România a fost salutat cu entuziasm pe întreg teritoriul țării prin numeroase manifestații, telegrame, scrisori, prin presă și recunoscut pe plan internațional ⁴³. Astfel, ținuturile Țării de sus, care păstrau osemintele lui Ștefan cel Mare și ale altor voievozi români, ținuturi locuite dintotdeauna de ei și alături de care în timpul stăpînirii străine se așezaseră și alte naționalități, își ocupau acum locul cuvenit, alături de celelalte provincii istorice românești reunite cu patria mamă, după 144 de ani de dominație străină.

În acest timp românii din Transilvania pregăteau adunarea de la Alba Iulia. În manifestul lansat la 7/20 noiembrie 1918 se arăta că „mersul irezistibil al civilizațiunii omenești a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conștiinței de sine... Vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți“ ⁴⁴.

În editorialul *La Alba Iulia*, ziarul „Adevărul“ scria : „se vor întruni toți reprezentanții neamului românesc... și prin cuvîntul lor vor arăta lumii întregi voința întregului neam. Se va arăta în primul rînd că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește acum să devină cu desăvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național. Românii din Transilvania și din Ungaria, fără deosebire de clasă, voiesc să se unească cu frații lor de peste munți... Prin aceasta, se va înfăptui, în fine, ceea ce înainte cu trei sute de ani a fost zădărnicit prin uneltirile barbare ale unor tirani“ ⁴⁵.

Adunările pentru alegerea deputaților în Marele Sfat, la care au participat muncitori, meseriași, intelectuali, țărani, femei și bărbați, vîrstnici și tineri, au afirmat solidaritatea tuturor românilor în jurul celei mai mari probleme din istoria poporului, voința lor nestrămutată de unire. Din cele mai depărtate regiuni s-au îndreptat spre Alba Iulia zeci de mii de români, unii pornind la drum aproape imediat ce a fost comunicată data și locul Adunării, toți cîntînd „Deșteaptă-te române“ și purtînd steaguri tricolore. „N-avem nevoie să ne-o spunem unul altuia — scria în acele zile militantul socialist Ilie Cristea, în ziarul „Glasul Ardealului“ — e destul să ne privim în ochi pentru ca să ne convingem că ceasul a sosit.

⁴¹ Ziarele „Adevărul“ din 10 noiembrie 1918 și „Bady Közlöny“ din 21 noiembrie 1918.

⁴² „Glasul Bucovinei“, anul I, nr. 1 din 22 octombrie 1918.

⁴³ „Românul“, an VII, nr. 11 din 8/21 noiembrie 1918.

⁴⁴ „Adevărul“, an. XIV, nr. 46 din 17/30 noiembrie 1918.

⁴⁵ Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 365.

Cuvîntul, păstrat pînă acum în cutele cele mai adînci ale sufletului, se va rosti unanim, măreț și nestrămutat. Unirea noastră va fi indiscutabilă“⁴⁶.

Alba Iulia — locul de convocare a adunării — era deplin indicat pentru desfășurarea Marelui Sfat Național ; era un vechi centru al Daciei, centrul celei dintîi uniri politice a românilor sub Mihai Viteazul, locul martiriului lui Horia și Cloșca, locul întemnițării lui Avram Iancu ; era orașul cu numeroase și adînci semnificații în istoria poporului român.

Cele zece zile în care s-au făcut pregătirile pentru Adunarea de la Alba Iulia au fost cele mai entuziaste, mai înfrigate și mai emoționante din istoria românilor din Transilvania, a întregului popor român, care aștepta ultimul act al desăvîrșirii unității sale statal-naționale.

La 1 decembrie 1918 s-au întrunit la Alba Iulia, pe Cîmpul lui Horia, peste 100 000 de muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, veniți să consfințească actul legic obiectiv și progresit de încheiere a procesului de formare a statului național român unitar. La adunare erau prezenți 1 228 de delegați, aleși prin vot de cercurile electorale sau de organizațiile politice și de instituțiile din Transilvania. Au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd aproape 70 000 de muncitori organizați, atît români cît și de altă naționalitate. Adunarea de la 1 decembrie 1918 a aprobat istorica „Declarație de la Alba Iulia“, document memorabil al unirii, la care și-au adus contribuția toate forțele politice și sociale române din Transilvania. În Declarație se arăta : „Veacuri de-a rîndul poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pămîntului ce fusese odată Dacia, a fost socotit străin și sclav pe pămîntul său strămoșesc... Bucățirea trupului românesc a fost act de barbarie. Distrusă barbaria, unirea tuturor românilor într-un singur stat este cea mai firească pretențiune a civilizației“⁴⁷.

Atmosfera acelor clipe de neuitat era astfel redată de poetul socialist Emil Isac, într-un interviu acordat la 3 decembrie 1918 ziarului maghiar *Kolozsvári Hirlap* : „Începe apoi actul oficial. Are cuvîntul Goldiș, care citește de pe hîrtie ceea ce este scris în inimi. Nu voi relata ceea ce spunea Goldiș, căci fiecare cuvînt al lui reprezintă o bucătică din timp. Și cînd răsună cuvîntul care este singura dorință a națiunii noastre române — Unirea — se revarsă singura dorință, din mii de guri cuvintele bucuriei : românii s-au unit. Un lanț s-a sudat între inimi. El nu poate fi sfărîmat. Ceea ce a urmat mi se pare un vis. Ștafetele care duc știrea. Răsună trîmbițele orchestrelor, este difuzat imnul român și masa pornește acuma în joc. Unirea s-a înfăptuit. Un popor s-a eliberat“.

Salutînd actul unirii, studentul socialist Timotei Marin spunea, la adunarea omagială organizată la Iași, în ziua de 25 noiembrie/8 decembrie 1918 : „Unirea tuturor românilor ne-a dat soarta noastră în mîinile noastre. Noi înșine sîntem de acum stăpîni pe noi. Fiecare român adevărat se bucură de acest lucru. [...] Unirea politică a românilor de pretutindeni trebuie s-o întărim cu unirea sufletească, iar temeliile vieții sociale românești le vom înlocui cu principiile democratismului, ce va aduce poporului român, veșnic răstignit de împrejurări, dreptatea și dezvoltarea culturală pe care o merită“.

⁴⁶ „Glasul Ardealului“ din 17/30 noiembrie 1918.

⁴⁷ *Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente*, vol. I, p. 14—18.

Unirea, înfăptuită de masele populare, de forțele național-revoluționare, prin actele plebiscitare din 1918, a constituit încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român, de cărturarii și marii gânditori ai neamului, de întregul popor. În februarie 1919, referindu-se la actul just al desăvîrșirii unității statului național, în declarația Comitetului executiv al Partidului socialist și a Comisiei generale a sindicatelor din România se arăta : „Provinciile românești subjugate de alte națiuni nu puteau să rămână în afară de aceste prefaceri. Locuite în marea lor majoritate de populațiune românească, apăsate de secole de dominațiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominațiuni, devenind libere. Prin dreptul de autodeterminare a națiunilor, principiu recunoscut de întregul socialism internațional, românii din teritoriile subjugate și-au manifestat prin hotărârile adunărilor lor naționale voința de a se uni cu România pe baza rezoluțiunilor votate. Ca socialiști români internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte... România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“ ⁴⁸.

În ianuarie 1919, oamenii muncii de naționalitate germană din Transilvania, întruniți la Mediaș, au hotărît în unanimitate recunoașterea unirii Transilvaniei cu România. Printr-un manifest s-a adus la cunoștință hotărîrea populației săsești de unire cu România, trimițîndu-se „poporului român salutul frătesc cu urările cordiale la îndeplinirea idealurilor sale naționale“. Aceeași atitudine au adoptat și șvabii din Banat, care, întruniți în congresul de la Timișoara, din august 1919, și-au exprimat dorința unirii lor cu România, considerînd că „hotărîrea de la Alba Iulia este o cheazășie pentru dezvoltarea etnică și culturală“. În ianuarie 1919, populația evreiască din Transilvania a aderat și ea la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România și făurirea statului național unitar român ⁴⁹.

Aprobînd actul unirii și rezoluția votată la Alba Iulia, gazeta de limbă maghiară „Bukaresti Hirlap“ scria, la 19 ianuarie 1921 : „Numai cei care, cu tot sufletul, își însușesc democrația de la Alba Iulia, oamenii muncii, cei ce muncesc cu brațele și cu mintea, pot realiza, cu arsenalul democrației, România consolidată, în care națiunile maghiară, germană și altele își pot desfășura liber valorile pe care le reprezintă, prin individualitatea lor, pentru cultura universală“.

★

Istoria demonstrează că formarea statului național unitar nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că „Făurirea statului român național unitar nu reprezintă un dar, rezultatul unor aranjamente internaționale, ci rodul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul legic al dezvoltării istorice, sociale și naționale a poporului român“ ⁵⁰.

Desăvîrșirea unității național-statale a României demonstrează, cu

⁴⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, București, Editura politică, 1966, p. 166—167.

⁴⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, București, Editura politică, 1976, p. 308—309.

⁵⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, București, Editura politică, 1977, p. 42.

țării argumentului istoric, că acest eveniment a fost rezultatul firesc al unui proces pentru împlinirea căruia poporul român a dus o luptă milenară, iar nu o consecință a conjuncturii externe sau a unor înțelegeri intervenite la masa tratatelor. Tratatul de pace de la Saint Germain (1919), Trianon și Paris (1920) au consfințit pe plan internațional o situație de fapt creată de lupta maselor populare. Unirea, al cărui proces s-a încheiat la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, a însemnat înfăptuirea firească a năzuinței seculare a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice. Actele energice înfăptuite de națiunea română la 1859, 1877 și 1918 au dus la realizarea unității de stat, au creat condiții favorabile pentru o dezvoltare independentă, pentru progresul general al societății, contribuind la consolidarea și lărgirea pieței interne, la concentrarea resurselor economice și spirituale ale poporului român. În același timp, ele au deschis perspectiva dezvoltării mai rapide a forțelor de producție ale țării și pentru intensificarea activității forțelor sociale progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „formarea statului național unitar marchează intrarea României într-un stadiu nou al evoluției sale economico-sociale, caracterizat prin creșterea rapidă a forțelor de producție și accelerarea dezvoltării capitaliste”⁵¹.

După cum este cunoscut, în componența statului național român unitar a intrat și populație de alte naționalități, fără a modifica însă caracterul unitar al României, fapt pe deplin confirmat și de evoluția sa demografică. Conform recensământului din 1930, structura etnică a României, care număra la acea dată 18 057 074 locuitori, era următoarea: români — 73,0%; unguri — 7,1%; evrei — 4,01%; germani — 4,0%; ucraineni — 3,2%; bulgari — 2,0%; găgăuți — 1,4%; turci, tătari — 1,1%; polonezi — 0,3%; sârbo-croați — 0,3%; greci — 0,1%. Naționalitățile conlocuitoare reprezentau deci 27% din totalul locuitorilor țării, această populație fiind așezată, în majoritatea ei, în teritoriile românești care s-au aflat vreme îndelungată sub stăpânire străină.

În perioada ce a urmat au fost adoptate însemnate reforme cu caracter burghezo-democratic, cum au fost: votul universal, reforma agrară, reforma administrativă, reforma financiară ș.a. A fost adoptată o nouă constituție care proclama caracterul unitar al statului român independent și suveran, egalitatea tuturor cetățenilor țării în fața legii, fără deosebire de naționalitate. Aceste reforme au păstrat însă limitele inerente orînduirii capitaliste. Referindu-se la acest aspect, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază: „actul unirii n-a putut rezolva toate problemele sociale și naționale, n-a împlinit toate așteptările maselor largi populare care luptau pentru noi condițiuni de viață, pentru relații egale între toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate...” Așteptările maselor muncitoare n-au putut fi realizate în România, ca dealtfel și în alte țări, datorită faptului că „o bună parte a bogățiilor poporului au rămas în minile monopolurilor străine”, iar cercurile conducătoare, clasele dominante care, în anumite împrejurări au jucat un rol istoric în dezvoltarea socială, au avut limitele lor și în nici un caz nu concepeau ca puterea să fie predată poporului. Clasele dominante au considerat că unirea le deschide noi posibilități de consolidare a privilegiilor lor, de exploatare a maselor populare,

fără deosebire de naționalitate”⁵². Toate acestea au pus sarcini deosebite în fața forțelor progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare.

În relațiile externe, România a promovat o politică de pace și relații normale cu toate țările, în special cu statele vecine, pe baza egalității, cu respectarea reciprocă a integrității teritoriale și a suveranității naționale, a militat pentru realizarea securității colective, împotriva politicii de revizuirei teritoriale și a războaielor revanșarde.

Un moment de cea mai mare importanță în istoria dezvoltării mișcării muncitorești și a celorlalte forțe democratice și progresiste din țara noastră, în lupta pentru apărarea unității, independenței și suveranității naționale, l-a constituit transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român, în mai 1921. Continuator direct al partidului creat în 1893, a celor mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România, partidul comunist este, în noile condiții istorice, exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor român. Minunate pagini de eroism s-au înscris sub conducerea Partidului Comunist Român în timpul luptelor revoluționare împotriva exploatarei capitaliste, a monopoliurilor străine, pentru independența, suveranitatea și integritatea patriei.

Ceea ce n-a realizat și nu putea realiza regimul burghez, s-a realizat odată cu înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, cu trecerea la revoluția democrat-populară și socialistă, în momentul în care poporul a devenit cu adevărat stăpîn pe destinele sale.

Societatea noastră asigură continua dezvoltare a democrației socialiste, înflorirea multilaterală a personalității umane, afirmarea pleneră a oamenilor muncii, manifestarea lor liberă, în condițiile împlinirii armonioase a intereselor personale cu interesele întregii colectivități.

O realizare de însemnătate istorică a politicii partidului și statului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este soluționarea problemei naționale în țara noastră pe baza unei concepții clare, profund științifice, umanist-revoluționară și printr-un ansamblu de măsuri politice, economice, sociale, realizîndu-se deplina egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Poporul român de aproape 22 de milioane, în rîndul căruia muncesc laolaltă peste 1 700 000 de maghiari și secui, cca 350 000 germani, sași și șvabi, peste 34 000 de sîrbi, aproape 26 000 de evrei, precum și alte naționalități, reprezentînd aproape 12% din totalul populației, își consacră forțele și capacitățile pentru înfăptuirea Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Trăgînd învățăminte din lupta sa îndelungată și grea pentru unitate națională și independența de stat, poporul român, care în decursul istoriei sale a cunoscut consecințele nefaste ale dominației străine și prețul greu al dobîndirii unității și libertății, acționează consecvent pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduirea socială, militează cu fermitate pentru securitate și colaborare în Europa, pentru dezarmare și, în primul rînd, dezarmarea nucleară, pentru lichidarea subdezvoltării și realizarea unei noi ordini economice in-

⁵² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare rostită la plenara Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste*, „Scînteia”, din 3 noiembrie 1978 ; Interviu acordat televiziunii italiene, „Scînteia”, din 2 noiembrie 1978.

ternaționale, pentru afirmarea principiilor noi de relații între state, pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Întreaga politică internă și externă a țării noastre poartă amprenta puternicei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, al cărui rol determinant, esențial, în elaborarea obiectivelor dezvoltării noastre economico-sociale asigură organizarea și conducerea științifică a întregii activități de aplicare în viață a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Unitatea și coeziunea întregului popor, a tuturor fiilor țării, fără deosebire de naționalitate, în jurul încercatei forțe politice călăuzitoare — Partidul Comunist Român — constituie izvorul forței și trăinicieii de nezdruccinat a orânduirii noastre, garanția apărării și consolidării libertății, independenței și suveranității patriei, a cuceririlor revoluționare obținute prin lupta și munca întregului popor, cheazăia unor noi și minunate victorii pe calea socialismului și comunismului.

Contribuția P.C.R., a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la dezvoltarea doctrinei socialismului științific

MARIN VOICULESCU

Tezaurul ideologic, teoretic al științelor politice românești, ca și al științei politice revoluționare în genere, al socialismului științific, cunoaște o filă nouă, cu largi semnificații de conținut, cu ample deschideri metodologice de investigare și interpretare a proceselor social-politice, în actualitate și în perspectivă, prin strălucita *Expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu la Ședința activului central de partid și de stat din 3 august 1978*. Analiză de înaltă cuprindere a realităților vieții internaționale, pilduitoare expresie a politicii dinamice, creatoare a partidului și statului nostru, în elaborarea căreia tovarășul Nicolae Ceaușescu are un rol determinant, *Expunerea* reprezintă un inestimabil document teoretic și practic, un program profund științific de gândire și acțiune revoluționară în problemele fundamentale ale lumii contemporane. Ea aduce o mare bogăție de teze teoretice noi, luminează unghiuri de vedere cutezătoare asupra fenomenelor și tendințelor care se manifestă în viața internațională, asupra procesului revoluționar mondial, iar în acest cadru asupra rolului și locului istoric al socialismului în epoca noastră.

Expunerea reliefează cu putere personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu de conducător și gânditor revoluționar cu o bogată experiență, receptiv la tot ceea ce este nou și servește progresului patriei și omenirii. Contribuția teoretică, ideologică, de filozofie, doctrină și acțiune politică, de conducere riguroasă, de știință și artă politică în întrepătrunderea lor, proprie partidului comunistilor români, este indisolubil legată de gândirea novatoare și curajoasă, străină de orice convenționalism, prejudecăți sau dogme, a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Ea pune în lumină într-un chip deosebit de relevant spiritul înnoitor caracteristic perioadei inaugurate de Congresul al IX-lea al partidului nostru, când socialismul științific, gândirea politică, științele politice românești au primit noi deschideri și perspective, noi imbolduri. Datorită îndrumării neîntrerupte din partea tovarășului Nicolae Ceaușescu, ele și-au găsit locul firesc în opera grandioasă de înălțare pe noi culmi a patriei socialiste, de afirmare puternică a ei în constelația lumii.

Ceea ce se impune în mod deosebit atenției este aria larg cuprinzătoare a *Expunerii*, care abordează cele mai arzătoare și mai importante probleme ale vieții internaționale, pornind de la esența și manifestările ei concrete. Este configurată, în complexitatea determinărilor și sensurilor sale, permanenta confruntare și înfruntare dintre ideile, concepțiile, teoriile elaborate de pe pozițiile forțelor progresiste, revoluționare, ale mișcării muncitorești, în lumina doctrinei socialismului științific, și cele aparținând școlilor, grupărilor care slujesc cercuri și forțe reacționare, conservatoare: „În lumea contemporană, ca dealtfel întotdeauna de-a lungul istoriei — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în *Expunere* —, există o intensă confruntare ideologică între forțele revoluționare și progresiste, pe de o parte, și clasele exploatatoare și cercurile reacționare, pe de altă parte, în legătură cu o serie de probleme fundamentale ale dezvoltării sociale, ale organizării societății, ale drepturilor și libertăților maselor, ale condiției umane, ale gândirii filozofice și creației spirituale“ (p. 44). Înfruntarea ideologică, spirituală dintre cele două tipuri de concepții, caracteristică tuturor etapelor evoluției istorice a societății, se manifestă — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „ca o legitate a luptei de clasă, a schimbărilor revoluționare atât în baza, cât și în suprastructura societății“ (p. 44).

Confruntările ideologice sînt, totodată, determinate de conținutul epocii, de contradicțiile și tensiunile ei, de existența celor două tendințe principale în politica de reîmpărțire a zonelor de influență, și anume: tendința de recurgere la forță, la căile militare pentru promovarea intereselor de dominație, pentru obținerea sau consolidarea zonelor de influență, și tendința de folosire, în principal, a mijloacelor economice, sub diferite forme, pentru întărirea dominației monopolurilor și societăților multinaționale, pentru consolidarea influenței unor state în diferite zone ale lumii.

În opoziție cu tendințele de reîmpărțire a zonelor de influență și dominație — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în *Expunere* —, pe arena mondială „se afirmă tot mai puternic o politică nouă, de colaborare între state, pe baza deplinei egalități în drepturi, a principiilor independenței și suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc — singura care poate asigura o evoluție democratică a vieții politice mondiale, raporturi de prietenie și colaborare între toate națiunile, întărirea securității și păcii generale“ (p. 7). Se confirmă, astfel, cu o nouă vigoare și capătă o nouă rezonanță dezvoltările teoretice ale partidului nostru, ale tovarășului Nicolae Ceaușescu despre independență și suveranitate ca atribute inalienabile ale națiunii, care nu pot fi în nici un caz, în nici o circumstanță, în nici o proporție știrbite, afectate fără a fi afectată însăși națiunea ca atare. Doctrina politică românească apreciază că principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, excluderii forței și amenințării cu forța, deplinei independențe de guvernare internă și raportare externă constituie „oxigenul“, aerul și apa pentru societatea românească. Lezarea unuia dintre aceste principii atrage după sine încălcarea și sfidarea statutului de națiune liberă, independentă și suverană.

Arătînd că forțele progresiste, revoluționare, țările socialiste trebuie să sprijine această politică, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „În ce o privește, România este angajată ferm pe această linie și nu va precupeți nimic nici în viitor pentru instaurarea unei politici noi, cu adevărat echitabile și democratice, în viața internațională“ (p. 7). Partidul nostru cere ca această politică nouă să fie consecvent promovată nu numai în re-

lațiile țării noastre cu alte state, ci să fie generalizată în întreaga viață politică internațională.

Prin tezele, precizările și concluziile privitoare la cauzele și substratul diferitor concepții și orientări din lumea capitalistă de astăzi, cum sînt cele tehnocratice, convergentologice, sau cele ale „dezideologizării” și „depolitizării”, prin poziția constructivă în domeniul științei conducerii, prin doctrina românească privind rolul revoluției științifice-tehnice, prin întrepătrunderea și complementaritatea acestei revoluții cu cea social-politică, prin motivarea prognozei științifice că, mai devreme sau mai târziu, lumea va evolua spre o societate fără clase sociale antagonice, fără exploatarea omului de către om, se dă o puternică replică, de pe pozițiile socialismului științific, ale concepției materialist-istorice, tuturor teoriilor apologetice la adresa capitalismului. În legătură cu concepțiile nihiliste, anarhice, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „În lumea capitalistă, afectată profund de fenomene de descompunere socială și morală, datorită faptului că unii oameni nu întrevăd o cale de rezolvare a problemelor economice și sociale și de trecere la o orînduire nouă, mai dreaptă, apar tot felul de concepții nihiliste, anarhice — unele de extremă stîngă, altele de dreapta — care nu au nimic comun cu efortul de soluționare a problemelor arzătoare ale maselor, de transformare democratică, socialistă, a societății” (p. 48).

Fascismul, neofascismul, colonialismul, neocolonialismul, neorasmul sînt analizate cu toată intransigența în doctrina politică românească, denunțîndu-se nu numai conținutul lor neștiințific, ci și pericolitatea acestor concepții în planul teoriei și al practicii social-politice, ideologice : „Trebuie să spunem clar că teoria revoluționară despre democrația socială și libertățile omului este incompatibilă cu libertatea pentru fascism, pentru terorism, pentru elementele reacționare, declasate, care pun în pericol viața oamenilor, dezvoltarea progresistă a societății” (p. 48).

O analiză teoretică de *principiu și metodă*, pătrunsă de finețea dialectică proprie partidului nostru, tovarășului Nicolae Ceaușescu și dusă pînă la detalii, este făcută în *Expunere* problematicii privind țările în curs de dezvoltare. Sensul poziției teoretice și practice românești este acela al tratării și interpretării problemelor în cauză pornindu-se de la realitățile nemijlocite ale acestor țări, de la istoria lor, de la stadiul lor de dezvoltare. Se degajă cu putere ideea că numai de pe pozițiile științifice ale dialecticii materialiste, și nu după rețete prefabricate, poate fi înțeles procesul de „Renaștere” a acestor țări, poate fi surprinsă evoluția, opțiunea lor.

În spiritul poziției principale a partidului și statului nostru — acela de neîmpunere a unor tipare de construcție socială, politică din partea unor țări asupra altora, de recunoaștere a supremației propriului popor în alegerea căilor de evoluție — tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă în *Expunere* că : „statele africane manifestă diferite opțiuni privind căile emancipării lor economico-sociale, unele din ele orientîndu-se ferm spre organizarea societății pe baze socialiste. Trebuie să avem însă în vedere că aproape toate țările africane sînt slab dezvoltate, se află în faza constituirii și consolidării statelor naționale independente, a formării ca națiuni de-sine-stătătoare care luptă pentru făurirea bazei economice a societății și realizarea de reforme sociale, în interesul propășirii lor libere și independente. De aceea, pe prim plan trebuie pusă acum nu împărțirea acestor țări după opțiunile lor de viitor, ci întărirea solidarității în lichidarea completă a dominației imperialiste și colonialiste, în consolidarea independenței na-

ționale, în dezvoltarea unei economii proprii, de-sine-stătătoare — factor esențial pentru progresul și propășirea acestor state, pentru pace“ (p. 26).

Sub aspect metodologic, respingerea dogmatismului de orice fel, din orice domeniu, de orice proveniență, afirmarea unui spirit și a unui cadru de dialog, de regindire și reanalizare permanentă a întregului complex al problemelor construcției societății socialiste, ca și a întregii problematice de ordin extern constituie un puternic filon al gândirii și acțiunii constante a președintelui Nicolae Ceaușescu, puternic ilustrate de conținutul *Expunerii*.

Discernământul riguros față de trecut, față de valorile acestuia, de instituțiile și structurile lui ; atitudinea critică, intransigentă față de vechi, indiferent cînd, unde și cum s-a manifestat sau se manifestă el, promovarea fermă și consecventă a noului, în pofida eventualelor împotriviri din motive de clasă, de rutină sau neînțelegere ; spiritul critic și autocritic deschis, curajos față de neajunsuri, de greșeli, de aprecierile fie eronate, fie depășite de timp, și temeritatea măsurilor de reorientare, de redresare într-o problemă sau alta, într-un domeniu sau altul al acțiunii sau gândirii teoretice ; stabilirea unor priorități și suprapriorități în fiecare sferă a activității ; concordanța între realitate și prognoza politică, ideologică, științifică ; umanismul și democratismul tuturor măsurilor și acțiunilor întreprinse ; entuziasmul cu premise în fapte, în realități, în reușite — sînt coordonate definitorii ale concepției teoretice a partidului nostru, concepție care se reliefează pregnant în istorica *Expunere* a tovarășului Nicolae Ceaușescu în fața activului central de partid și de stat, ca și în Programul partidului, în toate documentele elaborate de P.C.R. cu deosebire după Congresul al IX-lea.

Ca latură componentă a politicii noastre generale, politica externă a României socialiste a fost ridicată, la rîndul său, în perioada la care ne referim, pe piscuri înalte, bucurîndu-se de un binemeritat prestigiu pe toate meridianele globului. Ea se definește prin caracterul novator, dinamic și constructiv, principalitate și consecvență, luciditate și realism, spirit de echitate și justiție. Concepte precum : *noua ordine politică și economică internațională, democratizarea relațiilor internaționale, a dreptului și eticii internaționale, securitatea, dezarmarea generală și îndeosebi dezarmarea nucleară* au intrat de mult în conștiința lumii, a statelor și națiunilor drept concepte la a căror delimitare, îmbogățire sau revoluționare Partidul Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca eminentă personalitate a lumii contemporane, ca vajnic militant pentru pace, progres și cooperare — au adus și aduc contribuții de esență.

Prin toate acestea, partidul nostru se dovedește, în același timp, un teoretician colectiv, la a cărui ținută științifică, principală aportul tovarășului Nicolae Ceaușescu este de însemnătate fundamentală. Doctrina politică a comuniștilor români este astăzi bine cunoscută în lume. Ea se prezintă ca o doctrină revoluționară plină de vitalitate, riguros întemeiată, receptivă la nou. Este profund elocvent că tezaurul științific făurit de partidul nostru detașează contribuții de excepțională însemnătate în domeniul teoriei politice a edificării societății socialiste din perioada ei de geneză și pînă la faza construirii comunismului.

Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu reprezintă, în acest sens, atît o dezvoltare a unor teze deja elaborate, cît și cristalizarea de idei, teze și aprecieri noi, de o valoare fundamentală. Cu o înaltă consecvență, tovarășul Nicolae Ceaușescu accentuează necesitatea dezvoltării socialismului științific, a principiilor sale, ca problemă de bază a epocii noastre, ca ce-

rință a dezvoltării și mai puternice, a exercitării de către partidele comuniste, de către mișcarea revoluționară a misiunii lor istorice : „Problema fundamentală în condițiile epocii contemporane, caracterizată prin dezvoltarea vertiginoasă a forțelor de producție, prin cea mai amplă revoluție tehnico-științifică, printr-un uriaș avânt al cunoașterii umane, este îmbogățirea continuă a socialismului științific, sporirea contribuției fiecărui partid la dezvoltarea teoriei noastre revoluționare în concordanță cu imperativele dezvoltării societății umane, ale practicii sociale. Numai astfel partidele comuniste, mișcarea revoluționară se vor putea dezvolta și mai puternic, își vor îndeplini misiunea istorică de transformare revoluționară a lumii, de asigurare a păcii“ (p. 40—41).

Partidul nostru pornește de la faptul că socialismul științific nu este o doctrină închisă, dată odată pentru totdeauna. Ca teorie revoluționară a clasei muncitoare, el se dezvoltă și se îmbogățește neconținut în raport cu schimbările ce se produc în viața socială, în practica partidelor comuniste, în cunoașterea universală. *Expunerea* relevă că atât dialectica, cât și materialismul au existat și înaintea lui Marx, dar că „creatorii socialismului științific le-au dat o interpretare nouă, revoluționară, le-au transformat într-o armă de luptă a proletariatului, a maselor muncitoare. Ei s-au bazat pe cele mai avansate descoperiri ale științelor, generalizând cunoașterea existentă la acea dată, corespunzător stadiului dezvoltării forțelor de producție, respectiv a societății“ (p. 40). Aceasta nu înseamnă nicidecum diminuarea meritelor ctitorilor filozofiei clasei muncitoare, a contribuției lor esențiale, principiale în elucidarea unor procese, fenomene, probleme ; dimpotrivă, subliniind caracterul deschis al concepției materialist-dialectice și istorice, organic receptive la tot ceea ce este nou în planul practicii, al teoriei, al cunoașterii universale, inclusiv, și în primul rînd al cunoașterii sociale, al cunoașterii politice, partidul nostru dă glas realității obiective că în edificarea socialismului apar neconținut aspecte noi, complexe, situații inedite, inexistente în trecut, și că ele solicită răspuns pe măsura experienței practice, ideologice, teoretice de azi. Aceasta reprezintă, de fapt, un element al superiorității doctrinei socialismului științific, a științei politico-revoluționare față de toate concepțiile idealist-indeterministe, retrograde, reacționare. După convingerea partidului nostru, esențial nu este faptul că un partid sau altul se autointitulează marxist-leninist sau „adevărat marxist-leninist“. „Esențiale — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu în *Expunere* — sînt accentul care se pune pe conținutul științific al teoriei revoluționare ce stă la baza activității unui partid, justetea orientării politice a partidelor în lupta revoluționară, în conformitate cu principiile fundamentale ale socialismului, cu cerințele vieții“ (p. 40).

De mare valoare principală și practică este ideea relevată în *Expunerea* secretarului general al partidului nostru potrivit căreia sînt teze care, la un moment dat, pot fi juste, dar care, după un anumit timp, în altă perioadă, nu mai corespund realității. Experiența cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare, de către popor, sub conducerea Partidului Comunist Român, experiența dobîndită în procesul edificării noii orînduirii sociale în țara noastră a oferit și oferă un tezaur inestimabil pentru îmbogățirea teoriei politice, a științei politice revoluționare. Problematika densă, variată, inedită a impus și a permis o permanentă căutare a soluțiilor teoretice potrivite, o continuă construire și dezvoltare a metodologiei rezolvării tuturor problemelor cu sau fără precedent în tactica și strategia construcției socio-politice, o neîntreruptă dezvoltare a sistemului conceptual, o determinare riguroasă, dialectic motivată, a categoriilor fundamentale care

slujesc științelor sau științei politice. Întreaga operă cognitivă, apreciativă, praxiologic-normativă s-a clădit și se clădește pe doctrina științifică, revoluționară, pe direcțiile ei principale, pe spiritul ei, fără fetișizări, fără mitizări și dogmatizări.

Călăuzit întotdeauna de învățătura vie a ideologiei revoluționare, învățând din propria experiență, din succesele și dificultățile construcției socialiste în multiplele ei planuri, partidul nostru a dezvoltat și dezvoltă doctrina socialismului științific. *Expunerea* tovarășului Nicolae Ceaușescu este un strălucit exemplu de aplicare novatoare, realistă a materialismului dialectic și istoric, de îmbogățire și dezvoltare teoretică și practică a ideologiei revoluționare, ea reprezintă un aport de cea mai mare însemnătate pentru justa înțelegere a problemelor cruciale contemporane și, în același timp, un vast program de acțiune politică și ideologică, de sporire continuă a contribuției României la lupta popoarelor pentru cauza păcii, colaborării internaționale și progresului social.

Cucerirea puterii politice, trecerea acesteia pentru prima dată în istoria patriei în mâinile poporului, edificarea societății socialiste ; stabilirea strategiei și tacticii într-o deplină corespondență cu realitățile noastre, cu momentele și etapele organic integrate finalității construcției socialiste și comuniste ; dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor în concordanță cu progresul material al societății socialiste românești — toate acestea au probat din plin virtuțile partidului nostru de strateg și tactician, de organizator și ideolog colectiv. În toată această perioadă, Partidul Comunist Român a orientat cu perseverență, curaj și principialitate efortul colectiv al poporului spre obiectivele majore ale construcției economice și politice, diagnosticând realitățile și prognozând evoluția țării noastre. El a desprins, pe măsura timpului, din ce în ce mai profund, mai științific tendințele procesuale ale dezvoltării, ale progresului, dovedindu-se astfel o personalitate colectivă de largă viziune, de impresionantă adâncire a analizei asupra esenței proceselor reale.

Judecata pozitivă asupra rezultatelor dobândite în relativ scurta, dar pilduitoare istorie a socialismului, ca realitate faptică, și nu numai ca doctrină, nu trebuie să conducă la concluzia că urcușul nostru pe scara progresului social nu a cunoscut dificultăți sau nu cunoaște încă neajunsuri, zig-zaguri. Tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că este și științific, și moral să recunoaștem atît ceea ce este valoros, pozitiv, cît și dificultățile și neajunsurile existente pentru a putea interveni operativ, că nu totul este ideal în țările socialiste. „Din păcate, unele probleme nu au fost pe deplin soluționate în aceste țări, inclusiv în România. Nu întotdeauna au fost aplicate pînă la capăt principiile eticii și echității socialiste, mai este încă mult de făcut pentru transpunerea lor deplină în viață. De asemenea, într-o anumită perioadă s-au comis și unele abuzuri în legătură cu care partidul nostru, și alte partide, a luat poziție la timpul potrivit“ (p. 41). În ansamblu, însă — relevă secretarul general al partidului nostru —, „nu se poate nega faptul că țările socialiste au dobîndit cuceriri istorice, cum sînt : lichidarea exploatării și a claselor exploataatoare, desființarea gravelor inegalități economice și sociale ale regimului capitalist, ridicarea nivelului de trai material și spiritual al maselor, realizarea unor succese de seamă în construcția socialismului“ (p. 41—42). Așa cum apreciază *Programul Partidului Comunist Român*, „esențial pentru socialism este și va fi întotdeauna natura puterii politice și a relațiilor de producție, trecerea puterii de stat în mâinile oamenilor muncii și statornicirea proprietății socialiste asupra prin-

cipalelor mijloace de producție, eliminarea exploatării omului de către om, înfăptuirea principiilor socialiste de repartiție“.

Dificultăți apar și între țările socialiste, în relațiile dintre ele, și aceasta deoarece — așa cum se arată în *Expunere* — „trecerea la făurirea socialismului nu a putut înlătura peste noapte problemele acumulate de-a lungul dezvoltării istorice, așa cum nu poate împiedica apariția unor deosebiri de păreri într-o serie de probleme“ (p. 12). Față de aceste realități, care, desigur, nu pot fi nici înlăturate, nici rezolvate prin ignorare ori neglijare, sau, pur și simplu, prin negarea existenței lor, partidul nostru oferă o abordare principală de fundament. „După părerea noastră — se subliniază în *Expunere* —, interesele supreme ale socialismului cer nu ascunderea realității, ci analiza temeinică, în modul cel mai responsabil, a cauzelor care generează disensiuni și probleme litigioase și trecerea la acțiune pentru soluționarea lor pe baza tratativelor între părți, în vederea întăririi solidarității și colaborării în construcția socialismului, în lupta generală pentru progres și pace în lume“ (p. 13).

Partidul și statul nostru pornesc de la convingerea fermă că, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la marea adunare populară din municipiul Brăila la 7 septembrie 1978, este posibil și necesar să fie depășite divergențele, anumite neînțelegeri existente între unele țări socialiste, să se asigure colaborarea lor tot mai strînsă și, în acest fel, afirmarea cu mai multă putere a prestigiului socialismului în lume, sporirea încrederii popoarelor în forța socialismului, care trebuie să asigure relații noi, de egalitate și încredere între popoare, de colaborare egală, să deschidă calea eliberării naționale și sociale a fiecărei națiuni. „Noi — spunea cu același prilej secretarul general al partidului nostru — am cunoscut multă vreme dominația străină... Ne-am cucerit independența prin lupte grele — și nu dorim, în nici un fel, să facem tîrg cu cineva pe seama independenței patriei noastre ! Nu dorim relații în dauna independenței și suveranității poporului nostru ! Dorim raporturi care să întărească independența și suveranitatea României“. Acestea sînt note constitutive ale doctrinei românești cu privire la suveranitatea și independența națională, izvorînd din însuși imperativul edificării socialismului și comunismului în patria noastră.

Socialismul, datorită esenței sale, structurii sistemului său politic, împlinirii armonioase a factorilor obiectivi cu cei subiectivi, principiilor specifice guvernării sale politice, se distinge și din acest punct de vedere față de oricare alt tip de societate. Previziunea că „socialismul ascunde în el forțe uriașe“, că oferă posibilități extraordinare a devenit o certitudine în țările care edifică o nouă orînduire, dar, în același timp, nu trebuie nici uitat, nici neglijat adevărul că socialismul — ca primă fază a comunismului — nu poate soluționa totul, nu poate sări peste procese fundamentale, care cer un timp mai îndelungat. Ca etapă imediat următoare orînduirii capitaliste, socialismul nu poate să nu resimtă reminiscențele acesteia, și nu numai în planul mentalităților, al concepțiilor. Cum se arată în documentele partidului nostru, victoria socialismului, instaurarea proprietății socialiste au schimbat baza vieții materiale, au înlăturat inegalitatea economică și politică de clasă, au creat temelia dreptății sociale, toate acestea, însă, nu au dus automat la soluționarea ansamblului problemelor sociale pe care le implică înfăptuirea plenară a principiilor socialismului și comunismului. De aceea, partidul nostru subliniază că se impune, în continuare, concentrarea eforturilor pentru perfecționarea organizării societății, a raporturilor socialiste de producție și a relațiilor dintre oameni, aplicarea cu

consecvență în toate domeniile vieții sociale a principiilor societății socialiste. În același timp, nu trebuie scăpat din vedere că, alături de uriașa influență politică și ideologică a realizărilor socialismului, își exercită influența și neîmplinirile lui. De aceea, deplina punere în valoare a tuturor valențelor orînduirii socialiste apare ca sarcina istorică majoră în fața țărilor socialiste.

Nu poate fi omis adevărul că revirimentul produs în baza economică, în aspectele materiale ale societății socialiste nu duce automat la revoluționarea politicului. Nici aici independența relativă a sferei politice, juridice, etice față de cea economică nu trebuie neglijată.

Sub aspectul politic, se cer continuate, perfecționate sistemul politic, sistemul democrației, al instituțiilor și relațiilor politice etc. Se impune o mereu mai puternică dezvoltare a principiilor de organizare și conducere a întregii vieți sociale, politice, o perfecționare a metodologiei acțiunii civice, sociale, o îmbogățire a conștiinței și ideologiei politice, a exigențelor etice, juridice ale tuturor cetățenilor.

În întreaga sa existență, partidul nostru s-a dovedit un fidel continuator al doctrinei politice revoluționare, manifestînd, în practica și teoria sa, o continuă receptivitate la experiența altor popoare în construirea socialismului. Pornind de la aceste premise, partidul comunistilor români a reușit nu numai construcția unei opere practic nemaiîntîlnite, ci și o adevărată revoluționare spirituală. Fără a se intitula tratate de știință politică, de filozofie politică sau de sociologie politică, documentele programatice ale P.C.R., rapoartele, expunerile și cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu atestă o autentică și strălucită îmbogățire a unor concepte, categorii, principii cuprinse în lucrările fondatorilor socialismului științific și, în același timp, făurirea de noi concepte, categorii sau cupluri de categorii, de noi teze teoretice de mare perspicacitate și profunzime. Ipotezele sau judecățile de valoare formulate cu decenii în urmă de către partidul nostru, atît în domeniul construcției și politicii interne, cît și în cel al politicii externe a României socialiste sau al evoluțiilor mondiale au devenit realitate, au fost pe deplin confirmate de practică.

Atît prin succesele și prestigiul politicii interne, cît și ale celei externe — care, dealtfel, formează o unitate organică —, partidul comunistilor români își aduce contribuția, alături de celelalte partide comuniste, la dezvoltarea și la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al socialismului științific, la dezvoltarea științei, la făurirea socialismului și a comunismului.

Conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată, clarificarea etapelor evoluției istorice a României, elucidarea unor importante aspecte privind căile adîncirii democrației socialiste, a democrației directe, contradicțiile în socialism, rolul națiunii în lumea de astăzi, căile înfloririi națiunii socialiste, formele noi de manifestare a rolului conducător al partidului — prin integrarea sa profundă în ansamblul tuturor celulelor vieții sociale —, rolul statului socialist și evoluția funcțiilor sale, împletirea tot mai pronunțată a activității partidului și statului în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, elaborarea teoretică și promovarea practică a normelor de bază ale raporturilor internaționale democratice, a eticii și dreptului internațional în lumea contemporană, analizarea conținutului epocii contemporane, a raportului mondial de forțe și a tendințelor evoluției sale, cristalizarea principiilor privind relațiile dintre statele socialiste, precum și dintre partidele comuniste și muncitorești, în vederea realizării unei unități noi — constituie tot atîtea capitole de știință poli-

tică în care partidul comuniștilor români revoluționează cu adevărat teoria socialismului științific în sensul ei cel mai larg. Partidului nostru, tovarășului Nicolae Ceaușescu le aparțin elucidarea conceptelor programatice care privesc fundamentarea caracterului legic al rolului conducător al partidului în toate etapele revoluției socialiste, definirea căilor și modalităților practice prin care acest rol se înfăptuiește în etapa actuală, analiza științifică a caracterului istoric al partidului, elaborarea tezei contopirii partidului cu masele, în comunism, și ca rezultat al ridicării conștiinței maselor largi populare la nivelul conștiinței și responsabilității sociale a membrilor partidului și în vederea necesității perfecționării conducerii pe baze științifice a întregii societăți. De asemenea, lor le aparține analiza profundă și clarvăzătoare privind corelarea dintre sarcinile muncii de partid și cele de stat, eliminarea paralelismelor, creșterea exigenței față de selectarea cadrelor, rotarea cadrelor în muncile de conducere ș.a.

Patriotism și internaționalism, național-internațional, particular-general, intern-extern sînt concepte și cupluri de concepte și categorii de o importanță principială, istorică, a căror semnificație și dinamică ocupă în documentele partidului nostru, în pozițiile oficiale ale exponenților națiunii noastre un loc de prim ordin.

Elaborarea și fundamentarea unor concepte privind noua ordine economică și politică internațională, securitatea europeană, dezarmarea, des-tinderea, democratizarea relațiilor internaționale, rolul statelor mici și mijlocii în viața politică, doctrina și mișcarea nealinierii sînt aspecte de importanță cardinală în viața internațională la elucidarea cărora partidul nostru a adus o efectivă și cutezătoare contribuție.

Conceptul sinteză : *societatea socialistă multilateral dezvoltată oferă un sistem încheiat, în continuă perfecționare și dezvoltare, care înmănușchează și ordonează în chip dialectic principalele obiective cărora practica și teoria trebuie să le fie subordonate în procesul de trecere spre comunism*, concept gîndit și elaborat de partidul nostru, reprezintă un focar ale cărui raze semnifică tot atîtea direcții principale de dezvoltare ce evoluează concentric, se presupun și se influențează reciproc. Societatea socialistă multilateral dezvoltată — se precizează în Programul partidului nostru — „va asigura afirmarea principiilor socialiste în toate sectoarele vieții economico-sociale, manifestarea tot mai deplină a personalității umane, îmbinarea armonioasă a intereselor personale cu aspirațiile generale ale întregii societăți. Aceasta va marca un stadiu superior al socialismului, va deschide calea trecerii la faza superioară — societatea comunistă“.

Sintetizînd atît etapele parcurse, cît și cele obiectiv-necesare în pregătirea fazei comuniste, conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată atestă un echilibru al dezvoltării, o unitate în diversitatea laturilor de ordin obiectiv și subiectiv. Astfel structurat, conceptul este ostil oricărei unilateralități, oricărui aventurism, oricărei înțelegeri înguste. El sugerează necesitatea edificării piramidei materiale din a cărei alcătuire nu poate lipsi nici o latură, nici un argument. În același timp, efortul construcției materiale se completează firesc cu acela al dezvoltării spirituale, culturale, științifice. Formarea omului nou, lărgirea orizontului de cultură, de instruire, de pregătire multilaterală, crearea individului-personalitate sînt cerințe indispensabile ale onorării exigențelor pe care le reclamă în mod imperios edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Doctrina comuniștilor români cu privire la societatea socialistă multilateral dezvoltată implică un amplu proces de multiplicare, de diversificare a întregului sistem politic al țării, o precizare riguroasă în funcție de coor-

donatele materiale și spirituale ale acestei etape imediat premergătoare comunismului, a principalelor sale părți componente, cum sînt partidul, statul, organizațiile politice, obștești. În prezentul sistem politic al țării se delimitează mai exact locul și rolul organismelor cu natură dublă, de partid și de stat, pe linia împletirii tot mai organice a acestor genuri de activități, de domenii, a integrării tot mai mult a acestora în viața societății.

Concepția partidului nostru prezintă o analiză temeinică, multilaterală, capabilă să asigure o diagnoză riguroasă a gradului de democratizare a societății la ora actuală și o prognoză realistă în evoluția democratizării mereu mai largi a vieții sociale, avîndu-se în vedere, de această dată, într-o măsură și mai mare, aspectele instituționale, relaționale și spirituale. Ea încorporează într-un mod și mai intim corelațiile : civilizație-democrație, progres-democrație, cultură-democrație, știință-democrație.

Socialismul, care parcurge la noi etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, trebuie să pregătească premisele esențiale și spirituale ale comunismului. Or, aceasta presupune, între altele, o delimitare exactă a corelației *putere-politică-democrație*. Este clar că maturizarea materială și spirituală datorată primei sau primelor etape ale socialismului face ca însăși corelația amintită să aibă acum, și cu atît mai mult în viitor, o semnificație a pîrgiei. După victoria revoluției socialiste — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — puterea politică este deținută pentru prima dată de majoritatea societății și folosită pentru a smulge și lichida privilegiile minorității exploatare, pentru a făuri o orînduire nouă, în folosul mării majorități a poporului. Secretarul general al partidului nostru accentuează că prin aceasta se deosebește în mod radical democrația socialistă de democrația de tip burghez, că puterea revoluționară a clasei muncitoare se exercită exclusiv împotriva forțelor reacționare, care se opun cu înverșunare progresului social, care încearcă să împiedice afirmarea noilor relații de producție, procesul înnoirii democratice a societății. Prin aceasta, puterea revoluționară a clasei muncitoare se manifestă încă de la început drept cea mai democratică și populară formă de guvernămînt, subordonată în întregime intereselor vitale ale maselor muncitoare, idealurilor acestora de făurire a unei lumi mai drepte și mai echitabile, de bunăstare și fericire.

Democrația apare, astfel, nu ca un subsistem al societății socialiste multilateral dezvoltate, ci ca o caracteristică intrinsecă a acesteia ; ea este climatul ei esențial, este calitatea ei.

Explorînd cerințele tot mai complexe ale democrației, partidul nostru, ca forță politică și morală dinamizatoare, descifrează, totodată, pe temeiuri științifice, realiste direcțiile fundamentale ale democrației în viitor, căile, metodologia acesteia.

Tot ceea ce se întreprinde, sub conducerea Partidului Comunist Român, în epoca societății socialiste multilateral dezvoltate, este subordonat tezei că temelia comunismului se clădește acum, aici, cu forțele noastre, cu posibilitățile noastre. Concepția noastră despre democrație — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu în *Expunere* — „pornește de la necesitatea asigurării deplinei egalități între oameni, a realizării unor relații economice și sociale echitabile, care să permită fiecărui cetățean să ducă o viață demnă, de la accesul liber la învățămînt, cultură, știință, de la posibilitatea participării directe a oamenilor, fără deosebire de naționalitate — și în primul rînd a maselor muncitoare — la conducerea întregii societăți“ (p. 46).

Partidul nostru privește într-un sistem global, teoretic-ideologic, întreaga desfășurare a proceselor economice-politice, evidențiază raporturile de determinare sau de influențare între aceste procese sau între laturile interne ale acestora.

Gîndirea colectivă a Partidului Comunist Român, puternic impulsionată de clarviziunea teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, este din plin probată în *Expunere* prin înțelegerea profundă a transformărilor revoluționare ale epocii contemporane, prin intuirea și descifrarea sensurilor evoluției complexe pe plan mondial, a unor mutații istorice în procesul revoluționar, prin surprinderea dialecticii procesului de evoluție a diverselor state și națiuni.

Pe baza analizei fenomenelor vieții internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu prezintă, într-o concepție unitară, schimbările pe plan mondial, tendințele dezvoltării lumii contemporane, demonstrînd că viața, acțiunea legilor obiective deschid perspectiva mareață a trecerii a noi și noi popoare pe calea spre socialism.

Expunerea evidențiază cu hotărîre poziția fermă a partidului și statului nostru că „Pentru soluționarea tuturor problemelor complexe ale lumii de astăzi este necesar să se creeze condiții de participare activă la viața internațională a tuturor statelor și, în primul rînd, a statelor mici și mijlocii. Este de la sine înțeles că trebuie să ne preocupăm de participarea activă a țărilor mici și mijlocii la soluționarea problemelor internaționale pornind de la faptul că ele sînt primele ce cad victimă politicii de agresiune, primele care suferă de pe urma politicii de dominație, deci cele mai interesate în soluționarea democratică, pe cale pașnică, a tuturor problemelor internaționale, în asigurarea independenței și dezvoltării lor libere“ (p. 35).

În aceeași ordine de idei, pe linia democratizării vieții mondiale, tovarășul Nicolae Ceaușescu reafirmă necesitatea ca Organizația Națiunilor Unite, alte organisme internaționale să-și sporească contribuția la soluționarea problemelor complexe ale lumii contemporane. Aceste forumuri mondiale, care asigură cadrul organizatoric cel mai bun, în actualele împrejurări, sînt chemate a participa mai activ la soluționarea problemelor, la afirmarea cu putere în lume a principiilor dreptului internațional, a politicii de egalitate între toate țările.

Documentele programatice ale partidului nostru, cuvîntările și expunerile secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, istorica *Expunere la Ședința activului central de partid și de stat* reprezintă, prin conținutul lor, prin problematica practică și teoretică, ideologică abordată, inepuizabile surse de reflecție pentru domeniul științelor politice, al socialismului științific, punînd în lumină meritele incontestabile ale partidului nostru, atît sub aspect teoretic, cît și sub cel metodologic.

Analiza profundă a realităților politice concrete, interne și externe, și elaborarea concluziilor firești, necesare, reale, pornind de la acestea, de la date concrete ; preocuparea fructuoasă de a distinge între nou și vechi și de a decide de fiecare dată în consens cu adevărul în favoarea noului, a revoluționarului ; desprinderea, printr-o aprofundare competentă, curajoasă, revoluționară, a tendințelor de dezvoltare, de evoluție într-un domeniu sau altul al construcției practice și al reflecției teoretice ; recunoașterea anumitor erori sau greșeli și găsirea soluțiilor revoluționare, aparținînd de înlăturare a acestora ; spiritul constructiv, umanist al hotărîrilor luate, discernerea între factorii determinanți și cei secundari

într-o problemă sau alta, într-un domeniu sau altul etc. sînt principii călăuzitoare care se detașează din activitatea și concepția partidului nostru.

Pornind de la esența concepției materialist-istorice, partidul nostru a reușit să reflecte fidel diagrama evoluției complexe a vieții social-politice românești în perioada următoare cuceririi puterii de către popor și de edificare a socialismului. De la studierea mișcării sociale a poporului însuși, el a elaborat o politică realistă, pe măsura și puterea forțelor și nevoilor noastre.

De nenumărate ori, tovarășul Nicolae Ceaușescu a relevat necesitatea de a învăța cum să studiem, cum să abordăm problemele în spirit revoluționar, materialist-dialectic și istoric, spre a găsi continuu soluțiile pe care le impune viața.

Spiritul viu, dinamic, creator al concepției căreia i-a dat viață partidul nostru, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, caracterul său democratic, umanist au fost însoțite și călăuzite de o continuă scientizare a proceselor de conducere, de organizare, de aplicare în viața politică a unor principii, norme, criterii riguroase, eficiente și democratice.

Știința sau științele politice nu au fost și nu sînt privite la noi ca științe de cabinet, de speculații sterile, ci ca mijloace teoretice-ideologice de transpunere în fapt a programului concret de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a patriei noastre spre comunism. Partidul nostru probează prin întreaga sa activitate teoretică și practică o corectă și dialectică înțelegere a factorilor care stau la baza transformărilor și prefacerilor de ordin economic, politic, social. El ne cere să investigăm profund, nuanțat, realitatea, să privim și să înțelegem îmbinarea obiectivului cu subiectivul, a aspectelor interne și externe în unitatea lor, să nu scăpăm din vedere ansamblul contradicțiilor pe care le generează lumea contemporană.

O constantă a politicii partidului nostru, a gândirii previzionare a secretarului său general o reprezintă înțelegerea învățăturii clasei muncitoare ca pe un izvor care poate fi în permanență îmbogățit, adecvat folosit în cunoașterea și stăpînirea societății, a principiilor guvernării sale.

Suflul înnoitor ce caracterizează doctrina și filozofia politică românească sînt expresii ale spiritului revoluționar al socialismului științific, al politicii noastre revoluționare. Trăinicia politicii partidului nostru, originalitatea și constanța sa își alimentează seva din permanenta și statornica sa unitate cu poporul, cu masele de oameni ai muncii, din izvorul veșnic viu și proaspăt al concepției materialist-dialectice și istorice, din bogata experiență dobîndită de partidul și statul nostru, de România socialistă în opera de naștere și făurire a socialismului și comunismului pe pămîntul strămoșesc.

Politica științifică a P.C.R. în opera de transformare a României într-o țară industrializată

GHEORGHE SURPAT

În noua etapă istorică în care pășise România, după actul naționalizării principalelor mijloace de producție din anul 1948, Partidul Comunist Român — bazându-se pe analiza realităților românești — definite printr-o economie slab dezvoltată, ocupînd în cadrul diviziunii internaționale a muncii un loc subordonat, și ținînd seama de necesitățile creșterii rapide și multilaterale a forțelor de producție, ale schimbării structurii și modernizării economiei naționale, de tendințele fundamentale ale progresului și de experiența acumulată pe plan mondial — a situat *industrializarea socialistă a țării în centrul politicii sale economice*. În concepția partidului nostru industrializarea pe baza cuceririlor științei și tehnicii moderne reprezenta veriga hotărîtoare a edificării noii orînduiri sociale, a progresului economiei și culturii, a ridicării nivelului de viață al poporului, asigurării independenței și suveranității naționale, a lichidării decalajului față de țările dezvoltate din punct de vedere industrial și dezvoltării unor legături trainice, echitabile cu celelalte țări ale lumii.

Necesitatea creării unei industrii capabile să-și asume rolul de propulsor al întregii vieți economice și sociale, de factor cardinal al menținerii și consolidării independenței naționale a fost prezentă și în epocile anterioare, constituind obiectul unor vii și îndelungate dezbateri în rîndurile economiștilor, sociologilor și oamenilor politici. Încă din secolul trecut, numeroși gînditori progresiști, militanții mișcării muncitorești și socialiste, animați de grija pentru soarta țării, s-au preocupat de soluțiile care să schimbe situația social-economică a României din vremea lor. Ei au adus numeroase argumente științifice care demonstau necesitatea și posibilitatea dezvoltării industriei naționale, rolul ei în propulsarea societății românești pe coordonate moderne, combătînd, totodată, concepțiile înguste, unilaterale cu privire la perspectivele dezvoltării economiei naționale ¹.

¹ A se vedea : *Texte din literatura economică din România, secolul XIX*, București, Editura politică, 1960 ; C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 4, București,

Concepțiile și ideile economice înaintate cu privire la dezvoltarea țării pe calea formării unei industrii proprii constituie o moștenire prețioasă a patrimoniului gândirii economice, politice și sociale a României, ridicată pe un plan superior de către mișcarea muncitorească, de partidul politic al clasei muncitoare.

Ținând seama de rolul hotărâtor al forțelor de producție în dezvoltarea socială, Partidul Comunist Român, la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, a înfățișat direcțiile principale ale programului de reconstrucție economică a țării, a fundamentat întregul ansamblu de opțiuni și priorități, căile și mijloacele de industrializare a țării, precum și modul de soluționare în perspectivă a problemelor economice și sociale fundamentale ale României. „Progresul țării noastre — se sublinia în Raportul politic al Comitetului Central prezentat la Conferința Națională de Gheorghe Gheorghiu-Dej — este în directă și nemijlocită legătură cu progresul industrializării țării”; de „tăria industrială a țării depinde în mare măsură însăși independența statului nostru”². Numai pe baza dezvoltării industriei — se arăta la Conferința Națională — „toate bogățiile pământului țării noastre, bogățiile exploatare astăzi doar într-o măsură redusă, vor putea fi valorificate la parametri superiori”; de asemenea, se vor „crea mari posibilități pentru utilizarea întregii forțe de muncă a poporului nostru, pentru crearea acelor bogății care sînt necesare refacerii țării, ridicării ei și a condițiilor de viață de la orașe și sate, precum și a împlinirii aceluși rol economic important pe care țara noastră poate și trebuie să-l joace în această parte a Europei”³. Atribuind politicii de industrializare a țării, de dezvoltare cu precădere a ramurilor hotărâtoare ale industriei rolul de „pivotal în jurul căruia întreaga economie a țării se va dezvolta în condiții noi”, Conferința a argumentat științific importanța industrializării pentru progresul multilateral al țării, pentru asigurarea și consolidarea independenței naționale.

Desfășurată într-o perioadă revoluționară cînd se hotăra viitorul României, Conferința Națională a demonstrat capacitatea Partidului Comunist Român de a se orienta în situația atât de complexă din acei ani și de a elabora linia sa politică, pornind de la realitățile țării, de la analiza raportului de forțe pe plan național și internațional, privit în perspectivă⁴.

Începuturile industrializării socialiste a României au fost marcate prin planurile anuale de stat pe 1949⁵ și 1950⁶ de refacere, de organizare și dezvoltare proporțională și echilibrată a economiei naționale. Caracteristica dominantă a obiectivelor acestor planuri a fost refacerea potențialului industrial al țării și, pe această bază, a întregii economii naționale. În acest scop au fost mobilizate larg resursele materiale, financiare și umane ale țării.

Editura politică, 1977, p. 350—375; *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1878—1892*, București, Editura politică, 1973; *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, București, Editura politică, 1969.

² Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ediția a IV-a, București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, p. 60—61.

³ *Ibidem*, p. 65.

⁴ Gheorghe Surpat, *Transformările revoluționare după 23 August 1944 în luma documentelor Conferinței Naționale a P.C.R. din octombrie 1945*, în „Anale de istorie”, nr. 5/1975, p. 13—24.

⁵ *Legea nr. 1 din 31 decembrie 1948 pentru Planul general economic al Republicii Populare Române pe anul 1949*, în „Monitorul Oficial”, nr. 1 din 1 ianuarie 1949.

⁶ *Legea nr. 21 pentru Planul de Stat al Republicii Populare Române pe anul 1950*, în „Monitorul Oficial”, nr. 85 din 30 decembrie 1949.

Elaborarea mai întâi a unor planuri economice anuale a fost determinată de faptul că în perioada respectivă nu fusese încă creat cadrul instituțional necesar întocmirii unor planuri de dezvoltare economică pe o perioadă mai lungă ; lipseau, de asemenea, materialele statistice, studiile și experiența necesară. Ținând seama de această situație, partidul și statul au luat măsurile necesare pentru organizarea unor instituții economice centrale de stat care să se ocupe de elaborarea planurilor de dezvoltare economică și socială a țării. Astfel, la 1 iulie 1948, a fost înființată *Comisia de Stat a Planificării*⁷, devenită ulterior *Comitetul de Stat al Planificării*, care avea ca sarcină asigurarea pregătirii condițiilor metodologice pentru conducerea planificată a economiei și elaborarea, pe baza directivelor și obiectivelor economice și politice ale partidului, a proiectului planului de stat, urmărirea planurilor de investiții etc. În august 1948, a fost perfecționată activitatea Băncii Naționale, care avea atribuția de a organiza și de a coordona circulația bănească în țară, creditarea pe termen scurt și decontările în cadrul economiei naționale, asigurarea execuției de casă a bugetului de stat. De asemenea, Societatea Națională de Credit Industrial a fost transformată în Bancă de Credit pentru Investiții⁸, având drept scop finanțarea, creditarea și decontarea investițiilor pentru unitățile economice. S-a organizat pe baze noi modul de stabilire a prețurilor, înființându-se în acest scop, în ianuarie 1949, *Oficiul Central al Prețurilor*⁹, iar în mai 1950 *Comitetul de Stat pentru Prețuri*¹⁰.

În același timp, au fost adoptate măsuri privind organizarea și conducerea întreprinderilor industriale ale statului. Astfel, potrivit legii de organizare și funcționare a întreprinderilor industriale de stat, adoptată în 1949, acestea erau organizate și funcționau ca unități de-sine-stătătoare, pe principiile gestiunii economice, având plan propriu de producție, fonduri fixe și mijloace circulante proprii¹¹.

Pentru conducerea activității întreprinderilor industriale de stat au fost înființate în iulie 1948 *centralele industriale* pe ramuri de producție, iar oficiile industriale înființate în 1947 și-au încetat activitatea. Potrivit legii, centralele industriale — organe de conducere a întreprinderilor industriale, exercitau funcții de coordonare, îndrumare și control asupra întreprinderilor dintr-o ramură sau subramură industrială ; ele asigurau aprovizionarea întreprinderilor cu materii prime și materiale, obțineau credite pentru întreprinderile subordonate, urmăreau modul cum se îndeplinește planul de investiții și de producție etc.¹².

⁷ Decret nr. 91/1949 cu privire la organizarea Comisiei de Stat a Planificării din Republica Populară Română, în „Monitorul Oficial“, nr. 10 din 19 martie 1949.

⁸ Decret nr. 225 pentru organizarea Băncii de Credit pentru Investiții, în „Monitorul Oficial“, nr. 202 din 1 septembrie 1948.

⁹ Decret nr. 24 pentru reglementarea regimului de formare a prețurilor și înființarea Oficiului Central al Prețurilor, în „Monitorul Oficial“, nr. 18 din 22 ianuarie 1949.

¹⁰ Decretul nr. 142 pentru organizarea regimului de stabilire și planificare a prețurilor și înființarea Comitetului pentru Prețuri, în „Buletinul Oficial“, nr. 45 din 25 mai 1950.

¹¹ Decretul nr. 199 privind organizarea și funcționarea întreprinderilor și organizațiilor economice ale statului, în „Buletinul Oficial“, nr. 29 din 14 mai 1949. Normele juridice ale Decretului au stat la baza organizării întreprinderilor economice de stat până în anul 1971, când a fost adoptată o nouă lege cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat.

¹² Decret nr. 126 pentru înființarea centralelor industriale, în „Monitorul Oficial“, nr. 155 din 12 iulie 1948.

Concomitent, partidul și statul au manifestat o preocupare deosebită pentru formarea cadrelor necesare tuturor sectoarelor de activitate. În acest scop au fost adoptate măsuri de școlarizare a elementelor de proveniență muncitorească, de reorganizare a școlilor profesionale, a școlilor medii tehnice pentru tineri și de obținere sau ridicare a calificării pentru lucrători, fără scoatere din producție. Îndeosebi, s-a acordat atenție formării de cadre necesare industriilor constructoare de mașini, minieră, petrolieră, siderurgică, energiei electrice și chimice. Totodată, pentru cei aflați în cîmpul muncii s-au înființat, în toamna anului 1948, școli speciale de doi ani la București, Cluj și Iași, echivalente cu școlile medii, pentru a le da posibilitatea să urmeze studiile superioare¹³.

În perioada planurilor anuale pe 1949 și 1950, eforturile principale s-au concentrat asupra industriei grele, îndeosebi asupra ramurilor energetică, extractivă și metalurgică. O mare atenție s-a acordat producției de mașini agricole, în vederea pregătirii condițiilor materiale necesare transformării socialiste a agriculturii. S-au depus strădanii mari pentru refacerea și dezvoltarea sistemului de căi ferate, puternic afectat de război.

La sfîrșitul primilor doi ani de economie planificată, producția industrială globală întrecea cu 73% nivelul anului 1948, precum și nivelul anului de vîrf al vechiului regim — 1938. Comparativ cu anul 1938, sporuri mai mari au cunoscut producția de energie electrică și termică, extracția gazului metan, metalurgia feroasă, construcțiile de mașini și prelucrarea metalelor, industria chimică, industria materialelor de construcție, dar se aflau încă sub nivelul antebelic extracția și prelucrarea țiteiului și a gazelor petroliere¹⁴. Era evident, totodată, procesul de îmbunătățire a structurii industriei : producției mijloacelor de producție îi reveneau 53 la sută din totalul producției industriale în 1950, față de 45,5 la sută în 1938. Progresele industriei românești erau exprimate și de faptul că în acești ani au fost fabricate mai mult de 100 de tipuri noi de produse, care mai înainte nu se produceau în țară, fiind importate.

Rezultatele obținute în perioada celor două planuri anuale sînt cu atît mai semnificative cu cît au fost realizate în condițiile unei economii cu un nivel scăzut de dezvoltare, cu o tehnică apropiată anilor antebelici. La acestea se adăugau lipsa de experiență a noilor cadre de conducere a întreprinderilor industriale, numărul redus de specialiști, insuficiența unor materii prime de bază și, în ansamblu, greutățile generate de desfășurarea unei opere economice de amploare. Se cuvine să arătăm că aceste greutăți și mai ales insuficiența cadrelor calificate pentru toate nivelurile a fost și în anii următori una din marile dificultăți pentru consolidarea independenței naționale, a manifestării suverane a țării atît pe plan intern, cît și internațional. Dar mersul ferm înainte a putut să continue, să fie mereu ascendent, datorită dirzeniei și hărniciei clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, faptului că trecerea pe calea socialismului era expresia voinței poporului, suportului de masă de care se bucura politica Partidului Comunist Român.

¹³ Decizia Ministerului Învățămîntului nr. 263.335 din 26 octombrie 1948, privind înființarea de școli speciale de doi ani pentru oamenii aflați în cîmpul muncii, în „Monitorul Oficial”, nr. 252 din 29 octombrie 1948.

¹⁴ Comunicat cu privire la realizarea Planului de Stat pe anul 1949, în „Scînteia”, nr. 1657 din 11 februarie 1950 ; Comunicat asupra rezultatelor executării planului de stat pe anul 1950, în „Scînteia” din 2 februarie 1951.

În procesul de refacere a economiei țării s-au acumulat premise pentru abordarea dezvoltării industriei într-o perspectivă mai largă care presupunea restructurarea economiei potrivit cerințelor creării bazei tehnico-materiale a socialismului. De asemenea, s-au creat premisele pentru trecerea la elaborarea unor planuri de dezvoltare economică și socială pe o perioadă mai lungă.

Plenarele C.C. al P.C.R. din 26 octombrie și din 12—13 decembrie 1950 au adoptat *planul de electrificare a țării pe o durată de 10 ani (1951—1960)*¹⁵ și *planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1951—1955*¹⁶.

Electrificarea țării a fost înscrisă printre sarcinile principale de perspectivă încă la Conferința Națională a partidului din 1945. Planul decenal de electrificare a fost întocmit cu participarea a numeroși specialiști, ținându-se seama de studii și idei anterioare valoroase ale savanților români.

Planul de electrificare a fost dezbătut într-o sesiune lărgită de către Academia Republicii, unde și-au adus contribuția la definitivarea lui cele mai competente personalități în domeniile științific și tehnic.

În elaborarea planului s-a ținut seamă de cerințele mari și crescînde de energie electrică determinate de necesitatea dezvoltării rapide a economiei, de faptul că el avea menirea să pună în valoare resursele energetice naționale, să asigure bazele unui sistem energetic modern în țară. Obiectivele principale ale planului erau : asigurarea energiei electrice necesare dezvoltării în perspectivă a industriei prin construirea de noi centrale termoelectrice și hidroenergetice și modernizarea celor existente ; extinderea cercetărilor geologice în vederea descoperirii de noi resurse energetice și valorificarea rațională a acestora ; dezvoltarea sistemului de rețele electrice în vederea transportării energiei spre locul de consum ; electrificarea treptată a satelor ; dezvoltarea producției de motoare electrice, transformatoare de forță, cabluri electrice, turbine, hidrogenatoare etc. ; pregătirea cadrelor de muncitori, tehnicieni și ingineri ; ridicarea nivelului cultural și a bunăstării poporului prin utilizarea tot mai largă a energiei electrice în scopuri casnice și cultural-sanitare.

Planul de electrificare prevedea creșterea puterii instalate de la 740 000 kW în 1950 la 2 600 000 kW în 1960, astfel ca producția de energie electrică să ajungă la 7 miliarde kWh în 1960. Obiectivele planului de 10 ani de electrificare au fost integrate în primele două planuri cincinale de dezvoltare a economiei naționale.

Planul de stat pe anii 1951—1955 a concretizat, pentru întâia oară într-o concepție unitară, obiectivele fundamentale ale politicii Partidului Comunist Român de dezvoltare economico-socială a țării și îmbunătățirea nivelului de trai al maselor largi populare. Planul reflecta în bună măsură politica economică a P.C.R. de făurire a bazei tehnico-materiale a socialismului, cu accentul pus asupra industriei grele. Cinci ramuri principale ale industriei — constructoare de mașini, petrolieră, energie elec-

¹⁵ Hotărîrea ședinței plenare a C.C. al P.M.R. din 26 octombrie 1950 asupra Planului de electrificare a țării, în „Scînteia“, nr. 1875 din 28 octombrie 1950 ; Hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 1177 din 27 octombrie 1950 cu privire la planul de electrificare a țării și de folosire a apelor din Republica Populară Română, în „Buletinul Oficial“, nr. 103 din 15 noiembrie 1950.

¹⁶ Hotărîrea ședinței plenare a C.C. al P.M.R. din 12—13 decembrie 1950 asupra Planului cincinal de dezvoltare a economiei naționale a R.P.R. pe 1951—1955, în „Scînteia“, nr. 1915 din 14 decembrie 1950 ; Legea nr. 8 din 15 decembrie 1950 pentru planul cincinal de dezvoltare a economiei naționale a R.P.R. în 1951—1955, în „Buletinul Oficial“, nr. 117 din 16 decembrie 1950.

trică, siderurgică, chimică — dețineau 2/3 din totalul investițiilor industriale.

Paralel cu dezvoltarea industriei grele, planul prevedea mijloace materiale, desigur într-o proporție mult mai mică, pentru dezvoltarea industriei bunurilor de consum, în special a industriei alimentare, textile și de confecții.

În perioada primului plan cincinal (1951—1955) au fost create noi ramuri industriale, ca : industria de utilaj petrolier, minier și energetic, industria constructoare de autocamioane, tractoare și mașini agricole, subramuri ale industriei chimice etc. În acești ani industria constructoare de mașini a livrat peste 66% din utilajul pentru dotarea economiei naționale în acea perioadă. Au fost construite noi obiective industriale importante, ca, de pildă, Fabrica de rulmenți de la Bîrlad, furnalele noi de la Hunedoara, instalațiile de prelucrare a țițeiului la noua rafinărie din Borzești și la Teleajen, Fabrica de antibiotice din Iași. De asemenea, au fost reconstruite și specializate pentru producția mașinilor agricole uzinele „Semănătoarea” din București, „7 Noiembrie” din Craiova și altele. La sfîrșitul anului 1955, producția globală a industriei constructoare de mașini și a prelucrării metalelor a fost de 2,8 ori mai mare decît în 1950. Producția petroliferă a sporit de 8 ori, față de nivelul atins la sfîrșitul războiului, iar producția de oțel și laminate s-a triplat. Producția de cărbune s-a dublat față de 1938. În această direcție un rol important l-a avut Consfătuirea pe țară a muncitorilor mineri din industria carboniferă în iunie 1952. În același timp, producția de țesături a crescut de 3 ori, cea de preparate și conserve de carne de 5 ori, cea de uleiuri de 3 ori etc. A început ridicarea din punct de vedere economic a zonelor țării mai slab dezvoltate.

În 1951 au început lucrările la prima hidrocentrală, Stejaru-Bicaz cu o putere instalată de 210 000 kW, avînd la bază proiectul îmbunătățit al inginerului Dimitrie Leonida, proiect elaborat în 1908¹⁷. În cursul cincinalului s-a încheiat total sau aproape în întregime construcția termocentralelor de la Ovidiu, Doicești, Comănești, Paroșeni, Sîngeorgiu de Pădure, Hunedoara, hidrocentralele Moreni, Sadu V și se desfășurau în plin lucrările Hidrocentralei de la Bicaz. Producția de energie electrică a crescut la 4 340 milioane kWh în 1955, față de 2 113 milioane kWh în 1950 și 1 130 milioane kWh în 1938, iar puterea instalată a crescut la 1 220 000 kW în 1955, față de 740 000 kW în 1950 și de 501 000 kW în 1938¹⁸. Ca urmare a creșterii producției de energie electrică, gradul de mecanizare a producției și de înzestrare energetică a muncii a crescut. Consumul de energie electrică pe un salariat în industrie s-a ridicat în 1955 la 2 805 kWh, față de 1 829 kWh în 1950¹⁹.

În vederea organizării activității de cercetare a zăcămintelor de substanțe minerale utile pe teritoriul țării și pentru toate resursele sub-solului a fost înființat în 1951 Comitetul Geologic, apoi Institutul de geologie-geografie în cadrul Academiei ; de asemenea, au fost înființate facultăți de geologie în principalele centre universitare.

În procesul traducerii în viață a prevederilor planului s-au ivit în primii ani o serie de greutăți, lansarea lozincii înfăptuirii planului în patru

¹⁷ Hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 1182/1950, „Monitorul Oficial”, nr. 104 din 16 noiembrie 1950.

¹⁸ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1972, p. 154.

¹⁹ „Probleme economice”, nr. 4/1960, p. 125.

ani, fără un studiu îndeajuns de aprofundat, precum și datorită alocării în acei ani a unor investiții prea mari pentru anumite lucrări care depășeau posibilitățile reale ale economiei naționale din acel timp, defavorizând îndeosebi agricultura, ramurile industriei bunurilor de consum. În vederea reechilibrării repartiției investițiilor, Plenara Comitetului Central al partidului din 19—20 august 1953 a prevăzut în hotărîrea adoptată ca pentru anii 1953—1955 partea de acumulare din venitul național să reprezinte 27,8%, iar fondul de consum 72,2% ; totodată, ea a stabilit reducerea investițiilor pentru industria grea producătoare de mijloace de producție și pentru lucrările mari de construcții cu circa 15—17 miliarde lei²⁰.

Reechilibrarea repartizării investițiilor, înfăptuită prin modificarea planului cincinal, nu s-a făcut însă în modul cel mai corespunzător. Realizându-se îndeosebi pe seama reducerii investițiilor în industria producătoare de mijloace de producție, ea a avut o influență negativă asupra industrializării țării. În același timp, fondurile de investiții sporite alocate industriei bunurilor de consum și agriculturii în ultimii doi ani ai cincinalului n-au fost utilizate în mod eficient datorită risipirii lor pe un număr prea mare de obiective.

O influență negativă asupra realizării tuturor prevederilor planului cincinal a avut și faptul că o serie de pîrghii valorice ca rentabilitatea, prețul de cost, productivitatea muncii nu au constituit în suficientă măsură o preocupare centrală.

Privit în ansamblu, bilanțul realizărilor în domeniul industriei, la sfîrșitul primului cincinal, este pozitiv. Venitul național a sporit în 1955, față de 1950, cu 92%²¹. Volumul producției globale industriale, deși nu a atins nivelul prevederilor planului cincinal, era, totuși, în 1955, de două ori mai mare, față de cel din 1950 ; în 1955, grupa A reprezenta 217%, iar grupa B 185%, față de anul 1950. Ponderea grupei A în producția industrială reprezenta 55,8% în 1955, față de 53% în 1950, iar a grupei B era de 44,2%, față de 47%²². În cincinalul 1951—1955 s-au înregistrat creșteri la producția principalelor produse industriale : producția de oțel a crescut de la 555 000 tone la 766 000 tone, de fontă de la 320 000 tone la 570 000 tone, de țigete de la 5 047 000 tone la 10 555 000 tone, de cărbune de la 3 893 000 tone la 6 104 000 tone, de țesături de la 193 000 000 mp la 307 000 000 mp, de încălțăminte de la 11 212 000 perechi la 17 850 000 perechi, de carne de la 140 000 tone la 221 000 tone, de zahăr de la 87 00 tone la 130 000 tone²³.

Dezvoltarea industriei s-a răsfrînt pozitiv asupra clasei muncitoare, ale cărei rînduri au sporit, în perioada 1951—1955, cu 745 000, respectiv cu 64%. În cursul primului cincinal, peste 300 000 de femei au intrat în producție ca muncitoare, maiștri, ingineri, medici, profesoare, învățătoare etc.²⁴. În vederea pregătirii cadrelor de muncitori, au fost înființate noi școli profesionale de ucenici, școli tehnice pentru muncitori calificați

²⁰ Hotărîrea Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din 19—20 august 1953 cu privire la sarcinile partidului în domeniul dezvoltării economiei naționale și ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii, în *Rezoluții și Hotărîri ale C.C. al P.M.R. 1951—1953*, vol. II, București, E.S.P.L.P., 1954.

²¹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1972, p. 90.

²² *Ibidem*, 1977, p. 134 și 135.

²³ *Ibidem*, 1977, p. 152—161.

²⁴ *Forța de muncă în Republica Socialistă România. Culegere de date statistice*, București, 1966, p. 44 ; *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1974, p. 63.

și personal tehnic și școli tehnice de maiștri ²⁵. Începînd din 1955, în orașe și centre muncitorești învățămîntul de 7 ani devine general și obligatoriu. Au fost create condiții de studiu și pentru oamenii muncii aflați în producție. S-au înființat școli pentru tineretul muncitoresc și sătesc și s-a dezvoltat învățămîntul fără frecvență, care permitea oamenilor muncii să facă studii medii și superioare fără să părăsească producția ²⁶. Economia, cultura și celelalte activități sociale au primit în perioada 1949—1955 circa 144 000 de cadre medii tehnice și peste 56 000 de cadre cu pregătire superioară ²⁷. Cu toate acestea, necesitățile de cadre calificate n-au putut fi acoperite prin sistemul de învățămînt. Astfel, în industriile miniere și petroliere în timp ce numărul muncitorilor a sporit cu 20 400 în perioada 1951—1955, numărul absolvenților ai învățămîntului profesional a fost de 5 889, iar ai învățămîntului mediu tehnic de 3 886. Decalajul existent între cerință și competență, calificare a influențat nefavorabil asupra productivității muncii.

În cursul cincinalului 1951—1955, sectorul socialist s-a extins și s-a consolidat continuu în toate ramurile economiei naționale. El ajunsese să reprezinte la sfîrșitul anului 1955 în industrie aproape 100%, în transporturi peste 90%, în sistemul bancar-financiar și de asigurări 100%, în comerțul exterior 100%, în comerțul interior peste 80%, iar în agricultură peste o treime din suprafața agricolă a țării ²⁸. Ponderea proprietății socialiste, în 1955, reprezenta 97%, în totalul producției globale industriale, 62% în venitul național; populația în sectorul socialist reprezenta 38,3% ²⁹. Rolul conducător și greutatea specifică a sectorului socialist exercitau o influență crescîndă asupra economiei naționale, în ansamblu, în direcția dezvoltării ei neconținute în interesul ridicării nivelului de trai al poporului muncitor. Industria socialistă devenise încă de pe atunci temelia dezvoltării întregii economii naționale.

Anii primului cincinal au reprezentat perioada în care clasa muncitoare, întregul popor au trebuit concomitent să învețe să construiască noua societate și să înfrîngă opoziția fostelor elemente exploatare, ale celor care mai existau, care se dedau la acțiuni de natură să împiedice dezvoltarea relațiilor socialiste de producție.

O mare contribuție la construcția socialistă a adus tineretul. În perioada anilor 1952—1955, tinerii brigadieri au contribuit la construirea a numeroase obiective industriale și culturale ca: fabrica de ciment „Ilie Pintilie”-Fieni, termocentrala Ovidiu II, stadionul „23 August” din București, Teatrul de Operă și Balet din Capitală, liniile Cerna — Jiu, Ozana — Cracău și altele. Tinerii, alături de vîrstnici, au lucrat cu entuziasm la construcția hidrocentralei de la Bicaz, a uzinelor chimice de la Năvodari, la construirea și dezvoltarea întreprinderilor specializate în producția

²⁵ Hotărîrea C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri al R.P.R. cu privire la organizarea școlilor profesionale de ucenici, a școlilor tehnice și a școlilor tehnice de maiștri, în Colecția de hotărîri și dispoziții ale Consiliului de Miniștri al R.P.R. nr. 7 din 26 februarie 1955.

²⁶ Decret nr. 171 din 14 aprilie 1953 privind organizarea formelor de învățămînt pentru pregătirea cadrelor muncitorești (*Colecția de L.D.H.D.* nr. 12 din 18 aprilie 1953); Hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 4319/1954 cu privire la organizarea învățămîntului pentru școlarizarea cadrelor necesare gospodăriilor agricole colective (*Colecția de L.D.H.D.* nr. 1 din 9 ianuarie 1954).

²⁷ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1966, p. 128.

²⁸ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1955—1959*, București, Editura politică, 1959, p. 47.

²⁹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1966, p. 114.

utilajului petrolier, minier, a autocamioanelor, la dezvoltarea combinatului siderurgic de la Hunedoara, a laminorului de țevi din Roman etc.

Partidul și statul nostru, clasa muncitoare, întregul popor au cîștigat o bogată experiență în opera de edificare a socialismului, care împreună cu însemnate realizări obținute au creat condițiile pentru trecerea într-un ritm mai accentuat pe drumul progresului social.

Congresul al VII-lea al P.C.R., care a avut loc în decembrie 1955, a stabilit ca sarcină fundamentală a celui de-al doilea plan cincinal făurirea *economiei socialiste unitare*. Obiectivele principale ale Directivelor Congresului privind dezvoltarea economică și socială a României și ale planului cincinal pe 1956—1960 prevedeau : dezvoltarea cu prioritate a industriei mijloacelor de producție ; dezvoltarea industriei bunurilor de consum pe baza folosirii materiilor prime, a fibrelor sintetice și a maselor plastice fabricate în țară ; extinderea și întărirea continuă a sectorului socialist în agricultură și sporirea producției agricole ; dezvoltarea comerțului, intensificarea schimburilor de mărfuri între sectorul socialist de stat și sectorul micii producții de mărfuri ; lărgirea și consolidarea bazei materiale a culturii, învățămîntului, ocrotirii sănătății etc. Directivele urmăreau înfăptuirea cadrului favorabil lărgirii și întăririi continue a relațiilor de producție socialiste în economia națională și dezvoltarea continuă a forțelor de producție.

Ca și în perioadele anterioare, partidul și statul au analizat periodic mersul îndeplinirii Directivelor Congresului al VII-lea al P.C.R. cu privire la dezvoltarea economiei naționale ; au acționat pentru creșterea acumulărilor necesare investițiilor, perfecționarea conducerii unităților economice, a sistemului de normare și de retribuție etc. Plenara C.C. al P.C.R. din decembrie 1956 a adus unele corectări Directivelor Congresului în ce privește proporțiile dintre fondul de acumulare și fondul de consum. Ca urmare, în 1957 cota din venitul național afectată acumulării a fost de 9,1%, iar în 1958 de 14,8% față de cota medie a fondului de acumulare din perioada 1951—1955 de 17,6%. Micșorarea ratei fondului de acumulare a avut o influență negativă atît asupra dezvoltării industriei, cît și asupra ritmului de dezvoltare a fondului de consum. Sesizînd acest fenomen negativ, partidul a desfășurat, în anii 1959 și 1960, o largă activitate în rîndul maselor pentru creșterea acumulărilor necesare investițiilor, pentru utilizarea mai bună a capacităților existente și scurtarea termenelor de dare în funcțiune a noilor instalații, economisirea de materii prime și materiale, calificarea și specializarea muncitorilor. Pentru rezolvarea concretă a problemelor economice izvorîte din hotărîrile partidului și guvernului au fost înființate pe lîngă comitetele organelor locale de partid, *comisii economice*, încadrate cu activiști de partid, oameni de știință, economiști, ingineri, tehnicieni cu experiență în producție și fruntași în muncă din diferite sectoare de activitate economică. Această formă de organizare a dus la cunoașterea mai aprofundată și mai competentă a problemelor economice de către organele locale de partid și a permis luarea unor măsuri mai eficiente pentru realizarea obiectivelor economice.

Plenarele C.C. al P.C.R. din noiembrie 1958 și decembrie 1959, ținînd seama de rezultatele mai slabe obținute în creșterea producției industriale în ultimii doi ani, au adoptat noi măsuri menite să ducă la sporirea acumulărilor și, pe această bază, la dezvoltarea în ritm mai susținut a industriei. Acționînd în această direcție, clasa muncitoare și ceilalți oameni ai muncii au desfășurat larg întrecerea socialistă, care a contribuit, prin inițiativele puse în valoare, la utilizarea mai bună a capacităților de produc-

ție, îmbunătățirea proceselor tehnologice, creșterea productivității muncii, reducerea prețului de cost și ridicarea calității produselor. Prin diverse forme organizate de dezbatere a problemelor producției — consfătuiri, conferințe tehnice etc. s-a asigurat participarea mai largă a muncitorilor, inginerilor și tehnicienilor la rezolvarea unor probleme complexe ale producției. Situându-se în fruntea acestei mișcări, colective a 8 întreprinderi din București au luat inițiativa de a intensifica și dezvolta activitatea fiecărui muncitor, tehnician și inginer, pentru îmbunătățirea organizării muncii, a calității produselor, pentru reducerea cheltuielilor materiale etc. Un puternic avânt a luat participarea tineretului la întrecerea socialistă. În anul 1958 tinerii au participat la muncă pe 10 șantiere ale tineretului. Până la sfârșitul anului 1959, pe baza acestei inițiative, care a cuprins un mare număr de întreprinderi din țară, s-au obținut economii numai în industria republicană de peste 1,3 miliarde de lei.

Bazindu-se pe această acțiune, planurile economice pe anii 1959 și 1960 au prevăzut rate mai ridicate ale fondului de acumulare. Totuși, pe ansamblul cincinalului rata acumulării a fost de numai 16%. Nivelul scăzut al cotei destinate dezvoltării a avut efecte negative, pentru înlăturarea cărora au fost necesare eforturi serioase în perioada următoare.

Privite în ansamblu, realizările cincinalului 1956—1960 au dus la dezvoltarea pe o nouă treaptă a economiei naționale. Pe harta industrială a țării au apărut mari centre ale industriei chimice: Săvinești, Onești, Govora ș.a. S-a lărgit baza energetică națională, au fost depistate și puse în valoare importante rezerve de cărbune. La 31 iulie 1957 a intrat în funcțiune primul reactor atomic montat în România și un accelerator de particule de tip ciclotron-fazotron. Au fost create sau dezvoltate subramuri industriale specializate în producția de utilaj petrolier, construcții navale, mașini-unelte, utilaj tehnologic pentru industria minieră, siderurgică, chimică, alimentară, ușoară etc. A început producția de linii tehnologice complete pentru diferite ramuri ale economiei naționale. S-a dezvoltat producția de fire și fibre sintetice, de mase plastice și cea de medicamente. Au fost realizați pași de seamă în direcția valorificării superioare a resurselor de materii prime de care dispune România. A cunoscut o dezvoltare, deși mai lentă, în această perioadă și industria bunurilor de consum. Planul decenal de electrificare, adoptat în 1950, a fost realizat. În 1960, producția de energie electrică era de 7,7 miliarde kWh, față de 1,1 miliarde kWh în 1938 și 2,1 miliarde kWh în 1950³⁰. Printre marile realizări a fost și formarea sistemului energetic național. Importanța acestuia rezultă din faptul că permite furnizarea neîntreruptă a energiei cerute de consumatori, folosirea rațională a puterii instalate, reducerea consumului de combustibil în centrale cât și asigurarea cerințelor ridicate din perioadele virfurilor de sarcină. De asemenea, o însemnată realizare în domeniul electrificării în această perioadă o constituie terminarea în aprilie 1960 a tunelului de aducție al Hidrocentralei de la Bicăz, trecerea la umplerea lacului de acumulare și darea acesteia în funcțiune.

Puterea instalată a sporit de la 501 MW în 1938 la 740 MW în 1950 și 1 779 MW în 1960. În cadrul planului decenal de electrificare au fost construite peste 2 500 km linii electrice de 110 kW pentru dezvoltarea unor centre industriale: Doicești—București, Moroieni—Sinaia, Brașov—Hunedoara, Borzești—Galați, Borzești—Iasi, Bicăz—Suceava etc. De aseme-

³⁰ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1977, p. 152.

nea, au fost construite peste 2 000 km de linie de 35 kW și 10 000 km de linii electrice de 6—16 kW din care cea mai mare parte pentru electrificarea rurală.

Pe baza producției sporite de energie electrică și ca urmare a prefacerilor tehnice progresive în mijloacele de muncă, înzestrarea electroenergetică a muncii a înregistrat o creștere importantă. În industrie, consumul de energie electrică pe muncitor a crescut, față de 1950, cu 47% în 1955 și cu 111% în 1960.

Preocuparea partidului și statului nostru pentru utilizarea rațională a forței de muncă a determinat modificări importante în calificarea și structura profesională a muncitorilor.

Ponderea muncitorilor calificați în totalul muncitorilor a crescut la 71,0% în 1960. În timp ce în 1938 existau mari diferențe în ce privește numărul muncitorilor calificați în diferite ramuri, în 1960 diferențele erau neînsemnate. Acest fapt se explică prin aceea, că spre deosebire de trecut, când existau diferențe apreciabile între nivelurile tehnice ale producției în diferite ramuri, în anii construcției socialiste a fost promovat progresul tehnic în toate ramurile economiei naționale și în special în ramurile hotărâtoare ale industriei. În același timp, a crescut în ritm rapid și numărul inginerilor și tehnicienilor; în 1960 existau în țară 59 000 de ingineri, față de 9 000 în 1938. Cea mai mare parte a personalului cu pregătire medie și superioară a fost formată în anii socialismului. Încă în 1958, 79,3% din personalul cu pregătire medie și superioară și 61,6% din personalul cu pregătire economică medie și superioară erau absolvenți din perioada de după 1946 și în special de după 1948 ³¹.

În anii făuririi bazelor socialismului, ponderea cea mai mare au deținut-o formele inferioare de calificare profesională: calificarea la locul de muncă, precum și cursurile de scurtă durată (cu sau fără scoatere din producție). Această soluționare răspundea unor cerințe stringente de a încadra noi și noi muncitori, cei mai mulți din rîndurile țărănimii, în numeroase cazuri cu un nivel de școlarizare de 4 sau sub 4 clase elementare; în același timp, rețeaua și capacitatea învățămîntului erau insuficiente. Conținutul calificării profesionale consta cu precădere în însușirea de către muncitori a unor deprinderi practice întemeiate pe cunoștințe sumare. Școala profesională, împreună cu alte forme mai avansate de calificare, nu a putut forma decît circa 20—25% din numărul de muncitori calificați pe care-i solicita dezvoltarea rapidă a tuturor ramurilor și sectoarelor economiei naționale.

În istoria planificării de durată a economiei țării planul cincinal 1956—1960 a constituit o experiență cu multe învățăminte utile, cu importante concluzii pentru dezvoltarea economiei și promovarea intereselor fundamentale ale națiunii noastre socialiste.

O nouă etapă calitativă de dezvoltare a bazei tehnico-materiale a socialismului în România a constituit-o continuarea industrializării economiei naționale în perioada 1961—1965. Congresul al VIII-lea al P.C.R., care și-a desfășurat lucrările între 20 și 25 iunie 1960, analizînd trăsăturile

70 ³¹ Calculat pe baza datelor din *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1966.

specifice ale perioadei parcurse pînă la acea dată, sarcinile care decurgeau din noua etapă, a aprobat *Directivele cu privire la planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1960—1965* și *Schița planului economic de perspectivă pe 15 ani*. Obiectivul principal stabilit de Congres a fost făurirea bazei tehnico-materiale a socialismului, continuarea neabătută, într-un ritm susținut, a industrializării țării, acordîndu-se prioritate industriei grele, încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie.

Printre sarcinile de bază ale celui de-al treilea plan de perspectivă al dezvoltării economiei naționale au stat : continuarea în ritm susținut a industrializării țării, dezvoltîndu-se cu prioritate industria grea cu pivotul ei, construcția de mașini ; încheierea cooperativizării agriculturii, dezvoltarea și consolidarea economico-organizatorică a cooperativelor agricole de producție și creșterea producției agricole vegetale și animale ; extinderea mecanizării și automatizării producției ; reutilizarea întreprinderilor existente și înzestrarea noilor întreprinderi cu utilaje și agregate la nivelul celor mai noi realizări ale tehnicii ; îmbunătățirea în continuare a repartizării teritoriale a forțelor de producție, creșterea potențialului economic al zonelor mai puțin dezvoltate ; creșterea bunăstării materiale și culturale a oamenilor muncii prin sporirea retribuției reale, a veniturilor bănești, îmbunătățirea continuă a condițiilor de locuit, dezvoltarea învățămîntului, culturii și a măsurilor de ocrotire a sănătății și de prevederi sociale ³².

Congresul al VIII-lea a pus în lumină, prin analiza activității desfășurate de partid în opera de construire a socialismului și prin obiectivele fixate pentru următoarea etapă, plusul de experiență dat de istoria anilor construcției socialiste, confirmînd, totodată, justetea liniei politice a P.C.R. în dezvoltarea neîntreruptă a industriei. Consecvent principiilor partidului de industrializare socialistă a țării, Congresul a orientat în continuare eforturile spre dezvoltarea principalelor ramuri ale industriei grele — siderurgia, construcția de mașini, chimia. Congresul a stabilit, totodată, sarcini sporite și în ceea ce privește extinderea mecanizării, automatizării proceselor de producție, modernizarea întreprinderilor existente, înzestrarea noilor întreprinderi cu utilaje și agregate la nivelul tehnicii moderne, asimilarea și diversificarea de noi mașini-unelte. Baza realizării unui program atît de vast a fost asigurată prin alocarea unui volum sporit de investiții — 170—180 de miliarde lei —, din care 58—59% erau destinate industriei ³³. Rata medie a fondului de acumulare în perioada 1961—1965 a fost de 24,3%, fiind superioară celei din cincinalele anterioare.

Programul de dezvoltare economică a țării, adoptat de Congres, a fost primit cu încredere de oamenii muncii, care au desfășurat o largă activitate pentru realizarea lui. În anii 1960—1965, sarcinile trasate de Congres în domeniul industriei au fost îndeplinite. Au fost construite și au început să producă, în toate ramurile industriei, 502 întreprinderi și secții

³² *Directivele Congresului al VIII-lea al P.C.R. cu privire la planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1960—1965*, în *Congresul al VIII-lea al P.C.R.*, București, Editura politică, 1960, p. 649.

³³ *Ibidem*.

noi, din care 34 în domeniul energiei, 43 în metalurgie și construcții de mașini, 83 în chimie, 45 în industria materialelor de construcții, 63 în industria lemnului, 524 în industria ușoară și alimentară³⁴.

Producția globală industrială a fost în 1965 de aproape 2 ori mai mare decât în 1960, sporind într-un ritm mediu anual de 14,5% față de 13% prevăzut de Directive. Preocuparea pentru dezvoltarea cu prioritate a producției mijloacelor de producție s-a concretizat în ritmul mediu anual de creștere a acestora de 15,7%, superior mediei pe întreaga industrie. În același timp, producția bunurilor de consum a crescut într-un ritm mediu anual de 12,3%, realizându-se astfel nivelul prevăzut în Directive³⁵.

Producția de energie electrică a ajuns în 1965 la 17,2 miliarde kWh, față de 7,7 miliarde kWh în 1960. Consumul pe locuitor a ajuns în 1965 la 925 kWh, față de 129 kWh în 1950. Consumul de energie pe locuitor, în 1965, depășise media mondială, dar era inferior Franței, Cehoslovaciei, Austriei, Poloniei etc.³⁶.

În cursul anilor 1961—1965 au fost obținute succese importante în industria siderurgică; producția de oțel în 1965 a ajuns la 3 426 000 tone, față de 1 800 000 în 1960³⁷. Producția de oțel pe locuitor era superioară celei din Polonia, Ungaria, Bulgaria, Spania, dar încă inferioară celei din Cehoslovacia, Austria, U.R.S.S. etc.³⁸. În anii imediat următori producția de oțel a României avea să facă un salt important prin terminarea construirii Combinatului siderurgic de la Galați, obiectiv principal al planului de investiții în perioada 1960—1965, care urma să producă 4 000 000 tone de oțel anual.

Industria constructoare de mașini a realizat o producție de 2,6 ori mai mare față de 1960. De asemenea, industria chimică, al cărei efort a fost îndreptat spre crearea petrochimiei, și-a sporit producția de 3,6 ori. Industria constructoare de mașini a introdus în fabricație noi tipuri de mașini, utilaje și instalații, printre care: locomotiva diesel electrică de 2 100 CP, instalația de foraj de 315 tone, care asigură forarea sondelor de țife și gaze la adâncimi mari, tractorul de 65 CP, tractorul pe șenile de 130 CP, noi tipuri de autocamioane, cargouri pentru cherestea de 3 500 tdw, agregate hidroenergetice pentru centralele de pe Bistrița, instalații complexe și utilaje pentru uzinele construite în această perioadă. De asemenea, în perioada 1961—1965, pentru prima dată în România a început fabricația pe scară industrială a unor noi produse ca: aluminiu, cauciuc sintetic, noi sortimente de oțeluri aliate superior, de mase plastice, de fire și fibre sintetice, de coloranți bazici speciali, celuloză din paie și stuf, precum și o gamă mai variată de bunuri de consum. A început fabricarea primelor televizoare.

În vederea ridicării nivelului tehnic al producției s-a acordat o mai mare atenție mecanizării, care s-a realizat în special în industria minieră, exploatarea lemnului, turnătorii, în industria materialelor de construcții; a fost extinsă și automatizarea proceselor de producție. Peste 80 la sută

³⁴ *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, București, Editura politică, 1966, p. 23.

³⁵ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1975, p. 88; *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, București, Editura politică, 1966, p. 24.

³⁶ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1977, p. 24, 553.

³⁷ *Breviarul statistic al R. S. România*, 1967, p. 91.

³⁸ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1977, p. 561.

din producția de fontă și oțel era realizată de agregatele automatizate, iar în industria chimică numeroase produse principale (acidul sulfuric, amoniacul, îngrășămintele, celuloza) se fabricau în instalații cu nivel de automatizare ridicat.

S-a îmbunătățit structura internă a industriei constructoare de mașini și prelucrării metalelor ca urmare a modificării ponderii diferitelor subramuri, a apariției și dezvoltării unor noi subramuri, grupe și subgrupe de producție. Totuși, ramura construcției de mașini deținea o pondere în producția industrială de 16,5%, iar industria electrotehnică și electronică, care au un rol hotărâtor în extinderea mecanizării și automatizării producției dădea, în 1965, numai 4,1% din producția industriei constructoare de mașini.

Au fost obținute unele succese în crearea bazei materiale a cercetării științifice, în dezvoltarea rețelei de unități de cercetare, în dotarea laboratoarelor cu utilajul necesar, în creșterea cadrelor. În perioada anilor 1961—1965, statul a alocat pentru dezvoltarea științei peste 5,5 miliarde de lei. În 1965 funcționau 53 de institute ale Academiei, 163 de unități de cercetare departamentală și 48 de laboratoare uzinale mari în întreprinderile industriale moderne. În rețeaua de cercetare științifică lucrau aproape 23 000 de cadre cu studii superioare.

Cu toate realizările obținute în dezvoltarea cercetării științifice, domeniul științific de mare importanță pentru dezvoltarea industriei și agriculturii cum sînt energetica, construcțiile de mașini, electronica, automata, chimia compuşilor macromoleculari, fizica energiilor înalte, cibernetica, genetica și altele au rămas în urmă ; ele nu s-au dezvoltat corespunzător cerințelor progresului țării și tendințelor tehnicii și științei contemporane. Ponderea fondurilor destinate dezvoltării științei reprezenta în 1965 doar 0,88% din venitul național, în timp ce în alte țări aceste fonduri ajungeau pînă la 2—3% din venitul național.

Abia în anii 1966—1968 s-au pus bazele industriei electronice, producției mijloacelor de automatizare, de autoturisme și altele, s-au amplificat construcția navală, producția de utilaje tehnologice complexe și altele. De asemenea, începînd cu anul 1965 s-a trecut la înființarea unor institute de cercetări menite să contribuie la dezvoltarea domeniilor-cheie ale industriei.

În procesul industrializării țării s-au înregistrat realizări în ceea ce privește îmbunătățirea repartizării forțelor de producție pe teritoriul țării. Astfel, într-o serie de localități cu industrie slab dezvoltată sau chiar inexistentă, dar care dispuneau de importante resurse de muncă, au fost construite numeroase obiective industriale. Ca urmare, județe mai slab dezvoltate, cum sînt : Argeș, Dolj, Gorj, Olt, Ialomița, Iași, Mureș, Bistrița-Năsăud ș.a. și-au sporit ponderea producției industriale, care s-a răsfrînt pozitiv asupra folosirii mai eficiente a resurselor de muncă și îmbunătățirii condițiilor de viață ale populației.

Organic legată de dezvoltarea industriei și construcțiilor a fost și cea a *transporturilor*. A fost creată o industrie de autovehicule (autocamioane, autobuze, troleibuze), de mijloace de transport naval de diferite tipuri, de locomotive diesel și electrice pentru linii magistrale ; în 1965 s-au produs 14 306 autocamioane, autotractoare și autobasculante față de 8 383 în 1960 și 2 860 în 1955 ; 110 locomotive diesel și electrice de

2 100 C.P. față de 10 în 1960³⁹. În total, în perioada 1960—1965, au fost produse 307 locomotive diesel-electrice. De asemenea, producția vagoanelor de marfă a ajuns în 1965 la 8 581 vagoane, față de 4 622 în 1960 și 1 875 vagoane în 1950⁴⁰.

Rețeaua căilor ferate a țării a fost extinsă cu noi ramificații, menite a îmbunătăți legăturile între diferite zone ale țării. O importanță deosebită în această direcție a avut construirea liniilor de cale ferată București—Roșiorii de Vede—Craiova, Făurei—Tecuci, Bumbăști—Livezeni, Salva—Vișeu. Ca urmare, lungimea căilor ferate a crescut de la 10 677 km în 1948 la 10 979 în 1965, iar densitatea rețelei la 1 000 kmp de la 45 km în 1948 la 46,2 km în 1965⁴¹.

Traficul de mărfuri feroviar a crescut în perioada 1950—1965 de 3,3 ori, de mărfuri auto de 125 ori, maritime de 7,5 ori, iar cel aerian de aproape 2 ori. De asemenea, traficul feroviar de călători a crescut de 2,3 ori, cel auto de 15 ori, iar cel aerian de 9,5 ori⁴². Începând din 1961, traficul auto a depășit pe cel feroviar de mărfuri, iar la călători din 1969, ajungând preponderent în totalul transporturilor⁴³.

În procesul înfăptuirii industrializării țării partidul și statul s-au preocupat de pregătirea forței de muncă și asigurarea cadrelor calificate. În primii ani ai industrializării socialiste au fost organizate școli profesionale pentru pregătirea muncitorilor calificați din rîndul absolvenților a cel puțin 4 clase elementare. De asemenea, pentru satisfacerea unor nevoi urgente ale întreprinderilor au fost înființate cursuri de calificare de scurtă durată pe lângă fabrici și uzine, în care erau primiți muncitori de la vîrsta de 16 ani, fără vreo condiție de studii. Pentru pregătirea cadrelor medii economice s-au înființat școli medii tehnice și economice cu durata de 4 ani, în care erau primiți absolvenți ai școlii generale de 7 ani. Pe parcursul anilor s-au adus modificări structurii învățămîntului profesional și tehnic, organizîndu-se pe lângă mari întreprinderi, șantiere de construcții etc., școli tehnice de maiștri, școli tehnice pentru personal tehnic și pentru muncitori de înaltă calificare.

În perioada 1948—1965 au fost pregătite prin școli profesionale 599 700 cadre muncitorești, prin școli de maiștri — 36 820, iar prin școli tehnice peste 148 000⁴⁴. În același timp, numărul inginerilor ajunsese la circa 60 000 în 1965, față de 9 000 în 1938.

Cu toate aceste realizări, pregătirea cadrelor muncitorești s-a realizat cu precădere prin formele inferioare de calificare profesională: practică la locul de muncă, precum și cursurile de scurtă durată (cu sau fără scoatere din producție). Această soluționare răspundea unor necesități stringente de muncitori cerute de dezvoltarea industriei, deoarece rețeaua și capacitatea învățămîntului erau insuficiente. Este cunoscut că datorită unor concepții greșite și a subaprecierii școlii noastre din trecut, au fost desființate liceele industriale, agricole, comerciale, școlile de conductori tehnici și de subingineri. În aceste condiții școala profesională, împreună cu alte forme mai avansate de calificare, nu a putut forma decît un număr mult mai mic de muncitori calificați față de necesarul cerut de dezvoltarea rapidă a tuturor ramurilor și sectoarelor economiei na-

³⁹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1977, p. 154—155.

⁴⁰ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1977, p. 156—157.

⁴¹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1966, p. 405.

⁴² *Ibidem*, p. 410—413.

⁴³ *Ibidem*, p. 410, 411—415.

⁴⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1977, p. 458—459.

ționale. Potrivit datelor statistice, din totalul muncitorilor calificați existenți la sfârșitul anului 1965, 20,7% au fost pregătiți prin școli profesionale, iar 79,3% de întreprinderi prin cursuri și practică la locul de muncă ⁴⁵.

Pentru înlăturarea acestei situații și asigurarea pregătirii cadrelor de muncitori calificați și tehnicieni în pas cu dezvoltarea industriei au fost luate în perioada următoare măsuri care au dus la diversificarea formelor de pregătire a muncitorilor calificați și a cadrelor tehnice, la înființarea liceelor de specialitate, la lărgirea bazei materiale a învățământului și îmbunătățirea conținutului acestuia.

Analiza dezvoltării industriei naționale în perioada 1948—1965 ilustrează că aceasta a cunoscut progrese însemnate, ajungând la o producție globală de 11 ori mai mare în 1965 față de 1948 ⁴⁶. Ritmul mediu de creștere a producției globale industriale a fost în aceeași perioadă de 13,3%, unul din cele mai mari din lume. Statul a făcut eforturi mari pentru dezvoltarea industriei, investind în această ramură în decursul celor trei cincinale (1951—1965) peste 171 miliarde lei din totalul de aproape 362 miliarde lei, adică peste 51% ⁴⁷. Investițiile utilizate de stat, în mod planificat, au permis realizarea unor noi și importante capacități de producție, în toate ramurile industriale; au fost date în funcțiune 763 de întreprinderi industriale și secții noi, pe lângă numărul mare al celor dezvoltate, reutilitate și modernizate. În totalul fondurilor fixe din economia națională, ponderea celor din industrie a sporit în 1965 la 31,8%, față de 19,8% în 1950.

Industria s-a transformat în ramură conducătoare a economiei naționale. În perioada 1951—1965 ea și-a sporit ponderea în totalul populației ocupate de la 12 la 19,2%, în fondurile fixe de la 19,8 la 31,8%, în venitul național de la 44% la 48,9%, iar în produsul social de la 46,6% la 57,3%. Numărul personalului în industrie a crescut de la 813 500 la 1 255 200, iar al muncitorilor de la 640 400 la 1 067 900. Aproape 34% din populația țării a devenit urbană față de 23,4% în 1948 ⁴⁸.

În mod constant au fost dezvoltate cu prioritate ramurile de bază ale industriei: energia electrică, metalurgia și siderurgia, construcția de mașini, chimia. În perioada 1951—1965, industria energiei electrice a sporit de 4,6 ori, industria metalurgică de 6,4 ori, industria constructoare de mașini de 15 ori, industria chimică de 21 ori ⁴⁹. Dezvoltarea în ritmuri diferențiate a ramurilor a determinat modificări cantitative și calitative atât în profilul industriei cât și în întreaga economie națională. Proporțiile în industrie dintre producția mijloacelor de producție (grupa A) și producția bunurilor de consum (grupa B) s-au schimbat sensibil; dacă în 1948 prima reprezenta 49,4%, în 1965 ponderea acesteia era de 66,5% din totalul producției industriale, în condițiile dezvoltării ambelor diviziuni ale industriei.

Dezvoltarea în ritm susținut a acestor ramuri a fost imperios reclamată de nivelul de dezvoltare al țării — slab dezvoltată din punct de vedere economic, de necesitatea schimbării structurii industriei și mo-

⁴⁵ *Studiu privind dezvoltarea învățământului profesional și tehnic*, în „Scinteia” din 8 februarie 1968.

⁴⁶ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1977, p. 124.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 150—151.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 45, 85, 92, 101 și 102.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 126.

dernizării ei, precum și de faptul că industrializarea țării se desfășura în epoca unei puternice revoluții tehnico-științifice. Cele două ramuri promotoare ale progresului tehnic în economie — construcția de mașini și chimia — au ajuns să dețină 27,9% din producția industrială în 1965, față de numai 16,4% în 1950. Totuși ponderea cea mai mare în producția globală industrială era deținută încă de ramurile industriei ușoare și alimentare — peste 37%. Aceasta reflecta faptul că erau necesare în continuare eforturi mari pentru modernizarea structurii industriei.

Orientînd eforturile poporului spre crearea bazei tehnice materiale a economiei naționale — fundamentul dezvoltării multilaterale a societății românești, asigurării independenței și suveranității naționale, Partidul Comunist Român a luat treptat poziții tot mai ferme de combatere a teoriilor care negau necesitatea dezvoltării industriei în fiecare țară, a respins treptat, mai ales după 1960, acele păreri care vizau „specializarea” internațională a țărilor socialiste : unele — în industrie, altele — în agricultură. „Succesele obținute de România ca și de celelalte țări socialiste — sublinia Declarația Partidului Comunist Român adoptată de Plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1964 — arată că soluționarea cu succes a sarcinilor dezvoltării economiei depinde în primul rînd de folosirea tuturor posibilităților interne ale fiecărei țări, prin mobilizarea intensă a propriilor forțe și maxima valorificare a resurselor ei naturale. Hotărîtoare pentru dezvoltarea țărilor care au moștenit de la capitalism o stare de înapoiere economică este industrializarea socialistă, singura cale prin care se asigură creșterea armonioasă, echilibrată, pe o linie mereu ascendentă și în ritm rapid a întregii economii naționale, sporirea continuă a productivității muncii sociale, dezvoltarea intensivă și complexă a agriculturii, ridicarea sistematică a nivelului de trai al poporului”. Partidul s-a pronunțat, totodată, împotriva unor propuneri care preconizau elaborarea unui plan unic pentru toate țările și formarea unui organ unic de planificare, suprastatal. — În Declarația Partidului Comunist Român, relevîndu-se caracterul dăunător al acestor propuneri, se arată : „Conducerea planificată a economiei naționale este unul din atributele fundamentale, esențiale și inalienabile ale suveranității statului socialist — planul de stat fiind principalul instrument prin care acesta își realizează obiectivele sale politice și social-economice, stabilește direcțiile și ritmul de dezvoltare a economiei naționale, proporțiile ei fundamentale, acumulările, măsurile pentru ridicarea nivelului de trai material și cultural al poporului”. Experiența a scos în evidență că planul național unic asigură concentrarea tuturor resurselor materiale, financiare și umane de care dispune societatea în vederea dezvoltării industriei, agriculturii, științei și culturii și, pe această bază, ridicarea nivelului de viață al întregului popor.

În perioada la care ne referim, planificarea economiei naționale — formă principală a conducerii economice, a cunoscut modificări și perfecționări. Partidul Comunist Român, preocupîndu-se de creșterea rolului planului național unic, a luat, pe parcursul anilor, măsuri pentru înlăturarea fenomenelor de centralism excesiv, pentru lărgirea drepturilor și atribuțiilor unităților economice.

Situarea consecventă a industrializării țării în centrul politicii generale, a partidului și statului nostru de creare a bazei tehnice-materiale a economiei naționale și mobilizarea în acest scop a tuturor resurselor

materiale și umane s-a dovedit a fi calea sigură de valorificare superioară a bogățiilor naturale, de sporire a avuției naționale și ridicare a nivelului de trai al poporului, de întărire a independenței naționale.

Dezvoltarea în ritm susținut a industriei a accelerat creșterea venitului național, a deschis perspectivele unui progres continuu în domeniul învățămîntului, științei și culturii, al satisfacerii mereu crescînde a trebuințelor populației etc. Ea a constituit factorul hotărîtor al creșterii și stabilității economiei naționale, al dezvoltării agriculturii și a celorlalte ramuri ale economiei naționale, al tuturor prefacerilor sociale din țara noastră. Experiența României de construcție a societății socialiste demonstrează justetea politicii partidului și statului de industrializare a țării, de organizare pe baze socialiste a agriculturii — condiții obligatorii pentru realizarea economiei socialiste unitare, a victoriei socialismului. Ea arată, totodată, că dezvoltarea rapidă a economiei naționale poate fi asigurată numai prin mobilizarea maximă și folosirea eficientă a tuturor mijloacelor materiale, financiare și umane proprii, precum și prin conjugarea efortului propriu cu o largă colaborare și cooperare internațională.

Pornind de la aceste coordonate majore, Partidul Comunist Român a continuat în etapa următoare să pună în centrul activității sale industrializarea țării. Desigur, dezvoltarea în ritm susținut a industriei pe baza științei și tehnicii moderne a cerut și cere în continuare poporului român eforturi materiale susținute, alocarea unei mari părți din venitul național al țării pentru acumulare. Dar fără o dezvoltare rapidă și modernizare a industriei este de neconceput valorificarea la nivel superior a bogățiilor naturale, folosirea rațională a resurselor de muncă, lichidarea decalajului care desparte încă România de țările economicește dezvoltate, asigurarea progresului multilateral al țării.

Partidul, ținînd seama de experiența acumulată în anii construcției bazelor socialismului și de tendințele progresului industrial pe plan mondial, a elaborat, în noua etapă istorică a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o traversează România, o concepție strategică unitară, de largă perspectivă, privind continuarea în ritm susținut a industrializării țării. Pe această bază România, pînă în 1985, va depăși stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare, ridicîndu-se în rîndul țărilor cu nivel mediu de dezvoltare și apoi, în cursul cincinalului 1986—1990, în al țărilor avansate din punct de vedere economic.

Locul Frontului Unității Socialiste în politica P.C.R. de dezvoltare a democrației socialiste

ELENA MUREȘAN

Procesul dezvoltării democrației socialiste — trăsătură în-
trinsecă făuririi noii orînduiri în România — cunoaște, pe
parcursul evoluției sale, forme de manifestare variate, ce
vizează atît constituirea și perfecționarea cadrului organizatoric, apt să
asigure, în măsură crescîndă, participarea maselor la actul de conducere,
cît și crearea, pe plan social general, a ansamblului de condiții ce concură
la maturizarea și activizarea politică a omului cetățean.

Conducerea de către partid a acestui proces, ca și a întregii opere de
făurire a noii orînduiri, are un caracter obiectiv, ce rezidă în însuși faptul
că Partidul Comunist a apărut odată cu afirmarea și dezvoltarea prole-
tariatului ca clasă, „cu asumarea conștientă de către acesta a rolului istoric
ce-i revine în realizarea progresului social”¹. Revenindu-i misiunea de a
organiza și a conduce în mod conștient procesul complex de făurire a
socialismului în România, P.C.R. a realizat și realizează această sarcină
printr-o conlucrare cu masele largi populare, prin atragerea lor la înfăp-
tuirea liniei sale politice, a programului său. Desigur, în diversele etape
istorice parcurse de societatea noastră, formele democratice de participare
și nivelul de înfăptuire a acestora la conducere au variat în funcție de
condițiile sociale concrete, de obiectivele prioritare ale momentului istoric
respectiv. În deceniile de construcție socialistă, acest proces — concretizat
în direcții care exprimă atît gradul de dezvoltare socialistă a societății,
cît și al conștiinței socialiste și al generalizării ei treptate la nivelul întreg-
ului popor — urmează un curs mereu ascendent, care poate fi surprins
atît în latura structurii și funcționării sistemului social-politic socialist,
cît și sub raportul poziției și rolului persoanei în societate și stat.

În analiza dezvoltării democrației socialiste în țara noastră, Con-
gresul al IX-lea al P.C.R. reprezintă un punct de reper. El înscrie „victoria
definitivă a socialismului în patria noastră”, faptul că factorul hotărîtor al

¹ Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și
înnădare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 111.

acestei biruințe a constatat în rolul conducător al Partidului Comunist Român în toate domeniile de activitate, în „unirea muncitorimii, țărănimii, intelectualității și celorlalte categorii de oameni ai muncii, indiferent de naționalitate, în jurul partidului“². Trăsind direcțiile de viitor ale dezvoltării socialismului în România, Congresul a relevat ca una dintre caracteristicile principale „lărgirea continuă a democrației socialiste, participarea crescândă a maselor la treburile obștești“³.

Congresele X și XI ale P.C.R. vor continua această orientare, care, pe planul practicii construcției socialiste, va cunoaște forme tot mai largi de manifestare. Confruntarea direcțiilor de acțiune în acest domeniu, înscrise în Programul adoptat de Congresul al XI-lea al partidului „se vor lărgi tot mai mult formele de participare a oamenilor muncii la dezbaterea problemelor vieții economice și sociale, la conducerea statului. Se va promova metoda organizării periodice de conferințe — cu caracter național și local...“ ; „Se va lărgi tot mai mult practica ținerii unor conferințe și consfătuiri pe ramuri de activitate“⁴ ș.a. cu cadrul organizatoric democratic existent (concretizat în crearea unor organisme de conducere noi în toate sectoarele de la unitățile economico-sociale și administrative de bază pînă la organele centrale de partid și de stat, care funcționează pe principiul muncii colective), este concludentă pentru unitatea ce există între activitatea teoretică și practică a Partidului Comunist Român.

În acest context apreciem că constituirea Frontului Unității Socialiste, rolul și sarcinile sale în societatea socialistă românească reprezintă o ilustrare elocventă a politicii P.C.R. de dezvoltare continuă a democrației socialiste, a realismului acestei politici, izvorită și bazată pe necesitățile practicii sociale.

Crearea Frontului Unității Socialiste, în noiembrie 1968, se înscrie în viața politică a societății socialiste românești ca un eveniment care înmănunchează multiple și adînci semnificații. Constituirea acestui organism politic permanent, revoluționar, democratic, cu caracter reprezentativ — alcătuit din P.C.R., organizații de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile naționalităților conlocuitoare, cultural-artistice și sportive, culte, precum și alte organizații — este o expresie pe plan organizatoric a stadiului atins în desfășurarea unor procese structurale ale noii societăți românești *. Creat din inițiativa P.C.R., ca urmare a hotărîrii

² Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1966, p. 836.

³ Ibidem.

⁴ Programul P.C.R., p. 131.

* Structura organizatorică a Frontului Unității Socialiste — al cărui specific constă în aceea că nu e o organizație juxtapusă celorlalte organizații componente — are la bază principiul teritorial — cuprinzînd toate organizațiile componente la nivel național, județean, municipal, orășenesc, comunal și sătesc — al centralismului democratic, al conducerii și muncii colective. Forul său suprem este Congresul, ce se convoacă o dată la 5 ani și se constituie din delegați desemnați de organizațiile componente, precum și aleși de conferințele județene.

Plenarei C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie același an, în scopul de a „concentra întreaga energie a națiunii socialiste, sub conducerea partidului, pentru progresul și înflorirea continuă a României socialiste”⁵, măsura constituirii F.U.S. a pus, în același timp, în lumină mutațiile profunde care au avut loc în viața economică, în structura de clasă, în organizarea socială și de stat, nivelul maturizării sociale și politice în sens socialist a poporului nostru, implicit stadiul coeziunii sale sociale și naționale, care au făcut posibilă crearea acestei structuri; pe de altă parte, ea a relevat necesitatea existenței unui cadru adecvat, cu rol stimulat, pentru participarea la viața politică, la actele de conducere a tuturor oamenilor muncii, indiferent de clasa ori gruparea socială căreia îi aparțin, și, de asemenea, indiferent de naționalitate.

Realitățile social-politice de acum un deceniu evidențiază, în această privință, că crearea F.U.S. a răspuns unui comandament social și politic, obiectiv fundamental surprins la timp de partid, forța politică conducătoare a societății noastre.

Care erau aceste realități? Prin încheierea cooperativizării, proces care a însemnat o revoluție în viața satelor românești, a țărănimii, a mentalității sale, s-a realizat triumful definitiv al noii orînduiri la orașe și sate. Lichidarea, și din acest ultim sector al economiei naționale, a exploatării omului de către om este apreciată de Partidul Comunist Român ca „cea mai mare victorie a partidului nostru după cucerirea puterii”⁶.

Toți oamenii muncii, muncitori, țărani, intelectuali, indiferent de naționalitate, au pășit în mod unitar pe drumul „înfloririi multilaterale a României socialiste”⁷. Comunitatea de interese economice și politice, unitatea țărilor fundamentale ale întregului popor, exprimată, în primul rînd, prin unitatea sa moral-politică, au apărut pe baza instaurării proprietății socialiste, care a generat relații de tip nou între producători — de colaborare și întrajutorare.

Pe această bază au avut loc transformări radicale în structura de clasă a societății noastre, din care au dispărut clasele exploatare, socialismul devenind „țelul comun suprem” al întregului popor, care, cum preciza secretarul general al partidului la Plenara din octombrie 1968, „nu mai concepe revenirea la condițiile social-politice din trecut”⁸. Îndeplinindu-și în procesul revoluției socialiste și al construirii bazelor noii orînduiri misiunea sa istorică, clasa muncitoare, avînd în frunte partidul comunist, a crescut numeric, sub raport politic, profesional și cultural, și-a consolidat rolul de clasă conducătoare a întregii societăți. Dezvoltarea bazei tehnico-materiale și modernizarea agriculturii, politica socială și culturală a partidului au schimbat statutul social al țărănimii, care a devenit o clasă nouă. De asemenea, intelectualitatea nouă, legată prin origine

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 634.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1965, p. 6.

⁷ *Congresul al IX-lea*, p. 822.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 616.

și aspirații de clasă muncitoare și țărănime, s-a angajat în lupta comună a poporului, condusă de partidul comunist, pentru progresul socialist al țării. Procesul dezvoltării bazei tehnico-materiale în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate accentuează tendințele lichidării deosebirilor fundamentale care există încă între munca fizică și cea intelectuală, între sat și oraș, pentru apropierea nivelului de viață al satelor de cel al orașelor. Un rol important în desfășurarea acestui proces de omogenizare socială revine politicii partidului de dezvoltare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, de ridicare economică și culturală a tuturor județelor și localităților, politică care asigură, în același timp, și condițiile materiale ale deplinei egalități — garantate prin Constituția R.S.R. — între oamenii muncii români și cei aparținând naționalităților conlocuitoare. Analiza acestor realități sociale și politice, a gradului de dezvoltare a conștiinței socialiste a maselor a condus partidul, în calitate sa de forță politică care organizează și conduce științific dezvoltarea armonioasă, în toate compartimentele societății, la concluzia necesității creării unei structuri politice apte să reflecte pe plan organizatoric unitatea moral-politică la care a ajuns poporul român în anii edificării socialismului și, pe de altă parte, capabilă să adâncească această unitate, să înmănuncheze și să dirijeze, într-un sens unic de acțiune, imensele energii creatoare ale oamenilor muncii, indiferent de apartenența de clasă și națională, de apartenența sau neapartenența la P.C.R., pentru a ridica pe trepte noi unitatea socialistă a poporului. Această unitate se va impune cu atât mai mult ca necesară în noua etapă de evoluție pe care o parcurge țara noastră, etapă configurată cu o viziune teoretică remarcabilă în Programul elaborat de cel de-al XI-lea Congres al partidului, caracterizată prin obiective complexe, care cer o direcție unică de acțiune, voință și simțire a întregului popor. În acest sens, pe linia întăririi unității socialiste a națiunii, la Plenara C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie 1968 s-a hotărât concomitent cu crearea F.U.S. și constituirea Consiliilor oamenilor muncii ale naționalităților conlocuitoare, ca componente ale F.U.S., care reprezintă — după cum se menționează în regulamentele lor — forme organizatorice cu caracter obștesc menite să contribuie la asigurarea participării tot mai active a oamenilor muncii din rîndul naționalităților conlocuitoare, împreună cu întregul popor, la *elaborarea și înfăptuirea* politicii interne și externe a partidului și statului, la construirea societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră. Faptul își găsește explicația în consecvența abordării de către P.C.R. — pe planul teoretic și al practicii politice — a problemelor evoluției sociale și naționale. Pornind de la realitatea istorică, de la faptul că pe teritoriul țării noastre s-au așezat, pe parcursul secolelor, maghiari, germani și, într-un număr mai mic, alte naționalități, care au trăit, au muncit și au luptat alături de români împotriva exploatării și asupririi, pentru o viață mai bună și mai dreaptă, partidul consideră ca o sarcină a sa permanentă să vegheze „la respectarea deplinei egalități în drepturi și crearea condițiilor menite să asigure participarea activă a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, la conducerea destinului patriei noastre socialiste”, politica justă în acest domeniu constituind o parte inseparabilă a procesului făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării spre comunism⁹. Preocuparea P.C.R. pentru perfecționarea relațiilor sociale, pentru găsirea, la momentul potrivit, a solu-

⁹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 151.

țiilor organizatorice menite să concorde cu realitățile în continuă evoluție, să corespundă dezvoltării acestora, să permită valorificarea deplină a resurselor economice și umane pentru progresul socialist al patriei comune a fost amplu subliniată în cadrul ședințelor de constituire a Consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară, germană și sîrbă din țara noastră, care au avut loc în 15 noiembrie 1968 *. Astfel, în scrisoarea adresată Comitetului Central al P.C.R., secretarului său general, de către Consiliul Oamenilor Muncii de Naționalitate maghiară din România, se arată în acest sens : „Noile măsuri privind constituirea Frontului Unității Socialiste și a Consiliilor oamenilor muncii ale naționalităților conlocuitoare, adoptate de recenta plenară a Comitetului Central, reflectă într-un mod elocvent preocuparea constantă a conducerii partidului nostru pentru perfecționarea continuă a vieții sociale, pentru întărirea unității moral-politice a poporului în scopul asigurării unei participări și mai active a tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate la îndeplinirea obiectivelor politicii partidului, la întreaga operă de propășire a patriei“ ¹⁰.

La un deceniu de la constituirea Consiliilor, sintetizînd experiența acestora, care le confirmă viabilitatea, secretarul general al P.C.R. constata la Plenara comună a Consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană din martie 1978 : „În cadrul preocupărilor generale de perfecționare a activității întregii conduceri de partid și de stat, de creștere a rolului maselor populare în elaborarea și îndeplinirea politicii partidului și statului, Consiliile oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană joacă un rol important ca foruri democratice ce oferă cadrul corespunzător dezbaterii unor probleme specifice ale naționalităților respective, precum și a problemelor de ordin general cu privire la dezvoltarea societății, creșterea bunăstării și fericirii întregului nostru popor“ ¹¹.

Condiționate obiectiv de maturizarea noii orînduiri social-politice din România, constituirea și funcționarea Frontului Unității Socialiste ilustrează plenar politica P.C.R. de perfecționare a democrației socialiste, desfășurată atît în sensul lărgirii cadrului, a sferei de probleme și a amplitudinii participării, a creării de noi forme organizatorice de participare, cît și în sensul adîncirii și perfecționării participării propriu-zise, a calității și eficienței sale, aspecte legate și de pregătirea politică, culturală și profesională a subiectului participant. În această privință se impune a arăta că crearea F.U.S. — expresie a împletirii democrației obștești cu cea statală, a creșterii în măsură tot mai importantă a rolului organizațiilor obștești în sistemul organizării politice a statului — oglindește politica P.C.R. în acest domeniu din cel puțin două puncte de vedere. În primul rînd, pentru că F.U.S. reprezintă cel mai larg cadru organizatoric instituționalizat al participării, „un adevărat *forum național* în care masele largi populare,

* În actul constitutiv al F.U.S. figurează, între organizațiile ale căror conduceri centrale au dezbătut și hotărît în ședințe plenare crearea F.U.S., Consiliul Oamenilor Muncii de Naționalitate Maghiară din R.S. România, Consiliul Oamenilor Muncii de Naționalitate Germană din R.S. România, Consiliul Oamenilor Muncii de Naționalitate Sîrbă din județul Timiș, Consiliul Oamenilor Muncii de Naționalitate Sîrbă din județul Caraș-Severin ; Consiliul Oamenilor Muncii de Naționalitate Ucraineană din județul Suceava, constituite în prima jumătate a lunii noiembrie 1968. Ulterior, la F.U.S. a aderat și Consiliul Oamenilor Muncii de Naționalitate Ucraineană din județul Maramureș (aderare aprobată de plenara Consiliului Național al F.U.S. din 28 iulie 1969).

¹⁰ Vezi „Scînteia“, anul XXXVIII, nr. 7888 din 16 noiembrie 1968, p. 3.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara comună a Consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană. 14 martie 1978*, Editura politică, București, 1978, p. 5.

oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, *participă efectiv la conducerea societății*" (subl. ns.)¹². În al doilea rînd, sub raportul activității politice și sociale a F.U.S., a sarcinilor și competențelor sale, care se exercită atît nemijlocit, cît și prin intermediul organizațiilor componente. Astfel, F.U.S. participă la elaborarea și dezbateră planurilor de dezvoltare economică și socială a țării și acționează în această direcție, sub conducerea P.C.R., prin organizațiile de masă și obștești componente ; coordonează activitatea organizațiilor de masă și obștești componente în probleme de interes general, asigură conlucrarea activă dintre acestea în antrenarea tuturor cetățenilor la realizarea politicii partidului și statului, la dezbateră și soluționarea problemelor obștești și a treburilor publice ; acționează pentru dezvoltarea orînduirii noastre socialiste, perfecționarea organizării și conducerii activității economico-sociale, dezvoltarea continuă a democrației socialiste și participarea maselor la conducerea societății ; militează pentru înfăptuirea politicii naționale a partidului și statului ; organizează dezbateră proiectelor de legi și hotărîri, consultarea cetățenilor asupra problemelor care privesc dezvoltarea țării, a județelor și localităților ; organizează, sub conducerea partidului, campaniile electorale și propune candidați de deputați pentru M.A.N. și Consiliile populare ; îndrumă și controlează activitatea deputaților, analizează munca acestora și ajută la îndeplinirea mandatului încredințat de alegători ; conduce și organizează controlul obștesc, exercitat cu participarea oamenilor muncii ; coordonează activitatea cultural-educativă și de răspîndire a cunoștințelor cultural-științifice desfășurată de organizațiile de masă și obștești componente, în vederea dezvoltării conștiinței socialiste a maselor, a afirmării principiilor eticii și echității socialiste ; organizează participarea cetățenilor la acțiuni pentru dezvoltarea localităților urbane și rurale ; acționează pentru înfăptuirea politicii externe a partidului și statului, militează pentru promovarea în viața internațională a principiilor respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, egalității în drepturi, avantajului reciproc, dreptului fiecărui popor de a-și făuri propriul său destin în conformitate cu voința și aspirațiile sale ș.a. * Rolul partidului de forță politică conducătoare în societate este reflectat în cadrul F.U.S. prin faptul că acesta este atît organizație componentă, cît și conducătoare, iar documentele congreselor partidului, în actuala etapă Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism, reprezintă, în același timp, programe care stau la baza întregii activități a F.U.S.

Oglindind noua structură social-politică a țării, caracterizată printr-o tendință crescîndă spre unitate, Frontul Unității Socialiste exprimă sintetic, la nivelul organizării politice, principii de bază ale funcționării societății noastre în actuala etapă de evoluție : dezvoltarea continuă a democrației socialiste — participativă prin esența sa — pe toate planurile de manifestare și, în acest context, crearea și perfecționarea permanentă a cadrului instituțional democratic, menit să stimuleze participarea competentă a maselor de oameni ai muncii la actul decizional ; conducerea științifică de către partid a acestui proces, ca și a vieții întregii societăți, reali-

¹² Programul P.C.R., p. 140.

* Vezi Statutul Frontului Unității Socialiste din Republica Socialistă România, în *Congresul Frontului Unității Socialiste*, Editura politică, București, 1974, p. 178—180.

zată printr-o strînsă legătură între partid și mase. Faptele apar elocvent examinînd activitatea F.U.S. în cei 10 ani de existență, creșterea atribuțiilor sale pe măsura perfecționării democrației socialiste. Astfel, comparînd prevederile din documentele constitutive ale F.U.S. * cu sarcinile dobîndite pe parcursul funcționării sale, se impune observației faptul că rolul acestui organism a crescut continuu, activitatea lui s-a îmbunătățit și perfecționat ** concomitent cu extinderea cadrului de manifestare democratică a națiunii și îmbogățirea în conținut a participării.

Referindu-ne doar la cîteva aspecte, remarcăm că prin legea nr. 6 din 21 aprilie 1972 se prevede că organizarea și funcționarea controlului obștesc — formă de participare democratică a maselor la perfecționarea activității sociale — este condusă și realizată de Frontul Unității Socialiste, cu sprijinul nemijlocit al organizațiilor obștești componente.

La Consfătuirea pe țară a unităților de control al oamenilor muncii din 17 februarie 1977 — care a stabilit schimbarea denumirii de „control obștesc” în aceea de „control al oamenilor muncii” — s-a hotărît, ținîndu-se seama de experiența acumulată, ca toate sesizările și propunerile echipelor de control al oamenilor muncii — formă a activității de masă, expresie a dezvoltării democrației socialiste prin creșterea rolului organismelor obștești — să fie cunoscute de organele de control muncitoresc, care au datoria să stabilească măsurile ce se impun, în scopul finalizării activității de control al oamenilor muncii. În același sens s-a stabilit ca organele de stat să sprijine această activitate și să acționeze efectiv în vederea înlăturării neajunsurilor sesizate de aceste echipe ¹³.

În lumina hotărîrilor Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 și a Conferinței Naționale a P.C.R. din 19—21 iulie 1972, organizațiilor componente și F.U.S. le-au revenit sarcini deosebite pe linia realizării programului ideologic al partidului, a ridicării conștiinței socialiste a maselor de oameni ai muncii. În această direcție, ținînd seama de faptul că F.U.S. reunește în rîndurile sale toate forțele națiunii noastre, simbolizînd unitatea de voință și acțiune a întregului popor, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia în cuvîntarea la Plenara Consiliului Național al F.U.S. din 19 aprilie 1972 că pentru formarea unui om înaintat, cu o înaltă conștiință socialistă, este nevoie de o activitate intensă, care, practic, „nu va putea înceta niciodată”, pentru că întotdeauna vor trebui depuse eforturi „pentru perfecționarea și autoperfecționarea cetățenilor” ¹⁴. Tocmai de aceea, se arată în context, Consiliul Național, consiliile Frontului, ca și organizațiile sale componente trebuie să contribuie mai activ la desfășurarea activității politico-educative, al cărui țel este „de a așeza relațiile din societatea noastră pe principiile comunismului științific”, în ideea că aceste principii „trebuie dezvoltate, perfecționate în raport cu dezvoltarea științei, a forțelor de producție, în raport cu acumularea de noi cunoștințe de către întreaga omenire” ¹⁵.

* Vezi *Frontul Unității Socialiste. Documente constitutive*, Editura politică, București, 1969.

** Vezi Stana Buzatu, *Frontul Unității Socialiste — expresie a unității întregului popor*, Editura politică, București, 1975, p. 28—61.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 40—41.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 244.

¹⁵ *Ibid.*

Un rol important în creșterea atribuțiilor F.U.S. l-a avut Plenara Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste din 28 februarie 1973, care a adoptat măsuri deosebit de importante pentru activitatea de perspectivă a acestui organism *. Astfel, la plenară s-a precizat ca Consiliul Național și organizațiile F.U.S. să coordoneze efectiv activitatea educativă care se desfășoară pe teritoriul lor, indiferent de factorii care o organizează. Pe aceeași linie, la Plenara Consiliului Național al F.U.S. din 15 aprilie 1976 a fost adoptată hotărîrea de a se trece în responsabilitatea Consiliului Național al Frontului convocarea, organizarea și desfășurarea Congresului educației politice și al culturii socialiste — larg organism democratic cu caracter permanent **.

Creșterea competențelor F.U.S. în domeniul electoral, legiferată prin noua lege electorală *** adoptată de M.A.N. în decembrie 1974, relevă la rîndul său faptul că dezvoltarea democrației socialiste, în adîncime și extensiune, se reflectă nemijlocit în rolul și sarcinile F.U.S. în diverse etape.

Este elocvent, sub acest aspect, accentul pus cu consecvență în documentele de partid, ca și în documentele F.U.S., *pe importanța realizării de către acest organism a unității întregului nostru popor*, a tuturor oameni-

* Aceste măsuri privesc mai buna coordonare în diversele domenii a activității desfășurate de organizațiile componente ale F.U.S., creșterea rolului Consiliului Național și al consiliilor F.U.S. Vezi *Organizațiile obștești în sistemul organizării politice din Republica Socialistă România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1973, p. 70—72.

** În urma lucrărilor acestui Congres, Comitetul Politic Executiv a luat în discuție și a aprobat Programul de măsuri pentru aplicarea hotărîrilor Congresului al XI-lea al partidului și ale Congresului educației politice și al culturii socialiste în domeniul ideologic și cultural-educativ, elaborat de Comisia ideologică a C.C. al P.C.R., sub directa îndrumare a secretarului general al partidului. În acest sens a fost adoptată crearea Consiliilor de educație politică și cultură socialistă ca organisme de partid și de stat la nivelul județelor și al municipiului București, al orașelor, comunelor, întreprinderilor și instituțiilor, care — sub conducerea organelor și organizațiilor de partid — să organizeze unitar întreaga activitate de educație politică și răspîndire a științei, să cuprindă și să antreneze toate forțele de care dispunem în acest domeniu. (Vezi „Scinteia”, anul XLVI, nr. 10597, din 15 septembrie 1976, p. 1.)

*** Astfel, în Legea electorală a R.S. România, nr. 67 din 20 decembrie 1974, se precizează în acest sens: Capitolul I, art. 3: „Frontul Unității Socialiste organizează, sub conducerea Partidului Comunist Român, participarea cetățenilor la desfășurarea alegerilor, campaniile electorale și propune candidați de deputați pentru Marea Adunare Națională și în consiliile populare”; Capitolul II, Secțiunea a VI-a. Candidaturile și propunerea lor: „Art. 43 în conformitate cu art. 25 din Constituție, dreptul de a depune candidaturi pentru alegerea deputaților în Marea Adunare Națională și în consiliile populare aparține Frontului Unității Socialiste, cel mai larg organism politic permanent, revoluționar, democratic, cu caracter reprezentativ, care constituie cadrul organizatoric de unire, sub conducerea Partidului Comunist Român, a forțelor politice și sociale ale națiunii noastre socialiste, a tuturor organizațiilor de masă și obștești, pentru participarea întregului popor la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la conducerea tuturor domeniilor de activitate...”

Art. 45. — Propunerile de candidați se fac pe circumscripții electorale de către consiliile Frontului Unității Socialiste, în adunări ale alegătorilor organizate în întreprinderi și organizații economice socialiste, instituții social-culturale, cartiere, sate și unități militare...”

Capitolul III „Art. 96. — Dreptul de a propune revocarea deputatului aparține Frontului Unității Socialiste, care îl exercită din proprie inițiativă sau la cererea organizațiilor care îl compun ori a alegătorilor, în adunări pe circumscripții electorale. Propunerea de revocare este prezentată de către consiliul corespunzător al Frontului Unității Socialiste în adunările alegătorilor pe circumscripții electorale”. (Vezi *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, Partea I, nr. 161, p. 3, 7, 11.)

lor muncii, fără deosebire de naționalitate, în munca pentru înfăptuirea politicii interne și externe a partidului, pentru dezvoltarea democratică a societății noastre. La Plenara Consiliului Național al F.U.S. din 19 aprilie 1972 secretarul general al partidului aprecia ca o sarcină de mare actualitate „dezvoltarea participării maselor largi populare la conducerea țării” și, în acest cadru, necesitatea ca Consiliul Național și Consiliile județene ale F.U.S. să aibă o răspundere mai mare în organizarea dezbaterii diferitelor proiecte de hotărâri și de legi de către oamenii muncii, „în consultarea diferitelor categorii de oameni ai muncii, în centralizarea propunerilor acestora, astfel ca, realmente, propunerile făcute de cetățeni în cadrul dezbaterilor să fie temeinic studiate și luate în considerare în vederea perfecționării și definitivării proiectelor de legi și hotărâri”¹⁶. În același sens, s-a subliniat importanța organizării de către F.U.S. a participării diferitelor categorii de oameni ai muncii la conducerea societății : „trebuie astfel acordată mai multă atenție țăranimii, ținând seama că ea nu are o organizație proprie, cum sînt sindicatele, de pildă, precum și diferitelor categorii de cetățeni din cartiere, care, de asemenea, nu sînt cuprinși în organizații obștești”¹⁷. La Plenara Consiliului Național al F.U.S., din 12 octombrie 1977, referindu-se la sarcinile F.U.S. în vederea alegerilor din 20 noiembrie același an, secretarul general al partidului releva necesitatea de a se acorda mai multă atenție alegerii în consiliile populare a unui număr mai mare de cetățeni nemembri de partid, dar membri ai F.U.S. : „Eu acord o mare atenție acestei probleme pentru că asigurarea condițiilor ca un număr mai mare de cetățeni nemembri de partid să poată fi aleși și să participe la activitatea consiliilor populare — așa cum trebuie să se întîmple și în alte domenii de activitate — întărește unitatea întregului nostru popor în jurul partidului, a politicii sale, asigură înaintarea și mai fermă a patriei pe calea socialismului și comunismului”¹⁸. Rezultatul acestei orientări îl reprezintă faptul că 20 la sută din numărul deputaților aleși în consiliile populare în toamna anului 1977 sînt nemembri de partid, ceea ce evidențiază preocuparea partidului nostru de a crea condițiile și cadrul corespunzător participării la viața politică, la conducerea economică, socială și teritorială a tuturor cetățenilor țării¹⁹.

Analizînd unele probleme privitoare la creșterea rîndurilor partidului și activitatea de promovare a cadrelor — aspecte implicite ale rolului partidului de forță politică conducătoare în societatea noastră — secretarul general al partidului atrăgea atenția în cuvîntarea la Plenara din 22—23 martie 1978 asupra necesității și importanței pe care o prezintă întărirea legăturii partidului, a organelor și organizațiilor sale cu oamenii muncii care nu sînt membri de partid, crearea condițiilor ca aceștia să participe în mod direct la activitatea politică a organizațiilor de masă și obștești, inclusiv la activitatea de conducere din diferite domenii ; prin această acțiune — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — se realizează, în fapt, participarea efectivă la activitatea de conducere din diferite sectoare a maselor de oameni ai muncii, „ceea ce va întări și mai mult unitatea întregului nostru popor în jurul partidului, în cadrul Frontului Unității Socialiste”²⁰.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, vol. 7, p. 245.

¹⁷ *Ibidem*, p. 245.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste. 12 octombrie 1977*, Editura politică, București, 1977, p. 18.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința pe țară a președinților consiliilor populare. 29—31 martie 1978*, Editura politică, București, 1978, p. 24.

²⁰ „Scînteia”, anul XLVII, nr. 11071, din 25 martie 1978, p. 3.

Pe linia acestei orientări a partidului — care concepe F.U.S., prin sarcinile ce-i revin, ca un organism menit să contribuie la educația politică a masei, la ridicarea nivelului conștiinței lor socialiste, prin chiar participarea lor nemijlocită la acțiunea politică — Biroul Executiv al F.U.S. a hotărât, la 28 aprilie 1978, îmbunătățirea activității și componenței consiliilor locale ale F.U.S. și a comisiilor pe domenii de activitate, întărirea mai puternică a legăturii lor cu masele de cetățeni nemembri de partid, în scopul lărgirii democrației socialiste²¹.

Sarcinile trasate de Conferința Națională a partidului din decembrie 1977, vizînd perfecționarea în continuare a cadrului organizatoric de participare a clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea societății, adîncirea democrației socialiste în toate domeniile vieții economice și sociale, pun în fața Frontului Unității Socialiste noi preocupări de ridicare calitativă a activității pe care o desfășoară. Pentru că, așa cum s-a apreciat în lucrările Conferinței, în condițiile în care dispunem de un cadru organizatoric unic în felul său, creat în scopul de a asigura participarea nemijlocită a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea vieții economice și sociale, hotărîtoare devine funcționarea în bune condiții a acestor organisme, „astfel încît elaborarea și înlăptuirea politicii interne și externe a statului să fie rodul gîndirii și voinței colective a oamenilor muncii, a întregului nostru popor“²². În realizarea acestui deziderat Frontului Unității Socialiste îi revine un rol important, deoarece el reprezintă organismul politic revoluționar, democratic care unește toate forțele națiunii în jurul obiectivelor puse în fața întregului popor de Partidul Comunist Român pentru dezvoltarea socialistă și comunistă a țării.

²¹ Vezi „România liberă“, anul XXXVI, nr. 10423 din 29 aprilie 1978, p. 1.

²² Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 7—9 decembrie 1977, Editura politică, București, 1978, p. 445—446.

Concluziile formulate în 1869 de Cezar Boliac, ca președinte al Comitetului Arheologic, privind însemnătatea cercetărilor arheologice românești

(Relațiune către ministrul Cultelor și Instrucțiunii)

Domnule Ministru,

Mulțimea obiectelor antice din țara noastră a fost natural să mă atragă din ce în ce spre un studiu serios în materie arheologică, în care descopeream pre toată ziua noi documente pentru istoria acestei țări.

Mă simt dator, domnule ministru, să vă arăt recunoștința mea, atât d-voastră cât și colegilor d-voastră, pentru întrecerea ce v'ați dat ca să-mi înlesniți executarea acestei dorințe ce absoarbe de mai mulți ani toată cugetarea mea.

Este o idee principală care concentrează toate căutările mele arheologice : aceea de a urmări pas cu pas, dela picioarele podului Traian, toate ramurile drumurilor romane, toate ruinele de pe lângă laturile acestor drumuri, atestări necontestabile ale așezării coloniilor, până în punctul decisiv al războiului dacic, până în Sarmisegetuza, și apoi răsfiarea acestor colonii pre toată întinderea Daciei Traiane, în curs de 170 de ani.

Pentru a patra oară m'am cercat în asemenea excursiuni și de astă dată rezultatul a fost considerabil.

După explorarea dela *Cobia-veche* de pe Teleajen, și de la *Tinos* de pe Prahova, la 3 Iulie, am plecat spre Dunăre, începând dela Giurgiu în sus.

Am urmărit pînă la Alexandria mobilele romane, și de aici, la distanță de un kilometru în susul Alexandriei, peste râul Vedea, am mers la movila numită *Gosgan*, unde am găsit o foarte adâncă groapă în centru, făcută de căutătorii de comori, și de unde n'am putut găsi nimic alt decît fragmente de olărie cenușie, numită în știință *olăria celtă*, și care după părerea mea, necontestat este și *olăria dacă*.

Din Alexandria am cumpărat un bust de Hermes bifront de marmură, o statueta fără cap pe un jeț, tot de marmură, aparținînd cultului mythriac, și două figurine indicând două divinități necunoscute, tot de marmură și aparținînd tot cultului mythriac ; prin urmare, aceste două din

urmă se pot atribui mai mult epocii dacilor decât epocii romanilor. Am mai cumpărat încă șapte monete de bronz și zece de argint, modul ordinar, consulare.

N'am putut face săpături aci, pentrucă îmi lipsea și timpul și oamenii. A trebuit să mă întorc la *Calomfirești*, unde mă așteptau vreo 80 de oameni cu d. Dimitrie Butculescu și cu domnul sub-prefect al plășii.

În lunca Vedei, la o depărtare de un kilometru de măgura pe care au fost cetatea, sunt zidurile cotropite care indică ruine de case mari, dar care au putut fi de două-trei secole numai. M'am urcat pe măgură întâmpinând în toate părțile fragmente de olărie dacă și sfărâmături de silexuri. Ocolul central este de 40 metri lung și 16 metri larg, formând un oval regulat, care a fost înconjurat de un bloc de pământ ars. Am început explorarea în două direcțiuni : una dela răsărit spre apus, și alta dela Nord spre miazăzi ; și am putut scoate întregi două vase de pământ cenușiu, cu forme bizare. Timpul fiind nefavorabil, vântul suflând cu violență, n'am putut continua explorarea pe atât precât ar fi fost trebuință ; tot însă printr'o neînvinsă stăruință, am putut dobândi cele mai temeinice indice că aici e locul unei cetăți dace. Două custuri, silexuri și alte fragmente, trei obiecte de pământ cenușiu, mici, rotunde și găurite la mijloc, de care se găseau prin toate cetățile dace și romane, iar mai cu seamă în cele dace ; alăturate de pietre pentru praștie, cum și patru pietre mari cu indice pronunțate că au servit la strivire de grâne, arăt dacă nu o epocă de piatră, dar cel puțin că nici rășnița care se găsește în toate cetățile romane nu era cunoscută locuitorilor acestui pisc, unde se bat neîncetat vânturile. Niciun obiect de fier, niciun obiect de metal nu s'a găsit acum.

Am luat planul de situație al acestei cetăți *Calomfirești* prin d. inginer Petre Danielescu, de care am fost însoțit în toată această excursiune, și am onoare a-l alătura pre lângă aceasta, nr. 1.

La 7 Iulie am mers la cetatea dela *Frumoasa*, distanță de 16 kilometri în sus de Zimnicea, spre Teleorman, o cetate de pământ regulată, pătrată, cu trei șanțuri și cu o intrare foarte bine văzută. Am pus să facă câteva săpături cu vreo 30 de oameni, numai, și n'am putut găsi decât fragmente de vase de pământ și câteva bârne putrede la adâncime de un metru la intrare, cum și două fragmente de coloană de pământ ars. Am luat planul de situație și conturul acestei cetăți, nr. 2.

De aci am mers la Zimnicea.

Din sus de Zimnicea, la 740 metri depărtare de sat, a fost o cetate considerabilă, din care mai bine de a treia parte este surpată cu malul Dunării. Negreșit că această cetate, care a purtat, nu știu cum, numele lui Ion I al Bizanției, Zimnisces, marele căpitan care s'a urcat pe tronul Constantinopolei prin uciderea lui Nicephor Phocas la anul 969 și care a murit otrăvit la anul 975 ; această cetate indică mai multe epoci ale ei, conservându-și însă caracterul ei de cetate de pământ. Epocile ei principale sunt, după cele aflate până acum într'însa : secolul II, secolul IV și secolul X. La ieșirea ei spre Zimnicea actuală se întind semnele de case în linie, care după cercările pe care le-am făcut seamănă a fi mult mai multe bordeie, făcute pentru locuința legionarilor. Se găsesc într'însa obiecte, fragmente și monete dela primele colonii ; se găsesc asemenea și din secolul IV și din secolul X. Întreg am găsit un pintene mare din a treia epocă a cetății și o unealtă de olar. Fragmente de vase găsite aci indică întâia și a doua epocă a cetății, iar pintelul și șase cărămizi în exagon,

cu diferite amprente de litere și nume și cu o cruce bizantină primitivă, indică a treia epocă.

Pentru a treia oară am săpat în această cetate, și totdeauna am găsit acest amestec de obiecte, și mai totdeauna monete de bronz ale lui Ion Zimnicesc. Astă dată am găsit un fier foarte mare, două săgeți și două lampioane de pământ.

Aflând că un negustor din Șiștov ar fi cumpărat de aci o marmură cu mai multe figuri în relief, a trebuit să trec Dunărea două zile pe rând, la Șiștov și să caut marmura, pre care am găsit-o în fine : o marmură de 27 centimetri lungă și 20 centimetri lată ; desemn admirabil.

Bachus în picioare sub o boltă de viță, cu *nebrida*¹ sa de piele de Faun (ied), înnodată pre umărul stâng și lăsată spre dreapta ; moleșit de beție se reazimă pre thirsul² său în mâna stângă și cu dreapta pre junele Ampellus, care-l susține cu brațul stâng și pre după gâtul căruia toarnă vinul din *conthar* la rădăcina unei vițe. Satirul capre-ped, cornat și bărbos, duce o torță aprinsă în mâna stângă și cu mâna dreaptă ține instrumentul său pe piept călcând cu piciorul stâng pe pantera sacră a lui Bachus, răsturnată.

În această versiune nu este văzut Bachus pre niciun relief, pre nicio pictură cunoscută până astăzi. Dobândirea acestei marmure a răsplătit și osteneala și cheltuiala.

Dela anticarul Ibrahim, care strânge pentru mine de mai mulți ani medaliile, am luat vreo cincizeci de bucăți de tot felul, alte mici obiecte și un inel bizantin mare de aur, cu un rubin și mărgăritare. Este de însemnat că în această epocă, a doua jumătate a secolului al IX-lea și întâia jumătate a secolului al X-lea, împărații Bizanției au jucat un rol, au avut o influență, dacă nu putem zice că au și guvernat pre partea stângă a Dunării, pentrucă, afară de Ion I. Zimnicesc, care a lăsat numele lui Zimnicei, mai sus, preste Olt, în sus de Celei, care este rezidit de Constantin cel Mare, se află Calafat, care nu mai lasă îndoială că poartă numele lui Mihail V. Calafatu, care a împărătit numai un an și vreo două luni și dela care nu posedă numismatica nicio monetă până astăzi.

Alături planul acestei importante cetăți, nr. 3.

De aci am plecat spre Turnu Măgurele

Tot lungul malului Dunării în această direcție, dela Zimnicea la Turnu Măgurele, este măsurat cu movile în depărtare de 3-4 sute metri una de alta, care movile aci, considerându-se șiruirea lor pre aceeași linie, deși vreunele pot fi și morminte, este învederat că au servit de vedete spre paza Dunării, părere pe care au avut-o și Marsigli în *Descrierea Danubiului*.

La distanță ca de 20 kilometri de Zimnicea, pre proprietatea doamnei Catargiu, este o movilă ce se chiamă Voivoda și pre care tradițiunea și diferite fragmente de vase de pământ pre suprafața și pre poalele ei, indică că a fost acolo zidărie veche. *La Voivozi*, zic locuitorii din preajmă, locului celui întins pre această movilă.

D. Vasile Teodoru, fratele vestitului rege al Abisiniei, poliglot și voiajor neobosit, care ține în arendă această proprietate, și-a dat toată osteneala a mă conduce prin toate locurile pre unde să-mi pot forma o idee despre această localitate.

¹ Togă.

² Baston al bacantelor ; învălătucit în viță și iederă.

Câteva fragmente de silexuri și de olărie groasă cenușie, vădesc că această localitate bine situată n'a fost neutilizată de daci. D-l Teodoru mi-a dat o piatră mare vânătă, lucrată ciudat, găsită la o adâncime în această movilă. Va rămânea mult timp o întrebare între cei ce vor vedea-o în secolul nostru, la ce a putut servi și cărei epoci aparține. Am ajuns în fine la Turnu Măgurele. Am luat măsuri prin d. prefect Șoimescu, care a pus cea mai mare bunăvoință, ca să avem oameni pentru a doua zi la câteva săpături, în jurul vechiului Turn al Romulei, atât de rău turmentat după cum se vede în toți timpii, și mai cu seamă de turci.

A doua zi, 11 Iulie, am așezat oameni la lucru și am trecut în Nicopolea, ca să văd niște statui de piatră ce se zice că ar fi fost aduse acolo de către autoritate dela *Iscru*.

În adevăr, aceste piese se aduseseră dela *Oescu*, unde a fost tabăra generală a lui Constantin când a operat asupra Daciei. Cele mai mici, care se zice că ar fi fost foarte frumoase, se trimisese la Constantinopolea. Două, care sunt încă acolo, una reprezintă un magistrat roman cu talia naturală, în piatră calhieru (calcar) ordinară și cealaltă în aceeași piatră, care se vede că a servit pedestal la vreun monument, cu o inscripție pe care am copiat-o.

Am cumpărat vreo câteva monete și două figurine de bronz și m'am întors la lucru la Romula. N'am putut găsi nimic în jurul vechiului Turnu; dar l-am putut desface de toate părțile, încât să i se ia conturul; alătur și planul de situație al acestui Turnu, nr. 4.

Prin diferite șoapte și alegațiuni diverse, se asigura că ar fi îngropate mulțime de arme turcești într'o movilă ridicată la o mică distanță de Turnu Romulei spre Dunăre. Alții spuneau că au mai săpat în acea măgură și nu s'a găsit nimic. Am văzut semne de săpături în centrul ei, dar nu profunde, și am hotărât să o despic; n'am găsit alt nimic decât o mare și frumoasă piatră de marmură.

Această piatră am găsit-o din nenorocire spartă în două de către cei care căutaseră armele turcești. Nu-i lipsește însă nimic, și am și depus-o la muzeu, ca un document foarte important pentru istoria Turnului Măgurele și a țării chiar. Iată ce cuprinde în limba rusă:

Sub Impăratul tuturor Rușilor Nicolae I

Eroii ostași ruși din polcurile Șlisemburgski

Ladojski de pedestrime Nr. 9 din al 10-lea de Egheri de Moskva.

Celor căzuți la luarea cu asalt a fortăreței Calea și a forstatului kr. Turnu.

Ian, 13. an. 1829.

Nu puteam trece Oltul fără să văd cetatea dela *Băneasa*, la distanță de 20 kilometri de Turnu Măgurele, despre care auzisem atâta a se vorbi. Cu toate că ploua, dar am putut aduna cu concursul d-lui sub-prefect Dimitrescu, vreo 50—60 de oameni ca să fac câteva cercări. Aci am găsit vestige și dace și romane, multe obiecte de fier, multe fragmente de olărie, vânătă și roșie, și câteva monete de bronz și argint dela Antoniu Piosul până la Antoniu Caracalla¹. Ploaia creștea din ce în ce și a trebuit să mă întorc la Turnu. Această cetate de pământ al cărei centru și plan de situa-

¹ Impărat roman a cărui domnie (211—217 în era noastră) a început prin asasinarea fratelui său, continuând cu o serie întreagă de crime și nebunii.

țiune vi-l alătur sub nr. 5, este și una din cele ce ar merita o explorare mai serioasă. Pre la poalele acestei cetăți care a fost păzită de alte forturi mai mici pre înălțimile din juru-i, trece drumul roman care pornește dela Flămânda de din josul Măgurelelor unde a fost situată *Romula*, și care drum se vede și peste Dunăre.

Duminică la 13 Iulie, am trecut Oltul spre Celei, și oprind la sub-prefectura dela Islaz, am înțeles că aci am să trag anevoie, pentru că, în adevăr, nicio umbră de autoritate nu se vedea. N'avea cine ceti ordinele, n'avea cine căuta cai, deși făgăduiam prețuri foarte mari pentru ca să ne ducă la Celei. Nici sub-prefectul, nici ajutorul. În fine, am parvenit peste cinci ore să plec și am ajuns târziu la Celei. Am tras la cuviosul preot Nicolae, gazda mea cea veche acolo. Aci era și ajutorul sub-prefectului, venit în afaceri de arendășie, de recruți, etc. căruia am putut să cetesc ordinele ce aveam. Prin ce combinări, nu știu, cu ajutorul sub-prefectului a plecat și m'a lăsat sub îngrijirea primarului. Atâta slăbiciune și nepăsare din partea administrațiunii, tocmai acolo unde trebuia să așez un centru de lucrări mai serioase, m'a îngrijat.

Permite-mi, domnule ministru, să vă spun aci un lucru de cea mai mare importanță pentru asigurarea monumentelor noastre antice, contra ignoranței brutale a devastatorilor lor.

În Celei am găsit primar pre unul Anton, văr al lui popa Dobre care ar fi părtaş cu arendașii, cu care, după asigurările tuturor, acest primar face comerț cu piatra scoasă din zidurile cetății și din domele romane, care acestea toate sub nume de ruine, s'au sustras, conservate pre seama statului, la delimitarea locurilor. Eu am stăruit la aceasta, și ce e drept, toate guvernele ce s'au succedat au respectat această cerere legitimă în numele istoriei patriei noastre. Mai multe ordine s'au dat și s'au repetat, la Celei și la Reșca mai anume, ca nimeni să nu cuteze să mai scoată o piatră sau o cărămidă din ruine.

Acest primar în asociațiune cu popa Dobre, după cum m'am încredințat, nu numai că au scos mereu piatră din ruine, dar încă au cutezat să decime un zid foarte frumos și admirabil al cetățuiei, în întindere ca de vreo patru metri pre care-l descoperisem acum patru ani cu dd. Bossiere și Baudry trimișii împăratului Napoleon, și pentru care petic de zid descoperit, recomandasem atât primarului ca și sub-prefectului să se pună cea mai mare pază; erau cărămidizile întregi cu semne și litere ce scosesem atunci din săpături, le încredințasem primarului spre păstrare și astăzi nu mai este niciuna. Piatră din ruinele Celeiului, nu s'au întrebuințat de către aceștia numai pentru casele lor și ale cumetrilor lor, dar au făcut un articol de comerț, ca din exploatarea unei mine, și o vând și pe la comunele vecine cu 2 galbeni stânjenul.

De acestea toate având cunoștință primarul Anton și popa Dobre, și știind că eu am să le descopăr, au început a-mi urzi intrige de tot felul, dintre care cea mai vătămătoare a fost aceasta: au dat vorbă în tot satul și în satele vecine că mie mi s'au dat bani mulți dela guvern ca să plătesc ziua de lucru cu patru sfanți, femeie și copil, și să plătesc cu câte un galben cel mai mic obiect ce mi se va da de cineva, încât eu, care plătisem în toate excursiunile de această natură, câte un sfanț ziua de lucru, m'am văzut deodată în neputință de a mai lucra. Am căutat în tot satul să găsesc o cărucioară cu doi cai ca să trimit, pe cineva să cheme pe ajutorul sub-prefectului, căci sub-prefectul era în concediu, și să ducă o depeșă la stațiunea dela Izlaz către prefectul de Romanați, prin care de-

peșă îi ceream ajutor ; dar a fost cu neputință să izbutesc, pentru că primarul dase ordin să nu meargă nimeni. Abia pe seară părintele Nicolae, gazda mea, a putut cu mai multă sfiială să-mi dea căruța sa cu doi cai.

Am trimis pe domnul Ion Vlădoianu care era cu mine, să facă această treabă la Izlaz și apoi să meargă la Turnu Măgurele unde venise ordinul guvernatorului general al *vilaetului* ¹ Dunării, către toate autoritățile limitrofe ale Dunării, să mi se dea ajutor în excursiunea mea pre dreapta Dunării ; ordin dat în temeiul unei scrisori către pașa dela Rusciuk, ce a binevoit să-mi dea d. fost ministru de Externe, președintele cabinetului actual.

D. Ion Vlădoianu trebuia să vină cu ordinul pașei pre partea dreaptă a Dunării până la Ghirghiu (Oescu), unde era neapărat să trec spre lucrări serioase. Am chemat pre sergentul punctului Celei și i-am prezentat ordinul ce binevoise să-mi dea d-l ministru de resbel, spre mijlocirea d-voastre, către toți comandirii de puncturi, în temeiul căruia avusesem îngrijirea să iau și un ordin special dela comandirul punctului Măgurele, anume către sergentul din Celei ; i-am dat aceste două ordine să le citească și să țină gata barca punctului spre a trece la Ghirghiu. S'a dus cu ele și peste un cart ² de oră s'a întors, și cu o sfidare temerară, îmi dă înapoi ordinele zicând că nu sunt bune. Acest sergent este nepotul primarului Anton.

O așa simptomă de anarhie m'a făcut să cred că vreo schimbare subită se va fi făcut la București și să mă simt într'o mreață stranie. Voiam să vă depeșez, dar la Celei nu este telegraf. În fine, vine ajutorul-sub-prefectului și mă întreabă dacă voiesc oameni de beilic ³ să-mi aducă câte sute voi voi. I-am spus că eu n'am plecat spre beilic, dar că plătesc un sfanț pre zi și celelalte.

Pe când lucram la cetățuie cu vreo 5-6 băieți și fete ce putuse să-mi găsească părintele Nicolae, vin unde lucram trei juni, dintre care unul îmi spune că este trimis al prefecturii să facă anchetă pentru vânzarea pietrei de către primar, potrivit cererii mele ; ceilalți doi erau prieteni ai săi, arendași din preajmă. I-am arătat movilele din preajmă de piatră, făcută stânceni și încă nevândută ; i-am arătat oamenii care au cărat piatră, i-am indicat locurile pre unde s'a vândut piatra și l-am rugat să-și facă datoria. Acesta s'a dus în sat cu amicii săi, la popa Dobre cum am aflat, și peste o jumătate de oră a dispărut cu totul. A doua zi, duminică, am avut vreo două sute de oameni, cu copii, cu femei, cei mai mulți fără sapă, fără casma, dar a trebuit să mă pun pe lucru. Seara acești oameni îmi cereau toți câte patru sfanți, căci așa le spusese primarul Anton că *plătește stăpânirea*, deși cei mai mulți dintre acești oameni veniseră unii pre la amiezi alții pre la 2 după amiezi.

Îmi permiteți, domnule ministru, această lungă digresiune pe care am crezut-o foarte necesară.

Cu toate aceste intrigi și reavoință a trebuit să stau 5 zile la Celei, pentru că acolo este nevoie de mari lucrări. Am luat planul cetății, al cetății și al situațiunii Celeiului, pre care am onoarea a vi-l alătura, nr. 6.

Zidul cetățuiei ce am descoperit, de toate părțile de astădată, este de 28 metri lungime și 4 metri înălțime, de piatră cioplită și cu un brâu ad-

¹ Provincie aparținând Turciei.

² Sfert.

³ Muncă gratuită, de corvoadă.

mirabil. Am dat de o temniță subterană în care am găsit multe oase de om și piroane în țeastă.

Aci se vede că a fost al treilea grad de osândă : romanii aveau trei etagiuri în închisorile lor, care închisori erau foarte des în turnuri de prin cetăți. În cel dintâi etaj se închideau preveniții ; în cel de-al doilea cei osândiți pre termen, în cel de-al treilea, la întuneric, cei osândiți pieirii. Aci urmează să fi fost un turn precum a fost la Severin și la Romula ; aci urmează, prin urmare, să fi fost și temnița ce am găsit, al treilea grad de închisoare, fără lumină la temelia turnului, unde din ordine superioare sau din cruzimea paznicilor se băteau osândiților piroane în cap. Asemenea țeste cu piroane s'au mai găsit și în alte părți.

Prin diferitele săpături ce am făcut atât în cetățuie, cât și prin alte părți ale cetății, am găsit multe monete de bronz și câteva de argint. Toate, mai cu seamă din două epoce : dela Septimiu Sever până la Alexandru Sever, și dela Constantin până la Grațian. Prea puține din epoca anterioară, și acestea toate frustrate¹, ceea ce indică că ele au căzut în pământ după ce au fost vechi în circulațiune. Monetele dela Constantin până la Grațian abundă aici, și tot pre aici s'au găsit acum trei ani și cele 6000 de bucăți argint din această epocă. Aci a pus picioru și s'a întărit Constantin, când a reluat Dacia părăsită de Aurelian.

Cartierul său general se afla la Oescu, Ghirghiu de astăzi, unde n'am putut trece din cauza intrigilor ce am arătat mai sus, dar unde am trecut alte dați, și unde în adevăr că sunt lucruri de studiu, mai cu seamă un sistem de ape, admirabil, pre care nu l-am văzut nicăierea. Aci a întins podul Constantin pre stâlpi de piatră care stau încă în apă și dintre care se vede mai cu seamă unul, de care s'a izbit mai multe vase și un vas stă și astăzi afundat lângă stâlp. Dela capul acestui pod pleacă șoseaua romană care merge printre movile și morminte și se împreună cu celelalte la Antomina lui Caracalla, Resca de astăzi, care a fost și orașul cel mai important din Dacia de jos.

Aci, în Celei, am găsit un fier de înfierat caii legionarilor cu literele A.E. M. Am găsit multe vase de pământ, o piuă de piatră ; obiecte de fier, cărămizi cu diferite amprente și una : Coh. III. Brit. (anica). Număr de legiuni s'au găsit de mai multe ori, la noi ; mai cu seamă al legiunii a V-a (macedonica) : cu numărul și cu numele cohortelor, din această legiune negreșit, până acum n'am găsit decât două : aceasta și una la Turnu Severinului : Coh. I Aug. (usta).

Am mai găsit aici o mască mică de plumb, un cal mic de bronz și încă alte mici obiecte de bronz. La ieșirea din cetate, la stânga drumului roman, am găsit două sarcofage. Unul sub tinda unui sătean și altul sub pătulul altui sătean. Cel de sub pătul era umblat și nu mai are niciun interes ; cel de sub tindă și mai aproape de drum, este foarte important și să-mi fie permis a mă opri la dânsul.

Punând să sape sub tindă prin bună învoială, ca și pentru cel de sub pătul, în mai puțin de două ore, sarcofagiul acesta, de piatră calchieră (de calcar) tare, în forma și dimensiunile sarcofagiului celui mare dela muzeul național, având 2,45 metri lung, 1,04 lat, 1,66 adâncime era întreg în fața soarelui, cu tot lungul său spre șosea, curățat de toate părțile și neatins nicăierea de apă. Se înțelege că satul întreg era în jurul lui, cu toate babele și copiii.

După diferite observări văzui că capacul era lipit cu ciment și, preste acesta, la amândouă capetele cu scoabe de fier, acoperit cu plumb foarte gros.

Am putut parveni la deslipirea capacului și la descleștarea lui din scoabele de fier. Atunci, înșiruind 30 de oameni la funiile cu care am legat capacul, s'a putut trage capacul pre jumătate pre patul ce-l pregătisem, în urletele de bucurie ale satului întreg. Un parfum agreabil s'a exalat din sarcofagiu, ceea ce a făcut pre mulți să zică : ce frumos miros ! Această operațiune nu se mai văzuse aci de când este *Celeiul*.

Pereții sarcofagiului au grosimea : 0,18 ; lungimea peretelui pre dinăuntru este de 0,70, iar despre cap 0,62, lungimea 2 metri, lățimea 0,60.

Două din trei părți ale pereților sarcofagiului erau goi ; o țărână cafenie acoperea ca o brumă un schelet mai topit, care nu ajungea nici cu capul nici cu picioarele la extremitățile sarcofagiului. Scheletul era cu capul spre miazănoapte și cu picioarele spre miazăzi. Capul căzuse din junghe-tură spre umărul stâng ; mâinile îi erau încrucișate pre stomac. La talpele picioarelor două tălpi de plută de 12 centimetri grosime, care au fost legate de tălpile picioarelor ; niciun fel de împunsătură nu arăta urmă de cusătură. Scânduri putrede de stejar, cam în forma unui cosciug ne-acoperit, cu care se coborise cadavrul în sarcofagiu. Acesta era întâiul aspect al descoperirii.

Cosciugul cadavrului, îmbrăcămintea și podoabele, cum și diferitele semințe și frunza aruncată deasupra corpului, forma o țărână care varia într'adâncime de 10, 15 și până la 20 centimetri.

Am început căutarea dela picioare : trei urcioare în rond, așezate la extremitatea sarcofagiului. Oasele picioarelor găsite toate până la cele mai mici, mi-au dat ideea să formez scheletul afară ; țărâna se ciuruia prin două ciururi. Tot corpul fusese pre așternut și sub acoperământ de frunze de dafin.

Putui alcătui corpul întreg : a fost o femeie, o femeie înaltă și jună. Amândouă cearcănele gurii intacte. Dinții foarte potriviți, nicio măsea stricată ; câțiva dinți căzuți i-am pus la loc.

Ce dialect s'a rostit prin aceste frumoase cearcăne o știe numai acela care a ascultat suspinele inimii ei, și care a auzit jalea dela moartea ei.

Vă pot spune numai atât : că a fost o femeie înaltă, o femeie jună, cu dinți admirabili, dar al cărui nume n'a voit să-l spună posterității gelosul soț care a încuiat și a ferecat în piatră, fier și plumb, obiectul amorului său.

Tot ce mai pot spune, este că această femeie trăia în timpul imperiului, înainte de Commod, adică mai înainte de 180 după Cristos, considerând numai după o monedă de bronz de mijloc, ce am găsit în sarcofagiu și pre care am putut-o descifra ridicând cu mare greutate rugina groasă de pre dânsa. Această monedă indică puterea tribunițială a lui Commod, pentru a VI oară, titlu de împărat pentru a IV oară, consulatul III, care corespund anului Romei 934, iar al lui Christos 181.

Ce mai pot spune este că o pereche de cercești de aur, nu s'au găsit în dreptul urechilor, ci pre la mijlocul corpului, că forma lor nu arată pre unde s'au deschis ca să se pună în ureche, și că lasă a se presupune că asemenea podoabe femeiești se aruncau în cosciug. Ce-a fost de țesături abia se mai cunoaște ; un pieptene sdrobot cu totul, un ac de păr de ivoar. Dafinii sunt intacti și în culoarea tutunului de Havana. O foaie de cocă de făină albă indică că, pre lângă semințele, băuturile și aromele ce se puneau la morți, se mai puneau și o mică turtă de făină.

Nicio sticlă nu s'a găsit în sarcofagiu, nicio candelă în jurul lui. Cele trei urcioare, deci, au servit unul pentru vin, altul pentru untdelemn și celălalt drept lăcrimar.

Sarcofagiul, la iarnă, se va transporta la muzeu cu alte obiecte grele, precum o piuă de piatră, etc., iar cele aflate într'insul le voi depune chiar eu la muzeu.

Oasele s'au pus din nou în sarcofagiu.

Încă o observație pe care o cred interesantă, la noi cel puțin.

Toți câți vor fi găsit fier roman la noi, vor fi văzut acel fier pătruns de rugină. Scoabele de fier ce am găsit la acest sarcofagiu, acoperite de toate părțile cu plumb, au fost atât de ferite și conservate, încât ar crede cineva că sunt ieșite astăzi chiar de sub ciocan. Din contra, plumbul ce-l acoperea, care a primit injuriile exterioare 17 secole, și-a îngroșat o patină albuie de toată frumusețea.

Din Celei a trebuit să merg de-a-dreptul în Caracal, pentru ca să pot regula dela prefectură, cele necesarii spre lucrări mai întinse ; abia am putut găsi cai. Trec peste amănunte, care n'ar putea fi interesante Arheologiei.

În fine, a venit la Caracal d. prefect Chintescu și dela venirea d-sale s'a îmbunătățit soarta călătoriei mele.

Caracalul, care-și are numele din poreclirea ce s'a dat în Roma lui Marc Aureliu Antonin, numit Bassian până la vârsta de opt ani când l-a creat „Cesar“ tatăl acestuia, Septimiu Sever ; orașul Caracal s'a pus lângă coloana Antonina, precum se pusese poreclirea de Caracalla lângă numele lui Antonin. Această poreclire crudului Antonin îi venea dela o haină lungă numită „caracalla“ cu care s'a arătat tiranul într'o zi la Roma și pre care a urmat să o poarte. Tot astfel și orașul actual poartă numele său din poreclele lui Antonin, pentru că și dânsul s'a îmbrăcat cu vestigiile celebrei colonii Antonina, și a zidit bisericile, casele și curțile cu cărămidă și piatră din Antonina.

La 20 Iulie, însoțit de d. prefect, am mers la ruinele coloniei Antonina, a lui Caracalla, pre care ruine se întinde astăzi un sat mare, numit în limbile slave Resca, dela apele multe și frumoase care au străbătut și au ocolit alte dăți cetatea. Era duminică și prin urmare toți locuitorii Rescei și ai satelor dimprejur, locuitori tot pre aceste ruine ale celei mai întinse colonii din Dacia Traiană, s'au întrecut să vină care cu o sapă, care cu o lopată în mână, la invitarea ce s'a făcut din partea administrațiunii. Am profitat de această ocaziune ; am rânduit ca vreo 150 de oameni pre la câteva movile, dintre cele ce au mai rămas nesăpate de căutătorii de comori, pre acest întins câmp al morților, străbuni ai noștri ; și cu vreo alți 100 am intrat în cetate, în cetatea pre care trebue să o ghicești, pentru că au mai rămas prea puține lucruri care să poată indica ocolul ei, drumul cel mare, ulițele și piesele ei. Caracalul întreg, și mai toate bisericile și casele, zidite de pe vremi în preajmele locului, s'au făcut din material scos de cine a voit din Antonina lui Caracalla.

Afară de XVI secolu întregi, printre care acest oraș imens a trebuit să sature aviditatea și cupiditatea ignorantă a generațiunilor ce au scos neconținut dintr'însa piatră cioplită, cărămidă prodigioasă și diferite obiecte și vase din toate materialele ; câțiva ani în urmă, în care ani județul Romanaților întreg s'a pus cu toată furia, din porunci strașnice, să sape cetatea fără nicio considerațiune, în toate sensurile, până în temeliiile ei, ca să găsească *bănuți* și *anticuțe* pentru un mare amator de așa lu-

cruri și foarte putinte, câțiva ani din generațiunea noastră au desfigurat cu desăvârșire aceste ruine.

Cu toate acestea, Antonina jefuită, sfâșiată, sdruncinată, mai păstrează încă în sânul ei, cu ce să facă admirațiunea multor secolî d'aci înainte pentru acele lucrări imense și solide cu care nemuritorii romani, al căror sânge și anim au degenerat în noi, sfidau și periciunea și legile timpului, stabilind eternitatea faptelor omenesti în fața faptelor creatorului.

Fie binecuvântați, pe cât vor mai trăi aceste ruine, acei români care au avut ideea în timpul delimitării locurilor celor eșiți din servagiu prin actul dela 2 Mai ; fie binecuvântați acei români care au pus urechea ascultătoare la țipetele mele desperate din acea epocă, pentru ruinele din Resca, ruinele din Celei și ruinele dela Turnul lui Severin. Aceste centruri mari, ale gloriei străbunilor noștri ; aceste țării, în care se mai conțin acte și documente de nobilitatea, drepturile și meritele patriei noastre, s'au sustras ravagiului, și nici mâna profană a distrugătorului nu le va mai ataca, nici plugul nu va mai trece preste dânsule, până când mijloace materiale vor permite unui guvern ca acesta, unui ministru al Instrucțiunii Publice ca dumneata, d-le ministru, să facă săpături serioase spre descoperire și conservare, iar nu spre amestec și spre distrugere ; săpături ca acestea urmate după exigențele științei, și pre care, permite-mi, d-le ministru, să o zic, nu le-am putut efectua decât numai atunci când în capul ministerului Instrucțiunii Publice s'au aflat miniștri a căror capacitate i-a făcut să fie convinși că numai știința poate face istoria unei țări ; și o țară fără istorie, aibă ea oricâte merite, nu poate servi decât traficului, ca materie din care se scoate bani.

Ruinele Greciei au dat viață Greciei ; istoria noastră nu poate conserva numai, ne poate anima contra elementelor ce se scoală din toate părțile asupra naționalității noastre.

Am găsit multe obiecte, în mormintele ce am săpat, și la câteva cercări ce am făcut în cetate, și mai cu seamă pre la moară, vreo 7—8 lampioane întregi în diferite forme și de diferite mărimi ; câteva urcioare întregi ; două fragmente de marmură, unul reprezentînd un quadrigiu¹ și altul o altă grupă ; o oglindă de argint cu Psiche² și Zefir și un Amor lucrare artistică ; și multe alte obiecte, stricate din neștiința și neîndemânarea săpătorilor.

Aci se găsesc monete din mai multe epoce. Mai cu seamă însă dela Septim Sever până la Aurelian, și de la Constantin până la Honoriu. Aci am adunat multe monete de pre la săteni. Văzând că înăuntrul cetății a săpa neregulat, fără plan fixat, este pierdere de timp, m'am pus să caut sarcofage și am găsit două, dintre care unul iarăși tot umblat și altul, în tot întregul său.

Până a nu descri pe acest al doilea sarcofagiu important, trebuie să observ că romanii aveau obiceiul, de cele mai multe ori, să-și îngroape morții afară din cetate : și cei mai avuți se întreceau în luxul mormintelor, sarcofagelor, monumentelor și mausoleelor, care serveau și drept înfrumusețare la intrările cetății.

Al doilea trebuie să observ că numele generic de *sarcofage*, ce dăm astăzi tronurilor și mormintelor de piatră este neexact, pentru că sarcofagiu s'a zis de către greci unor tronuri numai făcute dintr'o piatră ce se zice că se găsea în Corynth, și care ar fi avut proprietatea de a consuma

¹ Car roman cu două roate, tras de patru cai.

² Iubita lui Eros (Amor) în mitologia greacă.

și a absoarbe, numai în patruzeci de zile, corpul ce se depunea într'însele. Dacă, dar, sarcofagiul, precum o indică și definițiunea vorbeii, avea proprietatea de a consuma în patruzeci de zile corpul ce i se depunea, un tron de piatră, care conservă două mii de ani corpul ce i s'a încredințat, s'ar putea numi mai exact *sarcofilact*, decât *sarcofagiul*.

Să nu mă întind însă în definițiuni de vorbe, și să zic și eu ca toată lumea, precum nu ziceau romanii însă, la toate tronurile și mormintele de piatră : *sarcofagiul*.

D'a stânga drumului roman, la intrarea în cetatea *Antina*, în aceeași dispozițiune, ca și cel de sub tinda dela Celei, cu tot latul spre drum, în grădina unui sărac sătean, pre care l-am despăgubit prin bună învoială ca să mă lase să sap, la adâncime numai de o jumătate de metru, am dat de sarcofagiul. Am făcut șanțul larg în jurul lui ca să se poată umbla cu înlesnire până mai jos de bază ; am ridicat tot pământul de pre capac, cu ascuțșuri de lemne și cu mâinile, pentru ca să nu se sgărie de vreun instrument de fier ; l-am măturat și l-am spălat de toate părțile și am văzut aceeași formă identică cu cel dela Celei, ceva mai scurt numai.

Doi meșteri țigani, cu dalte și ciocanele lor, erau aci. S'au pus unul la un capăt al sarcofagiului, altul la celălalt, și, prin sistemul ce am adoptat, s'au scos întâi plumburile, apoi scoabele de fier. La curățirea cimentului din jurul capacului mi s'a anunțat nenorocirea cea mare, furnicile, aceste destructoare implacabile ale interiorului sarcofagiilor ; ele își făcuseră loc printre ciment și ieșeau droaie pre două puncte, speriate, cu ouăle în gură.

Am ridicat capacul greu cu funie, cu lemne și cu mâinile, și l-am dat pre jumătate de lături, ca să pot căta înăuntru. Acesta fiind răsuflet, parfumul delicios, care s'a exalat din cel dintâi dela Celei, nu mai era ; dar un fenomen extraordinar m'a surprins : acoperit ușor pe alocurea de pământul cel cafeniu al cadavrelor, scos de furnici negreșit, deasupra se vedea mai întreg capacul cosciugului de lemn foarte frumos lucrat într'o tâmplărie stranie.

Am dat afară cu multă îngrijire pământul de deasupra, și am ridicat acest capac drept, despicat în două. Aceeași dispoziție a corpului : capul la miazănoapte, picioarele la miazăzi, ca și în celălalt ! Nicio frunză de dafini : diferite țesături topite : abia desemnul lor se distinge. Am început căutarea iarăși dela picioare, ici un urcior : o sticlă care a servit de lacrimar, sdrobotă ; tălpile de plută dela picioare mutate dela locul lor, de către furnici negreșit, și trase deasupra. Am observat oasele până la mijloc și mi s'au părut de femeie : un inel mic negru m'a încredințat și mai mult că este așa ; un lăntșor și un cercel de aur mi-au confirmat că a fost femeie ; și cearcănul gurii și câțiva dinți stricați, au constatat că a fost o femeie mai în vârstă, nu însă bătrână.

Nici la aceasta nu s'a conservat nimic din părul ei, nici din vesmintele ei dar am găsit acum diferite obiecte ce n'am găsit nici la cel dintâi, nici la altele mai înainte. Iată ce am găsit : întâi capacul cosciugului de o frumusețe rară și conservare miraculoasă, cu toate bronzurile pe la încheieturi în număr de 12, și cu broască cu chei într'însa, diferite belciuge de bronz în jurul capacului ; și zic *miraculoasă*, pentru că, după cinci monete de bronz pe care le-am găsit în mormânt — și dintre care cea mai nouă era a lui Caracalla, arătând puterea tribunițială pentru a 16-a oară, împărat pentru a patra oară, consul pentru a patra oară, care acestea combinate ne dau anul Romei 966, iar al mântuirii 213, adică vechime de

una mie șase sute cinci zeci și șase de ani — este miraculos lucru să se păstreze un lemn subțire, în așa stare. Al doilea, am găsit un briceag închis, cu prăselele în forma unui picior mic de capră. Al treilea, am găsit două zaruri de chihlimbar. Al patrulea, am găsit cărămida care a servit de săpun la spălarea corpului. Al cincilea, am găsit un ac lung de fildeș, cu o formă elegantă, care i-a ținut părul. Al șaselea, am găsit un fus de fildeș, cu prăsnelul¹ de chihlimbar. Al șaptelea, am găsit o bășicuță subțire care a putut servi, cred, drept medalion, de aur. Al optulea, un cercel de aur fără nicio piatră, perechea lui, dacă va fi avut pereche, n'o am putut găsi. Al nouălea, am găsit un lăntișor de aur, care se vede că ar fi avut și mărgăritare, dar acestea n'au putut rezista. Al zecelea am găsit un colan sau o brățară, căci este foarte descompusă, a fost foarte fin lucrată, este sdruncinată cu totul ; nu este de aur, dar încărcat de mărgăritare, toate stricate. Al unsprezecelea, cinci monete de bronz : una bronz mare, Septimiu Sever, reverul : ADVENTI AUG. FELISSIMO S. C. — Sever în haină militară, călare spre dreapta, ridicând mâna dreaptă : — variațiunea nr. 477 din Cohen ; bătută la anul Mântuirii 196 ; alte trei bronz de mijloc, foarte fruste, Faustina Jună și Julia doamna, și una bronz mic forte, cu reverul ce am indicat. Al douăsprezecelea, o mică turtă de făină albă redusă până la transparență. Al treisprezecelea, am găsit un obiect ciudat : un sul ca de 12 centimetri, pre care sunt petrecute roțițe de chihlimbar strânse una de alta, având la amândouă capetele câte o roată mai mare, tot de chihlimbar. Fost-a un mosor ? Toate aceste chihlimbare sunt, după ceceace cunoaștem astăzi, chihlimbar de Buzău. Al cincisprezecelea, am găsit mai multe obiecte diferite sfărâmate sau topite, despre care nu-mi pot da seama. Și în fine, al șasesprezecelea, am găsit un inel negru foarte frumos de o compozițiune despre care iarăși nu-mi pot da seama.

Nici în acest mormânt nimica care să indice numele moartei. Putem afirma numai că a fost o femeie în vârstă mijlocie, aparținând unei case avute, și care urmează să se fi îngropat în anul dela Christos 213.

Toate acestea s'au făcut în 6 ore de duminică, începând dela zece și lucrând până la 4 ; s'a dat oamenilor de băut în abundență, bacșișuri la fiecare care a găsit cel mai mic obiect.

A doua zi la 21 am plecat la Craiova.

În Craiova am cumpărat multe medalii, de bronz mai cu seamă, și câteva figurine. Am fost la Bucovăț pre marginea Jiului și am admirat această biserică din timpul Banilor, înainte de Negru, zidită pre ruine romane, din cele mai tari și impozante, care biserică este cel mai vechi monument *românesc*, care atestă o civilizațiune pronunțată, în arhitectură și pictură, și care se surpă, d-le ministru, cu toate că în mai multe rânduri am dat și fotografia ei în minister, am arătat și prin presă, și în Cameră de mai multe ori, importanța acestui monument în toate privințele, și am izbutit a se trimite odată un arhitect acolo, care a și făcut un deviz, dar aci s'au mărginit toate. Trei pietre de pe mormintele Banilor Craiovei s'au transportat de către călugării greci dincolo de Jiu, la Bucovățul Nou, transformat în temniță, și s'au aruncat în curtea acelei biserici ; le-am spălat și acoperit în mai multe rânduri, pentru că aceste trei pietre sunt și de interes istoric și de un mare interes paleografic ; n'avem nimic asemenea în muzeul nostru. Vă rog, domnule ministru, să

¹ Măner, prăsea.

dați ordin cât mai degrabă să se aducă acele trei monumente cu toată îngrijirea în muzeu. Am oprit și la Bucovăț de a se mai exploata ruinele romane de către oricine. Am descoperit aci un zid întreg al unei dome¹ întinse și am recomandat domnului prefect Broșteanu, în care am găsit interes pentru antichități, păstrarea cu sfințenie a acestei ruine importante, rugându-l să dea îndată ordin a se aduna pre la țărani din comună și cărămizile romane cu care este pardosită biserica și pre care au mai despardosit-o.

La o poștă depărtare din Craiova spre Severin, la Valea-Rea, se înalță un pisc, mai de marginea drumului spre stânga, asupra căruia se întinde un șes admirabil, pre care romanii, dacă nu și dacii, poate, au profitat să-și facă și aci cetate. Am găsit pre suprafață multe cioburi, multe fragmente de diferite vase cenușii și roșii, dar nu am putut săpa deloc aci pentrucă nu am avut oameni.

De aci am mers la domnul Filișanu, care mi-a dat și acum, ca totdeauna, medaliile adunate de dumnealui din preajmă. Nu departe dela casele d-lui, pre o vale care se chiamă Răcărelul, și unde s'au găsit multe monete dace, este în afundare în sus un loc ce se zice și la cetățuia. Acolo s'au găsit mai multe obiecte, se zice, dar eu n'am văzut niciunul ; o bardă mare între altele, din care un vier și-a fi făcut o sapă.

În fața Răcărelului, preste drum, d'a stânga drumului, spre Jiu se chiamă Răcarii, moșia domnului Glogoveanu. Acolo a trebuit negreșit să sap ca să mă încredințez măcar, dacă în adevăr sunt ruine romane precum auzisem.

D. sub-prefect al plășii, care mi-a dat și două obiecte de fier găsite în preajma locului mi-a procurat și câțiva oameni și am putut să sap atât ca să mă încredințez că sunt ruine romane, că a fost aci cetate de zid romană. Este de observat că pre unde este abundență de ape bune s'a ridicat și o cetate romană, și de acolo vine numirea mai multor cetăți romane *Reca*, *Reșca*, *Răcari*, *Răcărelu*, care toate însemnează în limbile slave, ape, izvoare mari. În valea cetății Răcari sunt cele mai frumoase și abundente izvoare de apă ce poate întâlni cineva. Am luat conturul și planul situațiunii cetății Răcari nr. 8 și am urmat drumul la Turnul lui Severin.

La o mică distanță de aci, la Filiși, se ridică, domnule ministru, cel mai frumos monument până astăzi de marmură : este mausoleul ridicat de d. Filișanu în memoria fiului său iubit. Descrierea acestui monument ar merita un articol special ; se întâlnesc arareori asemenea monumente prin părțile cele mai civilizate ale Europei ; el a costat aproape un milion. Nobilitatea materiei și arta se întrec într'nsul.

Nu m'am putut opri, domnule ministru, deși afară din materie, să menționez acest mausoleu pe care l-am admirat.

La Severin fiind punctul cel mai principal al urmăririlor mele, a trebuit să mă așez pentru mai multe zile. Ajuns aci la 24 Iulie, am pornit tocmai la 9 August.

Am voit întâi să desfac Turnul lui Severin, ridicat aci nu de Septimiu Sever, nu de Alexandru Sever, ci de Severin socrul lui Filip Arabul, tatăl Ottaciliei Severei, care s'a supranumit *arabul* pentrucă se născuse în Arabia și care s'a urcat pe tron la 244 după Christos, după ce a ucis pe protectorul său, Gordian III Piosul.

Sub acest împărat a început Dacia să bată monetă de aramă, cu numele ei propriu : *Provincia Dacia*, cu însemnele legiunilor V și XII, ceea ce a durat până la Gallian regulat, și apoi prea puțin sub Aurelian, cu o formă. Trajan Decie, succesorul lui Filip Arabul, a pus numele patriei lui : „*Dacia și Dacia Felix*“, pre numerarul Romei, pre monete de argint, unde până la dânsul Dacia nu figurase decât : *Dacia Capta* ; afară de două monete de bronz și ale lui Hadrian cu Dacia stând pre Carpați și alta *Exercitus Dacicus*, cu împăratul călare în fața a trei legionari, cu însemne indicând trei legiuni ce ocupau sub dânsul Dacia, și o monetă de bronz a lui Antoniu Piosul cu Dacia aducându-și tributul la Roma.

Filip Arabul s'a cercat să pună pre Dacia pre numerariul de argint al Romei, dar se vede că s'a bătut numai câteva eșantioane, pentru că acestea sunt de extremă raritate.

Filip Arabul a bătut pre carpi în țările noastre și s'a numit „Carpicul“ și a pățit și el dela Trajan Decie, născut în Dacia, care i-a succedat, ceea ce făcuse el lui Gordian III.

Câțiva istorici zic că Filip Arabul îmbrățișase creștinismul. Sub Filip Arabul dar s'a ridicat acest Turn de către socrul său Severin, care comanda în aceste părți ale imperiului, și tradițiunea nu minte numind acest turn *Turnul lui Severin*, iar nu al lui Sever.

Am ocolit și m'am gândit mult la degajarea acestui turn de ruinele ce-l desfigurează ; dar mijloacele mele nu erau de treapta unei asemenea întreprinderi. M'am mărginit să desfac de ruine și de grămădiri de pământ numai bolta principală a intrării proprii în Turn, care este despre Dunăre, cum și a desface și adânci o altă deschidere mică, pre care iese un jghiab de piatră, pre unde se aruncau negreșit immondice și poate sângele celor uciși.

Am adus aminte că închisorile romane, mai cu seamă în turnuri, erau despărțite în trei trepte ; nu mai este îndoială că acest jghiab ieșea din al treilea grad. Am găsit, adâncind aci, mulțime de oase de om, ceea ce a confirmat și mai mult părerea mea. Sunt aceste oase de ceva capi ai carpilor ! Cine o poate spune ! Am lăsat, dar, Turnul lui Severin și am venit la capul podului, unde stă plântată măreț gloria faptelor străbunilor noștri.

Trebue să mulțumesc, să mulțumim toți românii, ori și de pre unde, celor ce au luat măsuri serioase să se conserve amândouă grupele cele întinse de ruine, de amândouă laturile drumului ce pleca dela capul podului și se urca pre Jiu la Vulcan, d'a-dreptul spre capitala lui Decebal ; din acest drum se despărțea altul, care trecea Jiul, mergea prin Antonina, se unea aci cu cel dela Celei, lua în sus Oltul, mergea la *Castra Trajani* (Râmnicu) și ieșea pre șesul Daciei Superioare prin *Stenae* (Turnu Roșu).

Aci m'am pus să sap în amândouă grupele de ruine. Ruinele romane dela Severin sunt de trei naturi distincte și reprezintă trei epoce mari diferite : secolul II, secolul IV, și secolul VI. După aceasta vin a se amesteca cele ce nu pot avea un caracter propriu distinct, nici în zidărie, nici în obiectele aflate într'insele, și nu mai putem studia decât numai monetele.

O cărămidă cu amprenta Coh. I Sacra din legiunea V-a negreșit, ce am găsit aci, este contemporană cu aceea ce am găsit la Celei : Coh. III Britanica, negreșit din aceeași legiune a V-a, periodul I, începutul secolului II.

Mulțimea monetelor de bronz, mai ales în timpul lui Constantin, suprapunerea în multe părți și adăogiri de zidărie cu cărămidă mai subțire și cam alt ciment, deși din acelaș material, arată periodul II, mijlocul secolului IV.

Monetele lui Justin și Justinian, până la Ion I Zimnicesc; cărămide exagone, subțiri și fine, cu litere cam în caracterul celor de pre monete în acea epocă; un exagon cu o cruce bizantină primitivă, nu ceea ce numește crucea greacă; un medalion de bronz, găsit în temelia ruinelor preste care și-a zidit case d. Roșianu, modul 16 al scării lui Mionnet¹, reprezentînd un castelan călare, cu un curui² pre mână și cu veverița pre partea dindărăt a calului; frânele calului și costumul călărețului îmi arată pre gotul bizantin. Aceste toate îmi dau probe unui al treilea period, care este secolul VI.

Dar dacă sub Justinian, Severinul a jucat vreun rol, dacă și Severinul a fost reparat oarecum de Justinian, pentru ce nu-l numește Procop între castelurile, forturile și cetățile reparate de Justinian, în cartea sa : *Despre Edifice* ? Dar cine știe aceasta între schimbările de numiri ale cetăților, ce au succedat în diferite epoce ? cine poate să încredințeze aceasta ? care român până acum a luat pre Procop în mână, și cu ajutorul celorlalte itinerare și periple³ chiar, precum Hierocleu, Arian și periplul anonim al Pontului, măsurînd cu stadul⁴ lui Justinian, să poată zice : Aci sunt ruinele cutărei cetăți, cutărui fort, cutărui castel al lui Procop, pentru că celălalt a fost dincolo, și mai la vale celălalt, în distanțele indicate de dînsul ? Care român până acum și-a impus să confrunte cel puțin pre acești autori, întru ceea ce ne privește măcar și să lămurească ceva din geografia comparată a basinului Dunării fără care istorie nu vom putea avea ? Care român a confruntat vreodată, care guvern, care ministru de Instrucțiune a ordonat, a plătit o confruntare, nu mai vorbim de Herodot, Strabon și Ptolomei, dar o confruntare serioasă măcar între itinerariul lui Antonin, tabla Peutingeriană și Procop, și cel puțin nu mai întru ceea ce ne atinge pre noi de-a-dreptul, și preajmele noastre ?

Asemenea cărți nu vom avea deloc, domnule ministru.

Autorii bizantini până la Halcocondilla, acest magazin unde stă închisă istoria noastră din mediul ev, nu s'a cercetat de către nimeni, pre când trebuia măcar pasagele ce ne privesc să formeze câteva volumuri în bibliotecile noastre. *Coloana Trajană*, această epopee în plastică a războaielor noastre, numai nouă ne este cu desăvârșire necunoscută. Danubiul lui Marsigli, românul fără limbi străine nu-l poate cunoaște. Istoria Mării Negre și Istoria Dunării, tocmai nouă, românilor, ne este cu desăvârșire necunoscută. Scriitorii noștri scriu farse teatrale pre care le numesc și drame, și învățații noștri fac gramatice care de care mai scâlâmbă, mai fără rațiune, mai fără estetică.

Societatea academică și-ar fi înțeles mai bine misiunea, cred, dacă nu s'ar fi ocupat mai întâi cu gramatica, dacă nu și-ar fi început adică lucrarea de unde trebuia să se sfârșească. Se știe, nu gramaticii și lexicograful fac limbile, ci scriitorii, traducătorii cei buni, poeții cei adevărați. Făcătorii de gramatice și de dicționare sunt ridicoli când vor ieși

¹ Theodor. Numismat francez, cunoscut printr'o descripție a medaliilor vechi grecești și romane, însoțit de o clarificare a lor după gradul lor de raritate.

² Soim.

³ Descrierea unei călătorii în jurul unei mări, coaste, etc.

⁴ Unitatea de măsură la vechii greci (aprox. 185 m.).

din rolul lor de robi ai geniului, de salahori ai arhitectului ; pentru că ei nu pot decât să adune și să așeze ceeace a creat geniul și a format spiritul național. Pre lângă aceasta, onorabila Societate Academică ar fi trebuit să observe că este o estetică în toate și toată limba are atticismul ¹ ei și că atticismul limbii românești iese arareori din barierele Bucureștilor. Dumnealor ar face mai bine să facă cărți de acestea, pre care le pot face învățații, iar nu să se amestece în ceeace numai geniul creează și numai spiritul național legitimează. Cu banii ce risipesc pre fiecare an pentru așa lucrare s'ar putea face pre tot anul, chiar și de către dumnealor câte o carte.

Să mai încetăm, deocamdată, cu gramatica, până ce se va face limba și se va fasona, își va lua caracterul ei propriu pre tribună, pre catedră, pre anvon, în barou, în științe, în poezie, în jurnalistică.

Considerînd diferitele obiecte și diferitele monete găsite prin aceste ruine, pot zice desigur, că aceste ruine ale Severinului au fost în întregimea lor, locuite până pre la începutul formării statului nostru în domnie ². Am găsit monete de argint și de aramă prin mai multe locuri, la diferite adâncimi, ale regilor Șerbiei și ale cruciaților până la începutul secolului al XIII-lea ; am găsit și o monetă mică de argint cu cap de bou, cu luceafărul între coarne, cu soarele și cu luna pre aver și cu crucea greacă îndoită pre rever ; nicio literă pre această mică monetă. Nu mă hazardez să mă pronunț asupra ei până când voi consulta pre d. Dimitrie Sturdza, care se ocupă mai special de monetele românești.

Astfel, dar, în Severin, afară de trei perioade mai clasice, afară de cele ce indică istoria episcopiei Râmnicului, se găsesc aci vestige de locuință și activitate pînă în secolul al XIII-lea. Dar înainte de Trajan nu era nimic aici ? Nu poate fi așa. Mai multe pietre rotunjite pentru praștie, fragmente de custure de silexuri, două topoare de piatră silexată, din care s'a întrebuințat multă la facerea podului, și apoi mai multe fragmente izolate de vase în stil grecesc, mai multe inscripțiuni în litere grecești, mai multe fragmente de subiecte mythrice, mai multe monete ale regilor Traciei și Macedoniei, și o mare cătățime ³ de monete ale Pontului și ale orașelor din Asia Mică, găsite de domnul Grigore Miculescu acum trei ani la săpătura unui puț, arată învederat că civilizațiunea, tăria resbelului și activitatea comerciului, domneau aci, până nu domneau romanii.

Am descris mai bine de 40 de metri mur pînă în temelie, pre din-afară și înăuntru ; mai ales o încăpere în octogon, pardosită cu cărămidă. Înăuntru, spre oraș, am desfăcut în tot interiorul ei o încăpere de muri de piatră de 16 metri lungime, de 8 metri lărgime și patru metri înălțime. Această încăpere desfăcută întregă în interiorul ei mi se părea, sau că ar fi făcut parte din dependențele vreunei dome considerabile, sau că va fi fost o încăpere spre locuința legionarilor ; precum am mai găsit mai în urmă cinci, lîngă Târgul Jiului. Am pus dar să sape d'alături, la distanța ce ar fi cerut o stradă antică și la o distanță iar mică spre față, către drumul cel mare. Cercetarea de alături nu mi-a dat niciun rezultat satisfăcător ; cea dinspre față însă, tocmai la o adîncime de doi metri, mi-a dat rezultat ceea ce căutam : un mur frumos și regulat de domă romană din I-a epocă.

¹ Fineță ; personalitate a limbii.

² Voievodate.

³ Cantitate.

Am căzut tocmai asupra unui unghi ; am tras un mic șanț în jurul lui pre dinafară, și a trebuit să curm lucrarea, pentru că ziua de lucru aci o plăteam 2 și jumătate sfați și-mi trebuia mulți oameni. De partea stângă, adică de partea dreaptă a podului, am făcut câteva cercări norocite ; aci n'au prea săpat oamenii și se poate descoperi o mare zidărie ; niciun zid nu este stricat rău, afară de acela ce au stricat d. Laurian, căutând nu știu ce, pentru că n'am înțeles deloc ce a căutat. Un proprietar, d. Ioan Dunărint (Bălțeanu) mi-a dat un espadon¹ lung de 1 metru 65 centimetri, cu două ascuțisuri, găsit de dumnealui la Balta-Verde, mică distanță din josul Severinului. Acest espadon — îl numesc astfel, pentru că de acest fel de armă se apropie mai mult — n'a putut servi decât unui cavaler călăreț în prima cruciată. Crucea mânerului și fiarele tecii care au putrezit, sunt la espadon. D. Ipceanu mi-a dat o secure romană și d. Grigore Miclescu un urcioruș.

Am multe monete de bronz și de argint dela Orșova ; mai cu seamă, 500 și mai bine cu câte un sfaț și jumătate bucata ; în general, bine păstrate, mai cu seamă dintre cele de argint, epoca vespasianilor, reveruri foarte variate.

Am aflat că în preajma locului este un loc ce se zice : *Cetatea Latinilor*, și după descrierea ce mi-a făcut d. prefect Potecă de această localitate, m'am decis să mă duc să o văd. D. prefect a dat ordinele cuviincioase să fie acolo oameni destui, pentru că era și duminică. Ori de câte ori era trebuință de oameni, potriveam să fie într'o sărbătoare, pentru ca să nu se stânjenească oamenii dela lucrul pământului, deși nu veneau degeaba.

La distanță dela 20—30 kilometri, în jos de Severin, lângă satul Oravița, proprietate a statului, pre un deal înalt înconjurat de văi, se întinde un șes înconjurat de un șanț, pre alocurea foarte bine distins, și pre acest șes, cu o vedere și o pozițiune admirabilă, a fost o cetate de pământ. Dar dece s'a zis a *Latinilor* ? Tot pentru ce se zice și a păgânilor, și a uriașilor. Alt rezon nu a putut fi spre a se da acest nume acestei cetăți, în care nu este nimic latinesc. Vreo două sute de oameni mă așteptau pre valea și pre culmea acestei înălțimi. Am dispus oamenii la lucru cu sistema ce am adoptat, și m'am apucat a măsura cetatea. Planul ei de situațiune se înaintează sub nr. 9. Printre mulțimea de vase, mai toate cenușii sau albe, s'a putut scoate întreagă o mică ulcică, în formă de ceașcă cu mânușe și vreo două vase mari care se pot repara.

Neștiința săpătorilor face că se prăpădesc cele mai multe lucruri, pentru că, oricâte instrucțiuni s'ar da, oricum li s'ar arăta să lucreze, pentru ca să scoată întreg obiectul ce găsesc, este nimic : trebuie inteligență și deprindere, și numai când s'ar putea să se lucreze cu aceiași oameni mai mult timp, s'ar putea parveni să se strice mai puține obiecte găsite.

Am găsit aci săgeți de fier, custure de fier și un fier de lance ; am găsit un obiect de fier la căpătâiul unui schelet sau mai bine la capul unor oase dislocate și mai putrezite ; de un om foarte mare. Acest obiect de fier sferoid în forma unei ghiulele, ceva mai mare de calibrul 4 are trei găuri prin care a fost legat de ceva ; este de 4 oca și mai bine. Tot aci s'a găsit un alt fier mic și rotund, cu coadă. Fost-au acestea măsuri ? N'aveau ce căuta la capul mortului. S'au întrebuintat ca armă ? Este posibil. Adeseori am găsit prin unele oseminte foarte vechi, și câte un topor de piatră, vreo custură silex, sau vreo piatră mare sferoidă cum am

găsit una în altă cetate dacă, tocmai de mărimea acesteia. Dacii se vede că aveau și ei obiceiul celților a se îngropa cu o armă lângă dânșii ; dar această chestiune fiind de mare importanță și cerând observațiuni lungi, nu mă pot pronunța asupra ei.

Cetatea aceasta a fost dacă și mai multe oseminte putrezite indică o foarte veche epocă a ei. O așa cetate spre a se putea explora regulat și serios, ca să se poată face studii în asemeni grele chestiuni, trebuie timp și oameni. Romanii au trecut pre aci, au lăsat însă prea puține vestigii. Dacii au locuit-o timp îndelungat. Am găsit aci un obiect de bronz foarte curios despre care nu-mi pot da seama ; are asemănare însă multă cu un alt obiect asemenea de bronz, găsit tot de mine acum câțiva ani, la cetatea Nedaților în preajma Talpei, în Vlașca, *Tapes* negreșit a lui Xiphilin, unde acest istoric care ne arată superbul portret al lui Decebal, și tradițiunea locală spune despre o mare bătălie a dacilor cu romanii. Am găsit câteva oale cu cenușă dintre care două întregi. Oala este celtă și cenușa este negreșit de corp de om. Ardeau dacii pre morți și strângeau și ei apoi cenușa în urne ca și grecii și romanii, ca și celții ? și una și alta : și se vede că și dacii își îngropau și își ardeau cadavrul ; mormânt, însă propriu zis dac, n'am găsit până acum, nici vreun fragment de lampion sau hârb de luminat lângă oseminte ce am putut crede dace n'am găsit până acum. Aci sunt convins că s'au ascuns mai multe obiecte din cele găsite, de către săteni, cu toate că aruncam bacșișurile cu profuziune pentru cel mai mic obiect ce mi se arăta. Eram singur numai cu d-l inginer Danielescu a dirija și supraveghea 200 de săpători. Înaltul funcționar al prefecturii ce mi se dase de către d. prefect, pentru că dumealui n'a putut veni în persoană, fiind silit să însoțească pe ministrul de Interne, care venise cu vaporul la Severin, era om foarte greoi și foarte neinteligent. A dormit desbrăcat în sat tot timpul lucrului.

Despre măsurile de fier ce am descris mai sus, am aflat că s'au ascuns de către cei ce le-au găsit ; am cerut doar dela d. prefect o anchetă îndată ce m'am întors la Severin, care anchetă s'a făcut chiar în noaptea aceea de către un ofițer de jandarmi și un funcționar al administrațiunii. A doua zi junii funcționari au venit cu obiectele, fără să se dea o palmă, potrivit rugăciunii ce le făcusem când au plecat. Negreșit că cei mai mulți dintre acești săpători au băgat în sân câte vreun obiect găsit, spre suveniră *de când au săpat la Cetatea Latinilor*.

Nu puteam să plec din Severin fără să merg la Topolnița, monastire, schit al vornicului Buliga, pre Topolnița în sus ca la 30 kilometri departe de Severin ; mai ales că știam că un monument roman foarte frumos cu mare inscripție latină, se află în curtea acelei monastiri. D. prefect Potecă a binevoit să mă însoțească.

Nu este aci locul să vorbesc asupra monastirilor noastre.

Monumentul despre care auzisem este admirabil, se compune din două bucăți întregi de calcar-marmură, cu o inscripție întinsă cu ornamente frumoase, despre care voi relata când voi comunica ministerului inscripțiile ce am găsit în toată această excursiune, care cred că se vor complecta mai bine când voi putea să adun și cele de pre dreapta Dunării. Am luat împreună cu d. sub-prefect dispozițiunile cele mai eficace, spre transportarea acestor două bucăți mari și frumoase la Severin, pentru ca de acolo să se poată aduce cu vaporul la Giurgiu și apoi cu drumul de fier în București.

Un așa monument de o așa frumusețe, mărime și importanță romană, din cel mai frumos timp al primelor colonii, izolat nu putea ajunge aci ; și deși vornicul Buliga avea gustul latin, încât își boteza copiii cu nume romane, dar n'a putut să invente, să aducă din senin acest monument aci, între munți, și să-l zidească în amvon spre podoaba bisericii sale, acum 260 de ani.

Din cercetări în cercetări, dacă în preajma locului se zice undeva : la cetate, la grădiște, dacă se află pre undeva ceva ziduri vechi, etc., un bătrân zise altuia :

— O fi vorba de *Zidina Dachilor* ?

Această rostire fu destul că să intru în cercetări și să aflu că, mai la vale de schit, de partea stângă a Topolniței, în vârful unui pisc înalt, este o zidărie uriașă care se chiamă : *Zidina Dachilor*. Pornirăm, dar, împreună cu d. prefect și inginerul, și cu vreo zece oameni cu casmale, spre pisc, la *Zidina Dachilor*. Cu mari greutate am putut urca și nicio altă cetate dacă până aci, cu o așa întindere și tărie, pre o așa înălțime n'am întâmpinat. Aci își poate face o idee cineva pentru ce grecii numeau pe daci : „Aquilele daci“, în adevăr, ce cuib de acvile pre această cetate a dacilor. Aci piatra este ruptă din munții vecini și aruncată peste acest pisc cu forță de titan, apoi așezată prin grămădire și încheștată printr'un ciment ca și piatra.

Osteneala și timpul nu ne-a iertat să facem săpături ; am luat însă conferința și planul de situațiune al acestei admirabile cetăți pre care am onoare a-l alătura cu nr. 10.

Cu regretul, dar, că-mi lipsesc mijloacele serioase, necesare spre explorarea cetății *Zidina Dachilor*, numită astfel negreșit în primii timpi ai slavilor în România, pentru că *Zidina* în limbile slave înseamnă o zidărie, ziduri mari ; am coborât pre cealaltă parte a piscului și ne-am întors în Severin.

Monumentul dela schit a urmat să fie ridicat undeva în această cetate și transportat de aci de vornicul Buliga acum 260 de ani, și urmează să fie ridicat de vreun prefect al vreunei legiuni care a ocupat această cetate a dacilor ; dar cum am mai zis, nu este locul aci să vorbesc de inscripțiuni.

A doua zi am trecut în Serbia ca să cumpăr niște antichități și monete despre care mi se spusese, dar n'am găsit mai nimic.

La 9 August am plecat din Severin peste munți, la Târgul Jiu, pentru că aflasem că în preajma locului sunt mai multe grupe de ruine, pentru că știam ruinele dela Porceni, și pentru că voiam să urmăresc drumul roman pe muntele Vulcan ; 25 de ore a trebuit să fac dela Severin până la Târgu Jiu, pentru că drumul este foarte rău, timpul era foarte urât, ploua de vărsa, și din mai multe locuri a trebuit să trimitem după boi ca să ne scoată din fâgașurile de pe dealul Bujorăscu. Am tras la d. Constantin Danielescu, pe proprietatea căruia este o grupă de cinci încăperi, tocmai ca aceea pe care am găsit-o la Severin spre oraș. Am desfăcut ce am găsit numai două în două zile cu vreo 50—60 oameni, foarte frumoase și foarte întregi, de zid. Am găsit diferite fragmente de olărie romană, de olărie din evul mediu și chiar vestigii din timpul ocupațiunii nemților. Aceste încăperi romane au fost deci făcute negreșit spre adăpostirea câtorva cohorte, spre paza drumului și a cetăților de mai sus, precum la Porceni, unde se păstrează numele coloniei *Porcia* după numele familiei consulare *Porcia*. În jurul acestora,

tradiția spune că a fost o biserică și, în adevăr, făcând săpături pe locurile unde se zice că a fost biserica, am găsit multe cărămizi care ar fi servit la pardoseala ei ; am găsit morminte și o cruce bizantină de piatră vânăta, în forma aceleia de pe cărămida exagonă din Zimnicea ; am găsit deasemenea mulțime de cărămizi foarte frumoase, cu reliefuri și smălțuite, care au fost negreșit la tâmpla bisericii : multă fierărie de cai, etc.

Aceste încăperi au servit la multe rânduri de oameni.

Timpul devenit foarte rău și noi toți bolnavi, până la servitori, a trebuit să renunț a vizita celelalte ruine din preajmă și să las pentru altă dată cercetarea locului care se zice *La Tronuri* și *La Porcenii* și urmărirea drumului roman spre Vulcan, precum și admirabilele ruine ale palatului Buzeștilor, făcut cu spezele lui Mihai Vodă pe fosta proprietate a domnilor Bengești, al cărui palat coloanele, capitellurile și marmurele cu inscripțiuni importante se află transportate la casele domnilor Bengești în Craiova. Scara întreagă a acestui palat a fost de marmură și ornată de o singură viță sculptată de jos până sus.

Am plecat, dar, a doua zi repede și la 15 August am fost în București.

Domnule ministru,

Misiunea noastră a românilor, în arheologie este mai cu seamă să definim ce au fost dacii ? Care a fost începutul lor ? Care au fost cîntecurile lor ? În ce grad de civilizație ajunseseră ei când i-au cîntocovit romanii și le-au luat țara ? Și apoi cum au dăinuit ei cu romanii în țara lor ? Ce au adoptat ei dela romani și ce au adoptat romanii dela dănișii ?

Nici într'un alt secol științele arheologice n'au făcut atîta progres, nu s'au adîncit atîta în știință, ca în secolul nostru ; și, mai cu seamă, de vreo 35 de ani încoace.

Cu nimic alt noi nu ne putem prinde în acest cor al arheologilor Europei, ca venind cu idei exacte despre ființa dacilor. Așa dar, aici mai cu seamă trebuie să țintească fiecare arheolog român.

Epoca de piatră, cu toate perioadele ei, mai dinainte decît oricare porniri ale istoriei și început de industrie, dela omul antediluvian, dela omul fosil, până în epoca de bronz, până în epoca de fier ; epoca de piatră este astăzi la ordinea zilei în arheologie. Dacia o să joace un mare rol în această epocă. Toate armele și instrumentele de piatră aflate prin țări din vechime locuite și cu care se mîndresc muzeele Europei, la noi se găsesc în toate părțile.

Danemarca, danezii, Irlanda, Scoția mai cu seamă, au dat până acum muzeelor din Europa și discuției arheologilor, mai multe obiecte și mai multe subiecte. Silaxurile, uneltele și armele lor de piatră fac de vorbă în toate cercurile arheologilor și dau materie de o mulțime de volume. Țara noastră nu este mai puțin avută în asemenea obiecte, decît țările ce am citat.

Care român, care locuitor de țară n'a dat odată măcar peste o custură de cremene lungă, peste un topor de piatră, peste un cap de lance de piatră, peste o săgeată de piatră, peste un buzdugan de piatră, peste o piatră rotunjită pentru praștie, peste un obiect oarecare lucrat din piatră ? Cine a sgârlit puțin pămîntul, pe la vreo cetate dacă în munții noștri, pe malurile gârlilor noastre, și n'a găsit ceva asemeni obiecte ? Dacă ar fi o bună înțelegere, o deslușire dată tuturor proprietarilor, tuturor

arendașilor, prefecților, sub-prefecților și primarilor mai cu seamă, noi în scurt timp am avea mulțimi de silexuri, de obiecte de piatră, care s'ar lesne plasa și compara între dânsese, și apoi cu cele din muzeele străine, spre a defini epocile în care s'au întrebuintat, spre a se arăta afinitatea dacilor și a gradelor de civilizație a lor cu celelalte popoare contemporane lor.

Este de mare trebuință, domnule ministru, să se aloce în bugetul Instrucțiunii Publice o sumă serioasă, pe care cred că n'ar refuza Camera reprezentanților națiunii să o voteze, pentru explorări serioase întreprinse pe tot anul, căci acestea ce am făcut eu, ăst timp, deși mai serioasă decât toate câte s'au făcut până acum, au fost, cu toate acestea, numai niște cercări cu rezultate norocite, spre a putea atrage atențiunea guvernului și a reprezentanților națiunii, precum și interesul celor ce se ocupă cu istoria acestei țări.

Toată această călătorie a mea, în curs de 43 de zile cu toate transporturile, cu toate cheltuielile și cu toate obiectele, a costat 200 napoleoni. Alături, dar, pe lângă obiectele ce am adus acum, pe care mi-ați făcut onoarea să veniți să le vedeți, și tot ceea ce mai avem diferite antichități găsite în țară în alte excursiuni ale mele, spre a se depune toate în muzeu, clasându-se pe lângă celelalte ce am mai depus; necerând pentru toate decât numai despăgubirea de o sută napoleoni minimum din ceea ce mă costă achizițiunea lor.

Iată lista tuturor acestor obiecte împreunate :

(Urmează lista obiectelor)

Toate aceste obiecte vă rog, domnule ministru, să binevoiți a da ordin conservatorului muzeului să vină să le primească, și apoi voi îngriji să le așez în muzeu pe la locurile lor respective.

Primiți vă rog, domnule ministru, asigurarea celei mai înalte stime și considerațiuni.

Președintele comitetului arheologic,

CEZAR BOLIAC

Județul Suceava în contextul istoriei României

TRAIAN GÎRBA,
prim-secretar al Comitetului
județean Suceava al P.C.R.

Pe malul râului de la care și-a împrumutat numele, în vecinătatea cetății care ține trează măreția epocii de domnie a lui Ștefan cel Mare, se înalță mândră, în continuă dezvoltare reședința județului Suceava. Nume cu profunde rezonanțe istorice, cunoscută pînă nu de mult numai prin strălucirea monumentelor de artă feudală, Suceava a căpătat, în condițiile socialismului, dimensiuni și rosturi noi, consolidate continuu prin dezvoltarea economică a țării, înfăptuirea politicii de industrializare socialistă, creșterea impetuoasă a nivelului de trai material și spiritual.

În aceste coordonate se circumscriu și realizările oamenilor muncii din județul Suceava care, unei istorii glorioase îi adaugă virtuțile prezentului, așa cum ele se concretizează pe întregul cuprins al țării, sub conducerea Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care sublinia, cu prilejul uneia din vizitele de lucru efectuate în județul Suceava : „Cetățile noastre sînt industria, agricultura, știința și cultura. Un popor care are o industrie puternică, o agricultură puternică, o știință și o cultură înaintate va dăinui peste veacuri și nu va putea fi niciodată înfrînt“¹.

Cunoscute mai ales pentru perioada de mare înflorire din timpul lui Ștefan cel Mare și a urmașilor lui, ținuturile Sucevei — ca orice altă parte a țării noastre — se mîndresc însă cu un trecut multimilenar. Această locuire neîntreruptă a fost favorizată de cadrul natural variat, în care se îmbină armonios munți, obcine, podișuri, dealuri, cîmpii și lunci, permițînd oamenilor, existenți aici de-a lungul mileniilor, să aibă îndeletniciri diverse. Lemnul, piatra și lutul au constituit materiile prime, aflate din abundență, care au dat posibilitate locuitorilor acestor meleaguri românești să-și întemeieze locuințe trainice.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, București, Editura politică, 1968, vol. I, p. 434.

Rețeaua hidrografică, bogată și uniform distribuită, a permis populației să-și ridice așezările în toate zonele județului. Cele patru mari cursuri de apă — Siretul, Suceava, Moldova și Bistrița — care străbat județul, artere naturale importante de circulație și legătură, împreună cu drumurile, fac parte din sistemul integrator al întregului teritoriu locuit de români. Prin poziția sa geografică, Suceava a existat dintotdeauna ca o punte de legătură între Moldova și zonele nord-transilvănene și Maramureș.

De-a lungul vremurilor, teritoriul județului Suceava a făcut parte organică din aria civilizației carpato-danubiano-pontică. Cele mai vechi urme de locuire cunoscute în prezent datează din paleoliticul superior (Udești, Dolhasca, Suceava, Bogdănești ș.a.), aparținând unor populații de vânători și culegători ².

Saltul pe care l-a făcut omenirea prin „revoluția neolitică” a dus la sporirea evidentă a populației, așa cum ne-o dovedesc și numeroasele așezări de pe teritoriul județului, aparținând civilizației din noua epocă a pietrei. Se remarcă descoperirile de la Solca ³ (unul din cele mai vechi centre europene de obținere și de comercializare a sării), de la Mihoveni (unde s-a găsit una din puținele locuințe cu fundație de piatră de tip Cucuteni), de la Suceava și Preotești (unde au fost atestate puternice și îndelungate centre de locuire neolitică).

Populația neolitică din zonă și-a lăsat o puternică amprentă în aspectul civilizației tracice a bronzului, care a luat naștere în această parte a Europei la cumpăna dintre cel de-al treilea și al doilea mileniu î.e.n. Descoperirea unui cimitir de incinerare la Suceava constituie una din cele mai timpurii mărturii despre folosirea acestui ritual, devenit ulterior atât de caracteristic civilizației traco-geto-dacice. Așezări, depozite de unelte de bronz, ca și uneltele izolate găsite la Suceava, Preotești, Mihoveni, Grănițești, Dolhasca-Siliștea Nouă ș.a. punctează locuirile de la începuturile civilizației tracice pe teritoriul județului ⁴.

Către începuturile celei de-a doua epoci a fierului (La Tène) geto-dacii din nord-vestul Moldovei, la fel ca și cei de pe întreg teritoriul Daciei, au intrat în etapa de destrămare tot mai rapidă a comunei primitive și de constituire a uniunilor de triburi. Din a doua jumătate a secolului al II-lea î.e.n., bogata moștenire de civilizație traco-geto-dacică a cunoscut o mare înflorire care a dus la dezvoltarea elementelor de organizare.

Procesul de închegare a statului dac, început înainte de Burebista, bazat pe generalizarea elementelor de structură, fundamentale ale civilizației geto-dace și ale economiei, s-a soldat cu confederarea uniunilor de triburi avînd tendința de a ajunge la formațiuni mai cuprinzătoare. Recent cercetata fortificație de pămînt cu valuri și șanțuri de la Udești-Merești reprezintă tocmai centrul unei asemenea formațiuni geto-dacice ⁵.

Opera de unificare a formațiunilor existente s-a realizat printr-un proces grefat pe unitatea etnică, lingvistică, economică și de cultură a lumii geto-dacice. Vasta și multilaterală unitate, în fruntea căreia, timp de aproximativ 3 decenii, s-a aflat Burebista, cuprindea teritoriile locuite de geto-daci, de pe pantele de nord ale munților Haemus pînă în Carpații

² N. Ursulescu, M. Ignat, *Săpături arheologice în județul Suceava (1972—1976)*, „Suceava” (vol. IV), 1977, p. 323.

³ N. Ursulescu, *Exploatarea sării din saramură în neoliticul timpuriu*, în „S.C.I.V.A.”, nr. 3, 1977, p. 307—317.

⁴ Vezi : M. Petrescu-Dimbovița, *Depozite de bronzuri din România*, Editura Academiei, București, 1977.

⁵ N. Ursulescu, M. Ignat, *op. cit.*, p. 319.

păduroși, la Dunăre și Marea Neagră. La formarea și înflorirea statului dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista, la lupta de apărare purtată cu unele neamuri străine care încercau să se infiltreze dinspre răsărit și nord pe teritoriul dacic au participat și geto-dacii de pe actualul teritoriu al județului Suceava.

De asemenea, ei și-au adus contribuția la noua înflorire și consolidare a statului geto-dac din timpul lui Decebal. N-ar fi exclus ca unele din „davele” menționate de geograful Ptolemeu (Triphulum, Patridava) în secolele I—II e.n., să se plaseze tocmai pe aceste meleaguri.

Necucerii de romani, geto-dacii din nordul Moldovei (costobocii, carpii) și-au păstrat organizarea proprie; menținând legăturile strânse cu dacii de pe întregul teritoriu locuit de ei, s-au influențat reciproc și în aspectele majore ale civilizației. Descoperirile, dateate în secolele II—III e.n., de la Șcheia, Suceava, Zvoriștea, Bunești, Bursuceni și alte puncte sînt mărturii grăitoare în acest sens.

Cucerirea unei părți din Dacia de către armatele imperiale romane nu a însemnat dispariția dacilor — cum afirmă, interesat, unii „istorici” din străinătate — nici măcar de pe teritoriul ocupat, care reprezenta doar o treime din țara condusă de Burebista și Decebal. Provincia din stînga Dunării, pe lîngă răscoalele antiromane ale dacilor cotropiți, a fost continuu (de exemplu, în anii 143, 156—157, 167, 170, 183—184, 236, 238, 245—247, 257) ținta atacurilor dacilor liberi care o înconjurau din trei părți și care păstrau statornice relații cu frații lor aflați sub stăpînirea imperiului.

„Retragerea” aureliană a generat și mai strînse relații între locuitorii străvechii Dacii. Aspecte ale vechii civilizații românești unitare din secolele IV—VI e.n. (de tipurile Sîntana de Mureș și Bratei) sînt atestate în peste 20 de puncte de pe teritoriul județului, remarcîndu-se descoperirile de la Bosanci, Liteni-Moara, Botoșana și Udești⁶. După cum remarca Vasile Pârvan, „Solidaritatea de interese a Daciei preromane s-a refăcut: dacii din Dacia mare au contribuit la păstrarea a ceea ce romanii din Dacia romană creaseră prin cultura lor”.

În mileniul care a precedat constituirea statelor feudale românești Suceava a fost, de bună seamă, un important centru polarizant al comunităților prefeudale din cadrul obștilor teritoriale sătești de pe valea riului cu același nume și ale altora din apropiere, supraviețuind cu o pilduitoare bărbăție valurilor migratoare care au atins și acest teritoriu, de la sfîrșitul secolului al III-lea pînă la mijlocul veacului al XIII-lea. Ca și în alte zone ale spațiului carpato-dunărean-pontic, în epoca migrațiunilor, realitatea istorică a constat, și pentru nordul Moldovei, în faptul că populațiile migratoare „n-au adus o civilizație superioară, ci, dimpotrivă, au găsit aici o civilizație avansată, pe care și-au însușit-o, aceasta constituind un factor primordial în dezvoltarea lor, în ridicarea lor pe o treaptă socială mai înaltă”⁷. Dovezile arheologice din ultimii ani confirmă în chip elocvent adevărul că autohtonii dispuneau la această dată de o continuitate impresionantă, aveau o viață economică, social-politică și spirituală proprie, stabilă, în timp ce „numeroase seminții au trecut însă ca valul, neputîndu-se statornici pe aceste meleaguri”⁸.

⁶ M. D. Matei, Al. Rădulescu, *Șantierul arheologic Udești*, în „Studii și materiale”, vol. 3, Suceava, 1973, p. 265—290; E. I. Emandi, *Descoperiri arheologice sec. IV—V e.n., în bazinul superior al Șomuzului mare*, S.C.I.V.A., nr. 3/1976, p. 379—392.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, București, Editura politică, 1977, p. 484.

⁸ *Ibidem*, p. 35.

Ca pe întreg teritoriul țării, populația românească este atestată, nu numai prin urmele materiale lăsate, ci și în izvoarele scrise, care îi menționează din ce în ce mai des pe valahi, în părțile de nord ale Moldovei, aceștia fiind desemnați sub numele de bolohoveni.

Dezvoltarea economică pe multiple planuri, a schimburilor comerciale, prosperitatea financiară s-au încadrat într-un lung și complex proces de modificări în străvechile structuri egalitare, în direcția acumulărilor de bunuri, a stratificării sociale cu trăsături specifice românești. Este semnificativă, în acest sens, menținerea îndelungată a țăranilor liberi în comunități egalitare a celor ce se vor numi mai târziu moșneni și razeși. Era o societate în plină creștere sub toate raporturile, care își modelează ea înseși propriile instituții politice — administrative, religioase, juridice și militare.

Apariția și dezvoltarea de timpuriu a unor formațiuni feudale, pe actualul teritoriu al județului Suceava, ca urmare a dezvoltării forțelor de producție locale, a schimburilor comerciale, a nevoilor de apărare împotriva încercărilor de expansiune ale unor state feudale din jur, explică de ce, nu întâmplător, aici s-au concentrat cele mai vechi târguri, precum și primele două reședințe domnești ale statului feudal independent românesc al Moldovei — Baia și Siretul — care apoi au cedat locul Sucevei, pentru aproape trei veacuri.

Formațiuni politice românești, în această parte a țării, au fost la Cimpulung Moldovenesc — regiune de păstori — și în regiunea Tîrgu Neamț — Baia — Suceava — Siret, teritoriu dispunând de izvoare sărate și de minereuri auro-argintifere ⁹.

Așezarea de pe râul Suceava s-a transformat într-un centru urban în secolul al XIV-lea — cel mai vechi nucleu al târgului medieval cristalizându-se în partea de răsărit a orașului de astăzi, în zona Curții domnești și a Mirăuților. Procesul urbanizării a fost determinat în principal de progresul forțelor de producție locale, dezvoltarea meșteșugurilor și comerțului, precum și alți factori : bogățiile solului și subsolului, condițiile climatice favorabile, posibilitățile de apărare înlesnite de apropierea lanțului muntos, constituirea unei importante piețe de desfacere a mărfurilor în această zonă etc. ¹⁰ În același timp, din drumul comercial transcontinental, care lega Marea Neagră prin Liov cu Marea Baltică s-a format și dezvoltat, la începutul mileniului al II-lea al e.n., o variantă care trecea și pe la Suceava, care s-a impus tot mai mult, jucând un mare rol în cadrul schimburilor comerciale.

Prima mențiune a orașului o constituie documentul din 11 februarie 1388, emis din Cetatea Sucevei de Petru Mușat (1375—1391). Suceava e trecută, de asemenea, în „lista rusă“ a orașelor valahe întocmită în anii 1387—1392. Tîrgul a apărut însă cu cîțva timp înaintea acestor mențiuni, iar la mijlocul secolului al XIV-lea a fost înconjurat cu un puternic șanț de apărare, dublat de o palisadă. Deși, în ultimul sfert al veacului al XIV-lea, cînd reședința domnească s-a mutat aici, Suceava nu putea rivaliza încă, sub raport economic, cu Baia și Siretul, ea avea perspective în acest domeniu și prezenta avantaje, mai ales strategice, din punctul de vedere al

⁹ Vezi : C. C. Giurescu, D. C. Giurescu, *Scurtă istorie a Românilor*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 90.

¹⁰ Mircea D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, București, 1963, p. 76.

apărării sale ¹¹. Mutarea reședinței la Suceava coincidea cu centralizarea puterii politice și consolidarea statului feudal de-sine-stătător Moldova.

Începînd cu data stabilirii reședinței domnești la Suceava, timp de aproape trei secole, orașul a cunoscut o perioadă de prosperitate și de glorie, ca nici o altă așezare medievală urbană românească de la răsărit de Carpați, istoria sa identificîndu-se cu soarta Moldovei, cu aspirațiile, cu nădejtile, cu bucuriile și durerile întregii țări, cu lupta pentru neatinare, pentru unitate și independență, iar Cetatea de Scaun din preajma orașului a fost în acest timp cel mai însemnat punct de rezistență al Moldovei în fața invaziilor repetate ale dușmanilor. Istoria mușatinilor în general, și a celui mai vrednic și mai viteaz dintre aceștia, Ștefan cel Mare, ziditor și apărător de țară, e strîns legată de Suceava. Petru, Roman și Ștefan Mușat, Alexandru cel Bun, Bogdan al II-lea, Ștefan cel Mare, Bogdan al III-lea, Ștefăniță Vodă și Petru Rareș, de aici, de la Suceava, au condus destinele Moldovei, gospodărint cu pricepere avutul țării, sporindu-l și apărîndu-l.

Centru principal al vieții economice, politice, administrative, militare și culturale a țării Moldovei, de la sfîrșitul veacului al XIV-lea și pînă la jumătatea secolului al XVI-lea, Suceava și-a extins continuu perimetrul locuibil. Documentele vremii, ca și dovezile arheologice aduc mărturii asupra unor cartiere, străzi, depozite și locuințe, asupra îndeletnicirilor variate care s-au dezvoltat aici. Existau la Suceava meșteri olari, fierari, zidari, pielari, blidari, tăbăcari, blănari, croitori, zugravi, bijutieri, argintari. În zona „Șipot“ era, la sfîrșitul secolului al XIV-lea, o mahala a olarilor și fierarilor. Recent, pe actuala stradă Petru Rareș au fost descoperite casa, atelierul și depozitul unui meșter olar din timpul lui Ștefan cel Mare; materialul arheologic extrem de bogat scos la iveală cu acest prilej ilustrează marea varietate a produselor ceramice sucevene, măiestria execuției, diversitatea motivelor sintetizate în forme originale de către meșterii locali ¹². Un document din 1497 amintește existența la Suceava a unor meșteri blănari, tăbăcari, croitori, ciubotari. O „frăție“ a meșterilor zugravi e atestată la 1570 și o breaslă a curelarilor și tăbăcarilor la 1472; la Suceava se fabrica, de asemenea, praful de pușcă. Cercetările efectuate au scos la iveală un atelier de fierărie de la mijlocul secolului al XV-lea, creuzete în care se topeau metale prețioase, depozite pentru mărfuri, pivnițe mari, din piatră, cu bolți înalte, cu ramificații și etajări subterane ¹³.

Orașul a jucat un rol important în cadrul schimburilor comerciale, la Suceava fiind și vama principală a Moldovei și depozitele mărfurilor care soseau din centrele europene fiind apoi desfăcute în celelalte ținuturi românești sau duse mai departe, spre țările vecine. În vremea în care a fost reședință domnească, Suceava dispunea de dreptul de depozitare a unor importante și mult căutate mărfuri străine, din Europa și Orient, jucînd în viața comercială a Moldovei un rol similar cu cel al Brașovului pentru Transilvania, ori, din străinătate, asemănător cu rolul Liovului pentru teritoriile poloneze, sau al Leipzigului pentru statele germane. La Suceava se desfăceau vestitele postavuri aduse din Flandra, Anglia, Polonia și China, mătase, piper și diverse țesături care sînt numite în documente „mărfuri tătărăști“, iar localnicii vindeau în schimb: vite, grîne, pește, miere, unt, lemn, vînat etc.

¹¹ M. D. Matei, Al. Andronic, *Cetatea de Scaun a Sucevei*, București, 1967, p. 6—7.

¹² M. D. Matei, Emil Emandi, *Casa unui meșteșugar sucevean din vremea lui Ștefan cel Mare*, „Zori Noi“, 15.I.1977, p. 3.

¹³ Octav Monoranu, M. Iacobescu, Dr. Paulencu, „Suceava“ îndreptar turistic, manuscris, p. 11.

În ceea ce privește dezvoltarea orașului Suceava în evul mediu, un călător străin nota la 1590 că avea cca. 6 000 de case ¹⁴. Giovanni Maria Angiollelo, care la 1476 îl însoțea pe Mahomed al II-lea în campania militară din Moldova, scrie că orașul era înconjurat cu șanțuri și palisade, casele erau din lemn acoperite cu șindrilă, iar Curtea domnească din piață ¹⁵. La 1641 un alt călător străin consemna, despre Suceava, că orașul „este reședința de căpetenie a domnului, care are aici un palat, biserici și grădini și alte lucruri, care-i aparțin și unde vine adesea să stea citva timp. În piață, în fața palatului (Curții domnești — *n.n.*) se află un spital pentru bolnavi și săraci dar nu este prea mare. Mai sînt băi turcești, nu de parte de palat. Se află acolo multe ape curgătoare și fîntîni cu apă rece. În jurul orașului sînt ogoare, lacuri și păduri“ ¹⁶. Un astfel de așezămint — un spital — exista, în vremea lui Ștefan cel Mare și lângă Suceava, la Pătrăuți.

Ca reședință domnească, Suceava a dispus și de un important sistem de apărare. În vest, pe dealul Șeptilici, a fost ridicată Cetatea de Apus sau Cetatea Șcheia, care permitea supravegherea împrejurimilor pe o rază de peste 20 de km, spre nord-vest de râul Suceava, pînă dincolo de Dăr-mănești și pînă la dealurile Ilișeștilor. În răsărit, pe un promontoriu ce oferea condiții admirabile de apărare, a fost construită, în vremea lui Petru Mușat, Cetatea de Scaun, întărită apoi succesiv — în vremea lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare — cetate care, prin rolul jucat în apărarea țării timp de aproape trei secole, a căpătat o aureolă de glorie, neîntrecută de nici una dintre cetățile românești de la răsărit de Carpați. Un francez, călătorind în secolul al XVI-lea prin „Valahia mică“ (Moldova — *n.n.*), scria că orașul „cel mai de seamă“, al acesteia este „Suceava, întărită de minune și aproape de necucerit“ ¹⁷. Alt călător, Paolo Bonici, nota că : „După ce am cutreierat toată țara Moldovei, mi se pare că Suceava este locul cel mai bun, care se poate afla și mai ferit de năvăliri“ ¹⁸.

Statul feudal centralizat al românilor de la est de Carpați, sub Bogdan I și urmașii săi Mușatini, își avea reședința la Suceava de unde au fost emise nenumărate hrisoave domnești privind organizarea administrativă, juridică, bisericească, fiscală, militară, comercială etc. De aici s-au luat, în secolele XIV—XVII, hotărîri politice majore pentru realizarea frontului antiotoman al țărilor române, dezvoltarea legăturilor lor economice, culturale, politice și militare, pregătirea și desfășurarea luptei pentru neatîrnarea țării ¹⁹. În vremea lui Ștefan cel Mare, care a făcut din Moldova scut de nădejde al luptei românilor pentru unitate și independență, stavilă în contra expansiunii otomane, Suceava a atins apogeul strălucirii sale de centru important al vieții economice, politice și cultural-artistice. După victoria de la Vaslui (10 ianuarie 1475) asupra oștilor otomane, aici s-a întors Ștefan cu cele peste 100 de steaguri capturate de la invadatori „cu mare pohvală și biruință“, mulțimea ieșindu-i în cale, aclamîndu-l și primindu-l în mare triumf. Înseși căpeteniile otomane au recunoscut că o armată a sultanului nu a suferit niciodată o înfrîngere de asemenea proporții. „A fost un teribil măcel și puțin a lipsit ca să nu fie cu toții tăiați

¹⁴ *Călători străini despre țările române*, Editura științifică, București, vol. IV, p. 40 ; vol. V, p. 6 și 182.

¹⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 137—138.

¹⁶ *Ibidem*, vol. V, p. 238.

¹⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 64.

¹⁸ *Ibidem*, vol. V, p. 27.

¹⁹ Octav Monoranu, M. Iacobescu, Dr. Paulencu, *op. cit.*, p. 15

în bucăți și numai cu mare greutate Soliman Pașa și-a scăpat viața prin fugă“, consemna cronicarul turc Sa'adeddin. Din Suceava²⁰, la 25 ianuarie 1475, își vestea Ștefan cel Mare victoria sa întregii Europe : „vă fac știut domniilor voastre cum că... acel împărat turcesc a trimis în țara noastră și asupra noastră marea sa oștire... în număr de 120 000 de oameni... Când am văzut noi oastea cea mare ne-am ridicat vitejește cu trupul nostru și în arme și le-am stat împotrivă. Și am învins strașnic pe acei dușmani ai noștri și ai creștinătății întregi. Și i-am sfărîmat și i-am călcat în picioare“.

În vara anului 1476, însuși sultanul Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, a invadat Moldova, a ars și pustiit orașe și sate, a asediat cetățile Suceava și Neamț dar românii l-au „înving în mod cumplit sub amîndouă cetățile“, silindu-l „să se retragă în mod rușinos“, notează cronicarul polonez Dlugosz²¹.

Așezată într-o zonă ce concentrează o salbă de admirabile monumente de artă feudală, Suceava a fost, în aceeași perioadă, și un important centru cultural. În cetatea de scaun a Moldovei și-a scris lucrările sale cărturarul Grigore Țamblac, iar la curtea lui Ștefan cel Mare s-au pus bazele istoriografiei românești — aici fiind elaborate *Letopisețul anonim al Moldovei* și *Cronica moldo-germană*, izvoare prețioase despre epoca lui Ștefan cel Mare. La Suceava s-au scris și păstrat manuscrise și cărți valoroase, s-au lucrat broderii, podoabe de aur și cult, țesături și miniaturi, iar în împrejurimi, la Putna, Dragomirna etc., au funcționat vestite școli și ateliere, în care s-au creat valori artistice de seamă — expresii elocvente ale bogatei spiritualități românești.

După moartea lui Ștefan cel Mare, urmașii s-au străduit să continue opera economică, politică și cultural-artistică a acestuia. În vremea lui Petru Rareș, de pildă, la Suceava și în împrejurimi au fost ridicate sau înfrumusețate, cu pictură interioară și exterioară, numeroase monumente de artă, chintesență a geniului creator al poporului român.

Alexandru Lăpușneanu, în timpul celei de-a doua domnii (1564—1568), a fost obligat de Poartă să dărîme cetățile și să mute reședința domnească de la Suceava la Iași, sultanul dorind astfel să reducă și mai mult posibilitățile de rezistență a Moldovei. Rolul Sucevei a început să scadă după această dată, deși unii domni, care s-au răzvrătit contra Porții, și-au menținut încă aici reședința și au refăcut Cetatea de Scaun.

Domnia lui Mihai Viteazul, moment crucial în istoria românilor, a însemnat realizarea planului conceput de domnitor în vederea eliberării poporului său. Mihai, după ce a purtat un război glorios cu Poarta, a reunit Țara Românească, Transilvania și Moldova într-un singur stat ; intrarea lui Mihai Viteazul în Suceava — mai 1600 — marca tocmai înfăptuirea marelui țel al românilor. Orașul, împreună cu vestita Cetate de Scaun a Sucevei, neînvinsă niciodată de străini, prin forța armelor *, i-au primit pe Mihai Viteazul și oștenii săi ca pe frații români eliberatori. La 29 mai 1600 pîrcălabul Cetății de Scaun a Sucevei depune în fața lui Mihai Viteazul următorul jurămint de credință : „Eu Ioan Capturi, pîrcălabul Cetății Suceava mă jur (...) că voi fi drept și cu credință domnului meu, stăpînitorului și domnului Ardealului, Țării Românești și Moldovei,

²⁰ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. IV, București, 1937, p. 177.

²¹ Vezi pe larg : M. D. Matei și Al. Andronic, *op. cit.*, p. 23.

* La 1538, Cetatea fusese prădată de turci ca urmare a acțiunilor trădătoare ale mării boierimi care hotărîse să deschidă porțile fără luptă.

Măriei Sale, lui Mihai Vodă și fiului Măriei Sale, lui Petrașcu Vodă, tot așa îi voi fi drept și cu credință și voi ține pentru măriile lor cetatea ce mi-a fost încredințată mie, după priceperea mea pînă-mi va sta capul”²².

Pentru prima dată, de la regatul Daciei al lui Burebista și Decebal, Mihai Viteazul a reunit sub o conducere politică unică toate provinciile românești, putîndu-se intitula, în 1600 „Io Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată țara Moldovei”.

În vremea lui Vasile Lupu (1634—1653) Suceava a cunoscut o nouă epocă de înflorire economică și culturală, după care declinul ei s-a accentuat — mai ales în urma războaielor turco-polone de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și a distrugerii Cetății de Scaun, în iulie 1675, din porunca turcilor.

În ciuda vicisitudinilor care aveau să se abată asupra orașului — invaziile polone, cotropirea Sucevei de către trupele imperiale habsburgice în 1774 — Suceava medievală a rămas în conștiința tuturor generațiilor următoare ca un simbol al luptei pentru neafrînare, unitate și independență, ca o citadelă a continuității și vitalității poporului nostru.

În epoca modernă, evoluția Sucevei — a orașului și împrejurimilor — este strîns legată de consecințele răpirii părții de nord a Moldovei, în 1775, de către Imperiul habsburgic, Suceava rămînînd încorporată la imperiu, pînă în 1918.

Consecvență spiritului politicii sale de stăpînire a popoarelor subjugate, Curtea din Viena a organizat și aici colonizări succesive cu germani, cehi, ruteni etc. — dar în permanență, în toată zona s-a menținut majoritară populația existentă aici dintotdeauna, populația românească²³.

De la 1786 și pînă la 1848 a încetat administrația militară asupra teritoriilor răpîte, Bucovina fiind încadrată într-o unitate administrativă cu Galiția, aflată sub conducerea unui centru stabilit la Lemberg. A fost un răstimp cu urmări nefaste : pentru a putea stăpîni și supune populația românească din zonele răpîte, Curtea din Viena a continuat să încurajeze emigrarea rutenilor în nordul Moldovei, provocînd dezbinări naționale, contradicții etnice. S-a intensificat desființarea școlilor românești existente, acțiunea de germanizare și rutenizarea numelor locuitorilor a fost accentuată.

În ciuda tuturor opresiunilor, românii au continuat să lupte, sub variate forme, pentru a-și păstra limba, obiceiurile, ființa națională. Lupta — inițial spontană — a îmbrăcat forme simple, dar treptat-treptat ea s-a transformat într-o largă mișcare politică și culturală, culminînd cu revoluția de la 1848. Atunci românii și-au constituit gărzi naționale, au ales și trimis în Dietă deputați care să le susțină interesele și au înaintat Curții din Viena două memorii, sinteze ale programului lor național și politic, în care au cerut acordarea autonomiei naționale, prin separarea Bucovinei de Galiția și transformarea teritoriilor românești într-o uni-

²² Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Editura militară, București, 1968, p. 346.

²³ Ion Nistor, „*Românii și rutenii în Bucovina*”, București, 1915, p. 145—148.

tate administrativ-politică autonomă proprie, învățămînt de toate gradele în limba românească, înfăptuirea unei reforme agrare ; de asemenea se prevedeau măsuri privind dezvoltarea industriei, comerțului, viață politică proprie, conducerea treburilor politice și administrative, legislative și judecătorești de către funcționari aleși din rîndul populației românești, recunoașterea religiei ortodoxe și autonomia bisericii românilor etc.

Sub presiunea luptei revoluționare — a mișcărilor organizate de intelectualii români, dar mai ales a răscoalelor țărănești — guvernul habsburgic a fost silit să satisfacă marea majoritate a acestor cereri, Bucovina devenind provincia autonomă în care s-a înfăptuit o reformă agrară cu caracter burghez. A fost un prim pas spre triumful luptei naționale a românilor.

Anul revoluționar 1848—1849 a avut și pentru românii din Bucovina o semnificație deosebită : obiectivele comune ale revoluției consfințind caracterul unitar al acesteia în toate provinciile istorice românești. Revista „Glasul Bucovinei“ a fost, în anii 1849—1850, locul în care revoluționarii români își exprimau opiniile. De asemenea, pe acest pămînt, și-au dat întâlnire refugiați pașoptiști din Moldova, Transilvania, Banat, Muntenia. În felul acesta, în Bucovina, parte a teritoriului românesc, revoluția din 1848—1849 a contribuit activ la dezvoltarea și fortificarea conștiinței naționale.

După 1848 Suceava și împrejurimile ei au cunoscut o evoluție ascendentă pe linia luptei pentru emanciparea socială și națională. Au apărut societăți culturale, politice, meșteșugărești, care a avut drept scop esențial — mărturisit sau nu — eliberarea națională și unirea națională a tuturor românilor. În această etapă, lupta națională s-a concretizat în permanenta legătură a locuitorilor de aici cu cei din restul Moldovei, în cunoașterea preocupărilor lor. În acest context, bucovinenii au primit cu entuziasm și multă speranță Unirea Moldovei cu Țara Românească, evoluția ascendentă a statului modern român.

Anii care au precedat războiului de independență din 1877—1878 au fost caracterizați de intensificarea luptei pentru eliberare națională și unire a Bucovinei cu România. Marea manifestare națională de la Putna din 1871, organizată din inițiativa studenților români în frunte cu M. Eminescu și I. Slavici cu ocazia sărbătoririi a 400 de ani de la tîrnosirea mănăstirii (au participat peste 3 000 de reprezentanți din toate provinciile românești), acțiunile de protest organizate de românii bucovineni în momentul în care Imperiul habsburgic se pregătea să aniverseze o sută de ani de la alipirea Bucovinei, ca și procesul intentat membrilor Societății academice studențești „Arboroasa“, înființarea Partidului Național din Bucovina, în 1892, au fost expresia intensificării și amplificării luptei pentru unitate și libertate națională.

Înfruntînd măsurile represive luate de autoritățile austriece, încă de la izbucnirea războiului pentru independența deplină a statului român, numeroși tineri bucovineni au trecut granița în România și s-au înrolat voluntari în armată. Din inițiativa femeilor române din Bucovina au luat ființă comitete pentru ajutorarea ostașilor români răniți, colectîndu-se

bani, medicamente, îmbrăcăminte, alimente. Atmosfera creată în ajun și evenimentele din timpul războiului pentru independența deplină a României, au declanșat în Bucovina o activitate culturală deosebită în sprijinul luptei pentru drepturile românilor. Ciprian Porumbescu a cîntat eroismul legendar al ostașilor români în piese corale și de muzică instrumentală, operele sale — așa cum este în mod deosebit „Cîntecul Tricolorului“ — intrînd pentru totdeauna în patrimoniul culturii noastre naționale.

La chemarea patriei, românii din lunca Siretului și pînă în Valea Bistriței, înrolați ostași în Batalionul II Fălticeni din Regimentul 15 Dorobanți și escadronul IV Fălticeni din Regimentul 5 Călărași, precum și în alte unități ale armatei permanente, au luptat cu eroism și abnegație la asaltul redutei Grivița II, din rîndurile lor numeroase jertfe rămînd înscrise pe veci în epopeea luptei poporului nostru pentru neatîrnare.

Succesele pe linia dezvoltării României independente au stimulat acțiunile care aveau ca țel lupta de eliberare națională a locuitorilor din nordul Moldovei²⁴. S-a intensificat procesul constituirii asociațiilor care au dezvoltat rețeaua de școli românești, au sprijinit activitatea didactică și literară, editarea de publicații în limba română. Din rîndul românilor s-au ridicat intelectuali de prestigiu printre care marele compozitor Ciprian Porumbescu, folcloristul Simeon Florea Marian, istoricii Dimitrie Onciul și Ion Nistor și mulți alții.

Ca urmare a acțiunilor perseverente și permanente ale maselor populare în anii primului război mondial lupta de eliberare națională care a dus la destrămarea anacronicei organizări statale reprezentată de Austro-Ungaria a luat un caracter decisiv²⁵. În 1917—1918 populația Bucovinei a alungat autoritățile habsburgice²⁶, iar marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918, participarea de masă la acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale românești de pe acest teritoriu exprimau elocvent aspirațiile de libertate ale românilor bucovineni aflați vreme îndelungată sub dominația austriacă. Prăbușirea monarhiei habsburgice a accelerat lupta pentru unirea Bucovinei cu România.

Ca urmare a făuririi statului național unitar și a ansamblului de reforme sociale, economice și politice înfăptuite sub presiunea puternicului avînt revoluționar al maselor, în societatea românească s-au produs profunde mutații în poziția și structura claselor sociale²⁷. S-au produs modificări importante în situația și structura clasei muncitoare și a țărănimii. Reunirea cu statul român a provinciilor istorice românești a dus la creșterea numerică a proletariatului, a rolului său în viața țării. În rîndurile proletariatului a sporit ponderea muncitorilor din ramurile industriei grele, cu urmări pozitive asupra gradului de organizare, conștiință și

²⁴ „Revista politică“, Suceava, 15 martie 1888.

²⁵ Adrian Petroaie : „Ion Grămadă, schiță bio-bibliografică“, în „Lucrări științifice ale cadrelor didactice“ din Institutul pedagogic, Suceava, vol. I, 1970, p. 158.

²⁶ Aurel Loghin, *Un moment de mare însemnătate în istoria poporului român*, „Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza“, Iași, secția a III-a, tom. XIV, 1968, p. 11.

²⁷ Mircea Mușat, „1 decembrie 1918 — încununare a luptei poporului român pentru făurirea statului național unitar, în „Era Socialistă“, nr. 17/1978, p. 29.

combativitate a clasei muncitoare. La sate, ca urmare a reformei agrare, a devenit precumpănitoare mica proprietate țărănească.

De asemenea, a crescut rolul economic al burgheziei, rezultat al consolidării și extinderii controlului ei asupra sferei relațiilor de producție, a pieței naționale, ceea ce definește pregnant conținutul burghez al regimului politic din România, în perioada interbelică. Moșierimea, lovită puternic în suporturile sale economice și politice prin legiferarea și înfăptuirea reformei agrare, prin aplicarea votului universal, n-a mai putut să-și apere și să-și conserve pozițiile economice și politice.

Concomitent cu desfășurarea procesului de consolidare a statului național unitar român, elementele revoluționare din nordul Moldovei * s-au integrat organic luptei socialiștilor din întreaga țară pentru constituirea într-un partid unic, menit „să ducă înainte clasa muncitoare, spre realizarea idealului ei socialist”²⁸.

Mișcările de masă ale proletariatului român culminează cu greva generală din octombrie 1920. Hotărâtă în urma refuzului guvernului de a satisface memoriul de revendicări înaintat de Consiliul general al Partidului Socialist și al sindicatelor în numele întregii muncitorimi din țară, greva a cuprins aproape totalitatea proletariatului român. În primele rînduri ale mării înclăsări de clasă s-au aflat muncitorii metalurgiști, mineri, feroviari. La fel ca în întreaga țară și pe meleagurile sucevene viața economică a stagnat timp de o săptămînă, dovedindu-se o dată în plus forța proletariatului organizat. Prin revendicările ei de interes general pentru masele populare, pentru progresul societății românești, prin amploarea și combativitatea ei, greva generală — prima mare acțiune a clasei noastre muncitoare desfășurată la scara României întregite — a fost cel mai important moment din istoria luptelor de clasă de pînă atunci din țara noastră.

După făurirea sa, în mai 1921, Partidul Comunist Român a acordat atenție nordului Moldovei — unul din marile bazine forestiere ale țării — stăruind asupra consolidării organizațiilor partidului precum și a atragerii muncitorilor din această zonă în sindicatele unitare²⁹. Printr-o activitate laborioasă, consecventă, imbinînd judicios munca legală cu activitatea ilegală, comuniștii de aici au creat noi organizații locale, contribuind, în același timp, la constituirea de sindicate revoluționare în aproape toate întreprinderile industriale din Bucsoaia, Cîmpulung Moldovenesc, Cîrlibaba, Doroteia, Frasin, Iacobenii, Moldovița, Pojorîta, Stulpicani, Vama, Vatra Dornei etc. Activitatea desfășurată de organizațiile de partid și sindicale de apărare a drepturilor celor ce muncesc, în perioada

* În articolul de față, prin nordul Moldovei se înțelege teritoriile de pînă la împărțirea administrativă din 1950 ale fostelor județe Suceava, Cîmpulung Moldovenesc, Baia, Rădăuți, cuprinse din 1968 în actualul județ Suceava.

²⁸ „Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921”, București, Editura politică, 1966, p. 166.

²⁹ „Constantin Ivănuș”, București, 1956, p. 19—20.

1922—1928, s-a materializat în diferite forme de luptă, fapt atestat și de creșterea numărului conflictelor de muncă și al grevelor ³⁰.

Sub conducerea partidului comunist, în vremea crizei economice din 1929—1933, nordul Moldovei, ca și întreaga țară, a cunoscut desfășurarea unor ample lupte sociale și politice ale muncitorilor și țăranilor, avînd ca scop împiedicarea încercărilor patronatului de a ieși din criză pe seama maselor populare. Începînd din martie 1929, în numeroase întreprinderi din județele Suceava și Rădăuți au avut loc greve pentru recunoașterea organizațiilor muncitorești, încheierea și respectarea contractelor colective de muncă, încetarea concedierilor, majorarea salariilor etc. ³¹ Acțiunile energice desfășurate pe baza frontului unic muncitoresc au făcut ca, în multe locuri, patronii să accepte unele din revendicările lucrătorilor.

Anii care au urmat crizei economice s-au caracterizat și pentru mișcarea revoluționară și democratică din Țara de Sus prin unirea eforturilor în direcția stăvilirii pericolului fascist, prin lupta împotriva propagandei revanșarde și revizioniste, pentru menținerea integrității teritoriale, independenței și suveranității țării. La chemarea Comitetului Central al P.C.R. — pentru coalizarea tuturor forțelor într-un larg front antifascist — comuniștii și-au lărgit contactele cu grupări și organizații politice care se situau pe poziții democratice. Ca urmare, în multe localități din partea de nord a Moldovei s-au constituit, începînd din 1936, comitete antifasciste ³² la Cacica, Rădăuți, Vatra Dornei și în alte locuri care au organizat o serie de acțiuni de combatere a fascismului. Între cei care au luptat cu arma în mînă pentru apărarea Spaniei republicane în bătălia contra forțelor franchiste, a intervenției naziștilor și fasciștilor italieni, s-au aflat voluntari din județele Baia, Cimpulung Moldovenesc și Suceava.

Instaurarea dictaturii militaro-fasciste a fost întîmpinată de oamenii muncii de pe aceste meleaguri cu aceeași ostilitate ca și în restul țării, cu acțiuni curajoase de împotrivire. Populația din localitățile moldovene și-a manifestat sub diferite forme împotrivirea față de prezența trupelor germane în țară, începînd de la refuzul de a presta muncă în folosul acestora și pînă la manifestări cu caracter violent. Minerii și forestierii din Iacoveni, Ciocănești, Cîrlibaba etc. și-au manifestat opoziția față de controlul german asupra întreprinderilor în care lucrau ³³.

În anii războiului hitlerist, intensificarea exploataării, înrăutățirea condițiilor de muncă și de trai — mai accentuată în această parte a țării — au fost determinate și de subordonarea economiei românești inte-

³⁰ N. Petreanu : „Mișcări greviste ale muncitorilor forestieri din nordul Moldovei”, „Aniversarea”, Suceava, 1966, p. 9—10.

³¹ G. Irimescu : *Aspecte din lupta grevistă a muncitorilor forestieri din Bucovina în anii crizei economice din 1929—1933*, „Studii și materiale de istorie”, Suceava, nr. 2/1971, p. 109.

³² Vicențiu Piucă, Mircea Mușat, „Activitatea organizațiilor P.C.R. din Moldova pentru unirea tuturor forțelor populare în front comun de luptă împotriva fascismului” în „Revista muzeelor”, nr. 1/1970, p. 2.

³³ Ionel Dîrdală : „Contribuții la istoria mișcării de rezistență împotriva fascismului în văile superioare ale Bistriței și Moldovei”, în „Studii și materiale de istorie”, Suceava, nr. 2/1971, p. 118.

reselor Germaniei hitleriste. Dînd dovadă de fierbinte patriotism, de curaj, folosind cu pricepere toate posibilitățile de acțiune, organizațiile Partidului Comunist Român din Fălticeni, Rădăuți, Suceava, precum și din alte centre muncitorești, ca și cele de la sate au contribuit activ la intensificarea mișcării de rezistență.

Încă din primele luni ale anului 1941 minerii din bazinul Vatra Dornei—Iacobeni ca și lucrătorii din fabricile de cherestea au formulat și înaintat întreprinderilor numeroase memorii prin care cereau ameliorarea condițiilor de muncă și de salarizare. Cum această cale s-a dovedit, de regulă, ineficace, ei au utilizat ca forme de luptă adunările de protest, grevele (deși acestea erau formal interzise), sabotarea producției, fuga din întreprinderi. Numeroase documente de arhivă conțin referiri la fuga minerilor de la Iacobeni și readucerea lor la locul de muncă de către jandarmi.

De asemenea, s-a intensificat organizarea actelor de sabotaj în întreprinderi și la trenurile germane care transportau minereu, muniții, ori alte materiale destinate războiului. În septembrie 1941, mecanicul unui tren pretextînd defecțiuni ale locomotivei a oprit sub viaductul de pe șoseaua Pojorîta-Fundu Moldovei, scinteile de la locomotivă făcînd să explodeze materialul cu care era minat viaductul. Acesta a fost grav ariat împreună cu linia ferată³⁴. Locuitorii din Brodina, Falcău, Frasin, Ilișești, Moldovița, Pătrăuți, Putna etc., manifestîndu-și împotrivirea față de războiul hitlerist și regimul dictaturii antonesciene, au incendiat pădurile.

Pentru a preveni și stăvili acțiunile de rezistență, autoritățile locale au publicat, la începutul anului 1943, înștiințări prin care amenințau cu pedeapsa capitală orice „act de dezordine”. La rîndul lor patronii, în dorința de a intimidă pe muncitori, au recurs la concedierea nemotivată și fără preaviz a celor suspecți de „instigare la dezordine”. Cu toate acestea, mișcarea de rezistență a crescut în amploare.

Una din cele mai importante acțiuni din acești ani a constituit-o greva muncitorilor de la mina de mangan Arșița-Iacobeni, declanșată în seara de 8 decembrie 1943 prin refuzul a peste 100 de mineri de a coborî în galerii. A doua zi, greva cuprinzînd toate sectoarele, o delegație a minerilor a purtat tratative cu conducerea minei, în prezența autorităților județene. Deși în discuții s-a dat cîștig de cauză minerilor, aceștia au fost siliți — pentru a putea impune revendicările acceptate — să organizeze o nouă înțetare a lucrului la 22 februarie 1944. Greva minerilor a avut un puternic ecou în centrele muncitorești din această parte a țării, lucrătorii fabricii de cherestea din Falcău urmîndu-le imediat exemplul³⁵.

Acțiunilor muncitorești li s-au adăugat cele ale țăranilor, care au sabotat predarea produselor agroalimentare, au refuzat să iasă la lucrul cîmpului; așa au procedat, în vara anului 1942, locuitorii mai multor sate din județele Rădăuți și Suceava, iar alteori țăranii au luat calea codrului formînd cete de partizani care au acționat în pădurile din județul Suceava³⁶.

În rîndul majorității intelectualilor și funcționarilor s-a manifestat aceeași atitudine potrivnică regimului dictatorial, numeroși învățători, profesori, medici votînd să pună în aplicare măsurile întreprinse de aparatul administrativ.

³⁴ L. Eșanu, I. Saizu : „Aspecte ale rezistenței maselor populare din Moldova împotriva dictaturii militarofasciste și a războiului”, în „Studii”, nr. 3/1966, p. 540.

³⁵ V. G. Ionescu, P. Rușindîlar, G. L. Ostafi, M. Iacobescu : „Țara de sus în clocotul revoluției”, Suceava, 1972, p. 53—55.

³⁶ „România în războiul antihitlerist”, București, Editura militară, 1966, p. 39.

Pe acest fond, activitatea desfășurată de organizațiile partidului comunist la orașe și sate, în mine și întreprinderi forestiere, în rândurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, ostașilor, a devenit o puternică forță mobilizatoare ducând la crearea unui front larg de luptă pentru salvarea ființei naționale.

Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă a înscris pagini de glorie nepieritoare și pe meleagurile Țării de Sus, prin acțiunea eroică a ostașilor aflați la 23 August 1944 în dispozitiv pe aliniamentul Boroaia—Baia—Sasca—Mălini—Drăcenii—Capu Cîmpului — regimentul 3 grăniceri, batalionul 1 și compania a 11-a din regimentul 6 grăniceri și compania Fărcașa. Recepționind comunicatul transmis de posturile de radio cu privire la înlăturarea guvernului dictaturii mareșalului I. Antonescu, grănicerii — deși se aflau înconjuțați de naziști — s-au avîntat în luptă cu aceștia, fiind prima unitate militară care a întors armele împotriva Germaniei hitleriste³⁷. În această bătălie grea, ostașii români au simțit din plin sprijinul populației din Capu Cîmpului, Doro-teia, Drăcenii, Frasin, Stulpicani, Vama etc.

Organizațiile partidului comunist din această parte a pămîntului românesc au mobilizat toate forțele populare „la luptă și la muncă pentru sprijinirea frontului, pentru mărirea producției, pentru reclădirea țării... pentru o Românie liberă, democratică și fericită”³⁸. Feroviarii din Dornești, Ițcani, Verești, Dolhasca etc. au muncit zi și noapte, fără preget, pentru repunerea în funcțiune a transporturilor pe calea ferată. Muncitorii și ceilalți salariați ai întreprinderilor din județele Suceava, Baia, Rădăuți, Cîmpulung Moldovenesc au efectuat zeci de mii de ore de muncă voluntară, au donat o parte din salariul lor în sprijinul frontului antihitlerist. Alături de clasa muncitoare, țăranimea a adus o prețioasă contribuție predind mii de tone de cereale și produse alimentare necesare frontului.

Insurecția din august 1944 a marcat începutul unei noi epoci în istoria multiseclară a țării, poporul nostru rezolvînd sarcini determinante pentru viitoarea evoluție a României. Odată cu victoria insurecției, în arena vieții politice au intrat cu impetuozitate masele largi populare în frunte cu clasa muncitoare, prin lupta cărora s-a produs o continuă modificare a raportului de forțe, în așa fel încît muncitorimea, țăranimea și alte pături de oameni ai muncii au devenit factorul hotărîtor al dezvoltării României pe calea progresului social.

Sub conducerea organizațiilor. Partidului Comunist Român, încă din toamna anului 1944, în partea de nord a Moldovei s-au desfășurat largi acțiuni ale maselor populare pentru democratizarea organelor administrației și instalarea în fruntea acestora, prin lupta cetățenilor, a unor elemente democratice, cinstite. Spre sfîrșitul anului 1944 conducerea județelor Suceava, Cîmpulung Moldovenesc și Rădăuți se afla în mîna prefectilor impuși prin voința populației, iar la începutul anului 1945, urmînd chemările Partidului Comunist Român, categorii largi din rîndul populației s-au angajat în lupta aprigă împotriva reacțiunii luînd cu asalt preturile și primăriile, înlăturînd elementele reacționare și impunînd în fruntea autorităților locale oameni aleși de popor³⁹.

³⁷ Nistor Teodorescu, „Memorii de război. La Mălini în august 1944”, București, Editura militară, p. 14—28.

³⁸ Arhiva I.S.I.S.P. de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota XXIX-9, inv. 1836.

³⁹ V. G. Ionescu, P. Rușșindilar, G. L. Ostafi, M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 118—121.

Ultimele zile ale lui februarie 1945. Zeci de mii de oameni ai muncii din orașele Suceava, Fălticeni, Rădăuți, Cîmpulung Moldovenesc, Vatra Dornei, Gura Humorului, Siret, din comune și sate demonstrează cu hotărîre pentru imediata instaurare a unui guvern cu adevărat democratic, expresie a Frontului Național Democrat. În același timp, în numeroase sate, masele țărănești, sprijinite de muncitori, au trecut la împărțirea pământurilor moșierești. Prin reforma agrară au fost expropriate aproximativ 150 de moșii, cu o suprafață de peste 22 000 hectare.

Prin lupta eroică, plină de abnegație a maselor largi populare din întreaga țară în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român s-a obținut marea victorie de la 6 martie 1945 care a însemnat „o schimbare a însuși regimului politic din țara noastră ; instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor”⁴⁰.

În condițiile noi, cînd rolul conducător al clasei muncitoare reprezenta factorul determinant în viața politică și socială a țării, cînd alianța muncitorească-țărănească se consolida, cînd se dezvoltă unitatea tuturor forțelor democratice și progresiste sub conducerea Partidului Comunist Român, problema refacerii economice s-a situat pe primul plan al preocupărilor, fapt evidențiat cu putere de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945. Pagubele suferite de populația nordului Moldovei erau extrem de grele. Astfel, numai în județul Baia, au fost distruse sau grav avariate 9 fabrici de cherestea, 100 de mori, aproape 7 000 de locuințe, 6 spitale și dispensare, 5 băi populare, 150 localuri de școli și alte edificii publice, 60 de poduri etc. Eforturile în vederea refacerii au început odată cu îndepărtarea liniei frontului, cînd au fost puse în funcțiune — cu mijloacele de care se dispunea atunci — cîteva obiective industriale și au fost reparate unele edificii publice din Suceava, Rădăuți, Fălticeni, Vatra Dornei, Cîmpulung Moldovenesc, Gura Humorului etc. Dar, cu toate eforturile mari depuse, rezultatele obținute la sfîrșitul anului 1945 și începutul lui 1946 erau încă modeste sub raportul repunerii în circuitul economic a obiectivelor industriale în județele din nordul Moldovei. În aceste împrejurări, situația a devenit catastrofală datorită secetei cumplite care a lovit meleagurile moldovene provocînd mari pierderi agriculturii, declanșînd foamete și epidemii⁴¹.

Lupta pentru înlăturarea greutăților de ordin economic s-a împletit cu acțiunile politice proprii bătăliei electorale din vara anului 1946. Făcînd față cu eroism sarcinilor care vizau redresarea economiei, oamenii muncii au trebuit să înfrîngă și reacția partidelor istorice, care, în unele locuri ca Rădăuți, Baia, Boroaia, Pojorîta, Moldovița, Vatra Moldoviței, Slătioara etc. au îmbrăcat forme violente.

Îmbinarea armonioasă de către forțele democratice a luptei politice electorale cu activitatea pentru înfăptuirea imediată în practică a programului electoral al Blocului Partidelor Democratice a avut un rol hotărîtor în consolidarea legăturilor lor cu masele largi populare, schimbarea neconținută a raportului de forțe în favoarea democrației, creșterea gradului de izolare a reacțiunii în viața politică a țării, ruperea legăturilor acesteia cu categoriile de oameni ai muncii care rămăseseră încă sub influența sa politică.

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 623.

⁴¹ V. G. Ionescu, P. Russîndilar, G. L. Ostafi, M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 173—185, 196—204.

Rezultatul consultării electorale din 19 noiembrie 1946 a consfințit victoria categorică a B.P.D., care a obținut 79,86% din numărul de voturi exprimate, partidele „istorice” (P.N.Ț.-Maniu și P.N.L.-Brătianu) suferind o înfrângere zdrobitoare. În județele Cîmpulung, Rădăuți și Suceava, din cele 138 854 voturi valabil exprimate, un număr de 103 563 alegători s-au pronunțat pentru candidații Blocului Partidelor Democratice, iar din cei 9 deputați care reprezentau această parte a țării în primul parlament democratic al României, 8 aparțineau B.P.D. Succesul Blocului Partidelor Democratice în confruntarea electorală din 1946 a fost expresia voinței poporului român de a consolida și dezvolta cuceririle obținute pe calea democrației și progresului social, de a desăvîrși sarcinile revoluției democrat-populare și a trece la făurirea societății socialiste.

Pe baza propunerilor Partidului Comunist Român din iunie 1947, au fost luate de către Parlament și guvern, o serie de măsuri care au avut efect salutar asupra redresării economice și financiare a țării, asupra ridicării nivelului de trai al oamenilor muncii. În nordul Moldovei s-a simțit în acest timp o certă înviorare a economiei. Producția în exploatarea forestieră a crescut; au fost repuse în funcțiune o serie de întreprinderi printre care fabricile de pielărie și de ulei de la Ițcani, a fost refăcută cea mai mare parte din căile de comunicație. Eforturile depuse de guvern, ajutoarele primite din întreaga țară, eroismul și hotărîrea de care au dat dovadă oamenii au făcut ca în 1947, nu fără mari sacrificii, partea de nord a Moldovei să depășească calamitatea de care fusese lovită în sectorul agriculturii. Deși a adus o anumită rezolvare a problemei alimentare, anul 1947 nu a însemnat și o totală rezolvare a celorlalte greutăți semnalate în această ramură a economiei. Lipsa vitelor și a uneltelor de muncă a continuat să constituie o problemă destul de grea și la acea dată în aceste județe ale patriei.

Entuziasmul și aprobarea unanimă cu care întregul nostru popor a primit abolirea monarhiei și instaurarea Republicii în România au fost proprii și locuitorilor de pe meleagurile Moldovei, regiune în care domeniile regale însumau peste 28 000 de hectare de pădure, fabrici de cherestea și alte întreprinderi.

Odată cu cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare aliată cu țărănimea și ceilalți oameni ai muncii, au fost create condițiile politice pentru trecerea la făurirea bazei economice a socialismului în România. Momentul hotărîtor în această direcție l-a constituit actul revoluționar al naționalizării principalelor întreprinderi industriale, miniere, bancare, de asigurări, de transport și telecomunicații, adoptat la plenara Comitetului Central al Partidului Comunist din 10—11 iunie 1948 și legiferat de Marea Adunare Națională la 11 iunie 1948. Naționalizarea „a dus la lichidarea proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție, la crearea în economie a proprietății socialiste a întregului popor, marcînd de fapt începutul făuririi societății socialiste în România”⁴². Actul revoluționar al naționalizării a creat premisele aplicării politicii partidului comunist de industrializare socialistă, condiție a lichidării într-un termen scurt a înapoierii moștenite din trecut, a întăririi independenței naționale, a ridicării nivelului de bunăstare și civilizație al întregului popor. Oamenii muncii din județul Suceava, sub îndrumarea organizațiilor de partid, au

⁴² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 55.

luat parte cu mult elan și însuflețire la naționalizare, masele continuând pe o treaptă superioară vechile tradiții de luptă pentru eliberarea socială și națională.

În urma legii cu privire la naționalizare, în județele Suceava, Baia, Cîmpulung și Rădăuți, au trecut în proprietatea statului, ca bun al întregului popor, 52 fabrici de cherestea, 6 exploatări miniere, 4 fabrici de piele, încălțăminte, șireturi, 5 fabrici de spirt și bere, 6 fabrici de brînzeturi și mezeluri, 14 mori și brutării, 1 topitorie de in⁴³. Volumul estimat al producției industriale, în anul 1948, nu depășea 260 milioane. Buna organizare a acestei acțiuni, temeinica și îndelungata pregătire politico-organizatorică a cadrelor care trebuiau să aplice concret actul revoluționar, au făcut ca operațiunea de naționalizare în nordul Moldovei să decurgă în bune condițiuni, „organizațiile P.C.R. fiind la înălțime, îndrumînd și coordonînd această acțiune”⁴⁴.

Naționalizarea întreprinderilor industriale a determinat un nou avînt în muncă, o nouă întrecere între colectivele fabricilor, înregistrîndu-se o sporire a producției chiar din primele zile ale preluării⁴⁵.

Sub conducerea organizațiilor de partid, muncitorii, inginerii și tehnicienii și-au unit eforturile în vederea consolidării actului naționalizării și încheierii procesului de redresare economică, reușind să asigure, în toate întreprinderile, depășirea celor mai înalte producții obținute în perioada antebelică. Încă din acei ani plini de patos revoluționar datează în județul nostru, în toată România, tradiția muncii voluntar-patriotice, consacrată construirii unor noi unități economice, cum a fost cazul fabricilor de cherestea Falcău, Vatra Dornei, Fălticeni, ridicate în anii 1949—1950 de muncitorii forestieri suceveni, pe locul unor vechi gateri dotate cu tehnică rudimentară.

Politica științifică a Partidului Comunist Român de amplasare judicioasă a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării, uriașa energie creatoare a maselor, au asigurat înflorirea fără precedent a tuturor sectoarelor economice din județ, ca dealtfel în întreaga țară. Sursa principală a acestei dezvoltări o constituie realizarea în anii construcției socialiste a unui uriaș program de investiții, fondurile alocate județului Suceava cîfrîndu-se la circa 28 miliarde lei, din care mai mult de trei sferturi s-au folosit pentru dezvoltarea industriei și îndeosebi a industriei miniere, forestiere și prelucrarea lemnului, alimentare, ușoare etc. Din fondurile de investiții alocate de stat pe teritoriul județului s-au construit, dezvoltat și modernizat peste 135 obiective industriale, 45 obiective social-culturale, un număr impresionant de apartamente și altele.

S-au construit și pus în funcțiune obiective industriale de o deosebită importanță pentru economia națională cum sînt: exploatările miniere Leșu Ursului și Fundu Moldovei, Uzina de preparare a minereurilor Tarnița, Combinatele de industrializare a lemnului, de celuloză și hîrtie Suceava, Uzina mecanică și Întreprinderea de piese de schimb Suceava, Întreprinderea de tricotaje „Zimbrul” Suceava, Filatura de in și cînepă Fălticeni, Fabrica de mobilă și Întreprinderea de tricotaje „Bucovina”-Rădăuți, Filatura de bumbac Cîmpulung Moldovenesc și Gura Humorului,

⁴³ *Monitorul Oficial*, partea I-a, nr. 133 din 11 iunie 1948.

⁴⁴ Arhivele Statului Suceava, fond Inspectoratul General Administrativ Suceava, dosar 26/1948, fila 40.

⁴⁵ *Ibid.*

Fabrica de mobilă și Întreprinderea de lapte praf „Rarău“ din Cîmpulung Moldovenesc, Fabrica de conserve, semiconserve și frigorifer Suceava ș.a.

Punerea în funcțiune a noilor obiective, precum și dezvoltarea și folosirea cât mai completă a capacităților de producție au făcut ca județul Suceava să devină o importantă forță industrială a patriei. „În județul Suceava — aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu la marea adunare populară din municipiul Suceava, organizată cu prilejul vizitei de lucru din 15—16 septembrie 1977 — industria s-a dezvoltat într-un ritm rapid, iar în acest cincinal și în cincinalul următor, prin unitățile noi ce se vor construi, va progresa în continuare în ritm înalt ; de fapt, Suceava a devenit de pe acum un puternic centru industrial al României socialiste“⁴⁶. Aceasta este o realitate ale cărei dimensiuni și a cărei dinamică a produs în structura meleagurilor sucevene, în anii care au trecut de la eliberare, transformări și mutații esențiale, care ar fi fost de neconceput în vechile condiții.

La fel ca pe întregul cuprins al patriei, perioada cu cele mai însemnate succese în dezvoltarea potențialului economic al județului Suceava este marcată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a trasat un vast și mobilizator program de acțiune, stimulînd puternic forța de creație, inițiativa și energiile tuturor oamenilor muncii.

Procesul industrializării a fost îndreptat în direcția prelucrării și valorificării superioare a lemnului, a zăcămintelor din subsolul județului, care este foarte complex din punct de vedere geologic și metalogenetic, respectiv a minereurilor de mangan, a minereurilor neferoase cuprifere și complexe, baritina, sarea, turba, calcaroasele pentru var etc., precum și a apelor minerale și a unor importante resurse agroalimentare. Pentru realizarea obiectivelor creșterii economice a județului Suceava, în cincinalele 1966—1970, 1971—1975, 1976—1980, fondurile de investiții alocate s-au ridicat la peste 26 miliarde lei.

Industria a devenit ramura conducătoare în economia județului Suceava, contribuind cu 69% la crearea produsului global și cu 86,7% la crearea venitului net. Ritmul mediu anual de creștere a producției globale industriale în perioada 1948—1976 este de 14 la sută sau, cu alte cuvinte, producția anului 1976 este mai mare decît cea din 1948 de peste 33 ori. Curba creșterii producției industriale din ultimul sfert de veac, pronunțat ascendentă, este cu adevărat remarcabilă, marcînd an de an ritmuri înalte.

În mod deosebit, în ultimii 10 ani, s-a manifestat pregnant fenomenul de creștere și diversificare a capacităților de producție, a producției, a bazei de materii prime, de rezolvare a unor probleme ale creșterii eficienței economice și de afirmare tot mai puternică a industriei sucevene pe plan național. La unele produse, cum sînt minereul de mangan, hîrtie, cherestea, plăci aglomerate din lemn, județul Suceava ocupă primul loc pe țară, iar la minereuri complexe și celuloză — locul doi. Au apărut pe harta economică a județului adevărate centre vitale ale industriei noastre — Suceava, Rădăuți, Fălticeni, Cîmpulung Moldovenesc, Gura Humorului, Ostra-Leșu Ursului, Fundu Moldovei — în care își desfășoară activitatea un important detașament muncitoresc.

Prin aducerea la îndeplinire a istoricelor hotărîri adoptate de cel de-al XI-lea Congres și de Conferința Națională din decembrie 1977, a prevederilor cincinalului 1976—1980 și județul Suceava va face însemnați pași pe drumul progresului economic și social. În 1977, județul Suceava a realizat o producție globală industrială de peste 12 miliarde lei, urmînd

ca anul 1980 să consemneze creșterea acesteia la 19—20 miliarde lei, ceea ce înseamnă că în 1980 județul nostru va realiza o producție globală industrială de 77 ori mai mare decât în 1950, în timp ce numărul personalului muncitor va spori de la 42 mii în 1950 la circa 170 mii în 1980, adică de 4 ori.

În actualul cincinal dezvoltarea economico-socială a județului nostru se bazează pe un important program de investiții, care însumează peste 16 miliarde lei, destinate îndeosebi creșterii substanțiale a producției materiale. Peste aceasta județul nostru beneficiază și de suplimentările alocate ca urmare a măsurilor adoptate de Plenara C.C. al P.C.R. din martie 1978. În această perioadă au început lucrările de construcție la fabrica de celofibră tip bumbac și fire celulozice tip mătase, la fabrica de sticlă menaj și întreprinderea chimică din Flăticeni, la fabrica de încălțăminte Cîmpulung-Moldovenesc, serele de legume din Suceava. De asemenea, au debutat lucrările de dublare a căii ferate Valea Putnei-Iacobeni și de construcție a Tunelului „Mestecăniș“, a exploatării zăcămintului de sulf din Călimani precum și dezvoltarea unor importante unități industriale existente. Au fost date în folosință 56 obiective și dezvoltări industriale, peste 4 500 apartamente, 85 săli de clasă și peste 1 300 locuri în creșe, grădinițe și cămine, alte obiective social-culturale fiind în plină execuție.

Urmare a eforturilor tuturor celor ce muncesc din județ, la 18 noiembrie 1977 au fost îndeplinite prevederile de plan pe primii 2 ani ai actualului cincinal, cîștigîndu-se un avans de 44 de zile, materializat în 1,4 miliarde lei producție industrială suplimentară. Există reale posibilități pentru îndeplinirea angajamentului luat cu prilejul vizitei de lucru a tovarășului Nicolae Ceaușescu în județul nostru, de a obține pînă la finele anului 1980 un spor al producției de peste 3 miliarde lei.

Măsurile întreprinse de către organele și organizațiile de partid, consiliile oamenilor muncii din întreprinderile industriale au asigurat creșterea suplimentară a productivității muncii, în 1977, cu peste 3 500 lei/om.

Organizația județeană de partid Suceava a desfășurat o vastă activitate pentru traducerea în viață a obiectivelor stabilite de plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949, care a elaborat programul partidului de organizare pe baze socialiste a agriculturii. Agricultura județului Suceava — ramură în care s-a investit în perioada 1951—1976 peste 4 miliarde lei, respectiv 10 la sută din volumul total al investițiilor afectate acestor me-leaguri — a obținut realizări remarcabile.

În prezent există în județ întreprinderi agricole de stat, 1 întreprindere de creșterea și îngrășarea porcinelor, 2 stațiuni de cercetări agricole, 13 stațiuni pentru mecanizarea agriculturii, 95 cooperative agricole de producție și 6 asociații intercooperatiste de creșterea și îngrășarea animalelor și păsărilor ouătoare, agricultura asigurînd 20% din produsul global al județului.

Importante fonduri au fost alocate pentru întărirea bazei de mașini și tractoare în vederea creșterii gradului de mecanizare a lucrărilor din agricultură. Astfel, față de 155 de tractoare existente în 1955, numărul lor crește la 2 558 în 1977, și va fi de circa 3 000 în 1980. În anii socialismului producția agricolă a crescut de peste 3 ori, județul Suceava deținînd primul loc pe țară la producția de lapte, brînzeturi superioare, cartofi, cît și la numărul de animale la 100 de hectare.

Conferirea, în 1977, a „Ordinului Muncii“ clasa a II-a, organizației județene de partid pentru îndeplinirea și depășirea principalilor indicatori de plan din agricultură reprezintă o expresie a prețuirii eforturilor depuse, un puternic imbold pentru mai buna valorificare a importantelor resurse de care dispunem în această ramură.

Creșterea an de an a producțiilor vegetale și animale în unitățile de stat, cooperatiste și în gospodăriile țăranilor din zona de munte au determinat sporirea contribuției județului la asigurarea fondului central al statului, contribuție care în perioada ce a trecut din acest cincinal se ridică la o valoare de 5,3 miliarde lei.

Pînă în 1980 producția agricolă a județului nostru va crește cu 37,2—54,7%, față de cincinalul 1971—1975, din care producția vegetală cu 44,8—76,2%, iar cea zootehnică cu 35,7—40%.

În același timp, s-a îmbunătățit activitatea în transporturi, telecomunicații, comerț și servire a populației, fiind edificator în acest sens faptul că de la începutul actualului cincinal volumul desfacerii de mărfuri la orașe și sate însumează peste 7 miliarde lei, ceea ce reflectă creșterea puterii de cumpărare a maselor de cetățeni. În concordanță cu scopul fundamental al politicii partidului și statului nostru, dezvoltarea economică și socială a județului se reflectă și în ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii. Prin aplicarea programului adoptat de Plenara Comitetului Central al partidului din luna iunie 1977, numai în acest an veniturile oamenilor muncii din unitățile economice ale județului au sporit cu peste 106 milioane lei, la care s-a adăugat creșterea alocației de stat pentru copii, a pensiilor, a ajutoarelor acordate familiilor cu mulți copii, precum și sporirea veniturilor reale ale membrilor cooperatori și instituirea sistemului de pensionare a țăranilor din zonele de munte.

Grija partidului și statului nostru pentru continua ridicare a bunăstării oamenilor muncii se reflectă și în aceea că numai în actualul cincinal se construiesc în județ peste 16 000 apartamente, locurile în grădinițe și cămine vor spori cu 4 400, iar spațiul din complexe sanatoriale se va dubla.

Învățămîntul cunoaște o puternică dezvoltare în județul Suceava. În perioada 1976—1980 numărul sălilor de clasă crește cu circa 500, locurile în internate cu 1 580, iar în casele de copii școlari cu peste 1 000. Este un motiv de mîndrie pentru noi toți că în anii socialismului capitala județului, municipiul Suceava, a devenit centru universitar dispunînd de un institut de învățămînt superior care pregătește cadrele necesare activităților tot mai diversificate din județ, la nivelul exigențelor impuse de revoluția tehnico-științifică contemporană.

Prin atragerea maselor largi de oameni ai muncii la activitatea cultural-artistică, prima ediție a Festivalului național „Cîntarea României“ a dat un puternic impuls creației și interpretării artistice, intensificării și diversificării vieții spirituale a tuturor județelor. Formațiile artistice din județul Suceava au cucerit 42 de premii, din care 7 premii I, 4 premii II, 12 premii III, 4 premii pentru locul IV pe țară etc.

Ca suceveni ne mîndrim că eforturile noastre pentru a ne prezenta cît mai bine la prima ediție a Festivalului național s-au bucurat de aprecierea conducătorului partidului și statului nostru care în cuvîntarea rostită la marea adunare populară din municipiul Suceava arăta: „Trebuie să menționez cu satisfacție rezultatele bune ale primului Festival „Cîntarea

României“ în care sucevenii au ocupat un loc important“⁴⁷. Plini de recunoștință pentru această minunată apreciere a muncii noastre sîntem conștienți că ea ne obligă la noi eforturi, la o muncă și mai perseverentă pentru ca la a doua ediție a Festivalului, aceste succese să fie consolidate, formațiile artistice din județ să cucerească noi premii în marea întrecere națională.

Oamenii muncii suceveni desfășoară o rodnică activitate pentru realizarea, în condiții calitativ superioare, a actualului plan cincinal și a angajamentelor asumate, în spiritul sarcinilor de mare răspundere stabilite de Plenara Comitetului Central al partidului din martie 1978, pentru transformarea acumulărilor cantitative într-o nouă calitate.

Strîns uniți în jurul eroicului nostru partid, în frunte cu cel mai strălucit și iubit fiu al poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, toți oamenii muncii, își vor dărui din adîncul ființei lor întreaga capacitate și putere de muncă în vederea îndeplinirii exemplare a Programului partidului, a sarcinilor stabilite de Conferința Națională a partidului, creșterii aportului județului Suceava la înflorirea scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România.

⁴⁷ „Scînteia“, 17 septembrie 1977.

P.C.R. în fruntea luptei maselor pentru transformări revoluționare fundamentale în societatea românească (1944—1947)

NOILE PERSPECTIVE ISTORICE DESCHISE ROMÂNIEI DE CĂTRE INSURECȚIA DIN AUGUST 1944. P.C.R. ÎN LUPTA PENTRU TRANSFORMAREA REVOLUȚIONARĂ A SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI

Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 — în-
cununare a luptei eroice desfășurate de către partidul comunist pentru apărarea
intereselor fundamentale ale poporului român, pentru eliberarea de sub dominația
fascistă, independență și suveranitate națională — „a marcat, după cum relevă secre-
tarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, începutul revoluției populare
în România, a unei epoci de mari transformări revoluționare în viața economică și
socială a țării, în structura societății, a asigurat realizarea adevăratei independențe
a patriei”¹. Dezvoltarea procesului istoric în perspectiva deschisă de insurecție a fost
într-un mod determinant atît de modul specific în care România a îndeplinit sarcinile
fundamentale ale luptei antifasciste și de eliberare națională cît și de felul în care
aceste transformări au creat climatul politic intern favorabil îndeplinirii unor schim-
bări profunde cu caracter social-economic, reclamate de legitățile obiective ale înain-
tării poporului român pe calea progresului.

Caracteristic pentru noua perioadă istorică inaugurată de insurecție a fost îm-
binarea, în mod necesar și organic, a prefacerilor care vizau îndeplinirea pînă la capăt
a sarcinilor cu caracter național-antifascist cu cele privind reorganizarea pe baze
noi, revoluționare, a întregii societăți, fapt ce a condus la crearea premiselor
necesare înaintării țării spre socialism. Din această împletire a rezultat situația că un
anumit timp pentru realizarea unora dintre sarcinile care stăteau în fața societății
românești a existat convergența de interese a tuturor claselor și grupurilor sociale,
partidelor și organizațiilor politice — exceptînd elementele ultrareacționare, fas-
ciste — în timp ce, în legătură cu reorganizarea în perspectivă a societății româ-
nești, s-au amplificat divergențele între forțele cu tendințe conservatoare, aparținînd
claselor exploatoare, și cele revoluționar-democratice care exprimau interesele ma-
selor largi de oameni ai muncii.

Actul din august 1944, privit din punctul de vedere al rolului său în evoluția
ulterioară a țării, a fost apreciat în mod diferit de către clasele și grupările sociale,
partidele și organizațiile politice existente în acea vreme. Problema fundamentală
care s-a aflat în atenția tuturor acestora a fost calea pe care trebuia să evolueze socie-
tatea românească. Existau două alternative: prima, să se continue mersul pe coor-
datele regimului social-politic burghezo-democratic care conserva structura econo-
mico-socială bazată pe proprietatea privată, menținînd diferențierile sociale; a doua,
să se aleagă direcții noi de înaintare care să conducă la schimbări structurale hotări-
toare, în toate sferile de activitate, corespunzătoare legităților obiective ale dezvoltării
istorice și intereselor maselor largi muncitoare. Raportat la aceste două mari
alternative, pe măsura evoluției evenimentelor și a adîncirii confruntărilor dintre for-

țele angajate în luptă, s-a produs o tot mai evidentă polarizare socială și politică între forțele care militau pentru amplificarea procesului revoluționar, raliate în jurul partidului comunist, și cele care se opuneau revoluției, grupate în jurul monarhiei și a principalelor partide burgheze — Partidul Național-Tărănesc — Maniu și Partidul Național Liberal — Brătianu.

Masele largi populare, forțele politice revoluționar-democratice conduse de partidul comunist s-au afirmat ca elementele hotărâtoare ale dezvoltării procesului istoric, constituind factorul primordial care a asigurat schimbarea treptată a raportului de forțe din societatea românească în favoarea lor, izolarea și apoi înfringerea forțelor conservatoare. Odată cu înfăptuirea principalelor sarcini național-antifasciste izvorite din victoria insurecției din august 1944 s-a dat o puternică lovitură pozițiilor deținute de burghezie și moșierime în viața țării, vechiul sistem politico-statal, criza acestuia din urmă luând proporții fără precedent. Faptul că în înfăptuirea insurecției rolul hotărâtor l-au avut masele largi populare, forțele politice revoluționare, muncitorești-tărănești, a determinat o hotărâtoare modificare a raportului de forțe în favoarea covârșitoarei majorități a poporului român, începând chiar cu momentul declanșării insurecției, fenomen care va influența întregul proces istoric ulterior. Monarhia și partidele claselor exploatare nu și-au mai putut păstra rolul de forțe de inițiativă în mersul evenimentelor politice și social-economice ale țării, acest rol revenind partidului comunist, în general forțelor populare, revoluționare, democratice. Ansamblul transformărilor din acea vreme, raporturile social-politice din anii revoluției popular-democratice au rezultat dintr-o seamă de factori obiectivi și subiectivi care s-au manifestat după insurecția din august 1944.

Din punct de vedere al profilului societății, a structurii și raporturilor sociale, a tipului de proprietate, a nivelului forțelor de producție, România prezenta caracteristicile unei țări capitaliste în dezvoltare. Datorită faptului că transformările pe cale modernă, capitalistă, începute în România în urmă cu secol nu se încheiaseră la mijlocul deceniului al V-lea al veacului al XX-lea, țara noastră se găsea în fața desăvârșirii revoluției burghezo-democratice. Revoluția trebuia să rezolve pînă la capăt, în sens burghezo-democratic, problema agrară, prin înfăptuirea unei reforme agrare democratice care să lichideze moșierimea ca clasă și să improprietească masele țărănimii fără pămînt și cu pămînt puțin, deschizînd astfel cîmp liber progresului general al forțelor de producție. Sub raportul regimului politic, revoluția avea ca obiectiv fundamental răsturnarea de la putere a claselor exploatare și instaurarea puterii politice a maselor populare. Procesul revoluționar din România din noua epocă istorică continua lupta generală dusă pînă atunci de masele muncitoare pentru progres și eliberare națională, în fruntea căreia s-a situat proletariatul, condus de partidul comunist, ceea ce a determinat ca desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, să nu fie destinată a netezi drumul pentru dezvoltarea capitalismului ci să creeze condițiile necesare evoluției țării spre socialism. O astfel de perspectivă devenise pe deplin viabilă în noile condiții istorice și ca urmare a faptului că procesul desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice se desfășura pe fundalul unor transformări social-politice mult mai largi, mai complexe, rezultate din particularitățile generale ale evoluției poporului român din această perioadă, favorabile înaintării țării spre noi orizonturi de progres și civilizație.

Tabloul social-politic purta la rîndul său amprenta fizionomiei economice a societății românești. Din punct de vedere social, în această perioadă în România existau clase și grupuri sociale specifice orînduirii capitaliste: burgheiza și proletariatul — clase fundamentale ale societății burgheze —, moșierimea, țărănimea, precum și alte categorii sociale cum erau meseriașii, comercianții, intelectualii și funcționarii. unii aflați în sfera de interese a claselor dominante, iar cei mai mulți proveniți din rîndurile maselor muncitoare ori ale păturilor intermediare, legați de aceste mase.

Dintre toate clasele și categoriile sociale existente atunci în România numai proletariatul era singura clasă socială lipsită de mijloace de producție, asuprită și exploataată, ce-și vindea forța de muncă ca marfă, dar care, din punct de vedere politic, avea însă rolul hotărâtor, de hegemon în lupta poporului pentru transformarea revoluționară a societății românești.

În fizionomia burgheziei se resimțeau urmările simbiozei cu moșierimea, care avusese loc începînd din a doua jumătate a secolului trecut, dar mai pregnant în perioada ce a urmat reformei agrare din 1921: o parte din burghezie deținea proprietăți funciare, în timp ce unii moșieri investeau capital în industrie, operații bancare și comerciale.

Țărănimea era divizată în diferite categorii sociale distincte și opuse: la un pol situîndu-se masele mari ale proletariatului agricol, țărănimii sărace și mijlocașe, iar

la celălalt pol burghezia satelor. Alături de proletariat țărănimea constituia o puternică forță revoluționară, transformatoare a societății românești.

Corespunzător structurii sociale a României din această perioadă exista un sistem de partide și organizații politice profesionale reprezentând interesele tuturor claselor și categoriilor sociale: partide care exprimau interesele maselor muncitoare — Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, care colaborau strâns încă din perioada preinsurecțională în Frontul Unic Muncitoresc, Frontul Plugarilor, Sindicatele Unite, Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Tineretului Socialist, organizații democratice ale femeilor, intelectualității, ale naționalităților conlocuitoare ș.a., precum și partide purtătoare ale intereselor claselor exploatatoare — Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național Liberal, în jurul cărora gravitau o seamă de alte grupări politice ce aveau o conduită politică și programatică similară ori apropiată acestora. În interiorul acestui sistem de forțe sociale și politice s-au produs în preajma, în timpul și imediat după insurecție o seamă de deplasări, care s-au conturat și amplificat pe măsura evoluției evenimentelor, a confruntărilor sociale și politice ulterioare.

Revoluția popular-democratică s-a dezvoltat nemijlocit din lupta antifascistă și de eliberare națională a poporului român, insurecția constituind unul dintre momentele decisive ale acesteia. Faptul că sarcinile luptei antifasciste și de eliberare națională nu au fost rezolvate pînă la capăt odată cu victoria insurecției, a determinat ca unele dintre acestea să-și păstreze actualitatea o vreme și după insurecție: participarea la războiul antihitlerist, defascizarea aparatului de stat și administrativ, democratizarea vieții publice ș.a.

Printre problemele cu multiple implicații asupra dezvoltării în perspectivă a României, un loc hotărîtor l-au ocupat cele din domeniul vieții economice. Situația economică a țării a fost influențată atît de particularitățile generale ale evoluției sale din perioada anterioară războiului — industria slab dezvoltată, agricultura rămasă în urmă din punct de vedere al dotării tehnice și a procedeele de cultivare a pămîntului, nivelul scăzut de viață al maselor muncitoare ș.a. — cît și de consecințele pe care le-a avut angajarea țării în mecanismul economiei de război al Germaniei naziste, pagubele și distrugerile provocate de operațiunile militare desfășurate pe teritoriul țării. Ca urmare a daunelor provocate de război, în anul 1944 producția industrială și agricolă reprezentau aproximativ jumătate față de nivelul antebelic. Situația economică era agravată de creșterea procesului inflaționist, de greutățile deosebit de mari întîmpinate în procurarea de materii prime pentru industrie.

Redresarea economică a României și crearea premiselor dezvoltării și reorganizării sale pe baze noi, moderne, se impuneau, astfel, cu stringență în noile împrejurări istorice. Complexul de sarcini economice nu avea numai dimensiuni de ordin cantitativ, el repercutîndu-se în mod nemijlocit și asupra vieții politice, raportului forțelor sociale, asupra însăși direcției dezvoltării social-politice a României. Domeniul economic a devenit treptat o arenă importantă a confruntărilor dintre forțele social-politice, datorită faptului că alături de unele interese comune, convergente, între acestea existau numeroase interese opuse în legătură cu scopurile fundamentale ale acestui proces. Forțele revoluționar-democrate, muncitorești-țărănești urmăreau să imprime economiei naționale un curs nou, care să conducă atît la valorificarea potențialului existent cît și la reorganizarea întregului mecanism economic într-o viziune nouă, modernă, revoluționară, menită să asigure progresul general al țării în favoarea slujirii maselor largi de producători ai bunurilor materiale și spirituale, independenței și suveranității patriei. Forțele retrograde, conservatoare, exponente ale claselor exploatatoare, urmăreau prin redresarea economiei, în primul rînd revitalizarea acumulării capitalurilor prin exploatarea maselor muncitoare, crearea condițiilor reorganizării structurilor economiei capitaliste, consolidarea pozițiilor claselor dominante în viața economică, implicit în cea politico-statală.

În același timp, dezvoltarea României după 23 august 1944 a fost determinată de modul în care a evoluat problema puterii politice de stat, începînd chiar cu actul răsturnării dictaturii antonesciene.

În noul context istoric puterea de stat era exercitată de către rege, ale cărui prerogative au fost restabilite odată cu repunerea în vigoare a Constituției din 1923, cît și de către guvern. O seamă de factori politici interni și externi au făcut necesară și posibilă menținerea monarhiei ca instituție, angajarea ei la îndeplinirea unor sarcini care se ridicau în fața României, mai cu seamă cele privitoare la participarea țării la războiul antihitlerist. Rolul principal în exercitarea puterii de stat a revenit însă guvernului. De componența social-politică a acestuia, de programul său de activitate, de atitudinea lui față de marile probleme care se aflau la ordinea zilei a depins într-o mare măsură întregul proces istoric.

După cum se știe, în după-amiaza zilei de 23 august 1944, s-a instalat un nou guvern care a avut ca președinte pe generalul Constantin Sănătescu, aflat în anturajul regelui Mihai. Guvernul era alcătuit în majoritate din militari care au participat, într-un mod sau altul, la evenimentele legate de înlăturarea lui Antonescu, din așa-numiți tehnicieni, precum și din reprezentanți ai celor patru partide care alcătuiseră Blocul Național Democrat (B.N.D.) în iunie 1944*. Imediat după preluarea puterii, guvernul a întreprins o seamă de măsuri pe linia finalizării sarcinilor stipulate în documentul constitutiv al B.N.D. privitoare la scoaterea țării din coaliția „Axei”, participarea la războiul antihitlerist, crearea unui regim de libertăți publice ș.a. În covârșitoarea lui majoritate, acest guvern, exprima însă tendințe care, privite în perspectiva dezvoltării țării, nu coincideau cu cele ale maselor muncitoare.

Problema puterii politice în stat, raportată la necesitățile dezvoltării țării pe calea progresului nu s-a rezolvat la 23 august în favoarea forțelor vital interesate în transformarea luptei antihitleriste într-o largă acțiune revoluționară pentru înfăptuirea unor profunde prefaceri social-politice, corespunzător cerințelor maselor muncitoare. În fața forțelor revoluționar-democratice s-a aflat astfel sarcina instaurării unui guvern care să exprime interesele fundamentale ale celor ce muncesc, capabil să realizeze transformările reclamate de însăși înaintarea țării pe calea progresului.

Evoluția sentimentelor politice interne din această perioadă s-a desfășurat într-un context internațional care a exercitat influență asupra desfășurării lor. Noul raport de forțe pe plan mondial, a favorizat manifestarea voinței popoarelor pentru rinduieli democratice, inclusiv a poporului român.

Una din marile probleme care s-a aflat în fața României a constat în consolidarea independenței și suveranității sale naționale, normalizarea raporturilor cu marile puteri din coaliția antihitleristă, afirmarea ei în planul vieții internaționale ca un factor activ al păcii și progresului. Un prim pas pe calea reglementării situației internaționale a României în noile împrejurări isorice l-a constituit încheierea Convenției de armistițiu cu Națiunile Unite. Convenția, semnată la Moscova la 12 septembrie 1944, consfințește starea de fapt a ieșirii României din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste începând cu ziua de 23 august 1944, ora 4 dimineața. Stipulind obligațiile ce reveneau României privind participarea sa în continuare la războiul antihitlerist, Convenția considera Dictatul de la Viena din august 1940 ca nul și neavenit și consemna acordul Națiunilor Unite ca partea de nord-vest a României, cedată Ungariei horthyste în urma Dictatului, să revină, în virtutea dreptului istoric, patriei străbună. În același timp, prin Convenție România era obligată să predea, ca trofee de război, materialele militare ale Germaniei și sateliților ei aflate pe teritoriul său precum și despăgubiri de război față de U.R.S.S. în valoare de 300 milioane dolari, valută 1938, plătibile în diferite mărfuri, cereale, vite, produse petroliere, nave maritime și fluviale, material rulant, mașini și instalații industriale ș.a. Documentul conținea, totodată, o seamă de prevederi care limitau autoritatea și sfera de activitate a guvernului român în domenii ca : tipărirea și răspindirea publicațiilor, prezentarea spectacolelor artistice, funcționarea instalațiilor poștă, telefon, telegraf, circulația corespondenței ș.a. Pentru controlul îndeplinirii obligațiilor de armistițiu s-a instituit o Comisie aliată de control care urma să funcționeze sub nemijlocita coordonare a Înaltului Comandament sovietic, ce își exercita aceste atribuții în numele Puterilor Aliate. Astfel de prevederi au rezultat din faptul că, deși România a ieșit din „Axă” și din războiul hitlerist nu ca urmare a înfringerii ei militare ci printr-o acțiune internă proprie — insurecția din august 1944, în urma căreia s-a angajat cu întregul său potențial militar și economic în războiul antihitlerist —, totuși țara noastră a fost calificată de către Națiunile Unite ca o țară învinsă în război, iar din punct de vedere al dreptului internațional, inamică, cu care urma să se încheie un tratat de pace ca și cu oricare alt stat care făcuse parte din „Axă”. Acest statut internațional conferit României de către Marile Puteri din coaliția Națiunilor Unite a influențat negativ, multă vreme, viața internă și situația internațională a României, a afectat grav independența și suveranitatea poporului român, eforturile sale pentru redresarea postbelică a țării și participarea sa, alături de toate națiunile lumii, la soluționarea multiplelor probleme ce se ridicau în fața României în noul context istoric.

Așadar, marile probleme în fața cărora se afla România după 23 august 1944 au reclamat istoricește înfăptuirea în continuare a sarcinilor democrat-antifasciste care nu fuseseră rezolvate deplin odată cu actul început la 23 august 1944, precum și

* Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Tărănesc (Mănu) și Partidul Național-Liberal (Brătianu).

realizarea altora care vizau structura economică, socială și politică a societății românești.

În îndeplinirea sarcinilor concrete care se impuneau după insurecție, era înțelesă covârșitoarea majoritate a poporului român: clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea legată de popor, păturile sociale mijlocii — micii meseriași, negustorii —, cercuri ale burgheziei.

Partidul comunist, în elaborarea politicii sale, a trebuit să țină seama în acel timp de fizionomia generală a societății românești, sub aspect economic și social-politic, de tendințele spre unitate ale forțelor național-antifasciste, democratice, de contradicțiile existente. Pornind de la aceasta, P.C.R., s-a orientat către elaborarea unei tactici adecvate cerințelor epocii în domeniul alianțelor social-politice care să permită unirea, într-un larg front național, democratic, a tuturor claselor sau grupurilor sociale, partidelor și organizațiilor politice cu tendințe democrat-antifasciste și revoluționare, care puteau, într-o măsură sau alta, să contribuie la îndeplinirea prefacerilor democratice reclamate de evoluția societății românești. Partidul comunist pornea de la premisa că rolul hotărâtor în procesul dezvoltării țării revine clasei muncitoare și țărânilor, alianței dintre acestea, sub conducerea proletariatului, și transformarea acesteia în forța socială determinantă a poporului. În același timp, sub conducerea clasei muncitoare trebuiau atrase și alte forțe muncitoare precum și categorii sociale intermediare.

Particularitățile generale ale evoluției României în această perioadă impuneau cu acuitate participarea la viața social-economică și politică a țării nu numai a maselor muncitoare ci și a unor categorii sociale exploatatoare, cu deosebire a burgheziei industriale, comerciale, bancare, a burgheziei sătești ș.a. Sarcinile mari care se aflau în fața națiunii române reclamau, pe unele planuri, o anumită cooperare între clase și grupuri sociale contradictorii, masele muncitoare fiind nevoite a-și adapta lupta lor împotriva exploatării, în funcție de aceste particularități ale evoluției României.

Înțelegerea trăsăturilor caracteristice ale acestei perioade, constituia o sarcină de primă importanță a partidului comunist, a tuturor forțelor care militau pentru dezvoltarea țării pe coordonatele favorabile deschise de victoria insurecției.

Una din sarcinile de cea mai mare importanță ce a revenit partidului comunist în acest nou context istoric a constat în dezvoltarea strategiei în domeniul alianțelor politice, elaborarea coordonatelor programatice care să jaloneze evoluția în perspectivă a țării.

În definirea politicii sale în domeniul alianțelor, partidul comunist a pornit de la realitatea că guvernul instaurat la 23 august 1944, precum și compoziția social-politică și baza programatică a Blocului Național Democrat, constituiau soluții tranzitorii, limitate atât în timp cit și în problematică. Sarcinile majore, primordiale, care se ridicau în fața națiunii române în acest moment istoric, au statornicit un anumit echilibru între forțele angajate în mișcarea de rezistență și în lupta de eliberare națională, care și-a găsit expresia în existența Blocului Național Democrat, în structura guvernului, în programul și sarcinile lui concrete. Un anumit timp după evenimentele din august 1944 forțele politice și militare reprezentate în guvernul C. Sănătescu și în B.N.D. au desfășurat o astfel de politică încât să fie menținută unitatea lor pe baza programului B.N.D. Partidul comunist a apreciat just necesitatea păstrării acestei structuri organizatorice de alianțe politice în cadrul și prin mijlocirea B.N.D., consolidarea legăturilor dintre acest organism și mase, transformarea lui într-o forță activă a luptei poporului român pe coordonatele fixate la constituirea acestuia.

Din acest considerent partidul comunist nu a ridicat problema îndeplinirii imediate a unor prefaceri adinci în structura orînduirii existente, ci a continuat să militeze pentru rezolvarea aspectelor național-antifasciste, ceea ce făcea necesară menținerea B.N.D. și a colaborării între forțele sale componente. Acest organism se dovedea însă a fi din ce în ce mai mult depășit în îndeplinirea rolului unui factor activ de mobilizare a tuturor forțelor națiunii pentru îndeplinirea transformărilor revoluționare impuse de etapa istorică prin care trecea țara.

Pe măsură însă ce sarcinile stipulate în acordul B.N.D., precum și cele rezultate din condițiile concrete ivite în timpul și imediat după insurecție, pe linia luptei antihitleriste, se realizau, partidul comunist, în viziunea dezvoltării revoluției, a inițiat măsuri care au condus la coalizarea tuturor forțelor capabile să se angajeze pe acest făgaș istoric. Partidele burgheze din B.N.D. (P.N.Ț. și P.N.L.) se cramponau însă de existența acestui organism, străduindu-se să oprească cursul evoluției evenimentelor și să se limiteze la realizările îndeplinite cu ocazia insurecției și imediat după aceasta.

În acest context, partidul comunist a elaborat politica de alianțe față de forțele social-politice nefasciste, în scopul valorificării oricărei posibilități de acțiune comună, fie în cadrul unui singur organism politic, fie în organisme de stat — guvern, organe centrale și locale ale puterii de stat —, în situația în care între forțele adverse se contura o necruțătoare luptă de clasă. Punind în practică linia sa politică-tactică, P.C.R. a inițiat crearea unui nou organism politic în afara B.N.D., menit a facilita realizarea unei largi coaliții de forțe democratice, revoluționare, național-antifasciste. Astfel, la 26 septembrie 1944 partidul comunist a supus atenției și dezbaterii opiniei publice, Proiectul de platformă al Frontului Național Democrat.

Printre cele mai importante prevederi ale Proiectului de platformă, se înscria și înfăptuirea unei largi reforme agrare, prin exproprierea mării proprietăți funciare de la 50 ha în sus și improprietărilor țăranilor fără pământ și cu pământ puțin. Apreciind semnificația acestei prevederi a Proiectului de platformă, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvântarea rostită în fața studenților democrați la 2 octombrie 1944, afirma : „Exproprierea pământurilor de la 50 ha în sus, este o măsură națională (s.n.), țăranii au dreptul să li se dea pământ, ei îl muncesc”².

În Proiectul de platformă erau cuprinse și numeroase alte măsuri cum erau : crearea de condiții materiale și spirituale mai bune pentru masele muncitoare, comitent cu stimularea comerțului și a meșteșugurilor ; acordarea de credite ieftine țăranimii și altor categorii de mici producători de mărfuri ; elaborarea unei noi constituții, care să sintetizeze principiile vieții de stat ale țării pe baze noi, democratice ; alegerea Adunării constituante prin vot universal, egal, direct și secret cu reprezentarea proporțională, având drept de vot toți cetățenii țării, civili și militari, de ambele sexe, de la vârsta de 18 ani în sus ; reforma învățământului, prin democratizarea acestuia, crearea condițiilor pentru accesul spre învățământul de toate gradele a fiilor oamenilor muncii, pentru lichidarea tuturor îngrădirilor spre cultură puse de vechiul regim celor ce muncesc.

Pornind de la necesitatea istorică ca proletariatul să-și îndeplinească misiunea de forță conducătoare a întregului popor, partidul comunist a acordat cea mai mare atenție adâncirii colaborării cu P.S.D. și, pe această bază, a contopirii celor două partide muncitorești. Partidul comunist s-a adresat Partidului Social-Democrat solicitându-l să examineze Proiectul de platformă al F.N.D., să-și definească poziția față de el și să formuleze propuneri pentru îmbunătățire. În răspunsul trimis Comitetului Central al P.C.R., la 29 septembrie 1944, conducerea P.S.D. își afirma deplinul acord cu documentul elaborat de partidul comunist precum și cu necesitatea largirii coaliției de forțe social-politice chemate să contribuie la înfăptuirea transformărilor preconizate.

Raporturile de strinsă conlucrare între cele două partide, maturitatea și responsabilitatea istorică cu care ele abordau marile probleme care se situau în fața națiunii române au avut o puternică îniriure asupra celorlalte forțe democratice, asupra tuturor formațiunilor politice și profesionale interesate în dezvoltarea țării pe calea democrației. Concomitent cu dialogul dintre cele două partide muncitorești, numeroase forțe politice, profesionale și organizații obștești au dezbătut Proiectul de platformă propus de P.C.R. și și-au exprimat adevărată față de conținutul său.

Aceste adevăruri susținute de masele cele mai largi de muncitori, țărani și intelectuali, demonstau atât justetea concepției politice a P.C.R., a liniei sale tactice, reclamată de realitățile epocii, cât și faptul că se realizase deja climatul politic intern necesar traducerii în viață a sarcinilor complexe ce se ridicau în fața poporului nostru în acest moment istoric.

La 12 octombrie a avut loc constituirea Consiliului Național al F.N.D. Își începea astfel existența un organism larg reprezentativ de forțe sociale și politice, care întruchipau voința și năzuințele spre bunăstare, libertate, dreptate socială și independență națională ale covârșitoarei majorități a poporului român. La scurtă vreme de la constituirea sa, F.N.D. a întreprins noi acțiuni pentru ca partidele național-țărănesc și național-liberal să nu rămână în afara rindurilor democrației române. Conducerea acestor partide au refuzat însă categoric să intre în F.N.D., respingând reformele preconizate în platforma F.N.D. Noul organism politic va juca un rol hotărâtor în dezvoltarea ascendentă a revoluției, el constituind cadrul politic în jurul căruia se vor uni masele muncitoare, forțele democratice. Treptat, F.N.D. se va transforma într-o forță politică puternică prin care masele își vor exercita puterea în stat con-

² „Scinteia” din 30 octombrie 1944.

tribuind nemijlocit la continua schimbare a raportului de forțe în favoarea revoluției, a maselor muncitoare, a forțelor democratice.

Condiția hotărâtoare pentru înfăptuirea marilor prefaceri revoluționar-democratice era întărirea Partidului Comunist Român, forța politică cea mai înaintată a societății, avangarda revoluționară a poporului român. În noua perioadă istorică capacitatea organizatorică a P.C.R., prestigiul și autoritatea de care se bucura s-au exprimat cu deosebită putere. La ieșirea din ilegalitate, partidul comunist avea un puternic detașament de militanți cu o bogată experiență revoluționară, strins legați de mase. În timpul luptei antihitleriste și mai ales ca urmare a victoriei insurecției din august 1944 influența partidului comunist în rindurile opiniei publice în general a crescut vertiginos. S-a lărgit neconținut rețeaua organizațiilor de partid în întreprinderi, instituții și la sate. Au fost înființate noi comitete județene, de plasă și de sectoare. S-au dezvoltat îndeosebi organizațiile de partid din orașele mai mari și din principalele întreprinderi industriale. Și-au început activitatea legală cele 12 comitete regionale care aveau o largă rețea de organizații în cele 58 de județe ale țării, cu legături în toate compartimentele vieții economice și social-culturale.

După eliberarea țării au avut loc schimbări importante și în structura și activitatea Partidului Social-Democrat. În rindurile sale au intrat muncitori, funcționari, cadre didactice și numeroase elemente din categoriile mijlocii ale populației. Acționînd alături de P.C.R., ca partener de front unic, P.S.D. a participat activ la lupta pentru democratizarea țării, la sprijinirea războiului antihitlerist și la acțiunea pentru lichidarea rămășițelor regimului fascist.

Colaborarea fructuoasă dintre cele două partide în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, schimbările petrecute în structura și activitatea lor, ca și condițiile existente în țară după victoria insurecției au constituit factori importanți în adîncirea colaborării dintre cele două partide muncitorești și apropierea momentului unificării lor. Un moment important în acest proces l-a constituit stabilirea în comun, la 1 septembrie 1944, de către delegații comitetelor centrale ale Partidului Comunist Român și Partidului Social-Democrat a principiilor și măsurilor de organizare a salariaților în sindicate. A fost constituită Comisia de Organizare a Mișcării Sindicale Unite, alcătuită din reprezentanți ai celor două partide muncitorești. Această comisie avea rolul de a coordona, în mod centralizat, acțiunea de organizare a mișcării sindicale unice, revoluționare. Realizarea unității sindicale a marcat un pas înainte pe calea colaborării strînse dintre comuniști și social-democrați, a contribuit la creșterea forței și capacității de luptă a clasei muncitoare. Organizațiile sindicale s-au dezvoltat repede, devenind o forță importantă în viața social-politică a țării.

Sub îndrumarea partidului comunist au fost reorganizate rindurile Uniunii Tineretului Comunist, în fruntea căreia, în calitate de secretar general se afla tovarășul Nicolae Ceaușescu. La scurt timp, organizația revoluționară a tineretului, cu sprijinul susținut al partidului comunist, a reușit să cuprindă mase importante ale tineretului muncitor de la orașe și sate, pe care le-a mobilizat la lupta antihitleristă și la refacerea economiei. La începutul lunii septembrie 1944, Uniunea Tineretului Comunist și Uniunea Tineretului Socialist au încheiat un acord de front unic la care, ulterior, și-au dat adeziunea și alte organizații democratice de tineret.

În activitatea desfășurată pentru coalizarea tuturor forțelor democratice în jurul clasei muncitoare, Partidul Comunist Român a acordat o atenție deosebită organizării maselor de bază ale țărănimii, făuririi alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Atragerea țărănimii alături de clasa muncitoare în opera de reinnoire democratică a țării a constituit pentru partidul comunist o sarcină fundamentală. Sub îndrumarea comitetelor regionale și județene de partid, mii de muncitori au participat direct la activitatea politică și organizatorică la sate, creîndu-se în întreaga țară comitete țărănești, organe de luptă revoluționară, care cuprindeau elementele cele mai înaintate din rindurile țărănimii, indiferent de apartenența lor politică.

În dezvoltarea procesului de organizare a țărănimii, un rol important l-a avut extinderea organizațiilor Frontului Plugarilor, consolidarea politică a acestei organizații democratice a țărănimii. La 30 noiembrie 1944, Partidul Socialist-Țărănesc s-a contopit cu Frontul Plugarilor, ambele avînd programe asemănătoare și pronunțîndu-se pentru alianța cu forțele muncitorești, în vederea satisfacerii intereselor de bază ale țărănimii.

ACTIVITATEA PARTIDELOR MUNCITOREȘTI PENTRU MOBILIZAREA FORTELOR NAȚIONALE LA RĂZBOIUL ANTIHIHLERIST (23 AUGUST 1944—14 MAI 1945)

În activitatea practică, politică și organizatorică, desfășurată de P.C.R. în primele luni după dobândirea dictaturii antonesciene au avut prioritate problemele decurgând din participarea Armatei române la războiul antihitlerist, alături de Armata sovietică și de celelalte forțe din coaliția antihitleristă. Partidul comunist împreună cu celelalte partide politice și organizații muncitorești și burgheze cu care conlucra în guvern, în Blocul Național Democrat și apoi în Frontul Național Democrat aveau în vedere că alungarea armatelor inamice din țară și eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația horthystă erau năzuințe arzătoare, imediate ale întregului popor român. Toate forțele patriotice, antifasciste din țară, fără deosebire de apartenență politică și de clasă, erau interesate în înfringerea militară a Germaniei hitleriste deoarece aceasta constituia una din condițiile esențiale de care depindea consolidarea independenței de stat a României și dezvoltarea ei liberă pe calea progresului și democrației. Totodată, partidele muncitorești — P.C.R. și P.S.D. — cit și partidele burgheze — P.N.Ț. și P.N.L. — înțelegeau că, în condițiile respective, participarea Armatei române cu întregul ei potențial la războiul antihitlerist putea influența în mare măsură situația României la Conferința de pace și raporturile sale externe. Pe lângă aceste considerente, partidul comunist avea în vedere faptul că înfringerea definitivă a hitlerismului însemna o puternică lovitură dată rămașilor fasciste din interiorul țării și cercurilor conducătoare ale claselor exploatare care înfeudaseră țara Germaniei și că prin aceasta înlesnea desfășurarea victorioasă a revoluției populare-democrate. Asigurarea participării României cu întreg potențialul economic și militar la războiul antihitlerist a fost unul din obiectivele comune pentru înfăptuirea căruia partidele muncitorești — P.C.R. și P.S.D. — au continuat un timp după 23 august 1944 să conlucreze în guvern cu vechile partide burgheze.

După ce în zilele de 24—31 august 1944 trupele române împreună cu formațiunile patriotice de luptă, având sprijinul populației, au alungat trupele hitleriste din Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Banat și din partea de sud a Transilvaniei și Crișanei, în lunile septembrie-octombrie, Armata română a continuat lupta cot la cot cu Armata sovietică pentru eliberarea părții de nord-vest a României. Lupte grele și deosebit de singeroase, datorită rezistenței îndârjite a inamicului, au avut loc în centrul Transilvaniei, pe apele Mureșului și Arieșului și în zona orașului Turda. Numai în operațiunile militare pentru cucerirea și menținerea înălțimii dealului situat între orașele Tg. Mureș și Luduș, în luptele purtate pentru localitatea Oarba de Mureș Armata română a pierdut aproape 7 000 de oameni, morți și răniți.

Soldații și ofițerii români au luptat cu dirzenie și hotărâre pentru înfringerea și alungarea din țară a trupelor hitleriste și horthyste, au manifestat un înalt eroism individual și colectiv. „Armata 4, având sub ordine Corpul de munte, Corpul 2 armată și Corpul 6 armată, s-a acoperit de glorie în luptele pentru eliberarea Ardealului — aprecia ministrul de război al României, în ordinul de zi nr. 10 din 1944. Trupele acestei armate, prin numeroase acțiuni pline de vitejie și de înalt spirit de jertfă, au izbutit să zdrobească rind pe rind rezistențele inamice de pe Mureș, Munții Mezeșului și Munții Făgetului și au urmărit energic zi și noapte, fără de odihnă trupele dușmane, aruncându-le peste Tisa“.

Populația din zonele de operații a contribuit la înfringerea trupelor hitleriste și horthyste sub diferite forme. Mii de locuitori din partea de nord a Transilvaniei încă neeliberată s-au opus ocupantului prin sustragerea de la corvezi și rechiziții, ascunderea unor bunuri materiale în păduri, nesupunere la ordinele de chemare și prin dezertări din armata horthystă. Mulți ostași români transilvăneni care, din ordinul autorităților maghiare de ocupație și al comandamentului german, fuseseră trecuți din unitățile armatei ungare, în detașamente de muncă, le-au părăsit pe acestea și au trecut la partizani. Populația din zonele ocupate a sprijinit eforturile armatei române și sovietice în condițiile în care hitleristii și autoritățile horthyste reprimau cu bestialitate pe oricine încerca să li se împotrivescă. În toamna anului 1944 fasciștii au împușcat în satul Moisei din Maramureș 30 de țărani români adunați din diferite alte localități și au distrus, prin incendiere, peste 260 de case. Asemenea fapte au amplificat ura populației contra contropitorilor fasciști și i-au sporit îndârjirea în luptă. Astfel, prin lupte grele și mari sacrificii au fost eliberate rind pe rind sate, comune și o serie de importante orașe din partea de nord a României : Sf. Gheorghe, Tîrgu-Mureș, Turda ș.a. La 11 octombrie 1944, trupele române și sovietice au eliberat

orașul Cluj — centru administrativ, economic și cultural din nord-vestul României. Știrea cu privire la această victorie a stîrnit un entuziasm de nedescris în toată țara. În principalele orașe au avut loc manifestații publice.

La 25 octombrie 1944, prin zdrobirea ultimelor rezistențe inamice din zona orașelor Satu Mare și Carei, a fost desăvîrșită eliberarea întregului teritoriu al României de sub ocupația fascistă. Odiosul Dictat de la Viena care înstrăinase vremelnice o parte din teritoriul României a fost anulat, în fapt, prin strălucitele victorii repurtate în comun de trupele române și sovietice. Această măreață realizare a fost obținută cu prețul unor mari eforturi materiale și a numeroase jefte umane. Armata română a pierdut peste 58 000 de oameni (morți, răniți și dispăruți).

Poporul român a primit vestea încheierii acțiunii de eliberare a teritoriului țării de sub dominația fascistă cu legitimă mîndrie și nemărginită bucurie. În întreaga țară au avut loc mitinguri, în cadrul cărora masele populare și-au exprimat recunoștința față de ostașii români și sovietici, angajîndu-se să-și sporească eforturile pentru susținerea frontului pînă la zdrobirea definitivă a Germaniei hitleriste.

Începînd de la 8 octombrie 1944 și pînă la 15 ianuarie 1945 unitățile române în cooperare cu cele ale Armatei sovietice au luptat cu vitejie, pentru eliberarea Ungariei. La aceste lupte, Armata română a participat cu circa 17 divizii de infanterie, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate și alte unități și formațiuni, totalizînd peste 210 000 oameni. Unitățile române au eliberat 1 237 de localități și alte așezări, dintre care 14 orașe, au forțat patru cursuri mari de apă și au străbătut prin atacuri de zi și noapte trei masivi muntoși, sfărîmînd în secțiunile lor de operații, apărarea inamicului, în majoritatea cazurilor puternic și adînc fortificată.

În perioada cuprinsă între 18 decembrie 1944, cînd marile unități sovietice și române au depășit frontiera de stat ungaro-ceshoslavacă, și pînă la 14 mai 1945, cînd două armate române au ajuns la aproximativ 80 km de Praga, unități ale Armatei române — 16 divizii, un corp aerian, o divizie de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate, un regiment de tancuri și alte unități independente, totalizînd aproape 250 000 de militari, au participat la eliberarea Cehoslovaciei.

Pe teritoriile Cehoslovaciei și Austriei, trupele române au participat la aproape 260 de lupte mai importante, au forțat 14 cursuri de apă, au eliberat prin luptă 1 722 de localități și alte așezări, între care 31 de orașe, au provocat inamicului importante pierderi în morți și răniți și au capturat peste 20 000 de prizonieri și mari cantități de tehnică de luptă. Pierderile Armatei române se ridică la peste 66 000 de militari, morți, răniți și dispăruți.

Terminarea celui de-al doilea război mondial a găsit România angajată cu tot potențialul său militar și economic alături de coaliția antihitleristă. Numărul diviziilor române pe frontul antihitlerist a fost în permanență mai mare decît cele 12 divizii prevăzute de Convenția de armistițiu cu Națiunile Unite. Astfel, de la 23 August 1944 pînă la terminarea celui de-al doilea război mondial în Europa, efectivele militare angajate de România alături de armatele sovietice în războiul antihitlerist s-au ridicat la peste jumătate de milion de oameni. Pentru menținerea constantă a capacității de luptă a unităților, au fost trimise din țară, pe toată durata războiului, completări care s-au ridicat la aproape 160 000 de oameni.

În bătăliile purtate cu dușmanul, ostașii români au dovedit înalte calități morale și de luptă, au săvîrșit numeroase fapte de vitejie și eroism.

Pentru acțiunile lor vitejești, pentru bărbăția și eroismul de masă manifestate în lupte, trupele române au fost evidențiate prin numeroase ordine ale Ministerului de Război al României, prin 7 ordine ale Comandamentului Suprem sovietic și 21 de comunicate de război sovietice; peste 300 000 de soldați, subofițeri și ofițeri români au fost decorați cu ordine și medalii românești, sovietice, cehoslovace și ungare. În luptele comune desfășurate de Armata sovietică pentru eliberarea definitivă a României, Ungariei și Cehoslovaciei s-au pus bazele colaborării frățesti între ostașii români și sovietici, relațiile de prietenie dintre poporul român și popoarele Uniunii Sovietice au fost ridicate pe o treaptă nouă.

Pe lîngă contribuția militară și aportul uman, poporul român a susținut războiul antihitlerist prin mari eforturi economice și financiare. Toată economia națională a fost mobilizată pentru nevoile frontului. Rețeaua de căi ferate, întregul parc de material rulant existent la începutul lunii septembrie 1944, totalitatea aerodromurilor și aeroporturilor, împreună cu instalațiile aferente, stațiile meteo și radio, cit și transporturile rutiere au fost puse aproape în întregime la dispoziție pentru necesitățile frontului antihitlerist. 70% din rețeaua telefonică și telegrafică a țării a fost utilizată în scopuri militare. Aproximativ 90% din capacitatea de transport a flotei fluviale și

maritime române, porturile și instalațiile docurilor și antrepozitelor au fost afectate nevoilor militare.

Sprijinul substanțial și multilateral acordat frontului antihitlerist de întregul popor a influențat puternic moralul armatei și a constituit un factor important al victoriilor militare obținute de ostașii români în luptele purtate alături de ostașii sovietici.

Contribuția economică adusă de poporul român la obținerea victoriei coaliției antihitleriste în războiul purtat împotriva Germaniei naziste este evaluată după date provizorii la peste un miliard de dolari (valută 1938). În această sumă intră cheltuielile făcute de România pentru aprovizionarea și înzestrarea trupelor române cu cele necesare operațiilor militare, precum și pentru livrările de materiale militare, reparații, construcții, prestații etc. pentru unitățile militare sovietice care se ridică la circa 770 000 000 de dolari (valută 1938), precum și pagubele provocate economiei naționale în timpul operațiilor militare purtate pe teritoriul României care, la rindul lor, totalizează aproximativ 350 000 de dolari (valută 1938).

Contribuția importantă adusă de România la înfringerea Germaniei naziste a fost relevată adeseori de către reprezentanții oficiali din diferite țări, de personalități politice și militare precum și de presa străină. La 29 septembrie 1944, A. Eden, pe atunci ministru de externe al Marii Britanii, a declarat în Camera comunelor că „România a dat un ajutor substanțial cauzei aliaților”³. În aceeași lună, la 18 septembrie 1944, postul de radio New York, relatînd importanța participării României la războiul împotriva Germaniei naziste, menționa: „Este deci legitim ca poporul român să aibă în momentul de față un sentiment de satisfacție, căci România are o contribuție însemnată la grăbirea sfîrșitului. Este o contribuție de care poporul român poate să se feliție”⁴. În același sens, la 7 ianuarie 1945, postul de radio Londra consemna: „Dintre națiunile care luptă împotriva Germaniei hitleriste, România se situează azi în al patrulea rînd în ce privește numărul de ostași care participă la bătălia de distrugere a nazismului”⁵. Șeful delegației U.R.S.S. la Conferința de pace de la Paris, V. V. Molotov, remarcă în plenul Conferinței, la 10 octombrie 1946: „Împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfringerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze”⁶.

Participarea României la războiul antihitlerist a constituit una din paginile de glorie ale istoriei poporului nostru, ale luptei sale pentru libertate și independență națională.

P.C.R. ORGANIZATORUL ȘI CONDUCĂTORUL LUPTEI PENTRU DEMOCRATIZAREA VIETII SOCIAL-POLITICE ȘI INSTAURAREA PUTERII REVOLUȚIONAR-DEMOCRATICE

Partidul comunist a conceput democratizarea țării prin anularea tuturor legilor, decretelor și dispozițiilor reacționare și antipopulare ale fostului regim antonescian, curățirea aparatului de stat de rămășițele fasciste, înfăptuirea completei egalități în fața legilor a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, religie și sex, exercitarea în fapt a libertăților democratice de către toți cetățenii, cu excepția elementelor fasciste și profasciste. În privința regimului politic, P.C.R. cit și P.S.D. s-au pronunțat pentru stabilirea unei democrații parlamentare autentice, în cadrul căreia masele populare să ocupe locul cuvenit. Cele două partide muncitorești nu considerau suficientă revenirea la o așa-zisă democrație parlamentară, ci militau pentru întronarea unui larg regim democratic.

Pentru lichidarea rămășițelor dictaturii antonesciene și statornicirea unui regim democratic în țară s-au pronunțat și vechile partide burgheze — P.N.Ț. și P.N.L. —, dar ele îl concepeau în limitele cadrului îngust al democratismului burghez care asigura perpetuarea și consolidarea pozițiilor claselor exploatatoare și, totodată, priva masele muncitorești și țărănești de posibilitatea participării lor la conducerea treburilor publice.

Ca expresie a acestor deosebiri de concepții, determinate de interesele de clasă opuse, după constituirea F.N.D. la începutul lunii octombrie 1944, organism la care

³ „Viitorul” din 27 ianuarie 1945.

⁴ Buletinul săptămînal al M.A.E. — „Evenimentele din România” (23 august 1944—15 aprilie 1945, p. 88).

⁵ „Viitorul” din 14 ianuarie 1945.

⁶ „Scinteia” din 14 octombrie 1946.

partidele național-liberal și național-țărănesc au refuzat să adere, au început să se contureze clar cele două tabere care aveau să se confrunte în viața politică a țării: de o parte, forțele democratice, coalizate în jurul partidului comunist, de altă parte, partidele național-țărănesc și național-liberal, exponenți ale cercurilor conservatoare ale burgheziei, interesate să-și consolideze pozițiile politice și economice, să stăvilească lupta revoluționară a maselor.

În asemenea condiții, democratizarea țării și instaurarea puterii politice a maselor populare nu se putea realiza decât prin lupta forțelor revoluționare, muncitorești-țărănești, conduse de P.C.R. împotriva principalelor grupări conservatoare ale burgheziei, reprezentate prin partidele național-țărănesc (Iuliu Maniu) și național-liberal (C. I. C. Brătianu).

În timp ce P.C.R. și P.S.D. militau pentru întărirea pozițiilor maselor populare în viața de stat, conducătorii P.N.Ț. și P.N.L. și reprezentanții burgheziei și moșierimii din guvern căutau să târăgeze sancționarea criminalilor de război și a celorlalte elemente fasciste și să determine ca epurarea aparatului de stat să se facă în favoarea claselor exploataatoare. În a doua jumătate a lunii septembrie 1944, aceste contradicții din cadrul Blocului Național Democrat și al guvernului au devenit tot mai ascuțite. Era tot mai limpede că guvernul instaurat la 23 august 1944, nu mai corespundea raportului de forțe în continuă schimbare și nu era capabil să satisfacă noile cerințe puse de lupta maselor în plină desfășurare.

În aceste condiții, partidul comunist a declanșat și condus lupta pentru înlocuirea guvernului de militari și tehnicieni cu un guvern în care masele populare să fie mai bine reprezentate și care să asigure rezolvarea în ritm rapid a problemelor mari ce se aflau în fața țării. La 18 octombrie 1944, reprezentanții Frontului Unic Muncitoresc s-au retras din guvern.

Drept rezultat al acestei acțiuni, corelate cu mari demonstrații de masă care s-au desfășurat în principalele localități ale țării, la 4 noiembrie 1944 a fost format un guvern de coaliție al F.N.D. cu P.N.Ț. și P.N.L., guvern în care forțele democratice au obținut importante portofolii ministeriale: un post de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, 6 posturi de miniștri și 3 subsecretariate de stat. Noul guvern, în fruntea căruia s-a aflat în continuare generalul Constantin Sănătescu, s-a angajat să asigure susținerea frontului antihitlerist, democratizarea țării, îmbunătățirea situației materiale a populației.

În cea de-a doua jumătate a lunii noiembrie 1944, F.N.D. a organizat numeroase acțiuni de masă pentru a determina guvernul să ducă la îndeplinire programul anunțat, în special să urgenteze democratizarea aparatului de stat. Ca urmare a intensificării luptei revoluționare, cercurile conservatoare ale burgheziei au provocat demisia guvernului la numai o lună de zile de la instalarea sa, sperînd că vor putea realiza un guvern omogen burghez.

În primele zile ale lunii decembrie, între reprezentanții F.N.D., pe de o parte, și conducătorii principalelor partide burgheze și cercurile palatului regal, pe de altă parte, au avut loc tratative cu privire la formarea noului guvern. După numeroase refuzuri de a angaja tratative cu F.N.D. și manevre ce urmăreau instalarea unui cabinet „de tehnicieni”, fără reprezentanții F.U.M., în fața presiunii crescînde a maselor și ca urmare a elasticității tactice a forțelor democratice, s-a ajuns la un consens între cele două grupări de forțe, din care a rezultat un al treilea guvern avînd în frunte pe generalul Nicolae Rădescu, pînă atunci șef al Marelui Stat Major. În noul cabinet instalat la 6 decembrie 1944, F.N.D. își menținea în întregime pozițiile deținute în guvernul anterior, obținînd totodată înlăturarea de la Ministerul de Interne și din guvern a lui N. Penescu — secretar general al P.N.Ț. —, primul ministru, N. Rădescu, preluînd și conducerea acestui minister.

Declarația-program a noului guvern cuprindea ca obiective principale defascizarea și democratizarea aparatului de stat, înlăturarea reformei agrare. Pe această linie, la 15 decembrie 1944, a fost constituită Comisia pentru studierea posibilităților practice pentru înlăturarea reformei agrare, formată în majoritate din reprezentanți ai moșierimii. Aceștia, sub pretextul „studierii” problemei reformei agrare, urmăreau amînarea la nesfîrșit a împărțirii pămîntului moșieresc la țărani.

Partidul comunist și celelalte partide și organizații grupate în F.N.D. au folosit cu multă pricepere pozițiile deținute în guvern, au militat cu consecvență pentru realizarea integrală, în interesul oamenilor muncii, a sarcinilor asumate de guvern, demascînd poziția reacționară manifestată de liderii P.N.Ț. și P.N.L. într-o problemă sau alta. Din inițiativa partidului comunist, oamenii muncii au exercitat o tot mai puternică presiune asupra reprezentanților burgheziei din guvern, pentru a-i determina să acționeze operativ și eficace pe linia democratizării țării.

Reprezentanții partidului comunist și ai celorlalte partide și organizații din F.N.D. au desfășurat o activitate constructivă în guvernele din care au făcut parte. Din inițiativa partidului comunist a fost elaborată o suită de legi și dispoziții privind îndepărtarea elementelor fasciste și profasciste din organele de stat administrative și judecătorești, centrale și locale. La 20 ianuarie 1945, Consiliul de Miniștri a aprobat legea de organizare a sindicatelor profesionale, prezentată de Ministerul Muncii în formularea propusă de P.C.R. și P.S.D. La 6 februarie 1945, guvernul a adoptat Statutul naționalităților. Această lege, adoptată după abolirea vechii legislații, consfințește principiul după care toți cetățenii români, fără deosebire de rasă, naționalitate, limbă sau religie, erau egali în fața legii, bucurându-se de aceleași drepturi civile și politice.

O componentă esențială a luptei pentru instaurarea puterii popular-democrate, a procesului de democratizare revoluționară a țării a constituit-o acțiunea de jos, a maselor muncitorești-țărănești de îndepărtare a elementelor reacționare din aparatul local de stat și din conducerea unor instituții publice și întreprinderi. Începută la sfârșitul lunii septembrie 1944, această acțiune a cunoscut o mai mare intensitate în lunile octombrie-noiembrie 1944 și în februarie 1945, când conflictul dintre forțele democratice, coalizate în F.N.D., pe de o parte, și moșierime și grupările conservatoare ale burgheziei, pe de altă parte, s-a manifestat cu putere crescândă. În multe locuri, comitetele de fabrică, sprijinite de masa muncitorilor, au îndepărtat elementele fasciste din conducerea unor întreprinderi și comandanții militari rămași din timpul dictaturii antonesciene.

În octombrie și noiembrie 1944, în numeroase comune din județele Ilfov, Dimbovița, Ialomița, Dolj, Constanța ș.a., țăranii, ajutați de muncitorii de la orașe, au izgonit pe vechii primari reacționari și au instalat noi consilii comunale și primari. Concomitent, în orașele reședință de județ prin mari acțiuni de masă forțele revoluționare au început preluarea prefecturilor.

La sfârșitul lunii noiembrie 1944, în aproximativ 30 de județe din cele 58 existente, conducerea administrativă o exercitau noii prefecți și primari, iar la începutul lunii martie 1945 în fruntea a 52 de județe se aflau elemente democratice.

În iarna anului 1944—1945, partidul comunist și celelalte forțe democratice au desfășurat o muncă stăruitoare pentru consolidarea rindurilor lor, pentru creșterea capacității lor de organizare și mobilizare a maselor.

O expresie grăitoare a rodniciei acestei activități o constituie afirmarea puternică și pe multiple planuri a mișcării sindicale. Congresele celor 12 uniuni sindicale care au avut loc în zilele de 20—24 ianuarie 1945 și primul Congres general liber al sindicatelor unice, ținut între 26—30 ianuarie 1945, au vădit forța politică și tăria organizatorică a sindicatelor, care numărau la acea dată peste 500 000 de salariați organizați.

Concomitent cu consolidarea unității de acțiune a clasei muncitoare s-a adâncit procesul de organizare și radicalizare a țăranimii. Frontul Plugarilor a devenit treptat o influentă organizație obștească, care la începutul anului 1945, număra peste un milion de membri. În ianuarie 1945 au avut loc conferințe ale organizațiilor locale ale Frontului Plugarilor. Problema centrală dezbătută la aceste conferințe, ca și în cadrul a numeroase întruniri de masă ale țăranimii, a fost înfăptuirea neîntârziată a reformei agrare.

Întărirea politică și organizatorică a partidului comunist, ca și a P.S.D., creșterea influenței lor în mase, consolidarea colaborării dintre aceste două partide în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, sporirea capacității de acțiune a F.N.D. s-au exprimat concludent în lupta revoluționară de nestăvilit a maselor, factor hotărâtor în schimbarea neîntrepută a raportului de forțe în favoarea democrației. Intensificând acțiunile în vederea aducerii la cîrma țării a unui guvern democrat, Partidul Comunist Român a propus în ianuarie 1945 Programul de guvernare al Frontului Național Democrat. În problema puterii, care era problema esențială a revoluției, programul arăta că erau necesare lichidarea dominației vechilor partide burgheze în guvern și instaurarea unui guvern cu adevărat democrat, avînd un program unitar de guvernare, capabil să acționeze ferm pentru soluționarea imediată a problemelor principale ce stăteau în fața țării.

Pe baza Programului de guvernare al F.N.D., la 9 februarie 1945, partidul comunist a lansat lozincă trecerii la ocuparea pămînturilor moșierești de către țăranii. În acest scop, activiști ai Comitetului Central și ai organizațiilor județene ale P.C.R., ai Frontului Plugarilor și sindicatelor, membri ai formațiunilor de luptă patriotice, mii de muncitori au plecat la sate pentru a sprijini țăranimea în lupta pentru înfăptuirea reformei agrare, pentru instaurarea în fruntea comunelor și satelor a unor reprezentanți ai maselor populare.

În numai trei săptămâni, împărțirea moșiilor s-a extins în întreaga țară. Participarea muncitorilor la înfăptuirea reformei agrare a dat acestei acțiuni un caracter organizat, a contribuit considerabil la creșterea conștiinței maselor țărănești, a încrederii lor în forțele proprii și în forțele clasei muncitoare, în justetea liniei partidului comunist. În focul luptei pentru pământ și pentru puterea popular-democrată s-a încheiat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, s-a consolidat frăția oamenilor muncii români, maghiari și de alte naționalități.

Burghezia satelor, fiind interesată în lichidarea proprietății moșierești, a participat la înfăptuirea reformei agrare. Aceasta a ușurat, pe de o parte, înfringerea moșierimii, iar pe de altă parte, a reprezentat o piedică în calea politicii promovate de partidele burgheze, care se baza îndeosebi pe folosirea elementelor înstărite ale satelor pentru menținerea întregii țărănimi sub influența lor.

În desfășurarea revoluției, partidul comunist a îmbinat lupta de jos a maselor populare, cu acțiunile forțelor democratice din guvern și din conducerea primăriilor, preturilor și prefecturilor, care înfăptuiau programul F.N.D., a colaborat cu diferitele grupări politice dizidente, cu personalități politice și reprezentanți ai diverselor categorii sociale interesate în anumite revendicări, fie și parțiale, din programul F.N.D. În condițiile intensificării luptei maselor muncitorești-țărănești pentru putere și pământ, la Frontul Național Democrat au aderat gruparea politică condusă de Anton Alexandrescu din Partidul Național-Țărănesc, precum și numeroase organizații locale național-țărănești și național-liberale ca cele din județele Iași, Someș, Satu-Mare, Bistrița, Neamț, Vilcea, Argeș și altele, care s-au dezis de propriile partide, exprimându-și dezacordul cu politica conducerii lor centrale. În același timp, numeroși membri ai Partidului Național-Țărănesc au părăsit acest partid și au intrat în rândurile Frontului Plugarilor.

Un succes deosebit l-a constituit atragerea la colaborarea cu Frontul Național Democrat a grupării liberale condusă de Gh. Tătărescu, care se pronunța pentru participarea activă a României la războiul antihitlerist, pentru redresarea economică și înfăptuirea reformei agrare. Aceste obiective comune cu cele ale F.N.D. prevalau în acea perioadă asupra contradicțiilor de clasă existente între forțele politice muncitorești-țărănești coalizate în jurul P.C.R. și gruparea burgheză tătăresciană. Acordul realizat între această grupare și F.N.D. și aderarea la F.N.D. a grupării național-țărănești conduse de Anton Alexandrescu a lărgit breșa din tabăra claselor exploatatoare, a slăbit puterea de contraofensivă a acestora, a ușurat izolarea de mase a P.N.Ț. și P.N.L., principalele forțe politice ale reacțiunii.

Astfel, datorită programului și tacticii sale realiste, care au fost însușite de mase, partidul comunist a reunit în lupta pentru transformarea revoluționară a României principalele forțe ale națiunii — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe și anumite cercuri ale burgheziei. Prin aceasta s-a realizat o largă concentrare de forțe opuse cercurilor burgheze conservatoare, ceea ce a facilitat desfășurarea victorioasă a revoluției.

Sub presiunea luptelor populare, generalul Nicolae Rădescu a fost silit să demisioneze în ziua de 28 februarie 1945. Încercarea reacțiunii, în frunte cu monarhia, de a forma un alt guvern cu majoritate reacționară a fost împiedicată de acțiunile energice ale maselor mobilizate de Partidul Comunist Român. La 6 martie 1945, aproape 800 000 de cetățeni din București și împrejurimi au manifestat pe străzile Capitalei hotărîrea neclintită de a impune instaurarea guvernului democratic.

În felul acesta, la 6 martie 1945 a fost instaurat primul guvern revoluționar-democratic cu un accentuat caracter muncitoresc-țărănesc din istoria României, expresie a colaborării forțelor ce se pronunțau pentru adînci transformări revoluționare, sociale și politice. Expresie a noului raport de forțe existent în țară, Frontul Național Democrat deținea pozițiile hotărîtoare în guvern, avînd președinția Consiliului de Miniștri și 12 ministere (din totalul de 17).

P.C.R. ÎN FRUNTEA LUPTEI PENTRU REFACEREA ECONOMICĂ, CONSOLIDAREA PUTERII REVOLUȚIONAR-DEMOCRATICE, A INDEPENDENȚEI ȘI SUVERANITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

După 6 martie 1945, corespunzător noilor cerințe, conducerea partidului comunist s-a preocupat în mod constant de găsirea unor forme și metode noi de muncă, de soluționarea multiplelor probleme pe care le ridica practica revoluționară și situația partidului ca principală forță guvernamentală.

P.C.R. a efectuat o analiză de ansamblu asupra situației din țară și a stabilit orientările fundamentale ale activității de partid în noile condiții istorice. Analiza politicii de alianțe a partidului în noua etapă, a relațiilor dintre P.C.R. și P.S.D., a modului în care urmau să activeze comuniștii în organizațiile de masă și în aparatul de stat, a dus la concluzia că era necesar să se acorde o atenție deosebită întăririi organelor și organizațiilor de partid, pregătirii temeinice a tuturor cadrelor, în așa fel încât să fie capabile să se orienteze în mod just în soluționarea diferitelor probleme. Consfăturirile organizate de Comitetul Central al P.C.R. cu activul său, care de regulă erau precedate și mai ales urmate de dezbateri la nivelul organizațiilor regionale și județene, s-au dovedit a fi o formă importantă a muncii colective și consultării partidului cu masele.

Pe baza analizelor efectuate și a constatărilor făcute în perioada imediat următoare după 6 martie 1945, C.C. al P.C.R. a adoptat un șir de măsuri prin care se reglementa primirea de noi membri în partid, politica de creștere și promovare a cadrelor și a elaborat instrucțiuni detaliate asupra atribuțiilor și stilului de muncă ale organizațiilor de bază.

Activitatea desfășurată de P.C.R. după instaurarea guvernului democrat-revoluționar, determinată de condițiile interne în care își ducea munca, în special de sarcinile care decurgeau din mersul revoluției, a fost influențată și de anumiți factori externi. Aceasta cu atât mai mult cu cât în contextul extern, în general favorabil forțelor democratice, acționau și anumiți factori care îi îngreuiau activitatea.

Un alt sector unde se cerea acționat fără întârziere era acela al exercitării efective a autorității noului guvern asupra întregului teritoriu cuprins în granițele fixate prin Convenția de armistițiu. Până în ianuarie 1946, o mare parte a frontierelor românești erau deschise, fapt care permitea scoaterea din țară — fără nici un fel de evidență sau control —, a unor importante cantități de bunuri ca și organizarea de către elementele reacționare a unei întinse acțiuni de contrabandă, în special cu vite și produse agroalimentare.

În aceste condiții, P.C.R. s-a orientat cu prioritate spre mobilizarea întregului guvern la îndeplinirea cât mai operativă a principalelor sarcini cuprinse în Programul de guvernare.

La 23 martie 1945 a fost dată publicității Legea de reformă agrară, act prin care se legalizau acțiunile de confiscare a pământului moșieresc, începute încă de la finele anului 1944. Legea de reformă agrară ilustra prin conținutul său capacitatea partidului comunist de a lua în considerație marea complexitate a problemei și particularitățile în care se înfăptuia soluționarea problemei agrare în România. Așa se explică, de pildă, numeroasele diferențieri făcute la expropriere ca și exceptările de la aplicarea legii⁷. Prin lege s-a prevăzut exproprierea suprafețelor de pământ ce depășeau 50 hectare, confiscarea întregului pământ și a proprietăților agrare de orice fel aparținând cetățenilor germani și a celor care au colaborat cu Germania nazistă, criminalilor de război și celor vinovați de dezastrul țării, precum și absențistilor⁸.

Înfăptuită pe cale revoluționară, în condițiile unei ascutite lupte de clasă, reforma agrară din 1945 a avut ca rezultat principal desființarea bazei economice a moșierimii. Totodată, reforma agrară a produs schimbări importante în structura socială și în viața politică a satelor. S-a redus considerabil ponderea țărănimii sărace și a crescut rolul țărănimii mijlocăse. Peste 400 000 de familii țărănești fără pământ și-au întemeiat gospodării, iar alte 500 000 și-au consolidat situația economică. Sprijinul material acordat de stat urmărea să contribuie la ridicarea economică și socială a satelor, la antrenarea țărănimii în opera de refacere a țării.

Lichidarea moșierimii ca clasă a creat noi condiții pentru progresul forțelor de producție într-un sector de bază al economiei naționale — agricultura. Prin legiferarea și efectuarea reformei agrare a fost rezolvată problema fundamentală a desăvârșirii revoluției burghezo-democratice, s-a consolidat alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, temelia noului regim.

Urmărind cu perseverență ameliorarea condițiilor de trai ale populației, simultan cu mobilizarea acesteia la acțiunea de reconstrucție și normalizare a vieții economice, la începutul lunii mai 1945 au fost adoptate mai multe legi care urmăreau reglementarea salariilor, stabilirea regimului prețurilor și al circulației mărfurilor, reprimarea speculei și a sabotajului economic. Tot atunci au fost înființate economa-

⁷ Decretul-lege pentru înfăptuirea reformei agrare, în „Monitorul oficial”, partea I, anul XXIII, nr. 68 bis, p. 2 205—2 206.

⁸ *Ibidem*, p. 2 207.

tele — instituții prin care patronii erau obligați să-i aprovizioneze pe salariați cu produsele strict necesare la prețuri oficiale.

Deși legislația din mai 1945 nu viza procesul de producție, măsurile adoptate exprimau poziția hotărâtă a noii puteri, de a interveni în apărarea intereselor maseilor de oameni ai muncii. În același timp, s-a acționat și în direcția constituirii și activizării comitetelor cetățenești, ca organe populare care antrenau mase largi de oameni ai muncii, alături de organele de stat, la acțiuni împotriva speculanților, descoperind cantități însemnate de materii prime și produse finite, care au fost redat circuitului economic normal.

La 19 iunie 1945 a fost promulgat decretul-lege pentru trecerea industriei de război la producția de pace și s-a constituit o comisie interministerială însărcinată cu aplicarea acestei legi.

Măsurile de normalizare a vieții economice potrivit noilor legi adoptate de guvern au așezat în fața organizațiilor de partid și a sindicatelor sarcini multiple și de mare răspundere. Ele au acționat însă cu hotărâre împotriva încercărilor patronatului de a închide întreprinderile și au desfășurat o largă activitate de descoperire și valorificare a resurselor interne. În acest scop, încă din iunie 1945, organizațiile de partid, având sprijinul masei de salariați, au trecut la analiza situației concrete din fiecare întreprindere și au elaborat proiecte de planuri pentru refacerea cu forțe proprii a unităților respective.

Concomitent cu aplicarea acestor măsuri, guvernul a acționat și pe plan extern, urmărind cu prioritate normalizarea relațiilor țării noastre cu marile puteri. La 13 martie 1945, ca urmare a cererilor guvernului român, U.R.S.S. și-a retras administrația militară din partea de nord a României, asupra acestui teritoriu extinzându-se autoritatea guvernului român democrat. Actul de la 13 martie 1945 a avut, în primul rând, o semnificație internă, marcând retragerea administrației militare sovietice din partea de nord a României, eliberată prin forța armelor încă din octombrie 1944, și introducerea în acest teritoriu a autorităților României democratice, având în același timp însemnătate internațională, prin aceea că se transpunea în practică una din importanțele prevederi cuprinse în Convenția de armistițiu.

Ulterior, la 6 august 1945, în urma înțelegerii realizate la Potsdam între marile puteri, guvernul sovietic a răspuns pozitiv propunerii românești de a recunoaște guvernul instaurat la 6 martie și apoi a stabilit raporturi diplomatice normale cu acesta.

Analiza activității desfășurate de P.C.R. în noua etapă istorică dovedește că aceasta și-a îndeplinit cu cinste sarcina ce i-a revenit, în pofida unor greutăți și li-mite, parțial inerente unei perioade de o mare complexitate și dinamism.

Dovada cea mai concludentă a adeziunii maseilor la politica partidului a reprezentat-o, alături de acțiunea lor hotărâtă, desfășurată în toate domeniile de activitate pentru a da viață hotărârilor adoptate de partid, și sutele de mii de cereri de intrare în P.C.R., formulate de cei mai înaintați muncitori, țărani și intelectuali.

În orientarea activității comunistilor și a forțelor democratice din țară în perioada de după 6 martie 1945, un rol important a revenit Conferinței Naționale a P.C.R. din octombrie 1945, care reprezenta prima manifestare de acest fel ținută în condițiuni libere, după 20 de ani de activitate ilegală. Conferința Națională a făcut bilanțul istoricelor succese obținute de partid în lupta revoluționară și a trasat liniile direc-toare ale activității sale de viitor.

La lucrările Conferinței au participat 320 de delegați reprezentând peste 250 000 de membri de partid, precum și numeroși invitați din rândurile oamenilor muncii de la orașe și sate, personalități de seamă ale intelectualității române, reprezentanți ai armatei, ai organizațiilor democratice, membri ai guvernului. Ordinea de zi a Confe-rinței a fost următoarea: 1) Raportul politic al Comitetului Central; 2) Raportul asupra Proiectului de statut al Partidului Comunist Român; 3) Alegerea Comitetului Central și a Comisiei Centrale de Revizie.

În atenția Conferinței s-a aflat problema redresării și dezvoltării economiei naționale, ca o cerință de bază a îmbunătățirii condițiilor de trai ale oamenilor muncii. Exprimind orientarea P.C.R. spre aplicarea creatoare a materialismului dialectic și istoric, potrivit realităților românești. Conferința a stabilit ca în centrul politicii sale de refacere și dezvoltare a economiei naționale pe primul plan să se afle ramurile industriale. Apreciind că de gradul de dezvoltare industrială a țării depindea în mare măsură însăși independența statului român, Conferința Națională a elaborat un punct de vedere original asupra rolului hotărâtor ce reveneau forțelor interne din fiecare țară în stabilirea opțiunilor de viitor, în elaborarea de-sine-stătătoare a politicii interne și externe a statului respectiv. Această orientare era explicit subliniată în

Raportul Politic al Comitetului Central, prezentat la Conferință, care formula cerința respectării voinței fiecărui popor în alegerea regimului social-politic, independenței naționale și neamestecul în treburile interne ale altor state.

Orientările programatice stabilite de Conferința națională privind reconstrucția țării ca și sarcinile concrete în legătură cu dezvoltarea unui sector sau altul, dovedesc deopotrivă înaltul patriotism de care erau animați comuniștii ca și încrederea lor nețărmurită în energiile și capacitățile creatoare ale poporului.

O mare însemnătate pentru aplicarea politicii de reconstrucție economică preconizată de partid au avut-o precizările aduse de Conferință, asupra corelării diferiților factori, a imbinării efortului sectorului de stat cu inițiativa particulară, a cointeresării tuturor, inclusiv a capitalului particular, căruia urma să i se asigure atât posibilitatea de creștere cit și un câștig echitabil.

Potrivit condițiilor istorice în care se desfășura revoluția popular-democrată din România, reconstrucția economică și socială a țării, Conferința a stabilit ca sarcină principală în domeniul politic întărirea statului democrat și a rolului său crescând în toate domeniile de activitate. Aceasta era o condiție de bază pentru înfăptuirea prevederilor programatice ce vizau dezvoltarea democratică a României și asigurarea suveranității și independenței patriei. În acest scop, Conferința a cerut întregului partid să militeze pentru întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare, consolidarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, a frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Stabilind drept una dintre sarcinile politice de bază ale activității P.C.R., asigurarea victoriei forțelor democratice în viitoarele alegeri parlamentare, Conferința națională a așezat în fața partidului sarcina de a acționa pentru întărirea coaliției guvernamentale și izolării de mase a forțelor burgheze reacționare. Prin aceasta partidul comunist continua pe noi planuri alianțele politice stabilite în lupta împotriva fascismului, care au fost consolidate în acțiunile de masă pentru instaurarea regimului popular-democratic. În viziunea acestei linii politice, la temelia căreia sta unitatea clasei muncitoare, Conferința a precizat și orientarea principală a P.C.R. privind înfăptuirea partidului unic muncitoresc.

Prin dezbaterile largă și deschisă a celor două rapoarte prezentate, prin unanimitatea cu care au fost adoptate hotărârile, Conferința națională a P.C.R. din octombrie 1945 a reprezentat un pas important pe linia introducerii practicilor democratice în viața de partid, un moment însemnat în activitatea sa creatoare.

Forumul comuniștilor din România, investit cu depline puteri de către cei peste un sfert de milion de membri de partid, urmat cu încredere și speranțe de către imensa majoritate a poporului român, s-a dovedit a fi la înălțimea răspunderii încredințate, hotărârile sale având o importanță de prim ordin în viața țării.

Conferința a marcat un moment important în procesul dezvoltării P.C.R. ca partid de masă, al afirmării sale drept forță conducătoare a poporului în lupta pentru democrație și socialism. Au fost reliefate totodată preocuparea statornică a partidului spre cunoașterea temeinică a realităților românești, antrenarea largă a maselor la elaborarea și aplicarea politicii sale, capacitatea de a soluționa în mod creator problemele complexe pe care le ridica opera de consolidare democratică a țării, de a valorifica adevărurile universale valabile ale materialismului dialectic și istoric ca și experiența altor partide comuniste și muncitorești, contribuind la rindul său la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare.

Evoluția ascendentă a revoluției popular-democrate în anul 1946 a ridicat noi sarcini în fața mișcării muncitorești, a partidelor coaliției democratice în ansamblul lor. Cîștigarea alegerilor parlamentare — principala bătălie politică desfășurată după instaurarea noului regim de la 6 martie 1945 — lupta pentru desăvîșirea reformelor democratice în folosul maselor, pentru depășirea marilor greutăți economice, amplificate de urmările secetei, complexa activitate politico-diplomatică desfășurată la Conferința de pace de la Paris — toate au reprezentat obiective majore ale acestei perioade, temelii ale consolidării și dezvoltării unității de acțiune a clasei muncitoare și a coaliției democratice.

Alegerile parlamentare din noiembrie 1946 au ridicat în fața P.C.R. probleme privind lărgirea bazei de masă a coaliției democratice și trecerea acesteia pe noi temelii programatice; menținerea și consolidarea alianțelor politice.

Pornind de la această apreciere, P.C.R. avea de soluționat, în primul rînd, un șir de probleme care priveau coaliția guvernamentală, îndeosebi cele referitoare la armonizarea activității acesteia, a mobilizării tuturor forțelor și energiilor sale. Deosebiri de vederi care existau între diferite grupări politice în legătură cu o serie de probleme majore, deosebiri ce proveneau din caracterul eterogen al coaliției guvernamentale, gradul diferit de organizare și de conștiință politică, și unele diferențieri

programatice, trebuiau înlăturate. Acest obiectiv s-a realizat prin crearea, la 17 mai 1946, a Blocului Partidelor Democratice (B.P.D.), din care făceau parte : Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Liberal, prezidat de Gheorghe Tătărescu, Partidul Național-Țărănesc, prezidat de Anton Alexandrescu, Frontul Plugarilor, Partidul Național-Popular. Partidele care făceau parte din B.P.D. — se arăta în Comunicatul publicat cu acest prilej — își păstrau independența politică și ideologică, libertatea de acțiune în virtutea programelor lor. Ele se uneau cu scopul de a concentra eforturile majorității covârșitoare a poporului în vederea cîștigării victoriei în alegerile parlamentare și pentru folosirea Adunării deputaților în scopul înlăturării unui amplu program de dezvoltare economică și social-politică a țării.

Pe plan politic, Platforma sublinia că partidele ce compun B.P.D. militează pentru asigurarea regimului democratic și a suveranității depline a statului român în cadrul monarhiei constituționale.

În Platforma B.P.D. erau cuprinse și coordonatele fundamentale ale politicii sociale a regimului democratic, ca : respectarea proprietății individuale ; ridicarea bunăstării materiale a maselor ; asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești ; libertatea cuvîntului, a scrisului, a întrunirilor, a credințelor religioase, a drepturilor politice, economice și sociale pentru femei, pentru toți cetățenii, indiferent de naționalitate.

Blocul Partidelor Democratice s-a bucurat de adeziunea și sprijinul larg al sindicatelor, al organizațiilor de femei și de tineret, al asociațiilor profesionale ale diferitelor categorii de oameni ai muncii, intelectuali și meseriași ca și al oamenilor muncii din rîndul naționalităților conlocuitoare.

Realizarea acordului dintre cele două partide muncitorești — P.C.R. și P.S.D. — în vederea colaborării în alegerile parlamentare precum și în guvernul și parlamentul rezultate din acestea, au făcut posibil ca muncitorimea să-și îndeplinească cu succes rolul său de forță socială conducătoare. Realizarea în România a cartelului electoral între comuniști și social-democrați, într-o perioadă istorică cînd pe plan internațional se aprecia drept abatere de la tezele și modelele cunoscute și totodată imposibil de înlăturat, a avut, încă de atunci, o importanță ce a depășit granițele țării.

În aceste împrejurări, la 15 iulie 1946 a fost elaborată o lege electorală care a acordat și aplicat în mod real votul universal, egal, direct și secret pentru cetățenii țării de la vîrsta de 21 de ani, fără deosebire de sex, naționalitate, avere, credință religioasă sau grad de cultură. S-a acordat drept de vot militarilor precum și unor categorii ale funcționarilor de stat, care în trecut erau privați de posibilitatea de a alege și a fi aleși în organele reprezentative. Potrivit legii, care avea și anumite prevederi restrictive, au fost declarați nedemni de a face propagandă electorală, de a alege și de a fi aleși criminalii de război, vinovații de dezastrul țării, vîrfurile fostului aparat de stat și alte elemente care au servit direct dictatura antonesciană și pe hitleriști. Prin noua lege electorală a fost stabilită existența unei singure camere — Adunarea deputaților — fiind desființat Senatul.

În timpul confruntărilor electorale, care au precedat alegerile din 19 noiembrie 1946, s-au vădit din plin forța de conducător și mobilizator a P.C.R., legăturile trainice cu toate categoriile sociale, capacitatea de a îndruma spre un obiectiv precis și major activitatea diferitelor organizații politice, a maselor largi populare. Au fost organizate mari mitinguri și întruniri electorale ale partidelor ce alcătuiau Blocul Partidelor Democratice, la care au luat parte mii de cetățeni. Masele populare participau cu însuflețire la întrunirile convocate de partidul comunist și celelalte organizații politice democratice, legîndu-și speranțele îmbunătățirii traiului lor de înlăturarea transformărilor ce se anunțau.

Larga activitate politică și ideologică desfășurată de P.C.R. și celelalte partide din B.P.D., acțiunile constructive întreprinse de guvern, au contribuit în mod hotărîtor la demascarea și combaterea programelor electorale prezentate de partidele din opoziție, programe care aveau un caracter diversionist și demagogic.

Alături de clasa muncitoare și de țărănime, forțe sociale care au acționat consecvent pentru consolidarea regimului democrat și refacerea țării, la această operă au participat cu hotărîre ingineri, tehnicieni, funcționari, oameni de știință și cultură etc.

Alegerile s-au desfășurat în ziua de 19 noiembrie 1946. Rezultatele alegerilor au consfințit victoria categorică a forțelor democratice care au obținut peste 82% din voturi, avînd în noul parlament 378 de deputați din totalul de 414. Partidele reacționare burgheze au suferit o înfrîngere zdrobitoare : Partidul Național-Țărănesc a obținut 12,06% din voturi și 33 de mandate, iar Partidul Național-Liberal abia 3,07% din voturi și 3 locuri de deputați. „Victoria obținută în alegerile din 1946 — se apreciază în Programul Partidului Comunist Român — constituie cea mai elocventă ex-

presie a adeziunii maselor largi populare la politica de transformare democratică, revoluționară a țării promovată de partid”⁹.

Întreaga activitate politică desfășurată de guvern și de forțele democratice în preajma și în timpul campaniei electorale, a fost împletită cu preocuparea intensă pentru rezolvarea grelelor probleme economice și sociale. În anul 1946, cu toate eforturile depuse în perioada anterioară, situația economică a țării continua să fie deosebit de grea.

Aceasta a fost mult agravată de o nouă secetă care s-a abătut asupra României; s-au ivit noi și tot mai mari greutatea în aprovizionarea maselor muncitoare. Starea materială a acestora s-a înrăutățit considerabil.

Pentru biruirea greutăților provocate de secetă, în octombrie 1946 a fost creat Comandamentul pentru aprovizionarea regiunilor secetoase (C.A.R.S.), organ guvernamental unic, însărcinat cu coordonarea acțiunii pe plan național. Au fost luate noi măsuri legislative privind frinarea speculei cu alimente, pentru aprovizionarea maselor muncitoare prin sistemul economatelor și cooperăției. Importante cantități de cereale au fost achiziționate din import sau colectate din regiunile cu prisosuri de produse. Ele au fost trimise sub forme de ajutoare în zonele secetoase. Clasa muncitoare a dat dovadă în aceste grele condițiuni de o înaltă conștiință patriotică și de un înalt spirit de abnegație și înțelegere față de interesele fundamentale ale țării.

Terminarea celui de-al doilea război mondial prin victoria coaliției antihitleriste, a adus pe prim planul vieții internaționale problema reglementării postbelice a lumii și încheierea păcii.

Pentru România încheierea tratatului de pace avea o mare însemnătate nu numai prin faptul că acesta urma să pună capăt unui statut internațional nefavorabil, dar mai ales prin aceea că el urma să consfințească, într-un document internațional, atât participarea noastră efectivă la efortul Națiunilor Unite în războiul antihitlerist, cât și realizările substanțiale îndeplinite în democratizarea reală a țării. Conferința de pace reprezenta, în același timp, prima confruntare internațională de mari proporții la care România democrată urma să-și facă auzit glasul, să susțină punctul de vedere formulat de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, care arătase că făurirea unei păci durabile nu poate fi realizată fără „respectarea voinței fiecărui popor de a-și făuri singur regimul său social, respectarea independenței naționale și nemamestecul în afacerile interne ale altor popoare”¹⁰.

Deși se prezenta la Conferința de pace cu autoritatea atribuită de insurecția armată națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, ca și de marele efort uman și material făcut aproape nouă luni alături de Națiunile Unite în războiul împotriva Germaniei hitleriste, România a avut de înfruntat numeroase greutăți și poziții neprietenoase sau chiar ostile. Cu toate acestea, au fost obținute unele rezultate marcante. Între acestea, pe prim plan se situa confirmarea anulării Dictatului de la Viena și încadrarea întregului teritoriu din partea de nord-vest a României în granițele statului român, așa cum fusese până în august 1940. Dar, în același timp, țara noastră a întâmpinat la Conferința de pace numeroase greutăți în recunoașterea drepturilor sale legitime și nu a reușit nici până la urmă să obțină din partea marilor puteri modificarea unor clauze grele inserate în tratatul de pace. Din multiplele probleme cu care a fost confruntată România la Conferința de pace, în prim plan, prin însemnătatea și urmările sale, s-a situat problema cobeligeranței. Prevederea cuprinsă în articolul 1 al Convenției de armistițiu că „România duce războiul alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei și Ungariei”¹¹, ceea ce semnifică sublinierea situației de cobeligeranță a României precum și numeroasele aprecieri elogioase făcute la adresa participării și contribuției României la războiul antihitlerist de către personalități politice marcante din principalele state ale coaliției Națiunilor Unite, unele dintre acestea exprimate chiar în plenul Conferinței, recunoșteau de fapt României statutul de țară cobeligerantă alături de Națiunile Unite. Aceasta ar fi avut consecințe favorabile asupra ansamblului prevederilor cuprinse în tratat, cit și asupra situației externe și interne a României în ansamblu. Marile puteri, care aveau cuvântul hotărâtor în cadrul Conferinței au refuzat însă să acorde României statutul de cobeligeranță pe care-l merita cu prisosință, și pe care în diverse forme îl recunoșteau de fapt, direct în conținutul tratatului de pace în care au fost inserate numeroase clauze, în special de natură economică, deosebit de împovărătoare.

Cu toată greutatea și inechitatea acestor prevederi încheierea Tratatului de pace, la 10 februarie 1947, a reprezentat un important succes politic al României de-

⁹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 14.

¹⁰ „Scinteia” din 20 octombrie 1945.

¹¹ „România liberă” din 17 septembrie 1944.

mocrat-populare. Țara noastră a intrat, de atunci, cu drepturi egale, în rîndul națiunilor lumii, marile puteri angajîndu-se să sprijine admiterea ei în Organizația Națiunilor Unite.

De mare însemnătate pentru independența și suveranitatea României erau prevederile cuprinse în Tratat în legătură cu retragerea, în termen de 90 de zile, a tuturor forțelor aliate (art. 21), ca și restituirea în același termen a devizelor românești neîntrebuțate și a tuturor bunurilor românești dobîndite de forțele aliate din România, în baza articolului 10 al Convenției de Armistițiu. Deși aceste prevederi erau limitate de unele rezerve incluse chiar în Tratat, însăși inserarea lor într-un document internațional avea o mare însemnătate. Credincioasă prevederilor cuprinse în Tratat și angajamentelor luate de marile puteri, România a cerut, încă de la 12 iunie 1947, admiterea sa în Organizația Națiunilor Unite.

Guvernul român s-a orientat spre lărgirea colaborării politice, economice și culturale cu toate popoarele, spre întărirea prieteniei și intrajutorării cu Uniunea Sovietică și popoarele țărilor democrat-populare care înfăptuiau, de asemenea, profunde transformări revoluționare.

O latură importantă a activității desfășurate de România pe plan extern a constituit-o restabilirea, lărgirea și diversificarea relațiilor cu partidele clasei muncitoare și cu organizațiile de masă din alte state. Partidul Comunist Român s-a preocupat continuu de restabilirea și dezvoltarea relațiilor sale internaționale cu celelalte partide comuniste și muncitorești. Contactele dintre P.C.R. cu partidele comuniste din U.R.S.S., Bulgaria, Iugoslavia, Cehoslovacia, Franța, Italia, Polonia, Ungaria și alte țări, participarea reprezentanților mișcării muncitorești din România la numeroase reuniuni internaționale, congrese, conferințe, consfătuiri, vizitele efectuate în țară de diferite delegații ale partidelor comuniste și socialiste de peste hotare, fruntași ai organizațiilor sindicale, de tineret etc. erau expresia afirmării partidului nostru ca un factor activ al mișcării muncitorești și comuniste internaționale.

Partidele muncitorești din România — P.C.R. și P.S.D. —, acționînd în front unic, mișcarea sindicală unită, ca și organizațiile revoluționare de tineret, au militat pentru unitatea mișcării muncitorești internaționale, pentru stringerea relațiilor dintre diferitele detașamente ale clasei muncitoare în lupta comună împotriva asupririi și exploatării, pentru rezolvarea pe cale pașnică a problemelor litigioase între state, pentru întărirea păcii între popoare, pentru independență și suveranitate națională.

CUCERIREA ÎNTREGII PUTERI POLITICE DE CĂTRE CLASA MUNCITOARE ȘI ALIAȚII SĂI. UNIFICAREA P.C.R. CU P.S.D.

Evenimentele politice care au avut loc în România după victoria forțelor democratice în alegeri și încheierea Tratatului de pace, au condus, într-o perioadă de numai cîteva luni, la schimbarea radicală a raportului de forțe în favoarea proletariatului și a celorlalte categorii de oameni ai muncii interesați în trecerea la revoluția socialistă. Îndeplinirea cu succes a sarcinilor grele și complexe pe care le ridica mersul ascendent al revoluției impunea cu necesitate creșterea rolului partidului comunist în toate domeniile de activitate, afirmarea cu tot mai multă vigoare a hegemoniei clasei muncitoare, clasă care polariza în jurul său toate forțele democratice.

Pentru orientarea eforturilor partidului și ale maselor muncitoare în direcția rezolvării problemelor politice și economice fundamentale ale acestei perioade, un moment deosebit de important l-a constituit Plenara C.C. al P.C.R. din 8—9 ianuarie 1947. La acea dată, P.C.R. număra 704 857 de membri, avînd legături trainice cu toate categoriile de oameni ai muncii. Plenara a apreciat însemnătatea creșterii numerice și întăririi organizatorice a partidului, modul cum și-a îndeplinit sarcinile în conducerea luptei revoluționare în perioada de după 23 August 1944, stabilind o serie de măsuri care aveau să ducă și în continuare la creșterea rolului său de forță politică conducătoare a revoluției. Între altele, Plenara a hotărît desființarea comitetelor regionale de partid, întărirea cu noi cadre a comitetelor județene și legarea lor directă de Comitetul Central al partidului. Rațiunea acestei măsuri consta în faptul că, înglobînd mai multe județe, în fața cărora se aflau probleme social-politice diferite, regionalele de partid nu puteau interveni cu destulă operativitate și eficacitate în activitatea fiecăruia dintre acestea. În măsura în care sarcinile partidului nostru cuprindeau sectoare din ce în ce mai largi, iar organizațiile sale erau angajate în

soluționarea problemelor vitale ale țării, se cerea ca organizațiile județene să devină mai operative, ca activitatea lor să îmbrace forme multiple. Desființarea comitetelor regionale de partid, reorganizarea și întărirea comitetelor județene efectuate în prima jumătate a anului 1947 a mărit capacitatea de cuprindere a activității acestora, a întărit legăturile partidului cu masele, a apropiat conducerea centrală de organizațiile locale, unde se decidea aplicarea liniei politice a partidului și statului. S-au asigurat astfel condiții mai prielnice pentru sporirea operativității și eficienței muncii de partid.

Reorganizarea a asigurat totodată concordanța între împărțirea administrativ-teritorială a țării — pe județe — și forma organizatorică a partidului.

Concomitent cu aceste măsuri organizatorice, Partidul Comunist Român a dus o susținută muncă politică-educativă. O însemnătate deosebită a avut dezbaterile cu masele largi muncitorești a documentelor plenarelor Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Au fost înființate numeroase școli de diferite grade pentru pregătirea cadrelor de partid, sindicale și de tineret; în fabricile și uzinele din întreaga țară s-au organizat mii de biblioteci, echipe artistice etc.

Ca urmare a politicii P.C.R. de folosire a Parlamentului ca instrument al revoluției, în primele șase luni ale primei legislaturi a Adunării deputaților, din inițiativa comunistilor, au fost adoptate legi de mare însemnătate economică și politică, cum au fost etatizarea Băncii Naționale — în decembrie 1946; reorganizarea, în aprilie 1947, a Ministerului Economiei Naționale, care sub denumirea de Ministerul Industriei și Comerțului era imputernicit cu largi atribuții în conducerea politicii economice (producția, distribuția materiilor prime, comerțul interior și exterior, regimul prețurilor, salariilor și beneficiilor, îndrumarea creditelor și investițiilor); prin legea oficiilor industriale votată de Adunarea Deputaților în mai 1947, s-a instituit controlul statului democrat-popular asupra producției și circulației mărfurilor, măsură prin care, fără a se desființa proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producție îi aduceau acestora serioase îngrădiri, subordonând-o politicii economice a statului democrat-popular.

Măsurile anticapitaliste adoptate de Parlament în prima jumătate a anului 1947, creșterea rolului puterii de stat în dirijarea și controlul vieții economice, au contribuit la slăbirea în ansamblu a forțelor reacționare. Lichidarea resturilor moșierești prin reforma agrară, legiferată de puterea revoluționar-democratică în martie 1945 și încheiată până la începutul anului 1947, și victoria forțelor democratice în alegerile generale din noiembrie 1946 au dus partidele burgheze de opoziție (P.N.Ț. și P.N.L.) în pragul dispariției lor din viața politică a țării.

Noua situație creată în a doua jumătate a anului 1947, trecerea pe prim planul vieții economice și social-politice a contradicțiilor dintre proletariat și burghezie, impunea atât forțelor revoluționare cit și reprezentanților burgheziei cu care acestea colaborau, adoptarea unor noi atitudini. Realizată pe baza unor obiective comune și ca rezultat al unor concesi reciproc, colaborarea dintre forțele revoluționare și o parte a burgheziei, deși nu a fost lipsită de contradicții, a cunoscut totuși o evoluție pozitivă, atita timp cit pe primul plan stăteau obiectivele luptei antifasciste pentru refacerea țării, realizarea reformei agrare și consolidarea independenței naționale.

În cursul anului 1947, însă, pe măsură ce forțele revoluționare înfăptuiau transformări social-politice care duceau la întărirea rolului clasei muncitoare în viața economică și socială, împotrivirea reprezentanților din guvern ai partidului liberal devine tot mai îndrăzită. S-a ajuns astfel la momentul în care în mod obiectiv au fost înfăptuite măsuri care aveau un pronunțat caracter anticapitalist, fapt care nu convenea acelei părți a burgheziei reprezentată de partidul liberal (Gh. Tătărescu). De altfel, aceasta a și început să-și manifeste opoziția față de colaborarea cu comuniștii și cu celelalte forțe democratice. Așa se explică faptul că deputații liberali au fost împotriva introducerii controlului de stat asupra activității întreprinderilor particulare, adoptării legii oficiilor industriale și a altor măsuri economice și politice, care într-un fel sau altul, afectau manifestarea neîngrădită a capitalului. Prin pozițiile opuse transformărilor cerute de mersul obiectiv al societății în noua etapă revoluționară, burghezia liberală care încerca să grupeze în jurul său toate forțele reacționare, devenea tot mai mult o frână în calea progresului social. Această nouă poziție a grupării burgheziei din guvern punea la ordinea zilei reconsiderarea și de către P.C.R. a politicii de alianță cu partidul condus de Gheorghe Tătărescu.

Cercurile burgheze liberale nu se gindeau, firește, să părăsească arena istoriei și să renunțe de bunăvoie la posturile guvernamentale. Dimpotrivă, acestea și-au intensificat activitatea în scopul determinării unei revizuirii a liniei politice a guvernului. Astfel, la 24 mai 1947, Gheorghe Tătărescu a înminat membrilor guvernului și șefilor de partide din coaliția democratică un memoriu prin care propunea ca „partidele guvernamentale și guvernul să reexamineze fără întârziere situația generală a

țării pe plan intern și extern și să procedeze la o revizuire a acțiunii guvernamentale în toate domeniile“. Memoriu P.N.L. se ridică împotriva rolului dirigiuitor al statului în viața economică și cerea aplicarea unui sir de măsuri în favoarea industriilor și comercianților, promovarea unei politici concesive față de celelalte grupări burgheze. În asemenea condiții devenea evident că gruparea burgheză condusă de Tătărescu, nu mai dorea și nici nu mai era interesată să participe în coaliția guvernamentală.

Cerințele dezvoltării social-politice a României, orientarea forțelor revoluționare spre aplicarea unei linii mai ferme în vederea trecerii la revoluția socialistă și, ca o consecință a acesteia, ascuțirea contradicțiilor dintre proletariat și burghezie, făceau ca spre sfârșitul anului 1947, colaborarea dintre forțele revoluționare și o parte a burgheziei să nu mai fie nici posibilă, nici necesară. La 5 noiembrie 1947, Adunarea deputaților a votat o moțiune de neîncredere față de Gheorghe Tătărescu, titularul Ministerului Afacerilor Străine. A doua zi, cei patru miniștri și doi subsecretari de stat reprezentanți ai P.N.L. au demisionat. Gruparea burgheză a încetat astfel să mai participe la opera de guvernare.

Prin remanierea guvernamentală efectuată la 6 noiembrie 1947 forțele revoluționare au preluat în întregime guvernul, act revoluționar care a prefigurat proclamarea republicii și trecerea la revoluția socialistă. Schimbarea efectuată în noiembrie 1947 în conținutul puterii de stat a avut loc în condițiile unui avansat proces de organizare a maselor. În noiembrie 1947 P.C.R. număra circa 800 000 de membri, iar P.S.D. aproape 600 000; mișcarea sindicală cuprindea 1 300 000 membri organizați.

Stadiul avansat de organizare politică a maselor și rolul de conducător politic îndeplinit de P.C.R. în cadrul acestor forțe reprezenta în mod cert un element important care definea stadiul de dezvoltare al revoluției. Tot așa de important era și faptul că acum, când forțele revoluționare în frunte cu clasa muncitoare preluau în întregime puterea în stat, procesul de fuziune dintre P.C.R. și P.S.D. se afla într-o fază înaintată. După ce la 27 septembrie 1947 cele două birouri politice ale C.C. al P.C.R. și C.C. al P.S.D. au hotărât începerea lucrărilor pregătitoare realizării partidului unic muncitoresc, la 13 noiembrie Comitetele Centrale ale celor două organizații muncitorești reunite în ședință comună au adoptat Platforma de unificare, document prin care P.C.R. și P.S.D. își afirmau unitatea de vederi în problemele fundamentale ale trecerii României la socialism.

Schimbările efectuate în guvern la 6 noiembrie 1947, avind caracterul unei modificări fundamentale în însăși caracterul puterii de stat a adus la ordinea zilei și problema schimbării formei de stat.

După cum se știe, în cursul procesului revoluționar ce s-a desfășurat după 23 august 1944, partidul comunist și celelalte forțe revoluționare, avind în vedere că monarhia nu-și epuizase orice rol progresist, nu au acționat împotriva acesteia și nici n-au chemat masele la lupta împotriva ei. La sfârșitul anului 1947, însă, atît pentru interesele supreme ale statului român, cit și pentru interesele clasei muncitoare aliată cu celelalte categorii de oameni ai muncii — forța dominantă în stat — monarhia reprezenta o stavilă în calea progresului social.

Ca urmare a transformărilor social-economice și politice petrecute în anii 1944—1947, spre sfârșitul anului 1947, înlăturarea regalității devenise nu numai necesară dar și deplin posibilă, ea fiind total izolată.

La 30 decembrie 1947 a fost proclamată Republica Populară Română. Încununare a unei lupte îndelungate desfășurate de forțele înaintate ale societății românești pentru libertate, progres social și independență națională, împotriva regimului burghezo-moșieresc și a intervenției străine, instaurarea republicii era rezultatul nemijlocit al schimbărilor social-politice înlăptuite în România după cel de-al doilea război mondial prin lupta clasei muncitoare și a aliaților săi, o victorie a politicii promovate de Partidul Comunist Român.

*

Proclamarea republicii la 30 decembrie 1947, eveniment care a marcat „instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor, trecerea poporului nostru pe calea făuririi libere a viitorului său“¹², în condițiile desfășurării largi a acțiunii de unificare a clasei muncitoare, a avut drept una din principalele trăsături afirmarea plenară a muncitorimii în conducerea noului stat.

În acest timp, peste tot unde activau organizații ale celor două partide s-a realizat unificarea acestora. Pînă la 10 februarie 1948, partidul unic era ca și constituit, fiind alese 20 000 de birouri de organizații de bază, 503 comitete de plasă și sector și 61 de comitete județene. De altfel, la numai patru zile de la publicarea acestor date Comisia Centrală de organizare a anunțat data și ordinea de zi a congresului de unificare și a publicat proiectul de statut în care se aprecia că „Partidul Muncitoresc Român este unicul partid al clasei muncitoare din România”.

La 21 februarie 1948 în rotonda Ateneului Român din București, în prezența a peste 800 de delegați, a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din 13 țări, a numeroși invitați, au început lucrările istoricului congres de unificare a P.C.R. cu P.S.D.

Congresul, act care a încununat opera de unificare a mișcării muncitorești în cadrul unui singur partid a generalizat în același timp bogata experiență obținută de partidul clasei muncitoare creat în urmă cu 80 de ani arătînd că unitatea politică, ideologică și organizatorică a izvorît în mod organic din unitatea de acțiune dusă în cadrul F.U.M., din activitatea de clarificare politico-ideologică și din apropierea tovarășească ce s-a încheșat în munca și lupta comună.

O mare importanță pentru încheșarea organizatorică a partidului a avut-o adoptarea, de către Congres a statutului, în care se preciza că partidul unic are ca scop final desființarea oricărui fel de exploatare a omului de către om, construirea socialismului și comunismului. Statutul fixa structura și principiile de organizare ale partidului, drepturile și îndatoririle membrilor de partid, condițiile și modalitatea primirii de noi membri în partid, modul de constituire și atribuțiile organelor de conducere ale partidului. În statut se sublinia că fiecare membru al partidului este dator să activeze pentru realizarea în practică a politicii partidului, să apere unitatea acestuia împotriva tuturor celor care ar amenința-o, să-și ridice neconținut nivelul politic și ideologic, să păstreze în modul cel mai strict disciplina de partid, să fie model de cinste și conduită morală în viața publică și personală, să lupte pentru întărirea Republicii Populare Române, pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

Hotărârile Congresului aveau în vedere toate domeniile importante ale vieții economice și social-politice ale țării aducînd concret în fața maselor orientarea partidului, concepția sa revoluționară, înnoitoare a societății.

Cu pregnanță a fost subliniată politica economică, situată în centrul preocupărilor partidului pentru dezvoltarea unei puternice industrii naționale ca temelie a procesului economic și social. „Avem tot ce ne trebuie — se preciza la Congres — pentru îndeplinirea misiunii istorice pe care și-a luat-o regimul nostru democratic, forțele noastre democratice: lichidarea înapoierii noastre economice, transformarea României într-o țară industrial-agrară înaintată și asigurarea unui nivel de trai ridicat al maselor muncitoare”.

Pentru atingerea acestui obiectiv, Congresul a subliniat necesitatea industrializării țării, pe baza dezvoltării industriei grele, folosirii tuturor posibilităților interne și a valorificării maxime a resurselor naturale și umane. Documentele congresului insistau asupra necesității dezvoltării industriei siderurgice, chimice, petroliere, a întocmirii de lucrări sistematice de prospecțiuni și explorări geologice pentru a cunoaște mai precis bogățiile naturale ale țării în vederea valorificării lor. O atenție deosebită a fost acordată de congres problemelor legate de creșterea rentabilității întreprinderilor, ea urmînd a fi asigurată prin mărirea volumului producției, raționalizarea procesului tehnic și ridicarea productivității muncii, buna gospodărire a întreprinderilor, întărirea disciplinei în muncă etc. Problemele producției — se sublinia în raport — trebuiau să stea în centrul preocupărilor fiecărei organizații și organ de partid, ale sindicatelor și organizațiilor de tineret.

Jalonînd dezvoltarea industrială a României, congresul arăta, în același timp, că aceasta nu urma să se realizeze în detrimentul agriculturii. Dimpotrivă, concomitent cu dezvoltarea intensă a industriei și pe baza acesteia urma să fie mobilizată și agricultura, prin înzestrarea ei cu mijloace tehnice necesare, cu semințe selecționate și vite de rasă, acordîndu-se atenția cuvenită asigurării unei bune organizări a fermelor de stat, încurajării cooperării și a întrajutorării țăranilor.

Unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat pe baza principiilor socialismului științific și crearea, în februarie 1948, a partidului unic al clasei muncitoare, au reprezentat un eveniment de seamă în viața politică a țării, în istoria clasei noastre muncitoare. Unificarea a asigurat clasei muncitoare condițiile organizatorice și politice pentru a-și putea îndeplini înalta misiune de clasă conducătoare a societății în opera de construire a socialismului”.

Aspecte ale mișcării socialiste, social-democrate din România. 1921—1927

FLORIAN TĂNĂSESCU

Mișcarea muncitorească din România și-a aflat izvorul permanent al tăriei și afirmării în viața social-politică a țării în legătura trainică și durabilă cu solul realităților românești, în identificarea sensului acțiunii sale politice cu aspirațiile de unitate națională, progres, libertate și independență ale poporului român. O incursiune în trecutul de luptă al proletariatului român, de la începuturile sale și pînă la insurecția victorioasă din august 1944, relevă, printr-o mare bogăție de fapte, participarea activă și pleneră a muncitorimii la săvîrșirea marilor acte istorice ale națiunii noastre, aportul său masiv la durarea unei Româнии întregite și democratice, antrenată pe calea progresului economic și social-politic.

Pătrunsă de covîrșitoarea însemnătate a făptuirii unității naționale, mișcarea muncitorească și-a adus din plin aportul său constructiv la realizarea acestui deziderat.

În condițiile cînd poporul român se afla angajat în lupta pentru unitate național-statală și apoi pentru consolidarea acesteia după actul unirii din 1918, organizațiile muncitorești s-au dezvoltat unitar, asigurînd coeziunea de monolit a națiunii noastre, atît de necesară în greaua, dar nobila ei încheștare. Tradițiile de unitate ale clasei muncitoare din România reprezintă astfel răspunsul său matur la cerințele reclamate de însăși dezvoltarea obiectivă, legică a poporului român.

În această lumină apare și mai pregnant caracterul artificial al divizării temporare a rîndurilor proletariatului român, săvîrșită în împrejurările cunoscute.

Efectele negative ale acestei situații au fost resimțite ani în șir nu numai de către clasa muncitoare din România, dar și de către proletariatul tuturor țărilor. În loc de a atenua divergențele și de a căuta, cu tact și răbdare, căi de apropiere și colaborare, organizațiile muncitorești internaționale s-au antrenat în polemici și lupte, fapt ce a grevat serios și cu consecințe negative asupra situației și pozițiilor proletariatului de pretutindeni.

Materialele de specialitate publicate pînă în prezent, care dezbat probleme consacrate acestui aspect, au subliniat faptul că, în pofida existenței mai multor organizații politice și profesionale muncitorești, proletariatul român a acționat unitar în luptele economice și politice din întreaga perioadă interbelică. Așa se și explică de ce, începînd cu 1935, mișcarea sindicală s-a reunificat, apoi, cîțiva ani mai tîrziu, s-a încheiat Frontul unic muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat — evenimente care jalonau procesul de reunificare la scară națională a organizațiilor politice și profesionale ale proletariatului român.

În acest studiu ne propunem a urmări acest proces dinlăuntru organizațiilor socialiste și social-democrate în perioada existenței Federației partidelor socialiste din România (1921—1927).

Referitor la acest aspect considerăm că se mai fac încă resimțite unele reticențe privind surprinderea poziției mișcării socialiste și social-democrate din România față de refacerea unității clasei muncitoare. Și aceasta datorită ideii că socialiștii și social-democrații ar fi fost refractari, în ansamblul lor, acțiunii de reînchegare a unității depline a proletariatului. Este adevărat, unii lideri ai Federației Partidelor Socialiste din România (F.P.S.R.) și Partidului Social-Democrat (P.S.D.) au primit cu rezervă, iar alții au respins propunerile de front unic ale P.C.R. Masa membrilor acestor organizații le-a privit însă cu interes, acordîndu-le atenția cuvenită. Aceștia au cerut permanent și hotărît conducerilor organizațiilor din care făceau parte de a analiza propunerile și de a le da curs în interesul general al muncitorimii din România.

În aprecierea acestei situații mai trebuie luați în considerație și alți factori. În primul rînd, din 1924 P.C.R. s-a aflat scos în afara legilor, pe cînd F.P.S.R. activa legal. Din statutul juridic diferit al acestor organizații decurgeau unele greutăți obiective în colaborarea lor pe diverse planuri. Greutățile puteau fi depășite însă, așa cum viața a și demonstrat dealtfel, prin înțelegere reciprocă și prin luarea tuturor măsurilor pentru ca tăișul legislației burgheze să nu afecteze partidele și organizațiile care-și desfășurau activitatea legal.

În al doilea rînd, o seamă de neajunsuri izvorau din faptul că P.C.R. era secție a Internaționalei comuniste, ceea ce implica transpunerea în practică a orientării politice a acestei organizații internaționale. Din acest motiv, unii militanți socialiști și social-democrați — calificați vreme îndelungată de Comintern drept „social-polițiști” sau „social-fasciști” — manifestau rezerve în problema colaborării cu comuniștii.

Cu toate acestea, majoritatea membrilor partidelor și sindicatelor de nuanță socialistă și social-democrată și-a impus punctul său de vedere, fapt ce a asigurat conlucrarea rodnică dintre aceste organizații și Partidul Comunist Român în marile bătălii de clasă din perioada interbelică, pentru transformarea revoluționară a societății românești, grăbind momentul reunificării depline a mișcării noastre muncitorești.

★
★ ★

După cum se cunoaște, în iunie 1921 lua ființă Federația partidelor socialiste din România, care reunea elemente izolate și grupuri de militanți socialiști, rămase în afara Partidului socialist după lucrările conferinței Consiliului general din ianuarie-februarie același an.

Împrejurările în care a fost creată noua organizație muncitorească au influențat structura, activitatea și programul său politic. Datorită fap-

tului că grupa elemente socialiste cu vederi diferite asupra direcțiilor activității mișcării muncitorești din România, F.P.S.R. a fost confruntată, în întreaga perioadă a existenței sale, cu numeroase și dificile probleme.

Unii socialiști, puțini la număr, partizani ai „pașilor mărunți”, încercau a impune tactica reformistă, argumentînd că mișcarea muncitorească intrase în perioada refluxului și, în consecință, lupta deschisă și energică împotriva claselor dominante nu mai era recomandată. Reprezentanții acestui grup dețineau însă poziții importante în organele de conducere ale Federației, iar, mai târziu, și în ale Confederației Generale a Muncii.

Majoritatea membrilor F.P.S.R. avea însă o viziune realistă atît asupra problemelor care priveau organizarea și activitatea Federației cît și asupra celor care vizau situația și perspectivele evoluției mișcării muncitorești din România.

Cele două grupări s-au confruntat permanent în cadrul organizațiilor socialiste, în presă sau cu prilejul conferințelor regionale sau generale ale F.P.S.R., fapt ce a diminuat considerabil influența Federației asupra masei muncitorești. Problemele care au polarizat atenția tuturor membrilor Federației, încă din faza pregătirilor organizării sale, au fost : a) constituirea unui organism politic socialist centralizat și b) refacerea unității clasei muncitoare din România.

În legătură cu aceste probleme constatăm existența a două etape distincte. Prima, începînd din faza pregătirilor constituirii F.P.S.R. și mergînd pînă în 1924, în care s-a acționat pentru formarea unui partid socialist și nu a unei federații ; a doua, avansată din 1924, care reclama unificarea organizațiilor socialiste într-o formațiune politică unică, considerată ca un pas necesar pe drumul restabilirii unității depline a mișcării muncitorești din România.

Majoritatea militanților socialiști, inclusiv unele elemente din conducerea F.P.S.R., era partizana refacerii unității mișcării muncitorești din România și adecvării organizării interne și activității Federației acestui scop, pentru accelerarea procesului de unificare.

Anterior constituirii F.P.S.R., unii militanți, organizații socialiste regionale și locale s-au exprimat în favoarea unirii întregii mișcări socialiste și social-democrate în cadrul unui partid muncitoresc. Astfel, organizațiile din Banat au considerat crearea unei federații de partide socialiste și social-democrate drept o propunere necorespunzătoare. „Trebuie să mărturisim în mod sincer însă — releva cotidianul socialist „Arbeiter Zeitung“ din Timișoara —, că acest plan (al federalizării — *n.a.*) nu ne satisface pe deplin. Am prefera să vedem un singur partid unit...”¹. La rîndul său, ziarul socialist „Vremea nouă” recunoștea că „Există... curente care vor să dea Federației o organizare mai strînsă decît prevede proiectul de statut, ba chiar pronunțîndu-se de pe acum [pentru] fuziunea completă, creînd un partid unitar”².

Poziții similare sau apropiate acestora s-au manifestat și în timpul dezbaterilor din cadrul congresului de constituire al F.P.S.R. Astfel, după opinia unor delegați — Ștefan Urlățeanu, dr. Valer Roman ș.a. —, federalizarea nu reprezenta o soluție organizatorică corespunzătoare impera-

¹ „Arbeiter Zeitung”, anul 29, nr. 136 din 21 iunie 1921.

² „Vremea nouă”, anul III, nr. 106 din 19 iunie 1921.

tivelor etapei, propunându-se crearea unei organizații politice unice : Partidul socialist ³.

Neținând seama de aceste propuneri, conducerea provizorie a noii organizații a impus congresului de la Ploiești principiul federalizării. Conform statutului votat de către congres, Federația era compusă din patru organizații regionale cu statut de partide — Partidul social-democrat din România veche (din august 1922 Partidul socialist, în urma unificării cu Partidul socialist din aceeași provincie), Partidul socialist din Transilvania, Partidul socialist din Banat, Partidul social-democrat din Bucovina —, care se bucurau de o largă autonomie.

După aprecierile unora dintre conducătorii Federației, care se explicau în fața maselor de muncitori, forma de organizare a mișcării socialiste din România, adoptată de către congresul de la Ploiești, era tranzitorie, urmînd ca în viitor aceasta să fie modificată în funcție de cerințele dezvoltării mișcării muncitorești.

Explicațiile conducerii F.P.S.R. nu au avut ecou în rîndul membrilor secțiunilor socialiste și social-democrate, care au formulat critici la adresa formei de organizare și activității Federației. La 9 martie 1922, secțiunea Craiova a P.S.D. din România veche a luat hotărîrea de a trimite scrisori organizațiilor din București și Cluj „pentru determinarea unei consfătuiri sau [a unui] congres al secțiunilor mișcării socialiste din România care să aibă rostul unei coordonări a tuturor partidelor socialiste din România, care partid, așa împărțit cum e astăzi, cu fracțiuni sub diferite numiri, nu numai că aduce un mare rău proletariatului din țară, democrației, ba chiar dezbinarea noastră servește în mare măsură oligarhiei românești” ⁴.

Predispoziția către unificarea mișcării socialiste într-o singură organizație a fost însoțită de manifestarea dorinței de colaborare cu Partidul Comunist Român. La nivel de organizații locale s-au realizat colaborări între comuniști și socialiști în campaniile de ajutorare a militanților aflați în închisori, în alegerile parlamentare generale, în organizarea manifestațiilor de 1 Mai, în acțiunile greviste ș.a.

Faptul că un număr tot mai însemnat de membri și organizații reclamau unificarea mișcării socialiste și social-democrate a determinat pe unii lideri ai F.P.S.R. să amîne succesiv convocarea congresului Federației care, conform statutelor, trebuia să se țină anual. Conducerea F.P.S.R. cunoștea, desigur, care erau concepțiile membrilor organizațiilor socialiste și, din acest motiv, s-a străduit — și a reușit ani în șir — să evite desfășurarea lucrărilor congresului general al Federației. Cu excepția celor două congrese — de constituire și de autodizolvare — Federația a exclus congresul din practica sa. Astfel, convocarea congresului general al F.P.S.R. a devenit obiect de înfruntare între unii lideri socialiști și masa membrilor partidelor federate care se pronunța în favoarea unificării forțelor proletariatului român.

Conferința de la București a F.P.S.R., din 27—28 august 1922, între alte puncte înscrise pe ordinea de zi a avut și „Convocarea congresului federației”. Dezbaterile asupra acestei probleme au relevat dorința delegaților de a se lua o hotărîre definitivă asupra convocării congresului. Conferința a acceptat propunerea unuia din reprezentanții Partidului so-

³ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 9325, filele 23—29.

⁴ Loc. cit., fond nr. 46, mapa nr. 93/1922.

cialist din Banat, Iosif Mayer, ca lucrările congresului să aibă loc în luna noiembrie a aceluiași an ⁵.

La 19 noiembrie 1922, o înștiințare a Biroului F.P.S.R., publicată în ziarul „Lumea nouă“, făcea cunoscut faptul că la cererea Partidului socialist din Vechiul Regat și a celui social-democrat din Bucovina s-a hotărât amânarea convocării congresului ⁶. Comunicatul nu preciza care au fost motivele ce au stat la baza celor două cereri de amânare și care era noua dată de desfășurare a lucrărilor congresului.

În presa socialistă din acea vreme și-au făcut loc tot mai des opinii ale unor militanți în legătură cu necesitatea reorganizării mișcării socialiste și înfăptuirii frontului unic muncitoresc. „E momentul suprem, cînd muncitorimea din România trebuie să se reculeagă — aprecia Iosif Jumanca —, să porceadă la reorganizare și, folosindu-se de învățămintele trecutului, să pornească pe o cale care, deși în aparență pare a fi mai lungă, ne va duce însă mai sigur spre scopul final“ ⁷.

Un alt reprezentant al mișcării socialiste, dr. Ilie Horodniceanu, evidenția cu prilejul unei întruniri a secțiunii Ploiești a Partidului socialist din România veche : „Noi socialiștii avem o mare simpatie pentru Partidul comunist. Însă putem spune că numai prin unirea cu noi vor putea înfăptui idealul (socialist — *n. a.*). Nu ne jenăm a le spune că nu mai sînt tot atît de slabi ca și noi“ ⁸.

Drept consecință a exprimării tot mai largi și insistente a dezideratului unificării mișcării socialiste din întreaga țară, Comitetul Executiv al F.P.S.R., întrunit la 1 martie 1924, a hotărât „unificarea într-un singur partid a celor patru partide regionale“. Comitetul Executiv a devenit, în aceste condiții, organul de conducere al partidului unificat, iar „Lumea nouă“, publicația sa centrală. Biroul F.P.S.R. a primit sarcina de a redacta statutele organizației preconizate ⁹.

O informație inserată în „Lumea nouă“, la scurtă vreme după ședința Comitetului Executiv al Federației, preciza că hotărîrea privind unificarea a fost adoptată „conform dezideratelor exprimate de congresele partidelor socialiste din Ardeal și Banat“ *. După aceeași informație, unificarea hotărîtă era numai de natură administrativă, ceea ce arăta că liderii adepți ai sistemului federativ, după o cedare temporară, au revenit asupra poziției lor inițiale, cu prețul unei concesi care nu putea influența prea mult evoluția evenimentelor.

Dealtfel, la 27 aprilie 1924, un comunicat al Biroului Executiv al F.P.S.R. aducea noi clarificări în ce privește hotărîrea votată în ședința din 1 martie. Noul comunicat încerca să justifice atitudinea Biroului prin „neînțelegerile“ survenite în urma ședinței amintite în rîndul organizațiilor locale și preciza că unificarea s-a dezbătut numai cu „titlul de informație“. Se recunoștea însă că „s-a exprimat în unanimitate dorința

⁵ „Lumea nouă“, anul I, nr. 40 din 3 septembrie 1922.

⁶ *Ibidem*, nr. 51 din 19 noiembrie 1922.

⁷ „Tribuna socialistă“, anul XIX, nr. 14 din 22 iulie 1923.

⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul 795, fila 510.

⁹ „Lumea nouă“, anul III, nr. 10 din 16 martie 1924.

* Conferința Partidului socialist din Banat, desfășurată la Timișoara în zilele de 17 și 18 februarie 1924, a adoptat la încheierea lucrărilor sale următoarea hotărîre : „În interesul unei mai strînse apropieri a partidelor socialiste din România, noua conducere a partidului a primit sarcina să ia cît mai curînd inițiativa și să folosească toate mijloacele pentru ca în locul federației actuale, aceste partide să creeze un partid socialist unit în România“ (Iosif Mayer, *Mișcarea în partid. 1 septembrie 1923—30 septembrie 1924*, în „Arbeiterkalender“ din 1925, p. 77).

unei unificări mai strînse“, fiind „deosebiri de vederi asupra formei în care se va face viitoarea organizație“¹⁰.

Se părea că adepții menținerii Federației obținuseră dacă nu un succes temporar cel puțin o amînare a convocării congresului general. Tactica tergiversării se îmbina cu practica concesiilor. Așa se explică faptul că la următoarea ședință a Executivei Federației pe ordinea de zi figura și punctul „statutul de unificare“.

Această problemă s-a dezbătut cu multă însuflețire și la conferința Partidului socialist din Vechiul Regat, desfășurată în ziua de 20 iulie 1924. Referindu-se la acest aspect, „Lumea nouă“ consemna în coloanele sale : „La punctul 3, asupra unificării mișcării socialiste din toată țara, toți delegații minus unul singur au fost pentru unificare, cerînd Comitetului Executiv al Federației să grăbească redactarea statutelor de organizare ale partidului unificat“¹¹.

Redactarea proiectului de statut a fost încredințată unor militanți social-democrați din Bucovina. După definitivare, proiectul urma a fi înaintat spre dezbateri organizațiilor fiecărui partid component al Federației.

După mai multe amînări, la 14 decembrie 1924, Executiva F.P.S.R. s-a întrunit în plenul său. La ședință au participat : Constantin Popovici, Emil Socor și Ilie Moscovici, din partea Partidului socialist din România veche ; Rudolf Gaidosch, ca reprezentant al organizațiilor social-democrate din Bucovina ; Ion Flueraș și Geza Hoffer, pentru Partidul socialist din Transilvania ; Iosif Mayer, ca trimis al Partidului socialist din Banat și deputatul Iosif Pistiner.

La ședință s-a hotărît convocarea congresului F.P.S.R. în aprilie 1925 și s-a stabilit ordinea provizorie a dezbaterilor sale : 1. Raportul Secretariatului Federației ; 2. Situația politică ; 3. Programul comunal ; 4. Organizarea mișcării socialiste ; 5. Congresul Internaționalei socialiste ; 6. Alegerea noilor organe de conducere¹².

Hotărîrea Biroului F.P.S.R. a fost adoptată în împrejurări favorabile refacerii unității mișcării muncitorești din România. Colaborarea permanentă, la nivelul masei membrilor organizațiilor comuniste, socialiste și social-democrate anulasă în practica revoluționară efectele sciziunii. Era o realitate probată nu numai de acțiunile desfășurate în comun, dar de înseși concepțiile militanților acestor organizații care se pronunțau cu fermitate pentru reunificarea pe plan național într-o singură formațiune politică și o centrală sindicală unică a tuturor partidelor și respectiv sindicatelor muncitorești.

În presa socialistă, cît și la diverse manifestații organizate de secțiunile socialiste și social-democrate, numeroși militanți au relevat necesitatea vitală pentru proletariat ca toate forțele sale să fie reunificate.

Apreciind inițiativa muncitorilor din Timișoara din anul 1925, de a fi construit un cămin pentru ucenici și lucrători, publicația „Banater Arbeiter Presse“ („Presa muncitorească bănățeană“) consemna cu tristețe faptul că forțele clasei muncitoare din România erau divizate : „În zadar există căminul muncitoresc, dacă nu întrunește întreaga muncitorime. În zadar există acest edificiu rezistent la toate intemperiile, atunci cînd temelia — muncitorii — sînt împărțiți. În zadar oferă el această rezistență,

¹⁰ „Lumea nouă“, anul III, nr. 15 din 27 aprilie 1924.

¹¹ „Lumea nouă“, anul III, nr. 26 din 27 iulie 1924.

¹² *Ibidem*, nr. 41 din 21 decembrie 1924.

atunci cînd muncitorii trebuie să treacă la asalt împotriva capitalului în rînduri sfărîmate. Este ceasul al doisprezecelea. Orice muncitor trebuie să se răfuiească cu el însuși și să-și pună întrebarea : este admisibil ca noi să continuăm să ne jertfim ca o pradă, fără stăpîn ? Este de admis ca să îndurăm mai departe ca familiile noastre să sufere de foame și de frig ? Nu ! Nu este admisibil ! Trebuie să acționăm toți ca unul și să îndepărțăm toate piedicile ce ne stau în cale ; numai astfel vom putea realiza unitatea muncitorească”¹³.

O altă publicație socialistă, care apărea la Cluj, saluta inițiativele luate în direcția contopirii organizațiilor regionale ale Federației într-un organism politic unic, relevînd îndeosebi importanța hotărîrii conferinței socialiste regionale din Banat care reclama constituirea „unui partid unic în locul partidelor care funcționează pe baza federativă”¹⁴.

De un ecou asemănător s-a bucurat și hotărîrea Conferinței Partidului socialist din Vechiul Regat din 7 și 8 ianuarie 1924, conform căreia muncitorimea socialistă din întreaga țară era chemată „să-și unifice forțele într-un singur organism politic”¹⁵. Comentînd hotărîrea conferinței, publicația „Minerul” releva : „Conferința a dezbătut chestiunile mai importante ce privesc mișcarea muncitorească. S-a ocupat în mod deosebit de unificarea mișcării, care e dorința vădită a muncitorimii întregi”¹⁶.

Alegerile comunale de la începutul anului 1926 au constituit un moment dintre cele mai importante și semnificative ale manifestării unitare a muncitorimii, indiferent de apartenența sa politică. Comuniști, socialiști și social-democrați au participat la alegeri pe liste unice, obținînd numeroase locuri de consilieri comunali și municipali. Subliniind însemnătatea acțiunii unite a proletariatului în acele împrejurări, unul dintre conducătorii Partidului socialist din vechea Romînie, Ștefan Voitec, arăta : „Am luptat împreună cu muncitorimea unitaristă și ne încumetăm să proclamăm sus și tare că această conlucrare a dat rezultate bune [...] Ceea ce trebuie să reținem, însă, cu obiectivitate, este răsunetul pe care frontul de luptă al muncitorimii unite l-a stîrnit în rîndurile proletariatului. Și dacă nu ne-am putea bizui decît pe acest efect, efectul psihologic și de atmosferă al unirii forțelor muncitorești, asupra apatiei maselor demoralizate și derutate de spargerea mișcării, — încă am fi îndreptățiți să înregistrăm cu satisfacție și încredere succesul real”¹⁷.

Alegerile parlamentare generale din mai același an ofereau noi posibilități pentru manifestarea unitară a muncitorimii organizate. Unii lideri ai Federației, supraestimînd rezultatele obținute în alegerile comunale din februarie, ca urmare a încheierii unor înțelegeri electorale cu unele partide burgheze, s-au orientat cu preponderență către astfel de colaborări. Astfel, într-un moment politic favorabil ascensiunii forțelor democratice și realizării frontului unic proletar mișcarea muncitorească a acționat pe diferite fronturi, fapt ce a facilitat victoria în alegeri a Partidului poporului.

¹³ „Banater Arbeiter Presse”, anul I, nr. 21 din 21 noiembrie 1925.

¹⁴ „Az Erdélyi Munkás Naptár” („Calendarul muncitorului transilvănean”) din 1923, p. 100.

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 46, mapa 148/1926.

¹⁶ „Minerul”, anul VIII, nr. 1 din 31 ianuarie 1926.

¹⁷ „Socialismul”, anul XX, nr. 13 din 28 martie 1926.

Federația a întrunit doar 40 594 de voturi reprezentînd 1,55% din totalul voturilor exprimate, procentaj insuficient pentru desemnarea unor reprezentanți ai săi în parlament ¹⁸.

Rezultatul alegerilor a nemulțumit nu numai masa membrilor organizațiilor socialiste dar și pe unii dintre liderii care s-au arătat a fi adepți ai colaborării cu partidele burgheze. Drept urmare a acestei situații, Biroul Executiv al F.P.S.R., întrunit la 20 iunie 1926, a luat o serie de importante hotărîri menite a accelera procesul unificării mișcării socialiste. S-a decis ca lucrările congresului general al Federației să aibă loc în cursul lunii octombrie a aceluiași an. Pentru pregătirea documentelor congresului — proiectul de program și statutul noii organizații — a fost desemnat un Birou compus din reprezentanți ai tuturor partidelor care făceau parte din Federație: Constantin-Titel Petrescu (București), Leon Gheller (Iași), Ion Flueraș (Cluj), Iosif Mayer (Timișoara) și Iacob Pistiner (Cernăuți). Pentru coordonarea acțiunii de pregătire a lucrărilor congresului și de elaborare a documentelor care urmau a fi dezbătute a fost ales un secretar permanent al F.P.S.R. în persoana lui Victor Brătfăleanu ¹⁹.

Un pas concret pe linia unificării mișcării socialiste și social-democrate din România l-a constituit încadrarea tuturor sindicatelor aflate sub influența acesteia într-o singură centrală sindicală — Confederația Generală a Muncii *. Evenimentul a depășit granițele mișcării socialiste și social-democrate, înscriindu-se ca un moment însemnat din istoria mișcării muncitorești din țara noastră.

Evoluția politică din cursul anului 1926, hotărîrea Biroului Executiv al F.P.S.R. privind convocarea congresului și apoi publicarea documentelor care urmau să fie supuse aprobării acestuia au fost factori care au stimulat dezbaterile din cadrul organizațiilor socialiste și social-democrate asupra mijloacelor și căilor reunificării mișcării socialiste și, pe un plan general, a întregii mișcări muncitorești din România. În publicațiile socialiste întîlnim poziții și aprecieri diferite dar, cu puține excepții, toate priveau realist situația și perspectivele evoluției mișcării muncitorești din țara noastră.

Dr. L. Ghelerter, evidențiind pericolele care rezidau din starea de divizare a rîndurilor proletariatului, făcea apel la muncitorimea organizată din întreaga țară: „Să învingem deci toate piedicile. Să înlăturăm tot ce ar putea menține dezbinarea și să căutăm a apropia tot ce poate grăbi mult dorita unire“ ²⁰.

Constant în poziția sa față de necesitatea înlăturării fărîmițării organizatorice a proletariatului român, Zaharia Tănase aprecia, și cu acel prilej, consecințele nefaste ale existenței mai multor organizații politice proletare: „Atît de absurdă și nefastă în urmări a fost această faptă: *dezbinarea muncitorilor* (subl. aut. — *n.a.*) încît de la început muncitorii au resimțit nevoia de a-i pune capăt. Tendința de refacere a frontului muncitoresc... s-a concretizat din ce în ce mai mult și, astăzi, a ajuns printre muncitori o hotărîre neclintită care a început să biruie piedicile și împotrivirea pe față sau ocultă a celor care din orbire, din mărginire, din spirit

¹⁸ „Minerul“, anul VIII, nr. 5 din 1 iunie 1926.

¹⁹ „Adevărul“, anul 39, nr. 13.039 din 22 iulie 1926.

* Congresul de constituire a C.G.M. s-a desfășurat la București în zilele de 29, 30 și 31 august 1926. La congres au luat parte 117 delegați, cu 210 mandate, reprezentînd 28.604 muncitori sindicalizați („Minerul“, anul VIII, nr. 9 din 30 septembrie 1926).

²⁰ „Socialismul“, anul XX, nr. 49 din 21 noiembrie 1926.

sector sau din alte motive nemărturisite, se complac într-o atitudine nenorocită față de această chestiune de un interes vital pentru muncitorime : „unificarea“ (subl. aut. — n.a.)²¹.

Comentind hotărîrea Biroului Executiv al F.P.S.R. de convocare a congresului general al acestei organizații la sfîrșitul anului 1926, Constantin Titel-Petrescu aprecia : „Acțiunea socialistă trebuie organizată și coordonată astfel ca în împrejurările importante din viața publică a țării, păturile muncitorești să fie agitate pretutindeni, simultan în același scop și cu același avînt revoluționar, pentru a opune astfel, clasei stăpînitore, într-o mare mișcare de revendicare și de protestare, forța unitară a energilor socialiste“²².

Exprimîndu-și încrederea în congresul convocat, socialiștii din organizațiile din Transilvania relevau : „Avem convingerea că deja a sosit timpul cînd congresul general socialist, deja convocat, trebuia să proclame înființarea unui singur partid socialist, care să se bazeze pe o centralizare puternică“²³.

Sub motivul că pregătirile pentru ținerea congresului nu erau încheiate, data desfășurării lucrărilor acestuia s-a modificat. El urma a fi convocat în zilele de 6, 7 și 8 ianuarie 1927, avînd înscrise la ordinea de zi unsprezece puncte *. În acest scop, Ion Flueraș, Constantin-Titel Petrescu și Ioan Mirescu au făcut demersuri pe lîngă autorități pentru obținerea aprobărilor necesare.

La începutul anului 1927, proiectele statutelor și programului partidului unificat erau elaborate.

În primul număr al ziarului „Socialismul“ din anul 1927, purtînd data de 1 ianuarie, a fost dat publicității un comunicat prin care se aducea la cunoștința mișcării socialiste și social-democrate o nouă amîinare a congresului Federației. Comunicatul preciza totodată că „proiectul de program al partidului socialist unificat“, care urma a fi supus dezbaterilor congresului, va fi publicat în presa centrală pentru a fi cunoscut de către secțiunile socialiste și social-democrate.

Ordinea de zi a congresului Federației, cît și data definitivă a desfășurării lucrărilor sale a fost fixată în ședința Comitetului Executiv din 3 aprilie 1927. S-a stabilit ca congresul să aibă loc în zilele de 7, 8 și 9 mai 1927, la București²⁴. În ce privește ordinea de zi a congresului au fost operate modificări numai în partea finală, renunțîndu-se la punctele : „Politica comunală“ și „Legislația muncii“ care figurau pe ordinea de zi anunțată în noiembrie 1926²⁵.

La 10 aprilie 1927, „Socialismul“ a publicat proiectul de program al partidului unificat **.

²¹ *Ibidem*, nr. 50 din 28 noiembrie 1926.

²² *Ibidem*, nr. 54 din 25 decembrie 1926.

²³ „Calendarul «Tribunei socialiste»“ din 1927, p. 20.

* Punctele înscrise pe ordinea de zi erau următoarele : 1. Deschiderea congresului ; 2. Verificarea mandatelor ; 3. Raportul Comitetului Executiv ; 4. Situația politică și economică ; 5. Programul partidului ; 6. Organizarea și statutul ; 7. Presa partidului ; 8. Politica comunală ; 9. Legislația muncii ; 10. Alegerea Comitetului Executiv ; 11. Diverse (Arhiva C.C. al P.C.R., fond 46, mapa 194/1926).

²⁴ *Ibidem*, nr. 13 din 27 martie 1927.

²⁵ *Ibidem*, nr. 18 din 1 mai 1927.

** Același ziar a publicat în numărul din 21 noiembrie 1926 și proiectul de statut al partidului unificat.

În jurul proiectelor documentelor menționate, în presa socialistă ca și în ședințe ale organizațiilor locale ale partidelor federate s-au purtat intense discuții. Unii dintre militanți erau de părere că proiectul de statut acorda o prea mare autonomie secțiunilor regionale, fapt ce leza, după părerea lor, autoritatea organelor centrale ale partidului. Alții, din contră, se pronunțau pentru un drept cât mai larg de inițiativă acordat organizațiilor noului partid.

În ce privește proiectul de program, dezbaterile au avut un caracter mai larg. Unele critici au fost formulate asupra părții din expunerea de principii intitulată „Capitalismul internațional”. Astfel, se sublinia faptul că erau analizate sumar „tendențele de evoluție ale capitalismului” din care rezulta și „Necesitatea și misiunea socialismului”; că nu era abordată problema raportului dintre democrație și dictatura proletariatului; că nu se sublinia îndeajuns rolul proletariatului organizat din România în desăvârșirea revoluției burgheze și trecerea la societatea socialistă²⁶, că nu erau subliniate și cauzele de natură economică (dezorganizarea economiei, mijloacelor de producție și de transport, inflația etc.) care au influențat situația organizatorică a proletariatului în epoca postbelică²⁷.

Proiectul de program, inspirat după programul socialistilor austrieci adoptat la congresul de la Linz din 1926, a fost trimis spre studiere și conducerii Partidului socialist din Austria. În scrisoarea de răspuns a socialistilor austrieci, semnată de Karl Kautsky, erau făcute unele aprecieri la adresa proiectului de program al socialistilor români. „În compoziția lui — se spunea în scrisoare — el (programul — *n.a.*) este foarte original. Până acum, introducerile la programele partidelor socialiste demonstau tendințele generale ale capitalismului pentru a deduce din ele, drept contratendință principiile generale ale socialismului. Proiectul vostru de program preferă să pună pe primul plan fenomenele specifice ale prezentului și ale României”²⁸.

Către sfârșitul lunii aprilie și începutul lunii mai 1927, pregătirile în vederea deschiderii congresului s-au accelerat.

Secțiunile socialiste și social-democrate au convocat adunări generale la care s-au ales delegații pentru congres. Alegerea delegaților s-a făcut după normele impuse de către conducerea F.P.S.R., norme care nu țineau seama de numărul membrilor organizațiilor ci de numărul voturilor obținute de către acestea în alegerile parlamentare generale din 25 mai 1926. Astfel, pentru fiecare 500 voturi obținute era desemnat un delegat. În afara acestora mai aveau drept de participare la congres câte un delegat al ziarelor centrale ale Federației, trei delegați ai Confederației Generale a Muncii și doi delegați ai Uniunii tineretului muncitor socialist²⁹.

Cu prilejul desemnării delegaților pentru congres, în unele secțiuni s-au desfășurat discuții și asupra titulaturii noului partid, programului și activității sale de viitor. Astfel, la 4 mai 1927 a avut loc adunarea generală a secțiunii București a Partidului socialist care a dezbătut ordinea de zi a congresului ca și direcțiile de activitate ale noului partid unificat. Adunarea a adoptat o moțiune cu majoritate de voturi. Documentul preciza că adunarea dă mandat delegaților secțiunii să susțină ca „titulatura partidului unificat să fie ca și pînă astăzi : Partidul socialist din Româ-

²⁶ „Socialismul”, anul XXI, nr. 19 din 8 mai 1927.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, nr. 18 din 1 mai 1927.

²⁹ *Ibidem*.

nia“ ; să ceară congresului modificarea programului partidului, astfel încît „să se facă o expunere programatică mai amănunțită a problemelor specifice țării noastre și cu deosebire a chestiunii agrare“ ; să susțină menținerea comitetelor regionale și a propagandiștilor salariați ; să se acorde o atenție deosebită organizării tineretului muncitor.

Un punct important al moțiunii l-a constituit cerința ca partidul unificat să acționeze pentru înfăptuirea unității organizatorice a mișcării muncitorești din România. „Organizația din București a P[artidului] s[ocialist] — se arăta în moțiune — își manifestă dorința ca Partidul socialist unificat să militeze pentru unificarea întregului proletariat din România...”

În ziua de sîmbătă, 7 mai 1927, în sala „Tomis“ din București, s-au deschis lucrările Congresului general al Federației Partidelor Socialiste din România. La congres au luat parte 56 de delegați *, cu 93 de mandate, reprezentînd 40 513 muncitori organizați.

Lucrările congresului au fost deschise de secretarul Federației, Constantin-Titel Petrescu, care a adresat un salut delegaților. După alegerea organelor de conducere ale congresului ** și citirea telegramelor de salut din partea P.S.D. din Germania, Partidului muncitoresc social-democrat din Austria și P.S.D. din Cehoslovacia a fost adoptat regulamentul de desfășurare a ședințelor.

În numele muncitorimii ungare, delegatul P.S.D. din Ungaria, Farkaș, a adresat un salut participanților la congres, relevînd însemnătatea solidarității internaționale proletare.

În încheierea ședinței de dimineață, Ilie Moscovici a dat citire raportului Comitetului Executiv al F.P.S.R., în care se făcea un istoric al existenței și activității acestei organizații.

Raportorul a subliniat faptul că Federația a avut o activitate restrînsă, cauzată de modul defectuos al organizării sale. „Aceste inconveniente — sublinia I. Moscovici — rezultate din sistemul federativ așa cum îl aveau, au pledat mereu pentru unificare“ ³⁰.

Majoritatea covârșitoare a delegaților care au luat cuvîntul pe marginea raportului au criticat conducerea Federației pentru slabele rezultate obținute în activitatea sa, pentru modul defectuos de organizare și, în general, conținutul raportului prezentat congresului. După opinia dr. Lucian din Cluj, raportul era „incomplet“, iar după G. Ehrenfeld, un alt reprezentant al Clujului, în acesta se făcea „un bilanț deficitar“. Pentru Iosif Receanu (Lupeni) raportul era „slab“, iar pentru dr. E. Böszörményi (Oradea) el nu putea fi acceptat de către congres.

Din discuțiile purtate pe marginea raportului asupra situației politice, prezentat de dr. I. Pistiner, s-au evidențiat unele puncte de vedere privind aprecierea regimului politic din România și sarcinile mișcării muncitorești. Fără a face o analiză aprofundată a stadiului de dezvoltare

* Dintre aceștia 12 reprezentau vechea Românie, 20 Transilvania, 9 Bucovina, 7 Banatul, 3 Confederația generală a muncii, 1 Tineretul socialist și 4 presa socialistă.

** Biroul era compus din : Romulus Dan (președinte), Constantin Popovici, Al. Bartalis, I. Lupuleac și Iosif Meyer (vicepreședinți) ; Ștefan Voitec și A. Györg (secretari). Comisia de validare era formată din Teodor Roznovan, Iosif Jumanca, Ion Mirescu și Nemczok.

³⁰ „Socialismul“, anul XXI, nr. 20 din 15 mai 1927.

a societății românești și a caracterului regimului politic din România, raportul, ca și unii dintre vorbitori, au acreditat ideea existenței unui regim oligarhic, dictatorial, în unele privințe asemănător cu cel mussolinian din Italia. Unii delegați au subliniat însă just faptul că în România exista un regim parlamentar constituțional și că proletariatul reprezenta „singura forță capabilă să lupte nu numai pentru apărarea maselor exploatate, dar și pentru introducerea unui alt regim...”³¹.

Atenția congresului a fost concentrată îndeosebi asupra statutului de organizare, programului și titulaturii noului partid.

Raportor asupra statutului a fost Leon Gheller care a relevat faptul că mulți delegați „s-au plîns, cu drept cuvînt, de întîrzierea unificării”. El a evidențiat faptul că proletariatul trebuie să fie mai activ în viața politică, pe măsura forței și capacității sale reale. După definitivarea statutului de către o comisie desemnată de către congres, acesta a fost votat punct cu punct.

Între proiectul de statut elaborat înainte de congres și statutul adoptat la congres există unele diferențieri care denotă existența unor deosebiri de vederi în rîndul membrilor partidelor federate.

În proiect titulatura noii organizații era Partidul socialist, pe cînd în statut s-a modificat, la cererea și presiunea unor lideri socialiști, adoptîndu-se denumirea de Partidul social-democrat din România. În statut condițiile de primire în partid erau simplificate în sensul că putea face parte din el orice persoană fără deosebire de sex, religie sau naționalitate „care acceptă programul partidului și Internaționalei muncitoare socialiste”. Același paragraf, în proiect avea o altă formulare în sensul că din partid putea face parte „orice persoană fără deosebire de sex, religie sau naționalitate care a împlinit vîrsta de 18 ani și recunoaște principiile, tactica și programul partidului și Internaționalei muncitoare socialiste”. De asemenea, statutul elimina articolul privitor la obligativitatea secțiunilor de a avea adunări anuale pentru alegerea comitetelor și comisiilor de propagandă.

Conform statutului votat de către congres, Partidul social-democrat avea următoarea structură organizatorică : secțiuni locale, județene și regionale.

O *secțiune locală* trebuia să aibă minimum 20 de membri, fiind condusă de un comitet format din 5—11 membri și de 1—3 supleanți, precum și de o comisie de control compusă din 3 membri.

Toate secțiunile dintr-un județ formau o *organizație județeană* a P.S.D., condusă de un comitet, ales de către conferința județeană.

Fiecare organizație de partid avea datoria de a se ocupa de constituirea și conducerea secțiunilor de femei și de tineret.

Organele de conducere ale partidului erau : *Congresul*, convocat o dată la doi ani, *Comitetul Executiv* compus din 15 membri și 5 supleanți, dintre care 5 formau *Biroul Comitetului Executiv*, *Comisia de control*, formată din 5 membri și 2 supleanți, și *Consiliul General*, din care făceau parte : membrii Comitetului Executiv și ai Comisiei de control, cîte

³¹ *Ibidem*.

3 delegați ai comitetelor regionale și cite un reprezentant al gazetelor centrale, reprezentanți ai grupului parlamentar social-democrat³².

Statutul mai conținea o seamă de prevederi privind cotizatiile, presa, candidaturile, excluderile din partid și altele.

La punctele privind titulatura partidului și proiectul de program, dezbătute de către congres, s-au purtat cele mai aprinse discuții.

Unii delegați s-au pronunțat pentru titulatura de Partidul socialist, alții pentru cea de Partidul social-democrat. Susținind prima titulatură, Barbu Spirescu, delegat al secțiunii socialiste din Ploiești, afirma că titlul de P.S.D. crea dificultăți mișcării în ansamblu, deoarece în tradiția mișcării muncitorești din România organizațiile politice s-au denumit socialiste, Ilie Moscovici, pronunțându-se pentru titlul de partid socialist, argumenta : „Dar există motive serioase pentru titlul uzitat în țările latine. De aceea chiar și Gherea era împotriva titlului de social-democrat. Nu există nici Internațională social-democrată, ci Internațională socialistă; nu există ideal, concepție, știință social-democrată, ci numai socialistă“.

I. Moscovici a propus congresului, date fiind discuțiile aprinse asupra acestui punct al ordinii de zi, ca problema titulaturii partidului să fie soluționată de următorul congres, iar pînă atunci noua organizație să poarte provizoriu denumirea de Partidul socialist.

Puse la vot propunerile privind denumirea partidului, situația a fost următoarea : pentru titlul de Partid socialist au votat 20 de delegați, avînd 7 007 de voturi ; pentru titlul de Partid social-democrat au votat 37 delegați, avînd 33 506 de voturi. Deci congresul a votat ca noua organizație politică muncitorească să poarte titulatura de Partidul social-democrat din România.

Un caracter viu au avut și dezbaterile asupra proiectului de program al partidului. Raportorul asupra acestui punct al ordinii de zi, Lothar Rădăceanu, după ce a evocat împrejurările în care s-a cristalizat ideea elaborării unui program pentru mișcarea socialistă unificată, a făcut unele considerații de ordin general asupra programului. El a subliniat că activitatea de elaborare a proiectului, deși a debutat în anul 1926, practic ea s-a desfășurat cu mai multă insistență începînd din martie 1927. Proiectul, întocmit de Lothar Rădăceanu, a fost discutat de către comisia desemnată pentru elaborarea proiectului, apoi de către Comitetul Executiv. În forma revăzută și aprobată de Comitetul Executiv al F.P.S.R. el a fost publicat în „Socialismul“.

Raportorul a arătat în continuare eforturile comisiei de a elabora un „program specific românesc“, adică un „program al revoluției burgheze așa cum se desfășoară ea în România“, de a înarma P.S.D. cu o viziune clară asupra situației și evoluției societății românești. Potrivit programului, social-democrația română trebuia să contribuie la accelerarea desăvîrșirii revoluției burgheze în România, „de a libera viața economică și de a cuceri democrația“. În acest context, după cum se arăta în program, „Misiunea Partidului social-democrat și [a] programului... de acțiune rezultă în mod firesc din aceste considerațiuni“.

Raportorul considera proiectul de program încă nedefinitiv și propunea o rezoluție prin care se cerea ca acesta să constituie o bază pentru programul definitiv care urma a fi votat de următorul congres al P.S.D.

Toți delegații care au luat cuvântul la dezbaterile pe marginea raportului lui Rădăceanu au adus critici proiectului de program.

Congresul a validat propunerea lui Rădăceanu, cu amendamentul propus de dr. Lucian din Cluj „ca organizațiile și tovarășii să adreseze propunerile lor direct Comitetului Executiv pentru Comisiunea de program”³³.

După fixarea cotelor de partid și discuțiile pe marginea raportului asupra presei, congresul s-a încheiat prin desemnarea organelor de conducere ale P.S.D. și votarea unor moțiuni.

Comitetul Executiv al noului partid se compunea din : Petre Bernau (Reșița), Alexandru Bartalis (Cluj), dr. Emil Böszörményi (Oradea), Romulus Dan (Cernăuți), Ion Flueraș (Cluj), Leon Gheller (Iași), dr. L. Ghelester (București), Eftimie Gherman (Petroșani), Ludovic Iordachi (Cluj), Iosif Jumanca (București), Iosif Mayer (Timișoara), Ilie Moscovici (București), C.-Titel Petrescu (București).

Ca supleanți ai C.E. au fost aleși : Vasile Anagnoste (București), I. Lupuleac (Storojenet), Pavel Marcu (Cluj), Ștefan Raffay (Cluj), B. Spirescu (București).

Comisia de control era formată din următorii : Pavel Buciumeanu (Cluj), Rudolf Gaidosch (Cernăuți), Paul Marc (București), Ion Mirescu (București), Nicolae Stroescu (Ploiești) — membri plini, iar ca supleanți — Ion Marinescu (Ploiești) și V. Teodorescu (Timișoara).

În încheierea lucrărilor sale congresul a votat mai multe moțiuni, între care : „Pentru Sacco și Vanzetti“, „Pentru Casa poporului“, pentru „Libertatea sindicală“.

Congresul de constituire al P.S.D. a fost, la vremea respectivă, un eveniment important al mișcării muncitorești din țara noastră. Rezultatul său imediat a constat în centralizarea organizatorică a mișcării socialiste și social-democrate, prin constituirea unui partid cu ramificații la nivelul întregii țări. Unificarea organizațiilor socialiste și social-democrate era expresia voinței majorității membrilor lor, care se pronunțau totodată pentru colaborarea cu P.C.R., în vederea reunificării mișcării muncitorești din România. Era o victorie notabilă a curentului de stînga din cadrul noului organism politic muncitoresc : Partidul social-democrat.

Faptul că în cadrul Federației majoritatea membrilor organelor de conducere o formau cadrele care se cramponau pe poziția menținerii unui sistem organizatoric și al unui program politic perimate, depășite de însăși evoluția situației social-politice a României, a determinat numeroase deplasări și restructurări în rîndul masei membrilor acestei organizații. Pentru aceste cadre erau mai importante locurile de deputați în parlament sau senat, obținute chiar cu prețul unor cedări importante în fața partidelor burgheze, decît acțiunile de luptă revoluționară reclamate de masele de muncitori. Cu o astfel de concepție și avînd în vedere motive de ordin

³³ „Socialismul“, anul XXI, nr. 20 din 15 mai 1927.

politicianist ei au depus eforturi și au reușit în final să impună congresului titulatura de partid social-democrat și nu partid socialist.

Titulatura partidului nu reflecta astfel concepțiile care animau masa membrilor acestuia, fiind de fapt expresia unei părți a conducerii mișcării socialiste. Faptul că numeroși militanți nu erau de acord cu orientarea impusă de către aceste elemente a fost probată de retragerea unor grupuri de militanți din P.S.D. și constituirea altor organizații politice muncitorești, care au acționat pentru refacerea unității organizatorice a proletariatului român, venind în întâmpinarea propunerilor Partidului Comunist Român.

Documentele adoptate de către congres au reflectat în bună măsură deosebirile de vederi dintre cele două curente care se manifestau în cadrul mișcării socialiste. Reprezentanții curentului de stînga au reușit să impună unele amendamente la statut și să influențeze congresul în direcția îmbunătățirii substanțiale a proiectului de program, lăsînd adoptarea acestui document în sarcina viitorului congres.

Partidul social-democrat, cu toate limitele și carențele manifestate încă din faza constituirii sale, prin masa membrilor săi, care a impus nu o dată soluții constructive în activitatea curentă a partidului, a fost o organizație muncitorească care a militat — de pe poziții și concepții specifice — pentru apărarea intereselor vitale ale proletariatului și poporului român.

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1926 — PORTUGALIA

Situat la marginea meridională a Europei, în „plăminul“ său iberic, Surmaș al vechilor celți și, într-o mai mică măsură, al vechilor iberi, poporul portughez a cunoscut, de-a lungul milenarei sale istorii, perioade de maximă înflorire alternând cu perioade de stagnare, atât unele, cât și altele fiind cauzate de factorii de ordin intern pe care s-au grefat influențe ce țin de poziția sa geografică, de politica de echilibru dusă de marile puteri etc.

În lucrările de istorie, trecutul acestui popor este comparat adesea cu fluxul și refluxul oceanului, de care a fost și este indisolubil legat.

Zorii secolului al XX-lea găseau pe urmașii vechilor locuitori ai Lusitaniei angajați într-un susținut efort de depășire a unei lungi perioade de criză provocată de menținerea structurilor economice și politice învechite, care frînau progresul și civilizația Portugaliei. O încercare de a depăși această situație a constituit-o instaurarea, la 5 octombrie 1910, a primei Republici portugheze, care apus capăt regimului monarhic ce dominase viața politică a țării timp de aproape opt secole¹. Monarhia promovase o politică potrivnică sentimentelor naționale, căci întârziase să se pună de acord cu interesul real al națiunii. Ea lăsa, datorită neputinței innăscute a sistemului său, o scăzută valoare potențială a țării și a coloniilor, dezordinea administrativă, care împiedicau progresul Portugaliei. Se părea că noua formă de guvernământ, avînd la bază Constituția din 1911, va permite aducerea pe scena politică a Portugaliei a forțelor sociale capabile și interesate nu numai să îndepărteze structurile perimate al căror stilp de susținere fusese monarhia, ci să și creeze cadrul necesar înfăptuirii unor reforme radicale, care să permită modernizarea economiei, a întregii societăți portugheze.

Optimismul celor care urmăreau derularea evenimentelor portugheze, ca și entuziasmul conducătorilor noului regim au fost însă de scurtă durată. În locul unei perioade de liniște și de stabilitate politică, atât de necesare înfăptuirii reformelor de structură, viața politică portugheză era măcinată de permanente disensiuni politice, care au dat naștere la o succesiune de guverne, persecuții, abuzuri etc. „Schimbarea de guvern nu constituie un fapt important în moravurile politice portugheze — arăta însărcinatul cu afaceri al României la Lisabona. Aici un guvern nu poate dura mai mult de două, trei luni și, mai niciodată, nu se știe precis nici pentru ce a luat puterea, nici pentru ce o părăsește“². În timpul Republicii (1910—1926), la conducerea Portugaliei s-au perindat opt președinți (unul asasinat) și peste patruzeci de cabinete, s-au înregistrat 20 de pronunțăminte și 125 de atentate cu bombe.

¹ Vezi : Suzanne Chantal, *Histoire de Portugal*, Hachette, Paris, 1965, p. 191—295 ; Jacques Bainville, *Les dictateurs*, Paris, 1935, p. 263—264.

² Arhiva M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia. Politica internă, vol. 12, fila 28. (Raportul nr. 36, semnat Greceanu, către I. G. Duca, 12 februarie 1922).

Nici unul dintre partidele politice³ care au ființat în timpul celor 16 ani de guvernare republicană, poate cu excepția Partidului democratic, cu ramificații mai adânci în rîndul muncitorilor, nu a avut o bază de masă și nu a reușit, în scurtele perioade de guvernare, să-și pună în practică programul de reforme. Instabilitatea guvernamentală și criza economică au fost accentuate de prima conflagrație mondială, care a atras în vîrtejul său și Portugalia, de partea puterilor Antantei.

În perioada postbelică, situația societății portugheze s-a agravat sub povara greutăților economice și financiare. De la 1919 la 1926, cheltuielile depășiseră resursele normale ale statului cu circa 46 milioane lire sterline, dintre care 5 milioane erau destinate datoriilor de război. Scăzînd această sumă, se constată că, în fiecare an, conturile publice prezentau un deficit de 5 milioane lire sterline, fără ca economia națională să fi cunoscut o ameliorare. În această perioadă, au avut loc mai multe afaceri scandaloase: falimentul transporturilor maritime, afacerea furniturilor armatei, incendiul depozitului de uniforme și cel al birourilor coletelor poștale etc.⁴. Toate acestea au creat în țară o stare continuă de agitație și nemulțumire.

Din punct de vedere social, Portugalia din ajunul instaurării dictaturii militare, prezenta tabloul unei țări a cărei viață economică și politică era dominată de marea burghezie care deținea băncile, comerțul, proprietatea funciară și era aliată cu vechea nobilime⁵. Claselor dominante li se opuneau păturile de mijloc de la orașe: mica burghezie, mici comercianți, avocați, medici, funcționari de rînd din administrație, ofițeri, studenți, precum și proprietarii mici și mijlocii din mediul rural. Clasa muncitoare portugheză număra la acea dată 100 000 de oameni și era grupată cu precădere în cele două mari orașe din țară: Lisabona și Porto. Gradul său de conștiință politică era scăzut⁶. Țărănimea, pătura cea mai numeroasă din Portugalia, trăia în condiții mizerabile; era în mare majoritate analfabetă și mistică și, prin urmare, devenea pradă ușoară pentru clerul retrograd, politicienii fără scrupule și marii proprietari de la sate. În fața adîncirii crizei de ansamblu a societății portugheze și a primejdiei crescînde ce venea din partea păturilor de mijloc, marea burghezie „a înțeles că trebuie să accepte schimbări neesențiale pentru ca nimic să nu se schimbe în structura societății”⁷. Potrivit acestui calcul ea și-a dat acordul tacit la revoluția republicană văzînd în ea singurul mijloc de a-și salva privilegiile și influența politică. În timpul guvernării republicane burghezia mică și mijlocie n-a reușit să pună mina pe posturile cheie din economie. Băncile, marile companii comerciale, industria, au continuat să rămînă în posesia elementelor monarhice și conservatoare din rîndul marii burghezii care s-au opus și sub noul regim înfăptuirii oricăror reforme care să ducă la redresarea economică a țării.

În anii imediat următori primului război mondial, pe scena politică a Portugaliei s-a afirmat un element nou: armata. Dacă pînă atunci ea era o forță de manevră a diferitelor partide politice, după război un număr tot mai mare de ofițeri se considerau în drept de a interveni în politica țării. Cercurile reacționare, monarhiste, dîndu-și seama că reinstaurarea regalității la conducerea Portugaliei nu era posibilă, au început să-și îndrepte tot mai mult atenția spre conducerea armatei, văzînd în ea o forță ce putea fi folosită împotriva partidelor politice și pentru instaurarea unui regim de mină forte care să le garanteze pozițiile sociale și economice. Conform acestui plan de acțiune, la 28 mai 1926, după o perioadă de adîncă frămîntări politice în cursul căreia criza financiară atinsese punctul culminant⁸, unitățile militare cantonate la Braga au dat semnalul revoltei sub conducerea mareșalului Gomes da Costa, fostul șef al corpului expediționar portughez în Franța în timpul războ-

³ Pe baza Constituției din 1911, au luat ființă următoarele partide: Partidul socialist portughez, condus de dr. Ramado Curto; Partidul radical, condus de profesorul Lopes de Oliveira; Partidul democratic, condus de Alfonso Costa și apoi de Antonio Maria da Silva; Partidul republican, de extremă stînga, condus de Jose Domingos dos Santos; Partidul uniunii liberale republicane, condus de căpitanul Cunha Leal; Partidul monarhist constituțional, condus de Jose Azevedo Cutinho; Partidul integralist, condus de Pequito Rebelo și altele. (Arhiva M.A.E., fond 71. Portugalia, Politica internă, vol. 12, raportul nr. 258 al însărcinatului cu afaceri al României la Lisabona, Krupenski, către Al. Valda-Voevod, 6 august 1932).

⁴ Arhiva M.A.E. (în continuare A.M.A.E.), fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 12, fila 73, (Raport nr. 648, semnat Gurănescu, 31 decembrie 1930).

⁵ Manuele Pappé, Lopes Cardoso, *Portugal: Les chemins de la liberté* (comunicare prezentată la seminarul internațional de la Cagliari — Italia, din 3-5 decembrie 1975).

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Iată cum descrie tensiunea existentă în Portugalia în ajunul loviturii de stat militare, din 28 mai 1926, însărcinatul cu afaceri al României la Lisabona: „Dezastrul financiar era iminent. Clientelele politice înghițeau cea mai mare parte a veniturilor. Dobînzile împrumuturilor de stat creșteau în mod amenințător. Impozitele și contribuțiile se îngreuiau omorînd încetul cu încetul agricultura, industria și comerțul. Capitalurile portugheze evadau în străinătate. Lipsa de încredere în guvern, agitațiile, zvonurile alarmiste, nepedepsirea vinovaților de scumpirea

ului și s-au îndreptat spre capitală efectuând așa-numitul „marș asupra Lisabonei“. La 28 mai s-a instituit dictatura militară sub forma unui triumvirat format din mareșalul Gomes da Costa și generalii Antonio Carmona și Cabeçadas. Cîteva zile mai tîrziu, la 31 mai, președintele republicii, Bernardino Machado, renunța a mai exercita funcția supremă în stat și transmitea puterea guvernului militar⁹. Preluarea puterii de către militari s-a făcut fără vărsare de sînge și aceasta din cauză că rezistența din partea forțelor republicane a fost aproape inexistentă.

Pe lîngă factorii de ordin economic care determinaseră atitudinea de pasivitate a maselor populare, în speranța că noua guvernare va reuși să scoată țara din criză și dezordine, trebuie amintit că drumul spre putere al dictaturii militare în Portugalia a fost facilitat și de lipsa de unitate a Partidului democratic, o fracțiune a acestui partid sprijinind ideea dictaturii¹⁰. În plus, o recrudescență pe plan european a ideilor care preconizau guvernări de mină forte, concretizate deja în Italia și Spania, a determinat pe mulți portughezi să se incline în fața noii forme de guvernămînt. Referindu-se la proliferarea regimurilor totalitare în Europa după primul război mondial, Anthony Eden, ministrul de externe al Marii Britanii, spunea: „Alte concepții, alte sisteme își fac apariția; noi putem să nu le acceptăm dar am face o mare greșală dacă nu le-am cunoaște forța“¹¹. Savantul român Nicolae Iorga, care vizita Portugalia la scurt timp după instaurarea dictaturii militare, cu capacitatea-i unanim recunoscută de a surprinde modul de a gîndi și simți al unui popor, mai ales al unui popor de cultură latină, își exprima convingerea că portughezii se vor întoarce în cele din urmă la forma de guvernămînt republicană. „Republica portugheză, scria el, a fost întemeiată. Ea durează și astăzi“¹².

Preluarea puterii de către militari a constituit un pas important spre instaurarea regimului totalitar în Portugalia, regim care avea să dureze aproape cincizeci de ani. În toată această perioadă armata a constituit unul din stîlpii săi principali, fapt relevant și apreciat în repetate rînduri de către viitorul dictator, Antonio de Oliveira Salazar și de alți potenți ai acestui regim. Într-un discurs rostit în 1939, Salazar dădea o înaltă apreciere actului săvîrșit de armată, spunînd: „Armata a răspuns unui veritabil imperativ național cînd a organizat mișcarea de la 28 mai (1926 — n.n.) și cînd, datorită acesteia, a creat condițiile unei guvernări stabile și ale unei administrații sănătoase de care noi duceam lipsă... Dezvoltarea evenimentelor ulterioare arată nu numai că armata a fost interpretul voinței naționale dar și faptul că ea merită recunoștința tuturor portughezilor. Fără intervenția sa nimic din ceea ce s-a făcut nu s-ar fi putut face“¹³.

Noua formă de conducere a țării s-a dovedit însă incapabilă de a da soluții viabile problemelor cu care era confruntată societatea portugheză. „Dictatura militară instituită în mai 1926 a pierdut mult din prestigiul ei din cauza neînțelegerilor între partizani și din cauza promisiunilor făcute dar nerezolvate“¹⁴. În primii doi ani de guvernare, dictatura a luat o serie de măsuri represive împotriva forțelor progresiste și democratice din țară, a interzis activitatea tuturor partidelor politice, a desființat parlamentul, a introdus cenzura, a interzis demonstrațiile și întrunirile. Într-un cuvînt, toate libertățile și drepturile înscrise în Constituția din 1911, constituție care consacra un regim burghez-democratic și parlamentar, au fost suspendate și orice încercare de opoziție era crunt reprimată. O parte a liderilor politici aparți-

vietii și criza financiară tulburau întreaga țară... Nu mai era disciplină, nici ordine, nici autoritate. Atentatele se țineau laînt. Guvernul nu se hotăra la măsuri. O primă mișcare militară a avut loc la 18 aprilie 1926 dar fără succes. Lovitura de stat devenea inevitabilă. Luptele sterile din parlament creau în fiecare zi o atmosferă mai prielnică pentru dictatură și în ziua în care fu pusă chestiunea concensionării tutunurilor, falimentul parlamentului și căderea partidelor fu desăvîrșită“. (A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 12, Raportul nr. 648, semnat Gurănescu, 31 decembrie 1930).

⁹ Amănunte cu privire la evenimentele din 26—31 mai 1926, vezi la Antonio Ferro, *Salazar. Le Portugal et son chef*, Paris, 1934, p. 63—64, Ernst Nolte, *Les mouvements fascistes. L'Europe de 1919 à 1945*, Calmann-Lévy, Paris, 1969, p. 337; J. Bainville, *Op. cit.*, p. 164—165; S. Chantal, *Op. cit.*, p. 303—304.

¹⁰ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 12, fila 73 (Raportul nr. 648, semnat Gurănescu, 31 decembrie 1930).

¹¹ Henri Massis, *Chefs. Les dictatures et nous. Entretiens avec Mussolini, Salazar, Franco. La conquête hitlérienne. La guerre religieuse du troisième Reich. Hitler dans Rome*, Plon, Paris, 1939, p. 4.

¹² N. Iorga, *Țara latină cea mai depărtată în Europa: Portugalia. Note de drum și conferințe*, Editura Casei Școalelor, București, 1923, p. 45 și 105.

¹³ Oliveira Salazar, *Le Portugal et la crise européenne*, Flammarion, Paris, 1940, p. 22—23.

¹⁴ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 12, fila 70 (Raportul nr. 239, semnat Gurănescu, către Iuliu Maniu, 23 ianuarie 1930).

nind regimului republican, au părăsit țara stabilindu-se în Franța, Anglia sau Spania unde încercau să pună bazele unei mișcări antidictatoriale.

Situația economică și financiară a Portugaliei rămânea în continuare precară, guvernul militarilor dovedindu-se neputincios să scoată țara din criză. Cercurile financiare străine ezitau să acorde Portugaliei împrumutul de care avea atîta nevoie, dată fiind situația nesigură din țară. La 5 octombrie 1928, însărcinatul României la Lisabona reda atmosfera incandescentă existentă în Portugalia: „Spectrul unor noi tulburări revoluționare agită spiritele; populația se așteaptă în scurtă vreme la evenimente singeroase. O panică lentă tulbură întreaga activitate a acestei țări”¹⁵.

Pe aceeași linie, la 5 septembrie 1928, dr. Bernardino Machado, fostul președinte al Republicii, arăta că în decembrie 1926 Comitetul marilor partide republicane portugheze a semnat o declarație pe care a trimis-o reprezentanților diplomației ai S.U.A., Angliei și Franței acreditați la Lisabona prin care eventualii creditori erau avertizați că „în virtutea art. 26 din Constituția portugheză orice împrumut contractat fără autorizarea prealabilă a Parlamentului nu angajează cu nimic națiunea”. Machado demasca, în continuare, întregul sistem de teroare și persecuții instituit de dictatura militară: „Nici o limită la jafurile cele mai scandaloase. Cenzura este aplicată nu numai presei, ci și corespondenței familiale, comerciale și private; spionajul, asaltul domiciliilor, regimul de torturi inchizitoriale în închisori, trimiterile la muncă forțată în coloniile africane, toate acestea necesitau imense cheltuieli polițienești, fără o contabilitate precisă”. Concluzia fostului președinte era cit se poate de clară: „Instabilitatea dictaturii este evidentă. Președintele Consiliului de Miniștri declară că guvernul este pe picior de război. Da, într-adevăr, el este contra patriei. Or, cînd te afli pe picior de război, nu poate fi posibilă redresarea financiară”¹⁶. În asemenea condiții este ușor de înțeles de ce negocierile cu băncile străine pentru acordarea unui împrumut au eșuat. Atunci guvernul militarilor s-a adresat Societății Națiunilor pentru un ajutor financiar socotit indispensabil pentru redresarea economiei și finanțelor țării. În urma unui studiu asupra resurselor economice ale Portugaliei întreprins de un comitet de experți, forumul de la Geneva consimțea acordarea împrumutului condiționat de exercitarea unui control asupra finanțelor portugheze, soluție respinsă deoarece leza suveranitatea națională a Portugaliei. În aceste împrejurări critice, generalul Carmona, devenit între timp președinte al statului în urma unui simulacru de alegeri ținute la 25 martie 1928, a oferit portofoliul finanțelor profesorului de economie politică de la Facultatea de drept din Coimbra, Oliveira Salazar, pe care propaganda noului regim n-a întîrziat să-l prezinte drept salvatorul națiunii. Salazar nu a fost omul providențial, ieșit din neant pentru a salva Portugalia de la prăbușire, cum a încercat să-l prezinte istoriografia oficială de-a lungul celor patruzeci de ani de dictatură¹⁷. Salazar provenea din pătura săracă a țărănimii, obținuse succese în studiile de economie politică și, ca intelectual, avea strînse legături în mediile politice portugheze. În 1928 era deja cunoscut ca un militant activ în rîndurile aripii de dreapta a Partidului Catolic și constituia o notorietate reală în țară datorită vederilor sale în materie financiară¹⁸. De altfel, în primul discurs pronunțat în fața Cabinetului prezidat de colonelul Vicente de Freitas, viitorul dictator al Portugaliei și-a expus planul de redresare a finanțelor țării constînd din patru puncte. El a cerut ca fiecare ministru să se angajeze că va limita și va organiza astfel activitatea încît să nu depășească suma totală care i-a fost alocată de Ministerul de Finanțe; măsurile luate de diferite ministere avînd o repercusiune directă asupra veniturilor sau cheltuielilor statului, urmau a fi mai întîi discutate și definitive cu Ministerul de Finanțe; Ministerul de Finanțe putea să se opună tuturor creșterilor cheltuielilor curente sau ordinare și a cheltuielilor destinate lucrărilor publice pentru care nu s-au realizat operațiunile de credit indispensabile; în sfîrșit, Ministerul de Finanțe se angaja să colaboreze cu diferite ministere în luarea de măsuri privind reducerea cheltuielilor sau perceperea de încasări astfel ca operațiile să se facă conform unor directive uniforme¹⁹. Totodată, Salazar cerea națiunii să facă „toate sacrificiile necesare” și să-i acorde „încredere absolută” în acțiunea întreprinsă. „Prima semnificație a acestei politici a sacrificiului, arăta el în discursul ținut la 21 octombrie 1928,

¹⁵ *Ibidem*, fila 37. (Raportul nr. 246, semnat Gurănescu, către C. Argetoianu, 5 octombrie 1928).

¹⁶ *Ibidem*, filele 58—59 (Scrisoarea lui Bernardino Machado către Președintele Societății Națiunilor, 5 septembrie 1928).

¹⁷ Dictatura lui Salazar a luat sfîrșit odată cu moartea acestuia, la 9 septembrie 1968, după care conducerea regimului dictatorial a fost preluată de Marcelo Caetano.

¹⁸ Vezi recenzie la lucrarea: Salazar de Christian Rudel, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale”, nr. 89/ianuarie 1975, p. 96—97.

¹⁹ Discursul lui Oliveira Salazar, 27 aprilie 1928, în Oliveira Salazar. *Une révolution dans la Paix*, Flammarion, Paris, 1937, p. 44—45.

este că o generație este sacrificată pentru viitorul Patriei și aceasta este a noastră²⁰. Puterile fără limită pe care guvernul de dictatură militară le acorda ministrului de finanțe a constituit primul și cel mai important pas spre dictatură al lui Salazar. După o perioadă de aproape un secol în care domnise haosul în administrație și finanțe, soldat cu un deficit cronic al balanței comerciale, cu bugete dezechilibrate și cu o economie slabă, fapt ce s-a reflectat pe plan politic prin persistența instabilității guvernamentale, reforma financiară a lui Salazar, concepută după modelul cel mai clasic, era de natură să suscite interes atît în Portugalia cît și în cercurile economice și politice europene. „Toate previziunile și toate speranțele, nota însărcinatul român la Lisabona într-un raport din 29 noiembrie 1928, se îndreaptă spre dinsul. El este chemat să refacă economia națională amenințată de prăbușire²¹. În același raport el arăta că „Oliveira Salazar este astăzi idolul care se înalță pe pedestalul altarului național“.

Într-adevăr, ascensiunea rapidă a viitorului dictator s-a datorat într-o mare măsură rezultatelor obținute într-o primă fază pe plan economic ca urmare a reformei financiare. În anul 1928—1929 deficitul bugetar a dispărut, făcînd loc unui excedent de 2 milioane lire sterline. Gestiunea pe 1929—1930, deși inferioară anului precedent, s-a încheiat de asemenea cu un excedent de circa 700 000 de lire sterline. Chiar în perioada crizei economice mondiale din anii 1929—1933 Portugalia a cunoscut bugete echilibrate. Datoria flotantă s-a stins încetul cu încetul ajungînd la zero în anul 1934. S-au lichidat conturile în restanță, au crescut fondurile de rulment ale Băncii Portugaliei și ale depozitului tezaurului de la Londra ; au fost reglementate datoriile coloniilor către metropolă și s-a inițiat un program de lucrări publice : drumuri, porturi, lucrări hidraulice, reconstrucția marinei de război etc.²². Succesele obținute pe calea redresării economice a țării s-au datorat în primul rînd eforturilor și sacrificiilor poporului portughez, precum și exploatării resurselor materiale și umane ale coloniilor. Măsurile drastice luate de guvern au creat o vie nemulțumire în întreaga țară. Orice mișcare împotriva regimului de austeritate salazarist a fost reprimată cu brutalitate de guvernul generalilor care-l asigurase pe dictatorul financiar cu privire la ordinea internă.

În februarie 1931 Portugalia a devenit teatrul unor puternice mișcări greviste datorită ridicării prețului la piine. Înăbușirea acestora de către armată s-a soldat cu morți și răniți. În august același an, au avut loc puternice mișcări antidictatoriale la care au participat militari și civili. Ele au culminat cu marile demonstrații de stradă din 26 august desfășurate sub lozinca „Trăiască Republica, Trăiască Constituția !“. Bilanțul represiunii : peste 100 de morți și 250 de răniți, deportări în colonii, destituiri din servicii, intensificarea cenzurii și interzicerea oricărei întruniri cu caracter politic. Cu aceeași cruzime au fost reprimat și mișcările antidictatoriale ce au avut loc în insulele Madeira și Azore²³. Aceste mișcări erau dovada elocventă că, în ciuda unor rezultate obținute pe planul redresării economice, regimul dictatorial nu se bucura de popularitate în rîndul maselor. Toemai în intenția de a crea regimului o mai largă bază de masă, cercurile reacționare ale marii burghezii și marii moșierimi portugheze au recurs la propulsarea lui Salazar pe primul plan al vieții politice, armata urmărind să rămînă în continuare principalul stîlp al dictaturii sale. Președintele statului, generalul Carmona, deși se părea că ocupă o funcție onorifică, datorită autorității de care se bucura în rîndurile armatei a constituit ani de-a rîndul omul din umbra lui Salazar, cum, de altfel, era adesea prezentat, și garantul regimului de dictatură fascistă salazarist. Într-un raport din 1940, ministrul României la Lisabona arăta că „în fapt regimul actual din Portugalia se poate reduce la trei elemente : 1) Președintele Republicii 2) Salazar 3) Armata. Tot restul este decor și tatonare“²⁴. La toate manifestările organizate cu ocazia sărbătoririi zilei de 28 mai, Salazar, în discursurile sale, a recunoscut filiația directă între lovitura militară din 1926 și „statul nou“ înfăptuit în anii dictaturii sale, precum și unitatea de vederi și

²⁰ *Ibidem*, p. 54.

²¹ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 12 (Raportul nr. 336, semnat Gurănescu, către G. Mironescu, 29 noiembrie 1928) ; O. Salazar, discurs din 28 mai 1930, cu preleul celei de-a patra aniversări a dictaturii militare, în *Oliveira Salazar. Une révolution dans la paix*, p. 70—74.

²² *Ibidem* (Raportul nr. 515, semnat Carp, către N. Titulescu, 31 iulie 1934 ; Raportul nr. 648, semnat Gurănescu, către G. Mironescu, 31 decembrie 1930) ; Oliveira Salazar, *Doctrina și organizarea revoluției portugheze*, Editura Universul, București, 1939, p. 34 (Lucrarea este traducerea din limba portugheză a unei cărți publicate de Secretariatul propagandei de la Lisabona. Prefață în limba română de Al. Gregorian).

²³ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 12, filele 79, 80 și 90. (Rapoartele nr. 70, 219 și 430, semnate Em. Krupenski, 14 februarie 1931, 15 aprilie 1931 și 29 august 1931).

²⁴ *Ibidem*, vol. 13, fila 132 (Raportul nr. 245, semnat Ion Pangal, către Grigore Gafencu, 2 aprilie 1940).

de obiective dintre armată și guvern. „În lipsa unor adevărate organizații paramilitare, sau cel puțin a unui partid organizat efectiv și consistent, scria ministrul român la Lisabona, singura pîrghie de rezistență și de sprijin a regimului rămîne armata”²⁵. Așadar, cercurile reacționare din armată, în spatele cărora acționau virfurile marii burghezii și ale moșierimii conservatoare, au netezit drumul spre dictatura absolută a lui Oliveira Salazar. Marșul său spre putere a fost facilitat de o intensă propagandă care, folosind cu abilitate rezultatele reformei economice și financiare, nu a încetat în a-l prezenta pe Salazar ca pe salvatorul națiunii de la prăbușire, omul providențial, de care Portugalia avea absolută nevoie. Față de alți dictatori fasciști, Salazar n-a folosit arma demagogiei, a discursurilor de reclamă, stil Mussolini în Italia sau Hitler în Germania, pentru a acapara puterea. Cei care l-au cunoscut îndeaproape arată chiar că dictatorului portughez îi lipsea elocința, cea mai mare parte a discursurilor sale fiind scrise dinainte și apoi citite. De aici și ezitării lui de a se prezenta prea des în fața poporului în rîndurile căruia nu s-a bucurat niciodată de popularitate, așa cum îl informează, la 2 aprilie 1940, I. Pangal pe Gr. Gafencu : „din această izolare a sa se naște și forța și slăbiciunile regimului, care nu are contact cu poporul”²⁶; aprecia ministrul român. Un alt raport, din 27 aprilie 1934, relata despre eforturile pe care le făcea Salazar „de a-și crea o bază în masa poporului”, dar și despre faptul că „îi lipsește darul de a o antrena. Conduce statul din biroul său, ca dintr-un laborator de chimie fără contact cu lumea exterioară”²⁷. Dacă Salazar nu a putut sau nu a vrut să recurgă prea des la discursurile de reclamă, ca alți dictatori, preferînd viața de birou, retrasă și ascetică, el nu s-a folosit însă mai puțin de un aparat de propagandă numeros, bine condus din umbră, care nu a pierdut nici o ocazie de a glorifica pe dictator, de a-i exagera însușirile de organizator, de om de stat și de expert financiar. Antonio Ferro, șeful Secretariatului Propagandei naționale, cel care a orchestrat această propagandă în jurul lui Salazar, s-a bucurat de cele mai mari onoruri în timpul regimului, fiind considerat ca al doilea ministru de externe, de unde și o rivalitate vădită cu departamentul portughez al afacerilor străine²⁸.

Cu ajutorul armatei și propagandei, doi piloni de bază ai regimului de dictatură, Oliveira Salazar acaparează în 1932 cea mai mare parte a prerogativelor puterii de stat prin desemnarea lui, de către președintele Carmona, la conducerea Consiliului de Miniștri, organul executiv cu puteri depline într-un astfel de regim. În cei patru ani cît a deținut portofoliul finanțelor în guvernele compuse în mare majoritate din ofițeri, Salazar reușise să îndepărteze pe toți adversarii săi politici. În numele unor preținse motive de liniște internă, toți adversarii concepțiilor sale totalitare fuseseră expulzați. Hotărîrea ședinței Consiliului de Miniștri din 25 iunie 1932 de a-l desemna pe Salazar ca prim ministru nu a surprins pe nimeni. Și pînă atunci, șeful guvernului „figura numai ca președinte, adevăratul președinte atotputernic fiind ministrul de finanțe, dl. Oliveira Salazar”²⁹. În noul guvern, constituit la 4 iulie 1932, Salazar deținea, pe lîngă funcția de președinte, și portofoliile finanțelor și, interimar, la război. În afară de ministrul coloniilor și cel al instrucțiunii publice toți ceilalți miniștri erau nou numiți, nici unul dintre ei nefăcînd parte din rîndurile armatei³⁰. În acest fel se încerca să se creeze în opinia publică din țară și străinătate impresia că Portugalia trece de la guvernarea dictaturii militare la guvernarea dictaturii civile, armata nemaijucînd rolul esențial în stat pe care-l avusese pînă atunci. În realitate, așa cum am arătat, armata a continuat și după anul 1932 să reprezinte principala forță de sprijin a regimului salazarist. De altfel, însuși Salazar recunoaște în interviurile sale că armata l-a făcut dictator atunci cînd i-a oferit portofoliul finanțelor și apoi pe cel de președinte al Consiliului de Miniștri³¹. Care sînt trăsăturile acestui regim, prin ce se aseamănă și prin ce se particularizează de celelalte regimuri de dictatură fascistă existente la acea dată în diferite țări europene? Contemporanii regimului salazarist, istorici, filozofi, ziariști, sociologi, economiști etc., fie din Portugalia, fie din străinătate, au încercat să demonstreze că regimul instituit în Portugalia după lovitura militară din 1926 și mai ales după acaparea frinelor puterii de către Oliveira Salazar, în 1932, s-ar fi deosebit esențial de regimurile fasciste din

²⁵ Arhiva istorică centrală (în continuare, A.I.C.), București, fondul Ministerului Propagandei Naționale (M.P.N.), Presa externă, dosar nr. 1391, fila 155. (Raportul nr. 1146, 16 iulie 1944).

²⁶ *Ibidem*, fila 131; vezi și E. Nolte, *Op. cit.*, p. 338.

²⁷ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia General, vol. 1, fila 40 (Raportul confidențial nr. 318 adresat lui N. Titulescu).

²⁸ *Ibidem*, Politica internă, vol. 13, fila 30 (Raportul nr. 705 semnat Al. D. Zamfirescu, 29 august 1936).

²⁹ *Ibidem*, vol. 12 (Raportul nr. 236, semnat Krupenski, 5 iulie 1932).

³⁰ *Ibid.*

³¹ Antonio Ferro, *Salazar. Le Portugal et son chef*, p. 71, 90 și 104.

Italia sau Germania, de pildă. Nu sînt rare cazurile în care autori ca Jacques Bainville, Henri Massis, Suzanne Chantal, Emile Schreiber, Pierre Hourcade, Paul Valéry, Maurice Meterlinck și mulți alții, adepți ai metodelor de conducere totalitariste, admiratori ai „noului stat” din Portugalia și sub influența discursurilor lui Salazar și a intensei propagande patronată de Antonio Serra³², au încercat să acrediteze ideea potrivit căreia regimul salazarist n-ar fi avut un caracter fascist, deosebindu-se, din acest unghi de vedere, de regimurile politice din Germania, Italia și din alte țări. Potrivit concepției lor, după primul război mondial sistemul politic al democrațiilor parlamentare și liberale, care dominase secolul al XIX-lea, ar fi intrat într-o profundă criză din care nu se putea ieși decît pe calea unor restructurări instituționale de fond, menite să asigure echilibrul între un regim autoritar și libertățile individuale. Un astfel de echilibru ar fi realizat, după părerea lor, numai regimul salazarist din Portugalia pe care nu pregetau în a-l oferi drept exemplu de „foarte frumoasă lecție de înțelepciune și eroism Europei vechi și noi”³³. Jacques Bainville considera dictatura lui Salazar, nici mai mult nici mai puțin decît „cea mai onestă, cea mai înțeleaptă și cea mai ponderată din Europa”³⁴, iar H. Massis intitulează un capitol al cărții sale afectate dictatorilor din Europa Salazar sau dictatura inteligenței³⁵. În scopul inducerii în eroare a opiniei publice din țară și internaționale, în repetate rânduri Salazar caracteriza regimul său și doctrina care-i stătea la bază ca fiind deosebite de cele ale lui Hitler și Mussolini. În 1936 el încerca să demonstreze că „Noul stat portughez se deosebea net de toate celelalte state deși unele similitudini îl apropie de regimurile totalitare cu care, în mod greșit, mulți îl confundă”³⁶. Tendința de a se detașa de ceilalți dictatori fasciști se observă adesea în discursurile lui Salazar. La 23 martie 1938 șeful guvernului portughez făcea precizarea că „Portugalia nu refuză să examineze experiența altor țări” dar regimul politic existent „își are rădăcinile în istoria, tradiția, temperamentul, într-un cuvînt, în realitatea portugheză”³⁷. În discursurile sale „puțin precise și mai mult doctrinare”, așa cum se arăta într-un raport primit din Lisabona, Salazar „căuta să evidențieze caracterul specific al dictaturii portugheze, care, după afirmația sa, se deosebește fundamental de dictaturile ce domnesc actualmente în alte țări și care sînt totalitare, absorbînd toate forțele vii ale națiunii. Dictatura portugheză național-creștină își are rădăcinile în trecutul strălucit al Portugaliei, cînd micul stat constituit în Peninsula Iberică, sub o stăpînire autoritară dar luminată, își propaga civilizația în Africa, Asia și America”³⁸. În același context, Salazar se străduia să arate că dictatura lui se deosebește de cele din Italia și Germania sau Spania prin „structura filozofică a sistemului : conceptul limitării puterii statului de către morală și drept în ordinea interioară și de către tratate și convenții liber acceptate în ordinea internațională ; moderația procedeeleor politice ; un naționalism sănătos și lipsit de agresivitate ; o largă bază morală în toate manifestările vieții publice ; respectul față de persoana umană...”³⁹. În concepția dictatorului portughez, Hitler în Germania și Mussolini în Italia „au tendința de a ridica la rang de principii necesități cărora ei nu pot să se sustragă și a le propune apoi lumii pentru a le admira. Împinse la anarhie de împrejurări, Italia și Germania emit o filozofie ce tinde spre totalitarism economic”⁴⁰.

În realitate, regimul din Portugalia din timpul lui Salazar⁴¹ în trăsăturile lui esențiale, nu se deosebea de cele existente în Germania sau Italia. Dimpotrivă, se poate spune că fascismul italian și național-socialismul german au servit drept mo-

³² În anii '30, în cea mai mare parte a țărilor din Europa, grație Secretarului propagandei naționale din Portugalia, au fost publicate în traducere discursurile lui O. Salazar sau culegeri tematice conținînd concepțiile și principiile după care se ghida gîndirea lui Salazar și care implicit stăteau la baza „noului ordin” portughez. Iată cîteva dintre ele : *La pensée de Salazar ; Salazar Prime Minister of Portugal Says... ; Oliveira Salazar. Une révolution dans la paix ; Oliveira Salazar. Doctrina și organizarea revoluției portugheze și altele.*

³³ Vezi introducerea lui Al. Gregorian la lucrarea : *Oliveira Salazar. Doctrina și organizarea revoluției portugheze*, p. 21.

³⁴ Jacques Bainville, *op. cit.*, p. 270.

³⁵ Henri Massis, *op. cit.*, p. 83.

³⁶ *Oliveira Salazar. Une révolution dans la paix*, p. 39.

³⁷ *Oliveira Salazar. Le Portugal et la crise européenne*, p. 136.

³⁸ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, 1932—1939, vol. I, fila 40 (Raportul confidențial semnat Carp, către N. Titulescu, 30 mai 1934).

³⁹ *Oliveira Salazar. Une révolution dans la paix*, p. 40—41.

⁴⁰ E. Schreiber, *La Portugal de Salazar*, Paris, 1939, p. 56.

⁴¹ Hugh Kay, *Salazar and Modern Portugal*, London, 1970, p. 69 ; Antonio Ferro, *op. cit.*, p. 148 ; H. Massis, *op. cit.*, p. 112—113.

dele lui Salazar pentru edificarea „statului nou portughez“. Doctrina politică ce a stat la baza dictaturii salazariste, ideologia sa, se caracterizează în primul rînd prin anticomunism, antiparlamentarism, exaltarea şefului providenţial, a vocaţiei imperialiste portugheze etc., ca şi regimurile din Germania şi Italia din perioada respectivă. Metodele de guvernare bazate pe represiune, cenzura, arestările arbitrare, deportările şi teroarea, încercarea de a da regimului o bază de masă prin organizarea unor mişcări de tip fascist, introducerea corporatismului în economie după modelul italian, toate acestea conferă regimului salazarist caracterul de regim fascist. „Din primele zile ale statului capitalist, observă Peter Fryer şi Patricia McGowan Pinheiro, Salazar şi suporterii săi au imitat multe din trăsăturile fascismului italian şi ale hitlerismului“⁴². Unele trăsături ale regimului fascist din Portugalia, care-l particularizează faţă de celelalte regimuri similare din epocă, sînt expresia unei structuri de clasă şi naţionale specifice, precum şi a relaţiilor internaţionale din anii respectivi. Deşi ideologia salazaristă predica prin toate mijloacele şi în toate împrejurările naţionalismul portughez mergînd pînă la şovinism, mai ales în atitudinea faţă de populaţia de culoare, în Portugalia nu a existat, nici ca ideologie nici ca practică, antisemitismul. Cei aproape o mie de evrei cîţi înregistra statistica portugheză erau oameni bogaţi şi susţinători ai regimului⁴³. De asemenea, faţă de regimurile din Germania sau Italia, salazarismul a adoptat faţă de biserică o atitudine de înţelegere şi colaborare, Salazar însuşi fiind un catolic fervent. El a fost unul din fondatorii Centrului catolic, partid care-l sprijinise în luarea puterii. De altfel, întreaga ideologie salazaristă este îmbrăcată într-o haină mistică, biserica fiind unul din stîlpii regimului dictatorial, chemată să contribuie la stringerea rîndurilor naţiunii în jurul dictatorului. Salazar a văzut în biserică şi în Centrul catolic o forţă politică „devotată acţiunii sociale“ a regimului⁴⁴. Statul portughez a recunoscut existenţa civilă şi personalitatea juridică a asociaţiilor sau organizaţiilor religioase dîndu-le libertatea de acţiune conform regulilor ierarhiei lor şi disciplinei respective. Într-o ţară cu vechi şi puternice tradiţii catolice, biserica, folosită abil de către Salazar, a contribuit la consolidarea şi menţinerea dictaturii salazariste.

Alături de biserică, regimul fascist din Portugalia a avut un sprijin permanent în cercurile monarhiste. Centrul catolic şi Partidul monarhist au fost singurele partide cărora le-a fost permisă continuarea activităţii în timpul dictaturii lui Salazar. Monarhiştii constituiau principala forţă reacţionară din Portugalia. Influenţa lor îşi avea izvorul în tradiţiile acestei ţări şi Salazar nu a întîrziat să folosească şi această forţă politică în scopul consolidării regimului său dictatorial. În fond, între monarhiile despotice absolutiste, ce se perindaseră secole de-a rîndul la cirna Portugaliei şi regimul salazarist, datorită totalitarismului său, existau foarte multe asemănări. De aceea, colaborarea între adepţii monarhiei şi dictatura militaro-fascistă a lui Salazar s-a putut realiza fără prea multe dificultăţi. În cuvîntarea ţinută la 23 noiembrie 1932, la scurt timp după ce preluase conducerea guvernului, Salazar aducea elogii monarhiei ca apărătoarea independenţei, a forţei şi a grandorii Portugaliei⁴⁵. Pentru dictatorul portughez era important să atragă de partea sa pe susţinătorii vechiului regim asigurîndu-i că „nu formele exterioare au o importanţă decisivă ci concepţiile profunde ale puterii şi ale guvernării publice, ca şi ale organizării puterilor în stat“. Salazar a acceptat ca dictatura sa să îmbrace forma de stat republicană sperînd în felul acesta că masele populare pot fi induse în eroare cu privire la esenţa regimului pe care-l conducea. Ministrul României la Lisabona, Ion Pangal, în raportul trimis lui Gr. Gafencu la 2 aprilie 1940, observa cit de nepotrivită era titulatura statului portughez cu realitatea pe care acesta o desemna. „În Portugalia, scria ministrul român, nu există cuvînt mai rău decît cel de „republican“. A striga pe stradă „trăiască republica“ este o manifestare seidioasă şi imediat reprimată de poliţie, deşi forma de guvernămînt oficială a Portugaliei este republica“⁴⁶. „Statul nou“ era antiteza însăşi a regimului republican şi tocmai de aceea s-a putut realiza o strînsă colaborare cu monarhiştii. Cuvîntul de ordine al monarhiştilor a fost nu numai de a nu crea dificultăţi regimului salazarist, dar de a-i da întreg sprijinul. Purtătorii de cuvînt ai Partidului monarhist au elogiat în mod susţinut regimul salazarist, insistînd că el nu are nimic comun cu demagogia dinaintea anului 1926 care, afirmau ei, caracterizase Republica, arătînd că singurul dezavantaj al acestui regim

⁴² Peter Fryer, Patricia McGowan Pinheiro, *Oldest Ally. A portrait Salazar's Portugal*, London, 1961, p. 135.

⁴³ *Ibidem*, p. 135.

⁴⁴ Oliveira Salazar, *Une révolution dans la paix*, p. 137 ; Antonio Ferro, *Salazar. Le Portugal et son chef*, p. 10—103.

⁴⁵ Oliveira Salazar, *Une révolution dans la paix*, p. 133.

⁴⁶ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 13, fila 133 (Raportul nr. 245, semnat I. Pangal).

față de monarhie constă în lipsa unui șef ereditar care să-i asigure o continuitate istorică. „Desigur, arată primul redactor al ziarului monarhist «A Voz», trebuie să luăm în considerație necesitatea și posibilitatea prezentului. Îl servim cu loialitate. Dar nimeni nu trebuie să înceteze de a gândi că instituțiile omenеști sînt pieritoare“⁴⁷.

Elementul care deosebește poate cel mai mult fascismul portughez de cele din Germania sau Spania, îl constituie ascensiunea sa treptată și relativ pașnică la putere. „Marii capitaliști portughezi, arată istoricii P. Fryer și P. Pinheiro, și-au instaurat dictatura pas cu pas în tot cursul deceniului al patrulea, înlocuind treptat dictatura clicii militare, care cucerise puterea în 1926. Dictatura militară a lui Carmona a acționat la început în numele întregii burghezii, al păturilor reacționare din clasele de mijloc și al bisericii împotriva păturilor liberale din rîndul claselor de mijloc și al muncitorilor. Marii capitaliști n-au fost suficient de puternici pentru a făuri statul fascist dintr-o dată și singuri“⁴⁸. Salazar însuși făcea parte din mica burghezie fapt ce se reflectă în ideile și principiile preconizate a sta la baza statului corporativ. Doctrina politică a lui Salazar se întemeiază pe două elemente : corporatismul și creștinismul. Despre ambele, dictatorul susținea cu emfază că sînt menite să refacă unitatea națiunii, pulverizată de individualismul ce a dominat viața politică a Portugaliei în anii dinaintea loviturii militare și să asigure progresul economic al țării. În locul partidelor politice, considerate de Salazar a fi doar „mari agenții de plasament“⁴⁹, care fracționau națiunea, corporatismul ar fi urmat să-i refacă unitatea pe plan economico-politic, iar creștinismul pe plan spiritual și moral. „Statul nou“ sau „statul corporativ“, era, în concepția lui Salazar, o totalitate de profesioni, de calificări sociale în muncă, avînd la bază așa-numitele gremios (bresle) de lucrători și salariați plus asociațiile patronale. Breslele se grupau în federații regionale pe profesioni. Deasupra acestora se articula corporațiile care „constituie organizația unitară a producției și care reprezintă interesele integrale ale tuturor marilor ramuri de activitate națională“⁵⁰. Statele portugheze erau organizate în jurul așa-numitelor „Case ale poporului“ care înglobau toate activitățile rurale și se ocupau în același timp de instrucția sătenilor, de sănătatea și prosperitatea economică a țaranului, organizînd cooperative de desfacere a produselor, dispensare etc. Astfel conceput, sistemul corporativ portughez își propunea ca țel fundamental, după mărturisirea lui Salazar, „să facă din viața economică un element de organizare politică“. Astfel de corporații urmau a fi create atît în domeniul economic (agricultură, industrie, comerț), cît și în domeniul cultural (educație și instrucție), statului revenindu-i dublul rol : de a prezida crearea corporațiilor și de a controla gestiunea acestora în scopul evitării abuzurilor și conflictelor sociale. De altfel, statul, potrivit ideilor salazariste, are puteri nelimitate asupra popoarelor care „aspiră să fie guvernate în mod sigur“⁵¹.

Așadar, ca orice stat totalitar, statul portughez era constituit pe ideea de autoritate absolută. În interior, statului îi revenea misiunea de a asigura „pacea socială“ și de a preveni mișcările revoluționare, care, după părerea lui Salazar, „duc inevitabil la înrăutățirea vieții popoarelor. De aceea, spunea el, reformele sînt întotdeauna preferabile revoluțiilor sau, mai bine zis, este de preferat să revoluționezi reformînd“⁵².

Sistemul corporativ portughez, similar cu corporatismul de stat a lui Mussolini, nu a dat rezultatele scontate. În rîndul clasei muncitoare a existat permanent o stare de nemulțumire exprimată adesea prin greve și conflicte de muncă repede înăbușite de armată și poliția salazaristă. „Toate eforturile guvernului, întreaga legislație de protecție a muncii în spiritul corporativ, care stă la temelia gândirii politice a lui Salazar, se arăta într-un raport al ministrului român la Lisabona, nu a putut cîștiga cauzei sale masele muncitoare“⁵³. La rîndul său, consilierul de presă român în Portugalia raporta la 6 noiembrie 1942 că „reclamațiile muncitorilor, care au și un substrat politic, se îndreaptă nu numai în contra modicătății salariilor, dar chiar contra organizațiilor corporative însăși, acuzate de a fi greoaie, încete și para-

⁴⁷ A.I.C., fondul M.P.N. (informații), dosarul nr. 905 (Raportul nr. 263 din 6 nov. 1942, semnat Leontin Constantinescu, atașatul de presă al României la Lisabona).

⁴⁸ P. Fryer și P. Pinheiro, *op. cit.*, p. 135—136.

⁴⁹ Antonio Ferro, *op. cit.*, p. 107.

⁵⁰ Oliveira Salazar, *Doctrina și organizarea revoluției portugheze*, p. 15—16 ; E. Schreiber, *op. cit.*, p. 67—100.

⁵¹ Antonio Ferro, *op. cit.*, p. 26.

⁵² *Ibidem*, p. 130.

⁵³ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 13 (Raportul nr. 646, semnat M. Cămărășescu, 31 iulie 1937).

zitate, de îndată ce sînt subvenționate din cotizațiile muncitorilor”⁵⁴. Nici în rîndurile unei însemnate părți a burgheziei sistemul corporativ n-a căpătat aderenți de nădejde. Ideile lui Salazar despre organizarea corporativă a vieții economice și sociale portugheze au început să fie din ce în ce mai mult criticate de un însemnat număr de profesori universitari, oameni politici, ofițeri și alți intelectuali. Primele acuzații la adresa guvernului au fost formulate cu prilejul unui banchet dat la începutul lunii mai 1935 în onoarea fostului ministru Cunha Leal. În discursurile rostite proiectele de reformă ale lui Salazar „au fost aspru criticate”. Cîteva zile după banchet, guvernul a emis un decret, numit al apărării statului, iar la 17 mai s-a publicat, în virtutea acestui decret, o listă cu 33 de persoane — magistrați, profesori universitari și ofițeri superiori — care erau îndepărtați din funcțiile lor⁵⁵. Repetatele încercări de răsturnare a guvernului, conflictele de muncă neîntrerupte, grevele și alte manifestări ale nemulțumirii maselor populare demonstau că regimul salazarist era departe de a realiza „pacea socială și unitatea națiunii” — obiective urmărite de sistemul corporativ. Un eșec de aceeași proporții era înregistrat de „statul corporativ” și în domeniul economico-social. În mai 1938, cînd publicistul francez E. Schreiber își începea vizita în Portugalia, în țară existau deja 60 000 de șomeri. Salariile muncitorilor, observa el, sînt foarte scăzute. Muncitorii agricoli cîștigau 6 escudos pe zi (9 franci francezi) iar femeile numai 3—4 escudos. În agricultură, ca și în industria peștelui, se lucrau 12—13 ore pe zi și chiar 15—16, în perioadele de vîrf. Deși moneda a rămas stabilă, indicele oficial al prețului vieții a crescut cu peste 25 la sută după 1933. Deja bugetul Portugaliei înregistrează în anii 1938, 1939, 1940 un sold negativ, iar suma totală a datoriei publice, la sfîrșitul anilor 1939 și 1940, era de 6 385 497 și respectiv 5 894 752 escudos⁵⁶. Puține domenii ale economiei portugheze au fost organizate pe bază corporativă. În ajunul celui de-al doilea război mondial corporațiile din industria vinului, a conservelor de pește și din domeniul comerțului erau abia într-o fază incipientă⁵⁷. „De fapt, remarcă Ion Pangal, sistemul corporativ portughez este încă în stare embrionară și guvernul se reazimă numai pe încrederea ce i-o acordă președintele republicii și pe posesiunea de fapt a autorității”⁵⁸.

La fel ca în celelalte state de dictatură fascistă, antidemocratismul, antiliberalismul și anticomunismul au fost ridicate la rang de politică de stat ele constituind esența doctrinei politice a lui Salazar și ideologia dominantă a statului totalitar portughez. În ce privește democrația, pentru a justifica lipsa oricăror drepturi și libertăți ale cetățenilor, se propaga ideea potrivit căreia „experiența recentă a regimului democratic din Portugalia nu a oferit securitatea indivizilor și nici libertățile politice. Libertatea de asociere, de întrunire și libertatea presei au fost totdeauna subordonate practic intereselor de partid sau cliiei guvernamentale”⁵⁹. În concepția lui Salazar, autoritatea este un fapt și o necesitate. Ea poate exista în mod absolut în timp ce „libertatea nu poate fi niciodată absolută. Adevărata libertate nu poate exista decît în spiritul omului. Singura libertate posibilă este cea care este garantată de stat și reglementată de autoritate”⁶⁰.

Anticomunismul ocupă locul central în doctrina politică a lui Salazar. În timpul războiului civil din Spania și mai ales în anii celui de-al doilea război mondial, propaganda și practica anticomunistă ale regimului salazarist au căpătat forme deșănțate. Pentru Salazar, „Comunismul este sinteza tuturor revoltelor tradiționale, a materiei împotriva spiritului, a barbarismului împotriva civilizației. Este «marea erezie» a epocii noastre. Noi sîntem împotriva tuturor formelor de internaționalism, de comunism, de socialism și de sindicalism care diminuează, divizează și dizolvă familia, împotriva luptei de clasă și a concepției pur materialiste despre viață”. Asemenea declarații pot fi întîlnite în aproape toate discursurile dictatorului fascist. „Statul portughez continuă să rămînă fundamental anticomunist”, aceasta era concluzia unui amplu raport asupra politicii interne a regimului salazarist, întocmit de consilierul de presă român la Lisabona⁶¹, iar gazeta monarhistă „A Voz” din 28 iunie

⁵⁴ A.I.C., fondul M.P.N. (informații), dos. 905, f. 208 (Raportul, semnat Leontin Constantinescu, adresat lui Al. Maniu).

⁵⁵ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 13, f. 9 (Raportul nr. 333, semnat M. Cămărășescu, 21 mai 1935).

⁵⁶ E. Schreiber, *op. cit.*, p. 105—107; A.C.I., fondul M.P.N. (informații) dos. 827, f. 855 (Buletinul informativ „Portugalia”, nr. 67 din iulie 1941, editat de Secretariatul Propagandei naționale portugheze).

⁵⁷ Emil Schreiber, *op. cit.*, p. 77—100.

⁵⁸ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 13, f. 130 (Raportul nr. 243, semnat Ion Pangal, 2 aprilie 1940).

⁵⁹ Salazar Says..., S.P.N. Books, Lisbon, f.a., p. 25.

⁶⁰ Ibidem, p. 31—32.

⁶¹ A.I.C., fondul M.P.N. (Presă externă), dosarul nr. 1362 (Raportul semnat Leontin Constantinescu, 18 septembrie 1943).

1941, publica un articol sub titlul Inamicul nr. 1 în care, printre alte atacuri virulente anticomuniste, se spunea: „Nu avem reprezentanță diplomatică sau consulară la Moscova. Ne-am opus cînd au fost primite Sovietele în Liga Națiunilor. Am combătut între fruntariile noastre orice ideologie comunistă, orice acțiune comunistă, orice propagandă comunistă. Iar în acei ani aspri și grei 1936—1939, pe cîmpurile de luptă ale Spaniei, voluntarii noștri și-au oferit viața pentru ca să fie învins comunismul”⁶². Teama față de mișcarea comunistă din Portugalia ca și față de orice altă mișcare democratică ce punea în pericol ordinea existentă în „noul stat corporativ” a determinat regimul salazarist, nu numai să interzică organizațiile și partidele politice, să introducă cenzura cea mai severă, să lipsească poporul de orice drepturi și libertăți, dar să facă din tortură și represiune mijlocul principal de guvernare. „Numeroase sînt într-adevăr persoanele, se scria într-un raport primit din Lisabona, care, încă din primele zile ale regimului salazarist, pentru motive de liniște internă și fără forme de instrucție sau de judecată, au fost ridicate de pe la casele lor și expediate direct în colonii unde se mai află și astăzi”⁶³.

Încetarea lucrului la aproape toate întreprinderile din țară în zilele de 17 și 18 ianuarie 1934 a fost considerată ca o acțiune ilegală și Consiliul de Miniștri, întrunit la 19 ianuarie, a decis ca toți cei care îndemnaseră la încetarea lucrului să fie deferiți tribunalelor penale și apoi internați într-un lagăr din Angola⁶⁴. Măsuri similare erau luate împotriva tuturor organizațiilor ostile dictaturii.

Ziarul clandestin „A Verdade” din ianuarie 1934 publica un amplu rechizitoriu la adresa regimului salazarist făcut de fostul președinte Bernardino-Machado în care se arăta că dictatura corporativă a lui Salazar „adîncește prăpastia ce separă pe adevărații cetățeni, pe care ea îi lipsește de drepturi și garanții — de paraziții favoriți cu care ea împarte privilegiul puterii sale absolute, sparge și subminează unitatea națiunii”. La întrebarea „Cum poate dictatura să se mențină la putere dacă nu are sprijinul națiunii?”, fostul președinte indica principalele mijloace prin care Salazar își exercita puterea: tribunale excepționale, poliție inchizițională, asasinat, torturi, deportări, într-un cuvînt — teroare⁶⁵.

Antonio de Figueiredo, într-o lucrare în care și-a propus să analizeze regimul salazarist în cei cincizeci de ani de existență, vrînd să arate cititorilor că trăsătura definitorie a acestui regim în lunga sa existență a constituit-o teroarea, intitulă un capitol, în mod sugestiv, Noua inchiziție. Între metodele folosite de inchiziție și cele folosite de regimul salazarist nu existau deosebiri esențiale. Instrumentul principal al terorii îl constituia poliția secretă (PIDE). Activitatea poliției secrete, ca și a inchiziției, se baza pe sistemul denunțărilor obținute prin tortură fizică și morală exercitată asupra persoanelor considerate a fi suspecte⁶⁶. Poliția secretă acționa în strînsă legătură cu alte organe polițienești și paramilitare (poliția judiciară, garda republicană etc.), toate aflate sub conducerea și coordonarea Ministerului de Interne.

Data fiind starea de încordare permanentă existentă în țară ca urmare a nemulțumirii maselor, precum și opoziția unor cercuri militare împotriva lui Salazar, în ciuda sprijinului fără rezerve primit din partea președintelui Carmona, regimul dictatorial și-a sporit forța de represiune prin înființarea, în anul 1936, a unei miliții speciale intitulată „Legiunea portugheză”, menită să devină ceea ce erau fasciile în Italia și falangele în Spania. Împărțită în centre, pe regiuni, în ea se putea înscrie orice portughez valid, apt de a minui o armă.

Membrii legiunii aveau uniformă pe care o îmbrăcau numai duminica pentru a face exerciții militare, exerciții care aveau o singură temă: reprimarea unei eventuale mișcări revoluționare⁶⁷. La începutul anului 1940 Legiunea număra deja 40 000 de aderenți⁶⁸ și era considerată drept un organism auxiliar al armatei pentru menținerea ordinii în caz de tulburări. Ministrul român la Lisabona considera că înființarea acestei Legiuni avea rațiuni de ordin politic. „În ultimul timp, scria el, se pare că agenții comuști au început să submineze și armata și crearea Legiunii portugheze nu este decît reacția guvernului împotriva tuturor tentativelor de dezagregare care

⁶² *Ibidem*, (informații), dosarul nr. 827, f. 64 (Raportul nr. 46, semnat Mircea Eliade, 4 iulie 1940).

⁶³ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, general, 1940—1941, vol. 2, f. 137 (Raportul nr. 1794, semnat Jurașcu, 15 noiembrie 1941).

⁶⁴ *Ibidem*, Politica internă, vol. 12, f. 192 (Raportul nr. 42, semnat Krupenski, 22 ianuarie 1934).

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Antonio de Figueiredo, *Portugal. Fifty years of Dictator ship*, New York, 1976, p. 126—127.

⁶⁷ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 13, f. 132 (Raportul nr. 245, semnat Ion Pangal, către Gr. Gafencu, 2 aprilie 1940).

⁶⁸ *Ibid.*

s-ar putea ivi în cuprinsul țării⁶⁹. În 1938, Salazar se gîdea chiar să introducă în organele de siguranță elemente din Serviciul secret hitlerist, așa cum procedase Franco în Spania⁷⁰. Tot în scopul întăririi aparatului represiv a fost creată, în 1936, organizația denumită „Tineretul portughez” („Macedade Portuguesa”). Ea era o continuare a „Acțiunii școlare de avangardă”, creată în 1934 numai din studenți și liceeni, care la manifestațiile colective aveau drept uniformă cămașă verde cu pantaloni negri. Noua organizație, „Macedada”, era deschisă întregului tîneret și avea drept scop educarea acestuia în spirit naționalist, fascist și anticomunist. De asemenea, ea își propunea să propage în rîndurile tineretului ideile creștine tradiționale, să combată ideile materialiste din învățămînt.⁷¹

Paralel cu măsurile menite să întărească aparatul represiv, Salazar a încercat să mascheze caracterul de dictatură fascistă al regimului său dotîndu-l cu o serie de instituții caracteristice regimurilor parlamentare, dar golate de conținutul lor democratic burghez. Se urmărea prin aceasta să se creeze în rîndul opiniei publice internaționale aparența unei țări democratice, și, în același timp, să lărgască baza îngustă a regimului din Portugalia.

Încercînd să-i imite pe Hitler și Mussolini, care-și fundamentau dictatura nu numai pe forța aparatului represiv dar și pe existența unor puternice partide politice de tip fascist, Salazar a înființat la 30 iulie 1930 o asociație politică denumită Uniunea Națională, care urmărea să dea dictaturii o bază și o justificare; la ea au aderat în special elementele monarhiste. Se spera ca prin această organizație, al cărui șef era însuși Oliveira Salazar, să se perpetueze existența regimului dictatorial care, după 1926, nu se sprijinea decît pe armată. Ca și cel al partidului fascist italian, Statutul organizației, publicat la 28 mai 1932, preciza că „nu poate admite adeziuni condiționale ci cere o încredere absolută”⁷². Precizînd scopurile acestei organizații, Salazar nu uita niciodată să amintească celor care îl interviuau că „dictatura a fost făcută împotriva partidelor și a spiritului de partid... iar cei care cred că Uniunea Națională va reînvia trecutul se înșală”. Și pe un ton demagogic, dictatorul continua: „Partidele au fost făcute pentru a servi clientele. Uniunea Națională, așa cum o indică numele, pentru a servi națiunea. Uniunea Națională nu va fi niciodată un partid căci ea are o inspirație superioară: să organizeze națiunea”⁷³.

Uniunea Națională se declara incompatibilă cu orice spirit partizan care contravenea principiului de unitate națională. Congresele, întrunirile publice de propagandă, editarea de publicații, exaltarea spiritului naționalist, cooperarea cu statul corporativ în toate domeniile, intervenția în orice gen de alegeri, acestea erau principalele mijloace de acțiune ale Uniunii Naționale.

Ea era prezidată de un comitet central compus din 9 membri desemnați de Salazar și tot el desemna pe cei cinci membri ai Comitetului executiv care funcționa permanent⁷⁴. După ce prezenta prevederile mai importante ale statutului acestei organizații, ministrul român din Lisabona trăgea următoarea concluzie: „Impresiunea mea personală este că Uniunea Națională va dispărea odată cu oamenii care guvernează astăzi destinele Portugaliei”⁷⁵. La rîndul său, corespondentul ziarului parizian „Le Temps” observa că această organizație era încă un pas făcut de Salazar pe linia trecerii de la dictatura militară la dictatura civilă și că „populația, e bine s-o spunem, nu prea se grăbește să intre în această organizație, a cărei formare va trena multă vreme”⁷⁶.

În afara acestei asociații, în decembrie 1932 s-au pus bazele unui partid fascist portughez care se intitula „Sindicalismul național”, condus de doctorul Roãlo Preto. Membrii acestui partid purtau cămăși albastre cu banderolă albă pe care figura crucea roșie a Sf. Andrei. Obiectivul noului partid era acela de a ralia clasa muncitoare la dictatura salazaristă⁷⁷.

Tot în scopul extinderii influenței sale în rîndul poporului portughez, al anihilării mișcărilor de opoziție și al trecerii de la dictatura militară la dictatura civilă s-a făcut și încercarea de a dota țara cu un regim parlamentar menit să mascheze esența totalitară a regimului. Astfel, printr-un decret prezidențial, în decembrie 1931

⁶⁹ *Ibidem*, (Raportul nr. 977, semnat Cămărășescu, 28 noiembrie 1936).

⁷⁰ *Ibidem*, f. 79 (Raportul nr. 65 din 29 ianuarie 1938).

⁷¹ Vezi, Oliveira Salazar. *Doctrina și organizarea revoluției portugheze*, p. 125—127.

⁷² A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 12, f. 105 (Raportul nr. 193, semnat Krupenski, 1 iunie 1932).

⁷³ Antonio Ferro, *op. cit.*, p. 107—109.

⁷⁴ Vezi: Oliveira Salazar. *Doctrina și organizarea revoluției portugheze*, p. 115—117.

⁷⁵ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politica internă, vol. 12, f. 105 (Raportul nr. 178, semnat Krupenski, 17 mai 1932).

⁷⁶ „Le Temps”, 23 februarie 1933.

⁷⁷ Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 339.

a fost instituit un Consiliu Politic Național, devenit după aceea Consiliu de Stat, compus din președintele guvernului, ministrul de interne, procurorul general, președintele Curții superioare de justiție și 11 membri numiți de președintele Carmona, avînd drept obiectiv să elaboreze textul unui proiect de Constituție, precum și cadrul administrativ și electoral. Noua Constituție a fost aprobată prin plebiscitul național din 19 martie 1933 și amendată în prima sesiune legislativă a Adunării Naționale (ianuarie-martie 1935).

Textul constituției definea structura statului corporatist portughez stabilind totodată funcțiile fiecăreia dintre componentele sale. Fără a intra în analiza detaliată a acestui document, putem formula totuși concluzia că, în ciuda unor aparențe democratice, principiile pe care se întemeiază se inspiră din doctrina totalitar-fascistă, fapt ce sporește similitudinea dintre regimul portughez și regimurile din Italia, Germania și Spania.

Noua constituție întărea și sporea atribuțiile Consiliului de Miniștri și ale președintelui țării, deci puterea executivă, în detrimentul puterii legislative care urma a fi reprezentată de o Adunare Națională și de o Cameră corporativă*. În sistemul constituțional portughez Adunarea Națională era o piesă de o importanță, cel mult, secundară.

Năzuința de a nu vedea din nou realizîndu-se ceea ce salazarismul numea „tirană anonimă a parlamentului“, în ciuda dogmei separării tripartite între puteri egale — legislativă, executivă și judecătorească — Constituția portugheză a luat măsuri pentru a așeza o putere legislativă slabă în fața unui executiv care, rupînd echilibrul, concentra în mîna sa întreaga putere. Ca toate constituțiile fasciste, și cea portugheză avea un pronunțat caracter antidemocratic. Nefiind „egalul opus“ executivului, care să poată face acte de independență și control față de acesta, Adunarea Națională, așa cum se degajă din textul Constituției, era doar un instrument subordonat de sus în jos, grație căreia guvernul dorea să dea impresia că era în contact cu poporul. Funcția legislativă era, desigur, atribuită esențială a Adunării Naționale dar și aceasta suferea o serie de limitări derivînd din neîncrederea regimului salazarist față de parlament. Astfel, Adunarea Națională nu era singura care avea inițiativa legislativă; această inițiativă era împărțită între deputați și membrii guvernului. Mai mult, proiectele de lege care implicau o sporire a cheltuielilor publice sau o micșorare a încasărilor statului aparțineau inițiativei exclusive a guvernului⁷⁵. O serie de articole stabileau competența Adunării arătînd domenii în care putea legifera⁷⁶. Totuși, în comparație cu rolul minor atribuit Adunării Naționale, Constituția acorda președintelui republicii o putere foarte importantă. Pentru a releva încă odată neîncrederea Constituției portugheze în puterea legislativă, menționăm faptul că președintele Republicii putea dizolva Adunarea Națională fără să îndeplinească nici o altă formalitate. Noile alegeri trebuiau să aibă loc în cele 60 de zile următoare dizolvării, dar șeful statului putea prelungi la șase luni acest termen⁸⁰. Dacă se are în vedere că guvernul putea elabora decrete legi în cazuri de urgență și necesitate publică cu condiția de a le supune ratificării Adunării într-una din primele cinci ședințe, avem o viziune completă a puterilor limitate ale Adunării și asupra situației subordonate și secundare pe care aceasta o avea în sistemul constituțional portughez.

În ce privește președintele Consiliului de Miniștri, Constituția îi acorda puteri aproape nelimitate. El exercita în mod efectiv conducerea politicii interne și externe a statului, ajutat de miniștrii și subsecretarii de stat numiți și revocați de către șeful statului la propunerea lui Salazar. Guvernul contrasemna actele șefului statului, emitea decrete legi, aproba convențiile și tratatele internaționale, elabora decrete, reglemente și instrucțiuni pentru buna executare a legilor. Oricare ar fi fost votul Adunării Naționale sau refuzul de a aproba o lege propusă de guvern, guvernul nu-și dădea demisia din această cauză; se urmărea consolidarea puterii lui Salazar și a guvernului său, căruia îi asigura o independență suficientă pentru ca el să guverneze fără a ține seama de votul Adunării Naționale⁸¹.

* Camera corporatistă dezbătea probleme de ordin administrativ, economic și cultural. Ea își dădea avizul în scris asupra tuturor propunerilor sau proiectelor de legi și asupra convențiilor ori tratatelor internaționale prezentate Adunării Naționale. Această cameră avea 24 de secțiuni, după configurația economică a Portugaliei: 1. cereale și animale; 2. vinuri; 3. produse forestiere; 4. producția agricolă; 5. pescuit și conserve; 6. mine; 7. produse textile ș.a.m.d.

⁷⁵ A.I.C., fondul M.P.N. (informații), dosarul nr. 905, f. 125—127 (Raportul nr. 259, semnat Leontin Constantinescu, nedatat).

⁷⁶ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Oliveira Salazar. *Doctrina și organizarea revoluției portugheze*, p. 85—87.

Corpul electoral destinat să aleagă membrii Adunării Naționale era compus, în primul rând, din toți cetățenii portughezi de sex masculin, majori sau emancipați, care știau să scrie și să citească și, în al doilea rând, chiar din neștiutorii de carte care plăteau cel puțin 100 de escudos contribuție la unul din impozitele enumerate de lege. Alegătorii votau o singură listă care cuprindea numărul tuturor celor 90 de deputați. În felul acesta în sistemul electoral portughez întreaga țară forma un colegiu unic, evitând divizarea sa în circumscripții electorale care ar fi putut alimenta luptele dintre partide.

Rolul secundar pe care-l juca Adunarea Națională în viața politică a țării, recrutarea corpului electoral după criteriul științei de carte, într-o țară unde procentul de analfabeți era deosebit de ridicat, eliminarea luptelor electorale prin prezentarea unei singure liste de candidați pentru întreaga țară reduceau în mod vizibil interesul și pasiunea pentru alegeri. „În asemenea condiții, arăta consilierul de presă român la Lisabona, ele căpătau caracterul unei adevărate convenționale la un act de autoritate prin care puterea centrală desemnează pe deputați”⁸². De altfel, caracterul administrativ al Adunării Naționale reieșea din calitatea membrilor ce o compuneau. Pe lângă miniștri, profesori universitari și avocați se mai puteau vedea, printre membrii Adunării, judecători, procurori, șeful cenzurii, directorul Societății de radiodifuziune, ofițeri superiori, scriitori. Toți erau potențați ai regimului salazarist și membri ai Uniunii Naționale⁸³.

La alegerile din 1934 în districtul Lisabonei numărul total al votanților a fost de 68 271 din cei 98 508 înscrși⁸⁴. Comitetul național sindicalist denunța „sinistra glumă a alegerilor parlamentare, hojiile comise în anturajul președintelui Consiliului și apucăturile din ce în ce mai arbitrare și tiranice ale lui Salazar”⁸⁵.

Alegerile din 30 octombrie 1938 pentru Adunarea Națională, Salazar le-a conferit caracterul unui „plebiscit” care trebuia să se exprime nu atât pentru numele candidaților de deputați, cât pentru principiile și realizările „noului stat”. Din cei 743 930 alegători înscrși au votat 622 313 adică 86,4% din care pentru „noul stat” s-au exprimat numai 200 000⁸⁶. Cîteva luni după aceste alegeri dictatorul Portugaliei încerca o nouă armă politică în scopul de a-și atrage masele populare. La 27 februarie 1939 autoritățile salazariste au organizat o manifestație populară pe care au încercat s-o prezinte ca o mișcare spontană pornită din sentimentul de grațitudine al maselor. Prezent la fața locului, Lucian Blaga raporta la București că în Portugalia „spontanitatea manifestațiilor de asemenea natură este desigur ceva foarte relativ”⁸⁷. În noiembrie 1942 se prezentau la urne 800 000 de votanți dintr-o populație ce număra 7 700 000 locuitori. Aceasta însemna că corpul electoral reprezenta aproximativ 10% din efectivul populației⁸⁸.

Constituția din 1933 nu schimba esența fascistă a regimului salazarist. Reprezentantul României în Portugalia făcea o judicioasă remarcă scriind că „pînă acum se vorbea deschis de dictatură, de acum înainte aceasta se ascunde în dosul noii Constituții. Este singura schimbare care într-adevăr a avut loc”⁸⁹. Și după Constituția din 1933 regimul parlamentar portughez a fost suprimat de către Salazar, cele două Adunări avînd un caracter pur consultativ și nu deliberativ. Guvernul nu era responsabil față de Adunare și, pentru a marca și mai bine acest lucru, nici nu exista în sala de ședințe o bancă rezervată miniștrilor, ei neluînd parte la nici o discuție. „Din cînd în cînd, remarcă ministrul României la Lisabona, dl. Salazar sau un alt membru al guvernului vine și citește o declarație în fața uneia sau alteia din Adunări și apoi se retrage fără ca declarația ministerială să poată face obiectul vreunei deliberări”⁹⁰. Între 1932—1939, Salazar a deținut, pe lângă funcția de prim ministru și portofoliul a două sau chiar trei ministere deodată, concentrînd practic întreaga putere în mîinile sale.

La data promulgării Constituției, Salazar în calitate și de ministru al coloniilor, a însoțit textul acesteia cu Actul colonial, document elaborat încă din 1930, în care se

⁸² A.I.C., fondul M.P.N. (informații), dosarul nr. 905, f. 128 (Raportul nr. 259, semnat Leontin Constantinescu).

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Ibidem*, f. 129.

⁸⁵ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politică internă, vol. 13, f. 2 (Raportul confidențial către N. Titulescu, 15 ianuarie 1935).

⁸⁶ *Ibidem*, (Raportul nr. 918, semnat Lucian Blaga, 31 octombrie 1938).

⁸⁷ *Ibidem*, (Raportul nr. 132, semnat Lucian Blaga, 3 martie 1939).

⁸⁸ A.I.C., fondul M.P.N. (informații), dosarul nr. 905, f. 129 (Raportul nr. 259, semnat Leontin Constantinescu).

⁸⁹ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, Politică internă, vol. 12, f. 179 (Raportul nr. 123, semnat Krupenski, 20 martie 1937).

⁹⁰ *Ibidem*, vol. 13, f. 130 (Raportul nr. 245, semnat Ion Pangal, 2 aprilie 1940).

statua că posesiunile portugheze din Africa și Asia încetau de a mai fi considerate drept colonii și ele deveneau veritabile provincii depinzând direct de guvernul central. Actul colonial, parte integrantă a noii Constituții, urmărea deci să realizeze visul colonialiștilor portughezi, acela de a menține sub dominația lor milioane de supuși din Africa și Asia pe calea integrării și asimilării de către metropolă. „Sintem o unitate juridică și politică, declara Salazar câteva luni după promulgarea Actului colonial, și prin dezvoltarea producției, prin schimbul de materii prime, de produse alimentare și industriale între diferitele părți ale acestui întreg, dorim să ajungem la o unitate economică cit mai completă și mai perfectă cu putință”⁹¹. De la această dată, imperiul colonial portughez, al treilea ca mărime, după imperiile coloniale englez și francez, era considerat ca fiind parte integrantă a Portugaliei, dispozițiile constituționale care se refereau direct la metropolă aplicându-se și coloniilor.

Existența imperiului colonial și mai ales natura regimului salazarist, și-au pus amprenta asupra orientării pe plan internațional a Portugaliei. Politica externă a lui Salazar a fost marcată de o constantă, dar prudentă, colaborare cu regimurile fasciste din Spania, Germania și Italia. Asemănările dintre cele două regimuri fasciste, cel din Portugalia și cel din Spania franchistă, au condus la un tratat de alianță dintre guvernele celor două țări, tratat care, pe lângă caracterul său reacționar, însemna, totodată, o recunoaștere a sprijinului substanțial pe care Salazar l-a acordat lui Franco în timpul războiului civil. Comentînd alianța dintre Franco și Salazar, ministrul României în Portugalia aprecia că „stringerea legăturilor dintre Spania și Portugalia se desfășoară în cadrul normal al intereselor lor actuale. Poziția Portugaliei este, pînă la un punct, similară cu a Spaniei, deoarece politica sa se reazimă pe două alianțe: vechea alianță cu Anglia și noua alianță cu Spania. Astfel, după cum Spania, prin alianța cu Portugalia se apropie de Londra, tot astfel, Portugalia, prin alianța cu Spania, s-ar putea apropia, grație aderării Spaniei la Pactul anticomunist, de puterile totalitare”⁹².

Deși manifesta simpatii deschise pentru regimurile fasciste din Germania și Italia, teama guvernului de la Lisabona față de politica expansionistă a celor două țări, politică ce viza și interesele portugheze în Africa și Asia, a determinat pe Salazar să se mențină la oarecare distanță pe planul politicii externe față de potențialii săi concurenți și să mențină vechea alianță cu Anglia*. Dată fiind poziția strategică a Portugaliei, această alianță asigura menținerea dominației britanice în bazinul mediteranean și Oceanul Atlantic și, implicit, menținerea căilor sale de comunicație cu posesiunile coloniale din Asia și Africa. În ce privește Portugalia, alianța cu Anglia, îi dădea garanția menținerii imperiului colonial.

Reciprocitatea de interese dintre Anglia și Portugalia în ce privește apărarea imperiilor lor coloniale explică și poziția acesteia din urmă față de conflictul italo-abisinian din anii 1935—1936. Deși nutrea o profundă simpatie față de Italia lui Mussolini, Portugalia a acordat sprijin necondiționat Marii Britanii, îmbrățișînd principiul asistenței mutuale și sancțiunilor pentru Italia și sperînd că, în ipoteza unei agresiuni împotriva posesiunilor sale, să reclame și ea asistența la care avea dreptul în virtutea pactelor și acordurilor în vigoare. „Nu credem că cercurile răspunzătoare portugheze să nutească vreo simpatie deosebită pentru etiopieni, arată Al. Duiliu Zamfirescu în raportul său din 1 iunie 1936. Nu pe un asemenea sentimentalism ci pe rațiunea propriilor interese portugheze de stat se întemeiază neclintita credință a Portugaliei în viitorul Societății Națiunilor”⁹³.

Aceleași rațiuni izvorite din nevoia de a-și menține imperiul colonial a determinat și poziția de neutralitate binevoitoare față de Anglia, adoptată de Portugalia în anii celui de-al doilea război mondial. „Preocuparea de bază a politicii britanice, arăta M. Cămărășescu, este de a feri Portugalia și imperiul său colonial să devină cîmp de compensațiune al puterilor în luptă”⁹⁴. Încercînd să explice de ce după declanșarea agresiunii împotriva Uniunii Sovietice, guvernul salazarist, care făcuse din

⁹¹ Vezi discursul lui O. Salazar, din 13 iunie 1933, rostit în fața guvernatorilor din colonii, în *Oliveira Salazar. Une révolution dans la paix*, p. 166—171.

⁹² A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, general, vol. 1, f. 279 (Raportul nr. 315, semnat M. Cămărășescu, către Gr. Gafencu, 3 mai 1939).

* Alianța dintre Anglia și Portugalia data din 1703 cînd, în urma victoriei repurtate de Portugalia împotriva Spaniei la 1688, Pedro al II-lea, pentru a menține independența țării, s-a orientat spre Anglia, încheind Tratatul Methwen (de la numele lui John Methwen care a negociat tratatul pentru Marea Britanie). Acest tratat comercial se rezuma la două clauze: Portugalia se angaja să cumpere lînă din Anglia; englezii se angajau să cumpere vinuri portugheze. El avea însă o semnificație mult mai largă și tocmai de aceea a constituit temelia relațiilor de colaborare și prietenie dintre cele două țări.

⁹³ A.M.A.E., fondul nr. 71, Portugalia, general, vol. 1, f. 153 (Raportul nr. 451 către N. Titulescu).

⁹⁴ *Ibidem*, vol. 2, f. 2 (Raportul nr. 48 către Gr. Gafencu, 18 ianuarie 1940).

anticomunism și antisovietism postulatul politicii sale interne și externe, nu și-a părăsit poziția de neutralitate, Mircea Eliade, consilier de presă la Lisabona, arăta că „pentru portughezi războiul din răsărit a însemnat în primul rând o slăbire a presiunii germane în Peninsula Iberică. De asemenea, majoritatea portughezilor sînt prin tradiție filo-englezi, și o bună parte din oamenii politici cu care am stat de vorbă încearcă să se convingă singuri că marele conflict din răsărit nu este decît o fațadă a războiului între Reich și Imperiul britanic — ca să nu-și poată reproșa că ei, anticomuniști no- torii, asistă pasivi la cruciada contra comunismului”⁹⁵.

Atitudinea, în general loială a Portugaliei față de aliatul său (Anglia), atît în timpul crizelor premergătoare conflagrației mondiale cît și în cursul acesteia⁹⁶, explică în parte de ce regimul salazarist a supraviețuit marilor schimbări politice survenite în lume, în anii imediat postbelici. Perpetuarea anacronicului regim portughez timp de aproape trei decenii de la sfîrșitul războiului; epocă în care ideile de libertate și independență națională a popoarelor s-au afirmat cu putere și cu rezultate practice notabile, a fost rezultatul împletirii unor factori de ordin intern și extern care și-au pus amprenta asupra evoluției acestui regim. Neprăbușindu-se în 1945, ca celelalte regimuri fasciste, salazarismul ca și franchismul în Spania, a încercat să se adapteze noilor condiții începînd cu consolidarea bazelor sale interne.

Pînă în deceniul al șaselea, loialitatea armatei față de regimul dictatorial nu a fost niciodată pusă în discuție, ea constituind pilonul de susținere a salazarismului. Istoria celor cincizeci de ani de dictatură a înregistrat un șir de rebeliuni militare, provocate mai ales de lupta unor grupuri de ofițeri pentru funcții mai bine retribuite în erarhia dictaturii. Deși înăbușite cu cruzime, mulți ofițeri fiind arestați sau exilați, ele n-au fost de natură să diminueze încrederea regimului în armată. Guvernul de la Lisabona se mai baza și pe faptul că dispersarea armatei pe cele trei fronturi din Africa * făcea dificilă o mișcare politică pe ansamblu cu un caracter bine organizat. Cercurile dictatoriale din jurul lui Salazar și Marcel Caetano, avînd o încredere desăvîrșită în armată, au subapreciat schimbările esențiale survenite în evoluția acestei instituții de bază a regimului pe care-l patrona, schimbări datorate, mai ales războiului din Africa. Nevoia de a sporii în mod considerabil numărul ofițerilor pentru ducerea războiului pe cele trei fronturi — Guineea-Bissau, Angola și Mozambic — a obligat pe Salazar să deschidă porțile Academiei militare unui însemnat număr de elevi, provenind din rîndul fiilor de țărani, muncitori și alte pături deposestate. Începînd cu anii '50, Academia militară nu mai era apanajul elitei burgheze, fapt ce a schimbat atmosfera și mentalitatea existente pînă atunci în această instituție. Aceleași nevoi au determinat guvernul salazarist să sporească recrutările de ofițeri din rîndul universitarilor, mulți dintre aceștia avînd deja o formație politică anti-fascistă. „Contactul dintre studenții politizați și ofițerii de carieră, fii de țărani și muncitori, rezultați din clasele de mijloc sacrificate ale societății portugheze, arăta Manuele Poppe Lopes Cardoso, contactul și dialogul în focul unui război colonial al cărui caracter absurd și nejust se accentua zi de zi, au fermentat spiritul revoluției de la 25 aprilie 1974 și au schimbat însăși natura forțelor armate portugheze”⁹⁷. La începutul anilor '70 corpul ofițeresc nu mai avea caracterul unui grup de mercenari care să-l apere pe Caetano și pe acoliții regimului său.

Toate aceste schimbări și-au pus amprenta asupra procesului revoluționar din Portugalia în cadrul căruia armata a jucat un rol important. În martie 1974 apărarea lucrarea generalului Antonio de Spínola, șef adjunct al Marelui Stat Major al forțelor armate, Portugal e o futuro (Portugalia și viitorul) în care se demonstra imposibilitatea obținerii unei victorii militare împotriva mișcărilor de eliberare din Africa și

⁹⁵ A.I.C., fondul M.P.N. (informații), dos. 827, f. 55 (Raportul nr. 46, semnat Mircea Eliade, 4 iulie 1941).

⁹⁶ În timpul celei de-a doua conflagrații mondiale, marii capitaliști portughezi și-au consolidat pozițiile economice, vinzînd atît Angliei cît și Germaniei și Italiei wolfram către Germania „în intenția de a scurta războiul” (Vezi P. Fryer și P. Pinheiro, *op. cit.*, p. 137).

* Încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea devenise obligatoriu stagiul în Africa pentru orice ofițer care îmbrățișa această carieră și urmărea să joace un rol în viața politică portugheză.

⁹⁷ Portugal : *Les chemins de la liberté*, p. 8 ; Michael Harsgor, *op. cit.*, p. 11.

indemna guvernul de la Lisabona să recurgă la o soluție politică. Guvernul și elementele reacționare din armată au reacționat prompt și Spínola, împreună cu Costa Gomes, șeful M.St.M. care-l sprijinise, au fost înlăturați de la conducerea armatei. La scurt timp, Mișcarea Forțelor Armate publica un manifest, intitulat „Forțele armate și națiunea“, în care se lansa un apel deschis la încetarea războiului colonial: „O soluție politică, se arăta în manifest, trebuie să salveze onoarea și demnitatea națională, ca și toate interesele legitime ale portughezilor rezidenți în Africa, dar trebuie, de asemenea, să țină seama de realitatea indiscutabilă și ireversibilă a aspirației profunde a popoarelor africane de a se guverna ele însele“⁹⁸.

La 25 aprilie 1974, în urma insurecției organizate de Mișcarea Forțelor Armate, regimul totalitar, care guvernase Portugalia timp de aproape o jumătate de secol, a fost înlăturat. Succesul deplin, precum și rapiditatea cu care s-a înlăptuit acest act revoluționar demonstrează setea de libertate a poporului portughez, precum și slăbiciunea unui regim a cărui politică reacționară era în flagrantă contradicție cu aspirațiile maselor populare și cu dezvoltarea însăși a epocii contemporane. Cei cincizeci de ani de dictatură fascistă reprezintă cea mai neagră pagină din milenara istorie a poporului portughez. Eliberat de chingile regimului totalitar, poporul portughez a revenit pe scena politică a țării angajându-se într-un amplu efort de lichidare a greutăților moștenite de la vechiul regim și de înscriere a Portugaliei pe traiectoria unei dezvoltări libere și democratice.

CONSTANTIN BOTORAN

⁹⁸ „Lumea“, nr. 19/2 mai 1974, p. 20.

**„PROBLEME DE POLITICĂ EXTERNĂ
A ROMÂNIEI. 1918—1940”,**

*vol. II, Editura militară,
București, 1977, 456 p.*

Volumul, apărut sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. *, cuprinde în șase ample studii aspecte majore ale temei, din intervalul 1918 — începutul anului 1940; el continuă cercetările publicate, sub același titlu, în 1971.

Lucrarea are ca temei o solidă documentație; alături de numeroase articole, monografii și sinteze, au fost consultate presa, culegeri de documente, precum și multe acte inedite din țară — din Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului Apărării Naționale, Academiei Republicii Socialiste România, Institutului de studii istorice și social-

politice, Arhiva C.C. al P.C.R. — și din străinătate, îndeosebi de la Ministerul Afacerilor Externe al Franței și Arhiva Politică din Bonn. În acest fel, sînt prezentate și încorporate informații și interpretări noi, cum și o serie de nuanțări ale unor fapte cunoscute, așa încît imaginea și sensurile unor evenimente, cît și opțiunile cu caracter de permanență în politica externă a României, în amintitul interval, devin fie mai clare, fie mai cuprinzătoare.

Trei teme — și anume statutul politico-juridic al țării noastre din anii interbelici, alianțele militare și poziția României față de agresiunile unor puteri fasciste și expansioniste în Africa și Asia — au fost pînă în prezent foarte succint amintite în lucrări. Volumul împli-

nește astfel o lacună și pune bazele unei viitoare cercetări monografice a fiecăreia din ele. Celelalte teme — atitudinea și acțiunea diplomatică a României față de politica statelor fasciste sau revizioniste, eforturile diplomației românești în perioada cea mai critică dinaintea războiului (martie 1938 — august 1939) și în primele luni ale conflagrației — aduc elemente noi, aprecieri și nuanțări, față de ceea ce s-a publicat.

Definitiv pentru volumul de față este și referirea constantă la desfășurările majore din relațiile intereuropene și mondiale, în intervalul 1919—1940 și analiza conexiunilor între aceste desfășurări și reacțiile guvernelor de la București. Dar în toate complexele evoluții din cele două decenii amintite, politica externă a României a urmărit, în permanență și fără nici o concesie, apărarea hotarelor statului național unitar constituit în 1918.

Dealtfel, raportarea la realitățile și conexiunile europene — într-un mo-

* Autori: Viorica Moisuc, Dumitru Tuțu, Eliza Cam-pus, Constantin Botoran, Ion Calafeteanu, Gheorghe Zaharia; coordonator, Viorica Moisuc.

ment sau altul din istoria continentului — este absolut necesară pentru înțelegerea proceselor care își croiau drum spre primul plan.

În secolul al XIX-lea, formarea statelor naționale cu țelul de a deveni unitare, echilibrul între marile puteri, prefacerile sociale odată cu progresul ideilor democratice-liberale, au constituit liniile directoare în istoria europeană. Esențială pentru realizarea statelor naționale — exemplul statelor sîrbilor, belgienilor, grecilor, românilor, italienilor, germanilor, bulgarilor, norvegienilor, albanezilor, realizate în secolul al XIX-lea este elocvent — a fost conștiința apartenenței la o singură națiune, indiferent de hotarele atunci existente, cu obiectivul final de a cuprinde înăuntrul unor state unitare a întregii națiuni. Împlinirea ideii naționale, de fiecare dată, a avut impulsul în interior, în felul cum a reacționat și a luptat națiunea în cauză; conjuncturile externe, favorabile sau nu cauzelor naționale, au stat în interdependență cu factorii politici, sociali și economici interni.

În pragul anului 1914, alături de Europa marilor puteri, grupate în două blocuri militare antagoniste, exista o altă Europă, a națiunilor exprimînd o realitate fundamentală, permanentă a continentului nostru și care se îndrepta ineluctabil spre constituirea unor state naționale unitare.

Constituirea statului național unitar, condiție fundamentală pentru progresul poporului român, s-a înscris astfel într-un proces istoric obiectiv, desfășurat în centrul și estul Europei. Memorabilul eveniment a avut loc în anul 1918, în trei etape, prin voința liber exprimată, prin votul unor

adunări larg reprezentative ale națiunii române aflate în ținuturile ce se uneau acum.

Dreptatea se împlinise și pentru poporul român!

Studiul „Acte fundamentale ale statutului politico-juridic al României în perioada 1918—1940”, elaborat de Viorica Moisuc, examinează negocierile diplomatice încheiate prin tratate, care au adus, ca acte de drept internațional, recunoașterea unității la România a tuturor teritoriilor locuite de la început de națiunea română și aflate pînă atunci sub dominația Imperiului austro-ungar și țarist. Constituirea statului național unitar, subliniază cu dreptate autoarea, a precedat negocierea și semnarea tratatelor de pace; temei stau hotărîrile de unire din 1918 — exprimate categoric în adunările legale alocate — precum și jertfa de sînge din războiul dus de armata română pentru eliberarea teritoriului național, în 1916—1918. Războiul din 1916—1918 a fost pentru români un război de eliberare națională; pentru unitatea națiunii în hotarele unui singur stat se pronunțau toate clasele și categoriile sociale, din toate provinciile istorice, indiferent sub ce stăpînire se aflaseră pînă atunci.

Sînt urmărite, în continuare: Pactul Societății Națiunilor; tratatele și acordurile multilaterale (Pactul Briand Kellog, Convenția de definire a agresiunii); pactele regionale (Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică); tratativele bilaterale (cu Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia, Franța, U.R.S.S.), încheiate sau nu cu tratate; raporturile și disensiunile dintre marile puteri și negocierile pentru instituirea unui sistem de securitate în vestul și estul continentului. Dumitru

Tuțu analizează alianțele militare ale României, între 1921—1939, cu Republica Cehoslovacă, Iugoslavia (Regatul sîrbo-croato-sloven), Polonia, convenția militară cu Franța, cu Turcia. Sînt urmărite și înțelegerile bilaterale și cele tri și cvadripartite, evoluția acestor convenții, cuprinderea lor reală. De relevat concluzia că, în anii 1938—1939, aceste alianțe militare nu au prezentat o garanție efectivă pentru apărarea hotarelor României.

Două studii arată reacțiile și inițiativele diplomației țării noastre față de statele ce urmăreau revizuirea ordinii teritoriale consemnată în tratatele de pace din 1919—1920. Primul — autor Eliza Campus — analizează relațiile cu Italia și Germania; fie direct, fie împreună cu aliatele din Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, sau sprijinind inițiativele unor mari puteri — Franța, și din 1933 — U.R.S.S., ori aplicînd decizii ale Societății Națiunilor, România a încercat să neutralizeze sau să stăvilească acțiuni ale guvernelor fascist sau hitlerist ce ducă la modificarea ordinii juridice și a granițelor.

Pînă spre mijlocul deceniului 4, au fost obținute mai multe rezultate pozitive; începînd cu 1935, sub acțiunea forței, situația în Europa se degradează, pactele regionale își arată ineficacitatea, iar începînd din august 1939 se conturează procesul de izolare a României. Următorul studiu — semnat de Constantin Botoran — se ocupă de poziția țării noastre față de agresiunile Italiei în Etiopia (1935) și ale Japoniei împotriva Chinei (1931, 1932, 1937). După ce arată extinderea legăturilor noastre economice cu țări din Orientul apropiat și mijlociu — îndeosebi cu Egiptul,

Palestina, Siria, Liban, ca și cu Turcia, Algeria și Maroc, autorul subliniază legătura între conflictele din Asia și Africa și evenimentele din Europa; arată că diplomația română, la dezbaterile din Societatea Națiunilor privind agresiunea contra Etiopiei și a Chinei, a avut un dublu obiectiv: respectarea, aplicarea prevederilor Pactului Societății Națiunilor, deci a legalității internaționale și integritatea statului unitar român.

De perioada cea mai critică în relațiile intereuropene se ocupă ultimele două studii. Ion Calafeteanu urmărește eforturile diplomației românești — din martie 1938 până în iulie 1939 — pentru a stăvilii expansiunea hitleristă spre sud-estul continentului. Sunt evidențiate măsurile interne — pregătiri continue ale forțelor armate și dizolvarea Gărzii de fier — cât și externe, bazate pe alianțele regionale existente ca și pe încercările de a edifica un front mai general împotriva agresiunii, încercările de ameliorare a raporturilor cu guvernele revizioniste de la Budapesta și Sofia — rămase fără rezultat, accentuarea tendințelor guvernelor respective de a cere țării noastre cesiuni teritoriale. Deteriorarea situației României în vara anului 1939 și în primele luni ale conflictului este analizată de Gheorghe Zaharia. Urmărim tratativele marilor puteri cu obiectivele fiecăreia; eșecul negocierilor tripartite dintre Franța, Anglia și U.R.S.S. cu explicarea cauzelor; mutațiile în anume raporturi bilaterale; declarația ministrului de externe Grigore Gafencu că România va participa activ la un eventual sistem de securitate anglo-franco-sovietic. De relevat ajutorul

și politico-diplomatic și efectiv, pe teren, dat de autoritățile române zecilor de mii de militari și civili polonezi refugiați în septembrie 1939, ajutor ce însumează, până în 31 martie 1946, suma de lei 2 miliarde și 116 milioane, la cursul din 1939. Sint, de asemenea, evidențiate luările de poziție ale comuniștilor împotriva agresiunii naziste, cu toate că P.C.R. a primit din afară în iarna lui 1939/1940 și în mai 1940 directive care contraveneau unor interese fundamentale ale statului român.

Desigur, pe măsura continuării cercetării, se vor face completări temelor tratate. Ca de exemplu: natura divergențelor între Polonia și Cehoslovacia în 1920—1921 (p. 51—52); cuprinsul tratativelor româno-sovietice din anii 1921—1934 (p. 65); raporturile Germania — U.R.S.S. în 1922—1923 (p. 187); ponderea comerțului exterior al României cu țările din Orientul apropiat și mijlociu (față de totalul exporturilor și importurilor noastre, pe fiecare an, p. 257—258); date privind investițiile monopolurilor americane în Japonia, în perioada tratată (p. 269); atitudinea Japoniei față de tratatul de la Paris din 1920 privind România; completarea bibliografiei cu studii apărute în țară în legătură cu pactul celor 4, propus de Mussolini în 1933 (p. 35, 205). După cum se vor efectua și unele corectări; de exemplu: granița României cu Reich-ul nazist, în 1939 (p. 92) — nu am avut o atare graniță.

Al doilea volum, **Probleme de politică externă a României**, marchează un real progres în cercetarea unor etape majore în relațiile internaționale și a unor opțiuni esențiale ale diplomației române

din anii 1918—1940. Peste complicațiile tratativelor, ale negocierilor, ale luărilor de poziții, dincolo de voința participanților de a instaura legalitatea internațională pe baza unor texte acceptate de toți, se desprinde concluzia că puterea efectivă a tratatelor de pace, a alianțelor bilaterale și regionale, a pactelor de neagresiune, a convențiilor vizînd eliminarea agresiunii și a războiului, a Pactului înusuși al Societății Națiunilor, toate aceste reglementări juridice ale anilor 1919—1935 au avut aplicabilitate și valoare atîta timp cît s-a menținut raportul de forțe instituit în Europa și în lume la finele primului război mondial. Pe măsură ce învingătorii din 1918 și-au pierdut preponderența și au avut interese divergente, confruntîndu-se chiar, pe măsură ce foștii învinși și-au refăcut potențialul economic și militar, în aceeași măsură a devenit tot mai precară legalitatea internațională, întemeiată pe toate textele amintite, pînă cînd ea a fost complet anulată de războiul declanșat la 1 septembrie 1939. După cum din studiile volumului reiese că succesul agresorilor și repetatele încălcări ale tratatelor se explică — cel puțin în intervalul 1931—1938 — nu atît prin forța reală a puterilor expansioniste și revizioniste, cît mai ales prin lipsa unei opoziții efective și unitare a statelor ce se pronunțau pentru respectul legii internaționale; se adaugă ineficacitatea Societății Națiunilor, care nu a dispus de forța necesară și, ca atare, numai cu vorbe, declarații de principii și rezoluții, nu a fost în stare să apere nici un stat membru împotriva unui atac din afară.

Volumele **Probleme de politică externă a României**, apărute în 1971 și 1977, se completează. Față de amplul material docu-

mentar edit și inedit investigat, față de rezultatele acestor cercetări, s-ar putea trece la o monografie care să cuprindă

ansamblul relațiilor externe ale țării noastre din 1918 și pînă în 1940.

DINU C. GIURESCU

Dan Berindei, Csucsua István :
1877. A FÜGGTELENSÉGI HÁBORÚ
ÉS ERDÉLY
1877. RÁZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ
ȘI TRANSILVANIA

Editura politică, București, 1977, 239 p.

Prin consistența materialului investigat și prin argumentația istorică, lucrarea este o contribuție de originalitate la desemnarea sensurilor și semnificațiilor războiului neațîrnării ca mișcare națională și populară unitară a tuturor meleagurilor românești, în care fiii patriei aflați vremelnice sub stăpîniri străine — în cazul de față transilvănenii — au participat în modalitățile impuse de împrejurări, alcătuiind, împreună cu întreaga țară, un energic și constant sprijin moral și material al frontului. Cele patru capitole ale volumului* recompun, în trăsăturile sale dominante, cursul gândirii politice, al acțiunii practice a poporului nostru spre desăvîrșirea unirii național-statale și completa neațîrnare, valorile aceluia impunător consens general de luptă care a făcut ca, în stringența evenimentelor de la 1877, acest popor, bizuindu-se numai pe sine, să se exprime pretutindeni ca o

singură voință, să formeze o unică și biruitoare forță în încheștarea cu asupritorul străin. Ne apare astfel în adîncimea accepțiunilor sale ideea că independența de stat absolută a țării nu a fost o ofrandă venită de la marile puteri sau rezultat al unor oarecare circumstanțe, ci urmarea luptelor pe viață și pe moarte, a jertfelor și sacrificiilor unei națiuni care și-a încordat toate puterile spre a trăi liber.

În această viziune, susținerea de către românii din Transilvania, alături de care s-au aflat naționalitățile conlocuitoare, a războiului independenței se reprezintă, în primul rînd, nu ca o campanie de ajutorare materială, ci ca direcție multilaterală de acțiune a mișcării naționale din această parte a țării în împrejurările date, în care se încorporează și contribuțiile de ordin material, cu înțeleșurile sale profunde. Este o mișcare politică de mare amplitudine și efervescență, care dădea expresie unanimă dorinței fierbinți de cucerire a independenței de stat depline a României ca mijloc de grăbire a reunirii tuturor pămînturilor românești cu Țara, de reconstituire a Daciei strămoșești. Întreg materialul istoric din cuprinsul lucrării este subsumat reliefării aces-

tei caracteristici, autorii aducînd în circuitul științific, alături de datele deja evocate în literatura de specialitate, o serie de elemente informaționale noi, care, toate la un loc, surprind în această lumină conținutul mișcării naționale a românilor din Transilvania. Cititorului i se înfățișează astfel un tablou complex și sugestiv a ceea ce a însemnat rolul transilvănenilor ca făurari, alături de întreaga țară, ai neațîrnării patriei, a modului în care a fost înțeleasă cauza oștirii luptătoare ca o cauză generală română.

Pentru sublinierea acestei coordonate, autorii acordă un larg spațiu formelor politice ale acțiunii de masă desfășurate în Transilvania în sprijinul războiului neațîrnării. Ziarele și revistele românești „Gazeta Transilvaniei”, „Telegraful român”, „Familia” ș.a., cu toate restricțiile și pericolele la care erau expuse, au jucat un rol de liant și animator al mișcării naționale din această parte a țării, care se alimenta de la suflul luptei oștenilor, de la fermitatea în acțiune a întregului popor. Căci, așa cum scria „Gazeta Transilvaniei” la 9 iunie 1877, „iubirea și legătura de sînge nu se dizolvă decît odată cu viața”. Presa a publicat numeroase materiale despre evenimentele de pe teatrul de război, despre tot ceea ce oglindea conștiința luptătoare a românilor de pe toată cuprinderea patriei. Tot asemenea, activitatea presei din Transilvania a luat forme ale unei rezistențe evidente față

* Cap. I : Războiul de independență al României din 1877—1878 ; Cap. II : Adevăturarea românilor din Transilvania la războiul neațîrnării ; Cap. III : Războiul de independență al României și opinia publică progresistă maghiară a vremii ; Cap. IV : Războiul de independență și sașii transilvăneni. Cuvîntul introductiv este semnat de Odón Bitay.

de măsurile autorităților austro-ungare, care încercau să înăbușe orice acțiune de solidarizare cu războiul neahtării.

Întreaga suflare a Transilvaniei afla din presă despre demonstrațiile publice organizate în mari centre, ca Brașov, Sibiu, Blaj, Turda ș.a., cu prilejul victoriilor răsunătoare de la Plevna, admira scene din lupta eroică a armatei române imortalizate prin peneul lui Nicolae Grigorescu, Carol Popp de Szathmáry și Sava Henția. Presa a fost, de asemenea, o înflăcărată tribună a poezilor ardeleni, care, prin condeiul lor, infuzau noi elanuri mișcării naționale.

Dind glas chemării lor interioare — se subliniază în lucrare — numeroși transilvăneni și-au manifestat dorința să se înroleze în armata română, să participe cu arma în mână la cucerirea neahtării. Au rămas pentru totdeauna întipărite în cartea libertății noastre naționale numele brașoveanului Gheorghe Diamandi, al lui Ioan Mețianu, Ioan Arsenie din Gura Riului, a făgărășenilor Nicolae Grancea, Gheorghe Borzea, Vincențiu Grama, Damaschin Popa Radu (p. 125) ș.a., care, înfruntând riscuri imense, au trecut peste artificialele granițe politice interpușe pe pământul țării de către forțele retrograde externe și au venit să se înroleze în oștirea patriei.

În strînsă legătură cu acțiunea politică este prezentată în lucrare mișcarea de sprijinire materială a frontului, ale cărei dimensiuni arată că, practic, fiecare fiu al patriei s-a simțit și a acționat ca participant nemijlocit la marea bătălie a națiunii. Fondurile bănești adunate pe baza listelor de subscripție întoc-

mite de comitetele organizate în toate județele țării s-au cifrat la impresionanta sumă de 9 247 000 lei, suficientă pentru alimentarea trupelor operative timp de peste 300 de zile. Contribuția Transilvaniei — arată autorii — s-a ridicat la 8 196,17 forinți, 3 616,65 lei, 7 630 franci aur, 2 277,66 franci, 61 galbeni, 14,50 galbeni napoleoneeni, 10 taleri, 34 sfanți, 22 de florini argint, ceea ce echivalează cu mai multe milioane de lei (p. 195).

Autorii aduc ilustrative mărturii ale activității comitetelor pentru stringerea contribuțiilor materiale, înființate în cursul lunii mai 1877 la Cluj, Sibiu, Brașov, Zalău, Năsăud, Timișoara, Oradea, Hațeg, Alba Iulia, Lugoj, Oravița și în alte localități. Este pus în evidență rolul deosebit al comitetului de la Cluj, care — opinează autorii — a luat ființă, sub conducerea Mariei Ilieșu, anterior datei de 17 mai 1877, cînd a fost organizat comitetul de la Sibiu (p. 88).

Este larg oglindit în paginile cărții faptul că mișcarea pentru stringerea contribuțiilor materiale destinate oștirii luptătoare a continuat în forme de masă și în condițiile în care, la 24 mai 1877, activitatea comitetelor organizate în acest scop a fost interzisă de către autoritățile austro-ungare (p. 95). Mai mult, această mișcare a fost împletită cu vehemente manifestări de protest față de măsurile opresive ale regimului de ocupație din Transilvania.

Pe baza unor investigații ample și minuțioase, autorii conturează o imagine nouă a nivelului participării naționalităților conlocuitoare, în cadrul aceleiași mișcări naționale din Transilvania,

la sprijinirea viguroasă a războiului neahtării. Aceleași cercetări redimensionează și conferă o expresie semnificativă deplină sprijinului larg dat de naționalitatea conlocuitoare maghiară din țara noastră la dobîndirea victoriei. Istoricii reacționari — arată autorii — „au tras concluzii tendențioase din cazurile izolate de manifestări ce nu aveau nimic comun cu masele populare maghiare, ci, mai degrabă, erau rezultatul inspirațiilor și intrigilor marilor puteri. Pe baza unor informații superficiale, selectînd materialul documentar în spiritul subiectivismului naționalist, istoricii burghezi au afirmat că atitudinea maghiarilor în perioada războiului de independență a fost univocă și anume negativ univocă, întrucît opinia publică maghiară ar fi fost în unanimitate de partea otomană în problema confruntării româno-otomane din 1877—1878. Or, această absolutizare, care nu ține seama de manifestările populare și desconsideră curente din desfășurarea istoriei, nu corespunde cîtuși de puțin realității, ba chiar în mod tendențios încearcă să pună bariere între români și maghiari“ (p. 134—135). Organe de presă ale naționalității conlocuitoare maghiare, memorii și amintiri ale contemporanilor evenimentelor, alte documente ale vremii relevă adevărul că „orientîndu-se după propriile interese, chiar și în condițiile raporturilor de forță definite de către marile puteri“ (p. 135), lucrătorii și țărani aparținînd naționalităților conlocuitoare, personalități ale vieții culturale, jurnaliști cu viziune realistă, lucidă au descifrat adevăratele înțelesuri ale războiului

neatîrnării, rolul independenței pentru destinul de viitor al tuturor meleagurilor patriei comune. Această poziție — arată autorii — se întemeiază pe „factorii permanenți care modelau relațiile româno-maghiare, conturate și călite de-a lungul secolelor“ (p. 135). De aceea, în opoziție cu atitudinea filootomană a guvernanților unguri, se detașează angajarea maghiarilor, sașilor și securilor în direcția susținerii războiului de independență, ca expresie a frăției și unității de idealuri, a conlucrării în viața de toate zilele cu poporul român. Publicații ca „Magyar polgár“ (Cluj), „Szabadság“ (Oradea), „Alföld“ (Arad), de orientare progresistă, s-au făcut ecoul cauzei războiului neatîrnării, dînd glas simpatiei opiniei publice a naționalității conlocuitoare maghiare față de eroismul luptătorilor, față de marile victorii dobîndite în luptele cu armatele otomane. Cu aceeași vigoare s-a manifestat solidaritatea cu eforturile diplomatice ale țării în perioada de după încheierea războiului. „Studierea presei de limbă maghiară apărută în Transilvania în perioada respectivă, foarte bogată și complexă — scriu autorii — ne-a convins că, în perioada războiului de independență, au existat momente cînd o mare sau chiar covârșitoare parte a acesteia elogia România“ (p. 145).

Datorită poziției unor redactori care acționau în spiritul unității și frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, chiar și publicații care, în genere, erau de partea politicii oficiale ungare, cum a fost, de pildă, ziarul „Kelet“ din Cluj, au

sprînjinit idealul neatîrnării depline a țării. În acest cotidian a apărut, la 26 mai 1877, primul comentariu al publicisticii naționalității conlocuitoare maghiare asupra proclamării independenței României. El aprecia acest eveniment ca rezultat firesc al unei evoluții îndelungate urmărite cu tenacitate de poporul nostru (p. 161). „Magyar polgár“ arată că acest act este salutar din punctul de vedere al dezvoltării pașnice în răsăritul Europei și declara că „ar fi bine dacă puterile ar garanta solidar independența României“ (p. 161). Dealtfel, majoritatea publicațiilor aparținînd naționalităților conlocuitoare maghiare și germană remarcău că 9 Mai 1877 este un eveniment de seamă al însăși vieții politice europene, care va aduce după sine mari și pozitive schimbări. De pildă, membrabila ședință a Parlamentului din aceea zi istorică a fost larg reflectată în publicațiile maghiare, care au redat integral nepieritoarele cuvinte rostite de Mihail Kogălniceanu: „Sîntem independenți, sîntem o națiune de-sine-stătătoare. Așadar, d-lor deputați, nu am cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața reprezentanței naționale că noi sîntem o națiune liberă și independentă“ (p. 162).

În timpul războiului, ziarele naționalităților conlocuitoare maghiară și germană apreciau cu satisfacție că țara a dorit să-și pună în valoare suveranitatea, că forțele armate române au luptat în unități de-sine-stătătoare. Cu prilejul luptelor de la Plevna, ziarele „Magyar polgár“, „Alföld“, „Nagyvárad“, „Kelet“, „Szabadság“ și altele au inaugurat rubrici permanente în care erau

larg elogiata eroismul și demnitatea ostașului român (p. 165). La rîndul său, presa progresistă a naționalității germane — „Kronstädter Zeitung“, „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“, „Hermannstädter Zeitung“ — a reflectat amănunțit evoluția evenimentelor, exprimîndu-și simpatia deschisă față de istoricele țeluri ale războiului independenței, de succesele „compatrioților români de dincolo de Carpați“ (p. 214).

O serie de ziare ale naționalității conlocuitoare maghiare au comentat larg situația României după pacea de la San Stefano, reproșînd faptul că tratativele au fost purtate și încheiate fără participarea țării noastre, deși armatele române au intervenit eficace într-un moment decisiv al luptelor. „Dreptatea ar fi impus — sublinia „Magyar polgár“ la 3 iulie 1878 — ca aliatul de pe cîmpul de bătaie să fie luat în seamă și în arena diplomației“ (p. 174).

Maghiarii, sașii, secuii au participat la susținerea războiului independenței și prin importante contribuții materiale. Aceste contribuții — remarcă autorii — au fost mult mai substanțiale decît se credea pînă acum (p. 176), ceea ce dă măsura atitudinii reale a naționalităților conlocuitoare ca fii ai aceleiași glii a țării noastre. În numeroase localități, ca Abrud, Dej, Baia Mare, Brașov, Cenad, Beiuș, Cluj, Cîsnădie, Făgăraș, Sibiu și altele, pe listele de subscripție se aflau, alături de români, țărani, muncitori, meseriași, funcționari, medici, juriști, scriitori, publiciști, negustori și preoți de naționalitate maghiară și germană (p. 176—210).

Potrivit documentelor epocii, numai în ziua de 28 iunie 1877, o sută de căruțași secui au participat la aprovizionarea armatei române, ajungând, adesea, pînă la Plevna sau Vidin (p. 183). De asemenea, pe bază de mărturii istorice inedite, se relevă contribuția meseriașilor maghiari la aprovizionarea armatei cu căruțe, îmbrăcăminte și alimente (p. 186). Tot astfel, un mare număr de comercianți sași din Bistrița, Sibiu și Brașov au acționat în sprijinul aprovizionării trupelor române (p. 212).

Un număr de maghiari, sași și secui s-au înrolat în unitățile române, participînd nemijlocit la lupte. Și-au jertfit viața în bătăliile pentru independența patriei Keresztes Péter, Bartos István, Mózes János, Imre Antal, György Márton, Szöke Ambrus, Kovács János și alții (p. 190). Este, în același timp, cunoscută contribuția in-

ginerului Sándor Veress sau a doctorului Lajos Fialla în cadrul războiului neahtării (p. 191). În rîndurile armatei române s-au înrolat și mulți medici și meseriași sași, ca Johann Abtstädter, Eduard Copony, Karl Beldi, Josef Wilhelm Fabricius, Friedrich Aloisius Schmidt, Robert Karl Hintz (p. 212).

Se identifică, în toate acestea, legătura organică a naționalităților conlocuitoare cu cauza patriei comune, ca și faptul că poporul român a avut întotdeauna o atitudine frățească față de cei care, așezîndu-se în decursul istoriei pe pămîntul țării, s-au încadrat în viața și preocupările acesteia, în numele acelorași năzuințe și aspirații. Este ceea ce atît de semnificativ înfățișa chemarea Comitetului de sprijinire a războiului din orașul Brașov la 10/22 mai 1877. „Martoră istoria, martori voi, mulți dintre voi, că

frații de dincolo în timpuri nefaste ne-au primit și ne-au adăpostit în căminul lor fără osebite de naționalitate, ne-au ajutat lipsele și ne-au alinat durerile“.

Multe alte fapte și date evocate de autorii acestei cărți vin să pună în lumină cu argumentele istoriei că ceea ce a definit în chip specific naționalitățile conlocuitoare din țara noastră a fost spiritul frăției și unității în gîndire și acțiune, exprimat la nivelul comandamentelor timpului. Războiul neahtării este astfel și o pilduitoare ilustrare a faptului că o seamă de mari momente ale istoriei noastre sînt, în același timp, viguroase materializări — de la nivelul incandescenței de luptă — a coeziunii tuturor fiilor patriei în edificarea libertății sociale și naționale, în proiectarea viitorului comun în patria comună.

LADISLAU GERGELY

Kenneth Johnstone :
THE PLACE OF ROMANIA IN EUROPEAN HISTORY *

Studiul *Locul României în istoria europeană*, semnat de Kenneth Johnstone și publicat în revista „History Today” în două numere consecutive, concentrează elemente semnificative din istoria poporului român, demne de a fi relevate, începînd cu evocarea Daciei și sfîrșind cu desăvîrșirea unității naționale din 1918.

Țările române, remarcă autorul englez, referindu-se la relațiile româno-otomane, n-au

avut „soarta împărțită de Bulgaria, Serbia, Albania și Grecia”, ci și-au păstrat autonomia, situație datorată „rezistenței curajoase opuse de conducători români ca Mircea cel Bătrîn în Valahia și Ștefan cel Mare în Moldova”. Se subliniază că această rezistență „a continuat chiar și după ultimele două cruciade conduse de Occident”. După ce prezintă succint elementele caracteristice ale istoriei românilor în secolele XIV—XVIII (continuitatea vieții statale, slăbirea factorului autohton în conducere în secolul al XVIII-lea), au-

torul descrie lupta dintre marile puteri vecine — Rusia țaristă și Imperiul otoman, „gata să cioprească teritoriul românesc”. Pentru Transilvania timpurilor moderne, autorul face o remarcă semnificativă cu privire la actul unirii cu biserica din Roma, arătînd că el urmărea „...să slăbească legăturile cu ortodoxii de dincolo de Carpați”, subliniîndu-se prin aceasta faptul că unitatea religioasă a fost un factor de păstrare a unității naționale a românilor.

O analiză pătrunzătoare realizează autorul cînd înfățișează locul poporului român în contextul relațiilor internaționale din epoca modernă. El descifrează cu exactitate cursul evenimentelor din răstimpul

* „History Today” (Londra), vol. XXVIII, nr. 5 și 6, mai și iunie 1978, p. 313—321; 397—425.

1857—1877, relevînd că în această perioadă „românii au dat dovadă de aceleași calități, îndrăzneală, răbdare și coordonare înțeleaptă“, ceea ce i-a dus, în 1877, la cucerirea *independenței complete* (formula autorului). Principiul aducerii unui prinț străin în fruntea României, la 1866, este explicat corect: „În Europa organizată dinastic din acea vreme era mai mult decît o chestiune de prestigiu social pentru un stat nou să găsească un conducător cu acces la rețeaua regalității internaționale“. În complexitatea luptei pentru întărirea statului român unit autorul emite ipoteza că însuși sultanul vedea un avantaj în prințul străin, deoarece „un prinț de Hohenzollern putea mai greu să fie dat jos de pe tron“.

Evocînd evenimentele de la 1877—1878, K. Johnstone arată meritele armatei române în obținerea victoriei împo-

triva Turciei și nedreptatea care i s-a făcut României atît pe planul modificărilor teritoriale cît și prin anumite condiții impuse de Congresul de la Berlin, în schimbul recunoașterii oficiale a independenței. Referindu-se la faimoasa problemă a egalizării tuturor cetățenilor, autorul comentează că „oricît de iluministe ar părea aceste idei, ele constituiau o problemă foarte delicată la români“.

Este remarcabil faptul că autorul englez, evident informat din istoriografia românească contemporană, sesizează aspectele sociale majore din istoria modernă a României, îndeosebi războaiele țărănești din 1888 și 1907.

În privința poziției României în timpul războaielor balcanice se scrie că „la cererea țarului bulgar, România a acționat ca intermediar și s-a încheiat pacea de

la București (10 august 1913)“. În primul război mondial, România „a fost atrasă“. În 1916, „România a declarat război Austro-Ungariei, nu și Germaniei“.

Concluzia politică a autorului englez se dezvoltă în ultimul alineat al studiului, cînd se simte dator să constate că evenimentele prin care a trecut poporul român în ultimul secol „nu i-au distrus spiritul independent sau hotărîrea de a-și juca rolul într-o lume mai largă“. Ca și alți istorici străini de bună credință, după ce a cercetat istoria statului român, bogată în fapte pline de învățăminte, K. Johnstone ajunge la concluzia generală că „omenirea și națiunile ei constitutive sînt mai greu de distrus decît se tem unii dintre noi și decît ar vrea alții să ne facă să credem“.

N. COPOIU

SOMMAIRE

ION POPESCU-PUȚURI: La lutte du peuple roumain pour l'unité, l'indépendance et la souveraineté dans les travaux du Président Nicolae Ceaușescu.	3
MIRCEA MUȘAT, GHEORGHE ZAHARIA: De la Dacie du Burebista à la Grande Union de 1918.	20
MARIN VOICULESCU: La contribution du Parti Communiste Roumain au développement de la théorie du socialisme scientifique	48
GHEORGHE SURPAT: Politique scientifique du P.C.R. dans l'ouvrage de l'industrialisation socialiste de la Roumanie.	60
ELENA MUREȘAN: La place du Front de l'Unité Socialiste dans la politique du P.C.R. de développement de la démocratie socialiste.	78

2050 ANS DEPUIS LA CRÉATION DU PREMIER ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT

Des conclusions tirés en 1869 par Cesar Bolliac, comme président du Comité Archéologique, concernant l'importance des recherches archéologiques roumaines.	88
---	----

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — TRADITION ET CONTEMPORAIN

TRAIAN GÎRBA: Le district Suceava dans le contexte de l'histoire de la Roumanie.	109
---	-----

ÉTUDES DOCUMENTAIRES

Le Parti Communiste Roumain en tête de la lutte des masses pour les transformations révolutionnaires fondamentaux dans la société roumaine (1944—1947).	130
--	-----

DOCUMENTAIRE

Les aspects du mouvement socialiste, social-démocrate de la Roumanie. 1921—1927: Florian Tănăsescu.	152
--	-----

LES CAUSES ET LES CONSÉQUENCES NEFASTES DE L'INSTAURATION DES RÉGIMES ULTRARÉACTIONNAIRES, FASCISTES EN EUROPE

1926 — Portugal.	167
-----------------------	-----

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

SUMMARY

ION POPESCU-PUTURI: The Romanian People's Struggle for Unity, Independence and Sovereignty in the Works of Comrade Nicolae Ceaușescu.....	3
MIRCEA MUȘAT, GHEORGHE ZAHARIA: From Burebista's Dacia to the Great Unity of 1918.	20
MARIN VOICULESCU: Romanian Communist Party's Contribution to the Development of Scientific Socialism.	48
GHEORGHE SURPAT: The Scientific Policy of the R.C.P. Concerning the Socialist Industrialisation of Romania.	55
ELENA MURESAN: The Position of the Socialist Unity Front in the Policy of the R.C.P. for Developing Socialist Democracy.	78

2050 YEARS SINCE THE CREATION OF THE FIRST CENTRALIZED AND INDEPENDENT DACIAN STATE

Cezar Boliac, President of the Archaeological Committee, Conchisions in 1869 Concerning the Importance of the Romanian Archaeological Research.....	88
---	----

MATHERLAND'S COUNTIES — TRADITIONS AND CONTEMPORANEITY

TRAIAN GÎRBA: Suceava County in the context of the History of Romania.....	109
--	-----

DOCUMENTARY STUDIES

Romanian Communist Party Leading the Masses Struggle for Fundamental Revolutionary Transformation of the Romanian Society (1944—1947).....	130
--	-----

DOCUMENTS

Aspects of the Socialist and Social-Democratic Movement of Romania. 1921—1927: <i>Florian Tănăsescu.</i>	152
---	-----

CAUSES AND NEFARIOUS CONSECENCES OF THE INSTAURATION OF ULTRAREACTIONARY-FASCIST REGIMES IN EUROPE

1926 — Portugalia. {.....	167
---------------------------	-----

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

SUMARIO

ION POPESCU-PUȚURI: La lucha del pueblo rumano por la unidad, independencia y soberanía en la obra del camarada Nicolae Ceaușescu.....	3
MIRCEA MUȘAT, GHEORGHE ZAHARIA: De la Dacia de Burebista a la Gran Unidad de 1918.	20
MARIN VOICULESCU: La contribución del Partido Comunista Rumano al desarrollo de la doctrina del socialismo científico.....	48
GHEORGHE SURPAT: La política científica del P.C.R. en la obra de la industrialización socialista de Rumanie.	60
ELENA MUREȘAN: El lugar del Frente de la Unidad Socialista con la política del desarrollo de la democracia socialista.....	78

2050 AÑOS DE LA CREACIÓN DEL PRIMER ESTADO DACIO [CENTRALIZADO Y INDEPENDIENTE

Las conclusiones formuladas en 1859 por Cezar Bolliac como presidente del Comité Arqueológico concerniente a la importancia de las investigaciones arqueológicas rumanas.	88
--	----

LOS DEPARTAMENTOS DE LA PATRIA — TRADICIÓN Y CONTEMPORANEIDAD

TRAIAN GÎRBA: El departamento Suceava en el contexto de la historia de Rumania.	109
--	-----

ESTUDIOS DOCUMENTALES

El Partido Comunista Rumano encabezado de la lucha de las masas por las transformaciones revolucionarias fundamentales en la sociedad rumana (1944—1947).	130
--	-----

DOCUMENTAL

Aspectos del movimiento socialista, social-demócrata de Rumania. 1921—1927: <i>Florian Tănăsescu</i>	152
---	-----

LAS CAUSAS Y CONSECUENCIAS NEFASTOS DE LA INSTAURACIÓN DE LOS REGIMOS ULTRAREACCIONARIAS FASCISTAS EN EUROPA

1926. Portugal.	167
----------------------	-----

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

СОДЕРЖАНИЕ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Борьба румынского народа за единство, независимость и суверанитет в творчестве товарища Николае Чаушеску.....	3
МИРЧА МУШАТ, ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ: От Дакии Буребисты до Великого Соединения 1918 г.	20
МАРИН ВОЙКУЛЕСКУ: Вклад Румынской Коммунистической Партии в развитии теории научного социализма.	48
ГЕОРГЕ СУРПАТ: Научная политика РКП в деле социалистической индустриализации Румынии.	60
ЕЛЕНА МУРЕШАН: Место Фронта Социалистического Единства в политике РКП развития социалистической демократии.	78

2050-ЛЕТИЕ СОЗДАНИЯ ПЕРВОГО ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗАВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА

Заключения Чезара Боллиака, председателя Археологического Комитета относительно значения румынских археологических исследований.....	88
--	----

УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

ТРАЯН ГЫРБА: Уезд Сучава на фоне истории Румынии.	109
--	-----

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Румынская Коммунистическая Партия во главе борьбы масс за революционные преобразования в румынском обществе.	130
---	-----

ДОКУМЕНТЫ

Аспекты социалистического, социал-демократического движения в Румынии 1921—1927 гг.: <i>Флорин Тэнэсеску</i>	152
---	-----

ПРИЧИНЫ И РОКОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ УЧРЕЖДЕНИЯ УЛТРАРЕАКЦИОННЫХ РЕЖИМОВ В ЕВРОПЕ

1926 — Португалия	167
------------------------	-----

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

INHALT

ION POPESCU-PUTURI: Der Kampf des rumänischen Volkes für Einheit, Unabhängigkeit und Souveränität im Werk von Genosse Nicolae Ceauşescu.	3
MIRCEA MUSAT, GHEORGHE ZAHARIA: Vom Dazien des Burebista zur Grossen Vereinigung von 1918.	20
MARIN VOICULESCU: Der Beitrag der Rumänischen Kommunistischen Partei zur Entwicklung der Doktrin des wissenschaftlichen Sozialismus.	48
GHEORGHE SURPAT: Die wissenschaftliche Politik der RKP im Werk der sozialistischen Industrialisierung Rumäniens.	60
ELENA MUREŞAN: Der Platz der Sozialistischen Einheitsfront in der Politik der RKP der Entwicklung der sozialistischen Demokratie.	78

2050. JAHRESTAG DER GRÜNDUNG DES ERSTEN ZENTRALISIERTEN UND UNABHÄNGIGEN DAKISCHEN STAATES

Die von Cezar Boliac — Präsident des Archäologischen Komitees, im Jahre 1869 formulierten Konklusionen in bezug auf die Bedeutung der rumänischen archäologischen Forschungen.	88
---	----

DIE KREISE DES VATERLANDES — TRADITION UND GEGENWART

TRAIAN GÎRBA: Der Kreis Suceava im Zusammenhang mit der Geschichte Rumäniens.	109
--	-----

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Die RKP an der Spitze des Kampfes der Massen für grundlegende revolutionäre Umänderungen in der rumänischen Gesellschaft (1944—1947).	130
--	-----

DOKUMENTE

Aspekte der sozialistischen-sozialdemokratischen Bewegung in Rumänien, 1921—1927: <i>Florian Tănăsescu</i>	152
---	-----

DIE URSACHEN UND UNGLÜCKSELIGEN FOLGEN DER EINFÜHRUNG DER ULTRAREAKTIONÄREN, FASCHISTISCHEN REGIME IN EUROPA

1926 — Portugal.	167
-----------------------	-----

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Rauș, Florian Tănăsescu

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

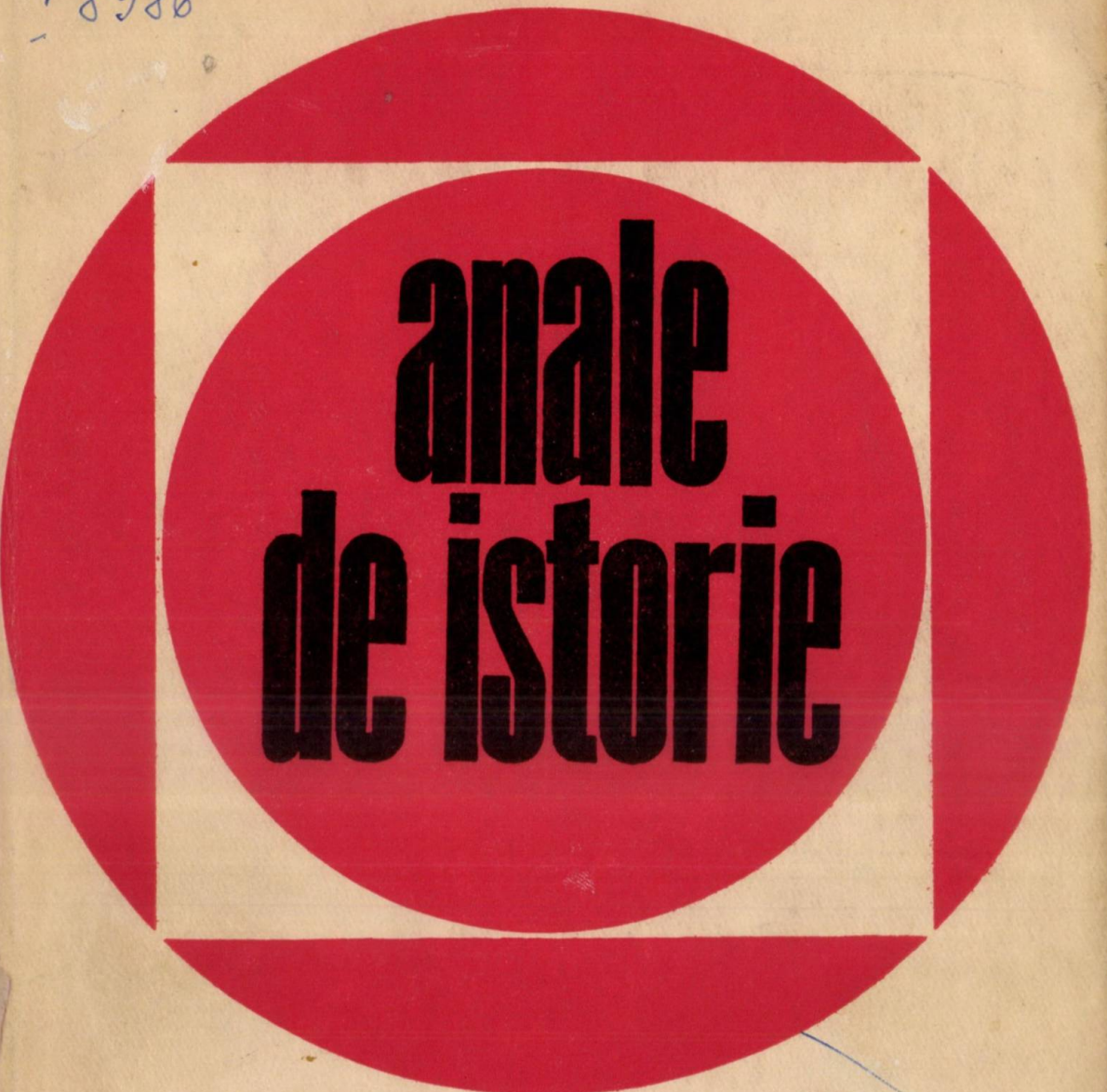

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Astra

58986

anale de istorie

anul XXIV **6** 1978

1890

0 JUL 2005

8986

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

— ULU. 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIV

6

1978

S U M A R

60 DE ANI DE LA MAREA UNIRE

- Expunerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român 3
- Hotărîrea Sesiunii solemne comune a C.C. al P.C.R., Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale 32
- Sesiunea științifică pe tema : „Făurirea statului național unitar român — moment crucial în lupta maselor populare pentru libertate și progres“ 35*

2050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

- MIRCEA MUȘAT : „Unirea este sufletul poporului, glasul României“ 56
- ILIE CEAUȘESCU : Transilvania de la daci la 1918. Două milenii de luptă și muncă pentru menținerea și afirmarea ființei și demnității naționale 69
- CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU : Războiul popular, formă superioară de luptă a poporului român pentru apărarea libertății și independenței patriei 85

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

- NICOLAE BUȘUI : Județul Caraș-Severin în contextul istoriei României 103

28610.

STUDII DOCUMENTARE

Începuturile mișcării muncitorești din România. Activitatea partidului politic al clasei muncitoare până în primele decenii ale secolului al XX-lea

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1920 — Ungaria : *Augustin Deac, Gheorghe Bodea*

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEA,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRU,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMĂRCEA — secretar responsabil
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA

**Expunerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU
la Sesiunea solemnă comună a
Comitetului Central al Partidului Comunist Român,
Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste
și Marii Adunări Naționale consacrată
sărbătoririi a șase decenii de la făurirea
statului național unitar român**

1 decembrie 1978

Stimați tovarăși,

In cadrul Sesiunii solemne comune a Comitetului Central al partidului, Marii Adunări Naționale și Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste sărbătorim, împreună cu întregul popor, împlinirea a 60 de ani de la unirea Transilvaniei cu România și făurirea statului național unitar român, care a marcat un moment crucial în destinele patriei noastre și a deschis perspective minunate viitorului independent al României. (Aplauze puternice, prelungite).

Permiteți-mi, stimați tovarăși, să vă adresez, cu prilejul acestui jubileu, dumneavoastră, întregului nostru popor, din partea Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului de Stat, a guvernului, precum și din partea mea personal, un salut cordial, felicitări călduroase și cele mai bune urări. (Aplauze și urale puternice ; asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

Aniversind acest mare eveniment istoric, ne îndreptăm cu recunoștință gândurile spre toți cei care, de-a lungul veacurilor, și-au închinat viața acestui ideal și aducem un vibrant omagiu maselor largi populare, militanților progresiști, care au fost adevărații făuritori ai statului național unitar român. (Aplauze puternice).

Unirea Transilvaniei cu România, cerință logică obiectivă a dezvoltării istorice, rezultat al luptei necurmăte a maselor largi populare, a întregului nostru popor

Unirea de la 1918 a răspuns cerințelor și legilor obiective ale dezvoltării sociale, bazându-se pe realități fundamentale cum sînt originea și limba comună, identitatea de interese și aspirații ale întregului popor dornic să trăiască într-o singură țară. Românii au trăit secole de-a rindul în formațiuni statale diferite, dar, în pofida

acestei fărîmîţări, în conştiinţa lor a rămas mereu vie ideea unităţii, a apartenenţei la acelaşi unic popor.

Deşi a durat puţin, unirea Ţării Româneşti, Moldovei şi Transilvaniei într-un singur stat, sub domnia glorioasă a lui Mihai Viteazul, a devenit pentru generaţiile ce s-au succedat un simbol şi un îndemn la luptă necurmată pentru unitate şi independenţă naţională.

Ideea unităţii naţionale a fost înscrisă pe frontispiciul tuturor mişcărilor sociale ale românilor în perioada istoriei moderne. Unitatea naţională s-a afirmat ca un ţel major al revoluţiei de la 1848 din toate cele trei principate româneşti. „Noi, românii — spunea în 1849 Nicolae Bălcescu — nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toţii într-unul şi acelaşi corp politic. Să ne concentrăm toată puterea, toate voinţele într-un singur popor, într-o singură voinţă“. Un moment hotărîtor pe drumul înfăptuirii statului naţional unitar român l-a constituit unirea Moldovei cu Ţara Românească, la 24 ianuarie 1859, cînd au fost puse bazele statului român modern — România. Prin lupte şi jertfe grele, poporul nostru a cucerit, în războiul din 1877, independenţa de stat a României. (Aplauze puternice, îndelungate).

Împrejurările istorice au făcut ca pe teritoriul locuit de români să se așeze, de-a lungul timpului, şi populaţii de alte naţionalităţi ; la rîndul său, şi populaţie românească s-a aşezat pe teritoriul unor ţări vecine.

O situaţie specială s-a creat în Transilvania, unde românii — care au constituit întotdeauna marea majoritate a populaţiei — au trăit o lungă perioadă de timp sub dominaţie străină. Istoria arată că niciodată populaţia română din Transilvania nu s-a împăcat cu această realitate, ridicîndu-se mereu la luptă pentru dreptul său sacru la o viaţă liberă şi independentă. De-a lungul timpului s-a dezvoltat o bogată tradiţie de convieţuire frăţească şi de luptă comună pentru libertate socială şi naţională a românilor, maghiarilor, germanilor şi altor naţionalităţi. Clasele dominante, fără deosebire de naţionalitate, au căutat întotdeauna să-i învrăjbească pe oamenii muncii de diferite naţionalităţi pentru a-i putea exploata şi asupra mai uşor.

Imperiul habsburgic, care stăpînea Transilvania, ca şi alte teritorii străine, a promovat consecvent cunoscuta politică „divide et impera“, în speranţa de a putea înăbuşi aspiraţiile popoarelor asuprite. Aşa cum arăta însă Engels, în ianuarie 1848, imperiul habsburgic era „un complex pestriţ, rezultat din moşteniri şi furtişaguri“, „un talmeş-balmeş organizat în care se învîlmăşesc zece limbi şi zece naţiuni“. La rîndul său, Karl Marx arăta că imperiul habsburgic „este un bolnav incurabil“, care se găseşte în faţa unei revoluţii ce îl priveşte cu ochi îndrăzneţi, drept în faţă“.

Populaţia română din Transilvania, împreună cu masele aparţinînd celorlalte naţionalităţi, s-a ridicat în nenumărate rînduri împotriva dominaţiei străine, pentru înlăturarea nedreptăţilor naţionale şi sociale. Istoria consemnează momente cu adevărat memorabile, cum au fost răscoala condusă de Gheorghe Doja, la care au participat ţărani români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi, răscoala de la Bobilna, răscoalele secuilor, la care au participat şi ţărani români, marea răscoală ţărănească din secolul al XVIII-lea în fruntea căreia s-au aflat Horea, Cloşca şi Crişan şi nenumărate alte mişcări sociale şi naţionale. Masele populare româneşti şi de naţionalitate maghiară şi germană din Transilvania au luptat, de asemenea, nu o dată, împreună, sub conducerea unor mari domnitori români ca Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ştefan cel Mare, Vlad Ţepeş, Petru Rareş, Mihai Viteazul şi alţii.

O uriaşă amploare a cunoscut lupta de eliberare socială şi naţională din Transilvania, ca de altfel din toate ţările române, în timpul revoluţiei burghezo-democratice de la 1848. Din păcate, datorită faptului că unii revoluţionari, atît români, cit şi maghiari, n-au înţeles necesitatea imperioasă a unirii într-un singur front comun în lupta împotriva imperiului habsburgic, revoluţia a fost pînă la urmă înăbuşită de oastea împăratului de la Viena sprijinită de trupele imperiului ţarist.

Urmărind învrăjbirea românilor și maghiarilor, ațitarea unora împotriva celorlalți, curtea imperială habsburgică a recurs la numeroase manevre diversioniste. În acest sens, ea a inițiat pactul dualist care a dus la crearea imperiului austro-ungar, asociind clasele exploatatoare din Ungaria la dominația uriașei populații străine ținută în robie în granițele acestei închisori a popoarelor. Prin crearea imperiului austro-ungar, Transilvania, care timp de peste 300 de ani s-a menținut ca principat autonom, a fost înglobată în Ungaria. Aceasta a accentuat și mai mult situația grea a românilor, lipsa lor de drepturi și libertăți și, totodată, lupta tuturor maselor asuprite împotriva puterii imperiale, pentru afirmarea drepturilor naționale legitime.

În pofida manevrelor imperiului austro-ungar opresor, istoria și-a urmat cursul inexorabil, demonstrând că legile obiective ale dezvoltării sociale nu pot fi oprite de nimeni și de nimic. (Aplauze puternice, prelungite).

Formarea națiunilor de-sine-stătătoare, a statelor naționale unitare s-a manifestat ca o necesitate legică, determinată de profunde cauze economice, sociale și politice. Factorul hotărâtor l-a constituit dezvoltarea forțelor de producție, a capitalismului. Revoluțiile burghezo-democratice au pus la ordinea zilei formarea statelor naționale independente, ca o condiție sine qua non a progresului economico-social. Referindu-se la acest proces, Lenin arăta că „numai un orb ar putea să nu vadă în acest lanț al evenimentelor trezirea unei serii întregi de mișcări naționale burghezo-democratice, a unor tendințe de a forma state naționale independente și unitare“.

Declanșarea primului război mondial imperialist, ascuțirea la maximum a contradicțiilor orînduirii capitaliste au determinat creșterea fără precedent a luptei popoarelor asuprite pentru eliberare și unitate națională. Un moment de însemnătate istorică l-a constituit victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a nimicît imperiul țarist și a inaugurat era lichidării dominației imperialismului și colonialismului, a eliberării popoarelor de asuprire și exploatare. (Aplauze puternice). Sub loviturile puternice ale luptei popoarelor s-a prăbușit și imperiul habsburgic, pe ruinele căruia s-au creat un șir de state naționale independente. În aceste împrejurări istorice s-a creat și statul național unitar român, s-a înfăptuit idealul secular al poporului nostru.

Se împlinea astfel previziunea lui Engels, care, încă în 1888, în scrisoarea adresată socialistului român Ioan Nădejde, arăta : „Căderea țarismului, nimicirea acestui vis rău care apasă peste Europa întreagă, iată, după noi, cea dintîi condiție pentru dezrobirea națiunilor din mijlocul și din răsăritul Europei. Dacă mîine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine nu ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie...“

Prăbușirea imperiului țarist și a imperiului austro-ungar constituie evenimente epocale în istoria universală a omenirii, care au dat un puternic impuls evoluției progresiste a societății, au dus la transformarea profundă a raporturilor internaționale. Apar de aceea cel puțin stranii încercările unor istorici de a pune în discuție oportunitatea dispariției imperiilor absolutiste și a formării statelor naționale independente, de a susține așa-zisul caracter eliberator al imperiilor, de a prezenta politica lor de dominație și asuprire drept o politică progresistă. Dacă ar fi să acceptăm opiniile unor asemenea istorici, ar însemna să facem vinovate de starea de înapoiere în care se zbate o mare parte a omenirii înseși popoarele care au trăit sub jugul asupririi străine, și nu imperiile opresoare, nu pe colonialiști. Li se poate reproșa un singur lucru popoarelor : că nu au reușit să înlăture mai curînd pe colonialiști, să pună capăt dominației. (Aplauze puternice).

A pune sub semnul întrebării „justețea“ sau „oportunitatea“ constituirii unor state naționale înseamnă în esență a face apologia dominației și asupririi, a nega rolul revoluționar, progresist al luptei de eliberare a popoarelor. Aceasta înseamnă a nesocoti nu numai principiile socialismului științific, ci chiar cele mai elementare concepții burghezo-democratice. Asemenea poziții sînt cu atît mai de neînțeles astăzi,

În epoca celei mai impetuoase afirmări a voinței popoarelor de a scutura orice jug străin, de a se afirma ca națiuni libere, cu drepturi egale în marea familie a națiunilor lumii. (Aplauze puternice, îndelungate).

Istoria demonstrează justetea incontestabilă a luptei popoarelor pentru eliberarea și constituirea lor în entități proprii, în state naționale unitare, independente. Aceasta constituie calea dezvoltării economico-sociale rapide a fiecărui popor, precum și a instaurării în lume a unor raporturi noi, de colaborare egală între toate națiunile.

A încerca, de asemenea, contestarea justetei constituirii statelor naționale unitare pe considerent că acest proces s-a desfășurat sub conducerea burgheziei înseamnă a ignora realitatea istorică ce demonstrează rolul progresist jucat, într-o anumită perioadă istorică, de această clasă în dezvoltarea societății, în lichidarea orînduirii feudale, a statelor absolutiste.

În realizarea unității noastre naționale, fără îndoială că burghezia, cu toate limitele sale de clasă, a avut un rol de seamă, acționînd în sensul cerințelor obiective ale dezvoltării istorice. Totodată trebuie subliniat că rolul hotărîtor în îndeplinirea unirii l-au avut proletariatul, ce se afirma tot mai puternic pe arena politică a societății, mișcarea muncitorească și socialistă, precum și masele țărânimii — care legau de unire atît nădejdea eliberării naționale, cît și a eliberării sociale. Puternice mărturii ale hotărîrii maselor populare din Transilvania de a se uni cu Țara au fost marile demonstrații politice de afirmare a dreptului la autodeterminare națională, constituirea consiliilor muncitorești și a gărzilor naționale care au preluat puterea din miinile autorităților habsburgice, sutele de mii de semnături pe mandatul delegaților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, participarea la adunare a peste 100 000 de români. Au răms întipărite cu litere de aur în marea carte a istoriei patriei aceste cuvinte ale Rezoluției de la Alba Iulia : „Adunarea națională a tuturor Românilor din Transilvania și Banat... adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii cu România“. (Aplauze puternice, îndelungate).

Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare din România și din Transilvania, a întregului nostru popor.

Istoricul act al unirii a găsit sprijin și în rîndul unor reprezentanți progresiști ai poporului maghiar, ca și al oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare din Transilvania interesați în lichidarea opresiunii naționale și sociale. Este semnificativ în acest sens manifestul publicat la Budapesta de proeminente personalități maghiare ca Ady Endre, Bartók Béla și alții în care se spunea : „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată ca și acei frați care se ridică fericiți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace ca națiuni libere cu alte națiuni libere“. O poziție de puternică aprobare față de unire au manifestat și naționalitățile de origine germană din Transilvania și Banat. „Poporul săsesc, întemeiat pe dreptul de liberă dispunere, declară alipirea sa la regatul român și salută frățeste poporul român și-l felicită din inimă pentru îndeplinirea idealului național“ — se spunea în Rezoluția Adunării naționale a sașilor transilvăneni din 8 ianuarie 1919. „Numai unirea cu România — se afirma în documentele Congresului șvabilor din Banat — va putea să ofere garanții suficiente pentru existența și progresul nostru“.

După cum se știe, odată cu formarea statului național unitar român s-au creat și alte state independente în centrul și sud-estul Europei. A luat ființă, de asemenea, Republica Ungară independentă, ceea ce a permis înfăptuirea revoluției burghezo-democratice, iar, apoi, instaurarea puterii revoluționare a republicii sfaturilor. Trebuie să spunem că, din păcate, atît revoluția burgheză, cit și puterea sovietică instaurată în Ungaria în 1919, neînțelegînd pe deplin principiile dreptului popoarelor la autodeterminare, nu au recunoscut de la bun început caracterul legic și deci just al unirii Transilvaniei cu România. Abia mai tîrziu, conducătorul guvernului sovietelor revoluționare maghiare, Béla Kun, a înțeles necesitatea acestui proces obiectiv și a exprimat aprobarea revoluției maghiare față de formarea statului național unitar român. Într-o notă oficială adresată guvernului român la 30 aprilie 1919, Béla Kun scria: „Guvernul trecut n-a admis propunerile dumneavoastră, menținîndu-se pe baza așa-zisului drept istoric care își trage dreptul oprîmării viitoare din oprîmarea din trecut. În prima zi a venirii noastre la putere noi am renunțat la acest principiu. Am declarat în repetate rînduri în modul cel mai solemn că nu ne menținem pe principiul integrității teritoriale, iar acum vă aducem la cunoștință acest lucru și în mod direct, anume că recunoaștem fără nici o rezervă toate pretențiunile dumneavoastră teritoriale naționale“. Această recunoaștere expresă și oficială a drepturilor istorice ale noului stat unitar național român avea o importanță deosebită, fiind de natură să ducă la așezarea raporturilor dintre cele două popoare, dintre România și Ungaria, pe baze noi, de prietenie și bună vecinătate, de colaborare și respect reciproc.

Din păcate, cercurile conducătoare ale României, guvernul burghezo-mosieresc nu au acționat în direcția stabilirii relațiilor de stat cu guvernul revoluționar al Ungariei, ci, dimpotrivă, răspunzînd chemării reacțiunii din Ungaria, au participat la intervenția puterilor imperialiste împotriva tinerei republici sovietice maghiare.

Trebuie să menționăm însă că proletariatul român, mișcarea revoluționară din țara noastră au adoptat o poziție justă și clară față de revoluția sovietelor maghiare, s-au ridicat hotărît împotriva intervenției, au condamnat-o cu toată fermitatea, solidarizîndu-se activ cu cauza oamenilor muncii din Ungaria. Militanți revoluționari români s-au înscris în Regimentul roșu internațional, organizat la Budapesta, luptînd cu arma în mînă în apărarea tinerei republici sovietice maghiare. După înfringerea republicii sfaturilor din Ungaria, numeroși militanți de seamă ai mișcării revoluționare ungare au găsit sprijin și adăpost în țara noastră, unde și-au continuat activitatea. Toate acestea au constituit manifestări vii ale spiritului profund internaționalist al clasei noastre muncitoare, al mișcării revoluționare și progresiste din România, fapt care demonstrează voința clasei muncitoare de a așeza relațiile dintre România și Ungaria pe o bază nouă, de egalitate și respect reciproc. (Aplauze puternice, prelungite).

Evenimentele istorice demonstrează că proletariatul, forțele progresiste din România au înțeles clar faptul că numai prin răsturnarea claselor exploatatoare se pot crea condiții pentru lichidarea cu desăvîrșire a vechii politici de dezbinare și învrăjbire, se pot stabili între cele două popoare relații noi, de bună înțelegere și conlucrare prietenească, în interesul propășirii lor materiale și sociale, al consolidării libertății și independenței lor naționale. Și, într-adevăr, după numai două decenii și jumătate, odată cu răsturnarea regimurilor burghezo-mosierești, clasei muncitoare din cele două țări i-a revenit misiunea mareață de a instaura relații de tip nou între popoarele român și maghiar. (Aplauze puternice).

După realizarea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din România, precum și după eliberarea de sub jugul fascist a poporului maghiar — la care o contribuție de seamă a adus, alături de armatele sovietice, armata română —, după victoria revoluției socialiste în cele două țări ale noastre, relațiile de prietenie și colaborare româno-maghiare s-au ridicat pe o treaptă superioară, au căpătat un conținut deosebit de profund. La baza raporturilor noastre stau prevederile Tratatului

de prietenie, colaborare și asistență mutuală, precum și principiile socialismului, comunitatea orinduirii și a țelurilor supreme ale popoarelor celor două țări. A dispărut orice bază obiectivă de neînțelegeri și animozitate, popoarele noastre fiind animate de stimă și respect reciproc, de solidaritate internațională, de hotărîrea de a nu mai permite nimănui să le opună unul altuia. Ca vecini și prieteni, sîntem și unii, și alții profund interesați să colaborăm activ și să ne ajutăm reciproc în vederea accelerării progresului economic și social al ambelor țări. Numai strîns unite, împreună cu celelalte țări socialiste, popoarele noastre își vor putea îndeplini idealurile de prosperitate și fericire, se vor putea afirma tot mai puternic în comunitatea lumii de azi ca națiuni libere, demne, stăpîne pe viața și pe viitorul lor. (Aplauze puternice, prelungite). Revin, de aceea, partidelor noastre comuniste, statelor noastre socialiste nobila menire și înalta răspundere istorică în fața generațiilor de azi și de mîine de a face totul pentru înflorirea continuă a prieteniei și solidarității româno-maghiare pe baza principiilor respectului deplin al independenței și integrității teritoriale, pentru întărirea conlucrării lor în slujba socialismului, progresului social și păcii. doresc să declar că Partidul Comunist Român, guvernul țării noastre vor face totul ca raporturile dintre popoarele și țările noastre să se dezvolte neconținut, constituind un model de colaborare socialistă egală, înaintată. (Aplauze puternice, îndelungate).

Făurirea statului național unitar român, etapă nouă, superioară în dezvoltarea țării, în intensificarea mișcării muncitorești și revoluționare pentru progres și o viață mai bună, pentru apărarea independenței și suveranității României

Dragi tovarăși,

Făurirea statului național unitar a determinat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării, creînd premise pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării. În același timp, aceasta a avut ca urmare creșterea forțelor proletariatului, ale mișcării muncitorești, revoluționare, intensificarea luptei democratice.

Datorită însă faptului că la cîrma țării s-au aflat în continuare clasele exploataatoare, care au folosit unirea pentru a-și consolida dominația de clasă, cursul evoluției sociale ulterioare nu a corespuns așteptărilor și speranțelor maselor populare, marile probleme ale societății românești nu și-au putut găsi o soluționare deplină, corespunzătoare intereselor maselor largi populare.

Reformele îndeplinite după unire au avut un caracter limitat și au fost în bună măsură anulate de legile antidemocratice ale guvernelor burghezo-moșierești. Adîncirea exploataării și asupririi maselor muncitoare, restrîngerea drepturilor și libertăților democratice au dus la intensificarea luptei revoluționare a proletariatului și a celorlalte forțe progresiste ale țării.

În noile condiții nu numai că n-a încetat, dar s-a accentuat pătrunderea capitalurilor străine în economia românească. O serie de capitaliști austrieci și maghiari și-au păstrat fabricile și alte proprietăți pe care le-au avut în Transilvania. Statisticile confirmă că în această perioadă economia românească se afla în proporție de aproape 40 la sută în miinile monopolurilor străine. Toate acestea au facilitat amestecul puterilor imperialiste în treburile interne ale României, au adus grave știrbiri independenței și suveranității noastre naționale.

În același timp, urmărindu-și interesele de clasă, burghezia și moșierimea continuă politica de oprimare a forțelor revoluționare, progresiste, democratice și, în

acest cadru, de discriminare națională și învrăjbire a maselor de diferite naționalități, în scopul dominării și exploatării lor tot mai intense. Aceasta a făcut să crească avântul luptei revoluționare a proletariatului român și a celorlalte forțe progresiste ale țării. În condițiile radicalizării politice tot mai profunde a maselor muncitoare, în mai 1921 a fost făurit Partidul Comunist Român — eveniment de o deosebită însemnătate pentru evoluția ulterioară a societății românești. Făurirea Partidului Comunist Român a ridicat pe o treaptă superioară lupta pentru libertate și dreptate socială, împotriva exploatării și asupririi, pentru apărarea și întărirea independenței și suveranității naționale. (Aplauze puternice). Perioada dintre cele două războaie mondiale, caracterizată prin adâncirea continuă a contradicțiilor sociale, a fost jalonată de nenumărate bătălii ale clasei muncitoare, ale maselor largi populare, fără deosebire de naționalitate, conduse și organizate de Partidul Comunist Român. S-au înscris pe veci în luminoasa carte de aur a mișcării revoluționare din România luptele purtate sub conducerea Partidului Comunist Român, printre care grevele minerilor din 1929 din Valea Jiului, precum și luptele din anii 1931 și 1932, care au culminat cu eroicele bătălii revoluționare ale petroliștilor și ceferiștilor din ianuarie—februarie 1933, luptele de pe Valea Mureșului, crearea Frontului Popular, victoriile în alegerile parțiale din 1936, accentuarea procesului de întărire a unității de luptă a maselor muncitoare.

O intensă activitate politică și organizatorică a desfășurat partidul nostru împotriva politicii de fascizare a țării și a pregătirii de război, pentru prietenie și colaborare cu Uniunea Sovietică. Lipsa de unitate a forțelor democratice a permis însă reacțiunii să instaurze dictatura militară-fascistă, să subordoneze țara Germaniei hitleriste. Când trupele Germaniei naziste au atacat Cehoslovacia, partidul și-a ridicat glasul cu putere condamnd acest act barbar, chemând masele la lupta cu arma în mână pentru apărarea independenței naționale a Cehoslovaciei. Partidul nostru a condamnat pactul de la Munchen, cerind în mod ferm să se pună stavilă politicii agresive a Germaniei hitleriste. Luptele antifasciste conduse de partid au culminat cu marea demonstrație populară de la 1 Mai 1939, care a avut un puternic ecou în opinia publică din România, ca și peste hotare. În momentele de grea încercare ale rușinosului „Dictat de la Viena“, Partidul Comunist Român a organizat puternice manifestații de protest, chemind poporul la luptă armată pentru apărarea integrității și suveranității patriei. Partidului i s-au alăturat organizațiile democratice, numeroase personalități de frunte ale vieții politice și culturale, masele muncitoare și cercurile progresiste ale populației de naționalitate maghiară din România. După cum se știe, MADOSZ-ul a condamnat cu fermitate „Dictatul de la Viena“, exprimind adeziunea populației maghiare din Transilvania la statul național unitar român, hotărîrea ei de a lupta pentru apărarea suveranității și integrității României. (Aplauze puternice, prelungite).

Partidul nostru a dus o luptă necurmată împotriva războiului antisovietic, a inițiat și organizat puternice mișcări de masă pentru sabotarea mașinii de război fasciste, acțiuni de partizani, a militat neobosit pentru unirea clasei muncitoare, a tuturor forțelor democratice și patriotice în vederea răsturnării guvernului de dictatură militară fascistă și ieșirii României din acest război nedrept.

Realizînd o largă unitate a tuturor forțelor patriotice naționale, întărind colaborarea cu forțele militare, în condițiile internaționale favorabile create de victoriile obținute împotriva Germaniei de Uniunea Sovietică, de celelalte forțe ale coaliției antihitleriste, partidul nostru a organizat și înfăptuit în mod victorios insurecția națională antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944. (Aplauze puternice, îndelungate). Poporul român s-a angajat, cu întreaga sa armată, cu toate forțele materiale și umane, alături de armata sovietică, de întreaga coaliție antifascistă, în războiul antihitlerist, dînd jefte grele pentru eliberarea deplină a țării, precum și pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste.

Eliberarea țării de sub jugul fascist și victoria insurecției naționale armate anti-fasciste și antiimperialiste de la 23 August 1944 au marcat începutul unei epoci istorice noi în dezvoltarea societății românești, au deschis poporului român perspectiva făuririi unei vieți noi, demne și independente. (Aplauze puternice, îndelungate).

Înfăptuirile istorice din anii construcției socialiste, profundele transformări revoluționare din societatea românească

Stimați tovarăși,

Odată cu trecerea la construirea socialismului au putut fi soluționate pînă la capăt marile probleme ale dezvoltării societății românești pe calea progresului economic și social, și-au găsit împlinire idealurile pentru care au luptat clasa muncitoare, forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai poporului.

Într-o perioadă de mai puțin de trei decenii și jumătate, România a cunoscut uriașe transformări revoluționare, parcurgînd mai multe etape istorice ; s-a instaurat puterea revoluționar-democratică, au fost răsturnate clasele exploatare și a triumfat revoluția proletară, poporul a construit cu succes și a consolidat orînduirea socialistă, trecînd la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Înfăptuirea istorică cea mai de seamă a acestei perioade a fost lichidarea pentru totdeauna a exploatarei omului de către om, atît la orașe, cit și la sate, trecerea mijloacelor de producție, a tuturor bogățiilor țării în mîinile poporului, care a devenit stăpîn pe avuția socială, pe roadele muncii lui și își făurește în mod conștient propriul său viitor, liber, comunist. (Aplauze puternice, îndelungate).

Ca urmare a reformei agrare înfăptuite pe cale revoluționară, a naționalizării mijloacelor de producție din industrie, a cooperativizării agriculturii, întreaga economie a fost așezată pe temelii noi, s-au generalizat relațiile socialiste de producție în întreaga societate.

Socialismul a asigurat lichidarea stării grave de inapoiere moștenite de la regimul burghezo-moșieresc, a deschis calea progresului rapid al forțelor de producție, a asigurat făurirea unei noi baze tehnico-materiale a societății. Dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înapoiată, România a devenit o țară industrial-agrară cu o industrie puternică, bazată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură modernă în continuă dezvoltare, capabilă să satisfacă în condiții tot mai bune nevoile economiei, cerințele de consum ale maselor largi populare. Sub conducerea partidului, înfăptuind programele de dezvoltare economico-socială a țării, oamenii muncii din țara noastră, proprietarii și beneficiarii direcți ai întregii avuții naționale, au sporit producția industrială a României, față de perioada antebelică, de circa 43 de ori, iar a agriculturii de circa 3 ori. De asemenea, venitul național a crescut față de 1938 de circa 13 ori, iar veniturile reale ale oamenilor muncii au sporit din 1950 pînă în acest an de aproape 6 ori.

Socialismul a asigurat exercitarea în fapt a celor mai largi drepturi și libertăți cetățenești, a creat o democrație nouă, de tip superior, care permite participarea muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, a tuturor categoriilor sociale la întreaga viață politică și socială, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a țării, la guvernarea statului, la conducerea societății, la făurirea conștientă a propriei sale istorii. (Aplauze puternice).

În acest cadru și-a găsit pentru prima oară rezolvarea justă, în spiritul ideologiei marxist-leniniste, problema națională, înfăptuindu-se deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate. Pe baza politicii de dezvoltare intensă a mijloacelor de producție în toate județele țării, a asigurării institu-

țiilor de învățămînt și cultură în limba maternă, naționalitățile conlocuitoare dispun de largi posibilități de afirmare în viața socială, de condiții egale de muncă, învățătură și viață spirituală, de dreptul de a se exprima în orice domeniu în limba maternă, beneficiind în mod egal de roadele construcției socialismului, ale muncii unite a întregului nostru popor.

Doresc să subliniez și cu acest prilej că tot ceea ce s-a realizat în regiunile țării locuite și de oameni ai muncii de alte naționalități, atît în trecut, dar mai ales în anii construcției socialismului, este rodul luptei și muncii comune, înfrățite a românilor, maghiarilor, germanilor, sîrbilor și celorlalte naționalități pentru progresul și prosperitatea patriei comune — România. (Aplauze puternice, îndelungate). Partidul și statul nostru socialist vor veghea permanent la aplicarea fermă în viață a principiilor socialismului științific în problema națională, la respectarea deplinei egalități în drepturi și crearea condițiilor menite să asigure participarea activă a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, ca fii demni și liberi ai patriei comune, la conducerea societății, considerînd aceasta ca o parte componentă a operei de edificare a socialismului multilateral dezvoltat în România. (Aplauze puternice, prelungite).

Eliberarea țării și construcția socialismului au pus capăt pentru totdeauna dominației imperialiste străine în România, asigurînd pentru prima oară, în mod plenar, independența și suveranitatea națională, pentru care au luptat și s-au jertfit înaintașii, dreptul poporului de a-și făuri viața așa cum dorește, de a fi pe deplin stăpîn pe destinele sale. (Aplauze puternice).

Puternica dezvoltare a țării este reflectată cu pregnanță și în profundele schimbări intervenite în suprastructura societății românești, în uriașul avînt pe care l-au cunoscut învățămîntul, știința și cultura. Putem spune că s-au creat toate condițiile pentru accesul larg al tuturor oamenilor muncii la comorile cunoașterii universale. S-au obținut succese de seamă în ridicarea conștiinței maselor, în educația socialistă a celor ce muncesc, în promovarea principiilor eticii noi, revoluționare, a concepției înaintate despre lume și viață a clasei muncitoare.

Iată tabloul succint al victoriilor istorice dobîndite de poporul nostru, sub conducerea partidului comunist, în decursul acestor 34 de ani care au trecut de la victoria insurecției naționale. Putem spune cu deplină satisfacție că în condițiile socialismului s-au asigurat consolidarea și creșterea fără precedent a forței statului nostru național unitar, realizarea adevăratei unități sociale și politice a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor, pe baza acelorași interese și aspirații supreme, a dreptului de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri în mod conștient viitorul liber, socialist și comunist. (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !“).

Ampla activitate creatoare a întregului popor pentru înfăptuirea prevederilor cincinalului, a hotărîrilor Congresului al XI-lea și Conferinței Naționale ale partidului

Dragi tovarăși,

Sărbătorim a 60-a aniversare a făuririi statului național unitar român în condițiile uriașului avînt revoluționar și ale succesorilor remarcabile obținute de poporul nostru în transpunerea în viață a mărețului program elaborat de Congresul al XI-lea al partidului.

În cei trei ani care au trecut din acest cincinal s-a asigurat dezvoltarea industriei noastre socialiste într-un ritm mediu anual de 11,2 la sută, față de 10,2 la sută, cît a fost prevăzut. Ca urmare, s-a obținut o producție industrială suplimentară de circa

60 miliarde de lei, ceea ce ne dă siguranța că pe întregul cincinal vom putea depăși prevederile inițiale cu circa 100 miliarde lei. Ca urmare a promovării ferme a politicii de industrializare a tuturor regiunilor, de dezvoltare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, încă 6 județe depășesc în acest an producția de 10 miliarde lei, numărul celor care îndeplinesc acest important obiectiv al Congresului al XI-lea ridicându-se la 31, față de 4, cite erau în 1965. Și în agricultură, în ciuda unor condiții naturale mai puțin favorabile, am obținut în ultimii trei ani producții superioare, care depășesc cu mult recoltele din perioada corespunzătoare a cincinalului trecut. În acești trei ani am realizat un volum de investiții de circa 520 miliarde lei, aproape cît s-a realizat în întregul cincinal trecut. În prezent, 68 la sută din volumul fondurilor fixe ale economiei noastre sînt noi, datînd din ultimii 10 ani.

Pornind de la obiectivul major al trecerii de la acumularea cantitativă la o calitate nouă, superioară, stabilit de Conferința Națională a partidului, am adoptat măsuri pentru punerea de acord a mecanismului economic și financiar cu noul cadru organizatoric creat în ultimii ani. Am trecut la accentuarea autoconducerii muncitorești și autogestiei întreprinderilor, la perfecționarea sistemului indicatorilor de plan, introducîndu-se producția netă ca indicator de bază și accentuîndu-se rolul indicatorului producției fizice și al eficienței economice. Experimentarea noului mecanism economico-financiar în cursul semestrului II al acestui an demonstrează justetea orientărilor stabilite de Conferința Națională și de plenara Comitetului Central al partidului din martie a.c.

Ca urmare a dezvoltării impetuoase a tuturor ramurilor economice, în acești trei ani produsul social a crescut cu 9 la sută, iar venitul național cu aproape 10 la sută. Aceasta a permis partidului și statului să adopte cunoscutele măsuri de ridicare mai accelerată a nivelului de trai al poporului, urmînd ca în anii 1979 și 1980 să aplicăm a doua etapă a majorărilor retribuițiilor, ceea ce va face ca la sfîrșitul cincinalului să se sporească retribuiția tuturor categoriilor de oameni ai muncii cu peste 32 la sută, față de circa 20 la sută, cît se prevăzuse la Congresul al XI-lea. Prin încheierea înainte de termen a aplicării primei etape a acestui program, retribuiția medie netă ajunge în acest an la circa 2 000 lei lunar, adică cu aproape 25 la sută mai mult decît în 1975. Datorită majorării retribuițiilor, cît și creșterii numărului locurilor de muncă, fondurile bănești ale personalului muncitor sînt în acest an cu 38 la sută mai mari decît în 1975. Față de același an, veniturile reale ale țărănimii cunosc o creștere de circa 20 la sută. În acești trei ani s-a perfecționat și extins sistemul general de pensii și s-a trecut la majorarea acestora, urmînd ca pînă la sfîrșitul cincinalului să crească în medie cu peste 23 la sută. Cheltuielile destinate alocațiilor pentru copii și ajutoarelor pentru familiile cu mulți copii vor crește în actualul cincinal cu aproape 48 la sută. Volumul cheltuielilor social-culturale de la bugetul de stat va spori pînă la sfîrșitul cincinalului cu circa 46 la sută. Au fost desființate impozitele pe retribuiție, România numărîndu-se astfel printre primele țări în care oamenii muncii nu mai plătesc impozite pe veniturile realizate din muncă. Elocvent pentru ridicarea nivelului de trai este și faptul că volumul desfacerilor de mărfuri a sporit în acești trei ani, la produsele de bază, cu circa 30 la sută. Începînd cu acest an, am trecut la reducerea treptată a săptămîinii de lucru, măsură de care beneficiază deja un număr important de oameni ai muncii.

Măsurile adoptate de partid pentru creșterea nivelului de trai material și spiritual atestă în mod grăitor faptul că tot ce se făurește în țara noastră este destinat omului, satisfacerii cerințelor de viață ale celor ce muncesc, înfloririi multilaterale a personalității umane — țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste pe care o edificăm în România. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

12 Succesele obținute în înflorirea multilaterală a civilizației materiale și spirituale din țara noastră evidențiază justetea politicii de construcție a socialismului promovată

de partidul și statul nostru, care aplică în mod creator legițile generale la condițiile concrete ale României, realismul prevederilor planului cincinal, justețea hotărîrilor Congresului al XI-lea, a Programului partidului, forța partidului nostru comunist, ce își îndeplinește cu cinste rolul istoric în conducerea întregii societăți pe calea prosperității și progresului, a socialismului și comunismului. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

Marile realizări obținute în toate domeniile de activitate sînt rodul muncii creatoare a minunatului nostru popor, a clasei noastre muncitoare, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică, rodul activității țărănimii, a intelectualității, a întregului nostru popor, constructor al socialismului. Ele demonstrează energia și elanul revoluționar cu care întregul popor urmează neabătut Partidul Comunist Român, politica sa, ce corespunde pe deplin aspirațiilor vitale ale tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, ale întregii națiuni, reprezintă interesele supreme de bunăstare și fericire, de libertate și independență ale patriei. (Aplauze puternice, prelungite).

Pentru mărețele victorii obținute în industrie și agricultură, în celelalte ramuri ale economiei, în înflorirea științei și culturii, în construcția societății socialiste multilateral dezvoltate, doresc ca și cu prilejul acestui glorios jubileu al unității noastre naționale să adresez cele mai calde felicitări eroicei noastre clase muncitoare, harnicei noastre țărănime, intelectualității profund devotate poporului, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, împreună cu vii urări de noi și tot mai mari succese în munca și creația nobilă închinată măreției Republicii Socialiste România. (Aplauze și urale puternice ; asistența, în picioare, scandează „Ceașescu și poporul !“).

Stimați tovarăși,

Relevind marile realizări din anii edificării socialismului, nu trebuie să uităm nici un moment că în desfășurarea acestui proces complex s-au comis și unele greșeli, s-au făcut simțite și unele lipsuri, neajunsuri, au trebuit înfruntate multe greutăți. După cum se știe, partidul nostru a acționat cu hotărîre pentru lichidarea lipsurilor și greșelilor, a combătut ferm abuzurile și ilegalitățile săvîrșite într-o anumită perioadă, luînd măsurile necesare pentru a se evita cu desăvîrșire repetarea lor. Putem spune că trăsătura caracteristică fundamentală a acestei epoci o constituie dezvoltarea accelerată a țării pe toate planurile, progresul neînterupt al economiei, științei și culturii, ridicarea nivelului de trai al întregului nostru popor.

Sintem conștienți că mai avem multe de făcut pentru a asigura poporului nostru nivelul de viață și civilizație pe care și-l dorește și pe care îl merită pe deplin. Dispunem însă de toate condițiile ca, acționînd cu fermitate pentru înfăptuirea exemplară a politicii partidului, să asigurăm sporirea continuă a avuției socialiste, înaintarea tot mai fermă a țării noastre pe calea civilizației socialiste. (Aplauze puternice).

Realizările de pînă acum, planurile pe 1979 și 1980 asigură toate condițiile pentru îndeplinirea integrală a prevederilor cincinalului, inclusiv a programului suplimentar adoptat de Conferința Națională. Aceasta presupune, fără îndoială, eforturi susținute din partea întregului nostru popor, perfecționarea continuă a conducerii și organizării economiei, folosirea la maximum a mijloacelor de care dispunem, trecerea la o calitate nouă în toate domeniile de activitate.

Îndeplinirea prevederilor planului impune luarea unor măsuri energice în întreaga economie pentru utilizarea deplină a capacităților de producție, folosirea maximă a mașinilor și utilajelor, valorificarea în modul cel mai rațional a forței de muncă. Este necesar, de asemenea, să se facă totul pentru respectarea riguroasă a termenelor de punere în funcțiune a noilor obiective și pentru realizarea la timp a parametrilor proiectați.

Dezvoltarea economiei în condiții superioare de eficiență și calitate impune măsuri tot mai hotărâte de aplicare a cuceririlor revoluției tehnico-științifice, de introducere rapidă în producție a tehnologiilor noi, moderne. Trebuie să acționăm cu toată fermitatea pentru stimularea continuă a gândirii creatoare științifice și tehnice proprii, precum și pentru stimularea inițiativei maselor largi de oameni ai muncii în vederea modernizării continue a proceselor de producție.

O condiție importantă a dezvoltării economice a țării o constituie asigurarea bazei de materii prime, materiale și resurse energetice. Trebuie să intensificăm eforturile pentru identificarea, exploatarea și valorificarea resurselor proprii, precum și pentru gospodărirea rațională și folosirea cu maximă eficiență a tuturor materiilor prime și materialelor, pentru reducerea substanțială a consumurilor. Această sarcină este cu atât mai arzătoare, cu cât criza mondială de materii prime și energie pune în fața tuturor țărilor lumii, inclusiv a României, dificultăți din ce în ce mai mari, cărora nu le putem face față decât printr-un înalt și perseverent efort de raționalizare a consumurilor, de valorificare judicioasă a resurselor.

În fața economiei noastre stau, de asemenea, ca obiectiv central, creșterea mai rapidă a productivității muncii sociale și, în acest scop, introducerea largă a mecanizării și automatizării în toate întreprinderile, ridicarea continuă a gradului de calificare profesională și de cunoștințe științifice al cadrelor tehnice, al tuturor muncitorilor.

Și în agricultură se impun eforturi susținute pentru îndeplinirea programelor de creștere a producției vegetale și animale adoptate de conducerea partidului. Folosind în mod mai judicios pământul, valorificând tot mai intens baza tehnico-materială, aplicând pe scară largă cuceririle științei agrozootehnice, vom asigura o adevărată revoluție în dezvoltarea agriculturii românești, obținerea unor producții și recolte cu mult superioare față de cele realizate în prezent.

Una din problemele de importanță deosebită pentru dezvoltarea economică a țării noastre o constituie perfecționarea activității de comerț exterior, și în special creșterea și diversificarea continuă a exporturilor. Ministerele, centralele, întreprinderile trebuie să manifeste o grijă specială pentru asigurarea fondului de marfă planificat la export, în structura sortimentală și de calitate corespunzătoare, pentru mai buna valorificare a produselor românești pe piața internațională. Se impun, de asemenea, măsuri hotărâte pentru limitarea importurilor la strictul necesar, valorificându-se la maximum resursele proprii.

Realizarea în cele mai bune condiții a obiectivelor planului cincinal va asigura creșterea forței economice a țării, îndeplinirea prevederilor programului de ridicare a bunăstării poporului și, totodată, va permite pregătirea temeinică a trecerii la viitorul plan cincinal — etapă superioară în îndeplinirea Programului Congresului al XI-lea de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Întărirea statului socialist, perfecționarea continuă a cadrului democratic de participare a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea societății

Stimați tovarăși,

Partidul și statul nostru au desfășurat în ultimii ani o vastă și intensă activitate pentru realizarea concordanței între dezvoltarea forțelor de producție și caracterul relațiilor sociale, pentru ridicarea la un nivel tot mai înalt — pe baza cuceririlor

științei moderne și a teoriei revoluționare a materialismului dialectic și istoric — a organizării și conducerii întregii societăți.

Pornind de la rolul ce revine statului în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, acționăm permanent pentru perfecționarea continuă a activității sale, imbinând armonios principiul centralismului democratic, al conducerii unitare cu principiile autoconducerii și autogestunii, stimulind inițiativa unităților economice și administrativ-teritoriale, valorificând tot mai intens gândirea și experiența oamenilor muncii.

Un obiectiv central al activității partidului l-a constituit lărgirea și perfecționarea continuă a cadrului organizatoric de conducere colectivă a tuturor domeniilor de activitate — principiul fundamental al societății noastre socialiste —, de participare directă, activă și efectivă a maselor muncitoare la conducerea întreprinderilor și instituțiilor, a tuturor unităților socialiste, a întregii societăți. Aceasta constituie o necesitate logică a construcției socialiste, esența însăși a noii noastre orînduiri. S-au adoptat măsuri de sporire a rolului și atribuțiilor consiliilor oamenilor muncii și adunărilor generale ale colectivelor în buna gospodărire a părții din avuția socialistă încredințată, au fost instituționalizate noi foruri și organisme democratice, cu caracter național, care asigură participarea directă a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a celorlalte categorii sociale la dezbaterea și elaborarea politicii generale de construire a socialismului, a întregii politici interne și externe a României socialiste. (Aplauze puternice). În toate organismele de conducere colectivă, la toate nivelurile, circa 30 la sută sînt oameni ai muncii care lucrează nemijlocit în producție. Aceasta este o expresie grăitoare a creșterii rolului clasei noastre muncitoare în societate, a îndeplinirii în fapt a misiunii sale istorice de clasă conducătoare a poporului în opera de edificare a socialismului.

În concordanță cu evoluția generală a societății, precum și cu gradul conștiinței politice și cetățenești al maselor, s-au adus perfecționări legislației țării, întregul ansamblu al raporturilor sociale situîndu-se ferm pe baza legii, a legalității socialiste.

În ultimii ani s-au adoptat măsuri importante pentru perfecționarea activității organelor locale ale puterii și administrației de stat, pentru combaterea birocrațismului și formalismului în munca acestora, pentru întărirea legăturii și conlucrării lor active cu masele de oameni ai muncii. Acțiuni importante s-au desfășurat, de asemenea, pentru simplificarea continuă a aparatului de stat și repartizarea rațională a forței de muncă între sfera productivă și cea administrativă, în vederea satisfacerii corespunzătoare a cerințelor societății.

O trăsătură definitorie a procesului de perfecționare a activității statului în etapa actuală o constituie trecerea unora dintre funcțiile sale pe seama maselor populare, a colectivelor de oameni ai muncii. În cadrul dezvoltării democrației socialiste, a crescut rolul organizațiilor de masă și obștești unite în Frontul Unității Socialiste în soluționarea problemelor economice, în viața socială, în activitatea cultural-educativă, în rezolvarea problemelor maselor populare. Atribuții însemnate au dobîndit comisiile Frontului Unității Socialiste de la sate și din cartiere. S-au perfecționat formele de exercitare a controlului colectiv al oamenilor muncii, în toate domeniile de activitate, asupra modului în care se înlăptuiesc legile țării, hotărîrile de partid și de stat.

Întîlnirile recente cu delegațiile clasei muncitoare și ale altor categorii de oameni ai muncii, precum și cu reprezentanții forțelor armate și Ministerului de Interne constituie o expresie elocventă a faptului că toate problemele fundamentale ale politicii noastre interne și externe sînt elaborate și soluționate în strînsă legătură cu toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, cu întregul popor —

adevăratul, singurul stăpîn și făuritor al destinului independent și liber al României socialiste. (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceașescu și poporul!“).

O preocupare de prim ordin au constituit-o înfăptuirea în viață a principiilor echității socialiste, asigurarea unei mai judicioase cointeresări materiale a oamenilor muncii. Prin ridicarea mai accentuată a retribuțiilor mici, am asigurat înfăptuirea raportului de 1 la 5,5—6 între veniturile mici și cele mari, îndeplinind astfel hotărârile stabilite în acest sens de Congresul al XI-lea al partidului. Acționăm ferm pentru lichidarea oricăror căi și mijloace de înavuțire necinstită a unor cetățeni, a posibilităților de a trăi pe seama altora, pe seama societății, a manifestărilor de parazitism, a tuturor formelor de eludare a răspunderilor impuse de noile principii ale societății noastre.

Partidul nostru pune un accent deosebit pe educarea socialistă a maselor, pe însușirea concepției revoluționare despre lume și viață și lărgirea orizontului de cunoaștere și cultură al întregului popor. Acordăm o atenție deosebită activității politice și cultural-educative, folosind în acest scop toate mijloacele de care dispune societatea noastră. Festivalul național „Cîntarea României“, aflat în prezent la cea de-a doua ediție, creează condiții largi de participare a maselor populare la viața spirituală, la făurirea culturii noastre noi. Sarcini sporite revin în activitatea politică, ideologică și cultural-educativă presei și radioteleviziunii, mijloacelor de propagandă, creației literar-artistice, chemate să-și sporească contribuția la buna informare a opiniei publice, la educarea socialistă a maselor, la cultivarea principiilor eticii și echității în întreaga viață socială.

Preocupîndu-se de dezvoltarea economico-socială a țării și de perfecționarea continuă a conducerii societății, partidul nostru acordă, totodată, cea mai mare atenție întăririi forțelor noastre armate, dotării lor cu tehnică militară, ridicării capacității de luptă și a nivelului politic, pregătirii întregului popor pentru a fi oricînd gata să asigure apărarea patriei, a cuceririlor socialismului, a independenței și suveranității României, a integrității statului nostru național unitar. (Aplauze puternice, prelungite). Pornim de la principiul că forța statului nostru socialist rezidă în primul rînd în dezvoltarea economico-socială, în succesele construcției socialiste și comuniste, în afirmarea superiorității noii orînduiri, care întăresc capacitatea de luptă și voința poporului de a apăra cuceririle socialismului, libertatea și independența. Acordăm, în același timp, toată atenția perfecționării activității organelor de securitate, miliție și procuratură, chemate să apere, în spiritul umanismului revoluționar, proprietatea socialistă, munca și liniștea întregului nostru popor.

Pornind de la cerința obiectivă a conducerii unitare a întregii societăți pe baza concepției revoluționare a socialismului științific, asigurăm întărirea continuă a rolului conducător al Partidului Comunist Român în întreaga operă de construcție a socialismului, sporirea forței sale de a uni și mobiliza masele la înfăptuirea Programului elaborat de Congresul al XI-lea. Partidul nostru se afirmă tot mai intens ca centrul vital al întregii vieți sociale, inspirîndu-se din experiența maselor largi populare și asigurînd desfășurarea dinamică a procesului de transformare revoluționară a societății românești. Creșterea rolului politic conducător al partidului nu înseamnă monopolizarea activității politice, ci, dimpotrivă, aceasta duce și trebuie să ducă la accentuarea participării întregului popor la viața politică a societății, la perfecționarea și diversificarea cadrului organizatoric de participare a tuturor categoriilor sociale la conducerea democratică a statului. Adîncirea democrației socialiste constituie o expresie elocventă a forței orînduirii noastre noi, a devotamentului profund al întregului popor față de cauza construcției socialismului și comunismului în România. (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează îndelung

Intrăm în cel de-al șaptelea deceniu de la constituirea statului nostru național unitar cu hotărîrea fermă de a face totul pentru ca perioada ce urmează să se înscrie ca o treaptă nouă, superioară, pe calea dezvoltării multilaterale a patriei noastre, a ridicării României în rîndul țărilor cu un nivel de dezvoltare medie, a creșterii tot mai rapide a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

În acest moment solemn vă chem, dragi tovarăși și prieteni, să facem totul ca jubileul statului nostru național unitar să se transforme într-o puternică manifestare a voinței tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor, de a înălța tot mai strălucitor pe pămîntul României edificiul socialismului și comunismului — cea mai înaintată și mai dreaptă orînduire socială cunoscută de istorie ! (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează „Ceașescu și poporul !“).

România — detașament activ al luptei pentru socialism, pentru pace și colaborare între toate națiunile lumii

Stimați tovarăși,

Acționînd pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții a programului de edificare a socialismului și comunismului în România, ne îndeplinim o înaltă îndatorire față de propriul popor și, totodată, ne aducem contribuția la victoria cauzei generale a socialismului, la întărirea forțelor progresului social și păcii în lume. Noi pornim de la convingerea că sporirea contribuției țării noastre la cauza destinderii și păcii — țeluri de însemnătate hotărîtoare pentru destinele omenirii — impune, în primul rînd, întărirea continuă a forței economice și politice proprii, înfăptuirea cu succes a programului de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor. (Vii și îndelungate aplauze).

Angajat cu toate forțele în vasta operă de construire a societății socialiste și comuniste, poporul român, ca, dealtfel, toate popoarele, are nevoie, în mod vital, de liniște și pace. (Aplauze puternice). Iată de ce obiectivul central al politicii noastre externe îl constituie lupta neabătută împotriva oricăror pregătiri de război, împotriva cursei înarmărilor, pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii de astăzi pe cale pașnică, prin tratative, pentru accentuarea cursului destinderii și instaurarea unei reale securități internaționale și a unei păci trainice în lume. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — Pace !“). În acest sens, îmbinăm eforturile pentru înfăptuirea Programului elaborat de Congresul al XI-lea al partidului cu lupta pentru abolirea vechii politici imperialiste de forță și dominație, pentru o politică nouă, de destindere și colaborare, pentru relații de egalitate și respect între toate națiunile, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră. (Aplauze puternice, îndelungate).

În politica externă a României pornim de la analiza materialist-dialectică și istorică a dezvoltării contemporane, care evidențiază existența în viața internațională a două tendințe diametral opuse. Pe de o parte, se afirmă tot mai puternic voința popoarelor de a se dezvolta libere, stăpîne pe bogățiile lor naționale, pe destinele proprii, de a-și făuri viața așa cum doresc, fără nici un amestec din afară, de a conlucra pe bază de deplină egalitate, într-un climat de securitate și pace. Pe de altă parte, are loc accentuarea politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste de forță și dictat, de reimpărțire a lumii în sfere de influență și dominație, ceea ce pune în primejdie independența și libertatea popoarelor, cursul destinderii, pacea și securitatea internațională. Se adîncesc contradicțiile economice, se agravează criza economică mondială, criza energetică, valutară, monetară, care produc mari per-

turbații în economia lumii și afectează raporturile dintre state, întregul climat internațional.

Analiza raportului de forțe internațional, a marilor schimbări care au loc în lumea de astăzi arată că, în ciuda accentuării politicii imperialiste de dominație, dictat și reimpărțire a zonelor de influență, nu se poate spune că situația mondială evoluează în direcția unei confruntări militare inevitabile, a unui război mondial. Dimpotrivă, profundele schimbări sociale și naționale revoluționare care au loc în lume demonstrează că, acționînd unite, forțele socialismului, progresului, popoarele pot preîntîmpina izbucnirea unui nou război mondial, pot asigura pacea trainică pe planeta noastră. (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceaușescu — Pace !“).

Noi considerăm că un rol hotărîtor în dezvoltarea tendințelor pozitive ale vieții internaționale revine țărilor socialiste, partidelor comuniste și muncitorești, altor forțe progresiste, democratice, a căror misiune istorică este realizarea unei lumi a dreptății sociale și naționale, a egalității între popoare, a colaborării rodnice, prietenești între toate națiunile lumii. (Aplauze puternice).

România acționează consecvent pentru dezvoltarea prieteniei, colaborării și solidarității cu toate țările socialiste, militează pentru întărirea unității și conlucrării lor. Întărind permanent prietenia și colaborarea cu toate țările socialiste, noi nu am conceput și nu concepem lărgirea relațiilor cu o țară socialistă în dauna raporturilor cu altele, nu am contrapus și nu contrapunem prietenia cu o țară colaborării cu alte țări. Așa cum, dealtfel, în general nu contrapunem relațiile cu o țară relațiilor cu alte țări. Considerăm că trebuie să facem totul pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare cu toate statele socialiste și cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. (Aplauze puternice, prelungite, urale. Asistența, în picioare, scandează „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu — România, pacea și prietenia !“).

Raporturile României cu țările socialiste, fără excepție, se completează într-un ansamblu unitar, la baza căruia stă politica noastră principială, fermă și consecventă, îndreptată spre întărirea unității tuturor țărilor socialiste, spre creșterea forței și influenței socialismului în lume.

Desigur, condițiile istorice, naționale și sociale diferite în care se desfășoară construcția socialismului în țările noastre determină ca asupra unor probleme și modalități concrete de activitate să existe deosebiri de păreri. Considerăm însă că aceasta nu trebuie să împietze în nici un caz bunele raporturi dintre popoarele și țările socialiste, prietenia și solidaritatea lor.

Nu putem ignora faptul că între diferite țări socialiste există divergențe. Sintem profund îngrijorați că acestea degenerază uneori în acțiuni deosebit de grave, cum ar fi sprijinirea elementelor contrarevoluționare din unele țări, îndemnarea acestora de a se ridica împotriva guvernelor, acțiuni ce contravin în mod flagrant concepției noastre revoluționare despre lume și viață, normelor și principiilor de relații între țările socialiste, însuși dreptului internațional și Cartei Organizațiilor Națiunilor Unite. Noi considerăm că este în interesul fiecărei țări socialiste, al cauzei socialismului în general, să se facă totul pentru depășirea divergențelor, pentru soluționarea lor pe calea discuțiilor, a tratativelor directe de la partid la partid, de la țară la țară. Restabilirea unității țărilor socialiste ar avea o uriașă însemnătate pentru raportul de forțe internațional, pentru creșterea influenței și prestigiului socialismului în lume. (Vii aplauze).

De asemenea, apreciem că în scopul creșterii forței socialismului trebuie să se acționeze intens pentru perfecționarea continuă a raporturilor de colaborare economică dintre țările socialiste, promovîndu-se forme superioare de cooperare în producție și cercetarea științifică, adoptarea de programe pe termen lung. În cadrul colaborării și conlucrării dintre țările socialiste, un rol de cea mai mare însemnă-

tate are, fără îndoială, afirmarea tot mai puternică a principiilor de egalitate, respect reciproc și intrajutorare tovarășească ce trebuie să ofere lumii un model înaintat de raporturi internaționale. În acest spirit, România acordă o atenție deosebită dezvoltării colaborării în cadrul C.A.E.R., care, la ultima sesiune din acest an, de la București, a adoptat programe speciale de colaborare în domenii de importanță economică deosebită. Acționăm pentru intensificarea colaborării și cooperării cu țările membre C.A.E.R., în scopul apropierii și egalizării nivelului lor de dezvoltare, al accelerării înfloririi fiecărei economii naționale, al creșterii forței și prestigiului socialismului în lume. În același timp, România acționează susținut — așa cum am arătat mai înainte — pentru promovarea largă a relațiilor economice, tehnico-științifice și culturale cu toate țările socialiste. Vom face totul pentru ca relațiile noastre cu țările socialiste să devină tot mai bune, să se dezvolte neconținut. (Aplauze puternice).

Lupta pentru dezarmare, pentru încetarea cursei înarmărilor și reducerea cheltuielilor militare — obiectiv esențial al politicii partidului și statului nostru

Dragi tovarăși,

Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, care a avut loc zilele trecute la Moscova, reprezintă un eveniment internațional de mare importanță. Declarația adoptată în unanimitate dă o apreciere largă asupra situației mondiale contemporane și afirmă cu toată claritatea hotărîrea țărilor socialiste participante la consfătuire de a intensifica activitatea împotriva politicii imperialiste, colonialiste, de forță și dictat, de a acționa în strînsă solidaritate pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii contemporane pe calea tratatelor pașnice, pentru dezarmare, și în primul rînd pentru dezarmare nucleară, pentru destindere și pace în Europa și în întreaga lume. După cum vă este cunoscut, țările socialiste semnatare ale Declarației se angajează să acționeze cu toată hotărîrea pentru înfăptuirea în viață a documentelor semnate la Helsinki, pentru trecerea la măsuri concrete de dezarmare pe continentul nostru, pentru colaborare, securitate și pace în Europa.

Merită subliniat faptul că țările socialiste se pronunță ferm pentru respectul independenței și suveranității tuturor statelor, împotriva amestecului în treburile interne, declară cu toată fermitatea că: „În nici o regiune a lumii, țările socialiste nu caută să obțină privilegii, nu stăruie să obțină baze militare, nu vînează concesiile. Pronunțîndu-se principial împotriva politicii imperialiste de creare a sferelor de influență, ele însele nu participă niciodată la lupta pentru astfel de sfere“. (Aplauze puternice, prelungite).

În general se poate spune că, prin întregul ei conținut, Declarația dă expresie năzuințelor și voinței popoarelor noastre de a trăi în prietenie și pace cu toate popoarele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Iată de ce doresc să declar, cu toată răspunderea, în cadrul Sesiunii comune solemne a Comitetului Central, a Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și a Marii Adunări Naționale, așa cum am făcut-o și în fața plenarei Comitetului Central al partidului și la întîlnirile cu reprezentanții oamenilor muncii, că Declarația de la Moscova corespunde pe deplin voinței și intereselor întregului nostru popor, exprimă hotărîrea lui de a lupta cu toată fermitatea, în strînsă conlucrare cu țările socialiste, cu toate popoarele lumii, pentru destindere, colaborare și pace. (Aplauze, urale puternice. Asistența se ridică în picioare și scandează îndelung „Ceaușescu—România, pacea și prietenia!“). Semnînd această Declarație, în numele

organelor de partid și de stat, al poporului român, ne-am asumat răspunderea de a nu precupeți nici un efort pentru înfăptuirea în viață a politicii de dezarmare, de conlucrare egală și pașnică între toate națiunile lumii. Consider că toți cei prezenți aici, întregul nostru popor vor susține această poziție și vor face totul pentru realizarea ei în viață. (Aplauze puternice, urale. Asistența, în picioare, scandează „Ceașescu și poporul !”, „Ceașescu — România, stima noastră și mândria !”).

După cum vă este cunoscut, situația internațională, evenimentele ce au avut loc în cursul acestui an, cit și Consfătuirea țărilor participante la Tratatul de la Varșovia au suscitât o vie preocupare în rîndul oamenilor muncii, al întregului nostru popor. Pornind de la aceasta, am considerat necesar, în spiritul democrației noastre socialiste, ce caracterizează activitatea partidului și statului, să ne întîlnim cu reprezentanții clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, ai altor categorii sociale, ai armatei și Ministerului de Interne și să răspundem preocupărilor și întrebărilor întregului nostru popor. Considerăm că această preocupare constituie o expresie a creșterii puternice a conștiinței socialiste, a interesului clasei noastre muncitoare, al oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, față de activitatea politică internă și internațională a statului nostru, atestă cu putere faptul că orice probleme care privesc interesele țării, ale poporului nu pot fi adoptate fără consultarea și acordul deplin al organelor de partid și de stat supreme, al întregului nostru popor. (Aplauze puternice).

Am considerat, de asemenea, necesar să convocăm plenara Comitetului Central al partidului — forul suprem al partidului între congrese — pentru a dezbate activitatea delegației noastre la Consfătuirea de la Moscova. După cum este cunoscut, plenara Comitetului Central, ca și întîlnirile cu diferitele categorii de oameni ai muncii au aprobat în unanimitate semnarea Declarației și au dat o înaltă apreciere întregii activități a delegației noastre la consfătuire. Aceasta exprimă voința unanimă a partidului și poporului nostru de a acționa cu toată fermitatea pentru realizarea politicii de pace, destindere și independență pentru toate popoarele. (Aplauze și urale puternice. Se scandează îndelung „Ceașescu — Pace !”).

Pe bună dreptate s-a pus întrebarea dacă, ținînd seama de actuala situație internațională, de faptul că țările N.A.T.O. au hotărît, în luna mai, să intensifice cheltuielile pentru înarmare, nu va trece și România la măsuri de sporire a cheltuielilor militare. Așa cum am mai menționat, actuala situație internațională impune să acordăm toată atenția întăririi capacității de apărare a țării și, deci, să alocăm o parte importantă a venitului național, a avuției poporului nostru pentru dotarea corespunzătoare cu mijloace de luptă a armatei române. Considerăm însă că grija pentru întărirea capacității de apărare nu trebuie să afecteze cu nimic programul de dezvoltare economico-socială a țării, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor. (Aplauze puternice, prelungite). Iată de ce, răspunzînd preocupărilor oamenilor muncii, am declarat în fața Comitetului Central, a reprezentanților clasei muncitoare, ai celorlalte categorii de oameni ai muncii, ai armatei, în fața întregului nostru popor că nu ne-am luat nici un angajament și nu ne propunem să sporim cheltuielile militare peste cele prevăzute. Am afirmat cu toată claritatea că vom acționa cu fermitate pentru a se merge nu spre intensificarea cursei înarmărilor, ci spre reducerea acesteia, că vom face totul pentru a contribui la înfăptuirea în viață a măsurilor de dezarmare, și în primul rînd de dezarmare nucleară, la reducerea armatelor și a cheltuielilor militare. (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceașescu — România, stima noastră și mîndria !”).

Am dezaprobat nu o dată hotărîrile țărilor N.A.T.O. din luna mai cu privire la sporirea suplimentară a cheltuielilor militare și care dau un puternic stimulent cursei înarmărilor. Considerăm că este necesar să se ceară țărilor N.A.T.O. să re-

vină asupra acestor hotăriri. Considerăm că țările socialiste trebuie să spună un NU hotărît cursei înarmărilor, să facă totul pentru a se trece la reducerea cheltuielilor militare, care constituie o grea povară pentru toate popoarele, inclusiv pentru popoarele țărilor socialiste. Dacă toate popoarele lumii vor ridica hotărît glasul, avem ferma convingere că vor determina guvernele statelor care acționează în direcția înarmării să țină seama de voința popoarelor și să renunțe la cursa înarmărilor. (Aplauze puternice, prelungite. Se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Pronunțându-ne ferm pentru reducerea cheltuielilor militare, adoptînd hotărîrea de a nu spori partea din venitul național alocată înarmărilor, pornim de la faptul că raportul de forțe pe plan internațional evoluează tot mai mult în favoarea popoarelor care acționează împotriva războiului, împotriva politicii de forță și dictat, pentru colaborare, pentru egalitate între toate națiunile, pentru pace.

Este evident că dacă am alocă o parte mai mare din venitul național pentru cheltuieli militare, nu am mai putea îndeplini programul de dezvoltare economică și măsurile de creștere a nivelului de trai. Or, este știut că România are încă multe de făcut pentru a depăși stadiul de țară în curs de dezvoltare, pentru a-și asigura dezvoltarea puternică, economico-socială, pentru a făuri o bază trainică pentru societatea socialistă și comunistă. Iată de ce vom face totul pentru a asigura îndeplinirea programului Congresului al XI-lea al partidului. (Aplauze puternice, urale. Se scandează „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — P.C.R. !“). Este de înțeles că nerealizarea programului de dezvoltare economico-socială ar avea, în același timp, repercusiuni puternice asupra însăși capacității de apărare și de luptă a poporului și a armatei noastre. Este bine cunoscut că tocmai dezvoltarea economico-socială, realizarea cu succes a Programului elaborat de Congresul al XI-lea privind făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului contribuie la întărirea puternică a capacității de luptă și de apărare a țării. Cu cît sînt mai mari rezultatele în construcția socialistă, cu atît poporul nostru va fi mai hotărît să apere cu întreaga sa forță cuceririle revoluționare, independența și suveranitatea țării și, totodată, să-și facă datoria față de aliații săi în conformitate cu angajamentele asumate. Asigurăm încă o dată Comitetul Central, Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste, Marea Adunare Națională că nu vom merge pe calea intensificării cheltuielilor militare. În același timp, doresc să declar cu toată răspunderea că în cazul agravării situației internaționale vom discuta problema cheltuielilor militare în cadrul organelor de partid și de stat supreme, punînd deschis în fața acestora, a întregului popor, dacă va apărea necesar, problema alocării a noi fonduri pentru nevoi militare — deoarece numai organele de partid și de stat, poporul sînt în măsură să hotărască asupra acestor aspecte esențiale ale politicii noastre generale. (Aplauze puternice).

Declar însă din nou că actuala situație internațională nu justifică cu nimic trecerea la adoptarea unor măsuri de sporire a cheltuielilor militare. Dimpotrivă, este necesar să facem totul pentru a asigura îndeplinirea programelor de dezvoltare economico-socială, de ridicare a bunăstării poporului, aceasta constituind chezașia victoriei socialismului, a colaborării și păcii ! (Aplauze puternice).

Am declarat în fața Comitetului Central, a reprezentanților oamenilor muncii, a întregului popor, și reafirm din nou în fața sesiunii solemne, că nu am semnat nici un alt angajament și nici un alt document în afară de Declarația dată publicității. Am considerat și consider necesar să fac această precizare ținînd seama de preocupările poporului, de întrebările ce mi-au fost adresate în acest sens.

Am afirmat în fața Comitetului Central, a reprezentanților oamenilor muncii, a întregului popor, și reafirm acum cu toată claritatea, că nu vom semna niciodată un document care să angajeze țara, poporul, armata decît în conformitate cu Constituția și legile țării, cu aprobarea și voința întregului nostru popor. Declar și la

această sesiune că nici președintele țării, nici secretarul general al partidului și nici alți cineva nu poate semna angajamente în numele României decât pe baza aprobării organelor supreme de partid și de stat, cu respectarea strictă a Constituției, cu aprobarea deschisă a întregului nostru popor ! (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Consider, de asemenea, necesar să declar și în cadrul Sesiunii solemne comune a Comitetului Central, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale că România își va îndeplini angajamentele asumate prin Tratatul de la Varșovia în cazul unei agresiuni imperialiste în Europa împotriva statelor socialiste participante la acest tratat. Este adevărat, ne pronunțăm cu toată fermitatea — și de altfel în Declarație se afirmă în mod expres această poziție a țărilor socialiste — pentru desființarea concomitentă a Pactului de la Varșovia și a Pactului N.A.T.O. Considerăm că politica de destindere și pace impune o activitate susținută pentru diminuarea activității pactelor militare și elaborarea unor măsuri concrete de desființare concomitentă a acestora. Avem deplina convingere că securitatea poporului nostru, a tuturor popoarelor, pacea, vor fi asigurate nu prin intensificarea cursei înarmărilor și întărirea blocurilor militare, ci prin diminuarea și desființarea blocurilor militare. Dar, fie că va exista sau nu Tratatul de la Varșovia, în conformitate cu tratatele de prietenie și asistență mutuală pe care le avem cu țările socialiste prietene, ne vom îndeplini întotdeauna obligația de a participa activ la respingerea oricărei agresiuni militare.

Este de la sine înțeles că acționăm și vom acționa în continuare pentru întărirea colaborării și solidarității dintre armatele noastre, pentru realizarea unei cooperări în pregătirea de luptă. Așa cum am afirmat însă nu o dată, este necesar ca și pe plan militar relațiile de colaborare dintre țările socialiste membre ale Tratatului de la Varșovia să se bazeze pe principiile socialismului, ale egalității în drepturi și respectului suveranității și independenței fiecărui stat și fiecărei armate. Este evident că trebuie să facem totul pentru întărirea capacității de apărare a fiecărei armate naționale ; noi considerăm că, numai în strinsă legătură cu întregul popor, armata noastră își va putea îndeplini în bune condiții atât obligațiile față de patrie, față de cauza socialismului în țara noastră, cât și obligațiile internaționale. (Vii aplauze).

Pornind de la răspunderea deplină a partidului și statului în fața poporului, este de înțeles că numai aceste organe sînt singurele în drept să poată angaja armata în orice fel de acțiuni. De aceea, răspunzînd numeroaselor întrebări ce mi s-au adresat, am considerat necesar să afirm cu toată claritatea, încă o dată, că armata română va acționa întotdeauna numai la ordinele organelor supreme de partid și de stat, la chemarea poporului, că nu va putea primi niciodată ordine din afară. (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Comitetul Politic Executiv al Comitetului Central al partidului a considerat necesar să răspundă cu toată claritatea preocupărilor și întrebărilor partidului, ale oamenilor muncii, pentru a înlătura orice fel de neînțelegere atât în ce privește poporul nostru, cât și în ce privește aliații noștri.

Doresc, încă o dată, în acest cadru solemn, să reafirm hotărîrea României, a întregului nostru popor de a nu precepeți nici un efort pentru înfăptuirea în viață a politicii de dezarmare, destindere și pace, de a întări colaborarea și solidaritatea cu statele participante la Tratatul de la Varșovia, cu toate țările socialiste, cu toate popoarele lumii, considerînd că nu este nimic mai important, mai presus decît asigurarea condițiilor pașnice pentru edificarea socialismului, decît asigurarea păcii tra-

nice în întreaga lume ! (Aplauze și urale îndelungate. Se scandează îndelung „Ceașescu — Pace !“).

Participarea constructivă a Republicii Socialiste România la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane

Stimați tovarăși,

Doresc să mă refer, de asemenea, la alte laturi ale activității internaționale a României. Țara noastră acționează ferm pentru întărirea colaborării și solidarității cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat. Întreținem, în prezent, relații cu peste 100 de țări în curs de dezvoltare, colaborăm tot mai strins cu ele pe tărîm economic, tehnico-științific și cultural, le sprijinim în formarea cadrelor, în valorificarea bogățiilor naționale, în dezvoltarea unei economii proprii — baza întăririi și apărării independenței lor. Intensificarea colaborării și conlucrării cu țările în curs de dezvoltare reprezintă o contribuție la întărirea luptei antiimperialiste și anticolonialiste, pentru apărarea suveranității popoarelor, pentru asigurarea dezvoltării lor libere, de-sine-stătătoare, pe calea progresului economic și social.

O importanță deosebită are faptul că noi și noi popoare din rîndul acestora se pronunță pentru organizarea societății pe baze socialiste, ceea ce demonstrează că în lumea de azi numai socialismul oferă posibilitatea depășirii rapide a stării de înapoiere economico-socială, a soluționării problemelor fundamentale de viață ale maselor populare. Întărim în mod deosebit solidaritatea și colaborarea cu țările care optează pentru dezvoltarea pe calea socialistă, cum sînt, spre exemplu: Guineea, Congo, Angola, Mozambic, Somalia, Etiopia, Algeria și altele. În același timp, considerăm necesar să intensificăm relațiile cu toate țările în curs de dezvoltare, pornind de la necesitatea de a nu se contrapune unele din aceste țări altora, ci de la necesitatea de a se face totul pentru întărirea solidarității dintre toate țările în curs de dezvoltare, aceasta constituind cheazăia soluționării problemelor complexe ale subdezvoltării, asigurării independenței și făuririi noii ordini economice internaționale. (Aplauze puternice).

În spiritul coexistenței pașnice, extîndem legăturile economice, tehnico-științifice și culturale cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială, participăm activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori.

La temelia relațiilor noastre cu toate țările așezăm statornic principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamsecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, principii tot mai larg recunoscute pe plan internațional ca singurele în stare să asigure pacea, progresul și prosperitatea tuturor popoarelor și națiunilor. (Aplauze puternice, îndelungate).

O preocupare de prim ordin a politicii externe a României o constituie înfăptuirea securității în Europa, continentul pe care s-au acumulat cele mai adînci contradicții, unde există cea mai mare densitate de arme și trupe și unde se află față în față cele două blocuri militare opuse. După cum se știe, în perioada care a urmat Conferinței de la Helsinki s-au făcut o serie de pași în direcția normalizării raporturilor între statele europene, s-a intensificat colaborarea economică, științifică și culturală, au avut loc o serie de întîlniri între conducători de state și alți oameni politici, s-a ajuns la unele înțelegeri în diferite probleme. Rezultatele obținute nu sînt însă suficiente pentru a putea afirma cu toată răspunderea că obiectivul securității se înfăptuiește în mod corespunzător.

Trebuie să arătăm că în Europa persistă o serie de factori negativi care împietăză asupra climatului politic general. Se manifestă forțe ce se opun în mod deschis cursului spre destindere, s-au activizat cercuri reacționare, fasciste, revanșarde, naționalist-șovine și iredentiste, care încearcă să învenineze raporturile politice din Europa.

În ceea ce privește problema drepturilor omului, pe care unele cercuri occidentale încearcă să o folosească împotriva țărilor socialiste și ca mijloc de încordare politică, viața arată că socialismul soluționează într-un mod incomparabil superior, față de capitalism, problemele fundamentale ale maselor. Am în vedere lichidarea exploatarei omului de către om, înfăptuirea egalității economice și sociale, asigurarea dreptului la muncă, la învățătură pentru toți oamenii muncii, fără deosebire de sex, naționalitate sau rasă, posibilitatea participării active la viața publică, la conducerea societății. Soluționarea acestor drepturi și libertăți fundamentale ale maselor muncitoare constituie în România o cucerire istorică a socialismului și vom face totul ca societatea pe care o edificăm să ofere permanent un înalt exemplu de grijă față de om, de adevărat umanism revoluționar. (Aplauze puternice, îndelungate).

Fenomenul cel mai grav în Europa îl constituie însă continuarea, în proporții nemaîntlnite pînă în prezent, a cursei înarmărilor, acumularea de arme din ce în ce mai perfecționate, inclusiv nucleare, care împovărează tot mai greu popoarele și sporesc primejdiile la adresa securității lor, constituind, totodată, un factor de accentuare a crizei economice și instabilității internaționale.

Toate acestea ne îndreptătesc să afirmăm că în Europa continuă să existe cea mai complicată situație a vieții internaționale. Cu toate acestea, doresc să declar și cu acest prilej — așa cum am făcut-o și la recenta Consfătuire a țărilor participante la Tratatul de la Varșovia — că partidul nostru, pornind de la analiza științifică a evenimentelor actuale, consideră că desfășurarea acestora este în favoarea forțelor ce se pronunță pentru o politică de independență, colaborare, securitate și pace, pentru excluderea războiului și înfruntărilor armate din viața societății. Avem convingerea că stă în puterea popoarelor, a forțelor progresiste ca, acționînd unite, să împiedice un nou război mondial, să asigure o pace trainică atît în Europa, cît și în întreaga lume. (Vii aplauze). Aceasta impune, desigur, unirea și conlucrarea tot mai strînsă a popoarelor pentru înlăturarea factorilor care împiedică destinderea. Se cuvine să ne punem permanent întrebarea : am făcut oare totul pentru destindere, pentru securitate ? Ce trebuie să mai facem pentru a răspunde imperioasei cerințe a popoarelor de a edifica o lume fără războaie și fără arme, o lume a colaborării și prieteniei între națiuni ?

După opinia partidului și statului nostru, pentru realizarea securității în Europa o importanță deosebită au dezvoltarea unei largi și neîngrădite colaborări între toate statele europene, înlăturarea barierelor și practicilor discriminatorii care afectează cooperarea intereuropeană. Se cer, de asemenea, intensificate eforturile pentru extinderea relațiilor culturale, pentru organizarea unor reuniuni în domeniul învățămîntului, științei și culturii, care pot contribui la mai buna cunoaștere reciprocă, la apropierea între toate popoarele.

În acest context aș dori să subliniez în mod deosebit evoluția pozitivă a relațiilor României cu toate statele europene. Doresc astfel să remarc cu satisfacție că în Balcani crește tot mai evident preocuparea comună a tuturor statelor în direcția intensificării colaborării pașnice, destinderii și păcii. Raporturile politice și atmosfera generală din această zonă a Europei nu oferă în prezent nici un motiv de îngrijorare deosebită. România a acționat și va acționa în continuare, împreună cu celelalte state balcanice, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii, bunei vecinătăți, încrederii și colaborării reciproc avantajoase, în interesul tuturor popoarelor noastre, al cauzei securității în Europa și în întreaga lume. Unele probleme existente între unele țări din Balcani pot și trebuie să fie soluționate numai și numai pe calea tratativelor, pe cale pașnică. În acest sens, ne pronunțăm și pentru soluționarea cît mai rapidă a problemelor din Cipru, pentru asigurarea independenței și suveranității acestui stat, în vederea conviețuirii pașnice a celor două comunități cipriote într-un stat liber și unitar. Dăm, de asemenea, o însemnătate deosebită intensificării colaborării economice, politice, științifice și culturale cu toate țările din

bazinul dunărean, inclusiv conlucrării comune pentru folosirea cât mai eficientă a marelui potențial al fluviului ce scaldă teritoriile statelor noastre. Se extind continuu raporturile noastre multilaterale cu celelalte țări europene, inclusiv cu cele aparținând Pactului Nord-Atlantic, întâlnirile și contactele la nivelul cel mai înalt, schimburile reciproc avantajoase și cooperarea în diferite domenii de interes comun. România a semnat numeroase declarații comune, comunicate și acorduri cu aceste țări, în care se exprimă dorința și hotărîrea conlucrării tot mai intense în direcția îndeplinirii obiectivelor majore ale vieții continentului nostru. Întreținem, de asemenea, legături tot mai largi cu Statele Unite ale Americii, precum și cu Canada — țări semnatare ale documentelor de la Helsinki —, amplificăm contactele politice și conlucrarea multilaterală cu statele de pe toate continentele. În cadrul acestor largi raporturi internaționale, am constatat aceeași preocupare de a găsi căile pentru întărirea destinderii, securității și păcii, pentru evitarea unei noi conflagrații mondiale. Dealtfel, trebuie să spunem deschis, cu multe din aceste țări avem relații tradiționale de prietenie, că întotdeauna ne-am întrajutorat în lupta împotriva dominației străine și, deci, nu există nici un motiv pentru a ne întrece în cursa înarmărilor, ci, dimpotrivă, toate motivele pledează pentru a trece la o politică tradițională de prietenie, de colaborare, pentru a asigura popoarelor noastre pacea, liniștea, bunăstarea și fericirea. (Aplauze puternice. Asistența, în picioare, scandează „Ceaușescu — Pace !“). Ținând seama de toate acestea, avem ferma convingere că există reale posibilități de promovare, atît la scara continentului european, cît și a întregii planete, a unei politici noi, de colaborare și pace între toate națiunile lumii.

Stimați tovarăși,

Pe primul plan al luptei pentru îndeplinirea securității europene trebuie să stea, fără îndoială, trecerea la măsuri practice de dezangajare militară, de dezarmare, fără de care nu poate fi concepută pacea atît în Europa, cît și în întreaga lume. Se poate aprecia că sesiunea specială a Organizației Națiunilor Unite consacrată dezarmării s-a încheiat cu anumite rezultate pozitive. A fost creat un cadru organizatoric mai democratic de dezbatere și soluționare a problemelor dezarmării, iar propunerile prezentate de diferite state au fost adoptate și însușite ca documente de lucru pentru organele create sub egida Organizației Națiunilor Unite. Esențial este acum să se treacă la măsuri practice în direcția dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare. Așa cum am declarat și la recentele întâlniri cu oamenii muncii, precum și la plenara Comitetului nostru Central, numai cu simple declarații de bune intenții nu se va putea realiza dezarmarea, nu se vor putea asigura pacea și securitatea popoarelor. Trebuie trecut în modul cel mai hotărît la fapte, la acțiuni concrete și eficiente de dezarmare, și în primul rînd de dezarmare nucleară.

În cadrul sesiunii speciale a Organizației Națiunilor Unite, România a făcut o serie de propuneri menite să contribuie la impulsionarea dezarmării în Europa și în întreaga lume. Propuneri importante în acest sens au fost formulate și de alte țări socialiste, ca și de numeroase alte state membre ale acestei organizații. Noi considerăm că trebuie pornit de la înghețarea cheltuielilor militare, a efectivelor armate și armamentelor la nivelul anului 1978, trecîndu-se apoi la reducerea treptată a acestora, într-o primă etapă, pînă în 1985, cu cel puțin 10—15 la sută față de nivelurile actuale. Ținînd seama de uriașa acumulare de armament de pe continentul nostru — care, după cum s-a declarat nu o dată de ambele părți, este suficient pentru a distruge de cîteva ori întreaga planetă — singura soluție rațională ce se impune este încetarea alocării oricăror noi mijloace financiare pentru sporirea potențialului militar, de către toate statele, și în primul rînd de către marile puteri. O importanță deosebită ar avea, de asemenea, adoptarea angajamentului de a nu se

mai amplasa noi trupe și armamente pe teritoriile altor state și de a se trece la reducerea treptată și apoi la retragerea tuturor trupelor străine în limitele frontierelor naționale, la desființarea bazelor militare, în primul rând a celor nucleare, de pe teritoriile altor state, precum și asumarea angajamentelor tuturor statelor de a nu instala pe teritoriile proprii baze militare străine. Se impune, totodată, să se treacă la reducerea și încetarea manevrelor militare și în general a oricăror demonstrații de forță în apropierea frontierelor naționale ale altor țări. Statele posesoare de arme nucleare trebuie să se angajeze de a nu folosi aceste arme împotriva statelor care nu dețin armament nuclear și de a nu folosi în general nici un fel de arme, inclusiv clasice. Considerăm că trebuie intensificate eforturile pentru ca la convorbirile de la Viena să se poată ajunge, pe baza propunerilor făcute de țările socialiste și de țările capitaliste, la înțelegeri care să ducă la diminuarea efectivelor militare și a armamentelor din centrul Europei. Noi acordăm, de asemenea, o importanță deosebită convorbirilor S.A.L.T. II dintre Uniunea Sovietică și S.U.A. și considerăm că, deși au un caracter limitat, încheierea lor cu succes ar avea o influență pozitivă asupra destinderii în Europa și pe plan mondial.

România se pronunță pentru încheierea unui pact general-european, la care să ia parte toate statele participante la Conferința de la Helsinki, conținând angajamentul renunțării la forță și la amenințarea cu folosirea forței. Considerăm că problemele dezangajării militare și dezarmării în Europa trebuie să fie abordate în contextul general al acțiunilor pentru aplicarea prevederilor Actului final de la Helsinki, cu participarea tuturor statelor semnatare.

După părerea noastră, țările socialiste ar trebui să-și asume noi inițiative, să promoveze noi căi și modalități de realizare a acestor obiective. Aceasta ar găsi, fără îndoială, ca și în trecut, un ecou profund în opinia publică mondială, ar da un puternic impuls luptei maselor populare din Europa și din întreaga lume pentru a determina și celelalte guverne să treacă la măsuri similare.

Pornind de la cerința arzătoare a dezangajării militare în Europa, ne pronunțăm pentru restrângerea continuă a sferei de activitate a blocurilor militare de pe continent, în vederea creării condițiilor pentru desființarea lor concomitentă. În această ordine de idei, ar fi poate util ca între cele două blocuri să se creeze o zonă — atît de o parte, cît și de alta — în care să nu fie amplasate nici un fel de armate și armamente și unde să nu aibă loc nici un fel de manevre și demonstrații militare. Avem convingerea că, dacă se va acționa activ în direcția diminuării încordării, pentru destindere, dezarmare și desființarea concomitentă a N.A.T.O. și a Tratatului de la Varșovia, se va putea împiedica un nou război, se va asigura dezvoltarea pașnică a popoarelor din Europa și din întreaga lume. Și, în ce ne privește, nu vom precupeți nici un efort pentru a contribui la realizarea acestui obiectiv ! (Aplauze puternice).

România a manifestat și manifestă o preocupare constantă pentru lichidarea pe cale politică a conflictelor și stărilor de încordare existente astăzi în lume. Consider necesar să afirm cu toată claritatea poziția țării noastre față de actuala situație din Orientul Mijlociu. Ne-am pronunțat întotdeauna pentru soluționarea pe calea politică, pașnică, a tratativelor, a problemelor din Orientul Mijlociu, considerînd că pentru realizarea acestui țel nu există o altă cale reală. În acest cadru, ne pronunțăm pentru o soluție globală, care să ducă la o pace trainică și justă în Orientul Mijlociu, la retragerea Israelului din toate teritoriile arabe ocupate în urma războiului din 1967, la soluționarea problemei poporului palestinian, prin recunoașterea dreptului său la autodeterminare — inclusiv prin constituirea unui stat propriu independent — la asigurarea independenței și integrității tuturor statelor din zonă.

26 Considerăm necesar să se depună în continuare eforturi în vederea organizării unei

reuniuni — fie la Geneva, fie în altă parte — cu participarea tuturor părților interesate, inclusiv a Organizației pentru Eliberarea Palestinei, sub egida sau cu prezența activă a Organizației Națiunilor Unite.

Ne preocupă situația deosebit de gravă care s-a creat în Africa. Considerăm că este în interesul popoarelor de pe acest continent să se facă totul pentru soluționarea problemelor pe calea tratativelor directe între africanii înșiși, fără nici un amestec din afară, asigurându-se astfel întărirea colaborării, prieteniei și solidarității statelor de pe acest continent.

Poporul român își manifestă solidaritatea activă cu lupta popoarelor din Namibia și Rhodesia și sprijină activ toate mișcările de eliberare națională în lupta pentru cucerirea cât mai rapidă a independenței și a dreptului de a-și hotări singure soarta. Sprijinim lupta populației majoritare din Republica Sud-Africană împotriva politicii rasiste, de apartheid. În general, considerăm că a sosit timpul să se acționeze cu toată fermitatea pentru a se pune capăt cu desăvârșire politicii coloniale, sub orice formă, pentru asigurarea independenței tuturor popoarelor, pentru respectarea drepturilor lor de a-și făuri viața în mod liber. (Vii aplauze).

Una din problemele fundamentale ale vieții internaționale o constituie lichidarea subdezvoltării, a împărțirii lumii în țări sărace și țări bogate — consecință a politicii imperialiste de inechitate și jefuire a bogățiilor naționale ale altor popoare. Din păcate, în pofida „deceniilor dezvoltării” și a multor reuniuni internaționale consacrate acestor probleme, decalajele dintre țările bogate și cele sărace nu numai că nu s-au micșorat, dar au continuat să se adâncească. Perpetuarea acestei situații accentuează fenomenele de criză, sporește instabilitatea vieții internaționale, generează noi surse de primejdii și încordare. Este de aceea în interesul tuturor popoarelor, al întregii omeniri să se acționeze cu toată fermitatea pentru edificarea noii ordini economice internaționale bazate pe deplină egalitate și echitate, care să permită progresul mai rapid al țărilor subdezvoltate, accesul lor larg la cuceririle tehnicii și tehnologiei moderne. România, împreună cu alte state, va acționa pentru ca viitoarea sesiune specială a Organizației Națiunilor Unite din 1980, consacrată noii ordini economice internaționale, să adopte un program concret de acțiune în vederea lichidării subdezvoltării, instaurării unor relații noi între state, a noii ordini economice internaționale. Ca țară socialistă, vom întări necontenit și mai puternic solidaritatea și colaborarea cu toate țările în curs de dezvoltare și țările nealiniat. Vom face totul pentru ca țările în curs de dezvoltare să aibă un cuvânt mai greu de spus și să fie ascultate pe plan mondial. (Aplauze puternice).

Soluționarea trainică și echitabilă a problemelor complexe ale lumii contemporane impune participarea activă la viața internațională, în condiții de egalitate, a tuturor statelor, și îndeosebi a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, a țărilor nealiniat, care reprezintă marea majoritate a omenirii și sint direct interesate în promovarea unor relații noi, de egalitate și respect al independenței și suveranității naționale.

Recunoaștem, fără nici o îndoială, rolul pe care îl au țările mari. Considerăm — așa cum s-a înscris și în Declarație — că cele 5 țări membre permanente ale Consiliului de Securitate trebuie să acționeze mai hotărât și să-și asume răspunderile care le incumbă în conformitate cu Carta O.N.U. pentru înfăptuirea în viață a principiilor înscrise în Cartă, în direcția înfișierii, în primul rînd de către ele, a măsurilor de dezarmare, și îndeosebi de dezarmare nucleară.

Mai mult ca oricînd sint necesare democratizarea relațiilor internaționale, creșterea și mai puternică a rolului O.N.U. și altor organisme internaționale, care oferă un cadru organizat pentru participarea activă a tuturor statelor, și îndeosebi a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare și nealiniat, la soluționarea problemelor complexe ale lumii de astăzi.

Partidul nostru acționează consecvent pentru întărirea legăturilor cu toate partidele comuniste și muncitorești, militează ferm pentru întărirea unității lor în lupta pentru socialism, progres social și pace în lume. Viața arată că partidele comuniste își desfășoară în prezent activitatea în condiții naționale, sociale și economice de o mare diversitate. Pornind de la recunoașterea acestei realități, înțelegem că în practica revoluționară este firesc să apară căi și modalități diferite de soluționare a problemelor de către fiecare partid. Dealtfel, însăși opera de construire a socialismului în țările în care puterea se află în miinile clasei muncitoare, ale poporului se realizează în forme diferite, în funcție de tradițiile și nivelul dezvoltării economico-sociale ale fiecăreia. Pe măsură ce noi popoare vor trece pe calea socialismului, această diversitate de forme și metode va spori și mai mult, îmbogățind continuu teoria socialismului științific, experiența și practica revoluționară a societății, se vor afirma tot mai puternic idealurile și principiile socialismului, ca singurele în stare să asigure egalitatea, bunăstarea, libertatea și pacea tuturor națiunilor lumii. (Aplauze puternice. Se scandează „Ceașescu — România, pacea și prietenia!“).

Ținând seama de toate acestea, este cu atât mai necesar ca solidaritatea și unitatea mișcării comuniste și muncitorești internaționale să se bazeze pe respectarea independenței fiecărui partid, a dreptului de a-și elabora de-sine-stătător linia politică, strategia și tactica revoluționară, potrivit condițiilor concrete în care își desfășoară activitatea, excluzându-se orice șablon, orice amestec în treburile interne ale altui partid. Așa cum arată viața și cum a subliniat, cu deosebită putere, și Conferința partidelor comuniste și muncitorești din Europa de la Berlin, din anul 1976, de respectarea strictă a acestor principii depind dezvoltarea relațiilor de tip nou în mișcarea comunistă, creșterea influenței acesteia asupra proceselor revoluționare mondiale, afirmarea în lume a noilor relații, care trebuie să corespundă cerințelor actuale ale dezvoltării mișcării revoluționare și dezvoltării mondiale în general. (Aplauze puternice).

În același timp, acționăm pentru dezvoltarea colaborării cu partidele socialiste, social-democrate, cu alte forțe politice democratice, cu mișcările de eliberare și partidele de guvernământ din noile state independente, cu mișcările progresiste și organizațiile democratice care se pronunță pentru pace, securitate și colaborare internațională.

Considerăm că întărirea continuă a colaborării și solidarității tuturor acestor forțe este de natură să exercite o puternică influență asupra evoluției întregii vieți internaționale, asupra soluționării democratice a problemelor majore ale contemporaneității, să contribuie la făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, în care să-și găsească materializarea idealurile de libertate, independență, progres și pace ale tuturor națiunilor. (Aplauze puternice, îndelungate).

Angajamentul ferm al țării noastre de a face totul pentru promovarea unei politici noi, de deplină egalitate și respect în viața internațională, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră

Dragi tovarăși,

De la tribuna sesiunii solemne comune doresc să afirm în fața întregului nostru popor hotărârea fermă a României de a face și în viitor totul pentru dezvoltarea colaborării, prieteniei și solidarității cu toate țările socialiste, cu toate statele

și națiunile lumii, în lupta pentru independență, destindere, bunăstare și pace. (Aplauze și urale puternice).

Adresăm, de la această înaltă tribună, tuturor popoarelor din Europa, tuturor națiunilor semnatare ale documentelor de la Helsinki apelul de a intensifica eforturile și acțiunile concrete pentru înfăptuirea cât mai rapidă în viață a angajamentelor asumate, pentru instaurarea pe continentul nostru a unor raporturi noi, a unui climat care să pună la adăpost fiecare popor de pericolul unei agresiuni, de amestecul în treburile sale interne, pentru dezangajarea militară a continentului, fără de care nu poate fi concepută asigurarea păcii și securității !

Să acționăm în spiritul răspunderii față de popoarele noastre, față de pacea în Europa și în întreaga lume, față de generațiile viitoare și să nu precupețim nimic pentru realizarea păcii ! (Aplauze și urale puternice, îndelungate. Asistența, în picioare, scandează „Ceașescu — Pace !“).

Adresăm tuturor popoarelor chemarea de a se opune cu hotărîre politicii imperialiste de dominație și dictat, de a se ridica cu toată fermitatea în apărarea dreptului sacru al fiecărei națiuni de a-și hotărî singură soarta, fără amestec din afară, de a se dezvolta liber, corespunzător intereselor și aspirațiilor sale fundamentale, de a asigura independența și suveranitatea tuturor națiunilor lumii ! (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“).

Ne adresăm, de la această înaltă tribună, tuturor țărilor în curs de dezvoltare de a-și întări colaborarea și solidaritatea ; ne adresăm tuturor popoarelor lumii — deci și celor dezvoltate — de a conlucra în mod activ și, împreună cu țărilor în curs de dezvoltare, să se facă totul pentru lichidarea subdezvoltării, pentru instaurarea unei ordini economice internaționale noi, care să permită o colaborare cu adevărat echitabilă între toate statele, progresul mai rapid al țărilor rămase în urmă, accelerarea dezvoltării și civilizației întregii umanități ! Trebuie să fim pe deplin conștienți că lichidarea subdezvoltării și realizarea noii ordini economice internaționale constituie o problemă fundamentală pentru dezvoltarea omenirii, pentru pacea în lume. (Aplauze și urale puternice, îndelungate).

Ținînd seama de pericolul pe care îl reprezintă intensificarea cursei înarmărilor, ne adresăm în mod solemn tuturor statelor, tuturor popoarelor de a se ridica cu hotărîre și cu toată fermitatea — pînă nu este prea tîrziu — pentru a opri cursa înarmărilor, pentru înfăptuirea dezarmării generale, și în primul rînd a dezarmării nucleare, pentru ca uriașele resurse materiale și financiare să nu mai fie dirijate spre producerea armamentului și a mijloacelor de distrugere a oamenilor și civilizației, ci spre dezvoltarea economico-socială, spre lichidarea subdezvoltării, pentru a asigura popoarelor o viață demnă, liberă, de bunăstare și fericire ! (Aplauze și urale puternice, îndelungate ; asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — Pace !“).

De la această înaltă tribună doresc să reafirm voința nestrămutată a poporului nostru de a face totul pentru a-și aduce contribuția la înfăptuirea acestor mărețe năzuințe și idealuri ale întregii omeniri ! (Aplauze și urale puternice, îndelungate).

Dorim să dezvoltăm relații de prietenie și colaborare cu toate statele ! Nu avem probleme de nici un fel, cu nici un stat, și considerăm că totul pledează și impune să facem, împreună, totul pentru o colaborare trainică, în interesul popoarelor noastre, al cauzei socialismului și păcii. (Aplauze puternice, prelungite).

Consider că sînt în asentimentul tuturor participanților la această sesiune solemnă, al întregului nostru popor adresînd încă o dată chemarea tuturor forțelor democratice și patriotice, tuturor popoarelor lumii de a-și întări solidaritatea și colaborarea, de a face totul pentru a-și impune cuvîntul și a asigura triumful pe

planeta noastră al idealurilor de prietenie și înțelegere, de independență și bunăstare, o pace trainică între toate națiunile lumii. (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Stimați tovarăși,

Aniversarea a șase decenii de la înfăptuirea statului național unitar român ne oferă prilejul de a afirma, cu toată satisfacția și mindria patriotică, că idealurile revoluționare pentru care s-au jertfit înaintașii noștri, pentru care s-au jertfit socialiștii, comuniștii, pentru care au căzut muncitori, țărani, intelectuali, pentru care poporul nostru a dat un mare tribut de sine se înfăptuiesc sub conducerea Partidului Comunist Român, care asigură avântul neîntrerupt al forțelor de producție, al dezvoltării economico-sociale, ridicarea gradului de civilizație, a nivelului de trai al poporului nostru, afirmarea cu deplină putere a principiilor socialismului, ale umanismului revoluționar. (Aplauze și urale puternice, îndelungate).

De la această înaltă tribună, adresez, în acest moment solemn, clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, tuturor categoriilor sociale, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor chemarea de a nu precupeți nici un efort pentru ca, într-o strinsă unitate în cadrul Frontului Unității Socialiste, sub conducerea politică a Partidului Comunist Român, să asigurăm triumful Programului elaborat de Congresul al XI-lea al partidului, făurind pe pământul României cea mai înaintată societate din istorie — socialismul și comunismul, visul de aur al omenirii ! (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Să facem legământul solemn că vom acționa într-o deplină unitate pentru continua înflorire a economiei, științei, culturii și civilizației întregului nostru popor, că vom face totul pentru a asigura poporului nostru deplina independență și libertate, bunăstarea și fericirea ! (Aplauze și urale puternice. Asistența, în picioare, scandează cu însuflețire „Ceașescu și poporul !“).

Să ne angajăm, în aceste momente solemne, că vom face totul ca România socialistă să se afirme tot mai puternic ca un detașament activ al luptei unite a tuturor popoarelor care se pronunță pentru independență, pentru progres social, pentru destindere și pentru pace ; că vom face totul ca patria noastră liberă să strălucească tot mai mindră și demnă în rindul națiunilor libere ale lumii ! (Aplauze și urale puternice. Toți cei prezenți în sală scandează „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Deși toate aceste angajamente sînt angajamentele noastre, ale tuturor, doresc să asigur Comitetul Central al partidului, Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste, Marea Adunare Națională, întregul nostru partid și popor că, atît timp cît mă voi bucura de încrederea partidului și poporului, îmi voi îndeplini neabătut răspunderile încredințate. Voi face totul pentru ca, împreună cu tovarășii mei de muncă, cu întregul partid și popor, să înfăptuim Programul partidului, să asigurăm făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, independența și suveranitatea patriei noastre ! (Urale și aplauze puternice. Într-o atmosferă de puternică însuflețire, se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Cu încrederea fermă în forța creatoare a marelui nostru Partid Comunist, a minunatului nostru popor, urez tuturor comuniștilor, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor noi și tot mai mari succese în toate domeniile, în ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, în înaintarea ei spre comunism, în deplină libertate și independență, în rindul marii

familii a națiunilor libere ale lumii ! (Aplauze și urale puternice. Toți cei prezenți în sală scandează îndelung, cu însuflețire „Ceașescu și poporul !“).

Trăiască Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii noastre națiuni ! (Aplauze și urale puternice. Se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“).

Trăiască Republica Socialistă România și minunatul ei popor, căruia îi dorim întotdeauna multă fericire, libertate și victorii tot mai mari, să trăiască veșnic în societatea comunistă ! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

Trăiască solidaritatea țărilor socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești în lupta pentru socialism și progres social ! (Aplauze și urale îndelungate; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Trăiască solidaritatea tuturor popoarelor lumii în lupta pentru pace, pentru independență ! (Urale și aplauze puternice. Răsună îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“. Întreaga asistență, în picioare, ovaționează minute în șir, într-o atmosferă de puternic entuziasm și unitate, pentru Partidul Comunist Român, pentru Comitetul său Central, pentru secretarul general al partidului și președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceașescu).

HOTĂRÎREA

Sesiunii solemne comune a C.C. al P.C.R., Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale

Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi împlinirii a 60 de ani de la unirea Transilvaniei cu România își exprimă aprobarea deplină și dă o înaltă apreciere magistralei expuneri prezentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, însușindu-și în întregime și pe deplin conținutul acestui document de o excepțională însemnătate politică și ideologică.

Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu face o profundă analiză — în lumina materialismului dialectic și istoric — a factorilor obiectivi și a condițiilor economice, sociale și politice, interne și internaționale, în care s-a desfășurat lupta eroică a poporului nostru pentru realizarea statului național unitar, pentru împlinirea aspirațiilor sale legitime de a se constitui într-o națiune liberă, de sine stătătoare. De asemenea, expunerea pune puternic în lumină transformările petrecute în societatea românească în cele șase decenii care au trecut de la unire, istoricele înfăptuiri revoluționare din anii socialismului, modul în care au fost soluționate problemele fundamentale ale țării noastre, obiectivele centrale, actuale și de perspectivă, ale politicii interne și externe a partidului și statului nostru și sarcinile întregului popor în lupta pentru accelerarea mersului înainte al României.

Aniversăm împlinirea a șase decenii de la crearea statului național unitar cu sentimente de adâncă mândrie patriotică pentru istoricele succese obținute de poporul nostru în construcția noii orînduiri, pentru profundele schimbări petrecute în viața societății românești. Poporul român, eliberat pentru totdeauna de exploatare și asuprire, își făurește o viață nouă, demnă și prosperă, clădește cu succes civilizația socialistă și comunistă pe pămîntul României.

Sesiunea solemnă comună relevă și cu acest prilej profunda recunoștință și deosebita prețuire față de rolul remarcabil și contribuția fundamentală pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus-o și o aduce, în fruntea partidului și statului, la istoricele victorii dobîndite de națiunea noastră liberă și suverană, la propășirea materială și

spirituală a întregului nostru popor, la mersul ferm înainte al patriei pe calea luminoasă a socialismului, bunăstării și fericirii, la consolidarea independenței și suveranității României.

Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale afirmă voința suverană a întregului nostru popor de a lupta fără preget pentru transpunerea în viață a prevederilor Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Să facem totul ca deceniul al șaptelea al statului nostru național unitar să se înscrie în istoria patriei ca o perioadă de puternică înflorire a țării, ca o nouă și strălucită etapă în ascensiunea impetuoasă a națiunii noastre libere, independente și suverane spre culmi tot mai înalte de civilizație materială și spirituală, de bunăstare și progres.

Însușindu-și pe deplin concluziile strălucite ale analizei științifice, profund realiste pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a prezentat-o în cadrul reuniunii noastre asupra vieții internaționale, a proceselor, raportului de forțe și tendințelor care se confruntă în epoca contemporană, Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale își exprimă profunda satisfacție pentru marile realizări dobândite de partidul și statul nostru în afirmarea politicii de pace și colaborare cu toate națiunile, pentru contribuția adusă la soluționarea problemelor complexe ale omenirii de azi. Cursul evenimentelor confirmă justețea politicii partidului și statului nostru, a orientărilor stabilite de Congresul al XI-lea în domeniul politicii noastre externe.

Subliniind rolul tot mai important pe care România îl îndeplinește pe arena internațională, faptul că niciodată ca acum țara noastră nu a avut atîția prieteni pe toate meridianele globului, Sesiunea solemnă dă o înaltă prețuire contribuției inestimabile a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, la elaborarea și îndeplinirea politicii partidului și statului nostru, la întreaga viață politică mondială, prodigioasei sale activități externe care se bucură de adeziunea întregului popor, de aprecierea deosebită a opiniei publice de peste hotare, a forțelor progresiste de pretutindeni.

Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale aprobă în unanimitate și dă o înaltă apreciere poziției și întregii activități desfășurate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de delegația română, la Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia. Poziția secretarului general al partidului, președintele României, a delegației noastre, corespunde întru totul intereselor supreme ale poporului român, construcției socialiste în patria noastră, intereselor celorlalte țări socialiste, ale tuturor popoarelor lumii, cauzei generale a socialismului, progresului social, destinderii și păcii mondiale. Sesiunea solemnă relevă cu adîncă satisfacție spiritul de înaltă principialitate și profundă răspundere patriotică și internaționalistă, manifestat și cu acest prilej de tovarășul Nicolae Ceaușescu, modul exemplar în care a afirmat la consfătuire liniile directoare ale politicii externe a României, corespunzător Programului partidului, hotărîrilor Congresului al XI-lea, hotărîrilor Comitetului Central, ale Marii Adunări Naționale, ale Frontului Unității Socialiste.

Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale reafirmă hotărîrea partidului și statului nostru pentru îndeplinirea directivelor Congresului al XI-lea în politica internațională, voința de a acționa consecvent pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, pentru unitatea și solidari-

tatea lor, pentru întărirea relațiilor cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, pentru sporirea contribuției României la soluționarea problemelor complexe ale vieții internaționale, la cauza destinderii, securității și păcii în lume.

Sărbătorind împlinirea a șase decenii de la crearea statului național unitar român, sesiunea solemnă a forurilor supreme ale partidului și statului exprimă hotărîrea de a face totul pentru a asigura înaintarea fermă a patriei noastre pe calea prosperității materiale și spirituale, pentru afirmarea ei tot mai puternică în rîndul națiunilor avansate ale lumii.

Să luptăm din toate puterile pentru triumful cauzei sacre a libertății și independenței tuturor popoarelor, pentru a face ca pe planeta noastră să se instaureze trainic pacea și colaborarea, o lume mai bună și mai dreaptă, o lume fără arme și fără războaie !

La aniversarea a 60 de ani de la formarea statului național unitar român să facem cu toții legămînt de a nu precupeți nimic pentru măreția și strălucirea patriei, pentru victoria mărețelor idealuri ale socialismului și comunismului pe pămîntul României !

SESIUNE ȘTIINȚIFICĂ PE TEMA:

**„Făurirea statului național unitar român —
moment crucial în lupta maselor populare
pentru libertate și progres”**

În zilele de 28—29 noiembrie 1978, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, s-au desfășurat lucrările sesiunii științifice cu tema: „Făurirea statului național unitar român — moment crucial în lupta maselor populare pentru libertate și progres”, organizată de Academia Republicii Socialiste România, Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Institutul de studii istorice și social-politice.

La lucrările sesiunii au participat membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., membri ai C.C. al P.C.R. și ai guvernului, reprezentanți ai unor instituții centrale și organizații de masă, oameni ai muncii din întreprinderi, academicieni, profesori, cercetători, studenți, activiști de partid, participanți la evenimentele de acum 60 de ani, militari ai forțelor noastre armate.

Deschizând lucrările sesiunii, prof. dr. doc. MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de științe sociale și politice, a subliniat importanța actului istoric de la 1 Decembrie 1918, arătând că marele ideal al unirii și neamului nostru a reprezentat — în chip activ și combativ — o luptă conștientă, continuă, multiseclară, ale cărei concluzii istorice au fost scrise cu sîngele ostașilor noștri pe cîmpurile de luptă, cu truda și elanul oamenilor muncii.

„România de astăzi — a spus vorbitorul — este un exemplu recunoscut de fidelitate față de înaltele principii ale păcii și justiției internaționale, un model de

promovare a prieteniei și colaborării cu alte popoare. Recentul comunicat al Ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., cu privire la desfășurarea Consfătuirii Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, întîmpinat cu profundă satisfacție și totală adeziune de întregul popor român, scoate în evidență, odată mai mult, credința noastră în instaurarea unei politici de promovare a destinderii, colaborării și păcii în lume, de egalitate în drepturi între toate națiunile, de respectare a independenței și suveranității naționale a fiecărui stat, a dreptului fiecărui popor de a-și hotări soarta, fără nici un amestec din afară, a unor relații democratice, de cooperare echitabilă, între toate țările de pe continentul european ca și de pe celelalte continente.

Este, de aceea, un fericit prilej, pentru noi toți, de a saluta cu căldură modul în care conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a expus și reprezentat poziția noastră la Consfătuirea de la Moscova, cu principalitatea profundă și spiritul de răspundere pilduitor, care sînt proprii secretarului general al P.C.R., exemplu de slujire demnă și devotată a intereselor supreme ale patriei”.

În continuare vorbitorul a spus: „Sesiunea noastră urmărește să puncteze cu fermitate înțelesul general-valabil al cîtorva din marile momente ale acestei lupte îndelungate pentru libertatea națională și socială a poporului român și a naționalităților conlocuitoare, precum și concepția românească despre libertatea și

egalitatea tuturor celorlalte națiuni, concepție ilustrată admirabil, încă de acum o sută de ani, de editorialul din revista «Dacia viitoare», care scria : «ca socialiști, noi fiind dușmani ai acestei despoieri de la om la om, nu putem fi decât împotriva celei de la popor la popor...»

Acest eveniment din 1 decembrie 1918 a exercitat o mare înfrîurire asupra unirii forțelor revoluționare și democratice la scară națională, asupra întăririi capacității de organizare și mobilizare a maselor în lupta pentru independență, suveranitate și democrație, pentru profunde prefaceri sociale. De aceea sîntem azi pe deplin îndreptățiți ca privirea noastră retrospectivă să se îndrepte spre trecutul zbuciumat și glorios al patriei, din punctul de vedere al actualității, al socialismului victorios în țara noastră, pentru că apare evident că momentul istoric crucial la care ne referim aici, dacă n-a putut înfăptui integral — socialmente vorbind, — țelul secular al maselor populare, el a realizat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății. A revenit Partidului Comunist Român misiunea istorică de a înfăptui pe deplin idealurile de libertate socială și națională pentru care au luptat înaintașii cei mai luminați, de a realiza, pentru prima oară, unitatea social-politică a poporului în cadrul statului nostru național unitar — România socialistă, patria comună a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, de a asigura democrația și progresul multilateral al societății noastre, pe calea socialismului și comunismului.

În programul lucrărilor Sesiunii apare și o amplă judecată de valoare asupra ecourilor în contemporaneitate ale evenimentului aniversat, semnificația actuală a luptei poporului român pentru unitatea, independența și suveranitatea statului său, pe pămîntul strămoșesc, care ni se înfățișează, în continuare, ca o minunată tradiție patriotică și progresistă întru apărarea și promovarea cuceririlor noastre revoluționare, după victoria socialismului în România sub steagul Partidului Comunist Român“.

În comunicarea „Lupta pentru unitate — permanență a istoriei poporului român“, acad. ȘTEFAN PASCU, președintele Comitetului național al istoricilor, a subliniat că unitatea națională a poporului, proclamată la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 a avut temeiuri solide : „Temeurile celor temători sporeau și mai mult, în raport cu mișcările și acțiunile românilor transilvăneni. Nici un prilej nu a

fost ocolit și nici o ocazie neglijată, fie politică, fie culturală, pentru exprimarea voinței românilor de unire : memorii și cereri care continuau să fie înaintate Curții din Viena, articole de presă, poezii patriotice. Asociațiile și societățile culturale din România, ca și din provinciile aflate sub dominația austro-ungară n-au fost deloc străine de problemele politice : ASTRA, care și-a inaugurat activitatea în noiembrie 1861 ; «Societatea pentru cultura și literatura română», din Bucovina ; «Asociația pentru cultura poporului român» din Maramureș ; «Asociația națională pentru cultura și conservarea poporului român» din Arad etc., înființate de asemenea, la începutul deceniului al 7-lea al secolului al XIX-lea și organizate după modelul «Astrei». Și mai explicit au fost exprimate dorința și tendința unității politice, pe lângă cea culturală, în programul «Societății academice» înființate în Capitala României, București, la 1866, «piatra fundamentală a edificiului marelui la care aspiră toți». Această legitate istorică era formulată într-o concepție fără îndoială veridică de poetul patriot Dimitrie Bolintineanu : «Cel mai prețios drept al unei națiuni este dreptul ei de a se guverna precum voiește, al doilea drept, dreptul de a se păstra ; o națiune are totdeauna dreptul de a respinge prin putere orice opresiune nedreaptă dinafară ; al treilea drept este acela al dezvoltării libere și întregi a tuturor facultăților sale, pe cît aplicările lui nu vor fi stricătoare intereselor celorlalte națiuni“.

Proclamarea independenței României, la 9 mai 1877 și consfințirea ei prin sacrificiile materiale și jertfele umane ale întregului popor au demonstrat, în chip și mai convingător dorința și voința de unitate politică și de stat în jurul României. Voluntarii din Transilvania și Bucovina s-au înrolat în armata română, sute de comitete s-au organizat în provinciile românești de sub ocupație străină pentru a aduna ajutoare pe seama soldaților care luptau pe diferite fronturi în Balcani.

„Independența României — a arătat vorbitorul — a fost, fără îndoială, un factor stimulator de cea mai mare însemnătate în potențarea strădanilor și a luptei pentru drepturi politice pe seama românilor din provinciile înstrăinate și, totodată, pentru unitatea națională. Români din provinciile de sub stăpînirea imperiului austro-ungar, Transilvania și Bucovina, se organizează mai bine, în partide politice naționale, în societăți cultural-politice ; socialiștii români, la rîndul lor, își înscriu în programul partidului principii sociale și naționale iden-

tice : emanciparea poporului de sub opresiunea claselor dominante și realizarea unității naționale“.

Ciștigarea independenței depline a netezit și mai mult calea împlinirii dezideratului fundamental al poporului nostru : „Pentru libertate, dreptate și unitate a intrat România în primul război mondial ; pentru dreptate, unitate și libertate și-au jertfit viața sutele de mii de tineri și vîrstnici. Jertfa lor n-a fost zadarnică. Singele vărsat nu s-a risipit în van. Urmările au fost pe măsura jertfelor și a sacrificiilor. Dar nu ca un dar al bunăvoinței și generozității unor puteri străine și nici al diplomaților întruniți în congrese de pace. Ci ciștigate prin eforturi și lupte neîncetate, acțiuni și manifestații curajoase și răsunătoare pe fronturile de luptă de pe Valea Jiului, de la Mărăști, Mărășești și Oituz, în orașele și satele din România și din provinciile subjugate în anul 1917. Mai ales, după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie care proclama dreptul la autodeterminare al popoarelor“.

Revoluția populară ce cuprinsese Transilvania și Bucovina în lunile octombrie-noiembrie 1918, imprimă evenimentelor un ritm grăbit, propriu perioadelor revoluționare. „Mijlocul lunii octombrie — se relevă în comunicare — este martorul unei hotărîri istorice. Conferința Comitetului Central al Partidului Național Român din Transilvania, întrunită la Oradea în 12 octombrie, proclamă dreptul națiunii române de a dispune și hotărî singură și liberă de soarta sa. Declarația este confirmată a doua zi de socialistii români, iar în 18 ale aceleiași luni, declarația este citită în parlamentul de la Budapesta.

Garzi și consilii naționale, subordonate Consiliului Național Român format din șase membri ai P.N.R. și șase ai P.S.D. — cu sediul la Arad, ia ființă în toată Transilvania. Guvernarea țării este preluată de reprezentanții populației majoritare, autohtone, românești. Putea scrie cu deplină îndreptățire ziarul Adevărul : «Revoluția a învins. S-a constituit Consiliul Național Român».

Revoluția se desfășura fără oprire, iar puterea revoluției se sprijinea pe masele populare : țărani, muncitori, intelectuali, burghezie înaintată. Aceștia, constituiți la 28 noiembrie, într-un congres general, proclamă «Unirea Bucovinei cu România».

Finalul apoteotic s-a împlinit peste trei zile. Cei vreo 150 000 de români din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, proclamă «unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii, cu România». Milioanele de români și numeroșii fii aparținînd naționalităților conlocuitoare

ce n-au putut fi de față la Alba Iulia, în alte Albe Iulii mai mici, întăresc hotărîrile prin glasul și hotărîrea lor neabătută“.

Act just și progresist de inestimabilă însemnătate, care a înfrîuit pozitiv dezvoltarea istorică a poporului român, a României contemporane — înfăptuirea statului național unitar român — a deschis o perspectivă nouă dezvoltării pe întreg teritoriul românesc a forțelor de producție, a forțelor progresiste ale societății, a științei și culturii, a ridicării nivelului general de civilizație a întregului popor. „Ceea ce n-a înfăptuit burghezia în perioada interbelică din cauza intereselor sale de clasă exploatoare — a subliniat vorbitorul — a realizat clasa muncitoare în unire cu țărănimea muncitoare și intelectualitatea progresistă, în anii construcției socialismului multilateral dezvoltat în România. În România socialistă s-a realizat deplin unitatea moral-politică a poporului român sub conducerea înțeleaptă, principală și consecventă a Partidului Comunist Român, a secretarului său general, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. În anii socialismului s-a realizat egalitatea deplină a tuturor fiilor patriei, fără deosebire de naționalitate. Tuturor acestora, deopotrivă, le sînt asigurate condițiile pentru realizarea celor mai îndrăznețe idealuri de dreptate socială și națională, ale socialismului și comunismului, de frăție pe pămîntul României, independentă și suverană“.

„Apoulon — Apulum — Alba Iulia... denumiri istorice succesive ale aceleiași localități ce reprezintă un grăitor exemplu de continuitate neîntreruptă a populației băstinașe, o adevărată sinteză a întregii istorii a poporului român — se arată în comunicarea „Alba Iulia în conștiința poporului român. De la Mihai Viteazul la 1918“ — susținută de NICOLAE HURBEAN, prim-secretar al Comitetului județean Alba al P.C.R.

Subliniind că după unirea Țărilor Române sub sceptrul biruitor al marelui nostru voievod Mihai Viteazul, Alba Iulia se înscrie în istoria patriei și ca martor al sacrificiului suprem în lupta pentru eliberarea și emanciparea neamului a lui Horea și Cloșca, ca un centru important al activității patriotice a revoluționarilor de la 1848, comunicarea relevă atmosfera de mare entuziasm patriotic generată de unirea Moldovei cu Țara Românească, în anul 1859, faptul că locuitorii orașului au fost alături de eroii de la Grivița și Plevna, cuceritorii independenței de stat a României de la 1877, prin numeroase contribuții cu voluntari și ofrande la susținerea războiului.

Relevînd condițiile istorice în care ma-

sele populare au realizat actul plebiscitar de la Alba Iulia, autorul a arătat : „În anii primului război mondial, în cugetul sutelor de mii de ostași ai României și a poporului întreg care socoteau că sosise clipa hotărâtoare pentru înfăptuirea dreptului istoric al desăvârșirii unității de stat, lupta ce se purta era o luptă pentru unire.

Unirea pentru vecie cu patria mamă, România, fiind dorința fierbinte a întregului popor român din Transilvania, s-a hotărât convocarea la Alba Iulia a unei Mari Adunări Naționale Constituante, întrunită pe baza votului universal, a reprezentării în modul cel mai democratic a tuturor cercurilor electorale și instituțiilor din toate zonele Transilvaniei, a tuturor categoriilor sociale.

În preajma desfășurării evenimentului, numele orașului Alba Iulia a fost prezent pe toate buzele, în toate inimile. A fost rostit cu entuziasm în cuvintele nenumăraților oratori locali, a fost prezent în diverse manifeste și articole de presă. Spre Alba Iulia erau îndreptate privirile întregii națiuni.

Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918 prin votul unanim și entuziast al mandatarilor de drept ai poporului român, în nesfârșitele aclamații ale uriașei mulțimi de peste 100 mii oameni de pe platoul Romanilor, a hotărât pentru totdeauna unirea Transilvaniei cu România. Prin voința nestrămutată a întregului nostru popor se înfăptuia astfel un proces istoric obiectiv, se desăvârșea statul național român unitar. Alba Iulia a devenit astfel pentru a doua oară și pentru totdeauna orașul Unirii.

Menționind faptul că acest moment epocal din istoria patriei noastre a deschis noi perspective dezvoltării forțelor de producție, afirmării hotărârii poporului nostru de a-și făuri o viață demnă, liberă, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat la recenta Plenară a Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste : «Fără îndoială că actul unirii n-a putut rezolva toate problemele sociale și naționale, n-a împlinit toate așteptările maselor largi populare care luptau pentru noi condiții de viață, pentru relații egale între toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate».

Toate acestea s-au realizat în momentul în care poporul, sub conducerea Partidului Comunist Român a devenit cu adevărat stăpîn pe destinele sale, asumîndu-și rolul de făuritor conștient al propriei sale istorii libere și independente“.

În comunicare sînt citate rezultatele deosebite ale oamenilor muncii — români, maghiari, germani — obținute, în deplină

unitate și frăție, în înfăptuirea hotărârilor Congresului al XI-lea și Conferinței Naționale ale partidului, succese cu care alături de întregul popor ei cinstesc marile evenimente de la 1 decembrie.

„Numai în cei 10 ani care au trecut de la constituirea județului — a spus vorbitorul — au fost puse în funcțiune peste 70 noi capacități de producție importante, producția industrială sporind de peste 3 ori. Hotărârile Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1967, pe deplin juste, au fost confirmate astfel de ritmurile rapide de dezvoltare pe multiple planuri a județelor și a țării în ansamblul său, de realizările importante obținute în progresul economic și social al tuturor localităților. Județul nostru realizează în prezent în numai șase zile și jumătate întreaga producție a anului 1938. În anul 1977, județul Alba, odinioară o zonă eminentamente agricolă, a depășit cota celor 10 miliarde lei la producția industrială, important obiectiv al cincinalului actual. Însuflețiți de mărețele hotărâri ale Congresului al XI-lea și Conferinței Naționale ale partidului, oamenii muncii din Alba — români, maghiari, germani — în deplină unitate și frăție, înfăptuiesc un amplu program de investiții, obțin rezultate remarcabile în dezvoltarea și modernizarea industriei și agriculturii, în toate domeniile de activitate, un exemplu edificator în acest sens fiind faptul că îndeplinind cu 8 zile mai devreme planul pe 11 luni din acest an, realizează o producție industrială suplimentară în valoare de peste 300 milioane lei.

Aceste realizări reprezintă răspunsul vibrant pe care îl dăm Chemării Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste privind aniversarea a 60 de ani de la formarea statului național unitar român, îndemnului adresat de către tovarășul Nicolae Ceaușescu : «Cinstind marile evenimente istorice, pe marii noștri înaintași, pe toți moșii și strămoșii noștri, avem datoria de onoare de a fi participanți activi la făurirea noii istorii a patriei noastre, a istoriei sale socialiste, de a făuri condițiile pentru realizarea istoriei viitoare, istoria comunistă a poporului nostru».

Oamenii muncii din județul Alba, a spus în încheiere vorbitorul, văzînd între politica internă și externă a partidului și statului nostru o strînsă și indestructibilă unitate, își exprimă deplina aprobare și adevărată față de modul strălucit, principal și demn în care sînt promovate, în toate împrejurările, cu consecvență și înaltă răspundere orientările fundamentale pe care țara noastră — avînd în față exemplul personal și îndemnul conducătorului iubit al

partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, — își clădește statornic relațiile de pace, prietenie și colaborare cu toate statele lumii, fermitatea și intransigența cu care militează pentru respectarea suveranității și independenței, pentru instaurarea în lume a unui climat de încredere între țări și popoare.

În comunicarea „Rolul clasei muncitoare în înfăptuirea statului național unitar român“, prezentată de tovarășul IOSIF BANC, membru al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., se subliniază că de la începuturile afirmării sale pe scena vieții politice românești, clasa noastră muncitoare, formată din sinul poporului, a înscris pe steagul ei de luptă țelul măreț al eliberării sociale și naționale a poporului român. Clasa muncitoare din țara noastră, care a fost prezentă și și-a spus cuvântul în momentele hotărâtoare ale istoriei moderne a poporului român, a adus o contribuție substanțială la înfăptuirea statului național unitar român, ca parte integrantă a luptei pentru eliberarea socială și națională, pentru dezvoltarea națiunii române, pentru înfăptuirea societății fără exploatare. Mișcarea muncitorească, militanții socialiști din țara noastră au pășit în această luptă însufleții de principiul dreptului popoarelor la autodeterminare, la constituirea lor în state naționale de sine stătătoare.

„Încă din veacul trecut — a spus vorbitorul — reprezentanții organizațiilor revoluționare muncitorești, relevând însemnătatea deosebită pentru dezvoltarea ulterioară a societății românești a actului Unirii Principatelor Moldova și Țara Românească din 1859, au subliniat că această unire, fiind incompletă, reprezintă doar începutul procesului de făurire a statului național, deoarece peste Carpați trăiesc încă trei milioane de români care suferă opresiunea claselor dominante străine. Afirmând drepturile românilor de a-și realiza statul național unitar, în marginile etnice, istorice, revista socialistă intitulată simbolic «Dacia viitoare», declara: «Vom Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea,... trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română».

Totodată, se arată că socialiștii români militau pentru constituirea acelei Dacii viitoare, în care românii «sfărbind despotismul umilitor al străinului, vor răsturna, totodată, rușinosul despotism al burghezilor».

Alături de celelalte forțe sociale înaintate ale vremii, muncitorii și organizațiile lor de pe întreg teritoriul țării, au salutat și sprijinit cu entuziasm războiul pentru neatințare, clasa muncitoare de pe ambele versante ale Carpaților aducin-

du-și cu generozitate jertfa de sânge pentru cucerirea independenței României.

O dată cu făurirea partidului centralizat al clasei muncitoare în 1893, proletariatul român s-a afirmat și mai hotărât în lupta pentru eliberarea națională și socială. „Partidul muncitoresc — s-a subliniat în comunicare — a denunțat în fața opiniei publice din țară și de peste hotare oprimarea națională a românilor de peste munți, a insuflat maselor muncitorești și populare spiritul de rezistență dîră și jertfă în slujba cauzei eliberării naționale și sociale. Profund preocupat de problema fundamentală care se pune în fața poporului român — desăvîșirea unității sale statale — partidul clasei muncitorilor din România sublinia că aceasta își va găsi neapărat soluționarea nu prin războiul marilor puteri izbucnit în 1914, ci prin dezvoltarea luptei de eliberare a poporului nostru, în strînsă unitate cu celelalte popoare asuprite. Militanții revoluționari români au subliniat, în repetate rînduri, iar desfășurarea evenimentelor a confirmat, justetea concepției care-i călăuzea, potrivit căreia întregirea națională nu poate fi darul vreunor mari puteri, ci la ea se va ajunge numai prin unirea tuturor eforturilor, prin lupta dîră a întregului popor român“.

Subliniind activitatea neobosită desfășurată de Partidul Comunist Român pentru consolidarea statului național unitar pentru triumful socialismului pe pămîntul României după înfăptuirea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste de la 23 August 1944, vorbitorul a spus: „Afirmîndu-se în arena politică în împrejurările unei ofensive puternice a claselor exploatare împotriva forțelor revoluționare și progresiste, clasa muncitoare condusă de partidul său revoluționar — Partidul Comunist Român, pe care l-a făurit în mai 1921 — a înscris prin activitatea sa pagini nepieritoare de eroism și de abnegație revoluționară în analele istoriei patriei. Înfruntînd prigoana regimului burghez, Partidul Comunist Român a organizat masele muncitoare în lupta pentru drepturi și libertăți democratice, contra pericolului fascist, pentru independența și suveranitatea țării, avînd ca țel făurirea unei orînduiri sociale noi, luptă la care au participat cu avînt și eroism și oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare“.

Revoluția populară, inaugurată prin victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste de la 23 August 1944, cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și construirea socialismului în România, re-

prezintă un proces de neîntrerupte prefaceri înnoitoare.

„Victoria socialismului la orașe și sate — s-a relevat în comunicare — a condus la înlăturarea exploataării și asupririi, atât socială, cât și națională. În fruntea mișcării revoluționare s-a situat clasa muncitoare, făuritoare, împreună cu țărâniimea și intelectualitatea, a unei noi istorii a României. «Clasa muncitoare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — clasa cea mai înaintată a societății — eliberându-se pe sine, a eliberat de exploatare și asuprire toate păturile muncitoare, întreaga națiune română».

Parte integrantă a poporului, clasa muncitoare are un rol conducător în cadrul națiunii socialiste. Clasa muncitoare, în trecut asuprită și exploatată, lipsită de drepturi politice, a devenit stăpână asupra mijloacelor de producție, asupra roadelor muncii sale, îndeplinește cu succes rolul de clasă conducătoare a întregii societăți.

Este, cred, prilejul cel mai nimerit să subliniez aici că tocmai în condițiile depline libertăți de acțiune, aplicând în practică concepția revoluționară privind asigurarea viitorului luminos al țării noastre, sub conducerea gloriosului nostru partid, clasa muncitoare, aplicând neabătut în viață hotărârile istorice ale Congreselor al IX-lea, al X-lea și al XI-lea, a reușit să ridice de peste 40 de ori nivelul cel mai înalt atins de România în anul 1938 la producția industrială, să depășească de 160 de ori producția în domeniul construcției de mașini, de 286 ori al producției chimice, de 114 ori al producției energetice, de 47 ori al producției metalurgice. În anul 1978, țara noastră produce aproape 12 milioane tone oțel, față de numai 284 mii tone, cât se realizau în 1938. Clasa muncitoare produce anul acesta circa 68 000 tractoare, 15 000 vagoane, 33 000 autocamioane, 80 000 autoturisme, 1 500 000 aparate de radio și televizoare, 90 milioane bucăți rulmenți, 3 milioane tone îngrășăminte chimice, 16 milioane tone ciment“.

În continuare în comunicare, s-a relevat creșterea rolului conducător al clasei muncitoare în societatea noastră, al participării nemijlocite a muncitorilor în toate organismele: „S-a generalizat principiul participării nemijlocite a muncitorilor la toate organismele și s-a stabilit ca muncitorii să ocupe în tot mai mare măsură funcții de conducere în toate domeniile vieții economice, politice și sociale, ca în activitatea de partid să fie promovați tot mai mulți muncitori. S-a legiferat desemnarea secretarului organizației de partid ca președinte al consiliului oamenilor muncii din întreprinderi, măsuri menite să ducă la întărirea ro-

lului conducător al partidului și clasei muncitoare. «Se poate spune — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că am creat un sistem de organizare a statului, unic în felul său, un sistem democratic larg, care asigură dezbateră și adoptarea hotărârilor și legilor cu participarea întregului nostru popor».

În noul cadru organizatoric creat, rolul conducător al clasei muncitoare se manifestă tot mai din plin și își dovedește vitalitatea. Cele 5 500 consilii ale oamenilor muncii care funcționează în economia națională, la activitatea cărora participă 103 mii membri, din care 43 600 sînt muncitori și alte categorii de personal care lucrează nemijlocit în producție, dezbate și soluționează competent numeroase probleme de care depinde bunul mers al producției“.

Călită în lupta de eliberare socială și națională, clasa muncitoare din România, Partidul Comunist Român continuă cu succes aplicarea idealurilor de suveranitate și independență. Socialismul, instaurînd puterea oamenilor muncii, realizează deplina suveranitate națională, deplina independență de stat, dezvoltarea colaborării cu statele socialiste, cu celelalte țări de pe glob.

„Clasa noastră muncitoare, prin glasul reprezentanților săi trimiși la C.C. al P.C.R. în ziua de 25 noiembrie a.c., — a spus vorbitorul — a aprobat în totalitate și a dat o înaltă apreciere activității plină de răspundere, de înalt patriotism, de devotament fără margini față de clasa muncitoare, de poporul român, de cauza socialismului și comunismului, de viitorul întregii omeniri, desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, care a avut loc recent la Moscova. Poziția delegației noastre, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, este poziția Partidului Comunist Român, a clasei noastre muncitoare, a întregului popor și ea răspunde în cel mai înalt grad intereselor supreme ale construcției societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră, ale națiunii noastre socialiste, cauzei independenței și suveranității naționale, întăririi destinării, colaborării și păcii în întreaga lume.

Statul național unitar român, națiunea română angajată ferm în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, militează cu consecvență pentru îndeplinirea marilor idealuri ale clasei muncitoare, a maselor populare de pretutindeni — comunismul și pacea“.

În comunicarea „Aderarea populației maghiare și germane la Marea Unire din 1918“, de prof. dr. IOSIF KOVÁCS, prorector al Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca, și prof. dr. docent

CAROL GÖLLNER, membru al Prezidiului Academiei de științe sociale și politice, se subliniază că năzuința permanentă a poporului român de făurire a statului național unitar român a fost împărtășită de masele muncitoare maghiare și germane din țara noastră. „Încă la 31 octombrie 1918 masele populare din Tirgu Mureș — a relevat comunicarea — au impus astfel alegerea unui consiliu în majoritatea din reprezentanți ai intelectualității radicale și ai mișcării muncitorești.

În multe locuri au luat ființă consilii naționale maghiare și consilii româno-maghiare. Rolul muncitorilor în aceste organe ale revoluției burghezo-democratice era în unele centre industriale atât de puternic încât și denumirea lor a fost schimbată în consilii muncitorești. Aceste consilii duceau o luptă susținută în vederea asigurării depline a egalității popoarelor și pentru realizarea idealurilor politice progresiste din acea vreme. În sprijinul acestor consilii au luat ființă gărzii naționale, gărzii și consilii în care acționau în strînsă legătură români, maghiari și germani.

În ajunul Adunării de la Alba Iulia, Heinrich Fabritius comenta cu cuvinte calde Marea Unire: Citez: «Miine se vor aduna în Valea Mureșului, la Alba Iulia, sute de mii de români, reprezentanți ai tuturor ținuturilor locuite de români. Reședința principelui Transilvaniei, vechiul Bălgrad, va fi martorul unei deșteptări emoționante a unui popor viguros, trezit de ideea libertății. ... Pe pământul istoric de la Apulum, orașul lui Traian, unde Legiunea a XII-a își aducea ofrandele, și pe locul unde și-au vărsat sîngele eroii libertății, Horea, Cloșca și Crișan, națiunea română își va proclama suveranitatea ei. ... Visul unui viitor luminos, al unei afirmări naționale, al unei uniri a tuturor românilor de pretutindeni într-o singură patrie se împlinește miine».

Adeziunea sașilor la rezoluția Adunării de la Alba Iulia este promptă. Întruniți la 9 decembrie 1918 în sala «Transilvania», sași din București salută cu mare bucurie și satisfacție «unirea Transilvaniei cu România» îndemnînd și pe conaționali lor de dincolo de munți să facă la fel.

După ce citează o serie de documente ale vremii care atestă participarea și susținerea de către forțele progresiste din Transilvania a Actului Unirii, activitatea desfășurată de frunțași ai acestei lupte, comunicarea relevă, de asemenea, adeziunea șvabilor prin hotărîrea adunării din 10 august 1919, de la Timișoara, la rezoluția adunării de la Alba Iulia. În continuare se subliniază că: „Populația maghiară și germană a manifestat, după unirea Transilvaniei cu România, în marea

ei majoritate, o atitudine loială față de statul român».

Se cunosc numeroase exemple de solidaritate a muncitorilor români, maghiari și germani în memorabilele lupte ale proletariatului condus de P.C.R.

După eliberarea patriei de sub dominația fascistă forțele democratice conduse de P.C.R. au considerat înfrățirea poporului român și a naționalităților conlocuitoare ca un factor de seamă în consolidarea și dezvoltarea cuceririlor revoluționare. „Baza trainică a rezolvării problemei naționale în țara noastră — a arătat vorbitorul — o constituie astfel proprietatea socialistă, care asigură tuturor oamenilor muncii o poziție egală față de mijloacele de producție. Egalitatea în drepturi, desigur, nu se reduce însă la construirea de fabrici și uzine. Ea se extinde și asupra dezvoltării social-culturale, creațiile culturale ale naționalităților conlocuitoare devenind partea componentă organică a culturii noastre socialiste.

Pe plan politic, deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, exercitarea efectivă a libertăților democratice își găsește ilustrarea în reprezentarea corespunzătoare a naționalităților conlocuitoare în Comitetul Central al partidului, în Consiliul de Stat și guvern, în toate organele centrale și locale ale partidului, ale statului și ale organizațiilor de masă.

Tuturor cetățenilor patriei noastre, indiferent de naționalitate, le sînt deci create condițiile ca, strîns uniți, sub conducerea P.C.R., să-și înncheie capacitățile creatoare înfăptuirii progresului și înfloririi patriei comune. În acest fel, munca și creația comună vor duce la unirea tot mai strînsă a poporului român și a naționalităților conlocuitoare în cadrul marii familii a României socialiste.

Este meritul orînduirii socialiste de a fi realizat înfrățirea poporului român și a naționalităților conlocuitoare, de a fi asigurat lichidarea oricărei forme de discriminare națională, deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor țării. Această măreață realizare a politicii naționale a Partidului Comunist Român încununează raporturile frățești seculare dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, cu temelii adînci în istorie, fiind hotărîte să apere independența țării alături de poporul român».

În comunicarea sa „Formarea statului național unitar — operă a maselor populare“, tovarășul ȘTEFAN VOITEC, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, a dezvoltat pe larg ideea participării maselor populare la acest act istoric. „Participarea masivă a maselor populare la mișcarea țărănească pornită

de la Bobilna, la răscoala condusă de Doja, la înfăptuirea unirii tuturor românilor sub Mihai Viteazul, la revoluția lui Horea, la lupta eliberatoare dusă de Tudor Vladimirescu, ca și la acțiunea de realizare, pentru totdeauna, a unirii Transilvaniei cu țara mamă — a spus vorbitorul — arată nu numai forța de neînvins a maselor, dar și continuitatea în strădania pentru făurirea sacrelor idealuri naționale și de dreptate socială.

Cu puternice sentimente de îndreptățită bucurie, aniversăm împlinirea a șase decenii de la constituirea statului național unitar român, de la unirea pe vecie a Transilvaniei cu România, eveniment de răscruce în milenara și zbuciumată istorie a poporului nostru.

În conștiința poporului, ziua de 1 Decembrie 1918 a rămas, prin însemnătatea sa, alături de marile date ale istoriei patriei — 24 Ianuarie, 9 Mai și 23 August —, după cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, «una din cele mai glorioase pagini din istoria noastră națională, a victoriei strălucite dobândite de poporul român pe drumul afirmării sale ca națiune de sine stătătoare, încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii — în cadrul cărora rolul hotărîtor l-au avut masele populare — unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne».

Ideea forță a unității naționale, a cărei origine se conturează cu multe secole în urmă, a acționat ca un puternic și profund factor de închegare a forțelor sociale și politice în jurul unuia dintre obiectivele fundamentale ale dezvoltării istoriei României moderne.

Lupta românilor se întemeia pe legile istoriei universale, făcea parte din lupta tuturor națiunilor pentru libertate, unitate și independență națională, pentru democrație, progres și înțelegere între popoare.

„Purtătoare ale acestui nobil ideal, masele — s-a relevat în comunicare — au acționat cu elan, în toate provinciile românești, cu 13 decenii în urmă, în anul revoluționar 1848. Imensa mulțime transilvăneană adunată pe Cîmpia Libertății de la Blaj, în ziua de 3/15 mai, și-a manifestat cu nestrămutată voință hotărîrea de a se uni «cu țara». În continuare, tot masele populare au constituit, după cum se știe, forța decisivă, în cadrul luptei pentru Unirea Principatelor, ele avînd un rol hotărîtor în ianuarie 1859, cînd, statul național a fost înfăptuit, prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, ca ocîrmuitor al Principatelor Române Unite. Centenarul independenței ne-a oferit,

anul trecut, prilejul minunat de a evoca evenimentele memorabile din anii 1877—1878, cînd întreaga națiune a contribuit cu abnegație și fermitate la cucerirea noului statut internațional al țării. Prin jertfele de sînge ale ostașilor, era consfințită independența proclamată la 9 mai 1877, — Europa recunoscînd neatîrnarea României.

Contribuția plină de însuflețire a voluntarilor ardeleni, bănățeni și bucovineni, care au participat pe cîmpurile de luptă în rindurile ostirii române, precum și sprijinul material al populației românești din întreaga Transilvanie, dovedeau că ideea națională era deopotrivă de puternică și sacră în conștiința tuturor românilor.

Împletirea de țeluri, interese și acțiuni generate de lupta pentru formarea statului național unitar român avea să determine o mare și neslăbită mișcare a maselor largi, populare, înălțîndu-se pînă la punctul culminant, în anii primului război mondial.

Relevînd rolul maselor populare în pregătirea Marii Adunări naționale de la Alba Iulia vorbitorul a spus: „Nenumărate sînt mărturiile despre entuziasmul și amplexarea participării maselor populare la marele act istoric al Unirii. Dintre acestea iată impresiile unuia dintre delegați la Alba Iulia: «Imensa cîmpie era o mare de oameni, orînduiți pe județe. Predominau țărani spre încîntarea ochilor care nu se săturau, admirînd marea frescă națională, comorile etnografice de pe toate văile și cîmpiile transilvănene, de la Iza și Someș pînă la Timiș și Cerna, de la cele trei Crișuri pînă la Mureș și Olt...». Cei peste 100 000 de participanți și în primul rînd cei 1 228 de delegați, reprezentau toate clasele și categoriile sociale, muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, toate organizațiile politice, profesionale și culturale, inclusiv reprezentanții naționalităților conlocuitoare, ceea ce a dat o deosebită forță hotărîrii nestrămutate de unire imediată a Transilvaniei cu România, adoptată în Marea Adunare de la Alba Iulia.»

În comunicare se subliniază apoi strălucita victorie politică, ideologică a mișcării noastre muncitorești — crearea Partidului Comunist Român — care a deschis o etapă nouă în lupta organizată a maselor populare pentru dreptatea socială și națională, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei.

Înceind, tovarășul Ștefan Voitec a spus: „Doresc să relev cu acest prilej, largă, deplină, vibranta adeviziune a maselor populare din țara noastră, fără deosebire de naționalitate, față de activitatea strălucită, de poziția fermă, de

înalta principalitate comunistă a delegației române, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, la recenta Consfățuire a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, adeziune reflectată în cuvîntul înflăcărat rostit de participanții la recentele întâlniri ale secretarului general al partidului nostru cu reprezentanții clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, tineretului și ai forțelor armate“.

În după amiaza zilei de 28 noiembrie și în dimineața zilei de 29 noiembrie sesiunea și-a desfășurat lucrările pe secțiuni.

În cadrul Secțiunii I — PREMISELE ȘI TEMEIURILE CARE AU DUS LA DESĂVÎRȘIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN, s-au prezentat comunicările: „Ideea unității în gîndirea și acțiunea marilor conducători de țară și de oști în evul mediu“, de conf. univ. EUGEN STĂNESCU, Universitatea București, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; „Țărănimea — forța socială de bază în apărarea unității și neatinării țării în evul mediu“, de prof. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, membru al Prezidiului Academiei de Științe Sociale și Politice, membru corespondent al Academiei R. S. România; „Mișcarea culturală din Transilvania și rolul ei în lupta pentru Unire“ de conf. dr. POMPILIU TEODOR, Universitatea „Babeș-Bolyai“, Cluj-Napoca; „Crearea statului național român modern — preludiul marii uniri din 1918“ de dr. DAN BERINDEI, cercetător principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga“; „Proclamarea independenței — premisă a desăvîrșirii unității naționale și de stat a României“ de general maior ILIE CEAUȘESCU, doctor în istorie; „Ideea unității și continuității poporului român în gîndirea socialistă românească, înainte de primul război mondial“, de ION FELEA, vechi militant al mișcării muncitorești din România, dr. VASILE NICULAE, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice; „Caracterul reacționar al dualismului austro-ungar și lupta de eliberare pentru autodeterminare națională a popoarelor asuprite“, de dr. AUGUSTIN DEAC, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, dr. APOSTOL STAN, cercetător principal, la Institutul de istorie „Nicolae Iorga“; „Participarea României la primul război mondial și problema realizării unității naționale“ de col. CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU, șef de sector, la Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară;

„Mărăști, Mărășești, Oituz — marea epopee din vara anului 1917“, de g.-ral lt. (r) EMILIAN IONESCU, participant la lupta de la Mărășești; „Împietirea luptei de eliberare socială și națională în mișcarea muncitorească din teritoriile subjugate înainte de 1918“ de dr. ION IACOȘ, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice, dr. LADISLAU FODOR, cercetător principal la Sectorul din Cluj al Institutului de studii istorice și social-politice; „Lupta maselor populare românești în contextul mișcării popoarelor europene pentru autodeterminare națională“, de dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, dr. GHEORGHE UNC, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice; „Permanența legăturilor economice, politice și culturale între vechea țară și Transilvania, premisă a desăvîrșirii statului național unitar“ de prof. dr. VICTOR AXENCIUC, Academia „Ștefan Gheorghiu“, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, prof. dr. DAMIAN HUREZEANU, Academia „Ștefan Gheorghiu“, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; „Participarea femeilor la înfăptuirea marelui act al Unirii din 1918“ de MARIA GROZA, vicepreședintă a Consiliului Național al Femeilor, MARIA CIOCAN, secretară a Consiliului Național al Femeilor; „Ideea unității și neatinării românilor în opera marilor cărturari“, de prof. dr. ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA, vicepreședintă al Academiei de Științe Sociale și Politice, membru corespondent al Academiei R.S. România; „Solidarizarea întregului popor român în jurul actului istoric al Unirii din 1918“, de NICOLAE MIHALACHE, secretar al Comitetului municipal București al Partidului Comunist Român; „Cum am văzut eu marea zi de 1 Decembrie 1918“ de EUGEN HULEA, profesor, pensionar din Alba Iulia; „Marea Adunare de la Alba Iulia reflectată în presa română de epocă“, de ION CLOPOTEL, fost ziarist la „Românul“ din Arad; „Rolul mișcării muncitorești și socialiste în înfăptuirea marii Uniri de la 1918“ de VIRGIL SMĂRCEA, secretar responsabil, revista „Anale de istorie“, FLORIAN TĂNĂSESCU, cercetător la Institutul de studii istorice și social-politice; „Contribuția românilor de peste hotare la înfăptuirea Unirii“, de prof. dr. ARON PETRIC, director adjunct, Institutul de istorie „Nicolae Iorga“, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, dr. FLORIN CONSTANTINIU,

cercetător principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga“.

În cadrul Secțiunii a II-a — CONSECINȚELE ȘI SEMNIFICAȚIA ACTUALĂ A ACTULUI ISTORIC DE LA 1 DECEMBRIE 1918 au fost expuse comunicările: „Marea Unire din 1918 și confirmarea ei pe plan internațional“, de conf. dr. ION ARDELEANU, director adjunct, Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, conf. dr. MIRCEA MUȘAT, Academia de Studii Economice; „Reformele democratice înfăptuite în România în primii ani postbelici“, de conf. dr. ION AGRIGOROAIEI, Universitatea „Al. I. Cuza“ Iași, dr. ION SAIZU, cercetător principal la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“, Iași; „Unificarea politică și administrativă a României în anii 1918—1923“, de lector dr. ION SCURTU, Universitatea București, dr. GHEORGHE BUZATU, cercetător principal la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“ Iași; „Actul istoric al Unirii din 1918, reflectat în artă“ de prof. ION FRUNZETTI, membru al Prezidiului Academiei de Științe Sociale și Politice, vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici; „Ogîndirea în Muzeul Unirii din Alba Iulia a luptei poporului român pentru unitate și independență“ de dr. GHEORGHE ANGHEL, director, Muzeul județean de istorie Alba Iulia, NICOLAE JOSAN, muzeograf principal la Muzeul județean de istorie Alba Iulia; „Partidul clasei muncitoare, principala forță pentru apărarea intereselor majore ale poporului român, a unității și independenței naționale“, de prof. dr. docent TITU GEORGESCU, prorector, Universitatea București, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, conf. dr. GHEORGHE IONIȚĂ, Universitatea București; „Unitatea națională și integritatea teritorială în politica externă a României“, de dr. ELIZA CAMPUS, Institutul de istorie „Nicolae Iorga“, col. dr. DUMITRU TUȚU, șef de sector la Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară; „Lupta unită a oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități împotriva fascismului, pentru apărarea unității, independenței și integrității României“, de prof. dr. docent LADISLAU BANYAI, vicepreședinte al Academiei de Științe Sociale și Politice, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, dr. MIHAI FĂTU, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice; „Lupta maselor populare împotriva dictatului fascist de la Viena și a

terorii fascisto-horthyste“ de NICOLAE MINEI, redactor șef adjunct, revista „Magazin istoric“, dr. ION SPĂLĂȚELU, activist la Secția presă și radioteleviziune a C.C. al P.C.R.; „Victoria insurecției naționale armate antifasciste și anti-imperialiste din august 1944 — eveniment crucial în istoria României“, de col. CONSTANTIN NICOLAE, director adjunct, Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară, col. ILIE PETRE, specialist în istorie militară; „Afirmarea unității și independenței naționale în anii revoluției democrat-populare și ai socialismului“ de dr. ION ENESCU, activist, Secția relații externe a C.C. al P.C.R., conf. dr. ȘTEFAN LACHE, Academia „Ștefan Gheorghiu“; „Edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate — temelie a suveranității și independenței României“, de prof. dr. FLORIN BALAU, prorector la Academia „Ștefan Gheorghiu“, prof. dr. NICOLAE PETREANU, Academia „Ștefan Gheorghiu“; „Clasa muncitoare — factor determinant în înflorirea României socialiste și afirmarea țării ca stat unitar, independent și suveran“, de GHEORGHE PETRESCU, vicepreședinte al Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România; „Participarea oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la întreaga activitate economică, politică și culturală a țării, la conducerea României socialiste“ de dr. ELENA FLOREA, cercetător principal la Institutul de științe politice și de studiere a problemei naționale, IOSIF BODA, secretar științific la Institutul de științe politice și de studiere a problemei naționale; „Suveranitatea și independența — valori fundamentale ale politicii P.C.R.“, de conf. dr. VICTOR DUCULESCU, Academia „Ștefan Gheorghiu“, dr. CRISTIAN POPIȘTEANU, redactor șef, revista „Magazin istoric“; „Dezvoltarea liberă și independență a popoarelor — cerință obiectivă a contemporaneității“, de VASILE GLIGA, adjunct al ministrului afacerilor externe; „Afirmarea suveranității și egalității în drepturi a tuturor popoarelor în cadrul unei noi ordini economice și politice mondiale“, de prof. dr. MIRCEA MALIȚĂ, membru al Prezidiului Academiei de Științe Sociale și Politice, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România. În după amiaza zilei de 29 noiembrie 1978 s-au desfășurat lucrările ședinței plenare de închidere.

În comunicarea „Lupta poporului român pentru unitate, independență și suveranitate în opera președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu“, prezentată de tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și so-

cial-politice, se subliniază : „Cu pătrunzătoarea sa viziune asupra resorturilor acestei istorii, cu atașamentul său nețărmurit pentru cauza revoluționară a poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu simbolizează, astfel, forța titanică a cugetului și conștiinței unității, manifestate la altitudinea evului nou, socialist, al patriei. Este conștiința cunoașterii de sine ca popor pentru a ne propulsa lucid în viitor, a existenței unor viguroase antecedente și permanențe — cum este cea a unității — în care ne recunoaștem și de la care se revendică impunătoarele făuriri de astăzi, ca și proiecția lucrării noastre de mîne“.

Documentele de partid, lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu care abordează problemele istoriei reprezintă, în același timp, o aprofundare de substanță a elementelor unității, începînd cu istoria noastră veche și pînă la prezentul socialist. „Ca într-o oglindă — a arătat vorbitorul — se înfățișează în opera secretarului general evoluția unitară a poporului român de la geto-daci și pe parcursul întregii sale dezvoltări ulterioare. Tocmai pe temelia unității de civilizație, a unității etnice și lingvistice a geto-dacilor s-a clădit, în urmă cu 2050 de ani statul dac centralizat și independent, creat sub conducerea lui Burebista — unul din marile edificii statale ale lumii antice —, ceea ce a asigurat cadrul politic unitar al dezvoltării tuturor geto-dacilor. Cucerirea romană, care, ca orice cucerire, a avut și consecințe tragice, nu a însemnat sfîrșitul acestei unități, dispariția poporului dac. De la formarea de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dac centralizat — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, de la epoca înfloritoarei societăți dacice a lui Decebal, și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și apăra ființa proprie, entitatea națională“.

Factorii unității, conștiința mereu trează a acestei unități au condus, după perioada migrațiilor, la o organizare administrativă superioară, specifică timpului, la dezvoltarea formațiunilor statale — voievodatele —, care au purtat lupte grele pentru apărarea și consolidarea entității politice distincte. „Pe această bază — se relevă în comunicare — au fost organizate statele feudale mari, centralizate — Țara Românească, Moldova și Transilvania —, care au deschis calea spre dezvoltarea forțelor de producție, au asigurat conservarea obiceiurilor, a tradițiilor, a limbii proprii, evoluția istorică unitară a poporului român.

Datorită omogenității structurii economice, sociale și culturale, limbii unitare,

precum și puternicei conștiințe a unității de origine, între cele trei state s-au dezvoltat permanente contacte și legături multilaterale intense, specifice aceleiași entități. «Neconținut — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — au avut loc schimburi de bunuri materiale, o puternică circulație de idei, de opere de cultură și artă, mai presus de orice, s-a încheșat conștiința necesității luptei unite împotriva cotropitorilor, a dușmanilor comuni». Sub conducerea unor iluștri conducători de țară și de oști, poporul român a înscris pagini de adevărată epopee în lupta împotriva opresiunii străine, pentru apărarea unității. Fiecare bătălie a libertății a constituit, în același timp, o pavază pentru dezvoltarea vieții unite a poporului, pentru continuarea și creșterea operei de propășire a țării“.

„După cum se cunoaște — a arătat în continuare vorbitorul — țările române nu au putut fi supuse prin forță, păstrîndu-și neconținut autonomia statală. Tratatelor de alianțe politice, legăturile economice și culturale stabilite cu statele vecine sau mai îndepărtate au reconfirmat, de-a lungul vremurilor, puterea suverană a domnitorilor români, dreptul țărilor române de a se cîrmuri după propriile legi și întocmiri, caracteristice unui și aceluiași popor. O expresie deosebit de elocventă a acestei realități o constituie și vechile tratate (capitulații), încheiate cu Poarta, în al căror conținut glăsuiește tăria de acțiune unită a poporului român, luciditatea sa politică. Este un înalt model de analiză pentru istoricii detașarea de către secretarul general al partidului nostru a semnificației vechilor tratate, a statutului de autonomie al țărilor române. Acest statut — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — «a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și pentru întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran“.

În continuare vorbitorul a spus : „Îmbinînd viziunea materialist-dialectică și istorică asupra materialilor evenimentelor ale trecutului nostru, gîndirea critică, revoluționară, spiritul creator, tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat adevărul confirmat de întreaga istorie a țării că «poporul muncitor, forțele sale revoluționare, progresiste și patriotice au înfăptuit toate marile transformări revoluționare, au asigurat mersul înainte al societății noastre. Toate momentele importante din viața patriei noastre sînt legate de lupta maselor, a întregului popor — motorul progresului social, adevăratul făuritor al istoriei României“.

Încă de la apariție, mișcarea muncito-

rească a fost prezentă în momentele hotărâtoare ale istoriei poporului român. Partidul clasei muncitoare a înscris ca unul din ţelurile importante ale programului său revoluţionar înfăptuirea unităţii noastre de stat.

Ca urmare, a imprimat luptei proletariului român un pronunţat caracter patriotic, ceea ce a contribuit la crearea climatului politic şi spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale tuturor forţelor avansate pentru promovarea intereselor sociale şi naţionale. „Totmai de aceea, muncitorimea — s-a arătat în comunicare — va fi în primele rânduri ale făurarilor statului naţional român unitar, în memorabilul an 1918. Continuare firească a luptei împotriva asuprairii străine, pentru unitatea naţiunii române, pentru afirmarea sa liberă în rîndul popoarelor lumii, făurirea unităţii statale a creat o perspectivă nouă dezvoltării forţelor de producţie, ştiinţei şi culturii, a dat un nou şi puternic imbold mişcării progresiste, revoluţionare, a întărit forţele clasei muncitoare, a deschis calea unităţii dintre muncitori, ţărani, intelectuali, dintre toţi fiii patriei care doreau ca România să se dezvolte, în cadrul statului unitar, pe făgaş democratic, ca problemele sociale să fie rezolvate în folosul maselor populare.

Misiunea de a asigura realizarea deplină a marilor aspiraţii ale poporului a revenit clasei muncitoare, forţa cea mai înaintată a societăţii, sub conducerea Partidului Comunist Român. Încă de la făurirea sa, în 1921, P.C.R., ca partid care reprezenta întreaga muncitorime română, şi-a asumat răspunderea pentru împlinirea năzuinţelor de dreptate şi libertate ale maselor muncitoare. Comuniştii au militat pentru dezvoltarea progresistă a societăţii româneşti, pentru interesele vitale ale poporului, au desfăşurat o intensă activitate revoluţionară, au condus clasa muncitoare la mari lupte politice şi sociale“.

În prezent, se subliniază în ultima parte a comunicării : „Toţi cetăţenii ţării, fără deosebire de naţionalitate, au ca interes suprem consolidarea statului naţional unitar, întărirea continuă a independenţei şi suveranităţii naţionale, libertatea patriei fiind condiţia libertăţii fiecăruia. Ei sînt interesaţi în cel mai înalt grad în dezvoltarea construcţiei socialiste, în realizarea planurilor de dezvoltare economică-socială a ţării — calea făuririi bunăstării. Ţelul înalt ce uneşte indestructibil energiile întregului popor îl constituie realizarea Programului partidului, care prevede făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate, creşterea puternică a forţelor de producţie, apro-

pierea României de nivelul ţărilor industriale avansate ale lumii.

În acest fel, valorile şi temeiurile unităţii din opera secretarului general al partidului nostru dau măsura unei întregi istorii revoluţionare a poporului român, îşi învederează forţa de lucrare prin împlinirile din contemporaneitatea socialistă, fundamentul şi ţăria devenirii noastre pe făgaş comunist.

În comunicarea „Procesul de constituire şi afirmare a statelor naţionale în epoca contemporană“, prof. dr. docent IOAN CETERCHI, vicepreşedinte al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, a arătat : „Trecerea ţării noastre la construcţia societăţii socialiste, succesele dobîndite în făurirea noii orînduiri sociale, creşterea nivelului de trai material şi spiritual al poporului au consolidat şi îmbogăţit procesul de afirmare şi dezvoltare a naţiunii, au întărit unitatea poporului, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate. Este meritul Partidului Comunist Român de a fi organizat şi condus întregul proces revoluţionar de adînci transformări ale societăţii româneşti, de ridicare pe o treaptă superioară a naţiunii noastre, de afirmare reală a independenţei şi suveranităţii statului socialist român, îndeplinindu-şi cu cinste misiunea istorică de stegar al intereselor fundamentale ale poporului, de forţă politică conducătoare a societăţii.

Trăgînd învăţămintele ce se desprind din istoria multiseculară a poporului nostru, a luptei de eliberare a popoarelor din întreaga lume, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a dezvoltat şi îmbogăţit teoria materialist-istorică asupra naţiunii, dînd o perspectivă clară luptei revoluţionare a maselor populare împotriva dominaţiei străine de orice fel, militînd cu consecvenţă şi fermitate pentru apărarea legitimităţii existenţei, afirmării şi dezvoltării naţiunii şi statelor naţionale — libere, egale în drepturi şi suverane“.

În continuare vorbitorul a relevat rolul şi misiunea istorică a naţiunii care se afirmă cu şi mai mare vigoare în condiţiile revoluţiei socialiste, ale victoriei socialismului şi trecerii la comunism. „Preocuparea pentru înflorirea naţiunii socialiste şi a statului naţional independent nu poate fi opusă, în nici un fel, sarcinii de a dezvolta colaborarea şi întrajutorarea între ţările socialiste, tot astfel după cum această colaborare, internaţionalismul nu pot fi opuse dezvoltării naţiunii şi statelor naţionale independente. Tendinţa de a contrapune, în orice formă, internaţionalismul, propăşirii naţiunii şi statului naţional independent constituie o gravă eroare, de natură să aducă mari daune intereselor făuririi socialismului în

fiecare țară, și, totodată, întăririi solidarității țărilor socialiste, prestigiului socialismului în lume.

Dezvoltarea și înflorirea națiunii socialiste, a statului național implică, în mod necesar, — a spus vorbitorul — dreptul inalienabil al fiecărui popor, al partidului comunist și statului de a stabili în mod suveran, fără nici un amestec din afară, întreaga sa politică internă și externă, de a elabora și adopta prin organele sale naționale toate măsurile privind dezvoltarea economică și socială, întărirea capacității sale de apărare.

O importanță esențială are din acest punct de vedere poziția principală exprimată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la recenta Consfătuire a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, care dă expresie intereselor și năzuințelor fundamentale ale națiunii și care a primit aprobarea entuziastă și deplină a întregului nostru popor“.

Realitatea lumii contemporane confirmă că asigurarea existenței și dezvoltării libere, suverane și egale în drepturi a tuturor națiunilor, a statelor naționale constituie o condiție primordială pentru cauza destinderii, păcii, securității și progresului general, a înfăptuirii unei noi ordini internaționale, care să ducă la înlăturarea ultimelor vestigii ale colonialismului și a oricăror forme de neocolonialism, la lichidarea subdezvoltării, să pună capăt împărțirii lumii în națiuni bogate și sărace, să asigure condiții pentru afirmarea tuturor popoarelor, pentru creșterea rolului țărilor mici și mijlocii în viața internațională, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, pentru bunăstarea și prosperitatea întregii omeniri.

Politica înțeleaptă a partidului, în frunte cu secretarul său general — a spus în încheiere vorbitorul — creează condițiile pentru dezvoltarea impetuoasă și înflorirea multilaterală a națiunii noastre socialiste, stimulând încrederea întregului nostru popor în forțele sale, mândria oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate, de a avea o patrie liberă, independentă și suverană — Republica Socialistă România.

În comunicarea „Unitatea și frăția oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate — forță motrice a progresului României contemporane“, prezentată de tovarășul JÁNOS FAZEKAS, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vice-prim-ministru al guvernului, se arată că aceste două caracteristici ale vieții și muncii comune ale tuturor locuitorilor patriei constituie o realitate obiectivă întemeiată pe noile raporturi economico-sociale, naționale și culturale.

Evocînd rădăcinile istorice ale acestei unități și frății cu un trecut multiseclar, vorbitorul a menționat că în această lungă perioadă de lupte neîncetate pentru eliberarea socială și națională, pentru un trai mai bun, oamenii muncii români și maghiari au creat un mod propriu și trainic de conviețuire, bazată pe cunoașterea și respectul reciproc, pe stima și prețuirea a tot ceea ce s-a creat valoros în comun sau a specificului fiecărei dintre părți.

Unitatea și frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare din România se afirmă cu deosebită vigoare în toate domeniile vieții economice, social-politice, cultural-artistice, științifice și spirituale în anii socialismului.

„În construcția noii orînduiri — a spus vorbitorul — am lichidat clasele exploatatoare, creînd o societate fără capitaliști și moșieri și fără exploatarea omului de către om, ceea ce a făcut să dispară baza de clasă a oricărei inegalități sociale și naționale. În condițiile egalității în drepturi, asigurată de Constituția Republicii Socialiste România, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, muncesc împreună în fabrici, în uzine, cooperative agricole de producție, gospodării de stat, institute de proiectări și cercetări etc., contribuind deopotrivă la ridicarea patriei pe noile culmi ale civilizației umane. Industrializarea socialistă promovată cu consecvență de Partidul Comunist Român și realizată într-un ritm înalt îndeosebi după Congresul al IX-lea în toate județele țării, inclusiv în cele cu populație de altă naționalitate, creează noi premise și deschide largi perspective pentru afirmarea și întărirea unității și frăției în muncă, pentru consolidarea noilor raporturi caracterizate de colaborare și întrajutorare. Relațiile de producție socialiste îndeplinesc astfel un rol de prim rang în întărirea unității și frăției dintre poporul român și naționalitatea maghiară din România, constituind baza unor relații naționale de tip socialist.

Rezultă din toate acestea, că unitatea și frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare ca forță motrice a progresului României contemporane, sînt realități ce cuprind întreaga noastră viață.

Perspectiva istorică a acestei unități și frății decurge cu necesitate din poziția partidului nostru cu privire la fenomenul național și viitorul istoric al națiunii și naționalității, în mersul nostru spre comunism“.

Consecvența cu care sînt afirmate și realizate în viața de toate zilele aceste principii, reprezintă măsura democratismului politic al societății noastre, condi-

ționind și determinind temeinicia unității și frăției poporului român și a naționalităților conlocuitoare — forța motrice, creatoare de istorie a înfloririi continue a patriei noastre comune, Republica Socialistă România.

„Datorită politicii partidului, datorită uriașei sale forțe organizatorice — a arătat în continuare vorbitorul — oamenii muncii pot afirma azi cu îndreptățită mândrie, că Republica Socialistă România este creația noastră comună, este rezultatul luptelor noastre comune. Români, maghiari și de alte naționalități, în strînsă unire sub conducerea Partidului Comunist Român am participat deopotrivă la revoluția socialistă, care a adus la putere guvernarea poporului muncitor, fără deosebire de naționalitate și care ne-a ridicat pe înălțimile de azi ale civilizației socialiste multilateral dezvoltate. Împreună am înfăptuit totul și împreună vom apăra toate cuceririle noastre revoluționare.

Partidul Comunist Român, promovind cu consecvență politica de industrializare socialistă a țării, de dezvoltare economico-socială armonioasă a tuturor județelor și localităților, a creat condițiile materiale pentru asigurarea deplinei egalități în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate și implicit pentru afirmarea plenară a unității lor. Numai în condițiile revoluției și construcției socialiste, ca rezultat al muncii eroice comune pentru făurirea bazei tehnico-materiale a socialismului s-a putut trece la înfăptuirea treptată a unui astfel de program de ridicare industrială a județelor și localităților locuite de naționalități, care în ultimii 10—12 ani a produs în această privință un adevărat salt.

Pe această solidă bază, democrația socială, economică și politică instaurată și continuu dezvoltată de regimul socialist a asigurat și asigură participarea egală, activă și nemijlocită a naționalităților conlocuitoare — alături de poporul român — la întreaga viață socială a țării și totodată contribuie la întărirea continuă a forței unității și frăției oamenilor muncii, cele două procese aflându-se într-o interdependență dialectică indivizibilă.”

Industrializarea socialistă, prin profunde mutații de ordin economic și social pe care le-a adus, a condus și la radicale schimbări în conștiința oamenilor. Clasa muncitoare crescind vertiginos și întărindu-se continuu, s-a generalizat treptat și modul de a gândi muncitoresc, ceea ce are la rîndul ei, o foarte mare înrîurire asupra cimentării unității și frăției oamenilor muncii, clasa muncitoare fiind forța socială cea mai înaintată a societății noastre, purtătoarea fermă a ideologiei internaționalismului proletar, a

egalității naționale și sociale dintre cei ce muncesc, fără deosebire de naționalitate.

„În țara noastră — s-a relevat în comunicare — nu există nici-un fel de discriminări pe criterii de naționalitate, religie, sex sau rasă, fiind create în același timp toate condițiile pentru participarea egală a oamenilor muncii la conducerea tuturor sectoarelor de activitate. Constituția și legile țării precizează într-un spirit unitar atît principiile politicii naționale ale partidului și statului, cît și răspunderile și modalitățile concrete de aplicare ale acestora.

În cadrul măsurilor luate pentru lărgirea democrației socialiste, pentru perfecționarea continuă a formelor și metodelor activității sociale, economice și de stat, în ultimul timp s-a acționat și mai mult în vederea atragerii în organele de partid și de stat a cadrelor din rîndurile naționalităților conlocuitoare. Urmare acestui fapt, de la Comitetul Central și pînă la birourile organizațiilor de bază la toate eşaloanele de partid sînt aleși și tovarăși din rîndurile naționalităților. Avem deputați din rîndurile naționalităților, corespunzător proporției lor, în Marea Adunare Națională, în consiliile populare județene, municipale, orășenești și comunale; naționalitățile sînt prezente prin reprezentanții lor în Consiliul de Stat, în Guvern, în conducerea ministerelor și altor organe de stat centrale și locale, a întreprinderilor și instituțiilor de tot felul; acolo unde naționalitățile trăiesc în număr mai mare sau constituie majoritatea, funcțiile de primar, președinte al consiliului popular comunal, orășenesc, județean sau cele de directori de întreprindere, de instituții, școli etc. sînt deținute de cetățeni din rîndul naționalităților respective.

Se desprinde cu claritate din toate acestea că socialismul multilateral dezvoltat asigură realmente înflorirea fără precedent a națiunii române și a naționalităților conlocuitoare, creează toate condițiile pentru ca fiii poporului român și ai naționalităților să-și afirme liber și nestingherit personalitatea, făcînd prin aceasta și mai cuprinzătoare aria de realizare a unității și frăției și conferindu-le acea forță uriașă a mersului înainte a țării.

Frăția și prietenia de nezdruccinat dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare sînt pentru noi, comuniștii, neșpus de scumpe, pentru că încorporează crezul nostru de neclintit și munca noastră fără odihnă. Trebuie să păzim ca lumina ochilor această mare realizare a socialismului, să o păzim și s-o facem și mai puternică, și mai viroasă.

În încheiere vorbitorul a spus: „Unitatea și frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare este o armă de neînvinc, arma cea mai puternică cu care ne-a înzestrat partidul. Ea și-a dovedit eficiența în toate marile bătălii ale construcției socialiste, și o va dovedi și de acum încolo.

Doresc să evidențiez aci impresionanta unitate de care au dat dovadă toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, prin larga și deplină aprobare a activității de înaltă principialitate și răspundere față de interesele țării și viitorul omenirii manifestat de delegația română, condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu la recenta Consfătuire a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia.

Români, maghiari, germani sau de alte naționalități, toți fiii României socialiste sîntem și vom fi întotdeauna alături de partid în lupta sa eroică pentru înflorirea și propășirea continuă a patriei comune, pentru salvagardarea păcii în lume, pentru socialism și comunism.“

În comunicarea tovarășului ION TRAIAN ȘTEFĂNESCU, prim-secretar al C.C. al U.T.C., intitulată „Educarea și formarea tinerei generații în spiritul patriotismului socialist, al idealurilor de unitate și independență națională“ se arată: „Afirmîndu-se ca un factor activ, puternic integrat în cadrul mișcării muncitorești, socialiste, al luptei maselor largi populare, tineretul s-a dovedit la înălțimea măreției momentului istoric, aducîndu-și o însemnată contribuție la înfăptuirea Marii Uniri din 1918.

Preocuparea pentru cultivarea în conștiința tinerei generații a sentimentelor patriotice, a idealurilor de unitate și independență națională a stat în centrul atenției partidului nostru încă din 1921, adoptîndu-se, chiar la primul său Congres, o rezoluție cu privire la tineret, care a orientat activitatea Uniunii Tineretului Comunist ce avea să se nască un an mai tirziu.

În anii care au urmat, uteciștii s-au aflat alături de clasa muncitoare, de forțele progresiste, înaintate, în vîltoarea luptelor inițiate și conduse de partid, împotriva exploatării, pentru apărarea intereselor poporului, pentru eliberarea națională și socială. În procesul reorganizării, după 1936, a Uniunii Tineretului Comunist, un rol de mare însemnatate a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu care, aflat în fruntea comisiei însărcinate de partid cu reconstituirea organizației comuniste de tineret, a acționat cu abnegație și dăruire de sine pentru unirea forțelor democratice ale tinerei generații,

fiind ales, în octombrie 1939, în fruntea Uniunii Tineretului Comunist“.

O perioadă importantă a luptei revoluționare a poporului român o constituie, așa cum se știe, anii 1939—1945, cînd toate forțele înaintate ale națiunii, în primul rînd partidul comunist, s-au ridicat împotriva dictaturii militaro-fasciste, a războiului hitlerist. „Memoria timpului — a arătat vorbitorul — consemnează faptul că uteciștii s-au angajat cu eroism împotriva nedreptății istorice făcute țării prin odiosul dictat de la Viena, în lupta contra regimului fascist și mașinii de război germane.

Toate acestea au culminat cu angajarea nemijlocită a celor mai buni tineri fii ai poporului în înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperiale de la 23 August 1944. Prezent pe baricadele insurecției, tineretul, însuflețit de partid, a participat cu entuziasm la eliberarea patriei de sub dominația fascistă, la războiul antihitlerist, afirmîndu-se apoi cu vigoare în lupta pentru înfăptuirea reformelor democratice și instaurarea puterii populare spre a clădi o viață nouă, într-o Românie nouă, în care aveau să-și găsească realizarea deplină idealurile unității și independenței naționale.

În toată această perioadă, aflat mereu între tineri și în fruntea celor tineri, pe deplin identificat cu partidul comunist, un rol excepțional a jucat în înaltele atribuții ce i-au fost încredințate, tovarășul Nicolae Ceaușescu care a întruchipat, prin personalitatea sa, înaltele trăsături ale militantului revoluționar, ale patriotului înflăcărat. Tot astfel cum, după 23 August 1944, conducătorul de azi al partidului și statului nostru s-a aflat în vîltoarea pateticei epopei a reconstrucției, în care tinăra generație, continuînd tradițiile eroice, a muncit fără preget pe marile șantiere, pe fronturile creatoare ale industrializării cooperativizării, ale dezvoltării economico-sociale.

Fie și numai această creionare a participării tineretului la înfăptuirea actului de la 1918, în procesul care a premers și succedat acestui eveniment epocal, ilustrează justetea aprecierii partidului nostru că, în toate marile bătălii de clasă, în momentele de răsruce pentru independență și suveranitatea patriei, pentru soarta poporului român, tinerii s-au afirmat ca o forță a progresului, animată de cele mai înalte năzuințe și idealuri patriotice“.

În încheiere, vorbitorul a relevat preocuparea permanentă a Uniunii Tineretului Comunist în direcția educației comuniste a tinerei generații, în cadrul căreia un loc central revine formării tineretului în spiritul idealurilor patriotice, ale

unității și independenței naționale, al dragostei și atașamentului față de patrie, partid și popor. „Este fără îndoială că înțelesul profund, complex pe care partidul nostru îl dă patriotismului nu poate fi opus internaționalismului, solidarității și prieteniei între popoare. Într-adevăr, în uriașa și complexa muncă de formare a conștiinței înaintate, socialiste, care se desfășoară în rîndul tineretului din România —, de către partid și, sub conducerea sa, de către Uniunea Tineretului Comunist și ceilalți factori — se asigură, în mod consecvent, unitatea organică a formării patriotice cu educarea în spiritul solidarității internaționale. De altfel, viața, activitatea internațională a Uniunii Tineretului Comunist demonstrează că tineretul nostru este caracterizat, realmente, tocmai prin asemenea convingeri, că el s-a manifestat și se manifestă, în spiritul politicii externe a partidului și statului nostru, ca un factor activ în unirea forțelor progresiste și democratice ale tinerei generații din lumea contemporană.

Tineretul își încorporează tot mai activ, tot mai profund ideile subliniate de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Congresul al X-lea al Uniunii Tineretului Comunist. «Marile jertfe date de înaintași în bătălia necurmată pentru a trăi în lume în mod demn, pentru a-și făuri o viață mai bună, pentru a fi stăpîni în propria țară, constituie un element de profundă mîndrie națională, precum și o înaltă obligație de conștiință pentru toți cetățenii patriei noastre socialiste, pentru întregul nostru tineret».

Este cunoscut faptul că toți tinerii, fără deosebire de naționalitate, acționează, cu răspundere, în toate domeniile vieții social-economice, pentru înfăptuirea politicii partidului — expresie concretă a înaltului și profundului patriotism socialist, propriu întregului nostru popor. Ținînd seama de realitățile social-istorice diferite, calitativ noi, se poate spune, fără a greși, că munca și atitudinea tineretului de zi cu zi în unitățile socialiste, pe șantierele naționale, în momentele de grea încercare cum au fost cutremurul, inundațiile ilustrează adevărul că actualele generații de tineri, crescute și educate de partid, sînt aureolate de același înălțător patriotism ca și cel al înaintașilor.

Libertatea, unitatea și independența națională — chintesență dintotdeauna a celor mai înaintate idealuri și aspirații ale poporului român, care au unit într-un cuget și într-o faptă întreaga suflare românească la grandioasa Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 — sînt

și vor rămîne mereu vii, permanente ale gândirii și acțiunii tinerei generații. Purtătorul uman al viitorului națiunii noastre — tineretul — este hotărît să făurească, împreună cu întregul popor, viitorul comunist.“

„Aspirațiile fundamentale cu care s-a identificat poporul român de-a lungul zbuciumatei sale istorii, dorința de a fi liber, independent și suveran, de a trăi în liniște și în deplină unitate aveau să capete adevăratele lor dimensiuni, cu rezonanțe internaționale care abia au putut fi întrevăzute de cele mai vizionare minți ale trecutului nostru istoric, în epoca noastră, epoca edificării socialiste, îndeosebi în anii de cînd în fruntea partidului și statului se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, revoluționarul care întruchi-pează atît de fericit sinteza celor mai înalte virtuți ale acestui popor“ — se arată în comunicarea tovarășului ȘTEFAN ANDREI, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., ministrul afacerilor externe, intitulată: „Politica externă a României Socialiste, factor de promovare a principiilor unității, independenței și egalității suverane a statelor în viața internațională“.

În continuare, vorbitorul a arătat că în lumea de azi, atît de complexă și contradictorie, condiția esențială, cheia de boltă a conviețuirii internaționale o constituie instaurarea și respectarea riguroasă a unor raporturi de tip nou, democratice, între toate statele, bazate pe egalitatea în drepturi, pe principiile independenței și suveranității naționale, neamstecului în treburile interne, renunțării la forță și amenințarea cu forța, avantajului reciproc.

Realitățile lumii contemporane fac ca promovarea consecventă și cu toată hotărîrea a necesității instaurării unor noi raporturi în relațiile dintre state să constituie caracteristica definitorie a tuturor acțiunilor de politică externă ale României, a vastei sale activități pe plan internațional, în raporturile ei cu statele socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, nealiniat, cu statele capitaliste, cu toate statele lumii, indiferent de orînduirea lor socială.

„La promovarea sistematică a noilor principii de relații interstatuale, — a spus vorbitorul — ne determină învățămintele îndelungatelor vitregii ale propriei noastre istorii, istoria tuturor popoarelor, întreaga desfășurare a vieții internaționale contemporane, care confirmă și demonstrează că nesocotirea și încălcarea principiilor de drept internațional care trebuie să guverneze raporturile dintre state este sursa care alimentează între-

ține și stimulează stările de încordare și neînțelegeri, conflictele dintre state, pericolele cele mai grave pentru libertatea, independența și suveranitatea popoarelor, pentru securitatea și pacea mondială.

Preocuparea constantă de a contribui la generalizarea, respectarea neabătută și transpunerea în viață a principiilor de bază ale noilor relații internaționale, își găsește reflectarea în forme variate, adaptate împrejurărilor specifice, în toate sferile de activitate ale politicii externe românești. Principiul independenței și suveranității ocupă un loc de prim ordin în textul tratatelor sau declarațiilor solemne semnate cu ocazia întâlnirilor la cel mai înalt nivel, în toate documentele încheiate de România cu alte state. În cadrul diferitelor organizații și reuniuni internaționale, țara noastră s-a numărat printre promotorii cei mai activi ai formulării clare și angajante a normelor fundamentale menite să guverneze comportamentul internațional al statelor și relațiilor dintre ele.

Apărarea și promovarea principiului independenței și suveranității naționale are o semnificație particulară, prezintă o importanță deosebită în zilele noastre întrucât atât pe plan teoretic cât și în practica relațiilor internaționale, se manifestă pronunțate tendințe de a denatura conținutul acestui principiu, de a-i infirma valabilitatea universală, de a-l considera perimat. „Asistăm totodată la încercări tot mai insistente și în forme dintre cele mai variate, — a arătat vorbitorul — de a se reedita practicile vechii politici, bazată pe inegalitate și asuprire, în vederea împiedicării luptei popoarelor pentru dezvoltarea lor economică-socială de sine stătătoare, pentru impunerea unui curs nou în politica internațională.

Afirmarea sistematică a necesității respectării noilor principii în relațiile interstatuale — pe care România le așază la baza raporturilor sale cu toate țările fără nici o excepție — promovarea consecventă a acestora în ansamblul vieții internaționale în vederea generalizării, recunoașterii și acceptării lor, pornește nu de la o preocupare exclusivist legalistă, ci de la înțelegerea profundă a faptului că organizarea viitoare, necesarmente democratică, a relațiilor interstatuale reclamă raportarea permanentă la un cod politic și moral unanim acceptat, materializarea acestuia în însuși conținutul colaborării internaționale.

Noile principii de relații dintre state trebuie să aibă valabilitate generală, în raporturile cu toți și față de toți, ele nu pot fi aplicate sau interpretate în mod diferit față de o țară sau alta. Partidul nostru, conducerea sa, întregul popor ro-

mân consideră că nimic, dar absolut nimic, nu poate constitui argument în favoarea modelării, adaptării sau ierarhizării acestor principii diminuându-le forța lor de aplicabilitate în funcție de parteneri, de situații și interese prezentate ca superioare și specifice, încercându-se, astfel, extrapolarea independenței și suveranității — atribute inalienabile ale statelor — la nivelul blocurilor militare și economice, al unor grupări cu pretenții de exercitare a unor competențe care în fapt sînt și trebuie să rămînă de resortul permanent și exclusiv al fiecărui stat.

În concepția partidului nostru, lărgirea colaborării internaționale — a cărui partizan și promotor activ este România — accentuarea interdependențelor pe plan mondial nu trebuie să fie opusă politicii de independență; colaborarea internațională nu trebuie să limiteze ci, dimpotrivă, să favorizeze afirmarea independenței și suveranității statelor, personalității fiecărei națiuni, fiecărui popor. În fapt, o dată cu extinderea cooperării internaționale se accentuează și preocuparea popoarelor de a fi stăpîne pe destinele lor, de a-și asigura mai deplin independența și suveranitatea. Cu cît o națiune este mai independentă și mai liberă, cu atît ea este mai dornică să colaboreze în condiții de egalitate cu alte state și națiuni.

În continuare vorbitorul a spus: „Activitatea deosebită desfășurată de România pe plan internațional, contribuțiile sale remarcabile la soluționarea marilor probleme ale contemporaneității sînt, toate, rezultatul unor profunde și stăruitoare analize a fenomenelor, evenimentelor și evoluțiilor vieții internaționale; pozițiilor externe ale României le sînt străine aprecierile subiective de conjunctură, unilaterale și apriorice. Arhitectura esențială a întregii politici externe românești o constituie principiile, răspunderile istorice față de interesele supreme ale poporului nostru, convingerea nestrămutată în forța și capacitatea popoarelor de a impune un curs nou politicii internaționale, de a-și apăra independența și suveranitatea națională, de a asigura pacea, înțelegerea și colaborarea între toate statele lumii.

Acestea sînt motivele pentru care politica externă a României are o mare înrîurire asupra opiniei publice mondiale, acționează cu forța exemplului asupra politicii multor state, organizații și mișcări progresiste, demonstrează că numai un stat independent și suveran se poate pronunța cu toată claritatea în legătură cu cele mai diverse și complicate evenimente și fenomene ale vieții internaționale, poate exprima nestingherit proprii-

le-i poziții față de acestea, poate aduce contribuții esențiale la soluționarea lor.

România a arătat lumii întregi că afirmarea deplină a suveranității și independenței naționale, apărarea acestora, sînt strîns legate de cunoașterea și participarea activă a poporului la elaborarea și promovarea politicii externe. Promovarea și apărarea independenței și suveranității naționale nu pot fi domeniul rezervat al unui cerc restrîns, nu pot constitui subiecte secrete față de popor. În acest spirit, conducerea partidului nostru, secretarul său general asigură cunoașterea de către întregul popor a problemelor fundamentale ale păcii și securității internaționale, acționează, formulează poziții și se angajează în contextul vieții politice mondiale numai în consens cu poporul, numai cu știrea și aprobarea acestuia.

Prin experiența și practica sa politică, partidul nostru a adus elemente noi, revoluționare, de o deosebită importanță în privința reflectării și exercitării puterii poporului în actele de politică externă. Așa cum pentru aspectele fundamentale ale politicii interne partidul realizează un permanent dialog cu poporul, îi supune aprobării, ca celui mai larg și reprezentativ parlament — măsurile de dezvoltare economico-socială, tot așa procedează și în privința politicii externe. Pornind de la faptul că poporul este, în ultimă instanță, adevăratul făuritor al politicii interne cît și cel al politicii externe, conducerea partidului consideră că mandatul său și al tuturor celor ce reprezintă România în domeniul activităților externe trebuie să fie, în fapt, mandatul aprobat de popor, întrucît în numele lui este reprezentată și angajată țara în raporturile internaționale.

Independența și suveranitatea națională — din care istoria a făcut ideal — componentă intimă a ființei poporului român — își găsește — așadar — în evul nostru, cea mai strălucită afirmare. Ce legămînt mai fidel, mai puternic și mai plin de profunde semnificații patriotice, poate fi, față de toți cei ce-au luptat pentru neatințarea țării, decît hotărîrea partidului nostru, a întregului popor exprimată în declarațiile tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele României, declarații pătrunse de un înalt sentiment al răspunderii istorice: «Ne-am cucerit independența prin lupte grele, și nu dorim, în nici un fel să facem tîrg cu cineva pe seama independenței noastre. Nu dorim în nici un fel să realizăm relații internaționale care să ducă la dependență față de cineva. Atît pentru politica internă, cît și pentru politica externă nu avem de dat și nu vom da so-

coteală nimănui; avem de dat și vom da socoteală întotdeauna numai și numai partidului și poporului nostru».

Iată cum cugetul politic al conducătorului nostru se îngemănează peste timp și în istorie cu cel al tuturor apărătorilor libertății și dreptății sociale pe gîla strămoșească, acum și în viitor a noastră a tuturor».

Ridicarea economico-socială și multilaterală a tuturor zonelor țării, a arătat tovarășul ȘTEFAN MOCUȚA, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului județean Cluj al P.C.R., în comunicarea sa intitulată „Dezvoltarea armonioasă și în ritm susținut a tuturor județelor țării în anii socialismului” se înscrie ca o parte componentă a programului și politicii partidului de înălțare a edificului noii orînduiri sociale. Subliniind că factorul hotărîtor al dezvoltării accelerate l-a constituit industrializarea socialistă a țării, vorbitorul a arătat că cele mai importante realizări cantitative și calitative în dezvoltarea economico-socială a județelor patriei, în perfecționarea structurii teritoriale a economiei naționale au fost obținute după cel de-al IX-lea Congres al Partidului. Aplicarea hotărîrilor Congreselor IX, X și XI și Conferințelor naționale din 1967, 1972 și 1977 ale partidului, fundamentate cu aportul determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu, au condus la creșterea însemnată a potențialului economic, în special a celui industrial, și îndeosebi în județele rămase în urmă. „Așezarea echilibrată a forțelor productive pe teritoriu, dezvoltarea armonioasă și accelerată a tuturor județelor patriei — a spus vorbitorul — reprezintă un proces deosebit de complex. El include, și trebuie să includă, și acțiunea de îmbunătățire a sistematizării administrativ-teritoriale și economice a județelor și localităților. În condițiile socialismului, un asemenea proces nu se poate desfășura potrivit principiului „mersului de la sine”; el trebuie dirijat în mod conștient rațional, în concordanță cu interesele generale ale societății, pe temeiul unor criterii economice și sociale care decurg din însăși esența socialismului și a căror valabilitate este pe deplin confirmată de practica vieții reale. În rîndul acestora se înscriu, înainte de toate: 1. satisfacerea cît mai deplină a trebuințelor materiale și spirituale ale tuturor membrilor societății, dezvoltarea și afirmarea multilaterală a personalității fiecăruia. O astfel de orientare este în concordanță deplină cu esența orînduirii socialiste și presupune crearea unor condiții egale de muncă și de viață pentru toți cetățenii țării, fără

deosebire de naționalitate, lichidarea inegalităților și disproporțiilor economico-sociale între județe, ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre oamenii muncii fizice și intelectuale, dintre oamenii muncii din agricultură și industrie, dintre sat și oraș, organizarea economico-socială a județelor țării; 2. valorificarea cât mai deplină a potențialului, a resurselor existente în fiecare zonă — materii prime, surse de apă, energie, căi de comunicații, forță de muncă etc. — în concordanță cu interesele fundamentale ale întregii societăți, îmbinarea armonioasă a producției industriale, agricole și a celorlalte activități economico-sociale, adîncirea cooperării între localitățile din cadrul aceleiași zone, creșterea eficienței economice și sociale a întregii activități; 3. organizarea judicioasă a rețelei naționale de căi de comunicații — sistemul circulatoriu al organismului economico-social — în concordanță cu cerințele prezente și viitoare ale funcționării normale și dezvoltării accelerate și armonioase a societății socialiste; 4. gospodărirea rațională, creșterea fertilității economice și economisirea riguroasă a fondului financiar, pentru a-l transmite ameliorat generațiilor următoare; 5. apărarea, păstrarea și ameliorarea calității factorilor naturali, a mediului ambiant; 6. încadrarea organică a evoluției economico-sociale a fiecărui județ în dezvoltarea armonioasă, multilaterală și în ritm înalt a complexului economic național unitar.“

Fundamentat pe aceste criterii, modelul dezvoltării teritoriale a producției materiale, învățămîntului, științei, artei și literaturii ține seamă și de condițiile specifice existente în fiecare județ al țării.

Elaborînd politica de edificare a socialismului, partidul nostru a ținut seama de faptul că, în momentul trecerii la noua orînduire socială, România ocupa unul din locurile din urmă în graficul nivelului de dezvoltare a țărilor europene, că țara noastră era slab dezvoltată din punct de vedere economic, că economia se caracteriza prin mari disproporții și că forțele productive erau irațional amplasate pe teritoriu. Datele statistice arată, de pildă, că în anul 1938 capitala țării — orașul București — împreună cu zonele Pitești, Brașov, Cluj, Hunedoara și Banat concentrau 70 la sută din producția industrială și 72 la sută din forța motrice instalată în industrie, în timp ce unitățile industriale din Moldova, Oltenia și Dobrogea, în care trăia 38 la sută din populația țării, furnizau doar 12 la sută din producția industrială a țării.

Prin înfăptuirea consecventă a politicii partidului nostru de amplasare teritorială rațională a forțelor productive, de creare și dezvoltare accelerată a bazei tehnico-materiale a socialismului, pretutindeni în țară au fost construite noi obiective economice și social-culturale, care au schimbat înfățișarea țării, au ridicat la viață nouă multe localități și zone.

„Factorul hotărîtor al dezvoltării economico-sociale accelerate — se arată în comunicare — a fost industrializarea socialistă a țării. Datele statistice arată că în anul trecut producția industrială a țării a depășit de 39 de ori nivelul anului 1938. Ritmul de creștere a producției industriale în unele județe a depășit cu mult ritmul mediu de creștere a producției industriale a țării. De pildă, producția industrială globală obținută în anul 1977 în județul Dolj depășea de 164 ori nivelul anului 1938, în Argeș de 112 ori, în Olt de 110 ori, în Ialomița de 97 ori, în Brașov de 78 ori, în Gorj de 68 ori, în Galați și Iași de 63 ori, în Teleorman de 62 ori.“

Referindu-se la perspectivele luminoase pe care le deschide dezvoltarea armonioasă și în ritm susținut a tuturor județelor țării în anii socialismului, vorbitorul a arătat: „Realizările obținute în dezvoltarea economico-socială a patriei și a tuturor județelor ei reprezintă o premisă puternică pentru înaintarea accelerată pe calea progresului material și spiritual. Luînd în considerare stadiul atins în dezvoltarea economico-socială, urmările afirmării tot mai ample a revoluției tehnico-științifice, necesitatea obiectivă și consecințele concentrării atenției generale asupra laturilor de ordin calitativ ale activității economico-sociale, Conferința Națională a partidului din decembrie 1977 a adoptat, pe baza fundamentării științifice realizate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, un amplu și însușitor program de creștere suplimentară a producției, de dezvoltare economico-socială mai accentuată a României pe perioada 1978—1980, un program de creștere mai accentuată a nivelului de trai al poporului și a stabilit obiectivele și orientările generale pentru dezvoltarea economico-socială a patriei în anii cincinalului 1981—1985. Înăfptuirea acestor istorice hotărîri va asigura ca în anii actualului cincinal să se obțină o producție globală industrială suplimentară în sumă de 100—130 miliarde lei, ca pînă în anul 1980 toate județele țării să atingă o producție globală industrială de cel puțin 10 miliarde lei, ca retribuția reală să crească cu peste 32 la sută față de nivelul anului 1975, și nu cu 18—20 la sută, cît a fost prevăzut în Directivele Con-

gresului al XI-lea, iar veniturile reale ale țărănimii pe o persoană activă să sporească cu 30 la sută, suplimentarea planului de construcții de locuințe cu 190 mii de apartamente, la care se vor mai adăuga 250—300 mii de locuințe construite de cetățeni cu mijloace proprii.“

La un an după adoptarea hotărârii de excepțională însemnătate, bilanțul înfăptuirilor este pozitiv și atestă, prin realizările concrete obținute, realismul și justetea hotărârilor adoptate, care sînt îndeplinite cu succes. „Un rol de cea mai mare însemnătate în accelerarea dezvoltării economico-sociale a patriei — se relevă în continuare în comunicare — va reveni aplicării, din anul viitor, a măsurilor aprobate de Comitetul Central al partidului pentru perfecționarea conducerii planificate a vieții economico-sociale și pentru perfecționarea mecanismului economico-financiar, al autogestunii și autofinanțării unităților economice și autoconducerii muncitorești.

În felul acesta se asigură condiții reale pentru ca în anii cincinalului toate județele patriei să urce o nouă treaptă în înaintarea pe calea socialismului multilateral dezvoltat, să ajungă pe un pisc al luminii și civilizației socialiste.“

Îndeplinirea exemplară a hotărârilor Congresului al XI-lea și Conferinței Naționale ale partidului, a spus în încheiere vorbitorul, privind amplasarea rațională și echilibrată a forțelor productive în întreaga țară, va duce la făurirea deplinei egalități în privința condițiilor de muncă și viață care vor permite exercitarea drepturilor și afirmarea plenară în câmpul vieții sociale a tuturor cetățenilor țării.

Luînd cuvîntul în încheierea lucrărilor sesiunii, tovarășul LEONTE RĂUTU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de conducere al Academiei „Ștefan Gheorghiu“, a evidențiat modul în care comunicările prezentate în cadrul sesiunii au relevat importanța istorică a făuririi statului unitar național român, eveniment crucial ce a creat un cadru nou pentru evoluția ulterioară a vieții poporului nostru : „Comunicările prezentate în ședințe plenare și secțiuni au conturat un tablou amplu și cuprinzător al faptelor și evenimentelor istorice care au impulsionat, treaptă cu treaptă, mersul spre înfăptuirea unirii, au examinat felul în care ideea unirii s-a afirmat în cultura și viața spirituală a poporului român, au înfățișat forțele sociale și politice care au acționat în tumultul anului 1918, au pus în evidență marele adevăr că masele largi populare au jucat

rolul hotărîtor în realizarea acestui act istoric.

Cu emoție au fost ascultate mărturiile unor participanți la evenimentele unirii, în cuvîntul cărora istoria capătă prospețimea vieții trăite.

Unirea Transilvaniei cu România și formarea statului național unitar au avut loc în contextul unor mari transformări petrecute pe scena istoriei europene și universale. Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a deschis o eră nouă în istoria omenirii, iar după aceea prăbușirea Imperiului habsburgic la sfîrșitul primului război mondial, au schimbat radical harta politică a Europei.

Prin chiar înfăptuirea unirii sale statale, poporul român și-a adus contribuția la vastele prefaceri politice și naționale ale epocii. Realizarea statului național unitar a creat un cadru nou pentru evoluția ulterioară a vieții poporului nostru, a favorizat dezvoltarea economiei și culturii, a deschis calea spre intensificarea activității forțelor progresiste ale societății în frunte cu clasa muncitoare.

Aniversarea acestui eveniment cu adînci repercusiuni în întreaga viață social-politică ulterioară a patriei, reclamă totodată abordarea cu pătrunderea cuvenită a problemelor societății românești în perioada ce i-a urmat. Dominația claselor exploatare, cît și faptul că o parte însemnată a bogățiilor țării se afla în posesia capitalului străin, au făcut ca probleme mari și vitale ale vieții sociale și ale afirmării depline a independenței să nu-și fi putut afla soluționarea în perioada interbelică, caracterizată prin puternice coliziuni de clasă, prin confruntarea între forțele democratice și cele ale reacțiunii și opresiunii politice și sociale. Numai odată cu victoria revoluției populare și a socialismului s-a inaugurat în istoria poporului român o eră nouă, eră a unor profunde prefaceri sociale și a reînnoirii radicale a societății românești.

Într-o perioadă de timp scurtă — dacă o privim la scară istorică — în țara noastră s-au înregistrat mutații și realizări de excepțională însemnătate în toate sferile vieții sociale : dezvoltarea accelerată a forțelor de producție, ridicarea economică a tuturor zonelor țării, creșterea continuă a nivelului de trai al întregului popor, crearea condițiilor pentru accesul maselor celor mai largi la binefacerile culturii și științei, pentru formarea unui nou profil spiritual al omului, afirmarea în viață a principiilor democrației socialiste. Împlinirile noastre reprezintă un prilej legitim de satisfacție, de mîndrie patriotică, înscriindu-se

totodată ca o contribuție semnificativă la demonstrarea în fapt a superiorității socialismului.“

În continuare tovarășul Leonte Răutu a relevat și faptul că o serie de comunicări au înfățișat, atât în ședințele plenare ale sesiunii, cât și în secții, imaginea în-suflețitoare a realizărilor poporului nostru, hotărât să dea viață obiectivelor stabilite de Congresul al XI-lea și Conferința Națională a partidului, sarcinilor trasate de conducerea partidului în frunte cu secretarul său general, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism. În această operă constructivă uriașă se manifestă cu putere elanul creator al eroicii noastre clase muncitoare, al țărănimii, al intelectualității, unitatea întregului popor în jurul partidului, unitatea și frăția oamenilor muncii români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități, cimentată de politica națională a Partidului Comunist Român avînd drept temei deplină egalitate a tuturor celor ce muncesc, indiferent de naționalitate.

Comunicările prezentate au pus în relief unitatea indisolubilă între politica internă și externă a partidului și statu-

lui, între edificarea noii orînduiri și afirmarea României socialiste în lume.

Prestigiul internațional al țării noastre este indisolubil legat de numele secretarului general al partidului, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, căruia poporul nostru îi poartă o nemărginită recunoștință pentru modul strălucit în care a dat și dă expresie idealurilor sale de libertate și independență, pentru hotărîrea nestrămutată cu care în toate împrejurările a promovat interesele fundamentale ale națiunii noastre socialiste. Patriotismul înflăcărat, luciditatea și realismul în aprecierea tendințelor definitorii ale situației internaționale, înalta răspundere față de destinele păcii, au dobîndit noi și pilduitoare expresii prin pozițiile afirmate de tovarășul Nicolae Ceaușescu în fruntea delegației române la recenta Consfătuire a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia. Cu adîncă emoție sîntem în aceste zile martorii aprobării unanime și sprijinului hotărît pe care le dă acestor poziții întregul nostru popor, profund convins că ele corespund pe deplin intereselor supreme ale națiunii, cauzei independenței și suveranității naționale, consolidării destinderii, colaborării și păcii între popoare.

„Unirea este sufletul poporului, glasul României“

MIRCEA MUȘAT

În urmă cu 120 de ani, în memorabila zi de 24 Ianuarie 1859, voința poporului român de a-și reface unitatea națională și de stat pe vechea vatră strămoșească primea în parte consacrare prin alegerea ca domn în cele două Principate Române — Moldova și Muntenia — a lui Alexandru Ioan Cuza. *„Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și țîrgoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți — așa cum reliefează tovarășul Nicolae Ceaușescu —, Unirea Principatelor a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern“*.¹

Împlinire a unei aspirații multiseculare, expresie a unor necesități obiective, Unirea Principatelor reprezintă o adevărată piatră de hotar a istoriei noastre naționale, marchează intrarea țării și a poporului nostru într-o nouă etapă de dezvoltare, pe calea progresului social-economic și cultural, pe calea luptei pentru cucerirea deplină a independenței, a făuririi statului național unitar român.

Lupta pentru realizarea unității național-statale în străbuna vatră a Daciei apare ca o permanență a gândirii, simțirii și acțiunii poporului român, coordonată fundamentală a istoriei patriei noastre. Tocmai de aceea, Unirea din 1859 își identifică rădăcinile în întreaga dezvoltare istorică anterioară a poporului român, tocmai de aceea Unirea din 1859 a însemnat un punct de referință pentru toate eforturile desfășurate în continuare de poporul român în lupta pentru cucerirea independenței absolute și încheierea procesului de făurire a statului său național unitar.

Unirea din 1859 s-a înfăptuit pe temelia de granit a comunității de viață economică și spirituală a poporului român — popor plămădit unitar într-o patrie comună, și care își avea statul său centralizat și independent cu 2 050 de ani în urmă.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, Editura politică, București, 1969, p. 710.

Năzuința formării statului unitar, eliberat deplin și definitiv de dominația opresiunii străine, în care românii, strânși laolaltă, să-și afirme în fața umanității propria menire și individualitate, a dominat în întreg evul mediu gândirea culturală și social-politică, planurile militare și diplomatice ale înaintașilor noștri, devenind, în epoca modernă, idealul suprem al întregii națiuni, țelul ei politic fundamental. Pe bună dreptate, Nicolae Bălcescu avea să scrie în 1850 : „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, cari intrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre-a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră”².

Conștiința poporului român și-a asimilat și a păstrat cu grijă ideile și faptele politice-diplomatice și militare ale unor eminente conducători de țară și de oaste, ca acelea ale Basarabilor și Mușatinilor, ale lui Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Radu de la Afumați, Petru Rareș, personalități legate de lupta pentru apărarea și împlinirea idealului nostru dintotdeauna de unire și independență națională. Unirea din 1600 a verificat în mod convingător forța și autenticitatea idealului poporului român de unitate și libertate națională. Deși realizarea unirii celor trei țări române, sub domnia lui Mihai Viteazul, a fost de scurtă durată, ea a rămas o prezență vie în cugetarea și simțirea atît a contemporanilor, cît și a urmașilor. Memoria unirii din 1600 s-a transmis de la epocă la epocă, de la generație la generație. Dreptul imprescriptibil la unire și independență al poporului român a reprezentat, în continuare, o dominantă a gândirii și acțiunii politice, diplomatice, militare și culturale ale marilor voievozi munteni și moldoveni ce au urmat : Matei Basarab, Vasile Lupu, Mihnea al III-lea, Șerban Cantacuzino, Gheorghe Duca, Constantin Brâncoveanu, ca și ale principilor Transilvaniei : Gabriel Bethlen, Gheorghe Rákóczi I și II ș.a. Aceleași idealuri au înaripat permanent mintea, inima și pana celor mai înaintate personalități ale culturii românești din întreg evul mediu și, continuu după aceea, în epoca modernă, au făcut substanța multor scrieri tipărite dincoace sau dincolo de Carpați, dincoace sau dincolo de Milcov, alimentînd focul aspirației seculare de unitate a tuturor românilor, în pofida granițelor fictive, artificiale trase de marile imperii pe trupul comun al unuia și aceluiași popor, ale uneia și aceleiași patrii. Îmbrățișat de masele largi populare, acest ideal a dobîndit o forță de nestăvilit. Această năzuință s-a afirmat cu deosebită vigoare în epoca modernă. Ideea unirii și neatîrnării poporului român se regăsește în toate marile mișcări revoluționare premergătoare și pregătitoare ale revoluției de la 1848.

Prefacerile înnoitoare petrecute în structura social-economică a țărilor române, ca și a altor state europene, la începutul secolului al XIX-lea, au pus cu stringență la ordinea zilei problema făuririi unirii naționale ca o cerință legică, imperioasă, a progresului societății românești în ansamblul ei. Aceste realități îl determinau pe George Barițiu să scrie, în 1844, că : „U n i r e a n a ț i o n a l ă este frumoasa deviză ce răsună din toate părțile și deșteaptă duhurile cu putere multă. Popoarele Europei pricep și cunosc cum că tăria și puterea unui popor, forța sa,

² Nicolae Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a. *Scrieri istorice, politice și economice*. Ediție critică adnotată, cu o introducere de G. Zane, Fundația pentru literatură și artă, București, 1940, p. 105.

politica sa cumpănire, nădejtile sale, prezentul și viitorul său zac în unirea națională”³.

Hotărîrea de a înfăptui unirea a primit o expresie deosebit de pregnantă în timpul revoluției de la 1848, care a izbucnit aproape simultan în toate țările române. Avînd un caracter unitar, ea a plasat în planul central cerințele desființării servitutiilor feudale, introducerii libertăților democratice burgheze, ale scuturării dominației străine și realizării unirii și independenței naționale — obiective democratice, progresiste, care interesau cele mai largi păături sociale, corespundeau năzuințelor afirmării de-sine-stătătoare a națiunii române. Îmbinînd lupta pentru răsturnarea vechii orînduiri, feudale, cu lupta împotriva asupririi străine și pentru făurirea unirii naționale, revoluția română de la 1848 a avut un caracter deosebit în ansamblul mișcărilor revoluționare ale timpului. Tocmai pe o asemenea bază, ea a antrenat masele largi populare — meseriași, meșteșugari, țirgoveți, țărani, intelectuali —, toate forțele progresiste ale societății românești. Ideea forță care domina revoluția era refacerea vechii Dacii, „Daco-România“, „Dacia Nouă“ etc. Exprimînd acest crez politic, care însuflețea pe toți revoluționarii români de la 1848, ziarul „Constituționalul“ scria : „Toate țările locuite de români trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sînt patria românilor și pentru că toți patrioții români, locuitori pe dinsele, formează națiunea românească care să fie una și nedespărțită“.

Înăbușită în sînge datorită împotrivirii forțelor conservatoare interne și intervenției brutale a imperiilor otoman, țarist și habsburgic, revoluția română de la 1848 a continuat să rodească, idealurile ei, nutrite în cele mai largi straturi ale societății, punîndu-și, în continuare, amprenta asupra evoluției poporului român. Dînd expresie unei gîndiri și simțiri comune, unei voințe de nezdruccinat, animînd puternic pe toți românii, Nicolae Bălcescu scria în 1850 : „Vrem să fim o nație, una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire... Aceste condiții de putere, de cari avem nevoie, nu le putem găsi decît în solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor într-o singură nație, unire la care sînt meniți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, simtimente, prin poziția geografică, prin trecutul lor și, în sfîrșit, prin nevoia de-a se păstra și de-a se mîntui. Dacă naționalitatea este sufletul unui popor, dacă cîtă vreme el păstrează acest semn caracteristic al individualității sale, acest spirit de viață, el este investit cu dreptul nepre-scriptibil de-a trăi liber, unitatea națională este cheazășuirea libertății lui, este trupul lui trebuincios ca sufletul să nu piară și să amortească, ci, din contră, să poată crește și a se dezvolta“⁴.

Bogata moștenire ideologică și culturală a revoluționarilor de la 1848, puternicele tradiții democratice, idealurile de unire și libertate națională au fost preluate, amplificate și ridicate pe noi trepte, în deceniul următor, de forțele progresiste ale poporului român. Se verifica în practică adevărul cuvintelor lui Mihail Kogălniceanu, care aprecia, în august 1848, în *Dorințele Partidei naționale în Moldova*, că unirea Moldovei cu Muntenia reprezintă „cheia boltei, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național“. „Dorința cea mai mare, cea mai generală, aceea hrănită de toate

³ „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, nr. 51 din 10 decembrie 1844.

⁴ Nicolae Bălcescu, *Op. cit.*, p. 105.

generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare — avea să spună același Mihail Kogălniceanu în 1857 — este Unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legiuită și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia sîntem același popor, omogen, identic ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndesțulat, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitoriu de asigurat și, în sfîrșit, aceeași misie de împlinit⁵. Ideea unirii, prezentă în conștiința maselor, care sperau ca, odată cu ea, să se îplinească un amplu program de reforme, dobîndea, pe zi ce trece, o forță sporită, antrenînd în acțiune straturile cele mai largi ale poporului; ea strîngea într-un adevărat torent revoluționar toată conștiința și forța unui popor hotărît să-și făurească destinul istoric potrivit necesităților și aspirațiilor sale. „Unirea României într-un singur stat — scria Cezar Bolliac, în 1853 — nu este o idee numai în capetele cîtorva români prea înaintați; nu este o idee ieșită din dezbaterile de la '48 încoace; ea a fost sentimentul național în toate părțile României de cînd istoria a început a ne spune cîte ceva despre Dacia”⁶, iar Mihail Kogălniceanu releva, în 1855: „Unirea Principatelor a fost visul de aur, țelul isprăvilor marilor bărbați ai României, al lui Iancu Huniad, ca și al lui Ștefan cel Mare, ca și al lui Mihai Viteazul, al lui Vasile Vodă, ca și al lui Matei Basarab... Unirea Principatelor este singurul mod în stare de a consolida naționalitatea românilor, de a le da demnitate, putere și mijloace pentru a împlini misia lor pe pămînt”⁷.

Procesul firesc al unirii țărilor române a continuat să fie stîmjenit de împotrivirea înverșunată a reacțiunii interne, de politica marilor imperii europene⁸. Pe bună dreptate, Karl Marx remarcă: „Ciocnirea de interese dintre marile puteri în această parte a Europei a făcut ca nici una din ele să nu fie indiferentă față de problema unirii țărilor române”⁹.

Războiul Crimeii — punct culminant al manifestării rivalităților și conflictelor de interese existente între marile puteri la mijlocul secolului al XIX-lea, al luptelor lor pentru supremație în bazinul Mării Negre, pentru luarea în stăpînire a Strîmtorilor și a gurilor Dunării — a făcut ca soarta țărilor române să intre din nou în combinațiile de culise ale „concertului european”. Congresul de la Paris din 1856 — avînd ca scop principal încheierea păcii și restabilirea „echilibrului european” — a făcut din cauza moldovenilor și muntenilor o chestiune europeană. În cadrul lucrărilor, delegațiile puterilor europene participante la Congres s-au pronunțat în chestiunea unirii Moldovei și Munteniei pentru sau împotriva ei în măsura în care constituirea statului român unitar dădea satisfacție sau nu intereselor lor economice și politice. Congresul a hotărît, în cele din urmă, consultarea poporului în privința unirii.

⁵ Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente, tom. IV, Institutul de arte grafice Carol Göbl, București, 1903, p. 109.

⁶ „Republica română” (Bruxelles), nr. 2/1853, p. 281.

⁷ „Steaua Dunării”, nr. 1 din 1 octombrie 1855.

⁸ A se vedea pe larg: *Din cronica luptei pentru unirea Moldovei cu Muntenia*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1977, p. 106—122.

⁹ Karl Marx, *Însemnări despre români* (Manuscrise inedite), publicate de A. Oțetea și S. Schwann, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 107.

În acest moment, în care puterile europene discutau soarta națiunii române, lupta pentru unire a intrat într-o fază nouă, antrenînd activ largi pături sociale, masele populare, toate spiritele înaintate ale societății românești, care înțelegeau să acționeze energic, atît pe plan intern, cît și pe plan extern, pentru fructificarea integrală a posibilităților create de hotărîrea adoptată de Congresul de la Paris, în legătură cu consultarea dorinței locuitorilor Moldovei și Munteniei în privința viitorului lor. Personalități ca Mihail Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza, Costache Negri, Vasile Alecsandri, C. A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac se situează în primele rînduri ale luptei pentru unire. Numeroase publicații — „Zimbrul“, „Steaua Dunării“, „România literară“ și altele — susțin cu tărie ideea Unirii, căutînd să polarizeze toate energiile naționale în slujba împlinirii mărețului ideal. „*Strigătul : «Unirea Principatelor», «Suveranitatea statului român !»* — așa cum îndemna Dimitrie Brătianu printr-o scrisoare din Londra trimisă unioniștilor români, la 11/23 iunie 1856 — *să străbată munții, cîmpiile, văile și dealurile noastre, să umple aerul, să răsune pînă în unghiurile pămîntului cele mai departe, ca lumea întreagă să se încredințeze că Unirea este suflarea poporului român, că ea «este glasul României» !... Unirea Principatelor nu-i o unire de elemente eterogene ; ea e unire de români cu români. Moldovenii și muntenii sînt un singur neam, o singură familie, ei nu sînt nici moldoveni, nici munteni, ci numai români*“¹⁰.

Zeci și zeci de memorii, adrese, petiții — dînd expresie aspirației comune — curgeau literalmente către cabinetele din Londra, Paris, Petersburg, Viena și Constantinopol, cu intenția de a demonstra vechile drepturi istorice ale românilor și de a obține fie o modificare a punctelor de vedere potrivnice sau rezervate ale unor cancelarii diplomatice, fie o acțiune mai hotărîtă din partea acelor cancelarii care erau, în principiu, de acord cu ideea unirii țărilor române. Un rol de deosebită însemnătate aveau să joace revoluționarii români aflați în emigrație, care au înțeles să dea tot ceea ce aveau mai bun pentru afirmarea și cunoașterea de către străinătate a dorințelor națiunii române. În memoriul înaintat cancelariilor europene de către Constantin Hurmuzaki și Ioan Maiorescu, se spunea : „*Cea dintîi și cea mai profundă dorință a Principatelor e ca să nu li se pună nici o piedică în dreptul lor de state suverane de a dispune libere despre viitoarea lor existență politică. Aceasta e Uniunea, sau, mai bine, reîmpreunarea Principatelor, pentru că poporul acestor țări a fost odată și în privința existenței sale politice numai un individ*“¹¹.

Cauza nobilă a Unirii Principatelor a găsit un larg ecou și un sprijin activ din partea unor eminente personalități științifice și culturale din alte țări, precum Jules Michelet, Edgar Quinet, J. Ubicini, Saint Marc-Girardin, Thibault, Lefebvre, J. A. Vaillant, Paul Bataillard, Léon Plée, Cernîșevski, Dobroliubov, Marc Antonio Careini, Vegezzi Russcalla, ca și din partea unor influente publicații franceze, belgiene, britanice ș.a. „Dintre toate popoarele creștine, legate Imperiului turcesc — scria J. A. Vaillant în gazeta „La Roumanie“, în 1854 —, moldo-vlahii au luptat mai bine de trei sute de ani pentru independență, și dacă sînt încorporați și tributari, ei nu sînt nici subjugați, nici supuși. Țara lor este tot a lor și, printre toate vicisitudinile istoriei lor, ei și-au păstrat dreptul la auto-

¹⁰ „Steaua Dunării“, nr. 38 din 26 iunie 1856.

¹¹ *Acte și documente*, vol. III, p. 203.

nomie. Ei vorbesc toți aceeași limbă și această limbă este germenul unei naționalități deja puternică“.

În acele zile, de la un capăt la altul al celor două țări române au răsunat, pentru prima dată, cuvintele *Horei Unirii*, scrisă de Vasile Alecsandri, ca un simbol al voinței poporului român de a da materializare, dincolo de orice obstacole, unui vis multiseclar : „*Hai să dăm mână cu mână / Cei cu inima română / Să-n-vîrtim hora frăției, / Pe pămîntul României...*“

Adunările ad-hoc — organisme a căror creare a fost prevăzută în hotărârile Congresului de la Paris, în scopul de a se pronunța asupra viitoare organizări a țărilor române — au exprimat, în pofida atîtor greutăți și atîtor intrigi ale marilor puteri, dorința de unire a moldovenilor și muntenilor.

Referindu-se la manevrele și opoziția Turciei și Austriei față de cauza dreaptă a Unirii, ziarul „*L'indépendance Belge*“ nota : „*Faptele au dovedit cît de nefondate erau aceste obiecțiuni, ele au răspuns și afirmațiilor calomnioase ale foilor austriece care prezentau Divanurile moldave și valahe ca pe o adunătură de socialiști și de revoluționari, care ar înpăimînta Europa cu pretențiile lor revoluționare. Dorințele Divanurilor nu au nimic irealizabil, iar calmul deliberărilor dovedea că Europa este pusă în fața unui popor însuflețit de un spirit pe cît de liberal pe atît de tradiționalist, și care este matur pentru a se conduce singur. Europa este cea care trebuie să examineze acum ce valorează mai mult în interesul ei, al dreptului și al menținerii păcii generale : ori satisfacerea dorințelor care se semnaleză pe malurile Dunării, ori înăbușirea lor, care va crea conflicte neîncetate și primejdioase*“¹². Dar, prin Convenția de la Paris, încheiată la 7/19 august 1858, se hotăra ca Moldova și Muntenia să poarte numele de Principatele Unite. Se constituia o Comisie Centrală pentru pregătirea legilor, se prevedeau înființarea unei Curți de Casație, comune, ambele cu sediul la Focșani, măsuri de organizare identică a armatei ș.a. În același timp, prin Convenția de la Paris, se hotăra că fiecare țară va avea domnul ei, guvernul ei, adunarea sa legislativă, administrația sa separată, ceea ce nu mai corespundea aspirațiilor de unire ale locuitorilor celor două țări române. „*În felul acesta — sublinia revoluționarul-democrat rus N. A. Dobroliubov —, Conferința de la Paris a făcut doar un pas spre unirea Principatelor. Dar unirea lor definitivă într-un stat independent a rămas — ca și în trecut — o dorință a poporului, dorință de atîtea ori zadarnic exprimată în întreaga lor istorie*“¹³.

Prevederile Conferinței de la Paris reliefa încă o dată, cu claritate, poporului român, dificultatea, dacă nu imposibilitatea, de a-și vedea împlinit idealul prin bunăvoința sau jocul de interese ale puterilor străine, impuneau în mod logic concluzia că numai prin luptă proprie, hotărîită, aspirația realizării unirii poate primi consacrare. Cîtă dreptate avea Nicolae Bălcescu cînd, adresîndu-se românilor, scria : „*În zadar veți îngenunchea și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pămîntului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele. Fiți gata, dar, a vă lupta bărbătește, căci,*

¹² Gh. Platon, *Lupta românilor pentru unitate națională. Ecouri în presa europeană (1855—1859)*, Editura Junimea, Iași, 1974.

¹³ N. A. Dobroliubov, *Sobranie socinenii*, tom IV. *Stati i rețenzii*, Ianovarium, 1859, Moskva-Leningrad, 1962, p. 258.

prin lucrare și jertfire, prin sîngele vărsat, poporul dobîndește conștiința drepturilor și datoririlor sale“¹⁴.

Concentrîndu-și eforturile în jurul constituirii și lucrărilor celor două adunări electivă, masele populare aveau să-și dovedească, încă o dată, curajul și înțelepciunea, capacitatea lor de a influența și de a determina mersul evenimentelor, conținutul însuși al hotărîrilor acestor organisme reprezentative. La 5 ianuarie 1859, adunarea electivă de la Iași proclamă, în unanimitate, drept domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, unul din fruntașii revoluției de la 1848, care, în acele zile eroice, cerînd rezistența armată a poporului, spunea : „Cu moartea noastră trebuie să deschidem un viitor nației noastre, vrednic de mărirea strămoșilor noștri“. Sub presiunea maselor populare, a zecilor de mii de meseriași, lucrători, comercianți, țărani — adunați pe Dealul Mitropoliei din Capitală, în zilele de 22—24 ianuarie 1859 —, care au reușit să impună voința poporului, adunarea electivă de la București proclamă drept domn al Munteniei tot pe colonelul Alexandru Ioan Cuza. Succesul cu adevărat istoric obținut în acele zile a fost posibil datorită devotamentului neclintit al poporului român față de cauza Unirii, care a dejucat — prin acțiune energetică și unită — deopotrivă manevrele unor cercuri reacționare interne, ca și intențiile unor puteri europene ce-și vedeau stînjinite, prin crearea statului român unitar, intențiile lor expansioniste în această parte a continentului. Ca toate celelalte acte definitorii ale istoriei noastre naționale, Unirea Principatelor — înfăptuită ca expresie a voinței poporului român de unire și libertate națională — a pus în evidență, încă o dată, în modul cel mai convingător, rolul maselor ca făuritoare ale istoriei, rolul major pe care îl pot juca acele personalități ce se identifică cu aspirațiile maselor largi populare și înțeleg sensul devenirii istorice.

Referindu-se la momentul dublei alegeri a lui Cuza, în ziua de 24 Ianuarie, ziarul „Românul“ relatează : „Această votatie, începută prin via strigare : «Să trăiască Cuza !», a răsunat ca un ecou în inimile poporului român. Nu se mai auzea în toată Capitala decît cele mai vii demonstrații de bucurie ; «Să trăiască Cuza !» Să trăiască viitorul nostru stăpînitor ! zbură din gură în gură, din inimă în inimă ; îmbrățișările cele mai cordiale, sărutările cele mai înfocate, expresia celei mai entuziastice bucurii a ochilor, erau singurul spectacol ce se vedea pe toate ulițele, pe toate respîntiile, pe toate locurile publice ale Bucureștilor“¹⁵, iar Dimitrie Bolintineanu, martor ocular al evenimentului arată : „Pînă în ziua alegerii domnului Moldovei, de la 1848 nu se văzuse acest entuziasm sublim. Streinii însuși se bucurară cu românii. Sînt rare zilele acelea cînd un popor nobil și mărinimos, strivit de secolii sub tirania streinilor, poate să răsufle liber !...“¹⁶

Acelora care revendicau pe nedrept meritul de a fi realizat Unirea, Mihail Kogălniceanu le răspundea, cu toată forța verbului său, într-un discurs rostit în 1863 în fața aleșilor națiunii : „Unirea, domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că Unirea e actul său individual, proprietatea sa exclusivă ; Unirea e actul energic al întregii națiuni române, e marea noastră conquistă și, d-aceea, domnilor, nici chiar domnitorului, dar încă unui singur particular, nu-i recunosc și nici nu-i voi da vreodată dreptul acesta de a zice că el a făcut singur Unirea. Nu, domnilor, Unirea

¹⁴ Nicolae Bălcescu, *Op. cit.*, p. 106.

¹⁵ „Românul“, nr. 11 din 27 ianuarie 1859.

¹⁶ *Viața lui Cuza Vodă, Memoriu istoric*, București, 1873, p. 8.

națiunea a făcut-o, națiunea care a ales un domn pentru ambele țări, cu misiunea de a realiza Unirea”¹⁷.

Unirea Principatelor s-a bucurat de un deosebit ecou și în celelalte provincii românești, aflate încă sub stăpânire străină, care dobindeau noi temeiuri pentru speranța lor permanentă de a se uni într-un corp comun, identificînd în actul din 1859 coloana de susținere. Alexandru Papiu Ilarian declara, în 1860 : „Românii din Transilvania, în împrejurările de față, numai la Principate privesc, numai de aici așteaptă semnul, numai de aici își văd scăparea. Cînd s-a ales Cuza domn, entuziasmul la românii Transilvaniei era poate mai mare decît în Principate...”¹⁸

Subliniind necesitatea încheierii procesului de făurire a statului național unitar român, B. P. Hasdeu scria : „Așadar, cestiunea ce ne va preocupa în acest studiu de înaltă politică nu este unirea cea mică, realizată deja între ambele țărături ale Milcovului, ci unirea cea mare, de realizat de acum înainte între toate pîraiele ce trebuie să se verse în oceanul românesc ; între toate acordurile, fără care nu se poate armoniza hora noastră națională ; între toate pietricelele, cîte sînt necesare pentru a reconstitui anticul mozaic : Dacia... Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pămîntului ; există o singură Românie, cu un picior în Dunăre și cu altul pe ramificațiunile cele mai depărtate ale Carpaților ; există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul...”¹⁹. Subliniind același ideal, Timotei Cipariu arăta : „Pînă aci, patria română, limba și naționalitatea ne-au fost călcate... Am început a ne libera patria, am început a ne libera limba. Am început, domnilor, abia am început, dară nu am terminat ; rămîne ca să continuăm și să terminăm”²⁰.

Relatînd despre alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al celor două Principate Române, ziarul „Magyar Futár” („Curierul maghiar”) relatează : „Oare nu poate fi apreciat ca un rezultat frumos, mare sau chiar glorios, dacă sfatul atît de înalt al popoarelor aproba fără război și fără vărsare de sînge, revendicările demne ale unui popor, spre o asemenea independență care promovează dezvoltarea a tot ce e bun, nobil și folositor...” În continuare ziarul aprcia că românii au dat în momentele crizei de curînd desfășurate, un exemplu atît de grăitor de patriotism — cînd renunțînd la orice interese personale și făcînd abstracție de concurența oligarhică și-au adunat voturile în jurul unui patriot...”²¹.

Ziarul de limbă germană „Kronstädter Zeitung” în acele zile memorabile scria : „Ziua de 24 ianuarie este ziua de eliberare a României, este o zi memorabilă, din generație în generație, a poporului român. Prin alegerea unanimă și liberă a tuturor deputaților din Moldova și Țara Românească, s-a realizat Unirea în persoana lui Alexandru Ioan Cuza. Puține popoare de pe globul pămîntesc au realizat cu sacrificii mai mari o operă patriotică atît de măreață”²².

Unirea s-a bucurat de un larg ecou și într-o serie de țări ale Europei în care înfăptuirea unității statale era o problemă la ordinea zilei, ca și

¹⁷ Supliment la „Monitorul oficial” nr. 56/1863.

¹⁸ *Gîndirea social-politică despre Unire (1859)*, Culegere, Editura politică, București, 1966, p. 274—275.

¹⁹ „Românul” din 6 august 1867.

²⁰ V. A. Urechia, *Actele și serbarea națională a inaugurării societății pentru gramatică și glosariul limbii Române*, București, p. 30—31.

²¹ „Magyar Futár” (Cluj), anul IV, nr. 302, din 20 februarie 1859.

²² „Kronstädter Zeitung” (Brașov), nr. 36 din 5 martie 1859.

din partea unor personalități cu vederi progresiste, democratice. Astfel omul de știință rus A. Blisîțin subliniind dreptatea cauzei românilor, scria : „Pentru ambele Principate, ziua de 24 ianuarie va fi, fără tăgadă, una dintre datele istorice memorabile, pentru că, în această zi, după câteva secole de asuprire, de strădanii, de neîncetată luptă, toate clasele societății și-au dat mâna ca să zăgăzuiască, cu forțe unite, descompunerea naționalității... [Încă] din timpul Convenției de la Paris, din 1858, se poate spune că Principatele stăteau pe picioarele lor, că erau puteri unite... Alegerea prințului Cuza ca domn al ambelor Principate și unirea lor într-o singură țară, de sine stătătoare, a fost prima consecință a recunoașterii principiului național“²³.

Unirea de la 1859 a reprezentat actul de voință al întregii națiuni române, încununare a luptelor purtate de atâtea generații de înaintași și, în același timp, simbol al marilor transformări economice și social-politice care le reclama în mod necesar procesul obiectiv, legic de dezvoltare a națiunii române pe calea progresului. „Alegerea lui Alexandru Cuza — scria I. C. Brătianu — a fost o manifestare adevărat națională. Ea poate fi în dezacord atît cu spiritul, cît și cu termenii Convențiunei din 19 August 1858, dar nu s-a putut contesta niciodată sinceritatea acestei manifestări. Voi adăogi, și-mi va fi ușor a dovedi, că această manifestare devenise necesară. De aceea, ea a și fost unanimă“.²⁴ Iar ziarul „Tribuna“ avea să releve : „Unirea fusese cea mai îndrăzneată și cea mai înțeleaptă faptă a națiunei românești. Îndrăzneată pentru că s-a săvîrșit împotriva voinței și dorinței tuturor marilor puteri europene și înțeleaptă pentru că, după veacuri de zbuciumări, părinții patriei prevăzură, în sfîrșit, că numai Unirea poate să fie pirghia de înălțare a neamului românesc“²⁵.

Au rămas adînc încrustate în conștiința națiunii române memorabilele cuvinte adresate „Domnului Unirii“ de Mihail Kogălniceanu la Iași, în ziua de 5 ianuarie 1859 : „Alegîndu-Te pe Tine Domn în țara Noastră, noi am voit să arătăm lumii ceea ce toată țara dorește : la legi noi, om nou. O Doamne ! Mare și frumoasă îți este misiunea... Fii dar omul epocii ; fă ca legea să înlocuiască arbitrarul, fă ca legea să fie tare ; iar Tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun și blînd, fii bun mai ales pentru aceia pentru care mai toți Domnii au fost nepăsători sau răi... Fii simplu, Măria Ta, fii bun, fii Domn cetățean ; urechea Ta să fie pururea deschisă la advăr și închisă la minciună și lingușire. Porți un frumos și scump nume. Numele lui Alexandru cel Bun, să trăiești dar mulți ani ! Ca și dînsul, fă, o Doamne, ca prin dreptatea Europei, prin dezvoltarea instituțiunilor noastre, prin simțimintele Tale patriotice, să mai putem ajunge la aceste timpuri glorioase ale nației noastre, cînd Alexandru cel Bun zicea ambasadurilor împărtaului din Bizanț că «România nu are alt ocrotitor decît pe dumnezeu și Sabia sa !»“²⁶.

Și cuvintele adresate de I. C. Brătianu domnitorului la sosirea sa în București : „Mărita Ta, cinci milioane de români te-au ridicat, prin puterea sufletelor lor, prin puterea credinței lor naționale, pe scaunele întru-nite al lui Ștefan cel Mare și ale lui Mihai Viteazul ; cinci milioane de români au simbolizat în Măria Ta independența națională. Astăzi, Româ-

²³ A. Blisîțin, *Izbranie v moldovlașkie gospodari Aleksandra Ioanna Kuzi*, Odesa, 1861, p. 28.

²⁴ I. C. Brătianu, *Pagini de istorie contemporană*, București, 1921, p. 213.

²⁵ „Tribun“ (Arad), nr. 18 din 24 ianuarie 1909.

²⁶ *Gîndiri social-politică despre Unire (1859)*, p. 229—230.

nia întreagă și-a oprit răsuflarea și așteaptă de la Guvernul Măriei Tale acte de acelea care să-i însemne, în trăsuri mari, drumul cel nou pe care este gata să se arunce cu entuziasmul, cu devotamentul unui popor a cărui credință națională, moștenire strămoșească a crescut și s-a întărit prin atîția secolii de suferințe. Prin iubirea tuturor românilor, Măria Ta ești unul din suveranii cei mai tari ; fă ca actele Guvernului Măriei Tale să corespundă cu această putere, ca astfel generațiunile viitoare să se înșiruiască binecuvîntînd numele Măriei Tale“²⁷.

Răspunzînd, Alexandru Ioan Cuza, într-un adevărat jurămint de credință în fața poporului, arăta : „Jur, în numele prea sfintei treimi și în fața țării, că voi păzi cu sfințenie drepturile și interesele Principatelor Unite ; că în toată domnia mea voi priveghea la respectarea legilor pentru toți și în toate și că nu voi avea înaintea ochilor mei decît binele și fericirea nației române. Așa dumnezeu și compatrioții mei să-mi fie întru ajutor“²⁸.

Recunoscută de Europa ca un fapt împlinit, Unirea trebuia consolidată printr-o serie de reforme largi și radicale. Îi revenea lui Alexandru Ioan Cuza, „domnitorul Unirii“, sarcina istorică de a da viață cerințelor legate de consolidarea statului național. În cei șapte ani ai domniei sale, el a înfăptuit o operă remarcabilă.

Deși, prin regimul impus de Convenția de la Paris, urmau să ființeze două adunări, două guverne, două capitale, fermitatea, demnitatea și tactul guvernului lui Al. I. Cuza au determinat puterile garante să consimtă la Unirea celor două Principate, prin constituirea unei singure adunări, a unui singur guvern și a unei singure administrații, cu sediul central la București, Capitala României. Încă o dată, puterile au fost constrînse să sancționeze ceea ce poporul român dorea să înfăptuiască. La 11 decembrie 1861, în Proclamația către popor, domnitorul putea să declare, cu legitimă mîndrie, că „Unirea este îndeplinită ! Naționalitatea Română este întemeiată ! Acest fapt măreț, dorit de generațiunile trecute, aclamat de corpurile legiuitoare, chemat cu căldură de noi, s-a recunoscut de Înalta Poartă, de puterile garante, și s-a înscris în datinile națiunilor. Dumnezeul părinților noștri a fost cu țara, a fost cu noi. El a întărit silințele noastre prin înțelepciunea poporului și a condus Națiunea către un falnic viitor. În zilele de 5 și 24 Ianuarie, ați depus toată a voastră încredere în alesul națiunii, ați întrunit speranțele voastre într-un singur domn. Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie. Vă iubiți patria, veți ști, dar, a o întări ! Să trăiască România !“²⁹.

Pe plan intern, s-au inițiat măsuri largi pentru unificarea administrației și organizarea instituțiilor moderne ale statului. Înființarea Universității din Iași (1860) și a celei din București (1864), proclamarea egalității înaintea legii și a impozitelor, organizarea comerțului, a meseriilor, a industriei, a transportului, înfăptuirea reformei agrare și a celei electorale, secularizarea averilor mănăstirești și alte prefaceri corespunzătoare noului stadiu al dezvoltării istorice au contribuit la întărirea statului național român și la înaintarea sa pe calea progresului.

Politica lui Alexandru Ioan Cuza a avut ca principal țel cucerirea independenței absolute și desăvîrșirea statului național unitar. Pe această linie se înscriu sprijinirea luptei naționale a românilor din

²⁷ I. C. Brătianu, *Op. cit.*, p. 342.

²⁸ „Naționalul“, nr. 19 din 12 februarie 1859.

²⁹ „Monitorul“, nr. 271 din 11 decembrie 1861.

Transilvania, acțiunea pentru limitarea și abolirea jurisdicției consulare, instituirea drapelului național, a unei decorații proprii și a unei monede naționale. Relevând semnificația marilor reforme înfăptuite de Al. I. Cuza și politica de consolidare internă și externă a României, Mihail Eminescu scria : „Toate atributele unei neatîrnări reale s-au cîștigat de către Vodă-Cuza, exceptînd firma acestei realități. În faptă, jurisdicțiunea consulară și-a pierdut terenul sub domina lui, secularizarea averilor închinat s-a operat, deși călugării greci se gerau în supuși ai puterii suzerane, ai Porții, s-a înființat o armată relativ numeroasă și completă, s-a proclamat neatîrnarea bisericii naționale pe baza vechilor drepturi ale Mitropoliei Moldovei și Sucevei, vechii consuli generali deveniră de fapt, deși nu prin titulatură, miniștri diplomatici, relațiunile internaționale ale statului român erau încredințate unui ministru al afacerilor exterioare în regulă, încît întregului aparat al unei depline suveranități interne și externe nu-i lipsea decît numele propriu, ce părea a lipsi din dicționarul apusului european“³⁰.

Statul român a susținut lupta popoarelor vecine împotriva opresiunii, pentru libertate. România devine un centru de sprijin activ al luptei revoluționare din centrul și sud-estul Europei. În 1860, emigranți unguri primesc azil politic în România, în pofida repetatelor proteste ale consulilor austrieci la Iași și Galați ; tot atunci, refugiați politici polonezi, apărați de Cuza în fața protestelor consulilor țariști, pregăteau ajutorarea răscoalei din Polonia. În 1862 Al. I. Cuza, înfruntînd protestele Turciei, Austriei, Angliei și Franței, a înlesnit tranzitarea prin România spre Serbia, a sute de căruțe de armament (echivalentul a 34 de vagoane) destinate armatei acesteia. Pentru acest sprijin, principele Miloș Obrenovici al Serbiei i-a dăruit lui Cuza o sabie, pe a cărei lamă de oțel era încrustată cu litere de aur inscripția : „Amico certo in re incerta“.

Toate înfăptuirile de politică internă și externă ale României în anii domniei lui Alexandru Ioan Cuza pun în evidență marea personalitate politică a acestuia, spiritul său de dăruire pentru apărarea cauzei poporului, a idealurilor acestuia de a trăi într-o patrie liberă, unitară și independentă. Astfel, în convorbirea avută cu Robert Colquhoun, consulul britanic la București, prin care lui Cuza i se atrăgea atenția că trupele străine pot intra în Principate, domnitorul român îi răspundea cu hotărîre : „nu ezit a vă spune că mă voi plasa în fruntea poporului meu și, dacă va trebui să cădem, eu voi fi primul care îmi voi oferi pieptul, dar va curge sînge“³¹. Iar în discuția cu consulul rus la Iași, Cotzebue, adăuga : „Teritoriul Principatelor este declarat neutru. Voi acționa potrivit intereselor țării mele și după indicațiile Tratatului de la Paris... vom rezista pînă la ultimul și dacă vom fi învinși vom demonstra Europei că nu ne lipsește conștiința datoriei“³².

Intensificarea mișcării naționale în cele trei mari imperii autocrate multinaționale, luptă căreia nici reformele „tanzimatului“, nici legiurile și măsurile adoptate de cabinetele din Viena, Pesta sau Petersburg nu-i puteau pune capăt în pofida durității și violenței lor, contura, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, perspectiva destrămării marilor imperii și constituirea statelor naționale.

³⁰ „Timpul“ din 14 februarie 1880.

³¹ Arhivele Statului, București, dosarul nr. 1441, fila 189.

³² Loc. cit., fila 60. Raportul nr. 99 din 9 decembrie 1862.

Eveniment cu adevărat epocal al istoriei României, Unirea din 1859 a pus bazele statului național român modern, a permis angajarea țării noastre pe drumul progresului și civilizației pe multiple planuri. Consolidarea noului stat a condus la accelerarea dezvoltării social-economice a țării, a constituit cadrul pentru înfăptuirea unui șir larg de reforme progresiste în diferite domenii de activitate, a deschis noi și ample perspective evoluției țării pe calea capitalismului. *„Unirea din 1859 și reformele care i-au urmat — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — au asigurat condiții pentru dezvoltarea industriei naționale, a activității științifice și culturale, pentru extinderea relațiilor capitaliste, pentru accelerarea progresului economic și social al României“.*

Secole de jertfe și de neîntrerupte eforturi consacrate libertății și progresului patriei au condus, astfel, în mod obiectiv la evenimentul istoric de la 9 Mai 1877.

Prin actul solemn al corpurilor legiuitoare, care au proclamat „Ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României“, ziua de 9 Mai a intrat în istoria poporului nostru ca una din cele mai mari sărbători naționale. Proclamarea neatârării absolute a pus capăt dependenței politice față de puterile străine, a afirmat în mod răspicat caracterul de sine stătător al națiunii noastre, inaugurând o eră nouă în existența poporului român, în dezvoltarea României moderne pe calea progresului și civilizației.

Întreg acest proces a deschis calea pentru ascensiunea pe scena vieții social-politice românești a unor noi forțe, în primul rând a clasei muncitoare, care va prelua și va ridica pe o treaptă superioară idealurile de dreptate socială, de unitate și independență națională ale poporului român, situându-se cu consecvență în primele rânduri ale luptei acestuia pentru împlinirea lor. Evocînd cu venerație actul Unirii din 1859, socialiștii români scriau în gazeta cu nume semnificativ „Dacia viitoare“, în 1883 : *„Care au fost cauzele actului măreț de la 1859 ? Comunitatea de origină, de limbă, de suferințe și, mai presus de toate, comunitatea de sentimente. Îndată ce românii au cunoscut că sînt frați, Milcovul a dispărut cu toată opoziția austro-turcă ; tot așa vor dispărea și Carpații, oricît s-ar opune mozaicul austro-unguresc. Junime română ! Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc ; părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut Unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru : nouă ne este dat a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume“* ³³.

Determinantă pentru întreaga evoluție internă a țării, Unirea din 1859 a creat posibilități noi de afirmare și acțiune ale țării noastre în planul relațiilor internaționale. Unirea din 1859 și cucerirea independenței de stat depline au fost condiția de bază a făuririi unității naționale a poporului român în memorabilul an 1918.

La începutul secolului al XX-lea, dezvoltarea social-economică și politică a poporului român a pus la ordinea zilei eliberarea teritoriilor aflate încă sub dominație străină, unirea lor cu patria mamă și desăvîrșirea unității statale. În slujba realizării acestui deziderat au fost antrenate toate clasele și păturile sociale, toate partidele și grupările politice, mintea, inima și pana personalităților științei și culturii românești, întregul popor român.

Prăbușirea țarismului, în februarie 1917, acest jandarm al reacțiunii europene — cum îl aprecia Fr. Engels —, victoria Marii revoluții socialiste

³³ „Dacia viitoare“ (Paris), nr. 2 din 16 februarie 1883, p. 20—21.

din octombrie, înfrîngerile militare ale monarhiei Austro-Ungare au răsunat ca un îndemn înflăcărat în lupta tuturor popoarelor pentru făurirea sau reîntregirea statelor naționale în granițele lor etnice. În acest context istoric, în cursul anului 1918, pe ruinele monarhiei, de tristă amintire, austro-ungare, au apărut statele naționale suverane și independente ale popoarelor din centrul și sud-estul Europei.

În această mișcare a popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturare a dominației străine s-a încadrat și lupta poporului român pentru întregire națională și statală.

Marea Unire din 1918, rod al voinței și acțiunii poporului român, permanență a istoriei noastre, a încununat năzuințele seculare de unitate ale națiunii noastre, a idealului pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași a generației de la 1859 care a pus bazele, împotriva voinței marilor puteri, statului român modern. Toate acestea au demonstrat că desăvîrșirea unității naționale și statale a poporului român nu a fost rezultatul unor evenimente întâmplătoare, de conjunctură, al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci urmarea directă a luptei seculare a poporului român pentru dreptul său strămoșesc.

Făurirea statului național unitar român — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea de la 1 decembrie 1978 — a determinat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării mai intense a forțelor de producție pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării. În același timp, aceasta a avut ca urmare creșterea forțelor proletariatului, ale mișcării muncitorești revoluționare, intensificarea luptei democratice.

Eliberarea țării de sub dominația fascistă și victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste din August 1944 au marcat începutul unei epoci istorice noi în dezvoltarea societății românești, au deschis poporului nostru perspectiva făuririi unei veții noi, demne și independente, epoca construirii societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

Transilvania de la daci la 1918. Două milenii de luptă și muncă pentru menținerea și afirmarea ființei și demnității naționale

General-maior dr. ILIE CEAUȘESCU

La 1 Decembrie 1978 s-au împlinit 60 de ani de la încheierea procesului de formare a statului național unitar român, eveniment istoric de importanță crucială în viața poporului nostru, în istoria dezvoltării unitare a națiunii române. Înfăptuirea acestui deziderat istoric vital a fost rezultatul luptei maselor largi populare — muncitori, țărani, intelectuali —, a principalelor clase și pături ale societății, a întregii noastre națiuni. Formarea statului național unitar a fost, așa cum subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român, „rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași”¹. Lupta milenară a poporului român, a maselor largi populare, indiferent de categoria lor socială, pentru menținerea ființei de neam și afirmarea voinței de a trăi libere și stăpîne pe destinele lor, de a apăra glia străbună a fost încununată de succes, constituind un proces firesc, legic.

Așa cum atestă documentele, pe teritoriul de la nord și vest de Carpați, de la vest de Munții Apuseni, ca, dealtfel, pe întreg teritoriul locuit de români, a trăit și a muncit, încă din cele mai vechi timpuri, din epoca paleoliticului și a neoliticului, o populație care aici, pe aceste meleaguri, s-a format. În epoca pietrei, tot aici, ea s-a constituit în triburi, pe care memoria documentelor, memoria scrisă a omenirii, le-a consemnat sub denumirea de triburi daco-gete. Sursele științifice atestă că, de-a lungul mileniilor, pe teritoriul locuit de români s-au succedat, potrivit legilor obiective ale dezvoltării istorice, toate orînduirile social-economice cunoscute pe plan mondial. Numeroase descoperiri arheologice și izvoare scrise ilustrează existența omului pe aceste meleaguri cu sute de mii de ani înaintea erei noastre. Cu aproximativ 4 000 de ani î.e.n.,

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 716.

locuitorii acestor pământuri făceau parte din ramura indoeuropeană, fiind aici dintotdeauna, deci fără să fi venit din altă parte.

Daco-geții formau o unitate organică, făcând parte din marea familie tracică, familie care a dat naștere uneia dintre marile civilizații ale antichității. Ținând seama de considerațiile de mai sus, se cuvine să subliniem că **istoria poporului român începe odată cu istoria dacilor**. „Este vorba de un popor care prin strămoșii săi își are rădăcini de patru ori milenare — spunea Nicolae Iorga — ; aceasta este mândria și aceasta este puterea noastră”². Dacii și vrednicii lor urmași — fiii poporului român — au fost predecesori și contemporani cu marile civilizații ale antichității. Dacii locuiau pe un teritoriu care se întindea de la Dunărea de mijloc pînă spre Bug, de la Munții Balcani pînă la Carpații păduroși, avînd ca nucleu bazi-nul carpato-dunărean-pontic.

Avînd în frunte conducători destoinici și înțelepți, poporul dac a ajuns la o mare înflorire materială, spirituală și organizatorică-statală în secolul I î.e.n. — secolul II e.n. Așa cum se subliniază în **Programul Partidului Comunist Român**, „O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal”³. După cum este cunoscut, încă din secolul I î.e.n., Burebista a creat un puternic stat centralizat și independent, acesta fiind unul dintre cele mai puternice state din vremea respectivă.

Opera realizată de Burebista a fost continuată de urmașii săi. Dacii — așa cum arăta secretarul general al Partidului Comunist Român — „au cunoscut o perioadă de puternică înflorire economico-socială, ridicată la un grad foarte înalt în timpul lui Decebal — eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru ca simbol al neînfricării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței”⁴.

Continuator al statului condus de Burebista, statul dac al lui Decebal avea aproape aceeași întindere — nordul Munților Balcani, Carpații păduroși, Dunărea de mijloc, pînă dincolo de Nistru, în secolul I e.n. și era mult mai puternic. Centrul economic, politic-administrativ, cultural, spiritual al statului dac se găsea pe teritoriul Transilvaniei, în perimetrul Munților Orăștiei.

Intrucît dacii constituiau un puternic obstacol în calea expansiunii romane, între statul dac și Imperiul roman au apărut conflicte, care au atins apogeul în timpul celor două războaie daco-romane din anii 101—102 și 105—106. În epoca dată, poporul dac a uimit pe contemporani prin eroismul său. Prin bătăliile legendare purtate pentru apărarea patriei, el a făcut dovada unei capacități militare, a unui eroism și spirit de sacrificiu care l-a așezat în rîndul marilor popoare ale lumii ce au luptat și s-au jertfit pentru apărarea demnității umane, a civilizației și dreptului de a trăi libere și independente.

Prin cucerirea Sarmizegetusei, capitala statului dac, rezistența dacilor a fost înfrîntă, dar poporul dac, strîns legat de pămîntul pe care se născuse

² Nicolae Iorga, „Originea, firea și destinul neamului românesc”, *Enciclopedia României*, vol. I, p. 4.

³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 27.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României*. 9 mai 1977, Editura politică, București, 1977, p. 6—7.

și pentru care luptase, a continuat să trăiască. El s-a adaptat noilor condiții, a continuat rezistența sub alte forme împotriva stăpînirii romane. „După cucerirea Daciei de către romani — se arată în **Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. privind sărbătorirea a 2050 de ani de la constituirea statului dac centralizat și independent al lui Burebista** —, care ca orice cucerire a avut și urmări tragice pentru poporul dac — pe baza împletirii strînse a celor două civilizații ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou și puternic progres. Moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași, poporul român avea să împlinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuțuit și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și națiunilor lumii“. Ideea centrală care se degajă ca un fir roșu din conținutul Hotărîrii C.C. al P.C.R. constă în afirmarea tezei privind dezvoltarea poporului român cu circa două milenii în urmă.

Așa cum atestă realitatea istoriei, în multimilenara sa existență, poporul român a rămas el însuși cu trăsăturile sale distincte. Niciodată nu a fost nici dislocat de pe pămîntul strămoșesc, și nici nu s-a confundat sau amestecat cu alte seminții care s-au perindat în spațiul carpato-dunărean-pontic. El a resimțit, firește, influențe mai mici sau mai mari, a preluat ce a fost înaintat, după cum, în mod incontestabil, a dat din cultura sa la alții. „De la formarea de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dacic centralizat, de la epoca înfloritoare a societății dacice a lui Decebal, și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român —, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și constitui și apăra ființa proprie, entitatea națională“⁵.

Odată cu declinul Imperiului roman, o seamă de factori obiectivi au stimulat lupta popoarelor cotoprite pentru eliberarea lor. Legiunile și administrația romană s-au retras din Dacia. Poporul nostru a înfruntat singur, prin propriile forțe, valurile populațiilor migratoare ce aveau să treacă peste teritoriul său. Aceste populații, aflate într-un stadiu inferior de civilizație, iar unele din ele de o cruzime fără margini, nu au putut clinti poporul român de pe glia străbună pe care se afirmase de peste două milenii, strămoșii lui fiind aici, așa cum spun documentele, de la apariția omului pe aceste meleaguri. Faptul dovedește din plin vigoarea, vitalitatea, forța de rezistență ale poporului român, legătura lui pînă la contopire cu glia străbună.

Încă din perioada migrațiilor, poporul român de pe întreg teritoriul Daciei a trecut la o organizare administrativă superioară, pe baza noilor relații de producție feudale care începuseră să se afirme. În acest sens, izvoarele vremii semnalează începutul organizării poporului român în diferite formațiuni statale, în voievodate, cnezate.

Documente de toate categoriile ilustrează că teritoriul Transilvaniei a făcut parte, organică și neîntrerupt, din amplul proces de formare, dezvoltare și înflorire a statului dac. Descoperirile arheologice, întreaga dezvoltare istorică atestă cu prisosință că teritoriul de la nord și vest de

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste*. 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 10.

Carpați, scăldat de apele Mureșului, Someșului și Crișurilor, este un stră-vechi pământ românesc, locuit, muncit și apărat din cele mai vechi timpuri de poporul român, care a înfruntat cele mai aprige încercări și a trăit vremuri de grea restriște sub diferiți năvălitori și cuceritori, dar nu a fost niciodată înfrânt și niciodată nu și-a părăsit locurile natale străbune.

Se poate, deci, afirma, pe baza adevărului istoric incontestabil, că Transilvania este patria regilor daci și a primilor voievozi români atestați de izvoarele vremii, voievozi care, în fruntea maselor, au opus o rezistență îndelungată năvălitorilor străini. Aici, pe aceste plaiuri, amintesc documentele istorice pentru întâia oară despre „țara românilor“. În conștiința maselor populare de pe ambele versante ale Carpaților, noțiunea de „țară românească“ însemna toate pământurile pe care s-a plămădit și s-a dezvoltat poporul român din cele mai vechi timpuri și pe care acesta a creat o bogată cultură materială și spirituală.

Vorbind despre acest popor cu un nume atît de popular, de o vechime milenară și strîns legat de glia sa, marele nostru istoric N. Iorga arăta că „poporul nostru și-a închipuit țara lui totdeauna în legătură cu întreg trecutul și tot pămîntul pe care l-au locuit ai lui“.

Conștiința unității indisolubile a tuturor românilor și a pămînturilor pe care ei au locuit din cele mai vechi timpuri a străbătut prin secole și milenii. Acest lucru a fost mărturisit fără echivoc de însuși împăratul Austriei, Iosif al II-lea, care arăta că : „supușii români care sînt fără îndoială cei mai vechi și mai numeroși locuitori ai Ardealului, aceștia sînt maltratați de fiecare — ori dacă este ungur ori dacă este sas — fiind copleșiți de toate nedreptățile“. La rîndul său, contele maghiar Teleki este nevoit să recunoască și el în 1791 că „românii sînt locuitorii cei mai vechi ai Transilvaniei“.

Întreaga istorie a acestui ținut românesc, începînd din clipa în care regatul și nobilimea ungară au pornit agresiunea asupra lui și pînă în epoca contemporană este un exemplu viu al dîrzeniei de neclintit a poporului român de a-și păstra glia străbună, ființa națională.

Expansiunea asupra Transilvaniei este cu mult ulterioară cuceririi Panoniei de către triburile ungarilor. Ea s-a desfășurat în etape, s-a întins pe mai multe secole și a dat naștere la lupte aprige purtate de poporul român împotriva noilor invadatori. Aceste lupte sînt amintite pe larg în cîntecele și baladele populare ungurești vechi, care au constituit sursa de inspirație a cronicii „Gesta Hungarorum“ a Notarului Anonimus al regelui Bela al II-lea, care oferă o descriere amănunțită a luptelor purtate de cele trei triburi ungurești împotriva locuitorilor din Transilvania. „Gesta Hungarorum“ face o descriere detaliată a românilor din Transilvania, a modului lor de viață, de organizare, de dezvoltare economică și spirituală. Referiri ample despre existența românilor în Transilvania, despre organizarea și dezvoltarea lor, despre lupta eroică ce au purtat-o împotriva cetelor regilor unguri sînt cuprinse în „Chronicon Hungaricum“ a lui Simonis de Keza, în Cronică pictată de la Viena, în Cronică germană de la Hildesheim și în toate diplomele regilor unguri.

Din cronici și din documentele istorice, în evul mediu timpuriu se constată că baza organizațiilor politice românești o formau cnezatele, în cadrul cărora românii, vechi agricultori și păstori, erau organizați în puternice obștii satești. Cnezatele sînt organizații politice specifice românilor și au existat pe tot teritoriul pe care au locuit. Ele s-au unit apoi în voievozate, formațiuni politice mai mari și mai puternice.

Din cronici se cunoaște faptul că românii din Transilvania, conduși de Glad, Gelu și Menumorut, au dus lupte eroice și au opus dîră rezistență expansiunii triburilor ungare. Mai tîrziu, feudații unguri, conduși de regele Ștefan I, au purtat război atît împotriva voievodului Transilvaniei, cît și împotriva voievodului Ahtun din Banat. Războiul a fost greu. Cu multă dificultate, voievozii români au putut fi învinși. După moartea lui Ștefan I, voievodatele din Transilvania și Banat, ca urmare a slăbirii regatului ungar, înlătură principalele obligații care le știrbeau suveranitatea, fapt pus în evidență și de aceea că în tot secolul al XI-lea documentele ungurești nu fac nici un fel de referiri la Transilvania. Cronica pictată de la Viena consemnează că, în acea perioadă, feudații unguri s-au oprit, mult timp, la Poarta Mezeșului. Acest lucru e dovedit și de așezarea secuilor din Bihor, adică pe graniță. Și tot atunci a apărut și numele latinesc de Transilvania — „Tara de dincolo de păduri“. Aceasta denotă că rezistența românilor, lupta lor pentru apărarea gliei străbune au fost dintre cele mai puternice.

Spre sfîrșitul secolului al XI-lea și începutul secolului al XII-lea, năvălitorii unguri au reluat expansiunea asupra Transilvaniei, care a durat pînă la începutul secolului al XIII-lea. Ei au întîmpinat însă rezistența hotărîtă a maselor populare și, ca urmare, au avut de înfruntat multe dificultăți.

Dealtfel, trebuie subliniat că ungurii au pătruns în Transilvania numai pe unele direcții mai accesibile : Poarta Someșului și pe Valea Mureșului, unde s-au așezat. Unele zone din Transilvania mai expuse au fost colonizate cu secui, sași și teutoni (aceștia din urmă după scurtă vreme au plecat în Prusia). Teritorii întinse din Transilvania, ca Maramureșul, zona Munților Apuseni, localitățile rurale, nu au cunoscut prezența cuceritorilor unguri, românii din aceste părți dezvoltîndu-și, în continuare, viața spirituală strămoșească.

Lupta eroică a românilor pentru apărarea pămîntului lor a fost recunoscută și de nobilimea ungară. Într-un memoriu adresat împăratului Iosif al II-lea după înfrîngerea răscoalei țărănimii din Transilvania de la 1784, de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, se arată : „Părinții noștri, venind au cucerit cu arme victorioase și cu singele lor această scumpă patrie și după ce au supus și au făcut iobagi pe părinții românilor care s-au revoltat azi asupra noastră, dînșii au domnit liniștiți peste ei ținîndu-i totdeauna într-o aspră disciplină, însă lăsîndu-le neatins modul lor de viață“. Trei idei se degajă foarte clar din aceste rînduri : existența masivă a românilor în Transilvania dintotdeauna, inclusiv deci la venirea ungurilor pe aceste meleaguri ; rezistența eroică și lupta împotriva expansiunii ; dezvoltarea autonomă, separată, a Transilvaniei față de regatul ungar.

Pentru a contracara această rezistență și a diviza pe români, care erau majoritari, feudații unguri au adus coloniști secui, sași și teutoni, așezîndu-i în diferite puncte din Transilvania, mai ales pe graniță. Secuii au fost aduși în Transilvania pe la sfîrșitul secolului al XI-lea sau la începutul secolului al XII-lea. Ei au asimilat ușor limba maghiară. Din secolul al XII-lea pînă în epoca modernă, ei au acționat ca o naționalitate aparte de unguri, fiind o entitate. Așa se explică faptul că, după înfrîngerea răscoalei de la Bobilna (1437), cînd s-a realizat „Unio Trium Nationum“, această alianță retrogradă era formată din nobilimea maghiară, fruntașii secui și patriciatul săsesc, fiind îndreptată împotriva poporului român, care era socotit tolerat pe propriul său pămînt, ce îl moșteneau și îl propășeau din

timpuri imemorabile și, ca o ironie a soartei, socotit tolerat de agresori. Diabolica alianță a durat 480 de ani.

Se impune însă o remarcă: această alianță, care constituia un pact comun de luptă împotriva românilor, arată, în același timp, ce forță uriașă aveau românii. Socotind că alianța vîrfurilor retrograde ale celor trei naționalități nu era suficientă, ungurii au încheiat „pactul celor patru religii” — luterană, unitariană, reformată și romano-catolică —, care au fost decretate religii de stat, în vreme ce religia ortodoxă a fost socotită ca tolerată. Dar cu toate aceste măsuri, datorită împotrivirii populației românești băstinașe, Transilvania și-a păstrat ființa ei specific românească, autonomia ei, instituțiile ei. Astfel, ea a fost organizată, sub aspect politic, ca voievodat, avînd în fruntea ei un voievod, așa cum îl avuseseră formațiunile statale românești cu multe veacuri în urmă și cum vor avea și mai tirziu. Primul voievod al Transilvaniei este atestat în 1111, în persoana lui Mercurius, iar în 1176 este semnalat un alt voievod, pe nume Eustațiu.

La începutul secolului al XIII-lea, cînd expansiunea regatului ungar s-a extins asupra unor părți din teritoriul Transilvaniei, voievodatul a fost organizat pe comitate, în fruntea cărora se aflau comitații, numiți de către voievod, lucru ce indică încă un element al autonomiei Transilvaniei, care a avut neînterupt o fizionomie diferită de cea a regatului ungar.

Puterea voievodului Transilvaniei era considerabilă, egalînd, deseori, pe aceea a unui adevărat stăpînitor independent, cum a fost cazul cu Romand (1282—1293), care trata cu regele Ungariei ca un adevărat suveran.

Organizarea Transilvaniei în voievodat, supraviețuirea și a altor instituții băstinașe — cnezate, „țări” — potrivit obiceiului pămîntului, acordarea unei largi autonomii districtelor românești au întărit și mai mult autonomia voievodatului Transilvaniei și dezvoltarea sa de-sine-stătătoare. Relațiile cu regatul ungar nu implicau pierderea autonomiei. Oricum, trebuie reținut că Transilvania, pînă în secolul al XVI-lea, nu a fost stăpînită de regatul ungar, ci a fost un voievodat autonom, ceea ce însemna o entitate aparte, care depindea de regatul maghiar, avînd raporturi mai deosebite de dependență, specific feudale. Faptul a fost recunoscut de mulți cronicari și istorici ai evului mediu, între care și unguri. Astfel, istoricul Laszlo Kövöry scria că, spre deosebire de Ungaria, care, din vremea lui Ștefan se orienta către Apus, dimpotrivă, Transilvania era îndreptată către Răsărit, populația ei fiind de religie ortodoxă. Pe această linie, istoricul maghiar Szilágyi sublinia că „Transilvania și Ungaria, nefiind niciodată contopite deplin, au rămas două țări deosebite”⁶. La rîndul său, nobilul maghiar Francisc Forgach constata că „românii țin cu toții foarte mult la legea grecească (ortodoxă). Nu s-a găsit niciunul care de frica pedepsei să fi îndrăznit a mărturisi altă dogmă”. Toate acestea sînt mărturii incontestabile, pline de adevăr, izvorîte din realitatea istorică, din modul cum a evoluat dezvoltarea reală a voievodatului Transilvaniei. În situația de suzeranitate față de Ungaria, cu un grad mai mic sau mai mare de autonomie, după împrejurări, Transilvania s-a dezvoltat pînă la începutul secolului al XVI-lea.

În această perioadă, au fost momente cînd voievodatul Transilvaniei, avînd în frunte conducători destoinici, a dus faima pînă departe, în întreaga

74 * I. Lupaș, *Relații istorice în voievodatul Transilvaniei din sec. XII—XVI*, București, 1938, p. 54—55.

Europă. Pe această linie, amintim pe Iancu de Hunedoara, voievodul Transilvaniei, reprezentant al unei vechi familii românești, care a organizat, timp de aproape două decenii, luptele popoarelor de la Dunăre împotriva primejdiei otomane.

După lupta de la Mohács (1526) și cîmpul de Ungariei de către turci, aceasta fiind transformată în pașalic (1541), Transilvania a rămas principat autonom și depindea direct de Poartă, avînd același regim ca Țara Românească și Moldova, toate cele trei principate române surori fiind sub suzeranitate otomană și plătiind tribut sultanului. În această nouă situație, Transilvania nu a avut nici un fel de raporturi cu regatul ungar, care, în fapt, fusese desființat și transformat în provincie otomană. Iată încă un argument, dacă mai este nevoie să-l punem în evidență, care atestă că Transilvania nu a aparținut regatului feudal ungar în acea perioadă.

Unul dintre momentele memorabile din istoria zbuciumată a principatului transilvănean l-a constituit unirea acestuia cu Țara Românească și Moldova, sub conducerea lui Mihai Viteazul. În acest timp, scurt ca întindere (octombrie 1599 — septembrie 1600), dar de o măreție fără seamăn în istoria evului mediu românesc, Transilvania a fost scoasă de sub suzeranitatea otomană, iar Mihai s-a proclamat domn *al Țării Românești, al Transilvaniei și a toată țara Moldovei*. Ca o semnificație a rolului pe care îl avea Transilvania în viața poporului român, Mihai și-a rezervat pentru sine cîntea de a administra direct această parte a țării românilor, stabilindu-și reședința la Alba Iulia.

Desigur, unirea țărilor românești într-un singur stat n-a durat mult, dar a fost suficient pentru a înălța și mai sus flacăra care avea să lumineze peste veacuri calea românilor spre unirea lor națională deplină, marcînd o piatră de hotar în dezvoltarea conștiinței unității poporului nostru.

Spre sfîrșitul secolului al XVII-lea s-a produs o nouă schimbare în statutul politic al Transilvaniei. Ca urmare a victoriilor repurtate de austrieci asupra turcilor la Viena (1683), Buda (1686), Mohács (1687) și Zenta (1697), Transilvania, ca și Ungaria, a fost anexată la Austria. Prin Diploma Leopoldină (1691), Transilvania devine provincie a Imperiului habsburgic, sub formă de mare principat. În istoria Transilvaniei a început o grea perioadă, în care aproape *un sfert de mileniu a stat sub pajura habsburgică*. În tot acest timp, masele populare românești, împreună cu naționalitățile conlocuitoare, exploatate, au dus o puternică luptă de rezistență, care a culminat cu răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan de la 1784. Această răscoală, ca și cea de la Bobilna din 1437—1438, a reprezentat o ridicare la luptă a maselor populare din Transilvania împotriva condițiilor inumane la care erau supuși de către asupritorii străini. Așa cum atestă documentele vremii, românii erau ținta unor ample persecuții. Li se interzicea să dețină arme, să aibă cai, să poarte cizme, pantaloni de stofă și cămăși de pînză fină ; li se interzicea, printr-o lege, chiar purtarea pălăriilor în valoare mai mare de un florin. Măsurile mai „liberale“ luate de Iosif al II-lea în favoarea românilor s-au lovit de împotrivirea nemeșilor unguri, care nu voiau să renunțe la nimic din privilegiile ce le dețineau.

Măsurile represive care au urmat răscoalei de la 1784 au depășit pe cele ale inchiziției. Sentința pronunțată de Andrei Forrai, vice-comite al Transilvaniei, prevedea tăierea mîinilor și capetelor frunțașilor răsculați, sugrumarea, trasul pe roată. Aceste cruzimi au stîrnit protestul opiniei publice mondiale. Într-o scrisoare adresată lui Iosif al II-lea cu pseudonimul „Filozoful din Dublin“, se arăta : „Românii au dreptul să se răscoale atîta

timp cît ei sînt sclavi și nenorociți. A-i pedepsi pentru acest drept, care le aparține, înseamnă a-i pedepsi pentru faptul că sînt oameni“.

Rezistența tenace a românilor, lupta lor dreaptă au făcut ca Transilvania să-și mențină individualitatea românească, dezvoltîndu-se ca o componentă cu multiple legături, sub toate aspectele, cu Țara Românească și Moldova, viața sa social-economică și politică fiind aproape identică cu a acestora.

În locul principelui, se va afla un guvernator ales de Dieta Transilvaniei, dar la indicațiile Casei de Habsburg. Austria a făcut eforturi disperate pentru a răspîdi catolicismul în rîndul populației românești, sperînd că astfel va reuși s-o determine să-și uite strămoșii și statornicele obiceiuri. Cum era și firesc, această manevră n-a reușit decît să accentueze și mai mult lupta pentru scuturarea opresiunii habsburgice și pentru revenirea Transilvaniei în cadrul familiei strămoșești.

Această luptă s-a amplificat mereu, culminînd cu revoluția de la 1848, parte organică a revoluției române. În mai 1848, pe Cîmpia Blajului, a răsunat fără echivoc glasul românilor din toată Transilvania : „Vrem să ne unim cu Țara !“. Este de subliniat că, la 1848, românii și ungurii au fost pe aceeași parte a baricadei împotriva dușmanului comun asupritor, Imperiul habsburgic, lucru firesc și înțeles exact și la timp de către revoluționarii români, care au făcut totul pentru a uni într-un singur șuvoi lupta revoluționară. Revoluționarii unguri însă, inclusiv Kossuth, nu au înțeles acest lucru, acționînd împotriva acestui curs. Ei au cerut intervenția occidentului pentru a stăvili mișcarea de eliberare socială și națională a românilor. „Schimbarea situației în Principatele române — arată Kossuth — ar putea produce un efect moral incalculabil asupra românilor din Ungaria“. Kossuth căuta însă să-i convingă pe străini, în special pe englezi, că ar avea de cîștigat din punct de vedere economic dacă Ungaria ar fi independentă. În cadrul dat, revoluționarii maghiari propagau în Franța că : „Ungurii de toate rasele, adică toate naționalitățile de pe teritoriul Ungariei sînt de acord pentru a apăra interesele unei patrii comune contra habsburgilor“. O sfidare mai gravă a realității nici că se putea. Ei afirmau că „Românii care sînt oameni săraci, reușind cu greu să-și astîmpere foamea odată pe zi cu făină de porumb vor deveni stăpînii adevăraților unguri și secui și cum ei sînt mai numeroși acum decît noi, ne vor impune naționalismul lor, lucru de care Dumnezeu trebuie să ne ferească“. Potrivit concepțiilor lor retrograde, românii trebuiau ținuti deci într-o perpetuă stare de mizerie și ignoranță. Singura „soluție“ ei o vedeau prin renunțarea românilor la naționalitatea lor. Asemenea atitudini potrivnice celei mai elementare logici, au dus la înfrîngerea revoluției maghiare. Acest lucru avea să-l înțeleagă și Kossuth, însă era prea tîrziu. El a semnat o lege prin care recunoștea românilor din Transilvania dreptul la viață liberă. Era, așa cum am mai spus, prea tîrziu însă. Cînd textul legii a fost adus la cunoștință lui Avram Iancu, care continua rezistența eroică în Munții Apuseni, Kossuth încetase de a mai fi stăpîn pe situație. Trupele austriece și rusești acționau activ pentru lichidarea revoluției.

După înfrîngerea revoluției, prin intervenția brutală a trupelor Austriei și Rusiei țariste, atît Transilvania cît și Ungaria au rămas mai departe sub stăpînirea habsburgică.

Un moment important a fost înscris în 1863, la Sibiu, cînd Dieta a proclamat recunoașterea românilor ca națiune a Transilvaniei. În felul acesta s-a reparat întrucîtva marea nedreptate săvîrșită la 16 septembrie

1437, la Căpîlna, cînd nobilii maghiari, sași și secui, prin pactul „Unio Trium Nationum“, au pus pe români în situația de tolerați pe vechiul și strămoșescul lor pămînt. Cele hotărîte de Dieta de la Sibiu au fost însă curînd încălcate flagrant. Astfel, profitînd de situația precară a imperiului, grofii maghiari au reușit să impună lui Francisc Iosif faimosul dualism (1867) care, de fapt, însemna predominția ungară în Imperiul austro-ungar față de celelalte popoare din cadrul imperiului. După realizarea dualismului, grofii maghiari și-au extins stăpînirea politică și administrativă asupra Transilvaniei, recurgînd la cele mai diverse mijloace pentru a contopi această provincie română cu regatul ungar. Se va amplifica, pînă la limitele maxime, monstruosul proces, de deznaționalizare a românilor pe fundalul unei spoliieri de clasă a maselor populare române, maghiare, săsești, secuiești ⁷.

L-am denumit monstruosul proces de deznaționalizare a românilor, purtat prin toate mijloacele posibile — școală, administrație, biserică, armată, violență —, folosite fără excepție, pentru că nimic nu e mai nefast în viața unor popoare, indiferent pe ce trepte ale dezvoltării sociale s-ar găsi, indiferent de numărul lor sau de alți factori, decît pierderea, răpirea prin forță a dreptului de a-și păstra ființa, fizionomia, caracterul etnic, limba, cultura, tradițiile, entitatea, a dreptului de a se apăra.

Asupritorii populației române din Transilvania n-au lăsat românilor nici un drept. Am arătat mai sus că a reînceput procesul de deznaționalizare a românilor de către maghiari. Afirmția corespunde adevărului istoric pentru că procesul propriu-zis a început — de reținut, a început — de la primele acțiuni expansioniste maghiare în Transilvania. În situațiile ivite, o parte din pătura avută a românilor din Transilvania nu a putut rezista măsurilor de maghiarizare forțată și, pentru a-și menține privilegiile care erau amplificate prin trecerea la naționalitatea maghiară, au acceptat să renunțe la originea etnică românească. Așa se explică că numărul maghiarilor a crescut în mod artificial relativ repede în Transilvania. Așa se înțelege fenomenul că în localitățile rurale posesorii marilor latifundii erau grofii unguri. S-a ajuns la o atare situație fie că elementele autohtone bogate, care stăpîneau pămînturi întinse, au fost deposedate de moșiile lor, fie că au trecut la naționalitatea maghiară. Procesul de deznaționalizare a fost extins și asupra populației săsești.

Acest proces de deznaționalizare a atins punctul culminant, după 1867, cînd s-a realizat dualismul austro-ungar. Astfel, parlamentul din Budapesta a votat maghiarizarea numelor orașelor și satelor din Transilvania. S-au maghiarizat în masă numele românești de familie. Stațiile de cale ferată au primit nume ungurești. Presa românească a fost interzisă; folosirea limbii materne în școli nu era admisă. Articolul 17 din legea Apponyi prevedea, textual, că „învățătorii trebuie să întărească în elev spiritul de atașament la patria ungurească și conștiința că ei aparțin nației ungare“. Așa cum semnala, într-un studiu, un istoric american, „Ungurii, puțini la număr, voiau să-și întărească rîndurile cu maghiari făcuți, în lipsă de maghiari născuți“. După aplicarea legii Apponyi, numai într-un singur județ (Hunedoara), 180 de școli au fost nevoite să-și închidă porțile. Împotriva acestei legi au luat atitudine o seamă de oameni ai vremii. Astfel, Lev Tolstoi scria, în 1907, revistei ungurești „A Hir“ din Budapesta: „Ceea ce este mai trist este faptul că în

⁷ L. Banyai, Gh. Bodea, *Lupta antihabsburgică a maselor din Transilvania*, în „Anale de istorie“, nr. 5/1968, p. 14.

străinătate Apponyi are reputația unui pacifist, pe cînd în Ungaria el nu recunoaște nemaghiarilor nici măcar calitatea de oameni“. Chiar și unii oameni luminați unguri au luat atitudine împotriva politicii de deznaționalizare. Astfel, deputatul ungar Ludovic de Mocsary scria în marele cotidian „Egyetértés“ din 25 decembrie 1907 că „O frică excesivă ne împinge să comitem acțiuni cu adevărat extravagante. Mă refer la tendința generală de maghiarizare. Știu foarte bine că ici, colo se neagă acest adevăr, dar atunci de ce oare se aplaudă în mod frenetic în cele patru colțuri ale țării ori de cîte ori marele șovin Desideriu Bánffy repetă că patria noastră nu va fi fericită pînă cînd ultimul individ aparținînd rasei românești sau slovace nu va fi transformat în maghiar veritabil ?“. „Să nu dorim — spune, în continuare, Mocsary — lucruri imposibile. Nu avem de-a face cu resturi de popoare, cum ar fi flamanzii sau bascii, ci avem în fața noastră blocuri naționale conștiente și pătrunse de progres“.

O politică deosebit de dură pe linia deznaționalizării românilor din Transilvania a dus guvernul contelui István Tisza. „Să vie în rîndurile noastre !“ — exclama el într-o alocuțiune în parlament, adresîndu-se românilor din Transilvania. Este de la sine înțeles că politica de deznaționalizare promovată de cercurile cele mai reacționare ungurești s-a izbit de o rezistență fără precedent. Românii din toate colțurile țării, de toate categoriile și stările sociale, masele largi populare din Transilvania, muncitorii, țărani, intelectualitatea, toți ca unul au spus *Nu !* politicii de deznaționalizare. Lupta lor dîră s-a soldat cu un succes deplin. Românii din Transilvania și-au menținut nealterate naționalitatea păstrată din moși și strămoși, limba, obiceiurile, religia și, alături de acestea, au menținut omenia, corectitudinea, spiritul de prietenie și conviețuire pașnică cu oamenii de altă naționalitate, care, de-a lungul secolelor, în condițiile știute, s-au așezat pe aceste melaguri.

Un întreg material istoric vine astfel să acrediteze că numai după 1867 încorporarea Transilvaniei la Ungaria a devenit un fapt împlinit, și nu din secolul al XIII-lea sau al XI-lea, cum afirmă unii istorici care nu respectă adevărul istoric evident. În zbuciumata sa istorie a mileniului al II-lea, Transilvania a depins, așa cum s-a văzut, de regatul ungar, Imperiul otoman sau cel habsburgic, dar pînă în 1867 nu a fost încorporată de nici unul din acestea. Deci numai 51 de ani s-a aflat anexată cu forța la Ungaria, restul de timp ea s-a dezvoltat aparte de oricare din acestea, ca o componentă românească. Acest lucru a fost recunoscut în 1790 și de împăratul Austriei, care afirma fără echivoc : „Transilvania este un principat de-sine-stătător și neatîrnat de altă țară, conducîndu-se după Constituția și legile lui“.

Această situație de autonomie se datora, desigur, și tradițiilor milenare de pe timpul dacilor, cînd acea parte a pămîntului nostru era, pe drept cuvînt, o țară liberă, neatîrnată față de orice putere străină.

Individualitatea românească a Transilvaniei, păstrarea ei în orice împrejurări se datorează, în măsură evidentă, și faptului că ea a întreținut puternice legături cu țările române surori — Muntenia și Moldova — în cele mai diferite planuri : economic, militar, politic, cultural și de altă natură, completîndu-se reciproc. Granițele artificiale nu au reușit niciodată să separe pe românii de pe ambele versante ale Carpaților. Unitatea de neam și limbă, de factură psihică, obiceiurile și tradițiile, pericolul comun care le-a amenințat continuu au fost factori ce le-au apropiat pînă la contopire.

78 Țările române au constituit, de fapt, părți organice ale aceluiași întreg. În

momentele mai dificile, care cereau eforturi conjugate, ele au acționat ca un organism încheiat. Astfel, în fața expansiunii otomane, care a constituit, multe secole, un pericol real pentru cele trei țări române, acestea și-au unit eforturile, au acționat în comun și au reușit să înlăture primejdia, menținându-și ființa națională.

Exemple de acest fel sînt numeroase și concludente. După bătălia de la Rovine (1394), Mircea cel Bătrîn, în fața puhoiului otoman, a găsit adăpost și ajutor în Transilvania. Cu sprijinul lui Sigismund, regele Ungariei, și al unui important contingent transilvănean, el a reușit să alunge pe turci din țară. Dan al II-lea, domn al Țării Românești, a fost sprijinit în lupta împotriva otomanilor cu oaste din Transilvania. Iancu de Hunedoara a fost un fel de conducător militar al celor trei țări române, constituind astfel o puternică stavilă împotriva expansiunii otomane. El a ajutat pe Dan al III-lea și pe Vlad Țepeș să vină la cîrma Țării Românești. La istorica bătălie de la Podul Înalt (1475), împreună cu oastea nebiruitului Ștefan a luptat și un detașament transilvănean, iar sașii de la Brașov au declarat că i se supun și că îl vor sluji pe domnitorul Moldovei. Ei îl socoteau singurul în măsură a-i feri de turci și tocmai de aceea îi cereau ajutorul. În bătălia împotriva regelui Poloniei, Ioan Albert, în 1497, voievodul Transilvaniei, Bartolomeu Drogffy, care era și cuscruul lui Ștefan, a participat cu 12 000 de ostași. Petru Rareș sprijină cu oaste pe Ioan Zápolya, voievod al Transilvaniei, împotriva austriecilor (1529), iar Al. Lăpușneanu, domnul Moldovei, și Pătrașcu cel Bun, domnul Țării Românești, așază în scaun, la 1556, pe fiul lui Zápolya. Luptele comune ale celor trei țări românești au cunoscut o impunătoare exprimare în vremea lui Mihai Viteazul. Cronica Buzeștilor glăsuiește că în campaniile militare ale lui Mihai au luptat și moldoveni și ardeleni. Acționînd în comun, românii, sub conducerea lui Mihai, au reușit să înlăture, pentru moment, stăpînirea străină de pe toată cuprinderea țării.

Sînt numai cîteva episoade care ilustrează lupta comună dusă de români împotriva pericolului otoman și habsburgic. Este grăitor că la bătăliile eroice împotriva asupririi străine au participat masele largi populare fără deosebire de naționalitate.

Legături permanente și foarte strînse au existat între cele trei țări românești și în domeniile economic și cultural. Avînd caracter complementar, ele erau în mod firesc și normal indispensabile. Acest lucru a făcut ca țările române să urmeze o cale de dezvoltare aproape identică, să aibă aceleași aspirații, să urmeze același curs.

Un element puternic pe linia menținerii unor ample și diverse legături l-au constituit întinsele posesiuni teritoriale pe care voievozii și unii mari boieri din Moldova și Țara Românească le-au avut pe tot cuprinsul Transilvaniei. În ținutul Făgărașului și Amlașului, în Hațeg și Vințul de Jos, Cetatea Ciceului și Cetatea de Baltă, pe Tîrnave și în nordul Transilvaniei, la Bistrița, Rodna și Ungurașul. Sînt numai cîteva din exemplele care indică întinsele teritorii stăpînite și administrate de voievozii de peste Carpați.

Purtătorii legăturilor multilaterale între cele trei țări românești surori care au menținut nestinsă făclia unității de neam și teritoriu și a întrajutorării reciproce au fost, în primul rînd, masele populare din Țara Românească, Moldova și Transilvania, fără deosebire de naționalitate.

Marile acte înfăptuite de poporul nostru la 1859 și 1877 încorporează, deopotrivă, contribuția și efortul românilor aflați sub stăpînire străină.

Exemplul fraților de peste Carpați a stimulat pe românii transilvăneni, bănățeni și bucovineni să dea luptei lor un caracter mai organizat și mai hotărât.

Acțiunile de peste munți au avut — cum era de așteptat — un puternic ecou în statul român. Sub titlul, care exprima un program, un țel — „Dacia“ — începe să apară la Iași, în 1861, ziarul în paginile căruia se puteau citi: „viața, fericirea și tot viitorul națiunii române nu poate fi decât adevărata unire a tuturor românilor“ sau „unitatea României a fost, este și va fi aspirațiunea de zi și de noapte a oricărui român“.

Atitudinea statornică a lui Alexandru Ioan Cuza de a promova și a pregăti unirea tuturor românilor sporea temerile acelor care vedeau în crearea statului național unitar român un obstacol în calea politicii lor de expansiune. Posibilitatea apariției unui „regat daco-român, sprijinit pe fruntarii naționale“, despre care scria consulul austriac la București, Eder, îngrijora, în egală măsură, Petersburgul și Viena. Încercări de anulare a Unirii din 1859 prin încurajarea unei mișcări separatiste și compromisul austro-ungar (1867), care a lipsit pe românii transilvăneni de puținele drepturi cucerite după 1860, au fost răspunsul celor două imperii la aspirațiile legitime de unitate a tuturor românilor.

După unirea Moldovei și Munteniei, dobândirea independenței de stat depline apărea în chip firesc drept calea spre desăvârșirea unității național-statale. Ruperea legăturilor cu Poarta și dobândirea suveranității naționale trebuiau să confere o pondere politică sporită statului român și să-l facă apt de a deveni un subiect al relațiilor internaționale.

Unirea tuturor românilor era de neconceput fără independența statului român. A-i scoate pe români de sub stăpânirea austro-ungară pentru a-i aduce sub suzeranitatea otomană era, deopotrivă, o imposibilitate de ordin istoric și de ordin practic. Pentru a-și putea îndeplini misiunea sa de unificare a tuturor românilor, statul român trebuia să dispună de o existență politică de-sine-stătătoare, să desfășoare o politică externă liberă de orice îngrădiri și să fie înzestrat cu o forță militară corespunzătoare obiectivelor sale politice.

Perioada dintre Unirea de la 1859 și războiul de independență a înregistrat un șir de demersuri și acțiuni ale României, care urmărea să cîștige, pas cu pas, prerogativele unui stat independent și recunoașterea lor internațională. Această perioadă a culminat prin intrarea României, alături de Rusia, în războiul împotriva Imperiului otoman (aprilie 1877) și proclamarea, la 9 mai 1877, a independenței depline de stat.

Mobilizată de la 6/18 aprilie 1877, armata română a atins, într-un timp record, 100 000 de combatanți. Aproape 60 000 de luptători au luat parte la campania de la sud de Dunăre și au contribuit decisiv la victoria de la Plevna (28 noiembrie/10 decembrie 1877), ca și la înfrîngerea rezistențelor otomane de la Rahova și Vidin.

Efortului militar i s-a asociat cel economic, a cărui valoare globală s-a ridicat la 100 000 000 lei aur, la care s-au adăugat alte 10 000 000 lei aur donate, sub diferite forme, de populație.

Războiul a oferit tuturor românilor, din țară și din afara ei, prilejul de a-și manifesta puternicul sentiment de solidaritate națională. Purta de statul român, războiul de independență a fost războiul tuturor românilor, care au găsit cele mai variate forme — de la înrolarea în armată la ofrande pecuniare — pentru a-l sprijini. Independența n-a fost dăruită românilor de alte state, ci câștigată prin sîngele și sacrificiile românești. E ceea ce sublinia Mihail Kogălniceanu, pe atunci ministru de externe al României, cînd declara : „noi am voit și voim ca independența să fie făcută de noi, ca independența să fie susținută de noi, ca să dovedim că o datorim nu străinilor, ci nouă, ci singelui ce s-a vărsat pe cîmpul de bătaie, ci vitalității, virilității și sacrificiilor cari le-am făcut“.

Cucerirea independenței de stat depline a țării, în 1877—1878, a fost considerată de toate forțele sociale românești ca o verigă importantă în procesul de împlinire a dreptului imprescriptibil al națiunii de a se organiza într-o integrală și unică entitate statală. Independența a pus capăt suzeranității otomane și a făcut din România un stat suveran prin forța coeziunii interioare. A fost înlăturat astfel un obstacol serios în calea dezvoltării forțelor creatoare ale societății românești. Neatîrnarea dădea noi posibilități dezvoltării marilor resurse ale unui popor care, peste vicisitudinile istoriei, așteptase, neclintit în furtună, soarele marilor sale împliniri. Așa cum arată secretarul general al partidului, „dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare“.

Pentru românii din țară, ca și pentru cei din afara ei, independența însemnase, pentru primii libertatea națională înfăptuită, pentru ceilalți libertatea de mîine. Un mîine care trebuia smuls istoriei, prin noi eforturi, cît mai curînd. Referindu-se la idealul de unitate al românilor, viceconsulul austro-ungar de la Focșani, Elias Zagorski, relatează superiorilor săi, la 15 august 1880, că : „În straturile de jos ale populației, adică la păturile muncitorești și țărănești, precum și în rîndurile armatei, circulă refrenul politic insinuat neîncetat ani în șir că, în curînd, România va ocupa Bucovina și Transilvania“. Iar în Transilvania, informatorul austriac F. Lachmann constata că idealul „daco-român“ este împărtășit nu numai de către populația majoritară românească, ci și de populația săsească, grav afectată de politica naționalistă a guvernului K. Tisza.

În anii următori, lupta pentru unirea tuturor românilor înregistrează un curs în permanentă ascendență. Acțiuni politice și culturale urmăresc consolidarea legăturilor dintre statul român și conaționali din afara lui, ca și lămurirea opiniei publice internaționale asupra justeței cauzei românești. Condițiile obiective și cele subiective erau reunite pentru ca Marea Unire să devină o realitate istorică. În pregătirea acestor condiții, Unirea Moldovei și Munteniei jucase un rol hotărîtor.

În procesul multiseclar de formare a unității de stat a românilor, constituirea statului național român modern, în 1859, apoi cucerirea independenței, în 1877, au reprezentat etape de o excepțională însemnătate, prin caracterul lor de premise indispensabile ale actului de la 1 Decembrie 1918.

În anul 1918, ca rezultat al intensificării mișcării popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine au luat ființă statele naționale suverane și independente ale popoarelor din centrul și

sud-estul Europei. În octombrie, s-a creat statul cehilor și slovacilor, iar ținuturile sudice ale Iugoslaviei s-au despărțit de Austro-Ungaria ; în noiembrie, Polonia și-a dobândit independența de stat, au fost înlăturate monarhiile în Germania și Austria, proclamându-se republici, iar Ungaria s-a declarat, de asemenea, republică independentă.

În această mișcare largă se încadrează și lupta poporului român. Ea a avut un caracter larg democratic și progresist, antrenând toate categoriile sociale, toate forțele politice.

În teritoriile românești aflate sub dominația Austro-Ungariei, vestea victoriei revoluției socialiste din Rusia a trezit speranțe și a impulsionat lupta pentru eliberarea națională și unirea cu țara-mamă. Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918, participarea de masă la acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale românești din aceste teritorii exprimau elocvent această aspirație.

În octombrie 1918, în Transilvania s-a constituit Consiliul Național Român Central ca unicul for care reprezenta voința poporului român, format din șase membri ai Partidului Național Român și șase reprezentanți ai Partidului Social-Democrat. Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii naționale regionale, locale și gărzii naționale, ca organe ale mișcării burghezo-democratice, care activau sub conducerea Consiliului Național Român Central.

Constituirea Consiliului Național Român Central, imediat după dezlănțuirea revoluției burghezo-democratice, cu larg caracter popular, a dat un nou impuls luptei pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu țara. Socialiștii români arătau, în ziarul „Adevărul” : „Revoluția a creat pentru toate națiunile din țară puțința ca singure să-și hotărască soarta, singure să decidă asupra viitorului lor și singure să-și croiască cadrele de stat în care vor dori să trăiască în viitor...”.

În același spirit, manifestul din 3 noiembrie 1918, semnat de cei mai de seamă reprezentanți ai vieții culturale și obștești ungare, printre care Ady Endre, Bartok Béla, Bötöny György, Kodály Zoltan, Varga Jenő, se arăta : „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm ca națiune reînnoită, o forță acum eliberată, ca și acei frați care se ridică fericiți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lângă altul în pace ca națiuni libere”. La rîndul său, prefectul maghiar al județului Arad, doctor Varjassy Lajos, recunoștea : „Eu găsesc cît se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia — cum nici noi (ungurii — *n. n.*) nu am tolerat-o față de Austria”.

Din inițiativa Consiliului Național Român Central, s-a pregătit Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, în care împuterniciții întregii populații din Transilvania trebuiau să-și exprime voința de unire. În editorialul *La Alba-Iulia*, redacția ziarului „Adevărul” scria : „Se vor întruni toți reprezentanții neamului românesc din Ungaria și Ardeal și, prin cuvîntul lor, vor arăta lumii întregi voința întregului neam. Se va arăta, în primul rînd, că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește acum să devină cu desăvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național”.

În fața puternicei manifestări pentru unire a românilor, autoritățile de stat ungare nu numai că n-au putut împiedica ținerea adunării popu-

lare de la Alba Iulia, dar au fost nevoite să pună la dispoziția unor delegați trenuri speciale care să-i transporte la locul adunării.

La 1 decembrie 1918 s-au întrunit la Alba Iulia, pe Cîmpul lui Horia, peste 100 000 de muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, veniți să consfințească actul legic obiectiv și progresist de încheiere a procesului de formare a statului național unitar român. La Adunare erau prezenți 1 228 de delegați, aleși prin vot de cercurile electorale sau de organizațiile politice și de instituțiile din Transilvania. Au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd aproape 70 000 de muncitori organizați, atît români, cit și de altă naționalitate. Adunarea de la 1 decembrie 1918 a adoptat istorica *Declarație de la Alba-Iulia*, document memorabil al Unirii, la care și-au adus contribuția toate forțele politice și sociale române din Transilvania. În Declarație se arăta : „Veacuri de-a rîndul poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pămîntului ce fusese odată Dacia, a fost socotit străin și sclav pe pămîntul său strămoșesc... Bucățirea trupului românesc a fost act de barbarie. Distrusă barbaria, unirea tuturor românilor într-un singur stat este cea mai firească pretențiune a civilizației. Nu există putere de a suci logica pînă acolo ca invadările elementelor străine, dirijate pe aceste teritorii în chip artificial și prin abuzul de putere al statului cu scopul desființării noastre naționale, să poată clătina dreptul nostru de proprietate asupra acestor teritorii“.

Unirea a constituit încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român, de masele populare, de întregul popor. Referindu-se la actul just al desăvîrșirii unității statului național, declarația din februarie 1919 a Comitetului Executiv al Partidului Socialist și a Comisiei Generale a Sindicatelor din România arăta : „Provinciile românești subjugate de alte națiuni nu puteau să rămînă în afară de aceste prefaceri. Locuite în marea lor majoritate de o populațiune românească, apăsată de secole de dominațiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominațiuni, devenind libere. Prin dreptul de autodeterminare a națiunilor, principiu recunoscut de întregul socialism internațional, românii din teritoriile subjugate și-au manifestat prin hotărîrile adunărilor lor naționale voința de a se uni cu România pe baza rezoluțiunilor votate. Ca socialiști români internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte... România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“.

În ianuarie 1919, oamenii muncii de naționalitate germană din Transilvania, întruniți la Mediaș, au hotărît, în unanimitate, recunoașterea Unirii Transilvaniei cu România. Printr-un manifest, s-a adus la cunoștință hotărîrea populației săsești de unire cu România, trimițîndu-se „poporului român salutul frățesc cu urările cordiale la îndeplinirea idealurilor sale naționale“. Aceeași atitudine au adoptat șvabii din Banat, care, întruniți în congresul de la Timișoara, din august 1919, și-au exprimat dorința unirii lor cu România, considerînd că „hotărîrea de la Alba-Iulia este o cheazășie pentru dezvoltarea etnică și culturală“. În ianuarie 1919, populația evreiască din Transilvania a aderat, tot asemenea, la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România, la făurirea statului național unitar român.

Istoria demonstrează că formarea statului național unitar român nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură. Relevînd împrejurările

istorice ale desăvîrşirii acestui proces, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, arăta că „Alcătuirea statului românesc naţional unitar nu este deci un dar, rezultatul unor conferinţe internaţionale, ci rodul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forţe ale societăţii, de masele largi populare pentru unire, produsul logic al dezvoltării istorice, sociale şi naţionale, a poporului român”⁸.

Glăsuiesc în temeliile Unirii eroismul, demnitatea şi aspiraţiile îndelungatei noastre istorii, în decursul căreia a ars mereu vie flacăra luptei maselor largi pentru unitate, libertate şi neatîrnare, pentru înlăturarea exploatării şi a dominaţiei străine, pentru afirmarea deplină şi neîngrădită a geniului creator al poporului, pentru asigurarea progresului şi civilizaţiei ţării noastre — ţeluri care şi-au găsit suprema încununare prin înălţarea grandiosului edificiu socialist al României, patria adevăratei dreptăţi sociale şi libertăţi naţionale a oamenilor acestui pămînt strămoşesc.

⁸ Nicolae Ceauşescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică şi cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conştient şi devotat al societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi al comunismului în România, prezentată la Congresul educaţiei politice şi al culturii socialiste*. 2 iunie 1976, p. 18.

Războiul popular, formă superioară de luptă a poporului român pentru apărarea libertății și independenței patriei

CONSTANTIN CAZĂNIȘTEANU

Lupta multiseculară a poporului român pentru independență și unitate națională a impus în repetate rînduri confruntarea cu forța superioară numerică a unor imperii sau regate, a căror politică de expansiune urmărea stăpînirea teritoriului românesc. În aceste confruntări, inteligența politică a conducătorilor români a trebuit să se asocieze cu remarcabile calități militare, pentru că adesea de la masa tratativilor s-a ajuns pe cîmpul de luptă. Disproporția de forțe dintre invadatorii străini (regatul ungar, regatul polon, imperiul otoman etc.) și apărătorii gliei străbune a impus acestora din urmă găsirea unor formule militare care să le asigure succesul în aceste dramatice înclăștări de forțe. Marele miracol al victoriilor românești asupra unor mari imperii sau regate aflate în plină expansiune se explică prin caracterul popular al războiului de apărare purtat de poporul român. Angajarea integrală a potențialului demo-militar al țării și practicarea unei tactici de apărare, care a devenit tradițională, au conferit războiului popular românesc trăsăturile sale specifice.

✕ Definirea conceptului de război popular nu a întrunit încă adeziunea unanimă a specialiștilor. Așa, de pildă, unii includ în categoria de război popular și răscoalele, precum și războaiele revoluționare purtate de clasele sociale progresiste pentru cucerirea puterii sau pentru eliberarea socială și națională. Alții conferă această calitate tuturor războaielelor drepte care s-au bucurat de adeziunea și sprijinul maselor.

În accepțiunea noastră, războaiele populare au fost acele confruntări militare, în care întregul potențial economic, uman, militar și moral al unui stat a fost angajat pentru respingerea unei agresiuni străine, cînd, deci, marea majoritate a populației a fost solicitată — alături de armata permanentă — la susținerea efortului militar generalizat, cînd, pe lîngă soldatul de „meserie“, „specializat“, a intervenit, așadar, și „civilul“, omul fără „uniformă“. Aceasta este o latură a fenomenului. Cealaltă, reclamă ca obiectivul mobilizării la arme a întregului popor să-l reprezinte un ideal

superior : apărarea integrității teritoriale a țării, a independenței și suveranității sale.

Teritoriul românesc, așezat, după expresia cronicarului, „în calea răutăților“, a fost străbătut din timpurile cele mai îndepărtate de populații în migrație sau de oștile unor state cuceritoare. Oamenii acestui pământ au trebuit să-și apere neîntrerupt vetrele strămoșești, astfel că acest efort de apărare a pământului și a ființei poporului prin lupta tuturor a devenit o permanență și deci o trăsătură caracteristică a istoriei noastre. În aceste lupte, autohtonii au oferit exemple strălucite de vitejie militară și inteligență politică. Este suficient să se amintească aici conduita pilduitoare a regelui get Dromichete; acesta, biruitor asupra regelui Traciei, Lysimach, care invadase în nordul Dunării, i-a dat o adevărată lecție militară și politică, relevându-i, în binecunoscutele împrejurări, lipsa de sens și de morală a acțiunii sale cuceritoare ¹.

Calitățile ilustrate de Dromichete au găsit o întrupare superioară în una din cele mai strălucite figuri ale lumii antice, regele geto-dac Burebista ². Marile sale realizări politice și militare n-ar fi fost posibile, dacă acțiunile sale nu s-ar fi întemeiat pe o largă bază populară. Informația lui Strabo, potrivit căreia oastea lui Burebista se ridica la impresionanta cifră pentru acea vreme de 200 000 de oameni ³, este o mărturie concludentă pentru caracterul popular al armatei marelui rege, pilon al celui dintâi stat independent și centralizat geto-dac. Caracterul popular-defensiv al efortului militar geto-dac și-a găsit expresia cea mai înaltă în luptele de apărare din timpul celor două războaie purtate cu forțele imperiale romane conduse de Traian (101—102 ; 105—106).

În mileniul I, valurile succesive ale migratorilor au impus poporului român o tenace sfortare de supraviețuire etnică și menținere teritorială. Ceea ce a putut părea o „enigmă“ și un „miracol“ a fost, în fapt, rezultatul continuității de viață a românilor în vatra lor strămoșească. Formațiunile politice românești au trebuit să-și apere existența în fața incursiunilor ungarilor în Transilvania și Banat, iar mai târziu la est și sud de Carpați. Întemeierea înseși a Țării Românești și a Moldovei a fost expresia luptei de independență, de ieșire de sub suzeranitatea regatului ungar. Succesul ei strălucit, materializat în biruințe militare, ca cea de la Posada (9—12 noiembrie 1330), se datorește participării la luptă a întregului popor. Miniaturile *Cronicii pictate de la Viena* ilustrează caracterul popular al războiului de apărare împotriva regelui Carol Robert al Ungariei : ostașii lui Basarab I sînt țărani cu sarici și căciuli, prăvălind din creștetul muntelui bolovani peste năvălitori ⁴.

În perioada imediat următoare constituirii lor, Țara Românească și Moldova au avut de făcut față amenințării create de politica de expansiune a regatelor ungar și polon. Folosind rivalitatea dintre ele, alternînd dibăcia politică cu vitejia militară, beneficiind permanent de sprijinul tu-

¹ *Istoria poporului român* (sub redacția lui A. Oțetea, I. Popescu-Puțuri), București, 1970, p. 45 ; Ion Popescu-Puțuri, *2050 de ani de la făurirea statului dac centralizat — eveniment fundamental pentru istoriografia noastră*, „Anale de istorie“, nr. 4/1978, p. 3—19.

² Vezi : I. H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, București, Editura enciclopedică și științifică, București, 1975.

³ I. H. Crișan, *Origini*, Editura „Albatros“, București, 1977, p. 89.

⁴ G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. I, București, 1937, p. 104, 112, 234—236 ; Dinu C. Giurescu, *Continuitatea statului la români*, în „Anale de istorie“, nr. 2/1978, p. 88—96.

turor forțelor social-politice ale țării, voievozii români au putut să conserve formațiunile statale românești și să le salveze de înghițirea lor în cuprinsul acestor state feudale.

Începînd cu secolul al XIV-lea, presiunea Imperiului otoman asupra sud-estului Europei și a țărilor române a devenit tot mai puternică. Era pusă sub semnul întrebării însăși menținerea ființei entităților politice cuprinse în această zonă. Rezistența armată constituia — în situația gravă creată de amenințarea Porții, adevărată superputere a lumii medievale — axul în jurul căruia se cerea să graviteze toate celelalte linii de forță ale oricărui plan bine chibzuit de apărare și respingere a agresiunii.

Situația grea creată a impus puterii centrale luarea unor măsuri deosebite, printre care, lărgirea în chip simțitor a bazei sociale a oastei țărilor române a fost printre cele dintii. În secolele XIV—XVI, fenomenul poate fi surprins pe două planuri esențiale. Unul de durată, aflat în strînsă legătură cu politica de centralizare a statului, caracterizat prin includerea treptată în rîndurile oștirilor feudale a unor categorii sociale la care pînă atunci nu se făcuse apel. Așa au apărut în alcătuirea armatei țărilor române micii cneji, răzeșii, vitejii sau curtenii, tîrgoveții, elemente care au înnoit compoziția socială a organismului militar, au sporit considerabil efectivele, și au adus acea nestrămutată hotărîre întru apărarea țării, indiferent de mărimea sacrificiilor cerute. Recrutarea trupei dintre țărani liberi și parțial dintre tîrgoveți a contribuit evident la sporirea simțitoare a numărului oștenilor din țările române și la crearea unor forțe militare a căror misiune fundamentală era lupta pentru independență, pe care marii domni, comandanți de oști — Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul — au purtat-o cu atîta abnegație și chibzuință. Asemenea forțe au constituit reazemul cel mai temeinic al programului politico-militar al acestor domnitori ⁵.

Dar lărgirea bazei sociale a oștirii — care a cunoscut uneori intensități spectaculoase — nu era îndestulătoare pentru a putea rezista deselor expediții, dintre care unele de-a dreptul gigantice pe care le întreprindeau otomanii. În atare situații, asistăm la măsuri excepționale: mobilizarea *Oastei celei mari*, înrolarea tuturor celor apti de luptă, mai exact spus, înarmarea poporului; asistăm la angajarea deliberată a întregii obști — a maselor țărănești în special — la efortul militar reclamat de apărare. Pe lîngă participarea unanimă a „brațelor” capabile să poarte arme, toate resursele morale și materiale erau subordonate aceluiași scop: salvarea țării. Țara însăși se transformă într-o redută sau într-un cîmp imens de război, în care fiecare locuitor devine un luptător, fiecare unealtă o armă.

Creșterea masivă a efectivelor oștilor române se înfăptuia deci printr-o înrolare generalizată în *Oastea cea mare* a tuturor forțelor sociale ale țării, grosul furnizîndu-l țărănimea ⁶. Această prezență a luptătorilor „ță-

⁵ Dumitru Matei, Dan Căpățînă, *Participarea maselor populare la apărarea independentei Țării Românești și Moldovei în secolele XIV—XVI*, în *Oastea cea mare*, Editura militară, București, 1972, p. 9—24.

⁶ Vezi: Ștefan Ștefănescu, „*Oastea țării*” și *epopeea românească a secolelor XIV—XVI*, în *România și tradițiile luptei armate a întregului popor*, Editura militară, București, 1972, p. 25—32; Nicolae Stoicescu, „*Oastea cea mare*” în *Țara Românească și Moldova (secolele XIV—XVI)*, în *Oastea cea mare*, p. 27—51; Ștefan Pascu, „*Oastea de țară*”, *oaste populară în țările române în secolele XIV—XVI*, în *Armata Republicii Socialiste România — Tradiții și contemporaneitate*, Editura militară, București, 1975, p. 21—32.

rani care fuseseră luați aproape de la plug“, după cum caracteriza K. Marx pe cei 40 000 de oșteni moldoveni de la Vaslui⁷, conferea oastei țării un autentic caracter popular. Avem așadar de-a face nu doar cu prezența în componența organismului militar a unor formațiuni de descendență în-deobște țărănească, care să întărească unitățile de curte și cetele boierești, ci cu o armată născută din mobilizarea întregului popor, cu o modificare de structură deci, cu consecințe profunde asupra sistemului militar românesc pe plan strategic, operativ și tactic, corespunzătoare în cel mai înalt grad cerințelor războiului popular, care implică concentrarea și amplificarea la maximum a resurselor, căilor și mijloacelor interne de apărare.

Obiceiul ridicării în arme a *Oastei celei mari* se pare că dăinuie încă din vremea încheierii statelor feudale românești⁸ și a devenit ulterior o practică aproape curentă în politica militară a țărilor române atunci când s-au aflat în situații excepționale. Biruitor în bătăliile de la Alba Iulia, Poarta de Fier, de pe Ialomița sau de la Belgrad a fost „poporul de rînd din orașe și din sate“, au fost „lucrătorii de pămînt, de la plug, de la sapă“⁹. Petru de Thomassis, trimisul Veneției la Buda, raporta Senatului la 27 mai 1462, referitor la mobilizarea făcută de Vlad Țepeș: „Se zice chiar că Valahul a trimis sus la munte toate femeile și el cu toți ceilalți ai săi, de la 12 ani în sus, s-a postat la pîndă pe malul Dunării“¹⁰. În 1475, Ștefan cel Mare chemase — după cum scria cronicarul polonez, I. Długosz — „pe toți ai săi, atît pe oșteni, cît și pe țărani... încît numai femeile și copiii au rămas acasă“ și a „pornit împotriva aceluia (sultanului — *n.n.*) pregătit să moară cu toții ai săi, sau să învingă“¹¹, învățînd „pe fiecare să-și apere patria“¹².

Trebuie remarcat că ridicarea la arme a *Oastei celei mari*, antrenarea întregului potențial uman și material al țării au cunoscut intensități diferite, în raport cu programul politic urmărit de fiecare domn în parte, de natura și dimensiunile primejdiei, de mărimea forțelor beligerante. Aceiași factori au condiționat adesea și modul de ducere a războiului popular: *direct*, prin ciocniri armate deschise și decisive; *indirect*, prin rezistența de durată a maselor; în fine, prin combinarea acțiunilor directe cu cele indirecte. Dacă lupta lui Mircea cel Bătrîn la Rovine sau a lui Iancu de Hunedoara la Sîntimbru în 1442, ca și cele două mari acțiuni antiotomane din 1574 și 1594 conduse de Ion Vodă și respectiv de Mihai Viteazul fac parte din prima categorie, apărarea Țării Românești în 1462, și a Moldovei în 1476 poartă toate atributele celei de a treia categorii, adică ale războiului popular în manifestarea sa cea mai deplină.

Din a doua jumătate a secolului al XV-lea, mai exact din 1459, cînd autonomia sîrbească a fost lichidată, țările române s-au găsit într-o situație dramatică. Pentru ele nu există decît o alternativă: sau acceptau jugul străin sau se decideau la o opoziție hotărîtă. În consecință, evitarea trans-

⁷ Apud: *Istoria Românilor*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 514.

⁸ N. Iorga, referindu-se la vechimea acestei datini ostășești, scria în 1910: „Cea mai veche alcătuire obștească a românilor se întemeia pe datoria de a lupta a tuturor“ (*Istoria armatei românești*, vol. I, Vălenii de Munte, 1910, p. 49).

⁹ David Prodan, *500 de ani de la moartea lui Iancu de Hunedoara*, în „Studii și cercetări de istorie“, Cluj, anul VIII, nr. 1—4, ianuarie-decembrie 1957, p. 20.

¹⁰ *Monumentae Hungariae Historia, Acta Extera*, vol. IV, Budapesta, 1875, p. 142.

¹¹ Apud: P.P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 129.

¹² Apud: N. Orghidan, *Ce spun cronicarii străini despre Ștefan cel Mare*, Craiova, 1915, p. 9.

formării lor în pașalic a impus, pe de o parte, ca autoritatea centrală să apeleze la sprijinul maselor, iar pe de altă parte, ca masele să susțină programul politico-militar de rezistență inițiat de domnie.

Țara Românească, amenințată direct cu represalii de către Poartă după refuzul lui Vlad Țepeș de a mai plăti tributul și după lichidarea garnizoanelor otomane din lungul Dunării, își începe pregătirile de apărare prin întărirea corpului militar. Încă de prin 1459, domnul muntean și-a format străji speciale, care, treptat, vor deveni părți alcătuitoare ale unui organism militar cuprinzător, compus aproape în exclusivitate din „oameni de rînd“, cum ne informează Petru de Thomassis ¹³.

Această armată, deși avea o bază populară evidentă, se dovedea insuficientă și ineficientă totodată pentru a se putea opune cu succes uriașei concentrări de forțe — de 250 000 de oameni după unele izvoare — pe care Mahomed al II-lea o conducea împotriva Țării Românești. De aceea, Țepeș a poruncit ridicarea întregii țări, inclusiv a țăranilor liberi și dependenți. Avem de-a face, în această împrejurare, pentru prima oară cu războiul popular în forma sa clasică, în condițiile realităților sud-estului european. Toți cei valizi, transformîndu-și coasele și sapele în arme, aveau să sporească rîndurile pedestrimii și călărimii. Restul — femeii, copiii, bătrîni — urmau să părăsească satele, căminele, agoniseala de o viață și să se ascundă care încotro. Mai mult, tot ce ar fi putut servi trupelor vrăjmașe, de la alimente și apă pînă la furaje, au fost dosite, distruse sau au fost făcute nefolosibile. Direcțiile probabile de înaintare ale inamicului au fost pustiite, satele părăsite și incendiate, drumurile răvășite, podurile prăvălite.

Măsurile extreme luate ne sînt descrise și de cronicarul Ducas, contemporan evenimentelor : „Dar românul (Vlad Țepeș — *n.n.*) și el i-a mutat pe toți supușii lui în locuri strîmte de munte și în locuri acoperite de păduri ; și cîmpurile le-a lăsat pustii și vitele de tot felul le-a mînat mai înăuntrul hotarelor...“. Și, mai departe : „Tiranul (Mahomed II — *n.n.*), trecînd Dunărea, a străbătut loc mai bine de 7 zile și n-a găsit nimic, nici om, nici cel mai neînsemnat animal și nici ceva de mîncare sau de băut“ ¹⁴. Vlad Țepeș a combinat aceste măsuri cu atacuri repetate de hărțuire, date de grupări mici, prin surprindere, care aveau însă putere de izbire mare și capacitate manevrieră. Loviturile neîncetate aplicate invadatorului au culminat cu un cutezător atac de noapte, la 16 iunie 1462, care a dus în final la înfrîngerea sultanului.

De la acest celebru atac se păstrează, în relatarea delegatului papal Nicolae de Modrussa, îndemnul la luptă și îmbărbătarea adresate de domnitor românilor : „Chemîndu-i așadar pe ostași și înfățișîndu-le situația, i-a convins ușor să invadeze tabăra dușmană, cu trupele-i împărțite și fie să cadă vitejește în luptă, cu glorie și cinste, fie, dacă soarta va fi favorabilă acestei inițiative, să se răzbune împotriva dușmanului într-un chip nemaipomenit“ ¹⁵. Se spune că Mahomed al II-lea ar fi mărturisit celor mai apropiați sfetnici „că nu poate să ia țara unui bărbat care face lucruri

¹³ Pentru războiul antiotoman din 1462, vezi : Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, Editura Academiei R.S. România, București, 1976, p. 85—119 ; Ștefan Andreescu, *Vlad Țepeș (Dracula)*, Editura „Minerva“, București, 1976, p. 105—123.

¹⁴ I. Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341—1462)*, Editura Academiei R.P.R., București, 1958, p. 430.

¹⁵ Apud : Șerban Papacostea, *Cu privire la geneza și răspîndirea povestirilor despre faptele lui Vlad Țepeș*, în „Romanoslavica“, XIII, 1966, p. 165.

asa de mari și, mai presus de fire, știe să se folosească așa de domnia și de supușii lui“¹⁶.

Iată aceeași campanie în relatarea altui cronicar străin, Michael Bocignoli din Raguza : „Înfuriat de acest lucru (atitudinea lui Vlad Țepeș — *n.n.*), Mahomed — străbunul lui Soleiman care domnește acum asupra turcilor — trecînd Dunărea pentru a răzbuna aceste vătămări, a intrat în Țara Românească, dar Dragul nu i-a ieșit nicidecum înaintea, căci el își dusesse de pe ogoare și din sate nu numai oamenii și vitele, dar chiar și toate cele trebuitoare traiului, în adîncul pădurilor înconjurată de mlaștini, astfel că armata turcilor trebuia să-și aducă din altă parte cele de nevoie pentru hrană, iar Dragul, pregătindu-și cîțiva călăreți, noaptea, foarte adesea sau ziua de cele mai multe ori ieșea din păduri pe drumuri ocolite și poteci cunoscute și nimicea pe neașteptate pe mulți turci, fie în căutarea hranei, fie depărtați mai mult de trupă ; uneori ataca tot grosul, dar pe cînd nu se așteptau nicidecum la aceasta și după ce răpunea pe mulți dintre ei, pînă să se adune de luptă, fugea iarăși în păduri, și nu-l lăsa pe dușman să dea lupta în condiții egale“¹⁷. Este aici atestată cu deosebită forță de convingere, eficacitatea războiului întregului popor dus în numele unei cauze drepte — apărarea independenței și integrității țării.

Factorul popular în apărarea țării avea să-și dovedească rolul decisiv și în lupta antiotomană purtată de Ștefan cel Mare, domnul Moldovei. Largul orizont politic al voievodului român, spiritul de prevedere, conjugate cu stăpînirea perfectă a artei militare, au conferit faptelor sale o strălucire pe care veacurile au păstrat-o neștirbită. Dintre marile sale victorii obținute prin contribuția elementului popular, se cuvine amintită aici, în primul rînd, bătălia de la Vaslui din 1475.

Dar dacă în 1475 numai locuitorii constituiți în oaste au fost nevoiți să lupte, în anul următor, întreaga suflare a țării s-a pus în mișcare, s-a ridicat ca un singur om împotriva invadatorului.

Conștient de pericolul grav care plana asupra Moldovei, Ștefan cel Mare a luat măsuri speciale de prevedere. Paralel cu acțiunile de întărire a armatei, prin înglobarea în rîndurile ei a unor importante contingente de țărani liberi și aserviți, de tîrgoveți și orășeni, Ștefan, întocmai lui Țepeș, avea să mobilizeze *Oastea cea mare* și să înceapă pregătirile de pustiire a zonelor probabile de afluire a otomanilor. Satele și tîrgurile au fost date pradă focului, tot ce era viu a dispărut din calea dușmanului. S-a creat un hău imens prin care trupele turcești, atunci cînd au pășit pe pămîntul românesc, înaintau anevoie, fiind mereu hărțuite și lovite de cetele repezi de călăreți ale moldovenilor. Grupurile care se îndepărtau pentru jaf erau nimicite. Carele cu provizii care veneau din urmă nu mai ajungeau la țintă. Hrana se împuțina, iar puțință de aprovizionare nu exista.

Că în 1476 avem de-a face tot cu un război popular generalizat, însemnările cronicarilor contemporani despre desfășurarea ostilităților sînt cît se poate de edificatoare. „Beiu Moldovei — relatează cronicarul turc Sa-adeddin — aflînd de mînia vijelioasă a șahului, a dat foc cîmpiilor țării sale. El nu a lăsat nici urmă de finețe și de grîne și a pîrjolit munții și cîmpiile. Asemenea focului uneltirilor sale, foamea s-a întins ... Domnul Moldovei, ducînd bogățiile țării în locuri prăpăstioase, a urcat și animalele de

¹⁶ Laonic Chalchocondil, *Expuneri istorice*, Editura Academiei R.P.R., București, 1958, p. 289.

¹⁷ *Călători străini despre țările române*, vol. I, Editura științifică, București, 1968, p. 176.

povară în locuri greu de umblat”¹⁸. Același tablou este înfățișat și de cronicarul italian Giovanni Maria Angiolello : „Ridicîndu-se apoi tabăra, noi am intrat în țara (Moldovei — *n.n.*) unde am găsit toate satele și așezările părăsite și ogoarele arse, deoarece contele Ștefan, dîndu-și seama că nu va putea ține piept sultanului, se gîndise să izbîndească în alt chip. Astfel a pus pe locuitori să fugă din țara sa dincolo de munți... De asemenea, a poruncit ca toate grînele să fie tăiate, și pînă și papura din mlaștini și, după ce s-au tăiat ierburile și grînele, a pus să fie totul ars, astfel că sultanul a rămas păcălit, deoarece crezuse că găsește țara îmbelșugată în grîne și pășuni, cum este ea într-adevăr, și au găsit-o deșeartă de oameni...”¹⁹. Este explicabil acum de ce înaintarea trupelor inamice pe pămîntul Moldovei a devenit treptat un adevărat coșmar, iar starea lor morală deplorabilă.

Se poate conchide că, atît Vlad Țepeș cît și Ștefan cel Mare, după o analiză lucidă a situației, au adoptat în cele două confruntări antiotomane din 1462 și 1476, forma războiului popular generalizat, în care acțiunile militare directe s-au întrepătruns cu rezistență indirectă. De altfel, ambele momente constituie exemplele cele mai concludente ale războiului popular în evul mediu românesc, în condițiile în care inamicul a invadat teritoriul țărilor române.

Succesele repetate obținute de domnii români asupra oștilor otomane ca urmare a largului sprijin popular au constrîns Poarta să recunoască în mod solemn statutul de autonomie al Moldovei și Țării Românești prin așa-numitele capitulații. Un diplomat italian aflat în slujba Curții polone și care vizitase Suceava lui Ștefan cel Mare, redă fidel conținutul acestor capitulații, cînd afirmă că românii s-au supus Porții prin tratate „nu ca învinși, ci ca învingători”²⁰.

S-a apelat la mobilizarea întregului popor pentru apărare, războiul păstrîndu-și deci același caracter, și atunci cînd inamicul nu încălcase granițele țărilor române. De îndată ce s-a decis să se alieze țarului Petru în lupta împotriva Porții, Dimitrie Cantemir a înțeles, de pildă, că singura formulă de desfășurare a războiului era pentru Moldova aceea a războiului popular. Proclamația lansată de domn la 30 mai 1711 chema sub arme pe toți moldovenii. Ceea ce se cuvine subliniat însă în acțiunea lui Dimitrie Cantemir — și acest fapt îl distinge de înaintașii săi — este *motivarea politică* a războiului. Apelul la rezistența populară fusese făcut de domnii mai vechi atunci cînd cotropitorii pătrunseseră pe teritoriul țării, și cînd deci sacrificiul brumei de gospodărie și avere apărea necesar pentru a respinge cotropitorul. Cantemir a avut inițiativa ridicării steagului de luptă al eliberării naționale într-un moment în care amenințarea otomană nu era evidentă pentru masa populației. De aceea, el a simțit nevoia să se explice în proclamația amintită, enumerînd silniciile comise de otomani, încălcarea tratatelor încheiate cu domnii Moldovei, pericolul pe care el îl reprezenta pentru ființa națională a poporului român.

Intrucît țările române nu puteau susține totdeauna în cazuri similare sau apropiate — din multiple pricini, printre care și incapacitatea autorităților centrale de a organiza lupta întregului popor decît în anumite

¹⁸ Mihai Guboglu și Mustafa Mehmed, *Cronici turcești privind țările române*, Editura Academiei R.S. România, București, 1966, p. 321.

¹⁹ *Călători străini despre țările române*, vol. I, p. 134.

²⁰ Ș. Papacostea, *Politica externă a lui Ștefan cel Mare: puncte de reper*, în „Revista de istorie”, tom. XXIX, nr. 1/1976, p. 8.

împrejurări interne și externe — acțiuni de amploarea celor din 1462 sau 1476, războiul popular a îmbrăcat — și asta de cele mai multe ori — un caracter indirect. Sub această înfățișare îl întâlnim aproape pe toată întinderea evului mediu. Rezistența țării față de copleșirea străină a constat și din acțiuni locale, de opoziție pasivă sau acțiune virulentă, inițiate și purtate de forțe provenind din cele mai diverse straturi ale societății, dar cu osebire de masele populare.

Această formă de rezistență cunoaște o mare varietate de forme și mijloace de luptă, de la refuzul sau sustragerea de la orice fel de asistență sau concurs acordat copleșitorului, pînă la împotrivirea armată. Ripostele militare de această natură, date cu sprijinul tacit al întregii populații, erau purtate de grupuri înarmate mai mari sau mai mici, care urmăreau fie lichidarea formațiunilor de jaf izolate ale inamicului, fie lichidarea elementelor rătăcite de grosul coloanelor agresorului sau a celor însărcinate cu aprovizionarea acestuia; uneori participau la protejarea locuitorilor terorizați de nenumăratele incursiuni de pradă, la eliberarea unor localități asediate, la alungarea funcționarilor străini spoliatori etc.

Astfel, expediția otomană din 1438 nu a dus la cucerirea Sibiului, deoarece locuitorii orașului „se luptau piept la piept și, omorînd pe turci, aceștia au luat-o la fugă”²¹. Victoria de pe Ialomița, din 2 septembrie 1442, a lui Iancu de Hunedoara, a fost facilitată de o puternică ridicare antiotomană a boierilor Țării Românești. Invazia otomană de pradă din 1493, condusă de Ali Beg, ce jefuise timp de cinci zile ținutul Sibiului, a fost interceptată și lichidată în defileul de la Turnu Roșu de un detașament de țărani din satele domeniului Tîlmaciu, în cooperare cu o grupare regulată din Sibiu²². Contraofensiva lui Mihai Viteazul din septembrie 1595 a fost ușurată și de loviturile pe care masele populare le dădeau otomanilor.

Una din formele de rezistență a locuitorilor țărilor române față de înăsprirea exploatării lor de către copleșitorii străini a constituit-o haiducia. Pornită inițial ca o mișcare populară de protest, cu un pronunțat caracter social, haiducia și-a amplificat țelurile, incluzînd și lupta pentru libertate națională.

Ridicarea la acțiune a unor grupuri înarmate împotriva călcătorilor de țară, indiferent care ar fi fost ei, este cunoscută în toate teritoriile românești, frecvent din secolul al XVI-lea, pînă tîrziu, în prima jumătate a secolului al XIX-lea și chiar în anii următori²³. Atacurile cetelor haiducești erau îndreptate mai ales contra reprezentanților Imperiului otoman, sau a interpușilor lor, și aveau drept obiectiv distrugerea convoaielor de alimente, echipament și armament destinate trupelor de garnizoană, atacarea „haracliilor”, percepătorii tributului către Poartă. În tot cursul veacului al XVIII-lea, liniștea locuitorilor Moldovei, amenințată de incursiunile tătare din Bugeac, avea să fie asigurată de acțiunea formațiunilor de luptă haiducești. Chiar și domnitori au apelat la concursul haiducilor. Pe cît de cunoscut, pe atît de elocvent ni se pare exemplul oferit de Mihai Viteazul, care, în 1595, poruncește lui Baba Novac să desfășoare o amplă operație în sudul Dunării, încheiată cu cucerirea Plevnei și pătrunderea oastei comandate de vestitul haiduc pînă la Sofia.

²¹ O. Velescu, *Cetăți țărănești din Transilvania*, Editura „Meridiane”, București, 1964, p. 14—15.

²² Gustav Gündisch, *Incursiunea turcească din anul 1493 în ținutul Sibiului*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul XIV, nr. 6/1961, p. 1494.

²³ Vezi: S.I. Gîrleanu, *Haiducie și haiduci*, E.P.L., București, 1969.

Haiducii aveau să joace un rol de recunoscută importanță și în cadrul diferitelor răscoale antiotomane și antihabsburgice. Unul din cei patru căpitani, sub comanda căruia au luptat românii ce aderaseră la acțiunea declanșată de Francisc Rákóczi II pentru eliberarea Ungariei și Transilvaniei de sub stăpânirea habsburgică, a fost haiducul Pinteza Viteazul. Tudor Vladimirescu, după ce eliberează haiducii din ocnele unde fuseseră aruncați, primește la rîndu-i din partea lor un prețios ajutor în luptele de la Zăvideni, Drăgășani ș.a. Un Vasile haiducul, un Gheorghe Ceijabil, un Ghiță haiducul, un Stoian Inge, se numărau încă înainte de 1821, printre vajnicii luptători antiotomani.

Indiferent de natură, intensitate sau durată, războiul popular rămîne o formă de luptă exclusiv defensivă, de strictă apărare. El nu exclude însă ofensiva, dar numai ca mijloc de realizare a apărării. Mihai Viteazul, pentru care ofensiva strategică și surprinderea au constituit principiile de bază ale gîndirii și acțiunii sale armate, atunci cînd inamicul — ca urmare a schimbării raportului de forțe — a trecut la rîndu-i la ofensivă, a dovedit aceeași perfectă stăpînire a artei militare și în apărare, adoptînd soluția războiului popular, singură salvatoare în asemenea împrejurări. Invasiei otomane din vara anului 1595, el i-a opus tactica clasică a domnitorilor români a retragerii din fața adversarului copleșitor numericește, căruia i se lăsa în stăpînire un pămînt golit de oameni și de resurse de hrană, în timp ce unitățile răzlețe ale dușmanului erau decimate prin acțiunile fulgerătoare ale unor detașamente de hărțuială. Cînd armata otomană s-a crezut în stăpînirea Țării Românești — a cărei transformare în pașalic se încerca pe măsura înaintării —, forța ei era cu totul sleită. Atunci s-a produs replica voievodului român. Coborînd din Carpați la Dunăre, Mihai a izgonit ocupantul și a încununat eliberarea țării prin lovitura dată la Giurgiu, transformînd retragerea turcilor în dezastru ; apărarea ceda acum din nou locul ofensivei, în cadrul aceluiași obiectiv general al alungării dușmanului.

Nu numai pe plan practic războiul popular a fost o realitate obișnuită a lumii medievale românești, dar încă de atunci el a făcut obiectul unor teoretizări și constatări judicioase. Gînditorului militar, care a fost eruditul domnitor Dimitrie Cantemir, îi datorăm se pare și prima observație asupra caracterului și funcțiilor acestui tip tradițional de înfruntare armată. „Ori de cîte ori o putere vrăjmașă ataca pe domnitor — scrie Cantemir în *Descrierea Moldovei* — tot poporul, la porunca lui, era dator să-și ia armele și să-și răzbune pe dușmani. Așa a stat și a fost apărată Moldova...”²⁴ Călătorii străini remarcaseră și ei trăsăturile fundamentale ale mijloacelor folosite de români pentru a-și salvagarda țara la vremuri de primejdie. „La ei (la români — *n.n.*) — ne spune Ioachim Cureus — e obicei strămoșesc să nu se arate dușmanilor în cîmp deschis, ci arzînd satele și nimicind pășunile, să o ia spre vîrfurile munților și de aici, la timp bine venit, să se arunce asupra dușmanilor”²⁵.

Secolul al XVIII-lea, mai ales în a doua sa jumătate, înregistrează un declin al organizării militare a țărilor române. În istoria armatei românești, perioada care separă dispariția oștilor feudale de țară de formarea armatei pămîntene a fost considerată, în genere, perioada unui hiatus,

²⁴ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei R.S. România, București, 1973, p. 125.

²⁵ N. Orghidan, *Ce spun cronicarii străini despre Ștefan cel Mare*, Craiova, 1915, p. 91.

a unei rupturi între două tipuri de organizare militară. Răstimpul amintit coincide în mare cu epoca domniilor fanariote, rămasă ea însăși multă vreme o pată albă a istoriei naționale. Impresia de stagnare sau chiar de regres general pe care vechea istoriografie — cu excepția lui Nicolae Iorga — și-o făcuse despre secolul fanariot explică în parte puținul interes care a fost acordat manifestărilor militare ale românilor în cadrul războaielor ruso—austro—turce, desfășurate pe teritoriul țărilor române. Avem în vedere, în mod deosebit, activitatea formațiunilor de voluntari români, cei care au menținut tradiția populară a armatelor pămîntene și a chipului tradițional de apărare a țării : războiul popular.

În timpul regimului fanariot, limitarea, sub presiunea marilor puteri, a statutului de autonomie al Moldovei și Țării Românești a fost însoțită de restrîngerea considerabilă a forțelor lor armate. Corpurile de oaste care se mai mențin își văd mărginite rosturile la îndeplinirea unui ceremonial de curte și a unor îndatoriri de pază internă.

Și totuși, reorganizarea armatei pămîntene din 1830 a fost precedată de un lung șir de inițiative sau încercări de a constitui forțe militare ²⁶ — făcute de domnitori ca Constantin Ipsilanti, de boieri ca Pîrvu Cantacuzino —, tentative care, chiar atunci cînd s-au încheiat printr-un eșec, nu au rămas fără urmări în efortul de a da Moldovei și Țării Românești o oaste națională. Una dintre aceste forțe a constituit-o corpurile de panduri voluntari. În noile condiții istorice, voluntarii aveau să se alăture însă nu unor trupe regulate autohtone, ci unităților ruse sau austriece. Obiectivul rămînea același : lupta pentru neatîrnare. Participarea voluntarilor români la războaiele ruso—austro—turce a imobilizat pe teritoriul țărilor române mari forțe otomane și a provocat pierderi grele inamicului. Încă de atunci a fost recunoscută importanța aportului voluntarilor români la deznodămîntul favorabil al războaielor ruso—austro—turce din 1768—1774 și 1787—1792. Acțiunile lor se înscriu ca una din cele mai interesante forme ale ducerii unui război popular de eliberare sui-generis.

Intervenția maselor țărănești și a populației orășenești, în secolele XIV—XVIII, în lupta pentru independență și suveranitate a țărilor române a prilejuit — printre altele —, nu numai afirmarea unui nou mod de apărare, ci și făurirea unei arte militare ce diferea în chip esențial de aceea a nobilimii apusene și, întrucîtva, și de aceea dusă de domnii noștri atunci cînd în acțiunile lor se biziiau doar pe curteni și cetele boierești. Era un fel de a purta război, al cărui caracter popular — mobilizarea generală, însoțită de crearea aceluși „vid“ înaintea inamicului — corespundea incomparabil mai bine condițiilor istorice și geografice ale Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei, în efortul lor de rezistență înaintea agresiunii străine, copleșitoare numeric și superioare în privința înzestrării cu armament. El se dovedea de altminteri singurul mijloc aducător de succes. Dezastruoasa comportare a cavalerilor apuseni la Nicopole, de pildă, reprezentanții unei arte militare rutiniere, contrastează puternic cu nenumăratele succese locale sau generale obținute de trupele țărănești și orășenești ale românilor. Rezistența acestora — nu de puține ori încununată de victorii în fața prădalnicilor expediții străine — oglindea tocmai superioritatea războiului popular, care permitea folosirea cu succes a unor principii de luptă, precum realizarea surprinderii, atacurile repetate de hărțuire, ruperea grosului inamic și atacarea pe părți a forțelor sale, principii și mo-

dalități care abia acum, în cadrul războiului popular și-au găsit deplina valorificare.

Marii căpitani români din veacurile XIV—XVIII — fie ei domni sau simpli conducători populari — nu au avut decît să generalizeze la scara întregului arc carpatic o împotrivire care se întemeia pe asemenea coordonate fundamentale, izvorîte din experiența și tradiția de apărare autohtonă. Încă din timpul lui Alexandru Basarab, Petru Mușat și Mircea cel Bătrîn, dar mai cu seamă în vremea lui Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, un neîntrerupt șir de izbînzi au demonstrat cu prisosință tăria reală a războiului popular, forța eficienței acestui mijloc armat pentru alungarea cotropitorilor și asigurarea independenței unui stat. El a reprezentat una din pîrghiile esențiale pe care s-au sprijinit țările române în politica lor de neafrînare, pe care și-au fundat statutul politic de care s-au bucurat în tot cursul evului mediu.

Trecerea de la feudalism la capitalism, cu toate marile prefaceri pe care le-a provocat, nu a alterat conținutul popular al războiului de apărare românesc. S-au modificat formele, dar fondul a rămas același. Mutațiile pe eșichierul politic european, ca de altfel și în structura socio-economică a țărilor române — stimulate în dezvoltarea lor de statornicirea relațiilor de producție capitaliste —, nu au schimbat structural măsurile de apărare din epoca modernă, care prezintă izbitoare similitudini cu cele luate de înaintași în vremuri de grea cumpănă. Nu apare de aceea deloc nefirească orientarea gîndirii militare pașoptiste românești spre revitalizarea instituțiilor ostășești și a mijloacelor de apărare străvechi, „cele mai minunate ce au avut părinții noștri, căci ele au făcut mărirea și puterea țării în vreme de patru veacuri”²⁷ — cum spunea Nicolae Bălcescu.

La începutul secolului al XIX-lea, înaintea poporului român stăteau sarcini de o amploare și o complexitate nemaiîntîlnite pînă atunci : lupta pentru emanciparea națională și socială, pentru realizarea unirii și dobîndirea neafrînării depline a țării. Aceste obiective vitale pentru propășirea națiunii române erau cu atît mai greu de realizat cu cît acum încep să se definească tot mai clar intențiile unor mari puteri de a-și extinde prin orice mijloace — inclusiv cele militare — dominația în Balcani și asupra gurilor Dunării. În aceste condiții, oameni politici de seamă, cu vederi înaintate, împărtășeau convingerea că programul politic de făurire și apărare a României moderne nu se va putea realiza integral fără existența unei forțe armate puternice.

Spre deosebire de evul mediu, unde instituția ostășească a fost chemată să apere în genere vatra strămoșească în cazul unei năvăliri dușmane, de acum, armatei, pe lîngă apărarea fruntariilor, i-a mai revenit și sarcina de a contribui la împlinirea aspirațiilor de independență, de libertate și progres ale poporului. Dar această armată, reorganizată după 1830, mărginită în atribuțiile ei la îndeplinirea unor misiuni de pază și poliție internă, obligată a se menține în limitele restrictive ale Regulamentului organic, era sortită imobilismului și stagnării prin interdicția introducerii altor genuri de arme, în afara infanteriei și cavaleriei, și a sporirii efectivelor cadrelor. Iată de ce extinderea în lărgime și adîncime a forțelor militare românești a devenit curînd o necesitate. Efectivele trupelor regulate, limitate prin stipulațiile legiurii amintite, nu depășeau 10 000 de oameni — infanteriști și cavaleriști — pentru Țara Românească și Moldova la un loc, nu-

²⁷ *Antologia gîndirii românești, sec. XV—XIX*, partea I, Editura politică, București, 1968, p. 266—267.

măr cu totul insuficient pentru asigurarea condițiilor înfăptuirii țelurilor naționale. De aceea, în pofida restricțiilor impuse de marile puteri, care interziceau sub orice formă vreun adaos structurii armate fixate prin Regulamentul organic, asistăm la o continuă creștere a puterii militare a țărilor române. Este de menționat că această creștere s-a făcut, în bună parte, prin atragerea unor largi forțe populare, în spiritul programului de la 1848 cu privire la înarmarea poporului și apărarea patriei.

Prin înarmarea poporului se înțelegea îndeobște crearea, pe lângă trupele active, a unor importante forțe nepermanente, recrutate dintre cetățenii apti de luptă, obligate să participe, în vreme de pace, la concentrările periodice de instrucție, iar în caz de război, să contribuie nemijlocit, alături de unitățile regulate, la nimicirea invadatorului. Este vorba de ceea ce s-au numit, în nenumăratele proiecte și legile de reorganizare a armatei de pînă la 1877, trupele teritoriale, milițiile și gloatele. Aceste formațiuni, de factură populară, se adăugau corpurilor militare tradiționale : ale grănicerilor, dorobanților și plăieșilor, care fuseseră create pentru asigurarea pazei frontierelor. Toate la un loc erau menite să devină rezerva armatei la vreme de primejdie.

Dacă în epoca feudală participarea întregului popor la apărarea independenței țărilor române a apărut ca o practică eficientă, neconcepționalizată însă în gîndirea militară, în perioada de ascensiune a burgheziei ideea instruirii militare a poporului este ridicată la rang de principiu, teoretizată și stipulată în diferite programe reformatoare, lucrări și, mai tîrziu, în documente oficiale de stat.

Una din primele formulări ale înarmării poporului apare în Constituția Partidei naționale din Țara Românească din 1838, la elaborarea căreia un rol foarte important l-a jucat colonelul patriot Ion Cîmpineanu. Art. 2 al Constituției preciza : „Tot românul în stare de-a purta arme va fi ostaș”²⁸. Această concepție avea să fie fundamentată în cursul desfășurărilor revoluționare de la 1848. Cerințele obiective ale dezvoltării societății și colaborarea strînsă dintre fruntașii revoluției de o parte și alta a Carpaților s-au aflat la baza unei adevărate doctrine militare a revoluției românești, în cuprinsul căreia pot fi deslușite trei elemente fundamentale.

Mai întîi, „recuperarea” sistemului de organizare al armatei regulamentare, armată în cadrele căreia elementele revoluționare pătrunseseră masiv. În al doilea rînd, înființarea gărzii naționale. În al treilea rînd, crearea unităților de dorobanți și panduri voluntari, care trebuiau să constituie o mare rezervă de efective în condițiile specifice demografice, economice și geografice ale țărilor române. Potrivit acestei concepții, înarmarea întregului popor era menită să servească libertății, unității și independenței țării. „Puterea statului”, arăta Nicolae Bălcescu, stă mai cu seamă în „rezervele naționale”²⁹, respectiv în miliții, grăniceri, dorobanți și gloate. Concretizarea acestei doctrine o vedem realizată în timpul revoluției române în tabăra militară de la Rîureni, în Oltenia. Aici, pe lângă unități regulate și nepermanente s-au înrolat și numeroși țărani, constituindu-se o armată de largă factură populară, pregătită să apere cuceririle revoluționare.

²⁸ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională. 1834—1849*, Editura Academiei R. S. România, București, 1967, p. 219.

²⁹ *Istoria gîndirii sociale și filozofice în România*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 174.

Ideea „rezervelor naționale“ de care vorbea Bălcescu a fost preluată și amplu dezbătută cu deosebire pînă în 1877, întrucît se înfățișa ca alternativă cea mai viabilă a apărării țării și cuceririi independenței depline, în condițiile în care Regulamentul organic nu îngăduia sporirea efectivelor armatei, iar posibilitățile economice ale României erau destul de limitate. De aceea, ele se vor dezvolta neîncetat, ajungînd, de pildă, în 1859 la peste 15 000 de oameni. Creșterea efectivelor trupelor nepermanente s-a făcut îndeosebi pe seama măririi numărului grănicerilor și dorobanților.

Introducerea masivă a elementului popular în structura corpului militar a făcut obiectul a două legi importante, una adoptată în anul 1864, în două etape, și cealaltă promulgată patru ani mai târziu, ambele inspirate de George Adrian, ofițerul revoluționar de la 1848 și luptător în armata lui Avram Iancu. Ele s-au elaborat cu destule rețineri, datorate temerii față de reacțiile pe care le-ar fi putut provoca în rîndul marilor puteri, nemulțumite de o legislație orientată spre întărirea armatei române; de asemenea, împotriviri s-au ivit și în rîndul unor reprezentanți ai moșierimii, pentru care înarmarea țăranilor li se părea un pericol direct la adresa marii proprietăți³⁰. În prima lege, dezbătută în februarie 1864, dar nesancționată, centrul de greutate al organizării militare se deplasa spre „instrucțiunea militară a maselor“. Armata era alcătuită din următoarele părți: 1. *armata permanentă*, cu rezerva ei; 2. *miliția activă*, compusă din grăniceri și dorobanți; 3. *garda orășenească*; 4. *miliția neactivă*, organizată pe trei categorii de vîrstă; 5. *gloatele*, dispuse, de asemenea, pe trei categorii de vîrstă. Unitățile miliției neactive și gloatele reprezentau în concepția legiuitorilor o forță puternică pe lângă armata permanentă și trupele de dorobanți și grăniceri, forță care să poată fi instruită „în mînuirea armelor la un timp dat și organizată așa încît chemarea lor sub arme să poată fi o realitate practică“³¹. Prevederile acestei legi, mai cu seamă în părțile privitoare la miliții și gloate, vor fi reluate în stipulațiile legii de organizare a armatei din 1868, care își propunea — cum arăta ziarul „Românul“ — a „răspîndi educațiunea și instrucțiunea în toată națiunea și în toate stratele societății... d-a ridica demnitatea omului, făcîndu-l să știe că este unul din apărătorii patriei sale“³².

Lărgirea cadrului organizatoric al armatei române pînă la războiul din 1877—1878 prin înființarea de noi formațiuni militare, inclusiv a milițiilor și a gloatelor, era o cerință care, împlinită, ar fi asigurat atît extinderea bazei sociale a oștirii cît și apărarea cuceririlor poporului român de pînă atunci, pe calea deplinei sale emancipări. Așa după cum sublinia cu dreptate N. Ionescu, doar o astfel de armată putea fi un scut de nădejde „pentru cazurile de defensă a patriei“, cînd „toată lumea este obligată a se arma și numai cu gloatele face cineva față inamicului pentru apărarea teritoriului și naționalității“³³.

Dezideratul înarmării maselor, deși a preocupat insistent anumiți oameni politici și numeroși militari în această epocă, a fost numai în parte împlinit. Cauzele, în afara celor de ordin extern, trebuie căutate și în mijloacele economice modeste ale statului român din acea perioadă, situația determinată de existența dominațiilor străine asupra țării. Poate și de

³⁰ A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza-Vodă*, vol. I, Iași, 1903, p. 370.

³¹ *Dezbaterile Adunării legislative a României*, sesiunea 1863—1864, București, 1864, p. 806.

³² „Românul“, anul XII din 22 martie 1868, p. 259.

³³ „Monitorul oficial al României“, nr. 18 din 26 mai/7 iunie 1868, p. 751.

aceea prezența suflului popular se va concretiza mai ales în crearea unităților de dorobanți și grăniceri, precum și în cele peste 30 de unități de milițieni, constituite în timpul războiului de independență, și nu va merge niciodată pînă la înarmarea generalizată a poporului. „Armarea generală a țării prin armia regulată și permanentă, prin miliție și prin armarea satelor“, cerută de Cezar Bolliac în 1861, a rămas doar o intenție.

După dobîndirea neatîrnării depline, cînd țara cunoaște o perioadă de prosperitate economică și de sporită autoritate politică în concertul statelor europene, ideea unor trupe de rezervă care la nevoie să ofere o serioasă infuzie populară unor formațiuni pregătite să intervină în ajutorul unităților regulate pierde treptat teren și spre sfîrșitul secolului atare formațiuni, deși prezente atît în gîndirea cît și în legislația militară, dispar aproape cu totul. Își mențin existența totuși — nu prea multă vreme însă — regimentele de dorobanți și grăniceri, cu misiunile lor specifice. Apoi vor păstra doar în titulatură tradiția unor însărcinări speciale, pentru că între timp vor primi o organizare și atribuții identice cu cele ale unităților de infanterie din armata regulată.

În această perioadă, mișcarea muncitorească și socialistă a afirmat de la început o concepție înaintată în problema caracterului sistemului apărării naționale. A socotit că una din căile cele mai eficiente, în măsură a fi un suport al eliberării sociale, o reprezenta înarmarea poporului, și în cazul agresiunii externe trecerea la războiul popular. Încă din 1879, gazeta socialistă „Besarabia“, care apărea la Iași, sublinia că : „Orice armată, cît de puternică, ar deveni fără putere cînd ar avea să lupte cu întregul popor care cunoaște, simte interesele lui și ține bine la ele. În asemenea cazuri, unei bătălii regulate, poporul ar opune rezelul partizan, în contra căruia nu poate să ție mult timp nici o armată regulată“ ³⁴.

Concepția înarmării poporului a fost preluată în documentele programatice ale mișcării muncitorești și înscrisă în programul partidului clasei noastre muncitoare făurit în anul 1893. Pe o asemenea cale, poporul întreg putea fi ridicat la arme pentru a-și apăra avutul, vatra străbună, graiul, obiceiurile, existența națională ³⁵. De altfel, cîmpirea străină din anii primului război mondial, care amenința grav ființa de stat a României, a determinat în cercurile conducătoare anumite reconsiderări ale rolului maselor în apărarea țării. S-au căutat noi soluții de purtare a războiului. Elementului civil — cel atît de des invocat de documentele partidului clasei muncitoare — a început să i se acorde o tot mai mare pondere. În concepțiile unor teoreticieni, o parte a populației urma să concure la nevoie, cu arma în mînă, alături de armata permanentă a țării. O altă parte, în raport de împrejurări, trebuia să-și aducă contribuția la susținerea efortului de război sau, în cazul ocupării vremelnice a teritoriului, la măcinarea și alungarea inamicului.

Prospectarea și găsirea unor mijloace convenabile de apărare a patriei în fața primejdiei unei agresiuni externe s-au aflat și în preocupările organului de concepție al armatei române : Marele stat major. Planurile de campanie ale acestui organism iau în calcul tot mai des folosirea potențialului uman civil al țării ca o posibilitate de apărare a integrității teritoriale și suveranității naționale. Această concepție, care nu trebuie

³⁴ „Besarabia“, an II, nr. 8 din 21 octombrie 1879.

³⁵ Vezi : Ion Mamina, Vasile Niculae, *Mișcarea muncitorească — factor activ al luptei poporului român pentru independență, unitate și libertate națională (1877—1918)*, în „Anale de istorie“, anul XXI, nr. 5/1975, p. 77.

confundată cu înarmarea poporului, deoarece viza doar antrenarea parțială și în anumite limite a populației civile la apărarea țării, avea să revină în actualitate în condițiile accentuării pericolului fascist și al revizionismului unor state europene.

În noile condiții, Partidul Comunist Român se va plasa în problema apărării țării pe o platformă dintre cele mai înaintate³⁶. Eliberarea proletariatului de sub jugul exploatarei, precum și a celorlalte păături sociale oprite, apărarea independenței, integrității și suveranității naționale, idealuri scumpe partidului nostru, nu se puteau realiza decât prin înarmarea poporului și pregătirea lui pentru acțiunea armată. Programul adoptat de Congresul din 1921 preconiza: „instrucția periodică a militarilor, instrucția militară a tineretului, combinată cu educația fizică în școală”³⁷. De asemenea, în Manifestul electoral al Comitetului executiv provizoriu al P.C.R., editat cu prilejul alegerilor generale din 1922, se sublinia însemnătatea „reformării” armatei și înarmării poporului: „Fiecare cetățean al țării să-și aibă arma și munițiile lui...”³⁸.

În momentul în care coteropirea hitleristă a devenit iminentă, P.C.R. a considerat că pentru salvarea României era imperios necesară înarmarea maselor populare și organizarea apărării pe plan național și local. Această poziție fermă și clarvăzătoare o întâlnim exprimată astfel într-un document al partidului din aprilie 1938: „Dezvoltarea vertiginoasă a evenimentelor impune cât mai strînsa colaborare a partidelor și organizațiilor muncitorești... cu toate partidele și organizațiile democratice ale țărâni-mii, micii burghezii de la orașe... Ea impune crearea imediată a comitetelor de apărare... și crearea comitetelor comune cetățenești de apărare în contra atacurilor lui Hitler și agenturilor lui din țară”³⁹. Într-un manifest al C.C. al P.C.R. de la începutul aceluiași an, masele cele mai largi erau chemate să se ridice la luptă pentru apărarea patriei și libertăților amenințate, întrucît „rezistența înarmată a poporului, în caz de agresiune, e legitimă și ea [muncitorimea — *n.n.*] merge în primele rînduri ale bătăliei”⁴⁰.

În vederea pregătirii și instruirii tineretului pentru respingerea agresiunii fasciste P.C.R. a căutat să se folosească de formele de pregătire militară ale tineretului deja existente și a recomandat, ca „în unitățile unde se desfășoară pregătirea premilitară, activitatea trebuie desfășurată în așa fel încît acest tineret să fie educat într-un spirit democratic, în spiritul devotamentului față de independența națională a țării. Pentru aceasta este necesar să se lupte ca în conducerea pregătirii militare să fie ofițeri și subofițeri care stau pe poziții democratice și antihitleriste”⁴¹. Paralel, P.C.R. a luptat pentru crearea unui aparat militar propriu, al cărui principal nucleu trebuia să-l constituie formațiunile de luptă patriotice, ale căror rosturi le găsim formulate în documentele de partid începînd din anul 1942. Formațiunile de luptă patriotice urmau să fie forța înarmată

³⁶ Ilie Ceaușescu, Vasile Mocanu, Constantin Olteanu, *Activitatea P.C.R. în rîndurile armatei (1921—1944)* în „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 4/1971, p. 23—37.

³⁷ „Socialismul” din 7 mai 1921.

³⁸ „Socialismul” din 17 februarie 1922.

³⁹ Apud: Viorica Moisuc, *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938—mai 1940*, Editura Academiei R. S. România, București, 1971, p. 49.

⁴⁰ O privire de ansamblu cu referiri la această problemă în culegerea: *Probleme de politică externă a României. 1918—1940*, vol. II, Editura militară, București, 1977.

⁴¹ Vezi: Ilie Ceaușescu, *U.T.C. și tineretul din armată*, Editura militară, București, 1974.

a clasei muncitoare din România pentru declanșarea, atunci cînd condițiile ar fi permis-o, a unui război de factură populară, în vederea scoaterii României din războiul hitlerist, eliberării țării și alăturării sale la coaliția Națiunilor Unite ⁴².

În linii mari, acestea au fost, în epocile modernă și contemporană, principalele concepții și orientări legate de ideea participării poporului împotriva unei agresiuni din afară. Situațiile dramatice în care s-a găsit poporul român în primul și al doilea război mondial au generat însă numeroase acțiuni populare de lovire a ocupanților. Dacă în primul război mondial, aceste acțiuni sînt expresia dezlănțuirii spontane a sentimentelor patriotice ale maselor, îngrijorate de marea primejdie ce amenința țara, în cel de-al doilea război mondial, lupta forțelor democratice și progresiste împotriva hitlerismului a căpătat un caracter conștient și organizat datorită conducerii ei de către Partidul Comunist Român.

Cotropirea celei mai mari părți a țării, în primul război mondial, a împins populația la o opoziție hotărîtă față de trupele Puterilor Centrale și de administrație militară germană, rezistență care a îmbrăcat multiple forme de ripostă. Poporul român nu s-a împăcat niciodată cu gîndul cotropirii, fie și temporare, a teritoriului său național de către armatele străine. În afara reacției legitime provocate de subjugarea brutală a țării, rezistența surdă sau fățișă a maselor populare a fost amplificată și de sistemul și metodele de spoliere economică și de dominație politică pe care dușmanul le-a instaurat sau a încercat să le impună. Munca forțată, rechizițiile, tentativele de germanizare, samavolniciile de tot felul, teroarea cea mai cruntă aveau să stîrnească în întreaga țară o stare generală de indignare, de revoltă și împotrivire față de invadatori ⁴³.

Forma cea mai răspîndită de rezistență, care în unele regiuni și în unele perioade a căpătat amploarea unui fenomen de masă, a fost nesupunerea la lucru, individuală sau colectivă. Sătenii s-au ridicat deopotrivă și în contra corvezilor, rechizițiilor, confiscărilor de bunuri materiale necesare industriei de armament germane. Ei au organizat numeroase acțiuni pentru distrugerea liniilor telefonice și stațiilor telegrafice, pentru minarea liniilor de cale ferată, incendierea obiectivelor militare ale trupelor Puterilor Centrale, ca sedii de comandatură, depozite de muniții, centre de aprovizionare cu alimente etc.

O formă de luptă des practică și care și-a dovedit eficiența a fost culegerea și transmiterea comandamentului român a unor informații cu caracter militar despre inamic. Poliția și siguranța germană, create anume spre a preveni și a descoperi „spionajul ce s-ar fi putut face în regiunea administrației militare de către elementele române în teritoriul ocupat”, au fost nevoite să ia măsuri energice de supraveghere și control „față de îndrăzneala spionilor”. Militarii evadați din lagărele de prizonieri, țărani din imediata vecinătate a frontului se strecurau zi și noapte pe cărările neumblate ale munților sau prin locurile ferite din Dobrogea, ducînd cu ei vești prețioase în liniile românești.

Deosebit de eficace au fost acțiunile desfășurate de-a lungul liniei frontului, din Munții Buzăului și pînă în teritoriul Vrancei, de vasta rețea de informații a grupului Vasile Chilian, ca și luptele purtate de grupul de

⁴² Vezi : Paul Marinescu, Leonida Loghin, *Gărzile patriotice în România*, Editura militară, București, 1975.

⁴³ Vezi : Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român în primul război mondial*, Editura militară, București, 1978.

partizani din părțile Mehedințului și Gorjului, de sub conducerea sublocotenentului de rezervă Victor Popescu.

Dar lupta împotriva armatelor de ocupație a antrenat, deopotrivă, și masele de oameni ai muncii de la orașe. Dacă rezistența maselor orășenești nu s-a materializat în forme de adîncimea și întinderea celor ale locuitorilor satelor, aceasta se datorește faptului că avusese loc o sensibilă depopulare a centrelor urbane, ca urmare a mobilizării, a refugierii în Moldova a marii majorități a muncitorilor și salariaților uzinelor, fabricilor și instituțiilor administrative de stat, precum și datorită măsurilor represive mult mai violente luate de inamic în orașe, instituirii de către autoritățile germane a regimului militar în întreprinderi. Ea va cunoaște aproximativ aceleași manifestări ca și în lumea satelor, cu o intensitate sporită, către sfîrșitul anului 1918, cînd a avut loc retragerea trupelor invadatoare.

Lupta maselor populare din spatele frontului inamic în primul război mondial a creat o stare de permanentă alarmă și nesiguranță, fapt care a dus la slăbirea și diminuarea potențialului moral și militar al cotropitorilor, înlesnind în felul acesta obținerea victoriilor armatei române din vara anului 1917. Mișcarea de rezistență din România care a cuprins importante categorii sociale s-a caracterizat prin dîrzenie și patriotism fierbinte, prin variate forme de manifestare și de luptă. Fermitatea cu care a fost combătut cotropitorul a relevat adîncă iubire de patrie a poporului român. Reprezentanții trupelor de ocupație consemnau laconic acest adevăr, declarînd că este „exclusă o colaborare militară a populației române în teritoriul ocupat cu Puterile Centrale”⁴⁴.

În anii grei ai celui de-al doilea război mondial, P.C.R. are marele merit istoric de a fi știut să dea un sens revoluționar conceptului de înarmare a poporului, de a fi fost promotorul consecvent al mobilizării și organizării luptei maselor cu arma în mînă pentru salvarea României din pragul catastrofei naționale. Formațiunile de luptă patriotice create de P.C.R., în cadrul cărora clasa muncitoare a avut rolul determinant, au sporit caracterul combativ și conștient al luptei pentru independență și suveranitate națională, au constituit un simbol de abnegație și eroism pentru întregul popor român.

După cum este cunoscut, în timpul insurecției naționale din august 1944, atît în Capitală cît și în celelalte zone ale țării, formațiunile de luptă patriotice au participat la respingerea tuturor atacurilor hitleriste, la dezarmarea și nimicirea unor formațiuni inamice, au contribuit la eliberarea deținuților politici din închisori, la înlăturarea efectelor bombardamentelor sau incursiunilor naziste, au asigurat paza sediilor P.C.R. și a altor organizații democratice. După încheierea victorioasă a insurecției, formațiunile de luptă patriotice au participat activ la înfăptuirea transformărilor revoluționare, menite să schimbe fundamental structurile societății românești.

Succinta enumerare a principalelor momente în care au apărut și s-au dezvoltat formele populare de rezistență armată îndreptățesc încheierea că ideea războiului popular reprezintă o *permanență a istoriei militare românești*. Atunci cînd ființa poporului român a fost pusă în primejdie de o invazie străină, mobilizarea resurselor umane și materiale a

⁴⁴ E. C. Decuseară, *România sub ocupația dușmană*, fascicola I, București, 1920, p. 17.

depășit de multe ori cadrul războiului obișnuit și s-a transformat într-o ridicare a maselor la luptă. Disproporția dintre mijloacele de forță ale agresorilor și cele ale poporului român au impus concentrarea tuturor energiilor capabile să reziste presiunilor și acțiunilor militare și politice care urmăreau să subjuge pământul strămoșesc. Ceea ce este cu totul remarcabil este că din evul mediu și pînă în zilele noastre s-a păstrat într-o impresionantă continuitate ideea că la temelia organizării militare se află poporul înarmat.

De la voievozii țărilor române și pînă în zilele noastre ne-a rămas învățătura de mare preț că mîna cea mai hotărîtă în a ține arma spre apărarea libertății și demnității naționale este aceea a poporului.

Astăzi, Partidul Comunist Român, preluînd și ridicînd pe o treaptă superioară tot ce a fost mai valoros în tradițiile de luptă ale poporului, și-a elaborat propria sa concepție despre apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului muncitor, a independenței și suveranității patriei socialiste. Ea reprezintă chezașia sigură a înfăptuirii și apărării de către întregul popor a marilor obiective ale victoriei socialismului și comunismului pe pământul României.

Județul Caraș-Severin în contextul istoriei României

NICOLAE BUȘUI

prim-secretar al Comitetului județean
Caraș-Severin al P.C.R.

Așezat la fruntariile sud-vestice ale patriei, Caraș-Severinul este străveche vatră de permanență și continuitate românească. Clima blândă, cît și dărnicia solului și subso-lului au creat de timpuriu condiții favorabile existenței și manifestării activității umane în perimetrul județului nostru. Urmele materiale din hotarul localității Gornea (comuna Sichevița) sau cele de la Tincova (co-muna Sacu) și Băile Herculane dovedesc prezența omului încă din epoca paleolitică.

A doua mare epocă a pietrei — neoliticul — a fost atestată prin des-coperirile arheologice de la Gornea, Liubcova, Moldova Veche, Pojejena, Băile Herculane (Peștera Hoților), Cuptoare (comuna Cornea), Milcoveni, Berzovia, Zorlențu Mare, Ohaba-Mitnic, Ruginoasa, Valea Timișului și Caransebeș (Balta Sărată). Cercetările arheologice demonstrează nivelul înalt de dezvoltare la care au ajuns comunitățile umane neolitice din această parte a țării și, totodată, legăturile multiple și influențele reciproce au cele mai avansate civilizații ale epocii străvechi.

Uneltele de aramă găsite la Băile Herculane, Gornea și pe dealul Colțan, lângă Reșița, atestă începuturile prelucrării metalelor pe teritoriul Caraș-Severinului, activitate care s-a desfășurat începînd cu anii 2500—1700 î.e.n. Din aceeași perioadă de tranziție, de la neolitic la epoca metale-lor, datează și numeroasele vestigii descoperite la Moldova Veche, Insula Decebal, Mehadica, Bănia, Eftimie Murgu, Bocșa, Reșița și Carașova. Larga răspîndire a metalurgiei bronzului pe teritoriul județului este dove-dită de urmele identificate în împrejurimile Reșiței și Bocșei (pe dealurile Colțan și Amelia), în apropierea localităților Ocna de Fier, Dognecea, Lupac, la Gornea, Moldova Veche, Insula Decebal, Liubcova, Sichevița, Vărădia, Valea Timișului și Caransebeș.

Săpăturile efectuate în zona acestor localități, pe lângă urmele mate-riale descoperite, pun în evidență unele aspecte semnificative privind ra-portarea preocupărilor locuitorilor acestei zone la bogățiile solului și sub-solului. Astfel, se invederează faptul că în Banat dezvoltarea și puternica

răspindire a metalurgiei bronzului, s-a realizat pe baza exploatării bogatelor zăcămintе cuprifere din împrejurimile localităților Bocșa, Ciclova-Montană, Oravița, Sasca-Montană, Moldova Nouă, Berzasca, precum și din alte părți ale județului Caraș-Severin. Atît în perioada de tranziție spre epoca metalelor, cît și în epoca bronzului, investigațiile relevă o relativă concentrare a așezărilor de metalurgiști primitivi în valea superioară a râului Bîrzava, demonstrînd vechimea tradițiilor prelucrării metalelor în unele centre ale județului, antecesoare ale puternicelor centre metalurgice, apărute mai tîrziu, la Boșca și Reșița.

Metalurgia fierului a cunoscut o puternică dezvoltare pe meleagurile județului nostru. Pînă acum, numai pentru prima epocă a fierului au fost semnalate urme în 41 de localități, între care menționăm : Bocșa, Ocna de Fier, Reșița, Berzovia, Ramna, Fizeș, Broșteni, Ilidia, Vărădia, Gornea, Pescari, Moldova Veche, Insula Decebal, Băile Herculane, Valea Timișului, Remetea-Pogonici, Brebu, Caransebeș, Tirol și Milcoveni. Identificarea mai multor așezări, necropole cu morminte de incinerare și fortificații hallstattiene, permite să se constate că și pe acest teritoriu, asemenea întregului spațiu geto-dacic, s-a realizat unitatea spirituală, materială și etnică a populației autohtone geto-dace.

Descoperirile arheologice la Drencova, Berzovia și Brădișorul de Jos indică un nivel înalt al dezvoltării societății autohtone în cursul secolului V î.e.n., fapt ce concură la conturarea unei imagini și mai clare asupra rolului strămoșilor noștri îndepărtați traco-geto-dacii la făurirea unei rafinate civilizații a fierului în spațiul carpato-danubian-pontic.

Prezența geto-dacilor este atestată pe întreg cuprinsul județului, într-un mare număr de localități cum sînt Berzovia, Ramna, Soșdea, Măurenii, Fizeș, Caransebeș, Vărădia, Mercina, Ciclova Română, Dalboșeț, Pescari, Gornea și Libcova, dar cea mai intensă locuire se constată a fi fost în zona sudică a acestuia. Cercetări de amploare efectuate pe Valea Dunării, îndeosebi în ultimul deceniu, confirmă unele informații ale istoricilor romani Frontinus, Titus Livius și Florus, referitoare la mulțimea dacilor care locuiau în munți, identificați a fi anticii locuitori ai Clisurii bănațene.

Între secolele II î.e.n. — I e.n. daco-geții care locuiau pe Valea Dunării cu construit un întins sistem de apărare, ale cărui puncte de maximă rezistență au fost fortificațiile de la Pescari și Stenca Liubcovei. Descoperiri arheologice mai vechi sau mai noi pun în evidență și legăturile statornicite între poporul geto-dac cu unele dintre cele mai avansate civilizații ale antichității — greacă și romană —, ca și înrîurirea reciprocă dintre acestea.

Incheierea războaielor daco-romane din 101—102 și 105—106, care au dus la cucerirea unei părți a Daciei de către romani, au avut urmări tragice pentru poporul dac.

Izvoarele literare antice, mărturiile epigrafice și numismatice, mulțimea vestigiilor din perioada stăpînirii romane, identificate pe toată întinderea județului Caraș-Severin — la Gornea, Moldova Veche, Pojejena, Vărădia, Surduc, Greoni, Berzovia, Ramna, Dalboșeț, Lăpușnicel, Mehadia, Băile Herculane, Teregoва, Jupa, Caransebeș, Cornuțel, Zăvoi și Firliug — atestă apartenența acestor meleaguri la provincia romană. Avînd drept scop valorificarea bogățiilor Daciei — implicit a resurselor minerale din subsolul județului Caraș-Severin —, statul roman a construit în aceste părți numeroase căi de comunicație. Pe teritoriul actual al județului treceau două asemenea drumuri principale care, pornind de la Dunăre, pe

trasee diferite de la vest spre est și de la sud spre nord, se uneau la Jupa (Tibiscum), făcînd apoi legătura, mai departe, cu Sarmizegetusa, capitala provinciei romane.

Au fost descoperite numeroase vestigii care dovedesc că, de-a lungul acestor drumuri, au existat centre militare și economice importante, iar pe locul sau în apropierea vechilor așezări geto-dace de la Gornea, Pojejena, Greoni, Vărădia, Jupa, Berzovia, Ramna etc., s-au întemeiat altele noi, de tip rural sau urban, constituite din populație autohtonă și coloniști veniți din Imperiul roman. Populația daco-romană, a cărei conviețuire și continuitate sînt deplin dovedite, au ridicat impunătoare clădiri din piatră și cărămidă, au așezat monumente cioplite în calcar și marmură.

Numeroasele inscripții de pe altarele votive sau stelele funerare cît și de pe alte monumente, mărturisesc despre o relativă răspîndire a scrisului.

După părăsirea Daciei cucerite de către romani a urmat o perioadă grea pentru poporul român. În toată această perioadă istorică, cînd cea mai mare parte a teritoriului țării a suferit revărsările migratorilor, populația județului nostru și-a continuat neîntrerupt existența în vatra strămoșească, adaptîndu-se împrejurărilor vitrege ale vremii, fără a ceda însă nimic din tradițiile, obiceiurile, cultura sa materială și spirituală.

Secole la rînd poporul român a fost silit să lupte cu îndîrjire pentru a-și apăra integritatea teritoriului, împotriva năvălitorilor de tot felul, cum dealtfel, vreme îndelungată, a trebuit să lupte pentru independență și unitate națională.

Cele dintîi mențiuni scrise despre românii din această parte a țării, după încheierea epocii migrațiilor, le găsim în istoriile și cronicile bizantine. Alte izvoare, mai tîrzii, dar de cea mai mare importanță, datînd din perioada feudalismului timpuriu cum sînt „Cronica lui Anonymus“ și scrierea hagiografică „Legenda Sancti Gerhardi Episcopae“, relatează împrejurările și evenimentele din vremea începutului cuceririlor ungarilor în vestul Transilvaniei și Banatului și cîmpirii pămînturilor românești. După cum mărturisesc cele două surse menționate, la fel ca și celelalte populații migratoare care au trecut pe teritoriul patriei noastre timp de aproape o mie de ani, triburile ungarilor au atacat cnezatele și voievodatele românești din Transilvania și Banat. La incursiunile lor în Banat, în secolul al X-lea, ungurii i-au găsit pe români, străvechii locuitori ai meleagurilor, menționîndu-i în izvoarele scrise sub numele de Vlahi. Românii — organizați politic și militar sub conducerea cnezilor și voievozilor autohtoni — aveau numeroase așezări, orașe și fortărețe — cum au fost Keve, Horom sau Haram și Ursova sau Urschia. Continuitatea românilor din județul Caraș-Severin, de la începutul epocii migrațiilor și pînă în perioada constituirii formațiunilor politice prestatale, conduse în secolul X de voievodul Glad și apoi de urmașul său Ahtum, la începutul secolului al XI-lea, este dovedită prin cercetările arheologice de la Gornea, Berzasca, Pescari, Moldova Veche, Insula Decebal, Divici, Ilidia, Carașova, Bocșa, Caransebeș, Cuptoare-Cornea și Mehadia.

Au fost astfel scoase la lumină urme de așezări, locuințe, cuptoare de copt pîine, cuptoare pentru redus minereul de fier, cetăți cu val de pămînt și palisadă, necropole de înhumatie și o mare cantitate de materiale arheologice care reflectă nivelul culturii materiale și spirituale al românilor din sudul Banatului, demonstrîndu-se că aici se dezvoltase o în-

floritoare civilizație a unei populații de agricultori, crescători de vite și meșteșugari — mai ales olari și fierari.

Românii din această parte a țării, conduși de Glad și mai târziu de Ahtum, au opus o dirză rezistență expansiunii maghiare în Banat, lupta lor înscriindu-se printre primele ridicări ale poporului român din evul mediu împotriva agresorului extern, pentru păstrarea independenței și integrității teritoriului moștenit de la strămoși. Rezistența împotriva cetelor de luptători maghiari a continuat multă vreme după înfrângerea lui Ahtum și abia, târziu, pe la mijlocul secolului al XIII-lea, aceștia au putut trece la organizarea Banatului, deși stăpînirea lor în regiunea muntoasă a continuat să rămînă mai mult nominală. În toată perioada la care ne-am referit, descoperirile arheologice și numismatice, cît și cele două izvoare scrise menționate, pun în evidență legăturile tradiționale cu romanitatea sud-dunăreană. Revenirea stăpînirii bizantine la Dunăre care s-a menținut și pe vremea voievozilor Glad și Ahtum, cît și în timpul dinastiei Comnenilor, a determinat renașterea vechilor legături economico-culturale.

Mult mai pregnant este reflectată evoluția societății autohtone la sfîrșitul feudalismului timpuriu și în perioada feudalismului dezvoltat, cînd mențiunile documentare care ne parvin sînt mai numeroase. Aceste informații atestă existența unor așezări rurale — dintre care multe s-au păstrat pînă astăzi, — orașe, tîrguri, cetăți regale și nobiliare, ca și districte românești autonome care și-au continuat existența pe teritoriul județului Caraș-Severin pînă târziu, după transformarea statului feudal maghiar în pașalic turcesc.

În anul 1200, documentele de epocă referitoare la județul nostru îl menționează cu numele de comitatul Caraș — ca unitate administrativ-teritorială —, iar în 1230 este pomenit și Banatul de Severin, care, pe lîngă părți din Oltenia, includea și regiunea de est a actualului județ Caraș-Severin. La început comitatul Carașului reprezenta numai teritoriul unei cetăți regale, domeniul acestuia fiind mai mult sau mai puțin întins. După unele izvoare din secolele XIV—XV, în hotarele comitatului Caraș, modificate de cîteva ori, erau cuprinse „13 cetăți, 10 orașe (probabil oppidumuri, tîrguri) și 200 de sate“. Printre cetățile amintite în această perioadă se numără Ilidia, Carașova, Bocșa, Cuiești, Liborojdea, Drencova (Dranco), Mehădia, Almăj etc.

Populația din comitatul Carașului ca și din teritoriul celor opt districte românești privilegiate atestate documentar, și-a continuat îndeletnicirile tradiționale: cultivarea pămîntului, creșterea vitelor, extragerea și prelucrarea metalelor ș.a. Prin răpirea unor pămînturi aparținătoare românilor din comitat iau ființă în această vreme domeniile regale și nobiliare, proces care este însoțit de cristalizarea principalelor clase specifice orînduirii feudale: țărănimea iobagă și nobilimea. În afara acestora au dăinuit o vreme și obștile sătești, tradițională formă de organizare economico-socială a românilor.

Documente din această perioadă reflectă lupta dirză a românilor din sudul Banatului, purtată sub conducerea cnezilor locali, împotriva nobililor unguri care tindeau să cotopească pămînturile obștilor. La mijlocul secolului al XIV-lea, cei mai aprigi dușmani ai obștilor țărănești bănățene au fost nobilii familiei Hinifiy, care uneori dețineau și funcția de comiți ai Carașului și Cuvinului. Aceștia au dezlănțuit o campanie de prozelitism religios și proscripțiuni îndreptate împotriva satelor libere și a cnezilor români din Caraș, cu scopul însușirii pămînturilor lor pe cale abuzivă. Un

document din anul 1433 relevă că românii din districtele Birzavei au răspuns acțiunilor de jaf ale nobililor, atacînd domeniul acestei familii. O împotrivire dîră s-a înregistrat și în alte părți din comitatul Carașului, contribuind, vreme îndelungată, la menținerea autonomiei vechilor forme autohtone de organizare economico-socială și chiar politico-militară, dăruite cu privilegii, recunoscute și întărite de puterea centrală.

În vitrega epocă feudală, cînd românii au trebuit să facă față în permanență amenințărilor străine, locuitorii districtelor bănățene și-au cucerit merite în lupta împotriva năvălitorilor. Astfel, ei s-au remarcat în acțiunile antiotomane „pentru păstrarea și apărarea vadurilor Dunării”, pentru stăvilirea expansiunii turcești la nordul fluviului și către centrul Europei. În lupta antiotomană desfășurată în comun de țările române, românii bănățeni și-au adus aportul prețios și permanent. Îi întîlnim mai întîi în campaniile desfășurate sub comanda generalului Pippo Spono, apoi sub conducerea lui Iancu de Hunedoara, iar în a doua jumătate a secolului al XV-lea, în oastea viteazului Pavel Chinezu, comitele Timișoarei. La sfîrșitul secolului al XVI-lea, epopeea marelui erou național Mihai Viteazul, unificatorul Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești a avut un larg ecou în rîndul românilor bănățeni care, animați de aceleași aspirații, s-au ridicat împotriva turcilor sprijinind lupta viteazului voievod. Personalitatea lui Mihai Viteazul a dăinuit peste veacuri în memoria bănățenilor.

Forța principală a armatelor marilor noștri conducători de oști care a dus greul bătăliilor și a dobîndit mari victorii împotriva cotropitorilor străini, a fost țărănimea. În această regiune ea a fost reprezentată în primul rînd de către locuitorii celor opt districte românești, organizate sub conducerea cnezilor locali.

Paralel cu lupta desfășurată împotriva cotropitorilor străini, în această vreme s-a intensificat lupta maselor populare de pe întreg teritoriul comitatului Caraș împotriva exploatării feudale. De remarcat este participarea largă a maselor țărănești la răscoala condusă de Gheorghe Doja, în 1514. Înăbușirea răscoalei și teroarea nemiloasă împotriva participanților, măsurile antițăărănești și antinaționale adoptate de clasele privilegiate — legarea de glie, creșterea sarcinilor iobăgești etc. — n-au întîrziat să se întoarcă împotriva lor prin diminuarea considerabilă a forței armate, formată, după cum se știe, în marea ei majoritate din țărani, fapt ce a slăbit puterea de rezistență față de pericolul otoman. Urmările acestei situații au fost dezastrul suferit de armata statului feudal maghiar la Mohács, în anul 1526, ocuparea Budei, la 1541 și a Timișoarei, la 1552. Astfel, o bună parte din teritoriul Banatului a trecut sub stăpînire turcească, în timp ce pe meleagurile actualului județ Caraș-Severin s-a constituit Banatul Caransebeșului și Lugojului, sub vasalitatea principelui Transilvaniei, care-și menținea autonomia.

Pentru stăpînirea acestor ținuturi, turcii și austriecii au purtat dese războaie, luptele desfășurîndu-se îndeosebi în sudul Banatului. Șirul conflictelor dintre Imperiul habsburgic și Imperiul otoman s-a prelungit pînă la începutul secolului al XVIII-lea cînd Banatul a căzut sub stăpînirea austriacă, care a luat locul celei turcești.

Prin pacea de la Passarovitz (1718), teritoriul Banatului a fost declarat domeniu al Coroanei habsburgice. Interesat în valorificarea bogățiilor solului și subsolului din această regiune, statul austriac a luat o serie de măsuri menite să impulsioneze activitatea economică. Mineritul și metalurgia, îndeosebi, au devenit obiectul unor stăruitoare preocupări ale auto-

rităților habsburgice. Acestea, în dorința de a-și spori veniturile, au organizat și în zona minieră a Banatului — ce corespunde cu teritoriul actual al județului Caraș-Severin — patru oficii montanistice : Oravița, Dognecea, Moldova și Sasca, unde, alături de vechile relații feudale, se constată, începînd cu prima jumătate a secolului al XVIII-lea, elemente ale relațiilor de producție capitaliste.

Rînd pe rînd se construiesc și intră în funcțiune, întrebuintînd la început forța de muncă a iobagilor, iar apoi munca salariată a localnicilor și a lucrătorilor specialiști aduși din străinătate, un cuptor înalt pentru topirea minereului de fier la Oravița, topitoria din Bocșa, furnalele de la Dognecea, Moldova Nouă, și Reșița (1771), se deschid minele de cărbuni de la Doman, Secul, Anina.

Exploatarea la care erau supuși lucrătorii din întreprinderile miniere și manufacturiere de stat din Banat a făcut ca aceștia să se ridice la luptă încă de timpuriu. Această luptă debutează cu mișcări spontane și răzlețe, care nu depășesc cadrul luptei economice, dar, în contextul crizei feudalismului, se integrează în șuvoiul general al mișcărilor din Transilvania, dovedind că producătorii bunurilor materiale începeau să reprezinte o considerabilă forță. În 1733, „din cauza cîștigului puțin și a salariului mic” lucrătorii de la minele din Ciclova au refuzat să intre în mină. Condamnarea conducătorilor mișcării la muncă în lanțuri, care se dorea a fi „un exemplu pentru ceilalți lucrători”, nu i-a înspăimîntat pe mineri care aici, ca și în alte părți ale Transilvaniei, vor continua să lupte singuri sau în unire cu țărani cum s-a întîmplat și la 1784.

Nemulțumirea populației provocată de dubla exploatare, națională și feudală, de politica Curtii de la Viena de a catoliciza și germaniza această regiune, de distrugerile cauzate de războaiele austro-turce care se desfășurau pe teritoriul Banatului, s-a transformat într-o răscoală de mari proporții care a avut loc în perioada 1734—1738. La Caransebeș, Slatina, Bănia și în alte localități armata imperială, în înfruntarea cu răsculații, a recurs la represiuni.

Un alt factor care a accentuat nemulțumirea populației românești împotriva stăpînirii habsburgice au fost colonizările cu populații străine. Acestea au primit cele mai bune pămînturi cu drept de folosință și moștenire, beneficiind de scutiri de dări, în dauna românilor.

Populația Banatului, inclusiv cea care sălășluia pe teritoriul de azi al județului Caraș-Severin, a rămas sub guvernare militară pînă la 1751, cînd s-a constituit o administrație civilă în frunte cu un președinte numit de habsburgi, care era ajutat de consilieri. Noua formă de administrație s-a dovedit însă a fi ineficace în regiunile de graniță unde, prin organizarea milițiilor de graniță s-a urmărit consolidarea dominației, apărarea acestui teritoriu de influențele românești din afară, transformarea locuitorilor aflători în aceste locuri în soldați credincioși Imperiului habsburgic. Partea de sud-est a provinciei, cuprinsă între Orșova, Caransebeș, Marga, mai tîrziu, cu extindere asupra a 56 de comune din Valea Almăjului, a fost transformată într-un teritoriu militarizat, aflat sub autoritatea regimentului valaho-banatic, cu sediul la Caransebeș, supus Consiliului de război de la Viena.

În dorința de a atrage de partea sa populația din regiunea militarizată, administrația austriacă a promis unele îmbunătățiri ale nivelului de viață a românilor, iar locuitorilor care aveau statut de grăniceri le-a acordat unele avantaje, scutindu-i de sarcini publice și iobăgești. Totodată au-

toritățile austriece au încercat să adapteze învățămîntul intereselor proprii lor politici. Au fost înființate școli cu limbă de predare română în toate comunele grănicerești, care prin activitatea permanentă, devotată și însuflețită a multor dascăli au contribuit, contrar așteptărilor Curții, la ridicarea spirituală a populației, la dezvoltarea conștiinței naționale și a mîndriei că aparțin unui popor a cărui istorie s-a încheiat dintru începuturi pe aceste meleaguri.

În anul 1779, după repetate demersuri ale Dietei maghiare, Banatul — exceptînd regiunea de sud a „graniței militare“ — a fost încorporat Ungariei și organizat după sistemul administrativ maghiar în comitate (Timiș Torontal și Caraș). Noile autorități prin măsurile adoptate au vădit tendința de a obține cît mai substanțiale venituri bănești. Astfel, fiecărei persoane, indiferent de origine și poziție socială i s-a permis să achiziționeze, în schimbul unor mari sume de bani, întinse domenii agricole. Noii proprietari intrau de drept în rîndul nobilimii și aveau cuvînt hotărîtor în adunările comitatului.

Datele statistice ale vremii relevă cu deosebită claritate tendințele acaparatoare ale nemeșimii maghiare. Astfel, numai în comitatul Caraș, 1734 de nemeși stăpîneau 276 115 iugăre, din totalul de 424 087 iugăre de pămînt cultivabil, reprezentînd 65% din suprafața acestuia, iar restul, de numai 35%, îl stăpîneau 217 457 țărani.

Ajutați și susținuți în spolierea țărănimii bănățene de către autoritățile comitatense de naționalitate maghiară, noii „aristocrați“ au provocat adînci manifestări de revoltă atît în sînul țărănimii cît și a burgheziei române, aflată într-un proces obiectiv de dezvoltare.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, în viața social-economică au loc importante prefaceri, îndeosebi în industria minieră și manufacturieră, unde munca salariată a devenit preponderentă, fără a exclude însă contribuția „robotășilor“ la sporirea continuă a producției. Deși se introduc metode noi de exploatare cît și mașini mai perfecționate, condițiile de muncă rămîn grele, iar plata lucrătorilor din mine și manufacturi extrem de mică.

Acăstei stări de fapt i se adaugă numeroasele conflicte care se produceau între mineri și metalurgisti, pe de o parte, și funcționarii minelor sau armata staționată pentru paza regiunii montanistice, pe de alta, care, nu o dată, se transformau în ciocniri violente. În afara acestora s-au înregistrat numeroase plîngerî, ca urmare a situației grele a populației din ținutul minier, fie de la Mehadia sau Oravița, fie de la Dognecea, Sasca sau Ciclova, adresate Direcției Miniere Bănățene, prin care se cerea „îmbunătățirea condițiilor de muncă și salarizare“. Tot în această vreme lucrătorii din regiunea minieră practică, ca formă de luptă, și lotria sau fuga în Țara Românească. Un fapt care trebuie menționat este și constituirea primelor asociații de întrajutorare pentru văduve și orfani, pentru cazurile de boală, înmormîntare și pensionare, cunoscute sub numele de „case frățești“, la nivelul fiecărui oficiu minier.

În întregul ev mediu țărănimea a avut un rol deosebit în viața statelor românești, constituind forța socială principală în dezvoltarea lor economică, în apărarea independenței și autonomiei lor, în respingerea atacurilor străine. Manifestînd interes pentru a obține un profit cît mai mare de pe seama muncii maselor de țărani, autoritățile habsburgice au emis o serie de reglementări privitoare la raporturile dintre stăpîinii de pămînt și iobagi. Pentru Banat ele au fost elaborate și au intrat în vigoare în 1780. Nerespectarea acestor reglementări, cît și dările deosebit de grele

pentru stat impuse țăranimii au condus adesea la manifestări de revoltă care s-au integrat organic în lupta românilor pentru dreptate socială și națională de pe întreg teritoriul aflat sub ocupație străină. Astfel, în timpul și după marea răscoală țărănească de sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan, în așezările din regiunea minieră a Banatului a persistat o accentuată stare de neliniște și revoltă fapt ce a alertat autoritățile care au adoptat măsuri suplimentare de „siguranță”.

Mișcarea „Supplexului” a avut un larg ecou în întreg Banatul. Intelectualii din comitatul Carașului și-au concentrat eforturile în direcția obținerii unor rezultate concrete în problemele de interes vital pentru populația românească. Prin activitatea depusă în vederea organizării școlilor, se remarcă, în mod deosebit, protopopul de Caransebeș Ioan Tomici, cunoscut pentru participarea la acțiuni politice și culturale românești în această perioadă.

În secolul al XX-lea, în aceste ținuturi se înregistrează o creștere sensibilă a forțelor de producție, fapt ce a atras după sine mutații deosebite în viața locuitorilor. Relațiile capitaliste cîștigă tot mai mult teren lărgind breșele existente în edificiul societății feudale. A crescut numărul muncitorilor de la uzinele Reșița, Bocșa, Ferdinand (Oțelul Roșu), de la minele Dognecea, Anina, Doman, Secul. În aceste condiții, se adîncesc contradicțiile dintre lucrători și capitaliști, cîștigă profunzime lupta pentru înlăturarea dominației străine.

Lupta pentru emancipare națională și socială se conturează și în Banat, ca în toate teritoriile românești aflate sub ocupație străină, tot mai clar în preajma revoluției de la 1848. Fruntașii românilor din județul Caraș-Severin ca Eftimie Murgu și Damaschin Bojincă nu-și precupețesc eforturile pentru a dovedi că „românii din toate provinciile sînt unul și același popor”, că românii din Transilvania și Banat sînt „mai numeroși decît toți ceilalți locuitori luați la un loc” și că este „nepermis ca să fie oprimați în țara lor”.

Conștient de necesitatea unității de acțiune a revoluționarilor din țările române, Eftimie Murgu, pe vremea cînd se afla în regat, alături de Nicolae Bălcescu și Dimitrie Filipescu pune în 1840 bazele unei mișcări revoluționare care urmărea lichidarea rînduielilor feudale și crearea statului român unitar, democrat și independent.

Ajuns apoi în Banat, el ridică revendicările bănățenilor pe același plan cu al celor mai avansați revoluționari. Masele populare cărășene au îmbrățișat cu entuziasm cauza revoluționară. La Oravița, Moldova, Reșița, Bocșa ca de altfel în toate localitățile miniere s-au constituit gărzi revoluționare în care s-au înrolat alături de români și locuitorii diferitelor naționalități ce se statorniciseră mai tîrziu aici. Agitația revoluționară s-a făcut simțită din plin și în satele județului nostru. La Tincova, Firliug, Lăpușnic și în alte localități s-a ajuns la ciocniri între țărani și stăpîni de pămînt. Glasurile revoluționarilor patrioți bănățeni, dintre care se detașează personalitatea lui Eftimie Murgu, se fac auzite la marile adunări populare de la Lugoj precum și în înfruntările parlamentare unde apără dreptul românilor la o dezvoltare liberă. Ei militează totodată pentru eliberarea țăranilor, pentru constituirea unei puternice armate române.

Adeptul întemeierii „Daco-României” — Eftimie Murgu — se avîntă în ultima fază a revoluției de la 1848 într-o grea misiune. Convinș că Imperiul habsburgic s-ar fi destrămat sub loviturile forțelor revoluționare unite încearcă realizarea unei înțelegeri româno-maghiare în acest

sens. Deși se bucura de o largă popularitate în rîndul maselor românești el nu a reușit să le cîștige pentru lupta comună cu revoluționarii maghiari. Românii nu uitaseră la acea dată cumplitele ciocniri armate cu trupele maghiare înregistrate de la un capăt la altul al comitatului Caraș, în toamna și iarna anului 1848.

Deși n-a soluționat problemele fundamentale pentru care masele de muncitori, țărani și cărturari s-au ridicat la luptă, revoluția de la 1848 a dat o puternică lovitură rînduielilor feudale, pregătind terenul pentru profunde prefaceri economice, sociale și politice, care s-au produs în deceniile următoare.

La 1 ianuarie 1855, domeniile miniere și uzinale din Banatul montanistic au fost preluate de STEG (Societatea privilegiată cezarocrăiască a căilor ferate de stat austriece). Ca urmare a acestei situații s-a intensificat procesul de pătrundere a mașinismului, s-au mărit și s-au modernizat capacitățile industriale pentru valorificarea bogățiilor din regiune, antrenîndu-se în aceste acțiuni mase tot mai mari de muncitori.

Condițiile de muncă grele, salariile mici, intensificarea muncii, diferențierile de salarizare după naționalitate au fost cauze care au condus la creșterea nemulțumirii maselor de muncitori, la declanșarea unor puternice acțiuni revendicative.

În anul 1861, la Reșița, muncitorii au înființat o asociație de ajutor reciproc, la care patronii nu puteau participa, așa cum era situația cu *bruderladele* sau „casele frățești”. În componența acestei asociații au intrat muncitori români, germani, maghiari, sîrbi, fapt ce a contribuit la întărirea solidarității de luptă, a spiritului de organizare și a conștiinței de clasă a muncitorimii.

Activizarea muncitorimii din centrele industriale, lupta maselor de la sate pentru dreptate socială și emancipare națională ne dezvăluie grăitor starea de spirit existentă în rîndul românilor din județul nostru în momentul Unirii Principatelor în 1859. Înfăptuită după numai un deceniu de la revoluția de la 1848, Unirea a avut un puternic ecou în conștiința românilor bănățeni. Într-un ordin al Comandamentului General din Timișoara către regimentul nr. 13 din Caransebeș, datat 12 iunie 1859, se arăta că „...este de cea mai mare importanță a reduce la minimum posibil contactele între supușii Austriei cu locuitorii Moldovei și ai Valachiei”.

Mai tîrziu, evenimentele de la 1877—1878 au dovedit cu tărie faptul că dobîndirea independenței de stat a României a fost o cauză scumpă românilor de pretutindeni. Îndată după declanșarea operațiunilor militare, în ciuda interdicțiilor, bănățenii își vor manifesta puternica afecțiune față de frații din România, dorința firească de a se uni cu Țara. În județul Caraș-Severin, la fel ca în întreg Banatul, circulau hărți interzise intitulate „Țara Română și Dacia modernă”, care cuprindeau toate teritoriile românești — atît cele libere cît și cele aflate sub dominație străină.

Numeroși locuitori ai județului nostru animați de dorința de a-și aduce aportul la izbînda neamului s-au înrolat în armata română. Dintre ei se remarcă căpitanul Moise Groza, născut la Obreja, lângă Caransebeș, care a participat la întreaga campanie în sudul Dunării, dînd dovadă de vitejie în luptele de la Grivița, Verbița și altele.

Tot cu ocazia evenimentelor din 1877—1878 s-a manifestat prin caldul său patriotism și generalul Traian Doda. Cunoscută fiindu-i activitatea politică printre români, larga sa popularitate, capacitatea și talentul său militar, autoritățile habsburgice s-au împotrivit din toate puterile

plecării sale în România unde era solicitat spre a prelua funcția de șef al Statului major general al armatei române.

Pe lângă participarea directă, ca voluntari la operațiunile militare, locuitorii acestor ținuturi au contribuit la susținerea materială a războiului. La Oravița, Bocșa, Caransebeș, Ilidia, Rusca Montană, Vărădia, Moldova Nouă, Reșița, Bozovici și în alte localități s-au colectat bani, medicamente și obiecte necesare oștenilor de pe front. De remarcat că alături de români pe listele de subscripții apar și numele reprezentanților naționalităților conlocuitoare : germani, maghiari, sîrbi, evrei, etc. Numai meșteșugarii unguri din Vrani au adunat suma de 500 de franci pentru ostașii români.

Caracteristic vieții economice și sociale a regiunii industriale a județului nostru în cea de-a doua jumătate a secolului XIX a fost pătrunderea pe scară tot mai largă a capitalului străin și, îndeosebi, a celui austriac în minerit, siderurgie, construcția căilor ferate și în alte ramuri economice. Sînt acaparate rînd pe rînd mine de fier și cărbune, furnale și uzine, ca cele de la Ferdinand (Oțelu Roșu), Rusca Montană, Ruschița, suprafețe forestiere etc. În aceste condiții au crescut simțitor rîndurile proletarietului. Numai pe șantierul liniei ferate Oravița—Buziaș lucrau în anul 1851 peste 3 000 de lucrători localnici și tot pe atîția străini.

Frământările muncitorilor se înmulțesc pe măsura agravării situației lor, mai ales după trecerea minelor și întreprinderilor metalurgice în proprietatea STEG. Astfel, în iulie 1857, minerii din Moldova Nouă protestează energic contra salariilor mici, insuficiente pentru întreținerea familiilor.

Anul 1867 marchează pentru acest colț de pămînt românesc, începutul unei jumătăți de veac ce se va desfășura sub semnul dualismului austro-ungar. În tendința lor de exclusivă dominație economică și politică, burghezia austriacă și moșierimea maghiară au îndreptat pactul dualității împotriva maselor muncitoare, indiferent de naționalitate, cît și împotriva burgheziei române, care va fi stînjenită serios în dezvoltarea ei. Transilvania și Banatul au fost menținute în continuare în situația de furnizoare de materii prime, avînd în ansamblu o industrie înapoiată. Doar mineritul și siderurgia dețineau un loc mai important în sfera de interese a ocupanților. În aceste ramuri se poate vorbi de o dezvoltare considerabilă marcată prin următoarele : în anul 1876 la Reșița s-a instalat o oțelărie Martin ; tot aici în anii 1868—1869 s-a introdus procedeul Bessemer pentru producerea oțelului, iar între anii 1872—1873 s-a fabricat prima locomotivă pentru cale ferată.

Paralel cu creșterea producției, în aceste ramuri se formează un detașament important de proletariat industrial, concentrat în centre puternice ale industriei metalurgice și extractive ca : Reșița, Anina, Bocșa, Ferdinand.

Nivelul scăzut al salariilor, lipsa unei legislații muncitorești, absența oricăror preocupări de ocrotire a sănătății lucrătorilor, situația și condițiile grele în care se zbătea țărănimea au dus la dezvoltarea unei mișcări muncitorești și țărănești din ce în ce mai puternice, mai bine organizate.

Un eveniment deosebit de important în istoria mișcării muncitorești din județul nostru a fost crearea, la Reșița, a unei secțiuni a Asociației generale a muncitorilor creată la Timișoara în 1868 de către Carol Farcaș și Gheorghe Ungureanu ; aceasta a desfășurat o bogată activitate, a avut un rol remarcabil în răspîndirea socialismului științific și combaterea unor

curente oportuniste ce-și făcuseră apariția în mișcarea muncitorească. Sub îndrumarea Asociației generale a muncitorilor din Timișoara, în anii 1868—1869 au luat ființă asociații muncitorești și în alte localități de pe cuprinsul județului cum au fost Anina și Oravița.

În 1882 și 1887 au încetat lucrul muncitorii de la Reșița, iar în 1889 a izbucnit greva minerilor de la Drencova și Cozla care a durat patru luni. Ea s-a declanșat în urma aplicării de către patroni a unei reduceri de salarii de peste 22⁰/₀. Marea grevă a muncitorilor de la minele de cărbuni din Doman și Secul ale societății STEG, desfășurată în această vreme, durează peste șase săptămâni, antrenând circa 800 de muncitori, împreună cu 3 000 de membri ai familiilor lor. Din șirul acțiunilor greviste se detașează prin amploare greva muncitorilor din Anina din anul 1897, reprimată cu brutalitate de organele jandarmerești. Greva a stîrnit un puternic ecou la Oravița și Reșița, unde s-au organizat manifestări de solidaritate. Ca rezultat imediat și important al mișcării revendicative a fost înființarea la Anina, la 14 martie 1897, a celui dintîi sindicat minier din Transilvania. În anii următori s-au înființat organizații sindicale la Reșița și Ferdinand. Alături de celelalte forme de organizare și manifestare ale muncitorilor, indiferent de naționalitate, pentru condiții mai bune de viață și muncă, sindicatele au avut un rol de seamă în maturizarea și călirea revoluționară a proletariatului.

Asemeni muncitorilor, condiția socială grea a țăranimii o determină să treacă la acțiuni. Exploatarea, actele abuzive săvîrșite adesea de autorități împotriva țăranilor îi împing pe aceștia la răscoale pentru a-și salva micile lor proprietăți de noi ciuntiri și degradare. La Mehadica, în anul 1896 izbucnește o revoltă violentă împotriva nedreptăților săvîrșite de autoritățile locale. Țăranii înarmați cu coase și sape au atacat casa comunală, fără a se înspăimînta de jandarmii care au deschis focul. Fără a se bucura de amploarea și răsunetul marilor răscoale din 1888 și 1907 din România, răscoala de la Mehadica vorbește cu limpezime despre dezvoltarea procesului de radicalizare a țăranimii de pe aceste meleaguri, sub influența mișcării socialiste și muncitorești.

În ultimele două decenii ale veacului al XIX-lea, în Transilvania și Banat s-a intensificat lupta împotriva asupririi naționale, rezultat firesc al politicii sistematice și tenace de maghiarizare ce cuprindea toate domeniile vieții de stat.

Populația județului nostru se află alături de mișcarea Memorandumului inițiată de către Partidul Național Român, susținînd și dezbătînd revendicările înscrise în actul pentru obținerea drepturilor politice și naționale ale românilor. Din cei 25 de avocați ai apărării stabiliți la Sibiu în ianuarie 1894 de către Comitetul Central al Partidului Național Român, 7 erau din Caraș-Severin. Dintre ei s-a remarcat Coriolan Brădiceanu care a făcut parte din „baroul apărării” ce avea sarcina să întocmească expunerea de motive — platformă comună a acuzaților și a apărării.

Mișcările de eliberare socială și națională s-au intensificat la începutul secolului al XX-lea pe fondul dezvoltării continue a capitalismului în această parte a țării. Ca și în etapele anterioare de dezvoltare a forțelor de producție, accentele principale cad pe dezvoltarea industriei extractive și metalurgice. În centrele industriale din Caraș-Severin, ca de altfel în întreg teritoriul ocupat, în strînsă dependență de procesul în curs — de concentrare și centralizare a producției — au crescut simțitor numărul și forța proletariatului.

Mentținerea acestor regiuni ca o sursă de materii prime pentru capitalul străin a accentuat exploatarea economică a maselor de muncitori și țărani, paralel cu agravarea oprimării naționale, fapt care a determinat o continuă adâncire a luptelor naționale și sociale.

Somajul, reducerea salariilor, introducerea unor noi sisteme de exploatare sînt aspecte ce se înlănțuie în criza economică de supraproducție. În anii 1900—1903 s-au desfășurat mari acțiuni greviste, inițiativa aparținînd muncitorilor din Reșița, care au declarat greve în 1900 și 1901. În timpul acestor acțiuni revendicative au avut loc puternice manifestări de solidaritate ale muncitorimii din principalele centre industriale ale județului (Anina, Reșița, Caransebeș, Ferdinand, ș.a.), organizate în grupuri socialiste. În spiritul solidarității de neam și de clasă, mișcarea muncitorească din România Veche a întreținut strînse și permanente legături cu muncitorimea română din teritoriile aflate sub ocupație străină. Astfel, I. C. Frimu a ținut o trainică legătură cu muncitorii reșițeni, trimițîndu-le ziare, broșuri și alte materiale de agitație și propagandă în limba română.

În anul 1903, la Reșița, a avut loc crearea primei organizații locale a Partidului Social-Democrat care va acționa în strînsă legătură cu membrii sindicatului metalurgist.

În această vreme, a continuat agitația maselor țărănești, care a atras atenția asupra gravității problemei agrare. Mișcări spontane se desfășoară și în comitatul Caraș-Severin încă din primii ani ai secolului nostru. În dorința de a-și apăra proprietățile supuse unei noi hotărniciri, în anii 1900 și 1901 se revoltă țăranii din Cornereva, Teregoва, Valea Mare și Văliug. Reglementarea proprietăților comunale în dauna celor țărănești rămîne, și în anul 1902, cauza centrală a mișcărilor din Pîrvova, Verendin, Bogiltin. La Carașova, Vermeș și Valeadeni se trimit forțe militare împotriva țăranilor. Deși spontane și nelegate încă de lupta proletariatului industrial, aceste mișcări au relevat energia revoluționară acumulată în rîndul țăranimii, au demonstrat necesitatea alianței dintre clasa muncitoare și țăranime, așa cum s-a manifestat aceasta peste cîțiva ani în marea ridicare pentru pămînt a țăranimii române, la 1907. Ecoul răscoalei s-a făcut profund simțit și în județul nostru, cu atît mai mult cu cît situația țăranilor de aici era asemănătoare cu aceea a fraților lor din România. Noi trupe maghiare au fost trimise spre a întări paza la frontierele cu România pentru că populația românească din județele Caraș-Severin și Hunedoara „este gata să facă... incendii și răscoale” — consemna un document al vremii.

În pofida restricțiilor, în localitățile Anina, Sasca, Ocna de Fier, în sate, sînt colonizați țărani refugiați din România.

Prin intermediul gazetelor „Renașterea” din Caransebeș și „Progresul” din Oravița locuitorii acestor meleaguri au fost informați despre mersul răscoalei în România.

În preajma și mai ales în anii primului război mondial, întreprinderile din județul Caraș-Severin, îndeosebi Uzinele Reșița, au devenit furnizori principali pentru Puterile Centrale. Ca urmare a crescut considerabil numărul muncitorilor în întreaga zonă industrială, fapt ce a determinat intensificarea procesului lor de organizare și de luptă pentru revendicări economice și politice. În ciuda terorii și militarizării întreprinderilor, a introducerii bătăii, încarcerării sau trimiterii pe front a elementelor revoluționare, muncitorii din această parte a țării au rămas luptători consecvenți pentru dreptate și liberă dezvoltare. Acțiunile pentru revendicări economice se împletesc cu acțiunile cu caracter național. Grevele și manifesta-

țiile muncitorești care s-au desfășurat sub semnul luptei pentru înțetarea imediată a războiului, au contribuit la slăbirea Imperiului habsburgic, grăbind destrămarea acestuia și eliberarea națiunilor asuprite, menținute cu forța între hotarele unui stat anacronic.

La știrea izbucnirii și mai apoi a victoriei Revoluției Socialiste din Rusia, muncitorii și minerii din fostul județ Caraș-Severin au organizat numeroase adunări și mitinguri, în cadrul cărora și-au exprimat solidaritatea cu eroicul proletariat rus. Una din cele mai importante adunări de acest fel s-a desfășurat al Reșița în ziua de 16 decembrie 1917, la ea participând un număr mare de cetățeni români, germani, maghiari, sirbi.

Pe fundalul unei permanente lupte pentru unitate națională, populația județului Caraș-Severin s-a încadrat cu entuziasm în marea și hotărîtoarea bătălie pentru desăvîrșirea statului național unitar român.

Pe baza directivelor date de Consiliul Național Român Central din Arad, singurul for politic și administrativ recunoscut de poporul român din Transilvania și Banat, la începutul lunii noiembrie 1918 s-au înființat consilii și gărzi naționale române în orașele Caransebeș și Oravița, acestea avînd o mare importanță la crearea consiliilor și a gărzilor naționale române în majoritatea localităților din județ.

Consiliul Național Român din Caransebeș, centru cultural și politic important al Banatului, unde au activat și luptat personalități de seamă ale vieții politice românești precum Traian Doda, Vasile Goldiș, Ștefan Velovan, Patriciu Dragalina, Ștefan Jianu, dr. Petru Barbu, Andrei Ghidiu ș.a., s-a constituit, la 7 noiembrie 1918, în prezența a 700—800 de cetățeni din oraș, fiind format din reprezentanți ai burgheziei și intelectualității cu vederi înaintate, meseriași, comercianți și țărani¹. În perioada de aproape zece luni cît a activat, a dobîndit o autoritate de necontestat în întreg ținutul, datorită faptului că a reprezentat și apărut în fața autorităților militare străine interesele poporului român din sudul Banatului.

La aceeași dată s-a constituit la Caransebeș și Sfatul militar român care a dat un sprijin efectiv la organizarea gărzilor naționale române, mernite să apere populația și localitățile românești de furia armatelor maghiare.

Cele mai multe consilii naționale române din județul Caraș-Severin au fost conduse de intelectualii localnici, dar în componența lor a intrat și un număr mare de țărani. Gărzile naționale au fost puse sub comanda ofițerilor și subofițerilor români, însă au fost constituite din muncitori și țărani demobilizați, cărora li s-au alăturat și alți locuitori capabili să apere la nevoie glia strămoșească. La Mehadica garda națională a fost constituită din 243 de membri, fiecare familie avînd trimișii săi în gardă.

Muncitorimea din județul Caraș-Severin, organizată în secția română a Partidului Social-Democrat, beneficiară a unei îndelungate experiențe revoluționare, și-a adus o mare contribuție la înfăptuirea mărețului ideal al Unirii. La Reșița a fost constituit un sfat muncitoresc, care a desfășurat o intensă activitate în această direcție, cît și pentru apărarea intereselor maselor muncitoare.

Printre cei prezenți la dezbaterile din 30 noiembrie 1918 de la Alba Iulia pentru definitivarea textului proiectului de hotărîre a unirii a fost

¹ Arhivele Statului București, fond Consiliul Național Român Caransebeș, dosar nr. 11, filele 1—3.

și socialistul Traian Novac din județul Caraș-Severin, care a propus ca Transilvania și Banatul să se unească cu România.

În marea sală a Unirii din Alba Iulia printre cei 1 228 de delegați se aflau și 45 de împuterniciți ai populației din județul Caraș-Severin, cărora li s-a alăturat un număr însemnat de reprezentanți ai asociațiilor culturale și profesionale.

Alături de populația română din județul Caraș-Severin, care prin mărețul act de la 1 decembrie 1918 a votat pe vecie alături de întreaga suflare românească unirea Transilvaniei și Banatului cu Patria Mamă, au fost și reprezentanți ai unor naționalități. Populația germană din Caransebeșul-Nou s-a constituit în Consiliul Național German și a aderat la principiile Consiliului Național Român Central, „*supunându-se ordinelor acestui consiliu precum și al Consiliului Național Român din Caransebeș*”². La fel au procedat și locuitorii germani din Mehadia³, populația cehă, maghiară și germană din Jupa⁴, populația germană din Oțelu Roșu⁵ (fost Ferdinand) care s-a înrolat în gărzile naționale locale, sprijinind efectiv prin atitudinea adoptată realizarea unirii cu Țara.

Putem spune deci că populația județului Caraș-Severin a adus o importantă contribuție la realizarea acestui deziderat istoric care „a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țăranimii, intelectualității, a cercurilor înaintate ale burgheziei, a principalelor clase și păături sociale ale societății, opera întregului popor, a întregii națiuni”⁶.

Desăvârșirea unității național-statale a dat un puternic avânt dezvoltării la scară națională a capacității creatoare a poporului român, a impulsionat dezvoltarea mișcării muncitorești și democratice.

Beneficiind de mari resurse ale subsolului, Caraș-Severinul a resimțit din plin avântul pe care l-a luat industria României reîntregite după primul război mondial. În urma unor importante investiții, uzinele din Reșița au devenit unele dintre cele mai cunoscute din țară pentru calitatea oțelurilor, pentru trăinicia podurilor cu care a împânzit drumurile de fier și căile rutiere ale țării, pentru locomotivele produse aici. Cunoscute și apreciate au fost și produsele uzinelor din Bocșa și Oțelu Roșu (fost Ferdinand).

Analizând ponderea județului nostru pe ansamblul industriei economiei naționale interbelice, trebuie remarcat faptul că dădea peste 50% din producția de cocs, fontă, oțeluri, laminate, construcții metalice, locomotive, vagoane și mașini electrice⁷.

Apariția unor noi obiective industriale și modernizarea celor vechi, amplasarea în Reșița sau în celelalte centre industriale ale județului Caraș-Severin, a altora noi, trebuie legate de marile investiții de capital intern și străin coroborate cu intensificarea exploatării muncitorilor.

În aceste condiții, muncitorimea din județul Caraș-Severin, care și înainte de unire făcuse dovada înaltei sale conștiințe de clasă, a trecut la forme superioare de organizare. Combativitatea sa s-a verificat și cu ocazia grevei generale din octombrie 1920, cât și în perioada care a urmat, hotărâtoare pentru transformarea Partidului Socialist în partid comunist. Hotă-

² Arhivele Statului București, fond „C.N.R. Caransebeș”, dosar nr. 34, fila 1.

³ Loc cit., dosar nr. 69, filele 1—3.

⁴ Loc. cit., dosar nr. 18, filele 1—4.

⁵ Loc. cit., dosar nr. 99, filele 1—3.

⁶ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 37.

⁷ Două secole de siderurgie la Reșița, 1971, p. 86.

rîrea luată la istoricul congres din mai 1921 a răspuns, astfel, și năzuințelor proletariatului, maselor muncitoare din județul Caraș-Severin.

Sub faldurile steagului roșu cu demnitate purtat de comuniști, muncitorii acestui colț de țară românească, au atras nu odată atenția întregii clase muncitoare din țara noastră pentru spiritul lor combativ și hotărîrea cu care au luptat împotriva exploatării, a pericolului fascist și a fascismului.

În perioada imediat următoare cea mai importantă acțiune grevistă din județul nostru a fost greva generală din martie-mai 1926 de la uzinele din Reșița, declanșată ca urmare a respingerii de către Societatea U.D.R. a revendicărilor muncitorilor, formulate în timpul tratativelor pentru încheierea unui nou contract colectiv. În timpul grevei, muncitorii, lipsiți de orice mijloace bănești, au făcut dovada unui spirit de acțiune și solidaritate remarcabile, încît încercările patronilor de a intimida și de a sparge greva au suferit eșec.

Cu muncitorii greviști de la Reșița s-au solidarizat muncitorii din București, Ploiești, Timișoara, Cluj și din alte importante centre industriale ale țării.

În perioada crizei economice din 1929—1933 în județul Caraș-Severin au avut loc numeroase demonstrații, conflicte de muncă și greve ca urmare a intensificării exploatării, a șomajului, a înrăutățirii condițiilor de muncă și de viață ale muncitorilor.

Eroicele greve ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 au avut un larg ecou în județul nostru. Protestele metalurgiștilor reșițeni cît și cele ale minerilor din Anina de la 8 și respectiv 12 februarie 1933 îndreptate împotriva șomajului și terorii, s-au dovedit a fi și o manifestare de solidarizare cu ceferiștii Griviței, a căror luptă inaugura epoca unor noi bătălii de clasă conduse de Partidul Comunist Român, avertizînd în același timp asupra pericolului fascist.

În anii care au urmat, în condițiile creșterii pericolului fascist extern și intern, masele muncitoare din județul nostru, asemeni întregului nostru popor, au acționat cu hotărîre împotriva grupărilor fasciste și profasciste, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei. La adunarea de la Reșița din 17 septembrie 1933 la care au participat peste 1 200 de persoane, vorbitorii au făcut apel la muncitori ca să-și mobilizeze forțele pentru a lupta împotriva pericolului fascist extern și intern. Puternice manifestații antifasciste au fost organizate în Banat la 1 mai 1934, cît și în luna octombrie 1935. La organizarea acestor importante acțiuni cu caracter antifascist o contribuție de seamă au adus-o secțiunile locale ale P.S.D. din județul Caraș-Severin.

În condițiile instaurării dictaturii regale, în județul Caraș-Severin au avut loc unele acțiuni greviste. Cea mai importantă a fost greva de la Oțelu Roșu (fost Ferdinand), desfășurată între 2—4 martie 1939, cu care s-au solidarizat și muncitorii din Nădrag⁸.

Cu profundă îngrijorare a urmărit populația județului Caraș-Severin evenimentele politice internaționale din vara anului 1940, cînd împotriva României s-au făcut presiuni pentru revizuirea granițelor naționale. După impunerea odiosului dictat de la Viena din 30 august 1940, muncitorimea, țărănimea și intelectualitatea județului s-au opus vehement acestuia, fiind hotărîte să apere cu arma în mînă integritatea teritorială a României. Localitățile Caraș-Severinului au devenit gazde ospitaliere pentru refugiații din

⁸ Arhivele Statului Caransebeș, fond Uzinele Metalurgice-Unite-Titan-Nădrag-Călan, S.A.R., Uzina Oțelu Roșu, dosarul 10/1939, filele 1—2.

Ardealul de Nord, obligați să-și părăsească căminele ca urmare a urgiilor la care se dedau ocupații horthyști.

Instaurarea dictaturii militaro-fasciste în septembrie 1940, ca și tirirea României în războiul purtat de Germania hitleristă au agravat situația maselor muncitoare, au împins țara pe marginea prăpastiei. Împotriva noului regim ca și a participării României la războiul hitlerist masele muncitoare s-au ridicat cu hotărâre. În această situație s-au aflat și masele muncitoare din județul Caraș-Severin. După acțiunile greviste din Anina și Reșița desfășurate la 1 și respectiv 4 octombrie 1940, în dimineața zilei de 11 octombrie 1940 au fost răspindite la Anina „*manifeste comuniste bătute la mașină, adresate tineretului muncitor din Anina, îndemnându-l la grevă și contra mișcării legionare și a guvernului*”⁹. Manifestul intitulat „*Tineri muncitori din Anina*” semnat de Comitetul regional Timiș al U.T.C. îndemna la unitatea întregii muncitorimi, fără deosebire de naționalitate, la lupta pentru mărirea salariilor și încheierea unui nou contract colectiv de muncă.

A urmat un val de arestări, inaugurat la Reșița în ziua de 30 octombrie 1940. În urma percheziționării Căminului Muncitoresc și a locuințelor a 14 comuniști, s-au operat arestări. Printre cei arestați au fost Anton Breitenhofer și Iosif Puvac. Comuniștii arestați au fost înaintați pentru cercetări la Curtea Marțială din Deva¹⁰.

Arestările efectuate nu au avut efectul scontat. Sub conducerea Comitetului Regional Banat al P.C.R., comuniștii și uteciștii din Reșița, vor desfășura în continuare aceeași neobosită activitate revoluționară. În zilele de 23 și 24 noiembrie 1940, pe zidurile caselor și uzinelor din Reșița, miile de muncitori au putut citi lozinci ca : „*Jos Antonescu, vrem guvern popular !*”, „*Jos Antonescu, afară armata germană !*”¹¹.

Cu toate obstacolele întâmpinate, activitatea organizatorică și de propagandă a partidului comunist s-a desfășurat fără întrerupere. Prin publicațiile tipărite în Banat, prin manifestele răspindite la Reșița, Anina și Caransebeș, cuvântul partidului comunist era cunoscut de către mase largi ale populației. Paralel cu aceste acțiuni, începând din anul 1942, se vor înmulți și actele de sabotaj, în primul rând în industria de armament, apoi în întreprinderile miniere și pe traseele de cale ferată. Asemenea acțiuni au fost organizate la Reșița, Bocșa și la mina Cozla.

Amploarea acțiunilor de sabotaj desfășurate la Reșița în timpul celui de-al doilea război mondial era cunoscută chiar și de conducătorul statului, mareșalul Ion Antonescu care la 24 iulie 1942 în plină ședință a Consiliului de Miniștri, și-a manifestat nemulțumirea față de producția scăzută a uzinelor reșițene comparativ cu capacitatea productivă a acestora¹².

Rolul activ jucat de comuniștii din județul nostru în organizarea și desfășurarea mișcării de rezistență în anii dictaturii militare antonesciene și ai războiului hitlerist s-a manifestat și prin crearea unui grup de partizani în Munții Semenicultui, în prima parte a anului 1944. Primul nucleu al grupului de partizani, care s-a constituit la sfârșitul lunii aprilie 1944, cuprindea în cea mai mare parte muncitori din Bocșa și Timișoara. În perioada următoare constituirii grupului și ocupării unor poziții cheie la

⁹ Arhivele Statului Caransebeș, fond Parchetul Trib. Caraș, dosar nr. 6/1940, fila 10.

¹⁰ Loc. cit., fila 19.

¹¹ Loc. cit., filele 52—54.

¹² W. Marin și Gh. I. Oancea, *Mișcarea antifascistă și revoluția populară în Banat*, Timișoara, 1971, p. 232.

izvoarele Bîrzavei, Comitetul regional Banat al P.C.R. s-a ocupat de recrutarea a încă 50 de partizani dintre muncitorii din Timișoara, Reșița și Bocșa. Pentru aprovizionarea la timp a partizanilor cu arme, muniții, alimente și îmbrăcăminte s-a stabilit o strînsă legătură între organizațiile de partid și U.T.C. din cele trei centre industriale ale Banatului¹³. Cu sprijinul unui ofițer patriot din Lugoj, a fost procurată o importantă cantitate de arme și muniții. După descoperirea sustragerii armamentului și muniției, autoritățile militare și civile din județul Caraș au desfășurat o amplă acțiune pentru descoperirea partizanilor. La 18 iunie 1944, în lupta inegală desfășurată pe muntele Semenici a căzut eroic muncitorul comunist Ștefan Plavăț. În raportul său către Ministerul Justiției, Parchetul Tribunalului Caraș menționa că grupul de partizani avea „un caracter curat comunist”, urmărind „să execute... acte de sabotaj importante, care ar fi avut drept urmare împiedecarea producției de război etc.”¹⁴. Au fost arestate 29 de persoane din Timișoara, Reșița, Bocșa-Română, Bocșa-Vasiovei, Lugoj și Ocna de Fier implicate ca participante direct sau indirect la activitatea grupului de partizani.

În aceeași perioadă s-a constituit și a activat un grup de partizani români și sirbi pe Clisura Dunării, care a păstrat strînse legături cu Comitetul regional Banat al P.C.R. cît și cu partizanii comuniști din Iugoslavia¹⁵.

Victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944, eveniment epocal pentru destinele poporului român, rezultat al voinței întregii noastre națiuni, conduse cu abnegație și eroism de către Partidul Comunist Român, de a-și lua soarta în propriile sale mîini, de a fi liberă și stăpînă în propria sa țară, a deschis calea unor profunde schimbări și în viața județului nostru.

Participarea României la război alături de puterile din coaliția anti-hitleristă a determinat clasa muncitoare și țărănimea județului nostru să-și sporească eforturile pentru continuarea producției de război, pentru sprijinirea armatei române pînă la victoria finală împotriva hitlerismului. Județul nostru a adus o mare contribuție la eliberarea pămîntului strămoșesc atît sub raport uman cît și economic.

Cu toate că în componența guvernelor formate între 23 August 1944—6 Martie 1945, partidele istorice dețineau poziții preponderente, în jurul Partidului Comunist Român s-au strîns toate forțele democratice, care s-au angajat deschis în lupta pentru democratizarea țării, pentru continuarea războiului antihitlerist, pentru instaurarea unui guvern democrat.

Călită în marile bătălii de clasă din perioada interbelică și mai ales din timpul dictaturii militar-fasciste, muncitorii din județul Caraș-Severin, sub conducerea puternicei organizații comuniste județene, și-au manifestat dezaprobarea față de activitatea unor autorități de stat și a patronilor care frînau procesul de democratizare.

Sindicatele unite și-au impus controlul asupra producției și retri-buției în uzinele și exploatarea din Reșița, Oțelu Roșu, Bocșa și Anina. La întrunirea organizată la Reșița de către sindicatul muncitorilor și funcționarilor, în ziua de 5 ianuarie 1945 cei peste 6 000 de participanți au vo-

¹³ W. Marin și Gh. I. Oancea, *Op. cit.*, p. 258—259.

¹⁴ Arhivele Statului Caransebeș, fond Parchetul Tribunalului Caransebeș, dosar nr. 16/1944, filele 270—271.

¹⁵ W. Marin, Gh. I. Oancea, *Op. cit.*, p. 263.

tat o mișcare prin care au cerut trei locuri în consiliul de administrație al Societății U.D.R. și desființarea imediată a comandamentului militar¹⁶.

Ca și în celelalte mari centre industriale ale României unde comuniștii au condus direct lupta pentru înlocuirea guvernului Rădescu, a prefectilor și primarilor fasciști, în județul Caraș-Severin au avut loc mari întruniri. La Anina, organizația locală a P.C.R. împreună cu sindicatul muncitorilor minieri au organizat, la 18 februarie 1945, o mare întrunire cu participarea unor delegați din Timișoara și Oravița. Manifestanții au scandat lozinci îndreptate împotriva guvernului Rădescu și a lui Iuliu Maniu, cerind instaurarea unui guvern al Frontului Național Democrat¹⁷.

La 24—25 februarie 1945 la Reșița și Oravița, din inițiativa comuniștilor și social-democraților au fost organizate impunătoare manifestații, miile de participanți cerind instaurarea unui guvern al F.N.D., epurarea aparatului de stat și aplicarea reformei agrare.

Instalarea la 6 martie 1945 a guvernului condus de dr. Petru Groza nu a fost numai o simplă modificare de guvern, ci o schimbare a însuși regimului politic din țara noastră : instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor, la care clasa muncitoare și țărănimea județului Caraș-Severin și-au adus o prețioasă contribuție.

Forțele democratice din județul nostru și-au afirmat deschis sprijinul pentru guvernul condus de dr. Petru Groza, în care P.C.R. deținea importante portofolii, mobilizându-și forțele pentru redresarea economică a țării, pentru aplicarea în practică a programului de guvernare al F.N.D.

Documentele vremii semnalează activitatea plină de abnegație desfășurată de către comuniști pentru a face cunoscut și a aplica programul de guvernare al F.N.D.

Având sprijinul efectiv al clasei muncitoare din principalele centre muncitorești ale județului nostru, țărănimea a trecut la aplicarea legii de reformă agrară în perioada 1945—1947, nu fără unele greutăți întâmpinate mai ales din partea Societății U.D.R., principalul proprietar funciar din județul Caraș.

În lumina hotărârilor adoptate de către Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, eveniment de referință în istoria contemporană a României, masele muncitoare din județul nostru au acționat ferm pentru reconstrucția țării. Județului Caraș-Severin, recunoscut pentru ponderea mineritului, metalurgiei și construcțiilor de mașini, îi reveneau sarcini dintre cele mai importante, de a căror realizare depindeau evoluția ulterioară a altor ramuri ale economiei naționale. Aceste sarcini au fost evidențiate și de către raportul politic la Conferința Națională în care se arăta : „Prin dezvoltarea și folosirea întregii capacități de producție a U.F.H. și a minelor de cărbuni din Valea Jiului și din Banat, va putea fi asigurată și producția maximă a uzinelor Reșița și Titan-Nădrag-Călan, realizându-se astfel, prin aceste trei mari industrii, condițiile necesare dezvoltării industriale și agricole a României“¹⁸.

Era și o recunoaștere a posibilităților creatoare ale puternicului detașament de muncitori minieri, metalurgiști și constructori de mașini din

¹⁶ Arhivele Statului Caransebeș, fond Prefectura jud. Caraș, dosar nr. 41/1945, filele 11—12.

¹⁷ *Loc. cit.*, dosar. nr. 84/1945, fila 42.

¹⁸ 200 ani de construcții de mașini la Reșița, 1771—1971, vol. I, Reșița, 1971.

județul Caraș-Severin, angajați plenar pe frontul reconstrucției economiei naționale, consolidării regimului revoluționar-democrat.

Perioada 1945—1947 constituie pentru muncitorimea județului nostru ani de mari eforturi pentru realizarea obiectivelor fixate de către Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945.

Victoria F.N.D. în alegerile din 1946 a constituit, așa cum se subliniază în Programul partidului „cea mai elocventă expresie a adeziunii maselor largi populare la politica de transformare democratică, revoluționară a țării, promovată de partid”¹⁹.

Bogat în evenimente, anul 1947 a găsit populația județului nostru angajată cu toate forțele pentru redresarea economiei naționale. La obținerea importantelor sporuri de producție față de anii anteriori au contribuit și măsurile luate de guvernul democrat în perioada 15 iulie—15 august prin care s-a instituit controlul economic de stat și controlul utilizării creditelor, a fost stăvilită inflația în țară, s-a introdus programul de producție obligatoriu pe lunile iulie—decembrie 1947. Marilor întreprinderi din județul nostru le-au fost impuse planuri obligatorii la producția de minereuri, fontă, oțel și laminate, ca produse prioritare pentru economia națională.

Anticipind întrecerile socialiste, muncitorii Reșiței, sub directa îndrumare a puternicei organizații comuniste locale, au organizat în anul 1947 un mobilizator sistem de întrecere patriotică, care la începutul anului 1948 a fost adoptat și de muncitorii din Oțelu Roșu²⁰.

În agricultura județului principala bătălie s-a dat pentru înfăptuirea reformei agrare pe vastul domeniu al Societății U.D.R., care, folosind diverse mașinațiuni și chiar amenințări, a încercat să tergiverseze aplicarea acesteia.

Înlăturarea din viața politică a partidelor politice burgheze, care deveniseră o frână în calea dezvoltării revoluționare a vieții economice, sociale și politice a României, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii la 30 Decembrie 1947, acte obiective, reclamate de însăși evoluția evenimentelor, au fost primite cu vie satisfacție de către masele muncitoare din județul Caraș-Severin, angajate în efortul general de redimensionare a societății românești în conformitate cu interesele generale ale țării și poporului.

Odată cu proclamarea Republicii, țara noastră a intrat într-o etapă superioară a dezvoltării sale, aceea a înfăptuirii sarcinilor revoluției și construcției socialiste. O importanță decisivă pentru întreaga desfășurare a procesului de edificare al noii orânduiri a avut-o realizarea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare, prin unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat și crearea, în februarie 1948, a Partidului Muncitoresc Român. Făurirea partidului unic al proletariatului, cu o singură ideologie — revoluționară — s-a impus ca o necesitate obiectivă, asigurând mobilizarea și orientarea consecventă a forțelor revoluționare în direcția construirii societății socialiste pe pământul românesc.

În cursul lunii februarie 1948, la uzinele din Reșița, în alte localități și întreprinderi din județ, s-au constituit organizații ale partidului unic al

¹⁹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 54.

²⁰ Arhivele Statului Caransebeș, fond Uzinele Metalurgice Unite Titan-Călan, SAR, Uzina Oțelu Roșu, dosar nr. 1/1948, filele 6—7.

clasei muncitoare. Sub conducerea acestora, oamenii muncii de pe meleagurile județului nostru — români, germani, sîrbi, maghiari și de alte naționalități —, înfrățiți în faptă și idee, se vor angaja plenar în ampla bătălie pentru statornicirea prosperității și fericirii în acest colț de țară. Ei au întâmpinat cu deplină satisfacție și entuziasm înfăptuirea actului istoric al naționalizării principalelor mijloace de producție din 11 iunie 1948, care — așa cum se știe — a dus la lichidarea puterii economice a marii burghezii și la crearea unui puternic sector socialist în economia țării.

Cu prilejul naționalizării întreprinderilor industriale de pe raza actualei județe Caraș-Severin, la Reșița, Anina, Bocșa, Caransebeș, Oțelu Roșu, Oravița etc. se desfășoară numeroase mitinguri în cadrul cărora muncitorii, tehnicienii, inginerii și funcționarii și-au exprimat deschis totala adăziune la politica partidului, hotărîrea lor nestrămutată de a păstra și dezvolta bunurile ce le-au fost încredințate.

În ziua de 11 iunie 1948, la o adunare la care au participat cca 8 000 de muncitori, noul director al uzinei reșițene arăta că „pozițiile economice ale capitaliștilor au trecut în mîna poporului” prin strădaniile și lupta clasei muncitoare condusă de partid²¹. „La început — relatează un muncitor de la Fabrica din Bocșa — nu ne-a venit să credem că s-a înfăptuit **ideea** pentru care am luptat. Dar oamenii s-au dezmeticit repede, arătîndu-se preocupați de soarta fabricii, să nu se sustragă nimic, să conducem așa cum se cuvine activitatea, să valorificăm întregul potențial de care dispunem”²².

Conștienți de faptul că sînt proprietari de drept ai mijloacelor de producție, smulse capitaliștilor pe cale revoluționară, muncitorii din întreprinderile județului n-au precupețit nici un efort pentru înlăturarea ruinelor apusului ev, și-au încordat brațul și mintea pentru îndeplinirea exemplară a angajamentelor luate.

La scurtă vreme după naționalizare, în noile condiții create de coordonarea planificată a activității economice, au fost înregistrate succese remarcabile în ceea ce privește sporirea producției industriale, creșterea productivității muncii, refacerea rapidă și punerea în funcțiune a capacităților de producție, reducerea prețului de cost etc. Minerii din Anina, ca și oțelarii reșițeni, constructorii de mașini din Bocșa, ori siderurgiștii din Oțelu Roșu, animați de spiritul întrecerilor socialiste, au răspuns cu în sufletește chemării partidului, realizînd și depășind sarcinile ce decurgeau din cele două planuri anuale de refacere a economiei naționale. Astfel, în 1950 — ca să ne limităm doar la un singur exemplu — numai producția sectorului de construcții de mașini a crescut cu 58,5 la sută în comparație cu cea realizată în 1938 — anul de vîrf al producției capitaliste din România²³.

Un moment de covîrșitoare însemnătate pentru dezvoltarea patriei noastre pe calea socialismului l-a reprezentat Plenara Comitetului Central al partidului din 3—5 martie 1949, care a hotărît organizarea sectorului de stat în agricultură și cooperativizarea țărănimii. Acest act a determinat o profundă revoluție în viața satului românesc, a milioanelor de țărani care au scuturat povara seculară a oprîmării, devenind stăpîni pe destinele lor.

Așezarea pe baze noi, socialiste a agriculturii a constituit un factor de seamă în echilibrarea economiei naționale, a fost punctul de plecare

²¹ „Scînteia”, nr. 1147 din 17 iunie 1948.

²² „Flamura”, nr. 2662 din 7 iunie 1973.

²³ *Județul Caraș-Severin în anii socialismului*, Reșița, 1975, p. 60.

și în județul Caraș-Severin a unor transformări radicale în structura socială a țărănimii care și-a legat pentru totdeauna existența de socialism. La Belobreșca și Socol — sate care au pășit printre primele pe calea cooperativizării —, în celelalte localități rurale ale județului nostru, consecințele politicii agrare a partidului și-au găsit întruchiparea în creșterea nivelului de trai al țărănimii, în bunăstarea și propășirea continuă a acesteia.

Industrializarea socialistă și cooperativizarea agriculturii reprezintă două laturi inseparabile ale procesului de edificare a noii orânduiri, care se desfășoară în decursul unei perioade îndelungate. În etapa primelor trei planuri cincinale 1951—1955, 1956—1960, 1961—1965 a fost creată baza tehnico-materială a socialismului în industrie și agricultură, s-au asigurat condiții pentru desfășurarea cu succes a revoluției culturale, pentru lichidarea analfabetismului și dezvoltarea învățământului de toate gradele, s-a rezolvat în mod just problema națională. Odată cu încheierea cooperativizării, în cursul cincinalului 1961—1965 în țara noastră — subliniază Programul Partidului Comunist Român — „s-a realizat economia socialistă unitară, care a marcat victoria deplină a socialismului în toate sectoarele de activitate, lichidarea pentru totdeauna a claselor exploataatoare, abolirea exploatării omului de către om, afirmarea principiilor socialiste în viața socială”²⁴.

Profundele înnoiri revoluționare care au întinerit chipul patriei și-au pus amprenta și asupra județului Caraș-Severin situat pe unul din locurile fruntașe în ceea ce privește ritmul ascendent de industrializare, dezvoltare și modernizare a agriculturii, ridicare a nivelului de trai material și spiritual al populației — ilustrat în sporirea continuă a volumului de mărfuri destinate consumului, a construcțiilor de locuințe, în schimbarea aspectului edilitar-gospodăresc al satelor și orașelor noastre.

În deceniul 1951—1960 o atenție deosebită s-a acordat întăririi bazei energetice, reconstrucției și lărgirii capacităților de producție a uzinelor siderurgice de la Reșița și Oțelu Roșu. Sint date acum în exploatare centralele electrice „Crănicel” — Văliug și „7 Noiembrie” — Reșița, a fost ridicat barajul „Gozna” de la poalele Semenicului, a început construcția complexului industrial „Mociur” — Reșița și s-au terminat lucrările de reconstrucție a oțelăriei „Siemens Martin” din Reșița. În sectorul siderurgic au fost puse în funcțiune la Reșița cele două noi furnale cu o capacitate de 700 m.c., fabrica de aglomerare a minereurilor și cariera de calcar din Valea Domanului.

Fonduri însemnate pentru creșterea capacităților de producție, înnoirea bazei tehnice și modernizarea proceselor de fabricație au fost investite în această perioadă și în sectorul construcțiilor de mașini. Astfel, la Reșița s-a construit fabrica de motoare Diesel (1958—1960), s-a mărit capacitatea turnătorilor, au fost ridicate fabricile de utilaj greu și mașini electrice, secția de tratamente termice și noua forjă din Mociur. Drept urmare ponderea construcțiilor de mașini în producția globală industrială a județului a sporit de la 18,6 la sută în 1950 la 25,7 la sută în 1965.

Un avînt fără precedent au cunoscut în județul Caraș-Severin și celelalte ramuri industriale între care menționăm industria de exploatare și prelucrare a lemnului și mai ales cea extractivă, rolul acesteia în asigu-

²⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 58.

rarea bazei energetice și de materii prime a țării, crescînd simțitor de la un an la altul.

Perioada de construcție a bazei tehnico-materiale a socialismului a pus în lumină rezervele de care dispune agricultura județului Caraș-Severin, relevînd posibilitățile largi de dezvoltare a proprietății socialiste și de stat și cooperatiste, de ridicare a satului pe noi trepte de civilizație și progres. Munca politică desfășurată de organele și organizațiile de partid pentru unirea gospodăriilor individuale în întovărășiri și cooperative agricole de producție, pe calea liberului consimțămînt, sprijinul permanent acordat țăranimii muncitoare de către statul socialist, conjugate cu priceperea și hărnicia oamenilor de pe aceste plaiuri s-au fructificat în realizarea unei agriculturi moderne intensive, de înaltă productivitate, în valorificarea la cote superioare a bogatului potențial agrar al județului.

Au fost depuse în acești ani mari eforturi în vederea consolidării economico-organizatorice a unităților cooperatiste și de stat, pentru transformarea lor în puternice centre productive, cu un nivel ridicat de mecanizare și chimizare, pentru înfăptuirea unui vast program de amenajări funciare și irigații menite să stimuleze creșterea producției vegetale și animale.

Procesul cooperativizării a fost însoțit și în județul Caraș-Severin de îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale lucrătorilor de pe ogoare. În satele și comunele din Valea Carașului și a Bistrei, din Clisură ori de pe Valea Almăjului, întărirea averii obștești a unităților agricole, creșterea neîntreruptă a producției s-au răsfrînt nemijlocit în ascendența veniturilor țăranimii, în modul de a trăi și de a gândi al acesteia.

O etapă distinctă în dezvoltarea județului nostru, ca de altfel a întregii țări, a fost inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, care a fixat ca obiectiv fundamental, pentru cincinalul 1966—1970, consolidarea bazei tehnico-materiale a noii orînduiri. Realizarea cu succes a sarcinilor trasate de cel de-al IX-lea Congres a permis, începînd cu cincinalul 1971—1975, trecerea României la o etapă calitativ superioară — aceea a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Așa cum s-a apreciat la Congresul al X-lea edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate va dura cîteva cincinale, asigurînd creșterea impetuoasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, crearea unei industrii și agriculturi avansate, în măsură să satisfacă cerințele mereu sporite ale societății, înflorirea științei, învățămîntului și culturii, ridicarea bunăstării materiale și spirituale a tuturor oamenilor muncii, perfecționarea continuă a relațiilor de producție, dezvoltarea democrației socialiste.

Bilanțul activității desfășurate de oamenii muncii din județul Caraș-Severin în cursul cincinalelor 1966—1970 și 1971—1975 este deosebit de rodnic, confirmînd o dată în plus justetea liniei generale a partidului nostru. Economia județului a cunoscut în această perioadă mutații cantitative și calitative într-adevăr revoluționare. La baza dezvoltării capacităților de producție, a înființării de noi întreprinderi în ramurile tradiționale, precum și în cele apărute în ultimii ani, au stat importante fonduri de investiții acordate Caraș-Severinului de către conducerea de partid și de stat. Dacă în cincinalul 1966—1970 investițiile alocate au fost de 4,5 miliarde lei, în perioada 1971—1975 volumul acestora aproape că s-a dublat, ridicîndu-se la cifra de 8,6 miliarde lei. Numai astfel a fost posibilă realizarea în cel de-al treilea an al cincinalului 1971—1975, a unei producții globale industriale/locuitor de 26,4 mii lei, care situa Caraș-Severinul pe locul 8 între județele țării. În același timp județul nostru deținea o pondere de

11,7 la sută în producția globală a metalurgiei feroase (inclusiv extracția minereurilor feroase), 2,4 la sută în producția ramurii constructoare de mașini și 3,2 la sută în ramura prelucrării lemnului, realizând astfel 2,2 la sută din producția globală industrială a țării.

O deosebită importanță pentru dezvoltarea pe multiple planuri și prefigurarea viitorului acestui județ au avut-o vizitele de lucru și întâlnirile tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., cu oamenii muncii din aceste locuri. În cuvîntarea prezentată la adunarea populară de la Reșița, cu prilejul aniversării a 200 de ani de existență a uzinelor, secretarul general al partidului a făcut o amplă și profundă analiză a modului în care au acționat muncitorii, tehnicienii și inginerii reșițeni pentru îndeplinirea sarcinilor de plan, exprimîndu-și convingerea că și în continuare ei „vor lua toate măsurile și, sub conducerea organizațiilor de partid, vor realiza în bune condiții prevederile noului cincinal, situîndu-se astfel pe unul din locurile fruntașe în sectoarele respective de activitate din întreaga țară”²⁵.

Acționînd în spiritul indicațiilor prețioase ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, a orientărilor clare ce se desprind din Programul partidului elaborat de cel de-al XI-lea Congres, oamenii muncii din județul nostru, din întreaga țară, indiferent de locul sau sectorul în care lucrează și fără deosebire de naționalitate își consacră întreaga capacitate făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul patriei.

Înscriem o istorie nouă pe ruinele zbuciumatului trecut, așezăm temelii trainice pentru creșterile de miine, ctitorim într-un ritm și la dimensiuni care produc uimire pe toate meridianele Terrei, determinîndu-i pe contemporanii noștri să vorbească despre așa-zisul „miracol românesc”. De fapt nu se poate vorbi despre un miracol. Este vorba aici de altceva — de stropul de sudoare pe care-l dăruim brazdei răsturnate de plug ori abatajelor din adîncuri, de veghea ostentivă în fața focului nestins al furnalelor, de încordarea la cotele supremului efort a cugetului și brațelor milianelor de făurari ai noii lumi.

Am fost și rămînem un popor harnic, îndrăzneț în fapte și viziune, muncim fără ostoi făcînd din muncă condiția de bază a unei existențe cinstitute, demne și în același timp criteriul fundamental de apreciere a valorii umane. Urmînd partidul nostru, într-o perioadă istorică scurtă am ridicat patria pe temerare culmi ale progresului și civilizației. Dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, România a devenit o țară industrial-agrară, cu o industrie viguroasă bazată pe cuceririle științei și tehnicii înaintate și cu o agricultură socialistă de stat și cooperatistă în plin proces de modernizare.

Ce reprezintă județul Caraș-Severin în acest imens șantier — România socialistă? Înainte de toate un rezervor inepuizabil de energie creatoare, o uzină vie, nu simbol al unității de voință al locuitorilor de pe aceste meleaguri — români, germani, sîrbi, maghiari și de alte naționalități —, angajați trup și suflet în ampla bătălie pentru autodepășire, pentru înflorirea și propășirea patriei noastre socialiste.

Deși nu a trecut decît un deceniu de la constituirea sa, valorificînd bogata tradiție industrială și beneficiînd de un important fond de investiții care în acest cincinal vor depăși suma de 22 miliarde lei, județul Caraș-Severin pulsează ritmic pe meridianul vremilor noi, se afirmă ca un județ

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 448.

puternic industrializat, ca un laborator al creației tehnice cu largi perspective de dezvoltare. Dacă în anul 1968 valoarea producției industriale a județului a fost de 6 978 milioane lei, în 1977 aceasta a ajuns la 14,5 miliarde lei, pentru ca la sfârșitul actualului cincinal să depășească 20 miliarde lei. În numai 10 ani am reușit să dublăm nivelul productivității muncii, să ridicăm cu 18 la sută numărul locurilor de muncă în industrie, iar din 1975 să imprimăm producției industriale un ritm superior mediei pe țară.

O dezvoltare continuă cunoaște industria extractivă din județ, prin intensificarea activității de exploatare a cărbunelui la Anina și Cozla, a fierului de la Bocșa și Ruschița, a banatitelor în zona Moldova Nouă. În anul 1980 exploatarea de la Sasca, Ciclova și Moldova Nouă vor realiza întreaga producție de cupru a României anului 1938, urmînd ca în 1982 județul Caraș-Severin să dea jumătate din producția de cupru a țării.

Răspunzînd unor imperative majore ale economiei naționale, la Anina a început exploatarea șisturilor bituminoase și construirea termocentralei cu o putere instalată de 990 MW în timp ce la Mehadia s-au deschis lucrările de extracție a lignitului. Noi rezerve de șisturi bituminoase au fost descoperite la Doman iar de cărbune energetic și cocsificabil la Lupac și Secu.

În sectorul siderurgic — acolo unde în 1974 harnicii oțelari ai Reșiței au obținut pentru prima dată în istoria biseculară a Cetății de Foc un milion tone de oțel — sarcinile și obiectivele dezvoltării vizează latura calitativă a activității care se concretizează în introducerea de noi procedee și tehnologii de elaborare, în transformarea Reșiței și a Oțelului Roșu în puternice centre producătoare de oțel de înaltă tehnicitate. În acest sens menționăm că la Combinatul Siderurgic Reșița s-au pus în funcțiune o hală modernă de pregătire a utilajului de turnare și noua fabrică de oxigen, la cuptoarele Siemens Martin fiind introdus oxigenul ca intensificator de ardere. Anul acesta va intra în funcțiune și noul laminor degrosor și de semifabricate, urmînd ca în viitor să fie construită o nouă oțelărie electrică și să se introducă tehnologii moderne la actuala oțelărie Siemens Martin.

Pe aceleași coordonate se înscrie și evoluția centrului siderurgic Oțelu Roșu unde au fost construite o oțelărie electrică cu turnare continuă, un laminor de 550 mm, o secție de bare trase și un laminor de profile. În anul 1971 Oțelu Roșu realiza o producție globală în valoare de un miliard lei — pentru care au fost necesari 175 ani și numai în 10 ani, adică pînă în 1980 valoarea acesteia se va ridica la 3,5 miliarde lei.

Ramura care a cunoscut cea mai însemnată creștere este construcția de mașini, aceasta asigurînd circa 40 la sută din producția industrială a județului. Dincolo de ponderea mare deținută de această ramură ies în relief schimbările înnoitoare petrecute în structura producției, perfecționarea caracteristicilor tehnice ale nomenclatorului de produse fabricate, asimilarea unui număr tot mai mare de produse ce reprezintă autentice premiere în industria României socialiste. Este revelator faptul că din cele 248 produse asimilate în ultimii doi ani — 147 revin ramurii construc-toare de mașini.

Întreprinderea de Construcții de Mașini Reșița, alături de unitățile din Caransebeș, Bocșa și Topleț, de Fabrica de reductoare Reșița—Renk și de Întreprinderea Mecanică din Reșița își aduc în prezent o contribuție de seamă la consolidarea înzestrării tehnice a țării, la dezvoltarea tracțiunii feroviare prin construcția motoarelor Diesel electrice, la înfăptuirea

programului energetic național prin fabricarea utilajelor necesare termocentralelor și hidrocentralelor, prin executarea hidroagregatelor de tip KAPLAN.

Realizarea de către constructorii de mașini din Reșița a celor dintâi motoare navale de 6 400, 8 400 și 19 600 CP — constituie performanțe comparative cu cele atinse de țări avansate în domeniul respectiv, confirmând vocația, hărnicia și iscusința tradițională a oamenilor de pe aceste meleaguri.

Un ritm viguros de dezvoltare va înregistra ramura construcțiilor de mașini din județul nostru, și în anii următori, prin crearea unor noi întreprinderi la Oravița și Oțelu Roșu, prin ridicarea calității produselor și asimilarea unor instalații și utilaje de înaltă tehnicitate care să satisfacă cerințele mereu crescînde ale economiei naționale.

La indicațiile tovarășului Nicolae Ceaușescu, Comitetul județean de partid s-a preocupat îndeaproape pentru înființarea unor unități ale industriei ușoare menite să pună în valoare forța de muncă feminină. A intrat astfel în funcțiune Fabrica de Confecții din Reșița, unde vor lucra în final cca 3 200 de femei, pentru viitor preconizîndu-se crearea altor unități ale industriei ușoare mai ales în centrele cu profil minier.

Industria de prelucrarea lemnului se va îmbogăți, de asemenea, cu o nouă fabrică de mobilă din PALL la Caransebeș, iar cea alimentară cu noi unități la Reșița Moniom, Bozovici, Oravița, Caransebeș, Bocșa.

O ramură de bază în economia județului Caraș-Severin o reprezintă agricultura, care în ultimul deceniu a cunoscut ritmuri înalte de dezvoltare. În spiritul politicii agrare a partidului, la nivel de județ s-a urmărit cu prioritate valorificarea superioară a potențialului tehnic și uman, redarea unor mari suprafețe circuitului agricol și îndeosebi creșterea producțiilor pe calea intensivă. Drept urmare în cincinalul 1971—1975 producția globală agricolă a sporit cu 19,5 la sută față de cincinalul precedent, pentru ca în 1976 — anul celei mai mari producții de grâu din istoria județului — aceasta să fie cu 29 la sută mai ridicată decît în 1975. În anul 1976 județul Caraș-Severin a realizat 1,2 la sută din producția globală agricolă a țării.

Programele elaborate de Comitetul județean de partid au deschis largi perspective de dezvoltare a zootehniei, pomiculturii, legumiculturii și viticulturii. Așa se explică faptul că în anul 1977 șeptelul de taurine a crescut cu 5,3 la sută iar cel de ovine cu 5,6 la sută față de 1975. În primii doi ani ai acestui cincinal a fost acoperită o suprafață de 794 ha cu plantații pomicole și 240 ha cu plantații de viță de vie. Înzestrat cu complexe zootehnice și avicole dintre cele mai moderne Caraș-Severinul este în măsură să asigure din producție proprie 80 la sută din consumul de legume și cartofi și să satisfacă deplin cererea de carne de vită și de pasăre.

Pînă la finele cincinalului în curs vom realiza 5 800—6 000 ha plantații pomicole, suprafețele irigate se vor extinde cu cca 80 la sută, șeptelul de ovine va crește cu 66 la sută, iar cel de bovine cu 36 la sută față de anul 1975.

Creșterea producției vegetale și animale în condițiile modernizării continue a agriculturii județului, va asigura la un nivel superior consumul populației, bunăstarea țărănimii, progresul multilateral al satelor noastre.

Tot ce am înfăptuit pînă astăzi, ceea ce ne propunem să realizăm mîine se subordonează țelului suprem al partidului de a ridica pe cele mai înalte culmi nivelul de trai material și spiritual al poporului, de a asigura îndestularea și fericirea omului — bunul cel mai de preț al societății noastre.

tre socialiste. În contextul profundelor mutații economico-sociale produse pe teritoriul județului Caraș-Severin, un loc de frunte îl ocupă urbanizarea ca proces de ridicare a nivelului de civilizație. În urma dezvoltării vertiginoase a industriei a crescut ponderea populației ocupate în ramurile agricole, astfel că în anul 1977 din cei 385 000 locuitori ai județului 49,9 la sută trăiau în centre urbane.

Dacă în anul 1944 pe raza actualului județ Caraș-Severin nu existau decît 3 orașe — dintre care numai Reșița era centru industrial, Caransebeșul și Oravița avînd profil agricol — astăzi numărul centrelor urbane se ridică la 8.

Într-un viitor apropiat, ca urmare a dezvoltării localităților rurale, vor primi statut de oraș comunele Bozovici și Topleț.

La scurtă vreme după crearea județului începînd cu anii 1970—1971, pe baza orientărilor conducerii superioare de partid și de stat s-a trecut la o activitate laborioasă de sistematizare și urbanizare. Consecințele acestei activități într-adevăr științifice se reflectă în dezvoltarea rapidă a orașelor, în înflorirea localităților rurale, în procesul de apropiere treptată a satului de oraș.

În actuala etapă s-a procedat la reactualizarea schițelor de sistematizare a orașelor Bocșa, Băile Herculane, Oțelu Roșu, Moldova Nouă, Oravița, Caransebeș, Anina și ale viitoarelor centre urbane Topleț și Bozovici. S-au reactualizat de asemenea zece schițe ale localităților rurale din județ și a fost elaborat un program pentru construirea a 1 290 de locuințe și dotări edilitare în mediul sătesc.

Ca rezultat direct al unor eforturi susținute, depuse pe tărîm edilitar, numărul total al locuințelor din județul Caraș-Severin a crescut în ultimul deceniu cu aproape 15 000, această creștere fiind însoțită de îmbunătățirea parametrilor de confort. Dacă în întreg cincinalul 1971—1975 s-au dat în folosință oamenilor muncii 9 000 apartamente, în primii doi ani ai acestui cincinal au fost construite deja 5 000 din cele 17 300 ce urmează să fie terminate pînă în 1980. Vom acorda totodată o atenție sporită construcției de cămine pentru nefamiliști, care în actualul cincinal vor dispune de 14 000 locuri în comparație cu cele 11 000 locuri realizate în cincinalul precedent.

Ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii din orașele și satele caraș-severinene este reliefată cu o deosebită pregnanță de lărgirea și modernizarea rețelei de servicii, de îmbunătățirea aprovizionării populației prin unitățile comerțului de stat și socialist. În anii construcției socialismului s-au dat în folosință numeroase complexe comerciale, unități de alimentație publică, magazine și supermagazine aprovizionate cu o bogată gamă sortimentală. Astfel, în perioada 1965—1973 numărul unităților comerciale cu amănuntul și de alimentație publică ale comerțului socialist a crescut de la 1 143 la 1 403. În anul 1973 volumul total al vânzărilor de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist a fost cu 21 la sută mai mare decît în 1965 și de 8,4 ori mai mare față de 1950.

Creșterea veniturilor bănești și a puterii de cumpărare a populației, ca urmare a aplicării măsurilor de majorare a retribuției, diversificarea și îmbunătățirea calității produselor, dezvoltarea bazei materiale — numai în primii doi ani ai cincinalului au fost construite 36 noi unități comerciale și s-au dat în folosință 3 233 locuri în alimentația publică — asigură desfacerea unui volum tot mai mare de produse și bunuri de larg consum.

O permanentă grijă acordă partidul și statul nostru ocrotirii sănătății celor ce muncesc. În acest domeniu în județul Caraș-Severin au fost alo-

cate fonduri însemnate pentru sporirea continuă a capacității și calității asistenței medico-sanitare. La Reșița, Caransebeș și Moldova Nouă s-au construit în ultimii ani spitale și policlinici dotate cu aparatură modernă și înzestrate cu cadre de înaltă calificare. Rețeaua medico-sanitară a județului este completată de numeroasele dispensare urbane, rurale și de întreprinderi, de farmaciile și serviciile de salvare, cărora li se adaugă un preventoriu T.B.C. la Marila, o stație de recoltarea singelui la Reșița și un preventoriu pentru copii la Anina. În viitor rețeaua medico-sanitară se va dezvolta într-un ritm și mai accentuat prin darea în folosință a unor noi unități, între care menționăm policlinica din Reșița și spitalul din Oțelu Roșu.

În strînsă legătură cu preocuparea pentru ocrotirea sănătății oamenilor muncii, un accent deosebit s-a pus pe întărirea bazei turistice a județului, prin construcția cabanelor „Mărghițaș“, „Diana“ și „Maial“ de la Anina, a hotelurilor „Semenic“ și „Nedeia“ de pe muntele Semenici și „Bîrzava“ de la Crivaia. Condiții foarte bune de odihnă și agrement oferă, de asemenea, motelurile și cabanele de la Bocșa, Moldova Nouă, Caransebeș, Oravița, precum și complexe turistice de la Poiana Mărului și de pe malul lacului Secu.

O dezvoltare ritmică cunoaște în zilele noastre pitoreasca stațiune balneo-climaterică Băile Herculane renumită în țară și peste hotare pentru efectul terapeutic al apelor sale termale. Aici au intrat în funcțiune nu de mult noile hoteluri „Roman“ cu 300 de locuri și „Diana“ cu 400 locuri, în curs de terminare aflîndu-se încă două: „Afrodita“ și „Jupiter“.

Dacă în anii 1975—1976 am construit 8 unități turistice cu 15 000 locuri de cazare, în următoarea perioadă numărul acestora va crește considerabil, asigurîndu-se condiții optime pentru odihna și tratamentul oamenilor muncii din județ, pentru plasarea Caraș-Severinului pe orbita turismului internațional.

În opera de transformare revoluționară a societății un factor de prim ordin îl constituie activitatea ideologico-politică și educativă consacrată făuririi omului nou, constructor conștient al noii orînduirii. Procesul de creștere spirituală și de formare a conștiinței înaintate a maselor, de instruire și educație a tineretului în spiritul nobilelor idealuri ale umanismului socialist reprezintă și în județul Caraș-Severin un tablou complex și extrem de dinamic.

O impresionantă ascendență a cunoscut județul nostru în anii edificării socialismului sub raportul dezvoltării învățămîntului de toate gradele și a legării lui tot mai strînsă de producție și viață. În cele trei decenii care s-au scurs de la Reforma învățămîntului din 1948, rețeaua școlară s-a extins continuu fiind dotată cu un număr mare de edificii spațioase, ateliere-școală și laboratoare moderne. S-au îmbunătățit totodată — ca o cerință imperioasă a dezvoltării societății noastre socialiste — structura și programele de învățămînt și s-a asigurat pregătirea corespunzătoare a cadrelor.

Dacă în anul școlar 1948/1949 pe teritoriul județului nostru existau 263 școli de cultură generală cu 28 137 elevi și 1 078 cadre didactice, după numai un sfert de veac numărul unităților școlare de acest gen s-a ridicat la 314, al elevilor la 50 040 iar al cadrelor didactice la 2 342.

În anul 1977 — ca o expresie a consolidării bazei materiale a învățămîntului din județul Caraș-Severin — s-au dat în folosință 60 de săli noi de clasă și 160 locuri în atelierele școlare. Pînă la sfîrșitul cincinalului vor

fi construite încă 267 săli de clasă și se vor pune la dispoziția elevilor 800 de locuri în atelierele-școală și peste 2 000 locuri în internate.

Prin predarea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ca și prin orientarea consecventă a procesului de învățămînt spre activitatea productivă, unitățile școlare de cultură generală și de specialitate, liceele industriale, școlile profesionale, tehnice și cele de specializare postliceale din județ, la care se adaugă Institutul de subingineri din Reșița — înființat în anul 1971 — asigură instrucția și educarea tinerei generații la nivelul exigențelor actuale, pregătește schimbul de mîine în toate domeniile vieții.

Dimensiuni superioare a cunoscut în anii erei socialiste procesul cultural-educativ din județul Caraș-Severin. Puternică bază materială, care cuprinde numeroase cămine culturale satești, biblioteci și cinematografe, cluburi, cinecluburi, case de cultură, muzee și expoziții muzeale, etc., a permis ridicarea pe trepte tot mai înalte a nivelului general de cultură al oamenilor muncii de la orașe și sate.

Organizarea unor manifestări ca „Zilele culturii” în centrele urbane, Festivalul „Hercules” la Băile Herculane, „Festivalul județean al fanfarelor” la Anina, „Alaiul primăverii”, „Sărbătoarea liliacului”, „Sărbătoarea narciselor” ș.a. ilustrează în mod convingător dezvoltarea mișcării artistice de masă la nivelul întregului județ. Corurile uzinelor din Reșița și al căminului cultural din Marga, ansamblurile folclorice „Semenicul” și „Reșițeană” și-au cîștigat la rîndul lor un binemeritat prestigiu în țară și chiar peste hotare, prin abordarea unui repertoriu valoros și o interpretare de ținută.

În anul 1974 la concursul artistic organizat în cinstea aniversării a 30 de ani de la Eliberare și a Congresului al XI-lea al partidului, formațiile artistice din județul Caraș-Severin au confirmat buna reputație de care se bucuraseră pînă atunci, obținînd la faza finală 24 medalii de aur, 22 medalii de argint, 7 medalii de bronz și 7 mențiuni.

La un nivel superior se situează și activitatea desfășurată de creații literari, artiștii plastici, actorii profesioniști, lucrătorii din domeniul presei și al cercetării științifice.

Amploarea și calitatea fenomenului cultural de masă din județul nostru au fost subliniate în mod deosebit de prima ediție a Festivalului național „Cîntarea României” la care interpreții și creatorii caraș-severineni au obținut numeroase premii. În final Caraș-Severinul a ocupat locul III la creație, locul IV la creație și interpretare amatori și locul V pe țară la creație și interpretare amatori și profesioniști.

Dincolo de orice clasamente, care deși spun mult nu sînt în măsură să oglindească întregul în toată complexitatea sa, se află oamenii, acești minunați oameni pe care îi numim oțelari, ori mineri, țărani cooperatori, poeți, dascăli sau medici. Eforturile depuse de ei nu pot fi dimensionate în cifre, nesomnul nopților petrecute la gura cuptoarelor ori în galeriile de mine, arșița îndurată în zilele nesfîrșite de vară la volanul tractoarelor și pe platforma combinei, frămîntările apostolului de la catedră ca și neliniștea celui care veghează la căpătiul suferindului nu pot fi exprimate în procente. Ei — urmașii împilaților de ieri — români și de alte naționalități, înfrățiți în muncă și animați de aceleași idealuri sînt astăzi stăpîinii propriilor destine, făuritori ai socialismului și comunismului pe acest pămînt. Fiecare în parte și toți laolaltă se ridică la valoare de simbol — simbolul muncii, demnității și omeniei.

Inceputurile mișcării muncitorești din România. Activitatea partidului politic al clasei muncitoare pînă în primele decenii ale secolului al XX-lea

Istoria mișcării muncitorești din România este strins legată de dezvoltarea generală, economică-socială, politică și culturală, a societății românești, de progresul forțelor de producție și de schimbările petrecute în relațiile de producție.

Începutul epocii moderne în țara noastră a fost marcat de revoluția de la 1821, care, prin obiectivele sale majore — libertatea socială și națională a poporului român —, a deschis un amplu proces istoric transformator în societatea românească, ce s-a prelungit, într-o primă etapă, pînă în 1877.

În acest răstimp de o jumătate de secol, s-au produs evenimente de însemnătate fundamentală pentru destinele istorice ale poporului: revoluția română de la 1848 — moment crucial în trecerea României de la feudalism la capitalism —; făurirea statului național modern român, prin unirea, în 1859, a Moldovei și Munteniei; cucerirea independenței absolute de stat a României, în 1877. Mari acte istorice, ele s-au realizat pe un fond de avînt revoluționar al poporului, prin participarea activă a maselor populare.

Situația social-economică și politică a României în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. Împrejurările istorice au făcut ca poporul român — ai cărui strămoși și-au creat, sub Burebista, încă cu 2 050 de ani în urmă, în marea vatră a vechii Dacii, primul stat centralizat și independent — să se dezvolte într-o permanentă înfruntare cu nenumărate piedici și greutăți. Luptele multimilenare duse de poporul român pentru apărarea statului, a ființei sale naționale, războaiele de amploare ale marilor imperii vecine — roman și, mai apoi, otoman, țarist și habsburgic — purtate pe pămîntul românesc, distrugerea sau înstrăinarea a nenumărate valori materiale și culturale în perioadele de dominație străină, ocuparea și încorporarea unor teritorii românești în cadrul imperiilor vecine, toate acestea au secătuit avuția națională, au produs grele suferințe maselor largi muncitoare, au frînat dezvoltarea forțelor de producție, progresul societății românești. Vizînd extinderea dominației lor în această parte a Europei, marile puteri au fost interesate în menținerea vechilor rînduieli feudale, în înăbușirea aspirațiilor spre unire și dezvoltare de-sine-stătătoare a poporului român.

În pofida opreliștilor, cerințele firești ale dezvoltării economice-sociale și politice au făcut ca și în țările române, spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, să apară, odată cu dezvoltarea activității manufacturiere și a industriei, relații de producție de tip capitalist, care impuneau în mod obiectiv înfăptuirea unor reforme sociale menite să permită desfășurarea liberă a activității economice, industriale și comerciale, lărgirea pieței interne, desființarea granițelor artificiale dintre țările române și unirea lor într-un stat unic național independent. De o deosebită semnificație pentru înlăturarea vechilor stări feudale și eliberarea

poporului român a fost marea ridicare la luptă a țărănimii române de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, izbucnită cu cinci ani înaintea revoluției burgheze franceze. Semnificația socială, politică și națională a acestei ridicări revoluționare a depășit granițele țărilor române și s-a inseris ca un eveniment cu rezonanță europeană.

Revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu — așa cum se relevă în Programul Partidului Comunist Român — marchează „un moment de cotitură în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru răsturnarea jugului dominației străine și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român”. Programul politic formulat în documente ca : Cererile norodului românesc, Proclamația de la Padeș, ca și în proclamațiile de la București, au pus, pe primul plan, ideea independenței naționale, necesitatea stringerii legăturilor dintre cei „de un neam, de o lege”, pentru a cîștiga „dreptățile acestor Prințipaturi, ajutîndu-ne unii pe alții”. În desfășurarea ei, s-au făcut simțite impulsurile unei conștiințe naționale în plină afirmare.

Prin obiectivele sale sociale și naționale, revoluția de la 1821 a constituit, după cum remarcă Nicolae Bălcescu, preludiul marii revoluții române de la 1848. Ea a dat o puternică lovitură rînduieiilor feudale și suzeranității otomane, punînd capăt regimului politic turco-fanariot, care data de un secol, Poarta fiind nevoită să accepte în Principatele Române domni aleși prin intermediul sistemului tradițional al instituțiilor pămîntene.

Deși Tratatul de la Adrianopol din 1829, încheiat între Rusia și Poartă, ca, dealtfel, și numeroase tratate româno-turcești recunoștea autonomia administrativă a Moldovei și Țării Românești, dreptul lor la rezolvarea liberă a problemelor interne, totuși Principatele Române continuau să rămînă sub suzeranitatea Imperiului otoman, ceea ce implica menținerea plății tributului și respectarea tarifului vamal scăzut în favoarea Porții, adăugîndu-se, în plus, protectoratul Rusiei țariste. Rezultatul acestui „protectorat” a fost introducerea în țările române a Regulamentelor organice, apreciate de Karl Marx ca fiind „codice ale muncii de clacă”, expresie a „goanei după supramuncă”, piedici în calea progresului economic, social și politic al Principatelor Române.

Alături de relațiile feudale, dominația străină a frînat, în continuare, procesul obiectiv de dezvoltare, acest ultim factor devenind și mai greu de suportat într-o perioadă în care națiunea română își afirma tot mai hotărît voința de a trăi liberă, de a-și constitui un stat unitar modern, de-sine-stătător.

În pragul intrării în a doua jumătate a secolului trecut, la 1848, țările române au fost cuprinse de flacăra revoluției burghezo-democratice, națiunea română manifestîndu-se plenar în lupta împotriva rînduieiilor feudale, a dominației și amestecului puterilor străine în Principate, pentru dreptate socială și pentru făurirea cadrului nou, al societății moderne. De subliniat că, în primul punct al Proclamației de la Izlaz, poporul român decreta „independența sa administrativă și legislativă pe temeiul tratatelor lui Mircea și Vlad V și neamestec al nici unei Puteri din afară în cele dinăuntru ale sale”. Urmau revendicări ca : egalitatea drepturilor politice, contribuția generală, domn responsabil ales pe cinci ani, responsabilitatea miniștrilor, libertatea tiparului, gardă națională, emanciparea mănăstirilor închinete, emanciparea clăcașilor, instrucție egală și întreagă pentru tot poporul, desființarea rangurilor nobiliare etc.

Date fiind, însă, condițiile internaționale concrete, pericolul iminent al intervenției din partea Turciei, ca putere suzerană, și a Rusiei țariste, ca putere protectoare, exprimarea voinței naționale a românilor a îmbrăcat diferite forme, de la cererea garantării autonomiei interne la proclamarea unirii Moldovei și Munteniei într-un singur stat neatîrnat, deziderate încununate prin strigătul hotărît al reprezentanților națiunii române pe Cîmpia Libertății din Blaj : „Noi vrem să ne unim cu Țara !”.

Programele de acțiune ale revoluției — Petiția-proclamație de la Iași din 28 martie ; Punturile națiunii române transilvane, de la Blaj, din 3/15 mai ; Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei de la Brașov din 12 mai ; Proclamația de la Islaz din 9 iunie ; Dorințele Partidei naționale în Moldova ; Petiția țărilor Bucovinei din martie-aprilie 1848 și Promemoriul la Petiția Țării Bucovinei din 19 februarie 1849 — cuprindeau cerințe comune, cu caracter unitar, în țările române. Faptul că pe steagul revoluționar, în toate teritoriile românești, erau înscrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituțiilor feudale și eliberarea țăărănimii dependente, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare, artificiale și vremelnice.

Reacțiunea internațională a acționat, însă, în mod brutal împotriva revoluției române, trupele marilor puteri năvălînd în țară pentru a o înăbuși.

Prin consecințele sale, revoluția de la 1848 a dat un puternic impuls creșterii conștiinței de sine a poporului nostru, a exprimat hotărîrea românilor de pretutindeni de a sfărîma vechile relații feudale, de a deschide calea noii orînduirii, de a făuri unitatea națională în cadrul fruntariilor unuia și aceluiași stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului și democrației. Ea a marcat o etapă importantă în procesul de dezvoltare a României moderne, un moment crucial în trecerea țării noastre de la feudalism la capitalism, contribuind la accelerarea transformărilor social-economice și politice cerute de evoluția modernă a societății românești.

În anii care au urmat, numeroși patrioți exilați au readus pe planul interesului opiniei publice europene situația Principatelor Române în contextul relațiilor internaționale, în raport cu alte state și, în primul rînd, cu Imperiul otoman. Un sprijin în această acțiune au dat întemeietorii socialismului științific, care, reproducînd textele Capitulațiilor din 1393, 1460 și 1511, apoi tratatele lui Petru I cu Dimitrie Cantemir și cu Constantin Brîncoveanu, au relevat valabilitatea lor ca surse juridice ale relațiilor dintre Principate și Poartă. Prin aceasta, ei au susținut lupta dreaptă a poporului român pentru independență națională.

Datorită acțiunii hotărîte a poporului român, la Congresul de la Paris din 1856, cele șapte mari puteri, menținînd suzeranitatea Porții asupra Principatelor, și-au asumat protectoratul asupra acestora. Dar poporul român a impus ei însuși rezolvarea soartei sale. Unirea de la 1859 a fost, în primul rînd, rezultatul luptei tuturor forțelor sociale și politice din cele două Principate. Reprezentanții poporului român au știut să folosească contradicțiile dintre marile puteri pentru realizarea marelui ideal al națiunii române.

Punerea bazelor statului național modern prin Unirea din 1859 a constituit o năzuință permanentă și firească a întregului popor român, năzuință legitimată de comunitatea originii, a limbii, a conștiinței naționale și a legăturilor de viață economică și spirituală. Premisele obiective ale acestui moment istoric fuseseră create de evoluția forțelor materiale de producție. Dezvoltarea industriei și, implicit, a pieții pe întregul teritoriu locuit de poporul român, dezvoltarea intereselor comune și a relațiilor economice dintre Moldova, Țara Românească și Transilvania au favorizat întărirea luptei pentru făurirea statului național. „Unirea — sublinia Mihail Kogălniceanu — e actul energetic al întregii națiuni române”.

Înfăptuirea Unirii a marcat intrarea țării noastre într-o nouă etapă a evoluției sale capitaliste, antrenînd prefaceri importante de ordin politic, social-economic și cultural. Unirea a contribuit, prin crearea unei pieți interne comune, la accelerarea ritmului dezvoltării forțelor de producție și relațiilor capitaliste. Măsurile luate din inițiativa domnitorului Alexandru Ioan Cuza — sprijinit pe o seamă de iluștri oameni politici și susținut puternic de masele populare de la orașe și sate —, pe tărîm legislativ și administrativ, în organizarea economică și statală au consolidat statul național român.

Făurirea statului național modern a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, constituind o premisă esențială în cucerirea independenței de stat absolute, și a polarizat aspirațiile de unitate ale românilor aflați încă sub ocupație străină.

O problemă centrală a dezvoltării social-economice a țării a fost, în acea perioadă, necesitatea înlăturării relațiilor de producție feudale din agricultură, desființării privilegiilor boierești și împrăștiării țăranimii. Dezbaterea problemei agrare a dominat, după Unire, viața politică a țării. Lipsită de drepturi și exploatată de proprietarii de moșii, țăranimea și-a intensificat lupta pentru pămînt, pentru eliberarea de sub servituțiile feudale.

Prin eforturile adepților împrăștiării din Adunarea Națională, în fruntea căroră se afla domnitorul Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu, în anul 1864 a fost înfrîntă opoziția boierimii conservatoare și legiferată reforma agrară. Potrivit prevederilor Legii rurale, țăranii au fost eliberați de servituțiile feudale, primind loturi de pămînt din proprietățile statului și ale moșierimii, proporțional cu numărul vitelor de muncă pe care le aveau. Au fost împrăștiate aproape 468 000 de familii țăărănești cu 1 766 000 ha de pămînt. Eliberarea de obligațiile clăcășești s-a făcut prin răsкупpărare, eşalonată pe 15 ani.

Reforma agrară a determinat transformări adînci în relațiile de producție, reprezentînd o verigă importantă în statornicirea și dezvoltarea modului de producție capitalist. Abolirea dependenței personale a jucat, în acest sens, un însemnat rol, munca forțată a clăcășilor fiind înlocuită cu forța de muncă a țăranilor liberi. Reforma a creat posibilități mai largi pentru dezvoltarea producției de mărfuri, atît a mijloacelor de producție, cît și a produselor de consum.

Marcînd un moment însemnat în evoluția economică și socială a României, reforma agrară din 1864 nu a înlăturat, însă, bazele puterii economice ale moșierimii ;

s-a menținut marea proprietate, care, după reformă, deținea aproape 70% din suprafața de pământ. În agricultură, formele de producție capitalistă, în continuă dezvoltare, se împleteau cu resturi puternice ale vechilor relații. O mare parte a țărănimii, lipsită de pământ suficient, a fost nevoită să recurgă la arendări din masivul proprietății moșierești. S-au menținut, într-o măsură apreciabilă, forme semif feudale de producție: dijmă, rușfetur, învoielii agricole înrobitoare. Acestea au generat adinci contradicții în cadrul sistemului agrar, reflectate pe plan social prin activizarea deosebită a luptei țărănimii.

În procesul de formare a României moderne, un rol important a avut cucerirea independenței absolute de stat, în condițiile puternicei crize a sistemului dominației otomane în Balcani, determinate de intensificarea mișcărilor de eliberare a popoarelor din această parte a Europei. Progresele făcute de statul român pe plan economic, politic și social au evidențiat pregnant anacronismul suzeranității turcești și al protectoratului marilor puteri, au maturizat condițiile pentru înlăturarea acestora. Independența absolută de stat, proclamată la 9 mai 1877, a fost apoi consfințită prin participarea activă a României la războiul ruso-turc din 1877—1878.

Războiul pentru independența României a avut un caracter just, național și popular, de eliberare, indiferent de tendințele expansioniste ale țarismului și de faptul că, atît Rusia țaristă, cît și Imperiul otoman, urmăreau, în războiul dintre ele, menținerea sau lărgirea sferelor lor de dominație și de influență. Masele populare, însoțite de idealul neatinării, au purtat pe umerii lor principalele sarcini ale războiului, au dat dovadă de înalt spirit de abnegație și eroism pe cîmpul de luptă.

Congresul marilor puteri europene de la Berlin (1 iunie—1 iulie 1878), la care România n-a fost admisă să participe ca parte cobeligerantă, a confirmat independența deplină a României și a recunoscut restabilirea autorității statului român asupra Dobrogei, străvechi teritoriu românesc, care fusese cîtropit de otomani în 1484.

Încununarea unor năzuințe și lupte de veacuri ale poporului român, cucerirea independenței absolute de stat a avut o profundă înriuire asupra întregii dezvoltări a societății românești pe calea progresului economic și social, deschizînd noi orizonturi națiunii noastre spre afirmarea liberă, de sine stătătoare.

În urma războiului de independență, România și-a consolidat poziția internațională și a început să joace, ca stat suveran, un rol tot mai activ pe planul relațiilor internaționale. Prestigiul statului român a crescut, ca și interesul opiniei publice europene pentru mișcarea politică și culturală, pentru viața economică și socială a României.

Dobîndirea independenței depline de stat a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a României, a creat condiții prielnice pentru valorificarea potențialului material și uman al țării. Ea a dat un impuls deosebit luptei de eliberare națională a românilor aflați încă sub ocupație străină, victoriile de la Plevna, Grivița și Smirdan fiind sărbătorite peste tot de români cu mare însoțire. Victoria în războiul pentru independență a ridicat, totodată, conștiința națiunii române libere, creînd o stare de spirit optimistă, încrezătoare în forțele interne și capabilă de elanuri viitoare pentru desăvîrșirea procesului de unificare a statului național român.

Pe planul dezvoltării economice, încă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în industrie s-a produs trecerea de la cooperația simplă și manufacturieră la producția mecanizată, bazată pe folosirea mașinilor. Astfel, în anii 1838—1840, se introduc primele mașini cu aburi la întreprinderea metalurgică din Reșița, la fabrica de postav de la Tunari, la minele de la Zlatna și Baia Mare, la fabrica de hîrtie din Piatra-Neamț. Potrivit unor statistici ale vremii, pînă în anul 1860 în România se înființaseră 12 867 de unități industriale, dintre care 171 de „stabilimente industriale“ foloseau forța aburului. Începutul creării industriei moderne de fabrică are loc în România pe scară generală mai ales după cucerirea independenței de stat depline.

Dezvoltarea forțelor materiale de producție, creșterea productivității muncii și a produsului social erau legate de industrializarea țării, care constituia o problemă economică de bază a României moderne. Numeroși gînditori și oameni politici au relevat necesitatea industrializării pentru progresul societății, pentru viitorul României și întărirea independenței sale.

Un factor care a favorizat ritmul de înființare a întreprinderilor industriale l-a constituit adoptarea unor măsuri cu caracter stimulator. În 1887, a fost adoptată legea pentru încurajarea industriei naționale, prin care se acordau o serie de avantaje (scutiri de impozite, de taxe de import pentru materii prime și utilaje, terenuri pentru amplasarea instalațiilor etc.) întreprinderilor care întrebunțau cel puțin 25 de lucrători și dispuneau de un capital de minimum 50 000 de lei. Această lege, ca și elaborarea unor tarife vamale protecționiste, urma după campania pe care o parte a burgheziei a dus-o împotriva convenției comerciale încheiate cu Austro-Ungaria la

1875, sub presiunea cercurilor moșierești, în condiții dezavantajoase pentru industria României. După 1887, în decurs de numai 15 ani, numărul întreprinderilor care îndeplineau condițiile legii de încurajare a crescut de peste două ori, de la 83 la 182. În timp ce, între 1866 și 1877, s-au înființat, anual, în medie, cite 8,2 fabrici, între 1893 și 1906 ritmul mediu anual a fost de 18 fabrici nou create.

La începutul secolului al XX-lea, economia României a continuat să înregistreze progrese pe linia dezvoltării capitaliste a industriei, agriculturii, comerțului și a altor ramuri ale sale. Au fost adoptate noi măsuri cu caracter protecționist (1904—1906 și 1912). Ritmul de dezvoltare a industriei s-a accelerat, fenomen pus în evidență de creșterea numărului întreprinderilor încurajate de stat (de la 346 în 1904 la 847 în 1915), ce aveau o pondere însemnată în ansamblul industriei prelucrătoare. Au sporit, de asemenea, gradul înzestrării energetice, capitalul investit, valoarea producției.

Dezvoltarea economiei capitaliste în general și a industriei mari în special, pe teritoriul întregii României (inclusiv teritoriile aflate sub ocupație străină), până la începutul primului război mondial este ilustrată de existența a 197 982 de întreprinderi (dintre care 1 898 erau mari întreprinderi), de creșterea rețelei căilor ferate, de formarea și extinderea sistemului bancar, de sporirea aproape de trei ori a comerțului exterior.

Primul loc în ceea ce privește valoarea producției continua să-l dețină industria alimentară. Fenomenul cel mai semnificativ al dezvoltării industriale l-a reprezentat, însă, rapida ascensiune a industriei petroliere, a cărei producție a crescut într-un ritm vertiginos, în 30 de ani de 120 ori. În zonele petrolifere funcționau, în 1914, peste 1 000 de sonde. Înregistra progrese și industria forestieră, numărul fabricilor de cherestea crescând, din anul 1900 până în ajunul primului război mondial, de peste trei ori.

Potrivit datelor statistice ale vremii, ramurile industriei alimentare, petroliere și cea de cherestea dispuneau de aproximativ 57% din capitalul fix, 76% din forța motrice și 70% din valoarea producției mari încurajate; industria metalurgică deținea 8% din forța motrice, 9% din capitalul fix și circa 8% din producție.

De o importanță deosebită a fost crearea, în 1880, a Băncii Naționale a României, care avea dreptul de a emite bancnote, semn al independenței totale. Capitalul bancar a cunoscut un ritm rapid de creștere. Până în anul 1914, au luat ființă peste 170 de societăți bancare, față de numai 24 existente înainte de 1900. În felul acesta, se poate vorbi de formarea, în esență, la începutul secolului al XX-lea, a sistemului bancar în România.

O trăsătură caracteristică a dezvoltării României, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o constituie pătrunderea capitalului străin. Burghezia română, neconsolidată încă din punctul de vedere economic și financiar, a fost nevoită să facă concesii marii burghezii străine, care acaparează treptat, pe calea împrumuturilor contractate de stat, precum și prin investiții în domeniul bancar și comercial, ramuri principale ale economiei naționale.

Pătrunderea capitalului străin, prin înființarea de noi întreprinderi industriale și bancare, a contribuit la accelerarea procesului de dezvoltare a relațiilor de producție capitaliste, precum și la concentrarea producției și la centralizarea capitalului. Deținând poziții-cheie în cadrul economiei românești, capitalul străin avea să-i imprime o dezvoltare unilaterală și să scoată din țară profituri enorme, stoarse prin exploatarea prădalnică a bogățiilor țării și a muncitorilor.

Cu toate particularitățile generate de unele condiții specifice, dezvoltarea social-economică a provinciilor istorice aflate sub ocupație străină a avut trăsături comune societății de pe întregul teritoriu românesc. Bogățiile naturale ale acestor provincii, mina de lucru ieftină au atras capitalurile claselor dominante, precum și ale unor mari industriasi din Europa occidentală și centrală, ducând la înăsprirea exploatarei și asupririi populației acestor provincii, în imensa majoritate românească.

Ca urmare a dezvoltării relațiilor de producție capitaliste, începând cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea în România s-au profilat centre industriale muncitorești. București, centrul politic, administrativ și cultural al țării, era, în același timp, orașul industrial și proletar cel mai important. Condiții prielnice dezvoltării industriale și, implicit, formării unui contingent puternic al clasei muncitoare a oferit Valea Prahovei, datorită căilor de comunicație și bogatelor surse de materie primă. Porturile dunărene — Galați, Brăila, Oltenița, Giurgiu, Turnu-Severin —, prin care se făcea un intens comerț de cereale, concentrău un număr însemnat de muncitori, ocupați în transporturi sau în industrie. Unul din fenomenele de seamă ale dezvoltării industriei extractive în acea perioadă l-a reprezentat creșterea importanței bazinului carbonifer din Valea Jiului. Alte centre industriale — Arad, Oradea, Timișoara, Brașov, Cluj — concentrău un mare număr de întreprinderi din industria prelucrătoare.

În peisajul industrial al României de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea se remarcă existenţa unor întreprinderi cu un număr relativ ridicat de muncitori — peste 500 —, cum erau : Atelierele C.F.R., Arsenalul Armatei, uzinele „Lemaître” şi „Vulcan” din Bucureşti, fabrica de cherestea „Goetz” din Galaţi, cele patru fabrici de zahăr — Chitila, Roman, Mărăşeşti, Brînceni (Teleorman). Dezvoltate erau şi centrul minier Petroşani, întreprinderile metalurgice din Reşiţa şi Hunedoara, fabrica de vagoane Arad, centrele de exploatare minieră de la Anina şi Lupeni.

Alături de marile întreprinderi industriale capitaliste, continuau să se dezvolte şi să se diversifice atelierele meşteşugăreşti, care acopereau producerea unei largi game de obiecte necesare consumului intern. Numărul întreprinderilor manufacturiere şi al micilor ateliere meşteşugăreşti a crescut de peste patru ori la începutul secolului al XX-lea, în comparaţie cu anul 1860. Valoarea producţiei industriale nu reprezenta, faţă de agricultură, mai mult de o cincime, iar numărul muncitorilor industriali reprezenta doar 5—7%, în raport cu forţa de muncă ocupată în economia agrară.

România, nefiind o ţară exportatoare de capital sau participantă la lupta de reimpărţire economică şi politică a lumii, ea însăşi constituia un obiect al dominaţiei din partea marilor puteri imperialiste, care urmăreau să o transforme în piaţă de desfacere a fabricatelor, în sursă de materii prime şi în arenă de investiţii aducătoare de profituri. La toate acestea, se adaugă faptul că întregi teritorii româneşti se mai aflau sub cîmpire străină. Bilanţul dezvoltării economiei României la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea arată că în economia ţării ponderea principală revenea agriculturii ; cu toate progresele înregistrate în dezvoltarea economică, socială şi politică, România se găsea în prima fază a evoluţiei capitaliste.

Dezvoltarea capitalistă a ţării a dus la adînci transformări în structura socială şi în dispunerea forţelor de clasă. Relaţiile dintre clase au devenit mai complexe, s-a dezvoltat şi s-a diversificat viaţa politică şi ideologică, s-a modernizat în sens burghez aparatul administrativ, întregul mecanism de stat.

Agricultura, principală ramură a economiei naţionale, furniza aproape două treimi din produsul social, iar cerealele reprezentau aproximativ 84% din totalul exportului românesc. Pătrunderea capitalului în agricultură a determinat schimbări în viaţa satului. Pe marile moşii au început să fie folosite maşini agricole şi unelte perfecţionate. S-a accentuat caracterul comercial al agriculturii. În rîndul ţărănimii, s-a dezvoltat procesul de diferenţiere ; s-a întărit din punctul de vedere economic burghezia satelor, în timp ce un număr crescut de ţărani intrau în rîndurile ţărănimii sărace şi ale proletariatului agricol.

Relaţiile capitaliste din agricultură se împleteau strîns cu formele de producţie semif feudale, care aveau la bază menţinerea marii proprietăţi moşiereşti. Problema agrară, a cărei esenţă consta în lichidarea marii proprietăţi funciare şi desfiinţarea moşierimii ca clasă, rămînea, pe mai departe, spre rezolvare, ca o problemă fundamentală a dezvoltării ţării.

Fiind exponentă a unor forme de proprietate şi relaţii de producţie istoriceşte depăşite, moşierimea reprezenta o clasă retrogradă. Reprezentanţii săi erau apărători ai stărilor de lucruri existente, legaţi prin nenumărate fire de vechile rînduiri perimate. Clasa moşierilor, numericeste infimă, posedă majoritatea suprafeţelor de pămînt arabile şi forestiere ale ţării. În anul 1905, marile proprietăţi particulare, ale statului şi ale instituţiilor persoane juridice deţineau peste 57% din totalul suprafeţelor agricole şi silvice ale României, în timp ce proprietăţile pînă la 10 ha doar 34,18% din totalul suprafeţelor agrosilvice. În cadrul marii proprietăţi, predominau moşiile cu o întindere de peste 500 de ha. Un număr de 1563 de proprietăţi de peste 500 ha deţineau aproape tot atîta pămînt arabil (3 001 478 ha) cît şi cele 1 015 302 proprietăţi sub 10 ha (3 319 695 ha). În timp ce media unei mari gospodării moşiereşti era de circa 2 000 ha, media unei gospodării ţărăneşti, în afara celor peste 300 000 de familii ţărăneşti lipsite de pămînt, reprezenta doar 3,60 ha. De exploatarea marii proprietăţi funciare erau strîns legaţi şi marii arendaşi (la începutul secolului al XX-lea, aproximativ 60% din întreaga suprafaţă cultivabilă mai mare de 100 ha era exploatată de 3 332 de arendaşi), un corp social eterogen ca provenienţă şi formaţie, dar cu interese economice unitare conturate, care-şi întemeiau propăşirea nu atît pe practicarea unor forme capitaliste de producţie, cît pe agravarea exploatarei ţărănimii cuprinse în sistemul învoielilor agricole. Forţa economică a moşierimii a determinat o poziţie încă puternică a acesteia în sistemul politic existent.

Ţărănimia reprezenta cea mai numeroasă clasă a societăţii româneşti. Majoritatea sa covîrşitoare o forma categoriile sărace şi pauperizate (peste 1 milion de familii din totalul de aproximativ 1 250 000 de familii ţărăneşti) ; ţărănimia mijlocie constituia o pătură redusă numeric (circa 180 000 de familii). Foarte puţin numeroasă,

dar relativ puternică din punctul de vedere economic, era țărănimea înstărită (aproximativ 50 000—60 000 de familii).

Masele țărănești, lipsite, în bună măsură, de pământul necesar și de drepturi politice, supuse unei exploatare continue din partea moșierilor și arendașilor, s-au ridicat, în numeroase rinduri, la luptă pentru condiții mai bune de viață, pentru dreptate socială, pentru apărarea pământului străbun. Țărănimea reprezenta o puternică forță progresistă a societății, care, prin nenumăratele frământări și răscoale, unele de rezonanță internațională, a dovedit hotărârea de a înlătura piedicile din calea dezvoltării sale, precum și a poporului român.

Rezultatul esențial, pe plan social, al evoluției capitalismului în România a fost dezvoltarea celor două clase caracteristice acestei orînduiri: burghezia și proletariatul.

Burghezia, legată de formele noi de producție, era interesată în dezvoltarea economiei industriale, a comerțului, a transporturilor, în folosirea științei și tehnicii în producție, ceea ce corespundea cerințelor obiective ale progresului societății. Ea a adoptat o serie de măsuri de ordin economic și politic care au contribuit la dezvoltarea și propășirea țării pe calea progresului social și material. Slab dezvoltată din punctul de vedere economic, burghezia a fost nevoită, însă, să-și împartă puterea politică cu moșierimea, decurgînd de aici o seamă de urmări negative asupra evoluției economice și sociale a țării.

Factorul de cea mai mare importanță pentru destinele istorice ale României l-a constituit formarea și dezvoltarea clasei muncitoare. În România, muncitorii încep să apară încă din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, în condițiile înființării și înmulțirii manufacturilor de tip capitalist și a primelor fabrici. Izvorul principal de formare a proletariatului l-au constituit masele țărănești, la care se adaugă o parte a meseriașilor, caffelor din vechile bresle. Numai în cursul celei de-a doua jumătăți a secolului trecut, clasa muncitoare a crescut numeric de peste trei ori, ajungînd, la începutul secolului nostru, la 525 464 de persoane ocupate în industria prelucrătoare, extractivă, în transporturi și în celelalte întreprinderi și ateliere. Elementul esențial în procesul de formare și dezvoltare a noii clase l-a constituit proletariatul modern de fabrică. El reprezenta, în primele decenii ale secolului al XX-lea, aproximativ 30% din numărul total al clasei muncitoare, adică 178 651 de persoane. Ținînd seama de progresele înregistrate pe linia creșterii sale numerice, proletariatul reprezenta aproximativ 5,7% din totalul populației active.

În cadrul societății românești din acea perioadă istorică, se manifestau largi păături mijlocii alcătuite din mici meseriași, negustori și alte categorii sociale, interesate în mod obiectiv în dezvoltarea democratică a țării.

Ca urmare a progresului economiei, științei și culturii, se dezvoltă intelectualitatea română. Cu toate contradicțiile din atitudinea sa politică, ea a jucat un rol de seamă în viața țării. O parte a intelectualității, cu stare de spirit radicală, a manifestat receptivitate față de ideile socialismului, apropiindu-se de mișcarea socialistă sau chiar activînd în rîndurile acesteia.

Obiectivele social-economice aflate în fața României — dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste, crearea industriei naționale, prospectarea și exploatarea resurselor țării, modernizarea agriculturii — solicitau în mod imperios contribuția oamenilor de știință, lărgirea cercetării științifice proprii, extinderea contactelor savanților români cu știința mondială. În acest sens, o contribuție de seamă au adus oamenii de știință români în diferite domenii ale științei și culturii: matematică, fizică, geologie, chimie, biospeologie, științele agricole, medicină, științe economice, istorie, arheologie, filologie.

Pe plan politic, sub pavăza prevederilor Constituției din 1866, atît puterea legislativă, cît și cea executivă erau apanajul burgheziei și moșierimii. Totodată, Constituția consacra existența unei democrații, care, deși ciuntită, oferea, pînă la un anumit grad, posibilități de desfășurare a activității politice. Constituția acorda o serie de drepturi și libertăți democratice, dar acestea nu erau totdeauna respectate, autoritățile centrale și locale eludînd nu o dată prevederile legilor. În plus, egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor țării devenea inoperantă în condițiile în care, tot prin Constituție, se legiferase sistemul de vot cenșitar, datorită căruia, practic, masele muncitoare erau împiedicate să participe nemijlocit la treburile politice ale statului.

În aceste condiții, puterea executivă era apanajul celor două partide ale burgheziei și moșierimii — Partidul Național-Liberal și Partidul Conservator —, pe care o exercitau în mod alternativ, potrivit intereselor claselor pe care le reprezentau. În disputa pentru putere se constată, treptat, creșterea ponderii politice a liberalilor, corespunzătoare întăririi forței economice a burgheziei, și, în același timp, extinderea deosebirilor acestora față de conservatori, adversari ai prefacerilor înnoitoare din societate.

Apariția unor partide și grupări politice noi, unele dintre ele cu programe avansate, definește o altă trăsătură a vieții politice, ele reprezentând reacția firească a unor clase și categorii sociale mijlocii, interesate în progresul societății românești. Așa au fost : Partidul Democrat-Radical, Gruparea democrată din jurul ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”, Partida Țărănească, Partidul Conservator Democrat, Partidul Naționalist-Democrat, cluburile politice ale meseriașilor. De însemnătate deosebită a fost apariția pe scena vieții publice românești a partidului politic al clasei noastre muncitoare.

În aceste condiții, s-a cristalizat un regim social, economic și politic ale cărui trăsături reflectau ridicarea burgheziei la conducerea țării, în condițiile menținerii clasei moșierești. Regimul burghez a cunoscut, în perioada de până la primul război mondial, modificări importante privind afirmarea din ce în ce mai puternică a clasei burheze și a reprezentanților ei în viața social-politică a țării.

Sarcina fundamentală care se ridica în fața forțelor sociale progresiste consta în prefacerea revoluționară a regimului existent, prin desăvârșirea revoluției burghezo-democratice, în vederea creării premiselor trecerii la transformarea socialistă a societății. În realizarea acestui obiectiv erau interesate, în primul rând, masele largi populare, în frunte cu proletariatul, căruia îi revenea rolul istoric de a fi conducătorul luptei pentru înnoirea radicală a societății. O seamă de pături ale burgheziei și intelectualității s-au aflat alături de popor în lupta pentru înfăptuirea unor profunde reforme social-economice și politice care să asigure progresul general al țării. Pentru menținerea independenței și suveranității naționale și în lupta pentru făurirea statului național unitar român, probleme esențiale, vitale pentru destinele României moderne, s-au reîntilnit în acțiuni comune toate forțele sociale și politice.

Pe plan extern, politica României s-a caracterizat printr-o continuă afirmare, urmărindu-se consolidarea internațională a statului suveran și independent, promovarea unei politici de pace și bună înțelegere între popoare, fiindu-i în atenție mereu necesitatea unirii cu țara a provinciilor românești aflate sub dominație străină. După Tratatul de la Berlin din 1878, imperiile habsburgic, țarist și german au încheiat noi tratate secrete privind împărțirea sferelor lor de influență în Europa. Pentru a contracara atunci tendințele vădit expansioniste ale Rusiei țariste, guvernul român s-a orientat către alianța cu Puterile Centrale. România a încheiat, în 1883, o alianță politică și militară secretă cu Austro-Ungaria, la care a aderat apoi și Germania, ceea ce venea în întimpinarea politicii acestor mari puteri, care vedeau în România, stat independent, datorită poziției ei geografice, o importantă stavilă în fața expansiunii țariste în Balcani. Tratatul semnat la Viena (și reînnoit în 1892, 1896, 1902, 1913) avea un caracter defensiv ; el prevedea, pe parcursul a șapte articole, angajamentul reciproc al părților de a se ajuta în caz de atac neprovocat, de a lua împreună măsuri în caz de amenințare cu agresiune, de a nu încheia pace separată. Această politică a fost acceptată, în general, de toate partidele și grupările politice românești.

✱ Inceputurile mișcării muncitorești și socialiste. Pătrunderea și răspândirea socialismului științific în România. Odată cu apariția relațiilor de producție capitaliste în România, a luat naștere și s-a dezvoltat, treptat, proletariatul român, care a preluat tradițiile înaintate ale luptei revoluționare de eliberare socială și națională duse de-a lungul veacurilor de poporul nostru, le-a continuat și le-a dezvoltat pe o treaptă superioară.

Una din trăsăturile fundamentale ale mișcării muncitorești și socialiste din România, definită încă de la primele sale începuturi, a fost efortul stăruitor și permanent de unire a muncitorilor în organizații politice și profesionale, al căror unic țel final era dezrobirea clasei muncitoare, a tuturor celor ce muncesc de exploatare și edificarea societății socialiste.

Formele de organizare, programele de acțiune, clasa noastră muncitoare le-a conceput în modalități diverse, impuse de realitățile economice și politice ale societății românești.

În evoluția sa, clasa muncitoare din România a cunoscut un proces continuu de clarificare ideologică și politică, avînd ca sens cristalizarea unui program revoluționar de luptă, menit să polarizeze în jurul lui toate forțele progresiste ale societății. Afirindu-se ca luptătoare consecventă pentru rezolvarea intereselor sale, clasa muncitoare era, în același timp, promotoarea luptei pentru apărarea intereselor generale ale poporului român. „Proletariatul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — devine tot mai mult purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale și cucerirea independenței de stat”.

Exploatarea maselor populare, lipsurile materiale in care ele erau nevoite să trăiască au generat și în România, ca peste tot unde au apărut și s-au dezvoltat relații de producție capitaliste, forme de manifestare ale luptei de clasă, mai întâi în rîndul lucrătorilor din întreprinderile precapitaliste și, ulterior, al celor din fabrici, din industria extractivă, din transporturi etc.

• Răzvrătirile și protestele izolate, locale, la care s-au adăugat forme noi de luptă — grevele spontane — pentru condiții omeneste de muncă și o plată corespunzătoare, caracterizează faza de început a mișcării muncitorești. Din șirul acestor conflicte s-au detașat cele de la manufactura de postav din Pociovaliște (de lângă București) care au avut loc în anii 1796—1799 și 1803, despre care Nicolae Iorga spunea că deschid și în țările române „chestiunea muncitorească“, ale minerilor de la Băița (Hunedoara), Cojocna (Cluj), Ocna-Sibiului, Zlatna (1804), ale lucrătorilor de la salinile Telega, Slănic, Ocnele-Mari, Tirgu-Ocna (1832), grevele muncitorilor de la topitoriile de fier din Cerna și Găvăjdia (1837), greva minerilor din Baia Mare (1848) etc.

• Cu timpul, de la mișcările spontane și izolate, s-a trecut la forme de luptă mai organizate, cu un caracter colectiv mai larg, cum au fost grevele din deceniile VII-VIII ale secolului trecut: greva muncitorilor ciurari din portul Brăila (1868), a lucrătorilor de la șantierele de construcții ale căilor ferate Simeria-Petroșani (1868), București-Giurgiu (1869 și 1873), greva muncitorilor și muncitoarelor de la Regia monopolului de tutun din București (1872), a lucrătorilor croitori din Capitală (1874) etc. Amploare deosebită, pentru perioada respectivă, a avut greva celor 4000 de muncitori manuali și căruțași declarată în 1875 în portul Brăila, cea a muncitorilor de la șantierul de construcție a șoselei Ploiești-Predeal (1877), a minerilor din Petroșani (1879) etc. Semnificația acestor acțiuni de început constă în faptul că au pus cu tărie în evidență necesitatea organizării proletariatului pentru dezvoltarea cu succes a luptei împotriva claselor exploatare, pentru realizarea țelurilor sale revoluționare.

• Primele forme de organizare ale muncitorimii române au luat naștere încă la mijlocul secolului al XIX-lea, sub forma asociațiilor profesionale de intrajutorare. Ele și-au pus drept scop stringerea de fonduri, din cotizații sau donații spre a fi folosite pentru ajutorarea membrilor în cazuri de boală, invaliditate sau înmormintare și pentru susținerea perfecționării calificării profesionale în străinătate. Între acestea, menționăm: asociațiile de intrajutorare ale tipografilor din Brașov și Timișoara, create în 1846 și, respectiv, 1851, ale calfelor de șepcari și ale tipografilor din București, înființate în 1855 și 1858, ca și cele ale muncitorilor din Oravița, Reșița, Arad, Turnu-Severin, Cluj, Iași etc.; pînă în 1872 s-au constituit peste 50 de organizații profesionale ale muncitorilor.

În acest proces, un rol însemnat a avut apariția primelor gazete muncitorești: „Tipograful român“ (1865), „Analele tipografice“ (1869), „Uvrieturul“ și „Lucrătorul român“ (1872), care au contribuit la trezirea conștiinței de clasă a muncitorilor, la organizarea lor și la susținerea acțiunilor revendicative.

• Un moment de însemnătate în organizarea rîndurilor clasei muncitoare îl constituie înființarea, în 1872, la București, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România. Crearea și activitatea acestei asociații, care își propunea, pentru prima dată în istoria noastră, unirea tuturor muncitorilor din România, indiferent de profesie, sex, religie sau naționalitate, au reprezentat începutul organizării pe principiul luptei de clasă, la scară națională, a proletariatului român. Organizația centralizată a clasei noastre muncitoare din 1872 se înscrie ca una dintre cele mai vechi organizații la scară națională din lume. Ea s-a pronunțat pentru dezvoltarea țării pe temeliile industriei, văzînd în aceasta cheazășia asigurării independenței și suveranității sale naționale, a dezvoltării de ansamblu a economiei românești și, pe această bază, a creșterii numerice a proletariatului, a întăririi potențialului său de luptă împotriva exploatării și asupririi.

În deceniile al VIII-lea și al IX-lea ale veacului trecut, datorită eforturilor tot mai hotărîte ale muncitorilor, susținute activ de ideile revoluționare, care se răspîndeau tot mai larg prin intermediul presei muncitorești, pe măsura creșterii conștiinței proletariatului, după 1872, pe întreg teritoriul țării, în diferite ramuri de producție se vor înființa organizații profesionale de clasă, cu un caracter muncitoresc bine definit, capabile să conducă lupta împotriva exploatării capitaliste, temelie trai-nică a mișcării sindicale din țara noastră.

Concomitent cu apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești, în țara noastră a apărut și s-a dezvoltat mișcarea socialistă. Gîndirea democratică și progresistă românească, efervescența revoluționară de la 1848 ce s-a dezvoltat în lupta împotriva servituțiilor feudale și a concepțiilor retrograde, pentru asigurarea progresului economic-social și politic, ca și contactele stabilite de reprezentanții acestei generații cu mișcarea revoluționară internațională, au creat un climat favorabil pătrunderii în țara

noastră a ideilor socialiste în general și, în mod special, a socialismului științific. Este de remarcat că, într-o etapă anterioară, încă din deceniul al IV-lea al veacului trecut, au fost cunoscute și răspindite în țara noastră ideile socialismului utopic, ele cunoscând, prin constituirea, în 1835, din inițiativa lui Teodor Diamant, a falansterului de la Scăieni (Prahova), forme originale de concretizare la specificul social-economic al țării, numărându-se printre primele de acest tip din lume. Timp de doi ani s-a experimentat pe teritoriul patriei noastre aplicarea acestor idei, pe atunci cele mai înaintate din lume.

Personalități proeminente ale gândirii social-politice românești, între care Nicolae Bălcescu, Ion Heliade-Rădulescu, Ion Ghica, Cezar Bolliac, C.A. Rosetti, Ion Ionescu de la Brad, Alecu Russo, Petru Poni, P. S. Aurelian, Bőłöni Farkás, János și Farkás Bolyai etc., au manifestat un viu interes pentru ideile socialiste, idealurile acestui curent înnoitor regăsindu-se în opera și activitatea lor practică. Merită relevat faptul că, prin intermediul unor lucrări apărute în limba franceză, Karl Marx a cunoscut ideile de bază ale gândirii lui Nicolae Bălcescu cu privire la problemele economice, sociale și politice ale Principatelor Române, utilizându-le în opera sa fundamentală, *Capitalul*.

Generația primilor socialiști din țara noastră, între care se aflau : Eugen Lupu, V. Gh. Manicea, I. Stăuceanu, Alexandru Spiroiu, Paul Scorțeanu, C.I. Istrati și mulți alții, considerându-se continuatorii direcți ai luptei duse de patrioții de la 1848, au manifestat un viu interes față de socialismul științific, găsind în el răspuns la problemele pe care le ridica evoluția societății românești.

În România, răspindirea ideilor socialismului științific, la scurtă vreme după elaborarea lor de către K. Marx și F. Engels, și însușirea lor tot mai profundă au avut loc pe fundalul dezvoltării și afirmării mișcării muncitorești, când proletariatul român își crea organizații de clasă la scară națională, al creșterii luptelor sociale, care împleteau tot mai mult revendicările social-economice cu cele de ordin politic. „Este cazul să subliniem cu deosebită satisfacție — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — faptul că partea înaintată a proletariatului român, militanții socialiști de frunte ai poporului nostru au venit în contact cu ideile Manifestului Comunist la scurtă vreme de la apariția sa, că numeroase din lucrările de bază ale clasicilor marxismului au fost traduse și difuzate în România curând după tipărirea lor, orientând astfel mișcarea socialistă din România, ținând-o la curent cu gândirea cea mai avansată a epocii“. De menționat că ediții princeps ale lucrărilor lui Karl Marx și Friedrich Engels, ca Situația clasei muncitoare din Anglia ; Manifestul Partidului Comunist ; 18 Brumar al lui Ludovic Bonaparte ; *Capitalul* și altele, au fost răspindite pe teritoriul țării de revoluționarii români care studiau în străinătate.

Activitatea Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1876) și proclamarea Comunei din Paris (1871) au favorizat o mai bună cunoaștere a ideilor socialiste de către intelectualii cu stare de spirit înaintată, unii dintre ei — Mircea Rosetti, George Panu, Vasile Conta, Zamfir Arbore, Nicolae Russel — fiind participanți la activitatea unor secții din apusul Europei ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. În presa românească democratică și progresistă au apărut numeroase știri referitoare la activitatea și principiile acestei organizații. Peste 900 de români au participat la apărarea Republicii franceze împotriva armatelor prusace, iar o parte din aceștia, printre care Dimitrie Dobrescu, C. Haralambie, I. Cernătescu, Mircea Rosetti, Gh. Rojniță, Al. Cociu, Mihai Georgescu, V. Steriade, C. Polichroniu, N. Ursulescu, C. Manolescu, C. Cantacuzino, Ulea Dimitrie, Al. Sabadiu și alții, s-au înrolat în batalioanele de luptă ale Comunei sau au slujit în ambulanțele revoluționare, militare și civile ale Parisului comunard.

În acest climat au luat ființă pe teritoriul patriei, în anii 1868—1871, primele organizații socialiste, ele desfășurându-și activitatea paralel cu aceea a organizațiilor muncitorești. Aceste organizații, create la București, Iași, Galați, Ploiești și în alte centre din țară — care, în unele localități, ca, de exemplu, la Iași, purtau denumirea de Comitetul revoluționar român — erau formate din intelectuali revoluționari hotărâți să lupte pentru transformări radicale în societatea românească, să asigure căi mai rapide pentru progresul general al țării și să întroneze o nouă orânduire socială, lipsită de exploatarea omului de către om. Delegația organizațiilor muncitorești din România la Congresul socialist internațional de la Paris (1889) sublinia, în raportul prezentat Congresului : „Mișcarea socialistă din România datează de aproximativ 18 ani... Tineretul studios a fost cel dintîi care s-a alăturat teoriilor socialiste. El a tradus în limba română operele de căpetenie ale literaturii socialiste și s-a străduit să le răspîndească în întreaga țară“.

La pleiada revoluționarilor amintiți s-au adăugat, în anii următori, Nicolae Codreanu, Constantin Dobrogeanu-Gherea, frații Ioan și Gheorghe Nădejde, Constan-

tin Mille, A. Bacalbașa, Sofia Nădejde, Emil Frunzescu și alții. Prin sarcinile pe care și le propuneau, reprezentanții cercurilor revoluționare erau nu numai continuatorii direcției ai idealurilor revoluției române de la 1848, dar, prin analiza relațiilor sociale în lumina socialismului științific, ei le-au îmbogățit și le-au ridicat pe noi trepte, fiind în pas cu cerințele dezvoltării poporului român în noua etapă istorică.

Activitatea organizațiilor revoluționare, socialiste s-a desfășurat, la început, mai ales sub aspect teoretic, membrii acestora dezbătând, în reuniuni periodice, probleme ale teoriei socialiste, dezvoltând și criticând racilele societății burgheze, căutând, în lumina socialismului științific, căile pentru transformarea regimului existent. Concepțiile revoluționarilor români din deceniul al VIII-lea al secolului trecut sînt înmănunchate într-o serie de articole, scrisori, broșuri, adevărate documente pe baza cărora putem reconstitui intensitatea lor activitate teoretică și de propagandă a ideilor socialismului științific. Dată fiind acuitatea rezolvării problemei agrare, membrii acestor cercuri au dat o atenție deosebită țăranimii, îmbunătățirii situației acesteia, relevînd rolul jucat de masele populare în viața țării, în lupta din trecut a poporului pentru neatințare și apărarea gleei strămoșești.

Procesul rapid de însușire a socialismului științific s-a detașat ca o operă revoluționară profundă, care se făcea la lumina realităților românești, căpătînd astfel un caracter științific creator. Totodată, socialiștii români au elaborat ei înșiși o serie de lucrări în lumina socialismului științific, care s-au bucurat de un larg răspuns. De la primele manifestări ale pionierilor organizațiilor socialiste, de demascare a racilelor exploatații, la studiile lui C. Dobrogeanu-Gherea, Ioan Nădejde ș.a., la numeroasele articole apărute în publicațiile socialiste românești: „Socialistul” (1877), „Besarabia” (1879), „România viitoare” (1880), „Înainte” (1880), etc., se configurează un curs tot mai profund de studiere a realităților social-economice și politice din țara noastră pe temeiul învățaturii socialismului științific, în vederea definirii sensului dezvoltării societății românești și a stabilirii obiectivelor strategice și tactice de luptă ale proletariatului român în condițiile specifice în care trăia și lupta.

Aceste preocupări se vor materializa în programe de acțiune, care reflectă nivelul de cunoaștere și pătrundere a socialismului științific. Prima schițare de program a socialiștilor români datează din anul 1875 și este cuprinsă într-o scrisoare aparținînd lui Nicolae Codreanu, intitulată sugestiv: *Din România. Revoluționarii români își dădeau seama, încă de atunci, că stările apăsătoare pe care le sufereau masele erau rezultatul orînduirii social-economice capitaliste. Deosebit de grăitor pentru nivelul de înțelegere a căilor ce vor putea duce la eliminarea tuturor acestor racile este următoarea apreciere programatică din documentul de mai sus: „Și nimic nu va salva un muncitor de acești însoțitori inevitabili ai actualiei orînduirii social-economice, nici fertilitatea solului, nici condițiile climaterice favorabile, nici densitatea redusă a populației, nici hărnicia sa. Toate aceste condiții care ar trebui să creeze fericirea și mulțumirea muncitorilor servesc numai unei înavuțiri mai mari a paraziților bogați și exploataților muncii poporului. Numai revoluția socială va putea să ne conducă și pe noi, românii, pe drumul luminos al fericirii și mulțumirii muncitorilor; numai ea va smulge din rădăcini și va nimici și în rîndurile națiunii noastre clasa exploataților privilegiați ai populației muncitoare”. În Credo al socialiștilor din anul 1880 se aprecia, în lumina socialismului științific, că „numai egalitatea economică ... va emancipa clasele muncitoare de sub jugul economic, politic, intelectual, moral și religios al claselor dominante”. Egalitatea economică, se sublinia mai departe, poate fi realizată într-un mod durabil numai prin „sechestrarea instrumentelor mari de producțiune, care sînt astăzi proprietatea individuală a oamenilor deosebiți și trecerea acestor instrumente în proprietatea colectivă a societăților de muncitori”.*

Pe aceste temeiuri teoretice s-a început o activitate sistematică de atragere în mișcarea socialistă a noi și noi aderenți și de a înarma cu aceste idei proletariatul român în dezvoltare, singura clasă în stare să le înfăptuiască, în alianță cu țăranimea și cu celelalte categorii sociale exploatare și asuprite. Totodată, revoluționarii români au înțeles că trebuia creată o forță politică la nivelul întregii țări care să înmănuncheze toate organizațiile socialiste din România.

Manifestînd o înțelegere adîncă față de necesitatea dezvoltării țării și un patriotism fierbinte, organizațiile revoluționare, socialiste au sprijinit activ războiul României pentru cucerirea independenței absolute de stat, mulți dintre membrii acestora participînd ca voluntari pe front.

Cucerirea independenței absolute de stat a României a însemnat și pentru mișcarea socialistă lărgirea cadrului său de acțiune; ea a devenit mai bine organizată, reușind să atragă de partea ideilor înnoitoare ale socialismului noi și noi categorii sociale.

Anii 1878—1880 marchează începutul procesului de apropiere a socialiștilor de mișcarea muncitorească, ei găsind în proletariat — aflat într-o luptă tot mai vi-guroasă împotriva exploatareilor — forța socială capabilă să transpună în viață ideile revoluționare despre lume și societate. Tocmai această amploare pe care a luat-o acțiunea de propagare a socialismului științific, ca și afirmarea politică a muncitorimii în viața țării, a adus pe planul dezbaterilor necesitatea formării parti-dului politic al clasei muncitoare. Sînt concludente, în acest sens, numeroase docu-mente ale mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, care, din anii 1878—1879, evidențiază permanentele căutări ale socialiștilor români în vederea făuririi partidului politic centralizat la scară națională. În scrisoarea lui C. Dobrogeanu-Gherea către N. Codreanu din 1878, de exemplu, se releva în acest sens : „cît timp nu ne vom manifesta în fața societății române ca partid, propaganda... nu are nici o importanță“, iar dintr-o scrisoare a lui Nicolae Codreanu din 1 septembrie 1878, adresată din București doctorului N. Russel, la Iași, rezultă că socialiștii români nă-zuiau și se gîndeau „foarte serios“ la „formarea în România a unui partid socialist“. În 1879, acțiunile pentru pregătirea documentelor programatice în vederea ținerii unui congres al organizațiilor revoluționare socialiste s-au intensificat.

În contextul acestor cristalizări programatice, în lumina socialismului științific, s-a pus problema convocării unui congres al organizațiilor revoluționare, socialiste din țară. Trebuie relevat că revoluționarii români avuseseră în vedere, încă în 1878, convocarea acestuia, pentru a contribui la întărirea organizatorică a mișcării și a dezbate sarcinile ei de viitor. În primăvara anului 1879 se întreprind noi acțiuni ge-neralizate prin consfăturile de la București și Ploiești care au pregătît terenul în ve-derea convocării Congresului.

Congresul socialist s-a desfășurat în luna octombrie 1879, la Iași. În centrul atenției lucrărilor sale a stat organizarea luptei clasei muncitoare. Mișcarea munci-torească organizată din România avea, la acea dată, o vechime de peste trei decenii, iar organizațiile socialiste, formate din revoluționari, înțeleseseră esența ideilor so-cialismului științific în spiritul cărora acționau acum pentru crearea partidului so-cialist român. Acordindu-se atenție problemei țărănești și urmărindu-se eliberarea țăranilor de rămășițele exploatarei feudale, socialiștii români au hotărît să desfășoare în primul rînd propaganda în rîndurile muncitorilor, fiind conștienți că numai orga-nizarea și ancorarea în propriile realități naționale a proletariatului român, lupta sa, a tuturor oamenilor muncii vor determina schimbări structurale în România modernă.

Congresul a reușit să consolideze prevederile programatice specifice etapei respective de evoluție a mișcării noastre socialiste, înainte de toate în ceea ce pri-vește orientarea activității spre înarmarea clasei muncitoare din România cu teoria socialismului științific. Congresul a reușit, totodată, să întărească și să lărgască atît cadrul organizatoric, cît și sfera și metodele de luptă ale organizațiilor socialiste. După această dată, socialiștii români au acționat nemijlocit și pe planul organizării muncitorilor pe principiul luptei de clasă, chemindu-i tot mai hotărît la adunările și întrunirile organizațiilor socialiste, revoluționare. Numeroase documente atestă că, la București, Iași și în alte centre, în zilele de duminică, socialiștii se întîlneau cu muncitorii, cărora le explicau, în lumina materialismului dialectic și istoric, o seamă de probleme legate de condițiile de muncă și de trai, despre necesitatea organizării lor profesionale și politice și despre necesitatea desfășurării luptei pentru cucerirea de revendicări cu caracter economic și politic. În același timp, în viața social-poli-tică a țării se vorbea tot mai insistent despre existența partidului socialist, fie că se numea partidă socialistă, partidă a muncitorilor, social-democrație etc.

Reliefînd existența organizației politice noi, partida socialistă, gazeta „Îna-nte“, în editorialul-program din primul său număr, sublinia : „Sîntem în România avangarda luptătorilor puternicei falange a Occidentului, care a ridicat deja de mult și face să filfiiie sus și mindru drapelul roșu nepătat al democrației socialiste. Vom fi, așadar, apărătorul drepturilor de om și muncitor ale proletariatului român“. Era în aceasta o înțelegere adecvată a socialismului științific de către revoluționarii români, conștienți acum că „orice program, orice partid care nu slujește ca exponent al in-tereselor poporului trebuie să cadă. Așa a fost, este și va fi“. Elocvent pentru această orientare este faptul că gazeta „Înainte“ se subintitula, pentru prima oară în istoria mișcării muncitorești din România, „organ democratic socialist și al proletariatului român“, ceea ce denotă că socialiștii din țara noastră se considerau uniți cu prole-tariatul român, devenind purtătorii săi de cuvînt.

—Partida muncitorilor și organizațiile sale locale — cercurile și cluburile muncitorești. În anii 1879—1893, deși, în mod formal, nu se constituise încă o organizație politică muncitorească centralizată la scara întregii țări, cu o conducere unitară și cu un statut de organizare, această organizație exista și se manifesta în mod real în viața țării. „Sintem deci un partid nou — declara ziarul „Drepturile omului“ la 5 octombrie 1888, precizând locul și sarcinile partidului socialist în viața social-politică a țării —, un partid care, în sfera economică și socială, voim să facem acele reforme sociale care vor putea stărpi sărăcia, care vor putea stărpi cauza tuturor relelor din societate“.

O primă sarcină pe care socialiștii români și-au pus-o după Congresul de la Iași din 1879 a fost aceea a răspîndirii organizate a socialismului științific, pentru înarmarea teoretică a maselor populare. Una dintre principalele căi de răspîndire largă a acestuia în limba română a constituit-o presa muncitorească și socialistă, în care au văzut lumina tiparului traduceri ale unor scrieri ale lui Marx, Engels, precum și articole originale de popularizare a socialismului științific. Astfel, gazeta „România viitoare“ (1880) și revista „Emanciparea“ (1883) din București au publicat primele traduceri românești din fundamentala operă Capitalul, a lui K. Marx. O serie de idei și teze ale socialismului științific au fost prezentate și în primul cotidian socialist din România, „Drepturile omului“ (1885). Revista „Contemporanul“ (1881—1891) a inserat în paginile sale, în anii 1885—1886, una dintre cele dintîi traduceri realizate în mișcarea muncitorească internațională din lucrarea lui F. Engels Originea familiei, a proprietății private și a statului. „Revista socială“ (Iași, 1884—1887) a avut o importanță majoră în combaterea teoriilor false și ostile socialismului științific și în explicarea la un nivel accesibil maselor muncitoare a principiilor fundamentale ale socialismului științific.

Ideile socialismului științific au fost larg popularizate prin numeroase conferințe publice, cursuri populare. Începînd cu 1884 s-au desfășurat sistematic, la București, în cunoscutele săli „Franzelari“ și „Sotir“, în fața unui public format din muncitori, studenți, profesori, elevi și alți intelectuali, conferințe pe diferite probleme ale concepției revoluționare despre lume și societate susținute de militanți socialiști, precum Ioan Nădejde, Anton Bacalbașa, C. Mille, C. Dobrogeanu-Gherea. Promovarea materialismului militant, a gândirii științifice înaintate de către mișcarea socialistă a putut fi înfăptuită cu succes și datorită climatului propice creat de activitatea științifică desfășurată în spiritul ideilor materialiste de numeroși gînditori români, printre care Gr. Cobălcescu, Vasile Conta, D. Brînză, Șt. Michăilescu, C. I. Istrati, Emil Racoviță.

În același timp, în presa socialistă au apărut studii de mare valoare științifică datorate revoluționarilor români. Ele au întreprins o analiză aprofundată a problemelor social-politice specifice țării noastre, în lumina ideilor socialismului științific, fundamentind, pe această bază, legitimitatea socialismului în România, strategia și tactica sa în condițiile proprii societății românești. Între acestea, de cea mai mare importanță teoretică și practică a fost lucrarea lui C. Dobrogeanu-Gherea : Ce vor socialiștii români, elaborată din însărcinarea mișcării socialiste, publicată în 1886 și destinată a direcționa printr-un program clar activitatea „partidei muncitorilor“.

Reflectînd cunoașterea profundă a socialismului științific, în lucrare se remarcă cu deosebită claritate : „Școlari ai socialismului științific, membri ai marii familii socialiste europene, noi știm că felul activității noastre atîrnă de condițiile reale ale țării noastre și mai ales de cele economico-sociale. Așadar să analizăm condițiile de trai ale țării noastre cum urmează din pozițiunea poporului muncitor, din relațiile de clasă, din cultura noastră, din temeliile economice“.

Programul din 1886 a făcut o analiză aprofundată a evoluției ideilor socialiste pe plan european și a receptării lor în România. Totodată, pe baza ideilor socialismului științific, a întreprins o analiză amplă a relațiilor social-economice și politice românești, evidențiind specificul și trăsăturile sale, dispoziția forțelor de clasă și a partidelor politice din societatea noastră. Pe aceste temeuri, s-a susținut și s-a argumentat necesitatea organizării partidului politic al proletariatului la scara întregii țări, evidențiîndu-se ca obiectiv politic fundamental al partidului lupta revoluționară pentru cucerirea puterii în stat. „Poporul, proletariatul — se scrie în program —, ajungînd la putere, după revoluția socială, proletară, va întrebuița dictatura de clasă ca mijloc pentru a-și întări domnia, pentru a organiza formele de viață ale societății socialiste“. Socialiștii români și-au formulat în mod just drept cerință obiectivă a trecerii la făurirea orînduirii socialiste, problema instaurării puterii clasei muncitoare ca formă de dominație împotriva claselor exploatatoare, a forțelor ostile societății eliberate de exploatare, ca o condiție a făuririi socialismului. „Această

concepție — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, privitoare la modul de realizare a transformării revoluționare a societății și-a pus cu putere amprenta, încă de la început, asupra întregii lupte revoluționare a proletariatului din România și a partidului său politic". Prin această orientare clară în lumina socialismului științific, lucrarea reprezintă primul program bazat pe principiile socialismului științific, elaborat pentru partida muncitorilor din România.

Pînă în 1893, acest document programatic a stabilit linia de conduită a „partidului socialist” față de realitățile politice ale timpului, revendicările cu caracter economic și politic înscrise pe steagul de luptă al proletariatului organizat.

Ideile cuprinse în lucrarea *Ce vor socialiștii români* ne apar deosebit de semnificative, raportate la contextul preocupărilor programatice ale mișcării muncitorești internaționale. După încetarea activității Asociației Internaționale a Muncitorilor, a apărut cu acuitate necesitatea organizării clasei muncitoare pe scară națională, întrucît lupta acesteia viza obiective de rezolvat în cadrul fiecărei țări. Analiza atentă a acestui proces scoate la iveală marea diversitate a condițiilor sociale, politice și economice concrete în care au activat partidele muncitorești și socialiste în ultima parte a veacului trecut. Programele lor de acțiune au reflectat nivelul de dezvoltare a clasei muncitoare din fiecare țară, gradul de înțelegere și însușire a socialismului științific. Nu trebuie omis nici faptul că, în epoca dată, alături de ideile socialismului științific s-au manifestat unele curente în mișcarea muncitorească, mai mult sau mai puțin potrivnice acestuia, care au avut o influență destul de puternică și îndelungată în anumite țări (proudhonismul, lassalleanismul, anarhismul, bakunismul), influență resimțită și în activitatea unor partide socialiste.

Intr-un asemenea context internațional al dezvoltării mișcării muncitorești, al creării partidelor socialiste și al formulării documentelor lor programatice, cursul mișcării socialiste din România înregistrează, prin publicarea programului *Ce vor socialiștii români*, care recunoaște și își însușește tezele fundamentale ale socialismului științific, un moment deosebit de important pentru afirmarea poziției revoluționare a socialiștilor români, temelie trainică a partidului politic al clasei muncitoare din România.

Gîndirea creatoare socialistă și-a croit drum într-o confruntare susținută cu reprezentanții ideologici ai claselor exploatare, care căutau să nege legitimitatea socialismului în România, considerîndu-l „plantă exotică”. Însăși întărirea mișcării socialiste și îngemănarea cu mișcarea muncitorească au demonstrat necesitatea și viabilitatea socialismului în România, izvorită din realitățile obiective social-economice ale țării. Militanții socialiști au depus o susținută activitate în domeniul analizei teoretice a situației social-economice și politice din România, în vederea stabilirii sarcinilor de ordin tactic ale socialiștilor. Multe dintre punctele de vedere ale socialiștilor cu privire la structura și dispunerea forțelor de clasă, la procesele dezvoltării economice, la fizionomia și esența partidelor politice, puncte de vedere elaborate adesea într-o polemică ascuțită cu ideologi ai claselor dominante, vădesc o orientare justă, situîndu-se, în contextul vremii, pe pozițiile cele mai înaintate ale gîndirii social-politice din țara noastră, ca și din mișcarea muncitorească internațională.

Orientarea clară, pe baza principiilor socialismului științific, a mișcării noastre muncitorești a fost salutată de Friedrich Engels. La 4 ianuarie 1888, el îi scria din Londra lui Ioan Nădejde, directorul revistei „Contemporanul”: „Cu mare plăcere am văzut că socialiștii din România primesc, în programul lor, principiile de căpetenie ale teoriei care a izbutit a aduna într-un mănunchi de luptători mai pe toți socialiștii din Europa și din America, e vorba de teoria prietenului meu, răposatul Karl Marx”.

Programul din 1886, elaborat în lumina socialismului științific, a fost însușit și adoptat de muncitorii înaintați, de socialiștii români, care, începînd cu anul 1887, au întemeiat, la București și în alte orașe ale țării, cercurile muncitorești, organizații socialiste ce acționau ca secțiuni ale Partidei muncitorilor.

Pe aceste temeiuri, Partida muncitorilor a desfășurat o bogată activitate organizatorică și propagandistică, îndeosebi prin intermediul organelor de presă ale acestor organizații din diferite orașe ale țării — „Dezrobirea” (București), avînd subtitlul: „organ al Partidului muncitorilor”; „Muncitorul” (Iași), „organ al Partidei muncitorești”; „Frăția” (Galați), „gazeta Partidei muncitorilor”; „Unirea muncitorilor” (Brăila), „organ al Partidei muncitorilor” ș.a.

Pe lîngă susținerea acțiunilor revendicative muncitorești, Partida muncitorilor, organizațiile sale locale au participat la alegerile parlamentare, depunînd candidaturi în mai multe județe. Alegerea, în 1888, a doi deputați socialiști, reprezentînd Partida muncitorilor, în Parlamentul țării — V. Gh. Morțun și Ioan Nădejde — a constituit, în împrejurările de atunci, un important succes politic al mișcării revoluționare române. Participînd pentru prima dată în istoria României, în numele Parti-

dei muncitorilor la viața parlamentară, deputații socialiști au avut intervenții pe diferite probleme sociale și politice, evidențiind pregnant poziția înaintată, profund patriotică a mișcării muncitorești.

De menționat că, pe lângă membrii cercurilor muncitorești, se considerau a aparține Partidei muncitorilor și membrii organizațiilor profesionale muncitorești, care o apreciau ca o realitate de fapt, atît din punctul de vedere politic-ideologic, cît și organizatoric. Dezbaterile din cadrul mișcării pe această temă au fost de natură să definească justele raporturi dintre cele două componente ale mișcării, în care partidul politic — expresia cea mai înaintată a proletariatului organizat — era conceput ca îndrumătorul politic, călăuză ideologică a mișcării sindicale.

X După anii 1879—1880, procesul de organizare profesională a căpătat noi valențe, creîndu-se, în diferite ramuri de producție, în Capitală ca și în întreaga țară, noi și noi organizații profesionale bazate pe principiul luptei de clasă, între care remarcăm: „Societatea Deșteptarea” a lucrătorilor tipografi și Societatea lucrătorilor în fier și lemn din Capitală, Societatea „Infrățirea” a muncitorilor din Galați, Societatea muncitorilor din Iași.

În deceniul al 9-lea al veacului trecut, acțiunile clasei muncitoare se impun tot mai mult în scena vieții politice. Axate, în special, pe revendicări economice, ele au antrenat un număr relativ ridicat de participanți, unele greve fiind însoțite de manifestații de stradă. Mișcări greviste mai însemnate, care au durat, uneori, luni întregi, au desfășurat lucrătorii de la manufacturile de tutun din Cluj (1882), lucrătorii din portul Brăila (1884), muncitorii tipografi din București (1886—1888), lucrătorii de la Atelierele căilor ferate din București (1888), minerii de la Doman, Secul (1888) și Drencova (1889—1890). Aceste acțiuni, căpătînd caracterul unor ascuțite conflicte de clasă, au dovedit creșterea potențialului de luptă al clasei muncitoare, prielung manifestări ale solidarității proletare interne și de peste hotare.

În acest cadru larg s-a pus cu tot mai multă acuitate la ordinea zilei problema făuririi partidului politic centralizat la scară națională al clasei muncitoare din România. În 1890 s-a făcut un pas înainte pe linia întăririi organizațiilor muncitorești, prin transformarea cercurilor muncitorilor în cluburi muncitorești, ca organizații locale ale Partidei muncitorilor, care au reunit un număr mai mare de lucrători și au fost concepute pe baze mai largi. Cluburi muncitorești au luat ființă la București, Ploiești, Galați, Brăila, Roman, Craiova, Turnu-Severin și în alte centre din țară. Ele aveau organe de presă proprii, precum: „Lucrătorul” — Galați, „Democrația socială” — Ploiești, „Critica socială” — Iași și au desfășurat o bogată activitate pe tărîm politic, ideologic și organizatoric. Clubul muncitorilor din București, care a editat importantul organ de presă „Munca”, și-a propus să servească drept „simbure în jurul căruia să se organizeze toate puterile partidului muncitoresc”, la scară națională.

Pe plan ideologic se remarcă o pronunțată dezvoltare a literaturii și presei socialiste, o amplă dezbateră în jurul principalelor probleme privind întărirea organizatorică și politică a organizațiilor muncitorești, cît și dezvoltarea țării pe calea progresului social. Un rol deosebit în înarmarea ideologică a mișcării muncitorești a avut continuarea opere de traducere și editare în limba română a operelor întemeietorilor socialismului științific. Astfel se fac cunoscute, pentru prima oară în limba română, Manifestul Partidului Comunist și Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință.

Materialele elaborate în această perioadă s-au impus prin caracterul lor înaintat, revoluționar, răspunzînd cerințelor epocii, dar și perspectivei istorice. Clarificarea problemelor în spiritul principiilor fundamentale ale socialismului științific, în vederea abordării și soluționării pe temeiuri revoluționare a chestiunilor menite să apere interesele clasei muncitoare, să deschidă perspectiva prefacerilor radicale din societatea românească, reprezintă o trăsătură distinctivă a activității Partidei muncitorilor.

Spre deosebire de situația din partidele politice ale claselor dominante, în mișcarea noastră muncitorească s-au instaurat, încă de la începuturile ei, principii și raporturi profund democratice în cadrul fiecărei organizații în parte și în relațiile dintre acestea. În general, a existat o unitate principială, bazată pe stimă și încredere în interiorul mișcării, manifestată pe plan ideologic, politic și organizatoric, ceea ce a dat forță în lupta împotriva claselor exploatare și prestigiu în mișcarea muncitorească internațională.

Toate aceste trăsături au contribuit ca mișcarea noastră muncitorească să înregistreze o remarcabilă evoluție ascendentă, impulsionată fiind de acțiunea de propagare a socialismului științific, de creșterea conștiinței de clasă a proletariatului, care se manifesta prin intensificarea procesului de organizare politică și profesională, prin dezvoltarea luptei împotriva exploatării. Se declanșează marile greve ale mine.

rilor de la Dognecea, ale tăbăcarilor și tipografilor din Ploiești (1890), ale muncitorilor de la fabrica Goetz din Galați și ale minerilor din Petroșani (1892). Acțiunile proletare din acești ani, încheiate în marea lor majoritate cu victoria greviștilor, au antrenat un număr mai mare de lucrători, s-au definit printr-un ascutit spirit de solidaritate și unitate, ceea ce a demonstrat creșterea potențialului de luptă al muncitorimii din țara noastră, afirmarea proletariatului pe arena vieții social-politice a României. În același timp, măsurile restrictive și represive luate de autorități împotriva greviștilor au reliefat adîncirea antagonismelor de clasă din societatea românească și au pus pe muncitori în situația să deslușească mai bine caracterul de clasă al aparatului de stat burghez.

În noua fază, caracterizată prin creșterea deosebită a activității socialiste, se puneau cu acuitate problema centralizării din punctul de vedere organizatoric, la scară națională, a tuturor organizațiilor politice muncitorești. În acest scop, tot mai numeroși fruntași socialiști, tot mai multe organizații muncitorești au cerut convocarea congresului socialist.

Constituirea și dezvoltarea partidului (centralizat) al clasei muncitoare din România. Convocarea Congresului de centralizare la scară națională a tuturor organizațiilor clasei muncitoare din România s-a hotărît în cadrul Adunării generale a Clubului muncitorilor din București din 2 mai 1892. O comisie a organizațiilor muncitorești a trecut la alcătuirea proiectului de program al partidului, care a fost publicat în decembrie 1892 în presa socialistă, fiind supus apoi dezbaterilor organizațiilor muncitorești din întreaga țară timp de aproape patru luni de zile.

În perioada premergătoare Congresului s-a desfășurat o activitate propagandistică intensă, prin presă și prin viu grai, pentru clarificarea problemelor de bază ale mișcării muncitorești. Numeroase publicații socialiste apărute atunci au adus o contribuție valoroasă la pregătirea teoretică și organizatorică a Congresului partidului: „Munca” — București (1890); „Critica socială” — Iași (1891); „Democrația socială” — Ploiești (1892); „Proletarul” — Botoșani (1892); „Lucrătorul” — Galați (1892).

Lucrările Congresului s-au deschis la 31 martie 1893, în Sala Clubului muncitorilor din Capitală, în prezența a 63 de delegați reprezentînd cluburile muncitorești din București, Iași, Galați, Ploiești, Craiova, Roman, Tecuci, Botoșani, Tirgu-Frumos, unele asociații profesionale și un delegat al Grupului studenților socialiști români din Paris.

Muncitorimea din întreaga țară a întâmpinat cu entuziasm lucrările Congresului, iar organizații revoluționare ale proletariatului din diferite țări — Rusia, Franța, Germania, Bulgaria, Austria, Italia, Spania — au trimis mesaje de salut; a participat, în calitate de invitat, un reprezentant al mișcării socialiste din Bulgaria.

În centrul lucrărilor Congresului s-au situat dezbaterile și adoptarea noului program și a statutului partidului, centralizarea la scară națională a organizațiilor politice muncitorești existente, alegerea organului central de conducere al partidului.

Programul partidului adoptat la Congres reprezenta, în esență, o dezvoltare a celui din 1886 (Ce vor socialiștii români), corespunzător noilor condiții în care se afla mișcarea muncitorească din țara noastră. El cuprindea expunerea teoretică a principiilor fundamentale ale socialismului științific ce urmau să stea la baza activității partidului și obiectivele practice imediate ale luptei proletariatului român.

În partea sa teoretică, pe baza analizei profunde a evoluției României moderne, programul evidenția contradicțiile sociale existente, în primul rînd dintre proletariat și burghezie. În lumina socialismului științific s-a relevat rolul istoric al clasei muncitoare și al partidului său politic, „de a organiza proletariatul, de a organiza poporul muncitor” și a-l conduce în luptă, în vederea îndeplinirii misiunii care-i revine: „desființarea proprietății private asupra mijloacelor de producție și prefacerea lor în proprietate socială”, „distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste”.

Cea de a doua parte a programului cuprindea deziderate practice, „de acțiune imediată”, avînd un conținut general-democratic, corespunzătoare etapei istorice date, menite a contribui la îmbunătățirea situației economice a maselor muncitoare de la orașe și sate și la continuarea democratizării a regimului politic, condiții esențiale pentru libera dezvoltare a mișcării muncitorești, pentru propășirea țării în general. Astfel, partidul proletar își propunea să lupte pentru obținerea votului universal, egal, direct și secret, pentru garantarea dreptului la întrunire și organizare, la acțiuni greviste etc. În vederea îmbunătățirii situației maselor muncitoare, se prevedea desfășurarea luptei pentru obținerea zilei de muncă de opt ore, repausul duminical, interzicerea muncii copiilor și reglementarea muncii femeilor, învățămîntul gratuit, obligatoriu și integral pentru toți copiii. În problema agrar-țărănească se preconiza, în spiritul concepțiilor

ce dominau în mișcarea socialistă internațională, răscumpărarea marilor proprietăți și arendarea pământului la țărani, prin intermediul comunelor agricole etc.

Prezența în program a acestor obiective demonstra justă orientare a socialiștilor în funcție de realitățile epocii. Ideea a fost că se poate de clar exprima în cuprinsul acestuia : „Prin aducerea la îndeplinire a acestor cereri nu se realizează idealul nostru socialist. Acest program de luptă reprezintă numai acele reforme care s-ar putea realiza chiar în societatea actuală și a căror îndeplinire ar fi un pas uriaș către idealul nostru, prin faptul că s-ar spori bunăstarea materială și intelectuală a poporului muncitor și deci puterea lui de luptă și de împotrivire“.

Statutul adoptat de Congres stabilea pentru partidul politic proletar denumirea de Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.) și structura sa organizatorică ; el se compunea din „cluburile de muncitori, syndicatele de muncitori și toate grupările care vor declara că primesc în întregime programul partidului și hotărârile congreselor“, punându-se astfel bazele „organizării unitare a social-democrației române“.

Congresul socialist din 1893 a hotărât editarea unui organ de presă cotidian al partidului și s-a pronunțat pentru desfășurarea de către partid a unei politici de alianțe cu celelalte partide ale timpului, care însă să nu afecteze individualitatea sa politică.

În ultima zi a lucrărilor Congresului au fost alese organele de conducere ale partidului. Din primul Consiliu General al P.S.D.M.R. au făcut parte : I. Nădejde, V. G. Morțun, Al. Ionescu, Al. Radovici, C. Mille.

Constituirea, în 1893, a partidului politic al clasei noastre muncitoare bazat pe principiile socialismului științific și centralizat la scară națională a reprezentat un rezultat firesc al dezvoltării mișcării muncitorești și al răspîndirii ideilor socialismului științific în România, o puternică lovitură dată concepțiilor care încercau să susțină că în țara noastră nu ar exista luptă de clasă și, ca atare, nici teren prielnic pentru dezvoltarea mișcării revoluționare a proletariatului. Deosebit fundamental, prin țelurile programatice enunțate și prin conținutul activității sale, de toate celelalte partide politice, partidul proletariatului a ridicat pe o treaptă superioară procesul de organizare și de luptă al clasei muncitoare din România. P.S.D.M.R. a intrat în istoria patriei noastre ca un moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului și ale poporului român, ca moment care marchează centralizarea în practică, la scară națională, a tuturor organizațiilor clasei muncitoare existente atunci în România.

Partidul clasei muncitoare, făcut pe baza principiilor socialismului științific, și-a asumat din prima clipă misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice de către proletariat și celelalte mase muncitoare de la orașe și sate, pentru transformarea socialistă a societății românești. „Anul 1893 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune cu deplin temei că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și are rădăcinile împlîntate adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă“.

Istoria, viața, faptele au demonstrat că formarea partidului muncitoresc a fost rezultatul evoluției istorice a poporului nostru, al dezvoltării forțelor și relațiilor de producție, rezultatul condițiilor obiective și subiective create în societatea românească. Izvorit din aceste realități social-politice, partidul clasei muncitoare a îmbrăcat activității desfășurate o linie pătrunsă de spirit de clasă, orientîndu-se spre problemele majore care frământau clasa muncitoare, celelalte pături muncitoare, poporul, națiunea română. În cadrul celor 11 congrese și 4 conferințe ale partidului care au avut loc pînă în 1918, s-au afirmat atît temeiurile de bază ale luptei revoluționare cît și direcțiile principale de acțiune corespunzătoare complexului social-politic național. Aceasta a determinat dezvoltarea sa unitară și centralizată, a făcut ca la temelia mișcării revoluționare să fie așezate cu consecvență principiile luptei de clasă, unității de acțiune, ale patriotismului și solidarității internaționale proletare.

În cadrul congreselor, ca și într-o serie de alte manifestări, partidul politic al clasei muncitoare a dezbătut chestiunile centrale ale activității sale, și-a spus cuvîntul față de marile probleme care frământau societatea românească din acea vreme, necesitatea dezvoltării industriale a României, rezolvarea problemei agrar-țărănești, apărarea și consolidarea independenței și suveranității naționale, desăvîrșirea procesului de făurire a statului național unitar, adîncirea procesului de democratizare a țării, precum și cele privind domeniul culturii și criticii literare etc., luînd poziție

și preconizind soluții potrivit cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului, cu interesele generale ale poporului, ale propagării pe calea progresului națiunii române.

În cadrul dezbaterilor din congrese, ca și în activitatea de zi cu zi a militanților socialiști, s-au evidențiat permanentele preocupări pentru crearea unei puternice baze de susținere a partidului din masa muncitorilor și a altor categorii sociale, pentru întărirea și dezvoltarea organizațiilor politice și profesionale, de tineret și de femei.

Astfel, la Congresul partidului din 1894, s-au discutat probleme legate de organizarea unor cluburi socialiste în mediul sătesc și de lupta pentru obținerea votului universal. Campania pentru votul universal și tactica electorală a partidului au format obiectul dezbaterilor la Congresul ce a avut loc în 1895. Congresul partidului din 1897 și-a axat dezbaterile, în principal, asupra extinderii activității de propagandă la orașe și sate și s-a pronunțat în favoarea intensificării acțiunilor proletariatului pentru impunerea unei legislații muncitorești viabile. Important prin dezbaterile purtate și hotărârile luate a fost Congresul partidului din 1898, care a dat un impuls puternic activității sale generale.

Pentru îndeplinirea sarcinilor în domeniul educației socialiste, s-a tipărit cotidianul central socialist „Lumea nouă”, cu ample rezonanțe în viața spirituală a epocii, precum și alte numeroase ziare și reviste centrale și locale, ca: „Lumea nouă științifică și literară”, „Revoluția socială”, „Literatură și știință” iar după 1900: „România muncitoare”, „Viitorul social”, „Calendărul muncii” etc. În scopul răspîndirii literaturii socialiste, organizațiile socialiste au creat cadrul editorial necesar, prin inițierea unor colecții, cum au fost „Biblioteca Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România”, denumită din 1894 Biblioteca „Lumea nouă”, Biblioteca socialistă, Biblioteca „România muncitoare” ș.a.

S-au organizat, de asemenea, cercuri culturale, cercuri de studii sociale, cercuri ale amicilor partidului, școli de propagandă în scopul ridicării nivelului ideologic și cultural-științific al muncitorilor, la care au predat cursuri de literatură, istoria patriei și universală, economia politică și limbi străine intelectuali socialiști și personalități de mare prestigiu, prelegerile lor fiind urmărite nu numai de membrii partidului, ci și de largi categorii sociale orășenești: funcționari, meseriași, comercianți.

Întărirea partidului politic al clasei muncitoare a impulsivat procesul de dezvoltare a mișcării sindicale; se creează noi sindicate muncitorești, organizații care, prin conținutul statutelor adoptate și prin întreaga activitate desfășurată, recunoșteau principiul luptei de clasă și al solidarității internaționale proletare și acționau, de pe aceste baze, pentru apărarea intereselor muncitorimii. Ca urmare, au căpătat o mai mare frecvență și au fost, în general, mai bine pregătite și organizate luptele greviste și alte acțiuni de clasă ale proletariatului: întruniri și demonstrații, diferite campanii de presă. Astfel, din cele peste 100 de acțiuni greviste cîte s-au declanșat pînă la 1900, se evidențiază cele ale muncitorilor din porturi, ale tipografilor, precum și ale lucrătorilor de la unele întreprinderi din industria lemnului, din industria ușoară din București, Galați, Ploiești etc. Puternice greve au avut loc la Reșița, Arad, Doman, Secul, Timișoara, Cluj.

Această situație a impus partidului să adopte măsuri în vederea centralizării și coordonării activității organizațiilor profesionale. După ce, în 1896, s-a ajuns la crearea Uniunii sindicatului breslelor, amplificarea, în continuare, a mișcării sindicale, sarcinile ce reveneau organizațiilor profesionale în luptele de clasă au dus la făurirea, în 1906, a Comisiei Generale a Sindicatelor din România, for central de coordonare la nivel național — sub îndrumarea partidului — a întregii mișcări sindicale.

Se creează, de asemenea, organizații menite să vină în sprijinul muncitorilor, cum au fost: Societatea „Munca” — casă generală a mișcării sindicale, de ajutor reciproc pentru boală, bătrînețe, infirmitate, „Bazarul muncitorilor” — societate cooperativă a lucrătorilor.

O atenție deosebită s-a acordat găsirii unor forme organizatorice mișcării de tineret și de femei. Astfel, Cercul elevilor tipografi din București (1894), Cercul de propagandă al studenților socialiști (1896), Cercul ucenicilor (1908) au pregătit terenul pentru constituirea Comitetului central al mișcării „Tineretului muncitoresc din România” (1912). În același timp, cercurile feminine existente în diferite localități își intensifică activitatea, în vederea atragerii a tot mai multe femei la acțiuni revoluționare și cetățenești.

Partidul muncitorimii a desfășurat acțiuni politice de masă pentru votul universal, cu prilejul zilei de 1 Mai și al campaniilor electorale, pentru apărarea drepturilor democratice constituționale.

În parlamentul țării, partidul muncitorilor, prin cei doi deputați ai săi (pînă în 1899), ia poziție față de o serie de nedreptăți săvîrșite de statul burghez și de re-

prezentanții acestuia în diferite domenii de activitate, își face cunoscută poziția sa profund patriotică în problemele fundamentale cu care se confrunta poporul român.

Înregistrând succese însemnate în activitatea sa, partidul clasei muncitoare, încă de la început, a avut de înfruntat nenumărate greutăți, a fost nevoit să facă față unor grele încercări, pricinuite de împotrivirea claselor dominante, de prigoana regimului burghez. Totodată, în activitatea partidului s-a manifestat o serie de limite determinate de stadiul dezvoltării capitaliste a țării.

În ultimii ani ai secolului al XIX-lea, când intensificarea procesului de radicalizare a clasei muncitoare, a maselor de la orașe și sate, perspectiva unei mișcări revoluționare de masă care să unească acțiunile muncitorilor cu ale țărănimii reclamau organizarea mai temeinică a luptei celor ce muncesc, o seamă de lideri ai partidului, neputând face față momentului, au fost, practic, înlăturați de mișcarea revoluționară în plin proces de afirmare. Argumentele prin care au căutat să-și justifice atitudinea politică veneau în contradicție cu însăși activitatea socialistă depusă vreme de două decenii, cu înseși realitățile din societatea românească. „Fostii socialiști — seria C. Dobrogeanu-Gherea — n-au priceput că numai rămânând socialiști, numai păstrând o atitudine propriu socialistă față de realitatea socială a țării și de evoluarea ei, și numai lucrând în consecință, ei, între altele, ar fi ajutat și la dezvoltarea burghezo-democratică a țării”.

În diferite manifeste, la întruniri și mitinguri, în cadrul consfătuirilor organizate de cluburile muncitorești, militanții socialiști consecvenți au proclamat cu tărie: „Noi nu putem să renunțăm la partidul și la idealul nostru. Sintem muncitori socialiști și voim să rămânem ca atare, căci interesele noastre, și politice și economice, nu ne îngăduiesc să fim alții... Noi sintem și rămânem soldați credincioși ai steagului roșu al proletariatului internațional și în această direcție vom lupta”.

Un rol important în acest sens a jucat Conferința socialistă din 29 iunie 1899, care a reafirmat principiile de organizare și de luptă ale organizațiilor muncitorești, subliniind că „partidul muncitorilor trebuie să se mențină prin muncitori”.

Prin plecarea din conducerea partidului a elementelor depășite de cursul mișcării revoluționare, s-a dat posibilitate, în împrejurările social-economice și politice din pragul secolului al XX-lea, dezvoltării unei mișcări muncitorești mai largi, cu o compoziție proletară mai puternică, organizațiile locale ale partidului continuând să-și desfășoare activitatea.

Maturitatea clasei muncitoare, a mișcării muncitorești a dus, în anii de început ai secolului al XX-lea, la întărirea bazei proletare a organizațiilor politice ale clasei muncitoare și, implicit, la consolidarea acestora, precum și a organizațiilor sindicale, la ridicarea capacității lor de acțiune revoluționară, la reunirea organizațiilor politice și profesionale la scară națională. Partidul muncitorilor, cu toate că avea să se resimtă, pentru scurtă vreme, la nivelul central, s-a făcut prezent în viața social-politică a țării, prin continuarea activității cluburilor muncitorești și ca organizații locale de partid.

Din inițiativa unor muncitori înaintați ca I. C. Frimu, Alecu Constantinescu, Alexandru Ionescu, Iosif Nădejde-Armașu, încă din iunie 1901 se creează, la București, Cercul socialist „România muncitoare”, care editează, începând cu 1 ianuarie 1902, ziarul cu același nume. Cercuri socialiste cu denumiri similare s-au constituit și la Iași, Galați, Ploiești, Turnu-Severin și în alte orașe.

Cercul socialist „România muncitoare” din București a polarizat în jurul său mișcarea muncitorească, devenind nucleul de bază al partidului politic al proletariatului. El și-a îndeplinit cu succes misiunea de conducător și de îndrumător al mișcării muncitorești, acționând cu fermitate revoluționară pentru centralizarea organizațiilor politice proletare.

Conștienți că „socialismul modern nu este produsul unei rodnice fantezii”, că „cerințele luptătorilor săi sînt deduse din necesitățile și lipsele ce le observă în societatea în jurul căreia trăiesc”, socialiștii români reafirmau viabilitatea principiilor socialiste în România, pe terenul condițiilor obiective social-economice și politice. „Oare la noi — scriau ei — nu există o pătură muncitoare oropsită și jefuită? Oare la noi s-a stabilit acel El Dorado al dreptății, pe care omenirea flămîndă de dreptate îl așteaptă de secole?...” În acest spirit, în cele 23 de numere ale „României muncitoare” din 1902, au fost publicate numeroase materiale de propagandă și teorie socialistă, printre care și extrase din cunoscuta lucrare a lui F. Engels, Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane. Același cerc socialist a tipărit, în 1904, o gazetă ocazională festivă, „1-iu Maiu”, și a influențat apariția altor publicații („Apărătorul”, „Independența tipografică”, „Meseriașul de încălțăminte”, „Repausul duminical” etc.). În martie 1905 a reapărut seria a II-a a gazetei „România muncitoare”.

Cercurile socialiste „România muncitoare” au desfășurat o activitate fructuoasă de propagandă în lumina principiilor socialismului științific, de educație știin-

țifică și culturală a maselor muncitoare, la care și-au adus contribuția o serie de intelectuali, ca dr. I. Cantacuzino, D. Voinov, V. Gafencu, ei înșiși membri ai organizațiilor socialiste.

Învățând din experiența trecutului, cercurile socialiste au acordat o mare atenție creșterii și întăririi elementului proletar în cadrul organizațiilor socialiste, consolidării mișcării sindicale, ca bază de masă a partidului politic al clasei muncitoare.

Între anii 1900 și 1906 s-au constituit aproape 350 de organizații sindicale, care ființau în 72 de localități. Pe lângă cele existente, sindicate puternice au întemeiat muncitorii metalurgiști din București, lucrătorii de la C.F.R., din porturi, muncitorii din industria pielăriei, lemnului, minieră. Mișcarea sindicală s-a dezvoltat într-o luptă neîncetată dusă împotriva corporațiilor, înființate de autoritățile de stat în 1902. Constituite din patroni și lucrătorii din micile ateliere, corporațiile erau menite să împiedice organizarea pe principii de clasă a salariaților, să însușească spiritul „armoniei de clasă”, abătând pe muncitori, în schimbul unor concesiuni mărunte, de la țelurile principale ale luptei lor revoluționare.

Procesul de dezvoltare a mișcării sindicale s-a desfășurat concomitent și în strinsă legătură cu dezvoltarea și întărirea organizațiilor politice ale clasei muncitoare și sub influența directă a lor. Această trăsătură distinctivă a mișcării muncitorești din România acelor ani explică, în măsură esențială, de ce într-o țară relativ mai puțin dezvoltată din punctul de vedere economic, gradul conștiinței de clasă era atât de ridicat. Cu sprijinul cercurilor socialiste „România muncitoare” s-a trecut la centralizarea organizatorică a sindicatelor, prin înființarea, la Conferința pe țară a organizațiilor politice și profesionale ale clasei muncitoare din august 1906, a Comisiei Generale a Sindicatelor din România. Atunci s-a constituit Comitetul Central al Cercurilor „România muncitoare”, cu rol de centralizare și coordonare a organizațiilor politice ale clasei muncitoare. Conferința mișcării muncitorești din 1906, la care au participat și delegați din teritoriile românești aflate sub dominație străină, a prieluit o nouă manifestare a solidarității întregii muncitorimii române.

Progresele înregistrate în domeniul întăririi organizațiilor politice și sindicale au contribuit la o mai bună organizare a grevelor, la educarea muncitorimii în spiritul luptei împotriva exploatarei capitaliste. În anii 1902—1906 au fost declarate 580 de mișcări greviste, printre care un puternic ecou în opinia publică au avut greva lucrătoarelor de la Fabrica de țigări, grevele factorilor poștali, timplărilor, cizmărilor din Capitală, grevele muncitorilor portuari din Galați, ale metalurgiștilor de la Șantierul naval din Turnu-Severin. Lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale muncitorilor, precum și revendicările cu caracter politic, ca votul universal, egalitatea femeii etc., ilustrează creșterea conștiinței de clasă a proletariatului român, trănicia și vigoarea pe care le dobîndea proletariatul organizat din țara noastră.

În teritoriile românești aflate sub dominație străină, mișcarea muncitorească a avut și o serie de trăsături care reflectau specificul luptei de eliberare națională și socială din aceste provincii. În condițiile luptei neîncetate a maselor largi populare împotriva exploatarei capitaliste și asupririi naționale, proletariatul din Transilvania și Bucovina și-a dezvoltat organizarea atât pe plan profesional cit și politic. În 1903 a luat ființă Partidul Social-Democrat Român din Transilvania, secție a P.S.D.U., care editează gazetele „Adevărul”, „Votul poporului” și altele, avînd secțiuni locale la Arad, Timișoara, Sibiu, Brașov, Oradea, Reșița, Petroșani, Simeria, Lugoj, Satu-Mare, Blaj etc. În 1905 se creează Partidul Social-Democrat Român din Bucovina, cu organizații locale la Suceava, Rădăuți, Ițcani, Gura Humorului, Siret ș.a., avînd ca organ de presă ziarul „Lupta”. În centrele muncitorești din aceste teritorii a continuat crearea de sindicate, care cuprindeau numeroși muncitori români și de alte naționalități. Sub conducerea acestor organizații politice și profesionale, muncitorimea a desfășurat acțiuni și lupte îndreptate împotriva exploatarei capitaliste și a asupririi naționale; un ecou deosebit a cunoscut greva feroviarilor din Transilvania (1904), cea a minerilor din Petroșani (1906), a forestierilor din munții Rodnei (1906) etc.

Între mișcarea muncitorească de pe ambele versante ale Carpaților s-a menținut permanent o strînsă legătură. Militanții revoluționari, ca I. C. Frimu, Aurel Cristea, Ion Crețu, C. Racovski, Al. Constantinescu, G. Grigorovici, Gh. Cristescu, Gustav Auerbach, Ion Mihuț etc., participau reciproc la conferințele și congresele muncitorești, lărgind astfel contactul politic-cultural între toate provinciile românești. Literatura socialistă tipărită la București era difuzată în teritoriile românești de sub dominația străină.

Un rol important în întărirea organizațiilor muncitorești au avut succesele obținute de mișcarea socialistă în confruntarea cu o seamă de curente politice și ideologice ale claselor dominante pe problemele vitale ale destinului României.

Unul din rezultatele principale ale dezvoltării mișcării muncitorești în această etapă a fost statuarea centralizării, la Conferința socialistă ținută la Galați în iunie 1907, a cercurilor socialiste „România muncitoare” în cadrul Uniunii Socialiste din România, care reprezenta partidul clasei muncitoare centralizat la scara națională. Acționind în numele proletariatului, Uniunea Socialistă — al cărei statut a fost adoptat la Conferința din ianuarie 1908, unde s-a discutat și proiectul de program al partidului — a reprezentat un pas important în dezvoltarea politică-ideologică și organizatorică a mișcării noastre muncitorești.

Proiectul de program al Uniunii Socialiste cuprindea probleme deosebit de importante pentru viitorul societății românești. Redactat sub impulsul evenimentelor legate de răscola țăranilor din 1907, documentul programatic al socialiștilor români prevedea „exproprierea silită a tuturor proprietăților mari care întrec cifra de trei sute de hectare”. Ca „măsuri îndrumătoare spre socializarea mijloacelor de producție”, Uniunea Socialistă cerea naționalizarea rafinăriilor de petrol, de zahăr, a minelor, a întreprinderilor de fabricare a alcoolului și etafizarea Băncii Naționale. Întrucât congresul care trebuia să voteze acest program a devenit Congresul de transformare a Uniunii Socialiste în Partidul Social-Democrat din România, acest proiect a stat la baza programului adoptat la Congresul socialist din 1910.

Sub îndrumarea Uniunii Socialiste, în anii 1907—1909 se evidențiază procesul de creștere a mișcării muncitorești, prin intensificarea activității ideologice, prin atragerea a noi muncitori spre organizațiile politice și sindicale, ceea ce a condus la falimentul corporațiilor, prin intensificarea grevelor muncitorești, prin constituirea de uniuni sindicale pe ramură, prin numeroasele acțiuni desfășurate pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice. Impetuosul proces de organizare muncitorească a făcut guvernul să treacă prin parlament Legea împotriva sindicatelor din întreprinderile și instituțiile de stat (decembrie 1909). Masele muncitoare au ripostat energie la măsurile antimuncitorești, declanșând o largă mișcare de protest.

La 31 ianuarie—2 februarie 1910 s-au desfășurat lucrările Congresului, care a statuat denumirea partidului clasei muncitoare : Partidul Social-Democrat din România. Rezultat firesc al dezvoltării mișcării muncitorești din anii anteriori, Partidul Social-Democrat reprezintă „o adincă necesitate izvorită din frământările și luptele proletariatului industriei din România” și nu era decât continuarea Uniunii Socialiste, care, la rîndul ei, nu era decât o continuare a vechiului Partid Social-Democrat al Muncitorilor din România și, după cum el însuși s-a proclamat solemn, „vlăstar al vechii rădăcini socialiste, pe care nimic nu a putut-o distruge”.

Documentele programatice adoptate la Congresul din 1910 porneau de la recunoașterea faptului că dezvoltarea României pe calea capitalismului era „o necesitate politică, economică și socială”, subliniind, în acest sens, că partidul muncitorilor „luptă pentru dezvoltarea industriei”. În programul votat se arăta că scopul final al partidului revoluționar era „completa prefacere a societății”, adică „desființarea exploatarei muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție”.

Programul partidului clasei muncitoare adoptat în 1910 reflecta noul stadiu de dezvoltare atins de mișcarea muncitorească. Pe lângă o seamă de revendicări avînd un caracter general-democratic, ca : votul universal, drepturi egale ale femeii cu bărbatul, impozitul direct, proporțional și progresiv, laicizarea învățămîntului ș.a., el cuprindea revendicări privitoare la îmbunătățirea situației clasei muncitoare : ziua de muncă de opt ore, legislație ocrotitoare a muncii, desființarea legii meseriilor etc., iar în ceea ce privea rezolvarea problemei agrare s-a introdus ideea necesității desființării „tuturor rămășițelor feudale și iobăgiste din raporturile de producție agrară”. La Congres au fost adoptate hotărîri privitoare la organizarea tineretului muncitor și a femeilor, dîndu-se o atenție specială dezvoltării activității cercurilor „Tineretului muncitoresc”.

Între punctele de cea mai mare importanță pentru viitorul României abordate în dezbaterile Congresului, a fost reliefată problema luptei de eliberare a românilor aflați în provinciile de sub dominația străină. În acest sens, Congresul și-a afirmat solidaritatea cu proletariatul și cu întregul popor român din teritoriile românești cîmpionate.

În vederea îndeplinirii misiunii sale istorice, partidul clasei muncitoare a acordat, după Congresul din 1910, o atenție sporită întăririi capacității sale organizatorice, politice și ideologice. Atît în presă, cît și în adunările cluburilor (transformate din 1914 în secțiuni ale partidului) și la congresele partidului prindeau viață idei cu privire la necesitatea unor acțiuni mai hotărîte, o cuprindere organizatorică mai largă, mai temeinică, manifestări de clasă deschise. Confruntările de păreri vizau fărîmarea unor forme de conducere, îndrumare și control eficiente, formarea unui activ de partid dedicat exclusiv luptei revoluționare, unirii tuturor eforturilor pentru afir-

marea concepției proletariatului în viața social-politică a țării. Organizațiile locale ale partidului s-au întărit, s-au creat altele noi. Influența partidului devine tot mai mare în rindurile oamenilor muncii, în straturi sociale largi. Activitatea de masă, munca în rindurile femeilor muncitoare, ale tineretului au cunoscut și ele creșteri sensibile.

La Congresul din vara anului 1912 s-au dezbătut probleme ale întăririi organizatorice a partidului, dezvoltării mișcării de tineret, ale pericolului izbucnirii războiului în Balcani și legislației muncitorești în România.

Cînd, sub presiunea frământărilor sociale, cercurile conducătoare, prin intermediul Partidului Național-Liberal — principalul partid de guvernămînt — au fost nevoite să pună în discuție, în 1913—1914, proiectele de reformă agrară și electorală, Partidul Social-Democrat a desfășurat o permanentă acțiune politică pentru lărgirea prevederilor acestora. La Congresul din aprilie 1914, partidul proletariatului s-a pronunțat pentru o reformă agrară radicală mergînd pînă la exproprierea totală a proprietății moșierești, iar în domeniul electoral a reafirmat principiul introducerii votului universal.

Mișcarea sindicală se dezvoltă în mod rapid și în strînsă legătură cu partidul politic al proletariatului. Se creează noi uniuni sindicale, care editează organe de presă proprii („Fier și metal“, „Lemn și mobilă“, „Tribuna transporturilor“ etc.) și se organizează numeroase manifestări împotriva exploatării capitaliste.

Congresul sindical din ianuarie 1914, ținut la Ploiești, a însemnat un pas hotărîtor înainte pe drumul întăririi mișcării sindicale, „afirmînd sus și tare unitatea mișcării muncitorești, care urmărește același scop de socializare a mijloacelor de producție, avînd aceleași principii conducătoare: lupta de clasă și internaționalismul, și care numai în urma unei noi diviziuni a muncii se manifestă sub două forme: activitatea sindicală și activitatea socialistă“.

Un merit important al partidului constă în faptul că, împreună cu Comisia generală a sindicatelor, a condus, a sprijinit și, de multe ori, a inițiat zecile de greve care au avut loc în acei ani. În afară de numeroasele greve mici, locale, au existat și manifestări greviste a căror importanță s-a proiectat nu numai pe scara relațiilor dintre patroni și muncitori, ci și pe ansamblul regimului politic existent. De la greve locale s-a ajuns la greve generale, însoțite de puternice manifestații de stradă, de ciocniri cu forțele represive burgheze. Grevele din porturile Brăila și Galați din anii 1910, 1912, 1913 au afectat interesele marilor proprietari exportatori de cereale, ceea ce a făcut ca revendicările greviștilor să ajungă pînă în fața Consiliului de Miniștri. Grevele metalurgiștilor și tăbăcarilor au culminat cu greva generală din București (20 iunie 1912), la care au luat parte peste 20 000 de muncitori; grevele petroliștilor (1913), de la S.T.B. (1914) ș.a. au depășit, de asemenea, cadrul local. Școala prețioasă a grevelor a demonstrat forța uriașă a ideilor socialiste asupra muncitorilor, antrenați în număr tot mai mare la lupta generală împotriva capitalismului.

Partidul muncitorilor a impulsionat desfășurarea în continuare a dezbaterilor ideologice în mișcarea muncitorească, ele antrenînd zeci de publiciști, muncitori și intelectuali. Un puternic ecou în viața politică și ideologică a țării a avut apariția, în anul 1910, a lucrării lui C. Dobrogeanu-Gherea Neoiobăgia. Este primul studiu social-economic de amploare asupra problemei agrare din România, elaborat pe baza ideilor socialismului științific.

Creșterea generală a forței ideologice și organizatorice a partidului, a masei membrilor săi a ieșit cu putere în evidență la Congresul socialist din aprilie 1914. Încă din primăvara celui an a fost publicat un nou proiect de statut al partidului, care includea, pentru prima dată într-un statut al mișcării muncitorești din România, ideea cuceririi puterii politice de către proletariat, principiul centralismului democratic și alte prevederi privind rolul și misiunea partidului. „Partidul Social-Democrat din România — se spune în Statut — urmărește organizarea proletariatului român pe terenul luptei de clasă și înțelegerii internaționale a muncitorilor, pentru cucerirea puterii politice în vederea socializării mijloacelor de producție (fabrici, ateliere, pămînt, mijloace de transport și de schimb), adică transformarea societății capitaliste“. Dezbaterile în jurul noului statut au evidențiat dezvoltarea detașamentului organizat al proletariatului român, nivelul său de înțelegere a sarcinilor istorice ce îi stăteau în față.

Așadar, indiferent de denumirile pe care le-a purtat organizația politică proletară, P.S.D.M.R.—1893, Cercul socialist „România muncitoare“ din București—1901, Comitetul Central al cercurilor socialiste „România muncitoare“—1906, Uniunea Socialistă din România—1907, P.S.D.R.—1910, aceste formule organizatorice au constituit tot atîtea trepte de ascendență organizatorică, politică și ideologică unitară a partidului revoluționar al clasei muncitoare din România.

Totodată, ceea ce apare deosebit de semnificativ în mișcarea muncitorească din România în această perioadă a fost prezența continuă a ideii de unitate, care se manifestă atît pe plan organizatoric, cit și politic și ideologic Acest principiu fundamental al unității forțelor muncitorești nu s-a exprimat printr-o unitate formală, amorfă sau rutinieră, ci a fost rezultatul unor neîncetate confruntări principiale de idei, de poziții, al căror caracter creator a contribuit la îmbogățirea tezaurului mondial al luptei revoluționare.

Documentele programatice izvorite din dezbaterile democratice din sinul organizațiilor muncitorești și aprobate de forurile socialiste au exprimat, corespunzător fiecărei etape istorice, preocuparea muncitorimii române de a clarifica problemele pentru a face din partidul clasei muncitoare, în chip real, forța cea mai înaintată a societății românești. Iată de ce, în mișcarea muncitorească din România s-a manifestat hotărîrea fermă de a avea un singur organism atît pe linie politică, cit și pe cea profesională. În România, în acei ani, a existat un singur partid politic muncitoresc, în afara lui nerămînînd nici un cerc socialist, și o singură centrală sindicală, care includea toate organizațiile profesionale existente.

Atitudinea partidului clasei muncitoare față de problemele fundamentale ale dezvoltării României moderne. Întreaga activitate teoretică și practică desfășurată de mișcarea muncitorească și socialistă din România în această epocă istorică învederează eforturile susținute îndreptate spre însușirea creatoare a ideilor socialismului științific, de a face din ele un instrument eficient de investigație și de înțelegere a realităților vremii, un ghid al acțiunii de transformare revoluționară a societății. „Un socialist modern — remarcă Programul socialist din 1886 — care ține la socialismul științific își deduce idealul din mișcarea omenirii, din evoluția ei, iar mijloacele de lucrare și felul lucrării din condițiile în care se află un popor“.

Subliniînd rolul întemeietorilor socialismului științific, al lui Karl Marx, care „a arătat drumul cel mai larg pe care merg societățile moderne, drum care le duce spre o altă formă de organizare socială“, socialistii români erau conștienți că pentru a-și alcătui programul propriu de acțiune în etapa dată trebuie ei înșiși să analizeze realitățile concrete social-economice și politice-culturale, prin metoda materialismului dialectic și istoric. „Așadar, se înțelege — remarcă ei — că oricît de general și pătrunzător ar fi fost (Karl Marx — n.n.), față de asemenea complexitate a vieții sociale, nu putea să prevadă toate modificările și toate devierile pe care fatal urma să le sufere societatea în mersul ei. Se înțelege, toate modificările pe care le suferă societatea în mersul ei înainte, toate dovedesc fenomenele noi și complexe care apar în cursul dezvoltării ei moderne și atît de imens complicate, trebuie să fie cercetate, analizate, studiate în toată complexitatea lor. Însăși metoda și cercetările lui Marx sînt pentru noi în această privință cel mai mare îndemn ; dar cercetările acestea noi, socialistii, trebuie să le facem pe baza însăși a metodei și a cercetărilor lui Marx“. Pornind de la aceste constatări, gazeta „Munca“ scria în 1892 : „Trebuie să studiem bine și cu deamănuntul toate nevoile țării, să vedem ce anume puncte din vechiul nostru program corespund situației de la noi, ce puncte noi trebuie să mai adăugăm și, mai cu seamă, să stabilim un program practic adaptat la cerințele și nevoile țării agricole ca a noastră“.

Analiza documentelor programatice ale mișcării socialiste și muncitorești relevă faptul că obiectivele urmărite nu au fost rezultatul copierii sau aplicării mecanice a unor teze și idei formulate în cadrul mișcării muncitorești internaționale și potrivite altor meridiane, ci au reprezentat o permanentă strădanie de a aplica creator principiile socialismului la realitățile concrete ale României. În raportul pe care delegația mișcării noastre muncitorești l-a prezentat în cadrul lucrărilor Congresului socialist internațional de la Bruxelles (1891), se sublinia în acest sens : „Din punct de vedere al tacticii, socialismul român trebuie să existe — armele sale proprii, condițiile economice și cîmpul economic pe care va trebui să lucreze fiindu-i proprii... Îndreptățirea partidului socialist român și strînsa sa legătură cu socialismul european constă în aceea că amîndouă au aceleași convingeri, aceleași tendințe, precum stabilirea unei societăți solidare și armonice, a unei societăți în care toate uneltele de muncă vor fi socialiste. Cît despre mijloacele prin care s-ar ajunge la acest scop, fiecare va întrebuița pe acelea cerute de condițiile specifice ale țării sale“.

Puternic ancorat în realitățile țării, partidul politic proletar și-a spus cuvîntul față de marile probleme care frămîntau societatea românească și a preconizat soluții concrete, potrivit cu interesele și aspirațiile revoluționare și patriotice ale proletariatului, ale maselor largi populare, cu necesitățile înaintării României pe calea progresului material și social. Afîrmînd, în focul bătăliilor de clasă, dezideratele majore ale dezvoltării țării, partidul clasei muncitoare a pus în discuție datele esențiale ale prefacerilor corespunzătoare desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice — etapă

necesară pe calea făuririi orînduirii socialiste pe pămîntul României —, precum și mijloacele revoluționare în slujba acestui țel. În acest spirit, preluarea celor mai înaintate idealuri ale ideologilor de la 1848 și continuarea lor pe un plan superior au constituit pentru partidul muncitorimii unul dintre argumentele pe care și-a fundamentat legitimitatea luptei, girul prețios al obiectivelor programatice propuse. S-a putut desprinde astfel o concluzie extrem de importantă pentru înțelegerea direcțiilor principale de acțiune ale clasei muncitoare, precum și a mijloacelor tactice necesare fiecărui moment istoric: „Luptătorilor de sub steagul roșu de azi — scria ziarul „Lumea Nouă“ — le cade datoria de a aduce la îndeplinire reformele făgăduite de idealisții (vizionarii) de odinioară. Arma căzută din mîinile lor va fi ridicată de aceștia și mînuită cu vrednicie pînă cînd cuvintele care străluceau în aureola roșie de acum cincizeci de ani vor deveni fapte“.

Tochmai de aceea, în programul partidului și-au găsit locul firese revendicările general-democratice, care, odată îndeplinite, reprezentau jaloane esențiale pe drumul cuceririi de către clasa muncitoare, în fruntea poporului, a puterii politice și a instaurării pe pămîntul românesc a socialismului. Din acest punct de vedere, toate acțiunile îndreptate spre cucerirea de noi drepturi și libertăți, de reforme economice au fost subordonate obiectivului fundamental al partidului proletariatului.

Întreaga existență a partidului clasei muncitoare demonstrează că el s-a înscris ca parte integrantă a organismului economic, social și politic al țării, purtătorul idealurilor celor mai nobile ale proletariatului, ale întregului popor. Exprimînd interesele vitale ale maselor muncitoare, mișcarea socialistă și muncitorească s-a afirmat în viața social-politică a României drept cea mai înaintată forță politică a vremii. Avînd, de la început, ca fundament teoretic socialismul științific, ea s-a delimitat în mod distinct de toate celelalte curente social-politice, în primul rînd prin scopul final urmărit: socializarea principalelor mijloace de producție, desființarea claselor exploatare, construirea societății socialiste în România.

Preocupîndu-se să aplice ideile socialismului științific la condițiile specifice României, socialiștii au tras concluzia justă că țara noastră era rămasă în urma dezvoltării social-economice a țărilor capitaliste din Occident, ea găsindu-se în prima fază a dezvoltării capitalismului, iar clasa muncitoare, în fruntea forțelor democratice și progresiste ale societății, era chemată să militeze pentru soluționarea grabnică a unor probleme general-democratice ce se cereau rezolvate în acea fază în care se găsea țara noastră.

Mișcarea muncitorească s-a pronunțat pentru dezvoltarea industrială a țării, pentru introducerea progresului tehnic în vederea înlăturării înapoierii economice a României și creării premiselor social-economice necesare creșterii progresului țării, întăririi statului, a națiunii noastre. „Să punem dar cu toții stăruință — remarcă muncitorul N. Rădulescu în circulara sa trimisă Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România la 1 octombrie 1872 — și să facem din această industrie o putere a statului român, o onoare a națiunii noastre, cum au făcut celelalte națiuni din țările civilizate ale Europei, lucrînd cu cel mai mare interes în consolidarea, mărirea și progresul ei... Industria națională este esența puternică și producătoare în averea unei țări, este mai presus de toate garanția existenței sociale a individului. Încurajarea industriei noastre naționale trebuie propagată și susținută prin toate forțele“. Dezvoltînd această concepție, ziarul „Lumea nouă“ scria în 1895: „Întemeierea industriei se impune la noi cu atîta seriozitate, încît nepăsarea în această privință poate aduce cele mai mari nenorociri asupra țării. România nu poate rămîne o țară agricolă... trebuie creată în România industria mare“.

În concepția militanților partidului clasei muncitoare, numai industrializarea multilaterală a țării putea asigura apărarea și consolidarea independenței naționale și micșorarea treptată a decalajului existent între România și statele avansate din punctul de vedere industrial ale Europei. Ei s-au pronunțat cu consecvență pentru dezvoltarea în România a marii industrii mecanizate, pentru folosirea tuturor cuceririlor tehnice ale timpului, singura cale în stare să țină piept concurenței externe. În acest context, s-au pronunțat pentru limitarea rolului capitalului străin, susținînd cu tărie promovarea industriei naționale. „Social-democrația — precizau socialiștii români — tinde spre industrializarea țării pentru că un stat industrial creează relații omenești superioare statelor înapoiate, cum sintem noi; în societatea industrială se creează mai bune condiții de trai pentru muncitorime, condiții materiale, morale, intelectuale, se creează condiții și mai bune pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății, la termenul cărei dezvoltări social-democrația își întrevide idealul“.

Situîndu-se consecvent pe aceste poziții, socialiștii au criticat teoriile acelor economiști care se pronunțau împotriva dezvoltării României pe calea industriei sau care susțineau dezvoltarea micii industrii de prelucrare a materialelor prime agri-

cole, demonstrând, cu argumente convingătoare, insuficiența și ineficiența unei astfel de orientări economice.

În expunerea poziției lor, militanții socialiști au avut de înfruntat în plan ideologic tezele semănătoriste și poporaniste, curente burgheze, agrariene, care considerau că pricina tuturor anomaliilor regimului social-politic rezidă în afirmarea noului mod de producție capitalist, ruinătorul milioanelor de gospodării țărănești și al meseriilor tradiționale. În raport cu orientarea semănătoristă, poporanismul a promovat tendințe mai avansate, considerând că făurirea culturii naționale trebuie precedată de reforme economice, sociale și politice necesare prefacerii realităților existente, îmbunătățirii situației materiale, politice și culturale a țărânimii.

Poporanismul susținea, în mod fals, că România era condamnată să rămână o țară agrară, de mici producători, ceea ce ar fi dus, inevitabil, la perpetuarea inapoierei economice. Prin prezentarea deformată a situației economice a României și a perspectivelor sale de dezvoltare, poporanii încercau să demonstreze că mișcarea socialistă nu ar avea, chipurile, teren de dezvoltare în țara noastră.

Reprezentanții mișcării socialiste au argumentat pe larg inconsistența tezelor eronate poporaniste, obținând o victorie ideologică de prestigiu în disputa cu acest curent. Gînditorii socialiști români, ca C. Dobrogeanu-Gherea, C. Racovski, M. Gh. Bujor, I. Sion, au argumentat, în paginile revistei teoretice „Viitorul social”, cum, într-adevăr, după reforma agrară din 1864, s-a înrăutățit situația țărânimii, dar aceasta se datora nu atât noului mod de producție capitalist — cum susțineau semănătoriiști și poporaniiști —, cit insuficienței dezvoltării a relațiilor capitaliste, împlinirii acestora cu rămășițele trecutului feudal. Menținerea societății în stadiul medieval — după dorința semănătoristă — sau ocolirea capitalismului pentru realizarea unei democrații rurale — preconizată de către poporaniiști — erau concepții subiective, în flagrantă contradicție cu tendința obiectivă a dezvoltării societății. Socialiștii au relevat că înaintarea capitalismului în România nu poate fi nici oprită și nici ocolită, iar noul mod de producție capitalist presupune dezvoltarea marii industriei mecanizate, singura cale posibilă și spre modernizarea agriculturii, spre înlăturarea inapoierei materiale și culturale a masei micilor producători rurali și urbani; că numai dezvoltarea industrială poate să asigure mersul României pe drumul progresului, însăși ființa națională a poporului român.

Mișcarea muncitorească s-a dovedit a fi superioară în argumentarea necesității industrializării țării față de exponenții curentului burghez industrialist, mai ales în ceea ce privea substratul social al industrializării. Reprezentanții burgheziei abordau cu precădere industrializarea sub raport tehnic-productiv, al productivității muncii, al structurii economice și al relațiilor de schimb. Strategia politică a industrializării lor era îngustată adesea la cadrul protecționismului, al unor măsuri de încurajare, al unor convenții vamale și comerciale etc. Asemenea măsuri aveau, neîndoios, importanță.

Socialiștii au acordat o mare atenție aspectelor sociale pe care le comportă industrializarea, în lumina intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor. Ei au grefat în mod just ideea industrializării pe o platformă de măsuri cu caracter social, economic și politic a căror transpunere în viață ar fi făcut operativ însuși progresul industrializării. Militanții socialiști au supus analizei critice gama largă a stărilor de lucruri care anchilozau progresul industrial, de la puterea scăzută de cumpărare a maselor muncitoare de la orașe și sate, la îngustimea pieții interne, de la sistemul și spiritul de castă, de arbitrar, generate de regimul politic, la condițiile grele de lucru și de salarizare a forței de muncă.

În timp ce burghezia urmărea crearea unor condiții prin care să obțină noi surse de profit, partidul clasei muncitoare vedea în industrializare o pirghie a progresului economic și social, disociindu-l de interesele de clasă ale burgheziei dominante. Militanții socialiști au arătat că politica liberschimbismului convenea în primul rînd marilor proprietari de pămînt, interesați să-și plaseze convenabil pe piețele străine produsele agrare. Ei se pronunțau pentru măsuri protecționiste menite să contribuie la dezvoltarea industrială a țării. În același timp, reprezentanții mișcării socialiste subliniau că politica de industrializare nu trebuie să lovească în interesele maselor populare — principalele consumatoare — prin scumpirea produselor autohtone, așa cum procedau, de fapt, clasele dominante din România. Mai mult, socialiștii, pornind de la faptul că dezvoltarea României pe temelile industriei reprezenta o formulă obiectivă a progresului economic al țării, că acest fenomen este inevitabil, însoțit de o rapidă dezvoltare a clasei muncitoare, subliniau ideea necesității intensificării luptei proletariatului pentru a impune claselor dominante ca politica de industrializare să fie însoțită de o serie de reforme favorabile clasei muncitoare: ziua de lucru de 8 ore, repausul duminical, măsuri de protecție a muncii, asigurări sociale, reglementarea lucrului femeilor și copiilor etc.

În această direcție, lupta partidului proletariatului pentru condiții mai bune de muncă și de trai ale muncitorimii, pentru obținerea unei legislații a muncii, la care s-au raliat, uneori, și forțe democratice din rândurile celorlalte clase sociale, a determinat adoptarea de către guvernul vremii a unui ansamblu de legiuiri, cum au fost: Legea minelor (partea referitoare la asigurările muncitorești) din 1895, legile privind repausul duminical din 1897 și 1910, Legea asupra muncii minorilor și femeilor (1906), Legea asigurărilor muncitorești (1912) ș.a., care, cu toate insuficiențele, s-au înscris printre cuceririle importante ale clasei muncitoare. Deloc întâmplător se constată că, treptat, toate partidele politice au fost nevoite să înscrie în programele lor reforme privind legislația muncii.

Ținând seama că imensa majoritate a populației țării o constituia țărănimea, clasa socială de bază a societății românești, partidul proletariatului și-a consacrat o parte însemnată a preocupărilor problemei agrar-țărănești, antrenării milioanele de țărani în lupta generală a poporului muncitor.

Mișcarea noastră muncitorească a înțeles de timpuriu esența chestiunii agrare, acuitatea ei istorică pentru destinele României. Socialiștii români au analizat fizionomia, structurile socio-politice care defineau sistemul agrar existent, fundat pe primatul marii proprietăți, dezvăluind consecințele exploatarei moșierești ca principală cauză a contradicțiilor, anomaliilor și situației grele a lumii satelor și care, toate, conturau un tip de dezvoltare a realității rurale distinct în raport cu formele capitalismului occidental.

În cadrul larg al dezbaterilor teoretice și doctrinare vizând această problemă, reprezentanții partidului clasei muncitoare au exprimat punctul de vedere socialist în privința căilor de rezolvare. O constantă a mișcării muncitorești a reprezentat-o atașamentul stăruitor față de formele organizării colective a producției în agricultură, care n-a exclus, însă, improprietărea țărănilor, ca o măsură impusă de cerințele practicii sociale, de înseși condițiile de muncă și de trai existente în lumea satului. Astfel, în timp ce Partidul Național-Liberal, după o jumătate de secol de la reforma agrară din 1864, abia ajunge la o propunere menită să limiteze ponderea excesivă a proprietății mari rurale, partidul clasei muncitoare preonizează — prin exproprierea silită și totală a acesteia —, o măsură radicală în domeniul agrar, urmărind modificarea calitativă a structurii sale.

Efortul de descifrare a trăsăturilor unei realități istorice specifice s-a convertit și în acțiunea inițiată de socialiștii români, care a impus forumurilor mișcării muncitorești internaționale luptarea în dezbateri a problemei agrare, ca o chestiune de interes major, cu implicații importante asupra strategiei și tacticii partidelor revoluționare dintr-o parte însemnată a țărilor lumii.

Partidul clasei muncitoare s-a preocupat de organizarea țărănimii în cluburi socialiste, concepute ca organizații ale partidului în mediul sătesc. La sfârșitul anului 1898 și la începutul celui următor, reluându-se, la nivel superior, o mai veche inițiativă socialistă ce dăduse rezultate pozitive în anii 1887—1888, a căpătat amploare organizarea țărănimii în cluburi socialiste.

Aceste organizații și-au axat activitatea mai ales pe revendicări general-democratice. Rețeaua cluburilor se întindea într-un mare număr de localități, în special din părțile de șes ale Cîmpiei dunărene, ajungându-se, în 1899, la peste 300 asemenea organizații, cuprinzând majoritatea țărănilor din comunele unde ființau. Ele au fost focare de mobilizare a țărănilor, centre din care s-au dezvoltat intense mișcări țărănești. Perioada activității cluburilor socialiste la sate a rămas vie în conștiința țărănimii și a relevat capacitatea clasei muncitoare de a-și apropia populația satelor. Era, de asemenea, o dovadă grăitoare că mișcarea muncitorească a înțeles pe deplin, încă de la apariția ei pe solul românesc, necesitatea intensificării propagandei în rândurile țărănimii, pentru mobilizarea acesteia, alături de proletariat, la luptă conștientă împotriva asupririi.

O latură importantă a activității partidului proletariatului a reprezentat-o demascarea exploatarei ce domnea în lumea satului românesc, înfierarea actelor samavolnice ale marilor proprietari, arendașilor și administrației.

Astfel, mișcarea muncitorească s-a manifestat activ în timpul puternicei răscoale a țărănilor din 1888. Cauzele obiective care au generat această răscoală le-au constituit adincirea contradicțiilor sistemului agrar, intensificarea exploatarei țărănimii, condițiile apăsătoare ale învoielilor agricole. Așuțișul luptei țărănimii a fost îndreptat împotriva rămășițelor feudale, în primul rând a marii proprietăți. Centrul răscoalei a fost în județele din vecinătatea Capitalei, unde ea a cunoscut maximum de intensitate, însă mișcări țărănești s-au semnalat în numeroase alte regiuni ale țării. Coloanele răsculaților ajunseseră, uneori, la câteva mii de persoane, care porneau împotriva conacelor marilor proprietari, ardeau cancelariile administrațiilor,

unde se păstrau condicile de învoieli agricole, împărțeau produsele din hambarele moșierilor.

Spriznul dat țărănimii de către mișcarea muncitorească a îmbrăcat forme variate, de la publicarea de articole și manifeste în care erau explicate cauzele juste ale răscoalei pînă la încercări de fraternizare cu țărani ailați în luptă, cum s-a întâmplat la București, Mizil și Galați. Totodată, ridicîndu-se în apărarea țăranilor, cercurile muncitorești au condamnat represiunea dezlănțuită de guvernul conservator-junimist condus de Th. Rosetti. În manifestul lansat de Cercul muncitorilor din București în timpul evenimentelor din primăvara anului 1888, se scria : „Muncitori ! Numai voi știți ce-i amarul, numai voi știți ce va să zică robia muncii, numai voi puteți să înțelegeți pe cei care, disperați de lipsă și nedreptate, s-au răscolat... Voi trebuie să strigați cînd ea (țărănimea) e împușcată, datorită voastră e să ridicați glasul“. Tot în Capitală s-a luat inițiativa convocării unei adunări de protest, la care erau chemați să participe lucrători de toate breslele, împotriva politicii guvernamentale de represiune.

Marea răscoală a țăranilor din anul 1907, care, prin amploare și intensitate, prin importanța pe scară națională a obiectivelor care-i stăteau în față, prin curajul și eroismul țăranilor ridicați la luptă, reprezintă una din cele mai glorioase pagini ale istoriei poporului român, a pus în evidență, cu putere, atașamentul proletariatului față de cauza truditărilor ogoarelor. Pe plan istoric mai larg, răscoala din 1907 ocupă un loc de seamă în cadrul perioadei de mari lupte de clasă și zguduirii revoluționare care au avut loc în Europa și în Asia la începutul secolului al XX-lea.

Reflectînd ansamblul contradicțiilor social-economice și politice din România, marea ridicare a lumii satelor din 1907 a fost generată de procesele care au dus la înrăutățirea continuă a condițiilor de viață ale țărănimii, la adîncirea exploatarei sale de către marii proprietari de pămînt și arendași. Răscoala a cuprins, cu o forță rar întîlnită în istoria luptelor sociale multiseculare, masele largi ale țărănimii din întreaga țară, a reliefat cu putere energiile sale revoluționare.

Primele răzvrătiri locale, din care s-a aprins apoi văpaia răscoalei, au izbucnit spre jumătatea lunii februarie 1907, în comuna Flăminzi din județul Botoșani. Către sfîrșitul lunii februarie și începutul lunii martie, zeci și sute de sate din județele Botoșani, Dorohoi, Iași s-au aruncat în luptă. Flăcările răscoalei s-au întins, între timp, cu deosebită putere în Muntenia și Oltenia, în special în regiunea de șes a Dunării. În această parte a țării se constată, adesea, caracterul organizat al acțiunilor, datorat unor conducători ridicați din rîndurile țăranilor, a unor învățători și muncitori, care însușeau masele prin exemplul și indemnul lor. Uneori, se formau coloane de mii de răscolăți, adevărate coloane vertebrale ale mișcării. Reprimată în chip sîngeros de către cercurile conducătoare, răscoala s-a soldat cu mii de jertfe din rîndurile țăranilor, alte zeci de mii fiind arestați și torturați.

Revendicările țărănimii, concretizate în lozincă „Vrem pămînt“, au evidențiat forța acestei clase, dorința sa de a se desființa condițiile existente ale regimului agrar. Lupta țărănimii a avut în mod obiectiv un conținut revoluționar-democratic, deoarece transformarea pe care o viza, prin lichidarea marilor proprietari ca clasă și obținerea pămîntului, era o sarcină centrală a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. Îndreptată împotriva dominației economice la sate a marilor proprietari și a formelor de exploatare generate de sistemul bazat pe dijmă, răscoala a dezvoltat, în același timp, ansamblul contradicțiilor regimului burghez existent.

Răscoala a pus în evidență existența unui larg spirit protestatar în rîndurile unor pături diverse ale populației față de politica claselor conducătoare și a stimulat adeziunea acestor pături la ideea îmbunătățirii situației maselor țărănești. Reprezentanți de frunte ai culturii, ca N. Iorga, I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, George Coșbuc, O. Goga, M. Sadoveanu, tineri studenți inflăcărați de idealul dreptății sociale, elevi de pe băncile liceelor, oameni ai muncii din orașe împovărați de nevoi, au fost zguduți de jertfa celor peste 11 000 de țărani.

O puternică ilustrare a forței și combativității mișcării revoluționare din țara noastră a constituit-o participarea clasei muncitoare, a socialiștilor români la evenimentele din 1907. Acesta a fost un moment deosebit de important în afirmarea pe arena politică națională, atît a muncitorimii revoluționare, cît și a țărănimii, profund interesată în transformarea democratică a țării, în manifestarea unității și alianței celor două clase care militau pentru lichidarea exploatarei și asupririi. Organizațiile socialiste au inițiat întruniri de solidaritate cu țărănimea răscolată, la care au participat mii de muncitori, în București, Brăila, Galați, Ploiești, Cîmpina, Turnu-Severin ; ele reflectau interesul viu pe care clasa muncitoare îl manifesta față de situația țărănimii, caldă simpatie cu care ea îmbrățișa mișcarea țărănească.

În timpul evenimentelor din martie 1907, la diferite întreprinderi au izbucnit greve. Frămîntări puternice au avut loc în Valea Prahovei și în portul Galați, iar

o stare de spirit agitată domnea printre muncitorii Capitalei. În alte localități, muncitorii s-au alăturat direct acțiunilor duse de țărani, cum a fost la Pașcani, Buhuși, insuflindu-le combativitate și contribuind la organizarea acțiunilor. Sub influența mării răscoale țărănești din 1907 și în condițiile mutațiilor produse pe multiple planuri în societatea românească, militanții socialiști formulează ideea de mare însemnătate a exproprierii marilor proprietăți.

Evenimentele revoluționare din primăvara anului 1907 au avut un puternic răsunet în rindul țărănimii române din teritoriile aflate sub dominația străină. În Transilvania și Bucovina s-au semnalat frământări și agitații în lumea satului. Mișcarea muncitorească din aceste teritorii a simpatizat și s-a solidarizat cu lupta răsculaților, relevind eroismul țăranilor și condamnând cu hotărâre actele represive ale claselor dominante.

Toate acestea atestă simpatia, interesul viu pe care clasa muncitoare, partidul său le-au nutrit față de țărănime; ele reprezintă, în același timp, mărturiile ale afirmării și manifestării pe arena politică națională a unității și alianței muncitorimii și țărănimii.

Ca forță fundamental deosebită de toate celelalte partide și grupări politice, partidul revoluționar al proletariatului român a supus unei analize profunde structurile social-politice ale regimului existent în România.

Analizând pe baza materialismului istoric realitățile politice și sociale românești, partidul clasei muncitoare a dezvăluit contradicțiile regimului burghez existent, persecuțiile și represiviunile împotriva mișcării muncitorești și a luptei țărănimii, au înfățișat adevărul asupra condițiilor de muncă și de viață ale muncitorilor și țăranilor. La congrese, conferințe, în presa muncitorească s-au dezbătut probleme privind tactica mișcării muncitorești față de lupta parlamentară, necesitatea cuceririi votului universal, a unor largi drepturi și libertăți democratice.

Gândirea socialistă s-a confruntat deschis cu pozițiile diferitelor curente ideologice și politice ce s-au manifestat în epocă.

Refractar prin natura lui înnoirilor și progresului, conservatorismul, reprezentat pe plan politic prin Partidul Conservator, a fost definit de mișcarea socialistă ca fiind expresia ideologică și politică a intereselor marilor proprietari de pământ, apărători înversunați ai statu-quo-ului social și politic în ființă. Socialiștii români au sesizat, totodată, în mod just, declinul conservatorismului, datorită afirmării hotărâte a modului de producție capitalist, relevând tendințele și orientările care s-au delimitat în sinul său. O dovadă o constituia și ruperea din trunchiul vechi conservator a Partidului Conservator-Democrat, în 1908, care a reprezentat și o încercare de a împăca poziția conservatoare cu tendințele reformatoare ale liberalismului burghez. Dacă Partidul Conservator și-a afirmat deschis și fără rezervă atitudinea politică constantă în apărarea mării proprietăți și a sistemului electoral în ființă, în interiorul său, ideologii junimiști s-au pronunțat pentru o anumită dezvoltare a formelor de producție capitaliste în economia țării. În schimb, conservatorismul în ansamblu a susținut, fără temeii, că România nu a atins un stadiu de evoluție corespunzător pentru adoptarea instituțiilor burghezo-liberale și s-a ridicat împotriva mișcării socialiste, pe care o considerau inadecvată cu realitățile românești.

Socialiștii au combătut această poziție și au subliniat cu justețe că dezvoltarea capitalismului era și în condițiile României un fapt incontestabil, care crease baza materială necesară afirmării proletariatului și, în consecință, a mișcării socialiste.

Militanții socialiști au făcut distincție între conservatorismul moșierimii și liberalismul burgheziei în plină afirmare, care și-a găsit expresia politică în activitatea Partidului Național-Liberal. Ei au observat just că în acest partid se găseau, alături de reprezentanții mării burghezii industriale, interesate în dezvoltarea capitalistă a țării, și elemente agrariene, comerciale și cămătărești, cu tendințe conciliatoare față de marea moșierime. Prezența în Partidul Național-Liberal a acestor elemente, arătau socialiștii, a contribuit ca măsurile moderate luate de guvernele eminate de acest partid să satisfacă mai ales interesele de clasă ale grupărilor ce îl formau.

Mișcarea muncitorească din România a apreciat în mod corespunzător curentul radical burghez reprezentat de grupările lui C. A. Rosetti, a lui G. Panu, ca și de mișcarea țărănistă de la sfârșitul veacului al XIX-lea, având în frunte pe C. Dobrescu-Argeș, Al. Văleanu, V. M. Kogălniceanu, care au înscris în programele lor revendicări general-democratice, ca îmbunătățirea situației materiale și politice a maselor populare, votul universal etc.

În 1907, o grupare în frunte cu N. Iorga va pune bazele unei noi orientări, naționalist-democrate, constituite în Partidul Naționalist-Democrat (1910), propovăduind necesitatea soluționării problemei agrare, a desăvârșirii unificării statului na-

țional român în cadrele unui stat democratic. Socialiștii au salutat evoluția pozitivă a acestei grupări, tendințele ei antipoliticianiste.

Exprimarea mișcării noastre muncitorești în sfera confruntărilor electorale se relevă ca o componentă necesară, circumscrisă ariei largi de manifestare a acțiunii politice. Debutul socialiștilor români în lupta politică electorală s-a produs foarte devreme. Încă în 1883, Al. Brăescu, membru al Cercului socialist din București, este ales în Consiliul județean Putna, succes care, în alegerile pentru consiliile județene, îl vom regăsi treptat, în 1904, prin intrarea dr. C. Racovski în Consiliul județean Constanța. Participarea socialiștilor la alegerile generale parlamentare ca forță politică distinctă — Partida muncitorilor — se produce, începând cu ianuarie și octombrie 1888, când militanții mișcării muncitorești se confruntă cu cei ai forțelor politice ale vremii. Reprezentantii socialiști au luat parte și la alegerile generale pentru Adunarea deputaților din anii 1891, 1892, 1895, 1899, 1907, 1911, 1912, februarie și mai 1914. De asemenea, organizațiile proletariatului s-au manifestat ca o forță activă și pe planul acțiunii electorale comunale, obținându-se și succese prin alegerea listelor socialiste în unele comune, anulate, însă, prin intervenția autorităților administrative.

Locul și rolul conferite în epocă de teoria și practica revoluționară bătăliilor electorale s-a aflat în dependență nemijlocită cu procesul de clarificare și îmbogățire a mijloacelor tactice folosite de partidul clasei muncitoare. Tot mai mult, acțiunea parlamentară și-a ocupat un loc ce completa celelalte forme și metode de activitate politică ale partidului clasei muncitoare, care evidențiază maniera proprie de tratare a unor spinoase chestiuni de strategie și de tactică a partidului proletariatului român, în timpul când, în alte țări europene, succesele electorale ale unor partide socialiste au dus la exacerbară, în continuare, a căii parlamentare de acțiune. Fără a minimaliza semnificația obținerii unui număr cât mai mare de voturi în alegeri, socialiștii români au arătat că esențial în aceste acțiuni sînt afirmarea și popularizarea largă în mase a programului de luptă al partidului clasei muncitoare.

Campaniile electorale au fost un prilej pentru partidul clasei muncitoare de a-și exprima, odată în plus, prin manifeste răspindite în zeci de mii de exemplare, prin întruniri publice, programul său, au reprezentat momente favorabile de propagare intensă și de penetrare a ideilor revoluționare în rîndul maselor de la orașe și sate.

Activitatea în parlamentul țării a deputaților socialiști (V. G. Morțun în 1888—1889, 1891—1899 și I. Nădejde în 1888—1891) s-a axat, în principal, pe cîteva coordonate esențiale : prezentarea în fața Adunării deputaților a situației grele a clasei muncitoare și a țărănimii ; fundamentarea teoretică a necesității adoptării unei legislații muncitorești și agrare ; demascarea abuzurilor autorităților administrative ; afirmarea energică a cerinței libertăților democratice pentru masele largi, a respectării și lărgirii drepturilor înscrise în Constituție.

Deputații socialiști au susținut, împreună cu unii deputați democrați, legea repausului duminical. După îndelungi insistențe, pe parcursul mai multor sesiuni parlamentare (1891—1897), legea repausului duminical este votată în ianuarie 1897.

Desfășurarea confruntărilor electorale, concluziile desprinse au permis precizări, nuanțări în privința politicii de alianțe a partidului clasei muncitoare, a tacticii sale electorale. Socialiștii și-au delimitat poziția atît față de partidele de guvernămînt (liberal și conservator), cît și față de celelalte formațiuni politice care au activat în epocă (Partidul Radical, Partidul Conservator-Democrat, Partidul Național-Democrat, Partida Țărănească, Gruparea democrată din jurul ziarelor „Adevărul” și „Dimineata”).

Față de partidele național-liberal și conservator, partidul clasei muncitoare a adoptat o poziție critică la adresa politicii desfășurate de acestea, atît atunci cînd s-au aflat la putere, cît și în opoziție, de demascare a rotativei guvernamentale, de dezbăluire a caracterului de clasă al legiuirilor votate de parlamentele cu invariabile majorități liberale sau conservatoare. Treptat, militanții partidului au început să sesizeze și deosebirile ce existau între aceste partide. Astfel, la Congresul socialist din 1893, s-a apreciat că partidul proletariatului, admiînd existența luptei de clasă, știe că toate partidele burgheze, ori sub ce nume s-ar prezenta, sînt potrivnice clasei muncitorilor, însă în lupta și relațiunile lui cu ele va ști să facă deosebire între ele.

Un merit al socialiștilor români a constat în faptul că, menținînd fizionomia organizațiilor politice ale clasei muncitoare, au inițiat și au încheiat alianțe cu o seamă de partide, grupări și organizații democratice progresiste din țară pentru a înlesni dobîndirea unor revendicări cu caracter burghezo-democratic. „Partidul So-

cialist va trebui — scria C. Dobrogeanu-Gherea — să facă alianțe și cu democrații și cu liberalii mai democratizați și în alegeri și în alte lupte, dar pur și simplu alianțe, precum fac două armate deosebite în vederea unui vrăjmaș comun, păstrându-și steagul său, tactica și programul său de acțiune". În virtutea acestei linii tactice, socialiștii au acceptat unele alianțe electorale locale, mai ales, cu prilejul alegerilor comunale, cu liberalii (de pildă, în anii 1892, 1897, 1898), ca și cu conservatorii-democrați la unele alegeri parțiale desfășurate în anii 1908 și 1909.

În ceea ce privește atitudinea socialiștilor față de celelalte grupări politice, aceasta a evoluat în sensul aprecierii importanței desfășurării unor acțiuni comune, în parlament și în afara acestuia, în scopul apărării și afirmării intereselor politice și economice ale maselor largi. De pildă, la alegerile generale parlamentare din 1899, socialiștii încheie alianțe electorale cu personalități din gruparea independentă condusă de C. Mille și cu candidați ai Partidei țărănești în 16 județe ale țării.

În împrejurările create pe scena politică românească după 1907, caracterizate prin întărirea partidului proletariatului, a forțelor democratice, în defavoarea celor retrograde, moșierești, prin amplificarea considerabilă a vieții politice, semne prevestitoare ale prefacerilor înnoitoare, partidul clasei muncitoare a ajuns la înțelegerea imperativului încheierii, peste partide, a unui larg front de acțiune democratică. Potrivit acestei concepții se impunea — cum s-a încercat în cadrul alegerilor generale parlamentare din februarie 1911 — realizarea unei coaliții de forțe politice și sociale, a unui Bloc democratic, care să concentreze, în jurul partidului proletariatului, grupările și elementele democratice emancipate de sub tutela partidelor burgheziei, masele țărănești, păturile mijlocii orașenești, masele cetățenești interesate în democratizarea profundă a societății românești.

Militând pentru democratizarea reală a regimului politic, partidul s-a ridicat împotriva sistemului electoral censitar, cerind legiferarea dreptului de vot universal, garantarea în fapt a drepturilor și libertăților înscrise în Constituție. În vederea impunerii unei reformări radicale a sistemului electoral, socialiștii au acționat pentru concentrarea eforturilor tuturor forțelor democratice favorabile realizării acestui obiectiv.

În aceste condiții, partidul muncitorilor a căutat să fructifice posibilitățile existente, să determine curente de opinie favorabile ralierei unor forțe largi pentru înfăptuirea dezideratelor democratice înscrise în programul său. Pe această linie, s-au inițiat numeroase acțiuni de concentrare a eforturilor elementelor democratice, în scopul impunerii reformării radicale a sistemului electoral. Astfel, în 1895, din inițiativa sa se constituie Liga votului universal, la care au aderat grupările politice din jurul ziarelor „Românul”, „Evenimentul” (Iasi) și „Vremea”, sub auspiciile căreia s-au organizat mari întruniri pentru vot universal în numeroase orașe ale țării. De asemenea, partidul muncitorimii a înfăptuit o colaborare fructuoasă cu gruparea democratică din jurul ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”, care, de multe ori, a fost foarte aproape de mișcarea muncitorească, condamnând represiunile autorităților împotriva organizațiilor muncitorești, făcând cauză comună cu socialiștii implicați în procese politice, colaborând cu partidul clasei muncitoare în alegeri, acționând în favoarea votului universal.

În 1896, din inițiativa deputatului socialist V. G. Morțun, se formează „Uniunea parlamentară a sufragiului universal”, cuprinzând pe toți deputații, care, indiferent de apartenența politică, se declarau pentru votul universal. Sub auspiciile Uniunii, s-au ținut mari întruniri populare, s-au răspândit broșuri și manifeste. O astfel de activitate a întrunit adeziunea și susținerea muncitorimii organizate, rezultatele sale reflectându-se, cu precădere, în curentul larg de opinie creat în favoarea soluționării unora dintre problemele pe care le-a ridicat în fața forului legislativ al țării.

O largă acțiune în favoarea legiferării votului universal s-a desfășurat la începutul secolului al XX-lea. În 1910, revista socialistă „Viața socială” inițiază o amplă anchetă în rindul unui mare număr de personalități politice socialiste și democratice în legătură cu necesitatea acestei reforme. Au răspuns invitației militanții socialiști C. Dobrogeanu-Gherea, I. C. Frimu, D. Marinescu, dr. C. Racovski, M. Gh. Bujor, dr. Ecaterina Arbore, Panait Istrati, precum și Zamfir Arbore, Mihail Sadoveanu, Vasile M. Kogălniceanu, dr. N. Lupu și alți oameni politici și de cultură. Răspunsurile lor vedeau interesul major pentru problematica aflată în discuție, aprobarea pentru reformarea radicală a sistemului electoral, încrederea în izbânda acestui ideal.

Aceeași poziție activă au avut socialiștii din teritoriile aflate sub dominație străină, care sprijineau acțiunile organizațiilor burgheze naționale române îndreptate spre grăbirea eliberării naționale. „Noi românii, care numărăm 3 000 000 în această țară — releva gazeta socialistă transilvăneană „Adevărul” — „ne vom alia

cu toții în luptă contra proiectului infam al lui Andrásy, pentru cucerirea adevăratului vot universal, direct și secret“.

De subliniat este faptul că reprezentanții partidului clasei muncitoare au privit obținerea sufragiului universal ca o sarcină nemijlocită a momentului, ca o posibilitate concretă și reală de acțiune împotriva unor structuri politice care generau și permiteau dominația burgheziei și moșierimii. Această revendicare politică era înțeleasă nu numai prin prisma rezultatelor sale nemijlocite, ci în legătură strânsă cu sarcinile permanente ale luptei clasei muncitoare. „Partidul Social-Democrat — precizau militanții socialiști — este organizatorul revoluției sociale. Dacă în pregătirea revoluției sociale lupta electorală este de folos, noi o admitem, precum admitem și celelalte mijloace de luptă: greva generală, revoluția etc. Ceea ce vrem să stabilim noi este că cucerirea puterii politice, adică a puterii de a făuri legi, este condiția esențială pentru triumful revoluției“.

În istoria culturii românești, contribuția mișcării socialiste la orientarea esteticii și a criticii literare pe un făgaș materialist se află la loc de cinste. Publicistica socialistă a luat în dezbateră problemele de bază ale esteticii și a formulat cu profunzime și competență principii cu valabilitate trainică, printre care: necesitatea stabilirii relației dintre artă și societate, prezența tendinței în creația artistică, principiul unității dintre etic și estetic etc. În afară de impresionanta devoțiune pentru marii clasici ai literaturii române, o altă constantă a mișcării muncitorești a fost cultivarea iubirii față de folclorul românesc.

În peisajul cultural românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea, s-a afirmat viguros curentul materialist promovat de revista „Contemporanul“. Studiile polemice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, Sofia Nădejde, G. Ibrăileanu, Raicu Ionescu-Rion, A. Bacalbașa etc., îndreptate împotriva concepțiilor idealiste, au avut un mare răsunet în epocă și au impus superioritatea punctelor de vedere ale reprezentanților mișcării muncitorești, contribuind la crearea unei viguroase tradiții materialiste în acest domeniu. Se află depozitate, în zecile de publicații ale mișcării muncitorești din epocă, un imens material interesind nu numai istoria presei noastre progresiste în general, ci și istoria diferitelor domenii ale culturii românești.

Principiile innoitoare în numele cărora acționa mișcarea muncitorească au exercitat o puternică forță de atracție asupra unei întregi pleiade de intelectuali marcanți ai vremii — oameni de știință, literați, artiști. Personalități ale științei și culturii românești, ca: Em. Racoviță, D. Voinov, I. Cantacuzino, N. Iorga, C. I. Parhon, Șt. Stîncă și mulți alții, au avut strînse legături cu mișcarea socialistă sau au activat în rindurile acesteia. Ideile socialiste au fertilizat creația spirituală, au insuflat multor oameni de știință și de artă un spirit umanist și democratic, au dat un izvor de optimism, apropiindu-i de năzuințele maselor asuprite și exploatate.

Incontestabil, prin soluțiile radicale formulate de pe pozițiile proletariatului în marile probleme sociale ale epocii și prin superioritatea bazei sale teoretice, partidul politic al clasei muncitoare din România s-a impus ca cea mai democratică și progresistă orientare în viața ideologică și social-politică a României de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, exercitind o puternică înruiere asupra contemporaneității, precum și asupra întregii evoluții ulterioare a țării.

Partidul clasei muncitoare din România — apărător al independenței și suveranității patriei. Contribuția mișcării muncitorești la făurirea statului național român unitar. Pentru proletariatul român idealul independenței României și al unității naționale, deziderate fundamentale ale poporului nostru, s-au constituit într-o adevărată permanență. Muncitorimea, la început ca o „clasă în sine“, apoi ca o clasă revoluționară, a luat parte activă și într-o măsură mereu crescîndă la marile acte care au trasat cursul istoriei poporului român în veacul trecut. De fiecare dată, muncitorii s-au aflat alături de masele largi populare în marile acțiuni menite să pună temelii trainice României moderne.

În timpul revoluției de la 1821, muncitorimea în formare, în raport cu forțele sale, a luat parte la manifestările revoluționare. Masele orășenești, formate în mare parte din lucrători, calfe, meseriași și zilieri, au salutat cu bucurie intrarea triumfală a lui Tudor Vladimirescu în Craiova și București, s-au manifestat ca părtași direcți ai evenimentelor revoluționare.

Revoluția română de la 1848 și-a întemeiat idealurile și forța de acțiune pe masele largi, în cadrul cărora muncitorimea a reprezentat un reazem de nădejde al acesteia. Născută din rindurile țărănimii, care suporta exploatarea și asuprirea feudală, muncitorimea a adus cu sine ura neîmpăcată împotriva rinduieilor anacronice, a dominației străine, a barierelor în calea liberei sale dezvoltări. Este sugestiv faptul că, în cadrul pregătirii revoluției, muncitorii metalurgiști, cei de la saline și mine,

lucrătorii orașelor au constituit factori esențiali în planurile declanșării și desfășurării evenimentelor.

La București, Iași, Blaj, Lugoj, Tirgu-Mureș, Craiova, lucrătorii s-au afirmat ca un element combativ de animare a luptei, de apărare a cuceririlor revoluționare. În cadrul adunărilor de pe Cimpia Libertății din București, care deveniseră o formă de manifestare a voinței naționale, al celorlalte mari adunări revoluționare, în luptele pentru apărarea revoluției, în rezistența armată a maselor din Munții Apuseni, din centrele miniere Slănic, Telega, Uioara, Oravița, Baia Mare, lucrătorii s-au aflat în primele rânduri. Tabacii și măcelarii, lucrătorii de la zahanale, tipografii, brutării, croitorii, cizmării, țesătorii, postăvării, fierării, caretășii, calfele și ucenicii, alături de masele țărănești, au reprezentat forța care a dat viață regimului revoluționar victorios. Au valoare de simbol jertfele de sine date de lucrători pentru apărarea revoluției, cum a fost la 19 iunie 1848, cind ridicarea hotărîtă a maselor din București a zdrobit încercarea contrarevoluționară. Printre cei căzuți atunci s-au aflat lucrători din ateliere și din unități comerciale. A produs o vie impresie prezența organizată a lucrătorilor tipografi la istorica manifestație a maselor bucureștene din 13 iunie 1848, lucrători care au tipărit și au răspindit, cum au făcut-o în tot cursul revoluției, manifeste și apeluri revoluționare. Ei au fost cei care au depus eforturi susținute pentru ca hotărîrile Guvernului provizoriu, ca și presa revoluționară, să fie tipărite și difuzate în rîndurile maselor.

Unirea de la 1859, operă a întregului popor, a relevat prezența viguroasă a muncitorimii în desfășurarea evenimentelor. Muncitorii au înțeles că, în acel moment, actul cel mai de preț pe calea înfăptuirilor de dreptate socială, de propășire a țării este Unirea. Masele muncitorești s-au aflat în mijlocul manifestațiilor care au ieșit pe străzi, susținînd la Iași și apoi la București dubla alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, făurirea statului național român. Lucrătorii bucureșteni, împreună cu celelalte categorii orășenești, cu mii de țărani, au avut un rol hotărîtor, ca forțe plebiscitare, în pecetluirea de către Adunarea obștească a Unirii mult visate. Porniți din diferite puncte ale orașului, lucrătorii, alături de țirgoveți, meșteșugari, cărturari, tineret studios, țărani, s-au îndreptat spre dealul Mitropoliei, hotărîți să rămînă acolo, să-și dea viața la nevoie pentru a impune voința națiunii române. Această participare largă a fost unul din factorii care au chezășuit, la 24 ianuarie 1859, actul Unirii.

În 1877, atunci cînd întreaga viață politică se concentra în jurul marelui eveniment pe care-l reprezenta proclamarea, la 9 Mai, a neatinrării României, cele dintîi cercuri socialiste, ca și organizațiile profesionale muncitorești, s-au manifestat ca susținătoare ale luptei întregului popor pentru cucerirea neatinrării, ca purtătoare ale idealurilor patriotice ale poporului român.

Această atitudine izvora din convingerea fermă că independența de stat deplină constituie o condiție esențială a propășirii naționale a poporului român și o bază necesară pentru continua dezvoltare a mișcării muncitorești. Sintetizînd atitudinea socialistilor față de războiul de independență, atașamentul fierbinte la acest ideal secular al românilor, gazeta „Socialistul”, organul de presă al Cercului socialist din București, scria în numărul său din 26 mai 1877: „Azi însă e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau arma pentru a-și apăra independența”.

Membri ai cercurilor socialiste, tineri medici, studenți s-au înrolat voluntari, punîndu-și viața, cunoștințele și elanul patriotic în slujba nobilei cauze a libertății. Nicolae Codreanu, unul din fruntașii socialiști români, a exprimat în cuvinte pline de simțămînt patriotic poziția de principiu a mișcării socialiste față de această problemă: „Țara noastră este în răzbel cu unul din mulții săi inamici, cu Turcia... M-am gîndit și eu neapărat despre ceea ce trebuie să fac în împrejurările de față ale țării noastre, prin ce chip să mă arăt că sînt vrednic fiu al națiunii române și m-am hotărît să mă duc acolo unde arma inamicului României zdrobește vieți tinere și forțe ale conaționalilor mei, unde se varsă pentru o cauză sfîntă singele românesc”. Ca și N. Codreanu, mulți studenți socialiști s-au înrolat voluntari și au luptat cu arma în mînă pe front. C. I. Istrati, C. Stăucanu, Al. Spiroiu, V. Gh. Manicea și alții s-au angajat în serviciile sanitare militare sau în ale Crucii Roșii. „Grupul celor 14”, format din tineri medicinști, s-au înrolat ca voluntari, remarcîndu-se prin abnegație și curaj în îndeplinirea datoriei; doctorii I. Corvin și P. Lăzărescu jertfindu-și chiar viața.

Lucrătorii din fabrici și ateliere au luptat pe front, iar cei rămași acasă au depus strădanii eroice pentru susținerea, alături de întreaga țară, a uriașului efort material impus de desfășurarea operațiunilor militare. Ei au asigurat fabricarea munițiilor, întreținerea mijloacelor de transport, confecționarea echipamentului desti-

nat ostirii, dotarea spitalelor cu utilajul necesar. Totodată, numeroși lucrători, ca și organizații profesionale muncitorești, au subscris la fondul pentru înzestrarea armatei, în special pentru cumpărarea de arme. Importante donații au oferit Societatea constructorilor români din București, Societatea meseriașilor din Iași, lucrătorii de la stația C.F.R. din Turnu-Severin, cizmarii din Capitală, lucrătorii de la „Laboratoarele române”, Asociația lucrătorilor tipografi din București, lucrătorii de la Gara Filaret, cei de la șantierul de construcții ale căilor ferate, ca și alte categorii de lucrători din toată țara.

Independența absolută de stat a fost apreciată la justa ei valoare de mișcarea muncitorească. „Proclamarea neatirării României — releva ziarul „Lumea nouă” — a fost, fără îndoială, un fapt de cea mai mare însemnătate, întrucât ea constituie o linie de despărțire între veacurile de asuprire, sub stăpânirea Turciei, și independența de care ne bucurăm astăzi. Poporul român a știut prin jertfe și abnegații și cu prețul singelui său să se elibereze de sub turci într-un război glorios, asigurându-și astfel o neatirare care să-i permită să se dezvolte în pace și să pășească pe calea civilizației”.

Este demn de remarcat, în acest sens, faptul că militanții socialiști au suspus unei temeinice analize situația externă a țării de după războiul de independență, observând cu justețe că, în condițiile luptei pentru supremație între statele Triplei Alianțe (Germania, Austro-Ungaria și Italia) și Rusia și Franța, singura soluție adecvată atunci intereselor țării era ralierea cu Puterile Centrale. În același timp, însă, socialiștii s-au pronunțat în favoarea stabilirii de raporturi amicale cu toate statele, pentru înțelegere și conviețuire pașnică, singura politică ce putea permite României o dezvoltare liberă și neatirată.

Acestor preocupări de politică externă, militanții partidului clasei muncitoare le-au adăugat soluții realiste, menite să potențeze capacitatea de apărare a țării, între care, în prim plan, se situa concepția despre înarmarea întregului popor.

Concepția socialistă cu privire la apărarea independenței patriei a fost formulată în strinsă legătură cu realizarea în interiorul țării a unui ansamblu de măsuri cu conținut democratic, în favoarea maselor de muncitori și țărani, condiție esențială a trăinicieii statului în eventualitatea unei agresiuni externe. Măsurile necesare apărării independenței patriei, au declarat în parlamentul țării deputații socialiști, „trebuie să le căutăm, trebuie să le găsim în noi, în neamul nostru, care a știut, după vremuri, să se arate în stare de a păstra și a apăra cu vrednicie acest pământ împotriva tuturor încălcărilor și năvălirilor”.

„Interesul țării — s-a afirmat la Congresul socialist din 1910 — nu este ca temelia de la orașe și sate să se dărăpâne, ci este, dimpotrivă, ca poporul să fie bine situat materialmente și moralicește. Cind cerem deci îmbunătățiri și reforme, lumină și bunăstare, noi luptăm nu numai pentru realizarea intereselor unei clase, ci luptăm pentru țara întreagă, pentru întărirea națională”, pentru „apărarea intereselor profunde și fundamentale ale națiunii întregi”.

Reprezentanți de frunte ai partidului muncitorilor s-au ridicat împotriva dominației străine și au proclamat dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii române, ca, de altfel, al tuturor națiunilor la o viață liberă și independentă. „Din punct de vedere politic — remarcă revista „Evenimentul literar” — e evident că socialiștii nu pot să nu recunoască fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și a se cîrmui pe sine însăși. Dacă vreun popor reclamă dreptul său și luptă pentru el, nu socialiștii vor fi aceia care să-i refuze simpatia lor”. În argumentarea acestor poziții, care evidențiază recunoașterea dreptului la autodeterminare a popoarelor, socialiștii români făceau referire la tezele de bază ale socialismului științific, care relevau că numai existența liberă a națiunilor, respectarea suveranității și integrității statelor sînt în măsură să creeze un climat propice afirmării capacităților creatoare ale popoarelor, capabile numai în aceste condiții să contribuie real și integral la dezvoltarea generală a umanității.

În lumina sarcinilor vitale ale poporului român, partidul clasei muncitoare a militat pentru o politică externă activă, îndreptată împotriva politicii imperialiste a marilor puteri, afirmînd drepturile popoarelor la independență și egalitate. Trăsătura patriotismului înflăcărat, a acțiunii politice socialiste în domeniul extern, colaborarea pașnică cu toate țările și, în primul rînd, cu țările vecine, pe fundamentul tradițiilor luptei comune a popoarelor, a derivat în mod logic din principiile diriguitoare ale partidului clasei noastre muncitoare. Statele mici erau direct interesate să acționeze cît se poate mai strîns pentru înlăturarea din raporturile internaționale a forței brutale, pentru instituirea unor noi raporturi internaționale, fondate pe egalitate între state.

Mișcarea muncitorească a exprimat angajamentul său ferm de a acționa împotriva oricărei subjugări naționale. Condamnînd menținerea în stare de dependență

a unor popoare, oprimarea exercitată de statele coteropitoare, socialismul român au îmbrățișat cu simpatie idealurile de libertate ale polonezilor, cehilor, slovacilor, sîrbilor, bulgarilor, au dezvoltat însemnătatea luptelor naționale și rolul lor în accelerarea procesului de emancipare socială.

Publicațiile muncitorești, reflectînd aprecierile oficiale ale organizațiilor politice și profesionale muncitorești, au relevat, în repetate rînduri, faptul că asupra necesității „unirii, toți românii sînt de o parte”, că „întregirea țării e dorința comună a tuturor”. „Din partea socialistilor — scria „România muncitoare” — nu poate fi nici un fel de piedică în recunoașterea dreptului fiecărei națiuni de a se dezvolta după geniul ei, propriu... Internaționalismul socialist, departe de a nega națiunile, presupune, dimpotrivă, libera lor dezvoltare”.

Partidul clasei muncitoare a dezvoltat opinia publică suferințele românilor din provinciile subjugate de marile imperii vecine, oprimarea națională exercitată în viața economică, socială, politică, dar și rezistența lor dîră și jertfele aduse în slujba cauzei mișcării de eliberare națională. Astfel, la Congresul din 1893, delegații au protestat împotriva faptului că „în Transilvania, trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic”, că ei „sînt supuși la necontenite vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule”. Presa socialistă și-a ridicat glasul de protest împotriva asupririi naționale a românilor subjugăți, chemînd masele la organizare și luptă în cadrul partidului muncitorilor împotriva asupririi. „În vremurile astea de grele încercări — scria gazeta „Adevărul” („Glasul poporului”) —, avem o sfință datorință, mai cu seamă noi românii, de a ne stringe rîndurile în cadrele Partidului social-democrat. Noi, fiind de două ori exploatați și nedreptățiți, și ca națiune și ca producători, să ne luminăm poporul din care facem parte”. Cu prilejul convocării Congresului muncitorilor socialiști români din Transilvania, la sfîrșitul anului 1905, menit să pună bazele organizației lor socialiste, centralizate, „Adevărul” sublinia importanța deosebită a acestui fapt: „Și noi trebuie să ne alegem conducătorii din rîndurile noastre, care cugetă la fel cum cugetăm noi, simt toate acele neajunsuri pe care și noi le simțim. Trebuie să ducem o luptă crîncenă contra apăsătorilor noștri”.

Patriotismul partidului clasei muncitoare s-a manifestat și prin cultivarea în permanență a contactelor tradiționale firești cu românii din provinciile coteropite, concretizate în schimburile reciproce frecvente de delegați la congrese și conferințe, de publicații și corespondență, în permanenta vehiculare de cadre, în acordarea de sprijin material și moral în acțiunile întreprinse. Însuși cerințele luptei au impus îndreptarea eforturilor socialistilor români de pretutindeni spre intensificarea și stringerea legăturilor dintre ei, în direcția creării, în fapt, a unității pe plan național a mișcării muncitorești. Elocvent în această direcție este faptul că revista teoretică „Viitorul social”, „Calendarul muncii”, ca și alte publicații destinate socialistilor români de pretutindeni, aveau menirea a forma „întia unitate română socialistă între elementele muncitoare”. Adresîndu-se lui I.C. Frimu, conducătorul organizațiilor socialiste din România prezent la Congresul muncitorilor socialiști români din Transilvania, desfășurat la Timișoara în ianuarie 1907, unul din conducătorii muncitorimii din Transilvania, Gustav Auebach, îi declara: „Tie, tovarășe din România, îți zicem: du-te și spune fraților de peste Carpați ce ți s-a întîmplat și ce ai auzit aici. Spune fraților din România că Ungaria nu este mult lăudată țară a libertăților, ci este țara sugrumării și apăsării. Spune fraților că stăm înaintea luptei crîncene”.

Conducătorii organizațiilor socialiste din țara noastră au relevat importanța deosebită a constituirii statelor naționale independente pentru evoluția ascendentă a fiecărui popor, pentru însăși dezvoltarea luptei de eliberare socială. „O țară ca un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice — scria C. Dobrogeanu-Gherea —. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad”. Deoarece, afirma M. Gh. Bujor, „patriile sînt cadre naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie cu tradițiile ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale... Social-democrația se ridică împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor. Ea a proclamat întotdeauna dreptul imprescriptibil și inviolabil al tuturor națiunilor la viața liberă și integrală”.

Pe baza acestei concepții profund patriotice, socialistii români au schițat și drumul de viitor pe care vor înainta popoarele, națiunile, reliefind cu această ocazie principii de o deosebită însemnătate, care reprezintă o contribuție la dezvoltarea socialismului științific. În preajma împlinirii unui secol de la marea revoluție franceză din 1789, care a contribuit atît de mult la schimbarea aspectului continentului european, gazeta „Dacia viitoare”, militînd pentru aplicarea hotărîită a principiilor libertății și egalității națiunilor în domeniul dreptului internațional, declară: „Națiunile au ace-

leși drepturi ca și individele ce le compun : dreptul de a fi libere și egale între dinsele, dreptul de a se uni, și dreptul de a se guverna singure. Acest principiu este și va fi mult timp expresiunea justiției în dreptul internațional și gradațiunea prin care lumea se va înălța poate odată la fraternitatea universală sau la ideea de umanitate". Până la realizarea acestei idei îndepărtate, socialiștii români considerau că : „Națiunile vor conlucra frățește, neîncetînd de a exista ca națiuni, pentru propășirea lor deci, pentru o cit mai bună stare materială, morală etc. a întregii omeniri. Și departe de a face din omenire o singură națiune, de a desființa națiunile... națiunile vor continua să existe libere, pașnice, dezvoltîndu-se fiecare conform împrejurărilor climatice și naturale în care se află, dezvoltîndu-și fiecare națiune în parte limba și literatura sa, artele sale, lărgind și îmbogățind fiecare domeniu al științei etc."

În concepția și practica partidului clasei muncitoare din România, independența statului român și unitatea națională a poporului nostru au fost socotite, pe drept cuvînt, în toată această perioadă, ca deziderate fundamentale imperios necesare atît pentru întărirea și dezvoltarea luptei clasei muncitoare, a tuturor celor ce muncesc împotriva exploatării și asupririi, cit și pentru propășirea țării, pentru a asigura națiunii române un loc demn în marele concert al națiunilor lumii.

Partidul clasei muncitoare din România, detașament activ al mișcării muncitorești internaționale. Preluînd tradițiile de solidaritate internațională ale mișcării muncitorești statornicite de la începuturile afirmării sale pe scena istoriei, partidul politic al proletariatului român s-a afirmat cu putere ca detașament activ al mișcării revoluționare internaționale. Concomitent cu bogata activitate ce demonstra atașamentul sincer al socialiștilor la ideea luptei pentru asigurarea progresului și prosperității patriei, animați de un cald patriotism și convinși fiind că proletariatul nu-și poate atinge năzuințele de libertate socială și națională decît în cadrul unei lumi lipsite de exploatare, socialiștii români au înscris, totodată, în programele mișcării muncitorești principiul solidarității internaționale proletare. De subliniat că conținutul acestui principiu s-a îmbogățit continuu, cunoscînd forme superioare de manifestare pe măsură ce organizațiile proletariatului român se afirmau și se dezvoltau, pe măsura cerințelor care s-au ridicat în fața mișcării muncitorești internaționale într-o perioadă sau alta.

O mărturie concludentă a înțelegerii necesității împletirii organice a patriotismului cu solidaritatea internațională îl reprezintă punctul înaintat de vedere al mișcării noastre muncitorești, potrivit căruia „internaționalismul și patriotismul, în sensul cel mai bun și adevărat al cuvîntului, nu numai că nu se exclud, dar sînt legate necesarmente între ele". De aceea, partidul muncitorilor din România a îmbinat în mod armonios principiul patriotismului cu cel al solidarității revoluționare internaționale, dragostea de patrie și de poporul din care s-a născut cu solidaritatea frățească față de muncitorii din celelalte țări ale lumii.

Expresii elocvente ale solidarității revoluționare proletare care anima clasa muncitoare din România le-au constituit prezența activă a delegaților săi în forurile muncitorești internaționale, pe linie de partid, sindicate, cit și pe linia mișcării de tineret ; contribuția importantă adusă la rezolvarea problemelor cu care se confrunta mișcarea muncitorească internațională ; sprijinul moral și material acordat luptelor purtate de proletariatul din alte țări ; participarea la congrese și alte manifestări organizate de partidele socialiste europene și invitarea unor militanți socialiști din străinătate la congresele socialiștilor români ; întîlnirile directe și corespondența cu Karl Marx, Friedrich Engels, iar mai apoi cu V. I. Lenin, cu conducători ai unor partide și organizații socialiste, ca : A. Bebel, K. Liebknecht, G. V. Plehanov, P. Lafargue, K. Kautsky ; schimburile de corespondență și de literatură social-politică cu personalități, partide și organizații socialiste din alte țări ; aniversarea cu consecvență a zilei de 1 Mai, ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc ; popularizarea, prin intermediul presei muncitorești, a momentelor semnificative din lupta proletariatului mondial. Toate acestea au ilustrat, prin exemple edificatoare, forța de neînfînt a solidarității muncitorești, a reliefat aportul clasei noastre muncitoare la patrimoniul mișcării proletare internaționale.

Întreținînd legături directe cu Marx și Engels, care au manifestat un interes deosebit pentru istoria poporului român, făcînd, dealtfel, aprecieri elogioase cu privire la rolul, trecutul său glorios, la lupta sa pentru libertate și unitate, numeroși revoluționari români au participat la activitatea Asociației Internaționale a Muncitorilor, iar un mare număr de revoluționari de pe meleagurile românești au luptat alături de proletariatul parizian pe baricadele Comunei. Dealtfel, mișcarea revo-

luționară din România a sărbătorit, an de an, evenimentul de importanță epocală : Comuna din Paris.

În 1872, delegatul muncitorilor timișoreni, Carol Farcaș, participă la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor, adoptînd, în toate problemele discutate, privind creșterea rolului și a prestigiului mișcării muncitorești în viața social-politică europeană, o poziție revoluționară, asemănătoare cu cea a lui Karl Marx și Friedrich Engels.

Organizațiile muncitorești din România au participat, cu 5 delegați — C. Mille, D. Voinov, D. Mani, E. Racoviță, I. Procopiu — la Congresul socialist internațional din 1889, de la Paris, unde au înfățișat problema mișcărilor țărănești din România, care și-au găsit o expresie puternică în răscoala din 1888. Cu acest prilej, delegația română a prezentat Congresului o Declarație referitoare la convocarea viitorului congres, în care cerea ca acesta : „să fie convocat în asemenea formă, încît să fie strînse la un loc toate forțele anticapitaliste, în vederea luptei de clasă și a socializării mijloacelor de producție”. Hotărârile Congresului, printre care cea referitoare la sărbătorirea zilei de 1 Mai, au fost adoptate și puse în practică încă din 1890 pe întreg teritoriul țării noastre.

De asemenea, reprezentanții ai partidului au fost prezenți la congresele socialiste internaționale de la Bruxelles, în 1891 — C. Mille, G. Diamandi, I. Rădovici, D. Țăranu ; Zürich, în 1893 — C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, Gr. Panaiteșcu, Dirgrin, I. Rădovici ; Londra, în 1896 — I. C. Atanasiu ; Stuttgart, în 1907 — dr. C. Racovski, Andrei Ionescu, N. D. Cocea, Alecu Constantințescu ; Copenhaga, în 1910 — dr. C. Racovski ; Basel, în 1912 — C. Dobrogeanu-Gherea, G. Grigorevici. Ei au fost inițiatorii unor importante propuneri, cum a fost aceea privind luarea în dezbateră a problemei țărănești. Inițiativa delegației române, formulată încă la Bruxelles, a înregistrat la Zürich un succes de seamă, contribuind la creșterea interesului mișcării socialiste internaționale pentru problema agrar-țărănească. „Propunerea delegației române susținută de opt nații — scria gazeta „Munca” în 1893 — a fost, în fine, primită... Cînstea inițiativei revine, desigur, partidei social-democratice române și delegaților ei... De aici înainte chestia agrară... va figura nu numai la viitorul congres din Londra, dar la toate congresele internaționale viitoare”.

La Congresul internațional al studenților socialiști de la Geneva din 9—12 decembrie 1893, ca și la Congresul socialist internațional de la Londra (1896), reprezentanții partidului clasei muncitoare din România s-au situat de partea majorității delegațiilor care au condamnat și au exclus anarhismul din mișcarea muncitorească internațională.

Contribuția activă a partidului proletariatului român la rezolvarea problemelor cu care se confrunta mișcarea muncitorească internațională a fost apreciată în epocă. În scrisoarea trimisă de P.S.D. din Ungaria în aprilie 1894 se menționa în acest sens : „Primiți călduroasele noastre salutări, tovarăși ai tinărului și vîgurosului Partid Social-Democrat Român, care ocupă deja, grație devotamentului și energiei voastre, un loc însemnat printre partidele socialiste ale continentului”.

La Congresele socialiste internaționale de la Stuttgart, Copenhaga și Basel, delegații proletariatului român au susținut punctele de vedere înaintate ale mișcării noastre muncitorești în probleme de mare însemnătate, precum : lupta pentru pace, demascarea politicii războinice, cîtropitoare a marilor puteri.

Partidul clasei muncitoare din România a întărit și a dezvoltat relații de prietenie cu partide și organizații muncitorești dintr-un mare număr de țări, îndeosebi cu statele vecine și cu cele din Peninsula Balcanică.

Multiple și strînse legături s-au statornicit între mișcarea noastră muncitorească și cea din Rusia. Ele și-au găsit expresia în activitatea de sprijinire a tranziției de literatură socialistă din Apusul Europei spre Rusia, în ajutorul moral și material acordat emigranților ruși, în schimbul de corespondență și în legăturile directe cu G. V. Plehanov și cu V. I. Lenin. Atunci cînd a izbucnit revoluția rusă din 1905, la București și în alte orașe ale țării au fost organizate mitinguri de solidaritate cu proletariatul rus, care s-a ridicat la lupta împotriva țarismului. La București a fost tipărită gazeta specială „Jos despotismul”, în care socialiștii români, evocînd nenorocirile abătute de țarism asupra poporului rus și a celorlalte popoare oprimate din imperiul vecin, salutau cu bucurie loviturile pe care mișcarea revoluționară le dădea autocrației. Tot acum apar în presa română fragmente din unele lucrări ale lui V. I. Lenin și se vorbește de rolul său ca conducător în revoluție în calitate de reprezentant al bolșevicilor ruși.

Cu rădăcini adînci în conștiința poporului român, atîtutudinea favorabilă luptei împotriva țarismului, afirmată cu o nouă putere de către mișcarea muncitorească, a făcut posibilă salvarea, în 1905, a echipajului revoluționar de pe crucișătorul „Potemkin”. Dintre vecinii Rusiei, potemkiniștii au ales România pentru a cere azil politic,

intrucit ştiau că aici exista o mişcare muncitorească puternic organizată, o opinie publică românească care simpatiza cu luptătorii împotriva ţarismului. Guvernul român le-a acordat azil politic în conformitate cu legile ţării, ceea ce a permis multor potemkinişti să se stabilească definitiv în România. Dînd o semnificaţie deosebită acestui act, V. I. Lenin a apreciat că guvernul român a procedat „aşa cum poate proceda numai guvernul unei naţiuni care se respectă“.

O amploare deosebită au cunoscut legăturile partidului proletariatului român cu mişcarea muncitorească din Bulgaria, Serbia, Ungaria şi Polonia, pămîntul ospitalier al României oferind azil multor refugiaţi politici revoluţionari din aceste ţări. Relaţii de solidaritate internaţională au fost stabilite cu partidele socialiste din Germania, Franţa, Austria, Italia, Belgia şi din alte ţări. Paginile presei muncitoreşti şi socialiste constituie o mărturie a solidarităţii proletariatului român cu luptele muncitorilor din Norvegia, Danemarca, Olanda, Elveţia, Spania şi din alte ţări ale lumii, ca şi a sprijinului primit de mişcarea noastră muncitorească de la proletariatul din alte ţări.

Exprimîndu-şi, în numeroase rînduri, mai ales prin intermediul publicaţiilor socialiste, solidaritatea cu lupta muncitorilor din întreaga lume, proletariatul român a sprijinit lupta pentru libertate a poporului chinez, care a culminat cu mişcarea cunoscută în istorie sub numele de răscoala „boxerilor“ din 1900, îndreptată împotriva imperialismului internaţional. De o simpatie deosebită s-a bucurat lupta poporului cubanez pentru obţinerea independenţei sale. Mişcarea muncitorească din România a denunţat masacrele săvîrşite de armatele engleze împotriva poporului bur în anii 1899—1902, ca şi samavolniciile şi atentatele comise asupra unor prestigioşi oameni de cultură sau militanţi marcanţi ai mişcării socialiste internaţionale, cum au fost Maxim Gorki, Francisco Ferrer, Jean Jaurès ş.a.

În condiţiile falimentului ideologic al unor partide socialiste europene, la începutul primului război mondial, cînd au votat creditele de război cerute de guvernanţi, partidul clasei muncitoare din România are meritul de a se fi situat, în ansamblul său, în stînga mişcării muncitoreşti internaţionale, de a fi rămas credincios principiilor luptei de clasă şi solidarităţii proletare.

Toate aceste acţiuni probează din plin rolul activ pe care l-a avut mişcarea muncitorească şi socialistă din România în cadrul mişcării muncitoreşti internaţionale în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, felul cum au ştiut socialiştii români să aplice în practică şi să îmbogăţească mereu, potrivit cerinţelor epocii, principiul solidarităţii internaţionale.

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1920 — UNGARIA*

O bișnuite de secole să exploateze și să asuprească propriul popor și popoarele subjugate, clasele dominante ungare, componenta cea mai reacționară a monarhiei dualiste, au pierdut, în toamna anului 1918, pentru totdeauna pozițiile deținute în teritoriile cotoprite; populațiile majoritare de altă naționalitate, pe baza dreptului lor de liberă dispunere, s-au rupt cu forța de statul ungar, în urma revoluțiilor de eliberare națională. Mai mult, dominanții își vedeau amenințate interesele chiar în propria țară. Revoluția burghezo-democratică din Ungaria, din toamna anului 1918, a încercat să lichideze puternicele rămășițe ale relațiilor de producție feudale, iar prin democratizarea instituțiilor so-

* La realizarea acestui studiu, autorii au consultat, între altele: *Magyarország története. 1918—1919, 1919—1945* [Istoria Ungariei. 1918—1919, 1919—1945], Akadémiai kiadó, Budapesta, 1976; *Horthy Miklós titkos iratai* [Documentele secrete ale lui Horthy Miklós], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1962; *A Wilhelmstrasse és Magyarország. 1933—1944* [Wilhelmstrasse și Ungaria. 1933—1944], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1968; Dosa Rudolfné: *A MOVE. Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet. 1918—1944* [MOVE. O organizație fascistă caracteristică ungară. 1918—1944], Budapesta, 1972; Kiss Aladár, *Magyarország külpolitikája a második világháború előestéjén* [Politica externă a Ungariei în ajunul celui de-al doilea război mondial], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1963; Tilkovszky Lóránt, *Revízió és nemzetiség politika Magyarországon. 1938—1941* [Revizionism și politica față de naționalități în Ungaria. 1938—1941], Akadémiai kiadó, Budapesta, 1967; Hollós Ervin *Rendőrség, csendőrség VKF 2* [Politie, jandarmerie, V.K.F. 2], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1971; Pintér István, *Magyar antifasizmus és ellenállás* [Antifascism ungar și rezistență], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1975; Lackó Miklós, *Nyilasok, nemzetszocialisták. 1935—1944* [Crucile cu săgeți, național-socialiști. 1935—1944], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1966; Sipos Péter, *Imrédy Béla és a Magyar Megújulás Pártja* [Imrédy Béla și Partidul Reînnoirii Ungare], Budapesta, 1970; Ormos Mária, *Incze Miklós, Európai fasizmusok. 1919—1939* [Fasismurile europene. 1919—1939], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1976; Nemes Dezső, *A fasizmus kérdéséhez* [În legătură cu problema fascismului], Magvető kiadó, Budapesta, 1976; Gergely Ferenc, *Kiss György, Horthy leventéi* [Levenții lui Horthy], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1976; Godó Ágnes, *Sztana Béla, A Horthy rendszer katonai ideológiája* [Ideologia militară a regimului horthyst], Zrínyi Katonai kiadó, Budapesta, 1965; Gergely Jenő, *A politikai katolicizmus Magyarországon. 1890—1950* [Catolicismul politic în Ungaria. 1890—1950], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1977; Tilkovszky Lóránt, *Ez volt a Volksbund* [Acesta a fost Volksbundul], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1978; Frank László, *Zöld ár* [Șuvoiul verde], Zrínyi Katonai kiadó, Budapesta, 1977; Andorka Rudolf *naplója. A Madridi Követségtől Mauthausenig* [Jurnalul lui Andorka Rudolf. De la ambasada din Madrid la Mauthausen], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1978; Nemes Dezső, *Bethlen kormány külpolitikája. 1927—1931* [Politica externă a guvernului Bethlen. 1927—1931], Kossuth könyvkiadó, Budapesta, 1964; Nemes Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon. 1919—1921* [Istoria contrarevoluției în Ungaria. 1919—1921], Akadémiai kiadó, Budapesta, 1962, p. 135; S. I. Wolf, *European Fascism* [Fascismul european], Weidenfeld and Nicolson, Londra, 1968; Nolte Ernst, *Les mouvements fascistes. L'Europe de 1919 à 1945* [Mișcările fasciste. Europa între 1919 și 1945], Calmann Lévy, Paris, 1969. Au mai fost consultate studiile axate pe această temă semnate de Ormos Mária, Incze Miklós, Nemes Dezső, Serfőző Lajos, Székely Gábor ș.a. în revista „Párttörténeti közlemények”, nr. 1, 4/1974, 4/1975, 3/1976 ș.a., documente din arhivele din țară și din cele din R. P. Ungară.

cial-politice a urmărit să găsească noi soluții, menite să asigure o oarecare dezvoltare în cadrul relațiilor sociale de bază, ale societății ungare, capitaliste¹.

Cea de a doua revoluție, în urma căreia s-a format, în martie 1919, Republica Ungară a Sfaturilor, a dus la declanșarea unor schimbări radicale care urmăreau, printr-un program cu vederi socialiste, să ducă la transformarea radicală a vieții economice, sociale, politice și culturale a țării². În această situație, clasele dominante ungare au acționat deosebit de febril pentru a-și reinstaura dominația, iar în fascizarea intensă a noului regim reacționar, impusă concomitent cu forjarea lui³, reacțiunea vedea garanția menținerii și consolidării puterii ei politice și economice.

Fascismul în Ungaria își are originea în împrejurările din anii 1918—1919, cind forțele cele mai reacționare și-au creat, în secret, organizații naționalist-șovine teroriste, de tip fascist, care au acționat intens pentru înfringerea Republicii Ungare a Sfaturilor și instaurarea unui regim contrarevoluționar, condus de amiralul Horthy Miklós, al cărui conținut a purtat puternic germeii fascismului, încă din primele sale zile.

Înfăptuirea acestor scopuri, reacțiunea ungară și-a bazat-o pe forța armată, în special pe elementele ei de comandă, formate în exclusivitate din fiii claselor dominante, ca și pe organizațiile secrete naționaliste-teroriste, de tip fascist în fruntea cărora se aflau ofițeri reacționari de teapa amiralului Horthy Miklós, a căpitanului Gömbös Gyula, a lui Márton Béla, Kozma Miklós ș.a. Sarcina refacerii „armatei naționale” contrarevoluționare i-a revenit ofițerului superior din vechea armată habsburgică, amiralul Horthy Miklós, ministru de război în guvernul contrarevoluționar ungar de la Segedin. Formată din ofițeri reacționari, foști jandarmi, polițiști, aventurieri, declarați, etc., această armată și-a început „misiunea”, cu colaborarea organizațiilor fasciste secrete, în regiunea de dincolo de Dunăre, iar după 16 noiembrie 1919 în întreaga Ungarie, printr-un regim de cruntă și nemaîntilnită teroare.

Organizațiile secrete teroriste au apărut încă în lunile ce au urmat după revoluția burghezo-democrată a popoarelor asuprite de monarhia dualistă din octombrie 1918, înainte de înființarea Republicii Ungare a Sfaturilor. O societate de acest gen a fost cea așa-numită a Grupului „celor doisprezece căpitani”, compusă din ofițerii ultrareacționari: Kozma Miklós, Magasházy László, Görgey György, Görgey József, Gömbös Gyula, Hardy Kálmán, Koós Miklós, Toókos Gyula, Márton Béla, Keresztes Fischer Lajos, Igmány-Hegyessy Géza, Vetter Antal⁴, toți cu orientare fascistă. Majoritatea acestei grupări se adunase, în vremea Republicii Sfaturilor, la Segedin, în jurul statului major militar al lui Horthy.

Ebredő Magyarok Egyesülete (EME — Asociația ungarilor care se deșteaptă), înființată încă în toamna anului 1918 de ofițeri naționaliști, antisemiți, a jucat un important rol în organizarea și înfăptuirea terorii albe, contrarevoluționare din Ungaria. În componența ei intra și gruparea fascistă, teroristă, diversionistă numită Rongyos Gárda (Garda zdrențăroșilor).

Magyar Országos Véderő Egyesület (MOVE — Organizația ungară de apărare) — a fost înființată în noiembrie 1918 sub președinția ofițerului Gömbös Gyula, unul din oamenii de încredere ai lui Horthy, care a urmărit în toată activitatea sa politică întărirea și dezvoltarea regimului totalitar fascist. Organizația — tipic fascistă — a avut o contribuție de seamă la consolidarea regimului contrarevoluționar horthyst, la organizarea terorii contra organizațiilor și a mișcărilor de stînga.

În perioada Republicii Ungare a Sfaturilor s-a constituit organizația secretă teroristă Casa albă, printre ai cărei conducători s-au numărat fasciștii Friedrich István, Pekár Gyula, Csilléry András, Ereky Károly, Schnetzer Ferenc. Forța acestei asociații secrete rezultă și din faptul că, la 6 august 1919, a putut impune demisia guvernului Peidl și alecătirea unui cabinet condus de însuși Friedrich. Din această societate s-a creat legal Partidul Național Creștin, președinte fiind același Friedrich, care la scurtă vreme a fuzionat cu Partidul Social(ist) Creștin, al lui Haller-Huszár, luînd naștere Partidul Uniunii Național Creștine (Keresztény Nemzeti Egyesülési Párt — KNEP).

O altă asociație teroristă a fost Societatea secretă Wolff, dezvoltată apoi în Liga Wolff-Bethlen. La propunerea lui Bethlen, unul dintre membrii cu influență ai societății Bartha Richárd, a fost numit de către Horthy, după alegerea sa conducător al statului, șeful de cabinet al cancelariei sale civile. Fascistul Nádassy Imre,

¹ Vezi: Hajdu Tibor, „Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom” (Revoluția burghezo-democratică ungară în anul 1918), Budapesta, Editura Kossuth, 1968.

² Vezi: Hajdu Tibor, „A Magyarországi Tanácsköztársaság” (Republica Sfaturilor din Ungaria), Budapesta, Editura Kossuth, 1969.

³ Miklós Lackó, *Les fascismes en Europe centrale-orientale*, în „Dokladi Kongressa XIII. Mejdunarodni Istoričkih nauk”, Moscova, 16—23 august 1970, Tom. I, Partea 6, p. 66.

⁴ István Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon. 1919—1921* (Istoria contrarevoluției în Ungaria. 1919—1921), Editura Academiei, Budapesta, 1962, p. 153.

căpitan de cavalerie, juca un rol important în această ligă secretă, la fel procurorul șef Strache Gusztáv și președintele de tribunal Töreký, care erau membri marcanți ai societății, dar niciunul nu figura nicăieri „în fața publicului”. Liga secretă este cea care a constituit Partidul Obștesc Creștin (Keresztény Községi Párt), avind ca lider pe reacționarul Wolff.

Magyar Turáni Szövetség (Asociația turanică ungară), a luat ființă în 1919 avind drept scop întărirea ideii naționaliste, șovine, revizioniste ungare și propagarea urii împotriva ideilor socialiste, comuniste,

Nemzetvédelmi Szervezet (Asociația de apărare națională), s-a creat la Segedin (centrul contrarevoluției horthyste), în 1919, fiind dirijată de Ministerul de Război, cu misiunea de a ține sub observație mișcările cu caracter de stînga. Mai tirziu, ea a fost reorganizată sub numele de Vörösvédelmi Szervezet (Asociația de apărare roșie).

Una din cele mai importante organizații secrete, teroriste, fasciste ale contrarevoluției a fost Kettőskereszt Vészövetség (Frăția de sînge a crucii duble), înființată la Segedin, în iulie 1919, din cercul contrarevoluționarilor adunați acolo și membrii grupului celor „doisprezece căpitani” susmenționați. Liderul ei era ultra-reacționarul Simonyfalvy, colonel; în fruntea acestei organizații se mai aflau locotenentii Görgey György, Makay Imre, Teleki Sándor, maiorul Rantzenberger Jenő, colonelul Ulik, toți cu orientare fascistă. După căderea Republicii Sfaturilor organizația se pregătea, în special prin înființarea unor „cete libere” înarmate, să pătrundă, la timpul oportun, în țările vecine cu scopul de a determina reanexarea cu forța a teritoriilor cotoprite anterior. Cercurile militare horthyste au deținut rolul conducător în înființarea și orientarea asociațiilor secrete. Planul lor consta în folosirea „cetelor libere” pentru dezlănțuirea unor revolte în statele vecine (înainte de toate în Slovacia), în urma cărora unitățile, chipurile, „asigurate de ordine” ale armatei horthyste să intre acolo, adică să înceapă războiul. „Frăția de sînge a crucii duble” a primit în același timp misiunea de a combate forțele de stînga din Ungaria, de a face parte din serviciul de spionaj intern și de a organiza acțiunile teroriste.

Societatea secretă teroristă, de tip fascist cea mai însemnată, încă din perioada contrarevoluției, a fost Unirea de la Etelköz (Etelközi Szövetség — EKSZ). Înființată în noiembrie 1919, imediat după intrarea lui Horthy în Budapesta, la inițiativa și sub îndrumarea ofițerilor din comandamentul suprem militar, organizația își avea drept obiectiv lupta pentru impunerea lui Horthy ca guvernator al Ungariei. Totodată își asuma și rolul de principală organizație secretă a sistemului contrarevoluționar care era în curs de înjghebare⁵.

Uniunea de la Etelköz se afla sub îndrumarea unui Sfat al Comandanților (un fel de Consiliu Superior) cu reședința la sediul central al organizației naționale maghiare legale MOVE (Asociația ungară de apărare — Magyar Országos Véderő Egyesület). Membri Sfatului erau aprobați personal de Horthy, „Capul invizibil” al Consiliului Superior; tot el primea și jurămintul din partea noilor membri, primiți în taină, care obliga persoanele ce-l rosteau la supunere și tăcere „pînă la mormînt”, atît cu privire la organizație și funcționarea ei, cit și la calitatea lor de membru, iar cel care îl încălca, era amenințat cu moartea.

Uniunea de la Etelköz avea o structură organizatorică de tip fascist, compusă din „neamuri”; exista un „neam al ofițerilor”, „neamuri din provincie”, a căror compoziție era diferită. „Neamurile”, la rîndul lor, se împărțeau în „familii” îndrumate de „capul familiei”, iar membrii se numeau între ei „frați”, ca și mai tirziu la organizațiile nyilasiste de sub conducerea lui Szálasi Ferenc. De altfel, Szálasi, în calitate de ofițer de stat major, era, de asemenea, membru al acestei societăți.

În afară de Horthy, care era „capul invizibil”, din Consiliul Superior mai făceau parte baronul Feilitzsch Berthold, care era „capul vizibil”, fiind locțiitorul celui dintîi. Ceilalți comandanți: contele Bánffy Miklós, contele Ráday Gedeon, episcopul militar Zadravetz István, generalul Sréter István, locotenent generalul Sávoly János Nádassy Imre. Nádassy reprezenta, în Consiliul Suprem al Uniunii de la Etelköz, societatea secretă care funcționa sub președinția lui Wolff Károly. Pronay, unul dintre conducătorii acestei societăți teroriste, menționează, în memoriile sale, că „contele Bethlen István, în calitate de membru mai vechi al așa-numitei Ligi Național Creștine din partidul Wolff, figura la EKSZ ca membru extern, însă avea o mare influență politică asupra acestei societăți”⁶. Mai tirziu, Bethlen și Teleki Pál au intrat în Uniunea de la Etelköz și, bineînțeles, amîndurora li s-a făcut

⁵ Ibidem.

⁶ Jurnalul lui Pronay, vol. III, p. 97, 225, în Nemes Dezső, op. cit., p. 150.

lec în Consiliul Superior. Printre comandanții din Sfat a fost promovat și Gömbös Gyula.

De reținut că între societățile secrete s-a ajuns să se stabilească strinse legături pentru coordonarea activităților.

„Uniunea de la Etelköz (EKSZ), apreciază istoricul Nemes Dezső, este o organizație secretă în mod expres fascistă. Pe vremea înființării sale a fost pătrunsă de speranța că va putea instaura o dictatură totalitară; cei care au înființat EKSZ-ul vedeau garanția acestui lucru în obținerea puterii de șef al statului de către Horthy”⁷. Printre aceștia se aflau adjutanții lui Horthy Miklós: locotenentul Magasházy László, maiorul Koos Miklós, maiorul de marină Hardy Kalman și locotenentul Görgey József, precum și, în general, grupul celor „doisprezece căpitani” susținuți. Între ei mai erau: Shwoy Kálmán, colonel; Rantzenberger Jenő, maior; Toókos Gyula, locotenent; Görgey György, locotenent, comandant de gardă; contele Teleki Sándor, locotenent, adjutantul șefului statului major; Giczey György, locotenent; Pronay Pál, locotenent; Ostenburg Gyula, locotenent; Gömbös Gyula; Eckhardt Tibor; preotul franciscan Bonis Arkangyal; Zdravetz István, episcop militar; preotul Gyarmathy, capelan și alte numeroase figuri de tristă faimă ale contrarevoluției. Rol conducător l-au avut în Uniunea de la Etelköz generalul Sréter István și generalul locotenent Sávolgy János. Uniunea s-a străduit să unească pe toți acei pe care putea pune bază pentru alegerea, la început provizorie, a lui Horthy ca președinte al statului, prin urmare, pe toți aceia care erau gata să ajungă la înțelegere cu Horthy. Membrii Uniunii de la Etelköz au devenit și marchizul Pallavicini György, contele Hunyadi Ferenc, contele Jankovics Bésán Endre, contele Zichy János, contele Károly József, prințul Odeschalchy Károly, contele Batthyány Gyula.

Întîlnim de asemenea în EKSZ, alături de contele Bánffy și contele Ráday, care joacă rol conducător și pe baronul Perényi Zsigmond, contele Károly Imre, Sztrányavszky Sándor; ei, fie au făcut parte din grupul Bethlen-Teleki, fie au colaborat strins cu societatea Bethlen. În rîndul membrilor Uniunii de la Etelköz găsim grupuri importante de judecători militari și judecători civili de care statul major al Uniunii a avut, de asemenea, nevoie. Asociația politică fascistă EKSZ și-a constituit organizații și în armată.

Vedem, așa dar, că în societățile fasciste figurau de la început ca membri, avînd diferite ranguri, aproape toate „personalitățile de vază” ale claselor dominante ungare, care în aparatul de stat legal ocupau, de asemenea, funcții importante. Aceștia perpetuau și amplificau, cu metodele și sub haina ideologiei fasciste, ideile pe care le susținuseră, de-a lungul timpului, cele mai reacționare elemente ale opresorilor poporului ungar.

De remarcat că, încă de pe atunci, organizațiile fasciste din Ungaria au intrat în contact cu cele avînd caracter analog din Germania și Austria. Asociațiile fasciste au jucat un rol important în ascensiunea lui Horthy la funcția de șef al statului. Membri ai acestor organizații teroriste erau funcționari suspuși, la toate nivelurile, în aparatul de stat și armata contrarevoluționară. De la comandamentul superior al armatei s-au trimis dispoziții strict secrete ofițerilor din unitățile județene în legătură cu alegerile de deputați, expediate de fascistul Kozma Miklós, care, la Segedin, fusese responsabilul cu propaganda camarilei lui Horthy, iar la Budapesta activa, de asemenea, ca șef al propagandei comandamentului superior. Membru al Uniunii de la Etelköz, Kozma comunică, în dispozițiile sale, că „nu ne putem dispensa de armată nici în alegerile ce se apropie, nu putem lăsa să ne scape din mîini conducerea în aceste clipe hotărîtoare”. Ofițerii unităților militare din județe trebuiau să aibă grijă ca „ofițerii de informații de la raioane să țină în mîinile lor conducerea politică a raionului”. Îndemnîndu-i să procedeze cu prudență, el sublinia: „ofițerii să caute să nu se expună ei înșiși, ci să se folosească de purtători de cuvînt demni de încredere. Ofițerul de informație de la raion să utilizeze în mod abil toate mijloacele care îi stau la dispoziție pentru orientarea opiniei publice: jandarmul raionului de apărare națională și oamenii săi de încredere din comună”. Comandamentul superior, prin urmare, a edificat o astfel de rețea de propagandă proprie, avînd o deosebită autoritate deoarece în spatele ei se afla principala forță, armata. Dispozițiile lui Kozma indicau și sarcina concretă, anume că „trebuie să intre în conștiința obștească” convingerea după care amiralul Horthy Miklós „este cel mai indicat să dețină conducerea statului”⁸. Organizațiile teroriste-fasciste au acționat intens pentru a-i facilita lui Horthy — exponentul contrarevoluției, al reacțiunii ungare — acapararea puterii politice în țară, săvîrșită la 1 martie 1920, cînd forțele contrarevoluționare, teroriste, înarmate au înconjurat clădirea Parlamentu-

⁷ Nemes Dezső, *op. cit.*, p. 158—159.

⁸ Nemes Dezső, *op. cit.*, p. 166.

lui în timpul lucrărilor, au năvălit în sală și, cu ajutorul armelor și grenadelor, au impus alegerea lui Horthy drept guvernator al Ungariei, legiferind odată cu aceasta regimul contrarevoluționar, de dictatură militară horthystă, care a avut de la început unele trăsături fasciste. Dar, speranțele legate de instituirea celei mai noi dictaturi totalitare contrarevoluționare — fascismul total — nu s-au putut realiza pe deplin în contextul politic din 1920⁹. Fasciștii din organizațiile secrete, în frunte cu Horthy M., deținând posturi cheie în armata ungară reacționară, în aparatul de stat vor avea constant drept țintă principală dominarea tuturor sectoarelor vieții de stat. În-săși Horthy, cumulind autoritatea de conducător al Ungariei cu funcția de comandant suprem al armatei va pretinde tot mai insistent, pe lângă păstrarea puterii militare și deplina putere politică. Armata, amestecându-se tot mai des în activitatea guvernamentală și a administrației de stat, mergând până la a-și aroga „dreptul“ de a orienta viața politică internă, a dicta guvernului și partidelor politice, a devenit porttindardul orientării fasciste, dictatoriale, revanșarde¹⁰.

Privitor la caracterul regimului horthyst, în istoriografia ungară există mai multe păreri. O seamă de istorici (Nemes Dezső, Korom Mihály, Ormos Mária, Zsigmond László, Ince Miklós, ș.a.), relevă caracteristicile specifice ale instaurării fascismului în Ungaria: deoarece aici a existat o revoluție socialistă de mai lungă durată și s-a instaurat dictatura proletariatului care a periclitat soarta claselor exploatatoare și a grupărilor ofițerești reacționare, acestea și-au strins cu putere rîndurile coalizându-se în organizații fasciste; în timp ce majoritatea membrilor claselor exploatatoare — moșieri, capitaliști — doreau conservarea stărilor anterioare și menținerea în pasivitate a maselor largi populare, grupările ofițerești contrarevoluționare, marii capitaliști și marii moșieri, elementele cele mai reacționare ale claselor dominante, membri ai organizațiilor fasciste, căutau ca prin măsuri teroriste să subjuge poporul și să-și întărească pozițiile economice și politice în stat.

Alți istorici unguri sînt de părere că regimul horthyst, instaurat în Ungaria după înăbușirea Republicii Ungare a Sfaturilor, în 1919, n-ar fi fost un regim fascist, cum se apreciasse unanim pînă atunci de către istoriografia postbelică din Ungaria, ci o guvernare de dreapta doar, reacționară și contrarevoluționară. De-abia din martie 1944 — susțin acești istorici — după ocuparea țării de către Germania hitleristă, se poate vorbi de un regim fascist în Ungaria, apreciere combătută vehement ulterior.

Intervenind în discuție, o seamă de istorici relevă că ceea ce a fost constant și, pînă la urmă, a triumfat în activitatea cercurilor reacționare ungare era țelul urmărit cu asiduitate, încă din primele momente ale venirii lui Horthy la putere, de a instaura un regim politic totalitar-fascist cu un partid de această orientare la putere, proces ce s-a manifestat din anii 1919—1920. Nemes Dezső, cunoscut istoric și specialist al problemei apreciază că, încă în anii 1921—1922, „regimul ungar fascist, consolidat de către guvernul Bethlen la această dată, l-a devansat apreciabil pe Mussolini în privința terorii deschise și instituționalizate împotriva forțelor revoluționare, prin îngrădirea activității partidului social-democrat, precum și prin restringerea posibilităților de acțiune a partidelor burghize opoziționiste“. În primii ani ai „consolidației“ bethleniene — prin instituționalizarea terorii și prin folosirea de către puterea de stat a altor mijloace ale oprîmării — dominația fascistă în Ungaria a premers în timp lui Mussolini¹¹.

Reprezentanții claselor stăpînitoare din Ungaria au fost întotdeauna „mindri“ că locul de naștere al primului regim contrarevoluționar fascist a fost Ungaria. În 1942, primul ministru, Kállay Miklós, care a jucat un rol însemnat în contrarevoluția din anii 1919—21, referindu-se la primii ani de formare a regimului horthyst, nota cu vădită satisfacție: „Noi, ungurii, am fost inițiatorii, primii luptători ai ideii [fasciste] care stăpînește azi Europa. Dacă în acel timp am fost neînțeleși de întreaga lume, aceasta a avut drept una din cauzele principale că noi, după prăbușirea din 1918, am reinviat în această idee, am renăscut la o nouă viață. Și chiar dacă, în acel timp, nu am putut realiza pe deplin această idee, faptul s-a datorat împrejurării că atunci eram singuri, ca o picătură în marea europeană a democrației, a francmasoneriei și a evreimii. Însă poziția pe care ne-am cîștigat-o, constituie pentru noi un trecut, a cărei recunoaștere trebuie să o pretindem“¹². La rîndul său, un alt președinte de consiliu de miniștri ungar, Teleki Pál, șovin pînă în măduva oaselor, con-

⁹ Ibidem, p. 207.

¹⁰ Nemes Dezső, „A fasizmus kédéséhez“, Magvető kiadó, 1976, p. 122.

¹¹ Nemes Dezső, Op. cit., Budapeșt, 1976, p. 136; vezi și „Párttörténeti közlemények“, nr. 4/1974, p. 61.

¹² Kállay Miklós, Nagy idők sodrában, II, köt. Budapeșt, 1943, p. 19—20, apud Hollós Ervin, Rendőrség, csendőrség, V.K.F., 2. Kossuth könyvkiadó, 1971, p. 17.

trarevoluționar în 1919, care a sprijinit dictatura fascistă a lui Horthy, al cărui om de încredere era, care în 1927 a inițiat Liga revizionistă maghiară (Magyar Revisios Liga) cu scop de a cotorpi din nou pământuri străine și a sprijinit trupele naziste să invadeze România, în 1940, într-un amplu memoriu adresat lui Mussolini sublinia aceeași idee : „După războiul mondial, în politica care a inspirat lupta împotriva terorii marxiste evreiești din 1919, în jurul Comandantului suprem Horthy Miklós se strungeau și se inscriau conducătorii Gömbös Gyula și Teleki Pál. În rindurile acestora și din lupta lor — releva Teleki — apar germeii acelor idei naționale și sociale, care au inspirat renașterea noii Germanii și a Italiei”¹³.

Cum a acționat, de la început, regimul fascist horthyst ni se descrie într-o zguduitoare lucrare scrisă de Iosif Pogány, fost comisar al poporului în guvernul Republicii Ungare a Sfaturilor. La 16 august 1920, ziarul Partidului Socialist din România, „Socialismul”, redă o seamă de fragmente din această lucrare : „Sub stăpânirea gărzilor lui Horthy, Ungaria a devenit o închisoare îngrozitoare în care linchezesc 40 000 [în realitate 70 000 — n.n.] de deținuți și internați. Ungaria a fost transformată într-un mormînt comun, în care au fost azvirlite șase mii de cadavre. Ungaria a devenit o morgă uriașă în care zac sute de cadavre necunoscute și mutilate în asemenea hal că nu-s de recunoscut. Ungaria a fost transformată într-o gigantică cameră de tortură în care zadarnic răsună strigătul groazei de moarte și tortură a sute și mii.

Carcerele nu mai sînt suficiente pentru adăpostul deținuților. Nu mai există lagăre suficiente pentru internați și lagăre noi de internare se constituiesc unul după altul. Există prea puțini călăi și nu pot pridiți de lucru. Ministerul justiției propune în Consiliul de miniștri numirea de călăi publici.

O țară — releva, în continuare, comunistul Pogány — în care dreptul pumnului din evul mediu, grozăviile romanelor grosolane devin realitate. În orice direcție îți arunci privirea se înșiruie noi grozăvii, ca în infernul lui Dante : oameni îngropați de vii, oameni tăiați în patru, oameni legați de cozile cailor, oameni ciopirțiți în bucăți, spinzurători, spinzurători, spinzurători, gloanțe, săbii, grajduri de boi, biciuiri horthyene, revolvere, inchiziții, torturi, castrări, batjocorirea femeilor, torturarea femeilor însărcinate pînă avortează, foamete, lipsă de lucru a sute de mii, întuneric spiritual, arderea cărților, distrugerea lor, izgonirea a mii de învățători și excluderea a mii de școlari, asasinatelor nocturne ale mafiei secrete, înlăturarea oamenilor care incomodează și dispariția actelor supărătoare”¹⁴. Masacrele, pogromurile de la Orgovány, Szsák, Kecskemét, Szolnok, Gyomar, sînt tot atîtea capitole sîngeroase ale acelor vremi de cruntă restriște din istoria poporului ungar. Sute și mii de cetățeni, datorită schingiuirilor, au murit în lagăre și închisori.

Pentru a scăpa de teroare, peste 100 000 de persoane au fost nevoite să se refugieze, căutînd adăpost în țările vecine Austria, România, Cehoslovacia ș.a.

În Ungaria, scria „Tribuna Socialistă” din Cluj, „se petrec cele mai mari grozăvii. Zilnic vin știri că sute de oameni sînt uciși mișelește de niște bande de ucigași îmbrăcați militărește și numiți garda albă a lui Friedrich-Horthy-Hussár. Groaznică teroare albă din Ungaria îmbracă toate închipuirile celor mai sîngeroși teroriști și criminali. Oameni absolut nevinovați sînt luați noaptea de acasă, duși de criminali la locuri ascunse și măcelăriți, apoi jefuiți și aruncați în Dunăre. Alții sînt prinși pe stradă, azvirlți în automobil și duși la abator, unde sînt uciși în mod mișelese. Omul nu e sigur nici acasă la el, nici pe stradă, nici în birou : dacă și-au pus bandiții în gînd să-l ucidă atunci e pierdut cu siguranță și nu există nici om, nici autoritate și nici Dumnezeu care să-l poată scăpa”¹⁵.

Revoluționarii români, sesizînd deosebirea dintre regimul horthyst față de cele mai reacționare regimuri ale claselor dominante existente pînă atunci, apreciau că sistemul de guvernare din Ungaria, introdus de Horthy, este nu numai „reacționar” dar și „barbar”¹⁶.

„Teroarea albă Friedrich-Hussár-Horthy — releva „Socialismul” — va rămîne, desigur, cea mai sălbatică contrarevoluție care a existat vreodată, aceste fiare care au supt sîngele poporului ungar și al naționalităților sute de ani. Purtarea masacrațiilor de la Budapesta nu mai este luptă de clasă, care să merite sprijinul burgheziei internaționale... această purtare e crimă, care trebuie să ducă pe autorii ei la ocnă”¹⁷.

¹³ *Documenti Diplomatici Italiani*, nona serie 1939—1943, vol. V, Istituto Poligrafico dello Stato, Roma, p. 332—342.

¹⁴ „Socialismul”, nr. 181, 16 august 1920.

¹⁵ „Tribuna socialistă” (Cluj), nr. 10, 7 martie 1920.

¹⁶ „Tribuna socialistă”, nr. 24, 13 iunie 1920.

¹⁷ „Socialismul”, nr. 51, 11 martie 1920.

Ținând seama de acest caracter al regimului horthyst, organizații și organe comuniste, socialiste, progresiste, democratice burgheze din toate țările lumii, printre care la loc de cinste și cele din România, au luat poziție și au înfierat teroarea și regimul fascist horthyst din Ungaria vecină încă de la primele sale manifestări¹⁸.

Referitor la formarea regimului contrarevoluționar horthyst, cu caracteristicile sale fasciste, istoricul Nemes apreciază ferm că „forțele contrarevoluționare (din Ungaria — n.n.)... și-au făurit propriul lor sistem fascist, dictatura horthystă”¹⁹, care apăra interesele marilor capitaliști și ale marilor moșieri unguri²⁰; dictatura fascistă horthystă a însemnat începutul unei epoci dintre cele mai întunecate din istoria Ungariei în care, asupra dezvoltării social-economice, politice, culturale ca și asupra administrației de stat, și-au pus amprenta, cu putere, concepțiile retrograde ale forțelor celor mai reacționare din societatea ungurească a respectivei perioade istorice.

Este de remarcat că, încă din timpul contrarevoluției, regentul Horthy Miklós, pentru a induce în eroare grupările politice din interiorul țării, care nu acceptau excesele organizațiilor fasciste, ale unităților militare reacționare și, mai ales, pentru a spulbera neliniștea străinătății față de atrocitățile teroarei albe, a făcut serioase încercări de a înșeaba guverne de o coloratură „liberală”, atrăgând și politicieni proveniți din rindurile claselor de mijloc. Această fațadă n-a putut schimba cu nimic caracterul regimului horthyst; din contră, a dus la consolidarea dictaturii fasciste a capitalului financiar, a marilor capitaliști și marilor moșieri unguri²¹.

Odată cu consolidarea regimului horthyst, începând din 14 aprilie 1921, cînd în fruntea guvernului ungar este impus groful Bethlen István, caracterizat de Nemes Dezső ca fiind „acel guvern al regimului burghezo-moșieresc ungar, care a construit sistemul fascismului de tip Horthy”²², organizațiile secrete fasciste și partidele politice de aceeași orientare, de tristă amintire, au cunoscut o continuă și evidentă înțărare, dezvoltare și afirmare.

În afara formațiunilor și grupărilor fasciste secrete, teroriste existente, instaurarea dictaturii horthyste au luat ființă peste 70 de alte organizații și partide anti-comuniste, fasciste, antisemite, șovine, naționaliste, revizioniste, care, în principiu, sînt situate pe aceeași platformă ideologică fascistă, între diversele asociații, grupări, partide existînd numai deosebiri neesențiale.

În august 1920 a fost înființată prin lege de către regimul contrarevoluționar horthyst Vitézi Rend (Ordinul vitejesc), cu scopul de a organiza elementele „demne de încredere” din păturile mijlocii ale micilor proprietari de pămînt. Pentru acest scop, subofițeri de origine țărănească, ce-și câștigaseră „merite” contrarevoluționare, sînt răsplătiți cu așa numitele „loturi vitejești”, care, odată cu titlul de „Vitéz” (viteaz), puteau fi moștenite de către primul băiat născut în familie. „Căpitanul suprem” al ordinului era Horthy Miklós, iar biroul central al asociației se numea Vitézi Szék (Scaunul vitejesc).

Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESZ — Uniunea asociațiilor sociale) a fost fondată la începutul anului 1921 pentru a coordona toate organizațiile iredentiste, revizioniste, șoviniste — secrete ori semisecrete. La început, Uniunea s-a aflat sub conducerea lui Bethlen István, iar mai tîrziu a lui Teleki Pál, ambii, după cum am văzut, de orientare fascistă. Telul declarat al TESZ era propaganda deșănțată cu scopul revizuirii tratatelor internaționale, pentru cîmpirea de către clasele dominante ungare a unor teritorii din țările vecine.

Dintre organizațiile fasciste, fascizante, teroriste, șoviniste, antisemite, revizioniste, nou create — numărul lor trecea de 70, după cum am menționat — care în toată perioada regimului horthyst au primit importante fonduri bănești din vistieria

¹⁸ Vezi: 1919. In sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor. Documente și amintiri, București, Editura politică, 1969.

¹⁹ Nemes Dezső, A fasizmus kérdéséhez, în „Párttörténeti közlemények” XX, nr. 4/decembrie 1974.

²⁰ Numărul moșierilor de peste 3 000 de iugăre era de 151, dintre care 39 depășeau 10 000 iugăre. Suprafața totală a acestor moșii era de 1 624 670 iugăre, din care 213 413 iugăre era proprietatea prințului Eszterházy Pál. Numărul moșierilor cu 3 000 de iugăre era de 16, iar suprafața totală stăpînită, de 80 880 iugăre; proprietatea familiei Habsburg se ridica la 93 854 iugăre. În Ungaria mai existau 53 de moșii ale micilor moșieri, însumînd 822 162 iugăre. În proprietatea autorităților regale și ale orașelor erau 828 283 iugăre, iar întreprinderile și societățile economice stăpîneau 56 602 iugăre. Suprafața moșierilor de stat era de 291 093 iugăre. Sute de mii de iugăre posedau bisericile. (Vezi, Zentay Dezső, Cifre grătore).

²¹ De fapt, și „socialistul” italian de origine muncitorească, trădătorul poporului italian, Mussolini, întemeietorul regimului fascist în Italia a apărut și consolidat dominația marelui capital, a celor mai reacționare forțe ale societății italiene, deși nu s-a recomandat special că reprezintă cauza dictaturii marilor capitaliști și marilor moșieri. Clica lui Hitler, odată cu apariția ei pe scena vieții social-politice a Germaniei, folosind demagogia socială, șovinistă și ideologia rasistă, a reprezentat și apărut, de asemenea, interesele fundamentale ale capitalului financiar german, ale luncerilor și chiburimii.

²² Nemes Dezső, op. cit., p. 451.

statului ungar, amintim : Nemzeti Munkaközpont (N.M.K. — Centrul Național al Muncii), înființat în 1935 la inițiativa lui Gömbös Gyula ; organizație pseudo-muncitorească, de extremă dreaptă, croită după modelul corporațiilor mussoliniene, a avut ca obiectiv lupta împotriva mișcării muncitorești comuniste și social-democrate. N.M.K. propaga „pacea” între clasele sociale și colaborarea armonioasă dintre exploatatori și exploatatori, era condusă de elemente burgheze, cu un vădit caracter fascist și sprijinea fățiș regimul politic horthyst, iar acțiunile sale aveau la bază principii rasiste, șoviniste, erau menite să întunece conștiința de clasă a muncitorimii.

Pentru a ademeni unele categorii de lucrători, programul N.M.K. era bine „ornamentat”, cuprinzând revendicări ca : ziua de muncă de 8 ore, concediu plătit, indemnizație familială, repartizarea gratuită a forțelor de muncă de către stat, îmbunătățirea condițiilor de muncă și a celor sanitare etc., revendicări pentru care Centrul Național al Muncii n-a acționat niciodată. Atitudinea vădit anticomunistă, popularizarea armoniei dintre muncă și capital, expresie a programelor și acțiunilor N.M.K., este prezentă în raportul de activitate pe anul 1942 al organizației, care sublinia : „În anul care a trecut, națiunea ungară (Sic !) a pornit la luptă într-o confruntare ideologică, împotriva frontului comunist, țelul pentru care cu șapte ani în urmă s-a înființat Centrala națională a muncii”²³.

O seamă de alte organizații grupau cetățenii după preocupări, pe profesii ori cuprindeau diferitele pături ale tineretului sau ale femeilor (Societatea Națională a salariaților din Budapesta — Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége ; Asociația Națională a femeilor ungare — Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége ; Asociația „Turul” — Turul Szövetség ; diferitele asociații numite „ale camarazilor”, asociațiile sportive sprijinite de rasiști ș.a.).

În ianuarie 1939, la Budapesta s-au pus bazele organizației fasciste Magyar Élet Mozgalom (Mișcarea vieții ungare), condusă de profascistul Imrédy Béla, mișcare cu caracter fascist și nazist care a stat la baza Partidului reînnoirii ungare (Magyar Megújulás Pártja), înființat de același Imrédy, în 1940.

Prin intermediul instituției leventilor, guvernarea horthystă a depus toate eforturile pentru a-și lărgi „baza de masă” în rândurile tineretului. „Levente Egyesület” (Asociația Levente), înființată încă din primii ani ai existenței regimului horthyst, era o formațiune premilitară, fascizantă, în care se educa tineretul de ambele sexe în spirit revizionist, șovin, religios și fascist. „Instituția leventilor, prin munca educativă desfășurată în cadrele ei, s-a constituit ca o parte integrantă a complexului program de educație naționalistă al regimului fascist, al cărui scop final era de a forma din tineri, soldați, iar din punct de vedere moral și politic, fasciști”²⁴.

Biserica catolică a sprijinit în modul cel mai rușinos regimul fascisto-horthyst. „Niciodată... nu era mai mare nevoie ca statul și biserica, forța fizică și morală să conlucreze” — sublinia adesea prim-ministrul fascist, Bethlen István. Biserica catolică avea nevoie de regimul horthyst pentru a-și apăra interesele sale reacționare, ca cel mai mare moșier²⁵ al țării, care și-a extins interesele în viața economică și financiară, devenind din 1923 principalul acționar al Institutului Național de Credit (Nemzeti Hitel Intézet)²⁶.

Statul asigura drepturile bisericii catolice și o susținea substanțial materialicește, fapt pentru care Vaticanul a recunoscut dreptul regentului protestant, Horthy, de a face propuneri la numirile marilor prelați catolici. Pe de altă parte, și regimul s-a sprijinit pe biserica catolică : la cererea lui Horthy, arhiepiscopul Csernoch Iános l-a numit episcop pe Zadravetz István, unul dintre acei care ridicau în slăvi pe ucigașii în masă din detașamentele horthyste, unul dintre ațîțătorii pogromurilor care a ridicat în slăvi omorurile săvîrșite de bandele ofițerești, glorificindu-le ca fiind „patriote, creștine”²⁷. Biserica catolică a înființat multe organizații și partide național-creștine, promovind, prin intermediul acestora, o politică diversionistă, abil mascată, de apărare a marii proprietăți, a regimului horthyst-fascist, anticomunist și antisocial-democrat²⁸. Un rol funest în istoria Ungariei l-a jucat Egyesült Keresztény Párt (Partidul creștin unit), partid politic de extremă dreaptă, înființat în ianuarie 1922, care a susținut în tot timpul existenței sale gruparea guvernamentală a lui Horthy.

²³ Nemzeti Munkaközpont — Magyar munkások Országos Szövetsége Ekvönyve 1943” (Centrala națională a muncii. Uniunea pe țară a muncitorilor unguri. Anuar 1943), Budapesta, p. 19.

²⁴ Godá Ágnes, Sztana Béla, A Horthy rendszer katonai ideológiája, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapesta, 1965, p. 101.

²⁵ În lucrarea lui Zentay Dezső, Cifre grăitoare, se arată că în stăpînirea bisericilor se aflau 793 485 iugăre teren, din care biserica reformată poseda doar 14 524 iugăre, restul de 778 961 iugăre aparțineau bisericii catolice.

²⁶ Magyarország története, vol. III, p. 483.

²⁷ Nemes Dezső, op. cit., p. 848.

²⁸ Gergely Jenő, A politikai katolicizmus Magyarországon (1890—1950), Kossuth könyvkiadó, 1977, p. 208. A se vedea în această lucrare și alte aspecte ale problematicei aflate în discuție.

Organizație fascistă a fost și Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete (Organizația națională de chemare a muncitorilor unguri), dirijată în ascuns de biserica catolică, avind emblema formată din trei ciocane în formă de cruce. Programul ei, apropiat de cel al N.M.K., prevedea renunțarea la lupta de clasă, părăsirea organizațiilor muncitorești cu caracter de clasă, împăcarea dintre exploatați și exploatați. Pe lângă diversivuna cu numele de „educație socialistă”, se făcea o intensă educație religioasă. Ea căuta să-și recruteze membri indeosebi din rindul tinerilor muncitori industriali, dar se străduia să atragă și proletariatul agrar și intelectualitatea. Colaborind cu partide și grupări fasciste, cu nazismul german, unele din grupările catolice doreau să înfăptuiască un fascism avind în frunte pe catolici, în limitele programului guvernamental horthyst.

În toamna anului 1938 ia ființă organizația „Volksbund der Deutschen in Ungarn”, condusă de Basch Ferenc, cu centrul la Budapesta, rezultată din concentrarea diferitelor asociații și grupări reacționare, fasciste ale elementelor șovine, naționaliste, fasciste-hitleriste din sinul populației germane din Ungaria. Volksbundul s-a bucurat de sprijinul larg și permanent al autorităților horthyste, în pofida faptului că promova naționalismul și șovinismul german fățiș, chiar și împotriva ungarilor²⁹.

Din unirea mai multor partide și grupări, în februarie 1922 a luat ființă Egységes Párt (Partidul Unității), avind în conducere elemente conservatoare, mari latifundiași și mari capitaliști, care, la sfârșitul anului 1932, și-a luat numele de Nemzeti Egység Pártja (Partidul unității naționale) și apoi, în 1939, a fost reorganizat de către Teleki Pál sub denumirea de Magyar Élet Pártja (Partidul vieții ungare), organizație politică reacționară ce a fost ani în șir partid de guvernământ.

Magyar Megújulás Pártja (Partidul reînnoirii ungare) s-a constituit, în octombrie 1940, din inițiativa lui Imrédy Béla, un mare financiar, fost prim-ministru al Ungariei în 1938, admirator al dictatorilor fasciști Mussolini, Hitler, Franco. Partidul avea un caracter fascist, de tip hilerist, cu anumite particularități ungare. Avind în conducerea lui mari capitaliști și oameni de afaceri legați de capitalul german, compus indeosebi din mari industriași, comercianți, dar și din mulți mici industriași, preoți, învățători, o bună parte a micii burghezii, în primul rind cea de la sate, o anumită pătură a muncitorimii, acest partid promova o acerbă politică revizionistă, naționalistă, șovină și antisemită. În programul său, în chip demagogic, era prezentă formularea „statutul muncii”, a dreptului tuturor la muncă, reforma agrară, economie dirijată, cooperare de producție pentru micii proprietari, dar scopul real urmărit de Imrédy și partidul său era dezbinarea organizațiilor muncitorești, ruperea solidarității de clasă, promovarea urii antisemite împotriva naționalităților neungare și negermane.

În timpul regimului horthyst fascist, formal, o seamă de grupări, partide fasciste, s-au unit, despărțit, reunit, o parte au fost desființate, în funcție de anumite conjuncturi politice de moment, ori datorită luptei pentru putere între diferiți conducători³⁰.

Astfel, partidul fascist Nemzeti Front (Frontul Național), înființat în 1936 de avocatul Salló János, a fuzionat mai târziu cu Nyilaskeresztes Párt (Partidul crucilor cu săgeți). Magyar Nemzeti Szocialista Párt (Partidul național-socialist ungar), a luat ființă în octombrie 1937 avind în componența sa Nemzeti akarók Pártja (Partidul voinței naționale), în frunte cu Szálasi Ferenc, Magyar Fajvédő Szocialista Párt (Partidul ungar socialist de apărare a rasei), condus de Endre László, precum și alte cinci partide și fracțiuni politice mai mici, de extremă dreaptă. Dizolvat în februarie 1938, este reorganizat la numai două luni, în aprilie 1938, sub numele de Magyar Nemzeti Szocialista Párt — Hungarista Mozgalom (Partidul național socialist ungar — Mișcarea hungaristă), avind în frunte pe Szálasi Ferenc și pe deputatul Hubay Kálmán. După condamnarea lui Szálasi, în vara anului 1938, și acest partid a fost dizolvat, în februarie 1939, dar nu au trecut decît citeva săptămîni doar și, în martie 1939, Partidul Național-Socialist și-a reluat activitatea sub numele de Nyilaskeresztes Párt (Partidul crucilor cu săgeți), al cărui conducător era același Szálasi Ferenc, aflat atunci în închisoare. Numele acestui partid a devenit sinonim cu denumirea întregii mișcări de extremă dreaptă („nyilas”) din Ungaria horthystă.

Coalizarea grupărilor fasciste, de extremă dreaptă, într-un singur partid, s-a făcut la sugestia și sub mîna diriguitoare a serviciilor secrete hitleriste, în slujba cărora erau deja cei mai mulți dintre conducătorii nyilasiști³¹.

Partidul crucilor cu săgeți, „nyilasiștii”, cum au rămas, cu groază, întipăriți în memoria poporului ungar, au reprezentat cea mai criminală formațiune politică cunoscută vreodată în istoria Ungariei, fiind legat totalmente de interesele hitleriste, de ser-

²⁹ Vezl, Tilkovszky Loránt, *Ez volt a Volksbund*, Kossuth könyvkiadó, 1978.

³⁰ Horthy Miklós titkos iratai, Kossuth könyvkiadó, 1962, p. 478.

³¹ Lackó Miklós, *Nyilasok, nemzetszocialisták*, p. 230.

viciile naziste de spionaj și contraspionaj, de Gestapo. Acest partid, avind în frunte pe Szálasi Ferenc, fost ofițer de stat major, pensionat, obsedat de ideea fixă a unor viziuni dictatoriale, a promovat un program de mină forte, fascist, exterminator, anti-comunist, antisemit, revizionist, împănăt de idei mistice, naționalist-șovine. Partidul „nyilașist” era susținut de cercurile ofițerești fasciste din armată, din poliție și jandarmerie, de elemente prohitleriste, antisemite, decăzute, de lumpenproletari, care propovăduiau și aplicau crima, jaful, corupția și teroarea. Prin lozinci naționalist-șovine, antisemite, anticomuniste, revizioniste până la extrem, prin forță, amenințări cu forța, promisiuni și șantaje, precum și prin unele formulări propagandistice demagogice de drepturi muncitorești — „în libera patrie ungară, vrem să trăim ca unguri liberi”, „evitarea șomajului” (chiar prin crearea taberelor de muncă silnică), „reforma agrară” (în detrimentul averilor evreiești), „protecția micilor industrii” — nyilaștii au reușit, în unele localități, să recruteze o serie de elemente și din alte categorii ale societății ungare.

Regimul horthyst a înfăptuit o dictatură fascistă — autoritară-conservatoare specifică, care a inclus elementele și organizațiile fasciste în aparatul de stat, în așa fel ca să nu fie abolită în întregime organizarea constituțională a sistemului de stat, dar limitind cu grijă conținutul și componența acestuia. Pentru întărirea poziției lor, guvernânții fasciști-horthyști și-au întărit legăturile cu fascismul italian, și, mai cu seamă, cu Germania nazistă.

Încă din primii ani ai regimului horthyst, fasciștii unguri au colaborat atît cu Hitler și Mussolini cît și cu alte grupări de extremă dreaptă din Europa și este un fapt îndeobște cunoscut că Ungaria horthystă a devenit, de la bun început, un hinterland al elementelor austriece de extremă dreaptă. Celălalt centru central-european al reacțiunii, guvernul contrarevoluționar al Bavariei și extrema dreaptă germană, grupate în jurul lui Erich Ludendorff, căutînd o bază externă au găsit-o tot în Ungaria horthystă.

La 15 mai 1920, ambasadorul ungar la Viena a eliberat un pașaport fals colonelului Bauer, însărcinat personal al lui Ludendorff, care în compania lui Kanzler și Gusztáv Kahr, din partea „Gărzii de apărare” bavareze, au sosit la Budapesta. Ei aveau sarcina de a aduce la cunoștința lui Horthy și a celor din jurul său planul, aprobat de consfătuirea organizației secrete a ofițerilor fasciști germani, privind declanșarea contrarevoluției armate în partea centrală și de răsărit a Europei, avînd drept scop revizuirea cu forța armelor a celor hotărîte la Conferința de pace de la Paris. Ofițerii germani instruiți și înarmați în Ungaria, ar fi trebuit să declanșeze contrarevoluția în Austria, de unde, împreună cu Ungaria și Austria (devenită, în urma evenimentelor ce urmau a se desfășura, contrarevoluționară) și cu ajutorul Bavariei, ar fi atacat Cehoslovacia. Pasul următor era decapitarea social-democrației bavareze și proclamarea dictaturii militare în frunte cu Ludendorff, ca apogeu al contrarevoluției germane. Concomitent, se proiecta organizarea unei contrarevoluții și în Rusia, în care scop Ungaria horthystă trebuia să emită ruble false. În final, planul prevedea distrugerea de către Germania, Rusia și Ungaria, contrarevoluționare, a țărilor Antantei și revizuirea hărții Europei³².

Acest plan a fost adus la cunoștința criminalului fascist, maiorul Pronay, la 16 mai 1920, iar în ziua următoare lui Eckhardt și Gömbös și, tot atunci, a avut loc discuția cu Horthy, care, în principiu, a acceptat planul. La 1 iunie 1920, după punerea la punct a detaliilor, acesta a anunțat că se poate începe acțiunea, invitîndu-l pe Ludendorff la o întîlnire personală. Pe aceste baze, așezate încă din 1920, s-au dezvoltat în continuare relațiile tot mai strînse dintre cercurile fasciste de extremă dreaptă ungare și germane, care vor primi un deosebit impuls în anii următori.

De menționat, pentru orientarea fascistă a Ungariei, este că, încă din 1923, Hitler se pregătea să vină la Budapesta, pentru a începe tratative cu Horthy³³. Documente strict confidențiale atestă că întîlnirea Hitler-Horthy a început să fie pregătită din februarie 1923 cînd Ludendorff l-a căutat în acest scop pe ambasadorul Ungariei la Viena, apoi a purtat tratative cu însărcinatul personal al lui Horthy, colonelul Siménfalvy, directorul Uniunii de sînge a dublei cruci (Kettőskereszt Vészövétség). Cu o zi înainte de încercarea de puci a lui Hitler și Ludendorff din 8 noiembrie 1923, poliția germană a arestat pe Ulain Ferenc, trimisul special al lui Horthy, care pregătea întîlnirea cu Hitler. Omul de legătură personală a lui Horthy cu extrema dreaptă fascistă germană rămîne în continuare maiorul Ianky, trimis în secret, încă din 1920, la München tocmai în acest scop³⁴. Un alt apropiat al lui Horthy, fascistul Gömbös Gyula, a continuat să mențină legături personale cu Hitler.

³² Horthy Miklós titkos iratai, Kossuth könyvkiadó, 1962, p. 33—34.

³³ Kiss Aladár, Magyarország külpolitikája a második világháború előestéjén, 1938 november — 1939 szeptember, Kossuth könyvkiadó, 1963, p. 10.

³⁴ Horthy Miklós titkos iratai, p. 38—39.

De altfel, cabinetul Bethlen a fost guvernul regimului ungar care a construit sistemul fascismului de tip Horthy. Acest sistem nu a putut să devină orinduirea fascismului total, dar a ridicat la rangul de instituție teroarea albă și a aplicat față de mișcarea revoluționară o dictatură teroristă fățișă. În felul său de guvernare, ce se sprijinea pe societăți secrete, se amestecau metode de dominație fascistă cu elementele legalității burghezo-moșierești conservative.

Guvernul Bethlen a consolidat uniunea politică a marilor moșieri și marilor capitaliști cu cercurile militare reacționare, a întărit autoritatea lui Horthy ca șef al statului. Problema regală — după înfringerea puciului „legitimist” militar din toamna anului 1921 — a trecut-o pe planul doi și a izbutit să o facă dispărută cu totul de pe ordinea de zi.

Același guvern a îngrădit și a pus sub supravegherea poliției activitatea atât a Partidului Social-democrat cât și a sindicatelor. Cu toate acestea, cercurile guvernante au fost îngrijorate de activitatea neîntreruptă a forțelor de stînga și influența lor în rîndurile proletariatului.

Combinînd metodele de stăpînire fascistă cu legalitatea conservatoare, precum și prin practicarea mitei, corupției și diferitelor „afaceri-panama”, guvernul Bethlen a îngrădit și a consolidat, de asemenea, și activitatea partidelor și organizațiilor de orientare burghezo-liberală. El a dezvoltat sistemul fascismului horthyst pseudoparlamentar. Principalul indiciu al acestei situații rezidă în transformarea Camerei deputaților în organ subordonat, auxiliar al guvernului, care exercita puterea politică; nu guvernul depindea de acest parlament, ci parlamentul depindea de guvernul neclintit³⁵.

Forțele fasciste au asigurat, cu metodele proprii, permanentizarea terorii, a re-presiunii, a atentatelor ca, de exemplu, în 1920, cu prilejul alegerii guvernatorului, pe vremea reprimării puciurilor regale, în zilele așa-ziselor alegeri din 1922 etc.

Din cauza unor considerente de ordin extern, organizațiile fasciste au fost menținute, pînă în 1927, în dosul scenei politice, dar niciodată nu au fost desființate sau împiedicate în activitatea pe care o desfășurau. După expirarea, la 31 martie 1927, a termenului de supraveghere, conform Tratatului de pace, unul din liderii organizațiilor fasciste, G. Gömbös, a fost cooptat în guvernul ungar. Din poziția deținută, Gömbös a atras deschis în primul plan al vieții politice ungare noi forțe politice fasciste.

La cîteva zile — 5 aprilie 1927 — Benito Mussolini și primul ministru horthyst, Bethlen István, iscăleau la Roma tratatul de prietenie dintre Italia fascistă și Ungaria horthystă, Mussolini promițînd „solemn” că va acorda ajutor lui Horthy în realizarea, în primul rînd, a pretențiilor lui revizioniste, revanșarde. „Era primul pas făcut de Ungaria pe piața politicii externe. Campania revizionistă prindea aripi noi”³⁶.

Nu întîmplător, tocmai acum conducătorii regimului fascisto-horthyst de la Budapesta, prin intermediul contelui Szapáry, ministrul Ungariei la Londra, au intrat în legătură cu politicianul conservator, lordul Rothermere, care, după cum recunoștea dr. Halmay Elemér, „acționa secret în slujba fascismului italian și a celui hitlerist”³⁷, pentru crearea unui front unitar imperialist antisovietic. Guvernul Bethlen, cercurile fascisto-horthyste în general, sperau să obțină revizuirea tratatului de pace cu prețul participării la războiul antisovietic.

Caracterul fascist al regimului horthyst s-a evidențiat și prin pătrunderea ideologiei fasciste, datorată purtătorilor de cuvînt ai organizațiilor fasciste, în ideologia oficială a statului ungar, exprimată în promovarea ideilor naționalist-șovine, revizioniste, într-o propagandă socială demagogică, printr-un antisemitism feroce și un anti-comunism declarat, menite să ducă în eroare masele populare.

Nu-i mai puțin adevărat că ideologia fascistă ungară a avut influență, în afara chiaburimii, nobilimii decăzute, lumpenproletariatului ș.a., și în rîndurile unei părți a maselor populare, mai ales, prin lozincile revizioniste, revanșarde, fluturate de tentații țării și de înfăptuirea cărora depindea, după propaganda lor, rezolvarea tuturor problemelor interne cu care se confrunta Ungaria interbelică. În septembrie 1931, pe baza unei înscenări, s-a organizat o provocare anticomunistă, pretext sub care în Ungaria horthystă a fost introdus „statariumul” (starea excepțională).

Criza economică mondială, începută în anul 1929, a cauzat prăbușirea guvernului Bethlen și a urmat cabinetul de un an al lui Károly Gyula. Elementele cele mai

³⁵ Nemes Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon. 1919—1921* (Istoria contra-revoluției din Ungaria, 1919—1921), Akadémiai Kiadó, 1962, p. 451—452.

³⁶ Szudy Elemér, *Europa és a magyar kérdés. A revizió külső és belső feltételei*, Budapest, 1933, p. 40.

³⁷ Dr. Aurel Gociman, *România și revizionismul maghiar*, 1934, p. 39—45.

reacționare ale societății ungare, au trecut — pentru a-și păstra puterea periclitată — la fascizarea deschisă a sistemului politic intern. În acest sens, semnificativă este rela-tarea plină de satisfacție a ambasadei ungare la Berlin, care, comentând cuvântarea radio-difuzată a liderului nazist Gregor Strasser din 22 iunie 1932, subliniază viabili-tatea ideii statului național-socialist, susținând teza revizuirii tratatelor de pace de la Versailles, iar pe plan intern lupta împotriva marxismului, a internaționalismului, a pacifismului, a luptei de clasă³⁸.

În aceste condiții este adus la putere, la sfârșitul anului 1932, guvernul condus de Gömbös Gyula, care a accentuat trăsăturile fasciste ale regimului horthyst, avînd drept model fascismul italian, pe care îl admira și îl considera un exemplu³⁹. Re-gimul fascisto-horthyst a permanentizat în mod oficial ideologia fascistă italiană, fe-nomen care, cu unele amendamente, a existat pînă la 19 martie 1944. Odată cu venirea lui Gömbös la putere, revizionismul a devenit politica oficială guvernamentală hor-thystă⁴⁰, favorizată și de venirea la putere a nazismului german, precum și de ră-bufnirea generală a mișcărilor fasciste în Europa.

După ianuarie 1933, politica externă revizionistă horthystă s-a raliat deschis revizionismului și revanșismului hitlerist. Pentru clasele conducătoare ungare era in-contestabil faptul că fascismul german agresiv, va răvăși în mod radical, îndată ce va putea, stările din Europa, lucru pe care forțele horthyste, reacțiunea ungară, îl doreau încă din 1919. Gömbös — care era în legătură personală cu conducătorii naziști din anii '20 — i-a trimis lui Hitler salutările și felicitările sale pentru „preluarea puterii“, odată cu dorința expresă de a încheia o colaborare și mai strînsă între fasciștii ger-mani și cei unguri⁴¹. Nu mult după aceea, în iunie 1933, Gömbös a fost primul șef de guvern care a făcut o vizită oficială în Germania nazistă, avînd convorbiri personale cu Hitler, la Berlin și Erfurt. Cu aceasta, Ungaria fascistă, politica ei externă revizio-nistă a pornit pe calea alianței strînse cu Germania nazistă, rămînîndu-i, de fapt, fi-delă pînă la sfârșitul celui de al doilea război mondial.

O dată cu venirea în fruntea guvernului a liderului fascist G. Gömbös, revi-zionismul pe seama României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei a devenit politica oficială a statului ungar. Exista în această orientare retrogradă un întreg program politic și militar revizionist, expus cu cinism și insolență, din care nu lipsea nici provocarea unor tulburări interne în țările vecine.

Deosebit de sugestivă, din acest unghi de vedere, este broșura lui Lakó József, intitulată *Revizió es Horogkereszt* (Revizionism și zvastică), publicată după înche-ierea alianței deschise cu Hitler. „Cînd Gömbös Gyula a vizitat Berlinul, în Ungaria a început să se acorde o tot mai mare atenție crucii încirligate. La nici un an după aceasta, în 1934, Hitler l-a trimis pe von Pappen la Budapesta. Acesta a declarat că „vom porni împreună lupta pentru revizuirea acelor tratate de pace care fac ca Un-garia să sufere în mod special și această luptă o vom duce la capăt umăr la umăr, braț la braț. Da, aceasta este unicul mod de a rezolva în Europa centrală sarcina re-construcției și, în mod necesar, aceasta va fi menirea europeană a colaborării ger-mano-ungare“⁴², arată Lakó.

Robiți de ideea revanșismului, în furia lor oarbă fasciștii unguri, deși presimt un viitor funest fărăi lor, nu pregetă nimic pentru a înhăma și mai mult Ungaria la carul nazismului. „Iată, zvastica ocupă poziții pentru interesele noastre — menționa același autor. Iată, marele prieten s-a ridicat mai repede din praf ca noi întinzîndu-ne mina. Credinței, credință. Nu sîntem singuri. Dacă ar fi război și noi ne vom alia cu zvastica, se pot întîmpla două lucruri : ori zvastica va fi bătută, și pe baza unor ex-periențe mai vechi va fi brutalizată, împărțită chiar, iar noi vom păți la fel (dacă nu vom fi sacrificați chiar de nemți în ultimele momente, fără însă a se putea nici ei salva din catastrofa finală) ; ori, în pofida aparențelor, Germania va cîștiga și ne va înghiți. Dacă pierde zvastica, ne împart odată cu ea. Dacă cîștigă, ne înghițe. Oricum e finis Hungariae. Ziua ultimei bătălii ar fi cea a înmormintării noastre naționale“⁴³.

Pe planul politicii externe, regimul fascist horthyst din Ungaria, pentru a-și atinge țelurile propuse, a încheiat în deceniul premergător războiului o serie de alianțe politice, economice, militare cu Germania hitleristă, Italia fascistă etc., devenind ast-fel un factor al răspîndirii și întăririi fascismului în Europa. Astfel, la 17 martie 1934 dictatorul italian Benito Mussolini, împreună cu președintele Consiliului de Miniștri al Ungariei, Gömbös și cu cancelarul Austriei, Engelbert Dollfuss, au semnat acordul.

³⁸ Arhivele Statului ungar (Országos levéltár), Budapesta, KUM, pol. K. 63, 1932, 39 tétel, p. 7.

³⁹ Kiss Aladár, op. cit., p. 14.

⁴⁰ Szudy Elemér, op. cit., p. 141.

⁴¹ Kiss Aladár, op. cit., p. 14.

⁴² Vezi : Lakó József, „Revizió és Horogkereszt“, Budapesta, 1935, p. 4—12.

⁴³ Ibidem.

rile de la Roma, menite să favorizeze tendințele de supremație ale fascismului italian în Europa centrală, ca și susținerea pretențiilor revizioniste ale Ungariei horthyste.

În septembrie 1935, cu ocazia unei noi vizite făcute la Berlin, Gömbös Gyula a ajuns la o înțelegere și cu hitleristii; planurile revizioniste ale Ungariei urmau să fie realizate în conformitate cu programul de expansiune al nazismului. Încă de pe atunci, Gömbös a aprobat Anschluss-ul, în numele guvernului horthyst și a făcut promisiunea că pretențiile revizioniste ale Ungariei horthyste vor fi canalizate, așa cum cereau interesele de moment ale Reichului, în primul rînd împotriva Cehoslovaciei⁴⁴.

Ministrul de externe nazist, von Neurath, declara, în anul 1936: „Nu există nici un fel de pact de asistență mutuală între noi și Ungaria, însă, dată fiind situația, nea identică ce există între noi, care luptăm împotriva Tratatului de la Versailles, și Ungaria, care luptă împotriva Tratatului de la Trianon, avem deplină înțelegere pentru lupta ungarilor împotriva tratatelor”⁴⁵. Așa se explică de ce Ungaria horthystă a fost primul satelit al Germaniei și Italiei, încă de pe vremea cînd Axa nu era suficient consolidată.

Caracterul regimului fascist din Ungaria nu s-a schimbat nici cu venirea în fruntea guvernului ungar a lui Darány K., în 1936. Aparent el voia „rezolvarea” problemelor interne și externe cu care se confrunta Ungaria fără accentuarea trăsăturilor fasciste ale statului, însă în timpul guvernării lui, mai cu seamă în anul 1938, se înregistrează o afirmare a grupării fasciste nyilașiste, în frunte cu Szálasi, Nyilas Kereszt (Crucile cu săgeți), care își trage originile încă din anii 1918—1919 și care reprezenta coloana a V-a în Ungaria, subvenționată și dirijată de la Berlin.

În condițiile ocupării Austriei de către Germania nazistă și al agitațiilor interne nyilașiste din 1938, vine la guvernare, ca prim ministru, Imrédy B., adeptul și urmașul declarat al politicii fasciste a lui Gömbös G., delimitîndu-se de gruparea nyilașistă numai pentru că o simțea rivală la putere în stat.

Similitudinile de țeluri politice și orientare dintre regimul horthyst și cel hitlerist și mussolinian deveneau tot mai evidente. La sfîrșitul lunii august 1938, cu prilejul vizitei lui Horthy la Berlin, Hitler afirma că „solidaritatea ungaro-germană va fi deosebit de prețioasă pentru cele două popoare (Sic!) mai ales acum cînd ele sînt vecine și cînd, ca vecine, și-au găsit frontierele lor istorice definitive, în urma evenimentelor istorice”⁴⁶. De altfel, cercurile fasciste din Ungaria în frunte cu Horthy au fost gata să contribuie la acțiunile agresive ale Germaniei hitleriste în schimbul participării lor la pradă.

După 1938 guvernele fasciste din Ungaria adoptă noi și noi legi cu caracter rasist, antisemit, drepturile cetățenești și politice au fost limitate la maxim. Deși Ungaria rămăsese regat bazat pe parlament, tronul regal era vacant, iar în locul regelui un regent îndeplinea funcția cea mai mare în stat. Conform constituției, regentul, parlamentul, guvernul erau factorii determinanți ai puterii. Doar guvernul era obligat să dea raport parlamentului, dar mijloacele vieții parlamentare erau, în realitate, formale. În mina regentului se găseau prerogative foarte largi, atît legate de armată cît și de parlament; el nu avea precizat prin lege nici durata mandatului său, nici responsabilitățile. La alegerea primului ministru și numirea în funcțiile conducătoare din stat, tot regentul avea ultimul cuvînt.

Primul ministru provenea de obicei din membrii partidului de guvernămînt, Partidul Creștin, iar funcționarii din aparatul de stat, prin poziția lor socială și concepția politică, la toate nivelurile erau legați de regimul fascist. La fel, și în conducerea județelor erau tot membrii sau sprijinitorii partidului de guvernămînt. Astfel, opoziția nu putea să-și trimită oamenii săi nici în posturi mai neînsemnate. Regimul s-a folosit din plin de legea din 1912 care dădea posibilitatea introducerii stării excepționale, puterea executivă conducînd prin decrete legi.

Deși aparent se făceau alegeri, numărul celor cu drept de vot fiind chiar în creștere față de 1918 prin acordarea acestui drept și unor categorii de femei, păs-trîndu-se pe alocuri și sistemul alegerilor secrete, prevederile legate de venituri, cultură, etc. au făcut ca o parte însemnată a populației să nu se poată folosi de acest drept. Menținînd, în cea mai mare parte a țării, metoda alegerilor deschise, antide-mocratice, clasele dominante și-au asigurat influența lor în județe. La toate acestea a mai contribuit și teroarea administrativă, agitația politică și brutalitățile organiza-țiilor de extremă dreaptă, îndeosebi în mediul rural și în orașele mici.

„Drepturile” cetățenești erau admise numai pînă la limita în care nu puteau periclită regimul fascisto-horthyst, administrația recurgînd la sprijinul poliției, jan-

⁴⁴ A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura „Dacia”, Cluj, 1972, p. 10.

⁴⁵ Apud A. Niri, *Istoricul unui tratat înrobitor*, București, Editura științifică, 1965, p. 91.

⁴⁶ Apud Traian Bunesco, *Lupta poporului român împotriva Dictatului fascist de la Viena (august 1940)*, Editura politică, București, 1971, p. 20.

darmeriei, al justiției horthyste, mult timp a păstrat sistemul de internări, guvernul și administrația de stat introducând și supravegherea polițienească asupra persoanelor „suspecte”. Mișcarea comunistă, în timpul existenței acestui regim, a fost pusă în afara legii⁴⁷.

Regimul horthyst n-a admis nici partidul țărănesc, deși reprezenta majoritatea populației; după lichidarea Partidului Micilor Agrarieni, la începutul anilor '30, Ungaria a fost singura țară din Europa în care țărani nu aveau nici un partid politic propriu. Partidele din așa zisa opoziție legală, cuprinzând organizații de la partidele burgheziei liberale până la Partidul social-democrat din Ungaria, puteau acționa în limita cadrelor impuse de regim, iar formal aveau dreptul și să critice politica guvernului și activitatea extremei drepte. Gruparea de stînga a opoziției legale, deși a devenit o prezență în viața politică parlamentară, reușind în unele cazuri să influențeze intrucitva adoptarea unor hotărîri cu caracter limitat, activitatea ei era manevrată de dictatura majorității parlamentare, provenită din rîndul partidului zis „al unității”. În asemenea condiții, existența partidelor politice în Ungaria horthystă era formală. „Competența” parlamentului a fost îngrădită prin noi și noi regulamente interioare ca și prin crearea Camerei Superioare, la mijlocul anului 1930. Menținerea instituției parlamentului servea regimului pentru a afișa străinătății existența unui oarecare democratism, iar în interior o supapă pentru a potoli nemulțumirea aripii stîngi.

În acești ani, ca o particularitate a regimului horthyst, mișcările și partidele de extremă dreaptă, național-socialiste și nyilașiste, au exercitat o puternică și eficientă presiune asupra formei de guvernare. Totuși, tendința instaurării dictaturii fasciste de tip hitlerist, caracteristică esențială a acțiunii Partidului crucilor cu săgeți, s-a găsit în opoziție cu regimul fascist horthyst. Dînd impresia că ar dori să „oblojească” doleanțele „naționale”, prin aceasta „rezolvînd”, totodată, și nemulțumirile sociale existente, nyilaștii au promis „socialism”, prosperitate „națională”, au anunțat revoluția, au organizat chiar o conspirație în favoarea așa zisei „revoluții” național-socialiste. Toate acestea au creat confuzii în rîndul unei părți a tineretului, au influențat chiar unele grupuri ale clasei muncitoare și ale țărănimii sărace, cărora nyilaștii le-au fluturat promisiuni de reformă agrară, în cazul cînd ajung la putere. În timp ce organizația nazistă din Ungaria își recruta adepții din rîndurile intelectualității mijlocii nemulțumite, Partidul crucilor cu săgeți își recruta membrii și din rîndul maselor proletare și a țărănimii sărace. Clica fascisto-horthystă propriu zisă, se afla, pe de o parte, în luptă cu fasciștii de tip hitlerist pentru păstrarea puterii de stat, iar, pe de altă parte, se afla în alianță cu această „opoziție”, în acțiunea împotriva mișcării comuniste, antifasciste, progresiste⁴⁸.

La componentele politicii fasciste ungare horthyste se adaugă și una îndreptată împotriva statului sovietic, conjugată cu o ideologie războinică tipic fascistă, marcată și în acest caz (sau tocmai în cazul Ungariei horthyste, în mod deosebit) de un deșănțat revizionism, revanșism împotriva României, a Cehoslovaciei, a Iugoslaviei, imbinat cu sprijinul acordat pregătirii și dezlănțuirii războiului imperialist împotriva Uniunii Sovietice; Horthy și guvernării unguri erau dispuși în orice moment să participe la acțiunile agresive hitleriste. În timpul vizitei ministrului de război al Ungariei, Vilmos Röder, la Berlin, în aprilie 1937, iar apoi în timpul vizitei de răspuns a ministrului de război nazist, Werner Blomberg, problema principală în jurul căreia s-au purtat discuțiile a fost doar explicarea posibilităților unei colaborări militare mai strînsă⁴⁹.

În timpul guvernării lui Imrédy are loc primul dictat fascist de la Viena (2 noiembrie 1938), prin care o parte din Slovacia a fost cotoplită de Ungaria horthystă. Peste cîteva luni, între 15 și 17 martie 1939, pe cînd Germania hitleristă încheia cotațiunea Cehiei, Ungaria horthystă ocupa restul teritoriilor subcarpatice din Slovacia.

În februarie 1939, în fruntea guvernului ungar vine Teleky, unul din stîlpii regimului horthyst, iar la 11 aprilie 1939, Ungaria horthystă a părăsit Liga Națiunilor, urmînd exemplul Germaniei hitleriste, după ce, la 19 ianuarie 1939, horthyștii aderaseră la pactul anticomintern⁵⁰.

Regimul horthyst, în cei peste 25 de ani de existență, a împînzit aparatul de stat, învățămîntul, biserica, armata, poliția și jandarmeria cu elemente ale organizațiilor și partidelor fasciste în toate compartimentele, la toate nivelurile și în fruntea guvernului țării a instaurat, în cea mai mare parte, lideri ai organizațiilor fasciste din interior sau ai organizațiilor imrediste și nyilașiste, reprezentanți direcți, agenți

⁴⁷ *A magyar forradalmi munkásmozgalom története*, vol. II, Budapesta, 1967, p. 18.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Dombrady L., *Germania fascistă și pregătirea Ungariei horthyste de război*, în „Voenno-istoriceskii jurnal”, an. 14, nr. 1/ianuarie 1972, p. 44—52.

⁵⁰ *Magyarország története*, vol. 8, 1918—1941, Akadémiai kiadó, Budapest, 1976, p. 973.

ai hitlerismului. Influența ideologiei acestora, cu precădere în anii de după criza economică din 1929—1933, este evidentă, chiar dacă, în funcție de conjunctura internațională, ea a fost afirmată deschis ori s-a manifestat din umbră. Esențial este faptul că niciodată Horthy, regimul horthyst nu au renunțat la serviciile acestor organizații sau partide fasciste, șoviniste, revizioniste, cu toate că, în anumite perioade, între Horthy și unii conducători ai partidelor fasciste (Szálasi, de exemplu) au existat unele conflicte generate de lupta pentru putere.

Bucurându-se de apreciabilul sprijin material și moral al conducătorilor hitleriști de la Berlin, nyilashiștii au candidat în alegerile parlamentare din luna mai 1939, obținând 26 de mandate, iar nu peste mult timp, eliberarea din închisoare a conducătorului lor, Szálasi Ferenc, ceea ce dovedește măsura în care Ungaria horthystă era orientată direct de organizațiile naziste.

În timpul guvernului Teleky are loc cel de al doilea dictat fascist de la Viena, din 30 august 1940, prin care se răpește României partea de nord a Transilvaniei, iar între 6 și 11 aprilie 1941 Ungaria horthystă ocupă mișelește o parte din teritoriile Iugoslaviei. Începând cu 20 noiembrie 1940, regimul horthyst s-a aliat Axei fasciste Roma—Berlin—Tokio, care luase ființă în luna septembrie a aceluiași an.

Partidele fasciste și-au avut de-a lungul anilor reprezentanți în Parlament și în Senaț în număr destul de însemnat. Printre ei în afară de cei amintiți pînă acum se numără : Andr  ka   d  n, Baky László, Cs  a Sándor, Feilitzsch Berthold, Gosztonyi Sándor, Hubay Kálman, K  r  di Tibor, Kovarcz Emil, Kozma Miklós, Lill János, Mar  thy-Meisler Károly, Milotay István, Pall   Imre, Papp József, Papp Mih  ly, Pintér B  la, Rajniss Ferenc, Rapcs  nyi László, Szilassy B  la, Szinnyei-Merse Jen  , Sz  ll  si Jen  , Taby   rp  d, Zimmer Ferenc etc.

Situația maselor muncitoare din orașele și satele Ungariei era surprinsă de revista „  j Magyarok” , ce   p  rea la Budapesta, în următoarele cuvinte : „Ungaria este într-adevăr foarte invalidă dar nu este invalidă de război (aluzie la restr  ngerea hotarelor în gr  ni  ele etnice firești — n.n.), ci o invalidă a propriei sale istorii milenare. Da, este invalidă, nenorocită din cauza clasei dominante, din cauza oligarhiei latifundiare în ț  r   și astăzi încă poporul trăind o soartă de iobagi, unde și acum încă trei milioane dintre maghiarii cei mai maghiari se zbat cu foamea”. Acest fapt trist l-a constatat și Kerek Mih  ly, în coloanele revistei „Magyar Szemle” ce avea ca șef redactor pe contele Bethlen István și unde, printre altele, arată că „aceste trei milioane sînt a  t de sărace   nc  t sute de mii de țărani nu-și pot căuta de lucru, pentru că n-au nici o singură haină pe care s-o îmbrace”.

Același autor scria în continuare : „familiile de țărani își încălzesc cu respirația lor iarna casele cu ferestrele astupate, în care abia dacă străbate o rază de lumină, deoarece nu au combustibil” ; în timpul iernii, „mamele se dezbracă în cameră ca să-și spele singura cămașă, iar bărbații și copiii se străduiesc să se încălzească apropiindu-se între ei cu trupurile, pentru că cel puțin o dată pe s  pt  min   trebuie să li se spele cămășile”. Aceasta era viața țăranului maghiar în „paradisul” lui Horthy, consemnează Ferenczy Gy  rgy,   șa cum o constată și o stabilește și Ily  s Gyula în cartea sa „Poporul pustelor”,   p  rut   la Budapesta în 1936, în care dezvăluia că mai existau în Ungaria teritorii unde încă era valabil „Jus primae noctis” (dreptul primei nopți), adică moșierul avea drept la prima noapte de după căsătoria mireselor de pe moșia sa⁵¹.

Aceste grele condiții au determinat o luptă necontenită a celor ce muncesc, a exploataților de la orașe și sate, condusă de Partidul Comunist Ungar. Regimul fascisto-horthyst, încă de la instaurarea lui, a promovat o cruntă teroare împotriva muncitorimii, ț  r  nimii, intelectualității progresiste, a elementelor revoluționare, comuniste, a promovat o politică rasistă antisemită.

  mpotriva forțelor revoluționare, democratice s-au intentat numeroase procese și s-au pronunțat   ni grei de condamnări,   n  bușidu-se în s  nge orice mișcare revendicativă. Greva din septembrie 1919 de la Tatab  nya, Fels  g  ll   etc., a fost înăbușită în s  nge, nouă mineri fiind uciși iar alți zece răniți.   n decembrie 1919 au fost execut  ți 23 de militanți comuniști ai Republicii Ungare a Sfaturilor, între care Korv  n Ott  , László Jen  , Kerekes   rp  d și alții, iar în ianuarie 1920, a căzut victimă terorii, Mészáros Gábor. Regimul horthyst a ucis nu numai adversarii politici comuniști, ci și pe social-democrații Bacs   B  la și Somogy B  la (17 februarie 1920), ultimul pentru că a publicat în „Népszava” rinduri demascatoare la adresa horthysmului.   n 1927 au fost arestați 72 de comuniști ; mulți dintre ei făceau parte din conducerea superioară a partidului comunist ungar, iar la 29 iulie au fost execut  ți doi conducători ai Parti-

dului Comunist Ungar, Sallai Imre și Fürat Sándor. Arestările și condamnările la diferite pedepse, pînă la cea capitală, s-au intensificat după anul 1933.

La începutul anului 1940 se declanșează o nouă campanie de represalii fasciste împotriva forțelor de stînga. Peste 150 de arestați, mai multe sute de membri ai Partidului Comunist Cehoslovac, din teritoriile cotate de Ungaria horthystă în Slovacia, sînt bătuți, schingiuiți, intermnițați sau internați în lagăre.

În schimbul „cadoului” primit prin cel de al doilea dictat fascist de la Viena, din 30 august 1940, guvernul Teleky se angajează față de naziști să pună la dispoziția Germaniei economia Ungariei, aliniindu-se și mai mult Axei fasciste Roma—Berlin—Tokio.

După sinuciderea lui Teleky (3 aprilie 1941), în fruntea guvernului a urmat Bárdossy, care continuă politica fascistă de infeudare a Ungariei față de Germania nazistă, intrînd, alături de aceasta, în războiul împotriva Uniunii Sovietice, în urma rușinoasei înscenări de la Kassa (azi Kosiçe), la 27 iunie 1941.

Guvernul Bárdossy a accentuat teroarea în lagărele de concentrare la Kistarcsa, Nagykanizsa, Topolya, Sárvár, Szabadka, Garany, unde sînt închiși mii de antifasciști din Ungaria și din teritoriile anexate. Crește foarte mult numărul celor chemați în detașamente de muncă forțată, se stabilește un regim de muncă excepțional în uzinele și fabricile care lucrau pentru front. Totodată, întreprinderile au fost militarizate, introducîndu-se pedepse cu bătaia, legarea de stîlp, carcera etc.

În această perioadă, își înteește activitatea gruparea fascistă germană din Ungaria Volksbund.

După guvernul Bárdossy a urmat guvernul Kállay, în timpul căruia au fost uciși Schönherz Zoltán și Rosza Ferenc, au fost condamnați peste 200 de conducători comuniști, trimiși apoi în lagărele de concentrare hitleriste.

„Noua ordine” horthystă, instaurată în partea de nord-vest a României, ca și în teritoriile cotate din Cehoslovacia și Iugoslavia, a adus cu sine, odată cu legile militare și baionetele miilor de jandarmi, recrutați după criterii bine definite și pregătiți în mod special de autoritățile fasciste, aștarea șovină împotriva maselor populare românești, slovace și sirbești. Teroarea sălbatică practică de horthystă a pricinuit acestor populații mari suferințe.

Programul pe care fasciștii unguri urmăreau să-l pună în aplicare în teritoriul românesc cotate, de exemplu, fusese făcut public printr-o broșură intitulată *Fără milă*, editată și răspîdită din ordinul guvernatorului Horthy Miklós. În respectiva fasciculă, servind la „educarea” jandarmilor și a sprijinitorilor lor din formațiunile paramilitare, linia de conduită a acestora fusese astfel formulată: „Voi suprima pe fiecare român care îmi iese în cale! Noaptea voi aprinde satele românești. Voi trece prin ascuțișul săbiei întreaga populație. Voi otrăvi fîntinile. Voi sugruma sugacii la sinul mamelor. Nu voi avea nici o milă. Pentru nimeni. Nici pentru copii, nici pentru mame în stare binecuvîntată... Răzbunare. Fără milă, cruntă răzbunare!”⁵²

György Ferenczy, personalitate maghiară cu vederi înaintate, în lucrarea sa intitulată „Golgota în Transilvania”, referindu-se la Dictatul de la Viena, acest mare sacrificiu impus României, „acea nedreptate strigătoare la cer că pentru placul a 968 371 secui și maghiari, 1 304 898 români, respectiv 1 635 218 cetățeni români de naționalitate nemaghiară au ajuns sub stăpînire maghiară”, și că această rezolvare nu putea să concorde deloc cu principiile etnice, încriminează regimul fascisto-horthyst introdus și în Transilvania de Nord: „Trebuie să mă refer însă la umanitate, la cînte, la bunul gust, la sentimente omenești, cînd arăt atrocitățile fără seamăn care s-au comis pe pămîntul Transilvaniei după ocupație. Împotriva acestora trebuie să protesteze cu tonul cel mai vehement toată lumea, toți acei din ale căror suflete n-a murit adevăratul creștinism, dragostea față de aproape.”

Tocul îmi tremură în mînă, cînd aștern aceste rînduri pe hîrtie, mîndrul pămînt al Ardealului s-a transformat într-o amară Golgotă, unde se petrec cele mai groaznice evenimente. Oamenii sînt închiși cu sutele, cu miile, sînt bătuți, sînt torturați în mod cumplit. Asasinatele și execuțiile se țin lanț, și toate acestea doar pentru că unica vină a nenorocitelor victime este aceea de a se fi născut români.

Ar fi greu să înșirui aici nesfîrșita listă a atrocităților pe care trupele de ocupație și zbirii cu miinile pătate de sînge ale faimoasei formații teroriste numită „Garda zdrențăroșilor”, care au instrumente ce depășeau închiziția spaniolă, le-au comis printre culmile vineții ale Transilvaniei. Această epocă va rămîne pe vecie cea mai rușinoasă, cea mai infamă din istoria acestui pămînt!”⁵³

Într-adevăr, în primele săptămîni ale ocupației, unitățile militare-fasciste horthyste, ca și organizațiile fasciste, au acționat după bunul lor plac.

⁵² Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar nr. 8522, f. 131.

⁵³ Ferenczy György, *Golgota Transilvâniában*, 1941.

În perioada celor patru ani cît au subjugat teritoriul de nord-vest al României, ca și o parte din cel al Iugoslaviei și Cehoslovaciei, trupele fascisto-horthyste de ocupație, împreună cu organizațiile naționaliste paramilitare, cum erau Rongyos Gárda (Garda zdrențăroșilor, alcătuită din ofițeri alb-gardiști din Ungaria, îmbrăcați în haine civile sărăcăcioase), Nemzetőrség (Garda națională), Tűzharcosok (Luptătorii din liniile de foc) și altele au săvîrșit mii de asasinat, maltratări și devastări. Aproape că nu există localitate, în partea de nord a Transilvaniei, ai căror locuitori să nu fi avut de suferit, într-un fel sau altul, din cauza brutalităților de tot felul înfăptuite de fasciștii unguri. Este semnificativă, în acest sens, mărturia unui contemporan al evenimentelor, Szenczei László, care scrie: „Soldătimea pătrunsă pînă în măduva oaselor de teoriile fasciste, odată ajunsă în nordul Transilvaniei, au săvîrșit atrocități odioase față de lucrătorii neajutorați ai satelor românești”⁵⁴. În decurs de numai doi ani de stăpînire a fasciștilor unguri (septembrie 1940—1942), au fost uciși fără judecată în teritoriul românesc cîtotipit de Ungaria fascistă un număr de 991 de români. Totodată, în aceeași perioadă de timp au fost înregistrate un număr de 6 813 cazuri grave de maltratări și schingiuri⁵⁵. Au rămas în istorie pogromurile fasciștilor horthyști din comunele Ip și Trăsnea (județul Sălaj) cînd populația pașnică românească, bărbați, copii, bătrîni, femei însărcinate au fost ucise în mod bestial. Într-adevăr, așa cum aprecia intelectualul român din nordul Transilvaniei, Raoul Șorban, „regimul amiralului Horthy a fost inaugurat și consolidat prin teroare, prin cea mai cumplită teroare pe care a cunoscut-o Europa centrală în istoria sa modernă... Ei bine — sublinia el — în Ungaria lui Horthy teroarea a devenit o instituție. În administrație, în universități, în armată, în presă, pretutindeni, teroarea era servită cu frenezie, cu simțiri, cu elan, cu tensiune... Cînd va veni cronicarul să răscolească faptele și să ne dea tîlcul lor, lumea va vedea și va judeca limpede ceea ce noi știm deja și anume că ordinea de lucruri ce domnește în Ungaria astăzi este întoarcerea la un despotism desfrinat și compromite tot ceea ce înseamnă libertate, demnitate și progres. Douăzeci de ani au fost studiate de oamenii lui Horthy modalitățile de intimidare, dezorganizare, de deznaționalizare chiar, ale naționalității etnice. Douăzeci de ani au fost pregătite și perfeționate metodele de sugrumare ale tuturor încercărilor care năzuiau înfăptuirea unor libertăți elementare, fără de care oamenii conștienți de rosturile lor cetățenești nu pot trăi”⁵⁶.

Scopul urmărit de fasciștii unguri, prin asemenea măsuri ce frizau bestialitatea, era dublu: pe de o parte, prin exterminarea fizică a cît mai mulți români, cehi, slovaci, iugoslavi — conform programului formulat în broșura *Fără milă* — și maltratarea celorlalți, pentru a-i determina să-și părăsească locurile natale și să se refugieze dîncolo de linia de demarcație, se încerca să se lichideze majoritatea românească din respectivele teritorii; pe de altă parte, se urmărea ca asemenea măsuri să înspăimînte populația pentru a fi lichidată în fașă orice manifestare a spiritului de rezistență față de regimul horthyst.

Pînă la 1 septembrie 1944 au fost înregistrați oficial la punctele de frontieră un număr de 217 942 cetățeni români care au fost izgoniți sau nevoiți să-și abandoneze căminul și averea în partea de nord a Transilvaniei cîtotipită de horthyști și să se refugieze peste linia de demarcație, pentru a se sustrage acelor de teroare ale autorităților fasciste maghiare⁵⁷. La acest număr se adaugă cel al refugiaților care n-au trecut pe la controlul și fișierul central — circa 60 000—70 000 — astfel că numărul total al refugiaților se ridică la 280 000—290 000 de cetățeni⁵⁸.

O altă cale utilizată de fasciștii unguri pentru depopularea părții de nord a Transilvaniei de populația românească a fost trimiterea românilor la muncă în Germania, cu speranța ucigașă că un mare număr dintre cei plecați nu se vor mai întoarce niciodată la vetrele lor strămoșești. În cei patru ani de ocupație au fost trimiși în Germania un număr de peste 20 000 de români⁵⁹.

⁵⁴ László Szenczei, *Magyar-román kérdés* (Chestiunea maghiaro-română), Budapest, 1946, p. 161.

⁵⁵ Arh. M.A.E., fondul Conferința Păcii, vol. 108. Documentarul *Patru ani de stăpînire maghiară în Transilvania de nord*.

⁵⁶ „Adevărul”, București, nr. 39 și 44 din 1944.

⁵⁷ Arh. M.A.E., fondul Conferința Păcii, vol. 108. Documentarul *Patru ani de stăpînire maghiară în Transilvania de Nord*.

⁵⁸ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei, septembrie 1940 — octombrie 1944*, Ed. „Dacia”, Cluj-Napoca, 1974, p. 39. Referindu-se la tragedia trăită de populația românească expulzată din partea de nord a Transilvaniei, scriitorul Mészáros József nota: „îngheșuiți în vagoane de marfă, ticsiiți unul peste altul în modul cel mai barbar, înfometați, cu buzele crăpate de sete, bolnavi de febră au trecut granița la Arad. Și-au părăsit de la o oră la alta casele, vitele de jug, pămînturile, uneltele cînd jandarmul s-a prezentat să-i ridice”. Mészáros József, *Sors és jelkép* (Destin și simbol), Cluj, 1946, p. 121.

⁵⁹ Arh. M.A.E., fondul Conferința Păcii, vol. 108. Documentarul *Patru ani de stăpînire maghiară în Transilvania de nord*.

Totodată s-a recurs la internarea unui important număr de români în lagăre de concentrare ; numai în două luni de la coteropirea părții de nord a Transilvaniei au fost internați peste 1 500 de români⁶⁰.

Peste 15 000 de români au fost trimiși în detașamente de muncă forțată din diferite orașe ale Ungariei, fiind supuși unui regim de exterminare. În legătură cu viața deținuților din detașamentele de muncă forțată, postul de radio Kossuth arăta, în emisiunea din 5 decembrie 1942 : „Companiile de muncă constituie o rușine a armatei noastre. Ei sînt tratați asemenea criminalilor de drept comun. În timpul lucrului sînt păziți de gărzi înarmate. Sînt bătuți pentru cea mai mică neglijență, răstigniți de miini. Alimentația lor este atît de slabă, încît bolile și foamea îi decimează. Dar ei nu sînt internați în spitale din principiu. Unii ofițeri și subofițeri, dezumanizați, fac pe eroii pe seama lor. Există un ordin pe armată care prevede tratamentul cel mai sever, în companiile de muncă”⁶¹.

Arestările și internările efectuate de ocupanții horthyști s-au îndreptat împotriva tuturor elementelor socotite „incomode”, „periculoase”, „potrivnice” statului horthyst, în special împotriva intelectualității românești (a învățătorilor, profesorilor, preoților, juriștilor, medicilor, inginerilor etc.) din satele și orașele ocupate, cu scopul de a distruge fizic, moral, economic această pătură socială, de a-i intimida și a-i determina să-și părăsească meleagurile străbune și comunitățile proprii pe care le slujeau prin preocupările, indeletnicirile și posibilitățile lor spirituale (culturale, economice, confesionale, sociale, politice)⁶².

După ocuparea sudului Slovaciei și a unei părți a teritoriilor subcarpatice, horthyștii au trecut la reprimarea brutală a oricărei nemulțumiri și împotriviri. La Munkács și în împrejurimi au fost interzise 250 de societăți culturale, economice, sociale ; 38 cehoslovace, 13 ucrainiene, 45 evreiești, 4 germane, 1 rusească, 1 țigănească, apoi asociațiile vinătorești, pescărești, industriale etc. Concomitent au fost arestați și internați 310 conducători ai organizațiilor interzise⁶³. Metoda de bază a fost reprimarea nemiloasă a naționalităților, îndeosebi a slovacilor, rutenilor și evreilor, împotriva cărora au fost organizate adevărate campanii de nimicire. În martie 1939, trupele horthyste au reprimat singeros mișcarea ucraineană, atît de feroce încît pînă și unele personalități hitleriste (Canaris și alții) fac demersuri ca să tempezeze acțiunea criminală a armatei horthyste de ocupație⁶⁴.

În 13 octombrie 1938 aparatul represiv horthyst a început o mare acțiune de „urmărire deschisă” a comunistilor și simpatizanților, reușind să aresteze aproape 300 de persoane⁶⁵. O altă asemenea operațiune de anvergură a avut loc între 15 și 28 iulie 1942, cînd au fost arestați peste 200 de comuniști, dintre care 137 au fost deferiți justiției, 11 condamnați la moarte, 6 executați⁶⁶.

În anii următori, alte zeci și sute de patrioți din zonele ocupate, au fost uciși de trupele horthyste ori de jandarmerie, poliție, serviciu de contrainformații etc. Mulți dintre acești patrioți, slovaci, ucrainieni, evrei, maghiari, români au căzut în luptele de partizani, ori au fost executați de ocupanții horthyști ca urmare a participării lor la mișcarea de rezistență antifascistă, antihorthystă.

Cotropirea de către armata horthystă a unor teritorii din trupul Iugoslaviei (Bacica, Baranja, Megdumurije și Precomurje) a dus la înrăutățirea simțitoare a situației acestor teritorii. Din primele zile a pornit teroarea împotriva comunistilor, indiferent de naționalitate, a slavilor și a evreilor. Numai în luna aprilie 1941, în cîteva zile au fost uciși 2 300 de oameni nevinovați⁶⁷. La 17 aprilie 1941, ocupanții horthyștii au decretat starea de asediu, lărgind astfel foarte mult sfera de acțiune a jurisdicției militare. Autoritățile horthyste au internat în lagărele de concentrare din diferite localități, cît mai departe de locul de baștină, un număr tot mai mare de sirbi⁶⁸. „Urmăririle deschise” permanente erau conjugate cu măsuri militare, ale serviciilor secrete de contrainformații, cu pogromuri de felul celor din ianuarie 1942 în regiunea Bacica. Dimensiuni deosebite au îmbrăcat „urmăririle deschise” din zona Novi Sad, care au ținut din septembrie 1941 pînă în februarie 1942, repetîndu-se în același an, ca și în întreg anul 1943.

⁶⁰ Arhivele Statului Cluj, fond Prefectura județului Cluj, Acte confidențiale — prezidențiale, 1940. dosarele nr. 54, 98, 255, 511.

⁶¹ Cf. Csátári Dániel, *Forgószélben, Magyar-román viszony 1940—1945 (în vîltoarea timpului. Relațiile ungaro-române 1940—1945)*, Akadémiai kiadó, Budapesta, 1969, p. 138.

⁶² Arhivele statului București, Fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 48 m, 1942.

⁶³ Hollós Ervin, *op. cit.*, p. 314.

⁶⁴ Andorka Rudolf, *op. cit.*, p. 119.

⁶⁵ Hollós Ervin, *op. cit.*, p. 319.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 320.

⁶⁷ Godó Agnes, *A horthysta vezetés Balkánpolitikája. 1941—1943 (Politica balcanică a conducerii horthyste. 1941—1943)*, în „Hadtörténeti Közlemények”, nr. 4/1968.

⁶⁸ Hollós Ervin, *op. cit.*, p. 289.

Rezistența antifascistă, antihorthystă a populației din teritoriul iugoslav cotopt devine tot mai înverșunată, pe măsură ce teroarea și represivitatea horthyste sînt tot mai singeroase. Zilnic au loc execuții, arestări, internări în diferite localități, pentru a înfricoșa populația. La începutul lunii septembrie 1941 au reușit să aresteze 30 de membri ai organizației comuniste din Sombor (Zombor), anchetați cu o ferocitate nemaiîntîlnită. Peste cîteva zile, pe urmele deja cunoscute, a început „urmărirea deschisă” la Navi Sad și în împrejurimi, care a durat timp de 6 luni, soldindu-se cu arestarea a peste 800 de comuniști și tineri revoluționari, dintre care mulți au fost condamnați la moarte și executați⁶⁹.

În pofida terorii, rezistența antifascistă, antihorthystă în Bacica ia amploare. Reacția de „curățire” a acestui teritoriu nu s-a lăsat așteptată; cotoptorii horthyști au hotărît organizarea în Bacica a unui pogrom de o amploare fără precedent, ordonat, la nivelul superior al guvernării horthyste, de Ministerul de Interne (ministru Keresztes-Fischer Ferenc), primul ministru (Bárdossy László), Ministerul Apărării Naționale (ministru Bartha Károly), șeful Marelui stat major (Szombathelyi Ferenc). Cu conducerea operației de „curățire”, așa numeau horthyștii pogromul, a fost numit ofițerul superior Feketehalmy-Czeydner Ferencz. Guvernanții erau ținuți zilnic la curent cu mersul evenimentelor, iar după încheierea pogromului, Feketehalmy-Czeydner aprecia la 3 000 numărul victimelor ucise, subliniind că „țelul propus a fost atins, ordinea a fost reînaltată”⁷⁰. Numărul precis al celor uciși nu a putut fi stabilit cu certitudine; se pare că numărul victimelor pogromului din ianuarie 1942 în mai multe localități din Bacica iugoslavă se ridică la aproximativ 7 000⁷¹.

Genocidul din ianuarie 1942, organizat de regimul fascist horthyst, a cucerit prin sălbăticia lui toate conștiințele oamenilor democrați. Oameni politici ca Bajcsy-Zsilinszky, Rassay, Peyer, Zichy János, Szüllő Géza, au cerut o anchetă parlamentară. Primul ministru Bárdossy a și ordonat-o, dar Horthy, prin intermediul șefului biroului militar, i-a liniștit pe ofițerii-călăi. Ei nu au pătîit nimic⁷².

În Bacica, teroarea horthystă a continuat în tot timpul cotoptirii, „urmările deschise” fiind la ordinea zilei, la fel ca arestările, condamnările, execuțiile și lupta contra partizanilor al căror număr crește zi de zi, rezistența armată antihorthystă și antifascistă căpătînd dimensiuni și proporții de război popular, de apărare și eliberare a patriei cotoptite.

Alături de români, slovaci și sirbi care au constituit ținta principală a politicii șovine, teroriste, promovate de ocupanții horthyști, mari suferințe a avut de suportat populația evreiască. După ocuparea Ungariei de trupele hitleriste, în martie 1944, măsurile rasiale antievreiești s-au ținut lanț. La sfîrșitul lunii aprilie 1944 s-a produs internarea evreilor în ghetouri, iar din vara anului 1944 fasciștii unguri au început deportarea în lagărele de exterminare naziste a populației evreiești, sute de mii din Ungaria și 148 288 din partea de nord a Transilvaniei.

Necruțător s-a îndreptat ascuțișul terorii fasciste horthyste împotriva forțelor politice antifasciste, în special contra comuniștilor, fără deosebire de naționalitate. Chiar din primele luni ale ocupației, poliția, jandarmeria, subprefecții de județe au primit ordin să întocmească, cu sprijinul organelor de contraspionaj, lista tuturor „elementelor subversive”, a „instigatorilor împotriva războiului”, a tuturor suspecților comuniști și a simpatizanților și să treacă la „filarea” activității lor cotidiene. După ce, la 27 iunie 1941, guvernul maghiar a intrat în războiul contra Uniunii Sovietice, organele de represivitate horthyste au organizat, pe baza cercetărilor întreprinse și a informațiilor obținute, o amplă acțiune pentru arestarea și internarea în lagăr a tuturor comuniștilor identificați și a celorlalți antifasciști care aveau legături cu ei. Au fost arestate 1 210 persoane — români, maghiari, evrei — cea mai mare parte a lor fiind internată în lagăr, unde au fost supuse schingiuirilor siguranței horthyste, care făcea concurență Gestapoului prin cruzimea de care dădea dovadă⁷³.

Pentru atingerea țelului propus s-a folosit un sistem complex, diabolic conceput, aplicîndu-se o gamă largă, diversă, de la formele dure de persecuții, urmăriri, culminînd cu arestări, bătăi, schingiuiri, condamnări, exterminări, internări în lagăre și detașamente de muncă forțată în care cei concentrați erau supuși unui regim de exterminare sau de pieire în zonele de operațiuni militare pe frontul antisovietic. Regimul fascisto-horthyst dispunea de un vast, complex și „specializat” aparat de

⁶⁹ Ibidem, p. 294—295.

⁷⁰ Ibidem, p. 305.

⁷¹ Ibidem, p. 306; vezi și Buzási Janos, *Op. cit.*, p. 81.

⁷² *Magyarország története, 1918—1945*, Akadémiai kiadó, Budapest, 1976, p. 1072.

⁷³ Arhiva Institutului de istorie a partidului din Budapesta, Fondul nr. 651, dosarul nr. 1940-0-18 972, f. 32—42. (Fotocopie în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.). „Raportul Confidențial al Comandamentului central de urmărire al jandarmeriei maghiare cu privire la activitatea comuniștilor din partea de nord a Transilvaniei”, în perioada septembrie 1940—iulie 1941.

reprimare și teroare, bine organizat și instruit, avind o bogată experiență în lupta anticomunistă, antimuncitorească, dobîndită încă în timpul terorii contrarevoluționare din 1919 și perfecționată în cei peste 20 de ani de regim horthyst, cel mai vechi sistem fascist din Europa.

Organele represive horthyste au colaborat cu organele similare din Germania hitleristă și Italia fascistă, după cum mărturisea unul din înalții funcționari ai Ministerului de Interne horthyst, Baksáy László. „Între Gestapo și poliția maghiară — recunoștea el — a existat o colaborare atît de strînsă încît adesea nici eu nu am mai știut care dintre ele a inițiat arestările”⁷⁴.

La numai 2 săptămîni după instalarea autorităților horthyste în nord-vestul Transilvaniei, serviciul VKFZ a și alcătuit o listă cu numele a 249 comuniști, ținuți în evidență la Cluj, români, maghiari, evrei, germani. Același lucru l-au făcut și cele 21 de căpităanii de poliție, precum și subunitățile speciale de urmărire a mișcării comuniste și muncitorești, avind sediile la Cluj și Tirgu-Mureș.

În martie 1944, situația politică internă a Ungariei horthyste devenise foarte dificilă, masele populare cereau ieșirea din războiul hitlerist și încheierea armistițiului cu puterile antifasciste. Simțind pericolul prăbușirii Ungariei, alături de Germania nazistă, unii membri ai guvernului întreprind tratative cu Anglia, care însă eșuează.

Nyilasiștii unguri, adepți ai nazismului, ducînd o politică de subordonare totală a Ungariei acceptă controlul direct al Germaniei naziste; Ungaria este împinșă de trupe naziste, însoțite de unități ale Gestapo-ului, fără ca acestea să întîmpine nici cea mai mică rezistență din partea regimului fascist-horthyst, devenit din vasal un simplu supus. În fruntea guvernului Ungariei a fost numit, la 22 aprilie 1944, omul de încredere al lui Hitler, Sztójay Döme, fostul ambasador ungar în Germania nazistă.

Un nou val de teroare fascistă se instaurează în Ungaria horthystă, accentuat de acțiunile Gestapo-ului. În cîteva zile sînt închiși peste 3 000 de antifasciști, sînt interzise toate partidele și formațiunile politice, cu excepția sindicatelor aflate sub controlul regimului.

La 15 octombrie 1944 se formează un nou guvern condus de fanaticul fascist Szálasi, sub directa oblăduire a naziștilor din Germania. Ce a însemnat regimul fascist horthyst în istoria Ungariei, istoricul Nemes Dezső apreciază astfel: Horthy, conducătorul celor mai sălbaticee și reacționare forțe, unități militare și detașamente speciale, guvernatorul Ungariei. Este adevărat, Horthy și acoliții săi nu au reușit să creeze dictatura fascistă totală, cu toate că ar fi vrut-o⁷⁵. Acest regim va fi instaurat la 15 octombrie 1944 de fasciștii lui Szálasi, sub directa conducere a Germaniei hitleriste. Numai că „15 octombrie 1944 nu este primul pas, ci ultimul, 15 octombrie 1944 nu e cauza, ci efectul, 15 octombrie 1944 nu e începutul, ci sfîrșitul. În realitate 15 octombrie 1944, începe încă în iulie 1919... Cel care în 1919—1920 este criminal, în 1944 este secretar de stat și ministru. Aceasta este legătura dintre anii 1919 și 1944. 15 octombrie 1944 este ultima stație a unui proces. În acest proces își au locul bine precizat, politica de „consolidată” a lui Bethlen István, ralierea lui Gömbös la puterile Axei, cuvîntarea de la Győr a lui Darányi Kálmán și, drept urmare, deschiderea porților în fața extremei drepte, „revoluția minunată” a lui Imrédy Béla împodobită cu cerbul de basm cu care țara este alungată spre război; următoarea stație a acestui proces a fost domnia lui Bárdossy László, care, trecînd cu pași ușori și eleganți peste cadavrul predecesorului său, tirăște poporul în război, fără a întreba pe cineva dacă dorește să moară pentru interese străine, în timp ce el, pedant și în tihnă, încilcește mai departe firele diplomației. O altă stație a acestui proces este și guvernul lui Kállay Miklós, care, deși vede pe ce fel de drum a pășit țara, nu o ajută cu nimic. După Sztójay nu urmează decît ultima stație a drumului spre Golgota la sfîrșitul căruia, la 15 octombrie 1944, Szálasi Ferenc răstignește pe cruce națiunea”⁷⁶.

Intr-adevăr nyilasiștii, în ultima parte a celui de al doilea război mondial, sînt autorii unor pogromuri de mari proporții, a crimelor și masacrelor comise împotriva unor conștiințe cinstite, mai ales din rîndul populației evreiești, române, sîrbe, ucrainene și ungare.

Ocupația hitleristă și instaurarea guvernului hitlerist, în frunte cu Sztójay Döme, a însemnat de fapt introducerea fascismului „total”, cu toate consecințele lui nefaste pentru masele populare.

Cu concursul jandarmeriei și poliției horthyste, a început imediat al treilea val de arestări și deportări a tuturor elementelor suspecte în ochii autorităților. Ca

⁷⁴ Hollós Ervin, op. cit., p. 392.

⁷⁵ Nemes Dezső, *A fasizmus kérdéséhez* în „Párttörténeti Közlemények, XX, nr. 4, decembrie 1974.

⁷⁶ Dr. Frank László, *Zöldár*, Zrínyi Katonai kiadó, Budapest, 1977, p. 184—185.

urmare a măsurilor militare luate de comandamentul SS și cel militar horthyst, după 15 iunie 1944 încep arestările și execuțiile în masă a tuturor patrioților din partea de nord-vest a Transilvaniei, indiferent de naționalitate, care nu se supuneau ordinelor de chemare, refuzau să plece pe front sau în detașamentele de muncă, ajutau pe partizani ori luptau în formațiunile de partizani ce se înmulțesc tot mai mult, începînd cu primăvara anului 1944. Asasinatele în masă de la Apa (Satu Mare), Moiseni (Oaș), Săbișa (Baia Mare), Giulești, Moisei, Sighet (Maramureș), Prundu Bîrgăului (Bistrița), Sărmaș (Cluj), Oradea, Târianu și încă multe altele, nu au putut opri dezlănțuirea voinței maselor populare, române, maghiare și de altă naționalitate, care alături de armatele române și sovietice și-au adus obolul de singe la luptele de eliberare a teritoriului copleșit de horthyști, cît și a întregii Ungarii.

De la data de 25 octombrie 1944, cînd armata română în cooperare cu armata sovietică au zdrobit ultimele rezistențe fasciste din nord-vestul României, desăvîrșind astfel eliberarea țării de sub dominația fascistă, trupele române au participat activ la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, pînă la înfringerea totală a Germaniei naziste și încheierea războiului drept, antifascist în Europa.

Pentru eliberarea Ungariei, Armata română a acționat cu 17 divizii de infanterie și cavalerie, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate și alte unități și formațiuni, totalizînd 210 000 oameni. Forțele armate române și-au adus o contribuție importantă la eliberarea multor orașe ca Debrețin, Mîscolc și a capitalei ungare — Budapesta. La data de 18 decembrie 1944 forțele armate sovietice și române au eliberat toată Ungaria de sub dominația fascismului.

AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE BODEA

СОДЕРЖАНИЕ

ШЕСТИДЕСЯТИЛЕТИЕ ВЕЛИКОГО ВОССОЕДИНЕНИЯ

- Изложение товарища Николае Чаушеску на Торжественной совместной сессии Центрального Комитета Румынской Коммунистической Партии, Национального Совета Фронта Социалистического Единства и Большого Национального Собрания, посвященная празднованию шестидесятилетия создания единого национального румынского государства 3
- Постановление Торжественной совместной сессии Ц.К. Р.К.П., Национального Совета Фронта Социалистического Единства и Большого Национального Собрания 32
- Научная сессия на тему: «Создание единого национального румынского государства — решительный момент в борьбе народных масс за свободу и прогресс».. 35

2050-ЛЕТИЕ СОЗДАНИЯ ПЕРВОГО ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗАВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА

- МИРЧА МУШАТ: «Воссоединение — это душа народа, голос Румынии» 56

ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ: Трансильвания от даков до 1918-го года. Две тысячи лет борьбы и труда для сохранения и утверждения национального существования и достоинства 69

КОНСТАНТИН КЭЗЭНИШТЕАНУ: Народная война — высшая форма борьбы румынского народа для отстояния свободы и независимости Родины 85

УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

НИКОЛАЕ БУШУЙ: Уезд Караш-Северин в контексте истории Родины 103

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Начало рабочего движения в Румынии. Деятельность политической партии рабочего класса вплоть до первых десятилетий двадцатого века 131

ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ УСТАНОВЛЕНИЯ РЕАКЦИОННО-ФАШИСТСКИХ РЕЖИМОВ В ЕВРОПЕ

1920 год — Венгрия: АУГУСТИН ДЕАК и ГЕОРГЕ БОДЯ 168

SUMMARY

60-th ANNIVERSARY OF THE GREAT UNION

- Speech Delivered by Comrade Nicolae Ceausescu at the Solemn Session of the Central Committee of the Romanian Communist Party, of the National Council of the Socialist Unity Front and of the Great National Assembly Celebrating the 60-th Anniversary of the Creation of the United National State of Romania 3
- Decision of the Solemn Session of the C.C. of the R.C.P., of the National Council of the Socialist Unity Front and of the Great National Assembly 32

SCIENTIFIC SESSION: „Creation of the United National State of Romania — Crucial Event of the People's Masses Struggle for Liberty and Progress“... 35

2050 YEARS SINCE THE CREATION OF THE FIRST CENTRALIZED AND INDEPENDENT DACIAN STATE.

MIRCEA MUSAT: „Unification is the Soul of the People, the Voice of Romania“... 56

ILIE CEAUSESCU: Transylvania From the Dacians to 1918. Two Thousand Years of struggle and Labour for the Preservation and Affirmation of National Being and Dignity. 69

CONSTANTIN CAZANISTEANU: People's War, a Superior Form of Struggle of the Romanian People for Defending the Liberty and Independence of the Matherland. 85

MATHERLAND'S COUNTRIES — TRADITION AND CONTEMPORANEITY

NICOLAE BUSUI: Caras Severin Country in the Context of the Matherland's History 103

STUDIES, DOCUMENTS

The Beginings of the Workers' Movement in Romania. The Activity of the Political Party of the Working Class Until the First Decades of the XX-th Century. .. 131

CAUSES AND CONSEQUENCES ESTABLISHING REACTIONARY, FASCIST REGIMES IN EUROPE

— 120 — Hungaria: Augustin Deac, Gheorghe Bodea. 168

SOMMAIRE

60 ANS DE LA GRANDE UNION

- L'exposé du camarade Nicolae Ceausescu à la Session solennelle commune du Comité Central du Parti Communiste Roumain, le Conseil National du Front de l'Unité Socialiste et de la Grande Assemblée Nationale consacrée à la fête de six décades de la constitution de l'état national unitaire roumain. 3
- La decision de la Session solennelle commune du Comité Central du Parti Communiste Roumain, le Conseil National du Front de l'Unité Socialiste et de la Grande Assemblée Nationale. 35
- La session scientifique sur le thème — „La création de l'État National Unitaire Roumain — moment décisif dans la lutte de masses populaires pour la liberté et le progrès“.. 35

2050 ANS DEPUIS LA CRÉATION DU PREMIER ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT

- MIRCEA MUŞAT: «L'union c'est l'âme du peuple, la voix de la Roumanie»..... 56
- ILIE CEAUSESCU: La Transylvanie depuis les daces jusqu'en 1918. Deux mille an-

nées de lutte et de travail pour le maintien et l'affirmation de l'être et de la dignité nationale. 69

CONSTANTIN CAZANISTEANU: La guerre populaire, forme supérieure de lutte du peuple roumain pour la défense de la liberté et de l'indépendance de la patrie. 85

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — TRADITION ET CONTEMPORANEITÉ

NICOLAE BUSUI: Le district Caras Severin dans le contexte de l'histoire de la patrie 103

ÉTUDES DOCUMENTAIRES

Les debuts du mouvement ouvrier en Roumanie. L'activité du parti politique de la classe ouvrière jusqu'au premières décadés du XX-ème siècle. 131

LES CAUSES ET LES CONSÉQUENCES DE L'INSTAURATION DES RÉGIMES RÉACTIONNAIRES FASCISTES EN EUROPE

1920. La Hongrie: Augustin Deac, Gheorghe Bodea. 168

SUMARIO

60 AÑOS DE LA GRAN UNIÓN

- Exposición del camarada Nicolae Ceausescu a la Sesión solemne comun del Comité Central del Partido Comunista Rumano del Consejo Nacional del Frente de la Unidad Socialista y de la Gran Asamblea Nacional consagrada al festejo de seis decenios de la formación del estado unitario rumano. 3
- Decisión de la Sesión solemne comun del Comité Central del Partido Comunista Rumano del Consejo Nacional del Frente de la Unidad Socialista y de la Gran Asamblea Nacional. 32
- Sesión científica con tema: „La formación del estado nacional unitario rumano — momento crucial en la lucha de las masas populares por libertad y progreso. 35

2050 AÑOS DE LA CREACION DEL PRIMER ESTADO DADIO CENTRALIZADO E INDEPENDIENTE

- MIRCEA MUŞAT: „La Unión es alma del pueblo, la voz de Rumania“.. 56
- ILIE CEAUSESCU: Transilvania de los dacios de 1918. Dos milenios de lucha y tra-

bajo por el mantenimiento y afirmación del ente y dignidad nacional. 69

CONSTANTIN CĂZĂNIŞTEANU: La guerra popular, forma superior de lucha del pueblo rumano por la defensa de la libertad y independencia de la patria..... 85

LOS DEPARTAMENTOS DE LA PATRIA — TRADICIÓN Y CONTEMPORANEIDAD

NICOLAE BUSUI: El departamento Caras-Severin en el contexto de la historia de la patria. 103

ESTUDIOS DOCUMENTALES

Los comienzos del movimiento obrero de Rumania. La actividad del partido político de la clase obrera hasta los primeros decenios del XX siglo. 131

LAS CAUSAS Y CONSECUENCIAS DE LA INSTAURACIÓN DE LOS RÉGIMES REACCIONARIOS FASCISTAS EN EUROPA

1420 — Hungaria: Augustin Deac, Gheorghe Bodea. 168

INHALT

60 JAHRE SEIT DER GROSSEN VEREINIGUNG

- Darlegung des Genossen NICOLAE CEAUSESCU bei der feierlichen gemeinsamen Tagung des ZK der RKP, des Landesrates der Front der Sozialistischen Einheit und der Grossen Nationalversammlung zum 60. Jahrestag der Schaffung des einheitlichen rumänischen Nationalstaates. 3

- Beschluss der Feierlichen gemeinsamen Tagung des ZK der RKP, des Landesrats der Front der Sozialistischen Einheit und der Grossen Nationalversammlung 32

Wissenschaftliche Tagung mit dem Thema:
„Die Schaffung des einheitlichen rumänischen Nationalstaates — entscheidender Moment im Kampfe der Volksmassen für Freiheit und Fortschritt“. 35

2050 JAHRE SEIT DER GRÜNDUNG DES ERSTEN UND UNABHÄNGIGEN DAKISCHEN STAATES

- MIRCEA MUSAT: „Die Vereinigung ist die Bestrebung des Volkes, die Stimme Rumäniens“ 56

ILIE CEAUSESCU: Siebenbürgen von den Daken bis 1918. Zwei Jahrtausende von

Kampf und Arbeit für die Wahrung und Behauptung des nationalen Wesen und Würde. 69

CONSTANTIN CAZANISTEANU: Volkskrieg, eine höhere Form des Kampfes des rumänischen Volkes für die Verteidigung der Freiheit und Unabhängigkeit des Vaterlandes. 85

DIE KREISE DES VATERLANDES — TRADITION UND GEGENWART

NICOLAE BUSUI: Der Kreis Caras-Severin im Zusammenhang mit der Geschichte des Vaterlandes. 103

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Die Anfänge der Arbeiterbewegung in Rumänien. Die Tätigkeit der politischen Partei der Arbeiterklasse bis zu den ersten Jahrzehnten des XX. Jahrhunderts. .. 131

DIE URSACHEN UND FOLGEN DER EINFÜHRUNG DER REAKTIONÄREN, FASCHISTISCHEN REGIME IN EUROPA

1920 — Ungarn: Augustin Deac, Gheorghe Bodea. 168

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Rauș, Florian Tănăsescu

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

